D.D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegii Majoris Conchensis Alumni, & antiquioris Vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarii;

COMMENTARIA PERPETUA
In singulos Textus quinque Librorum
DECRETALIUM
GREGORII IX.
TOMUS QUINTUS

COMPLECTENS LIBRUM QUINTUM,
Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia.

Editio altera ab ipsomet Authore recognita, & emendata; cum Additionibus, tum prioribus suis locis restitutis, tum etiam aliquot recentioribus.

LUGDUNI,
Sumptibus PETRI BORDE, JOAN. & PETRI ARNAUD.
M. DC. LXXXXIII.
CUM APPROBATIONE, AC PERMISSIONE.

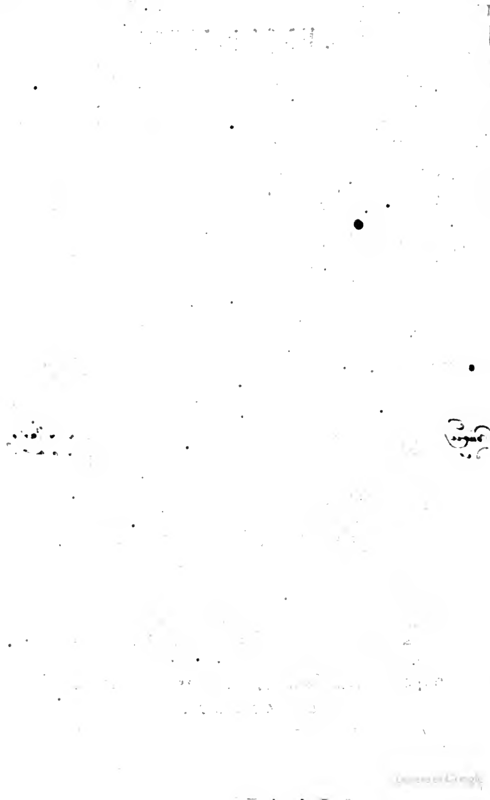

TABELLA
TITULOS OMNES
Libri quinti Decretalium Gregorii IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus verò paginam Libri indicat.

Index Titulorum, &c.

INDEX

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in quinto Libro Decretalium Gregorii IX. continentur.

Prior numerus titulo adjunctus ordinem capituli, secundus titulum tertius tandem paginam designat.

A

C

D

Libri V. Decretalium.

L

M

N

R

S

T

V

D.D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA IN LIBRUM QUINTUM DECRETALIUM GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

CAPUT PRIMUM.

a Felix Papa.

QUOTIES Episcopus super certis accusatur criminibus, si tales fuerint accusatores, qui justè, & canonicè recipi debeant, legitima in *b* Synodo suo in tempore congregatâ, ab omnibus canonicè audiatur, qui sunt in provinciis Episcopis. Quod si *c* legitimi non fuerint accusatores, non fatigetur Episcopus, quia sacerdotes ad sacrificandum vacare debent, non ad litigandum. Nec illi, qui throni Dei vocantur, pravorum hominum insidiis turbari debent, sed liberè Christo Domino famulari.

NOTÆ.

1. a FElix.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & ex ipsa epistola Felicis II. ad Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos, citatur textus hic à Carnotensi *p.* 5. *Decreti, cap.* 279. Burchardo *lib.* 1. *Decreti*, *cap.* 169. & verba in præsenti textu relata, extant in eadem epistola 1. Felicis Papæ II. *cap.* 17. *tom.* 1. *Concilior. Binii*, & apud Luitprandum in ejus vita: ex qua restituo litteram hujus textus, ut etiam fecit Antonius August. *in notis ad hunc textum.* Sed licèt tot in collectionibus tribuatur textus hic Felici II. non tamen immeritò de ejus fide dubitavit Baronius *anno* 357. *num.* 53. siquidem temporibus Felicis II. Athanasio in eremo latitante nullus planè locus, nec ullum tempus opportunum congregandi Synodum potuit esse; unde quomodo poterat Felix ad

Episcopos in Synodo congregatos rescribere? Sed ut ad Felicem II. revertamur, sciendum est, Liberio Summo Pontifice in exilium misso à Constantio Imperatore, quia Arrianis subscribere, nec communicare volebat, Romanum Clerum jurejurando promisisse, nullum se alium Pontificem admissurum superstite Liberio: sed postea operâ Arrianorum, ac præcipuè Acacii Cæsareensis Episcopi Felix Diaconus Romanus Pontifex creatus fuit. Rufinus *lib.10. histor. cap.22.* Theodoretus *lib. 2. hist. c.17.* Sozomenus *lib.4. hist. cap.10.* Hieronymus *in catal. in Acacio:* qui licèt Arrianus non esset, liberè tamen cum Arrianis communicabat, ideoque eo tempore nullus Catholicorum cum eo communicabat: sed post biennium cùm Liberius per vim & minas Concilio Smirnensi subscripsisset, cum Arrianisque communicasset, atque Athanasium condemnasset, Romanus Clerus, abrogatâ Liberio Pontificiâ dignitate, ad Felicem se contulit, quem Catholicum esse sciebat, & ex eo tempore cœpit Felix ut legitimus Pontifex Ecclesiam regere, cùm Liberius tanquam hæreticus dejectus esset: sed Felix jam verus Papa agnoscens Ecclesiæ, & fidei periculum, non solùm recessit ab Arrianorum communione, verùm etiam cuncto Concilio declaravit, Imperatorem Constantium, & Episcopos Ursacium, & Valentem, cum quibus Liberius pacem fecerat, verè hæreticos esse, & propter hanc damnationem Constantii, Coræ in Latio obtruncatione capitis martyrio coronatus est, ut habetur *in Martyrol. Romano, die 29. Julii.* Sed cùm ejus ingressus iniquus creditus esset, & de ipsius obitu pugnantia scriptorum testimonia reperirentur, temporibus Gregorii XIII. cùm de emendatione Martyrologii Romani ageretur, non levis disceptatio fuit, an ex eo expungendus esset Felix, necne? Et tunc accidit planè veluti divino miraculo, ut cùm in Diaconia Sanctorum Martyrum Cosmæ & Damiani in foro ad templum Pacis posita, quidam homines malè consulti, sed non sine divina providentia, clam altare unum à dextris positum suffoderent, ut thesaurum quærerent, quem audierant ibi esse reconditum, in marmoream arcam inciderunt, in cujus altero latere lapideæ tabulæ interstitio ab altero distincto repositæ inventæ fuerunt reliquiæ Sanctorum Martyrum Marci, atque Marcellini, & Tranquilliani: in altero verò arcæ latere corpus Sancti Felicis, de quo agimus, unà cum lapideo laterculo intus posito hisce litteris exarato: *Corpus Sancti Felicis Papæ, & Martyris, qui damnavit Constantium.* Refert Baronius *d. anno 357.* qui huic præclaro Pontifici rescripsisse Constantium Imper. *in l.14. C.Theodos. de Episc. & Cler.* refert, in cujus epigraphe legitur, *Constantius Imperat. Aug. & Iulianus Cæsar, Felici Episcopo:* quo tempore adhuc Liberium restitutum non fuisse doctè probat Gothofredus, & Sanctum hunc ab impostis calumniis defendunt Bellarminus *lib.4. de Romano Pontifice, cap.9.* Theophilus Raynaud. *de calumnia cap.25. fol.445.* Severinus Binius *in notis ad ejus vitam*, Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, de R. P. cap.3.*

b *Synodo.*] Provinciali videlicet, juxta tradita *in cap.1. de judiciis.*

2. e *Legitimi.*] Legitimum in jure generaliter dicitur quicquid est justum, & legi consonum, quasi secundùm legem, aut per legem receptum, *l. legitima 6. ff. de pactis, cap. legitima, de appellat. lib.6. l. lege obvenire, ff. de V.S.* ubi Gedeus, Gentilis, & Fornec. Unde accusatores legitimi in præsenti dicuntur omnes illi, qui justè, & secundùm leges ad accusandum idonei proponuntur, ut satis deducitur ex illis verbis hujus textus, ibi: *Si tales fuerunt accusatores, qui justè, & canonicè recipi debeant.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Ad petitionem illegitimi accusatoris reus in* 3. Conclusio traditur, ac probatur.
judicio fatigandus non est. Probant enim textus *in cap.2. cap. cùm P. cap. repellantur, cap. meminimus 13. cap. cùm oporteat 19. cap. cùm dilectus 20. cap. accedens, hoc tit. cap. nihil 2. q.1. cap. in primis, §. sed, 3. quæst.9. cap. dignum 6. q.6. cap. si qui sunt 17. cum sequent. 2. quæst.3. cap. qui sub 3. cap. postulasti 6. 3. quæst.6. cap. prohibentur 1. quæst.1. cap. constituimus 3. quæst.5. cap. qui crimen 2. quæst.1. cap. canonica, cap. similiter, cum sequent. 3. quæst.5. cap. cùm in tua, de sponsal.* cum aliis congestis ab Anton. August. *in epit. lib.30. tit.4.* in quibus docetur, illegitimum accusatorem admittendum in judicio non esse, *l. qui accusare, ff. de accusat. l. crimini, l. ignorat, C. qui accusare, l.2. tit.1. part.7.* Illustrant ultra congestos à Barb. *hic*, Petrus Gregor. *lib.5. partit. tit.9. cap.3.* & *lib.2. syntagm. cap.12.* Sotus *lib.5. de justit. quæst.4. art.3.* Vighel. *in method. juris Pont. fol.33.* Simancas *de Catholicis, lib.1. cap.9. num.49.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.1. lib.5. disput.12. §.2.* Decianus *lib.3. tract. crimin. cap.3.* Anton. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap.3.* plures congesti à Carlevallio *de judiciis tom.2. disput.4. num.26.* Fornerius *lib.1. rer. quotid. cap.24. & 25.*

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo: Reus licèt ab illegitimo accusatore 4. Traditur dubitandi ratio.
impetitus, omnino judicio comparere cogitur, saltem ad proponendum, & allegandum privilegium suum; immò etsi non compareat, tanquam contumax puniri valet, *cap. veniens 15. hoc tit. l. si eximendi, §. fin. ff. ne quis eum qui in jus vocatus, l. si reus, ff. judicatum solvi, l. ex quacunque 32. ff. si quis in jus vocatus, l. si quis ex aliena 5. ff. de judiciis:* & interim dum exceptio accusatoris discutitur, debet etiam quæri de vita accusati, *cap. quærendum 2. quæst.7.* Igitur propter illegitimum accusatorem fatigatur accusatus. Accedit, nam etsi illegitimus sit accusator, tamen reo accusato indicenda est purgatio canonica, ut docetur *in cap. veniens, cap. cùm P. hoc tit. cap. cùm P. de purgatione.* Igitur quia fatigatur accusatus, etiam cùm illegitimus est accusator. Augetur etiam, nam plerumque quis punitur sine accusatore à Magistratu qui reos inquirit, *l.1. §. omnes, ff. de offic. Præfect. urb. l.4. ff. ad leg. Iul. peculat. l. congruit, ff. de offic. Præfect. l.1. C. de custod. reorum.* Igitur faciliùs sine accusatore legitimo.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est 5. Accusatio quid.
præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, accusare dici quasi causari, à causa, *cap. forus, §. accusator, de V.S.* post Hostiensem notavit Anton. Matthæus *ad tit. de accusat. cap.1.* & licèt accusare variè accipiatur, ut notavi *in cap.1. qui matrimonium accusare:* tamen in hoc titulo Digestorum, & Codicis *de accusat.* accipitur pro delatione, quâ quis apud judicem reus criminis postulatur. Dicitur criminatio *in l.5. C. Theodos. hoc tit.* actio criminis *in l.5. eod. Cod. & tit.* criminalis causa *in l.1. eod. Cod. & tit.* contestatio *in l.8. Cod. Theodos. de fam. libell.* quemadmodum defensio accusationi contraria importat criminis objecti dissolutionem, ut ex Aristotele *Rhetoricorum cap.4.* notat Decian. *lib.3. tract. crimin. cap.1. num.2.* juxta quam acceptionem accusatio variè diffinitur, ut post Axonem *ad tit. Cod. de accusat.* Hostiensem *ad hunc titul.* Gregorium Lopez *in l.1. tit.1. partit.7.* Julium Clarum *cap. fin. §.12. num.1.* Duarenum *lib.1. disput. cap.38.* & *ad tit. ff. de accusat.* tradit Cujac. *ad eundem tit.* Decian. *ubi suprà, num.2.* & communiter ita diffinitur, ut sit *Delatio criminis in judicium ad publicam*

cam vindictam, cum legitima subscriptione. Ita Julius Clarus, Decianus, & Ant. Matthæus *ubi supra.* Sed hæc definitio difficilis redditur ex sequentibus principiis, nam in hac diffinitione videtur definiri accusatio, prout est quid facti, & ita actio illa, seu factum, dum quis accusatur; non verò prout est quid juris, in quo sensu definiri debuit prout definitur actio à Justiniano *in princip. Instit. de act.* ut sit, *Jus persequendi in judicio, &c.* ut docuerunt Marianus, & Beroius *in præsenti rubric. num. 21. & 26.* Decianus *d. cap. 1. num. 2. & 4.* Deinde quia ex proprietate verbi, quæ attendi debet, *l. non aliter, ff. de legat. 3.* crimen simpliciter prolatum verificatur tantùm in peccatis quibusdam gravissimis, non verò in levibus, *cap. 1. 81. distinct.* Glossa *in cap. peccatum, de pœnit. dist. 1.* ubi post D. Thomam docet Navarrus, & Beroius *in præsenti, num. 24.* Decian. *suprà, cap. 2. num. 1. & cap. 7. in princip.* Et tamen constat, accusationem in levibus delictis etiam admitti, *l. levia 6. ff. hoc tit.* Tertiò quia per accusationem non crimina, sed magis criminosi, & rei criminum deferuntur, & delatio criminis per se non videtur importare accusationem, ut patet in testibus Synodalibus, qui dum crimina, & non criminum reos deferunt, non accusant, nec accusationem instituere dicuntur. Quartò quia multoties in jure crimen accipitur pro ipsa accusatione, *l. sicut 7. l. ult. §. 1. ff. hoc tit. l. nullum 110. ff. de R. I. l. 1. C. de his qui ad Eccles. confug.* docent Glossa *in l. 2. C. de general. abolit.* & ex Cicerone tradit Decian. *supra, cap. 9. num. 6. & lib. 3. cap. 2. num. 16.* Igitur accusatio non debet definiri per delationem criminis, siquidem definitur idem per idem. Tandem, quod licèt inscriptio, seu subscriptio ad pœnam talionis regulariter exigatur, ut dicemus infrà *in cap. super his*; non tamen requiritur ad substantiam, seu essentiam accusationis, quod in definitione exprimatur; quia accusatio ex se, & ex sua natura, vel essentia, non inducit, seu includit subscriptionem hujusmodi, licèt ea spectet ad accidentalia, & solennitates in accusatione necessarias; & dantur plures casus, in quibus subscriptio non est necessaria. Glos. a. *in d. cap. super his*: in quibus nemo negavit dari veram accusationem, ut contingit hodie, cùm generali consuetudine talis subscriptio non adhibetur.

6. Accusationis difinitio. Aliter accusationem definiunt Marianus Socinus, & Beroius *in præsenti rubric.* & Duarenus suprà, videlicet, ut sit jus deferendi, vel ulciscendi, seu persequendi in judicio delictum: sed ex eorum & aliorum mente dicendum est, accusationem aliquando considerari, & accipi prout denotat factum, & actionem illam quâ reus criminis ad judicium defertur, & in causam criminalem trahitur; juxtaque hunc sensum potest procedere communis definitio, paucis mutatis, ita quod accusatio sit *Delatio rei criminis in judicium, ad publicam vindictam solenniter facta.* Et verbum *delatio*, ponatur loco generis, cætera verò constituant differentiam inter hanc, & alias delationes, quæ accusationem non continent. Aliquando verò consideratur, & accipitur accusatio non pro facto, sed quatenus continet quid juris; & tunc ad similitudinem actionis civilis definiri potest, quod sit jus *deferendi reum criminis solenniter in judicio ad publicam vindictam.* Ponitur jus loco generis, cætera verò loco differentiæ. Dixi, *reum criminis*, ad vitandam unam, & alteram difficultatem, quam superiori numero adduxi. Dixi, *in judicio*, tum ad explicandam naturam accusationis, per quam reus in judicium, & causam trahitur: tum etiam ad excludendam delationem, seu jus quod non in judicium, vel ad causam, sed ad supplicium pro sententiæ executione deducitur, *l. non tamen 6.* ibi: *Ad supplicium ducitur, ff. de appellat. l. addictos 7. C. de Episc. audient.* Dixi etiam, *ad publicam vindictam*, quia propriè loquendo in hac tantùm consistit, & ad hanc solam pertinet accusatio, de qua agitur in hoc titulo; non verò ad satisfactionem læsionis, vel utilitatem privatam, seu pœnam parti applicandam, quæ magis per actionem, quàm per accusationem petitur, *princip. Instit. de public. judic.* Quare accusatio dicitur actio, *l. cùm ex uno, ff. de O. & A. l. 5. & 14. C. Theodos. eod. tit. l. si maritus, ff. ad leg. Jul. de adult.* Tandem adjeci *solenniter*, tum ad explicandam solennitatem præscriptam *in l. libellorum, ff. de accus.* tum etiam ad constituendam differentiam inter accusationem, & denunciationem, & inquisitionem, in quibus nulla desideratur solennitas, *cap. super iis, hoc tit. l. ea quidem, C. eod.* Nec tunc obstant juris principia contra communem definitionem suprà expensa. Non primum, nam respondetur, in communi definitione considerari accusationem, prout significat actionem ipsam, per quam reus defertur in judicium; & propterea non definitur accusatio per jus, sicut in simili usucapio, vel præscriptio non definitur, quod sit jus, sed potiùs addictio dominii, &c. *l. 3. ff. de usucap.* Quod verò Beroius ubi suprà objicit, per verbum *delatio*, significari accusationem, sicut & verbum *deferre*, accipitur pro *accusare*, & delator pro *accusatore*, *l. ita tamen 10. in fin. l. mulierem 13. ff. eod.* & ita videtur definiri accusatio ut idem per idem, facilè refellitur, si supponamus, non esse inconveniens, quod accusatio in specie, prout accipitur in hoc titulo, definiatur per delationem, sive accusationem, tanquam per genus comprehendens hanc, & alias accusationes: quemadmodum rescriptum in specie, de quo *in tit. de rescriptis*, & adoptio in specie, & sententia in specie definiri potest, quod sit rescriptum, &c. adoptio, &c. sententia, &c. accipiendo rescriptum, adoptionem, & sententiam pro genere proximo, adjectis deinde aliis verbis differentiam constituentibus. Etiam dici potest verbum *delatio*, in communi definitione non accipi pro accusatione, sed pro adductione, seu deductione in judicium, quæ est propria acceptio verbi *defero*, quod per translationem significat accusare; & huic acceptioni magis consonat etymologia Divi Isidori adducta *in d. cap. forus, vers. Accusator*, dum docet, accusatorem dici qui ad causam vocat, idest trahit, seu defert. Accedit lex *qui de crimine 9. C. hoc tit.* ibi: *In accusationem deductus est, l. penult. C. qui accusare*, ibi: *Delator, atque accusator*: & *l. indicasse 197. ff. de V. S.* ubi Jurisconsultus constituit discrimen inter detulisse, & accusasse, ut sub verbo *indicasse*, primum gradum constituat, qui detulit; secundum, qui arguit; tertium, qui accusavit; ultimum, qui convicit, ut explicat Decianus *d. lib. 3. cap. 2. num. 4.* Nec etiam obstat difficultas expensa ex verbo *criminis*; juncto *d. cap. 1. 81. distinct.* nam differentia inter crimen, & peccatum, non procedit attento communi usu loquendi, ut ex pluribus juribus probant Navarrus, & Beroius *ubi supra*, juxta quem loquendi usum, qui verborum proprietati præfertur, *cap. ex litteris 7.* ibi: *Ad communem verborum intelligentiam, de sponsalibus*, & *l. librorum, §. quod autem, vers. nam &, ff. de legat. 3.* intelligi potest particula *criminis*, in dicta definitione: tum etiam quia *in d. l. levia*, dicuntur crimina levia per comparationem ad alia graviora, seu gravia; verumtamen adhuc illa levia, eo ipso, quod crimina sunt, secundùm sermonis proprietatem sunt in se gravia peccata. Nec tandem ultima difficultas obstat, quia respondetur fatendo inscriptionem, vel subscriptionem non esse de essentia, aut substantia accusationis, & in aliquibus casibus

non requiri; & propterea in dicta definitione, quam probamus, non fit mentio inscriptionis, aut subscriptionis; & loco illius apponitur particula *solenniter*, quæ refertur ad omnia solennia in accusationibus necessaria, quæ licèt non pertineant ad essentiam accusationis, pertinent tamen ad ejus formam, & ordinem, ad constituendam differentiam, per quam accusatio ab inquisitione, & denunciatione distinguatur.

7. De personis, quæ accusare possunt.

De hac igitur accusatione hoc modo accepta, & definita agitur in præsenti titulo; sed cùm in qualibet materia priùs de personis agendum sit, ideo in hoc textu, & sequentibus, de accusatoribus, & quinam legitimi sint, tractatur: circa quos sciendum est, omnes regulariter legitimos credi accusatores, nisi specialiter accusare prohibeantur legibus. Hincmarus *epist. 7. cap. 4. Si quis autem scire desiderat, quales accusatores ac testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus & legibus, quibus unà cum sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia, poterit reperire.* Et Hadrianus Papa *in cap. placuit, 2. q. 7.* ait: *Placuit eorum accusandi sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis, sed divinis vocibus mortuos esse scimus, quia vocem funestam interdici potiùs, quàm audiri oportet.* Vocem funestam criminosorum dixit Hadrianus, ut etiam Melchiades Papa, & Pelagius II. transcripti à Gratiano *in c. 2. 3. q. 5. c. 54. 2. q. 7.* explicat & illustrat Ant. Aug. *in notis ad can. 29. Hadriani Papæ.* Quare si cognoverimus, quæ istæ personæ sunt, simul agnoscimus cæteras personas, quibus accusandi facultas competit, ut aiebat Marcellus *in l. qui accusare 8. ff. hoc tit.* Faciunt textus *in l. qui accusare, C. hoc tit. cap. prohibetur, 2. q. 1.* & ita edictum hoc est prohibitorium, ut docuerunt Jul. Clarus *lib. 5. sentent. q. 14. §. fin. n. 1.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 6.* Duarenus *ad tit. de accus. c. 3.* Ant. Gomez *lib. 3. var. cap. 1. num. 31.* Et primò propter sexum accusare prohibentur fœminæ, *c. prohibetur 2. q. 1. cap. de crimine 15. q. 3. d. l. 8. d. l. qui accusare, l. 5. ad leg. Fab. C.* nisi suam, suorumve injuriam prosequantur, idest eorum, in quos ex lege testimonium invitæ non dicunt, *l. 1. & 2. ff. hoc tit. l. 4. 5. 9. & 14. C. qui accusare, l. etsi 19. C. ad leg. Corn. de falsis, l. 4. l. 12. vers. nisi certis, C. qui accusare.* Audiuntur etiam in crimine læsæ Majestatis, *l. in quæstionibus 8. ff. ad leg. Jul. Majest.* ubi pro *judicium*, legendum esse *indicium*, probat Gothofredus *in l. 3. C. Theodos. hoc tit. cap. sanè, §. unde, 15. q. 3.* annonæ fraudatæ, *l. mulierem 13. ff. hoc tit. l. fin. §. fin. ff. ad leg. Jul. de annon.* suspecti tutoris, *l. 1. §. consequens, ff. de suspect. tutor.* hæresis, sacrilegii, & simoniæ, quia hæc delicta in pluribus æquiparantur læsæ majestati, *l. 4. C. de hæret. l. si quis in hoc 10. l. si quemquam 31. C. de Episc. & cleric.* Et licèt ad crimen falsi hoc extendat Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 7. n. 18.* rectiùs tamen contrarium probat Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap. 1. n. 2.* Secundò propter ætatem ab accusatione arcentur pupilli, adeo ut nec popularem actionem intendere possint, *d. l. qui accusare, l. mulieri & pupillo, ff. de popul. action.* nisi suam, vel suorum injuriam persequantur, *d. l. 2. l. 8. l. 11. ff. hoc tit. can. 6. Synodi CP.* ibi: *Sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda.* Fornerius *lib. 4. rer. quotid. cap. 5.* Unde apud Apuleium *in apolog.* Licinius Vitricum Apuleium capitali judicio accusavit, idest magicarum artium, & maleficiorum, propter matrem suam quam Apuleius magicis artibus ad sui maleficia pellexisse asserebat, ut exponit Gentil. *ad ipsam apolog. n. 39.* Etiam possunt pupilli de testamento patris adulterato, & de vitiato instrumento accusationem instituere, *l. 2. §. 1. l. 8. ff. hoc tit. l. 5. C. qui accusare.* In læsæ etiam Majestatis divinæ, & humanæ accusatione pupillos admitti, non malè docet Ant. Matthæus; siquidem alii, qui jus accusandi non habent, eo casu audiuntur, *l. famosi 7. l. in quæstionibus, ff. ad leg. Jul. Majest.* Et licèt his casibus, quibus permissum est pupillis accusare, consilium tamen tutoris intervenire debere innui videatur *in l. hi tamen 11. ff. hoc tit.* apud Paulum *lib. 5. sentent. tit. 12.* verius tamen est eo verbo auctoritatem simul intelligi, *ex l. 4. C. de auct. præstand.* Quod ad puberes, minores videlicet 25. annis attinet, lex Julia de adulteriis specialiter eis vetat illius delicti accusationem; unde à contrario deducitur, in aliis admittendos esse, *l. si maritus 15. §. lex Julia, ff. ad leg. Jul. de adult.* imò & minorem accusare posse, si 17. annos habeat, & curatorem in judicio, probatur *ex l. 1. ff. de postul. l. 4. C. de auct. præstand.* Et licèt in accusatore eosdem 20. annos, qui in teste desiderantur ad testimonium perhibendum in causa criminali, *ex l. in testimonium 20. ff. de testibus.* petant Decian. *lib. 3. tract. crim. c. 12.* Jul. Clarus *lib. 5. sent. §. fin. q. 14. n. 7.* Farinac. *in praxi, q. 12. n. 15.* meritò tamen contrarium tenuit Ant. Matthæus *ubi suprà*, quia non ut ex fide testis, ita ex fide accusatoris salus rei pendet.

8. Referuntur alii qui accusare nequeunt.

Ob conditionem suam accusare non possunt servi, *c. canonica, vers. Aut libertos, cap. accusatores, §. fin. cap. nullus 3. q. 5. l. 26. C. ad leg. de adult.* nisi in criminibus læsæ Majestatis divinæ, aut humanæ, fraudatæ annonæ, falsæ monetæ, fraudati census, in quibus servi etiam contra Dominos audiuntur, *l. vix certis 53. ff. de judiciis, l. 7. §. servi, ff. ad leg. Jul. majest.* Licet etiam servo deferre interfectorem domini sui, *l. 1. C. de precibus Imper.* & dominum accusare de suppressis tabulis, in quibus liber esse jussus erat, *d. l. vix 53. l. 7. ad leg. Corn. de fals.* Sed hoc emendatum credit Ant. Matthæus *d. cap. 1. num. 4. in l. penult. C. qui accusare*, ubi tantùm in crimine læsæ Majestatis servos audiri contra dominos, Arcadius, & Honorius sanxerunt, licèt *in l. unic. C. Theodos. ne propter crimina servi*, ubi ea constitutio reperitur, desit taxativa *tantùm*, circa filios existentes in sacris paternis; licèt enim legitimam personam habeant standi in judicio, *l. non 44. §. 1. l. licet 56. ff. de judiciis, l. 6. & 7. C. eod. tit.* verius tamen est, nisi consentiente patre accusare non posse, *l. sed unius 17. §. filio, ff. de injuriis*, excepto adulterii crimine propter vindictam proprii doloris, *l. inter 6. §. penult. l. filium 37. ff. ad l. Jul. de adult.* Etiam propter sacramentum in ingressu militiæ præstitum accusare non possunt milites, ne occasione hac discedant à castris, nisi suam, vel suorum injuriam persequantur, aut in criminibus legis Juliæ Majestatis, vel fraudatæ annonæ, *l. 8. l. si tamen 11. ff. hoc titulo, l. & si crimen, Cod. qui accusare, l. famosi 7. §. 1. ff. ad leg. Jul. Majest.* Ad veteranos extra castra degentes hæc prohibitio non extenditur, quia non militant, etsi delatores esse prohibeantur, *l. deferre 18. §. veteranis, ff. de jure fisci.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 16.* Etiam Magistratus illi, qui imperium exercent, accusare non possunt, quia & ipsi ratione officii accusare nequeunt, *d. cap. prohibetur, d. l. 8. ff. hoc tit.* nisi Magistratus minor sit, qui imperium non obtinet, qui & accusare, & accusari valet, *l. nec Magistratibus 32. de injuriis.* Propter crimen plures accusare nequeunt, veluti Hæretici, Pagani, *cap. alium*, cum sequentibus, *cap. 1. & 2. cap. suspectos, cap. canonica, cap. nullus, 4. quæst. 1.* incestuosi, *cap. consanguineum, 3. quæst. 4.* sortilegi, seu magi, *cap. fin. 2. quæst. 8. cap. constituimus, 3. quæst. 5.* aut simili graviori crimine impliciti, *cap. tuæ dilecti, hoc titul. cap. supersunt, cap. quærendum, 2. quæst. 7.* quia iniquum est rationem vitæ ab alio reposcere,

qui

qui non possit suæ reddere. Eleganter Cicero *de divinatione*, ibi: *Nulla salus Reipublicæ major est, quàm eos, qui alterum accusant, non minùs de laude, de honore, de fama sua, quàm illos qui accusantur, de capite, ac fortunis pertimescere.* Itaque semper ii diligentissimè, laboriosissimeque accusarunt, qui se ipsus in discrimen existimationis venire arbitrati sunt: ideo accusare nequeunt, qui in reatu sunt, donec absoluti fuerint, vel condemnati; salvâ tamen civitate, & existimatione, *l.4. ff. hoc tit. l.negando, C. qui accusare, l.5. ff. de public. judic.* nam infames infamiâ juris omninò ab accusando arcentur, *l.4. & 8. ff. hoc titulo, l. crimini 15. C. qui accusare, l.1. §. quorum, ff. ad Turpil. l. ob hac 20. ff. de his qui notant. infamiâ.* Decianus *lib.2. tract. crimin. cap.17. & 24.* Ob paupertatem accusare nequeunt, qui minùs quàm 50. aureos in bonis habent, *l. nonnulli 10. ff. hoc titul.* quæ extat *in cap. prohibentur, §. nonnulli, 2. quæst. 1. cap. in primis, §. sed de personis, ead. quæst.* Decianus *d. lib. 3. cap. 21. num. 19.* Jul. Clarus *d. §. fin. quæst. 14. n. 20.* Farinac. *quæst. 14. num. 48.* & meritò, cùm credantur præmii dumtaxat causâ ad accusationem accedere, eandemque ad divitias assequendas viam affectaturos, quâ Hispo grassatus est, de quo Tacitus *lib. 1. annal.* ibi: *Formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt; nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sævitiæ Principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod sequuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac postremùm sibi invenere.* Denique ideircò pauper, etsi probus videatur, ad accusandum non admittitur, quoniam talio est calumniæ pœna, *l. non priùs 7. l. ult. ff. de calumn.* & eam pauper pati non potest, qui bona non habet, etsi infami literâ deterreri possit, ut aiebat Plinius *in Panegyr.* relatus ab Ant. Matthæo *d. cap. 1. num. 10.* Inde quia quæstus gratiâ accusat, non auditur, *cap. significans 5. qui matrimonia accusare.* Etiam non admittitur ad accusandum, qui in duos reos eodem tempore jam inscripsit, etsi diversorum criminum; nam quo minus successivè plures reos quis faciat, aut ejusdem criminis plures quis eodem tempore accuset, jus non impedit, *d. l.8. ff. hoc tit. l. cùm rationibus 16. C. qui accusare, l. 2. C. si reus.* Nec contrarium probatur *in l. hos accusare 12. §. lege, ff. hoc tit.* nam ibi pro *duobus*, legendum esse *tribus*, jam notavit Cujac. *lib. 6. observ. cap. 12.* Item accusare non possunt inimici, ut dicemus infrà *in cap. meminimus.* Tandem sunt alii, qui accusare possunt, sed non omnes; nam liberti, alumni, & familiares personæ non possunt accusare parentes, patronosve suos, quia civiliter de eis tantùm queri debent sui patrimonii defendendi causâ, *l. 8. §. ult. l. 11. §. 1. ff. hoc tit. l. iniquum 17. §. penult. C. qui accusare, l. 9. C. ad leg. Cornel. de fals. l. 1. & 5. C. ad leg. Cornel. de falsis.* Inde inferior superiorem, vel minor majorem accusare non potest, *cap. qualis, §. final. cap. sequent. cap. majorem, cap. quærendum, cap. in sancta, 2. quæst. 7.* exponit Vighel. *in methodo juris can. lib. 1. cap. 6. fol. 35.* etiam ob cognationem frater adversus fratrem non auditur in criminibus gravioribus, *l. si magnum 13. l. si sororem 18. C. qui accusare:* reliquorum cognatorum nulla habetur ratio. Nec contrarium probat textus *in l. tutor 9. ff. de suspect. tutor.* non enim ibi prohibetur cognatos, & affines accusare, si aliquod gravius delictum admiserint, sed vetatur cum nota, & infamia eos removere, si quid levius admiserint, ita ut suspiciones magis, & mores, quàm crimina suspectos fecerint. Prosequuntur alias personas, quæ accusare nequeunt, Lancellotus, & Conradus *in praxi crimin. tit. de accusat. num. 9.* Julius Clarus *d. §. finali, quæst. 14. per totam*, ubi latè Baiardus, Farin. & Decianus *ubi suprà.*

His suppositis apparet ratio præsentis textus; 9. Traditur dubitandi ratio.
nam cùm illegitimi accusatores in judicio ad accusandum non admittantur, ad eorum petitionem non debet fatigari, aut molestari accusatus, immò potiùs accusator repellitur à judicio, & ipse accusatus absolvitur à judicii instantia; sicut enim Reipublicæ interest delicta detegi, in judiciumque deduci ad publicam vindictam, ne ipsa maneant impunita, *cap. si omnia 6. quæst. 1. l. illud, ff. ad leg. Aquil.* ita etiam illi expedit ne ab omnibus proposita accusatione fatigetur accusatus, alioquin eveniet sæpe sæpius privato odio innocentes iniquâ accusatione fatigari, & aliquando nocentes pœnam evadere prævaricatione, seu tergiversatione adversarii, juxta textum *in cap. si qui 2. quæst. 4.* contingeretque criminis reum accusare criminosum, vitam alienam arguendo, qui propriam emendare nolebat, cùm ille qui trabem gestat in oculo, festucam de oculo fratris eruere non possit, ut Christus Dominus aiebat apud Lucam *cap. 6.* relatus *in cap. si crimen 6. quæst. 1.* Unde in criminali judicio priùs agendum esse de legitimatione accusatoris, docetur *in cap. in primis, 2. quæst. 1. l. si quæramus, ff. de testam.* Meritò ergo Felix II. in præsenti docet, fatigandum non esse accusatum, si legitimus non sit accusator. Et licèt Felix tantùm agat de Episcopo accusato, accipiendus tamen est juxta generalem litteram, quæ reperitur in hac sexta collectione, de quocunque accusato, & quocumque accusatore, in judicio publico, sive privato; quia in quocunque judicio criminali legitimus esse debet accusator. Quo verò tempore legitimari debeat persona accusatoris, exponit Carleval *tom. 2. de judic. tit. 1. disp. 4.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro 10. Dissolvitur dubitandi ratio.
cujus solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo notorium est, seu judici constat, vel ex libello, seu forma accusationis, accusatorem illegitimum esse; & inter eum casum, in quo illegitimitas accusatoris ante citationem judici notoria non erat, sed postea apparuit. Primo casu ad petitionem illegitimi accusatoris fatigari reus minimè debet, nec in judicio cogitur comparere, *cap. placuit, § liberti 4. quæst. 3. cap. si Episcopus 8. 3. quæst. 5. cap. bonæ 36. in fin. de elect.* quoniam tunc judex ex officio suo illegitimum accusatorem à judicio repellere debet, licèt reus de ejus illegitimitate non excipiat; quia etsi judex officium suum impartiri non debeat propter privatum commodum, *cap. ad nostram, de jurejur. l. 4. §. hoc autem, de damno infect.* tamen hoc in casu ex officio proprio accusatorem à judicio repellit, quia hæc illegitimitatis exceptio non solùm respicit privatum commodum, sed honorem judicii, & publicam utilitatem, argumento textus *in cap. si qui sunt, cap. quærendum, 2. q. 7. cap. 1. cap. exceptionem, de except. l. ult. ff. de petit. hæredit.* notat Glossa verbo *Repellere*, *in cap. nulli, hoc tit.* Socinus *hîc, num. 15.* Butrius *n. 13.* qui hoc casu accipiunt præsentem Felicis sententiam. Secundo verò casu, quando judici accusatorem illegitimum esse constat, reus ab eo impetitus comparere tenetur; & si non compareat, ut contumax puniri potest; & si postea appareat accusatorem illegitimum esse in prosequutione judicii, reus absolvitur, nec fatigatur. Quo casu procedit textus *in d. cap. veniens, hoc tit.* in cujus specie Episcopus accusatus comparere jubetur ad purgandam contumaciam; quia licèt illegitimus esset accusator, hoc tamen Pontifici non constabat ante citationem,

sed postea apparuit; ideoque comparere debebat Episcopus, saltem exceptionem illegitimitatis allegaturus, ne Pontificis auctoritas illudi videretur, contra textus *in l. ex quacunque, ff. de in jus vocand. l. 5. ff. de judiciis*: quo modo exponit textus *in cap. si duobus, cap. cùm parati, de appel.* Socinus *in d. cap. veniens, n.* 11. Ex qua doctrina deducitur, quod si reus fuerit citatus ad petitionem illegitimi accusatoris, de cujus illegitimitate judici ante actionem non constiterat, & ipse exceptionem illegitimitatis non opposuit, judicium valet, *l. qui accusare, l. hos accusare, ff. hoc tit.* Docent Butrius *hic, num.* 5. Bartol. *in l. 1. §. accusatoris, ff. ad Turpil.* Et similiter si cùm accusationem instituit, legitimus, & idoneus erat, sed post causam inchoatam, in ipsius prosequutione illegitimus reddatur, propter supervenientem illegitimitatem à judicio repelli non debet, quia licèt accusationem de novo proponere non possit, tamen prosequi eam valet rectè, *l. si quis reus, ff. de public. judic.* ubi condemnatus, & etiam deportatus, prosequitur judicium inchoatum, quod propter bonum publicum, & judiciariam auctoritatem procedit, *l. si quis, ff. ad leg. Iul. de adult.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. cap. cùm P.* cui respondendum est, non posse reum ad petitionem illegitimi accusatoris fatigari, adeo ut reo accusato purgatio canonica indicenda non sit, propter infamiam insurgentem ex calumniosa, & minùs solemni accusatione, ut probat textus *in cap. qualiter, el 2. hoc tit. cap. cùm infinuatione, de præsumpt. cap. cùm in juventute, de purgat. canonic. cap. auditum 2. quæst. 6. cap. in cunctis 11. q. 3.* in quibus purgare se reus non debet ab infamia criminis, quæ originem habuit ab inimicis, & illegitimis accusatoribus, ut docent Hostiensis *in d. cap. veniens, n. 5.* Morla *in empor. tit. de jurisd. num.* 121. quia quando infamia non nascitur ex probabilibus conjecturis, quoad juris effectum infamia non dicitur, sed tantùm sunt vanæ populi voces, de quibus curandum non est, *cap. Osius 2. de elect. l. Decurionum, C. de pœnis.* Nec contrarium probant textus *in d. cap. cum P. cap. veniens*, quia in eorum specie ad instantiam illegitimi accusatoris non injungitur purgatio propter infamiam à tali accusatione provenientem, sed propter publicam infamiam, quâ reus notatus erat, ante accusationem, ob quam indicta fuit purgatio, ut docet Morla *ubi supra, num.* 121.

11. Dissolvitur ultimum augmentum difficultatis.

Nec obstat ultimum augmentum difficultatis, pro cujus solutione sciendum est, dubium esse apud Interpretes, an aliquis sine accusatore damnari possit. In qua quæstione communem opinionem sequutus negat Corrasius *lib. singul. epistolic. qq.* pro qua sententia faciunt textus *in l. 6. §. rescripto, & §. si quis accusatorem, ff. de muner. & honor.* ubi docetur eum, qui non habet accusatorem, honoribus interim non esse prohibendum. Marcus Tul. *in oratione pro Roscio Amerino*, ubi ait, *nocentem, nisi fuerit accusatus, damnari non posse.* Et *lib. 2. de officiis*, omne judicium accusatione, & defensione constare scribit. Suffragantur DD. qui in omni judicio has personas necessarias esse tradiderunt, accusatorem, reum, & judicem, *cap. forus 10. de V. S. cap. 1. 4. q. 4.* & accusatorem in primis requiri, constat ex D. Ambros. *epist. ad Siagrium*, ibi: *Si leges publicas interrogémus, accusatorem exigunt.* Ex Marci rescripto de Avidio Cassio apud Vulcacium Gallianum, ibi: *Adde quod non possumus reum facere, quem nullus accusat.* Hinc Christus Dominus, cujus omnis actio est instructio, Judam, etsi furem esse compertum haberet, non abjecit, eo quòd à nullo esset accusatus, ut expendebat D. Ambrosius *in cap. si quis potestatem, 23. quæst. 4.* & cùm adulteram mulierem deprehensam nemo accusaret, dixit: *Nec ego te condemno*, apud Joannem *cap. 8.* Eóque pertinet quod in actis Apostolorum legimus, Romanis morem non esse hominem ullum ad necem condemnare priùs quàm reus præsentes habuisset accusatores. Contrariam tamen sententiam tenuit Duarenus *lib. 1. disput. cap.* 38. Sed placet in hac Doctorum varietate media sententia, quam sequitur Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap.* 24. qui ait, neminem sine accusatore esse damnandum, vel eo qui accusatoris vice fungatur, veluti denunciatio, delatio, publica fama: quandoque enim privati, quandoque ex officio, ut stationarii, curiosi, vel similes, crimina notoria deferunt, ut post ejusmodi denunciationem judex contra reum delatum in crimen inquirat, *d. l. 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil. l. ea quidem, C. de accusat. l. 1. C. de curiosis, lib.* 12. Quo casu nuntiator loco accusatoris est, ut de publica fama probabimus infrà *in cap. evidentia*: & hoc sensu legimus Claudium Gorgum lenocinii absque accusatore damnatum, *l. 1. §. unde quæri, ff. ad leg. Iul. de adult.* & Julium Cæsarem capitali supplicio affecisse libertum, aliuqui sibi gratissimum (quanvis nullo accusante) eo quòd Equitis Romani uxorem adulterasset, apud Suetonium *in Iul. cap.* 48. Unde intelligitur lex 1. *C. de custod. reor.* in illis verbis: *Sive accusator existat, sive eum publica solicitudinis cura produxerit.* Ubi per publicæ solicitudinis curam intelliguntur officiales, stationarii, milites, seu hierarchæ, de quibus Tertul. *in apolog.* ait: *Latronibus investigandis per universas provincias militaris statio sortitur.* Fornerius *lib. 1. disp. cap.* 38. Revardus *lib. 4. variar. cap.* 11. Duarenus *ubi suprà.*

Sed suprà traditæ assertioni primò obstat textus *in cap. nulli 4. hoc tit.* ubi cùm quidam familiares cujusdam Episcopi ipsum de quodam crimine accusarent, ipse exceptionem illegitimitatis opposuit, asserens eos criminosos esse, malæ famæ, & vilis opinionis: cúmque quæreretur, an accusatores essent audiendi, respondit Paschalis, non licere Episcopo à sua accusatione repellere quos à sua communi familiaritate neglexit separare antequam ipsum accusarent. Ex quo textu deducitur, criminosos ad accusandum Episcopum admitti, nec etiam oppositâ criminis exceptione eos repelli: igitur etiamsi illegitimus sit accusator, reus vexatur. Agnovit difficultatem Glossa in eo textu, & eam solvere intendit duplici modo. Primò asserit, criminosos accusatores in hujus textus specie admissos fuisse, quia Episcopus de exceptis criminibus publicè infamatus erat, in quibus illegitimi etiam, & minùs idonei accusatores admittuntur, *cap. per tuas, de simonia*, & suprà probavi. Quam Glossæ sententiam plures tenuisse asserit Hostiensis *ibi, n.* 3. Sed quia hæc solutio verbis textus non congruit, siquidem in eo non agitur de criminibus exceptis, ideo ab ea recedit Glossa, & veriùs docet, quod licèt criminosi legitimi accusatores non sint, juxta suprà tradita; tamen cùm Episcopus accusatur à suis familiaribus, non potest eos ut criminosos repellere, cùm priùs deberet eos à sua familiaritate abjicere, aliàs non creditur homines malæ famæ, & vilis opinionis in sua familiaritate retinuisse, ut in eo textu dicemus. 12. Exponitur cap. nulli 5. hoc tit.

Secundò suprà traditis obstat textus *in l. 3. § præterea, ff. de suspect. tutor.* in illis verbis: *Præterea videndum est, an & sine accusatore posset suspectus repelli? Et magis est, ut repelli debeat.* Ex quibus apertè constat, posse quem sine accusatore damnari: ergo multò faciliùs cum illegitimo accusatore. Nec dici potest, in eo textu judicem per inquisitionem processisse; quia ad utilitatem privatam officio suo judex crimen inquirere non potest, ut ibi notavit Gothofred. Pro cujus difficultatis solutione dicendum 13. Exponitur l. 3. §. præterea, ff. de suspect. tutor.

est,

est, quod licèt regulariter nemo damnetur sine accusatore, tamen jure singulari receptum est, quod si Prætori liqueat argumentis evidentissimis tutorem suspectum esse, & malè versari in tutela, vel cura, eum removere possit, quod specialiter inductum fuit pupillorum favore, & ob publicam utilitatem, quoniam negotia pupillaria pertinent ad publicam curam, *l. 10. §. ult. ff. de testam. tutel. l. 1. ff. de excus. tut. l. 2. ff. qui petant tutor. l. 2. §. tractari, ff. ad Tertyl. l. 19. C. Theod. de curat.* ut expressè docetur *in d. §. præterea*, & notavit Cujac. *ad tit. C. de suspect. tutor.*

Etiam præsenti assertioni opponi potest textus *in c. quàm gravi, de excessibus Prælat.* cujus interpretationem dedi *in c. 2. de confess. c. Porro, de divortiis* & ejus interpretationem in ejus notis adduxi.

CAPUT II.

a Felix.

HÆc sunt quæ deinceps propter malorum hominum insidias, qui in Ecclesiam & in ecclesiasticos sæviunt viros indifferenter, conservari firmissimè volumus in sæcula. Si quis Episcopus ab illis *b* accusatoribus, qui *c* recipiendi sunt, fuerit accusatus, postquam ipse ab eis *d* charitativè conventus fuerit, ut ipsam causam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad Summos *e* Primates causa ejus canonicè deferatur, qui in congruo loco intra ipsam provinciam, tempore congruo, id est autumnali, vel æstivo, Concilium regulariter convocare debebunt, ita ut ab omnibus ejusdem provinciæ Episcopis inibi audiatur. Quò & ipse regulariter convocatus, si eum aut infirmitas, aut alia gravis necessitas non detinuerit, adesse debebit, quia ultra provinciæ terminos accusandi antè licentia non est, quàm audientia *f* rogetur.

NOTÆ.

1. a FElix.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. in hac autem sexta collectione legitur *item*, quasi idem auctor sit hujus textus, & antecedentis; sed Felicem II. auctorem esse illius textus, jam probavi; præsentem verò textum esse Felicis I. constat ex ejus epistola 2. quæ extat *tom. 2. Concilior.* ex qua transcripsi litteram hujus textus, etiam neglectâ temporum serie. Concius utrumque caput ejusdem Felicis esse arbitratur. Burchardus *lib. 1. Decreti, cap. 169. & 174* Carnotensis *lib. 5. Decreti, cap. 271. & 292.* ex Felice illum citant. Etiam repetitur textus hic in collectione canonum Hadriani notis illustrata ab Ant. Augustino *tom. 1. Concilior. Binii*, & 18. Regiæ editionis, *can. 5.* Hujus thematis sententia refertur tum ab Athanasio, & Alex. Synodo, tum ab eodem Felice minore *cap. 2. & 3. epist. 1. ad eundem Athanasium*, qui testia est, hoc etiam fuisse sumptum ex Nicæna Synodo: sed ante eam Synodum eadem fuit sententia tam primi Felicis, quàm Stephani *epist. 2.* & posteà reperitur *in addit. cap. lib. 7. cap. 143.* Felix primus electus fuit ultimo die anni 172. & martyrio coronatus die 30. Maii, anno 275. ut post Baronium in eo anno, & in Martyrol. die 30. referunt Binius *d. tom. 1. Concil.* Ciaconius *tom. 1. de vit. Pontific.* Carolus à sancto Paulo *in Biblioth. Pontific. littera F.*

2. b *Accusatoribus*] Glossa, Abbas, & repetentes in præsenti anxiè quærunt, quomodo plures accusatores admittantur in hoc casu, cùm non possint plures unum simul accusare, quando agitur ad publicam vindictam, *l. si plures 16. ff. hoc tit. l. 2. in fine, l. 29. §. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 4. C. hoc titul. l. 3. in princip. & §. si ad plures, ff. de sepulchr. violat. l. 13. tit. 1. part. 7.* latè docent Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap. 8.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. c. 1. n. 35.* Jul. Clarus *§. ult. q. 13. num. 1.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. c. 32. à princip.* ex quibus sunt qui affirment, principium hoc procedere tantùm in accusatione, non verò in denunciatione, de qua in præsenti agitur. Sed hanc solutionem rejiciunt Abbas hîc, *n. 2.* Felinus *n. 1.* quia ratio, quâ nititur Consultus *in d. l. si plures*, æquè viget in denunciatione, ac in accusatione, nec in hac parte inter eas nullum datur discrimen. Quare eâ solutione omissâ, communiter placuit, Felicem in præsenti agere de pluribus accusatoribus; non quia plures simul admitti debeant, juxta textus proximè adductos; sed quia si fuerint admissi, & accusatus non opponat, processus sustinetur. Ita docuerunt Glossa 1. *per textum ibi, in d. l. 4. C. hoc tit.* Abbas, & alii referentes *in præsenti*, Ant. Gomez, & Jul. Clarus *ubi suprà*. Verùm hæc interpretatio admitti nequit, quia credi non potest, sanctum Felicem agere de pluribus accusatoribus, qui attento jure communi admitti non possunt, etiamsi iisdem admissis processus sustineatur, parte non opponente. Alii discrimen constituunt inter eum casum, in quo plures aliquem accusare volunt ad vindictam tantùm publicam, nullum interesse ex accusatione capientes, nec suam, suorumve injuriam prosequentes; & inter eum casum, in quo pro suo interesse ad accusandum procedunt; quando enim nullius accusantium interesse versatur, ex accusatoribus unus eligitur, qui sit magis idoneus. *d. l. si plures*, cum similibus. Secundo verò casu quando omnium accusantium interesse versatur, omnes admitti debent, *cap. olim, hoc tit. l. 3. §. si plures, ff. de sepulchro violato*: docent Salicetus *in d. l. 4. C. hoc tit.* Anania *in cap. 1. n. 3. de collus. deteg.* Jul. Clarus *d. q. fin.* Greg. Lopez *in d. l. 3. partit.* quo casu accipiunt præsentem textum; nam cùm subditi Episcopum suum de criminibus deferunt, post admonitionem causam suam prosequuntur, & pro suo interesse Episcopi crimina coram legitimo judice deferunt; nam cujuslibet eorum interest bonum habere Prælatum bonis moribus præditum; unde meritò omnes accusatores admissi fuerunt. Sed veriùs dicendum est, in præsenti textu Pontificem non agere de uno, vel pluribus accusatoribus unius delicti, vel Episcopi; sed tantùm regulam generalem tradere servandam in accusationibus Episcoporum: unde supponit Pontifex, eos tantùm admittendos esse, qui de jure possint admitti; siquidem signanter ait, *qui recipiendi sunt*. Per quæ posteriora verba non tantùm explicantur, verùm etiam restringuntur præcedentia, quæ de pluribus agunt, ita ut non comprehen-

dant omnes cujuscunque qualitatis, sed illos, qui recipiendi sunt, & ita legitimos, juxta tradita superiori commentario: & deinde non semper, nec indistinctè admittantur omnes in quibuscunque casibus, sed illi qui in iisdem recipiendi sunt, idest in casibus, in quibus jure possunt recipi, prout contingit ubi plures non de uno, sed de pluribus criminibus aliquem accusant, ut innuit Pontifex in illis verbis: *Causa ejus ad Primates canonicè deferatur*; significans non unam, sed plures causas criminum contra Episcopum proponi, veluti plures ratione unius officii, veluti tutoris; vel unum repræsentantes, *cap. licèt, cap. penult. hoc eodem titulo*; pro suo commodo, & in causam propriam, veluti cohæredes, aut consortes ejusdem litis: vel ratione injuriæ communis plures unum de unico crimine accusantes, juxta tradita per Bartolum *in d. l. si plures*; vel cùm plures inter se ita conveniunt, quo casu etiam in judiciis publicis plures admittendos esse docuerunt Duarenus *lib. 1. disp. cap. 39.* Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap. 2.* unde Felix in præsenti generalem tradit doctrinam servandam in accusatione Episcoporum, juxta principia juris, non quia specialiter consultus fuisset de Episcopo à pluribus accusato.

3 c *Qui recipiendi sunt.*] Idest non criminosi, & infames, ut posteà exposuit in eadem epistola Pontifex *in c. infamis persona 3. q. 7. cap. si accusatorum 3. q. 10.* & alii similes. Nec obstat textus *in cap. oves 2. q. 7.* ubi docetur, quod subditi Prælatum suum accusare non possunt, nisi à recta fide deviaverit: ergo in præsenti textu non rectè supponit Felix, Episcopum à propriis subditis fuisse accusatum. Augetur hæc difficultas *ex cap. clericus, ead. quæst.* ubi apertè docetur, sacerdotes adversùs Episcopum nec accusationem proponere, nec testimonium proferre posse; quod latiùs probant Baronius *anno 112. n. 10.* & *199. n. 6.* Turrianus *lib. 3. pro canon. c. 12. & 13.* Pro cujus difficultatis solutione discrimen est constituendum inter subditos bonos, & criminosos; & inter accusationem ex affectu fraternæ charitatis propositam, & inter eam, quam pravo, & maligno animo proponunt. Primo casu prohibentur criminosi, & etiam illi, qui malo affectu, non ex charitate, sed ex pravitate vitam superiorum infamare & reprehendere intendunt. Unde Evaristus *in c. si qui sunt 17. 2. q. 7.* probibet ne opinione indiscussa audiantur accusatores Episcoporum. Illustrat Ant. August. *in notis ad can. Hadriani V. Concilior. fol. 569.* secundo verò casu Episcopi ab honestis, & probis subditis ex affectu charitatis accusari valent: unde D. Augustin. ait *in c. præsumunt, 2. q. 7. Præsumunt Prælati non debere se reprehendi, vel accusari pro eo, quod canones passim non constituerunt eos accusandos: quod tantùm negatur solis criminosis, cùm de se reprehendendo Veritas ipsa testetur: Si male locutus sum, perhibe testimonium de malo.* Facit Damianus P. in quadam epistola ad Alex. Pap. *Quis est hic arrogantiæ tumor, quis elationis fastus, ut quod insolenter excessum est, à suis subditis dedignentur audire? Nec his allegationibus utendum est, ut dicant, se non debere ab his accusari, ne videantur suis excessibus velamen obtendere.* Et *in c. quærendum, ead. 2. q. 7.* dicitur quod qui non sunt rectæ fidei, & conversationis, & quorum vita est accusabilis, non possunt majores natu accusare; & hoc casu intelligendi sunt textus *in d. c. oves, c. qualis, c. majorum, c. sententia, 2. q. 7.* in quibus prohiberi videtur talis accusatio: at verò subditi probi, & aliàs ad accusandum idonei, possunt suos Prælatos accusare, ut probat textus sic intelligendus *in c. sicut 46. 2. q. 7.* & hoc casu procedit præsens textus, ubi statuit Felix Episcopum non à quibuslibet posse accusari, sed ab illis tantùm, qui recipiendi sunt; hoc est, à subditis probis, & honestis, & ex affectu charitatis accusationem proponentibus. Nec huic solutioni obstat textus *in d. cap. oves*, in illis verbis: *Nisi à fide exorbitaverit.* Ex quibus deducitur, sacris canonibus esse definitum, & præscriptum casum in quo subditi possunt accusare suos Prælatos: igitur in nullo alio casu Prælati accusatio subditis est permittenda: nam huic difficultati facilè ex suprà dictis respondetur; ea enim verba sic intelligi debent, quod subditi, criminosi, & infames Pastorem suum accusare non possunt, nisi à fide exorbitaverit: cæterùm si à fide discesserit, tanta est hujus criminis labes, ut etiam criminosi ad ejus accusationem admittantur, *cap. in fidei favorem, de heret. in 6.* docuit Turrisceremata *in d. cap. oves, num. 2. & 3.* nec etiam obstat textus *in d. cap. clericus*, cui omissâ Glossæ duplici solutione ibi, *verbo Laïcus*, respondendum est, textum illum procedere in clericis in minori gradu constitutis, qui majorum crimina deferunt, non gratiâ correctionis, sed ex pravo animo: qui meritò ab accusatione repelluntur, cùm non ex affectu charitatis prosiliant, ut ibi notavit Turrisceremata.

4 d *Charitativè conventus.*] Idest monitus, ut post Glossam exponunt omnes repetentes in præsenti. Sed tunc obstat, quod Felix in præsenti agit de accusatione, ut constat ex illis verbis, *accusatoribus, & accusatus*: at in accusatione nulla requiritur monitio charitativa, *cap. veniens, cap. licèt, hoc tit.* quia monitio tantùm desideratur ad denunciationem evangelicam, quæ ad pœnitentiam, & emendationem dirigitur, juxta caput *novit, de judiciis*: probatur *in cap. qualiter 24. in fine*, ibi: *Denunciationem charitativa monitio, hoc tit.* In accusatione verò, per quam ad vindictam publicam agitur, à qua reus per pœnitentiam, & emendationem non liberatur, *l. qui ea 67. vers. nemo, ff. de furtis*, ea monitio non est necessaria, nec effectum habere potest, ut satis colligitur *ex d. cap. qualiter*, ad finem, ubi constituitur differentia inter denunciationem, in qua monitio charitativa desideratur, & accusationem, in qua non monitio, sed inscriptio requiritur. Quam difficultatem ut effugiant omnes repetentes hìc, præsentem textum accipiunt non de accusatione, sed de denunciatione; & verba illa, *accusatoribus*, & *accusatus*, pro denunciatoribus & denunciato accipit Glossa 1. *in præsenti*, & *in cap. licèt Heli, hoc tit.* quam communiter sequuntur omnes, ut refert Felinus *hìc, num. 2.* Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest, siquidem expressè repugnat verbis textus. Deinde quia ex illis verbis, *causam emendet, & eam corrigere noluerit*, satis deducitur, Pontificem agere de accusatione, per quam Episcopus impetebatur; quia damnum datum accusatori non emendabat, partique læsæ non satisfaciebat: unde alii putarunt, præsentem textum specialiter procedere in Episcopo, qui accusari nequit, nisi præmissâ monitione: quem intellectum rejicit Abbas *hìc, num. penult. ex d. cap. veniens, d. cap. licet*, quibus frustra satisfacere intendit Beroius *hìc, num. ult. vers. Circa secundum.* Quibus omissis dicendum est, sanctum Felicem in præsenti agere de subditis accusantibus Episcopum civiliter de crimine aliquo ad propriam utilitatem, & emendationem damni ab eo dati, ut innuunt verba proximè expensa: quo casu necessaria est præcedens monitio, idest interpellatio extrajudicialis, *cap. si quis erga, 2. quæst. 7.* cujus textus verba mirè conveniunt cum verbis præsentis textus; de qua etiam accusatione ad privatum commodum, seu propter damnum privato illatum

illatum emendandum, loquuntur textus *in c. accusatio 15. in fine 2. q. 7.* Alexander *epist. 1. post princip.* ibi: *De his clericis, & laicis, qui Episcopos, vel reliquos Sacerdotes priùs tam ad Primates eorum, quàm ad reliquos accusant judices, quàm auribus eorum, à quibus se læsos existimant, inculcant, ut ab eis, aut jussum, aut justam recipiant apologiam, &c.* Stephanus *epist. 2.* ibi: *Nec aliquis eorum* (Episcoporum) *aut Ecclesiarum actorum, vel defensorum ad aliquos priùs accusari debet, quàm ipse charitativè bis, aut ter ab eis, qui se læsos existimant, vel eos pro aliquibus erratibus corripere cupiunt, conveniantur, ut ab eis aut familiarem emendationem, aut justam recipiant excusationem.* Athanasius ex Synodo Nicæna relatus ab Ant. August. *in epit. lib. 30. tit. 2.* ibi: *Si erga Episcopum, vel actores Ecclesiæ quisquam causam habuerit, eos cum charitate mansuetè conveniat, ut ab eis vulnus rectè sanetur, aut ipse, si secus egerit, accusator excommunicetur.* Unde rectè juxta antiquorum PP. sententiam Felix in præsenti statuit in accusatione Episcopi procedi debere ad emendationem, quia agebatur de injuria privato illata. Facit textus *in l. quidam Hiberus 12 ff. de servit. urbanor.* junctis Osualdo *lib. 17. Donelli, cap. 1, littera B,* Meril. *lib. 3. obs. cap. 8.*

5. e *Primates.*] Quanvis inspecto jure civili, & apud bonæ notæ auctores Primates passim dicantur, qui alios auctoritate, dignitate, vel officio antecellunt, & primum locum obtinentes, à reliquis distinguuntur, *l. sciendum 4. vers. Sed & si,* ibi: *Primatibus, ff. de legationibus, l. ult. C. de offic. divers. judic. l. 1.* junctâ rubricâ, *C. de Alexandria Primatibus, lib. 11. c. 1. de pace firmand. in usib. feudor.* Tiraquel. *de nobilit. c. 37. n. 36.* in jure tamen canonico Primas dicitur is, qui apud ecclesiasticos in provincia, regno, vel natione aliqua primam sedis dignitatem habet: in quo sensu Primates appellantur Patriarchæ, quasi Principes Patrum; qui Patriarchæ à Primatibus potiùs nomine, quàm re, dignitate, aut officio differre dicuntur *in cap. duo simul, de officio ordinarii, c. antiqua, de privileg.* docent plures laudati à Cenedo *ad Decret. collect. 58. n. 1.* Cæsare *de ecclesiast. hierarch. disp. 4. §. 3.* Juxta hanc ergo acceptionem probat textus hic, causam in qua Episcopus accusatur, deferendam esse ad Primates, seu Patriarchas: quod etiam probatur *in c. Primates 2. q. 1. cap. 1. in princip. 4. q. 5.* ibi: *Ad Primates provinciæ.* Sed obstat quod hujusmodi causæ Episcoporum non ad Primates, seu Patriarchas, sed ad Archiepiscopos, vel Metropolitanos deferri debent, *authent. de sanctissimis Episcop. §. si quis verò, vers. Si autem:* seu ad Concilium provinciale, seu nationale, *cap. 2. cap. accusatus, cum sequenti, 3. q. 6. c. si clericus, vers. & si, 11. q. 1.* Trident. *sess. 24. de reform. c. 1.* vel tandem ad Summum Pontificem, qui in gravioribus Episcoporum causis adeundus est, *d. c. accusatus.* Cui difficultati ut satisfaciant Abbas *hic, num. 3.* Barb. *de potestate Episcopi, allegat. 112.* accipiunt Primates in hoc textu pro Archiepiscopis & Metropolitanis, qui etiam Primates dicuntur, *c. sanè, de foro competenti.* Illustrant Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 5.* sed cùm in præsenti de Primatibus majoribus agatur, necessariò per eos intelligendi sunt Patriarchæ, juxta tradita per Cæsarem *de Eccles. hierarch. d. disp. 4. §. 2.* Quare hac solutione omissâ distinguendum est cum Duareno *lib. 1. de sacris Eccles. ministris,* inter jus antiquum Pontificium, & novum; nam veteri jure canonico inspecto non solùm discussio causarum criminalium Episcoporum, verùm & sententia ad Synodum provincialem, vel Primates spectabat, ut probant textus ita accipiendi *in c. nisio 3. q. 6. c. 1. & 2. 6. q. 4. c. Episc. 65. 12. q. 3.* Noviori tamen jure circa causas graviores Episcoporum aliter cautum fuit, ita ut in illis sola discussio Concilio Provinciali, seu Primatibus permitteretur, Pontifici sententiâ reservatâ, juxta textus *in d. cap. accusatus, cap. discutere, cap. quamvis, cap. multi, 3. quæst. 6.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam ut rectè notavit Felinus hîc, *num. a. notab. 1.* Felix in hoc textu non docet causas criminales Episcoporum ad Primates esse deferendas, ut ab eis sententiâ terminentur, sed ut de eis judicialiter cognoscat; & si causa levis est, quia Episcopus civiliter accusatur, eam decidat; aliàs causâ discussâ Romani Pontificis sententia expectetur. Prosequitur latiùs Marcha *in concordia Sacerdotii, & Imperio, lib. 3. cap. 16. cum sequent.* ubi disputat tam ex veteri, quàm novo jure, Episcoporum causæ à quo sint terminandæ?

f *Refertur.*] Sequuntur in ipsa epistola alia verba, quæ extant *in cap. si Episcopus, 3. q. 2. cap. si ægrotans 5. q. 3. cap. infamis 3. q. 7. cap. peregrina 3. q. 6. cap. absente 3. q. 9. cap. si accusatorum 3. q. 10.* 6.

CAPUT III.

Gregorius a *Guidiscalco Duci Campaniæ.*

ILla b Præpositorum solicitudo utilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat. Restringenda ergo sub ratione potestas est, nec quidquam agendum priùs quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum omne putat ira quod fecerit. Pervenit itaque ad nos, magnitudinem tuam usque ad hoc esse impetu furoris impulsam, ut non solùm frangi januas monasterii sancti Archangeli, verùm etiam diripi exinde quod ibi inventum est, feceris. Insuper autem sic contra Abbatem ejusdem monasterii diceris exarsisse, ut nisi occultans se, iracundiæ tuæ tempore latuisset, non leve discrimen incurrisset: denique ut metu tuo perterritus, de domo, in qua se olim receperat, exire nunc usque non audeat. Quod ne frustra fecisse forsitan videreris, fugam monachi ipsius, qui ad hostes c abiit, ad ejus, quantùm ad nos perlatum est, crimen impingis, asserens quod cum ipsius voluntate fugerit. Quod si ita est, contristamur, & valde vestram sapientiam miramur. Nam si licitum putatis, ut aliorum culpa aliis sit nociva, multi huic possunt crimini subjacere. Diversorum enim nobilium servi, multarum Ecclesiarum clerici, diversorum monasteriorum monachi, multorum judicum homines sæpe se hostibus tradiderunt.

runt. Ergo si hoc creditur, servorum utique Domini, clericorum Episcopi, monachorum Abbates, diversorum fugitivorum judices, omnes sub culpa sunt & crimine constituti. Nunquid & diebus Magnitudinis tuæ multi de civitate, in qua consistis, & ad *d* Longobardos milites fugâ non lapsi sunt? Et quis tantæ indiscretionis, tantæque possit stultitiæ reperiri, ut eorum iniquitatem tibi æstimet applicandam? Hæc itaque sollicitè pensa, atque ex te aliorum causas æstima, ut in quorundam adversitates falsis suspicionibus non ducaris. Si verò est aliquis, qui de prædicti monasterii Abbate possit aliquid dicere, quod ad *e* culpam, reatumque ejus pertineat, nos hoc non negligi, sed magis unà quidem eum eis, quorum interest, causam omninò districtè & sollicitè volumus perscrutari, ut aut feriat vindicta culpabilem, aut absolvat veritas innocentem. Si autem nullus inveniri potuerit, qui contra eum hoc, quod solus ipse perhibes, afferat; hortamur, magnifice fili, ut à memorati monasterii, Abbatisque ipsius te adversitate contineas, & potiùs tuitionem illis, & propter Deum charitatem impendas. Et si quid est unde animi vestri fortassis offensi sunt, pro nostra eis interventione remittite: & ita vos, sicut Christianos convenit & prudentes, in eorum magis juvamine commendate, quatenus & nos vobis gratias referamus, & ante omnipotentem Dominum mercedem pro impensis servis ejus beneficiis, ac solatiis, acquiratis. Dat. mense Februarii, ind. iij.

N O T Æ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.5.* & reperitur textus hic in ipsis epistolis D. Gregorii *lib. 8. indict. 3. epist.* 12. ex quo regesto restituo integram hujus textus. Campania ab urbe Romana usque ad Siler Lucaniæ fluvium perducitur, in qua opulentissimæ urbes Capua, Neapolis, & Salernus constitutæ sunt: quæ ideo Campania appellata est, propter uberrimam Capuæ planitiem, ut referunt Italiæ scriptores. Guidiscalco hujus provinciæ Duci rescribit Gregorius *in præsenti.*

2. b *Illa.*] Verba quæ sequuntur usque ad verbum *fecerit*, extant *in cap. illa, 12. quæst. 3.*

c *Abiit.*] Forsan ut transfuga, ut hostibus faveret.

3. d *Longobardos.*] Abbas in præsenti, *num.* 3. Felinus *num.* 2. Beroius *num.* 4. docent duo hæc differre in eo, quod per culpam intelligitur delictum ex negligentia proveniens; per reatum verò peccatum ex malitia, seu dolo procedens: quo sensu culpa in specie, & dolus differunt, & ut diversa proponuntur *in l. contractus, ff. de R. I. l. de ætate, §. qui justo*, ibi: *Sine dolo malo, culpâ tamen; ff. de interrog. act.* Reatus etsi plerunque accipiatur pro delicto, *cap. testimonium 44. de testibus, cap. ult. 30. q. 1. l. 1. C. de judiciis*; tamen frequentiùs accipitur pro obligatione ad pœnam propter peccatum contractam: in quo sensu peccatum actu transire, & reatum manere, docet D. Thomas *in 4. art. 5. & 6.* & *1. 2. q. 86. art. 1.* & *q. 87. art. 6.* Illustrant Budeus *in l. vestem, ff. de injuriis*, Corrasius *lib. 1. miscel. cap. 10.* Rebuffus *in l. judicasse, columna. 4. ff. de V. S.* Covarr. *lib. 2. variar. cap. 9. num. 2.* Gomez *in l. 76. Tauri, num. 6.* Tiraquel. *de pæn. temper. caus. 59. à princip.* qui exponunt textus *in l. si diutino 25. ff. de pœnis, l. ult. ff. ad leg. Jul. majest. l. ult. vers. Fraudis, ff. de bon. damn.* Potest ergo in præsenti per culpam accipi generaliter peccatum adhuc manens, seu perseverans, de cujus pœnitentia non constat; per reatum verò pœna, seu obligatio ad pœnam ex peccato & culpa proveniens: quæ pœna, seu obligatio per pœnitentiam, seu emendationem non editur, præsertim quoad vindictam in foro exteriori, *l. qui ea mente, ff. de furtis.*

Varia ex hoc textu deducunt repetentes de secussatione contra superiorem ab inferiore proponenda, vel non; & de personis, quibus præsentibus judicium criminale agitandum est. Sed quàm aliena à mente Gregorii, facilè agnoscet qui præsentem epistolam sedulò legerit, perlegeritque.

C A P V T IV.

Gregorius a *Constantinæ Augustæ.*

OMnipotens. *Et infrà:* b Salonitanæ verò civitatis Episcopus me, ac responsali meo nesciente *c* ordinatus est, & facta res est, quæ sub nullis anterioribus Principibus evenit. Quod ego audiens, ad eundem prævaricatorem, qui inordinatè ordinatus est, protinus misi, ut omninò Missarum solennia celebrare nullo modo præsumeret, nisi priùs à Serenissimis Dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi jussissent: quod ei sub excommunicationis interpositione mandavi. Et contempto me, atque despecto, in audaciam quorundam sæcularium hominum, quibus denudatâ suâ Ecclesiâ præmia multa præbere dicitur, nunc usque Missas facere præsumit, atque ad me venire secundùm jussionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc quod in ordinatione sua me, vel responsalem meum prætermittere præsumpsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia verò perversa illius, scilicet mala corporalia, quæ cognovi; vel quia cum pecuniis *d* est electus, vel quia excommunicatus Missas facere *e* præsumpsit, propter Deum irrequisita præterire non possum. Sed opto, & Dominum deprecor, quatenus nihil

nihil in eo de his quæ dicta ſunt, valeat inveniri, & ſine periculo animæ meæ cauſa ipſius terminetur. Priùs tamen quàm hæc cognoſcantur, Sereniſſimus Dominus diſcurrente juſſione præcepit, ut eum venientem cum honore ſuſcipiam. Et valde grave eſt, ut vir, de quo tanta, & talia nunciantur, cum antè requiri & diſcuti debeat, honoretur. Et ſi Epiſcoporum cauſæ mihi commiſſorum apud piiſſimos Dominos aliorum patrociniis diſponuntur, infelix ego in Eccleſia iſta quid facio? Sed ut Epiſcopi mei me deſpiciant, & contra me refugium ad ſæculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter ſuggero, quia aliquantulum expecto: & ſi ad me diu venire diſtulerit, in eo exercere diſtrictionem canonicam nullo modo ceſſabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piiſſimis Dominis vitam tribuet, & nobis ſub manu veſtra, non ſecundùm peccata noſtra, ſed ſecundùm gratiæ ſuæ dona diſponet. Hæc ergo tranquilliſſimæ Dominæ ſuggero, quia integerrima Serenitatis ejus conſcientia quanto moveatur zelo rectitudinis, atque juſtitiæ, non ignoro.

N O T Æ.

1. a *Conſtantina.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & *lib.4. epiſtolar. D.Gregorii, epiſt.34.* & *in cap.Salonitanæ, 63. diſt.cap.ult.23. quæſt.5.* in quibus omnibus pro *Conſtantina,* legendum eſt *Conſtantia:* Conſtantia enim uxor fuit Mauricii Imperatoris, cui etiam reſcribit idem Gregorius *lib.3. epiſt.30.* & *32.* In priori parte hujus epiſtolæ agit Pontifex de ſuperba elatione Joannis Archiepiſcopi CP. qui auſus fuit tempore Pelagii prædeceſſoris noſtri Gregorii in Synodo CP. ad cauſam Gregorii Epiſcopi Antiocheni celebrata nomen Patriarchæ Oecumenici ſibi arrogare; quod cùm Pelagius ſciret, cuncta Synodi geſta præter ſententiam pro Gregorio latam irritavit, ut ex ipſius Pelagii epiſtola refert Baronius *anno* 587. Sed cùm poſtea anno 6. Pontificatus Gregorii Magni eo arrogantiùs, & inſolentiùs proſequutus eſſet, ut in litteris Romam miſſis ſe Oecumenicum Patriarcham nominaret, ideo Pontifex, qui Joannem aberrantem ſummâ patientiâ toleraverat, anno Chriſti 595. illum litteris ſuis corripuit *lib.4. epiſt.38.* Sabinianumque Apocriſiarium Conſtantinopoli agentem admonuit, ne ullo modo cum illo communicaret, ne ejus videretur ſuperbiæ favere *lib.4. epiſt.39.* Etiam contra ipſum ſcripſit Mauricio Imperatori, & ejus uxori, & Epiſcopis Alexandrino, & Antiocheno, *lib.4. epiſt. 35. 36.* & *38.* quibus omnibus cùm plura inculcet in deteſtationem ſuperbi illius nominis, tandem addit, ei conſentire nihil aliud eſſe, quàm fidem perdere, quia cùm à Chriſto Domino uni Petro præfectura fuerit gregis univerſalis credita, ſi quis ejuſmodi ſtabilitam violaverit hierarchiam, aliter ſentire videretur, quàm ipſe Dominus ſentiendum præcepit; ideoque *lib.6 epiſt.* 30. Gregorius Mauricio Imperatori oſtendit eſſe præcurſorem Antichriſti, qui ſuperbum illud ſibi nomen uſurpat. De nomine univerſalis Patriarchæ, ſeu Oecumenici Epiſcopi tantùm Summo Pontifici competenti, plura congeſſerunt Briſſonius *d. anno* 595. Martha *de juriſdict. p.1. cap.10.* Barb. *de poteſt. Epiſc. p.1. tit.1. cap. 6.* & *de jure Eccleſ. lib. 1. cap.1. num. 27.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 25.* Mendoza *q.4. ſcholaſt. num.3.* Turrianus *lib.3. pro canonibus Apoſt. cap.2.* Coriolan. *in notis ad can. 36. Concil. Carthag.3.* & in Breviario anno 132. Juſtel. *in notis ad can. 39. Eccleſ. Afric.* Coqueus contra Morneum *p.1. fol.210.* Hanc priorem epiſtolæ partem omiſimus, quia parum facit ad præſentis textus expoſitionem: in ſecunda parte ipſius epiſtolæ agit Gregorius de Maximo, qui Salonitanam Eccleſiam invaſit ope Mauricii Imperatoris, inconſulto ipſo Pontifice, & per ſimoniacam labem Cathedram illam occupaſſe ferebatur: quare ipſum acriter increpavit Gregorius. Verùm anno Chriſti 595. Mauricius Imperator Maximum in Eccleſiam Salonitanam intruſum, à Gregorio cenſuris ejectum, per ſuos miniſtros in Eccleſia illa Epiſcopum retinuit: & cùm Gregorius juſſiſſet, ut cauſam dicturus Romam accederet, Imperator reſcripſit Gregorio, ut ipſum honorificè reciperet: quâ de re Pontifex in præſenti Imperatrici Auguſtæ reſcribit, multaque inſuper Imperatori inſinuanda Sabiniano Apocriſiario ſuo ſcribens *lib.7. epiſt.1.* conteſtatus eſt, ſe paratiorem eſſe mori, quàm B.Petri Eccleſiam ſuis diebus degenerare. Tandem conceſſit, ut idem Maximus Ravennam ſe conferret, ubi delegatum à Sede Apoſtolica judicem haberet Marinianum Epiſcopum, apud quem cùm Maximus juramento præſtito ſuper corpus S. Apollinaris ſe purgaſſet de ſimoniaca labe, ipſi impoſitâ pœnitentiâ de inobedientia erga Sedem Apoſtolicam, Salonam permiſſus eſt redire, cui expetenti pallium Gregorius miſit, ut conſtat *ex lib.7. epiſt. 79.* cum duabus ſequentibus.

b *Salonitanæ.*] Salona eſt urbs, Metropoliſque Dalmatiæ, olim Colonis Romanorum, teſte Ptolomæo *lib. 2. cap. 16.* hodie dicitur *Saidon.* Habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis: ejus Epiſcopi Glicerii mentio extat apud Evagrium *lib.2. cap.16.* 2.

c *Neſciente.*] Cùm confirmatio Epiſcoporum, etiam cùm eorum præſentatio ad Reges, ſupremoſque Monarchas ſpectat, Romano Pontifici competat, ut probavi *in cap.3. de elect.* 3.

d *Pecuniis eſſet electus.*] Unde deponendus erat, *cap. de hoc,* ubi dicemus, *de ſimonia.*

e *Præſumpſit.*] Unde ſuſpenſus, ſeu ut alii volunt, irregularis manebat, *cap. ſi celebrat, de cleric. excommunic.*

COMMENTARIUM.

EX fragmento hujus epiſtolæ à Raymundo in præſenti tranſcripto ſequens communiter venit aſſertio: *Accuſatus, vel denunciatus de crimine, pendente accuſatione, vel denunciatione novis dignitatibus decorandus non eſt.* Probant enim textus *in cap. tantis, 81. diſt. cap. accuſatum 15. 2. quæſt.5. cap.fin. de teſtibus, cap. accedens, hoc tit. l.libertas 17. §. in quæſtionibus, l. Lucius, §. idem, ff. ad municip. l.reſcripto, §. accuſationis, ff. de muneribus, l.qui ſtatu, l. qui metu, ff. de re milit. l. reum, Cod. de precibus, l.unic.Cod. de reis poſtulat. l.qui de libertate, ff. de liberali cauſa, l. ſi ut proponis, Cod. quando provocare, l. ſi intervenienze, l. penult. ff. ad Turpil. l.10. ff. de jurepatron. l.ſi diutino, ff. de pœnis, l. ex judiciorum, ff. de accuſat. l.ult. ff.* 4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

ad

ad leg. Iul. majest. l. 15. §. *præscriptiones, ff. ad leg. Iul. de adult.* Illustrant ultra congestos à Barb. *in præsenti*, Petrus Greg. *de elect. cap.* 9. *n.* 1. Duarenus *lib.* 4. *de sacris Ecclesiæ, cap.* 1. Hothomanus *lib.* 3. *observ. cap.* 7. *n.* 4. Carballo *resol. crimin. cap.* 121. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 1. *disp.* 4 *num. fin.*

5. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Omnis præsumitur bonus, nisi probetur malus, *cap. unic. de scrutinio in ordine, cap. ult. de præsumpt. l. testamento, ff. de manumiss. testam.* Sed per accusationem in judicio propositam non probatur quis malus: ergo non est arcendus ab honoribus, donec talis probetur. Accedit, nam lite pendente nihil est innovandum, ut probavi *in cap.* 1. *ut lite pendente*, nec interim privatur quis juribus antea sibi competentibus, *cap.* 1. & 2. *ut lite pendent. cap.* 1. *eod. tit. lib.* 6. ergo non debet quis privari jure adipiscendi novos honores, præcipuè cùm sæpe accusationes ex calumnia, & pravo animo opponantur: unde absurdum est, per accusationem tantùm in judicio propositam privari accusatum jure adipiscendi novam dignitatem. Quare Panormitanus *in præsenti, num.* 5. probat, quod accusatus quando non præcessit infamia, quamvis non possit promoveri, potest tamen eligi eâ ratione, quia alias facilè posset impediri quælibet electio, cùm agnoscens electionem celebrandam esse, posset in continenti aliquem accusare, & ita illum pro ea vice inhabilem reddere ad eam electionem.

6. Refertur communis ratio hujus decisionis. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cujus rationem communiter Doctores ex eo assignant, quia videlicet per hujusmodi accusationem, seu denunciationem criminis læsa est fama, seu existimatio accusati, vel denunciati apud probos, & honestos viros; ac proinde incurrit ille infamiam facti, ex l. 2. ibi: *Re tamen ipsa, & opinione hominum non effugiens infamiæ notam, ff. de obsequiis præstand. l. ea quæ, C. ex quibus causis infam.* & per consequens tanquam infamis infamiâ facti, non potest ad novos honores, vel dignitates ascendere, ex vulgari regula, infamibus portas dignitatum non patere, *l. infamia, C. de decur. lib.* 10. *l. infames, C. de infamibus, eod. lib.* ubi plura Amaya, *l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. *l.* 1. §. *ait Prætor, ff. de postul. l. cùm Prætor*, §. *non autem, ff. de judiciis.* Ita docuerunt Glossa, & communiter repetentes *in præsenti*; & hanc esse communem rationem, dixerunt Covarr. *d. lib.* 1. *var. cap.* 16. Navarr. *ad hunc tit. consil.* 2. qui inde deducunt, præsentem decisionem non procedere, quando per accusationem, seu denunciationem non est læsa existimatio accusati apud probos, & honestos viros, nec ulla facti infamia orta est, veluti si à malevolis quis accusatus, vel denunciatus sit. Verùm hæc communis ratio defendi non potest: tum quia Gregorius in præsenti nullam requirit infamiam, nec ejus mentionem facit, quia verbum *nuntiantur*, referri debet ad accusationem, denunciationem, vel inquisitionem, idest ad aliquem modum procedendi ex tribus, de quibus in præsenti rubrica; cui nisi ita accipiatur, non convenit: tum quia *in d. l. reum, l.* 1. *C. de reis postulatis, lib.* 10. simpliciter, & absolutè expenditur sola delatio, seu accusatio rei, qui de crimine postulatur, & ob eam prohibent Imperatores ipsum ad novos honores admitti; nec ullam mentionem faciunt notæ, aut infamiæ ex accusatione insurgentis apud probos, & graves viros; præsertim quia attentis circumstantiis accusati, & accusantis, non semper ex accusatione insurgit talis nota, seu infamia, ut agnoverunt Innocentius, & alii *in cap. accusatum, de simonia*, Berois *hîc, num.* 2. Pacianus *de prob. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 139. qui differentiam constituunt inter accusatum, & inter inquisitum, quia in isto semper supponitur infamia, quæ inquisitionem præcedere debet, *cap. qualiter, el* 2. *hoc tit.* quæ tamen non supponitur, nec requiritur, nec semper invenitur in accusatione, vel denunciatione; & tamen Imperatores in dictis legibus semper, & indistinctè prohibent, ne accusatus accusatione pendente ad novos honores admittatur. Accedit quia si textus hic, & similes supponerent infamiam, seu potiùs illam requirerent, utique ea per se sufficiens erat, juxta regulam *infamibus, de R. I. lib.* 6. *l.* 2. *Cod. de dignit. lib.* 12. & ita frustra desideratur accusatio à Gregorio in præsenti, & Imperatoribus in dictis juribus, cùm sola infamia absque accusatione, seu denunciatione sufficiat.

7. Traditur vera ratio. Unde verius credo in hac parte distinguendam esse accusationem, seu denunciationem, aut inquisitionem criminalem, ab infamia etiam facti; ita quod reus accusatus, vel denunciatus, accusatione, vel denunciatione pendente, ad novos honores non admittatur, licèt nulla ex accusatione, vel denunciatione proponatur orta infamia, & per contrarium sola facti infamia sufficiat, ut ejusmodi reus ad novos honores non ascendat, quantumcumque nulla accusatio, vel denunciatio præcedat. De priori casu in præsenti agitur, & docetur, ne reus de crimine accusatus, vel denunciatus, ad novos honores admittatur. Cujus prohibitionis ratio ea est, quia licèt lex definitivè non præsumat ejusmodi reum delatum esse nocentem, & crimen illud, de quo accusatur, perpetrasse, *cap. nonne* 1. 8. *q.* 4. *cap. fin.* 15. *quæst. ult.* ibi: *Non statim qui accusatur, reus est; sed qui convincitur criminosus*; & deducitur ex dicta lege *reo, ff. de solut.* nihilominus tamen, quia per litem res dubia efficitur, dubiusque est illius eventus, *l. quod debetur* 51. *ff. de peculio, l. nemo* 10. *in fine, ff. de acquir. possess.* dubitat, & putat possibile crimen admissum esse; unde ne contingat eundem reum criminosum existere, & talem per sententiam declarari, & consequenter indignum admitti ad honores, & dignitates, quæ velut virtutis præmia non nisi probis, & idoneis deferri debent, satis prudenter agens præsumptione quadam supponit, fieri & contingere posse, quod accusatus, seu denunciatus, verè reus, & criminosus appareat per sententiam, ac proinde vetat, ne is accusatione, vel denunciatione pendente ad hujusmodi honores novos, vel dignitates ascendat; & eò pertinere videntur illa verba hujus textus, *valde grave*, idest periculosum, & præjudiciale est: & licèt hujusmodi ratio per se non sufficeret ad arcendos reos postulatos à novis honoribus absque lege id disponente, sufficit tamen ut in ea fundetur, & pro ea justificetur præsens prohibitio, ut docuit Acuña *in cap. tantis*, 81. *distinct. n.* 1. Ideoque Catilinam pecuniarum repetendarum reum à Consulatus petitione amotum fuisse, refert Salustius *in conjur. Catilinæ*, & ex eo Forner. *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 1. & Paulus Manucius *in epist. ad Atticum*, scribit legem fuisse, ut ne in comitiis, & petitione Magistratuum, eorum ratio haberetur, qui rei postulati essent.

8. Ampliatur præsens doctrina. Ex qua ratione provenit, ut præsens prohibitio procedat in quibusvis honoribus, vel dignitatibus, quæ jure vel consuetudine in republica tales credantur, & ut tales deferuntur, ut satis colligitur ex generalibus verbis dictæ legis *reus*, dictæ legis 1. & ex hoc textu, ibi, *honoretur.* Unde non poterit reus criminis accusatione pendente ad Ordines promoveri, *d. cap. tantis*, 81. *dist.* nec nomen militiæ dare, *l. qui stans* 8. *l. ult. ff. de*

re

re milit. & quia testimonium ferre in causa criminali honorem præsefert, & ad fidem, & integritatem personæ testificantis spectat, *cap. preceptum* 32. *quæst.* 5. notant Glossa 2. & DD. *in cap. testimonium* 54. *de test.* ideo non potest reus de crimine delatus in causa criminali, præterquam in excepta, testimonium ferre, *l. in testimonium* 20. *ff. de testibus*, *cap. fin. eod. tit.* docuerunt Campegius *de testibus*, *reg.* 105. Rebuffus *de reprob. testium*, *à num.* 27. Procedit etiam præsens assertio, tam in reo accusato, vel denunciato ad vindictam, vel inquisito specialiter, quia in quocumque ex eis viget ratio suprà tradita, & probatur ex illo verbo *Nunciantur*, hujus textus; & ex dicta lege 1. *Cod. de reis postulatis.* Probarunt Abbas, & Felinus *in d. cap. fin. de testibus*, Navarrus *ad hunc tit. consil.* 3. *numero* 4. Etiam procedit præsens assertio pendente appellatione à definitiva sententia prolata, etiam absolutoria; adhuc enim reus ad novos honores ascendere non potest. Glossa finalis, & DD. *in d. cap. ult.* Navarr. *d. consil.* 3. *numero* 1. Covarruv. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *num.* 11. & suadetur, quia cùm per appellationem suspendatur pronunciatio, *l.* 1. *§. ult. ff. ad Turpil.* interim dum ea pendet, dicitur lis, & accusatio pendere, nec adhuc censetur reus absolutus per eam sententiam, sicut nec condemnatus quoad juris effectus per condemnatoriam, *d. l.* 1. *§. ult. l.* 2. *§. fin. ff. de pœnis*: ac proinde pendente interim accusatione locum habet præsens assertio. Et dum Jurisconsultus *in leg.* 1. *vers. Integer*, *ff. nihil innovari*, docet pendente appellatione integrum esse statum appellantis, seu litigantis, intelligitur de integritate, quam habebat ante sententiam, dum accusatio pendebat; nam in eo statu, quicumque in fuerit ante sententiam, lite, vel accusatione pendente, in eodem quoad juris effectus existit post sententiam definitivam, quamdiu appellatio pendet, & ita sententia appellatione pendente non operatur plures effectus, quàm accusatio, vel lis ante prolatam sententiam. Sed nihilominus per eandem sententiam, & appellationem interpositam non tolluntur effectus illi, quos lis, vel accusatio pendens ante sententiam operabatur, *d. l.* 1. *§. ult. ff. ad Turpil.* Nec obstat quod pendente appellatione potest reus postulatus honoribus fungi, *d. l.* 1. *vers. Ergo*, *ff. nihil innovari*, id enim procedit in honoribus obtentis ante litem, vel accusationem criminis, quibus sicut lite, & accusatione pendente frui poterat, *l. libertus* 17. *§. ult. ff. ad municip. d. l.* 1. *C. de reis postulat.* ita etiam post sententiam appellatione pendente, eisdem fungi non prohibetur. Contrarium verò procedit in novis honoribus, quos sicut accusatione pendente ante sententiam, ita post sententiam, dum appellatio pendet, assequi non potest. Aliqui etiam protrahunt præsentem textum ad reum conventum in causa civili, in qua agitur de omnibus bonis, vel majori eorum parte, quia ejusmodi causa æquiparatur causæ criminali, *l. propter litem* 24. *ff. de excusat. tut.* & ita sicut reus postulatus in causa criminali arcetur à novis honoribus; ita etiam conventus judicio civili, in quo de omnibus ejus bonis agitur. Ita tenuerunt Glossa *in d. l.* 1. *C. de reis postulatis*, Tiraquel. *de nobilit. cap.* 31. *num.* 370. Sed hæc sententia juris principiis inspectis sustineri non potest; nam tam Gregorius in præsenti, quàm textus *in d. l. reus*, *d. l.* 1. specialiter agunt de reis crimine postulatis; unde eorum prohibitio non debet extendi ad reos conventos in causis civilibus, juxta regulam *Odia*, *de R. I. lib.* 6. Tum quia in eis cessat ratio suprà adducta; quantumcunque enim lis vertatur super omnibus, vel majori parte bonorum, & reus succumbat, non ex eo efficitur indignus, aut apparet malus, seu non idoneus ad honores illos, à quibus lex pauperes, quà tales sunt, absolutè tanquam inhabiles non repellit, quamvis divites regulariter pauperibus præferantur, *l. ad subeunda* 46. *C. de Decurionibus*, *lib.* 10. Tiraquel. *de nobilit. cap.* 3. *à n.* 19.

Ampliatur etiam, & explicatur præsens assertio, ut promotio, collatio, vel assequutio novi honoris, seu dignitatis in proposito vim non habeat, nec convalescat, quantumcunque postea per definitivam sententiam absolvatur, & innocens appareat is, qui reus postulatus, ac accusatione pendente promotus, & novos honores fuerat assequutus, *l. qui de libertate* 29. *vers. & licet*, *ff. de liber. caus.* Præpositus, & Acuña *in d. cap. tantis*: & suadetur, quia hujusmodi promotio, seu collatio, accusatione pendente fit directò, & principaliter, contra textus *in d. l. reus*, ibi: *Principalibus constitutionibus*; & *l.* 1. *C. de reis postulatis*: ac proinde non valet ipso jure, *ex l. non dubium*, *C. de legibus*, *cap. quæ contra*, *de R. I. lib.* 6. Unde cùm talis promotio, seu collatio novi honoris nulla fuerit à principio, postea convalescere nequit, etiamsi tollatur impedimentum, appareatque reum postulatum innocentem esse; quia superveniens habilitas non sufficit, nec confirmat collationem inutilem, juxta textum *in cap. si eo tempore*, *de rescript. lib.* 6. *l.* 1. *§. si filius*, *ff. de legat.* 3. docet Acuña *ubi suprà*, *n.* 3. Hæc tamen ampliatio non procedit in honoribus, & dignitatibus, quæ per legem humanam annullari nequeunt, ut est promotio ad sacros ordines; quia licèt ejus exercitium impediri possit lege humana, quo sensu & aliquando irritari dicitur, *cap.* 1. *&* 2. *de schismat. cap. Sanctorum*, 70. *dist.* tamen effectus characteris impediri nequit lege humana, siquidem est effectus inseparabilis ipsius ordinationis.

9. Prosequuntur aliæ ampliationes.

Hucusque tradita nonnullas patiuntur limitationes. Prima enim est, quia procedunt tantùm in eo, qui de gravi crimine reus postulatus est, ut facilè probatur ex præsenti textu, ibi: *De quo tanta, & talia*; quin immò & desiderari delationem criminis capitalis, colligitur *ex d. l. libertus* 17. *ad finem*, ibi: *Capitalium criminum reos*, & *l. Lucius* 22. *§. penult.* ibi: *Accusatorem criminum capitalium*, *ff. ad municip.* docet Acuña *ubi suprà*, *n.* 5. Secundò limitatur præsens assertio, ut tantummodo procedat intra annum à die propositæ accusationis: nam eo elapso, si adhuc lis per sententiam definita non sit, potest reus novos assequi honores, nisi per eum steterit, quominus intra annum finiatur causa, *d. l. reus*: docet Glossa 2. *in d. cap. tantis*, Ant. Matthæus *ubi suprà*; nam criminalis causa super crimine mota olim anno terminabatur; quo elapso statim reus absolvebatur, nisi per eum stetisset, *l.* 1. *&* 4. *C. Theodos. ut intra certum tempus*; idque observatum fuit usque ad Justin. ut patet *ex l. ult. C. Justin. eod. tit.* unde quia post annum non pendebat, sed extincta, & finita credebatur accusatio, cessabat etiam prohibitio juris, quia jam non erat reus de crimine delatus, ac proinde poterat novos assequi honores, quemadmodum potest accusatore aliàs desistente, & ab accusatione cessante, *l. rescripto* 6. *§. si quis*, *in princip. ff. de muner. & honor.* aut non petente per temporis legitimum spatium, *l. Lucius*, 6. *idem respondit*, *l. in Senatusconsulto*, *§. qui post*, *ff. ad Turpil.* vel abolitionem privatim petente, *l. aut privatim* 10. *ff. ad Turpil.* At verò hodie post dictam legem ultimam, per quam lis, & accusatio criminalis non terminatur anno, sed biennio, procedat textus *in dicta lege reus*, & accusatus anno elapso novos honores assequi possit,

10. Limitationes hujus textus.

vel expectari debeat biennium, disputat Cujac. *lib. 1. obs. cap. 87.* ubi non sine ratione contra alios resolvit, biennium expectandum esse; attentâ tamen generali consuetudine, tam in foro sæculari, quàm ecclesiastico, non servatur hujusmodi præfinitio biennii in criminalibus, sicut nec triennii in civilibus, *ex l. properandum, C. de judiciis*, ut notavi *in cap. 4. de officio delegat.* Unde juxta hodiernam praxim, præsens limitatio locum non habet: illud tamen certum est, hanc prohibitionem locum non habere, cùm ex conjecturis constat, accusationem proponi, & reum deferri per fraudem, & calumniam, ut is honores, aut dignitates assequi non valeat; tunc enim perinde ac si nulla pendeat accusatio, admittendus est, *l. qui de libertate 29. vers. Qui verò, ff. de liberal. caus.* Præpositus *in d. cap. tantis, num. 3.* Navarrus *d. consil. 3. num. 7.* Acuña *suprà, n. 4.* Faciunt textus *in cap. sedes 15.* ibi: *Eorum malitiis obviare, de rescript. l. athleta 8. §. 1. vers. Amplius, ff. de excus. tut. cap. 2.* ubi DD. *de renunc. lib. 6. l. 1. § penult. ff. de quæst. l. in summa 65. vers. sin autem, ff. de condict. indebit.* per quam receptum est, quod quando per fraudem, & calumniam movetur lis, ea non attenditur quoad juris effectus, & sic non efficit rem, de qua agitur, litigiosam.

11. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; pro cujus solutione dicendum est, regulam illam, *lite pendente nihil innovari*, procedere respectu juris quæsiti, & exercitii illius; non verò quoad honores noviter acquirendos, quos accusatus in judicio assequi non potest: honoribus verò jam obtentis uti non prohibetur, *d. l. libertus, §. ult. ff. ad municip.* ibi: *Dignitatem pristinam interim retinet*; & *l. 1. C. de reis postulatis*, ibi: *Novos honores*; & *cap. nonne*, ubi Glossa 8. *q. 4.* Covarr. *lib. 2. var. cap. 8. n. 4.* Menchaca *illustr. controv. cap. 84. n. 26.* quia in amittendis honoribus, seu dignitatibus antea obtentis, & illarum usu viget diversa ratio, & longè majus vertitur præjudicium, quàm in his, quæ de novo deferuntur assequendis; unde meritò plus requiritur ut dignitates antea obtentæ amittantur, quàm ut noviter obtinendæ impediantur; siquidem in illis de damno, & pœna; in his verò de lucro agitur, argumento legis ultimæ, *C. de codicillis*, juncta lege *Titio 70. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* Unde licèt aliàs in pœnam criminis commissi repellatur quis ab honoribus assequendis, nisi ex verbis legis, aut aliis conjecturis contrarium appareat, non ideo privatur, aut repellitur ab obtentis, seu illarum usu, & administratione, *cap. postulasti, de cleric. excommunic.* resolvit Covarr. *ubi suprà*: ita etiam, etsi reus accusatus post latam sententiam condemnatoriam, à qua appellavit, nequeat novos assequi honores; tamen obtentis ante accusationem non privatur, nec illorum usu, seu exercitio. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. accusatum 4 de simonia*, dum in eo probatur, simoniacum accusatione pendente non posse Missarum solemnia celebrare: igitur quia accusatus de crimine, non solùm repellitur à novis honoribus assequendis, verùm etiam & usu, ac exercitio dignitatis obtentæ privatur. Nam huic difficultati communiter respondetur, textum illum procedere in reo accusato, & insuper infamato, qui per delationem criminis infamiam facti contraxit, & ejus existimatio apud bonos, & graves viros læsa est; siquidem hi suspenduntur interim à Missarum celebratione, *cap. presbyter si à plebe 2. q. 4.* Verùm hæc solutio non satisfacit: tum quia divinatoria est, siquidem nullum extat verbum *in d. cap. accusatum*, unde infamia colligi possit; immò tantùm expeditur accusatio, quæ infamiam omnino non supponit: tum quia etsi infamia supponeretur, adhuc inhæremus in eadem difficultate, quare videlicet propter infamiam accusatione tantùm pendente reus usu, & exercitio dignitatis jam obtentæ privetur? contra huc usque tradita. Quare hac, & aliis solutionibus omissis, traditis ab Archidiacono *in cap. quia res 11. q. 1.* Menochio *remed. 1. recuperand. possess. num. 134. & 336. & remed. ult. num 42.* dicendum est, textum *in d. cap. accusatum*, cum sequenti, specialiter procedere in reo accusato de crimine simoniæ in ordinum susceptione commisso; nam ita ordinato infligitur suspensio ipso jure, *cap. tanta, vers. item, de simonia, extravag. 2. post princip. eod. tit.* docent Navarr. *in manual. cap. 23. num. 111.* Bernard. Di. z *in praxi, cap. 91.* Henriq. *2. p. summæ, tit. de excommun. cap. 37. num. 35.* & in eo textu probabimus. Nec obstat, quod per hanc prohibitionem ad novos honores datur occasio improbis hominibus excludendi ab honoribus homines probos, & dignos. Nam respondetur, hanc occasionem tolli per inscriptionem, per quam ad pœnam talionis obligatur accusator, *cap. super his*, ubi dicemus, *hoc tit.* Deinde quia si ex conjecturis probabiliter appareat reum per calumniam, & fraudem deferri ad effectum ut delatus à novis honoribus arceatur; non tamen procedit, nec locum habet præsens prohibitio, *l. qui de libertate 29. vers. qui verò, ff. de liberali causa. l. 2. § penult. ff. de quæst.* & ita non facilè ob calumniosam accusationem evenict, reum accusatum à novis honoribus arceri.

12. Exponitur cap. meminimus, hoc tit. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. meminimus 13. hoc tit.* ubi cùm Abbatissa esset de gravissimo simoniæ crimine accusata, nihilominus jubet Pontifex, ut ab Episcopo benedicatur, adhuc accusatione pendente. Igitur quia reus criminis postulatus non impeditur novos honores assequi. Pro cujus textus expositione varia adduxerunt repetentes *ibi*, Hostiens. *in eo textu*, Felinus *num. 2.* Menchaca *illustr. cap. 87. n. 25.* qui accipiunt præsentem assertionem, quando ex accusatione læsa est existimatio accusati; at verò textum *in d. cap. meminimus*, casu quo nulla ex accusatione Abbatissæ infamia orta fuit. Alii textum accipiunt illum specialiter in casu proprio, quia in ejus specie nulla contra Abbatissam pendebat accusatio, vel denunciatio; quia licèt Henricus proponeret se accusare velle eandem Abbatissam, non tamen eam de facto accusavit. Ita docuerunt Abbas *ibi, n. 9.* Anania *n. 2.* Navarr. *d. consil. 3. n. 7.* verùm his solutionibus omissis dicendum est, textum *in d. c. meminimus*, procedere in ea accusatione, quæ saltem juris præsumptione fiebat malo animo; & sic per fraudem, & calumniam, attentâ qualitate accusatoris, qui erat inimicus Abbatissæ, contra quam testimonium dixerat. Unde non obstante accusatione de simoniæ labe ab ipso Henrico proposita, rectè jubet Pontifex benedictionem illi impendi.

CAPUT V.

a Paschalis Pàpa.

NUlli Episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos antequam ab eis se impetendos cognoscerent, à sua communi familiaritate neglexerint *b* separare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *PAschalis Papa.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & apud Gratianum *in cap. nulli* 14. 3. *quæst.* 5. nullibi tamen exprimitur, cujus Paschalis hic textos sit, nec inter epistolas, tam primi, quàm secundi, reperiuntur verba hujus textus.

2. b *Separare.*] Consonant textus *in l. si uxor* 13. §. *fin. ff. ad leg. Iul. de adult. cap. in præsentia* 46. *de sententia excommun.* & regulariter, quem quis semel approbavit, postea reprobare non potest, *cap. accepimus* 13. *de ætat. & qualit. l. ut gradatim, §. sed reprobari, ff. de muner. & honor. l. Pomponius, ff. de negot. gest.* non tamen in præsenti casu potuit Episcopus retinendo familiarem criminosum, reddere habilem ad accusationem contra alios in judicio proponendam, quia cùm hæc inhabilitas à jure proveniat, privatâ approbatione tolli non poterat, ut probat Balboa *in cap.* 2. *de except. n.* 128. Contra ipsum tamen Episcopum talis familiaris criminosus auditur in pœnam ipsius Episcopi, quia in sua familiaritate retinuit hominem criminosum, quem repellere debebat, ut probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

CAPUT VI.

Ex Concilio a *Magoc.*

DE iis criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari.

NOTÆ.

1. a *MAgoc.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. in hac sexta, & apud Burchardum *lib.* 16. *Decreti, cap.* 9. legitur *Maguntin.* Carnotensis *p.* 16. *Decreti, cap.* 319. citat textum hunc ex capitulis Caroli, *lib.* 7. *cap.* 291. Et licèt in eo non reperiantur verba hujus textus, extat tamen sententia cap. 351. in hæc verba: *Flagitari judicium non debet de causa, quæ definita, vel judicata est.* Unde credo in præsenti referri canonem alicujus Concilii Moguntini nondum excusi, de quo idem notavi *in c.* 2. *de empt. & vendit.*

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter talis deducitur assertio: *Accusatus de uno crimine, iterum de eodem accusari nequit.* Probant eam textus *in cap. si illi,* 23. *q.* 4. *cap. veniens,* 35. *q.* 9. *cap. si quem* 8. *cap. notandum,* 2. *q.* 3. *c. divina, de pœnit. dist.* 3. Herardus Episcopus Turon. *in suis cap. can.* 119. *Ut definita crimina nullus refricare audeat.* Et *l. si cui, §. iisdem, l. Senatus* 14. *ff. de accusat. l. accusationem* 6. *l. si quis homicidii* 11. *l. qui de crimine, C. eod. tit. l.* 4. *§. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. l. sepulchri, ff. de sepulchro violat. l. in delictis, §. si detracta, ff. de noxal. act. l. fin. C. de custod. reor. l.* 2. *C. de except. rei judic. l.* 1. *C. quando provocare, l. penult. §. fin. ff. nautæ, caupon. l.* 3. *§. si plures* 12. *ff. de homine libero exhib. l.* 3. *ff. de popular. action. l.* 12. *tit.* 1. *partit.* 7. Illustrant ultra congestos à Barb. *in præsenti,* Cov. *lib.* 2. *var. cap.* 10. P. Gregor. *lib.* 5. *partit. tit.* 9. *cap.* 6. Peregrinus *de fideicommiss. art.* 53. *n.* 41. Caballo *resol. crimin. casu* 93. plures quos congerit Ayllon *ad Ant. Gomez. lib.* 3. *var. cap.* 1. *n.* 27. Fornet. *lib.* 5. *rer. quotid. cap.* 18. Cujac. *in l.* 9. *C. de accusat.* Barbosa *in l.* 1. *art.* 14. *ff. de judiciis,* Aug. Barb. *in cap. felicis, de pœn. in* 6. Desider. Herald. *lib.* 1. *de auctorit. rei judic. cap.* 1. *n.* 11. Vighel. *in method. juris can. fol.* 32. Valenzuela *consil.* 145. *ex num.* 1. Tiber. Decianus *lib.* 3. *tract. crimin. cap.* 30. Salgado *de protect. reg.* 4. *p. cap.* 8. *ex n.* 322. & *cap.* 12. *n.* 79. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap.* 3. *n.* 4. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 15. *n.* 99. & *cap.* 21. *n.* 34.

CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

3. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Res judicata tantummodò locum habet inter eos, inter quos actum, vel judicatum est; alii verò, sicut nec illis prodest, nec nocet res judicata, iterum eandem actionem intendere possunt, *l.* 1. *l. & an eandem, in princip. ff. de except. rei judic. l.* 1. *per totam, C. res inter alios, l.* 1. *C. quibus res judicata;* & ne quis dicat hoc procedere in causis civilibus, apertiùs in criminalibus idem statutum est *in l.* 3. *C. quibus res judic.* quæ est pars legis 9. *C. de accusat.* ut ex inscriptione apparet, & in ea Imperatores Dioclet. & Maxim. aiunt, juris manifestissimi esse in accusationibus, his qui congressi in judicio non sunt, officere non posse, si quid fortè præjudicii videatur oblatum. Igitur etsi quis de aliquo delicto sit à Titio accusatus, & absolutus evaserit, vel condemnatus fuerit, poterit iterum à Sempronio de eodem crimine accusari.

IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

4. Quæ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tam apud Consultos, quàm apud Rhetores vexatam quæstionem esse, an qui alicujus criminis accusatus, & absolutus contradictorio judicio fuerat, ab alio repeti, sive de novo accusari possit, ut constat ex Quintiliano *lib.* 7. *instit. cap.* 6. ibi: *Solet & illud quæri, quò referatur quod scriptum est, Bis de eadem re ne sit actio; id est, hoc bis, an ad rem, an ad actionem:* id est, an excludatur tantùm qui egit, & superatus est, an verò quilibet eandem accusationem repetere volens; sive, ut ita dicam, an absolutio personalis sit, an realis. Et placuit rei judicatæ exceptione omnes submoveri, & eum, qui ab alio ex uno delicto in judicium delatus est, ab alio super eodem deferri non posse, *l. si tamen* 11. *§. ult. ff. hoc tit.* Et apud Græcos legem fuisse bis de eadem re adversus eundem judicium non dari, aut rationes bis exigi, aut suffragia ferri, constat ex Andocide de usu fori Attici in oratione contra Alcibiadem, quem ita latinè vertit Desid. Heraldus *d. lib.* 1. *cap.* 1. *De odio autem adversus populum, quem me insimulant, deque factionum studio, non est quod multis verbis agam; si enim hæc criminatio nondum esset in judicium deducta, & judicata, sanè & accusatores bis de criminibus dicentes audiendi essent, & ego necesse haberem ea diluere. Quoniam autem quater accusatus, toties absolutus sum, de his rebus nihil amplius dicendum existimo. Siquidem antequam de aliquo judicium feratur, criminationes quæ ei objiciuntur, vera sint, necne, non est facile judicare. Eo autem absoluto, aut damnato, controversia finita est; & quid eorum verum sit, aut falsum, constitutum. Quare durum existimo, eos contra quos sententia datur, uno suffragio morti adjici, & eorum bona publicari; eos autem, qui liberati sunt, & absoluti, eisdem accusationibus expositos esse; & judicibus perdendorum, atque exterminandorum hominum potestatem datam,*

SIMUL ACCUSATUS, AN ITERUM ACCUSETUR.

non etiam servandorum ; maximè cùm leges velint ne bis eadem de re cum eodem in judicio agatur ; vos autem ex præscripto legum jus dicturos juraveritis. Eandem legem ex Cicerone Soparro, Rhetore Græco, & Quintiliano *declamat.* 266. probat Rodulf. Forner. *lib.* 5. *rer. quotid. c.* 18. Cæterùm si non de eodem crimine agatur, veluti si plura crimina quis admiserit, singulorum nomine accusari poterit, adeo ut si ex eodem facto plura crimina nascantur, & unius nomine fuerit delatus, possit & alterius ab alio reus accusari, *l. qui de crimine* 9. *C. hoc titulo.* Quo casu procedunt textus *in l. qui cœtu, §. qui vas autem, ff. ad leg. Iul. de vi, l.* 3. *§. si mater, ff. de Carbon.* veluti contumeliæ causâ servum Titii occidisti, & injuria est, & cædes : vitiasti sororem alii nuptam, & incestus est, & adulterium ; utriusque igitur criminis reus à diversis accusatoribus fieri potes, *l.* 2. *ff. de privat. d lict.* Diversa enim crimina, non tam numero factorum, quàm ratione & qualitate æstimantur : itaque & ex eodem facto plura nascuntur crimina ; & contrà, licèt plura sint facta, unum tamen intelligitur crimen, unaque accusatio ; ut si plura convitia eidem eodem tempore dixeris, si plures plagas, si varia vulnera inflixeris : quo casu, si de singulis separatim agatur, exceptio obstat, *l.* 7. *§. si plures, ff. de injuriis, l. illud* 32 *§* 1. *ff. ad leg. Aquil.* & si unum crimen pluribus legibus vindicetur, non nisi ex una reum fieri Senatus permittit, *l. Senatus* 24. *ff. hoc tit.* quod Accursius & repetentes ibi accipiunt, ita ut si idem crimen pluribus vindicetur legibus, & actum fuerit ex leviori, possit ex duriori agi in id, quod in ea plus est, argumento legis 1. *ff. de vi bonor. rapt. l. qui servum* 34. *l. quotiens* 41. *§.* 1. *ff. de V. & A.* Verùm ea interpretatio menti Senatus adversatur ; nam Senatus voluit succurrere reis adversùs delatorum improbitatem ; idcirco non nisi ex una lege reum fieri voluit, sive levior, sive durior esset, ut liquet ex Suetonio *in vita Titi*, ibi : *Inter adversa temporum, & delatores, mandatoresque erant ex licentia veteri : hos assiduè in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac novissimè traductos per amphiteatri arenam, partim subjici in servos, ac venire imperavit; partim in asperrimas insularum avehi : utque etiam similia quandoque ausures perpetuò coërceret, vetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi.*

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio ob quam semel legitimè accusatus, & definitivè absolutus, non possit ampliùs de eodem crimine reus fieri, provenit ex eo, quia sententia cum legitimo accusatore lata omnibus aliis de populo obstat, quia in qualibet re respiciente publicum interesse, quilibet de populo est legitimus accusator, unde sententia cum eo prolata omnibus aliis præjudicat, & ut ait Donel. *in l. sæpè, ff. de re judic.* posterioribus nulla superest actio, postquam primus victus fuit, quia competit accusatio omnibus collectivè, non ut singulis : quare qui præoccupat, totum jus populi in judicium deducit, quo superatu, nihil cæteris manet ut expectantur. Exemplum affert Alexander *in d. l. sæpe, numero* 33. veluti si Dominus unius litis plures constituat procuratores in solidum, quorum uno defendente victus sit, non est dubium, quin sententia noceat domino perinde ac si omnes succubuissent, *l. pluribus* 31. *ff. de procurat. cap. si duo* 6. *eod. tit. lib.* 6. Pichardus *ad tit. Instit. de his, per quos agere.* Similiter enim in popularibus actionibus quilibet agendo, seu accusando consumit jus aliorum, & facultatem accusandi, quia cùm in favorem publicum, & ad publicam vindictam quilibet de populo admittatur accusator, sententia criminis absolutoria lata cum priore, sicut Reipublicæ præjudicat, ita etiam omnibus pro eadem, & ad publicam vindictam accusantibus, qui in his terminis non attenduntur, nec alii censentur, sed tanquam iidem cum prioribus Rempublicam, seu populum repræsentantes. Faciunt textus *in l. cum qui* 30. *§. in popularibus, ff. de jurejur. l.* 3. *ff. de popul. action.* cum traditis per Glossam penultimam *in cap. cum dilectus* 32. *de elect.*

6. AMPLIATUR, & EXPLICATUR PRÆSENS TEXTUS. Hucusque tradita ampliantur, ut procedant non solùm ubi semel accusatus ab eodem accusatore, verùm etiam ubi ab alio iterum accusatur, siquidem nec is novus admittitur, ex ratione proximè adducta, & probat præsens textus, qui prout habetur in hac sexta collectione, absolutè, & indistinctè ait, accusationem non posse replicari, licèt apud Carnotensem in prima collectione, legatur *ab eodem.* Faciunt textus *in d. l. si quis homicidii, l.* 12. *partita*, ibi : *No lo podria accusar otro ninguno.* Ergo generaliter, tam in eodem, quàm in alio quocumque accusatore locum habet præsens assertio. Nec obstat textus *in cap. cum P. hoc tit.* quem in contrarium expendit Glossa 2. *in cap. habet* 2. *quæst.* 5. quia procedit in terminis longè diversis, nec agit de reo semel absoluto, & iterum de eodem crimine accusato. Ampliatur deinde præsens assertio, ut locum habeat non tantùm ubi reus criminis fuit absolutus in judicio, & per viam accusationis, verùm & per viam inquisitionis; tunc enim post absolutionem non potest de eodem crimine accusari, ut docuerunt in præsenti Abbas *n.* 7. Beroius *n.* 20. Covarr. *suprà, n.* 5. Jul. Clarus *d. §. fin. quæst.* 97. *n.* 7. Licèt autem nonnulli, quorum sententiam immeritò communem dicit Covarr. *d. n.* 5. hanc ampliationem admittant attento jure civili, non verò canonico, quia ex jure civili eadem pœna imponitur quomodocumque delictum apparuerit, *l.* 4. *C. de sepulchro violat. l.* 2. *§. si publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* ex jure verò canonico mitior pœna imponitur, cùm per inquisitionem proceditur, *cap. inquisitionis* 27. ubi dicemus, *hoc tit.* & ita adhuc hoc jure attento locum esse accusationi, ut per eam pœna integra, & ordinaria imponatur, argumento capitis *felicis, vers. Per hoc, de pœnis in* 6. junctis traditis à Covarruv. *ubi suprà, n.* 6. Verius nihilominus est, hanc ampliationem procedere etiam juxta sacros Canones, etiam in casibus, in quibus minor pœna per inquisitionem imponitur, ut probat Abbas hîc, *numero* 7. quia quamvis dum reus condemnatur mitiori pœnæ per inquisitionem, possit dubitari, an postea ad integrandam pœnam ordinariam agi possit ; tamen cùm in præsenti agamus de reo absoluto, nihil interest, an per viam inquisitionis, an accusationis fuerit absolutus, cùm utroque casu eadem militet ratio, & de accusati innocentia constet ; eodemque modo ratiocinandum est de reo per viam denunciationis absoluto. Rursus ampliatur præsens assertio, ut procedat sive reus absolutus sit per viam justitiæ, sive per modum gratiæ, ex indulgentia Principis, ut docent Jul. Clarus *suprà*, Covarr. *n.* 8. & suadetur ex *l. licèt, ff. nautæ, caupones* : & ex eo, quia aliter indulgentia, & gratia esset inutilis, cùm non esset perpetua, contra regulam *Decet, de R.I. lib.* 6. quæ doctrina procedit quando absolutio ex indulgentia fit indistinctè, non verò si ad tempus, vel cum aliqua modificatione, quia tunc ex vulgari regula, *Limitata causa*, &c. *l. in agris* 16. *ff. de acquir. rer. domin.* limitatum producit effectum. Deinde ampliatur præsens assertio, ut procedat non solùm ubi reus absolutus est, verùm & condemnatus; nam contra illum de eodem crimine

agi

agi nequit, juxta mentem præsentis textus, & ejus rationem suprà illustratam. Quæ ampliatio adeo vera est, ut semel condemnatus ex aliquo crimine, & iterum de eodem accusatus, si in limine judicii exceptionem rei judicatæ opponat, non audiatur accusator antequam eadem exceptio discutiatur. Bartolus per textum ibi, *in l. Senatus*, *ff. hoc tit.* quia juxta suprà traditam rationem, eo casu nullam actionem habet novus accusator: quare non tenetur reus respondere, aut litem super accusatione contestari.

7. Restringitur variæ limitatio ne hujus textus.

Deinde sciendum est, præsentem assertionem nonnullas pati limitationes. Prima, cùm reus definitivè non fuerit absolutus, sed interlocutoriè, seu ab observatione judicii, propter defectum accusantis, qui legitimus non est, propter libelli ve defectum, aut similem causam; quia tunc reus potiùs eximitur pœnâ, quàm crimine; & ita eo casu reus repeti potest ab alio, vel ab eodem accusatore. Eximitur etiam nomen ex reis interveniente publicâ abolitione, & indulgentia criminis, quæ nunquam est perpetua, sed temporalis, propter ferias aliquas, aut publicam lætitiam. Cæterùm finitis feriis potest reus repeti ab eodem, vel ab alio, *l. aut privati*, *ff. ad Turpil.* Paulus *lib. 5. sent. tit. de abolit. intra 30. dies*; aliàs tempore elapso, ab eo repeti non potest, ab alio repeti valet, *l. 3. §. ult. ff. eodem*: nisi ex speciali Principis permissu, *l. 1. C. de abolit.* Etiam hoc casu, cùm absolutus est reus ab observatione judicii, accusari potest ab alio, non verò ab ipso, qui semel ipsum accusavit; nam post primam accusationem superest inter utrumque inimicitia, quæ novam accusationem impedit, juxta caput *cùm P*, infrà *hoc tit.* Etiam limitatur præsens assertio, ubi reus ritè, & legitimè absolutus non est, veluti si per collusionem, prævaricationem, seu fraudem; nam tunc accusatio iterari potest, *l. 3. ff. de prævaricat. l. eum qui 30. §. in popularibus*, ibi: *Si non per collusionem actum sit*, *ff. de jurejur.* Docent Covarr. *ubi suprà, n. 2.* Gamma *decis. 53. ad finem.* Quo casu accipio Hermogenem relatum ab Heraldo *d. cap. 1.* In hæc verba: *Veluti bis de eadem re ne sit actio. Quidam cædis accusatus absolutus est, postea cùm Apollinem consuleret, respondit: Homicidis oraculum non edo. Et hic rursus accusatus est.* Et quod de Domitiano refert Suetonius *in eo*, his verbis: *Corneliam virginem maximam absolutam olim, & hinc longo intervallo repetitam, atque convictam defodi imperavit.* Et quod de Tiberio tradit Diocasius *lib. 58.* his verbis: *Permulti quoque eorum, qui superioribus temporibus causâ dictâ absoluti fuerant, tunc in judicio retracti sunt, tanquam qui antea Sejani gratiâ condemnationem effugissent.* Etiam limitatur præsens assertio ut locum non habeat, ubi reus primò absolutus est in judicio, in quo civiliter super crimine actio intenditur; adhuc enim potest de eodem criminaliter accusari, ex regula legis unicæ, *C. quando civilis actio*, cum traditis per Barbosam *in l. 2. in princip. n. 138. ff. solut. matrim.* docuerunt in præsenti Abbas *num. 6.* Felinus *n. 8.* Beroius *n. 21.* Barbosa *ubi proxime*, Jul. Clarus *in praxi*, *§. ult. quæst. 2.* qui rectè docent, hoc non procedere ubi utraque pœna, civilis scilicet, & criminalis, tendit ad vindictam publicam; quia tunc absolutus in uno judicio, non potest ulteriùs accusari, *leg. quod Senatus 6.* cum sequenti, *§. 1. ff. de injuriis.* Etiam limitatur præsens assertio, ut procedat quando reus semel absolutus iterum de eodem crimine accusatur ad vindictam publicam, secus verò si per eum, qui suam, vel suorum injuriam prosequitur, ignorans priorem accusationem, & causam in judicio agitatam, *l. sicuti*, *§. 1. l. 4. §. maritus*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* Paulus *lib. 1. sentent. tit. 6. §. ult.* ut *in l. cogendum 45. §. qui ita*, *ff. de procurat.* veluti si actum sit ab uno de populo, ex lege Julia de vi publica contra aliquem, quia homines armatos coëgit, & vim alii intulit; postea que superveniat ille ipse, cui vis illata fuit, & hoc casu permittitur ei privatam injuriam in judicium deducere. Facit textus *in d. l. 12. tit. 1. part. 7.* Item limitatur cùm adversùs eundem proceditur per viam accusationis, aut inquisitionis pro alio delicto; quo casu procedit textus *in cap. finali*, *de celebratione Missarum.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà exposita, deducta ex illo principio, *Res inter alios acta*, *&c.* 8. Dissolvitur dubitandi ratio.
Nam omissâ sententiâ Glossæ verbo *Item in publicis*, *in l. 2. C. res inter alios*, quæ asserit regulam illam limitari in causis criminalibus, cùm reus per sententiam est absolutus, dicendum est in præsenti casu, ut suprà in ratione decidendi probavi, de eadem re iterum agi, eandemque causam disceptari, & inter easdem personas; siquidem accusatio cùm omnibus de populo competit, illis non competit ut singulis, & ita unus jus omnium consumit agendo. Nec obstat textus *in d. l. 2. C. quando res inter alios*; nam ejus textus sententia accipienda est juxta casus proximè relatos, videlicet si de prioris accusatoris perfidia, seu collusione, aut prævaricatione constiterit; tunc enim alius accusator admittitur, ut cautum fuit lege Julia *de judic. public. l. 7. ff. de prævaricat. l. 3. §. si tamen*, *ff. de libero homine*, *l. 1. C. qui accusare.* Vel si constet judicem pecuniâ corruptum sententiam dixisse, Cironius *in parat. ad hunc tit.* quo casu & ab ipso accusatore accusatio repeti potest, argumento legis 1. *Cod. de pœn. judic. qui malè judic.* docuit Cujac. *in l. 9. Cod. de accusationibus.*

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. felicis*, *§. per hoc*, *de pœnis in 6.* in illis verbis: *Per hoc quoque sæcularibus Potestatibus non adimimus facultatem utendi legibus contra tales, quas adversùs sacrileges Catholici Principes ediderunt.* Ex quibus deducitur, condemnatum in uno judicio posse accusari, & condemnari in alio, sæculari videlicet: ergo quia accusatus, & condemnatus ex eodem delicto iterum accusari potest. Pro cujus textus expositione sciendum est, satis controversum esse inter DD. utrum in delictis mixti fori accusatus, & condemnatus coram judice ecclesiastico possit denuò puniri à judice ecclesiastico, vel è contrà? & puniri non posse, probarunt Abbas, Felinus, Barbatia, Alciatus, Covarruv. Gomez & Gutierrez congesti à Barbosa *in collect. ad d. cap. felicis*, *numero 37.* plures congesti à Valenzuela *consil. 131. numero 11.* Agia *de exhib. auxiliis*, *fundam. 25.* Cancerius *lib. 3. var. cap. 19. à num. 61.* Pereyra *de manu Regia*, *part. 2. cap. 10. n. 12.* D. Joseph. Vela *in cap. 1. part. 2. de offic. ordin. n. 135.* qui moventur ex eo textu, & *ex cap. 2. de maledic. l. placet 4. Cod. de sacros. Eccles.* & ex eo, quia si ob delictum mixti fori pœna capitalis imponenda est, judex ecclesiasticus non potest talem sententiam ferre, *cap. sententiam*, *ne clerici*, *vel monachi.* Unde ut debitè, & condignè puniatur talis reus, debet adiri judex sæcularis, *ex l. si quidem 13. ff. de officio Proconsul. l. 3. ff. de officio Præfect. Vigil. l. 2. C. de sportul.* ubi docetur, quod quando ex defectu jurisdictionis non potest unus judex certam pœnam imponere, recurritur ad alium, qui eam imponere valeat. Contrarium tamen, immò præsentem assertionem procedere etiam in delictis mixti fori, docent Glossa *in d. vers. ex hoc*, Beroius *hic*, *n. 23.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. n. 98.* Suarez de Paz, & alii apud Barbos.

9. Exponitur cap. felicis, de pœnis in 6.

in d. cap. felicis, n. 38. Pro qua sententia faciunt generalia verbs præsentis rextus, & *in d l. licet. ff. nautæ, caupones.* Deinde quia in criminibus mixti fori uterque judex, tam Ecclesiasticus, quàm sæcularis, competens est, ita ut locus sit præventioni, ut probat D. Joseph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin.* Igitur sententia prolata à quolibet ex eis, efficax est. Sed placet media sententia, quam sequitur D. Joan. Vela *ubi suprà*, ut videlicet in delictis atrocioribus, in quibus sanguinis pœna imposita est, laïcus condemnatus à judice ecclesiastico, à sæculari puniri possit: de quo delicto extendiendus est textus *in d. cap. felicis*: & si ad delictum etiam grave referre nolis textus *in d. cap. de maledicis*, dici potest, textum illum non agere absolutè de pœna ad publicam criminis vindictam, sed magis de pœnitentia ad satisfactionem divinæ Majestatis imponenda, quæ ibi nunc pœna, nunc pœnitentia dicitur. Et si textus accipiatur de pœna publica fori exterioris, respondetur, *in vers. extemporalem*, agi de temporali potestate, cujus auxilium judex ecclesiasticus implorare valet, non ut judicet, aut cognoscat de ipsa causa, sed ut exequatur sententiam à Judice ecclesiastico prolatam, juxta tradita *in cap. 1. de offic. ordin.* Minùs obstat textus *in d. l. placet*; nam si juxta communem sententiam accipias verbum illud, *Acrimonia*, pro excommunicatione, respondetur excommunicationem non esse pœnam ordinariam criminis ad publicam vindictam, sed magis censuram medecinalem ad correctionem & emendationem, *cap. 1. de sentent. excomm. in 6.* ac proinde per eam nec tollitur, nec impeditur accusatio criminis ad vindictam publicam. Deinde (quod & probabilius videtur,) in eo textu per acrimoniam non intelligitur excommunicatio, sed pœna quæcumque imposita à sæculari judice, ut post alios notavit Tirsquel. *de retract. tit. 1. §. 1. gloss. 8. n.* 281. & ita sensus est, quod reus, de quo illic agitur, ultra aliam pœnam, quæ sacrilegis imponitur, subjiciatur etiam exilio perpetuo; sed in quo judicio, non exprimitur, & consequenter intelligi debet in judicio competenti, in quo sacrilegus ille judicari, & condemnari potest, ut docuerunt relati à Cenedo *in collect.* 113. *ad Decretal.*

CAPUT VII.

[a] Stephanus Papa.

REpellantur ab accusatione cohabitantes inimicis, quia infestationes blasphemiæ affectio amicitiæ incitare solet.

NOTÆ.

a STephanus.] Its etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & ex epistolis Stephani citantur hæc verba à Carnotensi *p. 6. Decreti*, & reperitur in secunda epistola ipsius Pontificis omnibus Episcopis missa: & quia diffusa est, & pro majori parte reperitur apud Gratianum transcripta *in cap. accusatores, 3. q. 5. cap. nullus anathema, 3. q. 4. cap. scripta, 5. q. 8. cap. urbes, 80. dist. cap. ultra, 3. q. 6. cap. neganda, 3. q. 11. cap. clericus, 3. q. 4. cap. quærendum, 2. q. 7. cap. accusatorum, 1. q. 4.* eam non transcribo: extat cum aliis ipsius Pontificis *tom. 2. Concil. Binii.* Stephanus hic electus fuit in Summum Pontificem die 7. April. anno 257. & martyrio coronatus Romæ die 2. Augusti, anno 260. da quo plura Baronius tam in Martyrol. quàm *tom. 2. annal.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum*, qui de quæstione habita inter ipsum & Cyprianum latè agunt.

COMMENTARIUM.

2. JUre civili, etsi inimici capitales à testimonio dicendo repellantur, *l. 3. ff. de testibus, authent. dicatur*, aliàs *si testis, C. eod. tit.* non tamen ab accusando reperitur prohibitus *in l. qui accusare, ff. de accusat. l. qui judicio, C. qui accusare*, ubi aliæ personæ, quæ ab accusando arcentur, referuntur. Nec valet argumentum à teste ad accusatorem; quoniam non ut ex fide testis, ita ex fide accusatoris salus rei pendet; immò plerumque eodem jure attento, infensissimus accusator erat, ut ex Tullio *de divinatione*, probat Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap. 1. n.* 11. attentis verò sacris canonibus inimicus repellitur ab accusando, *cap. 2. 3. & 4. 3. q. 5. cap. cùm P. cap. cùm oporteat, cap. meminimus, hoc tit.* quia crediderunt Ecclesiæ Patres, inimicos malo animo, & potiùs propriæ vindictæ causâ, quàm lucrandi fratris gratiâ, aut ejus emendationis causâ, ad judicium venire, ut latè probarunt Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 25. per totum*, Farinac. *in praxi, q. 12. n.* 38. Jul. Clarus *recept. sentent. §. fin. q. 14. n.* 17. quæ prohibitio extenditur etiam ad habitantes cum inimicis, *cap. 3. 3. q. 5.* ibi: *Vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis morantur.* Et *cap. 5. 3. q. 3.* & *lib. 7. cap. Caroli, cap.* 132. ibi: *Non sunt illi testes recipiendi, nec accusatores, qui cum inimicis morantur, vel quos ipsi de domo produxerint.* Et *in addit. tit. 3. cap. 7.* ibi: *Accusatoribus de inimici domo prodeuntibus non est credendum.* Synodus Nicæna *can.* 23. & *can.* 45. ibi: *Nec accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeuntibus est credendum.* Quia facilè ipsi infesti creduntur, & ejusdem animi, & voluntatis, ac inimici, cum quibus habitant. Faciunt textus *in l. liberi, C. de inofficios. testam. l. 1. §. cùm patronus, ff. de officio Præfecti urb.* Ob quam etiam rationem si advocatus partis adversæ sit familiaris judicis, rectè recusatur, *cap. 1.* ubi latè probavi, *de offic. judic.* Qui autem dicantur inimici, ut ab accusando repelli possint, latè prosequuntur Decian. Farin. & Jul. Clarus *ubi suprà.*

CAPUT VIII.

[a] *Ex Brochardico lib. XLIII.*

ACcusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace hoc feceris, XL. dies in pane & aqua (quod [b] carena vocatur) cum septem [c] sequentibus

ribus annis pœniteas. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, per *d* tres debes quadragesimas *e* pœnitere.

NOTÆ.

1. a BRocardico.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. sed legendum est, *ex Burchardo lib.* 19. ubi textus ita legitur: *Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, quod carenam vocant, cum septem sequentibus annis pœnitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, tres quadragesimas per legitimas ferias pœnitere debes.* Quem textum cum aliis illius libri transcripsit Borchardus ex Pœnit. Romano, *cap.* 25. ubi ita habetur: *Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, cum septem sequentibus annis pœnitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, tres quadragesimas pœnitere debes per legitimas ferias.* Quæ verba si rectè conferantur cum suprà relatis à Raymundo, facilè constabit, ea verba, *hoc feceris*, deesse in aliis codicibus, & etiam deesse ultima illa verba, *per legitimas ferias.* De hoc decreto Burchardi, & ejus authoritate nonnulla adduxi in apparatu ad hæc commentaria, & de Pœnit. Romano, & ejus utilitate jam nonnulla notavi *in cap.* 3. *de furtis.* Et licèt hodie non sint in usu canones illi pœnitentiales, adhuc tamen eorum notitia non est inutilis, aut otiosa, ut docuerunt Joannes Andreas *in cap.* 2. *de emption. & vendit.* Ant. August. *in hoc textu*, qui asseruit præsenti capite sine magno dispendio nos carere potuisse: à quo accepit Geotilis *de libris jur. canonici*, *fol.* 40. nam confessariis valde utilis est notitia horum canonum, ut agnoscant peccatorum gravitatem, & pro arbitrio sibi relicto pœnitentiam salutiferam illis imponant, ut observarunt Panormitanus *in fine de pœnit.* Navarrus *in manuali*, *cap.* 26. *num.* 19. Et in Conciliis Coloniensi & Mediolanensi sub D. Carolo, *p.* 1. *tit.* 9. valde confessariis commendatur istorum canonum notitia.

b *Carena.*] Hujus vocis etymon, & significationem adduxi *in cap.* 2. *de sponsa duorum.*

2. c *Sequentibus annis.*] Non intelligas annos continuos, ut per singulos dies pœnitentia agi debeat, sed per quosdam dies in unaquaque hebdomada, qui vulgò legitimæ feriæ dicebantur, ut feria 2. 4. & 6. juxta caput *de illis* 11. *q.* 5. ubi Glossa *cap.* 1. juncta Glossa verbo *Legitimas*, 22. *quæst.* 5. Covarruv. *lib.* 4. *var. cap.* 20. *num.* 8. Soto, & alii congesti à Cenedo *collect.* 9. *ad Decretales*, *num.* 4. juxta quorum sententiam canones omnes, qui agunt de pœnitentia per annos, aut dies peragenda, nec modum exprimunt, quo adimpleri debeat, intelligendi sunt de pœnitentia per jejunia, aut similia opera certis hebdomadæ diebus confessoris arbitrio adimplenda.

3. d *Tres quadragesimas.*] Non intelligas quadragesimas trium annorum, quasi singulæ ad singulos annos referantur, ut hodie in usu sunt, *ex cap. quadragesima*, *de consecr. dist.* 5. sed accipiuntur pro tribus quadragesimis in singulis annis, prout olim observabantur, scilicet una ante Nativitatem Domini, alia ante Resurrectionem, tertia ante festum D. Joannis Baptistæ, ut notavit post Jul. Lavorum Barb. *in præsenti:* de quibus quadragesimis egi *in cap. conquestus*, *de feriis.*

4. e *Pœnitere.*] Licèt pœnitentiæ pro foro interiori non sint hodie in jure pro singulis peccatis præscriptæ, sed omnes relinquantur arbitrio prudentis confessarii, juxta eorum gravitatem, personarum qualitates, & alias circumstantias, *cap. Deus*, *cap. omnis*, *de pœn. & remiss.* & post D. Thomam docet Navarr. *in manuali*, *cap.* 26. *num.* 17. pluribus relatis Cenedo *d. collect.* 9. *num.* 5. & colligitur ex Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. primis tamen Ecclesiæ temporibus per canones pœnitentiales quibusdam criminibus certa & præscripta erat pœnitentia, ut constat ex pœnitentialibus Rom. Bedæ, & aliis compilatis, & notis illustratis ab Ant. Augustino ad calcem epitomes juris Pontificii. Et licèt vulgò tradi soleat, per canones illos pro quovis peccato mortali impositam fuisse pœnitentiam septem annorum, ut docuit Glossa penultima *in cap. ult.* 22. *quæst.* 1. quam communiter receptam esse constat ex Navarr. *ubi suprà*, *num.* 17. Cenedo *d. collect.* 9. *num.* 4. pro quibus expenditur id, quod habetur *lib.* 2. *Regum*, *cap.* 12. & refertur *in cap. hoc ipsum*, 33. *quæst.* 3. & quod habetur *cap.* 4. *Danielis:* id tamen non satis probatur aliquo canone, nec verum esse, post D. Thomam probat Navarr. *ubi proximè*, pro quo expendi potest præsens textus, qui ut suprà notavi, deductus est ex dicto Pœnitent. Romano, agitque de peccato mortali; & tamen non imponit pœnitentiam septem annorum, sed majorem, ut in priori casu; vel minorem, ut in posteriori. Nec tunc obstat textus *in d. cap. hoc ipsum*, *vers. hinc etiam*; quia in eo agitur non de quocumque peccato mortali, sed de vitiis, aut criminibus gravioribus, ut sunt perjurium, adulterium, & similia, juxta caput *Apostolus*, 81. *dist.* pro aliis enim, etsi mortalia sint, non imponebatur septennis pœnitentia, ut advertunt Sotus & alii congesti à Cenedo *ubi proximè.*

COMMENTARIUM.

OMnes de accusationibus scribentes, & alii plu-
res Moralistæ disputant, licitumne, an hone- 5.
stum sit accusatorum officium? Et an in utroque foro impunè liceat reum criminis accusare? Et licitum ac honestum esse reum criminis in judicium deferre ad vindictam publicam, probatur ex eo, quia dum ita criminosi accusari coërcentur, virtutis actus exercetur, quies, & bonum Reipublicæ intenditur, & conservatur, dum crimina vitantur; & cùm criminosi pœnis afficiuntur, reliqui cives meliores redduntur, ut latè probavi *in cap. inter alia*, *de immunit. Eccles.* *cap. sententiam*, *ne clerici vel monachi:* faciunt textus diserti *in l. si quis in hoc genus* 10. ibi: *Sitque cunctis laudabile:* & *l. nulli* 38. ibi: *Tam laude, quàm honestate, ac pariter pietate non careat;* *C. de Episc. & cleric.* *cap. & quis emendat*, 45. *dist.* *cap. quapropter*, 2. *quæst.* 7. *cap. si quis per capillam*, 12. *quæst.* 1. *cap. si is qui Prælatus*, 23. *quæst.* 4. *cap. si quis contristatus*, 90. *dist.* *l.* 1. *C. de famosis libellis*, *l. eum qui* 18. *vers. peccata*, *ff. de injuriis:* docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 1. & communem dicit Sotus *de tegendo secreto*, *membro* 2. *q.* 5. & *lib.* 5. *de justit. quæst.* 5. *art.* 1. Paz *in praxi*, *tom.* 1. *p.* 4. *cap.* 3. *n.* 1. *usque ad* 6. Gibalinus *de negotiatione*, *tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 3. *art.* 5. Gomez *de delict. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 9. Covarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 10. *num. ult.* & *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 7. Decianus *tract. crimin. lib.* 3. *cap.* 4. & constat, quia plerumque in jure præmia accusatoribus præstantur, *l.* 1. *§. accusatoribus*, *C. de falsa moneta*, *l. non omnes*, *in fine*, *ff. de re milit.* *l. edicto*, *§. heredes*, *ff. de jure fisci*, & aliis. Contraria tamen sententia, videlicet accusatorum munus injuriosum, ac exitiosum esse, maximè fidelibus Christianis, suadetur

ex cap. si quis Episcopus 2. quæst. 7. ubi accusatio dicitur genus illaudabilis intentionis. Et quod accusans plus invidiæ quàm charitatis stimulis incitetur, referunt *in capite si omnia 6. quæst. 1.* Deinde quia accusator per accusationem fit inimicus, *cap. accusatorem 3. quæst. 5. §. item propter, Instit. de excusat. tut.* & insuper accusator exponit se periculo sustinendi pœnam talionis, cujus ratione accusationi subscribit, *c. super his, hoc tit.* Deinde passim in jure clerici, & aliæ personæ repelluntur ab accusatione, *cap. 1. cum sequent. 2. quæst. 7.* & si accusatio licita, honestaque esset, nullus ab ea repelleretur. Tandem quia alienum videtur à perfectione christiana, alium fortasse jam emendatum de crimine accusare, contra illud Matthæi *cap. 5. Ego autem dico vobis, non resistere, &c.* & *cap. 6.* ibi: *Si non dimiseritis, &c.* & Pauli *ad Romanos cap. 12.* ibi: *Non vos defendentes, alias vindicantes charissimi; sed date locum iræ.* Tandem facit præsens textus, ubi gravis pœnitentia imponitur accusatoribus, si pœna capitalis sequuta sit; modò levior, si pœna non ita gravis sequuta sit. Faciunt alia, quæ adduxi *in can. 70. Concil. Illiber.* quæ hîc consultò non repeto.

6. Sed adhuc prior sententia retinenda est, pro cujus expositione notari oportet, quod licèt accusatio ex parte accusatoris censeatur periculosa, eo quòd non facile fit ubi, & quando, & ut oportet; tum quia, ut advertit Soto *d. conclus. 2.* accusator rarò habet animi rectitudinem ad zelum justitiæ, & plerumque movetur odio; tum etiam quia in multis aliis difficile est servare omnes debitas circumstantias, tam ratione personarum, quæ accusant, & accusantur, quàm respectu temporis, loci, & similium: quam ob causam cautè procedere debent accusatores, ne ad judicium prosiliant nisi bono animo, & servatis servandis, ut quamcumque effugiant sinistram suspicionem. Tamen hac sententiâ retentâ, non obstant fundamenta contrariæ. Non primum deductum *ex d. cap. si quis Episcopus, cap simonia.* Nam textus illi procedunt in accusatione absque debitis circumstantiis proposita. Quo casu accusatio injusta est, non quia illicitum est accusare, sed propter malitiam accusantis, & ejus improbum animum. Nec obstat, accusatorem inimicum manere; nam id non provenit ex eo, quia accusator inimicus verè sit, sed quia plerumque, & attentâ hominum opinione solent ex accusatione præsertim gravi, inimicitiæ & discordiæ oriri inter accusatorem, & accusatum, quemadmodum ex eadem ratione quoad plures juris effectus censentur inimici, qui super omnibus bonis, vel majori eorum parte civiliter litigant, *d. §. item propter.* Quam æquiparationem probant disertè textus *in authent. si testis, vers. si vera, C. de testibus, cap. 1. de restit. spol. lib. 6. in fine princip.* Et tamen nemo negat, justum, & licitum esse civiliter agere, & litigare super omnibus bonis, vel majori eorum parte, dummodo justè fiat. Nec obstat, quod clericis, & aliis personis prohibetur accusare; nam id non provenit ex eo, quia injustum sit, sed quia similibus personis indecens est, ut etiam alia illis prohibentur *in cap. 1. de fidejuss. cap. 1. & per totum, ne cleric. vel monachi:* quæ ab aliis personis non inhonestè exercentur.

7. PRÆSENTIS TEXTUS VARIÆ INTERPRETATIONES. Nec tandem obstat præsens textus, quem accipiunt Glossa, & communiter repetentes de accusatione non vera, sed calumniosa; & de accusatore, qui falsò accusavit. Quæ interpretatio convincitur, tum quia ex textu non constat de tali calumnia, quæ in dubio præsumenda non est, præsertim in eo, qui crimen, de quo accusavit, adeo plenè in judicio probavit, ut reus capitali sententiâ damnari meruisset, ut considerat Mascardus *de probat. conclus. 254. n. 12.* tum etiam, quia in illis verbis, *nisi pro pace*, excusatur talis accusator, si pro pace, & publico bono fecit; & tamen si per calumniam accusasset innocentem, etiamsi pro pace, & bono publico, graviter peccasset, ut probat D. Thomas 2. 2. *q. 64. artic. 6.* Sotus *lib. 5. de justit. quæst. 1. art. 7.* Alii autem, quos refert, & sequitur Covarr. *in Clement. si furiosus, part. 2. §. 5. n. 4.* accipiunt textum hunc tantùm in clericis accusantibus. Verùm hæc interpretatio eodem divinationis vitio laborat, cùm generaliter agatur in hoc textu de quolibet accusatore, nullâ clerici, vel laïci factâ mentione. Accedit, quia clericus præmissâ protestatione, de qua *in cap. 2. de homicid. lib. 6.* ritè reum criminis in judicium defert: unde textus hic ad clericos tantùm referri non potest. Quare his omissis placet communis interpretatio eorum, qui canonem hunc accipiunt de eo accusatore, qui jure reum criminis accusat, & per veras probationes convincit, sed pravo animo, ex rancore, & odio, ut se ulciscatur ex privata vindicta, & damnum inferat accusato, quem interfici, vel debilitari ex odio procurat; & ita accusat, non ut Reipublicæ, & ejus paci consulat per publicam vindictam, qui propter finem lethaliter malum graviter peccat, *cap ea vindicta, 23. quæst. 4. cap cum minister, 23. q. 5.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 68. art. 1.* docet Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 4. num. 5.* expendens illa verba Platonis in Euthyphro: *Sanctum est in judicium trahere eum, qui injustè aliquid egit, vel circa cædes, vel sacrilegia, sive pater, sive mater, seu quivis deliquerit, modò id faciat, ut patriam quis velut peste quadam liberet.* Meritò ergo in præsenti sic ex odio, & pravo animo accusans, ad mortem, seu membri debilitationem, ut graviter delinquens, punitur.

Nec obstat si dicas, interpretationem hanc in idem vitium incidere, ac superior Glossæ intellectus: tum quia sicut calumnia non præsumitur, ita nec pravus animus, odium aut privatæ vindictæ zelus præsumi debet: tum etiam quia similiter verba illa *pro pace*, innuunt accusatorem, de quo in præsenti, pro bono pacis accusantem, nullâ pœnâ esse afficiendum; & tamen si pravo animo, & odio, quamvis pro pace accusaverit, graviter peccat; quia malum, seu malè facit, dum pravo animo, & odio, & ad finem privatæ vindictæ, pacem, & bonum reipublicæ intendens accusat, ut ex D. Thoma & aliis probat Covarruv. *lib. 2. var. cap. 10. num. 7.* Licèt enim non sufficiat, quod finis sit bonus, ut ipse quoque actus bonus dicatur, *cap. fortè, cap. denique 14. quæst. 5.* sufficit tamen finem esse malum, ut etiam actus, quamvis aliàs bonus, malus sit, ut probant Boërius *in præsenti*, Navarr. *in d. cap. denique.* Nam adhuc defendenda est communis interpretatio, pro cujus expositione sciendum est, pacem in præsenti non accipi pro ea, quæ opponitur bello, de qua egi *in cap. 1. de treug. & pace:* sed pro tranquillitate, seu quiete communi, & ita pro bono publico, juxta Aretinum, & omnes repetentes *in præsenti.* Deinde notandum est, dictionem *nisi*, non tam accipi in præsenti exceptivè ad denotandam exceptionem pro *præterquam*; verùm etiam pro *si non*, ut *in l. fœmina 8.* ubi Glossa 2. *ff. de Senator. l. 2. C. si mancipium.* Tradunt Albericus *in dictionar. verbo Nisi*, Barbosa *de dict. eod. verbo.* Et in ipso pœnitentiali Romano accipitur pro *& non*, dum *in cap. 5. de contemptu jejunii*, ita legitur: *Solvisti jejunium in quadragesima, antequam vespertinum celebraretur officium, nisi propter infirmitatem, si fecisti, pro unoquoque die, &c.* 8. DEFENDITUR VERA INTERPRETATIO.

His

His præmissis dum textus hic ait: *Accusasti hominem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace; idest pro quiete, & bono communi; vel si non pro quiete, & bono communi; vel & non pro quiete, & bono communi;* perinde est ac si dicat, accusasti hominem, & per tuam accusationem occisus est, si malo animo, & ex odio accusasti, &c. nam quando principaliter accusat ad mortem, vel debilitationem, & sic ad pœnam publicam, non pro pace, & bono communi, nec ad publicam utilitatem, cùm nequeat ad suum commodum propriè accusare, quamvis civiliter agere valeat, necessariò accusat ex odio, & pravo animo, ad privatam vindictam, non verò ad utilitatem publicam: & ita verba illa, *nisi pro pace*, non limitant decisionem hujus textus, sed qualificant verbum *Accusasti*, & accusationem de qua hìc, ac proinde continent requisitum, & qualitatem omnino: & in hunc sensum verba illa, *nisi pro pace*, non ponuntur in fine textus post præscriptam pœnitentiam, sed in principio, ut ita significetur, per canonem hunc imponi pœnitentiam accusanti, non pro pace, aut animo pacis, sed pro odio; & consequenter textum hunc non limitari in eo, qui pro pace, & bono animo accusat, sed in eo tantùm procedere, qui non pro pace, & bono zelo, sed è converso accusat: & ita defenditur communis interpretatio, & cessat utraque difficultas suprà expensa; siquidem ex prædictis verbis, *nisi pro pace*, rectè intellectis, colligitur textum hunc agere tantùm de eo, qui pravo animo accusat; & per ea verba non limitari ejus sanctionem, sed concludi, illam in eo casu procedere. Etsi Vincentius Abbas *n.* 1. Aretinus *n.* 2. aliter accipiant verba illa, *pro pace*, referendo non ad verbum *accusasti*, sed ad sequentia ibi, *pœnitere debes*, quasi in hoc textu non agatur de eo qui pro pace accusavit, sed de illo, qui pro pace pœnitere non debet; & ita sensus sit: Pœnitere debes, nisi pro pace, id est pro componenda pace, vel sedando scandalo pœnitentiam omittas; inde inferentes pœnitentiam aliàs necessariam omitti posse pro pace componenda, & scandalo sedando, quemadmodum ex eadem causa plura alia omittuntur, *cap. nisi, vers. pro gravi, de renunciat. cap.* 2. ubi notavi, *de præscript. cap.* 2. *de desponsat. impub.* Sed intellectus hic facilè refellitur ex verbis illis, *nisi pro pace hoc feceris*; quæ necessariò referenda sunt ad accusationem, nec referri possunt ad pœnitentiam omissam; quia si adhuc referrentur, diceret textus, *nisi pro pace non feceris*. Unde infertur, textum hunc non procedere ubi quis principaliter pro pace & bono communi accusat; & tamen secundariò, & minùs principaliter, per humanam fragilitatem habet qualemqualem pravum animum nocendi accusato ex vindicta privata; nam is animus, qui non mortale, sed veniale tantummodò peccatum gignit, ut resolvunt Covarr. *ubi suprà*, Navarr. *in manuali, cap.* 25. *n.* 31. non meretur gravissimam pœnitentiam, de qua hìc, imponendam tantummodo ei, qui principaliter, non pro pace, & bono communi, sed per contrarium accusat; idque satis significant verba illa, *nisi pro pace*, quæ sunt intelligenda principaliter, argumento legis 1. §. 1. junctâ Glossâ *verbo Singulorum, ff. de just. & jur. l. de unoquoque* 37. junctâ Glossâ 2. *ff. de re judicata*. Nec obstat, quod juxta hunc communem intellectum, si textus hic agit de eo, qui odio, & pravo animo accusavit, frustra expenditur, quod per hujusmodi accusationem reus capite damnatus, vel debilitatus sit: quia licèt neutrum ex his duobus contingat, immò etsi reus absolutus sit, adhuc accusator, utpote mortaliter peccans, pœnitentiam subire debet. Nam respondetur fatendo, pœnitentiam esse imponendã accusanti ex pravo animo, etsi reus absolutus sit; non tamen eam, quam præsens textus præscribit accusanti ex pravo animo, cùm sententia capitalis sequuta est.

CAPUT IX.

Augustinus a *super Genesim de morte Abel.*

EVidentia perpetrati sceleris non indiget clamore accusatoris.

NOTÆ.

1. a AUgustinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub *hoc tit. cap.* 11. Et licèt verba hujus textus non reperiantur inter opera D. Augustini, extant tamen in Glossa interlineari *in cap.* 4. *Genesis*, ad illa verba: *Vox sanguinis clamat ad me terra.* In quorum verborum scholio leguntur verba in præsenti relata, forsan quia Glossa interlinearis deprompta est ex operibus D. August. ut jam notavi *in cap.* 3. *de constit.* Inde constat ex indiciis ad evidentiam perveniri posse; nam cùm in præsenti casu tantùm adessent indicia, quia videlicet ambo fratres conjuncti foris exierunt, & Cain arma deferebat, majorque erat quàm Abel; evidens fuit illum fratrem occidisse ex indiciis indubitatis, de quibus *in l. fin. C. de probat.* & notarunt Jul. Clarus §. *fin. q.* 4. *n.* 3. Regens Sanfelicius 1. *p. decis.* 28. *n.* 2.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Super notorio procedit judex nemine accusante.* Probant eam textus *in cap. manifesta, cap. quia Lotharius, cap. de manifesta, cap. penult.* §. *fin. cum cap. sequenti*, 2. *quæst.* 1. *cap. nullus*, §. *aliquando*, 4. *quæst.* 4. *cap. bona* 23. §. *porrò, de elect. cap. ad nostram* 31. *de jurejur. cap. tua, de cohabit. cleric. cap.* 3. *de eo qui cognovit consanguin. cap. penult. de purgat. vulgar. cap.* 1. *de offic. deleg. in* 6. *Clement. Pastoralis, de re judic. cap. Deus* 2. *quæst.* 1. *cap. de illicita* 24. *quæst.* 1. *cap. unic. ut ecclesiastica beneficia.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Antonius Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 1. *n.* 41. ubi plures Ayllon, Balboa *in cap.* 1. *de caus. possess. num.* 87. & *in cap. cùm speciali* 61. *de appellat. num.* 35. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 84. Frances *in pastorali, quæst.* 2. *num.* 14. Cujac. *ad tit. de testibus cogend.* Leon contra Vvaramundum *cap. ult.* Hunnius *in encyclop. part.* 2. *tit.* 45. plures, quos congerit Salgado *de Regia protect. part.* 3. *cap.* 14. *n.* 47. Probatur.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Sine legitimo accusatore non est aliquis puniendus, *cap.* 1. ubi latè probavi, *hoc tit.* ergo etsi detur evidentia criminis, nemine accusante, non est reus puniendus. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam in notoriis adhuc citatio desideratur, *cap. Deus omnipotens*, 2. *quæst.* 1. *cap. de illicita*, 24. *quæst.* 4. Gomez *d. cap.* 1. *num.* 46. Balboa *in d. cap.* 1. *de caus. possess. & propriet. n.* 87. & sententia est proferenda, *d. cap. de manifesta, cap.* 3. Impugnatur tradita assertio.

cium

cium sit Romana, de appellat. cap. penult. de purgat. canon. Ergo etiamsi per evidentiam facti constet de crimine, adhuc ordo judiciarius servandus est, & per consequens accusatio desideratur.

4\. MANIFESTUM, SEU NOTORIUM, QUID DICATUR.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens Augustini sententia, pro cujus expositione sciendum est, quod licèt manifestum aliquando accipiatur pro eo, quod opponitur tam publico, quàm occulto, & sic pro manifestabili, *l. cives* 11. junctâ Glossâ 2. *C. de appellat. l. jubemus* 29. *in princip. C. de testam.* frequentiùs tamen accipitur pro eo, quod est publicum, evidens, seu notorium, *l. manifesta, ff. de jurejur. cap. manifesta* 2. *quæst.* 1. *cap. vestra, de cohabit. cleric. cap. Romana, §. sin autem, de appellat. lib.* 6. probant Abbas, & Joannes Quintinus *in cap. cùm olim, de V. S.* & ita notorium, manifestum, publicum, evidens, patens, & indubitatum synonyma sunt, idemque important, ut constat *ex d. cap. de manifesta, d. cap. ad nostram, de jurejur. cap. cùm olim* 13. *cap. super eo* 31. *de V. S. cap. si fortè* 11. *de elect. lib.* 6. *juncto cap.* 2. *de V. S. eod. lib.* docent Mascardus *de probat. conclus.* 1105. Farinacius *in praxi crimin. quæst.* 21. Villadiego *in l.* 3. *numero* 9. *tit.* 1. *lib.* 6. *fori*, Moneta *de conservat. cap.* 7. *numero* 109. Nec contrarium probat textus *in l. quoniam, C. de jure delib.* ibi: *Manifestum ac evident est antequam, &c.* per quam plus esse evidens, quàm manifestum, notavit Rebuffus *in l. natura, verbo Evidenter, ff. de V. S.* Quia respondemus manifestum in eo textu accipi pro manifestabili, & quod probari potest; non verò pro publico, seu notorio; licèt juxta etymologiam verbi, & strictè loquendo evidens dicatur, quod oculis videri potest, & visui patet. Nam evidens percipitur per sensum visus, quia ut aiebat Poëta:

Segniùs irritant sensus demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Et subjacet sensui nostro, ut cùm dies est media, evidens est esse diem. Notorium autem adhuc subjacet judicio intellectus; nam tam in notorio juris, veluti post rem judicatam; quàm in notorio facti, veluti cùm clericus habet domi concubinam, & ex ea filios suscipit, adhuc aliquis dubitare potest de facto, & ita notorietas à re ipsa separari valet, quod in evidenti non procedit: & ita valde differt evidens à notorio; in quo sensu id quod evidens est, multò certiùs, & clariùs habetur, & probatio per evidentiam cæteris præfertur, *l. si irruptione* 8. *in fine, ff. finium regund. l. periculis* 34. *§. Neratius, ff. de auro & argent.* Illustrant Caldas *in l. si curatorem, verbo Minoribus, numero* 8. Mascardus *de probat. in princip. q.* 8. *num.* 3. inde inferentes legem excludentem probationem in aliquo casu, nunquam excludere eam, quæ fit per evidentiam, & per aspectum: nihilominus tamen lato modo etiam evidens dicitur, quod clarum, & certum est, ac si oculis cerneretur: sic evidens Ecclesiæ utilitas dicitur *in cap.* 2. *de cler. non resid. lib.* 6. & *in cap.* 1. *de rebus Eccles. eod. lib. l.* 2. *ff. de constit. Principum*: evidens calliditas *in l. & eleganter, §. ult. ff. de dolo*: evidens exceptio *in l.* 3. *§. ibidem, ff. ad exhibendum.* Sicut etiam ea quæ apparent ex conjecturis admodum perspicuis, & jure probatis, de quibus moraliter dubitari nequit, evidentia dicuntur *in l. pluribus* 33. *l. licèt* 74. *§. si non sit, ff. de legatis* 3. Vulteius *volum.* 4. *consil.* 25. *n.* 116. Menochius *lib.* 2. *de præs. quæst.* 43. cum aliis congestis à Tiraq. *in l. si unquam, verbo Donatione, n.* 158. *C. de revoc.* Molin. *de primog. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 39. P. Barb. *in l. si constante* 24. *n.* 64. *ff. solut. matrim.*

5\. Deinde sciendum est, notorium, publicum, seu evidens, aut manifestum, prout unum est, & unum importat, frequentiùs dividi in notorium juris, quod subdividi solet in notorium probationis, & fidei, vel dispositionis, ac præsumptionis, seu fictionis; & in notorium facti, quod rursus subdividitur in notorium facti permanentis, seu existentis; & facti transeuntis, seu momentanei; & denique facti interpolati, quod non est permanens, nec continuum, nec absolutè transiens, sed interpolatum, ac proinde inter duo priora velut medium: quas species, seu membra explicant Mascardus, & Farinac. *ubi suprà.* Illud tamen summè notandum est, quod ut aliquid notorium publicum, seu evidens dicatur, necessariò requiritur certitudo, & sic scientia, per quam illud omnibus, vel pluribus certum sit; nec sufficit existere famam publicam ea de re apud omnes, vel plures; siquidem talis fama non facit rem, de qua agitur, publicam, aut notoriam. Desideratur ergo ut aliquid notorium, seu evidens dicatur, quod omnibus, vel pluribus notum sit, ita ut populus, vicinia, vel major ejus pars testis existat, *d. cap. quæ Lotharius*, ibi: *Oculis omnium*: & *cap. si qui*, ibi: *Omnes enim*: & *cap. ult.* ibi: *Omnibus* 2. *quæst.* 1. Dubium tamen est, quotnam personæ desiderentur, ut multitudinem constituant ad notorium, seu publicum efficiendum? Et communiter placuit, quod cùm id à jure præfinitum non sit, succedit regula legis primæ, *ff. de jure delib. cap. de causis* 4. *§.* 1. *de offic. delegat.* juxta quam totum relinquitur arbitrio judicis, qui perpensis circunstantiis loci magni, vel exigui, & personarum, numerum necessarium declarabit, ut pluribus relatis resolvunt Menochius *de arbitrar. casu* 166. *n.* 7. Mascard. *conclus.* 1101. Farinac. *in praxi, q.* 18. *ex n.* 104. Ayllon *ad A. Gomez, d. cap.* 1. *n.* 42. Illud tamen summè notandum est, quod cùm multa dicantur notoria, quæ non sunt, *cap. consuluit* 14. *de appel.* ubi propter dubium, seu negationem necessaria fuerit probatio, per quam appareat aliquod factum esse publicum, seu notorium, quamvis fama non sufficiat, sufficit tamen testimonium duorum legitimè deponentium, qui affirment factum esse notorium, reddentes rationem concludentem, quia coram omnibus, majorìve parte factum sit. Nec desideratur, quod testificentur omnes illi, qui ad notorium efficiendum requiruntur. Glossa penultima *in d. cap. Deus* 2. *quæst.* 1. Jul. Clarus *d. §. ult. quæst.* 9. *num* 6. Mascard. *conclus.* 1109. ut etiam ad probandam famam publicam sufficit testimonium duorum, qui deponant ab omnibus, vel majori parte famam constituentibus se audivisse. Glossa *verbo fama, in cap. ult.* 1. *q.* 3. & *in leg.* 3. *§. ejusdem, verbo Confirmat, de testibus.*

MANIFESTI, SEU NOTORII DIVISIO.

6\. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His animadversis, ratio præsentis assertionis provenit ex eo, nam ideo in judicio criminali legitimus accusator desideratur, ut delictum commissum probetur, & tandem pro meritis reus puniatur, omnisque occasio fraudis, puniendi innocentem, aut absolvendi nocentem amoveatur, juxta tradita suprà *in cap.* 1. at verò ubi res evidens est, nullum datur periculum calumniæ, aut tergiversationis, nec opus est diligentiâ, aut industriâ accusatoris: igitur tunc frustra desideraretur. Deinde quia delicti evidentiâ longè magis respublica offenditur; unde non oportet vel dissimulare diutiùs, vel expectare moram accusatoris; sed statim ad justam vindictam procedendum est, præcipuè cum ideo in notoriis juris ordo sit ordinem non servare, *cap. pervenit, de testibus, cap. consuluit, de appellat. cap. olim, el* 1. *de restit. spol. cap. super eo, de testib.* cog. variis ampliationibus, & limitationibus illustrat Salgado *d.* 3. *p. cap.* 14. faciunt Appius apud Livium *lib.* 39. ibi: *Rem evidentem pro dubia non esse quærendam.*

M. Tul

M. Tullius *in Academ.* ibi: *Nihil clarius, aut illustrius ipsâ evidentiâ esse potest.* Unde rectè in præsenti docetur, evidentiam patrati sceleris non indigere clamore accusatoris.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè respondetur asserendo, neminem damnari sine accusatore, vel aliquo, qui loco accusatoris habeatur à jure, qualis est hoc casu infamia publica, seu evidentia patrati sceleris. D.Thomas 2.2.q.67. *art.3.* Unde rectè per æquipolleos adimpletur necessitas accusatoris. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam licèt in notoriis juris ordo non sit observandus, tamen adhuc in eis aliqua juris requisita desiderantur, veluti citatio, quæ requiritur, ex traditis *in cap.1. de causa possess.* & intercessisse supponitur *in cap. dudum 22. de elect.* & in facto Apostoli relato *in cap.cum sit Romana, §. fin. de appel.* ut docuit Balboa *in d. cap. 1. de caus. possess. n.* 88. Etiam desideratur aliqua probatio notorietatis, ex suprà traditis. Et tandem sententia, juxta textus *in cap. nos in quemquam 2. quæst. 1. cap. 15. de purg. canon.* Docent Turrisecem. *in d. cap. de manifesta*, Ant. Gomez *d. cap. 1. n.* 43. ubi plures Ayllon; non tamen desiderantur litis contestatio, probatio ordinaria, & similia: nec judex potest reensari, aut à tali sententia appellari valet, ut probat Salgado *d. cap.14.ferè per totum.*

8. EXPONITUR CAP. DE HOC, DE SIMONIA. Sed suprà traditis obstat textus *in capite de hoc st. de simonia*, in illis verbis: *Si verò manifestum est, nec tamen inde convicti, vel confessi fuerint, & tamen publicâ laborant infamiâ, eis canonica purgatio debet indici.* Ex quibus expressè deducitur, quod etsi crimen manifestum sit, adhuc pœna ordinaria infligi non potest, sed tantùm purgatio canonica, quæ ob infamiam tantùm indicitur. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, eam differentiam versari inter notorium & manifestum, quod adversus notorium, maximè facti permanentis, non admittitur ulla probatio, ut latè illustrat Mascard. *conclus.* 1108. Ripol. *variar. resol. cap.1. n.* 66. Gratianus *discept. forens. cap.512. n.*18. Carleval. *tom.2. de judiciis, lib. 1. tit. 2. disp. 2. n.* 46. at in manifestis contrarium procedit, quia adhuc probationes adversùs eas admittuntur, & his deficientibus, conjecturæ, & indicia semiptobant. Mascard. *conclus.* 1017. Unde *in d. cap. de hoc*, cùm crimen simoniæ manifestum tantùm esset, non verò notorium, ideo purgatio tantùm canonica indicitur. Nec obstabit si instes, in verbis antecedentibus decrevisse Alex. III. quod si manifestum esset delictum simoniæ, aut ipsi simoniaci convicti, aut confessi fuissent, deponerentur; quo in casu necessariò manifestum accipiendum est pro notorio, siquidem utitur Pontifex disjunctiva *aut*, inter casum, in quo manifestum est crimen, & cùm ipsi sunt in jure confessi, vel convicti: ergo in eodem sensu Alexander manifestum dixit in sequenti clausula suprà transcripta. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxit quidam Neothericus in nova interpretatione ipsius textus: sed, ni fallor, vera mens Alexandri III. est, ut si delictum esset manifestum, non notorium, quia tantùm fama, & rumore manifestum erat, *& exinde*, ut legitur in prima collectione, ipsi confessi fuerint, vel convicti, deponerentur qui confessi, aut convicti fuerant; si autem tantùm manifestum erat, quia publicâ laborabant infamiâ, sed convicti, aut confessi non fuerant, purgatio canonica illis indicatur: & ita tam in primo, quàm secundo casu ipsius textus nunquàm manifestum accipitur pro notorio, sed tantùm pro publico ex fama, aut rumore, quod adhuc probationibus indiget, ut suprà dixi.

CAPUT X.

Alex. III. a *Galetano electo.*

CUm P. Manconella, & Bonus Cocci presbyteri, & Joannes Bonus Cocci laicus in nostra essent præsentia constituti, eundem I. quoniam laicus erat, in jamdicti P. accusationem nequaquam admisimus. Cumque præfatus B. eundem P. super crimen simoniæ constantiùs accusaret, nos eum, quoniam ad *b* testimonium illius causæ fuit adductus, & quia frater ejus, I. scilicet, jamdictum P. coram te accusaverat, repulimus ab accusatione; præsertim cùm frater P. Bonum Cocci antea de causa consimili accusaret. Unde quoniam unus post alterum prædictum instanti vicissitudine accusabat, neutrum ad ejus accusationem admisimus, sed utrisque de objectis criminibus purgationem duximus indicendam. Inde *c* siquidem est, quod d. t. per A. s. p. m. quat utrumque illorum se cum tribus sacerdotibus facias infrà xxx. dies post harum susceptionem litterarum purgare. Purgatores verò illius honestatis, & opinionis esse volumus, quod verisimile sit eos nolle amore, vel odio, seu obtentu pecuniæ dejerare. Ut autem idonei appareant, necesse est, ut ejus, quam purgare debent, vitam & conversationem agnoscant: quod si uterque illorum, vel alter in purgatione defecerint, tu deficientem omni officio & beneficio ecclesiastico prives, tibi modis omnibus præcavens, quod si qui memorato P. in sua voluerint purgatione assistere, nullam eis malevolentiam, vel indignationem ostendas; nec eos aliquo modo impedias, vel ab aliis, quantùm in te est, impediri permittas.

NOTÆ.

1. a GAletano.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*10. in hac verò sexta legitur, *Gaget*: post Concil. verò Lateran. *part.*19. *cap.*14. habetur *Galacensi electo*, quam lectionem restituendam esse credit Anton. August. in notis ad hunc textum, quia hodie est urbs parva in Campania hujus nominis: sed cùm nulla Galacia, sed potiùs Calacia, vulgò *Calazo* dicta, reperiatur, & quæ Cathedrâ Episcopali decorata est jam à sæpimo Ecclesiæ sæculo, ut refert Carolus à Sancto Paulo *lib.1. Geograph. sacra, fol.*55. credo legendum esse *Calaciensi*, in præsenti, & *in cap. cum P. de purgat. canonic.*

b Ad

2. b *Ad testimonium illius.*] Unde deducunt DD. inimicitiam contrahi tecum, si contra me testimonium dicas in causa capitali. Pro qua sententia expendi potest textus in *l. produci 23. ff. de testibus*, ubi ait Venuleius: Produci testis is non potest, qui antè in eum reum testimonium dixit. Quam doctrinam exponemus infià *in cap. meminimus.*

c *Inde siquidem.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap. P. de purgat. canonic.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio tradita, et parata.
EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Inimici, vel laici clericos accusare non possunt.* Probant priorem partem de inimicis repellendis ab accusatione, textus in *cap. suspectos, cap. canonica, cap. nullus, vers. Nullus qui inimicitiis, cap. accusatores, cap. accusatoribus, cap. nulli, §. quod verò, cap. ult. §. fin. 3. quæst. 5. cap. ea vindicta, §. sed huic vindictæ, cap. ult. 23. quæst. 4. cap. 1. de hæretic.* in integra, quam ibi dabimus, *cap. 5. 3. quæstione 3.* Pontianus *epist. 1. in princip.* ibi: *Accusandi non sunt sacerdotes Domini ab infamibus, aut sceleratis, vel inimicis.* Joannes Papa *epist. 1. circa med.* apud Anton. August. *lib. 30. epitom. tit. 10.* ibi: *Inimicis accusatoribus, vel de inimici domo prodeuntibus, seu qui cum inimicis morantur, non credatur, ne irati nocere cupiant, ac læsi se velint ulcisci.* Sylvester *epist. 1. ad medium*, ibi: *SS. PP. roborantes decreta statuimus, licèt sæpissimè jam statutum fuerit, nec falsos, nec inimicos, suspectos accusatores, vel testes unquam super Episcopos suscipi.* Secundam partem de laïcis non admittendis contra clericos, probant textus *in cap. beatus, cap. sacerdotes, cap. sunt plurimi, cap. quiescite, 6. quæst. 1. cap. nullus, cap. laica, cap. in sancta, cap. laicos, cap. sicut, cap. laici, 2. quæst. 7. cap. de cætero 14. de testibus.* Utramque partem probat Marcel. Papa *epist. 2. ad medium*, ibi: *Quod laici, aut suspecti Episcopos non debeant accusare, nec accusatoribus de inimici domo prodeuntibus credendum sit, & à Beato Clemente ipsis eum instruentibus Apostolis legimus definitum, & nos eadem firmamus.* Illustrant ultra congestos à Barb. *in præsenti*, & infià *in cap. meminimus*, Ant. August. *in epit. juris, lib. 30. tit. 1.* Vighel. *in method. juris Pontif. lib. 1. cap. 6.* Petrus Greg. *lib. 5. partit. tit. 9. cap. 3.* Fragoso *cap. 1. de regimine, lib. 5. disput. 12. §. 2.* Ant. August. *in notis ad can. 68. Hadriani, tom. 5. Concil.*

4. Traditur dubitandi ratio.
Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Omnes admittuntur ad accusandum, qui non prohibentur, quia edictum hoc est prohibitorium, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* & sacri canones eos removent ab accusandi munere, quos leges rejiciunt, *cap. accusatores 7. & 8. 3. quæst. 5.* Synodus Romana sub Symmacho *ante medium*, ibi: *Cum Patrum statuta sanxissent, quos ad accusationem leges sæculi non admittunt, his dicendi in cognatione, vel accusandi aliquem denegandam esse licentiam.* Sed non reperitur in legibus civilibus inimicus exclusus ab accusando, ut constat *ex l. qui accusare, ff. de accusat. toto tit. Cod. qui accusare non possunt.* Ubi cùm referantur omnes, qui accusare non possunt, inimici inter eos non recensentur; immò ex Cicerone constat, accusatorem quammaximè infensum ten desiderari, ut ex fide accuset, nec prævaricetur. Ideo Q. Cælius Quæstor C. Verris, cùm in accusando Ciceroni præferri vellet, inimicum se Verri simulavit. Fictas autem inimicitias exagitat Tullius *in divin.* his verbis: *Deinde accusatorem verum, firmumque esse oportet. Eum ego si te putem cupere esse, facilè intelligo esse non posse. Nec ea dico, quæ si dicam, tamen infirmare non possis, te antequam de Sicilia decesseris, in gratiam rediisse cum Verre. Potamonem scribam, & familiarem tuum retentum esse à Verre in provincia, cùm tu decederes: M. Cælium fratrem tuum lectissimum, atque ornatissimum adolescentem, non modò non adesse, neque tecum tuas injurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissimè, atque amicissimè vivere. Sunt hæc, & alia in te falsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc non utor.* Igitur inimici non repelluntur ab accusatione. Accedit, nam unicuique de populo licet Reipublicæ bonum procurare: at accusare est crimen deferre ob publicum bonum ad vindictam publicam, *l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Igitur etiam inimicis licet reos criminum deferre. In secundam partem etiam assertionis sic insurgo. Licèt laïci non admittantur ad accusandos clericos, tamen in crimine simoniæ rectè illos audiri posse, probatur *ex cap. tanta, de simonia*: sed in præsenti casu agebatur de simoniæ crimine: igitur etiam laïci, ut accusatores contra clericum admitti poterant.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, verum est, inimicos ad accusandum admitti non posse, ut variis ampliationibus, & limitationibus exornant Jul. Clarus *lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 14. num. 17.* Farinac. *in praxi, quæst. 11. num. 38.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 25. per totum.* Nam licèt jure civili attento admitterentur, tamen per sacros canones arcentur ab accusando. Quod discrimen utriusque juris agnoverunt Panorm. & Felinus *hic*, Beroius *in c. 1. hoc tit. num. 47.* Turrecrem. *in cap. in primis, num. 8. 2. quæst. 1.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap. 1. num. 11.* 5. Traditur decidendi ratio.
Ratio hujus prohibitionis Pontificiæ ex eo provenit, quia cùm accusatio sit delatio criminis ad publicam vindictam, ut probavi suprà *in cap. 1.* præsumitur non amore justitiæ, ac zelo, sed odio id efficere ad privatam vindictam: & similiter jus præsumit propter odium accusantis adversus accusatum inimicum mentiri, ob quam causam inimicus non admittitur ad ferendum testimonium contra inimicum, *l. 3. ff. de testibus, l. si quis testibus, Cod. eod. tit.* & quia laïci clericorum inimici creduntur, cùm eis valde sint infesti, *cap. laicos, 2. quæst. 7. cap. clericis, de censibus lib. 6.* propter disparem professionem, ideo ab accusatione clericorum laïci arcentur. Accedit quia laïci eos ut patres revereri debent, *cap. oves 2. quæst. 7.* unde non decet clericos à laïcis accusari. Quod primum tantùm circa Episcopos cautum fuisset, non cæteros clericos, ab Anacleto, constat *ex cap. laici, 2. q. 7.* & deinde traductum fuit ad omnes sacerdotes, & omnes clericos, ut indicat Fabianus *epist. 2. ad Orientales Episcopos*, relatus *in cap. sicut, 2. quæst. 7.* Et licèt hoc apud Græcos non invaluisset, ut liquet *ex can. 75. Apostol. & can. 6.* Synodi Constantinop. Concil. Chalcedon. *can. 21.* & hæc prohibitio regulariter procedat, nisi laici suam, vel suorum injuriam prosequantur, *d. cap. laici, 2. quæst. 7.* & etiam in criminibus exceptis admittantur, veluti in crimine læsæ Majestatis divinæ, aut humanæ, vel simoniæ, *cap. sacerdotes, 2. quæst. 7. cap. tanta, de simonia*: tamen in his casibus, & similibus admittuntur laïci, si bono zelo, & non ex odio procedant; quia tunc nec in dictis criminibus ad accusandum, vel testificandum admittuntur, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de simonia*, etsi bonæ famæ sint; nam si improbæ famæ, seu viles personæ reperiantur, distinguendum est, an clericus sit infamatus de eo delicto, & tunc laïci etiam malæ opinionis admittuntur; si verò clerici existimatio læsa non est, laïci vilis opinionis non arcentur, *d. cap. tanta, cap. per tuas, de simon. cap. in primis, 2. quæst. 1.*

quæst. 1. juxta qoam distinctionem accipiendus est canon 24. Coneilii Epaun. obi ita aiunr Parres: *Laicis contra cujuslibet gradus clericum, si quid criminale parant objicere, dummodo vera suggeraat, proponeadi permittimas potestatem.* Quare cùm in præsenti specie Petrum duo fratres diversis temporibus vicissim accusarent, inimici credebantur ipsius Petri, quia ex lire præsertim criminali oriuntur Inimicitiæ inter lirigatores, & eorum consanguineos, ut ptobant Decian. *d. cap.* 25. & jam notavi *in cap.* 1. *verbo Adversarias, de judiciis*: & ideo amoti, & repulsi fuerunr ab accusatione, licèt propter scandalum, & infamiam orram purgario canonica Petro injungeretur.

6. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, quod licèt legibus Romanorum inimici non reperiantur prohibiti ab accusatione, ut jam notavi *in cap. repellantar, hoc tit.* tamen pèr sacros canones teperiuntur exclusi. Nec interest, quod sacri canones eos ab accusatione repellunt, quoa leges jam removerant: nam non solùm ipsos, verùm & alios, qoos suprà *in cap.* 1. recensui, Ecclesiæ PP. prohibuerunt accusare: onde textus pro dubitandi rarione adducti non sunt ita accipiendi, ut tantùm removeant ab accusatione illos, quos jus civile ab accusaodo rejecit; verùm ot omnes illi arceantur, & insupet alii per antiquos canones ab accusatione remoti. Nec obstat alia difficultas addncta *ex cap. tanta, de simon.* nam licèt verum sir, laïcos etiam vilis existimationis admitti in criminibus exceptis ad clericos accusandos; tamen cùm ipsi reperiuntur inimici, nec in criminibus exceptis conrra clericum audiuntur, *cap. si testes* 4. *q.* 2. Unde cùm in præsenti textu agator de inimicis clericum accusantibos; ideo etiam in crimine simoniæ non audiuntur.

C A P U T XI.

Idem [a] *Vvigor. Episcopo.*

EX parte tua nobis hujusmodi quæstio fuit proposita, utrum monachi in accusatione Abbatum suorum sint aliquatenus audiendi? Super quo utique prudeotiæ tuæ respoodemus, quod nisi alia ratioabilis causa præpediat, eo quòd monachi de obedieotia, & subjectione Abbatis esse noscuntur, ab ejus accusatione oon sunt ullateous repellendi, licèt alios accusare non possint: quibus siquidem, cùm proprium noo habeaot, de rebus monasterii expensæ debent necessariæ, donec causa debitum finem accipiat, ministrari.

N O T Æ.

1. [a] *VVigoriensi.*] Ita etiam legitur In prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & *in cap. de confirmationibus* 2. *de confirm. utili*, ubi exrat secunda pars hujus textus. De Vvigoriensi diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 9. *de elect.*

COMMENTARIUM.

2. LIcèt monachi regulariter ad accusandum in judicio non admirrantor, *cap. monachi*, 16. *q.* 1. *cap. quapropter* 2. *quæst.* 7. quia mortoi sæculo sunt, *cap. placuit* 16. *quæst.* 1. *l. Deo nobis, Cod. de Episc. & cleric.* tamen proprium Abbatem accusare possont, *cap. Euphemiam* 2. *quæst.* 4. *cap. illa* 16. *quæst.* 7. quia ad talem accusationem quilibet admittitur, cujus interesse versatur, *d. cap. illa, cap. filiis*, 16. *quæst.* 7. quare cùm intersit monasterii non habere lupum pro pastore, *cap. nos* 2. *quæst.* 7. ideo quilibet de monasterio admittitur ad accusandum Abbatem. Nec obstat subditum Prælatum, vel Magistratum suum accusare non posse, *cap.* 1. *cap. sacerdotes, cap. qualis, cap. sententia, cap. oves, cap. sunt nonnulli, cap. si hæreticum, §. item quod dicitur*, 2. *quæst.* 7. *cap. hi qui* 3. *quæst.* 4. *cap. oves, cap. deteriora*, 6. *quæst.* 1. *cap. ult. in fine*, 8. *quæst.* 1. nam cùm Prælatus criminosus est, accusator autem vir probus, Prælatus nomine tantùm, non re est, *cap. vereor*, 8. *quæst.* 1. nec obedientia Abbati promissa monachum à denunciatione repellit, aut prohibet, *d. cap. illa, cap. non semper, cap. Iulianus*, 11. *quæst.* 3. *cap. dilecti, in fine, de majorit. & obed. cap. quapropter* 2. *quæst.* 7. quia dispensatio conceditur obedientiæ ipso jure, *cap. olim* 26. *hoc tit.* & quia cùm monachus accusat Abbatem, otilitatem procurat monasterii, ideo expensæ à monasterio illi præstandæ sunt, argumento legis finalis, *Cod. de ordin. cognit.* & similiter Abbati usque ad finem litis sunt expensæ præstandæ, argumento legis *si instituta, ff. de inoffic. testam.* docent Petrus Gregor. *lib.* 5. *part. tit.* 9. *cap.* 3. Genuensis *practicabil. quæst.* 576.

C A P U T XII.

[a] Cœlestinus III.

SI constiterit, quod sæpedicto D. præscripta Ecclesia non fuerit perpetuò concessa, sed ad tempus [b] commendata, &c. *Et infrà:* De [c] violentia, & quod in [d] taberna pernoctaverit, ita quod altera die nullâ [e] præmissâ dormitione Missam cantasset, &c. *Et infrà:* Sed etiam si de hoc rationabiliter fuerit coovictus in judicio ante Episcopum, vel Archiepiscopum, siveaccusatus, vel ad rationem positus, sine coactiooe coram pluribus fuerit confessus, ei oullius appellatione obstante super eadem Ecclesia perpetuum [f] silentium impooatis, & ipsum ab impetitione G. desistere compellatis. Cæterùm si eidem D. fuit Ecclesia ipsa canonicè concessa, & tradita, & posteà de crimine aliquo

aliquo non fuit convictus, propter quod debuit de jure *g* spoliari; vel post appellationem, sicut aliquando allegavit, Ecclesiâ illâ fuerit spoliatus, ipsam facias ei restitui, & in pace dimitti.

NOTÆ.

1. a *COElestinus III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. alibi legitur *Clemens III.* alibi *Alex. III.* quam inscriptionem retinendam credo, cùm tam textus antecedens, quàm sequens sint ipsius Pontificis; unde in hac sexta collectione tantùm habetur, *Idem*, idest Alex. III. Theophilus *tom.* 16. *in Heteroclit. spiritual. sect.* 1. *fol.* 14. dum hujus casus meminit, supponit epistolam hanc esse Alex. III. & in ea scribere Ambianensi Episcopo, & Abbati sancti Remigii, in eaque agere de Davide presbytero oppidi Gandavi deposito à suo Episcopo Tornacensi. Integrâ epistolâ caremus, & magno cum dispendio; siquidem ex hoc fragmento non constat, quo judicii ordine contra Davidem sacerdotem procederetur: unde in hac parte tot sunt ferè sententiæ, quot Expositores.

b *Commendata.*] De commendatione Ecclesiarum, & an talis commendatio habeatur pro beneficio, egi *in cap. de multa, de preb.*

c *Violentia.*] Credo legendum, *vinolentia*, ut habetur in hac sexta collectione, & ita conveniat verbis sequentibus.

d *Taverna pernoctasset.*] Quando ingredi tantùm in ea clericis probibitum est, ut probavi *in cap. clerici officia, de vita & honest. cleric.*

2. e *Præmissa dormitione.*] Glossa *in cap. nihil, verbo minimum,* 7. *quest.* 1. licèt hujus textus immemor, docuit non jejunum quoad celebrandum, seu communicandum eum judicandum, qui post duodecimam horam noctis præteritæ cibi indigestione laborat, & ipsius eructationes patitur, quasi eo die trajectus cibus credatur, quo indigestus in stomacho durat. Quam sententiam & alios tenuisse refert Bernardus Diaz *in praxi*, *cap.* 34. Leander *part.* 2. *de Sacram. tract.* 7. *disp.* 5. Sed contrarium, immò enim, qui post cœnam, nullâ interjectâ dormitione pernoctavit, rectè sequenti die Missæ sacrificium offerre, aut Eucharistiam sumere, tenuerunt post D. Thomam 3. *part. q.* 80. *art.* 8. *ad* 5. Navarr. *in manuali, cap.* 21. *n.* 53. Suarez *de sacram. disp.* 68. *sect.* 4. Bonac. *tom.* 1. *disp.* 4. *part.* 6. *punct.* 2. *num.* 11. Fagundez *in precep.* 3. *Decalogi, lib.* 3. *cap.* 5. Leander *ubi supra*, Narbon. *in horograph. hora* 12. *n.* 74. & suadetur; nam aliàs plures, qui stomachi debilitatem patiuntur, & hujusmodi cruditates sequenti die retinent, prohiberentur Missam celebrare: cujus contrarium receptum videmus. Nec tunc obstat præsens textus, ubi necessariò videtur requiri dormitio ad digestionem, ut clericus possit Missam celebrare. Nam respondetur in præsenti casu D. Sacerdotem puniri, quia pernoctavit in taberna; quod significat per totam noctem in ea fuisse, *l. urbana*, §. *pernoctare*, *ff. de V. S.* & illum ingurgitationibus deditum ipsa die Missam celebrasse, & per consequens non jejunum; non quia in somno cibum, & vinum non decoqueret: nam ut probat Laurentius Joubertus *decad.* 1. *paradox.* 8. vigilans plus ciborum concoquit sex horis, quàm dormiens horis duodecim. Docuit Theophilus *sect.* 16. *fol.* 15. Sed quia non jejunus celebravit contra tot canones congestos suprà *in cap. ex parte, de celebr. Miss.*

f *Perpetuum silentium.*] Hæc verba exposui *in cap. à crapula, de vita & honestat. clericorum.*

g *Spoliari.*] Hanc ultimam textus partem exposui *in cap.* 4. *de restit. spol.*

CAPUT XIII.

a Alexander III.

MEminimus jam pridem tibi præcipiendo mandasse, ut dilectæ filiæ N. Cassiotæ Abbatissæ monasterii sancti Zachariæ, cujus electionem *b* confirmavimus *c* munus benedictionis impenderes: sed quia Henricus pro altera parte ad nostram præsentiam accessit, & à te exinde ad nostram audientiam appellavit, proponens quod eam accusaret de simonia; ideo mandatum nostrum distulisti effectui *d* mancipare; quia verò non decet te in hac parte appellationi ejusdem H. deferre, cùm non liceat laïcis contra clericos, & monachos testimonium ferre, & cùm idem H. fuerit memoratæ Cassiotæ manifestus inimicus, & *e* contra eam testimonium tulerit; nos, si bene meminimus, eandem Abbatissam benedici mandavimus, & adhuc ap. cess. mandamus, quatenus cùm inde fueris requisitus, præfatæ Abbatissæ, contradictione, & appellatione cessante, munus benedictionis non differas impertiri.

NOTÆ.

1. a *ALex. III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander: unde cognosci non potest, de quo monasterio monialium in præsenti agatur, aut ubi monasterium S. Zachariæ fuerit.

2. b *Confirmavimus.*] Inde cognoscitur, monasterium hoc esse immediatè subjectum Romanæ Sedi; nam ad Apostolicam Sedem spectat confirmatio Abbatissarum, quæ illi immediatè subsunt, *cap. si Abbatem, de elect. in* 6. Tamburinus *de jure Abbatiss. disput.* 29. *quest.* 1.

c *Munus benedictionis.*] Quæ benedictio solet dici ordinatio, & consecratio. D. Gregor. *lib.* 6. *epist.* 12. ibi: *Constituentes, ut obeunte antedicti monasterii Abbatissa, non extranea, sed quam congregatio sibi de suis elegerit, ordinetur; quam tamen si digna huic monasterio judicata fuerit, ejusdem loci Episcopus ordinet.* S. Radegundis Patribus Concilii Turon. *in tom.* 1. *Concil. Galliæ* scribit, Agnetem sui monasterii Abbatissam, Beatissimi Germani, præsentibus fratribus, benedictione consecratam: de qua benedictione agitur *in Clement. attendentes*, §. *statuimus, de statu monach.* & tractant Tamburinus 3.

de

*de jure Abbat. disp.*29. *per totam*, Cellotius *de Eccles. Hierarch. cap.*11. *in fine.*

d *Mancipare.*] Quia videbatur, pendente accusatione ipsam non esse honorandam, juxta textum *in cap.*3. *hoc tit.* ubi hæc verba exposui.

4. e *Et contra eam testimonium tulerit.*] Conjunxit simul Alexander, quod ipse inimicus fuerat, & quod contra ipsam testimonium dixerat, nam ex depositione tantùm suspectus fiebat, non verò inimicus, ut probat Donel. *lib.*15. *comment. cap.*2. Mancinus *lib.*1. *genial. cap.*42. Qui autem testimonium dixit contra me in causa criminali, iterum quasi inimicus contra me non auditur, *l. antepenult. ff. de testibus*: quam contra Cujacium explicat Forner. *lib.*2. *select. cap.*10.

Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. cùm P.*

CAPUT XIV.

a *Bisuntino Archiepiscopo.*

Licèt in Beato Petro Apostolorum principe ligandi, atque solvendi nobis à Domino sit attributa facultas, quam in subjectos, juxta suorum exigentiam meritorum exercere liberè debeamus; exemplo tamen illius, qui omnes salvat, & neminem vult perire, libentiùs intendimus ad solvendum, quàm ligandum, etsi nonnullæ sunt culpæ, in quibus est culpa relaxare vindictam. Sanè cùm olim ex litteris B. Decani sancti Stephani, & G. Cantoris, I. T. I. O. & N. Canonicorum Ecclesiæ Bisuntinæ ad Ap. Sedis audientiam pervenisset, te varia crimina commisisse, ac ab eis fuisses per easdem litteras super perjurio, crimine simoniæ, & incestu delatus, fel. rec. Cœl. Pp. prædec. n. servatâ judiciariâ gravitate, tibi certum terminum assignavit, quo responsurus objectis, Apostolico te conspectui præsentares. Cùm autem tu juxta tenorem factæ tibi citationis ad Sedem Apostolicam accessisses, te, & dil. fil. I. & O. Archid. apud Sed. Apostolicam constitutis, expectavimus aliquandiu, si qui forsan contra te procederent, & quæ de te litteris intimarant, proponerent inscribendo. Cæterùm cùm nec unus appareret, qui te impeteret de prædictis, ne aliquid de contingentibus prætermittere videremur, à prædictis I. & O. Archid. in nostra, & fratrum nostrorum præsentia constitutis quæsivimus diligenter, si quid super præmissis adversus te pro se vel aliis proponere vellent, & quod scripserant, legitimè demonstrare. Ipsi autem, quod non proposito accusandi hæc scripserant, responderunt; sed quia tu super quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te Sedi Ap. duxerunt intimanda: sed nuntius, qui pro litteris impetrandis accessit, mandati formam præsumpsit excedere. Nos igitur famæ tuæ consulere cupientes, dictis Canonicis contra te super prædictis silentium duximus imponendum, ne te de cætero his super ipsis accusare liceat, vel infamare, illius sequentes exemplum, qui cùm mulieri dixisset: Quis te condemnavit mulier? Et illa: *b* Nemo Domine. Nec ego, inquit, te condemnabo: vade, jam amplius noli peccare. Quia verò prædicti Canonici circa vinculum *c* inscriptionis desistere voluerunt, eis de juris permissione id non duximus imputandum. Ne autem in absolutione tua minùs canonicè procedere videamur, quamvis potiùs in odore bonæ opinionis nostrorum Coëpiscoporum, quàm eorum infamia delectemur, ven. f. n. Cabilon. Episcopo, & dil. fil. *d* Abbati de Firmitate inquisitionem famæ tuæ duximus committendam. Datum Romæ, &c. IV. Idus Junii.

NOTÆ.

1. a *Bisuntino.*] Its etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.*121. Bisuntium, seu Besuntium, vulgò *Bezançon*, amplissima est urbs Galliæ in Comitatu Burgundiæ, cujus meminerunt Cæsar *lib.*1. *de bello Gallico*, *cap.*9. Marcellinus *lib.*15. Tacitus *lib.*20. *annal.* quos referunt fratres Sammarth. *tom.* 2. *Gallia Christ. folio* 118. Aliquando Imperialia jura novit, teste Crantzio *lib.*13. *Saxon. cap.*15. Dicitur & Chrysopolis, estque Metropolis maxima Sequanorum, quæ quinta Lugdunensis dicitur, ut probat Idumay *in notis ad Innoc.* III. *epist.*164. De Amadeo ejus Præsule in præsenti agitur. Cùm enim Amadeus delatus esset coram Cœlestino III. à Canonicis & Archidiaconis suis de perjurio, simonia, & incestu, in Curia Romana ad diem dictum stetit: sed defuncto Cœlestino, nullo accusatore se inscribente, Innocentius III. ejus famæ inquisitionem commisit Cabilonensi Episcopo & Abbati de Firmitate. Dum pendebat hæc inquisitio, Humbertus, Stephanus, & Petrus Bisuntinæ diœcesis Amadeum iterum Innocentio deferunt, qui causam commisit Bernardo Gebenensi Episcopo *lib.*2. *regestr.* 14. *epist.* 124. & tandem inquisitione peractâ, purgatio canonica injuncta fuit ipsi Archiepiscopo ab Innocentio III. in epistola missa Episcopo Lingonensi, & Abbati Morismundi, *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 63. in hæc verba: *Auditis & intellectis, quæ super inquisitione facta contra venerabilem F. N. Archiepiscopum Bisuntin. fuere proposita coram nobis; quia per depositiones testium constitit evidenter, ipsum clericos, cùm eos promovebat ad ordines, fecisse promittere data fide, quod eum per Sedem Apostolicam, vel per alium super obtinendo beneficio non vexarent: ut puniatur in quo deliquit, eundem à collatione ordinum duximus suspendendum, & quandiu nobis placuerit, volumus manere suspensum. Interim autem per aliquem de suffraganeis Ecclesiæ Bisuntinæ, cùm necessitas postulat erit, clericis Bisuntinæ Diœcesis ordines conferri mandamus.*

Caterùm quoniam idem Archiepiscopus super vitio simonia, ac lapsu carnis, necnon venditione justitia dignoscitur infamatus, super iis ei purgationem cum tertia manu Episcoporum sua provincia, vel etiam vicinarum, & trium Abbatum Bisuntina diœcesis bona opinionis, & vita, qui de conversatione ejus cognoverint, indicentes, discretioni vestra per Apost. scrip. mandamus, quatenus ab eo infra tres menses præfixos à nobis hujusmodi purgatione receptâ, ipsum super illis articulis boni testimonii publicè nuntietis. Quod si fortè in purgatione defecerit, ipsum à pastorali regimine amoventes, faciatis Ecclesia Bisuntina de persona idonea provideri. Vos denique, Frater Episcope, & Fili Abbas, &c. Datum Laterani ix. Cal. Iunii, Pont. N. anno xvi. Et cùm circa formam ipsius purgationis Amadeus ad Innocentium III. appellasset, eisdem judicibus formam in purgatione servandam præscripsit *in cap. fin. de purgat. canon.* An verò in ea defecisset, non constat. Fratres Sammarth. *ubi supra*, referunt eum privatum Episcopatu decessisse.

b *Nemo te condemnavit.*] Verba sunt Christi Domini apud Joannem *cap.* 8.

c *Inscriptionis.*] De qua agemus infrà, *in cap. super his.*

2. d *N. Abbati.*] Odoni videlicet, ut refert Manrique *tom. 1. annal. Cister. in serie Abbatum de Firmit. num.* 8. De quo monasterio nonnulla notavi *in cap. ex litteris, de constitut.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Dicens se aliquem accusaturum sine pœna, potest desistere ab accusatione ante inscriptionem, & sic desistenti silentium perpetuum imponitur.* Priorem partem, videlicet ante inscriptionem licere accusatori desistere, probant textus *in l. quæsitum* 5. *ff. ad Turpil. l.* 17. *Cod. ad leg. Iul. de adult.* & argumento legis *quamvis* 11. legis *libertus* 15. *ff de in jus vocando.* Secundam partem, scilicet desistenti ab accusatione imponendum esse perpetuum silentium, probant textus *in l.* 2. *ff. ad Turpil. l.* 3. *ff. de prævaric. l.* 2. §. 1. *l. si maritus* 15. §. *si negaverit ff. ad leg. Iul. de adult. l. accusationem, Cod. qui accusare, l. quæritur* 14. §. *si venditor* 9. *ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib.* 1. *sent. tit.* 5. §. 2. Illustrant Baldus, & Salicet. *in d. l. accusationem*, Padilla *in l. transigere*, à *n.* 91. Tiraquel. *de retract. tit.* 1. *ad fin.* Petrus Greg. *lib.* 32. *syntag. cap.* 22.

4. Traditur dubitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione sic argumentor: Accusator desistens ab accusatione, punitur ex Senatusconsulto Turpilliano variis pœnis, ut statim dicemus; & principaliter *ex l.* 1. *vers. Si quis autem*, quæ extat *in cap. ult. vers. si quis*, 2. *quæst.* 3. Sed in præsenti casu jam accusarunt Episcopum Bisuntinum de incestu, & simonia, ipseque citatus Romam venerat: igitur impunè non poterant desistere ab accusatione, præcipuè quia per citationem pendet accusatio, seu lis, quæ incipit ab ipsa citatione, argumento §. ultimi, *Instit. de pœnis temer. litigant. Clement.* 2. *ut lit. pend.* Accedit, quia ratio boni publici, quâ nititur Senatusconsultum, ut statim videbimus, viget etiam in hoc casu, cùm primum facta est citatio. Deinde difficilis est secunda pars assertionis, ubi docetur in præsenti specie canonis desistentibus ab accusatione impositum fuisse silentium perpetuum; nam ubi accusator impunè, liciteque desistit ab accusatione, non prohibetur iterum accusare, si postea pœnitentiâ ductus, velit accusationem repetere, dummodo res integra sit, & nulli inferatur præjudicium, *l.* 3. *ad finem, vers. Si ei cui, ff. de sepulchr. violat.* argumento legis *mancipiorum* 6. *ff. de optione legat.* Sed in præsenti casu canonicos jure, & impunè omisisse accusationem, refert Innoc. III. igitur non erat illis silentium imponendum.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus decisivam rationem ut agnoscamus, sciendum est, quod licèt nemo accusationem proponere, & exordiri cogatur, immò cuilibet liberum sit reum criminis deferre, vel non, *l. unic. juncta rubric. Cod. ut nemo invitus accusare, vel agere cogatur*; tamen ubi quis jam accusavit, & accusationem in judicio legitimè proposuit cum subscriptione, necessariò cogitur persequi, nec liberum est ei impunè desistere, *l. ab accusatione* 15. *l. res quæ* 22. §. *ult. ff. de jure fisci*: quia publicè interest accusationem non intermitti, sive vera sit, ut delicta puniantur, *l. si ita* 52. *ff. ad leg. Aquil. l. congruit, ff. de offic. Præsid.* sive falsa, ne calumniatores impunè discedant.

Quare desistens ab accusatione, seu tergiversator, publico judicio instituto, in rempublicam peccat, cujus interest crimina publica vera in judicium delata coërceri, & illorum publicam vindictam temerè, & sine causa non impediri, *l.* 3. *d. l. congruit, ff. de offic. Præsid. cap. ut fama, de sent. excom.* & insuper ne quis innocens temerè accusetur sub fiducia, & spe desistendi postea ad libitum. Nec novum est eos, qui aliquid incipere, aut facere non coguntur, postquam cœperint negotium facere, cogi ad illud prosequendum, *l.* 3. §. 1. *ff. de arbitr. l. salarium* 7. *ff. mandati, l. sicut, Cod. de O. & A. cap. licèt, de voto.* Ergo qui ab accusatione publici judicii per se, nullâ præcedente abolitione, omninò desistunt antequam lis finita sit, variis pœnis plectuntur, ex Senatusconsulto Turpilliano Neronis tempore celebrato anno Christi 62. urbis 813. ut probat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 136. In primis puniuntur extraordinariè pœna quinque librarum auri fisco applicanda, *l.* 3. *ff. de prævaricat.* Deinde repelluntur omninò ab hujusmodi accusatione, ita ut licèt velint eam persequi, non audiantur, *l.* 2. *&* 3. *ff. ad Turpil. l.* 3. *&* 4. *Cod. eod. tit.* Insuper infamiam incurrunt, *l. spurii* 6. §. *qui judicii, ff. de accusat. l.* 2. *in fin. Cod. ad Turpil.* & in expensis, & damnis puniuntur, *l.* 3. *Cod. qui accusare, l. absentem* 5. *vers. In accusatore, ff. de pœnis.* Consonat lex 7. *tit.* 1. *part.* 7. docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 3. *in corpore*, & *ad* 3. Sotus *lib.* 5. *de justit. quæst.* 5. *art.* 3. Bonifac. *de malefic. tit. de pœna desistentis*, Duarenus *ad tit. ff. ad Turpil.* ad quam Turpilliani partem spectant textus *in l. tutorem* 22. §. 1. *ff. de his quæ ut indign. l. miles* 11. §. 3. *ff. ad leg. Iul. de adult. l. jure* 6. *l. crimen* 11. *l. abolitionem* 16. *C. eod. tit. l.* 14. §. 2. *ff. de bonis libert. l. vel judicio* 20. *l. qui ergo*, §. *penult. ff. de his qui notant. infam.* juncto Donello *lib.* 18. *comment. cap.* 18. *vers. Nondum*: & *l. res* 22. *cum sequent. ff. de jure dot. l.* 8. *Cod. de his quæ ut indign. l. si quis* 7. §. 1. *ff. ad Turpil.* junctis Salmasio *ad jus Atticum c.* 10. Marcel. Donat. *in notis ad Lamprid.* Ideo licèt reus possit transigere de delicto à se commisso omni tempore, *l. transigere, C. de transact.* tamen actori tantùm ante propositam accusationem id licet, ut docet Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 19. *cap.* 7. *n.* 6. Excipiuntur tamen ab iis pœnis fœmina, & minor, *l.* 1. §. *accusationem* 10. *ff. ad Turpil.* nam mulier si deserat accusationem, ad quam nimio fervore processit, excusatur, quia dum suorum injuriam prosequitur, ignoscendum est illius dolori, ad quem sexus ratione faciliùs movetur, nisi pacto, aut pretio accepto desistat, *l.* 5. *ff. eod. tit.* item excusantur illi, qui doli prorsus expertes, solâ juris, aut casus necessitate circumventi

5. De desistente ab accusatione.

accusatio

accusationis peragendæ animum abjiciunt, vel deponunt; & illi, quos sine ulla calumniæ suspicione justus dolor creditus, aut falsa opinio in accusationem induxit.

6. DE ABOLITIONIBUS. Abolitione factâ, licitè accusatorem accusationem deserere suprà dixi. Est autem abolitio, finis accusationis, quâ reus à reorum numero eximitur, & aboletur accusationis memoria, *l. si interveniente* 12. *ff. ad Turpil.* Ea triplici modo contingit, licèt duplicem tantùm agnoscat Cujacius *ad Paulum lib.5. sent. tit.17. & ad tit. C. de abolit.* Prima publica, cùm statutis temporibus feriarum, vel ob celebritatem Paschalem, vel extra ordinem, ob diem insignem, publicamve lætitiam, reorum nomina abolentur, & ipsi è carceribus in lucem prodeunt, *l.3. C. de Episc. audient. l.8. 9. & 12. ff. ad Turp. l.1. 2. & 3. C. de gener. abolit. l. fin. C. Theodos. de indulg. crimin.* ibi: *Liberatâ Republicâ tyrannidis injuriâ omnium reos relaxare præcipimus.* Plura de hac abolitione congessit Altesserra *de Ducibus, lib.1. cap.6.* Secundò privatim abolitio contingit, cùm accusator à judice impetrat accusationis omittendæ licentiam ex justa, & probabili causa, veluti propter errorem, militiam, cognationem, & similes, *l.10. ff. ad Turpil. l.1. Cod. de abolit. l. abdicationem* 16. *l. quamvis* 30. *ff. ad leg. Iul. de adulter. l. Senatus* 15. *ff. de jure fisci.* Tertia abolitio contingit cùm accusatore mortuo, aut justâ causâ impedito, quo minus prosequi possit accusationem, reus petit nomen ejus aboleri. Planè abolitiones hujusmodi, licèt in aliquibus conveniant, in aliis tamen differunt valde. Conveniunt quidem in eo, quod quæcunque ex eis sufficit, ut accusator impunè desistere possit ab accusatione, *l.1. §. si quis autem, l. si interveniente, ff. ad Turpil. l.1.* junctâ Glossâ 1. *C. eod. tit.* in eo etiam conveniunt, tam prima, quàm secunda abolitio, quod utraque locum habet cùm leviora crimina objecta sunt. Graviorum verò criminum reis abolitio non prodest, *l. Domitianus* 16. cum lege sequenti, *ff. ad Turpil. l. ult. C. de abolit. l.3. C. de Episc. aud. l. penult. Cod. de calumn. l.19. tit.1. part.7.* quia in his gravioribus delictis, si abolitio concederetur, potiùs contaminari gaudium, lætitiaque publica, quàm ostendi videretur, ut aiunt Imperatores *in l.4. C. Theodos. de indulg. crimin.* quæ extat *in d. l.3. C. de Episcop. aud.* & apud Jacob. Siemundum *in append. C. Theodos.* ibi: *Quis enim sacrilego diebus feriatis indulgeat? quis stupri, incestive reo tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem virginis in summa quiete, communique gaudio non prosequatur instantiùs? Nullam sentiant vinculorum regnum ii, qui quiescere defunctos quadam sceleris immanitate non sinunt.* Nec obstat lex 1. *C. de general. abolit.* ubi ad vim illatam abolitio quoque produci videtur. Nam accipienda est de vi leviori, non publica, & gravi. Differunt tamen in eo præsertim, quod prima abolitio non nisi à Principe, vel Magistratu ejusdem auctoritatem habente conceditur, *l.2.* ibi: *Indulgentia nostra, C. de gener. abolit. l. interveniente* 11. *ff. ad Turpil.* Secunda verò à Præside, seu judice competente, apud quem agitur ex justa causa, & de qua cognitio præcedere debet, *d. l.3. vers. Abolitio:* licèt Plinius *lib.7. epist.6. & 10.* hanc rem Cæsaris cognitioni reservatam memoret. Differunt deinde in eo, quod prima regulariter non est ita perpetua, quin post triginta dies utiles finitis feriis, non solùm alius, verùm & ipse non possit repetere accusationem, *l. si quis 7. & 11. ff. ad Turp. l.1. C. de gener. abolit.* cùm post alias abolitiones non possit accusator etiam post 30. dies accusationem repetere, nisi à Principe impetraret, *l.1. C. de abolit. l.4. ff. ad Turpil. l.3. C. eod. l.11. §. ult. ff. de accusat.* Decianus *suprà, num.4. & 38.* Cujacius *de præscript. & termin. cap. 10.* Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap.6.* quamvis alius intra ejusmodi 30. dies possit eandem repetere accusationem, *d. l.3. §. ult. ff. ad Turpil. d. l. aut privatim, vers. triginta.* Dixi regulariter, quia abolitio, quæ ob natalem Principis conceditur, perpetua est, de qua *in l.1. Cod. Theodos. de indulg. crimin.* Corippus Africanus *lib. 2. de laudibus Iustini minoris.*

——Precibusque dolentûm
Annuit, & solvi cunctos à crimine jussit.
Et quasi Deus est, cui verbo competit uno
Iustificare malos, mediaque à morte levare.

D. Chrysostomus *in Matthaum homil. 3. Solent Reges nato sibi filio indulgentiam regno suo donare.* Philo contra Flaccum, ibi: *Bonis, & rectè, non insolenter administrantibus mos est in neminem damnatorum animadvertere, donec solennes celebritates, nataliaque Augustorum festa prætereant.* Greg. Turon. *lib.6. Histor. Francor. cap.23.* ibi: *Deinde post multa funera filiorum Chilperico Regi filius nascitur; ex hoc jubet Rex omnes custodias relaxari, vinctos absolvi.* Apud nos talis abolitio statuta reperitur *in l.1. tit.32. part.7.* de qua plura Mastrillus *de indulto Regis Siciliæ*, Jul. Clarus *quæst.59.* ubi plura Baiardus, Borel. *de præstant. Reg. cap.38. num.85.* Plaza *de delict. lib.1. c.38.* D. Joannes Larrea *dec.25. Granat.* Zypeus *lib.2. de jurisd. cap.8.*

Deinde sciendum est, valde controversum esse apud Interpretes, quando, seu quo tempore dicatur quis accusasse, seu accusationem instituisse ad effectum ut impunè eam deserere non possit? Et obtinuit communis sententia, videlicet secundùm verba & mentem Senatusconsulti Turpilliani non licere impunè desistere post litis contestationem, itaut ante eam etiam libello dato liceat accusatori discedere: quo modo accipiunt legem 1. *Cod. ad Turpil.* ibi: *Causa criminis ordinatâ:* legem *quæsitum, ff. eod. tit.* Verùm hæc sententia sustineri non potest: tum quia Consultus *in d. l. quæsitum*, dum ait eum, de quo ibi, Senatusconsulti verbis non contineri, nunquam sentit de verbis quoad superficiem, sed verbis rectè, & juxta proprium sensum acceptis; ac proinde juxta mentem, & sententiam legislatoris, juxta textum *in l. nominis 6. ff. de V. S.* Tum etiam, quia Pontifex in præsenti, nullâ factâ monitione litis contestationis, apertè docuit Canonicos ante inscriptionem factam in ipsa accusatione desistere potuisse. Quare verius est, litis contestationem nullatenus esse necessariam; desiderari tamen libellum solennem, quo reus criminis in judicium refertur, & contra illum accusatio instituitur, ita quod ante ejusmodi libellum possit, post eundem verò nequeat accusator impunè desistere, ut docuerunt Glossa, Cinus, & Salicetus *in l.1. C. ad Turpil.* quæ sententia suadetur *ex d. l. quæsitum*, ibi: *Si non objecisset*, & per argumentum à contrario, *ex cap. ult.* ibi: *Inscriptionem fecisset*, junctâ Glossâ 2. *q.3. l.1. C. ut intra certum tempus*, ibi: *Accusator reum in judicium sub inscriptione detulerit:* & ex præsenti textu, ibi: *Citra vinculum accusationis.* Nam inscriptio, de qua in his juribus, fiebat insimul cum libello accusatoris, *l.3. in princip. ff. hoc tit.* quæ extat *in cap. fin. vers. libellorum, 2. quæst. ult.* In eo accusator cavebat se perseveraturum in accusatione usque ad sententiam, & talionis pœnæ se subscribebat, aut inscribebat, *l. qui crimen 7. in princip. ff. hoc tit. l.3. C. qui accusare.* Dicemus infrà *in cap. super his.* Post hunc ergo libellum, qui inscriptionis dicebatur, *d. l.3. hoc tit.* non licebat desistere ab accusatione; antea verò licebat, cùm adhuc accusator ad persistendum non se obstringeret: & hoc innuitur dum docetur ante inscriptionem posse accusatorem impunè

7. QUO TEMPORE LICEAT ACCUSATORI DESISTERE.

desistere *in d. l. 1. Cod. ad Turpil.* ibi: *Inscriptionibus depositis, & fidejussore de exercenda lite:* & *l. 3. C. qui accusare*; & in præsenti textu. Et quia in libello continebatur inscriptio hujusmodi ad persistendum, paria sunt dicere accusatorem ante inscriptionem desistere posse, post illam verò non ita; ac dicere, posse, vel non posse eundem desistere ante, vel post libellum accusatorium solenniter editum, quo accusatio instituitur in judicio, ut defendit Abbas *in præsenti, num. 6.* & ita conciliandi sunt DD. qui asserunt post libellum non posse accusatorem desistere, cum iis qui docuerunt, post inscriptionem tantùm non posse desistere.

8. Nec pro communi sententia suprà adducta facit textus *in d. l. 1. C. ad Turpil.* in illis verbis: *Causâ criminis ordinatâ.* Quæ accipienda sunt, non de ordinatione per litis contestationem, sed per libellum solenniter editum cum prædicta inscriptione; quia tunc dicitur causa criminis ordinata ex parte accusatoris, *d. l. 3. ff. hoc tit. l. 3. C. qui accusare:* licèt ex parte accusati non sit causa ordinata usquedum ille accusationi respondeat. Idque satis expressit Imperator *in d. l. 1.* ubi post illa verba, *Causâ criminis ordinatâ*, se ipsum explicans subdit, idest, *inscriptionibus depositis, & fidejussore de lite prosequenda præstito.* Quæ verba satis ostendunt ordinationem, de qua ibi agitur, non consistere in contestatione, sed in inscriptione, & aliis, de quibus ibi. Quod verò Imperator annectit in illis verbis, *Eo qui accusatur, sub officii custodia facto*, non refertur ad requisita necessaria, ut accusatus impunè possit desistere ab accusatione; sed ad hoc, ut abolitio, de qua statim agitur, impetrari possit per accusatorem absque accusati consensu: etenim ubi accusatus carcerem sustinuit, non conceditur abolitio accusatori eam petenti absque ejusdem accusati consensu, *l. fin. vers. sin autem, Cod. de abolit. cap. ult. in princ. 2. quæst. 3.* Quod si carceri non fuit mancipatus, sed sub officii, idest officialis custodia traditus, ut exponit Cujac. *lib. 8. obser. cap. 10.* potest accusator impetrare abolitionem ex justa causa absque consensu accusati intra dies triginta ab eo, quo sic sub officii custodia est, *d. l. ult.* Probat igitur Imperator *in d. l. 1.* in Turpilianum incidere eum, qui crimen publicum detulit, & ordinatâ causâ, idest inscriptionibus depositis, & fidejussore de causa prosequenda præstito, & non impetratâ abolitione, ubi reus sub officialis custodia traditus est, accusationem deseruit. Nec etiam favent communi sententiæ textus *in d. l. quæsitum, ff. ad Turpil. l. miles, §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult.* quia in utroque textu, licèt accusator libellum obtulerit jactatorium, seu comminatorium futuræ accusationis, in quo asseruit se accusaturum; non tamen accusavit, nec libellum cum inscriptione solenniter proposuit, ut colligitur *ex d. l. quæsitum*, ibi: *Objectūrum minatus est*; & ibi, *si non objecisset.* Quæ verba satis innuunt, aliud asserendum esse, si accusator jam objecisset, & accuset. Similiter constat *ex d. l. miles, §. 1.* ibi: *Accusaturum, & testatus fuisset*; junctâ Glossâ verbo *Fuisset*, dum dicit, socerum illic non obtulisse libellum, intelligi accusatorium de præsenti, licèt jactatorium, seu comminatorium obtulisset. Et cùm Consultus ait socerum destitisse ab accusatione, accipit Glossa de accusatione comminata in futurum, non verò institutâ, aut proposita de præsenti. Glossam sequuntur Dinus, Bartol. & Angel. *ibi*, Abbas *in præsenti, n. 4* Anan. *n. 7.* Felinus *n. 2.* juxta quem sensum *in d. §. 1.* est textus singularis, quo probatur, non solùm repelli ab accusatione eos qui desistunt ab ea quam de præsenti proposuerunt, verùm etiam desistentes ab ea, quam comminati sunt in futurum, ut in præsenti textu etiam docet Innocentius. Inde deducitur, ad effectum ut accusator desistens incidat in Turpil. non sufficere quod accusatus sit, quia ante libellum cum subscriptione prædicta, etsi citatio præmissa sit, verum est dicere accusatorem desistere ante inscriptionem, & ante libellum solenniter editum, & antequam accusator obstrictus sit prosequi accusationem usque ad finem. Quod & apertè probatur ex præsenti textu *in princip.* ibi, *Citationis:* in quibus refertur, Archiepiscopum post Canonicorum delationem fuisse citatum: & adhuc ait Pontifex, post eam citationem adhuc accusatores posse desistere.

9. Consequens est alia quæstio, quando, & quo tempore desistere possit accusator impunè absque pœna Turpilliani in illis criminibus, in quibus attento jure inscriptio locum habet: quos referemus suprà *in cap. super his.* Et videtur, quod in illis possit in quacunque parte litis impunè desistere; quia semper verum est dicere, quod desistit ante inscriptionem. Sed verè dicendum est, in his casibus, in quibus inscriptio non desideratur, desiderari litis contestationem, seu actum proximum litis contestationi. Unde hodie in praxi, cùm prædicta inscriptio usu recepta non sit, ideo impunè ante litis contestationem desistet, ut dicemus *in d. cap. super his.*

Quando ob accusationibus, ubi inscriptio non requiritur.

10. Tandem sciendum est, accusatore quovis modo desistente ante causæ exitum, sive licitè, & impunè, veluti ante inscriptionem; sive post illam, interveniente abolitione, sive illicitè, utpote post inscriptionem, nullâ abolitione præcedente, causam criminalem non extingui omnino, nec reum absolvi à crimine, immò adhuc contra ipsum procedi posse, non solùm alio accusante, verùm etiam judice ex officio prosequente, *l. 3. §. ult.* ubi Bartol. *ff. hoc tit. l. penult. ff. de public. judiciis, l. 2.* ibi: *Sed adversus nocentem, Cod. de abolit. cap. 2. de collus. deteg.* & satis expressit Innocentius in præsenti, in fine, dum ne minùs canonicè procedere videatur, docet quod licèt accusatores desisterent, adhuc inquirendum esse contra Archiepiscopum, probatur Jul. Clarus *d. §. ult. q. 11. n. 9.* Padilla *in l. transigere, n. 46. C. de transact.* ut autem judex ex officio procedere possit, accusatore desistente, desideratur ut causa criminalis ejus naturæ sit, ut aliàs Judex ad ejus inquisitionem procedere possit, aliàs sicut nec à principio, ita nec desistente accusatore judex inquirere valet.

Desistenti ab accusatione silentium imponitur.

11. Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm Canonici Bisuntini in ejus specie adhuc accusationem legitimè cum inscriptione non proposuissent coram Innocentio III. potuerunt impunè desistere ab Episcopi accusatione absque eo, quod tanquam tergiversatores puniri possent: & quia interrogati à Pontifice, an vellent accusationem proponere, aut haberent quid unde conquererentur de prædicto Archiepiscopo, responderunt, nec causam habere, nec velle accusationem instituere, ideo illis perpetuum silentium imposuit: sed quia desistente accusatore, aut regulariter abolitione impetratâ, crimen non extinguitur, sed tantùm accusatio perimitur; ideo etsi Pontifex perpetuum silentium imponeret Canonicis, ne amplius Archiepiscopum accusare possent super eisdem criminibus, non propterea ab iisdem delictis ipsum Archiepiscopum absolvit, nec prohibet de his per alios accusare: sicut Dominus noster, cujus exemplum Pontifex adducit, & habetur *Joannis cap. 8.* adulteram absolvit à crimine, vel accusatione, si postea legitimè accusaretur, quamvis tunc nullo existente accusatore, aut instituto judicio, meritò abire permiserit. Unde illa verba finalia hujus textus,

Traditur ratio decidendi.

nec

nec tamen in absolutione tua, non sunt intelligenda de absolutione à criminibus, vel simpliciter, & absolutè accusatione, vel inquisitione super eisdem criminibus, sed tantùm de absolutione ab accusatione proposita per Canonicos. Illud summè notandum est, Innocentium III. non committere inquisitionem contra Archiepiscopum Cabilonensi Episcopo, & Abbati de Firmitate super criminibus, ad quam necessariò præcedere debet infamia, *cap. qualiter 24. in princip. & in fine*, ibi: *Inquisitionem clamosa insinuatio: hoc tit.* sed tantummodò committere inquisitionem super fama Archiepiscopi, ut constat ex illis verbis: *Inquisitionem fama tua.* Ad hanc enim inquisitionem sufficit modica diffamatio, nec desideratur infamia, cùm in ipsa inquisitio fiat ad famam, vel infamiam investigandam; ita quod si infamia appareat, inquisitio fiat super crimine contra infamatum, juxta textum *in d. cap. qualiter*: quem ex hoc textu exponunt, & limitant ibi Immola *in fine*, Abbas *num.4.* Felinus *num. 3. vers. Opponitur ulteriùs*, Marianus *num. 16.* Dueñas *regul. 298. limit. 8.* Maranta *de ordin. judic. cap. 6. n. 26.* Jul. Clarus *d. §. ult. quæst. 6. num. 4.*

12. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui ut satisfaciat Aretinus in præsenti, *num 12.* asserit Canonicos, de quibus in præsenti, non fuisse accusatores, nec tales ab Innocentio judicari; sed tantummodò denuntiatores: & quia inscriptio attento jure canonico locum non habet in denunciatione, *cap. qualiter 24. ad fin. hoc tit.* verba illa hujus textus, *citra vinculum inscriptionis*, quæ vulgò exponuntur, idest ante vinculum, ipse accipit præter, seu extra vinculum, quasi hoc casu inscriptioni locus non esset. Verùm intellectus hic non solùm repugnat proprietati verborum, verùm menti ipsius Innocentii, qui intendit, & supponit Canonicos fuisse accusatores; aliter enim si essent tantùm denuntiatores, frustra se excusarent, eo quòd nuntius mandatum excesserit accusando; & frustra Pontifex diceret eosdem destitisse ab accusatione, quod necessariò supponit eos accusare, *l. destitisse 10. ff. de judic. l. non potest 209. de R. I.* & apertiùs refellitur Aretini sententia, si seriò perpendatur integra hujus textus in præsenti transcripta. Quare hac omissa solutione dicendum est, accusationem in præsenti casu legitimè cum inscriptione propositam non fuisse, & ita juxta suprà tradita licitè, & impunè potuisse Canonicos desistere ab accusatione. Nec interest, quod citatio præcessisset, unde videtur, Canonicos accusationem deseruisse. Nam respondetur in hac materia non attendi, nec considerari tantummodò quod accusatio pendeat, sed quod instituta sit per libellum in forma juris, cum prædicta inscriptione; & consequenter sicut citatio non requiritur, ita nec sufficit per se, nisi præcedat solemnis inscriptio. Nec obstat, quod si accusator desistere possit post citationem, jam daretur eidem occasio vexandi adversarium per citationem; & insuper infamandi eum de crimine. Quia respondetur, quod licèt si post citationem desistens non incidat in pœnam Turpilliani, quæ ante inscriptionem non habet locum; nihilominus in expensis, & damnis ex citatione sequutis condemnandus est, juxta dictam legem 3. *C. qui accusare*, legem *eum quem 79. in princip. ff. de judiciis*, *cap. calumniam, de pœnis*: docet Glossa 2. *in præsenti, verbo Sed videtur.* Et etiam actione injuriarum conveniri valet, juxta textum *in l. item apud 25. §. ait, vers. Si quis libello, ff. de injuriis.* Quod si instes, in præsenti casu Canonicos post citationem desistentes nullatenus condemnari, immò Innocentium asserere ex juris permissione non esse illis imputandum, quod desistere voluerint, ut habetur *in d. vers. Quia verò*: Respondet Glossa, Canonicos excusari ab ejusmodi condemnatione, quia nuntius ab eis missus crimen deferendo excessit mandatum, cùm ipsi nunquam accusare intenderent. Quæ Glossæ solutio communiter refellitur ab Abbate *in præsenti, num. 5.* Anania *num. 7.* ex quorum mente dicendum est, Canonicos non fuisse condemnatos in expensis, quia Archiepiscopus ad eorum petitionem citatus non fuit, sed tantùm à Cœlestino III. Innocentii prædecessore ex officio citatus: quâ sententiâ admissâ, cessat alia difficultas, cur videlicet Cœlestinus contra legem 2. *vers. ex longinquo, C. de exhib. reis*, Archiepiscopum citaverit antequam accusatores accusationi inscriberent. Cui difficultati non satisfaciunt Abbas *num. 2.* Aretinus *num. 2.* qui asserunt, dictum versiculum *ex longinquo*, non servari in Curia Romana. Veriùs dicendum est, textum illum agere de citatione ad instantiam, & petitionem accusatoris, ut notat Glossa *ibi, verbo Assensus*; non verò de citatione facta officio judicis. Nec tandem obstat textus in *Authent. qui semel, C. quomodo & quando*, ubi post citationem non licet actori desistere. Nam respondetur, textum illum tantùm procedere in causis civilibus, non verò in criminalibus, ut docuerunt Innocent. & Cardinalis in præsenti, quos sequitur Anania *num. 8.* Videndus Donel. *lib. 22. cap. 5.*

Nec obstat secunda difficultas suprà expensa, pro cujus solutione distinguendum est. Aut enim agitur de eo, qui accusare omittit, & non vult accusationem inchoare, qui pœnitentiâ ductus, re integrâ potest accusare, *d. l. 3. vers. si is cujus.* Idemque dicendum videtur in eo, qui post propositam accusationem, ante inscriptionem licitè desistit. Aut agitur de illo, qui post accusationem desistit eo tempore, quo desistere non potest, & tunc in Turpillianum incidens ampliùs accusare nequit, *d. l. 2. l. quæsitum, in fine, l. abolitionem 16. C. ad leg. Jul. de adult.* Si autem desistat licitè, idest post inscriptionem, sed præcedente abolitione publica, vel legali, poterit accusationem repetere, juxta terminos legis 3. *§. ult. in fine, ff. hoc tit. l. si cui 7. l. si interveniente, ff. ad Turpil.* secus verò si privata præcedat abolitio, *l. mulier, §. ult.* ubi Glossa, *ff. ad Turpil. l. 1. C. de abolit.* Ubi autem quis ante inscriptionem licitè desistit, & insuper legitimè interrogatus, an velit prosequi accusationem, noluit, vel dixit se ulteriùs non accusaturum, licèt postea etiam re integra accusare velit, non est audiendus. Quo casu procedit hic textus *in vers. Nos igitur*; siquidem in ejus specie Canonici per Pontificem interrogati responderunt, accusare nolle. Sic etiam procedit textus *in d. l. accusatione*, si expendas verba illa: *A qua discedere te professus es.* Consonat regula legis *quæritur 14. vers. Remittentibus, ff. de ædilit. edict.* Sic planè non excluduntur in præsenti Canonici ab accusatione, nec silentium iisdem perpetuum imponitur ex eo tantùm, quod destiterunt; quia cùm ante inscriptionem, & per consequens illicitè fecerint, nihil erat eis imputandum, ac proinde nec excludendi erant. Arcentur ergo ab accusatione, quia interrogati per Pontificem dixerunt se accusare nolle: in quo sensu Innocentius dum *in vers. Nos igitur*, eos excludit, non expendit præcipuè desistentiam, de qua *in vers. sequenti*: sed interrogationem, & responsionem eorum; & sic non satis probat textus hic eam conclusionem, ad quam expenditur, & commendatur per Abbatem *num. 4.* & similiter dum Pontifex *in d. vers. Nos igitur*, Canonicos repellit, & perpetuum eisdem silentium imponit, non procedit specialiter in Romano Pontifice, ut existimabat Felinus hi-

13. DISSOLVITUR SECUNDA DIFFICULTAS.

CAPUT XV.

Idem a *Salesburgen. Archiepiscopo.*

VEniens ad Apostolicam Sedem venerabilis f. n. *b* Pragen. *c* Episcopus inter alia proposuit coram nobis, quod cùm esset filius *d* sacerdotis, in Ecclesiam Pragen. fuerat intrusus, & contra ejusdem Ecclesiæ *e* privilegium Imperiali ei liberalitate concessum, & per Sed. Ap confirmatum, homagium dil. f. n. Duci *f* Bohemiæ præstitit, ac regalia *g* recepit ab eo, sic subjiciens Pragen. Ecclesiam servituti. *Et infrà:* Unde nos prædictum Episcopum ad festum Resurrectionis Dominicæ proximò præteritum peremptoriè meminimus citavisse. Idem verò Episcopus per nuntios, & litteras ad suam excusationem viarum discrimina, *h* consecrationem chrismatis imminentem, & quod filius nobilis viri Bohemiæ Principis esset per ipsum baptizandus tunc temporis allegavit. Licèt autem excusationes hujusmodi, sicut erant, frivolas existimantes, ipsum reputaverimus contumacem. nec *i* procuratores ejus in causa possemus recipere criminali: eis tamen dil. fil. n. G. sancti Angeli, & H. sancti Eustachii Diac. Card. concessimus auditores, ut si possent, illum aliquatenus excusarent. Cùmque prædictus A. coram eis repetiisset objecta, ei fuit ex adverso responsum, quod cùm olim super hoc ad ven. f.n. Magdeburgen. Archiepiscopum litteræ fuerint impetratæ, idem A. qui contra Episcopum solus agebat, in objectorum se videns probatione deficere, depositis vestibus, & pedibus nudis, ad pedes ejus humiliter se prosternens veniam postulavit, & quod adversùs eum calumniosè processerat, est confessus. Cæterùm cùm super hoc mandato stare ejusdem Archiepiscopi juravisset, ipse præcepit eidem sub debito præstiti juramenti, ut contra eundem Episcopum de cætero talia proponere non auderet. Nos igitur intellectis per Card. eosdem, quæ fuerunt hinc inde proposita, cùm nobis expressiùs ipsius A. confessione constaret, ipsum juramentum præstitisse, ac tale recepisse mandatum, super impetitione dicti Episcopi silentium ei duximus imponendum: propter contumaciam tamen Episcopo citationem, & purgationem propter infamiam indicentes.

NOTÆ.

1. a SAlesburgen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & præsens Decretalis missa est Adalberto Regi Bohemiæ, cujus tempore intrusi fuerunt in eadem Ecclesia Henricus Præpositus, & Conradus 1. ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germaniæ, fol.* 43. De hac Metropoli nonnulla notavi *in cap.* 1. *de conjug. servor.*

2. b *Pragensi.*] Pragensis civitas est Regni Bohemiæ, in qua primus Boleslaus II. cognomento Pius, Dux Bohemiæ, & Moraviæ, facultatem instituendi proprium Episcopum à Pontifice Joanne IX. & Othone I. Imperatore impetravit anno Christi 967. qui Metropolitano Moguntino subjectus, ab eo consecrationem acciperet, ab Imperatore verò regalia, ut referunt Agecius *in chron. Bohemiæ*, ibi: *Anno 966. in Quadragesima mittitur solennis legatio à Boleslao Duce, & universo Bohemorum Clero ad Othonem Imperatorem, ut Majestatem ejus nomine Ducis, & totius populi supplicent pro licentia Episcopi constituendi, & ut Majestas ejus velit consentire, ut Praga fiat residentia Episcopalis.* Quo voto Boleslaus potitus elegit Dethmarum in Episcopum natione Saxonem, ut testatur D[illegible]avius Olomucensis Episcopus, ibi: *Ioannes IX. Romanus Pontifex nominandi Pragæ Præsulis Boleslao potestatem faciebat, atque is Dethmarum quendam à Saxonia oriundum, de sententia omnium Sacerdotum primum in Bohemia Antistitem nominavit, curaque habuit ut solenniter, & more aliorum in Germania Pontificum à Moguntino Præsule, tanquam suo Metropolita, inauguraretur, utque regalia ab Othone Cæsare acciperet.* Referunt Aubertus Miræus *de rebus Bohemiæ cap.* 7. Goldastus *de Regibus Bohemiæ lib.* 5. *cap.* 4. notavi *in cap.* 9. *de exceptionibus.*

c *Episcopum.*] Danielem videlicet, qui priùs fuerat Uladislai Regis Capellanus. 3.

d *Filius sacerdotis.*] Et ita irregularis, & ut illegitimus, incapax erat Episcopatus, juxta tradita *in cap. cùm in cunctis, de elect.*

e *Privilegium.*] Episcopi enim Pragensis, Olomucensis, Uratislaviensis Regi Bohemiæ non præstant homagium, sed tantùm fidelitatem promittunt, ex pacto Calixti Papæ & Henrici V. Imperatoris, ut ex aliis narrat Goldastus *de Regibus Bohemiæ lib.* 5. *cap.* 3. 4.

f *Ducis Bohemiæ.*] In aliis libris legitur *Regis*; & rectè, nam ab anno 1088. seu 1061. Uratislaus Dux Bohemiæ, ab Henrico IV. Imperatore Rex creatus fuit, licèt regius deinceps honor ad annos 60. interceptus fuerit: & postea Uladislaus II. à Friderico Barbarossa Imperatore Rex Bohemiæ creatus fuerit: sed post ipsum denuò interregnum fuit usquedum an. 1197. Primislaus, dictus Othocarus, Uladislai Regis filius, à Philippo Imperatore manu propriâ coronatus Moguntiæ in conventu Principum, tertius Rex Bohemiæ fuit, de quo agitur in præsenti, ex quo tempore regia dignitas in ea provincia continuata est, ut refert Aubertus Miræus *c.* 2. *de rebus Bohemiæ.* 5.

g *Regalia recepisset.*] Juxta morem, quem retuli, & illustravi *in cap.* 1. *de elect.*

h *Consecratione chrismatis.*] Quæ necessariò facienda est ab Episcopo in feria quintâ majoris hebdomadæ, ut probavi *in cap. quantò, de consuetud.*

i *Procuratore ejus.*] Ad excusationem delicti; nam ad proponendas causas absentiæ etiam in judicio criminali procurator admittitur, *l. servum* 33. *ff. de procurat. l. reos, C. de accusat.* Salcedo *in praxi, cap.* 151. quod latè exposui *in cap. tua, de procurat.* & textum hunc illustravi *in cap. nimis, de jurejur.* 6.

CAPUT

CAPUT XVI.

Idem *Sancti* [a] *Fridiani Priori, & Magiſtro B.Canonico Piſan.*

SUper his, de quibus nos conſulere voluiſtis, inquiſitioni veſtræ breviter reſpondemus, quod tribus modis valet crimen opponi, denunciando, excipiendo, & accuſando. Quando crimen in modum denunciationis opponitur, ad denunciationem non eſt inſcriptio neceſſaria: ſed cùm in modum accuſationis objicitur, oportet inſcribi, quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad *b* correctionem eſt denunciatio facienda. Cùm autem excipiendo fuerit crimen objectum, diſtinguendum eſt, quare opponatur, & quando: ſi autem objicitur ut ab accuſatione, vel teſtificatione aliquis repellatur, non eſt inſcribi neceſſe: ſed cùm opponitur, ut quis à promotione officii, vel beneficii excludatur, ſi ante confirmationem objicitur, non cogitur quiſquam inſcribere, quia crimen hoc modo probatum impedit promovendum, ſed non dejicit jam promotum. Poſt confirmationem verò, cùm ſcilicet promovendus fuerit aliquis, aut conſecrandus, quia ab obtinendo repellit, & dejicit ab obtento, ad extraordinariam quidem pœnam ſecundùm arbitrium diſcreti Judicis, citra vinculum tamen inſcriptionis eſt excipiens adſtringendus, ſi defecerit in probando: pro eo, quod crimine ſic probato, perdit quod per electionem, & confirmationem ei fuerat acquiſitum, ſed ob hoc priùs habitum non amittit: licèt enim agatur de crimine, non eſt, tamen hujuſmodi quæſtio criminalis. Unde per *c* procuratorem poteſt ritè tractari. Clericus autem, qui pro eo, quod variaverat, & vacillaverat coram nobis, de mandato noſtro captus eſt, & detentus, infamiam non incurrit. Cæterùm volumus, & præſentium vobis auctoritate mandamus, ut ſuper inquiſitionis articulis, tàm de fama electi, quàm litteris contra eum ſub nomine longè majoris, & ſanioris partis Capituli deſtinatis cogatis teſtes, qui nominati fuerint, perhibere teſtimonium veritati.

NOTÆ.

a *SAncti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & *in cap. ſuper his, de pœnis, cap. ſuper his, de teſt. cogend.* ubi extant aliæ partes hujus textus. Ejus hiſtoriam retuli *in cap. tam litteris, de teſtibus.*

1. b *Ad correctionem eſt denunciatio.*] Nam cùm per viam exceptionis crimen objicitur in judicio civili, ut *cap. ſi conſtiterit 12. cap. ad petitionem 22. hoc tit. l. Papinianus, §. filius, ff. de inoffic. teſtam.* non agitur principaliter ut quis puniatur, ſed ut à judicio excludatur; quia exceptio eſt actionis excluſio, *l. 2. ff. de except. cap. 2. de ordin. cognit.* Nec tunc obſtat textus *in cap. item cùm quis 4. de reſtit. ſpol.* ubi opponens exceptionem criminis contra agentem de ſpoliatione, non auditur, quia hoc modo criminaliter agi dicitur. Quia dicendum eſt, in eo textu crimen oppoſitum non fuiſſe per modum exceptionis, ſed principaliter agendo per viam reconventionis, & accuſationis, ut conſtat ex illis verbis, *objiciendo crimen agere non poteſt*, ut docuit Beroius *in cap. 1. de judiciis, num. 73.* Aliquando tamen & qui crimen oppoſuit per modum exceptionis, ſi in ejus probatione defecerit, punitur, ut *in cap. 1. §. adjicientes, de elect. in 6.*

c *Procuratorem.*] Quia aliàs ſi judicium eſſet criminale, non admitteretur, juxta tradita *in cap. tua, de procurator.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Accuſans criminaliter ad vindictam, inſcribere debet; denunciator verò non item.* Probant eam textus *in cap. non probaverit, cap. mandaſti 10. 2. q. 1. cap. 5. cap. quiſquis, cap. qui crimen 2. q. 8. cap. 8. 3. quæſt. 9. cap. nullus, §. inſcriptio, 4. quæſt. 4. cap. qui calumniam 5. quæſt. 6.* Synodus Conſtantinopol. *can. 6.* ibi: *Quam ſimili pœna accuſatores inſcribant, ſubituri eam, ſi quid per calumniam intendant.* Et *l. 3. l. ſi cui 7. ff. de accuſat. l. ſi quis 8. C. eod. tit. l. 2. §. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. l. ult. ff. de furtis, l. ſi quis obrepſerit 99. ff. ad leg. Cornel. de falſis, l. 1. C. ad Turpil. l. ult. C. de injuriis, l. 2. C. de exhib. reis, l. 3. C. de his qui accuſare, l. 4. C. Theodoſ. de cuſtod. reor. l. 1. C. Theodoſ. de accuſ.* ibi: *Nullus ſecundùm juris præſcriptum crimen, quod intendere propoſuerit, exequatur, niſi ſubeat inſcriptionis vinculum.* Et *l. 8. 9. 14. & fin. eod. tit. l. 8. eod. C. de famoſis libellis.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Ant. Auguſt. *in epit. juris, lib. 30. tit. 15.* Fornerius *in notis ad Caſſiodorum lib. 6. epiſtol. 15.* Ant. Mathæus *de crimin. ad tit. de accuſat. cap. 6. per totum*, Petrus Herold. *lib. 1. Pandect. tit. 5. cap. 12.* Bignonius *in not. ad veteres formul. cap. 19.* Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 2. epiſt. 201.* Scipio Gent. *ad Apulei. apolog. cap. 2. fol. 14.* Vulteius *de judic. lib. 2. cap. 4. & 5. num. 233.* Anton. Auguſtin. *in notis ad can. Hadriani, cap. 7. tom. 9. Concil. Binii*, Revardus *ad leges 12. Tabul. cap. 25. in princip.* Cujac. *in l. 6. C. de accuſat.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. diſp. 12. quæſt. 56.* D. Joannes Vela *de modo procedendi, cap. 5. num. 26.* P. Gregorius *lib. 32. ſyntag. cap. 7. num. 6. & lib. 5. partit. tit. 9. cap. 4. num. 3.* Oſuald. *lib. 18. Donel. cap. 10. littera D*, D. Joannes Suarez *de leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. num. 20.* Briſſonius *lib. 1. ſelect. cap. 1.* Turnebus. *diſſert. 43. jurid.*

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Valde Reipublicæ intereſt, ut delicta non maneant impunita, & ſint qui crimina deferant, eoſque in judicio accuſent, *l. ita de Neratius*, cum vulgatis, *ff. ad leg. Aquil.* Sed ſi accuſator cogatur inſcribere, & ita pœnæ talionis ſe ſubjicere, nemo audebit accuſare, cùm facilè abſque propria calumnia poſſit in accuſatione deficere, aut quia non plenè probavit, propter repulſionem teſtium, aut imperitiam advocati; vel quia teſtes à potentiori adverſario ſubornati verum teneant: igitur ne

delicta

delicta maneant impunita, cogi non debent accusatores ad inscribendum accusationi cum sui capitis aperto periculo. Deinde ea pars assertionis, ubi docetur, denunciatores inscribere non debere, difficilis redditur; nam delatores criminum, si quos per calumniam denunciaverint, puniuntur, *l.2. in princip. §. D. Pius, l. Senatus 15. §.1. & 2. l. res quæ 22. §. ult.* cum duabus legibus sequentibus, *ff. de jure fisci*: latè probat Amaya *in l.1. C. de delat. num. 19.* Igitur in hac parte nulla est differentia inter delatorem, & accusatorem.

4. De inscriptione, et subscriptione.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, jure civili Romanorum certam fuisse formam exercendorum judiciorum publicorum, quam recenset eruditus Brissonius *lib. 2. select. cap. 1.* licèt postea extraordinariè quæri de criminibus cœpisset, ut testantur Consulti *in l. ordo, ff. de publ. judic. l. in Senatusconsultum, §. 1. ff. ad Turpil. l. 1. §. ult. l. hodie, ff. de pænit.* Et primò, qui alium accusare volebat, deferebat ad Prætorem, vel eum qui juridictioni criminali præerat, nomen rei, petens ut inter reos reciperetur: & si præsens erat reus, vocabat, ducebatque eum ad Prætorem: si verò abesset, delato nomine, atque inscriptione factâ, reus citabatur, exhibebaturve. Tacitus *lib. 2. annal.* ibi: *Marcus Vivius nuntiavit Pisoni, ut Romam ad dicendam causam veniret: ille eludens respondit adfuturum, ubi Prætor, qui de veneficiis quæreret, reo, atque accusatoribus diem prædixisset.* Seneca *in apolog. col.. Ducit illum ad tribunal Æacii: is lege Cornelia, quæ de sicariis lata est, quærebat: postulat nomen recipi, illi subscriptionem, occisos Senatores 30. Equites Romanos 315.* Cicero 4. in Verrem: *Hic tum repentè Pacilius quidam homo egens, & levis accedit: ait, si liceret, nomen absentis deferre se velle. Iste verò, & licere, & fieri solere, & se recepturum.* Sequebatur inscriptio, quæ nihil aliud est, quàm professio accusatoris, quâ profitetur se exempli gratiâ Titium deferre ex lege Aquilia, eumque reum à se peractum iri. Et licèt inter inscriptionem, & subscriptionem accusationis nihil interesse existimet Vulteius *de judiciis lib. 2. cap. 4. num. 119.* quia subscriptio pro inscriptione ponitur *in l. si cui 7. ff. de accus. l. si obrepserit 29. ff. ad l. Cornel. de falsis, l. si quis servos, C. de accusation.* & promiscuè accipiantur *in l. ult. ff. de privat. delict. l. fin. ff. de furtis, l. Aubales 24. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. 2. C. ad Turpil.* Tamen verius est, multùm interesse inter inscribere, & subscribere. Inscribere dicitur accusator, cùm reum se aliquem facere alicujus criminis profitetur libello: quæ inscriptio libelli appellatur, & ejus forma extat *in l. libellorum, ff. de accusat.* in Glossa Basilic. *lib. 60. tit. 42.* inter veteres formulas Marculfi *c. 29.* apud Apuleium *in apolog. cap. 2.* & ex cujusdam monachi schedis ita transcribit Brisson. *lib. 5. formul. Ego ipse adversum te in rationibus publicis adsisto: si te injustè interpellavero, & victus exinde apparuero, eadem pœnâ, quam in te vindicare pulsavi, me constringo, atque conscribo partibus tuis esse damnandum, & pro rei totius firmitate manu propria firmo, & bonorum virorum judicio roborandum dabo.* Subscribere est confirmare inscriptionem, cùm is qui libellum dedit, vel alius pro eo, si litteras nesciat, subscribit se professum esse, ut *in d. l. 3.* & hæc subscriptio est quasi vinculum, quo se accusator ad pœnam talionis obligat, si temerè, & falsò accusaverit, aut reum non peregerit, *l. si cui crimen, ff. de accusat. l. 11. C. Theod. de accusationibus, l. 8. C. Theod. de jurisdict.* notavit Balsamon *in can. 131. Synod. Carthag.* Ideo libellum hunc vinculum talionis dixit Carnot. *epist. 51. & 138.* & ita idem est qui inscribit, & subscribit, licèt olim alius esset qui reum deferebat, & inscribebat, aliùs qui subscribebat; quales erant causidici, qui se accusatori jungebant, vel juvandi, vel observandi gratiâ, ut Asconius notat 1. in Verrem: *Subscriptores dicuntur*, inquit, *qui adjuvare accusatorem causidici solent, quos oportet summissius agere, quàm dicat ille, quem sequuntur. Nec solùm suarum causâ, atque juvandi accusatoris adhiberi solent, sed etiam ut ne facilè corrumpatur.* De hoc subscriptore Cicero loquitur in epistola ad Q. Fratrem Gabinium: *De ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente privigno Memmio.* Tacitus *lib. 1. annal. Nec multò post Granium Marcellum Prætorem Bithyniæ Quæstor ipsius Cepio Crispinus Majestatis postulavit, subscribente Romano Hispone.* Idem Cicero 1. *Verr.* ibi: *Ipse nihil est, at venit paratus cum subscriptoribus exercitatis, & disertis: est tamen hoc aliquid, tametsi non est satis: omnibus enim in rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus & paratissimus esse debet.* Et mox: *Custodem*, inquit Cælius Tullio, *me apponite. Quid? mihi quammultis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui non solùm, ne quid enunties, sed etiam, ne quid auferas, custodiendus sis.* Eleganter Symmachus *lib. 1. epist.* ibi: *Quid sit conditionis inscriptio, nostis præ cæteris; provisum est enim, ne quis temerè in alieni capitis discrimen irrueret, nisi se idem prius pœnæ sponsione vinciret.* Ad quod respicit textus *in l. penult. C. de accusat.* in illis verbis: *In causis criminalibus dignum est, ut inscriptionis proponam, quæ videlicet magnitudinem sceleris, temporisque designent, ut alterutram partem digna secum tenere possit auctoritas.* Alterutram partem, inquiunt Imperatores, hoc est accusatorem, vel reum; accusatorem, si fefellerit; reum verò si accusator vera detulerit, *l. non prius, C. de calumniat.* Cujus etiam inscriptionis singularis locus extat *in l. causas, C. Theodos. de jurisdict.* Et quia accusator sese inscribebat ad eandem pœnam, sese ad pœnam talionis adstringere dicebatur. Eleganter Festus Pompeius ibi: *Talionis mentionem fieri ait Verrius hoc modo: Si membrum rupserit, ni cum eo pacit, talio esto. Nec id quid significet, indicat: puto quia notum est; permittit enim lex parem vindictam.* Isidorus *lib. 5. etymol. cap. 27.* Gellius *lib. 2. noct. cap. 1.* quò respexerunt Damasus Papa *epist. 3. ad Stephanum Archiepisc.* Adrianus Papa *can. 48.* ibi: *Qui crimen objicit, scribat se probaturum revera, ut ibi causam agat, ubi crimen admittit: ut qui non probaverit quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.* Ex quo emendandus est Gratianus, qui falsò retulit canonem hunc *in cap. fin. 3. quæst. 6.* per hæc verba: *Qui crimen objicit, sciat se probaturum: reverà ibi causa agatur, ubi crimen admittit.* Cùm transcribere deberet pro verbo *sciat*, verbum *scribat*, ut notavit Ant. Augustin. *in notis ad canonem 98. Hadriani Papæ,* & *lib. 1. de emendatione Gratiani, dial. 14.* de qua talionis pœna accipere possumus celebre decretum Damasi Pontificis relatum inter ejus decreta, *tom. 1. Concilior. part. 1. pag. 512.* in illis verbis: *Si quis Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum falsis criminibus impetierit, vel accusaverit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei esse communionem.* Quæ verba de adulterii crimine esse accipienda existimamus ideo, quia pœna hæc primis illis Ecclesiæ temporibus pro adulterio imponebatur, *can. 7. Concil. Ancyrani.* D. Cyprianus *in epist. ad Antonium Episcopum, cap. 64. & 65. Concil. Illiber.* ubi probavi: notavit Scipio Gentil. *ad Apolog. Apuleii in d. cap. 2.* Etiam sciendum est, accusatorem in alia inscriptionis parte cavere debere se perseveraturum in judicio usque ad sententiam. Quæ cautio non per simplicem repromissionem datur, sed fidejussoribus præstitis, *l. 7. §. 1. ff. de accusat. l. 3.* ibi: *Fidejussor de lite exercenda*

adhibitus

adbibitus fuerit; *C. de accusat. l.2. & 8. C. ad Turpil.* atque hujusmodi fidejussoris meminit Paulus *in l.post legatum 5. §.sunt qui putant, ff. quod legat.* & hanc cautionem olim ante vocationem in jus, unà cum inscriptione præstari solitam fuisse, constat *ex d.l.1. C. ad Turpil.* Et licèt hæc cautio jam exoleverit, optimâ tamen ratione olim inducta fuit, ut temeritas accusatoris etiam damno pecuniario coërceretur. Habebat enim hæc cautio aliam partem, de custodia videlicet rei accusati, seu ejus modo, quam prosequitur Vulteius *de judiciis lib. 2. cap. 5. num. 141.*

5. EXCEPTIONES PRÆSENTIS TEXTUS. Sunt tamen certi casus, in quibus inscribere accusator non cogitur. Et primò in levioribus delictis, quia audiuntur, & discutiuntur de plano, absolutis videlicet reis, seu fustibus castigatis; servis verò flagello verberatis, *l. livia 6. ff. de accusat. l.unius 18. §.ult. ff.de quæst. l.nequaquam 9. §.de plano, ff.de officio Proconsul.* in gravioribus verò, quia de vita, & fortunis hominum agitur; ideo major observatio solennium desideratur: leviora autem, quæ non ita magni præjudicii sunt, de plano discuti debent. Deinde cessat inscriptio cùm mulier suam, suorumve injuriam prosequitur, *l. de crimine 12. C. qui accusare*: quod & in delatoribus observatur, qui suam, suorumve injuriam prosequuntur, *l. deferre 18. §.sed si communem, l.si ius 8. §.fin. l.delator 44. ff. de jure fisci, l.ex libertate 26. ff. de liberal. causa.* Vel si parentes mortem liberorum, aut contrà liberi necem parentum exequantur; cùm enim eo casu cesset calumnia, Senatusconsultique Turpiliani pœna, *l.2. & 4. C. de calumn. l.ult. ff. de public.judic. l.in Senatusconsulto 15. §.eos, ff. ad Turpil.* ad quid inscriptio? De marito accusante adulteram, dicemus *in cap.maritis, de adulteriis.* Item cessat inscriptio, cùm quis crimen in adversarium retorquet, quia quamvis eo ipso actoris partes sustinere videatur, inscriptione tamen non oneratur, argumento legis 2. *§.si publico, & sequent. ff. ad leg. Iul. de adult. l.qui cùm major 14. §.libertus, ff.de bonis libert.* & expressè in hoc textu ab Innocentio docetur, quia non verè accusat, qui retorquet crimen, cùm innocentiæ dumtaxat defendendæ gratiâ faciat. Quintilianus *lib.7. instit.cap.3.* ibi: *Sed si quando in partibus laborabimus, universitate pugnandum est, sive invicem accusant, sive crimen reus ultra accusationem in adversarium restituit, ut Roscius in accusatores suos, quamvis reos, nonfecisset; non enim tunc est accusatio, sed defensio.* Quare cùm Senatusconsulto Syllaniano præmium præstetur ei, qui ex familia servorum cædem domini indicaverit, vel accusaverit, *l.in lege 25. ff. ad Syllan.* non videtur accusare ut præmium consequatur, qui in alium, cùm argueretur, crimen detorsit, *l.3. §.uirum 14. ff. ad Syllan.* ubi pro *vindicasse*, legendum esse *indicasse*, notarunt Anton. August. *lib.2. emend.cap.19.* Cujac. *lib. 18. observ. cap.22.* cujus textus argumento docet ex aliis Amaya *ad tit.de dilat. num.38.* quod si præmium ex statuto proponatur occidenti bannitum, & aliquis eum occiderit, non ultrò, sed defendendo, non assequitur præmium, quia lex non considerat quod casu evenit, sed quod principaliter fit, *l.si quis nec causam, ff. si certum petatur, l.qui injuria 53. ff. de furtis*: nec lex voluit præmio afficere illum, qui non ut illi pareter, sed potiùs ob propriam defensionem id efficit, *l.unum 67. §.si de Falcidia, ff. de legat. 2. l.2. ff. de condit. & demonst.* Alias quoque exceptiones aliqui deducunt *ex l.nemo quis 6. C.de Iudæis, l.4. C. de apostatis, l.4. C.de hæreticis, l.ea quidem 7. C.de accusat.* sed non rectè, ut probat Anton. Matthæus *ad tit. de accusat. cap.6. in fin.* Illud tamen notandum est, tantùm hanc inscriptionem locum habere in judiciis criminalibus, sive ordinariis, sive extraordinariis: in judicio autem civili, quamvis de crimine agatur, non cogitur accusator in crimen subscribere; quoniam in eo pecuniariter agitur, *l.ult. ff. de privat. delict. l.fin. de furtis, l.is cui 4. §.si verò, C. de sportul.* quamvis Bignonius *in notis ad veter. formul. cap. 20.* ex eo probet, etiam in causis civilibus pro expensis subscriptionem desiderari.

6. TRADITUR DECIDENDI RATIO. Ratio autem cur ita diligenter hæc inscriptio in accusatione desideretur, ex eo provenit; nam cùm grave sit aliquem in judicio criminali, in quo plerumque de vita agitur, accusari, compescenda erat accusatorum injuria, sive ut loquitur Ulpianus *in l.fin. ff. de furtis*, temeritas agentium coërcenda, ut ita non facilè quis prosiliat ad accusationem, cùm sciat inultam sibi accusationem non futuram, *l.si rei 7. ff. de accusat.* Siquidem per hanc inscriptionem obligat se fidejussoribus datis ad prosequendum judicium, *l.qui crimen, C.qui accusare, l.8. §.ex iniquo, C. de exhibend. reis.* Et etiam profitetur se probaturum crimen delatum, aliàs pœnam eandem, quam meretur crimen illud, subiturum, *cap. quisquis, cap.qui crimen 2. q.3. cap.nullus, §. inscriptio 4. quæst. 4. d.l.2. C. de exhib. reis.* Ad quam Theodosii constitutionem respexit Symmachus *lib.10.epist.63. ad Theodos.* ibi: *Quid habeat conditionis inscriptio, nostis præ cæteris: provisum est enim, ne quis temerè in alieni capitis discrimen irrueret, nisi se idem priùs pœnæ sponsione vinciret.* Quod autem scripsit Theodosius *in d.l.2.* accusatorem videlicet subscriptione facta, *se vincire reciproca pœna*, ita accipiendum est, quod subjiciat se talioni, & simili supplicio, ut idem Theodosius expressit *in l.ult. C.de calumn. l.ult. C.de accusat.* notavit D.Joan. Suarez *ad l.Aquil. in apparat. cap.2. num.22.* Gothofr. *in l. 5. C. Theodos. de accusat.* Sic ergo cum hoc periculo capitis sui accusator facilè à falsa accusatione retrahetur, & ea quæ probare non poterit, in alterum non conjiciet, potiusque in privatis delictis eliget agere civiliter (in quo judicio non exigitur inscriptio,) quàm criminaliter: unde meritò Innocentius in præsenti docet, accusatorem debere in accusatione inscribere, quia agit ad pœnam, & vindictam; denunciatorem verò non teneri subscribere, quia tantùm correctionem intendit: nec eum, qui retorquet crimen, quia potiùs excipiendo, ut se defendat, quàm ut accuset, facit.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quæ adeo efficax est, ut ab hac inscriptionis solennitate, atque pœna talionis recessum sit hodie generali consuetudine, ut probant Scaccia *de judiciis cap.15. num.14.* Anguianus *lib.2. de legibus, cap.7. num.84.* quod ea potissimùm ratione factum ait Gaillus *lib. 1. de pace publ. cap.9. num. 5.* ne metu propriæ salutis quis ab executione criminis, id est ab accusatione, desistat, & sic etiam sceleratissimi impuniti remaneant. Sed licèt jure prætorio pœnam talionis abrogatam fuisse censeant Gaillus *d. cap.9. n.5.* Menoch. *de arbitr.lib.1.quæst.79.num.5.* per textum *in §.pœna, Instit.de injuriis*, meritò eos refellit Vulteius *de judic. lib.2. cap.4.* Constat tamen hujus inscriptionis necessitatem aliquando remissam fuisse *ex l.5. C.Theodos. de accusat.* idque Antonini Imperatoris rescripto cautum fuisse testantur Valens, Gratianus, & Valentin. *in l. fin. C. Theodos. ad leg. Cornel. de falsis*; tametsi Justin. eo ipso quod hæc rescripta in suum Codicem non retulit, necessitatem pristinam hujus inscriptionis restituisse videatur. Et licèt generali consuetudine hodie hæc inscriptio ab usu forensi desiisset, non tamen ideo impunitus remanet, qui per calumniam accusavit,

immò

immò extra ordinem arbitrio judicis punitor usque ad pœnam talionis n causis gravioribus, ut dicemus *in cap. 1. de calumn.* Nec obstat quod de delatoribus dicebamus; nam denunciatores, de quibus agit Innocentius in præsenti, ideo non inscribunt, quia ad correctionem tantùm reum criminis deferunt: delatores verò spe præmii, & lucri id faciunt, *l. a. in princip. ff de jure fisci.* Unde valde exosi semper delatores fuerunt. Apud probos Imperatores, humani generis inimici dicuntur *in l.1. Cod. Theodos. de delatoribus*: immò & variis pœnis afficiuntur, ut probavi *in can.73. Concil. Illiber.* & illustrat Demsterus *ad Rosinum lib.9. fol.937.*

8. EXPONITUR CAP. 2. DE CALUMNIAT. Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap. 2. de calumn.* ubi denunciator per calumniam pœnâ suspensionis punitur; ergo quia non tantùm accusator, verùm & denunciator subscribere debet, cùm deficiens in probatione criminis illati æquali pœnâ puniatur. Cui difficultati ut satisfaciat Cardinalis ibi, docet denunciatorem in ea specie non ad correctionem, sed ad vindictam egisse: ideoque quia per calumniam detulit, à beneficio suspeodi. Sed hæc solutio quia nimis restringit textum illum, communiter à Doctoribus refellitur: quare eâ omissâ, veriùs dicendum est, denunciatores non teneri inscribere, si ad correctionem tantùm agant, ex præsenti textu, & *cap. licèt*, infrà *hoc tit.* Si autem se offerant probationi delictorum, ad eorumque instantiam procedatur ad inquisitionem, quia tunc quodammodo accusatorum partes sustinent, puniuntur propter calumniam. Accedit quia *in d. cap. 2.* agitur de calumnia commissa à subdito erga Prælatum, quæ omninò punienda est, cùm aliàs facilè subditi Prælatos suos, à quibus passim increpantur, objurganturque, diffamarentur falsis illatis criminibus. Nec interest, quod delator non inscribit, quia ooo valet argumentum: Ergo non punitur; nam qui contra electum, & oon confirmatum crimen excipit, non inscribit; quia ad pœnam non agit, ex præsenti texto: & tamen si in probatione deficiat, punitur, *cap. 1. de elect. in 6.*

Deinde præsenti assertioni obstat textus *in can. 41. Concil. Altissiod.* in illis verbis: *Non licet presbytero, nec diacono quemquam inscribere, sed in vice sua, si causam habuerit, aut fratrem, aut quemcumque sæcularem roget.* Ex quibus deducitur, non solùm accusatorem non teneri inscribere, verùm nec licere illi inscribere. Pro cujus caoonis expositione sciendum est, non licere sacerdotibus laïcos accusare, *cap. sicut 6.* ibi: *Sicut sacerdotes, vel reliqui clerici à sæcularium laicorum excluduntur accusatione*, &c. nisi protestatiooe facta se pœnam sanguinis nun intendere, *cap. 2. de homicid. in 6.* Illustrant Covarr. *in Clement. si furiosus, part. 2. §. 5.* Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. num. 33.* Iranzo *de protest. fol. 268.* Unde *in d. can. 41.* dum PP. asserunt, non licere presbytero, vel diocono quemquam inscribere, accipiendi sunt, idest quemquom accusare, & inter reos criminum deferre: sed si propriam presbyter prosequatur injuriam, vice sua, idest pro eo alius sæcularis inscribat, ut ita presbyter ab accusatoris munere arceatur, & emendationem injuriæ sibi illatæ assequatur: non ergo in eo canone improbatur solennitas inscriptionis, sed tantùm juxta veteres canones prohibent PP. presbytero, aut diacono laicos accusare. 9. EXPONITUR CAN. 45. CONCIL. ALTISSIOD.

CAPUT XVII.

Idem *Vercellen. Episcopo, & Abbati de* [a] *Cilicto.*

QUaliter, & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex auctoritate novi, & veteris Testamenti colligitur evidenter, ex quibus postea super hoc processerunt canonicæ sanctiones. Legitur enim in [b] Evangelio, quod ille villicus, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audivit ab illo: Quid est hoc, quod audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam non poteris villicare. Et in [c] Genesi Dominus ait: Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. Ex quibus auctoritatibus manifestè probatur, quod non solùm cùm subditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, si per clamorem, & [d] famam ejus excessus ad aures superioris pervenerit, non quidem à malevolis, & maledicis, sed à providis & honestis, nec semel tantùm, sed sæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, debet coram Ecclesiæ senioribus veritatem diligentiùs perscrutari, ut si rei poposcerit qualitas, canonica districtio culpam feriat delinquentis; non tanquam sit actor, & judex, sed quasi deferente fama, vel nuntiante clamore, officii sui debitum exequatur. Licet autem hoc sit observandum in subditis, diligentiùs tamen est observandum in Prælatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam: & quia non possunt omnibus complacere, cùm ex officio teneantur non solùm arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnunquam verò ligare; frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur: & ideo sancti [e] Patres providè statuerunt, ut accusatio Prælatorum non facilè admitteretur, ne concussis columnis corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solùm falsæ, sed & malignæ criminationis janua præcludatur. Verùm ita voluerunt providere Prælatis, ne criminarentur injustè, ut tamen caverent ne delinquerent insolenter, contra utrumque morbum invenientes congruam medicinam, ut videlicet accusatio criminalis, quæ ad diminutionem capitis, idest ad degradationem intenditur, nisi legitima præcedat inquisitio, nullatenus admittatur; sed cùm super excessibus suis quisquam fuerit infama-

tus,

tus, ut interim jam clamor ascenderit, quod diutius sine scandalo dissimulari non possit, nec sine periculo tolerari, absque dubitationis scrupulo ad inquirendum, & puniendum ejus excessus, non ex odii fomite, sed ex charitatis procedatur affectu. Quod si gravis fuerit excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoveatur omninò: quod est secundùm Evangelicam veritatem, à villicatione villicum amoveri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem. *f* Hunc igitur ordinem si circa ven. f. n. *g* Novarien. Episcopum observastis, intentionem & discretionem vestram in Domino commendamus: si verò qualibet causâ prætermisistis eundem, ne per leve compendium ad grave dispendium veniatur, adhuc ipsum ordinem tempore congruo volumus observari, ne inde nascantur injuriæ unde jura nascuntur: & ideo disc. vestram rogamus attentiùs, & monemus, obsecrantes in Christo Jesu, qui venturus est judicare vivos, *b* & mortuos, quatenus ad conscientiæ vestræ judicium recurrentes, si fortè contra præscriptum ordinem, tanquam homines excessistis, non pudeat vos *i* errorem vestrum corrigere, qui positi estis, ut aliorum corrigatis errores: quoniam apud districtissimum judicem, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis; ita videlicet, ut inveniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat auctoritas, quantò cautiùs, vel prudentiùs poteritis, supersedeatis ad præsens: quoniam ex iis, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Si verò præscriptum ordinem custodistis, volumus, & mandamus, quatenus omni gratiâ, & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, viâ Regiâ incedentes, sine personarum acceptione in hoc negotio procedatis juxta formam, quam vobis in aliis litteris duximus exprimendam: nec timeatis aliquem hominem contra Deum, sed Deum potiùs contra omnem hominem metuatis. Formam verò juramenti, quam à clericis Novarien. super inquisitione facienda in hoc negotio recepistis, in similibus volumus observari, ut videlicet jurent clerici, quod super iis, quæ sciunt, vel credunt in sua Ecclesia reformanda, tam in capite, quàm in membris, exceptis occultis *k* criminibus, meram & plenam dicerent veritatem inquisitionis. *Et infrà:* Constitutiones verò quas ad correctionem excessuum, & reformationem morum vos non tam fecisse, quàm innovasse cognovimus, approbamus, volentes ut eas faciatis à clericis laudabiliter exerceri, præcipientes ex parte nostra Prælatis, ut laicis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratoriis, quas in eorum gravamen clerici frequenter opponunt, ne prò defectu justitiæ clerici trahantur à laïcis ad judicium sæculare, quod omnino non prohibemus: & vos ne fiat, prohibere omnibus modis satagatis. Cæterùm adversus hæreticorum fallacias sollicitudinem vestram vigilare oportet, monentes, & obsecrantes in Domino, quatenus ad extirpandum de agro Dominico lolium hæreticæ pravitatis, prudenter, & efficaciter intendatis.

NOTÆ.

1. a *Cilicto.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* sed legendum est, *Tilieto*, quod monasterium est Ordinis Cistereiensis, dictum S.Mariæ de Tilieto, in diœcesi Aquensi, provinciæ Mediolanensis, ut ex Manrique retuli *in cap. qualiter 17. de iudiciis.* Abbas, hic electus fuit in locum Episcopi Novariensis, de quo in præsenti agitur, & illi electo tantùm rescribit Innocentius *in cap. ex litteris, de excess. Prælat.* non tamen constat, an suffectus esset in ejus locum, quia decessisset; an verò quia depositus fuisset virtute præsentis inquisitionis: & Vercellensis Episcopus, cui rescribit Innocentius in præsenti, postea translatus fuit ad Pisanam Ecclesiam, ut constat ex eodem capite *ex litteris*, De Vercellensi diœcesi egi *in cap. licet, de foro competenti.*

b *Evangelio.*] *Lucæ cap. 16.*

c *Genesis.*] *Cap. 18.*

2. d *Et famam.*] Quæ plerumque à malevolis procedit. D. Bernardus *de consider.* Mala fama pactum obesse debet, cùm ex humana suspicione nascatur, quæ prona ad malum est, & crebriùs fallitur. D. Hieronymus *in epist. ad Rufinum:* Multùm in utramque partem fama mentitur, & tam de bonis mala, quàm de malis bona falsò rumore concelebrat. Tertul. *in Apolog. cap.* 8. D. Isidor. *lib. 5. etymol. cap. 27.* Quintilian. *lib. 3. instiut. cap. 3. & declamat. 12. & 18.*

e *Sancti Patres.*] Relati suprà *in cap. 4.*

f *Rationem.*] Verba hucusque relata usque ad vers. *Debet*, etiam reperiuntur *in cap. qualiter, infrà hoc tit.*

g *Novariensem.*] Novariensis Ecclesia est in Italia, suffraganea Archiepiscopi Mediolan. *de qua egi in cap. 2. de relig. dom.*

h *Vivos, & mortuos.*] Quibus verbis moti nonnulli PP. existimarunt, non omnes homines morituros esse. Sed licèt de fide non sit homines morituros fore, ut notat sanctus Thomas *in epist. 1. Pauli ad Corinth. cap. 15. lect. 8. & in 4. distinct. 44. q. 1. art. 4.* Ecclesia tamen contrariam sententiam tenet, quam probat & defendit P. Kattier. *tom. 1. Digesti fid. tract. 1. de carnis resurrect.* 3.

i *Errorem vestrum corrigere.*] Sed certum est, eam differentiam versari inter judicem delegatum, & ordinarium, quòd delegatus prolatâ sententiâ, de ejus nullitate cognoscere non potest: ordinarius verò de ejus nullitate pronunciare valet, *l. si ut proponis 4. C. quomodo & quando, l. si Præses, eod. tit. leg. 1. C. de sentent. & interl. leg. 4. Cod. de accusat.* 4.

Bellomns *lib.* 1. *supp.tat. cap.* 18. *num.* 1. Tirsquel. *in leg. boves*, §. *hoc sermone*, *limitat.* 1. *num.* 4. *de V. S.* ergo judices delegati in præsenti non poterant de nullitate sententiæ cognoscere, aut eam retractare. Cui difficultati respondendum est dicendo, in hoc textu judices non protulisse sententiam definitivam, ut patet ex verbis sequentibus, *in negotio procedatis*; sed tantùm per inquisitionis formam contra Episcopum Novariensem processisse: unde jubet Innocent. ut si ipsi inquisitionis formam per sacros canones præscriptam non observarunt, errorem judicii corrigant, non autem sententiam, quam adhuc non protulerant, ut docuit Doctor Gabriel Henriquez *in leg. à D. Pio*, *num.* 12. *de re judic.* An judex teneatur retractare sententiam, cujus errorem postea agnovit, latè & doctè disputat Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *tract.* 1. *per totum.* Ut autem exponamus quando judex possit mutare sententiam jam prolatam, notanda est differentia, quæ versatur inter sententiam interlocutoriam, & definitivam; nam primam potest judex ipse mutare, *l. quod jussit*, *ff. de re judic.* etiam pluries. Gratianus *disput.* 147. *num.* 20. Scaccia *de appellation. quæst.* 19. *rem.* 1. *conclus.* 6. Secundam verò mutare non valet, postquam illam protulit; quia sive bene, sive malè judicavit, functus est officio suo, *l. judex* 55. *ff. de re judic.* potest tamen eam declarare, dum nihil detrahat ex his quæ decrevit, *l. Paulus* 42. *ff. de re judic.* ubi Cujac. *lib.* 6. *respons. Pauli*, Donellus *lib.* 29. *comment. cap.* 3. veluti si judex condemnavit reum ut servum Stichum restitueret, cùm plures hujus nominis haberet, nec de quo senserit, liquidò possit ex actis constare; tunc enim declaratio nihil de novo decernit, sed jam decretum manifestat, argumento *ex l. heredes* 21. §. 1. *ff. qui testam. facere poss.* juncta lege *adeo* 7. *vers. Videntur*, *ff. de acquir. rer. dom.* notarunt Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *num.* 263. Valenzuela *consil.* 120. *ex num.* 16. non autem est propria declaratio sententiæ, quando judex, ut quotidie contingit, in se reservat taxationem expensarum, vel liquidationem fructuum, in quibus reum condemnavit; tunc enim definitivè super his pronuntiare potest, ut supponitur *in l. fin.* §. *Lucius* 4. *ff. de condict. indeb.* & docuerunt Baldus, & Salicetus *in l.* 3. *C. de fructibus & litium expensis*, Solorzanus *tom.* 2. *de jur. Indiar. lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 41. quod faciliùs procedit quando fructus debentur æquè principaliter ac res petita, quia tunc de eis ferri potest nova sententia: textus disertus *in l. marito* 31. §. *ult. ff. solut. matrim.* quem explicat Noguerol *alleg.* 17. *ex num.* 33.

Deinde notandum est, sententiam definitivè prolatam tunc dici, quando prolata est, & non dicimus, *despues de pronunciada ante escrivano*: nam antea nondum est sententia, & ita suppleri, emendari, immò & corrigi valet, *l.* 41. *tit.* 5. *lib.* 2. *recopil.* qui textus licèt loquatur in auditoribus Cancellariarum, viget in omnibus judicibus, si supremum Concilium excipias, quod ex gratia potest emendare judicatum, si viderit expedire. Textus expressus *in l.* 3. *tit.* 21. *part.* 3. prosequuntur Bobadilla *d. lib.* 3. *cap.* 8. *ex num.* 263. *usque ad num.* 269. Mieres *de majorat.* 1. *part. quæst.* 44. *num.* 3. in qua tota quæstione ubertim agit de his, qui potestatem habent declarandi suam sententiam. Gamma *decis.* 310. ubi *num.* 38. agit de potestate Principis, cui non solùm interpretari, verùm & mutare suam sententiam licet. Gratianus *regul.* 421. qui loquitur quando in continenti judex vult suam sententiam reformare sine ullo intervallo, & sine petitione partis: docetque posse, quia quæ statim fiunt, in ipso actu gesta videntur. Pichardus *in manuduct.* 2. *part.* §. 3. *ex num.* 11. ac remissivè Carlev. *tom.* 1. *de judic. disp.* 16. 5.

k *Occultis criminibus.*] Quia quando per inquisitionem generalem proceditur, non possunt testes interrogari de occultis, sed de notoriis criminibus: testesque, si de occultis interrogentur, possunt uti restrictione mentali, respondendo se nescire, eo sensu intra se retento, scilicet ut aliis detegant, ut in hoc textu docetur, juncto capite *erubescant*, 32. *distinct.* docuerunt Sotus *de ratione tegendi secret. memb.* 3. D. Joannes Vela *de modo procedendi*, *cap.* 3. *num.* 4. Nec obstat, quod juramentum accipi debet secundùm mentem, & intentionem ejus, cui juratur; non ejus, qui jurat, *cap. in quacumque*, 22. *quæst.* 5. quia hoc intelligendum est quando quis justè, & servato ordine juris interrogatur; tunc enim palam, & sine æquivocatione, aut restrictione respondere tenetur; secus autem si injustè & tyrannicè interrogaret judex, non servato juris ordine, quia sufficeret responsum verum esse ex verbis æquivocis ad sensum interrogati, quamvis ad sensum interrogantis falsum esset, ut ex Navarro & Soto probant D. Joannes Vela *ubi suprà*, D. Joseph. de Retes *lib.* 7. *opuscul. cap.* 3. *num.* 19. 6.

Textus hic spectat ad secundam partem hujus rubricæ, & secundum modum procedendi in causis criminalibus, videlicet per inquisitionem, de quo agemus *in cap. inquisitionis*, infrà *hoc tit.*

CAPUT XVIII.

a Idem *Arelatensi Archiepiscopo, & Vallis* b *Magnæ Abbati.*

Cum dil. fil. Cisterciens. Abbas, & P. & R. fontis Frigidi, Sed. Ap. c L. ad d Agathen. Ecclesiam accessissent, ut in ea legationis officium exercerent, quia de ven. f. n. Agathen Episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerant insinuata sinistra, voluerunt descendere, ac videre, si clamorem opere complevisset. Ideoque tam Episcopum, quàm Canonicos juramenti vinculo astrinxerunt, ut super statu Ecclesiæ sibi dicerent veritatem. *Et infrà*: Quia verò non constitit sub qua forma coram prædictis Legatis præstitit e juramentum, utrum videlicet ita juraverit, ut super statu Ecclesiæ plenam, & meram diceret veritatem; an ita, ut ad inquisita veraciter responderet: disc. v. per A. s. m. quat. eisdem Legatis ex parte nostra, in virtute obedientiæ districtè mandetis, ut sub qua forma juramentum præstiterit, studeant fideliter intimare: & si secundùm responsionem eorum sub secunda forma

ma juraverit, aut ipse coram nobis sufficienter probaverit, se sub illa forma jurasse, per depositiones testium, quos produxerit apud Sedem Apostolicam constitutus, quas vobis sub bulla nostra mittimus interclusas; aut etiam aliorum, cùm nondum depositiones illæ fuerint publicatæ, nec ipse productioni testium renunciare curaverit, quoniam secundùm eandem non tenetur ex debito juramenti, nisi ad inquisita solummodò respondere, vos excusationes illas, quas vobis sub bulla nostra mittimus interclusas, diligenter audire curetis, & si eas probaverit diligenter, cùm excusationes hujusmodi confessiones illas non exprimant, quæ tales sunt, ut ad bonum, & malum valeant retorqueri, & ideo judicari debent ex causa, eum sub. ap. ob. penitus absolvatis: cùm etsi repertus fuerit culpabilis in quibusdam, ex labore tamen, & pudore punitus, quos propter hanc causam incurrit, hujusmodi levis culpa leniter ei valeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio, & simonia probare nequiverit, aut si sub prima forma juravit; cùm secundùm eandem veritatem *f* tacere, nec admittere debuerit falsitatem, vos non obstantibus excusationibus illis, quas denuò proposuit coram nobis, cùm in confessionibus suis nullam omninò de illis fecerit mentionem, quamvis firmiter asseruerit, quod exceptiones plures ex illis prædictis Legatis exposuit, quas ipsi scribere non curaverunt, cùm hoc per se probare non posset, tanquam qui solus examinabatur ab illis, eum sublato cujusque contradictionis & appellationis obstaculo, ab administratione Agathensis Ecclesiæ removeatis.

NOTÆ.

a A *Relatensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.5.* Michaëli videlicet Archiepiscopo Arelatensi: de qua Metropoli nonnulla adduxi *in cap.16. de offic. deleg.*

1. b *Vallis magna.*] Vallis magna Cisterciensis Ordinis duplex est: altera Bituricensis diœcesis, alia in diœcesi Agathensi, de qua in libris Cameræ ita legitur: *Sexta filia Bonavallis Viennensis, Vallisbona in lingua Occitana, diœcesis Agathensis.* Refert Manrique *tom.2. annal. Cisterciens. anno 1150. cap. fin. num.9.*

2. c *Ap. Sed. Legati.*] Videlicet S.Arnaldus, 17. Abbas Cisterciensis, & B.Petrus, & Radulfus, monachi monasterii Fontisfrigidi, Legati missi contra Albigenses ab Innocentio III. ut Albiensium provinciam visitarent: & postea Sanctus Arnaldus creatus fuit Archiepiscopus Narbonensis, ut refert Manrique *tom. 1. in serie Abbatum Cisterc. num. 17.* De Cisterciensi Ordine, & Fontis Frigidi monasterio egi *in cap. cùm ordinem 6. de rescript. cap. ad petitionem, de elect. cap. litteras, de supplenda.*

d *Agathensem.*] Provinciæ Narbonensis, de qua egi *in cap.6. de his quæ vi.*

e *Præstitit juramentum.*] Episcopus videlicet Agathensis.

d *Tacere.*] Dubium est inter Doctores, an quotiescumque reus interrogatur à judice juridicè de proprio delicto, teneatur ipse proprium crimen fateri: Et explosis variis sententiis teneri ipsum, etsi pœna capitali plectendus veniat, veritatem dicere, probant innumeri, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.6. summa, cap.3. dub.29. per totum*, Gutierrez *lib.1. de delictis, cap.9. cum sequent.* 3.

CAPUT XIX.

Idem *Archiepiscopo* a *Tarraconensi*, & *Abbati Sanctæ Mariæ de* b *Populeto*, & *Archidiacono* c *Barchinonensi*.

CUm oporteat Episcopum. *Et infrà:* Sanè venientibus ad Ap. Sed. d. fil. G. Grossi, & G. de *d* Monte Regali, multa gravia, & enormia contra ven. f. n. Vicen. Episcopum proponentibus coram nobis, quia illa non debebamus sub dissimulatione transire, vobis, frater Episcope, ac fili Archid. inquisitionem eorum duximus committendam, illius imitantes vestigia, qui cùm haberet villicum, & ille diffamatus fuisset apud eundem; quia dissipasset bona ipsius, cum eo posuit rationem. Verùm dictus Episcopus antequam ad ipsum nostra citatio pervenisset, ad præsentiam nostram accedens, proposuit coram nobis, quod illi, qui enormia illa de ipso nobis suggesserant, typho malitiæ potiùs, quàm justitiæ zelo ducti nobis hujusmodi nuntiaverint, cùm ipsi ejus sint manifestissimi inimici, & cum ejus hostibus conversentur, consanguineosque suos, ac complices intendant ad *e* testificandum producere contra ipsum, qui ad denunciandum, seu ad testificandum admitti non debent aliquâ ratione, utpote juramenti præstiti transgressores, & aliis criminibus irretiti. Ne verò per leve compendium ad grave dispendium veniatur, disc. v. per A. f.m. quat. nisi super iis, quæ nobis sunt proposita contra ipsum, *f* famam ipsius læsam esse noveritis, vos ad inquisitionem illorum non subitò procedatis. Quod si fuerit ad inquisitionem procedendum, prædictos, vel alios, quos ipsius esse constiterit inimicos, nec ad prosequendam inquisitionem,

nec ad perhibendum testimonium contra ipsum Episcopum admittatis, sed per viros idoneos super iis, quæ suggesta sunt, inquiratis solicitè veritatem: & si nihil grave probatum fuerit contra ipsum, vos ei purgationem canonicam indicatis.

NOTÆ.

a *TArraconensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. de Tarraconensi Metropoli egi *in cap.* 1. *de his quæ vi.*

1. Populetum ubi. b *Populeto.*] Populetum monasterium est percelebre ordinis Cisterciensis, Tarraconensis diœcesis in Catalonia, ad radices montis Pradensis. Nomen loci ab arborum frequentia sunt qui deducant; alii à crescentis domus magnitudine, quasi oppidulum dictum, quod vernaculâ linguâ Catalauni *Poblet* vocant. Sed rectiùs alii à sancto Eremita ejusdem nominis derivant, qui locum illum ab aliquot annis inhabitabat, ut referunt latiùs prosequentes ipsius monasterii originem, & magnitudinem Yepes *in chron. D. Benedicti*, *anno* 1153. Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. ead. anno*, *fol.* 250. Petro IV. hujus nominis Abbati ipsius monasterii missa est præsens decretalis, ut notavit idem Mantique *d. tom.* 2. *in serie Abbatum Populet.*

2. c *Barchinonensi.*] Barchino, seu Barchinona, civitas est in agro Laletano sita, multis hinc inde oppidis conspicua, ideoque amœna à Rufo Festo appellatur.

Et Barchinonum amœnas sedes;
Nam pandit illic tuta portus brachia,
Vivisque semper dulcibus tellus aquis.

Circa cujus originem variæ sunt Historicorum opiniones: primam refert Rodericus Tolet. *lib.* 1. *hist. Generalis*, *cap.* 5. his verbis: *Verùm Hercules ex radice montis Cacci, ex his, qui secum, & suis pedisequis (cæteris ad Galiciam applicatis) nona ad lium applicuit Celtiberiæ, ubi civitatem ædificavit, & ex nona barca Barcinonam appellavit.* Consentiunt Gerundensis *in Paralip. Hispaniæ, lib.* 2. *tit. de urbibus ab Hercule conditis*, Flurian. de Ocampo *lib.* 1. *cap.* 17. & *lib.* 4. *cap.* 12. Valer. *part.* 2. *histor. cap.* 2. Miedes *hist. Iacob. lib.* 18. *cap.* 1. Hieronymus Paulus *in sua Barcin. in princip.* Pujad. *hist. Catal. lib.* 1. *cap.* 23. Diaguf. *hist. Comitum Barcin. lib.* 1. *cap.* 5. Alii asserunt, quod Amilcar Dux Carthag. cognomento Barcino urbem illam condidit, & à suo nomine Barcinonem appellavit: ita Tarrassa *de rebus Hispan. anno ante advent. Christi* 234. Nonius *in Hispan. cap.* 88. Sed has, & alias sententias, quas refert Tamayo *tom.* 1. *Martyrol. die* 6. & 29. *Ianuarii*, 12. *Februarii*, & 6. *Martii*, refellit Coronel. *in notis ad Gongoram*, *tom.* 3. *fol.* 423. & verè de hujus urbis initiis nihil hactenus certi liquet, nisi eam Carthaginensibus debere primordia sua, ut testatur Ausonius ad Paulinum his versibus.

Quid queror, eisque insector crimina monstri
Occidui tae ripa Tagi, me Punica lædit
Barcino, me bimaris juga ninguida Pyrenei.

Eandem coloniam fuisse Romanorum, testis est Plinius *lib.* 3. ibi: *In ora autem colonia est Barcino cognominata.* Et probat Ant. August. *dialog.* 7. Jam à primis Ecclesiæ sæculis habuit Ecclesiam Cathedralem Tarraconensis suffraganeam, ut refert Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 77. ejus Archidiacono rescribit Innocentius in præsenti.

d *De monte regali.*] *Canonicis Vicens.* legitur in hac sexta collectione, & rectiùs, cùm Ecclesia Cathedralis Vicenensis sit etiam suffraganea Archiepiscopi Tarracon. ut refert Bosquetus *ubi suprà*: Ecclesia autem montis Regalis sit in Sicilia, de qua plura D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Siciliæ sacræ.* 3.

e *Testificandum.*] Justa tradita *in cap.* 17. *de testib.*

f *Famam.*] Quæ necessaria est ad inquisitionem, ut dicemus infrà *in cap. inquisitionis*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

CAPUT XX.

a Idem.

CUm dil. fil. *Et infrà:* Inquiratis super præmissis diligentiùs veritatem, & si vobis constiterit, prædictos, quorum nomine sunt hujusmodi de prædicto Episcopo nunciata, publicè concubinarios tunc fuisse, propter quod in eos fuerit excommunicationis sententia *b* promulgata, vel præfatum Episcopum de jamdictis excessibus non fuisse præmonitum ab eisdem, vel ipsos conspirasse in eum, eos à denunciatione ipsa repellatis: alioquin auditis diligenter, quæ fuerint, &c. eidem Episcopo auctoritate nostra nihilominus prohibentes, ne super iis, pro quibus ad audientiam nostram fuerit legitimè appellatum, præfatos clericos indebitè gravare præsumat, donec causa prædicta juxta formam mandati nostri fuerit terminata.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex, nec de quo Episcopo in præsenti agatur.

2. b *Promulgata.*] Et ita erant criminosi, & inimici, qui omninò prohibentur accusare, ut probavi suprà *in cap. meminimus.* Consonat idem Innocentius *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 201. in hæc verba: *Dilectus filius I. Decanus Christianitatis Divionensis in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm olim L. I. & H. Canonicis Capellæ Ducis Divionen. Lingonen. Diœces. non ad correctionem, sed potiùs ad infamationem ipsius, nobis quædam denunciantibus contra ipsum, venerab. f. N. Matisconen. Episcopo, & suis conjudicibus dederimus in mandatis, ut vocatis qui essent propter hoc evocandi, quod invenirent super objectis, per suas nobis litteras intimarent: partibus in ipsorum præsentia constitutis, & eodem inficiante Decano, quod denunciationem ipsam monitio charitativa præcesserit, & firmiter asserente prædictos Canonicos factæ denunciationis tempore inimicos ejus, & annos extitisse: tandem fuit ad Sedem Apostolicam appellatum, cujus appellationi memorati judices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam religiosorum litteras repræsentans, qui de vita & conversatione ipsius laudabile testimonium perhibebant, nobis humiliter supplicavit*

supplicavit, ut occurrere adversariorum suorum malitia, ac laboribus ejus finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipsum indebitè fatigari, discretioni vestra per Apostolica scripta mandamus, quatenus si denunciatores præfati monitionem charitativam præmisisse super objectis probare nequiverint, aut Decanus ipse docuerit illos suos extitisse denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, sublato appellationis obstaculo absolvatis: alioquin in eodem negotio juxta priorum continentiam litterarum, appellatione remotâ, ratione praviâ procedatis. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Tu denique, fili Abbas, super teipso, &c. Datum Laterani idib. ianuarii, Pontif. N. anno XV.

CAPUT XXI.

Episcopo [a] *Genuensi, &* [b] *Viennensi Sacristæ.*

INquisitionis negotium, quam de venerabili fratre nostro Episcopo, & Canonicis [c] Valentin. vobis commisimus faciendam, fine conscientiæ scrupulo exequi cupientes, Apostolico petiistis oraculo edoceri, utrum eorum publicanda sint dicta, & [d] nomina, quos interrogari contingit, prout de testibus in publicis causis fieri consuevit: an sola dicta eorundem publicari sufficiat, cùm idem Episcopus & Canonici manifestè sciant, qui fuerint inquisiti: & utrum contra dicta eadem debeant exceptiones, seu replicationes admitti, cùm contra personas dicentium admittantur. Ad quod breviter respondemus, non solùm dicta, sed etiam ipsa nomina, ut quid à quo sit dictum, appareat, publicanda; & exceptiones, seu replicationes legitimas admittendas: ne per suppressionem nominum, infamandi; per exceptionum verò exclusionem, deponendi falsum audacia præbeatur. Secundò quæsistis, quid vobis sit statuendum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accusatum criminaliter, & convictum. In quo quidem duximus distinguendum, utrum videlicet tale crimen contingat adversus aliquem inveniri, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret, putà si homicidium commisisset, vel adeptus esset ordinem, aut beneficium vitio simoniæ: quo casu erit sicut in accusationis judicio procedendum. Alioquin secundùm personæ merita, & qualitatem excessus pœnam poterit judicantis discretio moderari. Tertiæ dubitationis articulus continebat, utrum cùm duo, vel tres jurati affirmant alium crimen aliquod eisdem videntibus commisisse, de quo tamen aliquâ infamiâ non laborat, aliquam illi pœnam infligere debeatis: & utrum ad petitionem quorundam [e] quasdam schedulas vobis occultè tradentium infamationem Episcopi continentes, sit ad inquisitionem eorum, quæ in ipsis continentur schedulis procedendum: & an fides eorum dictis debeat adhiberi, qui post juramentum interrogati secretò, utrum sint eorum, de quibus inquiritur, inimici; respondent, quod non diligunt illos, vel directè [f] inimicos se asserunt eorundem, sed etiam ante juramentum id publicè confitentur, nullas tamen inimicitiarum causas probabiles ostendentes. Ad hæc autem pariter respondemus, nullum esse pro crimine, super quo aliquâ non laborat infamiâ, sed clamosa insinuatio sola præcessit, propter dicta hujusmodi puniendum: quin imò super hoc depositiones contra eum recipi non debere, cùm inquisitio fieri debeat solummodò super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt: nec ad petitionem eorum, qui libellum infamationis porrigunt in occulto, procedendum esse ad inquisitionem super contentis ibidem criminibus faciendam, aut etiam adversus eos, contra quos sit inquisitio, fidem dictis adhibendam illorum, qui post juramentum, vel ante, tacitè, vel expressè inimicos se asserunt eorundem, nisi forsan ante juramentum in fraudem id facere præsumantur. Quæsistis præterea, quid statui debeat, si nihil per certam scientiam, sed tantùm per famam, & eorum qui fuerint inquisiti, credulitatem juratam contigerit inveniri: utrumne aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de quo ipsum duo, vel tres, aut plures dixerint infamatum, licèt de ipso nihil sinistrum in publico audiatur. Ad quod est nostra responsio, quod propter famam & deponentium credulitatem dumtaxat, non erit ad depositionis sententiam procedendum, sed infamato canonica poterit indici purgatio secundùm arbitrium judicantis, qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cujus apud bonos, & graves læsa opinio non existit. Tu denique, frater Episcope, super te ipso, & credito tibi grege taliter vigilare procures, extirpando vitia, & plantando virtutes, ut in novissimo districti examinis die coram tremendo judice, qui reddet unicuique juxta opera sua, dignam possis reddere rationem. Datum Laterani XIII. Kal. Ian. Pont. N. anno quintodecimo.

NOTÆ.

1. a GEnuen.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in epistolis Innoc. editis à Bosqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 189. Sed legendum est *Gennevensi*: Geneva enim est urbs Galliæ, in Metropoli Viennensi: inter oppida Allobrogum recensetur à Papirio Masonio in descriptione Galliæ, *fol.* 357. De ea plura Fratres Sarmar, *lib.* 2. *Gallia Christ. fol.* 595. jam olim habuit Ecclesiam Cathedralem; sed cùm occupata esset ea urbs ab hæreticis, Sedes Episcopalis Annessium Sabaudiæ oppidum translata fuit. Alia dedimus de Ecclesia ipsa *in cap.* 10. *de voto*.

2. b *Viennensi.*] Vienna olim ita dicta, quia à Vienio constructa fuit: celebris Metropolis est Allobrogum, Romanorum colonia, teste Paulo *in leg. fin. ff. de censibus*: ad Rhodanum posita est, & ejus meminerunt Cæsar *lib.* 7. *cap.* 2. Plinius *lib.* 3. *cap.* 4. Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 10. quos & alios referunt Fratres Sarmath. *tom.* 1. *Gallia Christ. fol.* 789. ejus Archiepiscopus Primatis nomen aliquando sibi vindicavit, ut refert Chenu *in serie Præsul. ipsius Ecclesiæ*.

3. c *Valentin.*] Valentia Romanorum Colonia, prænomine Julia, teste Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 8. civitas est Segalaunorum in Gallia, cujus mentio extat *in leg.* 22. *C. Theodos. de annon. & tribut. leg.* 113. *eod. C. de Decur.* sita est supra Rhodanum: habet Ecclesiam Cathedralem dicatam D. Apollinari, de qua agit Chenu *in serie Præsul. ipsius Ecclesiæ*.

4. d *Et nomina.*] In causis fidei reo edi nequeunt nomina, vel cognomina testium, unde ipse possit venire in cognitionem eorum, *cap. fin. §. jubemus, de hæretic. in* 6. ubi ratio assignatur, non solùm quia periculum testibus imminet, verùm etiam ut faciliùs in negotiis fidei ipsi deponant: quam praxim in Tribunalibus sancti Officii receptam defendunt & probant Farinac. *de hæres. quæst.* 188. §. 1. *num.* 7. Peña *ad Eymericum in Direct. comment.* 124. Sousa *in arborism. Inquisit. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 74. Castropalao *in opere morali, part.* 1. *tract.* 4. *disp.* 8. *punct.* 15. §. 3. *num.* 7. Carena *de offic. Inquis. part.* 3. *tit.* 7. §. 9. Unde cùm non adsit eadem ratio in aliis delictis, & causis criminalibus, nomina testium eduntur, ut latè probant Gutierrez *de delictis lib.* 1. *quæst.* 8. Parexa *de instrument. edit. tit.* 7. *resolut.* 6. licèt contrarium teneat Cujacius *lib.* 22. *observ. cap.* 15.

5. e *Quasdam schedulas.*] Sine auctore, & ratione, juxta illud Imperatoris Trajani apud Plinium *lib.* 1. *epist.* 102. ibi: *Sine auctore verò propositi libelli nulla crimina locum habere debent; nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est.* Et per hujusmodi schedulas, quæ dantur in occulto, non debere judices ad inquisitionem procedere, docuerunt in præsenti Joannes Andreas *num.* 6. Butrius *num.* 21. Abbas *notabil.* 2. *num.* 4. Ananias *num.* 62. prosequuntur Cevallos *lib.* 3. *practic. quæst.* 821. *num.* 20. Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 37. & *lib.* 4. *polit. cap.* 10. Salcedo *ad leg.* 64. *tit.* 4. *lib.* 2. *recopil. n.* 2. & 17. quod & in causis nobilitatis, & puritatis procedere probant Valenzuela *consil.* 110. *num.* 5. Escobar *de purit.* 2. *part. quæst.* 2. *per totam*. Sed cùm contrarium praxi receptum videamus in Collegiis, Regio Consilio Ordinum, & Tribunalibus Inquisitionis, aliisque communitatibus, quæ sanguinis puritatem exigunt, distinguendum credo inter schedulam datam sine auctore, ubi tantùm infectio alicujus exprimitur, simpliciter referendo descendere ex sanguine infecto; vel cùm in ipsa schedula ratio, & fundamentum ipsius infectionis exprimitur: primo casu existimo virtute talis schedulæ non posse ad exactiorem inquisitionem procedi, ex præsenti textu. Secundo verò, cùm ratio, seu fundamentum assignatur, posse exactiorem inquisitionem fieri ad cognoscendum, an verum sit fundamentum infectionis in schedula expressum. Idem credo observandum esse à Judicibus, Inquisitoribus, seu Visitatoribus, ut videlicet vi simplicis schedulæ, ubi absque auctore narratur aliquod visitati delictum, non possit judex ad inquisitionem illius delicti procedere, ex hoc textu, & traditis *in cap.* 1. *de consanguin.* Sed cùm fundamenta, & rationes præbentur, ac argumenta, quibus probetur delatio illa, posse judicem de illo crimine inquirere ad eruendam veritatem, quia si vera sunt fundamenta relata in ipsa schedula, jam visitatus laborat infamiâ, quæ justam reddit ipsam inquisitionem.

f *Inimicos.*] Quia inimici ab accusatione, & denunciatione arcentur, juxta tradita suprà *in cap. meminimus*.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Crimen probatum per inquisitionem regulariter pœnâ ordinariâ non punitur; sed si impedit ordinis executionem, fit depositio, sicut per accusationem.* Probant eam textus *in cap. dilectus* 30. *cap. licèt Heli, de simonia, cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Illustrant Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 58 & *de censuris disp.* 40. *sect.* 2. Berous *in cap. qualiter, num.* 53. suprà *hoc tit.* Anguianus *de legibus lib.* 2. *controv.* 6. Atellanus *lib.* 5. *singul. antinom.* 1. Barb. *in select. ad textum in cap.* 2. *de confessis, num.* 4. Altesserra *hic*. 6. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Pœnas pro delictis impositas, & incursas judex augere, minuerève non valet, *cap. de causis* 4. §. *de illis, de offic. delegat.* ubi illustravi, & latè probat Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 5. Igitur sive crimen probatum sit in judicio formato per viam accusationis, aut per viam inquisitionis, pœnæ à jure statutæ minuendæ, mutandæve non sunt. Augetur hæc difficultas primò ex nonnullis juris testimoniis, in quibus cùm extraordinariè, & per inquisitionem procederetur, pœna ordinaria infligitur, *leg.* 2. *Cod. de abolit.* ibi: *Inquisitione factâ competens pœna ingeratur*: & *leg.* 2. §. *si publico, ff. ad leg. Jul. de adult.* ubi extra ordinem, & sine accusatore fuit in causa processum; & tamen ordinaria lenocinii pœna imposita fuit. Id etiam probatur *ex leg.* 4. *C. de sepulchro violato*, ibi: *Vel ad officium nunciaverit*; & *leg. ordo* 8. *ff. de public. judic.* ubi etsi maximè extra ordinem crimina probentur, semper imponitur pœna ordinaria: igitur quia nihil interest, an per inquisitionem, an per accusationem crimina in judicio claruerint. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex præsenti textu *in vers. In quo*, ubi Innocentius III. homicidas, & simoniacos æqualiter pœnâ ordinariâ puniendos esse docet, sive per inquisitionem, sive per accusationem procedatur: ergo quia nullum versatur discrimen inter judicium formatum per accusationem, aut per inquisitionem. 7. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio: pro cujus expositione sciendum est, inquisitionem dictam esse à verbo *inquiro*, idest intus quæro, seu valde quæro, quasi particula *in*, augeat, ut *in leg. Gallus*, §. *in illo*, ibi: *Indifficilis*, *ff. de liberis & posthum. cap.* 1. ibi: *Inserviens*, juxta communem intellectum, *de fidej[illegible]*. Et generaliter 8. INQUISITIONIS ETYMON, ET DEFINITIO.

generaliter significat quamcumque, vel cujuscumque rei indagationem, vel investigationem, *cap. inquisitionem 26. de elect. cap. ult. §. 1. de officio delegat. Clement. 1.* ibi: *Per inquisitionem, eod. tit.* In præsenti tamen prout ad criminalia refertur inquisitio, denotat modum, quo de criminibus agitur, ab accusatione distinctum, vulgò *pesquisa*, in quo sensu variè definitur per Bartolum *in leg. transigere, n. 15. Cod. de transact.* Felin. *in præsenti rubric. num. 3.* Præpositum *num. 39.* Didacum Perez *in leg. 24. tit. 11. lib. 4. ordin.* Gigantem *de crimine læsæ Majest. p. 1. q. 8.* Sotum *de tegend. secreto, membr. 2. quæst. 6.* Christoph. à Paz *in leg. 50 stili,* Gutierrez *de delictis, quæst. 1. n. 1.* à quibus ea definitio adducitur, ut inquisitio sit *criminis, vel criminosi per judicem legitimè facta indagatio.* Quæ definitio colligitur *ex leg. congruit, ff. de offic. Præsid. leg 4. vers. In mandatis, ff. ad leg. Iul. peculat. cap. qualiter 12. cap. cùm oporteat, hoc tit. cap. 1. cap. Deus, 20. quæst. 1.* illis verbis: *Criminis, vel criminosi*; quibus includuntur omnes inquisitiones, tam generales, quàm speciales, quoad delicta & personas simul, vel quoad alterum illorum: & per eadem verba excluduntur inquisitiones aliæ, quæ non respiciunt crimina, & illorum punitionem, sed res diversas, ut *in leg. si vacantia, Cod. de bonis vacant. lib. 10. cap. per inquisitionem, de elect.* Sic etiam per illa verba, *facta indagatio*, agnoscitur differentia inter inquisitionem, & accusationem, quæ est delatio criminis, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* inquisitio autem est investigatio: & sicut delatio differt ab investigatione, quâ crimen, vel persona non defertur, sed inquiritur; ita accusatio differt ab inquisitione. Deinde accusatio, seu delatio, quamvis fiat in judicio, non tamen fit per judicem, quippe qui non defert, nec ei competit jus deferendi, sed accusatori. Contrà verò investigatio, quæ in inquisitione continetur, per judicem fit, ita ut ei competat investigatio, seu jus inquirendi, *d. leg. congruit,* ibi: *Eos conquirat*; & *cap. cùm dilecti 18. in princip. cap. qualiter 24.* ibi: *Prælatus procedere ad inquirendum, hoc tit.* Alias differentias prosequitur Beroius *in d. cap. qualiter, n. 5.*

Sed antequam divisiones inquisitionis referamus, examinanda est justitia inquisitionis, & probandus usus procedendi per inquisitionem; nam
9. De justitia inquisitionis.
videtur injustus hic procedendi modus, cùm in hoc judicio nullus actor appareat, & ita formale judicium dici non posset, juxta D. Isidorum relatum *in cap. forus, de V. S.* ibi: *In omni quoque negotio hæ personæ quærantur, judex, reus, & tres testes.* Et sine accusatore neminem esse damnandum, vulgò probatur *ex l. rescripto 6. §. si quis accusatorem, ff. de muner. & honor. leg. ult. Cod. de accusat. cap. de manifesta 17. vers. judicis, 2. quæst. 1. cap. 1. vers. Præterea, ut eccles. benefic.* quod & divino jure satis expressum legimus in Evangelio Joannis, *cap. 8. vers. 10.* in illis verbis: *Mulier, ubi sunt qui te accusabant: si nemo te accusat, nec ego te condemno.* Et Actuum Apostol. *cap. 25.* ubi Festus provinciæ Præses ad Agrippam Regem, cùm adversus Apostolum Paulum tota se effudisset Judæorum rabies, ait: *Ad quos respondi, quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem prius quàm is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.* Facit D. Ambrosius relatus *in d. cap. de manifesta,* ibi: *Quia & Dominus Iudam, quem furem esse sciebat, sed cùm non esset accusatus, minimè abjecit.* Et ideo non esse inquirendum in facinorosos, quia medicus nisi accersitus morbos non inquirit, docet Canonherius *in aphorism. polit. tom. 1. pag. 379.* Sed adhuc dicendum est, omni juri consonum esse modum procedendi per inquisitionem; quia cùm adest diffamatio, clamor ipse vicem accusatoris gerit. Unde legimus in sacris litteris, ob clamorem hunc Inquisita crimina, veluti fratricidii, *Genes. cap. 4.* ibi: *Vox sanguinis clamat ad me de terra, quid fecisti?* Sodomorum, *Genes. cap. 19.* ibi: *Clamor Sodomorum.* Oppressionis, *Exodi cap. 2. Ascenditque clamor.* Et *cap. 3.* ibi: *Clamorem audivi fraudata mercedis.* Jure etiam civili Inquisita legimus delicta lenocinii *in leg. 2. § si publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* Suspecti instrumenti *in leg. jubemus, Cod. de probat.* Suspecti tutoris *in leg. 3. §. præterea, ff. de suspect. tutor.* Fraudulosi, aut falsi testis *in leg. nullum, Cod. de calum.* & generaliter Præsidibus delicta inquirere jubetur *in leg. congruit, ff. de offic. Præs. leg. 4. §. mandati, ff. ad leg. Iul. pecul. leg. 1. §. quies, ff. de offic. Præfect. urb. leg. 3. § ult. ff. ad leg. Iul. de annon.* Ordo autem inquisitionis apud Romanos talis erat. Irenarchæ, curiosi, seu stationarii, latrones, sacrilegos, & alios criminum reos in provinciis conquirebant, de sociisque & receptatoribus interrogabant, interrogationesque litteris inclusas & obsignatas ad cognitionem Magistratus mittebant, reique missi cum elogio ex integro audiebantur, non tantùm si quis accusator esset, verùm etsi accusator non appareret, *leg. ea quidem 7. Cod. de accusat. leg. Divus 6. ff. de custod. reor. leg. 1. Cod. eodem, leg. 1. Cod. de curiosis, & stat. leg. 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil.* de quibus Irenarchis agitur *in leg. 6. §. Irenarchæ, leg. munerum, ff. de muneribus, leg. 1. & per totum Cod. de Irenarch. Novel. 8. Iustin.* D. August. *epist. 159. Irenarcharum, ad quos tuenda publicæ pacis vigilantia pertinet.* Et *epist. 160.* Plura de eis Aloix *ad vitam S. Polycarpi,* Simanchas *de repub. lib. 8. cap. 25.* P. Gregor. *lib. 31. syntagm. cap. 4. num. 1.* Lipsius *epist. 99. cap. 18.* Gutherus *de offic. domus lib. 3. cap. 13.* Cujac. *lib. 8. observ. cap. 29.* Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 4.* Ramirez de Prado *in thessera legum, ad leg. super creandis,* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap. 26. n. 7.* Gibalin. *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 3. art. 4. num. 7.* notavi *in cap. 1. suprà, num. fin.* ubi probavi in hoc judicio diffamationem ipsam vicem accusatoris gerere. In jure etiam nostro canonico variæ sunt compilatæ decretales de hac inquisitione sub præsenti titulo *de accusat. & inquisitionibus:* ut textus *in cap. qualiter 17. cap. qualiter 24.* & alii. Jure etiam regio talis inquisitio commendatur *in leg. 1. & 6. tit. 1. lib. 8. recopil.* & probant latè hunc procedendi modum Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. per totum,* Zypæus *de magistr. lib. 3. cap. 9.* plures congesti à Solorzano *2. tom. de jure Indiar. lib. 4. cap. 5. num. 6.* & *emblemat. 70.*

Deinde sciendum est, inquisitionem hanc aliam 10. Inquisitionis divisio.
dici generalissimam, per textum *in cap. sicut olim, hoc tit. cap. Romana, de censibus in 6.* quando fit ex mero officio Pontificis, in generali Concilio Primatis, seu Metropolitani, in Concilio nationali, seu provinciali: alia dicitur generalis quoad delicta, & quoad personas, ut cùm Præses inquirit in sua provincia reos diversorum delictorum, *leg. congruit, ff. de officio Præsid.* vel generalis, quoad personas criminosas; specialis verò quoad delictum, ut cùm judex inquirit super homicidio, furto, aut simili delicto speciali, *leg. 3. §. si tibi judicium, ff. de condict. ob turp.* seu generalis quoad delicta, specialis quoad personas, ut in præsenti textu, quando visitator inquirit in certa Ecclesia ad investigandum aliquod delictum; seu specialis, tam quoad delicta, quàm quoad personas, ut cùm de certo, & speciali delicto Præses inquirit contra limitatam, & certam personam, juxta textus *in leg. ea quidem, Cod. de accusat. leg. 2. §. publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* prosequuntur Amadeus *in tract. de syndicatu, ex num. 6.*

Maranta *de ordine judic.6 part. tit. 1. de inquisit.* Gregor. Lopez *in proœmio, tit.17. part.3.* Pax *in praxi, p.1. num 7.* & *5. p. cap.1. num.1.* D. Joannes Vela *de modo proced. cap.3. num.2.* Farinac. *tom.1. praxis crimin. tit. de inquisit. quæst. 1.num.4.* Mocla *in empor. tit. 2.quæst.3. num.45.* Pereyra *de manu Regia, p.1. cap.10. à num. 20.* & *2. p. cap.56. à num.9.* Gutierrez *de delictis lib.1.cap.1.* Fragoso *p.1. de regim.lib.3. disp.12. §.6.* Omnes tamen suprà relatæ inquisitiones ad duas frequenter reducuntur species, generalem scilicet, & specialem: generalis est in qua ad investiganda delicta, & eorum reos, in genere agitur, de qua *in d. leg. congruit, cap. placuit 12. 10. quæst.1, cap.1. cap. irrefragabili, de offi .ordin. cap. sicut olim 25. hoc tit. cap.1. §. sanè, de censib. lib.6.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 4.* quæ apud nos lege Regiâ prohibita est, *l. 1. 2. & 4. tit.1. lib.8. recopil. l 8. tit.12. eod. libro*: sive etiam ad inquirendos criminosos, cùm de delicto constat, *l. idem 4. §. ult. ff. de condict. ob turp. caus. l. civile 5. Cod. de furtis.* Specialis verò est quæ fit contra aliquem, vel aliquos specialiter nominatos super certo crimine, quod commissum fuisse constat. Docuerunt D. Joseph. Vela *in cap.1. de offic. Ordin. p.2. num.163.* Sanchez *lib. 6. consil. cap. 3. dub. 16.* Landmeter. *lib.2. de veteri monach. cap. 18.* Pichardus *in manuduct. ad prax. p.3. §.2.* Inter inquisitionem autem generalem, & specialem magnum versatur discrimen; nam in generali non est necessaria infamia præcedens, sed potest judex ex officio absque accusatore, vel denunciatore inquirere, an sciant de aliquibus delictis, & criminum reis, de quibus possint secundùm jus denunciare, aut testificari: in inquisitione verò speciali omninò desideratur infamia, vel ut vehemens aliqua suspicio præcedat, qualis ex generali inquisitione oriri solet, *cap. qualiter 17. & 24. hoc tit. cap. licèt Heli, de simonia*, latè probat Valenzuela *consil.161. ex num. 20.* quia cùm in hoc judicio non adsit verus accusator, necesse est ut intercedat aliquid, saltem quod in ejus locum subrogetur, nempe fama, quæ loco accusatoris habetur, *d. cap. qualiter 17.* ibi: *Non tanquam idem sit accusator, & judex; sed quasi denunciante famâ, vel deferente clamore, judicium peragatur.* Mancinus *lib.2. genial. cap.103.* propter scandalum enim ex tali diffamatione resultans totus populus videtur accusare, argumento capitis *Presbyter, cap. si à plebe 13. cap. si mala fama 16. 2. q.4.* D. Thomas *2. 2. quæst.68. art.3.* Sotus *de tegend. secret. memb.2. cap.6.* Acuña *in cap. de Petro, 47. dist.* Guazinus *in defens. reor. defens. 9. cap.1.* Certos tamen casus, in quibus nec hæc diffamatio necessaria est, refert Sanchez *d. cap.3. dub.19. per totum*; & quænam argumenta sufficiant ad hanc diffamationem, explicant Fachineus *lib.9. controvers. cap.15.* Paz *in d. l.50. stili*, Gutier. *de delictis, d. quæst.1.*

11. Traditur decidendi ratio.

Hia suppositis apparet tatio præsentis assertionis; nam cùm in hoc inquisitionis judicio procedat judex ex officio proprio virtute diffamationis, non verò ad petitionem partis, poterit pro arbitrio augere, vel minuere pœnam impositam pro tali delicto: & cùm hoc judicium sit extraordinarium, *cap. quoniam, de probat.* Beroius *in rubric. de judiciis, n.54.* Decius ibi, *n.7.* Bossius *in praxi, tit. de inquisit. n.16.* utpote in quo non adest accusator proprius, qui agat, testesque ante litis contestationem recipiantur, contra dicta *in cap.1. ut lite non contest.* & alia extra ordinem judiciorum adhibeantur, meritò ei extraordinaria pœna imponenda est pro arbitrio judicis. Hodie tamen cùm adeo judicium hoc per inquisitionem usitatum sit, ut penè ordinarium ratione consuetudinis dici possit, imponitur pœna ordinaria etiam à judice procedente per viam inquisitionis, ac si procedat interpellatus ab accusatore, ut notat Anguianus *de legibus lib.2. cap.6. num.fin.*

12. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, judicem in causa criminali, ubi adest accusator, & ordinario modo proceditur, non habere arbitrium, seu facultatem augendi, minuendive pœnam delicto impositam; at verò in præsenti agimus de judicio extraordinario, in quo judex extra ordinem procedit: quo casu non ordinaria pœna, sed extraordinaria imponenda est, juxta suprà tradita. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, deductum ex *d. leg. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. leg. 2. Cod. de abolit.* cum aliis: pro cujus solutione Abbas *hic num.8.* Felinus *n.3.* quos refert, & sequitur Tiraq. *de pœn. temper. caus.53. n.2.* discrimen assignarunt inter jus canonicum, & civile, ut hoc cùm sit gratiâ, & misericordiâ plenum, finemque tantùm supernaturalem intendat, mitiores & leviores pœnas semper injungat, quoties sine accusatore proceditur, & negotium criminale per viam inquisitionis agitatur; jus verò civile, utpote strictius, & profanum, eandem ordinariam infligendam pœnam esse decrevit, sive procedatur per inquisitionem, sive per accusationem. Sed meritò eos refellit Anguianus *lib.2. de legibus, cap.6. num 8.* nam æquè hoc judicium inquisitionis extraordinarium est jure canonico, ac jure civili; unde si jure Pontificio attento, quia in eo judicio extraordinariè proceditur sine accusatore, pœna extraordinaria imponitur, etiam jure civili, quia extraordinariè per inquisitionem judex cognoscit, extraordinariæ pœnæ locus esse debet. Quare hac sententiâ omissâ dicendum est, nullum in hac parte versari discrimen inter jus canonicum, & civile; & ut difficultati satisfaciamus, textus in ea adducti sigillatim explicandi sunt; non enim obstat textus *in d. l.2. §. ex publico*; nam in eo Vlpianus tantùm refert Imperatorem Severum damnasse Claudium Equitem illustrem pœnâ lenocinii, quia uxorem in adulterio deprehensam retinuerat; non tamen exprimitur, an pœnâ ordinariâ, vel extraordinariâ; immò facilè ex ipsa facti serie deducitur, pœnâ extraordinariâ ipsum affectum fuisse, ut notavit Anguianus suprà, *num.24.* Similiter dum in *l. 1. Cod. de abolit.* in judicio extraordinario competens pœna injungi præcipitur, per pœnam competentem satis innuitur, non ordinariam, sed extraordinariam imponendam esse. Nec etiam obstat dicta lex *4. C. de sepulchro viol.* nam facilè ex illis verbis, *quæ penè priscæ severitati accedit*, apertè deducitur, pœnam ibi impositam, non esse ordinariam & propriam criminis sepulchri violati, sed potiùs illi accedere. Nec etiam obstat textus *in d. l. ordo 8.* nam in eo Paulus non agit de judicio inquisitionis, sed tantùm asserit delicta esse punienda, etsi extraordinariè probentur, hoc est abrogatis scrupulosis formulis judiciorum, quia eo tempore jam omnia judicia extraordinaria erant. Nec obstat aliud augmentum dubitandi rationis, deductum ex præsenti textu, cui ut satisfaciat Anguianus *d. cap.6. num. penult.* ex Abbate, & Innoc. in præsenti, affirmat ea verba, *sicut in accusationis judicio*, esse accipienda de modo procedendi in illis casibus, videlicet ut processus formetur, sicut cùm proceditur per viam accusationis; non verò quia ibi affirmet Pontifex, pœnam esse infligendam cùm proceditur per accusationem, ac si per inquisitionem procederetur. Verùm hæc solutio satis refellitur ex ipso dubio, cui satisfacere intendebat Pontifex; consultus enim Innocentius fuerat, an in delictis, quæ per inquisitionem claruerant, imponenda esset pœna extraordinaria; & tunc respondet

sub

ſub ea diſtinctione, ut in caſibus homicidii, & ſimoniæ eadem pœna imponatur, ac infligitur cùm per accuſationem proceditur; in aliis verò delictis poſſe judicem pœnas pro arbitrio moderari: quare eâ ſententiâ omiſsâ, verius dicendum eſt, quod licet cùm proceditur per inquiſitionem, imponenda ſit pœna extraordinaria; tamen cùm delictum commiſſum fuit homicidium, vel ſimonia, ordinaria imponenda eſt. Ratio hujus diſcriminis ex eo provenit, nam in his duobus delictis pœna ſuſpenſionis ipſo jure incurritur, ita ut neceſſaria ſit ſententia declaratoria ut beneficium pro vacante habeatur, ut probat Suarez *ubi ſuprà*; tamen ipſo jure reus ſuſpenditur ab officio, & pœnam in utroque delicto incurrit, adeo ut ſi poſtea pœnituerit, nihilominus Miſſam celebrare non poſſit, ut de homicida probatur *in cap. fin. de tempor. ordin. cap. ſicut dignum, de homicid. cap. in quibuſdam, de pœnis, cap. miror, 50. diſtinct.* de ſimoniaco *in cap. accuſatum 4. cap. quotiens 5. de ſimon.* Unde cùm in eis caſibus, ſive procedatur per accuſationem, ſive per inquiſitionem, vel ſententia tantùm ſit declaratoria pœnæ incurſæ ob homicidium, vel ob ſimoniam; ideo judex nullam habet facultatem moderandi, minuendive pœnam jam incurſam, ut docuit Luna, & Arellanus *lib. 5. ſingul. animadv. 1.* Nec tunc obſtat capit *dilectus 30. de ſimon.* ubi delictum ſimoniæ diverſo modo punitur, ſi per inquiſitionem, ac ſi per accuſationem in judicium deducatur, nam ejus veram interpretationem dabimus in ejus commentario.

13. Exponitur cap. 2. de confessis. Ex qua doctrina exponendus eſt textus *in cap. 2. de confeſſis*, qui contra præſentem aſſertionem communiter expendi ſolet. In ejus ſpecie Canonicus Bethlehemitanus, qui ſimoniam perpetraverat, abſque accuſatore, & extraordinariè detectus punitur pœnâ ordinariâ ſimoniaci: igitur quia in judicio extraordinario inquiſitionis pœna ordinaria imponenda eſt. Pro cujus textus expoſitione varia adduxit Anguianus *d. lib. 2. de legibus, cap. 6. n. 22.* quibus omiſſis dicendum eſt, quod cùm delictum, quod in eo textu incidenter claruerat, eſſet ſimonia, & in hoc delicto, etſi per inquiſitionem procedatur, imponenda ſit pœna ordinaria, juxta ſuprà tradita, & docent Hallier. *de ſacris elect. ſect. 7. art. 3. § 4.* Beroius *in cap. qualiter 24. num. 53 hoc tit.* ideò in ea ſpecie pœna ordinaria imponitur, ſeu potiùs declaratur, pœnam ſuſpenſionis ab officio, & depoſitionis à beneficio ipſum Canonicum contraxiſſe. Accedit quod in eo textu proceſſum fuit per viam notorii, mediante confeſſione in jure facta, unde neceſſariò imponenda erat pœna ordinaria, ut *in cap. tua, de pœnis, cap. cùm non ab homine, de judiciis.*

Secundò opponi ſolet præſenti aſſertioni textus *in cap. fin. de celebratione Miſſar.* ubi cùm per inquiſitionem ageretur contra clericum, & conſtaſſet ipſum in pane fermentato, & ſcypho ligneo, ſine igne, & aqua celebraſſe, deponitur ab officio, & beneficio: quâ pœnâ afficiendus erat, ſi per accuſationem in judicium deferretur: igitur quia cum proceditur per modum inquiſitionis, mitior pœna imponenda eſt. Cui difficultati communiter reſpondetur, in eo textu presbyterum ipſum crimen illud confeſſum fuiſſe in judicio, & ita ob propriam confeſſionem in judicio factam pœnâ ordinariâ ipſum affici: ita Beroius *in d. cap. qualiter 24. n. 54.* Sed hæc ſolutio facilè convincitur ex eo, nam etſi clericus in ea ſpecie fateretur delictum, tamen per modum inquiſitionis procedebatur; unde juxta præſentem textum pœna ordinaria imponenda non erat. Quare eâ ſolutione omiſsâ, & aliâ Beroii, qui depoſitionem illam accipit pro depoſitione non ab ordine ſacro, ſed ab officio eccleſiaſtico, dicendum eſt, pro criminibus à presbytero in ea ſpecie admiſſis, non unam pœnam, ſed varias à jure conſtitutas eſſe, ut ex canonibus in ejus commentario congeſtis apparet: unde Summus Pontifex, ut eum debitè puniret pro tantis exceſſibus ex malitia, vel nimia ignorantia admiſſis, eum deponendum eſſe ab officio, & beneficio juſſit, quia Pontifex poteſt illam, vel aliam majorem pœnam imponere, *cap. 1. 81. diſtinct.* 14. Explicatur cap. final. de celebrat. Missarum.

15. Exponitur cap. ex tuarum, de excessib. Prælator. Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. ex tuarum, de exceſſ. Prælat.* ubi cùm per viam inquiſitionis procederetur contra Epiſcopum, eo quòd furem ſuſpendere juſſiſſet, indictâ illi priùs purgatione vulgari ferri candentis, ait Pontifex, quod cùm ita graviter deliquerit, officio illum eſſe privandum; & quia ſine officio beneficium retineri non poteſt, ipſum ab officio eſſe removendum. Ex quo textu deducitur, quod etiam cùm proceditur per inquiſitionem, pœna ordinaria imponenda eſt; ſiquidem eo caſu ob ſuſpenſionem furis eadem pœna erat afficiendus Epiſcopus, ex traditis *in cap. ſententiam, ne cleric. vel monach.* Sed ejus textus vera ratio ex præſenti textu & ſuprà traditis provenit; nam cùm in eo textu agatur de pœna homicidii ob defectum levitatis admiſſi, propter quod etiam pœnitentiâ factâ, Epiſcopus non poterat retinere officium; ideo docet Pontifex pœnam ordinariam locum habere, & ipſum Epiſcopum ab officio ſuſpenſum, etiam ab Epiſcopatu eſſe amovendum, cùm eo caſu etiam pœnitentiâ factâ ſemper Epiſcopus maneret irregularis, & per conſequens cùm celebrare non poſſet, nec Epiſcopatum retinere valebat.

CAPUT XXII.

a *Silvanectenſi Epiſcopo, & Abbati* b *Latiniacenſi, Pariſienſis Diæceſis, & Decano Silvanectenſi.*

AD petitionem Vualteri quondam monaſterii *c* Corbeienſis Abbatis, dilecto filio Magiſtro Scholarum, & Magiſtris R. de *d* Corzon, & P. Canonicis *e* Noviomenſibus ejuſdem loci, à nobis dudum correctione commiſſa, ipſi bis ad idem monaſterium accedentes, quibuſdam correctis, ibidem nonnulla, quæ ſtatuenda fuerant, ſtatuerunt, inquiſitionis inſtantiam quorundam impediente malitiâ retardando. Ad quorum contumaciam reprimendam ſæculare intendebant brachium *f* invocare. Verùm dilectus filius noſter G. *g* ſanctæ Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis, tunc Apoſtolicæ Sedis Legatus, interim ad idem veniens monaſterium, ſupradicto Vualtero præſente, nec reclamante, ſuper ſtatu monaſterii memorati cœpit inquirere diligenter:

genter; & cùm inquisitione finitâ prædictum Vv. Parisios evocasset, propositurum contra inquisitionem eandem, si quid rationabiliter duceret proponendum, idem Vv. præsentiam ejus adiens allegavit, quod in monasterii correctione procedere non valebat, quæ prædictis judicibus priùs fuerat auctoritate nostrâ commissa: & Cardinalem ipsum ex justis causis se asserens habere suspectum, vocem ad nos appellationis emisit. Porrò Cardinalis inspectis his, quæ probata fuerant contra eum, de consilio peritorum ipsum amovit à regimine Abbatiæ, dando *h* fratribus ejusdem loci liberam facultatem alium eligendi. Qui dilectum filium Joannem Abbatem Corbeiensem, tunc Priorem de *i* Argentolio, virum providum, & honestum elegerunt concorditer in Abbatem. Cùm autem dictus Vv. postmodùm ad Sedem Apostolicam accessisset, asserens se per Cardinalem ipsum quorundam falsis suggestionibus circumventum, ab Abbatia sine rationabili causa remotum: Nos ejusdem cœnobii tranquillitati paternâ solicitudine providere volentes, venerabilibus fratribus nostris *j* Archiepiscopo Rhemensi, & *k* Atrebatensi Episcopo dedimus in mandatis, ut ad *l* compositionem inter eundem Vv. & substitutum ei, darent studium & operam efficacem. Alioquin tam per jamdictum Legatum, quàm per alios inquirerent diligentiùs veritatem, & eam nobis usque ad Festum S. Remigii proximò tunc venturum, fideliter intimarent, ut per eorum relationem certiores effecti, procederemus in eodem negotio prout procedendum utiliùs videremus. Qui cùm super reformatione pacis proficere nequivissent, sicut ex litteris eorum accepimus, processerunt ad inquirendum super præmissis omnibus veritatem, testibus ab utraque parte receptis; & ea quæ tam per se, quàm per Cardinalis inquisitionem invenerant, nobis sub sigillis propriis transmiserunt. Nuper autem præfatis Vv. atque I. in nostra propter hoc præsentia constitutis, idem Vv. quod à Legato post appellationem ad nos interpositam factum fuerat, petiit revocari, allegans quod cùm correctio monasterii fuerit judicibus memoratis injuncta, & ipsi quibusdam correctis, & nonnullis statutis ibidem, aliorum correctionem ex causa duxerint rationabili differendam, Cardinalis interim de jure non potuit procedere ad eandem, cùm generale mandatum non *m* deroget speciali. Ad quod fuit ex adverso responsum, quod cùm Vv. præsente, nec reclamante, ad inquisitionem processerit Cardinalis, idem Vv. videtur in hoc tacitè consensisse, ut inquisitione factâ corrigeret Cardinalis, quæ corrigenda videret. Contra quod idem Vv. taliter proponebat, quod licèt statim ut cœpit inquirere Cardinalis, non duxerit reclamandum, credens eum nolle procedere contra ipsum, sed absque sui gravamine aliquid in Ecclesia utiliter ordinare; postquam tamen evocatus ab ipso cognovit, quod adversus eum procedere intendebat, ejus declinavit examen, ad nostram audientiam appellando. Proposuit insuper pars adversa, quod cùm prædicti judices omisissent in monasterii correctione procedere, & periculum traheret ad se mora, Cardinalis ipse, ad quem spectabat ex injuncto sibi legationis officio cura ejus, ad reformationem ipsius loci interponere potuit partes suas. Cùm enim secundùm juris civilis auctoritatem, in illis etiam casibus, in quibus solennis ordo judiciarius observatur, in criminali causa *n* ultra biennium à contestatione litis non sit ejus instantia protrahenda; & nos *o* quoque consulti, quamdiu delegatus à nobis, qui sententiam tulerat, jurisdictionem suam interponere valeat, ut sententiæ pareatur, respondisse noscamur, quod usque ad annum integrum jurisdictionem sibi commissam ad exequendum sententiam valeat exercere: dictis judicibus differentibus in correctione procedere, cùm jam decem & septem essent menses elapsi, ex quo noscuntur mandatum Apostolicum recepisse, ac de criminibus inquirere, licèt non criminaliter ageretur, correctioni non immeritò Cardin. insistere potuit memoratæ. Sed ad hoc altera pars respondit, quod hoc colorem excusationis haberet, si prædicti judices à Legato commoniti ad correctionem procedere neglexissent. In quo casu eorum fortè defectus per diligentiam potuisset Legati suppleri, sicut de Metropolitano in canonibus legitur, quod tunc demùm ea potest facere, quæ ad Suffraganeos pertinent, cùm illa Suffraganei *p* negligunt adimplere. His igitur, & aliis quæ utraque pars proponere curavit, auditis, & inquisitione utraque, Cardinalis videlicet, & Archiepiscopi, & Episcopi prædictorum diligenter inspectâ, intelleximus ex depositionibus juratorum, quod cùm tempore promotionis ipsius Vv. octo millium librarum monasterium gravaretur, & non multo tempore pòst idem debitum usque ad duo millia librarum fuerit diminutum, nunc tamen usque ad sex millium librarum summam excrevit; cùm sicut priùs contigerat, de proventibus monasterii debitum potiùs diminui debuerit, quàm augeri, nisi Rectoris incuria obstitisset. Et quamvis ad excusationem suam proposuerit idem Vv. quod propter expensas factas in causa, quam contra Cluniacense monasterium habuit, in qua quendam Prioratum evicit, idem fuerat

debitum

debitum augmentatum; fuit tamen ei ex adverso responsum, quod propter expensas illas debitum interim augmentari non debuit, cùm propter hoc possessiones quasdam ejusdem obligaverit Prioratus, maximè cùm in ejusdem prosecutione negotii vix expensæ fuerint mille libræ. Adjecit etiam dictus Vv. quod occasione cujusdam domus, quam in villa Corbeiæ de novo construxerat, debitum supradictum excrevit. Ad quod pars adversa respondit, quod ex proventibus monasterii expensas hujusmodi facere potuit absque onere debitorum; præsertim cùm propter hoc non modicum auxilium à q Burgensibus fuerit eidem impensum. Præterea cùm ex confessione ipsius constiterit, quod in Capitulo præstiterat juramentum, ne debitum de novo contraheret: ac postea contraxerit debitum, contra juramentum proprium veniendo, sicut testes deponunt, argui de perjurio videbatur. Ad quod idem Vv. hoc modo respondit, quod etsi primò hujusmodi præstiterit juramentum, postea tamen quoddam factum fuit in Capitulo constitutum, per quod juramentum ipsum extitit relaxatum. Sed contra hoc pars altera replicavit, quia cùm non constiterit, quod per tale statutum revocatum fuerit juramentum, & appareat eundem Vv. non solummodo juramentum de debito non contrahendo præstitisse, sed venisse postea contra illud; manifestè liquebat, ipsum reatum perjurii incurrisse: sed & ipsius insufficientia & negligentia dissoluta videbantur manifestè probari. Et quanquam aliqui testium eum, quantùm in se, dixerint esse bonum, nulli tamen deposuerunt expressè, quod utilis esset ejus provisio monasterio sæpedicto. Cùm ergo nobis de talibus fuerit sufficiens in tali negotio facta fides, propter quæ præfatus Vv. erat meritò amovendus; etsi restituendus foret propter judiciarium ordinem non servatum, ob causas tamen prædictas ipsum providimus manere privatum regimine Abbatiæ; Joannem nihilominus supradictum, quem pro eo, quod præfato Vv. propter juris ordinem non servatum quodammodo inordinatè remoto, intelleximus ob eandem causam per consequentiam minùs legitimè substitutum, per sententiam amoventes: quem quia non propter personæ vitium, vel defectum, sed propter juris r solennitatem, sicut præmissum est, prætermissam amovimus, ipsum postmodùm restituimus in Abbatem: & memorato Vv. in loco, qui dicitur Guidoe, cum pertinentiis suis in Imperio constitutis, jussimus provideri. Ita videlicet, quod ibi cum uno Corbeiensi monacho commoretur, & censum quinque marcharum ad pondus Coloniense, in festo Purificationis Beatæ Virginis, Abbati & successoribus suis annuatim persolvat: & personatibus, ac Ecclesiis ejusdem Ballivæ, jamdicti Abbatis & successorum suorum donationi liberæ reservatis, eisdem fidelitates, & homagia liberorum hominum eorundem locorum debeant exhiberi. Ac in juramento fidelitatis, quod eisdem fuerit præstitum, exprimetur, quod iidem homines supradictum Vv. super suæ provisionis proventibus nullatenus damnificare præsumant, ita videlicet, quod & ipse Vv. super indemnitate prædictæ Ballivæ, ne ipsam dilapidet, corporale præbeat juramentum. Si quid autem post sententiam nostram super utriusque amotione prolatam, circa electionem Abbatis, quam in prolatione ipsius sententiæ nostræ duximus providentiæ reservandam, à Corbeiensibus monachis, vel quolibet alio, in ejusdem Abbatis præjudicium fuerit attentatum, id decernimus non valere. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod à nobis est pro ipsius Monasterii utilitate provisum, faciatis appellatione remotâ inviolabiliter observari, corrigentes circa Priorem, & Monachos, & Prioratus Monasterii memorati, cum consilio Abbatis ipsius, quæ secundùm Deum, & B. Benedicti regulam fuerint corrigenda: & statuentes ibidem quod regulare fuerit, & honestum: contradictores, si qui fuerint, vel rebelles, per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compescendo. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm ea nihilominus exequantur. Datum Laterani VII. Kal. Martii, Pontificatus nostri anno tertiodecimo.

NOTÆ.

1. a *Sylvanectensi.*] Ita restituo inscriptionem, & integram epistolam ex epistolis Innocentii III. editis à Bosquero *lib. 1. regestr. 13. epist. 1.* Sylvanectensis civitas Galliæ ita dicta à Sylva Regia, quæ illam olim circumdabat, habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Rhemensis, cui sanctus Dionysius Areopagita sanctum Regulum ejus discipulum primum Episcopum designavit: notatur *in cap. ex parte, de rescriptis.* In præsenti rescribit Innocentius Gaufrido ejus Præsuli 51. de quo hæc Rigordus ad annum 1213. *Gaufridus Sylvanectensis Episcopus sentiens se tam ætate, quàm corpulentiâ ponderosâ insufficientem oneri, quod jam per triginta annos portaverat, impetratâ à summo Pontifice, sicut in jure cautum est, licentiâ, renunciavit Episcopatui, & transtulit se ad monachos Caroli loci Cisterc. Ordinis.*

b *Latiniacensi.*] Latiniacum percelebre monasterium 2.

ſterium eſt Ordinis D. Benedicti, in diœceſi Pariſienſi, conſtructum à ſancto Furſeo ejus primo Abbate anno Christi 648. exemptum ab omni juriſdictione, immediatè paret Romano Pontifici, & ejus Abbas Dynaſts dicitur, ut referunt Yepes *tom. 2. Chron. D. Benedicti, anno 648. cap. 8.* Chopinus *lib. 1. de ſacr. Pol. tit. 4. num. 17.* Cartham fundationis referunt Sarmath. *tom. 4. Gallia Chriſt. verbo Latiniacum.*

3. c *Corbeienſe.*] Duplex eſt monaſterium Corbeienſe Ordinis D. Benedicti: aliud novum in Saxonia, de quo egi *in cap. cùm venerabilis, de conſtit.* aliud vetus in Francia, in diœceſi Ambianenſi, fundatum à ſancta Batilde vidua Clodovei II. Chriſtianiſſimi Regis, ſub titulo Sanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli, dictum Corbeienſe à pago, in quo ædificatum fuit: olim opulentiſſimum fuerat, & ab omni juriſdictione exemptum per noſtrum Innocentium III. cujus exemptionis litteras refert Yepes *tom. 2. Chron. D. Benedicti, in appendice,* qui plura de eodem monaſterio adducit *anno 662.*

d *R. de Corzon.*] Robertus videlicet, qui Canonicus Pariſienſis, creatus fuit Cardinalis tituli ſancti Stephani in Cœlio monte, ut conſtat ex epiſtola 150. Innoc. III. *lib... regeſtr. 13.*

e *Noviomenſibus.*] De Nuviomenſi Belgarum diœceſi egi *in cap. 1. de delictis puer.*

f *Invocare.*] Juxta tradita *in cap. 1. de offi. judic.*

4. g *G. ſancta Maria in Porticu.*] Hic eſt Guallus, de quo Rigordus in vita Philippi Auguſti, anno 1208. ait: *Innocentius Papa III. miſit Legatum in Franciam Guallum ſancta Maria in Porticu Diaconum Cardinalem, juris peritum, bonis moribus ornatum, omnium Eccleſiarum viſitatorem diligentiſſimum.* Poſtea fuit creatus presbyter Cardinalis tituli ſancti Martini, ut notavit Boſquetus *in præſenti.*

h *Fratribus ejuſdem loci.*] Quibus competebat electio Abbatis ipſius monaſterii, ut conſtat ex epiſtola Nicolai Pontificis, quam refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, in appendice.*

i *Argentolii.*] De quo Prioratu egi *in cap. 1. de exceptionibus.*

j *Archiepiſcopo.*] Guidoni videlicet. De Rhemenſi Metropoli nonnulla notavi *in cap. 5. de appellat.*

k *Atrebatenſi.*] Rodulfo videlicet, de quo, & ea diœceſi egi *in cap. 13. de arbitris.*

l *Compoſitionem.*] Ad quam non ſolùm judices eccleſiaſtici partes debent inducere, verùm & aliquando cogere, ut *in cap. 16. de electione*, ubi probavi.

m *Non deroget ſpeciali.*] *Cap. ſtuduiſti 8. de offi. delegat.* immò è contrà ſpeciale derogat generali, ut probavi *in cap. 1. de reſcript.*

n *Ultra biennium.*] Ut probavi *in cap. de cauſis 4. de offic. deleg.*

o *Nos quoque conſulti.*] *In cap. quærenti 26. de offic. deleg.*

p *Negligunt adimplere.*] Juxta tradita *in cap. Paſtoralis, de offic. Ordin.*

q *Burgenſibus.*] Burgenſes qui dicantur, expoſui *in cap. Abbas, de his quæ vi, metuſve cauſâ fiunt.*

r *Propter juris ſolennitatem.*] Et ita rectè poterat iterum eligi, juxta tradita *in cap. ſuper eo, de elect.*

COMMENTARIUM.

CUm de hujus textus integra parum curaſſent 5.
repetentes, varia, & prorſus aliena ab Innocentii mente in præſenti docuerunt, illudque eis præcipuè in hac Decretali difficile viſum eſt, quomodo videlicet Pontifex, qui tenetur ordinem judiciorum ſervare, *cap. in cauſis 19. de re judic.* confirmavit ſententiam privationis Abbatis Corbeienſis, impoſitæ à Cardinali Legato, judiciario ordine non ſervato: & etiam confirmavit electionem Joannis, qui non potuit in locum Vv. ſubſtitui, ſi ille dejectus fuit juris ordine prætermiſſo. Quod autem juris ordo ſervatus non fuit, patet; nam Cardinalis Legatus, de quo in hoc textu, non erat judex competens ad depoſitionem Abbatis. Primò, quia inquiſitio fuerat ſpecialiter commiſſa Canonicis Noviodun. unde Legatus in ea procedere non potuit, *ex cap. ſtuduiſti 8. de offic. deleg.* Secundò, quia fuerat tanquam ſuſpectus recuſatus, & ſimul appellatio ab eodem interpoſita, ob quas cauſas ſuſpenditur judicis poteſtas, *cap. ſi quis 4. de foro compet. cap. cùm ſpeciali 61. in princip. de appellat.* Ex actis verò coram judice incompetenti non poteſt ferri ſententia per alium judicem, ad quem cauſæ cognitio pertinet, *cap. at ſi clerici, de judiciis.* Cui difficultati ut ſatisfaciant Gloſſa *in præſenti, verbo Providimus,* Anania *n. 8.* Pereyra *de manu reg. part. 1. cap. 4. n. 7.* docent Pontificem de plenitudine poteſtatis poſſe judicare ſolâ veritate attentâ, & omiſſo judiciorum ordine. Sed hæc ſententia convincitur tum *ex d. cap. in cauſis,* tum quia Princeps non debet judiciorum ordinem prætermittere, & eorum ſolennitatem relaxare, niſi ex juſta & neceſſaria cauſa. Butrius *in præſenti, n. 24.* docet ſententiam Innocentii in præſenti juſtificari ex actis geſtis ante recuſationem, & appellationem. Sed hæc ſententia præterquam quod divinatoria eſt, convincitur, quia per præventionem factam à judicibus delegatis incompetens effectus fuit Cardinalis Legatus; & ideo de cauſa agnoſcens juris ordinem prætermiſit, *l. juris ordinem, Cod. de juriſdict.* Quare his omiſſis ſententiis dicendum eſt, Innocentium in præſenti caſu judiciarium ordinem ſervaſſe, & per legitimos tramites approbaſſe ſententiam privationis, quam tulerat Cardinalis Legatus, quia in ipſa inſtantia appellationis coram ipſo fides facta fuit criminum, & exceſſuum, quæ coram Cardinali objecta, & probata fuerant contra Abbatem ſpoliatum, ut conſtat ex verſiculo *cùm igitur,* hujus textus. Unde non imponitur pœna privationis, nec confirmatur electio ſecundi Abbatis, propter acta geſta prætermiſſo judiciorum ordine, ſed propter acta legitimè ordinata in inſtantia appellationis: quam praxim agnoverunt, & probarunt Bartol. *in l. 1. n. 12. Cod. quando provocare,* Alex. *lib. 6. conſil. 181. n. 14* Valaſcus *de part. cap. 39. n. 74.* & eadem ratione, ſicut confirmatur ab Innocentio depoſitio prioris Abbatis, ita etiam approbatur nova electio ſecundi; quia licèt in principio ordinatè facta fuiſſet, prætermiſſo legitimo judiciorum ordine; tamen in plenario appellationis judicio Pontifex ex novis actis depoſitionem unius, & electionem alterius confirmavit.

C A P U T XXIII.

a Innoc. III. *In regiſtro.*

ACcedens ad præſentiam noſtram G. *b* nepos quondam Subd. n. H. ſuâ nobis queſtione monſtravit, quod cùm dil. fil. noſter H. Subd. apud Sed. Ap. viam univerſæ

verſæ

versæ carnis ingressus fuisset, præbendam, qnam decedens habuerat in Ecclesia *c* Crem. ei duximus *d* conferendam, ven. f. n. H. Episcopo & dilectis f. Capitulo Ecclesiæ Cremon. injungentes ut eum in fratrem reciperent, & tam *e* stallum in Choro, quàm locum in Capitulo, & præbendam eandem ipsi sine difficultate aliqua assignarent: tibi etiam, fili Archid. & dil. fil. Præposito sanctæ Agathæ dedimus in mandatis, ut si Episcopus, & Canonici mandatum Ap. non implerent, vos illud sublato appellationis obstaculo exequi curaretis, contradictores per censuras ecclesiasticas appellatione remotâ compescentes. Cúmque tu, & idem Præpositus, sicut ex litteris vestris accepimus, monuissetis Episcopum, & Canonicos Cremon. ad mandatum Ap. exequendum, ipsi asseruerunt nostras litteras per veri suppressionem obtentas, cùm vivente adhuc Subd. prædicto, filium cujusdam nobilis civis Crem. in Canonicum recepissent, & promisissent proximam præbendam vacaturam. Adjecerunt etiam, quod ante receptionem litterarum nostrarum nuntium suum ad Sed. Ap. destinarunt; & ideo ne procederetis ulteriùs, ad audientiam nostram appellarunt. Juvenis etiam, cui per Episcopum, & Canonicos eadem fuerat præbenda concessa, duxit ad audientiam nostram proclamandum, unde vos non processistis ulteriùs, sed quæ acta fuerant, per vestras nobis litteras intimastis. Igitur petebat memoratus G. ut ex eo, quod Canonici contra *f* Later. Concil. fecerant, impediri non pateremur nostræ concessionis effectum, sed præbendam ipsam faceremus eum pacificè possidere, quæ si fuisset etiam juveni memorato concessa, debebat tamen nostra concessio, quæ præcesserat, prævalere. Verùm dil. fil. Bonus Joannes prædictorum Canonicorum & Episcopi nuntius, proposuit, quod priùs quàm ad eos mandatum Ap. emanasset, præbendam ipsam juveni concesserant memorato; & subjunxit, quod dictus G. super homicidio, & perjurio infamiâ publicâ laborabat: unde non solùm admittendus non erat ad Crem. Ecclesiam, sed ejiciendus potiùs, etiam dum fuisset *g* admissus. Episcopus quoque per suas nobis litteras intimavit, qund cùm pro eodem G. litteras Ap receprisset, ei consuluit, ut etsi conscientiâ salvâ posset, tamen saltem de perjurio & homicidio se purgaret, nisi contra eum appareat *h* legitimus accusator: sed ipse purgationem præstare noluit, nec offerre. Nos igitur attendentes, quod si filius nobilis memorati, sicut Episcopi, & Cannnicorum Crem. & executorum nostrorum litteræ attestabantur, fuit contra Later. Concilium ad proximam vacaturam admissus, ut postmodùm acceperunt, non vacantem, cùm priùs quàm de morte Subd. ad Crem. certus nuntius pervenire potuisset, prædictam præbendam concesserimus prædicto G. d. v. per Ap. sc. mandamus quatenus quod de præmisso juvene factum est, denuntietis irritum & inane, ac nisi præfatus clericus super prædictis criminibus publicè fuerit infamatus, concessionem nostram sibi factam per cens. eccl. ap. rem. executioni mandetis. Demùm si legitimus accusator apparuerit, auditis quæ fuerint hinc inde *i* proposita, etsi prædicta crimina, vel eorum aliquod legitimè fuerint probata, ipsis super eadem præbenda perpetuum silentium ap. postpositâ imponatis. Quod si probare nequiverint, eam sibi auctoritate Ap. confirmetis; si verò contra eum legitimus non apparuerit accusator, si ipse super prædictis criminibus dignoscitur famâ respersus, purgationem ei canonicam indicatis, in qua si fortè defecerit, perpetuum silentium ei imponere curetis: si autem præstiterit ipsam, contradictores ab ejus molestia compescatis, & eos, qui nisi sunt eum impedire, in expensis ipsi legitimis condemnetis.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] In quarta collectione, *sub tit. de concess. prabend. cap.3.* reperitur textus hic, prout in præsenti transcribitur, sub hac inscriptione: *Innoc. III. in regestr.* Sed etsi sedulò legas regestrum epistolarum ipsius Pontificis editum Coloniæ, & correctum à Cardinali Sirlero, & editum à Bosqueto, non reperies præsentem epistolam, quia spectat ad libros regestri, qui adhuc non prodierunt: quare cognosci non potest cui Archidiacono rescribat Pontifex, licèt ex textus serie facilè deducatur, rescribere Archidiacono.

2. b *Nepos.*] Idest filius fratris, qui non prohibetur in beneficio patrui virtute novæ electionis succedere, *cap.2. de arbitris, cap. ex parte, de offic. deleg.* ubi notavi.

c *Cremon.*] De Cremonensi Ecclesia egi *in cap.2. de presb. non bapt.*

d *Conferendum.*] Quia omnia beneficia vacantia in Curia, jam olim conferebantur à Romano Pontifice, ut hodie conferuntur virtute regulæ Cancellariæ, quam exponit Gonzalez *gloss.51. ad regul.8.* 3.

e *Stallum.*] De stallo egi *in cap.2. de renunciat.*

f *Lateran. Concilium.*] Relatum *in cap.2. de concess. prabend.*

g *Admissus.*] Quia tam homicida, quàm perjurus privantur beneficiis jam obtentis, ut probavi *in cap.2. de rescript.*

h *Legitimus accusator.*] Quinam ille sit, exposui *in cap.1. hoc tit.*

i *Proposita.*] Quia in præsenti G. agebat remedio adipiscendæ possessionis; unde hujusmodi exceptiones admittuntur, quia infamatus de his delictis dicebatur, *cap. constitutus, de appel.* 4.

CAPUT XXIV.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

QUaliter, & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum ſubditorum exceſſus, ex auctoritatibus veteris, & novi Teſtamenti colligitur evidenter, ex quibus poſtea proceſſerunt canonicæ ſanctiones, ſicut olim apertè [b] diſtinximus, & nunc ſacri approbatione Concilii confirmamus. Legitur enim in Evangelio, quod villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum ſuum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius, audivit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris amplius villicare. Et in Geneſi Dominus ait: Deſcendam, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint. Ex quibus auctoritatibus manifeſtè probatur, quod non ſolùm cùm ſubditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, ſi per clamorem, & famam ad aures ſuperioris pervenerit, non quidem à [c] malevolis, & maledicis, ſed à providis & honeſtis, non ſemel tantùm, ſed ſæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifeſtat, debet coram Eccleſiæ [d] ſenioribus veritatem diligentiùs perſcrutari, ut (ſi rei popoſcerit qualitas) canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis: non tanquam idem ſit accuſator & judex, ſed quaſi denunciante famâ, vel deferente clamore officii ſui debitum exequatur. Licèt autem hoc ſit obſervandum in ſubditis, diligentiùs tamen eſt obſervandum in Prælatis, qui quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam: & quia non poſſunt omnibus complacere, cùm ex officio ſuo teneantur non ſolùm arguere, ſed etiam increpare; quin etiam interdum ſuſpendere, nonnunquam verò ligare, frequenter odium multorum incurrunt, & inſidias patiuntur. Et ideo ſancti Patres providè ſtatuerunt, ut accuſatio Prælatorum non facilè admittatur, ne concuſſis columnis, corruat ædificium, niſi diligens adhibeatur cautela, per quam non ſolùm falſæ, ſed etiam malignæ criminationi janua præcludatur. Verùm ita voluerunt providere Prælatis, ne criminarentur injuſtè, ut tamen caverent, ne delinquerent inſolenter, contra morbum utrumque invenientes medicinam congruam, videlicet ut criminalis accuſatio, quæ ad diminutionem capitis, id eſt degradationem, intenditur, niſi legitima præcedat inſcriptio, nullatenus admittatur. Sed cùm ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, ut jam clamor aſcendat, qui diutiùs ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, vel ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcrupulo ad inquirendum, & puniendum ejus exceſſus, non ex odii fomite, ſed charitatis procedatur affectu: quatenus ſi fuerit gravis exceſſus, etſi non degradetur ab ordine, ab adminiſtratione tamen amoveatur omninò: quod eſt ſecundùm ſententiam evangelicam à villicatione villicum amoveri, qui non poteſt villicationis ſuæ dignam reddere rationem. Debet igitur eſſe præſens is, [e] contra quem facienda eſt inquiſitio, niſi ſe per [f] contumaciam abſentaverit: & exponenda ſunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi ſeipſum: & non ſolùm dicta, ſed etiam nomina ipſa teſtium ſunt ei (ut quid, & à quo ſit dictum, appareat) [g] publicanda, necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi [i] per exceptionum verò excluſionem, deponendi falſum audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque ſubditorum exceſſus, tantò diligentiùs debet Prælatus aſſurgere, quantò damnabiliùs eorum offenſas defereret incorrectas. Contra quos, ut de notoriis exceſſibus taceatur, etſi tribus modis poſſit procedi, per accuſationem videlicet, denunciationem, & inquiſitionem ipſorum: ut tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne fortè per leve compendium ad grave diſpendium veniatur, ſicut accuſationem legitima debet præcedere [h] inſcriptio, ſic & denunciationem [i] charitativa monitio, & inquiſitionem [k] clamoſa inſinuatio prævenire: illo ſemper adhibito moderamine, ut juxta formam judicii ſententiæ quoque forma dictetur. Hunc tamen ordinem circa regulares perſonas non credimus uſquequaque ſervandum; quæ (cùm cauſa requirit) faciliùs, & liberiùs à ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoveri.

NOTÆ.

1\. a GEnerali.] Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. *cap.* 8. ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

b *Diſtinximus.*] *In cap. qualiter, hoc tit.* ubi extant priora verba hujus textus uſque ad §. *Debet.*

c *Malevolis.*] Quæ diffamatio debet eſſe apud probos & honeſtos viros, *cap. cùm inter* 12. *de purgat. canonic.* Nec tunc obſtat textus *in cap. cùm in juventute* 15. *de præſumpt.* ubi etſi conſtabat diffamationem Epiſcopi à malevolis, & improbis hominibus initium habuiſſe, adhuc ad inquiſitionem contra 2.

ipſum

ipsum processum fuit; quia distinguendum est cum Henrico Boie. *ibi*, & Abbate *num.* 2. inter inquisitionem, quæ fit ad punitionem delicti, ad quam procedi non potest, si diffamatio ab improbis hominibus originem duxit; & inter eam, quæ fit ut cooster, an ipsa diffamatio à malevolis orta fuerit: hæc secunda omni casu fieri potest; prima verò non nisi præcedente diffamatione apud probos viros.

3. d *Senioribus.*] Quamvis potestas inquirendi, corrigendi, & puniendi subditorum excessus primò & principaliter ad Episcopos spectet, illam tamen de jure antiquo soli per se exercere non poterant, sed insimul seniorum, sive clericorum suorum debent consensum, seu consilium adhibere: quod primum statutum legitur in Concil. Carth. 4. *can.* 23. ibi: *Ut Episcopus nullius causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentiâ confirmetur.* Quem retulit Gratianus *in cap. Episcopus*, 15. *q.* 7. quod rectè statuerunt PP. ne quis fortè dum ab uno judicaretur, non auctoritate canonica, sed potiùs tyrannica potestate indiscussus opprimeretur: quam rationem expressit Concil. Hispal. 2. *can.* 6. in illis verbis: *Ut juxta priscorum PP. Synodalem sententiam nullus nostrûm sine Concilii examine quemlibet Presbyterum, vel Diaconum dejicere audeat; nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant.* Extat *in cap.* 1. 15. *quæst.* 7. Quid autem per illa verba, *absque præsentia suorum clericorum*, in Concil. Carthag. significetur, exponendum est. Duarenus *lib.* 1. *de sacris*, *cap.* 12. existimavit, clericorum nomine Episcopos comprehendi, qui Synodi causâ quotannis convocabantur, juxta tradita suprà *in cap. sicut olim.* Sed verius credo, per illa verba Capitulum, seu Canonicos ipsius Ecclesiæ significari: quod mihi probat D. Hieronymus *ad Rusticum*, cujus fragmentum extat *in cap. Ecclesia*, 16. *quæst.* 1. ubi de Capitulo, seu Canonicis agens, presbyteros suos vocat, quemadmodum & Concilium Carthaginense clericos suos. Verba Hieronymi sunt: *Ecclesia habet Senatum, cœtum presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet. Roboam filius Salomonis ideo perdidit Regnum, quia noluit audire presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebantur: & nos habemus Senatum nostrum, cœtum presbyterorum.* Hoc etiam Concilii Carthag. statutum firmarunt subsequentes Pontifices. D. Gregorius scribens Joanni Episcopo Panormit. *lib.* 11. *epist.* 49. cujus fragmentum extat *in cap. si quid verò*, 86. *dist.* & postea repetitum *in cap. si quid verò* 15. *quæst.* 7. ibi: *Si quid verò de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod te justè possit offendere, facilè non credat, nec ad vindictam te res accendat incognita, sed præsentibus senioribus Ecclesiæ suæ est veritas perscrutanda; & tunc si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.* Ubi quid significent illa verba, *præsentibus senioribus*, non constat apud Interpretes. Glossa verbo *Ecclesia*, *in d. cap. si quod*, existimavit, seniorum nomine in eo texto Episcopos suffraganeos significari, ideo quia epistola illa missa est Joanni Panormit. Præsuli, qui Archiepiscopus erat Corinthiorum, & ita suffraganeos sub se habebat. Glossam sequitur Turrisremata *ibi*, §. 3. *dicitur.* Aliter ea verba accipit Duarenus *lib.* 1. *de sacris Ecclesiæ*, *cap.* 7. scilicet de presbyteris propriæ Ecclesiæ, seu de Capitulo. Quasi dicat Gregorius, non posse Episcopum sine capituli consensu procedere ad inquisitionem, sive vindictam criminis in clerico. Quam explicationem magis probasse videtur Innocentius III. in præsenti, & *in cap. Licèt, de simonia*, in illis verbis: *Sed coram Ecclesiæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda.* Ubi dum iisdem verbis Gregorii utitur Innocentius, verba illa *senioribus*, de presbyteris intelligit, non de Episcopis. Ego utramque expositionem admitto pro temporum varietate, & juxta sæculum Gregorii primam veriorem credo, namque seniorum nomine non tantùm Episcopi, verùm & presbyteri significantur, quia ut inquit D. Isidorus relatus *in cap. cleros*, §. *presbyter*, Græce presbyter, Latinè senior interpretatur: unde D. Gregorius non tam de capitulo accipiendus est, quàm de Concilio, quod quotannis Episcopi celebrabant; nam cùm loquatur de clerico damnando, ut constat ex illis verbis, *De quocunque clerico*; necessariò accipiendus est de Concilio, siquidem eo tempore clerici non à propriis Episcopis, & Capitulo damnabantur, sed potiùs in Concilio Episcoporum, ut constat ex Concilio Hispalensi 2. *can.* 6. ibi: *Sexta actione comperimus, Fragitanum Cordubensis Ecclesiæ presbyterum injustè olim à Pontifice suo dejectum.* Et infrà: *Decrevimus, ut juxta priscorum Patrum synodalem sententiam nullus nostrûm sine Concilii examine quemlibet presbyterum, vel diaconum dejicere audeat.* Concil. Carthag. 2. *can.* 10. Carthag. 3. *can.* 8. & si corrigendus erat Abbas, certum Abbatum numerum Episcopus adhibere debebat, *cap. si quis Abbas* 18. *quæst.* 2. *cap. in ordinatione*, 61. *dist.* sed postquam modus ille cognoscendi de clericis in Concilio invaluit, præsentia verba, *de senioribus Ecclesiæ*, accipienda sunt de Canonicis ipsius Capituli, ut *in d. cap. Heli, de simonia.*

e *Is contra quem.*] Consonat textus *in cap. absente* 8. 3. *quæst.* 9. *cap.* 2. 8. *quæst.* 9. *cap.* 4. 3. *q.* 9. & alii congesti ab Ant. Augustino *lib.* 3. *epit. jur. tit.* 17. Consonat lex 12. *tit.* 15. *part.* 3. Illustrat Parexa *de instrum. edit. tit.* 2. *fol.* 90. 4.

f *Contumaciam.*] Quia tunc etiam absens damnari potest, *can.* 74. *Apostol. cap.* 4. *de præsumpt.* Felix Papa II. in Synodo Romana *epist.* 1. *cap.* 8. ibi: *Nec à communione prohibeatur accusatus, nisi ad electorum judicium canonicè convocatus, infra tres, aut sex, vel plures menses pro suis rationem redditurus venire distulerit.* Refert Ant. Augustin. *in epit. lib.* 30. *tit.* 18. 5.

g *Publicanda.*] *Cap. inquisitionis officium, hoc tit.* nec est cur hæc verba tantùm exaudiamus de Episcopo, de cujus vita inquiritur, ut voluit Cujac. *lib.* 22. *obs. cap.* 25. nam in quolibet privato, contra quem proceditur per inquisitionem, idem observatur, *d. cap. inquisitioni, hoc tit.* ubi notavi, verbo *Nomina.* 6.

h *Inscriptio.*] Juxta tradita *in cap. super his, hoc tit.*

i *Charitativa monitio.*] Ut probavi *in cap.* 4. *hoc tit.*

k *Clamosa insinuatio.*] Idest diffamatio, juxta tradita *in cap. inquisitionis, hoc tit.*

CAPUT XXV.

Idem [a] *in Concil. Later.*

Sicut olim à sanctis Patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suis suffraganeis provincialia non omittant Concilia celebrare, in quibus de corri-

gendis excessibus, ac moribus *b* reformandis, præsertim in Clero, diligenter habeant cum Dei timore tractatum, canonicas regulas, maximè quæ statutæ sunt in hoc generali Concilio, *c* relegentes, ut eas faciant observari, debitam pœnam transgressoribus infligendo. Ut autem id valeat efficaciùs adimpleri, per singulas diœceses statuant *d* personas idoneas, providas videlicet, & honestas, quæ per totum annum simpliciter, & de plano, absque ulla jurisdictione solicitè investigent quæ correctione, vel reformatione sunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraneos, & alios in Concilio subsequenti, ut super his, & aliis (prout utilitati, & honestati congruerit) providâ deliberatione procedant, & quæ statuerint, faciant observari, publicaturi ea in Episcopalibus Synodis annuatim per singulas diœceses celebrandis. Quisquis autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere, à sui executione officii suspendatur.

NOTÆ.

a *Idem.*] Concil. videlicet Generali Lateranensi celebrato sub Innocentio III. ubi reperiuntur verba hujus textus *in cap. 6.* & etiam extant in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.*

1. b *Reformandis.*] In his etiam Conciliis Provincialibus olim de causis Episcoporum, & eorum excessibus agebatur, ut latè probat Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imperii, lib. 7. ferè per totum*, & notavi *in cap. 1. de judiciis*: & querelæ, atque accusationes contra ecclesiasticos judices, ac posteriores laïcos audiebantur. Leo I. *epist. 82. ad Anastasium*, relatus *in cap. de Conciliis, 18. distinct.* Concil. Tolet. 4. *can. 3.* ibi: *Omnes autem, qui causas adversus Episcopos, ac potentes, aut contra quoslibet alios habere noscuntur, ad idem Concilium concurrant, ut quæcunque examine synodali à quibuslibet prave usurpata inveniuntur, Regis executore instante, justissimè his, quibus jura sunt, reformentur.* Graviores autem quæstiones, veluti de fide, Sacramentis, & similes, in his Conciliis tractari nequeunt absque Romani Pontificis auctoritate, vel ejus Legati præsentia, *can. Concilia 9. 17. dist.* probant latè Thomasius *de Concil. provinc.* P. Marcha *lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 13.*

2. c *Relegentes.*] Consonant Concil. Tolet. 4. *in Decret. de reform. Concil.* ibi: *Diaconus albâ indutus codicem canonum in medium proferens, capitula de agendis Conciliis pronunciet.* Brachar. 1. *Relecti canones veterum, qui ad instructionem clericalis disciplinæ pertinent.* Mogunt. sub Rabano; *In una turma resederunt Episcopi cum quibusdam notariis, legentes, atque perscrutantes sanctum Evangelium, necnon epistolas, & actus Apostolorum, canones quoque, ac diversa sanctorum Patrum opuscula.* Ut ita faciliùs observentur, & contraria consuetudo, seu præscriptio contra eos intendi non possit. Et quia per iteratam lectionem legum faciliùs ipsæ percipiuntur, & memoriâ retinentur. Unde in Concilio Matiscon. 1 *can. 9* cavetur, ut durante jejunio S. Martini legantur canones, quibus leges de disciplina sanciuntur: & in Concil. Cabilon. sub Leone III. *cap. 37.* ita statuitur: *Cùm omnia Concilia canonum, quæ recipiuntur, sint a sacerdotibus legenda, & intelligenda, ac per ea sit eis vivendum, & prædicandum, necessarium duximus, ut ea quæ ad fidem pertinent, & ubi de exstirpandis vitiis, ac plantandis virtutibus scribitur, hoc ab eis rectè legatur, ac bene intelligatur.* Inde in monasteriis sæpe sæpiùs legitur regula, sub qua monachi degunt, juxta Concil. Aquisgran. *can. 123.* *Quotidie ad collationem veniant, unde & hanc instructionem, & aliarum scripturarum sanctarum perlegant.* Ac Sanctus Augustinus in sua regula, *cap. ult.* jussit, *ne quid per oblivionem negligatur, semel in septimana legatur.* Faciunt textus *in cap. 1. de locato, cap. quoniam 40. de simon.*

3. d *Personas.*] Testes synodales exponit Glossa in præsenti, nec malè, de quibus, & eorum officio egi *in cap. præterea, de testibus cog.* Etiam pro his personis intelligi possunt visitatores, de quibus D. Gregorius *lib. 3. epist. 2. ad Maximian. Siracus. Episcopum*, agit his verbis: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per non sua civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant, te disponente, subsidium.* Joannes II. R. Pontifex *epist. 3. ad Episcopos Galliæ.* In Ecclesia Orientali dicuntur Periodeutæ, seu circuitores. Synod. Laodic. relata *in cap. non de his, 80. dist.* in cujus scholiis ait Balsamon: *Præsens canon jubet fieri Periodeutas, & non Episcopos, ne dignitas Episcopi vilis, & contempta evadat. Sunt autem Periodeutæ qui hodie ab Episcopis promoventur exarchi. Hi enim circumcursant, & delicta spiritualia observant, & fideles perficiunt.* Illi subscripsetunt Zonaras, & Justel. *in eo canone*, Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei judic. cap. 15.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur.

Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Singulis annis est celebrandum Concilium Provinciale pro moribus, & excessibus corrigendis.* Probant eam textus in *can. 38. Apostol. cap. habeatur, c. servetur*, & ferè *per totam 18. dist. c. pervenit, 18. dist. c. placuit, de consecr. dist. 3.* Anaclet. I. *epist. 1.* Concil. Nicæn. 1. *can. 5.* ibi: *Placuit autem annis singulis per unamquamque provinciam bis anno Concilia celebrari, ut communiter simul omnibus Episcopis congregatis provinciæ, discutiantur hujusmodi quæstiones.* Antiochen. 1. sub Jul. *can. 20.* Carthag. 3. *can. 2.* Hipponense *can. 8* Rhegiense *can. 7.* Agathense *can. 1. & 71.* Aurel. 3. *can. 1.* ibi: *Unusquisque Metropolitanus in provincia sua cum provincialibus suis singulis annis synodale debeat opportuno tempore habere Concilium.* Aurel. 4. *can. 37.* Aurel. 5. *can. 18. & 22.* Turon. 2. *can. 10.* Tolet. 3. *can. 18.* Tolet. 4. *can. 3.* Tolet. 11. *can. 15.* Tolet. 12. *can. 12.* Synodus 6. Constantin. *can. 8.* Synodus 8. *can. 4.* Paris. 3. *lib. 1. cap. 26.* Lateran. sub Leone X. *sess. 10.* Ratisbon. *can. 26.* Arausic. 1. *can. 29.* Divus Gregorius *lib. 2. epist. 110.* ibi: *Et quidem, quia de habendo bis in anno Concilio Patrum sit regulis statutum, non latet: sed ne aliqua impleri hoc necessitas non permittat, semel saltem sine excusatione aliqua decernimus congregari, ut expectatione Concilii nihil pravum, nihil præsumatur illicitum.* Meldense anno 845. *can. 2.* *Ut Principes juxta decreta canonum per singulas provincias saltem bis, aut semel in anno a Metropolitanis, & diœcesanis Episcopis synodicè convenire concedant.* Synodus Trull. *can. 8.* Nicæna 2. *can. 6.* Trid. *sess. 24. de reform. cap. 2.* Palent. anno 1322. *can. 1.* *Ut Metropolitani cum suffraganeis suis annis singulis provincialia celebrare Concilia non omittant.* Tolet. anni 1473. *can. 1.* *Canonum institutis sancitum novimus ab antiquo per Metropolitanos Antistites cum suis suffraneis provincialia Concilia debere celebrari.* Tullense *parte ult. cap. 7.* Suessionense sub Pipino: Novel. 123. Justin. alia juris testimonia congessit Crespetius *in summa, verbo Concilium.* Illustrant Ant. Augustin.

Augustin. *lib. 5. tit. 30.* Petrus Marcha *in concard. Sacerd. & Imper. lib. 6. cap. 13.* Vighel. *in method. juris Pontif. fol.* 497. Thomasius de Concil. Provinc. *fol.* 79. Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 2. epist.* 45. Coriolan. *in can.* 38. *Apost.* Landmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap.* 104. Balsamon *in can.* 71. *Synod. Carthag.* Justelus *in can.* 8. *Ecclesia Afric.* Vivar. *in Marc. Max. anno* 531. Cujac. *in cap. grave, de preb.* Cresolius *lib 3. mystag. cap.* 40. Duarenus *lib. 1. de sacris Eccles. cap.* 11. Moneta *de commut. cap. 5. num.* 16. Cironius *ad tit. de de his quæ fiunt à Prælat.* I. Dartis *ad Decret. dist.* 15. Cellotius *de hierarch. lib. 5. cap.* 11. §. *unic.* Hallierius *eod. tract. fol.* 484. Bellarm. *tom. 2. controv. lib. 1. cap.* 4. Azor. 2. *tom. institut. lib. 5. cap.* 18. Turrianus *lib. 1. pro canonib. cap.* 10. Besoldus *tom. 1. polit. de majest. cap.* 5. Ant. Perez *in Pentat. fidei, cap. 6. de Conciliis*, Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 7. num.* 39. Aliessera *hic.*

5. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Non solùm injusta, verùm & superflua videtur præsens constitutio. Injusta ex eo, nam Metropolitanus non potest de causis subditorum suffraganeorum primò & in prima instantia cognoscere, aut in eos propter excessus commissos animadvertere, *cap. pastoralis*, ubi probavi, *de offic. Ordin.* ergo nec in Concil. Provinciali singulis annis celebrando potest de eisdem causis cognoscere. Superflua etiam apparet præsens constitutio ex eo, quia Episcopi tenentur quotannis diœcesim propriam visitare, *cap. cùm Apostolus*, ubi probavi, *de censibus*; & Archiepiscopus etiam quotannis, vel quoties potuerit, *cap. cùm Romana, eod. tit. lib.* 6. Igitur cùm tunc possint tam Episcopi, quàm Metropolitani excessus corrigere, & mores reformare, frustra desideratur, ut quotannis omnes Episcopi unius Provinciæ cum suo Metropolitano conveniant ad eosdem excessus corrigendos, cum magno ovium dispendio, propter Pastorum absentiam; necnon ipsorum Prælatorum incommodo & expensis.

6. Concil. etymon, & divisio. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, Concilium præter etymologiam D. Isidori *in cap. canones*, §. *Synodus*, 15. *dist.* dici à concalando, idest convocando, ut inquit Festus Pomp. juxta illud Virgilii:

Conciliumque vocat Divûm Pater, atque hominum Rex.

Illustrant Polletus *lib. 5. hist. cap.* 15. Beyerlinch *in theatr. vitæ hum. tom. 2. verbo Concilium.* Non est quævis populi, aut Patrum congregatio, sed ea dumtaxat, quæ à magistratu, vel Sacerdote per publicum ministrum legitimè fit. Sunt qui morem indicendi & celebrandi Concilia repetunt à Romanis, qui tam Romæ, quàm in Provinciis hyemis tempore, quo militiam exercere nequibant, juri dicundo vacabant, locum, & tempus designantes ad lites decidendas, & causas peragendas: hoc erat apud illos conventus agere, ut probant Festus Pompeius, & Theophil. *in §. eadem, Instit. ex quib. caus. major.* ibi: *Concilium est consessus certorum virorum, statis annis, & diebus coëuntium.* Hinc dicitur Concilium *in l. 1. Cod. de vind. libert.* Illustrat Georg. Amb. *ad Tertul. de jejuniis, cap. 15. observ.* 5. Hæc Conciliorum origo placuit nonnullis: sed certè Concilia nostra altiorem originem præseferunt; siquidem eorum sacrum usum legimus obumbratum *Deuteron. cap.* 17. in illis verbis: Si *difficile, & ambiguum*, &c. à Christo Domino indicatum in casu relato *Matthæi cap. 6. Marc. 8. Lucæ 9.* ibi: *Venit Iesus in partes*, &c. ut notavit Baronius *tom. 1. anno* 35. *num.* 11. & commendatum apud Matthæum *cap.* 18. ibi: *Si duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo*, &c. quæ verba de Conciliis esse accipienda decrevit Synodus Chalced. *in epist. ad Ioannem*, & docuit Innoc. Papa *in cap. de quibus*, 20. *dist.* Illustrant Fr. Ant. Perez in *Pent. fidei, tract. de Concil. cap.* 1. Carrier. *tom. 2. digest. fidei, tit.* 36. *de Concil.* Conrad. Kling. *lib. 5. disp. cap.* 23. Cabassutius *in not. Concil.* Christ. Lupus *ad can. Concil. Nicæni.* Deinde sciendum est, quatuor esse Conciliorum genera. Primum est Conciliorum generalium, cùm Concilium totius orbis, ex omnibus videlicet provinciis, & diœcesibus, tam Orientis, quàm Occidentis celebratur, quod ideo dicitur græcè œcumenicum ab œcumene, quod significat universum terrarum orbem: quo etiam nomine Romanum Imperium apud Græcos, Latinosque scriptores significari planum est. Sic Sanctus Lucas de descriptione Imperii Romani ab Augusto imperata loquens ait: *Prodiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Illustrat Justel. *in notis ad canones Eccles. Afric. can.* 85. Oecumenicæ autem Synodi, non nisi ex gravissimis hæresibus, quæ maximam partem pervaserint, convocantur, & tantùm auctoritate Romani Pontificis. Roussel. *lib. 3. hist. jurisd. Pont. cap. 2. & 3.* pluribus relatis Valenzuela *contra Venetos part. 6. ex num.* 1. de quorum auctoritate, necessitate, & infallibilitate, latè agunt Coriolanus *in summa Concil. in præludiis*, Jacobatius *de Conciliis*, Bellarminus *lib. 1. controv. integr. tract. de Conciliis*, Joannes Dartis *in 15. dist.* ubi refert, omnia Concilia generalia hucusque in Ecclesia celebrata. Et an Concilium generale sit supra Pontificem, exposui *in cap. 4. de elect.* Secundum genus est Conciliorum, quæ vel Primates, vel Patriarchæ convocant ex Metropolitanis, quod nationale dici potest, ex omnibus provinciis unius nationis, seu regni. Illud Concilium majorem Synodum Episcoporum dixerunt Patres Synodi Antioch. *can.* 91. ibi: *Majorem Synodum Episcoporum.* Constantinop. 1. *can.* 169. ibi: *Majorem Synodum Episcoporum uniuscujusque diœceseos*, Turonensis celebratæ anno 567. In Matiscon. *can. 9. & 20.* dicitur generale Concilium, & universale. Dicitur & Synodus plenaria in Concil. Carth. 3. *can.* 38. & Possidonius in vita sancti Augustini, *cap.* 8. Hipponense Concilium, plenarium totius Africæ appellat. Hujus generis plurima reperiuntur Concilia in tomis Conciliorum, ex diœcesibus, seu nationibus celebrata, veluti Antiochensia ex diœcesi Orientis; Romana ex diœcesi urbis Romæ; Aquileiensia ex diœcesi Italiæ; Gallicana ex diœcesi Galliarum; Toletana ex diœcesi Hispaniarum; Africana, seu Carthaginensia ex diœcesi Africæ. Ea notione Concilium universale pro Synodo diœceseos Galliarum accipitur in canone 20. Concil. Matiscon 2. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati. P. Marcha *lib. 6. concord. cap.* 21. Simili loquutione Concilia Toletana universalia, & generalia vocantur. Concil. Tolet. 3. *can.* 18. ibi: *Præcipit hæc sancta, & universalis Synodus.* Tolet 4. in exordio: *Quoniam Concilium generale agimus*: & *can.* 3. *Si fidei causa est, aut qualibet alia Ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ, & Galliciæ Synodus convocetur: si verò nec de fide, nec de communi Ecclesiæ militate tractabitur, speciale erit Concilium uniuscujusque provinciæ, ubi Metropolitanus elegerit, peragendum.* Et Tolet. 5. *can. 2. 5. & 6.* & Tolet. 4. Universalis Synodus nominatur *in can.* 7. ibi: *Ut in omni Concilio Episcoporum Hispaniæ universalis Concilii decretum, quod propter Principum nostrorum salutem est constitutum, in Synodo publicâ voce debeat pronunciari.* Leo I. R. P. *epist.* 93. *ad Turibium Episcopum Asturicensem, cap.* 17. *Habeatur ergo apud vos Episcopale Concilium; ad eum locum, qui omnibus opportunus sit,*

vicinarum provinciarum conveniant sacerdotes. Et paulò post: *Dedimus litteras ad fratres & Coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque Gallæcos, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. Si autem aliquid obstiterit, quominus possit celebrari Generale Concilium Galleciæ, saltem in unum conveniant Sacerdotes, quo citiùs vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferatur.* Notarunt Filesacus *in cap. irrefragabil. 13. §. 1. de offic. ordin.* Justel. *in cap. 85. Eccles. Afric.*

7. De aliis Conciliis. Tertium Concilium provinciale est, quod à Metropolitano ex Episcopis suæ provinciæ congregatur ad utilitatem provinciæ, ad causas Episcoporum dirimendas: & dicitur perfecta Synodus in Concil. Antioch. *can. 16. & 17.* ibi: *Sit autem illa perfecta Synodus, cui quoque unà adest Metropolitanus.* Integrum Concilium vocatur in eadem Synodo, *can. 16.* apud Burchardum *lib. 1. cap. 59.* Synodus plenaria dicitur ab Innoc. I. Pontificale Concilium à Sidonio *lib. 4. epist. 24.* ubi notavit Savarus. Quæ Concilia provincilia dicuntur celebrari cum Episcopis ab Hincmaro Rhemensi *in commonit. ad Ludovicum Germaniæ Regem, cap. 7.* ibi: *Ut temporibus à sacris regulis constitutis comprovinciales Synodos cum Episcopis, & speciales cum presbyteris.* Concilii provincialis origo repetenda est à temporibus Apostolorum; nam in ipsorum actis legitur Paulum Miletum convocasse omnes Ephesinæ provinciæ majores natu: ubi Vvaldensis *lib. 2. doctrina fidei, art. 1. quæst. 27.* formam Concilii provincialis inesse arbitratur, & majores natu fuisse Episcopos, ex Trident. *sess. 23. cap. 4.* probat Cellotius *lib. 4. de Ecclesiast. hierarch. cap. 11.* Ultima Synodus est diœcesana, idest proprii Episcopi, quæ appellatur Synodus Episcopalis *in cap. 2. 38. dist.* Episcopi Concilium, in Concilio Vernensi *can. 8.* Diœcesis Synodus in *l. 13. Cod. Theodos. de Episc. & Cleric.* ibi: *Qui mos est causarum civilium, idem in negotiis ecclesiasticis observandus est, ut si qua sint, ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis, & sua diœceseos Synodis audiantur.* Ad quod venire tenentur Abbates. Concil. Altissiod. *can. 7.* & monachi, qui Ecclesias Parochiales regunt. Synodus Mogunt. sub Rabano *can. 24.* Dicitur etiam specialis Synodus cum presbyteris habita ab Hincmaro *d. cap. 7.* Appellatur & civile Concilium ab Hadriano Papa *epist. 13.* quam nomenclaturam illustrat Dartis *in d. 15. dist. pag. 52.* originem Synodi diœcesanæ reperit à Sancto Jacobo Cellotius *d. lib. 4. cap. 6.* Celebrabatur olim singulis annis ante dies Quadragesimæ, *cap. habeatur 3. dist. 18.* Illustrat Juretus *in notis ad epist. 61. Ivonis.*

8. De Concilio provinciali. Sed ut ad Concilium provinciale, de quo in præsenti agitur, disputationem contrahamus, sciendum est, bis in anno celebrandum esse, ex præcepto Apostolorum relato in *can. 38.* ibi: *Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, & inter se invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes ecclesiasticas contentiones amoveant, semel quidem septimana quarta Pentecostes: secundò 12. die mensis Hiperberei*, quem Octobrem dicimus. A Dionysio verò, Burchardo, & Ivone dum refertur canon hic, dicitur Idibus Octobris, ut notant Romani correctores *in can. 4. dist. 18.* ubi monent, non convenire Latinorum menses cum Græcis; nam Idus Octobris sunt die 15. non 12. Alciatus *lib. 1. Parerg. cap. 47.* Eandem sanctionem firmarunt Synodus Antioch. *can. 20.* ubi ait: *Rectè haberi, quod in singulis provinciis bis quoquo anno Concilia habeantur.* Nicena *can. 5.* *Visum est bene habere, ut bis per unamquamque provinciam singulis annis concilia habeantur.* Ubi refertur, & approbatur usus hic celebrandi Concilia; non autem noviter statuitur, cùm ex traditione Apostolorum jam usus hic invaluisset. Facit Tertul. *lib. de jejunio*, ibi: *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia.* Quem contra Magdeburgenses rectè expendit Turrianus *lib. 1. pro canonibus Apost. cap. 10.* Leo Magnus *in cap. de Conciliis, 18. dist.* Patres Concilii Antioch. *in cap. 14. 18. dist.* Chalcedon. *can. 19. in cap. 6. ead. dist.* Regiensis *can. 8.* Vernensis *can. 4.* Sed postea id mutari cœpit ex justis causis in diversis provinciis: in Ecclesia Orientali, canone 8. Synodi Trullanæ ita cautum fuit: *Quoniam autem propter aliquas barbarorum incursiones, & quasdam alias incidentes causas non possunt, qui Ecclesiis præsident, Synodos bis in anno facere, visum est ut omninò semel in anno fiant.* Quod firmatum fuit in septima Synodo relata *in can. 7. dist. 18.* & Hilarius Papa Episcopis Galliæ scribens, *epist. 8.* ait: *Per annos singulos ex provinciis, quibus potuerit congregari, habeatur Episcopale Concilium.* Firmarunt etiam D. Gregorius *lib. 7. epist. 112.* Hormisdas I. *epist. 4. ad Episcopos Hispaniæ*, ubi *cap. 3.* ita scribit: *Si verò temporum necessitates, aut emergentes causæ hoc non patiantur impleri, semel saltem, quamvis non licuerit, sine ulla excusatione præcipimus convenire.* Idem cautum fuit in Concilio Suession. *can. 2.* Tulet. 3. *can. 18.* Turon. 2. *can. 1.* Postquam autem præscriptum fuit, ut semel in anno celebrarentur Concilia provincialia, tempus eorum definitum fuit à Paschatis festo usque ad finem Octobris, ut legitur *in d. can. 8. Synodi Trul.* Tandem Conciliis Matiscon. 2. *can. 20.* Later. sub Leone *sess. 10.* & Trident. *sess. 24. de reformatione, cap. 1.* tempus hoc ad triennium protractum fuit: & quia jam à tempore Concilii Chalcedonensis Concilia provincialia celebrari desierant, ex causis, quas refert P. Marcha *d. cap. 1.* ideo præsenti canone Concilii Lateran. eorum usus restituitur. Convocabantur autem ad has Synodos Episcopi per epistolas Metropolitani. Concil. Agathense *cap. 35. cap. 2. & per tot. dist. 18. c. si Episcopus, 27. dist.* Quaranta *in Summa, verbo Archiep. & Concil. Provinciale.* Unde dicuntur vocati in Concilio Laudic. *c. 40.* & refertur *can. 20. Concilii Antiocheni*: & refertur *dicto can. 4. dist. 18.* monebantur autem per epistulas, quæ dicebantur tractoriæ. D. Augustinus *epist. 15.* *Tractoria ad me dennò idibus Novembris venit.* Et deinceps, ubi vocat epistolam tracturiam: & in libro post collationem contra Donatist. *cap. 24.* *A Primate suo per tractoriam sunt evocati.* Et Constantinus epistolâ, quâ scribit, ut Cæcilianus, & accusatores ejus ad Concilium Arelatense primò pergant, & conveniant, mandat Ablavio, ut singulis Episcopis singulas tractorias tribuat, ut ipsi ad supradictum locum intra diem Kalendarum Augustarum possint pervenire: & tractoriæ erant sigillo roboratæ, & dabant auctoritatem conveniendi ministros Reipublicæ, vel Ecclesiæ, ut ab eis auxilium, vel victum peterent, quod colligitur ex Synodo Meldensi *cap. 71.* *Ut auctoritatem sigillo Regio roboratam more tractoria Christianissimus Princeps singulis daret Episcopis, quam quisque Episcoporum penes se haberet, ut quando ei necesse fuerit, per eandem auctoritatem Republica ministros conveniat, ut ipsi in quibuscunque civili indiguerint auditorio, Republica Ministris concurrentibus, suum, immò possint divinum ritè peragere ministerium.* De quibus tractoriis egi *in cap. 1. de officio Ordin.* Et Episcopi ita vocati venire tenentur, aut Legatum mittere, *cap. 9. 18. dist.* Concil. Arelatense 2. *can. 18.* Agathense *can. 35.* Tarracon. *can. 13.* Aurelian. *can. 2.* Vasion. *can. 29.* quæ & alia congessit Hallier. *de hierarch. lib. 4. art. 2. in fine*: & hoc est, quod *in cap. 10. dist. 18.* dicitur *excusationes suas litteratorie conscribere.* Ita enim legendum est, non *tractoriè*, ut notavit

Dartis

Dartis *in d.*15.*diſt.* aliàs excommunicantur, *cap.*12. 13. & 14. *diſt.*18. Vocantur etiam Parochi, & Abbates, *cap. Hadrianus, el* 2. 63. *diſt cap. ex ore, de privil.* Concil Altiſſiod. *d.cap.*7. & privati laïci, ut retuli in Concil. Illib, *lib.*1. *cap.* 8. ubi de forma celebrandi Concilii, & ordine ſubſcribendi in eo egi. Tandem ſciendum eſt, Concilia provincialia in Eccleſia celebrari, primò ad extirpandas hæreſes pullulantes; ſecundò ad eccleſiaſticorum canonum conſervationem. Unde Concilia hæc de Gentilium tyrannide triumphantum eccleſiaſticam diſciplinam ſtabiliendo, ut conſtat ex Conciliis Illiberit. Neocæſar. Laodic. & ſimilibus. Olim etiam de Epiſcoporum electione & conſecratione, ſi qua erat Eccleſia vacans, agebatur: & de exceſſibus Epiſcoporum cognoſcebatur, quia vetitum erat ab Hadriano *cap.*5. ne ullus Metropolitanus Epiſcopus abſque cæterorum omnium comprovincialium Epiſcoporum præſentia eorum cauſas audiret: notavi *in cap.*1. *de judiciis*: & ea Concilia confirmabantur per Pontificem, vel tacitè, vel expreſsè, *cap. de libellis*, 15. *diſt.* ut variis exemplis probat Cellotius *d.can.*11. *ad finem.*

9. **Traditur decidendi ratio.** His ſuppoſitis apparet ratio præſentis aſſertionis; nam cùm Concilia provincialia jam à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia uſitata negligerentur, & raro, aut nunquam Metropolitanus in vita ſua Concilium provinciale celebraret; ideo veteres Eccleſiæ ſanctiones Patres Concilii Lateran. in præſenti renovantes rectè ſanxerunt, quotannis eſſe Concilium provinciale à Metropolitano celebrandum, juxta veteres canones. Accedunt rationes, ob quas Concilia hæc ita frequenter celebrari debent, quas refert Baronius anno 25?. *num.*12. Prima, ut agnoſcatur, quomodo Epiſcopi in ſuo munere exercendo ſe gerant, & ſuæ villicationis rationem reddant, ut exprimitur in Concil. Trident. *ſeſſ.*23. *de reform. cap.*5. & defectus emendentur, prout innuitur *in cap. quapropter, diſt.*18. & *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.*18. ubi præcipitur, ut defectus in Conciliis provincialibus proponantur. Secundò, ut decreta Pontificia relegantur, ne oblivione tranſgredi poſſint, ut notavi ſuprà, verbo *relegentes*. Tertia, quia hæreſes facilè pullulant, ſi Concilia non celebrentur: præcipua enim cauſa, quare in Anglia, Scotia, Belgio, & aliis nationibus hæc maxima peſtis ſerpſit, fuit quia Metropolitani ab his Conciliis ineundis ceſſavere, prout deplorat Anaſtaſius Conſtantinop. *epiſt.*2. his verbis: *Si aſſiduè ea celebrentur, reformationem Eccleſia cauſabunt, & hæreſes extirpabuntur; ipſa autem continuè celebrata naſcentes hæreſes ſtatim, & breviter extirpabunt: quæ ſi per aliquod tempus diſſimulantur, ſumptis viribus difficilè deſtruuntur.* Concilia ergo provincialia ſunt ſæpe congreganda, ut neceſſitatibus Eccleſiæ ſubveniatur, necnon mores pravi corrigantur: nam ut ait Victoria *in relect. de poteſtate Papæ*, ab eo tempore, quo propter novas opiniones DD. Pontifices cœperunt timere Concilia, Eccleſia manet, & manebit cum magna calamitate, & religionis pernicie. Utilitatem, & neceſſitatem Concilii Provincialis ſatis expreſſerunt PP. Concilii Pariſ. 1. *can.* 26. his verbis: *Quoniam ſi hæc Concilia ſemel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & bonos eccleſiaſticus vires ordinis ſui continebit, & impudentiam quorundam ſuperborum clericorum, qui paſſim auctoritate canonicâ calcatâ, auribus Imperialibus moleſtiam ingerunt, ceſſabit; & impunitas diverſorum flagitiorum, quæ locum deliteſcendi nunc habet, non habebit, & alia multa, quæ hactenus ſecus quàm eccleſiaſtica diſciplina docet, inceſſerunt, ordinem ſuum Domino auxiliante ſervabunt.* Proſequitur alias rationes Coriolanus *in notis ad can.*38. *Apoſt.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam ex hucuſque traditis facilè apparet, injuſtam non eſſe præſentem Concilii Lateran. conſtitutionem; nam ſi Archiepiſcopus dum viſitat provinciam ſuam, poteſt cognoſcere de ſubditis ſuffraganeorum ſuorum, & eorum exceſſus emendare, quantò magis in Conciliis cum Epiſcopis ſuffraganeis ad audiendas ſimiles cauſas convocatis. Nec obſtat quod dicebamus, poſſe Epiſcopos, vel Archiepiſcopum, dum viſitant diœceſes proprias, eas cauſas decidere, ac terminare; nam ſunt plura negotia quæ ob eorum gravitatem debent tractari, & decidi in conventu Epiſcoporum comprovincialium, præcipuè quia leges pro reſtauranda Eccleſiæ diſciplina collapſa, ipſi per ſe facere non poſſunt; & in Concilio provinciali utiles, & ſalubres canones ad id eduntur, & aliqua ſtatuuntur, quæ in minori conventu definiri non valent, ut ſuprà retuli; & ita valde neceſſaria, utiliaque in Eccleſia eſſe Concilia hæc, latè probat Coriolanus *in prælud. ad ſummam in Concil.* 10. **Dissolvitur dubitandi ratio.**

CAPUT XXVI.

Gregorius IX. a *Archiepiſcopo, & Priori* b *S. Mariæ Rhotomagenſis.*

OLim I. V. & P. Ordinis c Tironenſis. *Et infrà:* Ne igitur reformatio monaſterii valeat retardari, mandamus quatenus relaxatis excommunicationum, ſeu ſuſpenſionum ſententiis, ſi quas idem Abbas protulerit, vel per quoſcumque judices promulgari fecit, poſt inceptum negotium in eos, & adhærentes eiſdem, ac eis reſtitutis, quos idem Abbas negotio pendente contra juſtitiam ſpoliavit, in negotio de plano, & abſque judiciorum ſtrepitu procedentes (cùm talibus maximè in hoc caſu non deceat Dei ſervos involvi) inquiratis quæ circa perſonas, & obſervantias regulares videritis inquirenda: corrigentes, & reformantes, tam in capite, quàm in membris, quæ correctionis & reformationis officio noveritis indigere: juramentis, ſi qua de tacenda veritate Abbas extorſerit, relaxatis, proviſo ut negotio ipſo pendente præfati monachi eidem Abbati obediant, & intendant; ita tamen, quod per hoc proſequutio negotii non valeat impediri. Si verò teſtes contra eundem Abbatem producti fuerint, dictorum ipſorum ei copiam dari faciatis. Prædictis autem monachis expenſas factas propter hoc, & tribus, vel quatuor ex iſtis, vel aliis, quos idoneos ad dictum negotium proſequendum duxeritis aſſumendos, faciatis de bonis ejuſ-

dem monasterii ; & facieodas expensas ad prosecutionem ipsius negotii necessarias, computatis, si qua propter hoc receperunt de boois monasterii, cùm proprium non habeant, *d* ministrari: contradictores, &c.

NOTÆ.

1. a *ARchiepiscopo.*] Mauricio videlicet, qui antea fuerat Saiensis Episcopus, & postea Cenomanensis, & tandem decessit Rhotomagensis anno 1238. ut refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

2. b *Priore sanctæ Mariæ.*] In ipsa urbe Rhotomag. est monasterium canonicorum regularium Sanctæ Mariæ, Ordinis D. Augustini, de quo Pennotus *lib.2.canonic.regul.cap.34.num.*18. cujus Priori in præsenti rescribit Gregorius.

c *Tiron.*] Alibi legitur *Turon*, alibi *Cisterc.* ut emendat Glossa marginalis: & legendom credo *Tironensis.* Tironense enim monasterium est Ordinis Cisterciensis, de cujus reformatione scripsit epistolam 31. Gregorius IX. in hæc verba: *Quatenus advocatis universis Abbatibus, & Prioribus sibi subjectis, infra festum omnium Sanctorum proximè venturum corrigeret, & reformaret, tam in monasterio Tironensi, quàm in membris ipsius, & cæteris ei subjectis.* De eo Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno* 1231. *cap.6. num.9.* 3.

d *Ministrari.*] Juxta tradita supra *in c.ex parte* 11.

CAPUT XXVII.

Idem *Episcopo* a *Cisterc.* & *de Alde,* & *de* b *Salen. Abbatibus.*

PRælatorum excessus. *Et infrà:* Sanè dilecti filii C. & quatuor alii Canonici *c* Frisigien. denunciando mostrarunt, quod Frisigieo. Episcopus bona sui Episcopatus (quem, ut dicunt, fuit mioùs canooicè assequutus) adeo graviter dilapidat, & consumit, quod (nisi celeriter adhibeatur remedium) Episcopatus idem per eum ad irreparabile dissolutionis opprobrium deducetur: nec solummodò rerum, verùm etiam famæ suæ prodigus, & salutis, vitam ducit enormiter dissolutam. *Et infrà:* Discr. v. mandamus, quateous personaliter accedentes ad locum, inquiratis solicitè veritatem, & eam fideliter conscribentes, sub sigillis vestris nobis transmittatis inclusam. Eidem Episcopo termioum assignantes, quo nostro se conspectui repræsentet pro meritis recepturus: potestate *d* vendendi, dandi, infeudandi, seu quomodolibet alienandi bona ipsius Ecclesiæ, interim eidem penitus interdictâ.

NOTÆ.

1. a *CIsterc.*] Rectè in margine emendatur *Cistr.* cùm in præsenti scribat Gregorius Cistrensi Episcopo, de qua diœcesi egi *in c.2.de corpore vitiat.*

2. b *Salen.*] Salen, seu Salo Salomonis, vulgò *Salmens-Veiler*, celebertimum Cisterciensis Ordinis cœnobium est in Alemania, Constantiensis diœceseos: primùm à Guntrano Barone constructum anno 1134. deinde à Conrado, & Friderico primo Imperatoribus, & à Burchardo Archiepiscopo Salisburg. liberalissimè ditatum, ut refert Bucelinus *Germania sacra part.2.fol.*78.

c *Frisigien.*] Geraldus videlicet, qui præfuit ipsi Ecclesiæ per undecim annos, ut refert Bucelinus *tom.1. German. in serie Episcop. ipsius Ecclesiæ.*

d *Vendendi.*] Etiam cum solennitate præscripta *in cap.nulli, de rebus Ecclesiæ:* nam hoc speciale est in crimine dilapidationis, ut lite adhuc pendente, Prælatus suspectus de dilapidatione, ab Ecclesia amoveatur, *cap.licèt Heli, de simon.* probat Bernardus Diaz *in praxi, cap.*71. 3.

TITULUS II.

De calumniatoribus.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius a *Anthemio Subdiacono Campaniæ.*

CUm fortiùs punienda sint crimina, quæ insontibus, & magis sacratis *b* hominibus ingeruntur, quàm sitis culpabiles omnes, qui in causa Joannis resedistis, attendite, ut Hilarium crimioatorem ipsius nulla ex diffinitione vestrâ pœoa conveniens castigaret. Nec illud ad excusationem vestram credatis esse idoneum, quod vobis quasi judicare volentibus, solus frater, & Coëpiscopus noster Paschasius dicitur distulisse. Nam si zelus in vobis rectitudinis viguisset, faciliùs uni à multis rationabiliter suaderi, quàm multi ab uno poterant

poterant sine causa deferri. Quia ergo tantæ nequitiæ malum sine digna non debet ultione transire, suprascriptum fratrem nostrum Paschasium volumus admoneri, ut eundem Hilarium priùs Subdiaconatus, quo indignus fuogitur, privet officio, atque verberibus publicè castigatum, faciat in *c* exilium deportari, ut unius pœna multorum possit esse correctio. Cujus si fortè lenitatem Diaconi sui adhuc opinio lacerata non commovet, & in hoc, quod non credimus, torpens extiterit, experientia tua hæc quæ diximus, faciat, & de illius nobis neglectu renuntiet. Hortaodus præterea idem frater ex nostro mandato est, ut se in omnibus vigilantem exhibeat, & Ecclesiæ suæ amplius disciplinam non negligat, oe & peccarum de his, qui ei commissi sunt, sustineat, & oos contra se vehementer stimulet, si in officii sui cura, quod non optamus, incautus, vel lentus extiterit. *d* Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius, & vicedominum sibi ordinet. & majorem domus: quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, idoneus, & paratus existere: si verò & oegligentem eum prospicis, & ea quæ diximus, implere differentem, omnis Clerus ejus adhiberi debet, ut communi consilio ipsi eligant, quorum personæ ad ea, quæ prædiximus, valeant ordioari.

NOTÆ.

1. a ANthemio.] Ita etiam legitor in prima collectione, *sub tit. de accusationibus, cap.2.* & habetur textus hic in ipso regestro Gregorii, *lib.9. epist.66.* ex quo integram hujus textus transcribo, & ex ipso D. Gregorio citarunt textum hunc Burchardus *lib.2. Decreti, cap.*201. Carnotensis *part.2. Decreti, cap.*274. De hoc Anthemio nonnulla notavi *in cap.1. de testamentis.*

2. b *Hominibus inferantur.*] Facit idem Gregorius *lib.15. Moral. cap.15.* ibi: *Gravius est, si quis justis potiùs, quàm peccatoribus noceat; unde & per Prophetam dicitur: Sanguis ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere: per terram videlicet, & pulverem peccatores; per petram verò limpidissimam justum signans, qui gravibus peccatorum contagiis non exasperatur. Sanguis ergo super limpidissimam petram effunditur, quando malitia cruenta mentis in afflictione justa animæ grassatur.* Vnde quo quis est justior, ac proinde dignior veneratione, ideo iodignius est illum imperi falsis probris, & calumniis.

3. c *Exilium deportari.*] Quæ phrasis apud scriptores inferioris sæculi recepta, & usitata fuit, in specie à Sixto III. P.M. epistola unica, ante medium, ibi: *Si quis circa ejusmodi personas non probanda detulerit, intelligat se jacturam infamiæ sustinere, & sub magna excommunicatione exilio deportari.* Ita in constitutione Honorii, & Theodosii, quæ est ordine 15. in appendice Codicis Theodos. edita à Sirmundo: & de Manichæis Anastasius *epist.1. c.3.* ita scribit: *Subditi legibus secundum Christianorum Principum constitutum, ne sanctum gregem sua contagione pollluerent, per publicos judices perpetro sunt exilio relegati.* Et *cap.13.17.quæst.1.* Illustrant D. Nicolaus Aoton. *de exilio lib.2. cap.1. num.* 8. D. Joseph. de Retes *lib.1. de interdict. cap.1. in notis.*

4. d *Volumus.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. volumus, 89. dist.* in qua distinctione intendit Gratianus exponere, quod sit officium vicedomini. Et sciendum est, vicedominum in sacris canonibus accipi pro eo, qui ab Episcopo administrationi rerum suarum præpositus est, & pro hospitibus recipiendis, & eleemosynis elargiendis, & ut absolutè provideat rebus omnibus, quæ domi providendæ sunt; ideo dicitur major domus *in cap. Salvator, 1. quæst.3. cap. dia onum, 89. dist.* & eum vice Episcopi causas judicasse coostat ex præsenti epistola, & *ex lib.3. capit. cap. 26. Mandet Comes vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi, quicunque locum Episcopi, vel Abbatis tenuerit, ut reddat eis ream.* Et *lib.5. cap.*120. Concil. Mogunt. sub Carolo *cap.*50. tria velut huminom genera memorat, quibus omnis ecclesiastica res qualisqualis commissa est; omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero; & ait: *Omnino præcipimus vicedominos, & præpositos, advocatos, sive defensores bonos habere, non malos, non crudeles, non cupidos, non perjuros, non falsitatem amantes, sed Deum timentes, & in omnibus justitiam diligentes.* Et *cap. consulere 38. de simon.* Alia de vicedominis adducunt Joannes Vossius *lib.3. de vitiis sermon. cap.55.* I. Filesacus *in cap.4. de Offic. ordin.* P. Gregor. *lib.2. partit. tit.9. cap.5. num. 11.* & *lib.15. syntag. cap. 40. n.3.* Sebast. Cæsar *de Eccles. Hierarch. quæst.2. proœmiali, §.5. n.13.* Manrique *tom.1. annal. Cisterc. anno* 1134. *cap.1. in fine*, I. Dartis *ad Decret. in dist.*89. Unde D. Gregorius in præsenti prædicta vicedomini munia complectens jubet, ut Paschasius Episcopus eligat Vicedominum pro hospitibos recipiendis, & simul causis, quæ emergunt, decidendis.

COMMENTARIUM.

EX fragmento hujus epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, talis communiter deducitur assertio: *Subdiaconus calumniosè accusans, gradu ipso privatur, & verberibus afficitur, ac in exilium mittitur.* Quæ assertio probari potest *ex cap. Deus 7. 2. quæst.1. cap. qui crimen 2. quæst.8. cap.1. & alt.3. q.6. cap. quisquis 3. 2. quæst.8. cap. si quis Episcopus 50. 2. quæst.7. cap. Epiphanium 4. 5. quæst.6. cap.4. 2. quæst.3. cap. fin. 1. q.6. cap.1. §. adjicitur, de elect. in 6. cap.1. 2. quæst.4.* Sixtus III. suprà relatus, Hadrianus Papa ad Episcopos Mediomat. *cap.*58. in quibus omnibus variæ pœnæ contra calumniatores statuuntur; referunt ea, & alia juris testimonia Ant. August. *in epit. lib. 30. tit. 11. & lib. 37. tit. 57.* Crespetius *in summa, verbo Accusator falsus.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Guazinus *de defens. reor. cap.13. defens.3.* Alfarus *de offic. Fiscal. gloss. 17.* Giurba *consil.47.* Valenzuela *consil. 170. ex num.1. & consil.171. n.47.* Petrus Greg. *lib.4. partit. tit.15. cap.4.* Mendoza *lib.2. Concil. Illiber. cap.12.* de Bellis *de delictis quæst.* 8. Mancinus *genial. cent. 2. cap. 45.* & *sacri juris controvers. tit.7. & de triplici juris collat. cap.129. & 217.* Salcedo *in praxi, cap.65.* Martha *de jurisdict. part. 1. cap. 48. num. 21.* Rousselius *lib.4. hist. jurisd. Pontif. cap.5. n.12.* Corvinus *lib.4. aphorism. juris canon. tit.30.* Turturetus *in Parnl. cap.43.* Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.48. Pandect. tit. 17. cap.3. fol.* 813. Theophilus Raynaud. *in apothec. de calumnia, sect. 1. cap.4.* Turrisctemata *in cap. calumniator, 2. quæst.3.* Castillo *tom.3. controv. lib.3. cap.21.* 5. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo; nam in 6. IMPUGNA-

VOR TAA-DITA ASSERTIO. in principio cujusque litis, civilis, seu criminalis, jurat actor, se calumniæ causâ accusationem, actionemve non proponere, *princip. Instit. de pœna temerè*: sed postquam juratum est, non calumniæ causâ judicium intendi, ampliùs quæri non potest, an fuerit calumniatus actor, *l.3. §. unde, ff. de jurejur.* quia post juramentum tantùm quæri potest, an juratum sit, *§. item si quis 44. de action.* ubi plura Pichardus. Igitur nunquam calumniator in judicio propter calumniam damnari potest. Secunda nascitur ex eo, nam calumniatorum pœna talio est, idest ut eandem subeat pœnam accusator, quam accusatum pari intendebat, *cap. qui crimen 2. quæst. 8.* ibi: *Et qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulerit, ipse patiatur.* Et *cap. 3. 2. quæst. 8.* ibi: *Cùm calumniantes ad vindictam poscant, similitudo supplicii, &c. cap. calumniator, 2. quæst. 3. & 4. quæst. 4.* ibi: *Calumniator talionem recipiat.* Heraldus Episcopus Turon. *can. 80. Quo eandem pœnam passurus sit accusator, si convincere non potest, quam reus, si victus fuerit.* Probavi *in cap. insuper 16. de accusat.* Igitur si in præsenti casu Subdiaconus Diaconum per calumniam accusaverat, eadem pœnâ afficiendus erat, non verò diversis à Gregorio statutis. Tertia oritur ex eo, nam pœna verberum, quam imponit Gregorius, non convenit nec ipsi Subdiacono, cui imponitur, nec judici ecclesiastico, à quo infligitur. Non ipsi Subdiacono, quia liberi homines, & cives Romani verberibus non afficiuntur, sed tantum servi, & viles personæ, ut probavi *in can. 3. Concil. Illiber.* qui inde infames manebant, *l. ictus 22. ff. de his qui notant. infam. l. in servorum 10. fin. l. capitalium 28. §. penult. ff. de pœnis, l. nullum, C. ex quibus caus. infam. l. 12. C. de decur. l. penult. §. instituitur, ff. de variis & extraordin. l. fin. de injuriis, l. 6. §. quid, te injusto, l. 1. &c. ff. quis de appellat. l. 4. ff. de incendio, l. Lucius, ff. de accusat.* Otualdus *lib. 18. Donel. cap. 8. littera I,* Tiraq. *de nobilit. cap. 20.* Amaya *in l. 66. C. de decur. lib. 10.* Et sacri Canones pœnarum delectum, & distinctionem semper observarunt, ita ut licèt ob graviora crimina laicos pœnitentiæ solenni manciparent, tamen Clericos, & Ecclesiæ ministros nunquam ad statum illum redegerunt, propter infamiæ notam, quâ solenniter pœnitentes inurebantur, *cap. pœnitentes, cap. illud, 50. dist.* Concil. Carthag. 5. *can. 11.* probavi latè *in cap. 1. de bigam. non ordin.* Ergo propter eandem rationem, infamiæ videlicet notam, quæ ex verberibus, & flagris provenit, non potuit Subdiaconus in præsenti specie verberibus castigari. Nec judici ecclesiastico consona est hæc pœna, cùm judices ecclesiastici pœnam sanguinis proferre non possint, *cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*: sed verbera sanguinem eliciunt, & ideo à judice ecclesiastico imponi non posse, docetur *in cap. qui in Archiepiscopatu, de raptor.* Ergo non rectè in præsenti talis pœna in Subdiaconum calumniatorem statuitur. Eodem modo arguendum est de pœna exilii, seu deportationis in præsenti statuta; nam exilii pœna capitalis est, *l. capitalium, ff. de pœnis, l. 3. ff. si quis cautionibus, l. hos accusare 12. §. omnes, ff. de accusat.* latè probat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 2. cap. 3. per totum*, Salgado *de protectione Regia, part. 2. cap. 4. num. 164.* Carleval. *de judiciis lib. 1. disp. 2. quæst. 7. sect. 1. num. 758.* D. Joseph. de Retes *de interdictis, in l. cùm Vlpianus, & lib. 3. exemsu 1.* Unde Ecclesia eam non imponit, sed judex sæcularis ad requisitionem judicis ecclesiastici, *c. 2. de cleric. excom.* ibi: *Et Episcopus minimè emendare potuerit, Regis judicio ad requisitionem Ecclesia exilio damnetur.* Probat Cironius *lib. 1. observat. cap. 1.* Igitur minùs congrua in præsenti exilii pœna à Gregorio Subdiacono calumniatori imponitur.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, calumniæ varias esse acceptiones: in bonam partem nonnunquam sumi, constat ex Carnot. *epist. 17.* ubi de Philippi Regis nuptiis cum Bretrada, cui ipse jure contradixerat, sic loquitur: *Qui nuptiis ejus dicto & scripto calumniam, quam debuit, feci.* Quo sensu dixit deinde *epist. 45.* conjugium calumniosum. Aliàs calumnia sumitur pro jurgio forensi, vel lite, ut sæpiùs apud eundem Ivonem *epist. 66. 179. 219. 229. & 268.* Et Arnulfus Episc. Lexov. *epist. 32.* ait: *Nunciatur verò nobis, te in Anglia nihil nisi lites, & calumnias texisse.* Quare calumniatorem pro actore, & petitore usurpat Ivo *epist. 211. & 241.* Notarunt Juretus *in d. epist. 17.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 7. art. 2.* Beyerlinch *in theatr. tom. 2. verbo Calumnia.* Sed plerumque malè calumnia sonat, pro callidaque & malitiosa juris interpretatione accipitur *in l. ad exhibendum 19. ff. ad exhibendum*, ibi: *Non oportere jus civile calumniari, nec verba captari, sed qua mente quid dicitur, animadvertere convenire.* Probat Laurentius Valla *lib. 6. elegant. cap. 50.* Pro dolo malo usurpatur *in titulo ff. si mulier ventris nomine in possessionem calumnia causâ, l. 2. C. de jurejur. propter calumniam*: quam acceptionem latè illustrat Bargalius *lib. 5. de dolo, cap. 15.* In præsenti titulo pro falsa criminis accusatione sumitur, & definitur juxta Marcianum *in l. 1. ff. ad Turpil.* ut calumniari sit falsa crimina intendere; ac proinde nihil aliud est, quàm falsi criminis impactio. Quam definitionem explicat Theophilus Raynaud. *de calumn. quæst. 2.* & Nonius Marcel. *cap. 4. n. 74.* ait: *Calumnia est malitiosa, & mendax infamatio.* Et Beda *lib. de orthographia*: *Calumnia*, inquit, *est crimen falsum, cùm nobis adversarius, aut malum, quod non fecimus, objicit; aut bonum, quod fecisse probamur, in contrarium vertit.* Cassiodorus *in Psalmum 117. Calumnia (ait) est commentum aliquod periculosa falsitatis objectum.* Inde calumniatores dicti, seu calumniosi, juxta Paulum *in l. 3. ff. ad Turpil.* qui improbè, & ex impostura accusatoris officio utuntur: Græcè dicuntur sycophantæ, eo quòd furta ficuum apud Athenienses capitalia essent, teste Festo Pompeio. Probant Franciscus Polletus *lib. 4. histor. fori Romani, cap. 5.* Aleiatus *lib. 2. Parerg. cap. 4.* & expressit Suidas *verbo Sycophantein*, quem latinè vertit Hieronymus Bolfius in hæc verba: *Si ficu arbore primùm inventâ, vetuisse tradunt Athenienses, ne ficus exportarentur; qui autem deferebant, qui exportabant, sycophantæ quasi ficuum dicebantur, inde translatum nomen ad quasvis calumnias.* Nec sunt aliena à proposito, quæ in Paulo Festi Epitomaste leguntur *lib. 17.* ibi: *Sycophantas appellatos hac de causa dicunt Atticos, quosdam juvenes solitos in hortos irrumpere, ficusque deligere: quam ob causam est constitutum lege, ut qui id fecisset, capite truncaretur: quam pœnam qui persequerentur ob parvula detrimenta, sycophantas appellatos.* Prosequuntur Budeus *ad Pandect.* Rhodiginus *lib. 18. antiquar. lect. cap. 9.* Deinsterus *ad Rosinum lib. 9.* licet aliam hujus vocis originem adducat Athenæus *lib. 3. dipnosoph. cap. 3.* P. Faber *lib. 1. semestr. pag. 25. & 163.* Lipsius *in orat. de calumnia*, Covarr. *lib. 2. var. cap. 9. num. 1.* Petrus Greg. *lib. 32. syntag. cap. 4.* Alfaro *de offic. fisc. gl. §. 17.* Calumnia ergo propriè consistit in impostura: quare non sufficit ad calumniam, ut alicui quomodocunque tribuatur falsum probrum, sed necesse est intervenire malitiam tribuentis. Unde si per errorem, aut hallucinationem contingat falsum crimen tribui noxio, non inde vera dabitur calumnia, ut probat Raynaud. *d. sect. 1. cap. 1.* qui in sequentibus malignitatem hujus sceleris latè probat: quod argumentum luculenter tractavit C. I. V. Justus Lipsius

7. CALUMNIA QUID?

cent. 5.

cent. 5. *epist. ad finem*, in oratione de calumnia: & Leuco Tyrannus Ponticus apud Athenæum *lib.* 6. *cap.* 6. cùm hominem quendam calumniantem vidisset: *Interemissem te* (inquit) *per Deos, nisi tyranni malis hominibus indigerent.*

8. De pœnis calumniatorum.

Deinde sciendum est, calumniatores variis pœnis, tam jure civili diversarum gantium, quàm sacris Ecclesiæ canonibus puniri. Charondas apud Diodorum *lib.* 12. calumniatorem myricâ coronatum per urbem circumduci jubet. Vide Lucianum dialogo de non temerè credendo calumniæ. Jure civili Romanorum ex edicto Prætoris infamiam incurrunt, *l. non prius* 7. *l. ult. C. de calumn. l.* 1. *ff. de his qui notant. infam.* non tamen ipso jure notatur calumniator, sed ita si calumniæ causâ damnatus sit, *l.* 4. § *calumniator, ff. de his qui notant. infamia*; idcirco verba judicis diligenter attendenda sunt: si dixerit *Sycophantas*, idest calumniatus est, intelligitur notasse: quod si dixerit, *non probasti*, non notatur. Nec enim qui non probat quod intendit, illicò calumniator intelligitur, sed qui dolo malo falsum crimen objicit, *l.* 1. §. *sed non utique*, & §. sequenti, *ff. ad Turpil. l. fustibus* 16. *ff. ex quibus causis infam. irrog. l.* 3. *C. de calumn.* Cicero pro Roscio: *Innocens est quispiam, suspicione tamen non caret: ei qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere. Cùm enim aliquid habeat, quod possit criminosè, ac suspiciosè dicere, apertè ludificari, & calumniari sciens non videtur.* Et mox: *Vos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. Deinde si voletis, etiam tum, cùm verisimile erit, aliquem commisisse, in suspicione latratote: id quoque concedi potest. Sin autem sic agitis, ut arguatis quidem aliquem patrem occidisse, possitis; aut quare, aut quomodo, ac tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet, &c.* Hactenus Cicero. Idem judicandum de hac formula: *Lucium Titius temerè accusasse videtur.* Temeritas enim facilitatis veniam continet, & ob id nullam pœnam Titius subiit, *l.* 1. §. *quæri, ff. ad SC. Turpil.* Quid autem si judex ita pronunciaverit: *Callido commento videris accusationis instigator fuisse.* An tanquam calumniatorem notasse videtur? Papinianus *in l. ob hæc verba* 20. *ff. de his qui notant. infam.* respondit ob hæc verba pudorem potiùs onerari, quàm ignominiam irrogari; nec enim mandatorem asse eum, qui exhortatur. At contrà Marcianus *in l.* 1. §. *incidit, ff. ad SC. Turpil.* docet hunc quoque, qui instigavit ad accusandum, calumniæ pœnâ teneri. Pro hujus antinomiæ solutione Antonius Matthæus *de criminibus, ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 18. *cap.* 3. ait, verbis quidem SC. non teneri eum qui instigavit, sed ex mente & sententia teneri, quia SC. de mandatore loquitur, & qui instigat, non est propriè mandator; sed quia non longè à mandatore abest, eum sententiâ SC. teneri. Sed aliter ea jura componit Osualdus *lib.* 18. *Donel. cap.* 8. *lit. X*, discrimen constituendo inter sententiam definitivam, & interloquutoriam. Etiam ante SC. Turpilianum fuit constituta pœna Talionis, quam ad leges 12. Tabularum refert Polletus *lib.* 4. *histor. fori, cap.* 5. & postea idem cautum fuit lege Rhemia, seu ut alii volunt, Memia: quæ pœna exoleverat temporibus Imperatoris Augusti; quare inter alia ipsius Principis præclara gesta recensetur à Suetonio, quod diuturnorum reorum nomina aboleverit conditione propositâ, ut si quis quem repetere vellet, par periculum pœnæ subiret: & postea per SC. Turpilianum instaurata ea pœna fuit, & tandem Imperatores Honorius, & Theodosius *in l. ult. C. hoc tit.* ita sanxerunt: *Quisquis crimen intendit, non impunitam fore noverit licentiam mentiendi, cùm calumniantes poscat ad vindictam similitudo supplicii.* Extat *in cap. quisquis,* 2. *quæst.* 8. Quæ pœna talionis divino jure positivo statuta fuerat, *cap.* 19. *Deuter.* ibi: *Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis, stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum, & judicum, qui fuerint in diebus illis: cùmque diligentissimè perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit; & auferes malum de medio tui, ut audientes cæteri, timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.* Hæc est pœna talionis, quâ scilicet tale rependitur, quale illatum est, vel inferendum fuit calumniam passo. Aristot. *lib.* 5. *Ethicorum, cap.* 5. appellat pœnam hanc *Contrapassum.* Probant pœnæ hujus justitiam Sotus *lib.* 5. *de justitia, quæst.* 5. *art.* 4. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. lib.* 1. *cap.* 129. & *centur.* 2. *cap.* 143. Demsterus *ad Rosinum lib.* 9. *fol.* 940. Hodie tamen, attentâ generali consuetudine pœnam hanc talionis exolevisse ex ratione per nos adducta *in cap. super his, de accusat.* testantur Farinac. *in praxi, quæst.* 16. *num.* 3. Jul. Clarus §. *fin. quæst.* 81. *n.* 3. Theophilus *de calumn. sect.* 1. *cap.* 4.

9. De pœna legis Rhemiæ.

In eadem etiam lege Rhemia statuta fuit pœna inustionis frontis, inscriptâ litterâ K. quæ est prima calumniatoris. Cicero pro Roscio: *Ita tamen Erucii quæstus te cupidum esse oportebat, ut horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid valere oportere.* Et mox: *Crura quidem vobis nemo suffringet: sed si ego hos bene novi, litteram illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigam, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis.* Eóque spectat Papinianus *in l. quæsitum* 13. *ff. de testibus*, dum hominem calumniæ damnatum, opponit homini integræ frontis. Illustrant Theoph. Raynaud. *in tract. de stygmatismo, sect.* 3. *cap.* 3. Cujac. *ad Digesta*, in l. *is cui, ff. qui testamenta*, Petrus Pitheus *in collat. legum Mosaïc. tit.* 4. § *fine calumnia*, Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 29. Et licèt Cassiodorus *in Psalmum* 71. hoc accipiat de nuda condemnatione, quia apud antiquos litteram K. judices apponere solebant in signum condemnationis: hæc tamen sententia sustineri non potest, quia ea damnandi nota communis erat omnibus condemnationibus, ut videre est apud Poletum, Sigonium, & alios de judiciis agentes. Ex quibus Hermannus Hugo *lib. De prima scribendi origine, cap.* 22. quod est de notis judiciariis, ad K. ait: *Calumniatorum fronti affixum, erat peculiare eorum supplicium, quo frontes eorum ferro candenti formâ litteræ K, inurebantur.* Duplex KK. eo ferro impressum volunt Petrus Diaconus *de notis*, & Aldus Manucius *libello ejusdem argumenti*, ita exponentes illud K. K. vel K. C. ut sonet, *calumniæ causâ.* Olim quippe vox *calumnia* exarabatur per K. probatunt Lipsius *lib.* 2. *electorum, cap.* 15. Pitheus *ubi suprà, fol.* 145. Primarius noster Magister Correa *in orthograph. Castel.* Etiam aliquando apud Romanos calumniator dejiciebatur è saxo Tarpeio, ut refert Gellius *lib.* 20. *noctium, cap.* 1. & in exilium mittebatur, ut constat ex Tacito *lib.* 5. *annal. l.* 3. §. *idem Divus, ff. de testibus.* Justinianus *novel.* 6. eum qui electum Episcopum cujuslibet criminis insimulavit, pelli jubet à societate fidelium: & *in novel.* 123. *cap.* 2. & 137. *cap.* 3. jubet eum, qui falsi criminis Episcopum reum egit, à provincia exulare, in qua commorabatur. Etiam extraordinariâ pœnâ punitur *in l.* 27. §. *si liber* 5. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Apud Græcos usitatam fuisse talionis pœnam constat ex Diodoro *lib.* 4. & apud Vvisigothos eandem talionis pœnam statutam fuisse, apparet *ex l.* 5. *tit. de judicio furti, lib.* 7. *legum Vvisigoth.* notavit Gregor. Lopez in l. 1. tit. 1. *part.* 7. *l.* 17. & *fin. tit.* 17.

tit.17.part.3. Alias diversarum gentium pœnas circa calumniatores refert Theoph. Raynaud. *de calumn. sect. 1. cap. 4.* Hæc autem procedunt in calumnia in delictis publicis admissa; nam in privatis aliud observatur, quia qui in illis calumniatur, violat jusjurandum, quod concepit de calumnia, solvitque impensas litis, & nonnunquam infamis fit, cùm olim veteri de calumnia actione in partem decimam litis actor mulctaretur, *§. hoc autem, Instit. de pœna temerè:* notavi *in tit. de juram. calum.*

10. De poenis ex jure Pontis. Ut ad Ecclesiæ leges perveniamus sciendum est, Ecclesiæ Patres non mitiùs in calumniatores insurrexisse, nam eos infamiâ notatos declararunt; beneficio, officioque, si quod habebant privarunt; exilio, verberibusque afficiendos esse sanxerunt *in cap. qui in alterius, cap. quidam maligni, 23. q. 4. cap. deteriora 6. q. 1. cap. Episcopum, ead. quæst.* Pœnam talionis sanxerunt, *in cap. qui crimen, 2. q. 8. cap. calumniator 2. q. 3. cap. 32. quæst. 8.* Communione etiam privantur: & si Episcopos, aut clericos falsò accusaverint, nec in fine illis conceditur communio. Concil. Illiber. *can. 75.* ibi: *Si quis Episcopum, Presbyterum, vel Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei esse communionem.* Licèt postea mitiùs cum eis actum sit, communione in fine concessâ. Concil. Arelat. 1. *can. 14.* ibi: *Qui falsò accusant fratres suos, usque ad exitum non communicent.* Arelat. 2. *can. 24. Eos qui falsa fratribus capitalia objecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare, sicut magna Synodus antea constituit.* Notavi *in cap. 75. Concil. Illiber.* Hadrianus Pontifex *in cap. delatori 5. q. 6.* linguam capulandam esse calumniatori sanxit: quæ constitutio etiam refertur *lib. 7. capit. tit. 277.* & ab Hincmaro Rhemensi *lib. contra Hincmarum Laudun. de sententiis Engelramno Metensium Episcopo datis*, his verbis: *Quam diversa à sacris canonibus, & quàm discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis judiciis habeantur, ut hîc, quadam de plurimis pœno, evidenter manifestatur. Delatori, inquit, aut lingua capuletur, aut convicto caput amputetur.* Capulare verò truncare est, vel exscindere, ut in lege Salica, *tit. 31. §. 2. Si quis pedem alterius capulaverit.* Et ibi, *Mancatus remanserit:* ex veteri glossario Petri Pithei notavit Bignon. *ad Marculf. fol. 623.* Similis ferè fuit lex Constantini, quâ strangulari eos, & linguam ipsis radicitus amputari jubet, *l. 2. C. Theodos. de petit.* Apud Longobardos non lingua, sed nasus præcidebatur, ut refert Lindembrog. *in glossario, verbo Capulare.* Dixit Hadrianus capulare, quod est truncare, ut probant Lindembrog. *suprà:* Vossius *de vitiis serm. lib. 4. c. 3.* Pius V. suâ constitutione innovavit in calumniatorem pœnam talionis, ut refert Farinac. *in praxi, quæst. 16. num. 5.* & jam à primo Ecclesiæ sæculo *lib. 2. constit. cap. 42. & 43.* in calumniatores ita constituit: *Vos Pastores cum Diaconis cognoscetis eum, qui proximum suum per calumniam mendacis testimonii accusavit, & ostendetis eum esse calumniatorem, invidum, interfectorem, suis repugnantiis perturbantem ut malitiosum, sermone inconstantem, dictis suis contrarium, & oris sui verbis captum. Fuerunt enim ei laqueus fortis labia sua, quem tu postquam falsitas testimonii ejus convicta fuerit, judica rigidè, & gladio ignis trade, facque ei quod ipse proximo suo scelere machinatus est. Quantam enim in eo fuit, fratrem occidit, aures judicis occupando, &c. Itaque ejicite eum ex Ecclesia tanquam fratris interfectorem. Deinde intervallo temporis, si dixerit pœnitere se, præmittite eum jejuniis, ac postea per manus impositionem recipite, caventes tamen illi, ne quem iterum turbet. Quod si rursus ingressus similiter seditionem, & discordiam concitarit, neque desinat turbare, & convicia facere fratri, vituperationibus & contentionibus æquiter studens, ejicite eum tanquam pestilentem, ac Ecclesiam Dei vitiet, & fœdet. Qui enim hujusmodi est, turbas conflat civitatibus: idemque, tametsi intra Ecclesiam est, tamen quia Ecclesiam dedecorat, supervacuus, & inanis est, qui quidem quantum in se est, corpus Christi sordidat.*

Deinde sciendum est, judicem reum absolventem improbè accusatum, statim cognoscere, ac pronunciare de calumnia, *l. 1. C. hoc tit. l. inter 10. ff. de public. judic.* statim, idest eadem die, vel sequenti, si eadem non potuerit: argumento est locus Asconii in oratione pro Marco Scauro, ibi: *Cato Prætor cùm vellet de accusatoribus in consilium mittere, multique è populo manus in accusatores intenderent, cessit imperitæ multitudini, ac postero die in consilium de calumnia accusatorem misit.* Etiam notandum est, non omnes accusatores in probatione deficientes, pœnis calumniæ puniri; nam tutores, curatoresque non facilè illis afficiuntur, nisi evidens eorum calumnia sit, *l. 5. C. de his quibus ut indign. l. 8. C. de calumniator.* explicat Gothofredus *in l. 2. C. Theodos. eod. tit. l. 14. § si libertas, de bonis libert. l. 22. de his quæ ut indig.* Similiter eos, qui prosequuntur necem liberorum, & parentum, pœnâ calumniæ non teneri, statuitur *in l. 1. & 4. C. hoc tit. l. ult. ff. de public. judic.* & *in l. 2. C. hoc tit.* docetur, non teneri extraneum hæredem, quia aliquem jussu testatoris veneficii accusavit: & fœminis suam, suorumve injuriam persequentibus, & omnibus illis, quibus inscriptionis necessitas remittitur, quos retuli *in cap. super his, de accusat.* calumniæ pœna remittitur. Etiam maritus, qui intra dies 60. jure mariti uxorem accusat de adulterio, nisi ob evidentem calumniam, non tenetur calumniæ pœnis, *l. is cujus 14. §. ult. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 6. & 30. C. eod. l. auxilium 37. §. 1. de minoribus.* Pater autem accusando adulterium filiæ ex calumnia, damnatur, *l. pater 30. ff. eod. tit.* quia talis accusatio odiosa est, cùm per eam matrimonia fœdari videantur, *l. quamvis 30. C. eod. tit. de adult.* Item fiscus à calumniæ pœna immunis est, cùm ex quadam necessitate accuset, nisi cum evidenti calumnia agat, *l. penult. C. de advocat. Fisci, l. 5. l. universi 9. C. ubi causa fiscales.* Suetonius *in Domitiano*, ibi: *Fiscales calumnias magna calumniantium pœna repressit.* Similiter etiam delatores ex officio, ut curiosi, & stationarii, non puniuntur, nisi ob evidentem calumniam, *l. ea quidem, C. de accusat. l. 1. C. de curiosis, l. 10. l. 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil. l. Divus 6. ff. de custod. reorum.* Probat Amaya *ad tit. de delatoribus, lib. 10.* & plures de curiosis congesserunt Petrus Gregor. *lib. 47. syntag. cap. 38. num. 9.* Cujac. *ad tit. C. de irenarchis, & tit. C. quæ res pignori:* & *in l. 9. C. de jure fisci*, & *lib. 1. obs. cap. 33.* Revardus *lib. 4. var. cap. 11.* Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap. 47.* & *Occid. cap. 18.* & *lib. 2. var. cap. 26.* Bulenger. *lib. 7. de Imper. Roman. cap. 22.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. num. 61.* & *cap. 21. num. 10.* alias causas, ob quas calumniator excusatur à calumniæ pœnis, refert Menochius *lib. 2. de arbitrar. cent. 4.*

His suppositis jam apparet ratio præsentis decisionis; nam cùm calumnia adeo sit grave scelus, ut peccatum diabolicum appellent sanctus Athanasius *in apolog. ad Constantium*, ibi: *Calumniari est uti diaboli moribus.* Origenes *homil. 3. in Exodum*; quia ait, falsis detractionibus, & testimoniis, ac calumniis gravantes proximum, os apertum à diabolo habere: Cyrillus monachus *in actis sancti Sabæ*, D. Chrysostomus *homil. 79. in Matthæum*, cujus nomenclaturæ rationem assignat & illustrat Theophil. Raynaud. *de calumnia quæst. 2.* & D. Athanas. *in dicta apolog. de strage, quam infert calumniator*, ait: *Qui lapide feritur, quærit medicum; ictus autem calumniæ graviùs quàm lapides feriunt.* Est enim calumnia clava, & gladius,

Margin notes (right column): 11. De his qui in calumniatores non tenentur. — 12. Traditur ratio decidendi.

gladius, & jaculum incurabile, ut dixit Salomon; & si in personam Deo sacratam inferatur, gravior calumnia est, ut suprà probavi: inde cùm in præsenti Hilarius falsò, & ex calumnia accusasset Joannem Diaconum, justè Gregorius decrevit, ut ipse officio Subdiaconi, quo fungebatur, à proprio Episcopo suspenderetur, verberibusque afficeretur, ac in exilium mitteretur, ut ita alii à simili calumnia terrerentur, ne fratres Ecclesiæ æquè ministros falsò accusent; nam ut aiebat Aristotel, *lib. 6. Polit. cap. 5.* in bene instituta Republica graviter calumniatores sunt puniendi, quoniam non populares in judicium vocare consueverunt, sed nobiles.

13. **Dissolvitur dubitandi ratio.** Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta *ex dicta l. 1. ff. de jurejur.* nam quod ex ea expendebamus, procedit in juramento decisorio parti à parte delato; nam tunc postquam delatum est, nihil quæritur, nisi an juratum sit: at verò in juramento ab actore, vel reo prolato, sine ulla delatione adhuc superest cognitio causæ principalis, *d. l. 3. in princip.* & propter calumniam, tam in civili, quàm criminali judicio, pœna, ut probavi *in cap. 1. de juram. calumn.* & ita hac pœnâ calumniæ non liberari accusantem, etiamsi tempore accusationis propositæ juret de calumnia, docuerunt Jul. Clarus *d. §. fin. quæst. 61.* Salcedo *in praxi, cap. 5.* Martha *de jurisd. part. 1. quæst. 58.* Nec obstat, quod de pœna talionis adducebamus, cui difficultati ut satisfaciant Antonius, & Abbas *in præsenti*, quos sequitur Bernard. Diaz *in praxi, cap. 65.* affirmant, quod in præsenti casu pœna imponenda Joanni Diacono, si crimen probatum esset, non erat proportionata Hilario Subdiacono, ideoque diversam pœnam à sancto Gregor. impositam fuisse: sed cùm non constet, quænam pœna in præsenti casu imponenda esset Joanni, certò deduci non potest, an eadem pœna imponi possit Joanni Subdiacono; quare verius credo, quod licèt pœna talionis in calumniatorem utroque jure imposita reperiatur, ea locum habet in delictis ordinariè puniendis, non verò extraordinariè; unde cùm in præsenti non fuisset certa pœna imposita pro delicto, quo accusabatur Joannes Diaconus, & ipse esset in sacris ordinibus constitutus, ideo tam acerbis pœnis plectitur calumniator. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus partis solutione dicendum est, quod licèt illa fustium, & verberum differentia jure civili Romanorum agnosceretur, usitataque esset, ut probavi *in can. 4. Concilii Iliber.* in jure tamen canonico nullum discrimen versatur inter flagella, & verbera: quare promiscuè in sacris canonibus rei jubentur fustibus cædi, & verberibus affici *in cap. cùm Beatus, 45. dist. cap. nullus clericus 11. quæst. 3. cap. quidam 5. quæst. 1. cap. quia justa 5. quæst. 6. cap. his à quibus 23. quæst. ult. cap. in Archiepiscopatu, de raptor.* & Gennadius Patriarcha C.P. delatum ei ob scelera Charisium permisit etiam paternâ, & ecclesiasticâ censurâ flagellari. Nicephorus *lib. 15. histor. Eccles. cap. 13.* Sophron. *in prato spirit. cap. 145.* Similia de Pechamo Cantuariensi Archiepiscopo refert Nicolaus Aasperfel. *historia Anglica ad seculum decimumtertium, c. 23.* & ita in præsenti casu Subdiaconum verberibus affici jubet Gregorius juxta mentem sacrorum canonum, secundùm quam nullum datur discrimen inter flagella, verbera, loras, & fustium cæsionem. Nec obstat, quod ex hac pœna infamia incurritur; nam cùm ex ipso calumniæ delicto infamia contrahatur, ut probavi, non injustè Gregorius Subdiaconum in hoc casu ut infamem verberibus afficiendum esse decrevit. Nec obstat alia pars ipsius augmenti, videlicet pœnam hanc sanguinem effundere, ut constat *ex lib. 2. feuder. tit. 27. §. si quis aliquem*: quare Horatius horribile flagellum vocavit, inquiens:

Nec scuticâ dignum horribile sectère flagellum.

Et Virgilius sanguineum dixit *lib. 8. Æneid.*

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Item Juvenalis *satyr. 6.*

——— *Hinc frangit ferulas, rubet ille flagellis.*

Et in sacra pagina *Ecclesiastici cap. 8.* ibi: *Flagelli plaga livorem facit.* Nam licèt Ecclesia olim uteretur flagris, flagellisve pro emendandis peccatoribus, ut constat ex juribus proximè adductis, & ex Concilio Matiscon. 2. *cap. 1.* ubi jubetur rusticum, vel servum, qui diem Dominicam violarit, gravioribus fustium ictibus verberari, Concil. Aquisgran. *can. 134. cap. super eo, de sentent. excomm. cap. universitatis, eodem tit. in 6.* Concil. Narbon. sub Recaredo, *can. 12.* ibi: *Presbyteri increpentur, ut redeant, Diaconos & execrandos, & stipendio privandos; reliquos flagris coercendos.* Concil. Agath. Præside Cæsario, *can. 38.* ibi: *Clericum, aut monachum sine commendatitiis vagum, si verborum increpatione non emendetur, etiam verberibus statuimus coërceri.* Turon. 2. *can. 20.* ibi: *Qui ex septem Diaconis, lectoribus, aut laicis ad Archipresbyterum observandum concessit, si septimanam cum eo facere distulerit, fustigetur.* Synodus Francica sub Bonifacio V. *Clericus, vel monachus in fornicationem lapsus, post tertiam verberationem in carcerem missus, ibi pœnitentiam agat.* Carnotensis *parte 14. Decreti, cap. 115.* Tamen semper curarunt Ecclesiæ Patres, ne flagellatio ad sanguinis effusionem perveniret; quare pro una vice triginta novem ictus tantùm præscripserunt. Concil. Matiscon. 1. *can. 8.* ubi jubetur, ut clericus junior, qui alterum clericum ad judicem sæcularem traxerit, uno minùs de quadraginta, ictus accipiat. Refertur *in cap. nullus 6. 11. quæst. 1.* & *in 1. collect. sub tit. de foro compet. cap. 4.* D. Cyprianus *in vita sancti Cæsarii, apud Surium die 27. Augusti*, ait illum nunquam hunc numerum excessisse, sed potiùs ut iterum reus vapularetur, permittebat, ibi: *Solebat vir sanctus id accurate observare, ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius trigintanovem ictibus ferirentur; ita tamen, ut si quis in gravi culpa esset deprehensus, permitteret ut post dies paucos vapularet iterum.* In regula sancti Aureliani *cap. 41.* pro qualibet culpa, si necesse est flagelli accipere disciplinam, nunquam numerus legitimus exceditur, idest triginta & novem. Quo sensu accipiunt aliqui, quod habetur in Pœnitent. S. Columbani, ubi quinquaginta & centum, immò & ducentæ plagæ imperantur; non enim simul, & semel infligebantur, sed iteratis vicibus, quem numerum ictuum acceperunt Patres à lege veteri, in qua cavebatur *Deuteron. cap. 25.* ita: *Pro mensura peccati erit & plagarum modus, ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus.* Et D. Paulus 2. *ad Corinth. cap. 11.* inquit: *A Judæis quinquies quadragenas unâ minus accepi.* Illustrat Novarinus *lib. 1. schediasm. cap. 21.* Menardus *ad concord. regul. cap. 30. §. 4.* Judæi enim veriti, ne si quadragenarium numerum complerent, oblivione forsan, vel impetu animi quandoque excederent, in more habebant non nisi trigintanovem ictus infligere, teste Josepho *lib. 4. antiquit. cap. 8.* Oleastro *in d. cap. 25. Deuteron.* ibi: *Solent etiam Hebræi ex ratione triginta-novem verbera incutere, ne fortè excederent uno.* Unde Apostulus se accepisse gloriatur quinquies quadragenas unâ minus. Rationem hujus legis expresserunt S. Chrysostomus *homil. 25. in epist. 2. ad Corinth.* per hæc verba: *Quare una minus priscâ lege sancitum erat, ut si quis plus quàm quadraginta verberum ictus*

illus accepisset, infamis apud ipsos esset; itaque ne verberantis impetus hunc numerum in infligenda pœna excedens, ignominiæ notam reo jaceret, præscriptum est ab illis, ut ei qui vapularet, undequadraginta tantùm plagæ inurerentur. Theodoretus *quæst. 30. in cap. 25. Deuter. Quare cùm Deus præceperit delinquentem vapulare quadraginta plagis, Iudæi unâ minùs inferunt, quia major numerus vapulantem infamat: si ceciderint eum pluribus, deformis abibit frater tuus in conspectu tuo. In eo transgredi legem permittunt, ut exactum observantes numerum, etiam nolentes vapulantem infament pluribus plagis illatis.* Quare Ecclesia illum morem tenuit, ne ad sanguinis effusionem perveniretur. Unde juxta hunc morem accipienda est pœna verberum imposita à Gregorio in præsenti. Econtra idem Gregorius *lib. 2. epist. 52.* succensuit Episcopo Constantinopolitano ob monachum in Ecclesia CP. fustibus cæsum. Et *epist. 83.* Andream Tarent Episcopum ab administratione sacrorum per duos menses suspendit, quòd mulierem cædi fustibus jussisset crudeliter. Illud tamen observandum est, etiam in casibus à jure permissis clericos non esse verberandos propriâ manu ab Episcopo, ut cautum fuit *in cap. 27. Apostol.* Synodo Nicæna 2. *can.* 3. Concil. Agath. relato *in cap. non liceat, 86. dist.* à D. Gregorio *in cap. quid autem, cum sequenti, 45. distinct.* Justiniano *Novel.* 123. ibi: *Propriis aliquem manibus verberare Episcopo non licere; hoc enim à sacerdotibus alienum est.* Julianus Patricius *novel. 115. cap. 42.* Phocius *in nomoca. tit. 6 cap. 26.* Savarus *ad Sidon. lib. 3. epist. 12.*

14. De Poena exilii

Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione sciendum est, Ecclesiæ, ecclesiasticisque judicibus competere facultatem relegandi, ita ut cùm per excommunicationem, ac alias pœnas ecclesiasticas rei criminosi emendari nequeunt, in exilium mittantur, ut disertè probatur *in cap. in Synodo 23. dist. 63. cap. attendendum 13. 17. quæst. 4* ibi: *Aut exilio perpetuæ deportationis serventur:* & *cap. accedens, 50. dist. cap. hi qui 3. quæst. 4.* ibi: *Et exilio digni judicantur finitimo:* & *c. cùm beatus, 45. dist.* ibi: *Et exilii sententiam sustinebunt:* & *cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap penult. de pœnis*, Concil. Tulet. 12. *can.* 18. ibi: *Quod si ingenuorum persona his erroribus fuerint implicata, & perpetuâ excommunicationis sententiâ feriantur, & arctiori exilio ulciscantur.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. ibi: *Si quæ mulieres fuerint in adulterio cum clericis deprehensæ, de clericis distinctione habitâ, mulieres ipsæ, prout sacerdoti visum fuerit, districtioni subjaceant, & à civitatibus, ut sacerdos præceperit, repellantur.* Gregorius *in Pœnitent. cap. 11.* Docuerunt plures congesti à Barbosa *de potestate Episc. part. 1. tit. 4.* etsi negent Roussellius *lib. 4. hist. Pontif. cap. 7. num. 5.* Petrus Gregor. *lib. 4 partit. tit. 15. cap. 4.* quia pœna capitalis duplex est, una sanguinis, quæ mortem ingerit, *l. 3. ff. de pœnis*; altera sine sanguine, ut est deportatio; & ita cùm non sit corporalis hæc pœna, ut expressè docetur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi*, & probat D. Nicol. Antonius *lib. 1. de exilio. cap. 31. num. 7.* potest à judice ecclesiastico infligi. Baronius *anno 263. numero 29.* Chopinus *lib. 3. de sacra pol. tit. 2. num. 11.* Circa effectus verò ipsius pœnæ notandum est, Pontificem posse à tota sua ditione relegare, & in terris Ecclesiæ subjectis quoad temporalia, omnibus juribus regni, & civitatis exules privare. Similiter Archiepiscopi à tota sua provincia, & subditos Suffraganeorum suorum punire valent, juxta tradita *in cap. pastoralis, de officio ordin.* Episcopi à sua diœcesi, *ex d. cap. 29. Concilii Aurel.* non autem regno integro possunt relegare, nec jura civitatis, seu natalium regni illis adimere, quia sæcularia sunt, nisi implorato auxilio brachii sæcularis; quia tunc ipse judex sæcularis videtur sententiam proferre, ipsumque reum in exilium mittere, *cap. de Liguribus 42. 23. quæst. 5. cap si quis 17. cum sequenti, 18. quæst. 2. cap. ne liceat, 27. dist.* ideoque ut exilium perfectum sit *in d. cap. 2. de clerico excomm.* jubetur ut ad requisitionem Ecclesiæ Judex sæcularis decernat exilium: & in Concilio Trident. *sess. 24. de reform. cap. 8.* de concubinariis contumacibus cavetur, ut ita graviter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum, vel diœcesin, si eisdem Ordinariis videbitur, invocato, si opus fuerit, brachio sæculari ejiciantur. Latiùs prosequitur D. Nicolaus Antonius *d. lib. 2. cap. 32.* Unde exilium, de quo in præsenti, perfectum quoad omnes effectus fuit; siquidem per Anthemium judicem Ecclesiæ Romanæ in Campania, ubi temporalem Pontifex exercebat jurisdictionem, sub Gregorio Magno inflictum fuit: quare Hilarius omnino quoad jura regni, seu natalium Provinciæ Campaniæ exul haberi debebat.

15. Exponitur can. 9. Concil. Constantinopol.

Sed suprà traditis obstat canon 9. Concil. Constantinop. 1. in illis verbis: *Cum Apostolicus canon sacerdotes, qui verberare aggrediuntur vel fideles, qui peccarunt, vel infideles, qui injuriam fecerunt, depositioni subjiciat, ii qui sua ira mederi moliuntur, & Apostolicas constitutiones detorquent, eos intellexerunt, qui suâ manu verberant, nec canone tale quid significante, nec retractione hoc intelligere permittente: est enim revera ineptum, & valde lubricum, ut qui sua quidem manu ter, vel quater percusserint, deponantur: datâ autem facultate jussu verberandi, eum qui immaniter, & usque ad mortem supplicium inflicturus est, impunè id ferre negligi: quamobrem canone ipsum verberare absolutè puniente, nos quoque simul eo ita decernimus. Oportet enim Dei sacerdotem doctrinis, & admonitionibus, nonnunquam autem & pœnis canonicis eum, qui se immodestè, & insolenter gerit, instituere; sed non flagellis, & verberibus in hominum corpora insultare. Si qui autem sunt morem omnino non gerentes, & pœnam correctionis non cedentes, eos per vocationem ad ejus loci Magistratus nemo castigari prohibet. Antiochena enim Synodi canon quintus eos, qui tumultus excitant, & scissiones in Ecclesia introducunt, per manum externam converti oportere statuit.* Ex quibus expressè deducitur, non licere judici ecclesiastico manu propria, nec per alium quemquam verberare: ergo non rectè in præsenti jubet Gregorius calumniatorem verberibus affici. Pro cujus canonis expositione sciendum est, dubium esse, an Sacerdotes, cæterique ministri sacris ordinibus initiati propter graviora delicta verberibus affici possint publicè, ad vocem, fastidiumque præconis, juxta veterem, hodiernumque ritum, de quo *in l. fustibus cæsum, Cod. ex quibus causis infam. l. si duo 13. §. si quis, ff. de jurejur.* Horatium Epod. *od. 4.* ibi:

Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium.

Junctis congestis à Cujac. *lib. 8. obs. cap. 7.* Gothofredo *in d. l. fustibus*, Langleo *lib. 11. semestr. cap. 1.* Et dicendum est, sacerdotes, sacrosque Ecclesiæ ministros privatis verberibus pœnas delictorum suorum luisse, præcipuè in Ecclesiis Canonicorum Regularium, ut hodie in monasteriis observatur, & probat Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 2. c. 4. n. 41.* tamen sacris ordinibus fulgentes, quemadmodum propter honoris fastigium quocunque demùm scelere adstringerentur, publicæ, & solemni pœnitentiæ mancipari nequibant; ita nisi degradati publicè flagellis, aut verberibus cædi non poterant: quis enim ferret, ut qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus (ut aiebat D Hieronymus ad Heliodorum) qui claves Regni cœlorum habentes,

quodam

quodam modo ante diem judicii judicant, qui sponsam Domini sobriâ castitate conservant, fustium ictus publicè subirent, quibus humiliorea personas, infimæque notæ homines tantummodò affici debere, disciplina Romanorum judicavit. Utebantur ergo Episcopi olim verberibus in laïcos, clericos, & monachos malæ frugis; sed cum delectu: ob leviora crimina privatia fustibus cædebantur, ob graviora verò publicis, præmissâ degradatione: quemadmodum & Pontifices Summi apud Romanos virgarum supplicio in Vestales virgines etlmioosaa utebantur, ut probat Roussel. *ubi suprà*, quantumvis sacratas, & sacerdotio fungentes, ut constat ex Dionysio *lib*. 9. Livio *lib*. 28. Nec tunc obstat textus *in d. can*. 9. qui ut ex verbis relatis constat, intelligendus est de verberatione immoderata per sacros canones improbata; non verò de illa, quæ servato juris ordine, & disciplinæ ecclesiasticæ normâ imponitur: de qua etiam injuriosa fustigatione accipiendi sunt textus in Synodo Nicæna 2. *act*. 3. ubi Patres qualemcumque Episcopum verbera, aut plagas, Deum præsertim timentibus, & persecutionem patientibus inferentem, quasi persequutorem flagellationibus grassantem, Episcopatu indignum censuerunt. Et D. Gregorius *lib*. 2. *epist*. 83. & 84. qui Andream Tarenti Episcopum, quòd mulierem de matriculis contra sacerdotii & propositi sui ordinem crudeliter fustibus cædi deputasset, ab officio suspendit. Poterit ergo Episcopus in subditum nequam pœnam verberum exercere; at verò verbera injuriosa ad mortem tendentia, vel ad sanguinis enormem effusionem, neque per se, neque per alium Episcopus, aut Judex Ecclesiasticus infligere valet, ut probat Bobadilla *lib*. 2. *polit*. *cap*. 15. *n*. 29. Roussel. *lib*. 4.

CAPUT II.

a Innoc. III. b *Zamorensi*, c *Segoviensi*, & d *Abulensi Episcopis.*

CUm dil. fil. Magister Schol. *e* Palentinus ad Sed. Ap. accessisset, & nobis de ven. f. n. quondam Episcopo *f* Legionen. nunc Archiepiscopo Compostellano, excessus varios nunciasset, dil. fil. de *g* Vallebona, & de *h* Matiplana Abbatibus Placentin. diœc. examinationem commisimus excessuum objectorum. *Et infrà*: Cùm autem processum negotii, & dicta testium examinaverimus diligenter, nec intelligere potuerimus, probatum esse sufficienter aliquid de prædictis, eundem Episcopum de consilio fratrum n. absolvendum decrevimus ab objectis, per A. s. m. quat. memoratum Magistrum Schol. donec canonicè suam *i* purgaverit innocentiam, scilicet quod non calumniandi animo ad hujusmodi crimina proponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, ut cæteri simili pœnâ perterriti, ad infamiam suorum facilè non prosiliant *k* Prælatorum.

NOTÆ.

1. a INnocent.] Ita legitur in tertia collectione, *sub tit. de accusat. cap*. 7. ex quo textum transferibo; sed legendum est ut habetur in hac sexta collectione, *Zamorensi, Segoviensi, & Abulensi Episcopis*: nec est cur textus hic tribuatur Honorio III. ut aliqui voluerunt, cùm non reperiatur in ejus quinta compilatione, & extet in tertia collectione epistolarum Innocentii III.

b *Zamorensi*.] D. Petro videlicet, qui his prioribus annis Innocentii III. floruit: de qua diœcesi egi *in cap*. 5. *de supplenda neglig*.

2. c *Segoviensi*.] D. Petro Michaëli, qui etiam à suis clericis fuit falsò accusatus, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ, in ejus vita*. De hac Ecclesia egi *in cap*. 6. *de in integrum restit*.

d *Abulensi*.] Benedicto I. hujus nominis. De hac diœcesi egi *in d. cap*. 5. *de supplenda neglig*.

3. e *Palentino*.] D. Alderico videlicet, qui floruit in Ecclesia eximiis virtutibus præditus usque ad annum 1208. adeoque sanctimoniâ claruit, ut in ipsa Ecclesia reverenter serventur sandalia ipsius, cum hoc titulo: *Sandalia S. Alderici*, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*. De ea Ecclesia egi *in cap*. 6. *de in integrum restit*.

4. f *Legion*.] D. Petro Muñiz, qui postea fuit Compostellanus Præsul, ut in histor. ipsius Ecclesiæ Compost. refert Ægidius Gonzalez *fol*. 93. De ea Ecclesia egi *in cap*. 6. *de in integrum restit*.

5. g *Vallebona*.] Vallisbonæ, vulgò *Valbuena*, monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Palentina, sexto lapide ab urbe Vallis Oleti, quam fundavit Comitissa Stephania, sub cura Episcopi Palentini: ejus originem & progressum refert Manrique *tom*. 2. *annal. Cisterc. anno* 1151. *cap*. 11.

h *Matiplana*.] Legendum est *Mataplana*, quod 6.
monasterium vulgò dictum Matallana, est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Palentina, quinto lapide à Vallis-Oleto, tertio ab Emerita Augusta; vulgò *Medina de Rioseco*, constructum anno 1171. cujus historiam latè refert Manrique *tom*. 3. *annal. anno* 1174 *cap*. 6.

i *Purgaverit*.] Convincitur quis de calumnia 7.
secundùm quosdam, eo ipso quod non probat quod intendit, ut doceri videtur *in cap. calumniator, cap qui non probat*, 2. *quæst*. 3. *l*. 1. *C. de advocat. divers. judic*. *l*. 3. §. *idem Divus, de testibus, l*. 1. *in fine, C. de famosis libel. l. si quis ad se, Cod. ad leg. Jul. de vi, l. non ignoret, Cod. de fructibus, & lit. expens.* Sed non est ita, quia non protinus calumniari videtur, qui non probat quod intendit; unde ejus rei inquisitio fieri debet, quâ mente ductus ad accusationem processit, & tunc condemnabit eum judex, vel absolvet, ex traditis proximo commentario. Quatenus autem in præsenti denunciator ob calumniam puniatur, cùm regulariter ipse subscribere non teneatur, exposui *in cap. super his, de accusat*.

k *Prælatorum*.] Ideoque licèt tantummodò de- 8.
lator esset, punitur ob calumniam. Facit Theodoricus Rex apud Cassiodor. *lib*. 1. *variar. epist*. 9. ibi; *Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regnantium: nec dubie decet rumore trahi, à quo debent non mutanda constitui: fidem siquidem rerum à ratione colligimus (quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur;) atque ideo, quod Beatitudini vestræ gravissimum esse confidimus, præsenti tenore declaramus, Augustanæ civitatis Episcopum*

proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum: qui à nobis honori pristino restitutus jus habeat Episcopatus omne quod habuit; nihil enim in tali honore temerariâ cogitatione præsumendum est, ubi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem (quicquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur.) Volumus enim impugnatores ejus legitimâ pœnâ percellere: sed quoniam ipsi clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis vestræ judicium cuncta transmittimus ordinanda, cujus est & æquitatis moribus talibus imponere, quam novimus traditionem ecclesiasticam custodire.

TITULUS III.

De simonia, & ne aliquid pro spirituali exigatur, vel promittatur.

CAPUT PRIMUM.

a Gregorius *Generali Synodo præsidens.*

ANTIQUAM Patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex *b* datione pallii, neque *c* ex traditione chartarum, nec ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione *d* pastelli. Quia enim ordinando Episcopo *e* Pontifex manum imponit, Evangelicam verò lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam *f* notarius scribit, sicut Pontificem non decet, manum quam imponit, vendere: ita minister, vel notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam, vel calamum venundare. Pro ordinatione verò, vel pallio, seu chartis, atque pastello, eundem qui ordinandus, vel ordinatus est, omninò aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus, si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere, vel deferre fortè præsumpserit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subjacebit. Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus post acceptas chartas, & *g* pallium aliquid cuilibet ex Clero gratiæ tantummodò causâ dare voluerit, hoc accipi *h* nullo modo prohibemus; quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ ex accipientis ambitu non processit.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Gratianus *in cap.* 3. 1. *quæst.* 2. tribuit textum hunc Urbano. Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 7. §. 5. ait deductum esse ex Synodo Romana celebrata à Gregorio VII. sed verus auctor hujus textus est Gregorius Magnus in Synodo Romana, anno 5. Pontificatus ipsius celebrata, tempore Mauricii, Tiberii, & Theodosii Imperatorum, ubi *can* 5. reperitur textus hic prout eum transcribo ex ipso Concilio. Etiam reperitur inter opera ipsius Gregorii *lib.* 4. *epist.* 44. occasionemque hujus canonis ita narrat Joannes Diaconus *in vita sancti Gregorii, lib.* 3. *cap.* 5. *Cùm verò quosdam cognosceret ad evitanda simoniaca hæresis crimina pestifera negociationis munera pastellaticum callidè vocitasse, ac hujusmodi mutato nomine suæ cupiditatis avaritiam velle contegere, prudentissimus Doctor Gregorius sententiam, quam in primordio sui Pontificatus coram Synodo promulgaverat, iteratò protulit, dicens: Antiquam, &c.* Hæc prior Gregorii constitutio extat *lib.* 4. *Regestr. epist.* 55. & *in cap.* 3. 100. *dist.* & juxta eam variis Prælatis scripsit idem Gregorius *lib.* 4. *epist.* 51. 53. 55. & 56. *lib.* 5. *epist.* 1. *lib.* 7. *cap.* 5. 113. 114. *lib.* 9. *epist.* 40. 51. 53. 54. *lib.* 11. *epist.* 46.

2. b *Datione pallii.*] Idem Gregorius *lib.* 4. *epist.* 55. *ad Joannem Episcopum Corinthiorum*, relatus *in cap. nova*, 100. *dist.* expressè prohibet aliquid accipere pro pallio: notavit Coqueus *in antimorn. part.* 1. *ad pag.* 31. *fol.* 114. Unde cùm sanctus Bonifacius in Concilio Liptinensi celebrato anno 743. falso nuncio accepisset, quod pro palliis concedendis duobus Archiepiscopis Germaniæ pecuniam Zacharias Pontifex accepisset, statim litteris suis ipsum Pontificem redarguit simoniacæ labis: sed ei mitissimè respondens Zacharias *epist.* 8. asserit, nihil tale se cogitasse, cùm nec etiam pro ipsis rescriptis, ac diplomatibus, quæ ab ejus scrinio procederent, consuevisset aliquid exigi, quin potiùs anathematizasse se omnes quicunque ausi essent donum Spiritus sancti vendere. Refert Baronius *d. anno* 743. Leo II. sedens anno 682. constitutionem edidit, quam Anastasius scribit Archivo inclusam esse, ut qui ordinatus esset Archiepiscopus, nihil pro usu pallii persolveret. Alia tradit Rousselius *lib.* 5. *hist. Pont. jurisd. c.* 3.

c *Traditione chartarum.*] Idest pro expeditione 3.
litterarum ordinationis, quas Presbyteri à suis ordinatoribus accipiebant, juxta Concil. Afric. c. 89. *Deinde placuit, ut quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur, per provincias Africanas litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes Consulem, & diem, ut nulla altercatio de posterioribus, vel anterioribus oriatur.*

d *Pastelli.*] Temporibus Gregorii Magni, cùm 4.
tot Ecclesiæ legibus, & ab ipso Pontifice specialiter prohibitum esset pro ordinibus conferendis aliquid ministrum ordinantem ab ordinatis recipere, cœpit introduci consuetudo, ut nomine pastus, seu pastelli ordinatores ab ordinandis aliquid exigerent:

gerent : quam consuetudinem simoniæ labem continentem, & ex radice avaritiæ ortam damnavit Gregorius in præsenti canone, & postea eundem morem improbarunt Paschalis *in cap. si quis objecerit* 10.q.3. ibi : *Ne quis pastum, vel pastillum ante, vel post ordinationem, beneficiive ecclesiastici possessionem solvat.* Innocentius II. *in cap. fin.* 1. *q.* 3. ibi : *Nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis ante, vel post à quoquam aliquid exigatur, vel ipse ordinatus dare præsumat, quoniam simoniacum est.* Et ita pastelli appellatione in præsenti comprehenditur omne, quod prætextu pastus ordinator ab ordinato exigit, ut exponunt Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 6. Vossius *de vitiis sermonum, lib.* 3. *cap.* 33.

5. c *Pontifex manum imponit.*] Raymundus posuit *Episcopus*, ut ita generaliorem faceret præsentem prohibitionem ad omnem ordinationem ; cùm Gregorius ageret tantùm de consecratione Episcopi, in qua Pontifex, vel Episcopus consecrator manum imponit super caput consecrandi, ut probant Hallier. *de sacris elect. cap.* 9. §. 3. *n.* 6. Diana *part.* 11. *de consecrat. Episcopor. resol.* 18. qui varias rationes hujus manus impositionis adducunt, & in ea consistere materiam consecrationis Episcopalis, pluribus relatis post Hilarium defendit Diana ubi suprà, *resol.* 18.

6. f *Vel notarius.*] Consonant Zacharias suprà citatus *epist.* 8. ibi : *Cùm nec pro rescriptis, nec pro diplomatibus, quæ ab ejus scrinio procederent, aliquid exigi consuevisset.* Concil. Bituricense *can.* 3. apud Lemovic. *actione* 2. ibi : *Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant, nec aliquis loco eorum, nec aliquis de subjectis eorum, sicut pro scribendis nominibus ordinandorum solebant scriptores pretium accipere.* Sed circa notarios litteras dimissorias, & testimoniales scribentes, jam communiter placuit distinguendum esse, an salarium habeant publicè constitutum ab Ecclesia, seu ab Episcopo, vel nullum salarium habeant. Ut primo casu nihil recipere possint pro hujusmodi chartis, secundo verò casu saltem per modum stipendii, non pretii (nam actiones istæ, utpote spiritualibus annexæ, vendi non possunt) moderatam quandam pecuniæ summam exigere valeant, quam taxarunt Concilia Ravennat. 2. temporibus Clement. V. *rubric.* 31. ibi : *Item cùm indebita exactiones à notariis, & sigilliferis Dominorum Episcoporum taxentur, & moderentur in omnibus, præsertim in ordinationibus, ut ultra duos venetos non possint accipere pro scriptura, charta, schedula, cera, & sigillo : & si querela super hoc in medium prodierit, ipse notarius officialis suspendatur in dicta Curia Episcopali usque ad aliud provinciale ab officio suo.* Ravennat. 4. sub Joanne XXII *rubric.* 24. In Concil. Palentino à Guillelmo A.S. Legato celebrato temporibus Joannis XXII. ibi : *Ordinati, si post receptionem ordinis pro scriptura, labore, charta, & cera aliquid offerre voluerint, hoc accipi minime prohibetur ; ita tamen, quod gratuita oblatio summam quinque maravedinorum usualis monetæ aliquatenus non excedat ; à pauperibus autem, aut nihil, aut minùs recipiat pro prædictis.* Et paulò post : *Nec notarius, seu scriptor quicquam, nisi moderatum, exigat pro collatione litteræ, & sigillo.* Toletano sub Clemente VI. *tit. de simonia.* Toletano sub Sixto IV. ibi : *Notarii verò pro litteris ordinum decem tantùm marapetinos recipere debeant, & si contrà fecerint, quod receperint, duplicatum restituant, sequenti Concilio applicandum.* Trident. *sess.* 21. *de reform. c.* 1. Et ita cùm tot Conciliis concessum sit notariis salarium non habentibus aliquid recipere pro prædictis litteris, ullam simoniam in tali receptione non committunt. Docuerunt Suarez *lib.* 4. *de simonia, tom.* 1. *de relig. cap.* 10. Binsfeldius *in præsenti, q.* 1. Gibal. *de simonia, q.* 14. *consectar.* 12. qui etiam resolvunt, non teneri Episcopum constituere salarium suo notario ; sed posse juxta consuetudinem receptam in ea diœcesi illi permittere prædictum stipendium : & etiam docent, quod quando notarius accipit plus pro testimonialibus Presbyteratûs, quàm Diaconatûs, simoniam committit. Ratio est, quia tunc taxatur, & venditur dignitas ordinum, quæ vendi taxarive non potest ; notario verò nihil competit, nisi ratione laboris, qui æqualis est respectu omnium ordinum.

7. g *Pallio.*] Archiepiscopis tradendo à Pontifice, juxta adducta *in cap.* 1. *de auctorit. & usu pallii* ; unde deducitur, Romanum Pontificem simoniam committere, si rem spiritualem, vel ex sua natura, vel ex divina, aut ecclesiastica institutione sacram vendat, licèt pœnis simoniaci non teneatur, ut probat Gibalinus *de simonia, q.* 4. *consect.* 5. & distinctione adductâ inter casum, in quo simonia committitur à jure divino, & cùm tantum à jure ecclesiastico, exponit Binsfeldius *in præsenti, q.* 1.

8. h *Nullo modo prohibemus.*] Consonat textus *in c. tersi quæstionis, hoc tit. c. quicquid* 1. *q.* 1. *c. ut eulogias,* 19. *dist.* Idem D. Gregorius *lib.* 4. *regestr. epist.* 44. Concil. Brachar. 2. *can.* 7. ubi PP. permittunt, quod parentes infantium baptizandorum voluntariè offerant pro suo voto, *c. dilectus* 2. *de simonia,* ibi : *Illud gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.* Et *cap. tua nos, hoc tit.* Hinc D. Hieron. relatus *in c. judices,* 1. *q.* 1. Samuelem, quanvis ob acceptum propheticum oraculum Saül ille quartam partem sicli donaverit, à simoniæ labe excusat, eo quòd cùm modici valoris esset illa pecunia, in grati animi significationem dari, & in memoriam gratitudinis accipi solùm videretur ; quæ enim post ordinationem dantur, nullo præcedente pacto, nulla turpi conventione præmissâ, judicium eligentis, seu ordinantis nullatenus corrumpere potuerunt ; ideoque gratitudinis, & honorarii videntur esse testimonia, non pretii pro ordinatione dati argumenta. Si autem munus quodcumque ante ordinationem persolvatur, facilè simonia præsumitur, quia ut ait Innoc. III. *in c. ex tantùm, hoc tit.* expressiùs exprimit venditionis speciem, qui priùs recipit pretium, quàm rem conferat pretiosam : quæ suspicio cessat cùm post ordinationem modicum munus accipitur. Quam doctrinam consignat Cyril. Alex. *lib.* 12. *de adorat. in spiritu,* qui asserit sacerdotes nihil accipere debere nisi post sacramenti collationem. Quod Mosaïcæ legis præcepto relato *Levit. c.* 7. significari docet, utpote quo sacerdotes non nisi ex reliquiis sacrificii epulari jubebantur, ideoque filii Heli, ut habetur *lib.* 1. *Regum, c.* 2. graviter peccasse dicuntur, quòd carnes caperent antequam Domino offerrentur. Nec contrarium docuit D. Basil. in epistola canonica ad Episcopos sibi subditos, apud Balsam. & habetur *tom.* 2. *operum ejus,* ibi : *Quod est eorum artificium, dicam ; existimant enim se non peccare, quòd neque simul accipiant, sed post ordinationem capiant. Capere autem quandocumque, est capere.* Eadem iisdem ferè verbis habentur in epistola Tharasii Constantinopolitani ad Hadrianum Summum Pontificem ; quorum quidem sententiæ de muneribus alicujus momenti videntur mihi intelligendæ. Certum enim est, in praxi valde differre, ut probavimus, aliquid modici valoris accipere post ordinationem, & aliquid ante ordinationem, quod sit alicujus momenti, accipere ; in hoc siquidem simoniæ suspicionem jure fundari, semperque mali speciem delitescere ; in illo secus apparet : magni tamen valoris munera, etsi post ordinationem sponte oblata sint, non tamen sponte oblata præsumi, sed suspicionem inducere, quasi antea oblata fuerint, experientia docet. Unde in iis, sive ante, sive post ordinationem dentur, li-

cèt quoad rem sit differentia, tamen quoad suspicionem vix aliquam reperiri, verisimile est. Vel etiam dici potest, quod cùm aliquid modicum datur gratuitò, attendenda est intentio, an principaliter referatur ad ordinis collationem, ita ut tanquam pretium ipsius detur; an verò nullâ habitâ relatione ad ordinationem: nam primo casu simonia committitur, & procedunt Basilius, & Tharasius suprà relati. Quæ Tharasii auctoritas extat *in c. eos*, 1. *q*. 1. Quare in hac ambiguitate, & ut omnia penitus simoniæ species vitaretur, prohibitum fuit etiam post ordinationem aliquid ab ordinatis recipi, *c. si quis objecerit*, 1. *q*. 3. Innoc. II. in Synodo Romana *can*. 2. Concil. Tolet. sub Sixto IV. celebratum anno 1473. ibi: *Ordinationum collatio gratiosè à Sanctis Episcopis est concedenda, cùm præcipuè ordo sit sacramentum spirituale. Præcipimus igitur universis Episcopis nostræ provinciæ, ut pro conferendis ordinibus quibuscumque nihil penitus ante, vel post, seu cùm idem ordines celebrant, exigant, seu recipiant.* Tridentinum *sess*. 25. *de reform. c*. 1. prosequuntur Hallierius *de sacris elect. d. sect*. 7. *art*. 5. Binsfeldius *in cap. etsi quæstionis, hoc tit.* Gibalinus *de simonia, q*. 18. *consect*. 2.

COMMENTARIUM.

9. **Conclusio traditur, et probatur.** Licèt in præsenti epistola agat B. Gregor. de consecratione Episcopi, tamen ex ea, prout jacet in hac sexta collectione, DD. deducunt Episcopum nihil pro ordinatione recipere posse, nec ministros aliquid temporale exigere. Sed juxta Gregorii mentem conclusionem ita deducimus. *Pro ordine conferendo minister, vel ejus notarii nihil temporale exigere possunt.* Probant eam textus *in can*. 21. aliàs 28. *Apost. cap. qui studet, cap. reperiuntur*, cum aliis quamplurimis compilatis à Gratiano *in caus*. 1. *q*. 1. *c*. 1. 1. *q*. 5. Synodus Nicæna 2. *can*. 5. *Qui donatione auri ordinati erunt, in Ecclesia ultimum gradum habeant, & sui ordinis, si perseverant, pœnis corrigantur.* Et *can*. 19. *Episcopus, Præpositus, Clericus vel cessent à simonia in datione ordinum, vel susceptione monachorum; vel deponantur.* Aurel. 2. *can*. 3. *Ne quis Episcopus pro quibuslibet causis, vel Episcoporum ordinationibus, cæterorumque præsumat clericorum aliquid accipere, quia sacerdotem nefas est cupiditatis venalitate corrumpi.* Turon. 2. *can. ult. Nullus Episcoporum de ordinationibus clericorum premia præsumat.* Cabil. sub Carolo *can*. 16. *Statuimus, ut sicut pro dedicandis basilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum est, &c.* Aquisgran. 2. sub Ludovico Pio, *p*. 1. *cap* 5. ibi: *Nullus Episcoporum, vel ministrorum ipsorum deinceps pro distributione sacrorum ordinum, &c. aliquid exigere præsumat.* Bituric. apud Lemovic. *act*. 3. *Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant.* Pictaviense *can*. 4. *Nullus Episcopus pro sacris ordinibus, vel pro Ecclesiarum benedictionibus munus accipiat.* Brachar. 2. *can*. 3. *De ordinatione clericorum Episcopi munera nulla accipiant.* Barchinon. 2. *can*. 1. Tolet 6. *can*. 4. Brachar. 3. *can*. 7. Forojul. *can*. 9. Meldense *can*. 45. Tolet. 8. *can*. 3. Urbanus II. in Concil. Placentino *can*. 8. Synodus Romana sub Gregorio II. Synodus Romana sub Nicolao II. Synodus Romana sub Innoc. II. sexta Synodus Trul. *can*. 6. quorum canonum, & aliorum verba refert Ant. Augustin. *lib*. 4. *tit*. 52. & *lib*. 6. *tit*. 47. & 48. & *lib*. 8. *tit*. 36. & *lib*. 28. *tit*. 31. Salegustad. *can*. 3. *Item ut Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant, neque aliquis de subjectis eorum, sicut pro scribendis nominibus ordinandorum solebant scriptores pretium accipere.* Coloniense anno 1536. *cap*. 28. *Nolumus, ut ab initiatis quidquam vel sigilli nomine à vicariis nostris in Pontificalibus exigatur; sed tantùm scriba earum literarum, quæ formata appellantur, unus albus solvatur.* Romanum sub Benedicto, quod edidit Petrus Balluzius *ad P. Marcham lib*. 6. *cap*. 10. Gennadius *in epist. missa ad omnes Metropol.* quem refert Quintanadueñas *Eccles. lib*. 1. *n*. 20. Consonat Trident. *sess*. 25. *de reform. cap*. 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, & Summistas verbo *Simonia*, Binsfeldius *ad hunc textum*, Decianus *lib*. 5. *tract. crimin. c*. 85. Hunnius *in encyclop. canon. tit*. 4. Cresolius *lib*. 4. *mystag. cap*. 32. *sect*. 2. Mancinus *dissert*. 28. Balsamon *in nomocan. tit*. 27. & 34. Roussel. *lib*. 5. *histor. juris Pontif. cap*. 4. Lemaistre *de juribus Episcopor. lib*. 2. *c*. 5. Araujo *in qq. moral. disp*. 54. *per totam.* Hallierius *de sacris elect. sect*. 7. *art*. 7. Fragoso *de regimine, p*. 1. *lib*. 2. *disp*. 4. §. 23. Scortia *in select. epit*. 3 *theorem*. 84. Barb. *lib*. 1. *juris Eccles. c*. 33. *n*. 199. Vighel. *in method. jur. can. fol*. 108. Victoria *in relect. de simonia*, Gibalinus *cod. tract. q*. 6. *consect*. 17. Landmeter. *de veteri monacho, lib*. 2. *cap*. 32. & 33. Petrus Gregorius *lib*. 1. *partit. tit*. 3. *c*. 5. Duarenus *de sacris Eccles. lib*. 6. *c*. 2. P. Marcha *lib*. 6. *concord. c*. 10.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex praxi Ecclesiæ recepta, moribusque jamdiu ostatis, tam in consecratione Pontificis, quàm in Episcoporum consecratione. Nam constat jam ante tempora D. Gregorii Imperatores à Summo Pontifice auri aliquam summam pro confirmatione electionis diutiùs exegisse, nec summum Pontificem priùs ordinari, quàm pecuniam persolveret, *c. Agatbosa*, 63. *distinct.* & eam pecuniam persolvisse sanctum Gregorium pro sua ordinatione, refert Joannes Diaconus *in vita ipsius Gregorii, lib*. 1. ipseque Gregorius exponens Psalmum 4. Pœnit. idem narrat. Quæ consuetudo diutiùs duravit in Imperio Orientali; nam Imperatoribus Græcis mos erat ut Patriarchas vel ipsi eligerent, vel saltem ex tribus electis, quem vellent, aliis præferrent, qui honorarium, seu tributum aliquod pro institutione sua persolvebat, ut referunt Cantacuzenus *lib*. 4. *hist. cap*. 37. Codinus *de offic. domus August. cap*. 20. quod tributi genus Turcæ prosequuti fuerunt, à Patriarchis exigentes duplicem pensitationem; primam appellant *Pescesion*, quam pro sacerdotio ineundo Patriarcha pendit; alteram dicunt *Charatcion*, quam singulis annis Imperatori solvunt. Utriusque tributi meminerunt Zigomalas *in Turco-Græc. chron.* Constantin. Malaxius *in hist. Patriarch. CP.* Et cùm tributum charatcion esset tantùm bis mille ducatorum, auctum est subinde Patriarcharum ambitione Sultano fœdissimè adulantium, usque ad summam centum & quatuor mille ducatorum, ut referunt ex Græcis historicis Hallierius *de sacris elect. sect*. 7. *art*. 3. Lemaistre *de juribus Episc. lib*. 2. *cap*. 5. Etiam Imperatores à novis Episcopis pecunias exegisse pro confirmatione, seu inauguratione, legimus: quare Anastasio Synaïtæ infensum fuisse Justinum, eo quòd pecuniam noluisset præstare nomine dignitatis recenter acquisitæ, narrat Evagrius *lib*. 5. *cap*. 5. Et pro electione S. Galli Arvernos ad Regem Theodoricum munera pro confirmatione electionis detulisse, tanquam rem vulgò usitatam, narrat Gregor. Turon. *de vitis Patrum, cap*. 6. Et ævo Justiniani invaluerat consuetudo, quam ipse Princeps in novella 123. *cap*. 3. confirmat, ut Episcopi pro inthronizatione sua certam pecuniæ summam darent: quod explicat P. Marcha *lib*. 6. *concord. cap*. 10. Ergo alienum non est à disciplina ecclesiastica pecuniam pendere pro inauguratione, seu consecratione ministrorum Ecclesiæ. Accedit, nam Curia Romana debet esse cæterarum inferiorum exemplar, *cap. in causis, de re judic. cap. significasti, de elect.* 10. **Traditur dubitandi ratio.**

elect. Sed in ea magna argenti ſumma penditur pro confirmatione Epiſcoporum, ut latè probant Rouſſel. *lib.* 5. *hiſtor. Pontif. juriſdict. cap.* 4. P. Marcha *d. cap.* 10. & pro vitanda frequenti Epiſcoporum tranſlatione, Magno noſtro Monarchæ fusè propoſuit Magiſter Fr. Joannes Martinez *diſcurſ.* 1. *polit. moral.* Ergo & in aliis Curiis Epiſcoporum licitè pecunia exigitur pro ordinatione, aut litteris dimiſſoriis, ſeu teſtimonialibus, à notariis Epiſcoporum, ad exemplum Abbreviatorum, & Plumbatorum Curiæ Romanæ.

11. Simoniæ etymon. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, Simonem Magum primum hæreticum, non ſolùm ſe Deum eſſe aſſeruiſſe, & ita Romanam civitatem ſeduxiſſe adeo, ut Imperator Claudius ei ſtatuam erexiſſet in amne Tyberis, inter duos pontes, cum hac inſcriptione, *Simoni Deo Sancto*, ut referunt Juſtinus Martyr *apolog.* 2. Alvix *in vita ipſius Sancti, cap.* 5. Tertul. *in apolog.* verùm & animum habuiſſe emendi donum conferendi Spiritum ſanctum à D. Petro, ideſt ſacram ordinationem, ut ipſe aliis eam venderet, credens pecuniâ donum Dei poſſideri poſſe, ut refertur Actuum Apoſt. *cap.* 8. & expreſſit Caſſiodorus *lib.* 9. *variar. cap.* 15 ibi: *Recolatur, & timeatur Simonis juſta damnatio, qui emendum credidit totius largitatis auctorem.* Unde tale crimen perpetrantes Simoniaci, tanquam Simonis diſcipuli, dicti fuerunt, *cap. qui ſtudet, cap. Salvator, cap. reperiuntur,* 1. *q.* 7. *c. quidam,* §. *Simoniaci,* 24. *quæſt.* 3. *l.* 1. *tit.* 27. *part.* 1. docuerunt D. Ambroſius *de pœnit. c.* 4. D. Thomas 2. 2. *q.* 100. & *in* 4 *diſt.* 25. & *quodlibet.* 2. & 18. Redoanus *de ſimonia,* 1. *part. quæſt.* 1. Leſſius *de juſt. lib.* 2 *c.* 35. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 4. *de ſimon. c.* 51. omnes Summiſtæ *verbo Simonia,* Araujo *in qq. moral. diſput.* 4. *part.* 2. *art.* 1. Nam licèt ante ipſum Baalam ſuas locaverit operas, ut populum Dei benediceret, *Numer. cap.* 21. & refertur *in cap. ſicut* 3. 2 *quæſt.* 7. & ſacra pagina *lib.* 4. *Regum, cap* 5. refert Giezi à Naam Principe Aſſyriorum, quem Eliſeus à lepra mundaverat, duo talenta accepiſſe: & de Jeroboam *lib.* 3. *Regum, cap.* 13. ſcribitur, quod quicunque implebat manum ſuam, fiebat ſacerdos; & quod propter hanc cauſam peccavit domus Jeroboam, & everſa eſt, & deleta de ſuperficie terræ: & ſimiliter de Jaſone refertur *lib.* 2. *Machab. cap* 4. Oniæ ſummi Pontificis fratre, quod Antiochum Regem adiit, eique argenti trecenta ſexaginta talenta, ut ſummum adipiſceretur Sacerdotium, promiſit; tamen à Simone ſimonia nomen accepit: tum quia illi verè ſimoniaci non fuerunt, ut probat Gibalinus *de ſimonia q.* 6. *conſect.* 4. & 16. tum quia ipſe Simon non ſolùm emere, verùm & vendere gratiam Spiritus ſancti intendebat, ut latè probat Pater Suarez ubi ſuprà; & quia ipſe adhuc neophytus, ſtatim ac baptizatus fuit à Philippo Diacono in Samaria, donum Spiritûs ſancti emere propoſuit, ideo & ſimoniaci neophyti dicuntur, *cap. quiſquis* 5. *q.* 1. proſequuntur latiùs ſimoniæ etymologiam Binsfeldius *in præſenti rubric.* & Suarez *ubi ſuprà,* Lotherius *de re benefic. lib.* 3. *q.* 29. & *lib.* 4. *q.* 1. *num.* 3

12. Simoniæ gravitas. Deinde ſciendum eſt, ſimoniam ob ejus gravitatem variis nominibus à Sanctis Patribus appellari: dicitur abſolutè labes, *cap. ſicut, cap. tanta, hoc tit.* cujus vocis rationem illuſtrat Petrus Andreas Gamaro *in extravag. Julii VI. n.* 17. *tom.* 5. *repetit.* lepra *in cap. cùm ordinarent,* 11. *quæſt.* 1. peculiare flagitium *in cap. quiſquis, ead. q.* vulnus cancroſum *in cap. reperiuntur,* 1. *quæſt.* 1. ſacrilegium *in cap.* 1. 1. *q.* 3. cùm revera ſit profanatio rei ſacræ per voluntariam commutationem, ut explicat Gibalin. *de ſimon. q.* 4. *conſect.* 1. rabies *in cap.* 3. *hoc tit.* horribile crimen *in cap. in Eccleſia, hoc tit.* & hæreſis; ac ſimoniaci hæretici dicuntur *in cap. Presbyter,* 1. *quæſt.* 1. quod malè ex regeſtro Sancti Gregorii citat Gratianus, cùm in eo non repetiatur, ſed apud Gregorium VII. *lib.* 6. *regeſtr.* in indice Concilii tunc habiti, *in cap. liqueat* 13. *cap.* 21. & 107. 1. *q.* 1. *cap.* 3. & *fin.* 1. *q.* 7. Concil. Meld. *can.* 42. Turonenſe ſub Carolo *can.* 15. Rhemenſe *can.* 21. Mogunt. ſub Rabano *can.* 12. Mogunt. ſub Arnulſo *can.* 6. non ut docet Gerſon *tract. de ſimon. conſider.* 7. quia ſimoniaca labes per ſe ſit hæreſis; nam conſtat aliquem eſſe ſimoniacum ex ſola depravatione affectus per avaritiam, remanente judicio recto intellectus; ſed præſumptione juris, vel operis, quia cùm putent ſpiritualia eſſe venalia, in fide ſuſpecti habentur, ut explicant Hallier. *d. ſect.* 7. *art.* 2. §. 2. Menochius *lib.* 5. *de præſumptionibus, præſumpt.* 7. *n.* 30. Simanchas *de Catholicis, tit.* 31. Sotus *lib.* 5. *de juſtit. quæſt.* 9. *art.* 1. quia periode ſe gerunt, ac ſi de fide malè ſentirent, ut animadvertit D. Gregorius *lib.* 9. *epiſt.* 53. *ad Theodoric. Regem.* Nec ſolùm hæreſim ſimoniam eſſe, verùm & damnabiliorem hæreſim quàm hæreſim Macedonianam, dixit Tharaſius relatus *in cap. eos,* 1. *q.* 1. explicat D. Thomas *d. quæſt.* 100. *art.* 1. *ad* 1. & hæreſim, teterrimamque eſſe docet Gofridus Vindocinenſis *in opuſcul. de ſimonia,* & omnium hæreſeon prodromam eſſe, docet Gregorius VII. *lib.* 11. *epiſt.* 34. ibi: *Hanc hæreſim ante omnes alias, radice peſtiferâ in Eccleſiam irrepſiſſe, atque in ipſo ortu Apoſtolico, maledictionis telo eſſe damnatam.* Et idololatriam ſimoniam eſſe, docuit Gregorius noſter *lib.* 9. *epiſt.* 53. rationem reddens his verbis: *Cùm enim omnis avaritia idolorum ſit ſervitus, quiſquis hanc, & maximè in dandis eccleſiaſticis honoribus, vigilanter non præcavet, infidelitatis proditioni ſubjicitur, etiamſi tenere fidem, quam negligit, videatur.* Tandem ſimoniam crimen eſſe omnibus majus, dixerunt Paſchalis II. *in cap. fin.* 1. *q. ult.* ibi: *Simoniaci primi, & præcipui ſunt hæretici, omnia etiam crimina ad comparationem ſimoniacæ hæreſis, quaſi pro nihilo reputantur.* Lucius III. *in cap. ſimoniaca,* Innoc. III. *in cap. per tuas, hoc tit.* cujus dicti ratio peti poteſt ex D. Ambroſio relato *in cap. cùm,* 1. *q.* 1. & explicat Hallier. *d. ſect.* 7. *art.* 2. & quia peccatum hoc propriè eſt contra Spiritum ſanctum, hinc refert Petrus Damianus *epiſt.* 1. *cap.* 7. ſimoniacum quendam ſcelus ſuum parvipendentem, juſſum pronunciare dorologiam Sanctæ Trinitatis, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto,* nequiviſſe dicere, *& Spiritui ſancto,* ſed tantùm, *Gloria Patri, & Filio,* etiamſi ſecundò, & tertiò idem iterando conatus fuiſſet addere, *& Spiritui ſancto;* ſed fruſtrà. Nam ut ſubjicit Damianus: *Meritò Spiritum ſanctum dum emit, amiſit, ut qui exclusus erat ab anima, procul etiam conſequenter eſſet à lingua.* Hinc rurſum Henric. II. Imperator anno Domini 1047. ob ſimoniæ labem ab Spiritu Sancto deſertus, profeſſus eſt ſe toto triduo dæmones infeſtos vidiſſe, flammam in ſe per fiſtulam jaculantes adeo pertinacem, ut noſter ignis in comparatione illius jocus putetur, & nihil calere; ſed liberatum fuiſſe à juvene ſemiuſtulato, ſcilicet à ſancto Laurentio, cujus Eccleſiam reſtauraverat. Ita ex Vvillelmo Malmesburienſi, & Matthæo Vveſtmonaſterienſi refert Baronius *tom.* 11. *anno Chriſti* 1047. & 1063. quæ, & alia horribilia exempla refert Villaroël. *p.* 1. *regim. Eccleſ. quæſt.* 1. *art.* 13. Beyerlinch *in theatro, verbo Simonia:* & latè gravitatem ſimoniæ expendit Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccleſ. lib.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 3. *per totum.*

13. SIMONIÆ DEFINITIO. Deinceps sciendum est, simoniam variè definiri ab Interpretibus: ea tamen receptior, communiorque definitio est, ut simonia sit *studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Quam sequuntur Theologi scholastici cum D. Thoma *in 4. dist.* 25. Decretistæ *in causa* 1. pluribus relatis Binsfeldius *in præsenti rubric. notabili* 7. Gibalinus *de simon. q.* 1. Conradus Kling *lib* 3. *disput. cap.* 49. Redoanus *eod. tract.* 1. *p. cap.* 2. & probari videtur *ex l.* 1. *tit.* 17. *part.* 1. ubi Gregorius verbo *Voluntas, cap. quicunque studet, cap. qui studet,* 1. *q.* 1. Sed adversùs eam nonnulla præjacit Marianus Socinus, illud præcipuè, quòd in ea solùm mentalis simonia videatur definiri, quæ pœnis Ecclesiæ non punitur, ut dicemus infrà *in cap. fin. hoc tit.* Nec etiam voluntas emendi spirituale dicitur simonia, sed volontas simoniaca: & tandem quia cætera crimina non definiuntur per verba *studiosa voluntas:* quare Glossa *in d. cap. quicunque, cap. qui studet,* prædictæ definitioni addebat, *cum effectu,* ut sic actualem simoniam comprehenderet. Alii addunt, *opere subsequuto,* ut Abbas *in cap. nemo, hoc tit.* Hostiensis *in cap. tua nos, hoc tit.* Henricus *in cap. fin. hoc tit.* Richardus *in 4. dist.* 25. *q.* 1. Sed huic sententiæ repugnant illa verba, *studiosa voluntas;* unde Palacios *lib.* 2. *de contract. cap.* 7. simoniam definit, ut sit commutatio rei spiritualis pro temporali. Sed adhuc defendenda est communis definitio, nec per illa verba, *studiosa voluntas,* simonia mentalis definitur, ut vulgò receptum est, sed actualis etiam, quæ per dationem rei temporalis pro spirituali, vel econtrà committitur; quia ut docet D. Thomas *d. q.* 100. *art.* 1. quem sequitur Sotus *lib.* 9. *de justitia, q.* 3. *art.* 2. tribus rationibus spiritualia nec emi, nec vendi possunt. Prima, quia nullo pretio æstimari valent: secunda, quia nemo etiam Pontifex est illorum dominus, sed tantùm dispensator, juxta D. Paulum *ad Corinth. cap.* 4. tertia, quia talis venditio spiritualium naturæ repugnat, juxta illud D. Matthæi capite 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Unde jure civili similium rerum nulla est emptio, *ex leg. sed & Celsus, leg. hanc legem, ff. de contrahenda emption.* nam cùm in nullius bonis sint, earum rerum nullum est commercium, *l. in tantum, §. sacra, ff. de rerum divis. l. inter* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* Quare quantumvis ille, qui pretium dat pro rebus spiritualibus, studiosè eas emere procuret; tamen verè eas non emit, quia cùm earum nullum sit commercium, nulla item est emptio, nec venditio, quia materia non est vendibilis, & ea ratione simonia actualis, quæ dato pretio committitur, non definitur ut sit emptio, vel venditio rei spiritualis, sed studiosa voluntas emendi, vel vendendi; quia per pretium studiosè procuratur aliquid emi; verè tamen nihil emitur: quod apertè colligitur *ex d. cap. quicunque, d. cap. qui studet,* in quibus verè agitur de simonia actuali, cùm in eis imponatur pœna in foro exteriori; & tamen dicitur, quod pretii datione non emunt, sed student emere. Quod & satis innuunt textus *in d. cap. reperiuntur, ead. quæst.* ibi: *Mercar. velle gratiam Spiritus sancti, dum vile pretium donant:* & *cap. si quis Episcopus,* ibi: *Gratiam, quæ vendi non potest.* Ex quibus patet, illa verba, *studiosa voluntas,* aliter accipienda esse, quàm existimarunt DD. communiter, quos refert & sequitur Navarrus *in manuali, cap.* 23. *num.* 100.

14. EXPLICATUR DICTA DEFINITIO. Dicitur etiam in dicta definitione, *aliquid spirituale, vel spirituali annexum:* pro quorum verborum explicatione præmittendum est, nomen hoc, *Spiritus,* propriè significare anhelitum, idest aërem ipsum, quem spirando attrahimus. Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum,* ibi: *Tribus rebus animalium vita continetur, cibo, potione, & spiritu.* Significat etiam ventum, juxta illud Virgilii *Æneid.* 12.

Ac velut Edoni Borea cùm spiritus alto
Insonat Ægeo.

Sed quia & ventus, & anhelitus subtilia quædam corpora sunt, & invisibilia, translatum fuit nomen ab scriptoribus ecclesiasticis ad significandas res omninò incorporeas, ut Deus, Anima, & Angelus; & etiam illa, quæ illis accedunt, ut virtutes, & scientiæ. Hæc verò spiritualia quædam procedunt ab spiritu creato, prout sunt scientiæ acquisitæ, & virtutes, quæ parantur raro studio, atque labore. Quædam procedunt ab spiritu increato, ut gratia gratum faciens, & virtutes infusæ, quæ supernaturaliter à nobis acquiruntur, & reliqua omnia, quæ ad salutem animarum supernaturaliter sunt instituta, vel ab ipso Deo, vel ab Ecclesia per potestatem sibi à Christo datam, ut optimè explicavit Navarr. *in manuali, cap.* 23. *n.* 99. Hæc verò spiritualia quædam sunt per essentiam, ut gratia, virtutes, & gratia Spiritus sancti: quædam per causam, ut sacramenta Ecclesiæ, quæ efficiunt, & causant gratiam; quædam sunt spiritualia per effectum, ut sunt Sacramentorum administrationes, divinorum officiorum celebratio, donum prophetiæ, & miraculorum; quia descendunt ex gratia, vel ad illam disponunt. Alia verò sunt spiritualibus annexa; quod etiam dupliciter contingit, vel antecedenter, vel consequenter: antecedenter sunt Ecclesiæ altaria, vestes, & cætera ornamenta, & juspatronatus; quæ omnia antecedunt Sacramentorum administrationem, & divinorum celebrationem, & ad illa ordinantur; consequenter verò spiritualibus annexa illa dicuntur, quæ spiritualia præsupponunt, & ab illis dependent, ut beneficia, & decimæ, & alia, quæ sequuntur vel ex potestate ordinis, vel jurisdictionis, ad quæ principia reducenda sunt quæ latè docent D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. Aragon *in ead. q art.* 1. Tiber. Decianus *tom.* 1. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 79. Redoanus *de simon.* 3. *p. q.* 13. Gibalinus *eod. tract. q.* 3. Binsfeldius *in præsenti rubric. notabili* 7.

Rursus sciendum est, simoniam committi in emptione rei spiritualis supernaturalis, procedentis ab Spiritu increato, prout sunt dona Spiritus sancti, & similia suprà relata, quæ & referuntur à D. Paulo *ad Corinth. cap.* 12. & *ad Ephesios cap.* 4. de his enim agens Christus Dominus *Matthæi cap.* 10. dixit: *Gratis accepistis, gratis date.* Committitur etiam in emptione eorum, quæ spectant ad animæ salutem, licèt ab Ecclesia jure humano fuerint statuta, quia illa omnia vel sunt spiritualia, vel supernaturalia, vel eis annexa, juxta tradita suprà à Soto & Aragon. Committitur etiam simonia in baptismo, *cap. etiam corde, cap. non noces, cap. emendari,* 1. *q* 1. in Sacramento Pœnitentiæ, *cap. remissionem* 1. *q.* 1. *cap. nemo, infra hoc tit.* in Eucharistia, *cap. nullus,* 1. *q.* 1. si pretium detur pro chrismate, *cap. dictum est, ead. q.* 1. *cap. ea qua, cap. ad nostram, cap. in tantum, hoc tit.* pro dedicandis Ecclesiis, *cap. statuimus* 106. 1. *q.* 1. pro consecratione Ecclesiarum, *cap. placuit* 1. *q.* 1. *cap. cùm sit Romana, hoc tit.* pro altaribus dedicandis, *cap. altare* 1. *q.* 3 pro beneficiis consequendis, *cap. si quis prabenda,* 1. *q.* 3. *cap. cùm essent* 22. *cap. querelam* 15. *hoc tit.* pro aliis honoribus ecclesiasticis assequendis, *cap. cùm omnis* 20. 1. *q.* 1. pro exercendo quocunque ministerio ecclesiastico, *cap. quàm pio* 1. *q.* 2. *cap. ad nostram* 21. *hoc tit.* pro oleo sancto, *cap. si quis* 1. *q.* 1. pro quacunque re sacra, *cap. si quis constiterit* 1. *q.* 1. pro ingressu monasterii, *cap. nullus Abbas* 1. *q.* 2. *cap.* 15. IN QUIBUS REBUS SIMONIA COMMITTATUR.

nea

non satis 8. *cap. quoniam* 40. *hoc tit.* pro sepultura, *cap. cùm Ecclesia, hoc tit.* pro exequiis defunctorum, *cap. ad Apostolicam*, *hoc tit.* pro benedictionibus nubentium, *cap. suam*, *hoc tit.* pro absolutione excommunicati, *cap. ad aures* 24. *hoc tit.* pro reconciliatione pœnitentia, aut tegendo peccatore, *cap. nemo*, *hoc tit.* pro jurepatronatus, *cap. præterea*, *de transact. cap. veniens* 10. *de testibus*: pro præsentatione ad beneficium, *cap. ex tua*, *hoc tit.* de quibus omnibus suis locis agemus, quia in præsenti textu tantùm damnatur simonia, quæ committitur circa ordinationem, seu consecrationem ministrorum Ecclesiæ. Impropriè etiam alia bona censentur simoniæ materia, ut justitia, cujus venditionem Petrus Blesensis *epist.* 95. & Petrus Damianus *opusc.* 35. *cap* 4. insimulant simoniæ; & quidem propriè dictæ, juxta Busæum *ad eam Blesens. epist.* sed malè, ut docuit Theoph. *tract. mala è bonis*, *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 1.

16. Unde apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm pro eis, quæ data sunt, ut gratis dentur, non possit aliquid exigi, & spiritualis potestas ratione ordinis competens ordinatoribus illis data sit, ut gratis conferant, non possunt pro ordinatione aliquid pretio æstimabile exigere. Unde in simonia commissa pro collatione ordinum peccatur contra religionem, justitiam, & pietatem; religio enim violatur tum contemptu divini numinis, cujus majestas contemnitur, cùm non meliores, qui ei gratissimi sunt, sed opulentiores in sacerdotes ordinantur; cujus cultus negligitur quoties ad eum procurandum non aptiores eliguntur, sed qui pecuniam offerunt: tum etiam clericali statui, cui injuria infertur, cùm pecuniâ ejus gradus æstimatur: nam quis non vile putet esse quod venditur? inquit Hormisdas *in epist. ad Episcopos Hispaniæ*, *cap.* 2. Justitiæ etiam ordinatio simoniaca opponitur; tum quòd turpi istâ sacrarum ordinationum nundinatione doctiores, ac sanctiores, qui dignitatum minùs cupidi esse solent, indoctioribus, ac minùs probis ad eas convolantibus, ecclesiasticarum sanctionum, officiorumque distributione, quæ secundùm justitiæ distributivæ leges sapientioribus, ac melioribus debentur, soleant prætermitti: tum quòd iniquum sit, & contra justitiæ commutativæ regulas, ut proximè dicebam, pretio commutare quod pretio commutari non potest; & vendere quod gratis acceptum est, contra illud Christi Domini præceptum, *gratis accepistis*, *gratis date*. Quod ita ad rem expendit Gennadius *in epist. encyclica*, ita latinè versa: *A me*, inquit, *accepistis dignitatem sacerdotii; si mihi pro ipso parum quid, vel magnum solvistis, & hoc à me venditum est, hoc quoque ipsum aliis vendite; sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date.* Tandem simonia in ordinatione ministrorum Ecclesiæ repugnat pietati, quia talis ordinatio offenderet piorum animos, & pauperes à sacramentorum perceptione retraheret, quod observat Gelasius *in epist.* 1. *ad Episcopos Lucaniæ*, *cap.* 7. adeóque abhorruit Ecclesia ordinationes simoniacas, ut cautè ejus constitutiones legi debeant, cùm in eis videatur doceri, similes ordinationes nullas esse. D. Gregorius *lib.* 7. *epist.* 112. ibi: *Quicumque studet per pretii ordinationem sacrum ordinem suscipere, sacerdos non est, sed inaniter tantummodò dici concupiscit.* Paschalis II. *epist. ad Mediolan.* cujus verba perperam Gratianus tribuit *in cap. quicumque* 1. *q.* 1. D. Ambrosio *in cap. cùm ordinaretur*, *ead. caus. & quæst.* qui omnes PP. accipiendi sunt de ordinatione nulla quoad exercitium, non verò quoad effectum characteris. Apud Gentiles verò usum inolevisse dandi aliquid pro sacerdotio, constat *ex l.* 1. *§. sed an id*, *ff. de collat. bonor. l.* 11. *ff. de pollicit. l.* 1. *vers. Non tamen*, *de extraordin. cognit. l.* 1. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. de ambitu.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam pecuniam illam Pontifex Imperatori solvebat coactus, non verò voluntariè, donec sexto sæculo Ecclesiæ, postulante Agathone, Ecclesia Romana ab hac pensitatione per Constantinum Pogonatum exempta est, quamvis nec tunc quidem jus confirmandi Romanum Pontificem Imperator remiserit; sed postea Benedicto II. omnino cessit, & illam exactionem ut simoniacam accusavit Gregorius Magnus *in psalm.* 4. *pœnitent.* & ita tam ipse, quàm ejus prædecessores renuentes persolvebant, injustam vexationem redimentes; nec emebant dignitatem, sed moram suæ consecrationis Ecclesiæ nocivam datâ pecuniâ redimebant, ut ita Imperatoriam gratiam sibi conciliarent. Sic etiam alii Episcopi, qui propriis Principibus aliquam pecuniæ summam tempore suæ consecrationis persolvebant, coacti, & inviti eam pendebant, ut ita confirmationem juxta eorum temporum corruptelam impetrarent; & illam improbam consuetudinem damnari in præsenti docet P. Marcha *cap.* 10. 17. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat, quod de stilo Curiæ Romanæ expendebamus; nam omissis Redoano *de simonia*, 1. *p. cap.* 10. *num.* 1. Garaña *eodem tract.* qui asserunt præsentem prohibitionem non exigendi aliquid à notariis pro chartis, litterisve dimissoriis, seu testimonialibus, tantùm à jure positivo provenire, & ideo locum non habere in Curia Romana, cùm R. Pontifex sit supra jus positivum; sicut receptum est, legem Juliam de ambitu locum non habere in Curia Principis, quo modo ipsi accipiunt legem 1. *ff. ad leg. Jul. de ambitu*; dicendum est, notarios, abbreviatores, & plumbatores pro stipendio proprii laboris pecuniam exigere, non pro pretio ipsius confirmationis, ut latiùs prosequitur Roussclius *d. cap.* 5. *per totum*, ubi de annatarum, & similium præstationum origine agit.

Sed superiori assertioni opponi potest textus *in cap. constitutus*, *de relig. domib.* ubi certa pensio annuatim persolvenda promissa fuit à quibusdam monachis pro ordinibus recipiendis: ergo quia in Sacramento Ordinis intervenire potest nummaria præstatio. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu pensionem non fuisse promissam à monachis proprio Episcopo pro ordinibus recipiendis, sed in recognitionem subjectionis, ut liceret à quocunque Antistite catholico ordines recipere; quæ conventio auctoritate Sedis Apostolicæ fuit confirmata, aliàs nulla esset, ut probavi *in cap. fin. de pactis*, ubi alia, quæ ad ejus textus expositionem spectant, adduxi. 18. Exponitur cap. constitutus, de relig. dom.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Magunt.*

Quicumque Presbyter per pretium Ecclesiam fuerit adeptus, omni modo deponatur, quòd contra ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur, qui alium

Presby

13. *Simoniæ definitio.* Deinceps sciendum est, simoniam variè definiri ab Interpretibus: ea tamen receptior, communiorque definitio est, ut simonia sit *studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Quam sequuntur Theologi scholastici cum D. Thoma *in 4. dist.* 25. Decretistæ *in causa* 1. pluribus relatis Binsfeldius *in præsenti rubric. notabili* 7. Gibalinus *de simon. q.* 1. Conradus Kling. *lib* 3. *disput. cap.* 49. Redoanus *eod. tract.* 1. *p. cap.* 2. & probari videtur *ex l.* 1. *tit.* 17. *part.* 1. ubi Gregorius verbo *Voluntas, cap. quicunque studet, cap. qui studet,* 1. *q.* 1. Sed adversùs eam nonnulla præjacit Marianus Socinus, illud præcipuè, quòd in ea solùm mentalis simonia videatur definiri, quæ pœnis Ecclesiæ non punitur, ut dicemus infrà *in cap. fin. hoc tit.* Nec etiam voluntas emendi spirituale dicitur simonia, sed voluntas simoniaca: & tandem quia cætera crimina non definiuntur per verba *studiosa voluntas:* quare Glossa *in d. cap. quicunque, cap. qui studet,* prædictæ definitioni addebat, *cum effectu*, ut sic actualem simoniam comprehenderet. Alii addunt, *opere subsequuto*, ut Abbas *in cap. nemo, hoc tit.* Hostiensis *in cap. tua nos, hoc tit.* Henricus *in cap. fin. hoc tit.* Richardus *in 4. dist.* 25. *q.* 1. Sed huic sententiæ repugnant illa verba, *studiosa voluntas*; unde Palacios *lib.* 2. *de contract. cap.* 7. simoniam definit, ut sit commutatio rei spiritualis pro temporali. Sed adhuc defendenda est communis definitio, nec per illa verba, *studiosa voluntas*, simonia mentalis definitur, ut vulgò receptum est, sed actualis etiam, quæ per dationem rei temporalis pro spirituali, vel econtrà committitur; quia ut docet D. Thomas *d. q.* 100. *art.* 1. quem sequitur Sotus *lib.* 9. *de justitia, q.* 3. *art.* 2. tribus rationibus spiritualia nec emi, nec vendi possunt. Prima, quia nullo pretio æstimari valent: secunda, quia nemo etiam Pontifex est illorum dominus, sed tantùm dispensator, juxta D. Paulum *ad Corinth. cap.* 4. tertia, quia talis venditio spiritualium naturæ repugnat, juxta illud D. Matthæi capite 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Unde jure civili similium rerum nulla est emptio, *ex leg. sed & Celsus, leg. hanc legem, ff. de contrahenda emption.* nam cùm in nullius bonis sint, earum rerum nullum est commercium, *l. in tantum, §. sacra, ff. de rerum divis. l. inter* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* Quare quantumvis ille, qui pretium dat pro rebus spiritualibus, studiosè eas emere procuret; tamen verè eas non emit, quia cùm earum nullum sit commercium, nulla item est emptio, nec venditio, quia materia non est vendibilis, & ea ratione simonia actualis, quæ dato pretio committitur, non definitur ut sit emptio, vel venditio rei spiritualis, sed studiosa voluntas emendi, vel vendendi; quia per pretium studiosè procuratur aliquid emi; verè tamen nihil emitur: quod apertè colligitur *ex d. cap. quicunque, d. cap. qui studet*, in quibus verè agitur de simonia actuali, cùm in eis imponatur pœna in foro exteriori; & tamen dicitur, quod pretii datione non emunt, sed student emere. Quod & satis innuunt textus *in d. cap. reperiuntur, ead. quæst.* ibi: *Mercari velle gratiam Spiritus sancti, dum vile pretium donant:* & *cap. si quis Episcopus*, ibi: *Gratiam, quæ vendi non potest.* Ex quibus patet, illa verba, *studiosa voluntas*, aliter accipienda esse, quàm existimarunt DD. communiter, quos refert & sequitur Navarrus *in manuali, cap.* 23. *num.* 100.

14. *Explicatur dicta definitio.* Dicitur etiam in dicta definitione, *aliquid spirituale, vel spirituali annexum*: pro quorum verborum explicatione præmittendum est, nomen hoc, *Spiritus*, propriè significare anhelitum, idest aërem ipsum, quem spirando attrahimus. Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum*, ibi: *Tribus rebus animalium vita continetur, cibo, potione, & spiritu.* Significat etiam ventum, juxta illud Virgilii *Æneid.* 12.

At velut Edoni Borea cùm spiritus alto
Insonat Ægeo.

Sed quia & ventus, & anhelitus subtilia quædam corpora sunt, & invisibilia, translatum fuit nomen ab scriptoribus ecclesiasticis ad significandas res omninò incorporeas, ut Deus, Anima, & Angelus; & etiam illa, quæ illis accedunt, ut virtutes, & scientiæ. Hæc verò spiritualia quædam procedunt ab spiritu creato, prout sunt scientiæ acquisitæ, & virtutes, quæ parantur raro studio, atque labore. Quædam procedunt ab spiritu increato, ut gratia gratum faciens, & virtutes infusæ, quæ supernaturaliter à nobis acquiruntur, & reliqua omnia, quæ ad salutem animarum supernaturaliter sunt instituta, vel ab ipso Deo, vel ab Ecclesia per potestatem sibi à Christo datam, ut optimè explicavit Navarr. *in manuali, cap.* 23. *n.* 99. Hæc verò spiritualia quædam sunt per essentiam, ut gratia, virtutes, & gratia Spiritus sancti: quædam per causam, ut sacramenta Ecclesiæ, quæ efficiunt, & causant gratiam; quædam sunt spiritualia per effectum, ut sunt Sacramentorum administrationes, divinorum officiorum celebratio, donum prophetiæ, & miraculorum; quia descendunt ex gratia, vel ad illam disponunt. Alia verò sunt spiritualibus annexa; quod etiam dupliciter contingit, vel antecedenter, vel consequenter: antecedenter sunt Ecclesiæ altaria, vestes, & cætera ornamenta, & juspatronatus; quæ omnia antecedunt Sacramentorum administrationem, & divinorum celebrationem, & ad illa ordinantur; consequenter verò spiritualibus annexa illa dicuntur, quæ spiritualia præsupponunt, & ab illis dependent, ut beneficia, & decimæ, & alia, quæ sequuntur vel ex potestate ordinis, vel jurisdictionis, ad quæ principia reducenda sunt quæ latè docent D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. Aragon *in ead. q. art.* 1. Tiber. Decianus *tom.* 1. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 79. Redoanus *de simon.* 3. *p. q.* 13. Gibalinus *eod. tract. q.* 3. Binsfeldius *in præsenti rubric. notabili* 7.

Rursus sciendum est, simoniam committi in emptione rei spiritualis supernaturalis, procedentis ab Spiritu increato, prout sunt dona Spiritus sancti, & similia suprà relata, quæ & referuntur à D. Paulo *ad Corinth. cap.* 12. & *ad Ephesios cap.* 4. de his enim agens Christus Dominus *Matthæi cap.* 10. dixit: *Gratis accepistis, gratis date.* Committitur etiam in emptione eorum, quæ spectant ad animæ salutem, licèt ab Ecclesia jure humano fuerint statuta, quia illa omnia vel sunt spiritualia, vel supernaturalia, vel eis annexa, juxta tradita suprà à Soto & Aragon. Committitur etiam simonia in baptismo, *cap. etiam corde, cap. non nocet, cap. emendari,* 1. *q.* 1. in Sacramento Pœnitentiæ, *cap. remissionem* 1. *q.* 1. *cap. nemo, infra hoc tit.* in Eucharistia, *cap. nullus,* 1. *q.* 1. si pretium detur pro chrismate, *cap. dictum est, ead. q.* 1. *cap. ea quæ, cap. ad nostram, cap. in tantum, hoc tit.* pro dedicandis Ecclesiis, *cap. statuimus* 106. 1. *q.* 1. pro consecratione Ecclesiarum, *cap. placuit* 1. *q.* 1. *cap. cùm sit Romana, hoc tit.* pro altaribus dedicandis, *cap. altare* 1. *q.* 3 pro beneficiis consequendis, *cap. si quis præbenda,* 1. *q.* 3. *cap. cum essent* 12. *cap. querelam* 15. *hoc tit.* pro aliis honoribus ecclesiasticis assequendis, *cap. cùm omne* 20. 1. *q.* 1. pro exercendo quocunque ministerio ecclesiastico, *cap. quàm pio* 1. *q.* 2. *cap. ad nostram* 21. *hoc tit.* pro oleo sancto, *cap. si quis* 1. *q.* 1. pro quacunque re sacra, *cap. si quis constiterit* 1. *q.* 1. pro ingressu monasterii, *cap. nullus Abbas* 1. *q.* 2. *cap.* 15. *In quibus rebus simonia committatur.*

non

non satis 8. *cap. quoniam* 40. *hoc tit.* pro sepultura, *cap. cùm Ecclesia, hoc tit.* pro exequiis defunctorum, *cap. ad Apostolicam*, *hoc tit.* pro benedictionibus nubentium, *cap. suam*, *hoc tit.* pro absolutione excommunicati, *cap. ad aures* 24. *hoc tit.* pro reconciliatione pœnitentis, aut tegendo peccatore, *cap. nemo*, *hoc tit.* pro jurepatronatus, *cap. præterea*, *de transact. cap. veniens* 10. *de testibus*: pro præsentatione ad beneficium, *cap. ex tua*, *hoc tit.* de quibus omnibus suis locis agemus, quia in præsenti textu tantùm damnatur simonia, quæ committitur circa ordinationem, seu consecrationem ministrorum Ecclesiæ. Impropriè etiam alia bona censentur simoniæ materia, ut justitia, cujus venditionem Petrus Blesensis *epist.* 95. & Petrus Damianus *opusc.* 35. *cap* 4. insimulant simoniæ; & quidem propriè dictæ, juxta Buseum *ad eam Blesens. epist.* sed malè, ut docuit Theoph. *tract. mala è bonis*, *lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 1.

16. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm pro eis, quæ data sunt, ut gratis dentur, non possit aliquid exigi, & spiritualis potestas ratione ordinis competens ordinatoribus illis data sit, ut gratis conferant, non possunt pro ordinatione aliquid pretio æstimabile exigere. Unde in simonia commissa pro collatione ordinum peccatur contra religionem, justitiam, & pietatem; religio enim violatur tum contemptu divini numinis, cujus majestas contemnitur, cùm non meliores, qui ei gratissimi sunt, sed opulentiores in sacerdotes ordinantur; cujus cultus negligitur quoties ad eum procurandum non aptiores eliguntur, sed qui pecuniam offerunt: tum etiam clericali statui, cui injuria infertur, cùm pecuniâ ejus gradus æstimatur: nam quis non vile putet esse quod venditur? inquit Hormisdas *in epist. ad Episcopos Hispaniæ, cap.* 2. Justitiæ etiam ordinatio simoniaca opponitur; tum quòd turpi istâ sacrarum ordinationum nundinatione doctiores, ac sanctiores, qui dignitatum minùs cupidi esse solent, indoctioribus, ac minùs probis ad eas convolantibus, ecclesiasticarum sanctionum, officiorumque distributione, quæ secundùm justitiæ distributivæ leges sapientioribus, ac melioribus debentur, soleant prætermitti: tum quòd iniquum sit, & contra justitiæ commutativæ regulas, ut proximè dicebam, pretio commutare quod pretio commutari non potest; & vendere quod gratis acceptum est, contra illud Christi Domini præceptum, *gratis accepistis, gratis date.* Quod ita ad rem expendit Gennadius *in epist. encyclica*, ita latinè versa: *A me*, inquit, *accepistis dignitatem sacerdotis; si mihi pro ipso parum quid, vel magnum solvistis, & hoc à me venditum est, hoc quoque ipsum aliis vendite; sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date.* Tandem simonia in ordinatione ministrorum Ecclesiæ repugnat pietati, quia talis ordinatio offenderet piorum animos, & pauperes à sacramentorum perceptione retraheret, quod observat Gelasius *in epist.* 1. *ad Episcopos Lucaniæ*, *cap.* 7. adeóque abhorruit Ecclesia ordinationes simoniacas, ut cautè ejus constitutiones legi debeant, cùm in eis videatur doceri, similes ordinationes nullas esse. D. Gregorius *lib.* 7. *epist.* 112. ibi: *Quicunque studet per pretii ordinationem sacrum ordinem suscipere, sacerdos non est, sed inaniter tantummodò dici concupiscit.* Paschalis II. *epist. ad Mediolan.* cujus verba perperam Gratianus tribuit *in cap. quicumque* 1. *q.* 1. D. Ambrosio *in cap. cùm ordinaretur, ead. caus. & quæst.* qui omnes PP. accipiendi sunt de ordinatione nulla quoad exercitium, non verò quoad effectum characteris. Apud Gentiles verò usum inolevisse dandi aliquid pro sacerdotio, constat *ex l.* 1. *§. sed an id*, *ff. de collat. honor. l.* 11. *ff. de pollicit. l.* 1. *vers. Non tamen*, *de extraordin. cognit. l.* 1. *§.* 1. *ff. ad leg. Jul. de ambitu.*

17. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam pecuniam illam Pontifex Imperatori solvebat coactus, non verò voluntariè, donec sexto sæculo Ecclesiæ, postulante Agathone, Ecclesia Romana ab hac pensitatione per Constantinum Pogonatum exempta est, quamvis nec tunc quidem jus confirmandi Romanum Pontificem Imperator remiserit; sed postea Benedicto II. omnino cessit, & illam exactionem ut simoniacam accusavit Gregorius Magnus *in psalm.* 4. *pœnitent.* & ita tam ipse, quàm ejus prædecessores renuenter persolvebant, injustam vexationem redimentes; nec emebant dignitatem, sed moram suæ consecrationis Ecclesiæ nocivam datâ pecuniâ redimebant, ut ita Imperatoriam gratiam sibi conciliarent. Sic etiam alii Episcopi, qui propriis Principibus aliquam pecuniæ summam tempore suæ consecrationis persolvebant, coacti, & inviti eam pendebant, ut ita confirmationem juxta eorum temporum corruptelam impetrarent; & illam improbam consuetudinem damnari in præsenti docet P. Marcha *cap.* 10. Nec obstat, quod de stilo Curiæ Romanæ expendebamus; nam omissis Redoano *de simonia*, 1. *p. cap.* 20. *num.* 2. Garaña *eodem tract.* qui asserunt præsentem prohibitionem non exigendi aliquid à notariis pro chartis, litterisve dimissoriis, seu testimonialibus, tantùm à jure positivo provenire, & ideo locum non habere in Curia Romana, cùm R. Pontifex sit supra jus positivum; sicut receptum est, legem Juliam de ambitu locum non habere in Curia Principis, quo modo ipsi accipiunt legem 1. *ff. ad leg. Jul. de ambitu*; dicendum est, notarios, abbreviatores, & plumbatores pro stipendio proprii laboris pecuniam exigere, non pro pretio ipsius confirmationis, ut latiùs prosequitur Rousselius *d. cap.* 5. *per totum*, ubi de annatarum, & similium præstationum origine agit.

18. EXPONITUR CAP. CONSTITUTUS, DE RELIG. DOM.

Sed superiori assertioni opponi potest textus *in cap. constitutus*, *de relig. domib.* ubi certa pensio annuatim persolvenda promissa fuit à quibusdam monachis pro ordinibus recipiendis: ergo quia in Sacramento Ordinis intervenire potest nummaria præstatio. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu pensionem non fuisse promissam à monachis proprio Episcopo pro ordinibus recipiendis, sed in recognitionem subjectionis, ut liceret à quocunque Antistite catholico ordines recipere; quæ conventio auctoritate Sedis Apostolicæ fuit confirmata, aliàs nulla esset, ut probavi *in cap. fin. de pactis*, ubi alia, quæ ad ejus textus expositionem spectant, adduxi.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Magunt.*

QUicumque Presbyter per pretium Ecclesiam fuerit adeptus, omni modo deponatur, quòd contra ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur, qui altum

Presby

Presbyterum legitimè ad Ecclesiam ordinatum, per pecuniam expulerit, eamque sibi taliter vindicaverit: quod vitium latè diffusum, summo studio emeodaodum est. Itaque interdicendum videtur clericis, sive laïcis, ne quis cuilibet Presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia & *b* consensu Episcopi sui.

NOTÆ.

1. De Conc. Magunt. a *MAgunt.*] Ex Concilio Maguntino, seu Magontieosi citatur canon bic à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap.* 110. Ivone *p. 3. cap.* 86. Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap.* 2. & extat ferè eisdem verbis in Concilio Mogunt. sub Rabano *can.* 12. Mogunt. sub Arnulfo *can.* 5. sub Carolo *can.* 15. ex quibus illum transcribo. Ita autem repetita fuit eadem sanctio in tribus Conciliis, quia his temporibus inoleverat in Gallia magna corruptela circa beneficia ecclesiastica, quæ laici, præcipuè potentiores, ut Duces, Comitesque, propriâ auctoritate conferebant, & plerumque auferebant, ut aliis conferrent, ut constat ex Concilio Maguntino sub Arnulfo, *cap.* 29. ibi: *Ut laici Presbyteros non ejiciant de Ecclesiis, nec constituant sine consensu Episcoporum suorum.* Concil. Cabilon. *can.* 42. ibi: *Inventum est, quod multi arbitrii sui temeritate, & quod est gravius, ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt: unde oportet, ut canonicâ regulâ servatâ, nullus absque consensu Episcopi cuilibet Presbytero Ecclesiam det, quam si justè adeptus fuerit, hanc nisi culpâ gravi, & coram Episcopo canonicâ severitate amittat.* Concil. Mogunt. *can.* 30. *Ut nullus omninò munera exigat à Presbyteris, propter commendationem Ecclesia.* Rhotomag. *can.* 5. ibi: *Sancitum est, atque omnimodis prohibitum, ut si quis Presbyter inventus fuerit alicui clerico, aut laico munera dare, aut dedisse, aut aliquam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri Ecclesiam surripiat, aut Ecclesiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu præsumptione turpis lucri gratiâ, dejiciatur à Clero, & alienus existat à Clero.* De qua corruptela accipiendi sunt PP. in præsenti, dum aiunt, vitium hoc latè diffusum summo studio emendandum esse, & ita repetitis legibus hujusmodi abusom improbarunt, damnaruntqoe. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap.* 13.

b *Consensu Episcopi.*] Juxta tradita suprà *in cap. 4. de jurepatron.*

CAPUT III.

a Deodatus Papa.

SI Dominus, & Magister omnium, qui sine peccato fuit, accusandi licentiam *b* uni dederit, quantò magis unius assertione convincendus est, qui simoniæ labe dignoscitur esse pollutus: non igitur & in tali negotio quilibet catholicus est respuendus, sed ut veritatem asserat, ad pellendam simoniacam rabiem, magnis precibus exorandus est.

NOTÆ.

1. a *DEodatus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. Glossa marginalis legit *Adeodatus*; in nullius tamen epistolis repetitur textus hic; nam Adeodatus Monachus D. Benedicti electus Summus Pontifex die 9. Aprilis, anno 669. unam tantùm epistolam pro privilegiis Abbatiæ S. Martini Turonensis scripsit, quam referunt Baronius *tom* 8. *d. anno* 669. Binius *tom.* 4. *Concil. pag.* 813. in quibus epistolis jam excusis non extant verba hujus textus: quare existimabam textum hunc, & textus *in cap. sequenti*, & *in cap. tanta, hoc tit.* transcriptos fuisse ex Decreto, quod ex diversis canonibus, & SS. PP. sententiis edidit Cardinalis Deusdedit tituli Apostolorum in Eudogia: in quo librum contra invasores, & simoniacos compilavit, ut referunt Baronius *tom.* 1. *anno* 187. Antonius Aug. *tom. 2. epitom. juris Pont. in tract. de collectoribus canonum.* Unde credo, ex eo decreto Cardinalis Deusdedit transcriptum fuisse textum hunc; & cùm ipso decreto careamus, cognosci nequit, ex quo Concilio, aut Ecclesiæ Patere verba hæc compilasset ipse Cardinalis.

2. b *Uni dederit.*] *Uni dedit*, legit Antonius Aug. quod contigit dum Dominus dixit ad Judæos: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et dum post alapam patientissimè acceperam dixit: *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo*, ut refertur *cap.* 13. *Matthæi, cap.* 18. *Ioannis, vers.* 18. quo argumento ad idem probandum usus fuit Gratianus *in cap. nos, §. ecce, 2. q. 7.*

COMMENTARIUM.

CUm quæsitum esset à Romano Pontifice, an quilibet Catholicus admittendus esset ad accusationem simoniaci? respondit, quemlibet admittendum esse. Cujus responsi ratio provenit ex gravitate hujus delicti; ob ejus enim atrocitatem non proceditur in ejus punitione juxta juris ordinem in aliis delictis servatum; quia in hoc proceditur ad instar publici delicti, & læsæ majestatis, ex constitutione Leonis, & Anthemii *in l. si quemadmodum, C. de Episc. & cler. cap. sanè* 25. *q.* 5. Facit textus *in cap. per tuas, hoc tit.* Unde cùm ex legibus civilibus in ordinario crimine persequendo servi adversùs Dominum non audiantur, nec ut accusatores, nec ut testes, *l.* 20. *l. ult. C. de his qui accusare, l.* 3. 8. *&* 12. *ff. de testibus*; tamen quia in crimine læsæ majestatis ad accusandum & testificandum contra Dominos admittuntur, *d. l.* 20. *l.* 2. *ff. ad leg. Iul. majest.* etiam in crimine simoniæ detegendo admittuntur, *c. tanta, hoc tit.* Carnotensis *epist.* 27. ubi de simoniacis agens ait: *Ad insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur.* Similiter licèt mulieres, & infames ab accusatione arceantur, *l.* 4. *&* 8. *ff. de accusat. l.* 1. *l.* 15. *C. qui accusare*; tamen quia in crimine læsæ majestatis admittuntur, *l.* 7. §. 1. *l.* 8. *ff. ad leg. Iul. majest. l.* 4. *C. eod.* etiam in crimine simoniæ admittuntur, *d. cap. tanta, cap. si Dominus, cap. licèt Heli, hoc tit.* probat Hallier. *de sacris elect. sect. 7. cap. 1. §. 4. fol.* 271. & ita rectè in præsenti docetur, quemlibet Catholicum admitti ad detegendum 3.

gendum simoniæ crimen. Judæi autem, & hæretici non admittuntur nisi simonia habeat adjunctam hæresim; ita quod simoniacus crederet cum pertinacia, spiritualia, aut spiritualibus annexa posse compatari, aut pretio acquiri; nam tunc etiam qui catholici non sunt, admittuntur ut accusatores, vel ut testes, argumento capitis *contra*, *de hæretic. in 6.* docet Binsfeldius *in præsenti*, *n. 2.*

CAPUT IV.

a Gregorius *Max.* *b* *Præsumptori Ecclesiæ Salonit.*

QUotiens contra ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinam, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat, irrequisitum hoc relinquere non audemus. Pervenit itaque ad nos, quod per simoniacam hæresim fueris *c* ordinatus; sed & alia de te multa hîc dicta sunt, de quibus unum quammaximè fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solemnia celebrare debuisses, donec quid esset verius, potuissemus addiscere. Ne ergo, fili, Ecclesiæ diu videantur non habere Pastorem, & ne per hæc quæ dicuntur, si indiscussa remanserint, hujusmodi se vitium tendat in plurimos, hortamur ut ad nos venire omni postpositâ excusatione festines, quatenus servatâ justitiâ, hæc & cognoscere, & finire secundùm canonica instituta, Christo revelante possimus. Ita autem fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras, ne ipsa te magis absentia obnoxium his, quæ dicuntur, assignet: & nos in te hæc res, non solùm propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis; sed etiam propter inobedientiæ culpam, duriùs, scilicet ut in contumacem, cogat ex concilio ferre judicium.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Textus hic tribuitur Deodato in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Gratianus autem *in cap. accusatum* 2. *q.* 4. eum citat ex Sylvestro; sed inter epistolas Sylvestri, aut Pontificis Deusdedit non repetitur textus hic; extat tamen in epistola tertia, *lib.* 5. *Regestr. D. Gregorii*; quam integram hîc transcribo, ut cognoscatur, Cardinalem Deusdedit in suo Decreto compilasse textum hunc, & transcripsisse ex dicta epistola 5. ac sine causa eam divisisse.

2. b *Maximo præsumptori.*] Idest intruso, injustéque ordinato in Episcopum, ut constat ex epistolis ipsius Pontificis *lib.* 3. *epist.* 70. & *lib.* 4. *epist.* 34. Sed quia Maximus forsan se purgavit ab hoc delicto simoniæ, & aliis illi illatis, postea *lib.* 11. *epist.* 13. illi scribit sub titulo Episcopi Salonitani. De Ecclesia Salonitana egi *in cap.* 4. *de accusat.* ubi de hoc Maximo agitur.

c *Ordinatus.*] Et pecuniâ datâ electus, ut habetur *in d. epist.* 34. cujus partem retuli *in cap. omnipotens*, *de accusat.*

COMMENTARIUM.

CErtum est, ordinatum per simoniam, suspensum esse ipso jure ab ordine suscepto, *cap. tanta*, *cap. ex tua*, *hoc tit.* nam dum aliqui sacri canones ordinationem per simoniam factam nullam, irritamque esse docent, ut Gregorius noster *lib.* 7. *epist.* 112. & alii Ecclesiæ PP. *in cap. quicunque*, *cap. cùm ordinatur*, 1. *q.* 1. accipiendi sunt quoad exercitium, ut exponit Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 2. *ad finem*: & Gibalinus *de simon. q.* 27. Et licèt reus accusatus de crimine, dum causa discutitur, non privetur juribus sibi competentibus, ut probavi *in cap.* 4. *de accusat.* tamen in hoc crimine simoniæ cùm aliquis est infamatus publicè de eo, etiam judicio pendente suspenditur à Missarum celebratione, ut post Glossam *hìc*, docuit Hallierius suprà, *fol.* 264. Unde cùm Maximus, de quo in præsenti, publicè infamatus esset de crimine simoniæ, ut patet ex aliis epistolis ejusdem Gregorii; ideo Pontifex lite pendente, nec causa adhuc decisâ, illi inhibuit ne Missam celebraret, usquedum accederet ad Romanam Sedem, ibique legitimè ab hac diffamatione purgaretur. 3.

CAPUT V.

a Lucius Papa.

SIcut enim simoniaca pestis sui magnitudine alios morbos vincit, ita sine dilatione, mox ut ejus *b* signa per aliquam personam claruerint, de Ecclesia Dei debet eliminari, atque propelli. *c* Petrus enim primus Pastor Ecclesiæ, non alicujus hominis attestatione, sed S. Spiritus inspiratione Simonis interiora recognoscens, sine aliqua audientia, terribili eum, & repentinâ morte multavit.

NOTÆ.

1. LUcius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. nullibi tamen exprimitur, an primi, secundi, vel tertii Lucii sit textus hic, nec cui Prælato in eo Pontifex rescribat. Ex dicta autem prima collectione ita eum transcribo.

2. b *Signa.*] Licèt regulariter in criminibus probationes debeant esse luce meridianâ clariores, *cap.* 1. *cum sequent.* 2. *q.* 1. *l. ult. C. de probat. l. qui sententiam* 16. *C. de pœnis*; nec ex suspicione sola ullus accusandus sit, *cap. multi* 2. *q.* 1. D. Thomas 2. 2. *q.* 60. *art.* 3. interdum tamen ob solam suspicionem proceditur, ut in casu hæresis, *ex l.* 2. *C. de hæreticis*: in casu adulterii, *l. quamvis* 30. *C. ad leg. Jul. de adult. l. uxor* 7. *C. de repudiis.* Quintil. *declamat.* 284. ibi:

Sed

Sed finge me ex suspicione egisse cum illo adulterii. Probat Fornerius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 16. & in crimine simoniæ, ex præsenti textu. Quibus autem modis probari debeat simonia, & quatenus in ejus probatione locus sit indiciis & præsumptionibus, explicat Gibalinus *de simon. cap.* 30. *per totum.*

3. c *Petrus.*] Verba quæ sequuntur omisit Raymundus; & rectè ea omisisse notavit Ant. Augustin. utpote difficillima; siquidem D. Petrus, dum interiora Simonis recognoscens dixit ei: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*; non illicò eum interemit: quare ipse perdoctus vir credidit potiùs per hæc verba Lucium respexisse ad casum Ananiæ, & Sapphiræ, qui ad vocem D. Petri subitò mortui ceciderunt, ut refertur *cap.* 5. *Actuum Apostol.* Sed cùm casus hic non ob simoniam ab ipsis commissam, sed ob mendacium in retentione partis patrimonii contingeret; quid ad simoniæ detestationem, quam intendebat probare Lucius in præsenti? Credo ergo Pontificem censisse de Simone Mago, cui dixit D. Petrus, *Cor tuum non est rectum coram Deo*, Act. ium Apost. *cap.* 6. Et cùm postea ipse de miraculis faciendis cum B. Petro disceptaret, asseruit se in cœlum conscensurum: sed cùm sublatus à dæmonibus volaret sublimis, cuncto spectante populo, D. Patri precibus in terram prostratus, cruribus perfractis jacuit, & decessit, ut referunt D. Clemens *lib.* 6. *constit. cap.* 9. Arnobius *adversus Gentes lib.* 2. Cyrillus Hierosol. *catechesi* 6. Epiphan. *heresi* 21. & alii SS. Patres, ex quibus idem narrat Baronius *anno* 68. de qua repentina morte sensit, ni fallor, Lucius *in præsenti*.

COMMENTARIUM.

Inter alias pœnas, quibus notorii simoniaci afficiuntur, præcipua est depositio à gradu clericali, *cap. qui studet, cap. Presbyter, cap. Sanctorum, cap. erga simoniacos,* 1. *q.* 1. Concil. Tolet. 6. *can.* 4. *cap. cùm super, de confessis, lib.* 1. *Capitul. cap.* 97 quam pœnam etiam in ordinatores sanxerunt Apostoli *in can.* 20. aliàs 21. Ambros. & Gelasius *in cap. baptizandus, cap. reperiuntur,* 1. *q.* 1. PP. Concilii Chalcedon. *in cap. si quis Episcopus* 1. *q.* 1, in 6. Synodo *can.* 22. in 7. *can.* 50. Alexander II. in Synodo Romana *can.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana *can.* 6. quæ decreta juxta hodiernam praxim debere intelligi de depositione à judice infligenda, non de ea, quæ ipso facto incurritur, docuerunt Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 3. §. 1. Gibalinus *de simonia*, 9. 29. 4.

CAPUT VI.

a Deusdedit.

Tanta est labes hujus criminis, quod etiam servi *b* adversùs dominos, & quilibet criminosi admittuntur ad accusationem. Item omnis peccator *c* Missam cantare potest præter simoniacum, quem etiam quilibet ut ab ordine malè accepto removeatur, accusare potest, etiam *d* meretrix.

NOTÆ.

1. Deusdedit.] Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc tit. cap.* 15. Sed textum hunc transcriptum esse ex Decreto Cardinalis Deusdedit, jam notavi *in cap.* 3. *hoc tit.* Ex quo autem Concilio, aut sancti Patris decreto eum compilasset Cardinalis, non constat.

b *Servi adversùs Dominos.*] Quia in hoc delicto proceditur ad instar criminis læsæ Majestatis, ut probavi suprà *in cap.* 3.

2. c *Missam cantare.*] Quidam Præceptor nostræ Academiæ existimabat, in his verbis non agi de Presbytero celebrante Missæ sacrificium, sed de psalmista psallente in ipso sacrificio, juxta morem receptum jam à tempore, in quo pax data fuit Ecclesiæ, cùm in usu esse cœpit schola cantorum, qui in eo gradu erant cooptati, ut psallerent in Ecclesia. Micrologus *in obs eccles. cap.* 1. ibi: *Interim cantatur antiphona ad introitum, quæ ab introitu sacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere.* Quem morem cantandi Missam illustrarunt Lanidmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 17. Vicecomes *volum.* 5. *de ritibus Missæ, lib.* 5. *cap.* 7. & nos *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* Si accipiatur textus hic in secunda parte de Presbytero celebrante, difficilis valde est; siquidem nullus peccator in peccato persistens potest Missam celebrare, cùm interim dum non agit pœnitentiam, sit suspensus quoad se, *cap. sacerdotes, cap. Sacramenta, cap. necesse,* 1. *q.* 1. & publici concubinarii quoad alios, *cap. nullus,* 32. *dist.* Sed adhuc potest, & debet accipi textus hic de sacerdote Missam celebrante, ita ut sensus sit, quod licèt alii peccatores non præcisi ab Ecclesia, post peractam pœnitentiam possint Missam celebrare; & si in majoribus gradibus non sint, ad eos ascendere, ut probavi *in cap. fin. de temporibus ordin.* tamen simoniaci, quia etiam post pœnitentiam non restituuntur ad gradum, à quo depositi fuerunt, non possunt ut cæteri peccatores pœnitentes Missam cantare, ut contingit in homicida ob irregularitatem contractam. Unde notat Gratianus *post cap. erga, cap. eanem,* 1. *q.* 1. ex epistola Innocentii ad Episcopum Macedon. quod etsi olim cum revertentibus ab hæresi dispensatum fuerit, ut in susceptis ordinibus ministrarent, vix tamen dispensatum legitur cum his, qui vel scienter à simoniacis ordinati fuerint; vel si ignoranter, eis postea liberè, ac lubenter adhæserint: & ita rectè in præsenti docetur, ut atrocitas, & gravitas simoniæ cognoscatur, eam tantam esse, ut omnis peccator ab Ecclesia non præcisus, ut homicidia, post pœnitentiam Missam celebrare possit, præter simoniacum.

d *Meretrix.*] Juxta tradita *in cap.* 3. *hoc tit.*

CAPUT VII.

Alexander III. *in Concilio* a *Turon.*

Quia non satis utiliter avaritia in populo redarguitur, si ab iis, qui in Clero constituti videntur, & præcipuè contempto sæculo, religiosorum nomen profitentur, regula

regula modis omnibus non cavetur: prohibemus, ne ab eis, qui ad religionem transire voluerint, aliqua pecunia *b* requiratur; néve Prioratus, vel capellania quælibet monachorum, vel clericorum annuâ distractione *c* vendatur; neque ab eo, cui regimen ipsarum committitur, ex earum omissione pretium exigatur. Hoc simoniacum esse sanctorum Patrum auctoritas manifestè declarat. Unde quisquis hoc de cætero attentare præsumpserit, tam qui dederit, quàm qui receperit, partem se cum Simone non dubitet habiturum. *d* Pro sepultura quidem, & chrismatis, *e* & olei perceptione, nulla alicujus pretii exactio intendatur, nec sub obtentu cujusquam *f* consuetudinis reatum suum aliquis tueatur, quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auger.

NOTÆ.

1. a TVronensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.7.* & post Concil. Later. *part.2.cap.*10. Et licèt hæc verba non reperiantur in ipso Concilio Turon. sub Alex.III. celebrato, sententia tamen extat in Canone 5. ipsius Concilii, prout illum edidit Coriolanus; & omnia verba repetiuntur apud Guillelmum Neubrig. *lib. 2. histor. Angliæ, cap.* 14. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.nonnulli 27. de rescriptis.*

2. b *Requiratur.*] De simonia in ingressu Religionis non committenda, agemus *in cap. veniens 19. hoc tit.*

c *Vendatur.*] De simonia fugienda in beneficiis ecclesiasticis, agemus infrà *in cap.13.*

3. d *Pro sepultura, & exequiis defunctorum.*] Ut probavi *in cap.ad abolendam, de sepult.* & dicemus infrà *in cap. suam.*

e *Chrismatis, & olei.*] Ut exponemus infrà *in cap. ea quæ.*

4. f *Consuetudinis.*] Quatenus consuetudine introduci possit, ut aliquid recipi valeat pro Sacramentorum collatione, dicam proximo commentario.

CAPUT VIII.

Idem a *in Concilio Later.*

CUm in Ecclesiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod gratis receptum est, gratis impendi, horribile nimis est, quòd in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere, ita ut pro Episcopis, vel Abbatibus, seu quibuscumque personis ecclesiasticis ponendis in sede, seu introducendis presbyteris in Ecclesiam, necnon pro sepulturis, *b* & exequiis mortuorum, & *c* benedictionibus nubentium, seu aliis *d* Sacramentis aliquid exigatur; & ille, qui indiget, non possit ista percipere, nisi manum implere curaverit largitoris. Putant autem plures ex hoc sibi licere, quia legem mortis de longa invaluisse consuetudine arbitrantur; non satis, quia cupiditate cæcati sunt, attendentes, quod tantò *e* graviora sunt crimina, quantò diutiùs animam infelicem tenuerint alligatam. Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro personis ecclesiasticis deducendis ad Sedem, vel Sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu etiam nubentibus benedicendis, seu etiam aliis Sacramentis aliquid exigatur, districtiùs inhibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum, cujus factum exactione turpis muneris imitatur. *f* Prohibemus insuper, ne novi census ab Episcopis, vel Abbatibus, aliisve Prælatis imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem redditunm suis usibus appropriare præsumant: sed libertates, quas sibi majores desiderant conservari, minoribus quoque suis bonâ voluntate conservent. Si quis autem aliter egerit, irritum quod fecerit habeatur.

NOTÆ.

a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. & extat textus hic *in ipso Concil. Lateran. can.* 7. ex quo canonem hunc transcribo.

b *Sepulturis, & exequiis.*] Ut probavi *in cap. abolenda, de sepultur.* & dicam *infrà in cap.suam.*

c *Benedictionibus.*] De quibus latè egi *in cap.*1. *de secundis nuptiis.*

1. d *Aliis Sacramentis.*] Non inde inferas, benedictionem nubentium esse sacramenta, cùm tantùm sint orationes Ecclesiæ, ut probavi *in cap.*1. *de secundis nupt.* quia dictio *aliis*, non est semper repetitiva ejusdem casus, & qualitatis, ut probavi *in cap.3. de clandest. despons.*

e *Graviora.*] *Cap. nullus Episcoporum, 1.quæst.1. cap. flagitia 34. quæst.7. cap.fin. de consuet.*

2. f *Imitatur.*] Unde colligitur, Giezi qui à Naamo pro reddita sibi sanitate ab Elisæo, nomine ejusdem Elisæi muneta petiit, ut refertur *lib.4. Regum, cap.5.* simoniacum fuisse; quod & similiter supponere videntur nonnulli Ecclesiæ Patres, dum peccatorem simoniacum eum eo conferunt, ut D. Ambrosius *lib. 4. in Lucam*, Cyrillus *catechesi* 16. Tarasius *in epist. ad Hadrianum.* Quibus adhæserunt plures Theologi cum D.Thoma 2.2.*quæst.*100.*art.*1. *ad* 4. Abulensi *in d.cap.5.Regum, quæst.*29. licèt juxta animum ipsius Giezi in petitione munerum, hoc æstimandum esse noviter docuerit Gibalinus *de simon. quæst.6. consect.*16.

COMMENTARIVM.

3. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Consuetudo ut pro Episcopis, Abbatibus,* CONCLU-

DIO TRO- DITUR, ET PRO- BATUR.

& aliis Prelatis ecclesiasticis ponendis in Sedem, seu exequiis mortuorum aliquid exigatur, observanda non est. Probant enim textus *in cap. non satis, cap. in tantum 56. cap. sicut 39. cap. Iacobus, hoc tit. cap. si quis objecerit, 1. quæst. 3. cap. questa 13. quæst. 2. cap. 2. de consuet. in 5. compil.* ibi: *Ad audientiam nostram noveritis pervenisse, quod prætextu cujusdam consuetudinis, ut dicitur, juramento firmata, à singulis, quos in Ecclesia vestra canonicari contingit, unum scyphum argenteum exigitis, & etiam extorquetis, eis fructus præbendarum suarum, nisi consuetudinem jamdictam adimpleant, denegando. Quia igitur consuetudo hujusmodi habere videtur speciem pravitatis, & continet turpitudinem manifestam, universitati vestræ districtius jubemus, ut prædictam consuetudinem irritari faciatis de cætero, ne ejus occasione aliquid exigatis, aut subtrahatis aliquibus suarum redditus præbendarum.* Concil. Londinense apud Matthæum Paris. *ad annum* 1237. Innoc. II. in Synodo Romana, *cap. 2.* Joannes XXII. *in extravag. Suscepti, de elect.* Concil. Moguor celebratum anno 1549 *cap. 42* Mediolan. sub Carolo Borrom. *part. 2. cap. 1.* Lateran. sub Innoc. III. *cap 3. cap. penult. de sepult.* Gallo Cardinal. in suis constitutionibus quæ extant *tom 26. Concil. can. 2. Prohibemus etiam sub eadem excommunicatione, ne sacerdotes, vel clerici occasione alicujus consuetudinis pro baptismo, sepultura, benedictione, aliisve Sacramentis Ecclesiasticis aliquid exigere, vel extorquere præsumant, sed ea liberaliter, & sine difficultate studeant canonicè ministrare; moneantur tamen laici diligenter, ne quæ pro reverentia Sacramentorum devotio fidelium introduxit, ex avaritia velint aliquatenus revocare.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Binsfeldius *ad hunc textum*, Hallier. *de sacris elect. sect. 7. art. 4. per totum*, Suarez *de simon. tom. 1. lib. 4. cap. 60.* Mancinus *sacri juris controvers. cap. 29* Rousselius *lib. 5. h flor. Pontif. jurisd. cap. 4.* Sahagun *in cap. fin. de consuet. n. 32.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 20. cap. 5.* Cironius *in notis ad textum in d. cap. 2. de consuet.* Germonius *de sacror. immunit. lib 1. cap. 3. num. fin.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Consuetudinis non vilis auctoritas est, immò usque adeò sui valitura momenti, ut legitimè præscripta juri scripto deroget, *cap. quemadmodum, dist. 8. cap. contra jus, cap. placuit, dist. 32. cap. cum venisset, de eo qui mittitur in possess. cap. super eo, de cognat. spirit. cap. adhæc consuetudo, de testibus, cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis.* Igitur etsi per sacros canones prohibitum sit aliquid recipere pro inthronizationis, seu institutionis titulo; tamen si consuetudo legitimè sit præscripta contra eosdem sacros canones, observari debet. Et talem consuetudinem legitimam, justamque esse, probatur ex eo; nam quemadmodum apud Gentiles, quotum Respublicæ bene ordinatæ, moratæque erant, Magistratuum venalitas omni modo prohibebatur; tamen inthronistici nomine pecunia ultrò pendi solebat ab his, qui Magistratus inibant: cujus moris testis omni exceptione major est Plinius *in Panegyrica ad Trajanum*, ibi: *Superest ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus aliquid omnes, qui Breuta leguntur, debeant pro introitu dare.* Et *epist. 116. & 121.* Symmachus *lib. 4. epist. 14. & lib. 9. epist. 96. & lib. 10. epist. fin.* Et Claudius, qui postea Imperator, sestertios octoginta pro introitu novi Sacerdotii coactus fuit impendere. Suetonius *in eo, cap. 9.* Apuleius *lib. 7. Metamor.* Germonius *d. lib. 1. cap. 3. num. fin.* quod & Scævolæ responso confirmatur *in l. his, §. alumno, & §. idem testator*, ibi: *Pro introitu, ff. de legat. 3.* quin & à Tullio in oratione pro Muræna, laudata est Candidatorum liberalitas, suffragatori populo munus edentium. Eundem Marcellus togatæ gentis morem observavit *in l. Publicus, ff. de condit. & demonstr.* immò & apud Romanos moris fuit, ut aliquid pro introitu Sacerdotii erogaretur, ut refert Suetonius suprà *cap. 9.* & ex eo notavit Kochier *in face histor. cent. 2. cap. 7.* Accedunt Ecclesiæ canones, in quibus similes consuetudines jubentur observari. Stephanus Papa relatus *in cap. quia sancta, 63. dist. In electionibus pacta, pollicitationes, & juramenta de aliquo præstando ita irritaret, ut tamen consuetudines antiquas ab his exciperet.* Innoc. III. *in cap. ad Apostolicam, hoc tit.* in conferendis Sacramentis pravas exactiones fieri prohibet, & pias consuetudines præcipit observari. Gallo Cardinalis, qui tempore Paschalis II ab Episcopatu Bellovacensi ad Parisiensem translatus est, statuisse dicitur in ejus statutis, *num. 2.* ne sacerdotes, vel clerici occasione alicujus consuetudinis pro Sacramentis quippiam extorquerent: moneantur tamen laïci, ne quod pro reverentia Sacramentorum devotio fidelium introduxit, velint aliquatenus revocare. Odo (ut ait Blesensis *epist. 127. & 128.*) Henrici II. Anglorum Regis, & Regis Francorum consanguineus, qui Alexandri III. tempore Parisiensem rexit Ecclesiam, *in commun. precept. Synod. cap. 2.* consuetudines laudabiles pro sepulturis exigi permittit. Tandem Synodus Lingon. & aliæ relatæ ab Hallierio *de sacris elect. d. sect. 7. art. 4.* pias & laudabiles consuetudines in Sacramentorum receptione persolvi solitas, exigi posse concedunt. Igitur & consuetudines observatæ pro Episcopis, & Abbatibus ponendis in Sede, recipi valent, & observari debent.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione præmittendum est, valde controversum esse apud DD. cui legi simonia opponatur, an videlicet divinæ, vel tantùm ecclesiasticæ? Quam quæstionem latè disputant Victoria *in relect. de simonia, 1. part. à num. 9.* Sotus *lib. 9. de justit. quæst 5.* Vasquez *in 1. 2. D. Thoma, disput. 98. num. 3.* Lessius *lib. 2. de virtutib. cap. 35.* Saytus *lib. 2. clav. cap. 5. num. 11.* Caietanus *tom. 2. opusc. tract. 9. quæst. 1.* Aragon. *in 2. 2. quæst. 100. art. 2.* Gregorius de Valent. *in ead. quæst. puncto 5.* Durandus *in 4. dist. 25. quæst. 5.* Summistæ *verbo Simonia*, Binsfeldius *in præsenti rubric. notab. 12.* Gibalinus *de simon. quæst. 4.* & communiter placuit, omnem simoniam spiritualium bonorum repugnare juri divino, & naturali. Hadrianus *quodlibet. 9.* Sotus *ubi suprà*: quod apertè probatur ex præcepto Domini nostri apud Matthæum *cap. 10. Gratis accepistis, gratis date.* Quæ verba ad hoc probandum communiter PP. expendunt, ut Gennadius Patriarcha, & PP. Synodi Constantinop. *in epist. in totum orbem missa*, his verbis: *Dominus noster, & Deus, & Salvator Iesus cum discipulis suis, quos per universum orbem hominum Doctores misit, Evangelii prædicationem præcepit manifestè, ut munus, quod ab se gratis accepissent, illud ipsi cæteris quoque mortalibus largirentur, proque illo neque æs, neque argentum, neque aurum, nec ullas alias facultates, aut materiale possiderent. Cælestibus enim & spiritualibus gratiis terrena & caduca commutabilia non sunt.* Et statim: *Simplex, & manifestus hujus mandati sermo est: nihil hîc ambiguum, nihil supra caput nostrum: nihil hîc opus sophistica narratione. A me, inquit, accepistis sacerdotii dignitatem, pro qua, sive parvum, vel magnum quid dependistis, si hæc vendita est à me, venundate & vos eam aliis: quod si gratis accepistis, date & vos gratis.* Facit exemplum Christi Domini dum ejecit de templo vendentes & ementes columbas: 5. SIMONIA QUO JURE DAMNATUR.

quod

quod factum Salvatoris nostri in præsenti materia expendunt D. Augustinus *tract. 19. in Ioannem*, ibi: *Simon ille ideo volebat emere Spiritum sanctum, quia vendere volebat Spiritum sanctum, & putabat Apostolos mercatores esse, quales Dominus flagello ejecit; talis enim ipse erat, & quod venderet, emere volebat: de illis erat qui columbas vendebant, etenim in columba apparuit Spiritus sanctus.* D. Gregorius *homil. 39. in Evang.* Urban. II. *in cap. Salvator*, Alex. II. *in cap. ex multis, 1. quæst. 3.* Leo IV. *in cap. requiritis 1. q. 7.* Gregorius Nazianz. seu Tarasius, *in cap. qui studet 1. quæst. 1.* Unde simonia, quæ committitur in venditione beneficiorum ecclesiasticorum, est jure divino prohibita, ut docuerunt Caietanus *in d. quæst. 1. tract. 9.* Victoria *suprà*, Sotus *d. lib. 9. quæst. 7. cap. 2.* & explicat Binsfeldius *in præsenti rubric.* Vendere verò officia merè temporalia pertinentia tantùm ad ministerium Ecclesiæ, ut officium Sacristæ, Procuratoris, & Advocati, non est simonia à jure divino prohibita, nec est propriè simonia; immò quædam irreligiositas, ut laté probat Gibalinus *de simon. quæst. 4. consect. 4. num. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. tract. mala è bonis, &c. lib. 2. sect. 1. cap. 1.* etiam simonia est à jure divino prohibita emere, aut vendere ea, quæ habent ex dispositione juris humani, quod sint spiritualia, ut vendere calicem, ornamenta Ecclesiæ, & aquam benedictam, quantùm ad id, quod est spirituale in eis, ut explicat Binsfeldius *in præsenti rubric. notab. 12. quæst. 4.*

6. **De variis corruptelis circa simoniam.** Deinde sciendum est, quod cùm simonia jam à temporibus Apostolorum prohibita esset, cœperunt nonnullæ consuetudines, seu potiùs corruptelæ in Ecclesia introduci, per quas simonia palliata committebatur, sub eisque latebat ambitus, & mercimonium quoddam sacræ dignitatis sub nomine receptæ consuetudinis: ex quibus nonnullas referam in præsenti, & *in cap. sicut, cap. ia. obus, cap. tua nos, hoc tit.* Et primò olim Episcopi in consecratione sua pauperibus populi aliquos largiebantur; cujus rei testimonium extat apud Cassiodorum *lib. 9. epist. 15.* in edicto Athalarici, in quo ad postulationem Joannis II. pecuniæ illius distribuendæ summa definitur his verbis: *Et quia omnia decet sub ratione moderari, nec possunt dici justa, quæ nimia sunt, cùm de Apostolici consecratione Pontificis intentio fortasse pervenerit, & ad palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum, cum collectione chartarum censemus accipere: à quibus tamen omnes idoneos* (idest divites) *rei ipsius consideratione removemus, quia de Ecclesiastico munere pauperibus est potiùs consulendum: alios verò Patriarchas* (idest Archiepiscopos, ut notavit Baronius anno 533.) *quando in comitatu nostro de certis ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus, usque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius quàm quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos accipientes, & edicti præsentis, & Senatusconsulti nuper habiti pœna constringat; sed & dantes canonum severitas persequatur.* Vides sub ea eleemosyna latuisse ambitum, & mercimonium quoddam sacræ dignitatis: idcirco graviter in ipsam invehitur D. Gregorius *lib. 7. indict. 2. epist. 112.* ibi: *Plerumque ergo adversarius animarum, dum non potest in his, quæ ad faciem sunt prava, surrepere, callidè specie quasi pietatis infectâ nititur supplantare: suadetque, forsitan debere ab habentibus accipi, ut sit quod possit non habentibus erogari, dummodo vel sic venenum mortiferum eleemosynæ zelatâ obumbratione transfundat, &c. Omninò ergo metuenda, & cavenda est hostis astutia, ne quos apertè nequit tentatione subvertere, latente telo sævius valeat trucidare.* Etiam receptum fuit, ut Episcopi, Archidiaconi, Decani, vel alii, à quibus in possessionem mittebantur, munera quædam inthronistica, seu pro investitura persolverent: de qua prava consuetudine, tanquam de simoniaca hæresi, reprehensus fuit Ivo Carnotensis à Richardo Albanensi S. A. L. ut ipse refert *epist. 33.* eo quòd pro consuetudine antiqua aliqua publicè exigerent Decanus, Cantor, & alii ministri ab his, qui Canonici fiebant: quam consuetudinem & suis temporibus vigere in Senonensi Metropoli testantur Hallier. *ubi suprà*, Chopinus *lib. 1. sacra polit. tit. 8.* quam improbarunt Alex. III. in præsenti, & Innoc. III. *in cap. in tantùm, infrà hoc tit.*

7. **Traditur ratio decidendi.** His ita animadversis ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cùm per sacros canones non solùm improbata sit consuetudo, quæ juri divino, vel naturali opponitur, verùm etiam quæ Sedis Apostolicæ auctoritati obsistit, vel canonicis obviat institutis, *cap. sacrosancta, 12 dist. cap. consequens, dist. 8. cap. fin. de consuet.* & mala consuetudo, tanquam corruptela improbanda sit, *cap. quæ contra, cap. in veritate, cap. si consuetudinem, 8. distinct.* & injustum, atque illicitum sit pro qualibet re spirituali, ut est investitura, seu institutio corporalis in Sede, pecuniam accipere, ut probavi suprà *in cap. 1.* ideo in præsenti Alexander quamcumque consuetudinem, per quam pecunia exigitur pro Episcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis ponendis in Sede, ut corruptelam improbat, ac condemnat.

8. **Dissolvitur dubitandi ratio.** Nec obstat dubitandi ratio, cui facilè respondetur ex suprà traditis; nam cùm simonia prohibita sit à jure divino, vel ecclesiastico, juxta distinctionem suprà adductam, & nulla possit legitima, ac rationabilis præscribi consuetudo contra jus divinum, vel contra prædictam Ecclesiæ prohibitionem; ideo consuetudo, seu potiùs corruptela in præsenti ab Alexandro improbatur. Nec obstant juris testimonia, Sanctorumque PP. sententiæ, in quibus consuetudo aliquid exigendi pro rebus spiritualibus laudabilis dicitur, & observari jubetur: pro quorum solutione, omissis variis distinctionibus traditis à Luna, & Arellano *lib. 5. antinom. 3.* discrimen constituendum est inter consuetudinem, quæ initium habuit à gratuitis fidelium oblationibus ex mera eorum liberalitate; & inter eam, quæ ex potestate, & exactione originem trahit: priori casu consuetudo laudabilis observanda est, cùm non possit in ea considerari aliquo modo pretium rei spiritualis, & per consequens simonia: quo casu exaudiendus est canon 19. Concilii Exoniensis tempore Honorii III. ibi: *Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur sepultura, vel baptismus, vel aliquod ecclesiasticum sacramentum, vel etiam matrimonium contrahendum impediatur; quoniam si quid pia devotione fidelium consueverit erogari, semper hoc postmodùm volumus per ordinarium loci Ecclesiæ in custodiam exhiberi.* Secundo verò casu consuetudo ut corruptela damnatur, cùm turpe lucrum contineat, sive ex objecto suo, sive ex circumstantiis: & ita nec ejus diuturnitas excusabit dantem à culpa, nec sufficiet ut juri ipsam reprobanti derogetur, *cap. non satis, hoc tit.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 14.* Etiam distinguendum est inter consuetudinem, quæ etsi habuit principium ab exactione, non tamen ut pretium rei spiritualis, sed in sustentationem ministrorum Ecclesiæ introducta fuit; & inter eam, quæ ut pretium ipsius officii, seu beneficii penditur. Primo casu consuetudo servanda est, immò & cogendi erunt parochiani ad similes

præstationes virtute consuetudinis præscriptæ, tam per judices ecclesiasticos, quàm sæcolares, si per viam violentiæ similis quæstio ad Regales Cancellarias deferatur, ut docuerunt Chopious *ubi suprà*, Rebuffus *in concord. tit. de public. concubin. §. quia verò*. Secundo verò casu ot corruptela talis consuetudo omniòò improbatur: juxta quas distinctiones accipiunt jura, tam pro confirmatione præsentis assertionis, quàm pro dubitandi ratione allata, Gibalinus *de simon. quæst. 18. conclt. 13. & sequenti*, Hallierius *d. sect. 7. art. 4.* quatenus tamen talis consuetudo ex actu facultativo præscribi possit, & parochiani ad eam observandam teneantur, exponit Binsfeldius *in cap. ad Apostolicam 42. hoc tit.*

CAPVT IX.

Alexander III. a *Vigilien. Episcopo.*

CUm sit Romana Ecclesia, cui licèt immeriti præsidemus, mater Ecclesiarum omnium, & *b* magistra, cogimur ex debito suscepti regiminis, prout nobis Dominus ministraverit, respondere consultationibus singulorum, ut dubiæ quæstiones Apostolicæ Sedis providentiâ penitus enodentur. Quæsivisti autem, frater Episcope, tuæ fraternitati rescribi, utrum pro Ecclesiarum *c* consecratione quidquam præter procurationem habere debeas. Et nos consult. tuæ taliter respondemus, quod nihil pro Ecclesiarum consecratione potes, vel debes præter *d* procurationem exigere: sed procurationem moderatam, cùm *e* Apostolus dicat: Nemo cogitur suis stipendiis militare, ab eadem Ecclesia exigere potes.

NOTÆ.

1. a VIgiliensi.] Ita etiam legitur io prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* & post Concil. Later. *part. 2. cap. 4.* De Vigiliensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 8. de ætate & qualit.*

b *Magistrà.*] Ut probavi *in cap. 2. de summa Trinitate.*

c *Consecratione.*] De qua, & ejus cæremoniis egi *in cap. 3. de consecr. Eccles.*

d *Procurationem.*] Procuratio quid sit, & cui debeatur, exposui *in cap. cùm Apostolus, de censibus.*

e *Apostolus.*] *Ad Corinth. cap. 9.*

COMMENTARIVM.

2. EPiscopis ratione characteris Episcopalis competere facultatem consecrandi Ecclesias, probavi *in cap. 1. cap. aquam, de consecr. Eccles.* Circa expensas verò, & sumptus consecrationis, legimus in ejus solennitate pauperibus annonam erogatam fuisse. D. Gregorius *epist. 54.* ibi: *Quia cella tenuitas exigit debere nos in ipsa diei festivitate concurrere: propterea volumus, ut ad celebrandam dedicationem dare debeat ad erogandum pauperibus in auro solidos decem, vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verveces duodecim, gallinas centum, quæ tuis possint rationibus imputari.* Immò Reges, ac Principes, Episcopis, ac Sacerdotibus, quando ædes sacra ab eis construebatur, donaria impertiebantur, ut de Cinolpho Rege Merciorum refert Matthæus Vvestmonasteriens. *ad annum 798.* ibi: *In conventu tredecim Episcoporum nullus largitatis passus est repulsam, dum singuli refectis marsupiis hinc abibant.* Et statim: *Nam præter illa xenia, quæ optimates susceperant inæstimabilis pretii, & numeri, in utensilibus, vestibus, equis lectissimis, omnibus qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, monachis solidum unum, & postremò multa universo populo erogavit.* Quæ donatia, si non exigenda, oblata tamen respuenda non esse docuerunt PP. Concilii Brachar. 2. & Cabilon. relati *in cap. constituimus, 1. quæst. 2. cap. placuit 1. quæst.* unde ex iis oblationibus pro consecratione Ecclesiarum factis Episcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum victitasse legimus apud Hermoldum *in chron. Sclavorum, lib. 3. cap. 21.* ibi: *Hartuicus Bremensis Episcopus, necessitate compulsus ministerialium redditus Episcopales per triennium abjuravit, ut infra tempus illud omnia ex integro solverentur: Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi poterat, victitabat.* Unde in præsenti textu prohibet Alexander, ne Episcopus pro consecratione Ecclesiarum aliquid exigat, nisi procurationem, quæ stipendii, & sustentationis ratione penditur: de juribus autem, quæ consequitur Episcopus in Ecclesia consecrata, eruditè agit Lemaistre *lib. 2. de jurib. Episc. cap. 4.*

CAPUT X.

Idem a *Toletano Archiepiscopo.*

DE hoc autem, quod Rex, & Principes sui à *b* Bernardo Exon. Episcopo pecuniam recepisse dicuntur, ut ejus electioni præstarent assensum; & quod idem Episcopus Archidiacono Exon. beneficium certi redditus, & cuidam clerico ante electionem suam Prioratum dicitur promisisse, ut uterque illorum, Archidiaconus videlicet, & clericus ei *c* consentirent: hoc tuæ prudentiæ duximus respondendum, quod si manifestum est, eundem *d* Archidiaconum, & clericum ob causam illam, tam iniquam, & detestabilem promissam rem recepisse; & si exinde confessi fuerint in jure, vel legitimè convinci potetunt, ab altaris ministerio perpetuò sunt *e* deponendi. Si verò id *f* manifestum est, nec tamen convicti, vel confessi fuerint; & tamen publicâ laborant infamiâ, eis canonica purgatio debet indici, in qua si defecerint, tanquam auctores tanti sceleris sunt *g* pu-

nicndi.

niendi. Regem autem, & Principes suos solicitè monere debes, & diligenter inducere, ut si qua receperint à præfato Episcopo, ut ejus electioni præstarent *b* assensum. *i* Ecclesiæ sine diminutione restituant, cùm ea sine gravi suæ salutis *k* periculo retinere non possint.

NOTÆ.

1. a *TOletano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. idest D. Cerebruno, qui natione Gallus, patriâ Bituricensis, Archidiaconus Toletanus, Magister Regis Ildefonsi VII. Episcopus creatus fuit Seguntinus, à qua Ecclesia in Toletanam translatus fuit. Huic, & Gundisalvo Episcopo Segobiensi, & D. Joscelino Episcopo Seguntino delegavit Alexander III. cognitionem præsentis simoniæ commissæ ab Episcopo Oxomensi, ut referunt Colmenares *in histor. Segobiensi, cap.* 17. §. 13. his verbis: *Año de mil ciento y sessenta y seis ò acaso el siguiente: el Papa Alexandro III. escriviò la epistola decretal, que oy es onze en el titulo de simonia, de las Decretales, al Arçobispo de Toledo D. Cerebruno, y à nuestro Obispo D. Gonzalo, y al Obispo de Siguenza, nombrado D. Joscelmo, ò (como algunos quieren, D. Joscelino) para que los tres Prelados iendo à Osma averiguen si Bernardo su Obispo avia ocupado aquella Prelacia con medios simoniacos, como se havia denunciado, prometiendo dignidades, y prebendas à los que votassen por el, y dineros à los tutores de el Rey, porque avia sucedido en tiempo de sus tutorias, para que consintiessen en la eleccion: obedecieron los Prelados, y averiguando el echo conforme à la fama, le depusieron.* Ægidius Gonzalez in theatro Ecclesiæ Seguntinæ, in vita D. Cerebruni: & in theatro Ecclesiæ Segob. in vita D. Gundisalvi, ibi: *A este Prelado, y al Arçobispo de Toleda D. Cerebruno, y à Joscelino Obispo de Siguenze, el Santissimo Pontifice Alexandro III. les cometiò como à juezes Apostolicos, que averiguassen la causa de Bernardo Obispo de Osma, que se le imputava avia comprado el Obispado consto de la simonia, y fue privado de la dignidad, que injustamente tenia, y esta sentencia se pronunciò el año de* 1176. Hujus delegationis litteras non habemus, sed facilè ex hoc colligitur, quod cùm constaret de simonia, Episcopus depositus fuit à dignitate, & ad antiquam Prioris ipsius Ecclesiæ restiturus: cujus depositionis sententia referebatur in prima parte hujus epistolæ, quam compilatores omiserunt, ut patet ex illis prioribus verbis hujus textus, *de hoc verò*; quæ satis innuunt, in præsenti deesse priorem partem epistolæ, in qua de prima parte hujus simoniæ agebatur; siquidem statim descendit Alexander ad Regem, Principes, Priorem, & Clericum, qui in hac simoniaca electione interfuerunt: & ita constat, quod licèt cognitio hujus causæ commissa fuisset illis tribus judicibus; tamen executio sententiæ ab Alexandro latæ mandata fuit tantùm Archiepiscopo Toletano.

2. b *Bernardo Exon.*] *Cetionensi* legitur post Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 13. Sed ut rectè notavit Ant. Augustinus in præsenti, legendum est *Oxomensi*. Oxoma, seu Uxama, est perantiqua Hispaniæ urbs in antiquis Celtiberiæ partibus, in Arebacis sita, vulgò *Osma* dicta; cujus meminerunt Plinius *lib.* 3. *histor. cap.* 3. Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 6. Gerardus Mercator *in fabrica mundi*. Ex quibus, & aliis ejus originem, ac clades retulerunt Hieronymus Zurita *in notis ad itinerarium Antonini*, *fol.* 595. D. Gasp. Loaysa *in notis ad Concil. apud Lucum*, *fol.* 157. *num.* 7. Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die VI. Februarii, XI. Aprilis, & XX. Decembris*, Ambros. Moralea *in antiquit. Hispan. cap.* 13. *fol.* 12. *colum.* 2. Ab exordio nascentis Ecclesiæ Cathedrâ Episcopali decorata fuit, cujus Præsules usque ad excidium Hispanicum honorificè perseverarunt gloriâ doctrinæ, & sanctitatis: post Saracenorum stragem ipsam Pelagius Rex anno 728. recuperavit; inde Alfonsus Catholicus anno 757. Ecclesiam restituit Cathedralem; sed deinde occupata ab Almanzore Rege, jacuit donec Ordonius I. illam reædificavit anno 851. & variis incursionibus dirutam ac desertam, tandem restituit Albarmudez, ut legitur *in chron. Cidis, cap.* 247. seu Gundisalvus Tellez, ut refert Salazar à Mendoza *in origin. dignit. Hispan. cap.* 14. & Sedem Episcopalem restituit Bernardo Archiepiscopus Tolet. qui ei præfecit sanctum Petrum, patriâ Bituricensem: unde dum *in chron. Cidis, cap.* 128. legitur, *E de Burgos trajo à san Pedro, que fue primero Arcediano de Toledo, è despues Obispo de Osma*; legendum est, *de Burdeos*. In hac perantiqua Ecclesia contigit casus in præsenti ab Alexandro III. decisus; contigit enim per annum 1174. ut quidam Prior ipsius Ecclesiæ dictus Bernardus Tellez, ambiens Sedem Episcopalem ipsius Ecclesiæ, Prioratum suum cuidam clerico, beneficium verò Archidiacono promiserit, ut pro ipso suffragium præstarent; & quinque millia marapetinorum aureorum tutoribus Regis Alfonsi dedit, ut assensum electioni præstarent: & ita electus ac confirmatus à Rege & Principibus fuit, per bienniumque Cathedram Episcopalem occupavit. Sed cùm tantum facinus ad aures Alexandri III. pervenisset, inquisitionem ipsius criminis commisit prædictis tribus Prælatis, & juxta acta ipsius processus Alex. III. in præsenti epistola jussit ipsum Episcopum deponi, & similiter prædictos Priorem, & clericum ab altaris ministerio perpetuò deponi, si confessi fuissent in judicio, aut convicti, aut purgatione canonicâ illis indictâ, in ea defecissent. Depositus fuit Bernardus ab Episcopatu, & ex misericordia ad Prioratum restitutus, ne in opprobrium Episcopalis dignitatis, quam per biennium obtinuerat, mendicare cogeretur. Ille tamen nec depositus ambitûs fomitem deposuit, nec pœnitentiam de tanto crimine egit; & ita post aliquot annos decessit, sepultusque fuit in eodem loco, in quo sanctus Petrus, & cæteri Episcopi requiescebant; sed ejus miserabilem exitum satis ostendit perantiqua pictura, quæ hodie in ipsa Ecclesia cernitur, & ex libro MS. ipsius Ecclesiæ retulit D. Manuel de Villasuso in nova interpretatione hujus textus.

c *Ei consentirent.*] Quia his temporibus ad Capitulum Ecclesiæ spectabat electio proprii Episcopi, juxta tradita *in cap.* 2. *de elect.* beneficium Archidiacono promisit, quia id compatibile erat cum dignitate; & similiter clerico, hoc est Canonico ipsius Ecclesiæ, Prioratus dignitatem compatibilem cum ipsa præbenda promisit. 3.

d *Eundem Archidiaconum.*] Sed si Episcopus fuit particeps sceleris, immò auctor simoniæ, quomodo etiam Alexander III. non jubet ipsum deponi; nam si idem fuit horum trium crimen, par omnium debuit esse pœna, *l. si quemquam, C. de Episcop. & Cleric.* ibi: *Ut quos par facinus coinquinat, & æquat, utrosque similis pœna comitetur.* Et verè, ac cum effectu ipsum Bernardum depositum fuisse ab Archiepiscopo Toletano, constat ex quodam codice MS. anonymi auctoris de vitis Episcoporum ipsius Ecclesiæ, ubi dum agitur de hoc misero Bernardo, ita legitur: *Y ansi lo hizo el de Toledo, que procediendo* 4.

iuridicamente le privò de la silla Episcopal. Tradunt Colmenares, & Ægidius Gonzalez *ubi suprà.* Et licèt in alio Codice MS. ipsius Ecclesiæ, in quo ejus Episcopi recensentur, ita habeatur: *Post hunc fuit Bernaldus Prior Oxomensis, tempore Regis Aldefonsi, & consecratus à Domino Celebruno Archiepiscopo Toletano, Iocelmo Seguntino, Gonsalvo Segobiensi: iste fuit simoniacus, & ideo fuit depositus per Alexandrum Papam, & factus fuit Prior Oxomensis*; hæc contraria non sunt; nam cùm post causæ cognitionem Alexander III. commisisset Archiepiscopo Toletano ipsam depositionem, bene consonant, Archiepiscopum eum deposuisse virtute delegationis, & simul Alexandrum III. deposuisse, depositionem delegando; quia delegans, & delegatus pro una persona habentur, *l.1. ff. quis, & à quo appelletur.* Ut hanc difficultatem dissolvat Villasuso in nova interpretatione hujus textus, existimat verba suprà relata non esse conjunctim legenda, sed comma adjecto post verbum *eundem*, ita: *Eundem Archidiaconum, & clericum*: ut sensus sit, quod si manifestum esset, eundem Episcopum, Archidiaconum, & clericum simoniam commisisse, ipse omnes ab altaris ministerio deponeret, ut ita illa verba, *sunt perpetuò deponendi*, referantur ad Episcopum, Archidiaconum, & clericum. Sed hæc subtilis interpretatio sustineri nequit. Primò quia repugnat illis verbis, quæ sequuntur: *Ob causam illam, tam iniquam, & detestabilem promissam rem accepisse.* Ex quibus expressè constat, Pontificem tantùm agere de Archidiacono, & clerico beneficia promissa recipientibus, quæ non conveniunt Episcopo, qui ea promisit. Secundò quia Alexander III. ex actis confectis ab Archiepiscopo Toletano, & Prælatis Seguntino, & Segobiensi, quibus hujus causæ cognitio commissa erat, sententiam depositionis contra Episcopum protulit, cujus exequutionem tantùm Archiepiscopo Toletano in præsenti mandavit. Unde cùm ex actis confectis contra Episcopum pronunciasset, non poterat dicere, ut si manifestum esset, eundem beneficia promisisse, quia id confessus esset, aut legitimè convictus, cùm jam ex ipso processu appareret Episcopum convictum esse de simonia; sed quia ex ipso etiam processu constabat eum Archidiacono beneficium, & clerico Prioratum promisisse, non tamen apparebat recepisse; ideo jubet Pontifex quoad eos conditionaliter, quod si confessi, aut convicti fuerint, ab altaris ministerio deponantur. Deinde, nam Episcopus, etsi fuit depositus ab Episcopatu, non tamen ab altaris ministerio, immò in ipso Prioratu permansit: igitur verba illa, *ab altaris ministerio sunt perpetuò deponendi*, referri non possunt ad Episcopum. Quare hac omissâ interpretatione verius credo, in præsenti epistola etiam depositionem Episcopi fuisse commissam; sed cùm ejus prima parte careamus, ut suprà notavi, in ea parte committebatur Episcopi depositio, siquidem postea descendit Alexander ad socios ejusdem criminis, videlicet Archidiaconum, & clericum.

5. e *Deponendi.*] Sed cùm collatio sacramentorum, & beneficiorum cum simoniaca labe facta ipso jure nulla sit, *cap. Matthæus, cap. sicut, hoc tit. cap. ea quæ 1. q. 3.* extravaganti *detestabile, hoc tit.* ad quid necessaria est depositio; cùm ad hoc, quod quis deponatur, debeat habere aliquem dignitatis gradum, *l. aut damnum, ff. de pœnis*, junctis traditis à Quintino *cap. novimus, quæst. 7. de V. S.* Farinac. *in praxi crimin. p. 1. q. 19. n. 49.* A quo enim dignitatis gradu deponendi erant, qui nullum fuerant adepti, *l. 5. vers. & post defectum, ff. de injusto rupto*, juncto Duareno *lib. 8. de sacris Eccles. cap. 6.* Agnovit difficultatem Villasuso *in præsenti, n. 32.* & docet, tam Episcopi electionem, quàm collationem beneficiorum factam Archidiacono, & clerico nullam fuisse, atque ita depositionem hanc tantùm continere sententiam declaratoriam, quâ declaratur, ipso jure nullam fuisse dictam collationem, ut *in l. sicut 8. §. sed si quæratur, ff. si servitus vindicetur, l. adeo 7. vers. Cùm enim, ff. de acquir. rer. dom.* quia novum non est, ut quod nullum fuit, rescindi dicatur, *l. quod vulgo 19. ff. de bonor. possess. contra tab. l. 5. ff. qui, & à quibus*; saltem quoad ipsum factum, argumento legis *inter cætera, ff. de liber. & posth.* Sed licèt hæc juris principia vera sint, tamen prædicta solutio minimè necessaria est; nam in præsenti non agitur de depositione ab ipsis beneficiis, sed de depositione Archidiaconi, & clerici ab officio, ibi: *Ab altaris ministerio.* Quam depositionem ab officio simoniaci incurrunt, *cap. ergo 10. 1. quæst. 1. cap. 2. cap. sicut, hoc tit. cap. 2. de confessis.* Unde jubet Alexander III. ut si constaret Archidiaconum, & clericum beneficia sibi promissa recepisse, ab altaris ministerio perpetuò Archiepiscopus eos deponat, idest officio in perpetuum privet.

6. f *Manifestum est.*] *Manifestum non est*, alibi legi notavit Ant. Augustin. ad hunc textum in præsenti: sed eâ litterâ negativâ admissâ, nullus esset sensus sequentium verborum, ibi: *Nec tamen inde convicti, vel confessi fuerint*; cùm dictio *tamen*, semper casum discernat, *l. si tamen, ff. de test. tutel.* Illustrant Barb. *de diction. cap. 347.* Retentâ ergo hac lectione affirmativâ, difficile est quomodo in casu manifesti criminis non imponitur pœna ordinaria, sed tantùm purgatio canonica indicitur. Verùm hanc difficultatem exposui *in cap. evidentia, de accusat.*

7. g *Sunt puniendi.*] Pœna ordinaria, exponit Molla *in emporio, tit. 12. quæst. 1. n. 13.* & discrimen constituit inter casum, in quo proceditur per accusationem, & quia crimen non legitimè probatum fuit, purgatio canonica indicitur; & inter casum, in quo proceditur per inquisitionem, & similiter purgatio injungitur. Primo casu affirmat, deficienti in purgatione pœnam ordinariam esse infligendam: secundo verò casu extraordinariæ tantùm pœnæ locum esse: juxta primum casum accipit præsentem textum, juxta secundum verò textus *in cap. insinuatam, hoc tit. cap. inter, de purgat. canonic.* Sed cùm in præsenti specie non procederetur per accusationem contra Priorem & clericum, sed potiùs per inquisitionem, siquidem incidenter apparuit eorum simonia, cùm de simonia ab Episcopo commissa principaliter ageretur, admitti non potest sententia Mollæ, nec juxta ejus sententiam pœna ordinaria in præsenti casu poterat imponi. Ex alio tamen capite pœna ordinaria hoc casu locum habet, quia crimen simoniæ, quomodocunque apparuerit, sive per accusationem, sive per inquisitionem, pœna ordinaria punitur, ut probavi *in cap. inquisitionis, hoc tit.*

8. h *Præstarent assensum.*] Sed cùm tempore Alexandri III. Reges Hispaniæ electioni Episcoporum factæ à Capitulis Ecclesiarum præstarent assensum usque ad tempora Bonifacii VIII. quo Reges ipsi cœperunt præsentare Episcopos in Ecclesiis sui Regni, ut referunt, & probant Bobadilla *lib. 2. Politica, c. 16.* Barbosa *de potest. Episc. 3. p. cap. 3. n. 27.* quomodo potuerunt Principes in præsenti casu pecuniam accipere, ut ipsi etiam consensum præstarent electioni Episcopi Oxomensis? Agnovit difficultatem Villasuso *in præsenti.* Et primò in ea fuit sententia, ut existimaret, legendum esse, *præstaret*, ut in vetustissimis libris legi notavit Ant. August. *in præsenti.* Sed præterquam quod tam in principio hujus textus, quàm in verbis relatis tam in prima, quàm in hac sexta collectione, legitur *præstarent*, mendum

mendum hoc repugnat manti Ponrificis ; ſiqoidem Aleaander sffirmat, Principes pecuniam recepiſſe, eamque ipſos retinere non poſſe ; unde ſemper in plurali loquitur Pontiſ.a. Quare ad ſingularem ſine vitio conrrahi non poteſt : quare re meliùs perpenſa, ipſe Villaſuſo exiſtimat, huic electioni Bernardi conſenſum præſtitiſſe Principes, quia olim omoibus privilegiis, & donationibus à Rege factis ſubſcribebant Principes, hoc eſt Magnares, hodie dicimus *Grandes*, olim *ricos homes*, ut conſtat ex antiquis privilegiorum & donationum chartis relatis ab Yepes *ad calcem chronici D. Benedicti* : quem antiquum Hiſpaniæ morem referuut Zurita *in annalibus Aragon a, lib.* 2. *cap.* 3. Garibay *lib.* 10. *hiſtor. c.* 4. Argote Molina *de nobilitate, lib.* 1. *c* 62. Colmenares *in hiſtor. Segobienſi, lib.* 1. *c.* 17. *§.* 9. *in fine*, Moreno de Bargas *de Hiſpân. nobilit. diſcurſ.* 13. Guardiola *in Hiſpan. nobilit. c.* 4. *fol. mihi* 112. Salazar à Mendoza *de orig. dignitat. lib.* 1. *c.* 9. *in fine*, & *lib.* 2. *cap.* 11. Sed hæc interpretatio admitti non poteſt, primò quia nullibi legitur, Magnares Hiſpaniæ ſubſcripſiſſe confirmatiohibus Regiis Epiſcoporum. Secundò, quia non ſolùm Magnates, verùm & Prælati Eccleſiaſtici ſubſcribebant privilegiis illis, & donationibus, ut ea ipſis paſſim cunſtat. Sed credi non poreſt, Bernardum omuibus Principibus, & Prælaris Hiſpaniæ pecuniam dediſſe, ur ſubſcriberent, & conſenſum præſtarent ipſi electioni : ergo prædicta ſolurio ſuſtineri nequit. Quare eâ omiſsâ vera interpreratio hujus textus petenda eſt ea hiſtoria Regia Alfonſi IX. cujus tempore præſens caſus contigit. Ildefonſus enim mortuo patre ſuo Sancio quatuor tantùm annos habebat, unde pater illi teſtamenro tutorem deſignavit D. Gutierrem Fernandez à Caſtro, juſſitque ut Principes, & Magnates Hiſpaniæ caſtra, & oppida in ſua ditione haberent, uſquedum ad quindecim annos perveniſſet, quâ ætate omnia illi reſtituerent : ſed cùm Caſtellæ Procerea, præcipuè D. Petrus, & D. Nuñus de Lara, iniquum putarent, unios tantùm hominis, D. Gutierrez videlicet, arbitrio omnia Regni negoria diſponi, ac gubernari, ideo fratres D. Petrus, D. Nuñus, & Manrique à Lara tutelam, ac educationem Ildefonſi ſuſceperunt, ut referunr Mariana *lib.* 11. *hiſtor. cap.* 8. unde ipſis dedit Bernardus quinque millia marspetinorum aureorum, ut referunt Colmenares ſuprà relatus, & Annymus, qui vitam ipſius Bernardi ſcripſit, cujus liber MS. ſervatur in archivis Eccleſiæ Oxomenſis : & ipſe Rea Ildefonſus ſuo teſtamento quod condidit in villa vulgò dicta Fuentidueña, die 8. menſis Decembris, era 1241. refert D. Nuñum, & D. Petrum tutores ſuos recepiſſe quinque millia marapetinorum pro electione Epiſcopi Oxomenſis, & jubet ut reſtituantur. Tradit Mariana *lib.* 11. *hiſtor. Hiſpan. cap.* 10. unde apertè conſtat, Principes D. Nuñum, & D. Petrum, non ut Regni Magnates, ſed ut tutores Regis conſenſum præſtitiſſe electioni Oaomenſis Epiſcopi. Præſenſit Lambertinus *de jurepatron. part.* 3. *lib.* 2. *c.* 6. Nec obſtabit ſi dieaa, præſentem caſum contigiſſe anno 1174. ut refert Garibay *lib.* 12. *hiſtor. eod. anno*, in quo Alfonſus jam pubes erat. Nam reſpondeo, quod licèt Alfonſus anno 15. ſuæ ætatis juata diſpoſitionem Sancii Patria ſui, regni curam, regimenque habuiſſet ; tamen adhuc tutorum ſuorum conſilio, & auctoritate omnia diſponebat : unde ipſi potuerunt accipere eam quantitatem, ut electioni Bernardi ſimul cum Rege aſſenſum præſtarent : niſi dicamua etiam eo tempore tutelam Regis non finiri pubertate, ut poſteà cautum fuit *in l.* 3. *tit.* 15. *part.* 2. quam latè illuſtrat D. Joſeph. Vela *diſſert.* 3 *Hiſpal.*

i *Eccleſiæ.*] Sed cur Eccleſiæ reſtituitur pretium 9.
ſimoniacè acceptum ? Pater Layman *lib.* 4. *moral. tract.* 10. *c. ult. §.* 9. *num.* 84. Gibalinos *de ſimonia, quæſt.* 22. *in fine*, exiſtimarunt, in præſenti Bernardum dediſſe Regi, & Principibus bona ipſius Eccleſiæ Oxomenſis, & ita illi reſtituenda eſſe ſine ulla diminutione, quia ab ea profecta erant. Sed hæc ſolutio convincitur ex eo, quia nulla Eccleſiæ bona dedit Bernardus, ſed tantùm ea patrimonio ſuo quinque millia marapetinorum aureorum (de quorum valore videndi ſunt Covarr. *de veterum numiſmat. collat. cap.* 5. Carranza *de monet. part.* 1. *cap.* 3.) Villaſuſo in præſenti textu, ad finem ait, Bernardum quantitatem hanc dediſſe ex fructibus perceptis ex Prioratu ipſius Eccleſiæ, quem ipſe obtinebat ; unde cùm malè eoa expendiſſet, ad reſtitutionem tenebatur, juata opinionem eorum, qui docnerunt, beneficiarium fructus ſui beneficii malè conſumentem teneri ad reſtitutionem, quam retuli *in c. cùm in officiis, de teſtam.* Sed hæc ſolutio peccat in pluribus. Primò quia non agitur in præſenti de reſtitutione facienda ab ipſo Priore fructus diſſipante, ſed à Principibua illud recipientibua ex cauſa ſimoniæ. Secundò, quia ea ſententia ut beneficiarii malè abſumentes fructus ſui beneficii, teneantur ad reſtitutionem, vera non eſt, ut probavi *in d. c. cùm in officiis* : & eâ adhuc admiſsâ, reſtitutio non erat facienda Eccleſiæ, ſed pauperiboa, qui fraudati fuerant in his fructibus malè conſumptis, cùm in eos erogandi eſſent. Unde his omiſſis ſententiis dicendum eſt, quod ille, qui pretium accepit pro ſpirituali, atque ita ſimoniam commiſit, tenetur pretium reſtituere illi, cui judex, qui de crimine cognoſcit, juſſerit. Unde aliquando reſtituitur Eccleſiæ, aliquando pauperibus, *c. audivimus, hoc tit. extravag. Gregorii XIII. de ſimonia* : docuerum Sotus *lib.* 9. *de juſt. quæſt.* 8. *art.* 1. Victoria *in relect. de ſimon.* 2. *p. n.* 6. Navarra *de reſtit. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 147. Aragon 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 6. Binsfeldius *in cap.* 46. *hoc tit. quæſt.* 1. Gibalinos *de ſimonia, quæſt.* 22. *num.* 9. Alexander autem in præſenti juſſit, pecuniam à Principibus acceptam, ipſi Eccleſiæ Oxomenſi, cui quodammodo injuria illata fuerat, reſtitui, ut etiam Juſtinianus conſtituit *in Novel.* 6.

k *Sine ſalutis periculo.*] Anceps quæſtio eſt, an 10.
accipiens pretium ſimoniacè, teneatur illud reſtituere in foro conſcientiæ, etiam ante judicis ſententiam ? Et affirmativam partem cum D. Thoma 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. tenuerunt ea Juriſtis Covarruv. *in regul. peccatum, p.* 2. *§.* 2. *num.* 6. Navarr. *ad hunc tit. conſil.* 15. Didacus Perez *in l.* 3. *gloſſ.* 3. *tit.* 3. *lib.* 1. *Ordin.* Petrus Gregor. *lib.* 33. *ſyntag. c.* 13. *num.* 38. Azor 3. *p. inſtit. moral. lib.* 12. *q.* 11. Leſſius *de juſtit. lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 31. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de ſimon. cap.* 60. Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.* 31. *theorem.* 86. pluribus relatis Baſſeus *in floribus, verbo Simonia* 7. Vincentius Candidus *tom.* 1. *diſquiſit. moral. diſquiſit.* 18. *art.* 43. *§.* 1. Gibalinus *de ſimon. q.* 22. *num.* 8. Contrariam verò ſententiam tuentur Sotus *lib.* 9. *de juſtit. q.* 8. *art.* 7. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. c.* 23. *num.* 19. Molina *de juſtit. tract.* 2. *diſp.* 92. Diana *p.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 167. Thom. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 33. *dub.* 1. Villaſuſo *in præſenti, n.* 43. Sed placet prior ſententia, videlicet ante nullam judicis ſententiam teneri ſimoniacum pretium reſtituere ; nam cùm Eccleſia hujuſmodi conventionem, & pretii acceptionem omninò irritarit, ſequitur neceſſariò, ex lege naturali non poſſe retineri pretium illud ; ſiquidem per invalidam pactionem, & jure reſiſtente ejus dominium transferri non potuit, *ex l. ſi non ſortem, in princip. ff. de condict. indeb. l. cùm lex* 47. *ff. de fide-*

juss. l. contra 28. *ff. de pactis.* Illustrant Vela *differt.* 6. *n.* 43. Asin. *in l.* 2. *n.* 7. *Cod. pro emptore.* Atque ita hæc obligatio restituendi pretium proximè oritur ex jure naturali, quod supponit lex ecclesiastica irritans omnem pactionem simoniacam circa beneficia, adeo ut ex tali conventione nec obligatio naturalis nascatur, *ex l. juris gentium* 7. §. *sed cùm nulla, ff. de pactis*, nec dominium transferatur: quare rectè asserimus in præsenti casu, necessariam non esse judicis sententiam ad hanc obligationem incurrendam; quæ enim obligant ex natura rei, omnem condemnationem præcedunt. In præsenti autem specie non tenebantur Principes pretium restituere Ecclesiæ, quia adhuc illi adjudicatum non arat.

CAPUT XI.

Alexand. III. a *Eborac. Archiepiscopo.*

CUm essent in præsentia nostra constituti R. clericus de *b* Pontefracto, & nobilis vir Vv. quia moram diutiùs facere non poterat in recessu suo, dil. filium nostrum Milonem, nuntium tuum pro se in causa illa sufficientem responsalem constituit. Cumque causæ cognitionem d. f. nostris M. presbytero tit. S. Luciæ, & V. S. Nicolai in Carcere Tulliano Diaconis Cardinalibus commisissemus, ipsi utramque partem ante suam præsentiam convocaverunt, & ab ore præfati R. intellexerunt, quod memoratus miles promiserat ei præscriptam *c* Ecclesiam, si quoddam *d* negotium ejusdem *e* militis posset in nostra Curia *f* promovere. Vnde cùm id nobis per eosdem Cardinales innotuisset, nos intelligentes promissionem ipsam simoniacam pravitatem continere, eidem R. super eadem Ecclesia *g* silentium imposuimus. Ideoque fraternitati tuæ per A. s. p. m. quat. memoratum militem occasione prædictæ controversiæ à prænominato R. vel aliis super præscripta Ecclesia gravari nullâ ratione permittas.

NOTÆ.

1. a EBoracensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. & post Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 14. Ex quo Codice transcribo litteram hujus textus. De Eboracensi Angliæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de rescriptis.*

2. b *Pentefracto.*] Pontifractum est oppidum citra Eboracum circiter 18. millia passuum, loco magis amœno, quàm à natura munito, ubi extat Castellum, & in eo aliqua vestigia templi, quod ibidem Claudio Cæsari dicatum fuerat, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 2. *histor. Angliæ, fol.* 32.

3. c *Ecclesiam.*] Idest beneficium, ut *in cap. fin. de magistr.* Quare in Concilio Magunt. sub Arnulfo, *cap.* 5. & sub Rabano *cap.* 12. acquirere Ecclesiam, & beneficium idem sunt: & in Concil. Turon. sub Carolo, *cap.* 15. & *c. presbyter*, 1. *q.* 1.

d *Quoddam negotium.*] Et ita pro obsequio temporali promissum fuit beneficium, & per consequens simonia commissa; quia non minùs obsequium temporale improbatur, in traditione rei spiritualis, quàm pretium. Binsfeldius *in præsenti*, *q.* 4. Gibalinus *de simonia, quæst.* 16. *consectar.* 13. *per totum.* 4.

c *Militis.*] Quem priùs nobilem dixerat, non quia de sui natura miles nobilis sit, sed quia miles, de quo in præsenti, sanguine nobilis erat, ut docuit Carballo *in cap. Raynuncius*, *part.* 2. *n.* 356. *de testam.* 5.

f *Promovere.*] Clericus etsi non possit esse procurator laïci, potest tamen ejus negotia promovere, & curare, *c. per venerabilem, qui filii sint legitimi*: notavi *in c.* 2. *ne clerici, vel monachi.* 6.

g *Silentium imposuimus.*] Quia ipse R. petebat à milite præsentari ad illam Ecclesiam virtute prædictæ conventionis. 7.

CAPUT XII.

Idem a *Cistren. Episcopo.*

INsinuatum est auribus nostris, quod dum Episcopatus tibi commissus vacaret, in Ecclesiis ejus plurimi sunt clerici *b* constituti, qui per simoniam dicuntur habere ingressum, & inde infamiâ respergi. Vnde quoniam indignum est, ut in tali crimine, vel tam turpi suspicione remaneant, f. t. per A. s. p. m. quat. si qui fuerint in prædictis clericis, quos publicum sit, & *c* notorium simoniacè intrasse, eos ab Ecclesiis taliter acquisitis ap. cess. amoveas: illis autem, quorum crimen non est publicum, & notorium, si publicâ infamiâ laborant, cum quinta manu, vel sexta sui Ordinis, infra quadraginta dies post harum susceptionem litterarum, purgationem indicas, in qua si defecerint, beneficiis Ecclesiarum sibi commissarum perpetuò prives, provisurus attentiùs, ut tales personas ad eorum purgationem recipias, de quibus verisimile sit, quod non debeant alicujus obtentu dejerare.

NOTÆ.

a CIstrensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. & post Concil. Later. *part.* 2. *c.* 15. De Cistrensi, seu Cicestrensi diœcesi Angliæ egi *in cap.* 14. *de offic. deleg.*

b *Instituti.*] Per capitulum, juxta distinctionem adductam *in cap. illa, ne Sede vacante.*

c *Noto*

c *Notorium.*] Quid dicatur notorium, & de ejus effectibus, egi *in cap. evidentia, de accusat.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu sequens deducitur communiter assertio: *Obtinens beneficium simoniacè, pretio interveniente, ab eo removeri debet.* Probant eam textus *in cap. 1. 2. 3. & 5. cap. si quis objecerit, c. Salvator, c. ex multis, c. fin. 1. quæst. 1. c. 1. 2. & 3. c. dilectissimis 8. quæst. 1. c. non satis, c. cùm Ecclesia, c. ina, c. Jacobus, hoc tit. cap. 2. de confessis, c. 22. & 59. de elect. extravag. 2. hoc tit. inter communes.* Concil. Rhemense *c. 21. Quicunque Presbyter per pretium, gradum, aut Ecclesiam acquisierit, deponatur.* Turonense sub Carolo, *can. 15. Quicunque Presbyter per pretium Ecclesiam fuerit adeptus, omnimodis deponatur.* Plura Ecclesiæ decreta referunt Anton. August. *lib. 6. epit. tit. 47. & 48.* Theoph. *tom. 12. tract. mala è bonis, lib. 2. sect. 1. cap. 2.* Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 15.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Binsfeldius *hîc*, Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de simon. c. 39.* Lotherius *de re benefic. lib. 3. c. 29.* Valensis *eod. tract. lib. 2. tit. 1.* Petrus Gregor. *eod. tract. c. 26.* Araujo *in qq. moral. disp. 14. part. 1.* Scortia in *select. Pontificum constit. epit. 31. theoremate* 86. Borell. *in summa decis. tit. 20. num. 81.* Raphaël à Torre *ad D. Thomam 2. 2. q. 100. art. 6. disp. 5.* Tamburin. *de jure Abbat. disp. 10. quæst. 1. & 2.* Baronius *anno 44. num. 88.* & anno 51. *n. 16.* Duaren. *lib. 6. de sacris Eccles. cap. 2. & 3.* I. Dattis *de benef. sect. 5. cap. 2.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Per beneficium ecclesiasticum quis consequitur jus ad fructus temporales: sed quoties res quæ venditur, aliquid temporale habet, etsi spiritualibus sit annexa, non committitur simonia, ut contingit in vasibus sacris, quæ absque ulla labe simoniæ venduntur, ut probat Gibalinus *de simonia, quæst. 12. consectar. 3.* Igitur etsi detur pretium pro beneficio ecclesiastico, simonia non committitur. Augetur primò hæc dubitandi ratio *ex c. per laicos, 16. quæst. 7.* ubi tantùm prohibetur, ne clerici à laïcis pretio beneficia accipiant: ergo ab Episcopis, vel aliis Ecclesiasticis collatoribus id prohibitum non est. Secundò argumentor ita: Licitè præstatur obsequium temporale pro beneficio ecclesiastico consequendo, ut contingit servientibus in Ecclesia nullo alio pretio, quàm ob spem consequendi beneficium, qui licitè illud possident, *c. consuluit, 74. dist. c. in singulis, 77. dist.* & in specie textus *in c. de Syracusanæ, 28. dist.* ubi conventio inita fuit in electione Syracusani Episcopi, ut non priùs eligeretur, quàm juramento promitteret se servaturum omnia bona ipsius Ecclesiæ, quod est obsequium temporale. Idem contingit passim in præbendis, & beneficiis, quæ conferuntur cum onere docendi Grammaticam, aut medendi infirmos, quæ sunt obsequia temporalia, & pretio æstimabilia: ergo non rectè in præsenti textu, & antecedenti docetur, præstantem pretium, vel obsequium temporale pro beneficiis ecclesiasticis assequendis, ab eis esse amovendum.

3. DE SIMONIA CIRCA BENEFICIUM COMMISSA.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod cùm beneficium sit jus percipiendi fructus pro ministerio ecclesiastico, committitur in ejus collatione simonia, si pretium, seu munus à manu, vel à lingua pro ea præstetur, ut fusè docent Lotherius, Gibalinus, & Valensis *suprà*: quæ simonia tripliciter contingit, & consideratur, videlicet realis, conventionalis, & mentalis. D. Joannes Vela *de delictis cap. 32. vers. Est autem,* Tiberius Decianus *lib. 5. tract. crimin. c. 82.* Realis est cùm traditio intercessit ex utraque parte, saltem quoad partem promissorum. Conventionalis est, quæ tantùm in conventionem deducta fuit, aut quæ propter conventionem committitur, de qua egi *in cap. 4. de pactis.* Mentalis est, quæ tantùm mente concipitur, ut cùm quis aliquid spirituale, vel illi annexum animo recipiendi aliquid temporale, vel econtrà, dat; de qua agemus *in c. fin. hoc tit.* Unde in præsenti tantùm est agendum de simonia reali circa beneficia commissa, & ejus pœnis; & certum est, eam committi, quando præstatur pro beneficio ecclesiastico pretium, seu munus à manu, vel à lingua, *c. Salvator 1. q. 3.* latè explicant Lotherius, & Gibalinus *suprà*, fusè prosequitur modos, quibus simonia committitur in beneficiis, Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis, &c. lib. 2. sect. 1. cap. 2.* & qui beneficium mediante hac simonia acquirit, ipso jure majori excommunicatione ligatur, extravag. *Execrabile, de simonia*: quam pœnam latè explicant Hallierius *de sacr. elect. sect. 7. cap. 7. art. 2.* Gibalinus *de simonia, quæst. 25. per totam*: & insuper provisio, seu collatio ipsius beneficii nulla est, *c. ea quæ, cum aliis, 1. quæst. 5. cap. cùm clericis, de pact. d. extrag. cùm detestabile*; etiamsi ab aliis fuerit commissa simonia sciente, & non contradicente proviso, *c. nobis, c. sicut jus, hoc tit.* immò etsi ipso ignorante, ut docuerunt Abbas *in c. penult. de elect.* Lessius *de justitia, lib. 2. c. 35. num. 142.* & patet ex *c. insinuatione, c. nobis,* ibi, *penitus reprobanda, hoc tit.* nam dictio *penitus*, significat nullitatem ipso jure: & ex dicta extravaganti *Cum detestabile*, ubi statuitur absque dispensatione non posse illi pro ea vice beneficium conferri, idque in pœnam eorum, qui simoniacè illum promovere voluerunt, *d. c. nobis, c. sicut, hoc tit.* ubi dicemus. Si autem adversarius occultè per fraudem pecuniam dederit eo animo, ut talis collatio beneficii nulla sit, subsistit, & valet, *d. c. nobis, c. sicut*: vel si eo expressè contradicente, alius pro eo pecuniam det, *d. c. sicut*, nisi postea consentiat approbando factum dantis, ut ex D. Thoma, Panormit. & Navarro probat Scortia *in select. Pontific. constit. epitome 31. theorem. 86.* Quod si non consentiat approbando factum, sed tantùm solvat quod ejus gratiâ amicus dedit, ne illius causâ damnum sentiat, non peccat, quia solvere ex gratitudine, ne amicus gravetur, non est approbare ejus factum, nec per se malum, ut resolvit Scortia *ubi supra*: obligantem autem se pacto aliquid temporale pro spirituali conferre ex gratitudine, & pretium dantem alicui, ut ipse intercedat apud tertium, qui intercedat pro beneficio sibi conferendo, simoniam committere resolvit P. Mendo *in statera, dissert. 1. quæst. 22. & 13.*

4. AN SIMONIACUS PRIVETUR IPSO JURE BENEFICIIS.

Illud valde difficile est, an post dictam extravagantem non solùm privetur simoniacus beneficiis, in quibus simoniam admisit, verùm & aliis jam obtentis. Et ipso jure, absque ulla judicis sententia, beneficiis etiam obtentis eum privari docuerunt Bernard. Diaz *in praxi, c. 91.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 8. cap. 6.* Garcia *de benefic. p. 8. cap. 1. num. 40.* plures referens Diana *p. 4. tract. 4. resol. 151.* Bassæus *in floribus, verbo Simonia 7. num. 633.* Sed meritò contrariam sententiam ut veriorem docuerunt P. Suarez *d. lib. 4. de simon. cap. 58.* Bonacina *de simon. disp. 1. quæst. 7. punct. 2. diffi ult. 1.* Lotherius *lib. 3. de re benefic. q. 29. num. 161.* Candidus *tom. 2. disquisit. moral. disquis. 18. art. 44. dub. 4.* Gibalinus *de simon. quæst. 15. num. 3.* & probatur ex vulgari principio, quo docetur, neminem re sua privari ante judicis sententiam, etiamsi lex ipso jure pœnam privationis imponat, dummodo speciale decretum irritans non habeat: quod probant Alexander *in l. si quis major, C. de transact.* Mysinger. *centur. 6. observ. 77.*

Gaillus

Gaillus *lib. 1. observ. 51. num. 6.* Quare cùm privatio beneficii antea obtenti contra simoniacum non contineat decretum irritans, ideo non contingit ipso jure: ex quo principio provenit, suspensionis, & depositionis pœnas in dicta extravaganti statutas, non irrogari ipso jure ante judicis sententiam, ut docuerunt Suarez *d. lib. 4. cap. 56. n. 19.* Indeque quia specialiter in Concilio Lateranensi celebrato sub Leone X. *sess. 15.* cavetur, ut Cardinales simoniaci in electione Summi Pontificis beneficiis priventur, ibi: *Eo ipso absque alia declaratione privatus existat*; ipso jure absque ulla judicis sententia beneficiis privantur, ut docent Lessius *de just. lib. 2. c. 35. dub. 5.* Scortia *in select. epist. Pontif. epit. 50. theorem. 135.* Idem de examinatoribus simoniacis cavetur in Concilio Trident. *sess. 24. cap. 18.* & docuerunt Suarez *d. lib. 5. cap. 9. n. 17.* Garcia *de benef. part. 9. cap. 2. n. 368.*

5\. DICTA EXTRAVAGANS AN PROCEDAT IN QUACUNQUE SIMONIA.

Non minùs controversum est apud Doctores, an nova constitutio Pauli II. in dicta extravag. procedat in quacunque simonia, tam reali, quàm conventionali; an verò in reali tantùm. Et solùm in simonia reali locum habere, constat in illis verbis ipsius extravag. ibi, *dando, vel recipiendo*, præcipuè cùm in pœnis benignior sit interpretatio facienda, *l. interpretari, ff. de pœnis, l. cùm quidam, ff. de liber. & posth.* Deinde quia in dubio verba accipi debent cum effectu, *c. relatum, de cleric. non resid.* Facit etiam, quia minùs peccare videtur promittens, quàm dans, cùm faciliùs promittatur quàm donetur, *l. Titia 134. ff. de V. O. l. sciendum 19 ff. de ædilit. edict.* Et ideo minùs puniendus videbatur, *ex l. sancimus, C. de pœnis.* Tandem facit Curiæ Romanæ stilus, qui jus facit, *c. quàm gravi, de crimine falsi, c. ex litteris, de constit.* juxta quem tantùm simoniacus realis privatur beneficiis jam obtentis, ut testantur sententiam hanc docentes Navarr. *ad hunc tit. consil. 31. & sequent.* Zerola *in praxi, p. 1. verbo Simonia, §. 9.* Valensis *de benefic. lib 2. tit. 1. num. 19.* Gibalinus *de simon, q. 24. num. 1.* Verùm contraria sententia suadetur ex sequentibus principiis. Primò quia Paul. *in d. extravag.* statuit pœnas generaliter contra simoniacos, ut constat ex ejus principio, ex quo ratio finalis colligitur, *l. fin. ff. de hæred. instituend. l. 2. ff. ad Maced. l. Titia 134. §. 1. ff. de V. O.* Illustrat D. Joseph de Retes *lib. 7. opuscul. c. 4.* Sed per promissionem pretii, non minùs quàm per dationem, simonia committitur, argumento legis *& generaliter, §. 1. ff. de calumn.* quia promissio, & datio parificantur, *l. fin. Cod. ad l. Falcid.* & in terminis probant textus *in c. super hoc, de renunc. c. 2. de conf. ff. c. nobis, hoc tit.* Secundò quia jure communi contra omnes simoniacos, sive reales, sive conventionales, procedebatur ad privationem beneficiorum per sententiam, *d. c. 2. de confessis, c. per inquisitionem, de elect. c. insinuante, hoc tit.* Sed omnes pœnæ jure communi statutæ innovatæ sunt per dictam extravagantem. Igitur cùm Paulus in ea non distinguat inter realem, & conventionalem simoniacum, de utroque accipiendus est, argumento legis 1. *§. generaliter, ff. de legat. præstand.* Tertiò quia collatio beneficii per simoniam facta non potest esse in pendenti, cùm sit actus legitimus; sed statim debet subsistere, aut infirmari, *ex l. actus, ff. de R. I. cap. 2. de elect. in 6.* Penderet autem collatio purè facta cum pacto recipiendi pretium; nam si pecunia solvatur, postea collatio erit nulla, & collator excommunicatus manebit; si verò non solvatur, valida erit, nec manebit collator excommunicatus. Deinde quia emptio, & venditio contrahitur, etsi pretium promissum sit, non verò solutum, *princip. Instit. de emption. & vendit.* & per consequens simonia committitur tantùm per promissionem pretii, ut expressè docetur *in c. ea quæ 1. quæst. 1.* & hanc opinionem sequuntur Cajetanus *in summa, verbo Simonia,* Sotus *lib. 9. de just. quæst. 8. art. 1.* Navarra *de restit. lib. 2. cap. 2. num. 422.* Palacios *de contract. lib. 2. cap. 7. pag. 143.* Aragon. *2. 2. quæst. 100. art. 6.* Rebuffus *in praxi, tit. de simon. 2. part. cap. 10. num. 35. & 4. part. cap. 11. num. 32.* In quo Interpretum dissidio credo discrimen esse constituendum inter pœnas statutas in dicta extravaganti, ita ut quoad nullitatem collationis beneficii per simoniam factæ sufficiat simonia merè conventionalis, nec desideretur realis ex altera parte, saltem impleta; quoad excommunicationem verò incurrendam Sedi Apostolicæ reservatam desideretur omninò simonia realis, juxta Curiæ Romanæ stilum, de quo testatur Cassadorus *decis. 5. de constit.* Gomez *in regula de triennali, q. 12.* Scortia *d. epit. 32. theorem. 85.* & ita quoad nullitatem collationis, & obligationem dimittendi beneficium per simoniam adeptum, & restituendi pretium, nulla datur differentia inter simoniacos reales, & conventionales, ut facilè deducitur ex constitutione Pii IV. relata à Redoano *de simon. 4. part. c. 9. num. 8.* & ex constitutione Pii V. relata à Flaminio *lib. 4. de resign. quæst. 2. num. 11.* juxta quam distinctionem facilè conciliantur, & explicantur fundamenta utriusque sententiæ suprà adducta.

6\. AMPLIATUR PRÆSENS ASSERTIO.

Adeo autem verum est, collationem factam per simoniam, nullam esse, ut possessor talis beneficii etiam per vim spoliatus minimè restituatur; quia ad illud nullum jus acquisivit, cùm nec habeat titulum saltem coloratum, qui desideratur ad restitutionem in beneficialibus, juxta regulam capitis 1. *de eo qui mittitur:* & notatur *in cap. in litteris, de restit. spol.* docuerunt Flaminius *de resign. lib. 4. quæst. 2. num. 10.* Cassadorus *decis. 1. de simonia.* Nec etiam defenditur regula de triennali possessore, cùm in eadem expressè exceptus sit, illis verbis, *absque simoniaco ingressu*, cum adductis ibi à Gomezio *quæst. 12.* Rebuff. *in praxi, tit. de pacif. possess. num. 198.* nisi eo ignorante simonia ab alio commissa sit, quia tunc licèt teneatur dimittere beneficium, *c. penult. de elect. c. nobis, hoc tit.* tamen interim habet titulum coloratum, ideo spoliatus restituitur, & gaudet beneficio regulæ de triennali, ut resolvunt Flaminius *de confident. benefic. quæst. 21. num. 37.* Redoanus *de simonia, part. 4. cap. 12.* Ampliatur etiam præsens assertio, ut simoniacus non solùm teneatur dimittere beneficium per simoniam acquisitum, verùm etiam ad restitutionem omnium fructuum, ut docuerunt D. Thomas *2. 2. quæst. 100. art. 6. ad 3,* Covarr. Sotus, & Sylvester relati à Gutierrex *lib. 2. canonic. cap. 23. num. 12.* Nec solùm fructus stantes, verùm & consumptos restituere tenetur; immò & eos, qui percipi potuerunt à quolibet possessore: nam cùm prædonis loco habeatur, *cap. ordinationes 1. quæst. 1.* semper dicitur esse in mora, & ad omnia damna tenetur, *l. 1. Cod. de his, quæ vi, l. fin. C. de condict. furtiv. l. subtracto, Cod. de furtis,* tanquam violentus invasor, *cap. gravis, de restit. spol. cap. si res 14. quæst. 6.* & cùm à principio nullum titulum acquisierit, tenetur ad omnes fructus, & ad omne lucrum perceptum, & percipiendum, *l. si navis 62. §. generaliter, ff. de R. V. l. sed & partus, ff. quod metus causâ, l. quemadmodum, Cod. de agricolis, lib. 11.* probant latè Hostiensis in summa hujus tituli, *n. 6.* Redoanus *de simon. 4. part. num. 42.* Tiberius Decianus *tract. crimin. lib. 5. c. 87. num. 5.* ille verò qui per simoniam ab alio commissam beneficium obtinuit, illud cum suis fructibus à tempore sententiæ perceptis restituere tenetur, *cap. de regularibus, cap. ex insinuatione, cap. nobis, hoc tit.* perceptos verò ante sententiam restituere tenetur, si extent, consumptos minimè, quia bonæ fidei possessor extantes tantùm fructus restituit, *l. certum, ff. de R. V.*

R. V. Tenetur etiam simoniacus beneficium dimittere, & fructus restituere in foro conscientiæ, ante illam judicis condemnationem, quia licèt pœna ipso jure imposita pro aliquo delicto non debeatur in foro conscientiæ ante judicis declarationem, ex Glossa communiter recepta *in cap. fraternitas, 12. q. 2.* Cenedo *ad Decretum, collect. 3. num. 3.* Morla *in empor. tit. 1. quæst. 2.* tamen ubi à principio impeditur prima dominii, vel tituli translatio, ut in præsenti casu, non est necessaria judicis declaratio, quia non est propriè pœna, sed effectus injustæ adquisitionis. Aragon *in 2. 2. quæst. 110. art. 6.* Hi tamen fructus restitui debent futuro successori, ad quem fructus vacantis beneficii spectant, *cap. cùm vos, de offic. Ordin. cap. præsenti, eod. tit. in 6. cap. quia sæpe, de electione, eod. lib.* & ideo si simoniaco Summus Pontifex conferat idem beneficium, poterit retinere eosdem fructus, quia sibi tanquam novo successori debentur, ut probat Navarrus *ad hunc tit. consil. 34. num. 5. & consil. 70. num 5.*

7. **Traditur ratio decidendi.** Ratio cur tot Ecclesiæ canonibus damnata sit collatio beneficiorum, pretio accedente, ex eo provenit; nam cùm per beneficium ecclesiasticum concedatur jus percipiendi fructus propter ministerium spirituale, & ita res ecclesiastica sit, non potest vendi absque labe simoniæ, aut distrahi pretio accedente. Accedit, nam sed beneficia ecclesiastica illi admittendi sunt, qui litteris, & virtutibus pollent, *c. grave, de prabend.* sed si propter pretium beneficia conferantur, indigni, & quibus merita non suffragantur, tantùm ad ea admitterentur, ut docet D. Gregorius *lib. 7. epist. 110.* agens de beneficio obtento per simoniam, ibi: *Quid per hoc aliud agitur, nisi ut nulla de actu probatio, nulla sit debita discussio; sed ille solummodò dignus, qui pretium suffecerit, æstimaretur.* Unde in omnibus bene concordatis Rebuspublicis improbatum fuit præcipuè, officia publica pretio acquiri. Plato *lib. 8. de Republic.* aiebat, absurdam esse Reipublicæ constitutionem, in qua Principatus venduntur. Valerius Maximus *lib. 4. de paupertate,* aiebat, nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecuniâ licere. Aristotel. *lib. 1. Polit. c. 9* ibi: *Turpe est ministeria publica venalia facere.* Et de Nerone refert Tacitus *lib. 13. annal.* quod cùm optimæ spei juvenis esset, curiam ingressus egregia multa facturum se esse promisit, & intér alia nihil in penatibus suis venale, aut ambitiosum esse permissurum. Nam si similia officia venalia fiant, ingentia mala Reipublicæ sequuntur. D. Chrysostomus *in epist. D. Pauli ad Ephesios, cap. 6.* ibi: *Dignitates factæ sunt venales, mille hinc mala nascuntur.* Eleganter Lampridius *in vita Alex. Severi,* ibi: *Honores juris, gladiique nunquam vendi passus est, dicens: Necesse est, ut qui emit, vendat. Ego non patior mercatores potestatum; quod si patiar, damnare non possum. Erubesco enim punire eum hominem, qui emit, & vendit.* Venustè Seneca *de beneficiis cap. 9. Provincias spoliari, & nummarium tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici, non mirum, quando quæ emeris, vendere gentium jus est.* Senecam imitatus est Salvianus *lib. 4. de gubernat. Dei. Quid enim aliud omnium dignitas sublimium, quam proscriptio civitatum. Ad hoc enim honor à paucis emitur, ut cunctorum vastatione solvatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddunt miseri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium nesciunt, & solutionem sciunt.* Præcipuè enim virtus, & scientia negliguntur. D. Gregor. *lib. 7. epist. 114.* ibi: *Ubi non merita, sed pecunia suffragantur, restat ut nihil sibi gravitas, nihil sibi defendat industria; sed totum auri profanus amor obtineat.* Et licèt ipse, qui pretio beneficium, aut officium obtinuit, bonis moribus præditus sit; tamen semper perniciosa res est. Leo Magnus *epist. 87.* ibi: *Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offendat, ipsius tamen initio sui est perniciosus exemplo, & difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.* Latè illustrant Solorzanus *de jure Indiarum tom. 2. lib. 5. cap. 5. num. 101.* Osualdus *ad Donel. lib. 17. cap. 7.* Petrus Gregorius *de Republic. lib. 4. cap. 5. num. 27. & lib. 7. cap. 13. & lib. 13. cap. 16.* Simanchas *eod. tract. lib. 6. cap. 16. & 17.* Junius *qq. Politicar. quæst. 12.* Bobadilla *lib. 1. Polit. cap. 14. n. 15.* Fragoso *de Regim. Christ. Reipub. part. 1. disp. 2. lib. 2. §. 2.* Anonymus *contra Machiavel. lib. 1. fol. 17.* Araujo *in qq. moral. tit. de statu civili, disp. 8.* Meritò ergo tot Ecclesiæ canonibus collatio beneficii pretio facta irritatur, & tam acerbis pœnis puniuntur, qui pretio, seu munere beneficium ecclesiasticum adepti fuerunt.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt per beneficium ecclesiasticum adquiratur jus ad fructus temporales acquirendos, non potest hoc jus separari a ministerio spirituali, à quo nascitur, & propter quod confertur: quare in ejus venditione necessariò committitur simonia: unde Pontifex, qui potest proventus ipsos, utpote eorum Dominus, ab officio spirituali separare, poterit ipsos sine beneficio retinere, aut cui voluerit, vendere, seu donare, ut probat Gibalinus *de simonia, quæst. 20. consect. 1.* qui inde infert, in capellaniis, hospitalibus, pensionibus, quæ non habentur pro beneficiis ecclesiasticis, quia nec per institutionem conferuntur, nec pro ministerio ecclesiastico dantur, simoniam non committi; quod etiam docuerunt Castropalao *in opere Moral. tract. 17. disp. 3. puncto 13. num. 14* Gonzalez *ad regul. 8. Cancel. glossa 5. num. 35.* Idem resolvit Gibalinus *de commendis Ordin. militar.* quod & pluribus relatis probat P. Mendo *de ordinibus militaribus disp. 1. n. 233.* etsi contrarium teneat Araujo *in qq. moral. tract. 1. quæst. 7. num. 30.* Hoc etiam sensu vasa sacra vendi possunt absque labe simoniæ, quia non ita videtur conjungi sanctitas per consecrationem, ut separari nunquam possit; quia hæc omnia sunt antecedenter connexa spiritualibus, & illæ connexiones non adimunt æstimabilitatem, quam priùs habebant, nec ex ipsorum venditione sequitur necessariò simul vendi consecrationem, aut aliquid sacrum, ut sacrum est reduplicativè, sicut contingit in his, quæ sunt vel concomitanter, vel consequenter spiritualibus connexi. Nec obstat textus *in d. cap. per laicos*; nam licèt ibi specialiter prohibeatur recipi beneficium à laico, non ideo infertur, ab ecclesiasticis licere; sed quia in eo de laïcis tantùm agebatur, ideo nulla mentio fit collatoris ecclesiastici. Nec obstat augmentum deductum *ex d. cap. consuluit, cap. in singulis*; nam discrimen constituendum est inter servitium temporale, & spirituale; nam ob servitium spirituale Ecclesiæ impensum à clericis minoribus, licitè illis beneficium ecclesiasticum conceditur, *d. cap. consuluit, cap. in singulis*; ob servitium temporale Episcopo collatori, vel alii simili impensum, non ita beneficium ecclesiasticum conceditur, *cap. sunt qui 8. quæst. 1.* Qua distinctione accipiendi sunt textus *in c. quid proderit, cap. bene, 61. distinct. cap. si officia, c. hoc ad nos, 69. dist.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. cap. de Syracusana*, cui obstare videtur textus *in cap. talia 8. q. 3.* ubi asseritur, simoniam committi exigendo ab electo talem cautionem de Indemnitate rerum. Pro cujus difficultatis solutione discrimen constituendum est inter eam cautionem, ad quam præstandam tenetur eligendus; & inter illam, ad quam non tenetur. Primo namque casu, etiamsi cum jurejurando præstet cautionem illam, non committitur simonia, quia talis cautio annexa est ipsi electioni, & quo- 8. **Dissolvitur dubitandi ratio.**

niens

tiens actus per se bonus est, non efficitur malus ex modo efficiendi: at verò si cautio præstari solita non est, nec ipsi electioni annexa jam reperitur, præstari non potest pro beneficio assequendo, *d. cap. tulia 8. quæst.* 1. quo modo etiam respondendum est iis, quæ expendebamus de beneficio alicui collato cum onere docendi Grammaticam, aut curandi infirmos: nam quoties tale obsequium temporale annexum est beneficio, non autem tempore collationis in pactionem deductum, nulla committitur simonia, quia tale onus, etsi temporale, annexum est beneficio: at verò si non est annexum, sed tempore electionis pactum initum est, ut accipiat beneficium, & teneatur Grammaticam docere, aut curare infirmos, simonia committitur, ut docent Victoria *in relect. de simon. num.* 6. Gibalinus *eod. tract. quæst.* 16. *consectar.* 13.

9. EXPONITUR CAP. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. ad audientiam, el 2. de rescriptis*, in illis verbis: *Litteras venditas*; ubi cùm proponeretur Honorio III. Petrum litteras impetrasse ad præbendam in Ecclesia Bituricensi assequendam, & eas vendidisse pro pensione, ac demùm ad Sedem Apostolicam accederet, ut novum rescriptum impetraret, non factâ mentione prioris pro alia præbenda in alia Ecclesia obtinenda, Pontifex improbat tale factum; non quia vendidit litteras pro pensione, sed potiùs quia mentionem non fecit prioris rescripti; igitur quia licitum est vendere beneficium, seu jus ad illud assequendum. Pro cujus expositione dicendum est cum Panormitano ibi, quem sequitur Gibalinus *de simonia, quæst.* 14. *consect.* 7. primò non constitisse Pontifici, quomodo fuisset illa pensio imposita, an ex pacto renunciandi litteris Apostolicis, an verò gratuitò ab Ecclesia, & Episcopo post renunciationem litterarum. Secundò satis improbare negotiationem illam Pontificem, dum eam venditionem litterarum dicit omninò improbandam; & sic parum interest, quod non expresserit, simoniacam labem eo casu admissam esse. AD AUDIENTIAM, DE RESCRIPT.

CAPUT XIII.

a Idem.

UT nemo presbyterorum b xenium, vel emolumentum quodlibet temporale, immò detrimentum spirituale à quocunque publicè peccante, vel incestuoso accipiat, ut Episcopo, vel ministris ejus peccatum illius celet, nec pro respectu cujusque personæ, aut consanguinitatis, vel familiaritatis, alicois communicans peccatis, hoc Episcopo innotescere detrectet; nec à quoquam pœnitente: aut gratia, aut favore, vel minùs dignè c pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei testimonium reconciliationis ferat: vel quocunque livore dignè pœnitentem à reconciliatione removeat; quia utrumque simoniacum est.

NOTÆ.

1. a [*Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 13, nec amplius in inscriptione exprimitur, sed in præsenti refertur capitulum 13. Hincmari Rhemensis Archiepiscopi, quod extat inter ejus capitula *tom.* 21. *Concil.* in hæc verba: *Vt nemo Presbyterorum xenium, vel quodcunque emolumentum temporale, immò detrimentum spirituale à quocunque publicè peccante, vel incestuoso accipiat, ut nobis, vel ministris nostris peccatum illius reticeat: nec pro respectu cujusque personæ, aut consanguinitatis, vel familiaritatis alienis peccatis communicans hoc nobis, vel ministris nostris innotescere detrectet: nec à quocunque pœnitente, vel gratiam, vel favorem, aut munus suscipere præsumat, ut minùs dignè pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei testimonium reconciliationis ferat; & quocumque livore alium quemlibet dignùs pœnitentem à reconciliatione removeat, quia hoc simoniacum, & Deo, & hominibus abominabile est.* Et idem Hincmarus in capitulis Archidiaconis datis anno 874. *tun.* 3. cavit: *Vt à Presbyteris xenia non accipiatis, quatenus eorum mala fama cooperiatur.* Et *can.* 9. *Solicitè providete, ne vos, vel Presbyteri negligenter pœnitentes pro aliquo munere ad reconciliationem adducatis, vel post reconciliationem eos negligatis, quod simoniacum est.* Idem repetitum reperitur in Concil. Frisingensi celebrato anno 1440. *can.* 10.

b *Xenium.*] idest donum, ut exposui *in cap.* 1. *de consuet.*

2. c *Pœnitentem.*] A pœnitentia quælibet pretii acceptio aliena debet esse: tum quia sacramentum est, tum quia ad instar judicii habetur, & sacerdotis manus puras esse oportet, ne clementiam, ac impunitatem scelerum vendere, & libertatem peccandi videatur subtrahere: legimus tamen aliquando impunè ab aliquibus redemptum pœnitentiæ, & interdictæ communionis spatium, ut apud Gregorium Turonensem *lib.* 5. *cap.* 36. *Nautinus Comes communione pulsus, ad eandem iterum redit, faventibus Episcopis, quos præmiis, atque adulatione corruperat.* Ex *lib.* 2. *Capitul. tit.* 38. legitur, *quosdam Episcopos sacerdotum reatus solitos fuisse pecuniarum exactione vindicare, quod Imperator eò loci fieri prohibet.* Et in veteri canone falsò Concil. Illiberit. assignato à Burchardo *lib.* 19. *Decreti, cap.* 75. & ab Ivone *part.* 15. *cap.* 88. ita legitur: *Qui in quadragesima ante Pascha cognoverit uxorem suam, & noluerit abstinere ab ea, unum annum pœniteat, aut pretium, videlicet* 25. *solidorum, ad Ecclesiam tribuat, aut pauperibus dividat.*

COMMENTARIUM.

Circa actum spiritualem omissum pro temporali pretio non consentiunt Interpretes, an simonia sit, vel non? Et eo casu simoniam committi, probari videtur in hoc textu, cujus auctoritate docuerunt, in pura omissione actus spiritualis, pretio, aut favore, simoniam committi, Glossa, Panormit. & Felinus, Paludanus *in* 4. *dist.* 25. *quæst.* 5. Contrariam verò sententiam, videlicet non committi verè, sed impropriè simoniam, secundùm quandam similitudinem, existimarunt Innocentius, Hostiensis, & Joannes Andreas, Victoria *relect.* 2. *de simon.* Aragon 2.2. *quæst.* 100. *art.* 1. Binsfeldius *in præsenti*, qui textum hunc accipiunt de simonia similitudinaria, & impropria. Sed hanc quæstionem variis distinctionibus adductis explicant Barbosa *hîc*, Gibalinus *de simon. quæst.* 6, *consectar.* 12. juxta quorum 3.

doctrinam

doctrinam sciendum est, Alexandrum in præsenti duas suæ decisionis partea proponere. In priori parte duoa decidit casua. Primus videlicet, est quando presbyter, idest parochus, aliquod emolumentum temporale recipit à publico peccatore, ut Episcopo, vel ejua Vicario celet peccatum illius. Secundua, cùm ipse propter consanguinitatem, vel familiaritatem alicujos ejus peccatum celat, ne inootescat. Quibua casibua certum est, ptesbyterum peccare contra officium, justitiam, & charitatem. Unde turpiter accipi pretium pro fure non revelando, aut servo fugitivo non indicando, docetur *in l.4. §.1. ff. de condict. ob turpem*. Attamen hia duobua casibus nulla propriè committitor simonia, nisi in tali occultatione utatur parochua aliquâ potestate spirituali. In secunda parte deciduntur ab Alexandro alii duo casus. Primus est cùm presbyter peccatorem non verè pœnitentem, propter gratiam, & favorem ad reconciliatiooem admittit, ut ita testimonium reconciliationis ferat. Secundus cùm ipse parochus propter favorem, aut odium removet à teconciliatione pœnitentem. Quibus duobus casibus verè simonia committitur, cùm potestas spiritualis exerceatur, aut omittatur ob pretium, aut favorem. Unde illa verba Alexandri, *quia simoniacum ad utrumque*, ad hos duoa casua in secunda parte telatoa referunt Suarez *lib.4. de simonia, cap.22. num.14.* Barbosa *hîc, num.2.* Et si adhuc instes, ad totam constitutionem referenda esse prædicta verba, supponendum est, prioribus casibus ultra omissionem intercessisse exercitium aliquod spiritualia potestatis, ut docuit Gibalinus *suprà, consect.3.* qui inde infert resolutionem ad varios casua, in quibus propter omissionem actus spiritualis simonia committitur.

CAPUT XIV.

Idem *Venerabili fratri nostro* [a] *Vigoriensi Episcopo, & dilecto filio de Pateiar, Priori.*

QUerelam monachorum de *b* Alteia nobis transmissam accepimus, quod cùm ipsi quoddam *c* manerium, quod dicitur Vella, cum *d* pertinentiis suis, & Ecclesiam de Ganonum à monachis de *e* Cadonio sub annuo censu xv. librarum fuissent adepti, & inde chartam ab ipsis monachis habuissent: quidam Prior eorum, Capitulo inconsulto præscriptum manerium, Ecclesiam, & chartam de Cadonio, acceptâ pecuniâ resignavit. Unde quia præfati monachi de Acra se conqueruntur injustè gravatos, & nobis imminet corrigendum, si quid minùs rationabiliter attentatur, causam ipsam experientiæ vestræ committimus, præsentium vobis auctoritate mandantes, quatenus partibus ante vestram præsentiam convocatis, quæ hinc inde proposita fuerint, diligentiùs audiatis, & præscriptam causam, sublato appellationis remedio, concordiâ, vel judicio terminetis, provisuri quod sicut emi non potuerit, ita etiam nec *f* redimi. Si verò monachi de Cadonio legitimè citati ad præsentiam vestram accedere, & judicio vestro stare contempserint, vos prædictos monachos de Acra in possessionem eorum, de quibus controversia vertitur, contradictione, & ap. cess. inducere minimè differatis, nec ipsos exinde permittatis absque ordine *g* judiciario molestari. Si verò uterque vestrûm his exequendis interesse non poterit, alter ea nihilominus exequatur.

N O T Æ.

a *Vigoriensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.14.* post Concil. autem Later. *part.2. cap.11.* habetur *Fratri R. & Vigoriensi Episcopo.* Sed retinenda est præsena inscriptio. De Vigoriensi Ecclesia egi *in cap.9. de electione.*

1. b *Alteia.*] In hac sexta collectione legitur *de Acra*, sed malè, cùm causa hæc disceptaretur cum monachia de Acra. Unde non poterat eorum Priori causa hæc committi: post concilium Lateran. legitur *de Pantan*, & alibi legi *de Panteria*, notavit Ant. August. *in præfati.* Sed cùm nullibi reperissem monasterium hujua nominis, credebam legendum esse de Pratelia. Pratelíense enim monasterium est in Neustria optimo loco situm, prope portum maris, & pontem Adimarii: de quo Ordericus Vitalia *lib.8. hist. suæ Ecclesi., pag.709.* Juretus *in notis ad epist.143. Ivonis.* Propter vicinitatem enim hujus monasterii cum Cadomensi præsentis causæ cognitio potuit committi Priori illius monasterii.

2. MANARIUM QUID. c *Manerium.*] Maneria, seu manerium, est habitatio cum certa agri portione: quo modo accipitur apud Innocentium III. *lib.3 epist.5.* ibi: *Civitates, villas, castra, maneria, quæ ad dotalitium præfata Regina spectare noscuntur.* Apud Rugerium *tom.1. annal.* in vita Guillielmi Senioris, *Et per easdem divisas, quibus ipse, sive ante eum Tostins, vel Sivardus ipsum manerium tenuerunt.* Apud alios Angliæ scriptores, quos refert Vossius *de vitiis sermonum lib.3. cap.24.*

d *Pertinentiis.*] Quatenus Ecclesia, seu juspatronatus possit alienari cum universitate bonorum, exposui *in cap. cùm Bertholdus, de jurepatron.*

e *Cadonio.*] Cadonium monasterium est Ordinis Cistercienfis in Sarlatensi diœcesi, de quo in præsenti agi nonnulloa credidisse refert Manrique *tom.1. annal. Cisterc. anno 1120. cap.1. num.2.* à quibus rectè ipse discedit; nam quomodo Vigoriensi Prælato Angliæ poterat delegari cognitio causæ, quæ in Gallia vertebatur? Quare dicendum est, in præsenti agi de monasterio Cadomensi Normanniæ, cujus originem, & fundationis causam referunt Polydor Vergil. *in histor. Angliæ*, Vvillelmus Gemeticen. monachus *lib.7. histor. Norman. cap.26.* his verbis: *Vvillelmus Dux, dum à quibusdam religiosis sæpiùs redargueretur, eo quòd cognatam suam sibi in matrimonio copulasset, missis Legatis ad Romanum Papam super hac re consuluit. At ille sagaciter considerans, quod si divortium fieri juberet, fortè inter Flandrenses, & Normannos grave bellum exurgeret, maritum, & conjugem a reatu absolvit, eisque pœniten-* 3.

tiam injunxit. Mandavit enim, ut ab eis duo cœnobia conderentur, in quibus pro ipsis ab utroque sexu Deo sedulò preces offerrentur: quod illi gratanter opere compleverunt; nam apud Cadomum una constructa est Abbatia in honorem sanctæ Trinitatis; altera verò in honorem sancti Stephani Protomartyris.

f *Redimi.*] De alia redemptione Ecclesiarum olim à monachis suscitata, egi *in cap. 2. de statu monach.*

4. g *Ordinario.*] Juxta distinctionem, an transacto anno, vel non, compareat, quam adduxi *in cap. quoniam, ut lite non contest.* Præsenti decisioni consonat textus *in cap. fin. hoc tit. in 5. compil.* ubi Honorius III. ita Pistoriensi Episcopo scribit: *Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod cùm olim inter conventum monasterii sancti Bartholomæi Pistoriensis, ex parte una, & Abbatem sancti Ioannis Parmensis ex altera, super eo, quod dictus Abbas præfatum monasterium sibi subesse dicebat, coram Archipresbytero, & conjudicibus suis, auctoritate Apostolica quæstio verteretur, nominatus Abbas pendente lite coram judicibus memoratis, omne jus quod asserebat in prædicto monasterio se habere, ac idem monasterium sibi de facto, cùm de jure non posset, sicut convenis, non attendens quod ecclesiastica, ac monasteria distrahi nequeant sine vitio simoniæ, tanquam vile aliquid, pro certa vendidit pecuniæ quantitate, in ipsorum, & ejus monasterii præjudicium non modicum, & gravamen. Postmodum verò tu, unde miramur plurimùm, & movemur, non considerans cum quanta severitate Dominus de templo expulerit vendentes pariter & ementes, occasione hujusmodi venditionis à præmisso conventu juratoriam, & fidejussoriam cautionem per violentiam extorsisti, ut venditionem ratam haberet eandem, & contra eam de cætero non veniret, in eos qui contra venditionem ipsam venirent, seu consilium, vel auxilium super hoc conferrent eisdem, excommunicationis sententiam temeritate propriâ promulgando. Quare fuit nobis humiliter supplicatum, ut sicut venditionem sancti Thomæ Pistoriensis, sic & istam irritare misericorditer dignaremur. Nos ergo fraternitati tuæ deferre quantum cum Deo, & honestate possumus, cupientes, devotioni tuæ mandamus, quatenus his, quæ per te minùs providè facta sunt, in hac parte revocatis, providè per te ipsum supradictum conventum à juramentis, & fidejussores eorum à fidejussionibus, quas ab ipsis propter hoc diceris extorsisse, absolvens penitus, & præfatam excommunicationis sententiam sine qualibet dilatione, ac difficultate relaxans, ipsos occasione hujusmodi de cætero non molestes.*

CAPUT XV.

a Idem.

EA quæ de b avaritiæ, & cupiditatis radice proveniunt, & in speciem simoniacæ pravitatis erumpunt, sunt penitus extirpanda: & quæ de spinis & tribulis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt rescanda. Audivimus quod nummos pro chrismate ab Ecclesiis extorquetis, quos nunc c cathedraticum, aliquando d paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia verò hoc simoniacum esse cognoscitur, mandamus quatenus prætextu alicujus consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios nullatenus exigatis; pro certo scituri, quod si hoc præsumpseritis, periculum ordinis & dignitatis poteritis non immeritò formidare.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 15.* Sed tam littera, quàm inscriptio restituenda est *ex cap. ea noscitur, de censibus,* ut jam ibi notavi.

1. b *Avaritia.*] Quæ procul debet esse ab Ecclesiæ ministris, ut probant eruditè Æneas Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 3.* Savarus *in notis ad Sidor. lib. 1. epist. 8.* Mornac. *in l. 2. & 3. Cod. de sacros. Eccles.* 1 Lucius *de arrestis, sive placitis Curiæ, lib. 1. tit. 4.* quam & in sacerdotibus Gentilium reprehendit Tert. *in apolog. c. 13.* in hæc verba: *Sed enim agri tributo honorabiliores; hominum capita stipendio censa ignobiliora: nam hæ sunt notæ captivitatis. Dii verò qui magis tributarii magis sancti; immò qui magis sancti, magis tributarii: majestas quæstuaria efficitur, circuit caupones religio mendicantis: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu: sacris non licet Deos nosse gratis; venales sunt.* Et cap. 44. *Non enim sufficimus, & hominibus, & Diis vestris mendicantibus opem ferre.*

c *Cathedraticum.*] Alia est pensitatio dicta cathedraticam, quæ juste exigitur à Prælatis Ecclesiæ, de qua egi *in cap. conquerente, de officio ordin.*

2. d *Paschalem præstationem.*] Mutantes nomen, ut simularent simoniacam exactionem; ut etiam Athenienses tributorum exactionem mitiori voce temperantes, non tributum, sed regimen civitatis appellari voluerunt. Alex. ab Alex. *lib. 3. c. 5.* & de usurario aiebat Sanctus Maximus: *Erubescit nomen usuræ, sed peccatum usuræ non erubescit.*

COMMENTARIUM.

FEriâ quintâ majoris Hebdomadæ chrisma conficiendum esse per Episcopos in propriis Ecclesiis, probavi *in cap. quantò, de consuet.* & tunc omnes Paruchi debent illud recipere à proprio Episcopo, non ab alieno, *cap. presbyteri, 95. dist. cap. presbyteri, de consecrat. dist. 4.* Concil. Vormat. *can. 60.* Concil. Francicum, idest in Francia celebratum sub Carolo Magno Principe, & Bonifacio I. Archiepiscopo Moguntino, & martyre, Legato Zachariæ Papæ: *In cœna, ait, Domini semper novum chrisma Presbyter ab Episcopo quærat, ut Episcopus testis assistat castitatis, & vitæ, & fidei, & doctrinæ illius.* Idem omninò Concilium Suessionense apud Quintum Medardum, sub Duce Francorum Pepino, & Childerico Rege, ejusdem est sententiæ, & Concil. Aquisgran. 2. *cap. 8.* Capitul. 2. *Statuimus, ut semel in anno, idest in quinta feria, quæ est in cœna Domini, unctio olei sancti, in quo salvatio infirmorum creditur, per omnes civitates ab Episcopis non negligatur, sicut nunc usque neglecta est: sed omni devotione juxta traditionem Apostolicam, ac statuta Decretalium, in quibus de eadem præcipitur, peragatur; & illud reverenter deferri ad proprias parochias.* Concil. Vasense 1. *can. 3.* ibi: *Chrisma in medio Quadragesima presbyteri debent petere, & reverenter cum chrismario, & linteo, sicut reliquiæ Sanctorum, deportari debet.* Altissiodor. *can. 6.* Arelat. 4. sub Leone, *can. 18.* Illustrat Vicecomes *lib. 2. de ritib. Confirm. cap. 25.* nec ab alio contingi potest, quàm à Sacerdote. Concil. 3.

Arelat. 4.

Arelat. 4. *dicto can.* 18. ubi ratio assignatur his verbis: *Genus enim sacramenti est, quod non ab aliis, nisi à sacerdotibus, contingi debet: quod si fecerint, honore priventur.* Cùm ergo presbyteri ipsi acciperent chrisma ab Episcopis, usuvenire cœpit, ut à singulis sacerdotibus, qui chrismatis accipiendi causâ ad Ecclesiam Cathedralem accedebant, tremisses exigerentur, seu aliqua quantitas pecuniæ pro expensis factis in oleo, & balsamo. Quam consuetudinem viguisse in Hispania, constat ex Concilio Brachar. 2. *can.* 16. ibi: *Placuit ut modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil ulteriùs exigatur, ne fortè quod pro salute animarum per invocationem sancti Spiritus consecratur, sicut Simon Magus donum Dei pecuniâ voluit emere, ita nos venundare damnabiliter videamur.* In Gallicana Ecclesia eandem corruptelam irrepsisse constat ex privilegio Landerici concesso presbyteris consistentibus intra territorium monasterii sancti Dionysii Paris. ubi ita legitur: *Si necessitas eis fuerit, ex nostro, & successorum nostrorum Episcopatu, sine pretio chrisma, & oleum suscipiant.* Et *lib.* 1. *veter. formul.* ita habetur: *Chrisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretio concedat.* In alio privilegio relato à Bignonio *in notis ad ipsum, cap.* 1. ita cavetur: *Ambianensis Ecclesiæ Episcopus in Dei nomine benedicat, & chrisma sanctum conficiat sine pretio, & annis singulis pro reverentia Sanctorum sine ullo pretio muneris causâ concedat.* Frustra autem hoc tot privilegiis concederetur, nisi mos fuisset persolvendi aliquod pretium pro chrismate, ut considerat Lemaistre *lib.* 2. *de jurib. Episc. cap.* 5. Unde variis canonibus Ecclesiæ PP. hanc corruptelam damnarunt, & aliquid recipi pro chrismate quolibet prætexto vetuerunt Concil. Barcinon. sub Recharedo *can.* 2. ibi: *Ut cùm chrisma presbyteris diœcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur.* Cabilon. sub Carolo *can.* 16. *Quidam fratres dixerunt, consuetudinis antiquæ esse in eorum Ecclesiis, ut pro balsamo emendo ad chrisma faciendum, sive pro luminaribus Ecclesiæ concinnandis, binos, vel quaternos denarios presbyteri darent. Unde omnes statuimus, sicut pro dedicandis basilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum est, ita etiam pro balsamo, sive luminaribus emendis, nihil presbyteri chrisma accepturi dent.* Meldense *can.* 45. *Nemo Episcoporum, vel quilibet minister ecclesiasticus propter sacrum chrisma aliquid muneris accipiat, nec denarios, vel qualibet munuscula, quæ per ministros Episcoporum inordinabiliter exigantur.* Aquisgran. 2. sub Ludovico, *part.* 1. *cap.* 5. Emeritense *can.* 9. *Quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficii causâ tollere, aut petere præsumat.* Oxoniense *can.* 21. *Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur sepultura, vel baptismus, vel aliquod ecclesiasticum sacramentum, &c. absurdum esse judicantes, quod de cætero pro chrismate, vel oleo aliquid exigatur, cùm toties hoc prohibitum esse reperiatur.* Synodus Romana *in cap. fin.* 1. *quæst.* 3. *cap. non satis, cap. in tantùm, cap. ad nostram, de simonia.* Illustrant Vicecomes *de ritibus baptismi, lib.* 5. *cap.* 5. Bignonius *in notis ad d. cap.* 1. *veterum formul.* Herrera *in orig. divini officii, lib.* 1. *cap.* 2. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *cap.* 14. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 2. *epist.* 45. Sed in hac pretii acceptione quærit Gibalinus *de simon. quæst.* 12. *consect.* 1. an simonia committatur. Et resolvit, propriè simoniam non dari, nec ut talem in præsenti improbari, sed tantùm ad tollendam avaritiæ, & simoniæ suspicionem id prohibuisse Alexandrum: & ita concludit, chrisma esse materiam tantùm simoniæ ecclesiasticæ. Sed cùm PP. dicti Concilii Brachar. expressè talem exactionem pretii ut simoniacam damnent; quia lato modo in chrismate contineri sacramentum dixerunt PP. Concilii Arelat. 4. *can.* 18. non auderem negare, simoniam propriè in præsenti dari, cùm vendatur res consecrata ad conferendam Spiritus sancti gratiam principaliter, ut docuerunt PP. dicti Concilii Brachar. 2. Nec obstabis si dicas, vasa consecrata ad divina ministeria posse vendi absque labe simoniæ, ut notavi suprà *in cap. indicatum*; & probat Araujo *in qq. moralibus, disp.* 14. *part.* 2. *art.* 3. ergo similiter & chrisma, cùm tantùm contineat consecrationem ab Episcopo factam. Nam respondeo chrisma annexum esse spiritualibus in primo grado; nam cùm consecratio etiam res inanimatas quodam modo afficiat virtute supernaturali, ut docent D. Thomas 3. *p. q.* 83. *art.* 3. *ad* 3. & 4. Turrecremata *in c. Ecclesiis, de consecr. dist.* 1. *num.* 2. Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 3. rectè fit, ut temporale illud balsamum, & oleum admixtum consecrationi, eo ipso censeatur annexum per confusionem, ac proinde nullo modo absque simonia vendi possit; In vasibus verò consecratis non est admixta consecratio ipsi argento, seu auro, sed tantùm formæ vasorum: & inde est, quod sublatâ formâ evanescit consecratio. Sylvester *in summa, verbo Calix.* Quocirca sicut argentum, & aurum est separabile à consecratione, ita ejus venditio nullam inducit simoniam.

CAPUT XVI.

Alex. III. [a] *Breare Ricardo.*

EX diligenti tua relatione nobis innotuit, quod G. Cant. Archidiaconus te multis promissionibus illexit, & quorundam Magistrorum virorum commotione, ac sollicitudine induxit, ut ei [b] hominium faceres, & fidelitatem præstares, ita quidem quod ipse tibi beneficium ecclesiasticum annis singulis exhibere deberet. Unde quoniam hujusmodi obligatio illicitá satis, & contra salutis tuæ, necnon & suæ profectum existit, sicut tua discretio nequaquam ignorat, à nobis super hoc absolvi instantiùs, & suppliciter postulasti, adjiciens quod ab eo deinceps nihil omninò beneficio constituto acciperes. Quocirca nos tuam in hac parte petitionem honestam, & favorabilem attendentes, te præfati [c] Archiepiscopi hominio & fidelitate, præsertim cùm hæc taliter præstita, [d] divinis, & [e] humanis legibus contraire noscantur, ex beati Petri, & nostra etiam auctoritate absolvimus, ita quod ab aliquo Episcopo, sive sacerdote discreto pœnitentiam inde condignam recipias, & Deo secundùm ejus consilium studeas reconciliari. Verùm ne aliquâ

propter hæc notâ, vel *f* infamiâ possis respergi, absolutionis nostræ litteras tibi duximus indulgendas, quibus contra latrantium morsus tutus, & præmunitus existas, & quas in testimonium indulgentiæ nostræ valeas demonstrare.

NOTÆ.

a B*Reare.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 19. Sed legendum esse *Barensi Richardo*, jam notavit Ant. Augustin. in præsenti, & parum interest, quodnam ex his nominibus retineatur.

b *Hominium.*] Homagium legitur in hac sexta collectione: quid autem intersit inter hominium, & homagium, infrà dicemus.

c *Archiepiscopi.*] Legendum est, *Archidiaconi*, ut habetur in hac sexta collectione.

d *Divinis.*] Quatenus simonia sit jure divino prohibita, & quibus in casibus, exposui suprà *in cap. cum in Ecclesia.*

e *Humanis.*] *L. si quemquam, Cod. de Episcop. & cleric. authent. de sanctiss. Episcopis, circa principium, §. sed neque, collat.* 9.

1. f *Infamia.*] Infamiam incurrunt quicumque sacrilegâ præsumptione ad ordines, vel dignitates ecclesiasticas se promoveri procurant: quam infamiæ pœnam irrogarunt Imperatores *in l. si quemquam, Cod. de Episcop. & cleric.* quæ extat *in cap. sanè* 25. *quæst.* 5. ubi ita sanxerunt: *Sanè si quis hanc sanctam, & venerandam Antistitis Sedem pecunia interveniente subiisse, aut si quis ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis, & læsæ majestatis accusatione proposità, à gradu sacerdotii retrahatur: nec hoc solùm deinceps honore privari, sed perpetua quoque infamia damnari decernimus, ut eos, quos par facinus inquinat, & æquat, utrosque similis pœna comitetur.* Eandem infamiæ notam statuit Innocentius II. relatus *in cap. si quis prabendas* 1. *quæst.* 5. quibus decretis severior videtur Athalarici constitutio apud Cassiodorum *lib.* 9. *epist.* 15. quæ insuper addit, ut nota infamiæ superstites, idest filios, & hæredes inurat.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pro spiritualibus assequendis homagium fieri non debet.* Probant eam textus *in cap. fin. de R. I. cap.* 2. *cap. nimis* 30. *de jurejur.* Synod. Claromont. sub Urbano II. *cap.* 17. *Ne Episcopus, vel Sacerdos Regi, vel alicui laicorum in manibus laicorum fidelitatem faciant.* Referunt Baronius *anno* 1095. Juretus *ad epist.* 190. *Carnotens.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cironius *ad tit. de feud.* & *in cap. ex parte, de cleric. non resid. in* 5. *compil.* Garcia *de beneficiis, part.* 1. *cap.* 2. Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroi arum, tit. de Regalibus, n.* 96. Binsfeldius *in præsenti*, Rousselius *lib.* 2. *hist. Pontif. jurisd. cap.* 5. *num.* 26. P. Marcha *lib.* 8. *concord. cap.* 21.

3. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Ut simonia committatur, debet dari aliquid pretio æstimabile pro re spirituali, ut pro diffinitionis expositione adduxi suprà *in c.* 1. sed homagium per se non est pretio æstimabile. Ergo etsi illud præstetur pro beneficio ecclesiastico assequendo, simonia non committitur. Probatur minor *ex c. fin. de hæreticis*, ubi propter crimen hæresis homagium factum, seu præstitum illi, qui in hæresim lapsus est, in fiscum non cadit, juxta textum *in cap. vergentis, eod. tit.* igitur quia non continet quid pretio æstimabile. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam sive majores Ecclesiæ dignitates, sive minores attendamus, invenimus earum possessores Principibus, tam sæcularibus, quàm ecclesiasticis homagium facere, *cap.* 2. *de jurejur. cap. fin. §. verùm, de statu regul. lib.* 6. *cap. Romana, §. debet, de appell. eod. lib. cap. gravem, de excessibus Prælat.* variis historicorum auctoritatibus probavi *in d. cap.* 2. *cap. nimis* 30. *de jurejur.* & refert Rousselius *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 26. Ergo non injustè Archidiaconus Cantuariensis, cui de jure competebat institutionem corporalem, sive investituram in beneficiis ecclesiasticis dare, juxta tradita *in cap. ex noscitur, de instit.* exigebat homagium ab ipso clerico, cui beneficium conferebat.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, homagium esse adstrictionem servitutis factam Domino per pactionem, promittente homine libero fidelitatem, ut variis auctoritatibus probant Vossius *de vitiis serm. lib.* 3. *cap.* 14 Hothomanus, & Vetrucius *de verbis feudalibus, verbo Homagium*, Meursius *in Glossario, eod. verbo*, Pater Zerda *in advers. cap.* 44. Martha *de jurisd. p.* 1. *cap.* 27. Idumay *ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 77. Cujus homagii, seu hominii forma nota est apud scriptores mediæ ætatis, videlicet juramento præstito per manuum porrectionem, & osculum Domini: quo ritu Tassilo Dux Baioariorum se in fidem dedit Regi Pipino, ut refert Aymoinus *lib.* 4. *cap.* 64. ibi: *Illuc & Tassilo Dux Baioariorum cum primoribus gentis sua venit, & more Francico in manus Regis in vassatieum manibus suis semetipsum commendavit.* Sic etiam Boamundus Alexio Imperatori fidem exhibuit ad morem vassallorum. Vvillelmus Tirius *lib.* 2. *de bello sacro, cap.* 15. Factus est Dominus Boamundus Imperatoris homo, fidelitate manualiter exhibitâ, & juramento præstito corporaliter, quale solent fideles Dominis suis exhibere. Varias formas constituendi hominis ligii commemorant Lælius Bisciola *lib.* 17. *horarum successiv. cap.* 22. Gregorius Lopez *in l.* 25. *tit.* 16. *part.* 3. & *l.* 26. *tit.* 11. *ead. part.* Chopinus *de domanio Franc. pag.* 240. Dorleans *ad Tacitum lib.* 3. *pag.* 273. *n.* 3. alii apud Solorzanum *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 23. *n.* 22. Inde feudatarii homines per manus, & sacramentum dicuntur à Carnotensi *epist.* 18. ibi: *Igitur quamvis mei homines essent, & per manum, & per sacramentum, furiosè & clamosè sedem meam circumdederunt.* Homagium autem, seu hominium duplex est, ligium, & non ligium: ligium est, quod Regi, aut Imperatori nullo medio debetur, cujus meminerunt Continuator Aymoini *lib.* 4. *cap.* 54. ibi: *Unde Rex cum magno exercitu Normanniam aggrediens, manu forti eam cepit, quam Henrico filio Comitis Andegavorum reddidit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit.* Quare in Clement. *Pastoralis, de re judicata*, Rex Siciliæ dicitur homo ligius, & vassallus Ecclesiæ. Etiam hominium hoc ligium vocant fidei alligationem, seu ligantiam: Anselmus Cantuar. *in epist. ad Ernulfum, lib.* 3. *epist.* 90. ibi: *Si quis exigit ab aliquo monacho Ecclesia vestra sacramentum, aut fidei alligationem.* Et *epist.* 91. *ad Gandulfum: Nulla mina, nulla promissio, nulla astutia à religione nostra extorqueat aut homagium, aut jusjurandum, aut fidei alligationem.* Guillelmus Neubrig. *lib.* 2. *c.* 37. ibi: *Occurrit ei Rex Scotorum cum universis Regni sui Nobilibus, qui omnes in Ecclesia Beatissimi Apostolorum Principis Regi Anglorum, tanquam principali Domino, hominium cum ligantia, idest solenni cautione standi cum eo, & pro eo contra omnes homines, Rege proprio præcipiente, fecerunt.* Et Matthæus Paris de Henrico III. Rege Anglorum, ait: *Gasconiam contulit Eduardo primogenito filio suo; tamen sibi retinuit principali dominio, scilicet ligantiam.* Hominium non ligium est quando fidelitas promittitur inferiori Principi sæculari, vel ecclesiastico, & excipitur

4. De homagio, et hominio.

excipitur perſona Regia, vel alia ſimilis. In utroque tamen ſub jurejurando promittuntur fidelitas, obſequium, & ſervitium, ut probant Boſquetus *ſuprà*, Alreſſetra *de feud.cap.*8. Cironius *ad tit.de feud.* ubi & nos, & *in cap.2.cap.nimis,de jurejur.* Beſoldus *tom.1.polit.diſſert.2.cap.2.*

5. Traditur ratio decidendi. Unde apparet jam ratio præſentis deciſionis; nam cùm homagium contineat in ſe præſtationem obſequii temporalis, & ſubjectionis quaſi ſervilis, ideo ſine ſimoniæ labe pro aſſequendo beneficio eccleſiaſtico, ſeu alia re ſpirituali nullo modo fieri poteſt. Accedit, nam homagium promittitur, ut ſuprà probavi, in commodum, & utilitatem ejus, cui promittitur, cùm efficiatur promittens ejus vaſſallus, obligeturque ad fidelitatem, obſequium, & ſervitium. Unde pro ſpiritualibus rebus acquirendis fieri non poteſt, quia munus, ſeu obſequium temporale pro ſpiritualibus date, aut accipere, ſimoniacum eſt. Quare in præſenti ſpecie clericus Archidiacono Cantuar. non tenetur ratione beneficii homagium præſtare, & injuſtè Archidiaconus eum adegit ad tale homagium faciendum pro beneficio aſſequendo; & ideò Alex. III. talem promiſſionem nullam eſſe declaravit, cùm ſimoniacam pravitatem contineret.

6. Responderur dubitandi rationi. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta *ex cap. fin. de hæretic.* nam licèt homagium afferat commodum temporale domino, cui fit, aut promittitur, non tamen commodum hoc ad fiſcum pertinet, propter crimen hæreſis à domino commiſſum; imò potiùs ab ejus obligatione vaſſalli liberantur in pœnam tanti ſceleris. Si autem jus hoc in fiſcum cadetet, vaſſalli fierent deterioris conditionis, cùm fiſcus nunquam moriatur; & ita perpetuò illius vaſſalli eſſent. Nec obſtat quod expendebamus *ex d. cap. gravem*, cum ſimilibus. Nam reſpondetur, quod etſi homagium, ac fidelitas promiſcue aliquando uſurpentur, diverſa tamen ſunt; nam homagium eſt promiſſio obſequii, & ſervitii temporalis, ut ſuprà probavi; fidelitas verò præſtatur cùm quis promittit ſuperiori ſervare reverentiam & fidelitatem à jure debitam, ut probavi *in cap ego, de jurejur.* Unde homagium pro ſpiritualibus rebus aſſequendis præſtari non poteſt, fidelitatis autem juramentum rectè exigi valet abſque labe ſimoniæ, quia per eam promiſſor non obligatur ad munus, ſeu ad obſequium temporale præſtandum, ad quod de jure non teneatur; & potiùs dignitati, quàm perſonæ promittitur: quod procedit quando hoc juramentum præſtatur pro dignitate, ſeu beneficio, pro quo talis fidelitas præſtari ſolet; aliàs ſimonia committeretur, juxta communem hujus textus interpretationem; ut etiam committitur, ſi Prælatus collator beneficii novas pactiones, aut gravamina addiderit, quibus jurantem gravare intendat, aut obligare valeat ad aliqua capitula, ad quæ nec jure, nec conſuetudine recepta, approbataque teneretur; tunc enim ſine dubio in præſtatione fidelitatis ſimonia committitur. Hîc annectenda ſunt quæ de inveſtituris adduxi *in cap. quiſquis, de elect.*

CAPUT XVII.

Idem [a] *Strigon. Epiſcopo.*

ETſi quæſtiones tuas de fervore religionis exurgere, & ex intimæ devotionis affectu, quem circa nos, & Eccleſiam habes, ad noſtram cognitionem perferri nullatenus ignoremus; non tamen eſt tibi in his ultra, quàm oporteat, dubitandum: cùm [b] leges humanæ dicant, quod quidam tenui religione ſacramenta etiam neceſſaria, & legitima exhibere contemnunt: tenuem enim vocant religionem, quæ in talibus hæſitat, ubi non eſt aliquatenus hæſitandum. Unde [c] pſalmiſta dicit: Trepidaverunt ubi non erat timor. In hoc autem, quod dilectus f. noſter P. tituli S. Laurentii in Damaſo presbyter Cardinalis, tunc verò ſancti Euſtachii diaconus, & Apoſtolicæ Sedis Legatus, pro electione tua, & ut pallium tibi deferret, ad partes illas acceſſit, & dilectus filius noſter Alanus frater tuus, ejus præſciens neceſſitatem, eidem Cardinali equum unum, te penitus ignorante tranſmiſit, quoniam per mare veniens nullas, aut paucas ſecum adduxerat equitaturas, te nullo modo timere oportet, cùm in accipiendis, vel dandis muneribus tria ſint maximè [d] attendenda, perſonæ ſcilicet dantis, & recipientis, & muneris quantitas; qualitas perſonarum, & donationis tempus: ut à quo, & cui, videlicet an à paupere diviti, vel è contrario, ſive à divite locupleti datum fuerit, ſollicitè conſideremus. Æſtimationem muneris, & donationis tempus attendimus, cùm magni, vel minoris pretii res data exiſtat; & an inſtante neceſſitate, ſeu alio tempore conferatur, diligentiùs inſpiciamus. Quibus ſiquidem ſtudioſiùs inquiſitis, in præſcripta quæſtione tua nihil reprehenſione dignum invenimus: quod ſolicitudini tuæ in ſequentibus manifeſtiùs apparebit. Si enim prædictorum Cardinalis, & fratris tui perſonarum qualitatem certa conſideratione penſamus, non fuit magnum ab eodem fratre tuo Cardinali equum unum tranſmitti, quem etiam joculatori non petenti vir tantus, & tam abundans donavit. Verùm ſi temporis neceſſitatem perpendimus, non aliâ intentione hoc conſtat factum fuiſſe, quàm ut Cardinali in tali articulo ſubveniretur. Quare ſuper hoc in conſcientia tua nullius unquam debet ſcrupulus dubitationis emergere, cùm res data modici pretii, quantùm ad perſonam dantis, vel accipientis exſtiterit, nec alteruter eorum aliquid in mente habuerit, quod tibi poſſit, vel debeat quamlibet, vel in modico læſionem inferre; etſi ante electionis examinationem, & pallii receptionem, & te nolente, & penitus ignorante ſit factum, & equus neceſſitate inſtante tranſmiſſus

fuerit, & collatus: nec etiam res tanti pretii reputetur, quæ accipientis animum multùm movere debeat, aut ab honestatis proposito ad aliud declinare. Quod autem scriptum est: Beatus qui *e* excutit manus suas ab omni munere; de illis donis dictum est, quæ accipientis animum allicere, vel intervertere solent, quoniam si ipsa etiam persona electi ordinatori, vel consecratori suo electuarium, medicinas, aut de optimo vino, sive de aliis hujusmodi, quæ modici pretii fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare, vel movere non debeant, offerat; non tamen Ecclesia Romana accipientem, vel dantem in his delinquere, interpretari consuevit.

N O T Æ.

1. a *STrigoniensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. Sed rectiùs in sexta collectione legitur *Archiepiscopo*, quia his temporibus Strigoniensis Ecclesia Hungariæ Metropolis erat. Integra inscriptio desideratur post Concil. Lateran. *part.* 50. *cap.* 1. De Strigoniensi provincia egi *in cap.* 4. *de postulat. Prælat.*

2. b *Leges humanæ.*] Videlicet lex finalis, § *sin autem*, ibi: *Cùm forsitan quidam subtili reverentiâ teneti, nec verum sacramentum præstare putaverint*; C. *de fide instrum.* Et *l. quæ sub conditione* 8 *l. penult. ff. de condit. instit.* Unde à Prætore remissa fuit conditio jurisjurandi adjecta in testamento, quia aliqui ita formidolosi erant, ut nec verum jurarent; alii ita faciles, ot omnia jurarent, *d. l.* 8. quam illustrat Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 22. Donel. *lib.* 6. *comment. cap.* 18. Acosta *lib.* 1. *select. cap.* 10. in qua parte observandi sunt textus *in l.* 1. §. *sed ad eos*, *ff. ad leg. Falcid. l. facta* 63. §. 3. *ff. ad Trebel. l. libertus* 20. *ff. de bon. libert. l. municipibus*, *l. non dubitamus* 20. *ff. de condit. & demonstr. l. cùm pater* 77. §. 23. *ff. de acquir. hæredit. l. cùm quis decedens* 37. §. *Codicillis*, *ff. de legat.* 3. *l. conditiones* 14. *ff. de condit. instit.*

c *Psalmista.*] Psalmo 13. ubi Septuaginta legunt: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

d *Attendenda.*] Et rectè, si enim à paupere di- 3.
viti, aut à subdito superiori aliquid detur, utrumque suspectum est; si autem à divite pauperi, pium; si à divite locupleti, humanum, nisi ex causæ corruptione, aut exterioribus signis aliud judicium sumatur. Facit etiam, quod quamvis donatio regulariter non præsumatur, *l. Campanus*, *ff. de operibus libert.* fallit si donans dives est, aut nobilis: recipiens verò pauper, ut probat Tiraquel. *in tract. de nobilit. art. ult. num.* 47. Facit textus *in cap.* 1. *de donat.* ubi notavi: latiùs prosequuntur Binsfeldius *in præsenti*, Narbona *in l.* 31. *gloss.* 6. *tit.* 7. *lib.* 1. *Recopil.*

e *Beatus qui excutit.*] Verba sunt Isaiæ *cap.* 23 relata à Gratiano *in cap. sunt nonnulli*, 1. *q.* 1. *cap. quis rectè* 11. *quæst.* 3. Commentarium hujus textus dedi *in cap.* 1. *verbo prohibemus*, *hoc tit.*

C A P U T XVIII.

a Alexander III.

VEniens ad nos F. presbyter, nobis supplici relatione proposuit, quod Abbas, & Fratres sancti R. noluerunt eum in monachum recipere, quousque illis pro monachatu triginta libras dare convênit. Conventione autem facta, statim eum sequenti die monasticum habitum induerunt. Iidem verò monachi triginta *b* sol. Abbas vero LX. & familiæ XII. pro pastu, asserentes hoc esse de *c* consuetudine monasterii, postulaverunt. Quoniam ergo rei veritas nobis non constat, & factum hujusmodi perniciosum videtur, f. t. per A. s. m. p. quat. rei veritatem inquiras, & si ita inveneris esse, Abbatem, & monachos ad restituendam pecuniam *d* præfato F. tam indignè receptam, instanter admoneas, & cum omni districtione compellas, & Abbatem, & majores personas monasterii, pro tantæ pravitatis excessu, ab officio sacerdotali *e* suspendas. Prædicto autem F. in alio *f* monasterio præcipias, ut in habitu monastico Domino studeat servire.

N O T Æ.

a *ALexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: unde cognosci non potest, de quo monasterio in præsenti agatur ubi similis corruptela invaluerat.

b *Solidos.*] De quorum valore sequenti capite agemus.

c *Consuetudine.*] Quæ ut corruptela meritò improbanda videtur, juxta tradita suprà *in cap. cùm Ecclesia.*

1. d *Præfato F.*] Quia licèt cùm simonia vera committitur, pretium interveniens non debeat restitui danti, sed potiùs Ecclesiæ, pauperibus, vel cui judex assignaverit, juxta tradita suprà *in cap. de hoc* 11. tamen quia in præsenti casu F. bona fide dedit per exactionem, non quia intenderet pretio illo emere habitum religionis, ideo ei justè restituitur, ut docuit Covarr. *in regul. peccatum*, 2. *part.* § 3. *de R. I. lib* 6.

e *Suspendas.*] Quæ suspensio pœna simoniaci est, ut probavi *in cap.* 3. *hoc tit.*

f *Aliæ monasterio.*] Ejusdem ordinis, & profes- 2.
sionis; quia professio à F. emissa valuit, & tenuit, quia tantùm ingressus respectu illius monasterii propter simoniam improbatur; nam cùm F. intenderet se obligare Deo, pravum Abbatis factum non potuit impedire professionis effectum, ut probat Luna, & Arellano *lib.* 5. *singul. antinom.* 1. ubi exponit textum *in cap. dilectus*, *el* 2. *hoc tit.* & si in præsenti casu F. particeps esset simoniæ, in aliud monasterium ejusdem Ordinis, & professionis, sed arctioris vitæ, esset detrudendus:

quo casu procedit textus *in cap. quoniam*, *infrà hoc titul.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pretium recipere pro habitu monastico simoniacum est, & illud recipientes suspenduntur ab officio.* Probant eam textus *in cap. quam pio 1. quæst. 2. cap. non satis, cap. cùm in Ecclesia, cap. de regular. cap. dilectus, el 2. cap. quoniam, hoc tit.* Concil. Froncofordiense *can. 16. Audivimus enim, quod quidam Abbates cupiditate ducti præmia pro introeuntibus in monasterium requirunt: ideo placuit nobis, & sanctæ Synodo, ut pro suscipiendis in sancto ordine fratribus nequaquam pecunia requiratur.* Concilium Melsitanum *can. 7. Nullus Abbas pretium exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliquâ placiti occasione præsumat.* Oxoniense temporibus Honorii III. *cap. 39. Extravag. 1. hoc tit.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 3. & de regul. cap. 16.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Binsfeldius *in cap. non satis, hoc tit.* Araujo *in qq. Moral. disp. 14. part. 2. art. 3. num. 14.* Suarez *de relig. lib. 4. de simon. cap. 17.* Castropalao *in opere moral. tract. 17. disput. 3. puncto 9. num. 4.* aliis relatis Diana *3. part. tract. 2. resol. 100.* Lessius *lib. 2. de justit. cap. 35. dubit. 12.* Azor *part. 1. instit. lib. 13. cap. 9.* Tamburinus *de jure Abbatiss. disput. 5. quæstio 2. & 3.* Gibalinus *de simon. quæst. 18. consectar. 9.* Christ. Lup. *in can. 19. Synodi 7.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Etsi sanctiora nascentis Ecclesiæ sæcula reperamus, inveniemus fideles ad monasticam vitam transeuntes, secum omnia bona sua offerre monasterio, in quo professionem emittebant, *cap. fin. de renunc. cap. in præsentia, de probat.* cum aliis ibi adductis. Igitur quia alienum non est à disciplina ecclesiastica de statu regulari, ut aliquod temporale offerant, qui volunt ad monasticam vitam transire. Sequentibus sæculis usque ad nostra nihil usitatius est, quàm ut moniales vitam religiosam eligentes secum dotem afferant, quam monasterio tradant pro sua sustentatione: quam consuetudinem variis rationibus probarunt D. Thomas *2. 2. quæst. 100. art. 3.* ubi Aragon, & Caietanus. Victoria *in relect. de simonia, 2. part. num. 12.* plures congesti à Barbosa *in cap. non satis, hoc tit.* Tamburinus, & Gibalinus *ubi suprà.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam Equites Ordinum Militarium sancti Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ, esse veros religiosos, professionemque in religione approbata emittere, tenuerunt plures congesti à Joanne Sanchez *in select. disput. 49.* Diana *3. part. tract. 2. resolut. 64.* sed habitus hujusmodi Ordinum posse pretio dato acquiri, probarunt latè Villalobos *tom. 2. tit. 37. difficult. 14. num. 5.* Diana *resolut. 64.* Fagundez *lib. 3. de contract. cap. 10.* ergo licitum est pretium dare pro ingressu religionis.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo; nam cùm status religionis sit res spiritualis, ut notum est, non potest pro eo aliquid temporale exigi, juxta definitionem traditam *in cap. 1. hoc tit.* quare ad evitandam hanc simoniæ speciem Carthusiensis Ordo districtum adhibuit statutum relatum à Dionysio Richel. *lib. 1. art. 16.* in hunc modum: *A novitiis nec aliquid exigatur; si Prior exegerit, sit extra sedem 40 diebus, & totidem faciat abstinentias sine misericordia infra sex menses. Si Procurator, vel alius exegerit, sit per 40. dies novitius, & totidem in Capitulo recipiat disciplinas. Prioratum quoque Prior, & procurationem Procurator amittat, si eis scientibus exactio jam venerit ad effectum. Nullus etiam nostrûm de rebus novitii aliquid postulet, nec ad procurationem aliquam faciendam novitius instruatur ab aliquo nostrûm. Insuper prohibemus Vicariis, & Priorissis, atque conventibus monialium de cætero, ne recipiant sorores, nisi quot de bonis monasterii poterunt sine penuria sustentari; nec aliquam sub cujuscumque commodi velamine recipiant, donec locus vacaverit, nec propter munera, vel etiam promissa aliqua præsumant personam recipere, ne vitium committant simoniæ.* Memorabile est illud D. Hieronymi in sua regula adducta ab eodem Dionysio *d. art. 16.* sic enim ait: *Detestabilem hæresim simoniæ, quam communi pravitate dudùm moniales assueta committunt, etiam in audita horreat vestra societas. Giezi & Simonis vos terreat pravitas. Vox Petri Vicarii Christi nunquam exeat de auribus vestris: Pecunia tua tecum sit in perditionem, existimas enim donum Dei haberi pecunia. Communis mercatorum usus habet, ut venditio commutetur in melius; asseris namque simoniacus pecuniam esse præstantiorem dono Dei, cùm illud commutat in ipsam. Ad vos venientes sorores, ad Christi suscipite nuptias gratis: præponatur sanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non utilitas mundi; nulla omninò pactio, nulla opinio, æstimatio, seu intentio de pecunia danda præveniat, & receptionem præcedat: quæ pactio, sive opinio, puritatem mentis perturbat.* Rectè ergo Alexander III. juxta Sanctorum Patrum regulas in præsenti decrevit, ab officio suspendendos esse eos, qui pro ingressu religionis pretium temporale exigunt.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta *ex d. cap. fin. de renunc. cap. in præsentia, de probat.* nam in eis & similibus agitur de iis, qui voluntariè, & ex devotione, cùm se Religioni offerebant, omnia bona sua secum deferebant: quod cùm ex pietate, & liberalitate fieret, non animo, vel studio emendi habitum, seu professionem monachalem, Ecclesia permisit, laudavitque: at præsens assertio procedit quando conventione factâ, initoque pacto pretium accipitur pro ingressu Religionis; tunc enim cùm temporale, quod datur, habeat veram rationem pretii, simonia committitur. Nec obstat augmentum primum dubitandi rationis, pro cujus solutione sciendum est, dubium esse apud antiquos scriptores, an quando monasterium est ita tenue in redditibus, ut non sufficiat, nisi pro certo numero, ultra quem alii cupiunt in eo recipi, liceat ab eis exigere etiam ex pacto dotem pro sustentatione personæ. In qua quæstione negativam sententiam latè fundat, & contrariam impugnat Carthusianus *lib. 1. & 2. de simonia.* Sed affirmativa sententia verior est, dum tamen expressè caveatur, pecuniam recipi pro sustentatione monialis, non verò pro ipso ingressu. Eam defendunt DD. laudati suprà pro illustratione conclusionis. Facitque pro ea validissima ratio; nam sustentatio est aliquid temporale, & distinguitur ab ipso ingressu; ubi autem pretium datur pro re temporali, nulla committitur simonia, quamvis spirituale cum temporali annexum sit, si contractus necessariò non misceantur, nec ex illa conjunctione necessariò sequatur, vendito temporali, vendi quoque spirituale ipsi annexum, ut fusè probat Gibalinus *de simon. quæst. 5. & 6.* Sustentationem autem in hoc casu separari posse ab ipso ingressu, probatur exemplo sacræ ordinationis, necnon & matrimonii; nam licèt pro ipsa ordinatione clericus non possit pretium temporale Ecclesiæ, vel Episcopo dare, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* tamen si beneficium ecclesiasticum non habet, saltem patrimonium

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

trimonium ſufficiens ad ſuſtentationem debet habere, ut probavi *in cap. 2. de prabend. & dignit.* & ejus dominium retinet, quia onus ſuſtentationis non incumbit Eccleſiæ. Cùm ergo in religioſo onus ſuſtentationis tranſeat in monaſterium, & repugnet voto paupertatis, ut ipſe retineat dominium patrimonii, rectè poteſt illud transferre in monaſterium pro ipſius ſuſtentatione. Hoc apertiùs probatur exemplo matrimonii, in quo etſi ſacramentum ſit, licitè dos marito traditur ad ſublevanda ejus onera, ut probavi *in cap. 2. de condit. appoſit.* Igitur ſimiliter in hoc connubio ſacro perſonæ religioſæ poteſt dari aliqua dos monaſterio, non pro ipſo ingreſſu, ſed pro ſuſtentatione, ut conſiderat Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 18. *conſectar.* 8. Similiter & pro ingreſſu in confraternitate, aut pro ſodalitio, poteſt pecunia recipi, non in pretium admiſſionis ad pium cœtum, ſed ad ſuſtentationem onerum ſodalitii, vel ad comparationem ſacræ ſupellectilis. Angelus *in ſumma, verbo Simonia, num.* 27. Sà *eod. verbo, num.* 2. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in heterocl. ſpirit. part.* 3. *puncto* 4. *fol.* 515.

7. Exponuntur varia iura.

Nec ſententiam hanc evertunt primò textus *in cap. quoniam, hoc tit.* ubi PP. Concilii Lateran. ſub graviſſimis pœnis prohibent, ne paupertatis prætextu moniales aliquid exigant ab iis, quas in ſorores admittunt. Igitur nec pro ſuſtentatione monialis, etſi monaſterium tenue ſit in redditibus, licet dotem recipere. Pro cujus interpretatione varia adduxerunt DD. Reginaldus, & alii apud Barboſam *in collect. ad illum textum*, aſſerunt ibi agi de paupertate ſimulata, ut ita ſimonia palliaretur, non quia verè monaſterium tenue eſſet in redditibus. Navarrus laudatus à Suarez *lib.* 4. *de ſimon. cap.* 17. accepit textum illum, quando moniales accipiunt plus quàm neceſſarium erat ad monialis ſuſtentationem. Sed veriùs Azor 3. *part. inſtit. lib.* 12. *cap.* 16. *quæſt.* 1. Gibalinus *d. conſect.* 9. textum illum accipiunt quando non pro ſuſtentatione, ſed verè pro ipſo ingreſſu pretium exigitur; tunc enim nullo prætextu, etiam paupertatis, pretium recipi valet. Nec etiam obſtat textus *in cap. tua nos, hoc tit.* ubi clericus, qui ſua bona Eccleſiæ tradidit cum pacto ut reciperetur in canonicum, ſimoniacus judicatur: igitur ſimiliter qui bona ſua tradit monaſterio, ut in eo recipiatur, ſimoniam committit; nam reſpondetur, in eo textu propter pactionem de temporalibus ad ſpiritualia ſimoniam committi, juxta tradita *in cap.* 4. *de pact.* Nec obſtat extravagans 1. *de ſimon.* ubi Urbanus V. prohibet ſub excommunicatione Apoſtolicæ Sedi reſervata, ne quid directè, vel indirectè petere, vel exigere pro ingreſſu religionis præſumatur. Igitur nec ſub paupertatis prætextu licet dotem à moniali exigere. Nam reſpondetur, Pontificem in eo textu novum jus non ſtatuere, ſed tantùm veteres Eccleſiæ ſanctiones innovare. Unde cùm in eis nunquam prohibeatur aliquid recipi pro ſuſtentatione monialis, nec Urbanus talem dotis conſtitutionem prohibet, ſed corruptelam contra antiquas Eccleſiæ leges introductam condemnat. Nec tandem obſtant varii canones congeſti *in cap.* 1. *de ſtatu monachorum*, ubi cavetur, ne plures perſonæ admittantur, quàm ex redditibus monaſterii ali poſſunt. Nam reſpondetur, in eis tantùm prohiberi, ne quando monaſterium plures perſonas alere nequit quàm intus habet, aliæ recipiantur alendæ expenſis ipſius monaſterii; non tamen in eis prohiberi, tunc congruam dotem recipere ab eis, qui petunt habitum in ipſo monaſterio, ut docuerunt Gutierrez *lib.* 1. *canonic. quæſt* 32. *num.* 83. Suarez *d. lib.* 4. *de ſimon. cap.* 17. Sanchez *lib.* 7. *ſumma, cap.* 23. Binsfeldius *in cap.* 9. *hoc tit.* Gibalin. *d. conſect.* 9. *num.* 3.

8. De ordinibus militaribus.

Nec obſtat ultimum augmentum ipſius dubitandi rationis, cujus ſolutio pendet ex alia ſatis vexata quæſtione, an videlicet Equites Ordinum militarium ſint verè religioſi? Quam latè, & doctè noviſſimè examinat P. Magiſter F. Joannes Martinez *diſcurſ.* 9. *politic. moral. per totum*: qui diſcurſu ſequenti amplectens ſententiam Theologorum, qui eos religioſos eſſe negarunt, reſolvit quæſtionem illam noſtris temporibus à magnis Theologis, & Juriſperitis diſceptatam, præcipuè Araujo *in qq. moralibus, part.* 1. *diſp.* 6. *per totam*, P. Andrea Mendo *de Ordinib. Milit. diſput.* 1. *quæſt.* 14. Ferro Manrique 2. *part. qq. mor. quæſt.* 108. Marin. *lib.* 1. *reſol. cap.* 318. an videlicet habitus Ordinum Militarium vendi poſſint? Et reſolvit, quod etſi in tali venditione ſimonia non committatur, peccatum tamen, tam contra juſtitiam diſtributivam, quàm commutativam ipſarum Religionum Militarium admitti. Sed cùm juxta ſententiam Juriſtarum, ſeu majoris partis eorum, Equites Ordinum Militarium religioſi credantur ſaltem quoad plures effectus, inde juxta eorum ſententiam credo in tali venditione ſimoniam committi. Pro qua ſententia facit textus *in extravag.* 1. *hoc tit.* ubi Urbanus V. expreſsè ſtatuens nihil eſſe recipiendum pro ingreſſu Religionis, addidit ea verba: *Quovis nomine nuncupatis, etiam ordinum militarium.* Et in conſtitutionibus ipſius Ordinis D. Jacobi, *tit.* 15. *cap.* 1. ita cavetur: *Eſtablecemos, que el maeſtro no reciba dineros, ni precio por la encomienda: y ſi alguno acometiere a dar, ò le diere, pierda lo que le diere, y la encomienda, y el cavallo, y hagaa penitencia por un año.* Poſſe tamen hujuſmodi habitus militares beneficiari, ut vulgò dicitur, rectè probat Martinez de Prado ſuprà.

9. Exponitur cap. 2. de condit. apposit.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap.* 2. *de cond. appoſit.* ubi refertur, quemdam Diaconum duobus ſervis ſuis libertatem dediſſe eâ conditione, ut monachi fierent in ipſo monaſterio, in quo ipſe degebat: quod factum adeo probavit Gregor. Magn. ut juſſerit uni ex ſervis illis, qui volebat tantùm in clericatu manere, ut detruderetur in monaſterium, aut iterum ſervituti ſubjiceretur. Ex quo textu apertè conſtat, pro ingreſſu monaſterii aliquid temporale dari poſſe. Cui difficultati variis modis ſatisfacere intendunt Gloſſa, & repetentes *ibi*, quos referunt Barboſa *in collect. ad illum textum*, Gibalinus *de ſimonia, quæſt.* 6. *conſect.* 11. Quibus omiſſis dicendum eſt, in eo textu nihil temporale datum fuiſſe monaſterio pro ingreſſu, ſed tantùm dominum ſervorum, ut eos invitaret, alliceretque ad vitam religioſam, illis libertatem promiſiſſe, ſi in ipſo monaſterio habitum ſuſcepiſſent, remanerentque, nullâ neceſſitate illis impoſitâ profitendi vitam monaſticam, ſed tantùm optione illis datâ libertatis in præmium profeſſionis religioſæ, aut permanendi in ſervitute. Unde ſicut licet infideli dare pecuniam, ut baptiſmum ſuſcipiat, & reo capitalis criminis impunitatem concedere, ut religioſus fiat, ut probat Gibalinus *d. q.* 6. *conſect.* 10. multò magis licebit ſervo libertatem dare ſi monaſterium ingrediatur.

CAPUT

CAPUT XIX.

a Alexander III.

EX tuæ fraternitatis litteris, & *b* confessione sacerdotis præsentium latoris accepimus, quod cùm ad sacerdotis ordinem non aliter voluisset eum ejus Archidiaconus *c* præsentare, v i. *d* sol. eidem Archidiacono solvit, & sic postea ordinem ipsum per eum præsentatus accepit. Unde super eo, de quo nostrum consilium postulasti, tibi sic duximus respondendum, ut si hoc non est publicum, sed secretum, eundem sacerdotem secretò convenias, monens, sine ulla tamen coactione, eum propensiùs, & inducens, ut ordinem alicujus Religionis assumat, & perpetuò ab officio, quod illicitè adquisivit, abstineat. Si verò ad religionis ordinem observandum inducere eum fortè non poteris, studeas ei ad sustentationem suam aliquod *e* beneficium ecclesiasticum constituere, ad hoc ut à sacerdotio debeat in perpetuum abstinere. Alioquin non erit tutum, cùm sit secretus excessus, ipsum invitum ab eodem officio coërcere; sed tamen secretam pœnitentiam, secundùm quod tibi visum fuerit, injungere non postponas.

NOTÆ.

1. a [*Dem.*] Alex.III. videlicet, ut legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Confessione.*] Secretò facta, tam Episcopo, quàm Pontifici; non verò sacramentali, ut notavi *in cap.2. de offic. ordin.*

c *Archidiaconus præsentare.*] Juxta morem illustratum *in cap.unic. de scrutin. in ordin. faciend.*

2. d *Sex solidos.*] An gravis, parvâve esset hæc quantitas, petendum est ex valore solidorum; certum est enim, solidum monetam fuisse usu receptam sub Hadriano Imperatore; ejus enim mentio fit *in l. si verò Prætor, ff. de his qui effuderunt*: & sequentibus Imperii sæculis usitata fuit, ut constat *ex Novel.* 123. *Iustin. princip. Instit. de pœnâ temerè litig. l.13. C. Theodos. de suscept. & arcariis, l. uni. eod. C. de oblat. votor.* Solidorum valor non idem semper fuit; nam antiquissimis temporibus ex una auri uncia sex solidi fiebant, unde solidus sextula dictus est, ut ait D.Isidorus *in origin.* & liquet ex illo versu Fani:

Sextula, quæ fertur, nam sex bis uncia constat.

Temporibus Constantini ex una auri uncia cudebantur septem solidi; unde libra auri continebat solidos octoginta, ut patet *ex l.1. C.Theodos.de ponderat.* Verùm Valentiniani tempore cautum fuit, ut ex auri libra 72. solidi fierent. Sequentibus sæculis, tam in Hispania, quàm Gallia, varius fuit solidorum valor; modò valebant quatuor denarios, modò quadraginta denarios argenteos, ut constat *ex lib.3. Capitul. cap.7.* & *lib.4. tit.25.* & in Concil. Brachar. 2. *can.2.* statuitur, ut Episcopus diœcesim suam visitans, nihil ultra duos solidos à qualibet Ecclesia accipiat. Prosequuntur alia de solidorum valore Jacob. Gothofredus *in opuscul.de mutat. monetæ*, Lemaistre *lib.2.de juribus Episcop.cap.2.* Hallier. *de sacris elect. cap.7. art.6.* §.1. Unde cognoscitur, non levem summam fuisse ab Archidiacono in præsenti casu exactam.

e *Beneficium.*] Simplex videlicet, quod non peteret administrationem sacramentorum, aliàs frustra daretur illi, cui officium denegabatur, *cap. ex litteris, de excess. Prælat.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.1.* 3.

CAPVT XX.

Alex. III. a *Herefordien. Archidiacono.*

AD nostram noveris audientiam pervenisse unde, si verum est, plurimùm admiramur, & adversus vos jure movemur, quòd in Ecclesiis in vestra jurisdictione constitutis *b* vicarios, nisi ab eis extortâ pecuniâ, nullâ ratione ministrare permittitis, & *c* personas Ecclesiarum, quasi servos, & censuarios, singulis annis indebitis exactionibus gravare præsumitis, extorquendo ab eis pecuniam, & procurationes, *d* eas diversis nominibus, aliquando auxilium Episcopi, interdum ejusdem Episcopi, & vestras *e* consuetudines nuncupantes: quas si vobis fortè reddere contendunt, vos easdem personas, & Ecclesiarum vicarios ab officio suspenditis, & in eorum Ecclesiis divina prohibetis officia celebrari, & inter cætera denarium *f* chrismatis pro voluntate vestra ab eis in vestræ salutis periculum extorquere præsumitis, hujusmodi exactionem, ut eam liberiùs videamini exigere, quandoque consuetudinem Episcopalem, quandoque synodalia, quandoque paschales denarios appellantes. *Et infrà:* Quia verò *g* non decet vos clericos ita viliter, & inhonestè tractare, disc.v. per A. f. m. quat. ab eis pro ministerio ecclesiastico exercendo, sive pro vicariis assignandis, seu pro chrismate nullatenus exigatis pecuniam, & eos indebitis exactionibus, aut procurationibus de cætero gravare, vel personas eorum, aut Ecclesias sine manifesta ratione, & rationabili causa nullatenus interdicto supponere præsumatis, &c. Alioquin si ad nos exinde iterata querela pervenerit, &c.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a HEreford.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. ex qua transcribo textum hunc, etsi mutilum, & truncatum; nam tam ex prioribus, quàm mediis, & posterioribna verbis constat, in eo plures esse lacunas. De Herefordensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de tempor. ordin.*

b *Vicarios.*] Sive perpetuos, sive temporalea, de quibus egi *in cap.* 1. *cap. ad hac, de officio vicarii.*

c *Et personas.*] Parochos videlicet, & beneficiatioa, juxta tradita *in cap.* 8. & 12. *de rescript.*

d *Procurationes indebitas.*] Nam tempore visi- 2.
tationis, tam Episcopo, qoàm Archidiacono procurationea à jure præscriptæ sunt solvendæ, ut probavi *in cap. cùm Apostal. de censibus.*

e *Consuetudines.*] Facit textos *in c. licèt* 3. *de pœnis*, ubi etiam de diœcesi Conventrensi Angliæ agitur.

f *Denarios chrismatis.*] De quibua egi suprà *in* 3.
cap. ea 15. ubi hujus secundæ partia commentarium dedi: prioria autem partia commentarium invenies *in cap.* 1. *ne Prælati.*

CAPUT XXI.

Lucius III. a *Spalaton. Archiepiscopo.*

DE simoniacè verò ordinatis juxta postulationem tuam certum tibi non possumus dare responsum, nisi pleniùs nosceremus qualiter fuerint ordinati; cùm quidam, licèt secundùm quandam speciem, utpote ignorantibus ordinatis, simoniacè ordinentur: in suis tamen possunt ordinibus remanere, quia simoniaci non sunt.

NOTÆ.

1. a SPalaton.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. ubi additur *pars capitis Super eo quod:* unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de bigamis*, ubi notavi.

COMMENTARIUM.

2. VAriis modis potest quia simoniacè ad ordines ascendere. Primò cùm ipse scienter pretium dedit Episcopo, vel alii ministro pro ipso gradu sacri ordinis assequendo, ut probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* Secundò cùm per ignorantiam ordinatur simoniacè, quod duobus modis contingere potest: primò cùm ordinatur quis ignoranter ab Episcopo simoniaco, quia in alia Ordinum collatione peccavit, ideoque ut simoniacus suspensus erat ab Ordinum collatione, juxta tradita suprà *in cap.* 3. Secundò cùm ignorante ordinato, alius tertius ejus consanguineus, vel amicus Episcopo, examinatori, vel alii ministro pretium dedit pro ipsa ordinatione. Primo casu, qui ordines suscepit ignoranter ab Episcopo simoniaco, suspensionem incurrit, & tantùm pro temporis, aut Ecclesiæ necessitate in ipso gradu conservari jubetur *in cap. statuimas, cap. si quis simoniacis*, 1. *quæst.* 1. Gregor. VII. *lib.* 6. *regestr. epist.* 39. ibi: *Eos tantùm in Ecclesia ordine recipi permisit, si eorum vita irreprehensibilis probetur.* Alex. II. in Synodo Romana *can.* 3. apud Baronium *anno* 1063. Binium *tom.* 3. *Concil. part.* 2. ibi: *De his autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt a simoniacis ordinati, quia quæstia jam à longa tempore diutius ventilata est quæstio, omnem nodum dubietatis absolvimus, ita ut super hoc capitula neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur usque adeo hac venenata pernicies hactenus inolevit, ut vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, qua hoc mala non sit aliqua ex parte corrupta, eos qui usque modò gratis sunt à simoniacis ordinati, non tam obteata justitia, quàm intuitu misericordia in acceptis ordinibus manere permittimas, nisi fortè alia culpa ex vita eorum secundùm canones eis obsistat. Tanta quippe talium multitudo est, ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare noa possumus, necesse sit in dispensatione ad pia condescensionis studiam nostros animos ad præsens inclinemas; ita tamen ut auctoritate Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli omnimodis interdicamas, ne aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi, vel alicui sumat, vel præfigat; quia non hanc aliqnis sanctarum Patrum jubendo, aut obediendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendo à nobis extorsit.* Quod rectâ ratione procedit, quia cùm regula juris utriusque sit, neminem posse dare quod non habet, *l. nemo, ff. de R. I. cap. nemo, cap. perfectionem*, 1. *quæst.* 5. *cap. Daibertum* 1. *quæst.* 7. *cap. solet, de consecr. dist.* 4. non immeritò ia, qui à simooiaco, etsi noo simoniacè, & absque sua ulla culpa ordinatur, ejusdem ordinia, tanquam ab illegitimo ministro, præter intentionem principalis agentis cooperante, accepti gradus executione privatur. Circa secundum casum non consentiunt DD. Et ignoranter ita per simooiam ordinatum, eandem suspensionem incurrere, docuerunt Anguianus *lib.* 4. *controv. cap.* 6. Hallieriua *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 3. §. 2. Binsfeldius *in præsenti, vers. Quarta conclusio.* Quorum sententia probari videtor *ex cap. præsentium* 1. *quæst.* 5. *cap. per tuas* 3. *hoc tit.* ex præsenti textu, in quo dispensationem Pontificiam contineri, docuit Hallieriua *ubi suprà.* Sed contrariam sententiam docuerunt meritò P. Suarez *de censur. dispat.* 31. *sect.* 4. *num.* 41. Navarr. *in Manuali, cap.* 25. *num.* 68. eo validissimo fundamento fulti, quod hæc suspensio in pœnam delicti imposita sit; & ideo cessante culpâ per ignorantiam, cessat pœna, *cap. Apostolica, de cleric. excomm.* ibi: *Vas reddit ignorantia probabilis excusatas: & cap. ne animaram* 2. *de const. lib.* 6. Pro qua sententia facit textus præsens disertè in illis verbia: *Quia simoniaci non sunt.* Nec ulla indulgentiæ, aut dispensationis mentio fit. Nec obstat, quod in primo casu proximè relato ordinatus per ignorantiam ab Episcopo simoniaco suspensionem incurrit: ergo & in præsenti casu suspensus manet. Nam respondetur negando coosequentiam, quia in hoc casu non ordinatur quis ab Episcopo jam suspenso, ut ob eam causam non recipiat ab illo ordinia exequutionem; sed per talem ordinationem efficitur ordinator suspensus, cùm antea non esset: ergo potuit dare exequutionem ordinia, quam habebat, quamvis simul ipse illam perdiderit sic ordinando. Unde cùm aliàs ordinatus non committat crimen, ob quod privetor tali exequutione, non est quare suspensionem incurrat: at verò in superiori casu suspensionem incurrit, quia minister suspensus erat, ut docet Suarez *d. disp.* 31. *sect.* 4. De illo qui ignoranter per simoniam beneficium adeptus fuit, agemus infrà *in cap. novit.*

CAPUT

CAPUT XXII.

a Lucius III.

MAtthæus Cardinalis secretâ nobis insinuatione monstravit, quod cùm fuisses ad Ecclesiæ tuæ regimen de voluntate majoris *b* partis fratrum electus, quia paucis contradicentibus non valebas debita pace gaudere, quidam amicus tuus de conscientia tua, & voluntate perturbata, ei qui magister discordiæ videbatur, certæ quantitatis munus exsolvit; & sic quam priùs sustinebas, contradictio conquievit. Nunc autem dubitas, quod non sis à labe simoniæ prorsus immunis, donec in administratione volueris remanere. Quia igitur per jamdictum Cardinalem Apostolicæ Sedis consilium quæsivisti, tibi significatione præsentium mandamus, quod multùm tibi consulis, si administrationem prædictam celeriter, ac sponte dimittis, illius verbi *c* Evangelici memor existens: Nihil prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.fin.* post Concil. autem Later. *part.40. cap.4.* additur, *Turonensi Archidiacono*; in editione verò Surii, *Archiepiscopo*: & rectè, si conferantur illa priora verba: *Quod cùm fuisses ad Ecclesiæ tuæ regimen de voluntate majoris partis fratrum.* Quæ evincunt alloqui Lucium III. in præsenti Prælatum ipsum à Canonicis electum.

b *Majoris.*] Unde electio valebat, nisi minor pars contempta fuisset, aut rationabile aliquid opponeret contra electum, *cap. Ecclesia, el 2. cap. quia propter, de elect.*

c *Evangelici.*] *Cap.16. Matthæi.*

COMMENTARIUM.

2. REpetentes in præsenti, necnon scribentes de simonia, latè disputant, an liceat pretio redimere vexationem mihi justè, vel injustè factam circa rem spiritualem, vel spiritualibus annexam. Quam variis conclusionibus decidunt Suarez *tom.1. de relig. lib.4. de simon. cap.50.* Theologi cum D. Thoma 2.2.q.100. *art.2.* Valentia *tom.1. controv.disp.6.q.16. puncto 3. §.2.* Vasquez *in opusculo de scandalo, q.43. art.8. dub.ult.* Redoanus *de simonia, 3.p. cap.21. n.6.* Gibalinus *eod. tract. q.18.* Barbosa *in collect. ad hunc textum*: quorum resolutiones transcribere, aut examinare longum foret. Pro præsentis autem textus expositione sciendum est, illi communiter opponi textum *in cap. dilectus 30. hoc tit.* ubi in eadem specie vexationis factæ ab Archiepiscopo Eboracensi docetur, quod si acceptâ pecuniâ, ut desistat à vexatione, ab ea non cessavit, competere repetitionem: unde Pontifex non improbavit hujusmodi pecuniæ præstationem pro redimenda vexatione; immò tacitè approbavit, contra ea, quæ in præsenti statuuntur. Pro cujus antinomiæ conciliatione dicendum est, discrimen constituendum esse inter eum, qui jus perfectum habet in beneficio, & pretium dat pro redimenda vexatione illi, à quo nullum jus spirituale ad ipsum beneficium assequitur; & inter eum, in quo pretium dedit illi, à quo jus spirituale, quod illi deerat, per talem redemptionem assequitur. Primo casu nulla committitur simonia, quia tantùm injusta vexatio redimitur, quod licitum est, *cap. de cætero 5. de transact. cap. cùm venissent 9. de restit. spol.* D.Thomas 2.2.q.100. *art.4. ad 3.* ubi ait: *Sanctus Iacobus autem non peccavit emendo, quia intelligitur suam vexationem redemisse.* Quo casu procedit textus *in d. cap. dilectus 30.* Secundo verò casu simonia committitur, quia pretio temporali res spiritualis, seu jus ad eam emitur, ut in præsenti casu; nam cùm minor pars Capituli suffragium haberet in electione Matthæi, possetque justè confirmationem impedire ipsius, qui perfectum jus adhuc non habebat, pecuniam dando Magistro, ut ipse cum suis fratribus cessarent à vexatione, & electioni consentirent, novum jus ad ipsam Ecclesiam ex hac pretii præstatione fuit assequutus; unde dando pecuniam ipsi Magistro authori discordiæ, simoniam commisit, ut docuerunt Luna & Arellano *lib.5. antinom. 2.* Gibalinus *de simonia, q.18. consect. 5.* Binsfeldius *in d. cap. dilectus*, qui exinde singulares casus resolvunt.

CAPUT XXIII.

a Lucius III.

AD aures nostras pervenisse agnoveris, quod cùm G. de Senevilla propter *b* pecuniam, quam debebat, vinculo fuisset excommunicationis astrictus, creditoribus *c* satisfecit, sed ab excommunicatoribus x. libras pro absolutione quærentibus, absolutionis gratiam non valuit obtinere. Quoniam igitur indignum est, & rationi ecclesiasticæ contrarium, ut absolutionis beneficium *d* redimatur, d.v. per A.s.m. quat. si præfatus G. debitum solvit, pro quo fuerat per sententiam excommunicatus, ipsum nullius ap. obst. gratis faciatis auct. Ap. absolvi, etsi excommunicatores requisiti id ei noluerint exhibere.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec ubi præsens casus contigerit.

b *Propter pecuniam.*] Quia ob debita solvenda, & causam civilem potest excommunicatio infligi, ut latè probat Gibalinus *de censur. disquisitione 2. q.3.* 2.

c *Satisfecit.*] Sed adhuc egebat absolutione, juxta tradita *in cap.1. de judiciis.* 3.

d *Redimatur.*] Nam talis absolutio est ministerium 4.

rium ecclesiasticum, & spiritoale, cùm non ex politico, sed ex spirituali jure proveniat, *cap. nullus* 1. *q.* 1. *cap. sacro, de sent. excom.* Unde cùm recipere temporale pro spirituali, regulariter sit simoniacum, ideo pro tali absolutionis beneficio pretium absque labe simoniæ recipi non potest, *cap. non solùm* 1. *q.* 3. docent cum D. Thoma 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. Binsfeldius *in præsenti*, Gibalio. *de simonia, q.* 8. *consect.* 12.

CAPUT XXIV.

a Clemens III.

De regularibus canonicis, seu monachis nos voluisti consulere, qui per simoniam ingressum, ipsis scientibus, & machinantibus habuerunt; unde cùm super hoc *b* auctoritates multæ inveniantur expressæ, non aliud quàm statutum est, respondemus, ut locum quem taliter adepti sunt, omninò dimittant, & solitudinem, seu alia monasteria *c* districtiora adeant, in quibus tam execrabilem excessum sine intermissione deplorent. Si autem *d* ignorantibus ipsis pecunia data fuerit, cogas ad renunciandum loco eidem, & postmodùm in ipsum reducere, si ibi absque scandalo remanere potuerint, aut eos in aliquo, quod sit de Ordine ipso, ad serviendum Deo poteris collocare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Auctoritates.*] Quas congessi suprà *in c. veniens* 19. *hoc tit.* ubi commentarium hujus textus dedi.

c *Districtiora.*] Ejusdem tamen Ordinis; nam professio emissa etiam cum simoniaca labe, valida fuit, ut probavi *in d. cap.* 19. 2.

d *Ignorantibus.*] Quomodo simonia dari possit cum ignorantia in promotis ad sacros Ordines, exposui *in cap. de simoniacè* 21. *suprà.* 3.

CAPUT XXV.

a Clemens III.

Ex insinuatione tua nobis innotuit, quod pater tuus interveniente pecuniâ olim tibi præbendæ beneficium *b* adquisivit: cùmque ad annos discretionis postmodùm pervenisti, Dominicæ crucis *c* signum accipiens, super excessu pœnitentiâ ductus, dictam præbendam in manu Præpositi, & fratrum liberè *d* resignasti. Sed idem Præpositus, & fratres tibi compatientes denuò te in suum Canonicum elegerunt, ita videlicet, quod secundùm electionem istam postremum locum *e* in choro, & in aliis locis obtineres. Cæterùm quia à nobis humiliter requisivisti, utrum juxta priorem tuam receptionem tuum locum recuperare valeas, tibi duximus respondendum, ut indulgentiæ, quam fratres tui misericorditer tibi fecisse noscuntur, contentus existens, ratione primæ receptionis nihil audeas in ipsa Ecclesia *f* vindicare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de renunc. cap.* 2 sed nullibi exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Acquisivit.*] Et ita per simoniam, juxta tradita *in cap. indicatum, hoc tit.*

c *Crucis signum.*] Ut militiæ nomen daret contra Sarracenos, juxta tradita *in cap. quod* 8. *de voto.*

d *Liberè resignasti.*] Aliàs si conditionaliter in favorem alterius, aut simili modo resignatio fieret, simoniaca esset, ut latè probat Gibalinus *de simonia, quest.* 16. *consect.* 9.

2. e *Locum in choro.*] Ut noviter electus, cassatâ priori electione; nam si principaliter propter simoniam fuisset privatus ipsâ præbendâ, sed posteà ad eam restitutus, recuperaret pristinum locum, ut in Decurionibus, & similibus privatis, & restitutis, probant Aviles *in capitulis Pretor. cap.* 44. *gloss.* 1. *num.* 3. Azevedo *in Curia Pisana, lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 18. & *in l.* 2. *tit.* 14. *lib.* 4. *recop. n.* 5. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 101. Salgado *de Regia protect. p.* 4. *cap.* 9. *num.* 178.

3. f *Vindicare.*] Ex indulgentia, & misericordia sustinetur hæc secunda collatio; nam cùm simonia commissa fuisset à patre in ipsa prima præbendæ acquisitione, filius etiam simoniæ non consciens tenebatur præbendam dimittere, *cap. sicut tuæ, hoc tit.* ex dicendis infrà *in cap. nobis, hoc tit.* & per consequens, quia circa eam præbendam simonia commissa fuit, non poterat secundò ad eam admitti, etiam virtute novæ electionis, *cap.* 5. *hoc tit. in* 2. *collect.* ubi idem Clemens ita scribit: *Super eo verò, quod quærere voluisti, si alicujus electio cassata fuerit, & idem ad regimen cujusdam Ecclesiæ iterum concorditer nominatus, an secunda electio debeat confirmari, hoc tuam tenere volumus discretionem, quod si prior electio non vitio personæ, sed modo electionis cassetur, nisi fortè simoniacæ pravitatis aliquid intercessisse constiterit, promotionem ejus in eadem Ecclesia non debens impedire.* Facit Concil. Claromontanum sub Urbano II. editum à Balluzio: *Quicumque sanè cupiditate parentum, cùm adhuc parvuli essent, Ecclesias, vel Ecclesiarum beneficia per pecuniam adepti sunt, & pòst eas omnino dimiserint, si canonicè in eis vivere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, nec pro hoc facto à sacris ordinibus removemus, si aliàs digni inveniuntur. Illi verò, qui per seipsos, cùm jam majoris essent ætatis, nefanda cupiditate ducti eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonicè vivere voluerint, servatis propriis ordinibus, pro magna misericordia inibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortasse transferri non potuerunt, & in eisdem canonicè vivere promiserint, minoribus ordinibus contenti ad sacros ordines non accedant; salvâ tamen in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate.*

tate. Si qui tamen ante emptionem catholicè ordinati sunt, cùm ea, quæ emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur, nisi fortè ejusmodi Ecclesia sit, ubi primum locum debeant obtinere: primum enim, vel singularem, vel Præpositura, vel officii locum in emptis Ecclesiis eos habere non patimur. Refert Ballucius *ad P. Marcham, lib. 6. concord. cap. 31. fol.* 194. per hæc verba.

CAPUT XXVI.

a Cœlestinus III.

NObis fuit ex parte tua cum magna diligentia propositum, quod cùm quatuor essent à Capitulo constituti, qui debebant quendam in *b* Plebanum eligere, amici ejus de electione, cujus spes habebatur, unì eligentium, vel omnibus *c* promiserunt se pecuniam soluturos, eo tamen ignorante, qui hujusmodi interveniente promissione postmodùm est electus. Quia igitur super hoc nos consulere voluisti, solicitudini tuæ breviter respondemus, quod nisi fortè constaret illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem in dispendium ipsius, qui eligendus erat, id maliciosè fecisse, quamvis ipse promissionis conscius non fuerit, tamen electio hujusmodi, tanquam simoniaca, per pravitatem hujusmodi adquisita, est penitus *d* reprobanda, &c. Ad ultimum super hoc, quod in fine tuæ consultationis invenimus, hoc duximus respondendum, quod aliquis in Plebanum, seu in quemlibet Ecclesiæ Prælatum electus, & ut dictum est, per pravitatem simoniacâ reprobatus, ab Episcopo suo dispensationem aliquam obtinere de jure non *e* potest.

NOTÆ.

a *COElestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex.

1. b *Plebanum.*] Idest Parochum, quem forsan illi Canonici ut patroni eligebant: & quia nomine collectivo illum præsentabant, ideo si respectu unius intercederet simonia, tota electio vitiatur; si autem illis ut singulis talis præsentatio competebat, propter simoniam unius non vitiatur præsentatio, ut probat Barbosa *in præsenti.*

c *Promiserunt.*] Et promissio in hoc simoniæ vitio habetur pro datione, *cap. 2. de confessis.*

2. d *Reprobanda.*] Ipseque ita electus debet dimittere Ecclesiam hoc modo acquisitam, *cap. ex insinuatione, cap. sicut tuis, hoc tit. cap. præsentium 1. q. 5. cap. penult. de elect.* docuit pluribus congestis Barbosa *in præsenti*, tam *in collect.* quàm *tom. 6. in select.* Anguianus *lib. 4. controv. 6.* Licèt enim propter ignorantiam, excommunicationem, & suspensionem, in quas alii simoniaci scientes incidunt, non incurrant; tamen ipsa electio simoniacè per ignorantiam facta est nulla, quia in ea deficit substantiale, videlicet ut gratis fiat: quare etsi extraneus dedit eum ignorantia electi, non potest supplere vitium hoc, ideo ea nulla est, nisi malitiosè, & per calumniam tertius ignorante electo pecuniam dederit; quia cùm malitiis hominum non sit indulgendum, *cap. Sedes, de rescriptis, l. in fundo, ff. de R. V.* nec debeat quis alterius odio prægravari, *l. si quis suo, C. de inofficios. testam.* hoc casu electio sustinetur, aliàs posset quilibet in præjudicium ejus, qui eligendus erat, malitiosè alicui eligentium pecuniam promittere, ut ita electio simoniaca denuntiaretur, ut docuit Anguianus *d. cap. 6.* à quo accepit Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum.*

e *Non potest.*] Cum eo enim, qui scienter be- 3.
neficium simoniacè accepit, tantùm Summus Pontifex dispensare valet. D. Thomas 2. 2. q. 100. *art. ult. & 7.* & si simonia commissa est ignorante electo, nec etiam eo ratum habente, etiam solus Summus Pontifex dispensat, ut docet in præsenti Innoc. Hostiens. & Panormit. Navarrus *ad hunc tit. lib. 5. consilior. consil. 35. n. 4.* sed si beneficium simplex sit, & qui illud simoniacè ignoranter acquisivit, post scientiam illud renunciet, potest illud licitè iterum recipere ex Episcopi dispensatione, *cap. penult. de elect.* docuerunt Binsfeldius *in cap. de simoniacis, hoc tit.* Felicianus Vega *in cap. 4. 5. de adulteriis, ex num. 159. de judiciis*, Joseph. Gibalinus *de simonia quæst. 31.*

CAPUT XXVII.

Cœlestinus III. a *Lincon. Episcopo, & Priori de Fractopónte, & Archidiacono de Marin.*

DIlectus filius noster R. Præpositus nobis patefecit, quod cùm ven. f. n. G. *b* Eboracen. Archiepiscopus, eum multis gravaminibus, & *c* variis injuriis afficere non cessaret, promisit ei certam quantitatem pecuniæ se daturum, ut ab ipsius desisteret læsione. Verùm Archiepiscopus post receptionem pecuniæ eum, sicut promisit, in pace non dimisit, nec super dignitatibus, & beneficiis suis ab ejus molestatione quievit. Ideoque disc. v. per A. s. m. quat. si res ita se habet, Archiepiscopum restituere quod accepit, si eum contra promissionem suam venisse constiterit, auctoritate nostrâ, ap. rem. compellatis, & prohibeatis etiam ipsi Archiepiscopo ex parte nostra districtiùs, ne pendente lite Præpositum ipsum, vel suos molestare præsumat: & si fortè fecerit, per vestram solicitudinem corrigatur.

NOTÆ.

1. a *Lineoniensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*10. de Lineoniensi Ecclesia egi *in cap.*8. *de rescriptis* : & de Pontefracto Angliæ oppido *in cap. cùm essent*, *hoc tit.*

2. b *G. Eboracensis Archiepiscopus.*] In hac sexta collectione legitur *Archidiaconus* ; sed credo retinendam esse præsentem litteram : tum quia Pontifex appellat illum fratrem, quod proprium Episcopi, vel Archiepiscopi est, *cap. quàm gravi, de crim. fals.* tum quia temporibus Cœlestini III. regebat Ecclesiam Eboracensem Gaufredus, ut refert Polyd. Vergil. *lib.*14.*histor. Angliæ*, qui continetur sub littera G.

c *Varus injuriis.*] In nulla ex collectionibus exprimitur, quænam illæ essent, licèt ex verbis 3.
sequentibus deduci videatur, super beneficiis ecclesiasticis Archiepiscopum eum molestasse : unde pro redimenda vexatione licitè pretium dari hinc deducunt repetentes, & probat Barbosa *in præsenti*, & *in cap. Matthæus*, ubi & nos hujus textus interpretationem adduximus.

CAPUT XXVIII.

Innocentius *N. Abbati* [a] *de Jugo-Dei*, & *N. Priori de Seillin.*

QUam nobis dilecti filii parochiani de [b] Villafranca querimoniam destinarunt, quòd Dalmasius capellanus eorum pro exequiis mortuorum, & [c] benedictione nubentium minùs licitè pecuniam ab eis exigit, & extorquet. Quod si fortè cupiditati ejus non fuerit satisfactum, ne possint mortuorum corpora sepeliri, vel nubentium benedictio celebrari, fictitia ejus impedimenta fraudulenter opponit. Quia igitur exactiones hujusmodi sacrorum canonum obviant institutis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus dictum Capellanum, ut à tanta præsumptione desistat, & etiam pro excessu satisfaciat competenter, moneatis attentiùs, & efficaciter inducatis. Quod si fortè vestris monitionibus noluerit obedire, ipsi appellatione remotâ pœnam canonicam infligatis. Datum, &c. ij. Kal. Junii.

NOTÆ.

1. a *JUgo-Dei.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & in epistolis Innoc. editis à Sirleto, *fol.* 100. Monasterium de Jugo-Dei est Ordinis Cisterciensis in Anglia, ad partes Hiberniæ, cujus fundationem refert Jacob. Vvareus *in chron. monast. Hiberniæ*, his verbis : *Leix, alias de Jugo Dei, vulgò Grey Abbey, hoc anno, scilicet* 1193. *vel secundùm annales monasterii B. Mariæ Dublinensis, anno* 1190. *usque Abbatiam de Iugo Dei in Comitatu Duacensi instituit Afrita uxor Ioannis de Caroy, Ultoniæ expugnatoris : & filia Godrèdi Regis Maniæ, in qua ipsa postea sepulta est.* Refert Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1193. *num.* 7. Monasterium de Seillin, sive de Sillo, est Ordinis D. Basilii, etiam in Anglia, ab oppido Silo ita dictum, de quo Polydor. Vergil. *lib.* 23. *histor. Angliæ*, *fol.* 476.

2. b *Villafranca.*] Licèt nonnullæ villæ sint in Hispania hujus nominis, tamen cùm præsentis causæ cognitio commissa sit Prælatis Angliæ, non potest Innocentius referri ad ullam ex eis, sed ad Villamfrancam, quæ extat in Anglia prope Engolismum, de qua Polyd. Vergil. *lib.*19. *hist. Angliæ*, ita ait : *Illisque passim profligatis Engolismenses Villamfrancam, item Roms, & Fani Basilii arces cum oppidis aliquot minùs amplis capit : secundùm hæc venit auxilio suis Ioannes Normanniæ Dux, qui nonnullis factis cum hoste prœliis, Engolismum tum Villafranca, sese oppidanis dedentibus recepit.*

c *Benedictionibus nubentium.*] De quibus egi *in cap.*1. *de secund. nupt.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio, *Pro benedictionibus nubentium, seu exequiis mortuorum, parochus aliquid exigere non debet.* Probant eam textus *in cap. non satis, cap. audivimus, cap. ad Apostolicam, de simon. cap. secundùm* 23. *q* 8. D. Gregor. *lib.* 7. *epist.* 55. *ad Ianuarium*, cujus verba cum aliis dedi *in cap. abolendæ*, *de sepult.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Julius Lavor. *var. lucubr. tit.* 2. *cap.* 10 Lælius Mancinus *sacri juris controv. dissert.* 3. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 24. Covarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 13. *de republic. cap.* 17. & *lib.* 3. *partit. tit.* 20. *cap.*5. Suarez *de relig. lib.*4. *de simon. cap.*10. Chopinus *lib.* 2. *de sacra Pol. tit.* 7. *n.*19. Balduinus *ad novel.*23. *Iustin.* Binsfeldius *in præsenti*, Gibalinus *de simon. quæst.*12. *consect.*6 Lemaistre *de juribus Episcop. lib.*2. *cap.*6. Altesserra *in præsenti.*

4. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo : Nemo debet propriis stipendiis militare, sed si altari servit, de altari vivere potest, juxta Apostolum relatum *in cap. cùm secundùm*, *de præb.* & 1. *ad Corinth. cap.* 3. ibi : *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.* Laborem enim sine mercede esse, nec jus, nec natura patitur. Et *cap. charitatem* 22. *q.* 2. *cap. visis*, §. *quippe*, *de renunc. authent. de judic.* §. *ne autem*, *collat.* 6. Faciunt textus *in l.* 2. *C. de offic. Præfect. Prat. l. Seio, in princip. ff. de annuis legat.* Cassiodor *lib.* 2. *var. epist.* 33. ibi : *Æquum est, ut unicuique proficiat labor suus ; & sicut laborando agnoscit incommoda, ita perfectis rebus consequatur augmenta.* Latè probatunt Velasco *de privil. paupér.* 1. *p. q.*6. *num.*45. & *quæst.*28. *num.*1. Silva *de salariis famil. quæst.* 1. *n.*2. Igitur Parochus non tenetur gratis funus ducere, exequias defunctorum celebrare, nuptias, seu sponsos benedicere. Et ut specialiùs ad exequias defunctorum accedamus, nubentiumque benedictiones, de quibus hîc specialiter agitur, constat Ecclesiam non solùm approbasse morem recipiendi aliquid à sacerdotibus funeris tempore, verùm & indixisse, exegisseque hujusmodi præstationes : unde tot canones Ecclesiæ de mortuorum oblationibus non retinendis. Concil. Carthag. 4. *can.* 95. ibi : *Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.* Concil. Agath. *can.*4. Vasense *can.*4. Arelat. 2. *can.*46.

Aurel.

Aurel. 3. can. 22. Matiſcon. 1. canon. 4. Et ſi defuncti corpus extra parochiam propriam tumuletur, quartam partem omnium, quæ occaſione funeris obveniunt, parocho deberi docetur in cap. 1. cap. in noſtra, cap. certificari, de ſepultur. cap. officii, de teſtam. ubi de hac portione funeris occaſione præſtanda Parocho, & Epiſcopo egi. Quoad benedictiones nuptiales licitè etiam pro eis à Preſbyteris pretium accipi, probatur ex eo, nam matrimonium eſt contractus humanus; & ita quatenus continet officium naturæ, licitè pecuniam in eo intercedere, docuit D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 2. ad 6. & in matrimonio non dari ſimoniam, tenuerunt Gloſſa in cap. cùm in Eccleſia, hoc tit. cap. quidquid 1. q. 1. Durandus in 4. diſt. 26. quæſt. 3. Alenſis 2. p. q. 169. art. 1. dub. 1. Ergo rectè, & licitè Capellanus de Villafranca exigebat pretium pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorum.

5. De exequiis defunctorum.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, pro ſepultura defunctorum pretium aliquod recipi non poſſe; ſepultura autem in hac parte accipitur vel pro loco ipſo, ubi corpus tumulatur, de qua egi in cap. abolenda, de ſepultur. vel pro exequiis ipſius defuncti, officiiſque ſepulturæ, cùm corpus in ea conditur, de qua agitur in præſenti textu, & aliis ſuprà citatis, in quibus exequiæ accipiuntur pro funeris pompa, ritibuſque, dum corpus defertur ad ſepulturam; cujus vocis etymon aſſignant Durantus in ration. lib. 7. cap. 35. Jul. Lavor. tit. 2. cap. 3. n. 200. quibus ſuppoſitis, ne actum in d. cap. abolenda, agamus, ac faſtidiosè repetamus, ſciendum eſt, fruſtrà hæreticos mortalitati ſolatia invidentes, eccleſiaſticam pompam, & ornatum funerum, quaſi nuperæ ſuperſtitionis commenta, ſugillare, cantum, cereos, ſuffragia, & oblationes, quæ mitigandis defunctorum pœnis Eccleſia adhibet, irridentes, cùm ſimiles ritus à primis Eccleſiæ ſæculis obſervatos legamus: & primò cum pſalmis, & hymnis clericos corpora ipſa canendo ad ſepulturam detuliſſe, conſtat ex cap. qui divina, cap. ubicumque, 13. q. 2. ex D. Auguſtino lib. 9. confeſſ. cap. 12. ubi de funere matris agens ait: *Evodium ſumpto pſalterio cantum inchoaſſe.* Et epiſt. 258. loquens de puero quodam notario ipſius Evodii mortuo, ait: *Solutus eſt, ergo exequias præbuimus ſatis honorabiles, & dignus tanta anima; nam per triduum hymnis Deum collaudavimus ſuper ſepulchrum ipſius, & redemptionis ſacramenta tertio die obtulimus.* Sanctus Ambroſius lib. de viduis, viduæ continentis argumenta iſta commemorat: *Ipſe lugubris habitus, pompa funebris, fletus aſſiduus, & mœſta frons, in arantibus rugis impreſſa triſtitia petulantiam premit, oculos reſtringit, libidines procaces avertit, & aſpectus.* Et Nyſſenus in exequiis Macrinæ, cantum lamentatione conditum refert: nec tantùm ſacerdotes pſallebant, verùm & aliis pſallentibus, ab eis cadavera exportabantur. Unde de funere ſancti Lupicini legitur in vitis SS. PP. *Diſpoſitis in itinere pſallentium turmis, cum crucibus, cereis, atque odoris fragrantis thymiamatis.* D. Hieronymus ad Euſtochium de epitaph. Paulæ, ibi: *Cùm alii Pontifices lampadas, cereoſque præferrent, alii choros pſallentium ducerent.* Corippus lib. 3.

Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum,
Vergentus tonat inde chorus, vox æthera pulſat.

Unde cùm Vandali hæretici hymnos in exequiis Catholicorum decantare prohiberent, ita conqueritur Victor Uticenſis lib. 1. *Quis ſuſtineat, atque poſſit ſine lacrymis recordari, dum præciperent noſtrorum corpora defunctorum ſine ſolemnitate hymnorum cum ſilentio ad ſepulturam perduci.* Et lib. 2. *Qui nos ſolemnibus orationibus ſepulturi ſunt morientes?* Græcæ, & Latinæ Eccleſiarum conſenſum in illo exequiarum ritu indicat Joan. Epiſcopus lib. 5. jur. Græco-Rom. ſeu lib. 1. reſponſ. Eſt autem interrogatio apud eum, an liceat Græcos Romæos in Latinorum Eccleſiis ſepelire; & viciſſim Latinos in Græcorum Eccleſiis, communi quodam pſallentium choro ex utriſque conflato. Reſpondet Epiſcopus, id fieri citra noxam poſſe. Illuſtrant Fileſac. lib. 1. ſelect. cap. 16. Ant. Bozius tom. 2. Rom. ſubterr. cap. 19. Savarus ad Sidon. lib. 2. epiſt. 8. Baronius anno 34. n. 313. cum ſequent. Cujac. lib. 2. qq. Papin. in l. ult. de his qui notant. Deinde cum cereis, & luminaribus defunctos efferri moris fuiſſe conſtat ex Gregorio Nyſſeno de obitu Macrinæ, ibi: *Ex utraque parte præcedebat non exiguus Diaconorum, miniſtrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accenſos cereos manibus geſtabant.* Nazianz. in funere Conſtantii Imperat. ibi: *Celebri pompa deducitur, religioſiſque his etiam noſtris officiis, hoc eſt nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Chriſtiani piam è vita diſceſſum ornandum exiſtimavimus.* Corippus d. lib. 3. ibi:

—— Totâ populus proceſſit ab aula,
Mœſtaque funereus accendunt agmina ceras.
Omnis in exequias ſexus convenit, & ætas.

Cujus ritus meminerunt Dionyſius de Eccleſ. hierarch. cap. 7. D. Clemens lib. 6. conſtit. Apoſt. cap. 10. & 29. & lib. 8. cap. 48. Gregorius Turon. lib. 4. Hiſt. Franc. cap. 1. & alii congeſti à Baronio tom. 2. anno 337. Jul. Lavorius d. tit. 2. cap. 3. n. 32. Rationem aſſignat D. Chryſoſtom. homil. 4. in epiſt. 2. ad Hebræos, ibi: *Dic mihi, quid ſibi volunt iſta fulgentes lampades? an non defunctos, tanquam athletas deducimus? Quid etiam hymni? an non Deum glorificamus, & gratias agimus, quòd eum, qui exceſſit, jam coronaverit.* Plura de cereis in funere adhibitis Antonius Bozius lib. 1. Roma ſubterranea, cap. 18. Spondanus de cœmeteriis, lib. 1. part. 3. cap. 7. Mendoza in can. 35. Concil. Illiber. Cum his pſalmis, & cereis accenſis deferebatur olim defunctus ad locum, in quo ſepeliendus erat, ubi plerumque Epiſcopus funus ſpectabat. Dionyſius de Eccleſ. Hierarch. cap. 7. qui moris fuiſſe refert, mortuos ad Epiſcopum deferre: *Sumentes*, inquit, *mortuum ad Pontificem ducunt, quaſi coronis donandum ſacris.* Et poſtquam alias annectit cæremonias, quibus ipſi Epiſcopi fungebantur inter juſta perſolvenda, ait: *Poſtea venerabilis Præſul precem ſuper eo ſacratiſſimam peragit: finita prece oſculatur Epiſcopus mortuum, & omnes poſt illum. Poſtquam omnes oſculati ſunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Quare forſan in Concilio Triburienſi can. 15. ita cautum fuit: *Ubicumque temporum, vel locorum facultas tulerit, apud majorem Eccleſiam, ubi Sedes eſt Epiſcopi, ſepultura celebrentur.* Tunc dicebatur officium defunctorum. Victor Uticenſis ubi proximè, ibi: *Qui nos ſolemnibus orationibus ſepulturi ſunt morientes, quibus divini ſacrificii ritus exhibendus eſt conſuetus.* Petrus Damianus epiſt. 1. cap. 6. Nazianz. invectiv. 2. in Jul. ubi de morte Conſtantiæ agit: de cujus officii origine plura adduxerunt Durantius in ration. lib. 1. cap. 33. Jul. Lavor. d. tit. 2. num. 42. Sequebatur Miſſæ ſacrificium, ſine quo olim vix ullus fidelis ſepulturæ tradebatur, ut probavi in cap. 2. de celebratione Miſſarum.

6. De Agapis.

Tandem ſciendum eſt, in more poſitum fuiſſe veteribus Chriſtianis, ut quo die funebria ſacra celebrabantur, ſolemne convivium Clero, pauperibuſque exhiberetur; quod quia charitatis erat argumentum, nonnulli agapen vocitarunt. Ejus conſuetudinis meminerunt Tertul. de anima, cap. 4. ibi: *Vocas porrò ſecuros, ſi quando extra portam cum xeniis,*

& mathesεnt tibi potiùs parentans ad busta recedis, aut à bustis dilutior redis. Mathesea enim, Atheoæn interprete, dicta sunt pretiosa edulia, ut ibi notarunt Zerda, & Pamelius. Idem *in apolog. cap.* 39. ibi: *Cœna nostra de nomine rationem suam ostendit: vocatur agape id, quod dilectio penes Græcos est. Quantiscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum; siquidem quosque refrigerio isto juvamus: si honesta causa est convivii, reliquum ordinem disciplinæ de causa æstimate quis sit, de religionis officio; nihil scurrilitatis, nihil immodestiæ admittitur: non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur quantùm esurientes cupiunt; bibitur quantùm pudicis utile.* D. Cyprianus *lib.* 3. *contra Quirinum*, *cap.* 3. agapen dilectionem fratrum dixit. Minutius in Octavio: *Convivia non tantùm pudica colimus, sed sobria. Nec enim indulgemus epulis, aut convivia mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus.* Origenes *lib.* 3. *in Job*: *Memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium devotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes: celebramus nimirum religiosos cum sacerdotibus convocantes, fideles unà cum Clero invitantes, adhuc egenos, & pauperes, pupillos, & viduas saturantes, ut fiat festivitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus.* Meminerunt etiam sanctus Joannes Chrysost. *homil.* 32. *in Matthæum*, ibi: *Cur post mortem tuorum pauperes vocas.* D. August. *epist.* 64. D. Hieronymus *epist.* 22. quam consuetudinem prohibuit Ecclesia variis canonibus relatis *in cap. per simoniam*, *cap. nonnulli*, 41. *dist. cap.* 1. *cap. non oportet* 3. 41. *dist.* Synod. Tullens. *p.* 2. *cap.* 4. ibi: *Qui agapen pauperum defraudant, apud sanctos PP. eorum necatores vocantur.* Concil. Nannetense *can.* 15. refert Ant. August. *in epitom. lib.* 21. *tit.* 26. Hæc verò antiquissima in Ecclesia convivandi consuetudo, cùm paulatim ambitione divitum, partim etiam multitudinis insolentiâ, in abusum veniret, & in luxum, has inhonestas epulas Ecclesia, & similia convivia damnavit, cùm sub nomine religionis corruptelæ invaluissent. Synod. Laodic. *can.* 28. ibi: *Quod non oportet in locis Dominicis, vel in Ecclesiis eas, quæ dicuntur agapas, facere, & in domo comedere, & in accubitus sternere.* In collectione Martini Brachar. *can.* 69. ita legitur: *Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre.* Aliter etiam habetur apud Gratianum *in cap. non oportet*, 41. *distinctione*, quibus similia extant in Synodo CP. 6. *can.* 74. Altissiod. *can.* 9. De his conviviis agens D. Augustin. *lib. de mor. Eccles. Cathol.* ait: *Novi multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant.* Et in sermone *de virginit. & sobriet.* ibi: *Fugite crapulam, quæ solis lugentibus à consolantibus amicis, vel proximis in Ecclesia ingeritur.* Plura de his agapis congesserunt Antonius Buzius *lib.* 6. *Roma subter. cap.* 27. Spondanus *de cœmeteriis lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 17. Zerda *ad Tertul. in Apolog. cap.* 39. *not.* 951. Petrus Gregorius *lib.* 3. *de republic. cap.* 3. Cæsar Costa *lib.* 1. *variar. ambiguit. cap.* 17. Crespetius *in summa*, *verbo agape*, Rosvveidus *in onomast. eod. verbo*, Meursius *in Glossario*, *eod. verbo*, Kochier *in face histor. cent.* 2. *cap.* 3. & 84. Baronius *anno* 57. & 397. Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 86. *ad finem*, Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 6. Lantdmeter. *de veteri clerico lib.* 1. *cap.* 46. Albaspinens *lib.* 1. *observat. cap.* 18. Zerda *in adversariis*, *cap.* 146. Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.* 11. *observ.* 2. & de jejuniis *cap.* 27. *obs.* 1. & *in apolog. cap.* 8. *observ.* 2. Gaxeus *ad Cassianum collat.* 24. *cap.* 12. Exca *in l. unic. Cod. de palatiis*, *fol.* 59. Justel. *in not. ad can. Eccles. univers. fol.* 179. Vicecomes *lib.* 4. *de ritibus Missæ*, *cap.* 21.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo 7. Traditur decidendi ratio.
provenit, nam cùm exequiæ defunctorum, & benedictiones nubentium sint ministeria ecclesiastica, & spiritualia, *cap. cùm Ecclesia*, *hoc est*, quia in his omnibus reperitur exercitium ordinis, ideo pro eis exigere pretium simonia est, ut etiam idem crimen committitur in benedictionibus Chrismatis, Ecclesiarum, & similibus sacramentalibus, si pretium pro eis detur, ut probat Gibalinus *de simon. quæst.* 7. *confect.* 6. faciunt omnia quæ adduximus *in cap. abolenda*, *de sepult.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui 8. Dissolvitur dubitandi ratio.
facilè respondetur, si animadvertamus, in præsenti textu agi de parocho, qui beneficium ecclesiasticum obtinebat in Ecclesia defuncti; unde ratione proprii officii tenebatur exequiis defunctorum propriæ parochiæ interesse. Alii verò clerici, qui ad hujusmodi officia celebranda ratione proprii officii non tenentur, pro sua sustentatione aliquid, non ut pretium ipsius officii recipere possunt, ex proximè traditis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; procedit enim quod in ea expendebamus, in oblationibus à fidelibus pro defunctis factis, quæ semper in Ecclesia receptæ, & approbatæ fuerunt, dum pro fidelibus catholicis, & in pace Ecclesiæ, & communione defunctis offerebantur, ut probavi *in can.* 28. *Concil. Illiber.* Immò & sublatis illis conviviis funeralibus, de quibus proximè egimus, in eorum locum suffecta fuit pecunia, quæ Presbyteris & clericis dari solebat ob funeris celebrationem. D. Augustinus *epist.* 64. ibi: *Oblationes, quæ pro spiritibus dormientium, quos verè aliquid adjuvare credendum est, super ipsas memorias non sint sumptuosa, sed si quis aliquid pecuniæ offerre voluerit*, &c. Notavit Vicecomes *d. lib.* 4. *de ritibus Missæ*, *cap. fin.* & ex ipsis oblationibus certa portio Episcopo, & Parocho præstabatur, juxta tradita *in cap. de quarta*, *de præscript. cap.* 1. *de sepult.* Nec obstat quod expendebamus de contractu matrimonii; nam in matrimonio distinguenda est ratio sacramenti à ratione contractus; ut contractus enim politicus admittit pacta, & conventiones super dote, & donationibus propter nuptias, ut probavimus *in cap.* 4. *de condit. apposit.* at verò ut sacramentum est, nullam pretii pactionem accipit; ideo verò Glossa & alii suprà citati id negarunt, quia existimarunt, per illud non conferri gratiam, quod falsissimum, & erroneum est, cùm contrarium in Conciliis Florent. & Trident. declaratum sit: immò etsi sacramentum hoc non conferret gratiam, ut falsò supponit Glossa *in d. cap. cùm in Ecclesia*, non bene inde inferret, licitam esse ejus venditionem, cùm aliæ benedictiones ab Ecclesia institutæ sint, quæ gratiam non conferunt ex opere operato; & tamen si pretium pro eis detur, committitur simonia. Quare etiamsi matrimonium non conferret gratiam ex opere operato; tamen si esset sacramentum, ut fatetur Glossa, in eo simonia committeretur.

Sed supra traditæ assertioni obstat D. Gregorius 9. Exponitur D. Gregorius lib. 1. epist. 42.
lib. 1. *indict.* 9. *epist.* 42. in illis verbis: *Pervenit etiam ad nos, quod de nuptiis rusticorum immoderata commoda percipiantur, quibus præcipimus, ut omne commodum nuptiarum unius solidi summam nullatenus excedat: si qui sunt pauperes, etiam minùs dare debeant: si qui autem divites, præfati solidi summam nullatenus transgrediantur.* Ex quibus verbis apertè deducitur, pro nuptiis rusticorum, seu eorum benedictione pretium recipi posse. Ergo absque ulla

simoniæ

simoniæ labe Parochus in præsenti pecuniam pro benedictionibus nuptialibus extorquebat. Pro cujus textus expositione sciendum est, olim à rusticis, & colonis prædiorum vectigal nuptiarum dominis pendi, quod Galli suo idiotismo appellabant, *foris maritagium*, ut refert Pithœus *ad consuet. Trecenses, actione* 3. quod genus indicti à Caligula inventum refert Suetonius *in eo, cap.* 40. & illud acerbissimè exactum etiam à colonis prædiorum Ecclesiæ Romanæ, constat ex præsenti epistola, & refert Altesserra *lib.* 3. *de Ducibus, cap.* 1. donec modus impositus fuit à Gregorio, videlicet ut unum tantùm solidum à quolibet rustico penderetur: non tamen in præsenti casu pecunia illa præstabatur Parocho matrimonio assistenti, seu nuptias celebranti; sed à rusticis pendebatur, quatenus erant coloni Ecclesiæ, ut alii coloni pendebant Dominis sæcularibus apud varias gentes. Apud Scotos deterior longè, ac fœdior viguit consuetudo, videlicet ut Dominis, & Præfectis sponsarum integritatem uno coïtu experiri liceret: sed ea tandem à Malcomio III. Rege sublata, suadente sanctissima uxore Margareta, & pudicitia nummo redempta fuit, ut referunt Vergil. *lib.* 10. *hist. Angliæ*, Hector Boëtius *lib.* 12. *histor. Scot.* ibi: *Illud verò inter cætera haud indignum memoria existimem, abrogatam pessimam eam, ac pestilentem consuetudinem, olim ab Eveno tyranno ethnico inductam, ut Domini, Præfective in suo territorio sponsarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiatâ argenti marcâ unam noctem à Præfectorum uxoribus redimente sponsâ, quam etiamnum pendere coguntur. Vocantque vulgò mulierum Marketam. Nec dissimile est, quod haud longè à Lovanio in pago fit quodam, ubi sua sponsa stuprum à loci Præfecto sponsus redimit: quâ servitute nulla unquam fando est audita.* Cùm ergo Gregorius agat de pensitatione rusticorum Ecclesiæ ratione ministerii, non verò quia pecunia illa daretur ut pretium benedictionum nuptialium, aut rei spiritualis; ideo impunè exigi supponit Gregorius, & conductoribus massarum adjudicavit. Eadem etiam ratione Zacharias Pontifex *in epist.* 2. permittit Bonifacio Moguntino Episcopo, ut duodecim denarios annui census exigas pro unoquoque conjugio, his verbis: *De censu verò expetendo, eo quòd impetrare à Francis ad reddendum Ecclesiis, & monasteriis non potuisti aliud, quàm ut vertente anno ab unoquoque conjugio servorum duodecim denarii reddantur: & hoc gratias Deo, quia potuisti impetrare; & cùm Dominus donaverit quietem, augebuntur & luminaria Sanctorum.* Similiter & apud Græcos certum constitutum fuit stipendium Episcopo pro nuptiis eorum, qui intra fines diœceseos nuberent; de quo ita Alexius Comnenus apud Leonclavium *lib.* 2. *juris Orient. Præterea secundum sanctionem Imperatoris Monomachi felicis recordationis, majestas mea statuit, ut cùm aliqui subjecti territorio cujuscumque regionis Episcoporum conjugii ritu legitimis uxoribus junguntur, accipiat Episcopus à sponso quidem genero nummum aureum unum, à sponsa verò linteum ulnarum* 12. *quemadmodum & ab antiquo sancitum est.*

10. Exponitur novel. 59. Justin. Deinde obstat textus *in novel.* 59. *Justin. cap.* 6. in illis verbis: *Hæc itaque omnia definivimus super his, qui non per munificentiam quærunt duos majores lectos in venerabili vasorum custodiario positos. Dicimus autem Studii gloriosæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, utpote & pluribus hominibus egentes, & custodiâ potiori, & omnimoda curiositate egentes, hoc non conjungimus his, quæ priùs diximus; sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcunque pro labore Decanis, aut Reverendissimis Assisteriis, vel Canonicis dare placuerit, tantum & præbeat: non tamen valentibus transcendere decem solidorum quantitatem in duobus lectis, Studii, & Stephani. In deaurato autem posito in sanctissima majore Ecclesia, vel uno solido pro eo forsan faciendo, quatuor solidorum. Assisteriis autem, & Canonicis, & acolythis duplicia accipientibus, quam priùs de his definivimus.* Ex quibus constat, pretium pro exequiis defunctorum recipi posse à Canonicis, & aliis ministris. Pro cujus textus expositione sciendum est, inter alia de exequiis, & defunctorum funeribus legibus Romanis prudenter cautum, præcipuum fuisse, ut gratuitæ essent sepulturæ, ut exequiarum tota ratio sine cujusquam privati hominis sumptu certâ aliquâ lege constitueretur: quare Constantinus nongentas, & quinquaginta officinas instituit, quæ ab omnibus essent vectigalibus immunes, ut ad rem funebrem suppeditarent lecticarios, sive, ut tunc vocabantur, Decanos. Hi in collegia, seu decurias distincti erant, ad eosque tota cura libitinæ, & exequiarum procuratio pertinebat. Justinian. *in d. novel.* 59. ait vocatos esse Copiatas, de quibus *in l.* 1. *C. Theodos. de lustrali collat. l. in Ariminensi* 15. *eod. Codice de Episcop. novella Justin.* 3. ubi Cujac. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 163. Quintanadueñas *lib.* 1. *eccles. cap.* 3. *n.* 9. Deinde Honorius, & Theodosius eandem Constantini legem probarunt *in l. non plures, Cod. de sacros. Eccles.* sed Imperator Anastasius huic lecticariorum collegio addidit centum, & quinquaginta officinas, ut efficerentur centum & mille. Sed quia hoc prætextu multi sese subducebant à vectigalibus solvendis, Justin. *in novell.* 43. numerum contraxit: quæ constitutio conferenda est cum dicta novella 59. ubi agit de copiatis, canonicis, asceteriis, & acolythis, qui deducendis cadaveribus operam dabant; nam asceterii, & canonici præcinebant; acolythi verò prælucebant, ut referunt Cujac. & Balduinus *in d. novel.* 43. Spondanus *de cæmeteriis lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 9. Gemmonius *lib.* 2. *de sacr. immun. cap.* 2. Antonius Bozius *tom.* 1. *Roma subterranea, lib.* 1. *cap.* 13. Deinde sciendum est, feretrum ad deferenda corpora defunctorum triplex in urbe Constantinop. fuisse. Primum, quod Studii dicebatur; secundum paulò illustrius, Stephani appellatum: tertium auro intertextum majoris Ecclesiæ, quo opulentiores deferebantur. Erant etiam lecticæ communes ad funus plebeiorum. Illudque discrimen inter ea lecticarum, & feretrorum genera dabatur; nam commune feretrum, gratis, & sine pretio concedebatur; at Studii, Stephani, & majoris Ecclesiæ pecuniâ conducebantur; Studii quidem, & Stephani summâ solidorum duodecim; majoris Ecclesiæ solidorum quatuor. Quibus suppositis apparet de hac pretii præstatione pro feretro agi in dicta novella 59. non verò de ulla pecuniæ exactione pro exequiis defunctorum. in ea novella 59. apud Julianum Antecessorem 53. hæc constitutio loquitur de impensis, quæ in funeribus mortuorum fiunt, & ante omnia mille centum ergasteria in Constantinop. civitate immunitatem habere jussit, ut funera ducant. Sed & redditum funeribus destinatum ab Anastasio Imperatore confirmavit, & funeribus deputavit, & dedit singulis cadaveribus, sive singulis lecticis mortuorum, unum asceterium, idest octo sanctimoniales psallentes, & tres acolythos, ita ut nihil acciperent, sed gratis funus deducerent. Explicat Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 16.

CAPUT XXIX.

Idem a *Cantuariensi Archiepiscopo.*

DIlectus filius Magister A. nuncius tuus pro parte tua fecit in audientia nostra proponi; quod cùm Cant. diœcesim secundùm prædecessorum tuorum consuetudinem visitas, ut quæ corrigenda sunt, corrigas, & statuas secundùm Deum, quæ videris statuenda, in *b* monasteriis, & canonicis regularibus, & religiosis locis pullulasse reperis simoniacam pravitatem, ita ut in eis multi pretio sint *c* recepti, qui potiùs gratis recipi debuissent, immò etiam ad religionis observantiam invitari. Dubitas igitur, utrum quia *d* multitudo reperitur in causa, severitati sit aliquid detrahendum, an in tales debeas exigere rigorem canonicæ disciplinæ. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si adversus eos qui labe fuerint hujusmodi maculati, accusatio coram te fuerit canonicè instituta, postquam crimen ordine fuerit judiciario comprobatum, tam in dantes, quàm recipientes canonicæ severitatis exerceas ultionem. Quod si de hoc tibi per solam inquisitionem constiterit, eos qui per simoniacam pravitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos ad agendam pœnitentiam ad monasteria dirigas *e* arctiora. Abbatibus autem, Abbatissis, Prioribus, Prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem injungas pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos à sacrorum ordinum executione suspendas. Studeas autem omnibus per Cant. diœces. sub interminatione anathematis, auctoritate etiam tam nostrâ, quàm tuâ districtiùs inhibere, ne talia præsumant ulteriùs attentare; sed illud dumtaxat gratanter accipiant, quod sine taxatione fuerit gratis oblatum, injungens Episcopis tuis, ut hanc ipsam formam per suas diœceses studeant observare.

NOTÆ.

1. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. de qua Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de rescriptis.*

2. b *Monasteriis.*] Non exemptis videlicet, aliàs nec visitare, nec delicta inquirere posset, juxta tradita *in cap. licet, cap. grave, de offic. Ordin.*

c *Sunt recepti.*] Et ita cum vitio simoniæ, juxta tradita suprà *in cap. veniens.*

d *Multitudo.*] Ob multitudinem peccantium aliquid detrahendum esse pœnarum severitati, probavi *in cap..*

e *Arctiora.*] De hac pœna detrudendi in arctiora monasteria, pœnitentiæ peragendæ causâ, egimus *in cap.* 1. *de regul.*

COMMENTARIUM.

3. IN hoc delicto simoniæ ob ejus gravitatem, & atrocitatem æqualem pœnam imponi, sive delictum claruerit per accusationis modum, sive per inquisitionem, probavi *in c. inquisitionis, de accusat.* Unde difficilis est præsens textus, quatenus in eo Innocentius docet, quod si per accusationem canonicè apparuerit, & constiterit in judicio de simonia à regularibus commissa, juxta severitatem canonicam, de qua *in cap. veniens, cap. de regularibus, hoc tit.* compescantur; si verò tantùm per inquisitionem constiterit eos simoniam commisisse, non depositionis pœnâ, sed potiùs suspensionis, donec pœnitentiam peregerint, in arctiora monasteria esse detrudendos: unde cognoscitur diversam pœnam, mitioremque imponi, cùm delictum per inquisitionem claruit, ac quando per accusationem probatum fuit. Quare pro hujus textus expositione varia adduxerunt Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 6. Luna, & Arellanus *lib.* 5. *antinom.* 1. quibus omissis dicendum est, inquisitionem duplicem esse, aliam generalem, specialem aliam, ut probavi *in d. cap. inquisitionis.* Generalis appellatur quando Prælatus visitans suam diœcesim inquirit de vita, & moribus subditorum generaliter, ut *in cap. irrefragabili, de offic. ordin.* Specialis quando infamiâ præcedente contra aliquem, ad inquisitionem certi delicti specialiter proceditur, de quo inquisitionis judicio agitur *in d. c. inquisitionis.* Unde si simoniæ vitium appareat, & probetur per judicium inquisitionis speciale, eadem pœnâ est afficiendus reus simoniæ, ac si in judicio accusatus esset, & probaretur crimen; si verò tantùm per inquisitionem generalem, de qua in præsenti agitur, crimen simoniæ apparuerit, non est irroganda pœna ordinaria. Differentiæ ratio ex eo provenit, quia in inquisitione speciali præcedit infamia, quæ vicem accusatoris gerit; unde reus potest puniri pœnâ ordinariâ; in inquisitione verò generali, cùm tantùm secretò, nullâ infamiâ præcedente constet, reum simoniam commisisse, ne publicâ infamiâ notetur imposità pœna ordinariâ, qui nec accusatus, nec judicatus est, mitiori pœnâ & extraordinariâ affici debet ex Innocentii sententia in præsenti.

CAPUT XXX.

Idem *Priori Sancti* a *Victoris, & Magistris I. Bonon. & L. Modocen. Canonicis.*

LIcèt Heli summus Sacerdos in seipso bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter, & in ipsis animadversionis divinæ vindi

vindictam accepit, dum filiis ejus in bello peremptis, ipse de sella corruens, fractis cervicibus *b* exspiravit. Ad corrigendos igitur subditorum excessus tantò diligentiùs debet Prælatus assurgere, quantò damnabiliùs eorum offensas desereret incorrectas, contra quos, ut de notoriis excessibus taceatur, etsi tribus modis procedi possit, per accusationem videlicet, *c* denunciationem, & inquisitionem ipsorum; ut tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, sicut accusationem legitimam debet præcedere *d* inscriptio, sic & *e* denunciationem charitativa correctio, & *f* inquisitionem clamosa debet insinuatio prævenire. Descendam, inquit *g* Dominus, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint: tunc enim clamor pervenit ad Prælatum, cùm per publicam famam, aut insinuationem frequentem subditorum sibi referuntur excessus; & tunc debet descendere, & videre, & inquirere, utrum clamorem veritas comitetur. Nam juxta canonicas sanctiones, si quid de quocumque clerico ad aures Prælati pervenit, quod eum justè possit offendere, non facilè credere debet, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita: sed coram Ecclesiæ senioribus diligenter est veritas perscrutanda, ut si rei poposcerit qualitas, canonica districtio feriat culpam delinquentis, non tanquam ipse sit idem accusator, & judex; sed quasi famâ deferente, vel denunciante clamore, sui officii debitum exequatur, eo semper adhibito moderamine, ut juxta formam judicii, sententiæ quoque *h* forma dictetur. Cùm igitur de Abbate *i* Pomposianen. ea nobis frequenter insinuata fuissent, quæ ab honestate regulari nimium dissonabant, inquisitionem eorum viris discretis commisimus faciendam, qui cùm minimè processissent ad iteratum sæpe clamorem, de communi fratrum nostrorum consilio citavimus ad præsentiam nostram Abbatem, & monachos, ut per nos ipsos causâ morbi pleniùs inquisitâ, plagam ipsam meliùs curaremus. Cùm igitur ad præsentiam nostram accedentes quidam ex monachis nobis ipsum Abbatem de simonia, perjurio, dilapidatione, ac insufficientia detulerint, contra quos idem Abbas excepit, quod denunciationem hujusmodi fraterna correctio; secundùm evangelicam *t* regulam non præcesserat, idemque constanter assererent, quod correctionem hujusmodi præmisissent, licèt ad id probandum monachorum juramenta fuissent prohibita; quia tamen super hoc ipso nondum contendere desistebant, nos, ut prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro volumus inquirere de præmissis, omnes omnino monachos, qui vel cum ipso, vel contra ipsum Abbatem accesserant, juramenti vinculo astringentes, ut de propositis plenè, quam scirent, exprimerent veritatem: quorum depositiones in scriptis redactæ, cùm publicatæ fuissent, super illis cœperunt multipliciter disputare. Quia verò tum ex assertione monachorum, tum ex Abbatis confessione cognovimus, quod idem Abbas non modicam summam pecuniæ relictam à prædecessore suo totam expenderat, & in alia summa majori monasterium obligaverat, nos eum juxta legitimas, & canonicas sanctiones, propter has, & alias præsumptiones, quasi de dilapidatione suspectum ab administratione Abbatiæ duximus *k* suspendendum: & quia per testes simonia multis modis probata videbatur esse contra ipsum Abbatem, ipse contra testes multas exceptiones opposuit, super quibus utrumque fuit multipliciter disputatum, aliis asserentibus, in crimine simoniæ, sicut in crimine læsæ majestatis, omnes indifferenter, tam infames, quàm criminosos, non solùm ad accusandum, sed ad testificandum etiam admittendos, cùm ad instar publici criminis, & læsæ majestatis procedit *l* accusatio simoniæ, multis super hoc & legibus, & canonibus allegatis: aliis è contrario respondentibus, quod licèt hæc duo crimina, quantùm ad accusationem quasi paria judicentur, differunt autem in multis, cùm alia pœna pro uno, & alia pro altero inferatur, & inter personas accusatorum, & testium sit utique distinguendum, cùm non per accusatores, vel testes crimina comprobentur, multis nihilominus super hoc & rationibus, & argumentis inductis. Ne verò vel innocentiæ puritas confusa succumberet, vel simoniæ pravitas effugeret impunita; nos æquitate pensata, nec omnes exceptiones contra testes oppositas duximus admittendas, nec repellendas duximus universas; sed illas dumtaxat probandas admisimus, quæ fortè probatæ, non de zelo justitiæ, sed malignitatis fomite procedere viderentur, conspirationes scilicet, & *m* inimicitias capitales; cæteras autem objectiones oppositas, ut furti, adulterii, propter immanitatem hæresis *n* simoniacæ, ad cujus comparationem omnia crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etsi fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto, præsertim cùm alia contigerit adminicula suffragari. Ad probandas ergo exceptiones admissas, Abbas quoddam protulit instrumentum, ad quod reprobandum cùm testes fuissent ex altera parte producti, facultatem sibi petiit indulgeri, ut in partibus suis instrumentum hujusmodi comprobaret.

Cùm ergo judicantem oporteat cuncta rimari, discretioni vestræ, de qua plenam fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus intra sex hebdomadas post susceptionem præsentium probationes, quas Abbas, vel Procurator ipsius ad probandum solummodò instrumentum, cujus rescriptum vobis sub bulla nostra transmittimus, vel reprobandum pars altera duxit exhibendas, diligenti studio recipere procuretis sub testimonio litterarum vestrarum inclusas, eas nobis fideliter destinantes: attentiùs provisuri, ut viâ regiâ procedentes, non ad sinistram, nec ad dexteram declinetis. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Datum Laterani iv. nonas Decembris.

NOTÆ.

1. *Sancti Victoris.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & in epistolis editis à Sirleto, *fol.* 414. ex quo regestro textum hunc transcribo. De monasterio Sancti Victoris canonicorum Regularium in diœcesi Bononiensi, egi *in cap. cùm in Ecclesia, de majorit. & obed.* De Modocensi diœcesi egi *in cap.* 17. *de rescript.*

b *Exspiravit.*] Ut refertur *lib.* 1. *Regum, cap.*4. & ejus historiæ meminerunt D. Chrysostomus *homil.* 17. *in Matthæum*, D. Hieronym. relatus *in cap. legant,* 37. *dist.* D. August. *lib.*17. *de civit. Dei, cap.*5. & ad mores christianè instruendos eleganti stilo patrio idiomate dedit Magnus pietate, religione, & litteris vir tempestatis nostræ, Ambrosius alter, D. Joannes à Palafox *lib.*1. *hist. sacræ.*

c *Denunciationem.*] De qua egi *in cap.* 2. *hoc tit.*

d *Inscriptio.*] De qua egi *in cap. super his, de accusat.*

e *Denunciationem.*] De qua *in cap.*2. *eod. tit.*

f *Inquisitionem.*] Ut probavi *in cap. inquisitionis officium, de accus.*

g *Dominus.*] *Genesis cap.* 19.

h *Forma dictetur.*] Nam quando proceditur per accusationem, pœna ordinaria irroganda est; quando verò per inquisitionem, mitior, & extraordinaria, ut probavi *in c. inquisitionis, de accus.* 2.

i *Pomposian.*] Credo esse nomen proprium Abbatia, nam nullum monasterium legi hujus nominis.

j *Regulam Evangelicam.*] De qua egi *in cap. novit, de judiciis.*

k *Suspendendum.*] Nam Prælatus de dilapidatione suspectus, debet etiam lite pendente suspendi ab administratione, *cap. fin.* 3. *quæst.*2. latè probam Genuensis *practicab. quæst.* 575. Bernardus Diaz *in praxi, cap.* 71. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.* 7. *cap.* 5. 3.

l *Accusatio simonia.*] Ut probavi suprà *in cap.*3.

m *Inimicitias.*] Quæ in gravioribus etiam delictis attenduntur, ut inimicus, nec ut accusator, nec ut testis admittatur, ut probavi *in cap. meminimus, de accusat.* & docet Menochius *lib.* 1. *de arbitr. quæst.*28. *per totam.* 4.

n *Hæresis, simoniæ.*] Quatenus simonia hæresis sit, exposui suprà *in cap.* 1.

CAPUT XXXI.

a Idem.

PEr tuas nobis litteras intimasti, te plurimùm dubitare super quadam epistola decretali, quam nos asseris edidisse, de testibus admittendis contra simoniacam pravitatem. Noveris igitur incunctanter, quod nos illam epistolam, quæ sic incipit, Quamvis ad *b* abolendam, nequaquam edidimus; sed aliam, quæ sic incipit, Licèt Heli, nos edidisse fatemur, ad cujus intelligentiam credimus distinguendum, utrum is, contra quem agitur, de simoniaca pravitate denuncietur civiliter, an *c* criminaliter accusetur; & utrum agatur secundùm juris rigorem, an secundùm temperantiam æquitatis. Item utrum sit regularis ipse, qui jam renunciaverit mundo; an sæcularis, qui adhuc in mundo existat: & utrum inferioris sit gradus, an excellentioris sit dignitatis: ad hæc, utrum antè fuisset claræ opinionis, & bonæ famæ; an graviter infamatus, & valde suspectus: & utrum de facili possit puniri, an sine scandalo nequeat condemnari. Præterea utrum testes sint honesti, an criminosi: & utrum jam sint emendati de crimine, an adhuc in crimine perseverent: rursus utrum crimina sint eadem, vel minora; an paria, vel majora: utrumve testes ex zelo justitiæ, an ex malignitatis fomite deposuisse credantur: denique utrum ad simoniacam pravitatem detegendam sola dicta testium inducantur, an alia etiam adminicula suffragentur. Hæc omnia sunt ad intelligentiam illius epistolæ distinguenda, sicut ex serie ipsius epistolæ potest perpendere diligens indagator. Ille quidem Pomposianus Abbas, qui jam pridem renunciavit mundo, erat de simonia, perjurio, dilapidatione, ac insufficientia graviter infamatus; cùmque per monachos, qui juraverant testimonium perhibere veritati, simonia multis modis videretur esse probata, ipse contra testes multas exceptiones opposuit, conspirationes videlicet, & inimicitias capitales, furtum, & adulterium, ut eos à testimonio removeret. Nos verò, ne innocentiæ puritas confusa succumberet, vel simoniæ pravitas effugeret impunita, illas duntaxat exceptiones probandas admisimus, quibus fortè probatis, testes non zelo justitiæ, sed de malignitatis fomite processisse constaret, ut conspirationes, & inimicitias capitales:

tales: cæteras autem exceptiones, ut furti, adulterii, propter immanitatem hæresis simoniacæ, ad cujus comparationem cætera crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etsi probationes fidem testium *d* debilitarent in aliquo, non tamen evacuarent ex toto, aliis adminiculis suffragantibus, *e* præsertim cùm testes de crimine fuerint emendati. Tales igitur contra tales taliter duximus admittendos, sed non secundùm rigorem juris, sed secundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, ut deponeretur ab ordine; sed civiliter, ut ab administratione *f* amoveretur, tanquam immeritus & damnosus. Et utique tales Prælati ex levioribus causis possunt ab administratione amoveri, maximè per Summum Pontificem, qui potestatem habet non solummodò judicandi., verùm etiam deponendi, sicut quorundam religiosorum approbata consuetudo poposcit: unde prædictus Abbas non expectatâ sententiâ, quasi malè conscius sibi cessit.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: tantùm ex textus serie cognoscitur, textum hunc esse glossam præcedentis, siquidem in eo tantùm intendit Innocentius exponere quod de testibus criminosis admittendis in causa simoniæ dixerat in textu præcedenti.

b *Quamvis ad abolendam.*] Extat *in c.4. hoc tit. in 2. collect.*

c *Criminaliter.*] Quando dicatur judicium criminale, quando civile, exposui *in cap. tuæ, de procurat.*

2. d *Debilitarent.*] Quod in crimine hæresis, aliisque Fidei causis contingit, in quibus etsi aliàs non idonei testes admittantur, ut criminosi, & socii ejusdem criminis, *cap. in fidei favorem, de hæretic. in 6.* tamen eorum fides in parte minuitur, ut probat Corras. *lib. 5. miscel. cap. 20. per tot.*

e *Præsertim.*] Non tamen negat Innocentius 3.
idem dicendum etsi emendati non sint, in crimine simoniæ, ob cujus gravitatem, etiam criminosi non emendati admittuntur, ut docent Abbas *in præsenti, n. 9.* Felinus *n. fin.* aliàs nihil speciale daretur hoc casu in crimine simoniæ. Inimici tamen semper repelluntur. Borellus *tom. 2. decisionum, ex n. 300.*

f *Amoveretur.*] Per viam denunciationis, aliàs 4.
verius est judicium criminale dici ubi agitur de amotione à beneficio, vel administratione, ut resolvit D. Joannes Vela *de modo procedendi, cap. 1.* unde infert, in Ecclesiis, ubi Episcopus tenetur procedere cum adjunctis in causis criminalibus Canonicorum, teneri eos recipere, cùm agit de amotione alicujus à præbenda, ex eo quod ordinem sacrum præbendæ annexum intra tempus à jure assignatum non receperit.

CAPUT XXXII.

Idem *Abbati* [a] *Gemblacensi.*

SIcut nobis tuis litteris intimasti, cùm in Gemblacensi Ecclesia fueris à tenera nutricis ætate, monachus factus ibidem, in ætate matura promotus consequenter fuisti ad regimen Ecclesiæ *b* Florin. Verùm Abbate Gemblacensi de medio pòst sublato, Gemblacen. Ecclesia, quæ priùs te tanquam filium habuerat, inscium & absentem, in Patrem, & Pastorem per electionem canonicam te revocavit. Et quoniam Pastore carebat Leodiensis Ecclesia Cathedralis, postquam per dies aliquot moram feceras in Ecclesia Gemblacensi, ad Colon. Ecclesiam, quæ tua est Metropolis, *c* proficiscens, ipsius auctoritate in Gemblacensi Ecclesia interim ministrasti. Cæterùm postquam in Leodien. Ecclesia fuit Episcopus *d* institutus, is à te requisitus electionem de te factam noluit confirmare, aliud non prætendens, nisi quod de minori loco translatus fueras ad *e* majorem. Verùm cùm hæc tibi fieri pro extorquenda pecunia comperisses, sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto hujusmodi aliqua pecunia offerretur. Et cùm quidam de fratribus timorem Dei præ oculis non habentes, interventu munerum ad ipsius Abbatiæ regimen aspirarent, seniores in Ecclesia, quod malum imminens non nisi malo. *f* posset deprimi, prævidentes, te inconsulto, & penitus ignorante, contra excommunicationis à te factæ sententiam venientes promiserunt, & pecuniam etiam persolverunt, sicut tibi postmodùm est relatum, & sic ab Episcopo invitatus, institutionem ab eo accepisti liberè, quemadmodum postulabas. Super his ergo nos tua duxit discretio consulendos, si propter promissionem incognitam, & prohibitam, quemadmodum est præmissum, tibi peccati macula infligatur: vel si de promissione nunc tibi cognita, tu cum fratribus, qui fecerunt eam, debeas pœnitere, cùm inhærere nolueris simoniacæ pravitati, paratus pro grege Domini subire laborem; vel quamvis te conscientia non accuset, à suscepto regimine, si decreverimus, abstinere. Quanvis autem secundùm *g* sacrorum canonum instituta, etiam parvuli, qui cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneantur; quia tamen longè diversum est non præbere consensum, & expressim aliquid prohibere, taliter duximus respondendum: quoniam ex eo quod contra prohibitionem, & voluntatem

tatem tuam, à qua postmodùm minimè recessisti, aliquis te penitus *h* ignorante promisit pecuniam, & exsolvit, præsertim cùm aliquis ex his nullâ sit tibi consanguinitate conjunctus, nihil tibi debet quoad pœnam, & culpam, sicut credimus, imputari, nisi postea fortè consenseris, pecuniam solvendo promissam, aut etiam reddendo solutam: alioquin contingeret, quod alicujus factum insidias inimico parantis, ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commodum reportaret. Illos autem, qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, in tantùm constat esse culpabiles, quod si excessus eorum esset Ecclesiæ manifestus, quæ non judicat de *i* occultis, pœnâ essent canonicâ feriendi.

NOTÆ.

1. a *GEmblacensi.*] Gemblaeum veteribus Gemelacum, pervetustum est Brabantiæ in Germania oppidum, olim Leodiensis, bodie Namurcensis diœcesis, intra cujus oppidi mœnia constructum est monasterium hoc, qood construxit, ac dotavit Gilbertus anno 921. ut referunt de ejus origine & amplirudine agentes Aubertus Mireus *in orig. Cœno'io um Belgia, cap. 29. per totum*, Yepes *tom. 5. chron. D. Benedicti, anno* 921. Bucelinus *tom. 1. Germania sacra, verbo Gemblatum.* Guiberto ejus Abbati, qui decessit anno 1208. missa est præsens epistola, quæ reperitur inter editas à Sirleto *fol.* 371. & *in 3. collect. sub hoc tit. cap. 5.*

2. b *Florinen.*] Florinense monasterium etiam est in Germania, in finibus agri, cujus fundationem expressit chronographus Cameracensis *lib.* 3. his verbis: *Gerardi Episcopi patre defuncto, ipse Dominus Episcopus apud Florinas, pro reverentia siquidem loci, in quo natus fuerat, immò & pro salute animæ patris, & monasterium S. Gingulfi, quod pater imperfectum reliquerat, ad finem perduxit; & alterum S. Ioannis ex rebus suis, & fratrum suorum, non tam pulchra ædificiorum facie, quàm fortè operositate fundavit. Sed hoc quidem clericorum, illud verò monachorum: utrumque annuente Valdrico Leodiensium Episcopo, in cujus parachia sunt, consecravit. Denique illa Abbatia Domini Abbatis Richardi regimini commendata, sed & magni Imperatoris* (Henrici) *auctoritate firmata, cœpit florere, ac postea magis, magisque (Deo gratias) tam fluentià rerum, quàm sanctitate monachorum effloruit.* Refert Aubertus Mireus *in orig. Cœnob. Belg. cap.* 33.

3. c *Proficiscens.*] Sed quare confirmationem non postulavit à Capitulo Leodiensi, cùm Capitulum Sede vacante possit confirmare electiones eorum, quorum confirmatio ad Episcopum spectabat, *cap. cùm olim, de major. & obed.* Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt repetentes in præsenti. Hostiensis, & Innocentius asseruerunt, consuetudine, aut privilegio introductum fuisse, ut defuncto Episcopo Leodiensi, Abbas Gemblacensis à Coloniensi Metropolitano confirmationem peteret. Sed hac sententiâ omissâ, vera solutio petenda est ex historia hujus temporis, & statu Ecclesiæ Leodiensis. Sciendum enim est, tempore hujus electionis Guiberti, Leodiensem Ecclesiam Pastore caruisse, non tamen fuisse vacantem, quia potiùs duo ad eam erant electi Episcopi, Albertus videlicet, & Simon, qui ambo Romam profecti fuerant, ubi Simon Cardinalis creatus fuit, ut referunt Kratepolius *in catal. Præsul. Leodiensium*: & ita licèt Pastore careret, quia Romæ erat, non tamen Capitulum tanquam Sede vacante poterat ipsum Abbatem confirmare; & ita Abbas ipse adiit proximum superiorem, videlicet Coloniensem Archipræsulem, qui illi permisit ministrare in eadem Abbatia, donec Episcopus Leodiensis eum confirmaret.

d *Institutus.*] Hugo II. de Pettaponte, de quo 4.
ait Kratepolius *ubi proximè*, quod cùm esset admodum dissolutus moribus, postea se multùm correxit, & multa opera bona fecit.

e *Ad majorem.*] Quod in Episcopis tantùm pro- 5.
hibitum est, ex traditis *in cap. 1. de translat. Episcop.*

f *Malo posset deprimi.*] Et sic pro redimenda vexatione pecuniam Episcopo dederunt, atque ita simoniam verè non perpetrarunt, juxta tradita suprà *in cap Matthæus.* Unde dum in fine hujus textus ait Innocentius, quod si excessus eorum esset Ecclesiæ manifestus, pœnâ essent canonicâ feriendi, accipiendus est ita, ut si constaret seniores monasterii dedisse pecuniam ut pretium Episcopo pro confirmatione Abbatis, essent omnino puniendi: & si dicas eos simoniam commisisse, supponendum est vexationem alio modo vitare potuisse.

g *Canonum.*] *Cap. quisquis, 1. quæst. 1. cap. 1. 1. quæst. 5.*

h *Ignorante.*] Et contradicente, aliàs si tantùm 6.
esset ignorans, confirmatio facta per simoniam esset nullius momenti, ex traditis suprà *in cap. 1. de regul.* 7.

i *De occultis.*] *Cap. 1. 15. quæst. 6. cap. erubescant, 32. dist. cap. tua nos, hoc tit.* Probant Gibalinus *de censur. parte 2. quæst. 2. in fine*, Mancinus *cent. 2. gemal. cap.* 167.

CAPUT XXXIII.

Idem Decano a Belvacensi.

TUa nos duxit discretio consulendos, si aliquis alicui Ecclesiæ de bonis suis quædam obtulerit, petens ut in vita sua sibi liceat eadem bona in ipsa Ecclesia pro præbenda tenere, bona recipi debeant sic oblata, & idem clericus assumi valeat in Canonicum ejusdem Ecclesiæ absque vitio simoniæ. Nos igitur devotioni tuæ taliter respondemus, quod si quis clericus cum conditione, vel pacto largiatur, vel offerat bona sua, ut illa postmodùm pro præbenda retineat, & ut in Canonicum admittatur, hujusmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ, cùm in talibus *b* omnis pactio, aut conventio cessare debeant juxta canonicas sanctiones: si verò purè, ac sine pacto & conditione qualibet offerat bona sua, rogans humiliter, ut in Canonicum admit-

tatur,

tatur, & bona ipsa retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici ejusdem Ecclesiæ purè consentiant, hujusmodi receptio procul dubio fieri poterit absque scrupulo simoniacæ pravitatis. Licèt autem taliter duxerimus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummodo judicare; si tamen is, qui talem donationem facit ea c intentione ducatur, ut propter temporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci; & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam illi, quàm iste apud districtum Judicem, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, culpabiles judicantur.

NOTÆ.

1\. a BElvacensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.6.* ex qua restituo ejus literam. De Ecclesia Belvacensi nonnulla notavi *in cap.18. de foro comp.*

b *Omnis pactio.*] Juxta tradita *in c.fin.de pactis.*

c *Intentione.*] Quia simonia mentalis tunc committitur, ut dicemus infrà *in cap. fin.*

COMMENTARIUM.

2\. MOs olim fuit, ut in Clerum eligendi, in Ecclesiaque ordinandi pecunias Ecclesiæ offerrent, quibus postea præsidentes, seque de illo jactantes, convitiis insectabantur eos, qui nullâ datâ pecuniâ propter egregia merita cooptari fuerant. Quam consuetudinem improbarunt PP. sextæ Synodi *can. 5.* his verbis: *Eos igitur, qui gloriantur se per dationem auri ordinatos in Ecclesia, & in hac maligna consuetudine, quæ alienat à Deo, & omni sacerdotio, sperant, & ex hoc impudenti facie, & non operta, eos probrosis, & contumeliosis verbis, qui ob sanctitatem vitæ à Spiritu sancto electi, & constituti sine datione auri sunt, inhonorant, primò quidem novissimum gradum sui ordinis accipere definimus: quod si permanserint, per epitimiam, id est pœnitentiam, corrigantur.* Ubi notarunt Balsamon, & Zonaras: Hallierius *de sacris elect. sect. 7. cap. 2. art. 1.* Etiam moris fuit, ut Episcopi, aliique Prælati in Ecclesia instituendi bona sua Ecclesiæ ipsi offerrent: quare D. Ambrosius eo tempore, quo Episcopus ordinatus fuit, aurum omne suum, & argentum, nec non prædia inter pauperes, & Ecclesiam distribuit. Idem de Joanne Eleemosynario Patriarcha Alexand. refert Leontius *in ejus vita*: & Marcionem ducenta sestertia Ecclesiæ intulisse refert Tertul. *de præscrip. cap. 30.* quem morem probavit Justin. *in novell. 123. cap. 2.* ibi: *Si quis Episcoporum, sive ante suam ordinationem, sive post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum Ecclesiæ offerre, cujus sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione, & pœna præsentis legis liberum esse sancimus; sed etiam omni laude dignum judicamus, quoniam hoc non est emptio, sed oblatio.* Licèt ut vitaretur omnis mali suspicio, Alex. II. *in cap. ex multis 1. quæst. 3.* oblationem hanc prohibuerit his verbis: *Ut nullus cujusque gradus pro Ecclesiæ beneficio aliquid audeat conferre, aut fabrica Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit distribuendum.* Qui textus ex præsenti lucem accipit; nam si Episcopus, vel Canonicus, dum promoventur ad Ecclesiam bona sua, vel eorum partem purè, & liberaliter obtulerint, nullam simoniam commisisse dicentur: si verò ex pacto, aut conventione inita bona illa contulerint, simoniam committunt, ut docet, & probat Hallierius *d. cap. 2. art. 1.* quare rectè Innocentius in præsenti improbavit oblationem bonorum à Canonico factam, quia ex pacto, & conventione ea tradebar, videlicet ut in Canonicum reciperetur, & bona ipsa pro præbenda retineret.

CAPUT XXXIV.

Idem a *Priori Cartusiensi.*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm G. in quadam domo Cartusien. Ordinis suscepisset habitum monachalem, termino suæ probationis completo, à diœcesano Episcopo fuit in Subdiaconum ordinatus: sed postmodùm didicit ex relatione quorumdam, quod licèt idem Episcopus aliàs vir esset honestus, multoties tamen commiserat vitium simoniæ, propter quod monachus vehementi dolore turbatus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodem Episcopo ad superiores ordines promoveri: unde cùm eidem eremum exire non liceat, nec præfatus Episcopus ipsum, vel quemquam alium suæ diœcesis ab Episcopo alio ordinari permittat, postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quid cum præfato monacho in ordine jam suscepto, & suscipiendis superioribus sit agendum. Nos itaque respondemus, quod idem monachus in ordine sic suscepto securè ministret, sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forsan ædificet ad gehennam; licèt ex eo, quod conscientiam nimis habuit scrupulosam, in difficultatem hujusmodi sit collapsus, quam utique non evadet, nisi deponat errorem.

NOTÆ.

1\. a CArtusiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.7.* in hac sexta collectione legitur *Cantuariensi*, sed malè, cùm in præsenti agatur de monacho Carthusiensi, & cum Prælato, hoc est Priore Magnæ Carthusiæ loquatur Innocentius: sanctus enim Bruno Doctor Parisiensis Carthusianorum Ordinem instituit in Sabaudia, juxta civitatem Gratianopolim, in loco inaccesso, rupibus vasto, quem Carthusiam vocant; unde ab eo loco præclarus hic Ordo Carthosianorum

tum dictus fuit, & etiam ab eo eremo, fratres Eremitæ dicti fuerunt. P. Venerabilis Cluniacensis Monachus, ibi: *Charissimis, & magnifice honorandis servis Dei in eremo Christi servientibus*. Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 105.* ubi Bosquetus. De hoc mentio fit *in cap. sicut, de homicidio*. Varia sunt cœnobia, tam in Hispania, Italia, quàm Gallia hujus præclarissimi Ordinis, de quibus, & eorum mira sanctimonia plura congesserunt D. Petrus Dulando *in thron. Carthus.* Petrus Sutor *de vita Carthus.* Baronius *tom. 12. annal. anno* 1086. *n.* 13. & anno 1092. *n.* 10. & anno 1101. *n.* 14. Tamaius à Sal. *z.* *in tom.* 5. *martyrol. die* 6. *Octobris*, D. *Joseph. de Valles in fund. Carthus.* Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tract. de benevol. in Religiosos*, *fol.* 409. Beyetlioch *in Theatro vita hum. verbo Carthusiensis*.

COMMENTARIUM.

2. QUi scientes Episcopum aliquem simoniacum esse, ab eo ordines petunt, vel non inviti se ordinari patiuntur, suspensionem incurrunt, *cap. si quis à simoniaco, cap. de cætero, 1. quæst. 1.* tum quia Episcopi simoniaci, & ita suspensi, exercitium ordinis dare non possunt, quod non habent: tum ob immanitatem sceleris simoniæ, ut ita terreantur Episcopi, cùm sciant neminem posse ab eis Ordines petere. Sed si per ignorantiam quis ab Episcopo simoniaco non simoniacè ordinetur, adhuc eget dispensatione, ut docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. *ad* 2. his verbis: *Nec propter preceptum ejus, nec etiam propter excommunicationem, debere aliquem recipere ordinem ab Episcopo, quem scit simoniacè promotum; & si ordinetur, non recipere ordinis executionem, etiamsi ignoraret eum esse simoniacum; sed indigere dispensatione, quia nullus debet obedire alicui ad communicandum sibi in facto illicito: ille autem, qui est ipso jure suspensus, & quoad se, & quoad alios illicitè confert ordinem. Unde nullus debet ipsi communicare recipiendo ab eo quacunque ex causa: si autem ei non constat, non debet peccatum credere alterius; & ita tum bona conscientia debet ab eo ordinem recipere.* Addit tamen: *Si autem Episcopus sit simoniacus aliquo alio modo, quàm per promotionem suam simoniacè factam, potest ab eo ordinem recipere, si sit occultum, quia non est suspensus quoad se ipsum.* Docent Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 4. Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *cap.* 1. *art.* 3. §. 3. Illud tamen valde olim dubitatum fuit, an subditus à Prælato suo, quem privatim simoniacum fuisse scit, ordinem recipere possit. Et Hugo Cardinalis *in cap. nos* 9. *quæst.* 9. affirmavit, posse. Joannes Andreas, & Bernardus in præsenti textu negarunt, quorum sententia probatur ex hoc textu, ubi Innocentius jubet monacho Carthusiensi, qui gradum Subdiaconatus receperat ab Episcopo, quem postea sciebat simoniacum esse, ut in gradu suscepto ministraret; sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat: & ita olim etiam ob privatam scientiam simoniæ ab Episcopo commissæ, non licebat ab eo ordines recipere. Verùm quia plura mala inde contingebant ex eo, quod privatâ auctoritate licebat ab Episcopo proprio discedere, nec ab eo velle ordines recipere propter suspicionem, aut rumorem simoniæ, ut referunt Surius in vita Sancti Gualberti, die 12. Jul. *cap.* 6. Petrus Damianus *lib.* 8. *epist.* 11. *ad Cives Florentinos*, obtinuit ut post Extravag. Martini V. *Ad evitanda*, tantùm Episcopum notoriè simoniacum teneatur subditus vitare, ut probat Hallicrius suprà, *d.* §. 3. nec hodie præsens textus procedit, nec etiam monachus Carthusianus, qui ex privata tantùm notitia audierat fuisse Episcopum proprium simoniacum, tenebatur illum vitare; immò potiùs ab eo ordines recipere valebat. Prosequuntur Hallicrius, & Suarez *ubi suprà*.

CAPUT XXXV.

Idem a *Cantuar. Archiepiscopo.*

IN tantùm peccatis exigentibus corda quorundam simoniaca pravitas depravavit, ut in exterminium canonicæ sanctionis, & in elusionem quodam modo divini judicii lucris temporalibus inhiantes, ac dicentes in corde suo: Non est Deus, simoniam sub honesto nomine palliant, quasi mutato nomine *b* culpa transferatur, & pœna. Verùm nec Deus secundùm Apostolum irridetur, nec tales Simonis sectatores, etsi temporalem in præsenti forsan pœnam evadant, in futuro tamen pœnam non effugient sempiternam, cùm nec honestas nominis criminis malitiam palliabit, nec vox poterit abolere reatum. Sanè pervenit ad audientiam nostram, quod cùm olim quidam suffraganei tui pro chrismate Ecclesiæ contra *c* canonicas sanctiones certam accipere consueverint pecuniæ quantitatem, metuentes pœnam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendæ solutionis anticipent, recipientes in media Quadragesima, quod recipere consuevere post Pascha: & ut causam accipiendi dissimulent, nomen denariorum variant, denarios, quos priùs chrismales, secundò paschales dicebant, consuetudinem mediæ Quadragesimæ nuncupantes. Quidam verò nec tempus solutionis, nec solvendorum nummorum in aliquo variarunt, veterem per omnia consuetudinem imitantes. Quia verò expressiùs exprimit venditionis speciem, qui priùs recipit *d* pretium, quàm rem conferat pretiosam, quamquam tempus recipiendæ mercedis dissimulando distulerit, & dissimulaverit differendo: licèt utrumque in talibus periculosum sit, vel existat, cùm gratis gratia conferenda sit, ne ipsam contingat & rem, & nomen gratiæ demereri: f. t. per A. f. m. atque districtè præcipimus, quatenus auctoritate nostrâ fretus, & tuâ, taliter excessus corrigas supradictos, suffraganeos tuos, & *e* officiales eorum man. præ. per cen. ecc. & sub. ap. ob. à tam illicita exactione compescens, quò ad nos de cætero

super

super hoc quetimonia defecti non possit, nec aliorum culpa tibi ob tuæ negligentiæ meritum imputetur ad pœnam: eademque auctoritate suffultus, pravam illam consuetudinem de tua provincia studeas abolere, per quam pro Ecclesiarum *f* investitura, Archidiaconi marcham argenti, minores verò Decani vaccam albam sibi dati postulant, vel certam solvi pecuniæ quantitatem. Dat. Later. vj. Kal. Jul.

N O T Æ.

a *CAntuariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de excess. Prælat. cap.* 1. & in epistolis editis à Sirlero, *fol.* 337. Ex quo regestro restituo litteram hujus textus. De Cantuarensi Metropoli egi *in cap.* 2. *de rescript.*

1. b *Culpa transferatur.*] Ut de aliis notavi *in cap. ea* 15. *hoc tit.*

c *Canonicas sanctiones.*] Congestas suprà *in d. cap. ea*, ubi commentarium hujus textus invenies.

d *Recipit pretium.*] Unde secundùm leges civiles emptor tenetur priùs offerre pretium, quàm venditor rem vendiram tradat, *l. Julianus*, §. *offerre*, *ff. de action. empti*; fortiusque ostenditur venditio, quando pretium rei præcedit ejus traditionem. Ratio est, quia traditio rei potest referri ad plures contractus: sed interventio pretii solam emptionem respicit. 2.

e *Officiales.*] Id est vicarios, ut notavi suprà *in tit. de offic. Vicarii.*

d *Investitura.*] Hanc ultimam partem exposui suprà *in cap. cùm Ecclesia.*

CAPUT XXXVI.

a Idem.

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm D. lator præsentium vellet in Subdiaconum ordinari, & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exoravit, ut ipsum ad Ecclesiæ suæ *b* titulum *c* præsentaret: quod cùm ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, quod nunquam, si præsentaret eundem, in Ecclesia sua aliquam peteret portionem: & sic ad præsentationem ipsius extitit ordinatus, nec, ut asserit, in hoc se egisse illicitum aliquid intellexit. Unde cùm postmodum vellet in Diaconum promoveri, Episcopo commonente, ne quis interveniente promissione aliquâ ordinatus accederet, idem recordatus promissionis istius, à susceptione ordinis Diaconatus cessavit, hoc tibi humiliter confitens, & petere postulans edoceri, utrum ex compromissione hujusmodi reus esset, & an liceret eidem in suscepto Subdiaconatus ordine *d* ministrare, & ad ordines ascendere ulteriores: unde fraternitas tua duxit Ap. Sed. oraculum requirendum. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad ordines superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine secundùm rigorem canonicum ministrare.

N O T Æ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Titulum.*] Id est Ecclesiam, juxta tradita latè *in cap.* 4. *de præb.*

c *Præsentaret.*] Juxta morem antiquum, secundùm quem Parochus coadjutorem præsentabat, parte sui beneficii illi assignatâ, ut probavi *in cap. extirpanda, de Præbend.*

2. d *Ministrare.*] Quia suspensus erat, cùm simoniacè ordinatus esset, non quia absque titulo, seu cum titulo falsò promotus fuisset; nam ex eo suspensionem non incurrebat, ut probavi *in cap.* 4. *de præb.* sed propter pactum initum ipso cum presbytero non petendi portionem aliquam fructuum in ipsa Ecclesia, et similiter *in cap. fin. hoc tit.* eadem suspensio incurritur ab eo, qui pacto convento promisit se non præstiturum necessaria ab Episcopo ordinante, qui illi de necessariis providere cogebatur, juxta tradita *in d. cap.* 4. nam cùm iste remiserit quid temporale, videlicet partem fructuum, seu sustentationem sibi debitam, ut spirituale, id est sacrum ordinem, assequeretur, ideo simoniam commisit; nam remittere idem est ac dare: probant in terminis textus *in cap. alia* 8. *q.* 3. *cap. veniens*, *el.* 2. *de testibus*. Faciunt textus *in l. si mulier* 10. *ff. de condict. caus. dat. l. quin etiam*, *ff. de calumn.* Docent Ugolinus *de simonia tabul.* 4. *num.* 3. Quaranta *in summa Bul. verbo Ordo*, Gibalinus *de simon. cap.* 16. *consect.* 5. Unde deducunt Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 38. *num.* 5. Azor *lib.* 12. *instit. moral.* 3. *part. cap.* 15. *quæst.* 1. hanc suspensionem etiam incurrere eum, qui extraneo sibi constituendi patrimonium ad suscipiendos sacros ordines, promittit se nihil unquam petiturum. Sed contrarium, immò in hoc pacto restituendi patrimonium, aut non petendi ab eo, qui illud ad ordines suscipiendos constituerat, nullam committi simoniam, nec per consequens suspensionem incurrere, docuerunt Navarrus *ad tit. de temporibus ordin. consil.* 17. Toletus *lib.* 1. *summæ*, *cap.* 48. *num.* 6. Castropalao *tract.* 17. *oper. moral. disput.* 3. *punct.* 3. *num.* 2. Garcia 2. *part. de benefic. cap.* 5. *n.* 165. Diana *part.* 2. *tract.* 1. *resolut.* 5. Barb. *de potest. Episcopi alleg.* 20. *num.* 29. & alii congesti à Gibalino *d. consect.* 5. quia ista constitutio patrimonii non est aliquid spirituale, nec vera præsentatio ad sacros ordines, ut quæ in hoc textu præcessit; unde non potuit committi simonia, & per consequens nec incurri suspensio, de qua in hoc textu.

CAPUT XXXVII.

a Idem.

Consulere. *Et infrà:* Quicumque *b* vicedominatum, vel aliam ecclesiasticam administrationem per pecuniam administrare voluerint, tam ementes, quàm vendentes cum Simone mago percelluntur, & ab illa Ecclesia, in cujus contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerint, justè excluduntur.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas hucusque excusas textus hic reperitur.

2. b *Vicedominatum.*] Vicedominus accipitur in jure canonico pro ea persona, quam constituit Episcopus pro hospitibus recipiendis, & eleemosynis distribuendis, aliisque rebus Ecclesiæ peragendis; quem si Episcopus non designabat, olim Clerus eligebat, *cap. volumus, cap. Diaconi,* 89. *dist.* & aliquando jurisdictionem exercebat, ut constat *ex lib.* 3. *Capitul. Caroli, cap.* 26. ibi: *Mandet Comes, vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi quicumque locum Episcopi, vel Abbatis tenuerit, ut reddat ei rectum.* Notavit Filesacus *in cap.* 4. §. 5. *de offic. Ordin.* & plura congesserunt P. Gregorius *tit.* 9. *cap.* 5. & *de ecclesiast. hierarch. quæst.* 1. *proœm.* §. 5. *num.* 13. & nos suprà *in cap.* 1. *de calumniat.*

COMMENTARIUM.

3. Certum est, per sacros canones prohiberi venditionem, seu quamlibet alienationem officiorum Ecclesiæ, ut in canone 2. Concilii Chalcedon. *cap. Salvator,* 1. *quæst.* 3. & in tali venditione non committi simoniam contra jus divinum, aut naturale, omnes etiam fatentur, ut probat Victoria *in relect. de simon. cap.* 16. & 17. Circa jus ecclesiasticum communis opinio est, simoniam in tali venditione committi, à jure canonico prohibitam, *d. cap. Salvator, extravag.* 2. *hoc tit.* ibi: *Officiis ecclesiasticis, & quibuslibet beneficiis.* Ita cum aliis docuerunt Suarez *lib.* 4. *de simonia, cap.* 29. *num.* 8. Sed noviter Gibalinus, qui nullam veram simoniam agnoscit, ex solo jure positivo asserit in venditione horum officiorum committi peccatum turpis lucri, & quæstus, quod in propria loqutione simonia dicitur. Ita docet Gibalinus *d. quæst.* 20. *consect.* 13. & *quæst.* 23. *consect.* 7. Sed cùm diversitas hæc opinionum tantùm consistat in proprietate, vel improprietate simoniæ, parum in his refellendis, vel conciliandis, duxi inhærendum, cùm expressè in hoc textu, & *in d. cap. Salvator,* ut simoniaca improbetur talis venditio. Illud omittendum non est, quod cùm hæc prohibitio sit tantùm juris positivi, poterit contrariâ consuetudine introduci hujusmodi venditio, ut pluribus in Ecclesiis invâluit circa venditionem officii Janitoris, vulgò *Portiguero,* & similem.

CAPUT XXXVIII.

Idem a *in Concilio Lateran.*

Sicut pro certo didicimus, in plerisque locis à plerisque personis quasi columbas in templo vendentibus fiunt exactiones, & extorsiones turpes, & pravæ pro *b* consecrationibus Episcoporum, *c* benedictionibus Abbatum, & ordinibus clericorum: estque taxatum, quantum sit isti, vel illi, quantumve alteri, vel alii persolvendum: & ad cumulum damnationis majoris, quidam turpitudinem & pravitatem hujusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore observatam. Tantum igitur abolere volentes abusum, *d* consuetudinem hujusmodi, quæ magis dicenda est corruptela, penitus reprobamus, firmiter statuentes, ut pro his, sive conferendis, sive *e* collatis, nemo aliquid quoquam prætextu exigere, aut extorquere præsumat: alioquin & qui receperit, & qui dederit hujusmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi, & Simone condemnetur.

NOTÆ.

1. a *Lateranensi.*] Generali videlicet celebrato sub Innocent. III. ubi *cap.* 64. reperitur textus hic, & canonem hunc confirmavit Honor. III. *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *collect.* ubi ita scribit: *Cupiditati quorundam, qui quasi columbas in templo vendentes, facere solent exactiones, & extorsiones turpes, & pravas pro consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum, pravitatem hujusmodi intendendo defendere per consuetudinem longo tempore observatam, tam in Lateranensi, quàm in generali Concilio fuit salubriter obviatum, consuetudine hujusmodi, quæ corruptela magis dicenda est, penitus reprobatâ, & statuto, ut nemo pro his, sive conferendis, sive collatis, aliquid quocunque prætextu exigere, aut extorquere præsumat. Nos igitur utriusque Concilii constitutionibus inhærentes, auctoritate præsentium firmiter inhibemus, ne quis pro benedictione, sive installatione Abbatum, qui ad monasterii vestri regimen fuerint assumendi, præsumat aliquid à vobis exigere, aut prætextu cujusquam consuetudinis extorquere: vobis nihilominus indulgentes, ne quid inviti ob causas dare teneamini supradictas.*

b *Consecrationibus.*] De quibus egi *in cap.* 1. *hoc tit.*

c *Benedictionibus.*] De quibus agemus infrà *in cap. ne Dei Ecclesia.*

d *Consuetudinem.*] Textum hunc exposui, & commentarium dedi suprà *in cap. ad nostram.*

e *Collatis.*] Dummodo quæ postea dantur, non gratuitò dentur; nam gratuitam donationem approbavit Gregorius *in cap.* 1. *hoc tit.* ubi notavi. 2.

CAPUT

CAPUT XXXIX.

Idem *in* [a] *eodem.*

QUoniam simoniaca labes plerasque moniales infecit, ut vix aliquas sine pretio recipiant in sorores, *b* paupertatis prætextu, volentes hujusmodi vitium palliare; ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, statuentes ut quicumque de cætero talem commiserit pravitatem, tam recipiens, quàm recepta, sive sit subdita, sive prælata, sine spe restitutionis de suo monasterio expellatur, in locum arctioris regulæ ad agendam *c* perpetuam pœnitentiam retrudenda. De his autem, quæ ante hoc Synodale statutum taliter sunt receptæ, ita duximus providendum, ut remotæ de monasteriis quæ perperam sunt ingressæ, in aliis locis ejusdem Ordinis collocentur. Quod si forte propter nimiam multitudinem alibi nequiverint commodè collocari, ne damnabiliter in sæculo vagentur, recipiantur in eisdem monasteriis dispensativè de novo, mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis. Hoc etiam circa monachos, vel alios regulares decernimus observandum. Verùm ne per simplicitatem, vel ignorantiam se valeant excusare, præcipimus ut diœcesani Episcopi singulis annis hoc faciant per suas diœc. publicari.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Lateranensi videlicet Generali, ubi *cap.65.* reperitur textus hic, necnon in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.4.*

2. b *Paupertatis prætextu.*] Et ita paupertas erat affectata, non vera; nam si vera esset, pro sustentatione ipsius aliquid monasterium exigere valebat, ut probavi *in cap. veniens, hoc tit.* ubi commentarium dedi.

c *Perpetuam pœnitentiam.*] Quæ detrusio propria fuit clericorum, & monachorum, ut probat Gibalinus *de clausur. regul. disq. 3. cap. 1.* & de ea nonnulla adduxi *in cap. 1. de regul.* 3.

CAPUT XL.

[a] Idem *in eodem.*

AUdivimus de quibusdam Episcopis, quod decedentibus Ecclesiarum Rectoribus ipsas interdicto *b* subjiciunt, nec patiuntur alios in eisdem *c* institui, donec ipsis certa summa pecuniæ *d* persolvatur. Præterea cùm *e* miles, aut clericus domum Religionis *f* ingreditur, aut apud Religiosos eligit sepulturam, etiamsi nihil religioso loco reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingat eorum. Cùm igitur non solùm à malo, sed etiam ab omni specie mali sit secundùm *g* Apostolum abstinendum, exactiones hujusmodi penitus inhibemus: quod si quis transgressor extiterit, exacta *h* duplicata restituat, in utilitates locorum, in quorum fuerint dispendium soluta, fideliter convertenda.

NOTÆ.

1. EOdem.] Lateranensi videlicet generali sub Innocentio III. ubi *cap. 66.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.5.*

2. b *Subjiciunt.*] Quod facere non poterant, tum quia pro causa civili non debet Ecclesia interdicto subjici, *cap.3. de pœnis*: tum ne impediatur Sacramentorum administratio.

c *Instituti.*] Aut per se, aut corporaliter per Archidiaconum, ut *in cap. ex frequentibus, de institut.* diximus.

d *Persolvantur.*] Contra tradita suprà *in cap. cùm in Ecclesia.*

3. e *Miles, aut clericus.*] De milite ideo in præsenti specialiter agitur, quia militibus olim prohibitum erat monasterium ingredi, nisi priùs probata eorum vita fuisset ab Episcopo, *c. legem, 53. dist.* De clerico etiam, quia Episcopo videbatur bona ab eo intuitu Ecclesiæ acquisita esse illi relinquenda priùs quàm vitam monasticam profiteretur, *cap. 1. 18. q. 1.*

f *Ingreditur*] Similem abusum in Parochu improbavit Honorius III *in cap. a. de regul. in 5. compil.*

g *Apostolum.*] 1. *ad Thessalon. cap. 5.*

h *Duplicata.*] Sed tunc obstat textus *in cap. de hoc, hoc tit.* ubi tantùm pretium simoniacè acceptum restituitur absque alio simplo: ergo non rectè in præsenti duplicatum pretium restitui jubetur. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Binsfeldio *in præsenti*, textum *in d. cap. de hoc jure*, & similes procedere, quando ex mutua conventione dantis, & accipientis pretium simoniacè intercessit; in præsenti verò textu agitur, quando non ex voluntate dantis pretium, sed à superiore per extorsionem, & concussionem exactum fuit, quia tunc in pœnam similis extorsionis duplicatum pretium restituit. 4.

CAPVT. XLI.

Idem *in* [a] *eodem.*

AD Ap. n. aud. frequenti relatione pervenit, quod quidam clerici pro *b* exequiis mortuorum, & *c* benedictione nubentium, & similibus pecuniam exigunt, & extorquent;

extorquent; & si fortè eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt: è contra verò, quod laïci laudabilem consuetudinem erga sanctam Ecclesiam piâ devotione fidelium introductam ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere sub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter has pravas exactiones fieri prohibemus, & pias *d* consuetudines præcipimus observari, statuentes, ut liberè conferantur ecclesiastica *e* sacramenta: sed per Episcopum loci, veritate cognitâ, compescantur, qui malitiosè nituntur laudabileoi consuetudinem immutare.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap. 67.* reperiuntur verba in præsenti relata, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 6.*

b *Exequiis mortuorum.*] De quibus egi *in cap. suam, hoc tit.* ubi commentarium hujus partis dedi.

c *Benedictionibus.*] De quibus plura adduxi *in cap. 1. de secund. nupt.*

d *Pias consuetudines.*] Hæc verba exposui suprà *in cap. cum in Ecclesia.*

2. e *Sacramenta.*] Si referas ad exequias mortuorum, & benedictiones nuptiarum, de quibus proximè egerant Patres, dictio *Sacramenta*, ponitur pro sacramentalibus, ut jam notavi *in d. cap. cùm in Ecclesia.* Si verò accipias pro aliis Sacramentis, verum est pro nullo ex eis pecuniam exigi posse, ut de Baptismo cavetur *in can. 48. Concilii Illiber.* ibi: *Emendari placuit, ut qui baptizantur, nummos in concham non mittant:* ubi notavi, *de confirmat.* probavi *in cap. ea 15. hoc tit.* de Pœnitentia *in cap. nemo, hoc tit.* de Eucharistia *in can. 23. 6. Synodi*, relato *in cap. nullus, 1. quæst. 1.* ibi: *Vt nullus, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, immaculatam præbens communionem, ab eo qui communicat, ejus participationis gratiâ obolos, vel quamvis aliam speciem exigat.* De Ordine *in cap. 1. hoc tit.* de Matrimonio *in cap. suam, hoc tit.* & latè docent Ugolinus, Redoanus, & Gibalinus *in tract. de simon.*

CAPVT XLII.

Vniversis Abbatibus, & Fratrib. a *Cistercien. Ordinis.*

NE Dei Ecclesiam, quam lavit proprio sanguine Jesus Christus, macula fœditatis coinquinet, ruga duplicitatis deformet, cupiditatis spurcitia, omnium malorum radix, & venalitatis deformitas, quasi ruga sub consuetudinis prætextu contracta, eliminandæ sunt penitus ab eadem, ut dispensatio mysteriorum Dei, & ipsa mysteria gratis accepta, Giezitica pravitate prorsus abolitâ, charitate gratuitâ conferantur, quæ vendere, seu emere, quàm detestabile, quámve periculosum existat, liquidò perpendi potest ex eo, quod Dominus vendentes, & ementes oves, & boves ejecit de templo, & cathedras vendentium columbas evertit. In ejectione denique vendentium, & ementium facinoris inquinantis utrumque exprimitur detestatio, & in cathedrarum eversione monstratur, cui pœnæ subjaceant hi, qui præsunt, vendentes Dei dona, & Ecclesiæ sacramenta. Vt igitur hujusmodi facinus, quod quos coinquinat, æquat, Prælatos, & subditos non possit inficere quoquo modo, auctoritate Apostolica districtiùs inhibemus, ne quis Archiepiscopus, vel Episcopus, Archidiaconi, vel *b* Officiales ipsorum à quoquam in Abbatem electo, pro *c* benedictione, seu *d* installatione, vel recipienda professione ab eo, sub consuetudinis prætextu cujusquam *e* palefridum, seu aliud quidquam, quocunque nomine censeatur, exigere, vel extorquere præsumant, vobisque sub prætextu hujusmodi exacta taliter hæc præstetis interdicimus, cùm non solùm à malo, sed à mali sit specie abstinendum. Installationis quoque solennitates fieri prohibentes adjicimus, ut Archiepiscopi, & Episcopi ea sint *f* forma professionis contenti, quæ ab origine vestri Ordinis noscitur instituta, cujus tenorem ad majorem evidentiam huic nostræ paginæ duximus inserendum: Ego frater Abbas Cisterciensis Ordinis, subjectionem, reverentiam, & obedientiam à sanctis Patribus constitutam secundùm regulam sancti Benedicti, tibi Domine Episcope, tuisque successoribus canonicè substituendis, & sanctæ Sedi, salvo Ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.

NOTÆ.

1. a CIstercienses.] Ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex quinta collectione Honorii III. edita à Cironio, ubi *sub hoc tit. cap. 1.* reperitur textus hic, ex Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno 1224. cap. 5.* ubi hujus textus historiam, & litteram refert: cùm enim temporibus Honorii III. Episcopi, Archidiaconique renuerent Abbates Cisterciensis Ordinis installare, nisi priùs equum sibi darent; necnon in obedientia à prædictis Abbatibus præstanda, verba illa, *salvo Ordine suo*, esse rejicienda intenderent, cùm inutilis quodammodo redderetur promissio obedientiæ, conquestus fuit Jacobus Abbas Cisterc. de prædictis duobus excessibus coram Honorio, qui ut hæc nova gravamina à monachis Cisterciensibus tolleret, præsentem edidit constitutionem, & similem circa Ordinem Præmonstratensium edidit Innoc. III. lib. 1. *epist. in edit. Colonia, fol. 92.* in hæc verba: *Significarunt nobis dilecti filii N. Abbas, & Fratres Præmonstraten. quod cùm dilectus filius Hugo de Petraponte*

Archidia

Archidiaconus Laudunen. in promotione ipsius Abbatis palefridum ab eo obtentu cujusdam pravæ consuetudinis exegisset, quia super hoc ei acquiescere recusavit, conversum quemdam ipsius de equitatura, cui insidebat, deponere, & eam secum abducere per violentiam non expavit. Unde nos eidem Archidiacono per litteras nostras mandavimus, ut similia de cætero non præsumat, immo de hoc ipso eidem Abbati satisfactionem exhibeat competentem. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Archidiaconus ea, quæ præmissa sunt, adimplere noluerit, tam eum, quàm alios, qui pro benedicendis, installandis, vel deducendis ad Sedem, tam Abbatibus, quàm aliis ecclesiasticis personis, palefridum, vel aliud exigere, vel extorquere præsumpserint in posterum, vel hactenus præsumpserunt, nisi ad commonitionem vestram à sua præsumptione destiterint, & de perceptis taliter satisfecerint competenter, excommunicationis censurâ, appellatione postpositâ percellatis, & sicut excommunicatos faciatis ab omnibus arctiùs evitari. Quod si non omnes, duo vestrûm, &c. Datum Romæ, &c. IV. Idus Maii. Et Abbati sancti Maglorii Parisiensis lib. 3. regestr. 14. epist. 143. super eadem re ita rescribit: Cum ex injuncto nobis Apostolatus officio Ecclesiarum omnium sollicitudinem gerere teneamur, ea corrigere nos oportet, quæ interdum contra sacrorum canonum sanctiones in eis per ipsarum ministros improvidè attentantur. Sanè ad audientiam nostram vobis referentibus est delatum, quod cùm Abbatem vestrum contigit de novo in sede, prout moris est, collocari, Archidiaconus Parisien. pro installatione ipsius centum solidos Parisien. monetæ à vobis nititur extorquere: hujusmodi exactionem in jus annuum convertendo. Quia igitur talis exactio est rationi contraria, & Sanctorum Patrum institutionibus inimica, ne id de cætero attentetur, auctoritate præsentium districtiùs inhibemus. Nulli ergo, &c. usque, nostræ inhibitionis infringere, &c. Datum Later. III. Non. Octob. Pont. N. anno XIV. De Ordine Cistertc. nonnulla adduximus in cap. 6. de rescript.

b Officiales.] Id est vicarii, ut probavi in cap. 1. de offic. vicar.

c Benedictione.] De qua egi in cap. 1. de supplend.

2. d Installatione.] Stallus est locus cujusque clerici, aut religiosi in choro. Cæsar lib. 1. histor. memorab. cap. 6. ibi: Intravit chorum stante Priore in stallo suo. Et lib. 5. cap. 5. In nocte verò sancti Cuniberti, cùm staret in choro Abbatis, tunc simplex monachus vidit intra Presbyterium duos dæmones intrare, & paulatim ascendere ad stallum Abbatis. Et paulò post: Dominus Eustachius, & Prior Hermannus, qui hæc videre, à stallis suis semoti. Matthæus Parisius in Henrico III. ad annum 1056. ibi: Clanculò intrantes inquisiverunt à quodam ibidem orante, quodnam esset stallum Decani. Et in vita Joannis XXIII. Abbatis sancti Albani: Consueverat namque in duplicibus festis chorum mitratus tenere, & reliquis diebus in stallo suo stans chorum regere, & omnia alacriter cantare. Innoc. III. lib. 4. epist. 1. ibi: Ipse ante confirmationem obtentam stallum Præpositi sibi usurpavit. Illustrant Vossius de vit. serm. lib. 2. cap. 17. Zeeda in adversar. cap. 44. & notavimus in cap. cum te 7. de rescript. Unde installare accipitur pro ponere in sede, & corporaliter investire, seu in possessionem mittere, quæ installatio inthronizatio dicitur à Justiniano in novell. 123. cap. 3.

e Palefridum.] Idem de Præmonstratensibus cavit Innocent. III. lib. 1. epist. 198. & 328. Palfredus, Palefredus, & Palefridus corrupta sunt ex Paraveredus; & ita à Paraveredis Palefredum deduci docuit Cujac. ad tit. C. de cursu publico. Veredarii erant equi minores, qui cursui publico destinabantur, & velociores. Paravedarii verò erant equi majores, & agminales, leg. ult. C. de cursu publico, leg. 50. C. Theodos. eod. tit. De his veredis, & veredariis, qui eis insidebant, agitur cap. 8. Esther, ibi: Egressi sunt veredarii celeres nuntios perferentes. Cassiodorus lib. 5. epist. 11. ibi: Si possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu atterantur. Ausonius ad Paulinum:

Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum
Conscendas, propera, dummodo jam venias.

Martialis lib. 14. epig. 86.

Stragula succincti venator sume veredi.

Plura de his Salmut. ad Pancirolam lib. 2. memorab. cap. 16. Bulengerus lib. 3. de Imper. cap. 20. & 21. Lipsius lib. 2. de militia, dialog. 12. & lib. 3. dialog. 7. ab his Paraveredis dictos fuisse equos Palefredos, quos nos vulgò dicimus Palefreues, docuit Cironius in præsenti, quâ voce usi sunt Vuillelmus Tyrius lib. 13. belli sacri, cap. 27. Miserat prædicto nobili viro per quemdam familiarem suum palefredum albissimum, argento ferratum, freno, & cæteris argenteis fucoris redimitum, examito coopertum albissimo, ut in omnibus candor niveus consonaret. Radericus Frisingensis lib. 3. cap. 26. Si extraneus miles pacificè ad castra accesserit, sedens in palefrido, sine scuto, & armis, si quis eum læserit, pacis violator judicabitur. Cæsarius lib. 12. miracul. cap. 12. Hic cùm die quadam suum, qui optimus erat, perdidisset palefredum, servum suum ad diversa loca misit ad investigandum illum. Matthæus Parisius anno 1190. ibi: Cepit de singulis civitatibus Angliæ duos palefridos, & totidem sumarios. Et alii relati à Vossio de vitiis serm. lib. 3. cap. 31. Lindembrog. in Glossario, verbo Palefredus, Bosqueto ad Innoc. III. lib. 2. epist. 42.

f Forma professionis.] Reverentiam Episcopo debent omnes Abbates ipsius diœcesis: & ideo vel 3
ante, vel post benedictionem eam præstare debent. Concil. Emerit. can. 11. olim fiebat charta ipsa professionis super altare imposita. Innoc. III. lib. 1. regestr. 3. epist. 57. ibi: Professione hujusmodi super altari oblatâ. Gofridus Vindocin. opusc. 10. ibi: Est à lingua (scilicet simonia) cùm publicè recitatur illa promissio: fit à manu, quando charta, quâ continetur scripta, ponitur super altare. Juxta veterem morem, quem illustravi in cap. 2. de consuet. Sed circa modum præstandi ipsam professionem Episcopi varios excessus committebant, dum majorem obedientiam cum aliis sibi jure non debitis exigebant, ut conqueritur Gofridus Vindocinensis epist. 205. his verbis: Sunt quidam Episcopi, qui pro benedictionibus Abbatum sub nomine professionis ab eis exigunt, quod est christianæ professioni valde contrarium. Nam cùm professio alia in divina laude fit, alia pro peccatorum depositione: ista Dei laudem non facit, sed minuit; nec deponit peccata, sed apponit. Nec sacra fidei professio recto nomine dicitur, sed execranda promissio, quæ claves Ecclesiæ agitare, & unicum, ac singulare ejus ostium violare conatur. Ita neque veritate, neque auctoritate inventa, sed consuetudine, & hominum cupiditate reperta, triplici genere simoniæ contra sanctam Ecclesiam jaculatur; quoniam simonia à lingua, simonia à manu, simonia ab obsequio ibi committitur. Est à lingua, cùm publicè recitatur illa promissio: fit à manu, quando charta, quâ continetur scripta, ponitur super altare: fit ab obsequio, cùm ipsum male promissum subjectionis obsequium servatur. Qui sic agit, forsitan dicit: Pro benedictione non quæro pecuniam. Immò satis amplius exigit, quia hominis personam. Sicut anima plus est quàm corpus, ita corpus simul, & anima, tota videlicet hominis persona, multò plus est, quàm ejus pecunia. Divina lege, & manifesta ratione probatur, quia benedictio minimè datur gratis, quam præcedit Abbatis illa proscriptio, ut quod desiderat, assequatur.

Non enim faceret illam, si repulsam non pateretur. Illud etiam quod bonum est, fit perniciosum, cùm promittitur; nam benè, vel malè suscipitur. Nam pecunia, quam Simon Magus obtulit Petro, bona quidem erat, sed quia malè obtulit illam, damnatus à Petro prædicatur; & ideo nec evangelica, nec canonica, sed navicularia est illa, quæ dicitur benedictio, quam quæ falsò nomine vocatur professio, præcedit, sive subsequitur. Ibi venditur simul & emitur primum Ecclesiæ sacramentum. Christus etenim primus hoc sacramentum per semetipsum fecit, consecrationem scilicet Apostolorum. Et paulò post sequitur: *Caveant igitur Episcopi, & Abbates, qui ideo dicuntur Christi vicarii, quoniam Christi creduntur agere vices, ne contra Christi auctoritatem, qui gratis tribuit, & ejus vocem, qui gratis dari monet & præcipit, cupiditatum consuetudinem sequantur, qua fides, Ecclesiæ libertas, & castitas simul corrumpitur. Non mediocriter utique delinquit Episcopus, nisi gratis dederit; & Abbas, nisi gratis acceperit, similiter peccat, quia facientem, & obsequentem par pœna constringit; & facinus, quos inquinat, æquat.* Refert Juretus *in notis ad epist.* 195. *Carnotensis.* Quare Honorius III. in præsenti præscribit formam sub qua Abbates Cisterciensis Ordinis professionem Episcopis suis facere debeant. Et Abbates exempti benedictionem quidem ab Episcopo suo recipere debebant, non tamen ei professionem obedientiæ facere; nam professio, quam Ivo Carnotensis exegerat à Gofrido Abbate Vindocinensi inter ordinationis ejus solennia, cassata fuit ab Urbano II. ut scribit idem Gofridus *lib.* 2. *epist.* 27. Unde constat, præsentem Honorii constitutionem compilatam fuisse sub hoc titulo, non solùm quia ex simoniaca pravitate Archidiaconi palefridum ab Abbatibus pro eorum installatione extorquebant; verùm & quia Episcopi simoniam committebant exigendo ab eis majorem obedientiam, quàm de jure præstare tenebantur: quo casu simoniam committi, notavimus *in cap. ex diligenti.*

CAPUT XLIII.

Gregorius IX. *Priori Sancti Thomæ* [a] *Esculanen.*

IAcobus canonicus Esculan. exposuit, quod cùm ipse in Ecclesia [b] Aprutin. sit receptus in Canonicum & in fratrem, Canonici ejusdem Ecclesiæ partem proventuum, ac præbendam sibi assignare recusant, quandam consuetudinem prætendentes, quòd prandium habere debeant à Canonico recepto de novo. Quocirca mandamus, quatenus si est ita, dictos Canonicos, ut tali consuetudine non obstante, sibi sicut uni ex aliis in proventibus & præbenda provideant, appellatione remotâ compellas.

NOTÆ.

a *Esculan.*] Seu Ascolan. nam Asculanum, seu Esculum dicitur civitas Italiæ, de qua, & ejus diœcesi egimus *in cap.* 8. *ne clerici vel monach.*

1. b *Aprutin.*] Interamna civitas est Italiæ in Picenatibus posita, quam hodie vulgò Teramum dicimus, secus fauces Tordini fluminis; quæ cùm à tribus fluminibus alluatur, Interamna nomen invenit, quasi inter tres amnes sita: quod ipsum nomen vulgus etiam, sed corruptè retinuit. Est caput totius Aprutinæ provinciæ. Quare ipsius Præsul, non Interamnæ, sed Aprutinensis denominatur Episcopus, qui nullius Metropolitani reveretur arbitrium, sed tantùm Romani Pontificis proximè fasces adorat, ut tradit alia congerens de ipsius diœcesis origine, & Præsulibus Ughellius *tom.* 1. *Ital. sacræ, fol.* 388.

COMMENTARIUM.

2. INter alias consuetudines simoniacam labem redolentes, præcipua fuit olim consuetudo præstandi convivia pro electionibus, & consecrationibus Episcoporum, seu similium Prælatorum; quam redarguit Sidonius *lib.* 4. *epist.* 25. & graviter reprehendunt PP. Synodi Carthag. 3. *can.* 42. ibi: *Conviviis sibi conciliantes plebem, ut persuasu maligno, & illicito eosdem velint collocare Rectores.* Extant hujus moris vestigia apud Gregor. Turon. *de vitis Patrum cap.* 6. dum refert, quod cùm Arverni ad Theodoricum Regem munera ferentes Episcopum ab eo expetituri venissent, Rex ipsis redire jussis, sanctum Gallum Episcopum futurum eis destinavit, jussitque ut ordinaretur in Presbyterum, & datis de publico expensis, cives invitarentur ad epulum, & lætarentur ob honorem Galli Episcopi. Quod cùm ita factum esset, is referre solitus erat, se non amplius donasse pro Episcopatu, quàm unum trientem coquo, qui id prandium paraverat. Et apud Surium *die* 18. *Julii, in vita sancti Friderici Trajectensis Episcopi,* refertur de eo, quod die, quo in Antistitem inauguratus fuit, celebre convivium omni Clero, Nobilibus item, & ignobilibus à Ludovico Pio datum fuit. Similem morem in noviter ordinatis Concil. Palentinum improbat *tit. de simonia,* his verbis: *Quorundam clericorum, & laicorum abusum, qui clericos de novo promotos non permittunt in suis ordinibus ministrare priùs quàm eis adhibeant per unum, aut plures dies prandia, & convivia sumptuosa, vel certam præparent quantitatem pecuniæ, extirpare volentes, statuimus ut cùm clerici, qui ad titulum alicujus Ecclesiæ ad Subdiaconatus, Diaconatus, aut Presbyteratus ordines sunt promoti, noviter celebrare voluerint, ut clerici illius Ecclesiæ eos liberè admittant, & eis ad celebrandum ministrent Ecclesiæ paramenta, celebrationi ipsorum charitativè & amicabiliter assistentes, eisdem etiam secundùm quod ordo ipsorum exegerit, portionem integraliter conferant, & assignent.* Et consuetudinem accipiendi scyphum à novo Canonico improbavit Honorius III. cujus verba dedimus suprà *in cap. sicut* 39. quæ prandia simoniæ notam, ac criminationem continent, si largitione istâ eligentium suffragia ambiuntur, hominum voluntates conciliantur, & suffragia quæruntur, cùm virtute, non pecuniâ; litteris, non pretio, dignitates ecclesiasticæ promerendæ sint. Sic Cato Uticensis apud Ciceronem *in oratione pro Murena,* ex Stoïcorum sententia negavit licere Magistratui candidato conviviis, aliisqua oblectamentis populum inescare. Quare rectè Gregorius IX. in præsenti talem consuetudinem, ut simoniacam labem redolentem condemnavit: quam etiam in prandiis præstandis ab ingredientibus monasterium condemnavit Urbanus V. *in extravag. Sanè, hoc tit.* inter communes. Notavit Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *cap.* 2. *art.* 1. §. 1.

CAPUT

CAPUT XLIV.

a Idem.

SI quis ordinaverit, ſeu ad ordinem præſentaverit aliquem, promiſſionem, vel juramentum ab illo recipiens, quod ſuper proviſione ſua non inquietet eundem, ordinator à collatione, præſentator verò ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine ſic ſuſcepto, donec diſpenſationem ſuper hoc per Sedem Apoſtolicam obtinere meruerint, noverint ſe ſuſpenſos.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui in præſenti non ſolùm confirmat Innocentii conſtitutionem relatam in *cap. per tuas, el 3. hoc tit.* verùm & auget, ita ut non ſolùm præſentator, de quo agebatur *in d. cap. per tuas*; verùm & ordinatus, qui cum Epiſcopo pactum fecit de non petendis ab eo alimentis, quæ ex juris diſpoſitione Epiſcopus illi ſine titulo ordinato præſtare tenetur, ex traditis *in cap. 4. de præbend.* ſuſpenſionem incurrat, & ſimiliter ordinator per triennium ab Ordinum collatione ſuſpenditur, à qua ſuſpenſione nec ordinatum excuſat ignorantia, niſi fuerit invincibilis, & inculpabilis, ut docent Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſect. 1. num. 33.* Hurtado *in diſp. de ſuſpenſione, difficult. 13. num. 37.* Conineh, & Caſtropalao, quos ſequitur Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, littera O, num. 11.* Rationem hujus deciſionis aſſignavimus *in d. cap. per tuas.*

CAPUT XLV.

a Idem.

MAndato noſtro recepto, ut cum monachis, qui per ſimoniam dato aliquo locum in monaſteriis ſunt adepti, ſecundùm conſtitutionem Generalis b Concilii diſpenſares. *Et infrà:* Conſult. t. breviter reſpondentes dicimus, mandatum Apoſtolicum, etiam ad c Abbates extendi, & propter reſignationes ſpiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, ſed affectu animi præcedente utrimque taliter acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficit per ſolam pœnitentiam ſuo ſatisfacere Creatori,) eos pro ſimonia hujuſmodi non teneri.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius IX. videlicet: cui autem Prælato reſcribat, non conſtat; & cùm ejus epiſtolis careamus, agnoſcere non poſſumus de quo monaſterio in præſenti agatur.

b *Concilii.*] Relati ſuprà *in cap. quoniam*, ubi de ſimonia admiſſa in ingreſſu Religionis egimus.

1. c *Abbates.*] Quia in favorabilibus, & materia proportionabili Abbas comprehenditur appellatione monachorum, niſi aliud ex loquentis mente conjiciatur, ut probant Sanchez *tom. 2. ſummæ, lib. 6. cap. 8. num. 84.* Valenzuela *conſil. 74. n. 79.* quia Abbas per promotionem ad Abbatiam non deſinit eſſe monachus, nec per ipſius dignitatis aſſequutionem debet eſſe pejoris conditionis, quàm ſunt cæteri monachi; cùm dignitatis proprium ſit augere ſtatum, non verò illum in deterius mutare, ut docent Tamburinus *tom. 1. de jure Abbat. diſp. 16. quæſt. 3.*

COMMENTARIUM.

2. Diviſio ſimoniæ. SImonia communiter dividitur à Doctoribus in mentalem, conventionalem, & realem, ut explicant Navarrus *in manuali, cap. 23. num. 103.* Caietanus, Sylveſter, & cæteri Summiſtæ *verbo Simonia*, Redoanus *de ſimonia, 1. p.* Aragon *ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 6.* D. Joannas Vela *de pœnis & delictis, cap. 32. verſ. Eſt enim*, Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap. 82.* Gibalinus *de ſimonia quæſt. 1. num. 2.* De prima in præſenti agendum eſt. Et quidem ſimonia mentalis non dicitur ea, quæ ſolà voluntate, aut propoſito committendi ſimoniam perficitur, ſicut voluntas fornicandi, aut furandi ſolet dici mentalis fornicatio, aut furtum; nam omnis ſimonia debet continere externum aliquem actum, aliquamque dationem, ſeu acceptionem per modum pactionis, ut conſtat ex definitione, quam illuſtravimus ſuprà *in cap. 1.* Mentalis ergo ſimonia eſt datio, vel acceptio ſpiritualis pro temporali, tanquam pretio, abſque ullo pacto tacito, vel expreſſo, ita ut ea prava intentio dantis, vel accipientis, neque ex ipſo opere externo, nec ex ejus circumſtantiis ullo modo ſe prodat, cùm opus ipſum ſit aliquid indifferens, & poſſit bono, aut pravo animo fieri, accipiatque totam ſuam turpitudinem ex intentione ſimoniaca, ut contingit in aliis actibus indifferentibus, qui à ſola intentione peculiarem malitiam ſortiuntur, ut contingit in eo, qui accipit ſtipendium pro dicenda Miſſa, tanquam ipſius pretium: qui dat rem ſpiritualem, ut accipiat aliquid temporale in ejus compenſationem, eſt ſimoniacus mentalis. Et hæc ſimonia nonnunquam datur ex parte dantis tantùm, aliquando ſolùm ex parte accipientis, plerunque autem ex parte utriuſque, cùm videlicet uterque eam pravam intentionem habet nullo pacto inito. Simoniæ mentalis exemplum extat *in c. tua nos, de ſimonia*, ubi clericus qui dedit bona ſua ut reciperetur in Canonicum abſque ullo pacto, eâ tamen intentione, ut per bona temporalia ſpirituale officium aſſequeretur, apud diſtrictum judicem culpabilis judicatur.

Quibus ſuppoſitis, ut ad præſentem textum accedamus, ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, an ſimoniacus hic mentalis teneatur ad reſtitutionem rei, ſeu pretii cum intentione ſimoniaca accepti? 3.
Et eo caſu teneri ad reſtitutionem, docuerunt Medina *de reſtit. cap. de uſurarum reſtitutione.* Soto *lib. 9.*

de justitia, q.8. art.2. in solut. ad 6. Hadriamns *quodlibet.9.* Joannes Major *in 4.dist.25. q.1.art.7.* Armachanos *lib.10.c.13.* Henticus à Gandavo *quodlib.9. q.26.* moti ex textu *in cap.consuluit, de usur.* ubi docetur, osorarium mentalem ad restitutionem teneri. Igitur similiter & simoniacus meotalis. Deinde quia cùm jure naturali, & divino simonia prohibita sit, eudem jure videtur prohibita dominii translatio, ut probatunt Inuocentiua,& Hostiensis *in cap. tua nos, hoc tit.* & quando tam dare, quàm accipere aliquid temporale est injustum, non potest sic acquisitum in foro conscientiæ retineri. Contrariam tamen sententiam probant Sanctus Thomas 2.2. *q.100.art.5. & 6.* Caietanus *in summa, verbo Simonia,* Navarrus *in manuali, cap.23. n.103.* Palacios *de contract. lib.2. cap.9.* Redoanos *de simon. p.4. cap.8. n.28.* Binsfeldius *in præsenti*, Gibalinus *de simon. quæst. 23. consectar.12.* pro quibus faciunt textus præsens, & *in cap. tua nos, hoc tit.* ibi: *Quia nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.* Et *l.5. tit.17. part.1.* In qua opinionum varietate dicendum est cum Suarez *tom.1.de relig.lib.4.de simon.cap.59.num.43.* Bonacina *de simon.quæst.7.punct.2.diffic.1. num.23.* Gibalino *de simon.d.consectar.11.* simoniacum mentalem non obligati ex solo jure ecclesiastico ad restitutionem, quia Ecclesia de his actibus occultis non judicat, *d. cap. tua nos, cap. sicut, hoc tit.* Ex divino autem jure obligatur ad restitutionem pretii simoniacè secepti, quoties in eo fuit violata justitia commutativa, eodem prorsus modo, atque obligat simonia realis, quando præter sacrilegii pravitatem injustitiæ malitiam continet. Ratio perspicua est, quia æquè tunc in simonia mentali violatur justitia, atque in reali. Ergo æqualis est in utraque obligatio restituendi, siquidem unica ratio obligationis ad restitutionem est injustitia, & inæqualitas, quæ reparanda est. Quamvis autem ea injustitia, occulta, aut manifesta sit, lateat in animo, aut exteriùs se prodat; si tamen re ipsa committitur, & actu fit alteri injuria, intercedirque inæqualitas, eadem ratione simoniacus mentalis ac expressus tenetur ex jure divino,& ex natura rei ad restitutionem; non tamen subjacebit pœnis à jure positivo statutis.

4. Exponitur cap. consuluit, de usuris.

Sed in inquirendo discrimine, quare videlicet usorarius mentalis teneatur ad restitutionem, *d.cap. consuluit, de usuris*; non verò simoniacus, ex præsenti textu, anxiè laborant Doctores. Aliqui eam discriminis rationem esse docent, quia usura benè datur, & malè recipitur; siquidem usuram dare peccatum non est, *cap. debitores, de jurejur.* usuram verò accipere omni jure prohibitum est, *cap.1.& 2. de usur.* & ideo acceptum pretium ab usurario ex omni jure restituendum est, quia qui malè accepit ab eo, qui benè dat, tenetur ei restituere, *cap. non sanè,* ubi Glossa *14.q.5. l.1.ff.de cond.ob turp.* at verò in simonia versatur turpitudo utriusque; & ideo recipiens non tenetur ad restitutionem, quia in pari causa melior est conditio possidentis, *leg.3. & 4. de cond. ob turp. caus. cap. in pari delicto, de regul.jur. lib.6.* Sed improbatur, quia in usura facilè succedit, utriusque turpitudinem esse; quando enim quis suadet non parato ad exercendas usuras, ut sibi mutuet sub usuris, uterque sane usurarius est, nec à restitutione excusatur: & in simonia sæpe contingit turpitudinem esse ex una tantùm parte, quando Prælatus liberaliter beneficium contulit simoniaco mentali. Rursus, quia in eo casu ex parte utriusque versatur turpitudo, licèt quis non teneatur danti restituere, tenetur tamen pauperibus erogare, juxta regulam textus *in cap. cùm tu, de usur.* Florent. *2.p. tit.1.cap.2.§.1.* Covarr. *in regul.peccatum, 2. p.§.2.n.7.* Quare item Navarr. *n.20.* ex D.Thoma aliam rationem assignat, videlicet quod restitutio quæsiti per simoniam est pœna ecclesiastica, & Ecclesia non potest ob actus interiores pœnas constituere, *c.cognitionis, de pœnit.dist.1.* Sequitur Vgolinus *de simon.tabul.2. n.3,* Sed improbatur, quia quando actus non remanet in terminis cognitionis, sed qualitercumque prodit foras, est in potestate Ecclesiæ: docet Glossa *verbo Eo ipso, Clem.1.§.verùm, de hæret.* quam sequuntur plurimi relati à Felician. *de censib.lib.1.c.5.n.6.* Guttierrez *lib.1.canonic.q.13.in princ.* Covarr. *ubi proximè, in initio n.7.* Nec verum est, institutionem esse pœnam Ecclesiæ, cùm à principio impediat dominii translationem, ut suprà diximus, & infrà patebit. Secundò, quia nec usurarius mentalis ad restitutionem teneretur, contra textum *in d.cap.consuluit.* Aliter P.Navarra *de restit.lib.3.c.2.* Aragon, *2.2.q.100.art.6.* necnon Abbas Antiquus *in d.cap.consuluit,* quem referunt Panormit. & Anania *in præsenti,* discrimen assignant, videlicet quod usura mentalis jure divino prohibeatur, *Lucæ c.6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes:* In simonia verò non sit prohibita spes aliquid recipiendi, nec talis intentio; quia tantùm actualis simonia prohibetur: Matthæi *cap.10. Gratis accepistis, gratis date.* Sed hæc differentiæ ratio meritò reprehenditur à Joanne Andrea *in præsenti,* quia cùm jure divino, & naturali simonia prohibita sit, etiam mentalis prohibita videtur, cùm peccata oris, cordis, & operis ejusdem speciei sint, & eodem jure prohibeantur, ut post D. Thomam & alios probat Navarrus *in manuali, c.23. n.101.* Nec etiam placet discriminis ratio assignata à Caietano 2.2. *q.100.art.6.* quem sequuntur Navarrus, & alii relati à F.Emmanuele Rodriguez *in summa, 2.p.c.66.* dum docet simoniacum mentalem non teneri ad restitutionem, quia quod illi datur, sponte datur, animo videlicet emendi, vel vendendi, argumento legis *nec emere, Cod.de jure delib.* Usurarius autem mentalis tenetur ad restitutionem, quia quod illi datur, non sponte, sed ad redimendam potiùs vexationem datum censetur. Quam rationem improbant Sotus *lib.9 de justit.q.8.art.1.ad 6.* Instructorium conscientiæ *1. p. cap.306.pag.965.* quia simoniacus etiam invitus videtur dare pretium, siquidem mallet gratis beneficium, vel simile spirituale obtinere; & quasi necessitate cogente pretium dat, quia aliter non sperat id obtinere. Prætereà cùm recipientes pretium non aliâ causâ recipiant, & apud eos stet, quàm ex causa emptionis spiritualium, quæ nulla est ipso jure, nullo modo possunt illud retinere, & per consequens tenentur ad restitutionem. Quare his omnibus sententiis rejectis, Panormit. Anania, & Felin. *in præsenti*, dixerunt Pontificem consulendum esse pro vera hujus discriminis ratione. Verùm juxta sententiam suprà adductam ex Suario, & Gibalino, facilè difficultas hæc sedari potest; siquidem tam usurarius mentalis, quàm simoniacus, tenentur ad restitutionem, si per usuram, vel simoniam violatur essentialiter justitia: quod semper contingit in usura, non verò in simonia; nam simonia in ingressu religionis, de qua in præsenti agitur, nullam continet injustitiam, sed tantùm sacrilegium, de quo per pœnitentiam Creatori satisfacere sufficiet: & Ecclesia scelus illud animo retentum non punit, nec ejus ratione ad aliquam restitutionem obligat. Si verò simonia mentalis includat injustitiam, per eamque violetur justitia commutativa, simoniacus mentalis etiam ad restitutionem tenetur: atque ita illud discrimen versatur inter usuram, & simoniam mentalem, quòd usura mentalis semper continet injustitiam, & violat justitiam commutativam; simonia verò mentalis aliquando sacrilegium continet, non verò justitiam violat, ut in præsenti textu docuit Gibalinus *ubi suprà, consect.12.*

TITULUS

TITULUS IV.

De Prælatis, ne vices ſuas, vel Eccleſias aliis ſub annuo pretio concedant.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III. *in Concil. Later.*

PRÆTEREA quoniam quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui *b* Decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate Epiſcopalem juriſdictionem exercent, præſenti decreto ſtatuimus, ut qui id de cætero præſumpſerit, officio ſuo privetur, & Epiſcopus conferendi hoc officium poteſtatem amittat.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. ubi additur, *pars capitis Cùm in officiis*, ut agnoſcamus in præſenti referri partem textus *in cap. cùm in officiis, de teſtam.* & integra conſtitutio extat in Concilio Later. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 15. De quo Concilio egi *in cap. nonnulli, de reſcriptis.*

b *Decani.*] De quibus egi *in c. ad hæc, §. ult. de officio Archid. cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus.* 2.

CAPUT II.

Idem a *in Concilio Turon.*

QUoniam in quibuſdam partibus Decani quidam, vel *b* Archipresbyteri ad agendas vices Epiſcoporum, ſeu *c* Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas ſub annuo pretio ſtatuuntur, quod ad ſacerdotum gravamen, & ad ſubverſionem judiciorum non eſt dubium redundare, id ulteriùs fieri prohibemus: quod ſi quis de cætero fecerit, noſtrâ auctoritate removeatur à Clero: Epiſcopus autem, qui in ſua diœceſi hoc ſuſtinuerit, & eccleſiaſtica judicia ſuâ patitur diſſimulatione perverti, canonicâ diſtrictione percellatur.

NOTÆ.

1. a TUron.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic poſt Concil. Lateran. *part.* 2. *cap.* 1. non tamen ibi refertur, nec in Concil. Turon. repetitur.

b *Archipresbyteri.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de offic. Archipresb.*

c *Archidiaconorum.*] De quorum juriſdictione egi *in cap. ad hæc, de offic. Archid.*

CAPUT III.

Idem a *in Turon. Concil.*

QUoniam enormis quædam conſuetudo in quibuſdam locis contra Sanctorum Patrum inſtitutiones invaluit, ut ſub annuo pretio ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſtatuantur, ne id fiat, modis omnibus prohibemus, quia dum *b* ſacerdotium ſub hujuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Alexander videlicet III. in Concilio Turon. ut habetur *in cap.* 3. *hoc tit.* in prima collectione, & poſt Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 2. & in ipſo Concilio Turon. apud Coriolanum *in ſumma, can.* 5. ita legitur: *Ut ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſub annuo pretio non conſtituantur.* De Concilio Turon. nonnulla adduxi *in cap. majoribus, de præb.*

b *Sacerdotium.*] Id eſt beneficium eccleſiaſticum, 2.
cap. 8. *de conceſſ. præb.* notavit P. Gregorius *lib.* 1. *par. tit. tit.* 27. *cap.* 1. ut apud Romanos redditus, ſeu proventus aſſignati pro cultu divino dicebantur Sacerdotia.

cerdotia, *l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de ambitu*, l. *Vitricus* 60. *ff. de donat. inter*: apud Livium *lib.* 9.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, AT PROBATUR.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Ecclesia, vel jurisdictio ecclesiastica, sub annuo censu, seu pretio concedi non debet.* Probant eam textus in *cap. si quis Episcopus* 8. *q.* 1. *cap. fin.* 21. *quæst.* 2. *cap.* 3. *de consuet. cap. consulere* 48. *cap. ad nostram, de simonia, cap.* 3. *de pœnis, cap. præcipimus* 5. 25. *quæst.* 1. Concil. habitum in Germania sub Conrado Cardin. *cap.* 12. ibi: *Enormis quædam consuetudo invaluit, ut ponantur in Ecclesiis conductitii sacerdotes, vicarii temporales: ne id fiat de cætero modis omnibus inhibemus.* Gregorius VII. in Concil. Roman. incerti anni, *can.* 31. *Presbyteri non intrent Ecclesias conducti pretii ad unum annum, sicut mercenarii; sed per manum Episcopi, vel Archidiaconi gratis habeant quandiu rectè eas regere poterunt.* Refert Ant. August. *in epit. juris*, lib. 6. *tit.* 19. Facit præsens rubrica, quæ cùm incipiat à dictione negativa, habeatque orationem perfectam, vim legis obtinet, ut probat ex aliis Olea *de ceff. jur. tit.* 1. *q.* 1. *num.* 5. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo Duas habens filias, num.* 55. *de testam.* Suarez *de relig. tom.* 1. lib. 4. *de simon. cap.* 20. Tiraquel. *de nobilit. cap.* 25. Petrus Bollo *in œconom. canonica, classſ.* 2. §. 5. Corvinus *lib.* 4. *aphorism. jur. Pontific. tit.* 3. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 1. §. 2. Binsfeldius *in d. cap. ad nostram, de simonia*, Gibalinus *de simon. quæst.* 8. *consectar.* 10.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo: In materia simoniæ correlativa sunt pro spirituali re pretium accipere, vel dare, ut in ejus definitione probavi suprà *in cap.* 1. sed pretium accipere pro vicaria, seu jurisdictione ecclesiastica exercenda, prohibitum non est, immò valde frequens, *cap. charitatem* 11. *quæst.* 2. *cap. pervenit* 28. *de appellat. cap. extirpanda*, §. *quia verò, de præbend. cap.* 3. *de cleric. ægrot.* Ergo pretium dare pro vicaria, vel jurisdictione ecclesiastica exercenda, prohibitum non est. Augetur hæc difficultas, nam in Curia Romana quotidie venduntur Clericatus Cameræ, & Auditoriatus, quibus officiis annexa est jurisdictio ecclesiastica. Igitur quia pro jurisdictione spirituali exercenda pretium dari potest. Augetur secundò hæc dubitandi ratio *ex cap. quæsitum* 1. *quæst.* 3. ubi refertur Episcopo solvi annuum censum à possessore beneficii, Igitur quia sub annuo censu Ecclesia concedi valet.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, quia in hoc casu, etsi non gratia spiritualis, seu beneficium, saltem spiritualis potestas, & beneficii administratio videtur pretio æstimari, ac per consequens simoniæ species quodammodo committitur, *cap. Salvator*, §. *nomine*, 1. *quæst.* 3. Jurisdictio enim, specialiter Episcoporum, Sacerdotum, vel Diaconorum, aut est omninò sacra, quæ exercetur in clericos, & continet causas prorsus ecclesiasticas; aut mixta, spiritualis scilicet & temporalis, veluti quæ circa decimas, matrimonia, & similia exercetur: neutra ex eis absque labe simoniæ vendi, locarive potest. Ergo rectè in præsenti docetur, non posse pro jurisdictione ecclesiastica exercenda pretium dari. Accedit, quia si jurisdictio ecclesiastica venalis esset, & sic pretio venderetur, locaretúrve, id in gravamen sacerdotum, subversionemque judiciorum redundaret, & ita subditi gravarentur, cùm tales emptores, seu locatores pecuniam præstitam cum quadruplo, & amplius repetere velint in perniciem litigantium, Seneca lib. 1. *de benefic.* ibi: *Provincias spoliari, non mirum; cùm quæ emeris, vendere jus gentium sit.* Facit quod de Alexandro Severo refert Lampridius, cujus verba retuli *in cap. indicatum, de simonia.* Idem firmat Justin. novella 8. *Ut judices sine quoquo suffragio fiant*, ubi suffragium sumitur pro pensitatione, censu, pactione, locatione, quæ fit conventa mercede. Illustrant Balduinus *ibi*, Pancirola lib. 2. *variar. cap.* 198. Faciunt alia, quæ de prohibita venditione officiorum congesserunt Politici *in d. cap. in tantum*, relati.

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam licèt Episcopus possit assignare certum salarium ejus vicario pro stipendio, quia nemo debet militare propriis stipendiis, *cap. cum secundùm, de præbend.* tamen è converso si quis non operas suas ad spiritualem hujusmodi vicariam locaverit, sed vicariatum ipsum, seu jus alienas vices gerendi conduxerit, quia spiritualis potestatis administratio pretio æstimatur, simonia committitur. Nec obstat quod de Clericato, & de Auditoriatu Cameræ dicebamus; nam in his officiis, & similibus separanda est jurisdictio ecclesiastica, quæ clerico, & Auditori confertur, ab emolumento temporali illi conjuncto: jurisdictio nec venditur, nec locatur, juxta suprà tradita; at verò emolumentum ipsius officii per se vendi potest: quare sicut Pontifex etiam in beneficiis ecclesiasticis potest separare proventus ipsos à beneficio, ita etiam & in his officiis distinguit eorum emolumentum, quod vendi potest, ab ipsa jurisdictione, ut docuerunt Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4 *de simon. cap.* 20. *num.* 6. & *cap.* 24. *num.* 28. Castro Palao *in disp. de simon. puncto* 12. *num.* 7. Gibalinus *eod. tract. quæst.* 20. *num.* 7. Nec obstat textus *in d. cap. quæsitum*; nam cùm omnes Ecclesiæ olim ad Episcopos pertinerent, *cap. omnes*, 16. *q.* 3. nonnunquam retentâ certâ pensione Ecclesiam aliis conferebant, *cap. pastoralis, de donat.* quod plerumque fieri solebat, cùm alicujus Ecclesiæ regimen noviter statuebatur, & beneficium conferebatur, *cap. scientes, cap. prohibemus, de censibus*; non verò postea pensio constitui poterat, *cap. prohibemus* 7. *cap. præterea* 8. *cap. significavit* 13. *de censibus*, ubi notavimus.

6. EXPONITUR CAP. CONSTITUTUS, DE RELIG. DOM. CAP. FINAL. HOC TITUL.

Sed suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus *in cap. constitutus, de relig. dom.* ubi apertè docetur, Episcopum posse annuâ pensione sibi promissâ à monachis, eis remittere jurisdictionem diœcesanam, quam in eos exercebat. Quem textum ita expendo: Quoad simoniam committendam paria sunt remittere, vel dare, *cap. veniens*, de *testibus, cap. querelam, cap. per tuas, de simonia*: sed in eo textu supponitur jurisdictionem Episcopalem sub annuo censu remitti posse: igitur quia & concedi sub eadem annua pensitatione valet. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu, & similibus licitè Episcopum remittendo jurisdictionem propriam, privilegiumque exemptionis monachis concedendo, posse annuum censum sibi stipulari, quia similem pensitationem non exigit ut pretium jurisdictionis remissæ, sed ad probationem subjectionis antiquæ, & in argumentum subjectionis concessæ, *cap. recepimus, de privilegiis.* Alia pro ipsius textus expositione adduxi *in cap. fin. de pact.* Secundò opponi potest textus *in cap. fin. hoc tit.* ubi expressè docet Alex. Ecclesiam locari posse certo pretio, immò & talem locationem factam ad septennium, eo tempore nondum elapso, revocari non posse. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Glossa ibi, quam sequuntur omnes reperentes, Alexandrum III. in eo textu non agere de locatione Ecclesiæ prout beneficium ecclesiasticum est, sed de locatione fructuum ipsius Ecclesiæ, seu beneficii, qui locari possunt, *cap.* 2. *de loc. cap.* 9. *de reb. Eccl.*

CAPUT IV.

Idem a *Exon. Episcopo.*

QUerelam magiſtri Vv. recepimus, quod cùm Eccleſiam de Fereleia à G. *b* perſona ejuſdem Eccleſiæ ad annuum cenſum per *c* ſeptennium tenendam ſuſcepiſſet, ipſe ſibi, antequam per ſpatium unius anni tenuiſſet, auferre præſumpſit, quanquam idem G. præſtitâ fide firmaverit, quod uſque ad conſtitutum *d* terminum nullam exinde moleſtiam, vel gravamen ei inferret: ideo tibi per A. ſ. p. m. quat. ſi tibi conſtiterit ita eſſe, ap. rem. diſtrictè compellas, ut præfatam Eccleſiam præfato G. V. reſtituat, & uſque ad terminum conſtitutum inter eos, ſecundùm quod inter ſe convenerunt, eandem permittat pacificè *e* poſſidere.

NOTÆ.

1. a EXonienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* & poſt Concil. Later. *part.* 28. *cap.* 2. De Exonienſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de filiis presbyterorum.*

2. b *Perſona.*] Id eſt Parochus, ut probavi *in cap. ad aures, de reſcript.*

c *Septennium.*] Quarenus locatio hæc ad longum tempus fieri potuiſſet, variè explicant Cenedus *ad Decret. collect.* 76. Barboſa *in præſenti:* ſed veram rationem adduximus *in d. cap.* 9. *de reb. Eccleſ.*

d *Terminum conſtitutum.*] Propter læſionem tamen antea revocari poterat, ut probat D. Joannes de Larrea *dec.* 69. *per totam.*

3. e *Poſſidere.*] Sed conductor rem ipſam non poſſidet, cùm uſus tantùm ipſius rei voluntate locatoris ei permittatur, *l. ſi ſervus* 61. *§. locavi, verſ. & ideo, ff. de furtis.* Quare dicitur, rem alii poſſidere, non ſibi, *l.* 1. *C. communia de uſucap. l.* 2. *C. de præſcript.* 30. *vel* 40. Nec circa ipſam rem ullum proprium jus habet, ſed mutuatum à domino, cui poſſidet, & miniſterium præſtat, *l. officium* 9. *C. de R. V. l. communis* 7. *§. nec colonis, ff. communi divid. l.* 3. *§. ult. cum l. ſequenti, ff. ad exhib. l. ſervi* 16. *ff. de periculo & commodo, l. ſi quis* 10. *§.* 1. *l. qui bona fide* 19. *l. interdum* 21. *§. ult. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolùm* 33. *§. quod vulgò, ff. de uſucap. l.* 2. *§.* 1. *ff. pro hærede, l. in puteum* 12. *§. ego, ff. quod vi, aut clam, l.* 1. *§. denique, ff. de vi, & vi: l. certè* 6. *§. is qui* 2. *ff. de precar.* Quare Dominus per colonum ipſum poſſeſſionem retinet, *l. quadam* 77. *ff. de rei vindicat. l. ſi pignus* 37. *ff. de pignorat. act. l. ſicut* 20. *§. ult. cum leg. ſequenti, l. cùm in plures* 60. *§.* 1. *ff. locati, l.* 3. *§. cæterùm* 12. *l. ſi id quod* 25. *§.* 1. *l. qui univerſas* 3. *§. quod per colonum, ff. de acquir. poſſeſſ. l. nunquam* 31. *§. ſi ſervus, ff. de uſucap. l.* 1. *§. quod ſervus, ff. de vi & vi arm. l.* 1. *§. penult. ff. de itinere, actuque.* Igitur in præſenti caſu conductor nullam habebat poſſeſſionem, quam retinere poſſet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, nonnullos eſſe caſus, in quibus conductor poſſidet. Primus eſt, ſi locatio ad longum tempus celebrata ſit, de qua accipiunt textus *in l. ſciendum* 15. *§.* 1. *ff. qui ſatiſdar. cog. l.* 1. *& fin. ff. ſi ager vectigal. l. cùm ſponſus* 12. *§. in vectigal. ff. de publiciana, l.* 3. *§. ego, ff. de novi oper. nunc. l.* 1. *l. quod ait Prætor* 3. *ff. de ſuperfic.* Caldas *de renovat. emphyt. lib.* 1. *q.* 18. *num.* 7. Brito *ad rubric. de locat. §.* 1. *num.* 10. Menochius *de recup. remed.* 1. *num.* 68. Valaſcus *de jure emphyt. quæſt.* 18. *per totam*, Valentia *tom.* 2. *Illuſtr. tract.* 1. *cap.* 6. *num.* 1. Secundò quando in ipſa locatione expreſsè actum eſt inter contrahentes, ut poſſeſſio rei locatæ in conductorem transferatur, argumento legis *ſi abſenti* 38. *§.* 1. *ff. de acquir. poſſeſſ.* locatio enim fit diverſis reſpectibus, vel reſpectu propinquitatis, aut uſusfructus, *l. ſi quis domum* 9. *§.* 1. *ff. locati*, Bartol. *in l. ſi quis aliquam* 28. *num.* 8. *ff. de acquir. poſſeſſ.* vel reſpectu poſſeſſionis, *d. l. ſi quis aliquam*, quando res ipſa locatur: uſus autem cenſetur permiſſus, *l. qui rem, C. locati.* Immò quando is qui locat, poſſeſſionem ſolam habet, ei qui rei dominus eſt, uſum rei, vel poſſeſſionis præſtat, non ipſam poſſeſſionem, ut probant textus obſervandus *in l. ſi pignus* 37. *de pignoratitia action.* docet P. Faber *in l. nec pignus* 45. *de R. I.* Cùm verò locatio fit reſpectu poſſeſſionis ipſius, ſive cùm poſſeſſio ipſa locatur, nihil impedit dicere poſſeſſionem per contractum locationis transferri, quoniam tranſlatio poſſeſſionis non requirens titulum perpetuum minori jure contenta eſt, & ſufficit titulus temporarius, qualis eſt locatio, precarium, pignoris datio, ſi id agatur ut poſſeſſio in accipientem tranſeat, ut docet Bartol. *in l. quod in eo nomine* 18. & *in l. ſi quis aliquam* 28. *n.* 6. *hoc tit.* Utilitas conducendæ poſſeſſionis maxima eſt, quia quamdiu durat conductio, poſſeſſio ad conductorem pertinet; ergo ſi eam amittat, in rem agere poterit adversùs quemcumque detentatorem, ut de ſuperficiario dicitur *in l. id eſt* 74. cum ſequentibus, *de rei vendicat.* & de creditore *in l. ſi fundus* 16. *§. in vindicatione, ff. de pignor.* licèt antiquiores cum Bartolo *in d. l.* 28. dicant implicare contradictionem, ut quis ſit conductor, & ſimul poſſeſſor; nam facilè non conſtat hæc contradictio: ſi enim poteſt quis precariò rogare ut poſſideat, cur non poterit conducere ut poſſideat, ut conſiderat D. Joſeph. de Retes *in repetita prælect. ad tit. de acquir. poſſeſſ. cap.* 3. *conſect.* 2. qui ad id probandum expendit textum *in l. ſi quis ante* 10. *§. ult. ff. de acquir. poſſeſſ.* & ſic præſens textus accipiendus eſt quando locata fuit poſſeſſio ipſa.

TITULUS

TITULUS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

CAPUT PRIMUM.

a *Ex Concilio Lateran.*

QVONIAM Ecclesia Dei, & in iis, quæ spectant ad subsidium corporis, & in iis, quæ ad profectum proveniunt animarum, indulgentibus sicut pia mater providere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi, & proficiendi opportunitas subtrahatur, per unamquamque Cathedralem Ecclesiam *b* Magistro, qui clericos ejusdem Ecclesiæ, & scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur, quo docentis necessitas sublevetur, & discentibus via pateat ad doctrinam. In aliis quoque restituatur Ecclesiis, seu monasteriis, si retroactis temporibus aliquid in eis ex hoc fuerit deputatum. Pro licentia verò docendi nullus omninò pretium exigat, vel sub obtentu alicujus consuetudinis ab eis, qui docent, aliquid quærat, nec docere quemquam, qui sit idoneus, expetitâ licentiâ interdicat. Qui verò contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesiastico fiat beneficio alienus: dignum quippe esse videtur, ut in Ecclesia Dei fructum sui laboris non habeat, qui cupiditate animi dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.

NOTÆ.

1. a LAtteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & in ipso Concilio Lateran. *cap.*18. reperitur textus hic: unde apparet, scholastriam, seu dignitatem magistri scholæ in Ecclesiis Cathedralibus cœpisse à temporibus hujus Concilii per annos Christi 1180. quod & docuerunt Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 19. Azor. 2. *part. instit. lib.* 3. *cap.* 23. Escobar *de Pontific. jurisd. cap.* 8. *n.* 41. & *cap.* 30. §. 2. & in Gallia hoc decretum Concilii renovatum fuit anno 1563. & sancitum ut in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, in quibus plures essent quàm decem Canonici, unius præbendæ fructus destinarentur uni, aut pluribus scholarum Magistris ab Episcopis approbandis ad instructionem puerorum, & juventutis, tam in litteris, quàm in præceptis fidei catholicæ, ut referunt Chopinus *lib.* 1. *de sacr. pol. tit.* 1. *n.* 13. & 14. Maynard. *in notab. qq. lib.* 1. *cap.* 9. Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1563. *num.* 69. & similiter in Concil. Coloniensi *anno* 1536. *p.* 12. *cap.* 3. idem cautum fuit.

b *Magistro.*] Magister à monendo, vel monstrando dictus est, *l. cui præcipua* 57. *ff. de V. S.* Cassiodorus *lib.* 7. *variar.* ibi: *Reverendum honorem sumit quisquis Magistri nomen accepit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum.* Et cujuslibet disciplinæ Præceptores Magistri dicuntur, *l. qualem* 19. §. *fin. ff. de recept.* Ovidius *lib.* 1. *eleg.* 4. Illustrant Albericus Gentil. *in lection. Virgil. cap.*4. & ille, cui præcipua cura rerum incumbit, Magister appellatur, *d. l.* 57. & *in tit. Cod. de Magistr. sacror. scriniorum, magistr. militum*, & similibus. Hinc pecoris magistros pro his, ad quos pertinet cura animalium, posuerunt Virg. 1. *Georgic.* 2.

——*Pan curat oves, oviumque magistros.*

Varro *lib.* 1. *de re rustica*, ibi: *Magister pecoris sine litteris idoneus esse non potest, quòd rationes dominicas pascuarias conficere nequaquam rectè potest.* Et magister dicitur qui ex numero creditorum præfectus est patrimonio debitoris vendendo, *l. ult. ff. de curat. bonis dando*, probat Brissonius *de V. S. verbo Magistri.*

CAPUT II.

Alexander III a *Vvinton. Episcopo.*

PRohibeas attentiùs, ne in parochia tua pro licentia docendi ab aliquo aliquid exigatur, aut etiam promittatur. Si quid verò post prohibitionem tuam fuerit solutum, vel promissum; promissum remitti, solutum facias appellatione cessante restitui, sciens, quod scriptum est: Gratis accepistis, gratis date. Sæpè si aliquis occasione hujus prohibitionis distulerit Magistros in locis congruis instituere, liceat tibi de concessione nostra omni contradictione, & appellatione postpositâ ibidem viros providos, & discretos aliorum instructioni præficere.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Vinton.] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *part.* 2. *cap.* 17. & in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. ubi additur *Pars capitis Nuncios*, ut cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in capite nuncios*, *de decimis*.

CAPUT III.

a Idem.

QUantò Gallicana Ecclesia majorum personarum scientiâ, & honestate præfulget, & eo cautiùs nititur curare, quæ confundere videantur ecclesiasticam honestatem; tantò vehementiori dignos animadversione cos censemus, qui nomen Magistri scholarum, & dignitatem assumunt in Ecclesiis vestris, & sine certo pretio ecclesiasticis viris docendi alios licentiam non impendunt. Cùm autem hæc prava, & enormis consuetudo à cupiditatis radice procedat, & decorem admodum ecclesiasticæ unitatis confundat, providendum vobis est, & summoperè satagendum, ut consuetudo ipsa de Ecclesiis vestris extirpetur, cùm vobis præcipuè, & specialiter adscribatur, si quid in Ecclesiis eisdem laude dignum inveniatur, vel reprehensione notandum. Sub anathematis ergo interminatione curetis, ne qui dignitatem (si dignitas dici potest) fingentes, pro præstanda licentia docendi alios, ab aliquo amodò exigere aliquid præsumant, sed eis districtè præcipiatis, ut quicumque viri idonei, & litterati volunt regere studia litterarum, eos sine molestia, & exactione qualicumque scholas regere patiantur: si verò nostræ prohibitionis, vel præcepti extiterint transgressores, eos nostrâ auctoritate, & vestrâ, officiis, & dignitatibus spolietis. Porrò si juxta mandatum nostrum corrigere neglexeritis, negligentiam vestram gravem habebimus, & molestam, & ad eam corrigendam manum extendere compellemur, ita quod si velint in hujusmodi rapacitatis proposito persistere, non valebunt.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & post Concil. Later. *part.* 2. *c.* 18. Ex Vincentio tamen refert Anton. August. *in notis ad hunc textum*, constitutionem hanc emanasse contra Cancellarium Parisiensem, qui à quolibet publicè docente marcham unam argenteam exigebat.

CAPUT IV.

Idem a *in eodem*.

QUia nonnullis propter inopiam, & legendi studium, opportunitas proficiendi subtrahitur, in Lateran. Concilio piâ fuit constitutione provisum, ut per unamquamque Cathedralem Ecclesiam Magistro, qui clericos ejusdem Ecclesiæ, aliosque scholares pauperes gratis instrueret, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis relevaretur necessitas, & via pateret discentibus ad doctrinam. Verùm quoniam in multis Ecclesiis minimè observatur, nos prædictum roborantes statutum adjimus, ut non solùm in qualibet Cathedrali Ecclesia, sed etiam in aliis, quorum sufficere potuerint facultates, constituatur magister idoneus, à Prælato cum Capitulo, seu majori, & saniori parte Capituli eligendus, qui clericos Ecclesiarum ipsarum, & aliarum gratis in Grammatica facultate, ac aliis instruat juxta posse. Sanè Metropol. Ecclesia Theologum nihilominus habeat, qui sacerdotes, & alios in sacra Pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum à Capitulo unius præbendæ proventus, & à Metropolitano tantumdem; non quòd propter hoc efficiatur Canonicus, sed tamdiu reddiens illos percipiat, quamdiu perstiterit in docendo. Quod si fortè de duobus Metropol. Ecclesia gravetur, Theologo juxta modum prædictum ipsa providear, Grammatico verò in alia Ecclesia suæ civitatis, sive diœc. quæ sufficere valeat, faciat provideri.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. celebrato, ubi *cap.* 11. repetitur textus hic, necnon in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. unic.*

COMMENTARIUM.

I. CONCILIO TRADITUR, AE

IN his quatuor constitutionibus una, eademque sententia proponitur, videlicet: *In qualibet Ecclesia Cathedrali providendum esse de Magistro, qui clericos scholares pauperes doceat, & ne pro licentia docendi*

PROBATUR. docendi aliquid exigatur. Quod etiam cautum lego in cap. de quibusdam 12. 37. dist. cap.3. de vita & honest. cleric. Concil. Cabilon. sub Carolo, can.3. Scholas Episcopi constituant, in quibus & litteralis solertia disciplinae, & sacrae Scripturae documenta discantur. Valentinum sub Lothar. cap. 18. Tullense part. 2. cap.10. Deprecandi sunt pii Principes nostri, & omnes Fratres, & Coepiscopi nostri instantissimè commonendi, ut ubicumque omnipotens Deus idoneos ad docendum, id est fideliter, & veraciter intelligentes, donare dignetur, constituantur undique scholae publicae, ac utriusque eruditionis, & divinae videlicet, & humanae, in Ecclesia Dei fructus valeat accrescere. Concil. Meldense can.35. Synodus Romana suasu Ludovici, & Lotharii habita, can. 3. ibi: Magistri, & Doctores in singulis locis constituantur, qui liberales artes assiduè doceant; & si tales non inveniantur, tam divinae Scripturae Magistri, & institutores ecclesiastici officii nullatenus desint. Alexand. III. Rhemensi Archiepiscopo scribens in cap. unic. hoc tit. in 2. collect. ibi: Nos autem in Concil. Lateran. nuper auctoritate Domini celebrato, ubi tota Ecclesia, quae convenerat, approbante, statuimus, ut per omnes Ecclesias Cathedrales ad subsidium magistri, qui scholas regat, praebenda una debeat deputari. Quocirca ne in vacuum decreta, quae recta sunt, fieri videantur, si per nostram, & Episcoporum instantiam non fuerint observata, tuae fraternitati mandamus, quatenus ad Ecclesias supradictas accedas, & ad opus Magistri, qui scholas regat, aliquod restituas beneficium. Leo X. in concord. cum Francisco Rege Franciae, §.1. tit. de collatione. Theodulfus ad presbyteros Aurelian. cap.19. & 20. refert Ant. August. in epit. juris, lib. 14. tit. 9. Trident. sess.5. de reform. cap. 18. Illustrant ultra congestos in praesenti à Barbosa Cresol. lib.2. mystag. cap.14. Suarez tom.1. de Relig. lib.4. cap.18. Curvinus lib.4. aphorism. tit. 4. Lantdmetec. lib. 2. de veteri monacho, cap.107. Acuña in cap. de eulogiis, 18. dist. Duarenus lib. 1. de sacris Eccles. cap. 15. Bosquetus ad Innoc. III. lib.3. epist.114. Robertus lib.3. rer. judic. cap.2. Pater Mendo de jure academico, lib.2. cap. 12. Petrus Gregor. lib. 15. syntag. cap. 14. Zypens in consult. canonic. ad hunc tit. cap. 1. Chopinus de sacra pol. lib.1. tit.5. n.12. Conradus Kling. lib.4. loc. commun. cap.57.

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo. Episcopi proprium officium est populum in Ecclesia docere, ut probat Barbosa de potestate Episcopi, part.1. tit.2. gloss.10. Ergo non desideratur ut in Ecclesiis Cathedralibus magister eligatur, aut constituatur ad docendum. Accedit, nam etsi magister institui debeat, ut publicè doceat sacram Theologiam, vel sacros canones, tamen Grammaticae doctrina non decet Canonicum: unde D. Gregorius relatus in cap. turbat, 37. dist. cap. cùm multa, 86. dist. objurgat quendam Episcopum, eo quòd Grammaticam profiteretur: ergo pro Grammatica docenda non debet clericus magister in Ecclesia Cathedrali institui. Secunda etiam pars assertionis difficilis redditur dum in ea docetur, non posse recipi pretium pro concedenda licentia docendi; nam prò docendo, vel non, impunè pecunia recipitur, etsi de sacra Theologia agatur; quia licèt scientiae sint res spirituales, procedunt tamen ab spiritu creato, laboreque acquiruntur, ut probant Binsfeldius in rubric. de simonia, Gibalinus eod. tract. quaest.6. consect.4. Accedit usus majorum Academiarum, in quibus pro gradibus concedendis in omnibus Facultatibus pecunia exigitur, quem usum probat, & defendit P. Mendo lib.2. cap.11. de jure academico, per totam. Igitur quia pro doctrina ipsa, & pro licentia docendi impunè pecunia exigitur.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est praesens assertio, pro cujus expositione sciendum est, litterarum cognitionem, liberaliumque artium disciplinam, quibus juventus in publicis Gymnasiis erudi- 3. DE STUDIORUM UTILITATE.
tur, magnam Reipublicae utilitatem afferre, ut testatur Plutarchus de instituendis liberis, ibi: Per hanc enim, atque hac adjutrice nosse licet, quid honestum, quid turpe, quid justum, quid iniquum, brevi quid expetendum, quid fugiendum, quemadmodum erga Deos, quemadmodum erga parentes, quî erga majores natu, quî erga leges, quî adversus Magistratus, quî adversus alienos, quî adversus amicos, quî adversus conjuges, quî adversus servos nos gerere debeamus, Deos ut colamus, parentes ut vereremur, majores natu ut revereamur, legibus pareamus, Magistratibus audientes simus, amicos diligamus, castè cum conjugibus agamus, pietatem in liberos exerceamus, in servos non saeviamus, & quod caput est, rebus secundis ut non exultemus, neque nimium animum contrahamus rebus asperis; neque in voluptatibus gestiamus, nec in ira excandescamus, vel efferati simus. Ideo in omnibus Rebuspublicis benè moratis prima cura fuit scholarum publicarum, ut essent magistri, qui publicè Grammaticam, caeterasque artes profiterentur, & docerent, publico illis stipendio constituto. De Republica Hebraeorum, ubi erant scholae Prophetarum, & Scribarum, latè agit Hallierius de Eccles. hierarch. lib.1. cap. penult. & de veteribus collegiis puerorum, ubi pueri erudiebantur, plura adducit Vivar. ad Flavium Dextrum, anno 385. apud Romanos Adrianum Caesarem magno laudum praeconio commendat Lampridius, quòd academias instituisset, & eorum studiosus esset, qui liberales artes profitebantur. Et Alexius Comnenus scholam instituit, quâ pupilli, pauperumque liberi docerentur, victumque, & alimenta, tam docentibus, quàm discentibus assignavit, teste Zonara tom.3. pag.129. & stipendia non vulgaris esse Professoribus studiorum assignanda, docetur in l. unic. Cod. de studiis liberalibus, l. medicos, §. fin. Cod. de Professor. & Medicis, lib.11. l.1. Cod. Theodos. eodem tit. Plura Theophilus Raynaud. tom.11. in Threnodia rei litterariae, fol.427. quin & Athalaricus Rex Senatui Romano de stipendiis professoribus solvendis ita scribit apud Cassiodorum lib.9. epist.21. Filiorum causas curae ad patrum cognoscimus remisisse personas, ut ipsi de illorum provectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est, vos inde posse minùs esse sollicitos, unde & generi vestro crescit ornatus, & coetui provenit assidua lectione consilium. Nuper, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorundam susurratione cognovimus, Doctores eloquentiae Romanae laboris sui constituta praemia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter cùm manifestum sit, praemium artes nutrire, nefas judicavimus, doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potiùs ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiae, quae cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio: haec in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruenter accentibus metrum novis decantare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis, quae per exercitationem pulcherrimae lectionis, antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hac non utuntur barbari Reges; apud legales Dominos manere cognoscitur singularis. Arma enim & reliqua gentes habent: sola reperitur eloquentia, quae Romanorum dominis obsecundat.

obsecundat. *Hinc oratorum pugna civilis juris classicum canit. Hinc cunctos proceres nobilissima disertitudo commendat: & ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde est. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem propitia divinitate largimur, ut successor scholæ liberalium litterarum, tam Grammaticus, quàm Orator, necnon & juris Expositor, commoda sui decessoris ab eis; quorum interest, sine aliqua imminutione percipiat: & semel Primi Ordinis vestri, ac reliqui Senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis à quolibet patiatur improbam quæstionem: sed vobis ordinantibus atque custodientibus, emolumentorum suorum securitate potiatur; Præfecto Urbis nihilominus constituta servante.* Plura congesserunt de Academiarum utilitate Loseus, Oldendorpius, & Pater Mendo *in tract. de jure academico*, Adam Contzen. *lib. 4. polit. cap. 4.* Frances de *Eccles. Cathed. cap. 28.* Besoldus *tom. 2. polit. integro tract. de jure academ.* Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 7.*

4. De scholis Ecclesiarum.

Nec minor cura fuit apud veteres Ecclesiæ Patres instituendi scholas, in quibus litterarum studia publicè profiterentur, ut constat ex Concilio Aquisgran. relato *lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 72.* ibi: *Ut scholæ legentium puerorum fiant.* Et *lib. 2. capitul. cap. 1.* ibi: *Scholæ sanè ad filios, & ministros Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore apud Attiniacum promisistis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi dum nec perfectum est, ad multorum utilitatem, & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Vasense 2. *cap. 1.* Concil. Mogunt. sub Carolo *can. 45.* *Propterea dignum est, ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras.* Et in Concil. Arelat. 6. *can. 4.* Turon. 2. *can. 18.* & 22. Rhemensi *can. 4.* & tribus sequentibus, Episcopis præcipitur, & injungitur, ut privatim, publicèque presbyteros, ac clericos suos, tam de Sacramentorum administratione, quàm aliis sacris functionibus erudiant, atque instruant. Et de publicis scholis instituendis expressiùs ita censuerunt PP. Concilii Paris. *lib. 3. cap. 12.* *Similiter obnixè, & suppliciter vestræ Celsitudini suggerimus, ut morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperii vestri locis scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant; ut labor Patris vestri, & vester per incuriam (quod absit) labefactando non depereat.* Concil. Valent. 3. *can. 18.* in Gallis: *De scholis, tam divinæ, quàm humanæ litteraturæ, necnon ecclesiasticæ cantilenæ juxta exemplum prædecessorum nostrorum aliquid inter nos tractetur; & si potest fieri, statuatur, atque ordinetur.* Concil. Lingon. cujus canones relecti, & confirmati fuerunt in Synodo apud Saponarias in Gallia, *can. 10.* Idem in Hispania repetitis canonibus cautum legimus in Concil. Emerit. *can. 18.* Tolet. 2. *can. 1.* Tolet. 4. *can. 24.* quæ, & alia veteris juris testimonia referunt Ant. August. & Hallierius ubi suprà: & varias Ecclesiarum scholas refert Altesserra *hic*, & *lib. 2. dissert. cap. 7.* Nec solùm in Ecclesiis, & Episcopiis olim scholæ habebantur, verùm & in monasteriis scholæ erant. Ekkardus *lib. de cas. monast. sancti Galli, cap. 6.* ibi: *Erant disciplinæ loci, ut semper, & tunc severè, non modò in claustro, sed & in scholâ exteriùs.* Ex Concilio Mogunt. suprà relato: & varias monasteriorum scholas refert Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 5. §. 11.* & plura de his scholis in monasteriis olim usitatis congesserunt Landmeter. *lib. 2. de vetere monach. cap. 109.* Filesacus *in cap. 15. §. 3. de offic. Ordin.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 3. Regest. 14. epist. 114.* Sherlogus *tom. 3. in Cantica, vestig. 35. cap. 5. sect. unic.* qui Salmanticensem nostram Academiam debitis extollit laudibus. Nec contrarium probat canon 45. Concil. Aquisgran. in illis verbis: *Ut scholæ in monasterio non habeantur, nisi eorum, qui oblati sunt.* Nam pro hujus canonis expositione sciendum est, præter scholas proximè relatas, fuisse alias privatas intra claustra, in quibus qui clericali, aut monachali officio destinabantur, à monacho sibi præposito erudiebantur. Concil. Tolet. 2. *can. 1.* Tolet. 4. *can. 23.* ubi constituitur, ut qui in Clero puberes, aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commorentur, & in disciplinis ecclesiasticis agant deputati probatissimo seniori, quem & magistrum disciplinæ, & testem vitæ habeant. Concil. Turon. 2. *can. 14.* Aquisgran. *can. 135.* Erant ergo in monasteriis scholæ exteriores, ubi laïci etiam erudiebantur; & interiores, ubi monachi, & pueri oblati educabantur: constat ex Ekkardo *d. cap. 6.* & *cap. 10.* ibi: *Cùm apud sanctum Gallum ambas scholas teneret, nemo præter pusiones quidquam aliter, nisi latinè, ausus est proloqui.* Nec in eis scholis alii admittebantur præterquam oblati, & clerici juniores probatæ vitæ. Unde Theodulphus Aurelianensis *ad presbyteros cap. 19.* nepotibus sacerdotum concessit, ut etiam scholas interiores monasterii possent adire, ibi: *Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum mittere ad scholam in Ecclesia sanctæ Crucis, aut monasterio sancti Aniani, sancti Benedicti, aut sancti Lifardi, aut in cæteris de his cœnobiis, quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam faciendi id concedimus.* Unde textus *in d. can. 45.* accipiendus est de his scholis privatis intra monasteria existentibus, ut docuerunt Bosquetus *ad Innoc. d. epist. 114.* Hallierius *d. art. 5.* Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, ad calcem libri, in notis ad ipsum canonem*, Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 7.*

5. Traditur ratio decidendi.

His ita animadversis, & aliis suppositis, quæ pro studiorum necessitate, & utilitate congessimus *in cap. licèt, de præbend.* ratio præsentis assertionis provenit ex eo, nam cùm Ecclesiæ PP. agnovissent, ita necessarium esse studium litterarum in pueris, & in adultis, statuerunt, ut in Ecclesiis Cathedralibus essent clerici, qui Grammaticam docerent, & in Ecclesiis Metropolitanis publicè Theologiam legerent, & magnâ cum ratione, si attendamus personam magistri, & loci, ubi scientiæ doceri jubentur. Persona docentis est clericus, cujus proprium est erudire pueros, & ignaros. Synodus Nicæna celebrata anno 787. *can. 10.* ibi: *Non licet clericis curas sæculares, & ad victum pertinentes suscipere, ut quibus sit à canonibus prohibitum hoc facere: potiùs autem ad docendos pueros, & servos accedant, legentes eis divinas scripturas: ad hoc etiam sacerdotium sortiti sunt.* Concil. Tolet. 2. *can. 1.* ibi: *Lectores in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia à Præposito suo erudiri debere.* Tolet. 4. *can. 21.* Emerit. *can. 18.* Vasense 2. *can. 1.* Inde acriter controversum video inter Cellotium, & Hallierium, an officium docendi spectet ad Ecclesiæ hierarchiam. Ratione etiam loci, ubi doceri jubetur in præsenti, etiam valde consona est disciplinæ Ecclesiæ præsens assertio; cùm, ut suprà retuli, scholæ olim frequentiùs essent in Ecclesiis, monasteriis, aut prope ea: cujus moris ratio traditur in oratione Rhetoris ad V. P. Præsidem Galliæ sub Constantino Imperatore, his verbis: *Maximè & oportet, & fas est exercere juventutis ingenia, ubi tam propinqua sunt numina amica doctrinæ, ubi ex proximo juvat mens divina sapientiam.* Et quondam apud veteres Bibliothecæ, vel in ipsis Deorum templis, vel vicinis ædibus collocatæ erant, ut Tertul. *in Apolog. cap. 19.* refert: quin & Cedrenus in Justino Curopalate, dum narrat historiam pueri Judæi à patre in clibanum ardentem conjecti ob sumptam

sanctæ Eucharistiæ reliquias unà cum sodalibus Christianis, scribit scholam unde pueri illi redibant, Ecclesiæ vicinam fuisse. Rectè ergo constitutum fuit in Concilio Lateran. in præsenti relato, ut in qualibet Ecclesia esset unus magister, qui pueros, clericosque doceret. Et licèt scholæ hæ, tam puerorum, quàm clericorum, omninò exerceri desierint, quia in omnibus ferè provinciis sunt generalia studia in majoribus urbibus; tamen in Ecclesiis remanserunt præbendæ Theologales, quæ Theologo assignantur & Scholastria: qui Canonicus appellatur Scholasticus *in cap. quoniàm, hoc tit.* Magister scholæ, seu scholarum *in cap. 4. de postul. Prælat. cap. 5. de regul. in 5. compil.* Primicerius *in cap. constitutus 25. de appellat.* & in plerisque Ecclesiis nomen hoc Magistri scholarum adhuc mansit; in aliis verò in locum Scholastici successit Cancellarius Universitatum, qui sublato Scholastici nomine, dignitatem retinet, & simul est Cancellarius generalis Studii, cui Apostolicâ auctoritate competit jus concedendi Gradus, ut supponitur *in cap. 4.* junctâ inscriptione, *de arbitris, c. fin. ut lite non contest.* & observatur in nostra Academia Salmanticensi, ubi Magister Scholæ, qui præbendam cum dignitate in Ecclesia Cathedrali habet, est simul Cancellarius Universitatis. De cujus jurisdictione, & dignitate latè agunt Escobar, & P. Mendo *ubi suprà.* Aliquando Scholasticus, & Cancellarius idem non est, ut *in cap. constitutis 46. de appellat.* Et licèt olim inter DD. quæstio excitaretur, an Magister Scholæ dignitatem haberet, ut constat ex traditis à Paciano *de probat. lib. 2. cap. 27. à n. 167.* jam tamen hodie ex statutis Ecclesiarum Scholastria una est è principalibus dignitatibus, ut probat Petrus Gregor. *lib. 5. syntag. cap. 19.* Azor *part. 2. instit. moral. lib. 3. c. 23.* Cæsar *de Eccles. hierarch. part. 3. disp. 12. §. 4.* Barb. *de Canonicis, cap. 10.*

6. **Dissolvitur ratio dubitandi.** Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Episcopi proprium officium sit populum in Ecclesia docere; tamen etiam alios esse debere in Ecclesia Dei Doctores, constat ex D. Paulo *ad Ephesios cap. 4.* & ex illis canonibus, ubi docetur Doctoris nomen sibi assumere neminem posse, nisi qui ad illud munus electus est. Concil. Cæsaraugust. *cap. 7.* ibi: *Item lectum est, ne quis Doctoris nomen sibi sumat, præter has personas, quibus concessum est, secundùm quod scriptum est: & ab universis Episcopis dictum est, Placet.* Et ita licèt Episcopus ratione officii teneatur in communi populum docere, tamen speciales magistri constitui debent ad Grammaticam pueros docendam, ut in præsenti constituitur. Nec obstat argumentum ipsius difficultatis, deductum *ex d. cap. cùm multa*; nam in ejus casu reprehenditur à D. Gregorio Episcopus, qui omninò deditus erat studio Grammaticæ, & humanarum litterarum, Theologiam omittendo, & negligendo, ut docuit Ramirez de Prado *in schediasm. n. 53.* & notavimus *in cap. 6. de ætate, & qualit.* ubi exposuimus quatenùs liceat clericis, & Ecclesiæ ministris lectio librorum Gentilium. Nec obstat alia difficultas, nam in præsenti non prohibetur exactio pecuniæ per Magistrum à discipulis pro doctrina scientiarum, seu erudiendis ipsis; nam certum est, in hujusmodi pretii exactione nullam committi simoniam, etsi Theologia doceatur, aut si Advocatus consilium vendat in causa spirituali, *cap. non licet, 1 1. q. 3. cap. non sanè 14. q. 5.* quia hujusmodi scientiæ procedunt à labore naturali, ut defendunt Gibalinus, & Binsfeldius *ubi suprà,* Pater Mendo *de jure academico, lib. 2. cap. 10.* Unde stipendia, & salaria Præceptorum jure civili approbata fuerunt. Quare Paulus, & Julianus docuerunt *in l. cùm tutoris 12 §. 3. ff. de administr. tut. l. 4 ff. ubi pupillus educari,* pro dignitate natalium pupilli tutores posse constituere mercedem Præceptoribus: & *in l. duo 71. ff. pro socio,* refertur duos societatem iniisse, ut Grammaticam docerent certo stipendio & salario constituto. Pro quorum illustratione adiri possunt Revardus *lib. 2. conject. cap. 10. & 19.* Rodulf. Fornerius *in notis ad Cassiod. lib. 4. epist. 1.* Suarez de Mendoza *ad legem Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 6. ex n. 16.* Merillus *lib. 5. prior. observ. cap. 1. & 17.* Cujac. *lib. 58. Pauli ad edict. in l. cùm tutor 3.* Et salaria hæc plerumque appellabantur mercedes. Marcus Tullius *in Philip. At quanta merces Rhetori est data, audite Patres Conscripti.* Auctor de Claris Grammaticis, de Lælio Præconino loquens: *Pretia Grammaticorum tanta, mercedesque tam magna.* Et *l. 4. §. sed & si, de decret. ab ordin. faciend.* D. Hieron. *ad Pammachium epist. 101. Qui illum in magna mercede nihil scire docuerunt.* Ausonius *de Exuperio:*

—— *Tum pueros grandi mercede docendi.*

Juvenal. *satyr. 7.* Macrobius *lib. 1. cap. 12.* Illustrat Savarus *ad Sidonium lib. 5. epist 7. fol. 334.* Illud notandum, retributionem professorum Juris, & Philosophiæ, non appellari mercedem, sed honorem, *d. l. 1. § sin. & Philosophis, ff. de variis, & extraordin.* Rhetores verò, & Grammaticos stipendium, & mercedem accipere, *d. l. Aquilius.* Quod stipendium dicebatur Minervale. Notavit Rhetes *de donationib. cap. 3 num. 12.* Et discipulos Magistros suos munificentiis ditare debere, deducitur *ex l. Aquilius, ff. de donat.* & Sabinum à suis scholaribus fuisse sustentatum, refertur *in l. 2. ad finem, ff. de orig. juris:* & ideò utiliter à negotiorum gestore fiunt expensæ pro mercibus magistrorum, *l. si patrono, Cod. de negot. gestis.* Immò Præceptores, quibus promissum stipendium non solvitur, extra ordinem auditi docetur *in l. 1. §. 2. ff. de extraordin. cognit.* & probarunt Cujacius *in l. unic. Cod. de studiis liber. lib. 11.* Giphanius *ad Ethic. Aristot. lib. 9. cap. 1.* Revardus *lib. 1. conject. cap. 10.* ubi exponit Juvenalem *satyr. 10.* in illis verbis:

Eloquium, aut famam Demosthenis, aut Ciceronis
Incipit optare, & totis quinquatribus optat
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam,
Quem sequitur custos angusta vernula capsa.

Si verò Magister beneficium, aut publicum stipendium sufficiens habeat, pretium aliquod à discipulis exigere non valet, *cap. 1.* juxta veram lectionem, *hoc tit.* sponte tamen oblata eo casu à discipulis recipere non prohibetur, *cap. priscis 10. q. 3. cap. de eulogiis, 18. dist. cap. quidquid, cap. placuit 1. q. 1.* Prohibetur ergo in præsenti pro licentia docendi concedenda pretium exigere; non quià id simonia sit, ut vulgò creditum est, sed quia ad simoniæ crimen accedit, qui avara cupiditate pro licentia docendi aliquid temporale extorquet à doctis viris, qui ad scientiarum, bonarumque litterarum cognitionem aditum patefaciunt, & muniunt, quos decet potiùs precibus, & muneribus ad docendum invitari. Nec obstat quod expendebamus de usu in academiis recepto exigendi pretium pro gradibus Baccalaureatus, Magisterii, & Doctoratus; nam talis pecunia non exigitur pro licentia docendi, sed pro honoribus, & emolumentis temporalibus, quibus similes graduati perfruuntur. Quæ omnia sunt naturalia, & pretio æstimabilia. Unde quò celebriores Academiæ sunt, & majora commoda graduati assequuntur, majora solent stipendia, vulgò *propinas*, persolvi, ut probat P. Mendo *de jure academic. lib. 2. quæst. 11. per totam.* Hinc exponendus erat canon 71. Synodi sextæ: sed ejus interpretationem dedimus *in cap. 8. de vita & honest. cleric.*

CAPUT

CAPUT ULT.

a Honorius III.

Super specula. *Et infrà*: Cùm itaque de singulis provinciis puellæ speciosæ, ac virgines pro Rege Assuero, qui Beatitudo dicitur, per ancillas quæri debeant, & adduci ad arcem & mœnia civitatis, & per manum Aggei mundum muliebrem accipere, necessariorum videlicet fulcimenta: volumus & mandamus, ut statutum in Concilio b generali de Magistris Theologis per singulas Metropoles statuendis inviolabiliter observetur, decernentes insuper de consilio fratrum nostrorum, ac districtè præcipiendo mandantes, ut quia super hoc propter raritatem magistrorum se possent forsitan aliqui excusare, ab Ecclesiarum Prælatis, & Capitulis ad Theologiæ professionis studium aliqui docibiles destinentur, qui cùm docti fuerint, in Dei Ecclesia velut splendor fulgeant firmamenti, ex quibus postmodùm copia possit haberi Doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri, ad justitiam valeant plurimos erudire: quibus si proprii proventus Ecclesiæ non sufficiunt, prædicti necessaria subministrent: docentes verò in Theologica Facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa integrè per c annos quinque percipiant de licentia Sedis Apostolicæ proventus præbendarum, & beneficiorum suorum, non obstante aliquâ contrariâ consuetudine, vel statuto; cùm denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Hoc autem inconcussè volumus observari, firmiter disponentes, quod d feriamus pœnâ debitâ transgressores.

NOTÆ.

1. a *Honorius III.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & tam inscriptionem, quàm hujus textus historiam retuli *in cap. super, ne cleric. vel monach.*

b *Generali.*] Lateranensi videlicet, relato suprà *in cap. quoniam.*

2. c *Annos quinque.*] Hoc tempus non refertur ad docentes, sed ad studentes, qui per quadriennium, aut quinquennium solent studiis interesse pro diversitate scientiarum: de quo temporis spatio agit Mancinus *Genial. cent.2. cap.151.* quem transcripsit Barbosa *tom.6. in select. ad hunc textum.*

d *Feriamus.*] Idest excommunicatione ligemus, ut etiam accipitur ferire *in cap.6. de rebus Ecclesiæ,* ibi: *Anathemate feriatur*: & *in can.5. Synodi Vernensis, can.7. Concilii Mogunt.* & aliis vulgatis.

Commentarium hujus textus dedimus *in cap. licèt, de præbend.*

TITULUS VI.

De Iudæis & Sarracenis, & eorum servis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a Maticensi.

ET licèt quid de Christianis, qui aut captivitatis incursu, aut quibuscunque b fraudibus Judæorum servitio implicantur, debeat observari, non solùm canonibus, sed & c legum beneficio jam pridem fuerit constitutum: tamen quia nunc ita quorundam querela exorta est, quosdam Judæos per civitates, aut municipia consistentes in tantam insolentiam, & proterviam prorupisse, ut nec reclamantibus Christianis liceat vel pretio de eorum posse & servitute absolvi: idcirco præsenti Concilio Deo auctore sancimus, ut nullus Christianus Judæo deinceps debeat servire; sed datis pro quolibet bono mancipio 12. d solidis, ipsum mancipium quicunque Christianus, seu ad e ingenuitatem, seu ad f servitium licentiam habeat redimendi; quia nefas est, ut quos Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, persecutorum vinculis maneant irretiti. Quod si acquiescere his, quæ statuimus, quicunque Judæus noluerit, quamdiu ad pecuniam constitutam venire distulerit, liceat mancipium ipsum suum cum Christianis ubicunque voluerit habitare.

NOTÆ.

1. a *M*Aticensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. sed malè, tam in ea, quàm in hac sexta: legendum enim est, *Matisconensi*, io quo Concilio *can.* 16. reperitur textus hic prout in præsenti transcribo. Concilium hoc Matisconense 1. celebratum fuit sub Pelagio II. temporibus Gunteramni Regis Galliæ anno 581. hortatu ipsius Regis, ad morum reformationem, ac præcipuè Judæorum petulantiam coërcendam, ut referunt Baronius io eodem anno, Coriolanus *in summa Conciliorum*, Binius & Sirmundus *in notis ad ipsum, tom.* 3. *Regin editionis, fol.* 65. In eo editos fuisse viginti canones, scripsit Ado Viennensis Episcopus *in chron.* his verbis: *Post Philippum Evnucius vir sanctus Episcopus Vienna levatus est. Hic cum sancto Prisco, & Artemio Senonico, & Remigio Bituricensi, & cum aliis sanctis Episcopis viginti capitula ecclesiastica perfectè roboravit.* Dictum est à Matiscona civitate Galliæ, de qua fratres Sarmat. *tom.* 3.

b *Fraudibus.*] Venditionibus videlicet injustis.

c *Sed & legum.*] *L.* 1. *Cod. ne mancipium christianum, l.* 57. *C de Episcopis & cleric.* & aliarum, quas sequenti commentario dabimus.

d *XII. solidis.*] Jure civili æstimatio communis servi erat viginti solidorum, *l.* 3. *C. communia de legat. l. inter* 26. *§ fin. ff. mandati, l.* 4. *ff. de servis fugit. l. Papinianus* 8. *§. fin.* cum duabus legibus sequentibus, *ff de inoffic. testam. l.* 2. *Cod. de fideicommiss. libert. l. si mulier* 31. *ff. de minor. l. cùm ex falsis* 47. *ff. de manumiss. testament. l.* 1. *§.* 5. *Cod. de commun. servo*: vel quindecim, *l. ult. ff. de condit. institut. l.* 35. *Cod. de donationib.* nisi aliquâ arte, aut scientiâ essent præditi, juxta distinctionem adductam *in d. l.* 1. *§.* 5. vel si eunuchi essent, *d. l. fin. Cod. commun. de legat. l. unica*, *§. sin verò*, *Cod. de Latina libert. l. si servus* 27. *§. etsi* 28. *ff. ad leg. Aquil.* quia pretiosiores erant, *l.* 3. *§. idem, ff. ad leg. Corn. de sicar.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 23. *l. fin. ff. de oper. serv. l. sed* 9. *§. fin. de injuriis, l.* 3. *§.* 4. *ad leg. Jul. de vi*: ex rationibus, quas congerunt, & illustrant Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. *sect.* 6. Basilius Legion. *q.* 5. *scholast. cap.* 8. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 2. *tit.* 2. *pag.* 93. De pretio solidorum egi *in cap. ex tua* 20. *de simonia.* 2.

e *Ingenuitatem.*] Idest libertatem, ut *in cap.* 1. *de servis non ordin.*

f *Servitium.*] Permissum, ut exponit Bronchorst. *miscel. cent.* 1. *assert.* 4.

CAPUT II.

Gregorius *Venantio Episcopo* a *Lunensi.*

MUltorum ad nos relatione pervenit, à Judæis in Lunensi civitate degentibus, in servitio Christiana detineri mancipia. Quæ res nobis tantò visa est asperior, quantò à fraternitatis tuæ patientia operosior. Oportebat quippe te respectu loci tui, atque Christianæ religionis intuitu, nullam relinquere occasionem, ut superstitioni Judaïcæ simplices animæ, non tam suasionibus, quàm potestatis jure quodammodo deservirent. Quamobrem hortamur fraternitatem tuam, ut secundùm piissimarum *b* legum tramitem, nulli Judæo liceat Christianum mancipium in sua retinere domo. Sed si qui penes eos inveniuntur, libertas eis tuitionis auxilio ex legum sanctione servetur. Hi verò, qui in possessionibus eorum sunt, licèt ipsi ex legum districtione sint *c* liberi, tamen quia colendis eorum terris diutiùs adhæserunt, utpote conditionem loci debentes, ad colenda quæ consueverant, rura permaneant, pensionesque prædictis viris præbeant: & cuncta quæ de *d* colonis, vel originariis præcipiunt, peragant, extra quod nihil eis oneris amplius indicatur. Quod si quisquam de his, vel ad alium migrare locum, vel in obsequio suo retinere voluerit, ipse sibi reputet, qui jus colonarium temeritate suâ, jus verò dominii sub juris severitate damnavit. In his ergo omnibus ita te volumus solerter impendi, ut nec direpti gregis pastor reus existas, nec apud nos minur æmulatio fraternitatem tuam reprehensibilem reddat.

NOTÆ.

1. a *L*Vunensi.) *Lucensi*, legitur in hac sexta collectione, sed malè; legendum enim est, *Lunensi*, ut habetur *in cap. præsenti*, 54. *dist.* & in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & in ipsis epistolis Gregorii, ubi *lib.* 3. *epist.* 21. *indict.* 12. reperitor textus hic: ex quo regestro ita textum hunc restituo. Luna Etruriæ civitas in confinio Liguriæ, ad Macræ fluminis ostia, pervetusta Tuscorum Colonia, inter 12. civitates numerata: meminerunt Lunæ Livius *lib.* 39. Silius Italicus *lib.* 8. relati ab Vghellio *tom.* 1. *Italia sacra, fol.* 893. Cathedrâ Episcopali decorata fuit jam à primis Ecclesiæ temporibus. Ejus Præsuli Sancto Venantio, quem nonnulli Laudensem Præsulem faciunt, rescribit in præsenti Gregorius.

b *Legum.*] *L.* 1. *Cod. ne Christianum mancipium, l.* 57. *Cod. de Episc. & cleric.*

c *Liberi.*] Scilicet adscriptitii, de quibus egi *in cap.* 1. *de servis non ordin. cap.* 3. *de immunit. Eccles.* Unde Judæus potest habere adscriptitium Christianum in consequentiam ruris, quod possidet, ut docuerunt Axor *part.* 1. *instit. moral. lib.* 8. *cap.* 22. Thom. Sanchez *lib.* 2. *summæ*, *cap.* 31. *num.* 21. ex hoc textu, quem cùm non animadverterent Platea *in l. quemadmodum*, *n.* 9. *vers. Si quid*, *Cod. de agricol.* Surdus *de aliment. tit.* 8. *privil.* 89. *num.* 2. docuerunt, non posse Judæum emere fundum cui sunt adscripti servi Christiani. 2.

d *Colonis, vel originariis.*] De quibus plura D. Nicolaus de Castro *in l. unic. Cod. de cap. civium*, ubi *num.* 19. textum hunc exponit.

COMMENTARIUM.

EX his duabus constitutionibus sequens communiter deducitur assertio: *Iudæus Christianum* 3. Conclu.

mancipium

SIO TRADITUR, ET PROBATUR.

mancipium retinere non debet, sed cogitur justo pretio Christianis vendere; & si renuat, servus eripitur in libertatem. Probant eam textus *in cap. mancipia, cap. præsenti, 54. dist. cap. etsi, cap. multos, cap. Judæos, 17. quæst. 4. cap. cùm sit nimis, cap. multorum, cap. ad hæc, cap. fin. hoc tit. cap. 2.* junctâ integrâ, *de constit. cap. dilectus 29. de rescriptis, cap. consuluit, el 5. de appellat.* Zacharias *in cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* Honorius III. *in cap. unic. hoc tit. in 5. compil.* Gregorius noster *lib. 7. epist. 14. ad Brunichildem Reginam,* ibi: *Mirati sumus, quod in regno vestro Judæos Christiana mancipia possidere permittitis; quid enim sunt omnes Christiani, nisi membra Christi, &c.* Concil. Meldense *can. 73. Christiana mancipia, quæ à Judæis adducuntur, aut possideantur, aut mandatoribus contradantur, aut certè Christianis emptoribus intra diem quadragesimum venundentur, & transacto hoc dierum numero, nec apud eos quolibet modo remaneant. Si autem quædam ex iisdem mancipiis talem ægritudinem fortassis incurrerent, ut infra statutos dies vendi non valeant, adhibenda solicitudo est, ut dum saluti fuerint pristinæ restituta, similiter modis omnibus distrahantur, &c. nec Christiana mancipia in domo Judæi habitare sinantur.* Aurel. 3. *cap. 13. De mancipiis Christianis, quæ in Judæorum servitio detinentur, si eis quod christiana religio vetat, à dominis imponitur; aut si eos de Ecclesia excusatos tollant pro culpa, quæ remissa est, & affligere, aut cædere fortasse præsumpserint, & ad Ecclesiam iteratò confugerint, nullatenus à sacerdote reddantur, nisi pretium offeratur, ac detur.* Aurel. 4. *can. 27.* Meld. *can. 73. Judæis christianæ legis nolumus servire personas, ne occasione domini sectam venerandæ religionis immutent.* Tolet. 4. *can. 65. Ex decreto gloriosissimi Regis hoc sanctum elegit Concilium, ut Judæis non liceat christianos servos, nec christiana mancipia emere, nec cujusquam consequi largitate. Nefas enim est, ut membra Christi serviant Antichristi ministris. Quod si deinceps servos Christianos, vel ancillas Judæi habere præsumpserint, sublati ab eorum dominatu libertatem à Principe consequantur.* Tolet. 8. *num. 12.* Cabilon. *can. 9.* Basil. *sess. 19.* quæ & alia juris testimonia referunt Ant. August. *in epit. juris, lib. 12. tit. 5.* Crespetius *in summa, verbo Judæi servos.* Consonant lex 1. 4 & 5. *C. Theodos. ne Christ. mancip.* lex 5. 21. & 26. *eod. C. de Judæis,* lex 22. *eod. C. de Pagan.* lex 59. *eod. C. de hæret.* lex 5. *eod. C. de contrahenda empt.* lex 1. *C. Justin. ne Christianum mancipium,* lex *ea quæ* 56. *C. de Episc. & cleric.* Novella 144. Justin. *cap. 2.* lex 10. *tit. 3. lib. 12. legum Visigoth.* lex finalis, *tit. 21. partit. 4.* lex 13. *tit. 9. part. 6.* lex 10. *tit. 24. part. 7.* Illustrant Theologi cum D. Thoma *ad 2. 2. quæst. 10. art. 10.* Tapia *tom. 2. catena mor. lib. 1. cap. 5. art. 5.* P. Suarez *de fide, disp. 18. sect. 5.* I. Gothofr. *in l. 22. C. Theodos. hoc tit.* Thomas Delbene *tom. 2. de offic. Inquisit. dub. 23. sect. 18.* Ricciulus *lib. 2. de jure person. cap. 28.* Hunnius *in encyclop. part. 1. tit. 9.* Corvinus *in aphorism. juris Pontif. lib. 4. tit. 4. & 5.* Azor *1. part. instit. lib. 8. cap. 22.* Gutierrez *de delict. lib. 1. quæst. 31.* Martha *de jurisdict. part. 1. cap. 24. num. 22.* Acuña *in cap. mancipia, 54. dist.* Lindembrog. *in Glossario, verbo Judæi mancipia,* Scortia *in select. Pontif. constit. epit. 17. theoremat. 74.* Becanus *in opusculo de fide, cap. 13. quæst. 7.* Mancinus *in l. ult. C. de Episc. & cleric.* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 10.* Cujac. *ad tit. ne Christianum mancipium,* D. Nicolaus de Castro *in l. unic. C. de cap. civium, n. 29.* Espenceus *lib. 2. digress. cap. 17.* Solorzanus *de jure indiar. lib. 2. cap. 11. n. 56. & lib. 3. cap. 5. num. 59.* Larrea *decis. 9. Granat. num. 34.* Opingius *de jure insign. cap. 2. num. 62.* Simanchas *de catholic. tit. 61. num. 16.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus juris rationibus. Prima ex eo, nam emere quis, vel vendere rem propriam non cogitur, *l. nec emere, C. de jure delib. l. invitum, C. de contrahend. emption.* ergo Judæi cogi non debent servos proprios, & legitimè acquisitos vendere, præcipuè cùm Ecclesia in Judæos non baptizatos nullam habeat jurisdictionem, juxta illud D. Pauli: *De his qui foris sunt, quid ad nos?* Ergo Judæi per Judices ecclesiasticos cogi nequeunt servos christianos vendere. Secundò difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, Judæum renuentem vendere christianum mancipium, ejus dominio privari, servumque liberum fieri, ac proclamare posse ad libertatem; nam receptior, communiorque sententia est, infideles ob solam infidelitatis causam privari non posse dominio, quod habent supra fideles, ut post D. Thomam docent Victoria *relect. 1. de Indis, num. 6.* Sotus *in 4. dist. 5. quæst. 1. art. 10.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 3. cap. 2.* pluribus relatis Solorzanus *tom. 1. de jure indiar. lib. 2. cap. 11. num. 58.* Igitur Judæi, eo quòd tales sint, non debent privari dominio servorum; quod ex jure gentium, mediante captivitate, vel emptione acquisierunt. Accedit deinde, nam si ex duobus conjugibus unus ad fidem catholicam convertatur, alterque converti renuat, si velit cohabitare sine contumelia Creatoris, non potest Catholicus eam deserere, immò potiùs cum ea cohabitare debet, *cap. gaudemus, de divortiis,* ubi probavimus. Igitur multò magis servi, etsi domini eorum baptizari renuant, non debent eos deserere, & ad libertatem proclamare.

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cujus ratio assignatur in præsenti texto, & *in cap. etsi Judæos, hoc tit.* ne videlicet filii liberæ famulentur filiis ancillæ, sed tanquam servi à dominis reprobati, se saltem per effectum operis recognoscant servos esse Christianorum. Accedit, quia Judæi quidem, ex quo Christum Dominum nostrum Regem agnoverunt ante faciem Pilati, & Regem Cæsarem agnoverunt, *Joannis cap. 19. Actuum Apostol. cap. 17.* communi Romano jure adeo vivunt in causis, tam ad eorum superstitionem, quàm ad forum, leges ac judicia pertinentibus, ut etiam quædam juxta legem suam eis licita retinere prohibeantur. Nec enim, exempli gratiâ, possunt in diversa sub uno tempore conjugia convenire, *l. Judæi, l. nemo, C. de Judæis,* quæ sunt Arcadii, Honorii, & Augusti. Quibus prior Constantinus legem tulit, ne Christianum mancipium Judæus possideat, *l. unic. C. ne mancipium christianum.* Referunt Eusebius *in ejus vita, cap. 27.* ibi: *Sanxit etiam, ne Christianus quisque serviret Judæis.* Sozomenus *lib. 3. cap. 17.* Sed hanc constitutionem etiam ad Paganos & hæreticos porrexit Justinianus *in l. fin. C. de Episc. & cleric.* ita ut similes servi liberi fierent: cujus legis auctoritate Patres Ecclesiæ servos Christianos Judæorum, legum districtione liberos esse, & ad libertatem juxta legum præcepta perducendos in præsenti sanxerunt, & in juribus suprà relatis. Accedit præcipua ratio timoris subversionis; nam facillè Judæi servos Christianos subverterent blanditiis, aut tormentis, & eorum dominatio intolerabilis fieret; nam ut ait Cicero Philippica 3. *Cùm omnis servitus sit misera, tunc verò intolerabilis servire impuro.* Sic Sosia Amphytrionis servus apud Plautum *in Amphytrione:*

5. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Ergo in servitute expetunt multa iniqua:
Habendum, & ferendum hoc opus est cum labore.

Meritò ergo Ecclesiæ PP. statuerunt, Judæos mancipium Christianum possidere non posse, sed potiùs illum vendere XII. solidis Christiano cogi, si illum mercimonii causâ emissent; aliàs eripiendum

esse in libertatem. Jure nostro Regio *in d. l. 8. tit. 22. partit. 4. l. 22. tit. 11. part. 5. l. 10. tit. 24. part. 7.* pœna mortis injungitur Judæis, qui mancipia Christiana detinere præsumpserint: & *in l. 13. tit. 9. part. 6.* prohibetur mancipium Christianum Judæo legari, & instrumentum, quo venditio mancipii Christiani Judæo fit, invalidum declaratur *in l. 6. tit. 3. part. 3.* & judicium, quo id comprehenditur, contra leges esse, & invalidum, traditur *in l. 1. tit. 5. part. 3.* quibus adde plura, quæ tradit Azevedo *in l. 5. tit. 2. lib. 8. Recopil. à num. 29.*

6. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter verum sit, neminem cogi rem propriam vendere, ut probat Heraldus *lib. unic. emend. cap. 26.* ubi exponit legem 9. *ff. de actione rer. amotar.* legem 65. §. 1. legem 70. *ff. de R. V.* sæpe tamen contrarium observatur, & tenetur dominus rem propriam distrahere, ut probat Hermosilla *in l. 3. tit. 5. part. 5.* Unde ob causam ita justam, ut est periculum subversionis, mirum non est, ut teneatur Judæus servum Christianum vendere. Nec obstat argumentum primum ipsius difficultatis, pro cujus solutione sciendum est, valde controversum esse inter Doctores, an infideles ex eo tantùm, quod infideles sint, possint privari dominio quod habent supra Catholicos? Quam quæstionem disputant Covar. *in regula peccatum, 2. part. §. 11. num. 5. de regul. juris*, Salon. *in tract. de domin. quæst. 3. art. 1.* Sayrus *in Clavi Regia, lib. 9. cap. 6. num. 15.* Lessius *de justit. lib. 2. cap. 5. dub. 4. num. 11.* Acuña *in d. cap. mancipia*, Bañes *ad 2. 2. tract. de fide, cap. 13.* In qua quæstione D. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 10.* affirmativam sententiam tenet ex ea ratione, quia infideles propter suam infidelitatem digni sunt, ut priventur omni dominio. Alii simpliciter negant, & utramque sententiam problematicè probat perdoctus Solorzanus *ubi suprà*, qui videndus est; nam quoad præsentem casum facilis est solutio, siquidem in eo agunt Ecclesiæ Patres de Judæis subjectis Principibus Christianis, à quibus virtute supremæ potestatis, & dominationis lex lata est, ut nullus Judæus Christianum mancipium possideat, aut retineat, *d. l. 1. C. ne Christ. mancip.* & Princeps Christianus potuit talem legem in sua ditione promulgare, ut aliud tributum illis indicere valebat. Unde notandum est, tam *in hoc cap. 1. & 2.* quàm in aliis canonibus suprà relatis, dum de hac privatione dominii Judæorum in servos Christianos PP. agunt, semper referre suas constitutiones ad leges sæculares *in d. cap. 1.* ibi: *Legum beneficio.* Concil. Tolet. 4. *can. 65. Ex decreto gloriosissimi Regis.* Notavit Larrea *d. decis. 9. num. 35.* Accedit, nam Ecclesia potestatem habet cohibendi & puniendi infideles, si non pœnis spiritualibus, de quibus accipiendus est D. Paulus suprà laudatus, pœnis temporalibus, & corporalibus, *cap. postulasti, cap. consuluit, hoc tit. cap. Judæi, de testibus, cap. post miserabilem, de usuris, cap. in Archiepisc. de rapt.* probat fusè Solorzanus *tom. 1. lib. 2. cap. 15. num. 4.* Nec tandem obstat, quod expendebamus de matrimonio Catholici cum Gentili; nam cùm ambo in ipsa gentilitate validè quoad vinculum matrimonii contraxerint, alio ad fidem converso, altero in infidelitate remanente, non dissolvitur matrimonium nisi infidelis cohabitare renuat sine contumelia Creatoris, ut probavi *in can. 10. Concilii Illiber.* propter vinculum contractus legitimè celebrati, quod in præsenti casu non datur: & ita ob conversionem servi ad fidem Catholicam privari potest dominus ejus dominio.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in can. 3. Concilii Gangren.* in illis verbis: *Si quis docet, servum pietatis prætextu dominum contemnere, & à ministerio recedere, & non cum benevolentia omni honore domino suo inservire, sit anathema.* Refert Gratianus *in cap. si quis servum, 37. dist.* & ea Martino Brachar. *in cap. si quis, 17. quæst. 4.* Igitur non rectè in præsenti docetur, servum Christianum proclamare posse ad libertatem, quando dominus ejus Judæus est, renuitque ipsum justo pretio vendere. Pro cujus canonis expositione dicendum est, quod illis prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm celebratum fuit Concilium Gangrense, quando sub Principibus Gentilibus fideles erant, ne cui christiana religio invida videretur, & ut obtrectatores quid in ea reprehenderent, non haberent, sed magis erubescerent, magnâ curâ prædicatum, & observatum fuit, ut servi diligenter dominis suis obedirent, honoremque impenderent. D. Paul. *ad Titum cap. 2.* Pace verò datâ, & libertate externâ per Principes Catholicos Ecclesiæ restitutâ, Cæsares ipsi, & Ecclesiæ Patres statuerunt, ne Judæi Christianum mancipium possiderent, ut docuit Espencæus *ad epist. Pauli, lib. 2. digress. cap. 17.* & ita ad priora illa sæcula referendus est dictus canon Concilii Gangrensis, quod celebratum fuit anno Christi 324. 7. EXPONITUR CAN. SI QUIS SERVUM, 37. DIST.

CAPUT III.

Gregorius *Januario Episcopo* a *Caralitano.*

JUdæi de civitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod Synagogam eorum, quæ Caralis sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Deo volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est *b* Dominico, in ipsa festivitate Paschali, cum gravi scandalo, sine vestra occupaverit voluntate, atque imaginem illic Genitricis Dei, Dominique nostri, & venerandam crucem, & birrum *c* album, quo de fonte resurgens indutus fuerat, posuisset. De qua re, & filiorum nostrorum Eupaterii gloriosi magistri militum, atque magnifici Pii in Domino Præsidis, aliorumque nobilium civitatis vestræ ad nos hæc eadem scripta attestantia cucurrerunt. Qui etiam adjecerunt à vobis hoc præsentium, & prædictum Petrum, ne hoc auderet, fuisse prohibitum. Quod cognoscentes, omninò laudavimus, quia sicut reverà bonum decuit sacerdotem, nihil fieri unde justa esset reprehensio, voluistis. Sed quia per hoc, quod minimè vos in his, quæ pravè acta sunt, miscuistis, displicere vobis quod factum est, demonstrastis: considerantes hac de re vestræ voluntatis intentum, ac magis judicium, his hortamur affatibus, ut sublatâ

sublatâ exinde, cum ea, quâ dignum est, veneratione, imagine, atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est, reformare: quia sicut *d* legalis diffinitio Judæos novas non patitur erigere Synagogas, ita quoque eos sine inquietudine veteres habere permittit. Ne ergo supradictus Petrus, vel alii, qui ei in hac indisciplinationis pravitate præbuere solatium, sine consensu hoc zelo fidei se fecisse respondeant, ut per hoc quasi eis necessitas fieret convertendi, admonendi sunt, atque scire debent, quia hac circa eos temperantia magis utendum est, ut trahatur ab eis velle, non reniti, non ut adducantur inviti, quia *e* scriptum est: Voluntariè sacrificabo tibi; idest, ex voluntate mea confitebor tibi. Sanctitas ergo vestra gratiam inter civitatis suæ habitatores, adhibitis sibi filiis suis, quibus unà vobis hæc displicent, sacerdotali adhortatione, sicut eam decet, studeat facere, quia in hoc maximè tempore, quando de hoste formido est, divisum habere populum non debetis. Quia verò non minorem de vobis, quàm de nobis sollicitudinem gerimus, hoc quoque pariter indicandum curavimus, quod finitâ hac pace, Agaulphus Longobardorum Rex pacem non faciet. Unde necesse est, ut fraternitas vestra, dum licet, civitatem suam, vel alia loca fortiùs *f* munire provideat, atque immineat, ut abundanter in eis condita procurentur: quatenus dum hostis illuc Deo sibi irato accesserit, non inveniat quod lædat, sed confusus abscedat. Sed & nos pro vobis quantum possumus cogitamus, & iis, quorum interest, ut se ad obsistendum, Deo adjutore, præparare debeant, imminemus: quia sicut vos nostras tribulationes vestras attenditis, ita quoque nos vestras afflictiones nostras similiter reputamus.

NOTÆ.

1. a *Calaritano.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & in ipsis epistolis D. Gregorii, ubi *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 5. reperitur textus hic; ex quo regestro eum transcribo. De Calaritana diœcesi nonnulla adduxi *in cap. fin. de postul. Prælat.*

2. b *Dominico in ipsa festivitate Paschali.*] Paschatis enim Sabbatum ex veteri Ecclesiæ instituto baptismi sacramento conferendo destinatum fuisse, probant Victor Papa *in epist.* 2. *ad Theophilum Alex. Episcopum*, ibi: *Celebritatem sancti Pascha die Dominica agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem celebrari solenniter mandamus: à quarta decima verò luna primi mensis, usque ad vigesimumprimum ejusdem mensis diem eadem celebretur festivitas: eodem verò baptismus celebrandus est.* Catholicus Tertul. *de baptismo cap.* 19. *Diem baptismo solenniorem Pascha præstat, cùm & passio Domini, in qua tingimur, adimpleta est. Nec incongruenter ad figuram interpretabimur, quod cùm ultimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum: Invenietis, inquit, hominem aquam bajulantem. Paschæ celebrandæ locum de signo aquæ ostendit.* D. Basil. *de exhort. ad Baptismum: Quod tempus baptismo cognatum est, quàm Paschalis dies? quòd ea lux resurrectionis monumentum quoddam existat. Baptismi namque ad resurrectionem facultas, arrahoque est resurrectionis. Ergo gratiam inde resurrectionis excipiamus.* Et *cap. sequitur* 90. *de consecrat. dist.* 4. Plura congerit, rationem hujus sacri ritus illustrans Joseph. Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Baptismi, cap.* 19. *cum sequentibus.*

3. c *Birrum album.*] In ipso baptismo vestem candidam dari recentes baptizatis, jam à temporibus Apostolorum usque ad nostra sæcula, constat ex Dionysio *de Eccles. Hierarch. cap. de baptismo*, ibi: *In tribus ajunt, qui initiantur, demersionibus, emersionibusque, trium divinæ beatitudinis personarum nomina appellat, & invocat; accepitumque eum sacerdotes, & sponsoris, & ductui permittunt, eundemque cum veste eo digna induerunt.* B. Cyril. Hierosol. *Exutis vestibus antiquis, & iis, quæ sunt secundum spiritum albis indutis, perpetuò jam in albis incedere oportet.* D. Chrysostom. *homil. in psalmum* 118. *Habetote tunicam mundam, sicut accepistis in baptismo: nullus eam maculet moribus suis, nullus pravitate cordis scindat tantam pulchritudinem vestis: talem accepistis vestem in baptismo, qualem habuerant Angeli, qui servabant Dominum in sepulchro; quia sicut nix, ita erat vestis eorum.* Fortunatus *lib.* 4. *de Iud. ad fid. adductis:*

Lacteas hinc vestis color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.

Meminerunt hujus sacri ritus quamplures Ecclesiæ Patres, necnon Historici congesti à Josepho Vicecomite *lib.* 5. *de ritibus baptismi, cap.* 6. *cum quatuor sequentibus.* D. F. Joseph à Sancta Maria Carthusianus *de cæremoniis baptismalibus, cap.* 25. & 26.

d *Legalis.*] Relata in *l. ult. C. de Iudæis.*

e *Scriptum est.*] *Psalmo* 53.

f *Munire provideat.*] Quod etiam eidem commendat *eodem lib.* 7. *epist.* 2. his verbis: *Quid in Sardinia hostes nostri fuerint operati priùs quàm fraternitatis vestræ epistola ad nos perveniret, agnovimus: & quia hoc futurum dudum metuimus, evenisse quod prævidimus, nobiscum nunc gemimus.* De hac pace cum Agilulpho inita nonnulla adduxi *in cap.*.. 4.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Iudæi inter Christianos commorantes, veteres synagogas reficere, & reparare valent; novas verò erigere nequeunt.* Probant eam idem Gregorius *lib.* 1. *epist.* 34. *ad Ioannem Episcopum Taracinen.* ibi: *Ioseph præsentium lator Iudæus insinuavit nobis, quod de loco quodam, in quo ad celebrandas festivitates suas Iudæi in Taracinensi castro consistentes convenire consueverant, tua eos fraternitas expulerit, & in alium locum pro colendis similiter festivitatibus suis, te quoque noscente, & consentiente migraverint; & nunc de eodem loco etiam expulsos se denuò conqueruntur. Quod si ita est, volumus ut tua fraternitas ab hujusmodi se querela suspendat, & ad locum quem, sicut prædiximus, cum tua conscientia, quò congregentur, adepti sunt, eis sicut mos fuit, liceat convenire.* Et *l. fin. §. penult. C. de Iudæis.* Theodoricus in suo edicto apud Cassiodorum *lib.* 2. *epist.* 27. ibi: *Sicut exorati justum cupimus præbere consensum; ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus, in ea parte præcipuè, in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur elati, divinitatis gratia destituti. Quapropter tegmen tantùm vetustis parietibus superimponere Synagogæ vestræ, præsenti vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus consti-* 5. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

tuta

tuta divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Noveritis vos severitatem minimè diffugere veteris sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis verò parietibus cooperiendis, vel reficiendis tantùm licentiam damus, si vobis triennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, P. Gregor. *lib. 2. partit. tit. 5. cap. 2.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 46. & 47.* Cujac. *lib. 16. observ. cap. 3.* Azor *p. 1. instit. cap. 22.* Jacob. Gothofred. *in opuscul. de templis demoliendis*, Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dubit. 236.*

6. **Impugnatur tradita assertio.** Sed pro dubitandi ratione ita argumentor. Perduellium, tyrannorumque ædificia solo coæquantur in pœnam tam gravis sceleris, *l. in eum quo 20. ff. communi divid. l. 2. § si quis nemine, l. ult. ff. ne quid in loco publico, l. fideicommissa 11. §. qui illiciti, ff. de legat. 3. l. 24. ff. de pœnis.* Illustrant Vulteius *discept. jur. cap. 9.* Durantius Casel. *lib. 2. var. cap. 16.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 30. num. 6.* Sed nulla potest admitti culpa major, quàm Judaïca superstitio, & Judæorum perfidia. Igitur eorum Synagogæ non reficiendæ, immò diruendæ, evertendæque omninò sunt. Facit exemplum Paganorum, quorum templa claudi, & demoliri jubetur *in l. 1. l. omnia 5. C. de paganis, l. 4. C. Theodos. eod. tit. l. 16. eod. tit. & C. Si qua in agris templa sunt, sine turba ac tumultu diruantur; his enim dejectis, atque sublatis, omnis superstitionis materia consumetur.* D. August. *lib. 18. de civit. Dei, cap. ult.* In civitate nobilissima Carthagine Africæ Gaudentius, & Jovius Comites Imp. Honorii xiv. Kal. April. falsorum Deorum templa everterunt, & simulacra fregerunt: quas constitutiones SS. PP. collaudarunt, immò & auctores earum se præstiterunt, ut constat ex S. Cypriano *in exhort. ad martyr. cap. 5.* ubi alia citat Pamelius ex Eusebio *lib. 2. de vita Constantin. cap. 34 & 44.* & *lib. 4. cap. 23.* Ruffino *lib. 2. hist. cap. 19.* Nicephoro *lib. 7. cap. 46* & *lib. 8. cap. 33.* Ambrosio *lib. 5. epist. 30.* Augustino *lib. 1. de epistol. Parmen. cap. 7.* & *epist. 48. & 50.* nisi exinde publicus nobis aspectus deformetur; nam tunc propter ornatum civitatis demoliri non debent, *l. fin. C. eod. tit.* ad quem ornatum respexerunt PP. Concilii Africani sub Bonifacio *can. 5.* in illis verbis: *Instant etiam aliæ necessitates à Religiosis Imperatoribus postulandæ, ut reliquias Idolorum per omnem Africam jubeant penitus amputari; nam plerisque in locis maritimis, atque possessionibus diversis adhuc erroris istius iniquitas viget, ut præcipiant & ipsa deleri, & templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis constituta, nullo ornamento sunt, jubeantur omni modo destrui.* Quam demolitionem templorum probant, & illustrant Joannes Baptista Fiketus *in Theolog. Juridic. fol. 507.* I. Gothofred. *in opuscul. de templ. demol.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 14. num. 53.* Justel. *ad can. 58. Eccles. Afric.* Igitur similiter synagogæ, in quibus Judaïcæ festivitates, & cæremoniæ exercentur in opprobrium Catholicæ Religionis, omnino sunt diruendæ, evertendæque, non verò reficiendæ, aut reparandæ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si Judæis simul cum Catholicis commorantibus permitteretur Synagogas habere, easque reficere, & reparare; concederetur illis earum usus, idest exercitium cæremoniarum suæ religionis, quarum causâ Synagogas ædificant, in eisque conveniunt, ut infrà dicemus: sed Judæis commorantibus inter Catholicos prohibetur usus suorum rituum, ut mortuos cum cantu sepelire. Concil. Narbonense sub Recharedo, ibi: *Judæis non licet corpus defuncti deducere psallendo, sed ut eorum habuit mos, & consuetudo antiqua, corpus deducant, & deponant.* Pascha celebrare. Concil. Tolet. 2. *can. 9.* ibi: *Ne Judæi more suo celebrent Pascha, vel carnis circumcisionem exerceant.* Igitur frustra illis permittitur synagogas reficere, & habere. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam reficere ædificare est, *l. 1. §. 9. ff. de ædific.* ibi: *Ædificare autem, non solum qui novum opus molitur, intelligendus est, verùm is quoque, qui vult reficere.* Sed novas Synagogas ædificare Judæis non licet: igitur nec veteres reficere.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scite oportet, Synagogam dictam esse à Græco verbo *synago*, quod est *colligo*; unde synagoga Græcè, Latinè dicitur collectio; quare loca illa, ubi Judæi congregabantur ad legendam, & audiendam legem Mosaïcam, Synagoga dicebatur. Nec tantùm Synagogæ Judæorum erant in Judæa, & Galilæa, verùm in aliis provinciis, ubi Judæi degebant, veluti Damasci, Salaminæ, Antiochiæ, Pisidiæ, Thessalonicæ, Athenis, Corinthi, Ephesi, ut habetur in actibus Apostolorum *cap. 9. vers. 2. cap. 13. vers. 5. cap. 14. vers. 1. cap. 17. vers. 1. & cap. 18. vers. 4.* nam in illis civitatibus habitabant Judæi permixti cum Gentilibus, ut patet ex locis citatis. Unde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ Gentilium, sed Judæorum. Actorum *cap. 13. vers. 5. Cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et *cap. 14. vers. 1. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in Synagogam Iudæorum.* Et *cap. 17. vers. 1. Venerunt Thessalonicam ubi erat Synagoga Iudæorum.* Et earum usum apud Judæos invaluisse ante constructionem templi, probant Cochiet *in face histor. cent. 2. cap. 27.* Becanus *in analog. cap. 12. num. 38.* & ultimis temporibus refert Sigonius *de Repub. Hebræor. lib. 2. cap. 8.* in urbe Hierosolyma trecentas octogiota Synagogas constructas fuisse, eo quòd Judæi eò ex omnibus regionibus convenirent. Erant ergo Hierosolymis Synagogæ peregrinorum, & templum civium: in reliqua verò Judæa, & Galilæa, & in cæteris provinciis, in quibus Judæi post dispersionem versabantur, erant etiam Synagogæ incolarum, quibus Hierosolymam adire non erat commodum. De Hierosolymitana una Synagoga mentio fit præcipue *Actuum Apost. cap. 6. Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, ac eorum qui erant è Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano.* Hi enim omnes erant Judæi, verùm in provinciis habitantes, qui cùm Hierosolymam negotiorum suorum causâ adibant, non ad templum, sed ad synagogam, quam ipsi sibi paraverant, convenire instituerant. Item apud Joannem *cap. 8. Ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conveniunt.* De cæteris *cap. Actuum 15. Moyses à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur.* Per Moysem autem intelligit libros ejus. Hæ verò synagogæ aliquando à privatis hominibus etiam Gentilibus, pii officii causa constituebantur, ut fuit illa *Lucæ 7.* in Capharnao à Centurione Romano; sic enim dixere Judæi: *Dignus est ut sanet illi servum, diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificavit ipse nobis.* In singulis synagogis erant cathedræ, & sedilia, in quibus sedebant tum illi qui legebant, & explicabant legem Moysis; tum illi qui audiebant, ut patet ex *cap. 23. Matthæi, vers. 6.* ubi de Scribis, & Pharisæis dicitur: *Amant primas cathedras in synagogis.*

7. **De synagogis Judæorum.**

Sed

8\. De usu synagogarum.

Sed ut ad usum, iu quem ædificatæ fuerunt synagogæ, perveniamus, sciendum est, triplici ex causa synagogas à Judæis constitui. Prima ad docendum; nam solebant DD. popoli singulis Sabbatis convenire ad synagogas, ibique legere, & explicare libros Moysis, ac Prophetarum. *Actuum Apostol. cap. 15. vers. 21.* ibi: *Moyses à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur.* Ordinarii autem DD. erant Scribæ, & Pharisæi, de quibus *cap. 23. Matthæi, vers. 2. Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi.* Quod officium sæpe exercuit Christus Dominus, ut refertur *Marci cap. 1. vers. 21.* ibi: *Sabbathis ingressus in synagogis docebat eos.* Et *cap. 4. Lucæ, vers. 15.* ibi: *Et docebat in synagogis eorum.* Aliquandoque illuc accedentes invitabantur ad prædicandum, ut de Paulo, & Barnaba legitur *Actuum Apost. cap. 13. vers. 14. Ingressi synagogam die Sabbathorum sederunt: post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt Principes synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite, &c.* Sic etiam & Christus Dominus ab eis invitatus docuit in synagoga, ut refertur *Lucæ cap. 4. vers. 16.* Secundò solebant Judæi orationis causâ convenire in synagogis, ut constat ex *cap. 6. Iudith, vers. 21.* ibi: *Convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt petentes auxilium a Deo Israel.* Ubi per Ecclesiam non potest aliud intelligi, quàm synagoga, ut etiam accipitur *psalmo 25. vers. 12. & psalmo 67. vers. 27.* & constat ex *cap. 6. D. Matthæi, vers. 5.* ibi: *Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare.* Tandem solebant Judæi in synagogis punire eos, qui verè deliquerant, vel falsò putabantur deliquisse, juxta illud Matthæi *cap. 1. vers. 17. In synagogis suis flagellabunt vos.* Et *cap. 23. Matthæi, vers. 34. Mitto ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitis in synagogis vestris.* Et *Actuum Apost. cap. 22. vers. 19. Ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te.* Et *cap. 26. vers. 11. Per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare.* Plura de his synagogis, & earum religione congesserunt ultra Theologus positivos in locis sacræ paginæ suprà relatis, Torniellus *in annalibus, anno mundi* 2594. Becanus *in analogia, cap. 12.* Kochier *in face histor. cent. 2. cap. 27.* Simon Maiolus *dierum canicul. cent. 2. cap. 27.* Novarinus *lib. 5. sub diasm. cap. 2.*

9\. Traditur decidendi ratio.

His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet Judæis permittitur retinere veteres synagogas, & reficere, non verò novas construere, provenit ex eo, quia etsi Judæi fovendi non sint, immò potiùs arguendi, & increpandi; tamen in suis synagogis inquietandi non sunt: quod & Romani Imperatores, qui illis valde infesti fuerunt, & Ecclesiæ PP. statuerunt. Imperatores *in l. spadonem 15. §. 6. ff. de excusat. tutor.* ibi: *Iam autem Iudæi, & non Iudæorum tutores erunt, sicut & reliqua administrabunt.* Constitutiones enim in iis solùm sine molestia esse jubent, per quæ cultus inquinari videtur, *l. 3. §. fin. ff. de decur. l. 2. l. die 13. C. de Iudæis, l. Christiani 6. C. de paganis, l. 24. C. Theodos. eod. tit.* Solorzanus *tom. 2. de Iure Indiar. cap. 10.* quare etsi eorum collegia improbata essent, ut probant Brissonius *lib. 1. select. cap. 4.* Osualdus *lib. 18. Donelli, cap. 7. littera N,* (etsi contrarium teneat Cujac. *lib. 7. observ. cap. 30.*) tamen eorum Synagogæ immunes erant ab hospitio, eorumque ritus tolerabantur, veluti circumcisio, *l. circumcidere 11. in princip. ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* Feriæ Neomeniarium, aliarumque solennitatum, *l. fin. C. Theodos. de feriis, l. 20. eod. C. de Iudæis, l. 8. eod. C. de executionibus:* ideoque Judæum in jus vocari non posse die Sabbathi, docetur *in l. die 13. C. de Iudæis.* Unde rectè Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 4.* restituit negationem *in l. Iudæi 8. C. de Iudæis:* ubi vulgò legitur: *Iudæi communi Romano jure viventes in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum & leges;* cùm legendum sit, *in his causis, quæ non tam ad superstitionem eorum,* ut habetur *in l. Iudæi, C. Theodos. de Iudæis.* Facit Cassiodorus *lib. 5. epist. 37.* ibi: *Libenter annuimus, quod sine legum injuria postulatur, maximè cùm pro servanda civilitate, nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem: ut qui humanam justitiam nituntur quærere, sollicitiùs incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, & quæ ad Synagogam vestram pertineant, perhibetis jura rescindi, opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio. Quatenus nullus ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ jure competunt, violentiâ intercedente pervadat, nec vestris se causis importunâ acerbitate permisceat. Sed ut religionis cultuum, ita & actuum sit conversione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ jus, vel religiosas personas certò legibus pertinere constiterit, inciviliter attrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio, ut cunctis, ita vobis jure servabitur: nec conventionalia vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia, ut hac pietatis nostræ defensione munitis, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid Iudæe supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem invenire non possis?* Et *lib. 4. epist. 43.* Quod constitutum est, ut ita blanditiis, & beneficiis ad fidem nostram Catholicam alliciantur. Rectè ergo in præsenti juxta legitimas sanctiones statuit Gregorius, Judæos veteres Synagogas reficere posse, novas verò construere non valere. In ipsarum autem refectione fideles Catholici calcem, lapides, ligna vendere nequeunt, ut docent Azor *part. 1. lib. 8. instit. cap. 22. quæst. 5.* Riccinlus *de jure person. lib. 2. cap. 39. num. 5.* Licèt enim Ecclesia sinat Judæos veteres Synagogas reficere; tamen Catholici hoc faciendo peccant, quia non rectè sequitur: Judæi possunt reficere Synagogas veteres; Ergo ad hanc refectionem possunt cooperari Christiani. Nam hoc dato sequeretur, quod omnia quæ tolerantur Judæis, possent fieri per Christianos, contra textus disertos *in can. 63. Apost.* ibi: *Si clericus, vel laicus ingrediatur synagogam Iudæorum ad orandum, deponatur, & excommunicetur.* Et *can. 70.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus jejunans cum Iudæis, vel festa celebrans, vel xenia festorum ab eis accipiens, ut azyma, vel aliud quid, deponatur; laicus excommunicetur.* Et *can. 71.* ibi: *Si Christianus oleum deferat in templo Gentilium, vel in Synagoga Iudæorum in eorum festis diebus, aut lucernas incendat, excommunicetur.* Synodus Laodic. *can. 29. 37. & 38.* Non autem licet illis ampliores, & pretiosiores Synagogas facere, *cap. consuluit, hoc tit.* Unde conquerebatur Clemens IV. *epist. ad Episcopos Poloniæ,* ibi: *Synagogas Iudæi ædificant plumbo tectas desuper, intus diversis coloribus depingunt, in tantam eas altitudinem producentes, ut earum respectu decorem domus Domini perdidisse in Polonia videatur.* Aliquando tamen inspiratione divina fuisse à Christianis dirutam Synagogam, legimus apud Greg. Turon. *lib. 5. cap. 11.*

10. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt perduellium, & similium reorum domus diruantur, delubraque, & templa Gentilium, tamen Synagogæ Judæorum tolerantur ex variis rationibus. Prima, quia dum intra eas Judæi congregantur sine fidelium scandalo, licèt peccent in Deum, non agnoscendo fidem Catholicam, non tamen peccant in ipsam religionem Christianam, aut proximum. Secunda, nam tolerantur cæremoniæ Judæorum, non verò Paganorum; quia in ritibus Judæorum olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus: unde nobis resultat, quod testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus, & quasi in figura nobis repræsentatur. Ritus autem Paganorum nihil utilitatis afferunt, quare permitti non debent à Principibus Catholicis: mala enim, seu peccata tolerantur, vel propter aliquod bonum, quod ex illis provenit, vel propter aliquod malum, quod evitatur: docet D.Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 11. Quare cùm neutrum ex his proveniat templis Gentilium, ideo diruenda sunt, ut demoliri fecerunt Imperatores Catholici variis constitutionibus, quæ extant tam in Codice Theodosiano, quàm Justin. *sub tit. de paganis*: & referunt Sozomenus *lib.* 4. *cap.* 1. Alciatus *lib.* 1. *parerg. cap.* 13. Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 20. ubi *num.* 35. refert historiam textus *in l.* 1. *C. de paganis*, Baronius *anno Domini* 386. Ficlerus *in Theolog. jurid.* licèt aliquando etiam à Principibus Catholicis templa ipsa permissa legamus, ut *in l.* 1. *C.Theodos. de fid. Cathol.* saltem ut negotiandi causâ, non verò sacrificandi, ibi convenirettur, *l. eadem* 8. *C. Theodos. de paganis*: aut ne illis dirutis aspectus urbium deformaretur, *l. sicut* 15. *l.* 18. *C.Theodos. de Pagan.* Quæ ratio quia cessabat in agris, ideo permissum fuit templa in eis posita diruere, *l. si qua* 16. *C.Theodos. eod. tit.* refert Baronius *anno* 401. *num.* 17. *&* 39. Aliquando etiam templa ipsa destructis eorum aris, usibus publicis assignata fuerunt, *l. templorum* 19. *C. Theodos. eod. tit.* quæ lata est anno 408. ubi etiam detractæ fuerunt annonæ, & redditus, ut rem annonariam juvarent (sic legendum est, non *unbente*, ut præsensit Salmasius *in notis ad Vopiscum in Aurelian.* idest, ut redditus eorum publicæ annonæ deservirent, *l.* 4. *C. de diversis prædiis*, *l. fin. C. de fundo patrim.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex dictis Conciliis Tolet. & Narbonensi. Nam respondendum est, quod licèt Judæis permittatur Synagogas reficere, in eisque convenire, ad suos ritus peragendos, solemnitatesque celebrandas consuetas, tamen novas instituere, aut antiquas reficere publicè in opprobrium religionis Catholicæ, & scandalum fidelium, illis prohibetur, ut *in d. can.* 9. *Concilii Narbon.* ubi prohibetur, ne cum cantu deferant Judæi cadavera defunctorum, quia illi novitèr cantum adhibere in suis funeribus intendebant; ideo illis tantùm permittitur cadavera juxta veteres ritus deferre. In dicto autem Concilio Tolet. 12. prohibentur cæremoniæ illæ Judæis jam baptizatis, non verò illis existentibus in ipsa perfidia Judaica: quod facilè probatur; nam in eo referuntur leges Recesvvinti Regis, quæ extant in *tit.* 2. *lib.* 12. *fori judic.* & lo earum prima expressè agitur de Judæis baptizatis observantibus priscis cæremoniis; quam prohibitionem firmarunt PP. *in d. Concil. Tolet.* 2. *can.* 9. Nec obstat ultimum augmentum deductum ex *d. l.* 1. §. *fin. de mortuo infer.* nam longè aliud est facere, aliud verò reficere, *l.* 3. §. *penult. ff. de itinere, actuque*: licèt verbum faciendi generaliter sumptum, etiam refectionem contineat, quo modo accipitur in edicto de mortuo inferendo: quam doctrinam ad praxim in pluribus casibus admittit Matinis *lib.* 2. *resol. cap.* 213.

Manet ergo, Judæis simul cum Catholicis commorantibus permitti Synagogas habere, easque reficere, ac in eis cæremonias suas, & festivitates celebrare, dummodo inde scandalum fidelibus non præstent, aut aliquid in opprobrium Christianæ religionis intendant. Unde exponendus est textus in *l. Iudæos*, *C. de Iudæis*, qui extat *in l.* 18. *C. Theodos. eod. tit.* in hæc verba: *Iudæos quodam festivitati suæ solemni die Aman ad pœnæ quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis assimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilegâ mente exurere, provinciarum Rectores prohibeant, ne locis suis fidei nostræ signum immisceant, sed ritus suos infra contemptum Christianæ legis retineant; amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperaverint.* Cùm enim Aman, Regis Artaxerxis, quem sacræ litteræ Assuerum appellant, Præfectus, decem millia talentorum Regi pollicitus obtinuisset, ut certo die omnes Judæi occiderentur, Mardochæi, & Reginæ Esther operâ fraude detectâ, Aman in ligno, cui Mardochæum affigere statuerat, suspensus fuit, Judæique eadem die quamplures ex hostibus interfecerunt, ut refertur Esther *cap.* 3. & tradunt Josephus *lib.* 11. *antiquit. cap.* 6. Baronius *tom.* 5. *anno* 408. *fol.* 276. ob cujus casus memoriam Judæi quotannis festum celebrabant, in quo effigiem Aman cruci affixam incendebant, xiv. vel xv. die mensis Adarii, qui Februario, & Martio respondet. Ut enim ista festivitas celebrior haberetur, crucis, cui aliquando affixus Aman fuerat, simulactum exurere solebant, ac si de atrocissimo hoste pœnam sumerent. Ex variis refert Jacob. Gothof. *in eodem textu*, *in Theodos.* Sed cùm post Christi passionem ab omnibus Catholicis cultu latriæ crux veneretur, *cap. si canonici*, §. *fin. de offic. ordin. lib.* 6. *l. decernimus*, *C. de Episc. & cleric.* *l. unic. Cod. nemini licere*, *l. fin.* §. *sin autem*, *Cod. de jure delib. Novel.* 5. *Iustin. cap.* 2. & 15. *cap.* 1. & 135. *cap.* 32. plura Crespetius *in summa*, *verbo Crucis adoratio*, Vazquez *in* 1. *part. quæst.* 25. *art.* 3. *disput.* 112. Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de Eccles. cap.* 17. 18. *&* 19. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 9. *cap.* 6. Suarez *advers. Reg. Angl. lib.* 2. *cap.* 14. Pii Imperatores Honorius, & Theodosius prohibuerunt, ne deinceps Judæi in Christianæ religionis contemptum crucem incenderent, aut ne sacro signo in suis jocis (ita legendum est, non *locis*,) uterentur; quia exinde opprobrium Christianæ religionis sequebatur. Præsenserunt Pancirol. *lib.* 2. *var. cap.* 179. Mornacius, & Jacob. Gothofr. *in eo textu*, P. Burgis *lib.* 1. *elect. cap.* 15. — 11. EXPONITUR L. IUDÆOS, C. DE IUDÆIS.

Deinde ex hucusque traditis lucem accipit textus *in Clement. unica*, *hoc tit.* ubi prohibetur Sarracenis simul & commixtim habitantibus cum Christianis, alta voce clamare, ut convocentur in Mezchitam, illis verbis, *Legalip eli alla*: idest, non alius victor, nisi solus Deus: quæ verba & in suis scutis Sarraceni portant ad honorem Mahometi profitendum, ut referunt Calcondyllas *lib.* 5. *de reb. Turcicis*, Pineda *lib.* 17. *monarch. cap.* 15. Lorca *in catechesi*, *in vita Mahometi*: & constat ex ipso Alcorano *azora* 4. 12. *&* 13. cùm inde apud Christianos scandalum oriretur, & talis vociferatio in opprobrium Christianæ religionis cederet. Ideoque PP. Concilii Viennensis *in d. Clement.* 1. similem cæremoniam Sarracenis prohibuerunt, etsi privatis, & in locis abditis similes ritus tolerentur, ut constat ex Beato Germano Patriarcha CP. *epist. ad Thomam Episcopum Claudiopoleos*, relata in Concilio Nicæno 2. *actione* 4. in illis verbis: *Sarracenis suffi it, quod in eremo lapidi inanimato sacrificia faciant, acclamentque hanc vocem, Cnobar*; *quod à* — 12. EXPONITUR CLEMENT. UNIC. HOC TIT.

patribus

patribus acceptum per puerilia mysteria, & festa peragunt. Pro cujus textus expositione sciendum est, Sarracenos lapidem, quem Baehtam vocant, magnâ venerarione colere; tum quia Abrabam illic camelum alligasser, cùm immolaturus esset Isaac; tum quia Veneris effigies in eo lapide sculpta erat, ut referunt Euthymius *panoplia tit.* 24. Joaunes Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 13. *fol.* 209. Cui lapidi sacrificia offerebant in eremo, idest in deserto Pharam, ut exponens ea verba refert Zerda *in advers. sacris, cap.* 46. *num.* 10.

Etiam ex suprà traditis exponi potest textus *in can.* 90. *Concilii Illiber.* cum adductis in ejus notis, & juncto Solorzano *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 90.

CAPUT IV.

a Alexander III.

Quia super iis, unde ad nos in litteris tuis de Judæis scripsisti, certum *b* cannonem non habemus, f. t. significatione præsentium intimamus, quod Clero tuo in unum pariter convocato, generaliter tam nostrâ, quàm tuâ auctoritate indicas, ut Judæi ostia, vel fenestras in die Parasceves apertas non habeant, sed eas per totum diem claudant. *c* Mancipia quoque Christiana nulla cum eis habitare permittas, sed generaliter cunctis edicas, ne aliquis Christianorum in eorum servitio audeat *d* commorari, ne fortè ex ipsorum conversatione ad Judaïsmi perfidiam convertantur.

NOTÆ.

1. a Alexander.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* sed addendum est, Massiliensi Episcopo, ut *in d. cap. de Judæis, de decimis*, ubi extat secunda pars hujus decretalis, ut jam ibi notavimus. Massilia est Galliæ Narbonensis orbs maritima, eademque antiquissima, & potentissima, & moribus cultissima, Phocensium colonia, ab illis condita olympiadis 45. anno 3. ad quem annum sic notavit Eusebius *in chron. Massilia civitas condita Gallia.* Ejus meminerunt Cæsar *lib.* 2. *de bello civili*, Justinus *lib.* 43. Tul. *in orat. pro Flacco*, Herodot. *lib.* 5. Solin. *cap.* 8. quos referunt plura de Massilien. Repub. adducentes Aloïx *ad vitam S. Irenæi, cap.* 4. Fratres Sarmat. *tom.* 3. *Gallia, fol.* 639.

2. b Canonem.] Circa ostia, seu fenestras Judæorum in die Parasceves claudendas; nam ut illi eo die usque ad Pascba non possent quasi insultationis causâ per forum, aut plateas ambulare, prohibitum fuerat *can.* 29. *Concilii Aurel.* 3. his verbis: *Judæi à die cœna Domini usque in secundam Sabbathi in Pascha, hoc est ipso quatriduo, procedere inter Christianos, nec Catholicis populis se ulle loco, vel quacunque occasione miscere præsumant.* Ubi notavit Binius. Mariscon. *can.* 14. *Iudæis à cœna Domini usque ad primam diem post Pascha, secundùm edictum bonæ recordationis D. Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causâ, deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis sacerdotibus Domini, vel clericis impendant: nec antè sacerdotis consensum, nisi ordinati habere præsumant: qui hoc facere fortasse præsumpserit, à judicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* Meldense *can.* 73. Childebertus Rex Francorum: *Iudæis à cœna Domini usque in primum Pascha per plateas, aut forum, quasi insultatione causâ, deambulandi licentia denegetur.* Refert Ant. August. *in epit. juris, lib.* 12. *tit.* 10. & postea firmavit Innoc. III. in Concil. Lateran. relato *in cap.* 15. *hoc tit.* Cùm enim, ut superiori commentario diximus, non possent Judæi commorantes permixtim cum Christianis, illis occasionem scandali non præbere, debent cogi his diebus, in quibus passionis Domini, redemptionisque nostræ memoria colitur, claudere ostia, & se cohibere ab omni insultatione, & etiam debent cogi domos, parietesque suas tapetibus ornare, ut faciunt Christiani, quando augusta, sacrosanctaque Eucharistia processionaliter defertur per civitatem. Resolvit Tundut. *lib.* 1. *variar, cap.* 48. *per totum.*

c *Mancipia quoque.*] Hanc partem exposui suprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

d *Commorari.*] Ut dicemus infrà *in cap. ad hæc.*

CAPUT V.

Ex Concilio a Lateran.

b Judæi, sive Sarraceni, neque sub alendorum suorum puerorum obtentu, neque pro servitio, vel alia qualibet causa Christiana *c* mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem, qui cum eis præsumpserint habitare. *d* Testimonium quoque Christianorum adversùs Judæos in communibus causis, cùm illi adversus Christianos testibus suis utantur, recipiendum esse censemus, & anathemate decernimus feriendos quicumque Iudæos Christianis voluerint in hac parte præferre, cùm eos Christianis subjacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foveri. Si qui præterea Deo inspirante ad fidem se converterint christianam, à *e* possessionibus suis nullatenus excludantur, cùm melioris conditionis conversos ad fidem esse oporteat, quàm antequam fidem susciperent, habebantur. Si autem secus fuerit factum, Principibus, seu Potestatibus eorundem locorum sub pœna excommunicationis injungimus, ut portionem hæreditatis, & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.

NOTÆ.

NOTÆ.

a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. *cap.* 26. prout in præsenti transcribitur.

1. b *Judæi, sive Sarraceni.*] Judæi dicti sunt à Juda, quarto Jacobi filio, & ab eis Palæstinæ Regio in Syria dicta fuit Judæa, quia ibi habitarunt. Josephus *lib.* 11. *antiquit. cap.* 5. Joannes Bohemus *de nationibus mundi Roman. in Republica Hebræorum cap.* 3. Dicti etiam fuerunt Israëlitæ, & Hebræi, ab Heber abnepote Sem, filio Noachi, ut probat Suidas *verbo Hebræi*, Tertul. *in apolog. cap.* 18. *Hebræi retrò, qui nunc vocantur & Judæi.* Probant Pitmianus *lib.* 4. *instit. cap.* 10. Tacitus *lib.* 21. *annal.* P. Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 5. *cap.* 1. Malvenda *de Antichrist. lib.* 11. *cap* 3. Sarracenorum etymologias varias adduxerunt Sozomenus *lib.* 6. *cap.* 38. D. Hieron. *in Esaiam, cap* 21. Socrates *lib.* 4. *cap.* 29. Eusebius *lib.* 6. *cap.* 6. Beyerlinch *tom.* 7 *verbo Sarraceni*, Aldrete *in origine linguæ Latinæ, lib.* 2. *cap.* 23. Petrus Gregor. *ubi proximè*, Covarr. *lib.* 4. *variar. cap.* 9. D. Hieronymus à Sara uxore Abrahæ ita dictos fuisse docet: quod & probat Alfonsus noster *in l.* 1. *tit.* 25. *part.* 7. quam etymologiam etsi impugnet Scaliger *in Eusebium*, defendit tamen Cironius *in præsenti.* Alii Sarracenos dictos fuisse à Sarraca urbe Arabiæ, asserunt, ut referunt Paulus Æmilius *lib.* 7. *Franc. Histor.* Faciunt Ptolomeus *lib.* 6. *Geograph. cap.* 7. Marcellinus *lib.* 23. ibi: *Et in Asia Albanos mare rubrum, & Scenitas Arabas, quos Sarracenos posteritas appellavit.* Notavit Uselius *ad Covar. d. cap.* 9. Nunc autem nomina hæc religionis sunt, non gentis; & Judæi censentur quicumque veteris Testamenti soli cortici hærentes, novum omnino rejiciunt: Sarraceni, qui utrumque ex parte saltem admittunt, sed cum impio Mahometi Pseudoprophetæ Alcorano: sicut etiam Pagani communi nomine dicuntur, & Gentiles, seu Ethnici, aliique, qui numina falsa colunt, *in toto tit. C. de paganis.* His adjunguntur Cœlicolæ *in rubric. C. de Judæis, & Cœlicolis.* Et licèt olim non alii fuissent Cœlicolæ, quàm Judæi, postmodùm tamen Christianâ religione florente Cœlicolas à Judæis secretos fuisse suadet lex 12. *C. de Judæis*: & notarunt de eis adducentes plura Joannes Filesacus *lib.* 1. *select. cap.* 12. & Gothofr. *in l.* 19. *C. Theodos. de Judæis.*

c *Mancipia.*] Juxta tradita suprà *in cap.* 1.

d *Testimonium.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. Judæi, de testibus.*

e *A possessionibus suis.*] Immò magnopere fovendi, magnisque privilegiis decorandi sunt. Concil. Tolet. 16. *can.* 1. quod circa Indus noviter conversos expressè statuerunt Paulus III. in sua bulla, & Magni nostræ Monarchæ suis legibus sanxerunt, quas refert Solorzanus *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 18. *n.* 40. 2.

CAPUT VI.

a *Ex eodem.*

ITa quorundam animos occupavit sæva cupiditas, ut qui gloriantur nomine Christiano, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant gallearum, & pares, aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro sua cupiditate in galleis & piraticis Sarracenorum navibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab Ecclesiæ communione præcisos, & excommunicationi pro sua iniquitate subjectos, & rerum suarum per Principes Catholicos, & Consules civitatum privatione multari, & capientium servos, si capti fuerint, fore censemus. Præcipimus autem, ut per Ecclesias maritimarum urbium crebra, & solemnis in eos excommunicatio proferatur.

NOTÆ.

1. a EX *eodem.*] Lateranensi videlicet Concilio, ut habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & in ipso Concil. *cap.* 24. ex quo textum transcribo.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur. EX his duobus Concilii Lateran. canonibus talis deducitur assertio. *Christiani deferentes ad Sarracenos arma, vel in ipsorum navibus regimen exercentes, excommunicantur, rebusque propriis privantur, ac capientium servi fiunt.* Probant eam textus *in cap. significavit* 11. *cap. quod olim, cap. ad liberam,* 17. *dist.* Innoc. III. *lib.* 1. *epist. in edit. Colonia, fol.* 258. ibi: *Illud etiam Lateran. Concilii constitutum curavimus innovare, quod eos, qui Sarracenis arma, ferrum, lignamina gallearum ministrare præsumpserint, & in galleis, & piraticis eorum navibus curam gubernatoris, & regimen exercere, ab Ecclesiæ communione præcidi; & excommunicationi pro sua iniquitate subjectos, rerum suarum per Principes sæculi Catholicos, & Consules civitatum privatione multari, & capientium servos, si capti fuerint, fore decernit.* Extravag. *ita quorundam, hoc tit.* Extravag. *multa, eod.* Nicolaus in bulla edita anno 1450. quæ est quarta hujus Pontificis in Bullario Gregor. IX. *epist.* 9. *Innovamus præterea excommunicationis sententiam in Lateranensi Concilio promulgatam adversus eos, qui Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt gallearum.* Julius II. in sua constitutione 25. quæ extat *tom.* 1. *Bullarii*, Paulus III. in sua constitutione edita anno 1530. quæ est 10. ipsius Pontificia in Bullario. Paulus V. in sua constitutione 63. quæ extat *tom.* 3. Bullarii. Gregorius XIII. in constitutione, quam refert Navarrus *in præsenti*, Martinus V. in bulla Cœnæ Domini, *cap.* 7. Consonat lex 4. *tit.* 21. *part.* 4. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Scortia *in select. constit. Pontific. theorem.* 101. 103. & 146. Leo Duardus *in comment. ad Bull. Cœnæ, lib.* 2. *cap.* 7. Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. Fragoso *de regim. Christ. Reipub. tom.* 2. *lib.* 1. *disput.* 3. §. 7. *num.* 148. Borellus *de præstantia Regis cap.* 9. *ex num.* 48. Solorzanos *lib.* 2. *tom.* 1. *cap. fin. num.* 70. Hermosilla *in l.* 12. *tit.* 5. *part.* 3.

part. 3. Molina *de justit. disput.* 343. Salcedo *in tract. de contrabando*, *cap.* 3. Ant. August. *in epit. lib.* 12. *tit.* 21. Gutierrez *lib.* 1. *de delict. cap.* 27. *&* 28. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 5. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 25. Gibalinus *de censur. disquisit.* 5. *quæst.* 5. *consectar.* 12. & *in synopsi*, *verbo Arma*: & de negotiatione *lib.* 2. *cap.* 7 *art.* 1. Cujac. *ad tit. C. quæ res exportari*. Valenzuela *tom.* 1. *consil.* 39. F. Raphaël *de la Torre in* 2. 2. *tom.* 3. *quæst.* 51. Cabedo 2. *part. decis.* 62. *&* 150. Petrus Abauoza *in repetit. ad tit. de sagittariis*, *n. fin.* Phil. Camerar. *cent.* 1. *horarum successiv. cap.* 89.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Contractus, præcipuè emptionis, & venditionis, juris naturalis secundarii (quod alii jus gentium appellant,) sunt, *l. ex hoc jure*, *ff. de just. & jure*, ubi Orosius, & Benedictus Ægidius *§. jus autem*, *Instit. de jure naturali*. Probant latè Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 2. *n.* 4. Mozius *de contract. tit. de orig. contractuum*, Besoldus *in dissert. de jure & divis. rer. cap.* 4. *per totum*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *de republic. cap.* 7. Scaccia *de commerc. quæst.* 1. § 1. *per totum*. Igitur Ecclesia non potuit prohibere venditionem armorum, & cæterarum mercium, de quibus in præsenti, Sarracenis, seu Infidelibus: neque transitus, aut navigatio contra societatis humanæ, & christianæ charitatis regulas prohiberi debet, *l. libertus*, *ff. de oper. libert. l.* 7. *ff. de servis export. l. in creditores*, *ff. de evict. l.* 2. *§. item Varus*, *ff. de aqua pluvia*, Cancer. 3. *var. cap.* 13. Grotius *de jure belli*, *lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 12. Accedit utilitas commerciorum, præcipuè cum exteris nationibus, & cum gentibus finitimis, quam probant, & valde commendant Plato *lib.* 1. *de republic.* Petrus Gregor. *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 2. *&* 3. Bodinus *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 6. Igitur non rectè in præsenti commercii usus interdicitur cum Infidelibus & Sarracenis. Etiam difficilis est præsens constitutio in pœna, quam imponit Christianis suscipientibus regimen navium; videlicet ut capientium servi fiant; nam libertas juris naturalis est, *l. summa* 3. *ff. de statu hominum*, *§.* 1. *Instit. de libertin.* ubi plura Instit. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 2. Ergo lega positivâ contra jus naturale servitus constitui non potest.

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præfens assertio, cujus ratio ex eo provenit, nam certum est, posse Principem justis ex causis prohibere subditis propriis, & vassallis, ne cum mercatoribus exteris commercium exerceant, *l. Divus*, *ff. de servit. rustic. præd. l. sicut*, *§. Aristo*, *ff. si servitus vindicetur*, *l. hores*, *ff. de usur. l. sed si pupil* 11. *§ item si cum plures*, *ff. de institor. act.* ibi: *Nam & certam personam possumus prohibere contrahere, vel certum genus hominum, vel negotiatorum, & certis hominibus permittere, & similiter certas res ad exteras nationes deferre, præcipuè cum quibus bellum geritur.* Et *l. cotem ferro*, *ff. de publican. l.* 2. *& per totum C. de nautico fœnore*, *l. rem*, *C. de sitoribus*, *lib.* 11. *l. penult. C. de contrahend. empt. l.* 1. *C. non lic. habit. Metroc. lib.* 11. *l.* 2. *C. quæ res export.* latè probant Rodericus Suarez *allegat.* 18. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 5. & *lib.* 4. *per totum*, Gutierrez *practicar. qq. lib.* 4. *quæst.* 37. *usque ad* 46. Giurba *consil.* 56. *à num.* 15. Valanzuela *consil.* 39. *&* 52. Cancerius *tom.* 3. *variar. cap.* 13. *num.* 255. Salcedo *de contrabando*, *cap.* 3. Thomas Delbene *de Parlamentis*, *cap.* 2. *sectione* 30. Ratio est, ne arma promptiùs in nos convertant, ut observant Cujac. & Gothofradus *in d. l.* 2. *C. quæ res*, Alciatus *lib.* 1. *disput. cap.* 12. Ripa *de peste*, *tit. de remedus ad convent.* Alia ratio additur *in l. Mercator* 4. *C. de commerc. & mercat.* ne alieni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana. Facit lex 2. *C. quando*, *& quibus quarta pars*. Facit adictum Theodorici apud Cassiodorum *lib.* 2. *var. cap.* 12. ibi: *Si desideriis nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur æterna devotio, quantò magis suis bonis abundare debet Italia, cùm nulla in parendo probetur sentire detrimenta. Et ideo lardi species nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitiâ divinitate servetur, ne quod in nostris partibus conficitur, noxiâ diligentiâ deesse videatur.* Quod præcipuè procedit cùm merces deferuntur ad hostes, & barbaras gentes, *l.* 2. *C. quæ res exportari*, juxta quam distinctionem accipiendus est textus *in l. allegatis* 8. *C. de vectig. & commiss.* sæpè enim transfugæ usum armorum, artemque fabricandi ea transtulerunt ad Barbaros maximo cum suorum detrimento. Exemplum extat apud Herodianum *lib.* 3. Quare eos, qui naves conficere barbaros docuerunt, capitali supplicio punitos legimus *in l. his qui*, *C. de pœnis*: & eodem jure illud cautum est, ut cujuscumque operâ & dolo malo hostes nostri commeatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâve qualibet re adjuti fuerint, tanquam læsæ Majestatis reos puniendos esse, *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. majest.* adde legem 3. *C. de servis fugit.* & Cassiodorum *lib.* 2. *var. cap.* 12. notarunt & illustrarunt Steubechius *ad Vegetium lib.* 4. *de re milit. cap.* 8. Petrus Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 16. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 15. Lipsius *ad Tacitum lib.* 2. *annotat* 66. Salmasius *in notis ad Vopiscum*, *fol.* 388. Mercurialis *lib.* 1. *variar. cap.* 24. & *lib.* 6. *cap.* 26. quæ omnia si justè statuta sunt, & procedunt in deferentibus merces ad hostes, cæterasque nationes, quantò majori cum ratione observari debent in deferentibus arma, & similia ad Sarracenos, Turcas, Hæreticos, aliosque Christianæ religionis hostes. Quare tot Ecclesiæ constitutionibus sub gravissimis pœnis, & censuris id prohibitum fuit, circa quas varios casus examinant, & exponunt Duardus, Fragoso, & alii scriptores in Bullam Cœnæ Domini, Scortia, & Gibalinus *ubi suprà*. Illud omittendum non est, Inquisitores hæreticæ pravitatis in Hispania procedere contra deferentes arma, vel equos ad infideles. Cantera *qq. crimin. cap.* 1. *n.* 68. Diana *part.* 4. *tit.* 7. *resol.* 19. & in Inquisitionibus Aragoniæ etiam proceditur in exportantea equos in Galliam. Bobadilla *tom.* 1. *polit. cap.* 14. *n.* 51. Carena *de offic. Inquisit.* 2. *p. c.* 17. § 20.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam 4.
licèt contractus emptionis, & venditionis juris gentium sit, & ideo Principes absolutè subditis illum prohibere non possint, tamen respectu aliquarum personarum, seu rerum ex justis causis simile commercium interdicere valent, quia talis prohibitio nititur potentiori, naturalique ratione; nam ut inquit Alb. Gentil. *lib.* 1. *de jure belli*, *cap.* 21. jus commerciorum æquum est: at æquius tuendæ salutis est. Illud gentium jus, hoc naturæ est. Illud privatorum est, hoc regnorum. Cedat igitur regno mercatura, homo naturæ, pecunia vitæ, ut prosequitur Arniscus *lib.* 1. *de repub. cap.* 5. *sect.* 3. Unde ex ratione proximè adducta potuit Ecclesia prohibere Catholicis venditionem armorum, & similium rerum cum Sarracenis, & Infidelibus. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt libertas juris naturalis sit, tamen aliâ potentiori naturali ratione plerumque servitus admittitur contra ipsum jus naturale, ut probavi *in cap. fin. de servis non ordin.* & inter eos enumeratur casus, cùm quis in pœnam delicti admissi libertatem amittit, servusque fit, veluti jure civili, si homo liber ad pretium participandum sese venundari passus sit; & jure canonico filii à clericis procreati ex concubinis servi nascuntur,

ut probavimus *in cap. 1. de filiis presbyt.* Unde rectè, pièque in præsenti casu, cùm pœna capitis jure civili statuta esset in eos, qui arma & merces prohibitas ad hostes exportarent, *l. cotem, ff. de publician. l. fin. C. quarum rerum, l. 2. & 4. C. de commerciis, l. nemo, C. quæ res exportari, Novell. 63. Leonis, l. 22. tit. 5. part. 5.* Cujac. *in d. l. cotem, & ad tit. Cod. quæ res exportari*, Alb. Gentil. *de advocat. Hisp. lib. 1. cap. 20.* Bobadilla *lib. 4. polit. cap. 5.* Ecclesia potuit imponere servitutis pœnam deferentibus arma ad Sarracenos, aut in eorum navibus regimen accipientibus.

CAPUT VII.

a Alexander III.

CONsuluit. &c. Judæos etiam de novo construere synagogas, ubi eas non habuerunt, pati non debes: verùm si antiquæ corruerint, vel ruinam minantur, ut reædificent, poteris æquanimiter tolerare, non autem ut eas exaltent, aut ampliores, aut pretiosiores faciant, quàm antea fuisse noscuntur; qui utique pro magno debent habere, quod in veteribus synagogis, & suis observantiis tolerantur.

NOTÆ.

a ALexander III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in *cap. consuluit 29. de appellat.* ubi extat alia pars hujus textus, ut ibi notavi, & commentarium dedi suprà *in cap. 1.*

CAPUT VIII.

a Alexander III.

AD hoc præsentium auctoritate mandamus, atque præcipimus, quatenus omnibus Christianis, qui sunt in jurisdictione vestra, penitus interdicatis, & si necesse fuerit, eos ecclesiastica districtione compellatis, ne ipsi Judæorum servitio assiduè pro aliqua mercede se exponant: quod etiam obstetricibus, & nutricibus eorum prohibere curetis, ne infantes Judæorum in *b* domibus eorum nutriri præsumant, quoniam Judæorum mores, & nostri in nullo concordant, & ipsi de facili ob continuam conversationem, & assiduam familiaritatem, instigante humani generis inimico, ad suam superstitionem, & perfidiam simplicium animos inclinarent.

NOTÆ.

a ALex. III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ubi additur, *pars capitis Licet.* Unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. licet 13. de testibus*: & integra decretalis extat post Concil. Later. sub Alex. III. *part. 20. cap. 1.*

1. b *Domibus.*] Unde dubitari solet, an saltem extra domum possint Judæi habere Christianas nutrices pro ablactandis filiis propriis. Et negativam sententiam tenent in præsenti Joan. Andreas Butrius *in fine*, Anania *n. 5.* Felinus *n. 3.* & alii, quos referunt & sequuntur Azor *tom. 1. instit. lib. 8. cap. 21. quæst. 9.* Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 8 num. 19.* Ricciulus *lib. 2. de jure person. cap. 18. n. 17.* quæ sententia verior est, etsi contrariam teneant Glossa *in præsenti*, Cardinalis *vers. Oppono*, Socinus *n. 4.* Abbas *n. 2.* nam cùm præsens prohibitio ea nitatur ratione, videlicet ut communio Judæi cum Christiana vitetur, & hæc ratio æquè militet cùm filii Judæorum à nutricibus Christianis, etiam extra domum ablactantur, idem jus statuendum est, argumento legis *illud, ff. ad leg. Aquil.*

COMMENTARIUM.

2. CUm omnia communio etiam politica Christiania cum Judæia prohibita sit, *cap. omnis 14. 28. quæst. 1. cap. sæpe 22. 8. quæst. 1.* Concil. Illiber. *can. 50. Si clericus, vel fidelis cum Judæis cibum sumpserit, à communione abstineat, ut emendetur.* Epaun. *can. 15. Judæorum conviviis etiam laicos constitutio nostra prohibuit, & ne cum illo clericus panem comedat, quisquis in Judæorum fuerit convivio inquinatus.* Veneticum *can. 12.* Agathense *can. 40.* Aurel. 3. *can. 13. Christianis convivia interdicimus Judæorum, in quibus si fortè fuisse probantur, annuali excommunicationi pro hujusmodi contumacia subjacebunt.* Matiscon. *can. 15. Nullus Christianus Judæorum conviviis participare præsumat. Quod si facere quicumque, quod nefas est dici, Clericus, aut secularis præsumpserit, ab omnium Christianorum consortio se noverit compescendum.* Meldense *can. 73.* Metense *can. 4. Nemo Christianorum cum Judæis manducet, & bibat, vel quidquid comedi, aut portari potest, à Judæis accipiat.* Palentinum *anno 1322. can. 21.* Illustravi *in d. can. 50. Concil. Illiber.* Ideo sæpe cautum legimus, ne Christianus in famulatu, aut servitio Judæi sit, etiam ut nutrix filiorum ejus, *cap. Judæi, cap. etsi Judæos, hoc tit. cap. unic. hoc tit. in 5. compil.* ubi Honorius III. universis Episcopis Ungariæ ita scribit: *Nefas est, ut sacri baptismatis unda renatus in infidelium ritu, vel conversatione fœdetur, aut religio Christiana subjecta infidelibus polluatur.* Similiter ob vitandam ipsam communionem *in can. 10. Concil. Trul.* Episcopi Orientales disertè vetant, ne quis, vel clericus, vel laïcus, si in morbum inciderit, Judæum medicum quemcumque arcessat, aut pharmacum ab eo accipiat, alioquin clericus deponatur, laïcus verò excommunicetur. Quod idem in Occidente cavit Gregorius XIII. in Bulla relata à Filesaco *lib. 1. select. cap. 12.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & à Cenedo *in collect. ad Decretum, collect. 15.*

lect. 15. Maiolus *dier. canicul. tit. de perfidia Iudaor. fol.* 656. Sanchez *in præcepta Decalogi, lib.* 2. *cap.* 31. P. Suarez *de fide, disput.* 18. *sect.* 6. Azoc *part.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 22. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 3. *lib.* 8. *Ordin.* Ricciulus *lib.* 2. *de jure person. cap.* 28. *num.* 11. & etiam novo jure repetita est præsens prohibitio constitutionibus Pauli, quæ incipit, *Cùm nimis*, §. 4. Gregor. XIII. *constit.* 70. quæ incipit, *Antiqua Iudaorum*: ubi etiam statuitur, ut eo casu possint Judæi puniri ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis. Nec ad hoc possunt habilitari à Principe sæculari, *cap. consuluit* 3. *de appellat.* nec etiam ab Episcopis, cùm hæc prohibitio sit Concilii generalis, in qua Episcopus dispensare non valet, ut resolvit Ricciulus *d. cap.* 28. *num.* 284.

CAPUT IX.

a Clemens III.

SIcut Judæi non debent sine licentia in *b* synagogis, ultra quàm lege *c* permissum est, præsumere: ita in iis quæ eis concessa sunt, nullum debent præjudicium sustinere. Statuimus enim, ut nullus Christianus invitos, vel nolentes ad baptisma eos venire compellat. Si quis autem ad Christianos causâ fidei confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, Christianus absque calumnia *d* efficiatur: quippe Christiani fidem habere non creditur, qui ad Christianorum baptisma non spontaneus, sed invitus cognoscitur pervenire. Nullus etiam Christianus eorum quemlibet sine judicio terrenæ Potestatis, vel vulnerare, vel occidere, vel suas illis pecunias *e* auferre præsumat, aut bonas, quas hactenus habuerunt, consuetudines immutaret: præsertim in festivitatum suarum *f* celebratione, quisquam fustibus, vel lapidibus eos nullatenus perturbet; neque aliquis ab eis coacta servitia exigat, nisi eui ipsi præterito tempore facere consueverunt. Ad hæc malorum hominum pravitati, & avaritiæ obviantes decernimus, ut nemo cœmeterium Judæorum mutilare, aut invadere audeat, sive obtentu *g* pecuniæ corpora humata effodere. Si quis autem hujusmodi tenore decreti cognito (quod absit,) contraïre præsumpserit, honoris, & officii sui periculum patiatur, aut excommunicatione plectatur, nisi præsumptionem suam dignâ satisfactione correxerit.

NOTÆ.

1. a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex. Eam constitutionem per eadem verba innovavit Innoc. III. *lib.* 2. *epist. fin.* apud Sirletum *fol.* 434. ibi: *Sicut ergo Iudæis non debet esse licentia in synagogis suis, ultra quàm permissum est lege, præsumere; ita in his, quæ sunt illis concessa, nullum debent præjudicium sustinere. Nos ergo licèt in sua magis velint duritia perdurare, quàm vaticinia Prophetarum, & legis arcana cognoscere, atque ad Christianæ fidei notitiam pervenire: quia tamen nostræ postulant defensionis auxilium, & Christianæ pietatis mansuetudinem, prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti, Eugenii, Alexandri, Clementis, & Cœlestini Rom. Pontificum exemplis inhærentes, ipsorum petitionem admittimus, eisque protectionis nostræ clypeum indulgemus. Statuimus ergo, ut nullus Christianus invitos, vel nolentes eos ad baptismum per violentiam venire compellat: sed si eorum quilibet sponte ad Christianos fidei causâ confugerit, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, sine qualibet efficiatur calumnia Christianus.*

b *Synagogis.*] De quibus egi suprà *in cap.* 3.

c *Lege.*] Videlicet *l. fin. C. de Iudæis.*

d *Efficiatur.*] Post catechesim, & instructionem in mysteriis fidei. De tempore, & forma catechesis primis Ecclesiæ sæculis in Ecclesia usitatis, plura adduxi *in can.* 4. & alii Concil. Illibec.

2. e *Pecunias auferre.*] Consonat textus *in cap. dispar,* 23 *quæst.* 8. *cap. infideles,* 24. *quæst.* 4. Alexand. III. post Concil. Later. *part.* 20. *cap.* 1. *l. nullus* 14. *C. hoc tit.* quia earum, & cæterorum bonorum etiam inter fideles consistentium verum dominium Judæi habent, *cap. Iudæi*, *el* 2. *cap. multorum*, *hoc tit. cap. de terris*, *de decimis*, *cap. quantò*, *de usuris.* Probat Ricciulus *lib.* 2. *de jure person. cap.* 50. etsi contrarium innuatur *in l. fin.* §. 3. *C. de pagan.* Unde Judæis, aut Gentilibus non potest bellum indici à Principibus Christianis eo prætextu, scilicet quod Judæi, aut infideles sunt, nisi provincias retineant Christianorum; quæ aliquando Catholicorum fuerunt. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 66. *art.* 8. Vel quando ipsi Christianos offendunt, *d. cap. dispar.* Vel si blasphemiis, opprobriisque Catholicam Religionem infamare intendant, aut fidei propagationem impediant, ut latè docent Covar. *in regul. peccatum,* 2. *part.* §. 10. *de R. I.* Martha *de jurisdict. part.* 1. *cap.* 24. Grotius *de jure belli, lib.* 2. *cap.* 20. Gentil. *ead. tract. cap.* 9. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 2. *cap.* 16. & 17. Utrum autem Judæi, vel Infideles Principibus Christianis subjecti, ab eorum regnis possint expelli, si baptizari renuant, non levis difficultas est, quam latè disputant Borel. *de præst. Reg. Cathol. cap.* 69. *per tot.* Cenedus *ad Decret. collect.* 15. *num.* 2. Tiberius Decian. *lib.* 5. *tract. crim. cap.* 12. Maiolus *dier. canicul. tract. de perfid. Iudæor.* Ricciulus *de jure person. cap.* 51. Solorzanus *d. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 52. Inter quos ea communior sententia placuit, videlicet Judæos quietè, & pacificè inter Christianos degentes tolerari debere, ut voluntariè ad fidem perducantur, ex præsenti textu, & aliis proximè citatis. Si verò ipsi Judæi procerviâ suâ in Christianos aliquid moliti fuerint, aut pravo exemplo, aut superstitiosis ritibus Christianum populum turbare, aut fœdare intendant, tunc etiam per Principes Catholicos expelluntur, ac bonis exspoliantur, si baptizari renuant, ut integris tractatibus probant P. Jacobus Bleda *in defensione fidei pro expulsione Maurorum*, *tract.* 2. *cap.* 1. §. 2. & *in hist. Maurorum* lib. 1.

lib. 1. *cap.* 12. Gabilan. *in lib. contra Judæos*: & ita expulsus eos fuisse per Sisebutum Gothorum Regem, retulimus *in cap. majores, de Baptismo*: & tandem expulsionem factam per Catholicos Reges Ferdinandum, & Elizabeth, promulgatam *in l.2.3. & 4.tit.2. lib.8. Recopil.* commendant, & debitis extollunt laudibus Navarrete *in discurs.polit. cap.7.* Simancas *de Catholicis, tit.35.n.5.* Illescas *in hist. Pontif. 2. part. lib. 6. cap. 20. §.1.* Valdes *de dignit. Reg. Hispan. cap. 19. n. 68.* Madera *in Monarch. Hispan. cap. 6.* F. Joannes à Ponte *in conven. utriusque Monarch. lib. 1. cap. 8.* Aldrete *in antiquit. Hisp. lib. 3. cap. 28.* Botel. Maiolus, & Solorzanus suprà laudati. Immò nullum Judæum, seu infidelem in suis Regnis permissuros Reges Gothorum in ipsis Regni auspiciis juramento promittebant, juxta canonem 3. Concilii Tolet. 6. ubi ita cautum legitur: *Inspiramine summi Dei Excellentissimus, & Christianissimus Princeps ardore fidei inflammatus, cum regni sui Sacerdotibus prævaricationes, & superstitiones Judæorum eradicare voluit, nec sinit degere in regno suo eum, qui non sit Catholicus; & ut quisquis succedentium temporum regni sortitus fuerit apicem, non antea ascendat regiam sedem, quàm intra reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit, nullum non Catholicum in regno suo permissu* non Prosequuntur Solorzanus *ubi suprà*, Fragoso *de Regim. Christ. Resp. part. 1. lib. 1. disp. 2. §.7.*

f *Celebratione.*] Juxta tradita suprà *in cap. quia, hoc tit.*

3. g *Pecunia in ipsis sepulchris deposita.*] Nam moris fuit apud Judæos, pecuniam, magnamque auri quantitatem, & thesauros in sepulchris ipsis cum defunctis condere; ob quam præcipuè causam Chaldæi ossa Regum Juda, ac Principum, necnon sacerdotum, cæterorumque urbis Hierosolymitanæ civium è sepulchris effoderunt, ut longè antea Hieremias prænunciaverat *cap.* 8. & jam adimpletum Baruc flevit *cap.* 2. ad eruendos nimirum aviditate maximâ, diripiendosque thesauros, quos in antiquorum sepulchris munificâ recondi manu consuetos experti erant, ut *in d.cap.*8. Hieremiæ exponit D. Hieronymus: & de sepulchris David refert Josephus *lib.1. antiquit. cap.ultim.* quod cùm Hircanus Pontifex ab Antiocho acriter oppugnaretur, opportuno usus consilio, ut eum ab urbis obsidione averteret, & necessitati prospiceret, reserato ipsius Davidis monumento, tria talentorum millia inde detulit, quorum partem Antiocho persolvit, ut scribunt Pineda *lib. 4. de rebus Salomon. cap. 1. in fine*, Villalpando *tom. 2. in Ezechiel. disput. 14. cap. 61.* Alter Pineda *in sua Monarchia, p. 2. lib. 10. cap. 10. §. 3.* & de sepulchro Reginæ Semiramidis spoliato à Dario agit Cælius Rhodig. *in lib 23. antiquar. lection. c. 5.* Etiam tam apud Græcos, quàm apud Romanos moris fuit, ut pecuniæ, ac multæ divitiæ inferrentur in sepulchra cum mortuis, ut constat *ex l. servo 113. §. ultimo, ff. de legat. 1. l. fin. §. fin. ff. de auro & argento*: notat post Lipsius *ad Tacitum, lib. 3. annotat. 102.* Marquez *lib. 2. sui Gubernatoris, cap. ult. pag. 387.* Gothofredus *ad leg. 12. Tabul. de jure sacro, tit. de religiosis*, Ant. Clarus Silvius *lib. singul. ad leg. regia. cap. 2. pag. 521.* Joannes Kirmanus *de funer. lib. 1. cap. 10. & lib. 3. cap. 24.* Gutherus *lib. 7. de jure m. um, cap. 32.* Lælius Giraldus *lib. de var. sepel. rit. sub medium*, Bulenger. *lib. 3. de Imperat. cap. 6.* alii relati à Solorzano *tom. 2. lib. 5. de jure Indiar. cap. unic. num. 49.* Hinc Petrus Diaconus *in tract.* quem *de litterarum Romanarum notis* inscripsit, has in sepulchris antiquis inscribi solitas refert, I. M. I. S T. B. A B S C. idest, in monumento isto sunt bona abscondita: & istas, IN. HC. MM. S. P. SN. FN. idest, in hoc monumento sunt pecuniæ sine fine: & etiam eas, INTS. S. B. E. intus sunt bona ejus: IN. H C. M M. S. P. S. in hoc monumento sunt pecuniæ sacræ; etsi de earum notarum versione dubitet Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 3.* quod variis rationibus usitatum fuit. Prima ob superstitionem veterum, qui putantes mortuos ad æternam vitam degendam multis indigere divitiis, illas in sepulchra inferebant, de qua superstitione ultra proximè relatos multa congerunt Cerda *ad Virgil. lib. 1. Æneid. versu 363.* Forner. *ad Cassiodor. lib.6. epist.8.* Solorzanus *d. cap. unic. n.38. & in polit. lib.6. cap. 5. pag.954.* ubi notat apud Indos Peruanos eodem nomine designari sepulchrum, & thesaurum, hoc videlicet, *guaza*; quia vix erant sepulchra Indorum, in quibus non invenirentur thesauri. Aliam rationem forsan minùs frequentem adduxit Leo Imperator *in Novel. 51.* juxta editionem Gothofredi, nempe quosdam adeo avaros esse, & hominum posteriorum osores, ut illis divitias invidentes, quas secum ferre non possunt, subtrahant illas oculis, & usibus humanis. Item hoc faciebant tum ut sepultura honorificentior esset, tum ut religio rutiùs eam servaret, ut referunt Strabo *lib.15.* Quint. Curtius *lib. 10.* Plautus *in Pseudolo, act. 1. scena 4.*

Ex hoc sepulchro veteri viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem Herili filio.

Postea mandatu Principum, seu lege decemvirali, ut probat Ramirez de Prado *in tessera legum, in l. 4. §. fin. ad leg. Jul. pecul.* prohibitum est cum defunctis sepelire pecuniam, *d. l. 4. §. fin.* immò nec vestes pretiosas, nec alia ornamenta cum corpore condere licuit: quod simpliciores homines factitasse dicitur *in l. sed si quis 14. §. non autem, ff. de relig. l. servo 113. §.1. ff. de legat. 1. l. fin. §. mulier, ff. de auro & argent.* Sed quia adhuc neglectâ eâ prohibitione pecunia plerumque reponebatur in sepulchris, prohibet Clemens III. in præsenti, ejus occasione sepulchra reserare, Judæorumque cineres effodere. Quare Cassiodor. *lib.4. var. epist.18.* meritò damnat Laurentii cujusdam presbyteri scelus, quòd effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatus esset. Et apud Quintil. *declamat.369.* sepulchri violati reus ita excipit: *Sed quid sustuli? Æquum tamen est licere pecunias in monumentis obrutas impunè perscrutari.* Pessimi fures illi appellantur à Sidonio: & in eos extat edictum apud Cassiod. *lib. 4. var. cap. 34.* atrocitatemque hujus criminis exagitant Pelusiota *lib. 2. epist. 146.* D. Chrysost. *homil. 38. in 1. ad Corinth.* Nyssenus *in epist. can. cap. 7.* Prosequuntur alia Ant. Bozius *Rom. Subterr. lib.1. cap.27.* Chokier *in face histor. cent. 2. cap. 77.* Theophilus *tom. 13. in heteroel. punct. 9. sect. 1.* Spondan. *de cæmet. part. 1. lib. 1. cap. 9.* Savat. *ad Sidon. lib. 3. epist. 12.* Iranzo *de protest. fol. 26.*

Unde exponendus venit textus *in l. 4. §. non fit locus, ff. ad leg. Jul. pecul.* quem breviter exponam, quia variis difficultatibus solet obrui. Verba priora textus sunt: *Non fit locus religiosus ubi thesaurus invenitur.* Quærunt DD. quæ possit esse ratio dubitandi hujus decisionis, quæ omni prorsus dubio videtur carere. Et omissis variis DD. subtilitatibus, credo rationem dubitandi ex eo descendere, quod divitiæ in terra absconditæ solebant Cereri, Plutoni, & aliis inferorum falsis numinibus consecrati, ut breviter notavit Ant. Clarus Silvius *ad leges regias cap. 23. pag. 123.* & probatur hic mos ex quadam veteri inscriptione, quam refert D. Joseph. de Retes *lib. 8. opuscul. cap. 27.* ibi: *Plutonis sacrum munus ne attingite fures.* Et ex quodam veteri Anonymo Poëta relato à Kirmano *d. lib. 3. cap. 24.* in hæc verba: 4. EXPONITUR L. 4. §. NON FIT, AD LEG. JUL. PECUL.

Res

Res ea sacra miser, noli mea tangere fata,
Sacrilega bustis abstinete manus.

Testatur etiam Livius *lib. 2. cap. 31.* ex partitione Jani Gruterii, Patrem Sputii Cassii, ob affectatam tyrannidem à filio, cum causâ domi cognitâ verberasse, ac necasse, peculiumque filii Cereri consecravisse: signum inde factum esse, & inscriptum, *Ex Cassia familia datum.* Cùm verò divitiæ sub terra conditæ solerent commendari, & consecrati falsis numinibus inferorum, & quod sacrum est, religiosum etiam appelletur, ut testatur Ælius Gallus vetus IC. apud Festum *verbo Religiosus*; potuit in dubium venire, utrum locus, in quo conditus est thesaurus, religiosus sit propter contactum thesauri, qui forsan sacratus potuit esse Cereri, Diti, Plutoni, Proserpinæ, aut aliis numinibus infernalibus, ut Gentiles falsò sentiebant. Nihilominus Marcianus negat, fieri locum religiosum ubi thesaurus invenitur, quamvis inventor ibi vota solverit pro invento thesauro. Quod facere consuevisse inventores, probat vetus inscriptio apud Galbanum *de usufruct. cap. 30. num. 4. in fine*, quæ talis est: *Iovi inventori, Diti patri, Terræ matri, detectis Daciæ thesauris, Cæsar Nerva Trajanus Augustus sacrum posuit.* Ratio decidendi potuit esse, quia non semper thesauri consecrabantur numinibus: & quamvis consecrati fuissent, sacri non fiebant, quia privata consecratio non efficit rem sacram, sed publicè ritè, & per Pontifices fit, *l. in tantum 6. §. sacra, l. sacra 9. in princip. cum §§. sequent. ff. de rerum divisione*: notarunt Donel. & Osualdus *lib. 4. cap. 1.* Cùm ergo consecratio thesauri fieret à privato abscondente, consequens est, quod nec thesaurus, nec locus manerent consecrati. Confirmat prædictam decisionem Marcianus *in d. §. 6.* per ampliationem his verbis: *Nam etsi in monumento inventus fuerit thesaurus, non quasi religiosus tollitur.* In primis applicanda est decisio titulo, sub quo jacet: titulus est de peculatu, cujus lege puniuntur, qui pecuniam publicam, sacram, religiosamve auferunt, aut intercipiunt, *l. 1. in princip. ff. eod.* Ant. Matthæus *ad eundem titulum.* Quæstio itaque est, an in hoc crimen incidat, qui de sepulchro, id est de loco religioso, tollit pecuniam? Negat Marcianus, quia thesaurus de sepulchro sublatus non tollitur tanquam religiosus, sed tanquam privatus, profanusque: igitur si furtum est, non erit saltem furtum rei religiosæ, sive peculatus. Argumentum verò concludit à fortioribus terminis, ita: Thesaurus in loco verè religioso repertus non est religiosus: ergo multò minùs efficiet locum purum religiosum thesaurus ipse, cui nulla religio inest. Potest etiam quæri ad hanc postremam partem ratio dubitandi, quæ à nostris jam excogitata est, & adducta ex *l. quæ religiosis 43. ff. de rei vendic.* ubi docemur, religiosa esse quæ adhærent religiosis; sed thesaurus adhæret sepulchro: ergo religiosus est. Decidendi verò ratio est prompta; illa enim censentur adhærere sepulchro, quæ necessariò illi adjacent, & separari ab eo non possunt sine detrimento integritatis, aut religionis, *l. 2. de sepulchro violat.* quàm partem egregiè illustravit Suarez *ad legem Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 6. & 7.* thesaurus verò in sepulchro est per accidens, nec pertinet ad integritatem, aut religionem: igitur non potest dici adhærere loco religioso. Ita exponunt Ant. Clarus & Silvius *ad leges regias d. cap. 23.* Galbanus *de usufruct. cap. 30. num. 4 in fine.* Præbuit etiam rationem Marcianus his verbis: *Quod enim quis sepelire prohibetur; id religiosum facere non potest, ut mandatis Principum cavetur.* Sensus est, contra interdicta juris publici, expressè vetantia aliquid dedicari, nihil potest fieri sacrum, religiosumve, ut pro expositione legis ultimæ, *ff. de litigiosis*, notavi *in cap. fin. ut lite pendente*: sed rescripta Principum expressè interdicunt condi cum mortuis pecuniam tanquam rem ineptam, & superstitiosam: ergo contra interdictionem sepulta non potuit fieri religiosa, quia non spectat ad religionem.

COMMENTARIUM.

5. Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Iudæi inviti, & renuentes cogendi non sunt Baptismum accipere.* Probant eam textus *in cap. ad fidem 25. cap. de Iudæis, 45. dist. cap. 3.* junctâ integrâ, *hoc tit.* Concil. Tolet. 6. *can. 3.* Tolet. 8. & Tolet. 12. *can. 9.* Alexander III. post Concil. Later. *p. 20. cap. 1.* ibi: *Statuimus ergo, ut nullus Christianus invitos, vel nolentes Iudæos, eos ad baptismum venire compellat.* Concil. Carthag. *can. 109. Hoc tempore lex data est, ut libera voluntate unusquisque Christianitatis argumentum suscipiat.* Sanctus Gregor. Nazianz. *oratione 8.* apud Baronium *anno 591. n. 34.* D. Ambrosius *serm. 13. in psalmum 118.* D. Thomas *2. 2. q. 100. art. 8.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Suarez *de fide, disp. 18. sect. 3.* Cresperius *in summa juris Pont. verbo Iudæi inviti*, Ant. August. *in epit. juris, lib. 12. tit. 1.* & *lib. 22. tit. 18.* Acuña *in cap. qui sincera, 45. dist.* Petrus Gregorius *lib. 2. syntag. cap. 2. n. 15.* & *lib. 2. partit. tit. 5. cap. 7.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 17.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 17. n. 50.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 7. q. 10.* Maiolus *dier. canicul. in colloquio de perfid. Iudæor. fol. 647.* Balduinus *de edictis pro Christianis, in fin.* Fragoso *p. 1. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disput. 2. § 7.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 5. n. 3.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 20.* Becanus *in 2. 2. de fide cap. 13.* Suarez *de fide disput. 18. sect. 1. cum sequent.* Cabreros *de metu, lib. 2. cap. 17. n. 50.* Hallierius *de sacris electionib. sect. 5. q. 1. §. 10.* Ambianas *ad Tertul. ad Scapul. cap. 2.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. cap. 17. & 18.* Gentil. *de jure belli, lib. 1. cap. 9.* Ricciolus *lib. 2. de jure person. cap. 31. & 32.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13. n. 33.* Justus Lipsius *lib. 4 polit. cap. 4.* Valdes *de dign. Regis Cathol. cap. 19. n. 5.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. n. 181.* Scortia *in select. theorem. 352. epit. 136.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disput. 2. puncto 6.* Thomas Delbene *p. 2. de offic. Inquisit. dub. 230. sect. 8.*

6. Traditur dubitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Omnes homines, tam Judæi, quàm Gentiles, vi legis divinæ obligantur ad fidem, & baptismum, ut probant Suarez, & Becanus *ubi suprà.* Ergo Principes, tam ecclesiastici, quàm sæculares, qui custodes sunt, & ultores legis divinæ, cogere possunt Judæos & infideles sibi subditos ad suscipiendum baptismum: quod docuit Christus Dominus exemplo, & parabolâ: exemplo, dum per terrores compulit Saulum ad fidem profitendam, ut refertur *Act. Apost. cap. 9. vers. 4.* parabolâ, dum apud Lucam *cap. 14. vers. 23.* Paterfamilias præcepit servo suo, ut exiret in vias, & plateas civitatis, ut compelleret intrare ad cœnam quoscumque invenisset. Ergo omnes Judæi, & infideles compellendi sunt intrare in Ecclesiam per fidem, & baptismum. Accedit, nam susceptio fidei per baptismum non cedit in præjudicium Judæorum, seu infidelium, sed in eorum commodum: ergo nulla fit eis injuria, si ad baptismum compellantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam Judæi fidem suscipientes coguntur eam ser-

 vare,

vare, & retinere, *novel.* 55. *Leonis*, etiamsi per vim, & necessitatem eam susceperint. Concil. Tolet. 4. relatum *in cap. de Iudæis*, 45. *dist.* ibi: *Oportere, ut fidem, quam etiam vi, & necessitate susceperunt, tenere cogantur.* Ergo & cogi possunt illam suscipere. Augetur secundò hæc dubitandi ratio exemplo clarissimorum Principum, qui Judæos coëgerunt baptismum suscipere; nam Sisebutus Rex Gothorum *in l.* 3. *tit.* 3. *lib.* 12. *legum Vvisigoth.* sanxit ut omnes Judæi in Hispania commorantes baptizarentur, aliàs quisquis transgressor repertus fuisset, turpiter decalvatus centum flagella susciperet, & bonis ejus fisco applicatis in exilium mitteretur. Unde quamplures ex eis baptizatos fuisse referunt Lucas Tudensis *in chron. mundi*, Rodericus Tolet. *lib.* 2. *cap.* 17. Alfons. Carthag. *in Reg. Hispan. anaceph. cap.* 31. Joannes Basseus *in chron. anno Christi* 616. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 18. Et cùm eorum aliquot millia in Galliam effugerent, itupe visum fuit Dagoberto Galliarum Regi à Gothis ejectos religionis nostræ hostes indomitos finibus suis receptos retinere, ac Vvisigothis religione cedere: quare ipse diem præscripsit, intra quam quisquis mortalium religionem nostram non profiteretur, hostis judicaretur, comprehensusque capite luciet. Referunt Paulus Æmil. *de rebus Francor. in Dagobert.* Aymonius *lib.* 4. *hist. Francor. cap.* 22. Baronius *anno* 614. *num.* 41. Et *in l. qui post sanctam*, §. *qui verò*, *C. de Paganis*, jubentur confiscari bona Paganorum nolentium baptizari; & *in leg. Cœlicolarum, C. de Iudæis*, coguntur Cœlicolæ eisdem pœnis, ac Hæretici fidem recipere. Ergo quia Judæi cogi possunt baptismum suscipere.

7. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, quæ magnâ nititur ratione; nam credere est munus animæ, cui nulla vis inferri potest, ut docuit D. Augustinus *in lib. de utilit. credentium*, & *tract.* 16. *in Ioannem*, dum ait: *Cætera posse hominem, etiam nolentem; credere non nisi volentem.* Faciunt Quintus Curtius *lib.* 8. ibi: *Nemo Rex perinde animis potest imperare, ac linguis.* Lact. Firmianus *lib.* 5. *divin. Instit. cap.* 14. ibi: *Quis enim imponat mihi necessitatem, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi? Nihil tam voluntarium, quàm religio est, in qua si animus aversus est, jam sublata, jam nulla est.* Quod præcipuè in fide Catholica procedit, quæ suapte natura, eo quòd supernaturalis existit, non est hominibus in hoc sæculo demonstrabilis, ut possit intellectus ad ipsam amplectendam convinci, juxta illud Ecclesiastici *cap.* 3. *Altiora te ne quæsieris*; idest ratione naturali ne fidei mysteria perscruteris: atque inde consequitur, non nisi per spontaneum voluntatis obsequium divinitus per gratiam acquisibilem esse, juxta D. Paulum 2. *ad Corinth. cap.* 10. in captivitatem redigentes omnem intellectum, in obsequium fidei. Quod agnoscentes plures Ecclesiæ PP. docuerunt, religionem imperandam non esse. D. Bernardus *sermon.* 66. *in Cantica*: *Fides suadenda est, non imperanda.* D. Athanas. *in epist. ad solitariam vitam agentes*: *Piæ religionis proprium est non cogere, sed suadere.* D. Ambros. *in epist.* 2. *ad Corinth. cap.* 1. ubi exponens illa verba: *Non quia dominamur fidei vestræ*, ait: *Quoniam fides non necessitatis, sed voluntatis res est.* Ideo dicitur, non quia dominamur fidei vestræ; dominatus enim necessitatis causa est. D. Hieron. *tract. de* 7. *ordin. in* 6. *gradu*, *sub finem.* D. August. *epist.* 48. 50. 127. 129. 158. 159. 160. Optat. Milevit. *lib.* 1. *lib.* 2. *lib.* 3. & 7. D. Gregor. *lib.* 1. *epist.* 45. *Adhibendus est sermo Iudæis convertendis, qui errorum in ipsis spinas urere debet; & prædicando, quod in his tenebrescit, illuminet.* Tertul. *ad Scapul. cap.* 2. *Sed nec religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi.* Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 2. *var. epist.* 27. *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* Et *lib.* 10. *epist.* 26. *Nam cùm divinitas patiatur multas religiones esse, nos unam non audemus imponere; retinemus enim legisse, voluntariè sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio.* Accedit, nam quomodo placere potest Deo Judæi coactè conversio, cùm ipse homines omnes in suo arbitrio relinqui voluerit, ut ita homo, qui ex suo libero arbitrio periit, etiam ex libero arbitrio convertatur, ut docetur *in d. cap. de Iudæis*, *cap. gratia*, *cap. ad fidem*, 45. *dist.* Quod etiam & in amicis petunt Aristotel. *lib.* 8. *Ethicor.* D. Isidor. *lib.* 2. *de summo bono*, *cap.* 2. ut nemo invitus amicus fiat. Facit etiam, nam apud Gentiles victima, quæ aliquo modo se invitam ad aram, & cultum trahi significabat, ut si ab ara profugisset, aut nimia esset reluctata, aut percussa mugitus ederet, à Romanorum & aliarum gentium sacrificiis rejiciebatur, quia putabatur ingrata esse Deo, ut tradit Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 5. Plinius *lib.* 8. *cap.* 45. Plato *lib.* 8. *sympos. cap.* 8. Tiraq. *in notis ad Alex. lib.* 3. *genial. cap.* 16. Brissonius *lib.* 1. *de formul. pag.* 17. juxta illud Virgil. *lib.* 2. *Georg.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Unde tentabatur voluntas victimarum ante immolationem, juxta illud Virgilii *lib.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum.

Immò tantum studium fuit in observandis victimis, ut nisi annuerent sacrificiis, non offerrentur, ut notavit Rabbi Textorius *lib.* 1. *officinæ*, *cap.* 2. & latè illustravit Pater Pinto *in spicil. tract.* 1. *cap.* 47. *num.* 5. Rectè ergo in præsenti Clemens III. juxta prædecessorum suorum sententiam decrevit Judæos cogendos non esse fidem Catholicam profiteri, baptismumque suscipere. Idemque dicendum est circa filios Judæorum, seu infidelium, qui non possunt abduci à parentibus, & illis invitis baptizari, etiamsi pareant Principibus Catholicis, ut latè probant Solorzanus *d. lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 17. Narbona *de ætate, anno* 7. *q.* 10. Ricciulus *d. lib.* 2. *de jure person. cap.* 32. *per totum*, Fragoso *de regim. Christ. Reip. p.* 1. *disput.* 2. §. 7. Diana *p.* 8. *tract.* 1. *resol.* 1. Prado *de Sacramentis, tom.* 1. *q.* 68. *dub.* 7. videndus Baronius *anno* 259. *num.* 8. & 9. qui rectè contrarium resolvunt circa filios hæreticorum, & apostatarum à fide; nam cùm Ecclesia possit eos cogere religionem Catholicam retinere, & observare, poterit & illis invitis eorum filios baptizare.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est negando consequentiam; nam Prælati ecclesiastici non possunt cogere Judæos Infideles sive fideio Catholicam profiteri, cùm in eos jurisdictionem non habeant, ut ait D. Thomas *dicta q.* 100. *art.* 4. & colligitur ex illo Pauli 1. *ad Corinth. cap.* 12. *Quid enim mihi de his qui foris sunt, judicare?* Nec etiam possunt Principes sæculares, etsi temporalem jurisdictionem in eos exerceant; quia potestas, & jurisdictio illorum Principum ordinatur tantùm ad finem naturalem, nec extenditur ad finem supernaturalem, seu ad ea, quæ sunt ordinis supernaturalis: at susceptio fidei per baptismum non pertinet ad finem naturalem, sed supernaturalem. Ergo potestas, & jurisdictio Principum sæcularium ad ea non spectant. Nec obstat quod ex facto Christi cum Saulo, & parabola suprà relata expendebamus; nam respondeo dupliciter. Primò quod licèt Paulus ab initio esset renuens, dum persequebatur Ecclesiam; tamen satis expressit propriam voluntatem, dum dixit: *Domine, quid me vis facere?* 8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Unde

Unde non potest dici, invitum fidem suscepisse, ut docent Ricciulus *d. lib. 2. cap. 31. num. 15.* Turrecremata *in d. cap. de Judæis, 45. dist.* Per parabolam etiam relatam à D. Luca, eorum qui ad cœnam intrare compelluntur, non significantur Judæi, de quibus hic agitur; sed potiùs hæretici, & schismatici, qui ratione baptismi pertinent ad jurisdictionem Ecclesiæ, & compelli possunt, ut redeant ad unitatem corporis Christi, ut exponit locum illum D. August. *epist. 50. ad Bonifacium.* Et si adhuc accipiamus parabolam illam de infidelibus, vel Judæis, tunc *compellere* non accipitur pro violenta compulsione, sed pro vehementia amoris Christi, quo cupit omnes ad fidem converti, in Ecclesiæque gremium ingredi, ut docuit D. Thomas *q. 22. de veritate, art. 9. ad ultimum.* Nec etiam obstat, quod baptismus non cedit in præjudicium infidelium; nam respondeo, quod licèt spontanea fidei professio non cedat in præjudicium eam suscipientis, cogi tamen *e* & compelli ad susceptionem baptismi, in magnum gravamen illius, qui cogitur, cedit; & quidem gravamen contra justitiam, cùm cogatur ab eo, qui talem potestatem compellendi non habet: quod facilè explicatur exemplo voti, nam votum castitatis sponte emissum non cadit in præjudicium voventis; cogi autem ad vovendam castitatem ab eo, qui potestatem non habet, est injuriosum ei, qui cogitur. Nec etiam obstat, quod qui fidem semel susceperunt, etiam per vim, coguntur eam retinere; nam aliud est cogi ad suscipiendam novam fidem, aliud ad retinendam eam, quam semel suscepit; illi enim cogi non possunt ad baptismum; isti verò cogi debent omninò, ne fides semel suscepta apud eos vilis, & contemptibilis videatur, *cap. quidam, de apostatis, cap. contra Christianos, de hæretic. lib. 6. cap. plerique, de consecrat. dist. 3.* latè diximus *in cap. ad abolendam, de hæret.* Nec tandem obstat Sisebuti Regis factum, quod improbarunt PP. Concil. Tolet. *can. 56.* relati *in cap. de Judæis, 45. dist.* & D. Isidorus *in chron. Goth. era 651.* ubi agens de Sisebuto ait: *Qui in initio regni sui Judæos ad fidem Christianam movens, æmulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam. Potestate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit.* Appellatur tamen gloriosus idem Princeps à Patribus in dicto canone, non propter factum, sed propter zelum: diximus *in cap. majores, de baptismo.*

9. Exponitur cap. Jam vero, 23. q. 8. Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. jam verò, 23. q. 8.* ubi expressè D. Gregorius jubet Januario Calaritano Episcopo, ut per tributorum impositionem rusticum cogat ad fidem catholicam suscipiendam: igitur quia Judæi inviti ad Baptismum cogi possunt. In qua difficultate communiter Glossa, Archidiaconus, & Præpositus, quos sequitur Ricciulus *lib. 2. de jure personar. cap. 21. num. 23.* accipiunt Gregorium de rustico jam baptizato in hæresim lapso, qui cùm pertinax esset, jubet Gregorius, ut cogatur fidem retinere. Sed hæc solutio apertè convincitur ex ipsa epistola D. Gregorii, ex qua desumptus est textus *in d. cap. jam verò*, quæ reperitur *lib. 4. epist. 26.* ibi: *Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc usque in infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est, vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam si cujuslibet Episcopi in Sardinia insula paganum rusticum invenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo.* Et statim sequitur textus *in d. cap. jam verò.* Ex quibus verbis expressè constat, agere D. Gregorium de rustico pagano, qui nondum fuerat baptizatus. Quare eâ solutione omissâ, dicendum est, quod etsi infideles non possint cogi vi præcisâ ad suscipiendum baptismum, possunt tamen blanditiis, suasionibus, & præmiis invitari, & cogi ad baptismum. Unde idem D. Gregorius *lib. 4. epist. 6.* scripsit, ut Judæis baptizatis aliqua pars tributorum remittatur, ut ita ipsi alliciantur ad fidem Catholicam suscipiendam, ibi: *Pervenit ergo ad me, esse Hebræos in possessionibus nostris, qui converti ad Deum nullatenus volunt. Sed videtur mihi, ut per omnes possessiones, in quibus Hebræi ipsi esse noscuntur, epistolas transmittere debeas, eis ex me specialiter promittens, quod quicumque ad verum Dominum Deum nostrum Jesum Christum ex eis conversus fuerit, onus pensionis ejus ex aliqua parte imminuetur. Quod ita quoque fieri volo, ut si quis ex eis conversus fuerit, si solidi pensionem habet, tremissis ei relaxari debeat: si tres, vel quatuor, unus solidus relaxetur: si quid amplius, jam juxta eundem modum debet relaxatio fieri, vel certè juxta quod dilectio tua providet: ut & ei qui convertitur, onus relevetur; & ecclesiastica utilitas non gravi dispendio prematur. Nec hoc inutiliter facimus, si pro levandis pensionum oneribus eos ad Christi gratiam perducamus; quia etsi ipsi minùs fideliter veniunt; hi tamen, qui de eis nati fuerint, jam fideliùs baptizantur. Aut ipsos ergo, aut eorum filios lucramur. Et ideo non est grave quidquid de pensione pro Christo dimittimus.* Ideo jubet Gregorius *in d. epist. 26.* Episcopo Caralitano, ut Judæis omnia tributa imponat, servatâ tamen eorum justitiâ; ut ita spe præmii saltem alliciantur ad suscipiendum baptismum.

CAPUT X.

a Clemens III.

QUàm sit laudabile, &c. *Et infrà:* Tuis, frater Episcope, petitionibus annuentes, tibi, tuisque sociis, cùm ad prædicandam Christi fidem *b* paganis vos exhibetis, Ap. auctoritate concedimus, ut vobis *c* his cibis cum modestia & gratiarum actione, servatâ temporum qualitate, juxta canonicas sanctiones uti liceat, qui vobis ab ipsis infidelibus apponuntur. Insuper indulgemus, ut quicumque viri, seu monachi, sive clerici, idonei ad nunciandam Gentibus Evangelicam veritatem, requisitâ, *d* & habitâ Prælatorum suorum licentiâ, tibi voluerint adhærere, id absque contradictione qualibet exequendi liberam habeant Apostolica auctoritate facultatem.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Clemens videlicet III. ut legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex; unde non constat, de qua Paganorum provincia in præsenti agatur; credo tamen in præsenti agi de provincia Livoniensium, qui his temporibus Clementis III. fidem Catholicam susceperunt, ut retuli *in cap. Deus, de vita & honest. cleric. cap. fin. de divort.*

b *Pagani.*] Pagani qui dicantur, exposui *in cap.* 2. *de constitut.*

c *His cibis.*] De prohibito convivio cum Paganis, & Judæis, egi *in can.* 5. *Concil. Illiber.*

d *Requisita & habita.*] Quia munus prædicandi propriè ad Episcopum spectat, ut probavi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* vel ad eos, quos ipse elegerit, ut dicemus *in cap. excommunicamus,* §. *qui verò, de heretic.* & docent Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 76. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 16. & ex hoc textu decisam fuisse quæstionem in supremo Indiarum Senatu emergentem de Patribus Societatis Jesu intendentibus tantùm prædicare verbum Dei apud Japones, refert idem Solorzanus *lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 18. 2.

CAPUT XI.

a Idem.

Significavit nobis tua fraternitas, quomodo aliqui civium tuorum in *b* Alexandriam valeant proficisci pro recuperandis concivibus suis, qui illic in captivitate tenentur: hæc arbitramur posse licitè fieri, dummodo nihil in mercibus, vel alio modo secum illic deferant, unde possit Sarracenis, excepto redemptionis articulo, aliquod commodum, vel subsidium provenire: quod etiam coram te priùs juramento firmabunt. Illi quoque, qui post treugam in transmarinis partibus factam cum commercio Alexandriam adiverunt, si detulerunt merces prohibitas causâ *c* lucrandi, excommunicationis vinculum non evadunt: similiter & illi, qui in personis propriis non euntes, merces eò per alios destinarunt. Ad ultimum illos, qui juraverunt se ampliùs in terram Sarracenorum cum mercibus non ituros, nisi pax esset inter Christianos, & ipsos, & post *d* treugam factam venerunt illuc, illa conditio de pace, vel de treuga habenda ab excommunicationis vinculo non absolvit.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Clemens III. videlicet, ut exprimitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. etsi non constet cui Prælato missa sit præsens Decretalis.

b *Alexandriam.*] Alexandria Metropolis est non solùm Ægypti, verùm etiam Thebaïdis, & Libyæ, quæ Ægypto adjacent, ut dicemus *in cap. antiqua, de privil.* Temporibus Clementis III. occupata erat à Sarracenis: & quia bellum in his partibus pro recuperanda Terra sancta tunc gerebatur, ideo plures captivi in his provinciis à Sarracenis habebantur.

c *Lucrandi.*] Quia in hac prohibitione non attenditur animus, sed effectus, si videlicet validior redditur inimicus, *l.* 4. *C. quæ res export. extravag. Multa, hoc* tit. pluribus relatis docet Hermosilla *in l.* 21. *tit.* 5. *part.* 5. *n.* 3. *&* 10. 2.

d *Treugam.*] Treuga quid sit, & quatenus distet à pace, exposui *in cap.* 1. *de treuga, & pace.*

CAPUT XII.

a Clemens III.

Quod olim præceptum fuit, &c. *Et infrà:* Sanè licèt hoc fuerit in Lateran. Concilio districtè inhibitum, nos tamen de consilio fratrum nostrorum omnes illos excommunicationi supponimus, qui jam ampliùs cum Sarracenis mercimonium habuerint, vel per se, vel per alios, navibus, seu quocumque alio ingenio eis aliqua rerum subsidia, seu consilia impenderint, quandiu inter vos, & illos guerra duraverit. Vestræ igitur disc. mandamus, atque districtè præcipimus, quatenus nec per vos, nec per vestras naves, nec alio quocumque modo, aut ingenio eis mercimonia, consilia, seu alia subsidia transmittatis; ne si fortè aliqui in sua malitia indurati, secus agere præsumpserint, non solùm ipso jure incidant in excommunicationem illam, verùm etiam illi iram Dei viventis incurrant.

NOTÆ.

a *IDem.*] Clemens videlicet III. ut habetur in *cap.* 6. *hoc tit. in* 2. *collect.* & commentarium dedi suprà *in cap.* 1.

CAPUT

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Senon. & Episcopo Parisiensi.*

Etsi Judæos, quos propria culpa submisit [b] perpetuæ servituti, cùm Dominum crucifixerunt, quem sui Prophetæ ad redemptionem Israël prædixerunt in carne venturum, pietas christiana recepret, & sustineat cohabitationem illorum, quos etiam propter illorum perfidiam Sarraceni, qui fidem Catholicam persequuntur, nec credunt in Crucifixum ab illis, sustinere non possunt, sed potiùs à suis finibus expulerunt, in nos vehementiùs proclamantes, eo quòd sustineantur à nobis, qui ab ipso crucis patibulo condemnant redemptorem nostrum: ingrati tamen nobis esse non debent, ut redderent Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate contemptum; qui tanquam misericorditer in nostram familiaritatem admissi, nobis illam retributionem impendunt, quam juxta vulgare, Mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu, suis consueverunt hospitibus exhibere. Accepimus autem, quod Judæos, quos gratia Principum in suis terris admisit, fecit adeo insolentes, ut illos committant excessus in contumeliam fidei Christianæ, quos non tantùm dicere, sed etiam nefandum est cogitare. Faciunt enim Christianas filiorum [c] nutrices, & cùm in die resurrectionis Dominicæ illas recipere corpus & sanguinem Jesu Christi contingit, per triduum antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam: alia insuper contra fidem catholicam detestabilia, & inaudita committunt, propter quæ fidelibus est verendum, ne divinam indignationem incurrant, cùm eos perpetrare patiuntur indignè, quæ fidei nostræ confusionem inducunt. Rogamus igitur charissimum in Christo filium nostrum Ph. Regem Francorum illustrem; mandavimus etiam nobili viro Duci Burgundiæ, & Comitissæ Trecen. ut tales reprimant Judæorum excessus, ne cervicem perpetuæ servitutis jugo submissam præsumant erigere contra reverentiam fidei christianæ: inhibentes districtiùs, ne de cætero nutrices, vel servientes habeant Christianos, ne filii liberæ filiis famulentur ancillæ; sed tanquam servi à Domino reprobati, in cujus mortem nequiter conjurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant servos illorum, quos Christi mors liberos, & illos servos effecit; quia cùm jam cœperint rodere more muris, & pungere sicut serpens, verendum est, ne ignis receptatus in sinu, corrosa consumat. Quocirca f. v. per A. s. m. quat. prædictum Regem, & alios ad hoc ex parte nostra ita diligenter monere, ac efficaciter inducere procuretis, quod Judæi de cætero nullatenus insolescant, sed sub timore servili prætendant semper verecundiam culpæ suæ, & revereantur honorem fidei Christianæ. Si verò Judæi nutrices, & servientes non dimiserint Christianos, vos auctoritate nostra suffulti, sub excommunionis pœna inhibeatis districtè omnibus Christianis, ne cum eis commercium aliquod audeant exercere.

NOTÆ.

1. a *Senonensi.*] Ita etiam legitur *in cap. unic. hoc tit. in 3. collect.* ex qua textum hunc restituo. De Senonensi diœcesi egi *in cap. 6. de constitutionibus.*

2. b *Perpetua servituti.*] Nam cùm grande peccatum admisissent, gravem patiuntur pœnam, & amissâ pristinâ dignitate, servi Gentium facti fuerunt. Cur autem Judæi tolerentur inter Christianos, varias rationes adducunt Sancti Patres, præcipuè eam, ut testes sint suæ iniquitatis, & nostræ veritatis, ac ut ita alliciantur ad suscipiendam fidem Catholicam, ut expressit D. August. *ad psalmum 56. sermone 77.* ibi: *Per omnes gentes dispersi sunt Iudæi testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ. Ipsi habent Codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si quando fortè aliquis paganus dubitaverit, cùm eis dixerimus prophetias de Christo, de codicibus Iudæorum probamus. Librarii denique nostri facti sunt; quomodo solent servi post dominos codices ferre.* Et *lib. de vera relig. cap. 6. Ecclesia Catholica utitur gentibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.*

c *Nutrices.*] Juxta tradita suprà *in cap. ad hæc.*

CAPUT XIV.

[a] Idem.

Postulasti qualiter contra Judæum procedere debeas, qui manus injecit in quendam clericum violentas. Ad quod breviter respondemus, quod si dictus Judæus tuæ [b] jurisdictionis existit, ipsum pœnâ [c] pecuniariâ punias, vel aliâ (secundùm quod

quod convenit) temporali, faciens læso satisfactionem congruam exhiberi, alioquin ejus *d* dominum moneas, & inducas, ut passu injuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter: quod si dominus ejus neglexerit adimplere, tu Christianis omnibus per cens. eccles. interdicas, ne cum ipso Iudæo antequam satisfaciat, præsumant *e* commercia exercere.

NOTÆ.

a IDem.] Inscriptionem integram hujus textus dedi *in cap. postulasti, de regul.* ubi extat alia pars hujus textus.

1. b *Tuæ jurisdictionis.*] Temporalis videlicet, quia forsan Episcopus in ea parte temporalem, & spiritualem exercebat jurisdictionem.

2. c *Pœna pecuniaria.*] Quia spirituali ipsi Judæi affici non poterant, aliàs nisi ex gravi causa Judices ecclesiastici non debent imponere pœnam pecuniariam, *cap. licèt 3. de pœnis.*

3. d *Dominum.*] Temporalem videlicet: unde probat D. Franc. de Amaya *in l. 1. C. de exactor. tribut. lib. 10. n. 41.* Judicem ecclesiasticum non posse laïcum reum criminis mixti fori, vel etiam ecclesiastici propriâ auctoritate incarcerare, non invocato auxilio brachii sæcularis: quod sæpiùs vidi pronunciatum in hac Pinciana Cancellaria. Sed quæstionem hanc disputavimus *in cap. postulasti, de homicidio*, ubi extat alia pars hujus Decretalis.

e *Commercia.*] Eadem pœna Christianis imponitur *in cap. etsi Iudæos, cap. ad hæc, hoc tit. cap. de Iudæis, de decimis*: unde infertur, regulariter licitum esse cum Judæis contrahere: quod probant Marchard. *de Iudæis p. 1. cap. 5.* Heringius *de fidejussor. cap. 8. n. 116.* quod & ad societatem extendunt Tiraquel. *de primog. q. 66. n. 14.* Ricciulus *lib. 2. de jure person. cap. 42.* qui rectè monet, nihilominus indignum esse lucri causâ Christianum cum Judæo societatem coïre. 4.

CAPUT XV.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

IN nonnullis provinciis à Christianis Iudæos, seu Sarracenos habitus distinguit diversitas, sed in quibusdam sic quædam inolevit confusio, ut nullâ differentiâ discernantur. Unde contingit interdum, quod per errorem Christiani Iudæorum, seu Sarracenorum, Iudæi, vel Sarraceni mulieribus Christianorum *b* commisceantur. Ne igitur tam damnatæ commixtionis excessus per velamen erroris hujusmodi excusationis possit habere diffugium, statuimus ut tales utriusque sexus in omni Christianorum provincia, & omni tempore, qualitate *c* habitus publicè ab aliis populis distinguantur, cùm per Moysen hoc ipsum eis legatur injunctum. In diebus autem lamentationis, & *d* Dominicæ passionis publicè minimè procedant, eo quòd nonnulli ex ipsis talibus diebus, sicut accepimus, & ornatiùs non erubescunt incedere, ac Christianis, qui sacratissimæ passionis memoriam exhibentes, lamentationis signa prætendunt, illudere non formidant. Illud tamen districtissimè inhibemus, ne in contumeliam Redemptoris aliquatenus prosilire præsumant. Et quoniam illius dissimulare non debemus opprobrium, qui probra nostra delevit, præcipimus præsumptores hujusmodi per Principes sæculares condignæ animadversionis adjectione compesci, ne Crucifixum pro nobis aliquatenus blasphemare præsumant.

NOTÆ.

1. a GEnerali.] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. ubi *cap. 68.* reperitur textus hic, & *in cap. 1. hoc tit. in 4. collect.*

b *Commisceantur.*] Cujus peccati gravitatem probavi *in cap 78. Concilii Illib.*

2. c *Habitus publicè.*] Quod etiam providis constitutionibus sanxerunt PP. Concilii Ravennat. 2. temporibus Clementis V. *Etsi Iudæi de misericordia, & ad testimonium incredulitatis eorum debeant ab Ecclesia, & Fidelibus in suis ritibus tolerari; quia tamen ex ipsorum conversatione permixta multa mala & scandala provenisse noscuntur, statuimus, & perpetua stabilitate firmamus, quod Iudæi portent in pannis superioribus certum signum, scilicet rotam panni crocei coloris; & mulieres eorum in capite, ut sic à Christianis possint discerni.* Salceburg. tempore Martini V. ubi de fœminis Judæis ita cavetur: *Ut mulieres, vel virgines dictæ superstitioni insudantes, cùm se in publicum exhibent Christianorum nostræ provinciæ, nolam sonantem in aliqua sui corporis parte deferant.* Paulus IV. constitutione 3. quæ incipit, *Cùm nimis absurdum.* Pius V. in constitutione 7. quæ incipit, *Romanus Pontifex*: quibus cavetur, ut Judæi masculi biretum, fœminæ verò aliud signum patens, ita ut nullo modo celari possit, palam deferre teneantur. Unde consuetudines antiquas Ferrariæ, & similium civitatum, in quibus promiscuis vestibus Judæi, ac Catholici utuntur, improbatas esse docuerunt, alia pro ipsarum constitutionum expositione adducentes Ricciulus *de jure person. lib. 2. cap. 43. per totum*, Scortia *in select. Pontific. constit. theorem. 54.* Fragoso *ubi suprà.* Quæ omnia omitto, ut parum utilia, cùm in his regnis jam à temporibus Ferdinandi, & Elizabeth ejecti, & eliminati fuerint.

d *Dominica passionis.*] Juxta tradita suprà *in cap. quia 4.*

CAPUT

CAPUT XVI.

Idem a *in eodem.*

CUm sit nimis absurdum, ut Christi blasphemus aliquis in Christianos jura exerceat potestatis: quod super hoc *b* Tolet. Concil. providè statuit, propter transgressorum audaciam & hoc generali Concilio innovamus, prohibentes ne Judæi publicis officiis præferantur, quoniam sub tali prætextu Christianis plurimùm sunt infesti. Si quis autem eis officium tale commiserit, per *c* provinciale Concilium, quod singulis annis præcipimus celebrari, monitione præmissâ, districtione quâ convenit, compescatur: officiali verò hujusmodi tamdiu Christianorum communio in commerciis, & aliis denegetur, donec in usus pauperum Christianorum secundùm providentiam diœcesani Episcopi convertatur quidquid fuerit à Christianis ademptum occasione officii sic suscepti; & officium cum pudore dimittat, quod irreverenter assumpsit. Hoc idem extendimus ad paganos.

NOTÆ.

a EOdem.] Concil. videlicet Lateran. celebrato sub Innoc. III. ubi *cap.69.* repetitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.2.*

1. b *Toletanum.*] Tertium videlicet, *can.* 14. ubi ita Hispaniæ PP. sanxerunt: *Suggerente Concilio id gloriosissimus Dominus noster canonibus inserendum præcepit, ut Iudæis non liceat Christianas habere uxores, vel concubinas, nec mancipia Christiana comparare in usus proprios; sed & qui filii ex tali conjugio nati sunt, assumendos esse ad baptismum: nec ulla officia publica eos opus est agere, per quæ eis occasio tribuatur pœnam Christianis inferre.* Etsi à Gratiano *in cap. nulla, 54. dist.* hæc verba Concilio Tolet. 4 tribuantur.

c *Provinciale Concilium.*] Juxta tradita suprà *in cap. sicut olim, de accusat.*

2. d *Diœcesani Episcopi.*] Quia cùm ipse qui tale officium contulit Judæo, suspectus esset, non ejus auctoritate, sed interventu Episcopi pecunia est distribuenda, ut pro conciliatione hujus textus cum capite 6. §. *cos, de homicidio,* docuit Covarr. *in cap.3. de testam. num.11.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hac constitutione Concilii Lateran. sequens deducitur assertio: *Iudæi, seu Pagani non debent præfici officiis publicis inter Christianos, aut in eos jurisdictionem exercere.* Probant eam textus *in cap. nulla 14. 54. dist. cap. constituit 38. 17. quæst. 4. cap. 1. in fine, cap. penult. hoc tit.* Concil. Arvernense *can.* 8. ibi: *Ne Iudæi Christianis populis judices præponantur.* Matiscon. can. 13. *Ne Iudæi Christianis populis judices deputentur, aut telonarii esse permittantur, per quod illis (quod Deus avertat) Christiani videantur esse subjecti.* Meldense *can.73.* Tolet. 12. *can.19.* Narbonense sub Ludovico IX. *can.2.* Concil. Regiaticinum vulgò dictum, *can. 20.* ibi: *Omni ratione caret, & religioni Christianæ noxium & contrarium noscitur, ut Iudæi à Christianis regalia exigant, aut ullas civiles, aut criminales causas inter Christianos judicandi locum habeant, &c.* Palentinum anno 1322. *can. 21.* ibi: *Absurdam & irrationabilem corruptelam, quæ in Christianæ fidei vergit opprobrium, & jacturam, quâ contra canonicas sanctiones Iudæi & Sarraceni Christianis in publicis præficiuntur officiis, sub quorum prætextu Christianis plurimùm sunt infesti, exstirpare volentes, universis Ecclesiarum Prælatis sub interminatione divini judicii præcipimus, & mandamus, ut Sanctorum Patrum statuta super hoc edita faciant inviolabiliter observari.* Gregorius VII. *lib. 9. regestr. epist. 2.* ad Alfonsum Regem Hispaniæ: *Iudæos Christianis dominari, vel supra eos potestatem exercere, ulterius nullatenus sinas: quid enim est Iudæis Christianos supponere, atque hos illorum judicio subjicere, nisi Ecclesiam Dei opprimere, & sathanæ synagogam exaltare? & dum inimicis Christi velis placere, ipsum Christum contemnere.* Referunt Crespetius *in summa, verbo Iudæi officia,* Ant. August. *in epit. lib. 12. tit.6. cap. unic. hoc tit. in 5. compil. l. jubemus 17. C. de Episc. & cleric. aud. l. penult. C. de divers. offic. appar. judic. l. sublimitatem 19. l. eos 42. l. domus 58. in fine, l. penult. C. Theodos. de heret. l. qui profano 21. C. de paganis, l. 165. C. Theod. de decur.* Novel. *Iustin. 109. & 144.* constitutio Theodosii de Judæis, Samaritanis, Hæreticis, & Paganis, ex qua sumpta est lex finalis, *C. de Iudæis,* sed paucis immutatis, inter quæ legitur: *Quod de patriæ honore arripiendo proponitur,* cùm in Theodosii Novella desit hæc clausola. Cujacius ex Græcis legendum monet, *nec patrii honorem arripere:* quam lectionem firmat Phocius *in nomocan. tit. 12. cap. 1.* consonant lex 3. *tit.* 24. *part.7.* lex 4. *tit.8. lib.8. ordin.* Carolos *lib.6. capit. cap.120.* *Ne Iudæi administratorio usu sub ordine villicorum, atque alterum christianam familiam regere audeant, nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & à Cenedo *collect.77. ad Decret.* Salcedo *in praxi, cap.23. num. 4. & 10.* Petrus Greg. *lib.2. part. tit.5. cap.4.* Barbosa *lib.3. voto 93.* Marquez *in Gubernat. Christ. cap.3. ad finem,* Mendoza *in cap.56. Concil. Illiber.* Gutierrez *de delict. lib.11. cap.21.* Acuña *in d. cap. nulla 14.* Amaya *in l. unic. C. de infamibus, num. 61.* Fragoso *part.1. de regim. Christ. Resp. disput. 2. §.8.* Tiberius Decianus *tom.1. tract. crimin. lib. 5. cap. 13.* Maiolus *dier. canic. colloquio de perfid. Iudæor. fol.614.* Mornacios *in l.6. C. de Episcop. aud. & in l. fin. Cod. de Iudæis,* Hunnius *ad Trentl. volum. 1. disput. 7. quæst. 32.* Hopingius *de jure insignium, cap.2.* Carball. *in cap. Raynaldus, num. 124. de testament.* Gutherus *de officiis domus August. lib. 2. cap. 4.* Mancinos *de triplici juris collat. cap. 182.* Rodericus Caro *in histor. Hispalensi, lib. 3. cap. 44. fol. 161.* Ricciulus *lib. 2. de jure person. cap.28. cum sequent.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 8.* Cujacius *ad tit. Cod. de Episcop. aud.* & *de Iudæis:* Osualdus *lib.18. Donel. cap. 7. littera N,* Escobar *de Pontif. jurisdict. cap.23. num.49.* Tapia *tom.2. lib.1. quæst. 5. art. ult.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, Ad officia publica, dignitatesque illi 4. *Tradi-*

rua dubitandi ratio. illi sunt admittendi, quibus majora suffragantur merita, quia similibus personis præmia, & honores debentur, *l. in nomine, §. hac autem, C. de offic. Praefect. Africa, l. 1. ff. de Decurian. l. cum quis, C. eod. tit. lib. 10. cap. grave, de prabend.* Illustrant latè Barbosa *lib. 3. voto 93. ex num. 27.* Igitur sive Judæus, sive Paganus quis sit, si tamen majoribus pollet meritis, debet ad officia publica eligi. Augetur primò ex eo, nam juxta præceptum Domini relatum *in cap. 1. de conjug. servor.* acceptio personarum non est habenda, & injustum videtur certum genus personarum ad officia, dignitatesque admittere, alios verò ab eis removere: ergo non debent Judæi omnes absolutè, & indistinctè ab officiis publicis removeri. Augetur secundò hæc dubitandi ratio *ex l. Iudai 8. C. de Iudais*, ubi docetur, quod si Judæus litem habeat cum Christiano, adeatur Judex Christianus. Unde à contrario facilè deducitur, quod si habeat litem cum Judæo, judex is est adeundus, qui secundùm jus Hebræorum illam decidere possit. Igitur saltem pro eo casu Judæi judices esse possunt.

5. Solvitur ratio dubitandi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio exprimitur in principio hujus textus, quia videlicet nimis absurdum est, ut Judæi, & Pagani, qui Christum blasphemant, in Christianos vim potestatis exerceant: quemadmodum enim tyrannis Christiani nominis hostibus hoc maximè consilium fuit, ut Christianos ab omnibus honoribus, comitiis, foro, & tribunalibus arcerent, ut de Juliano Apostata narrat Gregorius Nazianz. *orat. 1. in Iulianum*: sic vice versâ Christiani Imperatores meritò Judæis, & Paganis in universum ad Magistratus, & honores aditum præcluserunt, ut refert Theodoretus *lib. 1. eccles. historia.* Quod absurdum cùm cognovissent Patres nascentis Ecclesiæ, cùm adhuc Imperatores Catholici non erant, & ex Gentilibus ferè eligebantur, repetitis legibus caverunt, ne Christiani alium Christianum coram judice Gentili convenirent, ut ita nullam potestatem exercerent Ethnici in Catholicos, & ut omnis occasio communicandi cum eis tolleretur. Concil. Carth. 4. *can. 87.* relatum *in cap. Catholicus 2. quæst. 6.* D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 6.* ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, nec apud cognitores sæculi judicentur.* Ubi per sæculi cognitores intelligi Gentiles, probat Mendoza *lib. 3. Concil. Illiberit. cap. 38.* D. Clemens *lib. 2. const. cap. 50. Non cognoscant ergo Gentes controversias, qua inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium testimonia recipiatis, nec ab his vos judicari velitis.* Anacletus *epist. 1. ad omnes Episcopos*, Alex. I. relatus *in cap. relatum 11. quæst. 1.* Accedit, nam Judæi infames sunt, *l. 3. tit. 24. part. 7.* junctis congestis à Covar. *in Clement. si furiosus, part. 1. §. 6. num. 7.* Osualdo *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N*, Lara *lib. 2. de capellaniis, cap. 4.* Amaya *in l. unic. C. de infamibus.* Quare Juvenalis *satyr. 3. vers. 13.* quasi vilibus & infamibus personis nemora locari consuevisse ostendit, cum morsu:

Nunc sacri fontes, nemus, & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus, fœnumque supellex.

Et gens *fœtens* dicitur ab Ammiano Marcellino *lib. 22.* & *obscœna* à Rutilio *lib. 1. itiner.* Quare à Gentibus maximè exosi sunt, & eorum occursus malè ominatus, ut tradunt Dorleans *lib. 2. ad Tacitum, pag. 321.* Barthius *lib. 2. advers. cap. 12.* sed infamibus portæ dignitatum non patent, *d. l. unic. C. de infamibus*, ubi plura Amaya *in l. 2. Cod. de dignit.* Bronchorst. *cent. 4. art. 96.* Ergo rectè in præsenti statuitur, Judæos non esse admittendos ad officia publica, & dignitates: quod & ad eorum progeniem, & descendentes extendunt Doctores suprà laudati, & citati *in cap. eam te 7. de rescriptis.*

6. De officio advocatorum, procuratorum, et tabellionis. Unde infertur, Judæos minimè posse advocationis officium exercere, *l. nemo 15. C. de Episcop. audient. l. ult. C. de postul.* faciunt textus *in l. probatorias 9. C. de divers. offic. lib. 12. cap. nemo 7. de pœnit. dist. 1.* quia publicum officium est pro alio postulare; & non solùm nobile, verùm & laudabile est officium Advocati, *l. laudabile 4. C. de advocat. divers. judic. l. prohibendum 7. C. de postulanda*, docent Donellus *lib. 18. comment. cap. 3.* ubi Osualdus *littera E*, Gutherus *de officiis domus, lib. 3. cap. 2.* Bulengerus *lib. 6. de Imper. Rom. cap. 61.* Mastrillus *de Magistratibus, lib. 2. cap. 12. num. 6.* Amaya *in d. l. unic. C. de infamibus, à num. 87.* notavi *in cap. 1. de postulando.* Unde cùm ab hujusmodi officio infames repellantur, ut probant Faber *in ration. ad l. 1. §. ait Prætor 8. de postul.* Tiraquellus *de nobilit. cap. 29. ex num. 11.* Judæi tanquam infames ab advocationis munere arceri debent, ut probat Ricciulus *lib. 2. de jure person. cap. 24.* Idem dicendum est de Procuratoris officio; nam prætetquam quod publicum est, *l. 2. ff. de regul. juris*, non vile & abjectum, sed honestum, & nobile est, ut probat Ant. Faber *in rationali ad l. Padius 7. ff. de arbitris*, Tiraq. *de nobilit. cap. 30.* P. Gregor. *lib. 9. syntag. cap. 4. num. 5.* Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 5. littera P*, Bobadilla *lib. 3. Polit. cap. 1. num. 53.* quapropter infames ab hujusmodi officio repelluntur, *cap. 1. & 2. 3. quæst. 7.* Paulus *lib. 1. sent. tit. 2. §. 3. & § fin. de exceptian.* docent Faber *in d. l. Padius*, Osualdus *d. cap. 3. littera P*, Covar. Bobadilla & Farinacius, quos refert & sequitur Amaya *in l. si quis 34. C. de decur. lib. 10.* etsi contrarium teneat Donel. *d. lib. 18. cap. 3.* Nec pro eo facit textus *in d. l. si quis 34. C. de Decur.* nam ut ibi docuit Amaya, in eo textu non agitur de procuratione in judicio exercenda, sed de administratione, & procuratione alienarum facultatum, quæ quidem curialibus omninò prohibetur. Unde Judæi procuratores in judicio esse nequeunt, ut probat Ricciulus *de jure persoa. lib. 2. cap. 26.* etsi contrarium teneat Baldus *in l. spadonem 15. §. jam autem, ff. de excusat. tutor.* Idem etiam dicendum est de tabellionis officio, tum quia officium publicum est, & per consequens præsenti constitutione comprehensum; tum etiam, quia honorabile est, *l. laudabilem 4. ff. de advocat. divers. judic. l. maximarum 12. C. de excusat. muner. lib. 12.* quare Cassiodorus *lib. 12. epist. 21.* honorabile decus appellavit. Probarunt latè Petrus Gregor. *lib. 47. syntagm. cap. 41.* Bulenger. *lib. 6. de Imperat. Rom. cap. 26.* Cujac. *lib. 16. observ. cap. 14.* Amaya *in d. l. si quis 34. num. 6. Cod. de Decur. lib. 10.* & notavi *in cap. 2. ne clerici, vel monachi.* Unde meritò Judæi à tali officio exercendo arcentur. Ricciulus *d. lib. 2. cap. 27. per totum.*

7. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, ad dignitates, & officia publica homines virtute pollentes, litterisque conspicuos eligendos esse; tamen similes conditiones dari nequeunt in Judæis, aut Paganis, cùm illi non sint orthodoxæ fidei, sed publici peccatores, & quidem immanissimi criminis, videlicet infidelitatis, & idololatriæ: unde nunquam in eis possunt reperiri qualitates, quæ illos dignos reddant dignitatum, aut publicorum officiorum. Et licèt acceptio personarum non sit habenda, hoc tamen procedit inter fideles, & professores orthodoxæ fidei, ejusdemque virtutis. Unde meritò Judæis, & Paganis in omnibus, & quoad omnia præferri debent fideles Catholici. Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex d. l. si qua 10. C. de Iudais.* Nam verum est, quod si lis, sive civilis, sive criminalis, movetur

vetue inter Judæum, & Christianum actorem, sive reum, necessariò Judex Christianus adeundus est, *d. l. si qua*; cùm Judæi nullam jurisdictionem in Christianos exercere possint: idemque dicendum est, si lis tractetur inter Judæos. Nec tunc obstat augmentum difficultatis; nam cùm argumentum illud deducatur à contrario sensu, & inde sequatur absurdum, nempe ut Judæi inter Catholicos commorantes publicis præficiantur officiis, ideo tale argumentum non admittitur.

8. EXPONITUR L. 3. §. FINAL. FF. DE DECUR.

Sed suprà traditis aperto Marte opponitur textus *in l. generaliter 3. §. fin ff. de Decur.* ubi Ulpianus ita scribit: *Eis qui Iudaicam superstitionem sequuntur, Divi Severus, & Antoninus honores adipisci permiserunt. Sed & necessitates eis imposuerunt, quæ superstitionem eorum non læderent.* Ex quibus disertissimis verbis constat, Judæos ad honores, atque officia publica admittendos esse, contra hucusque tradita, & expressam Theodosii constitutionem *in l. fin. Cod. hoc tit.* Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt utriusque juris Interpretes communiter repetentes hîc. Covarr. *in Clement. si furiosus, 1. part. §. 2. num. 8. de homicid.* Joannes de Platea *in l. omnes, Cod. de Decur. lib. 10.* Amaya *in l. unic. C. de infamibus, eod. lib. num. 72.* Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N,* asseruerunt sententiam textus *in d. l. 3. §. fin.* correctam esse per edictum Imperatoris Theodosii, & Valent. *in d. l. fin.* Sed hæc interpretatio facilè convincitur ea vulgari principio textus *in l. unic. §. 6. C. de veteri jure enucleando*: ubi docetur, nihil contrarium in libris Pandectarum compilatum esse. Nec feliciùs Abbas Ananias *in præsenti*, Azo, Bartolus, & Baldus *in d. l. fin.* docuerunt, Judæos quoad ritus eorum, & superstitionem posse adire judices proprios, idest seniores, quorum judicium subire tenentur. Verùm hæc interpretatio expressè refellitur *ex l. Iudæi 8. §. fin. C. hoc tit.* in illis verbis: *In his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum, & leges, ac jura pertinent, adeant solennia judicia, omnesque Romanis confirant legibus, & excipiant actiones.* Ergo quia nec quoad ritus proprios judices peculiares habere queunt: idque expressè colligitur ex facto Pauli relato *Actuum Apost. cap. 23.* ubi conventus coram collegio seniorum ad Cæsarem appellavit: ex quo facto Judæos nullam habere jurisdictionem probat Gutherus *de officiis domus August.* Nec interest, quod Judæi synedria sua, hoc est collegia, jure civili etiam approbata retinuerint, *l. Iudæorum 4. l. si qua 15. C. hoc tit.* probat Cujac. *lib. 7. observ. cap. 30.* quia nihil in ipsis circa judicia forensia agebatur, nec seniores in ipsos ullam jurisdictionem exercebant postquam Judæi per varias gentes dispersi fuerunt sine Rege, & sine Duce. Hac explosâ sententiâ subtiliter Alciatus *lib. 3. disput. cap. 8.* quem sequuntur Tiraquel. *de primog. quæst. 66. num. 48.* Decianus *lib. 5. tract. crim. cap. 13. n. 6.* Dorleans *ad Tacitum lib. 2. annal. pag. 319. & lib. 13. pag. 686.* Loseus *de jure univers.* Azevedo *in l. 3. tit. 3. lib. 8. Recopil.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber.* Mancinus *de triplici juris collat. lib. 2. cap. 182.* Aldrete *lib. 2. antiquit. Hispan.* Bertrandus *de Iurisperit. in vita Ulpiani*, ait corrupta esse verba illius textus, & pro illis verbis, *DD. Severus & Antoninus*, reponendum esse *D. Verus, Antoninusque.* Quâ emendatione admissâ, docet Judaïcam superstitionem non intelligi de Judæis, sed de Christianis, & eorum superstitione, quibus Imperatores Divi Ælius Verus, & Marcus Antoninus, qui Divi fratres appellantur, ut probat Bisciola *in epit. Annal. Baronii, tom. 1. anno Christi 163.* concesserunt, ut honoribus frui possent, eo quòd in expeditione Germanica bello contra Marcomanos indicto, exercitus ipsorum siti penè deficeret, nisi precibus Christianorum imbre de cœlo divinitus dimissâ satiarentur, & ita Imperatores victoria feliciter potirentur, ut referunt Tertullianus *in apolog. cap. 5. & ad Scapulam cap. 4.* in illis verbis: *Si litteræ Marii Aurelii gravissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum fortè militum imbre discussam testantur.* Et Judæos pro Christianis à Gentilibus usurpari, patet ex Dione Cassio *in Domitiano*: qui de Flavio Clemente Consule scribit, relictis Romanorum Diis ad religionem Judæorum se contulisse. Notavit Zeda *in advers. cap. 72.* Verùm hæc solutio in pluribus peccat. Primò quia notum est, Marcomanicum bellum solùm ab Imperatore Marco Aurelio Antonino gestum fuisse, cùm jam Imperator Verus apoplexiâ occubuisset anno 171. ut referunt Tertul. *ubi suprà, d. cap. 5.* ubi plura notavit Pamelius *n. 64.* Eusebius Cæsar *lib. 5. cap. 5.* Paulus Grotius *lib. 7. cap. 15.* & constat ex epistula ipsius Imperatoris Marci Aurelii, quæ extat apud Justinum in fine secundæ apologiæ, ubi ait: *Quinque enim diebus aquam non sumpsimus, quòd non suppeteret; eramus enim in Germaniæ umbilico, eorumque finibus: simul autem ac se humi abjecerunt, Deum precati sunt, quem ego ignorabam: statim de cælo pluvia delapsa est, in nos quidem frigidissima, in Romanorum verò hostes grando ignis specie, & similitudine.* Si ergo Imperator Verus tempore hujus Germanicæ expeditionis jam decesserat, minimè miraculi supradicti occasione, ut voluit Alciatus, potuit concedere Christianis, ut honores adipiscerentur. Quare hæc Alciati sententia jam displicuit Anton. Augustino *lib. singulari ad Modestinum*, Covarr. *in Clement. si furiosus, 1. part. §. 2. n. 8.* Osuald. *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N,* & notavi *in can. 56.* Concilii Illiber. Nec etiam rectè Alciatus & Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber.* Lipsius *lib. 13. annal. Taciti*, Camerarius *cent. 1. horar. successiv. cap. 39.* docuerunt Judaïcam superstitionem in eo textu referri debere ad catholicam religionem, quam ita infensissimus Christianorum Ulpianus appellabat, ut econtrà Modestinus religionis vocabulo Judæorum sectam decorat *in l. circumcidere 11. ff. ad leg. Corn. de sicar.* Catholici veram religionem edocti, cæterorum dogmata superstitionem plerumque dicunt, *l. omnes qui 49. C. de Decur. lib. 10. l. curiales 7. C. de hæretic.* Nam ut probat Amaya *in d. l. unic. num. 66.* ea verba necessariò referenda sunt ad Judaïcam religionem, quæ frequenter superstitio appellatur, ob scrupulosas, & vanas eorum cæremonias.

9. RESTAURATUR ALIA INTERPRETATIONES.

Succedit alia interpretatio Mascardi de Susania *in tract. de Iudæis, 2. part. cap. 6. num. 18.* qui asserit Imperatores Severum & Antoninum Judæis honores adipisci permisisse, non omnes, sed eos, qui superstitionem eorum læderent. Quam sententiam ut adstruat, textum emendat, & ita legit: *Eos qui Iudaicam superstitionem sequuntur, Divi Severus, & Antoninus honores adipisci permiserunt, sed & necessitatem eis imposuerunt, qui superstitionem eorum læderent.* Sed cùm Mascardus litteram textus corrumpat, audiendus non est. Quare his sententiis omissis, ut veram assignemus interpretationem, sciendum est, constitutionem illam Imperatorum *sub tit. de Decurion.* à Triboniano compilatam fuisse. Unde ad honorem Decurionatus referenda est, aliàs Tribonianus sub eodem titulo eam non transcripsisset. Quare cùm in §. præcedenti actum esset de spuriis ad Decurionatum in defectum aliorum promovendis, statim Ulpianus *in lib. de offic. Proconsul.* scripsit,

scripsit, permissum fuisse Judæis honores accepere: ergo de honore Decurionatus accipiendus est, ut docuerunt Glossa ibi, *littera L*, & Gothofred. *littera P*, Bartol. *in l.omnes* 49. *Cod. de Decur. num.* 10. Deinde supponendum est, ad exemplum Senatus Romani in aliis municipiis fuisse etiam Curiam, seu minorem Senatum, *l.exemplo* 36. *Cod. de Decur.* Unde à Curia, cui adscribebantur, Decuriones, seu Curiales appellati sunt, *l.observare*, *l. Curiales*, *l.*25.39. & 47. *C. eod. tit.* sive à decem, quia cùm Coloniæ adducebantur, decima eorum pars, qui deducebantur, consilio publico mancipabatur, *l.Pupillus* 139. §. *Decuriones*, *ff. de V. S.* sive ut tradit Cassiodorus *lib.*9. *epist.* 2. curiales dicti sunt à cura, quam habere debent maximè solicitam de rebus patriæ, & civitatis; & cùm ad exemplum Senatus Urbis, Senatus ille minor institutus fuisset in municipiis, Decuriones etiam Senatores dicebantur, *l.omnes* 33. *C. de Decur.* Novellâ Majorani de Curialibus, *in princip.* Evagrius *lib.*7. Cassiodorus *lib.*2. *epist.* 18. & *lib.*5. *epist.* 21. & *lib.*6. *epist.*3. lepidissimè notavit Ausonius *in Mosella:*

—— Quos Curia summos
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Docent Panciroli *in notit.de Magistr.municip. cap.*1. Brissonius *lib.*4. *antiq. cap.*13. Bulengerus *lib.* 7. *de Imperio Roman.cap.*3. Osualdus *lib.*2. *Donel. cap.*21. *littera E*, Bobadilla *lib.*5. *Polit.cap.*8. *num.*8. Amaya *in præfat. ad tit. C. de Decur. num.* 1. Tandem supponendum est, quod licèt Decuriones hisce nominibus Senatorum, summotumque Primatum decorentur; & licèt quampluribus privilegiis potiantur, quæ congesserunt Panciroli *d. tract. de Magistr. municip. cap.* 6. Fornerius *lib.*1. *select. cap.*22. Gothofr. *ad tit. Cod. de Decur.* Bulengerus *lib.*7. *de Imper. Roman. cap.* 6. & licèt dignitatem, ac honorem habere dicantur, *l.*2. §. *fin. ff. de Decur.* junctis traditis à Platea *in l.*1. *C.eod. tit. num.* 1. Bobadilla *lib.*5. *polit. cap.*8. *num.*19. Azevedo *in Curia Pisan. lib.*3. tamen odiosum, utpote plenum oneribus, quæ congerit Amaya *in præfat. ad tit. C. de Decur. lib.*10. *num.* 17. & apud antiquos exosum fuit hujusmodi officium, usque adeo, ut albo Decurionum non adscriberentur, nisi inviti, ut constat ex Synesio *epist.*93. Cassiodoro *lib.*9. *var. epist.*2. ibi: *Quicquid eis honoris causâ delegabat, ad injuriam potiùs videbatur esse perductum.* Et si latitabant, ad subeundum munus cogebantur, *l. ex omnibus* 31. *C. de Decur.* immò etiamsi domus Augustæ privilegio sese defenderent, extrahebantur, *l.curiales* 38. *C. eod. tit.* & sic deinceps cogebantur munus implere, ut velut glebæ adscripti, & servi Curiæ mancipati, ipsam minimè deserere quirent, *l.omnes* 50. *l. si quis* 55. *Cod. eod.* adeò ut si se subtraherent, honore privarentur, *l.quamvis* 51. *C. eod. tit.* Unde velut servi censebantur. Sic Majoranus eos appellat *in Novel. de curialibus*, ibi: *Curiales servos esse Reipublicæ.* Licèt ex Cassiodoro *lib.*7. *epist.*47. Cujacius *nervos* emendaverit, quem sequitur Fornerius *in notis ad ipsam epistolam* 47. *Cassiodori*; ideoque passim in titulo de *Decurionibus*, *lib.* 10. eorum ministerium vocatur servitium, officiumque mancipatio Curiæ, totque incommodis, atque oneribus fatigabantur Decuriones, ut pœnæ causâ ab Imperatoribus Gentilibus munus hoc Christianis injungeretur, atque supplicii loco ipsi Curiæ addicebantur. Cassiodorus *lib.*6. *epist.*7. ibi: *Clericis autem omnia privilegia, honores, consuetudinesque subtraxit, & leges imposuitas pro eis solvit, ipsosque Curiæ tradidit.* Et satis innuitur *in l.ne quis* 38. *C. de Decur.* ibi: *Ne quis officialium pœnæ specie Curia detur.* Ubi Gothofredus *littera K*, & Cassiodorus *lib.* 1. *histor. tripart. cap.*9. inter illos qui metallis erant damnati, eos qui Curiis erant mancipati commemorat: observat Brissonius *lib.*4. *antiquit. cap.*13. & quod maximè mirandum est, quamplures nuptiis abstinebant, ne liberos Curiæ obnoxios relinquerent, ut testis est Imperator Justinianus *in novel.* 38. *de Decur.* §.1. ibi: *Denique quoniam ipsis corporibus fraudare curam voluerunt, rem omnium impiissimam adinvenerunt, à nuptiis legitimis abstinentes.*

His suppositis dicendum est, Imperatores Severum, & Antoninum Decurionatum permisisse Judæis, quia officium illud plus oneris, quàm honoris habebat. Nec credi potest, Imperatores Judæos honorare voluisse, cùm omni ævo eos invisos fuisse Romanis, & in derisionem habitos fuisse constet; ipse enim Augustus Cæsar in opprobrium gentilis illius Aristobulum, & Alexandrum fratres laqueo suspendit. Tiberius ejus successor sic exosos habuit Judæos, ut eorum sacra, ac cæremonias ab Urbe Senatusconsulto pelleret. Tacitus *lib.* 2. *annal.* Consequenter Caius cæsar Philonem Judæum Legatum post Christi mortem pro patriis legibus retinendis maximè irrisit, ut referunt Eusebius, & ipse Philo *in libello legationis ad Caium.* Claudius Cæsar Caii successor edicto suo pelli ex Urbe jussit Judæos. Suetonius *in eodem*, *cap.* 25. Orosius *lib.* 7. *cap.* 6. facit Juvenalis *satyra* 3. *vers.*13. 10. Proxi. quitur vera interpretatio.

Nunc sacri fontes, nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fænumque supellex.

Probant Dorleans *lib.* 2. *ad Tacitum*, Gaspar Barthius *lib.*2.*adversar.* Et ut ad tempora Septimii Severi, & Antonini accedamus, certum est, Ælium Alexandrum Imperatorem primo sui Imperii anno Judæos subvertisse, civitatemque Hierosolymam à suo nomine Æliam vocasse, ut referunt D. Hieronymus *in cap.*9. *Daniel.* Aloix *ad vitam S.Ignatii, tom.*1. *cap.*2. Eusebius *in chron. lib.*4. *cap.*5. Genebrardus *lib.*2. *chronograph. pag.*62. Tandem Imperatores Severus, & Antoninus acritet eos persequuti fuerunt, ut refert Tertul. *in apolog.cap.*5. qui miserum eorum statum depinxit: quod & fecit Prudentius contra Judæos, *vers.*608. ibi:

Exiliis vagus huc illuc fluituantibus errat
Judæus, postquam patriæ de sede revulsus
Supplicium pro cæde luit, Christique negati
Sanguine respersus commissa piacula solvit.

Unde facilè cognoscitur, Imperatores permisisse Judæis Decurionatum obtinere, quia onus erat, ut constat ex suprà traditis; ut ita potiùs gravarentur onere, quàm decorarentur honore. Unde postquam Ulpianus refert *in d.* §.3. Imperatores permisisse Judæis honorem obtinere, ea adjecit verba: *Sed & necessitatem imposuerunt*; quæ sensum illum habent, Non solùm onus Decurionatus, sed etiam alia munera, videlicet onerosa, eis infligerent; ideò addita ea conjunctio, &, quæ cum superioribus sequentia conjungit: testantur similiter & verba illa, *quæ superstitionem eorum non læderent*; nec enim hæc adjecta forent, nisi exprimere voluissent, ut quantumvis in eorum defatigationem onera injungerent, nolle tamen ut exinde eorum superstitio lædatur, cùm illi in suis synagogis & cæremoniis inquietandi non sint, ut probavi *in cap.*3. *hoc tit.* Præsensit hanc solutionem Mela *miscel. jur. cap.*12. *num.*11. Gothofredus *in l.* 49. *C. Theodos. de Decur.* Manet ergo, Judæos non admitti ad honores, & dignitates; admitti tamen ad Decurionatum, quia onus potiùs continet, quàm honorem. Quomodo procedunt textus *in dict. l. ult. Cod. de Judæis*, junctis lege *jussio* 5. lege *quicumque* 10. *Cod. eod. tit.* &

& lege *omnes* 49. *C.de Decur.lib.*10. Nec contrarium probatur *in l.Manichai* 12. *C.de hæretic.* ubi Judæis interdicitur Patres civitatum fieri; nam ut rectè animadvertit Cujac. *in l.* 3. *C. de his qui ſponte munus, lib.*10. Patres civitatum non ſunt Decuriones, ſed civitatum tantùm curatores, ut etiam exponunt Gothofredus *in d.l.*3. *& d. l.Manichai* 12. ut etiam pecuniæ publicæ, & operarum publicarum diſcuſſores dicuntur *in l.*1. *C. quibus muneribus excuſentur, lib.*10. Novel.conſtitutio 27. 85. 128. 160. non verò Decuriones: quapropter de illis intelligenda eſt dicta lex *Manichai* 12. *C. de hæretic. & Manichæis,* non verò de Decurionibus.

11. Exponitur l. Judæi 8. C. de Judæis. Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in l.Judæi* 8. *verſ.ſi qui verò, C. de Judæis*, ubi Imperatores Arcadius, & Honorius docent, Judæos arbitros eſſe poſſe. Ergo & Judices; ſiquidem arbitria redacta ſunt ad inſtar judiciorum, *l.* 1. *ff. de arbitr.* & per conſequens officium publicum obtinere poſſunt; ſiquidem certum eſt, judicum officium publicum munus eſſe, publicaque auctoritate firmari, *l.fin.* §.14. *ff. de muner. & honor. l.quippe* 78. *ff.de judiciis, l.*2. *ff. de R.I. l.privatorum* 3. *C.de juriſdict. l.*1. *ff.eod. l.eum qui* 13. *eod. tit.* Donel. lib.27. *comment. cap.*6. ubi Oſualdus *littera A, & B*, Goveanus *lib.* 2. *de juriſdict.num.*35. Vulteius *ad l.*1. *C.de juriſdict.lib.*2. *cap.*14. Faber *in ration. ad dictam legem primam de arbitrariis.* Igitur quia Judæi ad publica officia admitti valent. Cui difficultati facilè ſatisfaciemus, ſi ſupponamus arbitrum propriè non eſſe judicem, ſed ita appellari adjectâ illâ particulâ, *ex compromiſſo*; ſicut judices compromiſſarii ſunt, in quos partes additâ pœnâ compromittunt, *l.minorem* 34. §.*fin. de minor.* docet eleganter Scipio Gentilis *de juriſd. d. lib.*2.*cap.*8. diſſerit Cujac. *in paratitl ad tit. C.de judiciis,* Petrus Gregor. *lib.*47. *ſyntagm.cap.*12. *num.*2. Et ideo non judices, ſed partes judicis vocantur, *l.Pomponius* 15. §.*receptiſſe* 2. *de recept.arbitr. l.*14. *C. de judiciis*: & in quamplurimis judices non habentur, quæ congerit Goveanus *lib.*2. *de juriſd. à num.*31. & Donellus *lib.*28. *comment. cap. ult.* & ibi Oſualdus *littera C*, Antonius Faber *ad d.l.* 1. *de recept. arbitr.* Unde jure civili ex eorum ſententia nec exceptio naſcebatur uſque ad Juſtiniani noſtri tempora: quapropter cùm propriè judices non ſint, ſed tantùm partes eorum, nec ullam juriſdictionem exerceant, *d.l.*8. *C.de juriſdict.* non mirum permiſſum Judæis arbitrium, ut ita potiùs, quàm cum ſtrepitu judicii inter ipſos motæ controverſiæ ſopirentur; & magis ſi obſervemus, infames ab ejuſmodi arbitrio non fuiſſe depulſos, *l. Pedius* 7. *de recept. arbitr.* docet Amaya *ad tit. de infamibus, num.* 92. Unde non adverſatur dicta lex *Judæi* 8. deciſioni noſtri textus, ibi: *Ab officiis publicis*; quia publicum officium minimè habet compromiſſarius, nec alter Judex dicitur, quàm qui conſtituitur auctoritate publica, ex qua, ut ſuprà dixi, appellatur officium publicum, quæ in arbitris ut privatis deeſt, *d.l.*3. *C.de juriſd.* Unde tantùm officium privatum eſt arbitrium ferre, nec dignitatem, juriſdictionemve ullam continet, ut refert noſter Amaya *ſupra.* Videndus Gothofredus *in l.Judæi* 10. *C. Theod. de juriſdict.*

12. Exponitur l. ſpadonem, §. jam autem, 15. de excuſat. tutor. Etiam ſuprà traditis obſtat textus *in l. ſi ſpadonem* 15. §.*jam autem*, *ff. de excuſat. tutor.* ubi Modeſtinus refert ex conſtitutionibus (intelligo Severi, & Antonini, de quibus *in d.l.*3. §.*fin. ff. de Decur.*) Judæos poſſe tutores eſſe, etiam non Judæorum: ſed tutela munus publicum eſt: ergo Judæi poſſunt habere publica officia. Accedit timor perverſionis, ſiquidem facilè tutor poteſt corrumpere mores populi Chriſtiani, de quo abſque dubio ſenſit Modeſtinus *in eo textu*; quare pupillus educari jubetur penes eas perſonas, apud quas ipſe cultu veteri, moribuſque patriis edoceri poſſit, *l.* 1. *& fin. ff. ubi pupillus, l.*2. *C.hoc tit.* Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu doceri Judæos tutores eſſe poſſe etiam non Judæorum, non quoad ipſorum educationem, ſed quoad bonorum adminiſtrationem tantùm. Quæ ſolutio facile probatur ex illis verbis ſequentibus: *Sicut & reliqua adminiſtrabant.* Ex quibus facilè conſtat, in præcedentibus actum fuiſſe tantùm de bonorum adminiſtratione, quam rectè Judæi habere poſſunt. Nec obſtat tutelam publicum munus eſſe, quia ut ſuprà de officio decurionatus dixi, officium tutoris onus potiùs continet, quàm honorem, ideoque ab onere tutelæ Judæos excuſari non poſſe. Nec etiam obſtabit ſi dicas, tutorem principaliter dari perſonæ, non rei, vel cauſæ, *princip.Inſtit. de tutel.* quia licèt id verum ſit, tamen in præſenti caſu poſtquam Prætor causâ cognitâ agnoverit non expedire pupillum morari, ſeu educari penes Judæum, ipſi onus adminiſtrationis bonorum injunget, alteri verò educationem pupilli commendabit. Verùm etſi jure civili hæc procedant, tamen attento jure canonico verius eſt, nec etiam quoad bona Judæos tutores eſſe poſſe, quia licèt juxta proximè tradita non poſſint facilè corrumpere mores pupillorum; tamen cùm infenſiſſimi ſint Chriſtianis, facilè, cùm non poſſint in corpore, aut anima lædere, in eorum bona graſſabuntur, ut docuerunt Petrus Gregorius *lib.*2.*ſyntagm.cap.*4. *n.*8. *&* 9. Faber *in Juriſprud.tit.de excuſat.tutor. princip.*1. *illat.*9. Gutierrez *lib.*1. *de delict. q.*21. Cujac. *lib.*9.*obſ.c.*30. qui etiam jure civili attento hoc procedere affirmat, ſed abſque ullo juris teſtimonio, cùm contrarium expreſſè legamus *in d.* §.*jam autem.*

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in l. Archigerontes, C.de Epiſcop.audient.* ubi ita ſtatuitur: *Archigerontes, diæcetæque ergaſiotanorum, non niſi Chriſtiani dirigantur: quod officium totum fœlicitis obſervet excubiis.* Ubi difficile eſt, quid per Archigerontas, diœcetaſque intelligatur; ſiquidem eorum officium tantùm Chriſtianis committi ſtatuerunt Imperatores. 13. Exponitur l. 5. C. de Episc. audient. Accurſius ibi Archigerontas exponit, ideſt Archipresbyteros, aut Epiſcopos, vel minores ſacerdotes, qui peccata eorum qui ad metalla damnati erant, audirent. Sed meritò eum reprehendit Pancirola *lib.*2. *variar, cap.*173. nam ſi Imperatores ſenſiſſent de presbyteris ad confeſſiones damnatorum audiendas deputandis, fruſtra ſtatuerent, ut neceſſariò Chriſtiani eſſent, ſiquidem non ſolùm Chriſtiani, verùm & ſacerdotes tales miniſtri eſſe debent. Nec feliciùs Alciatus *lib.*3. *diſpunct. cap.* 18. textum illum accipit de his, qui menſam Principis, aut alia ejus negotia procurant, cùm nullibi legamus ſimiles diſpenſatores Archigerontas dici. Pancirola *d.c.*73. aſſerit per Archigerontas in eo textu intelligi ſenes, qui gynæciis præerant, ubi veſtes Principum, & lintea texebantur, de quibus *in tit. de Murilegulis, Gynæciariis, & procuratoribus Gynæcii, lib.*11. Sed eodem modò refellitur Pancirola, ac ipſe impugnavit Alciatum. Quare his omiſſis, pro vera illius textus interpretatione, qui repetitur *in C. Theodoſ. ſub tit. de Alexandr. plebis Primatibus*, ut jam notarunt Pancirola *d.cap.*73. Cujac. *lib.*23 *obſ. cap.*3. Gothofredus *ibi*, dicendum eſt, Archigerontas vocari Principales Curiæ Alexandrinæ, ſeu quinque Summates ordinis Alexandrini, quaſi Principes Senatorum municipalium: curatores verò corporum ejuſdem urbis Alexandrinæ vocant Imperatores Diœcetas Ergaſiotanorum, ideſt curatores corporatorum. Statuerunt ergo Imperatores *in d. l.*6. Principales iſtos Curiæ, & corporatum Alexandriæ,

Christianos eligi, ut in seditiosissima civitate popularium factiones, quibus Christiana ipsa religio offendi, vel Christiani ipsi premi potuissent, Principalium auctoritate comprimerentur: docuit Petrus Burgius *lib. 1. elector. cap. 3.* quem sequitur Motnacius *in d. l. 6.* Cùm enim injustum, ac indecorum sit, Judæos, seu Paganos præfici Christianis, seu officiis publicis, in quorum exercitio ipsos vexare possint, ideo Imperatores noluerunt infideles præponi publicis officiis, & præponi ipsis corporatis.

CAPUT XVII.

Idem a *in eodem.*

AD liberandam Terram sanctam. *Et infrà:* Excommunicamus præterea, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum Christum & populum Christianum Sarracenis arma, ferrum, & *b* ligamina deferunt galearum: eos etiam, qui galeas eis vendunt, vel naves: quique in piraticis Sarracenorum navibus curam gubernationis exercent, vel machinis, aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium, vel auxilium in dispendium Terræ sanctæ: ipsosque rerum suarum privatione mulctari, & capientium servos fore censemus, præcipientes ut per omnes urbes maritimas diebus Dominicis & festivis hujusmodi sententia publicè innovetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de suo in subsidium Terræ sanctæ transmiserint, ut æquo judicio, in quo *c* deliquerint, puniantur. Quod si fortè solvendo non *d* fuerint, sic aliàs reatus talium castigetur, quod in pœna ipsorum aliis *e* interdicatur audacia similia præsumendi.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Textus hic non reperitur in aliqua ex collectionibus antiquis; extat tamen in Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, ubi post canones ipsius Concilii ad ejus calcem habetur, ubi legitur, *Expeditio pro recuperanda Terra sancta:* ubi varia statuuntur, tam circa Crucesignatos, quàm circa deferentes arma ad Sarracenos; & ad medium ipsius constitutionis reperiuntur verba in præsenti transcripta. Cùm enim expeditionem Terræ sanctæ sæpe tentassent Gregorius VII. Urbanus II. Gelasius II. Calixtus II. Eugenius III. Alex. III. ut referunt Baronius *tom. 11. anno* 1095. & *tom. 12. anno* 1145. scriptores in Bullam Cruciatam laudari à Patre Mendo *disp. 1. in Bullam, cap. 4.* ideo vestigiis prædecessorum inhærendo Honorius III. varia constituit pro expeditione ipsius Terræ sanctæ, & in gratiam Crucesignatorum; ac contra eos, qui arma, ferrum, & similia ad ipsos Sarracenos deferrent.

2. b *Ligamina deferant galearum.*] Glossa marginalis legit *lignamina*, & rectè; sed debebat etiam reponere *Gallearum*, ut refertur apud Matthæum Parisium anno 1234 ibi: *Qui Sarracenis arma, ferrum & lignamina deferunt gallearum*; hoc est, materiam ad fabricandas naves longas, ut explicat Vossius *de vitiis sermon. lib. 3. cap. 21.* & suadetur hæc expositio ex verbis sequentibus, ubi prohibetur Christianis vendere Sarracenis naves, & galleas; aliàs enim superflua, parumque necessaria videbatur præsens constitutio, si retineretur vulgaris lectio *ligamina galearum*, cùm quælibet ligamina facilè apud ipsos fabricarentur: & galeæ similiter, si acciperentur pro pileo, aut tegumento capitis militum, de quibus plura Turnebus *lib. 28. advers. cap. 16.* Zerda *ad illud Virgil. 7. Æneid.*

Cum triplici crinita jubâ galea alta chimæram.

Steubechius *ad Vegetium lib. 1. cap. 20.* Accipienda ergo est præsens constitutio de galleis, videlicet navibus longis, de quibus, & earum forma plura Morisotus *lib. 7. orbis maritimi, cap. 7.* Salmasius *in observ. ad jus Atticum, cap. 28.*

c *Deliquerint.*] Juxta tradita *in cap. 3. de temporibus ordin.*

d *Non fuerit.*] Ut ita qui non habet in ære, luat in corpore, juxta adducta *in cap. 2. de pignor.*

e *Aliis interdicatur audacia.*] Quæ est potissima ratio pœnarum, ut probavi *in cap. 13. §. caterùm, de offic. ordin.*

Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. ita quorumdam.*

CAPUT XVIII.

Gregorius IX. a *Astoricen. & Lucen. Episcopis.*

EX speciali, quem erga *b* illustrem Regem Portugalliæ gerimus *c* charitatis affectu. *Et infrà:* Mandamus quatenus Regem ipsum solicitè inducatis, ne in *d* officiis publicis Judæos Christianis præficiat, sicut in generali Concilio continetur: & si fortè redditus suos Judæis vendiderint, vel paganis, Christianum tunc deputes *e* de gravaminibus inferendis clericis & Ecclesiis non suspectum, per quem Iudæi, sive Sarraceni sine Christianorum injuria jura *f* regalia consequantur.

NOTÆ.

1. a ASturicensi, & Lucensi.] Utraque diœcesis est Hispaniæ: de Astoricensi egi *in cap. 17. de re judicata:* de Lucensi *in cap. 4. qui clerici, vel vov.* Rescribit autem Gregor. in præsenti his Episcopis, ut facilius ipsi inducere possint Regem Lusitaniæ: tum quia viciniores erant ipsius regni, cùm

cùm essent in regno Legionis, & Galleciæ: quia cùm non essent in ipsius ditione, faciliùs poterant Regem ipsum monere, arguere, increpareque de tanto excessu. His temporibus Gregorii IX. sceptrum Lusitanicum tenebat Sanctius XI. cognomento Capello, maximè desidiosus, ignavissimosque in cura sui regni, ut apparet *ex cap. grandi, de supplend. neglig. lib.*6. & referunt de eo agentes Duardua Nonius *ad libellum Iosephi Texeiri, censur.* 29. Mariana *lib.* 3. *Histor. Hispan. cap.* 4. Garibaius *tom.* 4. *compend. historia, lib.* 34. *cap.*18. Ant. Vasconcellos *in anacephalæosi, in Sancio*, Faria de Sousa *in epitom. Histor. Portugal.*3. *part. cap.*5. & 6. Spondanus *tom.*1. *post Baronium, anno* 1245. *n.*30. & 1268. *num.*8. & 1272. *num.*3. Et his temporibus Lusitaniæ regnum feudatarium Ecclesiæ Romanæ absque dubio agnoscebatur, ut referunt Martha *de jurisd. cap.*26.*ex num.*95. cujus feudi originem tradunt Rodericus Toletanus *de rebus Hisp. lib.* 7. *cap.* 74. Geoebrardus *in sua chron.* Garibay *part.*4. *lib.*34. *cap.*16. & de eo Innoc. III. ipsi Regi Portugalliæ ita scribit *lib.*1. *epist. fol.*47. *Serenitatem Regiam volumus non latere, nos in regestis bonæ memoriæ Lucii II. Rom. Pontific. reperisse, quod recolendæ mem. A. Pater tuus quatuor auri uncias annuatim Romanæ Ecclesiæ constituit censuales: ad quarum solutionem se, & heredes suos in posterum obligavit. Caterùm cùm idem pater tuus usque ad tempora felicis memoriæ A. Papæ prædecessoris nostri, Ducis esset nomine appellatus, ab eodem meruit obtinere, ut tam ipse, quam ejus heredes regio nomine vocarentur. Ut autem idem pater tuus sacrosanctam Rom. Ecclesiam matrem suam honore debito præveniret, & ut devotionem, quam circa ipsam habebat, ostenderet in effectu, centum byzantios annuatim Romanæ Ecclesiæ constituit censuales, quos post susceptionem regii nominis nec ipse solvit, nec tu postmodùm solvere curavisti. Cumque id felicis recordationis Clementi Papæ prædecessori nostro relatum fuisset, magistro Michaëli tunc Ecclesiæ Rom. Notario, quem ad partes Hispaniæ destinarat, per suas dedit litteras in mandatis, ut te ad exsolvendum censum annuum monere diligentiùs, & inducere procuraret, & si opus esset, auctoritate fretus Apostolica compellere non differret.*

b *Illustrem.*] De titulo Illustris Regibus, supremisque Principibus à Sede Apostolica assignato, egi *in cap. novit, de officio Legati.*

2. c *Charitatis affectu.*] Nam Alfonsus I. Dux Portugaliæ, qui ab Alexandro III. titulum Regia accepit, totum Regnum Lusitanum vectigale fecit Ecclesiæ Romanæ, ut constat ex Innocentio III. *lib.*1. *epist.*144.151.& 152. & *lib.*3. *regestr.*15.*epist.*24. ubi refert Bosquetus.

d *Officiis publicis.*] Quænam illa sint, exposui *in cap. cùm nimis, hoc tit.* ubi commentarium hujus textus dedi.

3. e *Gravaminibus.*] Quæ non levia inferuntur ab his publicanis, & exactoribus, ut probant latè Erasmus Chocbier *lib.*1. *Polit. cap.*10. Procopius *in hist. arcana fol.*100. Fornerius *lib.*6. *rer. quotid. cap.*12. Valesius *in notis ad Ammianum Marcellinum, fol.*210. Amaya *ad tit. Cod. de exactor. tribut.* Solorzanus *tom.*1.84. & 2. *tom. de jure Indiar. lib.*1. *cap.*2. *ex n.*49. & *lib.*5. *cap. unic.* Gibalinus *tom.*1. *de negotiat. lib.*1. *cap.*2. *art.*15.

4. f *Regalia.*] Idest Gabellas, tributa, & similia jura, quæ congerunt Alfaro *de offic. fiscal. gloss.*20. *cum sequent.* Parexa *de instrum. edit. tit.*5. *resol.*9. Cabedo 2. *part. decis.*42.

CAPUT XIX.

a Idem.

NUlli Judæo baptizatum, vel baptizari volentem emere liceat, vel in suo servitio retinere. Quod si quem nondum ad fidem conversum causâ mercimonii emerit, & postmodùm factus sit, vel fieri desideret Christianus, datis pro eo XII. solidis, ab illius servitio protinus subtrahatur. Si autem intra tres menses ipsum venalem non exposuerit, vel ad sibi serviendum emerit eundem, nec ipse vendere, nec alius audeat comparare: sed nullo pretio perducatur ad præmia libertatis.

N O T Æ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit, ut confirmaret, & ampliaret decisiones textus *in cap.*1. *cap. ad hæc, hoc tit.* circa servos à Sarracenis possessos, circa quos sequentes casus sunt distinguendi; si enim servus verna sit, idest natus domi, velitque fieri Christianus, statim nullo pretio dato eripitur in libertatem, *cap. fraternitatem*, 54. *dist.* l. *Deo nobis*, 3. *his itaque, Cod. de Episc. & cleric.* Si autem sit emptus, distinguendum est, quia aut erat Christianus, cùm emptus fuit, aut Paganus: si erat Christianus, indistinctè in libertatem eripitur, nullo pretio dato, quia Christiani commercium est Judæo penitus interdictum, *cap. mancipia*, 54. *dist.* Si autem sit emptus dum erat Paganus, aut causâ servitii, aut mercimonii gratiâ emptus fuit. Primo casu, si vult Christianus fieri, absque ullo pretio eripitur in libertatem, *d. cap. si fraternitatem.* In secundo verò casu, si infra tres menses Judæus non exposuit eum venalem, si Catholicam fidem profiteri velit, etiam sine ullo pretio eripitur in libertatem, quia creditur ad serviendum eum emisse: si verò infra tres menses exposuit eum venalem, & infra eos, vel pòst velit fieri Christianus, dum tamen non steterit per dominum, quominus eum vendiderit, soluto pretio duodecim solidorum servus redimitur.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

CAPUT PRIMUM.

a Stephanus Papa *omnibus Episcopis.*

DUbius in fide, infidelis est. Nec eis omninò *b* credendum est, qui fidem veritatis ignorant.

NOTÆ.

1. a STephanus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit, cap.* 1. sed verba in præsenti relata reperiuntur *in can.* 45. *Synodi Nicænæ*, & *in can.* 4. collectionis Hadriani Papæ, & *in epist.* 1. *Sixti I.* ubi ait: *De catero placuit propter maiorum hominum infestationes, ut in accusatione dominorum, ministrorum primò persona, fides, vita & conversatio blasphemantium enucleatim perscrutetur; nam fides omnes actus hominis pracedere debet, quia dubius in fide infidelis est; nec eis omninò est credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec recta conversationis fidem ducunt.* Et apud Julium I. *epist.* 1. *cap.* 11. *Placuit semper in accusatione clericorum, ut primò persona, fides, vita, & conversatio blasphemantium perscrutetur; nam fides omnes actus hominus pracedere debet, quia dubius in fide, infidelis est; nec eis omninò est credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec recta conversationis vitam ducunt.* Et hæc sententia primùm fuit Evaristi Papæ *epist.* 2. ut transcribitur à Carnotensi *part.* 7. *Decreti, cap.* 7 Gratiano *in cap.* 17. 2. *q.* 7. mox Sixti *in epist.* 1. deinde Pii Papæ, ut refert Gratianus *in cap.* 3. 3. *q.* 4. postea Calixti *epist.* 2. relata *in cap.* 18. 2. *q.* 7. deinde Fabiani in Synodo Romana, relata *in cap.* 7. 3. *q.* 4. Stephani *in epist.* 2. tandem Marcelli *epist.* 2. relata *in cap. fin.* 96. *dist.* Nec dissimilis sententia reperitur in Concilio CP. relato à Gratiano *in cap.* 4. *q.* 5. Chalcedon. *can.* 21. apud Gratianum *in cap.* 49. 2. *q.* 7. Carthag. 4. *can.* 11. Tolet. 6. *can.* 11. transcripto à Gratiano *in cap.* 9. 3. *q.* 9. etsi perperam citetur ex Concilio Tolet. 7. Tandem in Capitularibus Caroli *lib.* 5. *Capitul.* 183. & *lib.* 7. *cap.* 147. & apud alios Ecclesiæ PP. quos congerit Ant. August. *in notis ad d. can.* 4. *Hadriani.*

2. b *Credendum est.*] Unde hæreticus contra Catholicum, ut testis, vel ut accusator non admittitur, *cap. non potest, cap. si hareticus,* §. *orthodoxis, cap. testes, in princip. vers. Et vera fidei,* 2. *q.* 7. *cap. Beatus, cap. si quis verò,* 3. *q.* 4. *cap. suspectas,* 3. *q.* 5. *cap. qui crimen, vers. Christum,* 6. *q.* 1. *can.* 74. *Apostol. l.* 12. *Cod. de haretic.* Felix II. *in Synodo Romana, epist.* 1. *cap.* 9. *Testificandi, vel accusandi licentia denegetur his, qui Christiano religionis, & nominis dignitatem, & sua legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint.* Et *cap.* 11. & 13. *Persona accusantium tales esse debent, quarum fides, & conversatio, & vita probabilis, & absque reprehensione sit.* Et *cap.* 15. *A quibus nimium opprimimur, excommunicatique nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium erunt admittendi.* Fabianus Papa *epist.* 1. *in medio*, & *epist.* 2. ante medium: *Ipsi Apostoli, & successores eorum olim statuerunt, eos ad accusationem non recipi, qui sunt suspecti, aut dubii in recta fide.* Idem *epist.* 3. *cap.* 1. Marcellus Pontifex *epist.* 1. *ad medium,* Dionysius *epist.* 2. Quorum, & aliorum auctoritates congerit Antonius Augustinus *in epit. juris, lib.* 11. *tit.* 18. & nonnullas adduxi *in cap. Iudai, de testibus.* Hoc autem non procedit, si hæreticus contra hæreticum testimonium dicat, *cap. si hareticus,* 2. *quast.* 7. *cap. in fide* 5. *de haretic. in* 6. vel si pro orthodoxo testimonium ferat, *d. cap. si hareticus, vers. Si autem,* Novella 43. §. *enim verò*: notavit Vighel. *in method. jur. Pont. lib.* 2. *cap.* 13.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu, prout jacet sub hac rubrica de hæreticis, sequens communiter deducitur assertio: *Dubitans in fide hareticus est.* Probatur *ex Clement.* 1. §. *porrò,* ibi: *in dubium; hoc tit.* Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.* 8. D. August. *in Enchirid. cap.* 7. & 19. ubi asserit, salvâ fide non posse usurpari illam particulam *fortè*, in rebus fidei, quia significat dubitationem. D. Hieronym. *in Abacuch cap.* 1. ibi: *Si autem dubitaverit fides tua, & putaveris non venire quod spondeo, habebis pro grandi pœna.* D. Thomas 2. 2. *q.* 10. *art.* 5. & *q.* 11. *art.* 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Petrus Gregor. *lib.* 2. *part. tit.* 6. *cap.* 1. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 12. *in fine,* Peña *in direct. Inquisit. in præsenti,* Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 4. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 7. *num.* 12. Duardus *ad Bull. in Cœna Domini, lib.* 2. *can.* 1. *q.* 23. Ricciulus *lib.* 5. *de jure person. cap.* 4. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 8. *Recopil.* Postel. *in dubiis Regul. verbo Haresis, num.* 4. Carena *de offic. inquisit. part.* 2. *tit.* 1. §. 3. Diana *part.* 1. *tract.* 2. *miscel. resol.* 53. Torteblanca *de jure spirituali, lib.* 13. *cap.* 1. *num.* 33. Tomas Delbene *de immunit. eccles. lib.* 1. *subsect.* 31. *num.* 2. Becanus *in* 2. 2. *Divi Thoma, tit. de fide, cap.* 14. *q.* 1. Albergrinus *de haresi, cap.* 5. Caietanus 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. Turtiscrem. *lib.* 4. *summa, part.* 1. *quast.* 11. Sà *verbo Haresis,* Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *q.* 5. Castropalao *tom.* 1. *tract.* 4. *disp.* 3. *part.* 2. *num.* 9. Canus *lib.* 12. *de locis, cap.* 8. *vers. Controversantur,* Murga *tom.* 2. *disquisit. nigr. tract.* 1. *dub.* 1. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *q.* 6. *art.* 3. Prado *tom.* 1. *Theolog. Moral. cap.* 8. *q.* 1. §. 2. Thomas Bennus *de offic. Inquis. part.* 1. *dub.* 5. *per totam,* Lugo, Bonacina, & Layman, quos sequitur Macedo *de clavibus Petri, in quastione pravia, art.* 2. Suarez *de fide disp.* 19. *sect.* 4. alii apud Barbosam *in tom.* 6. *in collect. ad hanc textum.* 3. CONCILIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: hæresis non importat solam privationem fidei, sed actum positivum in contrarium: quare de ratione hæresis est electio pertinax doctrinæ 4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

oenttaria

contraria veritati fidei, *cap. hæreticus* 24. q. 3. D. Thomas *in epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 11. *lect.* 4. & 1. 2. *quæst.* 21. *art.* 2. *ad* 3. Sed dubitans nullum habet assensum fidei contrarium, nec alterutram partem eligit, sed pendulus est; id enim est dubitare: & dubius in fide medium se gerit inter hæreticum & Catholicum, ac neuter est; nec enim dissentitur positivè ut hæreticus, nec assentitur ut Catholicus, sed judicium suspendens judicat rem esse dubiam. Ergo dubius in fide fidelis est, non verò hæreticus. Deinde, nam hæresis essentialiter consistit in judicio intellectus contra fidem: sed ille, qui dubius est, non habet judicium contra fidem, quia qui dubitat, in neutram partem terminatur: ergo hæreticus non est. Facit etiam, nam hæresis, & fides sunt duo extrema: illa assensum rerum fidei importat, hæc autem dissensum: at dubium est medium inter illa, utpote quod neque assensum, nec dissensum includit: ergo dubius in fide hæreticus non est. Quare dubitantem de mysterio fidei, deliberatè hæreticum non esse, docuerunt Cano *lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 7. *n.* 2. Tannerus, & alii, quos refert, & sequitur Diana *part.* 2. *tract.* 2. *resol.* 36.

5. Hæresis etymon et definitio. Quia dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, hæresim à qua hæreticus appellatus est, dictam esse à Græca voce *αἵρεσις*, idest *eligo*, vel *sector*: unde *αἵρεσις* idem est ac electio, seu secta, *cap. hæresis* 24 *quæst.* 3. docent D. Isidorus *lib.* 8. *etym. cap.* 3. D. Hieron. *in epist. ad Galatas, cap.* 5. Clemens Alexand. *lib.* 7. *stromatum*, ibi: *Hæresis electio est.* Tertul. *lib. de præscrip.* ex D. Augustino, Cicerone & aliis probant Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 2. Castro *de justa hæretic. punit. lib.* 1. *cap.* 1. Cano *de locis theolog. lib.* 12. *cap.* 9. Loaysas *in notis ad D. Isidorum lib.* 1. *sent. cap.* 17. Suarez *de fide, disp.* 19. *sect.* 1. *num.* 1. Paramus *de orig. Inquisit. lib.* 3. *q.* 3. *num.* 3. Santarellus *de hæresi, q.* 1. *conclus.* 1. Azevedus *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 8. *recopil.* Scortia *in select. epit.* 71. *theorem.* 182. Fagundez *in præcep.* 1. *Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 2. Albertinus *de hæres. cap.* 1. Suarez *de fide, disp.* 19. *sect.* 1. Facit textus, ubi hæresis hoc sensu accipitur, *in l. si duas* 6. *vers. sed autem, ff. de excusat. tutor.* Unde licèt dictio hæc ex proprietate sermonis quamcunque doctrinæ electionem, seu sententiam bonam, & laudabilem significet; tamen quia in his, quæ sunt fidei, & religionis christianæ, nulla dari potest licita electio ex humano arbitrio, nec secta aliqua disciplinæ particularis: tum quia sunt illa omnia à Deo tradita, & eo revelante inspirata, juxta Apostolum 1 *ad Corinth. cap.* 2. ibi: *Fides non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*, in cujus obsequium captivandus est intellectus noster cum eodem Paulo 2 *ad Corinth. cap.* 10. inde meritò in hoc titulo, & passim apud Doctores hæresis in Catholicis, quatenus tales sunt, idest in his, quæ sunt fidei Catholicæ, importat gravissimum crimen violatæ religionis, insurgens ex eo, quod fidelis aliquid peculiare eligit, vel sectatur ex suo arbitrio, in his quæ sunt fidei; in ea enim quidquid est humanum inventum particulare, & non unum, violat fidem, & religionem ipsam, ut ex Tertulliano, & aliis probat Castro *d. cap.* 1. Facit lex *Cœlicolarum, Cod. de Judæis.* Nec obstat, quod crimen violatæ religionis, cùm sit species infidelitatis, ut probat D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *art.* 1. est operatio intellectus, & in eo consistit, quod aliquid perperam intelligitur, & judicatur contra fidem, ut omnes fatentur: electio verò consistit in voluntate, cujus est operatio, & consequenter non potest crimen hoc hæresis, idest electio, nominari, nec per hæresim significari. Quia facilis solutio est; tum quia vitium hoc non est in intellectu absolutè, sed in eo motu à voluntate; movet enim voluntas ad sic intelligendum, ut ex D. Thoma 2. 2. q. 10. probat Castro *ubi suprà, vers. Sed fortasse.* Simanch. *de Cathol. cap.* 30. *num.* 3. tùm quia licèt initium hujus criminis sit in intellectu errante, consummatio tamen illius est in voluntate, quæ errorem pertinaciter retinet, ut ex mente D. Thomæ advertunt Paulus Grillandus *de hæret. q.* 1. *n.* 6. Binnus *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 2.

Deinde sciendum est, hæresis diffinitiones varias adduxisse repetentes in præsenti, & scribentes de hæreticis, aliosque quos referunt Ricciulus *lib.* 5. *de jure person. cap.* 1. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 1. *q.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *part. tit.* 6. *cap.* 1. Macedo de *clavibus Petri, in quæst. prævia*, Suarez *de fide, disp.* 19. *sect.* 1. ex quorum mente ita definiri potest: hæresis est *error pertinax in Catholico contra fidem catholicam.* Quæ definitio constat suis requisitis, & simul exprimit naturam definiti. Hæreticum enim facit pertinax offensionis defensio, & obstinata falsitatis propugnatio; non humanæ infirmitatis ignorantia, sed pertinacia. Anast. in Biblioth. in epist. ad Joannem Diaconum: *Cum hæreticus non ex erroris tantum deceptione, quantùm ex electione non rectâ, & contemptiosa pertinacia generetur.* Unde primò infertur, hæresim non tantùm insurgere ex verbis, seu assertione, sed etiam ex opere, & facto aliquo contra fidem: est enim error, juxta textum *in cap.* 1. *de summa Trinit. lib.* 6. *cap. si Ecclesia* 23. *q.* 4. cujus consummatio, ut proximè dixi, consistit in voluntate, quæ non minùs factis, quàm verbis ostenditur, *cap. dilecti* 3 *à de appellat. cap. existimans* 2. *q.* 3. *cap. accusatus*, §. *sanè, hoc tit. lib.* 6. probant Simanchas *d. cap.* 30. *num.* 14. Cano *d. lib.* 12. *cap.* 9. *vers. Illud.* Hoc autem procedit modò opus ex se versetur circa materiam fidei, nec soleat fieri ab aliis, quàm ab his, qui fidei adversantur, ut sunt ritus Judæorum, & Paganorum; aliter si opus tale non sit, sed respiciat mores, id est ea quæ agenda sunt, quia licita; vel fugienda, quia illicita, ob idque principaliter præcipiantur, vel prohibeantur ne fiant, veluti furtum, perjurium, & similia, quia æquè solent committi à fidelibus, ac à quibuscunque aliis, tunc ex hujusmodi opere per se non insurgit hæresis, nisi constet agentem credere illud esse licitum, quia hoc repugnat fidei, ex sacris litteris, quibus contrarium docetur: hæresis autem ex hujusmodi factis insurgit præsumptione juris, quia præsumitur dum aliud non apparet, eum qui tale opus facit, ita credere, sicut opus ex se primo aspectu sonat, ut contingit in eo, qui binas nuptias contrahit uno, eodemque tempore, aut matrimonium celebrat post votum emissum in susceptione ordinum, aut professione religionis, & similibus: oportet tamen Inquisitores hæreticæ pravitatis diligenter examinare hujusmodi opera, utrum ex interiori infidelitate, & errore intellectus processerint, sicut exteriùs apparet: quod si aliquando constare poterit, ex aliqua causa, timore scilicet, cupiditate, aut animi perturbatione processisse, debent in similia perpetrantes, non tanquam in hæreticos, sed leviùs animadvertere, ut monet Cano *d. cap.* 9. Deinde infertur ex dicta definitione, in hæresim tantùm incidere posse Catholicos, qui semel fidem Catholicam professi fuerunt. Unde infideles, qui non sunt partes hujus totius, quod est Ecclesia, nec illius veritatem, aut unitatem professi sunt per baptismum, quamvis in pluribus errent contra fidem, hæretici dici nequeunt, ut probatur ex textu *in cap. qui in Ecclesia* 24. *q.* 3. *cap. quidam, de hæretic. lib.* 6. *cap. hæretici* 24. *q.* 1. ibi: *A fide catholica destiterunt.* Docent Covarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 2. Becanus *in* 2. 2. *cap.* 14. *q.* 2. Nec solùm infideles hæretici dici nequeunt, immò nec illorum dogmata hæresea propriè 6. Hæresis definitio.

propriè dici possunt, quia omnia, quæ sunt de ratione hæresis, sunt etiam de ratione hæretici, ut probat D. Thomas *in* 1. *ad Corinth. cap.* 2. *lect.* 4. etsi contrarium teneat Castro *d. lib.* 1. *cap.* 1. Simancha *de Cathol. cap.* 54. *num.* 10. quorum sententia procedere potest, si accipiatur hæresis lato modo, & materialiter, prout significat errorem fidei contrarium; non verò strictè, & formaliter, prout importat crimen violatæ religionis.

7. DE PERTINACIA NECESSARIA AD HÆRESIM.

Ex dicta definitione infertur, hæresim non dari nisi adsit pertinacia in errore: & probatur *ex cap. dixit, cap. qui in Ecclesia*, 24. *quæst.* 3. *cap.* 2. *de summa Trinit. cap. unic. eod. tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *de summa Trinit. Clement.* 1. §. *ult. de usur. extravag. Cum inter*, Joannis XXII. *de V. S.* probant pluribus relatis Ricciulus *de jure person. lib.* 5. *cap.* 1. *num.* 15. Torreblanca *de jure spirit. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 21. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 1. §. 2. Suarez *de fide, disp.* 19. *sect.* 3. Si enim deficiat pertinacia, ut quia quis errat contra fidem per simplicitatem, aut ignorantiam, putans ita esse de fide, & Ecclesiam ita tenere, cui in omnibus vult subjici, nec dici, nec judicari, nec puniri potest ut hæreticus, *cap.* 2. *vers. In nullo, de summa Trinit.* in quo sensu accipiendus est D. Augustinus *lib.* 1. *de Trinit. Errare potero, sed hæreticus non ero*; quia scilicet non ero pertinax in errore. Nec obstat textus *in cap. super quibusdam, in princip. de V. S.* ubi in descriptione hæretici nulla fit mentio pertinaciæ, siquidem ibi agitur tantùm de hæretico manifesto, & ita de eo, quem jam certum est esse hæreticum, & pertinaciter errare; dubitatur tamen, an manifestus sit. Circa dignoscendam autem pertinaciam in hac parte plura tradunt Castro *d. lib.* 1. *cap.* 9. Cano *d. lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Simanc. *de Cathol. cap.* 41. & *in praxi hæres. cap.* 30. Navarr. *in cap. novit, notabili* 3. *num.* 42. Ricciulus, & Carena *suprà*. Juxta quorum mentem dicendum est, pertinaciam juxta nominis etymologiam denotare nimiam persistentiam in eo, quod quis dimittere debet; unde pertinax idem est, ac valde tenax. Glossa *in Clem.* 1. §. *porrò, de summa Trinit.* & *in l.* 3. §. *penult. ff. de suspect. tutor.* pertinacia autem talis in præsenti non solùm accipitur pro obstinatione vel obduratione diuturna, quæ habetur contra consensum transitorium, ut perperam existimarunt Alciatus *in in l.* 2. *C. de summa Trinit.* Brunus *lib.* 1. *de hæret. cap.* 2. *pag.* 2. Sylvester *verbo Hæresis* 1. *num.* 4. sed generaliùs accipitur pro consensu quocumque firmo contra veritatem, & fidem Catholicam, quam quis vel cognoscit, vel cognoscere debet, ut probat Simancas *de Catholicis, d. cap.* 48. *n.* 8. & ita qui sciens, prudensque errat contra fidem, pertinax est, idest plus debito tenax, quamvis monitus non fuerit, nec diutiùs perstiterit in errore: & in foro exteriori, quoad Ecclesiam, cui aliud non apparet, pertinax præsumitur errans in his, quæ cognoscere debet: sed quia circa pertinaciam judicandam, vel non, aliud in jure cautum non legimus, ideo arbitrio judicis relinquitur, qui ex conjecturis deprehendet, an pertinacia intervenerit, idest firmus in errore consensus, veluti quia error est manifestè damnatus, & contra veritatem notissimam, seu traditionem Ecclesiæ; vel quia errans doctus est, & sagax, aut quia diu, & clam perseveravit in errore; vel si legitima admonitio intercessit; sicut è contra pertinacia non præsumitur quando error est contra veritatem minùs notam, nec apertè damnatam; vel errans est indoctus, in reliquis de fide optimè sentiens, vel quia per minus tempus perstitit in errore, ut exempla exponunt Castro, & Cano *ubi suprà*. Pertinacia ergo non tantùm est de ratione hæretici, sed etiam de ratione hæresis, ut docet D. Thomas *in* 1. *ad Corinth. cap.* 11. *lect.* 4. quod procedit si hæresis, & hæreticus accipiantur formaliter juxta traditam definitionem; nam si materialiter accipiantur, vel pro errore, vel pro errante contra fidem, hæresis, & hæreticus rectè dicentur, quantumvis pertinacia deficiat; in quo sensu procedit sententia D. Thomæ *part.* 1. *q.* 32. *art.* 4. *ad* 1. ubi Cajetanus.

8. PROSEQUITUR DEFINITIONIS EXPOSITIO.

Tandem ex suprà tradita definitione infertur, ad hæresim, vel hæreticum propriè constituendum, necessarium esse quod error sit contra fidem, ut probatur *ex cap. hæretici* 24. *q.* 1. ibi: *A fide Catholica deviaverunt, cap. omnes*, ibi; *Fidem quippe violat*, 22. *dist. cap. super quibusdam*, ibi; *Contra fidem Catholicam, de V. S.* docent D. Thomas 2. 2. *q.* 11. *art.* 2. Castro *d. lib.* 1. *de hæret. punit. cap.* 3. & 7. & alii supracitati. Unde errores, & crimina, quantumvis gravia, propriè loquendo hæreses dici nequeunt, nec eorum auctores sunt hæretici, de quibus in præsenti titulo, quamvis impropriè, & per similitudinem, ad denotandam criminis gravitatem, simoniaci, excommunicati, & alii similes, hæretici dicantur, *cap. quicunque, cum sequent.* 1. *q.* 1. *cap. quod autem*, ubi Glossa 4. *q.* 1. quia scilicet hujusmodi delinquentes ita peccant, ac si essent hæretici de fide malè sentientes, ut considerat D. Thomas *q.* 13. *n.* 18. Villadiego *de hæretic. pravit. q.* 2. *num.* 3. Appellatione autem fidei Catholicæ veniunt non tantùm ea, quæ pertinent ad fidem principaliter, & directè, sed etiam illa, quæ secundariò, & reductivè, ut explicat D. Thomas 1. *part. q.* 32. *art.* 4. Sylvester *verbo Hæresis* 1. *num.* 3. juxta quam explicationem meritò judicantur hæretici plerique, quos referunt Brunus *de hæretic. lib.* 1. *cap.* 2. Repertorium Inquisit. *verbo Hæreticus*, Carrerius *in praxi de hæresi*, *a n.* 6. Contra fidem autem Catholicam est, quicquid contra Ecclesiæ universalis determinationes de fide fit, cujus auctoritas principaliter residet penes Summum Pontificem, ad quem pertinet judicare de fide, & quæ contra eam sunt, hæretica pronunciare, *cap. quotiens, cap. hæc est, cap. correpta*, 24. *q.* 1. *cap. majores, de baptismo*: probat latè Castro *advers. hæreses, cap.* 3. & 8. & *lib.* 1. *de hæretic. punit. cap.* 5. Unde infertur, magnam dari differentiam inter propositionem hæreticam, quæ fidei adversatur, & inter erroneam, malè sonantem, hæresim sapientem, scandalosam, seu temerariam, & similes, quarum descriptiones, & exempla tradunt Castro *d. lib.* 1. *cap.* 3. Cano *de locis, lib.* 12. *cap.* 11. Simanc. *de Cathol. cap.* 54. & *in praxi hæres. cap.* 24. Sousa *in manuali Qualificatorum*. Quare ad Theologos pertinet hujusmodi propositiones examinare, ut docetur *in Extravag.* 2. *hoc tit.* inter communes: quorum resolutiones, & censuræ apponi debent in ipso processu, ut inde Judex agnoscere possit, an reus ut hæreticus, vel aliter puniendus sit.

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet ratio præsentis decisionis, quæ provenit ex eo, quia cùm in fide firma certitudo, & nulla dubietas, aut hæsitatio esse debeat, *cap.* 1. ubi Glossa, *de summa Trinit.* D. Jacobus *in epist. canonic. cap.* 1. ibi: *In fide nihil hæsitans*; & juxta illud Athanasii: *Fideliter, firmiterque crediderit*; unum enim ex articulis nostræ fidei est, eam esse firmissimam: *Cœlum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, ait Dominus apud Matthæum *cap.* 24. *vers.* 35. Sic Paulus *ad Hebræos c.* 6. *vers.* 8. hortatur, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Meritò ergo in præsenti ille, qui dubitat nolens captivare intellectum in obsequium fidei, hæreticus judicatur; errat enim contra fidem catholicam, dum pro incertis habet ea, quæ certissima sunt.

10. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ mou

Dissolvitur dubitandi ratio. moti Can. *lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Sà *in summa, verbo Hæresis, num.* 1. & alii citati à Diana *part.* 2. *tract.* 16. *resol.* 51. affirmarunt, dubium in fide infidelem non esse. Sed pro hujus difficultatis solutione sciendum est, præsentem textum procedere in dubio, seu dubitante voluntariè, & deliberatè; qui enim dubiis & scrupulis involuntariis impetitur, sicut non peccat, ita nec fidem amittit, quæ sine peccato non destruitur, ut docent auctores suprà laudati: & hujus rei manifestum argumentum est; quod scilicet nec ipse errans per errorem involuntarium, & inculpabilem in fide infidelis fiat, ut patet in rusticis negantibus plures fidei veritates ex ignorantia inculpata, qui non ideo infideles sunt. Si ergo sic errans involuntariè, & materialiter, ut Theologi loquuntur, in fide, infidelis non est, à fortiori nec dubius, seu dubitans inculpatè, vel quia per motus primò primos, & indeliberatos dubium occurrit, vel etiam quia non satis ipsi proposita est ea fidei veritas, de qua dubitat. Deinde sciendum est, dubium in fide dici, qui circa aliquam veritatem, quæ per fidem Catholicam credenda est, sive primaria, sive secundaria, sive directa, sive indirecta illa sit, dubius fuerit; nec enim requiritur ut de tota fide dubitet, quemadmodum errans in fide dicitur, qui vel uni soli fidei veritati dissentit. Qui ergo circa quamcunque veritatem sufficienter propositam ut credendam per fidem Catholicam dubius fuerit, is verè dicetur dubius in fide, & juxta textum hunc infidelis erit. Deinceps sciendum est, dubium in significatione propria eum non dici, qui quomodocunque suspendit assensum fidei; nam cùm præceptum fidei non obliget pro semper ad credendum sine ullo peccato, consequenter, quin fidem amittat, homo fidelis potest assensum cohibere; ulteriùs ergo requiritur ad verum dubium aliquis actus; si enim mera suspensio actus non sufficit, jam in hoc dubio actus includitur: quod probatur, nam dubius opponitur certo, ut omnibus in compertio est ex ipsa vocis notione: sed omnes fideles certi dicuntur in fide, etiam quando actum credendi non eliciunt, sive quia non advertunt, ut in somno, amentia, seu animi diversione; sive quia etiam advertentes, cùm videant se non obligari ad actum credendum, eum omittunt: ergo per omissionem, seu suspensionem utcunque actus fidei non dicitur quis dubius. Quod etiam nobis constat ex fide humana; non enim quis dicitur dubius de dictis alterius eo præcisè, quòd actu ad ipsum non attendat, assensumque actualem ipsis non præstet, volens se ad alia divertere. His suppositis jam accedam ad præsentis textus expositionem. Dubius in fide aliquem actum positivum dicit, sive directum, sive reflexum: vel ergo per talem actum dicit expressè mysterium fidei esse dubium, & sic manifestè opponitur veritati fidei; nam fides Catholica docet mysteria revelata non esse dubia, sed certa, & infallibilia; jam verò si talis actus positivus dicit mysterium à Deo revelatum esse dubium, eo ipso asserit, posse non esse ita ut revelatur à Deo, posseque aliter evenire: ergo talis actus sic dubitans hæreticus est. Si verò actus non directè de ipso mysterio revelato, sed de ipso homine credituro, vel etiam de ipso assensu præstando reflexè affirmet *dubium esse*, etiam hæreticus erit, & resistens veritati fidei; nam fides docet, omnem assensum procedentem ex ea infallibilem esse, idemque censendum est de actu, quo quis dubitaret de motivo credendi, ita ut putaret, quod *fortè motivum fidei deficere potest*; nam cùm motivum sit revelatio Dei, hoc esset revelationem Dei fallibilem putare, quod hæreticum est. Igitur omnis actus, qui necessariò intercedit in dubio culpabili, & deliberato, contradicit alicui veritati fidei, & consequenter est hæreticus, constituitque hominem infidelem.

II. Dissolvitur alia difficultas. Sed instabis cum auctoribus negantibus dubium in fide esse infidelem, fidem amitti non posse sine actu positivo opposito: rectè autem contingere posse dubium culpabile sine ullo actu; nam qui in aliquo casu, in quo ex præcepto fidei tenetur assentire positivè fidei, & non assentitur, peccat, etiamsi nihil contrarium ponat, ut patet in aliis peccatis puræ omissionis: ergo tunc mera suspensio, seu dubium, etiam sine ullo actu invenitur; quin fidem destruat, seu infidelem constituat. Respondetur enim ex suprà traditis, talem suspensionem peccaminosam quidem esse, sed si non oriatur ex actibus positivis dubitantibus, non facere hominem dubium; nam benè stat talis suspensio cum eo quod quis simul apud se statuat: Si elicerem assensum, exempli gratiâ, de Trinitate, infallibilem elicerem: quemadmodum rectè stat, me judicare alium actum præceptum esse justum, & sanctum & adhuc à me suspendi. Nequit autem quis dici dubius in fide eo præcisè, quòd fidem præceptam non eliciat, ut suprà dixi. Unde infertur, Authores negantes per dubium amitti fidem, intelligendos esse de dubio ipso formali, & suspensivo puro; Authores verò affirmantes intelligi de dubio in causa, quando scilicet quis suspendit assensum, eo quòd positivè dubitet, modo suprà explicato. Prosequitur latiùs Thomas Bonus *de offic. Inquisit. part.* 1. *dub.* 13.

CAPUT II.

Leo [a] Papa.

DE qua re quintidecimi capituli sermo conqueritur, & præsumptionem diabolicam meritò detestatur; quia & nos istud veracium testium relatione comperimus, & multos corruptissimos eorum codices, qui canonici titulantur, invenimus. Quomodo enim decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinerent, ne usquequaque sentirentur in sua via, quæ essent futura mortifera. Curandum ergo est, & sacerdotali diligentiâ maximè providendum, ut falsati codices, & à syncera veritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solùm interdicendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamvis enim sint in illis quædam quæ videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacuæ sunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos, laqueis cujoscumque erroris involvant. Unde si quis Episcoporum, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine

non

eos codices in Ecclesia permiserit legi, qui *b* Priscilliani adulterinâ sunt emendatione corrupti, hæreticum se noverit judicandum: quoniam qui alium ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.

NOTÆ.

1. a LEo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipsis epistolis Leonis, ubi *epist. 93. cap. 15.* reperiuntur verba hujus textus, prout ea in præsenti transcribo. In præsenti Leo scribit Turibio Episcopo Asturicensi, seu Austuricensi; sed cùm tres Turibii vitâ, & miraculis clari floruissent in Hispania illis quarto, & quinto sæculis Ecclesiæ, videamus de quo Turibio in præsenti agitur, cùm omnes hæresim Priscillianistarum æquè damnaverint, unde facilè confunduntur ab scriptoribus. Et unus fuit notarius nostri Leonis, & postea Episcopus Bracharensis, de quo Julianus Archipresb. *in chron. anno 454. n. 247.* ait: *Per hæc tempora Turibius sancti Leonis primi Notarius, patriâ Brigantinus, factus monachus, post longas peregrinationes secum mul as adduxit reliquias: ad Gallaeciam reversus scribit ad Idacium, & Sponium; Idacium, inquam, Episcopum Bracharensem, ut illi consulant miserrimo Gallecia statui, repullulante tunc Priscillianistarum heresi. Qui quidem Pontifices præsederunt in Concilio Toletano, ut Legati Leonis.* Cujus Notarii etiam meminit Lucretius Episcopus Bracharensis in exordio Concilii Bracharensis 1. apud Loaysam *fol. 136.* ibi: *Credo autem vestra beatitudini fraternitatem nosse, quia eo tempore, quo in his regionibus nefandissima Priscilliana secta venena serpebant, Beatissimus Papa urbis Roma Leo, qui quadragesimus ferè extitit Apostoli Petri successor; per Turibium notarium Sedis sua ad Synodum Gallicia contra impiam Priscilliani sectam scripta sua direxit.* Secundus fuit Turibius monachus Benedictinus, & Episcopus Palentinus, de quo Julianus *in chron. anno 545. num. 248.* ait: *Turibium Monachum, cui anno Domini DXXXVI. dederat habitum sanctus Benedictus, veniens ad Hispaniam fundat Monasteria: post factus Episcopus Palentinus. Hoc anno maledicit Palentinis infectis heresi Priscillianistarum, & fluvius Neva dictus, Cadion vulgo, civitatem ipsam inundavit.* Marcus Maximus *in chron. anno 531. fol. 183.* ibi: *Turibius monachus, ad quem scripsit Montanus Pontifex Toletanus, è monacho Benedictino fit Episcopus Telensis, vel Palentinus.* Tandem tertius fuit Turibius Asturicensis Præsul ad annum usque 454 de quo ita legitur apud Julianum Archipresb. *anno 454.* numero 230. *Sanctus Turibius Austuricensis Episcopus hoc anno moritur.* In Martyrol. Romano, die xvj Aprilis ita habetur: *Palentia, sancti Turibii Episcopi Asturicensis, qui ope Sancti Leonis Papa hæresim Priscillani ex Hispania penitus profligavit, clarusque miraculis in pace quievit.* Ubi expungendum esse verbum *Palentia*, jam notavit Tamayo à Salazar *tom. 2. Martyr. Hispan. die 16. April.* Videndi sunt Sandoval *in historia sancti Antonini Palentini, §. 4. fol. 25.* D. Antonius Spelta *in fundatione Eccles. Austuric. num. 64.* Loaysa *in notis ad Concil. Tolet. 2.* Marquez *in orig. Heremit. cap. 10 §. 2.* Acuña *in Hist. Brachar. lib. 1. cap. 57.* Huic sancto Turibio rescribit Leo in præsenti, ut apertè constat ex C. MS. Ecclesiæ Astoricensis, edito à Tamayo *supra*, ubi ita habetur: *Fuit igitur hic Beatissimus vir, sicut compertum veraciter habemus, natione Hispanus, Gallecia regionis indigena, Astoricensis civitatis Episcopus, cultor verus Dei, contemptor sui, religionis amator, catholica veritatis assertor, idololatria subversor, & errorum validus expugnator: pracipuè Priscillianorum detestabilem hæresim, qua tunc temporis in Hispania velut pestifer morbus serpendo non solùm diversarum urbium populos pestiferâ leprâ maculaverat, verùm etiam (quod magis dolendum est) quorumdam sacerdotum, qui Ecclesiam Dei regere videbantur, corda invaserat, per quos aliorum error tollendus erat, non sequendus, nisi quo valuit, condemnavit, & auctoritate Leonis Papa, qui eodem tempore Romana Ecclesia praerat, totis viribus expurgare curavit. Cùm itaque præsens Leo Papa pastoralis sui regiminis cura ad diversarum Provinciarum Episcopos epistolarum suarum dirigeret scripta, inter cæteros huic Beatissimo viro Turibio tunc temporis Astoricensi Episcopo quandam epistolam universos errores Priscillianistarum sexdecim capitulis continentem, destinare curavit. Quâ epistolâ acceptâ, protinus Romani Pontificis mandata ad debitum executionis fastigium perducere destinavit, ex quo aliqua Concilia in totius Hispania finibus indicta, sacrilega Priscillianistarum dogmata condemnarunt, & Beatissimi Leonis doctrinam ut catholicam, & ab universalis Ecclesia capite dimanatam, totis visceribus amplexi sunt. Quo evenit, ut per aliquam temporis intercapedinem flagitiosa hæreticorum perfidia deficeret.*

b *Priscilliani.*] Priscillianus Hispanus, familiâ nobilis, dives, acer, facundus, eruditus, pravo studio corrupit optimum ingenium: dum esset laïcus, & hæresi infectus, Abulæ Episcopus clam factus est: ex omnium hæreticorum semina hæresim hausit, ut refert Severus Sulpitius *lib. 2. sacra historia, in fine.* De hac hæresi Priscillianistarum extat consultatio Orosii ad Augustinum, & ejus ad Orosium eruditissimum responsum, & damnata fuit hæc hæresis in duobus Conciliis Galleciæ, & Tarracon. memineruntque ejus Vigilius Papa *epist. 1. cap. 1.* Concil. Brachar. *1. in princip.* & *can. 5. & 6. 7. 13. & 17.* quorum verba refert Ant. August. *in epit. juris, lib. 11. tit. 36.* & regula fidei contra ipsum reperta fuit in Conciliis Tolet. I. & Brachar. I. quia pullulante iterum hæresi, nova exstirpatio adhiberi debuit. 2.

COMMENTARIUM.

GEnerale est axioma, videlicet, Cùm quis potest alios ab errore retrahere, & non revocat, seipsum errare demonstrat. Probant textus *in cap. error. cap. consentire, 83. dist. cap. qui consentit, 11. q. 3. cap. qui potest, 23. q. 3. cap. praterea, 23. q. 8. cap. 1. in sacerdotes, 24. q. 3. cap. si ea 50. 23. q. 4. cap. quante 47. de sentent. excom. cap. 3. eod. tit. lib. 6. cap. sicut dignum, §. illud, de homicid. l. scientiam, ff. ad leg. Aquil. l. 2. §. 1. cum l. 2. & 4. ff. de noxal. l. 6. ff. de re milit.* & sanè parœmiale est, & decantatum illud Senecæ in Troade: *Peccare qui non prohibet cùm potest, jubet.* Cui congruenter, sciteque consentiunt Plato *in suis legibus, lib. 9. ad finem*: quia æquè puniri vult, qui aliorum injurias cùm prohibere posset, non prohibet, ac is qui fecit. Carnotensis *epist. 137. Nec caret nævo suspicionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.* Cassiodorus *lib. 2. var. cap. 36.* Arnobius *lib. 2. advers. Gent. Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, cessationis crimen fecerit proprium, & retentionis dissimulatione permiserit prius.* Ex *lib. 4. cap. 28. Quisquis patitur peccare peccantem, is vires subministrat audacia.* Salvianus *lib. 7. de provid.* ibi: *Potestas quippe maxima, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari; in cujus enim potestate est prohibere,* 3.

si

si non prohibet, ea profectò jubet agi, quæ non prohibet adimpleri. Seneca in Hercule Furente: *Qui non vetat peccare, cùm possit, jubet.* D. Greg. *lib.* 32. *Moral. cap.* 5. *Inflammantur quippe corda justorum, cùm non correpta conspiciunt acta malorum; eorumque culpæ se participes credunt, quòd iniquitates crescere silendo permittunt.* Alia in eandem sententiam cumulant Tiraquel. *de pœnis, cauſ.* 44. Valenzuela *contra Venetos, p.* 5. *num.* 136. Marquez *lib.* 1. *Gubern. Christ. cap.* 30. §. 3. M. Magerus *de advocat. armat. cap.* 14. *num.* 153. Petrus Greg. *lib.* 2. *de republic. cap.* 1. Cabreros de Avendaño *de pœna tripli, cap.* 1. Solorzanus *de parricid. lib.* 1. *cap.* 1. & *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 6. & *emblem.* 70. Amaya *in l.* 3. *num.* 16. *Cod. de can. largit. lib.* 10. Ill. D. Franc. Ramos *in syntag. de Episcopat. Lusit. propos.* 3. *num.* 75. Sed cùm in præsenti non agatur de quocunque errore, sed de errore fidei, ut ex integra textus constat, de eo tantùm differendum est, & discrimen est constituendum inter personas, quæ hæreticos non revocant ab erroribus, & puniunt, quibus id competit ex officio, ut sunt Episcopi, & Inquisitores, quibus specialiter exstirpatio hæresum commissa est, ut si in detrimentum fidei catholicæ negligentes fuerint in inquirendis, & puniendis hæreticis, adeo severè puniendi sunt, ut ab Episcopali dignitate, & officio amoveantur, *cap. excommunicamus, el* 1. §. *volumus, hoc tit.* & inter eas quibus ex officio id non competit, ut sunt cæteri fideles, qui tenentur sub pœna excommunicationis hæreticos denuntiare, juxta constitutionem Gregorii IX. quam refert Peña *p.* 2. *Directorii*, in præsenti. Nec licet priùs uti correctione fraterna, seu charitativa monitione, quæ in aliis delictis præcedere debet, juxta tradita *in cap. qualiter, de accusat.* docet Peña *in præsenti*, & plura de hac denuntiatione congerunt Santarellus *de hæresi, cap.* 9. *dub.* 5. Suarez *de fide, cap.* 10. *sect.* 4. *num.* 11. Carena *de offic. Inquisit. p.* 2. *tit.* 9. §. 4.

CAPUT III.

a Augustinus *de fide.*

FIrmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum, vel schismaticum, quamvis multas eleemosynas faciat, vel etiam pro Christo sanguinem fundat, cum diabolo, & angelis ejus æterni ignis incendio participandum, nisi ante finem hujus vitæ Catholicæ fuit incorporatus & *b* redintegratus Ecclesiæ. *Et post pauca:* Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet unitatem, nec *c* baptismus, nec eleemosyna, quantumlibet copiosa, neque mors *d* pro nomine suscepta Christi, proficere poterit ad salutem.

NOTÆ.

1. a AVgustinus.] Ex eodem Sancto citantur hæc verba ab Anselmo *lib.* 8. *in fine Decreti*, Ivone *part.* 1. *Decreti, cap.* 4. & 39. & *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 3. & reperiuntur verba hæc inter opera D. Augustini *in lib. de fide ad Petrum Diaconum.*

b *Et redintegratus.*] Nam dum pertinax est in ipsa hæresi, extra Ecclesiam est, ut probat Ricciulus *lib.* 3. *de jure person. cap.* 1. quare nullo modo ante 2.
reconciliationem decedens salvari potest.

c *Baptismus.*] Antea ab eo susceptus, aliàs hæreticus non esset, ut probavi suprà *in cap.* 1.

d *Pro nomine Christi.*] Sed falsò, & cum errore suo, ut contingit sæpiùs Lutheranis, & Calvinistis, qui comburi patiuntur, non abjurato suo errore; immò pro ejus defensione; unde credunt pro Christi nomine martyrium pati, quod illis nullo modo prodest.

CAPUT IV.

a Gregorius *Anastasio Antiocheno.*

PRæterea dum de sanctorum Conciliorum custodia tua fraternitas loqueretur, sanctam *b* Ephesinam Synodum primam se custodire professa est: sed quia ex annotatione *c* hæretici codicis, qui ad me ex regia urbe transmissus est, agnovi per hoc quod quædam capitula catholica cum hæreticis fuerant reprehensa, quia quidam illam Ephesinam primam Synodum in eadem urbe existimant, quæ quondam ab hæreticis traditur esse composita, omninò necesse est, ut charitas vestra eandem Synodum apud sanctam Alexandrinam, atque Antiochenam Ecclesiam requirat, & qualiter in veritate habeatur, inveniat. Vel si placet, hinc dirigimus quæ ab antiquitate servata in scriniis habemus: illa enim Synodus, quæ sub primæ Ephesinæ imagine facta est, quædam in se oblata capitula asserit approbata, quæ sunt Cœlestii, *d* atque Pelagii prædicamenta: & cùm Cœlestius, atque Pelagius in ea Synodo sint damnati, quomodo poterant illa *e* capitula recipi, quorum damnabantur auctores? Quia verò pervenit ad nos in Orientis Ecclesiis nullum ad *f* sacrum ordinem, nisi ex præmiorum datione pervenire, si ita esse vestra fraternitas agnoscat, hanc primam oblationem omnipotenti Deo offerat, ut à subjectis sibi Ecclesiis errorem simoniacæ hæreseos compescat.

NOTÆ.

a GRegorias.] Ita etism legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & extat textus hic inter epistolas ipsius Gregorii *lib. 7. indict.* 2. *epist.*48. ex qoa in posteriori parte restituo litteram hujus textus.

1. b *Ephesinam Synodum.*] Synodus Ephesina Oecumenica celebrata fuit anno Christi 431. auctoritate Cœlestini Pontificis, & favente Theodosio Juniore Imperatore, abi plusquam ducenti Episcopi ex Oriente convenerunt, & præfuit ut Legatus Romani Pontificis Cyrillus Episcopus Alexandrinus. In hoc Concilio condemnata est præcipuè hæresis Nestorii, ponentis in Christo duas personas, bumanam & divinam; unde eliciebat, Beatissimam Virginem Mariam dici non debere Dei genitricem, sed Christi genitricem. PP. autem illi sanctissimi divino afflati lumine statuerunt, eam verè dici, & esse matrem Dei, quæ verè genuit Deum; & ex tunc in salutatione Angelica addita sunt illa verba: *Sancta Maria mater Dei ora pro nobis*; ut refertur in ipsis actis, & narrant Baronius, & Coriolanus dicto anno 431. Idem Coriolanus in summa Cuncil. ad ipsum Concilium Ephesinum.

2. c *Haretici codicis.*] Magna enim cura fuit semper hæreticorum, Ecclesiæ decreta, sanctorumque Patrum scripta suis sententiis pravis immixtis, aut additis adulterare, & corrumpere. Sanctus Clemens de his mixturis, quibus hæretici sua scripta corruperant, conquerebatur, ut refert Epiphanius *heresi* 34. & hanc sortem scriptis suis obrigisse queritur Dionysius Corinthius apud Eusebium *lib.*4. *histor. cap.*22. & corruptam ad hunc modum à Nestorianis fuisse sancti Athanasii epistolam ad Epictetum, narrat sanctus Cyrillus: priorem ad Successum epistolam ab Iconoclastis sancti Epiphanii sceiptam, corruptam multis demonstrat alter Epiphanius in Synodo Nicæna 2. *actione* 6. Plures similes apud Sanctos Patres antiquos, & recentiores, suppositiones, & adulterationes coogesserunt Antonius Augustinus *in epit. juris, lib.*11. *tit.*15. Grethserus *in lib. de jur. & more prohibendi malos libros, lib.*2. *cap.*5. Theophilus Raynaud. *in tract. de bonis & malis libris, partit.*1. *erothem.*10. *num.*183.

3. d *Cœlestii atque Pelagii.*] Cœlestius Pelagii sectator fuit, ut refert D. August. *de heresibus cap.*88. ibi: *Pelagianorum est haresis hoc tempore omnium recentissima, à Pelagio monacho exorta, quem Magistrum Cœlestius sic sequutus est, ut sectatores eorum Cœlestiani etiam nuncupentur.* Impia dogmata Cœlestii, & Pelagii validè confutavit idem Sanctus *in lib. de gratia Christi*, & *in lib. de peccato origin.* & damnata fuerunt in Concilio Milevit. sub Innocentio I. & in hoc Ephesino *cap.*9. *can.*1. his verbis: *Quia verò oportebat eos, qui ob aliquod ecclesiasticum, vel corporis impedimentum, in regione, vel civitate sua detenti, sacra Synodo interesse nequiverunt, ea non ignorare, qua de schismaticis sunt definita, notum facimus vestra Sanctitudini, quod si provincia cujuspiam Metropolitanus, à sacra, & Oecumenica Synodo desciscens, defectionis conciliabulo sese addixerit, vel postea quoque cum Cœlestio senserit, vel etiamnum sentit, hujusmodi contra provincia sua Episcopos nihil omninò decernere posse, quòad sacrà Synodo ab omni communione ecclesiastica seclusus, nullius deinceps potestatis, & auctoritatis existat.* Hæc ibi: ex quibus consequitur, verè dici in hoc capite quod interpretamur, Cœlestium & Pelagium in Ephesina Synodo esse damnatos: & etiam apparet, malè Ananiam, Panormitanum, Socinum in præsenti, ex hoc textu deduxisse, Pontificem posse in Concilio condemnari, cùm in Concilio Ephesino non Cœlestinus, sed Cœlestius damnaretur. De erroribus Cœlestii, & Pelagii agitur in variis Conciliis, quorum verba refert Antonius Augustinus *in epit. lib.*11. *tit.*39. & 40. & refert post alios Salelles.

e *Capitula.*] Ubi continebantur dogmata Cœlestii, & Pelagii.

f *Ad sacram ordinem.*] De simonia in susceptione Ordinum commissa, egi *in cap.*1. *de simonia.*

COMMENTARIUM.

EX fragmento hujus epistolæ compilato sub hoc titulo de hæreticis, communiter deducitur ab Interpretibus assertio, damnato auctore ex causa hæresis, damnata censeri ejus scripta. Ita repetentes omnes in præsenti, juxta quorum mentem conclusionem deduco: *Scripta haretici per Ecclesiam damnati, damnata sunt, & ita configenda, aut comburenda.* Probant eam textus *in can.* 60. *Apost.* Nicæna Synodus 2. *can* 9. ibi: *Laicus, vel monachus excommunicetur, Episcopus, Presbyter, Diaconus deponatur, qui occultaverit libros hareticorum.* Et *cap.*3. ubi specialiter de Cœlestii, & Pelagii scriptis agitur, 15. *dist. cap.*2. junctâ integrâ, *hoc titulo.* Leo Magnus *epist.* 91. *cap.*16. ibi: *Distinii tractatus vetantur, licèt auctor resipuerit.* Innocentius II. *epist.* 2. *ad Sampsonem Archiep. Bituricen.* ibi: *Mandamus quatenus libros erroris Petri Abailardi faciatis igni comburi.* Conciliom Brachar. 1. *can.* 17. Adrianus Papa *in epist. ad Basiliam Augustum, in actione* 8. *Synodi* 8. ibi: *Omnia exemplaria cremari igne contemplantibus cunctis, ne unus quidem apex, aut iota inde supersit.* Nicolaus I. *ad consulta Bulgarorum, cap.*103. Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.*10. Constantiense *sess.*8. Trident. *sess.*18. & 25. *leg. damnato* 8. *leg. quicumque, Cod. de haretic. leg.*34. *Cod. Theodos. eod. tit. leg. quoniam, Cod. de Episc. & cleric. leg.*10. *Cod. de Episc. aud.* Alia Imperatorum edicta, & Pontificum decreta pro illustratione hujus conclusionis congesserunt Ant. August. *in epit. juris, lib.*11. *tit.*14. Crespetius *in summa juris Pontif. verb. Hareticorum libri,* Castro *de justa haretic. punit. lib.*2. *cap.*15. & 16. Conradus Brunus *lib.*6. *de haretic. cap.*6. Ricciulus *de jure person. lib.*5. *cap.*21. Gabriël Putherbeus *de tollend. malis lib.*3. Baptista Cardona *lib. de expungendis heret. Auctorum nominibus*, Jacobus Grethserus *in lib. de jure & more prohibendi libros hareticorum*, Theophilus Raynaud. *tom.*11. *in tract. de bonis, & malis libr. partit.*1. *erothemate* 3. Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 6. *cap.*7. & *in cap. damnamus, de summa Trinit.* Filesacus *in cap.*1. §.7. *de offic. Ordin.* Coriolanus *in summa Concil. ad Concil. Armenia, anno* 1433. Diana *part.*11. *tract.*1. *resol.*4. & *tract.*8. *resol.*62. Petrus Herodius *lib.*1. *Pandect. tit.*2. Bellarminus *tom.*1. *controv. lib.*3. *de clericis, cap.*20. Simancas *de cathol. tit.*38. Filesacus *in cap.*1. §.7. *de offic. Ordin.* Beyerlink *in Theatro vita hum. tom.*4. *verbo Libri,* Suarez *de fide, disp.*20. *sect.*2. Basil. *de matrim. in append. cap.* 2. *n.*6. I. Gothofr. *in leg.*14. *C. Theod. de malefic.* & *in l.*34. *de heretic.* Thomas Delbene *p.*1. *de offic. Inquisit. dub.*36. P. Mendo *lib.*2. *de jure academic. quæst.*16. D. Joseph de Retes *lib.*8. *opuscul. cap.*13. P. Serlogus *tom.*3. *in Cantica, vestig.*34. *fol.*421. Decianus *lib.*5. *tract. crimin. cap.*48. Becanus *in* 2.2. *cap.*15. *de fide, q.*8. Cohelius *in notit. Cardin. cap.*15. *congreg.*10. Fornerius *lib.*3. *rer. quotid. cap.*14. Coriolanus *in breviario, anno* 1545. 4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

P.Meno

P. Menochius *lib.2. polit. cap. 3. anm.5.* Castro Palao *tom.1. oper. moral. tract.4. disp.2. punct.10.* Bordonus *tom.1. sacri Triban. cap.14.* Phocius *in nomocan. tit.12. cap.3.*

5. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: In libris hæreticorum multa bona continentur, quibus uti possumus cum non modica utilitate. Tertullianus enim in ipsis libris, quos adversus Ecclesiam scripsit, ut de pudicitia, de fuga in persecutione, de monogamia, & exhortatione castitatis, quammulta ad Christianos usus, & dogmata contra sectarios peropportuna suppeditat. Eusebium Cæsareensem Arrianorum signiferum appellat D.Hier. evincitque Epiphanius *in Synodo 2. Nicana, action.6.* probatque Cano *lib.11. de locis, cap.6.* magno tamen Ecclesiæ damno scripta ejus eriperentur. Quid dicemus de Origene, & Novatiani libris? versantur enim omnium manibus cum fructu, etiamsi in eis maculæ, & errores non uno in loco supersint, constetque Novatianum fuisse apertè hæreticum: & eodem nomine appellatur Origenes in Concil. Lateran. sub sancto Marino, *consult.5. anathematismo 18.* & eodem modo notatur à multis Patribus, ut refert Cassiodorus *de divin. instit. cap.1.* & nihilominus D. Hieron. in epistola ad Paulum Concordiensem, Novatiani librum ad se transmitti postulabat, ut cognitis ejus venenis, libentiùs sancti Cypriani antidotum biberet: unde in librorum lectione sequendum est consilium Theodoreti *lib.3. Polymorphi*, his verbis: *Imitare ergo apes, ô vir bone, & sacra Scriptura prata, & sanctorum Patrum pulchros flores mente circumvolans, fidei favos in te contexe: quod sicubi herbam inveneris, nec dulcem, nec esculentam, cujusmodi est hic Apollinaris; & Eusebius, habet tamen aliquid inutile ad mel conficiendum: non est alienum, quod bonum est sumere; quod verò noxium, relinquere. Etenim apes sæpe in venenosis fructibus insidentes, quod est quidem perniciosum, relinquunt; quod est verò sibi accommodatum, accipiunt. Hæc tibi quidem, ô amice, jure fraternæ amicitiæ consulo.* Plura in hanc rem congessit Claudius Espenceus post commentarium epistolæ ad Titum, *in lucubrat. de lect. lib. suspect.* Ergo non omnes libri Auctoris damnati configendi, & comburendi sunt. Accedit, nam Ecclesia tolerat libros Gentilium, & Judæorum: ergo & hæreticorum scripta tolerare debet, cùm detur eadem ratio improbationis in alteris, ac in aliis. Augetur hæc dubitandi ratio ex testimoniis Dionysii, & Hieronymi; nam Dionysius, ut scribit Eusebius *lib.7. histor. cap.6.* Nicephorus *lib.6. cap.8. & 9.* cùm reprehenderetur, quòd libros hæreticorum legeret, respondit se visionem habuisse, quâ sibi dicebatur, *Lege omnia quæ in manus tuas venerint; valebis enim ad omnia respondere, & reprobare.* Hieron. *in epist.152. ad Alexandrum Minerium*, inquit se legere libros Hæreticorum, ut bona inde excipiat, etiamsi sciat aliquos propterea de se murmurare. De Theophilo antiquo Doctore idem refert Socrates *lib.6. hist. cap.15.* Denique in Concil. Carthag. 4. *can. 16.* præcipitur Episcopis, ut libros Hæreticorum legant pro necessitate, & tempore. Igitur non quælibet lectio librorum Hæreticorum prohibenda est.

6. DE USU CONFIGENDI LIBROS.

Hac tamen dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, quæ probatur ex antiqua, perpetuaque consuetudine, non solùm Christianorum, verùm & diversarum gentium, comburendi libros improbatæ lectionis. Prothagoræ libros ab Atheniensibus crematos refert Suidas, eo quòd aliquando orationem sic esset exorsus: *De Diis scire non possum, neque an sint, neque an non sint.* Et Cicero 1. *de natura Deorum*, ibi: *Nam Abderites quidem Prothagoras, cujus à te modò mentio facta est, Sophistes temporibus illis vel maximus, cùm in principio libri sui posuisset: De Diis neque ut sint, neque ut non sint; ab eo dicere Atheniensium urbe, atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combusti.* Idem refert Lactantius *lib. de ira Dei, cap.9.* quod factum cùm narrat Salisbariensis *lib.5. Polycrat. cap.4.* loco Prothagoræ, legit Pythagoram. Similiter & de libris Tullii de natura Deorum, eo quòd Atheïsmum induci per eos aliqui censebant, abolendos judicabant: refert Arnobius *lib.3. adversus gentes, num.5.* ibi: *Cumque alios audiam mussitare indignanter, & dicere, oportere statui per Senatum, ut aboleantur, ne vetustatis opprimatur auctoritas.* Similiter Livius *lib.5. decad.3.* refert Senatum addixisse libros quosdam cremandos, à trajiciente aratrum ad Numæ sepulchrum repertos, quia evulgati religionem, ac cultum nimiùm læderent. Idem ex Varrone tradunt Lactantius *lib.1. divinar. instit. cap.22.* D. Augustin. *lib.7. de civit. Dei, cap. 34. & 35.* latè probat studium & curam Gentilium in damnandis libris, ex quorum lectione lædi poterant, Theophilus *in d. tract. de bonis & malis libris, erothem.4. num.32.* Lipsius *ad 4. annal. Taciti*, Fornet. *3. rer. quotid.14.* inde immanissimum edictum tulit Diocletianus de comburendis libris Christianorum, quod refert Arnobius *lib.3. advers. gentes*, de quibus libris nonnulli accipiunt textum *in leg.4. §.1. ff. familiæ erciscundæ*, ubi Vlpianus docet, libros improbatæ lectionis, ut mala medicamenta in judicium familiæ erciscundæ non venire, nec inter hæredes dividi, sed esse corrumpendos. Quam lectionem retinet D. Joseph. de Retes *lib.8. opuscul. cap.13.* fuit enim infensissimus Christianæ Religioni Vlpianus. Quare ex ejus libro 8. *de offic. Proconsul*, ubi de pœnis imponendis Christianis agebat, nulla supersunt vestigia in libris Pandectarum; ejus tamen odii extant vestigia *in leg. si in aliam, ff. de offic. Proconsul. leg. congruit 13. de officio Præsidis, leg. 2. ff. de extraordin. crimin.* notavit eruditus Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.36.* Ita textum *in d. leg. 4. §.1.* accipiunt Balduinus *de edictis pro Christianis, fol.111.* Mornacius *in eod. textu*, Baronius *anno 56.* Sed ipse Baronius *anno 302.* Vlpianum refert ad libros magicos, mathematicosque, qui etiam comburendi erant, ex eodem jure. Paulus *lib.5. sentent. titulo 23. leg. mathematicos 10. Cod. de Episcop. aud. leg. damnatos 6. §. nec verò, Cod. de hæretic. leg. 34. Cod. Theodos. eod. titulo, Novel. 41. Justin. cap. 1.* Phocius *in nomocan. tit.12. cap.3.* & jussum sæpe fuisse à Senatu Magistratibus, ut hujusmodi libros conquirerent, eosque cremarent, legimus apud Livium *lib. 29.* Dion. *lib. 54.* relatos à Fornerio *lib.3. rer. quotid. cap.14.* Concrematique per Ædiles, modò per Triumviros, testantur Tacitus *lib.4. annal. & in vita Agricolæ*, Seneca *lib. 10. controv. in princip.* unde D. Augustin. de scriptoribus magicis agens, *lib.1. de consensu Evangelist. cap. 9.* ait: *Non solùm disciplinam Christianam, sed ipsam terrenæ reipublicæ administrationem jure eos condemnare.* Similiter Antiochus putans libros veteris Testamenti suæ religioni noxios, edicto pœnali eos prohibuit, ut refertur *lib. 1. Machab. cap.1.* Alia diversarum gentium exempla referunt Tiberius Decian. *lib. 5. tract. crimin. cap.48* Beyerlinch *d. tom.4. verbo Libri*, Gretherus *d. lib. de jure prohib. libros*, Lipsius *ad Tacitum lib. 4. annot.78.*

Sed ut ab Ethnicis ad Catholicos perveniamus, constat in Ecclesia Catholica hunc semper mo- 7. DE EODEM

usu apud Catholicos.

tem fuisse comburendi libros hæreticorum: nam *actuum Apost. cap. 19.* refertur, quod multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos: multi autem ex his, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Ubi *curiosa* pro magicis artibus ponuntur, quæ etiam artes curiosæ dicuntur à Palladio *historia Lausiaca sect. 17.* ut divinandi curiositas *in leg. 5. Cod de maleficiis*: & D. Clemens *lib. 1. constitut. Apost. cap. 7.* scribit, Apostolos prohibuisse fidelibus libros Gentilium: & sequentibus sæculis PP. Concil. Nicæni libros Arrii igni tradiderunt, ut refert Nicephorus *lib. 8. hist. cap. 18.* postea Sanctus Chrysostomus, suffragante Theodosio Imperatore, præcepit ut pulsis ex urbibus Montanistis, & Eunomianis, eorum Codices comburerentur, & eo Sancto suggerente Theodosius edidit constitutionem, quæ extat *in leg. 4. Cod. Theodos. de hæreticis*, ubi notavit I. Gothofr. Faciunt textus *in leg. 8. & 16. Cod. de hæretic. leg. 3. Cod. de summa Trinit. leg. 10. Cod. de Episc. aud. leg. ult. Cod. Theod. de malefic.* Nec multò pòst Ephesina Synodus Nestorii libros curavit ubique flammis addici, datis litteris ad Theodosium, quæ extant *part. 1. Concil. Ephesini, cap. 22.* & D. Augustin. *in psalm. 61.* de quodam Christiano, qui fuerat magus, pœnitentiam acturo, ait: *Portat suos codices incendendos, quibus fuerat incendendus, ut illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* Manichæorum etiam libros à sancto Leone incensos refert Prosper Aquit. *in chronic. anno 446.* & similiter Gelasius non solùm edidit constitutionem, quæ extat apud Gratianum *in cap. sancta, 15. dist.* quâ scripta hæreticorum, & apocrypha damnavit; verùm Manichæorum libros ante ædem sanctæ Mariæ concremasse refert Anastasius Bibliothecar. Idem Anastasius *in Hadriano I.* librum actorum Photii adversùs Nicolaum fuisse combustum narrat, & in 8. Synodo, actione 8. idem Hadrianus decrevit, *omnia exemplaria cremari igne, contemplantibus cunctis, ne unus quidem apex, aut iota inde supersit.* Innoc. II. *epist. 16.* annuens petitioni Concilii Rhemensis, libros errorum Petri Abailardi incendio damnavit, & combustos fuisse à Legato Romanæ Ecclesiæ, testatur Sanctus Bernardus *epist. 193.* Libros Davidis de Dinanto, tanquam hæresibus scatentes, exustos fuisse in Concilio Provinciali Parisiis celebrato, ex Rigordo, & aliis refert Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1204. num. 18.* & similiter in Concil. Rom. interdictam esse lectionem librorum Vviclef, refertur, & confirmatur in Concil. Constantiensi *sess. 8.* & postea Concil. Later. sub Leone X. *sess. 10.* libros hæreticorum omninò proscripsit. Tandem Tridentina Synodus quorumcunque hæreticorum libros, tanquam malæ messis certam sementem exterminavit: firmarunt eandem prohibitionem suis constitutionibus Jul. III. Paul. IV. & Pius IV. Nec rectè Spondanus *in d. continuat. Baronii, anno 1550. num. 2.* scribit primam legem generalem adversùs libros hæreticorum latam esse eo anno à Julio III. cùm jam idem prohibitum fuisset variis constitutionibus, quas juxta temporis seriem retulerunt Cotiulanus *in Breviario chronol. anno 1545.* Gretsherus *d. lib. de jure & more prohibendi libros*, Theophilus Raynaud. *d. partit. 1. erothem. 3.* Hæc autem confixio librorum olim fiebat per Episcopos: & quidem libri Arrii ab Episcopis damnati fuerunt, ut refert Nicephorus *lib. 8. cap. 18.* & postea Imperator Constantinus edicto publico flammis addixit. Similiter Eutychetis libros damnarunt Episcopi in Concilio Chalcedon.

Idem de Origenis scriptis refert Severus Sulpitius *dialog. 4. cap. 2.* & in Concil. Tolet. 3. Patres Hispaniæ damnarunt detestabilem librum ab Arrianis editum. Probat Filesacus *in cap. 1. §. 7. de offic. Ordin.* Et licèt ante hæresim damnatam ab Ecclesia non posset Princeps sæcularis edicto suo libros flammis addicere, tamen post damnationem Ecclesiæ laudabiliter faciunt ipsi Principes, dum legibus suis hujusmodi librorum abolitionem statuunt, ut fecerunt Imperatores in legibus suprà citatis, & *l. 34. Cod. Theodos. de hæret. l. penult. C. de mathematicis, l. ult. C. Theodos. de malefic. Novell. 42. l. 3. §. 3. C. de summa Trinit. l. 10. C. de Episcop. aud. l. 6. C. de hæreticis*, & probat Ricciulus *lib. 5. de jure person. cap. 21. per totum*; præcipua tamen cura configendi, damnandique libros hæreticorum semper Pontificis fuit, ut fecerunt Gelasius I. Leo I. Gregorius IX. Innocent. IV. & Alexander IV. ut refertum Farinac. *de hæresi q. 180. §. 1.* P. Ferdin. Castillo *p. 1. Histor. Ordin. Prædicat. lib. 2. cap. 53. & 55.* Petrus Gregor. *lib. 12. de Repub. cap. 7. num. 4.* & tandem Sixtus V. tanto negotio Cardinales aliquos præfecit, & congregationem instituit pro indice librorum prohibitorum, de qua egit Cohelius *in notit. Cardin. cap. 15. congregat. 10.* In his autem regnis, ubi adest Inquisitor Generalis, ad eum quoque spectat facultas prohibendi libros qui sunt contra religionem Christianam, & bonos mores, ut constat ex ipso indice, in præfatione, *§. at verò, regul. 1. 4. 5. 6. 7. 8. & 10.* ibi: *Liberum sit Episcopis, aut Inquisitoribus Generalibus, secundùm facultatem quam habent, eos etiam libros, qui in his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis, aut provinciis, vel diœcesibus expedire judicaverint.* Prosequuntur alia plura de pœnis retinentium libros damnatæ lectionis, & de illis, qui possunt concedere licentiam legendi libros hæreticorum, Mendo, Bordonus, & Castropalao *ubi proximè*, Peña *ad Eymericum, in præsemi.*

8. Traditur ratio decidendi.

Ratione etiam probatur, prohibendos, & abolendos esse Hæreticorum libros; si enim vivus sermo hæretici, ejusque alloquium devitandum est Christiano, quia serpit ut cancer sermo hæretici, auctore Apostolo, & docentibus D. Cypriano *epist. 40. & 55. ad finem*, S. Leone *serm. 28.* quantò magis scriptura, quæ non volat, & momento dilabitur ut verbum ore prolatum, sed persistit, veluti perennis quidam fons nefariæ doctrinæ in infinitos simul mortales, ad quos viva oratio nunquam pervenisset, cùm in libro persistat anima ipsius hæretici. Pulchrè Themistius *oratione 13.* ibi: *Animam ego sapientis hominis illius sapientiam esse arbitror, ac mentem, atque sermonem; sepulchra verò hujusmodi animarum libros, ac scripta, in quibus tanquam in monumentis recondita eorum reliquiæ servantur.* Inde libri hæreticorum supprimuntur, non solùm propter falsam doctrinam quæ in eis docetur, sed etiam ne remaneant hæreticæ pravitatis vestigia, sed flammis combusta depereant, *leg. damnato, §. nec verò, l. quicunque, §. omnes, Cod. de hæreticis.* Et cùm hæretici ex librorum editione non nisi imperiti vulgi plausus expetant, æquum, & justum est, ut per librorum suppressionem hac inani gloriâ priventur. Deinde nam libelli famosi in injuriam privati hominis conscripti supprimuntur, & eorum auctores capitali pœna coërcentur, *l. unic. C. de famosis libellis, l. lex Cornelia, §. si quis librum, ff. de injuriis, leg. ob carmen, ff. de testibus, l. cùm leges, §. is cui, leg. fin. ff. de testamentis*: probavi *in can. 52. Concil. Illiber.* Ergo multò magis supprimi debent, & comburi libri editi in contumeliam Christi, & sanctæ Matris Ecclesiæ. Alias adducit rationes P. Theophilus *d. tom. 11.*

tom. 11. in tract. de bonis & malis libris, part. 1. erothem. 3. Rectè ergo in præsenti docet Gregorius, damnatis Cœlestio, & Pelagio, eorum falsa dogmata damnata, & improbata esse.

9. ISSOLVITUR OUITANDI ATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ quoad subducendos hujusmodi libros suo tempore nonnullos usos fuisse, testatur Thomas Vvaldensis in doctrinis præmissis ad Doctrinale fidei antiquæ, *doctrin. 16.* & postea ab aliis in Belgio impudenter, & dolosè jactatum scribit Castro *lib. 2. de justa hæretic. punit. cap. 16.* Nam parum refert in libris hæreticorum aliqua utilia reperiri, quæ æquiparantur confessioni veritatis dæmoniorum, ut inquit D. Augustinus *in cap. si quid veri, 37. dist.* nam præterquam quod nihil est in libris hæreticorum, sive eloquentiam, sive materiam consideres, quod elegantiùs à pluribus Catholicis non sit scriptum, ut colligitur ex sancto Irenæo *lib. 3. cap. 4.* & probat Castro *lib. 2. de just. hæretic. punit. cap. 16.* Ricciulus *lib. 5. de jure person. cap. 22. num. 16.* vera, vel bona ab hæreticis dicta, non sunt simpliciter bona, sed permixta, ut ita sub specie boni falsa legentibus valeant propinari.

Impia sub dulci melle venena latent.

Ut considerat D. Chrysostomus *in Matthæum homil. 47.* Beda *ad D. Marcum cap. 1.* & *in comment. ad Cantica, in princip.* quò aptatur illud Virgilii:

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra:
Frigidus (ô pueri fugite hinc) latet anguis in herba.

Quare propter commixtionem rectâ juris ratione hujusmodi scripta reprobantur exemplo falsæ monetæ, quæ quamvis contineat aliquid boni, quia tamen continet etiam malum, reprobatur, *l. 1. & 2. C. de falsa monet. l. eleganter, §. qui reprobatur, ff. de pignor. act.* bonum enim commixtum cum malo, non dicitur amplius bonum, argumento legis *adeò, §. cùm quis, ff. de acquir. domin.* Facit, nam non potest dici bonum, vel verum, quod est ordinatum ad suadendum malum, vel falsum, quia finis est ille, qui in rebus attenditur, *l. cùm furiosus, ff. de judiciis, l. non intelligitur, §. quando, ff. de jure fisci.* Unde prudenter Magnus Carolus V. in edicto suo Vvormatiensi, scripta Lutheri aboleri jussit, tametsi aliqui ostenderent esse in scriptis illis pleraque bona, his verbis: *Non obstante, quod in illis etiam aliqua bona ad fallendas simplicium mentes immixta essent. In quo præter justam Sedis Apostolicæ sententiam, etiam laudatissimam veterum PP. institutionem, & consuetudinem omninò exequendam ducimus, qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona, quàm mala promiscuè exusserunt, & annihilarunt; nec id immeritò. Nam si optimi quique cibi unius tantùm guttæ veneni, quâ humanum corpus læderetur, infusione suspecti sunt omninò abjiciendi, quantò magis ea scripta, quæ tantis & tam noxiis animabus venenis passim infesta sunt, non solùm vobis cavenda sunt, sed etiam ne aliis noceant, ab omni hominum memoria veniant oblitteranda. Accedit, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea à sanctis PP. quos Ecclesia recepit, & approbavit, facilè dictum, & sæpius repetitum, absque ullius periculi, aut mali suspicione legi, & haberi potest.* Nec obstat quod dicebamus de libris Tertulliani, Origenis, & similium, qui tolerantur ab Ecclesia; nam hoc procedit, quoniam ex illis magis refutantur eorum errores, siquidem ex eorum antecedentibus scriptis sequentia errata deteguntur. Et licèt Hieron. & alii suprà relati libros hæreticorum legerent, id tamen faciebant ut eos refellerent, ut hodie etiam conceditur perdoctis viris, ut improbatos libros ad corrigendum legant. Nec tandem obstat quod de libris Gentilium, & Judæorum expendebamus, quia similes libri Catholicæ veritati non obsunt; qui enim fidem Christi non ementiuntur, ut sunt Gentiles, non facilè homines ad falsum dogma inducunt, nec possunt per umbram sanctitatis decipere homines simpliciores; immò ex eorum lectione non levis utilitas assequitur ad exponenda, & illustranda tam sacra, quàm canonica scripta, ut probavi *in cap. fin. de ætate, & qualit.*

Sed suprà traditis obstat factum Zachariæ Papæ relatum in ea epistola, quæ est 138. inter epistolas sancti Bonifacii, ubi refertur Zachariam prohibuisse igni tradi libros Adalberti insani hæretici, quos Synodus Romana cremari jusserat. Igitur quia libri hæreticorum non sunt configendi, nec comburendi. 10. EXPONITUR ZACHARIAS PAPA IN CONCIL. ROMAN. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Pontificem prohibuisse libros Adalberti flammis subjici, non ut eorum incolumitati consuleret, sed ad perpetuam confusionem ipsius Adalberti, & ejus sectatorum voluit exemplar unum in scriniis Romanæ Ecclesiæ servari, quia libri illi pleni erant impietatibus crassissimis, & apertissimis. Adalbertusque à plerisque colebatur ut Sanctus. Unde Ecclesiæ interfuit ejus libros non prorsus aboleri, ut si quando res ferret, ex operibus probaretur impietas auctoris, ut docuit Theophilus *d. tract. de bonis & malis libris, erothem. 3. num. 26.*

CAPUT V.

a *Ex Concilio Africano.*

ITem constitutum est, ut si quis Episcopus hæredes extraneos à consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos, Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei sacerdotes nullo modo *b* recitetur: nec *c* excusari possit, si intestatus decesserit, quia utique debuit factus Episcopus, rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre.

NOTÆ.

1. a AFricano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* reperiturque textus hic in Codice canonum Ecclesiæ Afric. *can. 81.* prout in præsenti transcribitur & canon editus fuit in Synodo Carthag. ubi apud Balsamonem, & Zonaram in ordine 84. canon hic ita legitur: *De Episcopis hæreticos, vel Græcos hæredes relinquentibus; similiter definitum est, ut si quis Episcopus hæreticos, aut Græcos, sive sint consanguinei, sive à consanguinitate alieni, hæredes Ecclesiæ prætulerit, etiam post mortem ei dicatur anathema, & nomen ejus inter Dei sacerdotes minimè referatur, nec possit excusari, si intestatus decesserit, quoniam cùm factus est Episcopus, justam debet facere rerum suarum dispositionem*

sua professioni convenientem. Pro præsentis autem inscriptionis expositione repetenda sunt quæ adduxi *in cap. 1. de arbitr.*

2. b *Recitetur.*] Inter Missarum solennia, cum ex diptycha nomina Episcoporum defunctorum recitabantur: sciendum enim est, jam à temporibus Apostolorum diptychas in usu fuisse. Est autem Diptychon Ecclesiasticum tabula, in qua nomina Episcoporum Catholicorum, sacerdotum, ac fidelium benefactorum Ecclesiæ scribebantur, quorum nomina solebant recitari inter Missarum solennia, ut constat ex epistola Ægyptiorum Episcoporum ad Anatolium Patriarcham CP. ibi: *Diptychon est, in quo venerabilium piæ memoriæ transitum ad cælos habentium Episcoporum vocabula habeatur, quæ tempore sacrorum mysteriorum secundùm Sanctorum regulas leguntur.* Ex Alcuino *lib. de celebrat. Missar.* ibi: *Post ergo illa verba, quibus dicitur, In somno pacis, usus fuit antiquorum, sicut etiam usque hodie Romana agit Ecclesia, ut statim recitarentur ex diptychis nomina defunctorum.* Et tabula hæc duplex erat, quarum una vivorum, altera mortuorum nomina continebat, ut ex eis in sacrificio Missæ nomina recitarentur. Dionysius *de Eccles. hierarch. cap. 3.* ibi: *Et cùm se mutuò omnes salutaverint, mystica sacrarum tabularum recitatio fit.* Ex prima recitabantur nomina Episcopi superstitis, Regis, seu Imperatoris, ut probavi *in cap.. de celebrat. Missar.* & ejus qui oblationem faciebat. Concil. Illiber. *can. 29.* ibi: *Energumenus, qui ab spiritu erratico agitur, hujus nomen ad altare cum oblatione non esse recitandum.* Et *cap. sanè 24. quæst. 6. cap. obest 50. 11. quæst. 3. cap. visum, de consecr. dist. 3.* Concil. Emeritense *can. 19. Proinde salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus Presbyter jussus fuerit per sui Episcopi ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre; & eorum nomina, à quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur, aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore Missæ: quod si ab hac discesserant, aut discesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine.* Innoc. *epist. 1. ad Decentium*, D. Chrysostom. *in sua liturg.* ibi: *Diaconus incensat in circuitu sacram mensam, & diptychas; defunctorum autem, & vivorum uti vult memoriam facit.* Unde colligitur, non ideo diptycham dictam esse, quòd gemini essent libri, unus viventium, alter mortuorum, ut existimavit Meursius in suo Lexico Græco-Barbaro, verbo *Diptycha*; cùm unus idemque liber utrorumque nomina continere soleret, & duabus tabulis constaret, ut probat Rosveidus *in Onomast. verbo Diptycha.* Vivorum, qui diptychis iis inscribi solebant, meminerunt Concil. Chalcedon. *act. 11.* Joannes Diaconus *in vita sancti Gregorii, lib. 4. cap. 23.* Ad diptycham autem defunctorum spectant 6. Synodus *act. 13.* ibi: *Hos sanctæ memoriæ tres viros, id est Thomam, Ioannem, & Constantinum prævidimus in indemnitate manere, atque in sacris diptychis sanctarum Ecclesiarum recitari.* Theodoretus *lib. 5. Eccles. Histor. cap. 35.* Cyprianus *epist. 37. ad Clerum: Denique & dies eorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationem eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.* Justinianus Imperat. *in epist. ad 5. Synodum generalem*, quæ est CP. 2. ibi: *Sicut & eos, qui injustè condemnati sunt, revocaverunt post mortem, & in sacris diptychis scripserunt.* Permansit hujus ritus commendandi tam vivos, quàm defunctos in Missa consuetudo hodie in canone Missæ, cùm primò viventium in priori *Memento*, deinde defunctorum in secundo mentionem facimus; plura de ipsis diptychis, & earum usu congesserunt Stephanus Durantius *de ritibus Ecclesiæ cap. 43.* Angelus Roca *in not. ad Sacram. D. Gregor. column. 64.* P. Higuera *in notis ad Luitprandum in diptych.* Tolet. Rosveid. ad vitas Sanctorum PP. *in Onomast. verbo Diptychon*, Menardus *ad concord. regul. cap. 4.* Baronius *tom. 6. anno 430. & 518.* Betterius Pithanon *diatr. 2.* Christophorus Broubetus *in notis ad lib. 10. Venantii*, Vargas *in notis ad Luitprandum, Chron. fol. 11.* Altesserra *de Ducibus cap. 17.* Castro *de justa hæretic. punit. lib. 2. cap. 20.* Conradus Brunus *lib. 5. de hæret. cap. 17.* Peña *ad Eymer. 2. part. comm. 4. pag. 99.* Petrus Herodius *rer. judic. lib. 1. tit. 6. cap. 22.* Andreas Saussay *in apparat. ad Martyrol. Gallic. cap. 8. & 9.* Hallier. *de Hierarch. Eccles. lib. 4. art. 6. §. 2.* Ant. August. *in epit. jur. lib. 18. tit. 12.* Albaspin. *lib. 1. observat. cap. 7.* Loaysas *in not. ad Concil. Tolet. 11. can. 12.* Pamelius *in not. ad Cypr. epist. 10.* Zerda *in advers. cap. 143.* Cironius *ad tit. de baptism.* Landmeter. *lib. 2. de veteri monach. cap. 81.* Lindembrog. *in Glossar. leg. antiq. verbo Nominum recitatio*, Crespetius *in summa, verbo Nomen*, Durant. *de Missa ritib. lib. 2. cap. 43.* Gabriel Albaspinæus *lib. 1. observ. cap. 7.*

c *Nec excusari possit.*] Zonaras in notis ad hunc canonem agnovit difficultatem horum verborum, & ita existimat posse interpretari, si ab intestato moriatur Episcopus omni defensione privatus, si non distribuerit competenter bona sua, cùm oporteat alium facere inventarium rerum mortui Episcopi competens, sive debitum ejus admonitioni; admonetur etiam, inquit, creatus Episcopus canones servare, qui jubent ut pauperum, & hospitum amici sint, & liberales. Sed rectiùs Balsamon in scholiis ad hunc canonem ait, testamentum hoc casu tanquam contra leges factum, nullum esse, & hæreticos, seu Paganos hæredes institutos, nihil ex eo capere posse, ita ut Episcopus ab intestato decessisse videatur; nec tuos posse conqueri, quod ab intestato decesserit, cùm debuerit dum superstes fuit, de bonis suis disponere, aut ritè de eis testamentum condere, capaces hæredes instituendo, non verò incapaces, ut sunt hæretici. 3.

COMMENTARIUM.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus hæredem instituens hæreticum, seu paganum, consanguineum, vel extraneum, etiam post mortem anathematizatur, & nomen ejus ex diptycha defunctorum tempore Missæ non recitatur.* Probant eam textus *in cap. in eos 6. hoc tit.* Concil. Constantinop. 2. quod 5. Oecumenicum dicitur, *collat. 5.* ibi: *Sextilianus Reverendissimus Episcopus de Africana provincia, vices agens Primosii religiosissimi Episcopi Carthaginensis, & in medio stans hæc dixit: Quoniam proposita sunt sancta Evangelia, & oportet unumquemque ea, quæ sunt suæ scientiæ, ad propositam quæstionem pertinentia facere manifesta, doceo sanctum vestrum Concilium, quod anterioribus temporibus in nostra provincia multi Episcopi congregati, & quædam de diversis causis ad ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes, statuerunt de Episcopis defunctis, qui hæreticis suas facultates relinquunt, ita ut post mortem anathemati subjiciantur.* Illustrant eam Justel. *in notis ad can. 81. codic. Eccles. Afric.* Zonaras & Balsamon *in schol. ad can. 84. Concil. Carthag.* Cironius *in parat. ad tit. de testam.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 60.* Albaspinæus *lib. 1. observ. cap. 7.* Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dub. 147. coroll. 3.* Suarez *de fide, disp. 18. sect. 6. num. 9.*

4. Conclusio traditur, & probatur.

Sed

5. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgit: Episcopus dominus est non solùm bonorum proprii patrimonii, verùm & fructuum sui Episcopatus, ut probavi *in cap. 1. de testam.* Igitur potest de eis testamentum condere, & quos voluerit, hæredes instituere, tam consanguineos, quàm extraneos, sive Hæreticos, sive Paganos. Augetur difficultas hæc ex eo, nam etsi Episcopus peccaret hæredes instituendo hæreticos, aut paganos, tamen non ideo post mortem excommunicari debebat; nam crimina morte extinguntur, scilicet cùm reus vinculis corporis naturali dissolutione digressus est, *cap. quorundam*, 23. *dist. l. contra*, §. *his qui ad majus, ff. de re judic. l. 3. l. defuncto* 6. *ff. de public. judic. l. ex judiciorum* 20. *ff. de accusat. l. si pœna* 20. *ff. de pœnis, l. 1. ff. de privat. delict. l. constitutionibus* 33. *ff. de O. & A. l. 1. & 2. C. si reus, vel accusator, cap. admonere* 32. *quæst. 2. cap. causam, el 2. qui fil. sint legit. cap. à nobis, el 2. de sent. excommun. l. 7. tit. 8. part. 3. l. 7. & 23. tit. 1. partit. 7.* Probant D. Thomas 2. 2. *q. 104. art. 1.* Simanchas *in enchirid. tit. 62. num. 1.* & *de Catholic. tit. 18. num. 2.* Catena *de offic. Inquisit. part. 2. tit. 19. §. 1. num. 1.* Donel. & Cujac. *in l. unic. C. ex delict. defunctor.* Ant Gomez *lib. 3. var. cap. 1. n. 77. & 85.* ubi plures Ayllon, Petrus Barb. *in l. filius 15. ff. de judic.* Robertus *lib. 3. rer. judic. cap. 10.* Pichardus *in §. non autem, Instit. de perpetuis, & temporal.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 1. tract. 10. quæst. 10.* Amaya *in l. sorum, C. de jure fisci, n. 4. lib. 10.* Unde contra defunctum sententia proferri non potest, *l. de qua re 74. § cùm absentem, ff. de judic. l. in summa 49. §. fin. ff. de re judic.* junctis traditis à Mastrillo *decis.* 137. Cabedo *decis.* 196. Nam cùm qui moriuntur, quasi ad superius tribunal adducantur, juxta Glossam *in cap. 1. 26. quæst. 7.* à judicio humano subtrahi debent, *cap. quorundam, cap. epistola*, 23. *dist.* Hadrianus II. in epistola ad Carolum Calvum: *Atque de his, qui ad Dominum migraverant, nobis facilè judicare non licet; cùm enim in manu Dei judicis consistant, humanis definitionibus quidquid de his tribuatur, non solùm præsumptionis, sed & damnationis est pronius judicium.* Accedit ratio Pauli *in l. si pœna 20. ff. de pœnis*, ibi: *Quia pœna constituitur in emendationem hominum, quæ mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.* Quam illustrant Solorzanus *lib. 1. de parricid. cap. 1. & 2.* Amaya *ubi supra, num. 7. & lib. 2. observ. cap. 4. num. 1.* Guazinus *defensione 35. cap. 27.* Philippus Camerarius *operis success. cap. 4.* quod in excommunicatione infligenda præcipuè procedit; nam excommunicato prohibetur communicatio cum fidelibus, ad hoc ut rubore suffusus citiùs à peccato resipiscat, *cap. pia, de sentent. excom. lib. 6.* Quæ ratio cùm cesset in mortuo, propterea quod non est amplius capax pœnitentiæ, *cap. qualis*, 26. *dist.* excommunicatio cessare debet, *ex l. adigere, §. quamvis, ff. de jurepatron.*

6 Traditur ratio decidendi.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, nam hæretici prohibentur capere aliquid ex testamento, & quocumque successionis modo, in detestationem tanti criminis, *ex cap. sequenti, l. Manichæos, Authent. credentes, l. Arriani, §. cunctos, l. quæ de Samaritanis, C. hoc tit. l. 16. tit. 1. partit. 6. l. 4. tit. 26. partit. 7. cap. excommunicamus, §. credentes, hoc tit.* Probant Simancas *de Cathol. tit. 46. n. 56.* Rojas *de hæretic. sing.* 79. Tiber. Decianus *lib. 5. tract. crim. cap. 44.* Farinac. *de hæresi, quæst. 179. num. 94.* Quesada *quæst. 18. per tot.* Ricciulus *de jure person. lib. 5. cap. 27.* Mierez *de majorat. part. 1. quæst 1. num. 131.* Sanchez *lib. 2. summa, cap. 14.* Azor. *par. 1. inst. lib. 5. cap. 8. q. 1.* Vasquez *in 1. 2. quæst. 9. art. 5.* Unde cùm Episcopus, cui specialiter ratione officii competit exstirpare hæreses, ut probavi suprà *in cap. 2.* hæreticos instituit hæredes, sive consanguineos, sive extraneos, quia quodammodo eos fovere videtur, excommunicationem incurrit, cujus ratione etiam post mortem anathematizari valet; id enim importat dictio illa *saltem*, quâ innuitur, quod si adhuc Episcopus viveret, excommunicandus erat; sed quia jam decessit, saltem post mortem ei anathema dicatur, quia excommunicatus decessit: cui pœnæ consequens & illa est, videlicet, ut nomen ejus ex diptycha defunctorum non recitetur; nam illorum Præsulum, qui in hæreseos suscipione, vel pertinacia erant defuncti, nomina ex hujusmodi sacris tabulis eradebantur. Unde sexta Synodus Patriarcharum, qui Monothelitarum impium dogma propugnaverant, effigies de Ecclesia jussit auferri, eorumque nomina ex sacris diptychis obliterari: *Deinde abstulerunt de diptychis* (ait Anastasius in Agathone) *nomina Patriarcharum, vel de picturis Ecclesiæ figuras eorum, idest Cyri, Sergii, Pauli, Pyrri, Petri, per quos error Orthodoxæ fidei usque nunc pullulaverat.* Justin. Imperator in confessione rectæ fidei adversùs tria capitula, seu in edicto de fide Catholica, quod habetur post 5. Synodum, ibi: *Itaque & omnis plenitudo Mopsuestenæ Ecclesiæ, in qua Episcopus dicitur fuisse, cùm invenisset quod Paganis, & Judæis, & Sodomitanis à sanctis Patribus connumeratus est, deleverunt ipsi ex illo tempore è sacris Ecclesiæ diptychis ejus nomen.* Plura Baronius *tom. 7. anno 518. & 519.* Nec modò hæreticorum, sed eorum quoque Præsulum, qui gravi famæ maculâ laboraverant in moribus, nomina è sacris diptychis proscribebantur. Quamobrem Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus, decessoris sui Ebonis depositi nomen in diptychis adscriptum securè se tolerare, vel recitare posse non existimavit, nisi Sedis Apostolicæ more recepto suæ Ecclesiæ accederet auctoritas: quare consuluit Nicolaum Pontificem in hæc verba: *Denique præfato Ebone defuncto, Ecclesia, sed & parochia nostra secundùm consuetudinem, quam ex antiquo habuit (etiam de his, qui in Episcopatu usque ad obitum in eadem Ecclesia non permanserunt) ipsius nomen inter sacrosancta mysteria in Episcoporum catalogum recitare pietatis gratiâ cœpit, & hactenus facit: quod ego ne scandalizarem devotos, quasi invidens saluti fraternæ, maximè autem quiescentis in Domino animæ, qui non pro exorbitatione in Catholicæ fidei sanctitate, sed suâ conscientiâ stimulante primùm à se ipso, & postea à Synodo, sed & Apostolica Sede damnatus exstitit, hoc prohibere sine Apostolicæ Sedis auctoritate nequaquam præsumpsi: dicente B. Cœlestino Papa, quia nefas est hac pati religiosas animas, quarum afflictione (quia membra nostra sunt) nos quoque convenit macerari. Rescribere mihi dignetur Apostolica vestra auctoritas, utrum eundem Ebonem inter Episcopos in sacris diptychis in Ecclesia nostra nominare permittam; anne de cætero in Episcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam.* Refert Saussay *in apparat. ad Martyr. Gallic. cap. 8.* alia dat Altaserra *d. cap. 17.* Meritò ergo cùm in præsenti casu Episcopus hæredes instituens hæreticos, consanguineos, vel extraneos, foveret hæreticos, in excommunicationemque incideret, ideo ejus nomen non recitatur inter Missarum solennia.

7. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam præsens textus accipiendus est de Episcopo, qui testamentum condidit de bonis patrimonialibus, de quibus licèt inter extraneos, aut consanguineos disponere licitè, & validè possit, juxta tradita *in cap. 1. de testam.* tamen hæreticos instituere non poterat, non ex defectu dominii, quod verum in ipsis bonis habebat; sed propter incapacitatem hæreticorum, qui testamenti factionem passivam non habent, ut suprà probavi, & dicam infrà in sequenti

capite. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, nam licèt crimina regulariter morte extinguantur, tamen cùm delicta graviora sunt, ut læsæ Majestatis divinæ vel humanæ, etiam post mortem rei ad inquisitionem, & punitionem proceditur, *cap. sanè, 24. quæst. 2. cap. accusatus, cap. filii, §. in eo, hoc tit. in 6. l. Manichæos, C. de hæret.* Concil. Biterrense *can. 18. l. 4. §. in mortem, C. hoc tit. l. 3. 4. & ult. C. de apostat.* Quod circa Hæreticos non caret exemplis, siquidem Origenes 200. annis post mortem damnatus fuit. Socrates *lib. 6. cap. 5.* Item Theodotus Mousatenus in Synodo 5. generali, ut probat Facundus Hermien. *pro defensione trium capitulorum Concilii Chalced. lib. 8. cap. 5. & lib. 10. cap. 4.* Ex quibus locis petenda est vera explicatio capitum 5. & 7. 24. *quæst. 2.* Plura Simanchas *de Catholicis instit. cap. 4. num. 4.* Torreblanca *lib. 13. de jure spirit. cap. 6.* Transmiera *in stimul. fidei, quæst. 6. cap. 2.* ut similium memoria reorum damnetur, *l. si quis filio 6. §. 8. ff. de injusto rupto, l. cùm hic 32. §. 5. ff. de donat. inter, l. cùm filius 76. ff. de legat. 1. §. fin. l. 6. & 7. C. ad leg. Iul. majest. §. interdum, Instit. de hæredit. quæ ab intestato.* Amaya *suprà*, Barbosa *in l. filius, n. 17. ff. de judic.* Vela *differt. 11. n. 59.* Carena *2. part. tit. 19. §. 1.* Ant. Leoncil. *decis. 82. num. 2.* P. Herodius *lib. 1. rer. judic. tit. 6. cap. 22.* & ex Magistratuum albo nomen eradebatur. Tullius *in oratione pro Sexto*, ibi: *Sic appellandi sunt Consules, quos nemo est, qui non modò ex memoria, sed etiam ex fastis evellendos non putet.* Hoc modo legimus apud Suidam, sub Imperatore Archadio Eutrupium ex Consulum albo deletum: & apud Nicephorum Calixtum *lib. 3. histor. Eccles. cap. 4.* ibi: *Lex autem operâ ejus lata, ex publicis monumentis sublata, & nomen ejus è catalogo, & nomenclatura Consulum expunctum est.* Cassiod. *lib. 10. histor. tripart. cap. 4.* & de ipso Imperatores Arcadius & Honorius *in l. 17. Cod. Theodos. de pœnis*, ita sanxerunt: *Vt ejusdem universis actibus antiquatis, omnia mutescant tempora, nec ejus enumeratione sæculi nostri labes appareat.* Et sub eisdem Imperatoribus funestorum Consulum nomen aboleri jussum est, ut eorum tempus quasi non fuerit, æstimetur, *l. valeat 9. C. Theodos. de confirm. iis quæ sub ty an.* Referunt Socrates *lib. 6. histor. cap. 5.* Marcellinus Comes *in chron.* Claudianus *lib. 2. in Eutrop.*

Illicitas Consul pœnas te Consule solvit:
Annus qui trabeas, hic dedit exilium.
Infaustum populis in se quoque vertitur omen:
Sævit in auctorem prodigiosus honor.
Ablato penitus respirant nomine fasti.

Unde fluxit, ut annus ille non nisi nomine Theodori Consulis signaretur, ut testatur Suidas, indicantque Theodosiani Codicis plures constitutiones, quibus Theodori Consulis nomen in temporis annotatione solummodò invenitur, explosâ Eutropii Consulis memoriâ, ut videre est *in l. 15. C. Theodos. de Pagan. l. 28. de naviculariis, l. 1. de navibus non excusandis, l. 11. de agentibus in rebus, l. 19. C. de Iudæis, l. 35. de hæretic. l. 58. de appellat. l. 34. de Episc. & Cleric. l. 6. de quæstionibus, l. 161. de Decurionibus,* & sexcentis aliis. Facit Leo Magnus *epist. 38. ad Anatolium*, ibi: *De nominibus Dioscori, & Iuvenalis, & Eustachii ad sacrum altare non recitandis dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti faciendum esse dixerint, quodque honorandæ S. Flaviani memoriæ non repugnet, & à gratia tua Christianæ plebis animos non avertat. Nam iniquum nimis est, atque incongruum, eos qui innocentes & Catholicos suâ persecutione vexarunt, Sanctorum nominibus sine discretione misceri: sicut è contra æquum est, ut Catholici, qui in vita ab hæreticis condemnati, ab Ecclesiis suis ejecti, & ecclesiasticâ sepulturâ, vel inter Sanctos memoriæ honore destituti sunt, restituantur.* Hermianus *lib. 10.* *Dicunt probare se posse, nescio quos hæreticos post mortem fuisse damnatos.* Rigord. *de gestis Philip. Augusti*, de Amalarico: *Etiam post mortem fuit excommunicatus, & condemnatus, & à cœmeterio sacro dejectus, & ossa, & cinis ejus per sterquilinia sunt dispersa.* Varia exempla refert Joannes Cantacuzen. *lib. 4. cap. 23.* Sic memoria Origenis post ducentos annos damnata fuit operâ Theophili Episcopi Alexandrini, teste Socrate *lib. 7. Eccles. hist.* sicut è contrario Leonis, Flaviani, Euphemii, Pauli, Joannis Chrysostomi, aliorumque Sanctorum Patrum nomina, qui ab hæreticis damnati honore destituti fuerant, post mortem restituti sunt, ut refertur *in histor. tripart. lib. 10. cap. 18.* nam restitui, vel conservari memoriam post mortem usitatissimum fuit, sicut & aboleri ob gravia delicta: hinc conservata est memoria Lucano Poetæ à Nerone, qui eum supplicio affecerat, quæ Romæ ita legitur: *M. Anneo Lucano Cordubensi Poetæ beneficio Neronis Cæsaris fama servata.* Hinc etsi Senatusconsultum Pegasianum dicatur factum Pegasio, & Pusione Consulibus *in §. sed quia, Instit. de fideicommiss. hæredit.* & Trebellianum Trebellio, Maximo, & Seneca Consulibus, *l. 1. ff. ad Trebel.* tamen nomina Pegasii, Pusionis, & Senecæ non reperiuntur in fastis Consularibus, quia cùm eorum memoria damnata esset, nomina ex ipsis fastis erasa fuerunt, ut notavit Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. 18.* & plura de tyrannorum nominibus deletis è publicis tabulis congessit Baronius *anno 98. num. 4. 206. num. 1. 309. num. 2. 314. num. 2. 394. num. 1. 408. num. 6. 410. num. 1. & 424. num. 1.* Nec tantùm nomina similium reorum ex publicis tabulis eradebantur, verùm & ipsorum effigies, & statuæ dejiciebantur, tituli que luto deturpabantur, *l. eorum 24. ff. de pœnis*, Tacitus *lib. 5. annal.* ibi: *At Romæ principio anni, quasi recèns cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur in effigies quoque, & memoriam ejus.* Idem Livius *lib. 11.* ibi: *Ac primùm in vestibulo effigiem patris Silii consulto Senatus abolitam demonstrat.* D. Ambrosius *de interpel. lib. 3. cap. 10.* *Vide quemadmodum in civitatibus bonorum Principum imagines perseverent, deleantur imagines tyrannorum.* Suetonius de Domitiano mortuo: *Senatus adeo lætatus est, ut repletâ certatim Curiâ non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo acclamationum genere laceraret; scalas etiam inferri, clypeosque, & imagines ejus coram se trahi, & ibidem solo affigi juberet, novissimè eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret.* Lamprid. in Eliogabalo: *Misit qui & in castris statuarum ejus titulos luto tegerent, ut fieri solet de tyrannis.* Capitolinus *in Gordiano*, ibi: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, juvenes qui auctores hujus facinoris erant, statuas Maximini dejecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt.* Illustrant Revardus *lib. 3. conject. cap. 16.* Altamiranus *de filiis official. cap. 17.* Turturetus *in parallelis, cap. 27.* Desider. Herald. *lib. 1. de auctor. rei judic. cap. 13. ad finem.* Durant. Casellius *lib. 2. var. cap. 16.* Lypsius *ad Tacitum lib. 6. annalium, pag. 235.* Gentilis *de conjurat. lib. 1. pag. 85.* Beroaldus *ad Suetonium in Domitiano, cap. 13. & ult.* Opingius *de jure insign. cap. 21. n. 260.* Spondanus *anno 98.* Revardus 3. *conject. cap. 16.* Rectè ergo in præsenti cùm Episcopus tanquam suspectus de hæresi excommunicatus decessisse credatur, ideo post mortem anathematizatur, & nomen ejus à diptychis Ecclesiæ eraditur.

8. De anathemate post mortem.

Nec obstat ultimum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione sciendum est, valde controversum esse inter Doctores, an defunctus excommunicari possit? In qua quæstione ob crimen hæresis,

tesis, & similia defunctos excommunicati posse tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo Post mortem, & verbo Permittatur, in cap. Judæi, de Judæis*, Richardus *in 4. dist. 18. art. 5. quæst. 4.* Gabriel ibidem *quæst. 2. art. 2. corollar. 4.* Et ita sæpius hæreticos post mortem anathematizatos legimus *in 5. Synodo Constantinopol. act. 5. ad medium*, & *act. 8. post principium*, ubi agitur de condemnatione Theodori hæretici jam mortui: & in Nicæn. 1. *in epist. Synod. ad Constantium, & Itea.* ubi plures hæretici mortui anathematizantur: apud Cyrillum *lib. 1. de eo quod unus est Christus*, & *in epist. ad Marcianum*. D. August. *ad Bonifacium*, & *ad Cecilianum*: apud Justin. Imperatorem *in epist. ad Joannem Papam II.* quæ extat inter acta Synodi 5. *cap. 6. 24. quæst. 2.* ubi refertur, quod Synodus Theodorum post mortem anathematizavit, nec id novum esse, sed jam olim usitatum in Valentino, Basilide, Marcione, Cerintho, Manichæo, Eunomio, & Bonosso: idem usus probatur testimoniis Synodi Chalcedon. Socrates *lib. 6. cap. 10. & 7. cap. 4.* Nicephor. *lib. 7. historia, cap. 27. & 28.* Liberat. Carthag. *cap. 13. sui breviculi*, qui referunt Origenem post mortem anathematizatum fuisse. Ex quibus praxim hanc Ecclesiæ probant Pamelius *in epist. 66. D. Cypriani*, Ant. August. *in epit. juris, lib. 11. tit. 11.* Contrariam verò sententiam, scilicet non posse defunctum excommunicari, tenuere communiter tam Theologi, quàm Canonistæ, quos referunt Castro *lib. 2. de justa heretic. punit. cap. 19. & 20.* Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 11. num* 8. Theophilus *tom. 14. de Litter. monitoriis, lib. 2. cap. 2. fol. 415.* Suarez *de censur. disp. 5. sect. 1. num. 3.* Avila *eod. tract. 2. part. cap. 4. disp. unic. dub. 8.* Bellarminus *lib. 1. de indulg. cap. 24. q. 2.* Azor *part. 2. instit. lib. 5. cap. 26. quæst. 2.* Villalobos *tract. 16. difficult. 14.* Gibalinus *de censur. disquisit. 3. quæst. 5. consect. 15.* pro quibus faciunt textus *in cap. 1. cap. legatur*, & alii congesti à Gratiano *in causa 24. quæst. 2.* & ea ratio, nam mortuus non est amplius sub jurisdictione Ecclesiæ, quæ nec ligare, nec absolvere potest, nisi viatores, non verò jam vitâ functos, ut nervosè probant Leo Magnus *epist. 90.* aliàs 91. ad Rusticum Narbonensem; Gelasius Papa *epist. 4. & 11.* Facundus Hermianensis *lib. 8. pro tribus capitulis, cap. 2. & lib. 10. cap. 4.* Sed in hoc Interpretum dissidio sequentes casus distinguendi sunt. Primus cùm agitur de defuncto censuris ecclesiasticis afficiendo, postmortemque damnando, ob delictum in vita perpetratum; & talis condemnatio juri repugnat, cùm non detur subjectum capax, in quod feratur censura. Secundus est, cùm ipse propter crimen in vita admissum, aut in supremo vitæ spiritu consummatum, excommunicationem ab homine, vel à jure impositam contraxit, & ita decessit; nam talis peccator potest post mortem excommunicatus declarari quoad secundarios effectus, quorum defunctus capax est, veluti ad sepulturam ecclesiasticam, sacrificia pro eo non offerenda, erasionem nominis ex tabulis Ecclesiæ, & similia. Ratio verò quare licita sit hujusmodi sententia declaratoria, petenda est ex discrimine quod versatur inter ipsam, & sententiam condemnatoriam; nam sententia hæc respicit tempus præteritum, & declarat delictum fuisse commissum, atque pœnam jure ipso fuisse incursam: at verò sententia condemnatoria respicit tempus præsens, & pœnam de novo imponit; quare ferri non potest, nisi in personam, in quam judex exercet suam jurisdictionem: itaque poterit defunctus declarari excommunicatus, licèt excommunicari non possit. Nec hæc sententia declaratoria excommunicationis ante mortem incursæ restringi debet ad crimen hæresis, ut voluit Glossa in præsenti; nam eadem ratio militat in cæteris criminibus, quibus annexa est excommunicatio; si enim quis illam incurrat, quamvis occultè, poterit deinde post mortem declarari excommunicatus, ut docuerunt Gibalinus *d. consect. 5.* Coriolanus *in notis ad Concil. Afric. 1. anno 257. fol. 25. Summæ.* Hucusque tradita de excommunicatione defuncti, intelligenda etiam sunt de ejus absolutione à censura, quam vivens contraxit. Et Ecclesiam solitam esse eam absolutionem mortuis impendere, constat *ex cap. à nobis 28. cap. sacris, de sentent. excomm.* Concil. Arelat. 2. *can. 12.* Concil. Vasensi *can. 11.* Tolet. 11. *can. 12.* & aliis relatis ab Albaspineo *lib. 1. observ. cap. 10.* Exemplis illustrat Rousselius *lib. 8. hist. Pont. jurisd. cap. 1. num. 28.* Unde Constantinus Porphyrogenita, cùm Leo pater ejus esset excommunicatus, petiit à Patriarcha, & Episcopis, ut patri suo etiam post mortem communi decreto delicti remissionem concederent, ut refertur in Concilio apud Trosleiam. Anno 921. Erlebaldus Comes excommunicatus, post mortem absolutus fuit, ut refert Flodoardus *lib. 4. histor. cap. 16.* ex quibus constat, redditum fuisse defunctis jus communionis, quo privati decesserant, admittendo ad altare oblationem pro eis factam: quæ absolutio non tam cadit in ipsum mortuum, quàm in vivos, quibus permittitur exercere actiones aliquas circa defunctum, quæ ratione excommunicationis, in qua decesserat, licitæ non erant, eo quòd cum mortuis communicamus per hujusmodi actiones, videlicet ecclesiasticam sepulturam, & communia suffragia, quibus privatur excommunicatus defunctus æquè ac vivus, etiamsi in statu gratiæ decesserit, ut probavi *in cap. sacris, de sepultur.* quod facilè probatur ex probatissimis historiis, & SS. actis, de mortuis excommunicatis, qui visi sunt aut tumulo abscedere, aut ex templo exire dum divina officia celebrarentur, donec absoluti fuerunt ritu ecclesiastico. Quæ exempla congesserunt Benedictus Hæphtenus *in vita Sancti Benedicti, cap. 23.* Theophilus Raynaud. *2. part. de litter. monitoriis, cap. 3. num. 1.* per hanc enim absolutionem restituebatur memoria defuncti, ut apud Romanos legimus post mortem famam restitutam Lucano, & aliis, ut refert Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 15.* Sed licèt juxta proximè tradita textus hic accipi possit de declaratione post mortem facta, adhuc tamen verius credo, in præsenti non agere PP. Concilii Afric. de excommunicatione infligenda, vel declaranda post mortem, sed de anathematizatione, quæ erat tantùm separatio, ejectioque peccatoris à cæteris fratribus, Episcopis, justis qui in pace quieverunt; hoc enim significare anathema probavi *in cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Dum ergo PP. in præsenti jubent Episcopo instituenti hæreticos, saltem post mortem anathema ei esse dicendum, & nomen ejus inter Dei sacerdotes non esse recitandum, sancire videntur, similem Episcopum ejiciendum esse à consortio, & numero cæterorum Episcoporum, nec ejus nomen esse ex diptychis defunctorum cum aliis fideliter, piéque defunctis recitandum, ut cognoscatur enim ob tantum facinus anathema esse, idest separatum, & ejectum à consortio, & numero aliorum fratrum, & sacerdotum.

CAPUT

CAPUT VI.

a Ex eodem.

IN eos, qui Catholici non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, Episcopi vel Presbyteri nihil conferant. Denique hoc, quod de Episcopis, & Presbyteris dictum est, debet de reliquis clericis exaudiri.

NOTÆ.

1. a *EX eodem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. & canon hic est 13. Concilii Carthag. 3. in qua Synodo apud Theodorum Balsamon. ordine 25. ita habetur : *Vt Episcopi, & clerici in orthodoxos Christianos nihil conferant ; & si sint adhuc cognati, nihil per suarum rerum donationem, ut dictum est, Episcopi, vel clerici in eos conferant.* Et *in can.* 12. *Codicis Ecclesiæ Africanæ*, apud Justellum ita legitur : *Et ut in eos, qui Catholici Christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, per donationem rerum suarum Episcopi vel clerici nihil conferant.* Cùm enim jure civili attento, in hæreticos aliquid donationis, legati, vel institutionis titulo transferri non possit, *l.* 7. *C. Theodos. de hæretic.* ubi Theodosius ita statuit : *Si quis Manichæus, Manichæave ex die lata dudum legis, ac primitus à nostris parentibus, in quamlibet personam condito testamento, vel cujuslibet titulo liberalitatis, atque specie donationis transmisit proprias facultates, vel quisquam ex his addita per quamlibet successionis formam collatione ditatus est ; quoniam iisdem sub perpetua justa infamiæ nota testandi, ac vivendi jure Romano omnem protinus eripimus facultatem, neque eos relinquenda, aut capienda alienjus hæreditatis habere sinimus potestatem, totam fisci nostri viribus imminentis indagatione sociatur.* Quam legem ad Donatistas protrahi voluerunt Patres ipsius Concilii Carthag. *in can.* 93. *Synodi Africanæ*, per hæc verba: *Petendum etiam, ut lex, quæ hæreticis, vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi, vel sumendi jus adimat, qui pertinacia furore cæcati, in Donatistarum errore perseverare voluerint. Cæterùm illis, qui considerationae unitatis, & pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, si adhuc in errore hæretico constitutis, aliquid antè donationis, vel hæreditatis obvenit : his sanè exceptis, qui lite pulsati putaverint ad Catholicos transeundum, quia de talibus credendum est, non metu cœlestis judicii potiùs quàm terreni commodi aviditate unitatem catholicam præoptasse.* Unde ad petitionem ipsorum Patrum prædicta Theodosii sanctio reperita fuit ab Honorio *in l.* 4. *C. Theodos. ne sanctum baptisma*, in hæc verba : *Sciant ii, qui iterare baptisma non timuerint, aut qui consentiendo hoc facinus propria hujus societatis permixtione non damnaverint, non solùm testandi sibi, verùm adipiscendi aliquid sub specie donationis, vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam.* Quare meritò in præsenti canone idem circa Episcopos & clericos statuerunt, aliqua bona donantes, vel relinquentes hæreticis, ac generaliter statuerunt Imperatores circa laïcos instituentes hæreticos, vel quid illis donantes : & etiam laïcos eo casu puniri, ut Episcopos & Presbyteros, notarunt Zarabel. *hic*, Ricciulus *de jure person. cap.* 44. *num.* 12.

CAPUT VII.

Alexand. III. a *Rhemen. Archiepiscopo.*

ET cùm Christus perfectus Deus, & perfectus sit homo, mandamus quatenus sub anathemate interdicas, ne quis de cætero audeat dicere, Christum non esse aliquid secundùm quod homo : quia sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens.

NOTÆ.

a *RHemensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & post Concil. Lateran. *part.* 49. *cap.* 20. De Metropoli Rhemensi nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de officio Ordin.*

COMMENTARIUM.

1. JUbetur in præsenti ab Alexandro III. ne quis dicat Christum non esse aliquid, secundùm quod homo ; hoc est, ne dicatur, ut Eutyches putabat, nihil manere veræ humanitatis, sed solam divinam naturam, in quam conversa substantialiter fuerit natura humana. Hunc errorem Eutychetis sequuti sunt aliqui Magistri scholæ Parisiensis, & Rhemensis, asserentes Christum secundùm quod homo, *esse nihil*, id est, *nihil esse hominis*, sive humanitatis in Christo. Immò ipse Petrus Lombardus ejusdem erroris insimulatus fuit, ut notat Coriolan. *in summa Concilior. in Lateran.* 3. *celebrato anno* 1179. ubi ait, ab Alexandro III. præceptum fuisse Vuillelmo Senonensi Archiepiscopo, ut adscitis suffraganeis suis, unà cum illis doctrinam hanc abrogaret, in hæc verba : *Cùm in nostra olim esses præsentia constitutus, tibi viva voce injunximus, ut suffraganeis tuis Parisiis tibi adscitis, ad abrogationem pravæ doctrinæ Petri quondam Parisiensis Episcopi, quâ dicitur, quod Christus secundùm quod est homo, non est aliquid, omnino intenderes, & efficacem operam adhiberes. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod tibi cùm præsens esses præcepimus, suffraganeos tuos Parisios convoces, & unà cum illis & aliis viris religiosis & prudentibus præscriptam doctrinam studeas penitus abrogare, & à Magistris scholaribus ibidem in Theologia studentibus Christum sicut perfectum Deum, sic & perfectum hominem, ac verum hominem ex anima & corpore consistentem præcipias edoceri : universis firmiter, & districtè injungens, quod doctrinam illam de cætero nequaquam docere præsumant, sed ipsam penitus

penitus detestentur. Agunt contra hunc errorem PP. antiqui, præsertim in Concilio Chalcedon. ubi ad illud confutandum congregati sunt 630. Episcopi, quibus præfuit acerrimus propugnator sanctus Leo *in epist. ad Flavianum*: accesseruntque Boëtius, & Gelasius *in operibus de duabus naturis*, Vigilius *lib. 5. contra Eutych.* Theorianus *lib. legat. ad Armenos*, Damascenus, ac Rusticus *in operibus contra Acephalos*, Abocara *opusc. 2. & 4.* ac etiam Leontius Byzantinus variis opusculis, quæ extant *tom. 6. Bibliothec. Colon.* Theodoretus *tribus dialogis, & in speciali aptre apud Photium, col. 46.* videantur apud eundem Theodoretum in dialogo *Inconfusus Athanasius*, Justinus, Epiphanius & plures, quos citat. Item Fulgentius *lib. 1. ad Trasimundum*, Barbosa *in præsenti.* Impugnant etiam prædictum errorem Theologi DD. antiqui cum Magistro *dist. 5. & sequent.* Item recentiores cum S. Thoma *3. p. q. 2. art. 1.* ubi speciatim videndi sunt Suarez *disp. 7. sect. 1.* Vasquez *disp. 14. cap. 1.* Franc. Amicus *disp. 9. sect. 1.* Rodericus Ariaga *disput. 19. sect. 5.* Cardin. de Lugo *disp. 9. sect. 1.* Bernal *disp. 14. sect. 1. §. 3. à n. 18.* Hurtado *disp. 15. sect. 1.* Valentia *disput. 1. q. 2. puncto 1.* F. Joannes à Sancto Thoma *disp. 4. art. 1.* Prudentius *tract. 3. disp. 1. dub. 5. sect. 1.* Vvigers *q. 1. art. 1. n. 2.* Gamach. *tom. 3. q. 2. cap. 1.* Lorca *disp. 12. à n. 4.* Adam Tannerus *disp. 1. quæst. 3. dub. 2.* Coninch *disput. 7. sect. 1.* Martinon *disp. 5. sect. 3. n. 28.* Meratius *disp. 10. sect. 1.* Dionysius Petavius latissimè *lib. 1. de Incarnat. cap. 14.* & iterum *tom. 2. de Incarnat. lib. 10. cap. 1.*

CAPUT VIII.

Ex Concilio [a] Lateran.

SIcut ait Beatus [b] Leo, licèt ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta judicio, cruentas effugiat ultiones, Catholicorum tamen Principum constitutionibus adjuvatur, ut sæpe quærant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt supplicium evenire. Eapropter, quia in [c] Gasconia, [d] Allegesio, & partibus Tolosanis, & aliis locis ita hæreticorum, quos alii [e] Catharos, alii [f] Patrinos, alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perversitas, ut jam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publicè manifestent, & ad suum consensum simplices attrahant, & infirmos: eos, & defensores eorum, & receptatores anathemati decernimus subjacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra sua tenere, vel fovere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, non sub nostrorum [g] privilegiorum cuilibet indultorum obtentu, nec sub alia quacunque occasione, aut oblatio fiat pro eis, aut inter Christianos recipiant sepulturam.

NOTÆ.

1. a LAteranensi.] Generali videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 27.* reperitur textus hic, & in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio nonnulla adduxi in *cap. nonnulli 27. de rescript.*

2. b *Leo.*] *Epist. 93.* ibi: *Meritò PP. nostri, sub quorum temporibus hæresis nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur, quando etiam Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent: videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus, humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset, & profecit diu ista distinctio Ecclesiasticæ lenitati, quæ sacerdotali contenta judicio, cruentas refugit ultiones: severis tamen Christianorum Principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timuerunt corporale supplicium.* Facit idem Pontifex relatus à Gratiano *in cap. res humanæ, 23. q. 5.* Illustrat Chokier *lib. 1. thesauri polit. cap. 5.*

3. c *Gasconia.*] Gasconia propriè dicta, vulgò *Gascogne*, terminatur à Garumna fluvio, & Oceano, complectebaturque Episcopatus Vasatensem, Aquensem, Adurensem, & Lactorensem; de qua provincia, & Comitibus Gasconiæ videndus est Arnaldus Oienarth. *in notit. Vascon. lib. 2. cap. 8.*

4. d *Allegesio.*] Forsan legendum esse quis dixerit *Aginesio*, Aginesium enim provincia est in Gasconia: fines habet ad Orientem Cadurcos, ad Septentrionem Petrocorios, ad Occidentem Guienoam, ad Meridiem Armaniacos. Complectitur duas diœceses, Aginensem & Condonensem. Sed legendum est *Albigesio*; hæresis enim Albigensium in Albigio, seu Albigesio exorta fuit: ejus meminerunt Sanderus *lib. 7. de visibili Mon.* Binius *in notis ad Concil. Lateran. sub Innocent. III.* Antoninus *part. 3. histor. tit. 14. cap. 3.* Vincent. *lib. 30. specul. historia.* Temporibus Friderici secundi Imperatoris, & Innocentii Papæ III. anno Domini 1216. ac primùm in Comitatu Tolosano pullulare cœpit, tantumque invaluit, ut brevi intervallo eâ infectæ essent mille civitates: ita ab Albiga civitate Aquitaniæ, quam incolebant, Albigenses dicti fuerunt: Spondanus *anno 1198. num. 24.* Hujus etiam hæresis in Tolosanis partibus ortæ, & in Gasconiam propagatæ, mentio extat *in cap. 10. hoc tit. in 1. collect.*

e *Catharos.*] Eosdem esse Gazaros, ac Catharos, 5.
docuit Gothofredus *in authent. Gazaros, C. hoc tit.* & rectè, nam in ipsa Friderici constitutione, quam integram edidit Cironius in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur pro *Gazaros, Catharos.* Cathari fuerunt hæretici Novatiani, qui se Catharos appellare ausi sunt, id est puros, & mundos ab omni labe. Eusebius *lib. 6. histor. cap. 35.* Epiphanius *hæresi 59.* Eorum mentio fit *in cap. si cui 8. 1. q. 3.* apud Basil. *epist. 1. ad Amphiloch. cap. 1.* ibi: *Cathari sunt ex his, qui sunt abscissi.* Theophil. Episc. Alex. *in exposit. ad Catharos*, ibi: *Declaravit mihi tua pietas, quod quidam eorum, qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere.* Refert Ant. August. *in epit. juris, lib. 18. tit. 24.* Et quia hi hæretici suscitarant errores Novatianorum, qui & Cathari dicebantur, nomen etiam renovarunt. Spondan. *anno 1198. num. 27.* de eis agitur *in authent. Gazaros, C. hoc tit.*

f *Patri*

6. f *Patrinor.*] Rectè legitur in margine *Patarenor.* Patareni enim ita dicti fuere, quòd in Parera urbe Lyciæ originem habuerunt. Manichæorum sectam colebant, duo rerum principia ponentes, alterum bonorum, alterum malorum: nec Romanum Pontificem œcumenicum agnoscebant, nec Christum Patri homousion, id est consubstantialem putabant, de quibus agunt Raphaël Volaterranus *lib.8. Geograph.* Pancirola *lib.2. var. cap.*278. Spondan. *anno* 1189. *num.*28.

7. g *Privilegiorum.*] Nam hospitalariis, & similibus fratribus concessum fuerat quod Salvâ canonicâ portione Ecclesiæ parochiali debitâ, possint indistinctè recipere defunctos ad sepulturam, *cap. in nostra, cap. certificari, de sepultur.* ubi probavi, & ita in præsenti docetur, nec virtute similium privilegiorum posse hospitalarios, vel similes defunctorum hæreticorum corpora ad sepulturam recipere.

COMMENTARIUM.

8. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Hæretici, & eorum fautores, seu receptatores, excommunicantur, & ita decedentes, sepultura ecclesiastica privantur.* Probant textus *in c. Acacius* 24. *q.*1. *cap. Ecclesiam* 27. *cum sequent. de consecr. dist.*1. *cap. ad abolendam, cap. excommunicamus* 13. & 15. *hoc tit. cap. noverit, de sent. excommun. cap. quicunque, hoc tit. lib.*6. Inde varias excommunicationes prolatas legimus in diversis Conciliis: contra Arrianos in Synodo Nicæna, in fine: contra Eunomianos in Synodo Constantinop. *cap.*1. contra Nestorianos in Synodo Ephesina *can.*1. contra Eutychianos in Synodo Chalcedon. contra Monothelitas in sexta Synodo Constantinop. contra Pelagianos, Manichæos, & alios in canonibus congestis ab Ant. August. *in epit. lib.*11. *tit.*24. 52. & 53. & *lib.*37. *tit.*9. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & scribentes in Bullam Cœnæ Domini, Thom. Sanch. *lib.*2. *summa, cap.*9. Gibalin. *in synopsi censurarum, verbo Hæresis,* Castro Palao *tom.*1. *oper. moral. tract.*4. *disp.*4. *puncto* 1. Suarez *de fide, disp.*21. *sect.*1. *n.*4. Bordonus *in tribun. fidei, cap.*12. Facundez *tom.*1. *in præcept. Decalog. lib.*1. *in primum præceptum, cap.*12. *usque ad* 16. Carena *de offic. Inquisit. cap.*2. *tit.*1. §. 11. *n.*95. Alberghinus *in manuali Qualificator. cap.*6. *per totum,* Eymericus *in direct. Inquisit. p.*3. *q.*122. ubi Peña, Decianus *lib.*1. *tract. crimin. cap.*41. Cantera *qq. crimin. de hæretic. cap.*1. *n.*7. Ricciulus *lib.*5. *de jure person. cap.*13. Sanderus *de visibili Monarch. lib.*8. *cap.*32. Canus *de locis Theolog. lib.*4. *cap.*2. Spondanus *de cœmeteriis, lib.*4. *cap.*2. *p.*1. Scortia *in select. epit.*8. *theoremat.*4. Petrus Herodius *lib.*1. *Pandect. tit.*6. *cap.*9. Salelles *tom.* 3. *de mater. tribun. fidei, lib.*6. *cap.*2. Thom. Delbene *p.*1. *de offic. Inquisit. dubit.*69. Murga *tom.*2. *disquisit.*1. *dub.*12. *cum sequent.*

9 IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Hæretici non sunt in Ecclesiæ gremio, *cap. non in vobis,* ibi: *Nobiscum autem estis in Baptismo, in Symbolo, in cæteris Dominicis Sacramentis: in spiritu autem unitatis, in vinculo pacis, in ipsa denique Ecclesia Catholica nobiscum non estis.* Et *cap. si quis inquit,* 1. *q.*1. *cap. hæreticos* 2. *q.*1. *cap. advocavit,* 24. *q.*1. *cap. ipsa pietas,* 23. *q.*4. *cap. statuimus, hoc tit. in* 6. Nam ad Ecclesiam nemo pertinet, nisi per baptismum, & fidem, *cap. firmiter, de summa Trinit. cap. fin. de presbyter. non bapt.* Sed hæreticus non habet fidem: ergo non pertinet ad Ecclesiam. Quam sententiam probant Bellarminus *lib.*3. *de sacram. cap.*4. Canus *d. lib.*4. *cap.*2. Spondan. *d. p.*1. *cap.*2. Sanderus *d. lib.*8. *cap.* 32. Sed judicium Ecclesiæ non cadit in his, qui sunt extra eam, *cap. gaudemus, de divortiis, cap. multi, circa medium,* 2. *q.*1. Ergo hæretici non possunt ab Ecclesia excommunicari. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam excommunicatio dicit separationem ab Ecclesia, & illius communione, *cap. omnis Christianus, cum sequent.* 11. *q.*3. *cap.*2. *de except.* ibi: *Exclusus, & remotus;* à qua hæretici omnes separati sunt, propter ipsam hæresim, *c. quidam,* ibi: *ab ea recesserunt, cap. inter hæresim,* 24. *q.*3. Ergo excommunicatio caret effectu, cùm hæretici per eam ampliùs ab Ecclesia separari nequeant. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ad infligendam excommunicationem monitio desideratur, *cap. sacris,* ubi diximus, *de sent. excom.* ab specie docet D. Paulus *epist.*3. *ad Titum,* ibi: *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita.* Igitur non præmissâ trinâ monitione, hæretici, seu eorum defensores, seu receptatores, non manent excommunicatione ligati. Deinde in secundam partem præsentis assertionis, dum in ea docetur, hæreticos sepulturâ ecclesiasticâ privari, sic argumentor. Quilibet est sepeliendus in sepulchris majorum, *cap.*1. ubi probavi, *de sepultur.* ergo si hæretici habent sepulchra propria, & familiaria, prohiberi non debent in eis sepeliri. Facit textus disertus *in l.*9. *C. de hæret.* ibi: *Humanum, & pium hoc arbitrati, hæreticos permittimus sepeliri legitimis sepulchris.*

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, omnem prorsus communionem cum hæreticis ab Ecclesiæ Patribus prohibitam esse, *can.*63. *Apost.* D. Clemens *lib.*2. *constit. cap.*11. 13. 15. & 25. Fabianus Papa *epist.*1. *columna* 2. Synodus Laodic. *can.*9. 32. & 33. ibi: *Non oportet cum hæreticis, vel schismaticis orare.* Carthag. 4. *can.*70. 71. & 72. Afric. 1. sub Cœlestino *can.*60. Brachar. 1. *can.*15. Epaun. *can.*15. Lateran. sub Alexandro III. *can.*27. Lateran. sub Innoc. III. *can.*3. sub Leone X. *sess.*9. Plura Pontificum decreta, & Sanctorum Patrum placita congesserunt Ant. August. *in epit. Iuris Pontif. lib.*11. *tit.*16. *per totum,* Basil. *de matrim. in appendice, cap.*2. *n.*4. Spondanus *de cœmeteriis, lib.*4. *part.*1. *cap.*3. & probavi *in can.*22. *Concilii Illiber.* adeoque communicatio cum hæreticis fidelibus prohibetur, ut cum eis assiduam communicationem retinens suspectus de hæresi reddatur, ut probat Eymericus *in Direct. Inquisit. part.*2. *fol.*254. Simanchas *de Catholicis, tit.*11. immò & clerici cum hæreticis communicantes, ab officio, & beneficio suspenduntur, & si purgationem canonicam illis indictam præstare renuerint, aut in ea defecerint, pro convictis habentur, *cap. inter, de purgat. canonic.* Unde in Concil. Salisburg. relato ab Eymerico *d.*2. *part. comment.*82. diligenter ita cautum fuit: *Eos quoque observare debent parochi, qui ex hæreticorum locis, sive de hæresi suspectis veniunt, singulorumque dicta, & facta animadvertant, ac de eorum vita consuetudine, & ratione cognoscant.* Quare cum eis negotiari prohibetur, *cap. sicut Leo, hoc tit.* eosque adire, seu visitare, *cap. accusatus,* §. *ille quoque, hoc tit. in* 6. 10. DE COMMUNICATIONE CUM HÆRETICIS PROHIBITA.

Unde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm ex præcepto Apostolorum relato *in d. can.*63. *Apostolor.* & firmato tot Ecclesiæ canonibus, prohibita sit communio Catholicis cum hæreticis, justè in præsenti docetur, hæreticos excommunicatos esse, idest ab omni Ecclesiæ, & fidelium communione seclusos: quam excommunicationem in hæreticos latam, antiquissimam esse omnium excommunicationum, quæ jure canonico sunt statutæ, innuitur à Gelasio I. *in cap. Acatius* 1. & 3. 24. *quest.*1. dum ait in Acacium, eo quòd non esset inventor novi erroris, sed veteris imitator, non esse novam sententiam ferendam, sed antiquam tantummodò 11. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

renovan

renovandam. Siquidem ex quo tempore cœperunt Concilia in Ecclesia celebrari ad exstirpandas hæreses, æquè introductam esse consuetudinem excommunicandi, & anathematizandi hæreticos, videre est in canonibus suprà citatis pro illustratione conclusionis: immò & excommunicationem hanc à jure divino provenire voluerunt, etsi minùs rectè, Æguius *in Enchiridio*, Driedo *lib. 2. de libert. eccles. c.*8. Quis tamen possit attentis novis constitutionibus ab hac excommunicatione absolvere, latè explicant Bordonus, Castropalao, & Ricciulus *supra*, Araujo *in qq. moralibus, q.* 12 *per totam*. Inde etiam provenit ratio, quare ipsis hæreticis denegetur ecclesiastica sepultura; nam cùm communicare non possimus defunctis, quibus non communicamus vivis, *c. sacris*, ubi probavi *de sepultur.* non potest hæreticus post mortem ad communionem per sepulturam ecclesiasticam admitti, cùm illi superstiti denegaretur communio cum fidelibus Catholicis, ut probat Spondanus *de cœmeteriis, lib 4. p.* 1. c. 2. *per totum*. Sed etsi hæc pœna consequens esset excommunicationi ab hæreticis contractæ, tamen eam specialiter statuerunt Alexand. III. *in præsenti*, Alexand. IV. *in cap. quicunque, hoc tit. in* 6. Gregorius IX. *in constit.* 4. relata ab Eymerico *ad calcem direct. Inquisitor. fol.* 3. *&* 17. Alfonsus *in l.* 8. *tit.* 13. *part.* 1. Probant Rojas *de hæretic. singul.* 181. Menoch. *de arbit. casu* 374. *n.* 8. Farinac. *de hæres. q.* 1. *&* 2. *§.* 3. *n.* 98. & rectè; nam ipsi sunt rei læsæ Majestatis, ut probat Spondanus *de cœmeteriis, lib.* 4. *p.* 1. *c.* 2. *per tot.* & dicemus infrà *in cap. vergentis*: sed reis læsæ majestatis denegabatur sepultura, tam apud Athenienses, ut ex Xenophonte & Thucidide probat Tiraquel. *ad Alexandrum lib.* 6. *dier. Genial. c.* 14. quàm apud Romanos, teste Suetonio *in Vespas. cap.* 2. Igitur rectè hæreticis ob criminis immanitatem denegatur ecclesiastica sepultura. Nec hodie hæreticis tantùm sepultura non conceditur, verùm ossa eorum exhumantur, si discerni possint à Catholicis, & comburuntur, memoriâ ipsius hæretici damnatâ, ut factum fuit in Concilio Constantiensi cum Joanne Vviclef, ut liquet ex ipso Concilio, *sess.* 8. & referunt praxim hanc approbantes Peña *ad Eymericum,* 3 *part. direct. comment.* 92. Simanc. *de Catholicis, tit.* 17. *n.* 20. Paramus *de origin. Inquisit. lib.* 3. *q.* 4. *n.* 88. Carena *de officio Inquisit.* 2. *part. tit.* 19. *n.* 12. Martha *de jurisd. part.* 1. *casu* 19. *n.* 3. Marquez *in gubern. Christ. lib.* 1. c. 24. Gomez *lib.* 3. *variar. c.* 1. *n.* 79. & variis exemplis similem hæreticorum exhumationem probant Ant. Sabellicus *lib.* 8 *Æneid. c.* 18. Nicephorus Calixtus *lib.* 27. *histor. eccles. cap.* 17. Beyerlinch *in theatro vitæ humanæ*, *verbo Cadaver, fol.* 19. Torreblanca *de jure spirit. lib.* 12. *cap.* 13. *n.* 16. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. c.* 57. *n.* 5. Farinac. *de hæresi q.* 197. *n.* 94. Paramus *de orig. S. Inquisit. lib.* 2. *t.* 5. *tit.* 3.

12. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam contrarium, videlicet hæreticos adhuc esse in Ecclesia, probat Alfonsus à Castro *lib.* 2. *de justa hæretic. punit.* ex eo, quia hæretici retinent characterem baptismi, *cap. quod quidem* 1. *q.* 1. *c. non in verbis, de consecr. dist.* 4. & ita adhuc videntur membra Christi, & Ecclesiæ. Quare pro hujus difficultatis solutione dicendum est, hæreticos verè in Ecclesia non esse, juxta tradita suprà pro dubitandi ratione; ad eam tamen jurisdictionis ratione pertinere, & ideo licèt hæretici careant prorsos omnibus illis, quæ communionis gratiâ conceduntur existentibus in Ecclesia, possint tamen compesci, & puniri ratione fidei, quam susceperunt, & servare promiserunt in baptismo, ut sequenti textu dicemus, ut etiam contingit in desertore militiæ terrestris, quem dux exercitus compellit ad redeundum ratione sacramenti præstiti cùm militiæ nomen dedit, *l. desertorem, ff. de re milit.* & in monacho deserente monasterium, qui ab Abbate repeti potest. Sic similiter Christianus in hæresim lapsus subest Ecclesiæ ratione baptismi suscepti, licèt in ejus gremio, & fidelium communione non persistat. Docuit Ricciulus *lib.* 5. *de jure person. cap.* 12. Nec obstat primum augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum ex D. Paulo, & *ex dicto c. sacris*. Nam verum est, quoscunque hæreticos externos ipso jure excommunicatos esse, ex præsenti textu, & aliis adductis pro ejus confirmatione. Quæ anathematizatio reperitur singulis annis à Romano Pontifice in Bulla, quæ Romæ legitur feria 5. cœnæ Domini, ut habetur in capite ejusdem Bullæ. Et licèt juxta D. Paulum, ipsius tempore saltem desideraretur monitio, quia tunc primùm hæreses oriri cœperant, nec adhuc erant per Ecclesiam damnatæ, nec hæreticorum pertinacia ante monitionem satis nota fuerat; tamen postquam hæreses damnatæ ab Ecclesia reperiuntur, in eas incidentes subversos se manifestè ostendunt; & ita ipso facto excommunicationem incurrunt. Nec obstat textus *in d. cap sacris*; nam procedit in excommunicatione ab homine ferenda, quæ præviam monitionem requirit; non verò in illa, quæ fertur à jure, quia jus ipsum, quo statuitur, quoscunque hæreticos esse excommunicatos, instar præviæ monitionis est. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; nam etsi hæreticus per hæresim segregatus ac exclusus ab Ecclesiæ gremio sit, tamen per excommunicationem fortiùs, & magis separatur; siquidem privatur communione externa fidelium, ut docuit D. Thomas 2. 2. *q.* 10. *art.* 9. Hodie autem etiam post extravagantem *Ad evitanda*, Martini V. ut hæretici vitentur, sufficit quod hæretici declarati sint absque denunciatione censuræ, quia secundùm jus, & communem fidelium existimationem eo ipso quod aliquis hæreticus est, habetur etiam ipso facto præcisus, & excommunicatus; quia notissimum est, excommunicationem juris non separari ab hæresi. Nec obstat secunda difficultas; nam cùm filii in sepulchris parentum tantùm usum ex beneficio ecclesiæ, non verò dominium, aut possessionem habeant, *l. si sepulchrum, Cod. de religiosis*, *l. ossa*, *ff. eod.* & talis usus consistat tantùm in mortui illatione, ex Ecclesiæ concessione, non possunt qui per hæresim extra Ecclesiam sunt, ratione ipsius usus sepeliri in sepulchris majorum, cùm ipsa gratia, seu privilegio Ecclesiæ reddantur indigni, *l.* 1. *Cod. Theodos. & Justin. de hæreticis*, ibi: *Privilegia, quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantùm legis observatoribus prodesse oportere; hæreticos autem, atque schismaticos, ab his privilegiis alienos esse debere.* Justinianus *in novel.* 109. *cap.* 1. ibi: *Nec justum esse æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis.* Quare cùm hoc jus sepulturæ totum ex auctoritate Ecclesiæ proveniat, potest Ecclesia ob crimen hæresis hæreticos privare usu sepulchri familiaris, seu hæreditarii, non obstante dicta lege 9. *Cod. hoc tit.* ut probat Spondanus *de cœmeteriis*, *suprà*.

CAPUT IX.

Lucius *a* tertius.

AD abolendam diversarum hæresum pravitatem, quæ in plerisque mundi partibus modernis cœpit temporibus pullulare, vigor debet ecclesiasticus excitari, cui nimirum Imperialis fortitudinis suffragante potentiâ, & hæreticorum pravitas in ipsis falsitatis suæ conatibus elidatur, & catholicæ simplicitas veritatis in Ecclesia sancta resplendens, eam ubique demonstret ab omni execratione falsorum dogmatum expiatam. Ideoque charissimi filii nostri Federici Illustris Romanorum Imperatoris semper Augusti *b* præsentia pariter, & vigore suffulti, de communi consilio fratrum nostrorum, necnon aliorum Patriarcharum, Archiepiscoporum, multorumque Principum, qui de diversis partibus Imperii convenerunt, contra ipsos hæreticos, quibus diversa capitula diversarum indidit professio falsitatum, præsentis decreti generali sanctione consurgimus, & omnem hæresim, quocunque nomine censeatur, per hujus constitutionis seriem, auctoritate Apostolica condemnamus. In primis *c* Catharos, & Paterinos, & eos qui se Humiliatos, vel *d* Pauperes de Lugduno falso nomine mentiuntur: Passaginos, & Jophepinos *e* Arnaldistas perpetuo decernimus anathemati subjacere. Et quoniam nonnulli sub specie pietatis virtutem ejus, juxta quod ait *f* Apostolus, denegantes, auctoritatem sibi vindicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? omnes, qui vel prohibiti, vel non missi, præter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel ab Episcopo loci susceptam, publicè, vel privatè *g* prædicare præsumpserint; & universos, qui de sacramento corporis & sanguinis Domini Jesu Christi, vel de baptismate, seu peccatorum remissione, aut de matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat, & observat; & generaliter quoscumque eadem Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi per diœceses suas cum consilio clericorum; vel clerici Episcopi sede *h* vacante cum consilio, si oportuerit, vicinorum Episcoporum hæreticos judicaverint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus. Receptatores, & *i* defensores eorum, cunctosque pariter, qui prædictis hæreticis ad fovendam in eis hæresis pravitatem, patrocinium præstiterint aliquod, vel favorem, sive consolati, sive credentes, sive perfecti, seu quibuscunque superstitiosis nominibus nuncupentur, simili decernimus subjacere sententiæ. Quia verò peccatis exigentibus quandoque contingit, ut ecclesiasticæ severitas disciplinæ ab iis, qui virtutem ejus non intelligunt, condemnetur: præsenti nihilominus ordinatione sancimus, ut qui manifestè fuerint in supradictis erroribus deprehensi, si clericus est, vel cujuslibet religionis obumbratione fucatus, totius ecclesiastici ordinis prærogativâ nudetur, & sic omni pariter officio, & beneficio ecclesiastico spoliatus, sæcularis relinquatur arbitrio potestatis, animadversione debitâ puniendus, nisi *j* continuò post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis publicè consenserit *k* abjurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laïcus autem, quem aliqua prædictarum pestium notoriâ, vel privatâ culpâ resperserit, nisi, prout dictum est, abjuratâ hæresi, & satisfactione exhibitâ, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis judicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris ultionem. Qui verò inventi fuerint sola Ecclesiæ suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, simili sententiæ *l* subjacebunt. Illos autem, qui post abjurationem erroris, vel postquam se, ut diximus, proprii Antistitis examinatione purgaverint, deprehensi fuerint in abjuratam hæresim recidisse, sæculari judicio sine ulla penitus audientia decernimus *m* relinquendos, bonis damnatorum clericorum Ecclesiis, quibus deserviebant, secundùm sanctiones legitimas applicandis. Sanè prædictam excommunicationis sententiam, cui omnes præcipimus hæreticos subjacere, ab omnibus Patriarchis, & Archiepiscopis, in præcipuis festivitatibus, & quotiens solemnitates habuerint, vel quamlibet occasionem, ad gloriam Dei, & reprehensionem hæreticæ pravitatis, decernimus innovari, auctoritate Apostolica statuentes, ut si quis de ordine Episcoporum negligens in his fuerit, vel desidiosus inventus, per triennale spatium ab Episcopali habeatur dignitate, & administratione suspensus. Ad hæc de Episcopali consilio, & suggestione culminis Imperialis,

perialis, & Principum ejus adjecimus, ut quilibet Archiepiscopus, & Episcopus per se, vel Archidiaconum suum, aut per alias honestas, idoneasque personas, bis, vel semel *n* in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, vel plures boni testimonii viros, vel etiam, si expedire videbitur, totam viciniam jurare compellat: quod si quis ibidem hæreticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes., seu à communi conversatione fidelium vita, & moribus dissidentes, eos Episcopo, vel Archidiacono studeat indicare. Episcopus autem, seu Archidiaconus ad præsentiam suam convocet accusatos, qui nisi se ad eorum arbitrium juxta patriæ consuetudinem ab objecto reatu purgaverint, vel si post purgationem exhibitam., in pristinam fuerint relapsi perfidiam, Episcoporum judicio puniantur. Si qui verò ex eis jurationem superstitione damnabili respuentes, jurare fortè noluerint, ex hoc ipso hæretici judicentur, & pœnis, quæ prænominatæ sunt, percellantur. Statuimus insuper, ut Comites, Barones, Rectores, Consules civitatum, & aliorum locorum, juxta commonitionem Archiepiscoporum, & Episcoporum, præstito corporaliter juramento *o* promittant, quod in omnibus prædictis fortiter, & efficaciter, cùm ab eis fuerint exinde requisiti, Ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices adjuvabunt, & studebunt bonâ fide juxta officium, & posse suum Ecclesiastica simul, & Imperialia statuta, circa ea, quæ diximus, executioni mandari. Si verò id observare noluerint, honore quem obtinent, spolientur & ad alios nullatenus assumantur, nihilominus excommunicatione ligandi, & terræ ipsorum interdicti sententiæ supponantur. Civitas autem, quæ his decretalibus institutis duxerit resistendum, vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio civitatum, & Episcopali se noverit dignitate privandam. Omnes etiam fautores hæreticorum, tanquam perpetuâ infamiâ condemnatos, ab advocatione, & testimonio, & aliis publicis officiis decernimus repellendos: si qui verò fuerint, qui à lege diœcesanæ jurisdictionis exempti, soli subjaceant Sedis Apostolicæ potestati, nihilominus in iis, quæ superiùs sunt contra hæreticos statuta, Archiepiscoporum, vel Episcoporum judicium subeant, & eis in hac parte, tanquam à Sede Apostolica *p* delegatis pareant, non obstantibus libertatis suæ privilegiis.

NOTÆ.

1. a LUcius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur, an alicui Prælato præsentem direxisset constitutionem: & credo eam pro omnibus regionibus, ubi tunc hæreses vigebant, ac pullulabant, edidisse, eamque fecisse Veronæ, ubi convenerant anno 1185. ipse Pontifex, Fridericus Imperator, & alii Ecclesiarum Prælati, non quia ibi Concilium celebrarent, ut aliqui putarunt, cùm tantùm conventum ibi haberent pro quorundam negotiorum expeditione, ut refert Baronius anno 1185. & ni fallor tunc ex consilio dictorum Prælatorum, & favente Imperatore Lucius edidit præsentem constitutionem, cujus alia pars refertur *in c. præterea, de jurepatron.* ut jam notavi ibi.

b *Præsentia.*] Quia ipse Fridericus Imperator anno 31. sui Imperii convenerat cum ipso Pontifice Veronæ, ut refert Baronius *ubi supra.*

c *Catharos, & Patarenos.*] De quibus egi superiori textu.

d *Pauperes de Lugduno.*] Qui cœperunt temporibus Alexandri III. anno ferè 1160. seu 1170. qui etiam dicuntur Vualdenses, a quodam Vualdone cive Lugdunensi, qui facultatibus in pauperes distributis, arroganter prædicatoris officium usurpavit; & cùm esset ignarus, ipse multipliciter erravit, & alios errare fecit, ut referunt Gualterus *secul. 12. cap. 15.* Prateolus *lib. 15. de hæreticis, verbo Pauperes de Lugduno, n. 13.* Æneas Silvius *lib. de origine Bohemorum, cap. 35.* Guido Carmelita *anno Domini* 1170. Abbas Urspergensis *in chron.* Trithemius *in chron. anno* 1170. à quo cive Lugdunensi appellati sunt Pauperes de Lugduno, ut probat Peña *ad Eymericum, 2. part. Directorii, comment.* 39. quorum errores, & perditissima dogmata referunt Genebrardus, & Sylvius *suprà*, Salelles *tom. 1. de materiis tribunal. S. Inquisitionis, lib. 3. cap. 14. reg. 167.* Eorum hæreses damnatæ fuerunt in Synodo Romana, & in Concilio Lateran. sub Alexandro III. celebrato, ut jam notavi *in cap. fin. de Relig. dom.*

2. e *Arnaldistas.*] Arnaldus genere Brixianus, cùm aliquot annis in Galliis litterarum studiis operam dedisset, anno 1139. Brixiam reversus, se religiosum professus est: cúmque eloquentiâ non parum valeret, novas, pravasque opiniones in Ecclesia seminavit, negans monachos, clericosque, aut Episcopos aliquid proprii habere posse, omniaque Principum esse asserens. Quare cùm Ecclesiam Brixianam turbaret, ab ejus urbis Episcopo accusatus fuit in Concilio Later. ubi condemnatus, ex Italia egredi jussus fuit: sed postea in Italiam reversus, Romæ tumultū suscitavit, ut Senatores à Magistratibus creati à Pontifice recederent: quare ab urbe expulsus, tandē Romæ combustus fuit, & ejus cineres in Tiberim sparsi, ut referunt Otho Frisingensis *lib. 2. c. 20.* Baronius *anno* 1155. Salelles *d. lib. 3. c. 14. reg. 269. n. 89.* Paneirola *lib. 2. var. c. 178.* De eo D. Bernard. *epist. 269.* ita scribit: *Arnaldus de Brixia, cujus conversatio mala, & doctrina venenum; cui caput columba, cauda scorpionis est; quem Brixia evomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult accipere, fertur esse vobiscum: videte quæso ne vestrâ auctoritate plus noceat.* Ab ipso Arnaldo ejus sectatores Arnaldistæ dicti sunt, ut probat Theophilus Raynaud.

f *Apostolus.*] Ad Romanos *cap.* 10. Eo sensu Gregorius Turon. *lib. 2. histor. cap. 23.* scripsit illud: *Sine hæresi accipi non potest, ut in Ecclesia non obediatur Sacerdoti Dei, cui ad pascendum oves commissæ sunt; & ille se ingerat potestati, cui nec ab hominibus, nec à Deo aliquid est commissum.*

g *Prædicare.*] Ut dicemus infrà *in cap.*11.

3. h *Sede vacante.*] Non quia Episcopi, aut clerici Sede vacante facultatem habeant definiendi dubia circa fidem, aut discernendi falsam à vera doctrina; quia hoc tantùm ad Pontificem, seu Concilium generale spectat, *cap. quotiens*, 24. *quæst.* 1. *cap. majores*, *de Baptismo*; sed cùm aliqui errant in his, quæ jam diffinita sunt per Ecclesiam, possunt Episcopi eos hæreticos declarare, ac in eos animadvertere: quo modo verba hæc accipiunt Anania & Peña *in præsenti*, Albertinus *de agnoscend. assert. q.* 8. *n.* 5. & facit textus *in cap. super quibusdam*, §. 1. *de V.S.*

i *Defensores.*] De quibus plura adducemus infrà *in cap.* 13. §. *credentes.*

4. j *Continuò.*] Quando tamen dicatur hæreticus continuò pœnitens, non constat apud Interpretes, ut videre est apud Barbosam *in præsenti*, Carenam *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 2. §. 2. Sebastian. à Salelles *tom.* 3. *de materiis Tribun. S. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 5. *regul.* 385. Illud certum est, non solùm admittendum esse ad reconciliationem hæreticum, qui primò interrogatus in judicio confessus fuit errorem suum cum signis veræ pœnitentiæ; verùm & eum, qui in quocumque statu processus errorem fatetur, etiam in ipsa tortura, vel postea, ut docuerunt Carena, & Salelles *suprà*, Peña *ad Eymericum*, 3. *part. Director. comment.* 4. Grillandus *de hæretic. quæst.* 5. *n.* 2. Farinac. *de hæres. quæst.* 193. §. 1. *à n.* 27. Sousa *lib.* 2. *aphorism. Inquisit. cap.* 44. *n.* 7. Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resol.* 24. Transmiera *de polygam. lib.* 3. *quæst.* 15. & cavetur expresse *in Instruct.* 18. *Hispal.* immò etsi post sententiam mortis ipsi reo intimatam, privatim in suo carcere, vel in ipsa hora, dum adducitur ad locum, ubi sententia ipsa publicè recitanda est, pœniteat, admittendus est ad reconciliationem, ut docent in præsenti, & infrà *in cap. excommunicamus*, Cardinalis, Joannes Andreas, Abbas, & Ananias, Sylvester *in summa*, *verbo Hæresis*, Peña *d. comment.* 42. *n.* 175. Farinac. *d. quæst.* 143. §. 2. *n.* 56. Diana *dicta resol.* 24. Salelles, & Carena *suprà*, Transmiera *ubi proximè*, qui testatur de hac praxi omnium Tribunalium. Unde hæc verba *continuò*, & *confestim* hujus textus, ipsi accipiunt, hoc est post sententiam, antequam tradatur brachio sæculari: quæ praxis ut pia sequenda est, etsi præsenti constitutioni minùs consona videatur, cùm expresse Lucius in præsenti agat de reo pœnitente continuò, & confestim post deprehensionem erroris, videlicet statim ac apprehensus est in ipsa hæresi, ac carceri mancipatus, necnon ad judicium adductus: dictio enim *confestim*, significat cùm primùm judicis copia haberi potest, *l.* 8. §. *confestim*, *ff. ad Trebel.* Barbosa *de dictionibus*, *dict.* 65. & 68. Sed quia juxta benignitatem, & pietatem aliquam moram admittunt dictiones hæ *continuò*, & *confestim*, ut ex aliis docet ipse Barbosa, ideo in Tribunalibus S. Inquisitionis receptum est, ut continuò dicatur pœnitere etiam qui post sententiam publicè recitatam pœnitet: pro qua praxi facit textus *in cap. excommunicamus* 15. §. 1. *hoc tit.* ubi ita generaliter cavetur: *Si qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad condignam pœnitentiam agendam, in perpetuo carcere detrudantur.* Ubi nullâ factâ distinctione temporis intra quod hæreticus errorem suum fatetur, ad pœnitentiam admittitur. Immò & postquam hæreticus judici sæculari relaxatus est, & in ipso loco supplicii reperitur, si errorem suum agnoscens pœnitentiam petierit, admittendus est ad reconciliationem, ut probant Peña, Farinacius, Transmiera, & Salelles ubi proximè: crederem tamen, hanc benignam sententiam sequendam esse, cùm ipse reus magna, & vera contritionis signa dedit; aliàs cùm potiùs metu mortis imminentis converti credatur, rectiùs facient Inquisitores, si sententiam exequi mandaverint. Vide ante instructiones 11. & 44.

5. k *Abjurare.*] Ad quam abjurationem omnes hæretici tenentur, aliàs nisi abjuratis propriis erroribus, Ecclesiæ reconciliari nequeunt, *cap. si quis* 41. *cap. in Ecclesia* 68. 1. *quæst.* 1. *cap. si quis* 8. *cap. saluberrimum*, *cap. donatum*, 1. *quæst.* 7. plura Ant. August. *in epit. lib.* 11. *tit.* 70. & probant *in can.* 22. *Concil. Illiber.* ubi de origine, & forma hujus abjurationis egi. De ejus differentiis, ac requisitis latè egerunt Eymericus *in* 3. *part. Directorii*, ubi Peña *comment.* 37. Sousa *lib.* 2. *aphor. Inquisit. cap.* 40. Carena *de offic. Inquisit. part.* 3. *tit.* 11. Salelles *de materiis Tribunal. S. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 3. *per totum*, Simancas *de Catholicis*, *tit.* 11. & *in Enchirid. tit.* 53. Illud non omittam, olim hæreticos post abjurationem suorum errorum ungi consuevisse sacro chrismate in fronte, oculis, naribus, ore, & auribus, ut ex Concil. Constantinop. 1. probat Menardus *in notis ad libr. sacram. D. Gregorii*, *fol.* 113. Hæc abjuratio hæresis libello oblato omnibus hæreticis semper injuncta fuit; aliqui verò, ut Novatiani, ultra abjurationem, per chrismatis unctionem recipiebantur. Synodus Nicæna 1. *can.* 9. & Nicæna 2. *can.* 7. quia Novatiani Episcopi à se baptizatis manus non imponebant, nec chrisma conferebant: unde eos objurgant Pacianus *epist.* 3. *ad Symp.* his verbis: *Vestra plebi unde Spiritus, quam non consignat unctus sacerdos.* Theodoretus *lib.* 3. *hæretic. fabul. cap.* 5. ibi: *Iis quos baptizant, sanctissimum chrisma non præbent: quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ conjunguntur, laudatissimi PP. inungi præceperunt.* Unde illis hæreticis, & similibus ad Catholicam fidem redeuntibus tribuendum censuit Ecclesia sacramentum, quod omissum fuerat ob hæresim. Syricius Pontif. *in epist. ad Himerium*, *cap.* 1. ubi agens de Arrianis, ait: *Quos nos cum Novatianis, aliisque hæreticis, sicut in Synodo constitutum est, per invocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione Catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens, Occidensque custodit.* Concil. Arelat. 1. *can.* 8. ubi cavetur: *Ut hæreticis, qui in Trinitate baptizati sunt, ab hæresi redeuntibus, manus tantùm imponatur, ut accipiant Spiritum sanctum.* Idem omninò decreverunt Innocent. I. de Novatianis, & Montensibus *in epist. ad Victricium*: & Leo I. *in epist. ad Rusticum*, & in Concil. Arelat. 2. habito anno 452. ita cavetur in canone 19. *Bonossiacos autem ex eodem errore venientes, quos sicut Arrianos baptizari in Trinitate manifestum est, si interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.* Et in Synodo Arausic. 1. anni 441. *can.* 1. ita legitur: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, à Presbyteris cum chrismate, & benedictione consignari placuit.* Concilium Epaun. *can.* 16. *Presbyteris propter salutem animarum, quam in cunctis optamus desperatis, & decumbentibus hæreticis, si conversionem subitam petant, chrismate permittimus subvenire: quod omnibus conversuris, si sani sunt, ab Episcopo expetendum.* Alii verò hæretici, qui Confirmationis sacramentum agnoscebant, tantùm per pœnitentiam communioni restituebantur. Gregor. Magnus *lib.* 9. *regestr. epist.* 61. Illustrant P. Marcha *in notis ad can.* 2. *Concil. Claromont.* ubi hæc verba refert ex quadam veteri Græca collectione: *Nestorianos verò, & Eutychianistas oportet conscribere libellos, & hæresim anathematizare, unà cum Nestorio, Eutyche, Dioscoro, & Severo, & iis, qui similia sentiunt, & cæteras omnes hæreses; & participes fieri sanctæ communionis.*

l *Subjacebunt.*] *Cap. excommunicamus* 13. §. *qui autem*, *infrà hoc tit.* ubi dicemus.

6. m *Relinquendos.*] Consonant caput *Accusatus*, *in princip.* & §. *cum verò*, & §. *ille quoque*, *hoc tit. in* 6. qui textus desumptus est ex Bulla Alexand. IV. quæ incipit, *Quod super*, quam refert Eymericus *ad calcem Director. Inquisit.* Concil. Narbon. *can.* 11. & ita relapsi, quamvis pœnitentes, nullâ abjuratione factâ, sunt omnino tradendi brachio sæculari, ita ut recepto sacramento Pœnitentiæ, priùs strangulentur, & postea defuncti comburantur: si verò impœnitentes, & pertinaces persistant, vivi flammis tradantur: quam praxim communiter receptam probant Peña *ad Eymericum*, 3. *part. Directorii*, *comment.* 83. Scortia *in select. theorem.* 36. *n.* 2. Farinac. *de hæresi*, *quæst.* 195. *n.* 4. Sanctarellus *eod. tract. cap.* 42. *n.* 17. Simancas *de catholic. tit.* 57. *n.* 16. *in l.* 1. *tit.* 3. *n.* 172. *lib.* 8. *recopil.* Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 16. *n.* 7. Cantera *qq. crimin. de hæretic. cap.* 1. *n.* 13. Delbene *de offic. Inquisit. dubit.* 161. *cum seq.* Suarez *de fide*, *disput.* 23. *sect.* 2. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 2. §. 6. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disput.* 6. *punct.* 2. *n.* 9. Sousa *in aphorism. Inquis. lib.* 2. *cap.* 45. Salelles *tom.* 3. *de mater. Tribun. sanct. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 6. *regal.* 31 t. Ratio est, tum quia is qui semel lapsus veniam obtinuit, & hæresim abjuravit, & ad libertatem peccandi quadam confidentiâ abutitur, indignus est reconciliationis beneficio, nec ei parcendum est, qui impunitatem veteris delicti non emendationi, sed consuetudini deputavit, *l.* 3. *C. de Episcop. aud.* junctis traditis à Gomezio *lib.* 3. *var. cap.* 3. *n.* 60. Padilla *in l. transigere*, *n.* 47. *C. de transact.* Julio Claro *in praxi*, §. *ult. quæst.* 59. *n.* 9. Tum etiam quia conversio hæretici relapsi, qui semel inconstans fuit, nec præstitit id quod per abjurationem promiserat, sed Ecclesiam decepit, præsumitur simulata, juxta regulam *Semel malus*, *de R. I. lib.* 6. & quia Ecclesia, quæ ex præteritis præsumit circa futura, *cap. scribam*, *de præsumpt.* & corda non intuetur, minimè admittendam talem conversionem judicavit: docent, & argumentis hæreticorum satisfaciunt, quibus ipsi probare intendunt relapsis pœnitentiam esse concedendam, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 4. Castro *lib.* 2. *de justa hæretic. punit. cap.* 2. Simanc. *de Catholic. instit. tit.* 57. *n.* 10. Licèt autem relapsis venia non concedatur, ut mortem, aut relaxationem evitent; petentibus tamen pœnitentiam quoad salutem spiritualem Ecclesia non denegat, quia nemini claudit gremium, *cap. dicto*, 23. *quæst.* 4. *l. fin. C. de summa Trinit.* Covarruv. *lib.* 2. *cap.* 10. *n. fin.* Gamma *de sacrament. præstand. quæst.* 1. *n.* 9. faciunt quæ de pœnitentia lapsis præstanda, non verò communione, adduxi *in can.* 1. *Concil. Illiber.* Et licèt ultimo supplicio damnatis regulariter Eucharistia concedatur, *Clement. unic. de pænit. & remiss.* tamen generali consuetudine Inquisitionum Hispaniæ receptum est, ut his relapsis etiam pœnitentibus sacramentum Eucharistiæ non ministretur, ut testatur Carena *ubi proximè.*

7. Valde autem cavere, & attendere debent Inquisitores, an verè relapsus sit reus, ut ejus persona judici sæculari relaxetur; nam alius est relapsus verè, qui scilicet deprehenditur in hæresim abjuratam recidisse, de quo agitur in præsenti, & *in cap. super eo*, *cap. accusatus*, §. *cum*, *hoc tit. in* 6. quem explicant Manrique *annal. Cisterc. anno* 1214. *cap.* 3. *n.* 9. Becanus *de fide*, *cap.* 15. *quæst.* 9. Petr. Gregor. *lib.* 2. *part. tit.* 5. *cap.* 3. alius est relapsus præsumptus per juris interpretationem, qui scilicet post abjuratam vehementem hæresis suspicionem, in ipsam hæresim incidit, de quo agitur *in d. cap. accusatus*, *in princip.* & *in* §. *illo quoque*; nam eo casu ex hæresi subsequuta deducit jus vehementem præsumptionem, scilicet in veritate præcessisse hæresim, sed probationem defecisse, *d. cap. accusatus*, junctâ ejus integrâ, quæ extat *in* 1. *part. direct. Inquisit.* Inde deducitur, relapsum verè, vel præsumptivè, quoad juris effectum neminem esse, nisi præcedat abjuratio solemnis, per quam Ecclesiæ reconciliatur reus, juxta præsentem textum, & *in d. cap. accusatus*, & *in d. cap. super eo*, ibi: *In abjuratam*; secundùm quos effectus relapsus non tam tribuitur hæresi, quàm abjurationi, per quam reconciliatus obligatur Ecclesiæ. Deinde infertur, non esse quem relapsum, nisi relabatur in eandem hæresim abjuratam, nec satis esse in diversam relabi, ut constat ex hoc textu ibi, *in ipsa*, *cap. super eo*, *cap. accusatus*, §. *cum*, *hoc titulo*, *lib.* 6. docent Castro *de justa hæretic. punit. cap.* 2. Simanc. *de Catholicis*, *tit.* 57. *n.* 6. Et licèt abjurans aliquam hæresim censeatur per consequens omnes hæreses abjurasse, quatenus connexæ sunt, *cap. excommunicamus* 13. *hoc titulo*, juncto D. Thoma 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 5. formaliter tamen, & expressè solùm abjurat hæresim, quam exprimit, vel omnes, si generaliter, aut indefinitè abjuret. Oportet autem, ut quis dicatur relapsus, quod reincidat in hæresim formaliter abjuratam, ut satis deducitur ex præsenti textu: quare consuetudine receptum est ad removendum omne dubium, ut omnes lapsi abjurent generaliter quamcunque hæresim, ut notarunt Salelles, & Carena *ubi suprà.* Adhuc in hac relapsorum parte praxi receptum vidi, ut quidam verus relapsus Curiæ sæculari non traderetur, quia in initio secundæ causæ Inquisitores more solito, & recepto in primis causis, polliciti fuerunt illi misericordiam consuetam, & receptam cum bonis pœnitentibus. Unde ipse confessus fuit relapsum, & ita reconciliatus, non verò judici sæculari traditus fuit. Similiter alius, qui confessus fuit in secunda causa, se abjurasse formaliter in Inquisitione Eborensi Lusitaniæ, & postea confessus fuit relapsum in secunda causa, quia non constabat de prima abjuratione, nisi per ejus confessionem, non fuit traditus judici sæculari. Etiam alius, cui injuncta fuit abjuratio de vehementi, cùm postea in secunda causa confessus fuisset lapsum formaliter, non fuit traditus brachio sæculari, quia apparuit in priori causa injustè abjurationem de vehementi illi injunctam fuisse. Etiam me præsente, cùm quidam post formalem abjurationem, ut relapsus in idem delictum fuisset in carcerem detrusus, & confessus fuisset factum, sed negasset intentionem, fuit torturæ suppositus; & cùm ibi intentionem fateretur, ejus persona Judici sæculari tradita fuit.

n *Semel in anno.*] *Cap. excommunicamus*, §. *adjicimus*, *infra hoc titulo*, ubi dicemus.

o *Juramento promittant.*] *Cap. excommunicamus*, §. *moneantur*, *infra hoc titulo*, ubi illustrabimus.

p *Delegatis.*] Unde deducitur, non obstante 8.
quocumque exemptionis privilegio, posse Episcopum simul cum Inquisitoribus procedere contra religiosos cujuscumque Ordinis: & cùm hæc potestas in religiosos sit delegata, non poterit Vicarius Sede vacante hanc jurisdictionem exercere in religiosos exemptos, quia Capitulum vacante Sede non succedit in jurisdictionem delegatam, sed tantùm ordinariam, ut resolvunt Farinacius *de hæresi*, *q.* 186. *n.* 177. Carena *de officio Inquisit. part.* 2. *tit.* 6. *lib.* 1. §. 3. Diana *part.* 8. *tract.* 4. *resol.* 37.

COMMENTARIUM.

EX hac diffusa constitutione sequens assertio dis- 9.
putanda est: *Hæretici impœnitentes*, *seu pertinaces* Conclu-

SIO TRADITUR, ET PROBATUR.

in errore, tradendi sunt Curiæ sæculari; & si clerici sunt, prius degradantur, ac omnibus beneficiis privantur. Probant eam textus in cap. 1. cap. ut commissi, cap. penult. hoc tit. in 6. cap. excommunicamus 15. infra hoc tit. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa Petrus Gregor. lib. 2. partit. tit. 6. cap. 8. & de beneficiis cap. 26. Eymericus 2 p. directorii, quæst. 4. Farinacius de hæresi, quæst. 19. n. 2. Carena de offic. Inquisit. part. 2. tit. 6. §. 3. Decianus lib. 5. tract. crimin. cap 55. Simanc. de Catholicis, tit. 48. n. 6. Jul. Clarus lib. 5. sent. §. hæresis, D. Thomas 2. 2. quæst. 11. art. 4. Pater Suarez de fide, disp. 23. sect. 2. n. 3. Castropalao tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 5. puncto 2. Salelles 3. p. art. de materiis Tribun. sanctæ Inquisitionis, lib. 5. cap. 6. regul. 303.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Errantis pœnam tantùm esse

10. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

doceri, dixit Plato, & docuerunt Seneca in Tragœd. ibi:

Quis nomen unquam sceleris errori dedit?

Et de ira lib. 14. Non est prudentis errantes odisse, alioquin ipse sibi odio erit. Marcus Antoninus lib. 14. Si potes, meliora doce: si non potes, memento in hoc tibi lenitatem datam: ipsi Dii lenes sunt talibus. D. Chrysostomus epist. 4. ad Ephesios, vers. 17. ibi: Eum qui ignorat, nec malo affici, nec accusari oportet, sed æquum est, ut discat quæ ignorat. Quod præcipuè procedit circa religionem, quæ suadenda est, non imponenda. Tertul. ad Scapul. Hoc ad irreligiositatis elogium concurrit, adimere libertatem religionis, & interdicere opinionem divinitatis, ut non liceat mihi colere quem velim, sed cogar colere quem nolim. Atque adeò & Ægyptiis permissa est tam vana superstitionis potestas, avibus, & bestiis consecrandi, & capite damnandi qui aliquem hujusmodi Deum occiderit. Valentinianus laudante Ammiano Marcel. lib. 30. ibi: Nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit: nec interdictis minacibus subjectorum cervicem ad id, quod ipse coluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, ut reperit. Sic Lactantius lib. 5. instit. cap. 20. & 21. ait: Cogi religionem non posse, & verbis, non verberibus constitui; nec quicquam esse tam voluntarium, quàm religionem, & Christianos non esse Ægyptiis pejores. Plura adduxi in cap. sicut, de Judæis. Et si hoc generaliter in quacumque religione amplectenda, & retinenda procedit, multò justiùs, & faciliùs in nostra vera fide Catholica, ad quam recipiendam noluit Christus Dominus neminem hujus vitæ pœnis, aut earum metu pertrahi, juxta D. Joannem cap. 6. vers. 67. Lucam cap. 9. vers. 54. Matthæum cap. 13. vers. 24. Apostol. ad Roman. cap. 8. vers. 15. ad Hebræos cap. 2. vers. 15. quo sensu verissimum est illud Tertul. Lex nova non se vindicat ultrò gladio. Et D. Clemens in suis constitutionibus, de Christo Domino ait: Liberam reliquit hominibus arbitrii potestatem, non morte temporali eos puniens, sed in altero sæculo ad reddendam rationem vocans. D. Athanasius in epistola ad Solitarios aiebat: Dominus cogens, sed libertatem suam voluntati permittens, dicebat quidem vulgò omnibus: Si quis vult venire post me; Apostolis vero: Nunquid & vos abire vultis? D. Chrysostomus ad eundem Joannis locum, ibi: Interrogabat, an & ipsi velint discedere? quod omnem est amoventis vim, ac necessitatem. D. Cyprian. epist. 55. Conversus ad Apostolos suos dixit: Nunquid & vos vultis ire? servans scilicet legem, quâ homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi vel mortem appetit, vel salutem. In Arrianam hæresim acriter invehitur Athanasius ubi proximè, quòd prima in contradicentes usa esset judicum potestate, & quos non potuisset verbis inducere, eos vi, plagis, carceribus ad se pertrahere niteretur: atque ita, inquit, seipsam, quam non sit pia, nec Dei cultrix, manifestat. Leo Magnus epist. 73. non majorem pœnam de hæreticis poscit, quàm ut sacerdotio, & urbe excludantur. Socrates adversùs Theodosium Episcop. lib. 5. c. 3. de Macedonianis nimium prosequentibus: Hoc, inquit, non erat de more orthodoxæ Ecclesiæ, quæ homines persequi non solebat. Et ut ait Leo ubi suprà: Quid verò profuit sanguis effusus hæreticorum, nisi ut ipsi suos etiam Martyres haberent, licèt falsos? Quemadmodum Optatus Milevitanus notavit, & pluribus pòst sæculis D. Bernardus sermone 66. in Cantica, sub finem. Ecclesia enim sanguinem abhorret, longè differens, ut pura, veraque est, ab impuro, falsoque Mahometi Alcoranismo, de quo Richardus Monchus Ordinis Prædicatorum, in confutat. Alcoranism, cap. 10. ait: Ille adversùs nos credentes Alcorano clamat: Interimite, interimite; atque Alcoranismi sacerdotes verba pro illo facturi nudant ensem, eumque manu tenent. Nostrum verò Evangelium docet orandum pro inimicis, ac nostri sacerdotes non ensem, sed crucem tollunt; non violentiæ, sed mansuetudinis signum ostendentes. D. Bernardus serm. 64. Hæretici capiantur potiùs quàm effugentur: capiantur dico, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum. D. August. epist. 48. Neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Athan. apolog. 2. Cædes, & vincula aliena sunt à nostra Ecclesia. Et Valentinianus initio sui imperii cavit, ut libera voluntate quisquam cultum religionis teneret, l. 9. C. Theodos. de malefic. & mathem. ibi: Testes sunt leges à me in exordio Imperii mei datæ, quibus unicuique quod animo imbibisset, colendi libera facultas tributa est. Refert Am. Marcel. lib. 30. de eo Valentiniano agens, ibi: Hoc moderamine Principatus inclaruit, quod inter religionum diversitates medius extitit, nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit, aut illud. Facit Arnob. lib. 2. Quid est tam injustum, quàm invitis extorquere in contrarium voluntates, inculcare quod nolint, & quod refugiunt animas; priùs nocere, quàm prosis, & priore detracto, in alienum habitum, sententiamque traducere. Et Socrates lib. 3. historiæ, cap. 21. laudat Imperatorem Jovinianum, quòd cuique pro arbitrio religionem profiteri permiserit. Facit textus in cap. qui secundùm, 23. quæst. 4. & Episcopis Galliæ intendentibus hæreticos ab urbe repellere per Judices sæculares, hæc ait Sulpitius Severus: Tum verò Idacius, atque Ithacius acriùs instare, arbitrantes posse inter initia malum comprimi: sed parum sanis consiliis sæculares judices adeunt, ut eorum decretis, atque executionibus hæretici urbibus pellerentur. Igitur hæretici non sunt pœnis præcipuè temporalibus cogendi, ut fidem nostram Catholicam profiteantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia in Republica Hebræorum diversæ erant sectæ, videlicet Sadducæorum, & Pharisæorum, ut constat ex cap. 23. Actuum Apost. vers. 6. ibi: Sciens quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum. Sed Sadducæi apertè hæretici erant, quippe qui mortuorum resurrectionem negabant, & admittebantur ad concilia, ac synedria. Igitur quia unicuique liber est opinionum, & dogmatum delectus. Augetur secundò hæc difficultas ex parabola Patrisfamilias, qui servis zizaniam exstirpare volentibus, & dicentibus apud Matthæum cap. 13. vers. 28. Vis imus, & colligamus ea? ait: Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum: sinite utraque crescere usque ad messem. Cùm ergo passim Interpretes zizaniam hanc hæreticos esse doceant, sequi videtur, non esse cum eis vi agendum, sed tempus messis expectandum, extremum scilicet judicii diem; Christoque Domino Judici causæ hujus cognitionem integram reservandam esse. Deinde

difficilis

difficilis est ea pars assertionis, ubi docetur, clericum hæreticum degradandum esse, & tradendum Curiæ sæculari; nam clericus, nisi incorrigibilis sit, degradari, & judici sæculari tradi nequit, *cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Igitur non statim ac in hæresim lapsus est, degradandus venit.

11. De hæresis gravitate. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, hæresim teterrimum crimen esse, & gravius idololatriâ. Sanctus Irenæus *lib. 2. adversus hæreses, cap 9. Hæretici Ethnici pejores efficiunt eos, qui assentiunt eis. Illi enim creaturæ potius quàm creatori servientes, & his qui non sunt Dii, verumtamen primum deitatis locum attribuunt fabricatori hujus universitatis Deo. Hi autem hunc quidem labiis factorem dicentes, ipsi mentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum quidem, qui est Deus, blasphemantes; eum autem, qui non est, Deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem.* Laborarunt in gravitate, & atrocitate hujus peccati detegenda viri præstantes Stapletonius *oratione in Auspicatione controvers.* Conradus Brunus *lib. 2. de hæretic.* Petrus Simon *tract. de hæresi, cap. 15.* Lensæus *lib. 13. de Christ. libert.* Castro *lib. 1. de justa hæretic. punit. cap. 2.* Nicol. Romeus *in Calvini effigie, in monitione ad lectorem.* Theophilus Raynaudus *in oplotheca de calumn sect. 2. serie 1. cap. 5.* Salelles & alii in hoc titulo passim citati, qui omnes consentiunt, hæresim omne in se malum complecti, & esse completam quandam malitiam, vel potiùs malorum quoddam compendium; eradicat enim fidem, quæ est primum supernaturalis boni germen: radice autem avulsâ, unde exister fructus bonus in justitia, & sanctitate veritatis? Alia sanè peccata, quamvis immania, germen radicum gratiæ sanctificantis, & gloriæ intactum relinquunt, quamvis destruant gratiam, & præsens jus ad gloriam. At hæresis totius justitiæ principium evellit, sine quo nulla actio libera supernaturalis, nulla apud Deum quomodolibet meritoria actio prodiendi potest. Meritò itaque sanctus August. *lib. 3. contra duas epistolas Pelag. cap.* 3. censet in Scripturis nomine *peccati* absolutè dicti intelligi infidelitatem, quæ in hæreticis eo certior est, quo præcedens Dei beneficium in baptismi susceptione eos magis obstringebat Deo. Et quamvis odium Dei, & peccata directè opposita bono divino, ut in se est, sint teriora quàm hæresis, ex D. Thoma 2. 2. *q. 34 art 3.* tamen catenus infidelitas (atque adeo hæresis) potest absolutè dici *peccatum*, quia est in suo genere gravior, quàm peccata opposita virtutibus moralibus, etiam iis, quæ extrinseca quædam Dei bona respiciunt, cujusmodi est religio. Licet insuper hæreseos gravitatem eruere ex fœdissimis, & malignissimis ejus causis, de quibus bene & latè Castro *lib. 3. de justa hæretic. punit. à c. 8.* & *lib. 1. adversus hæreses, à c. 11.* Stapletonius *orat. de causa grassantium hæreseon.* Quàm verò hæresis exitiosa sit regnis, in quæ pedem infert, luculenter prosequitur Ribadeneira *lib. 1. de Princ. cap. 27. & 28.* addens *cap. 29.* quas personas Deos repetat à Principibus, & Rebuspublicis hæresi occupatis. Sunt sanè tanta hæreseos dedecora, ut non defuerint, qui energumenismum hæresim comitari tradiderint, ut Ctesolius *lib. 3. mystag. cap. 16.* Hanc *Majus adulterium* nominari decernit S. Ambrosius *sermon. 2. de Christi accusat.* Gravius est enim religionis adulterium quàm corporis; & plus est integritatem animæ lædere, quàm integritatem hominis violare. Hanc ob causam Agatho Abbas, vir inter monachos olim insignis, cùm ad varia probra, etiam turpitudinis, fassus fuisset, audire tamen hæreticos nullo modo sustinuit, & rationem reddit *lib. 5. vita Patrum, n. 21.* his verbis: *Sermonem quem objecisti de hæresi, non potui sustinere, & valde abominatus sum, quia hæresis separatio est à Deo.* Hæreticus enim separatur à Deo vivo, & vero, & conjungitur diabolo, & Angelis ejus. Alienatus enim à Christo jam non habet Deum, quem exoret pro peccatis suis, quia ex omni parte periit. Itaque sanctus hic Pater hæresim quovis peccato teriorem, & aversabiliorem statuit. Egregiam tam tetræ labis detestationem suppeditavit Guillelmus Paris. *lib. 1. de mor. cap. 1.*

12. De pœnis hæreticorum ex jure civili. Unde contra crimen ita grave, & teterrimum justæ leges, tam civiles, quàm ecclesiasticæ armantur. Circa pœnas autem statutas legibus contra hæreticos, non consentiunt Ant. Gomez. *lib. 3. variar. cap. 2. n. 1.* Damhooderius *in praxi, cap. 61.* Decianus *lib. 7 tract. crimin. cap. 1.* Farinac. *de hæres. q. 182.* Ant. Matthæus *de criminib. tit. 2. n. 8.* Paramus *de orig. S. Inquisit. lib. 3. q. 9. n. 114.* Conradus Kling. *lib. 3. disp. c. 22.* Gudelinus *de jure novissimo, cap. 16. n. 46.* Cantera *qq. criminal. c. 8. de hæresi, n. 59.* Petrus Gregor. *lib. 33. syntagm. c. 8.* quorum sententiis omissis dicendum est cum Carolo Augusto Mela *p. 3. miscel. cap. 10.* jure civili nullam certam pœnam statutam fuisse contra quoscumque hæreticos, sed tantùm priùs committendos esse vindictæ: deinde arbitraria ultione plectendos esse censuisse Imperatores *in l. 8. C de summa Trinit.* quare aliquando eodem jure attento, tantùm ab Ecclesiarum limine arcentur, quando videlicet ob eorum multitudinem seditiones oriuntur, & urbes deseruntur. Quandoque illis testimonium ferre prohibetur, ac utraque testamenti factio denegatur, *l. cognovimus, l. penult. & ult. C. de hæret.* & prohibetur alia similia agere, quæ collegerunt J. Gothofred. *in parat. ad tit. C. Theodos. de hæreticis*, Vvesembechius *in paratit. ad tit. C. eodem tit.* Petrus Gregor. *lib. 33. syntag. cap. 8. n. 9.* Aliquando etiam visum fuit hæreticos cum aliis fidelibus versari, sed hominum carere suffragiis, *l. 3. de apostatis.* Quandoque ex hæresis circumstantiis, atque atrocitate deportatio injungebatur, *l. 4. 5. & 8. C. de hæretic. l. fin. C. de apostat.* & consequens erat amissio bonorum, *l. deportatorum 8. C. de pœnis, l. Divus, ff. de bonis damnat.* quæ bona pro arbitrio modò publicabantur, *l. 4. C. de hæretic.* modò propinquis orthodoxis cedebant, *l. 4 in fine, l. cognovimus 9. C. de hæretic.* observavit Cujac. *lib. 12. obs. cap.* 30. Sed quia hæreticorum nequitia quandoque ita atrox erat, ut eorum scelera publicum crimen inducerent, ultimum supplicium in eo sancitum fuit, *l. Arriani, C. de hæretic. l. quicumque, C. eod. tit.* Unde concludit Mela *ubi suprà*, nullam certam pœnam jure civili in hæreticos fuisse statutam, sed tantùm arbitrariam, ita ut graviùs punirentur seductores, quàm ipsorum sectatores. Nostri Catholici Reges pœnam ignis in quoscumque hæreticos sanxerunt *in l. 2. tit. 26. p. 7.* & jam anno 843. Ramirius Rex I. flammis tradidit omnes sortilegos, & necromanticos sui temporis, teste Mariana *lib. 7. histor. c. 13.* & Catholicum Regem D. Ferdinandum humeris propriis ligna detulisse ad comburendos hæreticos, referunt Lucas Tudensis *era 1255.* ibi: *Quoscumque reperiebat hæreticos, ut flammis exureret, ipse vice famulorum ignem & ligna eis comburendis ministrabat.* Mariana *lib. 12. histor. c. 11.* ibi: *Ferdinandus Rex regnipotens, hæreticis infensus maximè, quos tormentis exagitandos curabat, solitus ipse quasi victimarius ignem arsuris manu, lignaque subjicere improbitatis odio.*

13. De pœnis ex jure canonico. Sacri etiam Canones hæreticos non solùm affecerunt pœnis spiritualibus, videlicet anathemate, & sepulturæ ecclesiasticæ privatione, de quibus egi proximo commentario, & *in c. 1. hoc tit.* verùm & temporalibus, ut infamia, quâ illi, ac posteri ejus notantur, *c. quicumque, §. hæretici, c. statutum, el 8. hoc*

SIO TRA DITUR, ET PROBATUR. *in errore, tradendi sunt Curiæ sæculari; & si clerici sunt, priùs degradantur, ac omnibus beneficiis privantur.* Probant eam textus *in cap. 1. cap. ut commissi, cap. penult. hoc tit. in 6. cap. excommunicamus 15. infra hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa Petrus Gregor, *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 8. & de beneficiis cap. 26.* Eymericus *2 p. directorii, quæst. 4.* Farinacius *de hæresi, quæst. 19. n. 2.* Carena *de offic. Inquisit. part. 2. tit. 6. §. 3.* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap 55.* Simanc. *de Catholicis, tit. 48. n. 6.* Jul. Clarus *lib. 5. sent. §. hæresis,* D. Thomas *2. 2. quæst. 11. art. 4.* Pater Suarez *de fide, disp. 23. sect. 2. n. 3.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 5. puncto 2.* Salelles *3. p. art. de materiis Tribun. sanctæ Inquisitionis, lib. 5. cap. 6. regul. 303.*

10. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Errantis pœnam tantùm esse doceri, dixit Plato, & docuerunt Seneca *in Tragæd.* ibi:

Quis nomen unquam sceleris errori dedit?

Et *de ira lib. 14. Non est prudentis errantes odisse, alioquin ipse sibi odio erit.* Marcus Antoninus *lib. 14. Si potes, meliora doce: si non potes, memento in hoc tibi lenitatem datam: ipsi Dii lenes sunt talibus.* D. Chrysostomus *epist. 4. ad Ephesios, vers. 17.* ibi: *Eum qui ignorat, nec malo affici, nec accusari oportet, sed æquum est, ut discat quæ ignorat.* Quod præcipuè procedit circa religionem, quæ suadenda est, non imponenda. Tertul. *ad Scapul. Hoc ad irreligiositatis elogium concurrit, adimere libertatem religionis, & interdicere optionem divinitatis, ut non liceat mihi colere quem velim, sed cogar colere quem nolim. Atque adeò & Ægyptiis permissa est tam vana superstitionis potestas, avibus, & bestiis consecrandis, & capite damnandi qui aliquem hujusmodi Deum occiderit.* Valentinianus laudante Ammiano Marcel. *lib. 30.* ibi: *Nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit: nec interdictis minacibus subjectorum cervicem ad id, quod ipse coluit, inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, ut reperit.* Sic Lactantius *lib. 5. instit. cap. 20. & 21.* ait: *Cogi religionem non posse, & verbis, non verberibus constituit; nec quicquam esse tam voluntarium, quàm religionem, & Christianos non esse Ægyptiis pejores.* Plura adduxi *in cap. sicut, de Judæis.* Et si hoc generaliter in quacumque religione amplectenda, & retinenda procedit, multò justiùs, & faciliùs in nostra vera fide Catholica, ad quam recipiendam noluit Christus Dominus neminem hujus vitæ pœnis, aut earum metu pertrahi, juxta D. Joannem *cap. 6. vers. 67.* Lucam *cap. 9. vers. 54.* Matthæum *cap. 13. vers. 24.* Apostol. *ad Roman. cap. 8. vers. 35. ad Hebræos cap. 2. vers. 15.* quo sensu verissimum est illud Tertul. *Lex nova non se vindicat ultrò gladio.* Et D. Clemens in suis constitutionibus, de Christo Domino ait: *Liberam reliquit hominibus arbitrii potestatem, non morte temporali eos puniens, sed in altero sæculo ad reddendam rationem vocans.* D. Athanasius in epistola ad Solitarios aiebat: *Dominus cogens, sed libertatem suam voluntati permittens, dicebat quidem vulgò omnibus: Si quis vult venire post me; Apostolis verò: Nunquid & vos abire vultis?* D. Chrysostomus ad eundem Joannis locum, ibi: *Interrogabat, an & ipsi velint discedere? quod omnem est amoventis vim, ac necessitatem.* D. Cyprian. *epist. 55. Conversus ad Apostolos suos dixit: Nunquid & vos vultis ire? servans scilicet legem, quâ homo libertati suo relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi vel mortem appetit, vel salutem.* In Arrianam hæresim acriter invehitur Athanasius *ubi proximè*, quòd prima in contradicentes usa esset judicum potestate, & quos non potuisset verbis inducere, eos vi, plagis, carceribus ad se pertrahere niteretur: *atque ita*, inquit, *seipsam, quàm non sit pia, nec Dei cultrix, manifestat.* Leo Magnus *epist. 73.* non majorem pœnam de hæreticis poscit, quàm ut sacerdotio, & urbe excludantur. Socrates adversùs Theodosium Episcop. *lib. 5. c. 3.* de Macedonianis nimium prosequentibus: *Hoc*, inquit, *non erat de more orthodoxæ Ecclesiæ, quæ homines persequi non solebat.* Et ut ait Leo ubi suprà: *Quid verò profuit sanguis effusus hæreticorum, nisi ut ipsi suos etiam Martyres haberent, licèt falsos?* Quemadmodum Optatus Milevitanus notavit, & pluribus pòst sæculis D. Bernardus *sermone 66. in Cantica, sub finem.* Ecclesia enim sanguinem abhorret, longè differens, ut pura, veraque est, ab impuro, falsoque Mahometi Alcoranismo, de quo Richardus Monchus Ordinis Prædicatorum, *in confutat. Alcoranismi, cap. 10.* ait: *Ille adversùs nos credentes Alcorano clamat: Interimite, interimite; atque Alcoranismi sacerdotes verba pro illo facturi nudant ensem, eumque manu tenent. Nostrum verò Evangelium docet orandum pro inimicis, ac nostri sacerdotes non ensem, sed crucem tollunt; non violentiæ, sed mansuetudinis signum ostendentes.* D. Bernardus *serm. 64. Hæretici capiantur potiùs quàm effugentur: capiantur dico, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum.* D. August. *epist. 48. Neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus.* Athan. *apolog. 2. Cædes, & vincula aliena sunt à nostra Ecclesia.* Et Valentinianus initio sui imperii cavit, ut libera voluntate quisquam cultum religionis teneret, *l. 9. C. Theodos. de malefic. & mathem.* ibi: *Testes sunt leges à me in exordio Imperii mei datæ, quibus unicuique quod antè imbibisset, colendi libera facultas tributa est.* Refert Am. Marcel. *lib. 30.* de eo Valentiniano agens, ibi: *Hoc moderamine Principatus inclaruit, quod inter religionum diversitates medius extitit, nec quemquam inquietavit, nec ut hoc coleretur, imperavit, aut illud.* Facit Arnob. *lib. 2. Quid est tam injustum, quàm invitis extorquere in contrarium voluntates, inculcare quod nolint, & quod refugiunt animis; priùs nocere, quàm prosis, & priore detracto, in alienum habitum, sententiamque traducere.* Et Socrates *lib. 3. historiæ, cap. 21.* laudat Imperatorem Jovinianum, quòd cuique pro arbitrio religionem profiteri permiserit. Facit textus *in cap. qui secundùm, 23. quæst. 4.* & Episcopis Galliæ intendentibus hæreticos ab urbe repellere per Judices sæculares, hæc ait Sulpitius Severus: *Tum verò Idacius, atque Ithacius acriùs instare, arbitrantes posse inter initia malum comprimi: sed parum sanis consiliis sæculares judices adeunt, ut eorum decretis, atque executionibus hæretici urbibus pellerentur.* Igitur hæretici non sunt pœnis præcipuè temporalibus cogendi, ut fidem nostram Catholicam profiteantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia in Republica Hebræorum diversæ erant sectæ, videlicet Sadducæorum, & Pharisæorum, ut constat *ex cap. 23. Actuum Apost. vers. 6.* ibi: *Sciens quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum.* Sed Sadducæi apertè hæretici erant, quippe qui mortuorum resurrectionem negabant, & admittebantur ad concilia, ac synedria. Igitur quia unicuique liber est opinionum, & dogmatum delectus. Augetur secundò hæc difficultas ex parabola Patrisfamilias, qui servis zizaniam exstirpare volentibus, & dicentibus apud Matthæum *cap. 13. vers. 28. Vis imus, & colligimus ea?* ait: *Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum: sinite utraque crescere usque ad messem.* Cùm ergo passim Interpretes zizaniam hanc hæreticos esse doceant, sequi videtur, non esse cum eis vi agendum, sed tempus messis expectandum, extremum scilicet judicii diem; Christoque Domino Judici causæ hujus cognitionem integram reservandam esse. Deinde

difficilis

difficilis est ea pars assertionis, ubi docetur, clericum hæreticum degradandum esse, & tradendum Curiæ sæculari; nam clericus, nisi incorrigibilis sit, degradari, & judici sæculari tradi nequit, *cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Igitur non statim ac in hæresim lapsus est, degradandus venit.

11. De hæresis gravitate.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, hæresim teterrimum crimen esse, & gravius idololatriâ. Sanctus Irenæus *lib. 2. adversus hæreses, cap. 9. Hæreticos Ethnicis pejores efficiunt eos, qui assentiunt iis. Illi enim creaturæ potiùs quàm creatori servientes, & his qui non sunt Dii, verumtamen primum deitatis locum attribuunt fabricatori hujus universitatis Deo. Hi autem hunc quidem labiis factorem dicentes, ipsi sentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum quidem, qui est Deus, blasphemantes; eum autem, qui non est, Deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem.* Laborarunt in gravitate, & atrocitate hujus peccati detegenda viri præstantes Stapletonius *oratione in Aufficatione controvers.* Conradus Brunus *lib. 2. de hæretic.* Petrus Simon *tract. de hæresi, cap. 15.* Lensæus *lib. 13. de Christ. libert.* Castro *lib. 1. de justa hæretic. punit. cap. 2.* Nicol. Romeus *in Calvin effigie, in monitione ad lectorem.* Theophilus Raynaudus *in oplotheca de calumn. sect. 2. serie 1. cap. 5.* Salelles & alii in hoc titulo passim citati, qui omnes consentiunt, hæresim omne in se malum complecti, & esse completam quandam malitiam, vel potiùs malorum quoddam compendium; eradicat enim fidem, quæ est primum supernaturalis boni germen: radice autem avulsâ, unde existet fructus bonus in justitia, & sanctitate veritatis? Alia sanè peccata, quamvis immania, germen radicem gratiæ sanctificantis, & gloriæ intactum relinquunt, quamvis destruant gratiam, & præsens jus ad gloriam. At hæresis totius justitiæ principium evellit, sine quo nulla actio libera supernaturalis, nulla apud Deum quomodolibet meritoria actio profundi potest. Meritò itaque sanctus August. *lib. 3. contra duas epistolas Pelag. cap. 3.* censet in Scripturis nomine *peccati* absolutè dicti intelligi infidelitatem, quæ in hæreticis eo certior est, quo præcedens Dei beneficium in baptismi susceptione eos magis obstringebat Deo. Et quamvis odium Dei, & peccata directè opposita bono divino, ut in se est, sint teteriora quàm hæresis, ex D. Thoma 2. 2. *q. 34 art 3.* tamen eatenus infidelitas (atque adeo hæresis) potest absolutè dici *peccatum*, quia est in suo genere gravior, quàm peccata opposita virtutibus moralibus, etiam iis, quæ extrinseca quædam Dei bona respiciunt, cujusmodi est religio. Licet insuper hæreseos gravitatem eruere ex fœdissimis, & malignissimis ejus causis, de quibus bene & latè Castro *lib. 3. de justa hæretic. punit. à c. 2. & lib. 1. adversus hæreses, à c. 11.* Stapletonius *orat. de causa grassantium hæreseon.* Quàm verò hæresis exitiosa sit regnis, in quæ pedem infert, luculenter prosequitur Ribadeneira *lib. 1. de Princ. cap. 27. & 28.* addens *cap. 29.* quas personas Deus repetat à Principibus, & Rebuspublicis hæresi occupatis. Sunt sanè tanta hæreseos dedecora, ut non defuerint, qui energumenismum hæresim comitari tradiderint, ut Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 16.* Hanc *Majus adulterium* nominari decernit S. Ambrosius *sermon. 2. de Christi accusat.* Gravius est enim religionis adulterium quàm corporis; & plus est integritatem animæ lædere, quàm integritatem hominis violare. Hanc ob causam Agatho Abbas, vir inter monachos olim insignis, cùm ad varia probra, etiam turpitudinis, fa-xeus fuisset, audire tamen hæreticos nullo modo sustinuit, & rationem reddit *lib. 5. vitæ Patrum, n. 21.* his verbis: *Sermonem quem objecistis de hæresi, non potui sustinere, & valde abominatus sum, quia hæresis separatio est à Deo.* Hæreticus enim separatur à Deo vivo, & vero, & conjungitur diabolo, & Angelis ejus. Alienatus enim a Christo jam non habet Deum, quem exoret pro peccatis suis, quia ex omni parte periit. Itaque sanctus hic Pater hæresim quovis peccato teteriorem, & aversabiliorem statuit. Egregiam tam tetræ labis detestationem suppeditavit Guillelmus Paris. *lib. 1. de mor. cap. 1.*

12. De pœnis hæreticorum ex jure civili.

Unde contra crimen ita grave, & teterrimum justæ leges, tam civiles, quàm ecclesiasticæ armantur. Circa pœnas autem statutas legibus contra hæreticos, non consentiunt Ant. Gomez. *lib. 3. variar. cap. 2. n. 1.* Damhouderius *in praxi, cap. 61.* Decianus *lib. 7 tract. crimin. cap. 1.* Farinac. *de hæres. q. 112.* Ant. Matthæus *de criminib. tit. 2. n. 2.* Paramus *de orig. S. Inquisit. lib. 3. q. 9. n. 114.* Conradus Kling. *lib. 3. disp. c. 22.* Gudelinus *de jure novissimo, cap. 16. n. 46.* Cantera *qq. criminal. c. 2. de hæresi, n. 59.* Petrus Gregor. *lib. 33. syntagm. c. 8.* quorum sententiis omissis dicendum est cum Carolo Augusto Mela *p. 3. miscel. cap 10.* jure civili nullam certam pœnam statutam fuisse contra quoscumque hæreticos, sed tantùm priùs committendos esse vindictæ: deinde arbitraria ultione plectendos esse censuisse Imperatores *in l. 2. C de summa Trinit.* quare aliquando eodem jure attento, tantùm ab Ecclesiarum limine arcentur, quando videlicet ob eorum multitudinem seditiones oriuntur, & urbes deseruntur. Quandoque illis testimonium ferre prohibentur, ac utraque testamenti factio denegatur, *l. cognovimus, l. penult. & ult. C. de hæret.* & prohibetur alia similia agere, quæ collegerunt I. Gothofred. *in parat. ad tit. C. Theodos. de hæreticis*, Vvesembechius *in paratit. ad tit. C. eodem tit.* Petrus Gregor. *lib. 33. syntag. cap. 8. n. 9* Aliquando etiam visum fuit hæreticos cum aliis fidelibus versari, sed hominum carere suffragiis, *l. 3. de apostatis.* Quandoque ex hæresis circumstantiis, atque atrocitate deportatio injungebatur, *l. 4. 5. & 8. C. de hæretic. l. fin. C. de apostat.* & consequens erat amissio bonorum, *l. deportatorum 8. C. de pœnis, l. Divus, ff. de bonis damnat.* quæ bona pro arbitrio modò publicabantur, *l. 4. C. de hæretic.* modò propinquis orthodoxis cedebant, *l. 4 in fine, l. cognovimus 9. C. de hæretic.* observavit Cujac. *lib. 12. obs. cap. 30.* Sed quia hæreticorum nequitia quandoque ita atrox erat, ut eorum scelera publicum crimen inducerent, ultimum supplicium in eos sancitum fuit, *l. Arrianis, C. de hæretic. l. quicunque, C. eod. tit.* Unde concludit Mela *ubi suprà*, nullam certam pœnam jure civili in hæreticos fuisse statutam, sed tantùm arbitrariam, ita ut graviùs punirentur seductores, quàm ipsorum sectatores. Nostri Catholici Reges pœnam ignis in quoscumque hæreticos sanxerunt *in l. 2. tit. 26. p. 7.* & jam anno 843. Ramirius Rex I. flammis tradidit omnes sortilegos, & necromanticos sui temporis, teste Mariana *lib. 7. histor. c. 13.* & Catholicum Regem D. Ferdinandum humeris propriis ligna detulisse ad comburendos hæreticos, referunt Lucas Tudensis *era 1255.* ibi: *Quoscumque reperiebat hæreticos, ut flammis exureret, ipse vice famulorum ignem & ligna eis comburendis ministrabat.* Mariana *lib. 12. histor. c. 11.* ibi: *Ferdinandus Rex regnipotens, hæreticis infensus maximè, quos tormentis exagitandos curabat, solitus ipso quasi victimarius ignem arsuris manu, lignaque subjicere improbitatis odio.*

13. De pœnis ex jure canonico.

Sacri etiam Canones hæreticos non solùm affecerunt pœnis spiritualibus, videlicet anathemate, & sepulturæ ecclesiasticæ privatione, de quibus egi proximo commentario, & *in c. 1. hoc tit.* verùm & temporalibus, ut infamia, quâ illi, ac posteri ejus notantur, *c. quicumque, §. hæretici, c. statutum, el 2. hoc*

tit. in 6. Synodus Nicæna *can.* 49. apud Julium *epist.* 2. *cap.* 13. ibi : *Infames esse censemus omnes, qui suam, aut Christianam prævaricantur legem.* Quod etiam legibus Regiis cautum fuit *in l.* 4. *tit.* 26. *p.* 7. *l.* 3. *tit.* 8. *lib.* 8. *Recopil.* & ad quos gradus protrahatur nota hæc, exponunt Covarr. *lib.* 2. *variar. c.* 8. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 8. *c.* 13. *q.* 8. Parlador. *in sesquicentur. different.* 108. *à n.* 11. Barbosa *in d. c. statuimus.* Etiam puniuntur bonorum privatione, ut sequenti commentario probabimus, & deportatione. Leo *epist.* 75. *ad Leonem imperator.* ibi : *Clerici hæretici non solùm ab ordine clericatus, sed etiam ab urbis habitatione pellantur.* Gregorius VII. *lib.* 7. *registri, epist.* 27. ibi : *Jubemus ut eum facias perfidiæ notâ in aperto signari, & deinde ex toto Archiepiscopatu tuo ipsum expulsum, hæresim ejus cunctis detegendo ubique, quantùm potes, ut apostatam, & christianæ unitatis inimicum non desinas persequi.* Et constat ex Pontific. Rom. *in Gelasio*, ibi : *Gelasii temporibus inventi sunt Manichæi in urbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorumque codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremavit.* Et postea Hormisda invenit Manichæos, quos etiam discussos cum examine plagarum exilio deportavit. Et tandem si clerici sunt, degradantur, & judici sæculari traduntur, ut debitis pœnis plectantur, videlicet ignis supplicio, ut censuit Episcopus Alexand. *in action.* 1. *Concil. Chalcedon. contra Eutychen*, ibi : *Eutyches qui præter dogmata Ecclesiæ sapit, non solùm pœnâ dignus est, sed & igne.* Quæ ignis pœna valde propria est hæreticorum, propter Evangelii auctoritatem, *Joan. c.* 15. ibi : *Si quis in me non manserit, mittetur foras, & tanquam palmes arescet, & colligent eum, & in ignem conjicient.* Et ultimo supplicio hæreticos esse afficiendos, probat Pater Menochius *lib.* 2. *polit. c.* 3. variis sacræ paginæ auctoritatibus, præcipuè *Deuter. c.* 13. *vers.* 1. ubi ita legitur : *Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum, atque portentum, & evenerit quod loquutus est, & dixerit tibi : Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis, non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem ejus : ipsi servietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem, aut fictor somniorum interficietur, quia loquutus est ut vos averteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo servitutis, ut errare faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus : & auferes malum de medio tui.* Accedit, nam de jure civili rei læsæ Majestatis populo spectante vivi cremabantur. Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 19. Valer. Max. *lib.* 6. *cap.* 3. Similiter transfugæ militiæ desertores, *l. aut damnum* 8. § *hostes*, *l. si quis aliquid* 38. § 1. *ff. de pœnis.* Ammian. Marcel. *lib.* 18. Quam pœnam etiam statutam legimus in graviorum criminum reos, veluti in sacrilegos, *l. sacrilegii* 6. *ff. ad leg. Iul. pecul.* Salvianus *lib.* 7 *de providentia*, ibi : *Latro, aut sacrilegus, cùm flammis exuritur, suis criminibus concrematur.* In eos qui dant operam Barbaris, ut Romanos deprædentur, *l. si quis Barbaris* 9. *C. de re milit.* & qui detrectandæ militiæ causâ digitos sibi præcidunt, *l. de tyronibus* 5. *C. Theodos. eod. tit.* in servos cum domina tem habentes, *l. unic. C. de mulier. quæ se propriis servis:* vel virginem, aut viduam rapientes, *l. unic. C. de raptu virginum:* dominum falsò deferentes, *l.* 7. *C. de delatoribus.* seu ejus saluti insidiantes, *l. capitalium* 18 § *ign. ff. de pœnis :* in falsæ monetæ auctores, *l.* 2. *C. de falsa monet.* in aggerum Nili corruptores, *l. unica*, *C. de aggeribus Nili :* in incensores ædium, acervorumve frumenti, *l. qui ædes* 9. *ff. de incendio :* in procuratores, seu actores rerum privatarum Principis, qui Provinciales vexant injuria, aut deprædationibus, *l. universi*, *C. ubi causæ fiscales :* in magos & aruspices, *l.* 3. *C. de malefic. & mathem.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 23. in tabularios civitatum, qui iniquam alicujus immunitatis professionem admittunt, *l.* 1. *C. de immunit. nemini conced.* in viros muliebria patientes, *l. omnes* 6. *C. Theodos. ad leg. Iul. de adult.* & in aliis delictis relatis *in l. unic. C. Theodos. de emendat. servor. l.* 1. *eod. C. ne præter crim. læsæ Majest. l. unic. eod. C. si quis solidos circul.* Ita D. Joannes Ramos *lib.* 5. *de parricid.* Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 240. Amaya *lib.* 3. *obs. c.* 4. Forcer. *lib.* 1. *rer. quotid. c.* 7. P. Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 7.

13. Traditur ratio decidendi.

Quæ, & aliæ, si majores, ac severiores reperiri possent, pœnæ justè infliguntur, & imponuntur hæreticis, fidei Catholicæ desertoribus, & violatoribus, tum ob hujus criminis immanitatem, quâ cætera delicta superat, ut suprà probavi : tum quia nulla fuit tam barbara gens, quæ desertores propriæ religionis, & ejus violatores debitis non compesceret pœnis. Seneca *lib.* 3. *de benefic. c.* 6. ibi : *Violatarum religionum alibi, atque alibi diversa pœna est ; sed ubique aliqua.* Plato in temeratores religionis capitis pœnam sanxit, *lib.* 10. *de legibus.* Apud Græcos quicumque avitam religionem deserebat, aut numen aliud invehebat, pellebatur ut insanus, aut plectebatur ut impius. Sic Pythagoras (verba sunt Athenagoræ in legatione pro Christianis) cum trecentis aliis combustus est : Democritus ab Ephesiis pulsus : Eraclitum Abderitæ tanquam insanum exilio, Socratem Athenienses morte affecerunt. Alia refert Gentilis *de jure belli lib.* 1. *c.* 10. Accedunt ingentia mala, quæ ex hæresibus, & hæreticis tolerandis oriuntur; siquidem ipsi multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditiones, & conciliabula sequuntur, ut politicè differentes probant latè Pater Menochius *lib.* 2. *polit. c.* 3. Cochier *lib.* 1. *polit. c.* 5. Salcedo ad D. Thomam *de regimine Princ. lib.* 3. *c.* 16. *differt.* 30. Rectè ergo in præsenti textu jubet Lucius III. ut hæretici pertinaces judici sæculari tradantur debitis pœnis plectendi, idest morte naturali, ad quam ipsi hodie damnantur ab ipsis Inquisitoribus, licèt exequutio fiat per judicem sæcularem, non verò per ministros Ecclesiæ, quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius. Et esse potestatem in Ecclesia imponendi hanc pœnam, probarunt Bellarm. *tom.* 1. *controv. lib.* 3. *de clericis, c.* 21. & 22. Valentia *tom.* 3. *controv. disp.* 1. *q.* 11. *punct.* 3. Simancas *de Cathol. tit.* 46. *à n.* 44. Covarr. *lib.* 2. *variar. c.* 10. *n.* 10. Suarez *de fide, disp.* 10. *sect.* 3. *n.* 18. & *disp.* 23. *sect.* 3. Nec inquisitores ullam exinde irregularitatis notam incurrere, probavi *in c. sententiam, ne clerici vel monachi :* & omnino teneri Judicem sæcularem exequi sententiam hanc mortis, absque eo quod cognoscere possit de ejus justitia, probavi *in c.* 1. *de offic. ordin.* Qui autem dicantur hæretici impœnitentes veri, vel præsumpti, exponunt Simancas, Peña & Farin. relati à Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disp.* 5. *puncto* 2.

14. Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam licèt pœna errantis tantùm sit doceri, tamen id procedit quando qui errat, paratus est corrigi, & deponere errorem proprium : quo casu etiam hæreticum admitti ad reconciliationem, abjuratâ hæresi, suprà probavi : at in præsenti agimus de hæretico pertinaci, & impœnitenti, qui cùm paratus non sit doceri, & abjurare errores suos, omnino relaxandus est Judici sæculari. Nec obstant variæ auctoritates, quibus facilè probatur, religionem suadendam esse, non imperandam, quibus Novatores quotidie insurgunt, ut probent coactionem in religione adhibendam non esse, quibus valde favent ejusdem farinæ Alberic. Gentilis *lib.* 1. *de jure belli, c.* 9. Grotius *eod. tract. lib.* 2, *c.* 20. *n.* 49. nec contradicit Michaël

Rousselius

Rousselius *lib. 6. histor. P. juris, c. 5. n. 27.* Nec adversatur Datiis *ad 23 q. 1. c. 8. de bello.* Quibus respondendum, theorema illud accipiendum esse de his, qui nullâ unquam religione imbuti fuerunt; in his autem, qui per sacrum baptisma fidem susceperunt, aliud observatur. Hi enim ad fidem, quam semel professi fuerunt, revocandi sunt; & si pœnitentia ducti resipuerint, mitiùs cum illis agitur: si autem pertinaces sint, ultimo supplicio damnantur. Nec enim illi, qui hæreticos pervicaces ad Ecclesiæ unitatem impellunt, ad fidem cogunt, sed duritiam eorum, & perfidiam castigant, ita asserente D. Augustino *lib. 2. contra litteras Petiliani, c. 83.* ibi: *Ad fidem quidem nullus est cogendus invitus, sed per severitatem, immò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Numquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur.* Qui in *epist. 50. tom. 2.* vulgarem illam Novatorum objectionem ita solvit: *Ubi est, quod isti clamare consueverunt: Liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? Quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem; prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœnâ corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit.* Facit Tertull. *adversus Gnosticos c. 11.* dum ait: *Ad officium hæreticos compelli, non allici dignum est: duritia vincenda est, non suadenda heresis.* Et licèt Dominus noster cuilibet homini reliquisset liberum arbitrium, non tamen voluit ut delicta inde in hac vita impunita manerent, præcipuè hæresis, & infidelitatis, ut suprà probavi; reliquit enim liberum arbitrium quoad benè, vel malè operandum; non tamen inulta, nec in hoc sæculo reliquit majora crimina, quibus puniendis leges, tam ecclesiasticæ, quàm sæculares latæ sunt: & licèt Ecclesia aliquando non ita severè in hæreticos animadverteret, id fecit, quia adhuc plena libertate, & auctoritate non fruebatur sub illis prioribus Imperatoribus; non verò quia immanitas sceleris omnibus sæculis æqualis non esset: & ita si numerus hæreticorum id expostulet, potest bellum indici, ut funditus exstirpentur: quod expressè definierunt Ecclesiæ PP. *in c. etsi Ecclesia, c. resecanda, 24. q. 3. c. ferrum, c. cùm secundum, de hæretic. in 6.* probat cum D. Thoma *2. 2. q. 10 art. 12.* Castro *de justa hæretic. punit. c. 12. & 14.* Victoria *in relect. de Indis, p. 1. n. 8.* pluribus relatis Solorzanus *tom. 1. lib. 2. de jure Indiar. c. 29. n. 52.* Nec obstat quod de Sadducæis expendebamus, nam eorum impietas non multò ante Christi adventum exorta fuit, & ita non est à Synagoga proscripta, eo quòd senescente eorum, qui Conciliis præsidebant, auctoritate, ii remissiùs agerent, qui Cathedram Moysis obtinebant, præcipuè sub Idumæo Rege Herode, qui Politicorum more ad regni commoda religionem referebat, nec quid variorum dogmatum assertores inter se digladiarentur, morabatur. Itaque cùm Sadducæorum error multos corripuisset, essentque hi opibus potentes, mirum non est, si synagogas à se excutere non potuerit. Nec obstat Parabola Divi Matthæi; nam si argumentum ex ea deductum probaret, suaderet utique non hæreticos modò impunè dimittendos esse, sed etiam fures, & homicidas, & hujusmodi sontes, qui zizaniorum nomine censentur; quanvis enim hæretici pessimum genus zizaniorum sint, non tamen propterea fures, aut homicidæ zizania non sunt. Cùm ergo paterfamilias zizania exstirstirpari vetuit, satis indicavit, quo pacto hoc esset accipiendum: *Ne fortè* (inquit) *eradicetis simul & triticum.* Facturus colligendi potestatem, si absque tritici detrimento, à quo fortè non ita facilè secernerentur, evelli possent, nec periculum immineret, ne pro nocentibus plectantur innoxii, quidni exstirpentur? Si verò periculum sit ne hæretici, quia potentiores, turbas excitent, aliquamve majorem perniciem Ecclesiæ, aut Reipublicæ moliantur, tunc sane judicium Dei patienter expectandum est. Non debent autem facilè Principes alicujus incommodi metu, qui frequenter inanis esse potest, condescendere, ut libertatem (quam conscientiæ vocant) concedant. Nec obstat tandem quod dicebamus, videlicet clericum tantùm incorrigibilem, præmissa degradatione Curiæ sæculari tradi, *c. novimus, de V. S.* Nam in præsenti casu, cùm clericus impœnitens est, & pertinax, nec vult Ecclesiæ reconciliari, incurrigibilis est, non quidem per delicti iterationem, sed per perseverantiam, & impœnitentiam in eodem, ut in præsenti docuerunt Abbas *n. 37.* Henricus *n. 8.* Antonius, & cæteri antiquiores. Quare cùm incorrigibilis propriè sit, meritò præmissâ degradatione, ut in præsenti cavetur, & infrà *in cap. excommunicamus, el 1. §. damnati, cap. penult. hoc tit. lib. 6.* judici sæculari relaxatur.

CAPUT X.

Innoc. III. *Clero, Consulibus, & populo* [a] *Viterbiensi.*

VErgentis in senium sæculi corruptelam non solùm sapiunt elementa corrupta, sed & dignissima creatura ad imaginem, & similitudinem condita Conditoris, prælata privilegio dignitatis volucribus cœli, & bestiis universæ terræ, testatur: nec tantùm eo quasi deficiente jam deficit, sed & inficit, & inficitur scabrâ rubigine vetustatis. Peccat enim ad extremum homo miserrimus: & qui non potuit in sui, & mundi creatione in paradiso persistere, circa sui, & orbis dissolutionem degenerat, & pretii suæ redemptionis circa fines sæculorum oblitus, dum variis, ac variis quæstionum se nexibus ingerit, seipsum laqueis suæ fraudis innectit, & incidit in foveam, quam paravit. Ecce etenim inimico homine messi dominicæ superseminante semen iniquum, segetes in zizania pullulant, vel potiùs polluuntur: triticum arescit, & evanescit in paleas: in flore tinea, & vulpes in fructu demoliri vineam domini moliuntur. Nova siquidem sub novo Testamento Achan progenies ex spoliis Jericho lingulam auream, palliolumque furatur: & Abiron, Dathan, & Chore soboles detestanda novis thuribulis fermentatum thymiama novis volunt altaribus adolere, dum nox nocti scientiam indicat, dum cæcus præbet cæco ducatum, dum hæreses pullulant, & quem divinæ reddit hæreditatis expertem, suæ constituit hæreticus hæresis, & damnationis hæredem.

dem Hi sunt caupones, qui aquam vino commiscent, & virus draconis in aureo calice Babylonis propinant: habentes secundùm Apostolum speciem pietatis, virtutem autem ejus penitus abnegantes. Licèt autem contra vulpes hujusmodi parvulas, species quidem habentes diversas, sed caudas ad invicem colligatas, quia de vanitate conveniunt in idipsum, diversa prædecessorum nostrorum temporibus emanaverint instituta, nondum tamen usquadeo pestis potuit mortificari mortifera, quin sicut cancer amplius serperet in occulto, & jam in aperto suæ virus iniquitatis effundat, dum palliata specie religionis, & multos decipit simplices, & quosdam seducit astutos, factus magister erroris, qui non fuerat discipulus veritatis. Ne autem nos, qui licèt circa horam undecimam inter operarios, immò veriùs super operarios vineæ Domini sabaoth sumus à Patrefamilias Evangelico deputati, & quibus ex officio pastorali sunt oves Christi commissæ, nec capere vulpes demolientes vineam Domini, nec arcere lupos ab ovibus videamur, & ob hoc meritò vocari possimus canes muti non valentes latrare, ac perdamur cum malis agricolis, & mercenario comparemur; tamen contra defensores, receptatores, fautores, & credentes hæreticorum aliquid severius duximus statuendum: ut qui per se ad viam rectitudinis revocari non possunt, in suis saltem defensoribus, receptatoribus, & fautoribus, ac etiam credentibus confundantur: & cùm se viderint ab omnibus evitari, reconciliari desiderent omnium unitati. De communi ergo fratrum nostrorum consilio, assensu quoque Archiepiscoporum, & Episcoporum apud Sedem Apostolicam existentium districtiùs inhibemus, ne quis hæreticos receptare quomodolibet, vel defendere, aut ipsis favere, vel credere quoquo modo præsumat: præsenti decreto firmiter statuentes, ut si *b* quis aliquid horum facere fortè præsumpserit, nisi primò, secundóve commonitus à sua super hoc curaverit præsumptione cessare, ipso jure sit factus infamis: nec ad publica officia, vel consilia civitatum, nec ad eligendos aliquos ad hujusmodi, nec ad testimonium admittatur. Sit etiam intestabilis, nec ad hæreditatis *c* successionem accedat. Nullus præterea ipsi cogatur super quocumque negotio respondere. Quod si forsan judex extiterit, ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti, sed cum auctore *d* damnato damnentur: in similibus etiam idem præcipimus observari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, ut in quo major est culpa, gravior exerceatur *e* vindicta. Si quis autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, contempserit evitare, anathematis se noverit sententiam incurrisse. In terris verò temporali nostræ jurisdictioni subjectis, bona *f* eorum statuimus publicari, & in aliis idem fieri præcipimus per Potestates, & Principes sæculares, quos ad exequendum, si fortè negligentes exstiterent, per censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ compelli volumus, & mandamus: nec ad eos bona ipsorum ulteriùs revertantur, nisi eis ad cor redeuntibus, & abnegantibus hæreticorum consortium aliquis voluerit *g* misereri, ut temporalis saltem pœna corripiat, quem spiritualis non corrigit disciplina. Cùm enim secundùm legitimas sanctiones, reis læsæ Majestatis punitis capite, bona confiscentur ipsorum, eorum filiis vitâ solummodò ex misericordia *h* conservatâ, quantò magis qui aberrantes in fide, Deum, & Dei Filium Jesum Christum offendunt, à Capite nostro, quod est Christus, ecclesiasticâ debent districtione præcidi, & bonis temporalibus spoliari: cùm longiùs sit gravius æternam, quàm temporalem lædere Majestatem. Nec hujus severitatis censuram Orthodoxorum etiam exhæredatio filiorum, quasi cujusdam miserationis prætextu debet ullatenus impedire: cùm in multis casibus, & secundùm *i* divinum judicium filii pro patribus temporaliter puniantur, & juxta canonicas sanctiones quandóque feratur ultio non solùm in auctores scelerum, sed & in progeniem damnatorum. Datum Later. VIII. Kal. April. Pontificatus nostri anno secundo.

NOTÆ.

a *Viterbiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in ipsis epistolis Innocentii coloniæ editis, *lib.* 2. *epist.* 1 *fol.* 178. ex quo integram hujus textus restituo. Raynerio II. ipsius Ecclesiæ Præsuli in præsenti rescribit Innoc. De Ecclesia Viterbiensi nonnulla adduxi *in c.* 3. *de seq. poss.*

b *Si quis autem.*] Verba quæ sequuntur, usque ad ea, *momenti censeantur*, transcripserunt Fridericus Imperator *in authentica Credentes, C. hoc tit.* PP. Concilii Later. *in cap. excommunicamus*, §. *credentes, hoc tit.* ubi ea exponemus.

1. c *Successionem.*] Legitimam, seu testamentariam, quarum incapaces sunt Hæretici postquam damnati fuere, *l.* 4. §. *præterea, &* §. 5. *C. de heret. l.* 1. *C. de apost. l.* 4. *tit.* 3. *part.* 6. *l.* 4. *tit.* 26. *part.* 7. *l.* 4. *tit.* 4. *lib.* 8. *Ordin.* Si verò hæredes instituantur post commissum crimen, sed ante sententiam, hæreditas ad fiscum pertinet. Cantera *qq. crimin. cap.* 1. *de heret. n.* 19. Azevedo *in l.* 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *Recop.* etsi decesserint delatâ illis hæreditate, sed nondum aditâ. Molina

de

*de justitia tom.*4 *disp.*658.*n.*19. Fachin. *lib.*2.*consil.*16. *n.*5. Crespy de Valdaura *observ.*97.*n.*43. Giurba *consil.*55. *n.*15. Mat. Mura *decis.*49. *n.*27. Acosta *in* § & *quid si tantum*, 2. *part. num.* 177. Masin. *de confisc. quæst.* 36. *num.* 28. Arias à Mesa *lib.* 3. *var. cap.* 42. *n.* 12. & ita judicatum fuit in hoc supremo Inquisitionis Senatu hoc anno 1671.

d *Damnato damnetur.*] Juxta textum & ejus communem interpretationem *in cap. fraternitati, hoc tit.*

e *Vindicta.*] Juxta tradita *in cap. cùm quidam, de jurejur.*

2. f *Bona eorum.*] Tam in hac sexta, quàm in tertia collectione legitur *hæreticorum*, sed minùs rectè, juxta verba præcedentia, in quibus Innocentius semper egit de fautoribus, & receptatoribus hæreticorum; & sequentia ibi: *Et abnegantibus hæreticorum consortium.* Ex quibus expressè deducitur, in præsenti epistola tantùm agi de compescendis fautoribus, defensoribus, & receptatoribus hæreticorum, illisque non resipiscentibus ab hujusmodi delicto, pœnam amissionis bonorum imponi; sed forsan quia hæc pœna confiscationis bonorum usu recepta non fuit, ideo licèt ad litteram textum hunc transcripserint Patres Concilii Later. *in d. cap. excommunicamus*, §. *credentes*, Fridericus *in d. authent. credentes*; omiserunt tamen pœnam hanc privationis bonorum: & in fautoribus, defensoribus, credentibus, & receptatoribus hæreticorum eam locum non habere constat *ex cap. accusatus*, §. *si verò, hoc tit. in* 6. in illis verbis: *Sub obligatione bonorum suorum.* Et ibi: *Hæredes, ad quos bona hujusmodi.* Et ita docuerunt Farinac. *de hæresi q.* 182. §. 3. *n.* 52. Cantera *in qq. crim. tit. de hæretic. cap.* 1. *n.* 55. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disp.* 3. *punct.* 6. *n.* 4. Diana *part.* 4. *tract.* 6. *resol.* 22. Fermosinus *alleg.* 41. *n.* 20. qui allegatione sequenti explicat quando maleficiis confiscatio bonorum imponi possit, nisi credentes non sint tantùm hæreticorum, sed potiùs ipsius hæresis, ita ut credant eosdem errores, quia illi ut hæretici damnantur, *cap. penult. hoc tit. in* 6. Quo casu procedit textus *in cap. si adversus, hoc tit.* ibi: *Ipsorum bona debent confiscari.* Et ita praxi receptum est, ut fautoribus, receptatoribus, & aliis suspectis tantùm de hæresi, bona non auferantur: quare & cùm carceri mancipantur, ea distinctio in bonorum adnotatione servatur, ut hæretici formales cum sequestratione bonorum capiantur, suspecti verò de hæresi, ut fautores, & defensores, polygami, sortilegi, & similes, tantùm cum bonorum annotatione carceri mancipentur, vulgò *con embargo de bienes.* Sequestratio enim bonorum differt ab annotatione in eo, quod aonotatio est quædam species sequestrationis minùs propriæ, quia in ea manent bona apud ipsum dominum, vel apud personam ab ipso designatam; sequestratio verò propriè est cùm deponuntur res apud aliam personam electam à judice: quæ sequestratio tantùm locum habet cùm bonorum confiscatio imponenda est. Quam differentiam agnoverunt Carleval *de judiciis lib.* 1. *tit.* 3. *disp.* 2. *q.* 3. *n.* 145. Cabedo *decis.* 66. *part.* 1. Guido Papæ *decis.* 340.

3. g *Voluerit misereri,*] Regulariter enim certum est, hæreticos, etsi conversi, & pœnitentes reconcilientur, non effugere confiscationem, nec recuperare bona, nisi forsan ex gratia speciali, ut probat Peña 3. *p. Director. commentar.* 142. Farinac. *de hæresi q.* 190. *n.* 144. Carena 2. *p. de offic. Inquisit. q.* 15. Ricciulus *lib.* 6. *de jure person. cap.* 42. Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 88. Sanchez *lib.* 2. *summa*, *cap.* 14. *n.* 12. Fermosinus *alleg.* 44. & 48. *per totam.* Ratio est, quia per pœnitentiam non eximitur reus à pœna criminis, nisi quatenus jure expressum est, *l. qui ea mente*, *ff. de furtis*: non autem reperitur in jure cautum, hæreticum per pœnitentiam effugere confiscationis pœnam: igitur per conversionem bona non recuperant, etsi contrarium tenuerint Monachus, Archid. & relati per Geminianum *in d. cap. cùm secundùm, n.* 5. Parisius *lib.* 4. *consil.* 2. Jul. Clarus §. *hæresis, n.* 8. Rolandus *consil.* 63. *n.* 34. Zanchinus *de hæreticis*, *cap.* 25. Nec illis favet textus *in cap. accusatus*, §. *si verò, vers. porrò, hoc tit. in* 6. quia rejectâ litterâ, quam retinent Calderinus, Archidiaconus, & Geminianus *ibi*, dicendum est, in eo §. non agi de hæreticis, sed de fautoribus, & receptatoribus eorundem, quibus privatio bonorum non est imposita, ut suprà probavi. Nec etiam illis favet textus *in authent. idem est, C. hoc tit.* in illis verbis: *Si conversi fuerint, restituenda.* Tum quia textus ille procedit juxta jus antiquum, quo bona ab hæreticis absolutè non auferebantur, ut infrà dicemus: tum quia continet gratiam specialem Imperatoris deferentis bona filiis hæretici conversi. Nec tandem illis favet D. August. relatus *in cap. quod autem* 33. *q.* 7. in illis verbis: *Utinam convertantur, & possideant, non tantùm quæ antea possidebant, sed etiam alia.* Nam sanctus Doctor accipiendus est sequutâ superioris concessione, nam ex Principis, seu Pontificis indulgentia possunt hæretici conversi recuperare bona sua: & communi praxi receptum est, ut sponte comparentes, hæresimque, in quam inciderunt, abjurantes, bona retineant, ex speciali indulgentia Domini Inquisitoris Generalis, ut refert Fermosinus *d. alleg.* 48. *per totam.*

h *Misericordia conservata.*] Verba sunt textus 4.
in l. quisquis, §. *filii, C. ad leg. Jul. Majest.* ibi: *Paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hæreditarii criminis exempla metuuntur.* Et licèt hoc iniquè ab Imperatoribus sancitum putaverint Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 8. *n.* 1. Joannes Stephanus Menochius *lib.* 2. *cap.* 12. Castro *de justa hæretic. punit. lib.* 2. *cap.* 10. Vasquez *in* 1. *p. disp.* 13. *cap.* 3. tamen propter immanitatem sceleris læsæ Majestatis veríssimè Imperatores dixisse, se filiis humanitate suggerente vitam conservasse, cùm alii eos ultimo supplicio affecissent, referunt Ammianus Marcellinus *lib.* 28. ibi: *Intercepti Imperiali motu interiere omnes ad unum, eorumque soboles, parva etiam, tum ne ad parentum exempla subcresceret.* Curtius *lib.* 2. Justinus *lib.* 21. Tertul. *lib.* 4. *pœnit.*

Auctores scelerum (facinus ne cresceret ultra)
Extinxit, sobolem patrum peccata sequentem.

Cicero *lib.* 1. *epist.* 12. ubi de filiis Lepidi ait: *Nec verò me fugit, quàm sit acerbum parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclarè legibus comparatum est, ut charitas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet.* Docuerunt Turriterus *in parallelis*, *dissert.* 31. Petrus Gregorius *lib.* 35. *syntagm. cap.* 1. *n.* 25. & 26. Gentilis *lib.* 1. *de conjuratione*, *fol.* 76. Feloaga *in l. quisquis*, *dilucid.* 2. *num.* 28. Sed cùm certum sit, neminem posse pœnâ corporali pro alterius delicto puniri, ut infrà dicemus; veriùs credo in præsenti Innocentium, & Imperatores *in d. l. quisquis*, ea verba adduxisse arguendo de minori ad majus quoad pœnam confiscationis, non quia jure stricto posset filius pro peccato parentis ultimo supplicio, aut pœnâ corporali affici.

i *Divinum judicium.*] Nam plerumque in sacra 5.
pagina jubentur filii corripi, dum pater deliquit, ut constat *ex cap.* 7. 9. 18. & 19. *Genes. cap.* 5. & 19. *Deuteron. Josue cap.* 6. & 7. *lib.* 1. *Regum, cap.* 22. & 28. *lib.* 2. *cap.* 2. & 12. *lib.* 3. *cap.* 21. *Numeror. cap.* 12. & 17. *Joannis cap.* 7. *Lucæ cap.* 21. *Matthæi cap.* 14. quorum plures casus referuntur *in cap. Ecclesia, cap. homo*, §. *econtrà*, 1. *q.* 4. *cap. Achab, de pœnit. dist.* 3. aliaque exempla adducunt Gigas *de crimine læsæ Majest. lib.* 3. Pechius *in c. non debet, de R. I. lib.* 6. Petrus Gregor. *lib.* 3. *syntag.*

symag. cap.4. n.4. & lib.35. cap.1. à n.23. D.Perez in l.1. tit.1. lib.1. ordin. §.ult. Gibalinus tom.2. de negot. lib.6. cap.2. art.5. Menochius de præsumpt. lib.3. præsump. 35. Vasquez in prima secunda, disp. 133. cap.1. Castro de justa heret. punit. lib. 2. cap. 11. Elfricus Hunnius ad Treutl. disp.32. thes.1. q.21. Baronius anno 33. Majolus dier. canicul. fol.837. Marquez in gubern. lib. 1. cap. 32. Mendoza lib. 2. Concil. Illiber. cap. 22. Petrus Faber lib. 3. semestr. cap. 20. Basil. Legion. q. 5. expositiva, cap. 2. Acuña in cap. sacris, 56. dist. Sed quatenus hæ sacræ paginæ auctoritates procedant, dicemus infrà in solutione dubitandi rationis.

COMMENTARIUM.

6. Conclusio tradita, et probatur.

EX hoc textu, prout transcribitur in præsenti à Raymundo, præsens deducitur assertio: *Hæretici privantur bonis propriis, etsi filios catholicos habeant.* Probant eam textus in cap. ad abolendam, hoc tit. cap. cùm secundum leges, hoc tit. in 6. cap. super quibusdam, de V.S. l. Manichæos, l. Arriani, Authent. Gazaros, C. hoc tit. l.7.8. & 9. C. Theodos. eod. tit. l.1. C. de apostat. l. fin. C. Theodos. eod. tit. Novel. Valentin. de Manichæis, tit.2. l.4. l.17. tit.2. lib.12. fori judicum, l.7. tit 2. lib.4. fori Castell. l.7. tit.14. l.4. & 5. tit.25. l.2. & per totum tit. 26. part. 7. l.3. tit.4. lib.8. Ordin. l.1. tit.3. lib. 8. Recopil. ubi regnicolæ repetentes. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Gutierrez de delict. q. 33. & 34. Hermosilla in l. 1. glossa 2. tit. 4. p.5. Amaya in l.4. num.38. C. de jure fisci, Guazinus de confiscat. conclus. 13. Masinus eod. tract. q. 4. Sanchez lib.2. sum. cap. 14 Fermosinus ad hunc textum, alleg. 1. cum sequent. Ricciulus de jure person. lib.5. cap.31. cum sequent. Robertus lib.1. rer. judic. cap.12. Fragoso p. 1. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disput. 2. §. 9. Acacius de privil. parent. privil. 3. cap. 6. Bronchorst. enantioph. cent.2. assert. 72. Gentilis de conjurat. ad leg. quisquis, cap. 7. & 8. Fornerius lib.3. rer. quotid. cap.17. Mancinus de triplici juris collat. lib. 1. cap.7. Calatayud in paraphrasi, cap.5. Gibalinus de negot. tom.2. lib.6. cap.1. Balduinus ad novel.17. Antonius de Bellis de crimine læsæ majest. cap. 3. Altamiranus de filiis officialium, cap. 7. Salelles de materiis tribunal. S. Inquisit. lib.6. cap.4. cum sequent. Morla in empor. tit. de legibus, q. 9. Escobar de utroque foro, art.4. Martha de jurisdict. part.2. cap.35. Torreblanca de jure spirit. lib. 13. cap. 9. Murga tom. 2. disq. tract.1. disquisit.1. dub.10. §. 19. & dub.13. conclus. 3. Suarez de fide, disp.22. sect. 1. Arias à Mesa lib. 3. var. cap. 29. Becanus in 1. 2. q.4. Bordonus de sacro Tribun. cap.12. num.109. Thomas Delbene part.1. de offic. Inquisit. dub.106. Arniseus de majest. cap.6. num.8. & nos latè in juris allegatione circa hanc confiscationem edita.

7. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pœna ibi debet esse, ubi noxa est, l. respiciendum ff. de pœn. quia peccata suos tenent auctores, nec ulteriùs progreditur metus, quàm reperitur delictum, l. si pœna 20. ff. de pœnis, l. sancimus, C. eod. Cassiodor. lib.1. var. cap.12. nam facinus auctores solos insequitur, l. sutorem, ff. de his quibus ut indign. l.74. l.117. de R.I. §.1. Instit. de noxal. textus in c.12. de R.I. in 6. cap. Romana, §. in universitatem, de sent. excom. eod. lib. Nec immeritò, cùm unusquisque delicti sui pœnam sufferat, l. si ex duobus 15. l.1. §. planè, ff. de tutel. & rationibus distrahend. l. qui proprio 46. §. item contrà, de procurat. l. si communis 9. de noxalibus, l. inter cohæredes 45. §. quod ex facto, ff. famil. erciscunda, l. rei uxoriæ 24. C. de donat. inter, l.2. C. ne uxor pro marito, cap. quæsivit, in fine, de his quæ fiunt à majori part. cap. l.9. tit.31. part.7. l.9. tit.5. lib.4. fori. Immò & circa filios expressè docuit Consultus in l. crimen, ff. de pœnis, crimen vel pœnam paternam, nullam maculam filio infligere. Refertur in cap. crimen, 1. q.4. Concil. Tolet 4. can.60. Consonant lex 2. §. in filius, ff. de Decur. lex nihil, C. de quæstionibus. Faciunt Cicero de natura Deorum, ibi: *Ferretne ulla civitas latorem hujusmodi legis, ut condemnarentur filius, aut nepos, si pater, aut avus deliquisset.* Quintil. declamat 279. *Quid hac ætas committere potuit tanta animadversione dignum? Lex abdicationis adversus ferociam juvenum constituta est. Hæc verò infirmitas adeo nocentis nomen non recipit, ut vix recipiat innocentis; quis enim locus innocentiæ relinquitur, si alienum crimen maculat nescientem.* Et declamat. 366. *Non omnes lex punit, sed conscios, sed participes sceleris. Illis irascitur qui cum patre peccant; nec enim innocentes ulla lex punit.* Et ab specie criminis læsæ Majestatis Dionysius Halicarn. pag. 230. agens de liberis Cassii ait: *Cùm autem nonnulli ipsos etiam Cassii liberos interficere conarentur, hoc atrox, & perniciosum exemplum Patribus est visum: itaque cùm in Curiam convenissent, factum est Senatusconsultum, quo adolescentibus pœna est remissa, illisque nec exilio mulctatis, nec ignominia affectis, nec alia calamitate acceptâ, tutissimè vivere concessum est: & ab eo tempore usque ad hanc nostram ætatem hic mos Romæ perpetuò servatus est, ut nulla parentum delicta liberi suo supplicio luant, sive illi sint tyrannorum filii, sive parricidarum, sive etiam proditorum, quod apud illos est gravissimum.* Et ita filium ex dolo, vel delicto paterno non teneri, docetur in l.8. §. fin. ff. de in jus vocando, l.9. ff. de Senatoribus, l.34. §. ult. ff. de ritu nupt. l.11. C. de quæstionibus, l.33. §. ult. C. de inofficioso, l.22. C. de pœnis, l.24. C. de donat. inter, l.3. §.9. ff. de muner. & honor. l.1. & per totum C. ne filius pro patre, l. Spurii 6. de Decur. l. is cui 7. §.3. ff. de accus. l. post 5. § si pater, ff. de his quæ ut indign. l.4. l. Divi 17. ff. de jurepatron. l. lenones, C. de spectaculis, lib.11. l.3. ff. de interdict. & releg. l.2. §.2. de Decur. l.22. C. de pœnis, l.2. §.1. & l.9. de Senator. l.2. C. de libertis, l.12. C. de cohortalib. l.24. §. his illud, C. de nuptiis, l.7. C. de princip. agent. in reb. lib.12. cap. nunquam 4. cum sequentibus, 56. dist. cap.1. & per totam 1. q.4. P. Faber lib.3. semestr. cap.8. Marquez in suo gubern. lib.1. cap.32. Amaya lib. 2. obser. cap.7. num.48. Igitur filii, præcipuè Orthodoxi, non debent ob hæresim parentum eorum successione privari. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam casu, in quo bona parentum confiscantur, filiis servatur sua legitima portio, l.1. & l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. eorum, ff. ad leg. Jul. Majest. ibi: *Bona liberis damnatorum conservari, & tunc demùm vindicari fisco, si nemo damnati liberorum exstat.* Tacitus lib. 4. annal. de liberis Caii rei Majestatis ait: *Omnia bona paterna eis relicta, exceptâ quartâ parte, quæ judici ex lege deberetur.* Et l.1. C. Theodos. de bonis proscript. ibi: *Si verò filii, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidiâ parte fisco vindicatâ, alia eis reservetur.* De qua dimidia parte accipiendam esse legem 38. de pœnis, legem 40. de hæred. instit. & legem 13. de jure fisci, docuit D. N. Ant. de exilio lib.2. cap.12. n.8. & ab specie patris in hæresim lapsi idem cavetur in l. Manichæos, C. hoc tit. juxta litteram, quam restituit Cujac. lib.12. obs. cap.3. ex l.40. C. Theodos. de hæreticis, ibi: *Liberos quidem habentes Orthodoxos, in eos, & solos abintestato transmittant.* Et l. cognoscimus, Authent. Idem Nestorianis, C. eod. tit. Probant Merlinus de legit. lib.3. tit.1. quæst.31. num.1. Gutierrez de delictis, quæst. 40. num.12. Masinus de confiscatione, quæst. 28. num. 7. Igitur si filii extant, præcipuè Orthodoxi, non debent bonis parentum privari, & ad perpetuam egestatem condemnari ob eorum hæresim.

8. De bonorum confiscatione.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, confiscationem, seu publicationem bonorum non habere locum, nisi in casibus à jure expressis; quia

quia cùm importet privationem, per quam bona privatorum ab eis auferuntur, & fisco adjudicantur, non nisi ex juris auctoritate infligenda est, authent. de non eligend. secundò nubentibus, §. cùm igitur. Et ita ex nullo delicto, quamtumvis atrociori, posse privationem bonorum irrogari, nisi auctoritate Principis, probant latè Alfaro de offic. fiscal. gloss. 20. Castillo de tertiis, cap. 41. n. 150. Fermosinus alleg. 1. n. 3. illis tamen casibus rectè confiscationem fieri, contra Bodinum tenet Marquez in Gubernat. lib. 2. cap. 17. §. 2. in addition. Suarez de fide, disp. 22. sect. 1. varios casos, in quibus publicatio bonorum locum habet, referunt Guazinus, & Masinus in suis tract. de confiscat. bonorum, Ant. Matthæus de criminibus, ad tit. de inquisitione, Amaya ad tit. C. de pœnis fiscalibus: ex quibus de confiscatione bonorum, quæ sequitur ex delicto læsæ Majestatis humanæ, vel divinæ, tantùm in præsenti agendum est: & scire oportet, inter alias pœnas reis læsæ Majestatis impositas, quas congesserunt Gigas in tract. de crimin. læsæ majest. Ant. Matthæus de crimin. ad tit. de leg. Iul. Majest. Scipio Gentilis integr. tract. de conjur. Jacob. Gothofredus & Feloaga ad l. quisquis, C. ad legem Iul. Majest. Savarus ad Sidonium, lib. 1. epist. 7. Demsterus ad Rosinum lib. 7. cap. 5. Bulengerus de Imperator. cap. 10. D. Joannes Vela de delict. cap. de lege Iul. Majest. Larrea alleg. 65. cum duabus sequent. Fornerius 3. rer. quotid. cap. 17. plures congesti à Pichardo de delictis, verbo Lex Iulia majestatis, non leviorem esse bonorum publicationem, ad quam spectant textus in l. fin. ff. de legationibus, l. 1. C. de bonis damnat. l. quæsitum, ff. qui & à quibus, l. 3. C. Theodos. de pœnis tyrannor. l. 2. C. de bonis proscript. l. Pannonius 86. ff. de acquir. haredit. l. cùm filius 76. §. fin. ff. de legat. 2. l. 14. §. si libertus, ff. de bonis libert. l. 4. ff. de jurepatron. l. 1. §. 3. ff. de suis & legit. hered. l. cum hic status 32. §. 7. ff. de donat. inter, l. 3. ff. de interdict. & releg. l. 19. §. transfuga, ff. de captivis, l. 15. & 31. §. fin. ff. de donat. l. 7. ff. de donat. causâ mort. Igitur reis læsæ Majestatis humanæ ex omni jure, divino, civili, & regio bona confiscantur, ut constat ex lib. 2. Regum, cap. 16. & 19. l. Pannonius, §. rei perduellionis, ff. de acquir. hared. l. eorum, ff. ad leg. Iul. majest. l. quisquis, Cod. eod. tit. l. si quis, C. de bonis proscript. Novel. 17. Iustin. cap. 12. & 134. cap. ult. Novel. Majorani, tit. 7. l. unic. tit. 2. lib. 1. fori, l. 2. tit. 1. part. 7. l. 2. tit. 19. lib. 8. ordin. l. 1. & 2. tit. 18. lib. 8. Recopil. P. Greg. lib. 35. syntag. cap. 1. Jul. Clarus lib. 5. sent. ubi Baiardus num. 25. Chopinus de domanio Regis, lib. 1. tit. 8. Borel. de præstantia Regis cap. 71. Clapmarius de mysteriis rerum arcan. lib. 4. cap. 15. Guazinus de confiscat. bonor. conclus. 13. n. 3. Gutierrez de delict. q. 33. & 34. Mieres de majorat. p. 1. q. 1. Masinus de confiscat. q. 3. num. 1. Antonius Math de crim. ad tit. de pœnis, cap. 2. n. 1. Hæc tamen confiscatio non fit ipso jure, sed per sententiam, ut facilè probatur ex l. fin. C. ad leg. Iul. majestatis, & ex cap. cùm secundùm, hoc tit. in 6. ubi cùm Pontifex adduxit varia juris civilis exempla ad justificandam pœnam confiscationis ipso jure, quam contra hæreticos statuebat, omisit crimen læsæ Majestatis humanæ, quod primum sese offerebat, tanquam magis simile, juxta præsentem textum, quia scilicet in eo confiscatio bonorum non contingit ipso jure, sed post sententiam condemnatoriam: quod etiam suadetur ex l. quæsitum 15. ff. qui & à quibus, l. ex judiciorum 20. ff. de accusat. l. 22. in princ. l. 46. §. in reatu, ff. de jure fisci, §. interdum, Instit. de hæreditatibus quæ ab intestato, Peregrinus de jure fisci lib. 5. tit. 1. num. 171. Bossius in praxi, tit. de crim. læsæ Majest. num. 93. Marinis decis. 92. & 126. Gigas de crim. læsæ Majest. q. 25. Bocerus eod. tract. quæst. 3. n. 21. Antonius Faber lib. 7. conject. cap. 20. etsi contrarium tenuerint Decianus lib. 7. tract. crim. cap. 40. num. 6. Julius Clarus ubi suprà, num. 9. Colerus de process. executivis, part. 1. cap. 3. num. 84. etsi administratio bonorum illis ipso jure interdicta sit, l. quæsitum 15. ff. qui & à quibus, l. post contractum 15. ff. de donat. de quorum expositione videndi sunt Jul. Pacius cent. 6. quæst. 64. Alberic. Gentil. lib. 1. lectionum, cap. 13. Osualdus ad Donel. lib. 2. cap. 9. littera A.

Deinde sciendum est, reis læsæ Majestatis divinæ, videlicet hæresis, bona confiscari, tam mobilia, 9.
quàm immobilia, jura, & actiones, ex juribus suprà citatis pro illustratione conclusionis: quæ confiscatio procedit in illis bonis, quæ tempore criminis commissi reus habebat, & ad hæredes extraneos transmittere poterat. Ratio est, quia juri consonum est, ejus qui se delinquendo pœnis subjecit, l. Imperatores, ff. de jure fisci, bona in fiscum recidere per tacitum consensum, quæ per expressum in quem vellet, & ita in extraneos hæredes potuit transferre, l. 2. C. ad leg. Iul. de vi public. l. 1. junctâ Glossâ ibi, C. de bonis libert. Unde constat, bona aliena apud hæreticum reperta, eidemque non obligata, statim domino esse restituenda, argumento legis in fraudem, §. 1. ff. de jure fisci: resolvit Simancas de Catholicis, tit. 46. n. 8. Inde deducitur, bona ea, quæ reus acquisivit post reconciliationem, & condemnationem, ad fiscum non pertinere, quia non sunt hæretici, sed Catholici, cap. statutum 2. hoc tit. in 6. cap. felicis, vers. Verùm, de pœnis, eod. lib. docet Fachin. lib. 9. controv. cap. 51. quia publicatio præsentia tantùm bona adimit, non etiam futura, l. si mandavero 22. ff. mandati, ibi: Quia publicatis bonis, quicquid postea acquiritur, non sequitur fiscum. Docent Mieres de majorat. 1. p. q. 1. à n. 351. Merlinus controv. cent. 2. cap. 20. & 21. Arias à Mesa lib. 3. var. cap. 11. num. 13. Olea de cess. jur. tit. 3. q. 10. n. 23. Fermosinus alleg. 30. per tot. adeo ut si pater decedat postquam filius reconciliatus est, ejus legitima portio ad fiscum non pertineat, ut resolvunt Carleval de judiciis tit. 3. disput. 20. n. 5. Farinac. de hæresi, q. 24. Glutba ad consuet. Messan. cap. 4. glossa 5. n. 18. Merlinus de legit. lib. 3. tit. 1. q. 33. Masmua de confiscatione, 7. 28. n. 14. quare reus ipse poterit bona ipsa redimere, sive per se, sive per alium, l. cotem 11. § cùm rem, ff. de public. & vectig. l. ejus qui 8. §. 1. ff. de testam. Nec tunc obstat textus in l. 2. C. de bonis proscript. ubi Imperator Alex. docet, deportatum nec in ea bona, quæ postea quæsivit, hæredem habere posse. Pro cujus textus conciliatione cum dicta lege si mandavero, §. is cujus, varia adduxerunt Osualdus lib. 27. Donel. cap. 4. littera G, Pacius cent. 4. q. 87. Amaya lib. 1. observ. cap. 11. n. 25. & in l. 1. C. de jure fisci, Faber in ration. ad textum in d. §. is cui, Cujac. in d. l. 2. & lib. 6. observ. cap. 23. ex quorum mente dicendum est, Paulum in d. §. is cui, agere de eo, cujus bona publicata sunt citra deportationem, qui cùm capite minutus non sit, alia bona acquirere, & de his testamentum condere valet: at verò Imperator in d. l. 2. agit de deportato, cujus bona in consequentiam publicantur; nam cùm ille capite minuatur, testamentum facere nequit, quia necessariò fiscum hæredem habet. Aliter antinomiam illam componunt Olanus lib. 4. Paralip. cap. 13. n. 34. D. Nicol. Ant. de exilio lib. 2. cap. 16. D. Joseph de Reies lib. 3. de interdict. & releg. excursu 5. num. 48. & asserunt verba illa, non sequitur fiscum, accipienda esse dum vivit deportatus, non verò eo mortuo, quia tunc fiscus ea bona occupat.

Da confiscatione ex causa hæresis.

Alia quæstio est circa bona, seu jura conditionalia, quæ reo læsæ majestatis competunt, an ad fiscum pertineant? Quam latè examinant Ricciulus de jure person. lib. 5. cap. 32. num. 22. Fermosinus allegat. 10.

De bonis sub conditione ...

allegat. 31. & 32. Sed pro ejus solutione discrimen est constituendum inter bona debita hæreticis sub conditione in testamento, vel codicillis adjecta; & inter ea, quæ debentur sub conditione ratione contractus: nam primo casu, cùm adhuc non cesserit dies, nec ad hæredes extraneos similia bona transmittantur, l. unic. §. si autem, C. de caduc. tollend. Faber lib. 15. conject. cap. 6. & 7. Vela tom. 1. dissert. 11. n. 5. Solorzanus de jure Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. à num. 46. ita ad fiscum non pertinent. Secundo verò casu cùm obligatio provenit ex contractu, vel quasi, cùm talis obligatio statim quæratur, ideoque ad hæredes extraneos transmittatur, l. si quis 57. ff. de V. O. l. necessariò 8. ff. de periculo & commodo, l. quoties, C. de donat. nisi sit conditio potestativa, l. si decem petiero, ff. de V. O. Castillo tom. 3. controv. cap. 14. Olea de cess. jur. tit. 3. quæst. 10. num. 8. tale jus, etsi conditionale, ad fiscum pertinet, l. inter 26. §. ult. ff. de pact. dotal. Simancas de catholic. cap. 9. num. 62. Gomez lib. 3. variar. cap. fin. num. 2. Idem dicendum est de alimentis singulis annis hæretico præstandis; nam si ex contractu debeantur, ad fiscum pertinent, argumento legis si Stichum 16. in fine, l. Senatus 35. §. fin. ff. de donat. caus. mort. Si verò ex ultima dispositione, quia pro primo anno pura, pro sequentibus verò conditionalia sunt, itaque futura, l. si in singulas, ff. de annuis legat. ad fiscum non pertinent. Jul. Clarus §. hæresis, num. 23. Tandem notandum est, quod ea bona, quæ deferuntur hæretico, etiam retento in carceribus, ante condemnationem, & reconciliationem, ad fiscum pertinent, ut generali consuetudine receptum esse docent Tellus Fernandez ad l. 3. Tauri, Simancas ubi suprà, num. 71.

II. De bonis majoratus.

Deinde ut ad bona restitutioni subjecta, seu quæ ad hæredes extraneos non transeunt, perveniamus, sciendum est, hujusmodi bona alienari prohibita, & restitutioni subjecta, qualia sunt bona majoratus in Hispania, ad fiscum non pertinere, ob delictum possessoris, l. Imperator, ff. de fideicommiss. libert. l. jura, ff. de jurepatron. Molina lib. ult. de primog. cap. fin. num. 5. Tellus Fernandez in l. 27. Tauri, num. 18. Molina lib. 4. cap. ult. à princ. alter Molina de justitia, disput. 656. Sanchez in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 16. Gomez in l. 40. Tauri, num. 92. Mieres de majorat. 4 part. quæst. 23. Gutierrez 2. practic. q. 66. Castillo tom. 6. controv. cap. 160. num. 8. Castro lib. 2. de justa hæretic. punit. cap. 2. Sarmiento lib. 3. select. cap. 3. plures quos laudant, & sequuntur Gibalinus de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 2. art. 12. Fermosinus allegat. 15. per totam. Faciunt textus in cap. Imperialem, §. illud, de prohibitione feudi per Fridericum, cap. si vassallus, si de feudo fuerit controv. ubi docetur, ob delictum vassalli non confiscari feuda illa, quæ tantùm jure sanguinis, aut ordine genituræ deferuntur, non verò ad hæredes extraneos transeunt. Nec obstabit si dicas, propter hæresim ad fiscum pertinere omnia bona, quæ in dominio hæretici erant, ex præsenti textu, & cap. cum secundum, hoc tit. at bona majoratus, quantumvis restitutioni subjecta, sunt bona possessoris, quorum ipse dominium habet, l. non ideo minùs, ff. de rei vindic. l. generaliter, §. sub conditione, ibi: pleno jure, ff. qui & à quibus: probat latè Molina de primog. lib. 1. q. 25. num. 29. Nam respondeo fatendo possessorem majoratus censeri dominum dum vivit, sed non simpliciter, & absolutè, ut bona in quoscumque hæredes transferri possint; sed cum onere eadem relinquendi iis, qui ab institutione vocantur, prohibitâ omni alienatione, & propterea cessat confiscatio. Unde responderi potest, argumentum procedere in confiscatione illius dominii, quod durat penes ipsum possessorem, dum vivit, & ita fructus majoratus, dum vivit possessor, ad fiscum spectant, juxta textum in l. Statius, §. Cornelio, ff. de jure fisci. Molina lib. 1. cap. 9. n. 24. & cap. 20. num. 9. & lib. 4. cap. fin. n. 6. Chumacero select. disp. 10. Pichardus in l. Gallus, cap. 7. Nicolaus Antonius lib. 2. cap. 10. & 16. pro qua sententia expendi possunt lex facto 17. §. si quis rogatus 6. ad Trebel. lex cùm pater 77. §. hæreditatem 4. de legat. 2. lex si postulaverit 27. §. jubet lex, ff. ad leg. Jul. de adult. & qui de commendis, & earum fructibus agit, Solorzanus tom. 2. lib. 2. cap. 27. num. 22. non verò in confiscatione absolutè, & in perpetuum possessoris præjudicium. Nec etiam obstat textus in l. 1. C. de bonis libert. ubi docetur, ob immanitatem criminis læsæ Majestatis confiscari etiam jura libertorum, quæ ad extraneos hæredes non transeunt, l. jura, ff. de jurepatron. l. 1. §. si autem, C. de Latina libert. Nam respondetur in d. l. 1. agi de juribus libertorum, quæ secundùm juris communia regulas etiam ad hæredes extraneos transire possunt, l. 2. C. de in jus vocando. Alia pro ipsius textus conciliatione cum dicta lege jura, adduxerunt D. Nicolaus Antonius lib. 2. de exilio, cap. 16. D. Joseph. de Retes in l. 3. ff. de interdict. & releg. Feloaga in l. quisquis, elucid. 2. n. 13. C. ad leg. Jul. Genoa in conciliat. legum, fol. 215. Manet ergo, bona feudalia, majoratus, & similia, propter crimen læsæ majestatis, tam divinæ, quàm humanæ, ad fiscum non pertinere: quod & latè probant Molina lib. 1. de primog cap. 8. ubi addentes n. 6. pag. 532. Jacob. Vvander. Græs. in l. non dubito, ff. de captivis, n. 45. quæ sententia limitatur ubi majoratus instituitur ex facultate Regia, adjectâ clausulâ consuetâ, videlicet ut bona non deferantur in fiscum ob crimina possessoris, præterquam in crimine læsæ Majestatis, hæresis, & sodomiæ; tunc enim si possessor aliquod istorum criminum perpetraverit, quoad vitam ejus bona fisco acquiruntur. Quod plures subdubitant, nisi adjecta sit clausula, quæ apponi solet in institutione majoratus, videlicet quod si possessor proposuerit admittere aliquod crimen confiscatione dignum, statim, vel horâ præambulâ amittat bona, & ea ad sequentem possessorem transeant; nam tunc verè nec per momentum temporis apud fiscum manent. Molina lib. 2. c. 12. n. 56. & 57. ubi addentes: & lib. 4. cap. ult. Valentia in lectur. ad titulum de legatis, tract. 2. cap. ult. n. 6. de cujus clausulæ effectu videndi sunt Tello Fernandez in l. 27. Tauri, Peralta in l. 3. §. ult. n. 127. ff. de hæred. inst. Fermosinus alleg. 15. per totam, Castropalao tom. 2. oper. moral. tract. 4. disp. 5. puncto 6. & 7. Sanchez lib. 2. summæ, cap. 18. per totum. Tandem bona, seu jura personalia, personæ ipsi inhærentia, ut jus revocandi libertatem, seu donationem, aut dicendi testamentum inofficiosum, ob hæresim non publicari, docuerunt plures relati à Fermosino allegat. 32. & quid in emphyteusi ecclesiastica, & jurepatronatus observetur, disputant latè Lambertinus de jurepatron. lib. 3. q. 8. Simancas de Catholic. tit. 9. n. 95. Azor tom. 1. instit. lib. 8. cap. 12. q. 9. Suarez de fide disp. 22. sect. 5. n. 6. Vasquez 1. 2. disp. 169. num. 19. Marinis tom. 1. decis. 123. Farinac. de hæresi, quæst. 190. n. 24. Castropalao d. disp. 5. puncto 1. Sanchez d. lib. 2. cap. 19. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 6. art. 1. cap. 2. Et juspatronatus ecclesiasticum illos amittere, constat ex cap. in quibusdam 12. §. sacri, juncto cap. ad aures 10. de pœnis, Clement. 1. eod. tit. jure verò patronatus libertorum credo eos non privari, quia jure civili, & Principum constitutionibus, in crimine læsæ Majestatis illis conservabatur, l. 4. ff. de jurepatron. l. eorum 9. ff. ad leg. Jul. Majest. etsi stricto jure illud amitterent, l. 3. ff. de interd. & releg. quo modo textus illos componunt Cujac. 6. observ. 23. Faber in l. 97. de R. I. Larrea decis. 34. n. 62.

Deinde

12. An confiscatio fiat ipso jure.

Deinde sciendom est, an hæc publicatio bonorum contingat ipso jure, ita ut à tempore patrati criminia, idest lapsua in hæresim, amittat reus verum dominium rerum suarum, an verò à tempore sententiæ condemnatotiæ bona ipsa confiscentur. Et reos ipso jure privari dominio, prubatunt Ant. Gomez *lib. 3. var. cap. 2. n. 1.* Axor *1. part. instit. lib. 5. cap. 7. q. 7.* Fatinac. & alii plurea, quos recenset Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 22. a. 2.* Contrarium tameu, videlicet dominium adhuc in delinquente residere, probant Victoria *in relect. de Indis insulanis, n. 14.* Vasquez *ia 1. 2. disp. 170. cap. 3.* Molina *de just. tract. 1. disp. 95.* Henriquez *lib. 13. summa, cap. 56. a. 2.* Peregrinus *de jure fisci, lib. 5. tit. 1. a. 171.* Fachineus *lib. 1. controvers. cap. 35.* Sauchez *d. lib. 2. summa, c. 22.* Faber *lib. 7. conject. cap. 20. num. 2.* Sotus *lib. 1. de just. q. 6. art. 6.* Vasquez *ia 1. 2. q. 36. art. 4.* Carlev. *de jud. lib. 1. tit. 2. disp. 1. n. 16.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. 1. p. dub. 34. sect. 2.* Sed pro hujus difficultatis solutione supponendum est, verba hæc, *ipso jure*, variè accipi in utroque jure, *ut* probant Verrucina, & Brissonius *verbo ipso jure*, Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Revertatur, n. 408.* Amaya *in l. 1. C. de jure fisci, ex n. 57.* Peteyra *de manu regia, 2. p. cap. 64. n. 2.* Alfaro *de offic. fiscal. glossa 20. n. 310.* Guazinus *de confiscatione, conclus. 14. 15. & 18.* Prado *tom. 1. Theolog. Moral. cap. 3. de legibus, q. 11.* Castillo *lib. 5. controv. cap. 157. & de alimentis cap. 57.* I. Paulus Melius *in additione ad ipsum*, Cujac. *lib. 1. obs. cap. 27.* Frequenter tamen apud Consultos, & frequentiùs in jure canonico, ipso jure fieri dicitur id, quod à lege ipsa, absque ullius hominis opera, vel auxilio introducitur, ut *in l. dotem 61. ff. de ritu nuptiar. l. quod dicitur, ff. de impensis in rebus dotalibus, Clemens. 1. §. præterquam, hoc tit. cap. quàm, in fine, de usuris in 6.* & alibi passim: juxta quem sensum licèt aliàs inter se non opponantur, ipso jure, & jure prætorio, *l. 1. ff. quibus modus ususfructus, princip. Instit. de perpet. & tempor.* ipso jure, & per exceptionem, *l. 4. ff. de servitutibus, §. in bona, Instit. de actionibus*; in casibus tamen ubi de pœna criminis, vel nullitate actus agitur, opponuntur ipso jure, & per sententiam judicis; ita quod pœna dicatur incursa ipso jure, ubi lex ipsa statim admisso crimine sententiam per se fert, & per se pœnam præscribit, ita quod sententiam judicis imponentis non exigat. Dicitur autem pœnam ipso jure incurri, non tantùm ubi verba hæc reperiuntur, vel alia similia, scilicet *ipso facto*, ut *in Clement. attendentes*, ubi Glossa ultima, *de statu monach. cap. 2.* ubi glossa *verbo Si quis, de cleric. vel monach. lib. 6.* & *eo ipso*, ut *in cap. quàm sit*, ubi Glossa, *de elect. hoc libro*, cum aliis congestis à Tiraquel. *ubi supra, num. 142.* sed etiam nisi aliud constet, ubi in præteritum, vel præsens textus verba concipiuntur, ut si dicatur, *sit privatus, sint confiscata, amittat, sciant se incurrisse, vel amisisse*: aliter si in futurum tempus, ad judicem, vel factum hominis referantur, veluti si lex dicat, *incurrat, judex privabit, revocabit*, vel quid simile; nam tunc pœna imponenda est per judicis sententiam, non verò ipso jure incurritur, ut varia exempla explicant Tiraquel. *ubi proximè*, Castro *d. cap. 6. n. 6.* quibus suppositis, licèt attentâ præsenti Innocentii constitutione hæc confiscatio bonorum fieret per sententiam judicis, tamen ex textu *in cap. cum secundùm, hoc tit. in 6.* ibi, *ipso jure decernimus*, & juxta hanc novam constitutionem bona hæretici in dominio fisci sunt, non verò in dominio rei. Quod etiam probatur ex lege *commissa, ff. de publicanis*; nam aliàs ante sententiam defuncto reo bona ipsa ad hæredes transirent, nec egerent præscriptione ad ea acquirenda, juxta textus *in l. cùm hæres, ff. de acquir. possess. l. sequitur 4. §. sana, ff. de usucap.* sed indigent præscriptione, *cap. 2. de præscript. lib. 6.* Igitur quia aliena sunt, videlicet fisci, ut docuerunt repetentes *in d. cap. cùm secundùm*, Covarr. *de sponsal. 2. part. cap. 6.* Jul. Clarus *§. hæresis, num. 13.* Fit ergo publicatio hæc à die sententiæ, sed retrotrahitur ad diem commissi delicti, ita ut ab hoc die reus in fraudem Fisci nihil alienare possit, *l. post 15. l. 31. ff. de donat. l. quæsitum, ff. qui & à quibus*: acquirere autem potest dum non est reus declaratus. Imnola *in cap. 2. de test. num. 44.* Molina *de just. tom. 1. disput. 154. & tom. 3. disput. 658.* Tell. Fernand. *in l. 4. Tauri, num. 34.* Mutz *decis. 49. num. 21.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib. 3. disp. 5. num. 25.* Nec obstant fundamenta, quibus moti contrariam sententiam tenuerunt suprà citati, & Bartolus *in l. Imperator, ff. de jure fisci*, Gigas *de crimine læsæ Majest. tit. de pœnis, quæst. 25.* Sotus *lib. 1. de justitia, quæst. 6. art. 6.* Non primum, scilicet quod traditione dominium transfertur, *l. traditionibus, C. de pactis*: nam regula illa non procedit ubi per legem confiscatio inducitur, ut in dicto capite *cùm secundùm, d. l. commissa*; quia tunc dominium transfertur in fiscum ministerio legis, absque ullo hominis facto; textus elegans apud Ulpian. *in fragmentis, tit. 19. de dominiis, in principio*, & *§. lege.* Nec obstat secundum deductum ex dicta lege *quæsitum 15. ff. qui & à quibus*; nam textus ille, & similes loquuntur de crimine læsæ majestatis humanæ, in quo confiscatio ipso jure non contingit, ut suprà probavi, & docet D. Joseph de Retes *de donat. cap. 8. num. 21. & de donat. inter, cap. 8. num. 8.* Verùm etsi dominium bonorum hæretici à die perpetrati criminis ad fiscum spectet, unde in sententiis, quibus hæretici ipsi declarantur, adjicitur tempus ex quo rei effecti sunt, ut ad illud tempus confiscatio bonorum referatur, non verò incipiat à tempore sententiæ declaratoriæ; tamen possessio ipsorum bonorum manet penes reum quousque sententia feratur. Unde non tenetur hæreticus etiam publicus bona sua offerre fisco, nec etiam fiscus potest ea occupare ante sententiam declaratoriam per Inquisitores prolatam, ut expressè cavetur *in d. cap. cùm secundùm.* Fiscus enim nequit occupare bona alicujus, quando ea jure possidet, *cap. in litteris, de restit. spoliat.* docuerunt Covarr. *d. cap. 6. §. 8. num. 10.* Gomez *lib. 3. variar. cap. ult. num. 3.* Sanchez *lib. 2. summa, cap. 22. num. 7.* Suarez *de fide, disp. 22. sect. 3.* Castropalao *tom. 1. tract. 4. disput. 5. puncto 18. num. 2.* Alfonsus à Castro *lib. 2. de lege pœnali, cap. 10. & 11.* Vasquez *in l. 2. disput. 170. cap. 3.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 2. art. 3.* qui ex his principiis latè exponunt vulgarem quæstionem de nullitate alienationis à reo factæ post crimen admissum ante sententiam declaratoriam.

13. Traditur ratio decidendi.

His suppositis, ratio præsentis assertionis, quare videlicet hæretici bonis priventur, provenit ex eo, quia hæresis plerumque à divitiarum cupiditate procedit, juxta illud Pauli *1. ad Timoth. cap. 6. Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt à fide.* Illustrat Castro *lib. 2. de justa hæretic. punit. cap. 5.* Tum etiam, quia quo hæretici sunt cæteris hominibus pejores, eo magis divitiæ sunt eisdem auferendæ, ne cum illis noceant, ut ex Aristot. *lib. 2. moral.* & aliis probat Simancas *de Cathol. tit. 9. n. 1.* Tandem, ut pro immanitate sceleris justè puniantur, ut ita vita sit illis supplicium, & mors solatium, ut aiunt Imperatores *in d. l. quisquis*, Claudianus *in Rufinum lib. 1.* ibi: *Concessaque vita dolori*: Gregorius *in cap. quorundam, 74. dist.* ibi: *Ut vitam sibi pœnam existimet.* Valerius Max.

lib.2.cap.2. de l.Calphurnia, ibi: *Amarum lucis usum experirentur, mortemque, quam effœminata timuerant, viriliter oppeterent.* Cæsar apud Salustium *in conjurat. Catilinæ*, ibi: *De pœna possum equidem dicere id quod res habet, in luctu, atque miseriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse*: ut ita etiam ipsi sine hærede decedant, quod non levem ignominiam continet, *l.& quia 6. ff.de interrog.action.* §.1. *Instit.quibus ex causis manumit.* & si filios habent, magis inde terreantur, dum vident eos ad egestatem perduci, ut latè illustrat Feloaga *in d.l.quisquis, § filii*: atque ut ita cum bonis ipsi in vitia paterna non succedant, juxta illud Salviani *lib.1.ad Eccles. Cathol.* ibi: *Quod penè omnes parentibus suis filii non magis in patrimonia, quam in vitia succedunt, nec magis facultates paternas sumunt, quam pravitates, ac sic transeuntes semper in mores patrum, antè eorum incipiunt nequitiam, quàm substantiam possidere.* Rectè ergo inter alias pœnas, quibus ex utroque jure afficiuntur hæretici, statuta est privatio bonorum, ut ita ipsi prout sunt degeneres, & carnales, divitiis affluentes, magis terreantur per illarum privationem, quàm aliis pœnis, argumento legis *bona fides*, §. *nam ut ille*, *ff.depositi.* Cui tamen bona ipsa sint applicanda, exponemus infrà *in cap.excommunicamus*, §.*damnati*.

14. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus expositione dicendum est, quod quamvis nemo absque causa, & culpa puniri possit, tamen absque culpa cum causa puniri valet, *cap.quoniam*, §.*scire, ut lite non contestata, cap.renovantes*, & ibi Glossa, verbo *priusquam*, 22.*dist.cap.antiqua, de privil.* unde *in cap. 21. Exodi* jubetur pecus occidi, etsi ratione carens, ob causam quam reddidit D. August. *in cap.mulier 15. quæst.1.* quam illustrant Feloaga *in d. l.quisquis, dilucidatione 2. num. 21.* D. Martinus de Larrategui *lib.8. select. cap.9. n.3.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, quæst. 10.* Petrus Gregor. *lib.4. partit. tit.14. cap. fin.* Fornerius *lib.1. select. cap.10.* Alberic. Gentil. *in lectionibus Virgil.cap.12.* Solorzanus *de parricid.lib.1.cap.2.* Villar. *respons. 4.* Deinde sciendum est, neminem puniri posse pro alio pœnâ æternâ, aut spirituali (intelligo spiritualem quamcunque ecclesiasticam, aut canonicam, ut sunt interdictum, irregularitas; seu amissionem gratiæ Dei, aut eorum, quæ ad animæ salutem necessaria sunt:) de qua accipiendum est illud Ezechielis *cap. 18.* ibi: *Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Loquitur enim de morte æterna, non autem de temporali. Deinde notandum est, novum non esse, ut aliquando Deus Opt. Max. ob alterius delictum Innocentes puniat temporali, & corporali pœna, veluti filios propter delictum parentum, vel econtrà, ex causis judicio humano latentibus, ut docent D.August. *q.8. in Iosue*, D.Thomas *2.2. q.108. art.4.* quo modo procedunt auctoritates sacræ paginæ suprà congestæ, quas ita exponunt Covarr. *lib.2. var. cap.8.* Feloaga *in d. l. quisquis*, Gibalinus *de negot. lib.6.cap.2. art.5. per totum*, Marq. *in Gubernat. lib.1.cap.31.* Robertus *lib.2. rer. judic.cap.9.* Solorzanus *lib.2. polit. cap.16. pag.152.* Tapia *tom.1. Caten.moral. lib.3.q.16. art.10.* Sed legislator civilis in hac parte judicium divinum imitari non potest, ita ut pro culpis alienis Innocentes puniat; tunc enim licebit hominibus divina judicis imitari, quando ea ex manifestis causis procedunt: at verò ubi ex occultis, & latentibus nobis judicium instruitur, secus est, cùm homines ignorent prorsus quid expediat; atque ita nullo pacto licebit judici etiam supremo quempiam pro crimine alieno occidere, fustibus cædere, excommunicare, vel corporali pœnâ afficere: juxta quam doctrinam accipiendi sunt textus *in cap.24. Deuteron.* ibi: *Non occidentur patres pro filiis.* Et *cap.22. Exodi*, ibi: *Insontem, & justum non occides.* Et similes suprà citati pro dubitandi ratione. Pœna verò temporali, ut est infamia, amissio bonorum, aut similis, filii pro peccatis parentum puniri valent, *cap.Iudæi 1. q.4. cap. 1. & per totam 56. dist.cap.1. 70.dist. cap.minor 17. q.4.* Concil. Tolet. *16. cap.11.* latè probant Acacius *de privil.parent. privil.3.cap.6.* Gibalinus *d.cap.2.art.6. per totum*, Vasquez *1.p. in 1. 2. q.135.* quia licèt in eis non detur culpa, adest tamen causa, & multiplex, ut probant Gothofr. *in l.26. de pœnis*, Feloaga *in d.cap.quisquis*, & notavi *in cap.1. de filiis Presbyter.* Unde cùm in præsenti agatur de pœna temporali, videlicet privatione bonorum, ideo Innocentius statuit, ut hæretici bonis omnibus priventur, etiamsi filios orthodoxos habeant, qui per consequens successione parentum privantur, latè probat Thomas Delbene *p.1. de offic. Inquisit.dubit.173.* cùm quoad bona plerunque delictum patris nocest filio, *l.3. §.si emancipatus, de bonor.possess. contra tabul. l.6. 15. & 17. ff.de jurepatron. l.11. C.de bonis libertorum.* Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l.Manichæos*, cum similibus: pro cujus expositione diversa tempora distinguenda sunt. Primum nascentis Ecclesiæ, quo Ecclesia, quæ velut novum germen radices firmas non egerat, Principum auxilio destituta hæreticos severè punire non poterat, ut docuit D.August. *in cap. displicet, vers. Reperis, 23. q.4.* & tradit Castro *lib.2. de justa hæretic. punit. cap.4.* Secundum tempus cœpit ab Imperatoribus Arcadio, & Theodosio, qui circa annum Domini 390. inter alias hæreticorum pœnas statuerunt confiscationem bonorum, non absolutè, sed in defectum filiorum Catholicorum, quibus stantibus deferebatur successio, ut sic allicerentur ad parentum correctionem, & denunciationem: quod & sequentes Imperatores firmarunt. Ad quod tempus referendi sunt textus *in d. l. Manichæos, l.cognovimus, Authent. idem, C. hoc tit. cap.quo jure, 8. dist. d.cap.Iudæi 1. q.4. cap.1. 23.q.7.* Successit tertium tempus nostri Innocentii, qui in præsenti textu absolutè constituit bona hæreticorum esse confiscanda per sententiam, quantumvis filios habeant catholicos: quod & firmavit Bonifacius VIII. *in d.cap.cùm secundùm*, adjiciens ut hæc confiscatio fiat ipso jure. Quam temporum distinctionem notarunt Glossa penultima, & Villalobos *in ærario, littera C, n.15.* Tellus Fernandez *ad l.4. Tauri, n.34.* qui rectè animadvertunt, textus suprà citatos, necnon leges patriæ ab eis adductas hodie locum non habere, cùm attentis novis constitutionibus Innocentii *in præsenti*, & Bonifacii *in d.c.cùm secundùm*, hæreticorum bona confiscentur, quantumvis ipsi filios orthodoxos habeant: ad filios tamen ante delictum genitos non protrahi præsentem textum, docuerunt plures, quos refert & sequitur Marinis *tom.2. resol. cap.95.*

CAPUT XI.

Idem *Illustri Regi* [a] *Aragoniæ.*

SI adversus nos terra consurgeret. *Et infrà*: Licèt autem à [b] nobis, & prædec. [c] nostris contra hæreticos multa sint constituta, nec habeatis excusationem aliquam in

in peccatis, quasi antiquorum obliti fueritis mandatorum; & quia plus timeri solet, quod specialiter injungitur, quàm quod generaliter imperatur, advocatis, & *d* scriniariis firmiter inhibemus, ne præfatis hæreticis, dum fuerint in sua contumacia, & errore paternis, vel credentibus, fautoribus, & defensoribus eorundem ullo tempore in aliquo præstetis auxilium, consilium, vel favorem, nec eis in aliquibus causis, vel factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine vestrum *e* patrocinium præbearis, & pro ipsis publica instrumenta condere, vel aliqua scripta facere nullatenus attentetis. Quod si contrà præsumpseritis, ab officio vestro suspensos perpetuò vos decernimus infamiæ subjacere. Cæterùm ne judices, & scriniarii, qui consenserunt præfatis hæreticis, in hujusmodi præsumptione temeraria sociati, de sua nequitia glorientur, cùm privilegium mereatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, eos ab officio suo judicamus esse suspensos, decernentes irritum, & inane quicquid per ipsos hæreticos prædictos factum fuerit, vel statutum.

NOTÆ.

1. a Aragonia.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. non autem reperitur textus hic inter epistolas ipsius Pontificis editas à Sirleto, & Bosqueto. De hoc Rege Aragoniæ egi *in cap. quanto* 18. *de jurejurando.*

b *Nobis.*] Suprà *in cap. vergentis.*

c *Nostris,*] Suprà *in cap.* 6. 7. & 8.

d *Scriniarius.*] Idest tabellionibus, ut notavi *in cap.* 13. *de præscript.*

2. e *Patrocinium.*] Advocati prohibentur patrocinium præstare hæreticis notoriis, & manifestis, non solùm ipsorum errores defendendo, *cap.* 2. §. *hæretici, cap. ut officium, in princip. cap. fin. hoc tit. in* 6. verùm & eis, postquam constat hæreticos esse, in causis civilibus patrocinium præstare, quia videntur eos fovere: non autem prohibentur hæreticos defendere, dum illi suspecti sunt de hæresi, & intendunt probare propriam innocentiam, ac se nunquam fecisse, aut dixisse aliquod hæreticum: quo casu agitur de defensione legitima, quæ nemini denegatur, in Tribunalibus etiam sanctæ Inquisitionis. Unde reis advocati conceduntur, cùm ipsi aut crimen negant, aut fatentur, sed aliquas exceptiones allegare intendunt. Impœnitenti verò etiam advocatus assignatur, qui postquam cognoscit ejus pertinaciam, eum deserit. De his advocatis, & eorum partibus latè agunt Simanc. *de Catholicis, tit.* 5. *num.* 2. Sousa *in aphorism. Inquisit. cap.* 35. Eymericus 3. *p. direct. n.* 117. Salelles *tom.* 1. *de mysteriis tribun. lib.* 1. *cap.* 6. *regul.* 42. Paramus *lib.* 3. *de orig. S. Inquisit. cap.* 4. Carena *de offic. Inquisit. p.* 1. *tit.* 10. §. 2. Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. Inquisit. dub.* 26.

CAPUT XII.

Innoc. III. *Universis Christi fidelibus, tam in urbe* a *Metensi, quàm ejus diœcesi constitutis.*

CUm ex injuncto nobis Apostolatus officio simus secundùm Apostolum sapientibus, & insipientibus debitores, pro universorum salute nos oportet esse solicitos, ut & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foveamus: tunc autem opus est discretione majori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrant, & angelus satanæ se in angelum lucis simulatè transformat. Sanè significavit nobis venerabilis frater noster Metensis Episcopus per litteras suas, quod tam in diœcesi, quàm urbe Metensi, laïcorum, & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Evangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia Job, & plures alios libros sibi fecit in *b* Gallico sermone transferri, translationi hujusmodi adeo libenter, utinam autem & prudenter intendens, ut secretis conventionibus talia inter se laïci, & mulieres eructare præsumant, & sibi invicem prædicare: qui etiam aspernantur eorum consortium, qui se similibus non immiscent; & à se reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quod ab his non deberent aliquatenus prohiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt: & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se meliùs habere in libellis suis, & prudentiùs se posse id eloqui, sobmurmurant in occulto. Licèt autem desiderium intelligendi divinas Scripturas, & secundùm eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potiùs commendandum: in eo tamen apparent meritò arguendi, quod tales occulta *c* conventicula celebrant, officium sibi prædicationis usurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, in tantùm odit opera tenebrarum, ut Apostolos suos in mundum universum prædicaturos Evangelium omni creaturæ missurus, eis apertè præcepit dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Per hoc manifestè denuncians, quod evangelica

prædicatio non in occultis conventiculis, ficut hæretici faciunt; fed in Ecclefiis juxta morem catholicum eft publicè proponenda. Nam juxta teftimonium Veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem: & ad lucem non venit, ne ejus opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifeftentur opera ejus, quæ in Deo funt facta: propter quod cùm Pontifex interrogaffet Jefum de difcipulis fuis, & de doctrina ejus, refpondit: Ego palam locutus fum mundo: ego femper docui in fynagoga,& in templo, quò omnes Judæi conveniunt, & in occulto locutus fum nihil. Porrò fi quis objiciat, quod juxta præceptum dominicum non eft fanctum dandum canibus, nec margaritæ mittendæ funt ante porcos, cùm & Chriftus ipfe non omnibus quidem, fed folis Apoftolis dixerit: Vobis datum eft noffe myfterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: intelligat canes, & porcos non eos effe, qui fanctum gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant; fed illos, qui fanctum dilacerant, & margaritas contemnunt, quales funt qui evangelica verba, & ecclefiaftica Sacramenta, non ut Catholici venerantur, fed abominantur potiùs ut hæretici, oblatrantes femper, & blafphemantes: quos Paulus Apoftolus poft primam, & fecundam commonitionem docet effe vitandos. Arcana verò fidei facramenta non funt paffim omnibus exponenda; cùm non paffim ab omnibus poffint intelligi, fed eis tantùm, qui ea fideli poffunt concipere intellectu: propter quod fimplicioribus inquit Apoftolus: Quafi parvulis in Chrifto lac potum dedi vobis, non efcam. Majorum eft enim folidus cibus, ficut aliis ipfe dicebit: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil judicavi me fcire, nifi Jefum Chriftum, & hunc crucifixum. Tanta eft enim divinæ Scripturæ profunditas, ùt non folùm fimplices, & illiterati, fed etiam prudentes, & docti non plenè fufficiant ad ipfius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura: Quia multi defecerunt fcrutantes fcrutinium. Unde rectè fuit olim in lege divina ftatutum, ut beftia, quæ mentem tetigerit, lapidetur: ne videlicet fimplex aliquis, & indoctus præfumat ad fublimitatem Scripturæ facræ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum eft enim: Altiora te ne quæfieris. Propter quod dicit Apoftolus: Non plus fapere, quàm oporteat fapere, fed fapere ad fobrietatem. Sicut enim multa funt membra corporis, omnia verò membra non eundem actum habent; ita multi funt ordines in Ecclefia, fed non omnes idem habent officium; quia fecundùm Apoftolum, alios quidem Dominus dedit Apoftolos, alios Prophetas, alios autem Doctores, &c. Cùm igitur Doctorum ordo fit quafi præcipuus in Ecclefia, non debet fibi quifquam indifferenter prædicationis officium ufurpare; nam fecundùm Apoftolum: Quomodo prædicabunt, nifi mittantur? Et veritas ipfa præcepit Apoftolis: Rogate dominum meffis, ut mittat operarios in meffem fuam. Quod fi fortè quis arguté refpondeat, quia tales invifibiliter mittuntur à Deo, etfi non vifibiliter mittantur ab homine, cùm invifibilis miffio multò fit dignior, quàm vifibilis; & divina longè melior, quàm humana. Unde Joannes baptifta non legitur miffus ab homine, fed à Deo, ficut Evangelifta teftatur: Quia fuit homo miffus à Deo, cui nomen erat Joannes. Poteft, & debet utique ratione prævià refponderi, quod cùm interior illa miffio fit occulta, non fufficit cuiquam nudè tantùm afferere, quod ipfe fit miffus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus afferet; fed oportet, ut aftruat illam invifibilem miffionem per rationem miraculi, vel per Scripturæ teftimonium fpeciale. Unde cùm Dominus vellet mittere Moyfem in Ægyptum ad filios Ifraël, ut crederetur ei, quod mitteretur ab ipfo, dedit ei fignum, ut converteret virgam in colubrum, & colubrum iterum reformaret in virgam. Joannes quoque Baptifta fuæ miffionis fpeciale teftimonium protulit de Scriptura, refpondens Sacerdotibus, & Levitis qui miffi fuerant ad interrogandum quis effet, & quare baptizandi fibi officium affumpfiffet: Ego vox clamantis in deferto: Dirigite viam Domini, ficut dixit Ifaias Propheta. Non ergo credendum ei, qui fe dicit miffum à Deo, cùm non fit miffus ab homine, nifi de fe fpeciale proferat teftimonium de Scripturis, vel evidens miraculum *d* operetur. Nam & de his, qui miffi leguntur à Deo, Evangelifta teftatur: Quod ipfi profecti prædicabant ubique, Domino cooperante, & fermonem confirmante fequentibus fignis. Licèt autem fcientia valde fit *e* neceffaria facerdotibus ad doctrinam, quia juxta verbum propheticum: Labia facerdotis cuftodiunt fcientiam, & legem exquirunt ex ore ejus; non eft tamen fimplicibus facerdotibus etiam à fcholafticis detrahendum, cùm in eis facerdotale minifterium debeat honorari, propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes; facerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officii dignitatem, Deorum nomine nuncupantur. Juxta quod alibi dicit de fervo volente apud dominum remanere, ut dominus offerat eum Diis. Cùm enim juxta verbum Apoftoli, fervus fuo domino ftet, aut cadat; profectò

facerdos

sacerdos ab Episcopo, cujus est correctioni subjectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo, cujus est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi; cùm juxta præceptum dominicum pater, & mater non debeant maledici, sed potiùs honorari: quod de spirituali patre multò fortiùs debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quod asina legitur reprehendisse Prophetam, vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Et si malè loquutus sum, testimonium perhibe de malo; cùm aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere: quod utique quisque f tenetur efficere secundùm regulam evangelicam; in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina: & aliud fratrem suum etiam delinquentem reprehendere manifestè, ac præcipuè fatuum pro simplici appellare: quod utique nulli licet secundùm evangelicam veritatem. Nam qui etiam fratri suo dixerit Fatue, reus erit gehennæ. Rursus aliud est, quod Prælatus se spontè, de sua confisus innocentia subditorum accusationi supponit; in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi: & aliud est, quod subditus non tam animo corripiendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in Prælatum, cùm eum potiùs maneat necessitas obsequendi. Quod si fortè necessitas postularit, ut sacerdos tanquam inutilis, aut indignus, à cura gregis debeat removeri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cujus officium tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere. Illud autem tanquam de supercilio Pharisæorum procedens debet ab omnibus aspernari, quod tanquam ipsi soli sint justi, cæteros aspernantur: cùm & hactenus ab initio nascentis Ecclesiæ multi fuerint viri sancti, qui nec tales fuisse leguntur, nec talibus adhæsisse, cùm de novo tales surrexisse legantur, qui nisi contenti sint doceri potiùs quàm docere, ad illos forsitan pertinebunt, quibus Dominus ait: Nolite fieri plures magistri. Nos ergo filii, quia paterno vos affectu diligimus, ne sub prætextu veritatis in foveam decidatis erroris, & sub specie virtutum, in laqueum vitiorum: universitatem vestram rogamus attentiùs, monemus, & exhortamur in Domino, in remissionem vobis peccatorum injungentes, quatenus ab his, quæ superiùs reprehensibilia denotavimus, & linguam, & animum revocetis, fidem catholicam, & regulam ecclesiasticam observantes, ne vos verbis fallacibus circumveniri, vel etiam circumvenire contingat: quia nisi correctionem nostram, & admonitionem paternam receperitis humiliter, & devotè, nos post oleum infundemus & vinum, severitatem ecclesiasticam apponentes, ut qui noluerint obedire spontanei, discant acquiescere vel inviti. Datum Laterani.

NOTÆ.

1. a Metensi,] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 3.* & in epistolis Innocentii editis à Sisleto *lib. 3. fol. 358.* De Metensi diœcesi egi *in cap. 14. de cleric. non resid.* Cùm enim Innocentius III. accepisset ab Episcopo Metensi, in ea diœcesi occasione sacræ Scripturæ in vulgarem linguam Galliacanam versæ multos, tam viros, quàm fœminas, contemptis sacerdorum suorum prædicationibus, occulta conventicula celebrare, & officium prædicationis sibi usurpare: ne hinc gravius malum oriretur, cives Metensis diœcesis in præsenti epistola monet, ut ab his excessibus desistant: & Episcopum jussit diligenter inquirere, quis fuisset auctor translationis illius, quæ ejus intentio, quæ causa docendi, & utrum Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam veneraretur; & his cognitis, quid statui deberet, maturiùs deliberaret. Quæ epistola Episcopo & Capitulo Metensi missa refertur à Sisleto *d. lib. 2. fol. 358.* in hæc verba: *Sicut Ecclesiarum Prælatis incumbit ad accipiendas vulpes parvulas, quæ demoliri vineam Domini moliuntur, prudenter, & diligenter intendere; sic est eis summoperè præcavendum, ne ante messem zizania colligantur, ne forsan (quod absit) cum eis etiam triticum evellatur. Sanè sicut non debet hæretica pravitas tolerari, sic enervari non debet religiosa simplicitas, ne vel patientia nostra hæreticis audaciam subministret, vel simplices in patientia multa confundat, ut nobis diruptis convertantur in arcum perversum, & in hæreticos de simplicibus commutentur. Sanè significasti nobis per litteras tuas, frater Episcope, quod tam in diœcesi, quàm urbe Metensi, &c. ut suprà, usque ad verbum In occulto. Quia verò in dubiis non est de facili sententia proferenda, cùm quod vel iidem errent in fide, vel à doctrina discrepent salutari, nobis per tuas literas, frater Episcope, non duxeris exprimendum; cùm opinionem, & vitam eorum penitus ignoremus, qui sacras Scripturas taliter transtulerunt, aut eorum qui docent taliter jam translatas: quorum neutrum potest fieri sine scientia litterarum, licèt in hoc arguendi meritò videantur, quòd occulta conventicula celebrant, officium sibi, &c. usque ad verbum, Non inhærent. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus eos commonere diligentiùs studeatis, rationibus, & exhortationibus innitentes, ut ab his, in quibus apparent reprehensione notabiles, omninò desistant, nec officium sibi vendicent alienum. Inquiratis etiam solicitè veritatem, quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ causa docendi, si Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam venerentur, ut super his, & aliis, quæ necessaria sunt ad indagandam pleniùs veritatem, per litteras vestras sufficienter instructi, quid statui debeat, meliùs intelligere valeamus. Revocandi autem eos, & convincendi secundùm Scripturas super his, quæ reprehensibilia denotavimus, viam vobis in litteris, quas communiter illis dirigimus, aperimus. Dat. Later. IV. idus Iul.* Et cùm adhuc plures tenuissent obedire mandatis ipsius, Abbatibus Cisterciensi, Morismundi, & de Crista in hæc verba rescripsit: [Ea est in fovendis virtutibus, & vitiis

extirpandis à Prælatis Ecclesiarum servanda discretio, & circumspectio adhibenda, ne vel internascentium densitate spinarum enormiter frumenta lædantur; vel in superseminatorum zizaniorum evulsione triticum evellatur. In abscindendis etiam, & curandis corporibus infirmorum sic oculi diligentia præcedere debet manus officium, & ferrum digitus prævenire, ne si cauterium adhibeatur incauté, non tam partes infirmas non sanet, quàm sanas infirmet: quod tantò diligentiùs in mentis languoribus est servandum, quantò animam novimus corpore digniorem, & spiritualia carnalibus præponenda. Hoc autem infra nosipsos diligentiùs attendentes, cùm olim venerabilis frater noster Metensis Episcopus per suas nobis litteras intimasset, quod tam in diœcesi, quàm in urbe Metensi laïcorum non modica multitudo gallicæ cuidam translationi divinorum librorum intendens, secretis conventiculis etiam inter se invicem eructare præsumerent, aliorum aspernantes consortium, & in faciem redarguentibus Presbyteris resistentes, quorum simplicitatem fastidium censebant, in suæ translationis petitia confidentes; non protinus ad vindictam nos res accendit incognita, sed universis tam in urbe, quàm in Metensi diœcesi constitutis, sub eo tenore litteras curavimus Apostolicas destinare, qui vobis ex transcripti earum poterit inspectione patere. Eidem insuper Episcopo, & Capitulo Metensi dedimus in mandatis, ut inquirerent sollicitè veritatem quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides utentium, quæ causa docendi: si utentes ipsa venerarentur Apostolicam Sedem, & Catholicam Ecclesiam honorarent; ut super his, & aliis, quæ necessaria sunt ad indagandam pleniùs veritatem, per eorum litteras sufficienter instructi, pleniùs intelligeremus, & planiùs, quid super his statui oporteret. Nuper autem idem Episcopus per suas nobis litteras intimavit, quod quidam eorum, quos notabiles prioribus litteris denotarat, mandatis recusant Apostolicis obedire: quibusdam eorum clanculò, quibusdam verò jam publicè obediendum esse dicentibus soli Deo. Ab occultis etiam conventiculis non cessantes, officium prædicationis occultæ, licèt à nullo mittantur, prohibiti etiam, sibi non metuunt usurpare: aspernantes sibi dissimiles, & translationi eidem usque adeò insistentes, ut se neque Episcopo, neque Metropolitano suo, nec nobis ipsis asserant parituros, si eam decreverimus abolendam. Licèt autem tales in eo reprehendi meritò videantur, quòd occulta conventicula celebrant, officium prædicationis usurpant, simplicitatem despiciunt sacerdotum, & eorum consortia, qui dictam translationem non recipiunt, aspernantur; ne quid subitò tamen facere videamur, discretioni vestræ (de qua plenè confidimus) per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad civitatem Metensem pariter accedentes, cum eodem Episcopo convocetis coram vobis tales sapientes, & adhærentes translationi prædictæ; & si fieri poterit, quæ in eis reprehensibilia fuerint, auctoritate freti Apostolicâ, sublato appellationis obstaculo corrigatis. Quod si correctionem vestram recipere fortè noluerint, inquiratis super capitulis illis, quæ in litteris, quas Episcopo miseramus, expressa fuisse superiùs vobis expressimus, & alia etiam diligentiùs veritatem: & quod inveneritis, per nuntium vestrum, & litteras pleniùs intimetis: ut per vos certiores effecti, prout procedendum fuerit, procedamus. Cùm enim in hoc universalis Ecclesiæ vertatur negotium, & agatur causa fidei christianæ, ad exequendum Apostolicæ Sedis mandatum cum summa diligentia, & cautela vos studiosos, & promptos esse volumus, & mandamus. Ad hæc M. Crispinum Presbyterum, & R. socium ejus, si super his, quæ dictus Episcopus eis duxerit imponenda, inveneretis esse reos, ipsos, appellatione remotâ, canonicè puniatis. Alioquin eundem Episcupum ad remittendam pœnam, si quam eis forsan inflixit, cùm nihil contra eum, vel Clerum in nostra proposuerint audientia, monitione præmissâ, districtione quâ convenit, remoto appellationis obstaculo, cogere non tardetis. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c.]

b *Gallico sermone.*] Quod nullo modo permittendum est, ut probat Turrianus *lib. 1. pro canonibus, cap. 24.* & cavetur in indice librorum prohibitorum edito à Concilio Trident. ubi quarta regula sic se habet: *Cùm experimento manifestum sit, quod sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, & plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quàm utilitatis oriri, hac in parte judicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur.* Et in indice postea edito jussu Clementis VIII. circa eandem regulam 4. ita cautum fuit: *Animadvertendum est circa supradictam regulam quartam felicis recordationis Pii Papæ IV. nullam per hanc impressionem, & editionem de novo tribui facultatem Episcopis, vel Inquisitoribus, aut Regularium Superioribus concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari linguâ edita, cùm hactenus mandato, & usu sanctæ Romanæ, & universalis Inquisitionis sublata eis fuerit facultas concedendi hujusmodi licentias.* Et in indice pro his Hispaniarum regnis edito auctoritate Cardinalis D. Antonii Zapata, *regula 5.* ita cavetur: *Biblia vulgari linguâ prohibetur.* Si enim Scripturæ sacræ in vulgari lingua permitterentur, ut à viris, & mulieribus, doctis, & indoctis legerentur, variæ hæreses, & errores sequerentur: quare apud Hebræos arcebantur juvenes ante annum ætatis trigesimum à lectione Canticorum Salomonis, & quarundam aliarum Scripturæ partium, eo quòd posset ea lectio damnosior illis esse, quàm fructuosior, si cortici nimium inhærentes, verum sensum non percalluissent. Refert, & probat Nazianzenus *apolog. 1.* & D. Hieronymus *ad Lætam,* de institutione filiæ, ait: *Ad ultimum sine periculo discat Canticum Canticorum, ne si in exordio legerit, sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens vulneretur.* Simili ex causa apud Romanos soli Pontifices legebant libros Sibyllinus, quòd timerent Romani, ne libri illi fatidici, tametsi boni, attentâ lectorum conditione noxii evaderent, ut probat Lanselius *in disput. ad Iustinum contra Casaubonem, cap. 6.* unde Nicephorus Gregoras *lib. 10. historia Romana,* probat Scripturam non nisi adhibito delectu esse permittendam, nec esse quorumcunque eam versare, ne in libro vitæ mortem inveniant, ut plerisque improvidis accidisse fertur. Quis enim non videat quantum damnum accideret, si passim agricolæ, & opifices sacra volumina lectitarent in vernacula lingua; cùm in eis multa habeantur, quæ primâ fronte contraria videntur. Ecce *ad Romanos cap. 14.* Apostolus ait: *Regnum Dei non est esca, & potus.* Cùm tamen Christus Dominus dicat apud D. Lucam *cap. 22. Ego dispono vobis, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.* Item *Genesis 1.* dicitur: *Crescite, & multiplicamini.* Et *Lucæ c. 23. Beatæ steriles, quæ non genuerunt.* Et *Matth. c. 19. Beati eunuchi, qui se castraverunt propter regnum cælorum.* Et Moses *Genesis cap. 22.* ait: *Tentavit Deus Abraham.* Et B. Jacobus *epist. 1.* inquit: *Deus neminem tentat.* Et *Exodi 24. Videruntque Deum, & comederunt.* Cùm Deus ipsi Moysi dixerit

dixerit *Exodi c. 32. Non enim videbit me homo, & vivet.* Et David *Psalmo 1.* ait: *Non resurgunt impii in judicio.* Cùm D. Paulus ad Romanos 15. asserat: *Omnes quidem resurgemus.* Omitto alia in sacris litteris, quæ hominem rudem, & imperitum graviter offendent; cùm abjecta, ridicula, aut absurda ea judicare posset: ex quibus nonnulla exempla refert Azor *p. 1. instit. lib. 8. cap. 26.* & alia incommoda hujus abusus refert Germon, *in pomerid. sess. 4. fol. 259.* Nec obstabit si dicas, sacram Scripturam olim maternis linguis fuisse conscriptam: nam Moyses, & alii veteris Testamenti scriptores Hebraïca linguâ, quâ tunc temporis utebantur Hebræi, scripsere: & D. Matthæus Evangelium hebraïcè scripsit in gratiam Judæorum, teste Hieronymo *in apolog. ad Matthæum*, & probat Macedo *de clavibus Petri, lib. 2. cap. 1. 2. & 3.* Fr. Antonius Perez *in pentateucho fidei, vol. 3. de sacra Scriptura*, Fr. Ant. à Matre Dei *præludio 2. de ling. sacr. Scrip. dubio 4.* & epistola D. Pauli ad Hebræos fertur hebraïcè primùm edita. Cæteri verò libri novi Testamenti græcè sunt conscripti, quia Orientalium gentium, quæ in Romanorum Imperio vivebant, erat propria lingua; & in Ecclesia Latina sacri libri latinè sunt editi, quia omnes tunc temporis latinè loquebantur. Nam respondeo, quod tunc his tribus linguis sacri Scriptores usi fuerunt, quia scripturæ sanctæ tunc apud gentes promulgari cœperunt: quare necessariò his linguis editæ fuerunt, ut percipi possent à Gentibus: quæ ratio hodie non militat. Et si objicias, D. Paulum in epistola 1. ad Corinthios, *cap. 4.* reprehendentem eos, qui variis linguis in Ecclesia loquebantur, ubi ait: *Ita & vos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aera loquentes.* Et statim: *Si ergo* (inquit) *nescivero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus.* Et ad Romanos *cap. 10. Fides* (ait) *ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* At si ii, quibus annunciatur Dei verbum, non intelligant, perinde est ac si non audiant. Respondeo Paulum in his locis agere de his, qui dono linguarum præditi erant, quo multi Corinthiorum tunc temporis divinitus donabantur, & quo eos Apostolus uti voluit ad aliorum profectum, videlicet ne publicè loquerentur linguis in Ecclesia, nisi esset qui interpretaretur, ut omnes intelligendo ad pietatem inflammarentur ardentiùs, ut docuit Azor *1. part. instit. lib. 8. cap. 26.* Macedo *suprà, cap. 3.* Rectè ergo Ecclesia prohibuit sacram Scripturam vulgari lingua legi, & publicè edi, licèt olim cùm laïci Latini sermonis periti essent, vel Græci, in sacra Scriptura assidui essent, juxta consilium D. Chrysostomi *in homilia de Lazaro*, & *homilia 10. in Joannem*, & *homil. 3. in epist. 2. ad Thessalon.* D. Hieron. *in epist. 2. ad Paulam, & Eustochium.*

3. c *Conventicula.*] Quæ apud omnes nationes sedulò, & accuratè prohibita legimus, *l. conventicula 15. C. de Episc. & cleric. l. denunciamus 5. C. de his qui ad Ecclesiam, l. 1. & 2. C. de seditiosis, l. 1. C. ad leg. Jul. majest. §. conventicula, de pace juramento firmanda in usibus feudorum, l. 3. tit. 14. lib. 8. Recopil.* plura congesserunt Petrus Greg. *lib. 13. de repub. cap. 3.* Mattha *2. part. de jurisd. cap. 23. ex num. 24.*

4. d *Operetur.*] Quare ut Christus Dominus suam à Patre missionem confirmaret, sæpiùs obstinatis Judæis sua objiciebat miracula, dicens: *Si mihi non creditis, operibus credite.* Et iterum: *Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me.* Et *cap. ultimo Divi Marci.* Illustrant istè Fr. Thomas à S. Joanne *de procuranda omnium gentium salute lib. 4. cap. 3.* Torreblanca *de magia, cap. 29. num. 25.* Thomas Bozius *de signis Ecclesiæ, lib. 5. cap. 1.*

e *Necessaria.*] Ut probavi *in cap. 4. de ætate, & qualit.*

f *Teneantur efficere.*] Nam correctionem fraternam sub præcepto tenemur adhibere. D. Thomas 5.
2. 2. quæst. 33. art. 2. probant Turrecremata *in cap. si peccaverit 19. 2. quæst. 1.* Valentia *tom. 3. ad 2. 2. disput. 3. quæst. 10. puncto 2.*

COMMENTARIUM.

Ex hac perdocta Innocentii epistola sequens communiter deducitur assertio: *Laïci in Ecclesia prædicare non debent, nec de mysteriis fidei in conventiculis disputare.* Probant eam textus *in cap. mulier, 23. distinct. cap. excommunicamus 13. § quia verò, cap. sicut in uno, hoc tit. cap. 2. §. inhibemus, eod. tit. lib. 6.* Concil. Carthag. 4. *can. 98.* ibi: *Laïcus præsentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, docere non audeat.* Sexta Synodus *can. 64.* ibi: *Quod non oportet laïcum publicè disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vindicantem: sed ordini à Domino tradito cedere, & aurem iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & divina ab eis doceri. In una enim Ecclesia diversa membra fecit Deus, ut est vox Apostoli.* Leo I. *epist. 61. ad Maximum Antiochenum, cap. 6. Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi jus docendi, & prædicandi audeat vendicare, sive sit ille monachus, sive sit laïcus, qui alicujus scientiæ nomine glorietur, quia etsi optandum est, ut omnes Ecclesiæ filii, quæ recta, & sana sunt, sapiant; non tamen permittendum est, ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore, & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.* Nazianzenus *orat. 9. Oves Pastores ne pascite, nec supra fines vestros assurgite: satis enim vobis est si ritè pascamini.* Et *orat. 26. Magnum, & præclarum docere; sed discere periculo vacat: quid pastoris munus tibi arrogas, cùm ovis sis? quid caput efficeris, cùm pes sis? quid exercitum ducere aggrederis in militum ordinem adscriptus.* Et *l. 1. & per totum C. Theodos. de his qui super religione contendunt.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit. 22. cap. 4. & lib. 2. tit. 7. cap. 5.* Murnacius *in l. nemo, C. de summa Trinit.* Sebastianus Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 9. num. 8.* Farinac. *de hæresi, quæst. 192. §. 1.* Acuña *in cap. mandatis, 56. dist.* Suarez *de fide, disp. 20. sect. 1.* Castro *lib. 1. de justa hæretic. punit. cap. 19.* Sanchez *lib. 2. summa, cap. 6.* Azor *part. 1. instit. moral. lib. 8. cap. 6.* Zonaras & Balsamon *in d. can. 64. sextæ Synodi*, Ferrarius *de ritu sacrarum concionum, lib. 2. cap. 4. 5. & 6.* Hallierius *de hierarch. jurisd. lib. 1. cap. 7.* Cenedus *ad 6. collect. 20.* Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dubit. 154.* Franc. Valens *in concord. Juris cum Theolog. rat. fol. 248.* Azor *tom. 1. instit. lib. 8. cap. 26.* Altesserra *hic.*

6. Conclusio traditur, et probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: A Deo non quæritur, quis, & qualis sit qui prædicat, sed quid prædicet, *cap. secundùm, 19. dist.* Igitur, sive laïcus, sive clericus sit qui prædicat, si pia, & sancta dogmata prædicat, audiendus est. Augetur hæc dubitandi ratio ex variis exemplis, quibus probatur, laïcos in Ecclesia prædicasse scientibus, & consentientibus Episcopis, ut refert Nicephorus Calixtus *lib. 5. histor. Eccles. cap. 14.* illis verbis: *Cùm Cæsarea degeret Origenes, Episcopi Palæstini legatione quoque ad eum missa ei permisere, ut de sacris litteris dissereret, & publicè eas in Ecclesia interpretaretur, quamvis nondum presbyteri*

7. Traditur ratio dubitandi.

teri honorem esse consequutus. Idque comprobatur ex scriptis iis quæ Demetrius malè erga Origenem affectus Episcopis Palæstinis misit, in quibus scriptis præter alia illud erat: *Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, ut præsentibus Episcopis laici concionarentur: quapropter illi, & potissimum Alexander Hierosolymitanus, & Theoctistus Cæsareensis Antistites defensionem ejus rei ad eum scripserunt, non verè illum dicere asseverantes: ubi enim, inquiunt, reperiuntur idonei homines, qui doctrinâ suâ prodesse fratribus possint, si illi sanctorum Episcoporum jussu, & permissione per exhortationes ad populum verba faciunt, id offendicula non est, sicuti apud Sandares Evelpis à Neone Iconi, Paulinus à Celso Synada, Theodorus ab Attico, omnibus illis beatus fratribus invitati fecerunt.* Et subdit: *Verisimile autem est, in aliis quoque locis, quos nos ignoramus, itidem esse factum.* Facit Tertullianus, cujus verba retuli *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Igitur quia laïcis licet publicè in Ecclesia prædicare. Deinde in secundam partem assertionis ita argumentor. Si non liceret laïcis de mysteriis fidei disputare, & disserere, non vocarentur ad Concilia generalia, ubi præcipua fidei dogmata proponuntur, & disseruntur: sed in ipsis Conciliis adsunt, ut probavi *lib. 1. Concilii Illiber. cap. 8.* Igitur quia illis licet fidei mysteria disputare.

8. Quibus, et quando liceat de fide disputare.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis quæ de prædicatione, & prædicandi munere adduxi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* sciendum est, quod disputatio de fide dubitativa, quæ procedit ex animo improbandi illam, est omninò illicita, & hæretica, si adsit pertinacia, juxta suprà tradita *in cap. 1. hoc tit.* quo casu procedit textus *in l. nemo, Cod. de summa Trinit.* ut eam acceperunt D. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 7.* Suarez *de fide, disp. 20. sect. 1.* Acuña *in cap. in mandatis, 56. dist.* Mornacius *in d. l. nemo.* Si verò disputatio de fide tantùm sit moralis, qualis habetur inter Catholicos animo quidem concordes, disputantes gratiâ exercitii ad veritatem magis indagandam, ac errores confutandos, licita est, servatis debitis circumstantiis, ut patet ex textu *in cap. satis, 96. dist.* ubi glossa: & *in cap. cùm quibus, 24. dist.* Dixi servatis debitis circumstantiis, quia illæ magnopere attendendæ sunt, tum respectu audientium, ne decipiantur, vel scandalum patiantur; tum disputantium, ne sint indocti; tandem loci, & temporis; aliter talis disputatio illicita est, cùm ut ait Tacitus *lib. 4. annal. cap. 34. Sanctius ac reverentius visum est, de actis Deorum credere, quam scire.* Faciunt Cicero *de natura Deorum,* ibi: *Mala, & impia est consuetudo contra Deos disputare, sive id ex animo fiat, sive simulatè.* Et præceptum Philitæ:

Deum esse crede, & colito, sed non quærito:
Nam nihil habebis aliud hîc, quàm quærere.

Et pii ac Catholici scriptores Hilarius *de Trinitate,* ibi: *Deus religione intelligendus, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est, sed adorandus.* D. Cyprianus *in Symbolo,* ibi: *De Deo etiam vera dicere periculosum est.* D. Gregor. Nazianzenus relatus ab Alciato *in d. l. nemo, num. 1.* Alia disputatio est vera, seu formalis, quæ habetur cum hæreticis, ubi disputantes non tantùm verbis, & argumentis, sed animorum, & sententiarum diversitate dissidentes pugnant, quæ ut periculosa regulariter prohibetur; licita tamen, & laudabilis est, ubi servatis circumstantiis nullum imminet periculum quod timeatur. Cujus propositionis prior pars probatur *ex cap. in mandatis, 56. dist.* & docent D. Thom. & Acuña *ubi suprà,* latè Besoldus *tom. 1. polit. dissert. de stud. litter. c. 12.* Patet, siquidem in hac disputatione in primis adest periculum audientium, qui instigante sathana incipiunt dubitare, putantes hæreticos victoriam reportaturos, juxta illud Divi Pauli *ad Timoth. cap. 2. Noli verbis contendere, ad nihilum enim prodest, nisi ad subversionem audientium.* Nec deest periculum hæreticorum, qui juxta suam pertinaciam facilè per convitia argumenta effugere nituntur. Adest tandem periculum disputantium, ut constat ex his, quæ refert Rufinus *lib. 10. histor. Eccles. cap. 3.* Ex causa tamen, & servatis debitis circumstantiis, non solùm licita, verùm & necessaria est, cùm aliqua fructus spes adest. Idem fecisse Stephanum cum Judæis legimus *cap. 6. & 7. Actuum Apost.* & Paulum cum Judæis, & Græcis *Actuum Apost. cap. 9.* immò ipse Apostolus *ad Titum cap. 1.* in Episcopo doctrinam necessariam esse dicit, quâ contradicen[illegible] seu fidem nostram oppugnantes arguere possit, [illegible] rgumentationibus convincere, quos imitati fu[illegible] nt antiqui Ecclesiæ PP. & DD. ut constat ex ges[illegible]s, scriptisque Hilarii, Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, & aliorum, variisque Conciliis, in q[illegible]bus non sine magno audientium fructu, [illegible] nostræ auctoritate cum hæreticis publicè fuit disputatum, ut videre est in Concilio Nicæno 1. & 2. Constantinop. 3. Lugdunensi, Florentino & aliis. Unde D. Ambrosius cùm Valentinianus Jun. collationem super religione in consistorio suo indixisset, ad populum provocavit, & in Ecclesia coram populo disputari, seu tractari voluit: *Veniant planè, si qui sunt, ad Ecclesiam; audiant cum populo, non ut quisquam judex resideat, sed unusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacerdote: si audierit illum populus, & putaverit meliùs disputare, sequatur fidem ejus, non invidebo. Omitto, quia jam ipse populus judicavit. Taceo, quia eum, quem habet, de patre tua clementia postulavit. Taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram spopondit, si electus susceperit sacerdotium.* Et mox: *Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod majores fecerunt mei: si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio.* Et sub finem epistolæ: *Venissem Imperator ad consistorium clementiæ tuæ, ut hæc coràm suggererem, si mei, vel Episcopi, vel populus permisissent, dicentes de fide in Ecclesia coram populo debere tractari.* Et in oratione subtexta adversus Auxentium, ubi inter alia ait: *Causam fidei in Ecclesia agendam quis abnuat?* Item: *Hæc ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarem; sed certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.* Et Gentiles quosdam quatuor, aut quinque fermè homines elegit cognitores sibi: *Quis igitur vobis injuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam?* Illud summè cavendum est, ne disceptatio fiat coram simplicioribus, qui solutionem contrariarum rationum non percipiunt, & turbari potiùs solent, quàm in fide confirmari, ut monebat D. Gregorius 2. *part. Pastor. cap. 4.*

9. De laicis disputantibus.

Quibus præmissis, ut ad personas de fide disputantes perveniamus, dicendum est circa disputationem dubitativam, & eam quæ materialis, seu ficta dicitur, nullam dari differentiam inter laïcos, & clericos: sicut illa enim neutri licet, *l. 1. & per totum Cod. Theodos. de his qui super relig. contendunt, d. l. nemo, Cod. de summa Trinit. cap. 1. hoc tit.* ita hæc utrobique conceditur, ut passim vidimus laïcos Theologiæ Professores, seu Juris Canonici peritos in scholis disputantes de mysteriis fidei. Versatur tamen magna differentia inter laicos & clericos, quoad disputationem veram, seu formalem, quæ cum hæreticis habetur. Hæc enim licèt clericis permittatur, juxta modum suprà relatum; laicis tamen interdicitur sub pœna excommunicationis ferendæ *in cap. quicunque, §. inhibemus, hoc tit. in 6.* & constitutione Innocentii IV. quæ incipit: *Noverit*

veris universitas; edita anno 1554. & alia Nicolai III. edita anno 1281. quæ incipit: *Item firmiter*; relata à Peña *ad calcem Director. Inquisit.* Laici enim præsumuntur minùs docti, & in rebus fidei parum instructi, cùm ea ad officium illorum non spectent, & plerumque carent illa morum honestate, quæ præcipuè requiritur ad hanc disputationem; cùm tamen utrumque præsumatur, & requiratur in clericis, qui tanquam in sortem Domini vocati, id exactiùs præstare debent, juxta tradita *in cap. cùm in cunctis, de elect.* Laïci ergo de mysteriis fidei disputantes, peccant lethaliter, etiamsi non incurrant excommunicationem ipso jure, ut latè docent Eymericus *p.1. Directorii, q.6.* ubi Peña, Salelles *part.1. de mysteriis tribunal. fidei, lib.1. c.10. regul.86. & 87.* Castropalao *tom.1. operis moral. tract.4. disp.2. punct.4. num.4.* Simancas *de Cathol. num.8. & tit.59. num.11.* Sanchez *lib.2. summa, cap.6.* Decianus *tract. crimin. lib.5. cap.18.* Azor *part.1. instit. lib.8. cap.26. q.1.* Coninch *de sup. fidelit. disp.18. dub.9. n.145.* Franc. Valens *in concord. juris Pontif.2. part. fol.248.*

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, nam docere, & prædicare in Ecclesia propriè, & peculiariter ad presbyteros, & sacerdotes spectat. Sanctus Maximus *c.8. cælest. hierarch.* ibi: *Presbyteros docere debere, & munus offerre.* Qua in re habemus exemplum Christi Domini, qui non nisi septuaginta discipulis, & Apostolis docendi munus commendavit, quibus Episcopi, & Presbyteri, sicut in officio, ita & in ordine successerunt. Habemus etiam Spiritus sancti testimonium, quo jubente Saulus, & Barnabas per impositionem manuum Episcopi ordinati sunt, ut segregati à cæteris per ordinationem ad annunciandum Evangelium proficiscerentur, ut refertur *cap.13. Actnum Apost.* Habemus etiam exemplum Apostolorum, qui ad docendum Evangelium Episcopos, presbyterosque consecrarunt: & Paulus *1. ad Timoth. cap.3.* Episcopos, seu Presbyteros idoneos ad docendum ordinari præcipit: & *ad Titum c.1.* presbyteros in sermone & doctrina laborare dicit; & *Actnum Apost. cap.20.* idem Sanctus ait: *Presbyteros Ephesinos positos esse ad regendam Ecclesiam Dei.* Unde laïci non possunt hoc officium usurpare, præcipuè in contemptum sacerdotum. Quare Tertullianus *de præscript. cap.42.* hæreticos exprobrat, quòd conculcatis ordinum ecclesiasticorum gradibus, *omnes timeant, omnes scientiam pollicentur: quod etiam mulieres apud eos docere audeant; quod & laïci sacerdotalia munia injungant.* De quo abusu laïcorum ita suo sæculo conquerebatur Nicephor. Gregoras *lib.1. histor.* ibi: *Ratiocinatiunculis, & sermonibus syllogisticis, velut herba, & pascuis armenta, omnes inhiant; quod nunc opificibus etiam effusa sunt arcana Theologiæ: & illi, qui de recta fide ambigui sunt, & qui nec quomodo credendum sit, sciunt; nec quid sit illud quod credere se dicunt; illi (inquam) & fora, & porticus, & theatra omnia Theologiâ compleverunt.* Rectè ergo in præsenti Innocentius prohibet, ne cives laïci Meteoses juxta abusum illius diœcesis audeant prædicare, aut in suis conventiculis de mysteriis fidei disputare.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta *ex cap. secundum, 19. dist.* nam recipiendus est textus ille, dummodo minister prædicans sit ex destinatis ab Ecclesia, & electis ad docendum, & prædicandum; nam tunc sive ille sit bonis moribus præditus, sive malis, id attendendum non est, sed tantùm quid prædicet, ut jam dixi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Nec obstant exempla laïcorum prædicantium pro augmento difficultatis adducta; nam duplici modo responderi potest. Primò, quod cùm prioribus Ecclesiæ sæculis pauci essent presbyteri, & sæviente persecutione non ita facile reperirentur idonei fideles, qui doctrinâ suâ de prædicatione prodesse fratribus possent, aliquibus laïcis perdoctis id munus Episcopi commendabant. Secundò responderi potest, laïcos illos nec publicè in Ecclesia docuisse, nec publico Ecclesiæ ministerio functos fuisse, sed potiùs erudiendis catechumenis destinatos fuisse, ut eos privatim erudirent, ut docuit Hallier. *de hierarch. jurisd. lib.1. cap.7.* Sanè quandoque ut hoc etiam strictim admoneam, indulsit R. P. justas ob causas plerisque religiosis, ut licèt ad sacros ordines nondum promoti, possent tamen publicè concionari, quemadmodum anno Domini 1584. Gregorius XIII. factitavit, concedens id posse fieri à Societatis Jesu clericis primâ dumtaxat tonsurâ insignitis. Nec obstat quod dicebamus, laïcus interesse Conciliis generalibus, ubi de præcipuis fidei articulis agitur: nam etsi Principes supremi, seu eorum Legati Conciliis intersint, non tamen vocantur quia in rebus fidei suffragium habeant, ut eorum auctoritate, & potestate aliquid decernatur; sed solùm invitantur, convocanturque, ut sint defensores, exequutoresque Decretorum ipsius Concilii, & ut si quid de Reipublicæ christianæ salute decerni debeat, consilium præstent, ut probant Bellarminus *tom.1. controvers. lib.1. de Conciliis, cap.15. & 16.* Germonius *lib.5. de sacrorum immunit. cap.12.* Valdes *de dignit. Regum Hispan. cap.1.* P. Marcha *part.1. concord. lib.2. cap.6.* — 11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

CAPUT XIII.

Idem [a] *in Concilio generali.*

EXcommunicamus itaque, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se adversùs hanc sanctam, orthodoxam, & Catholicam fidem, quam superiùs exposuimus, condemnantes hæreticos universos, quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem diversas habentes, sed caudas ad invicem colligatas, quia de varietate conveniunt in id [b] ipsum.

NOTÆ.

1. a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.4.* & *in cap.2. hoc tit.* in quarta compilatione reperitur textus hic, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.1. de summa Trin.* & commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.6.*

2. b *In idipsum.*] Faciunt Imperatores *in l.60. Cod. Theodos. de hæreticis*, ibi: *Diversa sunt nomina, sed una perfidia.* Prudentius *lib.2. contra Symmachum*: *Una superstitio est, quamvis non concolor error.*

S.

§.

DAmnati verò præsentibus, sæcularibus potestatibus, aut eorum *a* Ballivis *b* relinquantur animadversione *c* debita puniendi, clericis priùs à suis ordinibus degradatis; ita quod bona hujusmodi damnatorum, si laïci fuerint, *d* confiscentur: si verò clerici, applicentur Ecclesiis, à quibus stipendia receperunt.

NOTÆ.

1. a BAllivis.] Ballivus idem est ac Prætur, seu Rector plebis sæcularis, ut in testamento Philippi Augusti apud Rigordom anno 1189. *Et in terris nostris, quæ propriis nominibus distincta sunt, Ballivos nostros posuimus, qui in balliviis suis singulis mensibus ponent unum diem, qui dicitur assisia, in quo omnes illi, qui clamorem faciunt, recipient jus suum per eos.* Et in constitutione D. Ludov. apud Guillelmum Nangium de gestis Lodovic. *Quæstus quidem illicitos, quantùm possibile fuerit, in Ballivis, & aliis curialibus nostris reprimere cupientes, Ballivos, Præpositos, Vicecomites, & villarum Majores, ac quoscunque sub eis in officiis constitutos juramento subscripto duximus adstringendos.* Inde & Ballivorum territurium, seu districtum balliam dixerunt Innoc. III. *lib. 2. epist. 252. Præposituras, quas ballias vulgariter appellatis.* Et alii apud Joannem Vossium *lib. 2. de vitiis sermon. cap. 3.* Dadinum Altesserram *de Ducibus lib. 2. cap. fin.* quo in sensu Ballivi in præsenti ponuntur pro Rectoribus juridicis, seu officialibus Magistratus sæcolaria.

2. b *Relinquantur.*] Ita ut ipsi Judices sæculares nullatenus possent examinare acta processua, vel justitiam sententiæ ab Inquisitoribus prolatæ, ut probant Simanc. *de Catholic. cap. 36. num. 5.* Afflictia *in proœmio constit. Neap. cap. 1. a num. 56.* Jul. Clarua *lib. 5. pract. §. ult. quæst. 96.* Aviles *in capitulis Prætor. cap. 20. num. 20.* Scottia *in select. Pontific. constit. theorem. 34.* Carena *de offic. Inquisit. 2. part. tit. 2. §. 6. num. 44.* D. Juseph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin. 2. part. n. 38.* Parexa *de instrum. edit. part. 1. tit. 2. resol. 8. n. 11.* Nam in hac specie Judex sæcularis est merus executor; & si de actis processus, vel justitia sententiæ cognosceret, per consequens de crimine hæresis judicaret, quod omninò illi prohibitum est, *cap. ut inquisitionis, §. prohibemus, hoc tit. in 6.* Nec contrarium deducitur ex Authentico *de SS. Episcopis, §. si quis contra, vers. Si verò*, ibi; *Secundùm leges litem examinans.* Nam in eo textu non agitur de crimine merè ecclesiastico, ut est hæresis; sed de crimine sæculari à clerico admisso: & quia ante authenticam *statuimus, Cod. de Episc. & Cleric.* Judex sæcularia eo casu etiam de clerico criminoso cugnoscebat, ideo ibi docetur, posse eum litem examinare. At verò in præsenti agimua de crimine merè spirituali, cujus cognitio omniò denegata est Judici sæculari. Quare communis praxia Hispaniæ est, ut cùm hæretici relaxandi sunt brachio sæculari, in eo loco ubi sententia publicè recitanda, & pronuncianda est, judex sæcularis adsit, cui post sententiam recitatam statim rei comburendi traduntur, qui illicò eos ad locum supplicii adducit, & ita sententiam executioni mandat. Olim tamen judicea etiam sæculares in hæreticos animadvertisse, constat ex variis constitutionibus Imperatorum Constantini, Constantis, Theodosii, & Justiniani, ad Præfectum Prætorio missis, quæ extant in utroque Codice *sub tit. de hæretic.* & ex D. Augustino *epist. 128. 129. 158. & 160.* ubi intercedit pro hæreticis Donatistis apud Donatum Proconsulem Africæ, & Olimpium Comitem Marcellinum, ut notarunt Balsamon *in nomocan. Photii, tit. 9.* Michaël Roussel. *lib. 6. hist. Pontific. cap. 1.*

c *Debita.*] Licèr in jure satis expressum non 3.
sit, quæ sit hujusmodi debita animadversio, & pœna, quâ hæretici ab ecclesiastico judice damnati, & relaxati, per sæcularem potestatem affici debeant; tamen generali consuetudine jam ab antiquis temporibua receptum est, ut ea pœna accipiatur pro ultimo supplicio, ut probavi *in cap. ad abolendam, hoc titulo*, ubi etiam notavi hanc ignis pœnam hæreticis inflictam valde consonam esse juri divino, civili, & ecclesiastico.

d *Confiscentur.*] Cui tamen fisco applicentur, 4.
non constat apud juris Interpretea. Fisco Ecclesiæ Romanæ adjudicati, docuerunt Covarr. *lib. 2. var. cap. 9. littera B*, Bernardus Diaz *in praxi, cap. 131.* Sed veriua est, pro regionum varietate, necnon bonorum diversitate bona ipsa applicari; nam in provinciis Imperialibus bona dividuntur pro æqualibus partibus fisco Imperii, Tribunali Inquisitionis, & Episcopo diœcesano, juxta textum *in cap. excommunicavimus, §. damnati, hoc titulo, in 6.* in aliis verò provinciia Ecclesiæ qooad temporalia etiam subjectis, partim adjudicari Cameræ Apostolicæ, partim verò Tribunali S. Inquisitionis, referunt Peregrinus *de jure fisci lib. 4. tit. 5. num. 32.* Jul. Clarus *§. hæresis, num. 11.* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 44. n. 3.* Sanchex *d. lib. 2. cap. 20.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 5. punct. 1. & 23.* Peña *ad 3. part. Direct. Inquisit. comment. 158. per totum*, Petrus Greg. *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 7.* & *lib. 4. tit. 15. cap. 14.* Salelles *de materiis Tribun. lib. 6. cap. 4. regul. 459.* In tribunalibus autem Hispaniæ generaliter, & absolutè bona adjudicantur fisco Regis, ut testatur Covarr. *lib. 2. var. c. 9. n. 12.* Azevedo *in l. 1. tit. 3. lib. 8. recopil. num. 200.* Diana *part. 4. tract. 8. resol. 44.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. num. 201.* qui docet, posse judicem sæcolarem hanc confiscationis pœnam hæreticis imponere, si forsan omissa fuerit ab Inquisitoribus. Hermosilla *in l. 2. tit. 4. part. 5. gloss. 1. & 2.* & beneficio Regum Catholicorum hujusmodi bona cedunt pro expensia Tribunalium, & salariis ministrorum, licèt pro ipsis adjudicandia, & de litibus eorum occasione motis terminandis, sit in quolibet Tribunali judex bonorum Regio titulo creatus, de cujus jurisdictione agit Quemada *in quæstionibus fiscal.*

§.

QUi autem inventi fuerint solâ *a* suspicione notabiles, nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua *b* purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur, ita quod si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici *c* condemnentur.

NOTÆ

NOTÆ.

1. a *Suspicione notabiles.*] Ante omnia enim, ut locum habeat præsens constitutio, desideratur, quod reus sit suspectus de hæresi, *cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* & si ob aliud crimen excommunicatus sit, etiam elapso anno ut hæreticus non condemnatur, sed tantùm suspectus de hæresi redditur, quia perstitit per annum in excommunicatione, *cap. fin. de pœnis*, ubi Glossa. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 3.* Covarr. *in cap. alma, 1. p. § 7. numero* 10. Simanc. *de Cathol. cap. 27. num. 4.* Albertinus *in rubric. de hæretic. quæst. 13. num. 32.* Barb. *hic*: tam ad effectum indicendæ purgationis, *cap. ad abolendam, vers. Qui verò, hoc tit.* quàm ut procedi possit per Inquisitores contra ipsum, & ut vocetur de fide suspectus, & sequutâ contumaciâ damnetur, juxta formam textus *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* docent Seaccia *de judiciis, lib. 1. quæst. 8. num. 36.* Castro Palao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 4. puncto 2. num. 5.* Diana *4. part. tract. 7. resol. 17.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 5. cap. 5. regul. 394.* quo casu exaudiendi sunt PP. Concilii Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubrica 28. Qui excommunicationis sententiam maximè contemnentes, in sua indurata, & pertinaci contumacia indurescunt, nec curant satisfactione præstita in commissis absolutionis beneficium impetrare; volentes talium cancerato morbo succurrere medicamine salutari, statuimus quod quicunque de cætero excommunicationis, vel suspensionis, vel interdicti sententiam animo sustinuerit per annum indurato, etsi in morte beneficium absolutionis satisfactione præstita meruerit obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ ecclesiastica careat sepultura, salvâ eorum pœna, qui pro hæresi, vel ipsius suspicione arctiùs percelluntur, juxta canonicas sanctiones.* Nec contrarium docetur *in capit. ut inquisitionis, in fine, hoc tit. in 6.* ubi nullâ præcedente hæresis suspicione, tantùm ob contumaciam Magistratus sæcularis ut hæreticus damnatur. Nam respondetur in eo casu Magistratus sæculares, eo ipso, quod executioni non mandant sententias ab Inquisitoribus prolatas contra hæreticos, in foro exteriori hæreticorum fautores credi, *cap. ut officium, in fine, hoc tit.* ibi: *Hæreticorum fautor ac suspectus creditur.* Et ita accedente contumacia condemnari possunt, juxta textum *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.*

2. b *Purgatione.*] Consonant textus *in cap. ad abolendam, suprà, cap. accusatus, in princip. eod. tit. lib. 6.* Licèt enim in aliis criminibus hujusmodi purgatio, de qua agemus *in titulo de purgat. Canonica*, jam in desuetudinem abierit, tamen in hoc delicto etiam hodie servatur, *cap. 2. cap. super eo, hoc tit. in 6.* Repertor. Inquis. *verbo Purgatio.* Simanc. *de Cathol. tit. 56.* Quod si suspectus de hæresi hoc modo se non purgaverit, distinguendum est; aut enim per contumaciam, & negligentiam recusat purgationem subire, & tunc excommunicari debet, vel alio simili modo coërceri, juxta textum hunc, & in Authentico *Gazaros, C. hoc tit.* aut si post susceptam purgationem defecerit in ea, quia cùm purgatores non deponunt de illius innocentia, tunc juris præsumptione censetur convictus de hæresi, & pœna ordinaria punitur, juxta regulam textus *in c. de hoc, de simonia, c. cùm P,* ubi Glossa 1. *de purgat. canonica:* docent Farinac. *de hæresi, quæst. 194. §. 3.* Peña *ad Eymericum, 2. p. Direct. comment. 14.* Sousa *in aphor. c. 38.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 5. c. 5. regul. 367.* Quo casu procedit textus *in c. 2. hoc titulo in 6.* qui ita conciliari debet cum præsenti §. qui loquitur de eo, qui purgationem subire noluit. Nec obstat, quod paria sunt recusare purgationem, vel in ea deficere, *cap. tua nos, de cohabit. cleric.* siquidem in eo textu non docetur, duo hæc æquiparari quoad eandem omninò pœnam incurrendam, sed quoad effectum, ut utroque casu animadversio canonica, idest pœna, juxta sacros canones imponatur; sed alia, diversaque, servatâ distinctione proximè traditâ, juxta quam etiam accipiendus est textus *in §. adjicimus*, bujus capitis.

c *Condemnetur.*] Consonat textus *in c. rursus,* 3.
cum sequenti, *11. q. 3. c. cùm contumacia, hoc tit. lib. 6. Authent. Gazaros, C. eod.* generaliter enim verum est, quemcumque delinquentem excommunicatum per annum in excommunicatione persistentem, juris præsumptione confiteri crimen, de quo agitur, & generaliter ob illud posse damnari, ut notant Glossa & DD. *in c. cùm contumacia, de hæretic. in 6.* & si delictum meretur privationem beneficii, potest contumax elapso anno illo privari, aliàs non, ut notarunt *in c. 2. de judiciis*, Abbas *n. 24.* Ripa *n. 77.* Mantica *n. 52.* Beroius *n. 86.* & alii congesti à Covarr. *in c. alma, 1. p. §. 7. n. 10.* Navarr. *in summa, c. 17. n. 23.* Vgolinus *de censur. tab. 1. cap 14. §. 2. n. 5.* Menochius *de arbitr. casu 416. n. 11.* Covar. d. §. 7. n. 10. Gutierrez 1. *canon. c. 12.* quod majori ratione procedit in hoc crimine, siquidem credi non potest, Catholicum propriæ innocentiæ fidentem, per annum persistere in eo improbo statu, si ab objectis se defendi posse credat; unde præsumitur, id facere propter criminis conscientiam, & quia majora mala, & pœnas pertimescit. Accedit, quia persistentia in excommunicatione per annum arguit præsumptionem hæresis, *c. ult. de pœnis*, Trident. *sess. 25. de reform. c. 3.* quasi de Sacramentis & suffragiis Ecclesiæ malè sentiat is, qui per annum patitur se illis privari; & ita ex hoc magis confirmatur suspicio hæresis, pro qua purgatio illi indicta est, quamvis aliàs qui deficit in purgatione quam admiserat, statim absque excommunicatione, & anni termino ut hæreticus condemnetur; in qua specie procedunt textus *in c. ad abolendam, vers. Cui verò, hoc tit. c. inter, vers. ult. de purgat. can.* In præsenti ergo casu sufficit ad condemnationem præsumptio proximè tradita, nec alia probatio requiritur, ut in simili casu probatur *in c. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* Nec obstat quod contumax non condemnatur definitivè in causa principali, nisi adsint probationes concludentes, *l. properandum, §. sin autem, C. de judiciis, Authent. qui semel, C. quomodo, & quando*: quia in præsenti non tantùm adest contumacia suspecti de hæresi, quæ ex juris auctoritate in casibus expressis sufficit ad condemnationem, & ut contumax pro confesso habeatur, & judicetur, *cap. 1. de confessis, lib. 6.* cum aliis congestis ab Alexandro *in l. contumacia, ff. de re judic.* In præsenti enim casu aderat suspicio hæresis, ob quam purgatio indicta fuit, quæ conjuncta cum insordescentia in excommunicatione per annum, sufficit ut talis reus tanquam hæreticus condemnetur, ut latiùs prosequuntur Salelles *d. lib. 5. reg. 394.* Carena *de offic. Inquisit. 2. p. tit. 17. § 2.*

§.

MOneantur autem, & inducantur, & si necesse fuerit, per censuras ecclesiasticas compellantur sæculares *a* Potestates, quibuscunque fungantur officiis, ut sicut

reputari cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publicè juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab Ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quod amodò quandocunque quis fuerit in potestatem, sive perpetuam, sive temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum juramento firmare. Si verò Dominus temporalis requisitus, & monitus ab Ecclesia, suam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum, & cæteros comprovinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur: & si satisfacere contempserit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vassallos ab ejus fidelitate denuntiet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis absque ulla contradictione possideant, & in fidei puritate conservent, salvo jure Domini principalis, dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat: eadem nihilominus lege servatâ circa eos, qui non habent Dominos principales.

NOTÆ.

1. a *POtestates.*] Consunant textus *in cap. ad abolendam, supra hoc tit.* Authentica *Gazaros*, Authentica *si verò, Cod. hoc tit.* ex quibus desumptus est §. hic. Principum enim, & Magistratuum sæcularium est opem ferre Ecclesiæ contra hæreticos, *cap. invenitur 41. cap. si ut 47. 23. q. 4* Leo Magnus in Synodo Romana *epist. 23. ad Theodos. Imperator.* ibi: *Defendite contra hæreticos inconcussum Ecclesiæ statum, ut & vestrum Christi dexterâ defendatur Imperium.* Et *epist. 71. & 73. ad Leonem Imperatorem.* Concil. Tolet. 8. *can. 10. Principes erunt Catholicæ fidei assertores, eamque, & hanc, quæ imminet, Judæorum perfidiam, & cunctarum hæresum injuriam defendentes.* Milevit. *can. 11. Adversus hæreticos, vel paganos, vel eorum superstitiones Legati missi de hoc Concilio quicquid utile providerint, a Gloriosissimis Principibus impetrent.* Plura Ant. August. *in epit. lib. 11. tit. 21.* Petrus Gregor. *lib. 2. part. tit. 5. c. 5. & lib. 13. de repub. cap. 6.* Koehier *lib. 2. polit. cap. 5.* Quare variis constitutionibus cautum est, ut Principes, & Potestates sæculares præstent juramentum protegendi fidem, *cap. ad abolendam, §. statuimus, hoc tit.* Innoc. IV. in constitutione, quæ incipit: *Ad exstirpanda.* Clemens IV. in constitutione, quæ similiter incipit: *Ad exstirpanda.* Fridericus Imper. *in d. Authent. Gazaros, authent. statuimus, Cod. de Episcop. audient.* Refert Peña *in præsenti, & 3. part. Direct. comment. 1. 2. & 3.* quod juramentum præstari solebat tactis sacrosanctis Evangeliis, & flexis genibus, ut de eo juramento agentes referunt Farinac. *de hæres. q. 182. n. 22.* Scelles *tom. 1. lib. 1. de materiis Tribunal. c. 4. regul. 33.* etsi de justitia hujus constitutionis dubitet Roussel. *lib. 3. hist. cap. 3. n. 8.*

§.

CAtholici verò, qui crucis assumpto charactere ad hæreticorum exterminium se accinxerint, illâ gaudeant indulgentiâ, illoque sancto privilegio sint muniti, quæ *a* accedentibus in Terræ sanctæ subsidium conceduntur.

NOTÆ.

2. a *ACcedentibus.*] De quibus *in cap. quod 8. de voto:* & ita congregatio Crucesignatorum instituta pro ministerio sancti officii, eisdem gratiis, ac indulgentiis gaudet, ac congregatio Crucesignatorum, qui pro expeditione Terræ sanctæ crucem assumpserunt. Peña *ad Eymericum, 2. part. comment. 78.* Simancas *de Cathol. tit. 41. num. 15.* Paramus *de origine Inquisit. lib. 2. tit. 1. cap. 3. num. 2. & cap. 4. num. 10.* Quare ratione antiquitatis, instituti, & status puritatis sanguinis, omnes alias præcedere debet, ut doctè probat Buratus *consil. 1.* qui docet Inquisitores esse Duces, & Rectores ipsius Congregationis, seu Confraternitatis. Unde causæ ejus privativè ad jurisdictionem sanctæ Inquisitionis spectant, absque eo quod Ordinarii locorum de eis cognoscere possint.

§.

CRedentes præterea, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subjacere, firmiter statuentes, ut postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso jure sit factus *a* infamis, nec ad publica officia, seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad hujusmodi, nec ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, ut nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis *b* successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque *c* negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si fortè judex extiterit, ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, nullatenus ejus patrocinium admittatur: si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur, & in similibus idem præcipimus observari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, ut in quo major est culpa, gravior exerceatur *d* vindicta. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, evitare

evitare contempſerint, excommunicationis ſententia uſque ad ſatisfactionem idoneam *e* percellantur. Sanè clerici non exhibeant hujuſmodi peſtilentibus eccleſiaſtica ſacramenta, nec eos Chriſtianæ præſumant tradere *f* ſepulturæ, nec eleemoſynas, aut oblationes eorum percipiant, alioquin ſuo priventur officio, ad quod nunquam reſtituantur abſque indulto Sedis Apoſtolicæ ſpeciali. Similiter quilibet Regulares, quibus etiam hoc infligatur, ut eorum privilegia in illa diœceſi non ſerventur, in qua tales exceſſus præſumpſerint perpetrare.

NOTÆ.

3. a *INfamis.*] Elapſo anno videlicet, *authent. credentes, Cod. hoc tit.* ex qua tranſcriptus eſt textus hic: in quo differunt credentes ab hæreticis, qui ipſo jure infames fiunt. *Authent. Gazaros, Cod. hoc tit. cap. ut inquiſitionis, hoc tit. in 6.* Et licèt textus hic innovatus ſit *in cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tamen quoad hanc pœnam infamiæ nihil immutatum eſt, ſiquidem tantùm eam incurrunt credentes, & ſimiles poſt annum.

b *Succeſſionem.*] Juxta tradita *in cap. 5. & 6. hoc tit.* Fermoſinus *alleg. 36.* Caſtillo *lib. 5. controv. cap. 137.*

c *Negotia.*] Et debito civili, à quo debitor omninò non liberatur, ſiquidem talis obligatio in fiſcum transfunditur, ut dicemus infrà *in cap. fin.*

d *Vindicta.*] Juxta textum *in cap. cùm quidam, de jurejur.*

e *Percellatur.*] Ut contingit in communicantibus cum aliis excommunicatis, ut dicemus *in cap. quod in dubiis, de ſent. excom.*

f *Sepultura.*] Juxta tradita ſuprà *in cap. 8.* & probat Salcedo *ad Bernard. Diaz, in praxi cap. 115.*

COMMENTARIUM.

4. Concluſio traditur, et probatur. EX hoc textu, qui ad verbum tranſcriptus eſt *ex cap. ad abolendam, hoc titulo, authent. Gazaros, authent. credentes, C. hoc titulo,* talis deducitur aſſertio: *Credentes, defenſores, receptatores, & fautores hæreticorum excommunicantur, & elapſo anno, nec reſipiſcentes, infames fiunt.* Probant textus *in cap. ad abolendam, cap. ſi adverſus, c. excommunicamus 16. §. fin. in fine, hoc titulo, cap. quicunque 2. §. hæretici, cap. ut officium 11. in princip. cap. accuſatus 8. §. ſacerdotes, eod. tit. lib. 6. cap. in partibus 10. hoc tit. in 1. collect. authent. Gazaros, auth. credentes, Cod. hoc titulo, cap. noverit, de ſentent. excomm. cap. ſuper quibuſdam, de V.S. l. 44. C. Theodoſ. de his qui ſuper religione contendunt,* Eugenius III. in Concil. Rhemenſi, *canone 17. Nullus omninò hominum hæreſiarchas, & eorum ſequaces, qui in partibus Guaſconiæ, aut Provinciæ, vel alibi commorantur, manuteneat, vel defendat, nec aliquis eis in terra ſua receptaculum præbeat. Si quis autem vel eos de cætero retinere, vel ad alias partes profiſcentes eorum errori conſentiens recipere fortè præſumpſerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: & in terris eorum, donec condignè ſatisfaciant, divina celebrari officia interdicimus.* Concil. Tolet. 1. *can. 12.* Epaun. *can. 15.* Aurel. 3. *can. 30.* quorum verba refert Ant. Auguſt. *in epitom. juris, lib. 11. tit. 22.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Turriſcrem. *lib. 4. ſummæ, cap. 21.* Seſſe *tom. 4. deciſ. 473. cum ſequent.* Petrus Greg. *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 7.* Guttierrez *de delict. lib. 1. quæſt. 49.* Vigbelius *in method. juris can. fol. 119.* Azor *tom. 1. inſtit. lib. 8. cap. 15.* Fragoſo *part. 1. de regim. Chriſt. Reip. lib. 1. diſp. 2. §. 7. & part. 2. lib. 1. diſp. 3. § 1.* Duardus *in Bullam cœnæ Domini, lib. 2. can. 1. quæſt. 28.* Carena *2. part. de offic. Inquiſit. tit. 4. n. 38.* Caſtropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. diſp. 3. punct. 5.* Diana *part. 4. tract. 7. reſol. 21.* Salelles *lib. 1. de materiis tribun. cap. 12. regul. 103. cum ſequenti,* Bordon. *ſacri Tribun. cap. 10. num. 70.* Borellus *de præſtantia Regis, cap. 26.* Pegado *quæſt. 2. fiſc.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. cap. 13.* Scortia *in ſelect. epit. 9. theorem. 27.* Suarez *de fide, diſp. 24. ſect. 1.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: qui hæreſim exſtirpare poteſt, & non facit, particeps ſceleris redditur, *cap. qui aliorum, 24. quæſt. 3.* probavi ſuprà *in cap. 2. hoc tit.* Ergo credentes, fautores, & defenſores hæreticorum, qui non ſolùm eos non deferunt Inquiſitoribus, verùm eos fovent, & defendunt, eiſdem pœnis ac hæretici ſunt puniendi. Augetur hæc difficultas *ex cap. penult. §. 1. hoc tit.* ibi: *Credentes autem eorum erroribus, hæreticos ſimiliter judicamus.* Ergo eiſdem pœnis ac hæretici ſunt plectendi. Tandem augetur hæc difficultas ex eo, nam receptatores aliorum reorum eiſdem pœnis, ac ipſi criminoſi plectuntur, *l. 1. ff. de receptatoribus,* ubi ſcriptum eſt, peſſimum eſſe genus receptatorum, ſine quibus nemo diu latère poſſit; & ideo perinde puniendos eſſe, atque latrones, quos ſuſceperint: & *in l. 1. C. eod. tit.* ſancitum eſt, ut par pœna reos, atque eorum receptatores expectet. Paulus *lib. 5. ſentent. tit. 3.* ibi: *Eadem pœna afficiuntur.* Et *in l. 3. §. ſi quiſquam 12. ff. ad Syllanian.* is qui ſervum facinoris noxium celaverit, in ea cauſa habetur, ac ſi lege, quæ de ſicariis lata eſt, facinoris noxius eſſet: *in l. 3. §. non tantùm, ff. de incend. ruina, l. crimen 9. Cod. ad leg. Jul. de vi,* cùm dicitur non minùs delinquere receptatorem, quàm aggreſſorem, ſatis innuitur, pari pœna utrumque plectendum eſſe. Et *in l. unic. C. de crimine peculatus,* reſcriptum eſt, eadem pœna afficiendum peculatorem, & qui ſciens peculatori ſinum præbuerit. Ergo receptatores etiam hæreticorum eiſdem pœnis ac ipſi hæretici puniri debent. 5. Impugnatur hæc aſſertio.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, magnam differentiam verſari inter credentes, & defenſores hæreſum; & inter credentes, & defenſores hæreticorum. Illi enim dicuntur, & ſunt omnes, qui licèt explicitè nullam hæreſim credant, aut defendant (quo caſu hæretici ſunt) implicitè tamen, verbis, vel factis credunt erroribus illis, quos ſciunt eſſe contra fidem: ut ſi quis generaliter credat veram eſſe ſectam Lutheri, quam ſcit fidei eſſe contrariam; licèt in particulari nullum errorem ſequatur; dicetur hæreticus ex eo, quod implicitè ſic credit hæreſibus. Quo caſu procedit textus *in d. cap. penult. verſ. Credentes, hoc tit.* quem ita accipiunt Grillandus *de hæreticis, q. 9.* Villadiego *eod. tract. quæſt. 16.* Caſtro *lib. 1. de juſta hæretic. punit. cap. 17.* Thomas Delbene *de offic. Inquiſit. part. 1. dub. 14.* Murga *tom. 2. tract. 1. dub. 1.* Sic etiam ad hunc caſum referendi ſunt textus *in cap. qui aliorum, 24. quæſt. 3.* & *in cap. ſuper quibuſdam, de V.S. cap. ſibi, hoc tit. in 6.* Alii ſunt credentes, & defenſores hæreticorum, qui nec etiam implicitè credunt, nec defendunt hæreſes illorum, ſed ſimpliciter credunt, & fidunt perſonis hæreticorum, eoſdem, vel res ipſorum defendunt, nullâ habitâ ratione ad hæreſes, quas execrantur; unde non ſunt hæretici, quia nec implicitè habent errorem contra fidem, 6. De credentibus hæreticorum.

fidem. Textus optimus *in cap. accusatus*, §. *si verò; in princip.* ibi: *Non tamen existens hæreticus*, *hoc tit. in 6.* Et de his credentibus, ac defensoribus agitur in præsenti textu, & aliis pro ejus illustratione adductis: docuerunt Scortia *in select. epit. 9. theorem. 37.* Fragoso *d. disp. 3. §. 5.* Palao *d. disp. 2. punct. 5.* Salelles *d. regul. 103.* Bordonus *d. cap. 10. num 85.* Unde deducitur ratio, cur Martinus V. & alii Pontifices in prima clausula Bullæ cœnæ omiserint verbum *credentes*, quod alii adjecerunt, quia scilicet aut credentes credunt erroribus, & sub nomine hæreticorum continentur; aut hæreticis, & tunc sub nomine defensorum, vel fautorum includuntur: sed Innocentius III. *in præsenti*, & Bonifacius VIII. *in d. cap. 2. §. hæretici, hoc titulo*, expresserunt credentes, defensores, & fautores, ut majori claritate sub illis verbis comprehenderent modos non tantùm speciales, sed etiam generaliter omnes, quibus foveri, defendive possent hæretici.

7. De fautoribus, defensoribus, et receptatoribus.

Deinde sciendum est, fautorem hæretici eum dici, qui commissione favet hæretico, defendendo, receptando, vel non puniendo illum: & ita triplici modo, omissione videlicet, facto, vel verbo crimen hoc admittitur. Omissione; cùm hæretici non puniuntur ab iis, qui eos damnare possunt: facto, cùm defenditur, aut receptatur: verbo, cùm consilium illis datur. Nec desideratur, quod fautor habeat formalem intentionem favendi hæretico ratione hæresis, sed sufficit illi præstare favorem ex causa hæresis, sine tali voluntate, cùm ex actu tendente in hæreticum satis cognoscatur fautoria; siquidem ille favor non præstaretur, si non esset hæreticus. Sufficit ergo facere illum actum, ex quo sequitur favor; nam in eo virtualiter, & interpretativè comprehenditur ea voluntas, & intentio, ut docuerunt Suarez *de fide disp. 24. sect. 1. num. 7.* Carena *part. 2. tit. 4. num. 40.* Illud tamen certum est, non posse procedi contra fautores, nisi priùs constet, personam cui favent, hæreticam esse, quia judicium quod sumitur contra suspectum de hæresi prætensum, fundatur super fautoria qualificata in casu hæresis. Ergo priùs debet constare de hæresi personæ; cui præstitus fuit favor in causa hæresis, ut resolvunt Farinac. *de hæresi, quæst. 182. num. 11.* Carena *2. part. tit. 4. num. 59.* Defensores hæreticorum illi dicuntur, qui personas eorum armis & viribus suis, vel officio, ut advocati, & similes, defendunt; nam si errores ipsorum defendunt, formaliter hæretici dicuntur. Tandem receptatores sunt, qui hæreticos recipiunt, aut occultant ratione hæresis, ut latè probat Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dub. 26.* Murga *tom. 2. disquisit. tract. 1. dub. 3. & 4.* P. Mendo *in statera, dissert. 1. quæst. 6.* qui resolvit, hujusmodi fautores & receptatores adhuc absolvi posse virtute Bullæ Cruciatæ.

8. De pœnis eorum.

Deinde sciendum est, credentes, fautores, defensores, & receptatores hæreticorum non puniri pœnis hæreticorum; nam is, qui hæreticus non est, sed leviùs deliquit, non punitur pœnis hæretici, juxta regulam capitis *pœna, de pœnit. dist. 1.* & licèt in nonnullis Ecclesiæ canonibus exæquentur hæreticis fautores, & defensores, id intelligendum est quoad modum procedendi, ut *in cap. Præsidentes, cap. in fidei, cap. ut officium, cap. ut commissi, cap. contra Christianos, cap. ut inquisitionis, hoc tit. lib. 6,* & quoad nonnullas pœnas omnibus communes, veluti quoad abjurationem hæresis, de qua sunt suspecti, *cap. ut officium, vers. Si verò, hoc tit. in 6.* Dubitari tamen solet, an illi de levi tantùm, vel de vehementi suspicione abjurare debeant. Et probabilius est, credentes, defensores, & similes de vehementi abjurare debere: tum quia talis videtur esse suspicio contra illos; nec enim pro levi tot pœnas imponeret Innocentius *in præsenti*, & Bonifacius *in d. cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tum etiam, quia *in eodem cap. 2. §. ille*, docetur ex favore, & defensione hæreticorum insurgere vehementem hæresis suspicionem; sed semper attendenda est qualitas personæ faventis, vel receptantis, ut suspicio levis, vel vehemens oriatur, ut resolvunt Eymericus *3. part. direct. quæst. 56. n. 6.* Carena *d. tit. 4. num. 20.* Castropalao *d. tract. 4. disp. 7.* Salelles *d. regul. 101.* qui latiùs de hac abjuratione agunt.

His suppositis, ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam is qui crimen commisit, in quo alterius criminis suspicio continetur, ultra pœnas illius, potest ut suspectus de alio coërceri: atqui credentes hæreticorum, & similes, sunt suspecti de hæresi: igitur ob eam suspicionem rectè puniuntur, nisi ex aliqua justa causa suspicio hæresis cesset, *d. cap. accusatus*, §. *ille*, veluti si adsit ignorantia probabilis, argumento capitis *felicis*, ibi: *Scienter, de pœnis in 6. l. 3. vers. Quid enim, ff. de incendio, ruina.* Docent Grillandus *de hæretic. quæst. 9. num. 3.* Simancas *de Cathol. cap. 15. num. 17.* qui accipiunt præsentem textum in credentibus, & defensoribus hæreticorum, quos sciebant esse hæreticos. Sic similiter justa necessitas, seu coactio excusat crimen hoc, ut resolvit Carrerius *num. 167.* Menoch. *de arbitr. casu 349. n. 16.* Etiam receptans hæreticum ob sanguinis propinquitatem, minori pœna afficiendus est, ut resolvunt Diana *4. part. tract. 7. resol. 21.* Salelles *ubi suprà, regul. 105. n. 229.* Bordonus *sacri tribun. cap. 10. n. 82.* 9. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam etsi ab Interpretibus dubitetur, an privatus sciens aliquem hæreticum, & eum non denuncians, fautor, seu defensor, ac de hæresi suspectus credatur; & non desint, qui affirment ex tali omissione denunciationis insurgere violentam suspicionem hæresis, seu fautoriæ, ut resolvit Castro *de justa hæretic. punit. lib. 2. c. 25.* probabilius tamen est, ex sola omissione denunciationis sine aliis conjecturis non provenire ullam hæresis, aut fautoriæ præsumptionem, nec obligationem ullo modo abjurandi: sed denunciare hæreticos omittentem esse graviter puniendum, solummodò ut inobedientem præceptis Inquisitionis, resolvunt Suarez *de fide disp. 20. sect. 4. num. 28.* Transmiera *in stimulo fidei, quæst. 3. cap. 7.* Salelles *tom. 3. lib. 5. de mater. tribunal. regul. 91.* Unde licèt teneatur quilibet Catholicus denunciare hæreticos, juxta tradita *in cap. 2. hoc tit.* non tamen si omittat, ideo ut hæreticus, seu tanquam suspectus de hæresi puniri valet. Nec obstat textus *in d. cap. penult. hoc tit. §. 1.* Procedit enim in credentibus hæresum, non hæreticorum, qui verè hæretici sunt, juxta suprà tradita. In præsenti verò textu agitur de credentibus hæreticorum, qui tantùm suspecti de hæresi sunt, juxta suprà tradita. Nec obstat tandem quod de receptatoribus expendebamus; nam omissis quæ de eorum pœnis in aliis criminibus congesserunt Ant. Matthæus *de criminibus, ad tit. de receptatoribus*, Gaillus *de pace lib. 1. cap. 10.* Plaza *de delict. cap. 36.* Menoch. *de arbitr. casu 368.* Gratian. *disceptat. volum. 4. cap. 368. ex n. 4.* Giurba *consil. 8.* Cyriacus *controv. 345.* D. Nicol. Anton. *de exilio lib. 2. cap. fin.* dicendum est; discrimen esse constituendum inter eos, qui ante delictum commissum, ut committatur, vel in ipso dum committitur, aliquem recipiunt, vel occultant; & inter eos, qui omninò post illud consummatum recipiunt. Priores enim tanquam participes delicti pari pœnâ afficiuntur cum ipsis delinquentibus, juxta sententiam Bartoli communiter receptam *in l. furti,* 10. Dissolvitur dubitandi ratio.

furti, §. *ope*, *num.2. ff. de furtis*: quo caso procedit textus *in d. l.1. ff. de recept.* ubi agitur de iis, qui latronem cum re ipsa ablata recipiunt, qui cùm durante contrectatione furtum committant, *l. in faciendo 69. §. infans, ff. de furtis*, illi tanquam recipientes delinquentem in ipso delicto, pari pœna plectuntur. Bartolus *in d. l. furtum*, Gomez *lib. 3. variar. cap. 5. colum. penult.* Cæterùm ubi quis recipit, vel occultat reum post delictum consummatum, quia leviùs peccat, & non est causa proxima delicti, eadem pœna non punitur cum reo principali, sed leviori regulariter, *l. fin. §. fin. ff. de abigeis*, *l. vim 39. §. mulierem, ff. ad leg. Iul. de adult.* *l. Metrodorum 40. ff. de pœnis.* Dixi *regulariter*, quia nonnullis in casibus contrarium reperitur in jure expressum, ut *in cap. felicis, de pœnis in 6. cap. 1. de homicid. lib. 6. cap. 1. de schismat. eod. lib. Clement. 1. de pœnis, cap. 1. §. conventiculos, de pace juram. firmanda.* Meritò ergo receptatores hæreticorum, qui post delictum hæresis commissum eos recipiunt, non puniuntur eisdem pœnis ac hæretici, quicquid velint Glossa, & repetentes *in cap. 2. hoc tit. in 6.* quorum sententia defendi potest in his qui recipiunt, vel occultant ad hæresim committendam, vel in ipso crimine, aut cùm occultant captum, vel capiendum: quo casu recipiendus est Pius V. in constitutione relata à Navarro *cap. 27. num. 56.* ubi refert, velut hæreticos puniri recipientes, vel occultantes hæreticos.

§.

QUia verò nonnulli sub specie pietatis virtutem ejus (juxta quod Apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vindicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi *a* mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi, præter auctoritatem ab Apostolica Sede vel Catholico *b* Episcopo loci susceptam, publicè, vel privatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quamcitiùs resipuerint, aliàs competenti pœna plectantur.

NOTÆ.

1. a Mittantur.] Secundæ *ad Timoth. cap. 3.* & *ad Roman. cap. 10.* Faciunt textus *in cap. in novo, 21. dist.* Trident. *sess. 5. de reform. cap. 1.* & *sess. 24. cap. 4.* Quare Isaias dicebat ad Dominum: *Ecce ego, mitte me.* Refertur *in cap. in scripiis 8. q. 1.*

2. b *Episcopo loci.*] Qui debet licentiam prædicandi concedere, ut latè probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 71.* & *in summa Apostolic. verbo Prædicare*: & illam ex justis causis potest denegare, aut jam concessam revocare, ita ut in sua diœcesi, nec etiam in propriis Ecclesiis Regulares exempti prædicent, quicquid sua tantùm fretus auctoritate asseruerit audax Brunus Chassaing *de privilegiis Regul. tract. 6. cap. 1. per totum.*

§.

ADjicimus insuper, ut quilibet Archiepiscopus, vel *a* Episcopus, per se, aut per Archidiaconum suum, aut alias honestas, idoneasque personas bis, aut saltem semel in anno propriam parœciam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, aut plures boni testimonii viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam jurare compellat, quod si quos ibidem hæreticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu à communi conversatione fidelium vita & moribus dissidentes, eos Episcopo studeat indicare. Ipse autem Episcopus ad præsentiam suam convocet accusatos, qui nisi se ab objecto reatu purgaverint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonicè *b* puniantur. Si qui verò ex eis juramenti religionem obstinatione damnabili respuentes, jurare fortè noluerint, ex hoc ipso tanquam hæretici reputentur. Volumus igitur, & mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, ut ad hæc efficaciter exequenda Episcopi per diœceses suas diligenter *c* invigilent, si canonicam velint effugere ultionem. Si quis enim Episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticæ pravitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cùm id certis indiciis apparuerit, & ab Epi- 9.
scopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit, & possit hæreticam confundere pravitatem.

NOTÆ.

3. a EPiscopus.] Cujus præcipuum munus est hæreses exstirpare, hæreticosque punire. Felix Papa *epist. 3.* ibi: *Fratres hortor dilectionem vestram, & obtestor, & moneo, ut quà debetis, & potestis solicitudine vigiletis ad investigandos hæreticos.* Sixtus II. *epist. 1. ad Gratum Episcop.* ibi: *Tuam moneo dilectionem, ut cunctos, quos errare cognoveris, ad Catholicam fidem, & ad unitatem rectè credentium convertere studeas.* Leo Mag. *epist. 2. ad Episc. Italiæ, & 74. vel 76. ad Anatolium Episcop.* & *epist. 80. ad Iul. Episc.* Concil. Carth. *can. 124. Si in matrice, vel in Sede Episcopus negligens fuerit contra hæreticos, admonentur à vicinis Episcopis: & si ab eo die intra sex menses in provincia sua non conveniat ad unionem Ecclesiæ Catholicæ alios, non ei communicetur donec id fiat.* Refert Ant. August. *in epit. juris, lib. 4. tit. 58.* & probavi *in cap. 2. hoc tit. l. 3. C. Theodos. de relig.* Novella 3. Valentini, D. Ambrosius *epist. 32.* I. Gothofr. *in d. l. 1.* Adhuc enim his temporibus Alexandri, & Innocentii non erat Inquisitorum jurisdictio statuta, quæ per sequentes Summos Pontifices concessa, & instituta fuit; nam cùm Episcopi cœpissent variis negotiis implicari, diœcesimque non per se,

sed per alios regere; hæreticique non solùm latenter, verùm & palam venenum effunderent, oportuit judices peculiares peritissimos, & religione præstantes instituere in qualibet provincia, ut inquirerent, punirentque hæreticos, & de hæresi suspectos; non tamen ideo sublata fuit hæc facultas Episcopis, qui ut ordinarii Inquisitores hæresum simul cum ipsis Inquisitoribus possunt procedere, & in ipsis causis fidei decidendis suffragium decisivum habent; non autem ad pœnam procedere possunt, immò si quam receperunt probationem, tenentur eam Inquisitoribus transmittere. Molina *de justitia, disput.* 28. *num.* 13. Catena *de offic. Inquisit.* 1. *part. tit.* 4. §. 3. *num.* 20. Villaroël *p.* 1. *regim. ecclesf. quæst.* 5. *art.* 1. De origine autem jurisdictionis, & officii sanctæ Inquisitionis in genere agunt Paramus *de officio sanctæ Inquisit. lib.* 1. *per totum*, Salelles *tom.* 1. *de mater. Tribun. sanctæ Inquisit. lib.* 1. *in prolegom. de origine sanctæ Inquisitionis, specialiter in Hispaniarum Regnis:* eruditè, & latè agit Tamayus à Salazar *in martyrol. Hispan. tom.* 2. *die* 29. *Aprilis*, Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquisit. dub.* 195. Fragoso *tom.* 2. *de regimine.*

b *Puniantur.*] Juxta tradita suprà *in cap. excommunicamus*, §. *illi autem.*

c *Invigilent.*] Juxta suprà tradita *in cap.* 2. *hoc tit.*

CAPUT XIV.

Gregorius IX. *Archiepiscopo* a *Mediolan.*

Sicut in uno corpore. *Et infrà:* Cùm igitur nonnulli laïci prædicare præsumant, & verendum nimis existat, ne vitia sub specie virtutum subintrent; nos attendentes, quod Doctorum ordo est in Ecclesia Dei quasi præcipuus: mandamus quatenus cùm alios Dominus Apostolos dederit, alios Prophetas, alios verò Doctores, interdicas laïcis universis, cujuscunque ordinis censeantur, usurpare officium prædicandi.

NOTÆ.

1. a *Mediolan.*] De Metropoli hac Mediolanensi egi *in cap.* 17. *de rescriptis.* Hujus textus commentarium dedi suprà *in cap. cum ex injuncto.*

CAPUT XV.

a Idem.

Excommunicamus, & anathematizamus universos hæreticos, Catharos, Patarenos, pauperes de Lugduno, Passaginos, Tossepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem habentes diversas, sed caudas ad invicem colligatas, quia de varietate conveniunt in idipsum. Damnati verò per Ecclesiam, sæculari judicio relinquantur, animadversione *b* debitâ puniendi, clericis priùs à suis ordinibus degradatis.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præsentem constitutionem edidit proprio motu contra hæreticos hic expressos: & continet varia capitula, quæ inter epistolas ipsius Pontificis ordine 81 referuntur; nam licèt Cathari jam primis Ecclesiæ sæculis damnati fuissent, ut probavi *in cap.* 8. *hac tit.* tamen eùm temporibus Innocentii III. novi hæretici instaurassent hæresim Manichæorum, etiam nomen Catharistarum innovarunt. In Germania dicebantur Cathari: in Flandria *Piphles*: in Gallis Tisserani, ut refert Spondanus post Baronium *anno* 1198. *n.* 27. & 1199. *num.* 11. ubi etiam agit de Patarenis, Humiliatis, & Pauperibus de Lugduno.

2. b *Debitâ.*] Ultimo videlicet supplicio, juxta tradita suprà *in cap. ad abolendam, cap. excommunicamus*, §. 1. ubi commentarium hujus textus invenies.

§.

Si qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi, a redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur: credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter judicamus.

NOTÆ.

1. a *Redire voluerint.*] *Redire noluerint*, legendum esse voluerunt Glossa *in cap. inter, de purgat. canonic.* Joannes Igneus *in l.* 1. §. *cùm Dominus, num.* 34. *ff. ad Syllan.* sed perperam, licèt in aliis codicibus ita legi referat Boër. *dec.* 341. *num.* 3. Tum quia pœnitentes, qui nolunt redire ad Ecclesiam, longè severiùs puniuntur, siquidem traduntur Curiæ sæculari, *cap. ad abolendam, hoc tit.* cui admissâ lectione negativâ, non rectè convenit præsens textus. Tum quia detrusio in carcerem ad agendam pœnitentiam, de qua in præsenti agitur, tantùm referri potest ad eos, qui redeunt ad Ecclesiam, errorumque confitentur, ac illum abjurant, ut patet, & probatur *ex cap. ut commissi, vers. ut illorum, hoc tit. lib.* 6. Unde verior lectio est affirmativa, quæ habet *voluerint*, quam retinent repetentes *hic.* Boërius *ubi suprà*, Simancas *de Catholic. cap.* 47. *num.* 33. Albertinus *de hæreticis, cap.* 1. *num.* 41. juxta quos, & alios Gregor. IX. in præsenti docet, quod etsi hæretici impœnitentes, qui ad Ecclesiam non redeunt, tradi

tradi debeant brachio sæculari, juxta suprà adducta *in cap. ad abolendam*; tamen verè pœnitentes, & veniam deprecantes admittuntur ad reconciliationem, ut evitent mortis pœnam, & detrudantur in perpetuum carcerem: quod adjecit Gregorius pro declaratione versiculi præcedentis, non quia aliquid contrarium decideret, ut contra Sylvestrum notavit Simancas *ubi proximè*; unde intelliges alternativam textus *in cap. 1. hoc tit. in 6.* ibi: *Curiæ relinquendus, aut perpetuò immurandus*; ita ut prior pars ad impœnitentes referatur, posterior verò ad pœnitentes, ut advertit Alciatus *in eod. textu, n. 42.* contra alios existimantes, per verba illa concedi electionem judici, ut alterutram pœnam eligere possit; parum advertentes, textum illum non agere de pœna præscribenda, id enim relinquitur juris dispositioni; sed de modu degradationis, quæ hoc, vel illo casu facienda est. De his etiam hæreticis pœnitentibus intelligitur textus *in cap. accusatus, in fine, hoc tit. in 6.* Unde constat, speciale esse in hoc crimine hæresis, ut per pœnitentiam liberetur reus à relaxatione Curiæ, & pœna mortis: & ita limitatur regula legis *qui ea mente, ff. de furtis*: & ita notarunt *in cap. ad abolendam, hoc tit.* Felinus *num. 2.* Abbas *num. 5.* Cotrasius *lib. 3. miscel. cap. 8. num. 5.* Simanc. *d. tit. 47. num. 4.* & meritò, quia divina majestas, in quam potissimùm hæreticus deliquit, *cap. vergentis, hoc tit. l. 4. C. eod.* non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat, & sic hæretici obdurati pietate alliciuntur, ut faciliùs redeant, & pœnitentes, ac de præterito lapsu dolentes pleniùs satisfaciant. Hinc Joannes Summus Pontifex rogat Imperialem clementiam Justiniani *in l. liquet, §. sed quia, C. de summa Trinit.* ut si hæretici proprio deposito errore ad unitatem Ecclesiæ reverti voluerint, in Christianorum communionem eos recipiat, ea ratione, quòd gremium suum nunquam redeuntibus, ac pœnitentibus claudit Ecclesia, *cap. super eo, de hæretic. in 6.* facit edictum relatum *in l. credentes, C. de summa Trinit.* De jure civili non satis disertè constat, an hæreticis pœnitentibus venia delicti detur. In lege 4. *in fine, C. hoc tit.* rescriptum est, delicti veniam pœnitentibus dari: quam sententiam probat P. Gregorius *lib. 33. syntag. cap. 8. num. 18.* Verùm *in l. 3. C. de apostatis*, lapsis, & errantibus subveniri scribitur; perditis verò, hoc est sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ succurri: quæ jura ut componat Vvesembechius *in parat. ad tit. C. de apost.* affirmat in dicta lege 3. non agi de apostatis, sed de Anabaptistis, quos a cæteris hæreticis differre asserit, ideoque eis pœnitentibus nihil de pœna remitti: Anabaptistarum enim crimen facti est (inquit,) quod factum non tollitur pœnitentiâ, ut nec homicidium, adulterium, vulnus: ideoque nihil de pœna tollitur, quia manente causâ manet effectus. At reliquæ hæreses non consistunt in facto, sed in opinionis errore versantur; qui error cùm per confessionem, & pœnitentiam deponitur, venia conceditur. Sed hæc solutio facilè convincitur, cùm nulla ferè sit hæresis, quæ cum opinionis errore conjuncta, facta non habeat ecclesiasticis mysteriis repugnantia. Unde nulla differentia versatur inter Anabaptistas, & cæteros hæreticos. Accedit quia absurdum est dicere pro perditis ibi accipi Anabaptistas, cæteros verò hæreticos pro lapsis; cùm certum sit, pejore Anabaptistis, ac majori dignos odio Nestorianos, ac Manichæos ubique existimatos esse. Quare hac omissâ solutione dicemus cum Cujacio *in parat. C. de apostat.* dictam legem 3. esse non de Anabaptistis, sed de apostatis; est enim ipsa sub titulo *de apost.* tam in codice Justin. quàm in Theodos. Nec ea verba in ea inserta, *Sanctum baptisma profanantibus*, rei veritatem adumbrant, cùm pars pro toto hîc accipiatur, sanctum quoque baptisma pro Catholica religione sit intelligendum: & ideo, cùm ibi dicitur perditis nullo remedio pœnitentiæ succurri, est accipiendum de apostatis, quorum longè gravius est peccatum hæreticali superstitione; isti enim adhuc cives Ecclesiæ sunt, licèt ejusdem veram doctrinam sathanæ insidiis deserentes: illi verò omninò à sacris præceptis sunt alieni, ut exponit Farinac. *quæst. 183. num. 16.* & hinc rectè *in d. l. 3.* lapsis, & errantibus subveniri dicitur; perditis verò nullo remedio pœnitentiæ succurri: lapsi, & errantes sunt hæretici, perditi sunt apostatæ; sicut enim deperditum id dicimus, quod extra rerum naturam esse desiit, *l. deperditum 21. ff. de petit. hæredit.* sic eum, qui cùm in vera via salutis sit, errat à semita, & tramite, lapsum dicemus; perditum verò, qui omnino remotus ab ea est: & hoc sensu Imperator Constantinus Paganos perditos appellat *in l. 1. C. de paganis*: & primis Ecclesiæ sæculis apostatis pœnitentiam denegari probavi *in can. 1. Concilii Illiber.*

2. De pœna perpetui carceris.

Hæreticis ergo in hæresi deprehensis, sed pœnitentibus, imponenda est pœna perpetui carceris, juxta constitutionem Friderici relatam per Peñam *ad calcem Directorii*, & constitutionem Innocentii IV. editam anno 1254. quæ incipit: *Noverit*, quam refert Peña *ubi suprà*. Probant Farinac. *de hæresi quæst. 193. §. 5. num. 101.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 6. cap. 7. regul. 487.* Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dubit. 156.* Unde infertur, & præcipuè ex hoc textu, ibi, *deprehensi*, hæreticis qui solùm sunt de hæresi suspecti leviter, aut vehementer, non esse imponendam pœnam perpetui carceris, quia talis pœna tantùm recedentibus formaliter à fide Catholica est injungenda; poterunt tamen illi temporariâ carceris pœnâ, pecuniariâ, seu simili puniri. Simancas *de Catholicis, tit. 47. n. 53.* Peña *3. part. direct. comment. 41. n. 172.* Nec etiam perpetuo carceri mancipandi sunt, qui ante testium publicationem reatum suum fatentur pœnitentiam flagitantes; quia non censentur plenè deprehensi in hæresi, seu apostasia formali: quare illis juxta tempus, in quo pœnitentiam petierunt, tempus carceris est taxandum, ut si statim ac deprehensi sunt, delictum fateantur, per sex menses in carcerem detrudantur; si verò dum accusatio proponitur, per annum; & si post accusationem, per biennium; si post torturam, in perpetuum: in ipsa autem pœna carceris perpetui, jure communi attento ex *cap. ut commissi, vers. Et illorum, de hæret. in 6.* Inquisitores poterant dispensare commutando pœnam ipsam in peregrinationem, jejunia, & similia opera: sed hodie hoc reservatum est Domino Inquisitori Generali, ut jam notavit Simancas *de Catholic. tit. 16. n. 20. & tit. 47. n. 12.* & solet Inquisitor Generalis cum damnatis simpliciter ad perpetuum carcerem, post triennium; cum damnatis verò sine remissione, post octo, aut decem annos dispensare, si appareant signa veræ pœnitentiæ. Debet autem carcer competens viribus naturæ esse, sed ita ut magis ad pœnam, quàm ad custodiam instituatur, *Clement. 1. §. propter, hoc tit.* ibi: *Duro tamen tradere carceri, sive arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur.* Et tempus hoc carceris posse commutari ab Inquisitoribus, condemnando hæreticos ad triremes per idem tempus, patet ex constitutione Alexandri VI. quæ incipit, *Venerabilis*, data die 26. Maii anni 1503.

3. De habi-

Tandem sciendum est, pœnitentiam hanc in carcere faciendam per tempus ab Inquisitoribus præfinitum,

TU POENITENTIALI. nitum, utpote solennem, peragendam esse cum veste pœnitentiali, juxta antiquam Ecclesiæ consuetudinem, ut ita sacco illo induti, & signati, magis humilientur, argumento capitis *in capite, 50. dist.* docent Simancas *suprà, num. 9.* Peña *ad Eymericum, 3. part. direct. comment. 42. num. 175.* Salelles *lib. 6. cap. 7. regul. 490.* qui diligenter inquirunt usum dicti habitus pœnitentialis. Et jam invaluisse primis temporibus, cùm jurisdictio Inquisitorum cœpit, constat ex Concilio Tarraconensi relato per Eymericum *2. part. Direct. tit. de formis pœnitent.* & ex quibusdam literis, seu sententiis sancti Dominici, relaris à Camillo Campegio apud Zanchinum *de hæretic. cap. 20.* ex Concilio Tolosano celebrato anno 1229. ubi ita cavetur: *In detestationem quoque veteris erroris, duas cruces portent de cætero altiùs præminentes, alterius coloris quàm sint vestes eorum, unam à dextris, & alteram à sinistris.* Et cùm adhuc dubitaretur, quonam modo, & cujus coloris hujusmodi cruces essent conficiendæ, in Concilio Biterrensi *can. 16.* ita cautum fuit: *In detestationem etiam veteris erroris duas cruces portent in superiori veste coloris crocei, longitudinis duorum palmorum & dimidii, latitudinisque duorum, & in se trium digitorum habentes latitudinem; unam anterius in pectore, & aliam posterius inter scapulas: vestes, in quibus cruces portaverint, coloris crocei non appareant, superiori veste intellecta, supra quam in domo, vel extrà alia non portetur.* Habitum istum vulgò appellamus *Sanbenito*, & varias hujus nomenclaturæ rationes adduxerunt Yepes *in Chron. D. Benedicti, anno 682.* F. Hieronymus Roman. *lib. 5. Reip. Christ.* Ant. Perez *serm. 2. de sancto Andrea*, Hæphtenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 7. disquisit. 3.* Sed placuit ea, quam sequuntur Yepes, & Hæphtenus, videlicet quod cùm olim ob publica, & enormia delicta pœnitentes detruderentur in monasteriis, & ibi mutarent habitum, non erat alius, nisi ipsius religionis, prorsusque similis vesti monachorum, apud quos recludebantur. Fuit hæc autem forma apud Hispanos tam antiqua, ut in Barcinonensi Concilio anno 540. celebrato præscribatur: *Ut pœnitentes raso capite, habitu religionis amicti, omne tempus vitæ suæ jejuniis, atque obsecrationibus impendant.* Et in Concilio Toletano IV. expressè præscribitur in hæc verba: *Quicunque ex sæcularibus accipientes pœnitentiam totonderunt se, & rursus prævaricantes, laici effecti sunt, comprehensi ab Episcopo suo ad pœnitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per pœnitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur, ut veteres apostatæ coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur.* Et in 6 Tolet. Synodo, *can. 7.* ita statuitur: *Ut hi, qui sub religioso habitu pœnitentia professi pro venia peccatorum ad manum sacerdotis adducti, si post hæc, vel aut comam nutrientes, vel vestimenta sæcularia sumentes, ad id quod reliquerant, redierint, ab Episcopo civitatis comprehensi rursus legibus pœnitentiæ in monasteriis subdantur inviti.* Inde conjectantur Yepes, & Hæphtenus *ubi suprà*, pœnitentes hæresi abjurata detrusos fuisse in monasteriis Divi Benedicti, & detulisse scapulare ipsius Ordinis eo modo, quo Equites olim Militarium Ordinum sub regula D. Benedicti degentes deferebant scapulare parvum, quod vulgò dicebatur *Sanbenitillo*, ut probat Hæphtenus *ubi suprà.* Unde licèt postea rei ipsi detrudi cœpissent in carceribus sanctæ Inquisitionis, ad pœnitentiam peragendam, tamen habitus ipse pœnitentialis vetus nomen retinuit, & ita à pristina detrusione in monasteriis sancti Benedicti, vulgò *Sanbenito*, appellatur. Alia de ipsius vocis ratione congessit Paramus *de offic. Inquisit. lib. 1. cap. 5. tit. 2.*

4. DE COLORIBUS ET FORMA IPSIUS HABITUS. Hujus sacci color varius fuit antiquitus, tempore Eymerici lividus, & subniger, & cruces crocei coloris erant; hodie autem saccus ipse crocei coloris est, cruces autem ante pectus, & in dorso rubei coloris: cujus coloris rationem ex eo assignavit Hurtado *tom. 2. de residentia, resol. 7. subsect. 3. num. 68.* quia croceus color flammeus dicitur, ut ex Cypriano, Tertul. & Martiali probat. Unde habitus ille crocei coloris est cum crucibus rubeis, ut illum deferentes semper præ oculis habeant, per sanguinem Jesu Christi rubeo colore designatum, à gehennæ incendiis, & flammis inferni croceo colore designatis, liberatos fuisse; & quod si ad vomitum sicut canes, & ad volutabra fœtida hæreseos, sicut sues revertuntur, igni tradendi sunt: unde relapsi ipsi cùm ultimo supplicio traducuntur, sacco induto incedunt, cum flammis in ipso depictis. Quæ ratio mystica profectò est, nam moralis ex alio capite, & faciliori provenit, videlicet ut ita faciliùs cognoscantur ita pœnitentes, ut majori rubore suffusi humilientur. Quærunt adhuc Paramus, & Hurtado *ubi proximè*, quare crux in ipso habitu rubeo colore intexta non ponitur juxta formam crucis in qua Dominus noster passus, & mortuus est, sed potiùs est crux decussata, ad modum illius in qua D. Andreas martyrio coronatus fuit. Et omissis rationibus ab ipsis assignatis, eam veriorem credo, quod cùm ipsi pœnitentes aliquando ad irrisionem uterentur his crucibus, quas semper in ipso habitu gestabant, placuit ut crux decussata deinceps apponeretur, nec sine ratione; nam cùm ipsi plerumque negent Christi Domini nostri adventum, & passionem, quem fidei articulum, cùm Symbolum fidei ab Apostolis dictaretur, pronunciavit S. Andreas, ut constat *ex l. 1. tit. 4. partit. 1.* ibi: *San Andres dijo que recibiò passion en poder de Poncio Pilato, è fue crucificado, muerto, & soterrado.* Inde, ut habitu ipso fateantur se negasse quod sanctus Andreas ut fidei articulum prædicavit, ipsius Apostoli crucem decussatam deferunt.

Credentes.] Versiculum hunc exposui suprà, *in cap. excommunicamus, §. credentes.*

CAPUT XVI.

a Idem.

Absolutos se *b* noverint à debito *c* fidelitatis, *d* hominii, & totius obsequii, quicunque lapsis *e* manifestè in hæresim *f* aliquo pacto quacunque firmitate vallato, tenebantur adstricti.

NOTÆ.

a Idem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem contra hæreticos motu proprio fecit à nemine consultus.

b *Se noverint.*] Ipso jure videlicet; nam licèt ad tollendam aliquam obligationem juramento, vel non firmatam, sententia absolutoria requiratur, *cap. quamquam, de censibus, lib. 6. Clement. 2. de hæreticis, Clem. 2. de haret. cap. cùm desideres 15. cap. à nobis* 1.

nobis 28. *cap. quamvis* 38. *de ſent. excom. cap. ad aures* 24. *de ſimonia*, probant Suarez *de cenſur. diſp.* 7. *ſect.* 1. Balboa *in cap.* 1. *de judiciis*, *num.* 62. tamen in præſenti caſu vaſſalli hæreticorum ipſo jure liberantur à fidelitate illis promiſſa, propter atrocitatem criminis, ob quam ipſo jure à tempore lapſus privantur omnibus bonis antea obtentis, ut probavi ſuprà *in cap. vergentis*; & ita privantur ipſo jure fidelitate à vaſſallis ſibi promiſſa. Nec contrarium probant textus *in cap. vergentis*, *cap. excommunicamus*, *el* 1. §. *moveamur*, *hoc tit.* ubi ut ſubditi liberentur à fidelitate dominis promiſſa, deſideratur ſententia. Nam omiſſâ ſolutione repetentium in præſenti, qui aſſeruerunt, textus illos procedere de jure antiquo, in præſenti verò Gregorium novum jus ſtatuere, dicendum eſt, Innocentium in dictis juribus procedere in diverſo caſo; ibi enim Principes ipſi, & Poteſtates ſæculares non fuerant in hæreſim lapſi, ſed tantùm ignavi, ac negligentes in compeſcendis hæreticis; unde cùm non ita graviùs peccarent ac ipſi hæretici, non ita ſeveriùs puniuntur. Docuerunt Caſtro *lib.* 2. *de juſta hæretic. punit. cap.* 6. Simancas *de Catholic. tit.* 46.

2. c *Fidelitatis.*] Promiſſæ per vaſſallos etiam Imperatori, Regi, vel ſupremo Principi; nam Pontificem poſſe ſubditos Principum, & ſupremorum Monarcharum abſolvere, illiſque juramentum fidelitatis relaxare, probavi *in cap. ſi è i, de voto*, & exemplis illuſtrat Joſephus Stephanus Valentin. *in opuſculo de poteſtate coactiva Romani Pontificis*, *cap.* 12. *n.* 17. facit Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt.* 18. Hinc inferunt antiquiores, depoſitarium non teneri reddere rem depoſitam domino in hæreſim lapſo: quod verum credo, non quia depoſitarios poſſit retinere rem ipſam depoſitam; ſed quia cùm miniſterio legis ejus dominium fiſco quæſitum ſit, depoſitarius tenetur fiſco rem tradere, *ex l. bona fides*, *ff. depoſiti*, *l.* 6. *tit.* 6. *p.* 4. docent Baldus *in rubric. C. depoſiti*, Molina *lib.* 3. *de juſtit. diſp.* 526. Azor *p.* 1. *inſtit. lib.* 7. *cap.* 8. *q.* 4. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. cap.* 27. *dubit.* 4. Eſcobar *de utroque foro*, *art.* 4. *de effectu mentis legis.*

3. d *Hominii.*] In aliquibus codicibus legi, *dominii*, jam notarunt Hoſtienſis, Zabarella, Butriuſque *in præſenti*: ſed rectiùs retineo *hominii*, quia in præſenti tantùm agit Gregorius de his qui promiſerant Dominis ſuis fidelitatem, vel obſequium; qui plerumque facere ſolent hominium, ſeu homagium, ut probavi *in cap. ex diligenti*, de *ſimonia*: ſed retento verbo *dominii*, inferunt rectè ex hoc textu Doctores, filios liberari à vinculis patriæ poteſtatis, eorum parente in hæreſim lapſo: quod & ſtatutum legimus *in cap. quicunque*, §. *illorum*, *hoc tit. in* 6. juxta vulgarem litteram, etſi ea verba non reperiantur in ipſa conſtitutione Alex. IV. quæ extat apud Peñam in calce Directorii Cherob. *tom.* 2. *bullar. fol.* 128. Simancas *de Cathol. cap.* 45. aliis relatis Fermoſinus *alleg.* 38. *num.* 46. & *alleg.* 47. *num.* 11. ex ea ratione, quia prohibenda eſt cohabitatio cum parentibus hæreſi infectis, quia facilè filii eorum errores ſequentur ob aſſiduam converſationem, juxta illud Juvenalis *ſatyr.* 14.

Sic natura jubet, velociùs & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica magis.

D. Hieronymus *epiſt.* 15. *ad Lætam*, ibi: *Nihil in te videat filia, quod ſi fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis doceri poſſe, quam voce.* Plinius *in paneg. ad Trajanum*, ibi: *Non tam imperio illis opus eſt, quam exemplo.* Plura Æneas Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 2. Molina *de primog. lib.* 1. *cap.* 11. unde ſi in Judaïcam ſuperſtitionem parentes prolabantur, facilè filii eandem diſcent, ut ſatis expreſſit Juvenalis *ſatyr.* 14.

Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem,
Nihil præter nubes, & cœli numen adorant;
Nec diſtare putant humanâ carne ſuillam,
Quâ pater abſtinuit: mox & præputia ponunt.
Romanas autem ſoliti contemnere leges,
Judaïcum ediſcunt, & ſervant ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moſes.

Ex eodem etiam verbo dominii deducunt Azor *p.* 1. *inſtit. lib.* 8. *cap.* 12. Peña *p.* 2. *direct. q.* 119. *commentar.* 168. Farinac. *de hæreſi*, *q.* 197. §. 3. *n.* 30. Molina *tom.* 1. *de juſtitia*, *diſp.* 40. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 44. *num.* 28. Simancas *de Catholic. tit.* 47. *num.* 74. & *tit.* 61. *num.* 8. F. Alfonſ. de Caſtro *lib.* 1. *de juſta hæretic. punit. cap.* 7. Caſtropalao *tom.* 1. *oper. moral. alleg.* 47. *num.* 12. ſervos ob dominorum hæreſim eripi in libertatem: qui etiam moventur auctoritate textus *in l. Manichæos*, *C. hoc tit.* in illis verbis: *Servos extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum evitantes, ad Eccleſiam Catholicam ſervitio fideliori tranſierint.* Quibus auctoritatibus moti docent, ſervos hæreticorum proclamare poſſe ad libertatem, quia domini propter hæreſim, in quam lapſi ſunt, eorum dominium amiſerunt. Sed contrariam ſententiam, videlicet ſervos propter dominorum lapſum in hæreſim ad libertatem non pervenire, ſed eos ad fiſcum ſpectare cum cæteris bonis, tenuerunt Joannes Andreas, Francus, & Geminianus *in cap. quicunque*, & *fin. hoc tit. lib.* 6. Ananias, & Marianus Socinus *in præſenti*: quorum ſententia probatur ex eo, nam bona hæretici ad fiſcum pertinent, ut probavi *ſuprà in cap. vergentis*: ſed ſervi in bonis ſunt, *l. Paulus*, §. *penult. ff. de pignor. leg. fin.* §. *fin. C. de V. S. l. rem in bonis*, *ff. de acquir. rer. domin.* plura Tiraquel. *in l. ſi unquam*, *verſ. donatione largitus*, *quæſt.* 17. *num.* 323. *C. de revoc. donat.* Igitur ſervi illi ad fiſcum ſpectant. Deinde, nam confiſcatio hæc bonorum hæreticorum ſtatuta eſt ad inſtar confiſcationis, quæ fit ob crimen læſæ Majeſtatis humanæ, *cap. vergentis*, *ubi notavi*, *hoc tit.* ſed in ea confiſcatione ſervi non aſſequuntur libertatem, ſed ad fiſcum ſpectant, *l. Imperator* 12. *ff. de fideicommiſſ. libert.* ergo ſimiliter in hoc crimine læſæ Majeſtatis ſervi ad fiſcum ſpectant. Tandem quia nulla eſt juris diſpoſitio, cujus ratione ſervi hæreticorum ſine manumiſſione ad libertatem pervenire poſſint; non præſens textus, qui juxta veram ejus litteram tantùm agit de illis, qui parebant hæreticis ratione fidelitatis, obſequii, ſeu hominii: quæ jura cùm perſonalia ſint, nec ad extraneam perſonam tranſire poſſint, ideò nec ad fiſcum ſpectare valent. Non textus *in d. l.* 4. *C. hoc tit.* qui procedit in caſu ſpeciali, cùm videlicet ſervus ad fidem catholicam convertitur, domino manente in ipſa perfidia hæreticali. Unde cùm non adſit ulla juris conſtitutio, quâ libertas concedatur ſervis hæreticorum, non eſt cur aſſeramus, eos proclamare poſſe ad libertatem in fiſci præjudicium: quare hanc ſententiam veriorem credo, etſi juxta pietatem, quæ in tribunalibus ſanctæ Inquiſitionis ſervatur, ſæpe ſæpius contrarium deciſum ſit in ſupremo Inquiſitionis Senatu, ut refert Fermoſinus *d. alleg.* 47. videndi ſunt Machado *lib.* 6. *ſumma*, *cap.* 7. *tract.* 13. *docum.* 9. Sanchez *lib.* 2. *ſum. cap.* 24. *num.* 10. Caſtropalao *tom.* 1. *oper. mor. tract.* 4. *diſp.* 5. *puncto* 26. Diana *p.* 7. *tract.* 7. *reſol.* 17. Bordon. *de mater. trib. cap.* 17. *de pœn. num.* 106.

e *Manifeſtè.*] Unde deducitur, præſentem conſtitutionem non procedere ſi hæretici occulti ſint, 4
quia expreſsè exigit Gregorius hæreſim manifeſtam, ut docuerunt Peña 3. *p. Direct. q.* 119. *comment.* 468. Farinacius *de hæreſi*, *quæſt.* 189. *num.* 65. Fermoſinus *allegat.* 47. *num.* 1.

f *Aliqua*

5. f *Aliquo pacto.*] Hoc omnes obligationes activæ à die commissi criminis fisco acquiruntur, nec postes hæreticus valet debitores ipsos convenire. Fermosinus *d. alleg.*47.

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. EX hac Gregorii constitutione sequens communiter deducitur assertio: *Liberantur ab omni obligatione qui hæreticis tenebantur obstricti.* Probant eam textus *in cap. alind*, juncto pro ejus historia Hothom. *in Franco-Gal. cap.*13. *cap.nos Sanctorum, cap. juratos*, 15. *quæst.*6. *cap.fin. de pœnis, cap.venerabili, de elect. cap.quicunque*, §.1. *hoc tit. lib.* 6. Faciunt textus *in cap.de illa, cap. quanto*, *de divort. cap. fin. de convers. conjug. l.*32. *tit.*9. *part.*1. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Bellarminus *in apolog.contra Regem Angliæ,fol.*317. Suarez *de fide, lib.*3. *cap.*23.*num.*22. Solorzanus *tom.*1. *de jure Ind. lib.*3. *cap.*5. *n.*22. Thomas Delbene *de offic. Inquisit. cap.*1. *dubit.*151. *cum duabus sequent.* Petrus Gregor. *lib.*2. *partit. tit.*6. *cap.*5. Gutierrez *de delict. cap.*37. & 38. & *lib.*1. *canonic. cap.*1. *num.*18. Sanchez *lib.*2. *summa, cap.*24. *num.*5. Fermosinus *allegat.* 47. *num.*25. Castropalao *tom.*1.*oper.moral.tract.*4.*disp.*5.*puncto* 16. Simancas *de cathol. tit.*49.

7. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: fidem promissam omnino servandam esse, omnia jura proclamant, *l.bona fides,ff.depositi, l.ait Prætor, ff.de pactis, cap. is qui fidem, de sponsalibus, cap.*1. *de pactis*, ubi probavi,etiam hostibus, seu aliis, etiam eam non adimplentibus, *cap. noli*,23. *q.*1. *l.*1. §.*non fuit, ff.de dolo, cap.*1. ubi illustravi, *de treguа & pace*: igitur qui fidem præstiterunt, fidelitatemque, & obsequium Principibus promiserunt, tenentur etiam post eorum lapsum eam adimplere. Accedit, nam si fidei promissio juramento firmata est, servari debet superiori, etiam tyranno, *cap.*17. *Ezechielis, verf.*16. ibi: *Vivo ego, dicit Dominus,quoniam in loco Regis, qui constituit eum Regem,cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.* Et *verf.*19. *Quoniam juramentum, quod sprevit, & fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.* Concil. Tolet.4. *can.*75. *Sacrilegium quippe est, si violetur gentibus rerum suarum promissa fides; quia non solùm in ea fit pacti transgressio,sed & in Deum quidem, in cujus nomine pollicetur ipsa promissio.* Tolet.7. *can.*1. Tolet.8. *can.*2. Tolet.10. *can.*2. *cap.si quis laicus* 19. 22. *quæst.*5. probat, & eruditè, ut solet, illustrat D.Franc. Ramos *in memor.pro Episcop.Lusit.in princ. num.* 103. & 114. Igitur si in præsenti casu fidei promissio juramento firmata fuerat, etiam hæreticis servanda erat. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam sæpius legimus infidelibus, & apostatis, etiam pios, & catholicos viros obsequium, & subjectionem præstitisse, ut fecerunt Joseph Pharaoni, Daniel Nabuchodonosori, Mardochæus Assuero, & milites Catholici, qui serviebant Juliano Apostatæ, à quo jubebantur aciem movere pro defensione Reipublicæ, illi statim parebant; cùm autem illis imperabat arma movere in Christianos, tantùm Deum Imperatorem cœli & terræ agnoscebant, ut refertur *in cap.Julianus* 11. *q.*3. ex Socrate, Sozomeno,& Nicephoro refert Covar. *lib.*4.*var.cap.*12. *per totam.* Ergo quia per apostasiam, seu hæresim superioris non eximuntur ejus subditi ab obsequio, & fidelitate illis promissa. Secondò difficilior redditur præsens constitutio ex sententia eorum, qui existimarunt, Summum Pontificem nullum prorsus habere rerum temporalium dominium, aut potestatem, sive directè, sive indirectè, sive absolutè, sive respectivè ad bonum spirituale: quam docuerunt & probarunt Guillelmus Occanus, I.Parisiensis,Dantes, & alii relati ab Azorio *tom.*2.*instit.lib.*4. *cap.*9.*q.*3. Jacob.Salmainus *in tract. de suprem.potest. laica, q.*3. I.Major *in* 4. *dist.*24 *q.*3. *conclus.*3. Albericus *in dictionar. verbo Electio*: & fusè probat Rogerus Vvidrinctonus *in apolog. pro jure Principum.* Igitur in præsenti Gregorius non poterat statuere pœnam privationis homagii, seu homini temporalis contra Principes, vel nobiles laicos; unde sub lite esse auctoritatem hujus constitutionis, & cuilibet tutom esse credere quod velit, docuit Michaël Roussel. *lib.*3. *hist. Pontif. jurisd. cap.*3. *num.*8.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens Gregorii constitutio, cujus ratio ex eo provenit, quia si fidem humanam frangenti fides non est servanda, *l.*4. *C.de pactis, cap.infidelis,& ferè per totam* 28. *quæst.*2. *cap.sicut* 29. §.*juramentum*, *de jurejur.* probant Menoch. *de arbitr. casu* 326. *n.* 26. Fachineus *lib.*9. *controv. cap.* 48. multò majori ratione violanti fidem catholicam, hoc est hæretico, fides servanda non est. Accedit, nam si subditi & vassalli paterent Principi hæretico, hoc vergeret in magnam fidei corruptionem, cùm facilè subditos ad suos errores traheret, juxta illud *Proverb.cap.*6. *Homo apostata in corde suo machinatur malum, & jurgia seminat, intendens homines separari à fide.* Siquidem peccato, quo Dominus laborat, protinus subditi inficiuntur, *cap.cùm quidam,de jurejur. cap.sicut, cap.pastoralis* 7. *q.*7. *cap. præcipuè*, 11. *q.*3. D.Bernardus *epist.* 127. *Si quis de populo deviat, solus perit; verùm Principis error multos involvit, & tantis obest, quantis præest.* Cicero *lib.*3. *de legibus*, ibi: *Nec tantum mali est peccare Principes, quantum illud, quod permulti eiam imitatores Principum existunt.* Unde *cap.*10. *Ecclesiastici* legitur: *Secundùm judicem populi, sic & ministri ejus; & qualis est Rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Claudianus *lib.*1. *de laudibus Stiliconis*, ibi: 8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Scilicet in vulgus manent exempla Regentum,
Utque ducunt lineas, sic mores castra sequuntur.

Et alibi:

—— Totus componitur orbis
Regis ad exemplum.

Et mox apud eum.

—— Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita Regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Cicero *lib.*3. *de legibus*, ibi: *Ut enim capiditatibus Principum, & vitiis infici solet tota civitas, sic emendari, & corrigi continentiâ.* Latè illustrant Petrus Gregor. *lib.*6 *de repub.cap.*18. Solorzanus *embl.* 23. & qui præest Christianis, debet esse Catholicus, & membrum utile corporis mystici fidelium, ut probant Michaël Ulcarnus *in tract.de regia.mandi,*2.*q. princip. num.*82, Solorz. *tom.*1. *de jure Indiar. lib.*3. *cap.*6. *num.*19. Rectè ergo in præsenti statuit Gregorius, ob hæresim manifestam superioris,ejus subditos & vassallos eximi à fidelitate illis promissa, ne eorum assiduâ conversatione in similem etiam incidant errorem; & similiter ut robore suffusi Principes, & superiores terreantur, & ab hoc gravissimo crimine perpetrando arceantur; unde serpente in Gallia fœdâ Albigensium hæresi, lapso Raymundo Comite Tolosano, bona damnatorum confiscata fuerunt, vassallique à fidelitate absoluti, concessâ Catholicis facultate occupandi ditiones ipsius Comitis, ut refert Guillel. Britto *lib.*8. *Philip.*

Rex & Papa simul exponunt omnibus illum,
Et res, & patriam totam, quæ spectat ad illum,
Ut qui prævaleat armis, & viribus illi

Tollere

Tollere quid, proprius licitè convertat in usus,
Et Dominus fiat rerum, quas auferat illi.

9. DISSOLVUNTUR DIFFICULTATES. Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam in generali promissione fidei, & obsequii facta superiori, excepta creditur religionis causa, argumento legis ultimæ, *ff. de in jus vocando*: quis in omni promissione, & jurejurando creditur semper supremi Principis auctoritas reservata, & cultus divini ratio, ut probat Alberic. Gentil. *lib. 1. de jure belli, cap. 11.* unde licèt ob fidei promissionem juramento firmatam teneantur vassalli parère Principi etiam tyrannicè dominanti, tamen si ipse in hæresim lapsus sit, non tenentur illi obedire, ex ratione suprà adducta, ne videlicet assidua communicatione facilè in ipsius errores prolabantur. Nec obstat quod expendebamus *ex cap. Julianus 11. q. 4.* nam cùm temporibus illius Imperatoris Ecclesia plenâ non frueretur libertate, & pace, non poterat subditos ipsius Imperatoris ab ejus obedientia absolvere, & ita Catholici in apostatæ exercitu militiæ nomen dabant, quod toleravit Ecclesia, cùm adhuc non haberet plenam potestatem compescendi Principes temporales, ut docuit D. Thomas 2. 2. *q. 12. art. 2.* qui etiam respondit exemplis Josephi & Danielis, asserendo ea procedere in Gentilibus, non verò in hæreticis. Quando autem infideles, & Judæi eo tantùm, quod tales sint, privari possint dominio, & juribus, quæ habent in Catholicos, exposui *in cap. 1. de Judæis.* Nec obstat secunda difficultas, nam verius est, Pontificem, Vicarium Christi, Pastorem omnium Christianorum, omnes Christianos posse corrigere, & punire, etiam pœnia temporalibus, virtute potestatis temporalis, quam indirectè, & respectivè ad bonum spirituale habet, ut fecit in casibus relatis *in cap. ubi periculum, de elect. in 6. cap. 1. de homicid. eod. lib cap. excommunicamus, §. moneantur, hoc tit. Clement. 1. de summa Trinit.* Concil. Constant. *sess. 8. & 15.* Lateran. sub Leone X. *sess. 11.* probat ex variis sanctorum Patrum testimoniis Josephus Steph. Valent. *integro lib. de potestate coactiva R. P.* Unde ob hæresim Principis sæcularis rectè privatur ipse dominio directo, aut utili rerum suarum. Facit Nicephor. Calixt. *lib. 13. histor. cap. 30.* quem expendit Steph. Valent. *ubi suprà, ad finem libri,* qui etiam pro adstruenda hac potestate adducit textus *in cap. 1. de calum. cap. qualiter, de accusationibus,* & alios: & immeritò Roussel. de hac potestate Ecclesiæ dubitat, quare hanc illius audaciam demirari satis non possum; quamquam enim toto opere hic auctor satis prodat quâ mente ad scriptionem animum appulerit, sitque innumeris locis erga Summos Pontifices (ut mitissimè dicam) irreverentissimus, & perpetuus admorsor, nedum allatrator eorum, quæ à Pontificibus sunt constituta; tamen hoc loco nimiam sudaciam suam explicuit.

Suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. de illa, de divortiis,* ubi agitur de quadam uxore, quæ à viro suo in hæresim lapso discessit, forsan ea intentione, ut maritus tædio pariter, & confusione affectus, ad rectam semitam rediret; & dubitatur an eo pœnitente, & reverso ad fidem catholicam, cogenda esset illum recipere, vel non? Et sub distinctione respondet Pontifex, videlicet quod si judicio Ecclesiæ separata est uxor à consortio viri, non cogatur ipsum etiam pœnitentem recipere: si verò propria auctoritate discessit, cogatur cum eo habitare. Quem textum ita expedio: En ubi ob hæresim mariti uxor ipso jure non eximitur ab obsequio viro debito. Igitur quia ob hæresim superioris ejus subditi non eximuntur à fidelitate, seu obsequio. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse ob hæresim mariti divortium fieri, *cap. fin. de convers. conjug. c. 2. c. quantò, de divort.* probavi *in d. c. de illa, eod. tit.* sicut etiam ob adulterium corporale divortium fit, *c. significasti, de divort.* ubi probavi, non tamen ideo licet propria auctoritate conjugi conjugem hæreticum deserere, cùm judicio Ecclesiæ tantùm divurtium quoad thorum fieri possit: & ita si propria auctoritate discedat, quia illegitimè, & non servato juris ordine conjugem deserit, cogitur ad eum redire, quia ob vinculum sacramenti non licet conjugi propria auctoritate conjugem hæreticum deserere. 10. EXPONITUR CAP. DE ILLA, DE DIVORTIIS.

Etiam exponendus est textus *in cap. inter alia, de sent. excommunicat.* junctο ejus commentario.

TITULUS VIII.

De schismaticis, & ordinatis ab eis, & alienationibus factis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concil. a Lateran.

UOD à prædecessore nostro felicis memoriæ Papa *b* Innocentio factum est innovantes, ordinationes ab Octaviano & Guidone hæresiarchis, necnon & Joanne *c* Strumensi, qui eos sequutus est, factas, & ab ordinatis ab eis, irritas esse censemus, adjicientes etiam, ut qui dignitates ecclesiasticas, seu beneficia per prædictos schismaticos acceperint, careant impetratis. *d* Alienationes quoque, sive invasiones, quæ per eosdem schismaticos, sive quæ per *e* laïcos factæ sunt de rebus ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesiam sine omni onere ejus revertantur. Si quis autem *f* contraire præsumpserit, excommunicationi se noverit subjacere. Illos autem qui sponte *g* juramentum de tenendo schismate præstiterunt, à sacris ordinibus, & dignitatibus decernimus manere suspensos.

NOTÆ

N O T Æ.

a LAteranensi.] Generali videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap.2. & in 1. collect. sub hoc tit.cap.2.* repetitur textus hic, prout in præsenti transcribitur.

b *Innocentio.*] Secundo videlicet, qui in Concilio Romano *can.24.* ita statuit: *Ordinationes factas à Petro Leonis, & schismaticis hæreticis evacuamus, & irritas esse censemus.* Refert Ant. August. *in epit. juris, lib.11. tit.54. cap.14.*

1. c *Strumensi.*] Ita legendum est, non *Struinensi*, ut habetur in hac sexta collectione; nam in hoc schismate, cùm Alexander III. legitimè, & canonicè electus esset, fautores Friderici Imperatoris Octavianum Cardinalem in Antipapam elegerunt, Victoremque appellarunt, anno 1156. & anno 1164. ipse phrenesi correptus, nec sui, nec Dei memor, impœnitens sine Sacramentis excommunicatus ad inferos migravit. Duo tamen Cardinales ex primariis Octaviani fautoribus, Joannes videlicet de sancto Martino, & Guido Cremensis, aliique ab ipsis convocati de successore tractantes convenerunt in ipsum Guidonem Cremensem, eumque sub nomine Paschalis III. adorarunt; & cùm anno 1170. ipse Antipapa cancro in partibus verendis consumptus decessisset, in ejus locum schismatici elegerunt quendam Joannem Abbatem Strumensem, virum apostatam, qui postea anno 1178. supplex veniam petiit, & benignitatem Sedis Apostolicæ expertus est, ut jam retuli *in cap. quia 5. de elect.* quare in hoc Concilio Lateranensi Alexand III. ordinationes factas ab iis Octaviano, Guidone, & Joanne Strumensi, irritas esse, idest nullas, quoad exercitium declaravit, ut etiam in Concil. Turonensi *can.9.* ubi ita statuit: *Ut ordinationes ab Octaviano factæ, & aliis schismaticis, & hæreticis, tanquam vacua, & irrita ab omnibus habeantur.*

d *Alienationes.*] Consonat caput *alienationes 12. q.2.* nam alienationes factæ à Prælatis intrusis nullius sunt momenti, *cap. nihil*, ubi Glossa finalis, *de elect.* & dum Ecclesia schisma patitur, dicitur vacare, *cap.1. cap. cùm vobis, de præscript.* & ita alienationes, beneficiorum collationes, Ecclesiarum uniones interim celebratæ nullæ sunt, ut variis ampliationibus, & limitationibus exponit Ricciulus *lib.9. de jure person. cap.4. per totum.* 2.

e *Laicos.*] Alienantes videlicet auctoritate schismaticorum, ut post Hostiensem in præsenti docuit Suarez *de censur. disp.23. sect.3. num.4.*

f *Contraire.*] Facto, vel verbo, videlicet impediendo executionem præsentis canonis, approbando, & defendendo hujusmodi alienationes, seu beneficiorum collationes, ut docuit Suarez *d. sect.3. per totum.*

g *Iuramentum.*] Consonat Gregorius VII. in Synodo Romana habita anno 3. sui Pontif. ibi: *Cæteri verò, qui sua sponte ejus schismati consentiendo subscripserunt, & in ea iniquitate perdurare voluerunt, similiter ab omni Episcopali officio suspendimus. Illos verò, qui non sponte consenserunt, usque ad festivitatem sancti Petri sufferimus, eo quidem respectu, ut si infra istum terminum idoneum, aut per se, aut per nuncios suos satisfactionem præsentiæ nostræ non obtulerint, Episcopali deinceps officio priventur.* Refert Ant. August. *lib.11. epit. jur. tit.54. cap.7.* 3.

C A P U T II.

Innoc. III. a *Bisuntino Archiepiscopo.*

FRaternitati tuæ. *Et infrà:* Priorem, quem à schismatico asseris ordinatum, ab officio poteris repellere incunctanter, nisi legitimè probaverit secum fuisse misericorditer dispensatum, & ab ea persona, quæ super hoc potestatem habuerit dispensandi.

NOTÆ.

a BIsuntino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & aliæ partes hujus Decretalis extant *in cap. fraternitati, de eo qui duxit consanguineam, cap. fraternitati, de clerico excommunicato*, ubi notavi.

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, at probatur.

EX his duabus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Ordinationes factæ ab schismaticis nullæ sunt quoad exercitium gradus collati, nisi dispensatum sit cum ita ordinatis.* Probant eam textus *in cap. fin. 19. distinct. cap. præter 6. 32. dist. cap. ordinationes 9. quæst. 1.* Urbanus II. *in Concil. Placentino, cap. 10. 11. & 12.* Paschalis II. *in Concil. apud Gualdust. can.2.* ubi fatetur, ordinatos ab schismaticis secundùm ecclesiasticas leges debuisse à malè suscepto gradu deturbari, nisi Ecclesiæ indulgentia succurrat. Eugenius III. in Concil. Rhemensi, *can.16.* *Quod à prædecessore nostro Innocentio statutum est innovantes, ordinationes factas à filio Petri Leonis, & aliis schismaticis, & hæreticis, evacuamus, & irritas esse censemus.* Octava quoque Synodus generalis sub Hadriano II. *can.4.* Phocium schismaticum violenter intrusum, de gradu, quem malè acceperat, dejiciens, eos quoque, qui in aliquo gradu sacerdotali ab eo consecrati fuissent, similiter abdicavit. Stephanus Tornacensis *epist. 108. & 109.* quæ, & alia juris testimonia refert Ant. August. *lib.11. epit. jur. tit.20. & 54.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de potestate Episc. 2. part. alleg.48.* Franc. Hallierius *de sacris elect. cap.5. art.1. per totum*, Turrisecrem. *lib.4. summa Ecclesiæ, cap.14.* Corvinus *lib.4. aphorism. juris Pontif. tit.8.* Bonac. *de censur. disput. 1. quæst. 2.* Decianus *lib.5. tract. crimin. cap.58.* Petrus Gregor. *lib.4. partit. tit. 3. cap. 2.* Sanctus Raymondus *in summ.1, ad hunc tit.* Suarez *de censur. disp.23. sect.3.* Sausay *in Panopl. clericali, part.1. lib. 6. cap.3.* Salcedo *in praxi, cap.28. & 29.* Bordonus *sacri Tribun. cap.9.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract.6. disput. 4. puncto 6.* Murga *tom. 2. digress. tract. 1. disquisit. 1. dub.7.* Morinus *de sacr. ordin. exercit. 5. cap.1.*

Sed pro dubitandi ratione intendam probare, tum rationibus, tum auctoritatibus, ordinationes à schismaticis factas irritas, & nullas esse ipso jure, non tantùm quoad exercitium, verùm & quoad effectum characteris. Et primò ita insurgo: Sacramenta extra Ecclesiam dari non possunt, quia extra unitatem Ecclesiæ non datur Spiritus sanctus, *cap. loquitur 18. 24. quæst. 1.* nec extra eam potest aliquid consecrari, *cap. pudenda, 23. quæst. 1.* Sed schismatici sunt extra Ecclesiam, *d. cap. pudenda*, ibi: 2. Traditur dubitandi ratio.

Schismaticus

Schismaticus ab Ecclesia visceribus divisus, & ab Apostolicis sedibus separatus. Et *cap. schisma, eadem causa & quæst.* ibi: *Schismatici se ab universali Ecclesia diviserunt.* Ex Irenæo, Cypriano, Chrysostomo, Hieronymo, & Augustino probarunt Turrecremata *lib. 4. summa, p. 1. cap. 1.* Ricciulus *de jure person. lib. 9. cap. 2. per totum*, Bellarm. *controv. lib. 3. de Eccles. cap. 5.* Franc. Valena *in concord. juris Pont. p. 1. q. 4. sect. 1. fol. 321.* Igitur ordinationes ab eis factæ nullæ sunt ipso jure. Nec sacramenta ab eis cum effectu conferri valent, cùm ipsi, ut ait D. Basilius *ad Amphiloch. cap. 1.* per schisma ab Ecclesia defecerint, & discissa fuerit consequentia, quæ ab Apostolis, & Episcopis prioribus in eos qui de novo ordinantur, derivatur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam sacramentum pœnitentiæ ab schismatico collatum omninò nullum est, & inefficax, ut docet Hallierius *ubi suprà*: ergo potiori ratione sacramentum ordinis ab schismatico collatum nullum est, cùm nobilius sit. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex præsenti textu *in cap. 1.* & *in cap. ordinationes, 9. quæst. 1.* ubi ordinationes factæ ab schismaticis, irritæ, & vacuæ dicuntur: ergo quia nullæ sunt, non solùm quoad exercitium, verùm & quoad effectum characteris, & omnimodam sacramenti essentiam.

3. SCHISMATIS VARIÆ ACCEPTIONES. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, schisma Græcum verbum esse, & Latinè significare scissuram, seu divisionem unitatis, *cap. schisma 24. 24. q. 1.* Murga *d. dub. 7. §. 1.* de quo in sacra Scriptura, *Joannis cap. 9 vers. 16. Schisma erat inter eos.* Apostol. 1. *ad Corinth. cap. 1. vers. 10. Non sint in vobis schismata.* Et *cap. 2. vers. 18. Audio scissuras esse inter vos.* Quare juxta strictam hujus vocis acceptionem, quælibet societas, aut communionis disruptio (sive societas ipsa sit bona, sive mala) schismatis appellatione potest contineri. Unde apud Joan. *cap. 9.* (Judæis contendentibus inter se de miraculo Christi facto in persona ejus, qui cæcus natus erat,) dicitur quod *schisma erat inter eos*, nempe diversa de miraculo sententia: & ibi Glossa subdit: *Quod si omnes mali fuissent, schismate caruissent.* Proindeque fit, ut quandoque hominem mortali peccato ligatum schismatici vocabulo significatum reperias, cùm hic saltem à charitate per peccatum separetur, juxta illud Isaïæ *cap. 59. Iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum.* Et legitur apertè *in cap. audivi 11. q. 3. cap. dixit 24. q. 3.* Quandoque etiam eodem vocabulo reperies significatum hominem excommunicationis sententia damnatum, veluti qui per excommunicationem à Sacramentorum participatione, & hominum communione separatur, ut *in cap. sacerdotes 1. q. 1. cap. Apostolica 24. q. 4. cap. cum excommunicato 11. q. 3.* propriè tamen schismatis vocabulum ad eam divisionem refertur, quæ in Ecclesia Dei quandoque contingit, ut *in cap. 1. & toto tit. de schismat.* In præsenti tamen accipitur pro scissione, vel divisione ab Ecclesia, ejusque capite; cùm enim Ecclesia una sit, ac proinde indivisa, constans ex fidelibus, tanquam membris, & ex Christo, ejusque Vicario, tanquam capite, qui se ab hujusmodi membris, vel capite separat, schismaticus est. Unde cognoscitur, omnes hæreticos esse simul schismaticos, non verò è contra, schismaticos inde esse hæreticos; siquidem schisma dari potest, etsi una religio colatur, eadem Sacramenta teneantur, nec falsum dogma doceatur; quia ab unitate capitis schismatici se separant. Quam divisionem odium fraternum dixit D. Augustinus *lib. 1. de baptismo contra Donatistas*; quia inter Christianos, & ejusdem fidei Catholicæ cultores, ejusdemque matris Ecclesiæ filios nascitur, ut olim contigit inter Apostolorum discipulos, referente D. Paulo 1. *ad Corinth. c. 1.* ibi: *Ego sum Pauli, ego Cephæ, ego Apollô, ego Christi.* Quam scissuram causam fuisse creandorum Episcoporum, cùm antea Ecclesia Presbyterorum arbitrio regeretur, refert D. Hieron. *in epist. 1. Pauli ad Titum, c. 1.* ibi: *In toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, ut schismatum semina tollerentur.* Omnis ergo hæreticus statim schismaticus est, quia ab Ecclesia Romana secundùm aliquod dogma perversum se dividit, *cap. loquitur, cap. alienus, 24. q. 1.* schismaticus verò potest dari, si tantùm unitati Ecclesiæ adversetur. D. Augustinus *super Matthæum cap. 11.* & sicut hæresis primò & per se fidei opponitur, sic & schisma unitati ecclesiasticæ, quam charitas operatur, *cap. schisma, 24. quæst. 1. cap. Novatianus, 7. quæst. 1.* Schisma ergo etsi consentiat cum crimine hæreseos, quòd utrumque unitatem, communionemque Ecclesiæ catholicæ violet, istud fide læsâ, illud charitate corruptâ; tamen origine magnoperè differunt. Etenim hæresis lædit regulam fidei, ipsaque christianæ professionis fundamenta evertit. Schisma disciplinam ecclesiasticam labefactare nititur, & Episcopalem auctoritatem concutere, ut aiunt D. Basilius *ad Amphiloch. cap. 1.* D. Hieron. *ad caput 3. epist. ad Titum.* Est ergo schisma peccatum contra obedientiam, & charitatem, ut ait D. Thomas 2. 2. *quæst. 39. art. 1.* non contra fidem, ideoque ab hæresi diversum, ut probat D. Augustin. *lib. 2. contra Crescon. cap 3.* & *de fide cap. 10. contra Faustum lib. 20. cap. 3.* Nullum tamen est schisma, præcipuè diuturnum, quod sibi tandem hæresim non confingat, ut rectè ab Ecclesia recessisse videatur, *cap. inter, 24. quæst. 3.* Exemplum extat in schismate Donatistarum, *l. 4. C. Theodos. ne sanctum baptisma.* Tales etiam fuerunt Græci, cùm primùm ab Ecclesia Romana discesserunt, etsi postea suæ opinioni pertinaciter inhærentes, inter hæreticos sint connumerari: quare schisma hæresis est inchoativè, ut explicat Suarez *lib. 1. in defens. fidei, cap. 22.* quare attento usu recentissimo schisma degenerat in hæresim, si inveterascat. Inter hæresum sectatores, schismaticos numerarunt D. Clemens *lib. 6. constit. cap. 4.* D. August. *epist. 164.* & Patres Concilii Constantinop. 2. generalis *can. 6.* hæreticis adjunxerunt schismaticos; postquam enim de hæreticis egerunt, hæc verba subjungunt: *Ad hæc autem & eos, qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, abscissi sunt autem, & alibi quàm cum canonicis nostris Episcopis conventus celebrant.* Quem canonem latè explicat Petrus Marcha *lib. 4. concord. Sacerd. & Imp. cap. 8.* Prosequuntur affinia hæresis, & schismatis Theophilus Raynaud. *tom. 10. in Corona aurea R. P. fructu 4. fol. 170.* Thomas Hurtadus *de vero martyrio, resol. 24. § 2.* Thomas Delbene *de offic. Inquisit. dubit. 47 part. 1. & part. 2. dubit. 235.* Murinus *lib. 1. exercit. cap. 1. fol. 4.* Fr. Ant. Perez *in Pentateuc. fidei cap. 1. dub. 11.* Macedo *de clavib. Petri, cap. 1. dub. 11. in quæst. prævia, artic. 3.* Eymericus *part. 1. Directorii, quæst. 18.* Isti enim, & similes, qui ob durationem in schismate diutiùs peccant, etsi hæreses palam non profiteantur, quia tamen recedunt ab obedientia Summi Pontificis Capitis Ecclesiæ, nec damnati ab Ecclesia redeunt, hæretici judicantur, quia ipsâ pertinaciâ satis apertè profitentur, Ecclesiæ Capiti non esse obediendum, & extra Ecclesiæ unitatem salutem dari: quod absque hæresi affirmari nequit, *extravag. unam sanctam, de majorit. & obedient.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 39. art. 1. & 2.*

4. SCHISMATIS DIFFINITIO. Schisma diffinitur à D.Thoma 2.2.*quæst*.39.*art*.1. quem omnes communiter sequuntur, ut sit *Divisio, per quam quis se ab unitate Ecclesia separat, in quantum Ecclesia est corpus mysticum ex universis fidelibus ut membris, & Romano Pontifice tanquam capite constans.* Pro cujus expositione sciendum est, unitatem Ecclesiæ catholicæ in eo consistere, ut universi fideles apto quodam ordine inter se ut membra, & cum Pontifice ejus capite connectantur, scilicet ut in fidei doctrina, cultu religionis, & in speciali regimine caput in reliqua membra exerceat principatum, atque ea illi pareant, ipsique subdita sint. Hæc autem unitas scinditur cùm schismatici nolunt se gerere tanquam membra hujus corporis, in aliqua, vel aliquibus actionibus spiritualibus ad hoc Ecclesiæ corpus pertinentibus; vel dum recusant subjici Romano Pontifici, ut docuerunt Cajetanus 2.2. *q*.1. *art*.1. Valentia 2. 2. *disput*.3. *quæst*.15. Sanchez *lib*. 2. *summa*, *cap*.36. *num*.1. Diximus in diffinitione, schisma esse *divisionem*, loco generis, & ut cognoscamus non dari posse schisma, nisi præcedat unites, quia divisio supponit unitatem, & communionem, *l*.1.§ *si quis*, *ff. de separat. bonor. l*.1. *ff. comm. divid.* Unde Judæi, & infideles non possunt in schisma incidere, quia Ecclesiæ unitatem nunquam habuerunt. Riccinlus *d. lib*.7. *cap*.1. *n*.9. Cætera verba adjiciuntur loco differentiæ, & ut cognoscamus schisma verum committi quando quis ab unitate Ecclesiæ, & Romano Pontifice discedit quoad actiones spirituales. Unde si quis in rebus quoad temporalia subjectis Romano Pontifici illi non obediat, non schismaticus, sed rebellis dicendus est; siquidem ratio schismatis non consistit in quacumque Papæ obedientie, sed in ea, quæ respicit officium ipsius Pontificis quoad spiritualia. Inde etiam deducitur, non parentem Romano Pontifici aliquid profanum, seu sæculare jubenti, cujus judicium spectat ad laïcum, non dici schismaticum. Ricciulus *ubi suprà*, *n*.12. Nec etiam schismaticus dicetur, qui per ignorantiam dum duo certant de Sede Pontificali, illi adhæret, qui postea in causa succubuit; quia eo casu non datur manifesta rebellio in caput Ecclesiæ, ut docuerunt Azor. *lib*.8. *institut. moral. cap*.10. *quæst*.4. Sanchez *lib*.2. *summa*, *cap*. 36. *in fine*. Unde excusantur nonnulli pii viri, qui adhæserunt per ignorantiam illis antipapis, qui judicio Ecclesiæ postea damnati fuerunt, ut probat Theoph. Raynaud. *in uploheca*, *sect*.1. *serie* 1. *cap*.7.

5. DE POENIS SCHISMATICI. Hujus teterrimi criminis gravitatem expressit Sanctus Irenæus *lib*. 4. *cap*.62. ubi de Christi judicio disputans ait: *Iudicavit eos, qui schismata operantur, qui sunt immanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potiùs considerantes, quam unitatem Ecclesia; & propter modicas, & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt, & dividunt, & quantum in ipsis est, interficiunt, pacem loquentes, & bellum operantes, verè liquantes culicem, & camelum transglutientes; nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quanta est pernicies.* Probat immanitatem hujus sceleris latè Theophil. Raynaud. *in tract. de Pontifice*, *in prolegomenis*, *subnotatione* 3. *fructu* 4. Et si cujuslibet peccati attocitas æstimanda est à gravitate vindictæ, *cap. non afferamus* 24. *quæst*. 1. quàm detestabile sit crimen hoc, cognoscitur ex pœnis, quibus illud Dominus vindicavit in Chore, Dathan, & Abiron, quos vivos terra absorbuit, quia se è summo Sacerdote Aaron abalienarunt, ut legitur *Numer. cap*.16. in Ozia *cap*. 26. *Paralip.* in Jeroboam *lib*.3. *Regum*, *cap*.12. & 13. Quare per sacros canones variis pœnis schismatici afficiuntur. Primò excommunicantur, *cap. de Liguribus*, 23. *q*.5 *cap. nulli fas*, 19. *dist*. quæ censura licèt jure communi non esset latæ sententiæ, hodie tamen ipso jure incurritur, ex canone 1. Bullæ Cœnæ Domini, ubi ita cavetur: *Necnon Schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, & recedunt.* Ubi plura Duardus, & Fragoso. Azor *part*. 1. *Instit. lib*. 4. *cap*. 20. Suerez *de censur. disput*. 21. *sect*. 2. *num*. 12. Sanchez *lib*. 2. *summa*, *cap*. 36. qui animadvertunt hac excommunicatione Bullæ non ligari fautores, defensores, receptores schismaticorum; quia in supradicte bulle non recensentur, & exprimuntur hæreticorum fautores: ligantur tamen excommunicatione non reservata, ex textu *in cap. licet*, *de elect. cap. unic. hoc tit. in* 6. & nova constitutione Pauli IV. quæ incipit: *Cùm ex Apostolatus officio*, excommunicantur, aliisque pœnis afficiuntur fautores schismaticorum, ut notarunt Decianus *lib*.5. *tract. crimin. cap*.65. *n*.6. & *cap*.67. *num*.2. Farinac. *de hæresi*, *q*. 184. *n*. 17. Etiam Schismatici à gradu, & dignitate, quam habebant, dejiciuntur, *cap. Subdiaconus* 40. *cap. qui contra* 24. *quæst*. 1. hodie ipso jure, *ex cap. unic. hoc tit. in* 6. ibi: *Omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus, & prælaturis perpetuo priventur.* Docuerunt Bonacina *in Bullam*, *disp*.1. *quæst*. 2. *punct*. 5. *n*.12. Sanchez *lib*.2. *summa*, *cap*.36. *num*.19. & inhabiles redduntur ad alia acquirenda, *cap. quia* 5. *de elect.* non tamen purus schismaticus, de quo agimus, ideo est irregularie, ut probat Gibalinus *de irregul. cap*. 4. *dub*.2. Si schismatici sunt laïci, & nobiles, eorum loca publicantur, & nobilitate privantur, & Principibus sæcularibus puniendi corporaliter traduntur, *d. cap. de Liguribus*, *cap. non vos*, 2. *quæst*. 1. *cap. denique* 7. *quæst*. 1. *cap. didicimus*, 24. *quæst*. 1. Dubium tamen est, an schismatici pœnitentes, & Ecclesiæ reconciliari, habiles reddantur ad beneficia ecclesiastica? Et habiles reddi docent Decianus *lib*. 5. *tract. crimin. cap*.54. *num*.15. Brunus *de hæreticis*, *lib*.3. *cap*.7. Farinac. *de hæresi*, *q*.189. & 195. Sed probabiliùs, & securiùs negant schismaticum Ecclesiæ reconciliatum adhuc habilem esse ad beneficia Ecclesiastica, nisi per Pontificem, aut vicem ipsius habentem fuerit dispensatus, Azor. 1. *part. instit. lib*.8. *cap*.20. *q*.8. Sanchez *lib*. 2. *cap*. 36. *num*. 18. Bonacina *disput*.3. *q*.4. *de charitate*, *punct. ult*. §.5. *num*.10. Peña 2. *part. direct. q*.48. *commentar*.73. Farinac. *de hæresi*, *q*.184. *n*.35. Menoch. *de præsumpt. lib*.5. *præsump*.6. *num*. 24. licèt tantùm leviter suspectos esse de hæresi, defendant Duardus *lib*.2. *Bulla*, *cap*. 1. *q*.156. *num*. 12. Sousa *in aphorism. lib*.1. *q*.20. *num*. 13. cum aliis Diana *part*. 4. *tract*. 7. *resol*. 29. & hoc ex diuturnitate temporis æstimandum esse, docet Bordonus *ubi supra*; omnes tamen illi fatentur cognitionem hujus criminis spectare ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cùm Schismatici amittant gratiam Spiritus Sancti, & omnem potestatem in rebus ecclesiasticis, quia extra Ecclesiam foris sunt, *cap. didicimus* 31. 24. *q*.1. quomodo dare possunt quod ipsi non habent? & quid iniquius ab eo Spiritus sancti dona velle recipere, qui Spiritum sanctum non habet? divina ab iis suscipere sacramenta, *quorum manibus*, ut ait sanctus Leo I. *epist*. 37. *se subtraxere mysteria*? Qui nec justè ea dare possunt, nec sine indebitæ potestatis usurpatione conferre. Facit specialis ratio ordinationis sacræ; nam per eam accipimus spiritualem, & eminentiorem in Ecclesia Dei gradum, ad quem contra Ecclesiæ dispositionem ascendere, rebellare est: & ab iisdem ordinē accipere, quid aliud est, quàm adversus Ecclesiam militare,

militare, & altare contra altare erigere, dignitatem ipsam furari, tegiminis gradum fraudulenter ascendere? Unde qui ab hæreticis, seu schismaticis ordinantur, rectè ab Innocentio I. *epist*. 22. appellantur rei usurpatæ dignitatis, qui conficiendorum Sacramentorum sibi vindicaverunt auctoritatem, quæ bis nullâ fuerat ratione concessa: à qua ratione non omnino abhorret D. Cyprianus *epist*. 72. ad Stephanum: *Nec debere eos revertentes ea apud nos ordinatione; & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.* Rectè ergo in præsenti Alexander decrevit, ordinationes factas ab schismaticis irritas esse, idest nullas quoad exercitium gradus collati; quia ordinati ab schismaticis, suspensi sunt ab executione ordinis ita suscepti: debent tamen esse schismatici denunciati, & non tolerati ab Ecclesia, alioquin cùm retineant facultatem conferendi ordines in favorem fidelium, ideo recipientes ordines ab illis suo jure utuntur, & nulla suspensione ligantur, ut docuerunt Suarez *de censur. disput*. 31. *sect*. 1. *n*. 64. Bonacina *de censur. in particul. disp*. 3. *quæst*. 1. *punct*. 10. Gibalinus *in synopsi censurar. littera O, n*. 2. qui rectè docent, suspensionem hanc incurri etiam ab eis qui ignoranter ab schismaticis ordinati sunt, nec possunt in ordinibus susceptis ministrare, nisi cum eis dispensatum fuerit per habentem potestatem, videlicet per Episcopum, si illi ignoranter promoti sunt; si verò scienter, per Pontificem, ut probat Barbosa *de potest. Episcopi, alleg*. 48 *per totam*. Ut factum fuisse tempore schismatis præsentis, narrat Arnold. Lubec. *lib*. 2. *cap*. 28. *Factus est ergo conventus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à schismaticis, sperantes se gratiam Apostolicam invenire.* Et *lib*. 3. *cap*. 10.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est cum D. Thoma 2. 2. *q*. 39. *art*. 3. duplicem esse in Episcopis potestatem, alteram sacramentalem, aliam verò jurisdictionalem. Sacramentalis est quæ per aliquam consecrationem adipiscitur, veluti potestas characteris, quæ consistit in conficiendo corpore Christi, & in cæteris Sacramentis conferendis. Jurisdictionalis potestas est, quæ confertur per simplicis hominis injunctionem, veluti facultas excommunicandi, absolvendi, & concedendi indulgentias. Inter has duas potestates illa versatur differentia, quod potestas sacramentalis confertur à Deo indelebiliter per characterem, ut docent in præsenti Hostiensis, Butrius, Abbas, & Ananias; ideoque remanet semper immobilis, sive Episcopus labatur in schisma, sive in hæresim. Inde etiam provenit, quod Episcopus etiam degradatus, vel si renunciavit Episcopatui, validè, & cum effectu ordines conferat, ut probavi *in c. r. de ordinat. ab Episcopo qui renunc.* Deinde sciendum est, alia esse sacramenta, quæ nullam executionem desiderant, quia tantùm gratia in eis habetur pro executione, qualia sunt Baptismus, Pœnitentia, Unctio sacra, quæ simul ac conferuntur, secum afferunt executionem: alia sunt quæ ultra gratiam expectant exequutionem, quia consistunt in agendo, ut sacramentum Ordinis. Quibus suppositis rationi dubitandi satisfaciendum est asserendo, quod licèt schismatici, quia extra Ecclesiam sunt, non possint validè ea, quæ sunt jurisdictionis exercere, ut excommunicare, indulgentias concedere, & similia; quæ proveniunt à potestate characteris, etsi non licitè, validè tamen conferunt, quia tali potestate nec hæretici, nec schismatici ab Ecclesia privati possunt; sed quia ipsi suspensi sunt, exequutionem, seu exercitium ordinis collati dare non possunt, & ita suspensi sunt ordinati ab schismaticis. Nec eamdem inferas, dari extra Ecclesiam Sacramenta, quæ vera, & licita dari non possunt; sed quia tam hæretici, quàm schismatici retinent potestatem characteris, ideo validè, etsi illicitè, ea potestate utentes, Sacramenta conferre valent. Inde etiam facilè respondetur augmento ipsius dubitandi rationis, quod expendebamus ex sacramento pœnitentiæ ab schismaticis administratu; nam dispar ratio versatur in sacramento pœnitentiæ, ac in sacramento Ordinis: tum quia sacramentum pœnitentiæ non nisi ab habente jurisdictionem validè conferri potest, qua jurisdictione schismatici ab Ecclesia denunciati privantur, unde sacramenti pœnitentiæ ministri idonei non sunt; cùm tamen sacramentum Ordinis, quod jurisdictionem non requirit, ut validè conferri possit, sed solùm eminentiam sacerdotii, seu Episcopalem potestatem, conferre queant: tum quòd in sacramento pœnitentiæ nihil datur præter gratiam, quam rursum abest, ut quis ab his consequatur, qui ab Ecclesiæ unitate defecerunt, ut potiùs qui iis communicat, novi criminis contagione polluatur: at in Sacramento Ordinis præter gratiam datur character spiritualis, quem nulla peccati fœditas impedit, quominus animæ suscipienti imprimi possit. Unde non omninò inanis, & irrita est ordinatio ab schismaticis ab Ecclesia præcisis facta, sicut est irrita absolutio pœnitentis ab iisdem prolata. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis ex præsenti textu, & aliis suprà relatis, ubi ordinationes factæ ab schismaticis dicuntur irritæ, inanes, & vacuæ. Quibus omnibus respondendum est, eas ordinationes vacuas esse quantùm ad exequutionem ordinis, seu gradus collati; sed reverà validas esse propter Ecclesiæ fidem, & sacramenti dignitatem, quæ à fide, vel bonitate ministri non dependet: & ita quoad substantiam, & characterem validè Sacramentum Ordinis ab schismaticis administratur; sed quoad executionem gradus recepti vacua, & irrita dicitur talis ordinatio.

Ex qua doctrina, & distinctione explicandæ sunt variæ auctoritates à Gratiano transcriptæ, in quibus doceri videtur, ordinationes ab hæreticis, & schismaticis factas, vacuas, & inanes esse, quæ accipiendæ sunt de nullitate quoad exercitium, siquidem esti validè, & cum effectu ordinati characterem recipiant, non tamen habent exercitium, quia suspensi sunt: quo modo accipiendi sunt textus *in cap. Arrianus* 73. *cap. ventum* 18. 1. *quæst*. 1. *cap. in Ecclesia* 68. *cap. qui perfectionem, ead. quæst.* Et licèt *in cap. per illicitam, cap. Daibertum*, 1. *quæst*. 7. dicatur ordinationes factas ab hæreticis iterandas esse, textus tamen illi procedunt quando hæretici non servant formam ab Ecclesia præscriptam; nam cùm tunc ex defectu formæ substantialis sacramentum nulliter, & invalidè administretur, meritò iterandum est, seu de novo administrandum, non quia ab hæreticis collatum est, sed ob defectum veræ, & necessariæ formæ, ut contingit in Baptismo dato, & collato rite ab hæreticis, ex Concilio Florentino in Decreto de sacramentis, & Trident. *sess*. 7. *can*. 4. attamen si collatus sit ab hæreticis erranibus in forma baptismi, ut errabant Paulianistæ, *cap. Paulianistæ* 53. 1. *quæst*. 1. iterari debet, juxta textum *in cap. quos à Paganis* 52. *de consecr. dist*. 4. & ita etsi ordinationes factæ ab hæreticis validæ sint, *cap. quam quidam* 97. 1. *quæst*. 1. tamen si contra debitam Ecclesiæ formam datæ sint, iterari debent, *ex d. cap. Daibertum, d. cap. per illicitam*. 8. EXPONUNTUR VARIA IURA.

Sed suprà traditis obstat difficilis sententia Urbani II. Pontificis *in epist*. 17. Præposito sancti Juventii missa, quæ extat *tom*. 3. *Concil*. in illis verbis: *Cæterùm schismaticorum, & hæreticorum sacramenta, quoniam extra Ecclesiam sunt, juxta Sanctorum Patrum traditiones,* 9. EXPONITUR EPIST. 17. URBANI II.

ditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini, Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi cùm ipsi, vel eorum sacramentis initiati, per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Ex quibus verbis apertè deducitur, sacramenta ab schismaticis collata omnino nulla esse, & novâ manus impositione indigere. Ergo non rectè asserimus sacramentum Ordinis ab schismaticis collatum, quoad substantiam, & characterem validum esse, licèt quoad exercitium irritum, & vacuum judicetur. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verba illa, *formam sacramenti habere, sed non virtutis effectum*, ita accipienda esse, ut quoad substantiam valida sint sacramenta ab schismaticis collata, sed gratiæ effectum non conferant, nisi per manus impositionem reconciliatoriam ita ordinati communioni Ecclesiæ restituantur, & similiter ordinantes: quo casu quæ ab iis conferentur sacramenta, non solùm valida erunt, verùm & suscipientibus proficua, cùm ante hanc reconciliationem tanta quidem sint, sed suscipientibus obsint potiùs quàm prosint, ob communionem scilicet vetitam cum hæreticis, & schismaticis, quorum communio præsertim prohibetur, quia duo hæc crimina, hæresis, & schisma, Ecclesiæ Catholicæ unitatem præ cæteris criminibus dissolvunt. Itaque censuit Urbanus II. sacramenta ab his collata valere, effectum autem gratiæ ab his non obtineri, nisi postquam vel ipsi Ecclesiæ communioni redditi sunt, quo casu communi jure jam his licet potestate, quam in hæresi, vel schismate retinuerunt, Ecclesiæ communione uti; vel postquam ii, qui ab illis sacramenta susceperunt, de communione temerè usurpata pœnitentiam egere: in quo alio caso, recedente fictione, sacramentum validè collatum, sed illicitè receptum revivisçit: ut quod ad condemnationem receptum fuerat, incipiat prodesse ad veniam; & ideo requiritur eo casu manus impositio, reconciliatoria videlicet.

TITULUS IX.

De apostatis, & reïterantibus baptisma.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

PRÆTEREA b clerici, qui relicto ordine clericali, & habitu suo, in apostasia, tanquam laïci conversantur, si in criminibus comprehensi teneantur, per censuras ecclesiasticas non præcipimus liberari.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ubi additur, *Pars capitis Presbyterum*; unde constat, in præsenti referri partem textus *in cap. presbyterum, de clerico ægrotante, cap. 2. ne clerici vel monachi*: & integra Decretalis extat post Concil. Lateran. *part. 26. c. 15. & 16.* ubi legitur, *Eugenius Papa Sarensi Episcopo*: sed legendum est, *Eugenius III.* ut jam notavi *in cap. 2. ne clerici, vel monachi.* Andreas Saussay *in Panopl. cleric. 2. part. lib. 7. cap. 1.* credit legendum esse *Sasarensi*, quæ Sedes Archiepiscopalis est in Sardinia, dicta Sasarensis. Sed retinenda est vulgata littera, quæ habet *Sarensi*, ut jam notavi *in cap. 2. de cleric. ægrot.* nec *Sasarensi* legi potest; siquidem Sasar civitas Sardiniæ Cathedrâ Archiepiscopali ex Ecclesia Turritana in eam translatâ, decorata fuit ab Eugenio IV. anno 1441. ut refert Bonfant. *in histor. Sardiniæ, lib. 13. cap. ult. §. 15.* Unde temporibus nostri Eugenii III. nec Cathedram Episcopalem habebat, & ita præsens inscriptio restituenda est, *Eugenius III. Sarensi Episcopo.*

2. b *Clerici.*] Glossa *in cap. tua, verbo Tolerandi, hoc titulo*, Bañes *in 1. 2. quæst. 12. dubit. 3.* existimant in præsenti clericorum nomine intelligi tantùm eos, qui sunt in sacris ordinibus constituti, non verò primâ tantùm tonsurâ initiati. Moventur ex eo, quia in præsenti textu agitur de clericis, qui relicto ordine clericali ut laïci incedunt: sed primâ tonsurâ initiati ordinem clericalem non habent: igitur de eis non sensit Alexander III. Sed contrarium verius est; nam clericorum nomine, etiam cùm agitur de clericis habentibus ordinem clericalem, comprehenduntur clerici primâ tonsurâ initiati, ut probatur expressè *ex cap. quoniam, 69. dist.* & ex eo, quod illos omnes, qui laïci non sunt, sed à vulgo selecti, & in sortem Domini adscripti, ordo clericalis comprehendit, *cap. cleros, 21. dist. cap. quorundam, 13. dist. cap. 1. cap. Episcopus, de præbendis, cap. ubi periculum, §. præterea, de elect.* Facit Concil. Triburiense *can. 27.* ibi: *In Synodo Chalcedonensi, capite septimo statutum est, ut clerici, qui semel in Clero deputati sunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam: & hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quo minus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari. Nos autem eandem sequentes canonicam auctoritatem, statuimus ut clericus ecclesiastice nutritus, in Ecclesia coram populo vel legens, vel cantans, si postmodum relicto clericatus habitu, à castris Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad sæculum regreditur, ab Episcopo canonicè coerceatur, ut ad sinum matris Ecclesiæ revertatur. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, ut comam nutriat, constringatur, ut iterum detondeatur, & postea nec uxorem accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si verò hic hujus sancti Concilii reluctaverit definitioni, secundùm præfixam Chalcedonensis Capituli constitutionem anathematizetur. Sanctus Isidorus tales hippocentauris dicit esse similes, qui nec equi, nec homines, atque quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur.* Unde in *cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* dicitur: *Ordo clericalis per primam*

mam tonsuram confertur. Et *in cap. degradatio, de pœnis*, dum agitur de personis, quæ degradari debeant, dicitur degradationem debere fieri usque ad primam tonsuram: & in Pontificali Romano, dum recensetur ordo degradationis à prima tonsura, ita legitur: *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & nudemus te Religionis ornatu, ac deponimus, degradamus, & spoliamus te omni ordine, beneficio, & privilegio clericali, & velut clericalis professionis indignum, redigimus in servitutem, & ignominiam habitus sæcularis, ac status.* Et infrà: *Pronunciamus, ut hunc exutum omni ordine, ac privilegio clericali, Curia sæcularis in suum forum recipiat degradatum.* Igitur quia primâ tantùm tonsurâ initiatus est in ordine clericali. Nec obstat quod quotiescumque in jure recensentur clerici, non enumerantur primâ tantùm tonsurâ initiati, ut *in cap. illud, 27. dist. cap. à Subdiacono, 93. dist.* & expressè id videtur doceri *in cap. clericus 6. de vita & honest. cleric.* ibi: *Clericus si tonsurâ dimissâ uxorem acceperit, qui quidem sine gradu est.* Igitur si prima tonsura initiati sine gradu clericali sunt, non possunt comprehendi præsenti textu, siquidem in eo agit Eugenius de clericis, qui in clericali ordine erant. Nam omissâ quæstione, an videlicet prima tonsura ordo sit, quam fusè disputant D. Thomas *in 4. dist. 24. q. 3. art. 1.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 1. de cleric. cap. 13.* Sanchez *lib. 7. consil. cap. 3. dub. 65.* Layman *in summa, tit. de ordine, cap. 5. n. 5.* Marchinus *eod. tract. part. 1. quæst. 1. cap. 7. n. 1.* Andreas Sausay *p. 1. Panopl. cleric. ferè per totam*, Hallierius *de sacris elect. sect. 2. cap. 1.* ex veriori sententia dicendum est, propriè, & strictè primam tonsuram non esse ordinem, sed præviam dispositionem ad ordines, cujus cooptationis ratione ita tonsuratus dicitur habere ordinem clericalem, & per consequens fruitur privilegio canonis *si quis suadente, 17. quæst. 4.* ut probat Barbosa *lib. 1. juris eccles. cap. 39. §. 1. n. 2.* privilegio fori *ex cap. clericus 12. quæst. 2. cap. unic. de cleric. conjug. lib. 6.* ut infrà dicemus, & ita rectè comprehenditur præsenti decisione. Nec obstat textus *in d. cap. clericus 6.* qui accipiendus est de gradu sacro, quem verè non habet primâ tonsurâ initiatus, ut in ejus textus notis probavi.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici qui dimisso habitu clericali, ut laici conversantur, privantur privilegio fori, & canonis.* Probant eam textus *in cap. fin. 50. dist. cap. si autem 11. quæst. 3. cap. 3. 20. quæst. 3. cap. sine ornatu, cap. præcipimus, 21. quæst. 4. cap. perpendimus, cap. contingit, cap. cum non ab homine, cap. in audientia 45. de sentent. excom. cap. 1. de vita & honest. cleric. in 6. Clement. 1. eod. tit. cap. unic. de cleric. conjug. eod. lib.* Concil. Andeg. *can. 8.* ibi: *Clerici, qui relicto Clero se ad sæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non injustè ab Ecclesia quam reliquerunt, amoveantur.* Concil. Toletanum sub Sixto IV. anno 1473. *can. 14. Ut qui susceptæ professionis habitum dedignantur, privilegiis gaudeant sibi concessis, nec nostri juris auctoritas, nec ordo exigit rationis; frustra enim auxilium legis invocat, qui committit in legem.* Et infrà: *Sacro approbante Concilio statuimus, ut de cetero prædicti clerici, tàm conjugati, quàm non conjugati, tonsuram quantitatis unius regalis, & vestem superiorem non virgatam, nec epartitam, ad medietatem tibiæ, vel ferè declinantem, conferant congruentem: non autem deferentes ejusmodi habitum, si fuerint conjugati, eo ipso; si verò non conjugati, & excessibus, & enormitatibus se ingesserint, privilegium omninò amittant clericale.* Illustrant ultrà congestos in præsenti à Barbosa, *& de jure eccles. lib. 1. cap. 39. num. 73.* Ant. August. *lib. 8. in epit. tit. 47.* Andreas Sausay *2. part. Panopl. cleric. lib. 7. cap. 1.* Fermosinus *in cap. cum non ab homine, quæst. 25. de judiciis*, Balboa *in cap. 2. de judiciis, num. 122.* Pereyra *2. part. de manu Regia, cap. 26.* Layman *lib. 2. summa, tract. 1. cap. 13.* Farinac. *de heres. quæst. 83.* Petrus Gregor. *lib. 1. part. tit. 5. cap. 7.* Riccinlus *de jure person. lib. 7. cap. 1. cum sequent.* Covarr. *practicar. q. 31.* Diana *part. 1. tract. 2. resol. 51.* Germonius *lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 15.* Mattha *de jurisdict. part. 1. cent. 2. casu 153.* Suarez *adversus Regem Angliæ, lib. 4. cap. 28.* Acuña *d. cap. fin. 50. dist.* Escobar *de Pontificia jurisdict. cap. 21. §. 5.* Urrutiguyti *in Pastorali Regulari, voto 3.*

4. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Exemptio clericorum à jurisdictione sæculari provenit à jure divino, juxta plurium sententiam, quam retuli *in cap. clerici 8. de judiciis*: & tale privilegium fori concessum est in favorem totius status clericalis; quare à clerico renunciari non potest, ac etiamsi expressè ipse consentiat in judicem sæcularem, ab eo judicari, aut puniri non valet, ut probavi *in cap. si diligenti, de foro competenti.* Igitur nec habitum, seu tonsuram clericalem dimittendo poterit judex sæcularis aliàs incapax illum condemnare; nam si expressè in eum consentire non potest, minùs valebit ejus jurisdictionem prorogare, tacitè facto ipso dimittendo habitum clericalem. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam inter modos deserendi statum clericalem, præcipuus est matrimonii contractus, *cap. 1. cap. diversis, de cleric. conjug.* probat Ricciulus *d. lib. 7. cap. 1. per totum*: sed clericus conjugatus adhuc post matrimonium contractum retinet privilegium fori, *cap. unic. de cleric. conjug. lib. 6.* Trident. *sess. 23. de reform. cap. 6.* latè probat D. Joseph. Vela *tom. 2. dissert. 45.* ergo quia dimittens habitum, & deserens statum clericalem, fori privilegio non privatur. Augetur secundò, nam clericus, quantumvis enormitatibus deditus sit, non amittit privilegium fori, nisi ter monitus non resipiscat, *cap. contingit, cap. in audientia, de sentent. excom.* probavi *in cap fin. de vita & honest. cleric.* Igitur etsi dimittat de facto habitum, & tonsuram, dum tamen non sit ter monitus, non amittit privilegium fori, & per consequens defendi debet per Ecclesiam in causis criminalibus.

5. Apostatæ, et apostasiæ etymon.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, apostasiam vocem Græcam esse, & Latinè significare desertionem, & ita apostatam idem esse ac desertorem, *l. desertorem, ff. de re milit.* & prævaricatorem Latinè dici, qui Græcè apostata appellatur, notavit sanctus Ambrosius *serm. 15. in Psalmum 118. vers. 7.* qui rectè docet, apostatam, & apostasiam Græcas voces esse: & quamvis utriusque extrema pars affinitatem habeat cum Latinis vocabulis à *stando* deductis; tamen utriusque initium purè Græcum est. Itaque vox apostata planè Græca est, idem sonans quod desertor. Sanctus Augustin. *lib. 20. de civit. Dei, cap. 19.* refugam dicit. Hebræi apostatam Belial appellant, ut illustrat Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de apostasia, cap. 1. per totum.* Beyerlinch *tom. 1. in theatro, verbo Apostasia.* Suarez *de fide, disput. 16. sect. 5.* Varias apostasiæ differentias recensuerunt referentes *in præsenti*, D. Thomas *2. 2. q. 12. art. 1.* sed juxta divisionem, quam retuli *in can. 46. Concilii Illiber.* apostasia quæ in præsenti titulo improbatur, triplex est; alia perfidiæ, quæ est desertio fidei Catholicæ, de qua agemus *in cap.*

quidam, hoc tit. Alia à religioso statu semel inito per professionem, aut substantialia religionis vota, de qua agemus infrà *in cap. penult. & fin.* Tertia quæ committitur per defectionem à clericali statu, videlicet per matrimonium, militiam, vel habitus clericalis dimissionem, de qua in præsenti, *& in cap. tua, hoc tit.* agendum est: & de his tribus modis deserendi habitum clericalem agit Riccitulus *lib. 7. de jure person. per totum*, & nos alibi, videlicet de matrimonio à clericis contracto *in cap. 1. de clericis conjug.* de clerico militiæ nomen dante *in cap. fin. eod. tit.* & ita in præsenti tantùm agendum est de apostasia, quæ contingit per dimissionem habitus clericalis. Et priùs sciendum est, dubium esse, an talis apostasia committatur à clericis in minoribus ordinibus constitutis, vel tantùm primâ tonsurâ initiatis. Et negant Bañes *in 2. 2. quæst. 12. dubitat. 3.* Hostiens. & Abbas *in cap. 3. hoc titulo*, Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 73. n. 24.* Covarr. *de sponsal. 2. part. cap. 9. § 3. n. 2.* Menoch. *de arbitr. casu 546. n. 52.* apostasiam ab ordine clericali locum habere in clericis primâ tonsurâ initiatis: moventur exemplo novitiorum religionis cujuslibet, qui sunt in statu incipientium respectu status clericalis, siquidem prima tonsura est dispositio ad ordines: sed novitius ante emissam professionem retrocedens, non apostata, nec desertor religionis creditur; ergo similiter clerici tonsurâ dimissâ, & abjecto clericali habitu, ut laïci incedentes, apostatæ dici nequeunt, præcipuè cùm jure permittente hoc faciant, ut probavi *in cap. clericum 6. de vita & honest. cleric. cap. 1. de cleric. conjug.* Verùm contrarium expressè docetur in præsenti textu, ibi: *Apostasia.* Et textum hunc procedere etiam in clericis minoribus gradibus initiatis, seu tantùm primâ tonsurâ, probant Sausay *in panopl. clericali, lib. 7. cap. 1.* Duvalius *de fide quæst. 8.* Nec obstat fundamentum contrariæ sententiæ; nam par ratio non est in novitio retrocedente à religione, ac in clerico primâ tonsurâ initiato deserente statum clericalem, quia per tonsuram clericus militiæ ecclesiasticæ, & statui clericali longè arctiori jure adscribitur, quàm religioni monasticæ per habitus susceptionem novitius devincitur; siquidem initiatus primâ tonsurâ in sortem Domini transit, unde clericus dicitur, ut suprà probavi; nec tonsura ipsa iterari valet, aut ab ea dejici jam initiatus: quæ omnia è contrario procedunt in novitio, qui per habitus susceptionem non efficitur religiosus, & à Prælato expelli potest, & ipse iterum novitiatum iterare. Unde cognoscitur, strictiùs mancipari clericum per primam tonsuram statui clericali, quàm novitium religioni per habitus susceptionem; quare quid mirum si in defectione status clericalis apostasia committatur, non verò in recessu novitii à religione. Nec obstat clericum primâ tonsurâ tantùm initiatum ex juris permissione habitum deserere posse, etiam matrimonium contrahendo, juxta tradita *in cap. 1. de cleric. conjug.* nam exinde tantùm evincitur, ipsum non esse cogendum reassumere habitum clericalem, aut pœnis apostatæ teneri, ut contingit clericis in majoribus ordinibus constitutis, ut dicemus infrà *in cap. tua*; non tamen inde deducitur, eum frui posse privilegio fori, quod competit tantùm clericis deferentibus tonsuram, & habitum clericalem, ut infrà dicemus: peccareque lethaliter ipsum propter apostasiam interiorem, si ex contemptu, aut sine causa ab statu clericali discedat, docuerunt Duvalius, & Sausay *suprà.* Manet ergo, clericum in minoribus ordinibus constitutum, aut tantùm prima tonsura initiatum, habitum deserentem, apostasiam committere, non tamen cogi habitum reassumere: nec contrarium docetur *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.* cujus veram interpretationem dedi in ejus notis.

6. *De privilegio fori tonsuratis competente.* Deinde sciendum est, omnes clericos, tam in sacris, quàm in minoribus ordinibus constitutos, in clericali statu perseverantes, plenè, & integrè privilegio fori gaudere, nisi per crimina illud amittant, ut probatur *ex cap. 2. de foro compet.* ibi: *Nec presbyterum, nec diaconum, aut clericum ullum, aut juniores Ecclesiæ.* Et *cap. cùm non ab homine, de judiciis*, in illis verbis: *Clericos cujuscumque ordinis.* Et ibi: *Clericus in quocumque ordine constitutus.* Faciunt textus generaliter de omnibus clericis agentes *in cap. de persona, 11. quæst. 1. authent. Cassa, C. de sacrosanct. Ecclesiis, authent. item nulla, C. de Episcop. & Cleric.* Omnes enim speciali titulo Deo sunt addicti, & ejusque familia effecti, & divino cultui consecrati: licèt enim inter ipsos clericos existat differentia quoad consecrationem majorem, vel minorem, seu magis, aut minùs sacrum ministerium, hoc non sufficit, ut inde evincatur, quosdam magis exemptos fuisse ex vi juris divini, quosdam minùs, ut notat Navarrus *in cap. novit, de judic. not. 6. n. 30.* Sin autem privilegium inspiciatur, quatenus per jus ecclesiasticum limitari potest, quoad personas nulla invenitur differentia inter clericos in sacris, & in minoribus constitutos, dummodo in statu clericali perseverent; quod non obscurè deducitur *ex cap. 2. de foro compet.* & *ex cap. si diligenti, eod. tit.* in illis verbis: *Toti collegio ecclesiastico indultum.* Quibus dubium non est, quin etiam clerici solius primæ tonsuræ comprehensi sint; omnes etenim clerici pertinent ad collegium ecclesiasticum, cùm datum non sit privilegium hoc hujus, vel illius ordinis intuitu, sed intuitu status clericalis: quam quidem exemptionem plenam, & integram esse debere, manifestè probatur ex suprà dictis juribus, tam quæ exemptionem in criminalibus, & civilibus, quàm quæ immunitatem à tributis concedunt. Sed non perperam addidi, clericos in clericali statu perseverantes, ut cognoscatur discrimen versari inter clericos majorum, vel minorum ordinum; nam etsi in omnibus clericis commune sit, ut indelebilem characterem accipiant, nihilominus quoad perseverantiam in statu, & munere clericali ordines sacri majorem inducunt stabilitatem; clerici enim in sacris ordinibus constituti coguntur in eis manere, ita ut si de facto deserant, reassumere habitum constringantur, ut dicemus infrà *in cap. tua*: clerici verò minoribus ordinibus initiati liberè possunt statui clericali renuntiare, negotiis sæcularibus se immiscendo, aut matrimonium contrahendo, *cap. 1. cap. Joannes, de clericis conjugatis.*

7. *De clericis in minoribus constitutis.* Unde provenit, ut clerici in sacris constituti, absolutè, & absque ulla conditione, ex vi sacri ordinis privilegio fori potiantur; talis enim ordo dicit perseverantiam in statu clericali, & supponit consequenter privilegium fori, juxta tradita *in cap. clerici 8. de judiciis.* Inferiores autem ordines, cùm per se non obligent, nec inducant perseverantiam in illo statu, non sufficiunt ad inducendum privilegium clericale, sed conditiones alias exposcunt, quæ ostendant in minoribus initiatum in eodem statu permanere, in quo divino cultui, & Ecclesiæ deservit: quæ fuit potissima ratio hujus privilegii, idque planè significavit Trident. *sess. 23. de reform. cap. 6.* dum decrevit, nullum primâ tonsurâ initiatum, aut in minoribus ordinibus constitutum, ante decimumquartum annum beneficium obtinere posse; sed neque fori eum privilegio gaudere, nisi beneficium habeat ecclesiasticum, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ

ex

ex mandato sui Episcopi inserviat, vel de ejus licentia in Seminario existat, aut clericorum schola, videlicet aliqua Universitate, quasi in via ad majores ordines suscipiendos. Ex quo decreto constat, clericos in minoribus ordinibus constitutos, ita demùm clericali privilegio gaudere, si ecclesiasticis ministeriis actu dicati sint, sive ut, proximè dicebamus, si in clericali statu perseveraverint: cujus perseverantiæ duos modos Concilium distinxit, singulos per se sufficientes, cùm disjunctivè apponantur. Primus est si clericus minoribus initiatus beneficium ecclesiasticum habeat; hac enim conditione supponit Concilium perseverantiam in eo statu, vel saltem animum necessarium, ut justè beneficium, ejusque fructus retineantur, *cap. commissa 35. vers. Caterum, de elect. in 6.* quia beneficium sui naturâ perpetuitatem denotat, *c. Sanctorum, 70. dist. cap. unic. de capel. monach. lib. 6.* beneficii verò nomine in eo decreto Concilii ad effectum hujus privilegii clericalis pensionem non comprehendi certum est, tametsi aliàs soleat pro beneficio haberi, *cap. ad audientiam 31.* ubi notavi, *de rescript.* & ita congregatio Cardinal. declaravit, cui declarationi in praxi standum esse docuit Garcia *de benefic.* etsi in puncto juris de hujus sententiæ veritate non malè dubitet P. Suarez *contra Regem Angliæ cap. 27. n. 11.* latiùs prosequuntur Pereyra *part. 2. de manu Regia, cap. 26.* D. Joseph Vela *tom. 2. dissert. 45. per totam.* Alter modus est, si clericus in minoribus constitutus, tonsuram, & habitum clericalem deferat, & ad inserviendum alicui Ecclesiæ per Episcopum destinatus sit, vel aliàs ex ejus licentia disponatur ad clericale obsequium: qui modus cùm tres contineat qualitates copulativè positas, verificari quoad omnes debet, ut privilegium locum habeat, ex regula legis *si hæredi plures 5. ff. de condit. instit. §. penult. Instit. de hæred. inst.* junctâ regulâ textus *in cap. cùm dilecta 22.* junctis notatis à Felino *ibi, n. 6. de rescriptis*: & ita Cardinalium declaravit Congregatio, ut refert Suarez *d. cap. 27. n. 12.* ubi rectè post Covarruviam, & alios eas duas priores declaravit qualitates, habitus & tonsuræ, ut earum concursus ut in plurimum tantùm, non verò perpetuò, ac permanenter desideretur; & in casu dubio judicis ecclesiastici sit declaratio, juxta textum *in cap. si judex laicus, de sent. excom. lib. 6.* Prosequuntur Covarr. *practic. cap. 31.* Pereyra, & Vela *ubi supra.* Tandem addidimus in calce superioris sententiæ, *Nisi per crimina illud amittant.* Ex quibus deducitur, privilegio clericali gaudere etiam clericum eum, qui per aliquod tempus illo caruit, vel per sententiam privatus est, non utique ob delictum aliquod, sed ob defectum prædictarum conditionum, seu qualitatum, vel alicujus ex eis, si postmodùm ob earum concursum ad illud admitti desideret. Nec enim jus commune, aut relata Tridentini dispositio ipsum excludit; nam quod ad jus commune attinet, constat clericum in majoribus ordinibus constitutum, tantùm ob certa gravissima crimina postea referenda eis privari; minoribus verò tantùm initiatum, ob defectum dictarum qualitatum. Quod ad Concilium attinet, id utique non privat perpetuò eos, qui qualitates in eo præscriptas non servant, fori privilegio; sed pro eo dumtaxat tempore, quo eas non servant: sunt enim illæ quædam propriæ conditiones, quarum ea est natura, ut interim dum implentur, tantùm actum suspendant, nec illi locum faciant, postmodùm verò eum perficiant, *l. proinde 7. l. certi conditio 9. l. non omnis 19. l. pecuniam 36. ad finem, ff. de rebus creditis, l. hæc venditio 7. ff. de contrahend. emption. l. si quis sub conditione 8. ff. si quis omissâ causâ testam. l. legata 41. l. qui hæredi 44. l. Mævius 45. ff. de condit. & demonstr. l. cedere diem 213. ff. de V. S.* Nec privilegium illud amissum dici potest ex eo, quod clericus, qui cùm eo frui potuit, qualitates illas servans, non est eo usus; eidem renunciare videtur, argumento legis *sed & si suscepit 52. ff. de judiciis, c. cùm inter monasterium 20. de re judicata*: nec ei postmodùm ad illud regressus dandus videbatur, ex eisdem juribus, juncta lege *regula 14. §. si venditor, ff. de ædilit. edict. cap. quàm periculosum, in fine 7. q. 1.* tum quia regula dictæ legis *sed & si*, cum similibus, procedit in juribus, vel remediis, quæ cum eorum omissione non compatiuntur, ut quibus certi temporis meta præfixa est, ut proponantur in judicio: quorum neutrum accidit in præsenti casu, sed solùm adjiciuntur dictæ conditiones, quibus quomodocunque concurrentibus, tametsi antea defecerint, locus privilegio superfit. Tum etiam quia hujusmodi privilegium non est ejus naturæ, ut renunciari à clerico possit, cùm toti ordini clericali sit publicè indultum ut tale, quo non possit aliàs clericus privari, quàm si ob crimina illo fiat indignus, nisi pro præterito tempore, quo qualitatibus à Concilio requisitis destitutus fuit; non pro futuro, quo concurrere simul in eo incipiunt, argumento textus *in Clement. 1. de vita & honest. cleric.* docent Sylvester *verbo Excommunicatio, n. 23.* Suarez *d. cap. 27. n. 17.*

His suppositis apparet jam ratio præsentis decisionis; nam cùm privilegium fori ita demùm competat clericis primâ tonsurâ, seu ordinibus minoribus initiatis, si perseverent in statu clericali, quæ perseverantia præcipuè cognoscitur ex delatione tonsuræ, & habitus clericalis; ideo qui abjecto clericali statu, & dimisso habitu, ut laïcus inter laïcos conversatur, indignus redditur prædicti privilegii. 8. Traditur ratio decidendi. Facit ratio adducta à Pontifice *in c. in audientia, de sent. excom.* quia videlicet frustra ab Ecclesia privilegium fori petit, qui peccat in ipsam Ecclesiam, contra sacros canones prohibentes illis deferre vestes laïcales, de quibus egi *in c. clerici, de vita & honest. cleric.* Facit ratio textus *in l. item apud Labeonem, §. si quis virginem, ff. de injuriis*: quam expendit Pontifex *in d. c. in audientia*: & quamvis in jure reperiatur interdictus clericis usus certarum vestium, ut probavi *in d. cap. clericus, de vita & honest.* tamen non reperitur certus, & determinatus habitus, quem ipsi clerici de necessitate teneantur induere; ideo eas vestes dicemus esse clericis congruentes, quæ à communi usu, consuetudineque provinciæ, in qua commorantur, reperiuntur admissæ, ut probant Glossa *in cap. penult. verbo Deauratis, de vita honest. cleric.* & *in Clement. 1. verbo Secularis, de elect.* Covarr. *practic. cap. 31. n. 7.* Farinacius *in praxi crimin. tom. 1. quæst. 8. n. 69.* Roussel. *lib. 4. cap. 3. n. 40.* Ricciulus *de jure person. lib. 7. c. 5. n. 1.* Unde fit, quod cùm circa vestium usum regionis consuetudo attendenda sit, sic etiam ex debitis circumstantiis fiat interpretatio circa vestium delationem; nam viator, qui iter facit, licèt in habitu clericali non incedat, excusabitur, ut probabimus infrà *in c. tua*: & ita judicatum fuisse testatur Pereyra *de manu Reg. part. 2. cap. 26. n. 4.* qui idem probat de clerico in domo sua reperto sine habitu, etiamsi dum fugit, extra domum capiatur sine habitu. Item de clerico conjugato occidente uxorem sine habitu: & in his Hispaniarum regnis ex Bulla Alexandri VI. edita anno 1502 clerici minorum ordinum non aliter fruuntur privilegio fori, quàm si per quatuor menses ante commissum delictum habitum, & tonsuram deferant, ut testatur Covarr. *practicar. quæst. 31.* Gutierrez *lib. 5. practic. cap. 5.* Idem de Gallis referunt Boërius *decis. 69.*

Chassaneus *in consuetud. fol.* 49. De Venetis Gigas *de pensionibus q.* 94. *n.*8. & si clericus tonsuram dimiserit, clericatuique renunciaverit, sed illam reassumpserit; etiam inscio Episcopo, privilegio fori gaudet, ut probat Marinis *lib.*1.*resol.cap.*50.

9. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam verius est, ut probavi *in cap. clerici, de judiciis*, exemptionem clericorum à jurisdictione sæculari, quoad causas criminales, & civiles temporales, esse juris positivi; unde nonnullis in casibus illis privilegium fori per sacros canones denegatur, veluti clerico assassino, *cap.*1.*de homicid.lib.*6. joculatori post trinam monitionem, *cap.*1.*de vita & honest. cleric. lib.* 6. carnificis, seu macellarii, aut tabernarii officium exercenti, *Clement.* 1. *eod. tit.* clerico degradato, *cap. cùm non ab homine, de judiciis*; in minoribus ordinibus constituto, & matrimonium contrahenti successivè cum duabus, vel semel cum unica, & vidua, *cap. unic. de cleric. conjug. lib.* 6. & ita rectè in præsenti textu docetur, clericum primæ Tonsuræ non deferentem habitum, & tonsuram, privari fori privilegio. Nec obstat augmentum primum dubitandi rationis; nam casu, quo clericus deserit habitum clericalem, & ut laïcus incedit, non cognoscit judex sæcularis de ejus causis criminalibus virtute prorogationis tacitæ, aut expressæ, quæ nulla hoc in casu datur; sed quia in pœnam desertionis status clericalis privatur privilegio fori, ratione illius status illi competente, ut in aliis casibus suprà enumeratis, ob delicta privatur eodem privilegio, nec ab Ecclesia defenditur, quia in his casibus, in quibus jus Pontificum assistit, sufficit tacitus & immixtus consensus ipsius clerici, argumento legis *si unus* 27.§.*illud, ff. de pactis*, *l. filius* 8. §. *veteram, ff. de procurat.* ubi docetur, plura tacitè permitti, quæ expressè non permitterentur; ille namque implicitus clerici consensus venit in consequentiam dimissionis habitus, cui est à jure canonico statuta pœna; & ideo hæc tantùm velut principalis attenditur, non consensus ei consequens, *ex l. si quis nec causam* 4. *ff. si certum petatur*, *l.* 1. *vers. Prima*, *l. quod dicimus* 7. *ff. de auctorit. tutor.* Illustrat D. Joseph Vela *dissert.* 45. §.1. *num.* 32. Nec obstat quod dicebamus de clerico in minoribus constituto matrimonium contrahente; nam ille retinet privilegium fori, si deferat habitum, & tonsuram, ut suprà dixi, & probat Vela *d. dissert.* 45. at verò in præsenti agimus de clerico primâ tonsurâ initiato deferente habitum, & tonsuram; quia dum incedit ut laïcus, privatur fori privilegio. Nec obstat ultimum augmentum deductum ex dicto capite *in audientia, Clement.* 1. *de vita & honestate cleric.* nam facilè præsens decisio conciliari potest cum illis novis decisionibus, si in præsenti supponamus, monitionem præcessisse, aut ita deseruisse statum clericalem, ut enormitatibus publicè dedecetur: quo casu ipso jure privari privilegio fori docuerunt Covar. *c.*32.*pract.n.*2. Bobadilla *lib.*2.*polit.c.*18.*n.*95. Borellus *ad Bellugam, rubric.*11.§. *videndum*, Rendin. *de Majest. Princip. vers. Non armis solum, n.*174. Riccius *in praxi, tom* 2. *resol.*172. Bossius *in praxi, tit. de foro compet. ex n.*134. Sed contrarium, videlicet adhuc trinam monitionem, & declarationem judicis necessariam esse, rectiùs docuerunt Mattha *de jurisdict.*2.*part.cap.*36. & 4. *part. cent.*2. *casu* 135. Carolus de Grassis *de effectib. cleric. effectu* 1. *n.* 891. Bonac. *de legibus, disput.*10.*q.*2.*punct.*1.§.4. Ambrosinus *de immunit. Eccles. cap.*17.*n.*16. Barbosa *lib.*1. *de jure Eccles. cap.*39. *à n.*80. & *alleg.*12.*n.*24. Torreblanca *de jur. spirit. lib.*15. *cap.*4. & 5. Diana *part.*7.*tract.*1. *resol.*11. Castropalao *tom.*2. *oper. mor. tract.*12.*disput. unic. punct.*6. *n.*8. Ægidius Coninc li *de sacram. disput.*4. *dub.*15. *num.*159.

CAPUT II.

Idem *Abbati Sanctæ* [a] *Genovefæ.*

EX litterarum tuarum tenore perpendimus, quod quidam ægritudine longa confectus, insano [b] sortilegarum mulierum credens consilio, ut sanaretur, per iterationem fecit injuriam Baptismatis sacramento. Astitit huic autem sacrilegio adolescens quidam, bonæ (ut videtur) indolis [c] acolytus, frater carnalis illius, in quo baptismus asseritur iteratus, qui ministerium in respondendo exhibuit presbytero baptizanti, & cooperator extitit rei nefandæ. Quia ergo tua nos duxit prudentia consulendos, qualiter puniri debeat acolytus, quem minor ætas, & intentio fraternæ salutis excusare videtur, discretioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ad superiores ordines promoveri (si publicum est quod proponitur) non valebit, nisi ad [d] religionem transire voluerit, ut favore religionis ipsius circa eum valeat dispensari. Si verò occultum est, promoveri poterit, & excessum suum dignis pœnitentiæ fructibus expiare.

NOTÆ.

a *GEnovefa.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. De hoc Abbate, & ejus jurisdictione egi *in cap. cum P. & G. de offic. deleg.*

b *Sortilegarum.*] Quibus fides non est adhibenda, ut infrà dicemus *in cap.*1. *de sortileg.*

1. c *Acolytus.*] Est autem acolytus minister Ecclesiæ, cujus officium duplex est: unum deferre cereos accensos ante presbyterum, & cùm legitur Evangelium in Missa, ac proinde accendere luminaria Ecclesiæ: alterum est ministrare vinum, & aquam in urceolis, dareque diacono, ut probavi *in c. perlectis, vers. Ad acolytum*, 15.*dist. c. cleros, vers. Acolyti*, 21 *dist. c.*1. *vers. Deservientes, c. acolytus*, 23.*dist.* Probant de eo gradu agentes, ultra scriptores de sacramento Ordinis, Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 263. *n.*30. Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.*3. *lib.*1.*c.*25. P.Gregor. *lib.*15. *syntag. cap.*6. Zerda *in advers. c.*94. Menardus *in notis ad Sacrament. Divi Gregorii, pag.*271. Espenceus *ad epist. Pauli, lib.*1. *digress. cap.*8. & nos *in cap.*2. *de officio Archid.*

d *Religionem.*] Quatenus per ingressum religionis irregularitas tollatur, exposui *in cap.* 1. *de filiis presbyter.*

COM

COMMENTARIUM.

2. Textus hic ſpectat ad ſecundam partem præſentis rubricæ, quæ eſt de iterantibus baptiſmum: & gravitatem hujus criminis jam probavi *in cap. de his, de baptiſmo.* Nunc de pœnis baptiſma iterantium agendum eſt; & quidem variæ ſtatutæ ſunt, tam in jure civili, quàm canonico. Jure civili Epiſcopi rebaptizantes deponuntur, & tam hi, quàm qui ſcienter rebaptizari ſe patiuntur, privantur teſtamenti factione, & donandi jus amittunt, exilioque cum multa decem librarum auri, vel capite puniuntur, *l. 1. 2. & 3. Cod. ne ſanctum baptiſma*: quas illuſtrat I. Gothofr. *ad tit. Cod. Theodoſ. ne ſanctum baptiſma.* Jure canonico non tantùm qui ex hæretica pravitate id faciunt, illis, & aliis hæreticorum pœnis ſubſunt, verùm & ita baptizatis communio denegatur, *cap. eos, de conſecr. diſt. 4.* Syricius *in Synodo Romana, epiſt. 4. cap.* 1. ibi: *Venientes à Novatianis, vel Montenſibus, per manus impoſitionem ſuſcipiantur, præter eos, quos rebaptizant.* Innocentius *epiſt. 2. cap.* 8. *Venientes à Novatianis, vel Montenſibus, per manus tantùm impoſitionem ſuſcipiantur, quia quamvis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati: præter eos, ſi qui fortè à nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt, hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes redire voluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.* Concil. Illerdenſe *can. 9. &* 14. ibi: *Cùm rebaptizatis fideles, religioſi nec in cibo participent.* Refert Ant. Auguſtinus *tom. 2. in epitom. juris, lib. 22. tit. 27.* irregularesque manent, *cap. fin. 51. diſt. cap. Afros, 96. diſt. cap. qui in qualibet, 1. quæſt. 7. cap. confirmandum. 64. 50. diſt.* ibi: *Presbyter, vel Diaconus depoſitus ob crimen, non revertatur ad Clerum, ut nec rebaptizatus.* Et *can. 27. codicis Eccleſiæ Afric.* ibi: *Ut rebaptizati ad clericatus gradum non promoveantur.* Felix Pontifex in Synodo Romana anni 487. cujus acta extant in codice canonum Eccleſiæ Romanæ, & *tom. 2. Conciliorum*, ibi: *Communis dolor, & generalis eſt gemitus, quod intra Africam rebaptizatos etiam Epiſcopos, Presbyteros, Diaconoſque cognovimus.* Et in epiſtola ſynodica ad univerſos Epiſcopos: *Nec ex his unquam, qui in qualibet ætate alibi, quam in Eccleſia Catholica baptizati ſunt, ad Eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Probant Juſtelus *in not. ad can. 27.* Suarez *de cenſur. diſput. 31. ſect. 3.* Salcedo *in praxi, cap 15. & 18.* Gutierrez *de delict. quæſt. 59.* Trocius *de ver. & perfect. cleric. lib. 9. cap. 9* Maiolus *de irregul. lib. 3. cap. 15.* Gibàlinus *eod. tract. cap. 5. per totum.* Non tamen incurritur hæc irregularitas, niſi præcedente delicto, adeo ut excuſetur quotiens propter ignorantiam culpa excuſatur. Quod verius cenſent Suarez *diſput. 42. de cenſur. ſect. 1.* Gibalinus *d. cap. 5. 2. part.* etſi contrarium teneat Maiolus *de irregul. lib. 3. cap. 14.* Nec pro eo facit textus *in c. quibus 117. de conſecr. diſt. 4.* nam cùm deductus ſit ex Pœnitentiali Theodori Epiſcopi, vim legis canonicæ non habere jam docuerunt Covarr. *in Clement. Si furioſus, 1. part. in initio, de homicid.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. part. 1.* Et ſi dura videatur hæc interpretatio, poteſt dici, Theodorum loqui eo caſu, quo ignorantia fuit craſſa, aut juris, cùm videlicet rebaptizatus ignoravit baptiſmum iterari poſſe. Salcedo *in praxi, cap. 10.* Quod ſi aliquis permittat ſe exteriùs iterum baptizari, ita tamen ut intentionem ſuſcipiendi baptiſmum non habeat, non incurret irregularitatem; nam illa non dicitur formalis reiteratio baptiſmi ex parte ſuſcipientis; pœna autem hæc reſtringenda eſt ad formalem rebaptizationem. Sic etiam nec infans rebaptizatus irregularitatem incurrit, *c. placuit, cum ſeq. 1. q. 4.* quia omni voluntate, & judicio caret. Nec contrarium docet Felix III. *in epiſt. 6.* quam integram refert Ivo Carnot. *1. p. Decreti, c. 293.* in illis verbis: *Nequaquam qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica baptizati, aut rebaptizati ſunt, ad eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Ex quibus deducitur, etiam infantes rebaptizatos irregularitatem contrahere. Nam Felix Papa accipiendus eſt de illis, qui cùm eſſent doli capaces, baptizati ſe, vel rebaptizari permiſerunt ab hæreticis, ut docuerunt Gloſſa *in c. in qualibet, 1. q. 7.* Gibalinus *d. c. 5.* Quæ ſolutio facilè ſuadebitur ſi obſervemus, Felicem III. hanc epiſtolam ad Africanos Epiſcopos ſcripſiſſe in cauſa eorum, qui in perſecutione Hunerici Regis lapſi ab Arrianis rebaptizati fuerant; & deinde reddità Eccleſiæ pace à Gundebundo, in catholicam communionem recipi poſtulabant anno 487. cùm jam Africani Epiſcopi circa ſimilem cauſam rebaptizatorum à Donatiſtis, in Concilio Carthag. Præſide Aurelio ejuſdem civitatis Epiſcopo, diſceptaſſent anno Chriſti 397. & in alia ſynodo Carthag. celebrata ab eodem Aurelio anno Chriſti 400. ſtatuerant, ut parvuli apud Donatiſtas baptizati, nondum ſcire valentes erroris eorum interitum, minimè impedirentur ad ſacros ordines promoveri. Unde credi non poteſt, Felicem ipſis Epiſcopis contrarium ſcripſiſſe, præcipuè cùm in ea epiſtola jus novum non condat, ſed tantùm antiquum confirmet, ut rectè conſiderat, & probat Gibalinus *dicta 2. p.* Conſtat ergo, injurioſam iterationem Baptiſmi inducere irregularitatem; nam licèt ſecundus baptiſmus, ob cujus ſuſceptionem quis efficitur irregularis, non ſit ſacramentum; attamen per eum injuria fit priori baptiſmo, & fidei, atque ita huic crimini talis eſt annexa irregularitas.

Unde infertur, quod ſi quis ſæpe ſæpiùs rebaptizetur, etiam ſæpe ſæpiùs incurrit hanc irregularitatem; nam quoties multiplicatur culpa, ob quam imponitur pœna, toties ſimilis pœna incurritur: exempli gratià ſi quis poſt ſemel iteratum Baptiſmum pœnitentiam egerit, & diſpenſationem hujus irregularitatis meruerit, ſi poſtea iteraverit baptiſmum, iterum efficitur irregularis; nam rebaptizatio non ſolùm dicitur ſecunda iteratio baptiſmi, ſed tertia, quarta, & omnes ſequentes poſt primam, argumento legis *1. ff. de vulgar.* E contrario verò, ſi quis errore ductus rebaptizetur, quia credebat ſe antea baptizatum fuiſſe, cùm reverà prior baptiſmus non valuiſſet, proculdubio irregularis non efficitur, quia nunquam ſecundò baptizatus eſt, quonſque verus baptiſmus receptus ſit; nihil enim refert, quod quis habuerit animum ſe rebaptizandi, ſi verè, & realiter non rebaptizetur. Nec ſolùm irregularis efficitur qui rebaptizatur, verùm etiam miniſter, qui baptiſmum iterum adminiſtrat, ut ex hoc textu conſtat, & probant Santarel. *de hæreſ. cap. 45. dub. unic.* Gibàlinus *d. cap. 5. 4. part.* Maiolus *lib. 2. de irregular. cap. 14. n. 6.* qui eandem irregularitatem extendunt ad parentes, qui ſuos liberos rebaptizandus offerunt, ad compatres, atque alios cooperantes ejuſmodi rebaptizationi, contra quos omnes etiam proceditur per Inquiſitores in his regnis. Qualis tamen ſit hæc irregularitas, tam reſpectu rebaptizantis, quàm rebaptizati, exponit Gibalinus *d. cap. 5. part. 4. per totam.* Si tamen aliquis ſolo verbo abſque intentione rebaptizaverit, quamvis graviter peccet, non tamen efficitur irregularis, ut docent Henriquez *lib. 4. ſummæ cap. 4. § 3.* Suarez *d. diſput. 31. ſect. 6. dub. 4.* Gibalinus *d. cap. 5. 4. part.* qui idem reſolvit de rebaptizato per vim, & gravem metum.

3. Alia de ipsa irregularitate.

CAPUT

CAPUT III.

Innocent. III.

Tuæ fraternitati. *Et infrà:* Super secundo articulo inquisitioni tuæ duximus respondendum, quod clerici, qui sunt de apostasiæ crimine infamati, qui videlicet abjecerunt habitum clericalem, non sunt in sæculari habitu tolerandi, sed per districtionem ecclesiasticam coërcendi, donec deficiente probatione, ad infamiam abolendam purgationem canonicam curaverint exhibere.

NOTÆ.

1. a *Innocent. III.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, sed facilè constat, legendum esse *Brixiensi*, ut *in cap. tua, de Procurator.* ubi congessi alias partes hujus epistolæ.

COMMENTARIUM.

2. In hoc textu agitur de clerico in sacris, & majoribus ordinibus constituto, habitum clericalem deserente, qui cogendus est illum reassumere pœnis à jure statutis, videlicet excommunicatione, *cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* privatione fructuum beneficii, *Clement. 1. eod. tit.* incarceratione, *cap. à nobis, hoc tit.* & jure civili sancitum à Justiniano legimus *in novella 5. cap. 6. novel. 6. c. 7. novel. 123. c. 15.* ut clerici, qui in ordinibus sacris constituti, iis contemptis ad aliam vitam transiissent, pro ratione facultatum, vel curiæ civitatis suæ servire cogerentur, vel Præsidis provinciæ cohorti, seu officio addicerentur: quod postea mutavit Leo *novel. 7. & 8.* ubi similes desertores revocari ad priorem statum jubet: idque etiam patet *in cap. quod interrogasti, 27. dist. cap. quem, 20. quæst. 1.* grave enim peccatum est in clerico habitum deserere, ut probat eleganter Sausay *d. lib. 7. cap. 3. per totum.* Unde talis clericus apostata appellatur; quo nomine tantùm notantur magni peccatores Ecclesiæ rebelles, ut Judæi, qui negaverunt Christum Regem suum, à Prudentio ibi:

—— Formidine rursus
Plebis apostaticæ, Dominum quæ cæca negasset.

Et hæretici, quos apostatas pronuntiat Tertul. *de præscript.* ibi: *Persequutio martyres facit, hæresis apostatas tantùm.* Et Judam proditorem, apostatam dixit Sedulius *lib. 4. carminum:*

Tunc vir Apostolicus, nunc vilis apostata factus.

Excusatur tamen clericus non deferens habitum clericalem, veluti si necessitas adsit tuendi vitam, honorem, fortunas, aut quidquam aliud simile, ut docent Glossa *in cap. nullus, 21. quæst. 4. & in d. cap. si quis ex clericis:* unde cùm quidam reprehenderetur à Pontifice, respondit:

Tutiùs ut peterem laïci sub imagine Romam,
Fas fuit ut sinerem luxuriare comam.

Item excusantur clerici iter longum facientes, *c. 3. 21. quæst. 4.* ubi ex Synodo Romana sub Zacharia Papa ita legitur: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi sæcularibus indumentis non utantur, nisi ut condecet tunicâ sacerdotali, præter si in itinere longa ambulaverint.* Sed etsi clerici deserentes statum clericalem, apostatæ dicantur; tamen nisi uxorem ducant, non subsunt Inquisitorum jurisdictioni, ut probat Salelles *tom. 1. de mater. Tribun. lib. 1. regul. 107.*

CAPUT IV.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

Quidam (sicut accepimus) qui ad sacri undam baptismatis voluntariè accesserunt, veterem hominem omninò non exuunt, ut novo perfectiùs induantur, cùm prioris ritus reliquias retinentes, christianæ religionis decorem tali commixtione confundant. Cùm autem maledictus sit homo, qui terram duabus viis ingreditur, & indui veste non debeat [b] lino, lanaque contextam: statuimus, ut per [c] Prælatos Ecclesiarum talis observantia veteris ritus omnimodè compescatur, ut quos christianæ religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in ejus observatione conservet; cùm minus malum existat viam Domini non agnoscere, quàm post agnitam retroïre.

NOTÆ.

a *Generali.*] Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, ubi *c. 70.* reperitur textus hic, prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinit.*

b *Lino, lanaque.*] *Deuteron. cap. 22.*

1. c *Prælatos Ecclesiarum.*] Ad quos tantùm, videlicet Inquisitores, spectat apostatarum cognitio; cùm apostasia sit ejusdem speciei ac hæresis: unde sicut de hæresi, nec de jure, nec de facto cognoscere potest judex sæcularis, *c. ut inquisitionis 18. §. prohibemus, de hæreticis lib. 6.* ita nec de apostasia, sive quæstio facti, vel juris disceptetur. Bordonus *tom. 1. sacri tribun. cap. 9. sect. 2. num. 21.* Carena *part. 1. de offic. Inquisit. tit. 3. num. 13.* Diana *part. 4. tract. 1. resol. 12.* etsi contrarium defendat Pereyra *part. 2. de manu Reg. cap. 74. per totum.*

COMMENTARIUM.

Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Baptizati si ad ritus Judaicos, seu paganos redierint, coguntur eos relinquere, & fidem, quam* 2. Conclusio tra-

semel

DETUA, ET PROBATUA.

ſemel profeſſi fuerunt, cuſtodire. Probant eam textos in c. ſi quis 4. de pœnitent. diſt 5. cap. preſbyteros 32. 50. diſt. cap. de his 26. q. 6. c. 2. 3. q. 4. Gregor. II. epiſt. 6. ad Saxones, ad medium, ibi: Quicunque in vobis ſuſceperunt Chriſtum Dominum noſtrum, in ipſo ambulent radicati, & ſuperædificati, & confirmati in fide, &c. Diſcedite filii ab idolorum cultura, & accedite, & adorate Dominum Deum noſtrum, &c. Nicolaus ad conſulta Bulgar. cap. 18. Qui fidem reſpuit, quam promiſit, ab illo, a quo ſuſceptus eſt, & qui fidei ejus interventor exiſtit, debet per omnia revocari: at verò ſi non audierit eum, quem ipſe pro ſe dederat vadem, dicendum eſt Eccleſiæ, à qua faciente ſtudio majori, ad ovile proprium ovem reduci convenit, quæ erravit; & ut ad viam veritatis, quæ Chriſtus eſt, redeat, modis omnibus revocari: ſiquidem ab ea, tanquam à matre, tanquam à magiſtra ſuadendum eſt illi, quatenus videat, quoniam apoſtatam ſpiritum imitatus eſt, quòd in veritate non ſteterit, &c. Concil. Aurelian. 2. can. 19. Catholici qui ab idolorum cultu ſe non cuſtodiunt, nec ad integram accepti baptiſmi gratiam revertuntur, vel qui cibis idolorum cultibus immolatis guſtu illicita præſumptionis utuntur, ab Eccleſiæ cœtibus arceantur. Aurelian. 4. can. 15. Si quis poſt acceptum baptiſmi ſacramentum ad immolata dæmonibus ſumenda, tanquam ad vomitum revertitur, ſi commonitus à ſacerdote ſe corrigere ex hac prævaricatione noluerit, à communione catholica pro emundatione ſacrilegii ſuſpendatur. 6. Synodus in Trul. can. 62. Clericus deponatur, laicus excommunicetur, qui feſta Gentilium celebrat. Et can. 95. In eos qui jurant ut pagani, canonicas pœnitentias nos, & excommunicationem imponimus. D. Baſilius ad Amphiloch. can. 7. 72. & 80. Gregor. Nyſſen. epiſt. 2. canonica: refert Anton. Auguſt. lib. 11. epit. jur. tit. 4. Illuſtrant Albaſpineus lib. 1. obſerv. cap. 9. Ricciulus lib. 6. de jure perſon. per totum, Caſtro lib. 1. de juſta hæretic. punit. cap. 7. & lib. 1. de hæreſibus, cap. 4. Suarez de fide, diſput. 16. ſect. 4. Souſa in aphoriſm. cap. 48. num. 14. Peña part. 1. Direct. quæſt. 9. comment. 24. Salelles lib. 1. de materiis tribun. cap. 13. regul. 107. Carena de offic. Inquiſit. part. 2. tit. 3. Bordonus tom. 1. tribun. cap. 9. ſect. 2. Murga tom. 2. diſquiſit. tract. 1. dub. 6. §. 3. Alteſſerra hic.

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Ratio dubitandi hujus textus proponenda eſt ex juris principiis, quæ adduxi pro dubitandi ratione in cap. ad abolendam, de hæreticis: & etiam difficilis eſt præſens conſtitutio, dum in ea Patres Concilii Lateran. tantùm ſtatuunt, apoſtatas à fide catholica cogendos eſſe ritus alterius religionis deſerere, & fidem Catholicam ſervare, ac cuſtodire, nullâ ſancitâ pœnâ in fideles lapſos in apoſtaſiam, cùm certum ſit eos variis pœnis afficiendos eſſe, juxta canones Eccleſiæ ſuprà relatos, & alios congeſtos ab Antonio Auguſtino in epitome juris, tit. 4 lib. 11. reſpectu in ſumma, verbo Apoſtata à fide. Unde minùs perfecta, ſeu integra videtur præſens conſtitutio; ſiquidem in omnibus Eccleſiæ canonibus, in quibus de his apoſtatis à religione agitur, ſemper adjiciuntur pœnæ, quibus ipſi apoſtatæ afficiendi ſunt.

4. DE APOSTATIS A FIDE.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſcire oportet, in præſenti agi de apoſtaſia vera à religione; nam quoties ſine adjuncto apoſtaſia dicitur, intelligitur apoſtaſia à fide. Eſt autem apoſtata à fide, qui omnino à Chriſtiana fide defecit, reverſus, ſeu tranſiens ad Judaïſmum, ſeu Paganiſmum, l. 1. 2. & penult. Cod. hoc tit. cap. non poteſt 2. q. 7. cap. contra, de hæretic. lib. 6. qui in ritus Judaïcos, ſeu ſacrificia paganorum tranſeunt, l. 3. Cod. Theodoſ. de apoſtatis, l. 1. & 7. eod. Cod. de Judæis: inde dicuntur violatæ religionis rei, l. 3. Cod. Theod. de apoſt. docuerunt Decianus lib. 5. tract. crimin. c. 71. n. 4. & cap. ſequenti, Farinac. de hæreſi, q. 183. §. 2. n. 13. D. Thomas 2. 2. quæſt. 11. per totam, Ricciulus lib. 6. de jure perſonar. cap. 2. Carena de offic. Inquiſit. 2 part. tit. 3. Salelles lib. 1. de mater. tribun. cap. 13, regul. 107. I. Gothofr. ad tit. de apoſtatis, in Cod. Theodoſ. Thomas Delbeoc part. 1. de offic. Inquiſit. dubit. 47. Duo ergo copulativè deſiderantur, ut quis propriè fidei apoſtata dicatur. Primum, quod talis receſſus à fide ſit omnimodus, unde licèt Chriſtianus recedat à pluribus fidei articulis, tamen ſi retineat adhuc fidem in reliquis, hæreticus, non verò apoſtata eſt, dicto cap. non poteſt, cap. beatus 7. q. 4. D. Auguſtin. lib. 18. de civit. Dei, cap. 51. probant Canus de locis cap. 9. Simanc. de Cathol. tit. 7. Rojas de hæretic. part. 1. n. 486. Apoſtata igitur eſt, qui totus recedit à fide; hæreticus verò qui in parte. Unde qui apoſtata eſt, hæreticus continuò eſt; qui verò in hæreſi aliqua eſt, apoſtata propterea non eſt. Hæreticus fur dicitur, & latro, Joannis cap. 10. quaſi qui è verbo Domini aliquid intercipit, & quaſi contrectat: apoſtata plus quàm fur, qui totum ſurripit, quin & ſe ipſum, & veluti fugitivus Chriſti ſervus efficitur, ut exponit Mancinus lib. 1. de triplici juris collat. cap. 146. Secundò deſideratur, quod receſſus ipſe ſit à fide catholica, unde qui ab improba ſecta in aliam reprobatam ſe transfert, veluti è paganiſmo ad Judaicam perfidiam, vel Mahometiſmum, apoſtata non dicitur, ut probant Campegius de dote q. 77. Jul. Clarus in praxi crimin. § fin. q. 7. n. 4. Cùm enim Chriſtianæ militiæ nunquam nomen dederit, non eſt ratio quare poſſit ejus deſertor judicari, argumento legis 4 §. idemque, l. manumiſſiones, ff. de juſt. & jure, l. decem, ff. de V. O. Sed ſi quis baptizatus ſit de novo verè, nec ſub debita forma, diſtinguendum eſt, an ipſe ignorans defectum baptiſmi à fide recedat, an poſt receſſum nullitas baptiſmi detegatur; quo caſu apoſtata dicitur, & ut talis puniendus eſt. Caſtro lib. 1. de hæretic. punit. cap. 8. quæſt. 3. ad finem, Ricciulus de jure perſon. lib. 6. cap. 3. Bordonus tom. 1. ſacri tribun. cap. 9. ſect. 2. num. 11. Ratio eſt, quia quamvis iſte baptizatus non eſſet baptiſmo fluminis, baptizatus tamen erat baptiſmo flaminis; & ſi contigiſſet ipſum ita decedere, ſalvari poſſet, cap. fin. verſ. Nullus, de pœnit. diſt. 7. cap. debitum, de baptiſmo, c. 2. de preſbytero non baptizato. Quare talis ad hoc nihil differt ab eo, qui juxta Eccleſiæ ritum baptiſmum ſuſcepit, vel ſciebat ſe baptizatum non eſſe, & non curavit baptizari; & tamen pro tali ab omnibus exiſtimari contendebat: quo caſu licèt in foro poli apoſtata judicari non poſſit, tamen in foro fori iiſdem pœnis plectendus eſt, quibus & cæteri apoſtatæ puniuntur; quia cùm ipſe tanquam Chriſtianus ſe geſſerit, & ut talis velit à cæteris fidelibus haberi, & honorari, utique talis præſumitur, ut reſolvunt Bordonus ſuprà, Ricciulus d. lib. 6. cap. 3. n. 5. quia quilibet debet judicari juxta habitum quem defert, l. item 15. §. ſi quis virginem, ff. de injuriis, c. in audientia, de ſent. excom. cap. ſi judex, eod. tit. lib. 6. & tanquam Chriſtianus talis debet Chriſtianorum legibus ſubjici, argumento legis Judæi, C. de Judæis. Accedit, quia non debet eſſe in alicujus poteſtate Chriſtiani nomen ſic ementiri, ut Chriſtianorum inter fideles fruatur honoribus, pœnas autem fidei tranſgreſſoribus inflictas evadat, cùm qui ſentit commodum, ſentire debeat incommodum, l. ſecundùm, ff. de R. I. c. charitatem 12. q. 4. cap. accedentibus, de privil. Sicut etiam hæreticus reputatur, non ſolùm qui verè eſt Catholicus, ſed etiam is, qui cùm verè Catholicus non ſit, tanquam talis ſe gerit, argumento legis 1. C. ſi minor ſe majorem, Caſtro de juſta hæretic. punit. lib. 1. cap. 8. Simanc. de Cathol. tit. 31. num. 5. quia in hac parte plus operatur opinio, quàm veritas, cap. fin. de presbyt. non baptiz. Ricciulus

ſuprà,

suprà, *n.6.* Et hæc apostasia committitur per transitum ad ritus Judaïcos, *cap. contrà, de heret. in 6.* Simanc. *de Cathol. tit.35. n.9.* Eymericus *p.2. direct. q.44. n.1.* Farinac. *de heresi, q.178. n.136.* quia non solùm verbis, verùm & factis Deus negatur, *cap. existimant 84. 11.q.3.* immò facta potentiora sunt ad explicandum animum, quàm verba, *l. si tamen 48. §.ei qui, ff.de edilit.edict.l.de quibus, ff.de legibus, cap.dilectis 52.cap.ut nostrum 56.de appellat.* Cicero 3. *Tuscul.qu. Quid verba audiam, cùm facta videam?* Castillo *lib.3.controv.cap.107.n.17.* Ideo convictus, aut confessus de actibus, seu cæremoniis Judaïcis, damnandus est ut apostata, etsi animum, intentionemque negaverit, *cap.filii, cap.contrà, de heret. in 6.* Sylvester *verbo Heresis 1.q.7.* Anania *in cap.excommunicamus, §. credentes, de hereticis*, Repertor. Inquisit. *verbo Apostasia*, Simancas *tit.10. n.9. & tit.50. n.5.* Farin. *de heresi, q.178. n.139.* Et quamvis hoc casu reum subjiciendum esse torturæ super intentione, docuerint Simanc. *de Cathol. tit.65. n. 52.* & in Enchirid. *tit.29.n.10.* Peña *p.3. Direct. comment.110.* & alii; hoc tamen procedit quando cæremoniæ à reo factæ dubiæ sunt, veluti jejunia; secus verò si cæremoniæ sint reprobatæ suâ naturâ, ut circuncisio, celebratio Paschæ Judæorum, aut similia, quæ ex se hodie mala sunt, unde interpretari nequeunt in bonam partem, quia in quolibet facto attenditur ejus natura, *l. si unus 27.§ pactus, ff.de pactis, l.cùm filius 76. al.às 78.§.heres meus, ff.de legat.2.c.ab exordio 3.35.dist.* Lact.Firmian. *lib.3.divin.inst.cap.15. Nihil interest quo animo facias, quod fecisse vitiosum est quia facta cernuntur, animus non videtur.* Unde si quis convictus, vel confessus reperiatur actus qui suâ naturâ ad Judaïcam religionem, vel aliam improbatam sectam spectant, tanquam apostata statim damnandus est, nullâ torturâ præcedente. De eo tamen, qui defert tantùm vestes Gentilium, aut Judæorum proprias, an dicatur apostata, examinat Suarez *de fide, disp.14.sect.5.*

5. Circa illum autem, qui coactè, & per vim fidem catholicam abnegavit, vel idolis sacrificavit, corde tamen fidem retinuit, dubium est. Et quando coactio est præcisa, sive absoluta, nempe quia omnino tenetur, ligatus manibus, & pedibus circumciditur, vel ejus genua flectuntur coram idolis, nullo modo apostata judicatur, *c.presbyteros 31.50.dist.cap.constat 1.q.1.* docent Peña *ad Eymericum p.1. Direct.commentar.24.* Simanc.*tit.27.n.59.* Salelles suprà, *regul.107.* Bordonus *d.c.9. sect.2.n.14.* Ratio est, quia eo casu pati potiùs, quàm agere videtur, *cap.sacris*, ubi notavi, *de his quæ vi*; ideoque pœnam non meretur, *l.fœdissimam, Cod. ad leg. Jul. de adult.* Si verò vis illata non fuit præcisa, sed conditionalis, quamvis gravis, veluti mortis, seu cruciatus, tunc verè apostata, seu hæreticus dici non potest, cùm corde credat, & non adsit error pertinax, qui ipsum separare possit à communione fidelium, *cap.non solùm 85. 11.q.3.* Sanchez *lib.2.summa, cap.7.n.8.* Ricciulus *d.lib.6.cap.fin.* Peccat tamen ipse lethaliter, quia potiùs pati mortem deberet, quàm fidem abnegare, juxta tradita *in d.c.sacris*: tum etiam quia licèt coactè neget, negat tamen, quia voluntas coacta, voluntas est, *cap. majores, §. fin.de baptismo, l.si patre, ff. de ritu nuptiar.* Quamvis enim nolit Christum abnegare, tamen eligit illum negare potiùs, quàm pati pœnam comminatam, *cap. non solùm, 11.q.1. c. qui meritò, 15.q.1.* Et quia Ecclesia non judicat de occultis, *cap.1.de clandest. despons.* ipsum in foro exteriori ut suspectum de hæresi punit, *can.2. Apost.* ibi: *Si clericus ob metum Judæi, Græci, vel heretici negaverit nomen Christi, ejiciatur; si nomen clerici, deponatur, sed post pœnitentiam ut laicus suscipiatur.* Concil. Ancyranum *can. 4. De his qui per vim immolarunt, & cœnam sumpserunt cum idolis, quicunque habitu meliore profecti sunt, & veste pretiosiore accubuerunt, auditum audiant, triennium subjiciantur, biennio tamen oratione tantùm communicent, postea ut in integrum restituantur.* Et *can.6. De his, qui minis punitionis, & ablationis bonorum, & exilii sacrificarunt, & ante hanc diem non eos pœnituerit, neque conversi sunt, tempore autem hujus Synodi reverti cogitant: Placuit, ut hinc ad magnam diem Paschatis ad audiendum recipiantur; post eam diem triennio pœniteant subjecti, & post aliud biennium communicent in oratione sine oblatione: & ita in integrum restituantur sexennio completo. Si qui verò ante Synodum suscepti fuerunt ad pœnitentiam, ab eo tempore initium sexennii ducant. Si quod verò mortis periculum ex morbo, aliâve causa evenerit, recipiantur.* Et *cap.8. Qui bis, vel ter per vim sacrificarunt, quadriennio subjecti pœniteant, biennio autem sine oblatione communicent, septimo integrè recipiantur.* Concil. Arelat. 2.*can. 10. De his qui in persecutione prævaricati sunt, si voluntariè fidem negaverint, hoc de eis Nicæna Synodus statuit, ut quinque annis inter catechumenos exeant, & duos inter discommunicantes, ita ut communionem inter pœnitentes non præsumant; in potestate tamen, vel arbitrio erit Episcopi, ut si eos ex animo errorem deflere, & agere pœnitentiam viderit, ad communionem pro ecclesiastica humanitate suscipere.* Et *c.11. Si qui verò dolore victi, & pondere persecutionis, negare, & sacrificare compulsi sunt, duobus annis inter catechumenos, triennio inter pœnitentes habeantur à communione suspensi.* D.Basilius *ad Amphiloch.cap.82. Qui in barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis Gentilibus, & quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt, ab eis gustatis, ii secundùm leges à Patribus jam editas, & canones dispensentur.*

Deinde ut ad pœnas apostatarum perveniamur, sciendum est, tanta cum execratione tales desertores primis Ecclesiæ sæculis habitos fuisse, ut baptizatos ab eis iterum baptizandos esse asseruisset D. Basilius *ad Amphilochium can. 1.* & illis venia etiam in exitu vitæ denegabatur, ut refertur *in l.3. Cod.de apostatis*, & latè probavi *in cap.1.& 26.Concilii Illiber.* observavitque Albaspineus *lib.2. observ. cap.9. cum duobus sequent.* & I. Gothofr. *in l. 5. Cod. Theodos. hoc titulo.* Sed postea à Concilio Nicæno pœnitentia data fuit: & Syricius Pontif. *epist.1.ad Himerium Tarracon. Episcopum, cap.3.* apostatis nullum pœnitentiæ tempus præscripsit, sed toto vitæ cursu eos pœnitentiam agere, & à sacra communione, præterquam in articulo mortis, arceri voluit. Deinde hæreticorum pœnis apostatæ puniuntur, *cap. contrà, de heretic. in 6.* Unde cùm pœna capitis jure civili in hæreticos sancita fuisset, *l. Manichæos, l. Arrium, Cod.de hereticis*, eadem in apostatas statuta fuit, *l.5.Cod.de apostatis*: itidem bonorum proscriptio, *l.7.Cod.Theodos.de Judæis*: perpetua infamia inusti omni dignitate spoliantur, *l. 1. Cod. de apostatis, l.11. Cod. de fide testium, in Theodos.* privantur utraque testamenti factione, *l. 1. & 2. Cod. Theodos.eod.tit.* & contra similes desertores fidei proceditur in Tribunalibus sanctæ Inquisitionis eodem modo ac contra hæreticos, concessâ eis pœnitentiâ revertentibus ad fidem Catholicam, & injunctâ pœnitentiâ per tempus congruum in carcere cum habitu, juxta tradita suprà *in cap. excommunicamus, §.1. de heretic.* & si relapsi sunt in apostasiam, traduntur omninò brachio sæculari, ut pœnâ mortis afficiantur. Immò in his Tribunalibus Hispaniæ major pars causarum fidei est apostatarum à religione, circa quos versatur eadem praxis, quam circa hæreticos retuli suprà *in titulo de heretic.*

6. De pœnis apostatarum.

His suppositis, ratio præsentis decisionis ex eo provenit, quia qui post professionem fidei Catho-

7. Tradi-

licæ

TUR RATIO DECIDENDI. licæ ritus Judaïcos, aut Paganos ſectatur, tali commixtione polluit veram religionem, quam profeſſus eſt, cùm ſimul utramque religionem colere nequeat. Unde rectè PP. Concilii Lateran. ſtatuerunt in præſenti, ut talis obſervantia veteris ritus omni modo compeſcatur, ut quos Chriſtianæ Religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, ſalutiferæ coactionis neceſſitas in ejus obſervatione conſervet, ut etiam dicitur *in cap. reſuſcitatus, de pœnit. diſt. 1.* & ſi lapſi fuerint, per pœnitentiam redeant ad fidem, & gratiam, quam amiſerant, ut de D. Petro ait Sanctus Ambroſius *ſermone* 47. ibi: *Fidelior factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſpopondiſſe deflevit, atque ideo majorem gratiam reperiit, quàm amiſit.* Relatus *in cap. conſiderandum, 50. diſt. cap. fidelior, eodem.*

8\. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO, ET VARII CANONES REMITTUNTUR. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt Patres Concilii Lateran. in præſenti non imponant pœnam deſertoribus fidei Catholicæ, & ritus Judaïcos, ſeu paganicos ſectantibus; non negarunt tamen eos debitis pœnis puniendos eſſe, immò dum ſanxerunt, ſimiles apoſtatas cogendos eſſe per judices eccleſiaſticos, veteres ritus Gentilicos, ſeu Judaïcos abjurare, apertè ſupponunt debitis pœnis per ſacros canones veteres, & novos ſtatutis compeſcendos eſſe, & cogendos Catholicam religionem, quam ſemel profeſſi fuerunt, cuſtodire, & retinere. Manet ergo, fidelibus Chriſtianis non licere, poſtquam à Judaica perfidia, ſeu Gentiliſmo ad fidem Catholicam pervenerunt, veteres ritus colere, aut ad priſtinam ſuperſtitionem redire. Unde in præſenti exponendi ſunt textus *in canone 1. 2. 3. 46. & 55. Concilii Illiber.* quorum interpretationem in eorum notis adduxi: & textus *in can. 35. Synodi Laodic.* in illis verbis: *Non oportet Chriſtianos relinquere Eccleſiam Dei, & abire, atque angelos nominare, & conventus facere; ad angulos idololatriæ abominanda congregationes facere. Si quis in ea idololatria reperiatur, anathema ſit, quòd reliquerit Dominum noſtrum filium Dei pro idololatria.* Quem expoſui *in cap. conqueſtus, de feriis:* & textus *in can. 9. Concilii Tolet. 2.* in illis verbis: *Ne Iudæi more ſuo celebrent Paſcha, vel carnis circumciſionem exerceant.* Quem de Judæis converſis, & ad veteres ritus redeuntibus, expoſui *in cap. Iudæi, de Iudæis.*

CAPUT V.

Archiepiſcopo ª *Tyrenſi.*

A Nobis expetit tua fraternitas edoceri, quid de apoſtatis ſit agendum, cùm in cuſtodia detinentur, eo quòd *b* minis, vel blanditiis nullatenus poſſunt induci ut abjectum monachalem habitum reaſſumant. Ad quod tibi breviter reſpondemus, quod tales, ſi volueris, potes ſub gravi cuſtodia *c* carcerare, ita quod ſolummodò ſibi vita miſera reſervetur, donec à ſuæ præſumptionis nequitia reſipiſcant.

NOTÆ.

1\. a *Tyrenſi.*] In ſexta collectione legitur *Turonenſi:* ſed in quinta compilatione Honorii III. habetur *Tyrenſi*, ex qua inſcriptionem, & literam tranſcribo. De Metropoli Tyrenſi nonnulla adduxi *in cap. 8. de offic. Ordin.* in præſenti autem reſcribit Honorius Archiepiſcopo, quia fortè monachi illi, de quorum apoſtaſia agitur, non erant exempti, immò potiùs ejus juriſdictioni parebant.

b *Minis, & blanditiis.*] Quare apoſtatæ tam blanditiis, quàm rigore revocandi ſunt ad monaſterium, ut doctè, & latè probat Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de apoſtaſia à religioſis ordinibus, cap. 18. per totum.* 2.

c *Carcerare.*] Juxta Eccleſiæ diſciplinam, quam illuſtrabimus *in cap. novimus, de V. S.*

CAPUT VI.

Archiepiſcopo ª *Lundenſi.*

C Onſultationi tuæ breviter reſpondemus, quod monachus aliquem *b* ordinem in apoſtaſia recipiens, quantumlibet ſuo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam, abſque tamen diſpenſatione Romani Pontificis miniſtrare non poteſt in ordine ſuſcepto.

NOTÆ.

a *Lundenſi.*] In ſexta collectione legitur *Lugdunenſi:* ſed ex quinta collectione Honorii III. ita reſtituo inſcriptionem, & literam. De Lundenſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap. 2. de conſuet.*

1\. b *Sacrum ordinem.*] Non verò ſi minorem, ut vulgò creditum eſt, cùm præſens conſtitutio non ſit amplianda contra expreſſa verba Honorii III. ut notarunt Theophilus Raynaudus *d. tract. de apoſtaſ. cap. 13.* Sanchez *lib. 8. ſummæ, cap. 8. n. 26.* Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſect. 6. num. 2.* Gibalinus *de clauſura Regul. diſquiſit. 2. cap. 3. §. 4.* Agit item Honorius in præſenti de ſolis ſacris ordinibus ſuſceptis in apoſtaſia, non autem de ſuſceptis anteriùs; quare in illis miniſtrare poterit: & quia juxta textum *in cap. cùm illorum, de ſent. excom.* majora intelliguntur illis prohibita, quibus vetita ſunt minora, minuſque eſt uti ordine, quàm promoveri ad ſuperiorem ordinem; ideo plures, quos adducit, & ſequitur Sanchez ſuprà, *n. 22.* inferunt ex hoc Honorii decreto, eum qui aliquem ſacrum ordinem durante apoſtaſia ſuſceperit, prohiberi aſcendere ad ordines ſuperiores, niſi interveniat Papæ diſpenſatio: ſi autem nullum ſuſcepit ordinem durante apoſtaſia, poterit poſt reconciliationem, & poſtquam ſuæ religioni reſtitutus eſt, ad quoſcunque ordines aſcendere, nulla etiam interveniente diſpenſatione: docuerunt Theophilus, & Gibalinus *ubi ſuprà*, quia illi tantùm ſunt prohibiti durante apoſtaſia ad ordi-

nes promoveri, *cap. fin. 50. dist.* nam decreta contraria Paoli IV. & Pii V. apostatas in perpetuum à quovis gradu ecclesiastico, & cujusvis ordinis executione excludentia, Emmanuel Rodriguez *tom. 2. summa, cap. 6. num. 7.* negat fuisse recepta; præsertimque quod Paulus IV. etiam eos qui ex Apostolica concessione è monasteriis exiissent, eodem modo mulctabat, rescissum est à Pio IV. ut Onuphrius scribit *in addit. ad Platinam, in Pio IV.* Videndus Navarrus *consil. unic. de apostatis*, de vero sensu bullæ Pauli non parum anceps.

COMMENTARIUM.

2. TRADITUR CONCLUSIO, ET PROBATUR.

IN his duabus Decretalibus agitur de tertia apostasiæ specie, videlicet à religioso ordine; & communiter ex eis talis deducitur assertio: *Monachi deserentes habitum, & professionem sunt retrahendi, & carceri mancipandi, ac aliis pœnis puniendi donec habitum reassumant.* Probant eam textus *in cap. quidam monachi, 16. quæst. 1. cap. propositum, cap. eos qui 20. quæst. 3.* Concil. Arelat. 2. *can. 25.* ibi: *Hi qui post sanctam religionis professionem apostatant, & ad sæculum redeunt, & postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, sine pœnitentia communionem penitus non accipiant.* Aquisgran. 2. *can. 3.* Tolet. 4. *can. 54. Non aliter & hi, qui à parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni devoverunt, & postea habitum sæcularem sumpserunt, & iidem à sacerdote comprehensi ad cultum religionis, acta prius pœnitentia, revocentur. Quod si converti non possunt, veluti apostatæ, anathematis sententiæ subjiciantur.* Triburiense 1. *can. 26. Si quis monachus pro lucro animæ, vel animarum à suo monasterio exire, & aliud proposuerit intrare, consentientibus Episcopo, & Abbate, & Fratribus, consentimus, & concordamus, quia id fecisse multos Sanctos legimus. Si verò fugâ regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcaverit, omnimodis coërcendus, & ab hominibus detestandus, atque omni honore est privandus, ut saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus redeat, quem relictâ singularitatis professione inimicus tenebat. Si autem tam irreverens, & pertinax est, ut ad monasterium redire, & propositum monachi reluctaverit observare, impleantur super eum constituta, quæ de ea scripta sunt in sancto canone Concilii Chalcedonensis, Siricii Papæ, & Leonis, quatenus retrusus ergastulo, de quo erui tantum possit pœnitudinis igne purgatorio.* Matiscon. 1. *can. 19.* Lugdun. 2. sub Pelagio *can. 3. anno 686.* Toletanum 6. *can. 5.* Tolet. 10. *can. 5. & 6.* ibi: *Quisquis vel abolitione tonsuræ, vel sæcularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, & excommunicationem, censuram accipiat, & religioni semper adhæreat.* Concil. Veruense *can. 4. His qui post evidentem professionem monasticam etiam habitum reliquerunt, vel qui suâ culpâ projiciuntur, nisi redire, & quod Deo spoponderunt, implere consentiant, hoc credimus posse remedio subveniri, si in ergastulis inclusi tamdiu à conventu hominum se abstineant, & pietatis intuitu convenientibus macerentur operibus, donec sanitatem correctionis admittant.* Siricius Pontifex epistolâ ad Himerium Tarracon. Episcopum, de monachis apostatis, & conjugium ineuntibus ait: *Ubi tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.* Conc. Treverense sub Joanne ejusdem urbis Archiepiscopo, *can. 7.* Coloniense 4. *can. 1. 2. 3. & 4.* Mogunt. 4. *can. 78. De monachis vagabundis, qui jugum excusserunt, & desertis monasteriis, atque spretâ suorum Prælatorum obedientiâ in sæcula versantur, jubemus ut hi diligenter inquirantur, & ad sua monasteria revocentur, aliàs per censura ecclesiastica pœnas ad suas regulas, & sub Prælatorum suorum obedientiam retrudi curabimus.* Similia quoque sanxerunt suis legibus Imperatores *lib. 4. Basilic. tit. 5. c. 11. & tit. 9. c. 4.* ut refert Balsamon *in nomocan. Photii, tit. 9. cap. 32.* alia Ant. Aug. *in epit. tit. 31.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti,* Turrianus *lib. 1. de votis monasticis, column. 1.* Crespetius *in summa, verbo Apostata à religione,* Avendaño *lib. 2. de metu, cap. 10. n. 68.* Cironius *in notis ad 5. compil. in præsenti,* Gibalinus *de clausur. regul. 2. pars. cap. 3. per totum,* Ricciulus *lib. 7. de jure person. cap. 1. 2. & 3.* Girago *de regimine regul. part. 3. dub. 29.* Azor *tom. 1. instit. lib. 12. cap. 17. q. 6.* Fagundez *in secunda Eccles. præcep. cap. 5. n. 16.* Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 8. n. 20.* Suarez *tom. 4. de relig. tract. 8. lib. 2. cap. 10. n. 3.* Theophil. Raynaudus *tom. 17. tract. de apostasia à relig. ordin. per tot.* Thomas Delbene *part. 2. de officio Inquisit. dub. 236.* Lezana *tom. 1. part. 1. cap. 16. n. 12.* Murga *tom. 2. disquisit. tract... disp. 1. dub. 6.*

3. IMPUGNATUR HÆC ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita argumentor. Apostatæ ita sunt noxii, & nocivi religioni, ut meritò omnes religiosi gaudere possint, quod in sæculo separati ab eorum consortio degant, ideoque nec requirendi, nec retrahendi sunt; siquidem bonum commune monasterii labefactant, & ideo præferendum est bono singulari apostatæ, quod significavit sanctus Bonaventura *in lib. quæst. circa regul. sancti Francisci, q. 14.* ubi loquens de tali religioso, inquit: *Si Deo permittente talis seipsum ejiceret, gratiæ sunt agendæ Deo, non quia ille peccavit, sed quia oves suas à pestifera contagione liberavit: utinam abscindantur qui vos conturbant, scilicet puritatem vestram, pacem, & famam.* Ergo minùs rectè in præsenti docetur, cogendos esse apostatas à religione redire ad monasterium, habitumque reassumere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si jure communi possent Prælati regulares monachos apostatas retrahere, & carceri mancipare, frustra id concederetur specialibus privilegiis quibusdam religionibus, argumento legis unicæ, *C. de thesauris, lib. 10.* Sed facultatem excommunicandi, & carcerandi apostatas legimus concessam Fratribus Minoribus ab Innocentio VIII. his verbis: *Generalis, & Provincialis minister, & Custodes, & cæteri fratres Ordinis Minorum possint apostatas, & insolentes dicti Ordinis excommunicare, ligare, & capere, etiam carceri mancipare, invocato, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis.* Quod privilegium, & aliud simile Clementis IV. referunt Casarrubios *in compend. privil. Mendic. n. 4.* Rodrig. *tom. 1. qq. regul. q. 3. art. 6.* & simile privilegium concessum fratribus Carmelit. refert Chopinus *lib. 2. monast. tit. 1. n. 38.* igitur quia jure communi non licet Prælatis Religionum apostatas carceri mancipare.

4. DE APOSTASIA A RELIGIONE.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis quæ de monachis fugitivis adduxi *in cap. fin. de regul.* sciendum est, quod licèt rideant hi, quibus omnia sacra ludibrio sunt, apostatas dici monachos qui monasterium deseruerunt; verius tamen est, quod exemplo eorum qui discedunt à fide Catholica, etiam desertores religiosæ militiæ rectè apostatæ dicuntur. Concil. Tolet. 4. *can. 54.* ibi: *De his, qui ex monachis prævaricatores laici facti sunt, quod si admoniti non revertantur, ut verè apostatæ coram Ecclesia anathematis sententiâ condemnentur.* Arelat. 2. *can. 25. Hi qui post sanctam religionis professionem apostatant, & ad sæculum redeunt.* Gofridus Vindoc. *lib. 2. epist. 4. De clericis quidem dicimus, qui & religionis habitum abjecerunt, & in ipsa apostasia diu morantes, illicitis se contagionibus commiscuerunt.* Notavit Bosq. ad Innoc. III. *lib. 2. epist. 94.*

Apostasia

Apostasia hæc committitur per defectionem à statu religioso per substantialia vota inito: quæ tamen defectio sufficiens sit, non constat apud Doctores, ut videre est ex traditis à Ricciulo *d. lib. 7. c. 1. & 2.* Gibalino *d. cap. 3. §. 2.* Theophilo *d. tract. de apost.* ex quorum veriori doctrina sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm quis manens in religione, & cum ipso habitu, proponit, & profert se amplius nolle manere in religione; adhuc enim apostata non est, ut docet Navarr. *ad hunc tit. consil. unic. num. 4.* Exigitur enim, ut recessus fiat non proposito tantùm, & voluntate, sed etiam de facto à Religionis septis: quo nomine intelligitur totus ambitus domus religiosæ, etiam horti, ut docent Lessius *lib. 1. de justit. cap. 41. num. 109.* Fagundez *in 2. præcept. lib. 8. cap. 5. n. 1.* Secundus casus est, cùm quis egressus est è septis monasterii, retento tamen habitu. Et negarunt tantùm recessum illum sufficere ad apostasiam, Navarr. *ad hunc tit. consil. 10.* Calderin. *consil. 1. de apostatis*, Graffis *p. 1. decis. lib. 3. cap. 26. n. 10.* etsi parum sibi constans *cap. 27. n. 7.* & alii relati à Ricciulo *d. cap. 3.* sed nonnulli asseruerunt, similem recessum etiam cum abjectione habitus non sufficere, nisi fiat animo nunquam redeundi ad monasterium: ita Ricciulus *suprà*, Caietanus *in summa, verbo Apostasia.* Et certè qui retento habitu religioso fugit ad sæculum animo ibi hærendi, propriè, & simpliciter est apostata, ut pluribus relatis docent Suarez *d. lib. 3. cap. 1. n. 13. & d. cap. 5. à n. 25.* Tamburinus *de jure Abbatum, tom. 3. disp. 8. quæsit. 1. n. 12.* Sanchez *d. lib. 6. cap. 8. num. 4.* Azor *p. 1. instit. lib. 12. cap. 17. q. 6.* Valentia *2. 2. disp. 1. q. 12. p. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 18. fol. 270.* quia nihil refert ad declinandam apostasiæ labem, quod habitum quia retineat exteriùs, si reverà jugum animo excutiat eo perfecto modo, qui est apostasiæ intrinsecus. Accedit & illa ratio, quia sicut habitus non facit monachum, *cap. porrectum, cap. ex parte, de regul. cap. consuluit, qui clerici, vel vovent.* ita habitus conservatio non facit, ut quis censeatur intra religionem esse. Nec interest, quod animum habeat redeundi, si per moram notabilem divagatio extra septa monasterii fiat, ut docuit Tamburin. *d. quæsit. 5. n. 13.* nam recessio à statu religioso per aliquod tempus notabile, est vera defectio ab illo statu, alioquin religiosus, qui militiæ nomen daret, reversurus ad monasterium post aliquot annos, non esset apostata; quod nemo affirmavit, ut considerant Theophilus *suprà, cap. 1.* Gibalinus *d. cap. 3.* qui admissâ hac sententiâ differentiam assignant inter apostasiam monachi, & fugam, quam & nos agnovimus *in cap. fin. de regul.* Manet ergo, apostasiam à religioso ordine, de qua in præsenti agimus, consistere in excussione jugi religiosi perpetua, aut aliquatenus notabiliter diuturna. Unde infertur, transeuntem ad religionem etiam laxiorem, non esse apostatam, ut probat Ricciulus *d. lib. 8. cap. 4. per totum*: nec etiam eum qui defert habitum, sed opertum vestibus aliis, ut contra Ricciulum probat Theophilus *d. cap. 1.* Gibalinus *d. cap. 3. §. 2. consectar. 1.* Similiter religiosus ad triremes damnatus, si fugiat non animo vagandi, sed ut Pontificem, aliumve superiorem adeat, & quandam rationem ineat liberandi se à tam gravi supplicio, non creditur apostata, ut aliis relatis resolvit Gibalin. *d. cap. 3. §. 2. consectar. 5.*

5. **De gravitate hujus apostasiæ.** Deinde sciendum est, peccatum hoc apostasiæ à religioso statu adeo tetrum & horrendum esse, ut vix hæresi exceptâ, aliud majus sit: præterquam enim quod sordet labe sacrilegii, & conculcationis primæ fidei Christo datæ ineundo statum religiosum, variorum etiam peccatorum colluviem secum continet, ut fusè, & per partes probat Theophilus *d. tract. de apostasia, cap. 7. 8. & 9.* unde D. Augustinus *epist. 137.* testatur se, sicut neminem in Ecclesia agnovit virtutibus meliorem iis, qui in monasteriis degerent piè, & ex præscripto legum sacrarum vitam exigerent; ita neminem reperisse vitiosiorem iis, qui è monasteriis defecissent, & ad sæculum, cui calces illiserant, revertissent. Verè ac sapienter sanctus Anselmus *lib. 3. epist. 13.* ad quendam in suo instituto labentem monachum dixit: *Nihil salubrius potuisti incipere, nihil periculosiùs potes relinquere.* Et Petrus Blesens. *epist. 3.* ait: *Quid est claustralem redire ad sæculum, nisi habitatorem cœli cadere in infernum?* Plura de hujus peccati atrocitate, & infamibus consectariis congesserunt Turrianus *lib. 1. de votis monast.* Theophilus *d. tom. 17. tract. de apostasia, cap. 8. & 9.* Unde cognoscitur, quàm impudenter horrifica illa verba acri infestando sufficientia protulerit Vvicleffus, ut refertur in Concilio Constantiensi *sess. 8. art. 35.* *Ingredientes religionem, aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad servandum divina præcepta, & per consequens ad perveniendum ad regna cœlorum, nisi apostataverint ab iisdem.* Et similiter Marcus Antonius de Dominis religiosus apostata, & fidei desertor eò dementiæ prolapsus est, ut ex instituto probare contenderit *in lib. 1. de Republic. Eccles. cap. 12. n. 44.* apostatam à religioso ordine nullâ pœnâ dignum esse.

6. **De pœnis apostatarum.** Deinde ut ad pœnas apostatarum perveniamus, sciendum est quod jure civili attento, ut cavetur *d. lib. 4. Basilic.* monachus qui monasterium reliquit, & ad sæcularem vitam transiit, militiâ, & honore, atque omnibus quæ possidet, nudatus, ab Episcopo loci & provinciæ Præside in monasterium truditur, ad quod etiam pertinebunt bona, quæ ipsum habere contigerit: quod si secundò monasterium reliquerit, provinciæ Præses ipsum retinet inter apparitores suos: & eodem titulo *cap. 4.* sancitur, quod servus factus monachus, si deinde dimisso monasterio ad sæculum redierit, propriæ, & antiquæ conditioni, ac fortunæ tradatur. Et *cap. 59.* statuitur, ut filiifamilias monachi, qui aliàs exhæredati non poterant, sed ex testamento, & ab intestato succedere parentibus poterant, si ad sæculum redierint, omnia eorum jura ad Ecclesiam, & monasterium pertineant. Refert Balsamon *in Nomocan. Photii, tit. 9. cap. 12.* Jure verò canonico inspecto, licèt durante apostasia excommunicandi sint apostatæ, ut ad monasterium redeant, ex variis canonibus suprà adductis, & interim irregulares sint, *cap. fin. 50. dist.* atque si ad sacros ordines accedant, suspensionem incurrant, ex præsenti textu; tamen purgatâ apostasiâ per pœnitentiam, & reconciliationem, nullâ pœnâ afficiuntur: & licèt nonnulli excommunicationem latæ sententiæ apostatis constitutam esse contendant, ut Azor *p. 1. instit. lib. 12. cap. 17. q. 6.* Rebuffus *in praxi, tit. de dispens. cum regul. num. 43.* Zerola *in praxi, verbo Apostasia, num. 2.* contrarium tamen veriùs docuerunt Suarez *de censur. disput. 31. sect. 6. num. 1.* Sanchez *d. lib. 6. summa, cap. 8. n. 20.* Gibalinus *d. cap. 3. §. 4. num. 30.* Theophilus *d. tract. de apostasia, cap. 13.* nam *in d. cap. 2. ne clerici vel monach. lib. 6.* non agitur de apostasia, sed de temeraria habitus dimissione facta ad liberè evagandum, etiam absque apostasia: & excommunicatio statuta in variis canonibus suprà relatis, & in Concilio Andegavensi, seu Turonensi celebrato sub Nicolao II. anno 160. Præside Stephano Cardinali A. S. L. *can. 10.* ibi: *Quicunque monasticæ religionis desertor inventus fuerit, à regno Dei, & à Christianorum consortio sicut apostata excludatur, & alienus existat, donec resipiscens dignè pœniteat.* Ea, inquam, excommunicatio est sententiæ ferendæ, ut-

per eam cogantur apostatæ redire ad religionem; sed dum reversi fuerint, pristinæ communioni restituuntur. Alii etiam volunt, apostatas ipso facto juris infamiâ notati, *ex cap. alieni 2. quæst. 7.* sed ibi de omni apostasia agitur, etiam quæ est à fide, nec inuritur pœna infamiæ ante sententiam judicis. Verum tamen est, apostatam infamiâ facti notari, ut docuit Petrus Blesensis *epist. 86.* ibi: *Enorme dispendium suæ opinionis æquanimiter tolerare non possum; factus enim es fabula in Clero, & in plebe ludibrium: prurientium desævit in te linguarum procacitas, & qui te comedunt, non dormiunt: si te laveris nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, non auferetur à te macula prævaricationis tuæ: veruntamen non reputas injuriam damnum famæ.* Deinde Rebuffus *in praxi, tit. de dispens. cum regular.* Oldradus *consil. 184.* docent apostatas etiam resipiscentes perpetuò inhabiles manere ad beneficia, & dignitates ecclesiasticas, moti auctoritate textus *in Clement. 2. de vita & honest. cleric.* Sed licèt ea pœna à Clemente in eo textu non satis expressè statuatur, tamen rationi valde consentaneum est, ut hujusmodi desertores, etsi resipuerint, à beneficiis, & dignitatibus ecclesiasticis arceantur, ut egregiè expressit sanctus Augustin. *epist. 75. ad Aurelium*, relatus à Gratiano *in cap. legi 16. q. 1.* & in Concilio Ravennat. *rubric. 22.* decernitur apostatarum à religiosis ordinibus inhabilitas ad dignitates quascunque ecclesiasticas, & beneficia. Tandem alii ex eo, quod Concil. Trident. *sess. 25. de regul. cap. 29.* statuat eos, qui intendentes professionem suam nullam esse, recedunt à religione dimisso habitu, puniendos esse ut apostatas, & nullo religionis suæ privilegio potiri debere, inferunt nullum à religione apostatam gaudere religionis suæ privilegiis: sed non rectè id deducunt ex eo textu, siquidem in pœnalibus nulla extensio fit, immò etiam durante apostasia desertor fruitur privilegiis religiosi, quia per apostasiam non desinit esse religiosus: & ita privilegio fori gaudere, nec à judice sæculari puniri posse, post longam disputationem docuit Avendaño *de metu lib. 2. cap. 10. n. 70.* illis tamen apostatis à religioso statu peculiares pœnæ ex indultis, & privilegiis apostolicis religionibus concessis injunguntur, ut refert Rodriguez *tom. 1. qq. reg. q. 30. art. 6.* & si illi matrimonium contraxerint, puniuntur per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Ob solam autem apostasiam eorum jurisdictioni non subsunt, ut resolvunt Bordonus *tom. 1. sacri Tribun. cap. 9. sect. 2. n. 27.* Sclelles *tom. 1. de mater. Tribun. lib. 1. cap. 12. regul. 108.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio præsentis assertionis, quare videlicet Prælati possint monachos apostatas retrahere, & carceri mancipare donec habitum reassumant, provenit ex eo, quia quilibet potest propria auctoritate rem suam, ubicunque illam repererit, vindicare, *l. si quis vi 17. §. differentia, ff. de acquir. possess.* & servum fugitivum dominus capere poterit ubicunque fuerit repertus, *l. 1. §. per servum ff. eod. tit.* quod etiam dicetur de ancilla fugiente, & extra provinciam reperta, *in l. 1. Cod. ubi de causa status:* & qui curiæ, seu cohorti obligatus fugerit, capi potest auctoritate curiæ, & cohortis, cui est obnoxius, *l. 1. Cod. ubi de curialibus.* Unde cùm religiosi sint obnoxii religioni, & virtute professionis in ejus potestatem transierint, possunt retrahi, & repeti per proprium Prælatum, & carceri mancipari: quam detrusionem in carcerem Honorius in præsenti decrevit, quia veteres religionum Fundatores, & Patriarchæ eâ pœnâ, seu potiùs medicinâ usi fuerunt. Potho Abbas carceri mancipabat omnes apostasiam molientes, ut refertur *in epist. 72. Hadriani Papæ, ad Carolum Magnum:* & ita faciendum esse in contumaces apostatas, probavit Christus Dominus apud Sanctam Hildegardam *lib. 2. visione 6. num. 50.* Insigneque est in hac parte exemplum S. Romualdi, qui in patrem suum Sergium factum monachum, cùm accepisset meditari apostasiam, eâ pœnâ usus fuit, ut refert Petrus Damianus *in gestis sancti Romualdi, cap. 13.* qui cùm præmisisset capite antecedenti, missos ad eum Ravennâ nuncios de patris delirio, & concepta apostasia, ait: *Non equo fultus, non vehiculo deportatus, sed solùm in manu ferens baculum, nudis plantis, ex intimis Galliarum finibus Ravennam usque pervenit, ibique patrem ad sæculum reverti volentem reperiens, in ligno pedes ejus fortiter strinxit, gravibus eum vinculis alligavit, verberibus duris afflixit, & tamdiu corpus ejus piâ severitate perdomuit, donec ejus mentem ad salutis statum Deo mediante reduxit.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam licèt dubitent Doctores, an Prælati regulares teneantur requirere apostatas, & ad religionem revocare, ut videre est apud Suarez *tom. 4. de relig. lib. 3. tract. 8. cap. 2. n. 17.* Giragum *de regim. regular. dubit. 29.* Layman *lib. 4. summæ, tract. 5. cap. 13.* verius tamen est, teneri, *ex cap. fin. de regul.* junctis ibi adductis, nisi ita perniciosus sit monachus cæteris fratribus, ut ob ejus crimina, & incorrigibilitatem ejiciendus sit à monasterio: quo casu requirendus non est, & juxta eum accipio auctoritatem sancti Bonavent. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt jure communi ex ratione proximè tradita possint Prælati requirere, & retrahere monachos apostatas, tamen in odium ipsorum desertorum indulserunt Pontifices variis Religionibus, ut possint eos carceri mancipare, & excommunicare, invocato, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis; & ita superflua non sunt dicta privilegia. 8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

TITULUS X.

De his qui filios occiderunt.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III. a *Tornacensi Episcopo.*

Veniens ad nos M. mulier lacrymabili nobis confessione monstravit, quod cùm de quodam filium genuisset, & ille sibi sæpe turgido vultu improperasset, quod

quod filius ejus non esset, ipsa *b* iracundiæ calore ducta, eundem filium interfecit. Quo comperto Comes Flandrensis eam totam terram usque ad septennium *c* abjurare coëgit, nisi de nostra licentia remaneret. Cúmque se nostro aspectui præsentasset, & quod crucem accepisset Hierosolymam profectura, nobis assertione sua proposuisset, nos eam quia in partibus illis præsentia sua non posset esse utilis, sed damnosa, à Hierosolymitano itinere revocantes, ipsam f. t. duximus remittendam, præsentium tibi auctoritate mandantes, quatenus eam labores inducere, ut ad aliquod monasterium *d* transeat, *e* in quo peccata sua perpetuâ pœnitentiâ deploret. Si autem (repugnante carnis fragilitate) ad hoc induci noluerit, ei licentiam in Domino nubendi tribuas: quia tutius nobis videtur, ut in Domino nubat uni soli, quàm inhonestè multos admittat.

NOTÆ.

1. a Tornacensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. post Concil. autem Lateran. sub Alexandro III. *p.* 50. *cap.* 12. ubi reperitur textus hic, & citatur *ex lib.* 3. *regestri Alex.* desideratur inscriptio. De Tornacensi Ecclesia egi *in cap.* 2. *de rescript.*

b *Iracundiæ calore.*] Licèt in maleficiis iracundia non excuset, *l.* 5. *C. de injuriis*, *l. perspiciendum* 11. *l. aut facta* 16. §. *eventus*, *ff. de pœnis*; tamen per impetum doloris, seu justum dolorem delictum admissum quandoque mitiùs punitur, *l. si adulterium* 38. §. *Imperator* 8. *ff. ad leg. Iul. de adult.*

c *Abjurare.*] Idest in exilium temporale missa est per septennium: de qua pœna egi *in cap.* 1. *de calumniator.* 2.

d *Transeat.*] Non ut monialis, sed ut detrusa in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ, juxta tradita *in cap.* 1. *de regul.*

e *In Domino nubat.*] Verba hæc exposui *in cap.* 2. *de secundis nupt.*

CAPUT II.

Lucius III. a *Parisiensi Episcopo.*

Intelleximus ex literis tuis, quod cùm M. mulier latrix præsentium filiam parvam haberet, diabolico furore accensa tandem ipsam, suggerente eo qui de fidelium perditione lætatur, lethali vulnere jugulavit, propter quod Dominus terræ *b* maritum ejus, & ipsam compulit abjurare. Quia verò illam *c* habere filios intimasti, unde circa ejus exilium debeat dispensari: nos de discretione tua plenam fiduciam obtinentes, eam tuæ duximus prudentiæ remittendam, per A. s. mandantes, quat. ita super hoc provideas, quod sui sceleris pœnam luat, & saluti ejus, & filiorum ipsius per tuam providentiam in Domino consulatur: & non obstante juramento prædicto, quod ab ipsa dictus Dominus proponitur extorsisse, eam sicut expedire videris, viro, & rebus suis restituas, ita quod filios suos liberè possis, & pacificè gubernare.

NOTÆ.

1. a Parisiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & post Conc. Later. *p.* 50. *cap.* 25. De Parisiensi Ecclesia egi *in c. fin. de rescript.*

2. b *Maritum.*] Quia apud Catholicos exulem conjugem conjux sequi tenetur, ut probat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 22.

c *Habere filios.*] Liberorum enim ratione mitiùs agendum est cum delinquente, *l. unic.* §. *si plures*, *ff. de portion. quæ liberis damnat.* Faciunt textus in *l. qui in provincia*, §. *D. Marcus*, *ff. de ritu nupt.* *cap. quia circa*, *de consanguin. & affin.* Illustrat Tiraquel. *De pœnis temper. causa* 26. 3.

CAPUT III.

a Alexander III.

De infantibus autem, qui mortui reperiuntur cum patre, & matre, & non apparet utrum à patre, vel à matre oppressus sit ipse, vel propriâ morte defunctus, non debent inde securi esse parentes, nec sine pœnitentia; sed tamen consideratio debet esse pietatis, ubi non voluntas, sed eventus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se graviter deliquisse: quod *b* Ancyritano Concilio probatur. Quidam autem pœnitentiam trium annorum judicant esse debere, quorum unum peragant in *c* pane, & aqua.

NOTÆ.

1. a Alexander III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: & ex prioribus hujus textus verbis deduci videtur, in præsenti referri partem Decretalis, cujus principium alibi extat: verba autem in præsenti transcripta reperiuntur apud Burchardum *lib.* 17. *cap.* 59. & citantur ex Concilio Paris. *can.* 5. & in Pœnitentiali Romano

tit.1.cap.30. ita habetur: *Invenisti infantem juxta te oppressum, ubi tu, & vir tuus simul in lecto jacuistis, & non apparuit utrum à patre, seu à te suffocatus esset, non debetis securi esse, nec esse sine pœnitentia: sed tamen in his magna consideratio debet esse pietatis; ubi nulla mala voluntas fuit, sed propria mors: tamen propter negligentiam quadraginta dies debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores esse infantis, non voluntate, sed negligentiâ, tres annos pœnitere debetis, unum ex his in pane & aqua; & tempore pœnitudinis ab omni luxuria vos custodire debetis.* Ideoque existimo verba in præsenti relata Alexandrum accepisse *ex d.can.5. Concil. Parif.*

2\. b *Ancyritano.*] Apud Burchardum legitur *Ancyrano*, & verè, licèt Concilium hoc à Gratiano appelletur Ancyritanum, ab aliis Anquiranum; sed verè appellandum est *Ancyranum*. Ancyra enim est civitas Orientis, in provincia Gallaciæ, diœceseos modò Asianæ, modò Ponticæ, ubi Imperatores Orientis sæpe constitisse apparet ex subscriptionibus legis *quisquis*, *C.ad leg.Iul.majest.* legis 8. *Cod. Theodos. quorum appel. non recip.* legis 76. *de Decur. eod. C.* legis finalis *de prædiis Senator.eod.C.* legis 1. *eod. C.ne quis in palat. maneat*, *l.18. eod.C.de Palatinis sacr.largit.* Immò urbem illam in deliciis Eutropio fuisse, qui ipse in deliciis Arcadio fuerat, testis est Claudianus *lib.2. in Eutrop.*

Ad muros Ancyra tuos auctore reperto
Eutropio, pelagi ne tædia longa subiret,
Sed vaga lascivis flueret discursibus ætas.

Notavit I. Gothofredus *in opusc. ad dictam l.g.quisquis, cap.3.num.2.* Ibi celebrata fuit Synodus Ancyrana temporibus Sylvestri, anno 314. ut vult Baronius *eod. an.* seu ut credit Bucherus *lib.10 Belgii-Roman.cap.13.* anno 358. In qua Synodo canone 21. de mulieribus quæ partus suos necant, cavetur: *De mulieribus, quæ fornicantur, & partus suos necant: sed & de his quæ agunt secum, ut utero conceptus excutiatur, antiqua quidem definitio est, usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removeri. Humanius autem nunc definimus, ut eis decem annorum tempus tribuatur.* Qui canon repertus extat in Concilio Mogunt. sub Rabano *can.21.*

3\. c *Pane, & aqua.*] Quam pœnitentiam carinam veteres Ecclesiæ Patres appellarunt, ut probavi *in cap.2.de sponf.duor.cap.acci sasti, de accusat.* Aliquando in præsenti casu pœnitentia alia imponitur parentibus, ut probatur *in cap.7. de pœnis. & remiss.* Et pœnitentiam injungendam esse tanquam pro homicidio non sponte admisso, cavetur in Concilio Tribur. *can.53.* ibi: *Si quis filium suum (quod absit) non sponte, sed casu contingente occiderit, secundum homicidia non sponte commissa pœniteat.* Et *in can.37.* non dissimilis casus filii occisi per injuriam matris ita deciditur: *Si qua mulier, ut sæpe contingit, infantem proprium prope ignem collocaverit, & alius qui caldarium super ipsum ignem pependerit, & aquam infuderit, atque aqua ipsa per ignem fervens egreditur, & infanti superfunditur, & propterea mortuus agitur, mater infantis propter negligentiam judicio sacerdotum pœniteat: & homo, qui caldarium pependit, securus permaneat. Simili modo de cæteris similibus, quæ sæpe diversè solent evenire, & judicamus, & esse volumus.* Et *lib.4. Capitul. Caroli, cap.197.* ac in canonibus Isaaci Lingon. Episc. *tit.2.cap.14.* ita legitur: *Mulier quæ dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis pœniteat: vir ejus si in domo fuit, quatuor; si verò in uno lecto, simili modo pœniteat, quos cum pane & aqua, reliquos quatuor secundùm quod sacerdos viderit, abstinentiam imponat ciborum.* Vvormat. tempore Hadriani II. *Mulieres, quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt, ut homicidæ procul dubio judicandæ sunt; illæ verò quæ dormiendo filios suffocare videntur, leviter de his judicare oporteat, quia nolentes, & non sentiendo ad hunc devolutæ sunt casum.*

COMMENTARIVM.

IN his tribus decisionibus agitur de patribus, qui filios suos voluntate aut casu occiderunt: nulla 4.
verò sub hoc titulo extat constitutio de filiis parricidis parentum fata properantibus; quia fortè Ecclesiæ patribus visum fuit de parentum cæde tacendum; quo consilio eam Solon in suis legibus præteriit, velut scelus incredibile, & ultra audaciam positum, ne vindicando ostenderet committi posse, ut ait Seneca *lib.1. de clementia*, & ante eum notavit Cicero pro Roscio Amerino. Apud Romanos verò, cùm hoc delictum non insolitum esset, vindicari cœpit variis pœnis, legibus Cornelia de sicariis, & Pompeia de parricidiis, quas eruditè exposuerunt, & illustrarunt perdocti viri, Academiæ nostræ decus D. Joannes de Solorzano, & D. Joannes Ramos *in opusc.ad leg.Pompeiam de parricid.* ex cæteris Lælius Mancinus *lib.1.de trip. juris collat.cap.38.* Vasconcellos *lib.3. respons.cap.6.* Ant.Matthæus *de crimin.tit.de lege Pompeia*, & alii criminalistæ. Arniseus *lib.1. de repub. cap.4.sect.1.* Savarus *ad Sidon. lib.4.epist.23.* Baronius *in martyr.die 2. April.* ad quam legem Pomp. spectant lex 11. §. 1. *de his qui notant. infam.* lex *Stichus*, *ff.de pœnis.* Tantùm ergo in præsenti agendum est de parentibus contra votum naturæ filiorum fata properantibus, & de pœnis quibus ex utroque jure ob filiicidium afficiuntur.

Et ut de patribus filios occidentibus priùs agamus, sciendum est inter alia patriæ potestatis jura, 5. De Patre filium occidente.
quæ integris libris congesserunt, & illustrarunt Paschal. *de viribus patriæ potest.* Acacius Ripol. *de privil. parent.* Asconius Clemens *in tract. de patria potest.* Forcatul. *in neciom. dialog.15.* Arias Pinel. *in rubric.de bonis matern. 2.part.* Otoz. *lib.5. de apicibus jur.cap.13.* Osualdus *lib.2.Donel.cap.25.* illud maximum fuisse, ut parentes vitæ, necisque potestatem in liberos haberent; quod jus lege Regia inductum, ut refert Halicarnasseus *lib.2.pag.97.& 98.* & testatur Papinianus *lib.singul. de adulteriis*, apud Petrum Pithœum *in collat. legum Mosaic. tit.4.* ibi: *Cùm patri lex Regia dederit in filium vitæ, necisque potestatem:* moribus receptum, testantibus Ulpiano *in l.8.ff.de his qui sunt sui*, Constantino *in l.1. C.Theodos. de liberali causa*; tandem in 12. Tabulis approbatum, & repertum fuit in tabul.4. de patrio jure, illis verbis: *Endo liberis justis jus vitæ, necis, venundandique potestas ei esto.* Cujus veteris juris vestigia extant in libris Pandectarum, *in l.in suis 11. ff. de liber. & posth. l.pater 20.ff.ad leg.Iul. de adult. l.fin. C. de patria potest. l.2. C.Theodos. de liber. causa*, & innititur *in l.1. ff.ad leg. Pompeiam*, juncto Cujacio *lib. 5. observ. cap.17.* & *ad tit. C. de patria potest.* & satis jus illud expressit Petronius *in epigram. post satyr.*

Et pater es dictus patriæ dignissimus, Iuli:
Qui tibi longævam vitam abstulit, est quoque dictus
Ipse pater patriæ. Dic Phœbus adhæreat utri?
Vtrique: hoc patris est vitam dare, patris & hoc est
Romani, si quam potuit dare, demere vitam
Posse etiam natis: vitam dedit alter, at alter
Vitam adimit: patriæ pater est sic dictus uterque.

Illustrant ultra suprà laudatos, Samuel Petitus *ad jus Atticum lib.2. tit.4.* Balduinus *ad leges Romuli, cap.17.* Arniseus *d. cap.3. sect.2. per totam*, Gentilis *de bonis matern. cap.2.* Narbona *de ætate ad actus humanos,*

humanos, anno 1. quæst.8. & *anno 3. quæst.2.* Petrus Gregor. *lib. 12. syntag. cap. 8.* Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 2. & 3.* & *in l. 135. ff. de V. S.* Hunnius *lib. 1. variar. tract. 2. quæst. 15.* & *in em y. lep. 1. p. tit. 10.* Avendaño *de mein, lib. 2. cap. 1.* Vvisembech. *disp. 6. thesi 9.* Et in hac parte observandi sunt textus *in l. 3. §. videri, ff. de bonis eorum qui sibi mortem, l. 2. ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l. 1. §. 1. ff. de obsequiis, l. Divus 5. ff. ad leg. Pompeiam, l. hoc accusare, § 4. ff. de accusat. juncta l. 7. ff. de capite minut. l. minimè 35. ff. de relig. juncta l. ultim. de justit. & jur.* adhibitis Duraotio *lib. 2. variar. cap. 2.* Forner. *lib. 2. rer. quotid. cap. 16. l. Divus 15. ff. de pœnis, juncta l. vendit. ff. ad leg. Corn. l. liberorum 1. § fin. ff. de his qui notant. infam.* Nec desunt exempla parentum, qui hac facultate usi fuerunt. Plura referunt Ravisius Textorius *lib. 4. offi ine, cap. 4.* Solorzanus *de parricid. cap. 7.* D. Joannes Ramos *de pœna parricid. lib. 8. fol. 486.* Nec tantùm jus hoc concessum fuit patribus in filios naturales, verùm & in adoptivos, ut constat ex epigrammate Petronii suprà relato. Unde cùm Aulus Gellius *lib. 5. noct. Attic. cap. 1.* tradit formam adrogationis, ait: *Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitûs per populi rogationem fit. Ejus rogationis verba hæc sunt: Velitis, jubeatis, uti L. Valerius Lucio Titio tam jure, quàm lege filius sit, quàm si ex eo patre, matreque filius natus esset, utique ei vitæ, necisque in eum potestas sit.* Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Credo enim, quamquam in illa adoptione legitimè factum est, nihil tamen te esse interrogatum, auctorne esses, ut in te P. Fonteius vitæ, necisque potestatem haberet, ut in filio.* Romulus autem non omnes filios permisit æqualiter occidere; nam triennio minores impunè parentes non occidebant, quia in tam tenera ætate nulla justa necis causa dari poterat, quæ ipsius morte ulcisci mereretur, ut aiebat Ovidius.

Quid puer admisit tam paucis editus horis?
Quo lusit facto vix bene natus avum?

Illustrant Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 3. quæst. 2.* nisi essent monstrosi, aut deformes, quos non solùm pater occidere poterat, verùm & citò necare cogebatur, *ex l. 12. Tabul. d. tabul. 4.* ibi: *Puer insignem ob deformitatem puerum citò necato.* Et similem legem refert Aristot. *lib. 7. polit. cap. 16.* Facit Quintus Curtius *lib. 9.* ibi: *Si quos segnes, aut aliqua parte inutiles notaverunt, necare jubent.* Talia enim monstra liberi non sunt, *l. non sunt 14. ff. de statu hominum, l. quod dicitur 12. §. 1. ff. de liber. & posthum. l. ostensum 58. ff. de V. S.* de quarum conciliatione cum lege *quæret 135. ff. de V. S.* videndi sunt Luna, & Arellanus *lib. 2. de rationis Imperio, cap. 5.* Balduinus *ad ll. Romuli, cap. 18.* Olano *lib. 3. Parat'ip. cap. 3.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1.* D. Joseph Retes *lib. 1. opuscul.* Torreblanca *lib. 5. de jure spirit. cap. 8.* Meril. *lib. 1. observ. cap. 33.*

6. De eadem patris potestate.

Sed cùm patria potestas in pietate debeat, non in atrocitate consistere, teste Marciano *in l. Divus, ff. ad leg. Pompeiam, l. fin. ff. si quis à parente, l. 3. C. de patria potest.* adempta fuit Patribus prædicta potestas: & licèt emendatio jure patriæ potestatis illi permittatur, atrox tamen animadversio, quæ nec dominis in servos permittitur, patribus denegatur, *l. 3. C. de patria potest. l. unic. Cod. de his qui patres, aut filios occiderunt, l. unic. Cod. de emend. propinquorum, l. 8. & 9. tit. 8. part. 6.* immò si filius protervus, contumaxque sit, debet eum puniendum judici tradere, ut lege veteri cautum legimus, *cap. 29. Deuteron.* & jure civili receptum, *l. milites, §. desertorem, ff. de re milit. l. nec 9. §. 3. ff. de officio Proconsul. l. 1. in princip. §. 2. ff. de obsequiis, l. propter 14. C. de his qui accusare, lib. 10. Basilic. tit. 33. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*, quam exposui *in cap. 1. de causa possess.* Illustrant latè Solorzanus *de parricidiis cap. 8.* D. Joannes Ramos *d. lib. 8. per totum.* Unde prædictâ facultate patribus ademptâ cœperunt ob filiicidium puniri ordinaria homicidii pœna usque ad tempora Constantini, qui extraordinariam equulei pœnam statuit, ita ut parricidii crimen ex lege Pompeia etiam ad ascendentes filios, aut nepotes occidentes protraheretur, *l. unic. Cod. de his qui patres aut filios occid. l. uni. Cod. Theodos. de parricid.* quam Constantini sanctionem firmavit Justin. *in §. alia, Instit. de public. judic.* Alfonsus noster *in l. 12. tit. 8. part. 7.* latè illustrant D. Joannes Ramus *d. lib. 8.* Solorzanus *de parricid. cap. 12.*

7. De matre filium occidente.

Circa matrem, & avum maternum certum omni tempore fuit, nunquam illis jus vitæ, ac necis in filios fuisse, *l. illud 4. §. 2. ff. de bonor. possess. contra tabul. l. nulla 13. ff. de suis & legit. hæred. l. si pater 11. §. 1. l. Divus 15. §. matri, & §. idem 5. ff. ad leg. Cornel. de falsis*; ideoque mater filium occidens lege Pompeia de parricidiis tenetur, *l. 1. ff. ad leg. Pompeiam*, ibi: *Sed si & mater filium, filiámve occiderit, ejus legis pœna afficitur: & avus, qui nepotem occiderit, pœna ejus legis tenetur.* Illustrant Solorzanus *de parricidiis cap. 7.* D. Joannes Ramos *de pœna parricidii, lib. 7. per totum*: & hujus delicti mentio fit in his tribus Decretalibus, & variis Conciliorum canonibus, quia frequentiùs evenire solet, ut matres filios suos interficiant, partim incuriâ, partim odio, partim ob luxuriam. Tædio enim est iis filios numerosiùs augere, cùm non pro filiis habendis matrimonium, sed libidinis explendæ causâ contrahunt; ideo eas capitali pœnâ plecti voluit Recharedus, ut constat *ex can. 17. Concilii Tolet. 3.* Non solùm autem mater, quæ filios suos interemit gladio, & vi; verùm & quæ potionibus, & venenis, ac aliis pravis artibus necem filiis procuravit, punitur, ut aborsum faciendo, *cap. consuluisti 2. quæst. 5. 6.* Synod. Trul. *can. 91.* D. Basilius *ad Amphiloch. can. 2.* juxta distinctionem fœtus animati, vel inanimati, quam dabimus *in cap. sicut 5. infra, de homicid.* quibus in casibus mater pœna parricidii tenetur, *l. unic. C. de his qui parentes, vel filios.* Quare Minutius Felix in Octaviano hoc crimen parricidium dixit, ibi: *Sunt quæ in ipsis visceribus originem futuri hominis extinguunt, parricidium faciunt antequam pariant.* Rectè ergo juxta hucusque tradita matribus, quæ filios occiderunt, pœnitentia imponitur; non tamen sacri Canones ampliùs progrediuntur, cùm incruentum imperium Ecclesia habeat, ut ait Gregorius Nazianzenus *in epist. quadam ad Africanum.*

TITULUS XI.

De infantibus, & languidis expositis.

CAPUT PRIMUM.

a Gregorius IX.

SI à patre, five alio, *b* fciente ipfo, aut ratum habente (relegato pietatis *c* officio) infans expofitus extitit, hoc ipfo à poteftate fuit patria liberatus. Nam in hoc cafu in ingenuitatem libertus, & fervus *d* in libertatem eripitur. Quod & de prædictis cujufcumque ætatis *e* languidis, fi expofiti fuerint, vel fi alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, eft dicendum. Sanè qui hoc fufcipiunt, non poffunt propter hoc in eorum perfonis jus aliquod vindicare.

NOTÆ.

a GRegorius IX. Qui ut fuit juris civilis peritiffimus, nonnullas edidit conftitutiones ex vifceribus juris civilis depromptas, in hoc volumine tranfcriptas, inter quas ut præcipua recenfetur præfens, quam deduxit ex novis conftitutionibus Juftiniani relatis *in l. penult. & ult. C. de infantibus expofitis*, eamque edidit.

b *Sciente.*] Secus verò fi ignorante, ut *in l. uxorem 29. ff. de manumiff. teftam.*

c *Pietatis officio.*] Et amoris naturalis, de quo
1. egi *in cap.2. de præfumpt.* quare jure naturæ tenentur parentes liberos educare, illifque alimenta præftare, *l.1. §. jus naturale, ff. de juftit. & jure, l. Nefennius 34. ff. de neget. geft. l. alimenta 11. C. eod. l. capite*, alias *qui liberos, ff. de ritu nupt. l. fi quis ad liberos, §.1. l.4. ff. de liber. agnofc. l.3. & 4. C. de alend. liber. l. unic. §. taceat, verf. Sileat, C. de rei uxor. actione, l. fin. §. ipfum, & §. filii autem, C. de bonis quæ liber.* probavi *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* atque ideo contra naturales ftimulos facere dicitur, qui tuendi, & educandi filii curam detrectat, *in l. amiciffimos 36. §.1. in fin. ff. de excufat. tutor.* nam cùm omni generi animantium primò hoc fit à natura tributum, ut fe, vitam, corpufque tueatur, ut eleganter prodidit Cicero, cujus fententia comprobata extat *in l.3. ff. de juftit. & jur.* & qui liberorum educationi non ftudet, fofpitatemque eorum non curat, prolem propriam necare dicatur *in l. necare 4. ff. de liber. agnofc. l. ultima, tit.20. part.4.* illuftrant Faber *in Papin. tit.5. princip. 2. illat.8. & tit.8. princip.5. illat.2.* Ofualdus *lib.2. Donel. cap.24. littera B*, & *lib.14. cap.27. littera I*, Fornet. *lib.2. rer. quotid. cap.20.* Menoch. *de arbitrar. cafu 396.* Petrus Gregor. *lib.11. fyntag. cap.10.* & *lib.15. cap. 28. à num.5.* Lara *de Capellaniis, lib.1. cap.21. à n.67.* & eleganter Gratianus *tom.2. difcept. cap.267.* Carranza *de partu, cap.4. num.56.* Ideò rectè Gregorius in præfenti ait, patrem filium exponendo, relegato pietatis officio procedere. Accedit, nam ut ait Lactantius *lib.6. divin. inftit. cap.20. tam nefarium*, inquit, *eft exponere, quàm necare*; immò Juftinianus fimiles patres tantò pejores homicidis judicat *in novel.153.* quantò miferiores funt hi, in quos crudelitatem exercent: & certè qui exponit, parum eft ut videatur occidere, cùm rarò contingat, ut expofiti vivant, ut ait Quintilianus *declamat.306. Nec enim per eos fletit, quin morerentur, nifi mifericordiâ divinâ erepti fuiffent.* Unde ait Clemens Alexandrinus *in eclogis*, partus & infantes expofitos, angelis curandos & tractandos committi. Hinc apud Tacitum *lib.5. biftor.* necare pro exponere dicitur, ubi Lipfius pro *agnatis, gnatis* legit. Illuftrant Bernegerus *in Tacitum quæft.111.* Fornet. *lib.1. rer. quotid. cap. 20.* & Patres exponentes filios abfque extrema neceffitate, peccare lethaliter, probant Fragofo *part.3. de regim. lib.1. difp.2. §.3.*

d *Servis libertatem.*] Hi pridem ex edicto Clau- 2.
dii Imperatoris Latinam libertatem affequebantur, ideft in libertate morabantur, dum viverent: eorum verò cùm mortui effent, bona patronus vindicabat. Suetonius ibi: *Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in infulam Æfculapii tædio medendi exponerentur, liberos effe fanxit, nec redire in ditionem domini, fi convaluiffent.* Et *l.2. ff. qui fine manumiffione, l.2. §. fed fcimus, C. de Latina libert.* Unde credi poteft, Tribonianum *in l.2. C. qui fine manumiffione ad libert.* Latinæ libertatis mentionem fuftuliffe, quia fublata fuerat dictâ conftitutione legis unicæ Latina libertas.

e *Languidis.*] *L.9. §. fi ipfe fervus, ff. de peculio.* 3.
Ofualdus *lib.2. comment. Donel. cap.26. littera A*, Cabedo *decif.187. num.6. & 7.* immò etfi fervus fanus à domino pro derelicto habeatur, efficitur liber, fi priùs fe occupet gerendo fe pro libero. Gloff. 1. & ibi Salicetus *in d. l. unic. §. fed fi fcimus, C. de Latina libert.* nam fi prior dominus, vel alius priùs occupet, occupanti acquiritur, *l. ult. ff. pro derelicto*: fi autem Dominus fervum pro capitali culpa captum negligat, feu eum non defendat, non ideo dereliquiffe eum videtur, immò fi abfolutus fuerit, ad ejufdem dominium revertitur, *l. fervus, ff. de ftatu hominum, l. fciendum, ff. de public. judic.* Cabedo *decif.186. num.8.* Ut enim per derelictionem amittatur dominium rei mobilis, defideratur factum abjectionis, quod fit contrarium retentioni fimul cum animo amittendi dominium, *l. quemadmodum 38. §.1. ff. de noxal. l. quod fervus 36. ff. de ftipul. fervor. l.1. & 2. pro derelicto*, ubi notat Cujac. *lib.54. Pauli ad edictum*, & *lib.21. obferv. cap.8.* Connanus *lib.3. comment. cap.3.* Donel. *lib.4. cap. 13.* in qua parte obfervandi funt textus *in l.2. §. ult. l. qui levanda 8. ff. ad leg. Rhodiam, l. interdum 21. §.1. & fequent. ff de acquir. poff. ff. l. fi fervus 13. de ftatu hominum, l. ille 9. ff. qui & a quibus, leg. fciendum 9. ff. de public. judic. l. ult. ff. de evict. leg.2. de fentent. paffis, l. fed etfi 5. quæ in fraudem credit. leg. nemini 24. Cod. de Epifc. aud. l.20. ff. ex quibus caufis majores, l.43. §. 4. cum fequent.*

sequent. ff. de furt. leg. penult. ff. de rerum divis. l.36. ff. de stipul.servor. l.45. juncto Cujac. ibi, de usucap. l.28. §. sin autem, Cod. de Episc. & cleric. leg.7. §.1. ff. de damno infect. l. si quis decedens, §. qui verò, ff. de solutionibus.

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur. Ex hac Gregorii constitutione talem deduco assertionem: *Pater exponens filios amittit jus patria potestatis, suscipientes verò eos nullum jus in eorum personas acquirunt.* Probant eam textus in l.2.3.4. C. hoc tit. leg. nemini 20. C. de Episcop. aud. l. nutricaribus, C. communia de success. leg. unic. §. sed scimus, C. de latina libertate. Consonaut de jure Regio lex 1. cum sequent. tit.23. lib.4. fori, lex 4. tit.20. part.4. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Acuña, Turrisecremata, & Darris in cap. si expositus, 87. dist. Cujac. ad tit. Cod. de infantibus exposit. & lib.16. observ. cap.36. Fornet. lib.2. rerum quotid. cap.20. Balduinus ad leges Romuli, cap.18. Faber lib.2. conject. cap.10. Velascus de privil. pauper. 2. p. quæst.65. per totam, D. Joannes Vela de delictis, cap.9. quem transcripsit Otero p.3. diversarum quæstionum, quæst.12. num.3. Decianus lib. 9. tract. crimin. cap. 8. Petrus Greg. lib.15. syntag. cap.28. & lib. 3. de repub. cap.3. & lib.4. part. tit.13. cap.3. num.75. Filesacus de orig. parricid. cap.4. fol.647. Bignonius in notis ad Marculf. fol. 683. Narbona de ætate ad actus humanos, anno 7. q.32. Lindembrog. in Glossario, verbo Expositi, Corvinus lib.4. Aphorism. jur. Pontif. tit.12. Revard. lib.1. conject. cap.17. & lib.3. cap.1. Solorzanus de parricid. lib.2. cap.5. Moronus respons.66. Ant. August. lib.14. epit. jur. tit.19. Fragoso p.3. de regim. Christ. Reipub. lib.1. disp.2 §3. Bernegerus in qq. ad Tacitum, q.111. Barbosa de potest. Episc. alleg.51. & lib.2. juris ecclef. cap.3. Ant. Matthæus de crimin. ad lib.47. tit. ult. cap.2. D. Joannes Ramos de pœna parricid. lib.7. in princip. & lib.8. pag.476. I. Gothofredus ad tit. Cod. Theodos. de expositis, ejus Pater in leg. 4. Cod. de lib. agnosc. Carranza de partu, cap.4. num.38. Cujac. lib.16. observ. cap.36. Lara de Capellan. lib... cap. 21. num.66. Osualdus lib.2. Donel. cap.26. litt.F.

5. Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio tam in prima, quàm secunda ejus parte difficilis redditur sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam inter præcipuos patriæ potestatis effectus ille recensetur, videlicet ut pater consensum præstet nuptiis filiorum, l. Paulus, ff. de statu hominum, §.1. Instit. de nupt. fusè probavi in cap.1. de despons. impub. Sed in nuptiis filiæ expositæ desideratur consensus patris exponentis, l. patrem 16, de nupt. Igitur quia parentes filios exponentes non amittunt patriam potestatem. Faciunt textus in l. uxorem 29. ff. de manum. testam. l.1. §. si quis 2. ff. de juris & facti ignor. Accedit, nam Patres jure communi attento jam ex lege Romuli in 12. Tabulis translata, jus habent vendendi, seu oppignorandi filios, l. fin. Cod. de patria potest. l.1. C. de patribus qui filios distraxerunt; immò si eò miseriarum ducti sunt, ut aliter vivere non possint, filiorum carnibus vesci posse, constat ex l.8, tit.17. part.4. *Ca segun el fuero real de España, siendo el padre cercado en algun Castillo, que toviesse de Señor, si fuesse tan cuidado de fambre, que no huviesse al que comer, puede comer al fija sin mal estanza.* Facit textus in cap.6. lib.4. Regum. Eleganter D. Hieronym. lib.3. super Amos, ibi: *Nihil enim fame durius, quæ sæpe compellit obsessos humanis vesci carnibus, & in suam sævire naturam; ita ut neque parentes parvulis liberis parcant, & maritalis affectus uxoris dudum amata membra dilaceret.* Igitur si pater filium vendere, immò & illius vesci carnibus impunè potest, multò magis illi licebit filium exponere. Secunda etiam pars assertionis, ubi docetur, alentem filium expositum nullum jus in eum consequi, difficilis redditur ex eo, nam sive jus civile, sive Pontificium attendamus, is qui filium expositum aluit, potest illum retinere ut filium, vel ut servum, l.1. C. Theodos. de expositis, ubi Constantinus statuit, ut cujuscunque conditionis esset is, qui expositus fuisset, dominio ejus cederet qui sustulisset, & ejusdem arbitratu, vel tanquam ingenuum, vel tanquam servum posse retinere. Additur in l.2. C. eod. tit. *Si modò testes Episcopalis subscriptio fuerit subsequuta*; idest, si de hac re contestatio habita est, ne ulla penitus ad securitatem possit esse cunctatio: nam ex hac contestatione apparebat, eum collegisse expositum non malo more, aut mala fide quæsivisse & captasse (de quo captandi more inter alia vide Tertulliani locum lib.1. ad nationes, cap.16.) Juxta quas legitimas sanctiones idem sanxerunt Patres Synodi Arelat.2. can.52. ibi: *Si expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam, & si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus, agnitusque non fuerit, securus habeat qui collegit. Sanè qui post prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida ecclesiasticâ districtione damnabitur, sicut Patrum sanxit auctoritas.* Refertur lib.6. Capitul. Carol. cap.142. & in Concilio Vasensi can.9. ibi: *De expositis, quia collata ab omnibus querela processit, eos non misericordia jam, sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu, quamvis infelix à præceptis misericordiæ mens humana detrectet, id observandum est, ut secundùm statuta fidelissimorum Augustorum, piissimorumque Principum, quisquis expositum colliget, Ecclesiam contestetur, post contestationem colligat; nihilominus de altari Dominico die minister annuntiet ab ecclesiastico expositum esse collectum, ut intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat. Si quis se probaverit agnovisse, collectori pro ipsorum decem dierum misericordia, prout valuerit, ad præsens retribuat; aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit, possideat. Si quis expositorum hoc ordine collectorum repetitor, vel calumniator extiterit, ut homicida habendus est.* Ad quod jus collecti & distracti infantis expositi spectat vetus formula, quæ reperitur inter veteres formulas editas à Lindembrogio, & Bignonio ordine 11. in hæc verba: *Nos quoque in Dei nomine, in matriculari Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesiæ observanda convenissemus, ibique infantulum sanguinolentum periculo mortis imminentem, pannis involutum invenissemus, ipsum per triduum, seu amplius, apud plures hominum inquisivimus, quis suum esse diceret, & non invenimus: cui nomen ipsum imposuimus, sed postea pietate interveniente, & Domini misericordiâ opitulante, ipsum infantulum homini alicui nomine illo ad nutriendum dedimus, ut si Deo præside convaluerit, ipsum in suis servitiis, ac solatiis secundùm legis ordinem retineat. Pro quo pretium accepimus, in quod nobis bene complacuit, valens sol. tantos, & ut præsens epistola firmior sit, manibus propriis eam subterfirmavimus, & bonis hominibus roborandam decrevimus secundùm sententiam illam, quæ data est ex corpore Theodosiani, lib.5. dicentem: Si quis infantem à sanguine emerit, si nutritium dominus, vel pater eum recipere voluerit, aut ejusdem meriti mancipium, aut pretium, nutritor quantum valuerit, consequatur.* Similem formulam refert Cujac. ad Paulum lib.5. sentent. tit.1. Igitur non rectè in præsenti asseritur, suscipientes infantes expositos nullum jus in eorum personis acquirere.

Quâ dubitandi ratione, non obstante, vera est 6.
præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, De ...
vetustissimum

SITIS APUD VARIAS GENTES.

vetustissimum fuisse diversatum nationum morem exponendi infantes; nam apud Hebræos usum illum invaluisse, constat ex sacra pagina, *Exodi cap.* 22. Josepho *lib.* 2. *antiq. cap.* 5. Philone *lib.* 2. *de vita Moysis*, ubi de Moyse exposito agitur: & de Exechiele Propheta refert Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *strom.* ibi: *Mater quæ me peperit, abscondit me tres menses, ut dixi: cùm autem latêre non possem, exposuit.* Atheniensibus non tam moribus, quàm lege receptum fuisse filios exponere, ex Aristotele *lib.* 7. *polit. cap.* 16. tradit Samuel Petit. *ad leg. Attic. lib.* 2. *tit.* 4. De Græcis idem constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. *Biblioth. cap.* 6. Seneca *in Thebaid.* ubi de Oedippo ait:

——Testes damnavit parent,
Et in alta nemora pabulum misit feris
Avidis, avibusque, quas Cytharon noxius
Alit.

Terentio *in Menandro, actu* 4. *scena* 1. Æliano *lib.* 2. *variæ histor. cap.* 17. De Romanis, & aliis idem referunt Justinus *lib.* 1. & 41. Herodotus *in Clio*, Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 7. Ælianus *lib.* 12. *variæ histor. cap.* 42. Livius *lib.* 1. Dionys. Halicarnasseus *lib.* 1. Plutarchus *in Romulo*, & de Fortitudine Romana Plinius *lib.* 14. *cap.* 18. Manil. *lib.* 4. *Astron.* Constantinus Manasses *annal. pag.* 42. Strabo *lib.* 5. *Geograph.* Varro *lib.* 2. *de re rust. verbo Ruminalis.* Plerumque autem exponebantur in mari, aut flumine. Ezechiel Tragicus *in Isagoge de precept. Pharaonis*, ibi: *Deinde jussit, ut Hebræorum gens masculus jaceret in profundum fluvium.* Ovidius *lib.* 3. *Fastor.*

Amne jubet mergi geminos, scelus inde refugit:
In sicca pueri destituuntur humo.

Aut in deserta loca: idem Ovidius *epist.* 11.

Iamque dari parvum canibusque, avibusque nepotem
Iusserat, in solis destituique locis.

Exponebantur etiam in rupibus, aut sub arboribus: & qui relictos inveniebant, aut credebant, aut fingebant ex silice excussos, aut sub arborum corticibus conceptos. Allusit illa, quæ in Æneam accensa profatur, precaturque apud Virgilium *lib.* 4. *Æneid.* ibi:

Nec tibi Diva parens generis, nec Dardanus auctor,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaque admorunt ubera tigres.

Ita ludunt Poëtæ, ita casum attullunt. Statius 2. *Thebaid.* de puero regio:

Non tibi digna puer generis cunabula tanti
Gramineos dedit herba toros, & vimine querno
Texta domus, clausa arbutei sub cortice libri
Membra tepent.

Et qui liberos exponebant, iis crepundia nonnunquam appendebant, & annulos inserebant, quibus postea à suis agnoscerentur. Terentius *Heautont. actu* 4. *scen.* 1.

——Vt stulta & misera omnes sumus
Religiosa: cùm exponendam do, illi de digito annulum
Detraho, & ei dico, ut unà cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

Plautus *in Rudente.*

Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Vbi sunt signa, queis parens noscere hæc possit suos,
Quibuscum parva periit Athenis, sicut dixi prius.

Notavit Petavius *in notis ad orationem* 16. *Themistii.* Et expositis nutriendis locum amplissimum ædificasse Trajanum in monte Cælio, refert Sabellicus *in ejus vita*, ubi erat columna lactaria in foro olitorio ad exponendos infantes, ut referunt Festus Pompeius *lib.* 10. Alex. ab Alex. *lib.* 2. *dier. genial. cap.* 12. Ex quibus & aliis notatuor Revardus *lib.* 1. *conject. cap.* 17. Solorzanus *de parricid. lib.* 2. *cap.* 5. Escobar *de ratioc. cap.* 25. *num.* 46. Gratianus *tom.* 2. *discept. cap.* 267. Beyerlinch *tom.* 3. *theatri*, *verbo Expositi.* Apud Catholicos infantes exponuntur ad valvas Ecclesiæ. Concil. Matiscon. *can.* 6. apud Burchardum *lib.* 3. *cap.* 200. Carnotensem *part.* 3. *cap.* 252. ibi: *Vt unusquisque presbyter in sua plebe publicè annuntiet, ut si aliqua fœmina clanculò corrupta conceperit, nequaquam filium, aut filiam suam interficiat, sed quocumque pravalet ingenio, ante januas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fideli suscipiatur, & enutriatur.* Et *l. ult. C. hoc tit.* Et apud Græcos infantes recèns natos à matribus in Ecclesiarum atriis exponi solitos, probat Balsamon *in can.* 33. *ep. st. D. Basilii ad Amphiloch.* & constat ex libro 3. juris Græco-Roman. *ad calcem num.* 2. ibi: *Illud quaritur, an sint punienda, quæ proprios filios in atriis, & aditibus Ecclesiarum exponunt? Tandem synodali sententia responsum est, mulieres istas, ut homicidas puniri, etsi infantes ab aliquibus educentur.* Modus exponendi apud antiquos erat in vasculo ex papyro facto, ac bitumine illito infantem apponere, seu in eucharis, ut probant Demsterus *lib.* 1. *ad Rosinum*, *cap.* 1. Avendaño *de mtu*, *lib.* 2. *cap.* 30. Ne verò periculo evasi, grandiores facti amitterentur à parentibus, solebant veteres notas quasdam eorum corporibus imprimere. Justinus *lib.* 44. ibi: *Tunc & lineamentorum similitudine, & notis corporis, quæ inusta parvulo fuerant, nepos agnitus.* Immò ne privarentur omni modo bonis paternis, in corbe aliqua pretiosa exponebantur. Plautus suprà *act.* 1. Terentius *in Heautont. act.* 4. *sc.* 1.

Cùm exponendam do, illi de digito annulum
Detraho, & ei dico, ut una cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

7. DE PROHIBITA FILIORUM EXPOSITIONE.

Verùm hanc filiorum expositionem improbarunt Thebani, lege lata ne liceret cuivis civi exponere infantes, nec in solitudine abjicere, pœnâ capitis adjectâ, teste Æliano *lib.* 2. *variæ histor. cap.* 7. quem refert Novarinus *lib.* 6. *aqua nupt. cap.* 55. Nec minùs Romulus latâ lege vetuit. Livius *lib.* 1. nisi monstrosi essent, quia ut ait Seneca *lib.* 5. *controv.* 3. *Nascuntur quidam aliqua parte corporis mutilati, infirmi, & in nullam spem idonei.* Et expressius rationem reddit *lib.* 1. *de ira*, *cap.* 15. ibi: *Liberos quoque, si debiles, monstrosique editi sunt, mergimus: non ira, sed ratio est, à sanis inutilia secernere.* Illustrat D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 1. Ex lege etiam Romuli licebat filias exponere, quia magis quàm filii familiam gravabant, ut constat ex Halicarnasseo *lib.* 2. *cap.* 15. ibi: *His institutis Romulus civitatem æquè bello, ac paci reddidit habilem; magnitudini verò ejus, ac frequentia ita consuluit: primò necessitatem colonis imposuit educandi quidquid esset masculum, & ex filiabus primogenitas.* Ergo cæteras permisit necare, vel exponere. Rationem exponit vetus Poëta Menander apud Stobæum *in florilegio*, *titulo* 77. versus sunt juxta vulgatem versionem Latinam:

Filia

Filia molestum, incommodumque peculium est:
Quamvis inopes filios tollunt omnes,
At filias exponunt etiam divites.

Quam Romuli legem illustrant ejus politicam rationem reddentes, Petrus Gregor. *lib.55. de repub. cap.15. ex num. 16.* Philippus Beroaldus *ad Apuleium lib.10. de asino aureo*, latè Carranza *de partu, c.4. de partu exposito, ex n.28.* & Justinianus *in novel.153.* hanc expositionem execratur asserens, exponentium crudelitatem tantò deteriorem homicidio, quantò in calamitosiores exerceatur. Hinc *in l.3. tit.23. lib.3. fori, l.4. tit.20. part.4.* cavetur: *Que todo home que desechare niño alguno, ò no hoviere quien le tome para criar, ò muriere, el que lo echa, muera por ello; ca pues el hizo cosa porque muriesse, tanto es como si lo matasse.*

8. Traditur ratio decidendi. His suppositis apparet ratio præsentis constitutionis; nam cùm cunctis animantibus à natura insita sit propensio quædam ad educandos fœtus, teste Tullio de natura Deorum; quam propensionem stimulum vocat Justinianus *in l.unic. §.sileat, C.de rei uxor.actione*, illustrat Plutarchus *in lib. de vera Philosoph.* Favorinus apud Gellium *lib.12. noctium, cap.1.* probavi in *cap.2. de convers. infidel.* ideo qui contra hanc naturalem propensionem filios exponunt, amittunt patriam potestatem, quia filium suum dicere non possunt eum, quem pereuntem contempserunt, *l.2. C.hoc tit.* Sed nec collectores, & educatores jus ullum dominii, aut parentis in eos, velut in filios, aut servos habere possunt. Non dominii, quia etsi pro servo expositum habuerint, assertio tamen non denegatur ei, qui ex hujusmodi causa in libertatem vindicatur, nec ipsa libertas redimitur pretio alimentorum, ut Trajanus Plinio rescribit *lib.10.epist. 72.* facit lex *1. §.1. vers. At si quis, ff. de juris & facti ignor.* juncto Cujacio *lib.44. Pauli ad edict. ibi, colum.3. in princ.* Non patris, quia talis educatio pro adoptione non cedit: & si susceptor filii loco expositum aluerit, alimenta tamen repetere potest, *l.1. C. hoc tit. l.4. §. si minor, ff. de doli mali except.* Quintil. *declamat.278.* ubi de filio exposito, ac tandem à patre naturali agnito disserens ait: *Vis scire quam pater non fueris? Recipere illum nisi solutis alimentis non potuisti.* Quod procedit nisi educator furis animo sustulerit, *l.2. & 3. C. hoc tit. novel. 153. Instin.* vel si pietatis tantùm respectu alimenta præstiterit sine spe restitutionis, quo casu omnem cessare restitutionem, constat ex *l. duobus 27. l. Nesennius 34. ff. de negot. gest. l. cùm is qui 32. §. penult. ff. de condict. indeb.* vel si pater ita pauper sit, ut non habeat unde alimentorum impensam solvat, quia tunc ea perdet qui expositum sustulit, *l. sin autem 27. §. fin. cum ll. sequentibus, l. in fundo 38. ff. de R. V.* Manent ergo filii expositi liberi prorsus ab omni potestate, & quoad statum habentur pro legitimis, eo quòd in meliorem partem præsumendum sit, cùm non tantùm spurii; sed & legitimi nati exponi soleant: idque etiam historiæ summis viris contigisse memorant, veluti Muysi, Cyro, Paridi, Oedippo, atque etiam Reginæ Babyloniorum Semiramidi. Nec solus pudor, aut infamiæ metus expositionis causa est, sed & necessitas aliqua, aut instans periculum, aut egestas extrema. Cùm igitur quamplures causæ sint, cur non eam capiemus, quæ favet conditioni expositorum. Ideo communior & pia sententia fert, filios expositos censeri legitimos quoad dignitates, & sacros ordines: & ita Gregorius XIV. in Bulla edita anno 1591. Docent Paleotus *de nothis, & spuriis cap. 63.* Maiolus *de irregul. lib.1. cap.11.* plures congesti à Barbosa *in collect. & 6. tom. in select. in præsentem rubricam*, & *de potest. Episcop. alleg 31. n.149.* Lara *de vita hominis, cap.7. num. 50.* Castillo *tom. 6. controv. cap.124. num.21.* Carranza *de partu, cap.4. n.49.* Ricciul. *de jure person. de neophytis cap. 7.* Frances *de Eccles. Cathed. cap.28. à num.105.* etsi contrarium teneant plures, quos sequitur Escobar *de purit. 1. part. quæst.8. §.3. num.38.* Sunt tamen expositi incapaces officiorum sanctæ Inquisitionis, Ecclesiarum, & Collegiorum, ubi adsunt statuta requirentia qualitatem puri sanguinis, seu nobilitatis, ut probant Lara *de Capellaniis lib. 2. cap. 4. num.37.* Gratianus *discept. forens. tom.2. cap.267. num.26.* Escobar *de purit. sang. p.1. quæst.8. §.3. per totum*, Acuña *in cap. si expositus, num.2. dist.87.* quia licèt in dubio expositi boni præsumantur, hæc præsumptio nihil operatur, quando certa qualitas ab statuto requiritur, quia non sufficit quod qualitas adsit præsumptivè, sed debet probari. Lara *d.cap.4. num.39.* Velascus *de privileg. pauper. p.2. quæst.65. num.200.* etsi contrarium probet Diana *p.10. tract.16. resol.96. per totam.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus expositione sciendum est, olim magnam fuisse quæstionem, ut inquit Plinius *lib. 10. epist. 72.* 9. Dissolvitur dubitandi ratio. circa statum eorum, qui expositi fuerant, & ab aliquo suscepti, & educati reperiebantur: & Trajanus in rescripto quod extat apud eundem *d.epist.72.* ad consultationem ipsius Plinii, qui Consulatum in Bithynia obtinebat, rescribit similes expositos, licèt in servitute fuissent educati, in pristinum tamen, quo nati erant, libertatis statum asserendos, cùm æquum non esset, libertatem, quæ inæstimabilis est, pretio alimentorum redimi. At hoc rescriptum ad solam Bithyniam pertinuit, & fortè aliæ provinciæ alio jure utebantur, ex constitutionibus anterioribus Imperatoris Constantini, qui *in l.1. Cod. Theodos. hoc tit. l. unic. C. Theodos. de his qui sanguinolentos acceperunt*, constituit ut cujuscumque conditionis esset is. qui expositus fuisset, dominio ejus cederet qui sustulisset, & ejusdem arbitratu, vel tanquam ingenuum, vel tanquam servum posse retineri; quam legem primam intelligendam quidam existimarunt quoties educator expositum de voluntate domini, vel patris collegerit. Quare illa verba, *quicunque puerum, vel puellam projectam de domo patris, vel domini, voluntate, scientiaque collegerit*, ita interpungenda credit Cironius *in parat. ad hunc tit.* ut post verbum, *scientiaque*, apponatur virgula; quasi dicat Constantinus, ut quicumque collegerit puerum, vel puellam projectam de domo patris, vel domini, voluntate, scientiaque, pro filio aut servo habere possit. Faciunt Firmicus *lib.7. cap.1. Expositi nutriuntur, laqueis servilibus implicati.* Seneca *contr. 33. Expositi in nullo numero servi sunt, hoc legum latori visum est.* Verùm Justinianus *in d. l. ult. C. hoc titulo, Novella 153.* ab hoc jure recessit, & constituit eos, qui sic collecti essent, in libertatem vindicandos, etiamsi servi nati essent, nec in his jus ullum educatoribus quæri, ne quasi mercimonio contracto viderentur pietatis officium gessisse. Præcipuè quia plerique infantes excipiebantur, & colligebantur, non tam obtentu misericordiæ, quàm ut postea ætate provecti ad quæstum meretricium, & profanum adhiberentur: quod insectatur Justinus Martyr *in apolog. 2. ad Antoninum Pium*, ibi: *Primùm quidem, quòd omnes ferè videamus ad quæstum meretricium educari, atque produci, non puellas modò, sed & masculos expositos.* Similiter Gregorius in præsenti abrogavit jus antiquum Concilii Vasensis, & Arelatensis, & statuit ut pater, qui neglecto pietatis officio liberos exposuerit, patria potestate cadat, nec qui eos suscipit, aliquod jus in eis acquirat: & ita juxta hanc temporum distinctionem exponendi

ponendi sunt canones suprà relati, & similiter textus *in d.l.patrem 16. C.de nuptiis*, quæ procedit ante novam constitutionem Justiniani, ut docuit Cujac. *lib.16. observ. cap.56.* etsi ipse aliter textum eum accipiat ad titulum Codicis *de nuptiis*, *& infantibus exposit.* & vetus formula, quæ extat post formulas Marculfi, edita à Bignonio, & suprà relata.

10. EXPONITUR CONCIL. MATISCON. CAN.6. Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in can.6. Concilii Matiscon.* in illis verbis: *In hoc sancto Concilio decretum est, ut unusquisque Presbyter in sua plebe publicè annunciet, ut si aliqua fœmina clanculo corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo coarctante filium, aut filiam suam interficiat, sed quocumque prævalet ingenio, ante januas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat, ut coram sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fideli suscipiatur, & nutriatur; & talis ex causa homicidii reatum, & quod majus est, parricidium evadat. Nam qui filium, aut filiam interficit, parricida omnimodis tenetur.* Referunt Burchardus *lib.3. Decreti, cap. 100.* Carnotensis *p. 3. Decreti, cap 252.* Ex quo textu expressè deducitur, parentes liberos exponentes pœnis parricidarum teneri. Igitur non rectè Gregorius in præsenti docet, Patres tantùm privari patria potestate, nullâ factâ mentione pœnæ corporalis, quâ patres afficiendi sunt exponentes liberos proprios. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, parentes liberos exponentes, atque ita eorum educationem negligentes, regulariter extra ordinem puniri, ut constat ex verbo *Animadversionis*, quo utuntur Imperatores *in l.2. C. de infantibus expositis*, & *ex l. penult. C. de patria potest. l.1. §. pœna, ff. de liber. agnosc.* nam si tutor, qui per mendacium negat pupillo alimenta, deducitur ad Præfectum urbis puniendus, *l.3. §. sed si non lautè, ff. de suspect. tutor.* quantò magis puniendi sunt parentes, qui filios exponendo, omninò illis alimenta denegant. Circa pœnam autem illis imponendam sequentes casus distinguendi sunt. Primus est cùm infans expositus inde mortuus est; quo casu punitur exponens legibus Cornelia & Pompeia tanquam sicarius, & parricida. Hìc enim verè locum habet sententia Ulpiani *in l. 15. ff. ad leg. Corneliam de sicariis*, ibi: *Nihil interest occidat quis, an mortis causam præbeat.* Necnon Pauli *in l.4. ff. de liber. agnoscend.* *Necare videtur qui abjicit, & alimenta denegat.* Idemque dicendum est, si in solitudine parentes filios exponant, ut fame moriantur, aut ferarum laniatu pereant, etiam si mors non contingat, quia utique quantùm in se fuit, nihil defuit operi, quando avibus, & feris jam filium occidendum exposuerant. Unde Seneca *declamat.10.* ait: *Curatis quis ex solitudine infantes auferat perituros, nisi auferantur.* Lactantius *lib.7. divin. instit.c.20.* *Non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus objiciunt, & quantùm in ipsis est, crudeliùs necant, quàm si strangulassent.* Et statim: *Tam nefarium est exponere, quàm necare.* Quintilianus *declamat.306.* *Rarum est, ut expositi vivant: caducum circa initia animal homines sumus; nam ferarum, pecudumque fœtibus est statim ingressus, & ad ubera impetus: nobis tollendus infans, & adversus frigora nutriendus. Sic quoque inter parentum manus, gremiumque nutricis sæpe labitur; unde nobis tanta felicitas, ut ad infantem mori accersita non veniat? Vos ponite ante oculos puerum statim neglectum, cui mori domi expediret, inde nudum corpus sub cœlo inter feras, & volucres.* Tertul. *in apolog. cap.9.* ibi: *Crudeliùs in aqua spiritum extorquetis, aut frigore, aut fame, & canibus exponitis.* Minut.Felix in Octavio: *Dum etiam domi natos aliena misericordia frequenter exponitis.* Hinc Donatus ad illud Terentii *in Heautont. actu 4. scena 1.*

Hic profectò est annulus, quem ego suspicor
Hunc, quocum exposita est nata.

Subdit: *Exponere est morti tradere, & objicere.* Eodem sensu in actibus Apostolorum *cap.7. vers. 19.* dicitur: *Exponere infantes suos, ne vivificarentur.* Arnobius *lib.8. advers.Gent.* ait: *Vos enim video procreatos filios nunc feris, & avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere illidere.* Facit Ovidius in epist. Canacis ad Macareum:

Jamque dare parvum, canibusque, avibusque nepotem
Jusserat, in solis destituique locis.
Vagitus dedit ille miser, sensisse putares,
Quaque suum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credis germane fuisse?
Nam potes ex animo colligere ipse tuo,
Cùm mea me coram silvas inimicus in altas
Viscera montanis ferret edenda lupis.
Quid puer admisit tam paucis editus horis?
Quo læsit facto vix bene natus avum?
Si potuit meruisse necem, meruisse putetur:
Ah miser admisso plectitur ipse meo.

Eadem pœna capitis puniuntur parentes illi, qui etsi non in solitudine, in olla infantes exponunt; nam & facilè intercludi posset spiritus tenellus, & negligi à prætereuntibus in vili testa conditus, ut resolvit Ant. Matthæus *de criminibus, ad lib.48. Digest.tit.ult.cap.2.* Secundus casus contingit cùm amoris vi victæ fœminæ, seu alterius libidini obsequutæ, & metu ignominiæ adactæ partum exponunt, ut plerumque contingere, aut pudoris, aut decoris servandi causâ, constat ex Aristophane *in nubibus*, Calphurnio Flacco *declamat. 49.* ibi: *Veniet ad nos prava mulier accusatura pietatem; infantem adhuc jussit feris canibus, & diris alitibus exponi.* Ex Plauto de Cistellario *scena 3.*

—— At illa quam compresserat
Decumo pòst mense exacto huic peperit filiam.
Paternum servum sui participat consilii:
Dat eam puellam ei servo exponendam ad necem;
Is eam projicit.

Quo casu mitiùs puniendæ sunt, cùm talis metus cadat etiam in constantes viros, *l.isti 8. §.penult. ff.de eo quod metus causâ*: quantò magis in timidas puellas? Docent Jul.Clarus *lib.5.sentent. §.fin.q.83.* Menochius *de arbitr.casu 396.n.7.* Tertius casus est cùm pater filium exposuit non in solitudine, sed in loco publico aliorum misericordiæ; quo casu cùm mors sequuta non est, tantùm in eo puniuntur patres, ut exinde priventur patria potestate, quam in filios habebant, ex præsenti Gregorii constitutione. Tandem si parentes filios exponant ob summam egestatem, quâ laborant, & omninò non deserant, sed ponant in Xenodochio, aut simili loco publicè deputato ad exponendos similes infantes, nullâ pœnâ afficiuntur, ut cum aliis resolvit Velascus *de privileg. pauper. 2.p. quest.65, num.207.*

TITULUS

TITULUS XII.

De homicidio voluntario, vel casuali.

CAPUT PRIMUM.

In [a] *Exodo.*

SI quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

NOTÆ.

1. [a] EXodo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperiuntur verba hæc *in cap.* 21. *Exodi*, ubi legitur *volens* : quod verbum cùm omissum fuerit in hac sexta collectione, attendi non debet. Quatenus autem præceptum hoc legis veteris servari, suscitarique possit, exposui *in cap. translato, de constit.* & explicat Alberic. Gentilis *de libris j[illegible] can. cap.* 5.

COMMENTARIUM.

2. VArias hujus textus interpretationes adduxerunt repetentes in præsenti, & Joannes Brunellus *ad hunc textum*, ex quibus Panormitanus, quem sequuntur Gutierrez *lib.* 1. *practic. quæst.* 2. *num.* 4. Visquerus *in tract. de immunit. Eccles. n.* 41. Sarpua *de jure asylorum*, Sanchez *tom.* 2. *consil. lib.* 16. *cap.* 1. *dubio* 9. & alii, quos refert Castillo ac Bobadilla *in sua polit. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 33. accipiunt textum hunc de clericis, qui ob homicidium voluntarium evellendi sunt ab altari, cui peculiariter ipsi mancipati sunt, ut ultimo supplicio afficiantur : sed meritò eos refellunt plures congesti à Barbosa *in præsenti*, Marquez *in suo gubernat. cap.* 32. §. *unic.* Delbene *de immunit. Eccles. cap.* 16. *dub.* 2. *sect.* 1. & convincitur ex ipsius textus sacri contextura, ubi generaliter, & indistinctè agitur de homicidiis voluntariis, & per insidias perpetratis. Quare nulla est ratio accipiendi generalia hæc verba de clericis tantùm. Deinde quia clerici, etsi atrocioribus enormitatibus dediti sint, nisi priùs degradati, non traduntur Curiæ sæculari, immò & in hoc casu homicidii per insidias perpetrati, clericum non posse per judices sæculares ab Ecclesia extrahi, docuerunt Bernardus Diaz *in praxi*, *cap.* 90. & 115. Covarr. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *num.* 7. Anast. Germonius *de sacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 91. Aldrete *de relig. discip. lib.* 1. *cap.* 26. Quare hac sententiâ omissâ, veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de homicidiis proditoriis, seu per insidias admissis, immunitate ecclesiastica non gaudentibus, juxta tradita *in cap. inter alia*, *de immunit. Eccles.* ubi textum hunc exposui. Proditorius autem homicida dicitur, cùm nulla præcedente causa rixæ, seu discordiæ, & securè occidit quis innocentem nihil tale suspicantem, *l. propter insidias*, 14. *C. qui accusare*, *l. fin. C. de aleator. cap. si cupis* 16. *quæst.* 1. *authent. de mandatis Principum, per tot. collat.* 3. §. *neque* : Gregorius XIV. *in sua Bulla*, ibi : *Aut quis proditoriè* : & *l. fin. tit.* 7. *lib.* 8. *ordin. l.* 11. *tit.* 21. *eod. lib.* docent Covarr. *d. cap.* 20. *num.* 7. Peguera *decis.* 54. *n.* 8. Gutier. *lib.* 1. *practic. q.* 2. *n.* 7. Remigius *de immunit. fallent.* 14. Thomas Delbene *eod. tract. cap.* 16. *dub.* 20. *sect.* 1. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 16. *num.* 59. Fachineus *lib.* 9. *controv. cap.* 93. Marquez in suo Gubern. *lib.* 2. *cap.* 32. §. 1. Molina *de justit. tract.* 3. *disp.* 23. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 32. §. 1. Marius Cutellius *de prisca Eccles. libert. lib.* 1. *q.* 1. *glossa* 7. *num.* 38. & *q.* 5. qui contra Dianam quæstione antecedenti intendit textum hunc procedere in eo, qui non consummavit homicidium proditorium, sed tantùm attentavit perpetrare. Homicida proditorius etiam dicitur, qui fœminam occidit, quia se defendere nequit; ideo talem homicidam non gaudere immunitate, resolvit Carrasco *ad leges recopil. cap.* 13. §. 1. Similiter & occidens sacerdotem, Bobadilla *lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 43. Item qui justitiarium, seu ministrum justitiæ occidit exercentem actum justitiæ securum, & nihil tale præcaventem. Sesse *de inhibit. cap.* 8. §. 4. Carrasco *d. cap.* 3. §. 4. *num.* 11. etsi contrarium teneat Giurba *consil.* 20. qui circa Alguacellum negativè resolvunt, videlicet proditorium homicidium non dari : docent Peregrinus *de immunit. cap.* 9. *n.* 5. Ambrosinus *eod. tract. cap.* 9. *num.* 7. Farinac. *eod. tract. cap.* 13. *n.* 185. Diana *p.* 1. *tract.* 1. *resol.* 20. Qui autem alterum occidit in diffidatione, quia non est homicidium per insidias, immunitate gaudet. Giurba *consil.* 100. *n.* 11. & 12. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. glossa* 12. *n.* 10. Bobadilla *lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 39. Diana 6. *p. tract.* 1. *resol.* 13. licèt lex 10. *tit.* 8. *lib.* 8. *recop.* asserat : *Cae, è incurre por ello en pena de aleve* : & contrarium subtili ratione motus defendat Barbosa *de jure eccles. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 101. Circa illum verò, qui sclopeto occidit, an homicida proditorius judicandus sit, pro parte affirmativa est lex 16. *tit.* 26. *lib.* 8. *recopil.* ibi : *Por ser arma traydora, y que no sirve sino de hazer muertes seguras, y alevosas* : & *in l.* 15. & 17. ejusdem tituli declaratur, quod sit alevosus, & quod habeatur pro alevoso, *in l.* 18. *tit.* 6. *lib.* 6. *recopil.* atque ita docuerunt proditorium homicidium esse, Azevedo *in l.* 3. *tit.* 2. *lib.* 1. *recopil. n.* 10. Marius Cutellius *de prisca & recent. libert. lib.* 1. *q.* 17. & *in C. ad ll. Federici, cap.* 109. *n.* 89. Didacus Perez *in l.* 39. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin.* Hevia *in Curia Philip.* 3. *p.* §. 12. *n.* 35. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recop. glossa* 15. *n.* 18. arguendo de familiari, qui reputatur alevosus : item *in l.* 12. *gloss.* 2. *tit.* 6. *lib.* 6. *recopil. n.* 3. Sanchez *lib.* 6. *consilior. cap.* 1. *dub.* 8. *n.* 16. Pro parte negativa, cui adhæreo, stat mascula juris ratio, quia instrumentum vulneris, aut homicidii non facit homicidium proditorium, sed animus, & occidentis intentio. Probat Giurba in terminis sclopeti *consil.* 10. *num.* 22 & in quocunque armorum genere Vincentius Franchis *decis.* 713. *n.* 21. At Princeps sæcularis nihil circa immunitatem

ecclesiasticam statuere potest, cùm ad ejus potestatem non pertineat, nec possit verè, realiterque propriam qualitatem delictis indicere, quamvis possit exacerbare pœnas. Ergo ex eo, quod Rex alevosum esse statuerit, nihil officit, nec proficit immunitati. Ita Diana *part.6. tract.1. resol. 13.* Giurba *consil.50.num.26. & consil.90.num.13.* Peguera *decis.40. num.7.*

CAPUT II.

Ex Pœnitentiali Romano.

INterfecisti furem, aut latronem, ubi comprehendi poterat absque occisione: quia ad imaginem Dei creatus est, 40. dies non intres Ecclesiam: & *b* lanea veste indutus, ab escis, *c* & potibus, qui interdicti sunt, & à *d* toro, *e* gladio, & equitatu illos supradictos dies abstineas. In tertia autem, & quinta feria, & Sabbato aliquo genere leguminum, vel oleribus, pomis & parvis pisculis, cum mediocri cervisia utere temperatè. Si autem sine odii meditatione, te, *f* tuaque liberando, hujusmodi diaboli membra interfecisti (secundùm indulgentiam dico, propter imaginem Dei,) si aliquid jejunare volueris, bonum est tibi: & eleemosynam fac largiter. Si Presbyter eadem fecerit, non deponatur: tamen quamdiu vivit, *g* pœnitentiam agat.

NOTÆ.

1. a *POenitentiali.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.4.* & reperitur textus hic in Pœnit. Romano, *tit.1. cap.24.* Sed Burchardus *lib. 11. Decreti, cap. 60.* Carnot. *part. 13. Decret. cap.46.* Gratianus *in cap. fin. 13. quæst.2.* citant verba hæc ex canone 1. Concilii Aurelian. unde credo præsentem canonem editum fuisse in aliquo ex Conciliis Aurelian. quod non extat; & ex eo transcriptum fuisse in Pœnitentiali Romano, à quo acceperunt Bernardus Papiensis *in d. 1. collect.* Raymund. *in præsenti.*

2. b *Lanea veste.*] Pœnitentes olim dum erant in statu pœnitentiæ solennis, non solùm mutabant vestes, Concil. Agathense *can.15.* Tolet.3. *can.12.* Tolet.6. *can.7.* ibi: *Si qui ingenuorum utriusque sexus sub nomine pœnitentiæ in habitu religioso sunt conversati, post hæc autem comam nutrientes, vel vestimenta sæcularia sumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt.* Verùm & cilicium induebant. Concil. Tolet. 1. *can.2.* ubi dum Patres describunt publicam pœnitentiam agentem, aiunt: *Qui sub cilicio divino fuerit reconciliatus altario.* Ubi aliqui malè legunt, *sub concilio*, ut notavit Gibalinus *de clausura regular. disquis.3. cap.2. §.8.*

c *Escis, & potibus.*] Alia enim dulcia, aliæque potiones prohibentur solennem pœnitentiam peragentibus, *cap. in capite, 50. dist. cap. admonere 33. quæst.2.*

d *Thoro.*] Nam similes pœnitentes non solùm matrimonium de novo contrahere, verùm etiam contracto uti prohibebantur, ut probavi *in c.9. Concil. Illiberit.*

3. e *Gladio.*] Pœnitentes enim solenniter armis cingi vetabatur, *cap. admonere, 33. quæst.2.* nec ulteriùs illa ferre licebat, nisi de consilio Episcoporum pro defendenda justitia, *cap. falsas pœnitentias, de pœnis. dist. 5.* Synodus apud Vvormaciam tempore Ludovici Imper. ut refert Hincmarus Rhemorum Episcopus, ibi: *Quicunque pro[illegible] uxore derelictâ, vel sine culpa interfectâ, alium duxerit uxorem, armis depositis publicam agat pœnitentiam; & si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur.* Sigebertus *in chron. Ludovicus Imperator à suis desertus, ac proditus, & in potestatem filiorum redactus, Episcoporum judicio arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est.*

f *Te, tuaque liberando.*] Hæc verba non sunt accipienda conjunctivè, sed disjunctivè, vel alternativè, ut post Felinum in præsenti docuerunt Caietanus 2. 2. *quæst.64. art.7.* Covarr. *in Clement. si furiosus, 3. p. §. unic. num.6.* plures relati à Barbosa *in præsenti*, Gibalinus *de irregul. cap.4. regul.3. consect.3. difficult.4.* ita ut sensus sit, non esse te homicidam, si te, vel tua liberando latronem, quem aliter capere, aut impedire non poteras, occidisti; nam si conjunctim capienda essent hæc verba, nec licita esset occisio furis, nisi ad se, & sua simul liberandum; nec etiam pro defensione suorum bonorum dumtaxat ei liceret occidere injustum invasorem absque culpa, sed neque ad defensionem vitæ, nisi illa cum bonorum externorum conservatione conjuncta esset: etsi textum hunc aliter accipiat Petrus Navarra *lib.2. de restit. cap.3. num.406.* 4.

g *Pœnitentiam agat.*] Quia homicidium non omninò inculpabile fuit, quia etsi pro defensione sua, vel suorum bonorum commissum esset, aliter tamen Clericus sibi consulere poterat: docet Gibalinus *suprà*, & dicemus *in cap. sequenti.* 5.

CAPUT III.

a Augustinus *super Exodo.*

SI perfodiens inventus *b* fuerit fur, & percussus mortuus fuerit, non est illi homicidium imputandum. Si autem oriatur sol super eum, reus *c* erit. Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, si fur nocturnus occidatur: si autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc est enim, quod ait: Si oriatur super eum sol, &c. quia poterat discernere, quod ad furandum, non ad occidendum venisset; & ideo non debet occidi. Hoc etiam in antiquis *d* legibus sæcularibus (quibus ista *e* est antiquior) invenitur, impunè

impunè scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem si se telo defenderit; jam enim plus est quàm fur.

NOTÆ.

1. a *Augustinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5 & apud Carnotensem *p.* 10. *Decreti, cap.* 53. reperiturque textus hic inter opera Divi Augustini *in q.* 54. *in Exodum*, ubi exponit legem latam *in cap.* 22. *Exodi*, ejusque rationem assignat, & ita priora verba sunt ipsius Exodi, cætera verò Magni Doctoris Augustini.

2. b *Fueris fur.*] Nocte exponit, ac supplet Glossa in præsenti; sed superfluò, cùm enim dicatur fur à furvo, hoc est nigro, facilè deducitur furem propriè dici, qui noctu furatur. Varro *lib.* 14. *rerum divinar.* Facit altercatio Hadriani, & Epicteti in illis verbis: *Quid est nox? Laborami requies, grassanti lucrum: per obscuras enim noctes faciliùs furantur.*

3. e *Reus erit.*] Hucusque verba Exodi, licèt aliter legantur in ipsa sacra pagina, videlicet: *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.*

4. d *Legibus sæcularibus.*] Antiquas leges vocat D. Augustinus 12. Tabul. ubi *tabul.* 2. de fure nocturno, & diurno ita cavebatur: SI NOX FURTUM FAXIT, SIM ALIQUIS OCCISIT, JURE CÆSUS ESTO: SI SE TELO defensint, quiritato, ENDOQUE PLORATO. Post deinde, SI CÆSI ESEINT, se fraude esto. Ad quas respexerunt Macrobius *lib.* 1. *saturn. cap.* 4. ibi: *Non esse abs re puto hoc loco id quoque admonere, quod Decemviri in* 12. *Tabulis inusitatissimè nox pro noctu dixerunt. Verba hæc sunt: Si nox furtum factum sit, sim aliquis occisit, jure cæsus esto. In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est is, non eum, sed sim dixerunt.* Cicero pro Milone, non longè à principio, ibi: *Tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem si se telo defenderet, interfici impunè voluerunt.* Senec. *lib.* 10. *controv. cap. ult.* in fine: *Lex quæ nocturnum furem occidi jubet, quoquo modo jubet, non de damnato tantùm, sed de fure loquitur.* Aulus Gel. *lib.* 2. *noctium Attic. Decemviri nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in* 12. *Tabulis scripserunt, furem, qui manifesto furto prehensus esset, tunc demùm occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiu telo se cùm prehenderetur defenderet.* Quamvis de usu hujus legis decemviralis dubitaverit Pomponius, ut constat ex fragmento Ulpiani in collectione legum Mosaïc, *tit.* 7. *de furtis*, ibi: *Si quis furem nocturnum occiderit, quem lex* 12. *Tabul. omni modo permittit occidere; aut diurnum, quem æquè lex permittit, sed ita demùm si se telo defendat, videamus an lege Aquilia teneatur? Et Pomponius dubitat, num hæc lex non sit in usu. Et si quis noctu furem occiderit, non dubitamus quin lege Aquilia non teneatur: sin autem cùm possit apprehendere, maluit occidere, magis est ut injuriâ fecisse videatur. Ergo etiam lege Cornelia tenebitur.* Idem Soloni, & Platoni placuisse probat Cujac. *lib.* 19. *observ. cap.* 12. Et idem constituerunt Longobardi *lib.* 1. *tit. de homine in curia aliena noctis tempore invento*, ibi: *Si noctis tempore homo liber in curia aliena inventus fuerit, non dans manus ad ligandum, occidatur, & à parentibus non requiratur: quod si manus dederit ad ligandum, & ligatus fuerit, debet pro se solvere octoginta solidos, quia non convenit rationi, ut homo noctis tempore in curia aliena silentio absconditè ingrediatur; sed qualemcunque utilitatem habuerit, priùs quàm intret, clamet.* Vvisigothi *lib.* 6. *tit.* 2. ibi: *Fur nocturnus captus in furto, dum rem furtivam secum portare conatur, si fuerit occisus, non vindicetur.* Et in *l. antecedenti*, ibi: *Fur qui per diem se gladio defendere voluerit, si fuerit occisus, mors ejus nullatenus requiratur.* Idem cautum fuit in Capitul. Caroli Magni, *lib.* 5. *cap.* 191. in legibus Frisionum *tit.* 5. Neapolit. *lib.* 1. *tit.* 13. & de Moscovitis idem tradit Sigismondus *de rebus Moscovit.* De Lacedæmoniis legem similem non habemus, quia apud eos furta permittebantur, ut referunt Gel. *lib.* 11. *noct. cap. fin.* Cælius Rhodiginus *lib.* 3. *antiq. lect. cap.* 13. notavit Petrus Gregor. *lib.* 37. *syntag. cap.* 1.

e *Quibus ista est antiquior.*] Nam nulla lex divinâ scriptâ antiquior, *cap. legimus*, 38. *dist.* utpote lex à Domino data in principio mundi, ut considerat Grotius *de jure belli lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 16.

f *Telo.*] Teli appellatione quid in præsenti accipiatur, exposuit Gaius *in l. si pignore* 54. *§. furem, ff. de furtis, l. si calvitur* 233. *§. telum, ff. de V.S.* & Justin. *in §. item lex, Instit. de public. judic.* ibi: *Telum autem (ut Caius noster ex interpretatione legum* 12. *Tabularum scriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur.* Notavit Cujac. *lib.* 11. *observ. cap.* 17. Et licèt vulgò telum accipiatur pro eo, quod ab arcu mittitur; in præsenti tamen accipitur pro eo, quod manu mittitur, sive sit lapis, sive ferrum, sive lancea, & generaliter pro omni, quo lædi homo potest, *l. hi qui* 11. *§.* 1. *ff. ad leg. Iul. de vi publica*, Paulus *lib.* 5. *sent. tit.* 3. *§. hi qui*, Virgil. *lib.* 9. *Æneid.* 5.

Ecce aliud summâ telum librabat ab arce.

Et *lib.* 12.

—— Fixumque latronis
Impavidus frangit telum.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Fur nocturnus impunè occiditur, diurnus verò si telo se defendat.* Probant eam textus *in cap.* 2. *hoc tit. cap.* 3. *de sent. excom. cap. dilecto, eodem tit. in* 6. *cap. si fur* 13. *q.* 2. *Clement. pastoralis, §. cæterùm, de re judic.* D. Thom. 2. 2. *q.* 63. *art.* 3. *l. sed & si, l. scientiam, §. cùm aliter, l. itaque, §. lex, ff. ad leg. Aquil. l. furem, ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l.* 4. *l. licet, C. eod. tit. l.* 1. *C. de furibus balneariis, l.* 1. *C. unde vi, l. si pignore* 54. *§. furem, ff. de furtis, l.* 7. *§. ult. ff. de eo quod metus, l. de pupillo, §. si quis rivos, ff. de novi oper. nunt.* Consonant de jure Regio lex 3. *tit.* 8. *part.* 7. lex 4. *tit.* 13. *lib.* 8. *ordin.* lex 1. *tit.* 17. *lib.* 4. *furi*, lex 4. *tit.* 23. *lib.* 8. *recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, & Cenedo *collect.* 6. *ad Decretal*, Cujac. *lib.* 15. *obs. cap.* 19. & *lib.* 19. *cap.* 12. Osuald. *lib.* 17. *Donel. cap.* 2. *littera O.* D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 1. Forner. *lib.* 1. *select. cap.* 22. Grotius *de jure belli, lib.* 1. *c.* 3. *§.* 2. *in notis*, Carena *de offic. Inquisit.* 2. *p. lib.* 12. *ex num.* 169. Cujac. *lib.* 14. *obs. cap.* 15. Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 28. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 37. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 3. *sect.* 3. *cap.* 6. *fol.* 393. Carbo *lib. de pacif. inimic.* Jac. Gothofr. *in quatuor fontibus, in notis ad tabul.* 2. *leg.* 12. *Tabul.* Gibalinus *de irregul. c.* 4. *consectar.* 3. *difficult.* 4. Balsamon *in notis ad can.* 55. *Divi Basilii ad Amphiloch.* Becanus *in analeg. cap.* 18. Petrus Pitheus *in notis ad tit.* 7. *collat. legum Mosaic.* Cujac. *in l.* 7. *ff. de eo quod metus causa*, Salas *in notis ad Petronium, in satyr. fol.* 36. Petrus Herodius *lib.* 8. *Pandect. tit.* 3. *cap.* 33. Diana 4. *p. tract.* 4. *resol.* 7. Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *tit.* 5. Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 20. *q.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 7. *art.* 1. *reg.* 3. *n.* 19. 6.

CONCLUSIO TRADITUR, AC PROBATUR.

Bronch. *cent. 4. enantioph. assert.* 82. Cujac. *lib.* 19. *observ. cap.* 12.

7. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Nulli licet cujusvis causæ prætextu se vindicare, aut jus in propria causa dicere, *l. nullus* 14. *Cod. de judiciis*, adeo ut nec rem propriam liceat propria auctoritate occupare, *l. extat* 13. *ff. quod metus causâ*: immò & eam occupans lege Julia de vi tenetur, *l.* 2. *§. ult. ff. eodem tit.* eamque amittit, *l.* 7. *C. unde vi*, *cap. ad hoc* 63. 16. *q.* 1. Cassiodor. *lib.* 4. *variar. cap.* 10. ibi: *Legum reperta est via, & sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio agatur impulsu.* Ergo furem nocturnum nullo modo licet privata auctoritate occidere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si liceret furem nocturnum occidere, liceret etiam & diurnum, cùm non minùs iste, quàm ille auferat bona; & æquale damnum consequatur quis ex omissione bonorum, seu pecuniæ, quàm ex vitæ privatione; siquidem pecunia altera vita dicitur. Stobæus *in sermon. pag.* 89. ibi: *Argentum, & anima, & sanguis est mortalibus.* Martialis *lib.* 9. *epigr.* 74.

Dixerat Astrologus periturum te citò, Cinna,
Nec, puto, mentitus dixerat ille mihi.
Nam tu dum metuis, ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
Bis quartum decies non toto tabuit anno:
Dic mihi, non hoc est, Cinna perire, citò?

Unde dicebat Salomon, *melius esse mori, quàm egere*; & majorem pœnam esse privationem bonorum, quàm mortem, *ex l. ult. C. ad leg. Iul. de adult.* docent Baldus *in l. vita, C. de jure fisci*, Tiraq. *de nobilit. cap.* 25. Ergo si licet occidere furem nocturnum ob defensionem vitæ, & diurnum occidere licebit ob bonorum defensionem. Deinde difficilis est præsens textus dum in eo sanctus August. affirmat, licere impunè occidere furem nocturnum quoquo modo, juxta sæculares leges, cùm juxta leges ipsas desideretur, ut cum clamore testificetur, qui furem tam nocturnum, quàm diurnum occidit, *l. itaque, ff. ad leg. Aquil.* de qua proclamatione latè egerunt Suarez *ad leg. Aquil. d. sectione* 1. D. Laurent. Ramirez de Prado *in tessera legum, in l.* 7. *ff. de eo quod metus causa.* Igitur non factâ proclamatione non licet furem diurnum, vel nocturnum occidere.

8. QUOTUPLEX SIT HOMICIDIUM. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, homicidium esse voluntarium, casuale, aut necessarium. Voluntarium est, quod cum animi meditatione committitur, quod semper injuriosum est, de quo agitur *in cap.* 1. *hoc titulo*, *l.* 1. *& ferè per totum ff. ad leg. Aquil.* ubi D. Joannes Suarez. Casuale, seu involuntarium est, quod fortuitò admittitur, de quo agemus *in cap. lator*, *infrà hoc titulo.* Necessarium duplex est; aliud quod lege jubente, seu permittente committitur, ut cùm quis transfugam occidit, *l.* 3. *in fine, ff. ad leg. Cornel. de sicariis*: vel cùm justè Principis auctoritate, judicisve committitur, quia potestas gladii data est, ut morte nocentium Magistratus pacem cæteris procurent, *cap. miles, cum sequent. cap. non frustra, cap. si homicidium,* 23. *q.* 5. *l. congruit* 13. *ff. de offic. Præsid.* Aliud, quod urgente necessitate, ob vitæ, bonorumque conservationem committitur, de quo in præsenti agendum est: de aliis *in cap. de cætero*, agemus.

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio præsentis assertionis, in qua docetur, impunè licere furem nocturnum occidere, provenit ex vulgari principio, quo docetur, cuilibet licere vim vi repellere, & se defendere, etiamsi exinde sequatur mors aggressoris, *l.* 1. *§. vim vi, ff. de vi & vi armata, leg. scientiam, §. si cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. l.* 1. *§. cùm arietes, ff. si quadrupes pauperiem.* Facit Cicero *in orat. pro Milone*, ibi: *Est enim hæc, judices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus, ut si in vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidissemus, omnis honesta ratio esset explendæ salutis.* Et Apollodorus *lib.* 11. de Lino agens ait: *Ad Thebas cùm venisset, civisque factus esset, ibi interiit ab Hercule percussus cithara; nam cùm Linus feriisset Herculem, iratus Hercules mortem ei intulit, reusque à nonnullis factus patratæ cædis, legit in judicio legem Rhadamanti, quâ insons pronunciatur, si quis nocuerit ei, qui vim prior intulerit.* Illustrant latè Mancinus *genialium cent.* 1. *cap.* 11. *&* 12. Mela *miscel. cap.* 3. Emmanuel Suarez *lib.* 1. *obs. cap.* 1. Vulsembach. *disp.* 4. Solorzanus *lib.* 1. *de jure Indiar. cap.* 14. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 4. Revardus *lib.* 1. *var. cap.* 1. Hunnius *ad Trentl. volum.* 1. *disp. quæst.* 20. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 2. D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. sect.* 2. *cap.* 1. *num.* 1. Franschiz *exercit.* 12. Avendaño *lib.* 2. *de metu, cap.* 45. Cevallos *commun. q.* 349. Ergo furem nocturnum ad nos venientem licet occidere ob defensionem propriæ vitæ; furem autem diurnum non licet occidere, nisi se telo defendat; nam quomodo apud divinam justitiam liberi erunt, qui pro his rebus transitoriis, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt? Quid enim amplius charum est, quàm vita hominis, *cap. suscepimus, hoc tit. l. sancimus, de sacros. Eccles.* Ovidius *in Metamorph.*

O fortunatissima, propter hanc animam concede mihi
Tua cætera sumptu.

Juvenalis *satyr.* 10.

Da spatium vitæ, multos da Iupiter annos:
Hujus ab exemplo disces non parcere rebus,
Et vitam ut redimas hostibus evadere.

Idque Crisippus suo exemplo demonstravit, qui cùm eadem navi sese cum piratis versari cognovisset, omnia in mari projecit, ne ut illum spoliarent hi, cum quibus navigabat, eum præcipitarent. Deinde ex præcepto Evangelico tenemur potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quàm pro conservandis vilibus, & transitoriis rebus tam acriter exardescere, ut ex D. Paulo refertur *in cap.* 1. 23. *quæst.* 3. *cap. suscepimus* 23. *de homicid.* Unde rectè juxta legem Moysi datam, & antiquas leges diversarum gentium Sanctus August. in præsenti docuit, impunè occidi posse furem nocturnum, diurnum verò non aliter, quàm si telo se defendat.

Superest ut rationum differentias assignemus, quare liceat furem nocturnum occidere quoquo modo; 10. TRADITUR DIFFERENTIA INTER FUREM NOCTURNUM, ET DIURNUM.
diurnum verò ita demùm, si telo se defendat. Et communiter ab antiquioribus in præsenti ea assignatur, quia videlicet non constat, an fur nocturnus veniat tantùm ad furandum, an etiam ad occidendum: & quia præsumitur ad utrumque venire, occidi potest; diurnus autem cùm cognoscatur, quod solùm ad furandum venit, non potest occidi. Verùm hæc communis ratio facilè refellitur; nam ob similem metum, seu ambiguitatem non debet quis homicidium perpetrare. Verè enim dictum est à Cicerone *lib.* 1. *de officiis*: *Plurimas injurias à metu proficisci.* Et Clearchus apud Xenophontem aiebat: *Multos ego novi, qui calumniâ adducti, aut suspicione, dum metuunt alios, & prævenire malunt quàm perpeti, atrocissimis malis eos affecerunt, qui nihil tale facturi fuerant, aut neque cogitaverant quidem.* Cato in oratione pro Rhodensibus, ibi: *Quid illa dicimus voluisse facere? id nos priores facere occupavimus.* Insignis

extat

extat sententia apud Gellium his verbis: *Gladiatori composito ad pugnandum, pugna hæc proposita sors est; aut occidere, si occupaverit; aut occumbere, si cessaverit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior injuriam facere debeat, quam nisi feceris, pati possis.* Cicero apud Quintilianum *lib. 5. de refect.* ibi: *Quis hoc statuit unquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, ut eum jure potuerit occidere, a quo metuisse se dicat, ne ipse posterius occideretur.* Unde de his dicebat Livius *lib. 3. Cavendo ne metuant homines, metuendos ultrà se efficiunt.* Unde omissâ hac communi ratione, veriùs dicendum est, legumlatores supponere levium rerum causa furem interfici non posse, sed si ipse in periculum vitæ me adducat, tunc mihi licere à me avertere periculum, etiam cum damno vitæ alienæ; nec mihi opponi posse, quod me in discrimen adduxerim, dum rem propriam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere; nam in his omnibus nihil mihi potest imputari, qui verset in actu licito; nec cuique injuriam faciam, cùm jure meo utar. Discriminis ergo diurni, & nocturni furis ratio in eo consistit, quòd noctu vix sit copia testium adhibendorum; atque ideo si fur occisus reperiatur, faciliùs credatur ei, qui à se vitæ tuendæ causâ dicat furem interemptum repertum, etiam cum aliquo instrumento, quo nocere possit: unde præsumptio est adversùs furem defendisse se telo. Quare quod in præsenti dicitur, furem nocturnum impunè occidi, intelligimus si parcere ei sine periculo suo dominus domus non potuit, *l. furem* 10. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* nimirum rem servando, ut docuerunt Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 1. num.* 12 Gibalinus *de irregul. cap. 4. num* 4. Alii autem differentiæ rationem assignant inter furem nocturnum, & diurnum ex eo, quia delicta noctu admissa, flagitiosa, ac majori pœnâ digna censentur. Unde fures nocturnos grassatores dixerunt Gellius *lib. 2. noct. cap. 1.* Horatius ibi:

11. Dissolvitur dubitandi ratio.

Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones.

Facit Salomonis proverbium: *Qui malè agit, odit lucem,* repetitum in *cap. consuluit, de offic. deleg. cap. unic. ut eccles. benef. cap. Anastasius,* 19. *dist. cap. clericus,* 81. *dist. in summario tit. 3. part. 4.* ibi: *E por esso dize Salomon, que quien mal hace, aborrece la luz, porque los homes no sepan las sus obras: y por essa razon pusieron los sabios que hizieron las leyes a las vegadas, major pena à los que pecan en encubierto, que à los que lo hazen paladinamente.* Illustrant Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. tit. 44.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam inter alias exceptiones ipsius regulæ, quas refert, exponitque Vulteius *in l. 1. Cod. quando liceat unicuique sine Iudice se vindicare,* prima, præcipuaque est quando agitur de defensione propria, quia tunc servato moderamine inculpatæ tutelæ licet aggressorem occidere, cùm eo casu non tam vindicatio, quàm defensio intendatur. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, pro cujus expositione sciendum est, dubium esse apud Doctores, an sicut ob vitæ defensionem furem, seu aliàs aggressorem occidere permittitur, similiter ad servanda bona propria liceat? Et sunt plures, qui negant, moti auctoritate textus *in cap. 2. hoc tit.* in illis verbis; *Te, tuaque liberando;* & præsentis textus, ubi docetur furem diurnum non aliter occidi posse, quàm si telo se defendat: & textus *in cap. suscepimus, hoc tit.* in illis verbis: *Satius fuisse post pallium relinquere tunicam, & temporalium jacturam pati, quàm pro vilibus ita exardescere.* Et *c. significasti, el 2. hoc tit.* ubi presbyter eo quòd latronem res Ecclesiæ diripientem fossorio percussit, declaratur irregularis, si vulnus lethale fuit. Et Grotius *d. c. 1. n. 13.* asserit laxatam esse in hac parte legis Evangelicæ disciplinam, & juxta communem Theologorum, & Jurisconsultorum sententiam, licere furem occidere rerum defendendarum causâ, etiam extra eos fines, in quibus lex Moysis, & Romana id permittit. Sed veriùs dicendum est, licere furem occidere, quando omnia bona, vel majorem eorum partem aufert, ita ut quis inde ad magnam egestatem reducatur; nam bona temporalia quodam modo vitæ comparantur, & ad illam conservandam summè necessaria sunt, ut traditur *in l. advocati, in fine, Cod. de advoc. divers. jud.* Facit elegans textus *in l. illicitas* 6. §. *Nesennius, ff. de offic. Præsid.* junctis traditis à Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Bona,* à *num. 1. Cod. de revocand. donat.* Quam sententiam tenent Covarr. *in Clement. si furiosus, 3. part. §. unic. num. 6. hoc tit.* Sotus *de justit. lib. 5. art. 8.* Panormit. *in cap. 2. hoc tit.* Lessius *lib. 2. de just. cap. 9. dub. 11.* Gibalinus *d. cap. 4. de irregul. consect. 3. difficult. 4.* Diana *4. part. tract. 4. resol. 4* Nec favent contrariæ sententiæ textus *in cap. 2. hoc tit.* cujus veram interpretationem in ejus notis adduxi. Nec etiam præsens textus, in quo expressè docetur, furem diurnum occidere licere, si telo se defendat, nolitque bona restituere. Unde deducitur, licere domino furem occidere quando aliter res proprias recuperare non valet. Nec etiam obstat textus *in d. cap. suscepimus, hoc tit.* Nam respondendum est, homicidium de quo in ejus specie, non fuisse factum in puram defensionem: quod probatur primò, quia clerici illi ligaverunt latrones, qui ad furandum venerant; unde apparet, faciliùs potuisse eos liberos, ac vacuos dimittere sine ullo periculo rerum, ac personarum. Secundò quia ut Glossa ibi notavit, monachus qui illos occidit, nulla necessitate coactus id fecit; siquidem potuit ipse fugere priùs quàm illi à vinculis solverentur. Nec etiam obstat textus *in d. cap. significasti:* nam respondetur, in ejus casu percussionem minimè necessariam fuisse; sufficiebat enim clamor, quandoquidem statim adfuerunt parochiani, qui latronem illum cohibuerunt, & occiderunt, ut post Suarium, & alios docuit Gibalinus *d. cap. 4. consect. 3. difficult. 4.* aliàs si alio modo sacerdos se defendere nequiret, justè occideret latronem; ideoque Hildebertus Cenoman. Episcop. *epist. 60.* præfatus non expedire sacerdoti latronem, à quo invaditur, occidere, subdit: *Tamen innoxium fore sacerdotem, si latronem occidat, cùm aliter se defendere nequiret.* Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt Grotius *d. lib. 2. de jure belli, cap. 1. n. 12.* existimaverit legem 12. Tabul. tam in fure nocturno, quàm diurno exigere, ut occisor cum clamore id testificetur, motus auctoritate Gaii *in l. 4 tit. 1. ff. ad leg. Aquil.* verius tamen est, legem 12. Tabular. furem noctu deprehensum occidere permisisse simpliciter, ut constat ex verbis suprà relatis, seu omni modo, ut Ulpianus suprà in notis transcriptos ait; vel quoquo modo, ut D. August. in præsenti, & Seneca, & Cicero suprà relati aiunt, qui omninò excludunt necessitatem clamoris. Quare I. Gothofr. in probationibus dictæ legis 12. Tabul. existimat, Tribonianismum manifestum adesse *in d. l. 4.* cùm lex Decemviralis tantùm in fure nocturno petierit clamorem, seu testificationem. Unde rectè D. August. in præsenti referendo sententiam ipsius legis Decemviralis dixit, juxta ipsam licere furem nocturnum occidere quoquo modo, id est etsi absque clamore non testificetur. Quâ etiam voce *quoquo modo,* usi fuerunt Cicero, & Seneca suprà relati.

Sed adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. de his 6. 50. dist.* ubi apertè docetur clesi- 12. Exponitur cap.
cum, qui se defendendo paganum occidit, multùm

DE HIS, 50. DIST. sibi consulere, si à sacerdotali officio se abstineat: ergo quis non licet etiam ob propriam defensionem furem occidere. Cui difficultati Athid. & Turrisec. ibi, Plovius *de irregul. num.* 11. affectuerunt, textum illum esse accipiendum de consilio, non verò de præcepto, juxta verba: *Multum sibi consulit.* Sed hæc solutio sustineri non potest, quia apertè repugnat verbis illis ejusdem textus, *irreprehensibiliter, indebitè, & damnabiliter*, quibus manifestè convincitur, Nicolaum Papam non consulendo, sed potiùs præcipiendo in eo textu respondere. Nec obstat verbum illud, *consulit*; nam sæpissimè consulitur id, ad cujus observantiam necessariò quis tenetur, *cap. si enim* 28. *quæstione* 1. Quare hac solutione omissâ, veriùs dicendum est cum Glossa finali in eo textu, quam sequitur Suarez *de censur. disp.* 46. *sect.* 1. *num.* 3. in eo casu clericum irregularitatem incurrisse, quia defensio non fuit cùm moderamine inculpatæ tutelæ, siquidem unus à pluribus occisus fuit; & suadetur, homicidium, de quo ibi, injustiosum fuisse, ex illis verbis: *Si postea per pœnitentiam emendatur.* Et ibi: *Damnabiliter.* Quæ verba ostendunt, occisorem peccasse; peccare autem non potuit nisi excedendo defensionis modum. Quo modo etiam accipiendum est Concil. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 7. in illis verbis: *Si verò homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se à morte defendat, fuisse commissum narretur, quare quadam modo dispensatio jure debeatur, &c.* Necessariò enim textus hic intelligendus est de homicidio culpabili, quando videlicet defensio non est pura, sed transit in aggressionem; quod facilè, & sæpiùs contingit. Unde apud Gentiles homicidium necessarium expiabatur per manuum ablutionem: probat Mornacius *ad l.* 3. *ff. de just. & jure*; idcoque affirmant Patres, in eo canone dispensationem quodam modo jure deberi, quia homicidium non voluntarium simpliciter, sed necessarium, etsi non servato moderamine inculpatæ tutelæ, admissum fuit. De eodem etiam homicidio ob defensionem, etsi non puram, perpetrato, accipiendi sunt textus *in cap. si quis viduam*, 50. *dist.* in illis verbis: *Similiter si homicidium, aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione.* Et *cap.* 2. *in fine, de clericis pugnant. in duel.* quo modo autem moderamen inculpatæ tutelæ consideretur circa modum, tempus, causam, factum, exponunt P. Caballus *de homicid. num.* 93. Cæpola *consil. crimin.* 41. Jul. Clarus *lib.* 5. *sentent. §. homicidium, num.* 34. Guazinus *in defension. reor. cap.* 4. noviter Basilico *dec.* 16. *criminali.*

13. EXPONITUR CAN. 55. S. BASIL. AD AMPHILOCH. Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can.* 55. *epist. D. Basilii ad Amphiloch.* in illis verbis: *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arceantur; si sint autem clerici, à gradu deponuntur; quicumque enim, inquit, gladium accipit, gladio peribit.* Cùm enim in eo canone agat D. Basilius de illis, qui se latronibus opposuerunt sponte, non verò ab eis in necessitatem adducti, homicidium perpetrarunt; ideo ut veris homicidis pœnitentia imponitur, aliàs si homicidium contingeret, juxta suprà tradita, cùm fur nocturnus erat, vel diurnus, & telo se defendebat, pœnitentia non imponeretur. Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. quicunque* 33. 23. *quæst.* 8. ubi D. Augustin. ita ait: *Qui verò sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, & adulterum, vel quemcunque crimosum interfecerit, aut truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur.* Ubi D. Augustinus agit de eo, qui furem occidit privata auctoritate, non pro defensione propria, sed potiùs ipsum aggrediens, nulla necessitate coactus.

CAPUT IV.

Hieronymus.

CUm juramento pollicitus est Herodes saltatrici dare quodcunque postularet ab eo, si ob jusjurandum se fecisse dicit, si patris, matrisve interitum postulasset, facturus esset, an non? Quod ergo in suis repudiaturus fuit, continere debuit in Propheta.

NOTÆ.

1. a *Hieronymus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6 & apud Burchardum *lib.* 12. *Decreti, cap.* 16. Carnotensem *part.* 12. *cap.* 73. ubi rectè adjicitur *in cap.* 14. *Matthæi*; nam cùm D. Hieronymus exponeret Evangelium ipsum Matthæi *c.* 14. ubi refertur juramentum præstitum ab Herode, & adimpletum in nece D. Joannis Baptistæ, verba in præsenti transcripta adducit, ex quibus communiter repetentes in præsenti deducunt, sub generali promissione, quantumvis jurata, non venire illicitum: quod axioma variis auctoritatibus firmat Gratian. *caus.* 22. *q.* 4. *per tot.* & latè illustravit Præceptor Petrus Rajo-Arroyo *in repet. ad text. in cap. Quintavallis, de jurejur.* ex quo commentarium hujus textus petendum est.

CAPUT V.

Ex Concilio a *Guarmaciensi.*

SI aliquis causâ explendæ b libidinis, vel c odii meditatione, ut non ex eo soboles d nascatur, e homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non posset generare, aut concipere, ut homicida teneatur.

NOTÆ.

a *Guarmaciensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Burchardus verò *lib.* 17. *Decreti, cap.* 57. citat verba hæc ex Concilio Vormat. *can.* 30. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de censib. cap.* 1. *de divort.* etiam extat textus hic in pœnit. Romano, tit. 1. *cap.* 3.

b *Libidinis.*]

b *Libidinis.*] De poculo à marito explendæ libidinis causâ dato agemus infrà.

c *Odii.*] Sunt etiam pocula odii, de quibus habes duas declamationes post institutiones Quintiliani 14. & 15.

1. d *Soboles nascatur.*] Hæc verba ut diversum casum contineant ac antecedentia, intelligi posse credo de illo maleficii genere, quo partus ultra legitimum & naturale tempus protendebatur, cujus impiæ gravitatis à saga perpetratæ habemus testimonium apud Apuleium *lib.4. de asino aureo*, illis verbis: *Amatoris sui uxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, pragnationis sarcinam, obsepto utero, & repignorato fœtu perpetuâ pragnatione damnavit: & cum ei numerant misella illa octo annorum onera, velut elephantum paritura distenditur.* Extat etiam lepida narratiuncula, quæ hanc rem comprobat, & illustrat apud Pausaniam in Bœticis, his verbis: *Farmacidas Thebani à Junone missas aiunt, ut parturienti Alcimena impedimento essent; sed eas dum Alcimena partum inhiberent, à Tiresia filiâ Historide tali commento delusas. Ex eo namque loco, unde illa facilè audire possent, clamavit peperisse Alcimenam: illas ex voce deceptas statim abiisse. Alcimena igitur puerum enixa est.* Eadem industria elusæ fuerunt præstigiæ magicæ, quibus inserebatur dilatio partus uxoris Ildephonsi XI. inclyti Castellæ Regis, Lusitaniæ Regis filiæ, à Leonora Guxmaniensi, quæ dum Ildefonsi amore flagraret, ejusque jamdiu vacaret libidini, verebatur ne forsan liberis ex uxore editis, communi voto adimpleto, quod asperiorum conjugum jurgia sedare solet, frigesceret erga eam, & ejus filios amor veteri consuetudine firmatus. Quod ex historicis nostris constat, & narrat facetè Comes de la Roca in libro vernaculo idiomate scripto, *Rey Don Pedro defendido.* Si autem quæras, quo veneficii genere magici partum differrent, illud certò narratur, quod ad fores puellæ residerent, & poplitem popliti imponerent, digitosque manuum pectinatim converterent. Ideo Ovidius 9. *metamorph.* ipsammet Junonem hoc incantatorio habitu infensum Alcimenæ partum describit sustinuisse his versibus:

Utque meos audit gemitus, succedit in illam
Ante fores aram, dextroque est poplite lævum
Pressa genu, digitisque inter se pectine junctis,
Sustinuit partus.

De hoc modo connectendi digitos, plura Plinius *lib.18. cap.6.* quod etiam veneficium est impediendis actionibus aliorum. Tunc sic ad rem nostram Plinius prædicto loco: *Item poplites alternis genibus imponit: tantam hac in re in comitiis ducunt potestatem fieri, ut vetuerint majores, & sacris, votisve simili modo interesse.* Minus quàm solet sedulus hæc verba Plinii examinavit Alex. Neapol. *dier. genial. lib.4. cap.11.* illustrat P. Pinto *in spicil. tract. 1. cap.29. n.10.* Sed unde homicidium? Ex eo quippe, quod impedito partu, & ultra legitimum tempus detento, accidit casus, ut in utero moreretur fœtus, & ita homicidium consideratur à Patribus in præsenti. Et si hæc interpretatio non placeat, facilior erit quæ accipit hæc verba de illis incantationibus, & poculis, quibus fœtus animati abigebantur, ita ut vivi nasci nequirent.

e *Homini.*] Maleficiis eum ligando, ut probavi *in cap.4. de frigid. & maleficiat.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TALIS. EX hoc canone Concilii Vormat. sequens communiter deducitur assertio: *Ut homicida punitur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, ut generari, vel nasci soboles non possit.* Probant eam textus *in cap. consuluisti 2. quæst.2. cap. aliquando, cap. quod verò 8. cap. Moyses 32. quæstione 2. cap. nasci, 56. dist.* Concil. Brachar. 2. *can.* 77. ibi: *Si qua mulier fornicata fuerit, & infantem, qui exinde fuerit natus, occiderit, & quæ studuerit abortum facere, & quod conceptum est, necare, aut certè ut non concipiat, elaborat, sive ex adulterio, sive ex legitimo conjugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreverunt. Nos tamen pro misericordia, sive tales mulieres, sive conscias scelerum ipsarum, decem annis agere pœnitentiam judicamus.* Ilerdense *can.* 2. *His qui malè conceptos ex adulterio fœtus, vel editos necare studuerint, vel in uteris matrum potionibus aliquibus colliserint, in utroque sexu post septem annorum curricula communio tribuatur: ita tamen, ut omni tempore vita sua fletibus, & humilitati insistant.* Concil. Illiber. *can* 63. *Nec in finem detur communio ei, quæ absente marito conceperit, & conceptum occiderit.* Et *can.68. Catechumena, si per adulterium conceperit, & conceptum necaverit, placuit eam in fine baptizari.* Ancyranum *can.21. Quæ fornicantur, & necant partus, & curant fieri abortum, priori definitione ad exitum vitæ, humaniùs nunc agendo, decem annis per gradus pœniteant.* Trullan. *cap.* 92. *Eas quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena excipiunt, homicidæ pœnæ subjicimus.* Vormac. *can.35. Mulieres, quæ ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutiunt, ut homicidæ proculdubio judicandæ sunt.* Mogunt. sub Leone IV. *can.21.* Sixtus V. *in sua constitutione 87.* Greg. XIV. *const.14.* D. August. *quæst.80. super Exodo*, & *Enchir. ad Laurentium, can.* 86. & contra Julianum *lib.6. cap.5.* D. Hieronym. *in epist. ad Pammachium*, D. Gregor. Nyssenus *de homine, cap.29. & 30.* D. Chrysost. *homil.12. & 13 in Genesim*, D. Joannes Damasc. *lib.2. de fide orthodoxa, cap.12.* Alia Conciliorum Decreta, & Sanctorum Patrum responsa congesserunt Decretistæ, Carnotensis *part.8. cap.314.* & *part.10. ex cap.181.* Burchardus *lib.17. Decret. ex cap.54.* Ant. August. *lib.5. epit. jur. tit.1. part.3.* & Crespetius *in summa, verbo Aborsus.* De jure civili probant textus *in l. si quis aliquid, §. abortionis, ff. de pœnis, l. ejusdem 3. §.2. l. si mulierem 8. ff. ad leg. Corn. de sicar. l.3. C. eod. tit. l.4. ff. de extraord. crimin. l. Divus 5. ff. ad leg. Pompeiam, l.1. C. de malefic.* Consonant lex 1. *tit.3. lib.6. legum Visigoth. tit.7. §.18. legum Baiubar.* lex 7. *tit.8 part.7.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.1. voto 12.* Solorzanus *de parricid. lib. 2. cap.12.* Petrus Gregor. *lib.4. partit. tit.13. cap.2.* Petrus Herodius *lib.8. Pandect. tit.5. cap.12.* Mendoza *lib.3. Conc. Iliber. cap.52.* Salmut. *ad Pancirol. lib.1. tit.46.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Aborsus*, Meril. *lib.1. observ. cap.16.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.252.* Simon Maiol. *dier. canicul. verbo Saga, fol. 480.* Castellion *variæ lection. cap.41. tom.4.* Scotsia *in select. Pontific. constit. epit. 146. theorem. 576.* D. Joannes Ramos *de pœn. parricid. lib.7. num.203.* Guibertus Costanus *qq. jur. quæst.1.* Moralistæ apud Hieronym. Garciam *tom.2. summæ, tract.10. diffic. ult. 15. dub.4. puncto 2.* Gibalin. *de censur. in synopsi, verbo Aborsus*, Paulus Zacchias *lib.1. qq. medico-legal. tit.2. q. 9. & 10.* Mornacius *in l.9. ff. ad leg. Aquil.* Amaya *lib. 3. observ. cap. 1. §.3.* Gothofr. *in l.1. C. Theodos. de sicar.* Bronchorst. *enantioph. cent. 4. assert.* 84. Theophil. Raynaud. *tom. 14. tract. de sect. Cæsarea, cap.10. per tot.* Beyerlinch *in theat. vitæ hum. tom.1. verbo Aborsus.* DICTUM EX PROBATUR.

3. IMPUGNATUR TRA. Sed in præsentem assertionem ita illustratam pro dubitandi ratione insurgo. Plus est veneno occidere, quàm gladio, *l.3. C. ad leg. Cornel. de sicar. l.1.*

DITA AB-SBATIO.

C. de maleſic. quia tantò graviora ſunt crimina, quantò difficiliùs cavemur. Cicero *pro Roſcio Amerin.* Igitur ſeveriùs, graviuſque debet puniri, qui poculo aliquem occidit, quàm ſi gladio interficeret. Deinde difficilis eſt præſens textus in ea parte, dum æquiparat propinantem venenum, ut ſoboles naſci non poſſit, cum eo qui poculum dedit, ut generari nequiret; ita ut ambo tanquam homicidæ teneantur, nam homicidium à cæde hominis dicitur, *cap. homicidium, de pœnis diſtinct.* 1. *cap. homicidium, de pœnis diſt.* 5. quia homo non dicitur ſine anima, *cap. in quadam, de celebrat. Miſſar. cap. cùm juxta, de hæretic. l. in Falcidia*, § *placuit*, *ff. ad leg. Falcid.* Igitur non poteſt ut homicida puniri; qui poculum dedit, ut generari, aut naſci ſoboles non poſſet, ut probat Carranza *de partu, cap.* 1. §. 2. & *cap.* 16. § *unic.* Et ita ſimile poculum propinantem non manere irregularem, docent Trocius *de perfecto clerico, cap.* 14. *n.* 6. Covarr. *in Clement. ſi furioſus*, *p.* 2. §. 3. Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, ut homicidam eum puniri. Difficile etiam eſt quod in præſenti docetur, videlicet aborſum facientem, ſeu procurantem, ut homicidam teneri; nam quæ aborſum fecit, aut poculum propinavit ad illud faciendum, extra ordinem punitur, *l.* 4. *ff. de extraordin. cognit. l.* 3. § 2. *l. ſi mulierem* 8. *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, ibi: *Si mulierem viſceribus ſuis vim intuliſſe, quo partum abigeret, conſtiterit, eam in exilium præſes provinciæ exigit.* Igitur quia non ut homicida tenetur, nec punitur pœnis ordinariis.

4. Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, poculum plerumque dari aborſus causâ, de quo Plautus:

DE POCULO AMATORIO, VEL AD ABORSUM.

Metuebatque illa ne ſibi perſuaderes
Ut abortioni operam dares, puerumque ut ne aleret.

Juvenal. *ſatyr.* 6.

Tantùm artes hujus, tantum medicamina poſſunt,
Quæ ſterilem facit, atque homines in ventre necando.

Ovidius *lib.* 2. *amor. eleg.* 4.

Quæ prima inſtituit teneros avellere fœtus,
Malitiâ fuerat digna perire ſuâ.
Veſtra quid effoditis ſubjecta viſcera telis,
Et nondum natis dira venena datis.

Et plerumque ab ipſis matribus ſumuntur, ut latè probat Theophilus *tom.* 14. *de ortu infantum, cap.* 10. De his poculis ad procurandum aborſum agunt Patres Synodi Ancyr. *cap.* 21. Dioſcorides *lib.* 2. *cap.* 80. & *lib.* 5. *cap.* 19. Plinius *lib.* 14. *cap.* 16. ex eis Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9. *art.* 1. *num.* 4. Cujac. 19. *obſ. cap.* 9. Deinde poculum amatorium frequenter datur explendæ libidinis causâ, *l.* 3. §. 2. *ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* & nihil adeo frequentius in fœminis, quàm ſuperſtitionibus, ac veneficiis libidinem fovere, ut prægnationis periculo ſublato, ad libidinem faciliùs allicerentur. Seneca *in Hercule fur. act.* 2. ibi: *Magicis artibus ferè conjugia nupta precibus admiſſis ligant.* Lucanus:

——— *Quos non concordia mixti*
Alligat ulla thori, blandæque potentia formæ,
Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

5. Et qui vehementer turpi voluptate capi ſe ſinunt, ut arctiùs illigentur, & indiſſolubilibus vinculis conſtringantur, ſolent amori addere veneficia, ut etiam in vitiis quis magicis artibus ad amorem trahatur. Synodus Regiaticina, ut vulgò appellatur, *can.* 25. *Quia peſtiferas adhuc ſtirpes, & reliquias artis magicæ in tantum vigere ad nos perlatum eſt, ut quædam maleficia illicitum amorem aliorum mentibus, aliis verò odium immittere dicantur; quædam etiam ita venenaria ſunt, ut quoſdam peremiſſe multo populi rumore deferantur: hujuſmodi diaboli miniſtras diligenti examinatione prodita ſub acerrima pœnitentia redigendas ſtatuimus, & in ipſo tantùm exitu, ſi tamen priùs pœnitentiæ opera fecerint, reconciliandas eſſe permittimus.* Virgil. *lib.* 4. *Æneid.*

Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit, & aliis duras immittere curas.

Horatius:

Canidia cogit veneficiis Varum ut ſe amet;
At vos ut reddat, quibus eſt fallacia lunæ.
Eſt labor in magicis ſacra piare focis.

Juvenalis *ſatyr.* 6.

Hic magicos offert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Potiones iſtæ amatoriæ ex illicitis rebus à ſceleſtatis, & veneficis mulieribus plerumque conficiuntur, qualem Veiam deſcribit Horatius, quæ immerentem puerum interemit.

Exerta uti medulla, & aridum jecur
Amoris eſſet poculum.

Idem Canidiam veneficam inducit, quæ cùm Varo poculum amoris dediſſet, eo alterius carminibus ſoluto, dixit:

Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum,
Priuſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrecta ſuper,
Quàm non amore ſic meo flagres, uti
Bitumen atribus ignibus.

Sed & Ovidius *lib.* 1. *amor.* Lenam quandam ſic deſcribit:

Illa magas artes, ſechaas, ac carmina novit,
Inque caput liquidas arte recurvat aquas.
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

Idem *in lib. de medicamine faciei.*

Sic potius vos tanget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga terribili ſubſecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite ſucco,
Nec tentate nocens virus amantis equæ.

Monet etenim puellas, ut magis cultu, quàm veneficiis ſibi amatores parent, eorumque animos devinciant. Illud etiam notandum eſt, virus equinum, Hippomanes nuncupari, quòd equinæ cupidini ſimilem mortalibus amorem accendat, ut Collumela *lib.* 6. ſcribit. Unde Virgil. *lib.* 3. *Georg.* ait:

Hinc demùm hippomanes, vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus
Hippomanes, quod ſæpè malæ legere novercæ,
Miſcueruntque herbas, & non innoxia verba.

Juvenal. *ſatyra* 6.

Hippomanes, crimenque loquar; coctumque venenum,
Privignoque datum.

Ariſtoteles *lib.* 6. *de hiſtor. animal.* de equabus loquens ait: *Tale aliquid emittunt, quod Hippomanes appellatur, eodem quo illud, quod naſcitur, nomine; & hoc præcipuè ad amoris veneficia peti ſolet.* Aliter Hippomanes pro eo accipitur, quod fronti pulli naſcentis adhæret, magnitudine caricæ, ſpecie latiuſculum, orbiculatum, nigrum; quod ſi quis præripiat, equa excitatur, furitque cognito illius odore; quare à veneficis petitur, ut referunt Ariſtot. *lib.* 6. *hiſtor. animal. cap.* 22. Virg. *lib.* 4. *Æneid.*

Quæritur, & naſcentis equi de fronte revulſus
Et matri præreptus amor.

Propertius *lib.* 4. proſequitur Tirsquel. *in l.* 14. *connub.*

Etſi plures crediderint, per artem magicam amorem conciliari, ut Conſtant. *in l. verum, C. de maleſic.* 6.

ALIA DE

Jacob.

POCULO AMATORIO.

Jacob. Sprenger. in libro quem dixit *Malleum maleficorum*: non desunt tamen qui huic opinioni refragentur, veluti Ovidius *lib. de medicam. faciei*, & 2. *de arte amandi*, ibi:

Fallitur Æmonias si quis decurrit ad artes,
Datque quod a teneri fronte revellit equi.
Non facient ut vivat amor Medeïdes herbæ,
Mixtaque cum magicis Marsa venena sonis.

Propertius *lib. 2. eleg. 1.*

Sex mihi sint tangenda noverca pocula Phædra,
Pocula privigno non nocitura suo.

Quod etiam facilè probari posset illustri exemplo sanctorum Martyrum Cypriani, & Justinæ, ut tradit Castalion *variar. lection. cap. 41. tom. 4. thesauri critici*. Exemplis prophanis probat Tiraquel. *in d. l. 14. connub.* & magicas has vanitates sæpe irridet Plinius, & nugas quotundam dicit Harmenopul. *lib. 6. promptuar. tit. 10.* Albertic. Gentil. *ad l. 1, C. de malefic.* existimat, induci hujusmodi affectus posse per similia pocula ope dæmonum, qui humores sic aptare possunt, vel per ipsam medicamentorum vim sèdem operantium, quod dæmones in illa humorum aptatione. Illud certum esse experientia docuit, per pocula hæc amatoria plerumque mortem, aut furorem contigisse. Lucilia Lucretii uxor eo poculo maritum suum in tabiem deduxit, qui demùm necem sibi ipsi conscivit, ut D. Hieronymus, & Eusebius Cæsareensis prodiderunt. Et sanè notissimum est, hæc pocula, quæ etiam Philtra nuncupantur, lethum, aut furorem inferre. Ovidius *lib. 2. de arte amandi*:

Nec data profuerint pallentia philtra puellis:
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Juvenalis *satyr. 6.*

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et solea pulsare nates: quod desipis, inde est;
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modò gessisti: tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit.

Quod sic narrat Suetonius: *Creditur*, inquit, *Caligula potionatus à Cæsonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit.* Et plura ea de re Josephus *lib. 19. antiquit.* quæ nunc libenter prætereo. Etiam pocula sumi solent ad impediendam generationem, ut probant, & exemplis illustrant Martinus Delrio *disquisit. magic. lib. 3. cap. 4. sect. 8.* Basilius *lib. 1. de matrim. cap. 64. & 65.* Thomas Sanchez *eod. tract. lib. 7. disput. 94. cum duabus sequent.* Bravo *resol. Medic. sect. 5. resol. 12.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet jam ratio præsentis decisionis; nam cùm certum sit tam apud Theologos, quàm Medicos, fœtum adhuc in uteris maternis existentem post animationem perfectum hominem esse, *cap. aliquando 7. cap. quod verò 8. cap. Moyses 9. 32. quæst. 2.* Tertul. *de anima cap. 37.* ibi: *Ex eo igitur fœtus in utero homo, à quo forma completa est.* Ubi Pamelius *annotat. 437.* Lactantius Firm. *de opificio Dei, cap. 17.* Hippocrates *de pueri natura*, Galenus *lib. speciali, An quod in utero gestatur, animal sit, cap. 2. cum sequent.* Philo *lib. 5. cap. 15.* Plato *apud Plutarchum lib. 1. de placitis Philosoph.* latè & eruditè probant Carranza *de partu, cap. 2. n. 2.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 1. quæst. 1.* inde placuit eum, qui prægnanti mulieri poculum dederit, vel quid aliud dolo, & consultò fecerit, ex quo abortus sequatur, partusque pereat, verè homicidam esse, & pœnis homicidæ teneri, *cap. 21. Exodi*, *l. si quis necandi, ff. ad leg. Corn. de sicariis.* Eleganter Tertul. *de anima cap. 37.* ubi cùm lex Exodi animam pro anima reddi jubere referat, docet hoc etiam procedere in partu animato. Similiter etiam Ecclesiæ Patres non solùm abigentem fœtum animatum tanquam homicidam damnarunt, verùm etiam sterilitatis pocula, & concepti tantùm partus diffusiones, ut proxima homicidio crimina execrantur, & damnarunt, quia ut aiunt Tertul. & Minutius Felix, tunc etiam homicidium datur: ille *in apolog. cap. 9.* ibi: *Nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est & qui futurus: & fructus omnis jam in semine est.* Iste in Octavio, ibi: *Sunt quæ in ipsis visceribus, medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt antequam pariant.* Quare rejectâ communi distinctione fœtus animati, vel non, hujusmodi scelera prohibentur. D. Basil. *in epist. ad Amphiloch. cap. 2.* ibi: *Quæ de industria fœtum corrupit, cædis pœnas luat; formati, vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Hic enim non solum quod nasciturum fuit, vindicatur; sed etiam ipsa, quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimùm ejusmodi inceptis, unà quoque mulieres intereunt.* Ubi sanctus Basilius non solùm expendit homicidium, quod sæpiùs accidere solet, viri, vel fœminæ, cui poculum propinatur, ut etiam docetur *in l. si quis, §. abortionis, ff. de pœnis.* Nec interest, quod qui poculum dedit, animum non habuit occidendi; nam cùm rem pessimi exempli fecisset, periculum prænoscere debebat, & ideo plecti debet, *cap. fin. hoc tit.* Lex enim, ut præclarè Demosthenes ait *in l. 2. ff. de legibus*, voluntariorum est, & non voluntariorum delictorum coërcitio: & hæc nefaria crimina variis pœnis novissimè damnarunt suis constitutionibus Sixtus V. in Bulla 87. quæ incipit: *Effrenatam*, edita anno 1586 Gregorius XIV. in sua constitutione 14 quas referunt, & exponunt Duardus in Bulla cœnæ Domini, *lib. 1. cap. 3. q. 5. n. 3.* Quaranta *in summa Bullarii, verbo Abortus, n. 3.* Barbosa *de potestate Episcopi, allegat. 51. n. 136. & allegat. 110. n. 50.* Gibalinus *in synopsi censurar. verbo Abortus*, Scortia, & Hieron. Garcia *ubi suprà.* Rectè ergo in præsenti canone, ut homicidam damnari debere statuunt Patres Concilii Vvormat. eum qui poculum dedit, ne soboles nasci, aut generari posset: licèt non utroque casu qui dedit, pœnis homicidæ teneatur, ut statim dicemus.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam in præsenti textu non agitur de occidente hominem jam natum veneno, vel gladio, sed de abigente partum poculo propinato, qui ut homicida tenetur, idest pœna capitali afficitur, ut expresè cavetur *in l. 1. tit. 3. lib. 6. legum Vvisigoth.* ibi: *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandum infantem, vel ad faciendum abortum, occidatur.* Et *l. 8. tit. de los homicidios, part. 7.* Nec obstat argumentum primum ipsius difficultatis, nam licèt propriè homicidium non detur cùm poculum sterilitatis tantùm propinatur, ut concipi, aut generari soboles non possit; tamen juxta rationes suprà adductas tale scelus tanquam homicidium vindicatur, quia latè homicidium dicitur à Tertulliano, & Minutio suprà: & D. Hieronymus ait *epist. 22*, ibi: *Aliquas sterilitatem prohibere, & necdum sati hominis homicidium facere.* Nec obstat, quod qui simile poculum dedit, irregularis non maneat, ut probant Suarez *de censur. disp. 44 sect. 2. n. 13.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. part. 4. consect. 2.* Nam licèt qui tale poculum sterilitatis dedit, ut homicida in præsenti textu damnetur, non tamen eisdem pœnis ac homicida plectitur, ut constat ex diversis canonibus suprà pro illustratione conclusionis ad-

ductis;

ductis : & ita irregularis non manet, quia talis pœna nullo canone expressa est. Et licèt Sixtus V. eam statuisset, tamen novâ constitutione Gregorii XIII. cùm pœnis tantùm juris communis poculum propinantes puniantur, & inter pœnas jure communi statutas non reperiatur irregularitas, ideo neque ex novo jure irregularitas contrahitur ex propinatione poculi sterilitatis : unde audiendus non est Gibalin, qui *d. conclus.* 2. asseruit, præsentem canonem esse Concilii Provincialis, & ideo in eo Patres legem universalem condere non posse ; nam cùm textus hic, etsi Concilii Provincialis, compilatus reperiatur in hoc volumine Decretalium à Gregorio IX. approbato, hæsitari nequit quin pro lege universali habeatur.

9. Respondetur ultimæ difficultati.

Difficilius est quod ultimo loco pro augmento dubitandi rationis expendebamus, propter Consultorum responsa sibi contraria, siquidem Marcianus *in l. 4. ff. de extraordin. crimin.* abactionem partus extraordinarium crimen esse dixit, & exilio temporali vindicandum, cùm Ulpianus *in l. si mulierem 8. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*, inter publica delicta retulerit, exilioque perpetuo puniendum censuerit ; quæ pœna olim fuit legis Corneliæ de sicariis, *l. 3. §. penult. ff. eod. tit.* Pro cujus difficultatis solutione communiter discrimen constitui solet inter casum, in quo abortus contingit circa fœtum jam animatum, aut circa non animatum ; ita ut primo casu crimen capitale sit, & lege Cornelia vindicetur : secundo verò casu extraordinarium, & ita extra ordinem puniatur. Ita docuerunt Gomez *lib. 3. variar. cap. 3. num. 32.* Farinac. *in praxi, quæst. 122. num. 134.* Covarr. *lib. 2. var. cap. 20. num. 10. & in Clemen. si furiosus, 2. part. §. 3.* Duarenus *ad tit. de extraordin. crimin. cap. 2.* Cujac. *lib. 19. observ. cap. 9.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de extraordin. crimin. cap. 1.* pluribus relatis D. Melchior de Valentia *tom. 3. illustr. tract. de liber. & posthum. cap. 1. n. 9.* pro quorum sententia faciunt textus *in c. 21. Exodi, vers. 22.* ibi : *Si rixati fuerint viri, & percusserint mulierem prægnantem, exieritque fœtus ejus, si quidem informis, mulcta mulctabitur percussor ; si verò jam formatus, dabit animam pro anima.* Quem textum ita accepit D. August. relatus *in cap. Moyses 32. q. 2.* & textum *in l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœnis*, ubi ait Consultus : *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant ; tamen quia mali exempli res est, humiliores in metallum, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegantur : quod si eo mulier, aut homo perierit, summo supplicio afficiuntur.* In quo responso tametsi verbum *homo*, plerique referant ad eum, cui poculum præbitum est, ut fecit Valentia *d. cap. 1. num. 7.* alii tamen referunt id non tantùm ad eos, quibus pocula amoria, aut abortionia præbentur, sed & ad fœtum, qui jam homo erat cùm abigeretur. Ita Ant. Matthæus *d. cap. 1. num. 2.* Sed licèt hæc communis distinctio multis, magnisque Auctoribus placuerit, & commodissima videatur ad conciliandum textum *in d. l. 4. ff. de extraordin. crimin.* cum dicta lege 8. *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* tamen subtiliter, & eruditè D. Joannes Ramos *de pœna parricidii lib. 7. num. 46.* ut dissidentia Consultorum responsa circa fœtus exponat, discrimen constituit inter Stoïcos, & Peripateticos Philosophos, Consultosque eorum diversam scholam sectantes. Stoïcorum enim opinio fuit fœtum, dum in utero est, non esse hominem, aut animal, sed partem matris, & portionem viscerum ejus, sicut fructus pendens, pars arboris est. Seneca *epist. unic.* appellavit fœtum *maternorum viscerum latens onus.* Quintilianus *declamat. 338.* dixit *partem viscerum matris.* Faciunt Plutarchus *lib. 5. de placitis Philosoph. cap. 15.* Alexander Aphrodisæus *lib. de anima, cap. 20.* Galenus *lib. de histor. Philosoph.* Lactantius *de mundi opificio cap. 16.* Unde Ulpianus, Paulus, Papinianus, Marcellus, qui Stoïcorum scholam sectati fuere, senserunt, fœtum non esse hominem, animalve : quare Papinianus *in l. in lege 9. ff. ad leg. Falcid.* dixit, partum nondum editum hominem non rectè fuisse : & Marcellus *in l. 2. ff. de mortuo inferendo*, fœtum esse ait spem animantis, nec qui eum interimit, propriè hominem occidisse. Et Pomponius *in l. ult. ff. de assignand. libert.* non esse in rerum natura asseruit. Et Ulpianus *l. 1. §. 1. ff. de ventre inspiciendo*, scripsit fœtum partem matris esse, nec antea credi cognatum, quàm nascatur. Et *in l. 1. §. si quis proximior, ff. unde cognati*, fœtum in rebus humanis non esse supponit : & *in l. sed si plures 10. §. 1. ff. de vulgari, l. ubicumque 7. ff. de ventre in possess. mittend. l. generaliter 24. §. servo 4. ff. de fideicommiss. libert. l. nomen 164. ff. de V. S. l. penult. ff. de his quæ pro non script. l. si quis 7. §. de fructibus 3. ff. de except. rei judic.* juxta quam sententiam idem Ulpianus censuit, posthumo tutorem non rectè dari, *l. si nemo 19. §. ult. ff. de test. tut.* & ætatem hominis à die natali computari docuit *in l. denique 3. §. minorem, ff. de minor. l. qua ætate, ff. qui testamenta facere* : & muliere prægnante in nave accepta, si postea pepererit, pro filio vecturam non deberi respondit *in l. sed addes 19. §. si quis mulierem 7. ff. locati* ; ideoque ancillæ furtivæ partum usucapi non posse, contra Scævolam docuit *in l. qui vas 48. §. ancilla, ff. de furtis, juncta l. non solùm 33. l. justo 44. §. 2. ff. de usucap. l. ancilla 90. ff. de furtis, l. qui in utero 26. ff. de statu homin. l. si ancillam 4. ff. pro suo, l. qui ob portionem 9. l. servus 10. ff. pro emptore, l. 3. C. eod.* & juxta eandem scholam Paulus docuit, petitâ ancillâ petitum censeri partum, *in l. Paulus 14. l. partum, ff. de usur.* & ancillâ prægnante pignoratâ, pignori datum censeri partum, idem docuit *in l. si convenerit 78. §. si fundus 2. ff. de pignoratitia, juncta l. & quemadmodum, l. fidejussor 26. §. ult. l. Paulus 29. §. 1. ff. de pignor. l. 1. C. de partu pignor.* & ita servo in utero existenti libertatem relinqui non posse, docuit *lib. 4. sentent. tit. 14. l. cùm inter, C. de fideicommiss. libert.* & partum in potestate patris morientis non fuisse innuit ipse *in l. ult. ff. de collat. bonor. l. ult. ff. de assignand. libert.* & ita fœtus patri ad excusationem tutelæ non prodest, *l. 2. §. qui autem 6. ff. de excusat. tutor.* Et licèt plerumque in jure fœtus comparetur filiis jam natis, *l. 2. §. qui autem, ff. de excusat. tutor. l. intelligendus 53. ff. de V. S. l. qui in utero 7. & 26. ff. de statu hominum, l. si quis 187. ff. de R. I.* tamen id juris fictione, vel Prætoria æquitate effici satis innuunt illa verba : *Intelligitur, videri quodammodo* ; quibus utuntur Consulti *in l. is qui 18. ff. quando dies legati, l. intelligendus 153. ff. de V. S. l. vel si vivo 7. ff. de suis & legit. l. si quis 187. ff. de R. I.* Juxta hanc ergo Stoïcorum sententiam matrem partum abigentem non pœnâ ordinariâ homicidii, sed extraordinariâ puniendam esse, Consulti ipsi docuerunt *in d. l. 4. l. 3. §. 2. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. Divus 4. ff. de extraordin. cognit. l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœnis.* Philosophi verò qui contrà sentiebant, consequenter existimarunt, in eo verum homicidium dari, ut probant Galenus *ubi suprà*, Aristotel. *lib. 2. de histor. animal.* Plato apud Plutarchum *lib. de placit. Philosoph. 5. cap. 25.* & qui juxta eorum scholam crediderunt partum adhuc in utero latentem animal esse, docuerunt abortum procurantem pœnâ ordinariâ homicidii puniri. Philo *in specialibus legibus*, Josephus *lib. 4. antiquit. cap. 8.* Athenagoras *in Apologet. prope finem*, Tertul. & Minut. Felix suprà relati. Unde cùm Ecclesia semper crediderit fœtum animatum verè hominem esse,

cap.

cap. nesci, 56. dist. cap. si ad matris 114. de consecr. dist. 4. quia ad essentiam hominis duo principaliter exiguntur, corpus videlicet, & anima, cap. in quadam, de celebrat. Missar. Clement. 1. de summa Trinit. Ideo in præsenti, & in aliis canonibus suprà congestis, abortus ut verum homicidium vindicatur. Nec pro Stoïcorum sententia facit textus in cap. qui in maternis, de consecr. dist. 4. in illis verbis: Qui in maternis uteris est, baptizari non potest, quia qui non est natus secundùm Adam, non potest secundùm Christum renasci. Ex quibus deduci videtur, fœtum adhuc post animationem hominem non esse; cujus interpretationem dedi in cap. majores 3. de baptisme. Videndus post Lipsium, & neotericos Retes in selectis ad l. Attiniam, sect. 4.

10. EXPONITUR L. CICERO, FF. DE POENIS. Ex suprà traditis exponendus est textus in l. Cicero 39. ff. de pœnis, ubi Triphoninus, qui Stoïcorum sectator fuit, ut probat D. Joannes Ramos d. lib. 7. num. 130. refert Milesiam quandam mulierem, cùm esset in Asia, eo quòd ab hæredibus secundis acceptâ pecuniâ partum sibi medicamentis ipsa abegisset, rei capitalis esse damnatam: ex quo textu deduci videtur, etiam juxta Stoïcorum sententiam abortum pœnis ordinariis homicidii puniri. Ant. Matthæus d. cap. 1. num. 2. docet quod cùm legibus, non verò exemplis judicandum sit, parum attendi debet casus ille à Triphonino relatus, qui in Asia contigit: verùm juxta traditam distinctionem rectiùs textum illum accipit D. Joan. Ramos d. lib. 7. num. 205. juxta sententiam Philosophorum; nam cùm casus ille contigisset Mileti apud Athenienses, ut refert Cicero in oratione pro Cluentio, & probat Pancirola lib. 2. variar. cap. 51. & Mileti non Stoïcorum sententia obtinuisset, ut Romæ, sed potiùs juxta communem scholam sapientium receptum esset, fœtum in utero existentem, hominem, animalque esse; ita verum homicidium dari rectè pronunciatum fuit Mileti, quod erat Colonia Atheniensium. Ammianus Marcel. lib. 22. ibi: Atheniensium coloni Milesii inter Iones alios in Asia per Milesum multò antè locati. Terent. in Adel.

M. Venit ut secum avehat.
Nam habitat Mileti. Æ. Hem
Virginem ut secum avehat!
M. Sic est. Æ. Miletumque obsecro.

Strabo lib. 14. geograph. Ovidius lib. 9. Metamorph. rectè ait mulierem abortum facientem capitali pœnâ puniri, quia verè homicidium perpetravit. Nec interest, quod in ejus textus specie mulier pecuniam accepit, ut partum abigeret, ut notavit D. Joannes Ramos ubi suprà, num. 194. contra eos, qui existimarunt, ob illius pecuniæ interventionem mulierem pœna Capitali affectam fuisse. Quidam etiam existimabant, in prima parte ipsius textus ideo mattem pœna capitali puniri, quia pecuniam accepit ut partum abigeret, & ita assassinatum committeret: in secunda verò non ita puniri, quia non quæstus causâ abortum procuravit.

CAPUT IV.

Alexander III. Bartholomæo a Exon. Episcopo.

Sicut dignum, & omni rationi consentaneum est graves, & difficiles quæstiones ad examen Apostolicæ Sedis deferri: ita etiam nobis ex ministerio susceptæ sollicitudinis imminet easdem quæstiones, prout nobis Dominus dederit, solvere, & singulis à nobis consilium postulantibus respondere, ut providentiâ Romanæ Ecclesiæ, quæ ubique terrarum obtinet, disponente Domino, principatum, quæstiones solvantur, & removeatur in his ambiguitas singulorum de cordibus. Licèt autem super quæstionibus, quas nobis discretio tua solvendas direxit, te non dubitamus providum, & circumspectum existere; cogimur tamen ex suscepto servitutis ministerio juxta discretionem, & providentiam nostram tibi exinde respondere. Sanè cùm vir litteratus sis, & sapiens, & discretus in his, ac plurimùm exercitatus, pleniùs nosti, quia in excessibus singulorum non solùm qualitas delicti, & quantitas, sed b ætas, & scientia, & sexus, atque c conditio sunt attendenda. Quia non solùm secundùm qualitatem, & quantitatem facinoris, sed secundùm ea, quæ prædiximus, & secundùm locum, & tempus, quo delictum committitur, unicuique debet pœnitentia indici; cùm sicut tu ipse non ignoras, idem excessus magis in uno, quàm in alio sit puniendus. Illi autem qui animo occidendi illum sanctum, & reverendum virum, Cantuariensem quondam Archiepiscopum, aut feriendi, aut capiendi, si de illa captione mors illi subsecuta fuisset, & citra manuum injectionem se fatentur venisse, pari pœnâ, vel ferè pari puniendi sunt: & illi etiam, qui non ut ferirent, sed ut percussoribus d opem ferrent, si fortè per violentiam, quam quidam moliri volebant, impedirentur, paulò minori debent pœnâ mulctari; quia cùm scriptum sit: Qui potuit hominem liberare à morte, & e non liberavit, eum occidit; constat ab homicidii reatu immunes non esse qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare. Illi verò, qui se asserunt animum Regis inflammasse ad odium, unde fortè homicidium fuerit subsequutum, durè, & asperè, sed non ita severè sunt puniendi, nisi fortè Regem ipsum ad illud homicidium suis suggestionibus provocassent. Illi quoque non fuerunt à culpa liberi, nec à pœna debent esse immunes, qui licèt fuerint illius iniquæ machinationis ignari, tamen eis, quos sicarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt. Eos verò, qui dicunt illius sancti viri, & suorum post mortem ejus occupasse spolia, si nihil aliud in

tanto facinore commiserunt, à pœna mortis ejus arbitramur esse immunes. Sed quæ occupaverunt, eis quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus unde ea possint reddere: & ipsis ex hoc pœnitentia, moderata tamen, est indicenda, quia licèt quidam ex his ea quæ occupaverunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen alienas res, cùm ipsas potuissent eis, quorum fuerunt, restituere, debuerunt pauperibus erogare. Illis verò, qui sola excommunicatorum *f* participatione se reos esse cognoscunt, consideratâ temporis morâ, in quo in eadem nequitia perdurarunt; & inquisito etiam, si eis timore, vel affectione communicaverint scienter, vel ignoranter, secundùm hoc pœnitentia est indicenda. Clericos autem, quos constat armatos interfuisse tanto facinori, & illos etiam clericos, qui consilium illud dederunt, ut sanctus vir caperetur, perpetuò non solùm ab altaris ministerio deponendos esse censemus, sed ita etiam, quod in Ecclesiis nullo unquam tempore *g* lectiones legant, vel responsoria in choro canteni; sed in psalmis apud Deum de commisso satagant veniam implorare. Insuper autem clerici ipsi in districto claustro *h* monachorum, vel canonicorum regularium, si fieri potest, sunt recludendi: ita quidem, quod usque ad septennium, vel quinquennium debeant ab introitu Ecclesiarum coërceri.

NOTÆ.

1. a EXoniensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.7.* & post Concilium Lateran. *part.35.cap.1.* Scribit autem Alexander Exoniensi Episcopo, quia Antistites Eboracensis, Lundoniensis, & Saresbariensis favebant Henrico Regi Angliæ, immò & pacem initam inter ipsum Regem, & Beatum Thomam rescindere curabant, ut refert Baronius *anno* 1170. In præsenti autem textu agitur de nece, & martyrio B. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, qui post varias clades, & peregrinationes, tandem ad Ecclesiam suam reversus, dum in ipsa Ecclesia cum suis clericis, & monachis vespertinum officium persolveret, varii milites districtis gladiis irrumpentes eundem furiosis clamoribus appellare cœperunt; qui primùm æditituos arguens, eo quòd milites excludere tentarent, dicens non esse Ecclesiam castrorum more custodiendam; mox seipsum ingenti animo militibus mortem minantibus offerens, seque paratum esse dicens pro Deo mori, & pro libertate Ecclesiæ, atque iisdem sub anathemate prohibens ne cuiquam omninò ex suis, sive monacho, sive clerico nocerent; demùm in modum orantis inclinato capite, mirâ constantiâ ferales expectavit ferientium ictus, & ita martyrii palmam assecuturus fuit die 29. Decembris, anno 1170. cujus martyrium, & gesta cum Henrico II. Rege Angliæ referunt scriptores ipsius vitæ, Gervasius *anno* 1154. Vergil. *lib.3. histor. Angliæ*, Richardus Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib.7. de Archiepiscop. Cantuar. cap.7.* Naucletus *2. tom. gener. 40. fol.205.* Paulus Æmilius *in vita Ludovici, fol.110.* Joannes Maior *de Scotor. gestis, cap.16.* Sanderus *lib.1. schism. Angliæ*, Ribadeneïra *in hist. Angliæ, lib.1. cap.38.* Pineda *lib.20. Monar. cap.27. §.30. & lib.28. cap.22. §.2.* Unde quia in hac sancti Thomæ nece fuerunt plures tam clerici, quàm laïci, qui Henrico faventes, mediatè, vel immediatè martyrio, & persecutionibus Sancti operam dederunt; ideo in præsenti epistola Alexander III. præscribit Exoniensi Episcopo formam, quam observare debet in imponendis pœnitentiis his sceleratis hominibus: quare post Concil. Lateran. *d. cap. 35.* textus hic compilatur *sub tit. de pœnitentia.*

b *Sed etas.*] Ut dicemus infrà *in cap. 1. de delict. puer.*

2. c *Conditio.*] An videlicet nobiles, vel ignobiles sint, ut ita severiùs, vel leviùs, juxta conditionem puniantur, *cap. cum quidam, de jurejur.* ubi probavi.

3. d *Opem ferrent.*] Et ita cùm pluribus insidiantibus homicidium perpetratum est, omnes tenentur, ut probat Sesse *tom.1. decis.103.*

e *Non liberavit.*] Ut probant ultra relatos à Barbosa *in præsenti*, Gibalin. *de Irregul. cap.4. consect.13. fol.141.*

4. f *Participatione.*] Ob quam communicantes cum excommunicatis majori excommunicatione ligatis minorem excommunicationem incurrunt, ut dicemus *in cap. significavit, de sent excom.*

g *Lectiones.*] De quibus egi, & de responsoriis *in cap.1. de celebrat. Missar.*

h *Claustro monachorum.*] Pœnitentiæ peragendæ causâ, de qua detrusione egi *in cap.1. de irregul.*

CAPUT VII.

a Idem.

PResbyterum, qui quendam puerum intuitu *b* disciplinæ percussit in capite, cùm post paucos dies exspirasset, tam ab omni altaris ministerio debes perpetuò removere, quàm ab officio sacerdotali deponere, si ex ipsa percussione interiit, vel aliam infirmitatem incurrerit, de qua noscitur exspirasse.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.8.* & post Concil. Later. *part.26. cap.4.* ubi additur, *pars capitis Licet.* Unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licet, de sponsa duor. cap. 2. de corpore vitiat. cap.6. de judic. cap.10. de accusat. cap.1. & 2. de cleric. pugnant.*

2. b *Disciplina.*] Quæ modica, & levis præceptoribus, ac magistris permittitur, *l. sed etsi, §. ultimo, cum l. sequenti, ff. ad leg. Aquil. l. item quæritur, §. si magister, ff. locati, cap. si quis non iratus 15. q.2. cap. circumcelliones 23. quæst.5. cap. aut facta 19. de pœnit. dist.1.* Concil. Arelat. 2. *cap.34.* facit lex 9. tit.8. *partit.7.*

*partit.*7.qui modus coërcitionis,inquit D.Augustin. relatus *in cap.*1. 23.*quæst.*5. à Magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus adhibetur. Contrà verò in emendandis, corrigendisque discipulis nimiam præceptorum acerbitatem, atque sævitiam damnarunt Quintilianus *lib.*1. *instit. cap.*4. & *lib.*2. *cap.*2. Martialis *lib.*2.*epigr.*62. & jure hoc Pontificio Præceptor clericum immoderatè castigans, & disciplinæ causâ percutiens, in excommunicationem canonis *si quis suadente*, incidit: leviter verò correctionis, & disciplinæ causâ percutiens, non item, *cap.* 1. *cap. cùm voluntate* 54. §. *fin. de sent. excom.* & minis, ac ferulis non debere Præceptorem nisi perrarò uti, multi bonæ notæ Auctores monent; immò blanditiis pueros ad studia alliciendos esse docet D. Aug. *lib.* 21. *de civit. Dei*, *cap.*14. ibi: *Per pœnas doloribus plenas pueri non coguntur quæque artificia, vel litteras discere; ipsum namque discere, ad quod pœnis adiguntur, tam pœnale est eis, ut nonnunquam ipsas pœnas, per quas compelluntur discere, malint ferre, quàm discere.* Alia congesserunt Claudius Espenceus *lib.* 2. *digress. cap.*3. Fornerius *lib.*1. *rer. quotid. cap.*3. Cur autem ex tali sævitia non detur actio injuriarum in Magistrum, sed tantùm actio legis Aquiliæ, exponit D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib.*3. *cap.*6. *sect.*1. Cùm ergo in præsenti casu clericus peccasset lethaliter nimiâ sævitiâ discipulum castigando, ideo efficitur irregularis, ut docent Covarr. *in Clement. si furiosus*, 2.*part.* §.4.*n.*5. Gibalinus *de irregul. c.*4.*part.*1. *consectar.*1.*regul.*2.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Consentino Archiepiscopo.*

Continebatur in literis, quas nobis tua devotio destinavit, quod diaconus præsentium lator, iste, & quidam clerici, qui rogati ad vineas Ecclesiæ putandas perrexerant, circa vesperas [b] opere consummato, cùm redirent, levandi laboris gratiâ quendam ludum imitati sunt viatorum, projicientes baculos suos in longum. Studebant enim in directum jacere, & alter alterius fustem ferire. Hujus autem ludi, sicut asserunt, solet esse conditio, ut qui alterius baculum perçuteret, quasi victor, eo cujus baculus percussus est, uteretur pro equo: sed præfati clerici equitandi licentiâ non utentes, solâ jactione erant contenti, ut dum alacriùs ad baculos suos concurrerent, laborem itineris non sentirent. Quidam autem laicus, sicut prædictus diaconus asseruit, dum baculum ejusdem diaconi percussisset, incautus in eum equitaturus insiluit, & sic à falce ipsius diaconi, quâ erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo post dies octo exspiravit. Inde est, quod commonemus f.t. atque mandamus, quatenus eundem diaconum sine licentia Romani Pontificis superiorem gradum suscipere, vel in diaconatus officio nullo unquam tempore ministrare permittas; sed eum dispensativè ministrare in subdiaconatus officio [c] patiaris.

NOTÆ.

1. a *Consentino.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*9. Consentia, vel Cossentia, hodie *Cossenza* dicta, est civitas Italiæ in provincia Brutiæ: habuit Cathedram Episcopalem jam à primis Ecclesiæ sæculis, & D.Greg. *lib.*7.*epist.*47. rescribit Palumbo Episcopo Cossentiæ: refert Carolus à sancto Paulo *lib.*1. *Geograph. sacr. fol.*60.

b *Opere consummato.*] Nam clericis etiam presbyteris opus rurale exercere sacri canones permittunt, ut probavi *in cap.*1. *de celebrat. Missar.*

c *Patiaris.*] Duplici ratione præsentem Ale-
2. xandri III. decisionem niti Glossa existimavit in præsenti, quam sequitur Navarrus *in manuali*, *c.*27. *num.*235. Prima, quia diaconus dabat operam rei illicitæ, quia ludus clericis cum laicis prohibitus est. Belletus *disquisit. cleric. part.* 1. *tit. de disciplin. cleric.* §.4. *n.*17. Altera, quia Diaconus non adhibuit diligentiam in damno præcavendo, amovendo falcem, non ignarus conditionis ludi; quæ ratio magis placet Covarr. *in d.Clement si furiosus*, 2.*part.*§.4. *num.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæst.*6. Pantojæ *de aleatoribus, ad l.*2. *num.*46. Gibalino *d. consect.*1. Nec tunc obstat textus *in cap. lator*, sequenti, ubi in simili specie, cùm duo clerici in colluctatione decertarent, alter alterum dejecit, & dejector gladio, quem dejectus ad latus portabat, vulneratus occubuit; & nihilominus asserit Pontifex, ad sacros ordines clericum ascendere posse. Pro cujus textus solutione Glossa *in præsenti*, Gutierrez *suprà*, *num.* 124. Sylvester *in summa*, *verbo Homicidium*; Sotus *de justitia lib.*5. *art.*9. docent in specie textus *in d. cap. lator*, clericum dejectum omnem adhibuisse diligentiam, nullamque culpam admisisse; immò clericus percussus in culpa fuit alterum prosternendo. Sed hæc solutio facilè convincitur ex eo, nam exactiorem diligentiam adhibere poterat clericus ille amovendo falcem. Igitur si eam non adhibuit, manet irregularis. Quare placuit solutio Pantojæ *ubi suprà*, qui rectè observat, in eo textu non agi de colluctatione, in qua sperari posset, ut alter alterum dejiceret; sed potiùs de ludo: unde extra votum, & ludi usum lascivientes alter alterum vi dejecit: & ita cùm juxta conditionem ludi non teneretur ludens falcem amovere, ideo omnino inculpatè processit clericus dejectus, & per consequens nullam irregularitatem contraxit. Quâ etiam doctrinâ exponendus est textus *in cap. exhibita*, el 2. *hoc titulo.*

CAPUT IX.

Idem a *B. Exon. Episcopo.*

LAtor præsentium nobis vivâ voce proposuit, quod quadam die, cùm casu cum quodam clerico luderet, contigit quod ille projecit istum ad terram, & *b* cultellus, quem ad latus suum habebat, in alterum incidit, & fortuitò vulneratus occubuit. Eundem itaque ad vos duximus remittendum, d. v. p. A. s.m. quat.rei veritate comperta, & si ita res se habuerit, & alia justa causa non impedit, prædictum D. liberè permittatis ad sacros ordines promoveri.

NOTÆ.

1. a B. *Exoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. idest Bartholomæo, de quo egi suprà *in cap.* 7. Post Concil. Lateran. *part.* 26. *cap.* 14. legitur etiam, *Exoniensi Episcopo*; & in margine additur, *pars capitis Tanta*: unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. tanta, qui filii sint legitimi.*

b *Cultellus.*] Quem deferre potest clericus, quia armorum appellatione non continetur, ut probat Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *n.* 73. & dixi *in cap. clerici arma, de vita & honest. cleric.* 2.

CAPUT X.

Idem *Abbati* a *S. Benedicti de Nevia.*

SVscepimus literas tuas, & cognovimus ex earum tenore, quod dum lator præsentium in custodia cujusdam domus cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipsos in personis affligere, & denudare vestimentis propriis præsumpserunt. In quos isti resumptis viribus insurgentes ligaverunt illos, & detinere usque ad notitiam Capituli voluerunt. Cùm autem iste rem ad tuam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris sui custodia dimisisset, & fures se solvere niterentur, frater illos, ne ipse ab eis interimeretur, occidit. Unde quoniam expediebat potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quàm pro conservandis vilibus rebus, & transitoriis, tam acriter in aliquos exardescere, abstineat iste humiliter ab altaris *b* obsequio, & peccatum suum, quibus modis ad arbitrium tuum poterit, uterque studeat expiare. Constat siquidem eos contra rationem, & mansuetudinem, & ecclesiasticam disciplinam ex utriusque opere interemptos.

NOTÆ.

1. a SAncti *Benedicti de Nevia.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 11. post Concil. verò Later. *part.* 50. *c.* 17. legitur tantùm, *S. Benedicti*. Illud semper constat, in præsenti alloqui Pontificem cum Abbate monasterii Sancti Benedicti; sed non exprimitur, cujus diœcesis, vel provinciæ.

b *Ab altaris obsequio.*] Varia pro hujus textus expositione adduxerunt Anguianus *lib.* 4. *de legibus, c.* 4. *n.* 36. Suarez *de censur. disput.* 46. *sect.* 8. *n.* 10. Genuensis *practic. q.* 660. Vvisembach. *disput* 4. Franciscus Valens *tom.* 1. *con ord. jur. fol.* 321. Sed veram ejus interpretationem adduxi *in c.* 2. *suprà hoc tit.* 2.

CAPUT XI.

Idem a *Lucensi Episcopo.*

DE cætero noveris, quod diaconus, quem literarum honestate præditum asseris, qui homicidio causam dedisse videtur, sicut ex tenore tuarum literarum perpendimus, non videtur ad sacerdotium promovendus.

NOTÆ.

a LUcensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. ubi additur, *pars capitis Consuluit.* Unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. consuluit* 4. *qui clerici vel voventes*, ubi notavi. De Lucensi perantiqua Italiæ civitate alibi egimus, ubi quando Cathedrâ Episcopali decorata fuerit, etiam indicavimus.

COMMENTARIUM.

IN his quinque decisionibus præcedentibus, & in sequentibus usque ad finem tituli præcipuè agitur de homicidio casuali; & varii casus deciduntur circa illud culpabiliter, vel non admissum; ita ut illud committens maneat irregularis, vel non. Et communiter recentiores, & antiquiores, tam Theologi, quàm Jurisperiti, sub sequenti distinctione ea jura accipiebant, & exponebant, videlicet ut dans operam rei illicitæ, homicidio sequuto, etiam involontario, irregularis maneat; dans verò operam 1. Conclusio tradita, et probata.

operam rei licitæ, immunis fit ab omni irregularitatis nota, si adhibeat diligentiam, quam debebat adhibere. Sed veriorem, & magis juribus sub hoc titulo compilatis consonam credo distinctionem noviter explicatam à Gibalino *cap.4 q.2 per totam*, juxta quam sequentem assertionem disputandam propono: *Qui lethaliter peccat ob non adhibitam diligentiam in homicidio præcavendo, irregularis manet, sive rei illicitæ, sive licitæ operam dederit. Qui verò nullam lethalem culpam admisit, etsi sequatur homicidium omnino casuale, & involuntarium, irregularis non manet, sive rei licitæ, sive illicitæ operam dederit.* Quam conclusionem firmant, seu juxta eam procedunt textus *in cap. presbyterum 7. cap. continebatur 8. cap. lator 9. cap. suscepimus 10. cap. de hoc 11. cap. dilectus 13. cap. exhibita, el 1. y el 2. cap. significasti 16. cap. tua nos 19. cap. Joannes 23. cap. quidam 25. hoc tit. c. quæsitum 17. de pœnit. & remiss. cap. miror, cap. si quis viduam, & ferè per totam 50. dist.* Innoc. III. *lib. 1. epist. apud Sirletum, fol. 90.* ibi: *Exposuit nobis dilectus filius M. presbyter de Stabulis, quod cum olim invitatus a quibusdam pueris de manu unius eorum arcum recepcrit, & sagittam, & eam dirigere voluerit in arborem quæ obstabat, manu errante sagitta eadem discurrens per aerem, puerum quendam valde distantem modicùm vulneravit in capite: propter quod idem puer creditur postmodùm exspirasse. Quod cùm idem presbyter bonæ memoriæ G. prædecessori tuo, frater Archiepiscope, sponte curasset humiliter confiteri, ipse pœnitentiam & contritionem ipsius attendens, super beneficio Ecclesiæ de Stabulis, quam in Archidiaconatu tuo, fili Archidiacone, adeptus fuerat, misericorditer dispensavit, ut ipsum, quoad viveret, possideret: mandans eidem, ut ad Sedem Apostolicam accederet, mandatis super officio Apostolicis pariturus. Quia verò in hoc non ex voluntate (sicut asserit) sed casu deliquit, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si verum est quod asserit, factam cum eo misericordiam attendentes, & quod à dicto Archiepiscopo factum est ratum habentes, & firmum, eum super beneficio prædicto propter hoc nullatenus molestetis, aut patiamini ab aliis molestari. Datum Romæ apud S. Petrum.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Pantoja *de aleat. ad l. 2. n. 45.* Vighel. *in methodo Jur. can. fol. 268.* Petrus Greg. *lib. 4. partit. tit. 13. cap. fin.* Gutierrez *lib. 2. canonic. quæst. 6.* Claudius Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib. 2. digress. cap. 3.* Suarez *de censur. disp. 45. sect. 5.* Franc. Valens *in concord. juris, fol. 121.* Diana *part. 11. tract. 6. resol. 55.* Maiolus *de irregul. lib. 5. c. 48 §. 3.* Ugolin. *eod. tract. cap. 18. §. 1.* Sayrus *lib. 9. de censur. disp. 32.* Bonacina *eod. tract. disp. 7. quæst. 14. puncto 7.* Hurtado *de irregul. disp. 2. n. 18.* Avila, Layman, Lessius & alii, quos refert Gibalinus *de irregul. cap. 4. regul. 2.*

2\. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici etiam insurgo dubitandi ratione; & primò in eam partem ubi asseritur, ob homicidium casu admissum, non adhibitâ diligentiâ, etiam etsi involuntariè, irregularitatem contrahi, sic argumentor. In delictis coërcendis animus magis quam exitus, & affectus potiùs quàm effectus attenditur. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 23.* Quintil. *declamat. 381.* Unde interdum qui hominem occidit, absolvitur; & qui non occidit, pro homicidâ damnatur, *l. 1. §. Divus, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. is qui cum telo, Cod. eod. tit.* isque demùm legum pœnis obnoxius est, qui consultò, non ignoranter delictum admisit. Tertul. *de pœnit.* ibi: *Quid quod voluntas facti origo est? viderint enim si qua casui, aut necessitati, aut ignorantiæ imputantur: quibus exceptis jam non nisi voluntate delinquitur.* Huc spectat defensio illa, quam attingit Cicero *lib. 3. de Oratore*, & in topicis ad Trebatium: *Jacere telum, voluntatis est; ferire quem nolueris, fortunæ: ex quo aries ille subjicitur in vestris actionibus, si telum manu fugit potius quàm jecit.* Ubi Boëtius ita explicat: *Si quis cædis accusetur, optima solet esse defensio, fugisse manu telum, & magis quàm voluisset, jecisse.* Faciunt textus *in cap. si homicida 23. quæst. 5. l. si ex plagiis 52. §. in clivo, ff. ad leg. Aquil.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 23. §. qui hominem,* Seneca *lib. 4. de benefic. cap. 34.* Illustrat Cujac. *lib. 19. observ. cap. 10. & lib. 6. different. Modest. in l. si servum 27. ff. de accusat.* notavi *in can. 5. Concil. Illiber.* Igitur ob homicidium casuale, & involuntariè commissum non debet tam gravis pœna, irregularitatis videlicet, imponi. Secundò in secundam partem assertionis, ubi docetur ex homicidio casuali, adhibitâ omni diligentiâ commisso, irregularitatem non nasci, argumentor ita. Omni jure ob homicidium casu admissum, etsi involuntariè, aliqua pœna statuta est; nam apud Græcos homicidium casu admissum exilio plectebatur, *l. aut facta 16. §. eventus, ff. de pœnis,* Demosthenes *in oratione contra Timocratem, & contra Midiam,* quam transcripserunt Gratianus *sub distinct. 1. de pœnit.* Harmenopulus *in promptuar. jur. lib. 6. tit. 6. §. 12.* & pro jure Græco-Romano proposuit Attaliata in Synopsi Basilic. *tit. 78.* his verbis: *Involuntaria cædes exilium irrogat.* Ex Platone, & Pausania ita legem concepit Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 7. tit. 1. Qui alium casu fortuito necasset, extra fines annum patria exul esto.* Apud Romanos etiam exilium quinquennale pœnam fuisse patratæ cædis imprudenter, prodiit Quintil. *lib. 7. instit. cap. 4. & declamat. 96. & 305.* ad quam pœnam respexisse videtur Ulpianus *in l. 4. §. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar.* quæ restituenda est ex pariatore legum Mosaïcar. & Romanar. *tit. 1.* Illustrant Rodulph. Fornet. *lib. 3. rer. quotid. c. 17. & lib. 6. c. 24.* Guillel. Forner. *lib. 1. select. c. 10.* Scipio Gentil. *lib. 1. parerg. c. 31.* Solorzanus *lib. 2. de pœna parricid. c. 17.* D. Nicol. Anton. *lib. 1. de exil. c. 6.* D. Joannes Suarez *lib. 1. ad leg. Aquil. c. 5. sect. 9.* Grotius *in floribus ad textum in l. aut facta 16. ff. de pœnis:* pleniùs notavi *in d. can. 5. Concil. Illiber.* & juxta sacros canones pro homicidio facto, & imprudenter admisso quinquennalia pœnitentia injungitur in Concilio Ancyrano *can. 22.* relato *in cap. eos 41. 50. dist.* Concil. Epaun. *can. 31.* D. Basil. *ad Amphiloch. can. 11.* ibi: *Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abundè judicio satisfecit.* Et *can. 51. 56. & 57.* quorum verba refert Anton. Augustin. *in epit. jur. lib. 35. tit. 1.* Igitur si in homicidio casuali, & per imprudentiam admisso culpa datur pœnitentiâ expianda, debet talis homicida irregularis manere, præcipuè cùm ad irregularitatem contrahendam propter homicidium, non desideratur culpa, ut contingit in Judice reum justè ad mortem condemnante, qui ob lenitatis defectum irregularis manet.

3\. DE IRREGULARITATE EX HOMICIDIO. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, irregularitatem, de qua in præsenti titulo agitur, communiter ita definiri, ut sit *Canonicum impedimentum ex homicidio proveniens, quo quis prohibetur ad ordines ecclesiasticos promoveri, & in eisdem ministrare.* Quam adduxerunt Villadiego, Maiolus, Gibalinus, & alii communiter scribentes de irregularitate. Dixi canonicum impedimentum, quia hæc irregularitas omnino est juris ecclesiastici, non verò juris divini; nam in lege veteri homicidæ poterant in sacerdotio ministrare, ut refertur *in cap. nos incompetenter, §. ista, el 1. 2. q. 7. & in cap. non inferenda 23. q. 3.* ubi D. Ambrosius refert Mosem Ægyptium quemdam interfecisse: quod etiam habetur *Exodi c. 2* & tamen is Domino altare erexit, & consecravit, ut refertur *Exodi cap. 31. & in cap. 1. de consecrat. dist. 1.* & probatur

ex cap. is qui, de sent. excom. lib.6. ubi docet Bonifacius VIII. irregularitatem non contrahi nisi in casibus à jure Pontificio expressis. Facit textus *in c.2. de cleric. pugnant.* docuerunt Villadiego, & Maiolus *suprà*, Covarruv. *in Clement. si furiosus*, *1. part. in initio*, *num.3.* & *2. part. §.3. num.3.* qui inde rectè inferunt, quod cùm Pontifex sit supra omne jus positivum, in quacunque irregularitate ex homicidio etiam voluntario proveniente dispensare potest. Nec contrarium probat textus *in cap. miror, 50. dist.* ubi doceri videtur, non posse Romanum Pontificem cum clerico homicida dispensare; nam omissis variis interpretationibus adductis per Archid. & Præpositum, respondendum est, Episcopum, de quo ibi mentio fit, non petiisse à Pontifice, ut cum clerico homicida dispensaret, sed tantùm ut approbaret factum ipsius Episcopi, qui dispensaverat, ut ulteriùs homicida post peractam pœnitentiam celebraret: quod asperè reprehendit Pontifex, & ægrè fert: tum quia sacerdotio privatus priùs debuit lachrymarum fonte tam immane flagitium diluere, ut talibus remediis curatus, salutis posset invenire suffragium. Tum etiam, quia voluit ostendere Joannes Pontifex illius textus auctor, non esse Episcopis concedendam licentiam ad dispensandum cum clerico homicida, ut post perpetratum homicidium possit in sacerdotio ministrare: quod adeo verum est, quod prohibeatur etiam Episcopis dispensare circa irregularitatem ex homicidio occulto provenientem. Concil. Trident. *sess.24. de reform. c.6.* Covar. *in d. clement. parte 2. §.3. n.4.* Sylvester *verbo Homicidium 3. q. 8.* Navarr. *in Manual. c.27. n. 240.* quamvis Summus Pontifex in ea irregularitate faciliùs dispenset, quia cessat scandalum, juxta textum *in cap. nisi cùm pridem, de renunc.* Poterit Episcopus dispensare in homicidio justo occulto, *ex d. cap. 6. Concilii Trident.* ut probabile dicit Marinis *lib. 1. resol. cap. 105.* quamvis ipse contrariæ sententiæ adhæreat. Et cum homicida voluntario dispensari posse quoad beneficium simplex obtinendum, ex textu *in d. c.2. de cleric. pugnant.* docuerunt Socinus & Felinus *in c. ad audientiam, hoc titulo.*

4. Exponuntur variæ sacræ paginæ authoritates.

Nec suprà traditæ sententiæ obstat, quod Apostolus *ad Timoth. cap. 3.* prohibuit homicidam ministrare in sacerdotio, unde videbatur impedimentum hoc esse juris divini, nec Pontificem in eo posse dispensare, juxta textum *in cap. sunt quidam 25. quæst. 1.* Nam respondendum est, quod licèt in his, quæ pertinent ad articulos fidei, non possit Pontifex dispensare contra Apostolorum decreta, in aliis tamen potest, ut docet Glossa *verbo Apostoli*, *in d. cap. sunt quidam*: quam sequuntur Turrecremata *in Summa, lib. 3. c. 54. & 57.* Dominic. Sotus *lib. 5. de justit. q. 1. art. 4.* & notavimus jam *in c. 3. de bigam. non ordin.* Nec etiam obstat textus *in c. 22. & 28. Paralip. lib. 1.* ibi: *Non ædificabis mihi templum, quia vir sanguinis es.* Quæ auctoritas etiam habetur *lib. 2. Regum, c. 7.* & *in c. 1. de consec. dist. 1.* & *in c. si quis omnem*, juncta Glossa *verbo Et quod dixeris, 1. q. 7.* Unde videtur impedimentum hoc provenire à jure divino. Nam respondendum est, auctoritatem illam esse intelligendam figurativè; illud enim templum designaverat Ecclesiam Catholicam, quæ fundanda erat in pace, & charitate, juxta illud Pauli *ad Ephes. c. 4. Solicitè servate unitatem spiritus in vinculo pacis.* Ecclesia enim, & ejus ministri servare debent lenitatem, & mansuetudinem Christi, *cap. pœna, cap. unum solum, 23. quæst. 5.* tradunt D. Thomas *2. 2. q. 40. art. 2.* & *q. 64. art. 4. ad 3.* Præpos. *in cap. miror, 50. dist.* Sotus *d. lib. 5. de justit. q. 1. art. 4.* unde ut figura responderet figurato, oportebat templum illud figurativum in pace, & mansuetudine fundari. Et quoniam David Rex bellator erat, & sanguinem fuderat, prohibitus est illud ædificare, ut explicat Glossa *verbo Prohibitus*, *in cap. 1. de consecr. dist. 1.* Covarr. *d. 2. p. §. 3. num. 3.* Pineda *de rebus Salomonis, lib. 3. cap. 5. sect. 2.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. tract. de relig. loric. fol. 248.*

5. De variis homicidiis.

Dixi in definitione, *ex homicidio proveniens*, ut comprehenderem quodlibet homicidium, videlicet tam voluntarium, quàm casuale, vel etiam justum. Et licèt voluntarium homicidium Theologi appellent omne, quod culpam continet, & delicti expers non est; tamen ex Jurisperitorum sententia tantùm voluntarium homicidium dicitur, quod est voluntate directâ commissum ab habente animum occidendi, vel causam dante actioni voluntariæ, *l. 1. l. 7. l. Divus 14. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. cùm autem, vers. Capitalem, ff. de adilit. edict. cap. sicut dignum, hoc tit. cap. 1. §. si quis hominem, de pace tenenda in usibus feudor.* Quia ex voluntate, & proposito delicta distinguuntur, *cap. cùm voluntate, de sent. excom. l. qui injuria, l. verùm, ff. de furt.* Requiritur ergo quod dolo malo, animoque occidendi perpetretur, & sequatur actus occisionis; semper tamen desideratur ut hominis cædes contingat, à qua dictum est homicidium, *cap. homicidium 13. q. 5. cap. homicidium, de pœnit. dist. 1. l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar.* notavit Cironius *ad hunc tit.* Unde infertur, sævientem in cadaver inimici, aut illud truncantem, etiam eo animo, ut si vivum repetisset, occideret, nullo modo irregularem manere. Gibalinus *de irregul. 4. p. cap. 4. consect. 1.* Similiter ille, qui odio concepto telo armatus exiit animo occidendi, non tamen occidit, irregularis non est, licèt quoad legem divinam homicida censeatur. D. Hieron. *lib. 1. epist. 39. ad Catharinam*, ibi: *Cùm homicidium ex odio sæpe nascatur, quicunque odit, etiamsi nedum gladio percusserit, animo tamen homicida est.* Immò & si quis alium vulneravit, sanguisque effundatur absque cæde, aut mutilatione, irregularis non manet. Maiol. *de irregul. lib. 5. cap. 48. num. 3.* Similiter nec qui sui ipsius mortem attentavit, irregularis fit. Diana *p. 4. tract. 2. resol. 76.* licèt contrarium teneat Cornejo *in 3. part. tract. 5. disput. 1. dub. 2.* Inde etiam infertur, non contrahi irregularitatem hanc ex ratihabitione ejus homicidii, quod jam commissum ab alio est sine proprio mandato, aut consilio. Covarr. *in Clementina si furiosus, 2. p. §. 1. num. 4.* Maiolus *de irregul. lib. 5. cap. 48. §. 6.* plures quos refert, & sequitur Gibalinus *eod. tract. cap. 4. consect. 15.* non enim homicidium perpetravit ille, qui nec mandatum, ut fieret, dedit; & ita irregularis non est, etsi peccet lethaliter. Nec obstat ratihabitionem mandato comparari, regulâ *Ratihabitionem, de R. I. lib. 6. l. 20. ut. 5. p. 3.* Sed qui mandavit aliquem occidere, irregularis est, *cap. fin. de homicidio lib. 6.* Ergo & qui ratum habuit. Augetur, nam pariter puniuntur delinquentes, ac ratum habentes, *cap. cùm quis, de sent. excom. lib. 6. cap. fin. de jurejur. eodem lib. cap. felicis, de pœnis, eod. lib. Clement. 1. de pœnit, l. licèt, ff. de judiciis.* Ergo ratum habens homicidium irregularis fit. Nam respondetur, tunc ratihabitionem mandato comparari, cùm quid nomine meo absque mandato gestum est; quia tunc ratihabitio superveniens mandato comparatur: at quod nomine meo non est gestum, ratum habere non possum, *cap. ratum, de R. I. lib. 6. leg. si pupilli, §. sed si ego, ff. eod. tit.* Nec obstat textus *in d. cap. quicunque*, cum aliis proximè adductis; nam in his juribus delictum ratum habentes ideo excommunicatione ligantur, quia ipsa sententia lata fuit non solùm contra delictum perpetrantes, verùm & contra ratum habentes, quia

cùm

cùm talis ſententia proferretur ob injuriam clericis, & ſtatui eccleſiaſtico illatam, & etiam per ratihabitionem ea inferatur, inde ipſâ excommunicatione ratum habentes ligantur. Covarruvias *d. §. 1. num.* 57. Nec tantùm irregularis manet, qui homicidium voluntarium perpetravit, verùm & qui illud fieri juſſit, *cap. ſi quis viduam*, 50. *diſt. cap. ſignificaſti*, *cap. ſicut dignum*, *§. el rici*, *hoc titulo.* Immò & ſi quis tantùm juſſerit aliquem verberari, homicidium tamen ſequatur, irregularis manet, *cap. fin. hoc titulo*, *in* 6. Majol. *lib.* 5. *de irregul. cap.*48. §.2. Petrus Gregor. *lib.*5.*partit. tit.*18. *cap.* 6. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 6. Diana *p.*4.*tract.*2.*reſol.*9. Quod procedit ſive homicidium ſtatim ſequatur, ſive poſtea, ſive occidatur ille, qui mandatum accepit; amplius etſi revocaverit mandatum, Inſcius tamen mandatarius illud exequatur, irregularis fit. Maiolus *ubi ſupra*, Diana *d. tract.* 2. *reſol.* 14. etiam irregularis manet qui alicujus neci cauſam dedit, *cap. Preſbyterum*, *cap. ad audientiam*, *hoc tit. cap. ſtudeat*, 50.*diſt.c.*2. *de clerico percuſſore*; veluti qui furem detinuit donec alii ſupervéniſſent qui eum occiderent, *c. ſignificaſti*, *el* 2. *hoc tit.* qui infirmum in aliud latus vertit, ut celeriùs moriatur. Maiolus *d. cap.*48. §. 1.

6. De mutilatione membri. Nec ſolùm hæc irregularitas contrahitur ex homicidio, verùm & ex membri mutilatione, truncatione, ſeu abſciſſione. *Clement. unic. hoc tit.* Gibalinus *de irregul. cap.*4.*in ſecunda parte propoſitionis.* An verò tantùm ex debilitatione incurratur, quærunt Interpretes? Affirmat Abbas *in cap. tum illorum*, *de ſent. excom.* Sed communis eſt contraria ſententia, quam poſt Covarr. & alios defendit Gibal. *dicto cap.* 4. *notat.* 2. deſideratur tamen, ut mutilatio ſit membri, quod habeat propriam, & deſtinatam operationem per ſe diſtinctam à reliquis corporis partibus, non ſi tantùm juvet in ſua operatione, ut volebant ex Theologis Caietanus *ad* 2.2 *quæſt.*65. *art.* 2. & ibidem Aragon, Sotus *in* 4.*diſt.*75.*quæſt.*1. *art.*3. & ex Moraliſtis Layman *lib.*3. *ſumma*, *tract.*3. *cap.* 11. Villalobos *in ſumma*, *tract.* 25. *difficult.* 19. *num.* 4. veluti oculus, auris, naſus, lingua, manus, aut pes, quorum propriæ operationes ſunt videre, audire, odorari, loqui, tangere, & ambulare, ut pluribus relatis probat Barboſa *de appel. verb. Digitus*, & *verbo Membrum.* Unde abſcindens digitum non fit irregularis, *cap.* 1. *de corpore vitiat.* quia licèt habeat officium adjuvandi membrum, per ſe tamen membrum non eſt, *l. idem Oſilius*, *l. quæritur* 14.§.*ſi quis* 6. *ff. de adilit. edict.* Nec obſtat carentem digito ordinari non poſſe, *cap. qui partem*, 56. *diſt.* nam plerumque mutilatus ob corporis vitium manet irregularis; qui verò mutilavit, quia membrum non amputavit, irregularis non fit, ut probat Ugol. *de irregul. c.*4.§.7. Nec etiam obſtat textus *in can.*77. Concil. Lateran. generalis celebrati ſub Alex. III. in illis verbis: *Preſbyterum, cui duos digitos cum medietate palmæ à prædone abſciſſos ſignificaſti, Miſſam celebrare non permittimus, quia non ſecurè, propter debilitatem, nec ſine ſcandalo, propter membri deformitatem, id fieri confidimus.* Ubi cùm Patres de digito egiſſent, illum membrum appellant. Nam reſpondetur, verbum illud membri non referri ad digitos, aliàs dicerent Pl. *membrorum*; ſed ad medietatem palmæ; ſufficit enim, ut quis ob corporis vitium ordinari nequeat, quod careat parte membri. Concil. Tarracon. *can.*4. ibi: *Aut carens aliqua parte membrorum.* Ex proximè traditis infertur, excæcantem oculos, excutientem dentem, truncantem auriculam, mordentem labra, evellentem capillos, non fieri irregularem, quia partes hæ membra non ſunt, *l. quidam*, *ff. de adilit. edict.* Barboſa *ubi ſupra*, Gibalinus *d. cap.* 4. *confect.* 16. Diana *tom.* 2. *tract.*15.*reſol.*20. & *tom.*4. *tract.*2. *reſol.*26.

7. De cooperante homicidio. Etiam inter homicidas voluntarios recenſentur cooperantes homicidio: quod variis modis evenire poteſt, circa quos ea regula communiter traditur, eam cooperationem inducere irregularitatem, quæ contra quintum Decalogi præceptum culpam mortalem producit, veluti conſulens homicidium; conſilii enim ratione ut homicida tenetur, quia conſulens delictum, ipſius pœnâ afficitur, *l. ſi quis uxori*, §. *cùm Titio*, *ff. de furtis*, *l. non ſolùm*, §. *ſi mandato*, *verſ. Attilicinius*, *ff. de injuriis*, Petrus Faber & Gothofr. *in l. conſilii* 47. *ff. de R.I.* vel ſi quis aſſociet ipſum homicidam cauſâ defenſionis, ſi opus eſſet, licèt nihil operetur quoad homicidium, ipſa aſſociatio, ob quam homicida redditur audacior, inducit irregularitatem, *cap. ſicut dignum*, §. *illi*, *hoc tit.* vel qui venenum paravit, ligna ad comburendum aliquem congeſſit, aut arma præbuit illi, quem ſciebat homicidium perpetraturum fore. Quid verò dicendum ſit de illo, qui arma tradidit illi, quem ſuſpicabatur ea petere ad homicidium perpetrandum, dubium eſt? Irregularem eum eſſe docent Ugolinus *de irregul. cap.*17.*n.*3. Suarez *de cenſur. diſput.*45.*ſect.*3.*n.*5. Diana *dicto tract.*2.*reſol.*11. Negat Hurtado *de irregul. diſp.*2.*difficult.*8.*n.*32. Sed in hoc dubio diſtinguendum eſt inter vendentem arma ex officio, ſeu dantem tempore ſubitaneæ rixæ, dum quis eſt in procinctu; aut tempore pacis. Primo caſu, etſi quis vendat cum ſuſpicione futuri homicidii, irregularis non fit, quia facilè ab alio arma obtinere poterat; ſecundo verò caſu ſi illa vendat dum quis eſt in procinctu, irregularitatem contrahit. Idem dicendum eſt de eo, qui arma dedit ad occidendum Titium, ſi non Titius, ſed Sempronius occidatur. Gibal. *d.c.*4.*confect.*20. Similiter irregularis manet qui aliquem leviter percuſſit, ſi inde ab alio occidatur, vel in flumine mergatur, *c. ſtudeat*, 50.*diſt.* non tamen irregularis fit, contra plurium ſententiam, qui aliquem inebriavit, licèt ipſe ebrius poſtea aliquem occiderit, niſi priùs præviderit illud periculum adeſſe. Nec etiam irregularis manet, qui inimicum fugientem perſequitur, & ipſe fugiens puerum oppreſſerit. Gibalinus *ubi ſuprà*, *confect.* 10. etiam inter homicidas voluntarios recenſentur illi, qui cùm poſſent homicidium prohibere, illud committi permiſerunt: nam ejuſdem culpæ reus eſt qui occidit, & qui occiſum dum potuit, non defendit, *cap. non eſt inferenda*, *cap. fin.* 23. *quæſt.* 3. *cap. ſicut*, §. 2. *hoc tit. cap. periculosè*, *de pœnit. diſt.* 1. *cap. quanta*, *de ſent. excom.* D. Ambroſius *lib.* 1. *de officiis*, *cap.* 36. Arnob. *lib.* 4. *adverſ. Gentes*; æquè enim peccat qui delictum commiſit, ut qui illud non prohibuit, *l.*3. & 4. *ff. de noxal. action. l. ſcientiam*, *ff. ad leg. Aquil.* Quod non procedit cùm datur puta, & ſimplex omiſſio, ſed cùm ipſa omiſſio conjuncta eſt cum aliqua doloſa ſubtractione, & cùm quis tenebatur proximum ex juſtitia defendere; tunc enim omittens defenſionem Irregularis manet, ut poſt Navarrum *in d. cap. non eſt ferenda*, docent Gibalinus *d. cap.* 4. *confectar.* 13. Diana *d. tract.* 2. *reſol.* 7. & *p.*7. *tract.* 10. *reſol.* 3. unde Infertur, judices non obviantes homicidio irregulares eſſe, *d. cap. non eſt ferenda.* Similiter & negantem eleemoſynam fame pereunti, *cap. paſce*, 96. *diſt.* Similiter & qui ſe obligavit aliquem defendere, ſi eum non defendat, *l. metum*, §. *ſed licet*, *ff. de eo quod metus cauſâ.* Similiter filii, & vaſſalli, qui tenentur defendere patrem, & dominum, *l.*1. §. *occiſorum*, *ff. ad Syllan.* Item advocatus, & procurator, qui doloſè defenſionem omiſerunt, ut reus ad mortem damnaretur. Item ille, qui ra-

mum abscidit illi, qui cùm in flumine mergeretur, illum apprehenderat. Deinde Medicus, qui publico stipendio conductus ægrotum deseruit, & sic decessit. Idem dicendum est de gubernatore navis, qui post susceptum regimen, illud deseruit, & imperito commisit, unde naufragium sequutum est. D. Thomas 2.2. *quæst.* 6. rursus si Pater filio, Dominus servo, maritus uxori alimenta negaverint, & fame decedant, irregulares fiunt, cùm eos alere jure teneantur, *l.* 1. *ff. de agnosc. liberis.*

8. De homicidio casuali.

Hæc de homicidio voluntario. Sequitur casuale, quod casu, & præter intentionem agentia committitur, quia ut Aristoteles ait *lib. 7. physicorum: Casus est causa agens præter intentionem.* De quo agitur *in l.* 1. §. *Divus, ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l. si putator, ff. ad leg. Aquil.* & passim in hoc titulo: circa quod homicidium communiter distinctio adhibetur inter homicidam dantem operam rei licitæ, & inter eum, qui dabat operam rei illicitæ; ita ut primo casu, sequuto homicidio irregularitas non contrahatur; secundo verò casu etiam adhibitâ diligentiâ homicida irregularis maneat. Ita docuerunt Covart. *in Clement. si furiosus,* 2. *p.* §. 4. *num.* 2. Ugolinus *de irregul. cap.* 18. Avila *eod. tract.* 7. *p. disput.* 6. *sect.* 1. *opin.* 5. juxta quam distinctionem accipiunt textus *in cap. Presbyterum* 7. *cap. continebatur* 8. *cap. significasti* 18. *hoc tit. cap. de his* 36. *cap. clerico* 37. *cap. eo verò* 42. *cap. si quis voluntate* 44. *cap. is qui arbore* 49. *cap. sope* 50. *dist.* 50. *cap. consuluit* 20. 2. *quæst.* 5. *cap. si quis non iratus* 15. *quæst.* 1. *cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* Sed illis rectè perpensis neutiquam prædicta opinio probatur; quare rectiùs dicendum est, ex homicidio casuali, sive proveniat ex actu licito, sive illicito, non nasci irregularitatem, nisi ob culpam latam, levem, aut levissimam peccatum lethale deriue. Quæ sententia probatur *ex d. cap. quæsitum, cap. quantum,* 50. *dist. cap. lator, cap. ex literis, cap. significasti* 16. *cap. exhibita, hoc titulo, cap. fin. de his qui filios occiderunt.* Concil. Tribur. *can.* 35. fusè probant Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *per totum,* Diana *dicto tract.* 2. *resol.* 21. & *p.* 2. *tract.* 16. *resol.* 18. Latam culpam appellamus cùm quis fecit quod facere non debuit cum ignorantia crassa, *l. lege* 7. *ff. ad leg. Corn. de sicariis, leg. magna, ff. de R. I.* Levem cùm quis non prævidit quod frugi homines prævidere solent: quam Consulti culpam appellant *in leg. si servus* 110. §. *cùm quidam, ff. de legat.* 1. Levissimam dicimus cùm quis non prævidit quod diligentissimus paterfamilias prævidere solet, *l.* 4. *ff. ad leg. Aquil.* Extra hus culpæ gradus si quis casu fortuito homicidium perpetraverit, non fit irregularis, quia sicut casus fortuiti à nemine præstantur, *l. quæ fortuito* 6. *ff. de pign. act. l. procuratore* 13. *C. mandati, l. in judicio, C. locati, l. contractus, ff. de R. I.* ita ex homicidio casu admisso nemo tenetur, *l. respiciendum* 11. §. *delinquitur, ff. de pœnis, l. ex plagis,* §. *fin. ff. ad leg. Aquil.* docent D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 7. Rodulph. Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 24. licèt olim ex utroque jure certa esset statuta expiatio homicidii casualia, ut latè probavi *in can.* 5. *Concilii Illiber.* Ex qua doctrina infertur, non esse irregularem clericum adulterum, ex eo quod maritus ob simile adulterium occiderit uxorem suam, ut probant Castro *de lege pœnali, lib.* 2. *cap.* 14. Diana 4. *p. tract.* 2. *resol.* 1. nisi clericus suspicaretur tale homicidium futurum ob nimiam zelotypiam ipsius mariti. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 6. Maiolus *de irregul. cap.* 48. §. 3. quo casu intelligendam esse declarationem Pii V. in hoc casu editam, resolvit Gibalin. *d. cap.* 4. *consect.* 3. Deinde infertur, consulentem alicui furtum, aut adulterium, etsi homicidium contingat, irregularem non manere. Ugolin. *de irregul. cap.* 16. *num.* 6. Item jubentem fœminam ad se venire per loca periculosa, unde eveniat homicidium ipsius, aut abortus, non manere irregularem. Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 8. Nec etiam irregulares sunt, qui advocarunt amicos in sui defensionem, etsi aggressoris homicidium sequatur: nec ille qui consuluit reo, ne appellaret, unde mori contingit: nec confessarius, qui reo consuluit, ut crimen fateretur, unde ultimo supplicio damnatus fuit; non enim isti consuluerunt proximè homicidium. Diana 4. *p. tract.* 7. *resol* 99. Deinde irregularis non manet clericus venationi insistens, licèt hominem occidat credens feram esse, adhibitâ omni diligentiâ, etsi venatio illi prohibita sit. Sayrus *de censur. cap.* 6. *num.* 19. Gibalin. *suprà, d. cap.* 4. *consect.* 12. Sicut nec ille, qui lapidem ludendi causâ in alium projecit, quem dum fugiens vitare tentavit, vulneratus evasit, *cap. exhibita, hoc tit.* Sayrus *d. cap.* 6. *num.* 31. nec qui agitationem taurorum procuravit, etsi inde homicidium sequutum fuerit. Gibalin. *d. cap.* 4. *consect.* 13. Nec etiam irregularitatem contrahit, qui fenestram ædificavit, ex qua quis se præcipitavit: nec qui mandavit ligna cædere, etsi putator arbore opprimatur; vel aquam haurire, etsi inde suffocetur; vel fabro tectum reficere, & inde cadat: nec qui aliquem misit ad furandum, etsi homicidium sequatur, si nullo modo præcaveri potuit: nec parentes, qui inculpabiliter filios in lecto collocarunt, etsi inde eorum oppressio sequatur; secus verò si culpabiliter, *cap.* 1. *de his qui filios occiderunt:* nec qui puerum equitando oppressit, *cap. dilectus, hoc tit.* Deinde deducitur, irregularitatem hanc contrahere qui reponit regulas, si non monuit transeuntes, & aliquem occiderit: & qui benedixit aquam ferventem, aut ferrum candens, ad purgationem vulgatem, si homicidium inde sequatur. Tabiena *in summa, verbo Irregularitas, num.* 18. & qui aliquem joco de ponte præcipitem agit ad incutiendum metum, & casu interiit, argumento legis *quâ occasione,* §. *sed si quis de ponte, ff. ad leg. Aquil.* qui canem ferocem in alium etiam joci causâ concitavit, argumento legis *item Mela,* §. *item, ff. ad leg. Aquil.* & qui torneamenta exercent, si homicidium inde sequatur. Covarr. §. 4. *num.* 6. qui ad pilam ludunt in loco frequenti, si non adhibeant diligentiam, & homicidium sequatur, argumento dictæ legis *Mela, ff. ad leg. Aquil.* Prosequitur alios casus Gibalinus *d. cap.* 4. *de irregul. per tot.*

Sequitur aliud homicidium, non casu, aut voluntate admissum, sed necessitate, & justè perpetratum. Quod duplici casu contingit, necessitate, aut voluntate. Necessitate, cùm quis se, suaque defendendo, adhibito moderamine inculpatæ tutelæ, alium occiderit, quo casu nullam notam irregularitatis incurrit, *cap.* 2. *cum sequent. cap. significasti* 18. §. *si verò, hoc tit. Clement. si furiosus, hoc tit.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 7. Diana *tom.* 5. *tract.* 1. *per tot.* Maiolus *de irregul. cap.* 48. Gibalinus *eod. tract. cap.* 1. *quæst.* 5. cùm unicuique naturaliter liceat ob sui defensionem invasorem occidere, *cap. olim* 12. *de restit. spol. cap. significavit* 3. *de pœnit. & remiss. leg.* 3. *ff. de justit. & jure, leg. itaque* 4. *leg. scientiam* 45. §. *qui cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. leg.* 1. §. *vim, l. possessionem* 17. *ff. de vi & vi armata, l. injuriam, ff. de injuriis:* latè illustravi *in d. cap.* 2. *hoc titulo.* Si verò non adhibeatur inculpatæ tutelæ moderamen, irregularitas contrahitur, quia homicidium voluntarium est: quo casu accipiendi sunt textus *in cap. alius, cap. qui à te, cap. is qui viduam,* 9. De homicidio necessario, seu tuto.

duam, 50 *dist. cap.* 2. *de cleric. pugnant. in duel. cap. olim* 12. *de restit. spol. cap. perpendimus* 23. *de sent. excom.* Concil. Tribur. *cap.* 11. D. Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 1. D. Augustinus *epist.* 1. §. 4. & *libro* 1. *de libero arbitrio*, *cap.* 5. Inde infertur, irregularem non esse eum, qui alium occidit in sui defensionem, etiamsi suâ culpâ se injecit in necessitatem occidendi invasorem, si tale homicidium prævidere non potuit, veluti si adulter invasus à marito ipsum occidat, cùm hoc periculum prævidere non potuisset. Econtrario verò irregularitatem contrahunt se defendentes, si priùs ipsum aggressorem verbis contumeliosis lacessiverint, quia tunc potiùs aggressores, quàm defensores judicantur. Similiter qui poterat periculum evadere, vulnere inflicto, & maluit usque ad necem procedere; vel si fugientem invasorem occiderit, cùm jam liber manerет à periculo invasionis, nisi magnam jacturam honoris inde pateretur; tunc enim ex sententia plurium interpretum licet etiam fugientem persequi, ut docent Layman. Navarr. Lessius, & Moure, quos referunt, & sequuntur Gibalinus *de irregular. cap.* 4. *difficultat.* 14. Diana 4. *p. tract.* 2. *per totum*, qui plures alios casus ex suprà tradita doctrina resolvunt.

10. De homicidio justo.

Voluntariè perpetratur homicidium, sed impunè quoad Deum, primò cùm judex competens causæ criminalis aliquem reum ultimo supplicio afficit, quo casu etsi nulla lege teneatur, tamen irregularis manet ex defectu lenitatis, ut probavi *in cap., sententiam, ne clerici, vel monach.* nec solùm judex qui sententiam protulit, verùm & qui eam scripsit, aut dictavit, ut assessor. Suarez *de censur. disp.* 47. *sect.* 1. & judex qui reum in arctiorem carcerem conjecit, unde alimentorum subtractione, aut loci intemperie decessit: non autem fit irregularis Judex, qui reum ad triremes damnavit, licèt ibi decedat, quia talis sententia nec mortem, nec membri mutilationem continet, ut probat D. Nicol. Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 31. nec etiam clericus irregularis erit, qui jurisdictionem temporalem obtinens causas criminales, vel aliquam specialiter delegaverit laïco, qui exinde ultimo supplicio afficiat, *cap. fin. ne clerici vel monach. lib.* 6. nec etiam judex ecclesiasticus tradendo reum brachio sæculari, ut ultimo supplicio afficiatur; non enim intendit directè illius necem, ut probavi *in d. cap. sententiam*; sicut nec ille, qui legem mortis protulit in perpetrantes tale delictum, vel qui consultus generaliter de aliquo crimine, cùm non imminet casus specialis, respondit reum illius delicti pœnâ mortis dignum esse. Nec etiam irregularitatem contrahit confessarius, qui absolutionem negat judici nolenti punire reum, cùm ipse nullo modo jubeat, aut consulat pœnam mortis imponere. Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 7. *difficult.* 9. & 10. Proximi sunt judici accusatores, & testes in causa criminali. Et circa accusatorem sciendum est, eum qui reum de aliquo delicto criminaliter accusat coram judice sæculari, unde sequitur mortis sententia, irregularem esse: si verò civiliter tantùm accusaret ad satisfactionem damni illati, cum protestatione, ne judex ad sanguinis sententiam procedat, etsi sequatur ultimum supplicium, irregularis non manet, *cap.* 2. *hoc titulo*, *lib.* 6. quia accusator non concurrit ullo modo ad ipsam mortis sententiam; quod enim judex pronunciat exigente justitiâ, imputari non debet accusatori, qui tantùm emendam fieri postulavit, *d. cap.* 2. & noviter exigit Bonifac. VIII. prædictam protestationem, quæ antea in usu non erat, ut constat *ex cap. postulasti*, *cap. tua nos*, *hoc tit.* notarunt Maiolus, Ugolinus, Bonacina, & Suarez relati à Barbosa *in collect. ad d. cap.* 2. Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 7. *difficult.* 11. Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 74. quæ Bonifacii constitutio procedit in accusatore, qui satisfactionem intendit damni illati sibi, aut conjunctis personis, non verò si pro extraneis in judicio compareat; quia tunc etiam cum protestatione sequutâ morte irregularis manet. Gibalin. *d. consect.* 7. *difficult.* 11. Nihil tamen interest, an ve[illegible] vel fictè protestatio fiat, videlicet animo sumendi [illegible]ndictam, quia de hac occulta animi intentione non judicat Ecclesia. Diana *d. tract.* 2. *resol.* 75. plures congesti à Barb. & Gibalino *suprà*. Si autem quis accusationem criminalem non instituat, sed tantùm furem detineat, ut ablata restituat, vel indicia exhibeat, ut furti aliquis convinci possit, si faciat tantùm ad res proprias recuperandas, irregularitatem non contrahit, *c. tua nos*, *hoc tit.* unde excusatur D. Chrysostomus, qui publicè Eutropium Consulem præsente Arcadio Imperatore objurgavit, unde Imperator illi caput amputari jussit, teste Cassiodoro *lib.* 10. *histor. c.* 4. Tandem asserendum est, accusatorem etiam cum protestatione, pendente accusatione ad sacros ordines ascendere non posse, cùm interim pœnæ talionis subjiciatur; & si defecerit in ipsa accusatione, ut calumniator puniendus sit, ex traditis *in c.* 1. *de calumniat.* Circa testes causæ criminalis sciendum est, eum qui testimonium perhibet in causa capitali, unde mortis sententia sequatur, irregularitatem contrahere, ex traditis *in c. sententiam, ne clerici vel monachi*; sive ad delictum probandum testis producatur, sive ad ipsam tantùm sententiam proferendam simul cum notario, etiamsi invitus testimonium dicat Diana *d. tract.* 2. *resol.* 31. & 32. nec ullâ protestatione similis testis excusabitur. Gibal. *d. consectar.* 7. *difficult.* 15. Eadem procedunt in advocato accusatoris, qui etiam irregularis manet; secus verò in advocato rei, nisi ejus culpâ, aut imperitiâ mors sequatur, *cap. his qui* 13. *quæst.* 8. Diana *suprà*, *resol.* 34. talis enim defensio etiam clericis permissa est, *cap. reos*, 23. *quæst.* 5. *cap. inter alia*, *de immunit. Eccles. cap.* 1. *de postul.* Gibalinus *difficult.* 16. Maiolus *de irregul. cap.* 9. Alii etiam homicidio justo irregulares manent, veluti procurator, tabellio, lictor, illi qui funem suspendunt, scalas apponunt, aut alio modo immediatè concurrunt in necem rei; non verò si remotè, ut qui funes, aut scalas fabricarunt, qui reo suadent, ut altiorem scalæ gradum ascendat, qui pulsat campanam ad populum convocandum. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *resol.* 29. & 46. nec etiam irregularitatem contrahunt spectantes reum ad supplicium, si suâ præsentiâ auctoritatem non præbeant, aliàs irregularitas contrahitur, *cap. ex litteris*, *de excessib. Prælat.* ubi notavi etiam ex homicidio in bello justo commisso irregularitatem nasci, ut latè dicemus infrà, *in cap. petitio*.

His suppositis ratio præsentis impedimenti, quare videlicet homicida non possit promoveri ad ordines, nec in eisdem ministrare, duplex est. Prima, quia clerici, qui consecrantur altaris ministerio, obi jugis fit memoria passionis Christi, qui cùm in ara crucis occideretur, percussus non percutiebat, ejus imitatione non debent esse percussores; nam ut *Ecclesiast. cap.* 10. dicitur: *Secundùm judicem populi, sic & ministri ejus.* Secunda, quia juxta illud Pauli 1. *ad Timoth. Oportet Episcopum sine crimine esse, non vinolentum, non percussorem, &c.* ut habetur *in cap. unum orarium*, §. *nunc autem*, 25. *dist.* & juxta illud *Levit. cap.* 21. ubi dicitur, superna voce ad Moysem dictum fuisse: *Loquere ad Aaròn: Homo de semine tuo, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec acce-* 11. Traditur deserendi ratio.

dat ad ministerium ejus. Quod etiam habetur *in cap.* 1. 49. *dist.* & facit Hormisdas Papa relatus *in cap. sacerdotes*, 61. *dist.* ubi ait: *Irreprehensibiles esse convenit eos, quos praesse necesse est corrigendis.* Ecclesia in ministris suis pulchra esse debet, sine ruga, & macula, juxta illud *Cantic. cap.* 4. & traditum *in cap.* 8. *de immunit. Eccles. in* 6. quam rationem adducunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 40. *articulo* 2. Præpositus *in d. cap. miror*, 50. *dist.* [illegible]o *lib.* 5. *de justitia, quæst.* 1. *art.* 4. unde Eccle[illegible] noluit sanguinolentos viros ad ordines admitti. Faciunt quæ adduxi *in cap. sententiam, ne Clerici vel monach.* & apud Gentiles adeo funesti à sacrificiis offerendis arcebantur, ut Pontifex funere, aut morte contaminatus sacra tractare prohiberetur. Probat elegans, & ignotus ad rem textus *in leg. pergit* 5. *vers. Quod quidem*, *C. Theodos. de sepulchro violato*: & ex aliis probat Brissonius *de formul. pag.* 7. ideoque Pontificem Maximum funeri astitisse, velamine interjecto, quod Pontificis oculos à funere arceret, docent ex Seneca *ad Marcian. cap.* 15. Kirmanus *de funeribus*, *lib.* 2. *cap.* 21. Dorleans *in Tacitum lib.* 1. *annal. pag.* 551. sumpto ad utramque rem exemplo ex sacris Hebræorum legibus, de quibus *Numer. cap.* 29. *Levitici cap.* 21. *Ezechiel. cap.* 44. & *lib.* 4. *Regum*, *cap.* 23. Nec mortuos intra urbem sepelire licebat, ex legibus 12. Tabular. *Ne funestarentur sacra civitatis*, ut ait Paulus *lib.* 1. *sentent. tit.* 21. §. *corpus*, *juncta l. mortuorum* 12. *C. de relig. l.* 3. §. *Divus* 5. *ff. de sepulchro violato*, *leg. omnia* 6. *C. Theodos. eod. tit.* immò nec familia defuncti funesta admitti poterat ad sacrificia donec expiaretur, vel luctus minueretur: quò referenda est lex *directò* 15. *C. ex quibus causis infamia*: quam illustrant Revardus *lib.* 1. *var. cap. ultimo.* Facit Origenes *de Thren. lib.* 8. ubi alloquens Celsum ait: *Ecce vestrorum quoque numinum sacerdotes, & delubrorum custodes dextras servant puras à sanguine causâ sacrorum, ut incruentis, impollutisque cæde manibus victimas offerant solennes iis, quos habetis pro Diis.* Kirmanus *suprà*, & *lib.* 1. *cap.* 12. Carranza *de partu*, *cap.* 13. *num.* 32. *& sequent.* Inde etiam, tam apud Judæos, quàm Gentiles, è bello redeuntes antè non admittebantur ad sacrificia, quàm priùs se expiassent, *cap.* 31. *Numerorum.* Philo Judæus *de vita Moysis*, ibi: *Pontifici autem mandavit, ut lustraret reversos à recenti cæde hostium.* Quanvis enim per leges liceat hominem occidere, tamen qui necavit hominem, etiamsi coactus & propulsans injuriam, obnoxius videtur, propter antiquam generis cognationem oriundi ab uno capite: hæc tunc fuit lustrandi causa, ut ne species quidem sceleris in eos competeret. Rectè ergo Ecclesia, quæ in ejus ministris petit lenitatem, & mansuetudinem, *cap. pœna*, *cap. unum solum*, 23. *q.* 5. repellit à sacerdotio homicidas. Et quia in homicidio casuali non adhibitâ diligentiâ in eo præcavendo quodammodo voluntas datur, quia etsi opus sit inculpatum, non tamen sit adhibitâ cautelâ ne ad homicidium perveniatur, ideo cùm ex tali homicidio culpa lethalis contrahatur, eo casu, irregularitas per sacros canones injungitur. Cùm verò homicidium involuntariè contingit, adhibitâ omni diligentiâ in eo præcavendo, nulla irregularitas incurritur, quia prorsus involuntarium est, nec in eo culpa lethalis adest, quæ irregularitatis pœnâ plectenda sit: nec eo casu jure civili auctor ex tali homicidio quia puniendus erat, licèt primo casu puniri posset.

12. Exponuntur varii textus. Juxta quam distinctionem homicidii casualis, quodammodo voluntarii, & omninò involuntarii, accipiendi sunt textus *in l. eum*, §. *injuria*, *ff. de injuriis*; ubi asseritur, quod si quis intendens Sejum inimicum suum occidere, erravit in persona, & occiderit Gaium, credens esse Sejum, pœnâ capitali tenetur. Qui textus difficilis videbatur ex eo, quia dicendum videbatur eum puniri non debere, quia respectu ipsius Gaii nullus intercessit dolus, atque delinquendi animus, qui in maleficiis necessariò desiderantur, *l.* 1. §. *Divus*, *l. in lege*, *l. Divus*, *ff. ad leg. Cornel. de sicar.* sed Consultus contrarium respondet, quia in eo casu licèt delinquens non consenserit in specie erga Gaium, consensit tamen in genere, volens injuriam irrogare: quod idem in aliis terminis, & facti speciebus docent Consulti *in l. si postulaverit*, §. *si liber homo*, *ff. ad leg. Jul. de adult. l. qui aut aliter*, §. *si quis dum putat*, *ff. quod vi aut clam*, *l. falsus*, §. *qui alienum*, *ff. de furtis*, *l. doli*, §. 1. *ff. de servo corrupto*, cum aliis adductis per Gomezium *com.* 2. *var. cap.* 3. *n.* 34. Nec tunc obstant textus *in l. illud* 3. §. *fin. cum l. sequenti*, *ff. de injur.* ubi docetur, quod si quis intendens percutere servum proprium, errore, vel casu percusserit servum alienum, vel liberum hominem, injuriarum actione non tenetur. Nam respondendum est, rectè Ulpianum, & Paulum eo casu actionem denegare, quia nullus intercessit dolus, siquidem dominis licet in servos suos animadvertere, eosque modicè punire, *l. qui servum*, *ff. de V. O. l. quod ergo*, §. *si hæres*, *ff. de legat.* 1. *l. eleganter*, §. *si vendiderit*, *vers. Plane*, *ff. de pignor. act.* ac per consequens consensus, tam in genere, quàm in specie defuerat, qui necessarius est in punitione delictorum. Unde cùm nullus dolus eo in casu adest, ideo dominus injuriarum actione non tenetur. Nec etiam huic solutioni obstat textus *in l. scientiam*, §. *qui cùm aliter*, *ff. ad leg. Aquil.* ubi docetur, quod si quis se defendendo tertium prætereuntem, vel mediatorem percussit, tenetur lege Aquilia in interesse; & tamen certum est, dolum in eo casu abfuisse, nec consensum adfuisse in genere, vel in specie damnum dandi, sed tantùm se defendendi. Quia respondendum est, ad legem Aquiliam non desiderari dolum, sed tantùm attendi, an damnum datum sit; & ideo Paulus *in d. l. scientiam* 45. §. *qui cùm aliter*, docuit actionem legis Aquiliæ eo casu competere, ut docuit Gomezius *lib.* 3. *var. c.* 3. *n.* 34. & ipsum §. doctè exponit D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *c.* 2. *sect.* 8. *per totam.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, in delictis affectum, & animum attendi; sed in homicidio casuali, cùm adhibita non fuit omnia diligentia, quæ adhiberi debebat præcavendo homicidium, voluntas quodammodo adest sufficiens ad peccatum lethale; unde tale homicidium non omninò involuntarium creditur, & sufficiens est ad irregularitatem inducendam. Nec obstat secunda dubitandi ratio; nam etsi cùm homicidium casuale omnino involuntarium est, aliqua pœnitentia injungatur, ea imponitur propter causam, non propter culpam, sed propter exemplum, ut qui facto suo alios quodammodo ad malos mores provocaverat, pœnitentiæ, & emendationis testimonio ad rectam viam revocet; unde insanis, quod magis mirere, delinquentibus pœnitentia imponitur in Concilio Vvormac. *can.* 18. ibi: *Si quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est, quam ei qui sana mente tale quid commiserit: cui quamvis pœnitentia sit imponenda, quia ipsa infirmitas causa peccati fuisse creditur; tantùm tamen levior, quàm ei qui sanus aliquem occiderit, quantum inter insanum, & sanum; irrationabile, & rationabile constat esse discrimen.* Eos etiam, qui in bello publico homicidium perpetrarunt, pœnitentiam agere debere, constat ex Beda *in Pœnitentiali*, *cap.* 3. ibi: *Qui casu homicidium fecerit, annum unum; qui in bello publico, dies quadraginta pœniteat.* D. Basilio *ad Amphiloch.* 13. Dissolvitur dubitandi ratio.

Amphiloch. can. 13. ibi : *Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non imputaverunt, ut mihi videtur, ignoscentes eis, qui pro pudicitia, & pietate decertant : rectè autem fortè habent consulere, ut qui sunt manibus non puris, sola trium annorum communione abstineant.* Licèt ergo pro homicidio casuali imponatur pœnitentia, non tamen irregularis manet; nam ea irregularitas non provenit ex delicto, sed ex defectu lenitatis. Ex hucusque traditis interpretati possunt textus ferè omnes hujus tituli, junctis adductis in eorum notis.

CAPUT XII.

a Clemens III.

AD audientiam Apostolatus nostri pervenit, quod cùm quidam Presbyter volens corrigere quendam de *b* familia sua, eo cingulo, quo cingi solebat, illum verberare tentaret, contigit quod *c* cultellus de vagina, quæ cingulo adhærebat, elapsus, eum in dorso suo aliquantulum vulneravit; postmodùm verò cùm ille vulneratus aliquandiu vixisset, & convaluisset à vulnere, graviore, ut dicitur, infirmitate percussus, sana mente, ac devotione debitâ viam est universæ carnis ingressus. Quia verò utrum occasione vulneris decessisset, dubium habebatur, eodem Presbytero ab omni officio, beneficioque suspenso, quid super hoc vobis esset agendum, Ap. Sedem consuluistis. Nunc itaque vestræ discretionis industriæ duximus respondendum, quod cùm in dubiis semitam debeamus eligere *d* tutiorem, vos convenit injungere Presbytero memorato, ut de cætero in sacris ordinibus ministrare non præsumat: injunctâ tamen ei pœnitentiâ congruenti, poteris ei concedere, ut sit contentus in minoribus ordinibus ministrare. Si verò vobis legitimè constiterit, quod ex alta infirmitate obierit, de nostra licentia poterit (sicut erat solitus) divina officia celebrare.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1.

1. b *De familia.*] Illud autem certum est jure civili attento, quod si domestici scelus aliquod graviore coërcitione dignum admisissent, judicibus tradebantur duriori pœnâ plectendi: si verò in mediocre delictum incidissent, moderatiori in eos castigatione paterfamilias utebatur, *l. unic. C. de emendat. propinquorum.* Immò & novioribus constitutionibus modica tantùm castigatio dominis permittitur, *l. s. ff. de his qui sunt sui, l. unic. C. de emendat. servor.* probat Fornet. *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 3 & latè probavi *in can.* 5. *Concil. Illiber.*

c *Cultello.*] Quem deferre Presbyter licitè poterat, quia armorum appellatione non continetur, ut probat Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *numero* 73. & notavi *in cap. clerici, de vita & honestate clericorum.*

d *Tutiorem.*] Quod principium variis exemplis illustrant Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 23. Nathen. *de justitia vulnerat. cap.* 10. & explicat P. Mendo *in statera, differt.* 10. *q.* 1. §. 4.

COMMENTARIUM.

2. DIfficilis admodum visa est Interpretibus præsens Clementis decisio, dum in ea docet, in dubio irregularitatem contractam judicari. Primò quia irregularitas nisi in casibus à jure expressis non incurritur, *cap. is qui, de sent. excom. lib.* 6. Igitur in dubio inducenda non est. Deinde quia in dubiis melior est conditio possidentis, ut probant, expli-cantque Joannes Sanchez *in select. disput.* 42. Tapia *tom.* 1. *catena moral. lib.* 1. *q.* 8. *art.* 9. Prado *tom.* 1. *Theolog. moral. cap.* 1. *de conscientia dubia, q.* 8. Igitur in dubio quilibet præsumendus est habilis ad ordines, non verò irregularis judicandus. Quare pro hujus textus expositione Joannes Andreas, Cardinalis, Ananias, & alii repetentes in præsenti, & plures congesti à Joanne Sanchez *in select. disput.* 42. *n.* 5. Franc. Valens *tom.* 2. *concord. fol.* 321. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. 1. *p.* asserunt distinguendum esse inter forum interius conscientiæ, & exterius judiciale; ut in priori casu teneatur quis ab ordinibus se abstinere, irregularemque se credere, argumento textus *in cap. illud, de cleric. excom.* quo modo accipiunt præsentem textum, & textum *in cap. significasti, hoc tit.* In posteriori verò non posse judicem ipsum irregularem per sententiam declarari: & ita accipiunt textum *in d. cap. is qui.* Sed hæc distinctio sustineri minimè potest: tum quia decisio textus *in d. cap. is qui*, procedit etiam in foro interiori; tum etiam, quia dispositio præsentis textus *in d. cap. significasti*, ad forum exterius, & judiciale pertinet, ut ex ipsis decisionibus facilè constat. Quibus fundamentis eam communem distinctionem improbant Navarrus *in cap. si quis autem, de pœnit. dist.* 7. *n.* 35. Covarr. *in d. Clement. si furiosus,* 1. *p. in initio, num.* 3. Idcircò veriùs dicendum est, quod si sumus in dubio, an in aliquo casu inducta, seu statuta sit irregularitas jure Pontificio, tunc respondendum esse, non esse irregularitatem constituendam in eo casu, nisi expressum id fuerit in jure canonico, *ex d. cap. is qui.* At ubi certi sumus jure Pontificio irregularitatem induci certo in casu, & tamen ambiguum est, an aliquis id vitium propter eam causam contraxerit, ut planè non de jure, sed de facto dubitemus; dicendum est primò, in casu dubio homicidii nullam incurri irregularitatem ante judicis sententiam, sed post sententiam condemnatoriam, ut in præsenti textu. Loquor autem de dubio utrimque æquali, non de illo, cujus uni parti favet præsumptio probabilis, alteri verò nihil: de quo casu agitur *in cap. significasti* 18. *hoc titulo*, ubi non loquitur Pontifex de dubio utrimque æquali, sed de illo dubio, cujus uni parti favebat præsumptio. Secundò in casu homicidii dubii, ita scilicet, ut nec præsumptio, nec ulla ratio verè probabilis faveat alteri parti, etiam post sententiam judicis non incurritur irregularitas,

tas, sed suspensio ab usu ordinum majorum; unde nec laïci debent ex dispositione juris privari ordinibus suscipiendis, nec clerici usu ordinum minorum: quod probatur ex præsenti textu, ubi Clemens III. non impedit susceptionem ordinum, nec laïcis imponit determinatè ullam pœnam, sed præcisè sacerdotibus pœnam suspensionis ab ordinibus majoribus. igitur quia non incurritur in hoc casu plena irregularitas. Confirmatur etiam, quia textus *in d. cap. significasti* 18. non loquitur in hoc casu, ut proximè dixi: & quamvis in hoc loqueretur, adhuc nihil obstaret, quia etiam de presbyteris, & de abstinentia à ministerio sacerdotali præcisè loquitur. Unde nisi aliunde constet, eum presbyterum esse irregularem, ut verè constat ex præsumptione homicidii, eo casu præcisè ex decisione illius capitis nullatenus constare posset. Ut autem privatio hæc ministrandi in sacris ordinibus locum habeat, & judex debeat per sententiam imponere hoc genus pœnæ, constare sine dubio debet de homicidio, saltem per legitimam, & verè probabilem præsumptionem; nam si homicidium ipsum sit dubium, quia scilicet non constat, utrum fœtus fuerit animatus, an inanimatus; vel utrum homo confossus lethaliter ab alio, quem jacentem tu postea confodisti, fuerit jam mortuus cùm tuum vulnus supervenit; tunc prædicta pœna locum non habet. Rursus etiam debet constare sine dubio talem occisionem fuisse tibi lethaliter culpabilem, contra quintum Decalogi præceptum, non præcisè ratione alicujus omissionis, sed ratione positivi vulneris à te illati; quia præcavere debuisti, ne homicidium alterius sequeretur. Et ratio est manifesta, quia si de culpa tua dubitaretur, locum haberent inconcussa illa juris principia, in dubio absolvendum esse reum, dubia in meliorem partem esse interpretanda. Ubi autem delictum vulnerationis lethaliter culpabilis certum est, jam datur materia sufficiens punitionis: jubet autem Pontifex, ut pœna prædicta suspensionis imponatur, cùm delictum simul cum cæde supponitur, & dubium est, an occasione illius cædes ipsa fuerit subsequuta: unde qui dubius est de occisione licita à se facta, hanc pœnam non incurrit.

3. De dubitante an occiderit. Deinde assero, quod cùm aliquis dubitat, utrum alium occiderit, necne, si parti affirmanti faveat præsumptio aliqua probabilis, debet se gerere ut irregularis in foro interno, si præsumptio in eodem foro locum habeat; aut solùm in foro externo, si præsumptio falsa sit, & solùm in eo foro subsistat, ut deciditur *in d. cap. significasti* 18. Et quamvis non esset decisum, ita deberet affirmari ex ea ratione, quia in rebus moralibus illud pro certo habetur, cujus uni parti favet ratio aliqua probabilis, alteri verò nihil: atque idem est favere præsumptionem, ac favere rationem aliquam probabilem; quia non loquimur de præsumptione temeraria, & levi, sed de præsumptione fundata, & sufficienti ad ferendum prudens judicium pro ea parte. Deinde quia cæteris paribus minor obligatio est gerendi se ut irregularem vel excommunicatum in dubio juris, quàm in dubio facti; ideoque quamplures Doctores congesti à Joanne Sanchez *dicta disput.* 42. communiter docent, neminem in dubio juris se debere credere irregularem, aut aliis ligatum censuris. Atqui etiam in dubio juris debet quis se gerere ut irregularem, cùm præsumptio favet illi parti, quæ affirmat legem esse latam; quia tunc, ut aiunt relati à Joanne Sanchez, stat pro lege possessio, & hoc est privilegium præsumptionis, quod onus probandi oppositum in adversarium rejiciat, & si adversarius eam non probet, causâ cadat. Deinde ut homicidio faveat præsumptio, quantum satis est ad irregularitatem incurrendam, non solùm debet præsumi cædes, nec solum vulnus, nec solum peccatum grave contra quintum Decalogi præceptum in vulneratione commissum, nec sola etiam influentia vulneris in mortem; sed hæc omnia simul, ita scilicet ut præsumatur, hunc hominem vulnerasse alium, & vulnerando deliquisse contra præceptum non occidendi, & mortem ex eo vulnere evenisse: quare si de aliquo istorum non sit certitudo, nec præsumptio, sed omnibus inspectis adhuc dubitetur de omnibus, aut de aliquo ex istis, ita scilicet ut pro illis omnibus collectivè non sit judicium probabile, cui pro parte oppositi nihil resistat, tunc irregularitas non incurritur.

Hinc patet, etiam in dubio juris, aut facti, si præsumptio faveat parti asserenti tale jus dari, aut tale factum existere, reverà incurri alias censuras, & pro aliis factis diversis ab homicidio. Ratio est, 4.
quia licèt lex dubia non obliget ad sui observantiam, nec delictum verè dubium ad subeundam pœnam; tamen lex dubia, cujus existentiæ favet præsumptio probabilis, quando nulla exceptio occurrit pro parte opposita, non minùs obligat, quàm certa. Hinc lex quam constat esse latam, si dubitetur an sit abrogata, obligat, ac si certò constaret, non fuisse abrogatam, scilicet quia perseverare præsumitur, & pars illa dubii in jure pro certa habetur, cui favet præsumptio. Hinc etiam jure optimo decidit Pontifex *in cap. illud, de cleric. excom.* illum, ad quem perlata est fama suæ excommunicationis, debere se abstinere à sacramentis, nimirum quia fama illa creditur esse probabilis, & quæ onus probandi oppositum in eum, qui subdi nolebat excommunicationi, rejiceret. Hinc etiam patet contra Gibalinum, & alios communiter affirmantes, in foro interno, aut etiam externo minimè contentioso, nullum penitus esse discrimen inter dubium homicidii, & cætera dubia facti, quoad effectum incurrendi irregularitatem, aut alias censuras. Nam si parti asserenti faveat præsumptio, illa pars pro certa habetur dum contrarium non probatur, & tam excommunicatio, quàm reliquæ censuræ incurruntur. Si verò parti asserenti non faveat præsumptio in prædicto foro, nunquam aliquis, etiamsi dubitet an sit homicida, debet se gerere ut irregularis, aut suspensus. Ergo in prædicto foro nullum est discrimen inter dubium homicidii, & cætera dubia facti. Exinde etiam patet, in foro contentioso latum versari discrimen inter dubium homicidii, & reliqua dubia facti; quia quando certò constat de occisione, ac vulnere lethaliter peccaminoso contra præceptum non occidendi, etiamsi non præsumatur homicidium, sed præcisè de illo dubitetur, debet judex imponere irregularitatem partialem loco pœnæ, aut suspensionem ab usu ordinum majorum: at verò in dubio simili aliorum factorum non debet hoc facere judex, nec est ei taxata præscripta pœna à jure, sicut in dicto casu in dubio facti homicidii est præscripta in præsenti textu.

CAPUT

CAPUT XIII.

Idem a *Episcopo Lingon.*

Dilectus filius A. capellanus in nostra præsentia constitutus suâ nobis confessione monstravit, quod cùm quadam corporis molestiâ gravaretur, ita quod cibi, & somni desiderium raptum videretur ab eo, ut comedendi appetitum aliquantulum *b* excitaret, equum, *c* quem nutriverat, ascendit: qui cùm plenè non pareret habenis, sed præter sessoris arbitrium suis saltibus lasciviret, ipse, ut ejus refrenaret impetum, & freno vim intulit, equumque calcaribus stimulavit. Cumque fracto freno equus quasi proprio arbitrio relictus curreret festinanter, quædam mulier veniens ex obliquo, & infantulum bajulans obviavit, in quam equus irruens, procul abjecto sessore, puerum prædictum oppressit, & capellanus ipse ex repentino casu vix mortis periculum evitavit; sed ad ultimum convalescens, divina postmodùm celebrare *d* non præsumpsit. Quia verò nobis non constitit de præmissis, f. t. per A. f. m. quat. super his inquiras diligentiùs veritatem, & si rem inveneris taliter processisse, cùm idem capellanus nec voluntate, nec actu homicidium perpetraverit, nec dederit operam illicitæ rei, non impedias quominus divina possit officia celebrare.

NOTÆ.

a Lingon.] Ita etism legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ex qua transcripsi textum hunc. De Lingoniensi Ecclesia egi *in cap.* 8. *de rescript.*

1. b *Excitaret.*] Scilicet ut cruditatem decoqueret, famemque cibis sepultam excitaret; nam etiam veteres motsndi corporis gratiâ spatisbantur, & equitsbsnt. Sidonius *lib.* 2. *epist.* 9. ibi: *Excusso torpore meridiano paulisper equitabamus, quo faciliùs pectora marcida cibis cœnatoriæ famis exacuaremus.* Et famem iis gestationibus exonersbsnt. Plinius *lib.* 5. *cap.* 36. Unde inter gestationis species equitstionem numerant Aëtius Medicus *lib.* 3. *cap.* 6. Cælius Aurelian. *lib.* 5. *chronica, cap.* 9. Unde *in l. æquissimum*, aliàs *si cujus*, §. *fructuarius*, *ff. de usufructu*, existimat Budeus *ad l. qui sella*, *ff. de servit. rustic.* gestationem locum esse, in quo sellâ gestabantur, vel equo vecti exercebantur: quam corporis salubritatem vocat Plinius *lib.* 1. *epist.* 3. & *lib.* 2. *epist.* 17. Hinc gestare, est se equo, aut curru vectum exercere, *l. non est* 7. *ff. de manumiss. vindict.* Hinc Justinianus *in* §. *furtum, Instit. de obligat. quæ ex delict. nasc.* ait: *Si quis equum gestandi causa commodatum sibi longiùs aliquò duxerit, furtum committit.* Et sanctus Paulinus loquens de duobus cubiculariis Gratiani Imperatoris, ait: *Conscendentes in equos, quasi gratiâ gestandi, civitatem ingressi sunt, & subitò præcipitati miseras animas emiserunt.* illustrat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 55. & 70.

2. c *Equum.*] Proprium, & privatum, non circensem, seu ludis publicis destinatum, in quem equitare clericis prohibetur, *can.* 24. 6. *Synodi Trul.* ibi: *Ne cui liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.*

3. d *Celebrare.*] Sed videbstur hoc in casu Disconum irregulatem esse, quia vel propter imperitiam, vel propter infirmitatem equi ferocitatem detinere non potuit, quod saltem ex eo constst, quod in specie hujus textus refertur, clericum quadam corporis molestiâ gravari. At sic est, quod secundùm juris regulas, quotiens quis propter imperitiam, & propter infirmitstem damnum dedit, à culpa immunis non est, ut probst textus *in l. idem juris* 8. §. *mulionem*, & §. *idem juris est*, *ff. ad leg. Aquil.* §. *impetu, Instit. eod. tit.* Ergo hoc casu irregularis manebat. Sed verius est, in præsenti casu irregularitatem non contrsbi, quia nullâ sessoris culpâ equus puerum oppressit, quia omnem diligentism adhibuit, cùm ipse nescisset equum esse durioris oris; sliàs si id noverst, aliquod periculum homicidii contraxisset, ut docuerunt Maiolus *lib.* 3. *de irregul. cap.* 48. §. 3. *num.* 13. Fstinacius *in praxi crimin. part.* 5. *q.* 126. *num.* 25. Molina *de just. et ja disput.* 77. *num.* 7. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *regul.* 2. *consect.* 1. Sed cùm in præsenti casu in modo equitandi non peccsset, nec novisset duritiem oris equi, nullam irregularitstem contraxit. Nec tunc obstst textus *in cap. significasti* 16. *hoc titulo*, ubi in eadem specie, cùm præter voluntatem sessoris equus mulierem obviam obrueret, jubet Pontifex clerico pœnitentiam injungi, etsi ipse ignorsset duritiem ipsius equi: igitur quis sdhuc eo casu aliqua culpa committitur, & per consequens irregularitas contrahitur. Pro cujus textus concilistione cum præsenti textu vsria adduxerunt repetentes in præsenti, quibus omissis, veriùs dicendum est juxta suprà tradita *in cap. de cætero*, in eo casu juxts antiquam Ecclesiæ disciplinsm pœnitentiam injungi, non pro culpa, quæ nulla præcesserat, sed pro ipso facto, & homicidio sequuto: unde cùm nulla culpa mortalis præcessisset in præsenti casu, & in alio simili relato *in dicto cap. significasti*; ideo irregularitss non contrahitur.

CAPUT XIV.

Idem a *Metensi Episcopo.*

Ex litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm lator præsentium A. presbyter vellet fœnum de curru deponere, perticam superiùs alligatam, cùm neminem circa currum videret, projecit in terram: & cùm fœno insisteret deponendo, qui-

dam

dam prope ipsum accedens, puerum quendam juxta currum reperiit semivivum, in quo præter modicùm livoris in fronte nihil invenire potuit læsionis. Nos autem ab eodem quæsivimus sacerdote, si priùs quàm dejiceret perticam, circumspexit solicitè, an asset aliquis circa currum? qui quod diligenter circumspexit, asseruit: sed quod vidisset aliquem, denegavit. Ad te igitur remittentes eundem, f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, nisi contra eundem presbyterum grave scandalum sit exortum, vel tanta laboraret infamiâ, quod deficiente accusatore oporteat ei purgationem canonicam indici, ipsum liberè permittas exequi officium sacerdotis.

NOTÆ.

1. a *Metensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo c.* 2. De Metensi diœcesi egi *in c.* 14. *de cleric. non resid.* Huic decisioni omnino consonat textus *in c.* 3. *hoc titulo, in* 2. *collect.* ubi Clemens III. in hæc verba similem casum decidit: *Scripsistis nobis, fili Decane, & Capitulum, quod cùm B. Sacerdos præsentium lator ad petitionem communitatis inductus, Ecclesiæ ædificationi diligenter intenderet, cùm compagem cujusdam laquearis vetustate attriti dissolvere voluisset, quidam famulus sibi laboranti in auxilium deputatus, licèt præmonitus esset, ut ab ipso laqueari secederet, neglexit tamen, & id aure surda præteriens, cum laqueari ruit in terram, & hac occasione postea duobus mensibus, & tribus diebus ægrotans, rebus est humanis exemptus. Cùmque super hoc valde tristatus, Authelegii tunc Episcopi vestri mandatum, & consilium requisisset, ipse eum ad tempus ex abundanti suspendens cautela, deinde habito prudentium consilio virorum duxit restaurandum. Tu verò, frater Episcope, qui nunc Ildenensi Ecclesiæ præsides, ipsum voluisti manere suspensum, donec super hoc recepturus consilium, præsentiam nostram adiret. Nos quoque considerantes, quod idem B. cùm daret operam rei licitæ, secundùm quod in jure cautum est, omne studium adhibuit, dicens: Cave frater; ut damnum quodlibet evitares: attendentes etiam, quod suspensus ad majorem cautelam aliquamdiu fuit, & nunc propter hoc specialiter ad Sed. Ap. veniendo, in persona, & sumptibus propriis laboravit: Consultationi tuæ taliter respondemus, per auctoritatem Ap. mandantes, ut prædictus B. ob hanc causam non impediatur, quominus integrè suo restituatur officio, & cum omni pace permittatur appellatione remotâ cum integritate beneficii ministrare. Præterea volumus, ut quia prædictus B. proprietatem non habens, pro expensis itineris coactus est pecuniam mutuare, facias ei recompensationem congruam expensarum.*

CAPUT XV.

Idem a *Bisuntino.*

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod quidam monachus puer tuæ diœc. ad deponendum de campanili campanam subserviens, quia fortè lignum corruit, ipso momento in Ecclesia sub campanili quendam oppressit puerum, & occidit. Unde à nobis humiliter postulabas, quid tibi super hoc esset faciendum, petens ut cum ipso misericorditer dispensetur. Quocirca fraternitati tuæ per A. f. m. quat. si monachus ipse rem necessariam agebat, & utilem, & in loco, per quem aliquem transire b non crederet, vel ibidem existere, vel etiam illuc de consuetudine venire, quando lignum movisse dignoscitur, satis poterit, præsertim in monasterio, ad altiores ordines promoveri.

NOTÆ.

a *IDem Bisuntino.*] In tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 3. tantùm legitur, *Idem.* De Bisuntina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 39. *de testibus,* & *in cap.* 14. *de accusat.*

b *Transire non crederet.*] Unde omni culpâ caruit, etsi non proclamavit, juxta textum *in l. si putator* 31. *ff. ad leg. Aquil.* §. *item si* 5. *Instit. de lege Aquil. l. lege* 7. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis,* junctis traditis à D. Joanne Suarez *lib.* 3. *ad leg. Aquil. cap.* 6.

CAPUT XVI.

Idem a *Episcopo Paduano.*

SIgnificasti nobis per litteras tuas, quod cùm F. clericus cum Archipresbyt. Sancti Fiduncii equitaret, equus cui insidebat, tam se, quàm ipsum projecit in aquam. Inde clericus ipsum graviter calcaribus stimulavit: equus verò, ut literarum tuarum tenor innotavit, cùm existeret bucca durus, præter voluntatem sessoris raptus in cursum, & malè parens habenis, quandam mulierem, quam obviam habuit, ex improviso pedibus interfecit. Cùmque nos ab eodem clerico fecissemus inquiri, utrum equi vitium priùs scivisset, illud se asseruit ignorasse. Ideoque f. t. per A. f. m. quat. inquiras super his diligentiùs veritatem; & si rem inveneris taliter processisse, ad majorem cautelam injungas eidem clerico b pœnitentiam competentem, quâ peractâ, nequaquam impedias, quominus in susceptis ministret ordinibus, & ad majores valeat promoveri.

NOTÆ.

NOTÆ.

a PAduano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.4.* De Paduana Metropoli egi *in cap.7. de judiciis.*

b *Pænitentiam.*] Quæ pro homicidio casuali, & omninò involuntario imponi solet, juxta tradita suprà *in cap. de cætero.*

Textum hunc exposui suprà *in cap. dilectus*, & commentarium ejus dedi suprà *in cap. de cætero.*

CAPUT XVII.

Innoc. III. a *Oscen. & N. Tirassonen. Episcopis.*

PEtrus Diaconus, & monachus sancti Joannis *b* de Pinna, suâ nobis insinuatione monstravit, quod cùm ipsum in sæculari adhuc habitu constitutum, in Ecclesia de Rigulo quoddam beneficium obtinentem N. Abbas ipsius Ecclesiæ illum eodem beneficio spoliasset, cognati, & amici ejus Abbati sæpius supplicarùnt, ut beneficium sibi restitueret memoratum: quo nolente ipsorum precibus acquiescere, irati plurimùm, & commoti, nocte quadam in domo Diaconi convenere: & cœnâ factâ dixerunt, quod vindictam volebant sumere de Abbate. Inhibiti autem expressè ab eodem Diacono, ne Abbatem occiderent, vel aliquid ei facerent, unde ordinis sui discrimen incurreret, & animæ detrimentum, in eum nihilominus irruerunt, & plagis impositis abierunt, semivivo relicto, unde post dies *c* aliquot spiritum exhalavit. Ab illo autem tempore usque hodie prædictus Diaconus de eo, quod contigerat, tristis effectus, ab administratione cessavit; & nondum expleto biennio, habitum induit monachalem. Unde à nobis suppliciter petiit edoceri, utrum posset in officio diaconi ministrare; & si hoc ei liceret, an posset ad majorem ordinem promoveri. Licèt autem (si præmissis veritas suffragatur) præfatus Diaconus super Abbatis interitu non videatur fuisse culpabilis, quia tamen bonarum mentium est ibi culpam agnoscere ubi culpa non est, quod ab administratione officii se propria voluntate suspendit, vel habitum induit regularem, sibi non ad peccatum adscribimus, sed ad meritum reputamus. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si præmissa noveritis veritate subnixa, sæpedictum Diaconum non solùm in diaconatus officio ministrare, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere, si aliud canonicum non obstiterit, liberam concedatis auctoritate Apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit respersus infamia, cùm ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem ejus expressam, eo causam, vel occasionem non dante, ausu sacrilego proponitur à consanguineis attentatum, divinâ Scripturâ testante, quod anima quæ peccaverit, ipsa morietur: & filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii: quamvis hoc ipsum veriùs ad æternam, quàm ad temporalem referatur vindictam. Datum Reat. 2. nonas Augusti, Pont. nostri anno 1.

NOTÆ.

a IDem.] In quarta collectione, *sub hoc tit. cap.2.* tantùm legitur *Idem*: sed literam, & inscriptionem restituo ex ipso regestro Innocentii III. correcto à Sirleto, ubi *lib.1. fol.152.* reperitur textus hic. De Oscensi & Tirassonensi Ecclesia egi *in cap. 1. de his quæ vi.*

b *Joannis de Pinna.*] Ita legendum est, *de Pina*, non *de Puna*, ut legitur in hac sexta collectione, quod percelebre monasterium est in Regno Aragoniæ, ut retuli *in cap. cùm olim, de cens.*

c *Post dies aliquot.*] Unde credebantur ex ea percussione obiisse, juxta ea quæ adduxi *in can.5. Concilii Illiber.*

COMMENTARIUM.

1. IRregularitatem hanc ex homicidio contrahunt, non solùm qui illud propriâ manu perpetrarunt, verùm & qui consilium homicidio, aut mutilationi dedit, *cap. perniciosè, de pœnis. dist. 1.* ubi præbens consilium, ut homicidium fiat, dicitur homicida. Probant textus *in cap. si quis viduam, 50. dist. cap.2. de cleric. pugnant. cap. sicut dignum, §. qui verò, & §. ultimo, hoc tit.* Quæ sententia accipienda est, dummodo homicidium, vel mutilatio re ipsa sequatur; & dum is, qui consilium accepit, reverà moveatur ex tali consilio, argumento legis *non solùm, §. si mandato, ff. de injuriis*: vel saltem roboretur ejus voluntas, & animus augeatur, ut docent Abbas *in cap. ad audientiam, hoc titulo, & in cap.1. de offic. de eg.* Suarez *de censur. disput.44. sect.3.* Avila *eod. tract. 7. part. sect.2. dub.3.* Sanchez *lib.1. in Decalog. cap.10. n.44.* Gibalinus *de irregul. cap.4. consect.11. fol.140.* Illud tamen dubitari solet, an si ille, qui consuluit homicidium, retractet consilium, & conetur homicidæ suadere, ut à tali homicidio recedat, & cùm id assequi non possit, homicidium sequatur, maneat irregularis? Et irregularem eum non manere, communiter docetur, dummodo post prædictam retractationem, si eam non sufficere agnoverit, admoneat ipsum occidendum, in cujus perniciem consilium datum fuit, in genere, ne peccatum consulentis detegatur, ut post Navarrum *cap.27. num.233.* docet Suarez *ubi suprà*, Gibalinus *d. cap.4. consect.12.* Limitatur autem suprà tradita doctrina; ut non procedat in Principibus, vel eorum Consiliariis legem condentibus, vel eam rogantibus, in qua transgressoribus pœna mortis, vel mutilationis membri imponitur; nam tunc non erunt irregulares judicandi, quia non imminet casus;

propter quem similis lex conditur, etsi postea eveniat, ut transgressores capitali pœnâ afficiantur. Ratio est, quia in tali casu similes Consiliarii non animadvertunt in certam personam, sed tantùm provident ut homines se abstineant à delictis. Pro qua sententia faciunt textus *in cap. eos, ne clerici vel monachi, cap. fin. 31. distinct.* ubi docuere Dominicus, Gemin. Diaz *in praxi crim. cap.61. num.3.* Arcbid. *in cap. officia. 13. quæst.5.* prædicatores Principum, & eorum confessores hortantes illos generaliter, & indistinctè, ut justitiam faciant, malefactoresque puniant, si exinde moveantur, & aliquem pœna capitali afficiant, irregulares non fieri.

2. Da iuaen. ta homi. cidium. Etiam mandans homicidium fieri per alium, eo sequuto, irregularis manet, *cap. sicut dignum, §. clericus, hoc tit.* & apertè probatur *ex cap. ultimo, hoc tit. lib. 6.* ubi jubens aliquem verberari, etsi expresſè caveat, ne occidatur, tamen homicidio sequuto manet irregularis, propter homicidium saltem indirectè voluntarium. Ergo qui directè mandat homicidium fieri, sine dubio incurrit irregularitatem homicidii voluntarii, quia ille causa est homicidii: & qui per alium facit, perinde habetur, ac si per se ipsum faciat. Docent Suarez *d. disput.44. sect.3.* Petrus Gregor. *lib.3. partit. tit.18. cap.6.* Bronchorst. *cent.2. assert.75.* Manrique *de different. utriusque fori, quæst.98.* Gibalinus *de censur. disquisit.5. quæst.3. per totam.* Quæ doctrina procedit etiamsi fuerit mandatum tacitum de occidendo, veluti si injuriam passus dixerit alicui ex filiis, vel familiaribus: Non venias in domum meam donec aliquid novi audiam de te; ut docent Bartolus, Baldus, & Angelus *in l. si quis mihi bona, §. sed quid si mandavero, ff. de acquir. heredit.* Maiolus *lib.5. de irregul. cap.48. num.8.* Covarruvias *in præsenti, 2. part. §.1. num.13.* Dubitari tamen meritò solet, an jubens homicidium evitet irregularitatem revocando mandatum antequam homicidium fiat. Et dicendum est, irregularem eo casu non manere, etiamsi non moneat ipsum occidendum. Ratio est, quia factâ revocatione, qui dederat mandatum, non potest dici causa homicidii; nam qui illud commisit, ex sua voluntate potiùs, quàm ex mandato alterius illud perpetravit, ut docent Suarez *d. sect. 3.* Navarrus *d. cap.27. num.233.* Joannes Brunellus *in cap. 1. hoc tit. num.43.* Candelabrum aureum *2. part. de irregul. §.1.* Suarez *d. sect. 3.* Similiter nec irregularis manet qui homicidium ratum habuit, si consilium, aut mandatum non dedit, ut docent Suarez *d. sect. 3.* Hurtado *de irregul. difficult. 7. num. 15.* Maiolus *d. lib. 5. cap. 48. §. 5.* quæ sententia apertè probatur primò ex eo, quia irregularitas non contrahitur nisi in casibus à jure expressis, *d. cap. is qui, de sent. excom. lib. 6.* & in jure Pontificio nunquam talia irregularitas statuta legitur: Ergo incurri non potest. Secundò, quia nemo irregularitatem ob homicidium contrahit, nisi illius causa fuerit aliquo modo: sed qui homicidium ratum habuit, non potest dici ejus causa: ergo irregularitatem non contrahit. Tandem facit, quia lex aliquem actum prohibens, nunquam comprehendit illum ratum habentem, nisi specialiter id in ea caveatur, ut *in cap. cùm quis, de sent. excom. lib.6. cap. felicis, eod. lib. Clemen. 1. eod. tit.* Ergo cùm nullâ canonicâ sanctione cautum legamus, ratum habentem homicidium irregularem manere, non possunt aliæ sanctiones de homicida agentes ad ratum habentem homicidium extendi. Nec obstat, ratihabitionem mandato comparari, *cap. ratihabitio, de R. I. lib.6.* Nam respondendum est, eam regulam procedere in universum quoties specifica decisio minimè desideratur, ut in præsenti casu contingit; tunc enim non valet argumentum à ratihabitione, quæ mandato per æquipollens, non in specie comparatur, nec idem est cum mandato, argumento legis *melius*, & legis *qui herede, ff. de condit. & demonstr. §. ult.* Unde licèt irregularitas ex mandato contrahatur, non idem erit dicendum in ratihabitione. Deinde etiam quæri solet, an ad hoc, quod mandator incurrat irregularitatem, necessarium sit quod mandatarius acceptet mandatum; quia contingere potest, quod eo tempore, quo illi mandatur, dicat se nolle illud munus assumere, postea verò mutatâ voluntate homicidium exequatur sine novo jussu; immò potiùs contra voluntatem ipsius mandantis, si jam itam mutavit. In qua quæstione dicendum est, non esse necessariam acceptationem, & ita eo in casu mandantem manere irregularem, etiamsi nihil denuo jusserit, vel si retractaverit voluntatem suam, dum sufficienter non revocaverit mandatum. Et ratio est, quia crimen quod mandando commiserat, adhuc perseverat, & sic semper manet ex vi prioris mandati non revocati exhortatio in mandatario; unde licèt à principio non consenserit, potest tamen ex vi prioris mandati moveri, & induci ad homicidium; & ita illud imputatur mandanti, dum mandatum non revocavit, ut docuerunt Innocent. *in d. cap. ad audientiam, hoc tit.* Suarez *d. sect. 3.* Maiolus *lib.5. de irregularit. cap.48.*

His præmissis, cùm in præsenti casu Petrus, nec consilio, nec exhortatione homicidium fieri suasisset, aut illud fieri mandasset, immò potiùs inhibuisset ne Abbas læderetur, irregularitatem non contraxit, etsi ejus causâ homicidium perpetratum fuisset, ut de simonia in non dissimili casu probavi *in cap. per tuas, de simonia:* quare illa verba hujus textus, *Concedas auctoritate Apostolica*, potiùs referenda sunt ad declarationem, quàm ad dispensationem. Si autem in præsenti casu, dum de occidendo Abbate, seu vulnerando in præsentia Petri agebatur, ipse taceret, sequuto homicidio, eum irregularem manere docuerunt Gibalin. *de irregul. c.4. consect. 14. fol.155.* Felinus *in præsenti:* qui alia dubia de suadentibus, vel non homicidium, proponit, & exponit. 3.

CAPUT XVIII.

Idem a *Abbati sanctæ Trinitatis de Maleleon.*

SIgnificasti nobis per literas tuas, quod cùm quidam maleficus ingressus Ecclesiam de Brucio, Dei timore postposito, *b* Eucharistiam cum altarium ornamentis & libris ecclesiasticis extra Ecclesiam asportasset, dilectus filius Laurentius presbyter Ecclesiæ lator præsentium, regularis canonicus, quem in prædicta Ecclesia de Brucio institueras capellanum, præfatum iniquitatis filium fossorio arrepto percussit: *c* sed si ad mortem fuit ictus hujusmodi, tu, & ipse penitus ignoratis. Cùm autem parochiani Ecclesiæ memoratæ audirent prædictum maleficum ornamenta Ecclesiæ

Ecclesiæ asportantem, ipsum arreptis gladiis, & fustibus in eodem loco protinus occiderunt. Prædictus verò Laurentius de sua salute præcogitans, evoluto anno, sub titulo confessionis rei ordinem tibi *d* revelavit, pro quo nobis humiliter supplicasti, ut cum eo misericorditer agere dignaremur. Licèt autem contineatur in canone, *e* quod si quatuor homines, aut quinque, vel plures contra hominem unum rixati fuerint, & ab his mortuus fuerit vulneratus, quicumque illorum ei plagam imposuerit, homicida, secundùm statuta canonum judicetur; quia tamen in alio canone *f* dicitur de presbytero, qui Diaconum equitantem percussit, & ipse cadens ex equo, cervice fractâ interiit, quod si non ad mortem percussus est, incautè agenti presbytero competens pœnitentia est indicenda, ita quod aliquanto tempore à Missarum suspensus solenniis, denuò ad sacerdotale officium revertatur: quod si veraciter qualicumque percussione presbyteri mortuus est Diaconus, nullâ ratione more sacerdotis permittendus est ministrare, etiamsi voluntatem *g* non habuerit occidendi: Nos in præmisso casu credimus distinguendum, utrum constare possit, quod præfatus sacerdos non inflixit percussionem lethalem, de qua videlicet, si aliorum vulnera non fuissent subsequuta, percussus minimè interiisset; & si percussor voluntatem non habuerit occidendi, nec ipsius studio, vel *h* consilio, vel mandato processerint alii contra illum: & quidem si hoc ita se habet (quod forsan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio ab eodem inflicta, tam modica, & tam levis, in ea corporis parte, in qua quis de levi percuti non solet *i* ad mortem, ut peritorum judicio *j* medicorum talis percussio assereretur non fuisse lethalis;) cùm de cæteris credendum sit ipsi sacerdoti, qui non accusatur, vel denuntiatur ab aliquo, sed per seipsum de sua salute sollicitus consilium appetit salutare; post pœnitentiam eidem ad cautelam injunctam, in sacerdotali poterit officio ministrare, religionis accedente favore, cùm sit canonicus regularis, & sine omni scandalo possit sacerdotale officium exercere. Quod si decerni non possit, ex cujus ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi tunc sacerdos: & si forsan homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet; cùm in hoc casu cessare *k* sit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur. Utrum autem de illis sit simile sentiendum, quorum unus, sed quis, omnino nescitur, *l* homicidium perpetravit, si forsan ad sacros ordines recipiendos præsententur, utrum omnes sint pariter repellendi, cùm discerni non possit qui debeant inculpabiles judicari, diligens investigator advertat; quanvis hic casus sit ab illo valde diversus. Si verò quemadmodum perhibetur, sacerdos iste priùs ab illo percussus sacrilego, mox eum cum ligone in capite repercussit, quanvis vim vi repellere omnes leges, & omnia jura permittant; quia tamen id debet fieri cum *m* moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam, non videtur idem sacerdos à pœna homicidii penitus excusatus; tum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, quod cùm grave sit, non solet levem plagam inferre; tum ratione partis, in qua fuit ille percussus, in qua de modico ictu quis solet lethaliter lædi; maximè cùm secundùm vulgare proverbium asseratur, quod qui ferit primò, ferit tangendo; qui ferit secundò, ferit dolendo: unde pensatis omnibus ei creditur expedire, ut cum humilitate abstineat à sacerdotali officio exequendo.

NOTÆ.

a Maleleon.] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in hac autem sexta legitur *Mandelberg.* Sed adhuc non inveni urbem, seu locum, ubi monasterium hoc sanctæ Trinitatis esset.

b *Eucharistiam.*] Quæ servari debet in Ecclesia, juxta tradita *in cap.* 1. *de custod. Eucharist.*

c *Percussit.*] Cùm fuicm diurnum non possit occidere, præcipuè quia proclamatio hoc casu sufficiebat, cùm parochiani propè essent, ut notavi *in cap.* 3. *hoc tit.*

d *Revelavit.*] Concessâ videlicet facultate patefaciendi casum Romano Pontifici, vel aliis, juxta tradita *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

e *Canone.*] Videlicet *cap. ult.* 23. *quæst. fin.* qui citatur ex Concilio Vvormac. ab Ivone Carnotensi *part.* 10. *Decreti, cap.* 179. Burchardo *lib.* 6. *Decreti, cap.* 42. & in Pœnitentiali Romano *tit.* 1. *cap.* 15.

f *In alio canone.*] Relato *in cap. studeat*, 50. *distinct.*

g *Voluntatem habuerit.*] Non quia voluntas tantùm occidendi possit irregularitatem inducere, nisi sequutâ occisione, seu membri mutilatione; siquidem certum est ex deliberata voluntate occidendi hominem, etiam ad actum externum deducta, si modò nec homicidium, nec membri amputatio sequuta fuerit, non incurri irregularitatem, ut constat *ex cap. fin.* 15. *quæst.* 1. *cap. sicut dignum*, §. *illi autem, hoc tit.* ibi: *Si de illa captione mors ejus sequuta fuerit*; ut docent Maiolus *lib.* 5. *cap.* 48. *n.* 4. Suarez *de censur. disp.* 44. *sect.* 2. Covar. *in Clement. si furiosus*, 2. *p. in initio, num.* 2. Nec contrarium probant textus *in cap. si præterea* 29. *cap. si quis* 30. *de pœnit. dist.* 1. & præceptum illud divinum, *Non concupisces*; quo inordinatus solius mentis appetitus damnatur. Et *in l. si quis cum telo*, *Cod. ad leg. Corn. de sicariis*: ubi sola voluntas occidendi ad actum exteriorem deducta punitur. Ergo irregularitas etiam incurri

potest ex deliberata voluntate. Nam respondendum est, animum delinquendi in mente retentum, & opere non declaratum, non puniri in foro exteriori, sed tantùm in interiori, ut constat *ex d. cap. præterea, d. cap. si quis*, ubi dicitur furri teneri, qui solo timore non furatur; & non minùs delinquere eum, cui sola est voluntas peccandi, quàm si in ipso facto deprehenderetur: quod est intelligendum quoad Deum, non quoad homines, juxta textum *in l. cogitationis, ff. de pœnis*, relatum *in cap. cogitatus, de pœnit. dist. 1.* Deus enim, cui actus internos comprehendere, & perscrutari reservatum est, *lib. 1. Regum, cap. 16.* D. Paulus 1. *ad Corinth. cap. 4.* non ex opere, & effectibus judicat, sed ex corde, *cap. qui pejerare, 22. quæst. 5.* & ex corde procedere adulteria, & cætera peccata, traditur *in cap. 15. Matthæi, cap. 1. 15. quæst. 6.* in quem sensum accipiendi sunt textus *in cap. si quid invenisti 14. q. 5. cap. Christiana 32. q. 5. cap. erubescant, 32. dist.* cum aliis adductis per Felinum *in cap. 1. de præsumpt.* Itaque in foro exteriori voluntas in mente retenta, non deducta ad actum externum, puniri non debet, *d. l. cogitationis, l. 1. §. hæc autem, in fine, ff. quod quisque juris.* Unde cùm irregularitas sit impedimentum inductum lege canonica, ut probavi suprà *in cap. de cætero*; ideo propter actum internum incurri non potest irregularitas. Nec etiam obstat quod in nonnullis privilegiis Romani Pontificis conceditur facultas dispensandi in irregularitate purè mentali, ut constat ex Concilio Basileensi *sess. 14.* & in Bulla Cruciata concessa à Pio IV. anno 1561. Non potest autem irregularitas vocari purè mentalis, nisi ex actu purè mentali. Ergo supponit Pontifex dari aliquam irregularitatem mentalem, aliàs illusoria essent illa privilegia. Nam huic difficultati ut satisfaciant Doctores varia adducunt. Henriquez *lib. 6. summa, cap. 14. §. 4. liter. X*, affirmat illam clausulam positam esse ad cautelam, propter conscientiam scrupulosorum. Ledesma *in 2. 2. quæst. 26. art. 2.* asserit clausulam illam non esse summi Pontificis, sed à quæstoribus impositam fuisse. Sed rectiùs Suarez ubi suprà, *num. 9.* Corduba *lib. 5. quæst. 43, dub. 2.* asserunt irregularitatem mentalem vocari eam, quæ licèt per actum externum contrahatur, pendet tamen ex aliqua conditione purè mentali, veluti quod fiat ex certa scientia, contemptu, odio, præsumptione, aut pertinacia, ut quando quis excommunicatus est, quia egit, vel omisit aliquid scienter, dolosè, & præsumptuosè, juxta speciem textus *in cap. penult. vers. cæterùm, de cleric. excom.* vel si Ecclesia imponat irregularitatem celebranti baptismum sine intentione; nam talis irregularitas dicetur mentalis, quia originaliter provenit ex illo animo culpabili.

h *Consilio, vel mandato.*] Juxta tradita commentario antecedenti.

2. i *Ad mortem.*] Non tamen omnis, qui lethaliter vulneratus est, moritur, *l. 1. §. ult. ff. ad Syllan.* sicut nec omnis moritur, cui lethalis morbus est, auctore Galeno *lib. 6. aphorism. Hippocrat. aphorism. 18.* quia in vulneribus alia sunt, in quibus plus medicamenta, alia in quibus manus plus proficit, ex Cornel. Celso *lib. 5. cap. 26.* itaque eventus expectandus est; nisi enim mors sequuta sit, existimari non poterit antea vulnus fuisse mortale: & ideo si servus mortiferè vulneratus, postea ruinâ, vel naufragio perierit, de occiso, non de vulnerato agendum esse docuit Ulpianus *in l. huic scripturæ 15. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* eam rationem assignans, quia post ruinam, vel naufragium non potest apparere, an servus sit occisus. Inde etiam Celsus *in l. item 11. §. Celsus, ff. ad leg. Aquil.* docet quod si alius lethale vulnus inflixerit, alius postea occiderit, priorem non teneri de occiso, sed de vulnerato; posteriorem teneri de occiso, quia occidit, & meritò, quia propter posterioris homicidium non apparet fuissetne vulnus lethale. Nec contrarium docet Julianus *in l. ita vulneratus 51. ff. ad leg. Aquil.* ubi docet, servum vulneratum esse ab uno, ex cujus ictu certum est moriturum esse; & postea ab alio exanimatum: & existimat, utrumque de occiso teneri. Quia facilè procedit Juliani sententia, si observemus verba illa: *Certum est moriturum esse.* Quibus non tantùm significatur vulnus esse mortale, sed omnino moriturum esse, ut in simili casu docuit Papinianus *in l. in ratione 11. §. si servus, ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Qui moriente domino ea valetudine affecti fuerant, ut eos non posse vivere certum esset.* Sunt enim quædam vulnera insanabilia, veluti cordis percussio, quæ omnino hominem perimit. Julius Solinus *Polyst. cap. 3.* ibi: *Convenit inter omnes corda primùm ex universa formari carne, eamque in diem quintum & sexagesimum crescere, deinde minui, ac ex ossibus spinæ: ea propter capitale esse, si pars altera noceatur.* Similiter percussio cerebri, medullæ spinæ, item pulmonis percussio insanabilis est, necnon si diaphragma ruptum sit; nam diaphragma est musculus, qui dividit cor, & pulmonea à liene, & jecore. Æquè etiam mortalia sunt vulnera, si arteriæ ruptæ sint, veluti arteria venosa, arteria vocalis, & arteria aspera. De quibus, & aliis vulneribus agunt Hippocrat. *aphorism. 18. sect. 6.* ibi: *Cui vessica perforata fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut septum transversum, aut tenue quoddam intestinum, aut ventriculus, aut jecur, lethale est.* Cornel. Celsus *lib. 5. cap. 26.* ibi: *Servari non potest, cui basis cerebri, cui cor, cui stomachus, cui jecinoris porta, cui in spina medulla percussa est, cuique aut pulmo medius, aut jejunum, aut tenue intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt, cuive circa fauces grandes venæ, vel arteriæ præcisæ sunt.* Alia autem vulnera sunt, quæ quamvis ad sanitatem vix perveniant, non tamen de eorum incolumitate desperatur. Idem Celsus *dicto cap. 26.* Quare in illis non expectatur eventus, in his verò eventus expectandus est. Unde fit, quod si quis alteri vulnus in corde, vel in pulmone inflixerit, illicò nullo expectato eventu occidisse creditur, ac proinde quamvis postea ex plaga, quam alius imposuit, celeriùs mortuus sit, uterque de occiso tenetur, *d. l. ita vulneratus.* Si autem vulnus non ita lethale sit, primus de vulnerato, secundus de occiso tenetur, ut docuerunt Cujac. *lib. 86. Digestor. in d. l. vulneratus*, Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de lege Cornel. de sicariis, cap. 3.* D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 3.* Quoad irregularitatem autem, de qua in præsenti textu agitur, certum est, non solùm eum qui occidit, verùm etiam qui mortiferè vulneravit, irregularitatem contrahere, ut ex hoc textu communiter resolvunt repetentes *hic*, Villadiego *in tract. de irregul. cap. de clerico percussore, n. 3.* Valentia *tom. 2. illustr. tract. 4. cap. 4. num. 33.*

j *Iudicio medicorum.*] Qui adbibendi sunt ut 3.
periti in arte, juxta tradita *in cap. 3. de probat.* quia in his quæstionibus medici judicant, non Jurecconsulti: creditur autem illis, si cum juramento deponant, absque eo tamen non facilè fides habetur, sicut nec uni, nisi fortasse plures haberi non possint; quo casu necessariò unius judicio standum est, argumento legis 6. *C. de re milit. l. 1. in princip.* & *§. de inspiciendo, ff. de ventre inspic. l. 1. §. idem, l. 20. ff. de quæst. novella 7. Iustin. cap. 3.*

k *Cessare sit tutius.*] Verba hæc exposui suprà *in cap. ad audientiam.*

l *Homicidium perpetravit.*] Si propter hominem 4.
occisum criminaliter agatur, & plures præmeditato consilio in eum irruerunt, sive omnes percusserint, sive

sive aliquis, sive unus, omnes tamen ultimo supplicio tanquam homicidæ puniuntur, quia omnium idem dolus, & facinus æquale est, *l.2. §.si quis non homines, ff. de vi bonor. rapt. l.3. ff. ad leg. Iul. de vi privat. cap.ult. 23. quæst.ult. l.57. filii*: & ita omnes manent irregulares. Docent Pax *in d. l.57.* Anton. Gomez *lib.3. variar. cap.3. num. 36.* Covar. *in Clement. si furiosus, 2.part. §.2. num.2. vers.Primus casus*, Sesse *tom.1. decis.103.* Sed si non præmeditato consilio, sed casu rixa orta fuerit, & constet quod vulnus lethale sit, & quis illud intulerit, ille tantùm, qui hominem morti ferè vulneravit, tenebitur de occiso, cæteri si non vulneraverint, non tenebuntur; si autem vulneraverint, propter vulnera solummodò, non propter mortem puniendi erunt, cùm singulorum dispar culpa, & inæquale fuerit delictum, *l.1. §.Divus, l.alt. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*: quo casu ille solus, qui lethale vulnus intulerit, irregularis fit. Gomez, & Covar. ubi suprà, nisi non ex uno potiùs, quam ex altero, sed ex omnibus pariter vulneribus mors fuerit illata; tunc enim omnes homicidæ censentur, & irregulares ex hoc textu, & ex *cap.fin.23. quæst.5.* Quod si omnes vulnera intulerint, & unum tantùm lethale vulnus fuit, nec appareat à quo illatum fuerit, licèt jure civili pœnâ pecuniariâ omnes tenerentur, *l. item Mela 11. §.si plures, ff. ad leg. Aquil. l.1. §.ult. ff. de his qui dejecerunt*: criminali tamen ordinariâ pœnâ mortis puniri non debent, ex ratione legis *absentem 5. ff. de pœnis*: sed potiùs extraordinariâ coërcebuntur, ut defendunt Gomez, & Valentia *ubi supra*, Faber *in ration. ad textum in d. l.ita vulneratus.* Similiterque si unus tantùm lethale vulnus intulerit, cæteri autem non vulneraverint, & quis eorum fuerit, non appareat, omnes à pœna mortis erunt immunes, sed arbitrio judicis coërceri debent, *d.l.57. filii.* Julius Clarus *lib.5. sent. §.homicidium, n.3.* sed eo casu omnes irregulares esse resolvunt Covar. *ubi suprà, n.5.* Valentia *d.cap.4. num.33.*

5. m *Moderamine inculpatæ.*] Occidens enim aliquem se defendendo, quando aliter mortem vitare non valet, irregularis non est, *Clement. unic. hoc tit.* Ratio est, quia ad irregularitatem contrahendam propter homicidium privatum necessaria est culpa homicidii, saltem aliqua: is verò, qui ad defensionem aliquem occiderit, nullam culpam homicidii contrahit: ergo non erit irregularis. Minor probatur, nam unicuique naturali ratione permissum est se ab aggressore defendere, *l.ut vim, ff.de just.& jur. l.1. §. cùm arietes, ff. si quadrupes pauperiem fecis. dic. l.sed etsi, l.scientiam, §.qui cùm aliter, ff. ad leg Aquil. l.1. §.vim vi, l.3. §.cum igitur, ff. de vi & vi armata, l.furem nocturnum, ff. de sicar. l.2.& 3. C. eod.tit. l.1. C.unde vi, l.1. C.quando liceat se vindicare, cap.2.cap. suscepimus, §.significasti 1. & 2. de homicid. cap.3. de sent.excom. cap.dilecto, eod. tit. in 6.* & *Clement. pastoralis, §.cæterùm, de re judicata*: quibus consonant lex 3.4.& 8. *part.7.* lex 4. *tit.13.lib.8.Ordin.* lex 4. *tit.23. lib. 8. recopil.* quibus suffragatur, quod Cicero in oratione pro Milone sic scribit: *Est enim hæc, judices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, honesta omnis ratio esset expediendæ salutis.* Est enim à natura concessum, ut vim vi repellere possimus, ut omne animal naturâ duce ad conservandum se, & speciem suam impellitur, ut ait Aristoteles *lib.1.polit.* & probavi suprà *in cap.3.hoc tit.* Ampliatur præsens doctrina, ut procedat etiam casu, quo occidens se defendendo animum, & intentionem occidendi habet: cujus resolutionis ratio duplex est. Prima, quia in quolibet actu inseparabiliter inest voluntas potestati, argumento textus *in l.multùm interest, C. si quis alteri, vel sibi.* Ergo dum lex permittit potestatem occidendi aggressorem, permittere etiam videtur intentionem, & voluntatem occidendi. Secunda, quia defensio à jure permissa est: ergo jure debet etiam permitti voluntas occidendi; quia occisio est medium necessarium defensionis, tanquam præambulum necessarium ipsius, argumento legis *illud, ff.de acquir.heredit.* docuerunt Navar. *in manuali, cap.15. num.2.* Sotus *de justitia, quæst.1. art.1.* Nec obstat textus *in cap. de occidendis, 23. q.5.* ubi permittitur judici, & militi occidere se defendendo animo occidendi, quasi secus sit in aliis: cujus textus, & aliorum jurium, & rationum argumento contrariam sententiam defendunt D.Thomas *2.2. quæst.64. art.7.* & Caietanus *ibi*, Tabiena *verbo Homicidium, quæst.7.* & Abulensis *super Matthæum cap. 5. part.26.* nam tenendo priorem opinionem respondendum est, textum *in d.cap.occidendis*, loqui quando non occidit quis se defendendo, sed occidit præveniendo ad cavendam injuriam, vel mortem futuram: quo casu dicitur homicida, quia non occidit se defendendo; secus verò est quando aliquis occidit in ipso actu aggressionis, quia tunc occidere permittitur, quamvis habuerit animum occidendi. Hoc tamen homicidium defensionis causâ commissum debet fieri servato moderamine incolpatæ tutelæ, ex præsenti textu; aliàs voluntarium dicitur, *l.1. Cod. unde vi*: docet Acuña *in cap. miror, 50. dist.* Bartholomæus Sanchez *in repet. ad eundem textum.*

COMMENTARIUM.

DUbium enim, & non leve, tam apud Canonistas, quàm Theologos est, an in casu dubio debeat quis irregularis judicari, vel non? Et in dubio neminem irregularem censendum esse, docuerunt Innocent. in *cap.ad audientiam, suprà hoc tit.* Covar. *in Clement. si furiosus, 1. part. in initio*, Navarrus *in cap.si quis autem, de pœnit. dist.7.* Garcia *de benefic. 7.part.cap.1.n 21.* Joannes Sanchez *in select.disp.42. num.14.* Hurtado *de irregul. lib.1. diffic.4.* Turrianus *de censur. lib.8. disp.17.dub.3.* affirmant verò irregularem esse judicandum Sanchez *tom.1. summæ, lib.2. cap.10.* Avila *de censur.part.7.disp.2.dub.5.* Villalob. *in summa, tom.1. tract.1. diffic.ult. 22. num.2.* Flores de Mena *variar. quæst.9.* Sayrus *de censur.lib.2.cap.2. num.16.* Ugolinus *eod. tract.cap.4. §.2. num.3.* Azor *1.part. lib.2. cap. 19. quæst. 20.* Alii docent in foro exteriori neminem in casu dubio irregularem credi, secus verò in foro interiori, quia probi hominis est ibi culpam timere ubi culpa minimè reperitur, *cap. fin. 5.dist. cap.2. de obs.jejun.* Ita docuerunt Abbas, Hostiensis, & Joannes Andreas *in d. cap. ad audientiam*, Armilla *verbo Irregularitas, num.8.* Tabiena *eod. verbo, num.3.* Ledesma, Maiolus, Philiareus, & Farinac. quos refert Escobar *de utroque foro, art.1. §.5.* Alii discrimen constituunt inter irregularitatem provenientem ex homicidio, & inter provenientem ex aliis causis. In irregularitate proveniente ex homicidio etiam in dubio præsumi quem irregularem asserunt, quia id expressum est in præsenti, & suprà *in c.ad audientiam*; secus verò in aliis casibus, quia id expressum non est. Ita Layman *part.2.moral. lib.1.cap.5. §.4. n.39.* Bonac. *de censur.disp.7.quæst.1. puncto 5.* Alii relati à Barbosa *in d.cap.ad audientiam, num.3.* Diana *part.4. tract.4. resol.73.* Tandem alii existimarunt aliter distinguendum esse, videlicet aut dubium est juris, aut scilicet irregularitas pro certo 6.

delicto inflicta sit, & eo caso nullo modo quem regulatem credi; aut dubium erat facti, an videlicer factom propter quod irregularitas imposita est, commissum fuerit; & in hoe casu præsumi quem irregularem, quia in dubiis tutiorem pattem sequi debemus, *cap. 3. de sponsal. cap. 2. de consanguin. cap. unic. de scrutin.* Ita docuerunt Covar. *ubi suprà*, Suarez *disp. 40. sect. 6.* Gibalin. *de irregul. cap. 2. consect. 6.* Sed placet opinio negativa, scilicet quocumque casu dubium vertatur, excludi irregularitatem in utroque foro, dum ita res dubia est, ut nullo modo veritas probari valeat etiam præsumptionibus. Et quidem si dubium juris est, constat irregularitatem tantùm contrahi in casibus à jure expressis; & si dubium facti sit, etiam probatur hæc sententia, quia nemo punitur ob peccatum dubium, *cap. nos, cap. Judex, 2. q. 1. l. 3. §. 1. ff. de minor. l. absentem, ff. de pœnis, l. fin. C. de probat.* In dubiis enim favendum est reo, *cap. cùm sunt, de R. I. in 6.* quia procliviores sumus ad liberandum, quàm ad ligandum, *l. Arrianus, ff. de O. & A.* Nec hoc solùm procedit in foro exteriori, sed etiam in interno; si enim quis dubitet, an votum fecisset, necne, non tenetur ipsum adimplere, ut viginti auctoritatibus relatis probat Diana *4. part. tract. 3. resol. 11.* & dubitans an damnum intulerit, ad restitutionem non tenetur. Diana *ibidem, resol. 27.* & in dubio an casus sit reservatus, necne, non creditur reservatus. Portel. *in dubiis regularib. verbo Casus reservatus, n. 7.* Diana *suprà, resol. 4.* & si dubitetur, an aliquis legitimus filius sit, necne, præsumitur legitimus: ipse Diana pluribus relatis *resol. 6.* Ergo similiter in dubio facti, an quis ex homicidio, vel alio casu irregularis sit, dicendum est, irregularem non esse, immò uti posse possessione sua, in qua antequam dubium emergeret, erat. Ita tenet Escobar *de utroque foro, art. 1. §. 5.* Gibalinus *ubi suprà.* Unde infertur, procurantem abortum, & dubitantem an fœtus esset animatus, necne, non manere irregularem. Sanchez *lib. 1. in Decal. cap. 11. n. 43.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 51. num. 141.* Carranza, Diana, aliique apud Escobar *suprà, n. 89.* Sotus, Sayrus, & Scottia apud Gibalinum *d. cap. 4. consectar. 7.* Idem circa militem dubitantem an aliquem occiderit, resolvit Diana *part. 4. tract. 2. resolut. 3. & 52.* Escobar, & Gibalin. *ubi suprà.* Idem dicendum est de consulente homicidium, & dubitante an ejus suasu sequutum sit: quem casum explicant Petrus Cornejo *in 3. part. tract. de irregul. disp. 1. dub. 2.* Diana *part. 4. tract. 2. resol. 25.* Escobar suprà, *num. 45.*

CAPUT XIX.

a Idem.

Tua nos duxit fraternitas consulendos. *Et infrà:* Tertiò quæsivisti Apost. Sed. responso explicari, quid sit de quodam monacho sentiendum, qui credens se quandam mulierem à gutturis tumore curare, ut chirurgicus cum ferro tumorem illum aperuit: & cùm tumor ille aliquantulum resedisset, monachus ipse mulieri præcepit, ne se vento exponeret ullo modo, ne fortè ventus gutturis apertionem intrans, sibi causam mortis inferret. Sed mulier ejus mandatu contempto, dum messes colligeret, vento se exposuit incautè, & sic per apertionem gutturis sanguis multus effluxit, & mulier diem finivit extremum: quæ tamen confessa est, quod quia vento exposuit semetipsam, sibi dederat causam mortis. Utrum videlicet, cùm prædictus monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere. Nos igitur f. t. taliter respondemus, quod licèt ipse monachus deliquerit alienum officium usurpando, quod sibi minimè congruebat; si tamen causâ pietatis, & non cupiditatis id egit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque studuit diligentiam, quam debuit, adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium ejus accidit, adeo reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, ut divina valeat celebrare: alioquin interdicta est ei sacerdotalis ordinis executio *b* de rigore.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed inscriptio restituenda est *ex cap. tua nos, de sponsal.* ubi integram epistolam Innocentii transcripsi.

2. b *De rigore.*] Quia dabat operam rei illicitæ artem chirurgicam monachis prohibitam exercendo. Docuerunt Covarr. *in Clement. si furiosus, 2. part. §. 4. n. 2.* & omnes illi, qui communem distinctionem agnoscunt inter eum qui dedit operam rei licitæ, vel illicitæ. Ita hunc textum acceperunt Molina *de justitia disp. 77.* Avila *de censur. 7. part. disp. 6. sect. 1. dub. 2.* Villalobos *in summa, tract. 21. tom. 1. diffi. 24.* Sed rectiùs Sotus, Præpositus, & Hurtado, quos refert & sequitur Gibalinus *de irregul. cap. 4. regul. 2. consect. 1.* docuerunt in præsenti monachum non declarari irregularem, sed tantùm Innocentium asserere, monachum graviter diliquisse alienum officium usurpando, ut constat ex illis verbis: *Multùm deliquerit.* Unde docet Innocentius juxta juris rigorem suspendendum esse à sacerdotalis ordinis executione. Ex quibus verbis apparet, monachum istum non esse irregularem, quia ejus culpâ non contigit homicidium, quamvis peccaret alienum officium usurpando: si autem vel imperitiâ, vel negligentiâ ipsius contigisset mors mulieris, certum est irregularem futurum fuisse. In præsenti ergo casu suspensio incurritur; & ita docet Innoc. post condignam satisfactionem posse ex misericordia divina celebrare. Nec verba illa, *poteris misericorditer cum ipso agi*, important irregularitatem; nam idem dicitur de eo, qui in duello partem digiti amiserat, *in cap. 1. de corpor. vitiat.* cùm tamen ille minimè sit irregularis, sed deponendus, *cap. 1. de clericis pugnant.* Etiam *in c. ult. de bigamis*, dicitur dispensare Episcopum cum sacerdote, qui plures habuit concubinas, sicuti cum fornicatore simplici, ut sacerdotalia munia obeat; & tamen constat ex ibi traditis, sacerdotem in ea specie nec esse bigamum, nec per consequens irregularem: igitur ex simili loquendi formula non rectè deducitur, irregularitatem contractam esse.

S.

§.

AD ultimum fuit ex parte tua propositum, quod quidam scholaris metuens, ne latrones in domo sua essent, parvo assumpto gladio, ut ignem quæreret, de strato surrexit; & cùm venisset ad ostium, ignarus reperit ibi furem, qui cum scholari luctari incipiens, non solùm ipsum scholarem postravit ad terram, sed etiam penè ad mortem vulneravit eundem. Scholaris verò provocatus ab illo, vim vi incontinenti repellens, extracto, vel extorto latronis gladio, eundem servato juris moderamine repercussit, qui perterritus fugam, quamcitiùs potuit, maturavit. Manè itaque lucescente, scholares latronem quæsiverunt eundem, qui vulneratum inventum Potestati Vicentiæ tradiderunt, coram quo constanter negavit, quod præmissa minimè perpetravit. Unde præfata Potestas ad eundem scholarem suos nuncios destinavit, ut exponeret, si qua sciret de fure prædicto, vel traderet intersigna: qui cultrum, quod ipse latroni abstulerat, & sotulares ab eodem in ipsius domo dimissos, quos abstraxerat sibi, ne pedum strepitus audiretur, nuntiis tradidit memoratis, super eodem facto se nihil amplius *a* intromittens. Potestas igitur receptis talibus intersignis, latronem ipsum apparitoribus suis tradidit puniendum, qui illi amputaverunt *b* virilia, & oculos eruerunt: latro verò se ad quoddam cœnobium transtulit, & ibi per triduum ira, & dolore commotus, nec potum sumpsit, neque cibum, & sic de medio est subtractus. Unde per nostrum postulas oraculum edoceri, utrum præfatus scholaris ad sacros ordines valeat promoveri? Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si præfatus scholaris dignis meritis adjuvatur, propter præscriptum eventum à susceptione sacrorum ordinum nullatenus est arcendus.

NOTÆ.

1. a *INtromittens.*] Idest nec accusans, nec testimonium perhibens, aliàs esset irregularis, nisi præmissâ protestatione, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 6.* ubi plures congessit Cenedus *collect. 12.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. diffi ult. 11. & sequenti,* Iranzo *de protest. considerat. 46.* Ratio est, quia quando clerici, vel laïci aliquem accusant absque protestatione, eorum voluntas per talem accusationem manifestè fertur ad homicidium, vel membri mutilationem; unde in præsenti scholaris non judicatur irregularis, etiamsi signa dedisset, ut cognosceretur fur, qui postea ex punitione judicis decessit; quia signa illa nullo modo ad mortem, vel membri mutilationem referri poterant, sed tantùm aliquod leve indicium præbebant: quæ quidem causa remota fuit homicidii, & ita irregularitas contracta non fuit.

2. b *Virilia.*] Forsan juxta morem ipsius provinciæ; nam in aliis provinciis furibus aures amputantur, ut probat, & illustrat Langleus *lib. 10. semestr. cap. 2.* & in ipsa Gallia lex Salica jubet servum, qui quadraginta denarios surripuerat, castrari, *tit. 3. de furto, §. 2.* Apud alios in aure signum inurebatur. Sanctus Vincentius Ferrerius *serm. 4. Dominica 2. Epiphan.* ibi: *Sicut latroni datur cauterium igneum, vel scinditur in aure, signum furti, ut cognoscatur: sic Deus in signum illius furti, quod Adam faciebat, homines circumcidi in illa parte verecundosa jussit.* Et de Persis refert Thom. Morus *in sua Utopia.* Apud Bajubarios manus furibus servis amputari jubentur, *cap. 6. legum Bajubar.* in hæc verba: *Si quis in exercitu aliquid furaverit pastorium, capistrum, frenum, feltrum, vel quaecunque involaverit, & probatum fuerit, si servus est, perdat manus suas.* Castratio de qua in præsenti, dicitur extrema pœna ab Apuleio *lib. 7. in fine,* & puerile supplicium à Martiali *lib. 2. epigram. 60.* ubi notavit Ramiresius: & plura de hac pœna cumulavit Theophilus Raynaud. *tom. 14. tract. de triplici eunuchismo.* An verò talis abscissio hodie in pœnam delicti à judice imponi possit? quærunt DD. Negat Guill. Benedict. *in cap. Raynuntius, vers. Qui cum alia, n. 16. de testam.* Affirmat Gibal. *tom. 1. de negot. lib. 1. cap. 4. art. 3. consect. 9. n. 6.*

CAPUT XX.

Idem *Priori, & fratribus* a *Cartusien.*

SIcut ex literarum vestrarum tenore accepimus, cùm quidam presbyter vestri Ordinis, qui priùs fuerat *b* niger monachus, quandam mulierem prægnantem, cum qua contraxerat consuetudinem inhonestam, & quæ asserebat se concepisse ab eo, per *c* zonam arripuerit quasi ludens, ipsa postmodùm mulier sic ex eo se asserit fore læsam, quod occasione hujusmodi abortivit: propter quod idem presbyter proborum virorum usus consilio seipsum duxit ab altaris ministerio sequestrandum. Quare nobis humiliter supplicastis, ut cum eo misericorditer agere dignaremur. Nos verò devotioni vestræ insinuatione præsentium respondemus, quod si nondum erat *d* vivificatus conceptus, poterit ministrare, alioquin ab altaris debet officio abstinere. Datum Later. IV. Non. Oct. Pont. nostri anno XIV.

NOTÆ.

1. a *Cartusien.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc tit. cap.*4. & in ipsis epistolis Innoc. III. *lib.*2.*regestr.* 14.*epist.*107. ex quo regestro textum hunc transcribo. De hoc præclaro Cartusiensium Ordine nonnulla adduxi *in cap. per tuas, de simonia.*

2. b *Niger monachus.*] Idest Benedictinus, ut probavi *in cap.*10.*de temp.ord.* Possunt enim omnes Religiosi cujuscunque Ordinis ad Cartusiensium Ordinem, tanquam strictiorem se transferre, ut probavi *in cap. licèt, de regular.*

c *Zonam.*] Zona est genus cinguli, quo modo accipitur tam apud profanos, quàm sacros scriptores. De profanis zonis plura congessit Salmasius *in notis ad Spartianum*, *fol.*153. De sacris fusè agit Sausay *in Panopl. sacerdot.* 1.*p. lib.*3.*cap.*6. 3.

d *Vivificatus.*] Juxta tradita *in cap. si quis*, *suprà hoc tit.*

CAPUT XXI.

Idem S. a *Episcopo.*

Postulasti. *Et infrà*: Quæsivisti præterea, utrum contra quosdam contemptâ excommunicationis sententiâ debitas Ecclesiæ decimas subtrahentes, tibi Regiam implorare liceat *b* potestatem, cùm ad solutionem earum vix absque sanguinis effusione valeant coarctari? Ad quod respondemus, quod si re hujusmodi querimoniam simpliciter deponente, Rex cui ad bonorum laudem, vindictam verò malorum gladius est commissus, in eosdem rebelles traditam sibi exercuerit potestatem, eorum erit duritiæ, aut malitiæ imputandum.

NOTÆ.

1. a *S. Episcopo.*] Ita habetur in hac sexta collectione: sed inscriptionem, & litteram restitues ex capite *postulasti, de foro compet.* ubi integram epistolam dedi.

2. b *Potestatem.*] Auxilium brachii sæcularis, cùm opus fuerit, invocandum esse à judicibus ecclesiasticis, statuit Joannes VIII. in Synodo Trecensi, illis verbis: *Et cùm opus fuerit, publicum convocent auxilium, non ad præjudicandum, sed potiùs ad ea quæ placita sunt Deo, consequendum.* Cùm enim ultra anathema ecclesiastica potestas non extendatur, hi qui Episcoporum monitis parêre, vel fulmine ecclesiastico percussi ad cor reverti noluerint, sæculari imperio necessariò coërcendi sunt. Synodus Turon. 3. *can.*41. ibi: *Quos oportet per sæcularis pœnitentiæ disciplinam à tam prava consuetudine coërceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerint revocari.* Probavi latè *in* 2. *part. textus in cap.* 1. *de offic. ordin.* Sed cùm in his canonibus, & noviter in Tridentino, dum de implorando hoc auxilio agitur, semper adjiciantur ea verba, *si opus fuerit*, vidi sæpiùs in Regia Cancellaria pronunciatum, teneri omninò judicem ecclesiasticum ad capturam laïci, etiam concubinæ clerici, auxilium brachii sæcularis petere, nec propria auctoritate posse laïcum etiam in delictis ecclesiasticis carceri mancipare: sed an rectè, & secundùm sacrorum canonum tenorem procedat, non est nostrum disputare in præsenti: videndi sunt Palacios Rubios *in cap. per vestras, notab.* 2. *n.*30. & 31. Avendaño 1. *part. de exequend. mandat. cap.* 1. *ex n.*22. Barbosa *lib.*3. *voto* 92. Covarr. *in pract. cap.* 10. *n.*2. Jul. Clarus *lib.*5. *sent. q.*37. Germon. *lib.*3. *de sacr. immunit. cap.*12. *n.*77. Cenedo *quæst.*39. *canon.* Paz *in praxi*, 2. *tom. prælud.* 2. Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.* 17. *n.* 170. Anguianus *lib.* 1. *de leg. cap.*30. Larrea *decis.* 1. *Granat.* Menchaca *de success. creat.* §. 22. *n.*28. Bellet. *in cap.* 1. *de offic. ordin. part.* 1. *num.*55. Amaya *in l.* 2. *Cod. de exact. tribut. num.* 35. Gutierrez *lib.* 1. *pract. quæst.*45. & *lib.*3. *quæst.*31. Salgado *de Regia protect.* 2. *part. cap.*4. *num.*36. Carleval. *de judic. com.* 1. *disp.* 2. *à num.*773. Frances *de competentiis, quæst.*73. Et semper placuit communior sententia, videlicet judicem ecclesiasticum in illis casibus, in quibus contra laïcos procedere potest, etiam carceri eos mancipare valere: tum quia concessâ jurisdictione, omnia ea concessa videntur, sine quibus exerceri non valet, *l.* 2. cum vulgaris, *de jurisdict.* tum quia quo jure finis inductus est, inducuntur etiam media necessaria ad finem tendentia. D. Thomas 1. *part. quæst.*39. *art.*3. & *quæst.*82. *art.* 1. & *quæst.* 119. *art.*4. Faciunt textus ferè diserti *in cap. fraternitatis* 7. *dist.*34. *cap. attendendum* 13. 17. *quæst.*4. *cap. contra* 10. 26. *quæst.*5. *cap.* 2. *de adult. cap.* 2. *de maledicis*, *l. sanctissimarum* 44. §. *ita igitur*, *Cod. de Episc. & cleric.* & alii congesti ab Agia *de exhib. auxiliis*, Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin.* 2. *part. num.* 1. quod faciliùs procedit accedente consuetudine, ut præscripta est in Episcopatibus Salmant. & Placent.

CAPUT XXII.

Episcopo a *Ebroicensi.*

Exhibita nobis humilis Joannis *b* clerici confessio patefecit, quod cùm in *c* puerili constitutus esset ætate, cum quibusdam coætaneis suis ludens, & insequens unum ex illis, lapidem post eum, non animo quidem *d* lædendi, sed timorem incutiendi projecit: qui licèt ex projecto lapide percussus non fuerit, nec tactus; ad alium tamen lapidem corruens, & caput offendens, tum propter *e* imperitiam medicantis, tum propter patris incuriam, qui ex tunc campestribus laboribus, & sudoribus ipsum exposuit, post quadraginta dierum spatium exspiravit. Quia verò dictus clericus ut

mitigaretur

mitigaretur *f* dolor patris defuncti, tanquam puer inscius ab amicis inductus veniam super hoc *g* postulavit ab ipso, tu eum hac occasione à sacrorum ordinum susceptione repellis, quanquam idem defuncti pater in extremis laborans tibi, & Archidiacono tuo, necnon presbytero, cui suam aperuit conscientiam, confessus fuerit, & præstito firmaverit juramento, nihil ipsum in morte filii sui, prout sibi plenè constiterat, commisisse. Quare idem clericus tam suppliciter, quàm humiliter postulavit à nobis, ut cùm de scientia, & vita laudabili commendetur, nec de illius obitu læsam habeat conscientiam, dignaremur agere misericordiam com eodem. Quocirca f. t. p. A. s. m. quat. inquisitâ super his solicitè veritate, si constiterit ita esse, ipsum propter hoc à receptione sacrorum ordinum non repellas.

N O T Æ.

a *Ebro'censi.*] Ita legitur *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* Sed in hac sexta legitur *Eboracensi*: sed quamlibet literam retineas, parum interest. De Eboicensi diœcesi egi *in cap. 6. de testibus.*

1. b *Clerici.*] In minoribus videlicet ordinibus constituti, ut constat ex finalibus verbis, ubi prohibetur illis ad sacros ordines, quos adhuc non habebant, ascendere; licèt enim nomine clericorum veniant propriè ministri in majoribus ordinibus constituti, ut sæpiùs in hoc opere notavi; tamen minoribus ordinibus initiati plerumque comprehenduntur, ut pluribus relatis probat Barbosa *de jure eccles. lib. 1. cap. 39.* Unde intelligitur textus *in can. 1. Concilii Arausic.* in illis verbis: *Pœnitentiam desiderantibus etiam clericis non negamus.* Quæ verba referri nequeunt ad clericos in majoribus ordinibus constitutos, ut jam notavit Albaspineus *observat. 7. in Optatum Milevit.*

2. c *Puerili.*] Puerilis ætatis, sive puerorum appellatione intelliguntur filii statim nati, juxta illud *Hieremiæ cap. 20. vers. 44.* ibi: *Qui nunciavit patri meo, puer natus est tibi.* Etiam puerorum appellatione continentur servi, sive servientes, *l. uxorem 41. §. testamento, ff. de leg. 3. l. pueri 204. ff. de V. S. cap. cùm pastori 58. 1. quæst. 7. cap. si qualibet, §. Abraham, 22. quæst. 2.* Virgil. *ecloga 1.* ibi:

Pascite ut ante boves, pueri submittite tauros.

Pueritia ergo, sive puerilis ætas incipit à septennio, & durat usque ad decimumquartum annum; quo in sensu accipiuntur pueri *in cap. pueri 15. 22. quæst. 5. c. 1. de delictis puer.* Concil. Mediolan. *3. part. §. his temporibus, l. tutela 14. ff. de alimens. legat. l. in tabulis 36. ff. de statulib. cap. in veteri, 77. dist. cap. pueri 1. quæst. 1. cap. puella, cap. desponsatas, 20. quæst. 2. cap. super 35. de præbend. cap. tua 25. de sponsal.* notarunt plures relati à Narbona *in annal. anno 14. q. 41.* licèt aliquando puer accipiatur pro existente in septimo anno, *l. uxorem 41. §. 4. ff. de leg. 3. cap. duo 12. de despons. impub. cap. vel non est, de tempor. ordin.* In præsenti textu accipitur pro illo, qui habet quatuordecim annos, aut illis proximus est, qui ex delictis tenetur, cùm sit doli capax, ut de lege Aquilia docetur *in l. sed & si, §. & ideo, ff. ad leg. Aquil.* de injuria *in l. 3. §. sane, ff. de injur.* de furto *in l. impuberum 23. ff. de furtis*: de sepulchro violato *in l. 3. §. 1. ff. de sepulchro violat.* de pœna Syllaniani *in l. excipiuntur 14. ff. ad Syllan.* & generaliter de capitali delicto *in l. cùm autem 23. §. 2. ff. de ædilit. edicto.* Probant Farinac. *in praxi crimin. tom. 3. quæst. 91.* Joannes Robertus *lib. 3. animadv. cap. 23.* Schifordeg. *ad Fabrum, tract. 9. cap. 5.* licèt ex delictis quæ omittendo perpetrantur, mitiùs pueri puniantur, *l. 2. Cod. si adversus delict. l. 6. Cod. de his quibus ut indign. authent. si captivus, Cod. de Episc. & cleric. l. 1. Cod. de falsa moneta*, dicemus infrà *in cap. 1. de delict. puer.* Unde cùm in præsenti specie puer fuisset doli capax, ut constat ex verbis illis, *non animo*, rectè poterat puniri ex homicidio, si illud per imprudentiam non admisisset.

d *Ludendi.*] Licèt Gentilium ludos exercere, & adire clericis prohibitum sit, *cap. clerici 15. de vita & honest. cleric. cap. inter, de excessib. Prælator.* tamen ludos honestos, & statui clericali non incongruos exercere non prohibentur, ut probavi suprà *in cap. lator.* Unde cùm in præsenti specie ludus ille projiciendi lapides inter pueros licitus esset, præcipuè cùm non offendendi animo exerceretur, de quo ludo Martial. *lib. 4. epigram.* 3.

Splendida cùm volitent Spartani pondera disci,
Esse procul pueri, sit semel ille nocens.

Ex Homero & aliis probat Covarr. *in Clement. si furiosus, 2. part. §. 4.* Pontojo *de aleatoribus, ad leg. 2.* Inde meritò in præsenti textu non fit irregularis, quia adhibuit omnem diligentiam in præcavendo homicidio. His tamen casibus, cùm ex ludo homicidium originem trahit, solet suspensio quoad majores ordines imponi, concesso usu minorum, & retento beneficio, ut *in cap. 5. hoc tit. in 2. collect.* ubi Clemens III. ita scribit: *Inspectis literis, quas bonæ memoriæ Urbano prædecessori nostro misisti, plenè cognovimus, quod præsentium lator C. Subd. dum olim in minori ætate positus cum quodam puero ludum exercens, jactu lapidis mittitur, ipsum puerum non studiosè, sed casualiter vulneravit, de quo vulnere vix fuit curâ medicorum agente in brevi temporis spatio, sicut credebatur, plenè curatus; tamen elapso anno vulnus fecit postmodum aperturam: sed quia medicus, qui fuit adhibitus ad curandum, circa ipsum negligentiâ, seu ignorantiâ, vel etiam aliâ culpâ, minus necessariam solicitudinem creditur habuisse, puer occasione ipsius vulneris exspiravit. Respondentes igitur ad hoc, f. t. m. quatenus cùm res ita processerit, eundem in minoribus ordinibus ministrare permittas, acturus circa eundem de beneficio, quod per te illi postulas conferendum, sicut ejus merita postulant, & tuæ meliùs insederit voluntati: ad altaris verò officium non accedat qui occasionem mortis ejusdem puero dedisse videtur.* Et *in cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* *Significavit nobis R. canonicus Virdunensis, quod cùm olim cum quibusdam aliis canonicis vestris intrasset Primicerii vestri domum, & ipso Primicerio in cœna unà cum bonæ memoriæ H. Virdunensi canonico residente, dictus R. & alii, qui cum eo intraverant, ludendo cœpissent alterutri inter se jacere nucleos persicorum, tandem ludo crescente, aquam, & cœnum jacere inceperunt. Idem igitur R. parvum projecit lapillum contra eos, non credens quod illo aliquis lædi posset; nec etiam tunc audivit aliquem esse læsum. Verùm præfatus Archidiaconus illo fuit juxta oculum, prout videbatur, leviter vulneratus, qui vulnus hujusmodi vilipendens, continuè sequenti die, ac tertio equitavit, & sic per incautelam ejus capite tumescente, non post multùm temporis diem clausit extremum. Unde dictus R. nobis humiliter supplicavit, ut secum, qui præter dolorem quem concepit de morte Archidiaconi memorati, de cujus speciali amicitia lætabatur, jam per quatuor annos, & amplius in amaritudine*

pænitentia

pœnitentiæ vitam duxit, misericordiam facere dignaremur. Ejus igitur supplicationibus inclinati, disc. v. m. quatenus de misericordia, quæ superexaltat judicium, fructus prabenda sua tribuatis eidem, & sacris sibi ordinibus interdictis, ipsum permittatis in psalmis, & canticis spiritualibus Domino famulari, dummodo gravari scandalum non contingat.

4. e *Imperitiam medicantis.*] Ut plerumque contingit, ut supponitur in *l. illicitas 6. §. sicuti, ff. de offic. Præsid. l. 2. l. 8. l. si ferens 27. §. si ex plaustro, ff. ad leg. Aquil.* plura de simili imperitia, & quomodo culpæ annumeretur, congesserunt Murnac. *in d. l. illicitas, §. sicuti*, D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquiliam lib. 3. cap. 2. sect. 6.* & nos *in cap. ad aures, de ætat. & qualit.*

5. f *Dolor patris.*] Qui maximus est, *l. nam etsi parentibus, ff. de inoffic. l. nec in ea, ff. ad leg. Iul. de adult. l. ult. Cod. de curat. furios.* probat latè Perez de Lara *de vita hominis cap. 36.* plus enim parentes amant filiorum vitam, quàm suam, juxta ingentem & intensum amorem paternum, quo nullus est major. Latinus Pacatus *in panegyr. ad Theodos.* ibi: *Quod ita instituente natura plus ferè filios nostros, quam nosmetipsos diligamus.* Tertul. *lib. 1. advers. Marcion.* ibi: *Duritia populi talia remedia compulerat, ut vel posteritatibus suis prospicientes legi divinæ obedirent; quis enim non magis filiorum suorum salutem, quam suam curat?* Idque confirmant Aristot. *lib. 8. Ethicor. cap. 12.* Sabellicus *lib. 3. cap. 4.* & eleganti icone expressit Aleiatus *emblem. 193.* & latè illustrant Tiraquel. *in præfatione ad leg. si unquam, num. 7.* Ascanius Clementius *de patria potest. cap. 4.* Petrus Gregor. *in prælud. optimi Iurisconsulti, lib. 5. cap. 7.* Petrus Faber *lib. 3. semestr. cap. 8.* Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 15.* Unde maximè lugent parentes filiorum obitum; Jacob enim scissis vestibus indutus est cilicio lugens filium suum, congregatisque liberis suis dicebat: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*, ut refertur *Genes. cap. 42. vers. 36.* & David *lib. 2. Regum, cap. 8.* aiebat: *Fili mi Absalon, quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te.* Et quidam pater apud Ovidium *epist. 1.* ita Deos precabatur:

Di, precor, hoc jubeant, ut cunctibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Probavi *in cap. 1. de præsumptionibus.*

g *Postulavit ab ipso.*] Non tamen exinde homicidium ipsum fateri videtur; siquidem qui extrajudicialiter petit veniam ad cautelam, non censetur fateri delictum, ut probant latè Farinac. *in praxi, tom. 1. tit. de inquisit. q. 5. n. 24.* Azevedo *in l. 1. tit. 25. lib. 5. recopil.* Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 3. cap. 35. n. 85.* Covarr. *in cap. alma, part. 1. §. 12. n. 1.* nisi veniam petat in judicio, & non ad cautelam, quia tunc eo ipso fatetur reatum; quo modo intelligitur textus *in cap. Venerabilem, de elect.* 6.

h *Confessus fuerit.*] Cui fides hoc casu adhibenda erat, *l. ult. Cod. ad leg. Iul. repetundar.* Secus si dixisset filium suum ab eo occisum fuisse, quia tunc talis depositio neminem onerat, *l. si quis 3. §. 1. l. Gaius 22. ff. ad Syllan. l. 4. ff. de inoffic. l. 28. in fine, ff. ad Vellejanum, l. 39. ff. de pignor.* notavit Guthofr. *in l. 6. Cod. de testam.* 7.

CAPUT XXIII.

Episcopo, & Capitulo [a] *Venetensi.*

IOannes sacerdos humili nobis insinuatione monstravit, quod cùm die quadam pulsaret campanas, ut *b* signo dato conveniret populus fidelium ad divina, cadens tintinnabulum percussit quendam manentem puerum coram eo, qui licèt vulneratus in capite per mensem curam recepit medicorum, post mensem tamen, quia vulnus erat mortale, decessit. Unde nobis humiliter supplicavit, ut misericorditer agentes cum ipso, permitteremus sibi exequi officium sacerdotis. Nos igitur attendentes, quod dicto sacerdoti, qui dabat operam rei licitæ, nihil potuit imputari, si casus omnes fortuitos non prævidit: disc. v. m. quatenus, si vobis constiterit rem ita esse, dictum sacerdotem, si aliud canonicum non obstiterit, sacerdotale officium, sublato cujuslibet appellationis obstaculo, exequi permittatis.

NOTÆ.

1. a *VEnetensi.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* De diœcesi Venetensi nonnulla notavi *in cap. 22. de regular.*

2. b *Signo dato.*] Plerumque pulsatio campanæ ad fideles congregandos in Ecclesia dicitur signum datum, *cap. solent, 50. de consecr. dist. 2.* ibi: *Solent plures, qui se jejunare putant in quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam comedere.* Greg. Turon. *de vitis Patrum, in Gregor. Lingon. Episcopo*, ibi: *Commotoque signo, sanctus Dei, sicut reliqui, novus ad officium Dominicum consurgebat.* Et inde campana ipsa signum dicitur. Idem Turon. *in Nicetio Episcopo Lugdun.* ibi: *Quod presbyter audiens, gavisus jussit signum ad vigilias commoveri.* Einardus *de translat. sancti Marcellini, & Petri, lib. 3. cap. 15.* ibi: *Turricula, quæ signa basilicæ continebat, ab eis conspici potuisset.* Et *lib. 6. cap. tit. 168.* ibi: *Ut sacerdotes signa tangant horis canonicis.* Alia adducit Rosveidus *in Onomast. tom. 2. de vitis Patrum, verbo Signum percutere.* Novarin. *lib. 1. schediasmat. n. 27.* De origine convocandi populum ad Ecclesiam per sonum campanæ, egi *in cap. 1. de offic. custod.* & textum hunc exposui suprà *in cap. de cætero.*

CAPUT XXIV.

Pelagio dicto [a] *Serotino Presbytero.*

PEtitio tua nobis exhibita continebat, quod cùm inimici crucis Dominicæ, ac blasphemi nominis Christiani castrum quoddam, in quo morabaris, graviter invasissent, exeuntibus inde habitatoribus, tam clericis, quàm laïcis contra eos, & invicem confligentibus,

fligentibus, hinc inde occisi quamplurimi extiterunt. Vnde cùm eo quòd aliquos percussisti, irregularitatem metuis incurrisse, nobis humiliter supplicasti, ut quid agere debeas, tibi scribere dignaremur: quocirca disc. t. m. quatenus si de interfectione cujusquam in illo conflictu tua conscientia te remordet, à ministerio altaris abstineas reverenter, cùm sit consultius in hujusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.

NOTÆ.

a *Serotino.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. fin.* ex qua textum hunc transcribo.

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, atque probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, si quemquam percusserit, irregularis manet.* Quam conclusionem probant textus omnes in quibus prohibetur clericis in bello dimicare, militiæque nomen dare, *cap. clericorum, cap. de his, cap. eos qui, 20. q. 5. cap. clerici, cap. quicumque, cap. ex multa, de voto, c. porrò 16. 43. c. quisquis 17. q. 4. c. in audientia, de sent. excom. can. 83. Apostol.* Concil. Chalcedon. *can. 7.* ibi: *Eos qui semel in Clero cooptati sunt, & monasticam vitam expetiverunt, statuimus nec ad militiam, nec ad secularem dignitatem venire; aut hoc audentes, nec pœnitentiam agentes, ut ad id revertantur, quod propter Deum priùs elegerant, anathematizari.* Heraldus *in suis Capit. can. 50.* ibi: *Vt presbyteri, & diaconi, si in bello cum armis processerint, ita deponantur, nec laicam communionem habeant.* Concil. Andegav. 4. celebratum anno 453. *can. 5.* ibi: *Si qui clericorum tradendis, vel capiendis civitatibus fuerint interfuisse detecti, non solùm à communione habeantur alieni, sed ne conviviorum quidem admittantur esse participes.* Turon. 1. *can. 5. Si quis clericus relicto officii sui ordine laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœnâ feriatur.* Toletan. 4. *can. 44.* Toletan. anno 1473. celebratum temporibus Sixti IV. *can. 15.* Matisc. *c. 3.* Concil. Francicum, seu Germanicum celebratum sub sancto Bonifacio Moguntino, ibi: *Servos Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, vel hostem pergere prohibuimus omninò.* Mogunt. 1. sub Leone III. *can. 17.* ibi: *Nos qui relinquimus seculum, id omnibus modis observare volumus, ut arma spiritualia habeamus, secularia dimittamus.* Meldense sub Sergio II. anno 845. *Quicunque ex Clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant.* Concil. Suessionense *can. 3. Abbates legitimi hostem non faciant, nisi tantùm homines eorum transmittant.* Meldense tempore Arnulphi Regis, anno 890. *can. 5.* Tributiense *can. 27.* Andegavense celebratum anno 1060. Præside Stephano Cardinali Legato Nicolai II. *can. 7. Quicunque clericorum deinceps in armis militaribus militaverint, & beneficium, & consortium clericorum amittant.* Sanctus Innoc. I. *epist. ad S. Vitricum, cap. 2.* D. Gregorius *lib. 7. epist. 1.* Zacharias Papa *epist. 3. ad Francos,* Hadrianus I. *epist. ad Carolum Magnum,* quæ est 77. in collectione Gretseri, Nicolaus I. *in epist. ad Michaelem Imperat.* Joan. VIII. *epist. ad Angelbergam Imperatricem,* D. Thomas 2. 2. *quæst. 4. art. 2. extravag. 1. de majorit. & obed.* Firmant plures sancti Patres, quorum verba & facta refert Theoph. Raynaud. *tom. 17. in tract. de religioso loricato, apod. 5. & 4.* Illustrant Chopinus *lib. 3. de sac. pol. tit. 2. num. 5.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 25.* Dartis *ad 25. quæst. 1. de bello, cap. 4.* Muntaynus *in tract. de armis cleric.* Covarr. *in Clement. Si furiosus, part. 2. §. 5. num. 2.* Gutierrez *lib. 2. qq. canonic. cap. 6.* Petrus Gregor. *lib. 3. de repub. cap. 5. num. 25. & lib. 31. syntag. cap. 22. num. 4.* Petrus Bellinus *de re milit. tit. 8. n. 3.* Tambur. *de jure Abbat. tom. 3. disp. 12. q. 5.* Avila *de censur. part. 7. disp. 6. sect. 3. dub. 2.* Suarez *eod. tract. disp. 47. sect. 6. num. 9.* Molina *de justit. tract. 2. disp. 111. concl. 2.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 4.* Roussellius *lib. 7. histor. Pontif. jurisd. cap. 6. num. 5.* Diana *part. 10. tract. 2. per totum,* Gibalinus *de irregul. cap. 4. diffic. 4.* fusè & doctè Theophilus Raynaudus *d. tom. 17. de religioso loricato,* Grotius *lib. 1. de jure belli, cap. 5.* Espencens *lib. 2. digress. cap. 5.* Acuña *in principio 21. dist.* Amaya *in l. 31. Cod. de Decur.* Balsamon *in can. 43. S. Basil.* Suarez *de charitate, disp. 13. sect. 3.* Burgensis *cent. 1. observ. 19.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: clericos, ac religiosos licitè in bello defensivo, justo, & necessario dimicare posse, constat; siquidem bellum defensivum supponit inferri vim, quam quilibet repellere valet, servato moderamine inculpatæ tutelæ, ut probavi suprà in *cap. 2. & in cap. significasti 18.* & latè firmant Robertus Arboricensis *tom. 2. de utroque gladio, theorem. 9. pag. 278.* quo casu etiam clericos cogi ad vigilias faciendas in muris, probavi *in cap. 2. de immunit. Eccles.* Et licèt juxta sacros canones Ecclesia non possit incastellari, idest converti in propugnaculum, vel arcem contra hostes, *cap. sanctorum, 10. quæst. 2.* ut communiter docetur *in cap. cùm Ecclesia, de immunit. eccles.* tamen in bello defensivo fas esse Ecclesiâ uti pro arce, docuerunt Suarez *tom. 2. de relig. lib. 5. cap. 4. num. 17.* Layman *lib. 4. summa, cap. 7. tract. 10. num. 8.* & ita clericos licitè, & impunè posse in bello defensivo pugnare, probant Andreas Gaillus *lib. 1. de pace, cap. 8. num. 23.* Azor *tom. 3. instit. lib. 2. cap. 16. quæst. 8.* Molanus *lib. de jurament. tyranni, cap. 9.* Lælius Mancinus *lib. 6. de juribus Princip. cap. 11.* & variis exemplis sanctorum virorum probat Theophilus *d. tract. de relig. loricato, pag. 216. cum sequent.* Sed in præsenti casu agebatur de bello defensivo contra inimicos Ecclesiæ, qui invaserunt castrum, in quo morabatur Serotinus presbyter. Igitur potuit ipse licitè, & impunè se defendere: & si in tali bello aliquos percussisset, non ideo peccavit, & per consequens nullam irregularitatem contraxit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam & in bello aggressivo plerisque in regionibus ecclesiasticos, piosque viros operam dedisse legimus apud Gregor. Turon. *lib. 4. histor.* apud Aymonium *lib. 5. cap. 40. & 41.* Godofredum monachum, anno 1167. & 1257. Rodericum Tulet. *lib. 8. cap. 3. 9. & 10.* Gomezium *lib. 4. de gestis Francisci Ximenii:* ex quibus varia exempla referunt Diana *d. part. 10. tract. 2. resol. 4.* Castillo *de tertiis, tom. 7. cap. 9. n. 95.* Theoph. Raynaud. *ubi suprà, apod. 7.* Igitur quia generaliter, & indistinctè prohibitum non est clericis, & Ecclesiarum Prælatis bellis adesse, ac contra hostes, præcipuè Sarracenos, ac hæreticos pugnare. 2. Impugnatur tradita assertio.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio: pro cujus expositione, omissis his, quæ de bello adduxi *in cap. sicut 29. de jurejur.* sciendum est, bellum aliud esse aggressivum, aliud defensivum: bellum aggressivum, seu offensivum vocatur illud, quo alius impetitur; defensivum autem quo quis se ab impetitore tuetur, vim vi repellens; 3. De variis belli differentiis.

repellans; & ita hæc insurrectio, ad tutelam, & defensionem, non ad aggressionem pertinet. Item bellum aliud est justum, aliud injustum. Justum est, quod à legitima potestate, & justo titulo, necessitate quadam suscipitur; injustum verò, quod deficientibus his conditionibus geritur: de qua justitia in bello necessaria latè egerunt Victoria *relect.6.* Molina *de justit. tract.2. disp.98.* Ayala, Alberic. Gentil. & Hugo Grotius *de jure belli.*

4. De diversis actionibus in bello præstandis.

Deinde sciendum est, in bello considerari varia opera: primò actionem ipsam bellandi, quæ clericis omninò prohibetur: secundò functiones alias, quæ per clericos, & religiosas personas obiri possint, veluti comitari exercitum ad causas militares de jure tractandas, ad annonam ministrandam, sumptusque bellicos suppeditandos, necnon ad consilium circa bellica negotia pro Ecclesiæ utilitate præbendum: quod facilè probatur *ex cap. ex multa, de voto, cap. quod hor'atu, 13. quæst.8.* Item comitari possunt exercitum ad Missarum solennia celebranda, & sacramenta administranda. Concil. Francicum celebratum sub Carolo Magno Principe, præsente sancto Bonifacio anno 742. Unde cùm vetitum esset ne servi Dei adstarent exercitui, excipiuntur illi tantùm, qui propter divinum ministerium, & sanctorum patrocinia ad hoc electi sunt. Facit Decretum Caroli Magni apud Aventinum *lib. 1 annal. Boiorum*, ibi: *Nemo sacris initiatus, divinisque ministeriis mancipatus arma omninò ferat, aut in bellum, aut in hostem pergat: unus, aut ad summum duo Episcopi delecti suffragio, cum suis sacerdotibus Principem comitentur ad bella sacrificandi, comprecandique causâ.* Etiam possunt exercitui adesse ad gestandas reliquias Sanctorum, inter quas solenne erat Francis gestare cappam D. Martini. Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap. ult.* ibi: *Dicti sunt primitus capellani à cappa B. Martini, quam Reges Francorum ob adjutorium victoriæ in præliis solebant secum habere: quam ferentes, & custodientes cum cæteris Sanctorum reliquiis, clerici Capellani cœperunt vocari.* Monachus Sangallensis *lib.1. de vita Caroli Magni, cap.4.* ibi: *Capella nomine Francorum Reges propter cappam sancti Martini, quam secum ob sui tuitionem, & hostium oppressionem jugiter ad bella portabant, sancta sua appellare solebant.* Item possunt crucem præferre, quem morem variis exemplis illustrat Grethserus *lib. 1. de cruce, cap. 90.* Mariana *lib. 1. histor. Hispana, cap. 24.* Theophil. Raynaud. *de religioso loricato, pag.211.* qui idem probat de prælatione sacræ lanceæ. Item clericis, & religiosis licet assistere bello aggressivo absque pugna. Unde innumeri Episcopi acceptâ cruce militiæ nomina dederunt in varias expeditiones cruciatas adversus Sarracenos, & hæreticos, ut illustrat Grethserus *tom.1. de cruce, & lib.2. in apolog. pro expeditionibus cruciatis, cap.7.* Nec ita assistentes, hortantesque milites ad strenuè pugnandum, absque specifica sanguinis intentione, ut fecerunt D. Gregor. *epist.21. & 22.* sanctus Leo IX. *cap. omni timore, 23. quæst.4.* ullam irregularitatem contrahere constat *ex cap. Maximianus, 23. quæst.3.* & probant S. Thom. *2.2. q.40. art.2.* Suarez *de censur. disp.47. sect. 6. num.8.* Molina *tract.2. de justit. disp.108.* Valentia *2.2. disp.3. quæst. 16. puncto 4.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 6. num. 52.* Navarrus *in manuali, cap. 27. num. 215.* Covarr. *in Clement. si furiosus, part.2. §.3. num.2.* Nec contrarium docet Innocentius *in cap. quod in dubiis, de pœnis*, dum ait enormiter peccare, ac deponendum esse clericum, qui alios incitat ad pugnam; id enim intelligendum est de incitatione ad pugnam injustam, vel cum sanguinis specifica intentione, aut etiam determinatione unius singularis personæ hostilis, quæ confodienda, aut mutilanda designetur, ut docent Suarez *d. disp.47. sect.6. num. 8.* Lorca *disp. 5. de charitate, num. 22.* talis enim adhortatio ad unum aliquem determinatè occidendum, vel mutilandum inducit irregularitatem, quod non facit confusa adhortatio ad strenuè pugnandum, & hostes (si adversentur) generosè obtruncandos; quia hoc perinde est, atque hortari ad strenuè incumbendum in adeptione victoriæ, & ejus obice repellendo; quod non est specificè intendere sanguinis effusionem. Latiùs prosequitur Theophilus *d. tom. 17. de relig. loricato, pronunc.2.*

His suppositis ratio præsentis prohibitionis, quare videlicet clericis non liceat in bello aggressivo dimicare, provenit ex aversione, quam Ecclesia habet à sanguinis effusione, ita ut nulli Ecclesiæ ministro liceat humanum sanguinem fundere, ut probavi *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Unde nec arma deferre possunt, *cap. clerici arma,* ubi probavi, *de vita & honest. cleric.* Quare Ecclesia jam à primis ejus sæculis prohibuit clericis militiæ nomen dare, *can. 83. Apost.* ibi: *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, qui militiæ vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam functionem sacerdotalem deponitor; quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari; & quæ Dei, Deo.* Et licèt Balsamon ibi referat canonem illum ad ambitum cujusque præfecturæ sæcularis, eo nixus fundamento, quòd vox Latina *militia*, æquè comprehendat dignitates Palatinas, quàm Castrenses, ut constat ex l.1. *Cod. de tabulariis, l.7. & 12. Cod. de proximis sacror. scrin.* & ea Lucano *in Panegyrico Calphurnii Pisonis:* 5. Traditur ratio decidendi.

—— Tamen etsi bella quierunt,
Non periit virtus; licet exercere togatæ
Munera militiæ: licet & sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub judice bella movere.
Hinc quoque servati consurgit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Probant Bisciola *lib. 11. horar. succes. cap. 3.* Juretus *ad Symmachum, epist. 15.* Tamen militiam in eo canone propriè pro armata militia, non pro togata accipit Theoph. Raynaud. *d. tract. de religioso loricato, apod.1.* Facit etiam exemplum Gentilium, qui suos qualitercunque sacerdotes à bellis omninò separarunt. Lipsius *lib. 1. de militia Romana, dialog. 4.* Valturinus *de re militari, cap. 5.* Immò jure civili Flamini Diali classem procinctam extra pomerium, idest exercitum armatum, ne videre quidem fas fuit, ut refert Gellius *lib. 10. noctium, cap.15.* addens idcirco Flaminem rarò Consulem creari, quia bella Consulibus mandabantur; immò è bello redeuntes non aliter sacra contingere poterant, quàm præmissâ purificatione. Seneca *in Hercule Furente*, ibi:

—— Manantes priùs
Manus cruenta cæde, & hostili expia.

Et Virgilius *lib. 2. Æneid.* digressum è justo bello Æneam, non ausum sacra contingere ante purificationem, ita describit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates;
Me bello tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Quem morem Gentilium eleganter pro confirmatione præsentis assertionis expendit Origenes *lib.8. contra Celsum*, his verbis: *Quod utique si jure id fieri apud istos vident, quantò magis vel aliis militantibus, & nostri homines, ut Dei sacerdotes, preces, & vota subministrando pro his, haud dubiè sunt orando potiùs, quàm belligerando militaturi, qui bella justa gesserint,*

ferint, & rectiùs dominentur, ut hostilia cuncta, & his adversantia, qui justiores sint, tollant è medio? Nos verò precando, supplicando longè magis dæmones omnes, qui vel prælia excitant, vel jusjurandum confundunt, vel pacem perturbant, dum perdimus, Regibus ipsis præsidio sumus, quam si bella gerere videremur. Rebus præterea publicis cum cæteris unà & nos insudamus, quia æquitate servatâ, cum operibus & vota offerimus, & multa meditando conscribimus, quæ ad voluptatis contemptum instituunt, ut ab iis duci se nihil homines sinant. Nos, inquam, & pro Imperatore longè acriùs bella suscipimus; & si cum eo non militemus, privatim tamen interea ejus ob gratiam militiæ munere fungimur. Hoc est pietatis, & cultus, cùm Deum precando, & votis hunc enixè juvamus. Quod si velit insuper Celsus pro patria nos depugnare, intelligat id ipsum nos sedulò facere, non ostentationis, & gloriæ cupiditate ab omnibus vendicanda; siquidem de nostræ mentis recondito preces funduntur, ne per sacerdotem pro patria tutanda emissa. Unde bella sacris Ecclesiæ ministris infeliciter cedere pluribus exemplis probat Theoph. *ubi supra, apod. 8. per totam.* Facit ratio, quam perpendit D. Thomas 2. 2. q. 40. *art.* 2. nam clerici, cæterique Ecclesiæ ministri ratione sui status addicuntur cultui divino, qui magnam petit animi quietem, & separationem à tumultu: atqui bellum suapte natura est quid inquietum, & tumultuosissimum, ut graphice exhibet sanctus Chrysost. *lib. 6. de sacerdote, ad finem.* Ergo bellum abhorret à statu clericali, & clericus qui illi implicatur, peccat contra statum proprium. Prosequitur alias rationes præfatis prohibitionis Theoph. ubi suprà *apod. 9. per totam.*

6. Affine argumentum est, quod deduci potest ex sanctitate templi Christiani, quæ tanta est, ut in eo homicidium quantumvis justum perpetrare, vel noxium sanguinem effundere sacrilegum sit, & templi pollutionem inducat, etsi tale homicidium ex parte occisi Deo sit acceptissimum, ut contigit in nece S. Thomæ Cantuariensis, ut probavi *in cap. proposuisti, de consec. Eccles.* Atqui longè intimior est nexus personæ ad sacrificium quoquo modo intervenientis, quàm templi; nam templum est mera circumstantia extrinseca inanimata, nihil influens in sacrificium; persona verò est ejus causa efficiens, vel cooperans: quare majus piaculum erit pollui personam cæde humana, quàm locum. Accedit, nam si in diebus sanctitate festis non licet bellare, etiamsi bellum justum sit, ne effusione humani sanguinis diei sanctitas quodammodo polluatur, ut probavi *in cap. 1. de treuga, & pace*, quantò magis abhorret à persona sacra quocunque tempore ea effusio? Videtur enim per se evidens intimiùs jungi cum ea effusionem sanguinis, quam ipsa causat, quàm cum tempore, quod merè extrinsecè adjacet actioni, ut rectè perspexit Nyssenus *homilia 7. in Eccles.* Igitur ea actio multò magis contaminabit personam sacram, quàm festum diem, ac proinde est à clericis omninò evitanda. Quarum rationum breviculum confecit Petrus Joannes Oliv. Ordinis Minorum, *quodlibet. 1. q. 19.* Si ergo clerici sui status immemores, contra tot Ecclesiæ leges militiæ nomen dederint, ac bellum gerere, seu in eo pugnare præsumpserint, variis pœnis afficiuntur. Primò lethaliter peccant, ut probant Valentia 2. 2. *disput. 3. q. 16. puncto* 4. Lælius Zecchius *de R pub. Eccles. cap. 30. vers. 3. n. 35.* Joannes Capistran. *in tract. de potest. Papæ, part. 2. secundæ partis princip. n.* 196. quod & ad quosvis clericos beneficiatos in minoribus ordinibus constitutos extendunt Grassis *de effectibus cleric. n.* 28. Suarez *in* 2. 2. *disp. 13. de charitate, sect. 3. n. 5.* Azor *tom. 3. instit. lib. 2. cap. 16. quæst. 3.* Diana *part. 6. tract. 4. resol.* 33. Deinde irregulares manent quantumvis bellum justum sit: item privilegio canonis privantur, ita ut eos percutientes excommunicationem non incurrant, *cap. contingit, cap. in audientia, de sent. excom.* Sylvester *in summa, verbo Bellum 3. n.* 1. Sayrus *lib. 3. thesauri, cap. 27. num.* 8. & si in bello decesserint, suffragiis Ecclesiæ non juvantur, nec oblatio pro eis admittitur. Concil. Tribur. relatum *in cap. quicunque 23. q. 8.* ibi: *Quicunque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat judicis, sepultura tamen non privetur.* Quam sepulturæ concessionem meritò admittit Molina *tract. 2. de justit. disp.* 108. *sub finem*; si ante obitum eos pœnituerit, & piè obiisse videri possint.

7. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit juxta proximè tradita, clericum in bello defensivo pugnantem irregularitatem non contrahere, tamen ultra defensionis justitiam eo casu ut clericus pugnet, vel regat bellum, debet intervenire necessitas, nec qualiscunque sufficit, sed summa desideratur; quia nec in defensivo quidem bello probandus est ultroneus, & lubens clericorum ad bellandum occursus, quippe abhorrens ab eorum statu, & graviter malus, nisi necessitate inevitabili excusetur, & sit etiam inevitabilis necessitas, si non suppetant alii, qui possint, aut velint exercitum ducere, aut militaria munia obire, ita ut certò, vel admodum probabiliter defutura sit justa defensio, nisi Religiosus ad bellum defensivum regendum, aut gerendum accingatur: & extra hujusmodi necessitatem peccant lethaliter, & irregulares fiunt clerici bellicis negotiis se implicantes, quia canones qui clericos arcent à bello, non minùs vigent hoc casu, quàm in bello aggressivo. Et ratio ducta ex natura status clericalis abhorrentis ab effusione humani sanguinis idem evincit. Quæ omnia defuerant in præsentis textus specie, cùm essent alii laïci, qui possent castrum defendere; unde clericus, etsi in bello defensivo pugnaret, tamen erat absque necessitate, & per consequens irregularis manebat. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis ex variis exemplis piorum virorum, qui bellis interfuerunt; nam vel referenda sunt exempla illa ad pravos mores illius sæculi, vel ad necessitatem belli defensivi, aut supponenda est licentia Romani Pontificis; nam ex ejus voluntate, & dispensatione rectè possunt Prælati etiam majores Ecclesiastici bellum ducere, ac regere, ut pluribus relatis probat Theophilus *dicto tract. de religioso loricato, apod. 10. §. 3.* Diana *part. 10. tract. 2. resol. 3.*

8. Sed suprà traditis adhuc obstat Concil. Illerdense relatum à Gratiano *in cap. de his 36. 50. dist.* ubi clerici, qui intra civitatem obsessi sanguinem hostilem fuderant, à communione per biennium arcentur, pœnitentiâ illis injunctâ. Igitur quia nec in bello defensivo licet clericis propriâ manu pugnare. Pro cujus canonis expositione dicendum est, quod etsi in bello defensivo liceat cuicunque, etiam clericis, arma sumere, tamen si homicidium perpetrent non servato moderamine inculpatæ tutelæ, vel quia absque necessitate clericus bello se immiscuit, aut cùm posset invasorem absque cæde declinare, maluit eum confodere, irregularitatem homicida contrahit, & peccat lethaliter; quia tunc supergreditur justam defensionem, & potiùs intendit ultionem, quàm necessariam defensionem: de quo homicidio, non servato justo moderamine commisso, accipiendi sunt D. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can. 43.* ibi: *Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida sive prior percussit, sive ultus est.* Concil. Tribur. sub Formoso *can.* 11. ibi: *Si quis clericus, quamvis nimium coactus, homicidium fecerit, sive sit presbyter, sive diaconus, deponatur.* Et *cap. præsentium, de cleric. percussore.* Et exemplum quod refert Balsamon *in d. can. 43. sancti Basilii*, de quodam Episcopo, qui depositus fuit tanquam irregularis, eo quòd

Marginal notes: 6. Illustratur prædicta ratio. — 7. Dissolvitur dubitandi ratio. — 8. Exponitur cap. de his clericis 50. dist.

quòd in bello interfecisset quendam Agarenum, qui ense ipsum appetierat. Illi enim textus procedunt juxta præsentem casum, videlicet cùm homicidium ob defensionem perpetratum fuit, sed absque necessitate, nec servato modetamine inculpatæ tutelæ: & ita rectè pro eo pœnitentia injungitur, & irregularitas statuitur.

Hinc etiam exponendus est textus *in cap. fin. de cleric. conjug.* junctis per me adductis in ejus commentatio.

TITULUS XIII.

De torneamentis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Lateran.*

FELICIS memoriæ Papæ *b* Innocentii, & *c* Eugenii prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex *d* condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ temerè congrediuntur, unde mortes hominum, & animarum pericula sæpe proveniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quanvis ei poscenti *e* pœnitentia non negetur, Ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.

NOTÆ.

a *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic *in cap.* 20. *Concilii Later. Generalis*, celebrati sub Alexandro III. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 27. *de rescript.*

b *Innocentii.*] Secundi videlicet, qui in Synodo Romana *can.* 10. prohibuit omninò torneamenta, quæ fiebant ad virium ostentationem.

1. c *Eugenii.*] Tertii videlicet, qui in Concilio Rhemensi *can.* 12. prædictam constitutionem Innocentii minùs exactè servatam restituit per hæc verba: *Temerariam similiter audaciam quorundam, qui ad detestabiles nundinas, vel ferias ex condicto solent ad concertationem virium suarum convenire, unde hominum sæpe pericula provenirent, omninò fieri interdicimus: quod si quis ibidem mortuus fuerit, viaticum ei non negetur, ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.* Refertur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & ab Illustrissimo Mantique *tom.* 2. *annal. Cist. Anno* 1148. *cap.* 4.

d *Condicto.*] Alii legunt *conducto*, alii ex *edicto*, ut notavit Salmutius *ad Pancirolam lib.* 2. *memorab. tit.* 20. Sed retinenda est vulgaris lectio, ut etiam habetur in Concilio Rhemensi, à quo accepit Alexander III. nam condictum, ut Festus eodem verbo interpretatur, est simul dictum, & condicere nihil aliud est quàm diem, locumque communi consensu constituere: & quia accedentes ad torneamenta tempus, locumque communi consensu constituunt, ideo ab Alexandro III. eos ex condicto convenire dicitur. 2.

e *Pœnitentia.*] In dicto canone 12. Concilii Rhemensis legitur *viaticum*, quod pro pœnitentia plerumque admittitur, ut dicemus infrà, *in c.* 2. *de raptor.*

CAPUT II.

Alexander III. a *Albarien. Episcopo.*

AD audientiam nostram noveris pervenisse, quod cùm accessisset quidam ad locum deputatum torneamentis causâ requirendi *b* debita sua à quibusdam militibus, quos eò venturos putabat, accidit quod violenter, & inconsideratè ab equo, in quo sedebat, super eum cadente compressus, & mortuus est; sed priùs dominicum corpus suscepit, & sacri olei unctione perunctus est. Unde pro eo, quod in torneamento mortem accepit, ei sepultura fidelium prohibetur. Nos verò attendentes, quod his tantùm, sicut credimus, ecclesiastica sepultura debeat interdici, qui ad torneamentum animo id faciendi tantùm accedentes ibidem decedunt: fraternitati tuæ m. quat. si tibi constiterit, quod præfatus I. ad prædictum torneamentum non animo ludendi, sed animo recipiendi credita pervenisset, licèt ibi fortuito casu obierit, corpus ejus dispensativè facias ecclesiasticæ tradi sepulturæ, maximè si dominicum corpus susceperit, & sacri olei fuerit unctione perunctus.

NOTÆ.

NOTÆ.

1\. a *Albariensi.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in hac autem sexta collectione legitur *Anatensi*; sed legendum est *Ambianensi*, ut in margine dictæ collectionis notatur, de qua Ecclesia egi *in cap.* 10. *de regul.*

2\. b *Requirendi debita.*] Non per singulare certamen, monomachiam videlicet, seu duellum, de quo agemus infrà *titulo sequenti*; sed ut à militibus, qui ibi torneamentorum causâ conveniebant, debita exigeret, ut ex sequentibus verbis apertè constat.

COMMENTARIUM.

3\. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. EX his duabus constitutionibus sequens communiter deducitur assertio: *Qui pugnandi animo ad torneamenta accedit, in eisque occiditur, sepeliri non debet in Ecclesiastica sepultura, etsi pœnitentia illi non denegetur.* Probant eam textus in *cap. quicumque*, el 1. 23. *quæst.* 8. Synodus Romana sub Innoc. II. *cap.* 10. ibi: *Detestabiles illas nundinas, vel ferias, in quibus milites ex condicto venire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audacia temerè congrediuntur, unde mortes hominum, & animarum pericula sæpe proveniunt, omninò fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia, & viaticum non negetur, ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.* Concil. Rhemense *in can.* 10. suprà relato. Lateran. Generale sub Innoc. III. in fine, ibi: *Licèt torneamenta sint in diversis Conciliis sub certa pœna generaliter interdicta; quia tamen hoc tempore crucis negotium per ea plurimùm impeditur, nos illa sub pœna excommunicationis firmiter prohibemus usque ad triennium exerceri.* Refert Anton. Augustinus *in epit. juris, lib.* 35. *tit.* 1. *part.* 8. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Corvinus *lib.* 4. *aphorism. tit.* 14. Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 99. *theor.* 244. Petrus Gregor. *lib.* 39. *syntag. cap.* 5. Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 11. Sanctus Raymundus *in summa, lib.* 2. *tit.* 2. Luna & Arellanus *de jur. ration. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 14. Azor *tom.* 3. *instit. lib.* 2. *cap.* 15. Pantoja *in l. fin. C. de aleatoribus, num.* 84. Pancirola *lib.* 2. *memorab. tit.* 20. ubi Salmutius, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partis. tit.* 17. *cap.* 7. Mariana *de spectacul. lib.* 4. *cap.* 16. Guzman *de el honesto trabajo, discurso* 6. §. 3. Alcozer *de ludo cap.* 53. Murga *tom.* 2. *tract.* 1. *disquisit.* 9. *per tot.*

4\. TRADITUR RATIO DUBITANDI. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Etsi certamina gladiatoria jure prohibita sint, *l. unic. Cod. de gladiator. l.* 12. ubi plura D. Nicolaus de Castro; tamen certamina, quæ virtutis causâ fiunt, veluti hastæ, pilæve, jactus, cursus, saltus, lucta, pugillatus, permittuntur, *l. solent, ff. de aleatoribus, l.* 1. *Cod. eod. tit.* Tum quia populus in otio ferox, effrenis in pace, permissis voluptatibus deliniendus, detinendusque est, ne ruat ad illicita. Bene apud Tacitum Julius Agricola: *Bello faciles, quieti, & otio per voluptates assuescunt.* Hanc habuere perpetuam ejus rei curam boni Principes, & amatores pacis, prout liquet ex eorundem constitutionibus *in l.* 1. *Cod. de spectaculis, l.* 1. *Cod. de expensis ludorum, l.* 2. *Cod. Theodos. de spectaculis, l.* 3. *eod. Cod. de scenicis, l.* 2. *Cod. Theodos. de majuma*, ibi: *Ne ex nimia restrictione tristitia generetur.* Rectè Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 6. *variar. cap.* 20. de iisdem spectaculis ait: *Undecumque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus, præsertim cùm beatitudo sit temporum lætitia populorum, tum gratiâ ostendendæ virtutis, tum causâ experiendarum virium.* Et *l.* 1. §. *item Senatus, ff. de postul.* Nec interest, quod aliquando mors contingat, siquidem non injuriæ causâ, aut gratiâ damnum dandi, sed virtutis ostendendæ gratiâ contingit, & ideo legi Aquiliæ locus non est, *l. qua actione*, §. *Si quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 3. Igitur non rectè in præsenti prohibentur torneamenta, quæ inter milites, ut aptiores ad pugnam, & magis expediti reperiantur, fiunt. Accedit quod quando finis, ad quem actus dirigitur, bonus est, actus quoque bonus judicatur, *l. si ita stipulatus* 14. *l. in insulam* 124. *ff. de V. O. l. cùm aurum* 19. §. *perveniamus, ff. de auro & argento, l. rem non novam* 14. *C. de judiciis.* Everard. *in topicis, loco* 131. *à virtute finis.* Sed torneamenta facta ad virium ostentationem respiciunt finem exercitii militaris, *d. l. quà actione* 7. §. *si quis in colluctatione, l.* 9. §. *fin. ff. ad leg. Aquil.* textus elegans *in l. in nomine*, §. *pro limitaneis, Cod. de offic. Præfecti Afric.* quia ut ait Vegetius *lib.* 1. *de re milit. cap.* 1. in omni prælio non tam multitudo, & virtus indocta, quàm ars, & exercitium solent præstare victoriam: ergo non rectè in præsenti prohibentur torneamenta, cùm ad virium exercitium fiant cum magna Reipublicæ utilitate, cujus publicum bonum attendi, & præferri debet, *l. unic. in fin. C. de caduc. tollend. l.* 3. §. *utrum, in fine, ff. ad Syllan. l. actione* 65. §. *Labeo, pro socio.* Etiam difficilis est pœna privationis sepulturæ concessâ pœnitentiâ; nam quibus communicamus vivis, communicare debemus defunctis, & econtrà, ut probavi *in cap. sacris, de sepultur.* Facit textus *in cap. quæsitum* 13. *quæst.* 2. Igitur si decedentibus in torneamentis conceditur pœnitentia, injustè denegatur sepultura ecclesiastica.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, torneamenta esse hastiludia, sive ludicram pugnam equestrem, & præparationem ad bellum: de illis agunt Cæsarius *lib.* 2. *miraculor. cap.* 12. ibi: *Causâ laudis humanæ torneamentis totus deditus.* Et *lib.* 7. *cap.* 39. *Cùm properaret ad quoddam torneamentum.* Candenus *in sua Britannia, pag.* 191. pro iisdem habet torneamentum, & mensam rotundam; sed apertè separat Matthæus Parisius *in Henrico III. ad annum* 1252. ibi: *Milites ut exercitio militari peritiam suam, & strenuitatem experirentur, constituerunt unanimiter, non ut in hastiludio illo, quod communiter, & vulgariter torneamentum dicitur, sed potiùs in illo ludo militari, qui mensa rotunda dicitur, vires suas attentarent.* Dicuntur torneamenta, ut aliqui volunt, à Græco verbo τορνεῖν, quod est circuire. Covarr. *in thesauro, verbo Torneo.* Alii à Trojano ludo ducere maluut torneamentum, quasi Torjamentum. Firmatur eorum sententia ex eo, quod equestri pugnâ Trojanum excidium apud veteres juventus soleret repræsentare: de quo Trojano ludo agunt Tacitus *lib.* 6. *annal.* Virgilius *lib.* 5. *Æneid.* 5. DE TORNEAMENTIS.

Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium servavit honorem,
Troiaque: nunc, pueri, Troianum dicitur agmen.

Ideo Troiani ludi dicebantur, & à pueris tantùm majoribus, & minoribus in circo celebrabantur. Tacitus *lib.* 11. ibi: *Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troia inirent.* Suetonius *in Jul. cap.* 39. ibi: *Troianum lusit turma*

duplex majorum, minorumque puerorum. Et *in Augusto, cap.43. Sed & Troia ludum edidit frequentissimè magnorum, minorumque puerorum, delectu pasci decoris minores existimans, & clara stirpis indolem sic innotescere.* Diocasius *lib.43.* ibi : *Et jam Troiam antiquo more Patriciorum filii lusserunt; juvenes, qui dignitate aequales erant, curribus certaverunt.* Troianum ludum appellant torneamenta, Rosin. *lib. 5. antiquit. cap.15.* P. Raderus *in comment. ad Martialem, lib.7. cap. 11.* Navarr. *in Manuali, cap. 15. num.9.* Unde cognoscitur, torneamentum non solùm significare praelium fictum, verùm & cruentum, *l. 17. tit. 13. part. 2.* ubi referens Magnus Alfonsus bellorum differentias, ait : *Otra manera ay de lidiar, laqual llamaron torneo.* Et *l. 18. tit. 2. ead. part. Torneo que se bolviesse de dos guestes, que estuviesse una cabo de otra.* Sed corruptâ voce torneamenta tandem dicta esse à Teutonicis primùm auctor est Vvolfangus Lazius *lib.10. Reip. Romana, cap.2.* Sed in hoc differunt à veteri Troiano ludicro, quòd non solùm pueri, verùm etiam viri hodie certant, nec aperto capite, coronaque, sed cassìde tecto certamen ineunt, & fiunt torneamenta in communi laetitia, ut victoria, nuptiis, adventuque Principis.

6. Deinde sciendum est, haec quidem torneamenta, seu hastiludia dupliciter exerceri, aut fieri posse : primò si ad ostentationem virium vesana audacia temerè lanceis acutas cuspides habentibus congrediantur; qualia fuerunt olim ea, de quibus D. Isidor. *lib.18. orig. cap. 53.* ait : *Genera gladiatorum plura, quorum primum ludus equestrium; duo enim equites praecedentibus prius signis militaribus, unus à porta Orientis, alter ab Occidentis procedebant in equis albis, cum aureis galeis, minoribus, & habilioribus armis; sicque atroci perseverantiâ pro virtute sua inibant pugnam, dimicantes usque alter in alterius mortem prosiliret, ut haberet qui caderet casum, gloriam qui periment.* Quorum torneamentorum descriptionem elegantissimè in annalibus suis metricis repraesentavit Janus Douza *lib. 2. fol.33.* & de eorum usu & incommodis plura Donsa ejus filius *annal. Hollandia lib. 9. fol.457.* Sed haec spectacula gladiatoria sublata fuerunt novâ constitutione Imperat. Constant. *in l. unic. C. de gladiatorib. lib. 11.* licèt jam Digestorum tempore similes ludos prohibitos fuisse teneat Pantoja *in l. fin. C. de aleat. num.85.* Secundò verò in his hastiludiis, seu torneamentis mortis periculum non timetur, quia virtutis causâ tantùm fiunt hastis sine cuspide, ut fiunt ea, quae vulgò dicimus, *torneos y justas reales*; & lusoriis lanceis, hebetibusque ensibus exercentur, & saepe vallo in medio curriculi in directum ducto, vulgò *tela*, ita ut equi utrimque ex adverso positi correntes obviare sibi nequeant; & haec hastiludia clericis prohibita, laïcis verò omni jure permissa constat ex Concil. Herbipol. tempore Honorii IV. celebrato, *can.4.* ibi : *Hastiludia, & torneamenta clerici qui sunt in dignitatibus, personatibus, seu in sacris ordinibus constituti, hoc edicto perpetuo sibi noverint interdicta.* Et probant Sylvester *in summa, verbo Ludus, & Torneamentum.* Jul. Clarus *lib.5. sentent. §. ludus, num. 4.* Tuschus *verbo Ludus, concl.456.* Alconcer *de ludo cap. 51. & 52.* & de iis edidit constitutionem Coelestinus III. *in epist. ad Episcopos Angliae*, quam refert Rogerius *in annalibus*, prohibens ne in Terra sancta, ubi steterunt pedes Domini, torneamenta tyrocinia exercendae virtutis causâ inventa fiant : ubi torneamenta intelliguntur, non hastiludia, & cruenta praelia, sed praedicta torneamenta, quae licita sunt, de quibus etiam accipiendus est Innoc. III. *in Concil. Lateran.* suprà relato, dum in eo ob crucis expeditionem usque ad triennium torneamenta prohibet exerceri; ea enim hastiludia Christianis permittebantur, ut ita expeditiores contra Christi hostes essent, ut in Richardo Rege Angliae refert Matthaeus Parisf. *ad annum 1194.*

His suppositis apparet ratio praesentis constitutionis; nam ludus cùm omninò inculpatus esse debeat, & innoxius, *l. nam 10. ff. ad leg. Aquil. l. in furti 50. §. fin. ff. de furtis*, nec quis rectè ludos appellaverit, ex quibus crimina oriuntur, ut inquit Justinianus *in §. illud verò*, in oratione ad Antecessores, quae extat in praefatione Pandectarum; & ex his torneamentis plerumque hominum neces sequuntur, ut contigit infaustè Henrico II. Galliae Regi, is enim in torneamentis, quae ad pacem cum Philippo II. Hispaniarum Rege recèns initam, nuptiasque hujus, & Elisabethae filiae cognomento Pacificae celebrandas edidit, postquam plures hastas feliciter ruperat, dum ad ultimam manum mitteret, cum Comite de Montgomery satellitum suorum Duce congrediens, lanceâ adversarii loricâ percussâ ictu vehementi, fragmen scissum cassidis prospectum lotravit, & oculo dextro saucius, intra 10. dies occubuit, non sine magno utriusque Regni, totiusque Reipublicae Christianae moerore, ut refert Illescas *lib. 6. histor. Pontific. cap. 30. §.2.* Itaque Gemes Selimi Turcarum Regis frater Romae à Pontifice Alexandro interrogatus post multos ictus, quid ipsi placerent ludrica haec belli simulacra? Sancte Pater, respondit, si seriò hoc fit, parum mihi videtur esse; si ioco, posset etiam id nimium esse. Refert Pancirola *lib.2. memorab. tit.20.* Ideo tam repetitis legibus Ecclesia prohibuit hujusmodi torneamenta sub poena privationis sepulturae : & quia adhuc percrebuerat in Italia consuetudo, ut non solùm privati privatos, verùm etiam populi populos ad controversias dirimendas torneamentis uterentur, Innoc. III. scripsit ad Antistites Lombardiae, ut hujusmodi torneamenta exstirparent per sacrorum interdictionem, ut refert Spondanus post Baronium anno 1198. *n.12.* & cùm alio quoque colore, videlicet quia ab ordinario Terrae sanctae subsidio, & crucis assumptione fideles abstraherentur, Clemens V. in Concil. Viennensi omnia torneamenta, & hastiludia, etiam innoxia prohibuit sub excommunicatione Sedi Apostolicae reservata, & sub interminatione generalis interdicti : quas censuras Ioannes XXII. instantibus Rege Franciae, & Navarrae, necnon Germaniae Magnatibus, revocavit Extravag. unica *de torneam.* Ad instar torneamentorum prohibita etiam est taurorum agitatio intra circum constitutionibus Pii V. anno 1567. Gregorii XIII. anno 1575. Sixti V. anno 1586. Clementis VIII. anno 1597. quas expofuerunt praecipuè pro nostrae Hispaniae, Marian. *de spectacul. cap. penult. & ult.* Gutierrez *lib.1. canonic. cap.7.* Azor *part. 3. instit. moral. lib.2. cap.15.* Scortia *in select. epit.99. theorem.244.* Prado *tom.1. Theolog. Moral. cap.15. quaest.9.* Baronius *anno 110. num. 30.* & *anno 179. num. 47.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt varia ludorum genera jure civili permitterentur ex rationibus suprà adductis, de quibus peculiares tractatus ediderunt Petrus Faber *in agonist.* Mercurial. *de re gymnast.* Pantoja *de aleatoribus*, Zerda *in Virgil. lib. 5. Aeneid.* Franc. Modius *lib. 3. tom. 2. Pandect. Triumphal.* Mariso. *in opusc. de spectac.* Bulengerus *in opusc. de circo* : tamen torneamenta, etsi strenuitatis, ac virtutis argumentum praebeant, non tamen carent ingenti periculo, ut in praesenti textu docetur; unde tanquam ludus noxius justè prohibentur ab Ecclesiae Patribus. Nec obstat alia

Marginal notes: 6. Duorum differentiis. — 7. Traditur ratio decidendi. — 8. Dissolvitur dubitandi ratio.

alia difficultatis pars, quia licèt regulariter verum sit, concessâ pœnitentiâ, quod majus est, concedi etiam sepulturam ecclesiasticam; tamen aliquando ad terrorem, & correctionis exemplum concessu viatico sepultura ecclesiastica denegatur, ut *in cap. super eo, de raptoribus*, in Concilio Ravennat. 2. *rubric.* 28. ubi de persistentibus per annum in excommunicatione, ita cavetur: *Et si in morte beneficium absolutionis satisfactione præstitâ meruerit obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ ecclesiasticâ careat sepultura.* Et de adulteriis *rubric.* 29. *Et si in morte de prædictis satisfecerit cum effectu, nihilominus tamen in ipsorum contemptum, & pœnam ecclesiasticâ careant sepulturâ.* Leviter autem interdicitur sepultura ecclesiastica aliquando, quia sicut impio non prodest sepultura pretiosa, ita non obest pio sepultura vilis, aut nulla, *cap. anima*, 13. *quæst.* 2. plura de hac pœna privationis sepulturæ congessi *in cap. sacris, de sepultur.*

9. Exponitur can. 4. Concil. Arelat. Ex suprà traditis exponendus est textus *in can.* 4. *Concilii Arelat.* in illis verbis; *De agitatoribus, qui fideles sunt, placuit eos quamdiu agitant, à communione separari.* In quo canone agitur de Christianis, qui in circensibus ludis aurigæ, & agitatores erant, qui per tempus, in quo in circo agitabatur, à communione pellebantur, quia in his spectaculis aurigæ, & agitatores erant diversarum factionum, faciléque eorum, quibus inserviebant, factionibus sese implicabant, ac in leges ecclesiasticas peccantes crimina diversa committebant; quare similia spectacula Ecclesiæ Patres fidelibus Christianis prohibuerunt, communione illis, dum equos agitarent, denegatâ, ut post Baronium notavit Coriolanus *in d. can.* 4. *Concilii Arelat.* Ex eadem etiam ratione, quia in ludis scenicis, & theatralibus facilè contingit ipsos fabularum actores lethaliter peccare, ideo in canone 5. ipsius Concilii Arelat. ipsis, dum in theatris agunt, communio denegatur his verbis: *De theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, à communione separari.* Ex simili etiam ratione, quia apud Gentiles Magistratus Duomvir tenebatur suo anno populo ludos edere, ubi homicidia contingebant, & plerumque idololatria, ideo in canone 56. Concilii Illiber. Magistratibus eo anno, quo Duumviratum gerunt, permittitur, ut ab Ecclesia se cohibeant, illis verbis: *Magistratum verò anno quo agit Duumviratum, prohibere placuit, ut se ab Ecclesia cohibeat.* In cujus commentariis jam notavi.

10. Explicatur can. 64. Synodi Carthag. Sed suprà traditis primò obstat textus *in can.* 64. *Concilii Carthag.* in illis verbis; *Ne in Dominico, & reliquis Sanctorum festis spectacula ullo modo peragantur, illud quoque præterea petendum est, ut theatralium judiciorum spectacula in Dominico, & reliquis festis diebus à fide Christianorum arceantur: maximè quia in sancti Paschæ octava turba magis in hippodromia, quàm in Ecclesias conveniant, debent præfiniti ipsorum dies transferri, quando evenerint, nec debet ullus Christianus cogi ad hæc spectanda.* Ubi tantùm prohibentur spectacula edi diebus Dominicis, & Paschalibus: ergo quia absolutè spectacula, quorum appellatione veniunt torneamenta, non censentur prohibita. Pro cujus canonis expositione dicendum est, discrimen esse constituendum inter ludos vetitos, ac inter permissos. Vetiti omni tempore, & inter omnes personas prohibiti censentur, ut torneamenta, de quibus in præsenti. Alii verò ludi liciti sunt, etsi non omnibus, nec omni tempore; laïcis enim plerumque permittuntur, qui clericis prohibentur, *can.* 24. *Synodi* 6. *Trul.* ibi: *Nemo liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere; sed & si quis clericus ad nuptias vocetur, quando ad deceptionem comparata ludicra ingressa fuerint, surgat, & discedat.* Sic ergo hæc prodromia, curricula, & venationes, & similia, licèt laïcis permittantur, tamen diebus Dominicis, aut tempore paschali edi non debent, ex rationibus quas congesserunt Balsamon *in dicto can.* 64. Brissonius *in l. die Dominico, C. de spectac.*

11. Exponitur cap. quicumque 23. quæst. 8. Secundò obstat textus *in cap. quicumque* 4. 23. *q.* 4. ibi: *Quicumque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, nec in oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat judicis, sepulturâ tamen non privetur.* In quibus conceditur sepultura decedentibus in torneamentis. Igitur non rectè in præsenti asseritur, illis qui in torneamentis decedunt, concessâ pœnitentiâ denegari sepulturam. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu agi de clericis tantùm, quibus ludi enim pace minùs cohærentes, & veluti belli prælúdia prohibentur, ut probat Abul. *in cap.* 6. *Matthæi, quæst.* 51. qui inter ludos refert saltationem, & torneamenta. Et quoad hæc hastiludia Concil. Salisburg. sub Martino IV. anathemate damnavit clericos, aut ecclesiasticâ dignitate fulgentes, qui vel armis adhibitis, vel absque eis vacaverint tali exercitio. Tametsi enim temeris armis nullum immineat profligandæ vitæ periculum; tamen vel ipsa species bellicæ exercitationis à pace abhorrens dedecet clericos. Præsertim quia à torneamentis absque armis facilè progredi poterat ad torneamenta cum armis, ubi frequenter homicidia eveniebant, ut videre est apud Cantipratanum *lib.* 2. *apum, cap.* 49. *num.* 3. apud Cæsarium *lib.* 12. *miracul. cap.* 16. & 17. In præsenti verò agitur de laïcis in torneamentis decedentibus, quibus diversa pœna imponitur, quia sunt professione diversi.

TITULUS XIV.

De clericis pugnantibus in duello.

CAPUT PRIMUM.

a Alexand. III.

PORRO, si clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel si oblatum susceperit, & subierit, sive victor, sive victus fuerit, de rigore juris est deponendus. Sed quandocunque

tumcunque ejus in hac parte gravis sit, & enormis excessus, evadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus Episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo ex ipso duello homicidium, vel *b* membrorum diminutio non sit subsequuta.

NOTÆ.

1\. a *ALexander III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateran. *part. 26. cap. 4. & 5.* legitur, *Salernitano Archiepiscopo*: & in dicta prima collectione additur, *pars capitis Licèt præter.* Unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licèt, de sponsa duor. cap. 1. de corpore vitiatis*, ubi jam notavi.

b *Membrorum diminutio.*] Unde dispensat Episcopus in specie textus *in cap.* 1. de corpore vitiatis, quia amissio partis digiti propriè non est membri diminutio, ut notavit Vasconcellos *in harmonia rubric. ad tit. de corpore vitiat.* 2.

CAPUT II.

Cœlestinus III.

HEnricus presbyter lator præsentium ad nos cum litteris tuis humiliter accedens intimavit, quod cùm laïcum quendam super *b* furto in sæculari *c* placito convenisset, ipsi, quia testes sui defecerunt, pugilem *d* secundùm pravam terræ consuetudinem indixit, qui reum usque adeo ictibus gladii vulneravit, quod coactus est nocte proxima exspirare. Quia ergo super hoc nos consulere voluisti, ambiguitatem tuam responsione hujusmodi removemus, quod tales pugiles homicidæ veri existunt, nec prædictus sacerdos, licèt non ipse, sed aliquis pro eo in duello pugnaverit, debet in sacris ordinibus ministrare: sicut enim tradunt sacrorum canonum *e* instituta, homicidium tam facto, quàm præcepto, *f* sive consilio, aut defensione non est dubium perpetrari: poteris tamen cum eo circa habendum beneficium misericorditer *g* dispensare.

NOTÆ.

1\. COelestinus III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in hac sexta collectione legitur, *Clemens III.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, seu in qua provincia præsens casus contigit.

2\. b *Super furto.*] Civiliter agendo, non criminaliter ad vindictam, aliàs ex ipsa accusatione, sequutá morte naturali Henricus irregularis maneret, juxta tradita suprà *in cap. significasti* 18. *de homicid.*

c *Sæculari placito.*] De placito, & ejus acceptionibus egi *in cap. 1. de feriis.*

3\. d *Pugilem.*] Qui apud Longobardos dicitur *Campio*: plerumque enim clerici duelium subibant olim per se, aut per alium, ut infrà dicemus.

e *Instituta.*] *In cap. 1. hoc tit.* & aliis suprà pro illustratione conclusionis adducendis.

f *Præcepto, consilio.*] Juxta tradita suprà *in c.* 11. *de homicid.*

4\. g *Dispensare.*] Nam cùm privatus esset officio, non poterat stricto juris rigore retinere beneficium, *cap. ex litteris, de excessibus Prælat.* sed ex dispensatione illud retinet, ut in specie textus *in cap... de homicidio.* Non tamen inde inferas, beneficium irregularis ipso jure vacare, aut collationem beneficii factam irregulari ipso jure nullam esse; nam contrarium verius est, ut probat Gibalinus *de irrégul. cap. 2. quæst.* 4.

COMMENTARIUM.

5\. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX his duabus Decretalibus sequens communiter deducitur assertio: *Clericus iniens duellum, sive obtulerit, sive susceperit, deponendus est: sed non sequuto homicidio, Episcopus cum eo dispensare valet.* Probant eam textus *in cap. Monomachiam* 22. 2. *quæst.* 5. *cap. sententiam, ad finem, ne clerici vel monachi, cap.* 1. *de corpore vitiat. cap. 1. de purgat. vulgar.* Concil. Valent. Galliæ *can.* 12. *Et quia ex hujusmodi juramentorum, immò perjuriorum contentione etiam usque ad armorum certamina solet prorumpi, & crudelissimo spectaculo effunditur cruor belli in pace, statuimus juxta antiquum ecclesiasticæ observationis morem, ut quicumque, tam iniquâ & Christianæ paci inimica pugnâ alterum occiderit, seu vulneribus debilem reddiderit, velut homicida nequissimus, & latro cruentus, ab Ecclesia, & omnium fidelium cœtu separatus, ad agendam legitimam pœnitentiam modis omnibus compellatur: ille verò, qui occisus fuerit, tanquam sui homicida, & propriæ mortis spontaneus appetitor, à Dominicæ oblationis commemoratione habeatur alienus, nec cadaver ejus juxta sacrorum canonum decretum, cum psalmis, vel orationibus ad sepulturam deducatur. Super quibus duobus titulis, propter tam funesta, & horrenda animarum, vel etiam corporum exitia, Christianissimi Imperatoris pietas sacerdotali omnium nostrûm supplicatione imploranda est, ut tantum malum à populo fidelium suis publicis sanctionibus amoveat, & nostrum super hoc tam necessarium ecclesiasticum decretum propria auctoritate confirmet.* Et *cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* Honorius III. Potestati, & Populo Florentino in hæc verba scribit: *Rem audivimus hactenus inauditam, & tam juri scripto, quàm æquitati contrariam, quod videlicet Ecclesiam sanctorum Apostolorum Florent. cogere nitimini ad duellum pro causa, quam super cœmeterio, & rebus aliis habet cum filiis Longobardi civibus Florentinis. Cùm igitur tam manifestam ejusdem Ecclesiæ, ac ipsius juris injuriam nec possimus, nec debeamus sub dissimulatione transire, universitatem vestram rogamus, & obsecramus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus à re tam insolita, tamque detestabili penitus desistentes, causam ipsam marte suo, videlicet ordine judiciario, procedere faciatis: scientes nos venerabili f. n. Pistoriensi Episcopo, & dilecto filio Archipresbytero Florent. per nostras*

dedisse

dedisse litteras in mundatis, ut si secus præsumpseritis attentare, ipsi præsumptionem vestram per censuras ecclesiasticas appellatione remotâ compescant, irritum nuntiantes, si quod occasione hujusmodi factum, vel statutum invenerint contra Ecclesiam memoratam. Toletanum anno 1473. temporibus Sixti IV. celebratum, *can.* 20. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 19. Cœlestinus III. Jul.II. Innoc.IV. in constitutionibus relatis à Quaranta *in summa Bullar. verbo Duellum.* Rualdus *in act. in duel. pag.* 54. 55. & 56. Clemens VII. *constit.* 2. Pius IV. *const.* 25. Gregorius XIII. *const.* 8. Clemens VIII. *constit.* 19. ut refert Coriolan. *in breviario, anno* 1503. faciunt textus *in l. unic. C. de gladiat. lib.* 11. *l.* 10. *tit.* 8. *lib.* 8. *Recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, & *de potest. Episc op. alleg.* 50 *num.* 120. & ad Concil. Trident. *d. can.* 19. Salmutius *ad Pancirolam, lib.* 2. *memorab. tit.* . Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 110. Pantoxa *in l. fin. C. de aleator. num.* 87. Corvinus *lib.* 4. *aphorism. tit.* 15. Juretus *in notis ad epist.* 168. *Carnot.* Rousselius *lib.* 6. *histor. Pontific. jurisd. cap.* 32. Joan. Tabor. *in Armament. fol.* 169. Lucas Floronus *in tract. de prohibitione duelli,* Becanus *in opuscul. de bello, cap.* 26. Roa *de jurisd. Princip. quæst.* 5. Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Duellum,* Petrus Gregor. 3. *part. syntag. tit.* 48. *cap.* 15. & *lib* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 10. Gutier. *de delict. q.* 105. Azor *tom.* 3. *instit. lib.* 2. *cap.* 5. Hotomanus *lib.* 3. *observ. cap.* 4 & *de feud. cap.* 45. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 1. *disc.* 3. §. 10. Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 155. *theorem.* 390. Grotius *de jure belli, lib.* 3. *cap.* 20 Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 26. & *tract.* 8. *resol.* 21. Chopinus *de privil. rustic. lib.* 3. *cap.* 13. D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 1. *sect.* 2. Ossaldus *lib.* 17. *Donel. cap.* 2. *litteru M,* Bocerus *in tract. de duello,* Philippus Camer. *tom.* 2. *horar. successiv. cap.* 19. 20. & 21. fusè Murga *tom.* 2. *disquisit. moral. tract.* 1. *disquisit.* 11. *per totam,* Martinez à Prado *tom.* 1. *Theolog. Mor. cap.* 15. *quæst.* 8. §. 3. Ayala *de jure belli, cap.* 3. *lib.* 1. Theodorus Reinchingk *de regim. Ecclef. lib.* 2. *class.* 3. *cap.* 2. *num.* 41. Theoph. Raynaud. *tom.* 4. *lib.* 5. *de virtut. sect.* 3. *cap.* 3. Burgensis *cent.* 2. *obs.* 79.

6. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Duellum ad decidendas controversias, tam civiles, quàm criminales, de quibus in præsenti textu agitur, honestum sanè, & religiosum videtur, siquidem in eo pugnantes Deum Optimum Maximum veluti veritatis, & æqui judicem sibi constituunt, & in causa, quæ per testes, seu alias probationes non liquet, sinceriorem, certioremque judicem eligere nequeunt; & ita ipsum, qui duello vincit, Deo auctore vicisse, nemo prorsus est qui non fateatur: & quemadmodum Imperatores Diocler. & Maxim. statuerunt judicem, si inopiâ probationum laborat, jurejurando causâ cognitâ decidere debere, quia jurisjurandi contemptæ religionis Deus ultor est, *l.* 2. & 3. *C. de rebus creditis;* ita & Deum ultorem, & judicem duellu statuere, si res aliter non potest per homines, deficientibus probationibus judicari, sanum & religiosum videtur. Accedit usus diversarum gentium, apud quas dubiæ controversiæ duellu decidebantur. Germani in causis ambiguis, maximè criminibus, quæ nullo humano testimonio comprobari poterant, ad summam Dei Majestatem, quæ falli non potest, tanquam ad judicem omnium rectissimum confugiebant; Senatus, Populus, atque Sacerdotes, qui singulare certamen, ac aliam hujusmodi probationem spectabant, in interim, ut est in lege Salica, divinam opem implorabant, beneficia memoriter commemorabant, quæ in simili negotio Deus ipsis contulisset, comprecabantur ut ipse in re præsenti innocenti adesset, victoriamque cœlitus concederet: verba sunt Joannis Aventini *lib.* 4. *annal. Boior.* Longobardi etiam in Italia ambiguum jus de possessionibus, & objecta crimina graviora, quæ vel saluti, vel famæ obessent, sic decidebant, causam hujus moris adducentes legum defectum, quibus ambigui casus resolverentur, & tritum illud proponentes: *Si non sufficiunt jura, veniamus ad arma.* Et *lib.* 11. *tit.* 54. *legum ipsarum,* cavetur ut in criminalibus causis accusator & defensor in campo cum fustibus pariter contendant, nec eorum jurejurando res committatur. Lege etiam Imperatoris Othonis IV. in Romaniola de Principum Italorum sententia promulgata, sciente, & non contradicente Joanne Papa III. ut constat *ex l. antiquus,* ejusdem tituli 54. statuitur, ne deinceps tota in Italia, etiam iis in locis, in quibus jure Romano, idest Justinianeis legibus utebantur, controversias jurejurandu disceptent, propter perjuriorum multitudinem; sed duello, & certamine illas dirimant. Quod Imperator observari jussit *in l. ult.* ejusdem tituli, non solùm in privatorum laicorum causis, verùm etiam in Ecclesiarum litibus. Et Federicus Imperator *in tit. de pace tenenda in usibus feud.* §. *si quis hominem,* duellum inter legitimos modos probationum refert. Et Fronto III. Rex Danorum legem tulit, ut omnes controversiæ, qualescumque essent, duello definirentur, ut refert Saxo *lib.* 5. speciosiùs viribus, quàm verbis confligendum existimans: quod adhuc in Moscovia usitatum esse testatur Joannes Bodinus *lib.* 4. *de Republica, cap. finali* & de aliis gentibus idem refert Broneburst. *cent.* 2. *assert.* 76. Hinc leges latæ apud varias nationes, in quibus forma, & conditiones observandæ in ipsis duellis præscribuntur. Apud Hispanus *in l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *fori, l.* 1. & 2. *tit.* 3. *l.* 4. *tit* 4. *partit.* 7. *l.* 8. *tit.* 14. *ead. partit.* Apud Longobard. *l.* 39. *tit.* 9. *l.* 1. ibi: *Duello liberi, ferventi aquâ servi innocentiam suam probant.* Apud Neapolit. *lib.* 2. *tit.* 32. & 33. Apud Francos *in appendice legis Salicæ,* & *lib.* 4. *cap.* 33. Apud Anglos *tit.* 14. apud Frisones *tit. etiam* 14. quas & alias congessit Lindembrog. *verbo Duellum, Pugna, & Monomachia.* Omitto innumera exempla duellorum diversarum gentium, quæ referunt Rualdus *ubi suprà, pag.* 102. D. Joannes de Larrea *alleg.* 17. Igitur quia duella omni juri, & moribus gentium consona sunt, & per consequens ut injusta prohiberi non debent.

Sed hæc dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, duellum latè sumptum omne bellum significare, ut apud Horatium *lib.* 2. *epist.* 1. qui Græciam dicit barbarè *lento collisam duello.* Ciceronem *de Oratore,* ibi: *Antiqui nomina contrahebant, quo essent aptiora, ut duellum, bellum.* Livium *lib.* 6. *belli Macedon.* ibi: *Populus Romanus cùm eo tempore duellum iniisset cum Rege Antiocho.* Varronem *lib.* 6. *de ling. Latina,* ibi: *Perduellum, duellum, id postea bellum.* Ex eoque perduelles dicti, quos hostes vocamus, *l. quos* 234. *ff. de V. S.* Illustrat Petrus Gregor. *lib.* 48. *syntag. cap.* 16. *n.* 2. Duellum ergo non quasi duorum bellum, sed quasi duarum partium bellum dicitur; nam si duo tantùm manus conferant, dicitur singulare certamen, ut probant Cujac. *in cap. unic. tit. de pace tenenda in usibus feudorum,* Menchaca *lib.* 1. *illustr. cap.* 11. *num.* 36. & *cap.* 48. *num.* 16. Alciatus in *tractatu de singulari certamine.* Varias duelli definitiones adduxerunt Joan. Lignanus, Antonios Massa, Ferretus, Alciatus, Vvicherus, Bocerus, & alii communiter scribentes de duello. Communiter autem ita definitur, seu describitur: *Duellum est singulare certamen, quod homines quidam legum contemptores, specie, ac nomine conservandi, recu-*

7. DUELLUM QUID SIT.

perandiva honoris, & ignominia propulsanda; vt autem vera pecuniarum, aut falsa gloria, seu affectata vindicta, vel amulationis causâ, missis ultrò, citróque libellis, ad locum, & diem certum convenientes, armis à provocato electis committunt. Quam definitionem probat D. Joannes de Larrea *d.alleg.117.num.4.* etsi Medices *de definitionibus, 1.part. diffinit.13.* duellum definiat ut sit, pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, pluriumve, ad eruendam veritatem, purgationem gloriæ, & odii exaggerationem.

8. Duelli divisio. Deinde sciendum est, duellum duplex esse, extrajudiciale videlicet, & judiciale. Extrajudiciale dicitur, quod partes citra judicis auctoritatem capessunt, idque committitur vel publicæ utilitatis, virtutis, aut honestæ gloriæ causâ, vel ostentationis, aut defensionis gratiâ, de quo fusè agit Bocerus *de duello cap.3. cum sequent.* & de duello utilitatis publicæ causâ commisso, cùm propter patriæ publicam salutem decertatur ad bellum vitandum, doctè agit D. Joannes de Larrea *d.alleg.117.* Theophilus *d.lib.4.fol.699.* Et de duello ob defensionem honoris videndus est Avendaño *de mein lib.2.cap.47.per tot.* Judiciale, de quo in præsenti textu agitur, est quod auctoritate judicis in causis controversis, deficientibus plenis probationibus, litigatores ad indagandam veritatem ineunt, ut qui cedat, vel succumbat, ejus causâ inferior sit. Usu enim receptum fuit in aliquibus provinciis, ut si accusator, vel actor intentionem suam contra reum plenè in judicio non probasset, unus alium provocare ad duellum posset, ut qui vicisset in eo duello, eâ ipsâ victoriâ suam intentionem, vel defensionem probare diceretur. Hujus duelli mentio fit *in cap. unic. vers. Si autem omnibus, de pace tenenda:* & *lib. 2. feudor. tit.27. vers. qui hominem,* & *§. si rusticus.* Apud Danos ferè omnes lites, & contentiones duello committebantur, Krantzius *lib.1. Dania:* quem morem sublatum ab Haraldo Rege restituit, & revocavit Canutus eorum Princeps, ut idem scribit *lib.5.* Ab his populis ad Saxones usus transiit, tum deinde à Suevonibus ad Francos, & Gallos, atque Longobardos, ut suprà ex eorum legibus probavi. Siquidem Longobardi ex Scania, sive Scadia Daniæ regione in Italiam, & alias deinde provincias exundarunt; sed inter omnes nulli hisce duellis sese magis implicarunt, quàm Galli, & Hispani, ut ex eorum legibus suprà relatis patet, in quibus forma, & conditiones servandæ in his duellis præscribuntur. Nec tantùm moris fuit laicis omnes controversias dubias duello definire, ut constat *ex cap. 1. de purgat. vulgari,* & *ex præsenti cap. 2.* ex S. Agobardo in opusculo tum de hoc argumento, tum in epistola ad Ludovicum Imperatorem: ex Anonymo *de miraculis sancti Benedicti cap.11.* ex Gofrido Vindocinensi *in epist. ad Petrum Sanctonensem Episcopum,* ibi: *Audivimus, dilectissime Pater, Raynaldum Chesnellum clericum vestrum, cum Domino Guillelmo monacho nostro duellum cœpisse; nullum tamen ex sua parte testem, vel ex parte monachi habuisse: quod quia sæculi leges nulla ratione fieri permittunt, & sacri canones omnino ne fiat, interdicunt, humiliter vos rogamus, ut quod in Episcopatu vestro ab ecclesiasticis viris contra ecclesiasticas regulas præsumptum dignoscitur, vestrâ auctoritate irritum fiat, & corrigatur, ne forsè perversa consuetudine pravaleat hominum iniquitas canonica aquitati; & sic, quod absit, subdatur veritas falsitati. Si verò Raynaldus vester claves sancta Ecclesia agitare, & Romanorum decreta Pontificum, qua inter ecclesiasticos viros monomachiam penitus inhibent, annullare conatur, contra ejus inflatus conatus humilitatem Romana Ecclesia, qua inflata crepare, & superba premere novit, appellamus.* Ex veteri historia Canonici Laudunensis de quodam Anselmo religioso, cui thesaurus Ecclesiæ servandus tradebatur, relata à Jureto *in notis ad epist. 168. Carnot.* in illis verbis: *Non exiguam partem furtim discerpens, aurifici cuidam vendendi causâ tradidit, prius ab eo acceptâ fidei sponsione, quod nulli se hujus rei fuisse auctorem propalaret: sed cùm idem artifex aurum illud, sive lapides Suessione venderet, nuti Dei Canonici Laudunenses supervenientes auri sculpturas recognoverunt, & statim querimoniâ factâ prafatum aurificem à judice comprehendi fecerunt. Ille comprehensus, atque perterritus, ab Anselmo sibi ea tradita fuisse confessus est. Unde Laudunum reductus, & contra Anselmum hac negantem duelli certamine congressus, protinus superatus, & victus est, forsitan, ut multi putarunt, pro fidei violata reatu, quia promiserat eidem Anselmo, quod eum non detegeret. Pro hac ergo victoria Anselmus nimis elatus, quia sibi conscius erat & se furtum fecisse, & tamen adversarium superasse, multamque laudem ab hominibus, qui se innocentem esse clamabant, acquisisse, ad majora securus perpetranda provocatur.* Et cùm duellorum concessio apex esset supremæ potestatis, quæ tale jus tantùm Dominis intra ditionum suarum terminos concedebat, ut notavit Chopinus *lib.1. de jure Andium;* clerici qui exempti sunt à jurisdictione sæculari, non poterant huic legi satisfacere; ad eam tamen inviti vocabantur, ut refert Matthæus Paris. in Henrico III. ibi: *Clerici collectis, & talliis affliguntur; non solùm trahuntur ad judicium saculare, sed ut asseritur, coguntur ad judicium subire.* Exempla hujus duelli refert Deltius *lib.4. disquisit. mag. cap.4. sect.1.*

Deinceps sciendum est, duellum hoc omni juri contrarium esse, divino scilicet, gentium, & civili, 9. Duellum omni juri adversatur.
ut probarunt Ayala *de jure belli lib.1. cap.3.* Bronchorst, *cent.2. miscel. assert.76.* Beyerlinch *verbo Duellum, tom.2.* aliis relatis Bocerus *de duello, cap.2. per totum,* D. Joannes de Larrea *d.alleg.117.ex n.35.* Juri divino opponitur, primò quia ille actus juri divino contrarius est, per quem Deus tentatur, contra præceptum illud relatum *cap.4. Matthai: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Sed per tale duellum Deus tentatur, *cap. monomachia 2. q.4.* D. Thom. *2.2. quæst. 95. art. 8.* Nec obstat factum Davidis relatum *1. Samuel. cap.17.* nam S. Rex duellum cum Goliath inivit ex inspiratione divina, & instinctu prophetico, & ita hoc singulare factum Davidis in exemplum trahendum non est; siquidem per illud intenditur, ut Deus eâ pugnâ manifestum reddat per victoriam, utra pars foveat justam causam, *cap.1. & fin. de purgat. vulgar.* Secundò, quia cùm aliquid prohibetur, quodam jure videtur etiam prohibitum omne id, per quod pervenitur ad illud, *l. oratio 16. ff. de sponsal. cap. cùm quid una, de R.I. lib.6.* sed jure divino prohibetur homicidium, *cap.5. Deuteron.* Igitur & duellum, per quod pervenitur ad illud. Juri etiam gentium hoc duelli genus contrarium esse, ita probari potest. Ille actus inhibitus est jure gentium, qui repugnat æquitati naturali, quâ jus gentium nititur. Sed hoc duellum repugnat naturali æquitati; nam æquitas naturalis suadet, ut facinorosi puniantur, & innocentes absolvantur; quod in duello non contingit, cùm in duello succumbat sæpe justus, & innocens; vincat autem injustus, & qui malam causam fovet; ergo duellum contrarium est juri gentium. Etiam juri civili duellum adversari constat, siquidem in criminalibus jus civile requirit probationes luce meridiana clariores, *l. ult. C. de probat.* sed tales probationes in duello non adsunt: ergo jus civile duellum ad probandum delictum non admittit. Deinde quia eo jure attento reus absolvitur, actore non probante, *l. qui accusare 4. C. de edendo.* Unde absurdum est, ut reus

quomodo

quando probationes deficiunt actori, ejus arbitrio armis decertare compellatur. Accedit quia Magistratus subditos suos ad arma prosilire pati non debet, *l. si cujus* 13. §. *sed si inter duos, ff. de usufructu, l. quidam* 21. *ff. de rebus credit.* Igitur deficientibus probationibus, aut jurejurando, judex causam decidere debet, *l. admonendi, ff. de jurejur. l. generaliter* 12. *C. de rebus credit.* aut reum absolvere, *l. negantes, C. de O. & A.* Facit textus *in l. unic. C. de gladiat. lib.* 11. ubi Constantinus ita statuit: *Cruenta spectacula in otio civili, & domestica quiete non placent; quapropter omninò gladiatores esse prohibemus.* Et licèt Imperator ibi agat de his, qui vel in ludo gladiatorum gladiabantur, de quibus *in l. ejus qui, §. fin. ff. qui testamenta, l. si quis mihi, §. si quis planè, ff. de acquir. hæredit. l. si quis filio, §. sed & si quis, ff. de injusto rupto*; vel qui operas suas locabant, ut cum bestiis pugnarent, *l.* 1. §. *sed & si quis operas, ff. de postulando*: tamen ejus dispositio sua generalitate rectè quoque de hujusmodi duello accipi potest, ut post Bartolum, Jasonem, & alios probat Bocetus *de duello cap.* 2.

10. Traditur ratio decisionis. His præmissis apparet vera ratio præsentis prohibitionis, quare videlicet clericis inhibeatur duellum inire illud offerendo, vel acceptando. Nam cùm omnis effusio humani sanguinis illis prohibeatur, ut probavi suprà *in cap. penult. de homicid.* & in duello plerumque homicidium, vel saltem sanguinis effusio contingat, ut ait Carnotensis *epist.* 241. ibi: *Monomachia vix, aut nunquam sine sanguinis effusione transigi solet*; meritò clericis prohibetur. Si ergo dimicatio in bello aggressivo, quantumvis justo, clericis prohibetur, ut probavi *in cap. penult. de homicid.* quantò magis pugna in duello illis interdici valet. Justè ergo Alexand. III. in præsenti statuit clericum sponte duellum offerentem, vel acceptantem, deponendum esse; non tamen hanc depositionem incurrunt ipso jure, ut voluerunt Sylvester, Armilla, Angelus, & Tabiena relati à Gibalino *in Synopsi censur. verbo Duellum.* Nam dumtaxat sententiâ deponendi sunt, ut probant Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 4. *n.* 4. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 39. *n.* 18. Gibalinus *ubi suprà.* Omnes etiam alii duellum ineuntes variis pœnis, tam temporalibus, quàm spiritualibus ex novis constitutionibus plectuntur. Pœnis spiritualibus primò excommunicantur, absolutione Pontifici reservata, ex constitutione Clementis VIII. Trident. *sess.* 25. *cap.* 19. Secundò privantur ecclesiasticâ sepulturâ, ut probat Diana *p.* 11. *tract.* 6. *resol.* 26. latè Murga *tom.* 2. *disquisit. m. r. tract.* 2. *disquisit.* 11. etiamsi signa pœnitentiæ dederint, Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 110. Tertiò si clerici sunt, privantur beneficiis obtentis, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda. Pœnæ temporales sunt, primò privatio dominiorum, quam patiuntur Principes subjecti Romanæ Ecclesiæ. Secunda infamia perpetua. Tertia pœna læsæ Majestatis. Ex quibus omnibus tantùm pœna excommunicationis est latæ sententiæ; ceteræ verò sententiæ ferendæ. Personæ autem, quæ his pœnis afficiuntur, sunt primò pugnantes, eorumque patrini, qui excommunicantur, & privantur Ecclesiastica sepultura, si in duello decesserint, & perpetuò infames existunt. Secundò excommunicantur Principes, qui locum ad monomachiam inter Christianos concesserint, qui etiam privantur dominio loci. Tertiò excommunicantur qui consilium dederint, aut quacunque ratione faverint duello. Tandem simili censurâ feriuntur provocantes, diffidantes, comitantes, & spectantes duellum, quas, & alias pœnas referunt & exponunt Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 39. *num.* 27. Bonac. *de censuris, disput.* 2. *quæst.* 6. *puncto* 2. *num.* 15. Castropalao *tract.* 6. *oper. mor. disput.* 5. *puncto* 7. *num.* 19. Gibalinus, & Scortia suprà. Et an hodie prætextu innocentiæ aperiendæ possit duellum offerri, vel acceptari honoris tuendi causâ, examinat latè P. Mendus *in stat. dissert.* 1. *quæst.* 11.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam duellum potiùs injustum est ex ea causa, quia continet quandam speciem falsitatis & mendacii, propter imparitatem, & defectum causæ, & effectus; & pluries evenit victum fuisse, & mortuum in palæstra illum, qui justè pugnabat; victorem verò evadere eum qui mendacium sustinebat, quia ut inquit Livius *lib.* 50. *cap.* 30. *Mars belli communis; nec usquam minùs quàm in prælio, eventus respondent.* Permittit enim Deus plerumque in istis duellis innocentes ab eo, à quo accusantur, criminis succumbere, & necari propter alia eorum peccata. Unde Rhotarius Rex *lib.* 1. *legum Longobard. tit. de monomachia*, inquit: *Quia incerti sumus de judicio Dei, & multos audivimus per pugnam sine justa causa suam causam perdere; sed propter consuetudinem gentis nostræ Longobardorum legem impiam vetare non possumus.* Et *l.* 8. *tit.* 3. *p.* 7. ibi: *Que en tales casos se pierde la verdad, y vence la mentira.* Facit illud Thucididis *lib.* 4. *pag.* 293. *Quod si quis, sive jure suo, sive viribus nixus, certò aliquid confecturum sibi pollicetur, ne is, si sua spe frustretur, ægrè ferat, cùm videat complures jam antea, & qui injurias aliorum ulcisci voluerunt, & qui viribus suis, ac potentia aliquid acquirere posse speraverunt, illos non modò vindictæ repetendæ potestatem non habuisse, sed ne ipsos quidem incolumes evasisse. Eos verò ut aliena acquisiverint tantùm abfuisse, ut sua quoque amiserint; non enim idcirco ultio semper est felix, quia injuriis expressa; nec robur, & potentia, quoniam cum bona spe conjuncta, firma existunt: ac plurimùm autem sors, & fortuna in rebus dominantur.* Variis exemplis probant Ferretus *de duello*, Lancellotus Conrados *eod. tract. p.* 1. *conclus.* 5. Joannes Baptista Fusius *in tract. de injustitia belli*, Hieronymus Urrea *in libello Hispano de duello*, Berngerus *ad Tacitum quæst.* 52. D. Joannes de Larrea *allegat.* 117. *n.* 38. Unde duellum injuriosum vocat remedium Hothumanus *de feudis cap.* 45. & elegantissimè invehitur in duella Carolus Scribanius *in polit. Christ.* 1. *p. cap.* 41. Quare nec deficientibus probationibus lis ambigua per duellum decidenda est. Nec obstat argumentum deductum ex variis legibus diversarum nationum, apud quas duella permittebantur; nam quamvis inter eas duellum susceptum fuisse reperiatur, tamen id nunquam jure factum fuit; quare in Hispaniæ Reges nostri Catholici Ferdinandus, & Elizabeth anno 1480. omnino duella prohibuerunt, adjunctis pœnis pugnantibus, mediatoribus pugnæ, & patrinis, ut incurrant notam proditorum, & bonorum amissione plectantur fisco applicandorum; & pugnantes pœnis corporalibus afficiuntur, ut si provocans ad pugnam adversarium occiderit, seu vulneraverit, capitali supplicio puniatur, *l.* 10. *tit.* 8. *lib.* 8. *Recopil.* In Gallia etiam Regiis edictis duella prohibita fuisse, probat Ruardus *act. in duellu, pag.* 63. *usque ad* 81. quibus prohibitionibus addenda sunt elegantissima Theodorici Regis verba apud Cassiodorum *lib.* 3. *var. cap.* 24. ibi: *Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis; res parva non vos ducat ad extrema discrimina, acquiescite justitiæ, quâ mundus lætatur: cur ad monomachiam recurritis, qui venalem judicem non habebitis? Deponite ferrum, qui non habebitis inimicum; pessimè contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriosè moriendum. Quid prodest homini lingua, si causam agat manu armatâ? aut unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnatur?* Quare etsi inter improbos

11. Dissolvitur dubitandi ratio.

improbos homines duella nec hodie radicitus exstirpare, tam ecclesiastici, quàm sæcolares Principes, nec evellere quiverint, non ideo tamen ea justa, & honesta credi debent.

Suprà traditæ assertiooi opponi possont textus *in cap. 1. de treuga & pace*, junctâ Cironii interpretatione ad eundem titulum, quam retuli, & rejeci in ejus commentario: & textus *in can. 17. Concilii apud Vuermer.* in illis verbis: *Si qua mulier se proclamaverit, quod vir suus nunquam coisset cum ea, exeant inde ad crucem; & si verum fuerit, separentur, & illa faciat quod vult.* Cujos verum interpretationem dedi *in cap. 3. de frigidis & maleficiatis.*

TITULUS XV.

De sagittariis.

CAPUT PRIMUM.

a Innocent. III.

Artem illam mortiferam, & odibilem ballistariorum, & *b* sagittariorum adversus *c* Christianos, & Catholicos exerceri de cætero sub anathemate prohibemus.

NOTÆ.

1. a [*Nnocent. III.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* legitur Innoc. II. & rectè; addeodumque est *in Concil. Lateran. generali, cap. 29.* ubi ita præsens canoo habetur: *Artem autem illam mortiferam, Deo odibilem, ballistariorum, & sagittariorum, adversus Christianos, & Catholicos exerceri de cætero sub anathemate prohibemus.* De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap. 1. de treuga & pace.*

2. b *Sagittariorum.*] Sagitta dicitur jaculum quod arcu mittitur, *cap. 2. de delict. pueror. l. fin. ff. de jure immunit. l. 2. C. quæ res exportari.* Hinc sagittarius, qui sagittas intorquet. Suetonius *in Vespasiano,* ibi: *Syriacum præmisit exercitum, hic quadraginta millia sagittariorum.* Omnium optimi sagittarii sont qui fugientes, & aversi jaculantur, & lædunt perinde ac adversi. Lucanus:

Ocyor & missa Parthi post terga sagitta.

Plura de sagittis, & sagittariis D. Petrus de Abaunza *ad hunc titulum,* ubi recenset nationes apud quas bella cum sagittis agontur.

c *Christianos, & Catholicos.*] Non enim omnes Christiani sunt Catholici; nam qui in hæresim prolapsi sont, Christiani dicuntor, non verò Catholici, ut fusè probavi *in can. 22. Concilii Illiber.*

COMMENTARIVM.

3. Licèt in primo hominum statu & ætate arma tantùm

——*Manus, ungues, dentesque fuere,*
Et lapides, item silvarum fragmina rami.

Lucretius *lib. 5. de rerum natura, l. armorum 41. ff. de V. S. l. 3. §. 2. ff. de vi & vi armat. §. recuperandi, in fine, Instit. de interdict.* proinde Horatius *satyra 3.* canebat:

Unguibus, & pugnis, dehinc fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ mox fabricaverat usus.

Tamen crescente hominum malitia, & dominandi cupiditate, cùm bella crebra essent, arma sæviora inventa fuerunt, quibus nullum sævius, crudeliusque fuit genus armorum, quàm sagittarum, & ballistarum: tum quia sagittæ veneno essent illitæ, ut referunt Ælianus *lib. 9. histor. animal. cap. 15.* Dioscorides *lib. 6. cap. 20.* Rhodiginos *lib. 23. lection. cap. 10.* Ovidius *1. de Ponto, elegiâ 2.* & *lib. 5. Tristium, eleg. 8.* Lucanus *lib. 3.* ibi:

Tinxere sagittas errantes Scythiæ populi.

Sidonius *in panegyrico.* Quare aliquando Reges legitimis armis certare satius duxeront, quàm sagittis, aut ballistis uti. Ideò Guillelmus Britto *lib. 2. Philippidos,* refert Philippi Augusti temporibus incognitos fuisse arcus, & ballistas:

Francigenis nostris illis ignota diebus
Res erat omninò, quid ballistarius arcus,
Quid ballista foret.

Ballistæ autem suot catapultæ, sive machinæ quædam, quibus in hostes vibrantur, & emittuntur gravioris ponderis lapides, ad eos contundendos. De his Synesius *epist. 133.* ibi: *Non mihi otium alienæ arti mentem applicandi; accingor enim, ut ex turribus jacula emittentes valida lapidibus, graves machinæ petras mittentes, instrumenta ad jaciendos lapides.* Cicero *2. Tusculan.* ibi: *Ut ballista lapidum, & reliqua tormenta eo graviores emissiones habent, quo sunt contenta, atque obducta vehementiùs.* Josephus *lib. excidii Hierosol. Talenti pondere erant lapides, qui mittebantur.* Ægesippus *lib. 3. cap. 12.* Alii telis, alii ballistis hostem urgebant. Illustrat Lipsius *lib. 9. polyorgeticon, dialog. 3.* Sed & ferè trabes ejusmodi tormentis maximo impetu in mediam hostium aciem contorquebantor. Silius Italicus *lib. 1. de bello Punic.*

——*Adductis stridula nervis*
Phocais effudit vastos ballista molares,
Atque eadem ingentis mutato pondere teli,
Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.

Hoc nomine veniunt tamen tormeota bellica ad muros diruendos, aut concutieodos, ut refert Livius *lib. 21.* dum Sagunti oppugnationem describit. Ovidius *lib. 1. tristium, eleg. 2.*

Nec leviùs laterum tabula feriuntur ab undis,
Quàm grave ballista mœnia pulsat onus.

Seneca *in Hippolyto:*

Non arma sæva miles aptabat manu,
Nec torta clausas fregerat saxo gravi
Ballista portas.

Ejusdem generis fuerunt arietes. Cicero *lib. 1. officior.* ibi: *Qui positis armis ad Imperatorum fidem confugerint, quamvis aries murum percusserit, sunt recipiendi.* Utebantur verò ballistarii, & sagittarii vario genera

genere telorum, catheis, & fallaricis, & sagittis. Differentiam tradit D. Isidorus *lib.18. orig. cap.7. & 8.* quædam erant in modum sphæræ, aut cylindri, quæ propter gravitatem longè non ferebantur. Illis pennas addiderunt Cretenses, ut velociores facerent. Fuerunt etiam quadrelli ideo dicti, non ut quidam putaverunt, quòd arctiùs quadrarent arcubus, & ballistis; sed quia cuspidem quadratam habebant. Eorum meminit Guillelmus Britto *lib.2. Philippidos*, ibi:

Nec tamen interea cessit ballista, nec arcus:
Quadrellos hic multiplicat, pluit ille sagittas.

Sed hæc tandem desierunt, non tam vi præsentis constitutionis, quàm quia graviora, & sæviora instrumenta reperta fuerunt, tormenta videlicet ignea, vulgò *tiros*, *y alcabuces*, quibus pilæ plumbeæ coepetunt mitti.

4. His suppositis, ut ad veram præsentis textus interpretationem perveniamus, Glossa & communiter tepetentes existimarunt, in præsenti prohiberi artem ballistariorum, & sagittariorum, idest sagittis, & ballistis uti in bello injusto contra Christianos, non verò in bello justo, in quo utrum apertâ pugnâ, an insidiis vincatur, nihil ad justitiam interest, ut ait D. Augustin. *in cap. Dominus 2. 23. quæst.2.* & ut Poëta cecinit:

Dolus an virtus, quisquis in hoste requirat.

Homerus:

Confice sive dolo, sive strictè comminus ense.

Unde docent artem hanc ballistariorum, & sagittariorum non prohiberi ab Innocent. II. in bellis justis, quia tunc ut aliis armis, ita & his mortiferis uti licet. Verùm hæc communis interpretatio sustineri nequit: tum quia absolutè Innocent. II. improbat artem istam in bellis contra Christianos motis tum etiam, quia si bellum injustum erat, alia potiori ratione, videlicet injustitiæ, nec his armis, nec aliis contra Christianos, immò nec contra Paganos uti potest. Hac omissâ solutione, Torreblanca *de magia lib.2. cap.39. ex num.24.* Martinus Delrius *disquisit. magic. lib. 3. cap.1. quæst. 4. sect.4.* quos sequitur Barbosa *in præsenti, num. 2.* asseruerunt sagittarios, seu ballistarios esse homines fœderatos cum dæmone, qui illis vicissim pollicetur, se adfuturum, ut quem longissimè distantium volent, infallibili ictu trajiciant; & ita attem hanc nefariam improbare Innoc. II. in præsenti. Sed nec hæc sententia sustineri potest ex ratione proximè adductâ; nam si ars hæc malefica esset, & ex pacto cum dæmone inito procederet, nec cùm etiam contra Paganos, aut hæreticos uti liceret. Tandem Cironius *in paratit. ad hunc titulum*, docet in præsenti ballistas, & sagittas prohibitas non fuisse, sed potiùs quoddam militum genus his utentium, qui impii, & crudeles admodum erant, Ruptariique dicebantur, de quibus egi *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Sed cùm expressè agat Innocentius II. de ballistariis, & sagittariis, non est ratio, cur de Ruptariis eum accipiamus. Quare his omissis, veriùs dicendum credo, in præsenti textu non damnari omnino artem ballistariorum, & sagittariorum, sed tantùm caveri, ne cuiquam liceat artem eam exercere adversus Christianos, & Catholicos; ut enim *in cap. ita 6. cap. quod olim 12. de Judæis*, prohibitum est sub excommunicatione arma, ferrum, lignamina ad infideles contra Christianos deferre; ita etiam in præsenti sub eadem pœna prohibetur artem ballistariorum, seu sagittariorum contra Catholicos exercere, eas fabricando, & ad inimicos fidei deferendo, ut eas ad exteros exportari vetant Imperatores *in l.2. C. quæ res export.* vel eas jaciendo contra Christianos, ut ita validiores barbari reddantur.

TITULUS XVI.

De adulteriis, & stupro.

CAPUT PRIMUM.

In a Exodo.

Si *b* seduxerit quis *c* virginem necdum *d* desponsatam, dormieritque cum ea, *e* dotabit eam, & habebit eam uxorem. Si pater *f* virginis dare *g* noluerit, reddet pecuniam juxta *h* modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

NOTÆ.

1. a *Exodo.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & ex Exodi libro citat textum hunc Ivo Carnot. *part.16. Decreti, cap.291.* repetiunturque hæc verba *in cap.22. Exodi*, prout in præsenti referuntur. Unde constat textum hunc deductum fuisse ex præcepto veteris legis Moysi datæ, & ab Ecclesia fuisse susceptum, & renovatum præceptum illud; nam licèt præcepta legis veteris judicialia post Christi passionem sint mortua, cæremonialia autem mortifera, ut probavi *in cap. translato, de constit.* tamen possunt per Ecclesiam aut supremos Principes suscitari, & leges ferri ejus sensus, cujus sunt leges per Moysem datæ, nisi si quæ sunt leges, quarum tota substantia ad tempus Christi venturi, & Evangelii nondum revelati pertineat; aut nisi Christus ipse contrarium in genere, aut in specie constituerit: nàm his casibus demptis, nulla potest ratio excogitari, cur quod olim fuit Moysis lege constitutum, hodie non possit suscitari, & pro lege caveri; nam ut aiebat Tertul. *de pudicitia*, libertas in Christo non fecit innocentiæ injuriam: manet lex tota pietatis, veritatis, constantiæ, castitatis, justitiæ, misericordiæ, benevolentiæ, pudicitiæ. Unde varia præcepta legis veteris innovata legimus *in cap. 1. suprà de homicidio, cap. 1. & sequentibus, de injuriis, & damno dato*: notavit Grotius *lib.2. de jure belli, cap.1.* & nos *in d. cap. translato.*

b *Seduxerit.*] Hinc notant Doctores, seductionem 2.

nem esse causam hujus constitutionis ; & latè disputant , an seductio hæc ita necessaria sit, ut sine ea non detur obligatio in stupratore dotandi , aut contrahendi matrimonium cum virgine à se corrupta ; nam seducere in præsenti accipitur pro blanditiis factis aut verbis , aut precibus importunis virginis voluntatem allicere, ut apud Terentium ibi:

Etiam nunc me seducere istis dictis postulas.

Et ita seductionem necessariam esse, ut virgine consentiente non detur obligatio in stupatore ducendi, aut dotandi eam, docuerunt Sotus *lib.4. de just. quæst.2. art.1.* Bañez , Salon , & alii , quos refert & sequitur Sanchez *lib. 2. de matrim. disp.14.* Suarez, Azor , & alii , quos laudat & sequitur Barbosa *in præsenti* , Fagundez *in 6. Decalogi præceptum , lib. 6. cap.8.* Quod verum credo, si tam procax puella fuerit, ut abjecto omni pudore, meretricio more juvenem ultrò appellaverit ; nam si non aperto interpellaverit ornatu , tamen vultu , & blanditiis effecerit, ut ipsa appellaretur, nihilominus adesse obligationem ducendi , seu dotandi esse putaverim; alioquin ferè semper cavillari possent stupratores, captos se munditia , & illecebris puellarum ; quo casu accipiendi sunt Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.48.Pandect.tit.3. cap.7.* Cancer. *lib.3.var.cap.11. n.47.* & eo casu, quo sponte virgo defloratur , non dari obligationem confitendi hanc circumstantiam, probabile dicit P.Mendo *in statera, dissert.5. quæst.8.* licèt contrarium probabilius dicat. Et virgini juranti se ab aliquo cognitam , credendum esse docet Faber *in suo cod. lib.4. tit.14. diffin.18.*

3. c *Virginum.*] Licèt aliàs pro virgine etiam accipiatur vidua honestè vivens , *l.inter 101. ff.de V.S. l.3. §.1. ff. de concubin. l.41. ff. de ritu nupt. l.6. §.1. ff. ad leg. Jul. de adult.* tamen in præsenti strictè pro virgine accipitur , cum qua committitur stuprum.

4. d *Nondum desponsatam.*] Aliàs adulterium, non stuptum cum ea daretur : unde constat præsentem textum spectare non ad priorem partem hujus rubricæ de adulteriis , sed ad secundam , videlicet de stupro.

5. e *Dotabit.*] Glossa hîc interpretatur , idest donationem propter nuptias faciet , quæ donatio appellatur dos uxoris , seu dotalitium , *cap. ex parte, de foro compet.cap.plerumque, de donat.inter* : probavi latè *in cap. etsi necesse, cap. nuper, de donat. inter* : & observavit Cujac. *lib.5. observ. cap.4.* & verè ; nam apud Hebræos non solùm uxores viris suis dotem assignabant , ut constat *ex lib. 2. Machab. cap. 1. vers.14.* ibi : *Ut acciperet pecunias multas dotis nomine.* Et ex historia Regum , ubi dicitur : *Pharao Rex Ægypti ascendit , & cœpit Gazer , accenditque eam igni, & Cananæum qui habitabat in civitate, interfecit: & dedit eam in dotem filiæ suæ uxori Salomonis.* Expressiùs ex Tobia *cap.8. vers. 24.* ibi : *De omnibus autem , quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit scripturam , ut pars dimidia quæ supererat , post obitum Tobiæ dominio deveniret.* Verùm & mariti aliquid de suo dotis augendæ causâ largiebantur , ut constat *ex cap. 34. Genesis, vers.12.* ubi cùm Sichem Dinam requireret, ejusque nuptias ambiret, aiebat : *Quæcunque statueritis, dabo : augete dotem , & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis : tantùm date mihi puellam hanc uxorem.* Et *lib.1. Regum, cap.18. vers.25.* ubi David dotavit Michol centum præputiis Philistinorum. Probat Menochius *de Repub. Hebræor. cap. 21.* & ita verbum hoc, *dotabit* , accipitur pro dote uxori à marito assignanda : sequentia autem verba ea , *juxta modum dotis* , sunt accipienda de vera dote , quam virgines accipere consueverunt à parentibus suis , ut exponit Menochius suprà , *cap.21.*

f *Si verò pater virginis.*] Quibus verbis supponitur magna potestas parentum in matrimoniis filiarum apud Hebræos , quam variis sacræ paginæ auctoritatibus probat P. Menochius *d. cap. 21.* & apud Romanos , aliasque nationes eandem potestatem Patres habuisse in nuptiis filiorum, fusè probavi *in cap.1. de despons. impub.* 6.

g *Noluerit.*] Sed quæritur , an quod lege divina patri conceditur , idem filiæ concedendum sit, videlicet ut si ipsa , quæ vitiata est , nubere stupratori nolit , tamen sit dotanda. Et placuit dotandam esse : tum quia si patre dissentiente , de cujus conjunctione principaliter non agitur , manet obligatio dotandi , quantò magis dissentiente ea de cujus conjunctione agitur. Tum quia cùm dos pœna injuriæ irrogatæ sit , sequeretur ipsâ puellâ dissentiente , nullâ pœnâ affici stupratorem ; quod absurdum est , ut docuerunt Jul. Clarus *§.stuprum , n. 3.* P.Menochius *de arbitr. casu 288. num.18.* Farinac. *in praxi , quæst.147. num.105.* Ant. Matthæus *dicto cap.7. num.17.* 7.

8. h *Juxta modum dotis.*] Modus enim in dotibus præscriptus fuit secundùm statum , & dignitatem uxorum, tam apud Hebræos , ut probat Pineda *de rebus Salomonis, lib.5. cap.1. num.4.* quàm apud Romanos, ex lege Julia de maritandis ordinibus, cujus vestigia extant *in l.si filia 41. de legat. 3. l.cùm de in rem verso 6. ff. de usuris , l.quæro 59. l.sive 60. de jure dotium , l.non tantùm , de tut. & curat. l. Mævius , de pact. dot. l. Seia 10. de dote prælegat. l. Mævia 49. ff. solut. matrim. l.68. §.gener , ff. de jure dotium* , ex qua ratio dabatur ad dotem dicendam , promittendamve. Ulpianus *lib. singul. regul. tit.11.* eòque pertinet lex *sive generalis 61. ff. de jure dotium* : sive ex lege Papia , ut nonnulli probant *ex l.2. C. Theodos. de inofficiosis dotibus* , ibi : *Dote ab uxore marito data, filiis ex priori matrimonio , si neque ultra dodrantem, nec in fraudem legis Papiæ constituatur , de hac repetenda nullam constat esse actionem.* Sed malè , ut observat Merillus *lib.3. observ. cap.6.* Maxima dos apud Romanos fuit quadraginta millia æris , postea crevit ad decies sestertiûm , idest quinque & viginti millia aureorum, *l.avia 77. §.ult. ff. de condit. & demonstr. l.cùm de in rem verso, §.4. ff. de usuris.* Horatius *lib.1. satyr.3.*

——*Decies centena dedisset*

Huic parco paucis contento quinque diebus.

Juvenal. *satyr.10. in fin.*

——*Tyriusque palam genialis in hortis*

Sternitur , & ritu decies centena dabuntur:

Non nisi legitimè vult nubere.

Martialis *lib.2. epigr.65.*

Centena decies , quæ tibi dedit dotis.

Illustrat Gothofredus *in d.l.cùm de in rem, §.1.* Scipio Gentil. *ad Apulei. in apolog. pag.434.* latè Henellius *de dotalitio, p.1. §.3.* Gothofr. *in l.6. §.1. ff. de usur.* Cujac. *lib.11.qq. Papin. in l.39. ff. solut. matrim.* & *lib.19. qq.Papin. in d.l.6. §.1.* & *in novella 22. colum.4.* & *7. qq.Pauli in l.43. tit. de administr. tut.* Ant. Augustin. *lib.2. emend. cap.6.* Suarez *ad leg. Aquil. lib.1. cap. 1. sect.3.* Lipsius *ad lib. 2. annal. Taciti, annot.177.* Samuel Petit. *ad jus Atticum lib.6. tit.2. pag.453.* Philip.Camer. *cent.2. horar. success. cap.43.* Lindembrogius *in glossar. verbo Dos* , Ramirez *ad Martial. lib. 2. epig. 64.* Bignon. *ad veter. formul. cap.52.* Merillus *lib.3. obs. cap.6.* & apud alias nationes modum dotibus præscriptum fuisse , probant Alexander *ab Alex. lib.4. dier. genial. cap. 8.* D. Josephus de Retes *in l. quæro , ff. de jure dot.* In præsenti casu dos æstimanda est juxta morem regionis,

regionis, io qua ſtuprum contiogit, & juxta qualitatem tam virginis vitiatæ, quàm vitiantis, argumento textos *in l. rium poſt 64. §. gener, ff. de jure dotium, l. ſi filia 43. ff. de log. 3. l. tam de mentis a8. C. de Epiſcop. aud. l. ſi furioſi 25. Cod. de nupt. l. ſi curatoris 9. C. de adminiſtr. tut.* its ut attendatut omninò quantitss, quam dotis nomine pater ejos aſſignare valebat, ot conſiderant Salcedo *in praxi, cap.* 83. Didacus Perez *in princip. tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* Anſaldus *de juriſdict. p.* 4. *tit.* 7. *cap.* 1. *num.* 81. Gomez *in l.* 8. *Tauri*, Caſtillo *de aliment. cap.* 26. §. 7.

CAPUT II.

a Gregorius *Felici Epiſcopo Sipontino.*

EXpectabamus fraternitatem tuam ſuâ aliquos ad Deum prædicatione convertere, & malè agentes ad rectitudinem revocare. Qua de re nimis contriſtamur, quia è diverſo in nepotis tui Felicis pravitate, tua evidenter, qui talem nutriſti, culpa monſtrata eſt. Pervenit itaque ad nos, quod ſupraſcriptus Felix Evangeli tui Diaconi filiam, quod nefas eſt dici, ſtupro deceperit. Quod ſi verum eſt, quanvis gravi eſſet de lege pœnâ plectendus; nos tamen aliquatenus legis duritiam mollientes, hujuſmodi diſponendo præcipimus, ut aut quam ſtupravit, uxorem habeat; aut certè ſi renuendum putaverit, diſtrictiùs, ac corporaliter caſtigatus, excommunicatuſque, in monaſterium, ubi pœnitentiam peragat, *b* retrudatur: de quo ei nulla ſit egrediendi ſine noſtra præceptione licentia. Ita ergo fraternitas tua, ut hæc compleantur, ſtudeat, quatenus nihil de his aliquo modo poſſit omitti. Nam ſi quid, quod non credimus, lentatum fuerit, & illi grave poſteà periculum imminebit, & te non levis incipiet culpa reſpicere.

NOTÆ.

1\. a GRegorius.] Textus bic triboitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. S. Augoſtino, ſed malè, cùm ſit ſancti Gregorii Magni, & teperitur io regeſtro epiſtolsrum ipſius *lib.* 1. *epiſt.* 41. ex qoo illum tranſcribo, & ex eo citatur à Carnotenſi *pars.* 8. *Decret. c.* 29. & ad eondem caſom ſpectat epiſtols 40. ipſius Gregorii in eodem libro 2. ubi Pantaleoni ootario in hæc verba ſcribit: *Queſtus eſt nobis Evangelus Sipontina Eccleſia Diaconus, filiam ſuam à Felice fuiſſe, quod dici nefas eſt, ſtapratam. Pro qua re te hujus pracopti auctoritate ſaffultum ad Sipontinam civitatem proficiſci neceſſe eſt, & adbibitis tibi ſapientibus illic viris, cum omni ſubtilitate veritatem curabis addiſcere: & ſi ita reperies, tam quam ſtupravit, aut uxorem factis nuptialibus inſtrumentis accipiat, aut corporaliter caſtigatum in monaſterium eum privatum communione, ubi pœnitentiam peragat, tradere feſtinabis, ita ut nulla exinde ei ſit quoquo modo egrediendi licentia, niſi hoc noſtra permiſerit fortaſſe praſcriptio. Praterea quia ſupradictus Diaconus de hoſtibus ſe redemptum, ac propterea debitum habere commemorat, ideo ſi talem ejus ſubſtantiam non eſſe cognoveris, qua ad reddendum debitam ipſi poſſit ſufficere, Felici fratri, & Coepiſcopo noſtro te imminere pracipimus, ut ejus pretium de Eccleſia dare non differat: quatenus ſupradictus Evangelus Diaconus ſine tarditate aliqua à debiti poſſit neceſſitate, cui eſt ſuppoſitus, liberari.* De Metropoli Siponrina egi *in cap.* 18. *de celebrat. Miſſar.*

2\. b *Retrudatur.*] Juxta morem Eccleſiæ antiquom, qoem probavi, & illuſtravi *in cap.* 1. *de regul.* Ex hoc tamen texto, neſcio quo ducti fundamento, Ant. Gomez, Menochius, Farioacius, Jul. Clarus, & cæteri Criminaliſtæ deduxerunt, ſtupratorem virgiois cogi esm ducere, aut dotare; cùm in hoc texto talis alternativa non ſtatuarur, ſed tantùm jubeat Gregorius, ut qoi vitiavit virginem, eam ducat, aot corporaliter caſtigatus detrudatur io monaſteriom pœniteotiæ peragendæ causâ; nec ſit aliqua lex civilis, canonica, vel Regia, obi talis electio ſtupratori concedatur.

COMMENTARIUM.

EX his duobus textibus commoniter DD. ſequenrem deducunt aſſertionem: *Stuprans virginem tenetur eam in uxorem ducere, aut dotare.* Quæ aſſertio probari poteſt ex canone 66. Apoſtol. ibi: *Si quis virginem ſibi non deſponſatam admota vi detinet, à communione ſuſpenditor: non licitum autem eſto ei aliam ducere, ſed eam detineto, quam ſollicitavit, quamvis paupercula ſit.* Illuſtrant eam oltra congeſtos à Barboſa *in praſenti*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 14. *cap.* 13. Amaya *in l. fin. num.* 66. *Cod. de jure fiſci*, Delbene *de immunit. Eccleſ. tom.* 1. *quaſt.* 8. *dubit.* 29. Balſamon *in nomocan. tit. de laicis, cap.* 5. Bermoodus *de concubinis, cap. de ſtupro*, Ægidius *in l. Titia, fol.* 98. *ff. de condit. & demonſtr.* Diana *part.* 11. *tract.* 6. *reſol.* 54. Cancerius *tom.* 3. *variar. cap.* 11. *num.* 20. Gibalinus *de uſuris, lib.* 3. *cap.* 2. *art.* 6. *conſectar.* 1. Pichardus *in manuduct. ad praxim crimin. verbo Stuprum*, Sanchez, Fagundez, cæterique Moraliſtæ *in* 6. *Decalogi pracept.* Anſaldus *de juriſd. part.* 4. *tit.* 6. *cap.* 3. Theſauros *decif.* 3. *per totam*, Matthæus *de crimin. tit. de adulter. & ſtupro, cap.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 37. Fontan. *de pactis nupt. gloſſa* 6. Baſilicus *decif.* 15. *crimin.* 3. CONCLUSIO TRADITUA, ET PROBATUA.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Matrimonia omnino libera eſſe debent, nec qois compelli debet ad matrimonium contrahendum, *cap. cùm locum, cap. veniens, cap. ad id, cap. gemma, de ſponſal.* ubi latè probavi: ergo non debet cogi ſtoprator ad matrimonium contrahendum cum ipſa virgine vitiata: immò etſi cogator, matrimonium nullom erit, ex traditis in eo commentario. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam qui damnum dat, tenetor illud reſarcire, *cap. fin. de injuriis*: ſed qui virginem corrompit, damnum dedit, non ſolùm illi, verùm & parentibus ejus; quia ut aiebat Catullus *in carmine nuptiali*: 4. IMPUGNATUA TRADITA ASSERTIO.

Virginitas non tota tua eſt, ex parte parentum eſt.
Tertia pars matri data: pars data tertia patri:

Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero suo jura simul cum dote dederunt.

Igitur non solùm debet virginem vitiatam ducere, verùm & parentibus damnum resarcire. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam ex lege divina relata *in cap. 1. hoc tit.* tenebatur stuprator virginem à se corruptam ducere, & dotare, ut constat ex illis verbis, *dotabit eam, & uxorem habebis*: igitur nec Doctores potuerunt disjunctim statuere, ut ducere, aut dotare teneatur.

5. STUPRUM QUID? Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, antiquos stuprum pro turpitudine accepisse, ut in carmine Nelei:

Fœdè, stupréque castigator quotidie.

Et apud Nevium: *Seseque si perire malunt, quàm cum stupro redire ad suos populares*; ut notavit Festus Pompeius *verbo Stuprum*: postea tamen ad certam criminis speciem usus restrinxit eam vocem, videlicet ad illicitam virginis deflorationem, licèt etiam stuprum ad corruptionem pueri & viduæ honestæ extendatur, *l. inter 6. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. inter stuprum* 101. *ff. de V. S. §. item lex, Instit. de public. judic. can.* 65. *Concil. Illiber.* Unde stuprum diffiniebat Anton. Matthæus *de crimin. Stuprum est corruptio virginis, vel viduæ honestæ*: licèt à Consultis ea differentia agnoscatur inter adulterium, & stuprum, quòd adulterium committatur tantùm in nuptam, stuprum in virginem, vel viduam, *l. & stuprum, ff. ad leg. Iul. de adult.* licèt sæpiùs in jure unum pro alio sumatur, *l. inter, ff. de V. S. cap. nemo*, 31. *quæst.* 4. sicut etiam utrumque, nempe adulterium, & stuprum, pro incestu posuit Tullius *in orat. pro Sextio*, ibi: *Adulterium sororis.* Et pro Milone: *Clodius cum sorore germana nefarium stuprum fecit.* Dixi stuprum esse corruptionem virginis, vel viduæ honestæ, ut agnoscatur non esse reos stupri, qui cum fœminis inhonestis congressi fuerint; excluduntur enim ancillæ, quæ etsi vitiatæ sint, non publicum, sed privatum judicium competit, *l. & si libidine* 25. *Cod. ad leg. Iul. de adult. l. inter 6. l. si quis servum* 9. *§.* 1. *ff. eod. tit. l. si stuprum* 25. *ff. de injuriis.* Excluduntur etiam meretrices, quarum consuetudo extra legis pœnam est, quoniam licentiam stupri apud Ædiles profitebantur, *l. verum est* 39. *ff. de furtis, l. si ea quæ* 22. *Cod. de adulteriis.* Excluduntur etiam personæ viles, veluti in cauponis, & tabernis servientes, cum quibus congressus stupri nomine accusari nequit, *l. quæ adulterium* 29. *Cod. de adult. l.* 1. *§.* 1. *ff. de concubin.* Quæ omnia eleganter complexus est Plautus *in Curcul.*

PAL. *Ita tuum amorem conferto semper, si sapis,*
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro:
Semper curato ne sis intestabilis:
Quod amas, ama testibus præsentibus.
PHÆD. *Quin leno hîc habitat.* PAL. *Nemo hîc prohibet, nec vetat;*
Quin quod palam est venale si argentum est, emas.
Nemo ire quemquam publicâ prohibet viâ,
Dum ne per fundum facias semitam,
Dum te abstineas nupta, vidua, virgine,
Iuventute & pueris liberis, ama quod lubet.

Non tamen talis congressus cum his fœminis impunitus manet; nam si illis vis illata sit, publica animadversione res vindicanda est, quemadmodum si raptæ forent, *l. unic. Cod de raptu virgin. l. 3. §. præterea. l. 5. § qui vacantem. ff ad leg. Iul. de vi public.*

6. DE POENIS STUPRI. Ut ad stupri pœnas, tam ex jure canonico, quàm civili, & Regio perveniamus, sciendum est ex jure Cæsareo pœnam hujus criminis esse publicationem dimidiæ partis bonorum, si stuprator honestus sit; sin verò humilis, coërcetur in corpore cum relegatione, *§. item lex, Instit. de publicis judiciis.* Nec adversatur Paulus *in l. 1. §. ult. ff. de extraordin. crimin.* ubi docet, non solùm eum, qui puero, verùm & qui mulieri, puellæve stuprum fecerit, perfecto flagitio capite puniendum; imperfecto, in insulam deportandum. Nam omissis Bartolo *ibi*, Catelliano Cotta *in memorab. verbo Stuprum*, dicendum est cum Alciato *lib. 5. paradox.* Antonio Matthæo *d. tit. de stupro, cap. 5.* regulariter stupri pœnam capitalem non esse; sed cùm major ejus improbitas fuit, veluti si valde honestas, & pudicas fœminas pravis persuasionum illecebris circumvenerit, ut probat Duarenus *ad tit. ff. de adult. cap. 5.* vel si virginem immaturam corrupit, si honestior est, in insulam relegatur stuprator; sin humilior, in metallum damnatur, *l. si quis aliquid* 38. *§. qui nondum, ff. de pœnis*, Xamar. *part. 1. rer. judic. definit.* 16. & eo casu pœna abscissionis narium, & amissio dimidiæ partis bonorum reperitur statuta *lib. 60. Basilic. tit. 37. de adulter. cap. qui vitiat* 82. Alia de stuprante immaturam virginem congerunt Balsamon *ad nomocan. Photii, tit. 13. cap. 15.* Jul. Clarus *§. stuprum, num. 9.* Grammaticus *decis.* 22. Gomez *in l. 80. Tauri*, Menochius *de arbitr. casu* 294. Salcedo *ad B. Diaz, in praxi cap. 83.* Farinac. *de delict. carnis, quæstione* 147. *ex num.* 37. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 5.* Harpprectus *in §. item lex, Instit. de publicis judiciis, num.* 59. Fontanella *de pact. nupt. tom. 2. clausula 5. glossa 5. part. 2. num.* 73. Elisæus Danza *decis.* 107. *in addit. ad decis.* 22. Carrobius *part. 2. rerum crim. quæst. 75. à num.* 29. vel si ad concipiendum eam ineptam reddiderit. Exasperatur etiam pœna cùm tutor pupillam corrupit, *l. unic. Cod. si quis eam, cujus tutor fuerit*, Borellus *tom. 3. decis. tit. 6. ad finem*: si servus corrupit dominam, corruptor enim flammis subjicitur, *l. unic. Cod. de mulier. quæ se propriis servis.* Tandem pœna augetur, si vis adhibeatur, siquidem stuprator lege Julia de vi publica tenetur, *l. 3. §. præterea, ff. ad leg. Iul. de vi public. l. mariti* 29. *§. fin. ff. ad leg. Iul. de adult.* Etiam ob stuprum damnati infames manent, quemadmodum & aliis judiciis publicis damnati, *l. infames 7. ff. de public. judic.* privantur testimonii dictione, *l. 3. §. lege, l. ex eo* 18. *ff. de testibus.* Nec possunt sibi invicem aliquid testamento relinquere, immò relicta auferuntur tanquam indignis, *l. mulierem* 14. *l. cùm tabulis* 16. *§. 1. ff. de his quæ ut indign. l. miles* 41. *§. 1. ff. de testam. milit.* Viduæ etiam intra annum luctus stupro cognitæ privantur omnibus illis rebus, quas amittunt transeuntes ad secundas nuptias, *novella 39. Iust. cap. 2. §. ult.* explicat Menochius *de arbitr. casu* 288. *num.* 28. Quæ pœnæ locum habent, si stuprator accusetur intra quinquennium ex die admissi criminis, *d. l. mariti* 29. *§. hoc quinquennium*; & si cum vidua admissum sit, intra sex menses utiles, *d. l. 29. §. sex mensium.* Stuprum verò violentum intra annum vicesimum accusari potest, *d. l. 21. §. ult. l. querela* 12. *Cod. ad leg. Corn. de falsis.* Jure Pontificio stupratori clerico in foro interno imponitur pœnitentia decem annorum, *cap. presbyter*, 83. *dist.* laïcis injungitur pœnitentia septem annorum, *cap. devotam*, 27. *quæstione* 1. *cap. hoc ipsum*, 33. *quæst.* 2. In foro externo clericus deponitur, aut pœnâ pecuniariâ damnatur, *cap. si quis clericus*, 81. *dist. cap. later*, 2. *quæst.* 7. laïcus cogitur corruptam ducere, & si pater noluerit dare, eam dotare; & si renuat eam ducere, corporaliter castigatus in monasterium detruditur pœnitentiæ peragendæ causâ, ex præsenti textu. Jure nostro Re-

gio

gio approbata est pœna jure civili statuta *in l. 2. tit. 19. partit. 7.* Sed generali consuetudine hujus Regni pœna præsentis textus à judicibus sæcularibus etiam imponitur, ut referunt Gomez *in d. l. 80. Tauri, num. 5.* Jul. Clarus *§. stuprum.* Vela *de delict. cap. 33. num. 7.* & condemnatur stuprator pœnis corporalibus in defectum non contracti matrimonii; nam si illud celebret, ab omnibus pœnis sententiâ comprehensis liberatur: & ita rectè pronunciat judex sæcularis, videlicet condemnando in pœnis corporalibus stupratorem in casum matrimonii non contracti: quod facere potest, etsi judex ecclesiasticus cognoscat de fide data matrimonii contrahendi, quia crimen hoc est mixti fori, ut probant Ansaldus *de jurisd. part. 4. tit. 6. cap. 3.* D. Josephus Vela *in cap. 1. de officio ordin. verbo Stuprum.* An verò judex sæcularis competens sit ad compellendum per carcerem, vel alias pœnas, eum qui fidem dedit matrimonii contrahendi, examinant Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 29. num. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. n. 236.* Bajo *lib. 2. praxis, quæstione 3.* Fontanel. *de pactis nupt. claus. 5. glos. 5. part. 1.*

7. Traditur decidendi ratio. His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm ob amissionem virginitatis per corruptionem non ita facilè possit corrupta invenire maritum, debet stuprator, qui illi damnum intulit, injuriamque irrogavit, eam in uxorem ducere, aut legitimè dotare, ut pecunia suppleat defectum virginitatis, ut ita maritum æqualem invenire possit. Et licèt hæc electio ducendi, aut dotandi, nullo expresso juris testimonio firmetur; tamen rectè deducitur *ex cap. 1. hoc tit.* ubi statuitur, ut stuprator casu quo pater virginis eam dare noluerit, teneatur tantùm eam dotare; & *in hoc cap. 2.* jubetur stupratori, ut virginem ducat, aut si eam ducere renuat, corporaliter castigatus detrudatur in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ: onde loco hujus pœnæ corporalis usu receptum fuit, ut stuprator dotem constituat. Quomodo autem stuprum probetur, & alia, quæ ad hoc delictum spectant, latiùs prosequitur Ansaldus *ubi suprà.*

8. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione Innocent. in præsenti docet, propter viri delictum virtute consensus tacitè præstiti tempore stupri, in ipsa delicti perpetratione virum libertatem amisisse, & quodammodo in hoc matrimonium consensisse. Aliter Ananias in præsenti, *num. 5.* ait coactionem, de qua hîc, non esse præcisam, seu causativam; & ita libertatem matrimonii non impedire. Sed faciliùs responderi potest ex traditis *in d. cap. cùm locum*, discrimen esse constituendum inter metum justum, & injustum; nam licèt metus injustè illatus tollat voluntatem, & vitiet matrimonium; tamen metus justus, ut in præsenti adest, ejus valorem non impedit. Nec interest, quod *in hoc cap. 2.* corporali pœnâ afficitur qui virginem, quam stupro decepit, uxorem habere renuit: quod non statuitur in pœnam non contracti matrimonii, sed potiùs in pœnam illati stupri, ne aliàs cum tanto seductæ mulieris incommodo maneret impunitum; atque ita non quia non duxit, sed quia seduxit, imponitur pœna. Nec obstat quod dicebamus, per defloratione virginis injuriam inferri non solùm illi, verùm & ejus parentibus, & ita omnibus satisfaciendum esse. Nam respondetur, quod cùm principaliter injuria inferatur virgini, illi satisfaciendum est eam ducendo, aut dotando. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. cap. 1. hoc tit.* cui variè satisfaciunt Interpretes, dum docent, sæpe conjunctivam pro disjunctiva apponi, *l. sæpe 53. ff. de V. S.* Sed veriùs credo, ex lege veteri stupratorem virginem seductam ducere, & dotare teneri eo modo, quo viri dotem constituebant uxoribus, hoc est in dotis augmentum aliquid assignando, non verò dotem omninò constituendo. Cùm tamen hæc dos uxoris à marito assignanda hodie non ita necessaria sit, ideo usu receptum est, ut stuprator tantùm virginem seductam ducere teneatur, non verò donationem propter nuptias in eam conferre: & rectè potuit usus disjungere quæ lex divina conjunxerat. Non enim simpliciter Deus jubet utrumque fieri, sed ita jubet, si non dissentiat pater. Si igitur patri permittitur conjuncta separare, multò magis usu talis disjunctio admitti potuit. Quid enim si virginea fiduciâ legis divinæ licentiùs peccent, ut Hollandiæ contigisse narrat Grotius *lib. 3. manuduct. c. 35.* Nonne hæc justa disjunctionis causa erit? Rectè ergo usu forensi receptum est, ut tantùm ducere, aut dotare teneatur: & si cum stupro contigerit raptus, tenebitur raptor ducere, & dotare, juxta Concilium Tridentinum *sess. 24. c. 6. de reform.*

Sed suprà traditis obstat textus *in can. 14. Concilii Illiber.* in illis verbis: *Virgines quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violaverint, acceperint, & invenerint maritos, eo quòd solas nuptias violaverint, post unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt.* Ex quibus verbis apparet, pœnitentiam injungi virginibus corruptis, etiam nubentibus stupratoribus. Igitur quia licitum non est matrimonium inter seductorem, & puellam seductam. 9. Exponitur can. 14. Concil. Illiber. Pro cujus difficultatis expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis omninò permissas nuptias non fuisse inter stupratorem, & virginem seductam, sed tantùm pœnitentiâ priùs injunctâ ad communionem recipi. D. Basilius *ad Amphilochium can. 40.* ibi: *Puella quæ præter patris sententiam fornicatores sequuta fuit, reconciliatis parentibus videtur rei remedium accipere: sed non protinus ad communionem restituantur, sed triennio puniantur.* Quo modo canones invicem quodammodo dissidentes Carnotensis componit *in epist. 16.* missâ à Vualtero Meldensi Episcopo, in hæc verba: *Litteris vestris per portitorem præsentium nuper ad me directis, humilitatem meam consuluit vestra fraternitas, utrum quis habere possit eam mulierem in conjugem, quam priùs habuit pellicem: quod idcirco vobis videtur illicitum, quia apud vos hactenus fuit insolitum. Nunc verò dicitis hoc ipsum idcirco venisse in dubium, quòd Rogerius Romanæ Ecclesiæ Legatus Romæ hanc consuetudinem Silvanectis asseruit, & hoc posse fieri, Beati Augustini sententiâ confirmavit. De qua re vobis respondemus, quia super hoc diversas habemus sententias, alias prohibentes, alias remittentes; dicit enim beatus Gregorius in epistola ad Felicem Siciliæ Episcopum: Eam quam aliquis aliquâ illicitâ pollutione maculavit, in conjugium ducere nulli Christianorum vel licet, vel licebit. Legitur quoque in Concilio Cabilonensi, cap. 24. quia juxta canonicam auctoritatem raptores ad conjugia legitima raptas sibi jure vendicare non possunt. Habemus enim in decreto Hormisdæ Papæ, nuptias occultè factas non esse legitimas. Et Papa Evaristus contubernia, non conjugia dicit esse illarum mulierum, quæ non sunt à parentibus traditæ, & legibus dotatæ, & à sacerdotibus solemniter benedictæ. Habetur & in Concilio Aquisgrani habito: Qui mulierem rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, nunquam eam uxorem habeat. Et in hunc modum plurima reperiri possunt. E diverso verò legimus in decretis Eusebii Papæ, cap. 5. Virgines, quæ virginitatem non custodierint, si eosdem qui eas violaverint, maritos acceperint, eo quòd solas nuptias violaverint, post pœnitentiam unius anni reconcilientur.* Dicit quoque B. Augustinus

in libro de bono conjugali: Posse sanè fieri legitimas nuptias ex malè conjunctis, honestè postea placito consequente, manifestum est. Quantum ergo mihi videtur, quod quidam Patres concubinas uxores fieri vetuerunt, honestatem conjugii commendantes, & fœdam concubinatus consuetudinem coërcere cupientes, rigorem justitiæ tenere decreverunt. Quod verò alii aliter scripserunt, hoc intelligo, quia intuitu misericordiæ quorundam imbecillitati occurrentes, rigorem canonum temperare maluerunt. In quibus sententiis non alia mihi videtur esse distantia, nisi ea, quam inter se habent judicium, & misericordia, quæ quoties in unum negotium conveniunt, in discretione Rectorum ita consistunt, ut habitâ consideratione salutis animarum, pro qualitate personarum, pro opportunitate locorum, & temporum, nunc severitas canonum possit exerceri, nunc indulgentia, quibus oportebit, impendi. De his hactenus. De eo, quod monetis, ut pro pace vobis impetranda Dominum Regem suo tempore conveniant, secundùm Comicii sententiam vobis respondeo: Qua opus est huic patrono, quem defensorem paras. Hoc vobis consulo, ut conjugium ejus, quod ante factum ratione resistente non laudastis, post factum nec dicto, nec facto inconsultè approbetis: sed communi consilium, & judicium comprovincialium Episcoporum, & caeterorum studiosè expectatis, & longanimiter expectetis; & si quid adversi pro amore justitiæ vobis acciderit, æquanimiter supportetis: hoc attendendo, quia non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in vobis. Valete. Unde PP. Concilii Illiber. accipiendi sunt juxta perfectionem illius sæculi, & antiquam Ecclesiæ disciplinam: sed cùm indistinctè matrimonium inter stupratorem, & virginem vitiatam permitti cœpisset, nullâ pœnitentiæ factâ mentione, illud stupratori injungit Gregorius in præsenti *cap.* 5. notavi jam *in d. can.* 14.

10. Exponitur cap. placuit 11. 36. q. 2. Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. placuit* 11. 36. *quæst.* 2. ubi ex canone 3. Concilii Aquisgranensis ita legitur: *Placuit ut hi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatenus habeant uxores, quamvis cum eis postmodùm conveniant, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.* Ex quibus expressè deducitur, seducentem virginem, non solùm eam ducere non teneri, verùm nec eam in uxorem accipere posse. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, canonem illum procedere in raptore virginis, juxta quæstionem sub qua compilatus est à Gratiano; cùm enim secundùm antiquos Ecclesiæ canones raptor non posset uxorem accipere virginem raptam, ut probabimus infrà *in cap. fin. de raptoribus*; ideo PP. Concilii Aquisgran. *in d. cap. placuit*, statuerunt rapientem, seu seducentem virginem, non posse, etiam parentibus consentientibus, eam in uxorem accipere.

11. Exponitur Con. cil. Ilerdensis can. 6. Tertiò suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in can.* 6. *Concilii Ilerdensis*, in illis verbis: *Qui pœnitenti viduæ, vel virgini religiosæ vim stupri intulerit, si se ab eo sequestrari noluerit, pariter à communione, & à Christianorum consortio segregetur: si verò illa, quæ vim passa est, ad sanctam religionem redierit, in illa solum sententia excommunicationis teneatur, quousque publicè pœniteat.* Ubi cùm agatur de virgine corrupta, & seducta, nulla imponitur necessitas contrahendi matrimonium cum virgine à se vitiata. Igitur non rectè in præsenti asserimus, stupratorem teneri virginem à se corruptam ducere, aut dotare. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo canone agi de fœmina religiosa, aut in statu pœnitentiæ solemnis existente, cum qua connubium non datur, ut de virginibus Deo devotis probavi *in cap.* 6. *qui clerici, vel vovent. de pœnit. in can.* 13. *Concilii Illiber.* Unde cùm ratione status religiosi in casu dicti canonis matrimonium celebrari non posset, ideo stupratori non injungitur necessitas ducendi uxorem, aut eam dotandi. Accedit, nam in eo textu non agitur de pœna, aut pœnitentia injungenda stupratori; sed de pœnitentia imponenda virgini religiosæ, aut pœnitenti lapsæ.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] Arelatensi.

SI vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reverti, debet, sed non semper, recipere peccatricem.

NOTÆ.

1. a *Arelatensi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Aurelian.* sed in nullo ex Conciliis Aurelianensibus, sive Arelat. hucusque editis repetitur textus hic. Cornot. *part.* 8. *Decreti, cap.* 243. Gratianus *in cap. ego* 7. 34. *quæst.* 1. citans illum ex Hermete *in lib. Pastoris, mandat.* 4. quod verius credo. Hermes, sive Hermas, scripsit librum, quem inscripsit *Pastorem*, apud veteres celebrem: is liber, quemvis à sancto Hieronymo *in lib.* 1. *de scriptoribus Ecclesiæ*, utilis esse dicatur, & nomine scripturæ à Sancto Irenæo *lib.* 4 *c.* 37. citetur, & ab aliis antiquissimis scriptoribus, ut Clemente Alexandrino, & Origene, in testimonium adducatur; tamen illum inter apocrypha scripta rejecit Gelasius in Synodo Romana relata *in can. de libellis*, 15. *dist.* & sanctus Hieronymus *in Prologo Galeato*, & sanctus Athanasius *in lib. de decret. Nicænæ Synodi*, Eusebius *lib.* 3. *histor. c.* 3. Tertull. *in lib. de pudicitia*, dicunt librum hunc non esse in canone. Quis autem iste Hermes fuerit, non levis quæstio est: nam Origenes *in c.* 16. *ad Romanos*, Eusebius *lib.* 3. *histor. c.* 3. D. Hieronymus *in lib. de scriptor. Ecclesiæ.* asserunt, hunc esse illum Hermam, quem salutari jubet Apostolus *in epist. ad Romanos, cap.* 16. cùm ait: *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam.* Anastas. Bibliothecarius *de vitis Pontificum*, scribit Hermam, sive Hermetem auctorem libri Pastoris, fuisse fratrem sancti Pii Romani Pontificis, & librum appellatum esse Pastorem, quoniam Angelus in habitu Pastoris Hermeti apparuerat, & ut ea scriberet, quæ illi revelaveat, jusserat. Bellarminus *de Scriptor. Ecclesiast. col.* 1. *fol.* 48. existimat duos fuisse Hermetes, scripsisseque libros sub nomine Pastoris: sed librum Hermetis fratris Pii citò interiisse; librum verò Prioris Hermetis diutiùs durasse: & ita credo transcriptum fuisse

canonem

canonem hunc à Carnotensi, & Gratiano ex illo ptiori libro Hermetis, quem salutat Apostolus.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens cōmuniter deducitur assertio: *Vir sciens uxorem suam adulterium commisisse, & in eo persistentem, tenetur eam deserere; post peractam verò pœnitentiam debet eam recipere.* Quæ assertio quoad primam partem probatur ex D. Augustino *lib. 2. de adulter. ex cap. non solum, 28. quæst. 1.* D. Hieron. relato *in cap. dixit Dominus,* D. Chrysostomo relato *in cap. si quis uxorem, cap. si tu crudelis, 32. quæst. 1. cap. 4. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit, cap. quàm sit 9. de excess. Prælat.* Concil. Nannet. *can 12.* ibi: *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit, & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit propter fornicationem; illa verò septem annis publicè pœniteat; vir verò ejus illâ vivente nullam aliam accipiat: quod si voluerit adulteram reconciliare, licentiam habeat; ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat, & exactâ pœnitentiâ post septem annos ad communionem uterque accedat. Similis forma & in muliere servabitur, si eam vir ejus adulteravit.* D. Isidoro *lib. 2. de officiis Eccl. cap. 19.* Theodoro *in suo Pœnitent.* ibi: *Si quis uxorem suam scit adulteram, & non vult dimittere eam, sed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quandiu pœnitet, abstineat se ab ea.* D. Clemente *lib. 6. constit. cap. 14.* ibi: *Qui retinet adulteram, quæ legem naturæ violavit, legis violator est: qui adulteram retinet, stultus, & impius est. Abscinde eam à carnibus tuis, quia non est auxiliatrix, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinavit.* Et *l. 2. tit. 9. partit 4.* D. Thomas *in 4. dist. 35. quæst. unic. art. 2.* D. Bonaventura *in eadem dist. art. unic. quæst. 2.* Secundam partem probant textus *in cap. quod autem, cum sequenti, 32. quæst. 1.* Hermes nollet *in fusiori cap ego, 34. quæst. 1.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti,* Mendoza *lib. 3. Concilii Illiber. cap. 54.* Cujacius *in cap. ex parte, de sponsal.* Vighellius *in method. juris can. fol. 101.* Basilius *de matrim. lib. 9. c. 17. n. 2.* Hurtado *de resid. tom. 1. resol. 1. subresol. 21.* Caietanus *tom. 1. opusc. tract. 29.* Mancinus *de triplici juris collat. cap. 123. n. 5.* Anguianus *de legibus lib. 3. cap. 21.* Petrus Herodius *lib. 4. Pand. tit. 17. cap. 12.* I. Dartis *in 32. quæst. 1.* & nos *in cap. 65. Concilii Illiber.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo; nam si solam adulterii rationem attendimus, nullum extat præceptum divinum divertendi ab uxore adultera in reatu permanente, siquidem Christus Dominus tantùm ob adulterium divortium permisit, non verò jussit. Igitur vir non tenetur præcisè dimittere uxorem adulteram. Augetur primò hæc difficultas, nam quilibet favori pro se introducto renunciare valet, *l. si quis in conscribendo, Cod. de pactis, l. penult. Cod. de Episcop. & cleric. l. fin. Cod. de non num. pec. l. si quis inquilinos 112. §. 1. ff. de legat. 1.* Sed divortium ob adulterium inductum est in favorem innocentis, & in pœnam nocentis, ob injuriam ab eo irrogatam, *cap. idololatria 28. quæst. 1.* Igitur vir cogendus non est dimittere oxorem adulteram. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam sine culpa non est aliquis puniendus, regulâ *Sine culpa, in 6.* Sed si maritus cogatur dimittere uxorem ob ejus adulterium, punitor sine culpa, siquidem privatur ipsa cohabitatione cum periculo incontinentiæ: igitur non est cogendus dimittere uxorem propriam.

4. Adulterii etymon.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, adulterium significare improbam, & illicitam cum uxore aliena commixtionem, vel conjunctionem, ut ait Consultus *in d. l. fugitivus, de V. S.* Hinc dicimus adulterare rationes, vel monetas, adulterare testamentum, adulterinas literas, *in l. Divus, ff. ad leg. Pompeiam de parric. l. 1. §. fin. de servo corrupto, l. aut facta 16. § evenit, ff. de pœnis, l. annonam 8. ff. de extraordin. crimin. l. si quis 6. ff. ad leg. Cornel. de falsis.* Nam adulterare est, omne quod sincerum est corrumpere, ut tradunt Brissonius, Verrucius, Ludovicus Carrion *lib. 2. emendat. cap. 10. tom. 3. thesauri critici,* & Hothomanus *de verbis juris, verbo Adulterium.* Dicitur autem adulterium in nostra significatione alterius thori accessio, à præpositione *ad,* & nomen *alter, altera, alterum,* quasi ad alteram oxorem accessio, ut placuit Festo Pompeio, Brissonio, & Rebuffo *ubi supra:* & hæc est vera etymologia, rejectis quas adducit Laurentius Valla *lib. 6. elegant. cap. 45.* Bermondus *de public. concubin. in rubric. de adult.* Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de adulter. c. 1.*

Deinde sciendum est, variè definiri adulterium per repetentes in præsenti, Covarroviam *de matrim. part. 1. cap. 1. n. 8.* Jul. Clarum *§. adulterium,* & alios de adulterio scribentes. Bocerus *de adulter. cap. 1.* ita illud definit: *Adulterium est crimen publicum, quo per concubitum viri cum aliena fœmina fœdus conjugale violatur.* Quam definitionem ipse explicat numeris sequentibus. Sed breviùs definiri potest, ut adulterium sit: *Coitus mentalis, vel realis, per quem alterius thorus violatur.* Quæ definitio constat genere, & differentiâ. Dicitur enim coïtus mentalis, vel realis loco generis, in quo cum simplici fornicatione, stupro, incestuque convenit: mentalis verò, quia quoad forum internum mentalis coïtus cum alterius conjuge adulterium est, ut probatur auctoritate Exodi *cap. 20.* Matthæi *cap. 8.* & Pauli *ad Romanos cap. 7.* Adjicitur, *per quem alterius thorus violatur,* loco differentiæ; in simplici enim fornicatione, stupro, & incestu alterius thorus non violatur, indeque tantùm cum conjugata committitur adulterium, ut docetur *in l. inter liberam 6. §. lex, ff. ad leg. Jul. de adult.* & *in d. l. inter stuprum 121. ff. de V. S.* & hanc definitionem probavit lex *1. tit. 17. partit. 7.* & illustrant Covarr. *in 4. 1. part. cap. 1. num. 8.* Bermondus *ubi suprà,* Rebuffus *in d. l. inter stuprum, num. 1.* Sylvester *in summa, verbo Adulterium,* Azevedo *in rubric. tit. 20. lib. 8. Recopil.* Cantera *lib. 2. qq. crimin. cap. 14. num. 24.* alii relati à D. Joanne Vela *de delict. cap. 1.* Ex qua definitione colligitur, conjugatum cognoscentem mulierem solutam, adulterium non committere, jure civili attento, cùm non violet alterius thorum; ac proinde non posse de adulterio accusari ab uxore, tam civiliter, quàm criminaliter, *l. 1. Cod. de adult. l. 1. Cod. Theodos. de repud.* docent Tiraquell. *ad leges connub. in l. 7. num. 42.* Paleotus *de nothis & spuriis, cap. 42.* Covarr. *in 4. part. 2. cap. 7. §. 6.* jure autem divino, & canonico verè adulter est; nam Dominus creavit marem, & fœminam, non fœminas, *Genes. cap. 1. vers. 27.* disrumpit enim, atque violat fidem conjugalem, qui adhæret meretrici, *1. ad Corinth. cap. 6. vers. 15. & 16.* Jure canonico id expressè docetur *in cap. dixit, c. nemo, 32. q. 4. cap. non mœchaberis, 32. q. 6. cap. ille 14. 32. quæst. 5. cap. transmissa, de eo qui cognovit consanguin. cap. intelleximus, hoc tit.* Et licèt vir non possit criminaliter ab uxore accusari, *cap. apud misericordem, 32. quæst. 1.* poterit tamen ad thori separationem, ut docet Covarr. *ubi suprà:* quo modo accipiendi sunt textus *in cap. præcepit, cap. christiana, 32. q. 5. cap. quemadmodum, § illud, de jurejur.* dicemus infrà *in cap. fin. hoc tit.*

5. Adulterii definitio.

Deinde sciendum est, nullum detestabilius probrum adulterio patrati, aut aliquod fœdius contra jus gentium facinus committi. *Genesis cap. 26. Potuit* 6. Adulter-

RII ATROCITAS.

coïre quisquam de populo cum uxore tua, & induxerat super nos grande peccatum. Et *Levitic. cap.*20. *Deuteron. cap.*22. *Ioannis cap.*8. *Danielis cap.* 13. *l. probrum* 41. *ff. de ritu nupt. cap. quod in omnibus*, 32. *quæst.*7. D. Ambrosius *lib. de Abraham*, c.2. & 7. *l. auxilium*, §. *in delictis*, *ff. de minor.* Ulpianus *in frag. tit. de dotib.* §. *inter atrociora.* Stobæus *sermonum cap.*6. *Non est adulterio majus ullum malum.* Dicitur sacrilegium nuptiarum *in l. quamvis*, *ff. hoc tit.* Faciunt Nicostratus *in lib. de nupt. Quanta turpitudo, nequitia, & injustitia sit in adulterio, quantum utrique sexui ignominia inurat, &c.* Clemens Alex. *lib.*3. *Pædagog. cap.*2. Pelusiota *lib.*3. *epist.*76. Inter atrociora & immania scelera recensetur *in l.* 1. *Cod. Theodos. quorum appel.* Unde adulteri non gaudent indulgentia Paschali, *l.*4. 6. 7. 8. *eod. Cod. de indulg. crim.* ubi Gothofr. Illustrant Palatios Rubios *in repetit. rubric. de donat. inter*, §.77. *n.*3. Vega *in cap.* 4. §. *de adulter. de judic.* qui asserunt, adulterium esse homicidio gravius: & probare intendunt *ex l. codicillis* 88. §. *matre*, *ff. de leg.*2. Quod admittendum non est; nam reverà adulterio gravius est homicidium, ut constat ex *cap. si quis verius*, 33. *quæst* 2. Nec contrarium probat Consultus *in d.* §. *matre*; nam omissâ interpretatione asserentium, levius in ea specie fuisse homicidium, quia necessarium fuit ad defensionem propriæ substantiæ, cùm occisus rapinam fecerit proprio occisori, argumento legis 2. *ff. ad leg. Aquil. c.* 2. *de homicid.* quia illa verba, *dum ei rapinam facit*, potiùs ponuntur à testatore ad augendam malitiam fratris homicidæ; filius enim rapinam faciebat, idest locum parabat ad rapas serendas; id enim significat interdum rapinam facere, ut docent Columella *lib.* 2. *cap.*2. Cato *de re rustic. cap.*31. & Pulveus *in libello de rer. alienat.* Veriùs respondendum est, illa verba non esse accipienda comparativè, nec significare fratrem adulterium uxoris commisisse, cùm testator uxorem appellaverit Charissimam in principio testamenti; sed accipienda esse positivè: *Sed & alia mihi deteriora fecit.* Hoc est, sed & alia mala mihi fecit: sic enim Cicero *in oratione pro Balbo*, dixit: *Hoc illi deterius contigit*; ut explicat D. Joannes Vela *de delict. cap.*1. Nec tunc obstat textus *in cap.*4. §. *de adulteriis, de judiciis*: cujus interpretationem in ejus commentario dedimus. Denique satis ostendit hujus criminis gravitatem Ulpianus *in l. probrum* 42. *ff. de V.S.* ubi appellat adulterium probrum naturæ, quia per illud inviolabilia jura matrimonii confunduntur, ac deturbato parentis sanguine, ordineque naturæ, incerti auctores vitæ redduntur. Quod ea ex causa adeo abhorruerunt bruta animalia, naturæ communi nexu illigata, ut adulteri sanguine sparso proprii thori vindicarent injuriam, ut de leone refert Plinius *lib.* 8. *cap.* 16. de elephante Ælianus *lib.*2. *hist. anim. cap.*15. de turture Cassiodorus *lib.*5. *var. cap.*33. de aliis idem probant Tiraquellus *in l.* 13. *connub.* Beyerlinch *in theatro vitæ hum. tom.* 1. *verb. Adulterium*, Theophilus Raynaud. *tom.*4. *lib.*3. *sect.*3. *cap.*6. *fol.*397. Lorinus *in cap.*20. *Levit.* Broseos ad Cassidor. *d. epist.* 33. Ferrandus Ednensis *in l. inter liberos. ff. ad leg. Jul. de adult.* Inde etiam provenit, nec fœminam, nec militem excusari in hoc crimine, *l.*2. §. *si simul* 8. *l. mariti* 29. *in princip. l. vim* 39. *ff. hoc tit.* cùm agatur de crimine inspirante naturâ damnato, ac hujus primæva fœditatis inspectione. Nec relevat eum rusticitas, *l.*2. *de jure fisci*, *l.*3. § *etsi* 22. *ad Syllan. l. quicunque* 8. *Cod. qui admitti*: nec etiam minor ætas, quia in executionibus pœnarum cessat legis auxilium, *l. auxilium* 37. *ff. de minor.* Seldenus *lib.* 2. *de uxor. Hebr. cap.* 12.

7. Inde etiam suadente ipsa naturâ adulterium vindicatum fuit variis pœnis, etsi inultum legamus apud aliquas barbaras gentes, quas refert Roman. 2. *part. Respub. Gentil. cap.*11. Procopius *in histor. arcan. fol.*77. Apud Hebræos enim adultera comburebatur, *Genesis cap.* 38. *vers.* 24. lege Moysis ita cavebatur: *Quicunque mœchatus fuerit cum uxore proximi sui, morte moriatur*: Unde apud eos adulteri lapidari cœperunt. *Levitici cap.*2. *Exodi cap.*22. *Deuteron. cap.* 22. *Danielis cap.* 13. *Joannis cap.*8. *Marci c.*10. D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.*6. Apud Ægyptios in adulterio deprehensos virgis cædebatur ad mille plagas: mulier naso mutilabatur. Diodorus Siculus *lib.* 2. *Biblioth. cap.* 3. De Vandalis ita ait Salvianus *lib.*7. *de providentia. Addiderunt quoque ad libidinem comprimendam severas pudicitia sanctiones, gladio impudicitiam coërcentes, ut puritatem scilicet utriusque sexus, & domi connubio reservaret affectus, & in publico metus legum; ac si in duplici præsidio castimonia nteretur, cùm & intus esset quod amaretur, & foris quod timeretur.* Parthos refert Justinus *lib.*41. nulla delicta adulterio graviùs, aut severiùs vindicasse. Lydii adulteram sine venia & misericordia puniebant. Ælianus *lib.*17. *hist. cap.*12. Apud Dacos parte corporis spoliati adulteri necabantur. Saxo *lib.*5. *de rebus Dan.* Apud Locrenses adulterii damnatus utroque oculo privabatur, ut refert Valerius Max. *lib.* 6. *cap.* 5. Germani adulteram abscissis crinibus nudatam coram propinquis expellebant, ut tradit Tacitus *de moribus German.* quorum jus novum refert Henelius *de dotal. ubi suprà.* Omitto pœnas apud alias nationes statutas, quas referunt Petrus Gregor. *lib.*36. *syntag. c.*6. Tiraquel. *in l.*13. *connub.* Bocerus *de adulterio c. fin.* Ant. Matthæus *de crimin. tit. ad leg. Jul. de adult.* Ut ad jus civile Romanorum perveniamus, apud eos primus Romulus ita sanxit: *Adulterii convictam vir, & cognati uti volent necanto.* Plutarchus *in vita Romuli*, Halicarn. *lib.* 1. Livius *lib.*39. *cap.*28. Valer. Max. *lib.*6. *cap.*3. Gellius *lib.*10. *noctium*, *cap.*23. Sed hæc sanctio severa visa est statim Romanis; ideo Numa Pompilius leviorem legem tulit his verbis: *Pellex sedem Junonis ne tangito; si tetigerit, crinibus demissis agnam fœminam cadito.* Gellius *lib.*4. *noct. cap.*3. Festus Pompeius *lib.*2. *de V.S.* Postea verò crescente matronarum luxu, variis pœnis vindicatum fuit adulterium: aliquando pœnâ capitis. Livius *lib.*7. Valerius Maximus *lib.*8. *c.*1. Sæpiùs mulctâ. Suetonius *in Julio, c.*2. & 48. Tacitus *lib.*2 *histor.* Plerumque relegatio extra ducentesimum lapidem irrogata fuit, donec Augustus legem Juliam rogavit, quæ ab ejus latore Julia dicta fuit; quia Augustus Julii nomen adoptione sortitus fuerat, de qua agunt Consultus *in l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de adult.* Suetonius *in August. c.*34. Horatius *lib.*4. *carminum, od.*5. quâ lege stabilita fuit pœna tantùm relegationis, *l. si quis* 5. *ff. de quæst. l. miles* 11. *ff. hoc tit.* non autem pœna capitalis statuta fuit. Unde D. Augustinus *lib.*10. *de civit. Dei, cap.*5. aiebat, adulteria Romæ morte non fuisse punita antiquitus: & Apuleius *lib.*9. ait: *Ac ne juris quidem severitate, lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis.* Faciunt lex 4. §. *adulterii*, *ff. de re milit. l.* 13. *ff. de his quibus ut indign. l.* 14. *ff. de testibus.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit.* 26. §. *adulterii.* Non tamen eâ lege abrogata fuit facultas imponendi pœnam capitalem, exacerbata ultione certis casibus, veluti adulterio commisso cum incestu, *l. si quis viduam* 5. *ff. de quæst.* & in casu textus *in l. miles* 11. *ff. hoc tit.* Unde pœnam capitalem lege Julia de adulteriis perpetratoribus impositam fuisse supponitur *in l. transigere* 17. *Cod. de transact. l. de crimine* 9. *Cod. hoc tit. l. si vir, C. Theod. eod. tit. l.* 2. *Cod. Theodos. de indulg.* apud Arnobium *lib.* 4. *contra Gentes*, ibi: *Adulteria legibus vindicant, & capitalibus*

DE POENIS ADULTERII.

eos

vos ad officium pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genalis se lectuli expugnatione jeciſſe. Salvianum *lib.7.de provid.* Juvenal. *ſatyr.2. verſ.29.* Virgilium 6. *Æneid.* Ammian. Marcel. *lib.28.* Apuleium *lib.9. Metamorph. Ac ne juris quidem ſeveritate, lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis.* Et ita capitalem pœnam lege Julia impoſitam eſſe docuerunt Cujac. *lib. 21. obſerv. cap.* 17. Gedeus *val. inter* 101. *ff. de V. S.* Marc. Lyelama *lib.2. membran. eclog.* 3. & 10. Henell. *de dotal. ubi ſupra, fol.*283. Deinde lex hæc Julia de adulteriis, ut vocatur *in l.5. ff. hoc tit. l.3. & 17. Cod.eod. l. auxilium* 38. §. 10. *ff.de minor.* apud Salvianum *lib.7. de provid.* vel de pudicitia, ut dicitur *in l.8.& 9. Cod.hoc tit.* apud Suetonium *in Auguſto, cap.*34. inter publica judicia recenſita fuit, *l.2. §. ſi in publico, ff.hoc tit. l.2. Cod.Theod. eodem, §. item 7. Inſtit.de public.judic.* Inde damnatus lege Julia infamiâ notabatur, *l. maritus* 24. *ff. hoc tit.* & ita privilegiis hominis integræ frontis privabatur, *l.infamem* 7 *ff.de public.judic. l.1. ff.de his qui notantur infam. l.5. ff.de calumniat.* ideoque teſtis in teſtamento adhiberi non poterat, *l.*13. 14. & 18. *ff. de teſtibus.* Etiam eadem lege jus occidendi adulterum patri, ac marito datum fuit, *l.patri* 20. *cum ſequent. l.nihil* 32. *in princip. ff.hoc tit. l.Gracchus, Cod.hoc tit. l.4* §. 1. *ff.de his qui notant. infam.* Paulus *lib.2. ſentent. tit.*17 §. 1. & 2. & *lib. ſingul. de adult.* plura de ipſa lege Julia congeſſerunt Cujac. *lib.6. obſerv.c.*14. J.Gothofr. *ad leg.4. Cod. Theodoſ. quorum appel,* Henel. *de dotalitio, c.*10. Arniſeus *de jure connub. c.*5. Borellus *tom. 3. deciſ.tit.*6. Briſſonius *ad leg. Jul.de adult.* Ant.Matthæus *de crimin. ad eundem titulum,* Forner. *lib.3. rer. quotid. cap.*9. & *lib.4.cap.*16. & *lib.6.cap.*9. Anaſt.Germonius *lib.1. animadv.cap.*4. Demſterus *ad Roſinum lib.8.c.*24. Mancinus *lib.1.de triplici jure collat. cap.*46.

8. DE POENA CAPITALI.

Manet ergo, lege Julia impoſitam non fuiſſe pœnam capitis, etſi ea lege abrogata non fuiſſet poteſtas imponendi pœnam capitalem in atrocioribus adulteriis: quo modo conciliari poſſunt variæ Doctorum opiniones circa auctorem hujus pœnæ capitalis ob adulterium. Nam Conſtantinum auctorem fuiſſe hujus pœnæ mortis *in l quamvis* 30. *C. hoc tit.* in illis verbis: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet;* exiſtimarunt Briſſon. *lib. ſingulari de hac lege, pag.*105. P.Faber *lib.1. ſemeſtr.cap.*4. Ant. Faber *lib.2. conject. cap.*20. Pithœus *in collat. legum Moſaic. tit.4. de adulterio,* Matſil. & Ritterſhuſius *in §. item lex, Inſtit.de public.judic.* Ant.Matthæus *de crimin.ad lib.48. Pandect.tit.3.de adult.cap.2.n.*1. Unde docuerunt Briſſonius *ubi ſuprà,* Balduinus *de legibus Conſtant.pag.*192. verba quæ extant *in l. caſtitatis* 9. *Cod. hoc tit.* (quæ auctorem habet Alexandrum Imperatorem) ibi: *Qui autem adulterii damnatam, ſi quocunque caſu pœnam capitalem evaſerit, ſciens duxerit, vel reduxerit eandem, ex cauſa lenocinii punietur;* eſſe Triboniani, non autem Imperatoris, cujus etiam eſſe verba illa, *excepto adulterio,* in lege *tranſigere, Cod.de tranſact.* docuit A. Faber *lib.2. conject. cap.*20. Sed rectius Cujac. *lib. 20. obſerv. cap.* 18. affirmat juxta ſuprà tradita, quod quamvis lege Julia de adulteriis pœna capitis ſtatuta non eſſet in adulteros, nihilominus quandoque extra ordinem adulteros capite damnatos fuiſſe, ut fecit Auguſtus cum Julio Antonino. Unde Alexander Imperator *in d. l. caſtitatis,* quia ſuo tempore inceperant obſoleſcere adulterii pœnæ, & lex Julia dormire, ut aiebat Juvenalis *ſatyr.2. verſ.*27. ipſe ait, caſtitati & diſciplinæ ſuorum temporum convenire, ut lege Juliâ damnatâ, in legitimis pœnis perſeveret; hoc eſt, ut illi imponantur pœnæ, non ſolùm quas lex Julia ſanxit, verùm & capitalis, ſi gravitas ſceleris exigat: & ideo ſubjunxit ea verba: *Eum qui fortè non damnatam capite, quæ caſu quodam evaſerit pœnam capitalem, duxerit, vel reduxerit, tanquam lenonem relinqui pœnis legis Juliæ.* Quo modo etiam intelliguntur textus *in d.l.tranſigere, l.4.Cod. Theodoſ.quorum appellat. l.2. Cod.de judic.reliquorum.* Itaque Conſtantinus *in d.l.quamvis* 30. capitalem pœnam in hoc delicto minimè de novo introduxit, ſed jam velut obſoletam, ac ſepultam poſtliminio quaſi reduxit. Etiam ex novella 32. Leonis adulteri truncatione narium, aut aurium plectebantur: hinc lepidè Martialis *lib.3. epig.*85. ait:

Quis tibi perſuaſit nares abſcindere mœcho?
Non hac peccatum eſt parte, marite, tibi.
Stulte quid egiſti?

Juſtinianus verò *in novella* 134. gladii pœnam in viros quidem retinuit; adulteræ verò remiſit verbera, eamque in monaſterium detrudi voluit: inde eſt authentica *Sed hodie, Cod. hoc tit.* à qua non admodum diſſimile eſt jus noſtrum Septempartitum; nam *in l.15. tit.17. partit.7.* ſtatuitur ut adulter ad mortem damnetur, adultera verò vapulata in monaſterium detrudatur: & novioribus legibus, videlicet *l.2. tit.15. lib.8 ordin.l.80. Tauri, l.4.tit.20.lib.8. recopil.* adulteri traduntur marito puniendi unà cum omnibus bonis ſuis, inſtauratâ lege 1. *tit.* 7. *lib.* 3. *fori Iudicum.* Explicant Villadiego, Ant.Gomez, Didacus Perez *in eiſdem legibus,* Jul. Clarus, & Bajardus *ibi, verbo Adulterium,* Boſſius *in tit. de raptu* Et quomodo adulterium probetur, et pœnis his locus ſit, explicant Queſada *qq. juris q.*16. Paz *in leg.12. ſtyli,* Borellus *tom.3. deciſ. tit.*6.

Ut ad pœnas adulterii ex jure canonico perveniamus, priſcis Eccleſiæ canonibus publica pœnitentia adulteris imponebatur, *cap.ſi quid* 23. *quæſt.*2. immò & aliquando communio etiam in fine denegata fuit, ut probavi *in cap.*1. *Concil. Illiber.* Etiam jure canonico approbata fuit pœna per Juſtinianum ſtatuta in novella 134. *cap.* 10. videlicet detruſio in monaſterium, *cap. intelleximus, hoc tit. cap.gaudemus, de converſ. conjug. cap.conſuluit, de appellat.* Salcedo *in praxi, cap.*85. Facultas autem occidendi adulterum omnino denegata fuit, *cap. admonere, cap. quicunque, cap.ſi quid,* 13. *quæſt.*2. docent Baſil. *lib.9. de matrim. cap.* 15. Eſcobar *de utroque foro,* §. 7. Diana *part.* 3. *tit.* 4. *reſol.* 223. Mendo *in ſtatera, diſſert.*3. *quæſt.*2. Prado *tom.2. Theolog. Moral. cap.*20. *quæſt.*1. §.4. latè Gibalinus *tom. 2. de negotiatione, lib. 6. cap. 6. art. 1. regul.* 2. Theoph. *tom. 4. lib. 3. ſect. 3. cap. 6. fol.*389. Covarr. *2.part. de matrim. c.7.* §.7. Fornerius 3. *rer. quotid.cap.*10. Licèt ſi maritus clericum cum uxore invenerit, & percuſſerit, non debeat pro abſolutionis beneficio Sedem Apoſtolicam adire, *cap.3. de ſent. excom.* Covarr. 2. *part. de matrim. cap.*2. §.7. quia inconſideratè, & juſto dolore motus hoc fecit, ut ait Conſultus *in l.nec in ea, ff. hoc tit.* Etiam propter adulterium uxor privatur dote, & maritus adulter amittit dotalitium, ſeu donationem propter nuptias, ut latè probavi *in cap. plerumque, de donat. inter.* Tandem propter adulterium alterutrius ex conjugibus matrimonium diſſolvitur quoad thorum, & mutuam cohabitationem, *cap.interveniente, cap. Apoſtolus,* 32. *quæſt.*7. niſi uterque adulterium commiſerit, *cap. ſignificaſti, cum ſequent. hoc tit.* vel maritus uxorem proſtituat, *cap. diſcretionem, de eo qui cognovit conſanguin.* niſi animum committendi adulterium non habuerit, ſcilicet cùm per errorem ab eo, quem maritum eſſe credebat, fuit cognita, *cap. in lectum,* 34. *quæſt.*1. vel per vim oppreſſa, *cap. propoſito,* 32. *quæſt.*5. vel ſi maritum credens eſſe mortuum, alii nupſerit, *cap. cùm per bellicam,* 34. *q.*1. vel ſi uxor tempore infidelitatis à viro repudiata cum alio conſummaverit matrimonium;

9. DE POENIS EX JURE CANONICO.

nam si ambo ad fidem Catholicam convertantur, non poterit repudians objicere conjugi repudiato consummationem illius secundi matrimonii, *c. gaudemus, de divortiis*. His tamen casibus exceptis licitè ob adulterium divortium fit quoad thorum, juxta legem divinam, de qua D. Matthæus c. 19. Quod provenit ex natura ipsius matrimonii, quia cùm conjuges teneantur mutuam sibi servare fidem, ut probavi *in cap. fin. de condit. apposit.* justè conjux innocens separatur à cohabitatione cum nocenti, nec tenetur cum eo juxta promissa cohabitare, argumento textus *in cap per venit 3. de jurejur. l. fidem, ff. de transact.* junctis traditis à Barbosa *axiom. 98.* Ut autem divortium hoc fieri possit, debet præcedere adulterium, copulâ habitâ cum tertia persona, ob quam cato dividatur. Unde infertur, non sufficere ad divortium adulterandi animum, nisi opere subsequuto. Leander *2. part. de sacram. disput. 56. q. 7.* nec etiam oscula, aut similes amplexus præstare causam divortio, etiamsi adulterandi animo habeantur, *cap. lex, 17. quæst. 2.* Salmut. *ad Pancirolam lib. 1. tit. 46.* Nec etiam sufficiunt ad hoc divortium peccata contra naturam perpetrata ab altero ex conjugibus, quia divisionem carnis, quæ ad adulterium desideratur, accipimus pro ea, quæ juxta usum naturalem habetur, ut pluribus relatis docet Leander *d. disput. 26. q. 11.* licèt contrariam sententiam in praxi tenendam esse dicat Trullench. *de matrim. c. 12.* Hæc autem facultas deserendi adulterum reciproca est, itaut non solùm maritus divertere possit ab uxore ob ejus adulterium, verùm & uxor ob adulterium viri, *c. fin. 35. q. 5. c. placuit, 32. q. 7.* Cùm enim uterque æqualiter sibi ad invicem ad fidem ex justitia servandam obligentur, sicut vir innocens potest dimittere uxorem adulteram, ita & uxor discedere valet à viro adultero, ut contra Caietanum probat Leander *d. disput. 26. q. 3.* Nec ullum tempus præfinitum est, intra quod conjux innocens possit deserere nocentem; sed licitum est innocenti quocunque elapso tempore divortium petere, *cap. admonere, 33. q. 5.* Licèt enim jus accusandi adulterum legitimo tempore præscribatur, *l. adulter, Cod. hoc tit.* tamen quoad petendum divortium nulla temporis præscriptio admittitur. Basil. Legion. *lib. 9. de matrim. cap. 16. n. 4.* An autem propriâ auctoritate liceat dimittere adulteram, & alia de hoc divortio, exposui *in cap. significasti, de divortiis.*

10. Traditur ratio decidendi. His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet teneatur maritus dimittere uxorem adulteram, provenit ex eo, quia eam retinendo præstat ansam suspicandi suo consensu adulterium commissum fuisse; & qui retinet adulteram, particeps creditur ipsius criminis, & patronus turpitudinis censetur, *cap. quemadmodum, §. 1. de jurejur.* & ideo Domitianus Imperator Equitem Romanum ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterii crimen intendetat, etsi fit è judicum albo, ut refert Suetonius *in Domitiano, cap 8.* Ulpianus *in l. 2. §. unde quari. ff. hoc tit.* Claudium Gorgum virum clarissimum, cùm deprehensam in adulterio uxorem retinuisse detectus esset, sine accusatore lenocinii damnatum fuisse à Severo refert Laonicus. Chalcondillas *lib. 3. de rebus Turcicis*, sit apud gentes quasdam diram esse, & infamem imprecationem illam, ut quis repudiatam uxorem iterum recipiat. D. Paulus, qui inter priscos monachos vitæ sanctitate, & morum auctoritate claruit, non aliam instituti sui, & solitarii voti occasionem habuisse fertur, quàm quòd uxorem in adulterio deprehensam retinere nolens, in solitudine, & desertis locis monasticam vitam professus obiit, ut refert Nicephorus Calixtus *lib. 8. histor. c. 40.* Solonis lex maritum adulteram retinentem infamiâ notavit. Demosthenes *in orat. contra Nicetam.* Jure civili lex Julia coërcet eum, qui non statim post adulterium uxorem dimittit; sive eum, qui in adulterio deprehensam retinet, *l. mariti 29. ff. ad leg. Iul. de adult.* quia hoc lenocinii loco habet, *l. 2. Cod. eod. tit.* eademque, quâ & adulterium, pœnâ persequitur, *l. auxilium, in fine, ff. de minor. l. 3. §. etsi, ff. de accusat.* & hinc Paulus *lib. 2. sent. tit. 27.* in hæc verba scribit: *Eum qui deprehensam in adulterio uxorem non statim dimisit, reum lenocinii postulari placuit.* Tantam enim mariti lenitatem, qui uxori matrimonium violanti non irascatur, adulteriumque in ipsa turpitudine deprehensum non coërceat, non esse ferendam lex existimavit; & ita in lenocinii crimine jure optimo ponit, quandoquidem aut lenonem esse, aut planè fœtrum necesse est, cui sciendi, prudentique sine dolore tanta injuria infertur. Atque ita Claudium Gorgum clarissimum virum, cùm deprehensam in adulterio uxorem retinuisse detectus esset, sine accusatore damnatum lenocinii Ulpianus refert *in l. 2. §. unde, ff. ad leg. Iul. de adult.* Nec reprehensione caruisse illam Tiburi militum patientiam, qui post delatum adulterium uxorem retinuerat, quasi contemtus æmulum removisse, narrat Plinius *lib. 6. epist. ad Cornel.* docentur Revardus *lib. 4. variar. c. 6.* Brissonius *ad leg. Iul. de adult. pag. 183.* Unde rectè in præsenti docetur, maritum teneri dimittere uxorem adulteram, ut ita vitetur scandalum, quòd eo sciente, & patiente adulterium perpetravit. Inde infertur, maritum non teneri uxorem dimittere, quando adulterium ita occultum est, ut probari nequeat, cùm in hoc casu cesset ratio scandali, ut docuerunt Glossa *verbo Patronus, in c. 1. 32. q. 1.* Alberic. *in dictionar. verbo Matrimonium* 8, *vers. Quod si aliquis,* Turrecrem. *in c. Apostolus 33. q. 7. art. 2.* Inde etiam deducitur, uxorem non teneri dimittere maritum adulterum, pertinacem, & publicum; nam cùm scandalum prorsus cesset in uxore non dimittente virum adulterum, cùm uxores ægrè ferant, ut viri aliis commisceantur, non tenetur dimittere virum adulterum, ut docent Sanchez *lib. 10. de matrim. disp. 14. n. 19.* Nec tunc obstat textus *in c. si quis uxorem, el. 1. 32. quæst. 1.* ubi docetur, virum & uxorem æquales judicari quoad obligationem divertendi propter adulterium utriusque; nam intelligendus est quoad facultatem divortii celebrandi ratione adulterii, non autem quoad obligationem divertendi. Tandem infertur, non teneri maritum divertere ab uxore eo casu, quo scandalum inde consurgens aliis remediis auferri valeat, ut docet Sanchez *d. disput. 13. num. 15.*

Ut rationem secundæ partis præsentis assertionis assignemus, sciendum est, quod licèt jure civili attento maritus uxorem adulteram, & dimissam iterum recipere nequiret, *l. castitati, Cod. ad leg. Iul. de adult.* tamen ad eam redire valebat post abolitionem criminis, *l. generali 34 §. ream, ff. de ritu nupt.* aut si maritus ab accusatione destitisset, *l. fine 27. ff. de adult.* quam exponit Dantis *in 32. q. 1. ad fin.* & cùm per pœnitentiam delicta aboleantur, rectè potest maritus uxorem adulteram, sed pœnitentem recipere. Et licèt non teneatur ex justitia eam pœnitentem recipere, tamen tenetur ex charitate, de qua charitatis obligatione accipiendi sunt textus *in c. quod autem, 32. q. 1. c. de hereditio, c. ego dixi, 35. q. 1.* & præsens textus *in verbo Debet.* D. Bonavent *in 4. dist. 34. art. 1. q. 5.* docuit Basilius *lib. 9. de matrim. cap. 19.* Germonius *1. animad. c. 8.* etsi contrarium defendat Arniscua *de jure connub. c. 5. sect. 9.* intendens probare in hia verbia tantum consilium contineri, & nunquam debere innocentem recipere nocentem. Si autem velit innocens nocentem recipere, tenetur nocens eum se- 11. Traditur ratio secundæ partis assertionis.

qui,

qui, quia sententia divortii tantùm prolata est in favorem innocentis. Sunt etiam casus, in quibus innocens omnino cogitur recipere peccatricem emendatam. Primus est, si suspectus sit de propria incontinentia. Secundus si innocens etiam adulterium committit ante, vel post sententiam divortii, quia tunc etiam innocens infert injuriam conjugi dimisso, & paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *l. viro, ff. soluto matrim.* ideo innocens post adulterium tenetur recipere conjugem dimissum, *c. ex litteris, de divortiis, c. penult. & fin. hoc tit.* Nec intercst quod sententia divortii jam prolata sit, quia cùm talis sententia respiciat statum præsentem, juxta quem prolata est, non tollit jus compensationis, si innocens adulterium committat.

12. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione examinandum est, an maritus statim ac agnovit uxorem adulteram esse, teneatur eam dimittere, ac deserere? Et distinguendum est inter adulterium occultum, & publicum. Primo casu potest maritus uxorem retinere, & cum ea cohabitare, *cap. de benedicto, cap. quod autem, cap. non erit, cap apud misericordem, 32. quæst. 1.* nisi animum habeat ascendendi ad sacros ordines, quia cùm irregularitatem contrahat, si eam postea cognoscat, *cap. si laici, 34. dist.* tenetur eam abjicere. Secundo verò casu, cùm adulterium notorium est, propter scandalum quod inde nascitur, & quia eam retinendo patronus turpitudinis videtur, ideo juxta suprà tradita tenetur ipsam adulteram dimittere, immò & si cum ipso scandalo eam retinuerit, per triennium pœnitere debet, *cap. si quis uxorem 6. 32. quæst. 1.* Basil. Legionensis *lib. 9. de matrim. cap. 18.*

13. EXPONITUR CAP. QUEMADMODUM, §. ILLUD, DE JUREJUR. Adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus *in c. quemadmodum, §. illud, de jurejur.* ubi proponitor quendam maritum jurasse, nunquam se desertorum uxorem suam pro nullo crimine. Consultus fuit Innocent. III. an tale juramentum servandum esset, necne. Et respondet summus Pontifex, simile juramentum temerarium esse, quia si mulier infidelis fit, & nolit cohabitare sine contomelia Creatoris, debet illam deserere, & accusare; & nisi se corrigat, dimittere. Consequitur alter casus, quid si juraverit, se non accusaturum, aut deserturum propter crimen adulterii? Et quæritur utrum tale juramentum sit observandum, necne? Et respondet Innocent. III. tutius esse juramentum observare, & uxorem peccatricem ad pœnitentiam reducere. Quem textum ita expendo. Si maritus tenetur uxorem publicè adulteram adhuc non peractâ pœnitentiâ deserere, non valeret juramentum in contrarium factum, tanquam illicitum, *ex c. in malis, c. juravit, c. Inaoceas 22. q. 4. c. Quintavallis, cum aliis, de jurejur.* Ergo maritus non tenetur uxorem adulteram dimittere. Quam difficultatem ot aliqui dissolvant, asserunt maritum eo casu posse deserere uxorem, tutiùs tamen facere, si eam non deseruerit; ita ut verbum *tutius*, in eo textu consilium, nón præceptum indicat, ut *in c. coamnunem, de sponsal.* Sed hæc solutio sustineri non potest, quia verius est, in eo textu verbum *tutius*, inducere necessitatem, quia in his rebus, quæ ad salutem animæ spectant, multò verius est, teneri nos ex præcepto tutius eligere; *c. ad aud entiam, de homicid.* Deinde quia juramentum servari debet semper ac quando nullum datur dispendium salutis æternæ, *cap. debitores*, cum aliis ibi adductis, *de jurejur.* Ergo in specie illius textus debet omninò juramentum servari. Quare Anguianus *de legibus lib. 3. cap. 21.* docet in specie illius textus non teneri maritum uxorem deserere, quia cùm juramentum illud emittendo renunciasset juri suo, quod ejus favore introductum erat, ideo tale juramentum validum fuit; & cùm ratione illius juramenti maritus non desereret uxorem, ulla lenocinii suspicio dari non poterat, nec præsumi ex ejus voluntate adulterium committi.

Etiam suprà traditæ assertioni opponi potest textus in canone 65. Concilii Illiber. ibi: *Si cujus clerici axor fuerit mœchata, & sciat eam mar tus suus mœchari, & eam non statim projecerit, nec in fine accipiat communionem, ne ab his qui exemplum bona conversationis esse debeat, videantur magisteria scelerum procedere.* Igitur laïci, in quibus bona conversatio ad exemplum aliorum non desideratur, non tenentur uxores adulteras statim dimittere. Augetur difficultas ipsius canonis ex Concilio Tolet. 1. *can. 7* relato in *c. placuit, 33. q. 2.* ubi in eadem specie docetur, clericos non debere ejicere uxores peccantes, ne fortè illis majorem peccandi licentiam præbeant; sed potiùs in domo retinere, jejuniisque, & aliis pœnis eas coërcere. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est *in d. c. 65.* *Concil. Illiber.* tantùm juberi clericis uxorem peccantem dimittere, quia de laïcis idem districtiùs cavebatur *in can. 70. ejusdem Concilii*, ibi: *Si conscio marito, & ipso consentiente fuerit axor mœchata, placuit nec in fine eis dandam esse communionem: si verò eam reliquerit, & separati fuerint, & digni pœnituerint, post decem annos accipiant communionem.* Ubi de lenocinii turpitudine nonnulla noravi: & licèt deesset hæc constitutio; adhuc argumentum à contrario sensu deductum non obstat, cùm sequeretur absurdum. Nec obstat textus *in d. c. placuit.* Nam in eo canone expressè jubetur, ut clericus mulierem peccatricem à cohabitatione abjiciat, nec cum ea cibum sumat; jubetur tamen, ut in dumo propria, tanquam in carcere privato, ut exponit Forner. *lib. 3. rer. quotid. c. 10.* eam retineat, ut jejuniis, & aliis piis operibus maceretur; non tamen quia cum ea cohabitare possit. 14. EXPONITUR CAN. 65. ET 70. CONCIL. ILLIBER.

CAPUT IV.

Ex Concilio [a] *Parisiensi.*

Maritis etiam ex [b] suspicione uxores accusare permissum est: & ipsi plus cæteris de adulterio & accusare possunt, & [c] defendere.

NOTÆ.

1. a *Parisiensi.*] Etiam ex Concilio Parisiensi citatur textus hic à Burchardo *lib. 16. Decreti, tit. 3. c. ult.* in prima autem collectione, *sub hoc titulo c. 5.* legitur *Alexander III. Parisiensi Episcopo.* Quam inscriptionem veriorem credo, cùm in nullo ex Conciliis Parisiensibus hucusque editis reperiantur verba in præsenti transcripta: & forsan hîc refertur fragmentum alicujus epistolæ missæ ab Alexandro III. Parisiensi Episcopo. De Parisiensi diœcesi nonnulla addoxi *in cap. fin. de rescript.*

2. b *Ex suspicione.*] Licèt regulariter ex sola suspicione nullus accusandus, damnandusque sit, *c. multi, 2. q. 1.* D. Thomas *2. 2. q. 60. art. 3.* quia nemo nisi legitimis probationibus, & luce meridianâ clarioribus convictus

convictus fuerit, damnati valet, *cap. 1. cum sequent. 2. quæst. 1. l. qui sententiam 16. Cod. de pœnis*: quare secundùm Tullium Cassiodorus *lib. 1. variar. epist. 3.* Siculæ gentis naturam damnat, ut quæ facilior ad querelas, etiam de suspicionibus accusare soleat, proinde maritus lenocinii crimine teneri dicitur, si uxorem in ipso scelere deprehensam, non verò si suspectam de adulterio retinuerit, *l. 2. Cod. ad leg. Jul. de adult.* Tamen interdum ea suspicionibus proceditur, & quis damnatur. Unde Imperatores *in l. 5. C. de hæretic.* eos etiam, qui vel levi argumento detecti fuerint ab orthodoxæ religionis tramite deflexisse, ut hæreticos damnant, & quandoque criminum suspicionem pariter ac ipsa crimina vitari jura præcipiunt, *l. 2. l. civile 5. Cod. de furtis, l. 5. Cod. Theodos. de famosis libel.* ubi pro *abdicationem*, reponit *vindicationem*, Fornerius *lib. 1. rer. quotid. c. 26.* Quare ob solam suspicionem accusari posse mulierem adulterii, docetur in præsenti, & *in l. quamvis 30. Cod. ad leg. Jul. de adult. l. uxor 7. Cod. de repudiis*: & refert Quintilianus *declamat. 384. de adultero sacerdote*, ibi: *Sed finge me ex suspicione egisse cum illo adulterii, nempe damnatus caruisset sacerdotio*, &c. Hoc enim singulariter admissum est in crimine adulterii, quia magis in officio continetur pudicitia mulierum, quas non ab adulterio tantùm, sed ab ejus etiam suspicione alienas esse oportet; ideò jure civili conceditur marito post trinam denunciationem occidere eum, quem de adulterio suspectum habet, *novel. 117. §. his quoque*. Legimus etiam Crispum Constantini Magni filium jam Cæsaris dignitate præditum, ob suspicionem consuetudinis cum Fausta noverca à patre occisum indictâ causâ, apud Suidam verbo *Crispus*, Zonaram *lib. 3. annal.* Et uxorem non tantùm ob fornicationem, verùm & ob fornicationis suspicionem, ut accusari à viro, sic & dimitti posse testatur D. Hieronymus *in c. dixit, 32. q. 1.* idque Caio Cæsari contigisse memorat Plutarchus *in ejus vita*. Hic enim cùm fortè Pompeiam uxorem repudiasset ob suspicionem stupri noctu cum Clodio in sacris Bonæ Deæ commissi; cúmque testis in reum ipse citatus, nihil se eorum, quæ objecta fuerant, nosse respondisset; interrogavit accusator, cur ergo uxorem tuam repudiasti? At ille: *Quoniam*, inquit, *meam, nec suspicionibus quidem obnoxiam esse oportere censui.*

c *Et defendere.*] Verba hæc exposui *in c. tue 5. de procurat.*

COMMENTARIUM.

3. IN præsenti tantùm agitur de accusatione uxoris adulteræ, circa quam varia singulari jure recepta sunt, quæ in aliis publicis judiciis non procedunt. Et primò licèt ad accusationem publicorum criminum omnes admitterentur, pensatis accusatorum personis, dignitate, ætate, moribus, aliisque causis, *l. si plures 16. ff. de accusat. l. 5. l. 3. §. 1. ff. de popular. action. l. 3. §. si ad plures 9. ff. de sepulchro violat. l. 15. §. lege Julia, l. mariti 29 §. penult. ff. hoc tit.* at in accusatione adulterii proprium, præcipuumque jus fuit mariti, parentisque, atque in primis mariti, cui meritò ob violatum adulterio thorum, injuriamque præcipuè illatam, dedit lex Julia primum in accusando locum, utpote injuriæ propriæ vindici, ideoque idoneiori accusatori, *l. 2. §. si simul 8. l. si maritus 15. in princ. ff. ad leg. Jul. de adult.* Tertullianus *de cultu fœmin. Maritus est castitatis exactor: mulieribus (certò) ratio castitatem persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet.* Quintilianus *declamat. 339. Mariti mores excutiant, mariti severitatem desiderent.* Post maritum, eique deficienti, aut non accusanti, succedit pater, suæ itidem injuriæ vindex, ob naturale permanens, etiam in matrimonio, pudoris, & amoris vinculum, *d. l. 2. §. 8. l. 4. §. 1. d. l. si maritus 15.* Quod adeo procedit, ut si maritus præveniatur a patre, vel vir, parensve ab extraneo accusatore, adhuc remoto eo, ut minùs idoneo, debitus cuique ex lege Julia accusandi locus servetur. Deinde post maritum admittuntur cæteri necessarii, exclusis extraneis, *l. quanto 30. in princip. Cod. hoc tit.* Nec contrarium probat textus *in l. 4. §. extraneus, ff. hoc titulo*, ubi Ulpianus post maritum, & patrem accusandi facultatem extraneis concedi tradit. Nam respondendum est, Pandectarum jure hac in materia extraneos omnes censeri præter maritum, & patrem, ut constat *ex l. 2. §. marito, § si simul 8. l. 3. ff. hoc tit.* Nova verò Constantini constitutione relatâ *in d. l. 30.* cùm extranei arcerentur ab accusatione adulterii, ibi: *Extraneos procul arcemus*; ab hac lege extraneorum eximuntur pater adulteræ, ejus frater, & proavus, immò & filii quoque, & consobrini, *ex l. 5. Cod. Theodos. de adult.* Aliud singulare hujus accusationis versatur circa tempus præscriptum ad eam proponendam; nam licèt aliis criminibus accusandis viginti anni definiti sint, *l. querela 21. Cod. ad leg. Corn. de falsis, l. 2. & 3. Cod. de requirendis reis*, adulterii tamen accusatio quinquennio perimitur; etenim adultero accusando quinquennium computatur ex die admissi criminis; adulteræ sex menses utiles à die divortii: qui tamen ita sunt computandi, ne excedant quinquennium continuum ex die admissi criminis numerandum, *l. mariti 29. §. sex mensium, & sequent. l. quinquennium 31. ff. hoc tit. l. 5. & 28. Cod. eod. l. 1. §. accusationem, ff. ad Turpil.* Ex his sex mensibus utilibus, quos adulteræ accusandæ definitos diximus, primi duo, idest sexaginta dies utiles, dantur marito, patrique ad accusandum, jure mariti, vel patris; reliqui verò quatuor menses cedunt extraneis ad accusandum, maritoque & patri, sed jure extranei, *l. 2. §. penult. & ult. l. 3. l. 4. §. 1. l. 11. §. sexaginta, l. 14. §. penult. l. 30. §. 1. ff. hoc tit. l. 6. Cod. eod.* Enimverò sexaginta hi dies diversè numerantur in mari, ac in fœmina accusandis. Etenim quoad adulterum à die commissi criminis computantur, *l. mariti 29. §. sex menses, l. pater 30 §. 1. ff. hoc titulo, l. jure 3. Cod. eod. l. 1. §. accusationem 10. ff. ad Turpil.* quia & statim accusare adulterum licuit. At quoad uxorem non à die criminis admissi, sed divortii dinumerari dies obtinuit, quia nec ante divortium maritus, parensve instituebant accusationem, *l. prospexit 12. §. 1. & 2. ff. qui, & à quibus, l. crimen 11. Cod. hoc tit.* etsi novo jure id facere permittatur, *novel. 117. cap. 8. authent. sed novo, Cod. hoc tit.* Nec extraneus uxoratam fœminam nuptam, ream adulterii postulare poterat, ne liceret cuivis extraneo bene concordans matrimonium subvertere, nisi simul de mariti lenocinio conquereretur, *l. 11. §. volenti 10. l. constante 26. ff. hoc tit.* Aliud singulare etiam procedit in ipsa accusatione; nam cùm in aliis publicis judiciis instituendis actor cogatur in libello accusationis subscribere, ea traditis *in cap. super his 16. de accusat.* in hac tamen accusatione remittitur marito hæc necessitas, cessante præsumptione calumniæ, *l. is cujus 14. §. penult. & ult. ff. hoc tit. l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. 3. C. de calumn. l. 1. §. quæri, ff. ad Turpil. l. jure 6. Cod. hoc tit.* Et ita ex calumnia non tenetur, nisi evidentissimis probationibus liqueat eum habuisse animum calumniandi, *l. si maritus 15. §. fin. ff. hoc tit.* in illis verbis: *Jure mariti qui accusant, calumniæ periculum non evitant.* Docent Cujac. *de præscript. cap. 13.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de adult. cap. 4.*

Hactenus egimus de accusatione adulterii jure mariti; nunc videamus de accusatione jure extra- 4.
nei

nei ex judicio publico de adulteriis instituendo. Et quidem elapso prædicto tempore marito, & patri ad accusandum concesso, vel si intra id tempus constiterit eos accusare nolle, *l. 15. §. si negaverint, ff. hoc titulo*, succedebat ex judicio publico accusatio, & cuilibet extraneo ex populo concedebatur, *l. 2. §. ult. l. 4. §. extraneus 4. ff. hoc tit.* & marito etiam intra id tempus jure extranei accusare uxorem licebat, modò subscriberet in accusatione, *l. 3. C. de calumn.* non tamen contra elapsum tempus accusationis jure mariti restituitur maritus minor, quoniam ut eleganter Papinianus ait, restitutionis auxilium exsequutionibus pœnarum paratum non est, *l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. si cum 10. §. 1. ff. si quis caution. l. 1. §. qua lege 2. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l. qui 35. l. pœna 42. ff. de condict. indeb.* Arcentur tamen ab hac accusatione jure extranei servi, libertíve contra patronum, qui de adulterio accusare nequeunt, *l. 7. ff. ad leg. Iul. Majest. l. 6. ff. de accusat. l. 26. §. ult. C. qui accusare, l. quoniam, C. de test.* sicut & lenocinio, vel infamiâ notatus; censuit enim Augustus inter idoneos accusatores in criminibus publicis admitti non debere eos, quos vel status, vel natura indignos facit, *l. qui accusare, ff. de accusat. l. ult. C. qui accusare, l. 38 §. ult. ff. de adult.* Unde quamvis generaliter, & propter ætatem excludantur à quocunque criminali judicio (si immanissimum Majestatis scelus excipiat) fœmina, pupillusve: tamen speciali jure in adulterio, in quo robustæ ætatis accusatorem exigimus, ab accusando arcemus minorem, *l. si quis 15. §. lex Iulia 6. ff. hoc tit. l. cùm Prætor, ff. de judic.* Ulteriùs accusatio hæc jure extranei permissa, sicut & illa jure mariti, tempore suo circumscribitur, finiturque, quia post sexaginta dies marito datos, de quibus suprà, cadunt statim alii quatuor menses cuicunque extraneo. Contra reum autem adulterii porrigitur accusatio usque ad quinquennium, *l. 4. §. extraneus, l. maritus 29. §. sex menses, l. quinquennium 31. ff. hoc tit. l. 5. §. fin. ff. ad leg. Iul. de vi, l. 1. §. accusatio, ff. ad Turpil. l. 5. & 28. C. hoc tit.* Eo quinquennio elapso accusandi amplius jus non est: idque peculiare est in adulterio, quia in aliis, ut in cæteris publicis judiciis, non nisi vicennio præscribitur accusandi jus, *l. querela 12. C. ad leg. Cornel de falsis, l. 5. C. hoc tit. l. 2. Cod. Theodos.* & intra annum crimen, *l. submersis 6. C. Theodos. de naufragiis.* Alia etiam differentia versatur circa hoc tempus præscriptum ad accusationem adulterii, quia videlicet in adultero accusando tempus continuum est, *l. 1. §. 4. l. mariti 29. § 7. ff. hoc tit.* ideoque computantur in eo etiam dies feriati, & in quibus accusator experiri non potuit. Econtrario in adultera à die divortii, & in adultero à die commissi criminis tempus computatur, diesque utiles sunt, *d. l. 29. §. sex menses.* Adeo autem quinquennio præscribitur facultas accusandi, ut nec eo elapso duret jus mariti, parentisve tempore non consumptum, si fortè tardius quàm debuit, accusavit, *d. l. maritus 29. §. sex menses, ff. hoc tit.* & è converso etiam mortuâ adulterâ uxore ante elapsum quinquennium, permanet accusatio contra adulterum postulatum adulterii, *l. qui denum 8. l. maritus 29. §. quinquennium, ff. hoc titulo*, juxta quæ juris principia hucusque præjacta rectè Alexander III. in præsenti docuit maritis specialiter competere jus accusandi uxores; immò hodie extraneis non datur facultas accusandi adulterum, *d. l. 80. Tauri, l. 2. tit. 2. lib. 8. recopil.*

CAPUT V.

Idem [a] *Carnotensi Episcopo.*

Significasti nobis quendam presbyterum cum alterius conjuge diabolico instinctu in Ecclesia frequenter, sicut asseris, dormivisse: quæ utique se, & illum sacerdoti cuidam hujusmodi delictum [b] confessos fuisse, publicè tibi detexit. Et hoc ipsum idem sacerdos nomen adulterii celans in præsentia tua dixit. Super quo quid fieri debeat, cùm negante adultero mulier in confessione persistat, ab Apostolica Sede consilium requisisti. Nos ergo juxta Sanctorum Patrum decreta volumus, ut condignam pœnitentiam adulteræ præfatæ imponens, Ecclesiam prælibatam per adspersionem aquæ sanctificando [c] reconcilies. Prædicto autem sacerdoti, ne contra [d] Apostolum, infirmorum corda malâ famâ ipsius percutiantur, & ne nostrum vituperetur ministerium, ne securiores presbyteri existentes, prolabantur licentiùs in peccatum, cum vicinis quinque presbyteris, quos nolle pejerare cognoveris, juxta arbitrium tuum [e] purgationem indicas. Quod si se purgare poterit, in officio suo permittas ipsum ministrare: si verò non poterit, ipsum ab officio suo suspendere nullâ ratione postponas.

NOTÆ.

1. a *Carnotensi.*] Tantùm *Alexander III.* habetur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. cap. 6.* Sed tam inscriptionem, quàm literam restituo ex Concilio Lateran. ubi *part. 50. cap. 21.* repetitur textus hic. De diœcesi Carnotensi egi *in cap. 3. de transact. cap. 10. de officio delegati.*

b *Confessos fuisse.*] Verba hæc exposui *in cap. 2. de offic. ordin.*

c *Reconcilies.*] Juxta tradita *in c. 5. de consecr. Eccles.*

d *Apostolum.*] *Prima ad Corinthios cap. 8. & ad Corinth. cap. 9.*

2. e *Purgationem.*] Etsi regulariter res inter alios acta, vel judicata, aliis neque noceat, neque prosit, *l. sæpe, ff. de re judic.* latè probavi *in cap. penult. eod. titulo*; tamen si Titius accusatus sit de adulterio perpetrato cum Seia, & Titius absolvatur, potest Seia, si postea accusetur, se defendere exceptione rei judicatæ pro Titio latæ: quod si condemnatus sit, sententia non nocet Seiæ, *l. 25. tit. 21. partit. 3. l. 9. tit. 17. partit. 7.* ubi redditur ratio hujus discriminis, & hæc doctrina limitatur, nisi Seia accusetur de adulterio commisso post sententiam pro Titio latam, quia ad delicta denuò commissa judicatum non extenditur: & notat utrobique Gregorius, desumi sententiam hanc ex lege *denunciasse 17. §. ult. ff. ad leg. Iul. de adult.* ubi extat eadem decisio. Verùm benignior fuit lex patria, quàm jus commune; quoniam hæc regula juxta illud non est perpetua, sed

tantùm

tantùm locum habet favore ouptiarum, si dutat matrimonium quando adultera aceusatur. Cætetùm si dissolutum sit, verios est nec prodesse, nec nocere senteotiam, *l. adulter* 19. *§. eo tempore* 2. *cum sequenti, ff. ad leg. Iul. de adult.* Quamvis autem seotentia contra unom lata non noceat alteri, præsumptionem tamen aliquam facit, & ita illi iodiceoda est purgatio canonica, ut in præsenti textu, & *in c. interrogatum* 14. 2. *quæst.* 2. & hoc præjudicium quod generatur socio, est tantùm præjudicium exemplaris, idest præsumptio delicti, quam unus judex sumit ex seotentia alterius: si enim jodex pronunciat Seium commisisse adultetium, de quo cum Titia fuerat accusatus, ooo potest noo moveri alter judex, qui de causa Titiæ cognoscit, ex sententia contra Seium lata: quamvis enim exemplis non sit judicandum id quod alter judex judicaverit, sed legibus, & juris ratione, *l. sed licet* 12. *ff. de offic. Præsid. l. nemo*, C. *de sent. & interl.* hoc intelligeodum est, ot nullus judex indiscusâ partium justitiâ, & juris ratione non libratâ, existimet acquiescendum esse illi judicio, quod jure simili alter judex fecit. Tusehus *practicar. lit. E, conclus.* 543. Babosa *axiomat.* 86. *n.* 3. Valenzuela *consil.* 121. *n.* 160. Sed licèt hæc quæstio olim controvetteretur apod nos, nollios utilitatis est, quia *ex l.* 80. *Tauri*, quæ est lex 2. *tit.* 20. *lib.* 8. *recopil.* noo potest seorsim ab altero alter accusari, sed simul omnes in judicium trahendi sunt, & uoâ sententiâ caosa terminatur. Notarunt Gregor. *in d. l.* 9. *gloss.* 2. Didacus Perez *in l.* 2. *prope finem, tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* & apud alias nationes idem receptum esse dicit Bayardus *ad Iul. Clarum, §. adulterium, ex n.* 30. Unde in præsenti casu etsi fœmina damnata esset adulterii, non ideo talis condemnatio clerico obesset; propter infamiam tamen imponitur illi purgatio canonica, de qua agemus *in c.* 1. *de purgat. canon.*

CAPUT VI.

Idem a *Turonensi Archiepiscopo.*

INtelleximus per literas, tam ven. f. n. b Pictavien. Episcopi, quàm per ea, quæ coram dil. fil. A. Subdiacono, & Capellano nostro, super hoc auditore concesso, proposita pro partibus extiterunt, quod cùm S. laïcus Elizabeth uxorem suam à maritali consortio sine causa rationabili depulisset; & item Episc. diœcesanus eorum audiens mulierem eandem cum quodam adultero fornicari, eam, & illum vinculo excommunicationis adstrinxit. Quæ tandem eum, qui dicebatur ejus adulter, abjurans, absolutione receptâ, coram Episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulavit: at ille hujusmodi ei objiciens adulterium, de quo prolem genuisse dicebat, & quod ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitutionem sui proposuit minimè faciendam. Quod mulier memorata prorsus inficians, replicabat id ipsum quod fuerat fornicatus, & per fornicationem sobolem procreatat, propter qnod tali exceptione uti non poterat contra ipsam. Cùm autem utrique parti probandi hoc facultate concessâ, præfata mulier per quosdam testes ejusdem viri adulterium probavisset, quos vir ipse dicebat, tanquam minùs idoneos reprobandos, ab eo tandem fuit ad nostram audientiam appellatum. Quocirca f. t. p. A. f. m. quat. nisi constiterit, vel per evidentiam rei, vel confessionem legitimam mulieris, quod taliter adulterata fuisset, adulterii etiam, quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipere compellas eandem. Quod si prædicto modo de mulieris fornicatione constiterit, nisi testes, per quos viri adulterium est probatum, fuerint reprobati, cùm matrimonii jus in utroque consistat, & paria delicta mutuâ c compensatione tollantur, nihilominus eum cogas ut eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri prædictæ silentium imponere non postponas.

NOTÆ.

a *TUronensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Metropoli Turooeosi egi *in cap.* 5. *de tempor. ordin.*

b *Pictaviensi.*] Maoritius videlicet, antea Episcopos Nannetensis. De Pictaviensi diœcesi egi *in cap.* 20. *de rescript.*

c *Compensatione.*] De qua agemus proximo commentatio.

CAPVT VII.

Idem *Episcopo* a *Ambianensi.*

TVa fraternitas requisivit à nobis, utrum aliquo denegante nxori suæ in adulterio deprehensæ debitum conjugale, si postmodùm ipse cum alia perpetraret adulterium manifestè, & uxore agente pœnitentiam de commisso, & veniam humiliter postulante, vir cogi debeat, ut eandem marirali affectione pertractet. Super qno tibi taliter respondemus, quod cùm paria crimina compensatione mutua deleantur, vir hujusmodi fornicationis obtentu suæ uxoris consortium nequit declinare.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Ambian.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Ambianensi diœcesi egi *in cap.*10. *de regni.*

COMMENTARIVM.

1. Licèt jure civili attento uxor non haberet facultatem postulandi maritum reum adulterii criminali judicio, *l.*1. *C. de adult. l.*8. *C. de accusat. l.*5. *C. qui accusare*, *l.*6. *ff. de popul. action. l.*3. *§. sed si mulier, ff. de liber. hom. exhib.* Quintilianus *lib.*6. *instit. cap.*23. Gellius *lib.*1. *noctium*, *cap.*23. ibi : *In adulteria si uxorem tuam deprehendisses, sine judicio impunè necares ; illa te si adulterares, digito non auderet attingere, neque jus est.* Quia non patitur injuriam violati lecti, cujus domina mulier non est. Quas Romanas leges incusant D. Ambrosius *lib.* 1. *de Abraham*, *cap.*4. ibi : *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum, omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet.* Asterius *homilia* 5. *Continentia lex non fœminis tantùm, sed etiam viris à Deo lata est ; qui tamen legislatoribus adherentes humanis, per quas libidinariis ipsis licet*, &c. Sanctus Chrysostomus *homil.* 5. *in primam ad Thessal. Quemadmodum mulieres nos punimus quando nobis nupta, aliis seipsas conjungunt ; ita puniemur & nos, & si non Romanis legibus, certè à Deo.* Sanctus Zeno sermone de pudic. *Quid hîc respondere possint lubrici mariti, non video, qui humanarum legum iniquâ impunitate decepti, justitiam veram nec ex sua ipsa voluntate noscentes, quod pati nolunt, libenter efficiunt.* D. Hieronymus in initio epistolæ ad Oceanum : *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit : apud illos viris impudicitia frena laxantur, & solo stupro, atque adulterio condemnato, passim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æquè nec licet viris.* Nazianzenus *orat.* 31. *num.* 2. immò & apud Hebræos solis viris jus erat repudii mittendi, quamvis Salome Herodis Ascalonitæ soror id sibi contra leges patrias usurparet, ut refert Josephus *lib.* 15. *antiquit. cap.* 11. Tamen jure civili uxor judicio de moribus contra maritum experiri valebat, quia accusatio privata, & civilis erat, etiam quando ob graves mores instituebatur, *leg. viro* 39. *leg.* 47. *ff. solut. matrim. leg. unic. §.*5. *vers. Quid enim*, *C. de rei uxor. act. leg.*4. *Cod. Theodos. de incest. nuptiis*, *leg.* 3. *C. Theodos. victum civili action.* Ulpianus *in fragm. tit.*6. *§.*9. 12. & 13. & ita in hoc civili judicio paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *d. l. viro* 39. *d. l. cùm mulier* 47. *ff. solut. matrim.* quia æquum est ut ea lege, quam ambo contempserunt, neuter vindicetur, *l. si duo* 36. *ff. de dolo*, *l. ambo* 10. *ff. de compens. l. ex facto* 30. *ff. de negot. gest. l.*2. *§. idem ait*, *ff. ne quid in loca public. l. qui bona* 13. *§. si quis*, *ff. de damno infect. l. quoniam*, *C. de heretic. l. in arenam* 11. *C. de inoffic. testam. l. si filium* 3. *C. de liber. caus.* aliter atque in lenocinii replicatione, in qua etiam cessabat compensatio, *l.*2. *§. si publico*, *l. si uxor* 13. *§. si judex*, *ff. hoc tit.* Similiter jure canonico marito petenti divortium ob adulterium opponi potest exceptio alterius adulterii à se commissi : & ita in hoc judicio civili paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *cap. significasti*, *cap. ex litteris, de divortiis* : quia periniquum videtur, ut ab uxore pudicitiam vir exigat, quam ipse servare recusat, *cap. nihil iniquius* 32. *q.*4. *cap. apud* 23. *q.*5. *d. l. si uxor* 13. *§. si judex*, ibi : *Periniquum est, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibet.* Quod sumptum est ex quadam constitutione Imperatoris Antonini, quæ relata est in fragmentis Codicis Gregoriani, *l.*6. ex titulo incerto, cujus partem refert D. Augustinus *lib.*2. *de adulter. conjugiis*, *cap.*8. in hæc verba : *Sanè mea litera nulla ex parte causæ præjudicabunt. Nec enim si penes te culpa fuit, ut matrimonium solveretur, & secundùm legem Iuliam uxor tua Eupasia nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterii damnata non erit, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cùm tu pudicè viveres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Periniquum mihi videtur esse, ut pudicitiam ab uxore exigat, quam ipse non exhibet. Quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter utrumque componere, vel causam facti tollere.* Idem D. Augustinus *sermone* 48. *de verb. Domini*, ibi : *Si ducturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris ; quales vultis eas invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis juvenis est, qui non castam velit ducere uxorem ? Et si accepturus est virginem, quis non intactam desideret ? Intactam quæris ? intactus esto. Puram quæris ? num enim illa potest ; & tu non potes ? Tu exigis ab uxore videlicet ne mœchetur ? & non vis reddere hoc uxori ? Et vis uxorem tuam victricem esse libidinis, tu victus jaces ?* Egregiè quoque in hoc argumento exultant idem D. August. *lib. de decem chordis, cap.*4. & 9. & *homil.*49. & 50. Similiterque Ausonius apud Stobæum *sermone* 6. Seneca *epistola* 95. & 96. Gregorius Nazianzenus relatus à Cujacio *in novell.* 22. *Iustiniani*, Lactantius Firmianus *lib.*6. *divinar. instit.* ibi : *Exemplo continentiæ docenda est uxor, ut se castè gerat ; iniquum enim est, ut id exigas quod ipse præstare vel nolis, vel non possis.* Seneca *epist.*34. *Improbus est qui ab uxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor uxorum.* Plautus quoque juris civilis hac de re constituti iniquitatem arguit, cùm in *Mercat.* sub persona Syræ ita queritur *actu* 4. *scen.*7.

Ecastor lege dura vivunt mulieres,
Multóque iniquiore miseræ, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
Id si rescivit uxor, impune est viro.
Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit causa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro.
Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro.
Quî minùs vir una uxore contentus siet?

Alia dedi in canone 69. Concilii Illiber. Ratio autem, cur in actione criminali civiliter intentata compensatio admittatur, non verò in criminaliter instituta, provenit ex eo, quia expedit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *cap. ut fama, de sent. excom. l. item*, *ff. ad leg. Aquil. l. locatio* 9. *§. quod illicitè*, *ff. de publicanis* : & ideo in delictis non datur compensatio, *l.*2. *§. qui hoc dicit*, *ff. hoc tit. l.*1. *C. de crimin. expil. heredit.* nec in præjudicium Reipublicæ paciscì licet, aut compensatio admitti potest, *l. juris gentium*, *§. si paciscar*, *ff. de pact.* ideo compensatio admittitur quando agitur de adulterio ad exactionem dotis, vel ad divortium, ut *in d. l. viro* 39. *d. l. cùm mulier* 47. *ff. solut. matrim.* quia cùm principaliter agatur de privata utilitate, nihil impedit, ut compensatio admittatur, cùm pœnam ad invicem solvant, argumento legis *si debitor*, *ff. qui potiores* : Nec tunc obstat textus *in l. apud* 4. *§. item quæritur*, *ff. de doli except.* quia ibi non admittitur compensatio doli, etsi civiliter ageretur, ne excluso reo actor ex malitia sua commodum reportaret. Quâ etiam ratione procedunt textus *in l. si duo*, *ff. de dolo malo*, *cap. dilecti*, *de except.* ubi si admitteretur replicatio alterius excommunicationis, admitteretur etiam excommunicatus ad agendum ; & in præsenti reatu etiam admittitur replicatio adulterii, quia aliàs

maritus ex delicto suo luctum faceret. Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in l. cùm mulier 47. ff. solut. matrim.* ubi compensatur adulterium cum lenocinio, etsi criminaliter agatur. Quia respondetur cum Glossa *ibi*, & *in d. §. si ex publico*, discrimen constituendo inter casum, in quo mulier recepta erat inter reos; & inter eum, in quo nomen ejus inter reos relatum non erat, juxta solennitatem, quam referunt Carolus Sigonius *lib. 1. de adult. cap.* 10. Brissonius *de V. S. verbo recipere*, Corrasius *lib. 2. miscel. c.* 10. Primo casu cùm jam uxor recepta est inter reos, excipere de lenocinio viri non potest: secundo verò casu marito accusanti lenocinium objicere valet. Cùm ergo in præsenti textu, & antecedenti agatur de judicio civili, videlicet divortio ex causa adulterii civiliter intentato, ideo rectè ait Pontifex, mutua delicta pari compensatione tolli, & ita marito agenti de adulterio ad divortium faciendum justè opponi posse exceptionem similis adulterii, docuerunt post alios Balboa *in cap. 2. ex n. 13. de except.* Basil. *lib. 9. de matrim. cap.* 18. Doctor Bajo-Arroyo *in cap. Quintavallis, n. 70. de jurejur.* Henellius *de dotalit. cap.* 10. §. 8. Et posse uxorem ob adulterium mariti petere divortium, probavit Valenzuela *consil.* 45.

TITULUS XVII.

De raptoribus, prædonibus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Meldensi.*

De illis autem, qui infra parochiam beneficium, aut hæreditatem habent, & alterius Episcopi parochiani sunt, & de loco ad locum iter faciunt, & rapinas, & deprædationes peragunt, placuit ut excommunicentur, nec ante ex parochia exeant, quàm quæ perpetrarunt, dignè emendent: quorum excommunicatio seniori eorum, & proprio Episcopo *b* significanda est, ne eos recipiant antequam illuc redeant, ubi rapinam fecerunt, & omnia pleniter emendent.

NOTÆ.

1. a Meldensi.] Ex quo Concilio *in can. 5.* citatur textus hic à Burchardo *lib. 11. Decreti, c.* 45. Carnot. *p. 14. cap.* 109. Gratiano *in cap. fin. 6. q. 3.* Bernard. Papien. *in c. 1. hoc tit. in 1. collect.* de quo Concilio Meldensi nonnulla adduxi *in cap. 1. de constit.*

b *Significanda.*] Juxta morem Ecclesiæ, quem probavi *in cap. ad reprimendam 8. de officio ordin.*

Ex hoc textu communiter deducitur, ratione delicti reum sortiri forum in loco ipso, ubi deliquit. 2.
Quam conclusionem latè exposui *in cap. postulasti, de foro compet.* Ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT II.

a Eugenius III. *universo Clero.*

Super eo, quod de raptoribus, & Ecclesiarum violatoribus, atque Presbyteris, qui pœnitentiam eis injungere, vel eorum oblationes contra *b* statutum nostrum suscipere attentaverint, à nobis communi deliberatione statutum est in Concilio cum fratribus nostris: Statuimus, in constitutione ipsa Sanctorum Patrum vestigia subsequentes, & auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli pariter confirmamus statuentes, ut quicunque ex iis raptoribus, qui in urbe suggerente diabolo violenter surrexerint in rapinam, sive Ecclesiarum violationes, qui manifestè deprehensus est, vel amodò fuerit, nisi priùs ablata restituat, si poterit; vel emendandi firmam, & plenam securitatem fecerit, pœnitentiæ beneficium eis *c* penitus denegetur. Si verò usque ad obitum, quod absit, in sua contumacia duraverit, & in extremis positus remedium *d* pœnitentiæ humiliter postulaverit, si emendationem, vel emendandi securitatem præstiterit, ac fidejussores, qui oblata restituere debeant, idoneos dederit, ei pœnitentia, & sepultura ecclesiastica concedatur. Qui autem in sanitate obstinatâ mente non pœnituerit, vel emendaverit, & in morte securitatem, ac fidejussores, sicut diximus, præstare nequiverit, pœnitentia quidem parum prodesse videtur, sicut credimus: sed *e* viaticum non negetur. Ita tamen, ut nullus clericorum

rum *f* sepulturæ illius intersit, nec ejus *g* eleemosynam præsumat accipere. Quod si quis *h* Presbyterorum, vel clericorum contra statuta nostra in vita, vel in morte pœnitentiam dare, aut sepulturæ illorum interesse, vel eorum eleemosynas accipere *i* attentaverit, si hujusmodi rapinæ participes inventi fuerint, & ordinis sui damnum irrecuperabiliter patiantur, & ecclesiastico beneficio careant.

NOTÆ.

a *Eugenius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & post Concil. Lateran. *p. 34. cap. 2.* ex quo inscriptionem, & literam hujus textus restituo.

b *Statutum.*] Forsan in aliquo Concilio ex celebratis ab Eugenio III. quorum meminerunt Severin. Binius *tom. 7. Concil.* Cotiolan. *in summa Concil.* licèt in hucusque editis non reperiatur constitutio, cujus meminit Eugenius III. in præsenti.

1. c *Penitus denegetur.*] Hæc prima pars præsentis textus difficilis redditur ex eo; nam pœnitentiam denegare alienum videtur à doctrina Evangelica, & disciplina Ecclesiæ; cùm quacunque horâ ingemuerit peccator, debeat audiri, *cap. agnovimus 26. q. 6. cap. sunt plures, de pœnit. dist. 3. cap. quod quidam, de pœnit. & remiss.* probant Ambianas *ad Tertul. de pudic. ferè per totum,* Lorinus *adversus hæreses,* Baronius *tom. 2. anno 216. num. 3.* & *253. n. 77.* & *254. ex num. 38.* & *98.* & *anno 255. ex n. 2.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 6. num. 46.* Ergo malè in præsenti denegatur pœnitentia. Pro cujus difficultatis solutione Glossa *in præsenti,* quam sequuntur antiquiores, asserit hæc verba ad terrorem tantùm posita fuisse. Alii etiam asserunt, pœnitentiam denegari raptori respectu illius peccati, ita ut de aliis possit pœnitentia concedi. Sed hæc solutio facilè convincitur ex eo, nam pœnitentia nequit esse fructuosa, nisi omnia peccata remittantur, ut docent D. Thomas *q. 86. art. 1.* Sotus *in 4. dist. 15. q. 1. art. 3.* Quare verius dicendum est, pœnitentiam in præsenti non denegari, sed tantùm donec ablata non restituantur; quia cùm non dimittatur peccatum nisi restituatur ablatum, *regul. peccatum, de R. I. lib. 6.* justè nolenti restituere bona vi ablata, pœnitentia denegatur, cùm non credatur in eo verum adesse dolorem peccati, cum adhuc contrectet alienæ sine animo restituendi, quæ pœna insolens non est in nostro jure canonico; nam usurario etiam denegatur pœnitentia, nisi restituat usuras, *cap. fin. §. finali, de usur. lib. 6.* Hoc tamen intelligendum est, si raptor possit restituere, aliàs ad pœnitentiam admittitur, cùm ob paupertatem excusetur à restitutione, *cap. olim, de restit. spol. cap. si res, 14. quæst. 6. cap. sicut dignum, de homicid. cap. cùm tu, de usur.* Covar. *in regula peccatum, 1. p. §. 4.* & potest interim satisfacere fidejussoribus præstitis, vel firmâ datâ, idest securitate de re restituenda, licèt aliter firma accipiatur *in cap. 2. de locato, cap. ex litteris, de jurejurando cap. secundùm 6. ne clerici, vel monachi, Clement. 1. de excessib. Prælat.*

2. d *Pœnitentiâ, & sepulturâ.*] Idem probatur *ex cap. si res, 14. q. 6. cap. si quis clericus, 12. q. 4. cap. si quis membrorum, 23. q. ult. cap. falsa, cum aliis, de pœnit. dist. 5.* nec tunc obstat textus *in cap. si quis positus, de pœnit. dist. 7.* in illis verbis: *Si quis positus in ultima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quod bene exiit: pœnitentiam dare possumus, securitatem dare non possumus.* Et *cap. idcirco, ead. dist.* ubi D. Cyprianus ait: *Idcirco frater charissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde testantes, probibendos omnino censuimus a spe communicationis, & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.* In quibus doceri videtur, in ultimo vitæ spiritu pœnitentes nullo modo esse audiendos. Nam potiùs verum est, in ultimo vitæ spiritu de peccatis præteritis pœnitentiam peti posse, & juxta dolorem pœnitentis peccata remitti, ut docent Leo *in cap. nemo,* D. August. *in cap. nullus, de pœnit. dist. 7.* Et idem sanctus Doctor *in d. cap. si quis,* non docet, desperandum esse de salute eorum, qui in ultimo vitæ spiritu pœnitentiam petunt, sed solùm non audere promittere illis securitatem; & meritò, cùm timeri possit, ut Deus illis suam deneget gratiam, qui in vita pœnitentiam contempserunt, juxta illud *Proverb. cap. 1.* ibi: *Quia vocavi, & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo: tunc invocabunt me, & non exaudiam.* D. autem Cyprianus *in d. cap. idcirco,* accipiendus est de illis, quos constat in mortis articulo non veram, sed fictam agere pœnitentiam, ut constat ex illis verbis, *pœnitentiam non agentes,* & docuit Barbosa *in c. nullus, de pœnit. dist. 7.*

e *Viaticum non negetur.*] Sed si pœnitentia non 3.
prodest, quare viaticum præstatur, cùm ad hoc ut quis admittatur ad Eucharistiæ sacramentum, debeat habere primam gratiam per sacramentum pœnitentiæ: quomodo ergo si iste non accepit pœnitentiam proficuam, admittitur ad Eucharistiam? Cui difficultati ut satisfaciam, dicendum est, raptorem hunc in morte pœnitentiam efflagitasse, ac de peccato commisso contritionem habuisse, sed satisfacere nequivisse, idest non potuisse: unde licèt ratione contritionis liberaretur à pœna æterna, non tamen à temporali, quæ pro peccato debetur, solvendaque est in hac vita, vel in alia, *cap. quid ergo, 33. q. 1.* docent Theologi scholastici *in 4. dist. 15.* unde ad eam respiciens Eugenius in præsenti ait, pœnitentiam parum prodesse debere, sed pro peccato commisso viaticum dari, hoc est reconciliationem concedi; viaticum enim accipitur variis modis, pro sacramentis illis videlicet, quæ morientibus prodesse poterant: unde baptismus in morte collatus appellatur viaticum à sancto Basilio *in homilia de Baptismo:* notavit Balsamon *in can. 18. Concil. Carthag.* Sæpe sæpiùs accipitur pro Eucharistia, ut *in can. 29. Concilii Nicæni:* Concil. Tolet. 1. *can. 18.* In præsenti tamen textu, ni fallor, accipitur pro minori reconciliatione. Sciendum enim est, quod olim cùm quis excommunicatus, vel alius notorius peccator, qui ob criminis gravitatem debebat pœnitentiæ solenni caput subdere, si in morbum, & vitæ discrimen incidebat, illicò advocato Presbytero pœnitentiam humiliter efflagitabat, quam Presbyter non temerè, & statim, inconsulto Episcopo concedebat, sed cùm desperatâ salute diem supremum sibi instare peccator prævidens, pacem ecclesiasticam, ac reconciliationem petebat; & tunc Presbyter ipsum reconciliabat, eaque reconciliatio minor erat, quæ etiam solenniter pœnitentibus, & in tertio, aut quarto gradu existentibus dabatur, per quam Fidelium orationum, communionisque ecclesiasticæ participes fiebant. Et hæc reconciliatio viaticum necessarium appellatur à Patribus Concilii Nicæni *can. 76.* Dicitur

vecò minne reconciliatin ad differentiam majnris, quæ solennis erat, de qua accipiendi sunt textus *in cap. qui recedunt*, 26. *q*.6. ibi: *Qui recedunt de corpore pænitentiâ acceptâ, placuit sine reconciliatoria manus impositione communicare eos: quod morientis sufficit consolationi secundùm Patrum definitionem, qui hujusmodi communionem congruenter viatitum nominaverunt.* Cuncilium Ancyranum *can*. 77. Carthag. 4. *can*.9. Gerundense *can*. 13. Epaun. *can*.24. Nicænum *can*.29. Siricius *in epist.ad Tarracon*. Tolet.2.*can*.12. docuerunt Albaspineus *lib*.1.*obs. cap*.1. Bosquetus *in notis ad Innoc.III. lib*.1. *epist*. 149. Loaysas *in not. ad Concil. Tolet*. 11. *can*. 12. Corinlaous *in notis ad can*.1. *Concilii illiber*. Zetda *in advers. cap*.13°. *num*.7. Menardus *in notis ad lib.sacram. D. Gregorii*, *fol*.234. D. Joannes de Otalnrs *de irregul. ex pænit. p*.2. *excursu* 1. Sed licèt per viaticum pœnitens recoocilliateeur, non censebatur plenè absolutus, nisi acceptâ solenni reconciliatione. Concil.Carthag.4. *can*. 74. ibi: *Pænitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistia acceperunt, non se credant absolutos sine manus impositioae, si supervixerint*. Unde facilè intelligitur præsens textus in verbis suprà relatis. Nam cùm raptor bonorum sit excommunicatus, *cap. in litteris, hoc tit*. & quia publicus, & notorius raptus erat, debebat solenniter pœnitentiam peragere, *cap*.1. *de pænit.& remiss*. inde ait Eugenius III. ipsum captorem in ultimis constitutum pœnitentiam petentem, viaticu nnn esse privandum, utpote remedio necessarin ad salutem æternam, *cap. pænitentes*, 50. *dist. cap. qui recedunt*, *cap. si qui de corpore*, 26. *q*.6. *cap.quod in te, de pænit.& remiss*. Sed quia solennem reconciliatinnem post satisfactionem oon accepit, parum illi prodesse soleooitatem pœniteotiæ dixit Eugenius.

4. f *Sepultura illius.*] Hoc difficile admndum videtur ex eo priocipin, qun docemue, pœnitentem etiam in ultimo vitæ spiritu, qui meruit recoociliari Ecclesiæ & fidelium cnmmunioni, non posse privari ecclesiasticâ sepulturâ, *cap.quæsitum* 13. *q*.2. junctis teaditis *in cap.sacris, de sepultur*. & quæ docuerunt Jacob. Durantius *lib*.1. *var. cap*.4. & *lib*.2. *cap*. 3. Gamma *post decisiones quæst*. 3. Espenceus *de adoratione Eucharistiæ lib*.2. *cap*.2. Jul.Lavor. *variar. lucubr. tit*. 2. *cap*. 12. *num*.51. Ergo si in præsenti cnncedirur viaticum raptnri, injustè sepultura ecclesiastica denegatur. Cui difficultati ut satisfaciant aotiquiores repetentes hîc, asserunt in præseni non denegari raptoei sepulturam ecclesiasticam, sed tantùm nè sacerdotes illi intersint, aut cum psalmis cadaver ad Ecclesiam deferant. Sed hæc solutio non cnnvenit disciplinæ canonicæ, cùm nnnquam legamus, sepulturam ecclesiasticam coocedi, prohiberi autem sacerdotibus illi interesse. Quare verius diceudum est, quod licèt ille, cui conceditue Eucharistica communio, regulariter oon privetur sepulturâ, tamen plerunque ob gravitatem sceletis, & ut alii teereaotue, concessâ communione denegatue sepoltuta ecclesiastica, ut *in cap*. 1. *de torneam. cap.monachi, de statu monach. cap.quia in omnibus, de usur*. Unde licèt in præsenti casu raptnri cnnceda tue reconciliatio, tamen justè denegatur ecclesiastica sepoltura. Facit textus disertus in Concilio Tolerano anni 1473. tempore Sixti IV. *can*.22. *Raptores, quos divinus timor à malo non revocat, temporali saltem pœna meritò sunt puniendi, ideoque sancto approbante Concilio statuimus, ut tales scelerati, quando ab hac luce migraverint, ecclesiasticâ careant sepulturâ; si verò fuerint sepulti, exhumentur, etiamsi hujusmodi raptores ante obitum sacramentum pænitensia receperint; nec pro eis divina dicantur, aut oblationes admittantur.*

g *Eleemosynam præsumat accipere.*] Quod cnnsequens est suprà traditis; nam si denegatue ecclesiastica sepultuea, pee consequens nec oblationes, nec eleemosynæ debent admitti, ut etiam statuitur *in cap.de viro* 12.*q*.2. *cap.miror* 17. *q*.4. *cap. eos, de consecr. dist*.4. *cap.quia in omnibus, de usur. cap. oblationes*, 90.*dist.cap.non est putanda* 1. *q*.1.& aliis congestis ab Ant. August. *lib*.15. *epit. juris Pont. tit*. 23. Rationem assignarunt Carnotensis *epist*. 186. §. *de oblationibus*, his verbis: *Ne simplicium ex hoc infirmetur conscientia, cùm talibus conjecturis existimant bonis eorum malefacta placere*. D.Thomas 2. 2. *q*. 86. *art*.3. *Propter scandalum, ne videatur Ecclesia favere peccato*. Plura ad rem Philo Judæus *de monach.lib*.2. & *integro lib. de mercede meretricis non admittenda ad sacrarium*. Augustin. *in cap*.23. *Deuteron*. *q*.38. Hieronymus *ad illud Isaiæ cap*.66. *Qui mactat pecus*. Nazianz. *orat*.3. Lutinus *in d. cap*.23. *Deuter. vers*. 18. docent Suarez *de relig. tract. de cultu divino*, *lib*.1. *cap*.6. Landmeter. *de veteri monach. cap*.40. Mendoza *lib*.2.*Concil. Illiber. cap*.55. Rusvveid. *in notis ad epist*.1. *Divi Paulini*, Albaspineus *lib*. 1. *observ. cap*.5. Sed adhuc hæc pars præsentis constitutinnis, ubi prohibetur oblationem, & eleemosynam recipeee pro raptore, difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Primum nascitur ex en, uam eleemosynam à meretrice factam recipi posse, docent Glossa *in d.cap.oblationes*, Turriscrem. & alii *in d.cap. non est putanda*. Ergo etiam raptoris eleemosyna suscipi debet, præcipuè post reconciliatinnem. Secnndò, quia nblationes non solùm à peccatoribus, verùm & à Judæis peti, & exigi debent, *cap.quantò, de usur*. Eego multò magis raptnrum oblationes, eleemosynæque à sacerdotibus recipi possunt. Tandem facit textus *in can*.12.*Concilii Arelat*.2. ubi agitur de his etiam, qui in fine visticum receperunt: & aiunt Patres, *quod pro eo, quod honorarunt pænitentiam, oblatio eorum recipiatur*. Igitur similiter in præsenti casu, cùm raptori viaticum concederetur, ejus etiam oblationes, & eleemosynæ admitti debebant. Sed adhuc asserendum est, rectè Eugenium III. in præseoti asserere, nec oblationem, aut eleemosynam raptoris esse admittendam, quia Deus honorandus est de substantia propria, non de aliena, *Proverb. cap*.3. quia hostiæ impiorum abominabiles sunt coeam Deo, *Proverb. cap*. 22. nec dona iniquorum probat Altissimus, *Ecclesiastici cap*.34. nec est eleemosyna facienda de illicitè acquisitis, *cap. non est putanda*, 1. *q*.1. Nec nbstat qund de eleemnsyna à meretrice facta dicebamus; nam ea admittenda est: & juxta Babyloninrum ritum meretrices Veneri mercedem obtulisse, constat *ex cap*.1. *Michea*, ibi: *Omnia idola ejus ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt*. Quod lege veteri peohibitum fuisse cnnstat *ex cap*. 23. *Deuter*. ibi: *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui: abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum*. Illustrat P. Rua *lib*.3. *singul. cap*. 12. apud Romanns etiam meretrices tempore Caligulæ Imperatoris ex quæstu meretricio tributum pendebant, idest quantumcunque uno concubitu meruisset meretrix, fisco inferebat; refert Sueton. *in Caligula*, *cap*.40. de quo tributo aliqui accipiunt textum *in l.cùm quidam* 17. §.*si fistus*, *ff. de usur*. sed meritò ab eis discedit D. Nicol. de Castro *in leg. unic. C. de capitatione civium*, *num*.17. qui videndus est pro ejus interpretatione: & ut ad difficultatem accedamus, dicendum est, discrimen esse coostituendum inter eleemosynam factam à meretrice, & factam à raptore; nam meretricis eleemosyna recipitur, quia quæstus meretricii dominiom transit in ipsam, adeo ut condictio danti non competat, 5.

l.a.

l. 2. ff. de condict. ob turpem : unde cùm dominium ejus pecuniæ habeat, rectè potest de ea eleemosynam facere : at verò raptor dominium rerum vi ablatarum non assequitur, sed penes dominum remanet, *l. 1. ff. de condict. furtiva.* Nec obstat textus *in d. cap. quantò, de usur.* loquitur enim Pontifex ibi de oblationibus realibus necessariis, quæ à Christianis fidelibus fieri solebant ex propriis domibus ratione possessionum ad sustentationem parochi; quo casu Judæi etiam ad onus hoc reale tenentur, ut docuit Lemaistre *lib. 1. de juribus Ecclesiæ, cap. 13.* Nec tandem obstat dictus canon 12. Concilii Arelat. 2. qui accipiendus est de eo, qui in vita efflagitavit pœnitentiam, atque in Ecclesia solenni pœnitentiæ caput subdidit : pro quo, si ante expletam pœnitentiam, & solennem reconciliationem decesserit, oblationes admittuntur, immò Ecclesia similes oblationes recipiendo, eum restituit communioni, à qua fuerat segregatus, ut docetur in Concilio Vasensi *can. 11.* Tolet. 11. *can. 12.* observavit Albaspin. *lib. 1. obs. cap. 12.* At in præsenti casu raptor nec pœnitentiam petierat in vita, nec susceperat; unde cùm non honorasset pœnitentiam in vita, meritò oblatio pro eo non admittitur, juxta dictum canonem 12.

6. h *Presbyterorum, vel clericorum.*] Sed quænam differentia adhiberi potest in præsenti casu inter Presbyteros & clericos, præcipuè cùm pœnitentiam injungere, oblationes recipere, & sepulturæ corpora defunctorum tradere, sint actus Presbyterorum, non verò inferiorum clericorum? Sed adhuc dicendum est, rectè Eugenium apposuisse non solùm Presbyteros, verùm & clericos; nam Presbyter propriè accipitur pro eo, qui beneficium parochiale cum cura animarum obtinet. Concil. Chalcedon. *can. 6.* probat Cironius *ad tit. de officio Archipresbyt.* Clericus verò dicitur, qui capellaniam, aut beneficium obtinet, sacramenta in ea conferre valens, *cap. Capellanus, de feriis, cap. 1. de secundis nupt.* Et si adhuc instes, pœnitentiam dare tantùm ad Episcopum spectare, cæteros verò Presbyteros, seu clericos pœnitentiam concedere non posse, *cap. si jubet, cap. si Presbyter, 26. q. 6.* plura Ant. August. *in epit. jur. lib. 4. tit. 89. & lib. 6. tit. 42.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 33. & 34.* Morinus *lib. 2. exercit. cap. 7.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 65.* Cæsar *de ecclesiastica hierarch. disput. 8. §. 2. & 5.* Filesacus *in cap. 15. de offic. ordin.* Ergo non rectè in præsenti supponitur Presbyteros, vel clericos pœnitentiam raptori bonorum, seu violatori Ecclesiæ dare posse. Ad id respondeo, magnam differentiam versari inter pœnitentiam solennem, & privatam, seu auricularem; solennis enim non nisi ab Episcopo pro gravioribus peccatis, & semel in vita dari potest, ut probant de ea agentes Cironius *ad tit. de pænit. & remiss.* & *lib. 1. obser. cap. 6.* Loaysas *in can. 6. Concil. Tolet.* Souchetus *in notis ad epist. 228. Carnotens.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. cap. 98.* Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 3. cap. 2. §. 3.* at verò privata, ut sacramentum est, de qua in præsenti agitur, à quolibet parocho, seu Presbytero per Episcopum approbato administrari potest.

7. i *Attentaverit.*] Licèt conatus regulariter in delictis non puniatur, nec affectus delinquendi, nisi sequatur effectus, *l. cogitationis, ff. de pœnis, l. 1. ff. quod quisque juris,* plura Barbosa *in axiom. verbo Affectus,* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 6.* tamen in atrocissimis delictis conatus punitur, *l. generaliter, ff. de calumniat. l. si à servo, ff. de condict. ob turpem, l. quisquis, C. ad leg. Iul. Majest. l. is qui cum telo, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. si quis non dicam, C. de Episcop. & Cleric.* probant Farinac. *in praxi, part. 5. quæst. 122. num. 14.* Cujac. *lib. 8. obs. cap. 21.* Hotomanus *lib. 11. observ. cap. 18.* Amaya *lib. 1. obs. cap. 2.* Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 17.* unde cùm delictum, de quo in præsenti, atrox esset, ideo Presbyteri illud attentantes deponuntur, & beneficio privantur.

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio : *Raptor manifestus, vel Ecclesiæ violator, si ablata restituit, vel de restituendo cavet in vita, vel in morte, ad pœnitentiam, & sepulturam ecclesiasticam admittitur : si verò nolit cùm possit, & in morte non potest restituere, pœnitentiâ concessâ, denegatur ecclesiastica sepultura.* Quæ assertio per partes probari potest *ex cap. immolans, cap. nemo, & per totam 14. q. 5. cap. si res, cap. comperimus, 14. quæst. 6.* ex Concilio Matiscon, *can. 7.* Altissiod. *can. 23.* Cabilon. *can. 6.* & aliis congestis ab Ant. August. *lib. 35. tit. 9.* in quibus variis pœnis plectuntur raptores, & Ecclesiarum violatores. Consonant lex 10. *tit. 3. partit. 1.* lex finalis, *tit. 10. ead. partit.* Illustrant Joannes Calderinus *in repet. ad hunc textum,* Covar. *in cap. ulma, p. 1. §. 4. num. 12.* Salcedo *in praxi, cap. 109.* Suarez *de censur. disput. 42. sect. 5. num. 6. & tom. 1. de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 6. n. 6.* Sanctus Raymundus *lib. 2. summæ, tit. 5.* Corvinus *lib. 4. aphorism. jur. Pont. tit. 20.* Murga *tom. 2. disquisit. moral. disquis. 21.* — 8. Conclusio traditur, et probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Peccata manifesta, publiceque commissa per solennem pœnitentiam debent expiari, *cap. placuit 68. § fin. 50. dist. cap. admonere 8. cap. latorem 15. 33. q. 2. cap. falsas 6. de pœnit. dist. 5. cap. 1. de pœnit. & remiss.* sed in præsenti peccata fuerunt publicè commissa. Ergo solenni pœnitentia debebant expiari. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. de viro nefando, 12. q. 2.* ubi cùm agatur de quodam raptore, & violatore Ecclesiarum, qui vasa sacra, chrisma, & alia Ecclesiæ bona surripuit, quæsitum fuit à Nicolao, an si pœnitentiam peteret, recipiendus esset? Et asserit, ita admittendum esse, ut uno anno consistat extra Ecclesiam violatam; alio ante fores Ecclesiæ sine communione maneat; tertio Ecclesiam ingrediatur, & inter audientes stet, non comedens carnem, nec bibens vinum sine oblatione: quarto denique si fructuosior fuerit pœnitentiæ labor, communioni fidelium restituatur. Ergo non rectè in præsenti affirmat Pontifex, raptorem pœnitentiam efflagitantem statim ad pœnitentiam admittendum esse. — 9. Impugnatur tradita assertio.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, rapinam esse *violentam ablationem rei mobilis factam dolo malo, animo lucri faciendi.* Et licèt vis generaliter dolum includat, *l. 2. §. doli, ff. de vi bonor. raptor. l. 14. §. eum qui metum, ff. de eo quod metus,* tamen quia aliquando datur vis sine dolo, ut contingit in vi justè illata à Magistratu, *l. 3. §. 1. ff. de eo quod metus, l. 4. ff. de statu hominum :* ideo in præsenti definitione ultra vim adjicitur *dolo malo :* & signanter ponitur dolus malus, quia plerunque res aufertur vi, & absque dolo malo, ut contingit in domino, qui repetit rem propriam, sibi licere existimans eam propria auctoritate occupare; quia enim dolo malo non facit, nec lucri faciendi causâ, sed tantùm juris ignorantiâ recuperandi animum habet, raptor dici non potest, *l. 2. §. hac actio 18. ff. de vi bonor. rapt.* Sed ne homines privati jus sibi dicant, cautum fuit constitutione Theodosii & Arcadii, ut si dominus id fecerit, dominium rei amittat; sin non dominus, non solùm rem, verùm & ejus æstimationem restituere compellatur, *l. si quis in tantam 7. C. unde vi.* Similiterque Imperator Marcus constituerat, ut si creditor debi- — 10. De rapina.

tori vim fecisset debiti extorquendi gratiâ, amitte-tet jus crediti, *l. penult. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. extat 13. ff. de eo quod met. caus.* Dixi etiam rei mobilis, quia res mobilis debet esse, ut rapta dicatur; immobilis autem rei quemadmodum nec furtum, ita nec rapina fit, quia nec ferri, auferrive valet, *l. 1. & 2. C. de vi bonor. rapt.* circa eam ergo tantùm datur invasio, cujus causâ vel interdictum competit, vel condictio triticaria, vel judicium publicum legis Juliæ, *l. 1. ff. de vi & vi armat. l. 7. C. eod. l. 2. ff. de condict. tritic. l. 3. §. fin. ff. ad leg. Jul. de vi public.* Omnis ergo vis, sive publica, sive privata, constituere potest rapinam à furto contradistinctam, nec aliter se ad furtum simplex habentem, quàm includens ad inclusum. Tota enim furti quidditas reperitur in rapina; nam furtum essentialiter constituitur per ablationem injustam rei alienæ. Quod autem ea ablatio sit occulta, spectat dumtaxat ad modum auferendi accidentarium; unde accidentaria aliqua distinctio, non autem specificatio furto advenit: itaque tota furti substantia rapinæ innititur, adjunctâ insuper novâ injustitiâ in personam, propter vim ei illatam: quæ injustitia est differentia rapinæ intima, & essentialis, ut proinde furtum & rapina asserantur specie differre. Ex iis constat, quàm gravius simplici furto sit crimen rapinæ, quod latè confirmat Gabriel *in 4. dist. 15. q. 3.* adducens textum *in cap. pœnale, 14. q. 5.* perspicuum autem est, multò acerbius delictum esse; siquidem ex parte raptoris inferentis injuriam major audacia, & iniquitas se prodit, propterea sanctus Chrysostomus *homil. 10. in 1. ad Thessal.* affirmat raptorem propter vim, & violentiam, maximam injuriam inferre, his verbis: *Illud vis est & violentia, ut faciliùs quis mille talenta sponte dabit, & nihil se passum esse putabit, quàm ut tres obolos præter animi sententiam abreptos mansuetè ferat.* Genera raptorum varia sunt. Alii effractores sunt, qui domos, aut horrea furandi causâ effringunt, aut parietes perfodiunt, *l. 1. §. simili modo, l. 2. ff. de effract.* quos describit Juvenalis inter incommoda urbis *satyr. 3.* Alii sunt latrones, & grassatores, qui ferro obsident latera viarum, spoliantque obvios. Prædones alii, qui prædas agunt, inter quos, & latrones nihil interesse existimavit Accursius *in l. hostes 118. ff. de V. S.* Sed contrarium rectiùs docuit Cujac. *lib. 15. obs. cap. 31.* Galli prædones appellant Burgandos, à Burgando insigni prædone, qui in partibus Aquitanicis tempore Nicolai I. violentas deprædationes etiam in Ecclesias exercebat, ut refertur *in d. cap. de viro 12. quæst. 2.* Vel Brigandos à Brigantibus populis Hiberniæ latrocinio, & prædæ deditis, de quibus Tacitus *lib. 12. annal.*

11. De pœnis raptorum.

Deinde sciendum est, contra raptores varias esse proditas actiones, tam criminales, quàm civiles. Et primò datur publicum judicium legis Juliæ de vi: si vis facta sit armis, de vi publica: si sine armis, de vi privata, *l. 1. & 3. ff. ad leg. Jul. de vi privat. l. 3. l. penult. ff. ad leg. Jul. de vi public. §. item lex, Instit. de public. judic.* Secundò actio legis Corneliæ de sicariis, si rapinis cædes mixtæ sint, aut furti faciendi causa cum telo quis ambulaverit, *l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 2. 3. & 4. C. eod. tit.* Datur etiam judicium publicum legis Juliæ de sacrilegiis, & peculatu, si quis ædes sacras, aut ærarium effregerit, *l. 4. §. mandantis, l. 6. 9. & 11. ff. ad leg. Jul. pecul.* etiam extra ordinem raptorem accusari posse, constat *ex l. fin. ff. de privat. delict. l. 1. §. 1. ff. de incendio & ruina.* Civiles quoque actiones in raptorem dantur: prima intra annum utilem in quadruplum, post annum in simplum. Quadruplatur autem verum rei pretium, non etiam quod interest: nec quadruplum totum pœna est, sed inest quadruplo rei persequutio, *l. 2. §. in hac 13. ff. de vi bonor. raptor. princip. Instit. eod. tit. §. vi autem, Instit. de action.* Sed nec in omnes bonorum raptores pariter animadvertitur; nam distinctio adhibenda est inter manifestos, & nec manifestos. Raptor manifestus is dicitur, quem dominus agnoscit, & deprehendit sua rapientem, & appetentem: nec manifestus, qui cautè vim infert, ut si absente domino fores ipsius effringat, & intus grassetur, *l. si quis uxori, §. ult. ff. de furtis.* Raptor autem, sive manifestus, sive non manifestus, is intelligitur, qui vi, dolo malo, & coactis hominibus armatis deprædatur, *l. 2. ff. de vi bonor. raptor.* Utrique eadem pœna imponitur, *l. 1. ff. eod. cap. in antiquis, 12. quæst. 7.* Sed quia hæc pœna proveniens ex publico judicio, scilicet ex lege Julia de vi privata, levior erat, quàm pœna furti, Prætori visum fuit dare electionem, utrum adversus manifestum raptorem quis actione furti privata agere velit, an verò actione vi bonorum raptorum ex lege Julia, *d. l. 2. §. 2.* ne minorem pœnam exigeret, quàm si cogeretur agere publico judicio vi bonorum raptorum. Contra nec manifestum raptorem idem non procedit, cùm pœna nec manifesti furti sit in duplum; satius enim erit tunc agere vi bonorum raptorum in triplum, ut docuit Papinianus *in l. si vendidero, §. cùm raptor, ff. de furtis.* Raptor ergo manifestus existimandus est, qui conveniri potest ex lege Julia, & plecti in quadruplum actione privatâ manifesti furti: si verò collectis hominibus armatis ita callidè, & dolosè versatus sit, ut non fuerit deprehensus, tunc furti nec manifesti pœnâ, quia levis est, non punitur, sed potiùs vi bonorum raptorum. Quem juris civilis ordinem sequutus est Eugenius in præsenti, innuens graviùs agendum esse cum raptore manifestè deprehenso: de quibus judiciis, & eorum cursu videndi sunt Rearigui *lib. 3. select. cap. 5.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 30.* Cujac. *lib. 17. qq. Papin. in d. l. 80. §. cùm raptor, ff. de furt.* & *lib. 12. qq. Pauli in l. 10. ff. de dolo:* & observandi sunt textus *in l. 5. C. de navicular. lib. 11. l. 2. ff. de extraord. cognit. l. 44. ff. de acquir. poss. ff. l... §. 3. ff. de publican. l. si roganda, §. 1. ff. de præscript. verb. l. 1. §. alea, ff. de aleat.*

His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm raptor bonorum non solùm teneatur de peccato commisso pœnitentiam facere, & ita Deo satisfacere; verùm & pro damno illato in proximum satisfacere, & bona ablata restituere, *cap. cùm tu, de usur.* ideo asserit Eugenius, raptorem etiam pœnitentiam petentem cogendum esse restituere, præcipuè cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, regulâ *peccatum, de R. I. lib. 6.* & si cùm potuit, restituere noluit, postea tamen in ultimo vitæ spiritu positus, cùm restituere non poterat, pœnitentiam petierit, reconciliatio illi non est deneganda, sed sepultura ecclesiastica non est concedenda, ut sic alii terreantur, & cùm possunt, ablata restituant. 12. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam procedit quando publicus peccator sanus pœnitentiam petit pro crimine gravi, & notorio, ex quo cæteri fideles scandalum passi sunt; nam tunc procedit principium textus *in d. cap. 1. de pœnit. & remiss.* videlicet ut peccata publicè commissa publicè defleantur: at verò in præsenti casu raptor pœnitentiam petebat in ultimo vitæ spiritu, unde reconciliatio illi conceditur; quia quacumque hora ingemuerit peccator, audiendus est, juxta suprà tradita: sepultura autem non conceditur, quia cùm potuit, restituere noluit. Unde cùm *in d. cap. de viro,* agatur de pœnitentia solenni injungenda Burgando publico raptori, ideo Nicolaus formam pœnitentiæ solennis præscriptam illi injungit. 13. Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT

CAPUT III.

a *Ex Concilio Lateran.*

EXcommunicationi quoque subdantur, qui Romanos, aut alios Christianos pro *b* negotiatione, vel aliis honestis causis navigio vectos, aut capere, aut rebus suis exspoliare præsumunt. Illi etiam, qui Christianos naufragium patientes, quibus secundùm regulam fidei auxilio esse tenentur, *c* damnanda cupiditate rebus suis exspoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se noverint subjacere.

NOTÆ.

1\. a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. ubi additur, *pars capitis Ita quorundam*; unde cognoscitur in præsenti referri secundam partem textus *in cap. ita quorundam, de Judæis*, & integer canon extat in Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 24.

b *Negotiatione*] De plena securitate, quâ gaudere debent negotiatores, etiam tempore belli, egi *in cap.* 2. *de treug. & pace.*

c *Damnanda.*] Ita legitur in prima collectione, & in ipso Concilio locis suprà citatis. Sed in hac sexta collectione legitur *damnata*: forsan allusit Raymundus ad authenticam *navigia, C. de furtis*: & hæc lectio poterit retineri, quæ displicebat Ant. Augustino *in notis ad hunc textum.*

COMMENTARIUM.

2\. PRo hujus textus expositione nonnulla præmittenda sunt de naufragiis, & naufragorum bonis. Et primò sciendum est, merces quæ subactæ tempestate, & levandæ navis causâ in mare projiciuntur, manere in dominio eorum, quorum fuerant, nec haberi pro derelictis, *l. qua ratione, §. fin. ff. de acquir. dominio.* Ratio est, quia ad levandam, salvandamque navim, propter necessitatem in mare projiciuntur, *l.* 2. *§. fin. l. qui levanda, ff. ad leg. Rhodiam, l. quacumque, ff. de acquir. domin. l. interdum* 21. *§.* 1. *ff. de acquir. possess. §. fin. Instit. de rer. divisione.* Inde provenit, ut qui eas surripuerit, furtum committat, cùm dominus non animo delinquendi eas projecerit, *l. in cum, authent. navigia, C. de furtis, l.* 1. *& per totum ff. de incendio & ruina.* Explicant Cæpola *de servit. cap.* 27. Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 57. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 9. *n.* 1. Gomez *in l.* 45. *Tauri, num.* 61. Nec contrarium probat textus *in l. falsus* 44. *§ si jactum, ff. de furtis*, de cujus solutione videndi sunt Amaya *lib.* 2. *obs. cap.* 7. *num.* 24. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 9. *num.* 1. & in hac parte observandi sunt textus *in l.* 3. *§* 1. *ff. de incend. & ruina, l. fin. §.* 1. *ff. de muner. & honor. l. qui servandarum, ff. de præscript. verb. l. penult. ff. de rerum divis. l.* 2. *Cod. de naufrag. lib.* 11. *l.* 3. *§. Labeo, l. Pomponius* 44. *§. idem, ff. de acquir. poss ss.* juncto Amaya *lib.* 2. *obs. cap.* 7. *n.* 25. *l. fin. §.* 4. *ff. de publican. l.* 55. *ff. de condit. & demonstr. l.* 58. *ff. de acquir. dominio.*

3\. *De lege Rhodia.* Deinde sciendum est, licere propria auctoritate merces navi vectas in mare projicere, quia id communis salutis causâ, & ob bonum commune totius navis fit, ut etiam arcendi ignis causâ licet vicinas ædes incidere absque eo, quod actio in factum, vel legis Aquiliæ detur, *l.* 3. *vers. idem, ff. de incendio & ruina, l. si quis fumo, §.* 1. *ff. ad leg. Aquil.* Verùm si pereant merces ita jactatæ, simile damnum non est tantùm illius, cujus merces tantùm jactatæ sunt, sed commune totius navis, & quilibet, qui se, mercesque suas inde salvas fecit, tenetur pro rata ad contributionem, juxta legem Rhodiam, de qua *in l.* 1. *&* 3. *ff. ad leg. Rhodiam: l. item* 13. *§.* 2. *l. in navem* 31. *ff. locati, l. si quis fullo* 45. *§.* 1. *ff. ad leg. Aquil.* cujus legis historiam, & capita refert Morisotus *lib.* 1. *orbis marit. cap.* 30. Ratio est, quia æquum videtur, ut commune sit damnum eorum, qui ob res fuctu in mare jactaras suas salvas fecit, *l.* 2. *§. æquissimum, ff. ad leg. Rhodiam.* Circa quam contributionem observandi sunt textus *in l. qui servandarum, ff. de præscript. verb. l.* 3. *§. ait, ff. nautæ, caupones, l. Pomponius* 44. *§.* 1. *ff. de acquir. domin. l.* 2. *§.* 1. *ff. de negot. gestis, l. si ex legati* 23. *ff. de V. O. l. in condictu, C. si certum petatur, l.* 55. *ff. de condit. & demonstr. l.* 4. *§.* 9. *ff. de ædilit. edict. l. fin. C. de naufrag. lib.* 11. *l.* 3. *§. est & alia, ff. quod vi aut clam*, cum lege 3. *§. si quis* 45. *ff. ad leg. Aquil.* Et pro illustratione difficilis textus *in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam*, videndi sunt Amaya *lib.* 1. *observ. cap.* 1. *num.* 70. D. Joannes Ramos *in analect. ad ipsum textum*, I. Gothofr. *in opuscul. ad eundem textum*, Mancinus *lib.* 3. *de triplici juris collat. cap.* 214. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib.* 3. *cap.* 13. *dissert.* 39. D. Josephus de Retes *lib.* 8. *opusc. cap.* 19.

Deinde sciendum est, apud varias gentes, præcipuè barbaras, in usu fuisse, esseque, vel ex eorum constitutionibus, vel ex veteri corruptela, ut naufragantium bona, quæ ad eorum litora appellerent, vel in eorum portus colliderentur, fierent fisci, sive quod idem est, publicarentur. Curtius Fortunatianus *lib.* 3. *artis Rhetoricæ*, ibi: *Nulla certior definitio est, quam naufragantium bona esse publicanorum, id est eorum, qui publica vectigalia, aut portoria conducta habebant.* Sopater *in Aphtonium, pag.* 107. Allusit Juvenalis *satyra* 4. *Res fisci est ubicumque natat.* Quam legem apud varias Septentrionales gentes in usu fuisse probant Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 7. *§.* 1. & *in notis Salmut. ad Pancirolam, lib.* 2. *memorab. tit.* 11. Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, de testamentis, verbo Uxorem nomine Adelasiam, num.* 955. Rebuffus *ad leges regias, glossa* 5. *num.* 74. Hinc querela in naufragii raptorem mari ipso sæviorem, Paulini ad Macharium *epist.* 36. *Ne patiaris invidiâ diaboli per hominem improbum Secundiniano eripi, vel jam ereptum negari, quod illi de naufragio redonavit Deus: procurator Christiani viri fratris nostri Posthumiani esse dicitur, qui eam navem in Brutiorum litore, quo possessio Senatoris alluitur, adlapsam, avarior mari, & sine ingo-parone, piraticam in terra agere occupavit, & captam vacuefecit; nam etiam nunc in ipso litore inanis manet, ut damnum oneris frustra in pelago servati, & in terra perditi contestetur: deposita jam sæpe apud judicem provincialem super hoc patrocinio querela, sed Pharao noster induravit cor suum.* Immò de Græcis & aliis politioribus populis idem notat Fornerius ad Cassiodor. *lib.* 4. *epist.* 7. Immò & hoc jus ad territorii quoque dominos translatum fuisse probat Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 13. Nec his naufragis parcebat Agathensis Episcopus in ora maritima Occitaniæ: quare reus postulatus fuit apud Innoc. III. *in* 4. *De rebus naufragor.*

cap. illum dilecti, de accusat. & crudele hoc latrocinium solere ad Rupellam exerceri, refert I. Biclius *lib. 1. observ. sacrar. cap. 6. Nimirum si gravior tempestas in navem aliquam incubuerit, & magna ex parte fractam in litus ejecerit, miseros naufragos eo tantùm nomine, quòd nondum plenè miseri sint, teterrimi tempestate in litore subjacere, omnibus quæ fluctus ipsis reliqua fecerant, occurrentium direptioni patentibus.* Quam immanitatem Honorius Papa in rescripto ad Hildebertum Cenomanensem (est inter ejus epistolas 67.) acerrimè corripuit, & quotannis fulmine Apostolico damnari jussit; hancque censet Theophilus Raynaud. *tom. 4. de vitiis, lib. 3. sect. 3. cap. 6.* fuisse primam originem percellendi anniversario anathemate diripientes naufragorum bona; fortassis quòd non ad Rupellam dumtaxat, sed alibi quoque eadem barbaries locum haberet. Certè jam olim apud Britannos idem in usu fuisse constat ex Ildeberto Cenoman. *epist. 95.* In Stadensi ora idem viguisse scribit Albertus Stadensis; sed & in Brutiorum litore idem observatum fuisse constat ex dicta epistola sancti Paulini, ubi Fronto, & Duceus hanc immanitatem paucis, sed luculenter exagitant. Et quidem adeo invaluit lex hæc, ut non tantùm res, verùm & homines quoque ipsi ex naufragio servati fisci commodis adscripti in servitutem abducerentur. Cujus rei exemplum habemus apud Abbatem Stadensem *pag. 153.* ibi: *Friderici avia, & mater de Anglia navigantes in Comitatu Stadensi naufragium passæ sunt, & secundùm prisci juris rigorem, tam homines, quàm res regiæ ditioni sunt mancipati.* Et statim: *Quæsivit in sententia, an licitè possit vindicare sibi mancipium suum ubicumque reperiret: & cùm lata esset sententia, quod posset, dedit magnam alapam clerico.* Et tandem ait: *Avia & mater sub prætextu naufragii servituti sunt addictæ.*

5. De iure Romanorum.

Apud Romanos in primis lege Cornelia de sicariis pœna statuta fuit adversus eum qui naufragium suppresserit, *l. 3. §. item is 4. ff. ad leg. Corn. de sicariis*, & ex rescripto Antonini, testante Ulpiano *in l. ult. ff. de incendio & ruina*, unicuique licuit naufragium suum colligere: quod rescriptum extat *in l. 1. C. de naufrag. lib. 11.* Dudum enim viris doctis placuit, non Constantini, sed Antonini esse illam constitutionem. Quas causas breviter, levatoque velo esse decidendas Imperatores Honorius, & Theodosius sanxerunt *in l. de submersis 5. Cod. eod. tit.* quæ in Theodosiano est 6. Inter legem Corneliam, edictumque Antonini Senatusconsultum intercessit factum Claudiani temporibus, ne naufragus opprimeretur, néve clavus unus ex naufragio supprimeretur, *l. 1. §. ultimo, l. 3. §. fin. cum l. sequenti, ff. de incendio & ruina*; in cujus legis 4. §. 1 Antonini aliud rescriptum proponitur, quo gravissimæ pœnæ statutæ sunt in naufragii, naufragorumque direptores: de cujus legis sensu, & lectione agit cum judicio Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 5. pagina mihi 59.* Anterior alia constitutio Hadriani refertur à Calistrato contra possessores prædiorum juxta litora maris, *in l. ne 7. eod. tit.* quâ tanquam latrones puniuntur, qui aliquid ex naufragio subripuerint, aut suppresserint, edictumque Prætoris, de quo *in l. 1. ff. eod. tit.* & *in l. 18. Cod. de furtis*, eos punit in quadruplum tanquam raptores, qui ex hoc infortunio, vel ex hac calamitate aliquid rapuerint, vel receperint, vel retinuerint: quam quadrupli pœnam reperio etiam sancitam inter leges Rhodiorum, *cap. 48.* & *in l. 18. tit. de furibus., lib. 7. legum Wisigoth.* notavit Petrus Gregorius *lib. 37. syntag. cap. 3.* quod edictum Prætoris imitatus postea fuit Imperator Leo Philosophus, more solito prudentiam Romanorum taxans; sed immeritò, quasi ex æquo non punierint eos, qui naufragos exspoliarint, ac eos qui res ex naufragio suppresserint; sed hoc falsum est, ut patet ex constitutionibus suprà laudatis, maximè ex lege Cornelia de sicariis. Sanxit ergo Leo novellâ suâ 64. ut in quadruplum suppressor teneretur; sed & quod ait, olim capitaliter, sive pœnâ mortis punitum fuisse qui res ex naufragio diripuisset, non video unde collegerit, quippe legis Corneliæ de sicariis, nec edicti Antonini tam gravis pœna non fuit. Sed ad rem nullus asperiùs in direptores naufragii animadvertit, quàm Andronicus Comnenus Imperator, qui Imperium arripuit ad annum Christi M. C. LXXXIII. occubuitque malè à populo mulctatus, immò mactatus anno M. C. LXXXV. ut comperiunt Baronius, Gualterus, & alii Chronologi. Hic prout iracundus, asper & inexorabilis erat, sed justitiæ tenax, ut ex gestis ab eo constat; videns jam in pravam consuetudinem abiisse apud Romanos, eosque solos, ut naves tempestate in litus ejectæ, non modò à nemine adjuvarentur, sed ab accolis quovis turbine sævioribus diriperentur; iniquissimæ isti rationi tam acriter est adversatus, & ita piraticam illam rapacitatem compescuit, ut hæc una res amplissimas ejus laudes complectatur, orationeque in Senatu, & coram Proceribus habita ita sanxit: *Si quis vestrûm nostra authoritate Magistratum aliquem gerit, si quis fundos maritimos possidet, is primùm seipsum, deinde subditos quoque ad justitiam, & imperii nostri observantiam, ac reverentiam confirmet: ut autem pœna quoque modum noveritis, quam edicti mei contemptor luet, in malo navis pendebit: si malum marinus fluctus deturbaverit, in alto litore, editaque specula altissimæ arbori affigetur.* Hæc es Niceta Coniate *lib. 2. de vita Andronici Comneni*, ubi prout est floridus, & amœnus, amplificationibusque, & figuris gaudet, multa in detestationem hujus crudelitatis, & in commendationem hujus edicti Imperialis scribit omninò legenda. Sub idem tempus Fridericus Ænobarbus, qui imperavit ex anno 1150. usque ad annum 1190. ut constat ex iisdem Chronologis, legem non multò dissimilem in occidente tulit, quæ in corpus juris redacta est, *authent. navigia, C. de furtis, cap. 4. de consuetudine, in 5. compil.* illâque sancitur, ut qui res ex naufragio diripuerit, suppresserit, retinuerit, publicatione bonorum puniatur, & extraordinariæ subjaceat pœnæ, prout audacia efflagitaverit, idest arbitrariæ, ut sensit Menochius *de arbitr. casu 297.* quem, aliosque sequitur Farinac. utiliter videndus *3. part. prax. crimin. tit. de furtis, quæst. 168. cap. 4.*

Ex quo facilè suspicor, tam in Oriente, quàm in Occidente pravum morem viguisse illis temporibus occupandi res naufragio deperditas, licèt dominus cognusceretur, & quæ forsan in litora, vel portus perveniebant, sive navigia ipsa essent, sive merces, ut suprà probavi, & constat ex Sitanio Sopatro *in Hermog.* & ex Juvenali *satyra 4.* qui tamen potiùs taxat tempora, moresque sæculi Domitiani totâ illâ satyrâ, & frequentissimas delationes, quàm propriè loquatur de naufragiis. 6. De iure nostr.

Si quid Palphurio, si credimus Armillato,
Quidquid conspicuum, pulchrumque est æquore toto,
Res fisci est ubicumque natat: donabitur ergo,
Ne pereat, &c.

Ergo teterrimus ille mos à Græcis, Barbarisque jam olim usurpatus, novissimis temporibus in terris utriusque Imperii serpere cœpit, donec prædictis duabus constitutionibus averruncatus fuit. Non ita tamen apud Rhodios receptum erat, ex quorum lege quidquid levandæ navis causâ ejectum erat à naufragis, aut timentibus naufragium, veteribus dominis restituebatur, *l. 1. & 2. l. qui levandæ 8. ff. ad leg.*

leg. Rhodiam, l. falsus 43. §. si jactum, ff. de furtis. Cum qua Rhodiorum lege convenit rescriptum DD fratrum *in l. fin. §. si propter 8. ff. de publi*[illegible] *& vectig.* qui rescripserunt, ad publicanos non pertinere quod in mare jactatum fuit navis levandæ causâ: ergo pristino domino restitui debent, ut jam suprà probavi. Inde etiam publicani habitantes insulas Cycladas maris Ægæi, voluerunt diripere Eudæmonem, & socios Nicomedienses naufragium facientes circa Icariam, quæ est una ex Cycladibus, *in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam de jactu:* quibus Antoninus consuluit præcipiens, ut eorum causa lege Rhodiorum decideretur, in quantum Romanis institutis contraria non esset; quod fuit jubere, ut sua cuique propria restituerentur, secundùm quod ipse Antoninus rescripserat *in l. 1. C. de naufrag. juncta l. fin. de incendio, & ruina.*

7. AMPLIUS DE BO. DEM IURI. Sed quod Fornerius, & alii existimant *ex l. 2. & per totum ferè C. de naufrag.* & ex eodem titulo *in Theodos. lib. 13. tit. 18.* post biennium, & ex novioribus constitutionibus post annum non fuisse jus repetendi res suas illis, qui naufragium passi fuerant, sed apud occupatores remanere, adeo incertum est, ut nihil à vero sensu illorum textuum magis distet; loquuntur enim de periculo corporis, collegii, cœtus naviculariorum publicas species transportantium, à quo liberantur, si probent ex facto naufragii, vel naves, vel merces jactatas periisse, nisi præcedens culpa sit ipsorum, qui postea sustinuerunt naufragium, vel ex levi causa merces jactarunt: quo in casu adhuc post naufragium sustinent periculum, *l. ult.* sic intelligenda, *Cod. eod. tit.* vel si in tempore navigationi præstituto non navigarunt, *l. quoties 3. Cod. Theodos. eod. tit,* ibi: *Placuit sanè, ut Novembri mense navigatione subtracta, Aprilis qui æstati est proximus, susceptionibus applicetur, cujus susceptionis necessitas ex Kalendis Aprilis in diem Kalendarum Octobris mensura servabitur, & in diem Iduum earundem navigatio porrigetur.* Quò alludunt verba textus *in l. utique 16. §. 1. ff. de rei vindic.* ibi: *Sin autem petitam tempore navigationis trans mare misit.* Et *in l. qui petitorio 36. in fine, eod. tit.* ibi: *Et qui navem à se petitam adverso tempore navigatum misit, si ea naufragio perempta est, & pactum quo Callimachus promisit intra idus Septembris navigare in Syriam, mercesque reparare.* Apud Scævolam *in l. qui Romæ 122. §. 1. de verb. oblig.* quod ad hunc textum observavit Alciatus *lib. 10. parerg. cap. 19.* ne mare autè clauderetur: de quo ritu expressiùs quàm alii Flavius Vegetius *lib. 4. de re mil. cap. 39.* verba sunt: *Phenna de cursu, idest ab ortu Pleiadum, a die 6. Kalend. Iun. usque ad Arcturi ortum, idest in diem 18. Kalend. Octobris, secura navigatio creditur, quia æstatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur: post hoc tempus usque in 3. Idus Novembris incerta navigatio est, & discriminis propior, propterea quia post Septembris Idus oritur Arcturus, vehementissimum sydus, VIII. Kalend. Octobris æquinoctialis evenit acerba tempestas: circa nonas vero Octobris hædi pluviales, VIII. ejusdem Taurus: à Novembri autem mense crebris tempestatibus navigia conturbat Vergiliarum hyemalis occasus. Ex die igitur III. Id. Novembris usque in diem 8. Id. Martii maria clauduntur; nam lux minima, noxque prolixa, nubium densitas, aëris obscuritas, ventorum, imbrium, vel nivium geminata sævitia non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat: post natalem verè (ut ita dicam) navigationis, qui solemni certamine, publicoque spectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum syderum, ipsiusque temporis ratione usque in Id. Maias periculosè maria tentantur.* Servius ad illud Virgilii *primo Georg. versu 137.*

Navita tum stellis numeros, & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Licaonis Arcton.

Sic ait: *Pleiades signum est ante genita Tauri, quod ortu suo primum navigationis tempus ostentat; dicta ab eo, quod est pleo navigo, latinè Vergilia dicuntur à verni temporis significatione. Hyades sunt in fronte Tauri: quòd ortu suo concitant pluvias, latinè succula dicuntur.* Alia testimonia ibidem adducit eximius Zerda *n. 23.* Lunaque, sive Diana sic alloquitur Apuleium *lib. 11. suarum transform.* non procul à principio: *Diem, qui dies ex ista nocte nascetur, æterna mihi nuncupabit religio, quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, navigabili jam pelago rudem dedicantes carinam primitias commeatus libant mei sacerdotes.* Et paulò inferiùs: *Inter hæc, & festorum victorum tumultum paulatim progressi jam proximamus ripam maris, atque ad ipsum illum locum, quò pridie meus stabulaverat asinus, pervenimus: ibidem simulacris ritè dispositis, navem faberrime factam, picturis miris Ægyptiorum circumsceptum variegatam, summus sacerdos tædâ lucidâ, & ovo, & sulphure solemnissimas preces de casto præfatus ore, quam purissimè purificatam Deæ nuncupavit, dedicavitque: hujus alvei felices mittens carbasus litore votum inæstuans progerebat, &c.* Cicero *lib. 2. epist. ad Q. frat. epist. 5.* illic: *Erat autem iturus, aiebat, ad III. Eid. April. ut aut Labrone, aut Pisis conscenderet: tu mi frater simul ac ille venerit, primam navigationem, dummodo idonea tempestas sit, ne omiseris.* Et prope finem: *Tuas mirificè literas expecto, atque adhuc clausum mare scio fuisse, sed quosdam venisse Ostiâ dicebant, qui te, &c.* Alia videas apud Ferretum *de re navali lib. 11. §. 2. & 1.* Ioannem Seldenum *in præfat. ad libros maris clausi,* Henricum Salmut. *ad memorab. Pancirol. lib. 2. tit. 11. pag. 139* Cattanzam *in tract. de la reduccion de las monedas, 1. part. cap. 2. 6. 2. pag. 45. & 46.*

Nulla tamen constitutio, expressiùs quàm novissima Friderici de naufragiis cavit: ita enim naufragis prospexit, eisque bona restitui jussit, si non essent ex his, qui piraticam exercent, vel Imperii, nominisque Christiani hostes sint, sive, ut textus loquitur, inimici, id est qui diversas partes sequuntur, quamvis inter utrumque populum bellum actualiter non sit; quibus bona non jubentur restitui, si patiantur naufragium. Videamus tamen quibus ex veteri jure Romano hæc bona adjudicarentur? Placet mihi ita distinguere sub eruditorum censura: Si hostes populi Romani naufragium faciebant, publicanis hæc bona adjudicari, qui publica fisci conducebant, probat non malè textus jam allegatus *in d. l. ult. § si propter 8. ff. de publicanis;* alioquin nullus erit locus dubitationi, si nulla essent omninò naufragia, quæ ad publicanos pertinerent: quò etiam tendit commodiùs intellectus Fortunatiani locus suprà relatus, in quo nullam esse certiorem definitionem tradit, quàm naufragium ad fiscum pertinere: si cives, & subditi, & socii, qui easdem partes in bello sequebantur, naufragabant, ipsis restituenda esse naufragia, compertum est ex legibus, & constitutionibus suprà relatis. Quod si gens naufragium passa sit, cum qua nec bellum erat Romanis, nec fœdus pacis inierant, sed omninò exteri erant, quamvis homines capti ab eis servi capientium fierent, ut constat *ex l. postliminium, §. in pace, ff. de captivis,* notavit D. Josephus de Retes *lib. 6. opuscul. cap. 4. num. 1.* post Desiderium Heraldum *lib. 1. animadv. ad Salmasium, cap. 3. num. 9.* contra Grotium *lib. 3. de jure belli, cap. 9. num. 18.* tamen miseriæ, & naufragantium misericordiæ puto datum fuisse, ne res ipsorum opprimerentur, subtraherentur, publicarentur: quod ita probo. Olim lege Cornelia de sicariis vindicatum fuit delictum eorum, qui

8. DE NOVIS CONSTITUTIONIBUS.

naufragium

naufragium suppresserint: mox pœna repetita fuit Senatusconsultis factis temporibus Imperatoris Claudii, deinde Hadriani constitutione, item quadrupli pœna ex auctoritate perpetui edicti, tandem Antoninus acres pœnas imposuit adversus eosdem direptores, vel occultatores, ut suprà notatum manet: & post hæc omnia laudatur simpliciter ejusdem Antonini rescriptum, quòd naufragium facientibus res suas restitui jussit, nullâ in contrarium pœnâ impositâ. Ergo ut hoc rescriptum dignum sit laudibus, quibus solet extolli, immò ut alicujus momenti sit, debet de naufragiis peregrinis exterarum nationum accipi, erga quos misericordiores fuerunt Romani, quàm si naufragium non fecissent, ne genus crudelitatis ipsis reputaretur, ultra naufragium *velle sævire*, ut usurpem Cassiodori verba *lib.4. epist.7.* quod fortè sensit Hugo Grotius magni judicii auctor *lib.2. de jure belli, cap.7.* §.1, ubi docet à ratione naturali abhorrere leges civiles, quæ naufragorum bona fisco addicunt, quia jus suum alicui auferre sine causa, mera injuria est; adducitque locum Euripidis in Helena: *Suum*, inquit, *naufragos spoliari, quod genus est nefas?* Dionis etiam Prusiensis *orat.7. Absit, ô Iupiter, ut lucrum capiemus tale ex hominum infortunio.* Quibus testimoniis annectit dictam legem 1. *Cod. de naufrag.* quæ solam inter homines naturalem cognationem redolent, nec peculiarem justitiam inter concives respiciunt. Ergo denotat, esse contra fas, & contra justitiam omnibus hominibus naturaliter debitam bona naufragi externi diripere, subripere, occultare: & ita, ut censeo, etiam de jure Romanorum ex Antonini constitutionibus à naufragorum præda fiscus, & privati repulsi fuerunt, ne ex aliena calamitate compendium facerent, *l.1. C. de naufragiis*, ibi: *Nihil juris habere fiscum in aliena calamitate, ut ex re tam luctuosa compendium quærat.* Et pœnæ generaliter propositæ fuerunt in direptores earum mercium, earumque usucapio, aut collectio omnibus vetita fuit, *l.1. l.4. §. ult. ff. de incendio, l.ult. C. de nauf.* *l.21. §.1. ff. de acquir. possess. l.9. §. ult. l.44. ff. de acquir. domin.* ita ut nunquam in commissum, aut fiscum cadant, *l.16. §. si propter, ff. de publican. l.7. ff. pro derelict. l.2. ff. ad leg. Rhodiam de jact.* Unde in rescripto, quod extat in synopsi Basilic. *lib.54. tit.8.* ita legitur: *Si quando naufragia navis expulsa fuerit ad litus, vel si aliquando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, & fiscus meus sese non interponat; quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur?* Quia ut aiebat Cassiodor. *lib.4. epist.7. Ferina inhumanitatis genus est ultra naufragium velle desævire.* Qua mente Insulanus Euboïcus naufragorum deprædationis crimen sibi objectum, ut nimis inhumanum, & à se longè alienum detestatur apud Dionem Chrysostomum *in Eboic. orat.7.* ibi: *Nunquam cuiquam mihi obtingat, ô Iupiter, accipere, & facere tale lucrum ex hominum infortunio.* Sed vix fiscus, nedum privati, manus abstinuere à captura, & direptione naufragorum: qua re commoti Fridericus III. *in authent. navigia, C. de furtis*, & Leo Imperator *in novel.64.* legem de naufragis non attingendis repetierunt, & pravam consuetudinem legibus adversantem damnarunt. Humaniores quoque Principes dictas hujusmodi consuetudines paulatim edictis sævioribus abolere conati sunt. In Oriente etiam naufragorum spoliatores acriter repressit Andronicus Comnenus, propositâ pœnâ suspendii è malo navis, vel in litore maris è procera arbore. Nicetas *in Andron. lib.2.* ibi: *Cum autem apud Romanos, eosque solos (ut opinor) iniquissima consuetudo valeret, ut naves tempestatibus in litus ejecta, non modò a nemine adjuvarentur, sed ab accolis quovis turbine sævioribus diriperentur, si qua fluctus reliqua fecerant; iniquissimæ isti rationi tam acriter est adv[illegible]a piraticam illam rapacitatem compescuit, ut hac una res ejus amplissimas laudes complectatur.* De Henrico Rege Angliæ hæc refert Guillelmus Neubrig. *lib.4. histor. Angliæ, cap.26. pag.372. Antiquam inhumanam circa naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initiis eximia pietate correxit, atque hujusmodi hominibus ab æquorea discrimine liberatis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas sanxit, qui fortè illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quippiam usurpare præsumerent.* Quid verò Scythis contigisset, qui fortunarum expilatione, & cæde naufragorum opes cumulabant, refert Joan. Cantacuzenus *apolog.2.* ibi: *Scythis mos erat Deo suo eos, qui ex naufragiis salvati erant, immolare, quotquot saltem deprehendi possent. Sic quos propria servaverat solertia, illorum trucidabat crudelitas.*

Necnon Romani Pontifices, ut huic labi mederentur partes suas interposuere, & naufragorum res religionis præsidio tutas præstare omni studio contenderunt. Gregorius VII. *lib.5. epist.14.* & in Concil. Roman. *can.5.* ait: *Quoniam Dei judicio nonnullos naufragio perire cognoscimus, & eos quasi legali jam jure, immò diabolico instinctu ab his, à quibus misericorditer sublevari, & consolari deberent, deprædari conspicimus: statuimus, & sub anathematis vinculo, ut à prædecessoribus nostris statutum est, jubemus ut qui naufragum quemlibet, & bona illius invenerit, securè tam eum, quàm omnia sua dimittat.* Paschalis II. in Concilio incerto, *can.9.* ibi: *Quicumque res naufragorum diripiunt, ut raptores, & fratrum necatores ab Ecclesiæ liminibus excludantur.* Hildebertus Episcopus Cenoman. *in epist.65. ad Honorium II.* ibi: *Siquidem usque in diem præfati conventus Synodi Nannetensis hujusmodi consuetudo in terra Comitis extiterat, ut decedente marito, vel uxore, universa decedentis mobilia in proprietatem Potestatis transirent: præterea quicquid evadebat ex naufragiis, totum sibi fiscus lege vindicabat patriæ, passosque naufragium miserabiliùs violentia Principum spoliabat, quàm maris rapina, quàm procella. Utramque autem exactionem sub oculis totius Concilii Comes in nostra manu deposuit, postulans in eos excommunicationis gladium extendi.* Quod decretum pleniùs confirmavit Honorius II. *epist.67.* apud eundem Hildebertum, ibi: *Iniquum censemus esse, ut quem divinæ clementiæ magnitudo à sævitate pelagi voracitate exemit, hominum sæva rapacitas audeat spoliare. Priorum utrinque Imperatorum emanavit auctoritas, ut etiam earum rerum, quæ in tempestate maris levandæ navis causâ ejiciuntur, non amittatur dominium; non enim eas quis eo animo abjicit, quòd habere noluit, sed quòd periculum effugere possit: & qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit.* Tandem Alexander III. in Concilio Lateran. canone in præsenti relato, & *in cap. ita quorundam, de Iudæis*, statuit ne Christiani Saracenis arma vendant, ne ipsos navigio vectos quisquam spoliare præsumat: & ut etiam illi, qui Christianos naufragium patientes damnata cupiditate spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi subjaceant. Cui constitutioni ansam dederunt piratæ, latrunculique nequissimi, qui navigantes Christianos, & in ipsorum litora appellentes, non mitiùs, liberaliusque tractabant, quàm Turcæ, aut Sarraceni, adversus quos ut armis decernerent, Principes Christianos monuit, ipse verò pro Pontificia jurisdictione excommunicavit. Appellat enim latrunculos istos, vel à patria, vel ab sceleribus, his nominibus, Brabantiones, Aragoneos, Navarros, Basculos, Coterellos: & Matthæus Paris. *in epit. hujus Concilii, ad annum 1179.* ita titulum fecit

9. De sacris canonibus circa eadem bona.

fecit: *de Rutariis, & Brabantiis, & Pradonibus, qui fideles affligunt.* Et paulò post: *Ne Christiani Sarracenis arma vendant: nec patientes naufragium quisquam spoliare præsumat.* Itaque quod Petrus Abbas Cluniacensis enixè efflagitaverat ab Everardo Magistro Templariorum, & à Summo Ecclesiæ Præsule Eugenio III. *lib.6. epist.27. & 28.* qui sedit ex anno 1145. usque ad annum 1153. nec fuerat exequutus, ad effectum perduxit Alexander in præsenti: observavit Baronius *anno* 1179. Et licèt hujus excommunicationis absolutio in præsenti non sit reservata à Romano Pontifice, extat tamen reservata *in § 4. Bulla Cœna Domini*, in qua quotannis excommunicatio profertur in eos, qui subripiunt Christianorum naufragorum bona, sive in navibus existentia, sive ex eisdem ejecta, sive in litore inventa, cujoscumque generis bona sint, & in quocumque mari inventa, non obstante quovis privilegio, aut consuetudine. Docent Duardus *in expositiane Bulla, lib.2. cap.4.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. in dicto §.4. Bulla Cœna Domini*, Castro Palao *operis moral. disp.3. puncta 5. num.5.* Scortia *in select. Pontific. constit. epit.4. theorem.7.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Naufragantium.* Ex quo primò apparet, non posse justificari leges Principum, vel Rerumpublicarum, quæ naufragorum bona, si de domino sciri possit, fisco addicunt; quia sunt contra justitiam naturalem, ut docent post Azonem *in summa, C. de naufragiis*, Navarrus *in manuali, c.27. num.60. ex num.118.* & alii relati à Barbosa *in præsenti, num. fin.* Rebuffus *ad leges Regias, glos.5. n.74.* Covar. *in regul. peccatum, 3. part. §.1. num.5.* Joannes Gutier. *lib.2. canonic. cap.9. ex num.20.* Grotius *lib.2. de jure belli, cap.7. §.1.* Solorzanus *lib.6. polit. Indiæ, cap.6. pag.963.* Hæc excommunicatio non incurritur, nisi eo animo res naufragi occupata sit, ut invito domino retineatur, secundùm quod accipienda est pœna, quæ propter naufragium occultum imponitur Agathensi Episcopo *in cap. cùm dilecti 18. de accusat.* Unde in prædictam excommunicationem non incidunt, qui ea occupant, ut restituant; vel qui ignorantes prorsus dominos, vel existimantes res pro derelictis haberi, illas sibi detinent: quippe injusta acceptio, & solus malus animus punitur. Aloysius Riccius *in praxi var. resol.191.* & totidem ferè verbis Zerola *in praxi, verba Naufragium*, Barbosa *in præsenti, num.7.* Cessat etiam adversus eos, qui res occupant Christianorum fidelium naufragium facientium, si hostes tamen sint illi populo, & genti, quæ occupat; quia tunc occupatio ex jure belli justificatur. Sylvester *in summa, verba Excommunicatio 7. num 55. vers. Vigesima est.* Ex quo non invenio Auctores, qui bona ignotorum naufragantium, quæ omninò incerti domini sunt, suadeant ut pauperibus distribuantur; sed stando in terminis juris naturalis ea addicunt occupanti absque ullo restitutionis onere faciendæ pro anima naufragi; quod Doctores suprà citati potius supponunt, quàm exponunt. Mihi tamen hæc sententia probatur ex eo, quia hæc bona ut possunt esse, vel fuisse concivis amici Christiani, ita possunt esse hostis publici, infidelis Turcæ, aut piratæ, quæ jure belli cedunt occupanti. Ergo in hoc dubio juris, & facti melior est conditio occupatoris ut nulli, nec nullo modo restituere teneatur, nec pro anima naufragium facientis.

10. De jure nostro Regio. Sed ut ad jus nostri Regni circa bona naufragorum perveniamus, Glossa incerti Auctoris *in cap. dispensationis 16. 1. quæst. 7. verbo Despicimus*, quæ Reges Hispaniæ taxat qui naves fractas occupabant, de naufragii rebus nihil loquitur; & tamen de toto naufragio illam accipiunt Joannes de Platea *in d. l.1. Cod. de naufrag. lib.11.* Guillelmus Benedictus *in cap. Raynunt, verba Uxorem nomine Adelasiam, numero 374.* Haud difficile id credo, si mores illorum temporum spectem, ita etiam apud nos increbuisse, cùm iidem, & detestabiliores vigerent in aliis provinciis. Verùm legem nullam invenio, quæ ita jusserit: potiùs referam contrarias. In primis habemus legem 1. *tit. ult. lib.4. fori legum*, quæ ante præclarum opus juris Septempartiti edita fuit, vel ab Alphonso X. vel à Ferdinando III. ejus patre, non multò post Concilium III. generale Lateranense. Ita in ea sancitur: *Si nave, ò galera, ò otra navio peligrare, ò quebrabre; mandamos que el navio, y todas las cosas que en el andaban, sean de aquellos cuyas eran antes que el navio quebrasse, ò peligrasse: y ninguna no sea osada de tomar ninguna cosa de ellas sin mandada de los dueñas, fuera si las tomare para guardar, y darlas à sus dueños. Y antes que las tome en esta guisa, llame a el Alcalde del lugar, si la haver pudiere, y otros hombres buenos, y escribanlas, y guardenlas todas por escrita, y por quenta, y de otra guisa no sean osados de las tomar: y quien de otra manera las tomare, pechelas coma de furto. Esso mismo sea de las cosas que fueren echadas del navio, para aleviarlo, ò cayeren, ò se perdieren por alguna guisa.* Idem, expressiùs tamen, sancitur *in l.7. tit. 9. part.5.* abrogatis privilegiis, moribusque, vel immemorabilibus etiam consuetudinibus in contrarium observatis, vel vigentibus, utpote contra jus naturale, & justitiam: *Fuera* (inde inquit) *si tales cosas fueren de los enemigos de el Rey, ò de el Reyna; ca entonce quien quier que las fallasse, deven ser suyas.* Quod jure communi decisum non invenio; in multis enim leges septempartitæ jus commune ampliarunt, suppleverunt, & explicarunt, *l. ex fori*, quæ totidem verbis repetita extat *in l.3. tit.12. lib.6. ordin.* & *in lege 9. tit. 10. lib. 7. Recopil.* Sed prout pravi mores citò subrepunt, aliquid cœpit extorqueri petitionis, sublevaminis, aut hospitii nomine ab illis, qui naufragium facientes, navi fractâ, aut convulsâ in portum appellebant, *en nombre de Pitio*, ut dicit lex 1. *tit.12. lib.6. ordin.* aut *Pecia*, ut legitur in summario legis septempartitæ, vel *Precio*, ut hodie extat *in l. 11. d. tit. 10. lib. 7. compilat.* Præfero tamen priorem lectionem; *Picio* enim significat petitum etiam hodie apud aliquos rusticos, qui veterem linguam tenaciùs retinent. Hanc consuetudinem averruncarunt sub gravissimis pœnis Catholici Reges Ferdinandus, & Elizabeth *in d. l.10. & 11.* unde difficile est credere aliam esse gentem, quæ tam exactè, benigneque naufragis providerit, ut nostra: si quid verò contrà fit, contra leges, & contra Principum voluntatem fit.

Ex quibus legibus patriis possunt decidi quæstiones, quæ in praxi solent apud nos esse frequentes, præsertim in his, qui naufragium patiuntur in navigatione ad Indos; solent enim alii perspecto loco naufragii argentum, & alia pretiosa inde post aliquos annos extrahere per urinatores, non sine maximo opere, periculo, & expensis. 11. Resolvuntur variæ quæstiones. In primis si ex signis, sigillisque, quibus vectores utuntur, potest certâ, vel morali probabilitate sciri de vero domino rerum, qui non sit hostis, vel pirata, illi, hæredibusve ejus restituendæ sunt, ad quos naturâ pertinent, tam ex jure communi, aut Regio, quàm ex ipso jure naturæ: nam propter naufragii casum aliquem rebus suis spoliare mera injustitia est, ut dixi: & ita supremum Indiarum Consilium decrevit in auro, argentoque extracto per Franciscum Mexiam ex naufragio, quod fecit classis Indica anno 1626. omne enim aurum, argentumque, cujus domini potuerunt agnosci, dominis restitutum fuit, solutis extractionis expensis, ut refert,

judicatum

jodicatum Solorzanus *lib. 6. polit. cap. 6. pag. 965.* certò enim sciebatur, non bostium esse, sed Hispanorum, qui vehebantur in navi, cui nomen *la Margarita*, in cujus submersa catina inventum fuit. Secundò, supposito quod Princeps noster habet jus prohibendi navigationem per mare Indicom, ut probavit D. Josephus de Retes *lib. 7. opuscul. cap. 1. n. 6.* potest quæri, si non impetratâ Regis nostri facultate, ut semper faciunt aliqui, per urinatores extrahant divitias naufragio deperditas, vel ab antiquo, vel de quarum dominis sciri moraliter non possit factis omnibus diligentiis, utrum illas licitè retineant, & securi sint quoad forum interius, tanquam de rebus partis secundum jus naturale? In qua quæstione, quam nondum excogitatam, ne dicam discussam ab alio inveni, ita philosophandum censeo. Verum est annulorum, lapidum, & aliarum rerum pretiosarum, quæ naufragio in flumen decidunt, possessionem statim amitti, quia deficit facultas, & facilitas eas retinendi, aut repetendi pro libito: dominium verò non amitti, quia ejus retentio non pendet à facultate retinendi rem, sed à jure, *l. Pomponius 13. in princip. de acquir. possess. juncta l. 3. §. Nerva, eod. tit.* quod valet, ut quandiu dominus inveniri possit, nemo eas sibi possit retinere sine crimine furti: quando verò de domino prorsus ignoratur, oon puto hæc bona esse comparanda bonis adespotis, quæ dominos amiserunt; sed illis, quæ communia sunt per naturam, quia nunquam dominos babuerunt, & per consequens cedunt occupanti, juxta superiùs dicta. Ratio est, quia flumina, & multò magis maria censitorum vice funguntur; & quæ occupant, faciunt publica; quæ deserunt, privata. In summa omnis res illam induit qualitatem, quam habet flumen, vel mare, quod illam occupavit, *l. Aristo, penult. de rer. divis. l. ergo 30. §. alluvio 3. de acquir. rer. domin. l. 2. §. si in insula 6. cum sequent. de fluminibus*: explicant, ne immoremur, Guillelmus Fornerius *lib. 3. select. cap. 2.* aliique apud Osualdum *ad Donel. lib. 4. cap. 27. litera C.* Ergo cùm mare naturâ commune sit, erit etiam quicquid mare occupaverit, postquam privatum dominum amisit. Deinde à posteriori, quia si prorsus ignoratur cujus sit, potest esse bostis, & piratæ. Cùm ergo hæc jure belli cedant occupanti ex jure gentium, consequens est, ut etiam licitè retineantur, secundùm hoc jus: nec Principis prohibitio impedit domioii acquisitionem ex te naturâ communi, quamvis prohibitum subjiciat aliis pœnis, quas in prohibitione imponit. Quod mihi probat textus *in l. Divus Pius 16. de servit. rustic. prad.* obi Callistratus refert constitutionem Imperatoris Antonini Pii ad Aucupes emissam, quâ sanxit, ne quis aucupandi, vel venandi causâ fundum alienum ingrederetur invito domino. Pone de facto, & prohibente domino ingressum fuisse venatorem, vel aucupem, & in alieno fundo avem, vel feram cepisse: quæritur cujus sit, capientis, an domini fundi? Et sanè cessante prohibitione palam est, avea, vel feras captas in alieno fundo proprias fieri capientis, quia non sunt ejus, in cujus arbore insederint, sed in libertate, & laxitate naturali permanent, & per hoc nullius sunt, & capienti acquiruntur, *leg. 3. §. 1. ff. de acquir. domin. l. si apes 26. de furtis*: docet expressiùs Cujac. *lib. 4. observ. cap. 2.* Accedente verò prohibitione non adeo expressè decisa est quæstio, ut habeamus alicujus Jurisconsulti responsum, quod eam in propriis terminis determinet. Acursius tamen *in d. l. Divus 16.* resolvit, prohibitum teneri domino fundi actione in factum ad instar, ptopter damnum datum glebæ, frugibus, aut arboribus, *l. in laqueum 55. ff. de acquir. domin.* & actione injuriarum propter contumeliam, aot contumaciam justi præcepti contempti, *l. injuriarum 13. §. ult. ff. de injur.* facere tamen propria nihilominus animalia capta, quia cùm per prohibitionem propria non fiant domini fundi, sed in libertate adhuc naturali permaneant, consequitur ut capienti adquirantur, nec illa domino fundi restituere teneatur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Docent idem cum Accursio, Vvesembechius post veteres Legistas *in comment. ad tit. de acquir. domin. n. 7.* Forcatulus *in alveario juris, cap. 4. num. 3.* multisque aliis laudatis Lessius *lib. 2. de just. & jur. cap. 5. dub. 8. cum duabus sequent.* & cum nuperis Moralistis Eligius Bassæus *in floribus, verbo Venatio, ex num. 4.* Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5. quæst. 16. art. 5.* Igitur si prohibitio venandi in fundo proprio neutro in foro impedit acquisitionem dominii, multò minùs impediet in mari, quod naturâ omoibus patet, acquisitionem domioii rerum extractarum.

Tertiò frequentissimè solet quæri, an bona ex naufragio ejecta, vel extracta à privatis, quorum prorsus domini non apparent, fiant Principis, tanquam regalia? Er sanè non dubito, quin hæc possint fieri regalia, ut piscatio, uniones, & similia, quæ ex mari extrahuntur: nec dubito, quin apud multas nationes, & regna inter regalia connumerentur, ut ex fide historica memorat Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 7. §. 1.* De Regno Neapolitano, in quo dicitur esse expressam constitutionem, tradunt Ponte *decis. 21. num. 3.* Mastrillus *de Magistratibus lib. 3 cap. 10. num. 393.* & de Regno Franciæ Guillel. Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo Uxorem, num. 374.* apud quas nationes leges istæ servandæ erunt, quia supposito totali defectu dominii, non sunt injustæ; immò & longi temporis consuetudines hoc regale inducentes, ex eadem ratione debent observari, quas ferè apud universum orbem inolevisse testantur Chopinus *de domanio Franciæ, lib. 1. tit. 16. à num. 9.* Petrus Rebuffus *ad leges Galliæ, in proœmio, gloss. 5. ex num. 4.* Mastrillus *ubi proximè, num. 393.* Reguerus Sixtinus *de regalibus lib. 2. cap. 3. ex num. 91.* Solorzanus *in polit. Indiana, lib. 6. cap. 6. pag. 964.* idcircò tales leges, & consuetudines justas, observandasque esse, censent Covar. *in regul. peccatum, 3. part. §. 1. n. 5.* Suatex *de censur. disp. 21. sect. 2. n. 34.* Duardus *ad Bullam cœna Domini, can. 4. q. 17.* Petrus Gregor. *lib. 3. syntag. cap. 14. num. ult.* In nostro tamen Regno non video legem, quæ bona naufragorum fisco applicet, ut liquidò apparet ex suprà adductis. Ergo ex jure naturæ cedent occupanti, & hoc jure cedent etiam Principi, si naves, triremes, vel alia tempestate maris in litus ejecta, per milites, navarchos, aot per ministros suos occupet, vel etiam extrahat, quæ in profundo maris latent, dum prorsus domino careant. Ex quo infertur, schedulas, & diplomata Regia, quorum meminit Solorzanus *ubi proximè*, emissa ad eos, qui perquirunt naufragia, quæ accidunt in navigatione Indica, tantùm in suo casu esse intelligenda ad extractionem eotum, quæ amissa sunt à nostris navigantibus, quæ Princeps sibi reservat, & de quibus pactum fuit cum extractoribus, ut partem retineant, partem fisco inferant; nec videntur mihi posse applicari aliis casibus naufragiorum, nisi in partibus, in quibus hoc Regale legitimâ consuetudine receptum sit, quam fisci Regii Advocatus, aut Procurator probare tenebitur. 12. Resolvitur alia quæstio.

CAPUT

CAPUT IV.

Alexand. III. a *Panormit. Archiepiscopo.*

IN Archiepiscopatu tuo dicitur contingere quandoque, quod Sarraceni mulieres *b* Christianas, & pueros rapiunt, & eis *c* abuti præsumunt, & quosdam etiam interdum occidunt. Cùm autem excessus hujusmodi charissimus in Christo filius noster Illustris *d* Rex Siciliæ Vv. tibi, & aliis personis ecclesiasticis, quæ Pontificali sunt præditæ dignitate, commiserit *e* puniendos, quid de Sarracenis agendum sit, qui fuerint in tam nefario scelere intercepti, tua nos duxit prudentia consulendos. Super quo consultationi tuæ taliter respondemus, quod si tales in jurisdictione tua sunt, vel in posterum fuerint intercepti, eos *f* pecuniariâ poteris pœnâ mulctare, & etiam *g* flagellis afficere, eâ *h* moderatione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis transire minimè videantur. Si verò ita fuerit super hoc gravis Sarracenorum excessus, quod mortem, vel detruncationem membrorum debeant sustinere, vindictam ipsam exercendam reserves Regiæ potestati.

NOTÆ.

1. a PAnormit.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & post Concilium Lateran. *part.34. cap.2.* In præsenti rescribit Alexander Hugoni Archiepiscopo Panormit. & *in cap. super eo, de usur. cap. de illis, de condit. apposit.* De Metropoli Panormit. egi *in cap.4. de elect.*

b *Christianas.*] Unde pœnam mortis incurrebant, *l. ne quis Christianam, Cod. de Iudæis* : & notavi *in cap... suprà de Iudæis.*

c *Abuti.*] Ad præposteram libidinem, de qua agemus *in cap. clerici, de excessibus Prælat.*

2. d *Rex Siciliæ.*] Vvillelmus videlicet secundus, à moribus cognomento Bonus, qui regium suscepit diadema anno 1166. à prædicto Hugone Panormit. Archiep. ut refert D. Rochus Pirro *tom.1. Siciliæ sacra, fol.32.*

3. e *Puniendos.*] Princeps enim potest mandare merum imperium, præcipuè cùm in præsenti extra ordinem non uni, aut alteri, sed omnibus Episcopis crimen prope ecclesiastici fori delegasset. Quintanadueñas *de jurisdict. lib.2. cap. de jurisd. mandat. num.12.*

f *Pecuniaria.*] Quia pœna pecuniaria ex justis causis, præcipuè cùm magis timetur, imponi potest à judicibus ecclesiasticis, dum eorum utilitatibus non applicetur, ut dicemus *in cap.3. de pœnis.* 4.

g *Flagellis.*] De pœna fustium, seu flagellorum, & quando in pœnam sanguinis transire dicatur, egi *in cap.1. de calumniat.*

h *Ea moderatione.*] Sed quomodo judex inferior potest minuere, aut moderari pœnas à jure statutas, contra tradita *in cap. 4. §. de illis, de offic. deleg.* Sed respondetur, ideo in præsenti Archiepiscopum imponere pœnam mitiorem, quia ipse pœnam sanguinis infligere non valebat, *cap. sententiam, ne clerici, vel monachi.* Et ideo in calce hujus textus ait Alexander, quod si pœna sanguinis infligenda sit, regiæ cognitioni sententia reservetur. Docuit Anguianus *lib. 2. de legibus, controvers.5. num.44.* 5.

CAPUT V.

Alexand. III. a *Claromontensi Episcopo.*

IN literis tuis, quas I. lator præsentium detulit, continebatur, quod cùm pater ejus multis fuisset criminibus irretitus, qui per appositionem ignis Ecclesiarum excidium, diabolo instigante, commiserat, tandem in ultima ægritudine constitutus confessus est se peccatorem, & acceptâ pœnitentiâ de commissis, per manum *b* capellani sui fuit à sententia absolutus anathematis; sed moriens sepulturam ecclesiasticam habere *c* nequivit. Quapropter si ita res se habet, f. t. p. A. s. p. m. quat. corpus ejusdem patris I. supradicti ap. cess. facias in cœmeterio *d* sepeliri, & hæredes ejus moneas, & compellas, ut iis, quibus per incendium, vel alio modo damna contra justitiam irrogaverit, juxta facultates suas condignè satisfaciant, ut sic à peccato *e* valeat liberari.

NOTÆ.

a CLaromontensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.6.* & post Concil. Lateran. *part.34. cap.5.* De diœcesi Claromont. egi *in cap.38. de testibus.*

b *Capellani sui.*] Clerici videlicet, qui ex officio sacramenta administrabat, de quo egi *in cap. capellanus, de feriis, cap.1. de secund. nupt.*

1. c *Nequivit.*] Quia cùm non satisfecisset pro damnis illatis, existimabat capellanus pœnitentiam illi parum prodesse, & ideo indignum esse sepulturæ ecclesiasticæ, juxta textum *in cap.2. suprà hoc tit.*

d *Sepeliri.*] Quia licèt ipse per se non satisfecisset pro damnis illatis, tamen hæredibus suis jussit ut satisfacerent, & ita potuit sepeliri in sepultura ecclesiastica, ut *in cap. fin. hoc tit. in 1. collect.* rescribit Alexander III. Lucensi Episcopo in hæc verba: *De secunda verò quæstione hoc tuam volumus discretionem tenere, quod propinqui ejus, quem pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, incendio, violenta injectione manuum in clericos, violatione multarum Ecclesiarum, & incestu vinculo excommunicationis adstrinxisti,* 2.

monendi sunt, ut pro eo ex eo satisfactionem exhibeant: quod si fecerint, quia laborans in extremis, præstito juramento per presbyterum fuerit ab excommunicationis sententia relaxatus, in cœmeterio poterit sepeliri. Si autem propinqui suis acquiescere monitis contradixerint, quia jam non est purgatum peccatum, defuncto neganda est ecclesiastica sepultura.

3. e *Valeat liberari.*] *Valeant liberari*, legit Navarrus *in manuali Latin. cap.27. num.*68. à quo discedit Barbosa *in collect. ad hunc textum.* Aliter Araujo *in decis. moral. tract.3. quæst.*25. retinet aliam interpretationem ipsius Navarri, qui retentâ literâ, *valeat liberari*, accipit ea verba de ope, quam obtinet anima defuncti accidentaliter per orationes creditorum, sive pauperum benè satisfactorum; nam teste D. Thoma *in* 4. *dist.* 45. *art.* 2. *quæst.* 2. *ad* 4. solutio debiti aliquantum prodest defuncto, in quantum creditoris orationibus adjuvatur. Sed adhuc crederem mentem Alexandri III. fuisse, hæredem debere satisfacere pro damnis illatis à defuncto, quia cùm ipse valde negligens fuisset in satisfactione, si ejus onus hæredibus injunxerit, ipsi debent ex bonis ejus satisfacere: quod si prætermittant, incurrunt in peccatum, à quo non liberabuntur nisi restituendo. Non igitur fuit mens Alexandri incendiarium in gratia ante restitutionem defunctum, ut liberetur à purgatorio, egere restitutione per hæredes facta; sed mens ejus fuit hæredibus eam restitutionem esse necessariam, ut liberentur à culpa, idest ne eam incurrant: nam ob neglectam, aut dilatam restitutionem ab hæredibus faciendam, non detineri animas in purgatorio, docent D. Thomas *quodlibet.*6. *art.*13. Navarrus *suprà*, Hadrianus *quodlibet.* 8. Sylvester *in summa, verbo Testamentum, quæst.*9. Petrus Sotus *lect.*3. *de purgat.* Dominicus Sotus *in* 4. *dist.* 45. *art.*3. *q.*2. & *lib.*6. *de justit. quæst.*1. *art.*1. Molina *tract.* 2. *de just. disp.*251. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disput.* 48. *sect.*8. *num.*20. Valentia *in* 2.2. *disp.*5. *quæst.*6. *punct.*2. Bellarm. *lib.*2. *de purgator. cap.* 16. Peltanus *lib. de purgat. cap.*16. Navarra *de restit. lib.*4. *cap.*4. *num.*75. Cenedo *in qq. pract. quæst.*31. *num.*6. Theoph. *tom.*15. *in Heterocl. part.*2. *sect.*1. *cap.*3. *fol.*404. Quatenus verò hæres teneatur satisfacere pro damnis illatis à defuncto, exposui *in cap. fin. de sepult.*

COMMENTARIUM.

4. INcendium committitur ex dolo, culpa, aut casu, ut explicant D. Joan. Vela *de delict. cap.* 18. *per totum*, Petrus Gregorius *lib.*36. *Syntag. cap.*19. Matth. *de jurisdict.* 2. *part. cap.*25. Antonius Matthæus *de crimin. lib.*48. *tit.*5. *cap.*6. In præsenti agitur de incendio ex dolo admisso, cujus ratione tenetur incendiarius qui dolo malo incendium fecit, sive ipse manu sua stupam, tædásve immiserit, sive per alium id fieri curaverit: & si cœtu, turba, aut seditione incendium fecerit, etiam legi Juliæ de vi publica subjicitur, *l.*1. & 10. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l.* 5. *ff. ad leg. Iul. de vi public. l.* 11. *Cod. qui accusare.* Sed cùm non omnia incendia æquè gravia sint, non semper eisdem pœnis incendiarii sunt plectendi; qui enim intra oppidum incendium fecerint, prædæ, aut inimicitiarum causa, plerumque vivi exuruntur: qui verò casam, aut villam incenderint, aliquo leviùs puniuntur: qui acervum frumenti juxta ædes positum combusserint, vincti, verberatique igne necantur, *l. qui ædes* 9. *ff. de incendio & ruina, l. aut facta* 16. §. *penult. l. capitalium* 28. §. *incendiarii, ff. de pœnis, l.*10. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* Farinac. *in praxi, q.*110. *num.*157. D. Joannes Vela, & Anton. Matthæus *ubi suprà*, Jul. Pacius *ad tit. de incendio.* Ad quod delictum, & ejus pœnas spectant textus *in l. in eum, Cod. de furtis, l. Pomponius* 44. §. *idem, ff. de acquir. rer. dom. l.* 7. §. *est & alius, ff. quod vi aut clam, l. si quis fumo*, §. *qui dicitur, ff. ad leg. Aquil. l.*1. §. *fin. l.* 8. *ff. ad leg. Rhodiam, l.* 3. §. *Senatus, l. si quis*, §. *si quis, ff. ad Syllan. l.* 21. §. *sed etsi, de furt. l.*3. §. *item si, ff. ad leg. Corn. de sicar. l.*3. §. *in servum, ff. de vi bonor. raptor. l.*4. *Cod. de sepulchro violat. l.*5. *ff. de aqua pluvia, l. Pomponius* 15. *ff. de negot. gestis, l.*1. *Cod. de naufragiis, l.*1. §. *fin. ff. ad leg. Iul. de vi public. l. presbyteri, Cod. de Episcop. & cleric. l.*44. §. *si jactum, ff. de furtis, l.* 27. §. *si fornicarius, ff. ad leg. Aquil. l.* 29. §. *idem, eod. tit. l. hoc amplius*, §. *Neratius, ff. de damno infecto, l.*4. *Cod. de navibus, l. interdum* 58. §. *si quis furem, ff. de furtis, junct. princ. leg. fin. Cod. quand. civil. l.*4. §. *fin. de rebus credit. l. data* 11. *Cod. qui accusare, l.*28. § *nam incendiarii, ff. de pœnis, l. in arborem, eod. tit. l.*5. *ff. ad leg. Iul. de vi privat. l. inter*, §. *penult. ff. de furtis, l.* 28. §. *si dominus, ff. de dolo, l.*7. §. *si paciscar, ff. de pactis, l. si vendita, ff. de periculo & commodo, l.*24. §. *præterea, ff. de damno infecto, l.*1. §. *si suspicio, l.*3. §. *item, ff. de incendio & ruina, l. quamvis, Cod. ad leg. Iul. de adult. l. interdum* 58. §. *qui furem, ff. de furt. cum l.* 1. *Cod. quando civilis actio, l. fin. ff. de offic. Præfecti vigil. cum l. qui ædes, ff. de incendio, l.* 5. *Cod. de navicular. lib.* 11. *l.* 11. *l.*30. §. *fin. ff. locati.*

Jure nostro Regio ultra damni satisfactionem incendiarii combusi jubentur, *l.* 11. *tit.* 15. *lib.* 4. *fori*: quæ pœna quoad nobiles partitarum jure mutata est in exilium perpetuum, *l.*9. *tit.*10. *part.*7. hodie verò contra nobiles mortis pœna imposita est, *in l.*6. *tit.*12. *lib.*8. *Recopil.* & si hominis occidendi causâ fiat incendium, etiamsi mors non sequatur, dimidia pars bonorum incendiarii publicatur, *l.*36. *tit.* 19. *lib.* 8. *Ordin. l.* 8. *tit.* 26. *lib.*8. *Recopil.* & tandem immunitate Ecclesiæ non gaudent, *l. fin. tit.*5. *lib.*1. *fori, l.*3. *tit.*2. *lib.*1. *Recopil.* Basilic. *decis.*18. *crim.* Jure Saxonum pœna incendiarii omninò capitalis fuit, etiamsi incendium noctu, vel diu factum fuisset, *tit.* 5. §. 2. *legum Saxon.* Salieis verò, & Longobardis novies compositio fiebat, quas sequuti sunt Frisiones *tit.* 7. & de illis intelligendus est textus *in cap. cùm devotissimam*, 12. *quæst.* 2. Et hæc compositio, seu pœna appellatur Vvere, seu Vvirgildum, *in cap. omnes* 17. *quæst.* 4. idest pretium, quo damnum appretiatum fuerit, ut exprimitur *lib.* 4. *capitul. cap.* 13. 15. & 18. Jure Canonico in incensores statuta est excommunicatio; eâ tamen differentiâ adjectâ inter incendiarios rerum Ecclesiarum, & aliarum rerum, quod illorum absolutio reservata est Romano Pontifici, ex præsenti textu, & *cap. tua nos, de sent. excom.* istorum verò tantùm Episcopo, *cap. si quis membrorum*, cum sequenti, 23. *quæst. ult. cap. nuper, de sent. excom.* Et licèt nonnulli asseruerint, sententiam hanc excommunicationis incurri ipso jure *in cap. si quis membrum, cap. pessimam*, 23. *quæst.*8. *cap. tua nos, de sent. excom.* tamen contrarium, immò incendiarium non esse ipso jure excommunicatum, sed excommunicandum, docuerunt ex Innocent. III. apud Sirlerum *fol.*275. ibi: *Sicut ex parte tua nostro fuit Apostolatui referatum, prædecessores nostri felicis recordationis Clemens & Cœlestinus, & devotionem tuam, & gentis tibi subjectæ duritiam attendentes, ut absolvere, ac judicare posses incendiarios in tua diœcesi constitutos, fraternitati tuæ de benignitate Sedis Apostolicæ indulserunt. Nos igitur tibi, quem inter fratres, & Coëpiscopos nostros syncera diligimus in Domino charitate, abundantiorem*

deferre

deferre volentes honorem, & illud nihilominus attendentes, quod ex hoc vitiu hominum faciliùs corrigatur, ad exemplur eorundem prædecessorum nostrerum potestatem incendiarios tuæ diœcesis absolvendi devotioni tua auctoritate præsentium indulgemus, nisi fortè tantus sit aliquorum excessus, ut eos eporteat ad Sedem Apostolicam destinari. Nulli ergo, &c. Datum Later. XI. Kal. Martii. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 2. *numero* 19. Barb. *de potest. Episcop. alleg.* 5. *num.* 89. Castropalao *disp.* 3. *puncto* 24. *num.* 5. Gibalinus *in synopsi censur. verbo Incendiarius*, Murga *tom.* 2. *disquisitien. disquisit.* 20. *dub.* 19.

CAPUT VI.

Lucius III. a *Nonhebergensi Episcopo.*

CUm causam, quæ inter E. militem latorem præsentium, & uxorem ejus vertitur, tuæ commisissemus experientiæ terminandam, E. miles *b* repetens, mulierem legitimè sibi nupsisse, per probationes canonicas se constanter asserit probaturum. Fœmina quoque proposuit, quod dominorum, & parentum suorum suggestione alteri viro tradita, ab illo militis amore divertit, qui à parentibus priùs rapuit eam, illa tamen volente, ut dicitur, & postmodùm prius quàm eam cognosceret, desponsavit: demùm inclusa est in monasterio monialium, ubi etiam detinetur. Vnde quoniam super his prudentia tua Sedem duxit Apostolicam consulendam, significatione tibi præsentium respondemus, quod cùm ibi raptus dicitur admitti, ubi nihil antè de nuptiis agitur, iste raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris assensum, & priùs eam desponsaverit, quàm cognoverit, licèt parentes forsitan *c* reclamarent. Præterea cùm post matrimonium carnis commixtione perfectum, teste Apostolo, uxor sui corporis potestatem non habeat, sed maritus, & econverso; si præcessisse matrimonium, vel ex probationibus viri canonicis, vel ex mulieris confessione claruerit, postmodùm sine *d* assensu viri non potuit fœmina monasterium ingredi, aut aliter continentiam profiteri. Nec ergo pro eo, quod post matrimonium consumatum rapta per vim de monasterio fuerit, ejus poterit consortium declinare, dummodo probari nequeat virum, ut mulier profitetur, continentiam *e* assensisse.

NOTÆ.

1. a NOnhebergensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Post Concil. verò Lateran. *part.* 5. *c.* 24. Nohebergensi legitur: in hac sexta collectione habetur *Burgensi*; sed credo legendum esse *Neubergensi*, qui Episcopatus est in Germania, & ejus Ecclesiam his temporibus regebat Urho secundus, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germania, part.* 2. *fol.* 41.

b *Repetens.*] Et vindicans, juxta tradita *in cap.* 1. *de ordin. cognit.*

c *Reclamarent.*] Quorum consensus desideratur de jure Canonico, non tamen adeo præcisè, ut absque eo matrimonium non consistat, ut probavi *in cap.* 1. *de despons. impub.* & pro hujus textus expositione notavit Basilius *lib.* 1. & 2. *de matrim. cap.* 1. *num.* 1. 2.

d *Sine assensu viri.*] Juxta tradita *in cap. conjugatus, de convers. conjug.*

e *Assensisse.*] Quia tunc cùm ex mutuo consensu habitum religiosum suscepisset, non poterat eam repetere.

CAPUT VII.

Innocent. III. *Episcopo* a *Glasconiensi.*

ACcedens ad Ap. Sed. dilectus filius B. frater Hierosolymit. Hospitalis, à nobis ex parte tua quæsivit, utrum clericus *b* absens gratiâ studiorum de ecclesiastico beneficio possit investiri; & utrum si rapta puella, & in alienam delata diœcesim, in Ecclesiæ facie consenserit in raptorem, matrimonium hujusmodi legitimum sit habendum. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod & clericus absens per alium, vel alius magis per ipsum pro eo potest de beneficio investiri: & rapta puella legitimè contrahet cum raptore, si prior dissensio transeat postmodùm in consensum; & quod antè displicuerit, tandem incipiat complacere, dummodo ad contrahendum sint legitimæ personæ.

NOTÆ.

a GLasconiensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. In hac sexta legitur *Saronensi*; sed rectè Antonius Augustinus in dicta tertia collectione ad marginem emendat *Cracoviensi*, de qua diœcesi egi *in cap*...

b *Absens per alium.*] Hæc verba extant *in cap. accedens, de præbendis*, ubi jam notavi.

COMMENTARIUM.

EX his duabus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Rapta potest contrahere* 1.

ISO TRADITUR, AT PROBATUR. matrimonium cum raptore, *ubi datur libera facultas in contrahendo.* Probant eam textus in canone 66 Apost. Concil. Meldense *can.64.* ibi: *Raptores virginum, & viduarum, qui etiam postea voluntate parentum eas quasi desponsantes sub dotalitii nomine in conjugium duxerunt, publica pœnitentia subigantur, & post publicam pœnitentiam, prout previderit Episcopus peractam, ne in pejus corruant, iterum convenientes, de catero eleemosynis, & cateris quibusque religiosa, & salutifera conversationis actionibus inservire procurent usquequò ab opere conjugali ex consensu se valeant abstinere.* Concil. Romanum sub Zacharia *can.4.* ubi excommunicatur raptor, nisi raptam desponsatam habuerit. Nicolaus I. *epist.* 30. Trident. *sess.24. de reform. cap.6.* illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa Basilius Legion. *lib.7. de matrim. cap. fin.* Didacus Perez *in l.2. tit.15. lib. 8. ordin.* Grotius *in flor. spars. ad tit. Cod. de rapt. virginum,* Balsamon *in can.30. sancti Basilii ad Amphiloch.* Bortel. *tom.3. decis. tit.5. num.567.* Bignonius *in notis ad Marculf. lib.2.cap.16.* Petrus Gregor. *lib.3.partit.tit.21.cap.14.* & *lib.4. tit.14. cap.6.* & *in cap.1. de sponsal. num.79.* Savarus *in notis ad Sidonium, lib. 5. epist.19.* Acosta *in §. si arbitratu, num.4. fol.* 145. Christineus *tom.1. decis.334.* Datis *in 27. quæst.2.* Azor 1. *part. instit. lib.5. cap. 20.* Trullench *de matrim. cap.9. dub.17.* Leander *eod. tractatu, disp.22. quæst.3.* Hurtado *eod. tract. disp. 23.* Zypæus *in respons. ad tit. de sponsal.* Tondutus *resol.canonic. cap.117.* Forner. *lib.1.rerum quotid.cap.5.* Ansaldus *de jurisdict. part.4.tit.4.cap.1. & 2.* Sesse *tom.1. decis.94. cum quatuor sequent.* Moralistæ de impedimentis matrimonii scribentes, Villaroel. *part.1. regim.eccles. quæst.9. art.4.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Si matrimonium inter raptorem, & raptam permittatur, exempli impunitate publicis moribus efficitur; nec nisi pluris est apud nos pudoris privati ratio, quàm disciplina morum, ejusmodi concubitu matrimonii honorem dedecorari patiemur, argumento legis *postliminium* 19. §. *filius, l.3. Cod.de primipil. lib.12.* quia nec sequens consensus contractam antea maculam sic delere potest, quin litura maneat; ideoque Imperator *in l.1. Cod. Theodos. de rapta sanctimon.* jubet neminem sibi ea posteriore consensu raptæ blandiri, *l.1.eod. Cod. de raptu virginum,* ubi Gothofr. & Justinianus ejusmodi conjugia, nec interveniente quidem parentum, partiumque consensu valere voluit, *l. unic. §. & si quidem, Cod. de raptu virginum, novel.143. & 150.* Quarum constitutionum mentio fit *in cap. cum secundum, de haretic. in 6.* Et edicto Theodorici, si consentiat rapta raptori pariter occiditur. Idem apud Vvisigothos cautum legimus *in l.1. tit.3. in l.14. tit.4.lib.3. Vvisigoth.* Lege etiam Caroli Magni *lib.7. cap.311.* vetatur fœminam ducere, qui eam rapuit, vel seduxit, ac prætetea multam solvere tenetur. Ejusdem Caroli Magni temporibus raptor, qui sub lege Romana viveret, morte puniebatur, & variis Ecclesiæ canonibus matrimonium inter raptorem & raptam celebratum nullum esse, cautum legimus *in cap. de puellis, cap. placuit, cap. si autem* 30. 36. *quæst.2.* Concil. Meldense *can.66. 67. & 68.* Trosleian. *can.8.* & testatur Carnot. *epist.16.* Igitur non rectè in præsenti textu affirmatur, matrimonium inter raptam, & raptorem consistere posse, contra jus ita receptum. Unde Treutlerus *vol.1. disp.6. de nupt. ad finem,* ausus fuit hæc verba proferre: *Coronidis loco sit, pessimo exemplo à posterioribus canonibus permitti, ut raptor cum rapta liberè possit contrahere matrimonium; quod enim in l. unic. Cod. de raptu virgin. cap. placuit, cap. de puellis, 36. quæst.2. contrà statuitur, id justissimam rationem habuit jure divino, & humano suffultam, contra quam non potuit, nec debuit aliud jus induci in cap. fin. de rapt.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, verbum rapere commune esse & ad res, & ad personas; nam qui personam rapit, raptor dicitur, *l. si quis ex domo, ff. de furtis:* & qui personam abducit, propriè raptum committit, *l. si quis non dicam, Cod. de Episcop. & clericis.* Is enim committit raptum, qui de loco ad locum per vim mulierem amovet libidinis causâ, *c. lex illa, vers. Raptus, 33.q.1. d.l. si quis non dicam:* ideóque in præsenti rubrica non solùm agitur de prædonibus, & latronibus, sed etiam de impuris hominibus vim fœminis inferentibus, qui prædonibus similes sunt, unde & furtum facere dicuntur *in cap. placuit, 36. quæst.2.* in Synodo Romana sub Gregorio II. *can.11.* ibi: *Si quis virginem, nisi desponsaverit, furatus fuerit in uxorem, vel consentiens ei, anathema sit.* Synodus Romana sub Zacharia *can.7.* ibi: *Si quis temerario ausu præsumpserit virginem, aut viduam furari in uxorem, præter si desponsatam habuerit, anathema sit.* Et hoc crimen furtum dicitur à Virgilio *lib.6. Æneid.* 3. DE RAPTU PERSONARUM.

—— Supposita furto
Pasiphae.

Furtum enim fit pudoris, & castitatis in virginibus, quæ ideo depudiari dicebantur à Saberio apud Gellium *lib.6. noctium, cap.7.* & nulla atrocior injuria fœminis potest inferri, quàm quæ pudicitiam aggreditur, eo quòd pudicitia illa nunquam reparetur, ut ait D. Hieronymus *in epist.22. ad Eustochium:* & Ovidius *epist.5.*

—— Nullâ reparabilis arte
Læsa pudicitia.

Hinc exponenda est quæstio satis vexata apud Interpretes, an mulier rapta dicatur, quæ non est abducta de loco ad locum, sed in cubiculo, aut alio loco sola deprehensa, oppressa, & violata fuit. Et tunc raptum non committi, immò etsi puella per passus aliquot abducta, stuprique causâ protracta fuerit, pœnis raptus oppressorem non teneri, docuerunt Tiberius Decianus *lib.8. tract. crimin.cap.7. num. 34.* Farinac. *in praxi, quæst. 145. num. 69.* Jul. Clarus §. *raptus, in princip.* Bossius *in praxi, tit. de raptu mulier. num.5.* Petrus Gregor. *lib.36. syntagm. cap.33. num.1.* Quæ sententia firmatur sequentibus juris principiis. Primò, quia quemadmodum vi bonorum raptorum non tenetur, nisi qui violenter res eripuit, & abduxit, *l.2. §. si publicanus, cum sequent. ff. de vi bonor. raptor. l.4. ff. ne quis eum qui in jus vocatus;* ita nec raptûs accusari poterit, nisi qui personam violenter abduxit: & sicut abduxisse non dicitur, qui in eodem loco hominem retinuit, *d.l.4. l.3. Cod. ad leg. Iul. de vi:* ita nec rapuisse mulierem dici potest, qui in loco solam deprehensam vi compressit. Secundò quia in jure semper separatur stuprum per vim factum à raptu, *l.3. & 5. ff. ad leg. Iul. de vi privat.* & in legibus Vvisigoth. *lib.3. tit.3. & 4.* Igitur quia ad raptum desideratur abductio, seu amotio de loco in locum. Contrariam sententiam tenuerunt Rebuffus *in l. Marcellus, verbo Rapere, ff. de V.S.* Anton. Matthæus *de crimin. ad lib.48. Pandect. tit.4. cap.4.* Pro qua sententia faciunt textus *in cap. fin. 36. q.1.* ubi is appellatur raptor qui per vim virginem stupravit: & *in c. de raptoribus, eadem quæstione,* traditur raptum dupliciter fieri, vel cùm ipsa mulier rapitur, vel cùm flos virginitatis violenter eripitur; quare licèt mulier de loco in locum non amoveatur, sed retineatur ubi deprehensa est; raptus tamen committitur, quoniam pudicitia ei eripitur. Tandem quia quidquid vi eripitur, rapi dicitur, *l. si eximendi, ff. ne quis eum qui in jus vocatus, l.3. §. non solùm, ff. de incend. ruin.*

ex

ex Seneca, & Quintiliano probat Ant. Matthæus *ubi proximè*. In quo Interpretum dissidio verius credo, hoc casu raptum virginitatis, non verò virginis committi; & ita oppressorem puellæ non teneri pœnis raptus, præcipuè si virgo non erat in potestate parentum, sed sui juris.

4. De muliere raptui consentiente.

Deinde sciendum est, ad raptum committendum vim desiderari, *cap. lex illa, vers. Raptus, 36. quæst. 1.* idque ipsius verbi proprietas postulat, cùm rapi solùm dicatur quod vi eripitur, *d. l. si eximendi, l. 3. §. non solum, ff. ad leg. Iul. de vi.* Unde si fœmina consentiens abducatur, quia nulla vis committitur, raptus non datur, *cap. cùm causa, hoc tit.* Quod procedit quando inter eos præcessit tractatus matrimonii, etsi jure civili adhuc hoc casu raptum committi certum sit, & probat Ant. Matthæus *ubi suprà*. Quare etiam consentiente filiafamilias, eam rapiens punitur pœnâ mortis, ut contra Decianum tenent Cevallos *quæst. 596. n. 33.* Peguera *decis. 40. & 43.* Farinac. *q. 145. à num. 34.* Sanchez *de matrim. disput. 12. lib. 7. num. 23.* Giurba *consil. 2. n. 50.* Salgado *de regia protect. part. 3. cap. 14. n. 38.* Inde etiam infertur, multò fortiùs raptum committi obi suasionibus, donis, aut aliis amatoriis artibus mulier viro consensit; habent enim vim persuasoria verba, *l. 1. §. persuadere, ff. de servo corrupto, l. 3. §. si quis volentem, ff. de libero homine exhib. l. penult. C. de apost.* probat Balsamon *in can. 30. Sancti Basilii ad Amphilochium*: & quia in dubio mulier semper præsumitur seducta blanditiis & suasionibus viri, *l. unic. C. de raptu virgin.* Baldus *in l. raptores, C. de Episc. & cler.* Decianus *lib. 8. cap. 13. num. 13. & part. 7. n. 7.* Gomez *in l. 80. Tauri, num. 5.* Paz *in l. 74. styli*, Gutierrez *canonic. cap. 37. à num. 21.* Azevedus *in l. 1. tit. 13. lib. 8. num. 38.* Vela *de delictis cap. 37.* ideo hoc casu raptor probare debet ipsam ultrò consensisse; quod difficile est, nisi ipsa fateatur, ut post Mascardum, & Bossium probat Vela *de delictis cap. 29. num. 9.* Inde etiam deducitur, fœminam rapientem virum, raptum committere, pœnisque raptus teneri, ut probant Gomez *in l. 80. Tauri, n. 37.* Vela *d. cap. 29. num. 9.* Ant. Matthæus *d. cap. 2. n. 1.* Et sanè si mulier raptori opem ferens capite punitur, *l. unic. §. pœnas, C. de raptu virgin.* utique multò magis capite punienda erit, si ipsa virum rapuerit. Nec obstat in pœnalibus, & odiosis verbum masculini generis fœminam non comprehendere; nam si crimen tale sit, quod in fœminam cadat, fœminæ quoque continentur, ut contingit in edicto de albo corrupto, *l. si quis id quod 7. §. 1. ff. de jurisd.* in lege Aquilia, *l. 2. l. item si obstetrix 9. ff. ad leg. Aquil.* in Syllaniano, *l. 1. §. justè, & §. impubes, ff. ad Syllan.* facit Cicero *in orat. pro Cluentio*, ibi: *Ubi omnes mortales lex obligat, ita loquitur: Qui venenum malum fecerit, omnes viri, mulieres, liberi in judicium vocantur.* Etsi contrariam sententiam tenuerint Menochius, Jul. Clarus, & Farin. & plures fœminas hoc commisisse crimen refert Tiraquel. *in ll. connub. l. 9. n. 118.*

5. De pœnis raptorum.

Delictum hoc raptus virginis severissimè punitur, tam per leges, quàm per sacros canones. Jure civili si raptores in ipso raptu deprehendantur, possunt impunè occidi propria auctoritate à propinquis, vel cognatis ipsius raptæ, *l. unic. vers. Ne igitur, C. de rapt. virgin.* quæ pœna imponitur etiam illis, qui auxilium raptori præbuerunt: & raptor accusatus, aut convictus ultimo supplicio afficiendus est, nullâ habita distinctione ejus conditionis, seu qualitatis, *ex d. l. unic. l. si quis non dicam, l. raptores, C. de Episcop. & cleric. l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad leg. Iul. de vi, §. item lex Iulia de vi, Instit. de public. judic. l. 3. 4. 6. & 7. C. Theodos. de indulg. crim.* Phocius *in nomocan. tit. 9. cap. 30.* Savar. *ad Sid. lib. 5. epist. 10.* Bona quoque ejus, licèt regulariter aliàs damnari ad mortem, fisco applicantur, *auth. bona, C. de bonis proscrip.* & olim applicabantur in hoc casu, *l. si quis dicam, C. de raptu virgin. in Theodos.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 301.* ad ipsam tamen raptam spectant, si ingenua est, *d. l. unic. vers. & si quidem, §. 5.* Papinianus *tit. 10. respons.* Jure nostro Hispano antiquo raptores, si raptam cognovissent, ultimo supplicio plectebantur; si autem copula non sequebatur, mulctâ pecuniariâ puniebantur pro æqualibus applicanda fisco, & raptæ, *l. 1. 2. & 3. tit. 10. lib. 4. fori.* Lege partitæ contra raptores, & eorum fautores statuta est pœna mortis, & bona applicantur raptæ, nisi contrahat cum raptore; quia tunc applicantur fisco, *l. 3. tit. 10. partit. 7.* quæ pœna in solo conatu ad actus externos deducto locum habet, licèt non perficiatur raptus, *l. 2. tit. 31. part. 7.* Quod si raptus committatur in eremo, est casus vulgò *de la hermandad*; & ideo punitur pœnâ sagittæ, *l. 2. tit. 13. lib. 4. recopil.* Jure Canonico raptus punitur pœna depositionis in clericos, excommunicationis in laïcos, qui & servire jubentur patri puellæ, *cap. de raptoribus*, cum aliis, *36. quæst. 1.* Concil. Meldense *can. 66.* ibi: *Qui deinceps rapere virgines, vel viduas præsumpserint, secundùm Synodalem B. Gregorii definitionem, ipsi & complices eorum anathematizentur, & raptores sine spe conjugii perpetuò maneant.* Chalcedon. *act. 11. can. 27.* Aurelian. 4. *can. 12.* Roman. 1. sub Gregorio II. *can. 10. & 11.* Sexta Synodus Trul. *can. 92.* Vvormac. *can. 77.* Metensis *can. 7.* Ipsi raptores, ac eorum filii manent infames, ac inhabiles ad dignitates ecclesiasticas. Concil. Aurel. 1. *can. 4.* Alexander III. post Concil. Lateran. *part. 6. cap. 4.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 6.*

6. Traditur decidendi ratio, et dissolvitur difficultas.

His suppositis, ut ad matrimonium permittendum, vel non, inter raptorem & raptam deveniamus, sciendum est, tam apud juris conditores, quàm oratores controversum fuisse, utrum puella rapta volentibus ita parentibus, raptoris contubernium sequi possit, ut constat ex Quintiliano *declamat. 261. 261. 270. 276. 280 286.* Seneca *lib. 1. declamat. 5. & lib. 7. declamat. 8.* Et raptam raptori nubere posse, vel ex lege Dei relata *Exodi cap. 22. & in collat. legum Mosaic. tit. 4. de adult. & ex can. 67. Apost.* D. Hieronymo relato *in cap. tria legitima, 36. q. 1.* D. Ambrosio *in apolog. David, cum sequent.* Carnot. *epist. 16.* docuerunt Balsam. *in d. can. 67.* Savar. *ad Sidon. lib. 5. epist. 19. ad fin.* Et jure Attico non solùm matrimonium inter eos permittebatur, verùm & injungebatur lege ita expressa: *Raptor virginem, quam vitiavit, ducito.* Quam laudant Syrianus, & Marcellinus *in Hermogenem*, Plautus *in Aulular.*

> *Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut natam tuam,*
> *Ut mihi ignoscas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent.*

Terentius *in Adelphis, act. 4. sc. 7.*

> D. *O stulte, tu de psaltria me somnias*
> *Agere: hoc peccatum in virginem est civem.*
> M. *Scio.*
> D. *Oho scis, & patere?* M. *Quidni patiar?*
> D. *Dic mihi,*
> *Non clamas? Non insanis?* M. *Non.* D. *Malim quidem:*
> *Puer natus est.* M. *Dii bene vortant.* D. *Virgo nihil habet.*
> M. *Audivi.* D. *Et ducenda indotata est?* M. *Si licet.*

Ut autem duceret raptam, qui rapuerat, exorare necesse habebat patrem virginis, ut sibi desponderet, daretque. Hinc apud eundem Plautum Lyconides adolescens de nuptiis Phedriæ Euclionem illius patrem appellat his verbis:

Si quid ego erga te imprudens peccavi, aut natam tuam,
Vt mihi ignoscas, eamque uxorem mihi des, ut leges jubent.

Exorandus quoque à raptore pater, ut nuptiis auctor sit: quare Mitio ex hoc more apud Terentium, ne Æschinum metu amittendæ puellæ excruciet diutiùs, non appellatus ab eo de nuptiis, ultrò exoratum se ostendit.

In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiasti, quam te jus non fuerat tangere.
At postquam id evenit, cedo.
Nunquid circumspectè, aut nunquid tutè
Quid fieret? Si teipsum mihi puduit dicere,
Bono animo es: duces uxorem hanc.

Verùm si pretium accepisset, sive virgo, sive mater illius ab adolescente, qui compresserat, leges non cogebant eam in uxorem ducere, ut colligitur ex his Terentianæ Sostratæ verbis *in Eunucho:*

Pejore res loco non potest esse, quàm in hoc, quo nunc sita est.
Primum indotata est. tum præterea, quæ secunda ei dos erat
Periit: pro virgine dari nuptui non potest: hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò quando ego conscia mihi sum à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem ullam intercessisse illam, aut me indignam experiar Geta.

Et *lib.* 60. *Basilicôn*, *tit.* 37. ibi: *Si quis cum virgine consentiente rem habuerit insciis parentibus, re comperta nuptiæ jure contrahentur, modò raptoris ac parentum consensus accedat.* Byzantiorum quoque statutum refert Achilles Statius *lib.* 2. *de Clitophont. & Leucip. amoribus*, quod nullam aliam raptori pœnam infligebat præter virginis raptæ in uxorem ducendi necessitatem: sed jure civili noviori omninò matrimonium inter raptorem, & raptam prohibitum fuit, ut probavi suprà in dubitandi ratione. Jure autem Pontificio nullâ lege Ecclesiæ generali, aut universali prohibitum fuit matrimonium inter raptorem, & raptam, nisi consensus voluntarius defuisset, propterea quod consensus sequens ruinam omnem, & damnum videatur reparare, *cap. tria* 36. *quæst.* 2. & eorum qui injuriam acceperunt adhibito consensu lenitur dolor, & quasi dissimulatione aboletur injuria, *l. non solùm* 11. §. 1. *ff. de injuriis*: Sidonius Apollin. *lib.* 5. *epist.* 19. ibi: *Nam meam hæc sola, seu compositio, seu satisfactio, vel non mediocriter contumeliam emendat, qui tuis votis, ac amicitiis hoc acquiesco, si laxat libertas maritum, ne constringat pœna raptorem.* Et ita nec raptæ quidem nomen habere posse, quæ nupta est, ait Quintilianus *declamat.* 280. & D. Augustin. *de bono conjugali*, nuptias ait posse fieri ex malè conjunctis, honesto placito consequente. Unde rectè in præsenti docetur, inter raptorem & raptam legitimo accedente consenso matrimonium licitè contrahi, etsi aliquibus legibus specialium provinciarum tale matrimonium damnetur, ut in Synodo Regiaticina, ut vulgò citatur, cùm sit Ticinensis in urbe regia Ticino celebrata sub Leone IV. *can.* 10. ibi: *Quæ verò vel vidua, vel adhuc sponsa non fuerunt, & absque ipsarum, & parentum voluntate rapiuntur, nihilominus vel parentibus, vel propinquis restituantur, & alius, si voluerint, nubant: nam ipsorum, à quibus raptæ sunt, legitimæ demùm uxores nullatenus esse possunt.* Concil. Meldense *can.* 67. *Qui sanctimoniales, virgines, vel viduas rapiunt, & progressu etiam criminis in conjugium sumunt, publicâ pœnitentiâ juxta modum, quem providerit Episcopus, subigantur: ipsæ verò locis congruis pœnitentiæ retradantur, & ad habitum religionis redire cogantur: uterque autem sine ulla spe uxoriæ copulationis perenniter maneat.* Quibus Patribus placuit constitutio Justiniani relata *in l. ult. Cod. de rapt. virg.* juxta quam juris civilis, & canonici distinctionem, necnon canonum generalium, & provincialium differentiam accipiendi sunt textus suprà pro dubitandi ratione adducti. Novissimè in Concilio Trid. *d. sess.* 24. *cap.* 6. decernitur, non consistere matrimonium inter raptorem, & raptam, nisi ea ponatur in loco tuto extra potestatem raptoris. Quod decretum non procedit in fœmina rapiente virum; quia lex Synodalis solùm loquitur de raptore, & rapta. Ita docent Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disp.* 12. *num.* 25. Farinac. *in praxi*, *q.* 145. *num.* 45. Bonac. *quæst.* 4. *de matrim. puncto* 18. etsi contrarium teneant Henriquez *lib.* 12. *summa*, *cap.* 14. *num.* 4. Gutierrez *de matrim. cap.* 88. Similiter si quis rapiat fœminam volentem & consentientem raptui, etsi postea renuat, Lessius *lib.* 4. *de just. cap.* 3. *dub.* 9. *num.* 70. Martinus Perez *de matrim. disp.* 38. *sect.* 4. etsi contrarium teneant Sà *verbo Matrimonium*, *num.* 9. Toletus *lib.* 7. *summa*, *cap.* 18. Candidus *disquisit.* 28. *art.* 14. *dub.* 2. Similiter decretum illud locum non habet, si quis rapiat sponsam suam de futuro. Sanchez *suprà*, *num.* 5. alia plura de hoc crimine cumularunt Sesse, & Ansaldus *ubi suprà.*

TITULUS XVIII.

De furtis.

CAPUT PRIMUM.

In Exodo.

Vi furatur *b* hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ morte moriatur.

NOTÆ.

1. a EXodo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & verba hæc repetuntur *in cap.* 21. *Exodi.* Ad hujus inscriptionis illustrationem repetenda sunt quæ adduxi *in cap.* 1. *suprà, de adulteriis.*

b *Hominem.*] Liberum videlicet; nam servus in jure

jure homo non dicitur, siquidem quadrupedibus æquiparatur, *l. Ædiles 38. §. 1. & 2. ff. de ædilit. edict. l. illud 40. ff. de petit. hæredit.* Artemidorus *lib. 1. Oneirocriticôn, cap. 39. Canis, aut equi, aut asini, aut alicujus alterius quadrupedum, aut volucrum caput pro suo habere sibi videri; si quidem quadrupedis fuerit, servitutem, & erumnas significat.* Illustrat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 5.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. EX hoc textu sequens communiter venit disputanda assertio: *Qui furatur hominem, & vendit, ultimo supplicio afficiendus est.* Probant eam textus *in cap. 24. Deuteron.* ibi: *Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israël, & vendito eo acceperit pretium, interficietur, ut auferat malum de medio tui.* Concil. Palentin. anno 1322. *Execrabilem quorundam Christianorum abusum, quo nonnulli Christianos rapiunt, vel furantur, & eos Sarracenis vendunt, aut alio quomodocunque trahunt, abhorrentes, statuimus ut nullus Christianus prædicta exercere audeat.* Et *l. lege, l. frequent, l. fin. ff. ad leg. Flaviam de plag. l. fin. C. eod. tit. §. antepenult. Instit. de public. judic.* Faciunt de jure Regio textus *in l. 1. & 2. tit. 14. lib. 4. l. 1. & 2. tit. 3. lib. 7. fori, l. 22. tit. 14. partit. 7. l. 80. styli.* Illustrant Coonanus *lib. 1. commeat. cap. 9. num. 10.* Corrasius *in l. congruit, num. 9. ff. de offic. Præsid.* Balduinus, Pichardus, & alii Institutarii *in d. §. antepenult.* Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit. 14.* Petrus Greg. *lib. 4. partit. tit. 10. cap. 8. & lib. 36. syntag. cap. 31.* Mancinus *de triplici jur. comm.* Duarenus *lib. 2. disp. cap. 20.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 2. cap. 7.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. tit. 3.* D. Nicolaus *de Castro in l. unic. C. de gladiat. n. 7.* Antonius Matthæus *de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 12.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Homo liber naturali ratione, & jure à commercio exemptus est; *l. in exemptione 36. §. omnium 1. de contrahend. emptione*, ut rectè docuit Cujac. *in l. 4. eod. tit.* Abhorret enim à naturali hominum dignitate, ut sit homo merè alterius hominis, permuteturque aliis mercibus, aut comparetur pecuniâ is, cujus gratiâ pecunia inventa fuit, cæteraque fuerunt comparata, quæ humanis usibus possunt deservire, ut in simili casu Consulti loquuntur *in l. 68. de usufructu, l. in pecudum 28. de usuris, l. justissimè 44. de ædilit. edicto, §. in pecudum, Instit. de rer. divis.* Cicero enim ex sententia Chrysippi Stoïci sapientiæ Principis agnovit hominum causâ omnia nata fuisse, *lib. 3. de finibus*: & Ovidius ingeniosè *lib. 1. Metamorph. versu 76.* cecinit, natum hominem fuisse ut posset inter cætera dominari: & Divinus Vates *psalmo 8. versu 8. & 9.* omnia subjecta esse illius pedibus. Quod expressit rectè, & cum dignitate verborum, ex nuperis Florentius Schoonhovius *emblem. 1. morali*, ibi: *Ad hoc illud cœleste animal sumus, quod divinæ in terris providentiæ quandam quasi repræsentat in se imaginem, sagaces, multiplices, acuti, memores, pleni rationis, & consilii, denique præclarâ quadam conditione generati, nimirum ut cæteris animalibus imperemus.* Hactenus ille. Unde & natos esse homines liberrimos, & ut animantia subjiciant, ipsi verò nulli subjiciantur, philosophatur Jacob. Vander. Græsius *de jure publico, ad legem non dubito, de captivis, cap. 6. ex num. 1.* Efficit ergo, ne homo liber commercio subjiciatur humanæ dignitatis conditio, quam ex multis utriusque eruditionis testimoniis extollunt Vazquez Menchaca *lib. 2. Illustrium, cap. 82. num. 13.* Amaya *lib. 3. obser. cap. 1. §. 1. num. 3. & sequen.* Carranza *in sua erudita disput. de partu, cap. 3. ex num. 21.* & Amicus meus D. Martinus de Saravia *in disput. de humanæ naturæ dignitate, num. 3. & 11.* aliis laudatis. Ex his constat, hominem liberum vendi non posse, *l. bona 22. §. 1. ad SC. Velleianum, l. sed Celsus 6. l. si cum emptione 34. §. 1. de contrahend. empt. l. continuus 137. §. cùm quis 6. hoc tit.* nec in stipulationem deduci, *l. 1. §. id quod, de oblig. & action. l. liber homo 130. §. idem juris 2. Instit. de inutil. l. continuus 137. §. cùm quis, hoc tit.* nec possideri, *l. si quis liberum 20. de probat. l. cùm heredes 2. §. ult. l. universa, §. 1. de acquir. possess.* nec usucapi, *l. usucapionem 9. de usucap. §. sed aliquando, Instit. eod. tit. l. ult. C. de longi temporis præscrip. quæ pro libertate*: nec inter hæredes dividi, *l. quædam 41. ff. famil. ercisc. l. ult. de jurepatron.* nec vindicari, *l. 1. §. per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conventionaliter obligari, *l. 1. de patribus qui fil. distraxerunt, l. ob æs alienum, C. de oblig. & action, l. per filios 6. C. quæ res pignori, cap. 2. extra de pignor.* Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æstimationem recipere, quia nec pretium capit, *l. 1. §. sed cùm homo, l. ult. ff. de his qui dejecerunt, vel effuderunt, l. 3. ff. si quadrupes fecisse pauperiem dicatur, l. 2. §. cùm in eadem, ff. ad leg. Rhodiam de jactu.* Ergò malè in præsenti docetur, in hominem liberum furtum cadere, & ipsum vendi posse, præcipuè cùm ad furtum committendum necesse sit, ut res contrectetur invito domino; sed nullus est dominus liberi hominis, quo invito ipse contrectari possit: ergo in eo furtum dari non valet. Deinde etsi admitteremus, furtum dari propriè in homine libero, non ideo pœna mortis imponenda erat eo casu: tum quia pro furto etiam manifesto pœna capitalis non imponitur, ut dicemus infrà *in cap. fin.* tum quia Ecclesia nunquam consuevit pœnam mortis infligere, *cap. inter 6. 33. quæst. 2.* ibi: *Gladium non habet, sed vivificat.* Textus ab specie *in cap. ex litteris, de excess. Prælat.* probavi *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Ergo non rectè in præsenti imponitur ultimum supplicium pro furto liberi hominis, seu plagio. Augetur hæc difficultas *ex cap. in Archiepiscopatu, de raptoribus*, ubi cùm agatur de Sarracenis, qui mulieres Christianas, & pueros rapiebant, ut eis abuterentur, statuit Alexander III. eos pecuniâ esse mulctandos, aut verberibus afficiendos, eâ moderatione adhibitâ, ut flagella in vindictam sanguinis non transeant, aliàs si ita gravis excessus fuerit, ut mors, vel membri mutilatio sequi debeat, talis vindicta regiæ potestati reservetur. Igitur quia ob furtum liberi hominis non potest pœna capitalis injungi.

4. FURTI ETYMON, DEFINITIO, ET DIVISIO. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, furti nomen alios deducere à fraude, alios à ferendo, alios tandem à furvo, sive nigro, eo quòd per obscuras noctes opportuna sit ejus delicti perpetratio, ut inquit Nonius ex Varrone *lib. 4.* & ad eam alludens Nazianzenus *orat. 40.* impudicitiæ opera appellavit noctis furta, quòd furtivè, & in obscuro admittantur. Alii tandem à Græca voce *fora*, furtum dictum esse contendunt, ut constat *ex l. 1. ff. de furtis, Instit. de obligat. quæ ex delict.* Gell. *lib. 1. noctium, cap. 18.* Illustrant Bonifac. & Farinac. *in tract. de furtis*, Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. ff. de furtis.* Definitur autem à Theologis cum D. Thoma *2. 2. quæst. 66. art. 3. Occulta rei alienæ invito domino acceptio.* A jureconsultis verò *in l. 1. §. fin. ff. de furtis*, & *in §. 1. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, dicitur *Contrectatio fraudulosa rei alienæ invito domino, lucri faciendi causâ, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve; quod lege naturali prohibitum est admittere.* Quæ definitio cum priori sancti Thomæ convenit, & quamvis paulò longior videatur,

furti tamen tum naturam, tum ejus omnes causas continet. Eam fusè & doctè explicant novissimè Gibalinus tom. 1. de negot. cap. 9. art. 1. D. Josephus de Retes lib. 7. opuscal. cap. 2. Antonius Matthæus de crimin. ad tit. de furt. Dividitur autem ratione temporis in diurnum, & nocturnum, ut probavi in cap. 2. de homicid. & ratione loci, nam si in balneis, aut aliis locis publicis admittatur, maximum censetur ab Aristotele in problem. sect. 8. quæst. 14. De furibus balneariis agunt Langleus lib. 8. semestr. cap. 2. Pancirola lib. 2. variar. cap. 119. Ant. Matthæus ad eundem tit. Item si fiat in loco sacro, etiam rei, quæ sacra non est, sacrilegium committitur, ut probavi in cap. 10. de foro compet. Etiam dividitur furtum ratione objecti, sive rei quæ surripitur, in varias species, veluti si pecora subtrahantur, quod dicitur abigeatus, l. 1. ff. de abigeis, ubi Ant. Matthæus, Langleus lib. 8. semestr. cap. 1. Mancinus de triplici jur. collat. cap. 86. si res publica auferatur, dicitur peculatus, l. 1. ff. ad leg. Jul. pecul. ubi plura Ant. Matthæus. Ad quam furti speciem spectant textus in l. 9. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. 7. C. de jure fisci, l. 2. C. ex quibus causis infam. Tandem si homo liber surripiatur, dicitur plagium, de quo in præsenti agendum est.

5. DE PLAGIO, ET EJUS POENIS.

Furtum ergo liberi hominis dicitur plagium, l. 1. §. penult. l. ult. ff. ad leg. Flaviam de plag. l. quoniam, l. si quis servo 15. l. penult. C. eod. tit. l. 15. C. de ingenuis: & ita appellatum est hoc delictum juxta D. Isidorum relatum ab Alciato lib. 1. parerg. cap. 47. à Græca voce plagios, quæ non solùm transversè, seu obliquè, verùm etiam dolosè sonat: inde plagiarii dicti, qui dolosè homines supprimunt: & eosdem à veteribus Lavernas dictos, notavit Cujac. ad tit. C. de lege Flavia. Inde etiam translata est metaphorea ad crimen plagii. Iis quoque jungendi, qui alienos filios mentales, libros inquam ab aliis compositos, sibi supponunt per furtum, quod plagii pœnâ notari voluit Ptolom. apud Theoph. tom. 4. de vit. lib. 3. sect. 3. cap. 6. De plagio leges Cornelia & Flavia latæ fuerunt. Corneliæ meminit Apuleius lib. 8. metamorph. ibi: Crimen Corneliæ legis incurram, si civem Romanum pro servo vendidero. Ubi per legem Corneliam nec illa, quæ de sicariis, nec quæ de falsis, sed quæ de plagio lata est, necessariò intelligi debet, quoniam venditio civis Romani plagium est, d. l. ad mutandum 11. C. de ingen. manumiss. l. 2. C. ubi de crimin. Legis Flaviæ meminit Cicero pro Roscio Amerino, ibi: De servis alienis contra legem Flaviam retentis plura dicenda sunt. Etsi in eadem lege alia de servorum manumissione statuta essent, ut constat ex l. 1. & per tot. D. & C. ad leg. Flaviam: de qua lege accipiendus est Marcel. in l. si à milite 19. §. 1. ff. de testam. milit. pœna hujus delicti apud Athenienses capitalis fuit, ut constat ex Xenophonte: probat Petitus ad jus Atticum lib. 6. tit. 5. Jure civili pœna pecuniaria olim fuit, sed ea exsolescente, pro delicti modo animadverti cœpit, & plerunque quidem in metallum plagiarii dabantur, l. ult. ff. ad leg. Flaviam. Ex constitutione verò Diocletiani, necnon Constantini ultimo supplicio afficiuntur, l. 7. & ult. Cod. eod. tit. in qua Constantini constitutione pro teneatur, legendum esse tenebatur, ut habetur in l. unic. C. Theodos. ad leg. Flaviam de plag. docuerunt Duarenus lib. 2. disp. cap. 10. Solorzanus de Iure Indiar. lib. 2. cap. 7. Petrus Gregor. lib. 36. syntag. cap. 31. Castro in l. unic. C. de gladiat. num. 7. I. Gothofr. in d. l. unic. Jure nostro regio speciales pœnæ statutæ sunt in l. 1. & 2. tit. 14. l. 8. tit. 15. lib. 4. fori, l. 21. tit. 14. partit. 7. nec solùm procedit, & committitur quando quis surripuit hominem, & vendidit, verùm & quando donavit, & permutavit, vel in dotem dedit, l. 4. ff. ad leg. Flaviam: & in præsenti textu verbo Vendiderit, omnis contractus comprehenditur, argumento legis statuliberi, §. Quintus. ff. de statulib. Et cum hac actione concurrit interdictum de libero hom. exhib. Nec alterum judicium alterum consumit, quod regulare est, l. unic. C. quando civil. act. Paulus lib. 5. sent. §. adversus 14. ubi Cujacius.

6. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

His suppositis, ratio præsentis assertionis provenit ex gravitate hujus delicti; nam res ipsa surrepta grave furtum constituit, veluti si res sacra, aut religiosa intercipiatur, l. 5. & 9. ff. ad leg. Jul. pecul. cùm quis pecudes abegit, l. 1. & alt. ff. de abigeis, cùm quis ex aratris furatus est vomeres, aut quid aliud ad agriculturam pertinens, ex constitutione Friderici II. de statu & consuet. §. agricultores. Et generaliter quoties res ablata magni fuit pretii, l. sacrilegii 6. in princip. ff. ad leg. Jul. pecul. l. 4. §. 1. ff. de incend. & ruina, l. si is qui 31. §. ult. ff. de excusat. tutor. l. aut facta 16. §. quantitas, ff. de pœnis, l. 1. §. sed & qui porcum, ff. de abigeis: quare & qui liberos homines intercepit, aut suppressit, plagium committit, & ob tanti sceleris atrocitatem ultimo supplicio afficitur: sed si qui hominem liberum subduxit, non lucri faciendi animo fecit, nec illum alienavit, sed penes se detinuit, ex plagio non tenetur, ut in casibus relatis & decisis in cap. 1. de præsumpt. cap. dilecti, de ordin. cognit. cap. unic. de injuriis, lib. 6.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, rem alienam esse oportere, ut furtum committatur, d. l. 1. & rem alicujus propriam esse, ut surripiatur, l. rectè 25. ff. de V. S. tamen cùm de furto agimus, rem alienam longiori modo accipimus, & rem, quæ in commercio non est, ut est homo liber; non enim tam significamus rem subreptam esse alterius, quàm subripientis non esse propriam, ut ait Osualdus lib. 5. comment. cap. 29. littera S. Vel ut vult Donel. lib. 15. comment. cap. 30. in princip. alienam rem dicimus, cujus modò potestas aliena est: unde si quis filiumfamilias, filiamve subripuerit, furti actione tenetur, l. cùm quis, §. cùm filius, l. filius 37. l. mater 38. ff. de furtis, §. interdum, instit. de obligat. quæ ex delicto nascuntur. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione aliqui asseruerunt, verba illa moriatur, non de morte naturali, sed de morte civili, hoc est excommunicatione, esse accipienda: nam in jure nostro canonico per mortem excommunicationem accipimus, cap. venerabilem, qui filii sint legitimi: ubi Innocent. referens legem antiquam mortem corporalem inferentem, intelligit quoad judicem ecclesiasticum de excommunicationis sententia; & sic intelligunt DD. textus in cap. 10. de usur. cap. 2. de majorit. & obedient. secundùm Abbatem, & Ananiam ibi. Sed verius est in præsenti legem ecclesiasticam non condi, sed tantùm transcribi verba legis antiquæ: unde ea referenda sunt ad judices sæculares, non verò ad ecclesiasticos, ut contingebat in lege antiqua. Compilata autem fuerunt hæc verba in jure Canonico, ut agnoscant judices ecclesiastici, quàm acriter punire debent eos, qui plagium admittunt; sed pœnis ecclesiasticis, ita ut ad effusionem sanguinis non perveniatur, ut notavi in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.

CAPUT

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Triburiensi.*

FUres, & *b* latrones, si in furando, & deprædando occiduntur, *c* visum est pro eis non orandum : si comprehensi, aut vulnerati *d* presbytero, vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & ex ipso Concilio citant textum hunc Burchardus *lib.* 11. *Decreti, cap.* 59. Carnot. *can.* 14. *Decreti, cap.* 123. Gratianus *in cap. fures,* 13. *quæst.* 2. & in ipso Concilio Tribur. anni 845. *can.* 31. ita legitur : *Si inventus fuerit quis furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare ; & eleemosyna pro eo data in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat.* B. Augustinus de talibus horribilem profert sententiam dicens : *Nemo te post mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisti.* Refert Ant. August. *in epit. lib.* 27. *tit.* 3. *cap.* 6. apud Carnotensem autem *d. cap.* 123. ita plenior constitutio refertur : *Tranquillitatem sanctæ Dei Ecclesiæ inquietari, & pacem fraternam infestari testantur fures, & latrones, qui ambulant inter nos ovina pelle obumbrati, sed lupina mente recedunt alienati, sæva mente res Ecclesiarum adducti rapientes, & gregem Dominicum spoliando lacerantes. De quibus Salvator in Evangelio commemorat : Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est, & latro. Atque subjunxit : Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ubi quamvis hæreticos, qui fidem furantur Ecclesiæ, designet ; tamen insequutione furum & latronum turbatam monstrat pacem Ecclesiarum. De talibus Apostolus ad Philip. Videte canes, videte malos operarios. Canes vocavit, qui non habent verecundiam ; malos operarios, qui nulla faciunt, quæ pietati conveniunt. Et Dominus per Isaiam Prophetam : Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam. Unde nos, quæ Dominus diligit diligentes, & quæ odit odio habentes, statuimus, & judicamus, ut si quis post hæc Evangelica, & Apostolica, atque Prophetica verba, & diffinitionem pacatissimæ Synodi inventus fuerit furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare ; & eleemosyna pro eo data, in memoriam clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat. B. Augustinus de talibus horribilem profert sententiam dicens: Nemo te post mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisti. Si autem ille fur, vel latro vulneratus elabitur, & expectatione mortis desperatus pulsatur, atque reconciliare se mysteriis sacrosanctis habitu corporis, & voluntate pia mentis deprecatur, Deoque & sacerdoti vitâ comite emendationem, & actus confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam.*

2. b *Fures & latrones.*] Verba hæc ut diversa ponuntur, aliàs superfluò iterarentur, l. *si idem*, *C. de codicill.* Nam dictio, *&*, inter diversa poni consuevit, juxta rubricam, & Glossam ibi, *ff. de jur. & facti ignor.* quo modo etiam accipi debet textus *in cap.* 5. *de homicid.* ibi : *Interfecisti furem, & latronem.* Sed quæ sit differentia inter furem, & latronem, examinant DD. hîc, quibus communiter placuit, furem dici, qui noctè ; latronem, qui die furtum committit. Consentiunt Socinus *in d. cap.* 5. *de homicid.* Bartolus *in auth. sed novo*, *C. de servis fugit.* Sed verior ratio est, quod fur dicatur ille, qui dominum aggreditur cum armis, & sine eis, ut docent Abbas & Ananias *hic* ; suadeturque ex dicta authentica *sed novo jure*, ubi notavit Castrensis *n.* 10. latro verò, qui aggreditur cum armis in domibus degentes, aut viatores. Farinac. *in praxi, quæst.* 516. qui rectè inde docent, quod latro per vim furatur; fur sine vi : unde in illis verbis nostri textus, *comprehensus, aut vulneratus*, primum ad fures, secundum ad latrones referri debet.

c *Visum est.*] Formulam hanc Concilii exposui in apparatu ad hæc commentaria.

3. d *Presbytero, vel Diacono.*] Sed potestas injungendi pœnitentiam, & audiendi confessiones tantùm competit Sacerdotibus, *cap. verbum* 51. *de pœnit. dist.* 1. *cap. omnis, de pœnit. & remiss.* Trident. *sess.* 14. *de pœnit. cap.* 10. non verò Diacono, qui potestatem clavium Ecclesiæ non habet, *cap. bene quidem*, ubi Glossa *verbo Propter*, 95. *dist.* Ergo non poterat in præsenti casu fur, aut latro confiteri peccata Diacono. Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, asserunt verbum illud *Diacono*, non esse authenticum ; siquidem non repetitur apud Gratianum *in d. cap. fures:* immò nec in ipso Concilio, nec apud Carnot. & ideo vocem illam delendam esse putavit Ant. Augustin. *in notis ad* 1. *collect. Decret. in præsenti.* Sed omissâ hac solutione, & aliis traditis à Glossa & Abbate *in præsenti*, Sotus *in* 4. *dist.* 8. *quæst.* 4. *art.* 1. & Basilius *de imped. matrim. cap.* 35. *in parvis*, existimant præsentem textum accipiendum esse de eo, qui erat in pœnitentia solenni, cujus reconciliatio, absente Sacerdote ad Diaconum spectabat, & sic de solenni reconciliatione, non de sacramentali absolutione, textum hunc esse accipiendum : quam solutionem sequitur etiam Barbosa *in cap. verbum* 51. *de pœnit. dist.* 1. ut juxta eam accipiendus sit D. Cyprianus *epist.* 13. ubi Sanctus reconciliationem ægri commisit Diacono : & notavi jam *in can.* 77. *Concilii Illiber.* Sed hæc doctrina licèt vera sit, tamen præsenti canoni minimè adaptatur : quare eâ omissâ verius credo, illa verba : *Presbytero, vel Diacono confessi fuerint* ; significare quod si fures, & latrones antequam decedant, comprehensi, vel vulnerati dederint signa pœnitentiæ coram Presbytero, vel Diacono, ad communionem admittantur, ita ut Presbyter, vel Diaconus, non tanquam absolutionem impendentes, & confessionem audientes, sed tanquam testes signorum pœnitentiæ adfuerint : & tunc verum est illis non denegari communionem, quam non accipio de Eucharistia, sed de communione ecclesiastica, juxta quam & oratur pro mortuis, & offertur sacrificium, juxta illud : *Cui communicamus vivo, & communicemus defuncto* ; ut *in cap. sacris*, ubi probavi, *de sepultur.* Quæ interpretatio suadetur ex priori hujus textus parte relata à Carnotensi suprà, ubi proponunt PP. duo illa hominum genera, videlicet eos, qui in crimine comprehensi occiduntur, nullis pœnitentiæ signis datis ; & eos, qui signis exhibitis decedunt : illis negant communionem, oblationem, & orationem. Ergo eandem concedunt

istis

istis per illa verba: *Communionem eis non negamus.* Sed antequam hinc abeamus, exponendi sunt textus *in cap. 1. de pænit. dist. 6.* in illis verbis: *Tanta est vis pœnitentiæ, ut si deest sacerdos, confiteatur laico.* Et *in cap. sanctum, de consecr. dist. 4.* in quibus doceri videtur, deficiente sacerdote posse peccata confiteri laico; nam textus illi non sunt accipiendi de confessione sacramentali, sed de confessione peccatorum facta coram laico, non ad assequendum sacramentum, sed ad promerendas alias utilitates, videlicet ad majorem verecundiam, humilitatem, & ruborem, ad contritionem perfectam eliciendam, ut docuerunt Martha *de jurisdict. part. 2. cap. 14.* Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 11. num. 9. de sent. excom. in 6.* Hæphtenus *in vita S. Bened. prolog. 18. §. 10.* Balboa *in cap. omnis, num. 69. de pœnit. & remiss.* nisi textus illos accipiamus juxta veterem usum, secundum quem laici in extrema necessitate, ingruente videlicet morte, nec suppetente confessario sacerdote, excipiebant confessionem, & absolutionem impendebant: cujus usus meminerunt Gerson *in compend. Theolog. tit. de confessione speciali.* Navarrus *in Enchir. cap. 21. num. 41. & in cap. 1. de pænit. dist. 6. num. 76.* Theoph. *tom. 16 in Heterocl. spirit. puncto 9. in princip.* ex qua doctrina Nevileus *in vita S. Ludovici, cap. 45.* fatetur Guidonem de Bellon, Regni Cypri Equitum Magistrum, in extremo vitæ discrimine ipsi Joinvillæ fecisse hexomologesin, & peccata sua confessum, absolutione eorum donatum esse. Idem fecerunt in summa procella quidam piratæ, de quibus Gaufrid. Grus. *in vita S. Bernardi Tyron. cap. 16. Nihilominus tempestatis perseverante sævitiâ, timoris vehementiâ exagitati, peccata sua, quæ turpiter gesserant, turpius in audientia cunctorum confitendo propalare incepisse, sacerdotale sibi officium usurpantes, dum pœnitentias alternatim & dant, & accipiunt.* Idem de latrone Tridentino refert Cæsarius *lib. 7. cap. 59.*

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. Ex hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Pro furibus, & latronibus in fragranti crimine occisis non orat Ecclesia: si vero in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat.* Probant eam textus *in cap. pro obeuntibus, 13. q. 2. cap. placuit, 23. q. 5. cap. si quis, de pænit. dist. 4. cap. quicumque, 23. q. 8. cap. 1. de reliquiis & venerat. Sanctor. cap. 1. de torneam. cap. quia in omnibus, de usur. cap. super eo, de raptor. Proverb. cap. 11.* ibi: *Mortuo impio nulla erit altera spes.* Illustrant Sotus *in 4. dist. 45. q. 2. art. 2.* Bellarminus *de Purg. lib. 2. cap. 18.* Azor *1. p. moral. tit. 10. cap. 22. q. 60. & lib. 9. cap. 31. q. 2.* plures Barbosa *de offic. parochi cap. 26. n. 49.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 10. cap. 8.* Murga *tom. 2. disquisit. 20. dub. 2.*

5. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis valde redditur ex sequenti consideratione; nam fures, & latrones, etsi in ipso deprædandi actu decedant, possunt habere perfectam contritionem, ita ut remissionem illius peccati, & aliorum à Deo consequantur. Ergo interim dum contrarium non apparet, pro eis orari debet, præcipuè cùm Ecclesia non judicet de occultis, *cap. sicut tuis 33. in fin. & sequent. de simonia, cap. erubescant, 32. dist.* Augetur hæc difficultas ex eo, quia orare pro peccatoribus etiam damnatis prohibitum omninò non videtur; siquidem legimus D. Gregorium orasse pro Imperatore Trajano, Gentili, & sine baptismo decedente, ut constat ex Trajani historia, quam receperunt, & probarunt D. Thomas *in tract. de verit. q. 6. art. 6. ad 4.* Navarr. *in tract. de oratione, cap. 12.* F. Alphonsus Carrera *in tract. de observ. Trajani*, plures congesti à Barbosa *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* Accedit usus Ecclesiæ, quæ orare videtur pro damnatis, dum in Missa Defunctorum ait: *Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, &c.* quâ precandi formulâ pro damnatis orat Ecclesia; nam ipsi sunt quibus imminent illa mala profundi laci, tartari, & leonis tartarei. Et quid est quod Ecclesia passim orat, *A porta inferi, erue Domine animas eorum?* Sanè istæ portæ nihil aliud sunt, quàm infernæ, & diabolicæ potestates, de quibus dicitur *cap. 16.* Matthæi: *Et portæ inferorum non prævalebunt adversus eam.* Ergo non rectè in præsenti docetur, pro furibus, & latronibus decedentibus in ipsa deprædatione orandum non esse.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, nam pro eis, quos in peccato mortali decessisse constat, non orat Ecclesia, nec permittit pro eis preces effundi, *cap. placuit, 23. q. 5. cap. pro obeuntibus, 13. q. 2. cap. Cyprianus, 22. q. 3. cap. pro delicto, 95. de pænit. dist. 1.* Sed fures, & latrones in ipso actu deprædandi occisos, in peccato decedere notum est. Ergo rectè in præsenti docetur, pro eis tanquam in statu damnationis decedentibus orandum non esse, præcipuè cùm dicat Paulus 1. ad Corinthios, *Fures non possidebunt regnum Dei.* Consequens etiam est, ut pro eis eleemosynæ, aut oblationes non recipiantur, nec nomina eorum ad altare possint offerri, seu recitari, juxta tradita in canone 29. Concilii Illiber. Sed si tales fures, & latrones in ipso ultimo vitæ spiritu signa contritionis dederint, quæ non præsumuntur, ex quo manifestè constat de peccato præcedenti, & ideo oportet, quod per aliqua signa exteriora de ipsa contritione constet; tunc non denegat Ecclesia eis communionem, nec suffragia, aut ecclesiasticam sepulturam, *cap. à nobis 28. de sent. excom. cap. si quis 2. & 4. de pœnit. dist. 4.* quia Ecclesia nulli etiam in extremis posito claudit gremium, *cap. super eo, de hæretic. in 6.* Unde rectè in præsenti asseritur, furibus, aut latronibus signa pœnitentiæ exhibentibus, coram Presbytero, aut Diacono pœnitentiam non esse denegandam, cùm redierint ad Ecclesiam per pœnitentiam. 6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in præsenti casu Ecclesia judicium non profert contra furem de occultis, sed de apertis, & quæ ad sensum externum patent, veluti de furtis, & prædationibus; quin immò si de contritione furis judicaret, tunc de occultis sententiam diceret, cùm furis peccatum videat, contritionem non videat. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam omissâ quæstione, an prædicta Trajani historia vera sit, quam post Baronium, & alios historicos disputant relati à Barbosa *in d. cap. cùm Marthæ*, sciendum est, pro damnatis orandum non esse, cùm vivorum preces, & suffragia nihil prorsus emolumenti, solatii, aut refrigerii damnatis afferre possent, ut pluribus sacræ paginæ auctoritatibus, & Sanctorum Patrum testimoniis probat Alfonsus à Mendoza *quæst. 5. scholastica per tot.* tamen quoties jure speciali contrarium à Deo conceditur, orare pro eis potest; nam licèt generalis illa lex nullam dispensationem admittat, ut docet Suarez *p. 3. in 3. part. disp. 44. sect. 3.* nihilominus potest Deus gratiam particularem, quibus sibi placuerit, facere; & ideo frequenter aliquibus concessit, ut liceret pro eis mortuis, & damnatis orare, ut ad vitam hanc miraculosè reverterentur, & salvarentur, ut ex mente sanctorum Augustini, Thomæ, & aliorum notavit Navarr. *de orat. p. 22. num. 44.* & defendunt Bellarminus *lib. 2. de Purgat. cap. 8.* Castro *adversùs hæreses,* 7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

verbo

verbo Infernum, num. 2. Nec obstat quod de usu Ecclesiæ expendebamus; nam Ecclesia in his precationibus non orat nisi pro in purgatorio existentibus, qui infernus dicitur, & tartarus non impropriè appellatur, ut explicant Henriquez *in summa, lib.* 9. *cap.* 10. §. 2. Sotus *in* 4. *dist.* 45. *quæst.* 2. *art.* 2. Azor 1. *p. instit. cap.* 22. *quæst.* 8. Fagundez *in Eccles. precept. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 6. Bellarm. *d. lib.* 2 *de Purgat. cap.* 1. Mendoza *d. quæst.* 6. *scholastica, cap.* 3. quomodo etiam stygis, tartari, stagni, carceris sulphuris nomine, non infernum damnatorum, sed locum purgatorii designavit Prudentius *in hymno de lumine Paschali*, dum refert in nocte resurrectionis Domini, quam totam olim fideles in orationibus peragebant, animas damnatorum vi suffragiorum quiescere à tormentis, ibi:

Sunt & spiritibus sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub styge feriæ:
Illâ nocte sacer, quâ rediit Deus
Stagnis ad superos ex Acheronticis,
Marceat suppliciis tartara mitibus,
Exultatque sui carceris otio
Vmbrarum populus liber ab ignibus,
Nec fervent solito sulphure flumina.

Quem locum de existentibus in purgatorio accipit Mendoza *d. quæst.* 6. & similiter exponit sanctum Joannem Damascenum, qui in sermone *de mortuis adjuvandis*, refert quod cùm sanctus Pater Macharius assiduè pro mortuis deprecaretur, & aliquando per viam incederet, caput cujusdam mortui, qui fuerat Gentilis, locutum ei fuerat dicens: *Quando tu, ô Machari, pro mortuis offers preces, nos interim aliquid leniminis sentimus.* Et D. Chrysost. *homil.* 3. *in epist. ad Philippenses*, dum ait: *Iis qui in divitiis mortui sunt, nec peccata sua diluerunt, prodesse orationes vivorum.*

8. Exponitur cap. tempus 23.13.Q.2. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. tempus* 23. 13. *q.* 2. ubi dum agit Augustinus de suffragiis, & orationibus pro defunctis factis, concludit: *Quibus autem prosunt, ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.* Ex quibus verbis deduci videtur, etiam pro damnatis sacrificium Missæ offerri posse. igitur etiam pro furibus, & latronibus in ipsa deprædatione decedentibus orare licet. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Augustinum ibi non agere de damnatis in inferno, sed potiùs de existentibus in purgatorio, quibus sacrificia oblata prodesse affirmat, ut sit plena remissio, vel tolerabilior ipsa damnatio, hoc est punitio. Nec obstabit si dicas, verba illa, *ut tolerabilior fiat*, ad valde malos referri debere, de quibus proximè D. August. locutus fuerat. Nam verius est referenda esse ad non valde malos, quos constat esse in purgatorio detentos: nec Augustinus in eis verbis probat sacrificia valde malis prodesse, ut aliqui suo tempore existimabant; sed potiùs docet, illis quibus sacrificia prosunt, aut ad hoc prodesse, ut plena fiat remissio, aut ut tolerabilior fiat damnatio: & cùm valde malis sacrificia non prosint, nec ad unum, nec ad alterum prodesse valent. Eadem interpretatione accipiendus est textus *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* in illis verbis, *pro mediocriter malis.* In quibus doceri videtur, sacrificia pro malis offerri posse. Nam ea verba referenda sunt ad fideles in purgatorio existentes. Distinguuntur autem in eo textu mediocriter mali à mediocriter bonis, qui nullum habent mortalium, vel venialium reatum, sed solùm pœnæ temporalis: at verò mediocriter mali sunt, qui non solùm habent reatum illum, sed etiam veniales culpas expurgandas, ut explicant Durantius *de ritibus eccles. lib.* 2. *cap.* 23. Bellarminus *ubi suprà*, Azor 1. *p. instit. mor. lib.* 9. *cap.* 31. & *lib.* 10. *cap.* 22. *quæst.* 6.

Etiam suprà traditæ assertioni obstat textus in canone 15. Concilii Aurel. 2. in illis verbis: *Oblationes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerint interempti, recipi debere censemus; si tamen non ipsi sibi mortem probentur propriis manibus intulisse.* Ex quibus deducitur, recipi posse oblationes etiam pro illis defunctis, qui in ipso crimine fuerint interempti. Igitur & pro furibus, & latronibus, qui in furto, aut deprædatione fuerint occisi, orari valet. Pro cujus textus expositione dicendum est, defunctos, de quibus in eo canone, pœnitentiam petiisse, & accepisse, & ita oblationem pro eis admitti; aliàs si pœnitentiam non petiissent, etiamsi in ipso delicto, vel pro eo pœnam luendo occiderentur, oblationes pro eis non admitterentur: quo casu procedit textus *in cap. placuit* 23. *q.* 2. ibi: *Similiter & eis placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.* Unde cognoscitur, quàm injustè olim in Gallia negarentur Pœnitentia, & Eucharistia ultimo supplicio destinatis, ut referunt Spondanus post Baronium *anno* 1397. *n.* 2. Theoph. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. puncto* 8. 9. Exponitur can. 15. Concil. Aurelian.

CAPVT III.

Ex pœnitentia a *Theodori.*

SI quis pro necessitate furatus fuerit cibaria, vel vestem, vel pecus, per famem, aut per nuditatem pœniteat *b* hebdomadas tres. Si reddiderit, non cogatur jejunare.

NOTÆ.

1. a *THeodori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & in pœnitentiali Romano *tit.* 4. *cap.* 4. Theodorus hic fuit Archiepiscopus Cantuariensis, qui Pœnitentiale, seu peccantium judicia composuit, ut referunt Reginus *in chron. anno Domini* 676. his verbis: *Per id tempus Theodorus Archiepiscopus, & Hadrianus Abbas doctissimus à Vitelliano Papa missi sunt in Britanniam, plurimasque Ecclesias Anglorum doctrina Apostolico fruge fæcundavere, è quibus Theodorus Archiepiscopus peccantium judicia, quantis scilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili, & discreta consideratione describit.* Sigisbertus in chronicis, anno DC.LXVIII. *Theodorus Archiepiscopus, & Hadrianus Abbas à Vitelliano Papa in Angliam diriguntur anno DC.LXXIV. Theodorus in Anglia Synodo habitâ constituit multa Ecclesiæ utilia. Hic Theodorus scripsit pœnitentialem librum, mirabili, & tantâ discretione distinguens modum singularum culparum. Anno DCXC. Theodorus Archiepiscopus Anglorum obiit.* Joan. Trithemius *de Scriptor. Eccles.* ibi: *Theodorus septimus Archiepisc. Cantuariensis à Vitelliano Papa consecratus, natione Græcus, ex Tarso Ciliciæ, monachus Ordinis nostri in urbe Romana, vir in divinis scripturis eruditissimus, & in sæcularibus literis nulli suo tempore secundus, in Græco, & Latino sermone peritissimus,*

Carmine

Carmine quoque excelleas, & prosa, & non minùs sanctitate, quàm scientia clarus, habitâ Synodo in Anglia, multa ad Anglicana Ecclesia utilitatem constituit. Scripsit autem inter caetera ingenii sui monimenta egregium opus de qualitate pœnitentia injungenda, pro his qui in multis criminibus deliquissent; cujus operis titulus est, Pœnitentiale Theodori: & epistolas ad diversos. Moritur non sine opinione sanctitatis sub Iustiniano minore Imper. anno DCXC. ind. 3. aetatis 78. Episcopatus 22. Idem *lib. 2. cap. 18.* de viris illustribus Ordinis sancti Bened. *Theodorus monachus Romanus, natione Graecus, à Vitelliano Papa septimus Archiepiscopus Cantuariensis in Anglia destinatus, vir in divinis scripturis valde eruditus, & in observantia Catholica traditionis studiosissimus, habitâ Synodo in Anglia multa ad utilitatem Ecclesia constituit, de cujus laude, sanctissimisque laboribus Beda in 4. & 5. Eccles. histor. pluries fecit mentionem. Scripsit autem librum de pœnitentia qualitate notabilem, quem Gratianus Decreti compilator saepe allegat. Moritur anno Domini DCXC. ind. 3. aetatis sua 78. Pontif. 22.* Hic Theodorus primus videtur apud Latinos de pœnitentiis scripsisse, quem sequutus est Beda, ejus fortasse discipulus. Sumpsit pœnitentias Theodorus Graecus ex Basilio, & aliis Graecis Patribus; ita videtur eorum acerbitatem, ac severitatem sequi, quae res effecit, ut paulatim haec ratio puniendi delicta abolita sit. Sed malè in contraria lapsi sumus, ut dum acerbitatem fugimus, faveamus morbis, vel foveamus potiùs haec crimina, impunitate datâ.

b *Hebdomadas.*] Et quot diebus in qualibet hebdomada debeat quis jejunare, exposui *in cap. accusati, de accusat.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO PROBATUR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Committenti furtum ex necessitate levis pœnitentia est injungenda.* Probant eam textus *in cap. 3. hoc tit. in 1. collect.* ubi *ex cap. 6. Proverb.* ita legitur: *Non grandis est culpa cùm quis furatus fuerit; furatur enim, ut esurientem impleat animam.* Et *cap. sicut is, 47. dist. cap. pasce, cap. non satis, 86. dist. cap. discipulos, de consecr. dist. 5.* Pœnit. Romanum *tit. 4. cap. 16.* ibi: *Si fecisti furtum necessitatis causâ, sic dico, ut non haberes unde viveres, & propter famis penuriam, & tamen furatus es victualia extra Ecclesiam, nec propter consuetudinem fecisti, redde quod tulisti, & sex ferias in pane & aqua pœniteas. Si autem reddere non potueris, decem dies in pane & aqua pœniteas.* D. Thomas 2.2. *q. 66. art. 7.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in praesenti*, & à Cenedo *ad Decretal. collect. 92.* Farinac. *de furtis quaest. 174. num. 68.* Tiraquel. *de pœnis temper. caus. 33.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 10. cap. 5. & 80.* Mendoxa *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 15.* Mancinua *lib. 1. de triplici jur. collat. cap. 106. num. 3.* Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 3. cap. 3. num. 23.* Gutierrex *lib. 1. canonic. cap. 23. num. 19.* Acuña *in cap. sicut 47. & in cap. 1. 48. dist.* Diana *p. 11. tract. 1. resol. 32.* Forearulus *in pean, cap. 13. & fin.* Vvesembach. *disput. 41. num. 4.* Velascus *de privil. pie causa, p. 1. q. 27. & p. 2. q. 65.* Castillo *de alimentis cap. 6.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo; Furtum probrum est à natura, *l. probrum, ff. de V. S.* juri naturali contrarium, *l. 2. §. fin. ff. de furtis, §. furtum, Instit. de obligat. qua ex delict.* lege divina prohibitum, *Exodi cap. 20. Levit. cap. 18.* D. Paulus *ad Ephesios cap. 4.* Sed quae jure naturali, aut divino prohibita sunt, non possunt ullâ aliâ lege permitti, *cap. si quidem, 25. q. 1. cap. fin. de consuet. l. eas, ff. de capit. minut. l. abdicatio C. de patria potest.* Ergo non rectè in praesenti permittitur furtum propter necessitatem. Augetur difficultas ex eo, quoniam nullatenus ignoscendum est ei, qui obtentu paupertatis turpissimam vitam agit, *leg. palam, §. non est, ff. de ritu nupt.* & nullâ ratione, nec etiam vitae conservandae, fas est peccare, potiusque famem, mortem, ac mala omnia debet quis pati, quàm peccato consentire, *c. Lotharius, 31. q. 3. cap. sacris 5. de his qua vi, metusve, l. isti 8. §. penult. ff. de eo quod metus causâ.* Plura Scaccia *de commerciis 2. p. q. 7. §. 1.* Faciunt Seneca *epist. 77.* ibi: *Omnia pro honesto patienda sunt.* Et *lib. 6. declamat. 7.* ibi: *Mori potiùs debuit frater, quàm sanari turpiter.* Et *lib. 1. de ira: Abominandum remedii genus est, sanitatem debere morbo.* Seneca Tragicus *in Medea, actu 3.*

Remedia toties invenis nobis Deus
Periculis pejora.

Et *in Oedippo actu 3.*

Ubi turpis est medicina, sanari piget.

Fuitque Zenonis sententia, pro vita tuenda ab honesto non esse recedendum: cujus meminit Juvenal. *satyra 15.*

——— *Melius nos*
Zenonis praecepta monent, nec enim omnia, quaedam
Pro vita facienda putat.

Quintilianus *declamat. 8.* ait: *Non interest an supersit remedium, quod tentare non debeas; & ubi tantumdem periculi speres, quantùm desperatio habet, melior exitus est, qui facit miseros innocentes.* Ergo nec pro sublevanda necessitate licet furtum committere. Deinde difficilis est secunda pars hujus textus, ubi asseritur restituenti rem ablatam ob necessitatem non esse ullam pœnitentiam injungendam, nam furi etiam post restitutionem rei ablatae pœnitentia imponitur, *cap. fin. hoc tit. cap. si quis domum, de injuriis, cap. sicut dignum, §. eos, de homicid.* & ab specie probatur *ex dicto cap. 16. pœnit. Romani.* Ergo non rectè in praesenti docetur, post restitutionem furem cogendum esse jejunare.

Sed hac dubitandi ratione non obstante, vera est praesens assertio, cujus ratio provenit ex illo vulgari principio, Necessitas facit licitum quod aliàs erat illicitum, *cap. quod non est, de R. I. lib. 6. cap. 2. de observ. jejun. cap. quantò, de consuet. cap. sicut, de consecr. dist. 5. l. 2. C. de patribus qui filios, l. 2. ff. de feriis.* Accedit quod necessitas extrema omnes res communes facit, *d. cap. discipulos*: & ideo qui tali necessitate premitur, potest illis jure suo citra crimen furti, labemque peccati uti, quia is, qui re communi utitur, potiùs facere videtur jure suo, quàm furandi animo, *l. marito 52. ff. pro socio.* Nec hanc communionem impedit possessoris contraria voluntas, seu prohibitio; nam cùm ea injusta sit, & juri naturali contraria, ideo non attenditur: divisio enim rerum, quae jure gentium facta fuit, *§. 1. Instit. de jure natur.* non derogat juri naturali, quod disponit, ex rebus temporalibus subveniendum esse extremae hominum necessitati, ut sentire videtur Covar. *in regula peccatum, 2. part. §. 1. n. 3.* Tum quia per eam divisionem non derogatur alia lex, quae dictat, ut quis non possit alteri homini facere, quod sibi fieri noluit, *cap. cùm omnes, de constit. l. 1. ff. quod quisque jur.* docuerunt Sayrus *in clavi Regia, cap. 14. num. 18.* Lessius *lib. 2. de just. cap. 12. dub. 12.* Bonacina *in tract. de restit. quaest. 8. puncto 8. num. 4.* Et ideo dominus rei non potest aegrè ferre, quod extrema egestate laborans rem propriam occupet: quod intelligendum est dummodo dominus ipse non sit in pari necessitate constitutus; tunc enim non licet illum re sua privare, 4. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

cùm

cum in pari periculo, & necessitate melior sit conditio possidentis. Accedit nam necessitas moderamen non diligit, ut Cassiodorus ait *lib.4. epist.33.* quia ut loquitur Horatius, omnia rapit

—— Æquâ lege necessitas;
Sortitur insignes, & imos.
Omne capax movet urna nomen.

Instante enim necessitate nulla legum ratio habetur. Plato *de legibus*, ibi: *Imò habet suas necessitas leges tam duras, ut nulla eis resistere possint, nec Deus eas queat violare.* Diog. Laërt. *lib.1. de vit. Philosoph. cap.5.* dixisse ait Pittacum, *tantam esse necessitatis vim, ut nec Dii ipsi reluctari possint.* Ergo qui extrema necessitate laborans propter famem, aut nuditatem rem alienam occupavit, furtum non committit. Necessitatem hanc necessariam necessitatem dixit Tertul. *de coron. milit.* obtecutissimam famem appellavit Imp. Valent. *novel. 11.* in illis verbis: *Nihil est ad quod non desperatio salutis impellat. Nihil turpe, nihil extum credit esuriens. Sola cura est, ut qualicunque sorte vivatur.* Facit Cassiod. *lib. 9. epist. 13. Sub quali excusatione peccare creditur, cui necessaria non praeluntur.* Seneca *lib. 4. controv. 4. Necessitas est lex temporis.* Chrysolog. *serm. 55. In arduis languoribus dat crebrò consilium vis doloris: in desperatis cautis est saepe magistra necessitas, invenit ipsa sibi passio medicinam.* Alia de necessitate congessit Filesac. *lib. 3. select. fol. 211.*

5. EXPONITUR PRAESENS TEXTUS. Unde meritò difficilis videtur præsens textus, dum in eo docetur, ob famem, aut nuditatem rem alienam occupanti imponendam esse pœnitentiam jejunii per tres hebdomadas; nam si coactus fame hoc fecit, nullum delictum admisit: quare pro hujus textus expositione varia adduxerunt Interpretes. Plerique existimarunt, præsentem textum esse accipiendum de necessitate extrema, per quam is qui furripuit, non omnino liberatur à culpa, quoniam ex quadam supererogatione tenetur tribus hebdomadis pœnitere, eo quòd illa occupatio imaginem furtivam habeat, à qua per pœnitentiam liber, & immunis redditur, ut docuit Covarr. *in regul. peccatum, 2. p. cap. 1. num. 3.* Alii docent, ideo in præsenti pœnitentiam injungi, quia qui egestate laborans extrema, rem occupavit, ad pinguiorem fortunam rediens, eam non restituit, ut facere tenebatur, argumento capitis *Odoardus, de solut. l. Nesennius, ff. de negot. gestis.* Sed utraque solutio displicet: tum quia cùm res ita occupata tempore necessitatis extremæ communia esset, consequens est, eam ut propriam ab inope occupari, ultra alicujus peccati reatum: & ita nullâ debet affici pœnâ, tam in foro externo, quàm interno, ut docent Abbas *hic, num.6.* Archid. *n.10.* tum etiam, quia qui extrema necessitate coactus rem furatur, non tenetur illam restituere, etsi ad pinguiorem fortunam pervenerit, ut docent Richardus *in 4. sent. dist. 15.* Angelus Sylvester *in summa, verbo Furtum, q.5.* Covarr. *ubi supra*, Cevallos *communium q.719. n.15.* Aliter exponunt textum hunc Glossa *1. hic*, Hostiensis, & Cardin. *in princip.* Abbas *num. 2. & 5.* qui asserunt in præsenti dumtaxat agi de necessitate gravi, seu modica; quæ cùm extrema non sit, minimè excusat à peccato. Sylvester *ubi suprà, q.3.* unde cùm peccatum eo casu committatur, meritò imponitur pœnitentia per tres hebdomadas: quo modo etiam accipiunt textum *in cap. fraternitatis, 12. q.1.* Verùm hæc interpretatio, præterquam quod divinatoria est, siquidem ex textus serie non constat, de qua necessitate in eo agatur, si de gravi, aut modica tantùm accipitur, etiam post restitutionem pœnitentia erat injungenda. Quare his, & aliis omissis, veriùs dicendum credo cum Mendoza *lib.2. Concil. Illiber. cap.15.* in præsenti pœnitentiam imponi non propter culpam, sed propter causam, ut de homicidio ob vitæ defensionem admisso, probavi *in cap. 2. de homicid.* Veteres enim Ecclesiæ Patres non tantùm pro malis, verùm & pro his omnibus, quæ mali speciem præ se ferebant, pœnitentiam injungere consueverant, ut pœnæ metu in officio, & æquitate fideles continerent, dum videbant non solùm pro culpis, verùm & pro illis casibus, in quibus suspicio mali dabatur, pœnitentiam imponi. Unde cùm in præsenti casu, etsi ob necessitatem res auferretur ab inope, suspicari posset furtum committi, ideo Patres pœnitentiam, etsi levem, injunxerunt. Sed huic solutioni obstare videtur, quod in eodem textu asseritur, post restitutionem rei ablatæ non cogi eum, qui eam surripuit, jejunare: ergo quia propter furti suspicionem jejunandi obligatio injuncta non fuerat. Nam dicendum est, potiùs inde deduci, pœnitentiam injunctam fuisse, non propter culpam, sed propter culpæ suspicionem, nam cùm & ea cesset post restitutionem, non cogitur qui rem alienam tempore necessitatis abstulit, post restitutionem jejunare.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt furtum, quatenus furtum est, sit probrum à natura; tempore tamen extremæ necessitatis propriè furtum non committitur, quia cùm urget extrema necessitas, res illæ quæ alienæ videbantur, communes efficiuntur quoad eos, qui extremam necessitatem patiuntur. Unde talis ablatio non videtur contraria juri naturali, cùm potiùs nitatur permissione ipsius juris naturalis. Nec obstat ejusdem difficultatis augmentum deductum *ex d. leg. palam, §. non est:* cui omissâ solutione Glossæ *in præsenti*, dicendum est, discrimen provenire ex diversitate malitiæ utriusque delicti; nam peccata adulterii, perjurii, fornicationis, & similia, sunt simpliciter, & intrinsecè mala, adeo ut eorum malitia non possit tolli consensu, aut voluntate humana, aut alia qualibet circunstantiâ; & ideo nec mariti consensus, nec ipsius fœminæ voluntas sufficit ad tollendam adulterii, aut simplicis fornicationis malitiam: unde extrema necessitas, veluti vitæ conservandæ, non potest reddere fornicationem licitam, nec propriam uxorem, quæ uxor non est: at verò furtum non est simpliciter, & intrinsecè malum, sed tantùm ex eo, quod proximo injuriosum, & iniquum est; ideoque ejus malitia, & proximi injuria cessat ex nonnullis circunstantiis, veluti ex consensu Domini expressè præstito, vel præsumpto, aut aliàs debito, qualis contingit tempore extremæ necessitatis. Unde hæc circunstantia removet furti malitiam, sicque ut licitè quis in extrema necessitate possit rem ab alio possessam auferre. Quam discriminis rationem præsenserunt Panormit. *in c. quorundam, de simonia, n.50.* Covarr. *d. §.1. n.7.* quæ etiam ratio facit, ut licitè quis servato moderamine inculpatæ tutelæ, possit in sui defensionem alium occidere, non autem pro vita conservanda possit aliqua fornicationis specie uti; nam cùm peccatum hoc sit intrinsecè, & simpliciter malum, nulla circunstantia etiam vitæ conservandæ potest tollere ejus malitiam: at verò homicidium est malum, quatenus est injuriosum proximo; unde necessitas vitæ conservandæ potest illud licitum reddere.

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

7. EXPONITUR CAP. SICUT SATIUS 33. Q. 2. Sed suprà traditis obstat textus *in c. si, ut 33. q.4.* in illis verbis: *Sicut satius est mori fame, quàm idolothytis vesci.* Ex quibus expressè deducitur, nec etiam ob extremam famis necessitatem licere idolothytis, id est carnibus idolo immolatis, vesci: igitur nec etiam alienam rapere propter extremam necessitatem licet. Pro cujus difficultatis solutione dicendum

dum est, verum esse, non licere idolothytis vesci, *cap. si quis carnem* 13. 30. *dist.* docent Petrus Gregor. *lib.9. syntag. cap.1.* Dorleans *ad Tacitum lib.2. fol.*191. Mancinus *de trip. jur. collat. cap.*95. ne ita sacrificiis Gentilium Christianos assentire videatur: tamen urgente famis necessitate licet illis vesci, quia cùm præceptum vitæ conservandæ sit juris naturalis, prohibitio autem illa tantùm sit juris positivi, ideo quando duo præcepta simul concurrunt, quorum unum est juris naturalis, aliud verò juris positivi, juri naturali, quod prævalet, est standum, ut tradunt in specie Molina *de justitia tract.*5. *disput.*62. Ægid. Coninch *tract. de fide, disput.*15. *num.* 54. Vasquez *in* 1. 2. *disput.*162. *cap.*2. *&* 5. Si autem cogatur quis idolothytis vesci in Idolorum cultum, tunc procedit textus *in d. cap. sicut satius*; quia potiùs debet pati mortem, quàm idololatriæ consentire, ut docuerunt Victoria *in relect. de usu cibor. num.*3. Acuña *in cap. presbyter* 33. *num. fin.* 50. *dist.*

CAPUT IV.

Hieronymus [a] *super Parabolas.*

QVi cum fure partitur, odit animam suam. Non fur solùm, sed ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat.

NOTÆ.

1. [a] D. *Hieronymus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*6. priora verba sunt capitis 29. Proverbiorum; posteriora verba D. Hieronymi, seu alterius Interpretis ea exponentis. *In d. c.*19. ita legitur: *Qui cum fure partitur, odit animam suam, adjurantem audit, & non indicat.* Quæ exponit Salazar *tom.*2. *in Proverb. cap.*19. *vers.*24. Illa verò *non fur solùm*, &c. sunt D. Hieronymi, ut leguntur in ipsa Glossa ordinaria.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc texto sequens deducitur assertio: *Non solùm fur est, qui rem furatur, verùm & qui Domino requirenti rem furtivam non indicat.* Quæ assertio probari potest *ex d. cap. dilectus, de excessib. Prælat. l.*1. *&* 2. *ff. de receptatoribus, l.*2. *C. eod. tit. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præsid. l. sed si quis, § si duo, l. falsus, §. qui alium, l. qui vas* 48. *§. qui cum fure, ff. de furtis, l. incivile* 2. *l. civile* 15. *l. si mancipium* 23. *C. eod. l. idem, §. si tibi, ff. de condict. ob turp. l. solet, ff. de prescript. verb. l. ex quibus, §. l. omnimus, ff. de jure fisci, l. si Barsatorem, C. de fidejuss. l. rationem, C. ad leg. Cornel. de falsis, l. penult. C. ad leg. Iul. de vi public. l. præsenti, C. de his qui ad Ecclesiam, l.*1. *ff. ad leg. Iul. de vi public.* Ex D. Gregorio *in cap.*7. *Iosuë*, qui affirmat propterea cunctum populum propter unius Acham furtum, qui contra præceptum Domini pretiosa quædam supellectilia ex anathemate urbis Jericho surripuerat, severè punitum, quia differebatur manifestatio criminis; & ideo populus in peccati consortio esse videbatur quamdiu crimen suppressum erat, ex legibus Ripuar. *tit.*4. ibi: *Quod si in domo fuerit, & ei scrutinium, cujus est domus, contradixerit, fur habetur.* Illustrant ultra referentes à Barbosa relatos *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.*1. *partit. tit.*10. *cap.*7. Covarr. *in regul. peccatum*, 2. *part.* §.3. *n.*4. Osualdus *lib.*14. *Donel. cap.*15. *litera L*, Cujac. *lib.*11. *obser. cap.*48 Gutierrez *lib.*1. *canonic. cap.* 11. Flores de Mena *lib.* 1. *var. cap.* 18. Farin. *in praxi, quæst.* 125. *num.*306. Molina *de justitia, tom.*4. *tract.*3. *disput.*4. *num.*2. Suarez *de censur. disput.*17. *sect.*3. *num.*4. Mancinus *sacri juris controv. cap.*11. Sayrus *in clavi Regia, lib.*9. *cap.*14 Gibalinus *de censur. disquisit.* 2. *quæst.*6. *consect.*4.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam vel in præsenti fur judicatur, qui furem non indicat, vel qui rem furtivam non exhibet: sed neutro casu, qui celat furem, aut rem furtivam, ut fur tenetur: ergo malè in præsenti asseritur, eum participem furti judicari. Prior pars minoris propositionis probatur ex eo, nam nemo tenetur, immò nec potest infamare proximum, qui adhuc latet, nisi in crimine hæresis, ut latè probat Gibalinus *de censur. d. disquisit.*1. *q.*6. *consect.*3 *per totum.* Igitur non tenetur quis Domino indicare furem occultum. Secunda pars propositionis probatur ex eo; nam si teneretur ut furti particeps, propriè teneretur ut fur non manifestus: sed tenetur pœna furti manifesti, *ex l.*12. *Tabul.*2. ita concepta: *Si furtum lance, licioque conceptum escit, atque uti manifestum vindicator.* Facit Aul. Gel. *lib.*11. *noctium, cap. ultimo*, ibi: *Decemviri in* 12. *Tabulis ea furta, quæ per lancem, liciumque concepta essent, perinde ac si manifesta essent, vindicaverunt.* Igitur non rectè in præsenti docetur, eum qui celavit rem furtivam, nec domino requirenti, & reposcenti indicavit, ut participem furti teneri.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione ita fultitâ non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, quia novâ contrectatione nova nascitur furti obligatio: & ideo furtum committit qui rem alienam scienter receptat, *l.*2. *l. eos, C. de furt. l.*1. *ff. pro emptore, l.*5. *§ quinimmò, ff. commodati*; nam non dissimile crimen est rapere, quàm raptam rem celare, *l.*1. *ff. de recept. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præsid. l.*1. *C. de his qui latrones*; quia agentes & consentientes pari pœna puniuntur, *l. is qui opem* 34. *cum duab. sequent. ff. de furt. l. si servus* 27 *§ si quis, ff. ad leg. Aquil. l. hac lege, §.*1. *ff. ad leg. Iul. pecul. §. interdum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* docent Osualdus *lib.* 15. *comment. Donel. cap.*29. *litera D*, Farinac. *de furtis, quæst.*166. *ex n.*56. Quare is penes quem res furtiva invenitur, eam restituere Domino petenti tenetur, etiamsi rem pretio emerit, *l.*2. *l.*5. *C. de furtis, l.*2. *&* 3. *C. de R.V.* propter suspicionem participati furti: quare ab ignotis res emere incivile est, *l.*5. ibi: *Ab ignoto & transeunte te emisse dicere non convenit: C. de furtis*, Carolus Pipinus *lib.*5. *cap.*4. *cap.*29. *Ve nullus comparet cavallum, bovem, vel aliam rem, nisi illum hominem cognoscat, qui ei vendiderit, aut de quo pago est, vel ubi manet.* Et *l.*8. *tit.*2. *lib.*7. *leg. Vuisigoth.* notavit Savarus *ad Sidonium lib* 6. *epistola* 4. Hæc tamen doctrina procedit eo casu, quo is qui à fure rem subreptam, vel ejus partem accepit, sciens & dolo malo fecit, non si ignorans accepit, quia tunc particeps criminis non est, nec actione furti tenebitur. Cantera *qq. crimin. cap.* 8. Farinac. *de furt. quæst.* 133. *num.*99. nam ad hoc ut furem receptans, vel rem furatam celans teneatur ex furto, necessarium omnino est, ut scienter id faciat, *d. l. eos, C. de furtis, l.*1. *&* 2. *ff. de recept. l.* 2. *§. quamvis, ff. de servo corrupto, l. sacrilegii* 6. *§. ult. ff. ad leg. Jul. pecul.* Et ideo sciens

si

si receperit, tenebitur, quamvis non habeat animum sibi lucrandi, *l. si quis praeferendum*, *ff. eodem.* Unde rectè D. Hieronymus in præsenti ait participem furti eredi eum, qui domino quærenti, & reposcenti rem furtivam celat, & non restituit. Dubium tamen est, an ex eo, quod res furtiva apud aliquem reperiatur, præsumatur ipsam subtraxisse, nisi doceat à quo habuerit? Et dicendum est, simpliciter, & absolutè præsumendum non esse contra eum, qui talem rem furtivam habet; sed ita demùm, si propter qualitatem personæ, & frequentiam hujusmodi actuum censeatur suspectus de furto, & participatione cum fure; vel si minori pretio, vel clandestinè quis emerit: nam ex his indiciis, & aliis similibus præsumitur scientia, dolus, & malitia, *l. dolum*, *C. de dolo*: notant Bartolus, & Baldus *in l. incivile*, *C. de furtis*; qui docent ex his, & aliis circumstantiis posse judicem devenire ad torturam, argumento legis de minore, *§. tormenta*, *ff. de quæst.* Unde si persona apud quam res furtiva invenitur, sit gravis, & honesta, tunc nec contra eum præsumitur, nec debet torqueri, *l. non omnes*, *§. à Barbaris*, *ff. de re milit.* Nec contrarium probat textus *in l. minorem*, *C. ad leg. Corn. de fals.* ubi docetur, quod qui utitur falso instrumento, præsumitur indistinctè illud fabricasse. Nam respondeo, illum textum procedere eo casu dumtaxat, in quo loquitur, nempe quando quis falso instrumento utitur: nam tunc præsumitur illud fabricasse, nisi exprimat personam, quæ fecit; non verò quando instrumentum falsum reperitur penes eum. Docuit Angelus *ibi.*

5. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cujus prioris partis solutione quærunt DD. an judex possit imperare manifestationem, non modò furti, verùm & auctoris ipsius? & Gutierrez *lib. 1. canon. cap. 11. n. 11.* Nevizanus *lib. 3. silva nuptialis*, *n. 30.* docent judicem ex officio posse jubere, sibi prodi furem, non verò si ad instantiam partis procedat. Sed communiter repetentes in præsenti docent, ex mandato judicis furem indicandum esse, ex præsenti textu, & *ex cap. 2. de offic. ordin. cap. dilectus, de excessib. Prælat.* Quod verum credo præcipuè ubi necessitas adest cognoscendi furem, quia etiamsi notum sit ubinam habeatur res furtiva, recuperari tamen nequit, nisi manifestato fure, ut docuit Gibalinus *de censur. disquisit. 2. q. 6. consect. 4.* Hoc tamen non procedit, quando indicato fure timeri potest ejus ultimum supplicium; tunc enim melius est tacere, ut D. August. affirmat *in cap. ne quis arbitretur*, *cap. 14. 22. q. 2.* ubi scribit, quod licèt perfectus, & spiritualis homo pro alterius vita non possit mentiri, potest tamen, & debet verum occultare; quoniam illud est mentiri, hoc tantùm verum celare: sicut aliud est falsum dicere, aliud verum tacere. Et sic ex sententia D. Augustini nemo tenetur furem prodere, quando periculum vitæ timetur. Generaliter ergo judex potest subditos compellere ad indicandum furem, argumento legis *3. ff. de offic. Præsid. l. 1. cum duab. sequent. ff. de servis fugitivis.* Unde deducitur, jure optimo Episcopos literas monitorias decernere, non solùm pro rebus subreptis, verùm & pro fure indicando, juxta Concilii Trident. decretum *sess. 25. de reform. cap. 3. vers. Quapropter*: cujus dispositio non solùm fulcitur decisione textus *in cap. ad nostram 10. de jurejur.* verùm & ea ratione, nam ad officium judicis spectat fures inquirere, & punire, *d. l. 3. & c. 1. de offic. ordin.* Et cùm Episcopus ratione peccati judex sit competens, etiam inter laïcos, *c. novit*, ubi probavi, *de judiciis*; ideo potest per dictas literas monitorias cogere laïcos fures indicare, juxta dictum canonem Concilii Trid. quem latè explicat Theophilius Raynaud. *tom. 14. in tract. de lit. monit.* Nec obstat alia pars ipsius dubitandi rationis, quæ propriùs ad præsentem textum spectat; siquidem in eo non agitur de obligatione indicandi furem, sed exhibendi rem furtivam. Pro cujus solutione sciendum est, olim furtum conceptum dici, quando res furtiva per lancem, & licium inquisita requirebatur, juxta formam, quam ex Gellio, & aliis illustrat Petrus Pithœus *lib. 1. adversar. c. 1.* & is apud quem res inventa erat, tanquam fur manifestus tenebatur, usquedum Justinianus eam furti speciem cum aliis abrogavit *in §. furtorum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* Et ita novo jure pœnâ tantùm furti non manifesti tenetur. Unde præsens textus, dum ait, eum qui rem furtivam quærenti domino non indicat, furti teneri, intelligendus est de furto non manifesto, juxta novam Justiniani constitutionem; non verò de furto manifesto, secundùm antiquam legem decemviralem suprà relatam.

Verùm suprà traditæ assertioni obstat textus *in l. idem 4 ff. de condict. ob turpem caus.* ubi inquit Consultus, quod si Titio indicium dedero (indicium est præmium, quod indici præstatur, *l. qui vas 48. §. 9 ff. de furt.*) ut fugitivum servum meum indicet, vel furem rerum mearum, non potero quod dedi repetere, quia turpiter Titius non accipit. Igitur quia ad rem furtivam indicandam nemo tenetur, aliàs non liceret pecuniam pro tali indicatione accipere: & etiam deducitur, licitum esse accipere pecuniam, ut quis rem furtivam non indicet; si enim rem furtivam indicare mihi liberum est, non indicare itidem mihi liberum erit; cùm contrariorum eadem sit ratio, & doctrina, *l. 1. & 2. ff. de his qui sunt sui, vel alieni*, *l. etsi contra 35. ff. de vulgar. l. qui filium 64. ff. de legat. 3. l. ult. C. de indict. viduitate.* Unde cognito uno de contrariis, cognoscitur & aliud, *d. l. etsi contra*, *l. penult.* & ibi Baldus, *C. de solut.* & posito uno contrariorum in esse, removetur reliquum, *l. inter me 15. ff. de except. rei judic. l. Pomponius 40. §. sed & is*, *ff. de procurat. l. hæc verba 124. ff. de V. S.* Hinc quod operatur propositum in proposito, idem operatur oppositum in opposito, *l. ultima de calumniat. l. fin. C. de fruct. & litium expens.* Ergo si licet pretium accipere pro indicanda, vel non, re furtiva, ex eo maximè est, quia talis indicationis nulla necessitas à jure competit. Pro primæ difficultatis expositione dicendum est, in specie textus *in d. l. 4.* & *in l. solent*, *ff. de præscript. verb.* pecuniam acceptam, vel promissam in præmium non fuisse pro simplici manifestatione servi fugitivi, vel furis, quia pro ea pretium recipi non poterat, ut post alios docet Lessius *de just. lib. 2. cap. 14. num. 66.* sed tantùm pro labore, & industria requirendi servum fugitivum, aut aliam rem furtivam, ejusque furem. Quæ interpretatio colligitur *ex d. l. solent*, ibi: *Solent etiam mercedes hujus rei accipere.* Ubi Consultus appellat mercedem, quod datum est causâ indicandi furem: sed merces propriè dicitur, quod datur respectu proprii laboris; unde constat, in eo textu non tam pro indicatione, quàm pro ipso labore mercedem accipi. Juxta quam solutionem accipiendus est Ulpianus *in l. falsus 44. § qui alienam*, *ff. de furtis*, ubi scribit, eum qui rem alienam invenit, non posse petere inventionis præmium pro restitutione rei inventæ: quod non procedit, ut excludatur justa compensatio laboris, & expensarum factorum in inventione ejusdem rei; nam pro labore habito in requirenda re, justè merces recipitur, ut notarunt Albericus, & Jaso *in d. l. 4. §. si tibi*, *ff. de condict. ob turp.* Felinus *in cap. dilecti*, *num. 3. de accusat.* sed eo casu procedit Consultus, quando nihil inventum est; tunc enim gratis

6. Exponitur textus in l. 4. ff. de condict. ob turp.

alienam rem inventam domino restituere tenetur inventor, *cap. si quid invenisti, 14. qu. st. 5.* Molina *de just. tract. 2. disput. 83. num. 6.* Lessius *d. cap. 14. num. 66.* Gomez *lib. 3. var. cap. 5. num. 2.* Azevedus *in leg. 6. tit. 15. lib. 4. recopil.* Barbosa *hic, num. fin.* Nec obstat secunda difficultas, quia in præsenti casu ratio diversa est, quæ diversum jus inducit; nam indicare furem respicit publicam utilitatem, ut scelera puniantur; & propterea permissum est pecuniam accipere, ut fur indicetur, nec turpiter acceptam censetur: at non indicare furem, est contra publicam utilitatem, & propterea pecunia turpiter dictam, & acceptam esse traditur *in d. l. idem si, vers. Item si dederit.* Per hoc enim lucrum, quod quis percipit, infertur damnum Reipublicæ, cujus interest ne crimina contegantur, sed malefactores pœnis subjiciantur, *d. leg. congruit, ff. de offic. Præsidis:* docuit Andreas Cludius *ad tit. ff. de condict. ob turp. cap. 3. num. 70.*

7. EXPONITUR L. QUI VAS 48. §. QUI FURTIM FF. DE FURT. Secundò suprà traditis obstat textus *in l. qui vas 48. §. qui furem, ff. de furtis,* in illis verbis: *Qui furem novit, sive indicet eum, sive non indicet, fur non est.* Ex quibus expresse deducitur, eum qui furem non indicat, furem non esse. Ergo non rectè in præsenti asserimus, furti participem esse eum, qui domino requirenti rem furtivam alam non indicat. Pro cujus difficultatis solutione Anania *hic, num. 3.* Barbosa *num. 1.* Covarr. *d. § 3. num. 5.* Suarez *de censur. disput. 7. sect. 3. num. 8* Mena *d. q. 18 num. 8.* asserunt Hieronymum in præsenti agere de furti culpa, non quoad obligationem restituendi, ita ut conscius furti illud quærenti domino non indicans lethaliter peccet, quod probari videtur ex illis verbis, *Occidit animam suam*, quæ de interiori tantum morali accipienda sunt; non verò afferere sanctum Doctorem, eum actione furti teneri, juxta dictam legem *qui vas, §. qui furem.* Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex verbis præsentis textus, ex quibus constat, reum furti esse, qui Domino non indicat rem furtivam: quare verius dicendum est *in d. §. qui furem*, non agi de indicante, vel non rem furtivam, quam etiam jure civili quis exhibere cogebatur, aliàs furti concepti, vel non exhibiti actione tenebatur; sed de indicante furem, vel non, quem etsi celans furti teneatur, tamen non indicans ut fur non punitur, ut expressè docent in fine ejusdem § *qui furem*, & notavit Gothofr. *in d. l. 4. ff. de condict. ob turp.*

Ex fuma traditis lucem accipit textus *in l. servus 36. ff. de condict. indeb.* ubi refert Paulus, servum cujusdam unguentum (id est vas, quo farina subigitur) insciente domino commodasse, & eum cui commodaverat, pignori tradidisse: & ait Consultus, quod is, qui pignori accepit, alienam esse sciebat, furti eum teneri, quia sciens rem alienam pignori accepit; secus verò si nescivisset alienam rem esse: nam servus, qui non habebat peculiæ administrationem, distrahens magidem nesciente domino, furtum commisit, *l. interdum, §. cum autem, ff. de furt., l. si liber, C. quod cum eo, l. qui à servo 16. ff. de O. & A.* docuit Cujac. *lib. 15. observ. cap. 18.* Unde qui sciens magidem ipsam pignori accepit, furtum commisit, quia quamvis non haberet animum lucrifaciendi, tamen rem furtivam scienter detinebat, nec domino inquirenti indicabat. 8. EXPONITUR L. SERVUS 36 FF. DE CONDICT. INDEB.

CAPUT V.

Alexander III. a Cremonensi Episcopo.

EX literis tuis, si bene meminimus, auribus nostris innotuit, & dil. fil. I. *b* subdiaconi nostri diligens relatio patefecit, quod B. lator præsentium *c* calicem quendam in Ecclesia minùs cautè dimissum invenit: quem licèt avaritiæ cupiditate rapuerit, & insipienter longo tempore detinuerit, postea tamen pœnitentia ductus Presbytero in confessione excessum suum humiliter, & reverenter aperuit, & Ecclesiæ juxta eundem Presbyteri consilium, prout dignum fuit, exinde satisfecit. Unde quoniam propter hoc ipsum tuæ fraternitatis discretio dubitat ordinare, prudentiæ tuæ per A. s. p. m. quat. si prædictus B. spontanea voluntate sui animi confessus fuerit hujusmodi præsumptionis excessum, & exinde Ecclesiæ, cujus calix fuerit, satisfecit, nec est super hoc notâ, vel infamiâ manifestâ respersus, post peractam pœnitentiam, aut congruam partem pœnitentiæ, dummodo aliàs ipsum idoneum esse cognoscas, ad sacros ordines non dubites *d* promovere.

N. O T Æ.

1. a *Cremonensi*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Cremona est urbs Italiæ in Liguria, non procul à Mantua, quæ etiam hodie nomen retinet: cujus cives cùm contra Augustum Antonio adhæsissent, Cæsar victor veteranis suis eorum agros assignavit; qui cùm non sufficerent, adjecit etiam Mantuanorum agros nullam aliam ob culpam, nisi quòd Cremonensibus vicini essent. Hinc Virgil. *eclog. 9.*

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

Habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Eustachius ejus Præsul subscripsit Conciliis Romanis 3. & 6. sub Papa Symmacho.

b *Subdiaconi nostri.*] De officio subdiaconi Romanæ Ecclesiæ egi *in cap. 1. de testam. cap. 1. de transact.*

c *Calicem.*] De calice, & ejus materia egi *in cap. 1. de pig. ordin., c. fin. de celebrat. Missar.*

d *Promovere.*] Absque ulla absolutione; unde deducitur eum, qui furatur rem sacram de loco sacro, non esse excommunicatum ipso jure, cùm in præsenti jubeat Alexander furem calicis promoveri ad sacros ordines: si autem esset excommunicatus, non permitteret Pontifex absque absolutione eum promoveri. Facit etiam, nam si excommunicatus esset ipso jure, indigeret absolutione, etiam post satisfactionem, ut probavi *in c. 1. de judiciis.* Verum tamen est, eum graviter peccare, & excommunicandum esse, *cap. conquestus, de foro compet.* ubi latè probavi. Nec contrarium probat textus *in cap. conquesti 22 de sent. excom.* ubi Pontifex declarat sacrilegos, 2.

&

& ipso jure excommunicatos esse eos, qui quasdam Ecclesias spoliaront. Nam respondetur, textum illum procedere quando quis rem Ecclesiæ rapuit per violentiam, vel Ecclesiæ fracturam, ut expresse constat ex illis verbis, *violenter confregerunt*: secus verò quando quis absque violentia surripuit rem Ecclesiæ; tunc enim non est ipso jure excommunicatus, ut docuerunt Abbas, & Cardinalis *in præsenti*, Caietanus *in summa, verbo Excommunicatio* 21. Navarrus *in manuali, cap.27.num.44.* Molina *de just. tom. 3. tract. 2. disput. 94. num. 2.* Azor *p. 1. moral. lib. 9. cap. 27. q. 13.* ubi ex prædicta distinctione exponit textus *in cap. quisquis, cap. omnes Ecclesiæ*, 17. *q. 4. cap. Canonicus* 11. *q. 3.* Et hæc est vera sententia, licèt alii contrariam tenuerint. Videndi sunt Suarez *de censur. disp. 22. sect. 5.* Gibalinus *in synopsi censurar. littera I, num. 6.* Inde etiam infertur, quod is qui furando criminosus effectus fuit, præstitâ satisfactione post pœnitentiam, non creditur criminosus quoad effectum promotionis ad ordines, non autem quoad pœnam sibi infligendam ex tali delicto, *l. qui ea mente, ff. de furt.* Quia licèt per pœnitentiam liberetur quis à reatu quoad forum internum, non tamen à pœnis impositis simili delicto quoad forum externum.

COMMENTARIUM.

3. EX hoc textu communiter deducitur, furem occultum post pœnitentiam, & satisfactionem posse ad sacros ordines promoveri. Quam conclusionem generaliter in omnibus delictis occultis examinavi, & probavi *in c. ex tuarum, de tempor. ordin.* sed præsens decisio de furto tantùm agens difficilis redditur ex eo; nam is qui furtum perpetravit, eo ipso juris infamiâ notatur; nam quocunque genere furti damnatus infamis est. Paulus *lib. 2. sent. tit. 31. §. 14.* sed infamia notatus, ab officiis, & dignitatibus ecclesiasticis removetur, *cap. inter 11. de excess. Prælat. cap. querela, de jurejur.* regula *Infamibus, de R. I. lib. 6.* ex principio textus *in l. unic. C. de infamibus, lib. 11. l. infamia, C. de Decur. eod. lib. l. 1. C. de dignit. lib. 12.* Ergo qui furtum commisit, etiam post pœnitentiam, & satisfactionem ad ordines sacros promoveri nequit. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, infamem infamiâ juris irregularem esse, ita ut neque possit promoveri ad sacros ordines, nec in susceptis ministrare, *cap. qui in aliquo, cap. fin. 51. dist. cap. Euphemius, §. hinc, 2. q. 3. cap. ipsi Apostoli, 2. q. 7.* quod procedit etiamsi infamia statuta sit à jure civili; nam qui secundùm jus illud infamis est, etiam secundùm sacros canones infamis judicatur, *cap. 1. 6. q. 1.* ubi Pontifex generaliter ait: *Omnes eos infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant.* Infamis verò infamis facti, qualis est ille, cujus opinio ex facto, vel delicto apud probos, & graves viros onerata est, *cap. omnipotens, de accusat. cap. infames 3. q. 7. leg. 2. ff. de obsequiis, l. cogi. ff. de var. & extraord. cognit. l. ea quæ, C. ex quibus caus. infam.* irregularis censetur quantùm ad suscipiendos sacros ordines, ut probatur ex hoc textu, ibi: *Nec est super hoc nota, vel infamia*; ubi notavit Anania *num. 10.* & probatur *ex cap. non debet, de testibus.* Ubi accusatores, qui pendente accusatione infamiâ facti notantur, repelluntur à susceptione ordinum: plura congessit Gibalinus *de irregul. cap. 5. per totum.* Inter infamiam autem juris, & facti duplex differentia versatur. Prima, quod in juris infamia tantùm Summus Pontifex dispensare valet, argumento textus *in cap. cùm te, de sent. & re judic.* in infamia verò facti dispensare potest Episcopus, nimirum ut illa notatus possit in susceptis ordinibus ministrare. Secunda differentia est, quod irregularitas ex infamia juris proveniens non tollitur per pœnitentiam, *cap. Euphemium 2. quæst. 3.* ubi dicitur, quod quamvis animas per pœnitentiam salvare possimus, infamiam abolere non possumus: illa verò quæ provenit ex infamia facti, tollitur per pœnitentiam, & per emendationem vitæ purgatur. Glossa *in cap. ille qui 6. q. 1.* docet Abbas *in cap. ex diligenti, de simonia*: ubi hujus discriminis rationem reddit; nam tunc infamia facti tollitur per actum contrarium, idest emendationem vitæ, quia per quascunque causas res nascitur, per easdem dissolvitur, *cap. testimonium, de testibus, cap. 1. de R. I.* Nec contrarium probat textus *in cap. at si clerici, §. de adulteriis, de judiciis*: ubi deciditur, post peractam pœnitentiam adhuc desiderari dispensationem, ut infamis facti tollatur. Quia omissis variis solutionibus dicendum est, textum illum procedere in infamis juris, veluti præcedente judicis sententiâ, ut docuerunt ibi Imola *n. 6.* Abbas *n. 14.* Felinus *n. 16.* Decius *n. 18.* & colligitur ex generalitate ejusdem § juncto versiculo *Si verò*; in quo probatur clericum convictum, vel confessum deponendum esse ab Episcopo, atque ita quod Alexander III. subjungit *in §. de adulteriis*, intelligi debet post sententiam; unde sensus illius textus erit, quod clericus convictus de crimine, suspendendus est, vel deponendus perpetuò, nisi Episcopus cum eo dispenset: quod facere potest in adulteriis, & aliis minoribus criminibus. Nec hoc repugnat doctrinæ, quam nuper tradidimus, videlicet in irregularitate ex infamia juris proveniente tantùm Romanum Pontificem dispensare posse. Nam id intelligitur de immediata irregularitatis dispensatione, non verò de indirecta, quam potest facere Episcopus dispensando directè in delicto: quo facto accessoriè tollitur infamia proveniens ex delicto tali, & per consequens irregularitas. Docuerunt Villadiego *de irregul. c. 10.* Henriquez *in summa, lib. 2. c. 3. n. 3.*

Unde jam apparet vera ratio præsentis textus, quare in præsenti specie is, qui calicem in Ecclesia minùs cautè dimissum surripuit, possit ad sacros ordines promoveri: quæ in eo consistit, nam furtum hoc fuit occultum, & ita fur non fuit infamis juris notatus, & ipse pœnitentiam de crimine egit, ac pro calice subrepto satisfecit: quibus existentibus circumstantiis, si aliàs idoneus est, cessat irregularitas, ut docuerunt in præsenti Anania *n. 1.* Abbas *n. 5.* Socinus *n. 5.* Nec contrarium probant illa verba præsentis textus, *sponte confessus*; ex quibus deducitur, per confessionem ipsius furis furtum hoc notorium factum fuisse; propter furtum autem notorium juris infamia incurritur, *d. l. poterit*: quæ per pœnitentiam tolli non potest, juxta suprà tradita. Nam respondendum est, confessionem, de qua in præsenti, non fuisse factam in judicio, sed in foro pœnitentiæ; ideoque per eam furtum notorium factum fuisse, & per consequens juris infamiam non irrogari, ut docuerunt hìc Ancharanus *num. 4.* Abbas *num. 3.* 4.

TITULUS XIX.

De usuris.

CAPUT PRIMUM.

Alexand. III. *in Concilio* [a] *Turonensi.*

PLURES clericorum, & quod mœrentes dicimus, eorum quoque, qui præsens sæculum professione vocis,& [b] habitu reliquerunt, à canonibus usuras quasi manifestiùs damnatas exercentes, commodatâ pecuniâ indigentibus, possessiones eorum in pignus accipiunt, & provenientes fructus percipiunt ultra sortem. Idcirco generalis Concilii decernit auctoritas, ut nullus amodò constitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus usuræ exercere præsumat: & si aliquis alicujus possessionem datâ pecuniâ sub hac specie in pignus accepit; si sortem suam, deductis expensis,de fructibus jam perceperit, absolutè possessionem restituat debitori: si autem aliquid minus habet, eo recepto possessio liberè ad dominum revertatur. Quod si post hujusmodi constituta in clero quisquam exstiterit,qui detestandis usurarum lucris insistat, ecclesiastici officii periculum [c] patiatur,nisi fortè beneficium Ecclesiæ fuerit, quod [d] redimendum ei hoc modo de manu laïci videatur.

NOTÆ.

1. a TUronensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.*1. & post Concil. Lateran. *p.*16. *c.*2. addendumque est *can.*2. juxta Coriolanum *in summa Concil. fol.*524. De hoc Concilio jam nonnulla notavi *in c, majorib.*8. *de præb.*

b. *Et habitu.*] Monachi videlicet.

c *Patiatur.*] De pœna clerici usurarii agemus infrà *in cap. præterea.*

d, *Redimendum.*] De hac altarium redemptione egi *in cap. quisquis , de elect.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm contra , de pignoribus.* 2.

CAPUT II.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiscopo , & ejus suffraganeis.*

QUoniam non solùm viris ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est usurarum lucris intendere, auctoritate tibi præsentium duximus injungendum, ut liceat tibi clericos tuos, qui de possessionibus, vel arboribus, quas tenere in pignus noscuntur, sortem suam, deductis expensis, inde jam receperunt, ad eadem pignora restituenda sine exactione, ecclesiasticâ districtione compellere.

NOTÆ.

a CAntuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Later. *p.* 16. *cap.* 3. De Cantuariensi Metropoli egi *in cap.* 2. *de rescript.* & textum hunc exposui *in cap. cùm contrà , de pignor.*

CAPUT III.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

QUia in omnibus ferè locis ita crimen usurarum invaluit, ut multis aliis negotiis prætermissis, quasi licitè usuras exerceant, & qualiter utriusque Testamenti paginâ condemnentur, non attendant: ideo constituimus, ut usurarii [b] manifesti, nec ad [c] communionem admittantur altaris, nec christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant [d] sepulturam: sed nec [e] oblationes eorum quispiam accipiat. Qui autem acceperit, aut christianæ tradiderit sepulturæ; & ea quæ accepit, reddere compellatur; & donec ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officii sui maneat executione suspensus.

NOTÆ.

NOTÆ.

a **L**ateranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & extat textus hic in ipso Concilio generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 25. De quo Concilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli, de rescript.*

1. b *Manifesti.*] Manifesti usurarii dicuntur primò, qui ita palam usuras exercent, ut ipsa operis iniquitas eos usurarios publicè demonstret, & nullâ tergiversatione possit celari eos usurariam artem exercere, juxta textum *in c. evidentia*, & ibi tradita, *de accusat.* Secundò etiam dicuntur manifesti, qui in judicio confessi sunt crimen usuræ; talis enim confessio in jure facta rem facit manifestam, & notoriam, *cap. vestra, cap. fin.* ubi probavi, *de cohabit. cleric.* immò ob delicti detestationem, si usurarius coram pluribus testibus fide dignis fateatur se usurarium esse, præcipuè si exprimat personas à quibus usuras accepit, manifestus usurarius dicitur, ut pluribus congestis probat Caballos *tom.* 1. *q.* 15. *&* *q.* 537. *n.* 5. Dicuntur etiam usurarii manifesti, qui sententiâ judicis ita declarati sunt. Glossa verbo *manifesti*, *c.* 1. *hoc tit. in* 6. quia judicis sententia rem facit notoriam, *cap. fin. de cohabit. cleric.* Unde non dicetur manifestus usurarius ille, contra quem extat legitima testium probatio asserentium, usurarium esse, ut ultra repetentes in præsenti docent Covarr. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 4. Jul. Clarus §. *usura*, Gibalinus *lib.* 1. *de usuris*, *cap.* 11. *art.* 1. Menochius *de arbitr. casu* 235. Villaguth. *de usur. q.* 35. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 59. Mulina *de justit.* 2. *tom. disput.* 333. Lessius *de just. lib.* 2. *cap.* 20. *disput.* 22. Canisius *de usur. cap.* 7. *num.* 2. Ex quibus illud notandum est, non esse necessarium, ut quis manifestus usurarius dicatur, quod exercuerit manifestas usuras, vel claras; sed satis esse, quod palliatas, vel manifestas, quascunque scilicet, vel cujusvis generis usuras uno ex dictis modis exercuerit.

2. c *Communionem.*] Hanc pœnam Innocentius in præsenti *n.* 1. ita exponit: *Ut usurarii non admittantur ad communionem Eucharisticam.* Quem sequitur Covarr. *lib.* 3. *variar. c.* 3. *n.* 5. quæ est vera interpretatio. Nec audiendi sunt Abbas antiquus, & Panormit. in præsenti, *n.* 2. qui ea verba explicant, ut non admittantur in Ecclesia quandiu divina officia celebrantur. Nam si de hac excommunicatione sensissent Patres Concilii, frustra adderent verba illa, *accipiant sepulturam*, *sed nec oblationes*; cùm jam in præsenti pœna hæc comprehenderetur.

3. d *Sepulturam.*] Consonant textus *in cap. cùm tu* 5. *cap. cùm in diœcesi, hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in* 6. *clement.* 1. *eod. tit. l.* 9. *tit.* 13. *p.* 1. & meritò hæc pœna imponitur usurariis manifestis, quia decedentibus in peccato notorio denegatur ecclesiastica sepultura, *c. fin.* 13. *q.* 2. *c. fin.* 88. *dist. c. placuit*, 23. *q.* 5. *c.* 1. *de torneam. cap.* 2. *de raptor. cap. super quodam*, *cap. cùm ad monasterium*, *de statu monach.* D. Joan. Vela *de delict. cap. fin. num.* 20. Ab hac autem pœna, & reliquis excusabitur usurarius, quem pœnituit, & propter notam omnibus paupertatem restituere non valet; tunc enim præstitâ juratoriâ cautione excusatur, *d. cap. cùm tu, hoc tit. d. cap. quamquam*, ibi: *Pro suarum viribus facultatum.* Pluribus relatis docet Villaguth. *d. q.* 35. *de usur. conclus.* 6.

4. e *Oblationes.*] Consonat D. Clemens *lib.* 4. *constit. cap.* 5. nam cùm oblationes in propitiationem pro peccatis offerantur, ut constat *in cap.* 5. *&* 13. *Deuteron. cap. quia sacerdotes*, *cap. Sanctorum*, 10. *q.* 1. ab usurario manifesto, & à peccato non recedente, sed in eo permanente non debent admitti, *cap. oblationes*, 96. *dist.* Accedit quia per hujusmodi oblationes profitebatur quædam communio inter vivos, & defunctos, pro quibus offerebantur. Concil. Arelat. 2. *can.* 12. Concil. Vasense 1. *can.* 1. Altissiodor. *can.* 57. Aurel. 2. *can.* 15. Tolet. 11. *can.* 12. Quare generaliter eorum, qui non communicant, oblationes rejiciuntur, *cap.* 28. *Concil. Illiber.* ubi notavi: & eorum qui in peccata graviora lapsi sunt, veluti qui sibi mortem consciverunt, *d. can.* 17. *Concilii Altissiod.* Aurelian. 2. *can.* 15. qui filios suos hæreticis baptizandos tradiderunt. Concil. Illerdense *can.* 13. oppressores pauperum. Concil. Carthag. 4. *can.* 93. *&* 94. & alii, de quibus Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 4. Albaspineus *lib.* 1. *observ. c.* 5. *&* 6. Lemaistre *de bonis Eccles.* 2 *p. lib.* 1. *de decimis, c.* 15. Theoph. Raynaud. *de inter. mont. p.* 2. *c.* 2. *n.* 22. Spondanus *de cœmeter. p.* 1. *lib.* 4. *c.* 4. *ex n.* 3. quia juxta Ecclesiasticum *c.* 34. *vers.* 23. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum.*

COMMENTARIUM.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Manifesti usurarii, sive clerici, sive laici, à communione Ecclesiæ repelluntur.* Probant eam textus *in cap. fin.* 46. *dist. cap.* 1. *& per totam* 47. *dist. cap.* 1. *& per totam* 14. *q.* 4. *cap. nnn.* 15. *q.* 2. *cap.* 1. *& per totum, hoc tit. cap.* 1. *cap. quamquam, eod. tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *&* 2. *hoc tit. cap.* 2. *de vita & honest. cleric. cap. inter, de excessibus Prælat. can.* 44. *Apostol.* Gregorius VII. in *Synodo Romana, can.* 16. *Usurarii, & qui tenent pignus, postquam inde habent quod præstaverunt, excommunicentur.* Innocentius II. in Synodo Romana *can.* 13. *Insatiabilem fœneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus.* Meldense *can.* 35. *Ut Episcopi seipsos, atque ministros suos, & maximè ecclesiasticos, cunctosque Christianos in sua parochia, perpendentes ex hoc statuta Nicæni Concilii, & cæterorum Conciliorum, ab usuris sine excusatione compescant; & quos compescere aliter non potuerint, canonicam in eos sententiam proferant.* Valentinum sub Lothario *can.* 10. *Usurarum turpia lucra canonica severitate inhibemus.* Illiberit. *can.* 20. Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. Aquisgran. *can.* 61. Agathense *can.* 69. Aurel. 3 *can.* 23. Carthag. 1. *can.* 13. Carthag. 4. *can.* 67. Laodic. *can.* 4. Mogunt. sub Carolo *can.* 10. Rhemense *can.* 32. Tarracon. *can.* 10. Troslejan. *can.* 15. Turon. *can.* 10. alia juris testimonia congesserunt Ant. Augustin. *in epit. jur. lib.* 35. *tit.* 6. Crespetius *in summa, verbo Usura.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 5. *cap.* 5. & *in tract. de usur.* Tapia *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 27. *ex art.* 3 Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 18. Acuña *in cap. Presbyter*, 50. *dist.* Fontanel. *decis.* 210. Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 6. *cap.* 20. *num.* 14. Fragoso *de regim. Christ. Reipub. p.* 1. *lib.* 2. *disput.* 4. §. 21. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 39. *&* 40. Balsamon *in can.* 17. *Concilii Nicæni*, Coriolanus *in can.* 44. *Apost.* Binsfeld. *in præsenti*, Scribentes de usuris, & novissimè Leonardus, & Gibalinus, Hurtado *de vero martyr. resol.* 70. §. 3. Roussel. *lib.* 6. *Histor. Pontif. jurisdict. cap.* 3. Mancinus *lib.* 1. *de triplici jur. collat. cap.* 153. *&* 226. Murga *tom.* 2. *disquisit.* 14. *per totam*, Selden. *lib.* 6. *de jure natur. Hebr. cap.* 10. 5. *Conclusio tradita, et probata.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Omni jure, tam naturali, divino, quàm positivo, usuræ permissæ sunt: igitur eas accipientes puniri non debent. Jure naturali usuras permitti, constat; nam jus hoc dictat hominum commercia, & societates conservari, sine quibus Respublica vix servari potest: auctor est Cicero *lib.* 7. *de legibus.* Sed major pars humani commercii consistit in 6. *Impugnatur tradita assertio.*

usuris exigendis, *leg. dicta 40. ff. de rebus creditis.* Ergo usuræ juri naturali consonæ sunt. Accedit, nam quid naturali rationi magis congruum est, quàm ut qui mercedem recipit, gratificetur, *l. sed si 15. §. consuluit, ff. de petit. heredit. l. 6. ff. de serv. exportand.* Osualdus *lib. 17. Donelli, cap. 2.* Ergo qui pecuniam mutuavit, justè ob remunerationem usuras exigit. Jure divino, tam legis veteris, quàm novæ usuras indistinctè improbatas non esse, constat *ex cap. 23. Deuteron.* ibi: *Non fœneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno: fratri autem tuo absque usura id quod indiget, commodabit.* Et in eodem libro, *cap. 15.* ibi: *Fœneraberis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.* Ex quibus, & aliis locis congestis à Villaguth. *de usur. q. 4.* ipse probat usuras non fuisse indistinctè prohibitas in lege veteri, sed tantùm prohibitum fuisse Hebræis, ne inter se ad invicem usuras exercerent, non autem ut Gentilibus, & exteris nationibus mutuarent sub usuria: quod probatur *ex cap. fin. 14. q. 4.* Lege gratiæ usuras approbatas fuisse, constat *ex cap. 19. Luca,* ibi: *Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum usuris utique exegissem illam.* Et *cap. 25. Matthæi,* ibi: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens recepissem utique quod meum est cum usura.* In quibus locis expressè Dominus servum increpat, qui pecuniam sibi commissam non dedit ad usuram, qui sanè non reprehenderetur, si usura illicita, aut damnata esset. Jure etiam positivo usuras permitti, facilè probatur *ex l. socium 60. ff. pro socio, l. 5. leg. Julianus, C. de actionib. empti:* & ex quamplurimis legibus compilatis *in tit. ff. & C. de usuris, cap. conquestus, cap. salubriter, hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, usurarios manifestos puniendos esse. Deinde adversus pœnam privationis communionis Ecclesiæ, quam PP. Concilii Lateran. imponunt manifestis usurariis, sic insurgo: In eo quis puniri debet, in quo peccavit, *cap. nemo, de temper. ordin.* ut ita pœna respondeat delicto, *l. respiciendum 11. l. aut facta 16. ff. de pœnis, l. sancimus, C. eod. tit.* Sed usurarius peccat avaritiæ peccato, injustoque pecuniæ, vel alieni lucri desiderio, ut patet *ex cap. virum, cap. bonorum, cap. sicut, 47. dist.* ergo pœnis pecuniariis, non verò privatione communionis puniendus erat.

7. Usuræ etymon, et definitio. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsent assertio, pro cujus expositione sciendum est, usuram ab usu, seu utendo dictam fuisse, & ita quod ex usu cujusque rei alicui accedit, usuram nuncupari. Cicero *lib. 1. Tusculan.* ibi: *Natura dedit usuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstitutâ die.* Idem *in Verrem 7.* usuram locis dixit: & *lib. 3. epist. ad Appium,* usuram temporis posuit pro usu. Plautus etiam in Trinummo ait: *Nec adeo hasce emi mihi, nec usuræ meæ;* idest ad usum meum. Et hac significatione creditor ipse usuram dat, nullumque mutuum est sine usura, idest sine usu. Usura verò, quam debitor pro usu pecuniæ solvit, longè aliam notionem habet; sicut enim vectura vocatur merces, quæ pro vectione datur, mercatura lucrum de merce; similiter & usura est merces, quæ pro usu pecuniæ datur, ut notarunt Salmasius *de usur. c. 4.* Arnoldus Vinius *lib. 2. select. cap. 9.* Et licèt in stricta significatione usura accipiatur pro ea quantitate, quæ penditur pro usu fœnebris pecuniæ, lato tamen modo accipitur pro ea, quæ ex alia causa, quàm mutui, ut ex conventione, aut mora debetur, *l. tutor 41. §. 1. ff. de usur. l. acceptam 19. C. eod. l. 4. C. de compens.* Et in hoc præcipuè differt usura à fœnore; nam fœnus significat pecuniam ipsam creditam sub usuris, idest æs alienum sub usuris contractum Tacitus *de moribus German.* ibi: *Fœnus agitare, & in usuras extendere ignotum. Ideoque magis averfantur, quàm si vetitum esset.* Prosequuntur Salmasius, & Vinius *suprà,* Besoldus *in delibat. juris, ad lib. 22. ff. q. 1.* Parladorius *lib. 2. rer. quotid. c. 2. per totum,* Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. c. 1. n. 18.* Peguera *in quæst. crimin. c. 30. n. 1.* Deinde sciendum est, varias usuræ definitiones adduxisse Covar. *lib. 3. var. c. 1.* P. Gregorium *lib. 22. syntag. cap. 3.* Gaspar. Rodriguez *suprà,* Felicianum *de censib. lib. 1. cap. 1.* Borcholten, Hothom. Canisium *in suis tract. de usur.* Binsfeldium *in præsenti rubric.* Quibus omissis dicendum est cum Leothardo *de usur. q. 1. n. 2.* usuram esse accessionem sortis debitæ ex solo tempore tardæ solutionis: quam ipse doctè explicat per totam quæstionem illam.

Deinde sciendum est, usuram inhonestum lucrum esse docuisse Philosophos, & sanctos viros. Aristot. *lib. 4. Ethicor. cap. 1.* fœneratores eodem loco ponit, quo lenones. Seneca *7. de beneficiis,* inquit: *Quid fœnus, & calendarium, & usura? nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina.* D. Gregorius Nyssenus, usuram partum esse ait, quem parturit avaritia, obstetricatur inhumanitas. Philo *de charitate,* fœnus vocat servilis, & illiberalis animæ studium degenerantis in immanitatem. D. Ambrosius *lib. 3. officior.* rapinam & latrocinium appellat. D. Basilius *ad Amphiloch. can. 14.* injustum lucrum. Plutarchus *in Lucullo,* veterem, ac intolerabilem pestem: ac tandem Petrarcha *de remediis utriusque fortunæ,* fœnus obscœnam rapinam esse ait, & studium, quo fœdius ullum inveniri non potest. D. Ambrosius *de Tobia cap. 5.* sic mari comparat: *Pecunia fœneratoris est fluctus quidam maris, nunquam quiescit, labitur veluti scopulo illisa; ita gremium debitoris percutit, & continuò relabitur unde processit; cum murmure venit, cum gemitu revertitur: frequenter tamen placidum extat ventis mare; semper fœnoris unda jactatur, mergit naufragos, vestitos exuit, & insepultos relinquit.* Et *cap. 10.* inquit, nihil interesse inter funus, & fœnus, inter mortem, & sortem. Sanctus Leo *sermone 6. de jejun. septimi mensis: Multiplicatur quidem facultas injustis & tristibus incrementis; sed mentis substantia contabescit, quoniam fœnus pecuniæ funus est animæ.* Quid enim de hujusmodi hominibus sentiat Deus sacratissimus, Proph. David manifestat *psal. 14.* unde interrogatus Cato, quid de fœnore sentiret, respondet idem esse fœnerari, ac hominem occidere, ut refert Cicero *lib. 2. de officiis.* Huc spectat sanctus Ambrosius *lib. de Tobia, cap. 14. Usuram petere, suffocare est.* Illustrat Novarinus *lib. 10. schediasmatis, cap. 23.* Hancque nefariam usurarum artem ostendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia proveniunt; siquidem patrimonia civium evertit, totas familias in summam egestatem redigit, suisque laribus cives, oppida denique ipsa destitui facit. Unde Justinianus *in novel. 32.* refert, incolas Thraciæ ita olim à fœneratoribus vexatos fuisse, ut plerique diffugerint, plerique fame perierint. De civitatibus Asiæ hæc refert Plutarchus in Lucullo: *Urbes Asiæ fœneratores usque adeo dilacerabant, ut privatim ingenui liberi, filiæque virgines, publicæ picturæ, donaria, Deorumque statuæ venderentur.* 8. Usuræ malitia.

Deinceps sciendum est, usuram omni jure prohibitam esse, naturali videlicet, divino, & positivo. Fusè probat Castillo *de alimentis, cap. 48.* Paulus Melina *in addit. ad ipsum,* Beyerlinch *in theatro, verbo Usura,* Kling. *lib. 5. loc. communium, cap. 3.* & naturali jure probrum esse, probatur ex eo, nam creditor lucrum ex re aliena percipiens locupletatur cum alterius jactura; quod per naturam fieri non debet, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb. l. jure 207. ff. de R. I.* Cicero *lib. 3. de offic.* ibi: *Illud* 9. Usura est probrum a natura.

natura

natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, & opes augeamus. D. Augustin. *lib. 19. de civit. Dei, cap. 4.* plura Connanus *lib. 1. comment. cap. 1. & 2.* Pinel. *in rubric. de rescind. p. 1. cap. 2. num. 26.* Lara *in leg. si quis à liberis, §. si quis, num 94. ff. de liber. agnosc.* Deinde qui pecunia non parit pecuniam; quam ob rem recipere aliquid ultra summam illam pecuniæ, contra naturam est, potiusque capi dicitur ex industria, quàm ex pecunia, quæ non germinat, ut tradit Aristot. *lib. 1. polit. cap. 6.* & *lib. 4. Ethic. cap. 1.* Quibus, & aliis rationibus moti hanc sententiam tenuerant Covarr. *d. cap. 1.* Molina *de justit. 2. tom. disput. 304.* Lessius *de justit. lib. 2. cap. 20.* Leothard. *de usur. q. 2. num. 26.* Gibalinus *cod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 1.* Fuit contrarium tenetur Abulensis *in cap. 25. Matthæi, quæst. 171. & 172.* Molineus *de contract. q. 74. num. 528.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 12. num. 20.* Jure etiam divino, tam legis veteris, quàm novæ usuras improbatas esse, constat ex *cap. 25. Levit.* ibi: *Ne accipias usuras ab eo, nec amplius quàm dedisti.* Et *cap. 18. Ezechielis*, ibi: *Si ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit, ab iniquitate averterit manum suam, hic justus vita vivet, & non morietur.* Et expressiùs ibidem: *Ad usuram dans, & amplius accipiens, nunquid vivet? Non vivet.* Et psalmo 54. *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Et capite 6. Lucæ, ibi: *Bene facite, & mutuum date, nihil inde sperantes.* In quo textu licèt aliqui, ut Sotus *lib. 6. de justitia, q. 1.* existiment non præceptum, sed tantùm consilium contineri, verum tamen est, præceptum exprimi; ideoque Ecclesia sæpe sæpiùs asseruit, usuram utriusque Testamenti paginâ condemnari, ut in præsenti textu, & *in c. si quis 14. q. 4. c. super eo, c. consuluit, hoc tit.* probant Villaguth *de usur. q. 4. conclus. unic.* Gibalinus *cod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 2.* Felicianus *de censibus tom. 1. lib. 1. cap. 5. num. 16.* Lessius *de just. lib. 2. cap. 20. dubit. 4.* Aragon *ad D. Thomam q. 78. art. 1.* & ita à jure divino usuram prohibitam esse docuit Basil. Imperator apud Harmenopulum *lib. 3. promptuarii, cap. 7.* ibi: *Etsi majorum nostrorum plerisque visum est tolerandam esse usurarum solutionem propter creditorum fortè molestias, & incommoda; nos tamen à nostra Republica Christiana penè indignam, aversandam, & execrandam esse censuimus, tanquam jure divino interdictam.* Leo Imperator *novel. 84.* Notarunt Faber *de error. decad. 10 errore 1.* Leothardus *de usur q. 2. n. 27.*

10. De usuris ex jure civili. Jure etiam civili diversarum gentium usuræ improbatæ fuerunt; nam Megarenses non solùm usuras vetuerunt, verùm & solutas repeti jusserunt. Plutarchus *in qq. rerum Græcarum.* Solon Atheniis legem tulit, ne pecuniarum creditarum actio, petitióve esset. Diogenes Laërtius *lib. 1. cap. 7.* Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 5. tit. 4.* Lucullum etiam Asiæ Regem inter cætera illud decrevisse, ne ultra duplum usuræ exigerentur, quod ante ab Ægyptiis constitutum fuerat, refert Diodorus Siculus *lib. 2*, & ex eo Cujac. *lib. 5. observ. cap. 38.* Romani etiam majori odio persequebantur fœneratores, quàm fures; siquidem fures dupli pœnâ, fœneratores verò quadrupli condemnabant, teste Varrone *in initio de re rustica:* & usurarium fœnus, quod olim ex libidine locupletium agitabatur, ex jure civili, primò lege 12. Tabul. unciarium fœnus permissum fuit, idest uncia singulis mensibus pro centum. Tacitus *lib. 6. annal.* quod deinde anno ab urbe condita 396. repetitum fuit lege Dulia Menenia. Livius *lib. 7.* Postea anno 412. lege Genutia redactum fuit ad semiunciam, idest dimidium unciæ Tacitus *d. lib. 6.* deinde lata fuit alia lex Marci Luculli, quam tulit in Proconsulatu Asiæ, teste Plutarcho *in ejus vita*, ut usuræ non possent excrescere ultra duplum sortis; acceptamque Romæ fuisse credo ex Tacito *ubi proximè*, ubi de Tiberio agens narrat subvenisse egestati debitorum, dispositis per mensas nummis, & facta copia mutuandi sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cavisset: ubi prædiis cavere, est hypothecas prædiorum supponere in duplum, idest pro sorte, & pro altero tantum usurarum nomine, quia inde non poterant excedere usuræ, *novellæ 121. & 138.* Suadetur etiam ex lege *si non sortem 26. §. 1. ff. de condict. indeb.* & ex Paulo *lib. 2. sent. tit. 14. §. 2.* juncta interpretatione Aniani, quam etiam sequutus fuit Cujacius *in parat. ad tit. Cod. de usur.* & *lib. 4. observ. cap. 32.* & *lib. 3. respons. Papin. in l. 4. §. 1. ff. de nautic. fœnor.* Revardus *in l. non debet 41. §. in re, ff. de R. I.* Savarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 24.* quamvis aliter id in Cujac. *in notis ad Paulum supra, &* lib. 2. qq. Papin. in l. 1. ff. de usuris: quæ lex ita accepta fuit constitutione Antonini *in l. usura 10. Cod. de usur.* ut reciperetur in illis, quæ exacturæ, & ex dicto non forte, ne excedant alterum tantum sortis; sed non in exactis, quæ possent in infinitum excrescere, quandiu sors non solvatur: notat Budeus *ad tit. de leg. Jul. Majest. in fine.* Sed Justinianus *in novel. 121. 138. & 160.* abrogavit constitutionem Antonini, sanciens ne ullo modo usuræ excederent duplum, idest alterum tantum sortis. Post eo ò viriata fuit omnis versura, ut inquit Tacitus *ubi proximè*, lege scilicet Gabinia, de qua Cicero *lib. 5. epist. ad Atticum.* Quid sit versura, tahi miram si Justus Lipsius *ad lib. 6. annal. Taciti, à not. 53.* non percepisset; cùm Cujacius *in d. l. 1.* dicat à nemine intelligi posse, & exposuit sumere pecuniam sub usuris, ut usuræ debitæ exsolvantur: sed nullo probati auctoris testimonio utitur; quare verius credo, versuram facere esse cambiare, & recambiare, indeque reportare quæstum, atque usuras ex usuris exigere, ut suadetur ex Suetonio *in Augusto, cap. 39* ibi: *Nonnulli quoque aliquot collevioribus usuris mutuare, graviores fœnore collocare, hoc est facere versuram.* Alia de lege Gabinia, & modo usurarum congessit Modius *lib. 1. singul. opin. cap. 8.* Igitur quia connaientibus Magistratibus sensim fœneratio in mores hominum irrepsit: cui malo cùm vix mederi possent Reipublicæ Principes, fœnori modum præscripserunt: & cùm Romani ad as, & centenarium numerum referrent, ita usurarum præstationes ad eundem numerum referebant, & usura centesima, quæ summa est, *l. qui sine. ff. de negot. gest. l. tutor qui, ff. de administr. tutor.* nuncupatur ea, quæ ex centum nummis duodecim nummos annos parit, & centesimo mense æquat sortem, unde ejus nomen tractum est, quia videlicet centesimo mense sortem æquaret, vel quòd sortis pars centesima singulis mensibus præstabatur. Cicero *1. ad Atticum, epist. 9.* & *lib. 5. epist. 21.* Seneca *epist. 125.* dicitur usura legitima *in l. 2. Cod. Theodos. de usuris, l. lecta, ff. de rebus credit.* à Plinio *lib. 10. epist. 53.* Petro Raven. *serm. 25.* *Usura mundi centum ad unum, Dei unum accipit ad centum.* Savarus ad Sidonium *lib. 4. epist. 24.* Veteres enim in singulos menses usuras stipulari consueverunt, ut liquet *ex l. lecta, ff. de rebus credit.* Quare menses à D. Basilio *ad Amphiloch. cap. 14.* dicuntur PP. fœneratores: & in comœdiis Aristophanis debitor quidam optat lunam carere, & nunquam redirent Kalendæ. Et Horatius *satyr. 3.* tristes Kalendas dixit. D. Ambrosius *lib. de Tobia, cap. 12.* *Veniunt Kalendæ, parit sors centesimas: veniunt menses, singula generantur usura.* Quia

in

in singulis Kalendis usuræ stipolabantur, etsi earum solutio in Idus differretur. Unde Horatius *od.2.* ait:

Omnem redegit idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

Besses usuræ erant, cùm ex centum nummis octo singulis annis debitores pensitabant, *l.eos,§.1. Cod. de usuris, l. Publia, §. Titius, ff. depositi.* Semis usura dicebatur, quæ ex centum nummis senarios anniversarios parit, & ducentis mensibus sortem æquat, & media centesimæ usuræ dicitur *in l.ult. Cod. de fiscal. usur.* Eam civilem, & modicam usuram appellat Plinius *lib. 14. histor. cap. 4.* & legitimam esse dixit Justin. *in l. eos, Cod. de usur.* quincunces usuræ dicebantur cùm ex centenario anniversarius quinarius conficitur, idest ex centum annua quinque, *l. cùm quidam, ff. hoc titulo, l. alimenta, §. Basilica, ff. de alimentis.* Hucusque allusit Horatius *lib.1. sermon.*

Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget.

Et Persius *satyr.5.*

Quid petis ut nummi, quos hic quincunce modesto
Nutrieras, peragant avido sudore deunces?

Trientes usuræ erant, quæ in singulos centenarios quaternos nummos quotannis pariunt, & continent tertiam partem centesimæ, *l. cùm quidam, §. ult. ff. de usur. l. eos, §.1. Cod. eod. tit.* Itaque leviores nuncupantur *in l. si legatum, ff. de oper. public.* Huc pertinet lex 3. *§. ult. ff. ad leg. Falcid.* quæ auctore Hermolao barbaro, cui assensit Budeus *de asse,* sic accipienda est, ut si duodecim in annos singulos relinquantur, & dubium sit, quantùm hæres legatariis expensum ferre debeat, statuamus quoties privato fuerit legatum, ad semisses usuras summam esse reducendam; atque ideo ducenta legatariis imputari in ineunda ratione Falcidiæ. Quod si Reipublicæ in annos singulos duodecim relinquantur, trecenta Reipublicæ imputabuntur, idest, auctore Marcello, quantum sufficiat sorti ad usuras trientes. Tandem usura unciaria dicitur, quæ ex centum quotannis singulos nummos conficit, ut *in l.Titius, §. Præfectus, ff. de administr. tut.* Prosequuntur alia de usuris apud Romanos usitatis Guibertus Costanus *lib.1 qq. jur. c.1.* Molinæus, & Hothomanus *in tract. de usur.* Ant. August. *lib. 2. emend. cap. 10.* Pancirola *lib.2. var. cap. 104.* Salmut. *ad ipsum, lib.1. memorab. tit. 19.* Marcellus Donatus *in notis ad Capitolinum, fol.870. tom.6. Thesauri critici,* Leothardus *de usur. quæst.4.* Bronehorst. *cent. 2. assert. 7.* Salmasius *de usur.* Gibalinus *eod. tract. c.7. art 4.* quid tamen jus Justinianeum circa usuras statuerit, latè prosequuntur Gibalinus *d. c.7. art.5.* Leothardus contra ipsum *in disput. speciali, Quid jus Justinianeum circa usuras statuerit?* Jure etiam ecclesiastico usuras prohibitas semper fuisse, constat ex canonibus suprà pro illustratione conclusionis relatis.

11. De judice usurarum. Manet ergo, usurarum exactionem omni jure improbatam esse: unde à Doctoribus sæpiùs quæritur, an ad judicem ecclesiasticum, vel sæcularem cognitio, punitioque hujus delicti spectet. Et aliqui asseruerunt, crimen hoc merè ecclesiasticum esse, & ideo ad judicem ecclesiasticum ejus punitionem spectare: pro qua sententia faciunt textus *in cap. 1. cap. cùm tu 5. cap. præterea 7 hoc tit. cap.1. & 2. eod. tit. lib. 6.* in quibus videmus ecclesiasticos judices, tam contra sæculares, quàm contra ecclesiasticos usurarios procedere. Unde ita docuerunt Glossa, & repetentes *in c. quanquam, hoc tit. in 6.* alii congesti à Covarr. *lib.3. var. c.3. n.1.* alii relati à Cenedo *collect. 30. ad Decretal. n.2.* & ultra eos alii laudati à Cevallos *tom.1. commun. opin. quæst. 11. n.7.* & Glossa *in c. ex literis 32. de jurejur.* usurarum causam quasi spiritualem esse dixit. Alii discrimen agnoverunt inter quæstionem facti, & juris circa usuras, idest ut cùm solùm dubitatur, an contractus celebratus sit usurarius, necne, judex sæcularis possit adiri, quia non cognoscit utrum sit peccatum, vel non, sed tantùm illud punit: at verò quando vertitur quæstio juris, utrum contractus tali modo celebratus sit usurarius, vel non, tunc judicem sæcularem incompetentem esse, ne cognoscat de peccato. Ita docuerunt Bartolus *in l. Titia, n.7. ff. solut. matrim.* Alciatus *in cap.1. de offic. ordin. n.77.* Jul. Clarus *lib. 5. sent. §. usura, num. 8. & §. fin. quæst. 37. num. 2.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 18. num. 21.* Spino *in specul. testam. gloss. 13. rubric. num.67.* Sed his omissis, verior sententia docet, crimen hoc esse mixti fori, & posse puniri in laïcis etiam à potestate utraque, & propriis pœnis damnari, nec quæstionem juris, & facti esse hoc loco distinguendam, sicut nec in sacrilegio, aliisque ejusmodi delictis, quæ ab utraque potestate damnari, & puniri constat, distinguitur, ut pluribus relatis docet Binsfeld. *in præsenti rubric. notab. 14. conclus.6.* Rodriguez *de annuis redditibus, lib.3. quæst.3. num.122.* Gibalinus *lib.1. de usur. cap.7. art.8. consect.9.* D. Joseph. Vela *in cap.1. de offic. ordin. num.71.* Omitto Molineum *de usur. quæst.10. num.155.* Salmas. *de usur.* & cæteros heterodoxos, qui prosequuntur odio Romanos Pontifices, illisque omnem hujus criminis cognitionem adimunt; nec pœnis etiam ecclesiasticis ab eo plecti posse contendunt sine injuria laïcæ potestatis: quod quàm falsò, & temerariè affirmetur, jam notavi *in can. 28. Concilii Illiber.*

Quibus ita constitutis apparet quàm rectè Patres Concilii Lateran. in præsenti juxta jus naturale, divinum, & positivum statuerint, usurarios manifestos esse communione Ecclesiæ, & sepulturâ privandos; nam cùm usurarii manifesti præbeant scandalum populo, & manifesta peccata, non occultâ, sed publicâ correctione puniri debeant, ad vitandum scandalum, *c.1. de pœnit. & remiss. c. si peccaverit, 2. q.1. c. ego 42. de consecr. dist.2.* D. Greg. *lib.12. epist.31. ad Felicem Siciliæ Episcopum,* Trident. *sess.24. de reform. cap.8.* ideo manifesti usurarii privatione communionis, & sepulturæ ecclesiasticæ, ac aliis etiam pœnis afficiuntur, tam laïci, quàm clerici, quas dabimus infrà *in cap. præterea.* 12. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam etsi commercia juri naturali consona sint, tamen id procedit in commerciis, & negotiationibus licitis, non verò in illicitis, ut sunt contractus usurarii. Nec interest, quod jure naturali teneamur ad remunerationem beneficii accepti; nam alio modo possumus rependere gratias, aut remunerationem, quàm usuris promissis, & solutis. Nec obstant testimonia sacræ paginæ utriusque Testamenti. Non primum *ex dicto cap. 28. Deuteron.* in illis verbis: *Et fænerabis gentibus multis, ipse autem à nullo fænus accipies.* Nam respondendum est, fænerari in eo loco non significare mutuum dare sub usuris, sed tantùm mutuare: in qua significatione accipitur *in cap. 22. Proverb.* ibi: *Dives pauperibus imperat, & qui accipit mutuum, servus est fænerantis.* Et *cap. 29. Ecclesiast.* ibi: *Fænerare proximo tuo in tempore necessitatis illius.* Promisit enim Deus *in dicto cap. 28.* Judæis legem suam observantibus omnium rerum abundantiam, divitiasque multas, & in illius observantiæ præmium dixit, *fænerabis indigentibus multis;* quasi diceret, rerum omnium affluentiâ abundabis, ut egentibus multis mutuum dare possis, à nemine autem indigeas accipere, ut exponunt congesti ab Aragon *d. quæst. 78. vers. Tertia conclusio.* Nec obstat textus *in d. cap.23. Deuteron.* in illis verbis: 13. Dissolvitur dubitandi ratio.

verbis: *Non fænerabis fratri tuo, sed alieno.* Nam omissâ solutione Joannis Paniscocii apud Lorinum *in comment. illius textus*, qui existimat illud, *sed alieno*, esse unram marginalem, quæ in textum irrepsit; & Hieron. de Luca *in tract. de cambiis, c. 2. num. 15.* qui ait particulam illam adjectam fuisse à Concilio Saoedrin, quos fefellit Gibalinus *d. cap. 7. art. 2.* dicendum est, Judæis permissum fuisse exigere ab alienigenis usuras ad vitandum majus malum, ut etiam illis permissum fuit repudium, ne scilicet ob suam duritiam, & avaritiam fratres spoliarent. D. Thomas 1. 2. *quæst.* 108. *art.* 3. erantque alienigenæ, de quibus loquitur textus ille, Chananæi, Amalechitæ, & Amorrhæi, qui injustè detinebant terram populo Hebraico promissam, nempe Palæstinam: quo fit, jure optimo Hebræos ab injustis possessoribus pecuniam exigere potuisse, argumento textus *in cap. 1. in fine, hoc tit. cap. 3. Exodi, cap. dixit Dominus* 14. *quæstione* 5. ubi docetur, populum Hebraïcum Dei auctoritate absque furti obligatione vasa aurea, & argentea ab Ægyptiis abstulisse: juxta quam interpretationem intelligendus est textus *in cap. finali*, 14 *quæst.* 4. ubi D. Ambrosius asserit, usuras justè exigi posse ab iis, quorum bona jure belli capi possunt; nam intelligendus est quoties accipitur usura, & retinetur in damni compensationem ab hoste injustè illati, vel ubi bona ab hoste possessa sunt ipsius mutuantis, aut ad eum pertinent, quemadmodum prædia Terræ Promissionis à Chananæis possessa ad Judæos divinâ largitione pertinebant; quo modo textum illum, & locum D. Ambrosii *in d. cap. ult.* explicant Cardinalis *in Clement.* 1. *de usur.* §. *ult. quæst.* 13. Conradus *de contract. quæst.* 42. *conclus.* 2. Turtiferem. *in d. cap. ult.* Sotus *lib.* 6. *de justit. quæstione* 1. *art.* 1. alii relati à Covarr. *d. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 7. post Gersonem Roussellius *lib.* 6. *histor. cap.* 1. *num.* 9. Azor 3. *part. instit. lib.* 7. *cap.* 8. P. Gregor. *lib.* 3. *part.* 1. *tit.* 5. *cap.* 5. Nec obstant auctoritates D. Matthæi, & Lucæ; nam intelligi debent metaphoricè de usura spiritualium bonorum, vel virtutum, ut latiùs constat *ex eodem cap.* 25. quinimmò etsi in sensu naturali, vel rerum naturalium parabola illa acciperetur, facilè responderi posset, verbum *usura*, non esse accipiendum de usura reproba, & injusta, sed de lucro justo; unum enim, & alterum sensum habere potest usuræ nomen, ut textum illum exposuerunt Sotus, Molina, & Aragon suprà laudati. Nec obstant juris Cæsarei testimonia, ubi usuræ permittuntur; nam usuræ jure civili tolerabantur, non tanquam justæ, sed tanquam impunitæ, ut suprà notavi. Nec tandem obstant textus *in d. cap. conquestus, cap. salubriter, hoc tit.* quorum veram interpretationem dabimus in eorum commentariis. Nec tandem obstat, quod ultimo loco expendebamus, videlicet in præsenti casu imponendam esse pœnam pecuniariam, seu temporalem; nam etsi in præsenti usurarii manifesti tantùm priventur communione Ecclesiæ, tamen non negatur aliis pœnis ecclesiasticis, & sæcularibus eos afficiendos esse, ut dicemus infrà, *in cap. præterea.*

Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 3. *de fidejuss.* in illis verbis: *Præsentium quoque auctoritate injungimus, ut si debitum, vel accessiones ille negaverit, consuetudine, quæ est legi contraria, non obstante, juramentum calumniæ subire cogatur.* Ex quibus expressè deducitur, fidejussorem non solùm teneri in sortem principalem, verùm & in accessiones, idest in usuras; siquidem usura dicitur accessio, *l. frumenti, Cod. de usur. l. fin. in fin. Cod. de jure dot.* Igitur, quia usuræ non sunt improbatæ per sacros canones. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, verum esse fidejussorem in sortem principalem acceptum jure civili etiam in usuras teneri, ut in eo textu probavi; attamen in eo textu Pontifex per accessiones non usuras intellexit, sed pœnam obligationi principali adjectam, ut fructus prædiorum, vel arborum, seu pensiones domorum. Quæ omnia accessionum nomine continentur, ut probat Leothard. *de usuris quæst.* 1. *num.* 2. Etiam opponi possunt textus *in cap.* 1. *de feudis*, junctis adductis in ejus commentario, *cap. per vestras, de donat. inter:* junctis ibi notatis, *can.* 20. *Concil. Illiber.* cum ibi adductis, *cap. quoniam*, 47. *dist.* cum dicto Leothardo *de usuris quæst.* 3. 14. Expositur cap. 3. de fidejussoribus.

CAPUT IV.

Alexand. III. a *Panormit. Archiepiscopo.*

Super eo verò, quod à nobis tua devotio postulavit, utrum possit in recipienda pecunia ad usuram fieri dispensatio, ut pauperes qui in b Saracenorum captivitate tenentur, per eandem possint pecuniam liberari; præsentibus tibi literis duximus respondendum, quod cùm usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur, super hoc dispensationem aliquam non videmus adhibendam, quia cùm Scriptura sacra prohibeat vel pro alterius vita c mentiri, multò magis est prohibendus quis, ne pro d redimenda vita captivi usurarum crimine involvatur.

NOTÆ.

a *Panormitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & post Concil. Later. *part.* 16. *cap.* 1. De Panormitana Ecclesia jam nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de elect.*

1. b *Saracenorum.*] Nam paulò antè tempore Alexandri III. tota ferè Sicilia occupata erat à Saracenis, cum quibus Siculi his temporibus sævum bellum gerebant, ut post alios refert D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicilia sacra, in notitia Panormit. E clesia, anno* 819.

2. c *Mentiri.*] *Cap. is autem* 4. 22. *quæst.* 2. *cap. si quis coactus* 3. 22. *quæst.* 5. plura Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *tract. de restrict. mentali, cap.* 2. *ex num.* 16. Alb. Gentilis *de abusu mendacii, c.* 13. D. Joseph. de Retes *lib.* 7. *opuscul. cap.* 3. qui latè agunt de mendacio officioso, & quando liceat amphibologicis clausulis uti.

d *Redimenda.*] Et ita nec etiam pro pia causa licet usuram exercere, quia non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona; licèt legamus aliquando in belli subsidium pecuniam Ecclesiæ accipi à Principe sæculari sub annuo censu, non sub specie mutui, sed precarii, ut in Concilio Leptinensi sub Zacharia I. Concil. Ratisbonensi sub eodem, notavit 3.

Cironius

Ciroolos *ad tit. de precariis*. Inde apud Antiquos valde dubitatum fuit de montibus Pietatis. Est autem mons pietatis cumulatus æris acervus, qui sublevandis per mutuum miseriis pauperum destinatur ea lege, ut mutuatarios pignoribus datis pro securitate, exiguum aliquid solvat pro quantitate accepta. Et Caietanus 3.*tom.opusc. de monte Pietatis*, Sotus *lib.6. de justit. quæst.1.art.6*. tenuerunt hujusmodi montem pietatis illicitum esse, quia jam recipitur aliquid ratione mutui ultra sortem principalem. Sed contraria sententia, immò licitum esse, verior, & receptior est, & etiam approbata per Sixtum IV. Innocentium VIII. Jul.II. & Leonem X. in Concil. Lateran. *sess.*10. & per Trident. *sess.*22. *de reform. cap.*8. ubi inter alia pia opera numerantur. Eorum æquitatem, & justitiam defendunt Molina *de just. tract.* 2. *disp.* 325. Lugo *eod. tract. disput.* 25. *num.* 188. Castropalao *eod. tract. disput.4. p.*24. Azor 3.*part. instit.lib.*5. *cap.*9. *quæst.*1. & *cap.*22. *quæst.*4. Scaccia *de commerciis*, §.1.*quæst.*1. *n.*461. Sarmiento *lib.*7. *select.cap.*1.*n.*13. Leothardus *de usuris quæst.*22. Araojo *in qq.moral dissert.*1.*de statu civili,quæst.*6. Lessius, & alii apud Gibalinum *de usuris li.*4.*cap.*7. *art.*2.

COMMENTARIUM.

4. CUm usurarum prohibitio à jure naturali, & divino proveniat, non potest Pontifex, vel alius supremus Princeps dispensare, permittere've usurarum exercitium, cùm juri naturali, aut divino refragari ullus legislator non possit, *cap. sunt quidam* 25. *quæst.* 1. *cap.non debet,de consanguin. & affin. l. eas, ff. de capite minut.* facit Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum*, ibi: *Universam autem naturam nulla res potest impedire.* Et *lib.* 3. *de republic.* ibi: *Huic legi nec derogari fas est, nec abrogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari potest, nec verò aut per Senatum, aut per populum solvi hac lege possumus: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post; sed in omnes gentes, & omni tempore una lex, & sempiterna erit immutabilis.* Quæ verba maximâ cum laude refert Lactantius Firmianus *de vero cultu Dei, lib.* 6. *cap.* 8. pro qua sententia facit etiam, legem à superiore latam inferiorem abrogare non posse, *cap. cùm inferior, de majorit. & obed.* Unde cùm Deus hujus legis divinæ, & naturalis auctor sit, *cap.* 1. *de summa Trinit. cap.incommutabilis*, 22.*quæst.*4. oportet legem ab eo latam immutabilem esse. Quare rectè in præsenti docetur, non posse Pontificem dispensare, ut pro redimendis Christianis captivis à Saracenis usuræ exerceantur, quia etiam prætextu boni malum fieri non debet, *cap. non est putanda*, 27. *quæst.*1. *cap. nec arbitris*, 22. *quæst.* 2. docuerunt Covart. *lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.*8. Lupus, Antoninus, & alii, quos laudat, & sequitur Gibalinus *lib.* 1. *de usur. cap.* 7. *art.* 8. *consect.* 2. Maiolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de perfid. Judæorum.* Inde etiam infertur, nullâ consuetudine quantumque immemoriali, induci posse, ut usurarum exercitium licitum sit. *Clement. unic. in fine princip. hoc tit.* argumento capitis finalis, *de consuet.* docent Covar. *ubi suprà*, Conradus *de contract. quæst.* 25. Lupus *de usur. comment.* 4. §. 4. *num.* 7. Maiolus *ubi proximè*: quod intelligendum est quoad forum internum, in quo consuetudo non excusat quoad Deum: in foro verò contentioso respectu pœnæ temporalis longè diversum erit; nam ab ea proculdubio excusabitur, qui prætextu consuetudinis usuras extorquet, argumento textus in *l. quis sit fugitivus* 17. §. *apud Labeonem, vers. Ego puto, ff. de ædilit. edicto*, ubi notavit Bartolus.

CAPUT V.

Idem [a] *Salernitano Archiepiscopo.*

CUm tu, sicut asseris, manifestos usurarios, scilicet qui in illo peccato decesserint, communione altaris, & ecclesiasticâ, juxta decretum nostrum, quod nuper in [b] Concilio promulgatum est, præceperis sepulturâ privandos, donec reddatur quod tam pravè receperant: quidam eorum dicunt, ad solvendas perceptas usuras proprias non sufficere facultates: alii verò promittunt partem usurarum, quas habent præ manibus, reddituros; sed usuras alias, quas extorserant, cùm de his possessiones comparatæ sint, & eorum filiis, vel parentibus traditæ, se non posse reddere confitentur. Alii verò ad excusandas excusationes in peccatis, imprudenter affirmant, illas dumtaxat usuras restituendas, quæ sunt post [c] interdictum nostrum receptæ, nec aliquos ad solvendas usuras, quas ante interdictum nostrum receperant, debere compelli. Super his duximus t. d. respondendum, quod sive ante, sive post interdictum nostrum usuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in Concilio, eas his, à quibus extorserint, vel eorum hæredibus restituere; vel his non superstitibus, pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant unde ipsas restituere possint; cùm juxta verbum Beati [d] Augustini, non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent in facultatibus, de quibus usuras valeant restituere, non debent illâ pœnâ mulctari, cùm eos nota paupertas evidenter excuset. [e] Possessiones verò, quæ de usuris sunt comparatæ, debent vendi, & ipsarum pretia his, à quibus usuræ extortæ sunt, restitui, ut sic non solùm à pœna illa, sed etiam à peccatis possent, quæ per usurarum extorsionem incurrerant, liberari.

NOTÆ.

a *SAlernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. & post Concil. Lateran. *part.* 16. *cap.*1. De Salernitana diœcesi egi *in cap.* 1. *de offic. judic.*

b *Concilio.*] Lateranensi, relato suprà *in c.*3.

c *Interdictum nostrum.*] Quæ excusatio vera esset, si 1.

si prohibitio hæc usurarum proveniret ab hoc Concilio Lateranensi, ex traditis *in cap. ex literis, de constit.* Sed in præsenti casu omnino irrationabilis erat, cùm præsens prohibitio sit juris naturalis, & divini, ut probavi suprà *in cap.* 3.

d *Augustini.*] *Epist.* 54. *ad Macedonium*: ex qua citant verba hæc Carnotensis *part.* 13. *Decreti, cap.* 4. & *part.* 15. *cap.* 25. Grattanus *in cap.* 1. 14. *quæst.* 6. Bonifacius VIII. *in regul. peccatum, de R.I. lib.* 6.

2. e *Possessiones.*] Quarum dominium non ad solventem usuras spectat, sed ad usurarium, quia res empta ex pecunia aliena, veluti Titii, non fit Titii, sed mea, in meoque dominio manet, *l. si ex ea pecunia* 6. *l. si ut proponis* 8. *C. de R. V. l. ex pecunia* 12. *C. de jure dot. l. fin. C. de servo pign. dato*, *l.* 49. *tit.* 5. *part.* 5. notavi *in cap. inquirendum* 4. *de pecul. cleric.* Unde nec bona usurarii, etiam ex ipsis usuris empta, sunt tacitè hypothecata pro usurarum restitutione, *l. quamvis* 17. *C. de pignor.* probant Covarr. *d. cap.* 3. *num.* 6. Binsfeldius *in præsenti, quæst.* 4. Leonhardus *de usur. quæst.* 97. *num.* 1. & 2. Salas *eod. tract. dub.* 41. Gibalinus *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 10. *art.* 6. *consect.* 3. Tapia 2. *tomo catenæ, lib.* 5. *quæst.* 17. *art.* 51. Ratio est, quia tacita hypotheca tantùm contrahitur in casibus à jure expressis, *l.* 1. *ff. quibus modis pignus.* Unde cùm talis hypotheca ex jure naturali, civili, vel canonico colligatur, ideo non est ratio cur eam inducamus. Nec obstat quod Alexander in præsenti jubet possessiones ex pecunia usuraria comparatas vendi debere; nam non jubet Alexander eas possessiones à tertio possessore auferri, sed tantùm vendi debere, ut cætera bona ab usurario acquisita; quia possessiones illæ non sunt magis obstrictæ restitutioni usurarum, quàm cætera usurarii bona: nam quilibet alius, ex cujus pecunia prædium comparatum est, tantùm habet actionem ad pecuniam repetendam, *l.* 1. & 8. *C. si quis alteri, vel sibi, l.* 16. & 17. *C. de pignor.* Prosequitur Araujo *in qq. moral. disput.* 1. *de statu civili, quæst.* 7.

COMMENTARIUM.

3. PRo hujus textus expositione sciendum est, usuram impiam esse contra Deum, iniquam contra proximum, & periculosam in seipsum; ideoque dare ad usuram peccatum lethale est, ut probant D. Thomas 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. omnes Theologi de usuris agentes, & constat *ex l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 8. *Recopil.* ibi: *Es muy gran pecado.* Tum etiam, quia ex jure divino, & humano prohibitum est usuras exercere: quare hæreticum esse affirmare, usuras accipere peccatum non esse, ex Clementina unica, §. *sanè, hoc tit.* defendunt Navarrus, & alii congesti ab Azevedo *in d. l.* 1. *n.* 47. Unde quemadmodum tenetur quis ablatum restituere ratione acceptionis injustæ, ut constat *ex cap. si res aliena* 14. *quæst.* 6. D. Augustino suprà relato, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 1. ita etiam tenetur usurarius ad ejus restitutionem, quod per usuram extorsit, *cap. præterea* 7. *cap. tua* 9. *cap. tuas* 13. *cum seq. hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in* 6. *cap. ad nostram, el* 1. *de jurejur. cap.* 1. *cum seq.* 14. *quæst.* 4. *l.* 2. *tit.* 15. *partit.* 6. Hæsitari tamen solet, an dominium usurarum in accipientem transferatur? Et videtur in eum transferri, nam quæcunque condictio competat pro repetendis usuris, videlicet ob turpem causam, ut voluerunt Beroius *in cap.* 3. *hoc tit.* Sylvester *verbo Usura* 6. *n.* 6. sive condictio indebiti, ut deducitur *ex l. si non sortem* 26. *in princip. ff. de condict. indeb.* & docuit Covarr. *d. lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 7. supponimus dominium translatum fuisse in usurarium, quia condictiones competunt adversus eum, qui dominium rei acquisivit, *l. dominus* 53. *ff. de condict. indeb.* Unde hanc sententiam tenuerunt Glossa *verbo Rapinam, in cap. si quis usuram* 14. *quæst.* 4. Navarr. *in manuali, cap.* 17. *n.* 265. Sotus, Henricus, & alii relati à Villagut. *de usur. quæst.* 25. Sed contraria sententia, videlicet dominium usurarum accipientem non acquirere, solidissimis probatur rationibus. Prima quia usura, furtum, vel rapina dicitur, *cap. si quis usuram* 14. *quæst.* 4. rei autem furtivæ dominium in furem non transmittitur, ut constat *ex l. fin. ff. ususfruct. quemadmod. caveat.* ergo nec in usurarium usuræ dominium transfertur. Secundò, quia etsi in usurarum solutione interveniat traditio, cùm tamen non proveniat ex justa causa, sed potiùs ex turpi, & injusta, talis traditio non est sufficiens ad transferendum dominium, *ex l. nunquam* 31. *ff. de acquir. domin.* Ulterius quia ex contractu nullo transfertur dominium, ut *ex l. non dubium, C. de legibus*, notant Bartolus, & Doctores. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Binsfeld. *hîc*, Sotus *lib.* 6. *de justitia, quæst.* 1. *art.* 4. Covarr. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. Spino *in Specul. testam. gloss.* 13. *rubrica, num.* 27. Villagut. *de usur. quæst.* 25. In quo Interpretum dissidio placuit sententia Bellameræ *in d. cap. si quis usuram*; quam sequitur Didacus Perez *in l.* 3. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin. pag.* 363. *col.* 2. videlicet ut attento juris rigore, & inspecta juris civilis subtilitate, prior sententia verior sit, posterior verò procedat attento jure naturali, & ejus æquitate, quam cùm sequatur jus canonicum, credo eo attento dominium usurarum non acquirere usurarium, & ita restitutionem earum non in pœnam criminis, nec legis positivæ auctoritate statutam fuisse, sed à jure naturali præceptam, ex ipsiusque rei natura introductam: unde etiam deducitur, ad eam restitutionem faciendam non esse necessariam judicis declarationem, sed ante eam ipso jure fieri debere, ut constat ex præsenti textu, ibi: *ipso jure.* Quia licèt in pœnalibus expectetur judicis declaratio, *cap. cùm secundùm, de hæreticis in* 6. *l. ejus qui, ff. de jure fisci*; notavi *in c. vergentis, de hæret.* tamen cum hæc restitutio pro pœna usurario non imponatur, statim, & absque ulla judicis sententia, vel declaratione fieri debet.

Nec tantùm usuræ sunt restituendæ, verùm & fructus, & accessiones, si res fructifera pro usura data sit; & omne id, quod interest mutuatarii sibi usuras non fuisse oblatas, ratione damni ipsi inde emergentis, aut lucri cessantis, ut probant Gaspar Rodriguez *lib.* 3. *de annuis reddit. q.* 11. *n.* 14. Molina *de just. tract.* 2. *disp.* 327. Salas *de usur. dub.* 39. *n.* 5. Binsfeld. *in præsenti, quæst.* 2. *conclus.* 5. Leonhard. *de usur. quæst.* 96. *num.* 19. nam fur tenetur ad id quod interest ex rei furtivæ surreptione, *ex l.* 3. *ff. de condict. furtiva*, *l. meritò, ff de vi & vi armat.* Sed usurarius furi, & raptori comparatur: ergo tenetur etiam ad id, quod interest. Nec obstabit si dicas, usuras repeti per condictionem indebiti, vel per condictionem ob turpem causam, ut suprà dixi: sed in neutra ex his condictionibus veniunt usuræ, *ex l.* 1. *C. de condict. indeb. l. quoties* 4. *C de condict. ob turp. l. ult. ff. eod.* immò in condictione furtiva repetuntur unquam usuræ, sed rei dumtaxat fructus, *l.* 8. *ff. de condict. furtiva.* Igitur cùm usurarius non sit pejor fure, non debet teneri ad interesse. Nam respondeo, magnum versari discrimen inter usuras, & interesse; usuræ enim non proveniunt naturaliter ex ipsa pecunia, & nummorum corpore, nec sunt illius naturales accessiones, *l. si navis, ff. de R. V. l.* 121. *ff. de V. S.* interesse autem sequitur naturam, aut rei, aut detentionis ejus; ideoque debetur ex æquitate naturali, cùm usuræ, nisi ex aliquo superaddito, pacto videlicet, stipulatione, aut lege, non debeantur: quare in condictionibus, 4.

quæ sunt stricti juris, usuræ non veniunt; at verò quanti interest, sive interesse, in omnibus, & ex quamcunque causa debetur, *l.1.C. de sententiis quæ pro eo*, fusiùs prosequitur Gibalinus *lib.1. de usur. cap.10. art.3. per totum.*

5. Hæc autem obligatio restituendi usuras limitatur in præsenti, si usurarius ad inopiam pervenerit. Faciunt textus *in cap. querelam 10. cap. brevi 17. de jurejur. l.nam his 6. ff. de dolo.* Ratio est, quia nemo ad moraliter impossibile obligatur, nec tenetur ad id quod proprias vires excedit, ut ex D.Thom. *2.2. q.62. art.ult.* tradit Covarr. *in regula Peccatum, in princip. n.2.* Si ergo in facultatibus habeat usurarius unde restituat, debet restituere, si creditor certus sit; si verò incertus sit, debet restituere pauperibus pro anima ipsius creditoris, ut in præsenti probatur, & *in cap.quia plerique, de immunit. Eccles. cap.si dignum 6. §. eos, de homicid. cap.nemo 14. q.5. l.2.tit.15. partit.6.* Tapia *tom.2.lib.5. quæst.30. art.3.* Ita tamen, ut quando invenitur creditor, vel ejus hæres, usuræ pauperibus non sunt restituendæ: quare si absens sit creditor, saltem sumptibus ejus ad eum usuræ sunt transmittendæ, argumento legis *opere, ff.de oper.libert.* docuerunt Lælius Mancin. *sacri juris controv. disp.31. per tot.* Petrus Greg. *lib.3. partit. tit.5. cap.6.* Quæri tamen solet, an hæc restitutio usurarum pauperibus facienda libera sit, ita ut Episcopi dispensationem non exigat? Et non esse necessariam Episcopi auctoritatem, immò potiùs usurarium per se, vel per alium à se deputatum restituere usuras debere, defendunt Felinus *in cap.cùm sit, n.4.de judiciis*, Navarrus *in manuali, cap.17.n.81.* D.Thomas *2.2.quæst.62. art.5.* Sotus *de justit. lib.4. quæst.7.* Covar. *in cap.3. de testam. num.8.* Matienzo *in l.14.glos.1. num.6. tit.4. lib. 9. recopil.* Nec contrarium probatur in hoc textu, quatenus in eo decerut, usurarium ab Episcopo cogendum esse ut restituat domino, vel hæredibus, in eorumque defectu pauperibus: nam Episcopi officium in præsenti casu solùm consistit in compellendo usurarium ut restituat, non tamen in restitutione ipsa facienda. Nec etiam obstat textus *in cap.3. cap.tua nobis 17. cap.Ioannes, de testament.* ubi probatur in distributione facienda ab executore testamenti debere intervenire auctoritatem Episcopi: quibus juribus moti contrariam sententiam tenuerunt Hostiensis & Anania *in præsenti*, Covar.& Marienzo *ubi suprà*; nam debent intelligi datâ restituentis, vel ipsius testamentarii, aut hæredis negligentiâ, ut similiter in casu legis *nulli, C.de Episcop. & cleric.* ubi desideratur Episcopi auctoritas in distribuendis bonis defuncti, quia defunctus peregrinus erat, & sine hærede decesserat: & etiam *in cap.cùm sit, de Iudæis*, desideratur Episcopi auctoritas in restitutione facienda Christianis; quia Judæus qui facere eam debebat, suspectus reperiebatur. Quæ omnia cùm cessent in usurario restituente usuras pauperibus, ideo in ea facienda non desideratur Episcopi auctoritas.

CAPVT VI.

Idem a *Ianuensi Archiepiscopo.*

IN *b* civitate tua dicis sæpe contingere, quod quidam piper, seu cinnamomum, aut alias merces comparant, quæ tunc ultra quinque libras non valebant, & promittunt per publicum instrumentum se eis, à quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licèt autem contractus hujusmodi ex forma non possit censeri nomine usurarum; nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve tempore, quo pretium debent recipere, valituras: & ideo cives tui saluti suæ bene consulerent, si à tali contractu cessarent, cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

NOTÆ.

a *Ianuensi.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *part. 16. cap.2.* & *in 1. collect. sub hoc tit. cap.7.* ubi additur, *pars capitis Fraternitas tua.* Unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap.7. de sponsa duor.*

b *Civitate.*] Quæ Januensis civitas mater est mercatorum, ut probavi *in cap.per vestras, de donat.inter.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, et probatur. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Vendens rem plus quàm valet ob dilationem solutionis, peccat, nisi dubium sit an tempore solutionis pretium augeri posset, & venditor antea venditurus non esset.* Quam conclusionem probant textus *in cap.consuluit 10. vers.etiam, cap.fin. hoc tit. cap. ad nostram, de emption.& vend. cap.illo vos, de pignor.* Concil. Mediolan. sub Carolo *part.2. tit. ult.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Binsfeldius, & Canisius *in præsenti*, Araujo *in qq.moral. disp.1. de statu civili, quæst.6.* Fachineus *lib. 2. controvers. cap.33.* Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.2. q.7. n.72.* Molina *de justitia, tract.2. disp.355.* Leotharduis *de usur. quæst. 24. per tot.* Canisius *eod. tract. cap.3.* Salas *eod. tract. dub.41.* Cyriacus *controv.169.* Lælius Zaccheus *de usur. cap.12. num.8.* Lessius *de justit.lib.2.cap.21. n.51.* Petrus Greg. *lib.3. partit.tit.5.cap.4.* Tapia *tom.2. lib.5. quæst.17. art.12.*

2. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Qui vendit rem cariùs ob dilatam solutionem, non violat justitiam commutativam, idest nec vendit carius justo pretio; nec amplius quàm justam suæ rei æstimationem recipit: ergo non peccat. Antecedens probatur, quia in tali venditione inter ementem, & vendentem servatur æqualitas justitiæ commutativæ, quæ postulat, ut sicut emptor sentit utilitatem & commodum, re emptâ statim traditâ; sic etiam venditor, cùm ex tali dilatione solutionis pretii incommodum patiatur, aliquid aliud in hujusmodi compensationem accipit: nam quemadmodum qui ante diem solvit, plus solvere dicitur; ita similiter minùs solvit qui tardè solvit, *l. solidum 85. ff. de solut. l.sicut 12. vers. minùs, ff. de V. S.* Unde propter dilatam solutionem, habitâ ratione interusurii medii temporis, usuras deberi, recipique constat *ex l.curavit 5. C. de action. empti, l.Iulianus 14. §. venditor, ff. eod.* Ergo licet cariùs vendere ob solutionis dilationem. Accedit, nam qui legis auctoritate aliquid facit, pœnam non meretur, nec peccat,

l.Grac

l. Gracchus, C. ad leg. Jul. de adult. l. justè 11. ff. de acquir. possess. sed legis auctoritate conceditur, quod tanti æstimetur res, quanti vendi possit, *l. quærebatur* 81. *ff. ad leg. Falcid.* ibi, *Quanti nomen distrahi potest:* & *l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel.* & quod plus est, naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, *l. in causæ, §. 1. l. in ordine* 17. *vers. Idem Pomponius, ff. de minor. l. item si pretio* 25. *§. fin. ff. locati.* Igitur ex juris permissione rectè potest venditor ob dilatam solutionem rem cariùs vendere.

3. *De mutuo præsumpto.* Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quoddam esse mutuum formale expressum, vel clarum, tam secundùm formam, vel figuram contractus, & intentionem contrahentium, quàm secundùm juris regulas, & ejus declarationes: de quo mutuo agitur *in D. & C. de rebus credit.* Aliud verò mutuum est occultum, palliatum, præsumptúmve, quando in verbis, & exteriori figura contractus ostendunt contrahentes celebrare venditionem, vel locationem; sed in rei veritate attenta latêt occultum, & palliatum, vel virtuale mutuum, quod ita juris interpretatione, rei veritate attentâ, & neglectâ simulatione, mutuum creditur *ex l. 3. & 38. ff. de O. & A. l. 3. & per totum C. plus valere quod agitur:* de qua palliati, vel præsumpti mutui specie agitur *in cap. illo vos, de pignor. cap. ad nostram, de empt. & vendit. cap. consuluit, cap. naviganti, hoc tit.* & in præsenti textu, ubi mutuum facilè deducitur ex intentione venditoris, qui eo quod justi pretii solutionem differt, creditur, & præsumitur justum pretium, tanquam de præsenti tempore contractus, ementi mutuare usque ad diem, vel terminum dilatæ solutionis, ut accipiat aliquod lucrum, videlicet superexcrescentem quantitatem ultra justum pretium: in qua acceptione usuram palliatam in hoc palliato mutuo agnoverunt D. Thom. 2. 2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 7. Molina, Salas, & alii, quos refert, & sequitur Leothardus *d. quæst.* 54. *per totum.* Unde illa verba præsentia textus, *non possit censeri nomine usurarum*, intelligenda esse de usura vera, & formali, non verò de usura palliata, quæ provenit ex mutuo præsumpto, ipsi docent.

4. *De justo et supremo pretio rei venditæ.* Deinde sciendum est, pro expositione secundæ partis hujus conclusionis, quæ docet propter pretii incertitudinem, & dubium eventum, excusari vendentem rem cariùs, ob solutionis dilationem; sciendum, inquam, est pretium mercium, vel rerum vendibilium duobus modis considerari posse. Primò secundùm se, idest secundùm verum, & infallibilem valorem, neglectâ, vel remotâ industriâ contrahentium, & varietate, vel mutatione temporis non attentâ. Secundo modo pretium rerum æstimatur habitâ consideratione industriæ partium contrahentium, vel negotiantium; & mutationis, vel varietatis temporum, & ubertatis, vel sterilitatis. Pretium primo modo acceptum dicitur ab Interpretibus legitimum, vel justum, utpote lege justa taxatum; & in eo pretio res non valere magis in futurum creditas, quàm de præsenti valent, & æstimantur, certissimum est: hoc enim habito respectu ad pretium legitimum, perpetua, vel in perpetuum una, & eadem rerum æstimatio est, juxta legem 1. *ff. de contrahend. emption.* ibi: *Cujus publica, ac perpetua æstimatio:* probavi *in cap. 3. de empt. & vendit.* hoc enim pretium consistit in indivisibili, & in eo pretio lege justa taxato nullus dari potest excessus ratione temporis, vel cujuslibet alterius respectus, vel circumstantiæ; sed omni tempore unum, & idem pretium est, ut resolvunt Sotus *de justitia lib. 6. q. 2. art. 3.* Molina *de just. tom. 2. disp.* 347. Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 21. dubit. 2.* Morla *in empor. tit. 9. quæst. 6. num. 4.* Nec contrarium probant textus *in l. circa, l. in quantitate* 73. *§. in diem, & §. magna dubitatio, ff. ad leg. Falcid. l. si mandavero* 22. *§. 1. ff. mandati:* ubi docetur ratione, vel respectu temporis res pluris, minorisque æstimari. Nam accipiendi sunt de pretio secundo modo accepto, quod ab Interpretibus dicitur naturale, cùm scilicet ad rei, quæ venditur, valorem æstimandum habetur ratio, & respectus ad varias circumstantias varietatis temporum, industriæ negotiantium, diversitatis locorum, ubertatis, vel sterilitatis: propter quas omnes circumstantias, vel respectus pretium hoc naturale crescit, vel decrescit, *l. pretia* 63. *§. fin. ff. ad leg. Falcid. cum simil.* Fusè causas, ob quas pretium hoc augetur, vel minuitur, prosequuntur Pinel. *in l. 2. C. de rescind. 3. part. cap. ult.* Molin. *d. disput.* 348. Lessius *de just. lib. 2. cap. 21. dub. 2.*

Quibus sic constitutis, apparet præsentem textum non procedere respectu justi, seu legitimi pretii, cùm in eo pretio non possit res cariùs vendi ob dilatam, vel creditam solutionem; ac proinde vendens ad creditum, & plus accipiens, quàm esset accepturus si venderet de præsenti, illud quod plus accipit, tenetur restituere: quare præsens textus necessariò intelligi, vel accipi debet de pretio naturali, in quo juxta suprà tradita, eo habito respectu, scilicet quod tempore futuro res vendenda plus, minúsve valere potest, & quod hoc sit dubium, & incertum, rectè potest aliquantulum cariùs, vel majori pretio in futurum, vel creditum vendi, quàm valeat de præsenti, juxta præsentem textum in vers. *Nisi dubium:* cui jungendus est textus *in cap. fin. hoc tit.* in illis verbis: *Si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.* Et ita duplex circumstantia hoc casu ut vitetur peccatum, concurrere debet. Prima, quod incertitudo interveniat respectu pretii: secunda, quod tempore contractus non esset venditor venditurus, sed tantùm tempore creditæ solutionis, ut notarunt Glossa *in præsenti, verbo Venditores:* & *in cap. fin.* ubi Abbas *n. 3.* Beroius *n. 1.* Sotus *lib. 6. de just. quæst. 4. art. 2.* Covarr. *lib. 2. var. cap. 3. num. 6.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 39. num. 2.* Canisius *de usur. cap. 3. per tot.* & ita concurrentibus dictis duabus circumstantiis, rectè potest venditor aliquid amplius quàm res valeat de præsenti, accipere ad creditum: illis autem circumstantiis cessantibus, non poterit res ad creditum vendi cariùs, quàm valeat de præsenti; quia cùm pretium rei existentiam comitetur, & res secundùm se, vel secundùm suam naturam plus non valeat de futuro, quàm de præsenti, nisi habito respectu ad adjectas circumstantias, non autem simpliciter ad transcursum temporis, quia ut bene considerat Gutierrez ubi suprà, *num.* 37. nulla Respublica ejusdem rei diversa pretia, ad creditum unum scilicet, & alterum ad præsens constituit; consequens est, injustum, & iniquum meritò censeri cariùs ad creditum quàm de præsenti vendere, cùm res unius, & ejusdem existentiæ, & valoris uno & altero tempore consideretur, nisi, ut jam diximus, concurrentibus, & expensis dictis duabus circumstantiis, ut infrà dicemus. Hoc autem, quod affirmamus, licere ex dictis duabus circumstantiis rem cariùs vendere ob dilatam solutionem, non in immensum accipiendum est, sed ut vendens possit recipere quantitatem justi pretii rigorosi, vel supremi; non verò ad libitum, ut resolvunt Molina *d. disp.* 355. Lessius *d. lib. 2. de just. cap. 21. dubit. 6.* Ampliatur etiam præsens doctrina, ut ex eadem ratione procedat respectu emptoris, qui propter anticipatam solutionem emit rem viliori pretio; in eo siquidem casu similiter consideratur virtuale, vel præsumptum mutuum, & ferè magis expressum in emptore, quàm

5. *Expositio præsentis textus.*

quàm venditore; qui enim ita emit, & anticipatè solvit, mutuare creditur usque in diem, quo res vendita est tradenda; unde ex eisdem regulis, quod venditori licet, emptori etiam concedendum est: quoniam quod in uno correlativorum statuitur, ad alterum trahitur, ut notant communiter Doctores *in l.fin. C.de indicta viduit.* Quotiens igitur incertum est res, quæ anticipatâ solutione emuntur, plus, vel minùs valituras esse tempore traditionis, cessat usura, & injustitia contractus, dummodo pretium non sit infimum omnino, idest minus justo pretio infimo; ita etenim in emente, & vendente declaranda est communis hæc sententia, quam ad varios casus in praxi obvios exponunt Leothardus *d. quæst.* 24. *per tot.* Araujo *d. quæst.*6. *disp.*1. & Barbosa 6.*tom. in select. ad hunc textum.*

6. TRADITUR DECIDENDI RATIO. Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam licèt hoc casu, cùm cariùs res venditur ob dilatam solutionem, ex forma, & figura talis contractus nullum fœnus contrahi videatur; quid enim commune habet venditio mercium cum illicito fœnore? tamen quia non figura verborum inspicienda est, sed contractus, & obligationis substantia, & id quod verè gestum est, *l.*3. *in princip. l.*38. *ff.de O.& A. l.*1. *& per tot. C.plus valere quod agitur*; inde cùm certum sit in hoc negotio fœnus occultari, & contrahi, atque ex tali mutuo palliato usuræ palliatæ proveniant, ideo in præsenti improbantur, tanquam si ex vero mutuo usuræ perciperentur: & cùm hæc præsumptio fœnoris usurarii cesset quando dubium est pretium rei venditæ in futurum, & venditor tempore contractus non est venditurus; ideo licet tunc cariùs rem vendere absque eo quod in tali venditione crimen usurarum suspicetur.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam præsens assertio procedit quoties ex solo tempore tardatæ solutionis majus pretium constituitur: cæterùm si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis augeatur rei pretium usque ad summam, quæ interest, usura non committitur, quia hoc casu licitum est aliquid exigere supra justum rei pretium, ratione ejus quod interest: ut enim in aperto mutuo hoc licet, ita & in hoc palliato permittitur, ut probat Molina *d.disp.*355.*n.*4. Salas *de empt.dub.*41. *n.*4. Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *q.*7. *num.* 34. Proinde si quis rem fructiferam vendat, ut ferè sunt res immobiles; & fide de pretio habitâ rem tradat, potest pro modo, & portione fructuum, quas usque ad tempus cedentis solutionis percepisset, rei pretium augere, nec committit usuram, ut docent Covarr. *d.lib.*2. *cap.*3.*n.*7. Gutierrez *de juram. cap.*2. *n.*6. Scaccia *de commerciis*, §.1. *q.*7. *ampliat.*8. nec enim venditor tenetur rem sine pretio dimittere, *l.ex empto, ff.de action. empti, l.quod vendidi, ff.de contrahend. emptione, l.*31. §.*idem Marcel. ff. de ædilit. edict.* Immò licita est conventio inita à principio contractus de certo interesse præstando ob dilatam solutionem, ita ut emptor se obliget ad solvendum venditori quinque, vel septem pro centum, dum integrè pretium non solverit, dummodo hoc interesse taxatum sit verisimile, & probabile, consuetumque juxta morem regionis, in qua celebratur contractus, ut probat pluribus Carleval. *tom.*2. *de judiciis, tit.*3. *disp.* 8. *sect.* 5. *per tot.* Nec obstat quod dicebamus, naturaliter licere contrahentibus ad invicem se decipere; nam hoc procedit, ut dixi *in cap.*3. *de emption. & vendit.* dum intra metas, & leges ipsius contractus deceptio contingat, non verò ubi verbis celebratur unus contractus, & alius simulatur, ut in præsenti contingit; cùm venditio extrinsecus simulatur, & verè mutuum celebratur, pretio ob dilatam solutionem aucto.

CAPUT VII.

a Idem.

PRæterea parochianis vestris usuram accipere omnimodis interdicatis, quia usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestatur. Quod si monitis vestris parêre contempserint, si clerici sunt, eos ab officio & beneficio suspensos, cum literis rei veritatem continentibus ad præsentiam nostram mittere non differatis: si laïci fuerint, usque ad dignam satisfactionem ipsos excommunicationis vinculo constringatis.

NOTÆ.

1. a I*Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*9. ubi additur, *pars capitis Licèt universis*; unde colligitur in præsenti referri partem textus *in cap. licet* 23. *de test.* Integra ejus textus extat in Concil. Lateran. *part.*20. *cap.*2.

COMMENTARIUM.

2. GRavitatem hujus criminis, necnon pœnas contra usurarios statutas in Concilio Lateran. retuli *in cap.*3. *hoc tit.* quare in præsenti tantùm agendum est de aliis pœnis statutis contra ipsos, tam jure canonico, quàm civili, necnon & regio: & jam primis sæculis Ecclesia severissimis pœnis hoc crimen castigavit, tam in clericos, quàm in laïcos; siquidem Apostoli canone 44. sacros ministros usuris deditos deponi, & abdicari jusserunt: quam abdicationem ad omnes clericos protraxerunt Patres Concilii Nicæni 1. *can.* 17. cui abdicationi abstinentiam à communione, seu privationem communionis Ecclesiæ adjunxerunt in Concilio Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. & gradus ecclesiastici privationem determinarunt Concilium Illiber. *can.* 20. Tarracon. *can.* 10. Aurel. 3. *can.* 26. Trul. *can.* 10. quorum verba refert Ant. August. *in epit. jur. lib.* 35. *tit.* 6. nec possunt usurarii ad sacros ordines ascendere, nec officia ecclesiastica obtinere, *cap. inter dilectos, de excessib. Prælat.* Salcedo *in praxi, cap.* 91. Barb. *de potest. Episcop. alleg.* 43. *num.* 3. Petrus Greg. *lib.* 3. *de usur. cap.* 1. *n.* 3. & si jam clerici hi ordinibus initiati, aut ad beneficia promoti reperiuntur, tam ab officio, quàm à beneficio suspenduntur, ex præsenti textu; & si sic moniti pergant in hoc fœnore exercendo, ab officio, & beneficio dejiciuntur, *c.*1. *&* 2. 47. *dist. c. si quis, c. quoniam* 14. *q.* 3. *cap.* 1. *hoc tit.* Quem textum cum præsenti ita conciliat Fragoso *de regimine p.*1. *lib.*2. *disp.*4. §.21. Laïci autem excommunicantur, & nisi satisfecerint, ad pœnitentiam non admittuntur, *cap. fin.* §. *fin. hoc tit. in* 6. & si ita indurati decedant, sepulturâ ecclesiasticâ privantur, *cap.*3. *hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in* 6. *Clementina* 1. *eod. tit.* Petrus Greg. *lib.* 33. *syntag. c.* 23. *n.* 32.

testamenta

testamenta ab eis condita nulla sunt, ut dicemus infrà, *in cap. tua*. Jure etiam civili usurarii puniuntur pœnâ infamiæ, ex constitutione Diocletiani, & Maximi *in l. improbum* 20. *C. ex quibus caus. infam.* ibi: *Improbum fœnus exercentibus, & usuras usurarum exigentibus, infamiæ macula irroganda est.* Qua in pœna imitati sunt Imperatorem Augustum, qui quosdam usurarios infamiâ notavit, ut refert Suetonius *in eo*, & ex ipso Petrus Herodius *lib. 3. rerum judic. tit. 11. cap. 4.* eandem pœnam approbarunt Innoc. II. in Synodo Romana, *can. 13.* & Innoc. III. *in cap. inter, de excess. Prælat.* Unde eo jure attento repelluntur usurarii à dignitatibus, *ex l. 2. & 6. C. de dignit. lib. 12.* intestabiles redduntur, *ex l. 3. & 5. ff. de testibus.* Docuerunt Farinac. *de testibus quæst. 56. num. 351.* Salmasius *de fœnore trapezit. lib. 1.* Etiam extra ordinem puniuntur, *l. 1. §. expilatores, ff. de effractoribus*: docent Cauif. *de usur. cap. 8.* Leothardus *cod. tract. quæst. 100.* quo jure antiquos Romanos usos fuisse constat ex Livio *lib. 10.* ubi refert Ædiles Curules quibusdam fœneratoribus diem dixisse, & bonia mulctasse, & ex illis viam quandam quadrato lapide stravisse: ex Catone & Sigonio refert Herodius *lib. 4. Pandect. tit. 10. cap. 1.* Tandem jure nostro Regio usurarius pro prima vice pecuniam mutuò datam sub usuris amittit, quæ cedit lucro debitoris; & insuper similem quantitatem solvere tenetur, quatum duæ partes fisco, tertia pars accusatori applicatur: pro secunda vice perdit dimidiam bonorum partem applicandam pro eisdem dictis partibus: pro tertia verò vice privatur omnibus bonis eodem modo applicandis, & dividendis, *l. 1. & 14. tit. 2. lib. 8. ordin. l. 4. & 5. tit. 6. lib. 8. Recopil.* explicant Covarr. *lib. 2. variar. cap. 3. num. 2.* Avendaño *de exeq. mandat. 2. part. cap. 29.* D. Joan. Vela *de delict. cap. fin. num. 12.*

CAPUT VIII.

Idem *Abbati, & fratrib.* a *S. Laurentii.*

Conquestus est nobis G. clericus præsentium lator, quod licèt de quadam terra, quam pater suus vobis obligavit, sortem vestram, deductis expensis, receperitis, terram tamen ipsam non sine derogatione vestræ salutis, honestatis, & famæ, nihilominus detinetis. Inde est quod discretioni vestræ p. A. s. p. m. quat. si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & ex fructibus ejus sortem vestram recepistis, prædictam terram memorato clerico, dilatione, & ap. cess. reddatis, & in pace, & quiete dimittatis, nisi fortè terra ipsa de feudo sit monasterii vestri.

NOTÆ.

a *Sancti Laurentii.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* nullibi tamen exprimitur cujus ordinis esset monasterium hoc, aut in qua provincia casus hic contigerit. Textum hunc exposui *in cap. 1. de feud. & in cap. cum contra, de pignor.*

CAPUT IX.

Alexander III. *Episcopo* a *Placentino.*

Tua nos duxit fraternitas consulendos, quid sit de usurariorum filiis observandum, qui eis in crimine usurarum defunctis succedunt: aut de extraneis [illegible] quos bona usurarum asseris b devoluta. Tuæ igitur quæstioni literis præsentibus respondemus, quod filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, quâ parentes, si viverent, cogerentur: id ipsum etiam contra hæredes c extraneos credimus exercendum.

NOTÆ.

1. a *Placentino.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 11.* Placentia inter nobiles, vetustasque Insubriæ olim Togatæ, modò Cispadanæ civitates meritò numeratur, sita prope fluvium Trebiam, in amœna planitie, non longè à Pado: ideo Placentia dicta, quòd ubertas, & copia rerum, quâ nobilitatur præ cæteris, quammaximè placeret mortalibus, ut refert ejus originem repetens Ughel. *tom. 2. Ital. sacra, fol. 244.* Jam à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrâ Episcopali decorata fuit, cujus Præsuli Mauricio dicto missa est præsens Decretalis.

2. b *Devoluta.*] Sed testamentum usurarii, nisi usuras restituat, aut de illis restituendis sufficienter caverit, ipso jure irritum est, etsi inter liberos, vel piæ causæ conditum sit, *cap. quanquam, hoc tit. in 6.* Menchaca *lib. 1. de success. creat. §. 1. num. 179.* Lugo *de just. disp. 25. num. 70.* Molina *cod. tract. disp. 334. num. 11.* Gibalin. *lib. 1. de usur. cap. 11. art. 2. n. 6.* Ergo non poterant bona usurarii in præsenti casu devolvi, aut pervenire ad hæredes extraneos. Pro cujus difficultatis solutione Osuald. *lib. 6. Donel. cap. 3. litt. S.* asserit in præsenti bona dclata fuisse ab intestato consanguineis, quos appellat Pontifex hæredes extraneos, ad suorum differentiam. Sed veriùs dicendum est, prædictam pœnam privationis testamenti factionis activæ esse juris novi à Bonifacio VIII. statutam. Unde cùm jure Decretalium talis pœna statuta non esset, ideo testamentum in præsenti casu sustineri potuit.

c *Hæredes extraneos.*] Consonant textus *in cap. tua nos, cap. Michaël, hoc tit.* sed obstat vulgate principium, quo docetur, hæredem ex delicto defuncti nullo modo teneri, nisi quatenus ad eum ex delicto pervenit, vel si lis cum defuncto contestata est, *l. unic. C. ex delict. defunct. l. 1. ff. de privat. delict. §. non tamen, Instit. de perpet. & tempor.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere quando 3.

agitur contra hæredem actione ex delicto descendente, ad pœnam: quia cùm personam delinquentis pœna egredi non debeat, *l. sancimus 22. C. de pœnis:* hæres tali actione non tenetur, nisi quatenus ad eum pervenit; non autem idem procedit in obligationibus, quæ descendunt ex contractu, vel quasi contractu defuncti; illæ enim etiam in hæredes transeunt, *l. ex depositi 11. ff. de O. & A.* quamvis tales obligationes cum delictis misceantur, *l. ex contractibus, ff. eod. tit.* Menchaca *Illustr. cap. 96. n. 27.* Canisius *de usur. cap. 7. n. 4.* Unde cùm usurarius teneatur ad restituendas usuras condictione indebiti, *l. si non sortem 26. ff. de cond. indeb.* & hæc condictio ex quasi contractu descendat, *§. item is, Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu, l. 2. l. si in area 33. ff. de cond. indeb.* necessariò hæres restituere tenetur eas. Accedit, nam restitutio usurarum non fit ratione pœnæ à jure statutæ, sed ejus obligatio à natura ipsa provenit, ut probavi suprà *in cap. 1.* & ideo hæredes tenentur restituere ipsas usuras. Si autem plures sint, non tenentur singuli nisi pro rata portione hæreditatis, non autem in solidum, etiamsi aliqui hæredes nolint restituere. Covar. *lib. 3. var. cap. 3. n. 6.* Rebellus *2. p. de just. lib. 8. cap. 16. sect. 2.* qui rectè docent, eum ad quem de bonis defuncti nihil obvenerit, non teneri ad restitutionem. Quatenus autem hæredes teneantur exonerare conscientiam defuncti, exposui *in cap. parochiano, de parochiis.*

CAPUT X.

Vrbanus III. *a* *Brixien. presbytero.*

CONsuluit nos devotio tua, in quo sacerdotalis officii solicitudinem commendamus, an ille in judicio animarum quasi usurarius debeat judicari, qui non aliàs mutuò traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut licèt omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat: & utrum eodem reatu criminis involvatur, qui ut vulgò dicitur, non aliàs parabolam juramenti concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat. Item & an *b* negotiator pœnâ non absimili debeat condemnari, qui merces suas longè majori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixi temporis dilatio prorogetur, quàm si ei incontinenti pretium persolvatur. Verùm quia quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperantes; hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cùm omnis usura & superabundantia prohibeatur in lege, judicandi sunt malè agere, & ad ea, quæ taliter accepta sunt *c* restituenda, in animarum judicio efficaciter inducendi.

NOTÆ.

a BRixiensi.] Ita legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 12. De Brixiensi diœcesi egi *in cap. tua, de procurat.*

b *An negotiator.*] Præsentem textus partem exposui suprà *in cap. in civitate.*

c *Restituenda.*] Jura tradita *in cap. fin. de simon.* ubi textum hunc exposui.

CAPVT XI.

Innocent. III. *a* *Archiepiscopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis in Regno Franciæ constitutis.*

QUàm perniciosum sit vitium usurarum, discretionem vestram non credimus ignorare, cùm præter constitutiones canonicas, quæ in earum odium emanarunt, per Prophetam detur intelligi, eos qui suam dant pecuniam ad usuram, à tabernaculo Domini *b* repellendos: & tam in *c* novo, quàm in veteri Testamento prohibitæ sint usuræ; cùm *d* Veritas ipsa præcipiat, Mutuum date nihil inde sperantes: & per Prophetam dicatur: Usuram, & omnem superabundantiam non accipies. Inde est, quod universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus *e* manifestos usurarios, eos maximè, quos usuris publicè renunciasse constiterit, cùm aliquis eos convenit de usuris, nullius permittatis appellationis *f* subterfugio se tueri. Datum Later. v. Kal. Novemb.

NOTÆ.

1. a ARchiepiscopis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in ipsis epistolis Innocentii editis à Sirleto, *fol. 198.* ex quo regestro restituo literam hujus textus.

b *Repellendos.*] Psalmo 14.

c *Novo, quàm in veteri.*] Ut probavi *in cap. 3. hoc tit.*

d *Veritas ipsa.*] Dominus noster apud Lucam *c. 6.*

e *Manifestos.*] Quinam dicantur manifesti usurarii, exposui *in cap. 3. hoc tit.*

f *Subterfugio.*] Quod procedit in appellatione interposita ab usurario, dumtaxat ad vitandam sententiæ executionem; quia tales appellationes frustratoriæ, seu ludificationes rejiciuntur; nam si appellatio justam causam haberet, quia exciperet reus, nullas se ab eo, qui petit, usuras exegisse; & cùm satis probatum non fuisset ab actore, nihilominus damnatus fuit, aut quid simile opponat, appellationis remedium non est denegandum. Unde rectè notavit Biosfeldius *in præsenti*, in hac parte nihil speciale cautum fuisse circa usurarium. Quod & docuit Gibalinus *lib. 1. de usur. cap. 12. art. 3.* 2.

CAPUT

CAPUT XII.

Idem a *Narbonensi Archiepiscopo & suffraganeis ejus: Abbat. quoque, Prioribus, & aliis Eccles. Prælat. Comitibus etiam, & Baron. & universo populo in Narbonensi provincia constitutis.*

POst miserabile Hierosol. regionis excidium, post lachrymabilem stragem populi Christiani, post deplorandam invasionem illius terræ, in qua pedes Christi steterunt, & ubi Deus Rex noster ante sæcula salutem in medio terræ dignatus est operari; post ignominiosam nobis unicæ Crucis translationem, in qua salus mundi pependit, & delevit chirographum mortis antiquæ, Apostolica Sedes super tantæ calamitatis infortunio conturbata laboravit clamans, & plorans. Itaque præ incessanti clamore raucæ factæ sunt fauces ejus, & ex vehementi ploratu penè ipsius oculi defecerunt. Verùm ne si secundùm Prophetam, Hierusalem obliti fuerimus, obliviscatur nos dextera nostra, adhæreat lingua nostra faucibus nostris; si non M. ejus clamat, adhuc Ap. Sedes quasi tuba vocem exaltat, excitare cupiens populos Christianos ad prælium Christi bellandum, & vindicandam injuriam Crucifixi, usa ipsius verbo dicentis: O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte si est dolor similis sicut dolor meus. Ecce enim hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostræ ad extraneos devenerunt, viæ Sion lugent, eo quòd non sint qui veniant ad solennitatem: facti sunt inimici ejus in capite; sepulchrum Domini, quod Propheta gloriosum fore prædixit, prophanatum ab impiis, inglorium est effectum. Gloria nostra, de qua dicit Apostolus: Mihi sunt a. g. n. m. e. d. n. i. x. sub manu tenetur hostili, & ipse Dominus Jesus Christus, qui captivitatem nostram pro nobis moriens captivavit, quasi captivatus ab impiis, ab hæreditate sua cogitur exulare. Existente quondam in castris Acham Domini sabaoth, Vrias domum suam ingredi recusavit, à licito etiam uxoris se compescens amplexu. Nunc verò Principes nostri, gloriâ Israël de loco suo in injuriam nostri translatâ, vacant adulterinis amplexibus, deliciis, & divitiis abutentes, & dum se invicem inexorabili odio persequuntur, dum unus in alium suas nititur injurias vindicare, non est quem moveat injuria Crucifixi, non attendentibus ipsis, quia jam insultant nobis inimici nostri dicentes: Vbi est Deus vester? qui nec se potest, nec vos de nostris manibus liberare. Ecce jam pruphanavimus sancta vestra: ecce jam ad desiderabilia nostra manum extendimus, & ea loca impetu primo violenter invasimus, & vobis tenemus invitis, in quibus superstitionem vestram principium fingitis suscepisse: jam infirmavimus, & confregimus hastas Gallorum, Anglorum conatus elisimus, Teutonicorum vires compressimus, nunc secundò Hispanos domuimus: & cùm omnes virtutes vestras in nos duxeritis concitaodas, vix adhuc in aliquo profecistis: ubi ergo est Deus vester? Exurgat nunc, & adjuvet vos, & fiat vobis, & sibi protector. Teutonici siquidem, qui se præsumebant inauditum de nobis reportare triumphum, ad nos vehementi spiritu transfretarunt: & cùm solum castrum Baruth, nullo defendente cepissent, nisi eos, sicut & alios Principes vestros, fugæ beneficium liberasset, in se potentiam nostram graviter fuissent experti, & eorum stragem ipsorum soboles perpetuò deploraret. Reges enim, & Principes vestri, quos dudum de terra fugavimus Orientis, ut timorem suum audendo dissimulent, ad suas latebras (ne dicamus regna) reversi, malunt se invicem expugnare, quàm denuo vires nostras, & potentiam experiri. Quid igitur superest, nisi ut his, quos fugientes in excusationem vestram ad terræ custodiam dimisistis, gladio ultore peremptis, in terram vestram impetum faciamus, nomen vestrum, & memoriam perdituri? Qualiter ergo, fratres, & filii, opprobria exprobrantium repellemus? qualiter eis poterimus respondere? cùm eos pro parte verum prosequi videamus, sicut nuper ad audientiam nostram certâ significatione pervenit? Recepimus enim literas de partibus transmarinis, quod cùm Teutonici Accon navigio pervenissent, Castrum Baruth obtinuerunt nemine defendente. Sarraceni verò in Joppen facientes impetum, ex adverso eam per violentiam occuparunt, & cæsis multis Christianorum millibus, eam funditus destruxerunt. Verùm Teutonici rumoribus de morte Imperatoris acceptis, non expectato passagii tempore, naves redeuntes ascenderunt. Vnde Sarraceni qui ad resistendum eis exercitum paraverant copiosum, in terram Christianorum adeo debacchantur, ut Christianis nec sine periculo civitates egredi liceat, nec in ipsis sine formidine remanere; immò eis gladius foris imminet, metus

intus. Assumite igitur filii spiritum fortitudinis, scutum fidei, & galeam salutis accipite, non in numero, aut viribus, sed Dei potiùs, cui non est difficile in multis, vel in paucis salvare, potentiâ confidentes: & ei per quem estis, vivitis, & habetis, secundùm facultates proprias subvenite. Ipse quidem pro vobis semetipsum exinanivit formam servi accipiens in f. ho. f. & ha. i. ut homo, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; & vos eo paupere abundatis, ipso fugato quiescitis, & nec inopi, nec exuli subvenitis. Quisquis igitur in tantæ necessitatis articulo suum negaverit obsequium Jesu Christo, cùm ante tribunal ejus astiterit judicandus, quid ad suam excusationem ei poterit respondere? Si Deus subiit mortem pro homine, dubitabit homo mortem subire pro Deo? cùm non sint condignæ paf. h. f. ad f. g. quæ re. in nobis? Negabit etiam servus domino divitias temporales, cùm dominus servo divitias largiatur æternas? quas nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt? Thesaurizet igitur homo thesauros in cœlis, ubi fures non effodiunt, nec furantur; ubi nec ærugo, nec tinea demolitur. Omnes, & singuli accingantur, atque in proximè sequenti Martio, quælibet urbes per se, similiter & Comites, & Barones juxta facultates proprias ad defensionem terræ nativitatis Dominicæ certum in expensis suis dirigant numerum bellatorum, illic saltem per biennium moraturorum. Licèt autem instantia nostra quotidiana sit omnium Ecclesiarum solicitudo continua, modò tamen hanc quasi præcipuam inter alias solicitudines reputamus, per quam terræ Orientali totis desideramus affectibus subvenire: ne si fortè fuerit dilata subventio, residuum locustæ comedat brucus, & fiant novissima deteriora prioribus. Verùm ne nos aliis onera gravia, & importabilia imponere videamur, digito autem nostro ea movere nolimus, dicentes tantùm, & aut nihil, aut minimum facientes, cùm qui fecerit, & docuerit, magnus vocetur in regno cœlorum: hujus exemplo, qui cœpit facere, & docere, ut & nos qui (licèt immeriti) vicem ejus exercemus in terris, bonum aliis præbeamus exemplum, in personis pariter & in rebus Terræ sanctæ decrevimus subvenire, dil. fil. nost. sanctæ Praxed. Presbyt. & P. S. M. in Via Lata Diac. Card. viris utique timoratis, scientiâ, & honestate præclaris, potentibus in opere & sermone, quos inter alios fratres nostros speciali charitate diligimus, manu propriâ crucis signaculum imponentes: qui exercitum Domini humiliter, & devotè præcedant, & non mendicatis suffragiis, sed nostris, & fratrum nostrorum sumptibus sustententur: per quos etiam aliud competens subsidium eidem Terræ disponimus destinare. Interim autem dictum sanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. ad charissimorum in Christo filiorum Francorum, & Anglorum Regum Illustrium præsentiam destinamus ad reformandam pacem, vel treguas, saltem usque ad quinquennium ordinandas, & exhortandos populos ad obsequium Crucifixi. Dictum autem sanctæ Praxedis Presbyt. Card. Venetias pro Terræ sanctæ subsidio destinamus. De communi prætereà fratrum nostrorum deliberatione statuimus, & vobis fratres Archiepiscopi, & Episcopi, & dil. fil. Abbates, Priores, & alii Ecclesiæ Prælati, districtè præcipiendo mandamus, quatenus certum numerum bellatorum, vel pro certo numero certam pecuniæ quantitatem in proximè sequenti Martio, pensata facultate cujuslibet, ad expugnandam paganorum barbariem, & servandam hæreditatem Domini destinetis, quam ipse proprio sanguine comparavit. Si quis autem (quod non credimus) constitutioni tam piæ ac necessariæ præsumpserit obviare, sicut sacrorum canonum transgressorem decernimus puniendum, & usque ad satisfactionem condignam, ab officio censemus manere suspensum. De Dei ergo misericordia, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli auctoritate confisi, ex illa, quam nobis Deus (licèt indignis) ligandi, & solvendi contulit, potestate omnibus, qui laborem hujus itineris in personis propriis subierint, & expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus oris, & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione justorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui non in personis propriis illuc accesserint, sed in suis tantùm expensis, juxta facultatem, & qualitatem suam viros idoneos destinaverint, illic saltem per biennium moraturos; & illis similiter, qui licèt in alienis expensis, in propriis tamen personis assumptæ peregrinationis laborem impleverint, plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Hujus quoque remissionis volumus esse participes, juxta quantitatem subsidii, ac præcipuè secundùm devotionis affectum, qui ad subventionem illius terræ de bonis suis congruè ministraverint. Bona insuper ipsorum, ex quo crucem susceperint, sub beati Petri, & nostra protectione suscipimus, necnon ut sub Archiepiscoporum, & omnium Prælatorum Ecclesiæ Dei defensione consistant, statuimus ut donec de ipsorum obitu, vel reditu certissimè cognoscatur, integra maneant, & quieta consistant. Quod si quisquam contrà præsumpserit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ, compescatur. Si qui verò

verò proficiscentium illuc ad præstandas usuras juramento teneantur astricti, vos fratres Archiepiscopi, & Episcopi per vestras diœceses creditores eorum, sublato appellationis obstaculo, eadem districtione cogatis, ut eos à sacramento penitus absolventes, ab usurarum ulteriùs exactione desistant. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coëgerit usurarum, eum ad restitutionem earum, sublato appellationis obstaculo, districtione simili compellatis. Judæos verò ad remittendas ipsis usuras per vos, filii Principes, & sæcularem compelli præcipimus Potestatem, & donec eis remiserint, ab universis Christi fidelibus, tam in mercimoniis, quàm aliis, per excommunicationis sententiam eis jubemus communionem omnimodam denegari. Ab hoc igitur opere nullus omninò se subtrahat, cùm id non à nobis, sed ab ipsis fuerit Apostolis institutum, qui collectas faciebant in gentibus, ut fratribus Hierusalem laborantibus subvenirent. Nolumus autem vos de divina misericordia desperare, quantumcunque sit Dominus peccatis nostris iratus, quin in manu vestra perficiat, si (prout debetis) in humilitate cordis, & corporis iter fueritis peregrinationis aggressi, quod majoribus non concessit. Consensissent enim majores forsitan, & dixissent: Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia; & sibi, non Deo victoriæ gloriam adscripsissent. Speramus enim, quod non in ira misericordias continebit, qui cùm iratus est, non obliviscitur misereri, nos admonens, & exhortans: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Credimus etiam, quod si ambulaveritis in lege Domini, non eorum sequentes vestigia, qui vani facti sunt, post vanitatem euntes, qui comessationibus, & ebrietatibus voluptuosè vacabant, & ea exercebant in partibus transmarinis, quæ in terra nativitatis propriæ sine multa infamia, & detractione plurima non auderent: sed spem vestram in eo solummodò posueritis, qui non deserit sperantes in se, non tantùm ab illicitis, sed quibusdam etiam licitis abstinentes: is qui currum, & exercitum Pharaonis projecit in mare, arcus fortium infirmabit, & inimicos crucis à facie vestra delebit, ut lutum platearum, non nobis, aut vobis, sed nomini suo dans gloriam, qui est gloriosus in Sanctis, mirabilis in Majestate, faciens prodigia; & post lachrymationem, & fletum, gaudium, & exultationem inducens. Ad hæc expeditiùs autem, & meliùs exequenda, vos fratres Archiepiscope Nemausen. & Arausicen. Episcope duximus deputandos, qui verbum Domini cæteris proponatis, & ad implendum mandatum Apostolicum Coëpiscopos vestros, & alios invitaotes, taliter exequamini causam Domini, quod & vos hujus sitis remissionis participes, & in hoc devotio vestra pleniùs elucescat: ad quod etiam laudabiliùs exequendum, vobis unum de frat. Militiæ Templi, alterum verò de frat. Hierosol. Hospitalis, viros honestos, & providos assumatis. Dat. Reat. XVIII. Kal. Septemb. [In eundem modum scriptum est Lugdunensi, & Viennensi Archiepiscopis, Abbatibus quoque, Prioribus, & aliis Ecclesiarum Prælatis, Comitibus, & Baronibus, & universo populo in utraque provincia constitutis. In eundem modum universis de Regno Franciæ, Angliæ, Vngariæ, & Siciliæ.]

NOTÆ.

1. a Narbonensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. & in epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 163. ex quo regestro restituo literam hujus textus.

COMMENTARIUM.

2. Cum jure naturali, & divino usuræ prohibitæ sint, ideo Judæi tantùm legem Moysi datam observantes, non possunt à Christianis usuras exigere; & si exegerint, cogendi sunt eas restituere à judice ecclesiastico per subtractionem communionis Ecclesiæ, seu à Principibus sæcularibus per pœnas corporales, ut in præsenti textu statuitur, & *in cap. quanto, infrà hoc tit.* docent Ricciulus *lib.* 2. *de jure person. cap.* 19. Barthius *lib.* 5. *advers. cap.* 3. Avendaño *de censibus, cap.* 21. *num.* 11. Petrus Gregorius *lib.* 2. *de usur. cap.* 5. Fachineus *lib.* 1. *controv. cap.* 48. Morla *in empor. jur. tit.* 8. *quæst.* 25. Simon Maiolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de perfid. Iudæorum*, Biosfeld. *in præsenti*: nam licèt de animabus eorum curandum non sit, quia de his qui foris sunt, quid ad nos? ut ait Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 1. & constat *ex cap. multi* 2. *quæst.* 1. *cap. gaudemus, de divortiis*; tamen judices ecclesiastici, quando Judæi peccant contra jus naturale, emungendo Christianos usque ad sanguinem, & occasione substantiarum, per usurarum voraginem eos in egestatem detrudendo, poterunt ipsos Judæos debitis pœnis afficere, ut probant Petrus Gregor. & Maiolus *suprà*, Eymericus 2. *part. direct. Inquisit. quæst.* 46. Tiraq. *de primog. quæst.* 66. *num.* 20. Et licèt in præsenti coërcitionem per judicem sæcularem fieri debere doceatur; in his tamen verbis continetur quasi quædam comminatio, & brachii sæcularis imploratio, alioquin delicta mixti fori (ut est usura) à Judæis perpetrata, puniri possunt non solùm à Judice sæculari, verùm & ab ecclesiastico, ut probant Farinac. *in praxi, seu fragment. crimin. verbo Iudæus, num.* 663. Ricciulus *de jure person. extra premium, lib.* 2. *cap.* 52. *num.* 6. Carena *de officio Inquisit.* 2. *part. tit.* 14. §. 2. qui alios dat. Nec contrarium probat textus *in cap. quantò, hoc tit.* in illis verbis: *Graves, immoderatásve*: in quibus permitti videtur Judæis usurarum exercitium, dum tantùm illis prohibetur graves, immoderatásve exigere. Nam omissâ so-
3. lutione Glossæ ibi, dum ait illa verba referenda esse ad usuras, quæ excedunt legitimum modum, cùm certum sit, jure canonico attanto, usuras etiam in parva quantitate prohibitas esse, verius respondendum

dum est, in specie illiux textus non posse sumi argumentum à contrario sensu, quia resultat absonus intellectus, & contrarium jure divino naturali, & positivo repetitur expressum, argumento legis *conventicula, Cod. de Episc. & cleric. l. 1. ff. de offic. ejus:* illa namque verba, *graves, immoderatásve*, referenda sunt ad quascunque usuras, quæ immoderatæ, & graves, atque pravæ censentur, ut probant Hostiens. & Joannes Andreas *ibi*. Exemplum est in usuris apud Romanos probatis, & permissis, quas maximas, & graves appellant Jureconsulti *in l. non existimo 34. ff. de administr. tutor. l. qui sine 38. ff. de negot. gest.* Difficilior profectò est lex 22. *tit.* 12. *part.* 5. ubi expressè permittitur Judæis usuras exercere. Cujus textus difficultatem præter Gregorium *ibi*, Neothericos juris nostri Hispani interpretes, ejus gravitate deterriti consultò prætermisisse existimo. Gregorius in ejus textus glossa 1. ait, tempore illius legis ex generali consuetudine, permissione, & dispensatione Summi Pontificis, concessione Principum temporalium, ob bonum publicum, vel aliquam justam causam permissum fuisse Judæis in hoc Regno usurarum exercitium. Quæ solutio nullo modo valet sustineri, quia nec Summus Pontifex potest id permittere Judæis, ita ut ex ejus privilegio tale exercitium usurarum licitum sit, ut probavi *in cap. 4. hoc tit.* præsertim cùm nec infideli occasio peccandi sit danda, ut patet *ex cap. 12. lib. 2. Regum*, & notarunt Conradus *de contract. q. 25. cum tribus sequent.* Axevedo *in l. 1. tit. 6. lib. 8. Recopil. num.* 51. Covarr. *lib. 3. variar. cap. 3. n. 8.* Quâ solutione omissâ veriùs dicendum credo, Alfonsum *in d. l. 22. partita*, sequutum fuisse opinionem antiquorum, qui censuerunt, Principes sæculares posse concedere Judæis exercitium usurarum, negateque creditoribus Christianis jus repetendi usuras ab eis, ut docuerunt Paulus Castrensis *lib. 2. consil. 295.* Alexandec *lib. 1. consil. 57.* Sed cùm hæc sententia injusta esset, jurique divino, ac naturali contraria, ideo prædicta lex 22. nunquam fuit in Hispania recepta, immò potiùs privilegium ibi concessum Judæis ad exercendas usuras, penitus revocatum fuit à Regibus nostris *in l. 3. tit. 2. lib. 8. ordin. l. 1. tit. 6. lib. 8. recopil.* ubi notavit Axevedo. Nisi mávis dicere, dictæ legis 22. verba esse enunciativa, aliámque esse legislatoris intentionem, adversus quem videlicet debeat dari actio mandati, quando mandatum celebratur gratiâ mandantis, & mandatarii; & sic principaliter non agi in eo textu de exercitio usurarum permisso, vel non Judæis, argumento textur *in l. ex facto 19. ff. de hæredib. instit. Clement. unica, de prob.*

CAPVT XIII.

Idem a *Mutin. Episcopo.*

TUas dudum ex parte tua recepimus quæstiones, quod quidam usurarii tuæ diœcesos, quibus dant pecuniam ad usuram, præstare faciunt juramentum, quod usuras non repetant, & super his, quas solverint, nullam moveant quæstionem. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, ut usurarios ipsos monitione præmissa per censuras ecclesiasticas appellatione remota compellas ante usurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas postquam fuerint persolutæ, ne de dolo, & fraude sua contingat eos commodum reportare, qui ad hoc præstari faciunt juramentum, quod super usuras non valeant molestari.

NOTÆ.

a MVtinens.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* De Mutinensi Ecclesia egi *in cap. 12. de tempor. ordin.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. 1. cap. debitores, de jurejur.*

CAPUT XIV.

a Idem.

QVia frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem, statuimus ut si quis usurarius à nobis literas impetraverit super restituendis usuris, vel fructibus computandis in sortem, nisi priùs ipse restituerit usuras, quas ab aliis noscitur recepisse, auctoritate literarum ipsarum nullatenus audiatur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* Et cùm præsens constitutio sit generalis ab Innoc. III. facta motu proprio, non ad alicujus casus decisionem, aut consultationem, non exprimitur cui dirigatur. Statuit autem Innocentius in præsenti, quod usurarius qui usuras accepit, & etiam aliis ipse persolvit, si intendat repetere quas persolvit, non priùs audiatur, quàm ipse restituat quas accepit: atque idem etiam observatur, si fructus pignoris acceperit; nisi enim eos sorti imputaverit, arcetur à repetitione usurarum. Quod etiam observandum esse cum filiis, & hæredibus usurarii cautum fuit *in cap. Michael, hoc tit.* Rationem hujus constitutionis assignat Innocentius in illis verbis: *Quia frustra auxilium legis invocat, qui committit in legem: l. auxilium 37. ff. de minor. l. isti 8. ff. de eo quod metus causâ, l. scimus, §. si verò, ff. de jure delib. cap. constitutus, de appellat.* Et æquum est, ut quod juris in alium quis postulat, ipse sibi priùs dicat, *l. 1. ff. quod quisque jur.* Unde si usurarius intendit usuras à se solutas repetere à Sejo, priùs debet ipse restituere quas accepit à Titio. Quæ constitutio illustrari potest *ex l. in arenam, Cod. de inoffic. testam.* ubi pater arenarius non potest filium

lium arenarium exhæredare, quia alteri non potest opponere vitium, quo ipse laborat, *ex cap. cùm Apostolica, de except.* ubi cùm opponeretur agenti ad possessionem præbendæ exceptio pluralitatis beneficiorum ab eo, qui plura beneficia obtinebat, respondit Pontifex, non esse talem exceptionem admittendam; siquidem opponens simili morbo laborabat: notavit Balboa *in cap. 2. de excep. num. 122.*

Si quis tamen alieno nomine, ut pupilli, aut Ecclesiæ, seu universitatis, usuras solutas restitui petat, non potest hac exceptione repelli, quòd ipse usuras exegisset, nec adhuc restituisset; nam tunc non repelleretur ille à judicio, sed ille cujus nomine agebat, ut docuerunt Panormit. *in cap. Michael, hoc tit. num. 3.* Molina *tract. 2. de just. disp. 334.* Gibalinus *lib. 1. de usur. cap. 11. art. 2. num. 8.*

CAPUT XV.

Idem [a] *Altissiodorensi Episcopo.*

CVm in diœcesi tua sint quamplurimi usurarii, de quibus minimè dubitatur quin sint usurarii *b* manifesti, contra quos propter timorem Principum, & Potestatum, qui tuentur eosdem, nullus apparet *c* accusator, si iidem sunt per sententiam condemnari, qualiter procedere valeas contra ipsos, oraculum duxisti Sedis Ap. requirendum. Nos autem f. t. r. respondemus, quod licèt contra eos non appareat accusator, si tamen aliis argumentis illos constiterit esse usurarios manifestos, in eos pœnam in *d* Lateranensi contra usurarios editam Concilio, liberè poteris exercere.

NOTÆ.

a ALtissiod.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* De Altissiodorensi diœcesi egi *in cap. 14. de præsumpt.*

b *Manifesti.*] Quinam illi dicantur, exposui *in cap. 3. hoc tit.*

c *Accusator.*] Juxta tradita *in c. evidentia, de accusat.* obi commentarium hujus textus dedi.

d *Lateran.*] Relato *in cap. 3. hoc tit.*

CAPUT XVI.

Idem *Electo V. de* [a] *Octonen.*

SAlubriter. *Et infrà:* Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi sunt à socero pro numerata dote *b* pignori obligatæ, computandos in sortem non credimus compellendum, cùm frequenter dotis *c* fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda.

NOTÆ.

a OCtonen.] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & cùm præsens epistola non reperiatur inter epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci non potest de quo Episcopo tantùm electo in præsenti agatur.

b *Pignori.*] Etsi fidejussor pro dote dari nequeat, pignus tamen ad ejus securitatem constitui valet, ut probavi *in cap. 6. de pignor.*

1. c *Dotis fructus.*] Quos ex rebus dotalibus perceptos constante matrimonio maritus suos facit ratione dominii, quod in dote habet, & pro sublevandis oneribus matrimonii, *l. dotis 7. l. plerumque 10. §. sed fœtus 3. l. cùm in fundo 78. ff. de jure dot. l. pro oneribus 20. l. fin. §. præterea 2. Cod. eod. tit. l. fructus 7. l. si fundus 8. l. in insulam 42. §. fructus, l. usufructu 57. l. fin. ff. solut. matrim. l. unica, §. cumque 9. Cod. de rei uxor. actione, l. 26. cum sequent. tit. 11. partit. 4.* Desideratur tamen, ut res dotalis marito tradita sit, aliàs si tantùm promissa fuerit, fructus nôn lucratur, *l. de divisione 5. ff. solut. matrim.* Item requiritur ut matrimonium sequutum sit, nec præcedens dotis traditio sufficit, *d. l. dotis 7. §. fin. cum l. sequenti, ff. de jur. dot. l. si ante 6. ff. solut. matrim. l. 1. §. & primum secundo, cum §. sequenti, ff. pro dote.* Quare fructus percepti antea non cedunt lucro mariti, sed augent dotem ipsam, *l. videamus 38. §. ante 12. ff. de usur.* Præcipuè etiam desideratur, quod maritus sustineat onera matrimonii, & propriis sumptibus alat uxorem, *l. in insulam, §. usuras 3. ff. solut. matrim. juncta l. si quis 21. §. ult. ff. de donat. inter, l. fin. in princip. ff. de doli except.* Ideoque si usuræ dotis à socero promissæ sint genero quamdiu dos ei solvatur, & mulierem non aluerit vir, sed socer, improbè ab eo usuras petit, *l. cùm post 69. §. in demum 3. ff. de jure dot.* quia fructus & usuræ, quæ pro fructibus promittuntur, cedunt pro oneribus *matrimonii, l. si maritus 46. ff. famil. ercisc. l. dotis 7. d. l. pro oneribus 20.* docent Donel. *lib. 14. comment. cap. 7.* ubi Osualdus, Treutlerus *vol. 2. select. disp. 7. thesi 9.* Cujac. *ad tit. Cod. de jure dot. in princip.* & *in l. unic. §. cumque, Cod. de rei uxor.* Campegius *de dote, 2. part. quæst. 12.* Constantius Rogerus *eod. tract. quæst. 16.* Franc. Hothom. *in disp. de dotibus,* Paul. *post medium,* Fontanel. *de pact. nupt. clausul. 6. glos. 2. per tot.* P. Barbosa *in d. l. de divisione 5.* Galbatus *de usufruct. cap. 22.* quomodo autem fructus pendentes soluto matrimonio dividantur, exponunt Osualdus *in d. cap. 7. Donelli, lit. E,* Escobar *tom. 2. de ratiocin. comp. 19.* Alvarus Valascus *in praxi partit. cap. 29.* Benedictus Pinel. *lib. 5. select. cap. 2.*

COMMENTARIUM.

CUm certum sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus perceptos ex re sibi pignori data, ut probavi *in cap. cùm contra, de pignor.* 2.

pignor. difficilis meritò visa est Doctoribus tam Jurisperitis, quàm Theologis præsens decisio, dum in ea Innocent. III. docet maritum non teneri imputare in dotem fructus perceptos ex pignore pro dotis securitate à socero datos: quare varias huic decisioni assignarunt interpretationes Gomez *in l.50. Tauri, num.*30. Castillo 3. *controv. cap.*23. Valascus *consult.*8. *per tot.* Canisius *de usur. cap.*6. *num.*6. alii congesti à Barbosa *in præsenti*: quibus addendi sunt Cyriacus *lib.*1. *controv.* 80. Leothard. *de usur. cap.*28. *per tot.* Fontanel. *de pact. nupt. claus.*6 *glos.*2. *part.*6. Hermosilla *in l.*10. *tit.*1. *p.*5. *gloss.* 2. *n.*149. Giurba *decis.*72. Gutierrez *de delict. q.*91. Acosta *de privileg. credit. regul.*3. *limit.*2. *per tot.* Carleval. *lib.*1. *de judiciis, tit.*3. *disp.*8. *num.*20. Gibalinus *de usur. lib.*4. *cap.*5. *art.*15. *consect.*6. Pluribus placuit præsentem textum procedere favore matrimonii: quæ doctrina nullo modo defendi potest; tum quia contractus, de quo in præsenti, non est usurarius, ut infrà dicemus: tum etiam, quia usura propter nullam causam piam, & favorabilem exerceri potest, *cap. super eo* 4. *hoc tit.* Fortunius Garcia *de ultimo fine, illat.*6. textum hunc sic accipit dum ait, præsentem textum procedere ratione tacitæ donationis, quam fecit socer genero fructuum pignoris pro dotis securitate traditi. Quæ præsumptio donationis nascitur ex eo, quod pater tenetur filiæ dotem dare, aut alimenta præstare, *l. fin. Cod. de dotis promiss. l. qui liberos* 30. *ff. de ritu nupt.* Verùm hæc interpretatio minimè sustineri valet: tum quia Innocent. III. cùm interrogatus fuisset de jure, nihil respondit de donatione; sed quid juris ratio in præsenti casu dictabat: tum etiam, quia si vera esset dicta sententia, sequeretur inde, fructus pignoris interesse dotis excedentes, ab ipso genero in sortem computandos esse. Aliis communiter placuit, in præsenti casu generum fructus lucrari vi tacitæ conventionis, in compensationem damni emergentis, ex eo quia interim dum sibi dos non solvitur, ex proprio patrimonio sustinet onera matrimonii, quæ ex dote, vel dotis fructibus sustinere debebat: & consequenter recipit pignoris fructus in compensationem lucri cessantis; siquidem si statim cùm promissa fuit dos, sibi solveretur, posset maritus cum ea negotiari, & ex tali negotiatione lucrum sufficiens acquirere ad sustentanda onera matrimonii. Ita docuerunt Alexander *in l. in insulam, §. usuras, n.*3. *ff. solut. matrim.* & *consil.*27. Tiraq. *de utroq. retract. tit.*1. *glos.* 18. *num.* 71. Plotus *de in litem jur.* §. 11. *num.*29. alii congesti à Cenedo *collect.*14. *ad Decretal.* Covarr. 3. *var. cap.*5. *num.*3. Fontanella *de pact. nupt. clausul.*6. *gloss.*2. *part.*6. Farinac. *in report. posthum. de contract. quæst.* 34. Noguerol *alleg.*17. Castillo *de aliment. cap.* 49. 50. & 51. Sed hæc interpretatio facilè convincitur, quoniam ad hoc ut debeatur interesse lucri cessantis, vel damni emergentis, requiritur quod præcedat culpa, vel mora debitoris, aut pactio inter eum, & creditorem, ut *in l.*2. §. *fin. ff. de eo quod certo loco, cap.*1. *de offic. ordin. in* 6. *cap. dilecti, de foro compet.* & post alios docent Araujo *in qq. moral. disp.*1. *de statu civili, quæst.*1. quin immò & requiritur probatio talis damni emergentis, vel lucri cessantis, ut post antiquiores docuerunt Andreas Gaillus *lib.*2. *obs. cap.*6. Canisius *de usur. cap.*5. quæ omnia deficiunt in præsenti casu, siquidem nullâ pactione præcedente, aut probatione oblata damni emergentis, asserit Pontifex generum lucrari fructus pignoris pro dotis securitate constituti. Tandem alii docuerunt, in præsenti casu maritum fructus percipiendo usuras non committere, quia in hoc casu nullum intervenit mutuum, nec formale, vel expressum, nec fictum, aut palliatum; quibus mutui speciebus non intervenientibus, committi non potest usura. Verùm hæc interpretatio etiam convincitur; nam potiùs in præsenti casu præsumitur, fide habita de dote mutuum contrahi, aliàs quo jure maritus posset percipere fructus pignoris, nisi præsumendo per fictionem brevis manus dotem marito solutam fuisse, & eam statim sub pignoribus mutuasse.

Quare his, & aliis sententiis omissis, ut veram præsentis textus rationem assignemus, præmittendum est, maritum, cui dos promissa non solvitur, 3.
non teneri sustinere onera matrimonii; immò patrem, seu extraneum dotem promittentem marito teneri, dum dos non solvitur, onera matrimonii supportare, *l. si is quem* 57. §. 1. *ff. de jure dot. l. si filiatio* 20. §. 1. *l. si maritus* 47. *ff. famil. ercisc.* probant Felicianus *de censibus lib.* 2. *c.* 5. Petr. Barb. *in rubric. solut. matrim. part.* 1. *à n.* 68. Arias de Mesa *lib.*3. *var. cap.* 46. *num.* 20. Deinde præmittendum est, quod si ab initio, cùm de dotis constitutione agitur, conventum sit inter maritum & dotem constituentem, ut dos intra mensem, vel annum solvatur, pignoribus datis, etsi interim sustineat onera matrimonii, non tamen ideo potest fructus pignoris lucrari, aut usuras dotis petere, nisi pactum intercesserit, ut interim dum dos non solvitur, aliquid interessis nomine solvatur: quod pactum latè probant, & defendunt Sesse *tom.*1. *decis.*68. *per tot.* Gibal. *lib.* 4. *de usur. cap.*5. *art.*15. *consect.* 3. *per tot.* In præsenti autem textu dos de præsenti constituta fuit nullâ temporis dilatione datâ patri ad ejus solutionem. Quibus præmissis, apparet vera ratio, quare in præsenti maritus fructus pignoris percipere possit, nec teneatur eos in dotem imputare, quia videlicet eos recipit non ratione mutui, nec dilatæ solutionis, sed ex ea causa, quia scilicet uxorem aluit, & cætera omnia sustinuit absque dote, quæ sustinere debebat socer. Quare quid mirum si gener ex rebus soceri, videlicet ex fructibus pignorum, onera matrimonii sustinuit, quæ pater sustinere debebat; ideo non tenetur similes fructus imputare in sortem principalem. Ita docuerunt Felicianus *de censibus tom.*1. *lib.*2. *c.*5. *num.*29. Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *quæst.*7. *à n.*41. Arias de Mesa *d. lib.* 3. *var. cap.*46. *num.* 20. Tota ergo ratio, quare in præsenti casu ritè, & rectè maritus lucratur fructus pignorum, consistit in eo, quia sustinet onera matrimonii, quæ socer sustinere debebat. Unde dubitatur, an cessionarius mariti possit etiam fructus ipsos lucrari, nec imputare teneatur in sortem principalem. Et etiam in cessionarium hoc privilegium transire docuerunt Rodriguez *ubi suprà, num.* 59. Felicianus *d. lib.*2. *cap.*5. Sesse *d. decis.*68. *n.*23. Amatus *resol.*49. *n.*83. Sed rectiùs contrarium docuerunt Valascus *tom.*1. *consult.*8. *num.*6. Guzman *de evict. q.*10. *n.*46. Cancerius *part.*1. *variar. cap.* 3. *num.*61. Gibalin. *d. art.*15. *consect.*9. Olea *de cess. jur. tit.*6. *quæst.*2. *n.*43. Leothard. *de usur. q.*29. quia cùm hoc privilegium marito concedatur, quia sustinet onera matrimonii, & hæc qualitas desit in ejus cessionario, cessare debet privilegium, *l. cùm patronus* 29. *ff. de legat.* 2. *l. quia tale, ff. solut. matrim.* pluribus exornat Larrea *decis.*31. *à n.*10. Et hac etiam interpretatione admissâ varias hujus textus ampliationes adducunt circa dotem pro moniali promissam, nec solutam; & circa viduam, cui dos restituta non est debito tempore ab hæredibus mariti: quem casum amplectitur Noguerol *d. alleg.*17. sed non audet admittere Tapia 2. *tom. catena mor. lib.* 5. *quæst.* 17. *art.* 10. quos & alios casus examinant, & exponunt Olea, Gibalinus & Sesse *ubi suprà*, Leothard. *d. q.*20.

CAPUT

CAPUT XVII.

Idem *Episcopo* a *Bononien.*

MIchaël laïcus suam nobis querimoniam destinavit, quod N. & quidam alii Bonon. cives multa extorserunt ab eodem, & à patre suo, cujus hæres existit, nomine usurarum. *Et infrà:* Attentiùs provisurus, ne auctoritate nostra in negotio eodem procedas, nisi dictus conquerens restituerit, vel adhuc restituat, si quas aliquando ipse, vel pater ejus extorsit usuras.

NOTÆ.

a *Bononiensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Bononiensi Ecclesia egi *in cap.* 17. *de foro competent.* & textum hunc exposui suprà *in cap. quia frustra.*

CAPUT XVIII.

Idem *in Concilio* a *generali.*

QUantò ampliùs Christiana religio ab exactione compellitur usurarum, tantò graviùs super his Judæorum perfidia insolescit, ita quod brevi tempore Christianorum exhaurientur *b* facultates. Volentes igitur in hac parte prospicere Christianis, ne tenaciter aggraventur, synodali decreto statuimus, ut si de cætero quoquam prætextu Judæi à Christianis *c* graves, & immoderatas usuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter. Unde Christiani, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ compellantur ab eorum commerciis abstinere. Præcipimus autem, & injungimus, ut propter hoc non sint *d* Christianis infesti, sed potiùs à tanto gravamine studeant prohibere Judæos: ac eadem pœna Judæos decernimus compellendos ad satisfaciendum Ecclesiis *e* pro decimis, & *f* oblationibus debitis, quæ Christiani de domibus aliis percipere consueverint antequam ad Judæos quoquo titulo devenissent, ut sic Ecclesiæ conserventur indemnes.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranensi videlicet celebrato sub Innoc. III. ubi *cap.* 67. repetitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 2. *de summa Trinit.*

b *Facultates.*] Ut variis exemplis, & rationibus probat Maiolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de perfid. Iudæorum.*

c *Graves, immoderatasve.*] Hæc verba exposui *in cap. post* 12. *hoc tit.*

2. d *Abstinere.*] Et ita excommunicatio hæc non in ipsos Judæos, sed potiùs in Christianos cum eis commonicantes imponitur, juxta tradita *in cap.* 2. *de Iudæis.*

e *Decimis.*] Hanc partem de decimis prædialibus solvendis à Judæis, exposui *in cap. de terris, de decimis.*

f *Oblationibus.*] Quas ex præcepto Catholici plerumque facere tenentur, ut probavi *in can.* 28. *Concilii Illiber.* Unde cùm ratione prædii, vel domus Christiani oblationes faciunt pro alimonia parochi, etiam Judæi in eis domibus commorantes, tanquam ad debitum reale tenentur oblationes facere, juxta tradita *in d. cap. de terris.* 3.

CAPUT XIX.

Gregorius IX. a *Fratri R.*

NAviganti, vel eunti ad *b* nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quòd suscepit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius non est censendus. *c* Ille quoque qui dat x. solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licèt tunc plus valeant, utrum plus, vel minùs solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc usurarius reputari. Ratione *d* hujus dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum & alias merces vendit, ut amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem: si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

NOTÆ.

a FRatri R.] Ita legitur in hac sexta collectione, & cùm Regestro epistolarum Gregor. IX. careamus, agnoscere non possumus cui fratri R. in præsenti rescribatur.

1. b *Nundinas.*] Nundinæ, quasi Novendinæ, à nono die dictæ sunt, eo quòd nonis quibusque diebus plebs in urbem conveniret emendi, vendendique causâ. Columella *lib. 1. de re rustic.* Macrobius *lib. 1. saturn. cap. 16.* Illustrat earum originem repetens Gibalinus *de argot. tom. 1. lib. 2. cap. 5. art. 2.* Nundinæ ergo sunt publici mercatus, quorum libertas in eo cernitur, tum ne conveniantur nundinatores alicujus debiti causâ, *l. unic. Cod. de nund.* tum ne vectigalibus onerentur, *l. 1. Cod. de veteranis, novel. Valentin. & Marc. de siliquar. exact.* Nundinas aliquo in loco ponere sine Principis, vel Senatus auctoritate jure civili non licebat, *l. 1. ff. de nundinis*: & à Senatu hoc jus plerumque impetrari, testis est Plinius *in epist. ad Valerianum, lib. 5. epist. 4. Solers vir Prætorius à Senatu petiit, ut sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur.* Atque ita Claudium Imperatorem, etsi legibus solutum, jus nundinarum in sua prædia à Consulibus petiisse, refert Tranquil. *in Claudio, cap. 12. Ius nundinarum in privata prædia à Consulibus petiit.* Probat Altesserra *de Ducibus lib. 2. cap. 14.* & de nundinarum usu agunt Petrus Gregor. *lib. 25. syntagm. cap. 3.* Alciatus *lib. 4. disp. cap. 8.* Osualdus *lib. 17. Donel. cap. 14. littera L, & lib. 24. cap. 7. littera Z*, Æneas Robertus *lib. 2. rerum judic. cap. 16.* Narbona *in l. 10. tit. 20. lib. 3. recopil. glos. 1. & 2.* Castillo *de tertiis, cap. 41. num. 96.* Scaccia *de commerciis, §. 2. glos. 4. per tot.* Camil. Borell. *de præstantia Regis cap. 46.* Petrus Barbosa *in l. heres, ff. de judiciis*, Gaito *de credit. tit. 7. cap. 2. n. 2181.* Molf. *l. de contract. tract. 12. cap. 7. respons. 7.* alii congesti à Barbosa *ad tit. Cod. de nundin.* Quid autem per ea verba, *nundinas, idest epulas*, velit Ulpianus *in l. cùm societas 69. ff. pro socio*, exponunt Gutherius *de offic. domus August. lib. 1. cap. 13.* Forner. *lib. 13. rer. quotid. cap. 28.* Vvisembechius *disp. 4. de V. S. & disp. 38.* Desiderius Heraldus *lib. unic. emend. cap. 4.* Salmasius *ad jus Atticum, cap. 5.* Valeron *in animadvers. jur. cap. 8.*

2. c *Ille quoque.*] In hoc versiculo definitur alius casus diversus à priore, videlicet utrum usuram committat qui anticipatâ solutione emit merces minori pretio quàm futuro tempore sunt valituræ. Circa quod dubium tres casus sunt distinguendi. Primus est cùm emo à te triticum colligendum mense futuro Augusto, pretio duodecim regalium propter anticipatam solutionem; quod pretium est minus justo, quo tunc æstimatur triticum. Secundus est cùm triticum emitur eo pretio, quo tunc valiturum est, pretio anticipato pro necessaria venditione. Tertius est cùm emo à te triticum colligendum mense Augusto pretio 12. drachmarum, cùm dubium est, an triticum eo mense plus, vel minùs valiturum sit. Et primo casu certum est, usuram committi, cùm ob mutuum palliatum ex anticipata solutione emptor lucrum consequatur. Secundo verò casu etiam patet usuram non committi, cùm pretii anticipatio tantùm induat necessitatem vendendi triticum mense Augusto pretio currenti. Tertio casu similiter usura non committitur, ex præsenti textu, & traditis suprà *in cap. in civitate.* Nam etsi taxetur pretium ob anticipatam solutionem, tamen cùm dubium est, an plus, minusve triticum valiturum sit, æqualis conditio est, tam emptoris, quàm venditoris, ut dixi *in cap. in civitate*, & probat Araujo *in qq. moral. disp. 1. de statu civili, q. 2. dub. 2.*

d *Ratione hujus dubii.*] Tertiam hanc partem præsentis textus exposui suprà *in cap. in civitate, hoc tit.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Usurarius censendus est qui à debitore recipit aliquid ultra sortem principalem, etiamsi suscipiat in se periculum.* Non est alia juris decisio, quâ probari possit præsens assertio; eam tamen illustrant Lupus, Canisius, & Binsfeldius in commentario ad hunc textum, Araujo *in qq. moral. disp. de statu civili, quæst. 1.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 5. cap. 12. & de usur. lib. 2. cap. 5. num. 7.* Molina *tract. 2. de just. disput. 318.* Lessius *lib. 2. eod. tract. cap. 20. n. 116.* Canisius *de usur. cap. 4. n. 2.* Guibert. Costan. *qq. jur. c. 1. num. 12.* pluribus relatis Leothardus *de usur. q. 23. per tot.* Gibalinus *eod. tract. lib. 4. cap. 4. art. 3. per tot.* Prado *tom. 2. Theol. mor. cap. 17. q. 3. §. 2.* 3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. In præsenti casu periculi susceptio pretium & æstimationem recipit, *l. 5. ff. de nautico fœnore.* Unde quia contra naturam contractus creditor in pecunia trajectitia periculum suscipit, receptum fuit jure civili nauticum fœnus, ut constat *ex l. 1. l. in nautico, l. nihil, l. periculi, eod. tit. l. eos, Cod. de usur.* Harmenopulus *lib. 3. prompt. tit. 7. l. qui Romæ 122. §. 1. ff. de V. O.* notarunt Sarmientus *lib. 7. select. cap. 2. n. 6.* Padilla *in l. 2. n. 25. Cod. de rescind.* Covarr. *lib. 3. variar. cap. 2. num. 5.* Quâ ratione etiam docetur *in l. ex hoc jure, §. Labeo ff. de donat.* & *in l. si remunerandi, §. magnas, ff. mandati*, licere fidejussori pretium accipere pro periculo, cui se exponit, solvendi pro reo principali. Igitur qui periculum suscipit in pecunia mutuo data trajectitia, aliquid recipere valet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam contractus assecurationis, in quo quis suscipit in se periculum mercium, pecuniæ, vel aliarum rerum, quæ de loco ad locum mari, vel terra vehuntur, & transportantur, taliter ut pro justa mercede, si quælibet res pereat, ad ejus æstimationem teneatur, ratione suscepti periculi omni jure licitus est, *l. in navem, ff. locati*: quia continet rationem utilitatis, & justitiæ commutativæ. Igitur creditor qui mutuam pecuniam dedit, & ejus periculum in se suscepit, justè pro eo pretium accipit. 4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio; pro cujus expositione scire oportet, fœnus nauticum; quod etiam maritimum appellatur *in l. 6. ff. de nautico fœnore*, percipi ex pecunia trajectitia, quæ merè trajecturo datur ea conditione, ut salvâ navi appulsâ, restituatur unà cum grandi fœnore; navi verò pereunte, naufragio facto, tum sors, tum lucrum, & omnis usura creditori periret: atque ita cùm in communi fœnore sors debitoris periculo sit, in maritimo periculo creditoris existit. Pecunia hæc trajectitia dicitur forensi consuetudine, quia quæcunque pecunia trans mare exportatur, trajici dicitur *in l. 3. ff. ad leg. Iul. peculat. l. tutores 39. §. patruus, ff. de administr. tut.* & fœnus hoc jam olim à Græcis cognitum ab eis ad Romanos derivatum fuisse, ex Polluce, Demosthene & Laërtio probat Gibaliu. *de usur. lib. 2. cap. 4. art. 3.* Trajectitia hæc pecunia dabatur periculo creditoris duobus modis, nempe vel in totum navigationis tempus, vel in certam tantùm diem, quâ elapsâ periculum amplius non spectabat ad creditorem, & nauticæ usuræ cessabant, ac communes currere incipiebant, *l. 4. & 6. ff. de nautico fœnore, l. 7. Cod. eod. tit.* Quare in cautione exprimebatur numerus dierum, quorum periculum subire vellet creditor, quibus elapsis, licèt navigatio 5. DE NAUTICO FOENORE.

getio nondum finita fuiſſet, ipſe amplius periculum non ſubiret. Exemplum extat *in l. qui Romæ* 122. §. *Callimachus, ff. de V. O.* quam perdoctè explicant Samuel Petitus *ad jus Atticum fol.* 409. D. Joannes Ramos *in analect. ad l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam,* Gibalinus *ubi ſuprà.* Periculum autem hoc, quod contra rationem ſubibat creditor, reſpiciebat tantùm naufragium: quare fœnus hoc plerunque exercebant ipſi navicularii, & navium exercitores, ut conſtat ex *d. l. 6. ff. de nautico fœnore, l. ult. ff. nautæ, caupones:* nam ſi à piraticis, aut hoſtibus, incendióve damnum accideret, niſi expreſsè de eo conventum fuiſſet, ad debitorem periculum pertinebat, ut etiam ſi ex jactura communi vectorum conſenſu facta obveniret; & denique ſi quid damni debitor ſuâ culpâ ſibi accerſiviſſet, veluti ſi illicitas merces exportaret, quas fiſcus pro jure ſuo occuparet, *l. 3. ff. de nautico fœnore, l. 11. §. Dominus, ff. de publicanis.* Tandem genus hoc fœnoris nautici ſuas peculiares leges habebat. Prima, ut navi ſalvâ appulsâ, ceſſanteque periculo, uſuræ nauticæ quieſcerent, & communes tantùm currerent, *l. 6. & fin. ff. de nautico fœnore, l. 1. Cod. eod. tit.* Secunda, ut liceret debitori mittere ſervum, qui comitaretur pecuniam, eamque peteret eo die, quo debitor ſe ſoluturum promiſerat, *dicto §. Callimachus, l. trajectitia, ff. de O. & A. l. 4. ff. de naut. fœnor.* Illuſtrat Gibal. *d. art.* 3. Tertia, & ſpecialior lex hujus fœnoris erat, ut ſolo nudo pacto promiſſum abſque ſtipulatione civiliter deberetur, *l. in quibuſdam, ff. de nautico fœnore,* propter periculi ſuſceptionem, ut probant plures, quos refert, & ſequitur Straccæ *de aſſecurat. n.* 24.

6. *De uſuris nautici, et earum iniuſtitia.* Deinde ſciendum eſt, uſuras nautici fœnoris non ſemper eaſdem fuiſſe, immò pro diverſitate navigationum, & magnitudine periculorum, pro temporis tempeſtate, in qua ſuſcipiebantur, variæ erant, ut probat Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 5. & ideo ait Paulus *lib. 2. ſentent. tit.* 4. *Trajectitia pecunia propter periculum creditoris, quamdiu navigat navis, infinitas uſuras capere poteſt.* Quæ verba ita exponit Anianus, *in quantas convenerit, hanc pecuniam dare creditor poteſt.* Probant Duarenus *lib.* 2. *animadv. cap.* 3. Lupus *comment. 1. de uſur. §. 5. num.* 32. Cujac. *in novel.* 106. *Juſtin.* Quare Juſtinianus ne in infinitum excreſceret uſura nautica, eam ad centeſimam reſtrinxit *in l. eos 26. §. penult. Cod. de uſur.* in trajectitiis autem contractibus, vel ſpecierum fœnori dationibus, uſque ad centeſimam tantummodo ſtatuit licere ſtipulari, neque eam excedere, licèt veteribus legibus hoc eſſet conceſſum: unde *in l. nihil intereſt, §. 1. ff. de naut. fœnore,* ea verba: *Ad finem centeſimæ, non ultra duplum debetur;* Triboniani eſſe reſpicientis ac dictam Juſtiniani conſtitutionem, voluit Cujacius *in notis ad Paulum ubi ſupra.* Sed hæc emendatio illi poſtea diſplicuit *lib. 5. obſ. cap.* 38. Othomano *lib. 5. obſ. cap.* 17. de cujus legis interpretatione videndi ſunt Molineus *de uſur. q.* 4. Strac. *de aſſecuratione, n.* 57. Gibalinus *d. art.* 3. Poſtea tamen Juſtinianus majorem uſuram permiſit *in novella* 106. quæ deinde abrogata fuit *in novel.* 110. de quarum conſtitutionum ſenſu nervosè contendit Salmaſius *cap. 9. de modo uſurarum,* cum Molineo *in qq. de uſuris legalibus, n.* 59. Sed perveniamus jam ad injuſtitiam hujus nautici fœnoris. Et quidem ejus iniquitatem agnoverunt Plutarch. *in Catone Majore,* & Menippus apud Laërtium *in ejus vita.* Primò enim injuſtitia ejus apparet, quia ſupponit uſuras communes, ultra quas pro periculi ſuſceptione aliquid addebatur. Secundò quia cùm hæc quantitas taxata non eſſet, in immenſum excreſcebat. Deinde quia cùm periculum tantum eſſet, tamen fœnerator pro illo ad libitum uſuras exigebat. Deinde quia creditor uſuris communibus non contentus obſtringebat ad uſuras has promittendas, & ſimul pœnam pro pecunia non ſoluta, *l. ult. ff. de nautico fœnore.* Tandem quia cùm hi fœneratores navim, & merces illi impoſitas obligatas pignori pro ſorte ſua, & uſuris haberent, ac proinde ſuæ ſecuritati jam providerent, quo jure pro illo periculo tam amplas uſuras exigere poterant?

7. *Variæ præſentis textus interpretationes.* His ſuppoſitis, ut ad rationem præſentis conſtitutionis perveniamus, ſciendum eſt, textum hunc variè à Doctoribus interpretari. Et primò Molineus *de uſur. quæſt. 3. n.* 95. aſſerit Gregorium in præſenti non improbare nauticum fœnus, ſed tantùm cùm uſuræ promittuntur pro periculo dubio, aut nullo, & ita ſuppoſititio, cujus prætextu fœneratores ſuam iniquitatem tegebant. Verùm hanc explicationem rejiciunt Covar. *lib. 3. var. cap. 2. n.* 5. Lupus *comment. 3. de uſur. num.* 1. Straccha *de aſſecur. num.* 27. nam Gregorius expreſsè agit de eo, qui in ſe ſuſcipit periculum navigationis; & de eo, qui proficiſcitur ad nundinas, ubi latronum periculum, & aliorum ubvium eſt. Quare ſolet Princeps lege ſua illuc convenientibus ſecuritatem præſtare, *l. 2. ff. de nundinis, l. unic. Cod. eod. tit.* Aliter Hadrianus *in 4. tract. de uſur. cap. Occurrunt,* exponit Gregorium, & ait, eum loqui de pretio injuſto, quod excedit æſtimationem periculi ſuſcepti. Verùm hæc ſententia convincitur à Covarr. Lupo, & Strac. *ubi ſuprà,* facilè ex illis verbis: *Aliquid ultra ſortem;* in quibus de modicis uſuris agitur. Alii docuerunt, Gregorium in præſenti agere de eo fœneratore, qui cogit debitorem contractum illum aſſecurationis celebrare, quia aliter mutuaturus non erat, niſi ſuſcipiendo periculum ſortis, & ita ob illud immodicas uſuras exigendo. Ita Antoninus *2. part. cap. 7. §.* 21. *tit.* 7. Conradus *de contract. quæſt. 39. concl.* 1. Sylveſt. *verbo Uſura* 1. § 35. Caietanus *eod. verbo, caſu* 8. Navarrus *in manuali, cap. 17. num.* 21. Lupus *de uſur. comment. 3. §. 1. num.* 3. Salas *eod. tract. dub. 23. n.* 7. Binsfeldius *in præſenti, quæſt. 1. concl.* 2. Palacios Rubios *in cap. per veſtras 5. notab. 6. §. 9. num.* 12. Verùm facilè hæc opinio refellitur ex generalitate, qua utitur Pontifex, nullâ factâ mentione talis neceſſitatis contractus aſſecurationis. Alii tandem cenſuerunt, in præſenti deeſſe negationem, legendumque eſſe, *uſurarius non eſt cenſendus.* Ita docuerunt Gudelinus *de jure noviſſimo lib. 3. cap.* 3. Joannes Bernacius *lib. 2. de utilit. legend. hiſt. cap.* 15. Narbona *in l. 15. gloſſ. 2. n. 20. tit. 20. lib. 3. recopil.* Layman *lib. 3. ſummæ, tract. 4. cap. 16 num.* 13. Caſtropalao *tract. 32. diſp. 4 punct.* 18. Fachineus *lib. 2. controv. cap.* 48. Barboſa *in præſenti, n.* 2. quos ſequitur Gibalin. *lib. 2. de uſur. cap. 4. art.* 3. perpensâ vi dictionis, *quoque,* quâ utitur Pontifex in ſecundo caſu, ubi docet, uſuram non committi: & ita videtur in primo caſu idem aſſeruiſſe, cùm dictio *quoque,* ſit implicativa prioris caſus, *l. 3. §. 1. & §. in amittenda, ff. de acquir. poſſeſſ. l. qui legatorum, §. filium quoque, ff. pro herede.* Verùm cùm huic ſententiæ repugnet omnium codicum fides, cùm in nullo negativè legatur, non auſim ita emendare Gregorium, præcipuè cùm ejus ſententia aliter explicari poſſit.

8. *Traditur vera interpretatio.* His ergo interpretationibus omiſſis, credo eam fuiſſe Gregorii IX. mentem in præſenti, ut cùm tempore mutui uſuræ promittuntur ob periculum pecuniæ trajectitiæ ſuſceptum à fœneratore, contractus uſurarius cenſeatur, quia circumſtantia illa periculi à creditore ſuſcepti non impedit, quin ſtipulatio majoris quantitatis, quàm in mutuo numeratum eſt, fœneratitia ſit, & fœnus contineat, quia in contractu mutui, de quo agimus, vitium uſuræ non purgatur, licèt ex pacto periculum ad creditorem pertineat;

ut probant Albericus *in l.jubemus, Cod.de sacros. Eccles.* Decius *consil.*123. *num.*1. Alexand. *lib.*4. *consil.* 121. Corneus *lib.*4.*consil.*1.Leothardus *de usur.q.*23. *num.*17. Sed si per se, & simpliciter mutuo celebrato, postea agatur de assecuratione illius pecuniæ trajectitiæ, tunc propter periculum quod in se suscipit creditor, rectè potest aliquid accipere, dum tamen non obliget ipsum debitorem ad contractum illum assecurationis celebrandum, quia tunc usura committitur; siquidem usurarius contractus censetur ille, in quo debitor ultra sortem obstringitur aliquid emere, vendere, locare, etiam justo pretio, quod facere minimè tenebatur. Covar. *lib.*3. *variar. c.*2. *num.*5. Leotbardus *d. q.*23. *n.*6. Unde existimo Gregorium in præsenti improbare nauticum fœnus prout jure civili receptum erat, quia simul cum ipso mutuo usuræ promittebantur, etsi periculi subeundi facta mentione; non autem improbare Gregorium contractum assecurationis, cùm per se, & separatim celebretur, nullâ ratione habitâ mutui, sed periculi suscipiendi: & ita præsenti constitutione sublatæ sunt usuræ palliatæ, quæ facilè committebantur, eo quòd multi non invenientes gratuitos mutuatores, qui sine lucro vellent sibi mutuare, fingebant se velle trajicere pecuniam mutuatam in alias provincias longinquas, & petebant à mutuante assecurationem pro certo pretio: unde deducit Gregorius prudentissimè præsumptionem, quod iste sic mutuans pecuniam trajiciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus usurarius; quia præsumitur quod vi mutui vult illud pretium extorquere absque necessitate assecurationis; ideoque forsan Pontifex non dixit, *Est usurarius*; sed *Censendus est usurarius*. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam fateor ob periculum pecuniæ trajiciendæ aliquid recipi posse, sed extra mutuum, ratione periculi, & alterius contractus seorsim celebrati; nam aliàs fœnus nauticum fœnus est, & mutui ratione usuras recipit, quod sacris canonibus omninò improbatur; quare etiam subducta hac Gregorii constitutione, puto nauticum fœnus, & maritimas usuras esse prohibitas, & contineri sub generali illa prohibitione, quâ omnis usura jure divino, & Pontificio prohibita est, ut si deficeret hæc constitutio, adhuc nefas esset fœnus nauticum exercere.

. TITULUS XX.

De crimine falsi.

CAPUT PRIMUM.

[a] Augustinus.

FALSIDICUS testis tribus personis est obnoxius: primùm [b] Deo, cujus præsentiam contemnit: inde [c] judici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio [d] lædit. Utrerque [e] reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

NOTÆ.

1. a *AUgustinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.*1. & ex eodem Sancto textus hic citatur à Burchardo *lib.* 16. *Decreti, cap.* 12. Gratiano *in cap. quisquis* 80. 11. *quæst.*3. Sed inter opera Divi Augustini non repetiuntur verba in præsenti relata: extant tamen apud D.Isidorum *lib.*3.*sentent.cap.*55. *de testibus*, ut jam notarunt Ant. August. *in præsenti*, Aldrete *in antiquit. Hispan. lib.*2. *cap.* 11. Integrum caput D. Isidori transcribo, ut facilius præsens textus intelligatur: *Et si mendacium gratis dicitur, quantò magis si venale quæritur? neque enim deerit multiplex conventus falsorum, si tanta præsentia sit nummorum. Testis falsidicus tribus est personis obnoxius. Primùm Deo, quem perjurando contemnit: secundò judici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit. Unum penè crimen habent, & qui falsitatem promit, & qui supprimit veritatem; quia ille obesse vult, & iste prodesse non vult. Pejor est testis, qui lædit, quàm qui præstare non vult. Nam ille malignus est, iste inutilis. Testibus falsis conjunctis tardè mendacii falsitas reperitur. Quod si separati fuerint, examine judicantis citò manifestantur. Nam sicut in unitate pravorum grandis est fortitudo, ita in separatione major infirmitas. Fraudulentia citò reprehenditur mendacium; falsidicorum enim testimonium sibi non convenit. Iniquus testis, quamvis sua falsitate corpori, rebusque impediat, animo tamen nihil damni confert. Erit autem ille apud Deum condemnatus, qui adversus innocentem falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solùm ille reus est, qui falsum de alio profert, sed & is, qui citò aurem criminibus præbet: qui metu potestatis veritatem occultat, ejusdem veritatis iracundiam sibi cœlitus provocat: quia plus pertimescit hominem, quàm divinam trepidat indignationem. Beatus cujus testimonio innocens ab scelere objecto purgatur: impius cujus proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Christianum morti obnoxium prodere, & ad effundendum sanguinem infelicium vocem testificationis præbere. Sermo enim justi hominis tantùm ad ministerium debet esse salutis; ira enim indignationis, & tribulationis, & immissiones per angelos malos.* In hoc capite agitur de testibus falsis, de quibus, eorumque pœnis egi *in can.*74.*Concilii Illiber.*

b *Deo.*] Qui præsens est omnibus actibus humanis: quare ob peccatum ita perpetratum illi pœnitentia injungitur. Facit lex ultima *in fine, tit.*12. *part.*3.

2. c *Iudici.*] Unde ab eo extraordinariè puniri potest, lite pendente, *l. nullum, Cod. de testib.* causâ verò finitâ, ad instantiam accusatoris: & si aliàs sit incompetens, ex eo, quod testis falsus deliquit coram ipso falsum deponendo, fit competens; secus

verò

verò si sit incapaa, ut laïcus respectu clerici; quia tunc illum punire non valet, ut pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti.*

3. d *Lædit.*] Unde talis testis falsum perhibens testimonium, vel negans quod scit, tenetur patti læsæ omnia damna resarcire. Toletus *lib.5. summæ, cap.59. num.5.* Item si juridicè interrogatus verum celavit, tenetur etiam ad restitutionem damni, quod patitur alter ea viri occultatione, ut aliis relatis resolvunt Diana *part.3. tract.5. resol.54. & 4. part. tract.4. resol.99.* Lessius *de just.lib.2. cap.13.dub.10. & cap.31. dub.8.* Ferro Manriq. *de differt. utriusque fori, quæst.117.*

4. e *Uterque reus est.*] Consonat lex 1. *§.cùm*, lex *si quis obrepserit, ff. ad leg.Corn.de falsis*, lex 8. *Cod. de Episcop. & cleric.* ibi: *Presbyteri, si hoc ipso, quod nihil metuant, vera in testimonio dicendo suppresserint, salva esse debet actio litigatoribus.* Faciunt Plautus *in Querulo:*

——*Pejerat sæpe qui tacet;*
Tantum est enim verum tacere, quantum & falsum dicere.

Ammianus Marcel. *lib.29.hist. Fallere non minùs videtur qui gesta præteriit sciens, quàm ille qui nunquam facta fingit.* Asconius 3. *in Verrem: Jurati testes produci solent non solùm ne falsa dicant, verùm etiam ne quæ vera sunt, taceant.* Cicero *lib.3. offic. Quanquam in alia quæstione non videtur neque ille celare debuisse: nec enim id est celare, quicquid reticeas, sed cùm quod tu scias, id ignorare emolumenti causâ velit eos, quorum intersit id scire. Hoc autem celandi genus quale sit, & cujus hominis, quis non videt? Certè non aperti, non simplicis est, non ingenui, non justi, non viri boni: versuti potiùs, obscuri, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri.* Nec contrarium probat textus *in cap. ne quis arbitretur, 22. quæst. 2.* quem rectè exponit glossa *ibi*, dum ait, taceri veritatem posse impunè, & citra metum, si ex alia causa, quàm testimonii id fiat, sicque accipit textum illum: secus verò si rogatus, accitusque testis, quod in vero est, suppresserit: quo casu procedit præsens textus. Nec etiam obstabit si dicas, eos in legem Corneliam de falsis incidere, qui ob non dicendum testimonium pecuniam acceperunt, *l.1. §. sed & si quis, ff.ad leg. Corn. de falsis.* Ergo illi, qui nullam pecuniam acceperunt, etsi verum testimonium suppresserint, ut falsi testes non tenentur. Nam respondeo, sequelam hujus argumenti non rectè deduci, quia in eodem textu dicitur, in legem Corneliam eum incidere, qui ob dicendum testimonium pecuniam accepit: non tamen inde sequitur, eum qui pecuniam non accepit, si falsum testimonium diceret, à crimine immunem esse. Oppositio autem, quam dicta lex prima admittit, talis est: Si quis ob non dicendum testimonium pecuniam accepit, in legem Cornel. incidit: Ergo qui nullam accepit, si surgere testimonii perhibendi causâ recuset, non incidit in legem Corn. Ratio est, quia non potest videri falsum commisisse qui omnino testimonium dicere noluit: at qui surrexit testimonii dicendi causâ, & verum suppressit, à falso testimonio immunis non videtur.

5. Amplius de lege Cornel. Etiam lege Cornelia de falsis tenetur, qui ad falsas testationes faciendas, testimoniáve falsa invicem dicenda coierit, *l.lege 9. §.pœna 3. ff.de falsis, l.2. ff. de concuss.* & qui testimonia falsa instruxit, *l.1. in princip. & §.1. l.falsi 20.ff.ad leg. Corn. de fals.* Paulus *lib.5. sent. tit.25. §.2.* Apud Licinum Rufinum *tit.8. de falso testimonio, §.1.* ita inquit Paulus *lib. singulari de pœnis omnium legum, sub tit. de lege Jul.de adult. Qui falsum testimonium dixerit, perinde tenebitur, ac si lege Cornelia testamentaria damnatus esset.* Item qui ob denunciandum verum, vel non denunciandum falsum pecuniam accipit, lege Julia Repetundarum tenetur, *l.lege 6. in princip. ff. ad leg. Jul.repetund.* tenetur que ea capite de sicariis, si falso testimonio id egit, ut homo occideretur; & si humilior sit, in crucem tollitur, aut bestiis subjicitur; si honestior, capite damnatur. Paulus apud Licinum *d.tit.8. l.1. §.præterea, ff.ad leg.Corn. de sicar. l.11.tit.8. partit.3.* Qui falsò, vel variè testimonia dixerunt, competenter à judicibus puniri solent, *l.qui falso 7. ff. de testibus, cap.nihilominus 16. 3. quæst.9.* Eo casu lege Moysi datâ pœna talionis erat, Deuteron. *cap.19.vers.15. Danielis cap.13.* refert Josephus *lib.4. antiquit. cap.6.* meminit Licin. Rufin. *d.tit.8.* lex septempartita 6. *tit.7. part.7.* transcripsit lex 1. *§.ult. ff. de falsis.* Sed de pœna falsi testis singulariùs loquuta est lex 16. *tit.11. partit.3.* Testis falsus in negotio civili rependit parti interesse, & criminaliter de falso accusari potest. Si tamen in criminali, & propter suum testimonium alter occisus, vel mutilatus fuerit, eandem pœnam patitur secundùm legem Moysis. Lege 83. Tauri, quæ est lex 4. *tit.17. lib.4. recop.* sancitum fuit ut quamvis pœna ex falso testimonio imposita non fuisset accusato; tamen talionem falsus testis subiret, quia quantum in se fuit, fecit ut imponeretur. Hoc ubi dictum fuit testimonium in delicto, pro quo infligenda erat pœna capitis, aut amputationis membri; in reliquis jubet servari dispositiones regnii in cæteris causis civilibus, si criminaliter agatur, quinta pars dentium testi evellenda erat, *l.3. tit. de las falsedades, lib.4.recop.* ubi legitur *de quintar*, alibi *de quitar*: sed priorem lectionem veriorem putat Azevedo *in l.4. n.98. tit.17. lib.8. recopil.* Sed hæc constitutio corrigitur noviori Philippi II. quæ est lex 7. *tit.17. lib.8. recopil.* ubi sancitur, falsos testes, & eorum inductores, ubi amissuri erant dentes, in triremes decennales condemnandos esse, & unà in publicam traductionem ignominiæ: in causis criminalibus, in quibus infligenda erat pœna corporalis, in perpetuas, pariter cum ignominia. Gomez *in d. l.83. Tauri, num. 7.* putat hodie talionem in usu non esse, sed in casu falsæ depositionis, ob quam mortis pœna erat infligenda, de quo agitur etiam in Novella 77. Leonis. Extat novissima lex Philippi II. *in d.l.7.* Sacris etiam canonibus variis pœnis afficiuntur falsi testes *in cap.constituimus 3. quæst.5.* Ab Eusebio P. qui falsum testimonium dixit, infamia declaratur: & quia testes falsi, & perjuri sunt, si se scienter pejeraverint, quadraginta annis jejunare, uno anno à communione Eucharistica abstinere, & per septem pœnitere annos tenentur, *cap. quicunque 6. quæst.1. cap. qui sacramento 22. q.4.* nec post peractam pœnitentiam ad testimonium admittuntur, *cap.parvuli 14. 22. quæst.5.* Presbyteri, aut Diaconi, si in causa pecuniaria inventi sunt falsum tulisse testimonium, in monasterium per triennium detruduntur, *cap.si Episcopus 17.* Sed *l. presbyteri 8. C. de Episc. & cleric. l.11. C. Theodos. de fide instrum. canone 24. Apostol.* perjurus clericus deponebatur, sed non interdicebatur communione. Ex qua constitutione similem sancivit Leo *novel.76.*

CAPUT II.

Lucius III. *a* *Vvig. Episcopo.*

Super eo autem, quod sententiam auctoritate falsarum literarum latam noluisti executioni *b* mandare, tuam plurimùm prudentiam commendamus, mandantes ut quotiens aliqua scripta sub nostro nomine impetrata redarguenda videris falsitatis, nullam eis adhibeas fidem; & quod per ipsa mandatum fuerit, non observes; sed eum, qui præsentaverit, retineri facias diligenter.

NOTÆ.

1. a *Vigorniensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de re judic. cap.*4. De Vvigorniensi Ecclesia egi *in cap.*8. *de filiis presbyt.*

2. b *Executioni mandare.*] Nam si sententia lata ex falsis instrumentis, aut testimoniis, postquam apparuerit de falsitate, infirmatur, *l. Divus* 33. *ff. de re judic. l.*1. *& per tot. Cod. si ex falsis instrum.* licèt interim dum non constat de falsitate, executioni mandetur, *l.* 2. *Cod. ad leg. Corn. de falsis:* quantò magis cùm ex falsis literis delegationis prolata est? Nam cùm deficiat præcipuum judicii fundamentum, hoc est jurisdictio, sententia nulla est. In præsenti autem specie debebat Episcopus Vvigorniensis supersedere in executione sententiæ, & cognitionem falsitatis literarum remittere ad Romanum Pontificem, juxta tradita *in cap. de cætero, de re judic.* ubi *num.*33. textum hunc exponit Balboa.

CAPUT III.

a Vrbanus III.

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod cùm quosdam perversos clericos, qui falsaverant *b* sigillum charissimi in Christo filii nostri Philippi Regis illustris Francorum, *c* carcerali custodiæ mancipaveris, quid faciendum tibi sit de ipsis, ab Apostolica Sede duxisti consilium inquirendum. Vnde f. t. de fratrum nostrorum consilio respondemus, ut eis nec membrum auferri, nec pœnam infligi facias corporalem, per quam periculum possint mortis *d* incurrere; sed eis priùs à suis propriis ordinibus *e* degradatis, in signum maleficii, *f* characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios agnoscantur; & provinciam ipsam eos *g* abjurare compellas, & abire permittas.

NOTÆ.

a *Vrbanus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, licèt facilè cognoscatur rescripsisse alicui Prælato Galliæ, ubi præsens excessus contigit; siquidem agitur in præsenti textu de clerico falsificante sigillum Philippi Regis Galliæ.

b *Sigillum.*] Quo utebatur Rex in literis suis signandis, juxta generalem morem apponendi sigillum in literis publicis, quem illustravi *in cap.*6. *de fide instrum.*

1. c *Carcerali custodia.*] Sed si jam clericus falsarius erat carceri mancipatus, ad quid Episcopus consulebat Pontificem super alia pœna illi imponenda, cùm carceris detrusio propria sit pœna clerici falsarii, *cap. novimus*, §. *fin. de V. S.* ibi: *Pro illo verò falsario, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, ut in perpetuum carcerem ad agendam pænitentiam ipsum includas.* Et meritò, nam etiam pro atrocioribus delictis non alia pœna jure Canonico imponitur, quàm detrusio in carcerem, *cap. si quis clericus*, 81. *dist. cap. penult. de hæretic. cap. de lapsis* 41. *cap. commissi, eod. tit. in* 6. *Clement.* 1. *eod. tit. cap. quamvis, de pœnis in* 6. Concil. Tarracon. 1. *can.* 1. Matiscon. 1. *can.* 5. Aquisgran. *can.* 134. Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.* 15. *cap.*4. Salcedo *in praxi*, *cap.* 137. Savarus *ad Sidon. lib.*2. *epist.*2. *verbo Carcer.* Ergo si jam clericus falsarius erat carceri mancipatus, frustra consuluit Episcopus Urbanum super alia pœna illi infligenda. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter detrusionem factam in carcerem, ut ibi perpetuò reus pœniteat; & inter carceris mancipationem factam tantùm ad custodiam, dum causa ipsa criminalis disceptatur. De prima detrusione accipiendus est textus *in d. cap. novimus*, §. *fin.* ubi clerico falsario imposita fuit pœna illa perpetui carceris. De secunda verò detrusione tantùm custodiæ causâ agitur in præsenti; & regulariter carceris mancipatio pro hac accipitur, quia carcer ad custodiendos, non verò coërcendos homines inventus est, *l. aut damnum*, §. *solent ff. de pœnis*, *l. incredibili, C. eod. l.* 1. *ff. de custod. reor. c. quamvis, de pœnis in* 6. Illustrant Polletus *lib.*5. *hist. fori*, *cap.* 14. Pantoxa *in l.* 1. *ff. de aleat. n.* 11. Pancirola *lib.*1. *var. cap.*41. Petrus Gregor. *lib.*31. *syntag. cap.*33. Amaya *in l.*2. *C. de exact. tribut.*

d *Mortis incurrere.*] Quia Ecclesia semper abhorruit pœnam sanguinis, *cap. sæpe; cap. his à quibus*, 23. *quæst. ult. cap. sententiam*, ubi notavi, *ne clerici, vel monach.*

e *Degradatis.*] Idest depositis degradatione verbali à suis ordinibus, non verò degradatione reali, de qua egi *in cap. cùm non ab homine, de judic.*

f *Characterem.*] Juxta jus commune litera F, quæ est prima falsarii, sed juxta consuetudinem, & praxim Franciæ inuritur Lilium, ut referunt ex Paponio Petrus Greg. *lib.*36 *syntag. cap.*5. *n.*7. P. Herodius *lib.*9. *Pandect. tit.*1. *cap.*1.

2\. g *Abjurare compellat.*] Et ita clericus falsum committens circa sigillum Principis in exilium mittitur, abjuratâ provinciâ, idest juramento præstito ab eo, se nunquam provinciam illam ingressurum; quo modo abjuratio accipitur *in cap. Abbas, de his qua vi, cap. ex literis, qui clerici, vel vov. cap. cùm venissent, de instit. cap. quia diligenti, de elect. cap. accepta, de restit. spol.* De hac pœna exilii jam dio ab Ecclesia usitata plura adduxi *in cap. 1. de calumniat.*

COMMENTARIUM.

3\. Conclusio traditur, et probatur. DEmpto capite primo, quod est de testibus falsis, totus hic titulus est de concinnatoribus falsatum literarum, sive rescriptorum, & eorum pœnis: quare ex præsenti textu, & *ex cap. ad falsariorum, infrà hoc tit.* sequens deducitur assertio: *Falsarii literarum Apostolicarum, si laici sunt, infamia notantur, & excommunicationem incurrunt; si clerici, deponuntur ab officio, & beneficio; & si circa sigillum Principis falsum admiserunt, stygmate notati in exilium mittuntur.* Probant eam textus *in c. si Episcopus, 50. dist. cap. si quis constituens, 22. quæst. 5. cap. olim 23. de rescript. cap. tam ex literis 33. de testib. cap. 6. de excessib. Prælat. cap. novimus 27. in fine, de V. S.* Concil. Salesburg. tempore Martini IV. *Item ad falsariorum maliciam reprimendam definimus, ut qui clerici, vel laici sigilla, vel literas Principum, vel Prælatorum falsare, vel falsis scienter uti præsumunt, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant; clerici nihilominus, si de hoc convicti fuerint, carceri Episcopali mancipandi; laici verò sæculari judicio sunt condemnandi.* Et *can. 6. Bullæ cœn. Domini.* Ab specie consonat textus *in l. 60. tit. 6. partis. 1.* Facit lex *3. tit. 17. lib. 8. recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 11. cap. penult. & de benefic. cap. 26.* Petrus Bollo *œconom. canon. class. 1. cap. 5. §. 4.* Mattha *de jurisd. part. 2. cap. 28.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 1. disput. 4. §. 20.* Luna, & Arellanus *lib. 5. singul. antinom. 5.* Fermosinus *in cap. cùm non ab homine, de judiciis, quæst. 38.* Duardus, & alii expositores Bullæ cœnæ Domini *in d. can. 6.* Gibalinus *de censur. in synopsi, lit. F, num. 3.*

4\. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sicuti Dominus noster nunquam vindicavit bis in idipsum, ita nec Ecclesia unquam pro uno reatu plures pœnas imposuit, *can. 74. Apostol. cap. presbyter 71. d. cap. sceleratior, §. hic, de pœnit. dist. 3.* Ergo non rectè in præsenti pro uno delicto, videlicet falsitatis, degradatio, inustio, & exilium imponuntur. Deinde difficilis est pœna inustionis, seu impressionis characteris; tum quia pœna hæc sanguinis effusionem continet, ut constat *ex cap. sententiam*, ibi: *Adustionem, nec clerici, vel monach.* Tum quia post Constantini constitutionem *in l. si quis in metallum 17. C. de pœn.* relatam, non licet stygmate, aut notâ aliquâ faciem hominis maculare, quia facies hominis ad similitudinem pulchritudinis cœlestis est figurata: quam rationem doctè illustrat Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap. 25.* Igitur non rectè pœna inustionis in facie falsario imponitur.

5\. De falsi crimine. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, falsum nihil aliud esse, quàm veritatis mutationem, *Novel. 73. Justin. §. 1.* Unde variis modis committitur falsitas, tam circa personas, quàm circa res. Circa personas, veluti partum supponendo, *l. qui falsum 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. cùm suppositi 16. C. eod. tit.* Et Senatusconsulto Plautiano cautum fuit de ea, quæ subjicitur, *in l. 1. ff. de liber. agnosc.* & obstetricem, quæ partum alienum attulit, ut supponi possit, summo supplicio affici placuit Paulo *lib. 2. sent. tit. 24. §. ult.* Et pœna suppositi partus capitalis est, *l. 1. C. de falsis*, atque accusatio hujus criminis præscriptione ordinaria non tollitur, *l. qui falsam 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals.* nisi vicennii præscriptio sit. Cujac. *lib. 4. observ. cap. 14.* Item falsum committit libertus, qui pro ingenuo se gessit, cùm neque jus aureorum annulorum impetrasset, neque à Principe restitutus natalibus esset, *l. unic. C. ad leg. Visellam, l. 1. C. si serv. aut libert. lib. 10.* Item si quis falsum nomen assumpserit alterius decipiendi gratiâ, *l. falsi 13. ff. ad leg. Corn. de falsis:* aliàs cuilibet licitum est nomen mutare. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. qui sibi, l. unic. C. de mutat. nominis, l. facta 63. §. nominis, ff. ad Trebel.* Illustrant Germonius *de indult. Cardin. § Hieronymo*, Fornerius *lib. 5. rer. quotid. cap. 17.* Cujac. *lib. 15. respons. Papin. in d. l. falsi 13.* Petrus Gregor. *lib. 36. syntag. cap. 4.* Deinde si quis alienis insigniis usus fuerit, vel falso diplomate vias commeaverit, *l. 27. §. ult. ff. ad leg. Corn. de falsis*, ubi per diplomata intelligit Anton. Matthæus *ad eundem tit.* literas tractorias, de quibus nonnulla notavi *in cap. 1. de offic. ordin.* Item si quis de judicis amicitia, vel familiaritate mentitus, eventum sententiæ ejus vendiderit, quod veteres dicebant fumum vendere. Paulus *d. tit. 25. §. ult. l. qui explicandi 10. C. de accusat.* Explicat Duarenus *lib. 1. animadv. cap. 25.* Iis proximi sunt qui hodie nobilitatem, militiam togatam, seu armatam mentiuntur. Circa res falsum committitur; veluti circa monetam, *l. 1. C. de falsa monet.* Probavi *in cap. quantò, de jurejur.* Circa mensuras etiam; & quidem Trajanus edictum proposuit, quo pœnam legis Corneliæ in eos statuit, qui mensuras corrupissent: & Hadrianus eum, qui falsas mensuras habuit, in insulam relegavit, *l. annonam 6. §. 1. & 2. ff. de extraord. crimin.* & talis falsarius furtum committit, venditorique tenetur, qui majora pondera emptori commodat, cùm ad pondus emitur, *l. si quis uxori 22. §. majora 22. ff. de furt.* & simul actionibus ex empto, & de dolo tenetur, *l. si quis 32. ff. de action. empti, l. arbitrio 18. §. de eo 3. ff. de dolo.* Etiam in dardanarios propter falsum mensurarum modum, ob utilitatem popularis annonæ pro modo admissi criminis extra ordinem vindicari placuit, *l. si quis 38. ff. de pœnis.* Item falsum committitur circa scripturam: de qua ultima falsitatis specie agitur in hoc titulo, & ideo eam tantùm prosequemur. Circa scripturam ergo falsitas admittitur, si rasis literis aliud in locum ejus, quod anteà scriptum non erat, scribatur, *c. olim 25. de rescript. c. licet, §. 6. hoc tit.* putà in loco suspecto, *cap. ex consequentia 9. hoc tit. cap. cùm olim, de privil. cap. inter, de fide instrum. cap. cùm venerabilis, de relig. dom.* si chirographum alienum imitetur, *l. quid sit falsum 23. ff. ad leg. Corn. de falsis*, vel aliis modis scripturæ forma, vel stylus immutetur, *cap. licèt 5. cum sequent. hoc tit.* Sesse *tom. 2. decis. 118.* Acuña *in cap. nomina 3. 19. dist.* si absentium nomina, tanquam præsentium scribat, *cap. quantò 5. de his quæ fiunt à majori parte, cap. tuis 33. de test.* si falsis literis quis scienter utatur, *cap. accedens, hoc tit.* testamentum quis amoverit, celaverit, eripuerit, deleverit, subjecerit, resignaverit, sive vivo testatore aperuerit, *l. 1. §. 5. l. 2. l. 7. l. 16. l. quid sit falsum 23. ff. de fals. l. eum qui 14. C. eod. tit.* si testamento falso usus fuerit, *l. si falsos 8. C. eod. l. 4. C. si reus, vel accusator*, Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. qui falsis*, D. Ambrosius *lib. 3. offic. cap. 2.* ibi: *De eo quid loquar, qui ex eo testamento, quod ab aliis licèt factum, falsum tamen cognoverit, hæreditatem sibi, aut legatum vindicet, & lucrum quærat alieno crimine; cùm etiam leges publicæ eum, qui sciens falso utitur, tanquam reum adstringant facinoris.* Item falsi pœna tenetur ex Senatusconsulto Liboniano,

qui cùm adhibitos esset ad testamentum sesibendum, sibi, vel iis, quos in potestate habet, hæreditatem, legatum, fideicommissum, vel libestatem, vel quod aliud emolumentum adscripserit, licèt dictante, jubenteve testatore; nam si invito, aut ignorante id fecerit, lege ipsa Cornelia tenetur, *l. 1. §. 7. l. si quis legatum 6. l. de eo 10. l. filius 14. l. 17. 18. & 22. ff. ad leg. Corn. de fals. l. 1. & per totum C. de his qui sibi adscribunt.* In qua parte observandi sunt textus *in l. ex sententia 29. ff. de testam. tut. l. quoties 9. §. 3. ff. de hared. instit. l. omnia 32. §. cùm 2. ff. de leg. 2. l. in fraudem 15. §. 3. ff. de testam. mil. l. 22. §. admendo, l. 26. ff. de falsis, l. 8. §. si quis, ff. de bonor. possess. contra tabul. l. Lucius 88. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. Pamphilo 39. §. propositum, ff. de legat. 3. l. fin. ff. de his qua pro non script.* Paulus *lib. 3. sentent. tit. 6. §. 14.* quod etiam Senatusconsultum Libonianum induxit, *l. ex sententia 29. ff. de testam. tut.* ad quod Paulus librum singularem scripsit, ubi de hac falsi specie latè agit, ut constat ex inscriptione legis *Impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Sed forsan desuetudine illud abrogatum, instauratum fuit edicto Claudii, seu Senatusconsulto ejus tempore facto, ut Callistratus commemorat *in l. D. Claudius 15.* & Paulus *in l. filius 14. ff. ad leg. Corneliam de falsis.* Unde meritò Suetonium reprehendit Cujacius *ad C. de his qui sibi adscribunt,* eo quòd hujus edicti auctorem facit Neronem. Videndus est Pancirola *lib. 2. var. cap. 132.* Tandem falsum committitur si instrumentis, nummis, mensuris, vel aliis rebus falsis quis prudens, sciensque utatur, *l. 4. & 8. l. 9. §. 2. l. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis.*

6 De poena falsi.

Deinde sciendum est, falsi crimen inter graviora censeri, *l. 3. §. 1. ff. de Decur.* & fuit olim capitale ex lege Corn. *l. 1. & 5. ff. ad leg. Corn.* postea factum fuit non omninò capitale, deportationis pœnâ impositâ; nisi aliud exigeret magnitudo falsi commissi, ut ait Constantinus *in l. 22. eod. tit.* aut si illud committentes humilis sint conditionis; quia tunc pœna capitis loco deportationis imponitur. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. 2.* Tabulariis civitatum, quorum fraude factum est, ut quis immunitatem sibi assereret, ultimum supplicium irrogatur *in l. 1. C. de immunit. nemin. concedend.* & apud varias gentes notariorum quidem pœna usitatior fuit, ut dextera manus amputaretur, legibus Longobard. *lib. 2. tit. 51. cap. 11.* in legibus Ripuar. *tit. 59.* pollex præciditur: Siculi severiùs egerunt cum eis, quia post manus amputationem capitis indixerunt supplicium, *lib. 1. tit. 92. epist. 2.* Alexander verò Severus digitorum nervos incidere jubebat, ita ut nunquam scribere possent, teste Lampridio *in ejus vita.* Circa alios verò falsum committentes, pro modo criminis mitiùs, vel severiùs agitur, *lege falsi 13. §. immò, l. qui duobus 21. l. hodie 32. §. 1. ff. de falsis, l. majorem 4. l. ubi 22. cum sequent. C. eod. tit.* & ita pœna est arbitraria, ut pro modo negotii, attentâ causæ qualitate, alia, vel alia pœna imponatur, *novel. 123. Justin. novel. 77. Leonis, l. annonam 6. §. pœna, ff. de extraord. crimin. l. in Dardanarios 37. ff. de pœnis, l. 1. C. de fals. monet.* dummodo dolo admissum sit crimen, *l. neque exemplum 20. C. de fals. l. cùm autem 23. §. scriptura, ff. de ædilit. edict.* docent Farinac. *de falsitate, q. 150. n. 21. part. 2.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 4. casu 343. num. 3.* Vela *de delict. cap. 10.* D. Joannes de Larrea *alleg. 97. per tot.* ubi exinde exponit textum *in l. transigere, C. de transact.*

7 Traditur ratio decidendi.

Ex his jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm crimen falsi præcipuè circa literas Apostolicas, seu Regias commissi ita grave sit, ut inter majora crimina numeretur, *d. l. 3. §. 1. de Decur.* ideo tot, & tantis pœnis in præsenti vindicatur, videlicet excommunicatione, quam laïci ipso jure incurrunt, à qua nisi in articulo mortis per alium, quàm Pontificem absolvi nequeunt, *d. cap. ad falsariorum,* & expressè cavetur *in can. 6. Bulla cœn. Domini,* cujus verba expressè refert Barbosa *in præsenti:* & depositione, ac exilio in clericis, vel detrusione in carcerem perpetuum. Accedit, nam cùm pœna falsi ex lege Corn. deportatio esset, *l. 1. & 5. ff. ad leg. Corn. de fals.* & excommunicatio sit ecclesiastica relaxatio, Tertul. *de pudic. cap. 4.* ibi: *Non modò limine, verùm omni Ecclesia tecto submovemus:* & *de præscript. cap. 30.* sive exilium finitimum, ut vocavit Alexander Papa I. apud Turrian. *contra Magdeburg. cap. 28.* illustrat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 1. cap. 7. num. 11.* & *cap. 13. num. 14.* ideo rectè in locum deportationis Ecclesia excommunicationem in laïcos falsi criminis reos statuit, & etiam in clericos exilii pœnam sanxit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà exposita; nam est respondendum, principium illud, Bis non esse vindicandum in id ipsum, procedere quando una pœna sufficiens est ad puniendum delictum, aliàs ob ejus gravitatem plures injungi solent, ut *in cap. si quis cuilibet 21. quæst. 2. cap. quoniam, §. fin. ut lit. non contest. cap. 1. de calumniat. cap. in Archiepisc. de raptoribus, cap. clerici, de excessib. Prælat.* Unde quid mirum, ut in præsenti casu propter sceleris gravitatem clericus falsum committens circa Principis sigillum variis pœnis puniatur? Difficilius est quod de charactere infligendo hujusmodi clerico expendebamus: pro cujus solutione sciendum est, apud veteres valde usitatum fuisse reorum frontes, & servorum charactere inuri, ut designaretur crimen quod ipse admiserat. Seneca *de beneficiis cap. 37.* ibi: *Improbissimo militi, ignavissimo hospiti, avidissimo naufrago stygmata inscriberent, ingratum hospitem testantia.* Et sacrilegos notari stygmate jussit Plato *lib. 8. de legib.* ibi: *Si quis sacrilegium commiserit, si quidem servus, aut hospes fuerit, in facie, manibusque crimen inscriptus, & flagellatus extra fines patrios projicitor.* Fures etiam stygmate signatos docet Juvenal. *satyra 14.* — 8. Dissolvitur dubitandi ratio.

——Gaudet acerbo
Plagarum strepitu, & nullam Seirena flagellis
Comparat Antiphates trepidi Laris, ac Polyphemus?
Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.

Calumniatorum etiam fronti ex lege Rhemia, seu Memmia literam K inuri, probavi *in cap. 1. de calumniat.* aut qui dominum ita offendissent, ut in ergastesiis compediti mitterentur, stygmate in fronte notabantur, juxta illud Martialis *lib. 3. epig. 21.*

Proscriptum famulus servavit fronte notatum.

Ausonius *epigr. 15.*

Tam segnis scriptor, quàm lentus Pergame cursor
Fugisti, & primo captus es in stadio.
Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu,
Et quas neglexit dextera, frons patitur.

Et rursus subsequente epigrammate.

Pergame non rectè punitus fronte subisti
Supplicium, lenta quod meruere manus.
At tu, qui dominus, peccantia membra coërce:
Injustum falsos excruciare reos.
Aut inscribe istam, quæ non vult scribere dextram;
Aut profugos ferri pondere necte pedes.

D. Augustin. *ad D. Paulum cap. 6. ad Galatas,* ibi: *Stygmata dicuntur quædam pœnarum servilium nota, ut si quis servus in compedibus fuerit, propter noxam, idest propter culpam, vel hujusmodi aliquid passus fuerit, stygmate uri dicatur; & ideo in jure manumissus inferioris est ordinis.* D. Clemens Alex. *lib. 3. pædag. cap. 2.* *Non secus adulteram floridis coloribus, ac fugitivum iniustis corpori notis indicari.* Seneca *epist.*

epist. 47. Hinc servi dicuntur literati à Plauto *in Casina*, & *in Olymp.*

——Si is literatus me sinat.

Martiali *epig.* 59. *lib.* 2. Apuleio *lib.* 9. *de Asino*, Plinio *in paneg. ad Trajanum.* Faciunt textus *in l. cum de lanionis* 18. §. 1. *ff. de fundo instruct.* juncto Contano *lib.* 2. *comment. cap.* 6. plura de his notis servilibus Aluysius Novar. *lib.* 3. *sacrar. elect. excursu* 24. *pag.* 433. Herman. Hugo *in tract. de prima scrib. orig. cap.* 19. eòque nonnulli referunt textum *in l.* 1. §. *ult. cum sequent. ff. de servis fugit.* Nec solùm notis servi illi inurebantur, verùm & cicatricibus frontes eorum deformabantur, *l. locum, ff. de usufruct.* notarunt Cujac. *lib.* 7. *observ. cap.* 13. Ramirez *ad Martial. lib.* 2. *epigr.* 29. & servi, in quorum facie, vel alia corporis parte judicia ferro impressa fuerant, si manumittebantur, minorem libertatem assequebantur, tantumque deditirii fiebant. Caius *lib.* 1. *instit. tit.* 1. Ulpianus *in frag. tit.* 1. notarunt Cujac. *ibi*, Pignorius *de servis*, Cuellar. *de manumiss. cap.* 2. Olanus *lib.* 4. *Paralip. cap.* 4. Fotoer. *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 25.

9. **ALIA DE STYGMATIBUS.** Quin & citra delictum aliquod brachia, & manus aliquorum punctis notata reperio; nam tyronibus stygmata inuri solebant, ita tamen, ut manus, aut suræ, non verò ora notarentur, ut ex Vegetio *lib.* 1. *de re milit. cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 5. notarunt Lipsius *de militia Roman. lib.* 1. *dialog. fin.* Steubechius *ibi.* Et quoniam Fabricensium corpus ad causam militiæ pertinebat, ideo tyronum exemplo nota solebat eorum brachiis infligi, *l. stygmata, C. de Fabricens. lib.* 11. & eos, qui alicui Deo consecrabantur, his stygmatibus inuri solitos prodit Prudentius *hymno* 144.

Quid cùm sacrandus accipit Sphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt urere, ut igniverint.
Quamcunque partem corporis fervens nota
Stygmaris, hanc sic consecratam prædicant.
Functum deinde cùm reliquit spiritus,
Et ad sepulchrum pompa fertur funeris,
Partes per ipsas imprimuntur bracteæ;
Insignis auri lamina obducit cutem,
Tegitur metallo quod perustum est ignibus.

D. Augustinus *epist.* 1. D. Gregorius *lib.* 2. *epist.* 107. D. Chrysostomus *homil.* 5. *in epist.* 8. *ad Corinthios.* Nec dissimili ratione Zeno aquatiorum manibus signum imprimi voluit, ut militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhærerent, *l. penult. C. de aquaductu.* Exequutoribus quoque, qui circa lites malè versati fuerant, corporales maculas imponi jubet Imperator *in l.* 2. *C. de sportul.* Eò etiam prorupit sævitia Gentilium erga Christianos, ut servilibus notis frontes eorum deturparent. Pontius Diaconus *in actis sancti Cypriani*, ibi: *Quis tot confessores frontibus notarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrii superstites reservatos incentivo tuba cœlestis animaret?* Variis exemplis illustrat Theophilus *tom.* 14. *tract. de stygmatismo sacro, & prophano, cap.* 6. Unde cùm Imperator Constantinus in Synodo Nicæn. agnovisset præclaros fidei confessores ita deformatus, præcipuè Osium Cordubensem Episcopum, ut refert Nicephorus *lib.* 8. *hist. Eccles. cap.* 14. ideò edidit constitutionem, quæ extat *in d. l. si quis in metallum, l.* 1. *C. Theodos. de pœnis*, quâ morem illum sustulit, & manus potiùs, aut suras, quàm faciem notari voluit. Jure etiam nostro Hispano contrahentibus binas nuptias litera Q, in facie imprimi jubetur *in l.* 3. *tit.* 1. *lib.* 5. *recopil.* ubi pro Q, legendum esse P, jam notavi *in cap.* 1. *de sponsa duor.* & Antichristum his stygmatibus usurum fore erga Christianos, latè probat Malvenda *de Antichristo lib.* 8. *cap.* 18. Nec dissimili exemplo cacodæmones ubi Christianos insidiosis artibus à recto vivendi tramite ad sortilegas artes, & occulta veneficia traduxerunt, eos quasi captivos notis quibusdam in secreta corporis parte consignant, ut fusè probant Paulus Zacchias *lib.* 7. *qq. medicolegal. tit.* 4. Theoph. Raynaud. *d. tract.* 14. *de stygmatismo*: prosequuntur alia de his stygmatibus Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 41. Buleng. *de Circo, cap.* 9. Solorz. *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 1. *cap.* 14. Torreblanca *de jure spirit. lib.* 11. *c.* 13. Lipsius *de milit. Romana, dialog.* 9. & *lib.* 2. *elect. cap.* 15. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 2. *memorab. tit.* 2. Pater Pinto Ramirez *in Cantic. cap.* 8. *vers.* 6 Demster. *ad Rosinum, lib.* 9. *cap.* 31. Pellicer. *ad Polif. Gongora, stantia* 32. *fol.* 234. Steubechius *ad Vegetium lib.* 2. *de re milit. cap.* 5. Basilius Legion. *quæst.* 7. *scholast. cap.* 2. Burgensis *cent.* 2. *observ.* 88. I. Gothofredus *in d. l.* 2. *C. Theod. de pœnis*, Beyerlinch *in theatro, verbo Nota*, D. Nicolaus de Castro *ad l. unic. C. de gladiat. cap.* 26. D. Franc. de la Espada *in præsenti*, P. Mendoza *in quodlibet. quæst.* 2. *positiva, n.* 7. Durleans *ad Tacitum lib.* 1. *fol.* 74. Castanate *ad Lactant. Firm. lib.* 7. *divinar. instit. linea* 44. Zerda *ad lib.* 5. *Æneid. Virgil. vers.* 543. Turnebus *lib.* 24. *advers. cap.* 12. Lælius Manc. *lib.* 1. *de trip. jur. collat. cap.* 70. Bovius *lib.* 1. *Romæ subter. cap.* 26. Quibus suppositis dicendum est, quod licèt hujusmodi stygmata in facinorosos candenti ferro inurerentur, ac deinde atramentum infunderetur, juxta illud Juvenal.

Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.

In præsenti tamen casu character non ita profundè imprimebatur, ut sanguinem eliceret, sed cutis superficies deformabatur in signum tanti criminis, ut notat Glossa *hic, verbo Characterem*; quam sequuntur omnes repetentes *in præsenti*: & ita ex hac pœna sanguinis effusio non sequitur. Nec obstat quod expendebamus *ex d. l. si quis in metallum*; nam licèt Urbanus III. in præsenti casu jubeat characterem apponi clerico falsum committenti circa sigillum Regis, non inde sequitur inurendum esse in facie, sed in aure, vel alia corporis parte.

Sed præsenti assertioni obstat textus *in cap. falsariorum* 7. *hoc tit.* ubi Innoc. III. statuit, clericos falsum committentes circa literas Apostolicas, à suis ordinibus esse degradandos, & judici sæculari tradendos, ut ab eo debitis afficiantur pœnis. Ergo non rectè in præsenti docetur, clericos falsum committentes circa sigillum Principis, tantùm deponendos esse, & in exilium mittendos. Fuerunt aliqui, qui asseruerunt, graviùs puniri falsatorem literarum Principis, quàm diplomatum Regiorum: sed illis omissis veriùs dicendum est, Urbanum in præsenti pœnas statuisse in clericum falsarium Regis sigilli, antequam Innocentius III. ederet prædictam constitutionem, cujus ipse sæpiùs meminit *in cap. licet, hoc tit. cap. novimus, de V. S.* licèt enim jam Carolus Magnus statuisset, ut ex Concilio Triburiensi refertur *in cap. in memoriam*, 19. *dist.* falsi crimen ad Romanæ legis definitionem puniendum esse, idest deportatione, ex lege Cornelia de falsis; tamen usque ad dictam Innocentii constitutionem cautum non erat, ut clericus falsarius degradatus traderetur judici sæculari; quod noviter se constituisse Innocentium satis ipse innuit, dum *in d. cap. novimus*, ait, *in nostro decreto contra falsarios edito.* Observavit Citonius *lib.* 1. *observ. cap.* 1. Unde juxta hanc temporum distinctionem facilè conciliari potest præsens textus cum dicto capite *ad falsariorum* 7. 10. **EXPONITUR CAP. 7. HOC TIT.**

CAPUT

CAPVT IV.

Innocent. III. *Vu. a Rhemensi Archiepiscopo, sanctæ Sabinæ Cardinali, & Suffraganeis ejus.*

DUra sæpe mandata, & institutiones interdum iniquas à Sede Apostolica emanare multi arguunt, & mirantur,& in hoc ei culpam imponunt, in quo sinceritas ejus culpæ prorsus ignara per innocentiam excusatur. Nos enim circa majora negotia frequentiùs occupati, & curam universorum ex officio nostro gerentes,per quod sumus omnibus debitores, cùm omnibus apud nos instantibus incontinenti satisfacere non possumus, quidam eo quòd à semita justitiæ oberrantes, aut ultra quàm permittit honestas suæ petitionis, licentiam extendentes, exaudiri non possunt, in motum propriæ voluntatis irrumpunt, & ad sua ingenia falsitatis, & artes perditionis cum animi exquisita malitia recurrentes, per falsæ astutiam speciei candorem puritatis Apostolicæ denigrare, ac depravare nituntur. Ex cujus falsitatis ingenio quot, & quanta mala proveniant, cùm per eum & innocentes quandoque damnentur, & rei ab objectis criminibus absolvantur, necnon & Apostolicæ Sedis lædatur auctoritas, ipsa rei evidens malitia protestatur. Licèt autem hujusmodi falsitas aliquandiu possit cum operibus tenebrarum abscondi; tamen quia per eam beatis Apostolis specialiter infertur injuria, ille à quo in persona eorum Romana Ecclesia auctoritatem super Ecclesias universas accepit, unde & bulla nostra, per quam totius negotia Christianitatis aguntur, *b* capitum ipsorum charactere præsignatur, perniciem tanti sceleris non patitur in tantum præjudicium eorum diutiùs occultari. Accidit enim nuper in Urbe, quod quidam hujusmodi falsitatis astutiam perniciosiùs exercentes, in suis fuere iniquitatibus deprehensi: ita quod bullas, tam sub nomine nostro,quàm bonæ memoriæ Cœlestini PP. prædecessoris nostri, quas falsò confinxerant, & quamplures literas bullis signatas eisdem invenimus apud eos, ipsosque captos adhuc in carcere detinemus. Nos autem honori Romanæ Ecclesiæ, & utilitati omnium paterna volentes solicitudine providere,de consilio fratrum nostrorum statuimus, & sub excommunicationis pœna, & suspensionis ordinis, & beneficii districtiùs inhibemus, ne quis apud Sedem Apostolicam de cætero literas nostras, nisi à nobis, vel de *c* manibus illorum recipiat, qui de mandato nostro sunt ad illud officium deputati. Si verò persona tantæ auctoritatis extiterit, ut deceat eam per *d* nuncium literas nostras recipere, nuncium ad Cancellariam nostram, vel ad nos ipsos mittat *e* idoneum, per quem literas Apostolicas juxta formam præscriptam recipiat. Si quis autem in hac parte mandati nostri transgressor extiterit, si laicus fuerit, *f* excommunicationi subjaceat; si clericus,officii.& beneficii sui suspensione damnetur. Verùm quia (sicut à falsariis ipsis accepimus,) tam ad partes vestras, quàm ad cæteras regiones per literas transmissas ab eis suæ iniquitatis falsitas multipliciter est diffusa, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus provinciale Concilium evocetis, in quo solemniter, & generaliter statuatis, ut per singulas parochias publicè proponatur, quod si quis à Sede Apostolica literas impetravit, quarum tenor possit esse suspectus, & eis uti voluerit, ut statutam pœnam evadat, primò fiat collatio de falsa bulla cum vera; & si eam invenerit falsitate notandam, Episcopo diœcesano, Abbati, vel Archidiacono loci easdem literas non differat præsentare: qui veritate compertâ, illum qui tales literas reportavit, si laïcus fuerit, excommunicationi subjiciant; si clericus, ab officio, beneficioque suspendant. Ad hæc adjicientes statuimus, ut generalem excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentiùs innovari. Quod si quis falsas literas se cognoscit habere, infra quindecim dies literas illas destruat, aut resignet, si pœnam excommunicationis voluerit evadere, quam (nisi forsan in mortis articulo) sine speciali mandato nostro à quocunque nolumus relaxari: nec etiamsi præsumpta fuerit contra hoc absolutio, quicquam habeat firmitatis, ne fortè post tempora nostra falsitas interim occultata cuiquam valeat præjudicium generare. Cæterùm ad majorem illius notitiam falsitatis habendam, ut fieri possit bullæ falsæ cum nostra collatio, præsentibus literis unam de bullis falsis cum vera bulla duximus appendendam: districtiùs injungentes, ut quascunque literas inveneretis hac, vel alia falsitate notandas, si quid actum fuerit occasione illarum, appellatione postpositâ irritetis, ita ut hujusmodi falsitas nullo temporis spatio valeat excusari: & portitores earum tamdiu faciatis sub arcta custodia detineri, donec receperitis super hoc nostræ beneplacitum voluntatis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum XIV. Cal. Junii, Pont. nostri anno primo.

NOTÆ.

N O T Æ.

1. a *V. Rhemensi.*] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hac tit. cap.* 2. tantùm legitur, *Innocent. II.* sed inscriptionem & literam restituo *ex lib. 1. epistolar. ipsius Innocentii*, correcto à Sirleto, ubi *fol.* 106. reperitur textus hic. Vvido 53. Præsul Rhemensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, Legatus Sedis Apostolicæ, fuit olim Abbas Cisterciensis, floruitque usque ad annum 1206. ut referunt Chenu *in serie Præsulum Rhemensium*, Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Cisterc.* Ejus mentio fit *in cap. dilectus, de præb.*

2. b *Capitum ipsorum.*] Ex una parte; nam ex alia solet apponi nomen, seu signum ipsius Pontificis, nisi dum Pontifex tantùm creatus est, non consecratus; quia tunc literæ tantùm Apostolorum Petri, & Pauli voltibus insculptæ expediuntur, quod dimidiam bullam dixit Innocent. III. *lib. 1. regestr. epist.* 83. ut observavit Citonius *lib. 1. observ. cap.* 2.

c *Manibus illorum.*] Ex his verbis rectè probat Cohelius *in notis Cardin. cap.* 74. jam à temporibus Innoc. III. in usu fuisse scriptores, seu scribas literatum Apostolicarum; de quorum officio & dignitate latè agit Cohelius *ubi suprà.* 3.

d *Nuncium.*] Procuratorem videlicet cum speciali mandato, juxta tradita *in cap. nonnulli* 27. *de rescript.*

e *Idoneum.*] Idest non excommunicatum, juxta tradita *in cap. ab excommunicato, de rescript.*

f *Excommunicationi.*] Ipso jure, ut docent Suarez *de censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 49. Gibalinus *de censur. in Synopsi; litera F, num.* 4.

C A P U T V.

Idem *N.* a *Archidiac. N. Archipresbytero, & Canonicis Mediolan.*

Licèt ad regimen Ap. Sedis, quæ dante Domino, universarum Ecclesiarum mater est, & *b* magistra, insufficientes nos vitâ, & scientiâ reputemus: quantum tamen Dominus nobis suâ miseratione concesserit, ab his proposuimus abstinere, per quæ nobis possit meritò derogari; quanquam ex infirmitatis humanæ defectu non sic formam perfectionis semper, & in omnibus imitari possimus, quin aliquid aliquando in nostris subrepat operibus, quod minùs circumspectæ providentiæ valeat imputari: quod tamen non ex industria, vel conscientia certa, sed interdum ex ignorantia, vel nimia occupatione contingit. Significastis siquidem nobis per literas vestras, quod cùm quædam vobis fuissent literæ præsentatæ, per quas vobis districtè præcipere videbamur, ut I. de Cimilian clericum Ecclesiæ vestræ in Canonicum reciperetis, & fratrem, nec aliquem alium in Canonicum vocaretis, donec ipse præbendæ beneficium plenariè fuisset adeptus; earum tenore diligenter inspecto, vix eas credidistis de nostra conscientia processisse; vel si etiam processerunt, per nimiam fuisse *c* importunitatem obtentas. Cæterùm cùm easdem literas, sicut viri providi, & discreti, ad nostram remisissetis præsentiam, ut ex earum inspectione pleniùs nosceremus, utrum ex nostra conscientia processissent, plus in eis invenimus, quàm vestra fuisset discretio suspicata. Nam licèt in stilo *d* dictaminis, & forma scripturæ aliquantulum cœperimus dubitare, *e* bullam tamen veram invenimus, quod primùm nos in vehementem admirationem induxit, cùm literas ipsas sciremus de nostra conscientia nullatenus emanasse. Bullam igitur hinc inde diligentiùs intuentes, in superiori parte, quâ filo adhæret, eam aliquantolum tumentem invenimus, & cùm filum ex parte tumenti sine violentia qualibet aliquantulum attrahi fecissemus, bulla in filo altero remanente, filum ex parte illa fuit ab ipsa sine qualibet difficultate avulsum, in cujus summitate adhuc etiam incisionis indicium apparebat: per quod liquidò deprehendimus, bullam ipsam ex aliis literis extractam fuisse, ac illis per vitium falsitatis insertam, sicut ex literis ipsis pleniùs cognoscetis, quas ad majorem certitudinem vobis duximus remittendas. Cùm igitur tantus excessus relinqui non debeat aliquatenus impunitus, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus dictum I. nisi infra viginti dies post harum susceptionem à vobis commonitus, ad præsentiam nostram cum testimonio literarum vestrarum satisfacturus accesserit, ex tunc ab omni ecclesiastico beneficio, & clericali officio, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, suspendatis; vel si beneficio caret, anathematis eum sententia innodetis: cùm ab hac culpa non de facili sit credendus immunis, cùm nec per fratres, nec consanguineos nostros nos (licèt sæpiùs rogatos) potuisset inducere, ut super hoc nostras vobis literas mitteremus: ex quo fraudem auctoris, etsi principalis falsarius ipse non fuerit, sufficienter agnoscere potuisset, præsertim cùm eo tempore præsens fuisse dicatur, quo contra falsarios de communi fratrum consilio publicè *f* constituimus. Inter cætera sub pœna excommunicationis firmiter inhibentes, ne quis literas Apostolicas, nisi de manu nostra, vel Bullatoris

toris nostri reciperet, illis dumtaxat exceptis, quibus propter dignitatis excellentiam indulsimus, ut per nuncios fideles, & notos id ipsum possent efficere. Ut autem varietates hujus falsitatis, quas hactenus deprehendimus, vos ipsi de cætero deprehendere valeatis, eas vobis præsentibus literis duximus exprimendas. Prima species falsitatis hæc est, ut falsa bulla literis apponatur: secunda ut filum de bulla verum extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur: tertia, ut filum ab ea parte, quâ charta plicatur, incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur, sub eadem plicatura similis canabis restauratum: quarta, quod à superiori parte bullæ altera pars fili sub plumbo rescinditur, & per id filum literis falsis inserta reducitur intra plumbum: quinta cùm literis bullatis, & redditis, aliquid in eis per g rasuram tenuem immutatur. Eos etiam à crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra constitutionem præmissam scienter literas nostras, non de nostra, vel Bullatoris nostri manu recipiunt. Eos quoque, qui accedentes ad bullam falsas literas cautè projiciunt, ut de vera bulla cum aliis sigillentur. Sed hæ duæ species falsitatis non possunt facilè deprehendi, nisi vel in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscatur. In cæteris aut diligens indagator falsitatem poterit diligentiùs intueri, vel in adjunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione: præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis sit tumida, alibi magis depressa. Si verò quod contra ipsum I. vobis præcipimus, neglexeritis adimplere, noveritis nos venerabili fratri nostro N. Vercellensi Episcopo præcipiendo mandasse, ut ipse id auctoritate Apostolica, sublato appellationis obstaculo exequatur. Datum Spoleti 2. Non. Septembris.

NOTÆ.

1. a *Archidiacono.*] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. cap. 2.* legitur *Archiepiscopo.* Sed tam inscriptionem, quàm literam restituo *ex lib. 1. epistolar. Innoc. III.* recognito à Sirleto, ubi *fol. 169.* reperitur textus hic. Et licèt Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 2. epist. 35.* referat epistolam hanc ad casum relatum *in cap. 6. de fide instrum.* tamen doctus vir apertè fallitur, ut constat ex utriusque textus contextura: siquidem *in d. c. 6.* agitur de lite mota inter Archiepiscopum Mediolanensem, & Abbatem monasterii de Scozuela: at verò in præsenti agitur de literis impetratis ad præbendam. De Metropoli Mediolanensi egi *in cap. cùm adeo, de rescript.*

b *Magistra.*] Ut probavi *in cap. 1. de summa Trinit. cap. 1. de rescriptis.*

2. c *Importunitatem.*] Unde tales literæ non valebant, juxta tradita *in cap. si quando 15. de rescript.*

d *Dictaminis.*] Dictamina dixerunt mediæ ætatis scriptores formulas ipsas scribendi, ut probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib. 1. epist. 136.* inde dictator, qui formulam ipsam componit, de quo forsan agitur *in l. 1. de Leg. & decret. Legat.* ibi: *Nullus igitur obsistat dictator, nemo consiliis obloquatur.*

e *Bullam tamen.*] Bulla quid sit, & unde dicta, notavi *in cap. 6. de fide instrum.*

f *Constituimus.*] Extat hæc constitutio infrà, *cap. 7.*

g *Per rasuram.*] De hac specie falsitatis egi *in*
cap. olim, de rescript. Alia etiam falsitatis indicia 3.
congesserunt Sesse *tom. 2. decis. 118.* P. Franc. Valens *tom. 1. concord. jur. in proœmio Clement. cap. 5.* & ex diversitate atramenti oriri suspicionem falsitatis, probant latè Valenzuela *consil. 121. n. 151.* Barbosa *in cap. inter, de fide instrum. num. 3.* ex diversitate papyri, & similibus. Barbosa *voto* 68.

CAPUT VI.

Idem a *Antibarensi Episcopo.*

QUàm gravi pœnæ subjaceat. *Et infrà:* Ad audientiam siquidem nostram ex literis 10 Christo charissimi filii nostri Vulcan. Diocliæ Regis Illustris, necnon & tenore literarum tuarum, quas dil. fil. I. Capellano nostro apud Durachium direxisti, noveris pervenisse, quod cùm Dominicus quondam Suacen. Episcopus, qui coram eodem capellano, & dil. fil. S. Subdiacono nostro, tunc in partibus illis gerentibus legationis officium, fuerat de b homicidio accusatus, & in Concilio apud Antibaren. Pontificalem resignaverat dignitatem, ad nostram olim præsentiam accessisset, à nobis rediens quasdam tibi literas præsentavit, quibus asserebat, sibi à nobis Pontificale officium restitutum. *Et infrà:* Tu verò literis illis fidem adhibens, ven. f. n. G. quem in Suacen. Episcopum electum canonicè dixeris consecrasse, ab eadem Ecclesia removisti, præfato Dominico occasione literarum falsarum in ipsa Ecclesia restituto. Præfatus verò R. sicut suis nobis literis intimavit, non credens literas illas de nostra conscientia emanasse, tam ipsum Dominicum, quàm præfatum Episcopum nostro præcepit conspectui præsentari, humiliter petens rescripto Apostolico edoceri, quid duceremus de ipso negotio statuendum. Nos verò scriptum literarum falsarum diligentiùs intuentes, in eis, tam in continentia, quàm in dictamine manifestè deprehendi

deprehendimus falsitatem: ac in hoc fuimus non modicùm admirari, quia tu tales literas à nobis credideras emanasse, cùm præsertim scire debeas, Apost. Sed. consuetudinem in suis literis hanc tenere, ut universos Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos fratres; cæteros autem, sive Reges sint, sive Principes, vel alios homines, cujuscumque ordinis sint, filios in nostris literis appellemus: & cùm uni tantùm personæ nostræ literæ diriguntur, nunquam ei loquimur in plurali, sive vos, sive vester, vel his similia in ipsis literis apponantur. In falsis autem tibi literis præsentatis, in salutatione dil. in Christo filius vocabaris; cùm in omnibus literis, quas aliquando tibi transmiserimus, te videre potueris à nobis fratrem venerabilem appellatum. Propter quod sic te esse volumus in consimilibus circumspectum, ut per falsas literas denuo nequeas circumveniri, vel falli; sed sic literas Apostolicas studeas diligentiùs intueri, tam in *c* bulla, filo, & charta, quàm stilo, quod veras pro falsis, vel falsas pro veris aliquo modo non admittas.

NOTÆ.

1. a *ANtibarensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* non autem extat præsens epistola inter editas à Sirleto, & Bosqueto; & ita corrupta est præsens litera, ut nullo modo cognosci possit in qua orbis regione præsens casus contigisset; nec apud Hortelium, Gerardum, Mercatorem ulla mentio extat regni Dioclïæ, & civitatum Antibarensis, & Suacensis, quarum mentio fit in præsenti textu: nec Carolus à Sancto Paolo in sua Geograph. sacra eas recenset.

b *De homicidio.*] Unde privandus erat ipso beneficio, juxta tradita *in cap.. de homicidio.*

c *Bulla, filo.*] Juxta textum *in c. licèt, sup. hoc tit.*

COMMENTARIUM.

2. PRo hujus textus illustratione sciendum est, jam olim rescriptis, tam Imperialibus, quàm Pontificiis salutationem adscribi consuevisse; solebant enim Principes salutationem præponere illis, quibus rescripta dirigebant, & non semper eisdem verbis, sed aliquantulum diversis. Interdum salutatio adscribebatur hoc modo, *Ave charissime*, ut constat ex inscriptionibus legis a. *C. de offic. Rect. Provinc. l. 5. C. de privil. eorum qui, in Theod. l. 1. eod. C. qui petant tut. l. fin. C. ne quid public. lætitia, l. 54. C. de hæretic. Ave Donate charissime.* Et *l. 4. C. de operib. publicis: Ave Felix charissime.* Et *l. 5. eod. tit. Ave Catiline charissime.* Et ex aliis congestis à Brissonio *de formulis, lib. 3. fol. 351.* Cujac. *lib. 1. observ. cap. 25.* Juret. *in notis ad Symmachum, lib. 2. epist. 69.* Unde restituenda est inscriptio textus *in l. si quis homicidii, C. de accusat.* in hunc modum: *Ave Crispine charissime no is.* Notavit Concius *lib. 1. disput. cap. 15.* Pontifices etiam hac formula uti solitos in rescriptis, liquet *ex cap. aliquando, de sent. excom.* ex proœmio Decret. eaque fuit communis salutandi formula, *Charissime nobis*, ut *in l. 2. C. Theodos. de offic. Rect. Provinc. l. 5. eod. C. de privil. eorum, l. 52. eod. C. de appellat.* idque significant notæ illæ K. N. B. *in l. 27. C. de Decur. l. 17. C. Theodos. de suscept. l. 13. C. Theodos. de lustrali collat. l. 2. eod. C. de his qui ex publicâ collat. l. 5. & 8. eod. C. de falsa monet.* Unde restituenda est inscriptio legis primæ *C. Theodos. de erogat. milit. annon.* & corrigendum codicis Gregoriani fragmentum apud Petrum Piteum *in collat. legum Mosaic.* juncto Brissonio *ubi suprà, fol. 314.* Etiam notandum est, tam Imperatores, quàm Pontifices personas illas, quibus rescripta mittebant, variis nominibus inscripsisse. Imperatores rescriptis ad Præfectos Prætorio, & Patricios missis, eos parentes appellabant, *l. 4. C. de locato*, ibi: *Ad Domitium Ulpianum Præfectum Prætorio, & parentem meum.* Et *l. 6. C. de annonis, in Theod.* ibi: *Præfecti Prætorio, parentis, amicique nostri.* Plura congessit Brissonius *de formulis, fol. 358.*

Cùm verò Rectoribus Provinciarum, & Comitibus rescribebant, eos fratres appellabant. Theodosius, & Valent. *in Novel. de patrimonialib. rei domin.* ibi: *Marcelline frater amantissime*, Cassiodorus *lib. 6. var. in formula Rector. provinc.* ibi: *Quid de te existimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles posse postponi. Additur quod à Principe frater vocaris*, Romani etiam Pontifices pro diversitate personarum diversis utuntur nominibus; si enim Episcopis, Archiepiscopis, aut Patriarchis rescripta mittunt, eos fratres appellant, *cap. pervenit, 84. dist. cap. fratres, 86. dist. cap dilectus, de offic. deleg. cap. cùm dilectus, de cleric. non resid. cap. venerabilis, de except. cap. venerabilis, de judiciis, cap. venerabilis, de confirm. util.* nec sine ratione: nam Episcopi Apostolorum successores pari consortio cum D. Petro, ac ejus successoribus honorem, & potestatem acceperunt, *cap. in novo, 21. dist.* & participes sunt dignitatis Episcopalis cum Pontifice, *cap. præterea, 51. dist.* quia vocati sunt in partem sollicitudinis, *cap. fundamenta, §. debet, de elect. in 6.* quæ societas jura quodammodo fraternitatis in se habet, *l. verum 63. ff. pro socio:* consideraut P. Greg *in proœm. Decret. n. 14.* Franc. Valens *in concord. in cod. proœm. n. 5.* Duarenus *lib. 2. de sacris, cap. 6.* alias rationes ex fratris nomine deductas adducunt Savarus *in notis ad Sidon. lib. 1. epist. 11. verbo Verè habet*, Claudius Espenceus *ad D. Paulum, cap. 4. ad Timoth.* Doilesns *in not. ad Tacitum, fol. 292.* Altamir. *in l. 1. cap. 7. n. 68. C. de filiis offic.* Si autem Episcopis tantum electis, non verò confirmatis Pontifex rescribat, eos filios appellat, *cap. sanè, de renunc. cap. nosti, de elect.* Cardinales etiam Ecclesiæ Romanæ filios appellat, *cap. licet 49. de testibus, cap. coram, de offic. Legat.* nisi reperiantur simul Episcopi, aut cum eis, & Episcopis simul loquatur, ut *in cap. in Genesi 49. de elect. prope finem, extravag. Conditorem*, Joannis XXII. *de verb. sign. extravag. Execrabilis, §. nos itaque, de præbendis, cap. 1. de renunc. eod. lib. cap. 1. de offic. Legat. eod. lib.* in Concilio Romano sub Calixto *cap. 18.* Illustrant Baronius *anno 283. n. 27.* Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Gratiani, dialogo 5.* Duarenus *d. cap. 6.* Etiam Episcopus dum alloquitur cum Canonicis propriis, fratres appellat, ut probat Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælatis:* & Pontifex cùm scribit Capitulo, hac formula uti solet, *Vobis filii Capituli*, ut *c. constituitus 11. de concess. præb. c. 3. de testament. in 3. collect.* Juxta quem Ecclesiæ usum passim in hoc volumine Decretalium reperiuntur in Epistolis Decretalibus formulæ illæ, cùm Pontifex scribit Episcopis, *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus; cap. ad audientiam*, & passim *de rescript.* cùm verò Cardinalibus, *Discretioni vestræ; cap. ad decorem, de instit. in 3. collect. cap. quia diversitatem, de concess. præbend. cap. dilectus, de excessib. Prælat.* Cùm autem Episcopi sunt tantùm consecrati, eos filios appellat, *cap. nosti, de elect. cap. 1x. de accusat.*

lib

in 1. *collect.* Principes autem sæculares semper filios appellar Illustres, ut *in cap. novit*, ubi noravi, *de offic. Legati*: charissimos, ut in præsenti textu: gloriosos *in cap.* 1. *de arbitris*, *in* 1. *compil.* & illustrat Vivar. *ad epist.nuncupator. Marci Maximi*: Orthodoxos, ut probat Valdes *de dignit. Regum, cap.* 13. Immò & Concilia etiam provincialia Principes sæculares filios appellant. Concil. Brachar. *in proœmio*, Concil. Tolet. 4. Probant, & illustrant Cironius *in paratit. ad hunc tit.* & *lib.* 1. *observ. cap.* 17. Petrus Gregor. *in proœm. Decret. n.* 4. & *lib.* 1. *de rescript. cap.* 48. Duarenus *lib.* 2. *de sacr. Eccles. cap.* 6. Franc. Valens *cap.* 1. *con. ord. juris Pont. in proœm. Decretal. cap.* 1. *ferè per totum*, Germonius *in indult. Cardin. verbo Dilecto*, Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 1. Barbosa *de potest. Episcop. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. Cæsar *de Eccles. hierarch. dispu.* 6. *in princip.* Acuña *in cap.* 1. 84. *dist.* & *in cap. fratres*, 86. *dist.* Nec absque ratione Pontifex Episcopos, Archiepiscoposque fratres appellat; nam illi Apostolorum successores pari consortio cum Divo Petro, & ejus successoribus honorem, & potestatem acceperunt, *cap. in novo*, 21. *dist.* quæ societas jura fraternitatis quodammodo in se habet, *l. verum* 63. *ff. pro socio*: & sunt in partem solicitudinis vocari, & in executionem sacerdotalis officii coadjutores Pontificis sunt, *cap per venerabilem*, § *sunt autem, qui filii sint legit.* Sic etiam Romani Imperatores solebant salutationem proponere in suis rescriptis, directam illis, quibus scribebant, quos amicos vocabant, hoc modo: *Ave charissime nobis*, ut *in l.* 2. *ff. de offic. Rect. Provinc. l.* 4. *C. Theodos. de oper. public. l.* 5. *eod. C. de privil. eorum*; & cùm ad Præfectos Prætorio scribebant, parentes vocabant, *l.* 4. *C. locati*, *l.* 6. *C. Theodos. de annonis, & tribut. l.* 1. *eod. C. de Episcopal. indict.* Rectores verò provinciarum, & Comites fratres. Majoranus *in novel. de bon. caduc.* ibi: *Ennodi frater amantissime.* Theodosius *in novel. de tyronibus*, ibi: *Isidore frater*: & *in novel. de lampadariis*, ibi: *Opilio frater*: & *in novellis de ambitu*, *de metatis*, *& patrimonialibus.* Cassiodorus *lib.* 6. *epist.* 21. ibi: *Additur quod à Principe frater vocaris.* Illustrant Brissonius *lib.* 3. *de formul. fol.* 353. Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 11. *verbo Verè haber.* Est enim fratris nomen summi affectus, charitatis, & benevolentiæ, *l. ntmo* 58. §. 1. *ff. de hered. instit.* Apuleius *lib.* 8. *de asino aureo*, ubi notavit Beroaldus. Quintilianus *declam.* 31. ibi: *Certè quotiens blandiri volumus amicis, nulla adulatio ultra procedere hoc nomen potest, quàm ut fratres vocemus. Quid est aliud fraternitas, quàm divisus spiritus?* Homil. 4. Apostolor. quæ est Eucherii, sub nomine tamen Eusebii circumfertur, ibi: *Fratres autem, sorores, patres, & matres, uxores, & filii dicuntur, non naturâ, sed officio, & affectione; quos enim multùm diligimus, fratres vocamus.* Frater enim, si vocis etymologiam spectes, teste Petro Nigidio apud Gellium *lib.* 13. *noctium Attic. cap.* 10. dicitur quasi ferè alter. Plura congesserunt Hæphtenus *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.* 4. *disquisit.* 2. Claudius Espenceus *ad D. Paulum in epist. ad Timoth. cap.* 3. *n.* 16. Altamiranus *in l.* 1. *C. de filiis offic. cap.* 7. *n.* 69. Dorleans *ad Tacitum lib.* 1. *fol.* 92. Valenzuela *tom.* 1. *consil.* 98. ùnde rectè Innocent. docet in præsenti vitium falsitatis præsumi, si inverso hoc stylo in rescriptis Pontifex Episcopum filium, aut alios Ecclesiæ Prælatos, seu Principes sæculares fratres appellaverit. Aliud etiam indicium falsitatis deducit Innocentius ex eo, quod cùm uni scriberet, plurali numero utebatur, cùm stylus Romanæ Curiæ sit, ut Pontifex in suis literis, dum ipse loquitur, ob dignitatis reverentiam plurali numero utatur; erga eum verò cum quo loquitur, singulari, ut probant Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 5. *cap.* 12. Germonius *de indult. Cardin.* §. *servus Dei*, Restaurus Castald. *de Imper. q.* 60. Licèt priscis Ecclesiæ temporibus Pontifex singulari de se nomine, plurali cùm cæteris loqueretur, ut constat ex epistola Gregor. Magni ad Eulogium, relata *in cap. ecce*, *dist.* 99. & notavit Exea *in l. unic. C. de palatiis*, *fol.* 20. & 21.

CAPUT VII.

a Idem.

AD falsariorum confutandam malitiam jam alia vice recolimus *b* literas Apostolicas destinasse, in quibus falsitatis modos, ne quis se posset per ignorantiam excusare, meminimus plenùs dixisse. Quia verò nonnunquam evenit, ut falsas literas exhibentes, postquam super his fuerint redarguti, ad excusationem suam se dicant literas hujusmodi per alios impetrasse, de communi f. n. consilio duximus statuendum, ut qui literis nostris uti voluerint, eas priùs examinent; quoniam si falsis literis se usos dixerint ignoranter, eorum sera pœnitentia evitare nequit pœnas inferiùs annotandas. Nos enim omnes falsarios, qui per se, vel alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus, & defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos, statuentes ut clerici, qui falsarii fuerint deprehensi, omnibus officiis, & beneficiis ecclesiasticis perpetuò sint privati. Ita quod qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per ecclesiasticum judicem fuerint degradati, sæculari *c* Potestati tradantur secundùm constitutiones legitimas puniendi; per quam & laïci, qui fuerint de falsitate convicti, legitimè puniantur; & si clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spolientur; si laïci, tamdiu maneant excommunicationi subjecti, donec satisfaciant competenter; ita tamen, ut in istis, & aliis malitia graviùs, quàm negligentia puniatur. Quod & de iis, qui falsas literas impetrant, statuimus observandum.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, & hanc constitutionem direxerit; quia in ea generalem legem condere voluit contra falsarios: & ita ab omnibus generaliter observandā proposuit.

b *Literas.*] Relatas suprà *in cap. licèt.*

c *Sæculari Potestati tradantur.*] Verba hæc, & textum exposui suprà *in cap. ad audientiam.* 2.

CAPUT

CAPUT VIII.

[a] Idem.

Accedens ad præsentiam nostram P. presbyter lator præsentium, suâ nobis insinuatione monstravit, quod cùm olim nixus ab Archipresbytero, & Clericis de Casalinovo pro quibusdam causis, super quibus à te se fatebantur indebitè prægravari, ad nostram præsentiam accessisset, nec posset pro eo, quod tunc temporis nos eramus infirmitate gravati, suas literas obtinere, moram apud Sedem Ap. faciendo, post paucos dies contigit ipsum etiam infirmari. Dum autem esset in lecto ægritudinis constitutus, accessit ad eum quidam clericus de Casalinovo Azo nomine, qui tunc temporis morabatur in Urbe, & sub spe dilectionis, & gratiæ promisit ei se quas à nobis postulabat literas obtenturum: qui credidit verbo ejus, & expensas tribuit, quas pro literis ipsis se expensurum præfatus clericus proponebat. Tandem ad eum quasdam commissionis literas ad ven. f. n. Tranensem Archiep. & dilectum filium Abbatem de Coronata portavit: quas prædictus presbyter credens veras esse, & de nostra conscientia emanasse, ad judices detulit delegatos: cùmque in præsentia ipsorum judicum tu literas argueres falsitatis, & sacerdos ipse, & alii Clerici de Casalinovo eas veras esse proponerent, tu easdem literas sub sigillo prædictorum judicum ad nostram præsentiam direxisti: quas utique falsas esse deprehendimus manifestè. Pro quo tibi per scripta nostra mandavimus, ut illum qui præfatas literas impetravit, officio, beneficioque suspensum ad nostram præsentiam dirigeres puniendum. Verùm cùm sacerdotem prædictum sua redderet conscientia innocentem, postquam tu eum officio, & beneficio suspendisti, ad nostram festinanter accessit præsentiam ad suam innocentiam excusandam. Sed cùm apud nos moram faceret longiorem, & à nobis misericordiam postularet, præfatæ falsitatis omnimodam ignorantiam proponendo, ipsum tamen cum literis nostris ad te duximus remittendum, ut misericordiam inveniat, quam precatur. Inde est, quod fraternitati tuæ per A. s. m. quat. si præfatæ literæ, in quibus fuit falsitas deprehensa, formam de simplici justitia habuerunt, cùm præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ de facili possunt à quibuslibet obtineri, fraudem commiserit falsitatis ab ipso presbytero canonicâ purgatione receptâ, quod conscius non fuerit falsitatis, nec [b] literis illis usus est, postquam eas falsas esse cognovit, tu ei divinæ pietatis intuitu officium, beneficiumque restituas, & eum super hoc ulteriùs non molestes: quia sicut justum est excessus corrigere delinquentium, sic iniquum meritò reputatur, si severitas pœnæ puniat innocentes.

NOTÆ.

1\. a *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione *sub hoc tit. c.* 1. in epistolis verò editis Coloniæ *lib.* 2. *fol.* 226. ubi reperitur hic textus prout in præsenti transcribitur, additur *Sipontino Archiepiscopo.*

b *Literis usus est.*] Alias falsi crimen committeret, juxta tradita *in cap. ad audientiam.* 2.

CAPUT IX.

Idem *Episcopo Roffen. Archid. Bathonien. & Magistro Vv. de Sancta Fide, Canonico Vvibelen.*

Ex continentia literarum dilectorum filiorum N. Abbatis sanctæ Crucis de Vvaltham, & Magistri Simonis de Suvelle nobis innotuit, quod cùm olim quæstio, quæ vertebatur inter dilectos filios M. Phil. de Lndelenve, ex una parte; & Rubertum, & Vincentium clericos, ex altera, super Ecclesia de Streton, ipsis, & N. quondam Abbati de Straford, à bonæ memoriæ C. Papa prædecessore nostro commissa fuisset, eodem Abbate pariter, & prædicto Vincentio de hac luce subtractis, prænominati duo judices juxta tenorem rescripti Apostolici procedentes, attestationes, & allegationes utriusque partis diligentiùs audierunt: tandem cùm renunciatum eis ab utraque parte fuisset, & secundùm allegata definitiva esset sententia promulganda, contra Magistrum P. adversa pars literas Apostolicas arguit falsitatis, & eas esse falsas sub periculo causæ se firmiter asseruit probaturam, sibi legem imponens, ut à causa caderet, nisi probaret evidentiùs falsitatem: & ne ulteriùs judices in causa procederent, Sedem Apostolicam appellavit. Sæpedicto autem Phil. exhibente illum, per quem literas impetravit, & firmiter promittente, quod eas veras esse probaret, memoratus R. ab eisdem judicibus

judicibus requisitus, ut aliquam notam exprimeret falsitatis, propter quam falsas esse literas proponebat, nihil aliud specificare voluit, nisi quod eas falsas dixit, & asseruit à Cancellaria nostra nullatenus emanasse. Supradicti verò judices ab ipso R. juratoriâ cautione receptâ, quod accusationem falsitatis prosequeretur, sicut superiùs est expressum, sequentem diem post Dominicam, qua cantatur, *Latare Hierusalem*, proximò præteritam, ad prosequendum coram nobis appellationem interpositam, utrique parti terminum præfixerunt. Cæterùm præfatus Rob. in termino prætaxato ad præsentiam nostram accedens, super falsitate literatum, ac processu negotii, veritate suppressâ, ut dicitur, à nobis ad prædictos judices literas impetravit, & nihil prorsus de falsitatis accusatione proponens, à Sede Apostolica furtivè recessit. Verùm nos literas ipsas, quæ redargutæ fuerant falsitatis, diligentiùs intuentes, nullum in eis signum falsitatis, vel suspicionis invenimus, nisi paucarum literarum rasuras, quæ nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerunt. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiratis super his diligentiùs veritatem: & si vobis constiterit jamdictas literas à nobis fuisse veritate tacitâ impetratas, & sæpedictum Rob. sese obligasse sub periculo causæ, quod priores literas falsas esse probaret, cùm inter ipsum, & adversarium suum quæstio personalis agatur, & quilibet abrenunciandi juri suo liberam habeat facultatem, ipsi Rob. super prædicta Ecclesia silentium imponatis: alioquin partibus convocatis, audiatis causam, & ap. rem. fine debito terminetis. Datum Laterani XIII. Kal. Nov.

N O T Æ.

1. a I *Dem.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.2.* & repetitur textus hic *in lib. 1. epist. Innoc. epist* 400. ex quo regestro literam hujus textus restituo. Casus præsentis textus contigit in Anglia, ubi extat Monasterium S. Crucis de Balthan, constroctum ab Haroldo Rege Anglorum, ut referunt Matthæus Paris. *in Vuilelmo I.* continuator Bedæ *lib. 3. cap.* 13.

2. b *Rasuras.*] Quæ attendi debent, præcipuè si extent in loco suspecto, juxta tradita *in c.6. de fide instrum.*

c *Renunciandum.*] Ut probavi latè *in cap. si diligenti, de foro compet.*

TITULUS XXI.

De sortilegis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Pœnitentiali a *Theodori.*

IN *b* tabulis, vel in codicibus sorte *c* futura non sunt requirenda: aut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus observare. Quod si fecerit, XL. *d* dies pœniteat.

N O T Æ.

1. a T*Heodori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.1.* & in Pœnitentiali Romano, *tit.6.c.7.* ita textus hic habetur: *In tabulis, vel in codicibus sorte futura non sunt requirenda, ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas in aliquibus rebus observare. Quod si fecerit, X L. dies pœniteat.* Et *cap.*10. ita habetur: *Requisisti sortes in codicibus, vel in tabulis, ut plures solent, qui in Psalteriis, & in Evangeliis, vel in aliis hujusmodi rebus sortiri præsumunt. Si fecisti, decem dies pœniteas.* Quæ verba etiam refert Burchardus *lib.* 19. *Decreti*: & retinendo illa verba, 40. *dies pœniteas*, Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. cap.1.* De hoc Pœnitentiali Theodori, & ejus antiquitate egi *in cap. 3. de furtis.*

2. b *Tabulis.*] *In talibus*, legitur hac in sexta collectione, sed utrobique malè; & legendum esse *in taleis*, observavit Cironius *lib.1. observ. cap.3.* taleæ enim sunt sectiones lignorum, vel præsegmina, teste Varrone *lib.1. de re rustica.* Unde Nonius Marcel. *cap.*8. dici ait rustico vocabulo *intertaleare*, id est dividere, vel excidere ramum ex utraque parte æqualiter præcisum. Unde quia in his surculis, & ramis sortes inquirebantur, ideo rectiùs legendum est, *in taleis.* Morem hunc sortes inquirendi expressit Tacitus *de morib. Germanorum*, his verbis: *Sortium consuetudo simplex: Virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè, ac fortuitò spargunt: mox si publicè consulatur, sacerdos civitatis; sin privatim, ipse paterfamilias precatus Deos, cœlumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur.* Similem Sinarum divinationem describit Joannes Mendoza Episcopus Liparensis *lib.2. Histor. Sinarum, cap.4.* & Philippinensium Ignatius *cap.8. Itinerarii.*

3. c *Futura.*] *Furta* legitur in hac sexta collectione, *sed malè*; nam per has sortes Sanctorum in codicibus,

codicibus, & libris sacris non futura inquirebantur, sed futura requirebantur: quæ lectura suadetur ex verbis sequentibus, ibi: *Nec divinationes aliquas.* Facit canon 4. Concilii Aquisgran. celebrati tempore Caroli Magni, prout habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 45. ibi: *De codicibus, vel tabulis requirendum, & ut nullus in Psalterio, vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec divinationes aliquas observare.*

d *Quadraginta dies.*] De hac pœnitentia, & ejus forma egi *in cap. accusasti, de accus.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur. EX hoc canone, pròut jacet in Pœnitentiali, sequens deducitur assertio: *Sortes in libris, vel taleis pro futuris sciendis non sunt facienda.* Probant textus *in cap. qui divinationes* 2. *cap. non liceat* 3. *cap. aliquanti* 6. *cap. sortes* 7. *cap. si quis clericus* 9. 26. *quæst.* 5. D. Augustinus *epist.* 119. *Qui de paginis Evangelii sortes legunt, etsi optandum est, ut hoc potiùs faciant, quàm ut ad dæmonia consulenda concurrant; tamen etiam ipsa mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad hujus vitæ vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.* Concil. Altissiod. *can.* 4. ibi: *Non liceat ad sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut pane faciunt, aspicere; sed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat.* Narbon. *can.* 14. Veneticum sub Leone I. *can.* 1. *Ac ne fortasse id videatur omissum, quod maximè fidem catholicæ religionis infestat, quod aliquanti clerici student auguriis, & sub nomine confictæ religionis, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt, in hoc quicunque clericus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.* Concil. Agath. *can.* 42. & 68. Aurelian. 1. *can.* 32. Brachar. 1. *anathematismo* 9. & 10. Tolet. 4. *can.* 29. Nicolaus I. ad consulta Bolgar, *can.* 77. ibi: *Refertis, quod Græcorum quibusdam codicem accipientibus in manibus clausum, unus ex eis accipiens parvissimam particulam ligni, hanc intra ipsum codicem condat; & si undecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc affirmant se scire posse quod cupiunt: vos verò consuluistis, si sit obtinendum, an respuendum? Utique respuendum est; scriptum est enim: Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.* Veneticum *cap.* 16. Raphaël à Torre *in* 2. 2. *quæst.* 9. *sect.* 8. *disput.* 3. *dub.* 4. Theophilus *tom.* 15. *in Heter. spir. p.* 2. *puncto* 4. quæ & alia juris decreta congesserunt Ant. Augustin. *in epit. jur. lib.* 34. *tit.* 5. Basilius Legion. *quæst.* 2. *scholast. in dicto can.* 4. Concil. Altissiod. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Honnius *in encyclop. juris can. tit.* 7. Corvinus *lib.* 4. *aphor. tit.* 29. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 12. & *de elect. cap.* 3. & *de Republ. lib.* 13. *cap.* 17. *cum duobus sequent.* Simon Maiolus *dier. canicular. verbo Vaticinia*, Azor *lib.* 9. *institut. cap.* 20. *cum sequent.* Balsamon *in can.* 61. 6. *Synodi*, Antonius Sylvius Clarus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 1. Aloix *ad vitam S. Abruci, tom.* 2. *cap.* 13. Mancinus *de triplici jur. collat. cap.* 122. & 124. Victoria *in relect. de arte magica*, Thomas Delbene 2. *part. de offic. Inquisit. dub.* 225. *sect.* 5. Novus Notator P. Blesensis *epist.* 30.

5. Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione. Nam quod à sanctis, & piissimis viris factum legimus, improbare non debemus: sed sancti, & pii viri sæpiùs futura spectabant, & dedocebant ex librorum sortibus, ut de se fatetur D. Augustinus *lib.* 8. *confessionum, cap.* 13. & de Divo Francisco narrat D. Bonavent. *vita illius cap.* 13. è quo D. Antonin. 3. *part. summa histor. tit.* 24. §. 7. sed carptim, & mutilatè desumpsit; sic ille his verbis: *Immissum est ejus menti per divinum oraculum, quod in apertione libri evangelici aperiretur ei à Christo, quid Deo in ipso, & de ipso maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multa devotione præmissâ, sacrum Evangeliorum librum de altari sumptum in sancta Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo devotum, & sanctum. Sanè cùm in trina libri apertione semper passio Domini occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, & doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret*, &c. Alia piorum virorum exempla dabimus infrà. Ergo non rectè in præsenti asseritur, sorte inquirere futura in libris, & codicibus illicitum esse. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam sors consultoria licita est quando vallatur necessitate, ac debita reverentia, ut infrà dicemus *in cap. fin.* & tamen ordinatur ad cognoscendum quid in futurum agendum sit: ergo sors divinatoria per librum licita est, quamvis ordinetur ad futura prænoscenda. Secundò fulcitur eadem difficultas, quia quod non est malum ab intrinseco, & secundùm se, aliquando, & cum aliquibus circumstantiis potest reddi licitum: sed sortes divinatoriæ non secundùm se, & ab intrinseco sunt malæ: ergo cum aliquibus circumstantiis poterunt licitè exerceri. Major patet, minor autem probatur: tum quia in lege veteri fuerunt licitæ, & ex lege cæremoniali Dei in populo permissæ, & approbatæ, ut in sortibus Jonathæ, Achoris, & Jonæ, quas nedum divisorias, sed simul consultorias fuisse, post Liram probat Ribera *super Jonam cap.* 1. Inter duos hircos, quorum unus erat immolandus, alter in desertum ablegandus, sors mittebatur, *Levit. cap.* 16. Terra Promissionis sorte divisa est inter Israëlitas, *Numer. cap.* 25. Sacerdotalia munera sorte obtingebant, *lib.* 1. *Paralip. cap.* 24. ideoque narrat D. Lucas, sorte obtigisse, ut Zacharias Joannis pater thura Deo intra Sanctuarium succenderit: & Aaron sorte ad sacerdotium aliis prælatus est, sic Deo jubente *Numer. cap.* 17. Tum denique quia sortitio divinatoria potest aliquando fieri, non divinativè, idest non usurpando quod divinum est; sed suscipiendo quod est divinum, idest cognitionem futurorum ex Dei revelatione inquirendo, & recipiendo. In hoc autem non esse malitiam divinationis, probat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. alloquin cuncti Prophetæ in usu Prophetiæ peccassent, siquidem futurorum cognitionem ex Dei revelatione susceperunt. Igitur non semper uti sortibus divinatoriis illicitum est. Tandem fulcitur hæc difficultas ex eo, nam etsi daremus divinationem per sortem malam esse, non inde sequitur continere speciem sortilegii, seu superstitionis, sed tantùm vitii curiositatis, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 167. *art.* 1. asserens committi vitium curiositatis ex ipsa inordinatione appetitus sciendi veritatem, in quantum aliquis studet addiscere ab eo, à quo non licet; sicut illi, qui à dæmonibus aliquà futura perquirunt, quæ est superstitiosa curiositas; quod probat ex D. Augustino *in libro de vera & falsa religione, cap.* 4. ibi: *Nescio an Philosophi impedirentur à fide curiositatis vitio in procurandis dæmonibus.* Et *dicta quæst.* 95. *art.* 2. *in solut. ad* 1. exponens idem Augustini testimonium, ait quod divinatio pertinet ad curiositatem, quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed

pertinet ad superstitionem quantùm ad modum operationis. Atqui humani actus sumunt speciem à fine, teste eodem Angelico Doctore 1.2.q.1. art.3. ergo hujusmodi divinatio per sortitionem, non superstitionis, sed curiositatis species est.

6. De sortilegiis. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, sortilegium in genere omnem divinationis, impietatis, vanitatisque magicæ speciem comprehendere, *c. si per sortiarias*, 33.q.1. Petrus Greg. *lib.34. syntag. c.1.* Sanchez *lib.2.moral.c.28.* Sed propriè & strictè sortilegi dicti sunt à sortibus, cùm fit divinatio per sortem; indeque sortilegus dicitur, qui per sortes futura prænunciat, aut qui per sortem aliquid eligit, ut Horatius inquit *de arte poetica*: Et divina futuri sortilegii non discrepuit sententia Delphis. Fiebat autem olim multis modis sortitio, ut ait Cicero *lib. 1. de divinat.* ibi: *Quid enim sors est? idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas, & casus, non ratio, & consilium valuit.* Ea enim semper fuit hominum insania, ut suarum rerum eventum ex vanissimis superstitionibus præcognoscere frustra conarentur. Dementia sanè non aliunde profecta, quàm ex veterilla, innataque aviditate sciendi bonum, & malum, quæ primum hominem ex supremo felicitatis gradu miserè dejecit. Eoque major, & gravior, quod cùm argumenta suppeterent, quibus ea vanitas, quàm ridenda est, convinceretur, nec numero pauca, nec intellectu difficilia, adeo sese humana mens tenebris involvit, ut cùm sæpius mendacia deprehenderet, sæpius eidem scopulo, non sine miseranda strage illideretur. Hei quot monstra excogitavit, aut dæmonis astu conficta suscepit, & coluit velut divina oracula vetustas delusa? cùm eximius eorum Poëta dixerit:

Heu vatum ignara mentes!

Hinc divinatio per terram, Geomantia dicta; per aquam, Hydromantia; per aërem, Aëromantia; per ignem Pyromantia, *cap. igitur genus*.26. *quæst.3.cap. nec mirum*, 26.*quæst.5.* tandem Cleromantia, quæ est divinatio per sortes, de quibus fusè egerunt Delrius *disquisit. magicar. 2. p. ferè per tot.* Petrus Gregor. *lib. 34. syntag. cap. 1. num.* 11. Torreblanca *de mag. cap.* 22.

7. De sortibus sanctorum. Sed ut ad sortes, quas veteres fideles vocabant Sanctorum, vel Apostolorum, perveniamus, in quibus ex Scripturarum inspectione futura prænoscebant, sciendum est, apud Gentiles fuisse sortes, quas Virgilianas vocabant; nam aperto Virgilii, vel Homeri codice, versus qui primi visui occurrissent, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum sortium Ælius Spartianus in Adriano: *Cùm sollicitus*, inquit, *de Imperatoris erga se judicio Virgilianas sortes consuleret, incidit in hunc locum.*

Quis procul? Ille autem ramis insignis oliva
Sacra ferens? Nosco crines incanaque menta
Romani Regis, primus qui legibus urbem
Fundavit, curribus parvis, & paupere terra
Missus in Imperium magnum.

Et cùm Severus Alexander Virgilianas sortes consuleret, incidit in illa verba:

Tu regere imperio populos Romane memento.

Sic sorte mortis suæ diem conjecit. Sic Claudius Macrinus, Gordianus Junior, & alii Imperatores tempus Regni, vel vitæ agnoverunt, ut referunt Suetonius *in Tiberio*, Lampridius *in Alex.* Lipsius *lib.1. elect.cap.* 12. Huic vanitati Gentilium successit apud Christianos apertio veteris, aut novi Testamenti, quam vocabant sortes Apostolorum, vel Sanctorum; & ad libri sacri apertionem, vel ad sacræ lectionis auditionem ex sententia inibi occurrente vaticinium captabant. Hac sortitione usi fuerunt Heraclius Imperator apud Cedrenum; & Romanus Diogenes apud Cuspinianum; Andronicus senior apud Gregoram *lib.* 8. Chramnus filius Regis Francorum apud Gregorium Turon. *lib.4. histor. cap.16.* ibi: *Positis tribus libris super altare, idest Prophetarum, Apostoli, atque Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut quid eveniret, ostenderet. Aperto igitur primo omnium Prophetarum libro, reperiunt ex Isaia cap.5. Auferam materiam ejus, & erit in direptionem.* Omnia exactè adimpleta sunt, & subsequuto effectu est comprobatum, non tam fortuitum, quàm divinitus provisum. Similia de Clodoveo refert ipse Gregor. Turon. *lib. 2. cap.27.* & ex apertione libri Evangeliorum facta ad agnoscendam divinam voluntatem, plures didicisse à Deo vocari ad perfectiorem vitam, constat ex exemplis sancti Danielis Stylitæ apud Metaphrastem: sancti Huberti Leodiensis Præsulis apud Surium *tom.6.* Theodori Alex. apud eundem Surium *tom. 6.* & apud Rupertum *in vita sancti Heriberti, c.9.* & interdum non aperto ullo libro ingredientes in Ecclesia observabant, an verba, quæ legebantur, essent congruentia eorum cogitationi, ut inde vaticinium, seu omen sumerent. Plura de his sortibus Sanctorum cumularunt Theoph. Raynaud. *tom.15. in Heterocl. sacr. punct. 4. ad fin. fol.*277. J.Dartis *in 15.dist.fol.*504. & *in 26. quæst.*1. Christ.Lup. *ad can.8.Synodi,c.4. fol.*1459.

8. Decisio. Verùm quia in hac sortitione Ecclesiæ Patres superstitionem aliquam adesse agnoverunt, sæpius talem vanitatem pullulantem resecare curarunt: in Concil. Agath. relato *in cap. aliquanti*, 26. *quæst.* 5. Venetico *cap.* 16. Antissiodor. *can.* 4. & aliis suprà relatis pro illustratione conclusionis; & magna cum ratione desumpta ex ipsa definitione divinationis, quæ teste D. Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. nihil aliud est, quàm usurpare modo indebito prænunciationem futurorum eventuum, quod est proprium Dei, juxta illud Esaiæ *cap.* 42. *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia Dii estis vos.* Ac proinde est grave peccatum; quia teste D. Hieronymo *super Michæam cap.* 3. divinatio semper in malam partem accipitur: & *artic.* 2. subdit idem Angelicus Præceptor, hujusmodi peccatum divinationis esse speciem superstitionis, utpote per illam assumit homo auxilium dæmonum ad aliquid cognoscendum, saltem tacitè eos invocando, quatenus dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum impliceant vanitate. Quicquid autem procedit ex pacto, seu societate dæmonum, superstitiosum est, teste Divo Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christ. cap.* 20. Unde Divus Clemens *lib. 7. constitut. Apostol. cap.* 7. dum prohibet hoc genus sortium, ait: *Ducit enim hoc studium ad idololatriam.* Et involvi his actibus idololatriam, testantur Tertullianus *lib. de idololatr. cap.* 9. Lactant. Firm. *lib. 2. divin. institut. cap.* 17. Ideo ergo tam acriter Patres Ecclesiæ increparunt, & improbarunt hujusmodi divinatorias artes. Norunt enim quàm facilè his studiis addictus animus (ea vis insita est animis nostris aliquid semper novi faciendi, & cognoscendi) à vera religione abalienetur, & in falsam declinet. Accedit, nam semper superstitiosum est futurorum velle prænoscere, unde prænosci non potest: sed futurorum prænotio non potest haberi à libris, & codicibus: ergo talis divinatio per sortes superstitiosa est. Unde rectè in præsenti textu pœnitentia quadraginta dierum injungitur illis, qui iis vanitatibus dediti sorte futura requirere in taleis, seu codicibus ausi fuerint.

9. Dissolutio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex factis sancti Augustini, & Francisci, necnon aliorum

piorum

TUR DUBITANDI RATIO.

piorum virorum, quorum exempla suprà etiam retuli. Nam dicendum est, sanctos illos Spiritus sancti instinctu, & speciali Dei monitione operatos fuisse, ut referunt D. Augustinus, & Bonaventura *locis suprà citatis*. Dum autem intervenit divina monitio, sive revelatio, hæc sola sufficit ad honestandum usum sortitionis consultoriæ: illaque sola præcedente, nihil timendum, accusandumve est. Principes verò, qui hoc sortitionis genere usi fuerunt, à vitio vanitatis non excusamus, nisi eos bona fides, & ignorantia invincibilis excuset, ut excusatur Theodora Alexandrina, eo quòd nondum erat satis catechizata in doctrina catholicæ fidei. Et generaliter ad hoc ut usus sortis consultoriæ licitus sit, duæ desiderantur conditiones. Prima, ut quis id faciat debita cum reverentia, precibus ad Deum devotè fusis. Secunda, ut gravi necessitate compulsus ad consilium capiendum in spirituali negotio id faciat, ut latè probat Araujo *in qq. moral. de statu civili, disput. 3. §. 5.* In præsenti autem agimus de usu sortis non consultoriæ, sed divinatoriæ, quæ nunquam licita esse potest. Nec tunc obstat primum argumentum ipsius difficultatis, deductum ex usu sortis consultoriæ; nam magnum discrimen versatur inter usum illius sortitionis, & usum sortis divinatoriæ: nam sortitio consultoria per se primò non ordinatur ad cognoscendum, quid in futurum contingat; sed solùm ad tollendas dubitationes plerumque occurrentes in progressu humanæ vitæ, quæ hominum industriâ, & consilio decerni non valent; & tunc licitè homines implorant divinum auxilium per sortes consultorias, ut per eas Deus dignetur indicare, quid sit aut agendum, aut vitandum. Sors verò divinatoria per se primò ordinatur ad futura prænoscenda, sive occulta dependentia à libero arbitrio, quorum cognitio solius Dei est propria: & ita meritò improbatur ab Ecclesia. Nec obstat secundum argumentum dubitandi rationis deductum ex eo, quod sortitio divinatoria non sit intrinsecè mala; siquidem in lege veteri permittebatur. Nam respondeo, sortem divinatoriam dupliciter fieri posse. Primò si fiat divinativè, hoc est cum indebita usurpatione divinæ cognitionis, sive inquirendo prænotionem futuri, unde prænosci non potest, & tunc certum est, talem sortem esse intrinsecè malam, cùm contineat sortilegii, & superstitionis peccatum. Secundò fieri potest non divinativè, sed inquirendo à Deo, & ejus revelatione prænotionem futuri; & tunc verum est, talem sortem non esse intrinsecè malam, ut scitè advertit Caietanus *d. quæst. 95. art. 3.* & hoc modo in lege veteri sortes exercebantur, non divinativè, sed inquirendo à Deo, & ejus revelatione, quæ futura prænoscere opus erat; quod jam in lege gratiæ non licet. Discrimen assignat Angelicus Doctor *d. quæst. 95. art. 2. ad 3.* dicens, quod in nova lege mentes hominum arcentur à temporalium rerum solicitudine; & ideo non est in nova lege institutum aliquod medium, aut cæremonia ad præcognitionem futurorum eventuum de rebus temporalibus. In veteri autem lege, quæ innitebatur promissionibus bonorum terrenorum, erant instituti quidam modi consultandi Deum de futuris ad religionem pertinentibus. Nec tandem obstat ultimum argumentum, cui respondetur, non esse inconveniens eundem actum humanum, servatâ physicâ identitate, vestiri duabus malitiis moralibus, sicque actus hic sortitionis divinatoriæ ex fine erit curiositatis, ex modo autem, hoc est cultus indebiti, exhibiti dæmoni, ut magistro, vel instructori, explicitè, vel tacitè invocato, erit superstitionis malitiâ vestitus, sicut & potest esse simul tentationis Dei, & superstitionis, & curiositatis, ut post D. Thomam docet Araujo *d. disput. 3. §. 6. num. 8*, unde rectè in præsenti talis sortitio prohibetur non solùm ut curiosa, verùm ut superstitiosa.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 24. Concilii Narbonensis*, in illis verbis: *Si qui viri, ac mulieres divinatores, quos dicunt esse caragios, atque sorticularios, in cujuscunque domo Gothi, Romani, Syri, Græci, vel Iudæi fuerint inventi, aut quis ausus fuerit amodò in eorum vana carmina interrogare, & non hoc voluerit annunciare, pro hoc quod præsumpsit, non solùm ab Ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri uncias Comiti civitatis inferat. Illi verò, qui tali iniquitate repleti sunt, & sortes, & divinationes faciunt, & populum prævaricando seducunt, ubi inventi, vel inventa fuerint, seu liberi, seu servi, vel ancillæ sint, gravissimè publicè fustigentur, & venundentur, & pretia ipsorum pauperibus erogentur.* Ubi difficile est, quid per Caragios intelligant PP. dum eos sorticularios esse affirmant. Et sciendum est, caraxare idem esse ac sculpere, seu pingere: Beatus Theophridus *in floribus epitaph. sanctorum, lib. 3. cap. 7. Quid eloquar de vetulis summæ sanctitatis gloriâ praditis? quid per tot Phœnix vidit sæcula? Omni carent carie, quarum qualibet stamina, & hastula ab acerbissimo dentium dolore, & lethifera febrium liberant amaritudine, atque earum omnibus simul utensilibus, dum compendiosa brevitati studeo, quid caraxare possim de singulis specialibus?* Flodoardus *lib. 3. hist. Rhemens. cap. 16. Quamvis blando sibilo eos quidam caraxare voluerint.* Prudentius *hymno 10.* — 10. EXPONITUR CAP. 14 CONCIL. NARBON.

Caraxat ambas ungulis scribentibus
Genas, cruentis & secat faciem notis.

Gregorius Turon. *lib. 7. histor. Francor. cap. 26. Tu ne es pictor ille, qui tempore Clotharii Regis per oratoria parietes, atque cameras caraxabat.* Et *lib. 9. cap. 5. Vasa per domos diversorum signis nescio quibus caraxat, flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis.* Latè probant Vossius *de vitiis sermon. lib. 4. cap. 3.* Herman. Hugo *lib. de prima scrib. orig. cap. 2.* Zerda *in adversar. cap. 40. num. 13.* Aloix *in not. ad vitam sancti Polycarpi, cap. 11.* Filesacus *lib. 1. select. cap. 14.* Unde *in d. can. 24.* dum prohibentur divinationes per sortes, damnantur sorticularii caragi, qui suis picturis, & sculpturis sortes divinatorias exercebant juxta ritus, quos refert Simon Maiol. *dier. canicul. verbo Vaticinia*, de quibus etiam Augustinus Anglorum Episcopus ita ait: *Nam qui prædictis malis, idest caragis, & divinis, aruspicibus, vel phylacteriis, vel aliis quibuslibet auguriis crediderit, etsi jejunet, etsi oret, etsi jugiter ad Ecclesias curras, etsi largas eleemosynas faciat, etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciaverit, nihil illi proderit, quamdiu sacrilegia illa non reliquerit.* De illis etiam Zacharias Pontifex *epist. 1. ad sanctum Bonifacium*, ait: *Hoc & nobis, & omnibus Christianis detestabile, & perniciosum esse judicamus.* Sanctus Bonif. *epist. 132.* Illustrant Zerda *in advers. cap. 155. num. finali*, Theoph. Raynaud. *tom. 10. tract. de Agno cereo, cap. 9. num. 16.*

Ex proximè traditis, ni fallor, exponendus est textus *in l. 4. §. ult. ff. de condict. ob turp.* ubi ait Consultus, quod si cuidam ob indicium aliquid detur (indicium enim nuncupatur, quod eo pacto præstatur, ut res mea ubinam sit, indicetur, *l. solent 16. ff. de præscript. verbis, l. falsus 33. §. ergo, ff. de furtis, l. 1. ff. de proxenet.* Paulus *lib. 2. sent. tit. de furtis 31. §. ob indicium 20.* Ant. Faber *in ration. ad d. leg. solent*, & *ad l. 5. §. quod si facio, ff. eod. tit.* A. Concius *lib. 1. disput. cap. 14. & 15.*) ut fugitivum servum, vel rem furtivam indicaret, repeti — 11. EXPONITUR L. 4 §. ULT. FF DE CONDICT. OB TURP.

condictione ob turpem causam non posse. Et hujus sententiæ rationem Ulpianus illis verbis assignat: *Nec enim turpiter accepisti*. Non ait, *nec turpiter fecisti*. Indicavit ergo, si mea conjectura non fallitur, illicitam actionem, videlicet astrologicam; nam Astrologos fures indicare, idem Ulpianus supposuit *in l. item 15. §. si quis Astrologos, ff. de injuriis*: & ita docet, eum turpiter accepisse, non tamen fecisse, & per consequens condictionem non competere. Quæ interpretatio suadetur *ex §. antecedenti*, ubi Consultus proposuerat actum verè turpem, sed ob quem pecuniam accipere turpe non est. Improbabile ergo non est, Ulpianum eandem tractationem prosequutum fuisse *in d. §. fin.* ac per consequens loqui in eo de actu turpi in facto: quo casu pecunia data condici non potest, *l. qui operas 3. ff. de his qui not. infam.*

12. EXPLICATUR L. EORUM 4. C. DE MALEFIC.

Etiam superiori assertioni opponi potest textus *in l. eorum 4. C. de malefic.* ubi Imperator Constantinus jam Christianus ita statuit: *Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisve lapidatione quaterentur, quibus non cujusquam salus, aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina munera, & labores hominum sternerentur.* Ex quibus verbis expressè constat, maleficiis uti licitum esse pro obtinenda sanitate, aut avertendis fulmine, grandine, seu rubigine ab agris; quia talis ars non in præjudicium tertii, sed in bonum proprium exercetur. Ergo etiam ad furtum inquirendum licebit sortilegio uti. Pro hujus textus expositione sciendum est, in eo per remedia humanis quæsita corporibus, intelligi carmina quædam, quibus antiquitus & sanguis sisti credebatur, & ægris medela præstari. Apuleius *in apologia*, qui locus maximè huic lucem facit: *Veteres quippe medici* (inquit) *etiam in carmine remedia vulnerum norunt, ut omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet, qui facit Ulyssi de vulnere profluentem sanguinem sisti cantamine. Nihil enim quod ferenda salutis gratiâ fit, criminosum est.* Hinc etiam illud extat Vindiciani Comitis Archiatrorum, cujus hæc de carmine extat sententia:

Gramine, seu malis ægro præstare medelam,
Carmine seu potiùs; namque est res certa saluti
Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.

Ammianus Marcel. *lib. 16.* ibi: *Anile incantamentum, quod medicina quoque admittit auctoritas, ad leniendum dolorem adhiberi.* Probat latè Filesacus *de idololatria magica §. 5.* Etiam in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia interpretatur Jacobus Durantius *lib. 2. var. cap. 10.* quæ apud rusticos recepta sunt avertendæ grandinis, fulminisque causâ: & ex Palladio refert rusticos contra grandinem panno russo molam cooperire, & nocturnas aves consuevisse cruci affigere: quod etiam expressit Collumela *in libello de cura hort.* ubi ait:

Hac ruricolæ paterentur monstra salutis,
Ipsa novas artes varia experientia rerum,
Et labor ostendit miseris, ususque magister
Prodidit agricolis ventos sedare furentes,
Et tempestatem Thuscis avertere sacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenos fixisse Tages in limite ruris:
Utque Jovis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpe suas sedes præcinxit vitibus albis.

Hujusmodi superstitionum meminerunt Clemens Alexandrinus *strom. 5.* ibi: *Jam verò aiunt magos, qui sunt Cleonæ observantes sublimia motuum, quæ erant grandines, fulgetra cantibus, & sacrificiis depellere. Quod si fortè eis quandoque defuerit animal suo cruentatum digito, sacrificant Mantinæa quoque Diotima Atheniensibus.* Seneca *lib. 4. natural. quæst.* ibi: *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causâ nullius Philosophi schola intranda sit.* Imperator ergo Constantinus, etsi maleficiis uti prohibuerit in præjudicium generis humani *in d. l. 4.* tamen permisit illius artis usum in beneficium proprium, videlicet salutis recuperandæ causâ, aut tempestatis avertendæ gratiâ, quia nullum damnum inde tertio sequebatur. Sed Ecclesia, quæ pestiferam hanc artem semper abhorruit, ut idololatriâ plenam, absolutè, & semper hujusmodi phylacteriis, & incantationibus, etiam pro pellendis infirmitatibus, & tempestatibus avertendis, sub severis pœnis uti prohibuit. Martinus Brachar. *in sua collect. can. 74. Non licet in herbarum collectionibus, quæ medicinales sunt, aliquas observationes, aut incantationes attendere, nisi tantùm cum symbolo divino, & oratione Dominica, ut tantùm Deus Creator omnium, & Dominus honoretur.* Concil. Arelat. *can. 5. Quicunque divinos præcantatores, phylacteria diabolica, vel herbas, vel succinos, & alios succos suis, vel sibi impendere tentaverint*, &c. Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, c. 14.* Carnot. *p. 2. cap. 58.* Concilium Rhotomag. *can. 4. Perscrutandum est, si aliquis subulcus, vel bubulcus, sive venator, vel cæteri hujusmodi, dicat diabolica carmina super panem, aut super herbas, aut super quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abscondat, aut in trivio projiciat, ut sua animalia liberet à peste, & clade, & alterius perdat: quæ omnia idololatriam esse, nulli fidelium dubium est; & ideo summoperè sunt exterminanda.* Concil. Ancyran. ex versione Dionysii Exigui *can. 23. Qui divinationem expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos hujuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causâ, sub regula quinquennii jaceant, secundùm gradus pœnitentiæ definitos.* Ubi Balsamon notavit, per expiationem significari morborum arte magica propulsionem ab his, qui se ob maleficium vexari prædicabant. Profertur & idem canon à B. Basilio *epist. 3. ad Amphiloch. can. 83.* & variè citatur à Burchardo *lib. 10. cap. 5.* Ivone *p. 2. cap. 2.* Martino Brachar. *can. 17. sua collect.* Rabano *in pœnit. cap. 23. addit. 2. ad capitul. can. 18.* Unde constat, quod licèt Constantinus adhuc non plenè in rebus religionis catholicæ instructus permiserit, maleficiis uti ad expiationem morbi, vel avertendas tempestates; tamen Ecclesia, quæ omnem idololatriæ speciem magno odio prosequitur, etiam in his casibus maleficiis uti omninò prohibuit, & per consequens nec furti exquirendi causâ astrolabium permisit, *cap. non liceat 26. quæst. 5. cap. admoneant 26. quæst. 7.* plura adducit Hothomanus *consil. 99. num. 3.* & correctam esse dictam legem 3. per legem sequentem, docuerunt Balsamon *in nomocan. Photii, tit. 9. cap. 25.* Filesacus *in cap. 1. de offic. ordin. §. 10.*

CAPUT II.

Alex. III. [a] *Gradensi Patriarchæ.*

EX tuarum tenore literarum accepimus, quod V. Presbyter lator præsentium juvenili levitate usus cum quodam infami ad privatum locum immundum spiritum invocaturus accessit. Unde tu eum, quia propter hoc infamiâ laborat, & facinus publicum, & notorium erat, ab officio, & beneficio ecclesiastico suspendisti. Ipse autem coram nobis viva voce proposuit, quod non ea intentione, quod invocaret dæmonium, ierat; sed ut inspectione astrolabii furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuperare. Unde licèt hoc ex bono zelo, & ex simplicitate se fecisse proponat; id tamen gravissimum fuit, & non modicam maculam peccati inde contraxit. Et quoniam tutius est in dexteram, quàm in sinistram; & in misericordiam, quàm in severitatem declinare: ipsum f. t. duximus remittendum, monentes, atque mandantes, ut sibi infra septem dies post harum susceptionem literarum Ecclesiam cum universis ablatis restituas, & talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, quod per annum, & amplius, si tibi visum fuerit; ita tamen, quod biennium non excedat, cum ab altaris ministratione præcipias abstinere, & ex tunc liberum sit ei sacerdotale officium exercere.

NOTÆ.

1. a GRadensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. De hoc Patriarcha nonnulla adduxi *in c. ex literis* 29. *de offic. deleg.*

COMMENTARIUM.

2. CIrca furta inquirenda non minori superstitione, quàm circa futura prænoscenda usos fuisse tum Gentiles, tum Christianos, constat; nam apud Romanos res furtiva requirebatur in domo aliena per lancem, & licium; onde furtum conceptum dictum fuit, de quo *in §. furtum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* Et quamvis Petrus Pith. *lib.* 1. *advers. cap.* 5. post Festum credat lance usum fuisse perquisitorem furti, ne matronarum ipsius domus, & virginum verecundia læderetur, quia ea tectus perquisitor domum ingrediebatur; quod meritò dubitavit Scaliger, quomodo fieri posset; quare Cujacius *ad l.* 6. *&* 7. *ff. famil. ercisc.* rectè notavit, lancem non opponi oculis solitam fuisse, sed in ea ferri præmium indicii; verius tamen est adeo liciis discoloribus lancem tenentibus, & ad quædam verba prolata se circumagentibus veteres detulisse, ut furta quæ ea ratione conciperentur, hoc est detegerentur, inter manifesta numerarent; inerat enim olim tam in lance, quàm licio superstitio; & utrumque incantationibus, & sortilegiis serviebat. De licio notum est ex Ovidio *lib.* 2. *Fastor.* unde Plinius *lib.* 28. *nat. hist. cap.* 2. in illis verbis: *Vestales nostras hodie credimus nondum egressa urbe mancipia fugitiva retinere in lo o precatione.* Emendat Pignorius *in tract. de servis, cap.* 16. & legit, *Licio precationis.* De lance idem probat Balsam. *in can.* 61. *Synodi* 6. notarunt Cironius *in præsenti*, Basil. Legion. *quæst.* 2. *scholast. in can.* 4. *Concilii Altissiod.* Etiam veteres alio modo furem perquirebant, sorte videlicet ex pane confecta, ut probat Martin. Delrio *lib.* 4. *disquisit. magicar. cap.* 2. *q.* 2. *sect.* 1. ubi adducit illud Horatii *epist.* 1. *ad Fuscum:*

Atque sacerdotis fugitivus liba recuso.

Et ait: *Cum in servis furti suspicio habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam dat singulis; quæ cùm hæserit gutturi, manifesti furti reum asserat.* Notavit etiam Basilius *in d. can.* 4. *Concilii Altissiod.* Unde etiam in Ecclesia olim usus fuit requirendi furta per Eucharistiam, *cap. sæpe* 2. *q.* 5. ubi ex Concilio Vuormatiensi ita cavetur: *Sæpe contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur: idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se purgare debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus; & sic expletâ Missâ omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem odiè.* Illustrat Theophil. *in oplothec. de calumn. sect.* 3. *cap.* 2. *quæst.* 3. Gretherus *de cruce lib.* 2. *cap.* 21. Hothomanus *de feud. cap.* 44. Lindembrog. *in glossar. verbo Iudicium*, Martin. Delrio *lib.* 4. *disquis. magic. cap.* 4. *quæst.* 3. *sect.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 34. *num.* 13. Item & fur detegebatur per sortem, ut ex Concilio Hibernensi refert Egbertus Archiep. Eboracen. *in excerptis, can.* 73. ibi: *Si quis furatus fuerit pecuniam ab Ecclesia, mittatur sors, ut aut illius manus abscindatur, aut in carcerem mittatur, diu jejunans, & gemens, & reddat integrum quod abstulit, aut peregrinus abjiciatur, & restituat duplum.* Usitatior tamen, nec adhuc nostris sæculis omnino apud homines sceleratos, seu ignaros inusitata fuit inquisitio furti per inspectionem astrolabii, idest situm stellarum, & observationem motuum ipsarum, dum furtum commissum fuit. Fuerunt enim plures ex Philosophis, & Medicis, qui omnes humanas operationes tribuunt stellarum influentiis, immò & eas illo miro ordine collocatas asserunt, ut earum aspectu omnia futura prodantur, & tanquam in libro legantur, ut docuerunt Cardanus *lib.* 14. *de varietate, c.* 68. Bernardus Basin. *de arte mag c.* Nicolaos Tribet. *de fato*, Jacobus Scol. *in applicat. astrolog. ad medic.* Lucius Belaocius *in q. de astrolog.* & alii relati à Pellicer. *in notis ad Gongoram, in fabula Pyrami*; qui malè pro sua sententia adducunt D. Augustinum *lib.* 2. *cap.* 21. *contra Manichæos*, ibi: *In illa perspicuitate corporum cœlestium non omnes anima nostra motus ita latêre, ut non aliquando se quis in facie, & oculis exerat.* Verùm hæc sententia omninò damnata est, & etiam astrologia judiciaria improbata, tam in sacra pagina, quàm in utroque jure, civili, & canonico: & in sacra Scriptura *cap.* 19. *Levit. Deuteron. cap.* 18. *Isaiæ cap.* 47. *Sophoniæ cap.* 1. *Ieremiæ cap.* 10. *Sapientiæ cap.* 9. *lib.* 1. *Regum, cap.* 28. *lib.* 4. *cap* 23. D. Paulus *ad Galatas cap.* 4. Jure canonico *in cap. illud* 6. *cau. sed & illud* 9. 26. *q.* 2. *cap. consuluisti*, *cap. sciendum*,

cap.

cap. igitur, 26. *q.* 3. *cap. non statim*, *cap. non licet*, 26. *q.* 5. *cap. legimus*, §. *sed contra*, *cap. qui de mensa* 11. 37. *dist.* *cap. infames* 17. 6. *q.* 1. Jure civili, *l.* 4. *C. de malef. l.* 6. *eod. tit. l.* 2. §. *medices*, *l. saccularii*, *ff. de extraordin. crimin. l.* 4. §. 1. *ff. famil. ercisc. l.* 15. §. *si quis astrologos* 13. *ff. de injur.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 21. & *tit.* 23. *Novella* 63. *Leonis*, *l. nemo*, *C. de Episc. aud.* Jure Regio *leg.* 1. *tit.* 27. *partit.* 3. *l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 8. *recopil.* & improbarunt Sanctus Cyrillus *homil.* 14. *in Pascha*, Theodoretus *q.* 15. *in Genesim*, Ambrosius *lib.* 4. *hexaëm. cap.* 4. D. Augustin. *lib.* 4. *de civit. Dei*, *ex cap.* 1. *usque ad* 12. & *lib.* 2. *de doctrin. Christ. cap* 21. & alii Ecclesiæ Patres, quos congerunt Pellicer. *ubi suprà*, Kochier *in face hist. cent.* 2. *cap.* 29. P. Pinto *in spicileg. tract.* 1. *cap.* 14. & 19. Thomas Braduat. *lib.* 2. *de causa Dei*, *cap.* 3. & *lib.* 3. *cap* 22. Picus Mirandul. & Bulengerus *lib.* 2. *de divin.* Suarez *tract.* 3. *de relig. lib.* 2. *cap.* 11. Sanchez *lib.* 2. *summa*, *cap.* 38. *à n.* 27. Salas *in* 1. 2. *tract.* 5. *dist.* 2. & de hujusmodi astrologia in perquirendis rebus amissis loquuntur canones 23. Concilii Ancyr. *Qui divinationes expetunt*, *& mores Gentilium subsequuntur*, *vel in domos suas hujusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magicâ*, &c. & 15. Synodi 6. Trul. Et hodie in sanctæ Inquisitionis Tribunalibus proceditur ex Bulla Sixti IV. contra profitentes astrologiam judiciariam. In præsenti autem textu per annum tantùm suspenditur clericus per astrolabium furtum requirens, quia non ex dolo, sed ex simplicitate fecit; aliuquin ab omni ordine sacro deponendus erat, beneficio privandus, & in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ detrudendus erat, *cap. si quis Episcopus* 26. *q.* 6. docuerunt Balboa *in cap.* 3. *de re judic. n. fin.* Abbas *in præsenti*, *n.* 4. Grillandus *de sortileg. quæst.* 11. *num.* 3. Raphaël à Torre 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. & hodie qui hoc facit, etiam bonâ fide, pœnâ arbitratiâ punitur. Abbas *in cap.* 1. *hoc tit.* Grillandus *de sortileg. q.* 11.

CAPVT III.

Honorius III. *Capitulo* - *Lucanensi.*

ECclesiâ vestra nuper Episcopo destitutâ, sicut comperimus, convenientes in unum, ut de futuri tractaretis *b* electione Pontificis, circa modum electionis diversos incipientes habere tractatus, unum tandem elegistis ex vobis per sortem, qui tres elegit auctoritate vestra, per *c* quos vice omnium Lucanensi provideretur Ecclesiæ de Pastore, quorum duo tertium, *d* Magistrum Ricardum scilicet elegerunt, quod expresè licebat eisdem secundùm traditam à vobis omnibus potestatem. Procuratoribus igitur vestris super his in nostra præsentia constitutis, nos tali examinato processu, licèt notâ non careat, quin immò multâ reprehensione sit dignum, quòd sors in talibus intervenit: propter prærogativam tamen morum, & literas Magistri R. concanonici vestri, in quem vota vestra Ecclesiæ vestræ præficiendum Episcopum concurrerunt; & affectionem, quam ad eandem habemus Ecclesiam, electionem celebratam de ipso ad gratiam *e* confirmationis admittimus, sortis usum in talibus perpetuâ prohibitione damnantes.

N O T Æ.

a [*Lucanensi.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* De Ecclesia Lucanensi, seu Lucensi Italiæ egi *in c.* 18. *de præscript.*

b *Electione Pontificis.*] Nam his temporibus Honorii III. electio Episcoporum spectabat ad Canonicos Ecclesiæ vacantis, ut adductâ temporum serie, & distinctione probavi *in cap.* 2. *de elect.*

1. c *Per quos vice omnium.*] Triplex est eligendi modus, per scrutinium videlicet, compromissum, & inspirationem, *c. quia propter*, *de elect.* latè probant Petrus Greg. *de elect. c.* 3. Azor *p.* 2. *instit. lib.* 6. *c.* 14. Jul. Lavor. *de elect. tit.* 4 *c.* 21. Præsens textus spectat ad secundum modum electionis, per compromissum videlicet, quæ celebratur cùm uni videlicet, vel pluribus eligendi potestas committitur, *c. sacrosancta*, *de elect.* quorum judicio standum omnino est, nisi indignum eligant, *c. causam* 8. *de elect.* ubi probavi. Ad hunc electionis modum pervenitur maximè cùm multitudo eligentium sibi ipsi negotium facit, juxta D. Gregorii consilium *lib.* 2. *epist.* 15. & in præsenti etiam electio per scrutinium facienda erat à tribus electoribus virtute compromissi nominandis. Nec novum est in jure canonico, ut electio partim fiat per scrutinium, partim per compromissum, ut *in c. si qui* 23. *de elect. in* 6. *cap. cùm olim* 7. *de arbitr.* notavit Petrus Gregor. *de elect. d. cap.* 3. *n.* 4.

2. d *Duo Magistrum R.*] Similis casus refertur in *cap. cùm in jure*, *de elect.* Sed si ex tribus compromissariis duo Rodericum elegerunt, ad quid specialiter Honorius meminit potestatis in compromisso datæ, cùm electus à majori parte compromissariorum ritè electus crederetur, etiamsi tertius eum non eligeret, cùm in præsenti casu adducta non fuisset clausula, ut omnes eligerent? Sed dicendum est, in præsenti casu elegisse compromissarios unum ex ipsis compromisso comprehensum, quia ita cautum erat in ipso compromisso; nam licèt aliàs verum sit, electores non posse seipsos eligere, *cap. fin. de instit. cap. Cumana*, *de elect.* tamen in electione per compromissum licitum est uni ex compromissariis electioni à cæteris de se factæ consentire. Differentiæ ratio ex eo provenit, nam in electione per compromissum electio incipit ab omnibus electoribus, & tantùm perficitur à compromissariis: at electio per scrutinium ab iisdem incipit, & perficitur. Unde in ea nemo potest se eligere. Hoc tamen non procedit quando unicus est compromissarius, ut docuit Barbosa *in d. cap. cùm in jure*, qui rectè ampliat hanc doctrinam ad casum, in quo talis facultas non sit expressa ex compromisso; dum tamen non sit adempta quæ jure communi competit, *ex dicto cap. cùm in jure.*

e *Confirmationis admittimus.*] Sed confirmatio propriè cadit supra actum validum, & ita ratione 3.
confirmationis non novum jus, sed antiquum conservatur, *cap. quia* 5. *de concess. præbenda*, *cap.* ex

ex parte 13. de V. S. cap. cùm dilecta 4. de confirm. utili, cap. licèt, de crimine falsi. Ergo in præsenti casu non poterat confirmari electio, quæ nulla fuerat, sed potiùs firmari, & validari ab ipso Pontifice. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licet Panormitanus in præsenti, num. 5. asseruerit electionem compromissarii in præsenti specie nullam fuisse, utpote celebratam contra textus dispositionem in cap. quia propter, de elect. veriùs tamen Sanchez lib. 2. summa, cap. 38. n. 85. Suarez tom. 3. de relig. lib. 2. cap. 12. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 4. c. 9. art. 8. asseruerunt electionem compromissarii sorte factam à Capitulo Lucanensi, injustam, ac reprehensione dignam fuisse; non tamen irritam, quia in d. c. quia propter, præscripta fuit forma servanda in ipsa electione Episcopi, non verò in electione compromissarii; unde etsi electio Episcopi Lucanensis per sortem facta nullius momenti esset, utpote celebrata contra formam præscriptam in d. cap. quia propter; tamen electio compromissarii per sortem facta valida fuit, licèt injusta, & illicita; & ideo egebat gratiâ Romani Pontificis confirmationis.

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur. Ex hac Honorii III. Decretali communiter sequens deducitur assertio: *Electio ecclesiastica per sortes fieri non debet.* Probant eam textus in cap. aliquanti, cap. sortes, cap. si quis clericus 26. q. 5. cap. non statim, cap. non exemplo, cum sequent. 26. quæst. 2. cap. quia propter, de elect. l. 47. C. de Episc. aud. D. Thomas 2. 2. quæst. 95. art. 8. Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Petrus Gregor. de elect. cap. 3. & lib. 34. syntag. cap. 5. & de repub. lib. 9. cap. 14. & 15. Baronius in apparatu, num. 69. 71. & 74. & anno 34. num. 137. & anno 44. num. 88. Turrianus in explanationibus D. Clementis, lib. 8. c. 5. Torres de relig. tom. 1. quæst. 95. art. 8. dubio 1. Delrio disquisit. lib. 4. cap. 4. quæst. 1. Arniscus lib. 2. de republ. cap. 2. sect. 4. Azor p. 1. instit. lib. 9. cap. 18. Jul. Lavor. var. lucub. tit. 4. cap. 20. ex num. 33. Suarez tom. 3. de relig. lib. 2. de superst. cap. 12. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 81. Barbosa tom. 6. in select. ad hunc textum, & in cap. secundùm, 26. quæst. 2. Salmuthua ad Pancirol. lib. 1. tit. 44. Lindembrog. in glossar. verbo Sors, Torrebianca de magia, cap. 22. Cohel. in not. Cardinal. cap. 16. privileg. 1. Mancinus de triplici juris collat. cap. 157. Gibalin. de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 9. art. 8. Luna, & Arellanus lib. 5. singul. antinom. 6. Cabreros de metu, lib. 2. cap. 5. Scumbornerius lib. 1. polit. cap. 2. Araujo in qq. moral. de statu civili, disput. 3. Pontoja in l. fin. C. de aleat. num. 14.

5. Traditur ratio dubitandi. Verùm hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione, nam per sortem divina agnoscitur voluntas; siquidem, ut dicitur in cap. 16. Proverbiorum: *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Unde ex D. Augustini diffinitione in cap. sors, 26. q. 1. ait: *Sors non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana divinam indicans voluntatem.* Unde sortium usus, tam in jure divino, quàm civili, valde usitatus fuit, ut constat ex cap. 26. Numerorum, cap. 7. Josue, ubi sorte detectus fuit Acham. Sic etiam captus fuit Jonathas lib. 1. Regum, cap. 14. & deprehensus fuit Jonas, qui fugit à facie Domini, cap. 1. Jon. Sic sorte exiit Zacharias, ut incensum poneret in altari, cap. 1. Lucæ. Jure civili Romanorum dignitates omnes per sortem dabantur; Consules enim sortiebantur, uter ædes Diis dedicaret. Livius lib. 2. Comitia ex sorte habebantur. Livius lib. 5. decade 4. Censores inter se sorte comparabant, uter eorum lustrum conderet. Varro lib. 5. de ling. Latina. Faciunt Cicero ad Quintum fratrem, lib. 2. ibi: *Sententiam dixit, ut ipse judices per Prætorem urbanum sortiretur.* Et lib. 1. ad Atticum: *Senatus decrevit, ut Consules Galliam sortirentur.* Et lib. 1. epist. ad Lentulum: *Si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega provinciam.* Et 2. in Verrem. Virgil. lib. 8. Æneid.

Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti.

Et 4. Georg.

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti.

Plinius etiam hujusmodi consuetudinem in Panegyr. ad Trajanum referens, ait: *Sors, & urna judicem assignat.* Similiter in judiciis, & sententiis proferendis sortibus utebantur, ut constat ex l. is cùm ambo 14. ff. de judiciis, l. 2. C. commun. de legat. l. Judæi 8. C. de Judæis, l. denunciasse, §. fin. ff. ad leg. Jul. de adult. l. si quæ sunt 5. ff. famil. erciscun. l. quotiens, C. de privil. scholar. lib. 12. l. generaliter 24. §. quid ergo, ff. de fideicommiss. libert. l. 2. C. quando, & quibus quarta pars, l. 19. §. 1. ff. quæ in fraud. credit. Novel. 162. cap. 3. §. optiom, Instit. de legat. Petrus Gregor. lib. 34. syntag. c. 5. & de elect. cap. 3. Scipio Aimir. ad Tac. lib. 20. dissert. 1. Porel. in summa decis. tit. 33. à num. 185. Lorrea decis. 45. à num. 26. Buleng. lib. 2. de divinat. cap. 1. Vela tom. 1. decision. decis. 4. num. 77. Et virgo Vestalis apud ipsos sorte eligebatur. Gellius lib. 1. noct. cap. 12. Lipsius de Vesta & Vestal. cap. 6. latè illustrant Mancinus d. cap. 157. Avendaño d. lib. 2. de metu, cap. 5. Ergo & electiones ecclesiasticæ sorte similiter fieri possunt, præcipuè cùm adeo proprium sit clericos sorte eligi, ut inde clerici dicti sint, quasi sorte dati, cap. cleros, 21. dist. Illustrant Alciatus lib. 4. parerg. cap. 14. Vvadingus in notis ad opera D. Francisci, cap. 13. Hallier. de sacris elect. lib. 1. cap. 1. Ergo non rectè in præsenti docetur, electiones ecclesiasticas per sortem fieri non debere.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, sortem in jure, & apud bonæ notæ auctores variè accipi. Aliquando pro fortuna, seu statu alicujus, ut in psalmo 36. ibi: *In manibus tuis sortes meæ.* Et in l. fin. C. de spectac. Frequenter pro prima, & capitali pecunia, quæ in societatem, seu contractum confertur, l. accepiam, C. de usuris, cap. conquestus, eod. tit. Sic Terent. in Adelph. ait: *Hei mihi, etiam de sorte nunc venio in dubium.* Idest de pretio, quo empta fuerat fidicina. Accipitur etiam pro fato. Virgilius lib. 3. Æneid. — 6. Sors quid?

Hic exitus illum sorte tulit.

Et pro judicio. Idem Virgil. lib. 6. Æneid. ibi:

Nec tamen hæ sine sorte datæ, sine judice sedes.

Accipitur quandoque pro progenie, seu genealogia, ut apud Ovidium lib. 6. Fastor.

Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni sors ego prima fui.

Verumtamen specialiori, & usitatiori modo accipitur pro inquisitione fortunæ, sive divinæ providentiæ de aliquo contingenti, humanoque eventu, vel pro signo dato, per quod distinguantur res confusæ ad invicem: qua in acceptione sors definitur à D. Thoma in epist. ad Ephesios: *Exquisitio divina providentia de aliquo contingenti, & humano.* Et opuscul. 25. art. 8. & 2. 2. quæst. 95. ait: *Sors est inquisitio occulti excedentis humanam industriam, per aliquid à nobis factum de rebus humanis ad nos pertinentibus.* Facit D. Gregorius in lib. 1. Regum, cap. 14. ibi: *Qui sortes mittunt, per visibilium rerum conjecturas latentia sæpe deprehendunt.* Quam definitionem, & alios explicant plura de his sortibus adducentes Summistæ verbo Sors, Martin. Delrio disquisit. magic. lib. 4. cap. 2. quæst. 7. sect. 3. Magister Torre

tomo 2.

tom. 2. *de relig. q.* 95. *art.* 8. Araujo *d. disput.* 3. *de statu civili, per tot.* Gibalin. *d. cap.* 9. *art.* 8. Beyerlinch *tom.* 7. *in theatro*, *verbo Sors*.

7. SORTIUM DIVISIO. Deinde sciendum est, sortes ex parte finis, ad quem sortitio ordinatur, dividi in sortem divinatoriam, consultoriam, & divisoriam. Divinatoria est, per quam intendimus futura praenoscere, de qua, & ejus malitia egi suprà *in cap.* 1. & plura tradit Delrio *lib.* 4. *disquisit. magic. cap.* 2. *q.* 7. *sect.* 3. Bulenger *in opusc. lib.* 2. *de sort. cap.* 1. Consultoria est, quâ consulimus quid agendum sit, in qua sors succedit loco consilii, & eam orgente necessitate, & cum debita reverentia, praeeibus ad Deum devotè fusis, licitam esse suprà probavi *in cap.* 1. & latè docuerunt Martinus Delrio *d. lib.* 4. *disquisit. cap.* 1. *q.* 7. Aranjo *d. disput.* 3. §. 5 *per totum*, Origenes *homil.* 3. *in Iosue*. Sors divisoria est, per quam res quae in confuso est, dividitur: & haec licita est concurrentibus quatuor circumstantiis. Prima ut eventus sortis expectetur à Deo, non à daemone, nec ab astris, fato, aut fortuna: secunda, ut fors fiat simplici animo, & cum debita reverentia, sine admixtione alicujus superstitionis, vel abusu rerum sacrarum, seu sacrae Scripturae. Tertia est, ut illi, qui sortiuntur, aequali jure utantur, aut aequali sint digni poena. Quarta est, quod praecipua intentio sortientium non sit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, sed tantùm litium, discordiarum, sive invidiarum ablatio; & per defectum cujuslibet conditionis ex his certum est sortitionem illicitam reddi ob injustitiae periculum, ut latè prosequitur Suarez *lib. de superstit. cap.* 12. Saochez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38. *à n.* 40. Serarius *in cap.* 7. *Iosue, q.* 19. & 10. sed diverso malitiae gradu; nam si eventus sortis expectetur à daemone, erit superstitiosa per expressum pactum cum daemone; si verò ab astris, & fato, est superstitiosa per pactum implicitum. Similiter si à fortuna expectetur, accipiendo fortunam prout Gentiles censent esse quendam Deum, esset idololatrica sortitio; intellectâ autem fortunâ juxta Philosophos Christianos pro collectione causarum secundarum occultarum, & per accidens convenientium cum subordinatione ad divinarum providentiam, aut nullum, aut tantùm peccatum veniale est. Deinde per defectum secundae conditionis erit quoque peccaminosa sortitio, juxta qualitatem irreverentiae; aut mortalis, si magna; aut venialis, si parva fuerit irreverentia. Per defectum etiam tertiae conditionis redditur sortitio imprudens, sive irrationabilis, & injusta, quia fit cum periculo communis boni, & laesione justitiae, atque cum damno tertii, ut probat Caietanus *in summa*, *verbo Sors*. Tandem per defectum quartae conditionis redditur sortitio peccaminosa peccato vanitatis, quia caret debito fine. Etenim finis non debet esse inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, eo quòd iste modus est omnino incertus, utpote nulli Dei promissioni innitens; sed litea, querelas, invidias, aut discordias auferre, juxta illud Salomonis proverbium: *Contradictiones comprimit sors*. Manet ergo his servatis conditionibus, licitas esse sortes divisorias, & ita eas apud varias gentes receptas fuisse, ut de Graecis refert Homerus *Iliade* 8. de Vvandalis Crantzios *lib.* 1. *Vvandalia, cap.* 17. de Germanis Caesar *lib.* 1. *de bello Gallico*: de Venetianis Hadrianus Barlan. *de Ducibus Venet.* de Siculis, & aliis Scombornerius *d. lib.* 2. *cap.* 2.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animadversis, & in medium praejactis, apparet jam vera ratio praesentis decisionis, & quare Honorius III. improbaverit electionem ecclesiasticam factam à Capitulo Lucanensi. Nam cùm judicium sortis sit valde periculosum, unde illud judicium fortunae dixit Cicero *lib.* 2. *de divinat.* quem, & alios refert Beyerlinch *in theat. vitae hum. verbo Sors*, perquàm absurdum est, & à disciplina ecclesiastica alienum, ut in electionibus ecclesiasticis, & de Praelatia Ecclesiae praeficiendis, ubi merita debent ponderari, & singulorum virtutes pensari, judicio fortunae hoc totum committatur, quae saepe indignos promovet, & dignos premit, ut eleganti carmine cecinit ille:

O fortuna potens, quàm variabilis!
Evertisque bonos, eligis improbos:
Fortuna immeritos auget honoribus.

Breviùs Seneca *in Hercule Furente*:

Fortuna viris invida fortibus,
Quàm non aequa bonis praemium dividis!

Facit Tacitus *lib.* 1. *annal*, ubi inquit: *Nam Augustus permisit Senatui deligere Praefectos. Dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Praetorum, qui praeessent; nec id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos.* Inde nullum judicium, nulla electio justitiae adaequata in talo, sive in sorte inesse potest. Inde Plautus *in Casina*, ait: *Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.* Meritò ergo Honorius III. in electionibus ecclesiasticis, in quibus sedulò, & seriatim ponderari debent merita, & virtutes candidatorum, omne genus sortitionis improbavit, ne fortunae judicio negotium ita grave committatur. Unde infertur cum Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 38. Gibalino *d. cap.* 9. *art.* 8. praesentem Honorii prohibitionem non extendi ad litea ecclesiasticas circa beneficia, aliasque similes causas, quae poterunt dirimi sorte, si alia commodior ratio non appareat, quia Honorius de solis electionibus loquitur; quae non fiunt quando lis de illa sorte dirimitur. Nec is, cui ille obvenit, capit beneficium vi sortis, sed prioris electionis; cujus duntaxat impedimentum à colligante positum tollitur per sortitionem, & jus antea dubium, & incertum firmatur, ac declaratur, tum cessione adversarii, tum judicis auctoritate. Dubitari solet, an haec prohibitio locum habeat cùm duo aequalibus suffragiis ad praebendam, seu Praelaturam electi sunt, nec facilè potest controversia dirimi, nisi committatur sorti, praecipuè cùm uterque consentiat, nec periculum adsit eligendi indignum, cùm uterque dignus judicatus sit; immò non fiat sortitio ad electionem, sed ad illius duntaxat determinationem? Et licitè fieri posse censuit Glossa *in Summa, verb. Sors*, 26. *q.* 2. negant tamen pluribus relatis Castropalao *tract.* 17. *disput.* 1. *puncto* 6. *num.* 6. Sanchez *d. cap.* 38. *num.* 74. Gibal. *d. cap.* 9. *art.* 8. eâ ratione moti, quia cùm nondum constat electio quamdiu eligentium vota aequalia sunt, si declaratio illius aequalis committatur sorti, reverà electio fiet per sortem; immò dici nequit, utrumque hunc candidatum fuisse judicatum dignum à Capitulo, sed quemque à media parte Capituli, quod non censetur, nec dicitur agere, nisi major pars agat. Quare rectiùs eo casu poterit superior cogere Capitulum, ut intra certum tempus conveniant de aliquo eligendo; quod si non fecerint, elapso tempore eo ipse eligat, ut consuluit glossa *in cap. ult. vers. Nec teneantur, de rescript. in* 6. licet in aliquibus Ecclesiis consuetudine introductum sit, ut hoc casu praebenda sortiatur.

Nee obstat dubitandi ratio suprà expensa, & deducta ex variis sacrae paginae locis, in quibus agitur de sortibus divinis, quas etsi divinitùs temperatas fuisse dubium non sit, tamen monente D. Hieronymo *in cap.* 1. *Iona*, temerè non debent in exemplum trahi, cùm privilegia singulorum non possint legem facere communem. In aliis verò joria civilia fragmentis, & Authorum testimoniis proponitur 9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

alterum

alterum sortis genus politicum, quando causâ litium declinandatum hæreditates, spolia, & alia bona iis, ad quos pertinent, spontaneo consensu furtiuin decreto se submittentibus distribuuntur, vel cùm dubia tes quævis sorti decidenda committitur, vel cùm dignitatea, officiaque sæcularia sortitioni offeruntur: quod apud varias gentes receptum fuit, & hodie in variis communitatibus observatur, dum inter æqualiter dignos sorti officium committitur, cùm talis sors non contineat injustitiam, cùm inter æqualiter dignos fiat: at verò in præsenti agitur de electiooe ad dignitates ecclesiasticas, in qua major diligentia adhiberi debet, immò & servari forma præscripta *in cap. quia propter, de elect.* in qua nulla electionis per sortem faciendæ mentio fit; & ideo in dignitatibus ecclesiasticis electio per sortes prohibita est, non autem in officiis sæcularibus. Nec obstat, quod dicebamus, clericos à sorte dictos esse: quia sors illa pro hæreditate Domini accipitur, ad quam peculiariter clerici delecti sunt, juxta eundem D. Isidorum *in d. cap. cleros.*

10. EXPONITUR CONCIL. BARCINON. CAN. 3. Sed suprà traditis apertè opponitur textus in Concilio Barcinon. *can. 3.* in illis verbis: *Hoc etiam innovandum, custodiendumque in omnibus sancta statuit Synodus, ut secundum priscorum canonum constituta, vel synodalium epistolas Præsulum præmonentes, nulli deinceps laicorum liceat ad ecclesiasticos ordines, prætermisso canonum præfixo tempore, aut per sacra regalia, aut per consensionem Cleri, vel plebis, vel per electionem, assensionemque Pontificum, ad summum sacerdotium aspirare, ac provehi. Sed cùm per canonum conscripta tempora ecclesiasticos per ordinem speciali operi desudando, probata vita adminiculo comitante conscenderit gradus, ad summum sacerdotium, si dignitati vita responderit, auctore Domino provehatur. Ita tamen, ut duobus, aut tribus, quos antè consensus Cleri, & plebis elegerit, Metropolitani judicio, ejusque Coëpiscopis præsentatis, quem sors præeunte Episcoporum jejunio, Christo Domino terminante monstraverit, benedictio consecrationis adcumulet. Aliter deinceps, quod absit, præsumptum; & ordinatores, & ordinatos proprii honoris depositio subsequatur.* Ex quibus apertè deducitur, Episcopos per sortem eligi posse: nec interest, quod duo, aut tres eligi jubentur, ut deinde sortiatur inter eos, quis gradu, & dignitate Episcopi fungi debeat; quia tunc adhuc reverà electio sorte celebratur. Pro cujus canonis expositione dicendum est cum Sahabedra *in chron. Gothic. cap. 15. num. 68.* tunc temporis, videlicet anno 599. in Hispania eam electionis formam rationi congruam, & consentaneam visam fuisse, licèt nunquam legamus praxi receptam; immò contrarium observatum fuisse constat ex Concilio Tolet. 4. paulò pòst celebrato: & ita nunquam in Hispania electio Episcoporum per sortem recepta fuit.

11. EXPONITUR CAP. NON EXEMPLO, 26. Q. 2. Deinde adversatur textus *in cap. non exemplo, 26. quæst. 2.* ubi refertur electio D. Mathiæ Apostoli, quæ fusiùs narratur *cap. 9. Actuum Apostol.* & concluditur, sorte electum fuisse, illis verbis: *Cecidit sors super Mathiam.* Igitur si sors à Christo Domino, & Apostolis approbata fuit, non rectè in præsenti Honorius improbat electionem per sortem factam ad Episcopatum. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Interpretes. Dionysius *de Ecclesiast. Hierarchia cap. 6.* quem sequuntur Antoninus *part. 1. hist. cap. 2. tit. 6.* Turrianus *in annotationibus ad D. Clement. & in defensione lib. 8. cap. 5.* asserit, sortem illam non fuisse consuetam juxta ritum, & morem veteris legis, sed alterius ordinis, & rationis, nimirum manifestationem divinæ voluntatis aliquo cœlesti signo visibili, scilicet radii coruscantis, vel similis. Aliter Origenes *homil. 1. in Iosue*, Hieronymus *in cap. 1. Iona*, D. Augustinus *concione 2. in psalmum 30.* exponunt locum illum: asseruerunt nimirum, hujusmodi Apostolatus electionem fuisse ex Christi revelatione commissam sortitioni consuetæ, & simul aliquo signo cœlesti visibili probatæ, ut sic Christus eos certificaret, se illis in ea electione adesse; & sicut præsens Apostolos elegerat immediatè, ita & absens Judæ successorem eligeret. Idque videntur postulasse Apostoli cùm dixerunt: *Ostende quem elegeris*; non ut caderet sors super unum è duobus, sicut in cæteris sortibus solet evenire; sed ut suam manifestaret voluntatem aliquo speciali modo, hoc est visibili cœlesti signo: & ita sortem illam fuisse consultoriam docuit Theophilus *tom. 15. in heteroel. spirit. part. 2. puncto 4.* Tandem Vega *in cap. 1. Actuum*, Laurentius Justinianus *in sermone de S. Mathia*, Abulensis *in cap. 7. Iosue, quæst. 41.* asserunt illam sortem fuisse communem, ex usu & more veteris Testamenti acceptam ab Apostolis, quia licèt jam lex vetus mortua esset, non tamen erat mortifera; & ideo Apostolos licitè ea sorte uti potuisse. Eos sequuntur D. Franc. Fernandez à Corduba *in opusc. de vita & miraculis S. Mathiæ*, Pantoja *in l. fin. C. de aleator. num. 24.* Sed omnes has sententias refellit Araujo *d. disp. 3. de statu civili, §. 5. num. 3.* Tandem alii docuerunt, D. Mathiam mediatè electum fuisse ab Apostolis, immediatè verò ab Spiritu sancto, qui primùm eum vocavit, & postea vocatum declaravit congregatio Apostolorum; sic enim Spiritus sanctus dixit: *Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.* Et tunc congregatio erupit: *Tu Domine ostende quem elegeris ex his duobus; & cecidit sors super Mathiam, & adnumeratus est cùm undecim*; idest suffragiis electus: & ita eo casu duæ electiones adfuerunt, altera sortis, seu voluntatis Dei; altera suffragiorum ipsorum Apostolorum. Non tamen adhibuere Apostoli suffragia, ut rectè contra alios, præcipuè Ribadeneira *in vita S. Mathiæ*, statuit Lessius *de justit. cap. 53. n. 59.* Apostoli enim dederunt sortes orantes Deum, ut sortes dirigeret, & ostenderet eo signo, quem ipse prælegisset: ubi autem cecidit sors super Mathiam, ipsi quoque elegerunt, ut facilè ex Græca versione patet. Itaque Deus elegit sanctum Mathiam, & Apostoli eundem elegerunt, partim consilio, & judicio proprio; partim sortium auxilio, ut docuerunt Cellotius *de hierarch. ecclef. lib. 7. cap. 1.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bellarm. *in apolog. contra Reg. Angl. cap. 13. fol. 202.*

TITULUS XXII.

De collusione detegenda.

CAPUT PRIMUM.

Gregorius *Universis Episc.* a *Corinth.*

Desiderii nostri est ad concordiam redigere discordes, & unitos esse in gratia eos, quos divisos ab alterutra dilectione voluntatis fecit esse diversitas. Scripta igitur fraternitatis vestræ relegentes agnovimus, quod hi, qui contra b Hadrianum fratrem & Coëpiscopum nostrum aliqua dixerant, modò cum eodem Episcopo in amicitiam convenissent, & magna nobis ad præsens facta est de eorum unitate lætitia. Sed quoniam ea, quæ dicta sunt, indiscussa remanere non patimur, Sedis nostræ Diaconum ad ea investiganda dirigimus, quia nuntiati nos facinoris qualitas vehementer impellit, ut ea, quæ audivimus, dissimulare nullatenus debeamus: præsertim cùm accusatores, & accusatum inter se fecisse gratiam indicastis, hoc nobis necesse est subtiliùs perscrutari, ne fortasse eorum sit comparata concordia: quæ si, quod absit, non ex charitate, sed ex præmio facta constiterit, majori hoc emendatione plectendum est. Nam nos, qui canonicè, revelante Deo, mala, si quidem vera sunt, resecare præcedentia festinamus, commissam postmodùm culpam sine vindicta nulla ratione dimittimus.

NOTÆ.

1. a Corinth.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & post Concil. Lateran. *p.*28. *cap.*2. & in ipso regestro epistolar. Divi Gregorii *lib.*2. *indict.* 11. *epist.* 38. ex quo literam textus transcribo. Corinthus urbs inter nobilissimas Græciæ numeratur, notissimaque est in Isthmo Peloponnesi: à Corintho Maratonis, velut Corinthis persuasum est, nomen accepit, teste Strabone *lib.* 8. Ab Horatio & Prudentio Bimaris appellata est, & ex eo quod ex arce, ejusque aero duo spectentur maria, Corinthus vocatur, hinc Ægeum, inde Ionicum. Priùs dicebatur Ephyra. Plinius *lib.*4. *naturalis hist. cap.* 4. *Medio hoc intervallo, quod Isthmon appellavimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antè Ephyra dicta.* Cicero pro lege Manilia orans, hanc urbem totius Græciæ lumen appellat: plura de Corintho notavit Aloix *in notis ad vitam S. Dionysii Episcopi Corinthi, cap.*1. Eam Metropolim ecclesiasticam fuisse constat ex subscriptionibus epistolæ Synodicæ Episcoporum Achaiæ ad Leonem Imperatorem, *part.* 3. *Concil. Chalcedon.* ubi primo loco ejus Episcopus ita subscribit: *Petrus Episcopus Metropolis Corinthi.* Immò & temporibus Divi Gregorii Primatem fuisse, constat *ex lib.*4. *epistolar. ipsius, epist.* 55. ubi præcipit Episcopis Helladis obedire Joanni Episcopo Corinthiorum, his verbis: *Pallium Ioanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite, cui vos magnopere convenit obedire, præsertim cùm sibi hoc & antiquæ consuetudinis ordo defendat, & bona ejus, quibus ipsi testimonium perhibetis, invitent.* Habebat ea provincia olim vigintisex Episcopatus, quos refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph sacra, lib.*8.

2. b *Hadrianum.*] Hadrianus hic fuit Thebanæ civitatis Episcopus, cujus meminit ipse D. Gregorius *eod. lib.*2. *epist.* 6. & 7. Ex quibus transcripti sunt textus *in cap. frater* 52. 16. *quæst.* 1. *cap.* 2. *de re judic.*

CAPUT II.

a Idem.

Crimina semel audita indiscussa Gregorius nullo modo præteribat, etsi accusatus cum accusatore rediisset in gratiam.

NOTÆ.

1. a Idem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & Glossa in præsenti existimat, esse textum hunc Gregorii II. aut III. sed perperam, cùm verba in præsenti relata sint Joannis Diaconi, qui scripsit vitam Sancti Gregorii anno Domini 873. in quatuor libris, in quibus res gestas ab ipso Gregorio accuratissimè prosequutus est: & *lib.* 4. *cap.* 32. ut præsentem epistolam referret, caput illud inchoavit à verbis in præsenti relatis.

CAPUT

C A P V T III.

Alexander III. [a] *Norvvicen. Episcopo.*

AUdivimus in Episcopatu tuo, & in aliis Episcopatibus Angliæ usque adeo clericorum *b* malitiam excrevisse, ut interdum inter se collusione facta super beneficiis, quæ possident, se sustineant ab aliis *c* molestari, & postea ut *d* quæstioni cedatur, & iidem clerici beneficia quietè *e* possideant, quasi nomine *f* transactionis solvunt aliis de ipsis beneficiis annuam *g* pensionem, ut post mortem eorum in beneficiis aliis, super quibus est inter eosdem clericos collusio facta, jus sibi *h* valeant vindicare. Unde quid tibi exinde faciendum sit, nos consulere voluisti: ideo f. t. p. A. s. p. m. quat. si quos clericorum tuæ *i* jurisdictionis per collusionem hujusmodi fraudem *k* legitimè tibi constiterit commisisse, eos beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differas, ap. rem. perpetuò *l* spoliare; quia satis esset indignum, & absonum, si fraus, & dolus, quem in præjudicium tui juris, & aliorum nituntur committere, in eorum non redundaret incommodum, & jacturam.

NOTÆ.

[a] NOrvvicensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & post Concil. Lateran. *part.* 28. *cap.* 12. *sub tit. de pactis licitis & illicitis*. Da Norvicensi Angliæ diœcesi egi *in cap.* 9. *de rescrips.*

1\. b *Malitia.*] Malitia, ut inquit Tullius *lib.* 3. *de natura Deorum*, est versutia, & fallens nocendi ratio, quæ quidem oritur ex dolo, & calliditate, *l.* 1. *ff. de dolo*, *l. si quis alius* 11. *ff. quod metus causa*, *l. ubi cogitur* 8. *ff. de edendo*, *l. servus* 67. *ff. de legat.* 1. *cap. ut circa* 4. *de elect. in* 6. Unde cùm clerici Anglicani variis fraudibus, & artibus dolosis intenderent beneficia ecclesiastica hæreditaria reddere, ut notavi *in tit. de filiis Presbyter.* tandem eò pervenit ipsorum malitia, ut per collusionem aliud successionis genus circa ea inducerent. In collusione datur summa malitia, quia adest dolus, ut Pontifex in præsenti ait. Facit lex 32. *tit.* 26. *lib.* 6. *recopil.* ibi: *Fraude ni collusion.* Adest enim fraus occulta animo circumveniendi, *l. qui per collusionem* 57. *ff. de actionibus empti*, *l. ubi* 8. *§. sed cùm lis*, *ff. de transact.* Namque colludentes aliquo prætextu pravitatem suam satagunt palliare, ut inquit Pontifex *in cap. unic. in fine*, *ut ecclesiastica beneficia*: & qui colludit, malignè facit, *l.* 4. *in fine*, *Cod. de servis fugitivis.*

2\. c *Molestari.*] Fingendo scilicet, & supponendo lites super beneficiis, ubi non sunt; namque molestari, lites respicit, *l. Aurelio* 20. *ff. de liberat. legat.* inde molestus adversarius dicitur, qui litem intendit, *l.* 4. *§.* 1. *ff. de alienatione judicii*: solent enim aliqui spe collusionis lites fingere, *l. cùm in* 8. *§. si cùm lis*, *ff. de transact.* Ex his etiam verbis deducitur, collusionem in præsenti casu factam fuisse in judicio, licèt alias etiam extra judicium committi soleat, ut *in l.* 7. *§. Procurator*, *ff. pro emptore*, *l. Julianus* 13. *§. si quis colludente*, *l. qui per collusionem* 44. *ff. de de action. empti*, *l. sed addes* 19. *ff. locati*, *cap. præterea* 8. *cap. clerici* 11. *de censibus*, ubi notavit Hostiensis.

3\. d *Quæstioni.*] Quæ erat, ut ait Anania *hic*, *n.* 1. de jure tituli, seu beneficii proprietate; idemque affirmat dicendum esse, si lis esset super jure præsentandi, vel eligendi. Quæstio enim controversiam, sive litem significat, *l.* 1. *§.* 1. *C. ne de statu defunctor.* *l. Seia* 73. *ff. de evict.* *l.* 1. & 2. *C. de ordin. judic.* Verbum autem *cedatur*, significat translationem, sive diminutionem, *l. ut tantum* 14. *§. ult. ff. de servo corrupto.* Igitur horum verborum sensus est, quod petentes beneficium postea liti cedunt, seu renunciant per collusionem sub pacto annuæ pensionis, ut *in l. si de communi* 19. *ff. si servitus vindicetur*, ibi: *Sed si per collusionem cessit litem adversario.* Ita Panormitanus textum hunc accepit in casus positione, Hostiensis verò loco verbi *cedatur*, legit *cedant*; & ita accipit verba hæc, non ut petentes, sed ut possidentes cedant; hoc est, ut recognoscant quod petentes habent jus in ipsis beneficiis; & tamen pro bono pacis commotionem faciunt, quod ipsi possidentes teneant beneficia in vita sua, & in signum juris, quod actor habebat, solvant ei annuam pensionem. Sequitur ipsum Antonius *num.* 6. Illud certum est, quod ex hac causa cessionis pro bono pacis, & concordiæ, cessante collusione ritè pensio imponitur, *cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol.* probavi *in cap. nisi essent*, *de præbendis.*

e *Possideant.*] Ant. August. & ex eo Glossa mar- 4.
ginalis in præsenti affirmant, in vulgatis libris hæc verba ita haberi, *iidem clerici*, *qui beneficia quietè possident.* Sed retinenda est præsens litera omnibus MSS. consona.

f *Quasi transactionis.*] Dictio *quasi*, improprie- 5.
tatem denotat, & fictionem, *l. sed si damnum* 9. *§. præterea*, *l. quotiens* 47. *§. ult. ff. de peculio.* Barbosa *de dictionibus*, *verbo Quasi.* Unde cognoscitur, in præsenti casu verè, & propriè transactionem non intercessisse, sed per fictionem, videlicet per collusionem. Non tamen inde inferas à contrario sensu, pensionem ritè constitui posse cum vera transactione, quia id tantùm verum est, cùm judicis auctoritate, ob bonum pacis, ut à lite discedatur, pensio constituitur, juxta tradita *in cap. nisi essent*, *de præbend.*

g *Annuam pensionem.*] Annuæ pensionis etiam 6.
mentio fit *in cap. ad audientiam* 31. *de rescript. cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol. cap. præterea* 8. *de censibus*, *cap. extirpanda* 30. *§. ult. in fine*, *de præb.* Pensio autem dicitur à verbo *Pendo*, scilicet quia pendet à beneficio formaliter, à quo extrahitur, sicut ususfructus à proprietate, *cap. fin. de pignorib. cap. pensionis* 16. *q.* 1. *cap. quicunque* 12. *q.* 2. Gigas *de pensionibus*, *q.* 1. *num.* 8. Quâ ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. divortio* 8. *§. non solum*, *ff. solut. matrim.* *l. Paula* 27. *§. Julianus*, *ff. de legat.* 3. Et generaliter quidquid per certa tempora penditur, pensio dicitur, *l.* 3. *§. si legatum*, *ff. de annuis legat.* Lotherius *de re beneficiar. lib.* 1. *q.* 35. *num.* 12. annua verò dicitur, quia singulis annis pendi debet. Quâ de causa etiam annuum in genere neutro appellari posse, existimat Duarenus *lib.* 6. *de sacris Eccles. cap.* 4. exemplo veterum, quos ita crebrò

loquutos fuisse constat *ex l. Seio* 10. *§. uxori*, *l. si cui* 11. *l. Titia* 19. *§. qui merces, ff. de annuis legat. l. ex annuo* 15. *l. si stipulata* 33. *ff. de donat. inter*, *l. quidam* 21. *ff. de pact. dotal. l. 6. §. penult. ff. de pecul. legat.* plura de his pensionibus, & earum origine aguot ultra Garciam, Joannem Darris, Andream, Valensem, Lotherium, & alios de beneficiis agentes: prosequuntur Duarenus *de sacris Ecclesiæ minist. lib. 6. cap. 4.* Æneas Robertus *lib. 1. rerum judic. cap. 7.*

7. h *Valeant vindicare.*] Hoc enim intendebant clerici isti per collusionem, scilicet ut post mortem possessorum in beneficiis illis, super quibus erat facta collusio, petitores litem inferentes jus sibi valerent vindicare, non quidem successionis modo, quæ in beneficiis reprobata est, *cap. 1. de præbend.* sed vindicando similia beneficia tanquam propria, pristino jure sua esse asserentes; hoc enim prædicta verba significant, *l. non ideo 66. ff. de R.V. l. Quintus Mucius*, *§. qui legatum*, *ff. de auro & argent. l. certum 6. §. sed si fundum*, *ff. de confess.* immò in præsenti casu si collusio non intercederet, non solùm beneficiorum proprietatem vindicare, verùm & eorum possessionem apprehendere poterant, *cap. cum venisset 9. de restit. spol.* collusione verò intercedente, non ita, quia tunc per fraudem & dolum via præcludebatur Episcopo, & aliis, ad quos eorum beneficiorum collatio, seu præsentatio pertinebat, quominus possent ea conferre, ut considerat Alexander *in præsenti*, illis verbis: *Et fraus, & dolus, quem in præjudicium sui juris, & aliorum nituntur committere.* Notarunt Glossa *in præsenti*, *verbo Spoliare.* Anania *num. 5.* Hostiensis *n. 2.* Gigas *de pensionibus, q. 42. num. 1.* Aliquando inter alios fit collusio, ob quam Ecclesias, quas possident, non legitimè faciunt censuales, ut post mortem ipsorum, eorum filii, vel nepotes præsententur. Quæ collusio eodem modo improbatur *in cap. cum clerici*, *de censibus*, ac ea de qua in præsenti agitur.

8. i *Tuæ jurisdictionis.*] Eodem modo loquitur Pontifex *in cap. clerici 6. de pact.* & ea verba adjecit Pontifex, ne Episcopus Norvicensis crederet, quod cùm in consultatione dixisset, alios clericos Angliæ prædicta collusione usos fuisse, in eos posset animadvertere virtute hujus rescripti; siquidem in eo tantùm jurisdictio ordinaria excitatur contra hujusmodi clericos.

9. k *Fraudem legitimè sibi constiterit.*] Delictum enim collusionis non præsumitur, *l. meritò 51. ff. pro socio*; & ideo qui asserit collusionem intervenisse, hoc probare debet, ut ex aliis affirmat Menochius *lib. 5. de præsumpt. casu 26. num. 3.* Ejus autem probatio valde difficilis est, eo quòd clam omninò, & occultè committi soleat, *cap. quanto 7. de divortiis.* Qua de causa aliquando manet impunita, *cap. super eo 5. de eo qui cognovit consanguin.* Unde si suspicentur collusionem adesse illi, quorum interest, ut liti assistant jus permittit, *l. si suspecto 29. ff. de inoffic. testam. l. si prolusorio 14. ff. de appellat. cap. 1. in fine, de procurat. lib. 6. Clement. 4. vers. Sanè, de elect.* Etiam hac de causa collusio probari potest ex suspicionibus, conjecturis, & præsumptionibus, argumento legis *qui autem 6. §. nunc similiter*, *ff. si quis omissâ causâ testam. cap. suscitata 6. de in integrum restit. cap. 1. de renunc. lib. 6.* probant Anania *in præsenti*, *num. 2.* Barbosa *num. 4.* Aliquando ex qualitate personæ, *l. 3. §. hoc interdictum*, *ff. de liber. hom. exhib.* veluti si sit affinis, aut consanguineus, Menochius *ubi proximè*, *num. 21.* Aliquando ex ejus statu, veluti si in gravi infirmitate constitutus transactionem faciat, argumento *in cap. 2. de renunc. lib. 6. l. filio meo 59. ff. solut. matrim.* Anania *hic*, *num. 1.* Item si negligenter se gessit in lite omittens probationem, appellationem, seu de jure suo docere, *l. si servus 50. §. 1. & §. si quis ante*, *ff. de legat. 1.* Prosequuntur alias collusionis præsumptiones Anania *in præsenti rubric. num. 4.* Menochius *de præsumpt. 16.* Barbosa *hic*, *num. 4.*

l *Spoliare.*] Consonat textus *in cap. cum clerici 6.* 10.
de pact. cap. cum clerici 11. de censibus, idest perpetuò privare, *cap. ad falsariorum*, *de crimine falsi*, *c. sua 11. de jurejur.* Nec contrarium probat textus *in cap. præterea, de censibus*; si modò verbum *illusoriè*, in eo accipias pro deceptione, non pro collusione. Hujus pœnæ duplex ratio assignari valet: alia generalis, quam reddunt Glossa 1. *hic*, & Hostiensis *n. 1.* ne colludium maneat impunitum, *cap. si quem 1. q. 3.* quâ ratione colludentes aliis pœnis afficiuntur, & detegentes collusionem præmium consequuntur, ut *in l. 1. & per totum ff. hoc tit. l. 8. §. 1. ff. de in jus vocando, l. 49. ff. de act. empti, l. sed addes 19. ff. locat.*, *l. 8. §. 1. ff. mandati*, *l. 37. tit. 18. lib. 6. recopil.* Alia ratio specialis assignatur ab Alexandro in finalibus verbis, in quibus illud notandum est, quod cùm clerici succedere deberent, ex collusione præjudicium fiebat Episcopo, ad quem ipsius beneficii collatio spectabat; & etiam patrono, ad quem præsentatio pertinebat. Unde transactio in eorum præjudicium sustineri nequibat.

CAPUT IV.

Gregor. IX. a *Barensi Archiepiscopo, & fratri Joseph monacho Floren.*

IN tantùm clamor, qui ascendit contra *b* Acherontinum Archiepiscopum, invaluit, quòd dissimulare ipsum ulteriùs sine scandalo non valumus, nec sine periculo tolerare. *Et infrà:* Licèt autem Sedes Ap. frequentibus clamoribus excitata, inquisitionem quorundam excessuum suorum duxerit committendam; propter *c* tergiversationes tamen ipsius (ut dicitur) eodem cum inquisitoribus, & examinatoribus colludente, necnon corruptis testibus, & inquisitoribus, ac examinatoribus supradictis, non solùm prædicti excessus remanserunt hactenus incorrepti, verùm etiam pejora prioribus committere non expavit. *Et infrà:* Discretioni vestræ mandamus, quatenus si de hujusmodi collusione, ac corruptione constiterit, ex integro super præmissis & aliis, alioquin super novis dumtaxat inquiratis, quæ videritis inquirenda.

NOTÆ.

a *Barensi.*] Cùm Regestro epistolarum Gregorii IX. careamus, integram hanc epistolam dare non possumus. De Barensi diœcesi jam nonnulla adduxi *in cap. 16. de temp. ordin.* & de Monasterio Florensi egi *in cap. 2. de summa Trinit.*

b *Ache*

b *Acherontinum.*] De Acherontina diœcesi nonnulla notavi *in cap...*

c *Tergiversationes.*] De tergiversatoribus, & eorum pœnis egi *in cap. licèt, de accusat.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu, & *ex cap. 1. & 2. hoc tit.* sequens deducitur assertio: *Absolutio de criminibus illatis per collusionem facta, etiam precedente partium transactione, non impedit judicem punire, & inquirere idem delictum.* Probant eam textus *in l. 2. C. de advocat. divers. judic. l. 7. C. quando provocare, l. 1. §. prævaricatorem, ff. ad Turpil. l. 4. l. Imperatores 24. l. ejus qui 29. ff. de jure fisci, l. 3. §. si tamen, ff. de libero hom. exhib. l. eum qui 30. §. in popularibus, ff. de jurejur. l. 3. l. 4. §. ult. l. adalter 19. §. fin. l. quicunque 31. l. quæsitum 40. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. l. minor 18. §. 1. ff. de minor. l. 7. §. si dolo, ff. de dolo, l. ita demum 31. ff. de recept. arbitr. l. 11. C. de accusat. l. 3. ff. de prævaricat. l. 4. §. iisdem, ff. de accusat. l. denunciasse 17. §. quæritur, ff. ad leg. Iul. de adult. l. 1. C. si adversus fiscum, lib. 10. l. servo 65. §. cum Prætor, ff. ad Trebel. l. si Prætor 65. vers. Marcellus, ff. de judiciis, l. 1. ff. de bonis eorum, cap. licèt, vers. Cum igitur, de simon.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Gamma *decis. 53.* Duarenus *ad tit. ff. de prævaricator.* Martinus Delrio *in l. transigere, num. 58. C. de transact.* Covarr. *lib. 2. var. cap. 10. n. 5.* Morla *in empor. tit. de transact. in prolud. n. 47.* Mastrillus *de Magistrat. lib. 6. cap. 9.* Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 7. n. 10.* Carpzovius *qq. crimin. q. 48.* Ant. Matthæus *de crimin. ad l. transigere, C. de transact. num. 7.*

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione. Judicis sententia absolutoria adeo tollit crimen, ut semper obstet quominus alius eundem reum repetere possit, *l. ingenuum 25. ff. de statu hominum, l. si cui 7. §. iisdem, ff. de accusat.* latè probavi *in cap. de his, de accusat.* Igitur etsi per collusionem sententia lata sit, amplius de eo crimine agi non potest. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ignoscendum est ei, qui qualiterqualiter sanguinem suum redemptum voluit, *l. 1. ff. de bonis eor. qui ante sent.* Igitur compositione facta cum accusatore, accusatus qui hoc modo sanguinem suum redemit, accusari, vel inquiri de eodem delicto non potest. Augetur secundò hæc difficultas ex eo: nam abolitione sopitur crimen, *l. 1. C. de generali abolit.* Igitur multò magis compositione facta cum accusatore crimen extinguitur. Tandem augetur eadem difficultas ex eo, nam transactio non minorem auctoritatem habet, quàm res judicata, *l. non minorem 20. C. de transact. l. 2. ff. de jurejur.* sed per sententiam absolutoriam omnino tollitur crimen, ut proximè probavi: igitur & transactione omnino tollitur.

3. Collusio quid?

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, verbo collusionis frequenter uti utriusque juris conditores, ut constat ex juris locis suprà adductis, in quibus aliquando appellatur collusium, ut *in l. si procuratorem 8. §. 1. ff. mandati*: aliquando colludium, *cap. si quem pœnituerit, 2. q. 3.* Majoranus *in novel. de Episc. judic.* Marcellinus *lib. 18. tit. 30.* Symmachus *lib. 1. epist. 86. & lib. 3. epist. 53. & lib. 4. epist. 20. & 50. & lib. 10. epist. 36. in edicto Theodorici, cap. 124.* notavit Savarus ad Sidonium *lib. 1. epist. 2. verbo Colludium.* Et collusio ita communiter definitur, ut sit, *inter actorem, & reum fraudulenta, & latens conventio.* Sylvester *verbo Collusio*, Gigas *de pensionibus, q. 42. a. 3.* vel ut inquiunt Cujacius, & Gothofredus *ad tit. ff. de collus. detegend.* collusio est sub specie litis lusus, metaphorâ sumptâ à rebus ludicris, ut cùm quidam non jure, armisque contendunt, sed leviter, & ludicrè. Virgilius ad res inanes, & frivolas vocem hanc transtulit *lib. 1. Georgic.*

Aut summâ nantes in qua colludere plumas.

Unde teste Hothomano *de verbis juris*, colludere dicuntur, qui quod ex animo facere videntur, id dissimulatè, & fictè agunt inter se, aliorum sensibus illudentes. Unde collusio dicitur fictio, *in l. 1. §. accusaatur, ff. ad Syllan.* & colludenter lusoriè agere, *in l. si servus 50. §. 1. ff. de legat. 1.* seu prolusorio judicio, *l. si prolusorio 19. ff. de appellat.* ubi notavit Gothofredus, Alciatus *lib. 4. Parerg. cap. 24.* Inde est, quod collusio etiam vocatur illusio, *cap. præterea 8. de censibus, Clement. 1. de renunc.* quamvis in Concilio Lateran. ex quo transcriptus est textus *in d. cap. præterea*, loco verbi Lusione, legatur *collusione*, quod magis placet Antonio Augustino. Sed nihilominus verbum *illusione*, extat in prima collectione, & illud agnoscunt Innocentius & Hostiensis *ibi, num. 1.* Ex eadem ratione prævaricatores, qui translatitiè munere accusandi defunguntur, proprias probationes dissimulando, & falsas rei excusationes admittendo, dicuntur colludere *in l. 1. §. prævaricatorum, ff. ad Turpil. l. 7. §. penult. ff. de dolo, l. 3. ff. ad leg. Iul. de adult.*

4. Per collusionem gesta infirmantur.

Deinde sciendum est, per collusionem gesta rescindi, & infirmari, veluti sententia, quâ quis cùm esset servus, vel libertus, per collusionem cum domino, vel patrono factam, fuit ingenuus pronunciatus, ut constat *ex l. 1. & per totum ff. hoc tit.* ad quam speciem spectant textus *in l. 1. & 2. ff. de jure aureor. annul. l. qui de libertate 29. §. ult. ff. de liberali causa, l. 2. §. fin. ff. si libertus ingenuus, l. Divi 27. ff. de liber. caus.* quo casu perinde inefficax est sententia, ac si nulla res judicata intervenisset, *l. cùm non justo 3. ff. hoc tit. l. Præses 5. C. de pignor.* Covar. *pract. cap. cap. 23. num. 5.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 37. num. 4.* Faber *lib. 19. conject. cap. 4.* Item & casu, quo hæres ab eo, qui de inofficioso agebat per collusionem, in fraudem legatariorum, vel libertatum, victus fuit; quia tunc licet legatariis, & illis quibus libertas relicta est, causam agere apud judicem, qui de testamento cognoscit, vel ex rescripto Divi Pii appellare, ut sententia rescindatur, *l. à sententia 5. §. si hæres, l. si prolusorio 14. ff. de appellat. l. si suspecta 27. ff. de inoffic. testam. l. si servus 50. §. si quis ante, ff. de legat. 1. l. si hæres 19. C. de testament. manumiss.* Et generaliter sententia per collusionem prolata non præjudicat, *l. Arrianus 27. C. de liber. causa, l. Præses 5. C. de pignor.* ubi Cujacius exponit legem penultimam, *ff. de re judic. l. 4. §. item si emptor, ff. de appellat. l. 3. ff. de pignor. l. quamvis 19. C. ad leg. Iul. de adult. l. si pariter 9. ff. de liber. causa, l. si creditores, ff. de privil. credit. l. Paulus 29. ff. de procurat. l. si cum reo 22. ff. de except. rei judic. l. 12. C. de testam. manumiss. juncta l. 2. Cod. si quis omissâ causâ, l. 7. §. procurator, ff. pro emptore, l. 1. §. 34. ff. ad Syllan.* Illustrant Cujac. *lib. 2. observ. cap. 7. & lib. 16. cap. 32. & lib. 20. qq. Papin. in l. 5. ff. de pignor.* Valentia *tom. 2. illustr. tract. de re judic.* Item quando adest collusio in contractu emptionis, rescinditur venditio per in integrum restitutionem, *l. si res 44. ff. de minor. l. ult. C. si adversus fiscum*: vel propter dolum, & fraudem datur actio, *l. Iulianus 12. §. si quis colludente; l. qui per collusionem 49. ff. de action. empti, l. sed addes 19. ff. locati, l. si procuratorem 8. §. 1. ff. mandati, l. & eleganter, §. dolo, ff. de dolo, l. qui fundum 7. §. procurator, ff. pro emptore, l. fin. ff. si vendit. pignor. agatur, l. 3. Cod. de jure fisci, l. 7. C. de distract. pignor. l. 27. C. de evict. l. si quis 34. ff. de procurat.*

docent Cujac. in l. 7. §. *si dolo*, *ff. de dolo*, Faber *lib.* 12. *conject. cap.* 10. Donel. *in l.* 2. *C. si propter public. pensit.* Similiter jusjurandum delatum per collusionem non obstat, *l. eum qui* 30. §. *in popularibus*, *ff. de jurejur.*

5. Traditur ratio decidendi. His suppositis apparet jam ratio præsentis assertionis; nam cùm sententia per collusionem prolata nulla sit, qui mediante collusione obtinuit sententiam absolutoriam à crimine, quod verè perpetraverat, denuo accusari potest, & super eodem delicto inquiri; quoniam talis absolutio fuit fraudulenter obtenta, *cap. si quem pœniteret* 2. *q.* 3. ne ex malitia sua commodum reportet, contra legem 1. *ff. de dolo.* Accedit, quod delicta undecunque claruerint, sunt punienda, *cap. ecce* 24. *quæst.* 3. quia interest Reipublicæ delicta nocentium non manere impunita, *l.* 5. *ff. de pact. dot. l. juris* 7. §. *si paciscar*, *ff. de pact. l. ita vulneratus* 51. §. *æstimatio*, *ff. ad leg. Aquil. l.* 9. §. *quod illicitè*, *ff. de public. judic.* Manerent autem impunita, si collusione factâ inter accusatorem, & accusatum non liceret judici super eisdem criminibus inquirere. Deinde nam licèt jure civili super delictis capitalibus liceret transigere, *l. transigere*, *C. de transact.* tamen cùm jure canonico delicta capitalia non sint, cùm Ecclesia pœnam sanguinis non irroget, ut probavi *in cap. sententiam*, *ne clerici vel monachi*, *cap.* 1. *de calumn.* transigi de delictis non potest, ut probat Padilla *in d. leg. transigere*, *num.* 36. Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* Valeron *de transact. lib.* 3. *cap.* 5. *n.* 32. Igitur non obstante compositione, seu transactione facta inter accusatorem, & accusatum, iterum judex inquirere potest super eodem delicto. Deinde, nam licèt jure communi attento, conventione facta inter accusatorem, & accusatum non possit judex pro vindicta publica pœnam ordinariam infligere, *l.* 22. *tit.* 1. *partit.* 7. potest tamen extraordinariam imponere, ut probat Valeron *d. q.* 5. *num.* 11. Unde rectè in præsenti docetur, collusione facta inter accusatorem, & accusatum, etiam præcedente transactione, posse judicem super eodem delicto inquirere. Huic rationi adjungenda sunt alia quæ adduxi *in cap. de his*, *de accusat.* ubi de hac absolutione per collusionem facta exposui difficilia loca Suetonii, & Hermogenis.

6. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta *ex l.* 7. §. *iisdem*, *ff. de accusat.* Nam principium illud procedit quando sententia ritè, & legitimè prolata est; non verò per collusionem, simulatâ compositione inter accusatorem, & accusatum. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex leg.* 1. *ff. de bon. eorum*; quia verum est, ignoscendum esse ei esse, qui sanguinem suum redemptum voluit. Sed hoc procedit, ne ex Senatusconsulto pro convicto habeatur, non verò ut à pœna omnino immunis sit, *l. ult. ff. de prævaric.* Nec obstat augmentum deductum ex exæquatione sententiæ, & transactionis, quia licèt verum sit, in pluribus exæquari transactionem rei judicatæ, quia neutra temerè rescindi potest; etiam certum est, non in omnibus comparari, cùm de criminibus capitalibus judicari possit, transigi verò non possit. Unde quid mirum, quod sententia judicis tollat crimen, non autem transactio, ut docuit Ant. Matthæus *de crimin. ad tit.* 48. *Digestor. tit.* 19. *cap.* 7. *n.* 7. Nec obstat quod de abolitione dicebamus, quia verum est, abolitione crimen sopiri, ut probavi *in d. cap. de his*, *de accusat.* non autem perimi. Unde similiter licèt transactione sopitum sit crimen quoad transigentem, tamen quoad alios non perimitur, unde formari potest inquisitio à judice ex officio.

Sed suprà traditæ assertioni apertè opponitur textus *in l. adulter* 19. §. *fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* in illis verbis: *Proinde si per collusionem cum adultero constituerit, fueritque absolutus, dedit mulieri nuptæ adversus omnes securitatem.* Ex quibus expressè deducitur, post sententiam absolutoriam per collusionem prolatam, non licere super eodem crimine amplius agere. Igitur non rectè in præsenti docetur, post sententiam absolutoriam per collusionem prolatam licere judici super eodem delicto inquirere. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, textum illum specialiter procedere in adulterio, in quo cùm propriè, & peculiariter accusatio competat marito, ideo si adulter accusatus per collusionem absolutus sit, non potest adultera, dum nupta est, accusari: quod faciliùs procedit hodie attento jure nostro Regio, cùm adeo proprium sit mariti hoc crimen vindicare, ut nulli alii competat jus accusandi, nec judici ex officio procedenti, *l.* 3. *tit.* 7. *lib* 4. *fori*, Avendaño *respons.* 14. *n.* 6. P. Barbosa *in l.* 2. *ff. solut. matrim. num.* 113. Gomez *in l.* 80. *Tauri*, *num.* 49. Capycius Latro *decis.* 121. *num.* 17. nisi adulterium adeò notorium sit, ut magnum scandalum in populo generetur, quia tunc judex contra adulterum procedere valet suppressis nominibus adulteræ, & ejus mariti, ne fœdetur connubium, ut praxi receptum se vidisse testatur Valeron *d. quæst.* 5. *num.* 20. 7. Expositus l. adulter, §. final. de adulter.

TITULUS XXIII.

De delictis puerorum.

CAPUT PRIMUM.

[a] Gregorius.

Ueris grandiusculis [b] peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab annis XIV. cùm [c] pubescere cœperint: quod meritò crederemus, si nulla essent peccata, nisi quæ membris genitalibus admittuntur. Quis verò audeat affirmare, [d] furta, [e] mendacia, [f] perjuria non esse peccata? At his plena est [g] puerilis ætas, quanvis non in eis ita, ut in majoribus, punienda videantur.

NOTÆ,

NOTÆ.

1. a GRegorius.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legitur tantùm *Augustinus*, nullibi tamen exprimitur, cujus Gregorii, vel Augustini sit præsens textus, nec ubi reperiatur, ut jam notavit Aut. Augustinus *in præsenti*. Existimabam aliquando utramque inscriptionem retinendam esse, legique debere, *Gregorius Augustino*, ut *in cap.* 1. *de majorit. & obed. cap.* 1. *dist.* 5. Et ita in præsenti proponi responsum D. Gregorii Magni ad consultationem Augustini Anglorum Episcopi, licèt illud non extet inter responsa ipsius Gregorii, quæ extant ad calcem epistolarum ipsius, de quibus jam nonnulla adduxi *in d. cap.* 1. *de majorit.*

2. b *Peccatum.*] Peccatum definitur, à Gratiano *in fine* 15. *quæst.* 1. voluntas retinendi, vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere. Covarr. *in cap. alma* 2. *part*, §. 10. *num.* 10. *de sent. excom.* ait: Est aversio à Deo, & conversio ad creaturas. Unde dicitur *in cap. fin. de præscript.* quod omne quod non est ex fide, peccatum est; hoc est ex conscientia. In præsenti peccatum omne delictum significat, juxta rubricam ibi, *de delictis*: at delictum communiter privatam tantùm noxam significat, scilicet qua privatim quisquis læditur, veluti per furtum, mendacium, perjurium, injuriam, & cætera similia: in quo differt à crimine, quia criminis appellatione capitalis fraus intelligitur, quâ Respublica læditur, veluti homicidium, falsitas, adulterium, & similia: quæ differentia indicatur apertè *in l. quis sit fugitivus*, §. *noxas*, *ff. de ædilit. edict. l. aliud* 13. *in fine*, *ff. de V. S.* Hac ratione in Pandectis titulus de privatis delictis secernitur à titulo *de extraordin. crimin.* & à titulo *de public. judic.* Aliquando tamen hæc duo confunduntur, & crimen significat privatum delictum, *l.* 1. §. *ult. ff. de pœnis*; & delictum etiam pro crimine ponitur *in l.* 1. *ff. de legibus, dicta l. aliud*, §. 1. & hoc modo sumitur in præsenti textu, in quo agitur de delictis carnis, de furto, & perjurio: & *in cap.* 1. 49. *dist. cap. exiguum* 18. 1. *quæst.* 7. *cap.* 3. 16. *quæst.* 3. *cap. quod quidam* 97. §. *sicut*, 1. *quæst.* 1. *cap. olim* 14. *vers. Quod si alias*, *de privil. regul. l. delictum* 76. *de R. I. lib.* 6. *cap. cum* 19. 23. *quæst.* 4.

c *Pubescere.*] De pubertate, tam virorum, quàm fœminarum, egi *in cap.* 2. *de despons. impub.*

d *Furta.*] De quibus, & eorum malitia egi *in cap.* 2. *de furtis.*

e *Mendacia.*] Mendacium definit D. Augusti- 3.
nus in libro contra mendacium, *Est falsa significatio vocis cum voluntate fallendi*: prout refertur *in cap. beatus Paulus* 5. 22. *q.* 2. nam qui mentitur, contra id quod animo sentit, loquitur cum voluntate fallendi, juxta eundem August. *in cap. is autem*, 22. *q.* 4. Unde mendacium peccatum est contra octavum Decalogi præceptum, ut variis SS. PP. testimoniis probat Gratianus in causa 22. *q.* 2. etiamsi quia mentiendo alicui vellet prodesse, *d. cap. is autem*: vel si humilitatis causâ mentiatur, *cap. cùm humilitas* 9. *cum sequent.* 22. *quæst.* 2. Et mendacium aliquando est grave peccatum, ut *in cap.* 1. *ead. quæst. cap. literis* 14. *de præsumpt.* divini judicii pœnâ damnatum, ut refertur *in cap. juramenti* 12. 22. *q.* 5. differtque à perjurio, quamvis qui falsum jurat, etiam mentiatur, *cap.* 2. §. 1. *cap.* 3. §. 1. 22. *quæst.* 1. Meritò ergo Gregorius in præsenti docet, quod nemo audebit affirmare mendacium non esse peccatum. Quare & propter illud jure etiam civili mendax punitur, *l. de actione* 11. §. *qui tacuit*, *l. confessionibus* 13. *ff. de interrog. in jure faciend.* & in delictis quæ infitiando crescunt.

f *Perjuria.*] Perjurium est nequiter decipere 4.
credentem, ut ait D. August. *in cap.* 1. 22. *q.* 2. dicitur magnum peccatum *in cap. in novo* 3. 22. *q.* 2. grande scelus *in cap. ult. ead. quæst.* & ut tale prohibitum *c.* 2. *Levit.* ibi: *Non perjuraveris in nomine meo.* Et *cap. habemus* 12. *cap. si peccatum* 14. 22. *q.* 1. perjurus namque dupliciter reus fit, quia nomen Domini in vanum assumit, & proximum dolo capit, *cap. quicunque* 9. 22. *q.* 5. de gravitate hujus criminis egi *in cap. cùm quidam* 12. *de jurejur.*

g *Plena est puerilis ætas.*] Immò & aliis pluribus 5.
peccatis, ut refertur in Concilio Mediolan. 5. sub Carolo, 3. *pars. tit. quæ ad matrimonium pertinent*, §. *his temporibus*, ibi: *His temporibus tanta puerorum licentia est, atque adeo effrenata, ut cùm peccandi naturam afferat, tum disciplinæ christianæ detrimenta importet non levia: hinc in scholis nimia petulantia, in Ecclesiis irreverentia, turbulenta foris concitatio, atque in omni loco sese efferens imprudentia, & planè projecta audacia.*

CAPUT II.

Alexand. III. a *Hermon. Episcopo.*

REferente nobis H. intelleximus, quod cùm N. filius ejus *b* decennis cum aliis pueris sagittaret, quidam *c* nepos ejusdem H. *d* sagittâ percussus interiit: quod idem filius ejus cùm inter alios luderet, fortuito casu dicitur peregisse: propter quod *e* Abbas sancti Remigii à præfato H. secundùm consuetudinem illius terræ C. solidos instantiùs requirebat. *Et infrà*: Unde quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis provectioris ætatis humanæ leges dicunt severiùs corrigendum, mandamus quatenus si constiterit, filium prædicti H. intra XIV. ætatis suæ annum eundem excessum commisisse, memoratum Abbatem moneas, & compellas, ut ab eodem H. prædictos C. solidos, propter illam consuetudinem non exigat, nec ab ipso pro *f* temporali *g* pœna requirat.

NOTÆ.

1. a HErmon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & cùm nulla extet diœcesis Hermoniensis, vel Hermonensis in tota Geographia sacra edita à Carolo à sancto Paulo, credo legendum esse *Rhemensi*; tum quia Abbatia sancti Remigii, cujus mentio fit in hoc textu, extat in ipsa urbe Rhemensi: tum quia compositio homicidii certa solidorum præstatione frequenter statuitur in lege Salica, ut dicemus infrà *in cap.* 2. *de pœnis*. Unde credo casum hunc in Gallia contigisse in ipsa diœcesi Rhemensi, & ita legendum esse, *Archiepiscopo Rhemensi.*

b *Decennis.*] Et ita non erat adhuc proximus pubertati, ut infrà dicemus.

c *Nepos.*] Ex fratre videlicet, idest sobrinus, juxta tradita *in cap. per tuas, de probat.*

d *Sagitta.*] De sagittariis egi suprà *in cap. unico, proprii tituli de sagittariis.*

2. e *Abbas sancti Remigii.*] Monasterium hoc sancti Remigii Rhemensis percelebre est, ubi extat corpus hujus sancti Apostoli Galliæ, de cujus antiquitate, & magnitudine plura adduxit Yepes *tom. 4. chron. D. Benedicti, anno 852. cap. 4.* Huic monasterio, & ejus Abbatibus concessit Carolus Magnus quasdam villas cum regali justitia in illis sibi ut Regi competenti, ut constat ex ipsa donatione, quam refert Yepes *ad calcem dicti tom. 4.* in illis verbis: *Concedimus, & confirmamus sancto Remigio quasdam res, quas venerabilis Moniana neptis mea eidem Sancto dedit in pago Æmociensi, in Ducatu Vuandoensi, in loco qui dicitur in monte Leisberto, cum omnibus rebus ad easdem villas pertinentibus. Concedimus etiam, & Imperiali auctoritate confirmamus, & donamus eidem glorioso Francorum Apostolo, quandam Florestam nostram, quæ Vuara vocatur, quam nobilissimus Comes Angelbertus cognatus meus eidem sancto reddidit; sed quia de camera, & fendo Imperiali erat, nos confirmare rogavit. Eandem itaque Regiam Florestam Vuaram cum omnibus villis, quæ in ea sunt, scilicet Acilisca, Milimbria, Raize, Nera, Alon, cum omnibus mansis, domibus, casis, curtibus, ædificiis, locis, campis, pratis, pascuis, aquarum decursibus, & immobilibus, cum omni exaltione, &c. Et insuper omnem Regalem justitiam Ecclesiæ sancti Remigii Francorum Apostoli integrè transfundimus, & confirmamus cum omnibus, quæ ad Florestam eandem pertinere videntur.* Unde cùm Abbas sancti Remigii virtute hujus donationis haberet justitiam regalem; ideo intendebat centum solidos exigere à puero isto pro homicidio etiam casu celebrato.

3. f *Pro temporali.*] Hinc deducit Hostiensis suprà *in cap. 1. n. 5.* puerum etiam non doli capacem pœnis spiritualibus puniri posse; siquidem Alexander in præsenti tantùm prohibet illi pœnam temporalem infligi; & ita affirmat, similem puerum irregularem manere, quia quoad hanc pœnam non attenditur animus, seu voluntas occidendi; sed tantùm homicidium ipsum, *cap. fin. 15. q. 1.* Facit pro ea sententia textus *in cap. exhibita, de homicid.* Verùm hodie certum est, infantem doli non capacem nullam irregularitatem contrahere, ex Clementina *si furiosus, de homicid.* Et generaliter quoad pœnas spirituales, excommunicationis videlicet, & interdicti, desiderati in pueris doli capacitatem, *cap. quamvis 58. cap. pueri 60. de sent. excom.* probant latè Lara *de vita hominis, cap. 16. ex n. 11.* Suarez, Maiolus, Sayrus, & alii, quos refert, & sequitur Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, q. 8. per tot.*

4. g *Pœna.*] Pater enim ex alio capite non tenebatur ex hoc homicidio ad pœnam pecuniariam, quia videlicet filius non habebat unde solveret; & pater non tenetur ex delictis filii, nec ratione legitimæ portionis. Covarr. *lib. 2. var. cap. 8. n. 7.* Mancins *de legitim. q. 15. num. 10.* Padilla *in l. 3. Cod. de fur. & falli ignor.* qui disputant utrum statutum factum ut pater pro delicto filii teneatur, sustineri possit.

COMMENTARIUM.

5. *Conclusio traditur, ac probatur.*

Ex his duabus Decretalibus sequens communiter deducitur assertio: *Pueri grandævi, hoc est proximi pubertati, & doli capaces, ex delictis (excepto carnis peccato) tenentur, sed mitiùs sunt puniendi quàm majores.* Priorem partem assertionis probant textus *in l. 1. §. hoc edicto, ff. ne vis fiat ei, l. impubes 23. ff. de furtis, l. impunitas 7. Cod. de pœnis, l. 1. & per totum Cod. si adversus delictum, l. 3. §. 1. ff. de injur. §. penult. Instit. de obligat. quæ ex delicto, l. 4. §. de dolo 26. ff. de dolo malo, l. 3. §. 1. ff. de sepulch. violat. l. ex causa 9. §. nunc videndum, l. auxilium 37. ff. de minor. l. sacrilegii 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. aut facta 16. §. persona, de pœnis, l. hac lege 10. §. Divus, ff. de peculatu; l. 5. §. sed & si infans, ff. ad leg. Aquil. l. non tantum 17. ff. de excusat. tutor. l. hæredibus 13. §. ult. ff. de dolo malo, l. properandum 13. §. si quidem, Cod. de judiciis; Paulus lib. 1. sent. tit. 1. §. 1. l. pupillum 111. ff. de R. I. l. si quis reatum, Cod. de fiscar. l. si alteri, Cod. si minor se majorem, l. si minor, ff. ad leg. Iul. de adult. cap. si quis cujuslibet 21. q. 5. l. 4. tit. 15. partit. 6.* Secundam partem assertionis probant textus *in cap. pœnitentes, 63. dist. d. l. auxilium, §. in delictis, l. si adulterium, §. 1. vers. impuberum, ff. ad leg. Iul. de adult. l. Divus, ff. de termino moto, l. 8. tit. 31. part. 7.* Illustrant ultra congestos à Barb. in præsenti, Gibalin. *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 2. art. 8.* Selse *tom. 2. decis. 112.* Gomez *lib. 3. var. cap. 1. n. 53.* ubi plures Ayllon, Morla *in Empor. tit. 12. q. 4. per tot.* Narbona *de ætate, anno 7. quæst. 5.* & *anno 10. & dimidio, q. 2. 7. & 8.* P. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 15. cap. 6.* Vighell. *in methodo juris can. fol. 31. excep. 8.* Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in cap. ad hæc, de pœnit. dist. 3.* Acuña *in cap. pœnitentes, num. 5. dist. 50.* Anton. Matthæus *de crimin. in princip. cap. 2.* Fachineus *lib. 9. controv. cap. 41.*

6. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus juris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam certum est, proximos pubertati esse doli capaces, *l. 4. §. de dolo 26. vers. Denique, ff. de doli mali except. l. hæredibus 13. cum l. sequenti, ff. de dolo:* & per consequens delictum committere, *l. excipiuntur, ff. ad Syllan. l. impuberes 23. ff. de furt. §. penult. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* At hi sunt qui pubertatem jam sunt ingressi, *l. 3. §. ult. ff. de liber. agnosc. cap. ad nostram 8. de regul.* Igitur ante eam ætatem pueri ex delictis non tenentur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quanvis pupilli sine tutoria auctoritate meliorem suam conditionem facere possint, deteriorem tamen obligatione factâ tutore non auctore reddere nequeunt, *l. obligari 9. ff. de auct. tutor. princip. Instit. eod. tit. l. contra 18. ff. de pact.* Sed si ex delictis tenerentur, deteriorem facerent suam conditionem, non authorante tutore. Igitur ex delictis non tenetur, nisi pubes factus, quando jam à tutela est liberatus, *l. fin. Cod. quando tutores esse desinant, princip. Instit. quibus modis tutela,* ut contingit in contractibus, inter quos, & delicta nulla ratio differentiæ assignari potest; immò fortior urget in delictis, ex quibus majus damnum pupillo resultat. Augetur deinde hæc difficultas ex eo, quia peccatum, seu delictum non nisi à volente committitur, & ab eo, qui quod agit, intelligit, *cap. 1. & per totam 15. q. 1.* Sed hoc judicium non evenire ante decimum quartum annum, probatur ex eo, quia ante illam ætatem puer ad testimonium non admittitur, *cap. 1. 4. q. 2.* nec jurare cogitur, *cap. parvulu 14. cum duobus seq. 22. quæst. 5.* Faciunt textus *in cap. illud 20. quæst. 1. cap. continebatur 6. cap. attestationes 10. cum sequent. de despons. impub.* Igitur ante eam ætatem non possunt impuberes ex delictis obligari. Deinde in secundam partem assertionis, ubi excipiuntur delicta carnis, sic argumentor. Quamvia regulariter ætas XIV. annorum, ut apta, & matura ad copulam sit à jure definita ad contrahendum matrimonium, *cap. attestationes, de despons. impub.* probavi latè *in cap. 3. eod. tit.* tamen ætas illa potest malitiâ, vel prudentiâ suppleri, *l. 3. Cod. si minor se majorem, cap. de illis, cap. ult.*

de

de desponſ. impub. immò ex D. Gregorio *lib. 4. dialog. cap. 19.* refert Gloſſa *in ſumma* 10. *q. 1.* quod puer novem annorum nutricem ſuam gravidam reddidit: & de puero 10. annorum idem ex D. Gregorio refert Anania *in cap. 1. hoc tit. n. 6.* pro quo facit textus *in cap. fin. de eo qui cognovit conſanguin.* Et Salomon cùm eſſet undecim annorum genuit filium ſuum Robuam: & Achaz in undecimo anno genuit Ezechiam: quæ, & alia exempla congeſſit Farinac. *in praxi, 4. part. q. 95. n. 80.* & pupillum ante 14. annos ex ſtupro puniri poſſe, docetur *in l. ſi uxor in 34. in fine, ff. ad leg. Jul. de adult.* Igitur non rectè in præſenti ducetur, puerum proximum pubertati, & doli capacem ex delictis carnis non teneri.

7. De hominis ætatibus. Quibus difficultatibus minimè obſtantibus, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, hominis ætatem variè diſcerni, & in partes dividi ab ortu uſque ad interitum; ut videre eſt apud Gloſſam verbo *Perſiſtens*, in proœmio libri 6. Decretal. & verbo *Septenarius, in cap. 1. de celebrat. Miſſar.* & verbo *Complevit, in l. 1. verbo Pueritiam, ff. de poſtul.* Alciatum *in l. pueri, ff. de V. S.* Menochium *de arbitrar. lib. 2. caſu 57. ex n. 1.* & plures, tam juris peritos, quàm Philoſophos, quos referunt Laſa *in compend. vita hominis*, Paulus Zacchias *qq. medico-legal. tit. 1. quaſt. 4.* Narbona *de ætate ad actus human.* Communiter dividitur in infantiam, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, ſeu juventutem, ſenectutem, ac ætatem decrepitam. Infantia incipit a nativitate, & protenditur uſque ad ſeptem annos, *l. 3. C. qui admitti ad bonor. poſſ. l. 1. §. ſufficit, ff. de adminiſtr. tut. l. in ſponſalibus, ff. de ſponſal. l. ſi infanti 18. Cod. de jure delib. cap. unic. de deſponſ. impub. lib. 6.* D. Iſidorus *lib. 11. orig. cap. 2.* probat latè Narbona *anno 7. quaſt. 1.* Pichardus *in lecturis ad tit. de acquir. bæredit. cap. 23.* Amaya *lib. 1. obſ. cap. 9. num. 20.* Infans dictus eſt, quia fari non poteſt. D. Iſidorus *lib. 11. originum, cap. 2.* Marcus Varro *lib. 5. de lingua Latina*, ibi: *Fatur is, qui primùm homo ſignificabilem ore emiſit vocem: ab eo antequam ita faciant pueri, dicuntur infantes.* Sequitur Varronem Nonius Marcel. multis teſtimoniis adductis, *de compendioſa doctrina, cap. 1. n. 275.* quo in ſenſu Lucretius Epicureus tenebrionum maximus, & in Philoſophia acutiſſimus *lib. 5. de natura rer.* agens de ſecunda mundi ætate, in qua juxta errorem ſuum homines cœpere loqui, & addiſcere verba, vocavit primos conatus loquendi, infantiam linguæ, inſtar puerorum, ibi:

At varios linguæ ſonitus natura ſubegit
Mittere, ut, utilitas expreſſit nomina rerum,
Non alia longè ratione, atque ipſa videtur
Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ,
Cum facit ut digito quæ ſint præſentia monſtrent.

Pueros appellavit infantes poſtea. Facit Juſtinianus *in l. ult. §. ubi autem, Cod. de bonis quæ lib.* ubi notavit poſt Gloſſam Salicetus, Scipio Gentil. *de bonis matern. cap. 21. pag. 127.* Cauſa ergo naturalis infantiæ eſt impotentia fandi, à qua cauſa omnes, qui fari non poſſunt, infantes appellantur; immò in hoc ſenſu de brutis, & inſenſibilibus hæc vox accipitur; quod notarunt veteres Grammatici, & hodierni Lexicographi. Cœpit autem inter primos Juriſprudentiæ conditores dubitari, à quo tempore, & uſque ad quod tempus infantia computanda eſſet? Et Stoici civilibus præceptis, & certitudine negotium conſulentes, per hebdomadas annorum, ſive à ſeptennio in ſeptennium, cœperunt ætates computare. Quæ Hippocratis diviſio ætatum fuit, ut refert Menochius *de arbitr. cent. 2. caſu 57. num. 1.* infantiam definientes uſque ad primum ſeptennium, pubertatem uſque ad ſecundum. Peripatetici naturæ regulis magis inhærentes, ab habitu corporis, & facultate fandi terminabant infantiam, nihil certi ſtatuentes. Proculeiani ut in plurimum Stoïcos ſequebantur, Sabiniani ſectatores erant ſcholæ Peripateticæ; quâ de cauſâ primi Juriſconſulti in diverſas abierunt ſententias: poſteriores verò hanc, vel illam ſequebantur. Ad ſeptem annos infantia computatur *in l. 1. § ſufficit 2. ff. de adminiſt. tut. l. in ſponſalibus 14. ff. de ſponſ.* ubi ſeptennii expreſſa extat mentio. Aliquando verò per impotentiam fandi, ut *in l. pupillus 9. ff. de acquir. hered. l. in negotiis, ff. de regul. jur.* cum aliis, quæ adducunt Pratcius, Briſſonius, & Calvinus *in lexic. verbo Infans.* Quæ inter ſe ex meliore compoſitorum contraria judicari non debent, cùm minùs expreſſum in his, per magis expreſſum in illis ſuppleatur. Tamen Arcadius *in l. certis 8. Cod. Theod. de bonis matern.* quæ expreſſior eſt, & *in l. ſi infanti 18. Cod. de jure delib.* Stoïcorum, & Proculeianorum ſententiam ſequens, infantiam uſque ad ſeptem annos definivit, ut jam notavit Jacub. Gothof. *in dicta l. certis 8.* Ex quo certo judicio affirmari non poteſt, Tribonianum in locis Pandectarum ſuprà relatis addidiſſe verba, quæ denotant infantiam ſeptennio terminari, quia poſteriores Conſulti ſic etiam ſentiebant; nec ſi addidiſſet, ideo notandus erat, cùm aliter compoſitio Pandectarum conſtare non poſſet, quàm ſi priores leges poſterioribus aptarentur, in quo graviter peccavit Faber *in Juriſprud. tit. 12. princip. 6. illat. 8.* quem reprehendit latè Oſualdus *lib. 7. ad Donel. cap. 9. litera D.* Manet ergo ſecundùm juris definitionem infantiam in ſeptimo annò, & infra deſinere: quod & jure canonico receptum eſt, licèt aliquando infans dicatur qui in utero eſt, *cap. 10. Lucas* licèt non ita propriè, *l. non eſt pupillus 111. ff. de R. J.* & infans octo dierum, *Geneſis cap. 17.* & qui tres menſes habet, *Exodi cap. 2.* & anniculus, *l. inter ſocerum 26. ff. de pactis dotal.* Narbona *anno 7. quaſt. 1.* Infantiæ verò proximi ſunt, qui cùm fari incipiant, nullum animi intellectum habent, nec quod agant, intelligunt, *l. ſervum 6. ff. rem pupilli.* De pueritia egi ſuprà *in cap. acceſſit, cap. litteras, de deſponſ. impub.* & de pubertate egi *in cap. 1. de deſponſ. impub.* Proximi autem pubertati ſunt qui habent aliquem intellectum, *§. pupillus, Inſtit. de inutil. ſtipul.* & quid agant, intelligunt, *l. 1. §. furioſum, ff. de O. & A. l. ſervum 6. ff. rem pupil.* & ideò ſunt doli capaces, *l. hæredes 13. in fine, ff. de dolo, l. 4. §. de dolo 26. ff. de doli except. l. ſapienter 14. ff. ad Syllan. l. impuberem 23. ff. de furtis, §. in ſumma, Inſtit. de oblig. quæ ex delicto.* Sed in qua ætate dicantur proximi pubertati, non eſt concors DD. ſententia. Aliqui affirmant, eos eſſe proximos pubertati, qui ſunt in anno decimo & dimidio uſque ad decimumquartum; fœminæ verò à nono cum dimidio uſque ad duodecimum, ut ita ſeptem anni, qui inter infantiam, & pubertatem interſunt, dividantur, & tres priores cum dimidio proximis infantiæ; reliqui verò tres cum dimidio proximis pubertati tribuantur. Quam ſententiam pluribus relatis tenent Narbona *de ætat. anno 10. & dimidio, quaſt. 1.* pro qua ſententia faciunt textus *in § ult. Inſtit. quibus ex cauſis manumittere, l. & hoc 41. ff. de heredib. inſtit.* Aliqui etiam eos eſſe proximos pubertati affirmant, qui per ſex menſes tantùm diſtant à pubertate, argumento legis *non tantùm 17. in princip. ff. de excuſat. tut. l. ſequuntur 14. ff. ad Syllan. c. atteſtationes 10. de deſponſ. impub.* Alii verò illos, qui diſtant à pubertate per tres dies, *ex l. 3. §. liberis, ff. de liber. exhib. cap. ad noſtram 8. de regul.* Alii illos, qui per unum annum tantùm diſtant, *cap. continebatur, de deſponſ. impub.* Alii eos, qui ſeptimum annum jam expleverant. Sed rectiùs Menochius docuit

docuit *de arbitr. lib.2. casu 57. num.40.* hoc totum judicis arbitrio relinquendum esse, qui juxta conditionem, & vires personæ, & juxta morem regionis, hoc æstimare debet; cui arbitrio apud nos locus non est, ex traditis *in cap. continebatur, de despons. impub.* Adolescentes dicuntur viri ab anno 14. fœminæ ab anno 11. usque ad 25. & communiter illi appellantur minores, *l. cùm filio 50. ff. de leg. 3. l. 1. & per tot. ff. de minor.* & ea ætas etiam dicitur tenera *in l. non tantùm 11. ff. de Decur.* & usque ad eam etiam pueros vocari, constat *ex l. quidam 25. ff. ad Trebel. l. 3. §. idem, ff. de adimend. legat.* De juventute egi *in cap. cùm in juventute, de præsumpt.* Tandem senectus incipit à quinquagesimo anno usque ad 70. *l. non aliter 69. §. 1. ff. de leg. 3. l. ult. Cod. qui ætate, lib. 10. §. item major, Instit. de excusat. tut.* Et inde incipit ætas decrepita usque ad centum annos, quia hic finis vitæ hominis est, *l. ult. Cod. de sacros. Eccles.*

8. His suppositis deinde sciendum est, infantes, quorum ætas durat usque ad septimum annum, non teneri ex homicidio, *l. infans 12. ff. ad leg. Corn. de sicariis:* nec ex furto, *l. impuberem 26. ff. de furtis:* nec ex lege Aquilia, si damnum dederint, *l. 5. §. ideo, ff. ad leg. Aquil.* nec lege Cornelia de falsis, *l. impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. qui jurasse 26. in princip. ff. de jurejur.* nec ex injuria, *l. 3. ff. de injuriis, cap. 2. in princip.* & *§. 1. in fine, cap. 3. §. 1. 15. q. 1.* nec pœna Syllaniani, *l. 1. §. impubes, ff. ad Syllan.* nec de falsa moneta, *l. 1. Cod. de falsa monet.* nec capitalem fraudem admittere posse, *l. 23. §. excipitur, ff. de ædilit. edict.* quia ut eleganter ait D. Augustinus *in cap. aliquos, 15. quæst. 1.* quomodo reus constituetur, qui nescit quod facit? Et *lib. 22. de civit. Dei, cap. 24.* rationem sopitam esse in infante ait, ibi: *Ipse itaque animæ humanæ mentem dedit, ubi ratio, & intelligentia sopita est quodammodo, quasi nulla sit, excitanda scilicet, atque exercenda ætatis accessu, quâ sit scientiæ capax, atque doctrinæ.* Seneca *epist. 121.* *Quomodo ergo infans de conciliari constitutione ratiocinari potest, cùm rationalis nondum sit?* Et Marcianus *in l. penult. ff. de fideicommiss. libert.* ait in parvulis nullam esse culpam, non quòd magis rationales sint, quàm bestiæ, quod voluisse Stoïcos, & Chrysippeos dicitur *in libro de Hippocratis, & Platon. placitis;* ita ut existimarent circa annum decimumquartum animam illis infundi, ut ait Jamblicus *in Stobæi physicis:* sed quia nondum firma, & matura prudentia sit, ideoque comparatur furioso, *l. quod infans 60. ff. de R. V. l. infans 12. ff. ad leg. Corn. de sicar. §. pupillus, Instit. de inutil. stipul.* & ut prodigus, dicitur non sentire, *l. Divus 14. ff. de offic. Præsid. l. si tibi 8. § 2. ff. de optione legata, l. si cùm dotem, §. si maritus, ff. solut. matrim.* & infantis nullum esse sensum, ait Paulus *in l. quamvis 31. §. quamvis, ff. de acquir. possess. l. 3. §. 2. ff. de injuriis:* & judicio carere docetur *in l. Prætor 12. vers. Natura, ff. de judic. l. ult. ff. de jur. & facti ignor. l. more 8. in fine, cum l. sequenti, ff. de acquir. hæredit. §. præterea, Instit. quibus non est permissum:* & in ætate tenera torpere rationem consopitam dixit Fulgentius *lib. 1. de verit. prædest.* imprudentem propter cerebrum aquosum in puerili corpore, Georgius Palmas. *declamat. 3.* & sapienter Ulpianus ait nondum plenum animi judicium illi inesse, *tit. 20. regular. §. impubes;* nondum stabilem mentem adeptum esse, *l. ult. Cod. de testam. milit.* animum nondum consilio, ac ratione firmatum dixerunt Cicero *in oratione pro Cluentio,* Nyssenus *in psalmum 2. cap. 10.* idcirco dixit Hippocrates *lib. 1. de dies, cap. 5.* animam hominis cum corpore augeri, & *lib. 6. epidem.* animam hominis semper nasci usque ad mortem. Quæ verba Galenum, aliosque interpretes exercuerunt, eorumque meminit Eustachius *lib. 6. odys.* laudatque in eandem rem Herodotum, ut affirmat Lucretius *lib. 3.*

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic animi sequitur sententia levis:
Inde ubi robustis adolevit viribus ætas,
Consilium quoque majus, & auctior est animi vis.

Verùm inde nihil habetur, quàm facultates, & operationes animæ rationalis non perfectè exerceri in infantia, sed crescente ætate; quod circa annum 14. contingere dixerunt Possidonius *apud Galenum lib. 5. de Hippocratis, & Plutarchi placitis,* Diogenes *in Cenone,* Plutarchus *de placitis Philosophor. lib. 5. cap. 24.* Quâ ratione infantes nec ex stipulatu acquirere possunt, nec aliis promittendo obligari, *l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. §. pupillus, Instit. de inutil.* & ideò quia ipsos innocentia consilii tuetur, nec pœna criminali, aut civili puniuntur, *l. quod infans 60. ff. de R. V. l. si quis in suo, §. fin. Cod. de inofficioso, l. 9. tit. 1. partit. 7.* Plaza *de delict. lib. 1. cap. 31. n. 1.* Gomez *lib. 3. var. cap. 1. n. 57.* Jul. Clarus *§. fin. quæst. 60.* quod procedit etiam in atrocioribus criminibus, veluti nefando, ut cavetur constitutione Imperatoris Constantini relata ab Harmenopulo *lib. 6. tit. 14.* ibi: *Præter naturam lascivientes, tam agens, quàm patiens gladio plectantur, nisi fortè qui passus est, minor erat annis 12.* Fusè probat Narbona *de ætate, anno decimo & dimidio, quæst. 10. per tot.* Unde rectè infert Menochius *ubi proximè,* quod de infante non potest intelligi alius locus Harmenopuli *lib. 6. tit. 6.* in illis verbis: *Qui cædem meditatò, & consilio facit, cujuscunque ætatis, gladio plectitur.*

Hæc regulariter procedunt in infante; sed Panormitanus in præsenti, *num. 4.* asserit, per accidens posse dari infantes doli capaces, quia quemadmodum pubertas præveniri potest, & contingere ante annum 14. ut probavi, ita etiam doli capaces infantes posse dari, præsertim his temporibus, in quibus malitia prævenit ætatem. Quam Panormitani sententiam admittunt plures, quos referunt Farinac. *in praxi, 3. part. quæst. 92. n. 47.* Plaza *de delictis, lib. 1. cap. 32. num. 2.* & facit quod refert B. Gregorius *lib. 4. dialog. 19.* videlicet infantem quinque annorum solitum jurare, & blasphemare, è manibus parentum raptum fuisse à diabolo; cujus casus etiam meminerunt in præsenti Anton. *num. 6.* Anania *n. 3.* Farinac. *d. quæst. 92. num. 97.* Decianus *tom. 2. tract. crimin. lib. 6. cap. 3. num. 14.* Plaza *de delict. ubi suprà.* Unde idem Panormitanus affirmat singulariter limitari posse regulam dictæ Clementinæ si furiosus, ut quamvis infantes doli non capaces per homicidium non fiant irregulares, irregularitatem tamen contrahant, si doli capaces sint: quod & docuerunt Bonifacius *in d. Clement. num. 1.* Villadiego *de irregul. cap. de percussore, columna 12.* Verùm hæc sententia non placet Joanni Andreæ Barbatiæ *in d. Clement. si furiosus,* Gomezio *d. cap. 1. de delict. num. 57* Farinacio *d. quæst. 92. n. 50.* quia in utroque jure apertè distinguitur infans à doli capace, *l. impuberem 23. ff. de furtis, l. infans, ff. ad leg. Corn. de sicariis, l. 5. §. & ideo, ff. ad leg. Aquil. l. hæredibus 9. Cod. de dolo, l. 1. Cod. de falsa monet. cap. literas 4. cum sequent. de despons. impub.* Nec facit argumentum adductum à Panormit. ex casu pubertatis, quia pubertas pendet à corporis dispositione, quæ ex nimio calore, vel ex alia causa potest contingere ante annum 14. at doli capacitas pendet ab animo, qui haberi non potest ab eo, qui nondum fari valet, *l. in sponsalibus 14. ff. de sponsal. l. 1. §. sufficit, ff. de admin. tutor. l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. l. 3. Cod. qui admitti, l. si infanti 18. Cod. de jur.*

Infans ex delictis non tenetur. (margin, §8)

9. An detur infans doli capax. (margin, beside "Hæc regulariter procedunt")

jur. delib. Nec favet sententiæ Panormit. exemplum relatum à Divo Gregorio, quia ut post Cardinalem, Ananiam, & alios notavit Farinac. *quæst. 93. n. 50.* supplicium hoc potiùs contigit in odium patris non corrigentis filium, quàm in pœnam ipsius infantis, in quo propter defectum ætatis non aderat dolus, ut facilè colligitur ex principio ipsius dialogi. Accedit, quia ea quæ ex nutu Dei aguntur, non cadunt sub lege, *cap. Deus, 19. q. 2.* Unde etiam deducitur, infantem ob homicidium irregularitatem non contrahere, quia hæc pœna non contrahitur, nisi in casibus à jure expressis, *cap. penult. de sent. ex com.* sed potiùs cautum est in jure, infantes irregularitatem non contrahere, *d. Clement. si furiosus.* Ergo nullo modo infantes eam incurrere valent.

10. DE PUERIS GRANDIUSCULIS. Superest ut videamus, quinam sint pueri grandiusculi, de quibus agitur *in hoc cap. 1.* Et Glossa in præsenti asserit, esse pueros septem annorum, quia ut inquit D. Aug. *in epist. ad Renatum,* relata à Gloss. *in cap. parvuli 74. de consecr. dist. 4.* septennis ætatis pueri, & mentiri, & verum dicere, & confiteri, & negare jam possunt; & ideo cùm baptizantur, jam Symbolum recitant, & ipsi per se ad interrogationem respondent. Quare Glossa, & Hostiensis in præsenti affirmant, pueros in ea ætate & posse peccare, & ex delicto teneri; nam & possunt contrahere sponsalia, *l. in sponsalibus 14. ff. de spons. cap. litteras, cum sequent. de desponsat. impub.* ubi probavi. Facit D. Thomas *in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 2.* quem omnes sequuntur, teste Thoma Sanchez *de matrim. lib. 1. disput. 16. n. 2.* qui affirmat, quod septennio completo incipit communiter usus rationis. Pro sua sententia facit textus *in l. si infanti 18. §. ult. juncta l. potuit, C. de jure delib.* Unde quoad furtum interitum, tam quoad vitia, quàm quoad virtutes puer post septem annos creditur doli capax; & ideo obligatur præcepto textus *in cap. omnis, de pœnit.* quia peccare potest. Navarrus *in manuali, cap. 21. n. 88.* Azor *part. 1. moral. lib. 7. cap. 40. q. 6.* Barbosa *in d. cap. omnis, n. 3.* & sacramentum Eucharistiæ illis dari posse, deducitur ex Concilio Trident. *sess. 21. de reform. cap. 4.* Concilio Augustino celebrato sub Othone Cardinale anno 1548. Sed hæc Glossæ expositio, dum pueros grandiusculos in præsenti casu accipit pro doli capacibus, sustineri non potest; nam aliàs inepta, & sine ratione maneret opinio in præsenti relata eorum, qui nolebant pueris peccatum tribuere, nisi ab anno 14. cùm pubescere cœperint: quis enim tam imperitus esset, ut existimaret, pueros doli capaces, nec delictum, nec peccatum committere, cùm contrarium sit in jure expressum, *l. 5. §. & ideo, ff. ad l. g. Aquil. l. excipiuntur 14. ff. ad Syllan. l. item ab rem 23. ff. de furtis, l. 3. ff. de injuriis, §. penult. Inst. de oblig. quæ ex delict. cap. 2. & 3. §. ex eo, 15. q. 1.* quare credo illis verbis, *pueris grandiusculis*, non significari pueros doli capaces, sed tantùm puerorum ætatem usque ad 14. annum; nam ut inquit Donatus ad Terentium *in Adelph. act. 4. scena 5.* grandis ad ætatem veteres retulerunt, non ad corpus; & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, nisi si addatur natu: quod etiam probatur *ex l. non tantum 11. ff. de Decur.* Non ergo ad animum, in quo doli capacitas consistit, ea verba referuntur, sed ad ætatem: quare illi, qui pueris grandiusculis peccatum non tribuebant, existimabant pueros usque ad pubertatem non esse doli capaces. Nec etiam audienda est Glossa, dum affirmat pueros septem annorum esse doli capaces, cùm certum sit, quod in ea ætate, nec quæ agunt, sciunt, nec multùm à furioso distant, ut suprà probavi; sed quia in illa ætate pueri fieri possunt, & qualemqualem habent voluntatem, *d. l. in sponsalibus 14. d. l. potuit, l. infanti 18. C. de jur. delib.* ideo benigniori interpretatione receptum fuit, ut quemadmodum proximi pubertati, ita etiam infantiæ proximi possent in utilitatem suam stipulari, *§. pupillus, Instit. de inutil. l. 1. § furiosus, ff. de O. & A. l. 6. ff. rem pupilli.* Ex qua benigna interpretatione etiam effectum est, ut in illa ætate possint sponsalia contrahere, quia per stipulationem ea in suam utilitatem fiebant; & etiam hæreditatem acquirere, tutore auctore, *l. pupillus 9. ff. de acquir. hered.* Sed talis intellectus potiùs dicitur nullus intellectus; & illud intelligere potiùs non intelligere, *l. more, ff. de acquir. hered. l. in negotiis 5. ff. de R. I.* Et ideo ratione illius doli capax non est, quia dolus est calliditas, & machinatio ad circumveniendum, decipiendumve alium, *l. 1. §. 2. ff. de dolo.* Et quia ex promissione fidei in susceptione baptismi facta magna utilitas baptizato sequitur, ideo juxta Divum Augustinum relatum suprà, potest infans Symbolum dicere, & ad interrogata respondere; non autem verum est, infantes in ea ætate teneri præcepto annualis confessionis, aut sacramentum Eucharistiæ illi ministrari posse; sed potiùs in ea ætate, in qua jam agnoscant se graviter peccare, & in qua discernere valeant bonum à malo, honestum à turpi: quod certam, & determinatam ætatem habere non potest, quia in quibusdam pueris citiùs, in aliis verò tardiùs accidit; & ideo confessoris arbitrio potiùs relinquendum est quando pueri perveniant ad annos discretionis, ut resolvunt Barbosa & Balboa *in d. cap. omnis, de pœnit. & remiss.*

11. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm proximi pubertati jam habeant animi judicium, ita ut quod agunt, intelligant, *§. pupillus 9. Instit. de inutil. l. 1. §. si furiosum, ff. de O. & A. l. sed cum 6. ff. rem pupilli*; & ideo doli capaces sint, *l. de dolo 26. vers. Julianus, ff. de doli except.* ex delictis à se admissis tenentur, quia simul reperiuntur doli capaces, & proximi pubertati, quæ duo simul desiderantur, ut probat Seffe *tom. 2. decis. 212.* & judicis arbitrio relinquitur quando puer dicatur proximus pubertati, nec desideratur ut pubertatem ingressi sint, ut docetur *in l. 3. §. ult. ff. de lib. exhib. cap. ad nostram, de regul.* nam ut rectè notavit Menochius *de arbitr. lib. 1. cent. 1. casu 59. n. 35.* circa dictum §. ultimum aliud est esse proximum pubertati, aliud verò esse proximum prætextæ; prætextam enim, hoc est pallium, pueri Romani accipiebant non anno 14. ut existimarunt Budæus *in l. ult. ff. de Senator.* Narbona *de ætate, anno 14. q. 3.* sed potiùs anno ætatis suæ 16. ut ex probis auctoritatibus probant Lazarus Baif. *in opusc. de re vestiaria, cap. 10.* Vuolfangus Lazius *lib. 8. Reip. Roman. cap. 2.* Petrus Crinitus *de honest. discipl. lib. 6. cap. 7.* & ideo prætextæ proximus dicebatur qui pubertatis ætatem ingressus erat, quia adhuc illi ad prætextam duo anni deficiebant; sed non æquè dici poterat proximus pubertati, quia qui puberem ætatem jam est ingressus, potiùs pubes, quàm pubertati proximus dicitur: unde rectè stat litera dicti §. ultimi, prout habetur in Pandectis Florentinis in hunc modum: *Qui puberem ætatem nunc ingressus est*; ut notavit Ant. Aug. *lib. 3. emend. cap. 1.* nec legendum est, *impuberem ætatem nunc ingressus est*, ut vulgò legitur. Textus etiam *in d. cap. ad nostram,* specialiter procedit in susceptione habitus religionis, propter ipsius actus gravitatem. Secundæ etiam partis hujus assertionis ratio ex eo provenit, nam in impuberibus non ita magna est doli machinatio, ut in majoribus, *l. 13. juncta lege quod enim 14. ff. de dolo*: & ita mitiùs sunt puniendi. Quod non solùm procedit in furto, mendacio, & perjurio, de quibus in præsenti; verùm & in aliis delictis, *l. 2. de termino moto, l. ferè 208. ff. de R. I. l. 8. tit. 31. partit. 7.*

*partit.*7. Nec tantùm in temporalibus, verùm etiam in spiritualibus, *cap. eos* 108. *in fin. de consecr. dist.* 4. *cap. ea vindicta* 51. 23. *quæst.* 4. *cap.* 2. *de apostat. cap.* 1. *& ult. de sent. excom.* signanter autem dixit Consultus *in l. auxilium*, §. *in delictis*, *ff. de minor.* interdum minores mitiùs puniri, quia plerumque pœnâ ordinariâ afficiuntur, veluti si contra legem Jul. de adulteriis peccaverint, *d.* §. *in delictis*; vel si soliti sint delinquere, argumento legis 3. *in fine, Cod. de Episc. aud. l. apud antiquos, in fin. Cod. de furt. l. qui sæpius, ff. de abig.* & *in l. caput* 23. §. *solent*, *ff. de pœnis*, *l.* 4. *Cod. de servis fugit. l.* 3. §. *si plures*, *ff. de re milit. l. si adulterium*, §. *fratres*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* alia notavi *in can.* 22. *Concilii Illiber.* docet Christineus *tom.* 1. *decis.* 221.

12. DISSOLVITUR PRIMA DUBITANDI RATIO. Nec obstat prima dubitandi ratio, pro cujus solutione dicendum est, aliam esse causam contractuum, aliam verò delictorum. In contractibus namque, quia cum alio celebrantur, receptum fuit, ut in damnum proprium pupillus nec velle, nec nolle habeat, sed hoc totum auctoritate tutoria suppleatur, *l. pupillus* 189. *ff. de R. I.* non tamen idem procedit in delictis, in quibus quia ex dolo committuntur, tutoris auctoritas non desideratur, sed sufficit puerum esse doli capacem, *l. impuberem* 23. *ff. de furtis*, *l.* 4. § *de dolo*, *l.* 26. § *denique*, *ff. de doli except.* & hanc differentiam inter contractus, & delicta circa pupillos facilè percipies, si jungas legem *pupillus* 189. cum lege *pupillum* 111. *ff. de R. I.* quare pupillus doli capax efficaciter tenetur ex delictis, veluti ex furto, ex præsenti capite 1. Gregor. III. *in suo Pœnitentiali*, quod extat *tom.* 3. *Concilior. Binii*, & *tom.* 6. *Biblioth. veterum PP. cap.* 9. *de furto*, ibi: *Si puer amplius decem annorum fecerit furtum, 40. vel 20. dies pœniteat, prout ætas est, & qualitas jurisdictionis: pro modico furto 20. dies pœniteat. Puer 10. annorum aliquid furti faciens, septem dies pœniteat.* Idem probatur ex *l.* 5. §. *& ideo*, *ff. ad leg. Aquil. l. impuberem* 23. *ff. de furt.* §. *penult. Instit. de obligat. quæ ex delicto.* Secus autem si impuberes non sint doli capaces, quia tunc nec ex furto, nec ex consilio, aut ope tenentur, juxta dictam legem *impuberem*. Similiter doli capaces tenentur ex perjurio; quamvis enim impuberes jurare non cogantur in judicio, *l. jusjurandum* 34. § *pupillo*, *ff. de jurejur. l. videamus* 4. *ff. de in litem jur. cap. parvulis* 14. *cum sequent.* 21. *quæst.* 2. nec ad testimonium admittantur, *l. in testi* 19. *ff. de testibus*, *cap.* 1. & §. *item* 2. *quæst.* 2. propter lubricum consilii sui, *l.* 3. § *lege Julia*, *ff. de testibus*: attamen si juraverit, ex juramento obligatur, *l. ult. in fine*, *ff. de liber. caus.* in qua illa verba, *Qui & jurare potest*, rectè de puero doli capace accepit Accursius ibi, *verbo Potest*; seu quod idem est, de proximo pubertati. Gothofredus ibi: *Et si pejeraverit, perjurus erit*: ut in hoc capite 1. docetur, quem sic accipiunt Hostiensis ibi, *num.* 9. Anton. *num* 8. Ananis *num.* 6. Farinac. *in praxi*, *d.* 3. *part. quæst.* 92. *num.* 128 qui etiam *num.* 141. probat, ipsum ex blasphemia teneri. Non idem procedit in puero doli non capace, hic enim non cogitur ad jurandum, nec ex juramento obligatur, aut pejerare intelligitur, quamvis si juret ex delatione partis, ejus juramentum debeat observari, *l. qui jurasse* 26. *ff. de jurejur.* quam de puero doli non capace, nec proximo pubertati, rectè accipiunt Donel. *lib.* 11. *cap.* 13. & *lib.* 26. *cap.* 7. Arias à Mesa *lib.* 4. *var. cap.* 13. Cujac. *in l.* 2. *Cod. de rebus credit.* loquitur enim Consultus ibi de juramento voluntario, quod quis pupillo detulit extra judicium; namque necessarium, quod in judicio defertur in defectum probationis, non rectè illi defertur, *d. l. videamus*: voluntarium verò ritè, etiamsi pupillus doli capax non sit; & hoc affirmat Paulus observandum esse adversus eum, qui eum detulit; sibi enim debet imputare, quod ita stultus fuit, ut pupillo deferret, argumento legis *si servus* 23. *ff. de jurejur.* quamvis, ut inquit Paulus, non videatur pejerare, quia sciens fallere non videtur: quibus verbis respexit Consultus ad antiquam jurisjurandi formam, quæ juxta Festum ita concipiebatur: *Si sciens fallo, tunc me diespiter; urbe salva, arceque, bonis dejiciat, ut ego hunc lapidem.* Meminerunt Tul. *epist.* 7. Polletus *lib.* 3. *hist. fori*, eamque illustrarunt Brissonius *de formul.* Cujac. *lib.* 1. *obs. cap.* 21. Donel. *lib.* 24. *comment. cap.* 21. ubi plura Osualdus, Revardus *lib.* 5. *variar. cap.* 5. Etiam pueri doli capaces tenentur ex aliis delictis, veluti ex lege Aquilia propter damnum injuriâ datum: item ex qualibet alia injuria, *l. sed etsi* 3. §. *& ideo*, *ff. ad leg. Aquil. l.* 3. §. *sanè*, *ff. de injur. l. impuberem* 23. *ff. de furt.* probant D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. Donel. *lib.* 1. *comment. cap.* 22. §. 2. & *lib.* 15. *cap.* 24. Schiford. *ad Fabrum tract.* 9. *cap.* 5. Pichardus *in* §. *penult. Instit. de obligat. quæ ex delict.* Robertus *lib.* 3. *animadv. cap.* 23. & si percusserint clericum, in excommunicationem canonis incidunt, *cap.* 1. *& fin. de sent. excom.* etiam tenentur de sepulchro violato, *l.* 3. §. 1. *ff. de sepulchro violato*, Cujac. *lib.* 6. *obs. cap.* 22. & *lib.* 8. *qq. Papin. in l.* 10. *ff. eodem*: pœna Syllaniani, *l. excipiuntur*, *ff. ad Syllan.* & tandem capitalem fraudem admittunt, *l. cùm autem* 23. §. 2. *ff. de ædilit. ed ct.* non tamen obligantur pueri etiam doli capaces ex delictis, quæ in omittendo consistunt; siquidem ab eis minores etiam 25. annis excusari constat ex *l.* 2. *Cod. si adversus delict. l. minoribus* 6. *Cod. de his quæ ut indign. l.* 1. §. *impuberes*, *Cod. de falsa monet. novella* 115. *cap.* 3. §. *si autem* 13. *Authent si captivi* 49. *Cod. de Episc. & Cleric.* pluribus relatis Farinac. *in praxi*, *d.* 3. *part. q.* 92. *ex n* 64. quod procedit si modò delictum in omittendo ex dolo non proveniat, quia si dolus intercedat, nec minores, nec impuberes excusantur, *l. excipiuntur*, *ff. ad Syllan.* Ant. Matth. *in prolog. de crimin. cap.* 2. *num.* 3.

Nec obstat alia difficultas in secundam partem 13. DISSOLVITUR ALIA DIFFICULTAS. conclusionis adducta, nam Gregorius in præsenti textu non affirmat potestatem coëundi ante pubertatem evenire non posse, sed illud tantùm, quod cùm ætas pubertatis sit legibus, & canonibus definita, *l. in sponsalibus* 14. *ff. de spons. l. ult. Cod. quando tutores*, *cap.* 3. *de desponsf. impub.* ante illam nec pubertas præsumitur; & ita creditur ante illam ætatem carnis delicta ipsos non perpetrare: ad quam præsumptionem respexit Gregorius in illis verbis: *Quod meritò crederemus.* Inde est, quod in eis adulterium non præsumatur, *l. si minor* 36. *l. si adulterium* 38. §. *Divi fratres*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* Ant. Matthæus *d. cap.* 2. *num.* 4. Farinac. *d. quæst.* 92. *n.* 79. qui rectè inde infert, pueris in delictis carnis succurri, non ope restitutionis, sed propter defectum naturalis præsidii: sed hæc præsumptio cessat, si fortè ante pubertatem pueri, vel puellæ reperiantur apti ad coëundum, ut *in l. si uxor* 13. §. *si minor*, *ff. ad leg. Jul. de adult.* nam aliquando suapte naturâ monstratur ex habitu corporis pueros generare jam posse, ut *in cap. puberes* 3. *de desponsf. impub.* vel malitiâ ætatem supplente, ut *in cap. de illis* 9. *cap. fin. eod. tit. cap. juvenis* 3. *de sponsal. cap. fin. de eo qui cognovit consang.* & ita evenisse in pueris, de quibus D. Hieronym. & Gregorius, affirmant Anania *hic*, *num.* 6. Farinacius *d. quæst.* 92. *num.* 82. Quod verò de Salomone & Achaz dicimus, qui filios genuerunt in undecimo anno, miraculo tribuit Anania *hic*, *num.* 5. qui casus, & similes cùm rarò contingant, ideo non sunt attendendi, *ex l. jure* 13. *ff. de legibus.* Si ergo impuberes

heres inveniantur verè potentes ad coëundum, sicuti ex furto, perjurio, & aliis delictis; ita etiam ex delictis carnis tenentur, etsi mitiori pœna puniantur, ut probant Caldas in *l. si curatorem*, *verbo Vel adulteri dolo*, Farinac. *d. quæst.92. num.93.* Post pubertatem verò etiam dum minores sunt, pœna ordinaria coërcentur; unde tenentur lege Julia *de adult. l. auxilium 37. §. in delictis, ff. de minor. l. si minor 34. l. si adulterium 38. §. fratres, ff. ad leg. Jul.* & etiam tenentur ex raptu, nefando incestu, & similibus peccatis contra naturam, *l.4. tit.19. part.7. l.2. tit.21. part.7.* probant Azevedo *in l.1. tit. 21. lib.8. Recopil. num.*48. Farinac. *in praxi, q.98. à n.83.* Sousa *in aphorism. lib.3. cap.32. n.19.* Gregorius Lopez per textum ibi *in l.8. tit.31. partit.7.* & ita pœnâ mortis ex eis delictis minores affici posse, exemplis probat Marinis *decis.525.*

14. Exponitur cap. adhuc 33. de pœnit. d.3. Sed suprà traditæ assertioni obstare videtur D. Augustin. relatus *in cap. adhuc, de pœnit. dist.3.* in illis verbis: *Nec infans unius diei absque peccato super terram esse potest.* Quibus consonat D. Hieronymus *in cap. si enim 40. de pœnit. dist. 2.* ibi: *Nemo mundus à peccatis, nec infans, si unius quidem diei fuerit vita ejus.* Quæ verba si de peccato originali accipiantur, parum significant; siquidem ante nativitatem statim post conceptionem peccatum illud contrahitur: quare de peccato actuali verba illa exponit Barbosa *tom.6. in select. ad ipsum textum.* Quâ sententiâ retentâ deducitur, malè in præsenti affirmari tantùm pueros doli capaces, seu proximos pubertati, ex delictis teneri posse, si quidem post primum vitæ diem peccati capaces sunt. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, omisso Barbosa *ubi suprà*, verba illa, quæ acceperunt Sancti ex capite 14. Job, *vers.4.* esse accipienda de peccato originali, quod contrahitur à die animationis; & ita sanctus Augustinus & Hieronym. non sunt intelligendi de infantis ordinaria nativitate, sed de priori secundùm Adam, quæ contingit tempore conceptionis, de qua exposui textum *in cap. qui in maternis, de consecr. dist. 4. in cap. 3. de baptismo.* Et ita verum est, nec infantem unius diei, immò nec unius horæ, dari absque peccato, videlicet originali, posse.

TITULUS XXIV.

De clerico venatore.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio [a] *Aurelianensi.*

Episcopum, presbyterum, aut diaconum, *b* canes, aut *c* accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus à communione; si presbyter, duobus; si diaconus, ab omni officio suspendatur.

NOTÆ.

1. a *Aurelianensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & ex ipso Concilio citatur textus hic à Carnotensi *lib. 3. tit. 15. cap.1.* Gratiano sub nomine Paleæ *in cap 2. 34. dist.* Burchardo *lib.2. Decreti, cap.213.* Sed in nullo ex Conciliis hucusque editis Aurelianensibus reperiuntur verba hæc; extant tamen paucis mutatis in Concilio Meldensi *can.* 8. Agath. *can.* 55. Epaun. *can.3.* Vvormac. *can.17.* ut refert Antonius August. *in epit. lib.6. tit.53.* Præsentis canonis meminerunt PP. Concilii Senon. *anno 1527. can.26.* *Contra clericos venatores, vel negotiis sæcularibus implicitos, si à venandi, negotiandive consuetudine moniti non desistant, ad pœnam Aurelianensis Concilii, & alterius Lateranensis procedetur.*

b *Canes.*] De canibus venatoriis, & eorum usu plura congessit Demsterus *ad Rosinum lib.2. cap.8.*

2. c *Accipitres.*] Ex hoc textu constat, quàm perperam Pancirola *lib.2. memorab. tit.23.* existimavit, venationem cum avibus olim ignoratam fuisse usque ad tempora Friderici Barbarossæ, qui floruit per annos 1154. cùm jam tempore hujus Concilii, & Agathensis celebrati anno 426. mentio reperiatur accipitrum; & in capite sequenti, qui transcriptus est ex Synodo Francica celebrata anno 742. immò etiam temporibus Aristotelis aucupium cum avibus in usu fuisse, idem refert *lib.9. histor. cap.39.* ibi: *Circa Thraciam, quæ suprà Amphipolin est, rem prorsus admirandam, & ab his qui non viderint, incredibilem fieri aiunt; pueri enim è vineis, & agris vicinis aucupium avicularum egressi, accipitres sibi socios assumunt. Hoc quidem maximè aliquis miretur, quod accipitres quascumque ipsi aves ceperint, pueris aucupibus dejiciant, cùm pueri ex omnibus captis parte tantùm aliqua accipitribus redditâ discedant.* Idem scribit Ælianus *lib.2. histor. animal. cap. 42.* ibi: *Accipitres in Thracia cum hominibus per paludes societatem aucupandi coïre.* Necnon Plinius *lib. 10. cap.8.* ibi: *Homines, atque accipitres societate quadam aucupantur.* Plura Demsterus *ubi suprà*, D. Joseph. Pellicer. *ad Polif. Gongora, stant.3.* Lælius Heraldus *dialogism.6.* extat *tom.2. thesaur. critici, fol.399.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur. Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici venationi operam dare non debent, aliàs si contrafecerint, si Episcopus est, tribus mensibus, si presbyter, duobus à communione arceatur; si diaconus, ab omni officio suspenditur.* Probant eam textus *in cap.1. 34. dist. cap.1. ne clerici, vel monachi, cap. amputatis, 86. dist. Clement.1. §. porrò, de statu monach. Clement.1. de celebrat. Missar.* Synodus Turon. sub Carolo, *can.8.* ibi: *Sacerdotes canum, accipitrum, falconum, vel cæterarum hujusmodi rerum curam parvipendere debent.* Matiscon.2. *can.13.* Agathense *can.55.*

Epaunense *can.* 3. Vormac. *can.* 17. Concilium Augustanum *can.* 2. ibi: *Episcopos, presbyteros, vel aliquem de Clero canes venandi amore, vel accipitres habere non licet, sicut in Concilio legitur.* Toletanum *cap.* 10. *Quisquis autem personarum hujusmodi in hac voluntate denudatus fuerit, quandiu in illa detestabili voluptate detinetur, ab omni ecclesiastico officio cesset.* Salsburg. 2. tempore Martini V. *Venationi quoque cum canibus, necnon aucupationibus cum falconibus missis, aut hujusmodi volucribus, clerici omninò non insistant, nec canes tales venaticos, aut aves in domibus teneant, aut secum per viam ducant.* Eugenius III. in decreto edito ab Othone Frisingensi *lib.* 1. *de gestis Friderici, cap.* 35. *Illi qui Domino militant, nequaquam in vestibus pretiosis, nec cultu formo, nec canibus, vel accipitribus, nec aliis, quæ portendunt, lasciviam debent intendere.* Quæ, & alia refert Antonius Augustin. *in epit. lib.* 4. *tit.* 32. & 33. & *lib.* 6. *tit.* 53. & *lib.* 7. *tit.* 27. Consonant lex 57. *tit.* 5. *partit.* 1. lex 47. *tit.* 6. *eadem part.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *de jure eccles. cap.* 40. *n.* 79. Aveodaño *de mem. lib.* 2. *cap.* 37. Lessius *de justitia, lib.* 2. *cap.* 5. Lantdincter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 48. Buseus *de statibus, num.* 4. Corvinus *lib.* 4. *aphorism. juris Pont. tit.* 31. D. Francisc. de Amaya *in l. unic. Cod. de venat. ferar.* Ludovicus Cresollius *lib.* 4. *mystag. cap.* 28. D. Nicol. de Castro *in l. unic. Cod. de gladiat. num.* 17. Maiulus *dier. canicul. verbo Planta, fol.* 267. Acuña *in cap.* 1. & 2. 34. *dist.* Petrus Gregor. *lib.* 93. *syntag. cap.* 10. & *lib.* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 8. & *lib.* 3. *de repub. cap.* 17. *num.* 6. D. Petrus de Ovalle *in repetit. ad hunc textum*, Villaroël. *pars.* 1. *regim. quæst.* 3. *art.* 9. Theophilus *tom.* 14. *fol.* 211. Savarus *ad Sidonium, lib.* 4. *epist.* 9. Novus Notator P. Blesensis *epist.* 57.

4. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Venatio jure naturali omnibus concessa est, *l.* 1. §. *fin. cum l. sequenti, ff. de acquir. domin. l.* 1. *in princip. ff. de acquir. possess.* §. *feræ, Instit. de rer. divis. l.* 17. *tit.* 28. *partit.* 3. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 64. probant Connanus *lib.* 3. *comment. cap.* 3. Forcatulus *in aviario, cap.* 4. Concius *lib.* 1. *disput. cap.* 12. Cujacius *lib.* 4. *obs. cap.* 2. Covar. *in regula peccatum,* 2. *part.* §. 8. sed quæ juris naturalis sunt, lege positiva tolli nequeunt, *l. eas* 8. *ff. de capit. dimin. l. abdicatio* 6. *Cod. de patria potest. cap. sunt quidam,* 25. *quæst.* 1. probavi *in cap. fin. de consuet.* & illustrat Salgado *de retent. Bullar.* 2. *part. cap.* 20. *num.* 84. Ergo contra juris naturalis dispositionem non potuit Ecclesia venationem, aucupiumve clericis prohibere. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam Deus Opt. Max. omnia animalia, tam terrestria, quàm volatilia, hominum gratiâ, & in eorum usum creavit, *Genesis cap.* 1. §. *in pecudum, Instit. de rer. divis.* ex Chrysippo tradit Cicero *de finibus c.* 3. Cælius Rhodig. *lib.* 1. *antiq. lect. cap.* 3. Seneca *lib.* 4. *de benef. cap.* 1. Aristot. *lib.* 1. *polit. cap.* 5. Ergò ferarum, & avium usus mediante venatione, seu aucupio clericis interdici non debet. Deinde augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam piscatio, & venatio in jure æquiparantur, §. *ferè,* §. *flumina, Instit. de rer. divis.* Decius *consil.* 197. Sed piscatio clericis permissa est, *cap. Esau,* 86. *dist. cap. nunquam, de consecr. dist.* 5. Ergo & venatio etiam; præcipuè quia tam piscatio, quàm venatio ad relaxandum animum utilis est, ut bellè expressit Sidonius *in Panegyr. Aviti Imperat.* & venationem per se honestissimam esse, probarunt Xenophon *lib. de venatione*, Galen. *initio lib. de ludo pilæ*, & ex eis Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *cap.* 10. Secundò etiam distinctio pœnarum in præsenti statute difficultatem non levem cuminet; siquidem certum est in pœnis infligendis semper rationem haberi nobilitatis, & dignitatis, ita ut nobilior, aut qui majori dignitate fulget, mitiùs puniatur, *l. sacrilegii,* §. 1. ibi: *Aut si honestiori loco natus; ff. ad leg. Iul. pecul. l. Pedius,* ibi: *Si humiliori loco, ff. de incend. & ruina, l.* 1. §. *quicquam, ff. de abigeis, l.* 1. *in fine, ff. de furib. balnear. l.* 1. §. *expilatores,* & §. *ult. ff. de effractor. l.* 2. *ff. de termino moto, l.* 1. §. *ult. l.* 3. §. *legis, l. penult. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. moris,* §. *sed eum, l. capitalium,* §. *non omnes, l. desertorem,* §. *penult.* & §. *is qui ad hostes, ff. de re milit. cap. pastoralis,* ibi: *Dignitati deferat, & personæ; de offic. deleg. cap. ult.* ibi: *Volentes tamen nobilitati parcere; de pænit. & remiss. cap. qui contra,* 24. *q.* 1. *cap.* 1. *vers. Qui verò, de usur. in* 6. Illustrat. Tiraq. *de nobilit. cap.* 20. Igitur non rectè in præsenti gravior pœna irrogatur personis majori dignitate decuratis, præcipuè cùm in sacris canonibus Episcopis, Presbyteris, diaconibusque æqualis pœna imponatur, ut in *cap. placuit* 13. *dist.* 31. *cap. presbyter,* 81. *dist. cap.* 4. 84. *dist. cap. si quis* 6. 72. *q.* 2. *can.* 33. 81. 82. & 83. *Apost. cap.* 1. *de cleric. excom.*

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, venationem triplicem esse: alia dicitur oppressiva, alia arenaria, sylvatica alia. Venatio oppressiva est in qua quis est oppressor hominum, de qua dicitur *Genesis cap.* 10. quod Nembroth erat robustus venator coram Domino, *cap. fin.* §. *fin.* 6. *dist.* idest potentissimus hominum oppressor. Illustrat Zerda *in advers. cap.* 152. & de illa accipitur illud Davidis psalmo 60. *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium.* Et psalmo 123. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Venatio arenaria est, in qua quis pugnat cum bestiis; & si quæstus gratiâ faciat, infamis efficitur, *l.* 1. §. *item Senatus, ff. de postul.* Cicero *lib.* 2. *de offic.* ibi: *Omninò duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales. Prodigi, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, venationumque apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam, aut brevem, aut nullam sunt relicturi.* Quæ venatio ob evidens vitæ discrimen quod adit venator, meritò reprobanda est, & graviter à Cassiodoro rejicitur *lib.* 5. *epist.* 42. Venationem hanc appellant ludum venatorium Consulti *in l.* 4. *ff. de administ. rer. l. civitatibus* 122. §. *ad honorem, ff. de leg.* 1. *l. aut damnum* 8. §. *quicumque, ff. de pœnis.* Suetonius *in Nerone, cap.* 7. Vopiscus *in Probo*, Martialis *lib.* 1. *epigr.* 115. munus item dictum est à Saturno primùm attributum: prodit Lactant. *lib.* 6. *cap.* 20. plura de hac venatione congesserunt Bulenger *in tract. de venatione*, Mariana *in tract. de spectacul.* Amaya *ad l.* 6. *Cod. de excusat. mun.* Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 11. & *in Agonistic.* D. Laurentius Ramirez *ad Amphit. Martial.* Lipsius *de Amphit. cap.* 3. Panuinus *lib.* 2. *de Circensibus, cap.* 2. 4. & 5. de quibus venatoribus intelligendus est D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. qui venatoribus, cap. vidit,* 86. *dist.* dum ait: *Qui venatoribus donant, non homini donant, sed arti nequissimæ:* junctis Vazquez *in* 1. 2. *disp.* 111. *q.* 21. Osuald. *lib.* 18. *Donel. cap.* 7. *littera G*, etsi de venatione sylvatica accipiant D. August. Gratian. Buseus *ad epist.* 56. *P. Blesensis*, Petrus Greg. *lib.* 3. *de repub. cap.* 17. *n.* 7. Venatio sylvatica, aucupativa, saltuosa, de qua in præsenti agitur, est dum armis, canibus, seu avibus quis animalia terrestria, seu aves aucupatur, de qua plura Avendaño *in tract. de venatione*, Azevedo *ad tit.* 8. *lib.* 7. *Recopil.* Ritherurfius *ad lib.* 1. *Cynei Oppiani:* & illi magnopere dediti sunt Reges, Principes sæculares, ac alii Nobiles laïci, ut probat Altesserra *de Ducib. c.* 14. Immò illis valde necessariam esse non solùm ad honestam recreationem, verùm ut inde apti reddantur ad bellum, fusè probarunt Demsterus *ad Rosinum lib.* 2. *c.* 8. Pater Mendoza *in viridario, lib.* 2. *problem.* 2.

5. *Venatio quotuplex.*

Salcedo.

Salcedo *de regim. Principum*, *lib.* 2. *cap.* 6. *dub.* 23. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *cap* 10. Solorzanus *emblem.* 33. Altesserra *suprà*, *cap.* 14. Scipio Almiratus *in dissert. polit. lib.* 2. *discurs.* 1. & doctè expressit Xenoph. *in lib. de venatione*, ibi; *Venationis studia dedisti magnam ex eo utilitatem capiunt; nam corporibus bonam valetudinem comparant. Hinc vident, audiunque magis, senescunt minùs. Hæc ad bellum præcipuè instituit; primò quidem si viat difficiles sub armis ambulans, minùs lassantur; nam labores sustinent, quibus feras capere consueverunt; in hostium fuga ubique illos propter locorum peritiam rectè, aut tutè prosequuntur; quod si exercitus suus infeliciter pugnaverit, in sylvosis, aliisque iniquis locis seipsos cum cæteris non turpiter servare paterunt, nam consuetudo venandi eos peritiores reddit.*

6. Venatio hæc clamosa, seu saltuosa, omnibus laïcis licita, atque honesta est. D. Hilarius *in Matthæum cap.* 10. *Non est criminis agere aucupium, ut arbitror.* Probant Balsamon *in cap.* 24. *&* 51. 6. *Synodi*, Savarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 9. etsi ad eam juvenes aptiores, præstantiuresque sint. Unde Nicolaus Papa *in cap.* 1. 34. *dist.* Lausredum Episcopum juvenem appellat, quia venationi valde deditus erat. Meminit ipsius sententiæ Nicolai Petrus Blesensis *epist.* 56. dum ait: *Legimus quia Nicolaus Papa suspensionis, & excommunicationis sententiam in Laufredum Episcopum ferri censuit, quia venaticam artem exercebat, licèt ille excusabilior esset beneficio juventutis.* Dicebanturque phasianarii illi servi, quos avium legato contineri negat Consultus *in l. avibus* 66. *ff. de legat.* 3. qui erant aucupio mancipati, ut ibi notavit Glossa, & post eam Sebastian. Medic. *de venat. p.* 10. *n.* 30. Pignorius de servis, & de eorum ætate agens, Narbona *de ætate*, *anno* 18. *quæst.* 3. Sed aliquando ratione temporis venatio etiam laïcis prohibetur, veluti tempore quadragesimæ, & jejuniorum, *cap. an putatis* 23. *dist.* 86. nisi necessitate urgente, *cap. si nulla*, 23. *q.* 8. item & diebus festivis, si periculum adsit amittendi Missam. Concil. Meldense *can.* 27. alioquin his diebus venatio non prohibetur, cùm non sit opus servile, immò liberale, *l.* 20. *tit.* 5. *partit.* 2. quod & agnoverunt Collumela *lib.* 2. *de re rustic.* Virgil. *lib.* 1. *Georgic.* ibi:

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & jura sinunt: rivos deducere nulla
Relligio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias avibus moliri.

Nec contrarium probat textus *in cap.* 2. *hoc tit.* ubi generaliter & indistinctè omnibus servis Dei venatio interdicitur. Igitur laïcis venatio prohibita est. Nam respondetur, in eo textu de clericis tantùm agi, qui specialiter servi Dei vocantur, quia strictiùs quàm laïci ejus obsequio, & servitio mancipati sunt, *cap. Cleros*, 21. *dist. cap. cùm secundùm*, *de præb.* textus disertus *in cap. sicut* 2. *q.* 7. ubi cùm Fabianus Pontifex assereret, quod clerici non debent accusare laïcos, hanc rationem adjecit: *Quia servum Domini non oportet litigare.* Docent Germonius *de indult.* §. *servus*, *num.* 27. Grassis *de effect. cleric. num.* 5. Quod faciliùs suadetur si integrum illum canonem transcribamus prout extat in Concilio Germanico à S. Bonifacio Ratisbonæ celebrato temporibus Zachariæ Papæ, anno Domini 742. 11. Kalend. Maii: *Servis Dei per omnia armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hostem pergere omninò prohibuimus, nisi illis tantùm, qui propter divinum mysterium, Missarum scilicet solennia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi sunt; idest unum, vel duos Episcopos cum capellanis & presbyteris eorum Princeps secum habeat, & unusquisque Præfectus unum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare, & indicare pœnitentiam possit. Necnon & illas venationes cum canibus servis Dei interdiximus, & ut accipitres, & falcones non habeant.*

7. *Traditur ratio decidendi.* His suppositis, ut ad rationem præsentis prohibitionis deveniamus, variæ adduci possunt. Prima, quia venatio est quoddam bellum, vel belli simulacrum, aut præludium, ut tradunt Xenophon *lib.* 1. *de venatione*, Tul. *lib.* 1. *de natura Deorum*, Athenæus *lib.* 2. *Dipnosophist.* Pollux *in præfatione lib.* 5. Philo *lib.* 1. *de vita Moysis*, Plato *in Sophista*, & fusè probat Mercurialis *lib.* 3. *de arte gymnast. cap.* 15. siquidem plerumque fit armis. Ovidius *de Ponto eleg. ult.*

Tytirus antiquas & erat qui pasceret herbas,
Aptaque venanti gratiùs arma daret.

Lucius Seneca *in Hippolyto*, *act.* 1. *scena* 1.

Tu grave dextra, lævaque simul
Robur lato dirige ferro.

Statius *lib.* 2. *sylvar.* de leone:

Non formidato supra venabula saltu
Incitus.

Et inde venabula dicta quasi venatui habilis. Isidorus *lib.* 18. *etymolog. cap.* 7. Servius *ad versiculum* 131. *lib.* 4. *Æneid.* Quia ergo Ecclesia pacis amantissima clericos, & Monachos studiis pacis detineri avidissimè expetit, venationem, quæ belli species est, & præludium, illis interdixit. Alia ratio provenit ex nimio studio, quo venationi mancipantur venatores; siquidem diu, noctuque nihil aliud cogitant, ut expressit Thomas Morus ibi:

Venator defessa toro dum membra reponit,
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.

Quare clerici, qui servitio Ecclesiæ mancipati sunt, valde ab eo ex hujusmodi exercitio divagarentur, præcipuè cùm venationis tempus sit mane, cùm dies incipit, ut tradit Oppianus *lib.* 1. *de venatione Aurelii*, ibi:

Venemur dum mane novum, dum mollia prata
Nocturnis calcata feris vestigia servant.

Seneca *in Hippolyto:*

——Venict tempus
Cùm latratu cava saxa sonent:
Nunc dimissi nare sagaci
Captent auras, lustraque presso
Quærans rastra, dum lux dubia est,
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet.

Sed eo tempore debent clerici pensum servitutis suæ solvere, juxta tradita *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* Unde rectè illis prohibetur venatio, ne distrahantur à proprio ministerio. Accedit D. Hieronymi sententia *in cap. Esau*, 86. *dist.* ibi: *Quia nunquam legimus sanctum venatorem.* Abulensis *in c.* 6. *Matthæi*, *q.* 43. *in fine*, ibi: *Et propter hoc sancti viri non se dederunt huic occupationi, sicut piscationi, quia venatio vix sine nocumento proximi exercetur; ideo non legimus sanctos venatores, sed piscatores.* Facit Nicolaus Papa *epist.* 1. ad Alvinum: *O miseram vitam hominum, & maximè sacerdotum! Qui dum lucrandis fidelibus debent insistere, venandis feris incumbunt; & quos capere oportet homines, capiunt aves: qui dum mortibus student animalium, vitam suarum perdunt animarum? O infelicem vitam super omnem vitam! Nam in qua magis quis carnalis apparet, quàm in tali vita. Venatorum enim vita nihil præter carnes capit, in qua dum quispiam permansit, nunquam probatus est, dicente Sancto Hieronymo: Nunquam venatorem legimus sanctum.* Prosequitur alias rationes hujus prohibitionis Ovalle *in præsenti*, §. 3. *per tot.*

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta: nam licèt verum sit, venationem esse juris naturalis, & ideo omnibus communem, tamen justis ex causis possunt Principes, tam sæculares, quàm ecclesiastici,

venationem prohibere, aut ratione temporis, veluti dum animalia nutriuntur, *l. 2. cum sequent. tit. 8. lib. 7. recopil.* quas latè explicant Avendaño *de metu, d. lib. 2. cap. 37.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 69.* Castillo *de tertiis, tom. 7. cap. 41. numero* 118. Bobadilla *lib. 2. polit. cap.* 18. vel ne talibus instrumentis, aut mensibus exerceatur, ne paucorum aviditas animalia, vel pisces exhauriat, coarctant enim libertatem naturalem venandi, aut piscandi, sed propter magis speciale bonum communitatis, & singulorum: quæ statuta in quantum obligent, cum multis à se laudatis docent Amaya *in l. unic. Cod. de venat. ferar. ex num. 42.* Jacob. Vandet. Græfius *ad leg. non dubito, de captivis, cap. 41.* Diana 3. *part. tract. 6. resol.* 18 Vasæus *in flor. Theol. verbo Venatio*, Tapia 2. *tom. catena mor. lib. 5. q. 26. art. 5. 6. & 7.* Arniseus *de jurib. majest. cap. 4.* Besoldus *de jurib. majest. cap. 6. tom. 1. polit.* Aut ratione personarum, veluti clericis, ex rationibus suprà adductis; quia cùm venatio sit juris naturalis permissivi, non præceptivi, ideo potest à Principe justis ex causis mutari. Nec obstat argumentum primum, quo dicebamus, omnia animalia hominum gratiâ à Deo creata fuisse, & ita usum eorum clericis prohiberi non debere; quia id procedit dummodo licitè, & honestè illis utantur, & ad finem, ad quem creata fuerunt, non verò per improbum usum, qualis est venatio in clericis. Nec obstat argumentum deductum à piscatione, inter quam, & venationem longa datur differentia; siquidem piscatio exercetur sine clamore, & armis: secus verò venatio. Facit ratio adducta à D. Hieronymo, videlicet quia nunquam legimus sanctos venatores; piscatores autem plures, præcipuè Apostolos, qui etiam postquam Dominum sequuti fuerunt, honestum illud exercitium non reliquerunt, ut ait D. Gregorius Papa *homil. 24. in Evang. l. Ioannis, cap. 21. Quæri etenim potest, cur Petrus, qui piscator ante conversionem fuit, post conversionem ad piscationem rediit? Et cùm Veritas dicat: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei; cur repetiit quod dereliquit? Sed si virtus discretionis inspicitur, citiùs videtur, quia nimirum negotium, quod ante conversionem sine peccato extitit, hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit.* Nec obstat secunda difficultas, nam verius est, juxta dignitatem delinquentis augeri crimen, & per consequens pœnam, *l. quædam delicta, ff. de pœnis, l. 2. l. omne. ff. de re milit. cap. homo, 40. dist. cap. quia sanctitas, 50. dist.* latè probavi *in cap. cùm quidam 12. de jurejur.* Nec contrarium probatur in utriusque juris testimoniis adductis pro ratione dubitandi; nam si delictum ejus naturæ sit, ut augeatur dignitate delinquentis, veluti quando peccatur in his, quæ ad dignitatem concernunt, vel illius administrationem respiciunt; seu cùm tale crimen cedit in dedecus, & contumeliam ipsius dignitatis, ut in præsenti casu, tunc severiùs puniuntur qui majori dignitate fulgent: at verò si dignitas non adaugeat delictum, tunc mitiùs puniuntur, ut docuerunt D. Thomas 1. 2. *q. 73. art. ult.* Tiraquel. *de pœn. temper. casu* 37. Unde in præsenti casu imponitur suspensio trium mensium Episcopo, presbytero autem duorum mensium, diacono verò unius, ut legitur in dictis Conciliis Epaunensi, & Agath. ibi: *Si Episcopus est, tribus mensibus se à communione suspendat, duobus presbyter abstineatur, uno diaconus ab omni officio & communione cessabit.* Ex quo canone corrigendus est præsens textus, & illud notandum venit, abstinere in eo canone Concilii Epaunensis, importare suspensionem, ut docuerunt Morinus *lib. 2. exercit. cap. 3.* Gibal. *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 4 §. 1. & de censur. disquisit. 7. q. 12. regul. 1.*

9\. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. cùm venerabilis, de censibus*, ubi Innocentius III. agit de spallis, & friseingis, quas Prior sancti Stephani solvebat quotannis Episcopo Faventino: & ut ibi notavi, spalla est armum, seu membrum ferarum, quod Abbas persolvebat Episcopo ex feria, veluti apris, aut cervis, pro licentia venandi, juxta eundem Innocentium III. *lib. 13. regestr. in epist. ad Abbatem Sanctæ Mariæ Rotundæ*, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam sylvam bannierant Ravennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci.* Illustrat Cironius *lib. 1. obser. cap. 5.* Unde deducitur, Abbatem, & Monachos sancti Stephani venationem exercuisse in diœcesi Faventina. Igitur quia ecclesiasticis viris venatio prohibita non est. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, discrimen esse constituendum inter eum casum, in quo venatio exercetur ab ecclesiasticis viris in nemoribus, & vivariis propriis; aut cùm venatio exercetur in eisdem locis per extraneam personam, præcipuè cùm proprii redditus, & proventus in venatione consistunt. Primò casu venatio monachis prohibita est, ex præsenti textu, & rationibus suprà expensis. Secundo verò casu venatio permittitur, *Clement. 1. §. porrò, de statu monach.* & ita textus *in d. cap. cùm venerabilis*, accipiendus est eo casu, quo monachi per extraneam personam venationem exercebant, & ex feris in ipsa venatione captis spallam, seu armum ipsius feræ, tributi nomine Episcopo persolvebant. Illud autem non omittam, frequentes fuisse olim Ecclesiæ prohibitiones circa venationem monachorum Benedictinorum, quia cùm Divus Benedictus in sua regula, *cap. 48.* aliàs 39. ita cavisset: *Carnium verò quadrupedum omninò ab omnibus abstineatur comestio, debilibus, ægrotisque exceptis*; fuerunt quidam cavilliones, qui ab esu quadrupedum se abstinebant, & volatilia comedebant, juxta mentem Rabani *lib. 2. de vita cleric. c. 27.* dum ait: *Avium quoque esum credo inde à Patribus permissum esse, eo quòd ex eodem elemento, de quo & pisces, creata sunt. Nam in regula monachorum non invenitur aliarum carnium esum eis interdictum esse, nisi quadrupedum.* Quam opinionem adeo aliqui monachi amplectebantur, ut suis aucupiis in aëre sterilitatem inducerent, ut refert Lantdmeter. *lib. 6. de veteri monach. part. 2. cap. 7.* quare in Concilio Aquisgran. celebrato anno 817. ferè pro explicatione ipsius regulæ, *can. 8.* ita cautum fuit: *Ut volatilia intus, forisve, nisi pro infirmitate nullo tempore comedant, nec Episcopi ut edant, præcipiant.* Et *lib. 1. capit. Ludovic. tit. 78.* certis diebus tantùm monachis esus avium permittitur his verbis: *Ut vel tantùm in natali Domini, & in Pascha tantùm octo diebus, si est unde, comedant. Si verò non fuerit unde, non requiratur per debitum. Si autem Abbas, aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.* Facit Aimonius *lib. 5. de gest. Francor. cap. 10. Volatilia cum ovis de duobus festis, idest Paschæ, & Natali Domini.* In monachos ita sinistrè accipientes prædictam prohibitionem invehuntur D. Prosper Aquitanicus *lib. 2. de vita contemplativa, cap. 23. Cæterùm si à quadrupedibus abstinentes, phasianis, altilibus, vel aliis avibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare delectationes sui corporis, sed mutare; nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immunditia, vel certè, quod verius est, pro stomachi nauseantis teneritudine, delitias illas communes, & viles abjicere, quo possint aliis non solùm carnibus, sed etiam delicatioribus, ac pretiosioribus carnibus suas voluptates explere.* Sanctus Odo *lib. 2. collat.* relatus à Petro Cluniacensi *lib. 2. epist. 15.* qui horrendum refert exemplum monachi de gallina comedentis eo prætextu, quòd volatile, & piscis ejusdem essent originis, aut generis. Facit

EXPONITUR CAP. CUM VENERABILIS, DE CENSIBUS.

D.Hierony

D. Hieronymus *in epist. ad Silvinam*, de servaoda viduitate: *Procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus, & omnes aves, quibus amplissima patrimonia avolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes, si suum, leporum, atque cervorum, & quadrupedum animantium esculentias reprobes, non enim ha pedum numero, sed gustus suavitate judicantur.* Nec ex dicto *cap.* 48. regulæ D. Benedicti inferri poterat, quadrupedum interdictione volatilium esum permissuto esse; nam cùm unum prohibetur, non statim alterum permitti, concludendum est, maaimè si jam à legislatore prohibitum est. Uode cùm *cap.* 19. Levitici dicitur: *Non maledices surdo, nec coram caco pones offendiculum*; malè quidem deduecrer aliquis, ex ejusmodi legibus permitti, non surdis maledicere, & videnribus ponere offendiculum. Tantùm enim D. Benedictus meminit quadrupedum, quia cùm quædam ex eis viliores sint quàm volatilia, non posset quis credere earum esum non esse monachis interdictum. Prosequuntur alia pro ipso abusu detestando Lanrdmerer. *ubi suprà*, Hugo Menardus *in concordia Regularium, in notis ad cap.* 4. *Regula Divi Benedicti*, Benedictus Haæphrenus *lib.* 10. *disquisitionum monasticarum, tract.* 6. *disquisit.* 2. & 3. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spiritual.* 3. *part. punct.* 2. *fol.* 406. & veram literam prædicti capitis 48. regulæ Divi Benedicti restituit Servacius Laituez *tom.* 2. *Catholic. novit. sect.* 9.

Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *in Clement.* 1. *de celebratione Missarum*, ubi cùm agarur de horis canonicis, & de modo interessendi canonicos in ehoro, specialiter cavetur, ne ad Eeclesiam secum deferaot eaoes venaricos. Igitur quia extra Eeclesiam, præcipuè intra domos proprias, possunt eos alere, & tenere. Pro cujus difficultatis solutione dieendum est, in ea Clementina specialiter prohiberi elericis canes deferre ad Eeclesiam, quia agebatur de eorum residenria, seu interessentia in choro; oon tamen inde deducitur, extra ehorum licere illis canes venaticos habere? quo modo etiam accipiendus est textus *in cap. cùm Apostolus, de censibus*, obi statuitur, ne Episcopi dum visitant diœcesim propriam, canes venaticos, vel aves secum ferant; nam non inde rectè inferri potest, extra commeatom ipsum, & extra tempos visitationis, Episeopos posse canes venaticos alere, & tenere. 10.

Exponitur Clement. 1. de celebrat. Missar.

CAPUT II.

In a eodem.

OMnibus servis Dei, ut venationes, & sylvaticas vagationes cum canibus, aut accipitres, aut falcones non habeant, interdicimus.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & ex eodem Concilio Aurelian. eitant textom hunc Burehardua *lib.* 2. *Decreti, cap.* 217. Ivo Carnot. *part.* 6. *Decret. cap.* 289. & sub oomine Paleæ à Gratiano *in c.* 3. 34. *dist.* Sed verba in præsenti transeripta non repetiunrur in aliquo ex Cooeiliis Aurelian. hucusque editis; extant tamen in Synodo Francica, seu Germanica temporibus Zachariæ I. & Caroli Magni, anoo 741. *can.* 2. ibi: *Necnon & illas venationes, & silvaticas vagationes cum canibus servis Dei interdicimus, & ut accipitres, & falcones non habeant.* Reperitur *tom.* 17. *regia editionis*, & *lib.* 3. *cap. Caroli, cap.* 2. & *lib.* 5. *c.* 112. Textum hunc eaposui suprà *in cap.* 1.

TITULUS XXV.

De clerico percussore.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Agath.*

SI quis in aliquo ecclesiastico *b* gradu sacratus percussor fuerit, corripiatur à crimine; si non emendaverit, deponatur.

NOTÆ.

1. a AGathensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Sed hæc verba non repetiuntur inter canones editos ipsius Concilii, nec in aliqoo Concilio, quod hucusque legerim.

b *Gradu sacratus.*] De gradibus saeris, & à quo tempore Subdiaconatus inter eos relatus sit, egi *in cap. à multis, de atate, & qualit.* 2.

CAPUT II.

Gregorius *Andrea Episcopo* a *Tarentino.*

TRibunal judicis æterni securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius dignâ eum modò pœnitentiâ placare contendit. Habuisse te siquidem *b* concubinam, mani-

festâ veritate comperimus, & te illius criminis participationem habere, de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum. Qua de re si in sacro ordine constitutus ejus te permixtione esse recolis maculatum, sacerdotii honore deposito, ad administrandum nullo modo præsumas accedere: sciturus in animæ tuæ periculo te ministrare, & Deo nostro sine dubio te reddere rationem, si hujus sceleris conscius, in eo, quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Unde te iterum adhortamur, ut si te deceptum antiqui hostis calliditate cognoscis, competenti eum, dum licet, pœnitentiâ superare festines, ne cum eo particeps, quod non optamus, in die judicii deputeris. Si verò hujus reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est, quo es, ordine permanere. Præterea quoniam mulierem de *c* Matriculis contra ordinem sacerdotii cædi crudeliter fustibus *d* deputasti, quam licèt post *e* octo menses exinde minimè arbitramur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione Missarum statuimus abstinere, in quibus ab officio tuo suspensum flere te convenit quod fecisti. Nam valde dignum est, ut postquam te ad vitæ istius tranquillam rectitudinem laudabilium sacerdotum exempla non provocant, saltem correptionis medicina compellat.

NOTÆ.

1\. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 1. Decreti, cap. 195.* Carnotensem *part. 5. Decreti, cap. 310.* apud Gratianum *in cap. habuisse, 33. dist.* & extat textus hic in regestro epistolarum D. Gregorii Magni *lib. 2. indict. 11. epist. 44.* Andreas hic primus fuit hujus nominis Episcopus Tarentinus, de qua diœcesi Tarentina egi *in cap. 12. de rescript.* Horum excessuum correctionem delegavit Gregorius Joanni Episcopo Gallipolitanensi sequenti epistola, in hæc verba: *Ex gestis, quæ ad nos fraternitas tua direxit, inventum est, Andream fratrem, & Coëpiscopum nostrum habuisse sine dubio concubinam. Sed quia incertum est, si eam in sacro ordine constitutus contigerit, necesse est ut eum solicita adhortatione commoneas, ut si positus in sacro ordine cum ea se novit immixtum, ab eo, in quo est, officio quiescat, & nullatenus administrare præsumat. Quod si fortè conscius sibi hujus rei, peccatum suum supprimens, administrare præsumpserit, animæ suæ periculum divino judicio imminere cognoscat. Matriculam verò, quam fecit fustibus castigare, quamvis exinde post octo menses obiisse non credimus; quia tamen eam contra propositi sui ordinem hujusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus à Missarum solennitate suspende, ut vel hac eum verecundia, qualem se de cætero possit exhibere, instituat. Præterea oblatâ nobis petitione, quæ tenetur in subditis, clerici prædicti Episcopi multa se mala ab eo sustinere commemorant. Ob quam rem fraternitas tua subtiliter cuncta curet addiscere, & ita ea rationabili modo emendare, atque disponere, ut nulla eis pro hac re huc remeandi de cætero necessitas imponatur.*

b *Concubinam.*] De pœnis Episcopi concubinarii egi *in cap. 3. de cohabit. cleric.*

c *Mulierem de matriculis.*] In dicta epistola 45. legitur *matriculam*, unde cognosci non potest, an nomen hoc esset proprium ipsius fœminæ, an verò fœmina illa aleretur ex matriculis Ecclesiæ Tarentinæ, juxta veterem morem, quem illustravi in canone 36. Concilii Illiber. & referunt Vossius *de vitiis sermon. lib. 3. cap. 24.* Zerda *in advers. cap. 76. n. 7.* & forsan quia vidua hæc alebatur ex matriculis ipsius Ecclesiæ, ideo Gregorius appellat eam mulierem de matriculis. 2.

d *Fustibus deputasti.*] Contra tradita *in cap. 1. de calumn.*

e *Octo menses.*] Post quod tempus creditur percussum ex vulnere accepto decessisse, exposui in canone 5. Concilii Illiber.

CAPUT III.

Alexand. III. *a Lucensi Episcopo.*

PRæsentium lator in quodam conflictu asserit se fuisse, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellebant, in quo lapides ipse projecit, sed aliquem non percussit: quem nos quia per alios illic aliqui dicuntur occisi, à celebratione Missarum præcipimus abstinere. Mandamus itaque vobis, ut si res ita se habuerit, & alia tamen non impedierint, decurso hujusmodi temporis spatio, ad sui eum exequutionem officii admittatis.

NOTÆ.

a LUcensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 16. cap. 11.* additur, *& Capitulo.* De Ecclesia Lucensi, seu Lucanensi egi *in cap. cùm causa, de elect.* & textum hunc exposui suprà *in cap. 2. de homicid.*

CAPUT IV.

Cœlestinus III.

COntinentiâ literarum vestrarum inspectâ, quâ significastis nobis, quod cùm P. *b* acolytus præsentium lator cum quibusdam hominibus ad *c* resistendum prædonibus

nibus arma sumpsisset, in conflictu illo tres fuerunt ab aliis vulnerati ad mortem, ita tamen, quod illa homicidia, neque facto ejus, neque consilio perpetrata fuerunt. Quia verò super hoc nostrum requisistis consilium, vobis taliter respondemus, quod cùm prædictum acolytum ad frugem melioris vitæ transisse dicatis, & in monachali religione ferè per annos VIII. laudabiliter hucusque vixisse, meritis ejus aliis non repugnantibus, ad subdiaconatus ordinem valeat promoveri, & meritò altaris ministerium exercere.

NOTÆ.

1. a *COElestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Acolytus.*] De quo gradu egi *in cap. 2. de offic. Archid.*

2. c *Resistendum.*] Et ita arma non sumpsit pro defensione necessaria; quare desideratur ut ad ordines sacros accedere posset, quod ad meliorem vitæ frugem transisset, & ut per octo annos laudabiliter fuerit conversatus.

COMMENTARIUM.

3. CUm Ecclesia valde abhorreat sanguinis effusionem, & in suis ministris omnem mansuetudinem optet, ideo non solùm eos militiæ nomen dare prohibuit, ut probavi *in cap.petitio, de homicid.* verùm & arma deferre, ut probavi *in cap. clerici arma, de vita & honest. cleric.* & sententiam sanguinis proferre, *cap. sententiam, ne clerici vel monachi*; ac etiam quamcunque percussionem ab eis fieri omninò prohibuit, *can. 64. Apost.* ibi: *Si quis clericus in pugna pulsatum aliquem uno ictu occiderit, deponatur propter suam proclivitatem, & temeritatem.* Et *cap. de his clericis, 50. dist.* Concil. Triburiense *can. 11. cap. cùm beatus, 45. dist.* plura adducunt Espeneeus *lib. 2. digress. cap. 5.* Cresspetius *in summa, verbo Clericus non sit percussor.* Et percussor non solùm dicitur qui suâ manu percussit, verùm & qui verberandi, vel occidendi facultatem dedit, ne fraus fiat canoni Apostolorum, ut statuitur in canone 9. Synodi Constantin. ibi: *Qui percussit, vel curavit ut cui manus percuteretur.* Ut etiam ait Ulpianus *in l. non solùm, §. 1. ff. de injuriis.* Intuitu tamen disciplinæ licet presbytero leviter percutere discipulum, ut probavi *in cap. presbyterum, de homicidio*: & judici ecclesiastico pœnam fustium imponere, dum tamen per eam ad sanguinis effusionem non perveniatur, ut probavi *in cap. 1. de calumn.* Ex quo commentario, & præcipuè ex adductis *in cap. petitio, de homicidio*, præsens commentarium petendum est.

TITULUS XXVI.

De clericis maledicis.

CAPUT PRIMUM.

a Clemens III.

INnotuit nobis, &c. *Et infrà*: Ad ultimum f. t. mandamus, atque præcipimus, quatenus quia nobis per literas tuas retulisti, scilicet quod Joannes clericus sanctæ Trinitatis multis coràm astantibus, verba quædam in depressionem, & contumeliam *b* Rom. Ecclesiæ protulit, ipsum à temeritate sua per suspensionem officii, & beneficii, sublato appellationis obstaculo, compescas, ut pœna illius aliis *c* terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Eccl. in talia verba prorumpant.

NOTÆ.

1. a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. de clerico maledico, cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec *in cap. innotuit, de eo qui furtivè ordin.* ubi extat prior pars hujus textus, ibi explicatur, licet ex illius textus serie deducatur, in præsenti rescribere Clementem III. alicui Prælato Hispaniæ prope Seguntinam diœcesim existenti.

2. b *Romana Ecclesia.*] In hac sexta collectione legitur *officii, & beneficii nostri*; unde deducebant Doctores, Pontificatum esse beneficium ecclesiasticum, ut probant Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 14. §. 1. n. 1.* Selva *de beneficiis, 1. part. quæst. 2.* Ojeda *de incompatib. 1. part. cap. 1. num. 1.* Fabricius *de majorib. benefic. n. 21.* Sed veriùs in hac secunda collectione legitur, *Romana Ecclesia.* Aliud enim est detrahere Pontifici, aliud Ecclesiæ. Et licèt utrumque crimen sit grave, tamen ex primo vindictam canones non admittunt, *cap. paratus, 23. quæst. 1.* ex secundo verò cùm Ecclesiæ honor, & gradus lædatur, pœnam imponunt, ut observavit Cironius *lib. 2. observ. cap. 4.*

3. c *Aliis terrorem.*] Inter alias causas, quæ delictorum punitionem suadent, quas proponunt Plato *in Dorgia*, Seneca *lib. 1. de clementia*, D. Augustinus *de civitate Dei lib. 19. cap. 16.* & prosequuntur Alex. ab Alex. *lib. dier. genial. cap. 5.* ubi Tiraq. *ad leges connub. lib. 9. glossa 1. num. 124.* Petrus Gregor. *3. part. syntag. lib. 31. cap. 1.* duplex præcipuè considerator, Prima, ut is qui diliquit, corrigatur, & emendetur, *cap. de his 22. quæst. 2.* quam expresserunt Anl. Gel. *lib. 6. noct. cap. 14.* Herodius in libro qui scribitur, *Opera, & dies.*

—Tandem sua pœna nocentem
Consequitur, passusque sapit tum denique stultus.

festâ veritate comperimus, & te illius criminis participationem habere, de qua etiam contraria est quibusdam nata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum. Qua de re si in sacro ordine constitutus ejus te permixtione esse recolis maculatum, sacerdotii honore deposito, ad administrandum nullo modo præsumas accedere: sciturus in animæ tuæ periculo te ministrare, & Deo nostro sine dubio te reddere rationem, si hujus sceleris conscius, in eo, quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Unde te iterum adhortamur, ut si te deceptum antiqui hostis calliditate cognoscis, competenti eum, dum licet, pœnitentiâ superare festines, ne cum eo particeps, quod non optamus, in die judicii deputeris. Si verò hujus reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est, quo es, ordine permanere. Præterea quoniam mulierem de *c* Matriculis contra ordinem sacerdotii cædi crudeliter fustibus *d* deputasti, quam licèt post *e* octo menses exinde minimè arbitramur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione Missarum statuimus abstinere, in quibus ab officio tuo suspensum flere te convenit quod fecisti. Nam valde dignum est, ut postquam te ad vitæ istius tranquillam rectitudinem laudabilium sacerdotum exempla non provocant, saltem correptionis medicina compellat.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti, cap.* 195. Carnotensem *part.* 5. *Decreti, cap.* 310. apud Gratianum *in cap. habuisse,* 33. *dist.* & extat textus hic in regestro epistolarum D. Gregorii Magni *lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 44. Andreas hic primus fuit hujus nominis Episcopus Tarentinus, de qua diœcesi Tarentina egi *in cap.* 12. *de rescript.* Horum excessuum correctionem delegavit Gregorius Joanni Episcopo Gallipolitanensi sequenti epistola, in hæc verba: *Ex gestis, quæ ad nos fraternitas tua direxit, inventum est, Andream fratrem, & Coëpiscopum nostrum habuisse sine dubio concubinam. Sed quia incertum est, si eam in sacro ordine constitutus contigerit, necesse est ut eum solicita adhortatione commoneas, ut si positus in sacro ordine cum ea se novit immixtum, ab eo, in quo est, officio quiescat, & nullatenus administrare præsumat. Quod si fortè conscius sibi hujus rei, peccatum suum supprimens, administrare præsumpserit, animæ suæ periculum divino judicio imminere cognoscat. Matriculam verò, quam fecit fustibus castigare, quamvis exinde post octo menses obiisse non credimus; quia tamen eam contra propositi sui ordinem hujusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus à Missarum solennitate suspende, ut vel hac eum verecundia, qualem se de cætero possit exhibere, instituat. Præterea oblatâ nobis petitione, quæ tenetur in subditis, clerici prædicti Episcopi multa se mala ab eo sustinere commemorant. Ob quam rem fraternitas tua subtiliter cuncta curet addiscere, & ita ea rationabili modo emendare, atque disponere, ut nulla eis pro hac re huc remeandi de cætero necessitas imponatur.*

b *Concubinam.*] De pœnis Episcopi concubinarii egi *in cap.* 3. *de cohabit. cleric.*

2. c *Mulierem de matriculis.*] In dicta epistola 45. legitur *matriculam*, unde cognosci non potest, an nomen hoc esset proprium ipsius fœminæ, an verò fœmina illa aleretur ex matriculis Ecclesiæ Tarentinæ, juxta veterem morem, quem illustravi in canone 36. Concilii Illiber. & referunt Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 24. Zerda *in advers. cap.* 76. *n.* 7. & forsan quia vidua hæc alebatur ex matriculis ipsius Ecclesiæ, ideo Gregorius appellat eam mulierem de matriculis.

d *Fustibus deputasti.*] Contra tradita *in cap.* 1. *de calumn.*

e *Octo menses.*] Post quod tempus credatur percussum ex vulnere accepto decessisse, exposui in canone 5. Concilii Illiber.

CAPUT III.

Alexand. III. *a* *Lucensi Episcopo.*

PRæsentium lator in quodam conflictu asserit se fuisse, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellebant, in quo lapides ipse projecit, sed aliquem non percussit: quem nos quia per alios illic aliqui dicuntur occisi, à celebratione Missarum præcipimus abstinere. Mandamus itaque vobis, ut si res ita se habuerit, & alia tamen non impedierint, decurso hujusmodi temporis spatio, ad sui eum exequutionem officii admittatis.

NOTÆ.

a *Lucensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & post Concil. Lateran. *part.* 16. *cap.* 11. additur, *& Capitulo.* De Ecclesia Lucensi, seu Lucanensi egi *in cap. cum causa, de elect.* & textum hunc exposui suprà *in cap.* 5. *de homicid.*

CAPUT IV.

Cœlestinus III.

COntinentiâ literarum vestrarum inspectâ, quâ significastis nobis, quod cùm P. *b* acolytus præsentium lator cum quibusdam hominibus ad *c* resistendum prædonibus

nibus arma sumpsisset, in conflictu illo tres fuerunt ab aliis vulnerati ad mortem, ita tamen, quod illa humicidia, neque facto ejus, neque consilio perpetrata fuerunt. Quia verò super hoc nostrum requisistis consilium, vobis taliter respondemus, quod cùm prædictum acolytum ad frugem melioris vitæ transisse dicatis, & in monachali religione ferè per annos VIII. laudabiliter hucusque vixisse, meritis ejus aliis non repugnantibus, ad subdiaconatus ordinem valeat promoveri, & meritò altaris ministerium exercere.

N O T Æ.

1. a *COElestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Acolytus.*] De quo gradu egi *in cap. 2. de offic. Archid.*

2. c *Resistendum.*] Et ita arma non sumpsit pro defensione necessaria: quare desideratur ut ad ordines sacros accedere posset, quod ad meliorem vitæ frugem transisset, & ut per octò annos laudabiliter fuerit conversatus.

COMMENTARIUM.

3. CUm Ecclesia valde abhorreat sanguinis effusionem, & in suis ministris omnem mansuetudinem optet, ideo non solùm eos militiæ nomen dare prohibuit, ut probavi *in cap. petitio, de homicid.* verùm & arma deferre, ut probavi *in cap. clerici arma, de vita & honest. cleric.* & sententiam sanguinis proferre, *cap. sententiam, ne clerici vel monachi*; ac etiam quamcunque percussionem ab eis fieri omninò prohibuit, *can. 64. Apost.* ibi: *Si quis clericus in pugna pulsatum aliquem uno ictu occiderit, deponatur propter suam proclivitatem, & temeritatem,* Et *cap. de his clericis, 50. dist.* Concil. Tributiense *can. 11. cap. cùm beatus, 45. dist.* plura adducunt Espenceus *lib. 2. digress. cap. 3.* Crespetius *in summa, verbo Clericus non sit percussor.* Et percussor non solùm dicitur qui suâ manu percussit, verùm & qui verberandi, vel occidendi facultatem dedit, ne fraus fiat canoni Apostolorum, ut statuitur in canone 9. Synodi Constantin. ibi: *Qui percussit, vel curavit ut cui manus percuterentur.* Ut etiam ait Ulpianus *in l. non solum, §. 1. ff. de injuriis.* Intuitu tamen disciplinæ licet presbytero leviter percutere discipulum, ut probavi *in cap. presbyterum, de homicidio*: & judici ecclesiastico pœnam fustium imponere, dum tamen per eam ad sanguinis effusionem non perveniatur, ut probavi *in cap. 1. de calumn.* Ex quo commentario, & præcipuè ex adductis *in cap. petitio, de homicidio*, præsens commentarium petendum est.

TITULUS XXVI.

De clericis maledicis.

CAPUT PRIMUM.

a Clemens III.

INnotuit nobis, &c. *Et infrà*: Ad ultimum f. t. mandamus, atque præcipimus, quatenus quia nobis per literas tuas retulisti, scilicet quod Joannes clericus sanctæ Trinitatis multis curàm astantibus, verba quædam in depressionem, & contumeliam b Rom. Ecclesiæ protulit, ipsum à temeritate sua per suspensionem officii, & beneficii, sublato appellationis obstaculo, compescas, ut pœna illius aliis c terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Eccl. in talia verba prorumpant.

N O T Æ.

1. a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. de clerico maledico, cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec *in cap innotuit, de eo qui furtivè ordin.* ubi extat prior pars hujus textus, id explicatur, licet ex illius textus serie deducatur, in præsenti rescribere Clementem III. alicui Prælato Hispaniæ prope Seguntinam diœcesim existenti.

2. b *Romana Ecclesia.*] In hac sexta collectione legitur *officii, & beneficii nostri*; unde deducebant Doctores, Pontificatum esse beneficium ecclesiasticum, ut probant Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 14. §. 5. n. 1.* Selva *de beneficiis, 1. part. quæst. 2.* Ojeda *de incompatib. 1. part. cap. 1. num. 1.* Fabricius *de majorib. benefic. n. 22.* Sed veriùs in hac secunda collectione legitur, *Romana Ecclesia.* Aliud enim est detrahere Pontifici, aliud Ecclesiæ. Et licèt utrumque crimen sit grave, tamen ex primo vindictam canones non admittunt, *cap. paratus, 23. quæst. 1.* ex secundo verò cùm Ecclesiæ honor, & gradus lædatur, pœnam imponunt, ut observavit Cironius *lib. 2. observ. cap. 4.*

c *Aliis terrorem.*] Inter alias causas, quæ delictorum punitionem suadent, quas proponunt Plato *in Gorgia*, Seneca *lib. 1. de clementia*, D. Augustinus *de civitate Dei lib. 19. cap. 16.* & prosequuntur Alex. ab Alex. *lib... dier. genial. cap. 5.* ubi Tiraq. *ad leges connub. lib. 9. glossa 1. num. 524* Petrus Gregor. *3. part. syntag. lib. 31. cap. 1.* duplex præcipuè consideratur. Prima, ut is qui diliquit, corrigatur, & emendetur, *cap. de his 25. quæst. 5.* quam expresserunt Aul. Gel. *lib. 6. noct. cap. 14.* Hesiodus in libro qui scribitur, *Opera, & dies.* 3.

——Tandem sua pœna nocentem
Consequitur, passusque sapit tum denique stultus.

Secunda, ut alii qui tali exemplo delinquere possent, metu similis pœnæ deterreantur. Seneca *ubi suprà*, ibi: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur; revocari enim præterita non possunt: futura prohibentur, ut quos nollet exemplum nequitiæ malè cedentis fieri, recidat, non tam ut pereant ipsi, quam ut alios pereundo deterreant.* Quod ad bruta quoque animantia tulit Plinius *lib. 19. cap. 3. & 4.* & *lib. 10. cap. 22. Videmus*, inquit, *sæpe in Africa crucifixos leones, à quibus fuerant urbes obsessæ, quo cæteri metu pœnæ similis deterrerentur.* Nec longè à nobis petenda sunt hujus rei testimonia, cùm in Hispania nostra quotidie videamus in suppliciis de nocentibus sumendis verba illa à præconibus præeuntibus, delictumque manifestantibus, ad finem adjici; *quien tal hace, que tal pague.* Quæ sanè ad admonitionem aliorum potiùs quàm ad punitionem ipsius delinquentis pronunciari nemo non videt. Sumptumque fuit à prisco Romanorum more; advocatus enim ad supplicium populus crimen, & pœnæ caussam ex præcone ipso audire solebat, & nonnunquam id fiebat per scripturam, quæ titulus vocabatur, ut in Christi Domini passione observarunt Evangelistæ, & ex bonorum auctorum testimoniis notavit Justus Lipsius *lib. 2. de cruce, cap. 11.* Sicque verbum *superdici*, accipi debet *in l. si duo, §. fin. ff. de jurejur.* & quod de præcone traditur *in l. fustibus, C. ex quibus caussis infamia*, ut observarunt Fornerius *lib. 1. rerum quotid. cap. 13.* Balduinus *de edictis pro Christianis, fol. 34.* Cujac. *lib. 8. observ. cap. 7. & lib. 13. cap. 3.* Petrus Faber *lib. 1. semestr. cap. 6. & 7.* quibus addi velim quod de Alexandro Severo Lampridius in ejus vita refert, his verbis: *Clamabatque sæpiùs, quod à quibusdam, sive Iudæis, sive Christianis audierat, & tenebat; idque à præcone, cùm aliquem emendaret, dici jubebat: Quod tibi non vis, alteri non feceris.* Quodque idem Alexander in supplicio sumendo de Turino fumi venditore, per præconem dici jussit: *Fumo puniatur qui fumum vendidit.* Quod refert Duar. *ad tit. C. de suffrag.* & *lib. 1. animad. cap. 15.*

COMMENTARIUM.

4. *Conclusio probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio, *Clericus maledicus suspendendus est ab officio, & beneficio.* Probant eam textus *in can. 55. Apost. cap. clericus maledicus, 46. dist. cap. contumaces, 56. dist. cap. si quis clericus 15. q. 7.* Concil. Aurelian. 5. sub Pelagio I. *can. 14.* ibi: *Si quis presbyter, aut diaconus quolibet cothurno ordinem Episcopi sui despexerit, aut calliditate faciente ipsum injuriare, aut detrahere præsumpserit, tribus annis à communione suspensus, & in monasterium detrusus, aquâ tantummodò & pane diebus singulis sustentetur, nec comam, nec barbam facere præsumat, nec ad aram Domini penitus accedere permittatur.* Toletan. 5. *can. 5. Sed & hoc pro pestilentiosis hominum moribus salubri ordinatione censemus, ne quis in Principem maledicta congerat; scriptum est enim à legislatore: Principem populi tui non maledices. Quod si quis fecerit, excommunicatione ecclesiastica plectatur. Nam si maledici Regnum Dei non possidebunt, quantò magis tales ab Ecclesia necessariò pellitur, qui divinæ violator sententiæ invenitur.* Faciunt textus *in cap. 22. Exodi, cap. 23. Actuum Apost.* juncto Anastasio Germonio *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 3. n. 30.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Acuña *in cap. clericus 3. 46. dist.* Gutierrez *de delict. quæst. 63. & 64.* Grespetius *in summa, verbo clerici maledici*, Salmut. *ad Pancir. lib. 1. memorab. tit. 57.* Corvinus *lib. 4. aphorism. tit. 34.* Cironius *lib. 1. observ. cap. 4.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8. & lib. 4. tit. 9. cap. 1.* & *in proœmio Decret. num. 38. & lib. 1. de repub. cap. 6.* Nicol. Lemaistre *in confut. censur. Sorbon. 1. part. cap. 1 & 3.* Don Nicolaus de Castro *in discursu contra Don Duarte*, Scipio Gentil. *lib. 2. de conjur. in orat. de maledict. in Principem*, Alber. Gentil. *in l. unic. C. si quis Imperatori maledix.* Lælius Mancinus *de triplici jur. collat. lib. 1. cap. 99.*

5. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione intendam probare ratione, & exemplis, maledicos in Principem, vel superiorem non esse aliquâ pœnâ afficiendos; nam licentia ista loquendi concessa populo, cupiditates, consiliaque omnia patefacit, unde Tiberius aiebat in civitate libera liberas linguas esse debere: & cum Senatu loquens, qui intendebat maledicos punire, dixit: Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud efficietis quàm ut hoc colore dignitatis Principum vindicandæ unusquisque privatas suas inimicitias velstum, ultumque eat; & conclusit: Si quidem loquutus aliter fuerit, dabo operam ut rationem factorum meorum, dictorumque reddam; si perseveraverit, invicem eum odero. Unde Theodosius cum Arcadio, & Honorio suis filiis constitutionem edidit relatam *in l. ult. C. si quis Imperatori maledixerit*, his verbis: *Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit, eum pœnæ nolumus subjugari, nec durum aliquid, nec asperum volumus sustinere; quoniam si id ex levitate processerit, contemnendum est; si ex insania, miseratione dignissimum, si ab injuria, remittendum.* Nec minori vel prudentia, vel magnitudine animi fuit Rex ille Epirotarum Pyrrhus, qui censentibus amicis, ut quendam, qui de ipso malè erat loquutus, relegaret, non se facturum dixit, ne aliò profectus pejora de me loquatur, & coram pluribus. Similia exempla de Philippo Macedonum Rege, & aliis Monarchis, ac Imperatoribus referunt Gentilis *in dicta oratione de maledict. in Principes*, Hugo Grotius *in floribus ad dictam legem unicam*, Salmut. *ad Pancirolam d. tit. 57.* Jacob. Gothofr. *in ea dicta lege, in Theodos.* Lindembrog. *in comment. ad ipsam legem unicam*, Valenzuela *consil. 164.* Fragosó *part. 1. de regim. lib. 1. disput. 1.* Adam Contzen. *lib. 9. polit. cap. 45.* P. Velazquez *de optimo Princ. lib. 3. annot. 18. morali, ex §. 6.* Non omittam de hac re Cilnii Mœcenatis prudentiæ simulacrum apud Dionem *lib. 52.* ubi Imperatorem Augustum ita alloquitur: *Quòd convitium aliquis tibi fecerit, aut tibi obtrectaverit, nec deferente aliquo audire, nec ulcisci debes. Turpe enim fuerit te credere inventum, qui te neminem lædentem, omnibus benefacientem ignominiâ affecerit. Idque soli faciunt mali Principes, qui ex conscientia sua veritatem dictorum colligunt. Deinde iniquum est ea ægrè ferre velle, quæ si vero sunt, præstat non admisisse; sin falsa, dissimulare; cùm multi hæc vindicantes pluribus, ac gravioribus de se sermonibus occasionem præbuerint: nec decet hanc opinionem de te hominibus subjicere, esse qui in te contumeliosus esse ausit.* Facit textus *in cap. qui justus 90. 11. quæst. 3.* in illis verbis: *Qui justus est, & injustè maledicitur, præmium illi redditur.* Igitur non rectè in præsenti clerico maledico pœna suspensionis imponitur.

6. *Maledicus quis.* Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, maledicum dici detractorem, quia sicut benedicere est benè precari, Ovidius *lib. 2. Fastor.*

Et bene nos, bene te, patriæ pater optime, Cæsar,
Dicite, suffuso per sacra verba mero.

Contrà maledicere, est malè precari, ut apud Plautum *in Penulo, actu 3. scena 3.*

Si

Si benedictis, vestra ripa vos sequar:
Si maledictis, vestro gradiar limine.

Maledictio ergo vitium linguæ, & maximum est. D.Jacobus *epist.* 3. Quare postquam Quintilianus *lib.* 12. *instit.* dixit caninam esse eloquentiam, atque facundiam maledictis uti, ex Appii Claudii testimonio addit, vitium esse animi,quo maledicus à maledico non distat nisi occasione, subindicans convitiatori, & maledico ad malè faciendum, & nocendum adversario promptam esse voluntatem, modò daretur tempus, & locus lædendi: & sicut maleficium idem est, quod malefactum in facto, ita & maledictum in verbo. Cicero pro M. Cælio distingnit accusationem, convitium, & maledictum his verbis; *Accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem notet, argumento probet, teste confirmet: maledictio nihil habet propositi præter contumeliam, quæ si petulantiùs jactatur, convitium; si facetiùs, urbanitas appellatur. Et quemadmodum malorum diversitas alia, & aliis pejora facit; sic maledictiones alia aliis graviores, & pejores, & quadam aliis efficaciores, vel ratione causæ maledicendi, vel ratione potestatis ejus, cui maledicitur.* Plura de his maledicis congesserunt Lucas de Peña *in l.omne, versf.Nota, C.de delat.lib.*10. Sotus *de just. lib.*5. *q.*12. *art.*1. Menochius *de arbitr. casu* 367. Didacus Perez *in l.* 34. *tit.* 3. *lib.*8. *ordin.* Beyerlinch *tom.*5. *theatri, verbo Maledicus.*

7. Deinde sciendum est, maledicos alios esse in Deum, alios in Principem, seu superiorem, ætate, nobilitate, moribus, seu scientiâ præstantem; alios in proximum,seu æqualem. Salcedo *in praxi,cap.*66. Cenedus *ad Decretal. collect.* 146. De maledicis in Deum, hoc est blasphemis, agemus infrà textu sequenti. Circa maledicos in æquales dicendum est, quod si privatus maledicto læditur,actioni injuriarum locus est, *l.*1. §.1. *l.item apud* 15. §.*convitium*, §.*ex his apparet*, §.*generaliter*, *ff. de injuriis*, *l.*3. *cum sequent. l.qui liberos* 9. *l.penult. C.eod.tit.* Si verò maledici sint in Principem,tempora, aut sæculi mores, ut plerumque contingit,Seneca *lib.*3. *de ira, cap.*22. Cassiodorus *lib.*3. *cap.*5. olim lege Juliâ Majestatis tenebantur. Tacitus *lib.* 1. *annal.* Arnobius apud Grotium *ubi suprà*, ibi: *Majestatis apud vos reus,qui de vestris obmurmuravit aliquid Regibus.* Quo modo & IC. Paulus dixerat, non solùm facto, verùm & verbis impiis exacerbari crimen Majestatis, *lib.*5. *tit.*29. §.1. notatunt Valenzuela *consil.*163. & 164. Grotius *in d.l.unic.* Ant.Matthæus *de crimin. ad tit. de lege Jul. Majestat.cap.*2. Savarus *ad Sidonium lib.*1. *epist.* 7. facit Modestinus *in l.*7. §.*ult. ff. ad leg. Jul. Majest.* in quo texto Tribonianus respiciens ad legem unicam, *C.si quis Imper.maled.* ubi legitur *verbis*, posuit *facto*; quæ inversio patet, nam si non esset legendum *verbis*, ad quid postea diceret Consultus, *vel violatis statuis*; cùm jam in generali significatione facti crimen illud comprehenderetur; notavit Cujac. *ad Paulum, d. tit.*29. §.1. quare Arnobius *advers.gent.* ait: *Majestatis sunt apud vos rei, qui de vestris secus obmurmuraverunt aliquid Regibus.* Suetonius *in Tiberio, cap.*10. 11. & 48. Sed Titus hanc quæstionem remisit, testibus Dione, & Xiphilino; & post eum Imperatores Honorius, & Theodosius *in l. unic. C. si quis Imperatori*, ubi verbum illud *requirendum*, accipi pro condonandum,docuerunt Alber. Gentil. *ibi*, Salmutius *ad Panzirol. d. tit.*57. & ptu ipsius textus expositione videndi sunt Filesacus *lib.*2. *select. tract.* 7. *de Regia Majest.* §.3. Petitus *ad leg. Atticas*, *pag.*236. Basilic. *decis.* 26. Sacri etiam canones detractiones, & contumelias nihili fecerunt, *cap.paratus* 23. *q.*1. *cap.qui justus* 11. *quæst.*3. nisi quando honor Ecclesiæ, vel ordinis læditur, ut si presbyter in suum Episcopum, vel Pontificem maledicus fit: gravius tamen est delictum, majorique pœna plectendi sunt maledici,qui linguam procacem effrændte non contenti, calamo etiam manum adjiciunt per libellos famosus, de quibus agitur *lib.*3. *Concil.Illiber. cap.*30.

His suppositis apparet ratio præsentis decisionia, quare videlicet suspendendi sunt clerici maledici in Ecclesiam, Pontificem, seu Episcopum; nam nihil ita in bene morata Republica cavendum est, quàm Principis contemptus, atque hæ res quæ minuere existimationem ipsius possunt: si enim de Principe malè impunè loqui liceat, fit ipsâ naturâ, ut & in ejus, qui loquitur; & in ejus, qui eum audit,animo sensim ingeneretur quædam mala de Principe opinio, minusque eum revereri incipiant, ut latè considerat, & exemplis probat Gentilis *lib.*2. *de conjurat.in dicta oratione de maledictis in Principem.* Quæ si in quolibet Principe procedunt,quantò magis in Pontifice, & Episcopis, quibus major debetur, & impendenda est reverentia; proinde ut perniciosissimo huic malo tempestivè occurratur, prudenter monuit D.Gregorius *homil.in Ezechielem*, his verbis: *Hi, quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium verba compescere.* Etsi enim lubricum linguæ ad pœnam facilè trahi non debeat, *l.famosi* 7. §. *hoc tamen*, *ff. ad leg. Jul. majest.* quæ tamen ex certa animi destinatione proficiscitur convitiandi temeritas, compescenda omninò est, ut pœna illius aliis terrorem incutiat. Quare rectè Clemens III. in præsenti rescripsit suspendendos esse clericos maledicos in Ecclesiam Romanam, vel Pontificem. 8. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione dicendum est, quoad pœnam detractorum, ex personis eorum esse pensandam, ac utrum prætermitti debeat, æstimandum esse, ut expressit Harmenopulus *in Græca interpretatione ad rextum in d.l.unic. C.si quis Imperatori.* Quibusdam enim personis jure etiam debetur hæc licentia. Nec Impetiale, inquit D. Ambrosius in quadam epistola, libertatem dicendi denegare; nec Sacerdotale,quod sentiat non dicere. Idque adeo verum est, ut interdum duobus pariter Principi maledicentibus, in alterο venia,in altero pœna sit adhibenda: quod Dionysium Syracusarum Regem fecisse memoriæ proditum est, refertque Scipio Gentil. *in dicta oratione de maledictis in Principem.* Cùm enim renunciatum ei fuisset, duos quosdam in cœna plurima adversus ipsum disisse, utrumque ad se invitavit,& convivio comitet excepit; quorum alterum cùm multa leviter, subtiliterque loqui; alterum verò reconditum, ac tristem sedere vidisset,illum quidem dimisit,hunc verò tanquam insidiatorem interfecit. Varia igitur pensanda sunt circa puniendos maledicos, an videlicet ex dolore aliquo, vel temeritate inducti, an verò nulla de causa, sed libidine tantùm detrahendi maledicant. Prioribus enim casibus indulgendum, & condonandum est. Secundo verò casu severè vindicandum, ne abolitione præstetur ansa novæ injuriæ, quia ut aiebat Socrates,maledicta qui non vindicat, veterem remittendo injuriam, novam provocat. Referunt Gellius *lib.* 17. *noct. cap.* 14. Julius Ferret. *de re & discipl. milit. cap.*42. *n.*3. Æneas Robertus *lib.*4. *rer.judic. cap.*11. Christoph.Boëtius *de injur. disp.*2. *num.* 11. juxta quas, & alias distinctiones,quas tradunt Alber. Gentil. *in d.l.unic.* Scipio Gentil. *d. lib.*2. *de conjur. ad finem*, accipienda sunt exempla suprà relata pro dubitandi ratione. 9. Dissolvitur dubitandi ratio.

CAPUT

CAPUT II.

a Gregorius IX.

STatuimus, ut si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maximè Beatam Virginem, linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferiùs adnotatæ, videlicet quod in septem diebus Dominicis præ foribus *b* Ecclesiæ manifestò (dum aguntur Missarum solennia) blasphemus existens, ultimo illorum die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus *c* corrigiâ circa collum, septemque præcedentibus sextis feriis in pane, & aqua jejunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus: quolibet quoque prædictorum dierum tres, si poterit, alioquin duos reficiat pauperes, sive unum: & si nec ad hoc ejus suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea *d* potestatem coactione (si necesse fuerit) Episcopi diœc. adhibitâ contra eum, blasphemus, si dives fuerit, quadraginta *e* solidorum, alioquin triginta, sive viginti; & si ad id non sufficiat, quinque solidorum usualis monetæ pœnâ mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus: quod etiam inter alia communiatum statuta ponatur.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.] Qui præsentem edidit constitutionem contra maledicos, idest blasphemos in Deum, Beatam Virginem, & Sanctos. Unde cùm præsens rubrica in secunda collectione tantùm conciperetur de clerico maledico, in hac sexta propter præsentem constitutionem generalior proponitur, videlicet de maledicis.

2. b *Foribus Ecclesiæ.*] In eo loco ubi erant olim solenniter pœnitentes, dum in priori gradu consistebant, videlicet extra januam Ecclesiæ. Tertul. *de pudicitia cap.*4. ibi: *Reliquas libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus ultra jus naturæ, non modò limine, verùm etiam Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Illustrant Landmeter. *lib.*2. *de veteri monach. cap.*60. & hujus electionis extra Ecclesiam mentio extat *in cap. in capite* 64. *dist.*50. *l.*18. *tit.*4. *partit.*1. ibi: *E debeu morar à la puerta de la Iglesia toda la quaresma en cavañuelas.* Prosequuntur ritum hunc, & alios solennis pœnitentiæ, Gibal. *de clausura regul. disquisit.* 3. *cap.*2. §.6. *num.*32. Filesac. *de quadragesima, cap.* 6. Loaysas *in Concil. Tolet.*6. *can.*6. Sovehetus *in notis ad Ivonem, epist.*228. Cironius *in paratitl. ad tit. de pœnit.* & *lib.*1. *observ.cap.*6. Ambian. *ad Tertul. de pudicitia, passim.* D. Joan. Ant. de Otalora *de irregularit. ex pœnit. part.*1. *excursu* 1. *cum sequent.*

3. c *Corrigia.*] Proprius enim habitus pœnitentium semper fuit cilicium vili, & abjecta materia contextum, ut latè probant Landmeter, *lib.*2. *de veteri monach. cap.* 86. Lemaistre *lib.*4. *de instaurat. Episc.cap.*7. Juannes Lotinus *in psalmo* 29. *vers.*12. & *in psalmo* 34. *vers.*13. Vicecomes *de ritibus baptismi lib.*3.*cap.*12.

4. d *Potestatem.*] Non quia blasphemus damnatus à judice ecclesiastico, postea puniri possit à sæculari; sed potiùs, quia si opus fuerit, judex ecclesiasticus debet invocare auxilium brachii sæcularis, juxta tradita *in cap.* 1. 2.*part. de offic. ordin.* quo modo verba hæc exposuerunt Martha *de jurisd. part.*1. *cap.*50. Barbosa *in cap. felicis, de pœnis lib.*6.

e *Solidorum.*] De quorum valore egi *in cap. ex tua* 1. *de simon.*

5. f *Vsualis monetæ.*] Idest pro tempore currentis, ut dicitur à Sidonio *lib.*4. *epist.* 20. usualis sermo: & Zeno Veronensis agens de sancto Arcadio, usualis lex, usualia mancipia: & Marcianus *in l. ult.* §.*quotiens, ff. de public.* & *vectig.* Imperat. *in l.*3. *C. de tyron. in Theodos.* ibi: *Vsualis uncia, usualis res.* Cassiodor. *lib.*9. *epist.*18. *Vsualia jura.* Et *lib.*6. *epist.*7. *Vsualia metalla.* Et *lib.* 11. *epist.* 39. *Instrumentum usuale, usuales artes.* Et *de anim. cap.*4. *usualis eventus*: & *lib.*2. *epist.* 39. *Vsualis cantica.* Concil. Tolet.8. *can.*8. & ita usualem monetam dixit Gregorius IX. pro quotidiana, & usu recepta.

COMMENTARIUM.

BLasphemia est convitium, seu maledictum in aliquem dignitate, & excellentia conspicuum prolatum, ut docent D. Augustinus *in lib. de moribus, monach. cap.* 11. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *per tot.* Ideoque dicitur ab Apostolo *ad Titum cap.* 3. *Admone illos neminem blasphemare.* Ex Theologorum tamen, & Canonistarum communi usu blasphemia significat convitium, seu contumeliam irrogatam Deo, vel Sanctis in cœlo regnantibus. Probant Covar. *in cap. quamvis pactum, part.*1. §.7. *n.*8. Simanc. *de catholicis, tit.*8. Farinac. *in praxi crim. tom.*1. *q.*20. *num.*11. Azor *tom.*1. *instit. lib.*9. *cap.*28. Bañez 2.2. *quæst.*13. *art.*1. Sanctarellus *de hæresi. tit. de blasphemia, cap.*1. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.*4. Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.*17. *num.*77. Pichardus *in manuduct. crim. verbo Blasphemia.* Sive maledicus de Deo aliquid affirmet, quod illi non convenit, ut si crudelem, vel injustum eum vocet, vel ei imprecetur malum, ut faciunt damnati, quasi malum in Deum cadere possit; vel neget quod illi convenit: & ita blasphemia propriè est contra virtutem religionis; sicut enim veneratio, & cultus, quo Deum veneramur, & Sanctos propter Deum, qui eos sanctitate donavit, pertinet ad religionem; ita in Deum, & Sanctos, ut in Deum referuntur, convitium eidem religioni opponitur, non confessioni fidei: quamvis enim S. Thomas 2. 2. *quæst.*13. & *sequens*, eam fidei opponat, tamen certum est, eam formaliter & essentialiter loquendo, soli religioni opponi, cùm possit quis in Deum blasphemus esse, salvâ in eum rectâ fide, ut docent Castro *lib.*2. *de justa hæretic. punit. cap.*12. Valentia 2. 2. *disp.*1. *q.*13. *puncto* 2. Sanchez *lib.*2. *summa, cap.*32. *n.*3. Theophilus 6.

philus *tom.4. lib.4. cap.1. fol.* 568. Sed quia utplurimùm blaſphemiæ continent verbalem hæreſim, ideo communiter diſtinguuntur in hæreticales, & non hæreticales. Hæreticales blaſphemiæ ſunt quæcunque proferuntur directè contra fidei articulos, ut contra Dei omnipotentiam, puritatem B.Virginis, & ſimiles: & apparet clariùs blaſphemia hæreticalis, quando per verbum aliquod indicativi modi aſſeritur aliquid contra fidem; quando autem non aſſeritur per hujuſmodi verbum, ſed optando, vel imprecando, non eſt hæreticalis. Exemplum hæreticalium ſit: Deus eſt injuſtus, acceptor perſonarum, non eſt omnipotens, non credo in Deum, renego Deum, crucem, fidem, puritatem Deiparæ. Exemplum non hæreticalium eſt: Maledictus ſit Deus, per corpus Dei, *à deſprecio de Dios:* quia per hujuſmodi blaſphemias, quæ indicativi modi non ſunt, nihil falſum dicitur de Deo, ut poſſint hæreſim continere, ſed tantùm malus affectus blaſphemantis erga Deum volentis ex modo dicendi quaſi ignominiarum reddere Deum capacem. Eſſent tamen hæreticales, ſi blaſphemans per modum indicativi aſſereret, Deum eſſe illarum capacem. Proſequuntur alia exempla hæreticalium, vel non, Maſcard. *de probat. lib. 1. conclus.* 194. Decianus *tract. crimin. tom.3. lib.6. cap.2. num.* 4. Sanchez *d.lib.2. summæ, cap.32.* Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit. epit.90. theorem.* 322. Eymericus *2.part. direct. quæſt.41.* ubi Peña, Suarez *tom.1. de relig. tract.3. lib.1. cap.5.* Souſa *in aphoriſm. Inquiſit. lib.1. cap.19.* Albertinus *de hæret. agnoſc. quæſt.6. num.25.* Barboſa *de poteſt. Episcop. alleg.51. n.88.* Carena *de offic. Inquiſit. part.2. tit.7. §.1.* Fragoſo *de reg. Chriſt. Reipub. part.1. lib.2. diſp.4. §.5.* Thomas Delbene *part.2. de offic. Inquiſit. dub.* 218. Beyerlinck *tom.1. theatr. verbo Blaſphemia.*

7. De gravitate hujus criminis. Deinde ſciendum eſt, crimen hoc fœdum, & horrendum eſſe; quid enim atrocius, quàm Deo convitiari? quod facit blaſphemia. Ait D.Hieronymus *in cap.18. Eſaiæ*, nihil eâ eſſe horribilius, & omne peccatum comparatum blaſphemiæ, levius eſſe. Et D. Chryſoſtomus *in pſalm. 95.* blaſphemiâ nihil pejus eſſe affirmat his verbis: *Attentius conſidera quæ dicuntur. Peccata quædam ſpectant ad Deum, quædam ad hominem, veluti impietatem committere, blaſphemiam evomere, ac violare templum Dei, aut Eccleſiam Dei perſequi, aut ſacerdotes afficere contumelia. Hæc omnia referuntur ad Deum: cæterùm mœchari, furari, injuriam facere, hæc intra conſuetudinem, quæ nobis cum conſervis eſt, conſiſtaunt. Multiplex autem eſt differentia eorum, quæ committuntur in Deum, & quæ in homines. Nihil itaque pejus iniquitate, neque quicquam magis impium, quàm adverſus Deum blaſphemia.* Sanctus Petrus Damianus *opuſc.36. cap.3. & homil.1. ad populum*, blaſphemos lepram ſibi, & poſteris adſciviſſe affirmat. Facit D.Matthæus *cap.12.* & Heli aiebat *lib.1. Regum, cap.2. Si peccaverit quis in virum, placari illi poteſt Dominus; ſi autem in Dominum, quis orabit pro eo?* D. Auguſtinus *lib. 2. de civitate Dei, cap.9.* ibi: *Cùm probrum jacitur in Principem, patria bonum, atque utilem, nonne tantò eſt indignius, quantò à veritate remotius, & à vita illius alienius? Quæ igitur ſupplicia ſufficiunt, cùm Deo ſit iſta tam nefaria, tam inſignis injuria.* Faciunt Theodor. *orat.1. de provid. init.* Salvianus *lib. 4. de providentia, ad finem.* Quare variis pœnis crimen hoc omni jure vindicatum legimus. *In Levit. cap. 24.* lex erat ut blaſphemum lapidibus opprimeret populi multitudo: & Judæi adeo hoc crimen execrabantur, ut dum blaſphemias intelligerent, obturarent aures ſuas, & ſcinderent veſtimenta ſua, ut refertur *Matthæi cap.16.* ut ob res luctuoſas, & maximè triſtes ſoliti erant facere, *cap.4. Numer. Ioſue cap.7. Iudicum cap.11. verſ.4. Eſther cap. 4. & cap.2. Sophonia*, minatur Dominus ob blaſphemias Moabitis interitum Gomorrhæ & Sodomæ. Jure civili Juſtinianus *in novel.78. ut non luxur. homines*, ita cavit: *Si contra homines facta blaſphemia impunita non relinquuntur, multò magis qui ipſum Deum blaſphemant, digni ſunt ſupplicia ſuſtinere.* Additque, ob blaſphemos peſtem, famem, terræmotus, & alias plagas à Deo hominibus immitti; ſimulque præcipit Præfecto civitatis, ut quos in hac re deliquiſſe invenerit, morti tradat: & *in l.ult. C.de relig.* aleatum ludos prohibet tanquam nequitiæ hujus incitamenta. Ultimum etiam ſupplicium blaſphemis indixit Carolus Magnus *addit.3. cap.32.* Jure canonico olim pœna erat in laïcos excommunicatio, in clericos depoſitio, *cap. ſi quis, 22. quæſt.1.* & in præſenti adjuncta eſt pœnitentia publica, necnon & pœna pecuniaria: & quia clericis publica pœnitentia remittitur, *cap. ex pœnitentibus, 50. diſt. cap. quicunque, 51. diſt.* ideo contra eos manet tantùm depoſitionis pœna. Jure noſtro Regio noviſſimo *in l.5. 6. & 7. tit.4. lib.4. recopil.* pro prima blaſphemia detinetur reus per menſem in carcere cum compedibus; pro ſecunda in exilium mittitur per ſex menſes, mulctaturque mille marapetinis; pro tertia verò lingua figitur clavo: quæ ultima pœna conſuetudine non eſt recepta, ſed ejus loco flagellatur, & lingua premitur ligno, ideſt *mordaca.* Tandem ex lege finali, *tit.4. lib.8. recopil.* ad triremes damnantur blaſphemi: quas pœnas ſi non exequatur judex, eiſdem puniendus eſt, *ex l.20. tit. 6. lib.3. recopil.* docent plura de blaſphemiis adducentes ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, D. Joannes Vela *de delictis cap.4.* D. Joſeph. Vela *in cap.1. de offic. ordin. n.9.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. part.1. lib.2. diſp.4. §.5.* Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.90. theorem.292.* Joannes Vvitizus *in notis ad Prudentium, fol.217.* Hunulus *in encyclop. canon. tit.8.* Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.128.* Baſilic. *deciſ. criminali 26.* Petrus Gregorius *lib.4. partit. tit.9. cap. 8. & in cap. conquerente, cap.6. de offi. ordin. & lib.33. ſyntag. cap.18.* Acuña *in cap.4. diſt.25.* Seſſe *tom.4. deciſ.469.* Barboſa *2. lib. voto 116.* Suarez *tom.1. de relig. tit. de irreligioſitate, cap. penult. & alt.* Simon Maiolus *dier. canicul. fol.661.* Gutierrez *de delictis, quæſt. 60.* Eſt tamen hoc crimen mixti fori, unde puniri poteſt tam à judice Eccleſiaſtico, quàm Sæculari, ut pluribus relatis probat Martha *de juriſdict. parte 2. cap.13.* D. Joſephus Vela *in dicto cap.1. n.92.* niſi blaſphemia ſit hæreticalis, quia tunc ejus punitio privativè ſpectat ad Inquiſitores hæreticæ pravitatis, ut probant Scortia *ubi ſuprà*, Eymericus *in direct. Inquiſit. part.1. quæſt. 41.* ubi Peña; pluribus relatis Barboſa *de poteſtate Epiſcopi, allegat. 12. num. 86.* Carena *de offic. Inquiſit. part. 2. tit.7. §.2.*

TITULUS

TITULUS XXVII.

De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

CAPUT PRIMUM.

Ex canone a Apostolorum.

SI quis Episcopus, Presbyter, vel *b* Diaconus *c* depositus *d* justè pro certis criminibus *e* ausus fuerit *f* attrectare *g* ministerium sibi dudum commissum, hic ab *h* Ecclesia abscindatur.

NOTÆ.

1. a A *Postolorum.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in *can.* 28. *Apostolor.* juxta editionem Balsamonis, Tilii, Donysii Exigui, & Gentiani Herberti, de quorum canonum origine, & auctoritate egi in apparatu ad hæc commentaria.

2. b *Diaconus.*] De aliis clericis ultra Presbyterum, & diaconum, nec agitur in præsenti, nec *in cap. si quis Episcopus* 11. *q.*3. ubi hæc eadem prohibitio firmatur; sed tamen de illis idem esse dicendum docuerunt Glossa, Butrius, & Panormit. *in præsenti*, Suarez *de censur. disp.* 11. *sect.* 3. *num.* 1. argumento capitis 2. ibi: *Si quis presbyter, aut alius clericus.* Et *cap. clerici* 3. *cap. fraternitati*, ibi: *Presbyteros, aut alios clericos*; *hoc tit. cap. placuit* 9. 11. *q.*3. Constat namque, appellatione clericorum etiam clericos inferioris ordinis contineri, *cap. de persona* 38. 11. *quest.*1. nam hi etiam deponuntur, ut de subdiacono constat *ex cap. accedens, vers. Subdiaconi,* 50. *dist.* de aliis clericis *ex cap. Episcopus*, 65. 11. *quest.*3. *cap. cùm non ab homine* 10. *de judic.* Concil. Tolet. 4. *cap.* 17. *can.* 32. & 68. *cum sequent. Apostolorum*: notatur vulgò in *cap. si quis de gradu, de purgat. canonic.* item & degradantur, *cap.* 2. *de pœnis, lib.*6. sed verius credo, juxta tempus hujus canonis clericos inferioris ordinis ejus dispositione non comprehendi: quod suadetur ex eisdem canonibus Apostolorum, videlicet ex canone 25. aliàs 24. quo ita cavetur: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur, non tamen communione privetur.* Et *can.* 26. statim subjicitur: *Similiter & reliqui clerici huic conditioni subjaceant.* Et *can.* 42. ita statuitur: *Episcopus, aut Diaconus alea, atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè damnetur.* Cui statim subjicitur canon 43. ibi: *Subdiaconus, lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur; similiter etiam laicus.* Quod non ita exprimeretur, si appellatione Episcopi, presbyteri, & diaconi clerici inferioris ordinis comprehenderentur; intendebant enim Apostoli in præsenti canone Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, qui eo tempore erant tantùm in sacris ordinibus constituti, juxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* punire, si ab Ecclesia depositi in suo gradu, & officio, sicut antea, ministrarent; clericos autem inferioris ordinis, quia non ita graviter peccant ministrando in suis gradibus, non ita severè punire voluerunt: quo principio confirmari potest sententia Joannis Andreæ, quam contra Hostiensem in præsenti probarunt Butrius *in cap.* 2. *hoc tit. num.*7. Ancharanus *num.*5. scilicet clericos in minoribus ordinibus constitutos, degradatos, suspensos, depositos, & excommunicatos ministrantes, quemadmodum non incurrunt pœnam in hoc textu statutam, ita neque etiam manere irregulares; quia nullibi irregularitas hæc contra clericos in minoribus ordinibus constitutos expressa reperitur; & ideo non est admittenda, *cap. is qui* 18. *de sent. excom. lib.*6. qui etiam verba illa, *Vel alios clericos*, dicti capitis 2. ad clericos tantùm in sacris restringunt, ex regula *Odia, de regul. juris in* 6. namque clerici inferiores, licèt clerici sint, tamen ad statum laïcalem redire possunt, *cap.* 1. *de cleric. conjug.* nec in eorum degradatione solennitas præscripta in *cap.* 2. *de pœnis in* 6. ad degradationem majorum clericorum adhibetur. Si ergo depositi in ministrando delinquunt, puniri ipsos contendunt, non irregularitate, sed sicut puniuntur monachi, & moniales *in cap. postulasti*, §. 1. *hoc tit.* Sed contrarium meritò cum Hostiensi tenuerunt Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 14. §. 1. Marius Alterius *eod. tract. lib.* 2. *disput.* 1. *cap.* 1. Fragoso *part.* 2. *de regim. Christ. Reipub. lib.* 10. *disput.* 21. §. 6. *num.* 19. Maiolus *de irregul. cap.* 21. Navarrus *in manuali, cap.* 27. *num.* 163. & 244. Suarez *de censur. disput.* 11. *sect.* 3. *num.* 1. nam clerici in minoribus tantùm constituti, comprehenduntur generalitate textus *in cap.* 2. *hoc tit.* ibi: *Aut alius clericus.* Et quia suspensus, & interdictus simpliciter ab officio; non solùm Missam celebrando, & exercendo actus Ordinum majorum, verùm etiam utendo aliis minoribus ordinibus quoad actus eis deputatos manent irregulares, Abbas *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 4. & 10. Archidiaconus *in cap. si quis presbyter*, 11. *quest.* 3. ergo excommunicatus utens gradu minori, quem tantùm habet, irregularis manet. Requiritur tamen ut hæc irregularitas contrahatur, quod suspensus, depositus, seu excommunicatus exerceat actus ordinum minorum ex officio, tanquam minister deputatus, non sicut laïcus. Glossa *in d. cap.* 2. Dicitur autem clericus in minoribus constitutus solenniter actum annexum ordini facere, quando acolythus cum superpelliceo in Missa solenni, præsente populo ministrat deferendo cereos, & ministrando urceolos, quamvis laïcus eodem modo eundem actum soleat administrare ratione consuetudinis. Marius Alterius *ubi suprà*.

3. c *Depositus.*] Episcopus quidem à Synodo, vel Concilio;

Concilio; Presbyter verò, vel Diaconus à suo Episcopo, *cap. si quis Episcopus* 6. *&* 7. 11. *quæst.* 3. depositus namque Episcopus damnatus dicitur *in d. cap. si quis Episcopus*: & depositio, damnatio, *in cap. placuit* 9. *cap. penult.* 11. *quæst.* 3. & *in can.* 11. *&* 42. *Apost.* & damnatio Episcopi à Synodo, vel Concilio fieri debet, juxta tradita *in cap.* 3. *de accusat.* Presbyteri verò, & Diaconi à suo Episcopo, *cap. accedens*, 50. *dist.* nam cùm depositio sit pœna, illam tantùm imponere potest, qui jurisdictionem habet in eum, cui imponitur. Suarez *de censur. disp.* 30. *sect.* 1. *num.* 1.

4. d *Justè pro certis criminibus.*] Rabanus, & Dionysius Exiguus legunt *super certis criminibus.* Haloander verò & Gothofredus habent, *ob certa crimina*: & *justè* idem significat, atque *rectè*, ut interpretatur Aristeous; seu *legitimè*, juxta Balsamonem; vel *canonicè*, ut *in c. fraternitati* 6. *hoc tit.* Certa autem crimina dicere possumus, vel certas peccati causas, argumento capitis *nemo* 51. 11. *quæst.* 3. hoc est non parvas, nec leves, sed eas, pro quibus sacris canonibus depositio imponitur, argumento capitis *nullus* 11. *q.* 3. quarum plures refert Anton. Aug. *in epit. jur. lib.* 39. *per tot.* vel certa crimina sunt aperta, & manifesta, *d. cap. nemo.* Quod magis Græca verba significant, quæ ita vertit Gentianus Herbertus, *justè ob manifesta crimina depositus*, juxta Alexium Aristenum. Certa autem crimina, & manifesta illa esse affirmat Balsamon, in quibus Episcopus, presbyter, vel diaconus non habent, nec quidem appellationis auxilium; nam si habeant interim dum de re priùs judicata dubitatur, hujusmodi personas non ejici à ministerio contendit: quod probat ex libro 1. basilic. *tit.* 3. *c.* 1. Concil. Antioch. *can.* 4. 12. *&* 14. & refert pro ea sententia verba constitutionis 14 de Episcopis, & Clericis, cujus sententia eo tantùm casu vera est, quo prædicti ante latam depositionis sententiam appellarunt; quo casu interim non ejiciuntur à ministerio, quia post interpositam appellationem depositio non ligat, quemadmodum nec aliæ censuræ, quia eo tempore proferuntur, quo judicis jurisdictio sopita est, *c. pastoralis* 53. *§. verum, de appel.* & sic non habet jurisdictionem, utpote appellatione suspensam, *c. cùm contingat*, 36. *de offic. deleg. cap.* 2. *ut lite non contest. cap præterea* 40. *cap. dilectis* 55. *de appellat. cap. per tuas* 40. *de sent. excom. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. Suarez *de censur. disput.* 3. *sect.* 6. & *disput.* 4. *sect.* 7. *num.* 1. & *disput.* 28. *sect.* 5. *n.* 3. & *disp.* 39. *sect.* 4. *num.* 3. Idem erit si contra juris ordinem proferatur, ut inquit Glossa 2. *in præsenti.* Quod intelligendum est de ordine substantiali judicii, veluti si parte non citata, juxta tradita *in cap.* 1. *de caus. possess.* vel si contra jus lata sit, *cap.* 1. ubi probavi, *de re judic.* non verò si contra juris ordinem accidentalem proferatur, veluti si sine scripto, aut monitione non præmissâ, *cap. illud* 5. *vers. idem*, *hoc tit. cap. venerabilis*, *§. sanè*, *de sent. excom. lib.* 6. Suarez *d. disp.* 4. *sect.* 7. *num.* 1. *&* 34. Idem si quâ aliâ ratione depositio, excommunicatio, & similes censuræ sint nullæ, veluti quia à non suo judice latæ sunt, vel quia continent intolerabilem errorem; hæ enim quia non ligant in foro animæ, nec in exteriori, nullum effectum habent, *l.* 4. *§. condemnatum*, *ff. de re judic.* & ideo illis non obstantibus, sine metu irregularitatis celebrari potest. Glossa 2. *in præsenti*, Burrius *num.* 6. Panormit. *num. ult.* Suarez *d. num.* 38. Cenedus *ad Decret. collect.* 25. *num.* 5. quod si post latam depositionis sententiam appellatio interponatur, tunc quamvis Panormitanus *in cap.* 2. *num.* 2. *hoc tit.* & *in cap. sæpe*, *num.* 16. *de appellat.* existimaverit depositionem, quemadmodum suspensionem, quæ ad tempus fit, quia non sunt censuræ, sed puræ pœnæ, appellatione suspendi, quemadmodum aliæ pœnæ; attamen contrarium magis probatur, quia hæ sunt pœnæ spirituales, & ideo suam secum trahunt executionem, *cap. Episcopus*, 15. *quæst.* 3. quemadmodum excommunicatio, suspensio, & interdictum, *cap. pastoralis* 53. *vers. Verùm, de appellat.* & ideo postquam latæ sunt, non possunt appellatione suspendi, *cap. ad reprimendam*, *de offic. ordin. cap. ad hæc* 37. *de appellat. cap. is cui* 20. *§ ult. de sent. excom. lib.* 6. Interim ergo dum pendet appellatio, depositos abstinere debet à ministerio, quemadmodum suspensus, aut interdictus, *cap. suspensus* 4. *cap. excommunicatus* 17. 11. *quæst.* 3. quicquid velit Balsamon. Nec interest, quod contendant injustè fuisse depositum, hoc est ex causa falsa, & nulla, sed juridicè probata, quæ dicitur sententia injusta ex causa, *in cap. Episcopus* 62. *§. si quis*, 11. *quæst.* 3. vel ex aliis causis injustis, de quibus Cenedus *collect.* 25. *n.* 7. Suarez *de censur. disput.* 4. *sect.* 7. *num.* 4. *&* 8. quia tunc sententia, quamvis injusta, ligat, *cap. quisquis* 27. 11. *quæst.* 3. *cap. à nobis, cap. inquisitionis* 44. *de sent. excom.* & timeri præcipitur *in cap.* 1. 11. *quæst.* 3. & ideo interim dum causa appellationis judicatur, tenetur censuram custodire, *cap. per tuas* 40. *de sentent. excom. cap.* 2. *hoc tit.* donec absolutio ei fuerit imposita, *cap. cùm contingat* 36. *de offic. deleg. cap. per tuas, de sent. excom. cap.* 2. *cap. venerabilibus* 7. *§. sanè, eod. tit. in* 6. Unde si interim celebret, pœnam hujus textus incurret. Glossa 2. *in præsenti*, Auton. *num.* 6. Panormit. *num. ult.* Suarez *d. sect.* 7. *num.* 8. Nec obstat prædictum verbum *justè*, quia non excludit sententiam injustam ex causa, quæ tamen valida sit, quia hæc etiam legitimè, & canonicè profertur, hoc est secundùm canones; quod verbum *justè*, significat, *l.* 1. *ff. qui testamenta*: sed injustam, quæ simul nulla sit, veluti ex levi causa, vel non servato juris ordine substantiali. Rectè tamen DD. suprà laudati docent, quod excommunicatus non privatur suffragiis Ecclesiæ, si injusta sit excommunicatio, quia Ecclesia non censetur velle tanto damno quemquam afficere, *cap. si quis non rector* 24. *q.* 3. quare injustè excommunicatus, si semoto scandalo occultè celebret, non peccat, nec in foro interno pœnis canonicis afficitur; immò & aliquando Episcopus, Presbyter, vel Diaconus à gradu suo injustè dejectus, si innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus Episcoporum, *c. Episcopus* 65. 11 *quæst.* 3. Quod intelligendum est tantùm in depositis, vel degradatis, quibus cœlestis militiæ detrahuntur insignia, *c.* 2. *de pœnis in* 6. Oportet enim, quod in reparatione sua recuperent ea, quæ in ordinatione sua receperunt, ut dicitur in Concilio Tolet. 4. *can.* 27.

e *Ausus fuerit.*] Eadem phrasi utuntur Alexander *in c.* 3. *hoc tit.* & PP. Concilii Antioch. *in c. si Episcopus* 6. 11. *quæst.* 5. Concilii Romani sub Nicolao *can.* 2. Et certè magna audacia est contempto justo superioris præcepto ministrare, ut inquit textus *in cap. Salomtana* 24. *quæst.* 3. 5.

f *Attrectare.*] Eodem modo legit Halosnder. Dionysius Exiguus etiam legit *attrectare*, cui favet Virgilius ibi: 6.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me vivis in aquis
Abluero.

g *Ministerium.*] Quod eis tanquam clericis competit. Concil. Roman. sub Nicolao *cap.* 2. *cap. accedens.* 10. *in fine*, *dist.* 50. privat enim depositio Ecclesiasticis functionibus: quare depositi non possunt in officio suo ministrare, ut antea, *cap. si* 7.

quis Episcopus 13. 11. *quæst.* 3. *cap.* 1. *vers. Caveant*, *c. is cui* 20. *de sentent. excom. lib.* 6. immò nec aliquid de ministerio sic interdicto obire, *cap. si quis Episcopus* 6. 11. *quæst.* 3. *cap.* 2. *hoc tit.* Quare nec possunt divina officia celebrare, *cap.* 3. *cap. latores* 4. *hoc tit.* nec Missarum sulemnia, *d. cap. Salonitana*, *cap. quæ de causa* 9. 2. *quæst.* 5. nec facere matutinum, aut vespertinum sacrificium, *d. cap. si quis Episcopus* 7. nec divinis se ingerere, *cap.* 1. *vers. Sciturus*, *de re judic. lib.* 6. nec etiam in minoribus gradibus ministrare, ut suprà probavi, nisi sit tantùm à sacerdotali officio depositus, vel à Missarum celebratione: nec horas canonicas in choro cantare. Glossa *verbo Secus*, *in cap.* 1. *de sent. excom. lib.* 6. Extra chorum verò tenetur eas recitare; quia quemadmodum clericus depositus non privatur privilegio clericali, nec etiam eximitur ab honore clericali. Suarez *de censur. disp.* 12. *sect.* 2. *num.* 13. sicut & potest parochus sine metu irregularitatis matrimonio assistere pro ejus valore, juxta Tridentinum *sess.* 24. *de reform. cap.* 1. non tamen poterit conjuges solemniter benedicere, quia hoc ministerium proprium est sacerdotis. Suarez *de censur. disput.* 11. *sect.* 3. *n.* 20. & *disput.* 40. *sect.* 2. *num.* 26. Item potest baptismum non solemniter conferre in necessitate, quia non tanquam clericus, sed tanquam laïcus confert. Suarez *d. sect.* 3. *num.* 20.

h *Ab Ecclesia abscinditur.*] Dionysius Exiguus legit, *pœnis abscindatur.* Gentianos, Haloander, & Rabanus, *omninò abscindatur.* Aristenus, *longissimè ejiciendus*: quæ verba sic interpretatur Zonaras, ut tabescens membrum ab Ecclesia abscindatur omnino, tum ob summam impudentiam, tum quia nunquam redintegrari canonicè potest, quia cùm priùs fuerit depositus, mox ab Ecclesia abscinditur. Balsamon legit, ab *Ecclesia abscindatur ut impudentissimus.* Ecclesia hìc significat Catholicorum congregationem, *cap. Ecclesia* 8. *de consecr. dist.* 4. siquidem omnes credentes unum Christi corpus efficiunt, *cap. si quis* 58. 11. *quæst.* 3. abscindatur verò idem significat in præsenti, atque excommunicetur, ut docuerunt Panormit. & Anton. *in præsenti*, Bellarminus *de eccles. cap.* 8. Suarez *disput.* 8. *sect.* 1. & probatur *ex cap. si quis presbyter* 5. *cap. si quis Episcopus* 6. 11. *quæst.* 3. per excommunicationem enim quis scinditur, & separatur ab Ecclesia, idest à communione fidelium, & corporis Christi, *cap. audivi* 21. *cap. nihil* 33. 11. *quæst.* 3. & extorris fit à regno Dei, à consortio fidelium, & liminibus Ecclesiæ, *cap. si autem* 11. *cap. canonica* 107. 11. *quæst.* 3. *in can.* 30. *Apost.* ibi: *A communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus à Petro.* Faciunt D. Chrysostom. *in homil. de anathemate*, D. August. *de unit. Eccles. cap. ult.* Eusebius *lib.* 5. *hist. cap.* 14. 8.

CAPUT II.

Ex Concilio a *Antiocheni.*

SI quis presbyter ab Episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus suspensus, & ipse per contemptum, & superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere præsumpserit, & postea ab Episcopo correptus, in cœpta perduraverit præsumptione, hic omnimodis excommunicetur, & ab Ecclesia expellatur; & quicunque cum eo communicaverit, similiter se sciat *b* excommunicatum. Similiter de clericis, laïcis, vel fœminis excommunicatis observandum est. *c* Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare non potuerit, Regis judicio exilio damnetur.

NOTÆ.

1. a ANtiochensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed aliquibus verbis additis à Raymundo, aliis inversis, ut facilè lectori constabit, si conferat textum hunc prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, cum ipso canone prout jacet apud Raymundum, & prout habetur in ipso Concilio Antiocheno, & in Codice canonum Ecclesiæ universalis, ordine 83, ubi ita habetur: *Si quis Episcopus à Synodo depositus, vel Presbyter, aut Diaconus à proprio Episcopo, ausus fuerit aliquid de ministerio agere, sive Episcopus, secundùm præcedentem consuetudinem; sive Presbyter, sive Diaconus, nullam amplius in alia Synodo spem restitutionis, nec defensionis locum ei habere liceat, sed & omnes ei communicantes ab Ecclesia abjiciantur, & maximè si postquam cognoverint sententiam adversus prædictos fuisse prolatam, eis communicare ausi fuerint.* Concil. hoc Antiochenum primum celebratum fuit sub Julio Papa I. anno 340. in quo Arriani Athanasium deposuerunt, atque Gregorium Cappadocem in ejus locum substituerunt, ut referunt Binius, & Coriolanus *in historia ipsius Concilii*, P. Marcha *lib.* 3. *concord. c.* 3. Unde canones in eo editos tanquam ab Arrianis, & Eusebianis factos, auctoritate carere docuerunt Binius, & Coriolanus *ubi suprà*, & textum in *c.* 1. 31. *dist.* 16. ubi inter Catholica Concilia hoc refertur, accipiunt de alia Synodo Antiochena, cùm sex fuerint in ea civitate celebratæ; non verò de hac prima. Et Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *n.* 37. Gratianum perstringit, eo quòd in eo textu canones Antiochenos inter editos à Catholicis enumeret. Sed licèt verum sit, trigintasex Episcopos Arrianos in hac Synodo interfuisse, & ita majorem Patrum partem ex Arrianis fuisse, tamen Ecclesia canones ab eis editos, rectam disciplinam continentes, tanquam ab injustis possessoribus eripuit, & sæpe eis usa est, appellando Concilium illud sanctum, ut in Concilio Triburiensi *cap.* 2. Romano sub Leone IV. apud Baronium *tom.* 10. *anno* 853. *num.* 39. Primò inserendo eos in codice canonum Ecclesiæ universalis, ut hodie reperiuntur, ut refert Ant. August. *lib.* 1. *de emend. Gratiani, cap.* 11. his verbis: *Canones Concilii Antiocheni receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante Concil. Chalcedonense, ut in ejus Concilii act.* 12. *Græcis, Latinis* 11. *apparet; & ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus canonum dicimus.* Idem refert Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *n.* 34. Etiam eisdem canonibus usi sunt Patres 6. Synodi in Trul. ut ex secundo ejus canone constat, relato *in cap. placuit* 4. 16. *dist.* necnon probavit Dionysius, teste Eusebio *lib.* 7. *histor. Eccles. cap.* 24. & 25. Nicolaus II. *in epist. ad Michaëlem Imperat.* & *epist.* 10. *ad Episcop. & Clerum CP.* in 8. Synodo generali sub Hadriano II. *act.* 7. Leo IV. *ad Episcop. Britanniæ*, apud Baronium

nium *anno* 855. *num.*28. Paschalis II. *epist.* 24. Illud tamen notandum est, quod licèt in Concilio Chalcedonensi, *act.* 4. *atque* 11. recitentur duo canones Concilii Antiocheni, videlicet 16. & 17. tamen non ut ex Concilio Antiocheno, sed ut ex dicto Codice canonum Ecclesiæ universæ citantur *num.*95. & 96. ut extant in dicto codice. Cùm ergo prædicti canones Concilii Antiocheni reperirentur collecti, & incorporati in ipso codice canonum Ecclesiæ universalis, præsentem canonem ex eo transcripserunt Gratianus *in cap. si Episcopus*, 11 *quæst.*3. Papiensis *in d.* 1 *.collect.* à quibus accepit Raymundus, & hoic sextæ collectioni inseruit, & ex capitularibus Caroli eum citat Cironius *lib.* 1. *obs. cap.*1. & forsan Carolus Magnus inseruit hunc canonem suis Capitularibus ex Concilio Toletano, quod illi transmisit Helipandus Toler. Archiepiscopus, & in bibliotheca Fuldensi in membranis literis Gothicis scriptum refert Bargas *in fragmentis Luitprandi*, *n.*77. ubi *c.*6. ita legitur: *Presbyter contumax excommunicandus est. Si quis presbyter ab Episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus suspensus, & ipse per contemptum, & superbiam aliquid de ministerio*: cætera desunt. Etiam textus hic ab aliquibus citatur ex Concil. Vernensi celebrato sub Stephano II. *can.*9.

b *Excommunicatum.*] Minori excommunicatione videlicet, juxta ea, quæ dabimus *in cap. significavit, de sent. excom.*

2. c *Quod si aliquis.*] Verba quæ sequuntur transcripsit Raymundus ex Concilio Vernensi *can.*9.ubi ita habetur: *Excommunicatus in Ecclesia non debet intrare, nec cum ullo Christiano cibum, vel potum sumere, &c. Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio condemnetur.* Unde prior pars hujus textus transcripta est ex dicto Concilio Antiocheno; secunda verò ex Concilio Vernensi. De hac exilii pœna, & quare desideretur requisitio Regis ad eam imponendam, egi *in cap.*1. *de calumniator.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO PROBATUR. Ex his duobus canonibus sequens deducitur assertio: *Presbyter degradatus, vel depositus celebrans, ab Ecclesia omnino abscinditur.* Probant eam textus *in cap. si Episcopus* 6. *cum sequenti*, *cap. si autem* 11. *cap. absit autem* 14. 11. *quæst.*3. *cap. Salonitana*, 63. *dist. cap. accedens* 20. 50. *dist. cap.* 3. *cap. latores* 4. *cap. fraternitati* 6. *cap. Apostolicæ* 9. *hoc tit.* Faciunt textus *in cap.*2. *de sacram. non iterand. cap. veritatis, de dolo & contum. cap. ut clericorum* 15. §. *si quis igitur, de vita & honestate cleric. cap.* 1. §. *sciturus, de re judic. lib.*6. *cap.*1. §. *fin. cap. is cui, de sent. excom. lib.* 6. Consonat lex 17. *tit.*9. *partit.*1. Illustrant Suarez *de censur. disp.*18. *sect.*3. Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.*8. *c.*4. & *lib.*32. *syntag. cap.*30. Covar. *in cap. alma mater*, 1. *part.* §.6. *num.*8. alii congesti à Cenedo ad Decretal. *collect.*63. Barbosa *in præsenti.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione ita insurgo. Clericus degradatos omni privilegio clericali, & ecclesiastico foro privatus traditur Curiæ sæculari, ut debitis pœnis puniatur, *cap. novimus, de V. S. cap. cùm non ab homine*, ubi latè probavi, *de judiciis.* Ergo si in præsenti casu clericus erat degradatus, ut constat ex hoc capite 2. ibi: *degradatus*; non poterat postea ab Episcopo excommunicari, cùm jam projectus esset ab Ecclesia & ejus jurisdictione, & majori pœnâ erat afficiendus à judice sæculari. Accedit, nam non pervenitur ad degradationem clerici, nisi priùs fuerit excommunicatus, & depositus; & tandem si incorrigibilis est. degradatur, *cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Ergo si in præsenti casu excommunicatio præcesserat degradationem, ad quid postea excommunicatur, sive ab Ecclesia abscinditur, cùm jam per priorem excommunicationem esset à communione fidelium privatus.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, præsentem rubricam generaliùs concipi in hac sexta collectione, quàm in prima, ubi tantùm ita habetur: *De clerico excommunicato, vel deposito ministrante.* Immò & in aliquibus codicibus deest verbum *deposito*, sed Raymundus ut comprehenderet omnes decisiones sub hoc titulo compilatas, adjecit ea verba, *deposito, vel interdicto*, ut notarunt Ant. Augustin. *in notis ad dictam* 1. *collect.* Butrius, Panormit. Anania, & alii relati à Cenedo *in collect.*25. *ad Decret.* & rectè, agitur enim in hoc titulo de pœnis, quibus afficiendi sunt clerici, qui cùm essent ob varios excessus modò depositi, modò excommunicati, modò suspensi, modò interdicti, contemptis Ecclesiæ clavibus se ingerunt ministeriis sacris. De depositis agitur *in cap.* 1. *&* 2. *hoc tit.* de interdictis, & excommunicatis *in cap.*3. *cap.*4. *cap. fraternitati* 6. *cap. fin.* De suspensis *in cap. ad Apostolica* 9. & ideò ita generalis concipi debuit rubrica. Accedit, nam ut notarunt Hostiensis, Anton. Panormit. & alii, præsens titulus superioribus conjungitur, quia in illis actum fuit de variis delictis, ob quæ excommunicatio, depositio, suspensio, vel interdictum infliguntur; ideo in præsenti titulo agitur de omnibus illis, qui contemptis prædictis censuris in gradibus suis ministrarunt. 5. EXPONITUR PRÆSENS RUBRICA.

Deinde sciendum est, quod deponere modò significat idem, atque rem alicui custodiendam tradere, *l.*1. *ff. depositi*: quâ ratione etiam testium dicta depositiones appellantur *in l.* 3. *Cod. si minor se majorem*: quia qui testimonium profert, quodammodo veritatem sibi notam fidei judicis committit: modò significat idem atque auferre, seu derelinquere; quo modo etiam dicimus deponere officium: unde quando quis officio, vel dignitate privatur, deponi dicitur. Quare hanc pœnam propriam esse clericorum, docuerunt Bernard. Diaz *in praxi*, *c.*153. Suarez *de censur. disp.*30. *sect.*1. *n.*2. argumento capitis 2. 50. *dist. capitis* 2 *de pœnis lib.*6. quamvis aliquando extendatur ad religiosos, etiamsi clerici non sint, immò & Abbatissas, ut docet Suarez *suprà*; quia & hæ sunt personæ ecclesiasticæ. Hæc depositio duplex est, alia verbalis tantùm, alia verbalis, & realis: verbalis tantùm est, quando clericus in perpetuum deponitur ab omni officio sine spe restitutionis, *cap. Tringualdum*, 11. *quæst.* 3. *cap presbyter*, 81. *dist. cap. at si clerici*, § *de adulteriis*, *cap. cùm non ab homine, de judiciis*: post quam plerumque clerici detrudebantur olim in monasteriis pœnitentiæ peragendæ causâ, *cap. tua, de pœn. cap. sacerdos*, 81. *dist.* de qua depositione aliqui accipiunt canonem 13. Concilii Arelat. 1. in illis verbis: *De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa Dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, ut qui unque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur.* Sed non rectè; nam in eo canone potiùs agitur de suspensione, quam nolunt Patres deinceps eo casu apponi, sed potiùs depositionem, ut docuerunt Morinus *lib.*2. *exercit. cap.*11. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.*1. *regestr.*13 *epist.*130. Realis depositio dicitur, quando non sistitur in verbis tantùm, sed realiter, & solemniter clericus deponitur, & illi auferuntur ornamenta, quæ in ipsa ordinatione data fuerunt: de qua in Concilio Tolet.4. *cap.*27. ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo injustè dejectus, in secunda Synodo in-* 6. DEPOSITIO QUID.

nocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcoporum. Si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum; si Presbyter, orarium, & planetam; si Diaconus, orarium & albam; si Subdiaconus, patenam & calicem; sic & reliqui gradus ea in reparatione sui recipiunt, quæ cùm ordinarentur perceperant. Eadem repetit ex Concilio Maguntino Gratianus in *cap. Episcopus presbyter, 11. quæst. 3.* Synodus 8. *act. 7.* Cùm enim clerici ordinabantur, ejusmodi ornamentis ornabantur, ut constat ex Concilio Carthag. 4. *can. 5. cum sequent.* Aquisgran. *can. 9.* Isidoro *lib. 2. de offic. eccles. cap. 6.* unde eisdem in depositione debebant spoliari. Illustrant Langleus *lib. ult. semestr. cap. penult. & ultimo*, Acuña *in cap. ficimus*, 43. *dist.* Lemaistre *lib. 2. de instit. Episcop. cap. 5.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 5. & lib. 5. tit. 4. cap. 25.* Morinus *lib. 2. exercit. cap. 11.* & alii, quos laudavi *in cap. cùm non ab homine, de judiciis.* Aliquandò Ecclesia clericos non in perpetuum deponit, sed ad tempus, *cap. cùm in cunctis, § 2. de elect. cap. tam literis 33. de testibus, cap. 2. de tempor. ordin. lib. 6.* veluti donec destiterint, & satisfecerint, *Clement. 1. de decimis:* & hæc pœna propriè suspensio dicitur, licèt aliquando depositio appelletur, *cap. 3. hoc tit.* & è converso depositio suspensio appellatur, *cap. si quis Episcopus, 83. dist.* varia de suspensionis, & depositionis speciebus tradit Morinus *lib. 2. exercit. cap. 3. cum sequent.* & hæc suspensio nonnunquam pro levi culpa imponitur, *cap. presbyter 2. quæst. 3. cap. inter, de purgat. canon.* interdum pro majori crimine, *cap. tam literis 33. de testibus, cap. in loco 5. quæst 4.*

7. *De effectibus depositionis.* Deinde sciendum est, depositionem modò fieri à beneficio, *cap. insinuatum 13. de simonia*; modò ab officio, *cap. si quis Episcopus, 50. dist. cap. si quis clericus 10. 87. dist.* modò ab officio, & beneficio, *cap. veritatis 8. de dolo, & contum.* quas & alias depositionis differentias doctè illustrant Morinus *lib. 2. exercit. cap. 12.* Gibalin. *de censur. disput. 7. quæst. 13.* Depositio à beneficio privat clericum ipso beneficio, in quo differt à suspensione, quæ tantùm privat perceptione fructuum. Suarez *de censur. disput 30. sect. 1. num. 3. & 4.* Depositio ab officio modò fit ab iis, quæ sunt ordinis tantùm, *cap. at si clerici 4 de judiciis*, velut cùm quis deponitur à sacerdotali officio, *cap. Tengualdum 10. 11. quæst. 3. c. latores 4. hoc tit.* vel à gradibus ecclesiasticis, *c. 2. de pœnis lib. 6.* modò ab aliis, quæ sunt etiam jurisdictionis, veluti cùm quis deponitur ab Episcopali dignitate, *cap. quod ad translationem, de renunc. cap. ut clericorum 13. § si quis ita, de vita & honest. cleric.* aut à dignitate, honore, ordine, officio, ac beneficio, ut *in d. cap. veritatis, cap. 1. ad finem, de homicid. in 6.* Cùm à jurisdictione quis deponitur, non tantùm ipsa jurisdictione privatur, sed ipso munere jurisdictionis, in quo differt depositio à suspensione, quia suspensus privatur usu jurisdictionis; licèt conveniant in eo, quod gesta tam per depositum, quàm per suspensum, nullius momenti sunt; quia quemadmodum ille non habet dominium jurisdictionis, ita hic privatur actuali usu. Suarez *d. disput. 26. sect. 2. n. 2. & disp. 30. sect. 1. num. 7.* Cùm verò ab ordine depositio fit, utique ipso ordine depositus nec privatur, nec privari valet, *cap. quod quidam 97. 1. quæst. 1. cap. ostenditur 12. de consecr. dist. 4. cap. 2. 32. quæst. 7.* quia per characterem indelebilem gradus confertur, qui proinde Ecclesiæ depositione auferri non potest, ut probant Theologi scholastici *in 4. dist. 25.* Suarez *de censur. disp. 30. sect. 1. num. 7.* nec in hoc plus continet depositio ab ordine, quàm suspensio, ut rectè notavit Suarez *d. n. 7.* Unde provenit, quod actus ordinis (si modò jurisdictionem non requirat, ut absolutio sacramentalis) gesti à deposito, validi sint, si modò depositus debita forma, & materia utatur cum legitima intentione, quia is retinet eandem ordinis potestatem, à qua ex divina institutione actua valorem, & efficaciam assequitur, si cætera necessaria concurrant: quare rectè advertit Suarez ubi suprà, *num. 7.* quod Episcopus depositus verè ordines confert, & sacramentum confirmationis administrat; & sacerdos depositus validè consecrat, quemadmodum & suspensus, & degradatus; quia clericus depositus clericus manet, & clericus vocatur in præsenti titulo, ut notavit Panormit. *in c. 1. hoc tit. n. 2.* & retinet privilegium clericale, *c. at si clerici 4. § de adult. c. cùm non ab homine 10. de judic. cap. una 6. de pœnis.*

His præmissis apparet jam ratio præsentis assertionis; nam cùm Ecclesia non possit actus ordinis à clerico deposito gestos nullos reddere, quemadmodum reddit inanem actum jurisdictionis ab eo celebratum, ideo propositis pœnis sæpe sæpius statuit, ne clericus depositus attingere audeat ministerium sibi interdictum; & ideo tam *in hoc cap. 1.* quàm 2. statuitur, ut si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus à suis gradibus pro certis criminibus fuerint depositi, & nihilominus attrectaverint ministerium sibi antea commissum, ab Ecclesia abscindantur, hoc est in perpetuum excommunicentur, & rectè; nam quanvis Ecclesia non possit characterem per sacramentum Ordinis in anima impressum abolere, ac proinde nec ordinis potestate clericum privare; valet tamen perpetuò usum ejus clerico interdicere, saltem ne ritè, & licitè exerceatur ejus gradus officium, juxta potestatem, quam habet Ecclesia ferendi censuras: quod si non servet clericus similem prohibitionem, sed nihilominus pertinaciter contra eam agat interdictum sibi ministerium exercendo, contemptus quidem est clavium Ecclesiæ, ecclesiasticæque potestatis, & superbia, *c. fin. hoc tit.* & præsumptio dicitur *in hoc c. 2.* ibi: *præsumpserit*; & *c. latores 4.* ibi: *præsumpserit*; & in aliis, *hoc tit.* seu audacia, *c. 1. hoc tit.* ibi: *ausus fuerit*; & *cap. si quis Episcopus 6. 11. quæst. 3. c. Salonitanæ*, ibi: *Attingere audeat, 63. dist.* & temeritas, *c. 3. hoc tit.* ibi: *Pro ausu tantæ temeritatis.* Unde ob talem contemptum justè clericus depositus ministrans abscinditur ab Ecclesia, & modis omnibus excommunicatur. 8. *Traditur ratio asserendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti non agimus de clerico degradato, Curiæque sæculari tradito, sed potiùs de clerico deposito, qui non tradebatur Curiæ sæculari. Nec interest quod *in c. 2. hoc titulo*, appelletur clericus degradatus, quia in veteribus Ecclesiæ canonibus sæpiùs degradatio ponitur pro depositione, & pro eo delicto, pro quo in uno canone injungitur depositio, in alio imponitur degradatio, quasi eadem pœna, veluti in canone 44. Apost. circa Episcopum usurarium ita cavetur: *Episcopus, &c. pecunias mutuò datas cum fœnore exigens, vel cesset, vel deponatur.* Et cùm repetitur canon hic in Synodo Nicæna, *can. 17.* & Trullana *can. 10.* ita habetur: *Clericus à diaconatu, & supra pecuniam non commodet ad usuras, &c. quod si quis adversus hæc statuta venire præsumpserit, communione concessa ab ordine degradetur.* Aurelian. 3. *can. 26.* ibi: *Exactor fœnoris, aut usurarum possessor, secundùm Patrum statuta degradetur.* Tarracon. *can. 10.* Illiberit. *can. 20.* ibi: *Si quis clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari, & abstineri.* Quam pœnam explicat Concilium Arelat. 2. *can. 14.* ibi: *Si quis clericus pecuniam dedit ad usuram, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Similiter *in can. 25. Apost.* ita cavetur: *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus fornicationis, vel furti convictus deponatur, &* 9. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

mox

mox segregetur. Quam pœnam ita explicant Pattes Coneilii Aurel. 3. *can.* 8. *Si quis clericus furtum, aut falsitatem admiserit, quia capualia sunt crimina, communione concessa, ab ordine degradetur.* Notavit Mozinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 11. Unde clericus, qui *in c.* 1. *hoc tit.* dicitur depositus, *in cap.* 2. dieitur degradatus. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, quia licèt jam cleticus in præsenti casu fuisset depositus pro ctiminibus, tamen crescente malitiâ, per contemptum elavium ministrando iu gradu interdicto ampliùs excommunicari valet, *c. cùm non ab homine* 10. *de judiciis*, *cap. capitulum* 30. *de rescriptis*, *Clement.* 2. *de sent. excom.* sicut eacommunicatus deponitur, *cap. clerici*, 63. *dist. cap. latores* 4. *hoc tit.* Nec novum est, ut pro duplici culpa, duplici quis puniatur pœna. *cap. ut clericorum, vers. Si quis igitur, de vita & honest. cleric.* Sont tamen hoc easu, & similibus diversarum rationum censuræ, & ideo nihil impedit, quod eidem personæ diversa pœna imponatur propter diversa delicta, ut in præsenti; sed etiam propter idem delictum, si in tantum erescat contumacia, ut omnem hanc pœnam mereatur, ut latè doeet Suarez *de censur. disput.* 5. *sect.* 2. *n.* 4.

IO. EXPONITUR CAP. 2. DE RE Sed suprà traditis obstat teatus *in cap.* 1. § *si quis autem, de re judic. in* 6. ubi statuitur, quod si judex ordinarius, vel delegatus, suspensus, durante suspensione se ingesserit divinis officiis, irregularitatem contrahat, à qua nonnisi per Romanum Pontificem possit absolvi. JUDICATA IN 6. Ex quo textu expresse deducitur, suspensum ab officio ecclesiastico, & adhuc temerè se ingerentem divinis officiis, irregularitatem contrahere. Ergo non rectè in præsenti docetur, tantùm abscindendum ab Ecclesia, idest eacommunicandum esse. Pro cujus textus solutione, omisso Cardinali in præsenti, qui discrimen constituit inter clericos in majotibus otdinibus constitutos, & minotibus gradibus initiatos, ministrantes post suspensionem, ita ut primi irregularitatem contrahant, secundi verò tantùm eacommunicentur; quæ solutio facilè refellitur ex traditis suprà *in cap.* 1. veriùs dicendum est, ob violationem censuræ irregularitatem contrahere clericum suspensum post suspensionem celebrantem, *c. Apostolicæ* 9. *hoc tit.* Similiter & clericum interdictum, *c. latores* 4. *hoc tit.* eacommunicatum, ut dicemus *in cap. sequenti.* Unde majori ratione depositus celebrans irregularis fit, quia omnis depositio involvit in se suspensionem. Nec in præsenti negatur clericum depositum celebrantem, irregularitatem contrahere, sed ampliux esse excommunicandum eum statuitur: quo modo etiam expendi, & eaponi possunt teatus *in cap.* 1. *cap. is cui* 20. *de sent. excom. in* 6. *cap. latores* 4. *cap. fraternitatis* 6. *cap. postulasti* 7. § *quæsivisti, hoc tit.* junctis adductis in eorum commentariis.

C A P U T III.

Alexand. III. [a] *Londonen. Episcopo.*

CLerici autem, si qui à suis, aut etiam de mandato Romani Pontificis ab alienis Episcopis interdicti, vel excommunicati ante absolutionem divina officia celebraverint, nisi moniti sine dilatione redierint, perpetuæ depositionis sententiam pro ausu tantæ temeritatis incurrant.

N O T Æ.

I. a *LOndon.*] In prima collectione; *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Turonensi*, post Concil. verò Later. *part.* 16. *cap.* 9. legitur *Livoniensi*, & in quodam Codice Tarraconensi, *Londonensi*, ut notavit Ant. August. *in præsenti*: quam literam retineo, quia in dicta prima collectione additur, *pars capitis relatum*; unde cognoscitur, in præsenti referri partem teatus *in c. relatum, ne cleric. vel monachi*, qui inscriptionem habet, *Londinensi Episcopo.* De diœcesi Londinensi egi *in cap.* 6. *de consuet.*

C A P U T IV.

Idem [a] *Toletano Archiepiscopo.*

LAtores præsentium cum tuis literis ad nostram accedentes præsentiam, suum nobis excessum pleniùs intimarunt, scilicet quod tam ipsi, quàm alii multi, postquam interdicti & excommunicati fuerunt, divina præsumpserint officia celebrare. Quoniam verò cum eis magnam multitudinem in hoc peccasse dicebant, nec nobis qui eorum magis, vel minùs deliquerint, innotescere potuit, negotium discretioni tuæ duximus remittendum, f. t. p. A. s. m. quat. rei veritate diligentiùs inquisita, si XL. [b] solummodò, vel pauciores in his deliquisse constiterit, omnes in perpetuum ab officio sacerdotali deponas: si verò multitudinem magnam in hoc peccasse cognoveris, eos quos magis causam delicti esse constiterit, perpetua depositione condemnes, & alios, qui non tantùm deliquerunt, ab officio [c] ad tempus suspendas, & omnibus pœnitentiam secundùm discretionem tibi à Deo datam injungas.

N O T Æ.

a *TOletano.*] ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *part.* 50. *cap.* 51. De Primatiali Ecclesia Toletana egi *in cap. coram, de in integ. restit.*

b *XL. solummodò.*] Pœnam minuendam esse ob numerum delinquentium, probavi *in cap.* 6. *de servis non ordin. cap.* 11. *de transact.*

c *Ab officio.*] Et per consequens à beneficio,

voloit Glossa *in præsenti*, sed malè, quia verius est suspensum ab officio, non semper suspeusum esse à beneficio, ut probat Gibalin. *de censur. disput.* 7. *quæst.* 12. 3. *part.* & dicemus *infrà in cap. ex literis, de excessib. Prælat.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, et probatur. EX his duabus decretalibus sequens communiter venit assertio disputanda: *Clericus interdictus, & excommunicatus celebrans deponitur, irregularisque manet.* Probant eam textus *in cap. si quis presbyter* 5. *cap. si quis Episcopus* 6. & 7. 11. *quæst.* 3. *cap. illud*, §. *ult. cap. ad Apostolica* 9. *cap. si celebrat, de cleric. excom. cap. veritatis* 8. *de dolo & contumacia, cap.* 1. §. *sciturus, de re judic. in* 6. *cap.* 1, *cap. is cui* 18. *de sent. excom. lib.* 6. Joannes VIII. *ad Clerum Salernitanum*, Zacharias Pontifex *epist.* 5. ibi: *Hoc inquisisti, quid faciendum sit de excommunicato Episcopo, & Apostolicam auctoritatem negligente. Hic detestabilis est coram Deo, & hominibus, cui condemnato incondemnatus non communicabis.* Carthag. *can.* 108. *Placuit, ut quicunque non communicat in provincia propria, & in aliis provinciis, vel transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, jacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Concilium in Germania sub Conrado Cardinali Portuensi L. S. A. anno 1225. *can.* 6. *Multi nomine sacerdotis censuram ecclesiasticam contemnentes, excommunicati à Prælatis ipsorum, exigentibus culpis suis, & immemores, quod Episcopis & Prælatis clavium regni cœlestis collata sit potestas, attrectare sibi divina mysteria non verentur, &c. Statuimus igitur, ut tales sine spe restitutionis ab officiis, & beneficiis deponantur, & infames, & intestabiles sint, & de cætero ad beneficia ecclesiastica nullatenus admittantur, nisi per pœnitentiam approbatam, & conversionem laudabilem Sedis Apostolicæ gratiam meruerint obtinere.* Innocent. III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 57. ubi Episcopo Zamorensi ita scribit: *Grave gerimus, & indignum, quod cùm venerabilis frater noster Portugalen. Episcopus, post diutinas persecutionis angustias, quas à charissimo in Christo filio nostro Illustri Rege Portugalen. & ejus nosceitur sustinuisse ministris, evasis demùm fuga præsidio custodiis violentis, bonisque suis, non solùm ecclesiasticis, verùm etiam patrimonialibus derelictis, compulsus sit pariter cum... Decano suo, & aliis, licèt paucis, tribulationis propriæ participibus, pro commissa sibi Ecclesia libertate ad Sedem Apostolicam confugere quasi nudus: Canonici Portugalen. Ecclesiæ, quos ejus, utpote boni Patris, oppressionibus compati decuisset, non solùm filialis compassionis dicuntur ei subtraxisse solatium, quinimò tantò nocentiores aliis, quantò pejus familiaris solet lædere inimicus, sæviendi adversus ipsum temeritate sua præbuisse videntur extraneis incentivum, dum tam ipsi, quàm Ecclesiæ memoratæ Portionarii excommunicationis subjecti, divina non erubuerunt officia celebrare, contempto temerè interdicto primo, vel secundo per eundem Episcopum promulgato, super quo non relaxando ad Sedem fuerat Apostolicam appellatum: & perjurio nihilominus vilipenso, quod iidem Canonici dignoscuntur circa præsens negotium incurrisse. Nolentes igitur tantam præsumptionis audaciam relinquere incorrectam, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quod inquisita, & cognita veritate, si rem inveneritis ita esse, Canonicos, & Portionarios memoratos, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, beneficiis ecclesiasticis, & officiis spolietis. Nisi forsan ad interventum & consilium præfati Episcopi, temperandum duxeritis hujus canonicæ disciplinæ rigorem. Volumus insuper, & præcipimus, ut circa omnia, quæ præmissa sunt, tam supra principali, quàm supra incidenti, appel. postposita procedatis. Quod si non omnes, &c. Tu ergo frater Episcope cum eorum altero, &c. Datum Laterani III. idus Maii, P. anno tertio decimo.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 6. *cap.* 1. Covarruv. *in cap. alma, part.* 1. §. 8. *num.* 1. Sayrus *lib.* 2. *Thesauri, cap.* 22. *num.* 27. Suarez *de censur. disput.* 11. *sect.* 3. Alterius *eod. tract. lib.* 2. *disput.* 1. *cap.* 1. Avila *eod. tract. part.* 7. *disput.* 9. *sect.* 2. Bonacina *quæst.* 3. *de irregul. puncto* 5. *num.* 12. Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *quæst.* 2. *consect.* 1. Cornejo *in* 3. *part. disput.* 6. *de irregul. dub. unic. quæst.* 1. Leander *eod. tract. disput.* 21. *quæst.* 2.

Sed pro dubitaodi tatione in præsentem assertionem argumentor ita. Irregularitas tantùm incurritur in casibus à jure expressis, *cap. is cui* 18. *de sent. excomm. lib.* 6. Sed in nullo juris testimonio invenitur expressa irregularitas, seu statuta contra excommunicatum celebrantem divina officia. Ergo excommunicatus celebrans pendente excommunicatione, non manet irregularis. Probatur minor, nam suprà laudati Doctores, qui hanc irregularitatis speciem agnoverunt, eam deduxeront *ex cap. si Episcopus* 6. *cum sequenti*, 11. *quæst.* 3. & ex juribus compilatis *in præsenti titulo*, ut agnovit Suarez *ubi suprà*. Sed io nullo ex eis talis irregularitas expresse statuitur. Noo *in d. cap. si Episcopus*, quia in eo agitur de Episcopo, aut presbytero deposito, non verò excommunicato, ut probavi suprà *in cap.* 2. ubi idem canon Concilii Antiocheni reperitur. Non *in cap. si quis Episcopus*, sequenti; quia in eo tantùm Martinus Bracharensis transcripsit dictum canonem 5. Concilii Antioch. & suæ collectioni inseruit *sub num.* 37. & in ea versione ex Græco autographo, pro *depositus*, seu *damnatus*, posuit *excommunicatus*, ut constat ex ipsa collectione Martini Brachar. quæ extat inter Concilia Hispaniæ edita à Loaysa, *fol.* 185. unde eandem explicationem habet textus ille ac antecedens, cùm contineat eandem sententiam. Nec in præsenti titulo satis expressa reperitur prædicta irregularitatis pœna. Non *in cap.* 1. & 2. quia in eis agitur de clerico deposito, non verò excommunicato, ut in eorum notis probavi: & *in cap. clerici* 3. licèt agatur de clericis excommunicatis celebrantibus, non imponitur irregularitas, nec ulla pœna, quæ incurratur ipso jure; sed tantùm jubetur ut ita celebrantes, si moniti non desistaot, in perpetuum deponantur per sententiam ferendam. Similiter *in cap. latores* 4. Alexander III. tantùm comminatur sententiam ferendam. Deiode *in c. illud* 5. tantùm asserit Innocentius III. se non infligere Episcopo celebranti post excommunicationem pœnam hoc casu per sacros canones statutam; non tamen exprimit, quænam pœna illa sit. Deinde *in c. fraternitatis* 6. tantùm jubetur, clericum excommunicatum celebrantem spoliandum esse beneficiis obtentis: & de pœna etiam ab homine ferenda agitur *in c. postulasti* 7. §. *quæsivisti*. Tandem *in c. Apostolica* 9. agitur de clericis suspensis celebrantibus, non verò de excommunicatis: unde cùm nullo juris testimonio reperiatur expressa hæc irregularitas, non est cur à Doctoribus admittatur. 2. Impugnatur assertio.

Quâ dubitandi ratione non obstante, defendenda est præsens assertio, cujus ratio, præmissis iis, quæ de effectibus excommunicationis majoris dabimus *in cap.* 8. *de sententia excom.* vera ratio provenit ex eo; nam cùm ligatus majori excommunicatione privatus sit perceptione sacramentorum, & facultate ea conferendi, se ingerendo divinis ministeriis, sacraque officia celebrando graviter peccat, argumento capitis *si celebrat, hoc tit.* in contemptum clavium Ecclesiæ temerè usurpando ministerium 3. Traditur ratio decidendi.

sacrom

facrum fibi interdictum; quare meritò in perpetuum depouitur,& irregularis manet, ut ita puniatur in quo peccavit, *c.nullus, de temporibus ordin.lib.6.* videlicet quia peccavit celebrando facrum minifterium illi interdictum in perpetuum,irregularis manet, ut illud amplius celebrare orqueat. Et irregularitatem contrahi à clerico excommunicato miniftrante, probatur fequentibus juris fundamentis. Primum deducitur *ex d.cap.fi celebrat,hoc tit.*ubi deciditur quæftio fatis vexata apud Interpretes, an qui minori excommunicatione tantùm ligatus Miffam celebravit,maneat irregularis? Quæ difputatio, feu quæftio prorfus inutilis, & fuperflua effet, fi minori excommunicatione ligatus celebrans divina officia nullam irregularitatem incurreret: & ita argumentum, quod deducitur *ex d.c.fi celebrat*, non eft à contrario fenfu,fed à ceffante ratione dubitandi. Secundò, nam excommunicatus fufpenfus eft à propriis ordinibus,adminiftratione videlicet facramentorum, & celebratione divinorum officiorum pro tempore, quo perfiftit in excommunicatione: fed fufpenfus celebrans durante fufpenfione fit irregularis, *cap. Apoftolicæ 9. hoc tit. cap. 1. §. fcituri, de re judic. lib. 6.* Igitur multò magis excommunicatus Miffam celebrans irregularis efficitur. Quod argumentum de parte ad totum appellat Pater Suarez *ubi fuprà*. & meo videri concludens eft. Eodem modo argüendum eft de clerico interdicto, qui divina officia celebrando irregularis efficitur, *cap. is cui 20. de fent. excom. lib. 6.* Tandem quia in præfenti textu, & *in d. cap fraternitati, hoc tit. cap. veritatis 8. de dolo & contum.* clerici excommunicati Miffam celebrantes in perpetuum deponuntur, & beneficiis jam obtentis privantur: quæ pœna parum, aut nihil differt ab irregularitate.

4. VARII CASUS RESOLVUNTUR. Manet ergo, veram effe communem Doctorum fententiam, videlicet clericum excommunicatum Miffam celebrantem, aut divinis officiis fe ingerentem, irregularem manere. Unde infertur refolutio ad varios cafus: & primò deducitor, excommunicatum illa demùm fieri irregularem, fi exerceat minifterium ordinis fibi interdictum; quare ipfe recipiens ordines non manet irregularis, fed fufpenfus, *cap. 1. de eo qui furtivè, cap. cùm illorum, de fententia excom.* quia in receptione ordinis non exercet actum fibi interdictum, ut docuerunt Covarruv. *in cap. alma, 2. part. §.6. num.6.* Suarez *de cenfur. difp.31. fect.2. num.57.* tametfi contrarium teneant Navarrus *in manuali, cap.27. num.241.* Avila *de cenfur. part. 7. difput. 9. fect. 1. dub. 6.* Similiter fi quis prohibeatur fub cenfura celebrare, & violet prohibitionem celebrando, incurrit quidem cenfuram, non tamen fit irregularis, eo quòd tunc non violat cenfuram, fed eam contrahere videtur. Et quamvis poft confecrationem jam cenfuram illam incurrat, & Miffam profequatur, non fit irregularis, quia moraliter eft una actio. Suarez *de cenfur. difput.31. fect.1. num.77.* Bonaeina *de irregul. difput.7. quæft.3. puncto 5. num. 8.* Deinde fi actus ordinis, quo violatur cenfura, fuerit invalidus ratione materiæ, aut fubjecti, nihilominus incurritur hæc irregularitas, veluti fi clericus excommunicatus folemniter baptizat infantem non debitâ materiâ; vel fi facramentaliter abfolvat hominem, qui reverà carebat dolore neceffario ad valorem facramenti. Ratio eft, quia verè violatur cenfura per exercitium ordinis. Si tamen actus fuerit nullus ex defectu ordinis, vel intentionis, non incurritur hæc irregularitas ob exercitium fictum, & dumtaxat ufum apparentem, ut docet Suarez *difp.13. fect 2. & 3. n.16.* fed fi ordinis exercitium non fit prohibitum quoad fubftantiam, fed dumtaxat quoad modum extrinfecum, & accidentalem, non fiet irregularis, fi quis eo modo exerceat: exempli gratiâ fi Epifcopus fuerit fufpenfus à Pontificalibus, non incurret hanc irregularitatem, etfi Miffam celebret cum eo apparatu, ut docent Layman *lib. 1. tract. 5. part. 5. cap. 3. num. 4.* Zerola *in praxi Epifc.verbo Irregularitas* 18. Secus eft,fi clericus fufpenfus exerceat actum, qui facet eft ratione modi accidentalis, verbi gratiâ fi parochus benedicat folemniter nuptias, vel cæremonias facras baptifmi faciat, etfi non conferat baptifmum. Suarez *dicta difp. 11. fect. 3. n. 19.* Gibalio. *de irregul. c.5. q.2. conf. 8.* Philiarchus *lib.4.c.23.* non tamen excommunicatus fiet irregularis, etfi violet cenfuram per exercitium aliquod jurifdictionis: ac proinde poterit ferre cenfuras, & ab eis abfolvere, non tamen cum folennitate ftolæ, & precum, ut obfervat Layman *ubi fuprà*. Item parochus poterit affiftere matrimonio,eo quòd non eft propriè actus ordinis,feu jurifdictionis, eft contrarium tenuerit Maiolus *de irregul. lib. 3. cap. 19.* Similiter irregulares tunc fiunt Subdiaconi, & Diacooi cancentes folenniter Epiftolam, vel Evangelium, cùm veftibus facris fibi propriis otuntur; fecus fi Subdiaconus oon utatur manipulo, vel Diaconus ftolâ: quod fi Subdiaconus calicem & patenam deferat ad altare, & Diacono miniftret, probabile eft non proptetea manere irregularem, eo quòd illud non fit munus proprium Subdiaconi: fecus erit fi Diaconus excommunicatus,fufpenfus,vel interdictus difpenfet Eucharistiam ex licentia,vel fine illa,aut folenniter baptizet. Tandem fciendum eft,io hac irregularitate attendendam effe parvitatem materiæ, atque ita actus benedictionis Epifcopalis abfque folennitate in itinere non fufficit ad inducendam irregularitatem,tametfi pertineat ad ordinem Epifcopalem, *c. Abbates, de privil. lib.6.* ut docent Suarez *de cenfur. difp. 12. fect.2.n.21.* Bonacina *d.q.3.punct.9.n.3.* Similiter fi clericus fufpenfus privatim horas recitans dicat, *Dominus vobifcum*, Suarez *ubi fuprà, num. 13.* vel fi quis faciat officium hebdomadarii in choro more monialium, ut probat Leander *de irregul. tract. 2. difput. 20. quæft. 19.* & *difput. 21. quæft. 15.* profequitur alios cafus Gibalinus *d. cap. 5. per tot.* & de celebrante in excommunicatione minori agemus infrà *in c. fi celebrat*: & de excommunicato faciente coram fe celebrare, infrà *in cap. illud*, dicemus.

Nec obftat dubitandi ratio fuprà adducta, quâ motus perdoctus Pater Didacus de la Fuente Hurtado Societatis Jefu, vir acutiffimi ingenii, & omnigenæ eruditionis, quem fub nomine cujufdam neoterici refert Leander *d. quæft. 2. fol. 216.* exiftimavit clericum excommunicatum miniftrantem non fieri irregularem,eo ductus unico fundamento, quia talis irregularitas non reperitur in jure expreffa. Verùm licèt non extet canon difertus, in quo clericus excommunicatus, vel divinis officiis fe ingerens pronuncietur irregularis; fatis tamen hæc pœna exprimitur verbis æquipollentibus, quibus Ecclefia in aliis delictis irregularitatem indixit. Supponimus enim nomen hoc *irregularitas*, jure antiquo incognitum fuiffe ufque ad tempora Innocentii III. & Gregorii IX. ut pro expofitione textus *in d. cap. fi quis Epifcopus 6. & 7. 11. quæft. 3.* notarunt *in cap. fi celebrat, hoc tit.* Anton. *num. 1.* & Additionator Panormit. *num. 6. litera E, columna 4.* Unde tam Innocentius, quàm Gregorius uti cœperunt prædicto verbo *in cap. nifi cum pridem, de renunc. cap. fi celebrat, hoc tit.* Quare in Decreto Gratiani nulla mentio fit irregularitatis; & tamen in canonibus in eo compilatis plerumque imponitur irregularitas variis verbotum formulis, 5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

mulis, quas referunt, explicantque Suarez *de censur. disput.*40. *sect.*8. Maiolus *de irregul. lib.* 1. *cap.*1. Unde rectè communiter omnes, tam Theologi, quàm Jurisperiti de irregularitate scribentes, in hoc casu irregularitatem agnoscunt, eamque probant ex præsentibus capitibus 3. & 4. & non malè deducitur *ex d. cap. veritatis* 8. *de dolo & contumacia:* quem textum adhuc à nemine perpensum vidi; faciuntque irrefragabilia argumenta suprà pro ratione decidendi adducta.

CAPUT V.

Idem *Capitulo* a *Herbipolensi.*

Illud Dominus in beato Petro. *Et infrà:* Ven. f. n. quondam Hildesemensis *b* Episcopus, Imperialis aulæ Cancellarius, non attendens quod multa sunt, quæ præter specialem auctoritatem Ap. Sed. de jure non possent, nec deberent impunè ab aliquibus attentari, utpote, *c* cessiones, & translationes Episcoporum, & alia, quæ nota sunt vobis; non solùm non obtentâ licentiâ, sed nec etiam postulatâ, Ecclesiâ Hildesemensi relictâ, Herbipolen. Ecclesiam occupavit. *Et infrà:* Unde nos præsumptionem ipsius debitâ volentes animadversione punire, v. f. n. *d* Magdeburgen. Archiepiscopo, & aliis quibusdam in Teutonia constitutis dedimus in mandatis, ut cùm factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium, nisi dictus Episcopus infra xx dies post susceptionem literarum, quas super hoc ipsi direximus, ab Herbipolen. Ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatum publicè nunciarent, & excommunicationem ejus facerent pulsatis *e* campanis, & candelis accensis, festis diebus, & Dominicis innovari: quod idem Magdeburgen. studuit adimplere. *Et infrà:* Ipse verò Episcopus in nostra postmodùm præsentia constitutus, etsi suum recognosceret, & confiteretur excessum, & non judicium, sed misericordiam postularet; hoc tamen inter alia in suam excusationem proposuit, quod cùm dictus Magdeburgen. non esset ordinarius judex ejus, non crediderat, quod admonitione non *f* præmissâ, auctoritate delegatâ posset procedere contra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Unde cùm nec ante factum commonitorias, nec post factum literas ab eo aliquas accepisset, peccare non credidit, si divina officia, quantumcunque solemniter, celebravit, præsertim cùm ei non nisi per *g* famam de sententia contra eum prolata constaret. Quod autem postquam se novit excommunicatum à nobis, divina sibi fecerat officia *h* celebrare, & communioni fidelium se ingesserat frequenter, id non in contemptum Ap. Sed. vel etiam tanti Sacramenti, sed spe veniæ asserit se fecisse, ne videlicet induresceret ampliùs, vel diutiùs ejus animus protervirет, si nunquam divinis officiis interesset: licèt in diebus solemnibus nunquam se celebrationi divinorum ingesserit, & cum paucis in angulo alicujus Ecclesiæ occultè non festivis diebus divina sibi fecerit interdum officia celebrari. Licèt autem in primo capitulo non videatur omnino culpabilis extitisse, quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potiùs abstinere, quàm sacramenta ecclesiastica pertractare. Illud autem, quod sub spe veniæ divina sibi fecit, postquam se à nobis excommunicatum noverat, celebrari, & fidelium orationi se ingessit, potiùs contra eum facere credimus, quàm pro eo; cùm ex fiducia pœnitentiæ non debuerit deliquisse, & excommunicatos non vitare, multò *i* magis quàm non vitari periculosum extat: non vitare siquidem, cùm in eo sit, excommunicatus, sine delicto non potest; sed cùm ex aliis pendeat, sine suo peccato poterit non vitari: & ita cum eo misericordiam facientes, *k* pœnam, quam canon iis, qui post excommunicationem divina præsumpsissent officia celebrare, vel qui celebrationi se ingesserint divinorum, ei non duximus infligendam.

NOTÆ.

1. a *Herbipolensi.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.*1. sed cùm non extet præsens epistola Innocentii inter editas à Sirleto, & Bosqueto, ideo integram restituere non possumus: hujus tamen translationis Hildesemensis Episcopi mentio extat *in c. quanto, de translat. Episcop.* ubi de diœcesibus Herbipolensi, & Hildesemensi nonnulla notavi *in d. c. quanto, de transl. Episcop.*

2. b *Episcopus.*] Conradus videlicet à Rabenspurg, Philippi Regis Romanorum Cancellarius, dehinc Lubecensis, demùm Hildesemensis, tandem Episcopus Herbipolensis, ut refert Bucelinus Germaniæ sacræ *part.*1. *in serie Episcoporum Hildesemensium.*

c *Cessiones, & translationes.*] De quibus, & earum prohibitione, latè egi *in cap.*5. *de renunc. cap.*1. *de translat. Episcop.*

d *Magdeburg.*] Literæ hujus delegationis extant *in cap. quantò, de translat. Episcopi.*

e *Pulsatis campanis.*] Juxta morem pronunciandi anathema, quem illustravi *in cap. cùm non ab homine* 10 *de judic.*

f *Admonitione non præmissâ.*] Quæ excusatio 3.
incongrua

incongrua non videbatur, siquidem excommunicatio proferri non potest, nisi præcedente trina monitione, *cap. sacro* 48. *de sent. excom.* sed verbum hoc *admonitio*, non est accipiendum de monitione, quæ præcedere debet quamlibet censuram, sed de admonitione, quam debet facere quilibet judex delegatus literarum suæ delegationis, antequam illis uti incipiat, juxta textum *in cap. cùm in jure*, & ibi tradita, *de offic. delegat.* unde rectè Conradus in præsenti aiebat, quod cùm Magdeburgensis Archiepiscopus non esset ipsius judex ordinarius, sed ut delegatus procederet, debebat priùs intimare literas suæ delegationis; & ideo Innocent. dixit, propter hanc excusationem non extitisse omnino culpabilem.

4. g *Famam.*] Similis excusatio opposita, & rejecta fuit *in cap.* 1. *de postul. Prælat.*

h *Celebrare.*] Unde dubitari poterat de ipso celebrante coram Episcopo excommunicato, necnon de Episcopo jubente coram se celebrare, an irregulares evaderent? Et quoad ipsum celebrantem certum est, non manere irregularem, *ex cap. is cui* 18 *de sent. excom.* & docent Suarez *d. disput* 12. *de censur. sect.* 1 *num.* 10. Alterius *eodem tract. disput.* 13. *lib.* 1. *cap.* 2. Ratio est, quia hæc irregularitas imponitur violanti propriam censuram, & exercenti ministerium ordinis sibi prohibitum, propter contemptum, qui hoc casu non datur. Ex eadem ratione dicendum est, Episcopum in præsenti specie jubendo coram se divina officia celebrari, irregularitatem non contrahere, cùm ipse per se non exerceat ministerium sibi interdictum, nec violet censuram ipse celebrando, ut pluribus relatis resolvit Diana *part.* 4. *tract.* 2. *resol.* 57.

i *Multò magis quàm non vitari.*] Sed cùm correlativa sint, & quasi duo extrema excommunicatus, & alii qui eum vitare debent, quomodo periculosius esse poterit communicare, quàm communicari? Sed dicendum est, quod etsi pares sint, non adeo pares judicantur, quominus secundùm rectam rationem ex parte materiæ major sit obligatio excommunicati vitandi alios fideles, quàm fidelium vitandi ipsum excommunicatum: tum quoniam ratio illius pœnæ, & culpa in ipso est: tum etiam, quia prohibitio hæc cõmunicandi magis directè in ipsũ tendit, ut docuit Balboa *in c. exceptionem* 12. *de except.* 5.

k *Pœnam.*] Depositionis videlicet perpetuæ, juxta tradita *in cap.* 4. *hoc tit.* ex quo commentario, & ex adducendis *in cap. ad Apostolica, hoc tit.* præsens commentarium petendum est. 6.

CAPUT VI.

Idem a *Bisuntino Archiepiscopo.*

FRaternitati tuæ. *Et infrà:* Presbyteros autem, & alios clericos tuæ diœc. qui pro suis excessibus à te nexibus anathematis canonicè innodati præsumpserunt, vel præsumunt divina officia celebrare, rationabiliter potes omnibus beneficiis ecclesiasticis spoliare.

NOTÆ.

BIsuntin.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & *in cap. fraternitati, de eo qui cognovit consanguin.* & *in cap. fraternitati, de schismatic,* ubi extant aliæ partes hujus decretalis. De Bisuntina Metropoli egi *in c.* 14. *de accusat.* & commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.* 4.

CAPUT VII.

Idem *Majori Decano & Priori* a *Coloniensi.*

POstulasti per Sed. Ap. edoceri. *Et infrà:* Consequenter quæsivisti, utrum clerici, qui dum essent excommunicationis vinculo innodati, ecclesiastica beneficia sunt adepti, eadem postquam absolutionis beneficium obtinuerunt, licitè valeant retinere: postulantes nihilominus, quâ pœnâ corripi debeant Abbates & Abbatissæ, & alii Ecclesiarum Prælati, qui scienter clericis excommunicationi subjectis ecclesiastica beneficia contulerunt. Ad quod vobis taliter respondemus, quod cùm excommunicatis *b* communicari non debeat, clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri non possunt; nec illi valent ea licitè retinere, nisi forsan cum eis fuerit misericorditer dispensatum, cùm ipsa non fuerint canonicè consecuti. Illi verò, qui scienter illa beneficia talibus contulerint, tamdiu debent à beneficiorum collatione suspendi, donec super hoc veniam consequi mereantur, ut puniantur in hoc, in quo delinquere præsumpserunt.

NOTÆ.

2. COloniensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. non tamen extat præsens epistola inter editas à Sirleto, & Bosquero: quare integra ejus caremus. De Coloniensi Germaniæ diœcesi egi *in c.* 7. *de ætate, & qualitate:* & commentarium dabimus sequenti textu.

b *Communicari.*] *Cap. significavit, de sent. excom.* ubi latè dicemus.

5.

§.

Quæsivistis præterea, qualiter puniri debeant clerici, vel monachi, nec non & moniales Ecclesiarum conventualium, qui post latam sententiam in locis suppositis interdicto præsumpserunt hactenus, & adhuc etiam non verentur divina officia celebrare, quamvis propter hoc sint excommunicationis vinculo innodati. Ad hoc breviter respondemus, quod clerici, qui talia præsumpserunt, sunt ecclesiasticis beneficiis *a* spoliandi. Monachi verò, vel moniales in arctioribus monasteriis ad peragendam sunt pœnitentiam recludendi.

NOTÆ.

3. Spoliandi.] Et hodie clerici violantes interdicti localis censuram scienter, maneot irregulares, *c. is qui 18. c. is cui 20. de sent. excom. lib. 6.* docent plures congesti à Leandro *de irregul. tract. 2. disp. 21. q. 10.* Sed cùm in Ecclesia generaliter interdicta possint celebrari licitè divina officia, servatis conditionibus præscriptis *in c. alma, de sent. excom. lib. 6.* inde non erit irregularis, qui eo modo celebraverit: immò etiamsi una ex eisdem conditionibus omittatur, non ideo incurritur irregularitas, eo quòd non videtur grave peccatum omissio unius conditionis, ut tenent Torres *de censur. disp. 49. dub. 5.* Gibalin. *de irregul. c. 5. q. 2. consect. 9. n. 22.* Diana *p. 5. tract. 10. resol. 65.* Similiter irregularis non manet, si faciat actum non spectantem ad exercitium ordinis, veluti si pulset campanas, januas aperiat, vel præbeat auctoritatem celebrationi divinorum officiorum, ut cum aliis resolvit Leander *de irregul. tract. 2. disp. 23. q. 6.* qui per totam illam disputationem varios casus resolvit circa hanc irregularitatem ex violatione interdicti provenientem. De interdicto autem, & ejus usu nonnulla adduxi *in c. 2. de his quæ fiunt à Prælatis.*

CAPUT VIII.

Idem *Decano, & Subdecano* a *Pictaviensi, & Magistro P. Amico de Longovado, canonico* b *Pictagoricensi.*

Proposuit olim dilectus filius Magister P. clericus ven. f. n. Episcopi Tusculani, coram dil. fil. P. sanctæ Luciæ ad Septa Sol Diacono Cardinali, quem sibi, & Pœnitentiario *c* Lemovicensi concessimus auditorem, quod dil. fil. G sanctæ Mariæ in Porticu Diacono Cardinali in partibus illis Ap. Sed. legationis officio fungente, quidam de Lemovicensibus Canonicis ei humiliter supplicarunt, ut in eorum Ecclesia, quæ debito fraudabatur servitio clericorum, Canonicos ordinaret, pro se, ac Magistro eodem scriptore nostro preces specialiter porrigentes. Ipse verò Lemovicensem civitatem ingressus, Canonicos interpositis precibus monuit, ut illos reciperent in socios, & in fratres, maximè cùm quinque præbendæ, vel quatuor ab ultima ipsius Ecclesiæ ordinatione vacassent. Qui monitione ipsâ devotè susceptâ, deliberationis inducias petierunt, post quas primò, & secundò concessas, non curantibus respondere, de duabus præbendis Lemovicen. Ecclesiæ Cardinalis prædictus eosdem clericos investivit. *Et infrà:* Si verò probaret ipsum excommunicatum tunc temporis extitisse, non postponerent quod de ipso factum fuerat, revocare. Qui mandatum Apostolicum exequentes, utriusque partis receptis testibus, rationibus, & allegationibus intellectis, eandem causam sufficienter instructam ad nostrum remiserunt examen. Cùm autem propter hoc tam sæpedictus Magister, quàm Pœnitentiarius in nostra fuissent præsentia constituti, & acta ipsa inspici fecerimus diligenter, & per Pœnitentiarii testes intellexerimus factam fidem, quod Vv. fr. noster Lemovicen. Episcopus pluribus annis antequam Magister P. fuerit investitus, & clericos, & *d* burgenses castri Lemovicensis, atque eundem P. nominatim, quem eorum dicebat consiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis astrinxit. Per testes verò Magistri P. probatur, quod etsi dictus Episcopus in burgenses, & eorum fautores, tam clericos, quàm laïcos Lemovicen. excommunicationis sententiam protulisset; eos tamen antè per tres annos absolvit, quàm Magister fuerit investitus, quibusdam presbyteris usque ad certum tempus in excommunicatione retentis, qui contra sententiam interdicti præsumpserant celebrare; quodque idem Episcopus dicto Magistro communicavit postea in Ecclesia, & in mensa. His igitur, & aliis, quæ utraque pars proposuit coram nobis, intellectis, quia juxta mandati nostri tenorem suprascriptum Magistrum P. investituræ suæ tempore à prædicto Episcopo excommunicatum extitisse dictus Pœnitentiarius, sicut obtulerat, non probavit, cùm ex adverso de absolutione, & communicatione dicti Episcopi fides fuerit facta, quod per dictum Legatum de memorato Magistro P. factum est, de fratrum nostrorum consilio per diffinitivam sententiam duximus approbandum.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a [*Pictavien.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 1. non autem reperitur hæc epistola inter editas à Sirleto, & Bosqueto, quare ejus integrâ caremus. De Pictaviensi diœcesi nonnulla adduxi *in c.* 20. *de rescript.* Similis autem missa Petro Canonico Lemovic. reperitur in editione Bosqueti *lib.* 1. *reg.* 3. *epist.* 201. quam ut consultas eum præsenti libenter transcribo; [Proposuisti dudum coram dilecto filio P. S. Luciæ ad Septa Solis Diacono Card. quem tibi, & Pœnitentiario Lemovicen. concessimus auditorem, quod cùm dil. fil. nostro G. sanctæ Mariæ in Porticu Diac. Cardin. tunc in partibus illis Ap. Sed. Legato, quidam de Lemovicen. Canonicis supplicassent, ut in eorum Ecclesia, quæ debito fraudabatur servitio, clericos ordinaret, pro te, ac Magistro A. scriptore nostro preces specialiter porrigentes ipse Lemovicen. civitatem ingressus, canonicos interpositis precibus monuit, ut vos reciperent in socios, & in fratres, maximè cùm quinque præbendæ, vel quatuor ab ultima ipsius Ecclesiæ ordinatione vacassent. Qui monitione ipsius devotè susceptâ, deliberatorias inducias petierunt: post quas primò & secundò concessas, eis non curantibus respondere, de præbendis Lemovic. vos investivit Card. prædictus, stallum in choro, & locum in Capitulo vobis præcipiens assignari: quod quorumdam impediente malitiâ, non extitit executioni mandatum. Unde cum instantia postulastis, ut quod à Legato factum fuerat, faceremus firmitatem debitam obtinere. Verùm Pœnitentiarius proposuit ex adverso, quod antequam Legatus præbendas contulisset easdem, Lemovicense Capitulum ab ejus gravamine appellavit, tam Episcopi, quàm multorum Canonicorum Lemovicen. qui erant in exercitu contra Hæreticos, absentiam allegando. Astruit insuper facultates Ecclesiæ diminutas, & vos sufficienter in aliis Ecclesiis præbendatos, proponens te fore simoniacum, & ingratum Lemovic. Ecclesiæ, ac eo tempore, quo fueras de præbenda Lemovicen. Ecclesiæ investitus, excommunicatum ab eodem Episcopo extitisse. His autem, & aliis per Cardinalis relationem auditis, cùm convenissemus postmodùm eundem Pœnitentiarium per nosipsos, per responsiones ipsius cætera esse frivola, præter id quod de sententia excommunicationis contra te proposuerat, intelleximus evidenter. Unde ven. f. n. Archiepiscopo, & dilectis filiis Magistro M. Canonico Bituricen. & H. Cellerario S. Frontonis Petragoricen. dedimus in mandatis, ut nisi Pœnitentiarius infra mensem post commonitionem eorum, te legitimè à suo Episcopo tempore investituræ tuæ excommunicatum fuisse probaret, quod per dictum Legatum de te factum extiterat, sublato app. ob. confirmarent. Si verò probaret te excommunicatum tunc temporis extitisse, non postponerent quod de te factum fuerat, revocare. Qui mandatum Apostolicum exequentes, utriusque partis receptis testibus, & confessionibus, ac allegationibus intellectis, eandem causam sufficienter instructam ad nostrum remiserunt examen. Cùm autem propter hoc nuper tam tu, quàm dil. fil. G. Lemovic. Capituli procurator, in nostra fuissetis præsentia constituti, & acta ipsa inspici fecerimus diligenter, per Pœnitentiarii testes intelleximus factam fidem, quod Lemovic. Episcopus pluribus annis antequam tu de præbenda jamdicta fueris investitus, Clericos, & Burgenses Castri Lemovicen. & te nominatim, quem eorum dicebat consiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis adstrinxit. Per testes verò tuos extitit manifestè probatum, quod etsi dictus Episcopus in Burgenses, & eorum fautores excommunicationis sententiam tulerit, & tu apud Sedem Apostolicam adjutor extiteris eorundem: idem tamen Episcopus generaliter universos Burgenses, & eorum fautores, tam clericos, quàm laïcos, ante tres annos absolvit, quibusdam presbyteris usque ad certum tempus retentis, qui contra interdicti sententiam præsumpserant celebrare; quodque idem Episcopus tibi communicavit postea in Ecclesia, & in mensa. His igitur, & aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, intellectis, quia juxta mandati nostri tenorem te investituræ tuæ tempore à præfato excommunicatum Episcopo extitisse dictus Pœnitentiarius, sicut obtulerat, non probavit; cùm ex adverso de absolutione, ac communione dicti Episcopi fuerit facta fides: quod per dictum Legatum de te factum est, de fratrum nostrorum consilio per definitivam sententiam duximus approbandum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ definitionis infringere, vel ei ausu temerario contraïre. Si quis autem, &c. usque *incursurum*. Datum Lateran. IX. Kal. Februarii, P. N. anno XIII.

b *Petragoricen.*] Petragoricensis urbs est in Gallia, ad fines Aquitaniæ secundæ, sita in aspera, molestaque regione, quæ à petris nomen videtur accepisse. Habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Ecclesiæ sæculis, cujus Præsulum seriem retulit Chenu *in chronol. Gallia.*

c *Lemovicen.*] Quæ Ecclesia etiam est in Gallia, ut jam notavi *in cap.* 17. *de majorit. & obed.*

d *Burgenses.*] De Burgensibus egi *in c. Abbas, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

IN hoc textu, & *in cap postulasti*, suprà hoc titulo, agitur de excommunicatis electis ad beneficia ecclesiastica; & in utroque docetur, excommunicatum tempore, quo persistit in ipsa excommunicatione, incapacem esse beneficii ecclesiastici; immò collationem ipsi factam ipso jure nullam esse. Ratio in promptu est, quia beneficium præcipuè datur propter officium, *c. cùm secundùm, de præb. c. fin. de rescript. in* 6. *c. concessa* 12. *q.* 2. *c. generaliter* 16. *q.* 1. *c. ex litteris, de excessib. Prælat.* ideoque cùm excommunicatus sit ipso jure suspensus ab officii executione, incapax quoque est beneficii, quod propter officium datur. Accedit, quia communicatio cum excommunicato prohibita est, *c. cum excommunicato* 11. *q.* 3. diximus latè *in c. significavit, de sent. excom.* sed collatio beneficii fieri non potest sine communicatione, *d. c. postulasti.* Ergo excommunicatus incapax est collationis beneficii, ut probant præsentem doctrinam variis ampliationibus, & limitationibus exponentes, plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 3. *juris eccles. cap.* 13. *n.* 136. Ricciulus *lib.* 4. *de jure person. c.* 6. *per totum*, Jul. Lavor. *de elect. canonic. c.* 16. *n.* 85. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *c.* 7. Suarez *de censur. disput.* 13. *sect.* 1. Castropalao *tom.* 6. *disp.* 2 *punct.* 10. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. reg. tract.* 9. *diffi. ult.* 4. *dub.* 5. Valensis *de beneficiis, tit.* 21. *per tot.* Cironius *ad tit. de elect.* Tapia 2. *tom. catena mor. lib.* 5. *q.* 5. *art.* 9. Tantùm potest optare beneficium, quia id in facto consistit, nec mutatur titulus, ut probant Valensis *ubi suprà, n.* 11. Moëz *in c. fin. de consuet. lib.* 6. *n.* 10. Nec obstat, quod excommunicatus non gaudet fructibus beneficii, *c. pastoralis, §. verùm, de appellat.* quia optio non spectat propriè ad fructus. Nec etiam contrarium probat textus *in c. referente* 7 *de præb.* quia in ejus specie absolutio necessaria non fuit ad validitatem optionis; sed quia erat excommunicatus ob eandem causam, quæ pendebat coram Pontifice, juxta textos *in c. prudentiam, §.* 6. *de offic. deleg c. venerabilis* 6. *de sent. excom. lib.* 6. Videndus est Fr. Hieron. Garcia *ubi suprà*, qui fusè de hac incapacitate excommunicati ad beneficia agit. 2.

CAPUT

CAPUT IX.

Gregorius *I. & I. Canonicis* a *Pragensibus.*

APostolicæ Sed. *Et infrà* : Verùm quia tempore suspensionis *b* ignari *c* celebrastis divina, vos reddit ignorantia *d* probabilis excusatos. Cæterùm si fortè ignorantia *e* crassa, & supina, aut erronea fuerit, propter quam dispensationis gratiâ egeatis, eam vobis de benignitate Apostolica indulgemus.

NOTÆ.

a PRagensibus.] Ita etiam legitur *in cap. ad Apostolica, de except.* ubi extat alia pars hujus Decretalis, ut jam ibi notavi pro vera hujus textus inscriptione.

b *Ignari.*] Ignarus est, qui ex toto nescit quod
1. scire debebat, ut *ex cap. ult. 37. dist.* docent Anton. & Panormit. *in præsenti, num. 4.* juxta quos ignorantia differt à nescientia, quòd ignorantia propriè est ignorare ea, quæ quis scire debet; nescientia verò est quando quis ignorat quæ scire non tenetur. Et ignorantia semper sumitur in malam partem pro eo, quod quis scire debet, & ignorat, *c. 1. 38. dist. cap. ideo 15. §. 1. 37. dist.* Sed licèt hæc duo ut diversa proponantur *in l. ult. C. per quas personas*; tamen promiscuè ponuntur *in l. 2. ff. quis ordo in bonor. possess.* docet Costa *de facti scient. & ignor. inspect. 80. num. 10.* Etiam error differt ab ignorantia, *l. si me in vacuam 34. §. 1. ff. de acquir. possess.* Error enim tantùm datur cùm quis aliud pro alio putat, seu credit unum, quod est aliud, *cap. in quibus 6. 22. quæst. 2. cap. quamvis 11. 34. dist. l. error, ff. de juris & facti ignor.* ubi Cujac. Gilkenius *de præscript. part. 2. membr. 1. cap. 3. n. 4. & 5.* Denique dubitatio datur quando quis inter scientem, & ignorantem medius, & dubitans est, *l. si quis 41. ff. ad leg. Aquil. l. de statu 15. ff. qui testamenta, l. qui in aliena 6. §. si is qui putabat, ff. de acquir. hæredit. l. fin. Cod. de condict. indeb.* Costa *dicta inspect. 80. n. 10.* Ignorantiam variè describunt Marsilius Ficinus *ad Platonem*, Donellus *lib. 1. comment. cap. 18.* Bajo-Arroyo *in repetit. ad textum in cap. 2. de constit. in 6.* Giphanius *in l. 10. Cod. de jur. & fact. ignor.* Bronchorst. *cent. 2. assert. 36.* Hunnius *ad Treul. volum. 1. disput. 12. quæst. 15.* Corrasius *in d. l. 10.* & communiter diffiniri solet, ut sit simplex privatio scientiæ. Etiam variè dividitur per Interpretes ex parte objecti, seu materiæ: alia est ignorantia juris, alia verò facti, prout dividit, & utriusque exempla adducit Consultus *in l. 1. ff. de jur. & fact. ignor. cap. turbatur 12. §. notandum, cap. ult. 1. quæst. 4.* Ignorantia juris datur eo casu, quo lex, vel prohibitio ad hominis notitiam non pervenit. Ignorantia verò facti, quando ex actione hominis aliquod factum resultat, quod nec prævisum, nec cogitatum fuit. De utraque ultra suprà laudatos agunt Cujac. *in comment. ad tit. ff. de jur. & facti ignor.* & *lib. 44. Pauli ad edict. in l. 1. ff. eod.* & *lib. 19. qq. Papin. in l. 7. ff. eod.* & *lib. 1. diffinit. in l. 8. ff. eod.* Duaren. *ad tit. Cod. de jur. & facti ignor.* Baptista Costa *de facti scientia inspect. 81. n. 1.* Ex parte subjecti dividitur ignorantia in eam, quâ quis ignorat quod non oportet eum scire, & ideo appellatur ignorantia justa, seu invincibilis, quia moraliter vinci, & expelli non potest; & in voluntariam, quæ ex voluntate procedit: & quia non est culpa, nec causa culpæ, inculpabilis appellatur in præsenti textu. Alia verò ignorantia est directè voluntaria, quæ affectata vocatur *in c. 2. de temporib. ordin. lib. 6.* de qua Glossa verbo *Scienter, in Clement. unica de consanguin. & affin.* Alia verò est voluntaria indirectè, quæ scilicet procedit ex nimia negligentia, seu ob pravitatem magni desiderii, quando per eum stat, quominus oppositam scientiam habeat, quæ ideo appellatur voluntaria, vincibilis, simulata, injusta, non probabilis, & dissoluta à Papiniano *in l. cùm sex 55. ff. de adilit. edict.* crassa, supina, & erronea in hoc textu, & *in c. 1. de ordinatis ab Episcopo, c. 2. de constit. in 6. l. nec supina 6. ff. de jur. & facti ignor. l. 4. ff. quod vi aut clam.* Docent Covarr. *in c. alma, 1. part. §. 10. n. 7.* Suarez *de censur. disp. 4. sect. 8. n. 4.* Costa *d. inspect. 81. ex n. 80.*

His suppositis in hac materia, prima regula est, 2.
ignorantiam facti excusare tam in lucris, quàm in damnis, *l. 4. 8. & 9. ff. de juris & fact. ignor. l. 6. & 7. C. de condict. indeb. l. 2. §. 15. ff. pro empt. re,* nisi in lege ipsa expressè caveatur de ignorantibus, ut *in l. 1. §. 5. ff. de his qui dejecerunt, l. 1. C. de falsa monet.* vel si quid intra continuum tempus jubeatur, *l. 6. ff. de calumn. l. 5. C. ad leg. Jul. de adult.* aut si ignorantia crassa sit, *l. 6. ff. de jur. & facti ignor. juncta l. palam 44. ff. de ritu nupt. c. penult. 37. dist. c. cùm inhibitio, §. 1. de clandest. desponsat. c. eos, de tempor. ordin. lib. 6.* aut nisi lex exigat, ut fiat scienter, *c. à nobis 2. de except. c. Episcopus 11. q. 3. Clement. unica de consanguin. & affin. cap. 1. de eo qui cognovit consanguin. uxor. l. fin. C. de decret. ab ordine.* Secunda regula est, ignorantiam juris regulariter nocere, præcipuè in lucris, *l. in bonorum 10. ff. de bonor. possess. l. nunquam 31. ff. de usucap. l. penult. Cod. de his qui sibi adscribunt*: non tamen in rebus amittendis, *l. 5. ff. si quid in fraudem patroni*; non autem nocet fœminis, rusticis, militibus, & minoribus, *l. 1. l. 11. l. penult. ff. de jur. & facti ignor. l. fin. C. de jure delib. l. 2. de in integr. restit.* prosequuntur exceptiones, & ampliationes harum regularum Donellus *d. lib. 1. ex c. 18. usque ad fin.* & *lib. 14.* Bajo-Arroyo *in d. c. 1. de constit. in 6.* & in hac parte observandi sunt textus *in l. cùm verò 26. §. 1. ff. de fideicommiss. libert. l. cùm sex 55. ff. de adilit. edict. l. 11. C. qui petant tutor. l. si Titio 48. ff. de fidejuss. l. 1. ff. de distract. pign. l. fin. §. licèt, ff. de publican. l. cùm post 43. §. 1. ff. de administr. tut. l. 2. § generaliter, ff. de doli except. l. 4. §. si in arbitrium, ff. eodem, l. si filius, in fine, C. si certum petatur, l. Papinianus, ff. de public. l. Titius 25. §. ult. ff. de liber. & posth. l. si procuratorem 8. §. si ignorantes, ff. mandati, l. 21. §. ult. l. 37. ff. de adilit. edicto, l. mulier 11. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 14. ff. de publican.* juncto Cujacio *in l. regula, ff. de jur. & facti ignor. l. 2. ff. si is qui testamento liber, l. cùm filius 49. §. in hac, ff. de V. O. l. 3. l. 11. ff. depositi,* juncto Fabro *decad. 25. error. 7. l. 5. §. si quis contra 3. ff. de legat. præstand. l. de die, §. servum, ff. qui satisd. cogantur, l. Divus, ff. ad leg. Corn. de falsis, l. 2. ff. de jure fisci, l. 5. §. 1. ff. de his quæ ut indign. l. 18. ff. de novat.* juncto Fabro *lib. 12. conject. cap. 11. l. 3. §. si quis ignorans,* & *§. si conditioni, l. propter 21. §. 1. ff. ad Syllan. l. 1. §. 2. ff. si quis omissâ causâ, l. 17. C. de his quæ ut indign. l. 11. in princip. ff. si quid in fraudem patron. l. 23. ff. de neg. gest. l. 87. ff. de legat. 2.*

Illud tamen summè notandum est, ignoran- 3.
tiam facti non præsumi, *l. quamquam 7. ff. ad Vellejan. l. qui se pupillum 46. ff. de acquir. hæredit. l. quisquis*

quis 15. *C. de rescind. vendit. cap. cùm illorum* 32. *de sent. excom.* argumento legis ultimæ, *ff. pro suo*: & ideo non est probabilis ignorantia, nec excusat, nisi talis probetur, *l. si hæres* 68. §. 1. *ff. ad Trebel.* Costa *ubi suprà, inspect.* 85. *n.* 5. immò nec ignorantia facti alieni excusat, quando ratione officii, vel alio respectu quis tenetur illud investigare, juxta legem *qui cum alio* 19. *ff. de R. I. cap. turbatur*, §. *notandum*, 1. *quæst.* 9. hæc enim crassa, & supina ignorantia judicatur, *ex l. si duo* 38. *ff. de acquir. hæred. l. qui & divinis* 24. 11. *quæst.* 2. *cap. fin.* 16. *dist. cap.* 2. *de tempor. ordin. lib.* 6. Ignorantia etiam juris naturalis, & gentium omnibus damnabilis est, *c. turbatur* 12. §. *item* 1. *quæst.* 4. *cap. ideo* 15. §. *ult. cum sequent.* 37. *dist. cap. qui quandiu* 10. 38. *dist.* & ideo non excusat à delicto, nec à pœnis, *l. si adulterium* 38. §. *quare*, *ff. ad leg. Jul. de adult. l.* 2. *C. de in jus voc.* ex ratione textus *in cap. si cupis* 5. 16. *quæst.* 1. Similiter & juris positivi ignorantia probabilis non est, quia quilibet paterfamilias potest per se, vel peritiores consulendo scire, *l. in bonorum* 10. *ff. de bonor. poss.* *ff. l.* 2. §. *fin. ff. quis ordo in bonor. possess. l.* 2. *l. regula* 9. §. *sed juris*, *ff. de jur. & facti ignor.* Quod si non faciat, culpabilis ejus ignorantia erit, *ex cap. si culpa* 9. *de injuriis*. Unde non excusat in delictis, *l.* 1. *d. leg. regula* 9. *l.* 1. *C. eod. tit. l.* 3. *ff. ad Macedon. l. fidejussor* 29. §. 1. *ff. mandati*, *l. liberorum* 11. § *notatur*, *ff. de his qui notaur. infam. cap.* 1. *cap. si in laicis, cum sequent.* 38. *dist. d. cap. novit*, §. *item*.

4. c *Celebrastis divina.*] Verbum *celebrare*, significat solenniter agere, *cap. in his* 30. *de privil. cap. ut clericorum* 13. *de vita & honest. cleric.* Verbum autem *divina*, significat divina officia, *cap.* 3. *cap.* 4. *c. illud* 5. *cap. Episcopus* 6. *cap. postulasti* 7. §. *ult. hoc tit. Clem.* 2. *de privil.* sive diurnum, sive nocturnum, *cap. si quis Episcopus* 7. 11. *q.* 3. *cap. dolentes* 9. *de celebrat. Missar.* namque irregularis non est, nisi qui suspensione, aut alia censura ligatus divina celebrat, hoc est actus ordinis, vel aliquod munus illius ex officio, & solenniter obit, *cap.* 1. 2. & 3. cum aliis, *hoc tit. cap.* 1. *de re judic. lib.* 6. *cap.* 1. *c. is qui* 18. *c. is cui* 20. *de sent. excom. lib.* 6. notavi suprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

5. d *Probabilis*] Probabilis ignorantia dicitur, quæ nititur justa causa, *l. Senatus* 15. *in princ. ff. de jure fisci*, saltem probabili, *cap. sacro* 48. §. *eum*, *de sent. excom.* quare & probabilis error dicitur in eodem textu, §. *verùm*, ut contingit in præsenti casu, si Canonici Pragenses ignorarunt in eos latam fuisse suspensionis sententiam, ut docuit Innocent. *in præsenti*; vel quia sententia publicè lata non fuit, & ideo ad ipsorum notitiam non pervenerat, argumento capitis *illud* 5. *vers. Unde*, *hoc tit.* vel si generalis fuit lata sententia, & publicè; attamen cùm ea sibi lateret, non fuit illis denunciata, *cap.* 1. *de postul. Prælat.* ut affirmat Hostiensis *in præsenti*, *n.* 3. Quâ ratione etiam probabilis ignorantia judicatur quando quis ignorat quæ scire non tenetur, quia non spectant ad proprium officium illius, *cap. turbatur* 19. § *notandum* 1. *q.* 4. aut si tenetur scire, adhibitâ diligentiâ non potuit, nec per ipsum stetit quominus sciret. Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 8. *n.* 12. Marius Alterius *lib.* 3. *de censur. disp.* 2. *cap.* 3. Costa *de facti ignor. inspect.* 81. *n.* 22. Nec requiritur quod quis sit multùm curiosus in sciendo, dummodo non sit nimis desidiosus, ut ex lege *nec supina* 6. *ff. de jur. & facti ignor.* docent in præsenti Panormit. *num.* 2. Ancharanus *num. ult.* Quanta autem, & qualis debeat esse hujusmodi diligentia, ut probabilis ignorantia dicatur, facilè diffiniri non valet: quare judicis arbitrio relinquitur, ut docent Marius Alterius *ubi suprà*, Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 14. §. 1. *num.* 12.

6. e *Crassa, & supina.*] Idest injusta, & improbabilis, de qua *in cap.* 1. & 2. *de ordin. ab Episcopo*, *cap.* 2. *de constit. lib.* 6. *l. nec supina* 6. *ff. de jur. & facti ignor.* *l.* 4. *ff. quod vi aut clam.* Et dicitur dissoluta ignorantia in *l. cùm lex* 55. *ff. de ædilit. edict.* dissoluta negligentia, *l. si fidejussor* 29. *ff. mandati*: ignorantia deperditi, seu nimium securi, *in l.* 3. *ff. de jur. & facti ignor.* & versatur circa factum, *l. eam* 43. §. 1. *de contrah. empt.* veluti quando aliquid publicè fit, & omnes de civitate sciunt; ille verò ignorat. Glossa *verbo Cùm itaque, in summa*, 38. *dist.* & *verbo Crassa*, *d. cap.* 1. *de ordinat. ab Episcopo*: & hæc ignorantia latæ culpæ æquiparatur, *l. lata* 223. *ff. de V. S.* prope dolum est, *l. si fidejussor* 29. *ff. mandati*, *l.* 2. §. *generaliter*, *ff. de doli except. l.* 11. *ff. de incend. & ruin.* ex ratione capitis *excellentissimus* 101. 11. *q.* 3. habet enim plurimùm voluntatis, quia idem est scire, ac posse scire, *l. si duo* 38. *ff. de acq. hæred. l.* 7. § *servus meus*, *ff. pro emptore*: ideo non excusat à delicto, nec à pœnis ipsius, *in cap.* 1. *in fine, de ordin. ab Episcopo*: docent plures relati ab Amaya *lib.* 1. *observ. cap.* 3. *n.* 9. nec ab excommunicatione, *cap.* 2. *de const. lib.* 6. nec ab irregularitate, ut ex hoc textu constat. Sed quia quanvis hæc ignorantia non excuset à peccato, tamen ita minuit ejus malitiam, ut non maneat in eadem specie, quia potiùs hi Canonici celebrarunt cum nimia negligentia, quàm ex contemptu, & præsumptione, ut probarunt Covarr. *ubi suprà*, *n.* 17. Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 14. §. 1. *n.* 26. & 27. Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 9. *n.* 17. & *sect.* 10. *n.* 1. Meritò ergo illis, si ex hac ignorantia celebrarunt, de benignitate Apostolica dispensationis gratiam Pontifex indulget, ut ex eadem ratione conceditur *in cap. consuetudo*, §. *ignari*, 8. *dist. cap. quoniam multos* 1. *quæst.* 3. Hanc autem nisi Romanus Pontifex concedere non valebat, ut ex hoc textu deduxerunt Glossa finalis, & Hostiensis hîc, *n.* 4. & probatur *ex cap.* 1. *in fine*, *cap. is qui* 18. §. 1. *de sent. excom. lib.* 6.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Suspensi, vel excommunicati per ignorantiam celebrantes, irregularitatem non incurrunt.* Probant eam textus *in cap.* 1. *de postul. Prælat. cap. is cui* 18. ubi Glossa *verbo Scienter*, *de sent. excom. lib.* 6. *l.* 21. *tit.* 9. *part.* 1. Illustrant eam Suarez *de censur. disp.* 1. *sect.* 3. Marius Alterius *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 4. Sayrus *in thesauro*, *lib.* 7. *cap.* 9. Costa *de fact. scientia*, *disp.* 41. *n.* 4. Garcia *de benefic. part.* 11. *cap.* 10. Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 6. Cornejo *de irregul. disput.* 6. *dub.* 3. Avila *eod. tract. disp.* 2. *dub.* 7. *conclus.* 1. Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 83. Hurtado *de irregul. disp.* 1. *diffi. ult.* 8. Leander *eod. tract. disp.* 4. *tract.* 1. *quæst.* 2. & 3. 7. *Conclusio traditur, et ornatur.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam ad irregularitatem contrahendam propter delictum non attenditur scientia, vel ignorantia, sed an factum sequutum sit, ut constat *ex cap.* 1. & 2. *de ordin. ab Episc. qui renunc.* ubi asseritur, necessariam esse dispensationem ad ordines exercendos, eo caso, quo quis ex probabili ignorantia ordines sacros suscepit ab Episcopo, qui simul renunciavit & loco, & dignitati; vel ab Episcopo excommunicato: quod etiam de ordinatis ex probabili ignorantia à simoniaco, probatur *ex cap. si quis à simoniacis* 108. ibi: *Misericorditer sustinere*, 1. *quæst.* 1. *cap. ab excommunicatis*, *cap. ob ordinationes*, 9. *quæst.* 1. Igitur qui celebravit verè suspensus, aut excommunicatus, etsi ignorans, irregularitatem incurrit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, etsi ita gravis censura sit, tamen ab ignorante incurritur, *c. si quis Episcopus* 6. & 7. ibi: *Maximè*, *cap. quoniam*, *cap. multos* 103. *cum antecedenti*, 11. *q.* 3. Ergo faciliùs irregularitas incurritur 8. *Impugnatur tradita assertio.*

ab eo, qui verè suspensus, seu excommunicatus, divina officia, etsi per ignorantiam, celebravit.

9. *Suspensio quid, et quotuplex.* Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, suspensionem dictam esse à verbo suspendo, quod est sursum pendere, atque incertum, & dubium esse. Hugolinus *de censur. tabul.* 4. *cap.* 17. §. *ult.* Suarez *de censur. disp.* 29. *in princip.* quo verbo licèt aliquando interdictus ab Ecclesia ingressus significetur, ut *in cap.* 1. *de sent. excom. lib.* 6. aliquando impedimentum utendi aliquo temporali munere, seu officio, ut *in extravag. unic. Joan. XXII. de sent. excom.* vulgò tamen accipi solet pro quadam pœna ecclesiastica, quâ quis omnino non removetur ab officio, vel beneficio, sed interim exercere, vel habere non permittitur: quâ pœnâ legimus usum fuisse Julianum Apostatam *epist.* 62. ubi dum de puniendo ethnico sacerdote agit, ait: *Ne quid eorum, quæ ad sacerdotem pertinent, tribus totis mensibus attingat.* Suspensus namque ab officio, vel beneficio, nec beneficio privatur, nec munia officii potest obire, nec fructus beneficii percipere, *cap.* 1. *de re judic. lib.* 6. *cap.* 2. *de solut. extravag. ambitiosæ, de rebus Eccles.* & ideo quia interim pendet suspensi jus, & quodammodo in incerto est, pœna hæc suspensio appellatur; quo nomine utuntur Patres, & Concilia, quæ post quintum, & sextum nascentis Ecclesiæ sæculum fuerunt. Constat ex Concilio Aurelian. 3. *can.* 5. & 17. ibi: *A communione ecclesiastica suspendatur.* Et ex Felice II. *epist.* 2. ibi: *Nec à communione suspendatur.* Habuit etiam hujusmodi suspensionis nomen suas phrases, atque periphrases. Quandoque vocabatur cessatio ab officio, ut in Concilio Aurelian. 3. *can.* 25. ibi: *Tamdiu à sacrificando cessabit.* Quandoque ab officio remotio, vel sequestratio, ut in Concilio Brachar. 3. *can.* 1. ibi: *Tanto tempore ab officio removeantur.* Toletano 13. *can.* 11. ibi: *Tribus mensibus ab offi io suo sequestretur.* & Aurelian. 3. *can.* 6. *Sex mensibus à celebrandis officiis sequestretur.* In aliisque similiter prædictæ phrases occurrunt. Patres tamen, qui memorata sæcula præcesserunt, frequentiùs suspensionem, abstentionem, seu segregationem appellaverunt; & suspensos, abstentos, seu segregatos dixerunt, ut passim ex D. Cypriano constat, & ex Concilio Illiber. *can.* 53. ibi: *A quo abstentus.* Meldensi *can.* 10. *Tribus mensibus à Missarum solemniis se abstineant.* Arelat. 1. *can.* 3. ibi: *Abstinere eos.* Et *can.* 11. ibi: *A communione abstinere.* Tolet. 1. *can.* 15. ibi: *Similiter si clericus abstineatur.* Ex D. Cyrillo *in epist. ad Episcopos Libyæ, & Pentapolis,* ibi: *Sin autem segregationem aliqui sustinuerint.* Et ex Apostolorum canonibus, in quibus crebrò observandum est verbum *segregari, arceri, abstineri, suspendi.* Inde apud eosdem canones legitur, *suspensio.* Verumtamen plures alias, diversasque rationes, & acceptiones habent apud Græcos, & apud Latinos *abstinere,* quàm *suspendere,* & *segregari*; ideo æquivocum valde verbum est *abstinere,* ut plutibus post D. Ferdinandum de Mendoza *lib.* 2. *de confirmando Concil. Illiber. cap.* 8. *pag.* 29. *litt.* S, docet Morinus *d. lib.* 1. *exercit. Eccles. exercit.* 3. quem consule, ut plura alia de suspensione discas.

10. *Suspensio definitur.* Hæc censura communiter diffinitur, ut suspensio sit pœna impediens, ne persona ecclesiastica functiones ecclesiasticas exerceat, aliquâve potestate ecclesiasticâ utatur. Ad quam diffinitionem facilè revocantur, quas tradunt Hugolinus *tabul.* 4. *cap.* 10. Marius Alterius *lib.* 6. *disp.* 1. *cap.* 1. Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 1. *n.* 2. Gibalinus *eod. tract. disquisit.* 1. *q.* 2. Suspensio dividitur, ut alia sit universalis, alia specialis, alia simplex, ut explicat Morinus *d. lib.* 2. *cap.* 7. *per totum*; aliquando enim fit tantùm ab officio, & non à beneficio, ut *in cap.* 3. *in fin. de usur. cap.* 2. *de offic. deleg. lib.* 6. *Clement.* 1. *de rebus Eccles. Clement.* 1. §. *penult. de hæretic.* Aliquando quidem ab omni ecclesiastico officio, quo nomine omnis spiritualis potestas ad aliquem spiritualem actum exercendum comprehenditur, sive sit ordinis, sive jurisdictionis, sive etiam administrationis ecclesiasticæ. Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 2. *n.* 11. Unde talis suspensus non potest aliquem actum ordinis exercere, *cap.* 2. *hoc tit. cap.* 1. *in fine, de re judic. lib.* 6. nec jurisdictionis, veluti conferre beneficia, *cap.* 4. *de concess. præb. cap. unic.* §. *cum verò, ne Sede vacante, lib.* 6. nec etiam eligere, *cap. cum dilectus* 8. *de consuet. cap. cum inter* 16. *de elect.* Suarez *disp.* 26. *sect.* 1. Aliquando fit tantùm à parte officii, veluti quando suspenditur ab ordine, & non à jurisdictione, vel ab aliquo tantùm ordine, veluti à sacerdotali, & non ab alio; vel è converso, à jurisdictione, & non ab ordine, vel aliqua tantùm parte jurisdictionis, ut in casibus relatis à Glossa *verbo Suspensi, in Clementina Capitmes, de pœnis,* Suarez *d. sect.* 2. *n.* 14. Morinus *d. lib.* 2. *exercit.* 7. & 8. Gibalinus *d. q.* 1. Vel suspensio fit tantùm à beneficio, & non ab officio, ut *in cap. cum in cunctis* 7. §. *fin. cap. nihil* 44. *de elect. Clement.* 1. *de vita & honest. cleric.* vel ab officio, & beneficio simul, ut *in cap. ex tenore* 11. *de privil. c.* 1. *de schismat. Clem.* 1. *de decim.*

11. *Alii de suspensione abducuntur.* Deinde sciendum est, suspensionem ab officio, vel à beneficio, vel ab utroque simul, aut fieri ad tempus, veluti ad mensem, vel annum, vel duos, ut *in cap. cum in cunctis* 7. §. *fin. de elect. cap.* 1. *de re jud. lib.* 6. *cap.* 2. *de temp. ordin. eod. lib. cap.* 1. *de sent. excom. eod. lib. Clem.* 1. §. 1. *de hæret. Clement.* 2. *de pœnis*: vel donec mereatur indulgentiam, ut *in cap. tuam litteris* 33. *de testibus.* Concil. Aurel. 3. *can.* 25. ibi: *Tamdiu à sacrificando cessabit, quamdiu legitimâ pœnitentiâ satisfactione correctus, ad gradus sui officium redeat, quem amisit.* Et tunc non est propriè censura ecclesiastica, sed delicti pœna, quia non respicit resipiscentiam in futurum, sed culpæ præteritæ punitionem: & ideo quo major fuerit culpa, eo diuturnior suspensio solet imponi. Verum enim, & propria censura non potest proferri ad certum tempus, sed ad reprimendam contumaciam, & ut homo à culpa recedat: quare non potest habere alium terminum, nisi donec recedat à culpa. Unde ut hæc suspensio imponatur, nec requiritur prævia monitio, nec ut tollatur, necessaria est absolutio, sed sufficit lapsus temporis pro quo imponitur, absque alia absolutione. Ita Glossa *verbo Per mensem, in cap. fatro* 48. *de sent. excom.* & *verbo Donec, in Clement.* 1. *de decim.* Hugolinus *d. tabul.* 4. *cap.* 4. §. 2. Suarez *disp.* 25. *sect.* 1. *n.* 3. suspensio verò, quæ est verè, & propriè censura, de qua agitur *in cap. quærenti* 20. *de V.S.* non habet temporis præfinitionem, requiritque monitionem, saltem illam, quæ includitur in illa conditione, *si hoc feceris,* vel *nisi fecisseris,* ut *in cap. presbyter* 2. *quæst.* 5. *cap. ex tua* 11. §. *fin. de cleric. non resid. cap.* 2. *de purgat. canon. cap. quia sæpe* 40. *de elect. in* 6. *cap. fin. de offi. ordin. eod. lib. cap.* 2. *de censib. eod. lib. Clement.* 1. *de d cimis*: & ut tollatur, necessaria est absolutio. Glossa *verbo Suspensum, in cap.* 2. *de solut.* Suarez *supra, n.* 3. quicquid velit Hugolinus *d. cap.* 4. §. 2. *num.* 4.

12. *Suspensus celebrans fit irregularis.* Tandem ut ad præsentem textum accedamus, sciendum est, suspensum ab officio actum ordinis exercentem irregularem manere, sive tanquam censura suspensio imposita sit, sive tanquam pœna ad certum tempus; utraque enim privat sacro ministerio, & ideo ei, qui ita suspensus divina officia celebravit, irregularitas imponitur *in cap. si quis Episcopus* 6. *cum sequenti,* 11. *quæst.* 3. *cap. presbyter* 2. *q.* 5. *cap.* 1. *de re judic. lib.* 6. *cap.* 1. *cap. is qui* 18. §. *fin. cap. is cui* 20. *de sentent. excom. lib.* 6. docent Suarez *d. disp.* 26. *sect.* 1. *num.* 5. & *sect.* 2. *ex num.* 3. Covarr. *in*

in cap. alma, p. 2. §. 1. num. 3. Diana *part. 5. tract. 10. resol. 9.* Leander *de irregul. tract. 2. disput. 22. sect. 5.* Gibalin. *eod. tract. cap. 5.* Nec interest, an ab homine suspensio imponatur, an verò à jure; quia utroque casu suspensus celebrando irregularis efficitur, *d. cap. 1. de re judic. lib. 6.* utraque enim suspensio ejusdem speciei est, & ideo utraque eundem effectum operatur: nec etiam aliquid interest, quod suspensus sit nominatim denunciatus, necne; namque etiam non denunciatus violando suspensionem manet irregularis, ut resolvunt Suarez *d. disp. 24. sect. 2. num. 2.* Hugolinus *tabul. ult. cap. 5. n. 2.* quia in favorem excommunicati, vel suspensi nihil est immutatum per extravagantem *Ad evitanda.* Etiam fit irregularis suspensus ad tempus, videlicet donec satisfecerit, seu pœniteat, ut docent Glossa *verbo Suspensos, in cap. 2. de ceasibus lib. 6.* Suarez *d. disp. 26. num. 5.* quia sub ea forma vera, & propria suspensio imponitur, & ideo de hoc casu immeritò dubitarunt *in cap. fin. hoc tit.* Innoc. *n. 2.* Hostiensis *num. 4.* Anton. *num. 12.* Etiam irregularis efficitur suspensus ab ordine tantùm, si per exercitium ipsius gradus violet censuram. Suarez *d. disp. 26. sect. 4. n. 19.*

13. Exceptiones prædictæ regulæ. Hæc tamen doctrina procedit in vera, & propria suspensione, qualis dicitur suspensio quoad se, & quoad alios; non verò in suspensione impropria, qualis est suspensio quoad se tantùm, non verò quoad alios, quæ resultat ex peccato mortali: nam quamvis peccator celebret in eo statu, non fit irregularis, *cap. fin. de cohabit. cleric.* quia peccatum mortale non est pœna, nec censura ecclesiastica; & peccator quamvis quoad Deum non licitè celebret, tamen ab Ecclesia non est irregularitas in eum statuta. Docent Sylvester *in summa, verbo Suspensio, num. 1.* Suarez *de censur. disp. 25. sect. 1. num. 2.* Item nec suspensi quoad alios tantùm, non quoad se, ut sunt clerici peregrini, non habentes literas formatas, aut probationem suæ ordinationis; nam hi non possunt celebrare, propter defectum probationis, nisi secretò, & secluso scandalo, *cap. tua, de clericis peregrinis*, ubi probavi. Similiter suspensus ab officio, si non actum ordinis, sed tantùm jurisdictionis, vel administrationis exerceat, non ideo erit irregularis, quia suspensio tantùm respicit actus ordinis, non verò jurisdictionis, licèt si ita suspensus violet censuram, arbitrio judicis puniatur fortè privatione jurisdictionis in perpetuum, argumento capitis 1. *§. ult. cap. cupientes 16. §. cæterùm, de elect. in 6. cap. ult. de excessib. Prælat. cap. sicut 4. de cohabit. cleric.* Idem erit dicendum, si quis non ab officio, sed tantùm à jurisdictione, vel ab aliquo actu illius fuerit suspensus, quia nec exercendo talem actum illi interdictum irregularis manet. Suarez *d. disp. 26. sect. 4. num. 19.* Nec etiam erit irregularis si suspensus tantùm à beneficio, & non ab officio, fructus percipiat, quia ille officium exercere valet, quamvis violando suspensionem perpetuò beneficio privetur, juxta textus *in d. cap. 1. §. ult. cap. cupientes 16. §. cæterùm, de elect.* Similiter non est irregularis, qui in ordinibus suscipiendis contrahit suspensionem, & simul concelebrat cum Episcopo, Epistolam, vel Evangelium cantando; quia talis actio moraliter est eadem, & non tam violatur, quàm contrahitur censura suspensionis. Diana *part. 5. tract. 10. resol. 37.* Leander *de irregul. tract. 2. disp. 22. quæst. 13. & 14.*

14. Exponitur præsens textus. Ex quibus apparet, verba illa præsentis textus, *quia tempore suspensionis*, rectissimè accepisse Innocentium in præsenti de suspensione ab officio, non verò de suspensione à jurisdictione, vel administratione, quæ actum ordinis non includunt, ut significant illa verba nostri textus, *celebrasti divina.* Et etiam intelligi possunt hæc verba de suspensione tantùm ab ordine, vel ab aliquo actu ordinis, quia in hoc casu suspensus celebrando irregularitatem incurrit: immò & de suspensione simpliciter prolata ab officio, aut beneficio, vel ab utroque simul, quo modo sæpe sæpiùs fertur, *cap. sanè 11. de offic. deleg. cap. cùm bona 8. de ætate & qualit. cap. ut clericorum 13. de vita & honest. cleric. cap. unic. de his quæ vi, lib. 6. Clement. 1. §. 1. de privil. extravag. 3. eod. tit. inter communes.* Nam sive hæc comprehendat suspensionem tantùm ab officio, quæ per antonomasiam suspensio appellatur, ut argumento dicti capitis *ut clericorum*, existimarunt Glossa verbo *suspensionis, in d. Clement. 1. §. 1. de privileg.* & ibi Ancharanus *num. 22.* Cardinal. *num. 5.* sive suspensionem ab officio & beneficio simul, ut argumento dicti capitis penultimi, *de sent. excom. cap. unic. de his quæ vi*, tenuerunt Glossa ibi, verbo *Suspensionis*, Hugolin. *de censur. tabul. 4. cap. 14. §. 1. n. 2.* & probabilius credit Suarez *d. sect. 2. num. 9.* semper si ita suspensus celebravit, & actus ordinis prohibiti exercuerit, erit irregularis: quod facilè probatur ex hoc textu, si illa verba *tempore suspensionis*, de suspensione simpliciter prolata intelligamus, sive de suspensione ab officio; & amotione à beneficio; qualiter latam fuisse sententiam in hos Canonicos, constat *ex cap. Apostolicæ 9. de except.* Sed ideo amotio à beneficiis in capite hoc omissa est à Gregorio, quia ibi de irregularitate tantùm ageret, ideo de ea decrevit. Etiam hæc verba, *tempore suspensionis*, intelligi possunt de suspensione, quæ non imponitur tanquam censura, sed tanquam pœna ad certum tempus; quia etiam hoc casu (ut diximus) qui celebrat durante suspensione, irregularis efficitur: aut etiam possunt intelligi de suspensione, quæ est censura ecclesiastica, nec habet tempus præfinitum; & tunc illa verba, *tempore suspensionis*, significant, hoc est dum durat suspensio, seu ante absolutionem à suspensione.

15. Traditur decidendi ratio. His suppositis apparet ratio præsentis decisionis; nam cùm hæc irregularitas contrahatur à suspenso propter delictum, quod clericus committit contemnendo ex superbia, & ausu temerario censuram Ecclesiæ, & per consequens clavis ipsius ecclesiasticam potestatem, *cap. si quis Episcopus 6. & 7. 11. quæst. 3. cap. Salonitana, 63. dist. cap. 2. 3. & 4. hoc tit.* & qui operatur ex probabili ignorantia, non procedat ex contemptu, *l. si ignorans 50. ff. locati*; quia non ex voluntate facit, nec ex consensu, ut probat Covarr. *in cap. alma, 1. part. §. 10. num. 12. in princip.* & ideo non peccat, nec delictum committit, *cap. 1. cum sequent. 11. quæst. 4. cap. 2. de constit. lib. 6. l. fin. ff. de leg. 1. l. illud 7. §. si tamen, ff. de tributor.* meritò in præsenti specie Canonici ex ignorantia celebrantes irregularitatem non incurrunt, quia excusantur ob ignorantiam, quæ & ab aliis pœnis excusat, *l. genero 8. l. liberorum 11. §. notatur, ff. de his qui notantur infam. l. Metrodorum 40. ff. de pœnis, l. ult. ff. de decret. ab ordine faciendo, cap. si quid de simoniacis 108. 1. quæst. 1. cap. si quis 8. cum duobus sequent. 34. quæst. 2. cap. proposuisti, ad finem, 42. dist. cap. 2. de cognat. spirit. cap. ult. qui matrimonia accusare, cap. si verò 4. de sentent. excom. cap. 2. de constit. lib. 6. cap. si compromissarius 37. de elect. eod. lib. l. sator 16. §. contrariam, ff. de pignorat. l. si quis 7. §. doli, l. si familia 9. ff. de jurisd.* docent Menoch. *lib. 2. de arbitr. cent. 6. casu 501.* Marescotus *lib. 1. variar. cap. 127.* plures relati ab Amaya *lib. 1. observ. cap. 2. num. 1. & cap. 3.* Costa *de facti scientia inspect. 85.* quam rationem præsentis assertionis adduxerunt Henricus *in cap. finali, numero 1. hoc tit.* Suarez *disput. 4. sect. 8. numero 6.*

& *sect.* 11. *num.* 9. & *sect.* 1. *disp.* 31. *n.* 2. & *disp.* 26. *sect.* 2. *num.* 3. Marius Alterius *lib.* 3. *de censur. disp.* 2. *cap.* 3. qui idem admittunt eo casu, quo quia tempore excommunicationis, vel interdicti cum probabili ignorantia celebravit: unde non rectè Costa *d. inspect.* 85. *n.* 6. existimavit, quod quamvis ignorantia probabilis excuset à peccato, non tamen excusat ab irregularitate, quia in eam quis incidit etiam ignorans, & præter intentionem, ut *in cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*; namque id non procedit in ea irregularitate, quæ provenit ex delicto, qualis est ea, de qua agimus, quæ non incurritur cum probabili ignorantia.

16. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione Glossa *in præsenti*, Hostiensis & Henricus existimarunt, quod ignorantia probabilis aliquando non excusat à suspensione, aliquando excusat, scilicet quando cessat peccatum: sed non explicant quando unum, vel quando alium effectum ignorantia probabilis operetur; quare hac sententiâ omissâ, & aliis relatis à Patre Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *ex num.* 10. dicendum est, verum esse ordinatum ab Episcopo, qui renunciavit simul loco, & dignitati, licèt characterem ordinis recipiat, non tamen exequutionem, seu exercitium ipsius gradus assequi, quia quod Episcopus non habet, alii conferre non potest, *cap. Daibertum* 24. 1. *q.* 7. *cap. quod autem* 5. *de jurepatron.* & ignorantia probabilis ejus, qui ordinatur, non potest dare exercitium ordinis ei, qui non habet, ut rectè docet Suarez *ubi supra*: & quemadmodum Episcopus ut characterem imprimat, indiget charactere; ita ut characterem imprimat cum exercitio, oportet ut ipse illum habeat cum exequutione; nam quemadmodum ex institutione divina ut character imprimatur in ordinato necessarius est character in Episcopo; ita ex institutione ecclesiastica, ut characterem cum executione conferat, oportet ut illum Episcopus habeat cum exequutione; quem quia non habet qui loco simul, & dignitati renunciavit, utique illum cum exercitio conferre non potest, sive scienter, sive ignoranter ordinatus ordinea recipiat; quia hoc provenit ex defectu potestatis in ministro. Quare ordinatus à tali Episcopo, ut possit in gradu suscepto ministrare, indiget vera, & propria dispensatione, quæ ei qui scienter à tali Episcopo ordines recipit, denegatur, ex ratione quam adducit Pontifex *in d. cap.* 1. *de ordin. ab Episcop.* Cum eo autem, qui ignoranter ordines ita recipit, potest Episcopus dispensare, sed cum discretione, si modò ex circumstantiis intelligat, quod non crassa, & supina ignorantia intercessit, sed justa, & probabilis, quæ qualis sit, ejus arbitrio committitur. Eadem ratione procedunt textus *in cap.* 2. *eod. tit. de ordinat. ab Episcop. cap. ab excommunicatis* 9. *quæst.* 1. qui loquuntur de clericis, qui ab Episcopo excommunicato ignoranter ordines receperunt; namque excommunicatus Episcopus, quamvis validè ordines conferat, ut probat Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 13. §. 16. *num.* 5. attamen pari ratione, quia dum durat excommunicatio, non habet suorum ordinum executionem, utique illam ordinatis à se conferre non potest; ideo necessaria est dispensatio, ut ita ordinatus in gradu suscepto ministrare possit. Eodem modo intelligendus est textus *in cap. ordinationes* 9. *quæst.* 1. ubi verba illa: *Irritas esse judicamus*, accipienda sunt quoad executionem, quam quia hæresiarcha non habet, ordinatis à se conferre non potest; quare dispensatione indigent, & eam assequuntur, si probare voluerint, se nesciisse, Episcopos damnatos esse, cùm ordines receperunt. Eodem modo accipiendi sunt textus *in cap. statuimus* 106. *vers. Hoc autem, cap. statuimus* 107. §. *simoniacos*, & §. *de hoc, cap. à simoniacis* 108. 1. *quæst.* 1. Alia causa est ejus, qui tempore suspensionis ex probabili ignorantia celebrat, quia hic absque delicto, & peccato non potest effici irregularis, nec privari usu sui ordinis jam quæsito; quia ut inquit Suarez *d. num.* 12. quando irregularitas, seu suspensio habet rationem pœnæ, non potest quis illa puniri, nisi ob culpam, quæ cessat in eo, qui celebrat ex probabili ignorantia, quia in eo non datur contemptus, & cessat dolus, *leg. illud* 7. §. *si tamen, ff. de tributoria, l. miles* 6. §. *si mulier, ff. ad leg. Iul. de adult.* & per consequens delictum, *l. statuliberum* 9. §. 1. *ff. de statulib. l. si quis* 5. *in fine princip. ff de O. & A.* Alexand. requirit scientiam, ut *in cap. Episcopus* 11. *q.* 3. *Clement. unic. de consang. & affin. cap.* 1. *de eo qui cog. consang. l. fin. de decret. ab ord. faciend.* quia probabiliter ignorans est in bona fide; & ideo non punitur, quasi crimen admiserit, *l. si adulterium* 38. §. 1. & §. *iisdem, ff. de adulteriis, l. qui contra* 4. *in fine, C. de incest. nupt.* nec hoc tantùm habet ignorantia antecedens, verùm etiam concomitans, ut contra varios, quos ipse refert, probat Menochius *de præsumpt. cent.* 6. *casu* 91. *ex num.* 87.

17. DISSOLVITUR AUGMENTUM DIFFICULTATIS. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam verius est, stante probabili ignorantia excommunicationem non incurri, quia non nisi in contumace propter peccatum mortale imponitur, *cap. nemo* 41. 11. *q.* 3. Sed peccatum cessat quando adest probabilis ignorantia, ut proximè probavi; ergo & per consequens excommunicatio, *cap. si verò* 4. *de sent. excom. cap.* 2. *de constit. lib.* 6. juncta Glossa ibi, verbo *Res ignorata, cap. cum desideres* 15. *de sent. excom.* Covarr. *in cap. alma*, 1. *part.* § 10. *ex num.* 7. Suarez *disput.* 4. *sect.* 8. *ex num.* 1. & *disput.* 15. *sect.* 3. *num.* 2. Hugolinus *eod. tract. tabula* 1. *cap.* 9. §. 8. *num.* 8. Marius Alterius *lib.* 3. *disput.* 2. *cap.* 3. *per totum*, Costa *de facti scientia, inspect.* 85. *num.* 12. Nec contrarium docetur *in d. cap. si quis Episcopus* 6. & 7. 11. *q.* 3. in illis verbis, *Maximè si postquam didicerint*, quæ repetit Nicolaus Papa in Synodo Romana *can.* 1. nam verbum *maximè*, vel significat *tantùm*, ut *in cap. pervenit* 18. *d. cap.* 1. 16. *q.* 3. ut exponit Glossa ibi: vel si comprehendit ignorantes, non sunt quos probabilis ignorantia excusat, sed qui communicant ex crassa, supina, vel affectata, juxta textus *in cap. qui & divinis* 24. *in fine*, 12. *q.* 2. *cap.* 2. §. *quod nec suffi. iar, de postul. Prælat. cap. pen.* 37. *dist. cap. cum inhibitio*, §. 1. *de clandest. despons. cap. eos, de tempor. ordin. in* 6. *l.* 5. *ff. de reb. credit. l.* 6. *ff. de jur. & facti ignor. l.* 44. *de ritu nupt.* de qua ignorantia, crassa videlicet, intelligit Glossa *ibi*, textum *in cap. quoniam multos* 103. 11. *q.* 3. juxta quam ex nova constitutione hujus textus crassa, & supina ignorantia excusat. Sed Glossam refellit Suarez *disp.* 5. *sect.* 3. *num.* 2. quare illa verba accipit de ignorantia probabili, & inculpabili. Quo modo etiam accipiunt Glossa *in d. cap. cùm desideres*, verbo *Excommunicationis*, & Alterius *lib.* 1. *de censur. disput.* 25. *cap.* 5. ex quo affirmat Pontificem Gregorium nihil circa ignorantes novi concessisse, sed declarasse quod jure ipso naturali locum habebat ad tollendos scrupulos. Sed quia huic explicationi obstant priora verba illius textus, ibi: *Perire quotidie cernimus partim ignorantia*; quæ supponunt propter ignorantiam culpabilem, & peccaminosam, gratiam illam Pontificem concessisse, qualis non potest esse ignorantia probabilis, mox redit Suarez ad explicationem Glossæ, affirmans quamcunque ignorantiam fortasse excusare communicantem cum excommunicato à minori excommunicatione, dummodo

dummodo affectata non ſit, quia hæc malitiæ æquiparatur; alia verò ignorantia non continet verum, & propriam contumaciam in communicante, ſed negligentiam, quæ quemadmodum ſufficit in præſenti textu, ut propter eam diſpenſatio concedatur in irregularitate; ita propter animarum periculum efficit, *in d.cap.quoniam*, ut in excommunicationem minorem non incidant, qui etiam ex craſſa, & ſupina ignorantia excommunicatis communicant; quare indulgentia hæc ad alios caſus non protrahitur, ſed in aliis, in quibus ſimilis gratia conceſſa non fuit, craſſa, vel ſupina ignorantia non excuſabit. Nec obſtat textus *in cap.ſicut dignum, §.de illis, de homicid.* quia verbum *vel ignoranter*, ibi non apponitur, ut etiam eo caſu ei, qui cum excommunicatis communicabit, imponatur; ſed potiùs ne imponatur, quemadmodum non imponitur eo caſu, quo quis ex timore communicavit, juxta dictum caput *quoniam multos*: & hos duos caſus conſiderandos eſſe apertè jubet Pontifex. Nec tandem obſtat textus *in d. cap.excellentiſſimi 11 2. 11. q.3.* ſi accipiamus verbum *abſolvatur*, pro declaratione, hoc eſt abſolutum eſſe, ut accipitur *in cap.audivimus, 24. q. 1.* juxta Patrem Suarium *de cenſur. diſput.4. ſect.4. num.22.* aut etiam ut textus ille procedat in craſſa, & ſupina ignorantia, quæ etiam vera ignorantia eſt; non de affectata, quæ eſt ignorantia ſimulata: nam cùm ſententia, de qua ibi, fuiſſet publicè promulgata, ejus ignorantia non excuſat, ne incurratur excommunicatio, juxta textus *in d.cap.qui à divina, sp.1. §.quod non ſufficit, de poſtul. Prælat.* Illa tamen ignorantia facit, ut ſtatim abſolutio concedatur, quemadmodum diſpenſatio in præſenti textu.

18. Exponitur cap. cum illorum 3. de ſent. excom. Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. cùm illorum 32. de ſent. excom* ubi Innocentius III. affirmat, eos qui manus violentas in clericos injecerunt, & ita ſacris ordinibus initiati fuerunt, ignorantes cenſuræ, in ſuſceptis gradibus miniſtrare non poſſe, niſi obtentâ diſpenſatione. Igitur quia qui cum ignorantia probabili cenſuræ ordines ſuſcepit, irregularis efficitur. Pro cujus textus expoſitione diſcrimen conſtituendum eſt inter ignorantiam facti proprii, & ignorantiam facti alieni; nam ignorantia proprii facti, de qua in eo textu agitur, juſta, & probabilis eſſe nequit, immò nec præſumitur, argumento legis ultimæ *in fine, ff. pro ſuo, l.quamquam 6. ff. ad Vellejan.* & ideo in eo caſu diſpenſatio neceſſaria eſt: ignorantia verò facti alieni, de qua in præſenti agitur, juſta, & probabilis eſt, *l.ult. in fine, ff. de jur. & facti ignor.* quia ut inquit Conſultus *in l.2. ff. eod. tit.* talis ignorantia etiam prudentiſſimos fallit. Illuſtrat Robertus *lib.4. ſentent. cap.15.* & ideo ea excuſat, non tantùm in civilibus, *l.1. l.3. & 4. l.regula 9. ff. eodem tit. l.qui fundum 7. §. 2. ff. pro emptore, l.ſi res 57. ff. de legat.1. l.in bonorum 10. ff.de bonor.poſſeſſ. l.nunquam 31. cum l.ſequenti, §.1. ff. de uſucap. l.ſi à patre 5. cum l.ſequent. ff. de condict. indeb. l. quandiu 5. cum ſequent. C. qui admitti*: ſed etiam in criminalibus, *l. liberorum 11. §.non tantùm, ff. de his qui notant. infam. l. 2. ff. ſi quis in jus vocatus, l.tutor 16. §.contrariam, ff. de pignorat. act. l.ſi quis 7. §.doli, l. ſi familiam 7. ff. de juriſd. l.4. in fin. C. de inceſt. nupt. l.plagii 14. C. ad leg. Flaviam de plag. cap.ſi quis cum duobus, & ſequent. 34. quæſt.2. cap.2. de cognat. ſpirit. regul.ignorantia, de R. I. lib.6.* latè probat Amaya *lib. 1. obſerv. cap.1. num.1.* unde excuſat ab excommunicatione, *cap. ſi verò 4. de ſent. excom.* Suarez *de cenſur. diſput.4. ſect.8. num. 11.* Hugolinus *eod. tract. tabula 1. cap. 9. §.8.* & ab irregularitate, *cap. ſignificaſti 18. de homicid.* de qua ignorantia rectè accipiunt præſentem textum Innocent. Hoſtienſ. & Ancharan. nec contrarium probant textus *in l.genero 8. ff. de his qui not. infam. l.1. ff.de legibus, l.2. ff de termino moto, l.fortuito 11. ff de incend.* quos & alios explicat Amaya *ubi proxime*. Nec etiam obſtat textus *in l.Julianus 13. §.1. ff.de act. empti.* Cui reſpondetur ex ratione textus *in l.1. §.cauſa, ff. de ædil. edict.* ſcilicet quod non intereſt, fallatur quis ignorantiâ, an calliditate: quâ ratione procedunt textus *in l.ſi adeſt 19. §.1. ff. locati, l.tutor 16. §.contrarium, ff. de pign. act.* Nec etiam obſtat textus *in l.ſi partem 19. §.1. ff. quemadmodum ſervitutes*; quia cùm tempus, de quo ibi, quo ſervitutes amittuntur, ſit continuum, currit etiam ignoranti, juxta dictam legem *genero*. Nec tandem obſtat textus *in l.interdum 16. §.licet, ff. de publican.* quia ut ibi notat Acurſius, ignorantia, de qua ibi, non eſt juſta, & probabilis, quia eſt ejus, quod quis ſcire tenetur; & ideo non excuſat, ſed ea ſtante quis mitiùs punitur: quâ ratione etiam non excuſat *in l.ſervos 12. C.de agric. lib.11. l.1. C.de colonis Illyricianis.*

CAPUT X.

a Idem.

SI *b* celebrat minori *c* excommunicatione ligatus, licèt graviter *d* peccet, nullius tamen notam *e* irregularitatis incurrit, nec *f* eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione *g* juriſdictionis ſibi competunt, exercere. Si tamen ſcienter talis electus fuerit, ejus electio eſt *h* irritanda pro eo, quod ad ſuſceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à ſanctis *i* Patribus eſt privatus. Peccat autem conferendo eccleſiaſtica *j* ſacramenta: ſed ab eo collata, virtutis non carent *k* effectu, cùm non videatur à collatione, ſed participatione ſacramentorum (quæ in ſola conſiſtit perceptione,) remotus. Dummodo non in contemptum eccleſiaſticæ diſciplinæ, videlicet contra prohibitionem ſuperioris, communioni excommunicatorum *l* pertinaciter ſe ingeſſerit: in quo caſu eſt anathemate feriendus.

NOTÆ.

1. a [*Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem edidit, ut decideret, ſopiretque veterem controverſiam; nam cùm aliis canonibus ſtatutum eſſet, clericum excommunicatum celebrantem irregularitatem incurrere, quos retuli *in cap.4. hoc tit.* quia tamen expreſſum non erat, an de ligatis tantùm majori excommunicatione, an etiam de minori ſacri canones loquerentur, cœpit de hoc apud Interpretes dubitari; & ſuper eo diverſas fuiſſe opiniones, refert Hoſtienſis *in præſenti, num.1.*

quare ut eam quæstionem definiret Gregorius in præsenti, docet clericum minori excommunicatione ligatum, celebrantem, licèt graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrere, & posse eligere, atque ea, quæ ratione jurisdictionis sibi competunt, exercere, non tamen eligi; additque, peccare conferendo ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata virtutis effectu non carere, dummodo in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ communioni excommunicatorum pertinaciter non se ingesserit: quo casu affirmat, esse anathemate feriendum. Quam Gregorii constitutionem notabilem, & magistralem dixit Burrius *in præsenti*, *num.* 1. famosiorem aliis appellavit Panormit. *num.* 1. elegantem dixit Covarr. *in cap. alma*, 1. *part. in initio*, *num.* 4. & §. 6. *num.* 5.

b *Celebrat.*] Hoc est, Missæ sacrificium offert, juxta textus *in cap. is qui* 18. *de sent. excom. lib.* 6. *Clement.* 2. *de privil.* Hugolinus *de censur. tabul.* 3. *cap.* 8. *num.* 1.

2. c *Minori excommunicatione.*] De qua *in cap.* 2. *de except. cap. penult. de sent. excom.* & de illa tantùm præsens quæstio procedit, non de aliis minoribus excommunicationibus, quæ privabant osculo pacis, aut societate Episcoporum, seu sacerdotum, de quibus agit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 1. *cum sequent.* Dicitur enim hæc minor excommunicatio comparatione ad majorem, quia hæc paucis effectibus est contenta; privat enim tantùm aliqua communione, veluti passiva perceptione sacramentorum, quæ quamvis olim in Ecclesia magna pœna fuerit, ita ut simpliciter excommunicatio diceretur, ut ex canone 10. aliàs 11. Apostolorum constat, & facilè probatur *ex cap. sacerdote* 63. *de consecr. dist.* 1. Sotus *in* 4. *dist.* 22. *q.* 1. *art.* 1. Marius Alter. *de censur. disp.* 2. *cap.* 5. §. *excommunicatio*, Suarez *eod. tract. disp.* 8. *sect.* 3. *n.* 2. attamen quia longè gravius damnum infert excommunicatio major, pluresque habet effectus, ideo ejus respectu minor excommunicatio dicitur, quemadmodum minor capitis diminutio appellatur respectu majoris, & maximæ, §. *minor*, *Instit. de capit. diminut.*

3. d *Graviter peccet.*] Innocentius *in præsenti*, *n.* 1. ait, quod ideo graviter peccat, quia celebrat in peccato mortali ex eo contracto, quia cum excommunicato majori excommunicatione communicavit, juxta textum *in cap. sieris, de his quæ vi*; & ita est suspensus quoad se, *cap. sacerdotes* 90. 1. *q.* 1. *cap. ult. de cohabit. cleric.* Sequuntur Hostiensis *num.* 1. Anton. *n.* 3. *&* 4. & eos refellit Covarr. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 8. *num.* 2. ex eo, quia ad minorem excommunicationem non desideratur necessariò mortale crimen, sed sufficit venialis culpa. Graviter ergo peccat, quia dum celebrando percipit sacramenta, facit contra præceptum Ecclesiæ in materia gravi, & sacra, & violat censuram Ecclesiæ; & sic quia peccatum mortale committit, graviter peccat, *l.* 6. *tit.* 9. *partit.* 1. Covarr. *ubi suprà*, *num.* 2. Suarez *de censur. disp.* 24. *sect.* 2. *num.* 2. Idem procedit in ligato majori excommunicatione, qui graviùs peccavit, quia graviùs offendit præceptum, & censuram Ecclesiæ, ut ex hoc textu, & *ex cap. latores* 4. *hoc tit.* probat Suarez *disput.* 11. *sect.* 1. *num.* 1. Inde etiam provenit, quod ligatus minori excommunicatione graviter peccat, si alia sacramenta percipiat, veluti Confirmationis, Pœnitentiæ, Ordinis, aut Matrimonii, ut probant Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 9. *num.* 5. Hugolinus *de censur. tabul.* 3. *cap.* 6. §. 1. *n.* 1. Sacramenta tamen ei collata valida erunt, exceptâ absolutione sacramentali. Suarez *suprà*, *n.* 2. non tamen peccabit taliter excommunicatus, si Missam, & alia divina officia audiat, seu iisdem intersit simul cum aliis fidelibus, aliosve actus ecclesiasticæ communionis exerceat, sive sacros, sive politicos, dummodo non percipiat sacramenta. Covarr. *d.* §. 8. *num.* 2. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 4. Illi etiam, qui excommunicato minoris excommunicationis conferunt sacramenta, etiam graviter peccant, quia veniunt contra præceptum, & censuram Ecclesiæ, *cap.* 2. *de majorit. & obed.* Suarez *d. sect.* 2. *num.* 26.

e *Notam irregularitatis.*] Hoc nomen *irregularitas*, in veteribus canonibus incognitum fuit, ut pro expositione textus *in cap. si Episcopus* 6. 11. *q.* 3. notarunt Antonius *hic*, *num.* 23. Addition. Panormit. *num.* 6. postea verò receptum fuit ad significandos eos, qui non possunt ordinari, vel in ordinibus ministrare. Erat enim olim ab Apostolis, & à sanctis Patribus regula constituta de illis, qui admittendi erant ad sacra ministeria, & in illis poterant ministrare, ut colligitur *ex cap. unum orarium*, §. *nunc autem*, 25. *dist. cap.* 2. 48. *dist. cap. si qui sunt* 4. 81. *dist.* quá qui comprehensi non erant, quia extra regulam reperiebantur, irregulares dicebantur; quo nomine ad eos significandos, qui impedimentum habent, ne possint ordinari, utuntur sæpiùs Pontifices. Sicut regularis dicitur, qui juxta regulam vivit, *cap. quod Dei* 5. *cap.* 7. *de statu monach.* Concil. Mogunt. *can.* 13. *&* 21. Arelat. 6. *can.* 6. Vernense *can.* 11. Carnot. *epist.* 202. probat Benedictus Hæphtenus *tom.* 1. *disq. mon. tract.* 1. *lib.* 3. *disquis.* 6. Quare primis Ecclesiæ temporibus omnes clerici dicebantur regulares, aut canonici, à canone, cui inscripti erant, & juxta quem vivebant. Concil. Laodic. *can.* 24. *cap. si qui verò*, *cum seq.* 3. 32. *dist.* notavit Cironius *ad tit. de regul.* Ita qui arcetur ab ecclesiasticó ordine, tanquam à regula alienus, dicitur irregularis, idest devians à regula, *cap.* 1. 47. *dist.* ubi cùm agatur de pœna usurarii, dicitur quod clericus ejiciatur à Clero, & alienus sit à regula, sive ab ecclesiastico gradu, ut in ipso canone 17. Concilii Nicæni legitur. Est enim vox hæc composita ex præpositione *in*, & regula: quæ præpositio negativa privationem inducit, *l. ineivile*, *ff. de legibus.* Unde irregulare dicitur, quod intra regulam non continetur; quo in sensu dicitur irregulariter legens pro eo, qui contra regulam legit, *in cap. quoniam*, 69. *dist.* irregulare depositum, quod contra regulas depositi fit, *l. Lucius* 24. *cum l. sequenti*, §. *qui pecuniam*, *ff. depositi.* Est autem irregularitas hæc nota quædam, sive impedimentum ex facto, vel defectu proveniens, quo quis prohibetur ad sacros ordines promoveri, & in eisdem ministrare: & aliquando provenit ex delicto, aliquando ex defectu, aliquando ex vinculo, ut probavi passim *in lib.* 1. *Decretalium.* Et quia post delictum manet nota, *l. ult. C. de generali abolitione*, *cap. ult.* §. *indulgentia*, 2. *q.* 3. *l.* 6. § *si quis*, *cum l. sequenti*, *ff. de his qui not. infamia*: sive macula, *cap. fin.* 25. *dist.* quia cùm se habeat ad modum cicatricis, *cap. veniens* 18. 1. *q.* 1. etiam post pœnitentiam durat, *cap. fin. de ætate & qualit.* & ideo rectè appellatur nota *in præsenti*, & *in cap. fin. de homicid.* & qui minori excommunicatione ligatus celebrat, talem notam non incurrit, quia si postquam celebravit, absolvatur, poterit ulteriùs celebrare sine dispensatione; quod illi non liceret, si irregularitatem incurreret qui deponeretur, ut contingit ligato majori excommunicatione, & celebranti, *cap.* 3. *&* 4. *hoc tit.* nec haberet spem restitutionis, *cap. si quis Presbyter* 5. *cum sequent.* 12. *q.* 3. 4.

f *Nec eligere prohibetur.*] Quia cùm tantùm sit remotus à perceptione sacramentorum, *cap.* 2. *de except.* & ab omni eo, per quod pervenitur ad illam, ut 5.

ut est electio passiva, de qua infrà *in vers. Si tamen*, non prohibetur eligere, quia hoc extrinsecus se habet ad participationem Sacramentorum; nec ab ea dependent. Docent in præsenti Anton. *num.* 1. Panormit. *num.* 2. Ancharan. *num.* 3. Covar. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 8. *num.* 3. Suarez *de censur. disp.* 24. *sect.* 2. *num.* 4. Nec interest, an minor excommunicatio à jure, an ab homine imponatur, quia in utraque eadem ratio procedit, quamvis contrarium innuatur *in l.* 6. *tit.* 9. *part.* 1. Nec aliud docetur *in cap. illa* 39. *de elect.* quia potiùs id ibi probatur, siquidem docetur minori excommunicatione ligatum posse eligere, quia canonica judicatur electio, cui ipsi interfuerunt eligendo, *cap.* 3. *de caus. possess.* & licèt in eo textu affirmet Pontifex, se supplere de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, hoc non fecit ex necessitate, sed ex abundantia, ut docet Glossa a. Innocentius *num.* 2. Suarez *d. sect.* 2. *num.* 13. & ut satisfaceret opponentibus de minori excommunicatione, addidit illa verba: *Si quis defectus*, &c. aut fortè hæc verba præsentis textus tantùm significant, quod propter minorem excommunicationem excommunicatus eligere non prohibetur, etiamsi celebraverit, etsi de hoc non tanquam de excommunicatione, sed tanquam de crimine opponatur, ne intersit electioni, quia criminosus à temporalibus actionibus removetur, *cap. super eo* 13. *de testibus*: & per consequens ab spiritualibus, argumento capitis *per venerabilem, qui fil. sint legit.* si nihilominus intersit, ex hoc defectu potuit electio impugnari, ut quosdam existimasse referunt Hostiensis, & Innocent. *in eo textu*, *num.* 1. Quem defectum de plenitudine potestatis supplet Pontifex *in eo capite*. Aliud procedit in suspensis, quia hi non possunt eligere, *cap. cum dilectus*, *vers. Quin nobis*, *de consuet. cap. cum inter*, 16. *de elect. cap. quia diversitatem*, *de concess. præbend. cap. unic. ne sede vacante*, *lib.* 6. sive sint suspensi ab ordine, sive ab officio; nam cùm non possint actum ordinis, vel officii exercere, utique nec ea, quæ dependent ab ordine, vel officio, ut est actus eligendi, *Clement.* 2. *de ætate & qualit.* quare nihil interest, an à jure, an ab homine suspensio imponatur, quicquid voluit Glossa verbo, *& suspensus, in d. cap. cum dilectus*, & in præsenti, verbo *Nec eligere*.

6. g *Iurisdictionis.*] Sive sit jurisdictio ecclesiastica, sive propria, sive delegata, ex eadem ratione, quia non pendet à perceptione Sacramentorum, quæ tantùm illi prohibita est; & ideo aliorum humanorum actuum particeps erit, *ex l. cum Prætor, ff. de judic.* quare poterit excommunicare, & ab excommunicatione absolvere, *cap. duobus* 56. *de sent. excom.* quia non tantùm jurisdictionem retinet, sed & usum jurisdictionis: item ea obire, quæ quamvis jurisdictionis non sint, tamen aguntur in judicio. Unde actor esse poterit, & procurator, aut testis, vel accusator, licèt de his duobus dubitet Anton. *in præsenti*, *num.* 15. non quia excommunicatus sit, sed quia criminosus, argumento textus *in cap. super eo* 13. *de testibus*. Item poterit contrahere, & facere testamentum. Glossa *in præsenti*, quam sequuntur Innoc. *num.* 3. Hostiens. *num.* 5. Panormit. *n.* 2. Suarez *d. sect.* 2. *num.* 4.

7. k *Est irritandu.*] Consonant lex 6. *tit.* 9. *part.* 1. Ratio redditur à Gregorio in illis verbis: *Pro eo, quod ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à sanctis Patribus est privatus.* Quæ significant, quod quamvis per minorem excommunicationem privetur quis tantùm Sacramentorum participatione, *cap.* 2. *de except.* quæ in sola perceptione consistit, juxta præsentem textum *in vers. Peccat* ; attamen si eligatur ad beneficium, electio est irritanda, quia concomitanter se habet ad susceptionem Sacramentorum; ideo enim quis eligitur ad beneficium, ut celebrando percipiat sacramenta, *cap. relatum* 11. *de consecr. dist.* 2. à quorum perceptione est privatus. Unde etiam eligi prohibetur, ex regula quæ dictat, quod quando aliquid prohibetur, omne id censetur prohibitum, per quod pervenitur ad illud, *l. oratio* 16. *ff. de spons. l.* 2. *ff. de jurisdict. cap. prœterea*, *de offic. deleg.* & ne qui unâ viâ à Sacramentorum perceptione arceatur, aliâ admittatur, contra textum *in cap. tua, de procurat.* namque si talis electio non irritaretur, tacitè admitteretur electus ad id, à quo expressè prohibetur, contra regulam textus *in l. qui testamento* 27. *de probat.* Sed quia hæc electio directè non celebratur contra censuram, ideò non est irrita ipso jure, sed irritanda à judice per sententiam, ut constat ex præsenti verbo *irritanda*, & docuerunt Glossa *in præsenti, verbo Eligere*, Suarez *disp.* 24. *sect.* 2. *num.* 21. Alterius *de censur. disp.* 4. *cap.* 3. §. 2. quare audiendi non sunt Hostiensis hic, *num.* 5. Cardinal. *column. ult.* Covar. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 4. *num.* 3. Hugolinus *tabul.* 3. *cap.* 6. §. 3. *num.* 2. existimantes, hanc electionem ipso jure nullam esse, quia persona minùs idonea eligatur: & argumento capitis *postulasti* 7. *hoc tit.* accipientes verbum *irritandæ*, juxta subjectam materiam, hoc est irrita nunciandæ; namque persona in hoc casu non prohibetur directè eligi ob minorem excommunicationem, quemadmodum ligatos majori excommunicatione ligato fit ipso jure nulla, *d. cap. postulasti*; non tamen taliter it electio de ligato minori excommunicatione, sed irritanda.

i *Sanctis Patribus.*] In canone 10. Apostolorum, de quo *in cap. sicut Apostoli*, 16. *cum sequenti*, 11. *quæst.* 3. & aliis, quæ dabimus *in c. significavit*, *de sent. excom.* ex quibus verbis etiam deducitur, quod si excommunicatus minori excommunicatione eligatur ad temporalem dignitatem, Regnum, & Cathedram, etiamsi sacræ electionis sit, valebit electio, quia cessat prædicta ratio. Suarez *d. sect.* 2. *n.* 14. Alterius *d. disp.* 4. *cap.* 2. non ita si eligatur ad beneficium simplex, patrimonium, vel simile, cujus officium non est ministrare, quia quamvis hæc beneficia non obligent ad Missam celebrandam, vel sacri ordinis susceptionem, sufficit quod ex intentione Ecclesiæ fuerint ad finem hunc instituta. Aliud procedit in pensione, quæ non est beneficium ecclesiasticum. 8.

j *Sacramenta.*] Consonant lex 6. *tit.* 9. *partit.* 1. & rectè, quia qui minori excommunicatione ligatus celebravit, graviter peccat, ut inquit Gregorius *in præsenti*; at ille qui in peccato mortali est, non potest sacramenta contingere, *cap. eos*, 81. *dist.* quod si faciat, graviter peccat, *cap. illud*, 50. *dist. cap. illud*, 95. *dist. cap. omnium* 1. *q.* 1. *cap. præter*, §. *verùm*, 32. *dist.* Ergo minori excommunicatione ligatus, conferendo ecclesiastica Sacramenta non peccat, quia violat censuram Ecclesiæ, quia hæc tantùm privat perceptione Sacramentorum; sed quia indignè confert, & in peccato mortali. Ita Innocentius, Hostiensis, & Antonius *in præsenti*, quicquid velint Covarr. Suarez, & Host. relati à Barbosa *in præsenti*: vel quia celebrant ut confectat, quo casu accipit textum hunc Mendo *in flatern, differt.* 15. 9. 9. 9.

k *Effectu.*] Quia cùm excommunicatus ratione censuræ sacramenta conferre non prohibeatur, ab eo collata non tantùm valent, sed & conferunt executionem.

1 *Pertinaciter.*] Quare etsi non fiat irregularis, quia graviter deliquit, à judice tamen anathemate est feriendus, juxta textus *in cap. si quis Presbyter 5. cap. si quis laicum 26. 11. q. 3. cap. quod in dubiis 30. de sent. excom. cap. 3. 9. & 13. eod. tit. lib. 6.*

COMMENTARIUM.

10. APud antiquos satis controversum fuit, utrum si excommunicatus minori tantùm excommunicatione ligatus celebrasset Missæ sacrificium, maneret irregularis, ut contingit excommunicato majori excommunicatione, juxta tradita *in cap. 4. hoc tit.* Et Glossa 1. *in cap. si quis Presbyter 5. 11. quæst. 3.* existimavit, etiam minori excommunicatione ligatos sacrificium Deo offerentes deponendos esse, & fieri irregulares, intelligens ita verba illa ipsius textus, *ab Episcopo suo correptos,* de excommunicatis minori excommunicatione; quia cùm hæc excommunicatio censura sit, eâ ligatus dicitur correptus, *cap. corripiantur 24. quæst. 3.* & si de excommunicato majori excommunicatione in eo canone ageretur, frustra ei imponeretur anathema, qui jam erat majori excommunicatione ligatus. Affirmat ergo Glossa, in eo canone agi de excommunicato minori excommunicatione. Quæ Glossæ sententia fulcitur ex canone 8. Concilii Carth 2. ex quo desumptus est textus *in d. cap. si quis Presbyter*, ubi ita legitur: *Si quis Presbyter à Præposito suo excommunicatus, vel correptus fuerit,* &c. Facit etiam, nam minori excommunicatione ligatus, celebrando graviter peccat, ut inquit Gregorius *in præsenti*; quia in materia gravi, & sacra violat censuram Ecclesiæ: hoc autem peccatum debet aliquâ pœnâ puniri: sed nulla pœna congruentior est, quàm irregularitas; nam ex eadem causa, quia graviter peccant excommunicatus majori excommunicatione, suspensus, & interdictus, celebrantes irregulares fiunt, ut probavi *in cap. 4. cap. Apostolica, hoc tit.* Ergo similiter ligati majori excommunicatione celebrantes irregularitatem contrahunt. Deinde quia in minori excommunicatione contracta ex eo, quod quis communicavit cum excommunicato majori excommunicatione ligato, peccatum mortale incurritur, *cap. sacris, de his quæ vi:* & ratione hujus peccati, non tantùm est suspensus quoad se, *cap. sacerdotes 90. 1. q. 1. cap. fin. de cohabit. cleric.* verùm & est suspensus à jure, *cap. cum excommunicato 18. cum sequenti, 11. q. 3.* quæ sic accipiunt Glossa *in præsenti, verbo Nec eligere,* ubi Innocentius *n. 1.* Hostiensis *num 3. 10. & 12.* Anton. *n. 11.* Panormit. *num 4. & 5.* quare celebrando non tantùm erit irregularis, *cap. 1. de re judic. lib. 6. cap. 1. in fine, cap. is cui 20. de sent. excom. lib. 6.* sed nec eligere poterit, *cap. cum inter 16. de elect. cap. cùm dilectus 18. de consuet. cap. cùm bona, de ætate & qualit. cap. quia, de concess. præb.* Tandem pro sententia Glossæ faciunt canones illi, in quibus damnantur generaliter excommunicati celebrantes, ut canon 108. Synodi Carthag. in illis verbis: *Placuit, ut quicunque non communicat in provincia propria, & in aliis provinciis, vel transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, jacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Ubi nulla differentia fit excommunicati majori, vel minori excommunicatione ligati, *cap. placuit 9. 11. q. 3. Ob negligentiam suam excommunicatus Episcopus, vel clericus, si antequam audiatur, communicaverit, ipse contra se sententiam fert.* Ubi obiter notanda est formula illa, *in se sententiam ferre;* & *sua sententia damnari;* quæ etiam reperitur *in l. 1. ff. de confessis, l. fin. §. sic autem, ff. de bon. eorum, l. impuberibus 7. § præterea, ff. de suspect. tutor. novella 53. Justin.* Tertul. *in apolog.* ibi: *Nonne,* inquit, *& ipsius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendatæ tantùm auctori suo doloris intulerunt, ut in secessu inedia de semetipso judicarit.* Apulei. *lib. 8. Metamorph.* de adultero excæcato sibi vim inferre cogitante, ait: *Inediâ statuit elidere suâ sententia damnatum spiritum.* Tacitus *lib. 5. Eorum, qui de se statuebant, humabantur corpora.* Illustrant Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 21.* Justel. *in can. 18. Eccles. Afric.* unde Innocent. in præsenti, *num. 2.* meliùs sentire affirmat eos, qui existimant, excommunicatos minori excommunicatione, sive ab homine, sive à canone, si celebrent, esse irregulares; cujus etiam sententiæ fuisse Archidiaconum *in cap. excommunicamus, 11. quæst. 3.* refert additionator Panormit. *in præsenti, num. 2. littera B,* illud intelligens, non ut excludatur irregularitas, sed quod in ea non desideretur dispensatio Pontificis, sed sufficere Episcopi.

Contrarium tamen omnino cum nostro Gregorio affirmandum est, scilicet nullius notam irregularitatis incurrere eum, qui minori excommunicatione ligatus celebravit: quod & probant lex 5. & penultima, tit. 9. partit. 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti, num. 4.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. quæst. 2. conclus. 1. num. 7.* Villalobos *tract. 21. difficult. 14. num. 1.* Cornejo *in 3. p. disp. 6. de irregul. dub. unic. quæst. 1.* Leander *eod. tract. disp. 21. quæst. 1.* Ratio in eo consistit, quia irregularitas non incurritur propter exequutionem cujuslibet actus sacri prohibiti per censuram, nisi actus ille concludat ad ordinem: hoc est, non incurritur propter susceptionem solam sacramenti, sed propter indivisam ordinis administrationem, à qua per censuram aliquis prohibitus est, ut probat Suarez *ubi proximè,* unde ut quis irregularis efficiatur, oportet quod sit suspensus ab aliquo actu, qui ad aliquem ordinem pertineat, ut ex *cap. is qui 18. §. ult.* ibi, *Celebrat: cap. is cui 20.* ibi, *In suo agens officio: de sent. excom lib. 6.* probant Covarr. Hugolinus, & Alterius *ubi suprà:* atqui minori excommunicatione ligatus celebrans non peccat propter administrationem ordinis, quia minor excommunicatio non suspendit ab aliquo actu ordinis ecclesiastici; sed peccat propter solam susceptionem sacramenti, quæ ad aliquem actum ordinis non pertinet, & perinde peccat, atque peccaret laïcus sacramenta recipiendo. Igitur celebrando cum minori excommunicatione, nullius irregularitatis notam incurrit. Nec interest, quod minori excommunicatione ligatus celebrando graviter peccet, quia hoc non sufficit, ut fiat irregularis, quia cùm irregularitas proveniat à jure canonico, non est aliquis judicandus irregularis, nisi ubi hoc invenitur expressum, *cap. is cui, de sent. excom. lib. 6.* Suarez *disp. 24. sect. 2. num. 3. & disp. 40. sect. 4. num. 11.* Quapropter cùm ob peccatum hoc non sit statuta in jure irregularitas, non est illâ qui ita peccaverit, puniendus, sed arbitrio sui Prælati, cùm certa pœna in jure non statuatur, ut argumento textus in *cap. de causis 4. §. fin. de offic. deleg. cap. tempora 16. q. 7. l. 1. ff. de jure delib.* probat Glossa 1. *in præsenti,* quam sequuntur Hostiensis *num. 2.* Hugolin. *de censur. tabul. 3. cap. 8. num. 1.* Alter. *eod. tract. disp. 4. cap. 2. § quæret aliquis.* Suarez *eod. tract. disp. 24. sect. 2. num. 3.* Alia causa est ejus, qui cùm esset majori excommunicatione ligatus, celebravit; hic namque erit irregularis, quia major excommunicatio includit suspensionem ordinum; quia quamvis sit censura distincta à suspensione, attamen quoad effectum suspendendi habet eandem efficaciam cum ea, ut probat Suarez *disput. 11. sect. 3. num. 3.* & ideo quia ligatus majori excommunicatione celebrando attentat officia sibi interdicta, irregularis efficitur, ut latè probavi *in cap. 4. hoc tit.* Hinc quia minor excommunicatio privat tantùm passiva susceptione sacramen 11.

sacramen

facramentotum, quæ non tendit ad ordinem ecclesiasticum, non est verè, & propriè sospensio, nec taliter excommunicatus dici potest suspensus; quia vera suspensio non consistit in privatione passiva, sed in activa; non tantùm sacramentotum, sed aliarum functionum ecclesiasticarum, ut probat Suarez *de censur. disput.* 25. *sect.* 1. *num.* 4. Est enim censura ecclesiastica, quâ minister Ecclesiæ impeditur, ne divina officia celebret, aliquáve ecclesiastica potestate utatur: quare ligatus minori excommunicatione, quia verè & propriè non est suspensua, celebrando non fit irregularis, & eligere poterit juxta hunc textum: non ita verè, & propriè suspensus, quia hic celebrando irregularis efficitur, *cap.* 1. *de re judic. lib.* 6. nec eligere valet, *d. cap. cùm inter, de elect.* quia non potest ecclesiastica munera obire. Unde etiam fit, quod quamvis admittamus peccatum mortale committere eum, qui communicat cum excommunicatione ligato, & per consequens suspensum manere quoad se; attamen hæc suspensio non est sufficiens ad irregularitatem incorrendam, *cap. fin. de cohabit. cleric.* ex quo ita docuerunt Innocentius *in præsenti, n.* 2. Hostiensis *n.* 5. Antonius *num.* 112. Panotmitanus *num.* 4. Ancharanus *num.* 9. Nec obstat textus *in d. cap. Presbyter* 5. 11. *quæst.* 3. pro contraria sententia adductus, qui loquitur de clerico majori excommunicatione ligato; & docetur, quod si ipse in contemptum superioris sacrificium Missæ celebraverit, ut schismaticus aliud altare erigendo, locum amittat, idest irregularis maneat, & anathema ei dicatur. Nec novum est, ut excommunicatus majori excommunicatione anathematizetor, *cap. Engeltrndam* 3. *q.* 4. *cap. cùm non ab homine* 10. ubi probavi, *de judiciis*: & ita textus *in d. cap. Presbyter*, accipiendus est de clerico excommunicato majori excommunicatione, de quo etiam accipiendi sunt alii canooes suprà relati.

TITULUS XXVIII.

De clerico non ordinato ministrante.

CAPUT PRIMUM.

a Hormisda Papa.

SI *b* quis *c* baptizaverit, aut aliquod *d* divinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem *e* abjiciatur de Ecclesia, & nunquam ordinetur.

NOTÆ.

1. a HOrmisda.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. licèt Glossa marginalis legat *Honorius*. Sanctus Hormisda, natione Campanus, patriâ Frusinus, electus fuit Summua Pontifex die XXVI. Novemb. anno 514. Scripsit varias epistolas, ex quibus nonnulla fragmenta extant apud Gratianum, & Catnotensem; & ex eis forsan textus præseos transcriptus est. Alia de ipso Pontifice referunt Baronius, & Coelolanus *d. anno* 514. Jacob. à sancto Carolo *in Bibliothec. Pontificia*, & nos *in cap.* 1. *de despons. impub.*

2. b *Si quis.*] Clericus videlicet in minoribus ordinibua constitutus, ut ita conveniat præsenti titulo de clerico non ordinato, licèt hæc rubrica in prima collectione tantùm habeatue de non urdinato ministrante: sed Raymundus respiciens auctoritates sub hoc titulo compilatas tantùm agere de clericis ministrantibus in gradu, quem non habebant, ideo rectè auctoritate Gregorii IX. adjecit, *de clerico*: unde plures deducunt, laïcum solenniter baptizantem, aut sacrameotaliter absolventem, non fieri irregularem, ut docuerunt Angelus *verbo Irregularitas, num.* 31. Rosella *eod. verbo, n.* 2. Armilla *n.* 65. Sà *num.* 5. Henriquez *lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 5. Saytus *de censur. lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 6. Layman *lib.* 1. *summa, tract.* 5. *p.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. Booacina *de irregul. disp.* 3. *quæst.* 3. *puncto* 6. *num.* 1. plures relati à Barbosa *in præsenti, num.* 5. quibus adde Gibalinum *de irregul. cap.* 5. *consect.* 1. Dianam *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 77. & 91. Cornejum *in* 3. *p. tract. de irregul. disp.* 7. *dub.* 291. ea ratione moti, quia nullibi reperitur hæc irregularitas statuta contra laïcum; siquidem *in cap.* 2. *hoc tit.* agitur de Diacono Missam celebrante: in hoc autem textu facilè deducitur, agi de clericis in minoribus ordinibus constitutis solenniter baptizantibus; licèt eùm integra hac epistola careamus, id apertè probare non possimus. Contrariam tamen sententiam, videlicet laïcum solennitee baptizantem irregularitatem contrahere, satis probabiliter tenuerunt Suarez 3 *p. in* 3. *q. disput.* 3. *sect.* 4. Paludanus *in* 4. *dist.* 5. *sect.* 1. *conclus.* 2. Valentia *tom.* 4. *disput.* 4. *q.* 2. *puncto* 1. alii, quos refert, & sequitur Leander *de irregul. tract.* 2. *disp.* 20. *quæst.* 7. Avila *de censur. p.* 7. *disp.* 2. *sect.* 2. *dub.* 13. utramque opinionem probabilem, sed primam probabiliorem dicit Prado *de sacram. tom.* 1. *quæst.* 67. *dub.* 1.

3. c *Baptizaverit.*] Solennitee videlicet; quod tantùm facere possunt, ut ordinarii ministri, Episcopi, & Parochi, ut probavi in canone 38. Concilii Illibet. vel ex delegatione, ut Diaconi, ut probavi in canone 77. ejusdem Concilii; nam privatim, & tempore necessitatis, non solùm clerici in minoribua Ordinibus constituti, verùm etiam laïci possunt baptizare, ut probavi *in d. can.* 38. *Concilii Illiber.* & statim dicemus.

4. d *Divinum officium.*] Unde aliqui asserebant, administrantem sacramenta, etiam non ordinatum, irregularem non fieri, quia appellatione divinorum officiorum sacramenta non cootinentur. Sed contrarium verius est; nam qui administrat sacramentum non ordinatus, irregularis fit, ut de baptizante solenniter docetur in præsenti textu, & de Missam celebrante In sequenti, & de aliis Sacramentis probat Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *p.* 2. *consect.* 2. & non impropriè divinorum officiorum appellatione sacramenta cootinentur, ut ipse Gibal. probat.

Unde

Unde sacerdos administrans confirmationem, irregularis manet. Avila *ubi suprà* : exercentes verò officia minorum Ordinum, etiam solenniter, nullam irregularitatem contrahunt, Vgolinus *de irregul. cap.* 37.

c *Abjiciatur.*] Idest ab omni prorsus communione ecclesiastica pellatur, ut *in can.* 5 1. *Apostolor.* Concil. Laodic. *can.* 36. Tolet. 4. *can.* 58. Meldcose *can.* 73. Illustrat Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 26.

COMMENTARIUM.

5. De ministro. Cum nemo seipsum baptizare possit, *cap. debitum* 4. *de baptismo*, D. Thomas 3. *p. q.* 66. *art.* 5. *ad* 4. sicut nec absolvere à peccatis, *cap. didicimus*, 24. *quæst.* 1. aut ad beneficium præsentare, *cap. fin. de instit.* Jul. Lavor. *variar. tit.* 4. *cap.* 6. *n.* 18. quia debet dari distinctio realis inter dantem, & accipientem, *l. jus dandi*, §. *Prætor, ff. de tut. & curat.* ideò baptismum suscepturus eget ministro, qui illum sibi conferat : licèt enim sacramentum Eucharistiæ sibi ipsi quis ministrare possit, ut in sacerdote celebrante contingit, immò & olim non solùm viri, verùm & fœminæ suis manibus sacram Eucharistiam sumebant, Concilium Altissiod. *can.* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu* : hac tamen differentiâ servatâ, ut viri nudis manibus in formam crucis appositis eam acciperent, mulieres verò non nudis manibus, sed supposito linteo, sexta Synodus Trullana, ibi : *Si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam ejus fiat communio, manus in crucis formam signans sic accedat, & gratis communionem accipiat.* Cyrillus Hierosolym. *catech.* 5. ibi : *Accedens autem ad communionem, non expansis manuum volis accede, nec cum disjunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subjicias dexteræ, quæ Regem susceptura est, & concava manu suscipe corpus Christi.* D. Augustinus *sermone* 25. ibi : *Omnes mulieres exhibeant nitida linteamina, ubi corpus Christi accipiant.* Rationem expressit Sanctus Basilius *epist.* 289. *Quoniam per tempora illa persecutionum cogebantur homines necessariò sacerdote, vel ministro non præsente propriis manibus percipere communionem, non est nisi supervacanm ut demonstrem, illam ipsam rem non esse graviter & iniquè ferendam, eo quòd inveterata consuetudo hoc ipsum re ipsa confirmatum dederat; nam & illi omnes, qui per eremos vitam monasticam instituunt, ubi copia non suppetit sacerdotis, cùm habeant domi, de suis manibus illam percipiunt.* Synodus 6. *can.* 101. Gregorius Nazianz. apud Novarinum *lib.* 5. *cap.* 63. *in Agn. Eucharist. & sequenti* : notarunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 391. Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ*, *lib.* 7. *cap.* 11. Bulengerus *ad Casaubon. diatrib.* 3. *pag.* 218. Christ. Lupus *ad can.* 101. *Synodi* 6. Et similiter matrimonium contrahentes, simul ministri, & susceptores sint illius sacramenti, ita ut unusquisque minister sit partialis, & ambo faciant unum ministrum totalem; atque sint causæ physicæ, seu morales gratiæ, ut probant Basilius *lib.* 1. *de matrim. cap.* 3. Tryllench *eod. tract. cap.* 5. *dub.* 7. Nihilominus in baptismi sacramento distinctus debet esse minister à subjecto; tum propter factum, & præceptum Christi Domini, qui non à se ipso, sed à Joanne baptizari voluit, *cap.* 3. *Matthæi*; & jussit Apostolis apud eundem: *Ite, baptizate omnes gentes*; ostendens alium debere esse qui baptizatur, alium qui baptizat : tum quia baptismus se habet ad instar generationis corporalis, *cap. regenerante*, *cap. regenerabuntur*, *de consecr. dist.* 4. Trident. *sess.* 24. *de reformat. cap.* 2. sed in generatione duo concurrunt, alius qui gignit, & alius qui generatur : igitur similiter in baptismo, ut arguebat Pontifex *in cap. debitum*, *de baptismo*; & notavit Turrifcrem. *in cap. in necessitate*, *de consecrat. dist.* 4.

Circa ministrum sacramenti baptismi duplex inspectio occurrit, alia circa ministrum, qui validè illum conferre valet; alia circa illum, qui ratione officii, aut delegationis potest non solùm validè, verùm & solenniter illum administrare. Circa primam, rejectâ sententiâ Calvini existimantis baptismum collatum ab aliis, quàm à ministris Ecclesiæ, nullum esse, quem feliciter refellit Bellarminus *lib.* 1. *de baptismo, cap.* 7. certum est, baptismum sub legitima forma collatum à quocunque, sive baptizato, sive Pagano, Judæo, vel hæretico, viro, sive fœmina, ratum esse, ut definitum legimus *in cap.* 1. §. *una verò*, *de summa Trinit.* Concil. Florent. *in Decreto fidei*, §. *primum*; & sigillatim de laïcis baptizantibus, *cap. in necessitate* 21. *cap. sanctum* 36. *de consecr. dist.* 4. *cap. diaconos*, 95. *dist. cap. ad limina* 30. *quæst.* 1. probant Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.* 8. §. 2. *num.* 21. unde D. Petrus dum adhuc sacris ordinibus initiatus non esset, baptizavit sanctum Andream, & filios Zebedæi : & ipsi dum laïci adhuc essent, cæteros Apostolos baptizarunt, ut refert Baronius *tom.* 1. *anno* 31. & baptismum collatum à D. Athanasio adhuc puero, postea Episcopo Alexandrino, probavit Ecclesia, ut post Rufinum narrat Baronius *anno* 311. Fœminas etiam validè baptizare probat Urbanus Papa *in cap. super quibus*, ibi : *Fœmina puerum baptizavit*, 30. *quæst.* 3. De Paganis, & Judæis idem probant Isidorus *in cap. Romanus* 23. ibi : *Licèt Paganus sit qui baptizat.* Nicolaus *in cap. à quodam Iudeo*, Augustinus *in cap. solet*, *de consecr. dist.* 4. Idem de hæreticis docetur *in cap. ostenditur*, *cap. aliud*, *cap. nullus*, *cap. sive* 5 1. *de consecrat. dist.* 4. Concil. Nicæno *can.* 19. Trident. *sess.* 7. *de sacram. cap.* 4. D. August. *lib.* 6. *de baptismo*, *cap.* 25. & ab aliis Patribus congestis à Baronio *anno* 217. & 258. Pamelius *in notis ad epist.* 73. *D. Cypriani*, *num.* 27. & prædictam doctrinam defendunt Suarez, Vasquez, & alii *ad D. Thomam* 3. *p. quæst.* 66. *art.* 3. Sententiarii cum Magistro *in* 4 *dist.* 5. Summistæ relati à Leandro *tom.* 1. *de sacram. disp.* 4. *quæst.* 14. Trullench *de baptismo*, *lib.* 2. *cap.* 1.

Verùm hæc veritas catholica difficilis redditur sequentibus argumentis. Primum ex eo nascitur, 7. De ministro baptismi. nam in quolibet Sacramento Christus Dominus designavit in sua intentione materiam, formam, & ministrum : sed in baptismi institutione tantùm designavit Apostolos, & eorum successores Episcopos ministros hujus sacramenti, dum dixit : *Euntes baptizate omnes gentes.* Joannis *cap.* 20. Matthæi *cap. ult.* Ergo alii quàm Episcopi non possunt conferre hoc sacramentum. Quam considerationem firmat D. Isidorus *lib.* 2. *de officiis*, *cap.* 33. relatus à Carnotensi *p.* 1. *decret. cap.* 66. in illis verbis : *Illud quod nec privatis, nec clericis baptizare licebat, nisi tantùm sacerdotibus, in Evangelio tantùm legimus Apostolis permissum.* Secunda difficultas oritur ex eo; nam si laïcis permitteretur baptizare, maximè propter necessitatem hujus sacramenti, ut considerant Doctores suprà citati. Sed hæc ratio est insufficiens. Igitur laïci nec in necessitate baptizare valent. Probatur minor, nam sacramentum pœnitentiæ æquè necessarium est post peccatum actuale, ac baptismus propter peccatum originale : sed etiam necessitate existente laïcus à peccatis absolvere nequit, *cap. verbum*, *de pœnit. dist.* 1. Glossa *in cap. pastoralis*, & *in cap. præterea*, *de officio ordin.* notavi *in cap.* 2. *de furtis*: ergo nec baptizare. Tertia difficultas ex eo provenit, nam juxta dictam rationem tantùm evincitur, in extrema necessitate posse laïcum baptismum conferre;

6.

fere, quod & doceri videtur in Concilio Florentino *dicto* §. *Primum*, in illis verbis: *In casu autem necessitatis non solùm sacerdos, vel diaconus, verùm etiam laicus, vel mulier baptizare potest.* Et *cap. diaconos, 93. dist. cap. mulier, de consecr. dist. 4. cap. ad limina 30. q. 5.* ibi: *Nam hoc opus baptizandi laicis fidelibus juxta canonicam auctoritatem, si necesse fuerit, facere conceditur.* Divo Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos*, ibi: *Baptizare si necessitas cogat, scimus etiam licere laicis.* D. Isidoro *lib. 2. de officiis, cap. 24.* Gelasio *epist. 1.* Ergo extra necessitatis casum laïci validè conferre nequeunt baptismum. Etiam quod de fœminis dicebamus, difficile redditur ex Concilio Carthag. 4. *can. 100.* ibi: *Mulier baptizare non præsumat.* Refertur à Carnotensi *1. part. Decreti, cap. 65.* Etiam quod de Paganis dicebamus, impugnari potest hoc ratiocinio; nam nemo potest dare quod non habet, *cap. nulla 62. cap. gratia 1. quæst. 1. cap. quomodo, de consecr. dist. 4.* Sed Pagani adhuc baptismum non susceperunt: ergo non possunt aliis conferre. Baptismus enim est sacramentum fidei: quomodo ergo qui nunquam fidem professus fuit, illam aliis communicare potest. Fulcitur hæc difficultas *ex cap. quos à Paganis, de consecr. dist. 4. cap. si quis per ignorantiam 1. quæst. 1.* ubi à Paganis baptizati jubentur rebaptizari: unde D. Augustinus *lib. 2. contra litteras Parmen. cap. 13.* multùm dubitat de baptismo à non baptizatis collato. Tandem quod dicebamus, hæreticos validè baptizare, falsum videtur, siquidem baptismum ab hæreticis collatum respuit, & damnat Ecclesia, ut baptismum Paulianistarum, & Cataphrygum in Synodo Nicæna 1. *can. 7.* Laodic. *can. 8.* sexta generali *can. 95.* septima *can. 7.* notarunt Baronius *anno 258.* Cæsar *d. sp. 1. §. 4.*

8. **Expanduntur quædam difficultates.** Adhuc tamen defendenda est suprà tradita doctrina, quam post nuper laudatos doctè, & eruditè probat Andreas Saussay *in Panoplia sacerdotali, lib. 5. cap. 8. cum sequent.* Nec obstat quod de institutione hujus sacramenti expendebamus; nam præterquam quod non constat, eo tempore, quo Christus Dominus noster jussit Apostolis ire in universum mundum, ac baptizare, præsentes tantùm fuisse Apostolos, immò facilè credi potest alios plurimos adfuisse: dicendum est, Apostolos ipsos declarasse præceptum illud, secum associando alios, ut Stephanum & Philippum, ad idem ministerium prædicandi, & baptizandi; unde depromitur, ex præcepto divino non solùm Episcopos fuisse designatos ministros hujus sacramenti, verùm & alios in ecclesiastico grado constitutos. Nec contrarium probat D. Isidorus, quia accipiendus est sanctus Doctor de baptismo solemniter conferendo, qui tantùm à Presbyteris ratione proprii officii administrari valet. Nec secundum argumentum refragatur, cui ut satisfaciant Doctores suprà relati, anxiè quærunt differentiæ rationem, quare laïci urgente necessitate possint validè, & ritè sacramentum baptismi administrare, cæteraque sacramenta, etiam urgente necessitate non possint conferre: & vera ratio petenda est ex necessitate sacramenti baptismi; cùm enim hoc sacramentum simpliciter necessarium sit ad salutem animæ, congruè institutum fuit, ut à quolibet viatore, & cum materia ita vulgari, ut est aqua, possit administrari: pœnitentiæ autem sacramentum non ita necessarium est cùm per contritionem possit suppleri ejus defectus, & cum ea pœnitens se salvare. Quam rationem post alios probat Cæsar *de ecclesiastica hierarch. disp. 8. §. 1. num. 11.* Nec tertia objectio adversatur; verum enim est, etiam extra tempus necessitatis laïcos validè posse hoc sacramentum administrare, *dicto cap.* *à quodam Iudæo*, D. Augustin. *lib. 2. contra Parmen. cap. 13. & 19.* ibi: *Sed etsi nulla usurpetur, & à quovis cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamvis dici possit illicitè datum.* Tertullianus *de baptismo*, ibi: *Alioquin & laicis jus est baptizandi; quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari potest.* Neque textus in contrarium adducti contrarium probant, nam licèt loquantur de baptismo collato à laïcis in casu necessitatis, idem intelligitur definitum extra necessitatem, quod attinet ad valorem sacramenti; quoniam in sacramentis pro varietate temporum diversi ministri non dantur, ut latè probat Vasquez *tom. 2. in 3. p. disp. 129. cap. 2.* ideo autem Patres casum necessitatis tantùm expresserunt, ut simul ostenderent, ea urgente non solùm quemcunque viatorem posse validè, & cum effectu conferre hoc sacramentum, verùm & ritè, licitèque ministrari: quod non procedit extra tempus necessitatis, quia tunc laïci baptizantes, etsi validè, non tamen licitè hoc sacramentum conferunt. Nec obstat canon 100. Concil. Carthag. procedit enim in baptismo collato eo tempore, quo nulla necessitas adest, aut ea urgente est copia Presbyteri, aut alterius ministri; tunc enim mulier baptizare nequit: si autem baptismum de facto conferat, non negant Patres, validè, & cum effectu collatum esse; quo modo etiam accipiendi sunt Tertul. & Epiphanius, relati à Bellarmino *d. cap. 7.* Nec obstat quod de baptismo à paganis collato expendebamus; nam effectus hujus sacramenti, sicut aliorum, non provenit ex bonitate, seu malitia ministri, nec ille est qui gratiam, aut fidem confert; sed virtute sacramenti, ex opere operato sacramenta effectum sortiuntur; unde Pagani, seu Judæi validè baptismum conferunt, quia nihil de suo largiuntur. Hoc tamen procedit si baptismus ab illis ministretur sub præscripta, & debita forma, non verò si sub alia conferatur; quia tunc baptismus ex defectu formæ invalidè confertur, *cap. Ecclesias, 68. dist.* unde Pontifex *in d. cap. quos à paganis*, & similibus, non jubet à paganis baptizatos iterum baptizari, quia à paganis baptizati sunt, sed quia baptizati non fuerunt sub debita forma: & securius esse, ac tutius baptizatos à paganis semper sub conditione iterum baptizari, docuere Andreas Saussay *in Panopl. sacerdotali, lib. 5. cap. 11.* Diana *part. 10. tract. 16. resol. 29.* Nec obstat textus *in d. cap. si quis per ignorantiam*, qui duas partes continet, quarum prima non reperitur inter opera D. Isidori; secunda verò etiam refertur *in cap. Romanus, de consecrat. dist. 4.* & si adhuc admittamus verba prioris partis ipsius textus esse D. Isidori, legenda sunt interrogativè, non affirmativè, usque ad illa verba, *non ordinatur*, ut tunc sequatur responsum ipsius sancti Doctoris per illa, *Romanus Pontifex*, &c. Nec dissimili scissurâ mederi potest textus *in cap. 1. de Presbytero non baptizato*, ut in ejus commentario jam observavi. Tandem nec quod dicebamus de baptismo Paulianistarum, obstat; licèt enim temporibus Stephani Papæ I. per annos 258. in Ecclesia præcipuè Orientali valde agitata esset quæstio, an reversi ab hæreticis deberent rebaptizari, si ab ipsis essent baptizati, affirmante D. Cypriano cum aliis Episcopis eximiæ doctrinæ, & virtutis, ut constat ex epistolis 71. 72. & 75. ejusdem Sancti; tamen Stephanus definivit rebaptizandos baptizatos ab hæreticis non esse. D. Cyprianus *epist. 74.* D. Augustin. *de baptismo cap. 2.* refert Baronius *anno 258.* quæ doctrina probata fuit à Gregorio Magno *lib. 9. epist. 61.* in Synodo Quinisexta *can. 95.* Concil. Mogunt. 4. *can. 5.* Vvormac. *can. 5.* Nec textus in contrarium adducti obstant; nam procedunt in baptismo collato

lato à Paulianistis, & Cataphrygis, qui non administrabant baptismum sub debita forma; non enim baptizabant in nomine Trinitatis, quia Christum purum esse hominem credebant, ut referunt Cujacius *ad tit. Cod. ne Sanctum baptisma*, Justelus *in notis ad can. 19. Concilii Nicani*: quare Ecclesia eorum baptismum non approbavit, ut jam notavit Pamelius *in notis ad epist. 73. D. Cypriani, num. 27.* Hinc expendendus erat difficilis canon 38. Concilii Illiber. in illis verbis: *Peregrè navigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum, ita ut si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.* Sed ejus veram interpretationem jam adduxi in illius notis.

9. Inter ministros ordo servatur.

Sed licèt verum sit, tempore necessitatis quemlibet posse ritè, & validè baptismum conferre; servandus est ordo inter eos, inter quos illum conferre intendunt, ut semper inferior cedat superiori, scilicet non baptizatus baptizato, excommunicatus non excommunicato, mulier viro, laïcus clerico, clericus sacerdoti, sacerdos parocho, parochus Episcopo: docent D. Thomas *3. p. q. 64. art. 4.* Sotus *in 4. dist. 4. quæst. unic. art. 2.* Suarez, Vasquez, Hurtado, Ledesma, & alii congesti à Leandro *tom. 1. de Sacram. tract. de baptismo, disp. 4. quæst. 6.* nisi adsit justa causa, quæ postulet ordinem hunc inverti, ut si præsentibus sacerdote, & laïco non possit sacerdos ministrare ob ægritudinem, excommunicationem, aut quia nolit nisi pretio dato baptismum conferre; tunc enim laïcus præferendus est. Diana *p. 5. tract. 9. resol. 87.* aut si infans nondum plenè editus sit, propter decentiam enim fœmina, non vir debet baptizare. Toletus *lib. 2. summæ, cap. 20. n. 9.* Difficultas tamen est non omittenda in hac parte, an qui inverso ordine se ingerit administrationi baptismi, ut si præsente Presbytero, aut diacono administret laïcus, aut præsente viro fœmina, peccent lethaliter? Et in primo casu, etiam præsente sacerdote laïcum baptizantem non peccare, secluso contemptu, docent Henriquez *lib. 2. summæ, cap. 29.* Valentia *tom. 4. controv. disp. 4. quæst. 2. puncto 1.* peccare tantùm venialiter docuit Petrus de Ledesma *de baptismo cap. 6.* Sed verius est, peccare lethaliter, etiamsi contemptus non sequatur, & sacerdos præsens consentiat, ut tenuerunt Villalobos, Dicastillo, Trullench, & alii, quos refert & sequitur Leander *d. disp. 4. quæst. 7.* alii quos laudat Diana *3. p. tract. 4. resol. 4.* Idem in clerico minoribus ordinibus tantùm initiato ministrante præsente Diacono, resolvunt Vasquez, Ægidius, & Nuño laudati à Leandro *suprà, quæst. 8.* Sed verius est, tantùm venialiter peccare, quia Diaconus minister non est baptismi ex officio, ut ex præsenti textu constat; & per consequens non erit peccatum lethale alium illi præferri. Ita docent plures, quos referunt, & sequuntur Quintanadueñas *de baptismo, singul. 17. num. 5.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 4* & *part. 5. tract. 3. resol. 18.* Idem dicendum est cùm clericus in minoribus constitutus præsente subdiacono, vel fœmina præsente viro baptismum ministrant; tunc enim tantùm peccant venialiter, ut resolvunt Quintanadueñas *ubi suprà*, Leander *disp. 4. q. 9.*

10. De ministro solennitatis.

Hæc de prima parte hujus commentarii: sequitur secunda de ministro baptismi solenniter conferendi, videlicet de illo, qui ratione officii, seu jure ordinario, vel delegationis potest baptismum non solùm validè, verùm & solenniter ministrare. Et primò de illis, quibus ex officio, seu jure proprio competit munus baptizandi, videamus. Et primò ad Episcopum spectat officium baptizandi, *cap. 1. de religiosis domibus, cap. euntis 41. 16. quæst. 1. cap. Diaconos, dist. 93.* D. Clemens *lib. 3. constit. cap. 10. & 11.* ibi: *Sed nec reliquos baptizare permittimus, velut lectores, cantores, ostiarios, ministros, sed solos Episcopos, & Presbyteros.* Idem *lib. 6. cap. 15.* & *lib. 7. cap. 40. & 42.* D. Ambrosius *lib. 3. de sacram. cap. 1.* Tertul. *de baptismo.* Probant Ant. Augustin. *in epit. lib. 22. tit. 12.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 11.* Petrus Bollo *in œcon. canonica, class. 2. cap. 24. §. 4.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp. 8. §. 3. num. 13.* Savarus *ad Sidonium fol. 432.* Aloix *ad vitam sancti Aburcii, cap. 18.* Unde Patres regeneratorum appellat Episcopos Prosper Aquitanicus *lib. 2. de vita contemp. cap. 2.* Inde etiam Episcopus primis Ecclesiæ temporibus signabat baptisteria. Concil. Tolet. 8. *can. 3.* & de S. Ambrosio refert D. Paulinus *in ejus vita*, tanta corporis, animique fortitudine in Episcopalibus muneribus obeundis ipsum præditum fuisse, ut quod ipse solus circa baptizandos cumulatissimè præstabat, postea quinque Episcopi post ejus obitum vix implere sufficerent: Episcopus enim rectè, & jure ad corpus Ecclesiæ admittere potest, quia corpori ipsi tanquam caput præest, *cap. omnes, 16. quæst. 1.* Vasquez *p. 2. in 3. p. disp. 147. num. 21.* Nec contrarium deducitur ex Apostolo *1. ad Corinth. cap. 1. vers. 17.* in illis verbis: *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* Igitur baptizare non est munus proprium Episcopi, sed aliorum ministrorum inferioris gradus. Nam respondetur D. Paulum ibi non asserere, sibi non licere baptizare; siquidem in eodem capite, *vers. 14.* testatur apud Corinthios se baptizasse Crispum, Caium, & Stephani domum; unde tantùm ait, se missum non esse ad baptizandum, sed ad prædicandum, juxta id quod dicitur *Actuum Apost. cap. 9. vers. 15.* quia baptismus per alios administrari poterat, non verò prædicatio. Docet Sausay *in Panop. sacer. p. 2. lib. 5. cap. 2.* Secundarius minister, cui ratione proprii officii competit baptizare jure ordinario, est Presbyter, idest parochus proprius. Quod à primis Ecclesiæ cunabulis observatum legimus, siquidem in canone 50. Apost. ita cavetur: *Si quis Episcopus, vel Presbyter non tria unius baptismatis mysteria perfecerit, deponatur.* D. Clemens *lib. 3. constit. cap. 20.* ibi: *Nec Presbyterum, nec diaconum jubemus ordinari ex laicis clericos; sed Presbyterum tantùm decere offerre, & baptizare.* Paschasius Episcopus *in epist. ad Leonem Papam*, ibi: *Cùm Presbyter secundum morem baptizandi horam requireret, &c.* latè probat Sausay *d. lib. 5. cap. 4.* Sacerdos enim, qui ordinatus est ad administrandam Eucharistiam, par est ut possit sacramenta administrare, per quæ fideles disponuntur ad Eucharistiam ritè suscipiendam, ut post Suarium, Vasquez, & alios docet Leander *de baptismo disp. 4. q. 17.*

11. Dissolventur quædam difficultates.

Sed superiori doctrinæ nonnulla objici possunt. Et primò insurgi valet ex eo, nam Christus Dominus, dum instituit ministrum baptismi, simul præcepit prædicare, & baptizare, apud Matthæum, & Joannem locis suprà citatis. Sed munus prædicandi tantùm Episcopo competit, *cap. inter cætera*, ubi probavi, *de offic. ordin.* Ergo illi soli competit ex officio munus baptizandi. Accedunt D. Hieron. *in Dialogo contra Luciferianos, num. 20.* dum ait: *Inde venit, ut sine chrismate, & Episcopi jussione Presbyteri, nec Diaconi jus habeant baptizandi.* Tertullianus *de baptismo cap. 17.* ibi: *Superest ad concludendam materiolam de observatione quoque dandi, & accipiendi baptismum commonefacere: dandi quidem vim habet summus sacerdos, qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.* Ergo tantùm ex delegatione Episcopi Presbyteri possunt solenniter baptismum conferre.

ferre. Cui difficultati ut satisfaciamus dicendum est Presbyterum parochum in propria parochia esse ministrum legitimum ratione officii sacramenti baptismi, & proinde sine speciali licentia Episcopi posse munus proprium adimplere; immò obstrictum esse ex ipso parochiali titolo ad conferendum baptismum propriis parochianis: quod munus exequitur independenter ab Episcopo, ut probant Barbosa *de officio parochi*, *cap.* 18. Trullench *eod. tract. cap.* 3. nec quod de munere prædicandi dicebamus, obstat; nam licèt Christus Dominus simul injunxisset Apostolis munus prædicandi, & baptizandi; tamen non prohibuit per alios etiam officium prædicandi, & baptizandi exequi, ut probavi *in d. cap. inter cætera.* Nec obstant auctoritates D. Hieronymi, & Tertulliani; nam procedunt in Presbyteris non parochis, qui alicui Ecclesiæ parochiali non præsunt; illi enim quamvis vi suæ ordinationis habeant potestatem conferendi baptismum, tamen ex defectu subditorum illam potestatem licitè exercere non valent absque delegatione proprii parochi. Trullench *ubi suprà*, *num.* 3. Unde si sacerdos, qui parochus proprius non est, solenniter baptismum administret, peccat lethaliter, irregularitatem autem ullam non incurrit, quia in jure expressa non est, ut docet Barbosa, & Trullench *ubi supra.* Nec etiam parochus alienus potest solenniter alienum parochianum baptizare, quia nemo debet alterius parochiæ subditos usurpare, aut propriæ terminos egredi, *cap. placuit* 7. *q.* 1. *cap. sicut* 9. *q.* 2. *cap.* 1. *cap. nullus, cum sequent.* 13. *q.* 1. *cap. nullus* 3. *de parochiis.* Sed adhuc insurgi potest sequenti juris consideratione; nam si munus baptizandi esset actus jurisdictionis, baptismus collatus alieno parochiano nullus esset, sicut nulla est absolutio peccatorum alieno parochiano facta: ergo aut quilibet Presbyter, etsi parochiam non habeat, est minister ordinarius baptismi, aut baptismus ab eo collatus nullus est. Accedit, nam D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 11. asserit non omnibus clericis baptizandi potestatem esse, sed tantùm Episcopis, & Presbyteris. Et D. Isidorus relatus *in cap. constat, de consecr. dist.* 4. affirmat baptisma à solis sacerdotibus esse tractandum. Ergo omnes Presbyteri sunt ministri ordinarii hujus sacramenti Cui difficultati ut satisfaciamus assignanda est discriminis ratio, quare videlicet baptismus injustè alieno parochiano collatus effectum habeat, absolutio verò neutiquam. Et differentiæ ratio in eo consistit, nam absolutio est actus jurisdictionis in peccatorem, cùm sit quædam sententia; ac proinde si sacerdos jurisdictionem non habeat in ipsum, non erit valida absolutio, Trident. *sess* 14. *cap.* 7. at verò baptizare non est actus jurisdictionis determinatè in baptizandum, siquidem minister baptismi nullam jurisdictionem habet in catechumenum, sed in reliquos fideles baptizatos, de quorum numero fit ipse qui baptizatur; & sic est actus jurisdictionis, qui validè à non habente eam exercetur. Nec obstant D. Clemens, & Divus Isidorus, ita enim accipiendi sunt, non ut doceant omnino Presbyteris ex sola sua ordinatione absque alia delegatione baptizare licere, sed quia ex sua consecratione apti sunt, ut eis munus baptizandi solenniter delegari possit: quam doctrinam probare videtur Concil. Florentinum *sess. ult.* §. 1. dum docet, sacerdotes esse ministros sacramenti baptismi, cum hac restrictione, *quibus ex officio competit baptizare*; quia non cuicunque competit baptizare, sed quilibet sacerdos est capax, ut officium baptizandi solenniter illi committatur: quo modo accipiendus est D. Thomas 3. *p. q.* 67. *art.* 2. dum docet munus baptizandi sacerdotibus competere, ut docuit Sylvester *in summa, verbo Baptismus, n.* 9.

12. De ministro ex delegatione.

Alii etiam possunt solenniter ministrare baptismum, licèt non ratione proprii officii, sed virtute delegationis, seu commissionis, ut diaconi: licèt enim illi jure proprio baptizare nequeant, D. Clemens *lib.* 8 *constit. cap.* 28. ibi: *Diaconus non baptizat, non offert.* Et *cap.* 46. *Ius non est diacono, aut sacrificium offerre, aut baptizare.* Et *cap. diacones, cap. præsente*, 93. *dist. cap. constat, de consecr. dist.* 4. docent Laymann *tom.* 2. *mor. tract.* 2. *de baptismo, cap.* 6. *num.* 2. plures relati à Leandro de Baptismo *disp.* 4. *quæst.* 22. tamen ex commissione Episcopi, seu parochi baptizare possunt. Concil. Florent. *ubi proximè*: unde cognoscitur magnum discrimen, quod versatur inter diaconum, subdiaconum, & cæteros ministros inferioris gradus; nam diaconus potest ex commissione solenniter baptizare, subdiaconus verò, & cæteri tantùm possunt in casu necessitatis, ut etiam possunt laïci baptismum administrare. Docent Sausay *in Panopl. sacerd.* 2. *part. lib.* 5. *cap.* 6. Similiter religiosi possunt solenniter baptizare ex commissione Episcopi, vel parochi, *cap. placuit*, 16. *quæst.* 1. Leander *d. disp.* 4. *de baptismo, q.* 18. In partibus tamen Indiarum absque ulla commissione, ex concessione Pauli III. & Pii V. solenniter baptismum conferri ab eis, probat Vaseus *in summa, verbo Baptismus* 3. *num.* 14.

13. Expenduntur nonnulli textus.

Sed hæc doctrina difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Primò ex eo, nam diaconi, etsi non consecrare, administrare tamen valent Eucharistiam. D. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 28. *cap. diaconus, cap. pervenit*, 93. *dist.* Concil. Carthag. 4. *can.* 38. *cap. tribus* 23. *de consecr. dist.* 2. probavi *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Ergo ratione proprii ordinis possunt baptismum conferre. Secundò quia diaconi pœnitentiam dare possunt, *cap. fures* 2. *de furtis*, ibi: *Confessi fuerint Presbytero, vel diacono.* Ergo faciliùs & baptismum. Tertiò refragatur auctoritas Pontificalis D. Gregorii, ubi asseritur, quod quando Episcopus ordinat diaconos, antequam actionem incipiat, sic eos alloquitur: *Provehendi filii dilectissimi ad Leviticum ordinem, cogitate magnoperè ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis: diaconum enim oportet ministrare ad altare, baptizare, prædicare, &c.* Ergo ratione proprii gradus spectat ad Diaconum munus baptizandi. Quartò obstat Concil. Aurelian. 1. celebratum anno 511. *can.* 15. in illis verbis: *Si Diaconus, aut Presbyter pro reatu suo se ab altaris communione sub pœnitentis communione submoverit, sic quoque si alii defuerint, & causa certa necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat eis baptizare.* Ergo si diacono criminoso, & pœnitenti licet baptismum conferre, multò magis diacono innocenti. Tandem obstat canon 7. qui extat inter canones missos ad Episcopos Galliæ, ut reperitur *tom.* 1. *Concilior. Galliæ, pag.* 589. & apud Andream Sausay in *Panopl. sacerd. lib.* 2. *cap.* 6. *p.* 2. in hæc verba: *Diaconis baptizare extra tempus Paschæ prohibetur: porrò in Pascha hoc tantùm indulgetur propter affluentem multitudinem, quam solus Episcopus, vel Presbyteri baptizare non sufficiebant.*

14. Explicantur canones adducti.

Sed adhuc defendenda est suprà tradita doctrina, juxta quam in præsenti capite 1. docetur, diaconum baptizantem irregularem manere, cùm illi munus baptizandi non competat; si enim sacerdotes, qui ratione proprii gradus habent potestatem in habitu baptizandi, non possunt baptismum solenniter conferre, nisi sint parochi, aut de parochi licentia, ut suprà probavi: Ergo minùs id poterunt diaconi, qui ex vi suæ ordinationis idonei non sunt, ut in pastores eligantur. Nec contrarium probant argumenta suprà expensa. Non primum, nam licèt verum sit, primis Ecclesiæ temporibus diaconos

Mm Eucha-

Eucharistiam fidelibus laïcis ministrasse, id tamen non vi propriæ ordinationis, sed ex delegatione Episcoporum, & parochorum illis absentibus faciebant, & tempore procedente hæc facultas illis abrogata fuit, licèt diutiùs, dum in usu erat communio sub utraque specie, retinerent potestatem ministrandi Eucharistiam sub specie sanguinis: qui cùm in calice ministraretur, necesse non erat ut à diacono immediatè manibus tangeretur, ut procedebat in corpore Christi Domini, ut docuit Azor *tom. 1. moral. lib. 10. cap. 23.* Nec secunda difficultas obstat, non enim unquam in Ecclesia diaconi potuerunt pœnitentiæ sacramentum administrare, sed tantùm eos qui pœnitentiæ solennis gradus expleverant, ex delegatione Episcopi reconciliare, ut probat Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 66.* Albaspineus *lib. 2. observ. cap. 27.* quæ non erat absolutio sacramentalis, & sic à diacono dari poterat, ut probavi *in d. cap. 2. de furtis.* Nec obstat auctoritas libri Pontificalis; nam accipiendus est B. Gregorius de potestate diaconi baptizandi ex commissione, & delegatione Episcopi, juxta textum *in cap. diaconos, 93. dist.* non tamen ut virtute proprii gradus possint solenniter baptizare. Ita auctoritatem illam exposuit Sotus *in 4. dist. 4. q. unic. art. 1.* quem sequitur Vasquez *d. 3. p. in 3 p. disp. 147. cap. 4. n. 22.* & rectè ex relatis Pontificalis verbis infert Sotus, deduci diaconos ex vi suæ ordinationis aliquid amplius habere, quàm laïcos, siquidem non solùm tempore necessitatis, verùm extra illud virtute delegationis possunt illi baptismum conferre. Nec obstat Concil. Aurelian. loquuntur enim Patres in casu, quo adest necessitas; tunc enim licet diaconis, sicut aliis inferioribus Ecclesiæ ministris baptismum propria authoritate conferre absque ulla delegatione. Nec tandem canon Ecclesiæ Gallicanæ adversatur, nam procedit cùm diaconi ex delegatione Episcopi baptismum conferunt, ita ut in subsidium, cùm deficiunt Episcopus, & parochus, ex eorum delegatione diaconi baptismum administrare possint: excepto autem eo casu, non possunt solenniter baptizare; unde post relata verba illius canonis statim ea sequuntur: *Sed quod semel fortè contingit usurpare, per necessitatem dicuntur excusati; nec postea in secunda commissum manet impunè*, ut docuit Sausay *d. lib. 5. cap. 5.*

15. INTELLIGITUR CAN. 77. CONCIL. ILLIBER.

Sed adhuc suprà traditis obstat difficilis, nec vulgaris textus in canone 77. Concilii Illiber. in illis verbis: *Si quis diaconus regens plebem sine Episcopo, vel Presbytero aliquos baptizaverit, Episcopus per benedictionem eos perficere debebit: quod si antè de sæculo recesserint, sub fide qua quis crediderit, poterit esse justus.* Ex quibus expressè constat, diaconum absque Episcopo, vel Presbytero posse baptismum conferre. Ergo quia diaconi ratione proprii gradus sunt ministri ordinarii hujus sacramenti. Etiam difficilis est canon ille, dum in eo docetur, baptismum à diacono collatum esse perficiendum ab Episcopo, & ita baptizatum antea decedentem, salvari posse virtute fidei quam habuit. Ergo non ratione sacramenti, & per consequens baptismus à diacono collatus invalidus fuit. Pro cujus canonis vera expositione sciendum est, diaconos primis Ecclesiæ temporibus, non solùm præpositos fuisse curæ alendorum pauperum, D. Gregorius *lib. 9. epist. 24.* verùm & ordinatos fuisse, ut legerent in Ecclesia Evangelium, prædicarent, & altari ministrarent. D. Gregor. *lib. 4. epist. 44.* ibi: *In diaconatus ordine constituti modulationi vocis non inserviant, quod ad prædicationis officium, eleemosynarumque studium vacare cogebat.* Qui non solùm postmodùm parem cum Presbyteris usurparunt auctoritatem, verùm illis, immò & Episcopis anteferri intendebant, *cap. diaconos, cap. pervenit, cap. nonnulli, 93. dist.* adeo ut Episcopos contemnentes altaria sibi erigerent, & populum privatum regerent, *d. c. diaconos.* Synodus Antiochen. *can. 5.* referunt, & probant Claudius Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib. 1 digress. cap. 5.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epist. 65.* Zerda *in advers. cap. 94.* Ambian. *ad Tertul. de fuga, cap. 11. observ. 2.* Cironius *ad tit. de officio Archid.* quam audaciam ut retunderent, refrenarentque Ecclesiæ Patres, diversis in Conciliis varia statuerunt, ut constat ex integra 93. distinctione, & ex variis canonibus congestis ab Antonio August. *in epit. jur. lib. 7. tit. 2. & 8.* & *lib. 6. tit. 24.* Unde Patres Hispani in dicto canone 77. statuerunt, quod si diaconus regeret populum, & sine commissione Episcopi, aut presbyteri ibi aliquos baptizaverit, Episcopus eos perficiat per sacramentum confirmationis; nam hoc sacramentum dicitur perfectio christianitatis, *cap. 1. de consecr. dist. 5.* & quia olim confirmatio statim administrabatur, nec separari debebat baptismus à confirmatione, nisi morte quis fuisset præventus, Melchiades Pontifex *epist. 2. ad Episcopos Hispan.* ubi de his sacramentis ita ait: *Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem, nisi morte præveniente, nullatenus possint segregari:* hæsitabatur, an ita à diacono baptizatus, si sine Confirmatione decessisset, salvaretur. Et responderunt Patres, sub fide, id est per fidem, quam in baptismo adeptus fuerat, justum esse, id est salvari; unde deducitur, baptismum à diacono collatum, licèt non ritè, validum fuisse: non tamen asseruit Patres, licitè collatum fuisse à diacono populum regente. Alia adduxi pro ipsius canonis interpretatione in ejus notis.

CAPUT II.

Urbanus III. *a* *Legionensi Episcopo.*

EX litteris tuæ fraternitatis nobis innotuit, quod I. diaconus præsentium lator volens ante *b* tempus in Presbyterum ordinari, asseruit se propter ordinationem tuam gradum sacerdotalem adeptum; & cùm non imposuisses ei *c* manum, Missarum celebrationem usurpavit; postmodùm verò Domino inspirante rediit ad seipsum; & proprium recognoscens excessum, in tanto sibi periculo consilium humiliter postulavit. Quia igitur super hoc tua nos duxit fraternitas consulendos, literis præsentibus respondemus, quod ad sacerdotis officium non poterit promoveri: à diaconatu quoque biennio, aut triennio pro tua maneat provisione *d* suspensus. De beneficio autem misericorditer agatur, ne sustentatione privatus, ad sæculi negotium revertatur: ut autem securiùs ei possis hanc misericordiam facere, de agenda imposita pœnitentia diligenter circa cum

eum curam non desinas exhibere. Salubriùs autem sibi absque dubio providebit, si ad regularem vitam se duxerit transferendum.

NOTÆ.

1. a *Legionensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concil. Lateran. *p. 50. cap. 6 a.* De Legionensi diœcesi nonnulla notavi *in cap. 6. de in integr. restit.*

b *Antè tempus.*] Idest ante ætatem ad Presbyteratum necessariam, de qua egi *in cap. vel non est, de ætate & qualit.* vel antequam tempus interstitiorum esset adimpletum, de quo egi *in c. 15 de tempor. ordin.*

c *Manum.*] Quæ imponitur Presbyteris; nam diaconis non imponuntur manus: quare in præsenti agitur de manus impositione Presbyteri, ut probavi *in cap. 1. de sacramentis non iterandis.*

d *Suspensus.*] Unde cognoscitur, irregularitatem hanc, quæ incurritur ex celebratione, seu administratione in gradu non suscepto, esse partialem quoad ordines superiores, non verò quoad ordines jam susceptos, ut docuerunt Suarez *de censur. disput. 42. sect. 4. num. 2.* Gibalio. *ubi suprà.*

COMMENTARIUM.

2. Valdenses, Vvicleffus, & Lutherus, quorum errores suscitavit Salmasius, existimarunt omnes laicos sacerdotes esse, ac proinde & consecrare Eucharistiam, ac divina officia celebrare omnes posse, ut referunt eos refellentes Bellarminus *tom. 2. controv. lib. 4. de Eucharistia, cap. 16.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 8. §. 3.* P. Petavius *de Ecclesiastica Hierarch. lib. 3. per totum.* Sed contrarium catholicum dogma est, videlicet tantùm sacerdotes posse validè Missæ sacrificium offerre, & corpus Domini conficere: quod ex Patribus docuerunt Clemens *lib. 2. constit.* Augustinus *quæst. 46. veteris Testamenti,* Epiphan. *hæresi 79.* Chrysostomus *homil. 51. in Matthæum,* Basilius *lib. 2. de baptismo,* Athanasius *in apolog. contra Arrianum,* Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch.* per plura capita; & probatur tum auctoritatibus utriusque Testamenti, tum ratione. Veteris Testamenti auctoritate probatur ex libro *2. Paralip. cap. 26.* ubi Ozias Rex leprâ percussus est à Deo, eo quòd cùm non esset sacerdos, incensum adolere præsumeret, & propter eandem rationem reprehensus dicitur Saul à Samuele *lib. 1. Regum, cap. 3;* quia cùm non esset ex tribu Levi, sacrificium offerre ausus fuit. Etiam probatur ex testimoniis novi Testamenti, *ex cap. 22. Lucæ,* ubi Christus Dominus solis Apostolis, & eorum successoribus dedit hanc consecrandi potestatem illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo soli sacerdotes possunt offerre Missæ sacrificium. Quæ Catholica doctrina definita reperitur In Concil. Nicæno & Arelat. 1. *can. 10.* Florent. *in decreto de union. Armen.* Trid. *sess. 22. cap. 1.* & probatur ea ratione; nam si in lege veteri ordinabantur sacerdotes ad sacrificia offerenda, quæ præfigurabant verum sacrificium legis gratiæ, multò magis in lege nova debent esse alii proprii, & peculiares ministri hujus sacrificii. Deinde quia sacrificium, & sacerdos sunt correlativa: sed Christus Dominus in lege gratiæ instituit novum sacrificium: igitur & proprium, & peculiare ministrum instituere debuit. Latiùs prosequuntur Bellarminus *ubi suprà,* Vazquez *3. p. in 3. p. disp. 226. cap. 1.* Suarez in eandem partem *disp. 77.* Zerda *in relect. de sacerdotio Christi, lib. 1. cap. 1. §. hac sunt,* fusè Sansy *in Panopl. sacerd.* & scribentes de Eucharistia, & sacrificio Missæ. Unde alii quàm presbyteri nequeunt Missæ sacrificium offerre. Concil. Nicæn. *can. 18.* ibi: *Pervenit ad sanctam Synodum, quod in nonnullis locis, & civitatibus diaconi dant presbyteris Eucharistiam, quod nec canon, nec consuetudo tradit, ut qui offerendi potestatem non habent, iis qui offerunt, dent corpus Christi.* Et *can. 3. Apost.* Unde graviter peccant qui se ingerunt huic, & aliis ministeriis sacerdotum, dum ordinati non sunt. S. Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch.* ibi: *At mihi quidem videtur audax, & temerarius, si quis ea sumat, quæ propria sunt sacerdotum, nec metu, ac pudore à divinorum tractatione præter captum, ac mentem deterretur.* Unde variis pœnis punitur. Gregorius III. in suo pœnitentiali, *cap. 10.* inter quas ea non levis est, ut maneat irregularis. Probant Petrus Greg. *lib. 21. partit. tit. 13. cap. 7.* & *lib. 4. tit. 4. cap. 5.* Gibalin. *de irregul. cap. 5. 2. part.* Ut autem clericus fiat irregularis exercendo gradum ordinis, quem non habet, opus est ut ministerium externum fiat seriò, non autem fictè, ac simulatè: quod si intentio sit vera exequendi externam actionem, contrahitur irregularitas, tametsi non sit intentio conficiendi sacramentum; nec enim potest deesse intentio seria conficiendi sacramentum in eo, qui cognoscit se carere potestate. Suarez *de censur. disp. 42. sect. 4. n. 17.* Marchinus *de ordine, p. 6. cap. 4. num. 6.* Amplius celebrantes sacrificium Missæ, cùm non sint in presbyteros ordinati, vel audientes confessionem sacramentaliter, puniuntur ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, ex bullis Gregorii XIII. Clement. VIII. & Urbani VIII. quarum meminerunt Maiolus *de irregul. lib. 4. cap. 13.* Hieronymus Gateia *tom. 3. polit. regul. tract. 10. diffic. 4. dub. 4. §. 5.* Diana *p. 4. tract. 7. resol. 12.* Thomas Delbene *p. 2. de officio Inquisit. dub. 210.* Et licèt in Italia similes celebrantes tradantur brachio sæculari puniendi; tamen in Tribunalibus Hispaniæ mitiùs puniuntur: nam si clerici laici sunt, abjurant de levi, publicè in Ecclesia fustibus cæduntur, & ad triremes damnantur: si religiosi sunt, abjurant de levi privatim, & ad triremes mittuntur, nisi apti non sint ad serviendum in eis, quia tunc detruduntur in aliquo monasterio sui Ordinis ad pœnitentiam peragendam, denegatâ facultate in perpetuum ascendendi ad majores ordines. Videndi sunt Farinac. *de hæresi q. 193. n. 59.* Sanctarellus *eod. tract. q. 42.* Barb. *de potest. Episc. alleg. 110. n. 19.* Scortia *in select. Pont. const. epit. 162. theorem. 402.* Castropalao *p. 1. oper. mor. tract. 4. punct. 16. disp. 8. §. 9.* Carena *de officio Inquisit. part. 2. tit. 11. per tot.*

Sed antequam, hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 2. Concilii Ancyrani, relatus *in cap. presbyteros, 32. dist. 50.* in illis verbis: *Diaconos similiter, qui sacrificarunt, postea autem reluctati sunt, illum quidem honorem habere oportet, ipsos autem ab omni sacerdotali ministerio cessare, ita ut panem vel calicem offerant, vel prædicent.* Ex quibus expressè deducitur, diaconos munia sacerdotalia obire posse; & quod præcipuum est, panem & calicem offerre. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in ejus latina versione vulgari duplex mendum adesse; nam pro illis verbis, *sacerdotali ministerio,* vertendum est *à sacro ministerio;* ispa enim λειτουργία, munus non tantum sacerdotale, aut presbyterale significat, sed sacrum quodlibet officium, quod à sacris ministris, seu majorum ordinum clericis peragitur. Præterea loco verbi *offerendi,* legendum est *deferendi;* siquidem proprium munus diaconorum est calicem, & patenam deferre, *cap. clericos, 21. dist. cap. diaconi, 93. dist.* & diaconi non possunt panem, vel vinum offerre, imò si illud ausi sint facere, sacris canonibus in eos est animadversum. Concil. Arelat. 1. *can. 15.* Laodic. *can. 25.* Agathense *can. 45.* Aquisgran. 3. EXPONITUR CAP. PRÆSBYTERI, 50. DIST.

Aquisgran. *can.*78. ibi: *Quod non oportet subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere*; ubi reponendum est, *diaconos*. Quanquam enim id officium exercere subdiaconis non liceat, ad eos tamen hæc prohibitio non spectat, cùm eam temerasse nunquam commemorentur. Deinde desumitur hic canon ex Concilii Laodic. canone citato, qui de diaconis loquitur, ut notavit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 12. Sensus ergo dicti canonis secundi est, diaconos qui sacrificarunt, honorem quidem gradus retinere, sed ab omni sacro ministerio cessare, nec panem, vel calicem ad altare deferre posse.

TITULUS XXIX.

De clerico per saltum promoto.

CAPUT PRIMUM.

Idem [a] *Olomicensi Episcopo.*

TUæ nobis literæ præsentatæ continebant, quod sicut ex relatione quorundam bonorum virorum receperas, P. presbyter lator præsentium, diaconatus ordine prætermisso, se fecit ad sacerdotii ordinem promoveri. Cúmque super hoc ab ipso quæsisses diligentiùs veritatem, ipse tibi secretò humiliter est [b] confessus, se pro certo nescire, si res taliter se haberet; sed ex quo hoc boni viri asserebant, inter quos fuerat conversatus, credebat assertioni eorum, eo quòd ipso tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos [c] discretionis fuerat constitutus. Tu verò ipsum ad Ap. Sed. transmittens, à nobis humiliter supplicasti, ut cum eo misericorditer agere dignaremur. Nos igitur ejus miseriæ condolentes, f. r. per A. s. m. quatenus condignam pœnitentiam pro hujusmodi negligentia injungas eidem, & eâ peractâ, quia non intelligitur iteratum, quòd factum esse nescitur, ipsum in [d] diaconum ordinare procures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

NOTÆ.

a OLomicensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* in hac verò sexta legitur *Bononiensi*, & Glossa marginalis emendat *Coloniensi*: sed cùm præsens epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, non possumus veram inscriptionem restituere. De Bononiensi diœcesi egi *in cap.* 17. *de foro compet.*

b *Confessus.*] Non sacramentaliter, aut sit in foro pœnitentiæ, licentia data sit ipsi Episcopo consulendi Romanum Pontificem, juxta tradita *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

c *Annos discretionis.*] Quænam dicatur ætas discretionis, exposui *in cap.* 1. *de delict. puer.*

1. d *Diaconum.*] Sed quare non repetuntur alii gradus minores, cùm intra discretionis annos recepti fuissent; & similiter gradus subdiaconatus, qui omissus fuit? Andreas Sausay *in Panopl. cleric. lib.* 6. *cap.* 1. *part.* 1. §. 2. existimavit, minores gradus infanti collatos iterandos esse, quia sine effectu collati fuerunt; & ita ait Sausay Innocentium III. tantùm referre Episcopi consultationem, non quòd ritè, & validè collatus arbitraretur; sed quòd absolutè non requireret in eo qui jam sacerdos erat, hujusmodi graduum iteratio: diaconatum autem suppleri jussisse, quia tenaciùs longè hæret presbyteratui diaconatus, quàm subdiaconatus, & quatuor minores ordines, ut infrà dicemus: unde concludit Sausay, Innocentium III. jubendo gradum diaconatus suppleri, nullâ factâ mentione minorum ordinum, non ideo supposuisse quatuor minores gradus susceptos infra annos discretionis, validè collatos fuisse. Sed veriùs credo, Innocentium III. non jussisse ordines minores suppleri, quia etsi infanti conferantur, validè recipiuntur, nec egent iteratione, ut Hallierius, & Gamacheus relati ab ipso probant; nec ordinem subdiaconatus iterari jussisse Pontificem, quia jam illum susceperat, ut apparet ex ipsa consultatione; siquidem Episcopus tantùm proposuit Innocentio, omisso diaconatus gradu in presbyterum subditum suum fuisse ordinatum; aliàs si omisisset etiam subdiaconatum, id exprimeret: unde supponitur, eum tantùm diaconatus gradum omisisse. Quare Innocentius illum tantùm gradum suppleri jussit.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Ordinatus per saltum suspenditur, & gradus omissus illi conferendus est.* Probant eam textus *in cap. fin.* 51. *dist. cap. solicitudo*, 52. *dist. cap. si officia, & per tot.* 59. *dist. cap.* 1. *& per totum* 60. *dist. cap.* 3. 77. *dist. cap.* 6. 83. *dist.* Synodus Romana *sub Sylvestro, can.* 5. ibi: *Sylvester præsente Synodo constituit, ut nullus ex laica persona ab honore acolyti ad Episcopatum sublevaretur, nisi priùs fuisset lector diebus* 30. *deinde una die exorcista, postea reciperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine annos* 10. *ut acciperet onus subdiaconi; & in subdiaconatu esset annos quinque, deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus, donec rogantibus* 30. *presbyteris examen, ut esset Diaconus Cardinalis.* Synodus 8. *can.* 17. Damasus *in vita Caii*, ibi: *Caius constituit, ut omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent. Si quis Episcopus fieri mereretur, ut esset Hostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, deinde Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, exinde Episcopus ordinaretur.* Constitutio ipsa Caii extat in epistola ipsius ad Felicem: 2. Conclusio traditur, & probatur.

Synodus

Synodus Romana 2. sub Sylvestro, in epilogo, ibi: *Ut si quis desideraret in Ecclesia militare, aut proficere, esset priùs hostiarius, deinde lector, & postea exorcista, per tempora quæ Episcopus constituerit; deinde acolythus annis quinque, subdiaconus quinque annis, custos martyrum annis quinque, Diaconus annis quinque, Presbyter annis tribus.* Concil. Sardicense *can.* 10. ubi statuitur, in unoquoque gradu probatum, ad Episcopatus fastigium ascendere. Brachar. 1. *can.* 38. ibi: *Ex laico ad gradum sacerdotii nemo veniat, nisi priùs anno integro in officio lectorum, vel diaconatus disciplinam ecclesiasticam discat, & sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat.* Synodus Suessionensis in accusatione Hincmari, *act.* 6. in fine: *Qui saltu sine gradu Diaconi ad sacerdotium prosilnit, in degradationem debitam resilire debet.* Cœlestinus *in epist. ad Episcopos Gallia, cap.* 3. Symmachus P. *fratri Cæsario, cap.* 2. Leo Pont. *epist.* 65. *ad African. Episcopos*, Turonensis *lib.* 6. *cap.* 13. *Habemus scriptum in canonibus, fili, non posse quemquam ad Episcopatum accedere, nisi priùs ecclesiasticos gradus regulariter fortiatur.* Et *l.* 28. *tit.* 6. *p.* 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti, & de pot. st. Episcopi* 2. *part. alleg.* 16. & *alleg.* 47. & *de jure eccles. lib.* 2. *cap.* 33. *num.* 88. Hallierius *de sacris elect.* 2. *part. sect.* 1. *art.* 2. & *de hierarch. jurisd. fol.* 253. Corvinus *lib.* 4. *aphorism. cap.* 37. Cresol. *lib.* 2. *mystag. cap.* 12. Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *dub.* 6. Altamir. *ad leg.* 3. *Cod. de filiis offi. cap.* 10. P. Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 4. *cap.* 2. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 4. *cap.* 20. Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 192. Savarus ad Sidonium *lib.* 3. *epist.* 25. Langleus *lib.* 7 *semestr. cap.* 1. Solorzanus *de jurib. honor. n.* 53. Vighel. *in method. juris can. fol.* 249. Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 47. Acuña *in c. unic.* 52. *dist.* Claud. Espenceus *lib.* 1. *digres. cap.* 16. Petrus Faber *lib.* 3. *agonist. cap.* 28. Ant. Augustin. *in epit. lib.* 7. *tit.* 4. Meril. *lib.* 2. *obs. cap.* 6. Filesaeus *in cap.* 1. §. 3. *de offic. ordin.* Diana *part.* 5. *tract.* 10. *resol.* 27. Hieron. Garcia *in summa, tract.* 1. *dub.* 13. *difficult.* 1. *punct.* 4. Balsam. *in can.* 89. *Synodi Carthag.* Dattia *in* 52. *dist.* Altesserra *in præsenti.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur auctoritatibus, exemplis, & rationibus. Auctoritatibus Concilii Brachar. suprà relati, & Zosimi relati *in cap. si officia*, 59. *dist.* ubi à lectoris gradu ecclesiastica militia auspicatur: & Gelasius Papa *in epist. ad Episcop. Lucaniæ, c.* 3. continuò aliquem lectorem legitimè ordinari, tum acolythum, posteà subdiaconum, Diaconum, & Presbyterum scribit. Igitur quia non gradatim per omnes ecclesiasticos gradus necessariò est ad sacerdotium perveniendum. Exemplis etiam id facilè probatur; siquidem D. Cyprianus *epist.* 33. ait: *Placuit ut ab officio lectoris incipiat.* Et epistola sequenti fatetur, se Clericum primò ad Lectoratus gradum promovisse. Et epistola 24 ait, Optatum à se ex Lectore Hippodiaconum ordinasse. D. Martinus primùm exorcista à sancto Hilario Pictaviensi creatus, ex eo gradu sacerdotium attigisse refert Severus in ejus vita. D. Chrysostomus à Lectoratu, quem à Zenone receperat, ad Diaconatum promotus, deinde presbyter, postea Episcopus consecratus fuit. Similiter Eutychius Patriarcha CP. ex Lectore Diaconus, ex Diacono Sacerdos, tandem Episcopus consecratus fuit, teste Metaphraste *in ejus vita, die sexta Aprilis.* De Joanne Cabilonensi Episcopo refert Sidonius *lib.* 4. *epist.* 25. Lectorem hunc primùm, sic ministrum altaris (idest Diaconum) processu temporis Archidiaconum, postea secundi ordinis sacerdotem, seu presbyterum creatum, antequam ad Episcopalem Sedem vocaretur. De sancto Felice refert Paulinus natali 4. eum primis in annis Lectorem, exinde exorcistam, tum sacerdotem fuisse, ibi:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare malos, & sacris pellere verbis.
Quod quia perspicuâ meriti virtute gerebat,
Inde sacerdotis veneranda insignia nactus, &c.

Alia exempla refert Hallierius *d. art.* 2. §. 2. Rationibus etiam impugnatur præsens assertio; nam videtur quædam ludificatio, si ordines inferiores conferantur iis, qui ad majora officia destinantur, & ordines superiores mox sunt suscepturi: v.g. si acolyto mox ordinando, cui acolyti officium in Ecclesia imponendum sit, hostiarii, lectoris, exorcistæ ordines conferantur: quorum munia nunquam obiturus sit. An non hoc est, ut ait Duarenus *lib.* 1. *de sacris Ecclesiæ, cap.* 16. dicis tantum causâ ordines inferiores accipere? quod præcipuè procedit in præsenti casu, cùm quis etiam in presbyterum ordinatur; nam ad quid suppleri debet gradus Diaconi omissus, cùm consequuto fine, juxta Philosophum frustra agatur de medio.

4. DE ORDINATIONE GRADATIM FACIENDA.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vèra est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod licèt gradus omnes, tam majores, quàm minores, tendant ad sacramentum Ordinis à Christo Domino institutum; tamen primis Ecclesiæ sæculis qui in presbyterum ordinandus erat, non semper priùs minoribus gradibus initiabatur, ut expressit D. Thomas *in supplement. quæst* 35. *art.* 3. *in corpore*, ibi: *Quod etiam in primitiva Ecclesia aliqui ordinabantur in presbyteros, qui priùs inferiores ordines non susceperunt; & tamen poterant omnia, quæ inferiores ordines possunt, quia inferior potestas comprehenditur in superiore virtute, sicut sensus in intellectu, Ducatus in Regno.* Sed postea per constitutionem Ecclesiæ determinatum est, quod ad majores se non ingerat, qui priùs in minoribus non se humiliaverit; fortan quia cùm olim ordinationes nullæ otiosæ forent, nec ordines inutiles, ideo si quæ sine functione, sine munere peragerentur, inutiles credebantur: itaque moris erat tunc gradus illos omittere, quorum functiones ordinandi minimè obirent; vel quia eo tempore consuetum non erat illos gradus recipere, quos non erat necessarium exercere: sed quisnam fuisset, qui priùs constituit, ut nemo per saltum promoveretur, idest omissis inferioribus gradibus ad superiores ascenderet, hæsitatur? Baronius *anno* 296. *n.* 2. Caium hujus instituti auctorem admittit, quoties de promovendo aliquem in Episcopum agebatur. Cironius *ad hunc titulum*, Caium accipit primum hujus instituti auctorem; & meritò, juxta Damasum suprà relatum, & Synodum Nicænam *can.* 2. textus *in cap.* 1. *& seqq.* 48. *dist.* ubi repetita est hæc Caii lex; in canone enim 80. Apost. tantùm prohibitum fuerat repentè neophytum in Episcopum ordinari, vel sacerdotem: unde deducitur id, quod in neophytis prohibebatur, in aliis fuisse permissum, nullâ serie ordinum minorum inspectâ, donec Caius suâ constitutione statuit, gradatim per minores ordines ad majores esse perveniendum. A quo tempore subordinationem ordinum fuisse observatam, & promotiones per saltum prohibitas, constat ex Synodo Romana, & aliis Conciliis suprà expensis, & ex Tertulliano *de fuga*, ibi: *Hoc sentire, & facere omnem servum Dei oportet, etiam minoris loci, ut majoris fieri possit, si quidem gradum ex persecutionis tolerantia ascenderet.* Ex sancto Hieronymo *epist.* 1. *ad Heliodorum, de Nepotiano presbytero*, ait: *Fit clericus, & per solitos gradus Presbyter ordinatur.* Variis exemplis probat Hallierius *de sacris elect. d. art.* 2. *n.* 5.

5. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Magnaque cum ratione hujusmodi ordinationes per saltum prohibitæ ob Ecclesia fuerunt; nam ordo qui servatur in hominibus, ut in cœlesti hierarchia provehantur, idem utique servandus vide-

tur, ut in ecclesiastica proficiant: docet D. Clemens *lib. 6. stromatum, pag. 667.* his verbis: *Nam hic quoque progressiones Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum sunt, ut arbitror, imitationes gloriæ angelicæ, & illius œconomiæ, ac dispensationis.* Cui consentiunt Damasus *in epist. ad Vrbanum*, Gregorius *lib. 4. indict. 13. epist. 52.* Bernardus *lib. 3. de consider. ad Eugenium.* Hoc autem ordine ad cœlestem hierarchiam homines transferuntur, ut priùs inferiores ordines attingere debeant quàm superiores, ut probat Hallierius *d. sect. 1. §. 7.* Igitur similiter ut quis in ecclesiastica hierarchia, & sacro clericorum ordine proficere possit, consentaneum est, ut inferiores ordines priùs decurrat, quàm ad superiores pervenire possit; nam leges civiles, naturâ duce, quæ solemni decursu à minimis semper incipit, & pedetentim progreditur, statuerunt ut gradatim ad dignitates perveniretur, *l. ut gradatim 11. l. honor 14. §. gerendorum, ff. de muner. & honor. l. 2. Cod. quemadmodum civil. munera, l. quæ utiliter 47. in princip. ff. de negot. gest. l. nam & Imperator 41.* ibi: *Vt ad processus viri uxor ei donare possit; ff. de donat. inter, l. nemini 3. Cod. de Consul. lib. 12. l. 1. Cod. ut omnes judices, l. 1. Cod. de divers. offic. l. fin. Cod. de tyronibus, l. unicuique, Cod. de proxim. sacr. scrin. l. ult. vers. illud, Cod. de primicer. lib. 12. l. 2. Cod. de officio Magist. eod. lib. l. 13. in fine, tit. 21. part. 2. l. 17. tit. 18. l. 6. tit. 22. ead. part.* Quare Romani non solùm in militia castrensi hunc ordinem servabant, Lipsius *de militia Romana lib. 2. dialog. 8. l. contra 14. Cod. de re milit. lib. 12.* Pancirola *in notitia Orient. cap. 33. & 36.* Rosinus *lib. 10. antiquit. cap. 7.* verùm & in togata; nam Patricii, & plebeii nobiles post exacta stipendia militaria, viam sibi parabant ad Rempublicam gubernandam. Primò petebant Quæsturam, primordium honorum exinde dictam ab Ulpiano *in l. 1. de offic. Quæst.* triennio elapso Ædilitatem, biennio Præturam, eadem quoque intercapedine Consulatum: sequebantur Censura, & Patriciatus. Titus Livius *lib. 32.* ibi: *Iam Ædilitatem, Præturamque fastidiari, nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad Consulatum, sed transcendendo media, summa imis continuare.* Plinius *in panegyr.* ibi: *Nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quàm peractos optimè Magistratus. Magistratus Magistratu, honore honor petitur.* Quare Cassiodorus *lib. 1. epist. 3.* inter alias laudes refert, dum Patricius reperiretur, quod non fragili felicitate provectus fortunæ ludo, ad apicem fascium repentinis successibus evolavit: *Sed ut crescere virtutes solent, ad fastigium præconii conscendit gradibus dignitatum.* Et Aristot. *lib. 5. de repub. cap. 8.* ait: In hoc ordine servando Reipublicæ conservationem consistere, ibi: *Omnis conservandæ Reipublicæ ratio est neminem ornare, sed exiguos potiùs, & diuturnos honores tribuere, quàm celeriter magnos. Hi enim talibus deteriores fiunt, ut ferre secundam fortunam non possint.* Latè illustrant Chassaneus *in catal. gloriæ mundi, 1. part. consider. 9. & part. 9. consider. 15. & 33.* Petrus Gregorius *lib. 47. syntagmatum, cap. 15.* Borel. *lib. 1. de magistr. cap. 16.* Alfaro *de offic. Fiscal. gloss. 5. per tot.* Marquez *in gubernat. Christ. lib. 2. cap. 3.* Scipio Almirstus *in dissert. polit. lib. 3. discept. 13.* Besoldus *dissert. de magistr. cap. 1. num. 1.* Solorzanus *de juribus honorariis, ex num. 54.* Altamiranus *in l. 3. Cod. de offic. fiscal. cap. 10.* Merll. *lib. 2. obs. cap. 6.* Gratianus *tom. 1. discept. cap. 154.* fusè Langleus *lib. 7. semestr. cap. 1. per tot.* Rectè ergo in præsenti textu, & aliis suprà citatis statuitur, gradatim esse perveniendum ad ordines sacros, aliàs clericum per saltum promotum suspensionem incurrere. Jam enim à primis Ecclesiæ sæculis nemo ad dignitates majores promovebatur, nisi priùs minoribus functus esset; itaque laïcus repentè, & mediis neglectis non eligebatur Episcopus. Concil. Sardic. *can. 10.* D. Cypr. *epist. 52. ad Antonianum: Non ipse ad Episcopatum pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, & in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit.* D. Hier. *in epist. ad Nepot. Fit clericus, & per solitos gradus Presbyter ordinatur.* Eleganter S. Gregor. Naz. *orat. 1.* & fusè *in orat. 20.* Idemque in laudem Anastasii: *Cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, ut quæ media sunt, resecem, præficitur.* Zosimus *epist. 9.* Vigil. Papa *epist. 4.* Itaque Gofridus Abbas Gofrido Carnotensi Episcopo objicit, quod ante sacros ordines Episcopus electus sit, *lib. 2. epist. 27.* Idemque exprobrat Raynald. Andegav. *lib. 3. epist. 2. Omnes postmodum ordines, sed sine ordine, quia in octo diebus, & non certis temporibus accepistis, propter Episcopatûs ambitionem.* Sed hæc non ita semper rigidè observata legimus; nam ex Diaconis etiam assumebantur Episcopi. Krantz. *lib. 7. hist. Brem. Vidimus electum vestrum, placet persona, placet scientia, placet eloquentia, placent etiam quantum novimus mores. Verùm modus electionis displicet, præsertim quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconatum, sed acolytatum electio.* Nicol. I. *epist. 6.* Interdum etiam ex causa, & dispensatione summi Pontificis gradatim non ascenditur, ut refert Author historiæ PP. Rom. qui in Gallia sederunt, in Clemente VI. *Facta autem hujusmodi ordinatione religiosus effectus est, & habitum Prædicatorum assumpsit. Dictus verò Papa demùm ipso instante, & procurante Ioanne Rege Franciæ memorato, jam suo successore effecto, fecit Patriarcham Alexandrinum, & Ecclesiam Rhemensem sibi perpetuò commendavit, & causâ ipsum honorandi magis, ne forte à præmissis in posterum posset resilire, in propria nocte natalis Domini ipsum ad omnes sacros ordines uno contextu ordinavit.*

Sed circa suspensionem hanc discrimen consti- 6.
tuendum est inter ordinem ritè susceptum, ordinem per saltum receptum, ordinem prætermissum, & ordinem quem nondum talis promotus suscepit; veluti in præsenti casu, in quo qui minores ordines ritè susceperat, prætermisso subdiaconatu diaconatum receperat, & illi adhuc deerat gradus presbyteri: & quoad gradus ritè susceptos, & gradum per saltum receptum, certum est, eum suspensionem incurrere; an verò ipso jure suspensus maneat, vel veniat suspendendus, non constat apud Interpretes. Suspendendum esse, quia ex nullo juris testimonio talis suspensio incurritur, docuerunt Turrecrem. *in cap. solicitudo, num. 4. 52. dist.* Bernard. Diaz *in praxi, cap. 24.* & alii, quos referunt, & sequuntur Gibalinus *de irregul. cap. 5. quæst. 1.* Leander *eod. tract. disp. 20. quæst. 3.* Sed contrarium, videlicet suspensum esse ipso jure, meritò docuerunt Hostiensis, & Panormit. *in præsenti*, Suarez *de censur. disp. 31. sect. 1. dub. 2.* pluribus relatis Acuña *in d. cap. solicitudo, num. 8.* Barbosa *lib. 1. jur. eccles. cap. 11. num. 139.* Marchinus *de ordine, tract. 1. part. 3. cap. 7. num. 8.* Peyrin. *de Prælatura, quæst. 3. cap. 7. num. 13.* Portel. *in respons. moral. part. 2. casu 101. conclus. 1.* & facilè probatur ex Concilio Trident. *sess. 23. de reform.* ibi: *Cum promotis per saltum, si non ministraverint, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.* Prout ea verba expendit Hieronymus Garcia *in summa, tract. 10. difficult. 5. dub. 5. punct. 3.* Quoad gradum verò, quem adhuc non acceperat, certum est eum impeditum esse ascendere, non quia irregularitatem contraxerit ex ordinatione per saltum, quæ nulla in jure imposita legitur; sed potiùs propter effectum suspensionis exercendi, & ministrandi in gradu suscepto, ut probatum Suarez suprà, *n. 49.*

De suspensione ordinati per saltum.

Acuña

Acuña d.cap.solicitudo,n.10. Tamen quoad hanc censuram sciendum est, Episcopum in ea posse dispensare, ut prætermissum ordinem suscipiat, & ut in gradu malè suscepto ministret, & ad superiores ascendat, quamvis delictum sit publicum; dum tamen in gradu prætermisso, aut malè suscepto ministraverit, ut expressè cavetur in Concil. Trident. sess.23. de reform. cap. 14. docent Mayolus lib.4. de irregul. cap.12. n.2. Suarez de censur. disp.31. sect.1. num.51. Avila eod. tract. p.7. disput.9. sect.1. dub.2. immò etsi ministraverit in gradu malè suscepto, aut promoto, adhuc cum eo dispensare potest, si delictum occultum fuerit, ex cap.14. sess.25. de reform. Concilii Trident. Probat Acuña ubi suprà, Barbosa de potest. Episcopi, alleg.47. num.5.

7. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex variis juris auctoritatibus, & exemplis, in quibus docetur, & refertur, ex uno gradu inferiori, videlicet lectoratu, aut simili, ad presbyteratum plures fuisse promotos; nam duplici modo respondere potest. Primò asserendo, consuetudinem eorum temporum fuisse, ut etsi singuli gradus ordinis unus post alium conferrentur, illi tantùm nominarentur, ad quorum officia aliqui destinabantur, vel in eodem die ultimo loco fuerant collati, ut hodie usitato more loquendi, si quis uno die omnes minores recipiat cum Subdiaconatu, dicitur ea die Subdiaconus creatus, nullà mentione factà minorum ordinum. Unde ex canonibus, exemplisque suprà relatis tantùm deduci potest, licitum fuisse olim nonnunquam aliquos ordinari, qui in singulis minoribus ordinibus non fuissent exercitati, immò & eodem aliquando die, vel saltem paucis, ob clericorum penuriam, quosdam etiam ad Episcopale fastigium evectos fuisse; non quòd inferiores ordines non susciperent, sed quòd in iis nequaquam se exercerent. Secundò cognoscendo magnam differentiam versari inter presbyteratum cum Episcopatu collatum, & inter cæteros ordines cum presbyteratu comparatos. Etenim Episcopalis ordinatio nulla est, quam non presbyteralis præcesserit; quia presbyteralis valida est, non susceptis reliquis inferioribus gradibus; Episcopalis verò nulla est, nisi præmittatur presbyteratus. Cujus differentiæ ratio est, quia Episcopatus est summum sacerdotium, & presbyteratum essentialiter involvit, & nequit esse Episcopus, qui non fuerit antea presbyter. Presbyteratus autem non est Diaconatus, nec eum essentialiter involvit; nec Diaconatus est Subdiaconatus, aut eum essentialiter includit, & sic de cæteris gradibus: quare potest quis esse presbyter sine inferioribus gradibus, ut probat latè Halliet. d. sect.1. §. 5. unde potuit illis temporibus justis ex causis ille qui nunquam in minoribus gradibus erat ministraturus, illis omissis, in Subdiaconum, vel Diaconum ordinari: juxta quem antiquum Ecclesiæ morem exaudienda sunt exempla pro dubitandi ratione adducta. Nec obstat augmentum ipsios difficultatis deductum ex eo, quod frustra in præsenti casu, & similibus suppleatur gradus Diaconatus omissus; nam certum est in ordinato per saltum quemlibet gradum omissum supplendum esse, quia licèt gradus superior validè susceptus sit, non tamen licitè ex defectu gradus omissi: unde supplendum est quod fuerat prætermissum. Quod majori ratione procedit in gradu Diaconatus omisso, qui omni tempore sacer fuit, ad hierarchiam divina ordinatione institutus: unde strictiùs hæret Diaconatus Presbyteratui, quàm alii gradus inferiores, ut latè probat Hallierius d.sect.1. §. 4. per tot. qui videndus est pro fusiori hujus tituli commentario.

Ex dictis difficilis videri potest canon 6. Concilii Londin.I. celebrati anno 1225. tempore Honorii II. in illis verbis: Nullus in Diaconum, nullus in Priorem, nisi Presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus promoveatur. Sed respondendum est pro illo verbo Diaconum, legendum esse, Decanum, ut in cap.1. de ætate & qual t. 8. Exponitur Concil. Londinense I. can. 6.

TITULUS XXX.

De eo qui furtivè ordinem suscepit.

CAPUT PRIMUM.

Alexander III a *Lingoniensi Episcopo.*

Veniens ad nos P. nobis exposuit, se furtivè ordinem diacon. suscepisse. Unde f. t. respondemus, quod si non fuit à te, vel ab aliquo *b* Archidiaconorum, vel *c* Prælatorum tuorum sub anathematis interminatione prohibitus, tu ipse in promotione ipsius ad sacerdotale officium condignâ satisfactione impositâ (nisi alia impediant) pro arbitrio tuo dispenses. Si verò interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, ut in aliquo monasterio, seu canonia habitum suscipiat regularem: cui ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conversatus, poteris misericorditer providere: alioquin nullâ ratione concedimus eum ad sacerdotalem ordinem promoveri.

NOTÆ.

1. a *Lingoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & post Concil. Lateran. *part.26. cap.9.* legitur *Livoniensi*: sed retinenda est vulgaris inscriptio, quæ habet *Lingoniensi*: nam provincia Livoniensis temporibus Alexandri III. adhuc fidem catholicam non susceperat, ut notavi *in cap. Deus qui, de vita honest. cleric.* De Lingoniensi, seu Linconiensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap.8. de rescript.*

2. b *Archidiaconorum.*] Ad quos jure communi competit

competit præsentatio ordinandorum, examen, & discussio, an probi sint, vel non, ad ordines, *cap. ad hæc*, *cap. ut Archidiaconus*, *de offic. Archid. cap. unic.* ubi probavi, *de scrutinio ad ordin. faciend.* ubi notavi, & probat latè Hallierius *de sacris elect. part. 1. art. 1. per totum.* Unde juxta jurisdictionem propriam poterant Archidiaconi sub anathemate prohibere, ne ad ordines accederent ab ipsis non examinati, & approbati.

3. e *Prælatorum.*] Parochorum videlicet, qui Prælati cum facultate excommunicandi appellantur *in cap. 2. & 3. de offic. ordin.* quare Glossa *in cap. in capite, verbo Injungere, 50. dist.* asserit Episcopum non debere revocare sententias excommunicationis prolatas ab eorum Prælatis, idest parochis, ut probavi *in d. cap. 2. de offic. Ordin.* & docent Filesacus *in d. cap. 3.* Unde cùm jure communi attento parochi non solùm tenerentur præstare testimonium de propriis parochianis ordinandis, verùm & eos Episcopo præsentare, Concil. Vasense a. *can.* 1, Emerit. *can.* 18. Naonetense *can.* 11. ibi: *Quando Episcopus ordinationem facere præsumit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria IV. ante ipsam ordinationem vocandos esse una cum presbyteris, qui eos repræsentare debent.* Unde quemadmodum Archidiaconi proprios clericos civitatis sibi subditos; ita & Archipresbyteri clericos suarum parochiarum Episcopo ordinanti præsentabant, & in ipso actu ordinationis anathema profertur in omnes, qui furtivè ad ordines accedunt, ut cavetur in Pontificali Romano, *part. 1. tit. de ordinibus conferendis, prope finem*: ubi ritus ille præscribitur, videlicet ut antequam ordinationes celebrentur, aliquis nomine Episcopi ordinaturi præcipiat, & mandet, ne quis non descriptus, examinatus, approbatus, & nominatus ullo pacto audeat ad suscipiendos ordines accedere: de quo anathemate agit Alexander III. in præsenti: quod anathema proferre poterant parochi, & Archidiaconi ex propria jurisdictione, juxta suprà tradita: vel nomine Episcopi, juxta ritum descriptum in Pontificali Romano.

CAPUT II.

a Cœlestinus III.

Cum H. lator præsentium, sicut nobis sua quæstione monstravit, ad tuam (ordinationis causâ) præsentiam accessisset, juxta consuetudinem patriæ sibi *b* quatuor minores ordines contulisti, quibus non contentus, Subdiaconatum temerario ausu recepit. Quia verò idem clericus in hoc facto multùm excessit, mandamus quatenus eum in minoribus dumtaxat ordinibus celebrare permittas. Si verò domum religionis intraverit, & vita, & mores ejus exegerint, Abbas (si voluerit) in aliis poterit ordinibus dispensare.

NOTÆ.

a *COElestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

b *Quatuor minores.*] Ritè, & rectè, juxta tradita *in cap. cum dilectus, de temporibus ordin.* ubi commentarium hujus textus dedimus.

CAPVT III.

a Idem.

INnotuit nobis ex tenore tuarum literarum, quod G. clericus lator præsentium, & alii duo de tua diœcesi ad G. quondam *b* Saguntin. Episcopum accedentes, licèt ab eodem Episcopo sub excommunicationis sententia fuisset districtè prohibitum, ne quis se ad duos ordines suscipiendos ingereret, prædicti tamen clerici non minùs diaconatus, & subdiaconatus ordinem clanculò susceperunt. Quia igitur quid tibi faciendum sit pro his, tua nos duxit fraternitas consulendos, tibi auctoritate Apostolica respondemus, quod ordinati de rigore juris in susceptis ordinibus ministrare *c* non debent: verumtamen, si se ad religionem aliquam voluerint transferre, & peractâ pœnitentiâ eis pro tuo arbitrio injunctâ, ibidem laudabiliter fuerint conversati, processu temporis cum eis poteris de nostra licentia dispensare, ut postmodùm susceptorum ordinum executione lætentur. Præterea pro prædicto etiam G. cùm in persona propria laboraverit, f. tuam rogamus attentiùs, & monemus, ut eum facias in canonicum regularem sancti Petri de Seia, vel in alium religiosum locum, ubi deploret excessum, tanquam fratrem assumi, ut si ei ibidem viventi regulariter sua merita videris suffragari, ministrandi, prout diximus, tribuas *d* facultatem.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2. & in cap. innotuit 1. de maledic.* ubi extat alia pars hujus Decretalis; nullibi tamen exprimitur, cui Episcopo rescribat Pontifex, licèt ex textus litera deducatur, scribere alicui Episcopo prope Saguntinam diœcesim.

b *Sagunt.*] Saguntum vetustissima urbs est Hispaniæ citerioris in populis Edetanis, cujus meminerunt Ptolomeus *lib. 2. Geograph. tabul. 2.* Plinius *lib. 5. cap. 3.* Lucanus *lib. 3. Pharsal.* 2.

Nec pavet hic populus pro libertate subire,
Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.

De

De cujus origine, & conditoribus aguot Scolanus *tom.2. hist. Valeatia, fol.35.& 38.* Tamayo à Salazar *tom.3. martyrol. die 25. Junii.*

c *Non debent.*] Quia suspensionem incurrunt furtivè ordines recipiendo, & duos factos ordines uno die suscipiendo. Suarez *de censur.disp.31.sect.3.*

d *Facultatem.*] Quia cum professis vitam regularem faciliùs dispensatur, immò & per ipsam professionem in religione emissam nonnullæ irregularitates tolluntur,ut probavi *in cap.1.de filiis presbyt.*

COMMENTARIUM.

2. Furtiva ordinario dicitur, quoties fit contra canonum statuta, *cap. presbyter,* 24.*dist.* cùm vita, genus, patria, ætas, locus, doctrina, fides non expenduntur, *cap. quando, ead.dist.* vel cùm quis sine examine se ordinari curavit, *cap.extra conscientiam,* 64.*d.st.* vel cùm quis clam simul cum aliis intrusus fuit ignaro Episcopo, *can.* 30. *Concilii Illiber.* ibi: *Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerint mœchati, eo quòd postmodùm per subreptionem ad altiorem gradum promovebantur. Si autem aliqui sunt in præteritum ordinati amoveantur.* Circa ita ordinatos furtivè certum est, semper charactèrem accipere, & validè ordines recipere, nisi ex defectu intentionis Episcopi sacramentum nullum sit: quod in dubio credendum non est, ut docent Theologi cum D.Thoma 3.*part. q.*64. *art.*4. Marchinus *de ordin. tract.*1. *part.*2. *cap.*11. *n.* 17. Hieron. Garcia *in summa, tract.*1. *diffic.*1.*dub.*13. *puncto* 4. Logo *de sacram.in genere,disp.*8. *sect.*7.*n.*119. Sed circa pœnas, quas incurrit ita ordinatus furtivè, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo priùs excommunicatio data fuit contra eos, qui furtivè se ingesserint; nam tunc certum est simili excommunicationis vinculo irretitos non habere liberam exercendorum ordinum suorum facultatem.Hallier. *de sacris elect. sect.*2. *ad finem*: quam suspensionem aliqui irregularitatem dicunt, quos referunt Diana *part.*4. *tract.*2. *resol.*55. Hier.Garcia *d.puncto* 4. Barbosa *de jure eccles. lib.*1. *cap.*35. Huttado *de irregul. disp.*2.*diffic.*1.*n.*3. Bonac. *eod.tract.disp.*7.*q.*3 *puncto* 4. *n.*6. Sed contrarium, immò tantùm suspensionem incurrere, docuerunt Gibal. *de irregul. cap.*5. *q.*1. *num.*21. *dub.*6. Leand. *eod. tract. disp.*10. *quest.*4. Si autem nulla præcessit excommunicatio, suspensionem incurrunt, in qua Pontifex dispensare valet, ut latiùs prosequuntur Suarez *de censur. disp.* 41. *sect.*5. Hieron Garcia *d.puncto* 4.

TITULUS XXXI.

De excessibus Prælatorum in subditos, vel contra.

CAPUT PRIMUM.

a Alexander III.

Pervenit ad audientiam nostram, unde si verum est, miramur plurimùm, & adversùm vos de jure movemur, quod in presbyteros, qui sunt in vestra jurisdictione constituti, singulis annis, quasi in servos mercenarios *b* talliam faciatis; quibus, nisi ad voluntatem vestram pecuniam solverint, divinum officium interdicitis, & eos viliter, & inhonestè tractatis in tantum, quod ipsos laicis *c* despicabiles reddidistis. Ideo verò hæc, si vera sunt, gravi debent ultione puniri, cùm eosdem presbyteros, quasi filios, & fratres benignè, ac fraterna charitate fovere debeatis. Discretioni igitur vestræ per A.S. p.m.quat. in prædictos presbyteros hujusmodi tallias, & indebitas *d* exactiones exercere nullatenus præsumatis, nec eos de cætero irrationabiliter gravetis, vel inhonestè tractetis, aut sine judicio Capituli sui *e* suspendere præsumatis, vel eorum Ecclesias interdicto subjiciatis; neque duas eos matrices Ecclesias, quarum unam sufficere videbitis, tenere permittatis: nec aliquem sine ordine judiciario excommunicare præsumatis: sciturі pro certo, quod si hujusmodi rumores de vobis ad aures nostras pervenerint, vos pro tantis excessibus, auctore Domino, taliter puniemus, quod timore pœnæ vestræ cæteri à similibus abstinebunt.

NOTÆ.

a Alexander.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & post Concil. Later. *p.*2. *cap.*7. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec ex serie textus facilè deducitur.

b *Talliam.*] Tallia quid, exposui *in cap.adversus, de immunit. Eccles.*

c *Despicabiles.*] Quia laici clericis infesti sunt, *cap.clericos, de immunit. Eccles. in* 6.

d *Exactiones.*] Juxta tradita *in cap. cùm Apostolus, de censibus*, ubi commentarium hujus textus dedi.

e *Suspendere.*] Hanc partem exposui *in cap.quæsivisti, de his quæ fiunt à Prælat.*

CAPUT

CAPUT II.

Idem a *Cant. Archiepiscopo.*

AD hæc quoniam prædictus Episcopus, sicut accepimus, plures Ecclesias, & præcipuè Ecclesiam de Norton, à *b* consuetudine, & obsequio Archidiaconorum liberas constituerit, & immunes, & in hac parte redditus eorum diminuit, & attenuavit: nihilominus tibi significatione præsentium injungimus, ut si res ita se habet, factum Episcopi super hoc, ap. rem. corrigas, & emendes, & ita provideas, quod præfato Archidiacono consuetudines, quas presbyteri in Ecclesiis sui Archidiaconatus debent, plenariè conserventur, & illi gratam reverentiam exhibeant, & honorem.

NOTÆ.

1. a CAntuariensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2. & in cap. ad hæc 20. de appellat. cap. ad hæc, de privil.* ubi extant aliæ partes hujus Decretalis, ut notavi *in d. cap. 10.*

b *Consuetudine.*] Præcipua enim jura Archidiaconorum, tam circa jurisdictionem eorum, quàm circa obventiones, consuetudine introducta sunt, *cap. ad hæc, de officio Archid:* ubi de his juribus latè egimus, & docet Cironius *ad tit. de officio Vicarii,* & *lib. 2. observ. cap. 8.* 2.

CAPUT III.

Idem a *Exoniensi Episcopo.*

AD aures nostras pervenit, quod quidam Archidiaconi tui se in Ecclesias, quæ in suis Archidiaconatibus *b* vacant, auctoritate propria non verentur intrudere, & sic ipsas Ecclesias detinere non erubescunt. Attendentes itaque, absonum, & omni rationi contrarium esse tantæ præsumptionis excessum, nec volentes incorreptum relinquere: f. t. per A. f. p. m. quat. si qui Archidiaconi sunt in Episcopatu tuo, qui tali modo Ecclesias occupant, vel occupatas detinent, ipsos ad eas dimittendas, omni oc. & ap. cess. ecclesiasticâ censurâ *c* compellas, & easdem Ecclesias personis idoneis, & honestis ordines; & præfatos Archidiaconos pro tanta præsumptione debitâ cures animadversione punire.

NOTÆ.

1. a EXoniensi.] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Later. *part. 24. cap. 3.* De Exoniensi diœcesi egi *in cap. 6. de filiis presbyt.*

b *Vacant.*] In quibus jus habent instituendi electos corporaliter, *cap. ut nostrum, de offic. Archid.*

c *Compellas.*] Quia nemo seipsum instituere potest, quia inter dantem, & accipientem constitui debet differentia, *cap. per nostras, de jurepatron. cap. fin. de instit.* nec collator sibi beneficium retinere potest, *cap. unic. ut ecclesiast. beneficia.* Commentarium hujus textus dedi *in d. cap. fin.* 2.

CAPUT IV.

Idem *in Concilio* a *Lateran.*

b CLerici. *Et infrà:* Quicunque illa incontinentia, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in *c* filios diffidentiæ, & *d* quinque civitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, *e* dejiciantur à Clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasteriis *f* detrudantur: si laïci, *g* excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

1. a LAteranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. de cohabit. cleric. cap. fin.* & extat in ipso textu sic, in Concilio Lateranensi generali celebrato sub Alexandro III. *cap. 11.* cujus canonis verba à compilatoribus tripartita fuerunt: & prima pars, quæ agit generaliter de incontinentia clerici, extat *in d. cap. clerici, fin. de cohabit. cleric. in 1. collect.* Secunda pars, in qua specialiter de illa incontinentiæ specie, quæ contra naturam est, disseritur, repetitur in præsenti textu. Tertia tandem, quæ agit de monasteriis monialium, & ne quisquam ea frequentare præsumat, reperitur *in cap. monasteria, de vita & honest. cleric.*

b *Clerici.*] In dicto canone 11. Concilii Lateran. additur, *in sacris ordinibus constituti:* unde constat præsentem constitutionem quoad pœnam detrusionis in monasterium locum non habere in clericis minoribus tantùm gradibus initiatis, qui excommunicandi sunt, non verò detrudendi in monasterium. 2.

c *In filios diffidentiæ.*] Ex quibus verbis expressè constat, in præsenti canone non agi de quolibet luxuriæ 3.

luxoriæ peccato contra naturam admisso, sed de præpostera venere, & monstrosa, cum hominibus, aut fœminis extra vas naturale habita; quæ commixtio contra naturam appellatur ab Apostolo *ad Roman. cap.*1. ibi: *Nam fœmina eorum mutaverunt naturalem usum.* Et *in cap.flagitia*, 32. *quæst.*2. *l. cùm vir*, *C.ad leg.Jul.de adult.* Hujus monstrosæ veneris sectatores appellat D.Paulus *ad Ephes.cap.*4. filios diffidentiæ, idest desperatos, & filios perditionis, juxta Hebraïcam phrasim, ut notavit Cujac. *in cap. ut clericorum, de vita & honest. cleric.*

4. d *Quinque civitates.*] Videlicet Sodoma, Gomorrha, Seboin, Segor, & Eleale, quarum duæ propter peccatum hoc, aliæ autem propter vicinitatem submersæ fuerunt. Earum meminerunt Isaias *cap.*13. Jeremias *cap.*50. Ezechiel *cap.*16. & Oseas *cap.*11. & hæc divina ultio refertur *Genesis cap.*19. *Deuteron. cap.*29. & ejus meminerunt Patres Concilii Parisiensis sub Ludovico & Luthario *lib.*3.*cap.*2. ibi: *Sunt sanè diversorum malorum patratores, & lex divina improbat, & condemnat: pro quorum etiam diversis sceleribus, & flagitiis populus fame & pestilentia flagellatur, & Ecclesiæ status infirmatur, & regnum periclitatur: & sicut sunt diversarum pollutionum patratores, quas cum masculis, & pecoribus nonnulli diversis modis admittunt, qua incomparabilem dulcedinem piissimi Creatoris ad amaritudinem provocantes, tanto gravius delinquunt, quantò contra naturam peccant. Pro quo etiam scelere igne cœlesti conflagratæ, inferniqne hiatu quinque absorptæ sunt civitates, necnon & quadraginta, & eo amplius millia stirpis Benjaminiæ mucrone fraterno confossa sunt. Hæc porrò judicia, & evidentes vindictæ declarant, quàm execrabile & detestabile apud divinam majestatem hoc vitium extet.*

5. e *Dejiciantur à Clero.*] Quia ut clerici detruderentur in monasteria pœnitentiæ peragendæ causâ, priùs deponebantur, ad laïcamque communionem redigebantur, *cap.tua, de pœnis, cap.nullus* 8. 11. *q.*1. ibi: *Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum aliquo tempore monasterio relegari convenit.* Illustrat Bosquetus *ad Innocent. lib.*1. *regestr.*13. *epistola* 130.

f *Detrudantur.*] De hac detrusionis pœna egi *in cap.*1. *de regularibus.*

6. g *Laici excommunicationi.*] Clerici autem non excommunicantur, sed tantùm deponuntur, ne bis in idem crimen vindicatum videatur: quam rationem assignant Apostoli *in can.* 25. ubi de clericis omnibus fornicatoribus statuentes docent, ut deponantur, & non segregentur, ne bis in idem crimen vindicetur, contra Scripturam: ad quem canonem alludit omnino sanctus Leo *epist.* 91. *ad Rusticum Narbonensem Episcopum*, ibi: *Ut qui in presbyterali honore, aut Diaconi gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi* (quia non sunt excommunicati) *quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit.* D. Basilius *epist. ad Amphiloch. can.*3. de Diaconis fornicatione lapsis agens eandem rationem affert, propter quam depositioni non jungatur excommunicatio, ne bis idem crimen puniatur: cùm enim in laïcis plectatur excommunicatione, sive privatione communionis, si in clericis depositione, ac excommunicatione puniretur, reverà duplex pœna pro uno reatu imponeretur. Accedit, quia ut ait ibidem S.Basilius, laïci per pœnitentiam redeunt ad fidelium communionem, seu congregationem; clerici autem depositi, etiam reconciliati, non redeunt ad sacerdotium, à quo exciderunt: docuit idem Basilius *in eadem epistola ad Amphiloch. can.*32. ubi notavit Balsamon, & probat Gibalin. *de censur, disquisit.*7. *quæst.*12.*consect.*5. Non me latet, aliqua crimina, quæ capitalia dixit Pacianus in parænesi, punita fuisse in clericis depositione simul & segregatione, ut *in can.*28.29.30. & 64. *Apostol.*

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici contra naturam incontinentes in monasteriis detruduntur; laici verò excommunicantur.* 7. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.
Quæ conclusio probari potest *ex cap.offerebat, cap. adulterii, cap.flagitia, cap.usus*, 32. *q.*7. *cap. quod ait*, 14. *dist. cap. si gens*, 56. *dist. cap.ut clericorum, de vita & honest.cleric. cap.in Archiepiscopatu, de raptor. cap. sollicitatores, § qui verò, de pœnit. dist.*1. Concil. Illiberit. *can.*18. Trostejan. *can.*15. Turonense *can.*15. Parisiense sub Ludovico *lib.*1.*cap.*34. Londinense 2. anni 1102. tempore Paschalis II. *Sodomiticum flagitium facientes, & eos in hac voluntate juvantes, anathemate damnamus, donec pœnitentiam, & absolutionem mereantur: qui verò in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, ut si quidem fuerit persona religiosi ordinis, ut ad nullum amplius gradum promoveatur, & si quem habet, ab illo deponatur.* Refert Anselmus *epist.* 278. *ad Guillelmum*, D.Clemens *lib.*6.*constit.cap.*14. Justinus Martyr *apolog.*2. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can.*6. & 62. Consonant de jure regio lex 1. *part.*7. *tit.*21. lex 1. *tit.*21.*lib.*8. *recopil.* Illustrant plura in detestationem hujus criminis adducentes, Lyra, Serarius, Lorinus, & alii Theologi positivi *in cap.*19. *Exodi*, Gomez *in l.*80. *Tauri*, Torreblanca *de jure spirit. lib.*13. *cap.*2. *num.*23. Conradus Kling. *lib.*5. *lec. commun. cap.* 34. Solorzanus *tom.*2. *de jure Indiar. lib.*1. *cap.*24. *num.*47. Basilicus *decis.*4. Petrus Greg. *lib.*36.*syntag. cap.*20. D. Joannes Suarez *ad l.g. Aquil. lib.*2. *cap.*3. Narbona *in l.*20. *tit.*1. *lib.*4. *recopil.glossa* 8 Ant. August. *in epit.jur. lib.*36. *tit.*4. Mendoza *lib.*3. *Concilii Illiber. cap.*65. Alemanus *in notis ad Procopium, fol.*53. *linea* 22. D. Juannes Vela *de delictis, cap.*23. Borel. *tom.*3. *decis. tit.*1. *num.*88. Ant.Matthæus *de crimin. ad tit. de adulter. & stupr. cap.*7. *ad finem*, Mancinus *lib.*1. *de triplici jur. collat. cap.*113. plures, quos referunt D. Joseph. Vela *in cap.*1. *de offic. ordin. part.* 1. *num.*106. Pichardus *in §.item lex, Instit. de public. judiciis.*

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Quælibet Domini nostri actio debet esse 8. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.
vitæ nostræ instructio, *cap.significasti* 4. *de elect. Clement.*1. *de magistris.* Sed Dominus noster in patratores hujus teterrimi criminis non tantùm pœna spirituali, verùm & corporali (ignis videlicet) usus fuit, ut suprà probavi *ex cap.*19. *Genesis*, & 29. *Deuter.* Ergo similiter Ecclesia non depositione, aut excommunicatione tantùm, verùm & pœna capitali hoc scelus vindicare debebat. Facit etiam, nam pœna metienda, & pensanda est pro sceleris gravitate, *cap.felicis, §.cæterùm, de pœnis lib.*6. *l.fin. C. de modo mulct.* Sed pro stupro, & adulterio pœna corporalis injungitur *in cap.*2. *de adult.* Ergo & pro hoc nefario crimine imponenda erat, cùm ejus gravitas superet adulterium, *cap.adulterii*, 32. *quæst.*7. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. in Archiepiscopatu, de raptor.* Ubi cùm agatur de raptoribus puerorum, ut eis abuterentur, decrevit Pontifex, illos pecuniâ esse mulctandos, & fustibus cædendos. Igitur non rectè Patres Concilii Later. in præsenti tantùm sanxerunt clericos præposterâ libidine utentes detrudendos esse in monasterium, laïcos verò tantùm excommunicandos esse.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est 9. DE ATROCITATE HUJUS CRIMINIS.
præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, hoc crimen teterrimum esse, & horrendum, quod inverso, ac præpostero naturæ ordine, adversantibus

ſantibus pudicitiæ legibus perpetratur. Dicitur peccatum omnium peſſimum *in cap.11. 35. quæſt.3.* contra naturam à Platone *lib.1. de legibus*, impuriſſimum facinus, à Clemente *lib.6.conſt.cap.27.* Cujus quanta ſit gravitas, quanta acerbitas, ipſumque quàm dirum nefas ac ſcelus flagitioſum ſit, omnes ſciunt. Tertul. *lib. de pudicitia*, inter monſtra illud retulit, ibi: *Reliquas autem libidinum furias impias in corpora, & in ſexus ultra jura naturæ, non modo limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra.* Philo Jud. *lib. de ſpecialibus legib.* hac teterrima fæculentia oblitos vocat probroſos, & familiæ ſuæ ac patriæ dedecora, atque adeo totius humani generis. D. Auguſt. *de bono conjugali, cap.8.* hanc eſſe ſummitatem turpitudinum dicit, ibi: *Malum eſt fornicatio, pejus adulterium, pejus eſt enim alienum matrimonium violare quàm meretrici adhærere; & pejor eſt inceſtus, quia pejus eſt cum matre, quàm cum aliena uxore concumbere; & ſemper de malo ad pejus, donec ad ea perveniatur, quæ ſicut ait Apoſtolus, turpe eſt etiam dicere.* Eleganter Sanctus Petrus Damianus *in libello Gomorrheano*, ibi: *Hoc ſanè ſodomiticum vitium nulli prorſus eſt vitio conferendum, quod omnium immanitatem ſuperat vitiorum; hoc ſiquidem vitium mors eſt corporum, interituſque eſt animarum; carnem polluit, mentis lumen extinguit, Spiritum ſanctum de templo humani pectoris ejicit, incentorem luxuriæ diabolum introduxit: quiſquis in hunc extremæ perditionis abyſſum fuerit lapſus, a ſuprema patria exul efficitur, à Chriſti corpore ſeparatur, totius Eccleſiæ auctoritate confunditur, omnium Sanctorum Patrum judicio condemnatur.* Multa ea variis Patribus ad hujus infandiſſimi probri deteſtationem congeſſerunt Hincmarus *in opuſc. de divortio Lotharii, ad interrog. 12.* Theoph. Raynaud. *lib.6. de virtut. num.146.* Borel. *in ſumma deciſ.tit.1. n.46.* Solorzanus *lib.2. de jure Indiar. tom.1. cap.12. num.31.* & *tom.2. lib.1. cap. 24. num. 47.* Decianus *lib.6. tract.crimin. cap.3. num. 3.* Beyerlinch *tom. 7. verbo Sodomia.* Quare Salvianus *de gubernat. Dei*, rectè notavit Dominum noſtrum ultorem hujus delicti ſe appellare, licèt in aliis delictis nomen ultoris admodum abhorruerit. Legitur enim *in d.cap.19.* Geneſis: *Dominus pluit ſuper Sodomam.* Et crimen hoc majus, & gravius eſſe, quàm adulterium, contra P.V..zq. reſolvit P.Mendo *in ſtator.diſcurſu 5. q.23.*

10. Deinde ſciendum eſt, omni jure variis, & exquiſitis pœnis vindicatum fuiſſe hoc delictum. Jure divino pœna mortis ſtatuta fuit. *Levit. cap. 18. verſ.22.* & *cap.20.* ibi: *Qui dormierit cum maſculo coitu fœmineo, uterque operatus eſt nefas, morte moriantur, ſit ſanguis eorum ſuper eos.* Exodi *cap.22.verſ.19.* Deuter. *cap.22. verſ. 21.* facit Apoſtol. *ad Roman. cap.1. ad Galatas cap.5. ad Epheſ.cap.5.* Apud Orientales eandem pœnam uſitatam fuiſſe refert Euſebius Cæſar. *lib.6. de præpar.evangel. cap.8.* ibi: *Ab Euphrate uſque ad Orientalem oceanum, cui cædes, vel furtum objicitur, non magno mœrore torquetur; qui verò pudorem maſculi eripuit, ſi res in lucem venerit, magnitudine ignominiæ ſeipſum interficere cogitur.* Jure civili Romanorum variis pœnis plectebatur, ut conſtat ex *l.1. §.removet, ff.de poſtul. l.1. §.ult. ff. de extraord. crimin. l.ejuſdem, §.item, ff. ad leg.Corn.de ſicar.* Paulus *lib.5. ſent. tit.23. §.qui hominum.* Et in reos hujuſmodi ſceleris lata fuit lex Scatinia, quam tulit Scatinius quidam Aricinus, cujus meminit Cicero *philip.3.* Ejus legis meminerunt Suetonius *in Domit. cap.8.* Tertul. *de monog.cap.12.* Plutarchus *in Marcel.* Sextus Philoſoph. *lib.1.* Juvenal. *ſatyra 2.*

De pœnis hujus delicti.

Quod ſi vexantur leges, ac jura citari
Ante omnes debet Scatinia. Reſpice primum.

Auſonius, qui de quodam Jureconſulto adulteram uxorem habente, & huic præpoſteræ veneri dedito ita luſit:

Jureconſulto, cui vivit adultera conjux,
Papia lex placuit, Julia diſplicuit.
Quæritis unde hæc ſit diſtantia? Semivir ipſe
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

Quod elegantiſſimum epigramma parum ſcitè expoſuerunt Alciatus *lib.10. parerg. cap. 16.* Gratianus *diſcept. forenſ. cap. 183. n.43.* Sed ex ſententia Ælii Vineti *in not.illius*, ſic ea ponendum eſt: Juriſconſulto cuidam, qui uxoris adulterium diſſimulans, favere ei videbatur, Papiam legem, quæ contra cœlibes, improleſque lata eſt, placuiſſe; Juliam autem de adulteriis diſplicuiſſe, quâ lenocinia, atque adulteria puniuntur; quia uxore adulterâ retentâ, liberiſque vel ea marito, vel ex adulterio ſuſceptis, matris patriſque nomen uſurpare vetabatur; & legi Papiæ ſatisfacere nitebatur, dum in Julian de adulteriis peccabat; idque collatis aliis duarum legum nominibus, lepidiſſimè oſtendit; ait enim diverſitatis hujus cauſam eſſe, quòd Jureconſultus ipſe ſemivir, mollis, muliebriſque patientiæ ſcortum, ut Petronius alibi loquitur, metuebat legem Scatiniam, latam adverſus impudicos; ideoque ut hoc vitium tegeret, uxorem adulteram retinebat maritus metu Scatiniæ, Papia utens, nec tamen timens Titiam legem, quâ ſcilicet cavebatur, ne quis ob cauſam orandam donum, pecuniamque acciperet, ut in Tacito legimus *11. annal.* reclamante Lipſio & aliis: quia cùm ei donum, munuſve ob cauſam orandam offerret, & imperitus, ac clientelarum inops eſſet, non erat cur metueret Titiam legem de muneribus, quæ ipſe ab adulteris uxoris ſuæ capiebat ex lenocinio ſuo, faciens contra legem Juliam. Sed quia lex Scatinia eam pœnam ſtatuebat, ut qui ingenuum ſtupraſſet, ſeſtertiûm decem millia exſolveret, ultra modum flagitium hoc creſcebat, quia ob pœnam hanc pecuniariam, quæ facilè pendebatur, conniventibus judicibus viri nubebant in fœminas, ut Tertul. diſertè ſcribit *de monog. cap. 12.* quare pœna capitalis in eos ſtatuta fuit *in l.cùm vir, C. ad leg. Jul. de adult.* His elegantiſſimis verbis: *Cùm vir nubit in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur ubi ſexus perdidit locum? ubi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? ubi venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur? Jubemus inſurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei.* Cujus legis veram literam reſtituere curarunt Faberus *ſemeſt. jur.cap.24.* Revardus *lib. 4. cap.20.* Scholiaſtes ad illud Petronii:

Perſarum ritu malis pubeſcentibus armis.

I. Gothof. ad eandem legem *in Theodoſ.* & nos *in can. 71. Concilii Illiber.* Ad illa verba, *armari jura,* notandi ſunt Prudentius *lib.2. in Symmachum:*

——— Lex armata ſedet.

Marius Victor *lib.2. in Geneſim:*

——— Tibi crimina plectent
Armatæ leges gladiis, & vindice ferro.

Juncto Philippo Camerario *horar. ſucceſſ. cent. 1. cap.4.* Imperatores Valentinianus, & Arcadius pœnam ignis ſtatuerunt *in l.6. C.Theodoſ. ad leg. Jul. de adult.* ibi: *Omnibus, quibus flagitii uſus eſt, virile corpus muliebriter conſtitutum, alieni ſexus damnare patientiâ (nihil enim diſcretum videntur habere) cum fœminis hujuſmodi ſcelus ſpectante populo flamma vindices expiabunt.* Et ſanè pœna capitalis rectè ſtatuta eſt in eos, qui nefariis ſuis libidinibus tot homines occidunt quot impediunt naſci. Eos enim homines interficere, dum prohibent naſci, non ſolùm Chriſtiani norunt, ſed & Ethnici. Plato *lib.8.*

de

de legibus, ibi : *Abstinendum igitur à malio jubeo ; nam qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, ut lapidem seminantes, ubi radices agere quod seritur, nunquam poterit.* Martialis *lib. 9. epigram. 42.* in Ponticum:

Hoc nihil esse putas : scelus est mihi crede, sed ingens,
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Ipsam crede tibi naturam dicere rerum :
Istud quod digitis, Pontice perdis homo est.

Quam pœnam firmavit Imperator Justin. *in authent. ut non luxurientur*, & *in §. item lex Jul. Instit. de public. judic. novella* 77. Phocius *in nomocan. tit. 13. de laicis, c. 5.* Sed tunc difficilis videtur textus *in l. si servus 27. §. & si puerum, ff. ad leg. Aquil.* ubi asseritur, castrantem puerum non teneri lege Aquilia, quia pretiosiorem eum reddit. Ergo quia jure civili crimen hoc præposteræ libidinis non vindicabatur. Nam respondendum est, ideo servum eunuchum pretiosiorem reddi, quia Romani eunuchis utebantur ad diversa ministeria, præcipuè ad custodiam matronarum, ut aiunt Herodotus ibi : *In majori pretio, quàm integri, sunt eunuchi, propter fidem.* Clemens Alexand. *lib. 4. pædag. cap. 4.* ibi : *Ministrantes citra suspicionem.* Item ad docendas priores literas pueros. Lucianus *in Eunucho*, ibi : *Aptior eunuchus, cui adolescentes erudiendi tradantur.* Præcipuè puellis. Martial. *lib. 9 epigram. 70. l. 4. C. de præpositis sacri cubic.* ubi Cujacius. Et de eunucho præceptore accipit textum *in l. qui filiam 4. ff. ubi pupillus educari*, D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 3. sect. 6. n. 21.* plura de his eunuchis ad custodiam matronarum deputatis congesserunt Amaya *lib. 3. obser. cap. 6.* Fornerius *lib. 2. select. c. 29.* Salmut. *in not. ad Pancirol. lib. 1. rer. mem. tit. 45.* Unde pretiosior dicitur eunuchus *in d. §. et si puerum*, quia iis ministeriis aptior reddebatur. Jure nostro Regio olim castrationis pœna imposita erat, *l. 6. tit. 5 lib. 3. fori judicum*, ubi probat Villadiego, & exponit quomodo delictum hoc probetur. Postea pœna capitalis sancita fuit *in l. 2. tit. 22. partit. 3.* & novissimè *l. 1. tit. 21. lib. 4. Recopil.* pœnæ hæc ignis est cum confiscatione bonorum : & meritò similes rei comburi jubentur, ut ignem, quem in concupiscentiis habuerunt, juxta illud D. Ambrosii de Abel, & Caïn: *Sævus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum patitur affectum : nocte fervet, die anhelat* ; ignis similiter extinguat. Unde Dominus igne de cœlo dimisso ultus est hanc monstrosam Pentapolitarum libidinem, *Genesis cap. 18.* Similiter cùm Judæ nunciatum esset, fornicatam fuisse Thamar nurum ejus, produci eam jussit, & comburi. *Genesis cap. 38.* Similiter jure civili cautum legimus, servum cum domina propria concumbentem concremari, *l. unic. Cod. de mulieribus quæ se prop. servis :* vel si mulierem ingenuam rapuerit, aut simili raptui opem tulerit. Notavit Mancinus *lib. 1. de triplici juris collat. cap. 60.*

11. De pœnis ex jure canonico.

Nec minori odio Ecclesia prosequuta est hoc immane scelus ; nam primis Ecclesiæ sæculis nec in fine vitæ venia hujusmodi reis concedebatur. Concil. Illiber. *can. 71.* ibi : *Stupratoribus puerorum nec in fine dandam esse communionem.* Ubi notavi, & probarunt Gabriel Albaspineus *lib. 2. obs. cap. 14.* Balsamon *in can. 17. Concilii Ancyr.* cujus verba infrà dabimus. Postea pœnitentia illis injuncta fuit decem, aut septem annorum. Gregorius III. *in pœnit. tit. de divers. crimin. cap. 21.* ibi : *Si quis ordinatus in scelere sodomitico coinquinatus fuerit, quod in tantum coram Deo abominabile describitur vitium, ut etiam igne, & sulphure earundem civitates legantur subversa, decem annos secundùm antiquam consuetudinem pœniteat : quidam humaniùs septem annos præfinierunt ; illis autem, qui nesciunt vim hujus flagitii, tres annos præfinierunt, ut pœniteant : pueri verò, qui illud exercere sciunt, oportet ut emendare festinent, videlicet quinquaginta dies pœniteant, insuper & verberibus afficiantur ; quia necesse est, ut seges, quæ malè pullulat, recesetur.* Etiam jure canonico laïci infamiâ notantur, *cap. infames 3. quæst. 7.* & excommunicantur ; clerici autem olim depositi detrudebantur in monasteriis ad pœnitentiam peragendam : novissimâ verò constitutione Pii V. editâ anno 1568. clerici omni privilegio clericali, officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico privati, & degradati traduntur potestati sæculari, ut debitis afficiantur pœnis: quam ad praxim explicat, & exponit Scortia *in select. Pontific. constit. epit. 103. theorem. 255.* Unde constat, delictum hoc à laïco commissum esse mixti fori, & nedum à sæculari judice, verùm ab ecclesiastico ex præventione puniri posse, ut docent Ansaldus *de jurisd. part. 4. c. 1. tit. 5. ad finem*, Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 67.* pluribus relatis probat D. Joseph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin. n. 109.* Etiam hoc crimen in Regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Lusitaniæ punitur per Inquisitores Apostolicos, ut testatur Simanc. *de Cathol.* Cantera *qq. crimin. part. 5. c. 4.* Torreblancà *de jure spirit. lib. 13. cap. 2. n. 24.* Sousa *in aphorism. Inquisit. lib. 1. cap. 59. n. 10.* Vela *ubi suprà, n. 109.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 8. punct. 12. §. 2.* Diana *part. 4. tract. 7. resol. 20.* Carena *de offic. Inquisit. part. 2. tit. 6 §. 16.*

12. Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam licèt ita atrox, & horrendum crimen sit hoc monstrosæ veneris ; tamen cùm Ecclesia admodum abhorreat sanguinis effusionem, ut probavi *in cap. sententiam, ne clerici, vel monachi* ; ideo pro vindicando hoc crimine tantùm statuit pœnas spirituales, non verò pœnam capitalem, ut sæculares legislatores sanxerunt. Nec obstat argumentum deductum à pœnis impositis pro aliis delictis ; nam cùm in delictis puniendis pensentur locus, tempus, occasio, peccandi facilitas, multitudo peccantium, non potest argumentum deduci à pœna imposita uni delicto ad aliud. Nec etiam obstat argumentum deductum *ex d. c. in Archiepiscopatu, de raptoribus.* Nam in ejus specie sicuti non solùm abutebantur pueris, verùm & eos rapiebant ; inde pro raptu ipso jubet Innocentius pœnis pecuniariis eos esse mulctandos, & flagellis afficiendos, dummodo ad effusionem sanguinis non perveniatur, ut in ejus textus notis observavi.

13. Exponitur cap. fraternitati 7. de eo qui cognovit consanguin.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. fraternitati 7. de eo qui cognovit consanguineam uxoris*, ubi cùm quidam puellam infantem nondum septennem sibi in uxorem desponsasset, & extraordinaria libidine polluisset, postea matrimonium contraxit cum consanguinea ipsius sponsæ: quæsitum fuit, an separandi essent conjuges? Et respondit Pontifex, inter eos celebrandum esse divortium quoad totum, nullâ pœnâ impositâ viro extraordinariè cognoscenti sponsam, quæ passa est extraordinaria libidine pollui: igitur non rectè in præsenti docetur, laïcum contra naturam luxuriosè peccantem excommunicandum esse. Augetur ipsius textus difficultas *ex c. omnes 7. cap. flagitia, 32. quæst. 7.* ubi docetur, dissolvi matrimonium, si vir præposterè cognoverit uxorem propriam, vel alienam. Igitur non rectè in præsenti capite *fraternitati*, divortium tantùm fit quoad totum. Quibus difficultatibus facilè respondetur si observemus, in eo textu non agi de præpostera, seu monstrosa venere, de qua in præsenti agitur ; sed tantùm de extraordinaria libidine, idest intempestiva coïtione, ac importuno congressu habito cum ea, quæ adhuc viripotens, & præmatura non erat ; de qua etiam extraordinaria libidine agitur *in cap. juvenis 3. de sponsal.* ubi notavit Cujac. & probavi *in d. cap fraternitati.* Unde cùm in eo textu

nullæ suspicio præposteræ veneris daretur, ideo pœna nulla imponitur sponso, aut sponsæ.

14. Exponitur Concilium Tolet. can. 13. Secundò obstat textus in canone 3. Concilii Tolet. 16. in illis verbis: *Sicut cordis, corporisque munditia homines Deo proximos facit, ita incentiva pollutionis actio à Deo alienos statuit: & sicut sodomiticos populos horrenda, nimiumque detestanda patratio igni cælitus confluenti exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æterna damnationis rogus consumet, loquente Domino per Prophetam: Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis. At nunc quoniam hæc funesta actio, & sodomitica operationis malum multos sauciasse perpenditur, ideo nos ob hujus fœdissima causa exstirpandam consuetudinem zelo Domini ardentes, omnes in communi sancimus, ut quicunque hujus nefariæ actionis patratores extiterint, quique in his turpitudinibus sese implicari permiserint, & contra naturam masculi in masculos hanc turpitudinem operaverint, si quidem Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, de proprii honoris gradu dejectus, perpetui exilii manebit damnatione perculsus: sin verò cujuslibet ordinis, gradus, vel persona talibus colluvionis noxis reperti fuerint applicati, illius legis, quæ de talibus est edita, nihilominus feriantur sententia, atque ab omni Christianorum sint alieni caterva; & insuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exilio mancipentur perpetuo. Ita ut nisi tam eos, qui religionis cultum turpasse visi fuerint, quàm etiam alios (ut diximus) cujuscunque ordinis homines digna satisfactio pœnitentia accipere corpus & sanguinem Christi in fine permiserit, aut Christicolarum societati reddiderit, nec in exitus sui diem, secundùm canonum instituta, communionis perceptione se noverint relevari, nec Catholicorum cœtui aggregari.* Ex quibus verbis expressè deducitur, laïcos patratores hujus delicti, non excommunicati, sed centenis verberibus affici, ac turpiter decalvatos in exilium mitti, & clericos non detrudi in monasterium, sed etiam degradatos perpetuo exilio deputari. Ergo non rectè in præsenti asseritur, laïcos excommunicandos esse, clericos verò esse monasteriis detrudendos. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in his Conciliis Toletanis non solùm Præsules Ecclesiarum adfuisse, verùm & Principem; & non tantùm Concilia sacra, verùm & comitia sæcularia fuisse. Unde pœnas etiam corporales in eisdem Conciliis sæpiùs contra laïcos statutas legimus. Quare in eo canone eædem pœnæ statutæ fuerunt, quæ jam in legibus Vvisigothorum, *lib. 3. tit. 5.* sancitæ fuerant, & repetitæ leguntur. Quare cùm ab Egica Rege Gothorum, cujus tempore, anno videlicet 693. celebratum fuit Concilium illud, simul cum Patribus in eo congregatis, pœnæ illæ statuerentur; quid mirum, ut pœnæ etiam corporales contra masculorum stupratores statuantur.

Ex suprà traditis lucem accipit textus in canone 16. Concilii Ancyr. ubi de his, qui irrationa- 15. Exponitur Can. 16. Concil. Ancyr.
biliter vixerunt, idest qui cum pecudibus, vel masculis polluti fuerunt, ita Patres sanxerunt: *De his, qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, quotquot ante vicesimum ætatis suæ annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem singularum mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demùm oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterunt, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta viginti annorum ætate, & uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, vigintiquinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem suscipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demùm oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui, & uxores habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.* In quibus verbis brevior pœnitentia imponitur adolescentibus quàm majoribus, qui cum masculis se polluerunt; quia semper minores mitiori pœnâ, quàm majores ætate afficiuntur, *l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. si adulterium 38. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* & in terminis præposteræ libidinis constitutum fuisse refert Harmenopulus *lib. 6. promptuarii, tit. 4.* ibi: *Præter naturam lascivientes, tam agens, quàm patiens gladio plectantur; nisi fortè qui passus est, minor erat.* Unde rectè pœnitentiæ tempus imponitur, & laxatur *in cap. 16.* juxta ætatem ipsius delinquentis, ut etiam pœnitentia levior imponitur quando peccatum hoc solummodò attentatum, non verò consummatum fuit, ut ex D. Isidoro refert Carnotensis *p. 9. Decreti, cap. 94.* in hæc verba: *Si quis ex juvenibus, vel aliqua suspiciosa persona cum parvulis jocatus fuerit, diuturnâ pœnitentiâ maceretur.* Licèt enim conatus in aliis delictis opere non consummato non puniatur; tamen in hoc teterrimo crimine propter ejus atrocitatem conatus extra ordinem vindicatur, *l. 1. §. fin. ff. de extraordin. crimin.* Prosequitur ipsius canonis illustrationem Zerda *in advers. c. 146. n. 11.*

CAPUT V.

Alexand. III. *Vniversis* [a] *Abbatibus.*

SAnè si Episcopi aliqui ab Abbatibus aliquid præter debitam obedientiam contra libertatem ordinis à prædecessoribus nostris, & à nobis indultam exigunt, liberum sit eisdem Abbatibus Ap. auctoritate denegare, quod petitur, ne occasione ista *b* ordo iste, qui hactenus liber extitit, perpetuæ servitutis laqueo vinciatur.

NOTÆ.

1. a *ABbatibus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 1.* sed in margine pro *Abbatibus*, legitur *Episcopis*, & quælibet litera retineri potest, cùm Alexander III. generaliter, tam cum Abbatibus, quàm cum Episcopis loquatur.

b *Ordo iste.*] Forsan agebat Alexander de ordine Cisterciensi, quem speciali affectu diligebat; unde varia privilegia huic præclaro Ordini concessit, ut notavi *in cap. cùm in ordinem 6. de rescript. cap. nuper, de decimis.* Commentarium hujus textus dedi *in cap. 1. de supplend. neglig. cap. ne Dei Ecclesia, de simon.* 2.

CAPUT VI.

Alexand. III. a *Norvicensi Episcopo.*

ILlud etiam de Vicariis, qui *b* personis *c* fide, & sacramento obligati sunt, duximus statuendum, quod si fidei, & sacramenti religione contempta *d* personatum sibi falsò assumentes, contra personas se erexerint, & super hoc in jure vel *e* confessi, vel *f* convicti fuerint, de cætero in eodem Episcopatu ad officii sui executionem non admittantur.

NOTÆ.

1. a NOrvicensi.] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p.*38. c.2. & in secunda collectione, *sub tit. de jurejur. cap.*1. ubi additur, *pars capitis Consuluit.* Sed verius credo, in præsenti referri partem textus *in cap. significavit, de offic. deleg. cap. clericos, de offic. Vicarii.*

2. b *Personis.*] Idest rectoribus proprietariis ipsarum Ecclesiarum, ut probavi *in c.*8. *&* 12. *de rescript.*

c *Fide & sacramento.*] Idest fidelitate juramento promissa, juxta tradita *in c.*2. *&* 3. *de jurejur.* Unde præsens textus in secunda collectione compilatus fuit *sub tit. de jurejur.*

d *Personatum.*] De personatu egi *in cap. ad aures, de rescript.*

e *Confessi.*] Juxta ea, quæ adduxi *in c.*2. *de confessis.*

f *Convicti.*] Juxta tradita *in c. at si clerici, de judiciis.* Et de his Vicariis, tam perpetuis, quàm temporalibus, egi *in tit. de offic. Vicarii.*

CAPUT VII.

a Clemens III.

CUm ad quorundam malitiam coërcendam in Concilio fuerit *b* Lateranen. multâ deliberatione statutum, ut Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri etiam, & Decani certum evectionis numerum, & personarum in Ecclesiarum visitationibus non excedant; quia sicut audivimus, quidam ex prædictis personis id in Ecclesiis vestris nequaquam observant, super hoc commoditati vestræ duximus salubriter, & attentiùs providendum: ideoque disc. vestræ præsentium auctoritate concedimus, ut si prænominatæ personæ numerum evectionis, & personarum in Concilio constitutum, cùm Ecclesias visitant, excedere fortè præsumpserint, & pro illis procurationem exegerint, liberum sit vobis auctoritate Apostolica denegare; & si propter hoc in Ecclesias vestras, vel clericos vestros aliquam sententiam promulgaverint, ipsam auctoritate Apostulica decernimus non tenere.

NOTÆ.

a CLemens III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nollibi tamen exprimitur cui reseribat Pontifex.

b *Lateran.*] Relato *in cap. cùm Apostolus, de censibus*, ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT VIII.

Cœlestinus III. a *Faventin. Episcopo.*

SIcut unire Episcopatus, atque potestati subjicere alienæ, ad supremum Pont. pertinere dignoscitur; ita Episcoporum est suæ diœcesis Ecclesiarum unio, & subjectio earundem. Cùm itaque, sicut nobis innotuit, Prior Granden. monasterium suum, quod est in tua diœcesi, & de tuo debet ordinari consensu, monasterio de Cerat, tuo assensu minimè requisito subjecerit, sive unierit: f. t. per A. f. m. & indulgemus, ut quod fecit super hoc te inconsulto, tibi liceat auctoritate nostra, sicut justum fuerit, infirmare, non obstante assensu, vel confirmatione, quam Metropolitanus interposuisse proponitur; cùm in diœcesi sui suffraganei, absque sui Episcopi consensu, non debeat aliquid hujusmodi contra constitutiones *b* canonicas attentare. Nos quoque id decrevimus, prout dictum est, irritandum, statuentes, &c.

NOTÆ.

a FAventino.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De Faventina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 11. *de renunc.*

b *Canonicas.*] Relatas *in cap. pastoralis, de officio Ordin.*

COMMENTARIUM.

1. PROBATUR, ET TRADITUR CONCLUSIO. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pontifex tantùm potest unire Episcopatus, Episcopi verò possunt unire Ecclesias suæ diœcesis.* Probant eam textus *in cap. unio, 10. quæst. 3. cap. postquam 49. cap. & temporis, cap. decimas, §. fin. cap. plures, §. ut ergo, 16. quæst. 1. cap. eam te 4. de ætat. & qualit. cap. ita nos, 25. quæst. 2. cap. exposuisti 33. de præbend. cap. cùm nostris 6. de concess. præb. cap. pastoralis, de donat. cap. 1. de rebus Eccles. lib. 6. Clement. 2. eod. tit. Clement. 1. §. ad hæc, de stat. monach. cap. 1. ne Sede vacante, cap. quod translationem, de offic. Leg. Clement. 1. ut lit. pend.* Concil. Trid. *sess. 21. de reformat. cap. 5. & sess. 24. cap. 13.* Consonant de jure Regio lex 13. *tit. 5. part. 1.* lex 2. *tit. 10.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & *de jure eccles. lib. 3. cap. 16. per tot.* & *de potest. Episcopi alleg. 66.* Vighellius *in methodo juris can. lib. 3. cap. 1.* Duarenus *de sacr. eccles. minist. lib. 5. cap. 6.* Corvinus *lib. 2. aphorism. jur. Pontif. tit. 23.* Rufiniacus *lib. 3. constit. Pontific. tit. 7. c. 7.* Velascus *de privil. pauper. part. 1. q. 12. per tot.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. c. fin.* & *de benefic. c. 20.* & *de rescript. c. 3. n. 25.* Fragoso *de regimin. Christ. Reipub. part. 2. lib. 9. disput. 20. §. 6.* Valenzuela *consil. 4. n. 161.* Solorzanus *tom. 1. lib. 3. cap. 4. n. 1.* Frances fusè *de Ecclesiis Cathedralibus, cap. 8.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Tam Pontifex in Ecclesiis universi orbis Christiani, quàm Episcopi in Ecclesiis suæ diœcesis non verum, & perfectum dominium habent, sed ad instar usufructuarii se habent fructus ex eis percipiendo, ut probavi *in c. 1. c. cùm in officiis, de testam.* Sed usufructuarius circa rei formam nihil potest mutare, *l. 1. ff. de usufructu*; sed re ipsa tantùm uti, salvâ ejus substantiâ. *§. 1. Inst. de usufruct.* ergo nec Pontifex Ecclesias Cathedrales, nec Episcopus Ecclesias suæ diœcesis unire possunt; siquidem per unionem mutatur forma ipsarum, ut *ex l. fin. C. de vend. rer. civit. lib. 10. l. 2. & fin. Cod. de præd. Decur. eod. lib.* probat Zypeus *contra hiatum Cassani, cap. 12.* Ergo nec Pontifex Ecclesias Cathedrales, nec Episcopus Ecclesias suæ diœceseos unire valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam quælibet Ecclesia debet habere suum Rectorem, *cap. quia nonnulli 3. cap. conquerente 6. de cleric. non resid. cap. præcipimus 53. 16. quæst. 1. cap. sanctorum, 70. dist.* Sed per unionem necessariò una ex Ecclesiis manet sine Rectore: ergo similis unio fieri non poterit. Secundò in eandem assertionem, quatenus in ea docetur tantùm Pontificem posse unire Ecclesias Cathedrales, Episcopum verò Ecclesias diœcesanas, sic argumentor. Quælibet res per easdem causas dissolvitur, per quas & creatur, *cap. 1. ubi dicemus, de regul. jur.* sed nova Episcopatus institutio, seu erectio auctoritate Concilii provincialis, & cum consensu Principis sæcularis fieri debet, *can. 65. Concilii Afric.* qui est 98. Synodi Carthag. apud Balsamonem, ibi: *Placuit & illud, ut plebes, quæ nunquam habuerunt proprios Episcopos, nisi ex Concilio plenario uniuscujusque provinciæ, & Primatis, atque consensu ejus, ad cujus diœcesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiant.* Ergo & suppressio, seu unio fieri debet. Hoc jure S. Medardi tempore Episcopatus Noviomensis, & Tornacensis in unum coaluere, consensu Metropolitani, & provincialium, ac Regis, ut refert Fortunatus *in ejus vita, cap. 16.* apud Surium die 8. Junii, ibi: *Pontificali demùm, Metropolitani scilicet, & comprovincialium suorum evictus auctoritate, Regisque, ac Procerum assensu, plebisque coactus incessabili acclamatione, vix consensit, & unanimi, Pontificali videlicet, ac Regali auctoritate duas illas Ecclesias unam fecit. Utrumque ovile pastor egregius consilio, & auctoritate comprovincialium Episcoporum tempore Hormisdæ Pontificis sub sancto Remigio tunc temporis Rhemorum Archiepiscopo, assensu Regis, & curialium, ac utriusque plebis acclamatione tandem suscepit, & ut utrique Ecclesiæ Cathedralis semper honor maneret, benignè concessit.* Accedit circa Ecclesias inferiores non levior difficultas; nam sine patronorum assensu Ecclesiæ status mutari nequit, *cap. suggestum, de jurepatron. cap. dilecta, hoc tit.* Joannes Sarisbariensis *epist. 126. ad Alexandrum III.* ibi: *Præsertim cùm non assentiente, nedum reluctante fundatore, status Ecclesiæ mutari non possit, aut subjici servituti.* Ergo nec Pontifex per diœceses, nec Episcopus inferiores Ecclesias unire valent.

3. UNIO QUOTUPLEX, ET QUIBUS EX CAUSIS FIAT. Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, unionem de qua agitur in præsenti, esse duorum, vel plurium beneficiorum, seu Ecclesiarum ab Episcopo, vel alio superiore factam annexionem. Caccialupus *in tract. de unione, art. 1.* Rebuffus *in praxi, tit. de unione benefic.* Garcia *de benefic. part. 12. cap. 2. n. 13.* Sanchez *tom. 1. in Decalog. lib. 7. cap. 29. num. 145.* Unionis tamen causæ variæ sunt, quæ recidunt in utilitatem, vel necessitatem Ecclesiæ, *c. temporis 16. q. 1.* veluti quando templum unius beneficii collapsum est, nec reparari facilè valet, *c. constituens, de relig. domib. cap. postquam 16. q. 1.* Secundò quando duæ Ecclesiæ ita tenues sunt, ut ad victum duorum clericorum non sufficiant, *cap. unio, 10. q. 3. cap. postquam, 16. q. 1. Clement. ne in agro, de stat. monach.* Tertiò quando duæ Ecclesiæ vicinæ sunt, in quibus est penuria populi, quæ ideo possunt ab uno Præposito facilè regi, *d. c. & temporis.* Quartò quando præbendis pauperibus, vel collegiis uniuntur, *c. exposuisti, de præbend.* Tribus autem modis unio fit. Primò quando Ecclesiæ duæ in unum veluti corpus confunduntur, & coalescunt, ita ut una Ecclesia ex duabus fiat, *c. cùm dilectus, de his quæ vi, c. recolentes, de statu monach.* quo casu qui canonici sunt in una Ecclesia, in alia quoque canonici existunt, & privilegia data uni Ecclesiæ, competunt etiam alteri, ut vulgò docetur *in c. novit, ne Sede vacante.* Secundus modus est cùm Ecclesiæ ita connectuntur, ut una sit superior, & principalis; altera inferior, & accessoria; quo casu inferior Ecclesia amittit nomen suppressum, & extinctum per unionem, & induit nomen ejus, cui unita est; & per consequens ejus privilegiis gaudet, *c. recolentes, de statu monach.* sed non amittit jura propria, quæ transeunt in Ecclesiam, cui unita est, *c. quia monasterium, de relig. dom.* fitque ea subjectio per modum unionis, alioquin sola subjectio non facit unionem, *c. pastoralis de donat.* Tertiò unio Ecclesiarum fit quando utraque manet æquè Cathedralis, vel Parochialis, & neutra alii subjicitur: quo casu unus erit Rector utriusque, & quælibet Ecclesia habebit jura sua, & privilegia, nec ulla alterius privilegiis gaudebit. Glossa *in d. c. & temporis.* Porrò uniones istæ, aut sunt perpetuæ, aut temporariæ. Perpetuæ sunt quando cautum est, ut perpetuò durent, *d. c. exposuisti*; vel si contemplatione alicujus Ecclesiæ, seu dignitatis, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicæ fiant; quia nec Ecclesia, nec dignitas, nec Romana Ecclesia unquam moritur, *cap. si gratiosa, de rescript. lib. 6. c. quoniam 14. de offic. deleg.* Temporariæ verò uniones sunt, quæ in favorem certæ personæ fiunt; & ita extinctâ personâ desinunt esse, *cap. 1. ne sede vacante, cap. relatio, cap. illud, 21. quæst. 1.*

4. DE HIS QUI UNIONES FACERE POSSUNT. Deinde sciendum est, uniones Ecclesiarum facere posse primò Romanum Pontificem, quia tantùm Ecclesias Cathedrales unire valet, *cap. postquam 6. q. 2.* denegatâ hac facultate etiam ejus Legato à latere,

tere, *c. quoad translationem, de offic. leg. at.* quia Ecclesia Romana unionem Episcopatuum, sicut & eorum institutionem, ut unam ex majoribus causis sibi reservavit. Gregorius VII. *lib. 2. post epist. 55.* ibi: *Quod solus Romanus Pontifex jure dicatur universalis,* &c. quòd illi soli liceat pro temporis necessitate novas leges condere, novas plebes congregare, de Canonia Abbatiam facere, & econtrà; divitem Episcopatum dividere, & inopes unire. Carnotensis *epist. 237. ad Paschalem II.* de non solvenda unione Noviomensis, & Tornacensis Episcopatos, ibi: *Nec in hoc resistimus, quin possit Sedes Apostolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, si utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat.* Divus Bernardus *epist. 31. ad Mediolan.* ibi: *Plenitudo siquidem potestatis super universas orbis Ecclesias singulari prærogativa Apostolicæ Sedi donata est: qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Potest, si utile judicaverit, novos ordinare Episcopatus, ubi hactenus non fuerunt: potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictaverit, ita ut de Episcopis creare Archiepiscopos liceat, & è converso, si necesse visum fuerit: præcedere tamen debere Regium consensum probat P. Marcha *lib. 4. concord. c. 13.* Archiepiscopus verò unire non potest Ecclesias sui suffraganei sine ejus consensu, ut in præsenti docetur, quia non licet ei nisi in casibus à jure expressis jurisdictionem exercere in subditos suffraganeorum, *c. 1. in fine, de foro compet. lib. 6.* idemque dicendum est de Legato etiam à latere, quamvis dicatur eum in provinciis sibi commissis majorem esse ordinario, *c. 1. de offic. ordin. in 6.* Cæterùm Ecclesiarum inferiorum unio pertinet ad Episcopum in sua diœcesi cum consensu Capituli, *c. pastoralis, de donat.* nisi mensæ suæ, vel Capituli unire intendat, quia tunc unire non potest sine consensu Capituli, ne in causa propria actor fiat; nec etiam beneficia exempta Episcopus unire valet, quia in Ecclesiis exemptis integra dispositio spectat ad Romanum Pontificem, *c. fin. de confirm. utili.* Abbates uniendi hanc non habent facultatem, sed ipsis consentientibus Episcopi uniones faciunt. *Clement. ne in agro, §. ad hæc, de statu monach.* nisi in ipsis Ecclesiis jura quasi Episcopalia exerceant, plenamque dispositionem habeant, Glossa *in Clement. 1. verbo Proprii, de rebus Ecclesiæ.* Circa Capitulum verò Sede vacante, etsi illud succedat in omnibus, quæ jurisdictionis sunt, *c. his quæ, cap. cùm olim, de majorit. & obed.* tamen quia non succedit in collatione beneficiorum, *c. 2. ne sede vacante*; ideo uniones facere non potest, si per eam juribus Episcopalibus quid detrahitur, *d. Clement. 1. §. Ad hæc.*

5. DE SOLEMNITATE IN UNIONE ADHIBENDA. Solemnitas in unione etiam adhibenda est, videlicet ut vocentur omnes qui vocandi sunt, quorumque interest unionem talem fieri, vel non, *c. si quis presbyterum 10. de rebus Ecclesiæ, c. veniens 3. c. super, de re judic.* ut vocetur Decanus Capituli, ipseque Capitulum congreget, licèt talis Capituli consensus post unionem adhiberi possit, *c. circa, vers. postea, de jurepatron. c. cùm vos, de his quæ fiunt à Prælat. c. si qua de rebus, 12. quæst. 2.* & si non vocentur vocandi, unio ipso jure nulla est. Zypæus *ad hunc tit. consult. 3.* non autem requiritur consensus Rectoris, vel aliorum, qui possident beneficia eo tempore, quo unio fit, quia talis unio effectum operatur sine eorum præjudicio, *Clement. 2. de reb. Eccles.* Debent etiam beneficia, quæ uniuntur, habere eandem qualitatem, non verò dissimilem. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 13. & 15.* Tandem sciendum est, uniones ritè celebratas revocari certis ex causis, veluti quando per unionem tollitur hospitalitas, vel fit dissolutio religionis, *c. novit, ne Sede vacante*; vel si cessat causa, propter quam unio facta fuit, veluti paupertas Ecclesiarum, *c. cùm M. de constit.* si incipiat esse damnosa Ecclesiis, argumento capitis *suggestum, de decimis*: latè probat Zypæus *ad hunc tit. consult. 8. & 9. & resp. 3.* aliaque plura de his unionibus congesserunt Barbosa *d. alleg. 66.* Fragoso *d. §. 6.* & quomodo unio probetur, prosequitur Rota apud Peñam *tom. 1. decis. 337. & 441.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animadversis, ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cùm Pontifex habeat plenam dispositionem in Ecclesiis universi orbis, *c. decimas, ad finem, c. & temporis, 16. q. 1. c. 2. de preb. in 6. Clement. 1. ut lite pendente*; ideo potest diœceses, & omnes Ecclesias, ac beneficia unire, ut etiam potest Imperator ex duabus provinciis unam facere, aut diversa officia unire. *Novella 8. & 24. usque ad 29.* & civitatum, ac populorum, qui in unum coïerunt, exempla reperiuntur in antiquis monumentis, veluti Albæ, atque Romæ, apud Livium: & extat elegans descriptio apud Ovidium *lib. 6. Fastor.*

Hæc ubi narravit, Tacitum, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coisse suis.
Et lare communi socios, generosque receptos,
His nomen junctis Junius, inquit, habet.

Probant Gentilis *disput. 2. de unione Regnorum*, Zypæus *contra hiatum Cassani, c. 12. & 13.* Similiter quia Episcopus habet plenam dispositionem Ecclesiarum suæ diœcesis, *c. Sanctorum, 70. dist. c. unaquæque, 9. q. 3. c. regenda, 10. q. 1.* ideo etiam potest eas unire. Non sunt tamen uniones temerè faciendæ, præcipuè si per eas minuatur cultus divinus, & redditus, qui pluribus Ecclesiis sufficerent, ad unam revocetur, *c. fin. de V. S.* quare in Concilio Trident. *sess. 7. de reformat. c. 6.* statuitur, ut uniones perpetuæ à quadraginta annis citra factæ examinentur ab Ordinariis, tanquam à Sede Apostolica delegatis; & quæ per subreptionem, aut obreptionem factæ reperientur, irritæ declarentur; & ideo tales uniones semper odiosæ judicantur, ut pluribus relatis probat Velasco *de privil. paup. part. 1. quæst. 12.*

7. DISSOLVUNTUR DIFFICULTATES. Nec obstant difficultates suprà adductæ; nam licèt juxta communem sententiam, respectu proventuum Ecclesiarum ipsarum usufructuarii credantur; tamen Pontifex in universo orbe, & quilibet Episcopus in sua diœcesi plenam dispositionem habent. Unde ob eam amplam jurisdictionem possunt Ecclesias ipsas unire ex justis causis; & ita facere, ut unus Rector præsit duabus Ecclesiis unitis. Nec obstat secunda difficultas deducta ex dicto canone Concilii Africani exemploque sancti Medardi: nam id procedebat antequam Sedes Apostolica sibi reservaret unionem Ecclesiarum, tanquam unam ex majoribus causis. Nec obstat argumentum ipsius difficultatis; nam præsens assertio procedit in Ecclesiis, quæ spectant ad liberam collationem Episcopi, non verò in eis, quæ sunt jurispatronatus; quia tunc desideratur consensus ipsius Patroni, sive tale jus sit ecclesiasticum, sive sæculare. *Clement. unic. §. ad hæc, de statu monach.* Trident. *sess. 14. de reform. c. 15.* Licèt si unio fiat à Legato à latere, & juspatronatus sit Ecclesiasticum, non desideretur Patroni consensus, *c. cùm dilectus, de jurepatr,* post Gambatam & Lambertinum probat Barbosa *de jure eccles. lib. 3. c. 16. n. 50.*

CAPUT IX.

Idem a *Archipresbytero sancti Andreæ de Pollian.*

Quàm sit grave crimen in clericis *b* gloriari cùm malefecerint, & in rebus pessimis exultare, nullus sanæ mentis ignorat. Accepimus sanè, quod non sine dolore referimus, quod cùm R. de Sertone R. filiam suam cuidam I. nomine tradiderit in uxorem, P. diaconus Ecclesiæ sancti Petri, *c* filius autem sacerdotis, non erubuit publicè profiteri, se prædictam fœminam carnaliter cognovisse. Unde factum est, quod prædictus vir ad propria eam remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Quapropter tibi per Ap. s. m. quat. si tibi constiterit de præmissis, sine omni contradictione, ap. cess. præfatum clericum ab officio, & beneficio *d* suspendere non postponas, cumpellens virum ut uxorem suam recipiat, eique, sicut justum est, officium exhibeat maritale.

NOTÆ.

1. a *ARchipresbytero.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in epistolis verò hujus Pontificia editis à Sirleto, *fol.*67.legitur Archiepiscopo: sed retinenda est vulgaris inscriptio, quæ habet *Archipresbytero*, ut etiam legitur in indice ipsius regestri correcti à Sirleto; nam si Archiepiscopo sancti Andreæ, qui est in Scotia, scriberet Innocentius, non adderet ea verba *de Pollian.* Unde cognoscitur, in præsenti scribere Innocentium Archipresbytero villæ, seu loci de Pollian.

2. b *Gloriari.*] Quia ut ait D. Isidorus *lib.* 2. *de summo bono, cap.* 39. *Ad comparationem mali sit deterius, quando non solùm flagitia committuntur, sed etiam de ipsis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur.* Plura de jactantiæ vitio Beyerlinch *tom.* 4. *in theatro, verbo Iactantia.*

c *Filius A. sacerdotis.*] Ante sacerdotium genitus; nam aliàs ex defectu natalium irregularis esset, juxta tradita *in cap.* 1. *de fil. presbyt.* 3.

d *Suspendere.*] Sed cùm hæc concessio esset tantùm extrajudicialis, seu potiùs jactantia, quomodo solùm propter eam suspensio imponi potuit? Quam difficultatem agnoverunt, & variè dissolvere curarunt Cantera *in quæst. crimin. cap.* 2. *de probat. per test. quæst.* 1. *num.* 11. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 12. *ex num.* 259. Balboa *in cap.*4. *num.*36. *de judiciis.* Sed veram hujus textus interpretationem dedi *in cap.*2. *de confessis.* 4.

CAPUT X.

Idem Episcopo a *Hipponen. & Abbati de Toleto, visitatoribus Lombardiæ.*

EX literis vestris accepimus, quod cùm ad *b* Albiganensem Ecclesiam unà cum Pisano *c* Archiepiscopo Vercellensi accessissetis visitationis officium impleturi, Albiganensis Episcopus inter cætera, quæ proposita fuerant contra ipsum, ore proprio est confessus, quod cùm quidam in villa quadam ad ejus jurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candentis ferri judicio se purgaret, & ut suspendio puniretur, si deficeret in eodem: dictus Episcopus requisivit à judice, quid super hoc videretur eidem? Et cùm judex respondisset, ut fieret sicut fur ipse dixerat, ferrum candens in ipsius præsentia Episcopi est allatum: quod cùm accepisset fur ille, combustus est: unde judex pavefactus, quid sibi super hoc videretur, consuluit Episcopum memoratum: qui respondit, quod si fur sic evaderet, malum esset; quanquam affirmet se verbis talibus usum fuisse: Audistis quantus est clamor *d* populi, omnes dicunt, Malum est si sic evaserit impunitus. Et sic Episcopus, & judex villam ipsam cum *e* multitudine sunt egressi, in quorum præsentia prædictus fur est *f* suspensus: propter quod ipsum cum literis vestris ad Sedem Ap. destinastis. Sed idem nihil super his proposuit coram nobis, nec literas vestras vidimus, licèt idem se nobis afferat illas præsentasse. Quin immò, cùm dictus Archiepiscopus ad Sedem Apostolicam accessit, qui nobis hujusmodi rei seriem plenariè indicavit, idem Episcopus à nostra discessit præsentia, & perquisitus non potuit inveniri. Nos autem, quia idem Episcopus non solùm in judicio *g* candentis ferri, verùm etiam in furis suspendio graviter noscitur deliquisse, cùm is non tantùm auctoritatem præstiterit, verùm etiam *h* præsentiam exhibuerit corporalem, ipsum indignum altaris ministerio reputamus. Cùm igitur Pontificale *i* officium sine altaris ministerio non valeat adimpleri, mandamus quatenus ut Episcopatui cedat, moneatis eundem; alioquin ipsum ab Albigan. Ecclesia amoventes, faciatis eidem per electionem canonicam de persona idonea provideri.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Hipponensi.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. legitur, *Ipponen. & Abbati de Tiseno*; sed utrobique malè, cùm legendum sit, *Yporiensi Episcopo, & Abbati de Tileto*, ut constat ex epistola 134. *lib.* 1. *regestr.* 13. *ipsius Pontificis*, quam transcribo ex collectione Bosqueti, quia non modicam lucem affert præsenti decisioni: ita enim Episcopo Novariensi Innocentius scribit: [Ex literis ven. fratris nostri Patriarchæ Antiocheni, tunc Yporien. Episcopi, & tui tunc de Tileto Abbatia, meminimus recepisse, quod cùm dudum ad Albiganen. Ecclesiam, unà cum ven. fratre nostro Pisano Archiepiscopo, tunc Episcopo Vercellensi accessissetis visitationis officium impleturi, Albiganen. Episcopus inter cætera, quæ proposita fuerant contra ipsum, hoc vobis ore proprio est confessus, quod cùm quidam in villa quadam ad ipsius jurisdictionem spectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candentis ferri judicio se purgaret, adjiciendo ut suspendio puniretur, si deficeret in eodem: dictus Episcopus à judice requisivit, quid super hoc videretur eidem: & cùm judex respondisset, ut fieret prout fur ipse petierat, ferrum candens in ipsius Episcopi præsentia est allatum: quod cùm arripuisset fur ille, combustus est. Unde judex expavefactus, quid sibi super hoc videretur, Episcopum consuluit memoratum, qui respondit, quod si fur sic evaderet, malum esset; quanquam per literas, quas nobis tunc idem direxit Episcopus, affirmarit, se talibus verbis usum fuisse: Audistis quantus est clamor populi, omnes dicunt, Malum est si evaserit impunitus. Et sic Episcopus, & judex eandem villam cum multitudine populi sunt egressi, in quorum præsentia fur prædictus ipsius fuit Episcopi auctoritate suspensus: propter quod eundem cum vestris literis ad nostram præsentiam destinastis: sed ipse nihil unquam super his proposuit coram nobis. Quin immò statim ut dictus Archiepiscopus ad Apostolicam Sedem accessit, qui nobis rei seriem plenariè indicavit, idem Episcopus à nostra discessit præsentia, & perquisitus non potuit inveniri. Unde nos cum fratribus nostris deliberatione habitâ diligenti, quia sæpefatum Episcopum non solùm in candentis ferri judicio, verùm etiam in furis suspendio graviter intelleximus deliquisse, cùm is non tantùm auctoritatem præstiterit, sed etiam præsentiam exhibuerit corporalem, ipsum reputavimus ministerio altaris indignum. Et quia Pontificale officium absque altaris ministerio non poterat adimplere, supradicto Patriarchæ, ac tibi tunc dedimus in mandatis, ut ad cessionem eundem Episcopum moneretis, alioquin auctoritate nostra ipsum ab Albigan. Ecclesia, sublato appellationis obstaculo amoventes, faceretis eidem de persona idonea per electionem canonicam provideri. Dictus verò Episcopus postmodùm ad Sedem Apostolicam rediens, apud quam moram fecisse dignoscitur diuturnam, & se multipliciter satagens excusare, inter cætera proposuit coram nobis, quod aliter rei veritas se habuerat, quàm in literis fuerit supradictis expressum; quod se proposuit opportuno tempore probaturum. Quocirca devotioni tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatenus auditis quæ super præmissis idem Episcopus duxerit proponenda, & probationibus ejus admissis, si de his tibi per probationes legitimas sufficiens fuerit facta fides, per quæ constet veritatem rei se aliter habuisse, quàm in literis fuerit supradictis expressum, & super præmissis innocentem Episcopum extitisse, cùm per sententiam ad falsam suggestionem latam eidem præjudicari non debeat, tu eum super præmissis absolvens, officium suum exequi liberè permittas eundem: alioquin quod à nobis dudum super hoc extitit definitum, facias appellatione remota executioni mandari, contradictores, si qui fuerint, vel rebelles, censurâ ecclesiasticâ, appellatione postpositâ compescendo. Datum Laterani Kalend. Octobris, anno XIII.] Quam epistolam non rectè cum præsenti textu confundunt, & pro una, eademque habent Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1210. *c.* 7. *ad finem*, Altesserra *hic*. Yporiensis, seu Hipporiensia diœcesis est in Italia, cujus Canonicis scribit idem Innocentius *lib.* 1. *epistolar. regestr.* 1. in Codice Sirleti, *fol.* 166. De Abbate hoc de Tileto nonnulla adduxi *in cap. qualiter* 17. *de accusat.*

b *Albiganensem.*] Albiganum civitas est Italiæ sita ad Alpes Cotiæ, teste Mela *lib.* 2. *c.* 4. vulgò dicta Albenga, jam à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrâ Episcopali decorata; siquidem Gaudentius ejus Episcopus subscripsit Concilio Romano celebrato sub Hilario. Carolus à Sancto Paulo *lib.* 1. *geograph. sacr. fol.* 62. 2.

c *Archiepiscopo.*] Lothario videlicet, quem ex Ecclesia Vercellensi in Pisanam transtulit Innocentius III. anno 1209, ut refert Ughellius *tom.* 3. *Italia sacra, in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, n.* 48. 3.

d *Clamor populi.*] Qui attendendus non est, quia vanæ populi voces non sunt audiendæ, ideoque libertatem ad clamorem populi datam non valere rescripsit Imperator Marcus *in l. si privatus* 17. *ff. qui & à quibus, l.* 3. *C qui manumittere.* Illustrat Cujacius *lib.* 2. *obs.* 22. & ab specie Diocletianus *in l.* 12. *C. de pœnis*, eam sententiam edidit. Vanæ populi voces non sunt audiendæ; nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderant. Et cùm apud Romanos populus insanus plerumque clamaret contra Christianos, ut tanquam hostes publici punirentur, ut refert Tertul. *ad Scapulam*, ibi: *Si Tiberis ascendit in mœnia, si Nilus non ascendit in arva, si cœlum stetit, si terra movit, si fames urget, statim in Christianos ad Leonem acclamatur.* Imperator Hadrianus rescriptum dedit Minutio Fundano, quod extat apud Eusebium Cæsar. & illud latinè vertit Balduinus *de edict. post Christ. fol.* 75. his verbis: *Accepi epistolam, quam ad me scripserat Serenius Granianus V. C. cui tu successisti. Digna res est, de qua cognoscatur, ne & magna alioqui turba excitentur, & calumniatorum malitia indulgeatur. Si provinciales posse se putant Christianos in judicio reos peragere, id legitimè faciunto. Clamoribus verò, & tumultibus locus nullus esto. De causa cognoscere tu debes: ac si quid adversus leges facere Christiani videntur, animadvertito, & noxæ pœna par esto: illa quidem mehercle, ut qui calumniæ causâ ad accusandum descendet, sentiat etiam tua animadversionis severitatem.* Refert Baron. *anno* 301. Unde nec populari acclamatione ad bestias damnatos dimitti licet, *l. ad bestias* 31. *ff. de pœnis*: nec Decurionem eligi *l. si constet. ff de appellat. l. Decurionem* 12 *C. de pœnis, l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de ambitu*, nisi aliter tumultus sedari non possit, *l. penult. ff. ad leg. Corn. de sicariis.* Et quamvis ex leg. 3. *C. de offic. rector. provinc.* non solùm acclamatio honesta, & justa in Magistratus, sed etiam vociferatio, & querela, quibus eorum publicè malefacta lacessuntur, permissa videatur provincialibus contra Magistratuum injurias, dicendum tamen est, ut *in l.* 1. *C. Theodos. de offic. Rectoris provinc.* ita dicta lege 3. miseris provincialibus publicè reclamandi copiam fieri, non quidem ut eorum clamoribus quis damnetur, qui plerumque maligni sunt, *c. cùm in juventute, de purg. canonic.* sed ut inquiratur, an vera sint quæ clamant, ut *in c. qualiter* 25. *de accusat. l.* 1 & 2. *tit.* 17. *partit.* 3. Quæ 4.

omnia ad unguem exprimunt ipsius legis 3. verba illa: *Justissimos, & vigilantissimos judices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus facultatem. E contrario injustos, & maleficos, querelarum vocibus accusandi, ut censura nostra vigor adsumat, si verè voces sint, nec ad libidinem per clientelas effusa, diligenter investigavimus.* Itaque justas acclamationes permittunt Imperatores *in d.l.3* non verò injustas, & contomeliosas, de quibus *in d. l.2.C.de seditiosis*: docuit Albericus *in d. l.decurionem 12. C.de pœnis.*

5. e *Cum multitudine.*] Nam supplicium palam, & in omnium conspectu sumi debet, ut ejus animadversionis exemplo cæteri à delinquendo deterreantur, ut aiunt Plutarchus *in tract. de iis qui serò à Numine puniuntur*, Seneca *lib.3.de ira, cap.19.* Quid tam inauditum, inquit, quàm nocturnum supplicium, cùm latrocinium tenebris abscondi soleat: animadversiones, quo notiores sunt, plus ad exemplum, emendationemque proficiunt. Quintilianus *declamat.274.* in fine: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi intueri, plurimi commovere hoc metu possint.* Et Imperatores *in l.omnes 6.C.Theod. ad leg. Iul. de adult.* masculorum nefandam constuprationem, spectante populo, flammis vindicibus expiari jusserunt, & famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furcæ figendos esse, docetur *in l.capitalem 28.§.penult.ff.de pœnis*: & *in l. omne delictum, §.3.ff.de re militari*, cavetur: *Qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus propter exemplum, capite puniendus est.* Et *in l.7. tit.4. lib.7. legum Vvisigoth.* statuitur: *Iudex quotiens occisus est reus non in secretis, aut in absconsis locis, sed in conventu publicè exerceat disciplinam.* Faciunt textus *in l.2. C. Theodos. de offic. Rector. provinc. l.5. tit.27. partit.3.* Illustrant D. Laurent. Ramirez *in Pentecont. cap.22.* Lælius Bisciola *tom.2.horar.success.lib.1.c.9.* Petrus Faber *lib.2.semestr. c.9.* Fornet *lib.6.rer.quotid.c.16.* Navarrete *discurs.58. polit.* D. Joan.de Solorz *embl.75.*

6. f *Suspensus.*] Furca videlicet, ut *in d. l. capitalium, §.famosos, l.sacrilegii 6.ff ad leg.Iul.pecul.l.moris 9. §.ista, ff. de pœn. l.si quis aliquid 38.§.1.ff eod.l.3. § si quis ad hostem 10. ff. de re milit.* Seneca *epist.7.* illic: *Sed latrocinium fecit, quid ergo meruit? ut suspendatur.* Illustrant Larreatigui *lib.8. selectar. cap.9.* P.Pintoramirez *in Spicileg. tract.1. cap.32. n.7.*

g *Iudicio candentis ferri.*] De quo, & ejus prohibitione agemus infra, *in tit. de purgat. vulgar.*

7. h *Præsentiam.*] Cùm sacris canonibus prohibitum sit clericis nudam præsentiam exhibere executioni capitalis sententiæ, aut effusioni humani sanguinis, Concil. Altissiod. *can.34.* ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.* Et *can. sequenti*, Concil. Matiscon. 2. *can.19. Cognovimus etiam, quosdam clericorum infrunitò ad feràles reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessus hunc canonem protulimus, definientes ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec intersit atrio sauciolo, ubi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est; si tamen nunc aliquis eorum definita contemnens illuc accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola illis gregibus examinatorum societur, quos divinis prætulit mysteriis.* Illustrat Theoph. Rayn. *tom.18. in tract. de religioso loricato, fol.202.*

i *Pontificale officium.*] Nam suspensio hæc per- 8.
petua erat, nec Pontificale officium exerceri poterat sine sacerdotio, aliàs suspensus ab officio, non eo ipso est suspensus à beneficio, ut probat latè Gibalinus *de censur.disquisit.7.part.3.quæst.12.* Aliquando verò Episcopus prohibetur munia sacerdotalia obire, non verò Pontificalia, & quæ ad Episcopatus ordinem spectant. Concil. Aurel.3.*can.6.15.& 25.* Aurel.4.*can.10.* Aliquando privatus omni jurisdictione, & munere Episcopali, honorem, & locum retinebat. Concil. Ancyran.*can.1.*ibi: *Honorem quidem Sedis eos retinere, offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi non liceat.* Et *canone 2.* Concil. Nicæn. 1.*can.8. Qui a Catharis vocatur Episcopus, presbyteri honorem habebit, nisi fortè placuerit Episcopo nominis cum honore censeri.* Concil. Tolet.11.*can.2.* in epistola synodica, quæ extat apud Theodoretum *lib.1. cap.9.* legitur: *Placuit Synodo Meletium in sua civitate manere, potestatem autem nullam habere, vel quemquam ordinandi, vel cuiquam manus imponendi; solum verò honoris nomen retinere.* Illustrat Justel. *in not. ad can.131. Ecclesiæ Afric.* Gibalinus *de censur. disquisit 7. quæst.12. consect.4.*

COMMENTARIUM.

NOn solùm prohibitum est ecclesiasticis viris 9.
sententiam sanguinis proferre, ut probavi latè *in c.sententiam, ne cleric.vel monach.* verùm & quolibet modo causæ sanguinis se immiscere, *cap.clericis, eod.tit.cap his à quibus, 23.quæst.4.* Unde nec in ea consilium præstare, nec patrocinium tanquam advocati dare possunt, *cap fin. ne cler.vel monachi, lib.6.* Molina *tract. de justit. disp.8.n.2.* & si ad eos jurisdictio temporalis ratione alicujus castri, vel loci pertineat, possunt causas sanguinis committere judicibus laïcis, non modò universè, verùm & sigillatim hanc, vel illam, ut statuant quod in ea justum fuerit, *d.c.fin.* tamen prohibentur dicto, vel facto movere judicem ad inferendam reo mortem, aut mutilationem, quod ut enorme insectatur Petrus Blesensis *epist.42.* illis verbis: *Illud cælestem exasperat iram, & plerisque discrimen æternæ damnationis accumulat, quod quidam Principes sacerdotum, & seniores populi, licèt non dictent judicia sanguinis, eadem tamen tractant disputando, & disceptando de illis; seque ideo immunes à culpa reputant, quod mortis, aut truncationis membrorum judicium decernentes, à pronuntiatione dumtaxat, & executione pœnalis sententiæ se absentant: sed quid hac simulatione perniciosius est? Nunquid discutere, & definire licitum est, quod pronunciare non licet?* Unde in præsenti casu Episcopus licèt judici laïco committere possit causam ipsius furis, tamen graviter peccavit, non solùm præsentia sua auctoritatem præstando capitalis sententiæ, verùm & consilium præstando in ejus prolatione.

CAPVT XI.

Idem *Archiepiscopo, & majoris monasterii, & Sancti Juliani Abbatibus* a *Turon.*

INter dil. fil. B. & P.Choët Canonicos Pictavienses super *b* succentoria Pictaviensis Ecclesiæ quæstione subortâ, eorum uterque coram nobis firmiter asserebat, succentoriam ipsam per Pictaviensem Cantorem, ad quem ejus donatio pertinebat, canonicè

asse quu

assequutum. *Et infrà:* Nos igitur utriusque partis attestationibus diligenter inspectis invenimus, evidenter esse probatum, eundem P. publicum *c* aleatorem esse, vel usurarium *d* manifestum, utpote qui XI. denarios pro XII. publicè mutuarat in ludo. Unde licèt ad palliandum tantæ præsumptionis excessum proposuerit idem P. quod hoc fecerat juxta Gallicorum consuetudinem clericorum, quâ clerici ferè universi mutuant sic frequenter, & ludunt: Nos tamen, qui ex officii nostri debito pestes hujusmodi exstirpare proponimus, atque ludos voluptuosos, occasione quorum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutionis etiam materiam devenitur, penitus improbamus, excusationem prædictam, quæ per pravam consuetudinem, quæ dicenda est corruptela potiùs, palliatur, frivolam reputantes; cùm in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis delinquendi auctoritas usurpatur: quod quia circa eundem P. de succentoria prædicta factum esse dignoscitur, propter indignitatem, & inutilitatem ipsius duximus irritandum, cùm personis vilibus, & indignis portæ dignitatum *e* patère non debeant, juxta legitimas sanctiones. Præterea contra præfatum B. manifestè fuit probatum, quod de conscientia judicum prædictorum Bituricen. ultima clausula inserta non fuerat in literis eorundem, sicut in ipsorum depositionibus exprimitur evidenter. Robertus verò diaconus ad hoc probandum testis inductus, illud idem deposuit, & adjecit, quod cùm deberet easdem literas sigillare, diligenter inspexit, nec eandem clausulam appositam tunc invenit; unde pars altera proponebat, quod cùm prædictus B. scienter usus fuerit literis sic falsatis, debeat meritò tanquam *f* falsarius omnino repelli. Verùm nos attendentes, quod etsi constaret evidentissimè, quod dicta clausula literis illis fuisset apposita præter conscientiam judicum prædictorum; quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clausulam apposuerit, vel procuraverit, ut ab alio poneretur; vel etiam, quod scienter usus fuerit literis sic falsatis, ab hujusmodi falsitatis objectu eundem duximus absolvendum, maximè cùm postquam hoc sibi objectum fuerit, prætermisit penitus uti eis. *Et infrà:* Cùm igitur per depositiones saltem duorum testium, qui nullatenus reprobati fuerunt, nobis constiterit evidenter, quod concessio Petro facta præcesserit, quanquam propter indignitatem ejusdem P. meruit reprobari, concessionem tamen postmodùm Boccando factam, irritam decernimus, & inanem. Quia verò actor, ad quem ipsius succentoriæ donatio spectare proponitur, ut de ipsius *g* perjurio taceamus, adeo tamen inconstanter se habuit in hoc facto, ut sicut præmissum est, primâ donatione non reprobatâ, secundam facere attentaret, & dignum sit, ut in eo quis puniatur, in quo visus est *h* deliquisse, in hoc ejus duximus varietatis inconstantiam puniendam, ut concedendi succentoriam ipsam hâc vice nullam habeat facultatem: præsentium vobis auctoritate mandantes, quat. eandem auctoritate nostra suffulti, sub. ap. ob. personæ idoneæ assignetis.

NOTÆ.

1. a TUronensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. utrumque monasterium, tam sancti Martini, quod Galli vocant majus monasterium, Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno Christi* 552. *cap.* 14. quàm sancti Juliani, est Ordinis D. Benedicti, ut jam notavi *in cap.* 14. *de offic. deleg.* & de Metropoli Turonensi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de tempor. ordin.*

2. b *Succentoria Pictaviensi.*] Succentoris officium est, absente Cantore, sive Præcentore, de quo *in cap. cleros*, §. *Præcentor*, 21. *dist.* incipere cantum in choro: quare in aliquibus Ecclesiis appellatur vicecantor, vulgò *Soûchantre*, ut referunt Antonius Fabricius *in praxi beneficior. tit. de benefic. cum dignit. num.* 57. Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 21. Ferro Manrique *de præcedentiis, quæst.* 30. *in fine*, Barbosa *de canonic. cap.* 9. *num.* 11. De Pictaviensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 20. *de rescript.*

c *Aleatorem.*] De quo crimine quia plura congessi *in can.* 79. *Concilii Illiber.* ideo in præsenti non repeto.

d *Usurarium manifestum.*] Quisnam manifestus usurarius dicatur, & ejus pœnas exposui *in cap.* 3. *de usuris.*

e *Patere non debent.*] *L. infamia* 8. *Cod. de Decur. lib.* 10. *l. unic. Cod. de infamibus, eod. lib. l.* 1. *ff. ad leg. Jul. de vi public. l. cùm Prætor* 12. *ff. de judiciis, l. reus delatus, ff. de muneribus, l. unic. Cod. de reis postul. lib.* 10. *l.* 6. *tit.* 7. *partit.* 7. Faciunt Cicero, & Tertul. relati à Cujac. *lib.* 8. *qq. Papin. in l.* 8. *ff. de postul.* plura D. Franc. de Amaya *in dicta l. unic. Cod. de infamibus.* 3.

f *Falsarius.*] Quia literis falsis utens falsarius creditur, ut probavi *in cap.* 4. *de crimin. falsi.*

g *Perjurio.*] Unde privandus erat beneficiis jam obtentis, juxta tradita *in cap.* 4. *de rescript.*

h *Deliquisse.*] *Cap. nemo, de tempor. ordin. lib.* 6. & ita eligens indignum, pro ea vice eligendi facultate privatur, *cap. cùm in cunctis* 7. *de elect.* ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* a *Later.*

ACcedentibus ad nos de diversis mundi partibus Episcoporum querelis, intelleximus grandes, & graves quorundam Abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea, quæ sunt Episcopalis dignitatis extendunt, de causis *b* matrimonialibus cognoscendo, injungendo publicas *c* pœnitentias, concedendo *d* indulgentiarum literas, & similia præsumendo: unde contingit interdum, quod vilescit Episcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his & Episcoporum dignitati, & Abbatum providere saluti, præsenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia præsumat se extendere, si proprium voluerit periculum evitare, nisi fortè quisquam eorum speciali concessione, vel aliâ legitimâ causâ super his valeat se tueri.

NOTÆ.

1. a *LAteranensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. generali celebrato sub Innocentio III. *can.* 60. de quo nonnulla notavi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

b *Matrimonialibus.*] Quarum cognitio spectat jure communi attento ad Episcopos. Concil. Nicæn. 1. *can.* 51. ibi: *Episcopus uxorem rixosam cum viro in gratiam redire cogat.* Concil. Agath. *can.* 25. ibi: *Decretum fuit, ut si qui cum uxoribus divortium facere velint, priùs apud provinciales Episcopos dissidii causas dicant.* Concil. Tolet. 12. *can.* 8. præcipit Episcopis, ut obstent, ne viri cum uxoribus divortium faciant. Concil. Aurel. 3. *can.* 10. ibi: *Illud etiam adjiciendum credimus, ut in Episcopi discussione consistat, de his qui in civitate sua ac territorio consistunt, & tali sunt ordine sociati, incesto nimirum adulterio potiùs, quàm conjugio, utrum ignoranter ad illicita conjugia venerint, ac per contumaciam quæ sunt interdicta præsumpserint.* Et in novella 1. Alexii Comneni, quæ extat *lib.* 2. *jur. Græco-Rom.* statuitur universa, quæ ad animam spectant, ipsaque adeo matrimonia tam dijudicari, quàm executioni mandari, tam ab Archiepiscopis, quàm Episcopis debere, *c. multorum* 35. *q.* 6. *c. auditis, de præscript. l.* 7. *tit.* 10. *part.* 4. nam de causis arduis, & magnis magnates quoque, & magni judices judicare debent, *l. & non distinguendus* 32. §. *de liberali, ff. de arbitris, l.* 2. *C. de pedan. judic. l.* 1. *C. ubi Senatores*, Fornerius *lib.* 2. *select. c.* 23. Cujac. *lib.* 9. *observ. c.* 37. Molla *in empor. tit.* 2. *num.* 145. Unde rectè contra Anguianum tenet Valenzuela *de transact. tit.* 3. *quæst.* 2. *num.* 68. Rectores Academiarum Complutensis, & Pincianæ non posse de his causis inter personas Studii cognoscere. Circa Cancellarium nostræ Universitatis Salmanticæ certum est, olim de his causis cognovisse, sed jam similem jurisdictionem non exercere, veré refert Pater Mendo *de jure acad. lib.* 1. *c.* 23. *n.* 496. Jure ergo communi Episcopi sunt proprii judices causarum matrimonialium, ut doctè probat Filesacus *in cap.* 1. *de offic. ordin.* §. 13. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 84. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 11. Dixi jure communi, quia virtute delegationis etiam inferiores Prælati possunt de causis matrimonialibus cognoscere, ut pro expositione diversorum jurium notavi *in cap.* 1. *ut lite non contest.*

c *Publicas pœnitentias.*] Quas dare, augere, minuere, vel condemnare ad Episcopum specialiter pertinet. Concil. Ancyran. *can.* 5. Arelat. 1. *can.* 10. Milevit. *can.* 23. Aurel. 4. *can.* 8. Carthag. *can.* 46. ubi Balsamon. Nicephorus Chartophylax *in frag. epist. ad Theodos.* quanvis privatam pœnitentiam imponere proprium sit presbyteri pœnitentiarii, *c. quæsitum* 8. *cum sequent. de pœnit. & remiss. c. mensuram* 86. *de pœnit. dist.* 1. *c. tempora* 2. 26. *quæst.* 7. Synodus Metensis *can.* 10. D. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can.* 2. Illustrant Filesacus *in cap.* 1. §. 4. *de offic. ordin.* Lantdmeter. *lib.* 1. *de clerico, cap.* 89. Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* De pœnitentia publica, & solemni plura dabimus *in cap.* 1. *de pœnit.* 2.

d *Indulgentiarum.*] Ut probavimus *in cap. penult. de pœnit.* ubi de personis, quibus competit facultas concedendi indulgentias, agemus.

CAPUT XIII.

Honorius III. *P. tituli sanctæ* a *Pudentianæ Presb. Cardin. & Vicario nostro.*

DIlectus filius Joannes S. Thomæ de *b* Partitione presbyter Card. exposuit coram nobis, quod *c* Rectores fraternitatis Urbis ipsum ad revelandum fures, & ad quod super quodam furto sibi tanquam *d* sacerdoti fuerat revelatum, vel ad satisfaciendum exinde damnum passo arctare nitentes, in eum, nisi alterum præmissorum infra octo dies efficeret, tulerunt sententiam interdicti. Quia igitur perniciosum esset prædictum presbyterum sibi taliter credita revelare, ac iterum iniquum cogi ad id, quod non rapuit, exsolvendum, discr. tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos Rectores coram te conveniens, injungas eisdem, ut à memorati presbyteri super hoc gravamine penitus conquiescant.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a P. *Tituli Sanctæ Pudentianæ.*] Petro videlicet Saxoni, Anagnino Hernico, qui creatus fuit Cardinalis ab Innocentio III. anno 1206. ut refert Ciaconius in ejus vita, & fuit Vicarius urbis Romæ; nam licèt usque ad tempora Pauli IV. Vicarii Pontificii tantùm essent Episcopi, ut probat Cohel. *in not. Cardin. cap.* 55. tamen Petrus hic fuit vicarius creatus ab Honorio pro eo tempore, quo ipse Reate permansit, ut probat ipse Cohelius; & ita rectè in præsenti appellatur Vicarius Pontificis. Titulus sanctæ Pudentianæ, aliàs Pastoris, est unus ex antiquis titulis Urbis; ut probat Cohel. *ubi suprà, cap.* 6.

b *De partitione.*] Legendum est *de Parione*; nam sexta regio Urbis, ubi est templum D. Thomæ, appellatur Regio Parionis.

c *Rectorem.*] qui tempore Honorii III. habebant jurisdictionem delegatam supra Clerum, ut post Abbatem Siculum probat Ciconius *in præsenti.*

d *Tanquam Sacerdoti.*] In sacramento pœnitentiæ, contra sigillum, quod servare tenebatur, juxta tradita *in cap.* 2. *de offic. Ordin.*

CAPUT XIV.

Præposito R. & I Archidiacono [a] *Suession.*

Dilecta in Christo filia Abbatissa [b] Jotren. nobis insinuare curavit, quod cùm presbyteri, & clerici Jotrensis Ecclesiæ, Melden. diœcesis non consueverint proprium habere sigillum, nec sint unum corpus, ita quod Capitulum appelletur; nihilominus tamen contra voluntatem ipsius Abbatissæ, quæ ipsorum [c] caput est, & patrona, sigillum habere contendunt in ejus præjudicium, & gravamen: quare id eis petiit à nobis inhiberi. Quia verò nobis non constitit de præmissis, discret. vestræ mandamus, quatenus inquisità super his diligentiùs veritate, si vobis constiterit rem taliter se habere, dictis presbyteris, & clericis auctoritate nostra inhibeatis expressè, ne præsumant vel de novo fabricare sigillum, vel uti eo, si fortè noviter fabricarunt: ipsos, si contra prohibitionem nostram venire præsumpserint, à præsumptione hujusmodi per censuras ecclesiasticas appellatione postposita compescentes.

NOTÆ.

1. a *Suessionen.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc tit. c.* 2. De Suessionensi Ecclesia jam nonnulla adduxi *in c.* 2. *ne Sede vacante.*

2. b *Jotren.*] Monasterium hoc est Ordinis Divi Benedicti in diœcesi Meldensi, vulgò dictum de Jouars, cujus meminerunt Albertus Mireus *in Gallia Christ.* Chopinus *lib. de sacra pol. tit.* 1. *fol.* 59.

c *Caput est.*] Cum jurisdictione, juxta tradita *in cap. dilecta, de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

3. Licèt quilibet privatus possit uti sigillo privato; tamen sigillum publicum, seu authenticum, quod sublime argumentum est imperii, & jurisdictionis, tantùm supremi Principes, tam sæculares, quàm ecclesiastici, necnon Abbates regulares, Capitula, & Collegia approbata habere valent ad fidem publicè faciendam pro tota communitate, *c.* 2. & 3. *de fide instrum. c. post cessionem* 7. *de probat. cap. cùm nobis, de testibus*, Concilium Londin. celebratum anno 1237. Præside Othone Cardinali Legato Sedis Apostolicæ in Anglia, apud Matthæum Paris. *Quoniam Tabellionum usus in Regno Angliæ non habetur, propter quod magis ad sigilla authentica credi est necesse, ut eorum copia faciliùs habeatur, statuimus ut sigillum habeant non solùm Archiepiscopi, & Episcopi, sed etiam eorum officiales, item Abbates, Priores, Decani, Archidiaconi, & eorum officiales, Decani rurales, necnon Ecclesiarum Cathedralium Capitula, & cætera quoque Collegia, & Conventus cum suis Rectoribus, aut divisim juxta eorum consuetudinem, vel statum; pro varietate quoque cujuslibet prædictorum habeat unusquisque sigillum, nomen putà dignitatis, officii, collegii, & etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis, vel officii perpetui gaudent honore, insculptum notis, & characteribus manifestis; sicque sigillum authenticum habeant. Denique illi, qui temporale officium susceperint, putà Decani rurales, & officiales, sigillum suum, quod tantùm officii nomen habeat insculptum, finito officio, ei à quo habebant officium, continuò & sine mora resignent.* Probant Theodorus Oping. *de jure sigil. c.* 4. & 5. Ciron. *ad tit. de his quæ fiunt à majori parte,* Altesserra *de Ducibus, lib.* 3. *c.* 4. & nos de sigillo Imperatoris, & Episcopi egimus *in d. cap.* 2. *cap. inter, de fide instrum. cap. post cessionem, de probat.* Unde rectè Honorius III. in præsenti decrevit, clericos Jotrensis monasterii non posse uti sigillo authentico, quia unum corpus, aut collegium non habebant; & simile sigillum est argumentum Capituli, aut communitatis approbatæ, *cap.* 47. *de appel.* Joan. Sarisbar. *epist.* 191. docent ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cironius *in notis ad hunc textum*, Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 1. Azeved. *in l.* 8. *tit.* 2. *lib.* 4. *recopil.* Altesserra *d. cap.* 4. *ad finem.*

CAPUT XV.

Abbati Sancti [a] *Alberti, Archidiac. de Annona, & Præposito Camerac.*

Gravem, & dolore non vacuam, ac toti Clero contumeliarum aculeis circumfertam recepimus quæstionem, quod quum venerabilis frater noster [b] Ambianensis Episcopus quoddam beneficium vacans, quod [c] Altare dicitur de Villesco, cuidam idoneo, prout

prout ad se spectare credebat, absente tamen Ambianensi Archidiacono consuluisset, idem Archidiaconus stipatus caterva Manosseri fratris sui, & quorundam aliorum, accedens ad Episcopum memoratum, & proponens, quod ei injuriatus fuerat super hoc, institit apud eum, ut sine causæ cognitione à beneficio ipso prorsus amoveretur ab Episcopo institutus. *Et infrà:* Discretioni vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit, Archidiaconum sæpedictum semel,& secundò contra fidem *d* homagii præstiti, ac debitam reverentiam Episcopum suum esse Dominum denegasse, vel in foro *e* sæculari super rebus spiritualibus deposuisse contra Episcopum, attendendo quod sibi responderet ibidem; aut invasioni Episcopi, & sociorum ejus, quam M. frater ejus cum complicibus suis fecit, causam, vel consilium præbuisse, ipsum tanquam membrum putridum, ne suâ contaminet alios corruptelâ, ab Ambianensi Ecclesia perpetuò abscindatis, & removeatis omnino, facientes beneficia, quæ idem detinet, personis idoneis per illos, ad quos donatio eorum pertinet, assignari; alioquin quia publicâ famâ laborat, & manifestæ præsumptiones apparent, purgationem ei super præmissis canonicam cum manu decima ejusdem dignitatis,& ordinis ejusdem provinciæ indicatis: quod si fortè in tali purgatione defecerit infra tempus præfigendum à nobis, ipsum cujuslibet contradicti & appellationis impedimento sublatis, ab officio, beneficioque privetis, facientes nihilominus, sicut superius est expressum, beneficia quæ idem Archidiaconus detinet, personis idoneis assignari.

NOTÆ.

1. a *Sancti Alberti.*] Ita legitur in quinta compilatione, ubi *sub tit. de purgatione canonica, cap.* 1. reperitur textus hic; sed legendum esse *sancti Auberti*, ut habetur in sexta collectione, jam notavit Cironius *in præsenti.* Monasterium hoc sancti Auberti est canonicorum regularium ordinis D. Augustini, ut referunt Mireus *de colleg. regul. cap.* 37. Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. c.* 38. *n.* 4. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ, fol.* 101. & extat præclarissimum elogium horum Canonicorum apud Cardinalem Jacobum de Vitriaco *in hist. Occid. c.* 21. De Cameracensi diœcesi nonnulla notavi *in c.* 19. *de rescript.*

b *Ambianensi.*] Gerardus videlicet, seu ejus prædecessor Arnulfus; nam Chenu, qui in Chronolog. Galliæ seriem Præsulum hujus Ecclesiæ scripsit, his Episcopis tempus, aut ætatem non præfinivit.

c *Altare.*] Plerumque altare ponitur pro Ecclesia, seu beneficio, *c. quæsitum* 1 1. *q.* 1. *c.* 1. *de usuris:* notavi latè *in c.* 3. *de statu monach.*

2. d *Homagii.*] Idest fidelitatis promissæ, quam omnes Prælati inferiores, & presbyteri tenentur præstare Episcopo, juxta tradita *in c.* 2. *&* 3. *de jurejur.* non verò accipias homagium pro jure vassallagii, quod pro officiis, atque beneficiis ecclesiasticis absque labe simoniæ promitti non potest, *c. ex diligenti, de simonia*, ubi probatur: nisi supponatur in præsenti casu, Archidiaconum feudum accepisse ab Episcopo, quia ejus ratione homagium illi plenè promittere, seu facere valebat, ut probat Martha *de jurisdict. part.* 4. *casu* 43

e *Foro sæculari.*] In quo graviter deliquit Archidiaconus, *c. nullus* 6. *& per totam* 1 1. *q.* 3. plura congessit Ant. August. *in epit. jur. lib.* 30. *tit.* 5. Unde non tantùm ob ingratitudinem, ut voluit Doctor Garaña *in c. fin. de donat* verùm ob graviora scelera, videlicet conspirationis in Episcopum, & quia contra eum causam proposuit coram judice sæculari, meritò privatur omnibus beneficiis jam obtentis. 3.

f *Canonica.*] De qua agemus infrà, *in tit. de purgat. canonic.* & propter hæc verba textus hic compilatus fuit in quinta compilatione *sub tit. de purgat. canonic.*

CAPUT XVI.

a Gregorius IX. *Universis Ecclesiarum Prælatis.*

Nimis iniqua. *Et infrà:* Cùm religiosi viri abnegantes salubriter semetipsos, elegerint in paupertate Christo pauperi ad placitum famulari, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: non desunt plerique, tam Ecclesiarum Prælati, quàm alii, qui cæcâ cupiditate seducti, propriæ aviditati subtrahi reputantes quicquid prædictis fidelium pietas elargitur, quietem ipsorum multipliciter inquietant. Volunt namque contra regulam à Sede Apostolica approbatam, & sui ordinis instituta, ipsis invitis eorum confessiones *b* audire, ac eis injungere pœnitentias, & Eucharistiam exhibere: nec volunt, ut *c* corpus Christi in eorum oratoriis reservetur: & fratres ipsorum defunctos, apud Ecclesias suas compellunt *d* sepeliri, & eorum exequias celebrari: & si quis decedentium fratrum alibi, quàm in suis Ecclesiis eligat sepulturam, funus primò ad Ecclesias suas deferri cogunt, ut oblatio suis usibus cedat. Nec sustinentes eos habere *e* campanam, vel cœmeterium benedictum, certis tantùm temporibus permittunt ipsos celebrare divina. Volunt quoque in domibus eorum certum numerum fratrum, sacerdotum, clericorum, & laïcorum, necnon cereorum, lampadum, & ornamentorum pro voluntate suâ taxare, ac residuum cereorum, quando noviter apponuntur, exigunt ab eisdem; nec permittunt, quod novi sacerdotes eorum alibi, quàm in

in Ecclesiis suis celebrent primas *f* Missas; eos nihilominus cnmpellentes, ut in quntidianis Missis, quas in suis locis, & altaribus celebrant, nblationes ad npns enrum *g* recipiant; & servant quicquid etiam eis, dum celebrant Missarum solennia, intra dnmorum suarum ambitum piâ fidelium devotinne donatur; & ab ipsis extorquere nblatinnis nomine contendentes, quod eisdem tam in ornamentis altaris, quàm in libris ecclesiasticis absolutè cnnfertur, vindicant perperam juri sun. Quncirca mandamus, quatenus universi, & singuli à prænntatis gravaminibus desistatis, subditns vestrns ab hujusmndi arctiùs cnmpescendn.

N O T Æ.

1. a GRegorius IX.] Qui præsentem edidit constitutionem in favorem Religiosorum contra Episcopos jurisdictione sua erga eos abutentes in casibus in præsenti expressis: & cùm regestro epistolarum hujus Pontificis careamus, non possumus integram constitutionem edere.

b *Confessiones audire.*] Ut olim faciebant antequam monachi sacris ordinibus initiarentur, sed ut laïci degerent, juxta tradita *in cap. ad aures 5. de temp. ordin.*

c *Corpus Christi.*] Juxta morem Ecclesiæ illustratum *in cap. 1. de custodia Eucharist.*

d *Sepeliri.*] Cùm non solùm ipsi monachi, verùm & laïci possint apud ipsos eligere sepulturam, ut probavi *in cap. in nostra, de sepult.*

e *Campanam.*] Excessum hunc examinabimus *infrà, in cap. patentibus, de privileg.*

f *Primas Missas.*] Quia in eis plerumque à cognatis, amicis & piis fidelibus fiebant oblationes, ut probat Vicecom. *tom. 2. de rit. Missæ, lib. 4. c. 6. per tot.*

2. g *Recipiant.*] Juxta veteres canones; nam jure antiquo omne quod Ecclesiis totius diœcesis offerebatur, Episcopo cedebat. Concil. Aurelian. 3. *can. 5.* sub Hildeberto, ibi: *Si qua oblationes in quibuslibet rebus, atque corporibus collata fuerint Basilicis in civitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur, & in ejus sit arbitrio quod ad reparationem Basilica, aut observantium ibi substantiam deputetur.* Et *cap. decretum 3. 10. quæst. 1.* Verùm cùm omnia sibi vindicarent Episcopi, demùm provisum fuit, ut certa parte ab Episcopis perceptâ, reliquum immune Ecclesiis, seu monasteriis superesset. Concil. Carpentoractense sub Cæsario Arelatensi *cap. 1. de statu monach.* ibi: *Aut si quid illic pro diversorum devotione accesserit, vobis vindicare assumetis.* Concil. Ilerdense *can. 3.* ibi: *Ut qua in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo diœcesanâ lege ab Episcopis contingatur.* Quod hodie variis privilegiis Sedis Apostolicæ religiosis concessum est, & sæpius declaratum à sacra Congregatione referunt Barbosa *de officio parochi, cap. 24. n. 29.* & in summa Apost. *collect. 530. n. 2.* Leander in *5. pracept. Ecclef. tract. 6. disp. 10. q. 10.* & veteri monumento monasterii Corbeiensis illustrat Bignonius *in notis ad Marculf. lib. 1. cap. 1. fol. 430.*

C A P V T XVII.

a Idem *Universis Ecclesiarum Prælatis.*

NImis prava. *Et infrà:* Cùm quidam viri religiosi, utpota Fratres *b* Prædicatores, & Minores (quorum nrdinem, & regulam Sed. Apost. nnscitur apprnbasse) in arctissima paupertate Christo pauperi famulentur, plerique Prælati, & alii ens ad *c* synodos suas cogunt accedere, ac suis cnnstitutionibus subjacere: nec his cnntenti, capitula, & scrutinia in locis fratrum pro his *d* corrigendis facturos se comminantur, *e* fidelitatem juramentn firmatam ab enrum ministris, & custndibus exigentes; eis quoque, ut tam extra civitates, quàm intra cum eis *f* processinnaliter veniant, ex levi causa mandantes, excommunicatinnis sententiam fulminant in benefactores ipsnrum, & ipsam fratribus comminantes, ens de lncis, in quibus Dnminn famulantur, satagunt amovere, nisi eis obediant in omnibus supradictis. Ad hoc, ne fratres ad hnnnrabilinres civitates, & villas, ubi religiosè, ac honestè valeant commnrari, à populis devotè vncati accedere audeant inhibentes, tam in accedentes fratres, quàm in receptatores eorum præsumunt excommunicationis sententiam promulgare. Ab eis etiam de *g* hortorum fructibus decimas, necnon de habitaculis fratrum (sicut de Iudænrum *h* domibus) cnntendunt redditus extnrquere, asserendn quod nisi fratres mnrarentur ibidem, ab aliis habitatnribus prnventus aliqui solverentur; & ut ipsos sibi subdant entaliter, eisdem ministros, & custodes volunt præficere pro suæ arbitrio vnluntatis. Quocirca mandamus, quatenus universi, & singuli à prænntatis gravaminibus desistatis, subditns vestros ab hujusmndi arctiùs cnmpescendn.

N O T Æ.

1. a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui etiam præsentem constitutionem edidit in favorem Fratrnm Prædicatorum D. Dominici, & Minorum D. Francisci, quorum regulæ, & instituta jam approbata fuerant per Sedem Apostolicam. Integram hanc constitutionem non reddimus, qnia Regestro epistolarum ipsius caremus.

b *Prædicatores.*] Quia in communi possunt bona obtinere. Valenzuela *consil. 135. ex num. 55.*

c *Ad Synodos.*] Quando Abbates teneantur ad Synodos diœcesanas, vel provinciales accedere, exposoi *in cap. dilectus, de offic. ordin. cap. quod super his, de majorit. & obed.*

d *Corrigendis.*] Quod facere ante monachorum

exemptio

exemptionem Episcopi diœcesani valebant, ut probavi latè *in cap. licèt, cap. grave, de offic. ordin.*

e *Fidelitatem.*] Quam olim Abbates regulares tempore suæ benedictionis Episcopis promittebant, *cap. ne Dei Ecclesia*, ubi probavi, *de simonia.*

2. f *Processionaliter.*] Quod hodie facere possunt; nam post Concil. Tridentinum *sess. 25. de regul. cap. 1.* omnes regulares, quorum conventus sunt intra civitates, vel non distant magis ab eis, quàm per medium milliare, tenentur processionibus publicis interesse, si nonnullos privilegiatos excipias, ut probant, & explicant Aloysius Riccius *in praxi fori, resol. 308. n. 7.* Ugolinus *de offic. Episcopi, cap. 11. n. 6.* Armendariz *ad leges Navarræ, lib. 1. tit. 14. & lib. 24. §. 31.* Valenzuela *tom. 2. consil. 184. n. 25.* & sæpiùs id decisum fuisse per sacram Congregationem testantur Barbosa *in remiss. ad Trid. d. cap. 21.* Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract. 8. cap. 4. propos. 7.*

g *Hortorum fructibus.*] Et appellatione horti in præsenti accipitur locus sepibus munitus, etsi non sit voluptatis gratiâ, sed fructuum colligendorum causâ comparatus, ut hortum generaliter definientes docuere Beyerlinck *in Theatro vitæ humanæ, verbo Hortus*, Brisson. *lib. 3. select. cap. 1.* Unde religiosi, quibus privilegium concessum est non solvendi decimas ex hortis propriis, non tenentur eas solvere ex hortis muratis, & septis, etsi fructuum colligendorum causâ parati sint. Gregorius Lopez *in l. 4. tit. 20. p. 1.* Emanuel Rodriguez *tom. 2. qq. regul. q. 44. art. 4.* Petrus Gregorius *lib. 1. part. tit. 25. cap. 3.* Barbosa *lib. 3. jur. eccles. cap. 26. §. Patres*, Fagundez *in 5. præcep. Eccles. lib. 2. cap. 4. n. 3.* Pellizarius *tom. 2. manual. regul. tract. 8. cap. 1. sect. 3.* Diana *ad calcem partis 9. pag. 399.* 3.

h *Domibus*] Juxta tradita *in cap. de Iudæis, de decimis, cap. quantò, de usur.*

CAPUT XVIII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Bracar.*

TAnta est clavis Petri. *Et infrà:* Ad confusionem P. Episcopi quondam *b* Colubrien. non potest in memoriam non venire, quantum in nos, & Ecclesiam Romanam deliquerit, despexerit Petri claves, & ecclesiasticam læserit potestatem, cum non solùm interdicti sententiam (quam servaverat ab initio) temerè violavit, verùm etiam induxit alios, immò compulit non servare: & quos inducere monitis, & flectere minis, ac terroribus ad violandam interdicti sententiam nullâ potuit ratione, post atroces injurias, amissionem bonorum, spoliationem parentum, dignitatibus, præbendis, & beneficiis spolians, coëgit miserabiliter exulare, ea suis in hac parte fautoribus non absque præsumptione temeraria conferendo. Quæ omnia idem Episcopus in nostra, & fratrum nostrorum præsentia publicè recognovit. Licèt autem memoratus Episcopus in manibus nostris spontaneâ cesserit *c* voluntate, nolentes tamen ut hi, qui hujusmodi sententiam interdicti non sunt veriti temeritate propria violare, ac recipere dignitates, præbendas, ac beneficia aliorum, qui absque culpa, & sine causa rationabili eis fuerant spoliati, severitatem effugiant canonicæ ultionis, ne facti perversitas transeat præsumptoribus in exemplum, auctoritate Dei omnipotentis omnem institutionem, destitutionem, collationem præbendarum, beneficiorum, ac dignitatum præsumptas per eundem Episcopum; & excommunicationis, seu interdicti sententias in quoscunque hac occasione prolatas ab eo post interdicti violationem ejusdem, decernimus irritas, & inanes. Quia verò ubi magis exceditur, ibi est severiùs vindicandum, mandamus quatenus omnibus, quos prædictus Episcopus in supradicta beneficia, præbendas, & dignitates intrusit, non solùm à beneficiis ipsis, præbendis, & dignitatibus, verùm etiam ab aliis beneficiis (si qua obtinent) & Ecclesiis prorsus amotis, tam præsumptores eosdem, quàm omnes alios, qui præfatum interdictum damnabiliter violarunt, suspendas (auctoritate Ap.) ab officio, & *d* beneficio. Illos quoque, quos in personas, & res prædictorum canonicorum, Prælatorum, & clericorum manus temerarias constiterit extendisse, ad nostram venire compellas præsentiam, pro meritis sententiam recepturos, invocato ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachii sæcularis.

NOTÆ.

1. a BRacharensi.] Stephano videlicet Silvio, de quo, & de Metropoli Bracharensi egi *in cap. coram, de in integr. restit.*

b *Colubriensi.*] De diœcesi Colubriensi Lusitaniæ nonnulla adduxi *in cap. cùm causa, de...*

c *Voluntate.*] Nam si celebravit violando interdictum, irregularitatem contraxit, juxta tradita *in cap. postulasti, cap. 4. de cleric. excommuni.*

2. d *Officio, & beneficio.*] Violans enim interdictum locale, seu personale, variis pœnis punitur. Primò suspenditur ab officio, & beneficio, ex præsenti textu; hanc tamen suspensionem non incurri ipso jure, sed prolatâ à judice sententiâ, rectè ex hoc textu probarunt Suarez *de censur. disp. 34. sect. 4. num. 16.* Gibalin. *de censur. disquisit. 8. quæst. 2. num. 3.* Secundò caret privilegio, quod alioquin haberet, ut tumulari posset in loco non interdicto, *cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. is cui, de sent. excom. lib. 6.* Deinde arcetur ab Ecclesiæ ingressu, donec satisfecerit ad arbitrium ejus, cujus interdictum violavit, vel ad arbitrium Episcopi, si Interdictum à jure impositum sit, *cap. Episcoporum, de privil. lib. 6.* sive sit clericus regularis, sive sæcularis. Deinde redditur ineligibilis, & impostulabilis ad dignitates, & beneficia ecclesiastica, *cap. is cui, §. si verò, de sent. excommun.* & si de facto eligatur, electio nulla est, ut

ut probant Suarez *de censur. disp.34. sect.4. num.15.* Gibalin. *ubi suprà, num.4.* & spoliari potest beneficiis, si quæ habebat, & in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ detruditur. Tandem qui violant interdictum circa ecclesiasticam sepulturam, excommunicantur, *Clement. 1. de sepultur.* & religiosi, qui non servant interdictum, quod Ecclesia Cathedralis, aut quæ in eo loco matrix est, observat, excommunicationem incurrunt ipso jure, *ex Clement. 1. de sentent. excom.* Gibalinus *ubi suprà, num.7.* qui rectè observat, suspensionem, quam incurrunt violatores interdictum, non extendi ad jurisdictionem; & ita sententias, quas protulit Episcopus Colubriensis, & irritari jussit Pontifex, non irritari, quia prolatæ fuerunt ab Episcopo qui interdictum violaverat; sed quia per summam injuriam prolatæ erant contra eos, qui interdictum violare renuebant; & ita omnia gesta in hac parte ab Episcopo Colubriensi cassari præcipit Gregorius.

TITULUS XXXII.

De novi operis nunciatione.

CAPUT PRIMUM.

Lucius III. *à Paduano Episcopo.*

INTELLEXIMUS ex literis tuis, quod cùm causa, quæ inter dilectos filios nostros Priorem sancti Cypriani Devon. & clericos de Rodigo vertitur super Capella, quæ in præjudicium baptismalis Ecclesiæ de Costa, ab eisdem clericis est constructa, f. t. delegata fuisset fine canonico terminanda, partibus ad tuam præsentiam convocatis, per testes tibi sufficienter innotuit, quod præfata Ecclesia de Rodigo eandem Capellam post appellationem ad nos factam, & denunciationem novi operis ædificare cœperat: & ob hoc præfatus Prior in judicio postulabat, quidquid in sæpedicta capella post appellationem ad nos factam, & post denunciationem novi operis factam primitus fuerat, demoliri. Super quo discretioni tuæ dubium videbatur, utrum ad hoc canonico procedi posset judicio: & cùm nihil de nunciatione novi operis sit in canonibus definitum, Sedem duxisti Ap. consulendam. Quia verò sicut humanæ leges non *b* dedignantur sacros canones imitari, ita & sacrorum statuta canonum piorum Principum constitutionibus adjuvantur: f. t. præsentibus respondemus, quod diligenter considerans, quod post denunciationem novi operis, sive jure, sive injuria aliquid construatur, de legalibus debet constitutionibus demoliri; & quia nulla Ecclesia in præjudicium alterius debet construi, ascitis tibi viris prudentibus negotium ipsum secundùm canonum, & legum statuta, ap. rem. non differas terminare. Nam cùm te credamus in utroque jure peritum, securius duximus causam per tuam solicitudinem terminari, qui per dicta partium, & terminos, & fines locorum pleniùs poteris cognoscere veritatem, quàm aliquid à nobis ignorantibus qualitatem negotii diffiniri.

NOTÆ.

a *Paduano.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de Eccles. ædific. cap.4.* De diœcesi Paduana nonnulla adduxi *in cap.7. de judiciis.*

1. b *Dedignantur.*] Novella 83. & 131. Justiniani, *l. sacris 45. C. de Episc. & cleric.* quod etiam usurpavit Pontifex *in cap. clerici 8. de judiciis, cap. ult. de secund. nupt. cap.1. de jur. calumn. cap. Nicæna 12. 31. dist.* & sæpe sacri canones profitentur, se non respuere legum sæcularium famulatum, *cap. super specula 28. de privil.* & sic statuta canonum constitutionibus Principum adjuvantur, atque secundùm regulas juris civilis ecclesiasticæ quoque controversiæ terminantur, si canonibus non opponantur, & ipsi deficiant, *cap. 1. cap. si in auditorium, dist.10.* unde in præsenti tractatu de novi operis nunciatione, quia nulli sunt sacri canones, in quibus statuatur jus servandum in hac parte in causis ecclesiasticis: ideo tam Lucius III. in præsenti, quàm Innocentius, Honorius, & Gregorius in decretalibus sub hoc titulo compilatis tantùm observare jubent leges sæculares. Quando verò deficiente canone recurrendum sit ad jus civile, vel patrium, seu è contra, exponunt congesti à Barbosa in præsenti, & Canisius *in cap.1. de constit.* & *in tract. de differ. utriusque jur. in princ.* Maneinus *sa r jur. dist.34.*

CAPUT II.

Innocent. III. [a] *Cantuariensi Archiepiscopo.*

CUm de injuncto nobis Apostolatus officio locum ejus (licèt immeriti) teneamus, qui juxta verbum propheticum liberavit pauperem à potente, & inopem, cui non erat adjutor ; diligenti studio satagere nos oportet, ne minores à majoribus opprimantur, sed ut Prælati sic exerceant acceptam jurisdictionem in subditos, ut prodesse prohentur potiùs quàm præesse. Hæc ergo secundùm officii nostri debitum attendentes, districtâ dudum tibi *b* jussione mandavimus, ut in negotio capellæ de Lamech juxta formam literis Apostolicis comprehensam, ab oppressione monachorum Cantuarien. omnino cessares : super quo venientes ad præsentiam nostram dilecti filii R. de Boxleia, & Vv. de Ponte Roberti Abbates nuncii tui, fraternitatem tuam nitebantur multipliciter excusare. In primis siquidem proponentes, quod cùm bonæ memoriæ *c* Theob. Cantuarien. Archiepiscopus, & gloriosus *d* Thomas successor ipsius attendentes, quod nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus ; & nolentes *e* monachos Cantuariensis relictis divinis officiis ad negotia sæcularia se transferre, ad honorem Protomartyris Stephani ædificandi Ecclesiam voluntatem, & propositum habuissent, & in ea sæculares clericos ordinandi, & de suis proventibus, & Ecclesiis eis redditus assignandi, per quos tam apud Apostolicam Sedem, quàm apud Curias sæculares sua possent negotia expedire : laudabile primi propositum obitus festinatus ; secundi longum *f* exilium impedivit, sicut in literis ven. fratris nostri I. quondam Lundinen. Archiepiscopi plenius continebatur expressum, quæ in nostra, & fratrum nostrorum fuerunt præsentia recitatæ. His bonæ memoriæ *g* Bal. Cantuarien. Archiep. ita proposito ut officio, voluntate ut dignitate succedens, prope suburbium civitatis Cantuarien. quasi per stadia tria, vel quatuor, ad honorem præsentis Protomartyris, & beati Thomæ construere cœpit Ecclesiam, felicis record. Vrbani Papæ prædecessoris nostri super hoc indulgentiâ primitùs impetratâ. Cujus sibi fuit auctoritate concessum, ut in honorem ipsorum Martyrum & ædificare posset Ecclesiam, & de personis idoneis ordinare, quibus in ecclesiasticis beneficiis canonicè provideret : sic tamen, quod Ecclesiæ debitis obsequiis, & necessariis stipendiis minimè fraudarentur. Et licèt idem Vrbanus adversus dictum P. prædecessorem tuum super demolitione operis suas sæpiùs literas destinasset, quia tamen in eis non faciebat de concessa jam indulgentia mentionem, ei dicebant per scripta sequentia nullatenus derogatum, quæ præterea proponebant & per falsi suggestionem, & veritate taciâ impetrata, & ad ipsius Archiepiscopi notitiam minimè devenisse : unde si eis non paruerat, de jure non poterat reprehendi. Rescriptum quoque sanctæ memoriæ *h* G. Papæ prædecessoris nostri pro se pariter producebant : qui cùm per litteras indulserit generales, ut rescripta, quæ à tribus mensibus ante obitum prædicti Vrbani prædecessoris sui fuerant impetrata, eandem firmitatem haberent, non obstante obitu mandatoris, quam obtinere, si tunc viveret, debuissent ; negotia, quæ ipsum Archiepiscopum, & ejus clericos contingebant, sub præmissa noluit generalitate concludi : per quod omnium rescriptum prædecessoris sui dicebant literis derogatum, quas adversus Archiepiscopum dederat ad instantiam monachorum : quibus siquidem literis, & etiam bonæ memoriæ *i* Clementis successoris sui, qui ejus in hac parte fuerat imitator, per factam tunc temporis amicabilem compositionem de partium voluntate inter Archiepiscopum, & monachos memoratos, per charissimum in Christo filium nostrum R. *j* Anglorum Regem Illustrem, & venerabilem fratrem nostrum Vvalterum Rhotomagen. Archiepiscopum, & quosdam Episcopos, & Abbates, dicebant penitus derogatum. Cùm enim tempore Præfati B. Cantuarien. Archiepiscopi, præmissi Rex, Archiepiscopi, & Episcopi, & Abbates Cantuariam accessissent, in eos fuit tam de constructione ipsius Ecclesiæ, quàm institutione Prioris, & quibusdam aliis quæstionibus à partibus compromissum. Ipsi autem diligenti deliberatione præmissâ pariter judicarunt, quod ipse Archiepiscopus rationabiliter ædificaverit Ecclesiam memoratam. Ipse tamen pro bono pacis concessit ad prædicti Regis instantiam, & etiam aliorum, quod Canonicorum collegium ad locum transferret alium, quem eligeret competentem. Per hanc ergo compositionem dicti nuncii tui renunciasse

nunciasse dicebant monachos rescriptis prædecessoribus à Sede Apostolica impetratis: cum exinde dictus Archiepiscopus loco priore dimisso, ubi ædificare non poterat sine scandalo monachorum, ad locum de Lamech per quinquaginta milliaria distantem à civitate Cantuariæ suum propositum transtulisset: ubi & Ecclesiam, sicut priùs fecerat, ædificare cœpit ad honorem martyrum prædictorum, ut sic propter nimiam locorum distantiam nulla remaneret monachis materia conquerendi. Cui postea tu succedens, quod ab ipso minus factum fuerat, perficere voluisti, & quod ipsum tibi liceret, ex rescripto literarum bonæ memoriæ *k* C. Papæ prædecessoris nostri ostendere nitebantur: qui anno Pontificatus sui septimo, & extremo, ad omnem inter Ecclesias Cantuarien. & de Lamech discordiam sopiendam, & ne Canonici de Lamech facultatem haberent contra Cathedralem Ecclesiam insurgendi, disponendi de ipsa Ecclesia de Lamech interiùs, & exteriùs, non obstantibus literis ad venerabilem fratrem nostrum N. Cicestren. Episcopum, & dilectum filium N. de Vvalthan, & N. de Rading, Abbates obtentis, concessit tibi liberam facultatem. Per has ergo literas præcedentia scripta sua, quæ his videbantur adversa, dicebant penitus revocata. Intentionem ergo suam probare dicti tui nuncii satagebant per laudabile propositum Theob. & gloriosi Thomæ Martyris Pontificum præmissorum, & per Vrbani, Gregorii, & Cœlestini Rom. Pontificum indulgentias, & rescripta, & præmissam compositionem factam de partium voluntate. Verùm præmissis rationibus ex parte monachorum fuit ex ordine taliter obviatum, quod de occultis hominum voluntatibus, quas sibi tantùm Dominus reservavit, qui renes, & corda scrutatur, à nobis judicari non poterat, nec debebat: nec ipsi valebant ad talia respondere, quæ proponere in judicio nihil aliud erat, quàm de secretis cordium divinare. Sanè per indulgentiam Vrbani Papæ prædecessoris nostri (de qua præmisimus) juri suo in nullo dicebant penitus derogatum, quia canonica beneficiorum assignatio per eam Cantuariensi Archiepiscopo servabatur, quæ juxta constitutionem canonicam sine tractu, & assensu monachorum procedere non valebat: qui nedum ipsius facto in hac parte non consenserant, verùm etiam contradixerunt expressè, sicut sequentia docuerunt, & adhuc in eodem proposito perseverant. Eis ergo contradicentibus superioris fuerat judicium expectandum. Idem etiam ea ratione ostendere nitebantur, quia juxta sanctiones legitimas, si quando alicui conceditur beneficium principale, putà libera factio testamenti, nihil videtur aliud indulgeri, quàm ut modo testetur legitimo, & etiam consueto. Ille quoque, qui ut in *l* loco publico ædificare posset, à Principe similiter impetravit, ædificare cum alterius incommodo non valebit, nisi & hoc ipsum à Principe postulatum fuerit, & concessum. Per sequentes etiam ipsius Vrb. literas executorias, quibus opus ipsum maledictum haberi voluit, & prophanum, asserebant præscriptæ indulgentiæ derogatum, quæ si coram eodem Vrbano fuerit ostensa, proponebant eam penitus abrogatam, cùm sive ea non obstante demolitio ipsius Ecclesiæ fuerit demandata, sive fuerit prætermissa, sibi debuit imputari; cùm jure civili etiam caveatur, quod sub *m* prætextu instrumentorum postea repertorum lites non debeant restaurari. Id ipsum per literas piæ recordationis Clementis Papæ prædecessoris nostri probare volebant, in cujus præsentia nunciis partium constitutis, cùm dictus B. prædecessor tuus opus maledictum, & prophanum noluisset contumaciter, & pertinaciter consummare, ad exemplum Vrbani Papæ prædecessoris sui præfato Archiepiscopo de consilio fratrum districtè præcepit, ut quicquid fecerat in Ecclesia nominata, curaret sine diminutione qualibet demoliri, quod de instituendis canonicis, & aliis fuerat perperam attentatum, in irritum penitus revocato: ubi sive omissa fuerit præmissa indulgentia, vel etiam allegata, eorum non poterat ratione præmisså propositum impedire. Per ipsam verò compositionem, de qua præmisimus, tanquam regio metu violenter extortam, partem suam in nullo gravari posse dicebant. Cùm enim dictus Clemens Papa prædecessor noster pro sedanda discordia inter Archiepiscopum, & monachos Cantuarien. exorta, bonæ memoriæ Ioannem Anagninum tunc temporis tituli sanctæ Marci Presbyterum Card. Apostolicæ Sedis Legatum, postea verò Episcopum Prænestinum in Angliam specialiter destinasset, postquam illuc transfretavit, factum fuit dicto B. Cantuarien. Archiepiscopo procurante, quod apud portum Devoriæ contra voluntatem suam per dies plurimos teneretur, quod in gravem Ecclesiæ Rom. injuriam redundavit: nec antè permissus fuit Cantuariam proficisci, quàm per dictum Regem Anglorum, qui eodem tempore cum Episcopis suis Cantuariam venerat, in pacis, quam fecerunt cum Archiepiscopo monachi, formulam consentiret; in quo prædicti monachi vim passi fuerunt, & compulsi sunt omnia sustinere: quod ideo

cùm prope audisset posiius, & postea præsens apud Cantuariam cognovisset, scripto mandare curavit, ut rei veritas omnibus innotesceret, & quod factum fuerat, non generaret præjudicium justitiæ monachorum. Et si Archiepiscopus ipse, vel aliquis de successoribus ejus scripturam super formam pacis quandoque proferret, sciretur ab omnibus, eam fratribus jamdictæ Ecclesiæ, nec consentientibus, nec scientibus fuisse confectam, nec sibi exhibitam postulanti, qui ad causam fuerat à Summo Ponfice destinatus. Unde vel rem gestam consummare debuerat, si justitiæ concordaret; vel si aliter facta fuerat, infirmare. Sic ergo cognoscens intercessisse illi facto violentiam manifestam, auctoritate, quâ fungebatur, Apostolica statuit, quod nec concordia sic facta valeret, neque compromisso violenter extorta, neque scriptum aliquod sic conceptum, & quod ipsis monachis in posterum præjudicium non afferret, cùm omnia eo præsente, ac contradicente fuerint adimpleta, sicut in suis literis patentibus continetur, quas coram nobis fecimus recitari. Post hæc cùm bonæ memoriæ Cœlestinus Papa prædecessor noster omnia, quæ per memoratum B. Archiepiscopum circa monachos vi, vel metu acta fuerant, auctoritate Apostolica in irritum revocaret, nominatim ea, quæ Legato Rom. Ecclesiæ præsente, & contradicente, contra mandatum Sedis Apostolicæ facta proponebantur, sicut in authentico ejusdem Legati, P. videlicet Anagnini, quondam Presb. Card. ob causam ipsam in Angliam destinati, continebatur, expressa viribus carere decrevit, & quæcunque contra jus monachorum, vel tenorem privilegiorum Apost. Sedis idem Archiepiscopus impetrarat. Insuper statuens, ut nullus hominum, quæ malè gesserat, ad consequentiam traheret: nec ea, quæ à Sede Apostolica obtinuerat, tacitâ veritate, juri monachorum, vel privilegiis ullo unquam tempore in aliquo præjudicium generarent: quemadmodum nobis, & fratribus nostris ex ipsarum constitit continentia literarum. Ex ipsa quoque majore loci distantia sibi asserebant monachi majus præjudicium generatum, quia cùm in eorum defectu, sicut à tuis nunciis dicebatur, sæculares clerici fuerint evocati, vix possent per eos vicinos Cantuaren. Ecclesiæ negotia monachis absentibus procurari, quæ ipsis procul positis, & captatâ eorum absentiâ, sine monachorum conscientia tractarentur, & eis penitus inconsultis: unde Cantuarien. Ecclesia dispendium incurreret, & jacturam. Sic ergo per hoc nihil eis accessit, eadem contradictionis causâ manente. Vltimum quoque rescriptum dicti Cœlestini Papæ prædecessoris nostri carere viribus asserebant, utpote per suppressionem veritatis subreptum: quoniam in eo nulla fiebat mentio mandatorum, quæ ab Vrbano Papa, & Clemente processerant: nec etiam confirmationis illius, quam ipsemet super cassatione compositionis prædictæ concessit; & præsertim cùm rescriptum illud indulsisse dicatur eo tempore, quo eum infirmitas admodum prægravabat. Ad fundandam sanè intentionem suam, prædictorum Vrbani, Clementis, & Cœlestini Rom. Pontificum rescripta, ac nostrum post illa iidem monachi producebant: quibus urgentissimè mandabatur, ut quicquid de præfata capella fuerat attentatum, haberetur irritum, & inane. Cùm autem quæ præmisimus, & similia, in nostra, fratrumque nostrorum præsentia prudenter essent à nunciis allegata, nos qui tempus accepimus justitiam judicandi, volentes illius vestigiis inhærere, apud quem non est acceptio personarum, cujus locum (licèt indigni) tenemus in terris, & ita viâ regiâ prudenter incedere, ut non declinemus ad dexteram, vel sinistram: prædecessores quoque nostros Vrbanum, Clementem, & etiam Cœlestinum credentes ampliùs imitandos, in illis maximè, quæ deliberatione prævia statuerunt, de communi consilio fratrum nostrorum fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, quatenus omni contradictione, excusatione, & appellatione cessantibus, infra triginta dies post receptionem præsentium, quicquid ædificatum est in Ecclesia memorata, expensis tuis facias penitus demoliri, eo non obstante, si etiam absens extiteris: cùm cautum sit etiam legitimâ sanctione, ut si is, cui fuerat opus novum nunciatum, ante remissionem ædificaverit, deinde agere cœperit, jus sibi esse ita ædificatum habere, sibi debeat actio denegari: reducens prorsus in irritum quicquid de instituendis ibidem canonicis, & aliis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, à te, vel à prædecessore tuo cognoscitur ordinatum: eorum redditibus ad statum pristinum revocatis, quos ab obligatione præstiti juramenti, pro eo, quod ibidem instituti fuerunt, auctoritate nostra per te denunciari præcipimus absolutos. Cùm enim amodò non teneat principale, quicquid ex eo, vel ob id secutum est, sub præmissa districtione decernimus irritandum, sicut sancitum est traditione canonica, & civili. Clericos præterea, qui in capella ipsa post inhibitiones Apostolicas divina officia celebrarunt, sicut nos per alia scripta nostra mandavimus, tamdiu habeas pro suspensis, quousque super hoc satisfecerint

compe

competenter: & universa, quæ in prædictorum monachorum sunt attentata gravamen, xeniorum videlicet, & Ecclesiarum, & aliorum invasione, quæ ante appellationem habuerant, non differas dictis monachis resignare, ac de cætero circa statum monasterii contra prohibitionem nostram hujus occasione negotii non præsumas aliquid innovare. Si verò (quod non credimus) præceptum nostrum, sicut præmissum est, vel contempseris, vel distuleris adimplere, à Pontificali officio ex tunc noveris te suspensum: & pro contemptu mandati Apost. ad nostram venire te volumus præsentiam responsurum. Venerabilibus quoque fratribus nostris Cantuarien. Ecclesiæ suffraganeis, de consilio fratrum nostrorum in virtute obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, quatenus nisi tu infra præmissum tempus mandatum nostrum duxeris ad effectum, ipsi nullam tibi impendant obedientiam, vel reverentiam; quia justum est, quod ei non obediatur à subditis, qui suo contemnit obedire Prælato. Quod si fortè nec sic te poterimus ad bonum revocare, propter quod malum nunquam committitur, bonum autem debet sæpiùs intermitti, majorem tibi animadversionem noveris imminere: cùm ferro sint abscindenda vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. Sanè super præmissis, in quibus salvâ conscientiâ non poteramus alio modo procedere, fraternitatem tuam rogamus nullatenus contristari: quia (teste Deo) non ex indignatione aliqua processerunt, sed quia cùm simus (licèt insufficientes) in Sede justitiæ constituti, unde jura sua servare tenemur singulis illibata, fraternitati tuæ, quam sinceriùs amplexamur, cùm te inter fratres, & Coëpiscopos nostros honorabile membrum, & in domo Domini columnam immobilem habeamus, non potuimus sine gravi offensa Creatoris deferre: nec nobis in hac parte potes aliquid imputare, cùm secundùm traditionem canonicam, quando non nisi peccando alicui consuli potest, tunc æstimare debet homo, quid faciat, non habere. In ipsis etiam legibus sæcularibus invenitur, ut quæ facta lædunt pietatem, æstimationem, verecundiam nostram, & generaliter quæ bonis moribus adversantur, nec posse nos facere sit credendum. Super eo quoque non sufficimus admirari, quod cùm dicta Ecclesia jamdudum quasi lapis offensionis fuerit, & petra scandali, pro qua nos, & prædecessores nostri adversus te, tuosque prædecessores ita graviter sumus moti & viri religiosi pariter, & prudentes monachi Cantuarienses, qui omnia dimiserunt pro Christo, tot laboribus, & doloribus, tot mortibus, & periculis personas, & res non dubitaverunt frequenter exponere: quod procul dubio tam illi, quàm isti (ut dictum est) non fecissent, nisi cognoscerent præmissa respicere in grave Cantuarien. Ecclesiæ detrimentum, ut de aliis omittamus, tu saltem pro vitando tam gravi *n* scandalo proximorum, ab hujusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti: cùm sacræ Scripturæ testimonio debueris didicisse, quod licèt opera illa, quæ sine mortali peccato dimitti non possunt, non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamen, quæ committi possunt sine mortali peccato, pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro vitando scandalo insistendum. Unde Apostolus dicit: Si scandalizaretur frater, carnem non comederem in æternum. Et Dominus in Evangelio contra eos, qui scandali præsentant materiam: Væ (inquit) homini illi, per quem scandalum venit: melius est ei, ut suspendatur mola asinaria ad collum ejus, & demergatur in profundum. Et licèt majorum scandalum sit vitandum, præcipuè tamen vitandum est scandalum pusillorum, juxta testimonium Veritatis: Qui scandalizaverit (inquit) unum de pusillis istis minimis, qui in me credunt, &c. Finis ergo his, quæ præmissa sunt à te de cætero taliter imponatur, quod præteritæ contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiæ valeat non immeritò expiari. Datum Laterani IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & in epistolis Innoc. correctis à Sirleto, *fol.* 114. ex quo Regestro restituo integram hujus textus. Præsens epistola scripta est Vverto Vualtero 43. Archiepiscopo Cantuar. de quo ex variis plura refert Richardus Smitheus in floribus Ecclesiæ Angliæ, *lib.* 7. *cap.* 10. Hujus controversiæ mentio fit in gestis Innocentii III. editis à Bosqueto, *pag.* 29. ibi [Litem etiam, quæ inter Episcopum, & Capitulum Cantuariensis Ecclesiæ cœperat agitari super Ecclesia de Lameche, quam idem Archiepiscopus eodem Capitulo contradicente construxerat, & dotaverat multis, & magnis redditibus, instituens in ea canonicos sæculares, viros nobiles, potentes, & literatos, non sine multa difficultate sedavit. Nam Rex, & Archiepiscopus in illo facto se mutuò adjuvabant. Capitulum autem non habebat post Deum, nisi solum Romanum Pontificem adjutorem, asserens pro constanti, quod nisi præfatam Ecclesiam faceret penitus demoliri, Metropolitana dignitas pro majori parte transferretur

ad illam Ubi verò Dominus Papa rationes partium sufficienter audivit, Apostolicæ Sedis auctoritate decrevit, ut dictus Archiepiscopus eandem Ecclesiam suis sumptibus demoliretur omninò, in irritum revocans quidquid factum fuerat circa ipsam: quæ cùm ipse facere distulisset, prætendens quod Rex illud fieri non sinebat, ipse succensus zelo justitiæ præcepit districtè in virtute obedientiæ Archiepiscopo memorato, ut illud exequi ulteriùs non differret, alioquin sciret, se ab officio Pontificali suspensum, & suffraganeos ab ejus obedientia esse subtractos. Et sic demùm quantumcunque Rex, & Archiepiscopus reniterentur, & murmurarent, impletum est penitus quod mandavit.] Quem canonem retuli *in cap. dilecti 52. de appel.*

2. b *Iussione.*] Cujus jussionis literæ extant apud eundem Sirletum in eodem Regestro Innocentii, *lib. 1. epist. 54.* in hæc verba: [Quantò personam tuam sinceriori charitate diligimus, tantò majori dolore turbamur, quoties ea de tuis audivimus operibus, quæ Pontificali derogant honestati. Cùm enim Cantuariensis Ecclesia, cui præesse dignosceris, inter Anglicanas Ecclesias celebris habeatur, & inter alias consueverit Religione florere, nos, & fratres nostri grave, & molestum gerimus, quod sicut dilecti filii nostri N. Prior, & Conventus ejusdem Ecclesiæ humili nobis conquestione monstrarunt, tu ad ipsius desolationem Ecclesiæ satagit multipliciter, & laboras in constructione novæ capellæ de Lameche, contra prohibitiones felicis recordationis Urbani, & Clementis Romanorum Pontificum, bonæ memoriæ N. prædecessori tuo factas post appellationes multiplices ad Sedem Apostolicam interpositas, in magnum Cantuarien. Ecclesiæ præjudicium propriâ temeritate procedens, & de bonis ejusdem Ecclesiæ Canonicos instituens: à cujus siquidem constructione capellæ, si eam, quam debes, Rom. Ecclesiæ reverentiam, & obedientiam exhiberes, & commissæ tibi Ecclesiæ provisionem, & solicitudinem gereres, quam teneris, tibi, & honori tuo meliùs consulens penitus destitisses, nec super eo procedere studuisses, quod prædecessori tuo sic districtè cognosceres à Sede Ap. interdictum. Cùm igitur diminutionem Cantuarien. Ecclesiæ, sicut nec debemus, nolimus aliquatenus sustinere, prædictorum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, de fratrum nostrorum consilio fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus omni morâ, & excusatione postpositis (si etiam ab Ecclesia tua absens fueris,) aliquatenus non obstante, quicquid post appellationes, tam tempore prædecessoris tui, quàm tuo, ad Sedem Apostolicam interpositas, vel inhibitiones antecessorum nostrorum in opere actum capellæ dignoscitur memoratæ, infra triginta dies post harum susceptionem tuis expensis non differas demoliri: in irritum prorsus revocans, & deducens quicquid de instituendis canonicis, & aliis circa capellam ipsam factum est, vel enormiter innovatum. Clericos præterea, qui in capella ipsa post inhibitiones Apostolicas divina officia celebrarunt, tamdiu ab officio, & beneficio teneas pro suspensis, donec super hoc satisfecerint competenter, universis operibus demolitis, quæ apud eandem capellam facere præsumpsere, & universa quæ post appellationem in prædictorum fratrum sunt attentata gravamen, in xeniorum videlicet Ecclesiarum, & aliorum invasione, quæ ante appellationem habuerant, in statum pristinum appellatione remotâ reducas: sententias excommunicationis, & interdicti, quas in quosdam ipsorum fratrum temerè diceris promulgasse, publicè nuntians non tenere, ac de cætero circa statum ipsius monasterii contra prohibitionem nostram, hujus occasione negotii non præsumas aliquid innovare; illicitos invasores villarum, possessionum, & redditunm prædictorum fratrum usque ad satisfactionem idoneam vinculo excommunicationis astringens. Si verò (quod non credimus) mandatum nostrum infra statum terminum neglexerit, vel distuleris adimplere, quia justum est ut ei obedientia subtrahatur, qui Sedi Apostolicæ negligit obedire, venerabilibus fratribus nostris suffraganeis tuis per scripta nostra mandavimus, ut tibi reverentiam, seu obedientiam non impendant. Quod si fortè ab eis, vel eorum aliquo contra prohibitionem nostram tibi feceris aliquam obedientiam, & reverentiam exhiberi, scias te ex tunc ab Episcopali dignitate suspensum, & tamdiu ipsi sententiæ subjacere, donec satisfacturus de contemptu te nostro conspectui repræsentes. Non autem distinguimus, utrum in loco à nostris prædecessoribus interdicto, vel alio in prædictæ constructione capellæ, & canonicorum institutione processeris in Ecclesiæ Cantuarien. præjudicium, & gravamen, eadem contradictionis causâ durante; nisi quod ex hoc magis credimus Ecclesiæ derogari, quod in remotiori loco prior fabrica est translata. Datum Romæ apud S. Petrum.]

c *Theobald.*] Theobaldus videlicet, qui fuit 37. Archiepiscopus Cantuarien. de quo agit Smitheus *d. lib. 7. cap. 5. per totum.*

d *Thomæ.*] De quo sancto, & ejus martyrio 3.
nonnulla adduxi *in cap. 2. de rescript.*

e *Monachos Cantuarienses.*] In Ecclesia enim Metropolitana Cantuariensi post S. Augustini obitum Laurentius illius successor, Bonifacio Romano Pontifice permittente, & speciali rescripto ad petitionem Ethelberti Anglorum Regis concedente, monachos posuit, ut referunt Guillelmus Malmesburiensis *lib. 1. de Episcop. Anglicanis, pag. 208.* & ita simul erant in eadem Ecclesia, ut in aliis illis sæculis contingebat, monachi, & canonici regulares: quod facilè constat ex his, quæ de Beati Thomæ Cantuariensis Archidiaconatu, & illius martyrio, de clericis fores templi claudere conantibus, qui eidem martyrio aderant, ab omnibus historicis passim traduntur; & facilè hoc probatur *ex cap. relatum, de præb.* ubi agitur de Magistro recipiendo in Canonicum ipsius Ecclesiæ: quod convenire nequit monachis in Ecclesia deservientibus, & ita optimè probat Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 37. n. 5.* in Ecclesia Cantuar. fuisse simul monachos cum canonicis regularibus.

f *Exilium.*] Quod diuturnum passus fuit inclytus Martyr semel, atque iterum, ut ex variis etiam Protestantibus probat Smitheus *d. lib. 7. cap. 6.*

g *Bald.*] Balduinus videlicet, quadragesimus Archiepiscopus Cantuar. de quo Smitheus *d. lib. 7. cap. 8.*

h *G. Papa.*] Gregorii videlicet VIII.

i. *R. Anglorum Regem.*] Richardum videlicet I. qui dictus fuit Cor Leonis, 38. Rex Angliæ, qui regnavit ex anno 1189. usque ad annum 1199. ut probat Smitheus *in floribus Angliæ, lib. 4. cap. 6.*

k *C.*] Cœlestini videlicet III.

l *In loco publico.*] *L. 2. §. si Princeps, ff. ne quid in loco publico*; quam illustrat Forner. *lib... rer. quotid. cap. 16.*

m *Sub prætextu.*] Ut probavi *in cap. 21. de re judic.*

n *Scandalo dimittenda.*] Ut probat latè Salgado *de retent. Bullar. p. 1. cap. 4.*

CAPUT

CAPUT III.

Honor. III. *Decano, Præposito majoris Ecclesiæ, & Magistro Michaëli canonico S. Nicolai* [a] *Ambian.*

Significantibus Canonicis [b] sanctæ Opportunæ Parisien. nobis innotuit, quod cùm super eo, quod Nicolaus Rebuffus civis Parisien. in quadam platea Ecclesiæ suæ, infra claustrum ipsorum sita, eis prohibentibus, in suum ædificabat præjudicium & gravamen, deposuerunt coram Officiali Parisiensi, & [c] Archidiacono quæstionem, eis offerentibus in continenti probare præjudicium, & plateam ad suam Ecclesiam pertinere; ac petentibus insuper, non obstante quod dictus N. cautionem de demoliendo opere offerebat, ædificium prohiberi. Et quia idem Officialis interloquendo decrevit, probationes eorum admittendas esse, ac ab opere interim quiescendum, idem N. ad Senon. Curiam provocavit. Sed cùm Senon. Officialis Nicolai prædicti cognatus, eadem interlocutoriâ pro suæ dumtaxat voluntatis arbitrio revocatâ decrevit ad opus sub cautione de demoliendo ipso, non admissis eorum probationibus, procedendum, prædicti Canonici nostram audientiam [d] appellarunt: unde petebant, ut ipsorum probationes recipi, ac prohiberi ædificium mandaremus. Ideoque disc. v. per Apost. scripta mandamus, quatenus si est ita, revocato in statum debitum quidquid post appellationem hujusmodi temerè inveneritis attentatum, super hoc, quod justum fuerit, appellatione postpositâ statuatis, facientes, &c.

NOTÆ.

a *Ambian.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. unic.* ex qua transcribo textum hunc. De Ambianensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 3. de frigid.*

1. b *Sancta Opportuna.*] Ecclesia hæc est collegiata in vico sancti Honorati urbis Parisien. ut refert Ciron in in præsenti.

2. c *Parisiensi, & Archidiacono.*] In sexta collectione legitur *Parisiensis Archidiaconi*, ut ita officialis esset vicarius Archidiaconi Parisiensis. Quâ lectione retentâ, quomodo in præsenti appellatio potuisset interponi ad Archiepiscopum Senonensem, omisso medio, videlicet Episcopo Parisiensi, exposui *in cap. 66. de appellat.*

d *Appellarunt.*] Quando in judicio novi operis nuntiationis appellatio admittatur, operetnrque utrumque effectum, suspensivum, & devolutivum, exponunt Lancellotus *de attentat. 3. p. cap. 28. à n. 44.* Salgado *de Regia protect. 2. p. cap. 8. ex n. 32.* ubi explicat præsentem textum. 3.

CAPUT IV.

[a] Gregorius IX.

Is cui opus novum te nuntiasse proponis, non obstante cautione, quæ offertur ab ipso de opere destruendo, si non jure ædificatum existat, tenetur te per trium mensium spatium expectare, juris tui præjudicium probare volentem.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, juxta principia juris civilis, ut statim dicemus.

COMMENTARIUM.

1. PROBATUR CONCLUSIO ET TRADITUR. In his omnibus decretalibus una, eademque docetur sententia, quæ talis est: *Ædificium construtum post novi operis nunciationem, demoliendum est, nec audiri debet dominus, si satisdationem offerat, & de jure suo docere paratus sit.* Probant eam textus *in l. 1. §. sed et si is, l. Prætor 20. §. 1. l. stipulatio 21. §. 1. ff. hoc tit. l. 3. §. si opus paratus, ff. quod vi aut clam, l. 8. tit. 32. partit. 3.* Illustrant Federicus Scotus, & Duarenus *ad tit. ff. de novi oper.* Idem Duarenus *lib. 1. disp. cap. 16.* Petrus Gregor. *lib. 4. synt. cap. 16. cum sequent.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 45.* Fachinena *lib. 8. controvers. cap. 44. cum sequent.* Revardus *lib. 3. conject. cap. 12.* Cujacius *lib. 40. Pauli ad edict. l. non solum 8. ff. hoc tit.* Faber *lib. 3. conject. cap. 8. & lib. 19. cap. 5.* Schifordeg. *ad eundem, lib. 2. tract. 7. cap. 1.* Robertus *lib. 3. sentent. cap. 16. cum sequent.* Spanochius *in comment. ad hunc tit. ff.* Gaillus *lib. 1. observ. cap. 16.* Forcatul. *in Neciomanc. dialog. 112.* Gomez *in l. 46. Tauri, ex num. 19.* Merillus *lib. 3. observ. cap. 20.* David Argente *select. in notis ad tit. hunc ff.* Academiæ nostræ luminaria magna D. Melchior de Valent. *lib. 2. illustr. tract. 1. cap. ult.* & D. Ant. Pichard. *in §. summa, Instit. de interdict. cap. 8.* Masius *lib. 4. singul. cap. 15. & 16.*

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Et primò in eam partem, in qua asseritur, jure, vel injustitiâ denuntiationem factam impedire ædificationem, argumentor ita. Iniquum est nuntiationi nototiè injustæ parère, quia jus nihil injustum patitur, *l. 1. ff. de just. & jur. l. quod si Ephesi, ff. de eo quod certo loco, l. meminerunt 6. Cod. unde vi*; ideo injustam nunciationem non impedire ædificii constructionem, docetur *in l. Papinianus, ff. de publiciana.* Itaque eam impunè contemni docetur *in l. tutor 49. ff. de minor. l. si minor, C. de rescind. l. 2. C. debitorem venditionem pignor.* Ergo cùm justa est

est nunciatio operis, non debet impediri Ecclesiæ constructio. Augetur primò hæc difficultas, nam publicè interest Ecclesias construi, & ædificari, ut populus in eis congregetur ad divina officia celebranda, Deumque venerandum, ut probavi *in tit. de consecr. Ecclesiæ*. Igitur injusta nuntiatione non debet prohiberi opus ita pium. Accedit, nam in præsenti casu nunciantes novum opus habebant interdictum *uti possidetis*, ut in sua possessione Ecclesiæ baptismalis conservarentur; & si contrà adhuc Ecclesia ædificaretur, habebant interdictum *quod vi aut clam*. Igitur non indigebant hoc edicto novi operis nuntiationis. Augetur tandem hæc dubitandi ratio ex eo; nam si is, cui novum opus nuntiatum est, paratus sit satisdationem pro se, & hæredibus suis præstare de eo opere suis sumptibus demoliendo, & id quod nuntiantis interest solvendo, si appareat ædificantem jus ædificandi non habuisse, remissâ nunciatione, conceditur ei facultas ædificandi, *l. de pupillo 5. §. si is cui nuntiatum, l. non solùm 8. §. si cùm possim, & §. sciendum, l. Prætor 20. §. si quis paratus, §. interdum, §. deinde, §. hoc autem, l. stipulatio 21. §. si quis nuntiata, hoc tit.* Ergo non rectè *in cap. penult. & fin. hoc tit.* docetur, etiam cautione illâ oblatâ non posse intra tres menses eum cui opus novum nunciatum est, ædificare.

3. Nunciatio quid? Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nunciare plerumque accipi pro deferre, & prodere: inde delatores criminum nunciatores appellantur *in leg. ab accusatione 6. §. nunciatores, ff. ad Turpil.* Cujac. *lib. 1. observ. cap. 38. & lib. 3. sup. 3.* & fisco nunciare est illi aliquid deferre, *l. 1. §. fin. ff. de jure fisci.* Unde tacitum fideicommissum dixit Paulus *in l. edicto 13. §. cùm unit, ff. de jure fisci*: plura Brissonius *de V. S. verbo Nunciatio.* In præsenti autem nuntiare idem est, ac prohibere, *l. si procurator 17. ff. hoc tit.* & nuntiare novum opus nihil aliud est, quàm denuntiare, vel prohibere, testatione adhibitâ ne opus novum fiat, *l. si quis 6. §. urbs ejus, ff. commun. divid. l. 1. in princip. l. de pupillo 5. §. meminisse, l. Prætor 20. in princip. & §. deinde, ff. hoc tit.* Petrus Gregor. *lib. 4. syntag. cap. 27.* Duarenus *lib. 1. disp. cap. 16.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 45.* Unde novi operis nunciatio, testatio, denunciatioque appellatur *in d. l. de pupillo 5. §. meminisse, l. 1. §. sed etsi, ff. quod vi aut clam.* Est autem nunciatio hæc legitima prohibitio in re præsenti, & immobili vicino facta, ne in opere ædificando pergat, quo nobis noceat, donec de jure ædificationis constiterit, aut præstita sit eo nomine satisdatio. In qua definitione ponitur *legitima prohibitio*, ut constet, non quamcumque nunciationem sufficere, sed quæ fit debito tempore, & loco, & à personis legitimis, ut infrà dicemus. Ponitur etiam, *in re præsenti*, ut cognoscatur nunciationem faciendam esse in loco, ubi opus fit, seu inchoatur, *d. l. de pupillo 5. §. nunciationem, & §. si quis fortè 4. l. 1. tit. 32. part. 3.* Dicitur etiam, *& immobili*, ut cognoscamus, non omne opus nunciari posse, sed quod in solo ædificatur, *l. 1. §. hoc autem 6. ff. hoc tit. d. l. 1. partitæ*: & ita si quis messem faciat, arborem succidat, vineam putet, quamvis novum opus faciat, ad hoc edictum non spectat, *d. l. 1. §. 6.* Nec contrarium probatur *in l. si aliàs 7. §. notavimus, ff. quod vi aut clam*: cujus veram interpretationem tradunt Valentia *ubi suprà, cap. 3.* Pichardus *cap. 2. num. 206* Dicitur etiam *vicino facta*, ut sciamus nunciationem fieri debere personæ, non operi ipsi, juxta legem *operis* 10. legem finalem, *ff. hoc tit.* quas explicat Pichardus *d. cap. 2.*

In illis verbis: *Nec in novo opere*, &c. comprehenditur causa hujus nunciationis, ne videlicet vicinus opere suo, quod ædificat, nobis noceat, *d. l. de pupillo 5. §. meminisse, & §. sed si in ædes*: & ita per hanc nunciationem legitimè factam statim novum opus sistit, & inhibetur, *l. 1. in princip. d. l. de pupillo 5. §. si quis forte.* An verò hoc faciat Prætor edicto, vel interdicto suo, pro conciliatione dictæ legis 1. cum §. legis *Prætor 20. §. hoc interdictum, ff. eod.* examinant Valentia *d. cap. 1. num. 7.* Muretus *observat. jur. cap. 14.*

Deinde sciendum est, nunciationem novi operis tribus modis fieri posse. Primò solo verbo, quando quis extra judicium adversario denuntiat, ne quid exinde novi operis faciat. Secundò per Prætorem, jure ordinario, mediante interdicto. Tertiò non verbis tantùm, sed facto, videlicet per jactum lapilli, cùm in opus cœptum jactatur, *l. quamvis 50. ff. de acquir. rer. dom.* quos modos expresserunt Ulpianus *in d. l. de pupillo, §. meminisse*, ibi: *Meminisse autem oportebit, quoties quis in nostro ædificare, vel in nostrum immittere, vel projicere vult, melius esse eum per Prætorem, vel per manum, idest lapilli jactum prohibere, quam operis novi nunciatione.* Et *l. 1. §. sed & si quis, ff. quod vi aut clam*, ibi: *Sed & si quis jactu vel minimi lapilli prohibitus fuerit perseveraverit facere, hanc quoque vim fecisse videri, Pedius, & Pomponius scribunt, eoque jure utimur: sed & si contra testationem, denunciationemque fecerit, idem esse Cascellius, & Trebatius putant; quod verum est.* Paulus *in l. vi facit 20. §. prohibitus, ff. quod vi aut clam*, ibi: *Prohibitus autem intelligitur quolibet prohibentis actu, idest vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillumve jactantis prohibendi gratiâ.* Et *l. 1. tit. 32. partit. 3.* explicant suprà congesti pro illustratione conclusionis, & Corrasius *in rubric. ff. hoc tit.* Revardus *in l. quò tutela 73. §. ult. ff. de R. I.* Pichardus *ubi supra, cap. 3. per totum.* Valentia *d. lib. 2. cap. 1. num. 10.* Rationem autem, quare lapidis jactu nuntiatio fiat, assignat Cujacius *in l. 4. §. etsi forti, ff. si servitus vindicetur.* Quia lapilli jactus signum erat belli, ut apud Livium & Virgilium *lib. 9. Æneid.*

——Iaculum intorquens immittit in hostes
Principium pugnæ.

Sicut & jactus chirothecæ pro duelli indictione ponitur apud Matthæum Paridem. Aliam rationem hujus nunciationis tradit Cironius in præsenti, desumptam ex eo, quod sicut apprehendendæ possessionis nota est cespitis, vel glebæ assumptio, ut constat *ex l. 2. ff. de acquir. possess.* Gellio *lib. 2. noct. cap. 17.* junctis traditis *in cap. 2. de consuet.* ita & intervertendæ, turbandæ, vel amovendæ cespitis jactura, cùm scilicet jactatur lapis, vel gleba contra adversarium occupantem, vel nova parantem; ita ut novum opus, vel ædificium turbatum, & prohibitum censeatur jactu lapidis, idest ruinâ, & destructione; ideoque per ruinam & jactum unius lapilli prohibitio fieri existimatur: & qui unicum lapidem ex novo opere dimoverit, censetur nuntiasse novum opus, & jactus fit ut liqueat, qua parte novum opus nunciatur, & prohibetur, à quo interim sit abstinendum, *d. l. de pupillo, §. qui nuntiat.* Sed licèt olim hæsitaretur, utrum in hac nunciandi forma verba desiderarentur, hodie tamen placuit, verba necessaria esse, *l. 1. tit. 32. partit. 3.* ibi: *La segunda esto, mando alguna piedra en la mano, hechandola en aquella labor, diziendo todas aquellas palabras que diximos, que debe dezir en el primer vendamiento.*

Deinceps sciendum est, tantùm nunciari posse novum opus, quod quis facit in solo proprio, sive 5. Da novo
inchoat

Opera ad nunciationem necessaria.

inchoat facere, l. Prætor 20. hoc tit. unde si quis ædificium vetus fulciat, seu reficiat, huic nunciationi locus non est, quia non facit opus novum, sed veteri sustinendo remedium adhibet, l. 1. §. si quis ædificium, ff. hoc tit. l. ult. ff. de cloacis, l. 2. §. si quis quid, ff. ne quid in loco publico, l. 3. §. opus quoque, de alienat. judic. d. l. 2. partita. Quia verius est, eum qui reficit, opus novum non facere, cùm pristinum statum, & formam operis non mutet, sed potiùs corruptam restituat, l. 1. ff. de vi pub. l. 3. §. reficere, ff. de itinere, actuque, l. 1. ff. de rivis. Et ita prohibitus ædificare non censetur prohibitus reficere, l. intra 5. l. omnes 11. l. nemo 13. Cod. de operibus public. probavi in cap. quia, de Iudæis. Debet autem in tali refectione custodiri forma antiqua ædificii, aliàs si mutetur, nuntiationi locus est, l. qui luminibus 11. ff. de servitutibus, l. 3. §. reficere, ff. de itinere actuque privato, l. 1. §. si quis terreanum, l. Servius 3. §. 1. ff. de rivis, l. fin. in fine, C. de servitut. & aqua, l. 1. C. de ædific. privat. Nec contrarium probat Pomponius in l. refectionis 11. ff. communia prædiorum, dum docet, posse eum, qui aquam ducit, vel deprimere rivum, vel allevare. Loquitur enim ibi Consultus de eo, qui jure constitutæ servitutis aquam ducit; ideoque omnia facere potest, quæ sunt necessaria, & sine quibus uti servitute aquæductus non posset, l. si item 10. ff. de servit. notavit Faber in ration. ad illum textum. Causæ autem, ex quibus nunciatio novi operis fit, triplices dari solent; naturalis, publica, aut imposititia. Naturalis causa est, quoties in nostro solo ædificatur ut in proprias ædes; ita appellata, quia omnia ædificia jure naturali libera sunt, & creduntur, nisi probetur, servitutem illis impositam esse, l. cum eo 9. l. inter 15. ff. de servitut. urban. l. altiùs 8. C. de servit. Publica autem dicitur, quoties quis officit loco publico, aut ædificando facit contra leges, Senatusconsultáve, aut modum ædificiis per ea præscriptum, l. 1. §. nunciatio fit, & §. nuntiamus, l. 3. §. ult. cum l. sequent. l. non solùm 8. §. quod si nuntiavero, ff. hoc tit. l. 1. & 3. C. de ædific. privat. l. 3. tit. 32. part. 3. Explicat eruditè Valentia ubi suprà, cap. 4. Imposititia nunciationis causa datur, si quis contra impositam prædio suo, vel alieno servitutem aliquid molitur, aliquodve opus contra servitutem facit: quo casu nunciatio hæc locum habet, l. de pupillo 5. §. sed & si, l. non solùm 8. in principio, ff. hoc tit. l. inter 15. ff. de servitut. urban. l. & si fortè 6. in fin. ff. si servit. vind. l. in judicio 48. ff. famil. ercisc. l. 5. tit. 32. part. 3. & semper nunciatio fit, aut juris nostri conservandi, aut damni depellendi, aut publici juris tuendi gratiâ, ut docent, & exponunt Pichardus suprà, cap. 4. Duarenus ad hunc tit. cap. 9. Schifordeg. lib. 2. tract. 7.

6. De personis quæ nunciare possunt.

Ut ad personas, quæ opus nuntiare valent, deveniamus, sciendum est, eos nunciare posse novum opus, quorum interest illud non fieri, & qui aliquod jus in re habent, l. de pupillo 5. §. & velle, l. creditori 9. ff. hoc tit. l. unic. § jus habet. ff. de remiss. l. inter 15. ff. de servitut. l. in judicio 47. ff. famil. ercisc. etiamsi sit ratione servitutis, ut probat latè Valentia d. lib. 1. cap. 5. per tot. ideoque superficiarius, emphyteuta, & similes possunt novum opus nunciare, l. in provinciali 3. ff. hoc tit. §. si ego, l. 1. ff. de superficiebus, l. fin. Cod. de jure emphyt. quia ipsius fundi, & servitutum utilis est eis concessa vindicatio, l. in speciali 73. in fin. cum leg. sequent. ff. de R. V. l. 1. §. 1. ff. de superfic. Faber lib. 10. conject. cap. 11. Item creditor, qui pignori fundum accepit, novum opus nunciare valet, l. creditori 9. ff. hoc tit. l. unic. in fine, ff. de remiss. quia habens pignus possidet, ut probavi in cap. 3. ut lite non contest. & si in communi loco opus fiat, quilibet ex sociis nunciare valet, l. 3. §. si in loco, ff. hoc tit. l. 4. §. ult. ff. de V. O. nisi alter socius sit, qui ædificat. Explicat Valent. d. tract. 1. cap. 6. Item tutor, & curator, cùm domini loco habeantur, l. qui fundum 7. §. si tutor, ff. pro emptore, l. tutor 27. ff. de administr. tutor. novum opus nunciare possunt, l. & si 7. in fin. ff. hoc tit. pupillus verò sine tutoris auctoritate nunciare novum opus non valet, d. l. de pupillo 5. item nunciare non possunt novum opus colonus, vel inquilinus, l. 3. §. si ego, ff. hoc tit. Item servus, d. l. de pupillo 5. §. servo; quia quoad ea, quæ juris sunt, personam non habent, l. quod attinet 32. ff. de R. I. unde cognoscitur, in casibus relatis in cap. 1. 2. & 3. hoc tit. potuisse canonicos, ac clericos nunciare novum opus, ne nova Ecclesia in eorum præjudicium construeretur. Tum quia legitimam personam standi in judicio habebant: tum quia magnum præjudicium ex constructione novæ Ecclesiæ baptismalis, vel collegialis illis sequebatur.

7. Tractatur ratio decidendi.

His suppositis, ut effectus nunciationis novi operis agnoscamus, sciendum est, post nunciationem factam, sive jure, sive injustitia, sistendum esse in opere, nec ultra progredi posse ad ædificii constructionem, l. 1. in princip. l. de pupillo 5. §. si quis fortè, vers. quod idcirco, l. non solùm 8. §. sciendum, l. Prætor 20. §. 1. ff. hoc tit. l. 8. tit. 32. partit. 3. quia satius est ante datum damnum occurrere, quàm post illud illatum remedium quærere, l. fin. C. in quibus causis in integr. restit. & ita per nunciationem legitimè factam cessandum est ab opere, quod perfectum injuriam, damnumque vicino inferret; & si adhuc post nunciationem ædificatum sit opus, ante omnia demoliendum, & restituendum est, propter contemptum ipsius nunciationis; nam cùm per nunciationem juxta interdictum Prætoris cessari debuisset ab opere, qui illud adhuc perficit, in pœnam hujus contemptus cogitur illud propriis expensis destruere. Accedit, nam nunciatio hæc habetur ad instar appellationis extrajudicialis: Lancellotus de attentatis, 2. p. cap. 10 num. 27. & ita sicut innovata post appellationem extrajudicialem, ut attentata ante omnia revocantur, ut probavi in cap. 1. de appellat. ita ædificata post nunciationem, tanquam attentata sunt ante omnia reponenda propriis expensis: quare qui novum opus nunciat, si quid operis jam tunc factum est, in testationem referre debet, ut postea apparere possit quid ædificatum sit, l. non solùm 8. §. qui opus. & §. sciendum, ff. de novi oper. nunc. uno autem casu tenetur quis pati destructionem operis, non autem propriis expensis ad demolitionem cogi; cùm videlicet domino absente, & nunciationem ignorante, ab opificibus nunciatione spreta, opus perfectum est; nam tunc patientiam tantùm præstat, non tamen expensas, l. competit 16. §. fin. ff. quod vi aut clam.

8. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam nunciatio operis, sive jure, sive injuriâ facta, tunc demùm operis progressum impedit, cùm de jure nunciationis potest dubitari; nam si compertum, exploratumque fuerit, eum qui novum opus nunciat, nunciandi jus non habere, vel propter incapacitatem personæ, veluti si servus, vel pupillus sine tutoris auctoritate; vel usufructuarius domino nunciaverit, l. 2. l. de pupillo 5 in princip. & §. servo, hoc tit. talis nunciatio nullum producit effectum, & per consequens opus impunè perfici poterit, l. 1. §. fin. cum l. sequenti, l. de pupillo 5 §. si plurium, ff. hoc tit. Item si notoriè injusta causa sit, Gaillus lib. 1. obs. cap. 16. unde Prætor, teste Ulpiano in l. 1. ff. de remiss. missam, sive remissam facit nunciationem ejus, cui jus prohibendi nullum esse apparet, ut eleganter subdit Ulpianus §. 1. dictæ legis, ea

verba

verba Prætoris ostenderet, *remissionem ibi demùm factam, ubi nunciatio non tenet*. Sic enim in Florentinis legitur *in d. l. 1. ff. hoc tit.* & sic legendum suadent Pichardus *in §. 1. de interdict. num.* 340. Valentia *tom. 2. illustr. tract. 1. cap. ult. num.* 10. ex Roberto, contra Cujacium *lib. 1. obs. cap.* 16. & *lib.* 19. *cap.* 17. quo modo accipitur dicta lex 1. *hoc tit.* de illa nunciatione, quæ ut inutilis remittitur à Prætore, ut ait Duarenus *in l. 2. hoc tit.* verùm nunc fortiùs objicies, Ulpian. *in d. l. 1.* docere nunciationem valere, sive jure, sive injuriâ: ergo non potuit remitti nunciatio illa tanquam sine jure, quæ sine jure valet, ex sententia Ulpiani. Sed dicendum est, dupliciter sine jure opus nunciari: aut nunciatur apertè sine jure, & hoc casu nunciatio inutilis est; aut nunciatur sine jure, sed dubiè, ut nuncians jus aliquod habere videatur: quo casu nunciatio utilis est, ut docent Valentia, & Pichard. *suprà*, Donel. *lib. 15. comment. cap.* 46. Unde sensus dictæ legis 1. est, nunciationem, quæ injuriâ fit, attamen à patientia bona tunc remitti; sive hactenus non remitti, quando prohibendi jus non habuisse nunciatorem constiterit. Nec obstat quod dicebamus, publicè interesse Ecclesias construi ad divina officia celebranda; nam id procedit dummodo inde præjudicium tertiu non sequatur, ut in casu textus *in cap. 1. 2. & 3.* hujus tituli contingebat; nam tunc nova Ecclesia cum tertii præjudicio construi non debet. Nec obstat quod dicebamus de interdictis *uti possidetis*, & *quod vi, aut clam*: nam interdictum *uti possidetis*, requirit possessionis probationem, *l. 1. & 2. ff. uti possidetis*, *§. interdictum, Instit. de interdict.* nunciatio autem novi operis solùm exigit, ut probetur novum esse, & insolitum opus, quod fit, simulque nuncianti nocere. Deinde interdictum *uti possidetis*, judicis sententiam petit, nunciatio verò statim opus sistit, *l. 1. §. nunciatio*, *l. de pupillo 5. §. si quis fortè*, *ff. hoc tit.* & interdictum *quod vi aut clam*, in eo à nunciatione differt, quod interdictum illud ad opus jam perfectum pertinet, nunciatio autem non aliter locum habet, quàm si opus cœptum perfectum sit, *l. 3. in princip. ff. de mortuo inferendo*, *l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* quas & alias differentias prosequitur Ant. Gomez *in l. 46. Tauri, n.* 22. Nec tandem obstat, quod de satisdationis oblatione dicebamus; nam licèt olim satisdatione præstitâ, vel oblatâ, reus possit cœptum ædificium consummare, quia plerumque in proprio solo ædificanti valde injuriosum, & damnosum erat, si jam paratis, & asportatis lignis, conductisque fabris opus sisteretur; tamen novo jure legis unicæ, *C. hoc tit.* quod sequuti fuerunt Honorius III. & Gregorius IX. *in cap. penult. & fin. hoc tit.* statutum est, ut nunciator novi operis non compellatur infra tres menses satisdationem accipere, sed infra illud tempus causam dirimere judices curent, & opus cesset. Consonat lex 9. *tit.* 32. *partit.* 3. Sed adhuc juxta eam constitutionem, & jus antiquum tres casus sunt distinguendi. Primus est cùm ædificans offert satisdationem, & nunciator eam recipit: quo casu juxta jus antiquum ædificium perfici potest, non expectato trium mensium spatio. Secundus est in quo nunciatur non vult satisdationem admittere, nec offert se ad probationem alicujus juris, quod impedire possit opus; & in hoc etiam casu ille, cui nunciatum est, poterit statim ædificare, quia malitiosè, & causâ vexandi adversarium nunciasse videtur. Tertius est, quando nuntiator, cùm satisdationem non admittit, vult tamen probare causam, quam sibi asseris competere ad opus novum impediendum, in quo locum habet nova decisio textus *in d. l. unic.* approbata *in cap. penult. & fin. hoc tit.* ut trium mensium spatium præstetur, intra quod ab ædificio supersedeatur. Illo autem elapso, si nondum lis decisa fuerit, præstitâ satisdatione ædificium perfici valeat, etsi controversia nondum decisa fuerit: docuerunt Azor *in summa, ad tit. C. de ædific. privatis*, Gomez *in l. 36. Tauri, n.* 34. Valentia *d. lib. 1. cap. ult.*

TITULUS XXXIII.

De privilegiis, & excessibus privilegiatorum.

CAPUT PRIMUM.

Leo Papa.

Illud sanè, quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quibuslibet locis, neque quibuslibet castellis, & ubi antè non fuerunt, Episcopi consecrentur: cùm ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, Presbyterorum cura sufficiat: Episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis, & frequentioribus civitatibus oporteat præsidere; ne si, quod Sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta vetuerant, viculis, & possessionibus, vel obscuris, & solitariis municipiis tribuatur sacerdotale fastigium & honor, cui debent excellentiora committi, ipse sui numerositate vilescat. Quod nunc in sua diœcesi Restitutus Episcopus factum esse causatus est, & rationabiliter postulavit, ut si Episcopi eorum locorum, in quibus non debuerant ordinari, humanâ conditione decesserint, loca ipsa ad jus ejus Antistitis redigantur, cujus fuerant antè priora: quia inutile est, ut sacerdotalis dignitas inconsideratâ ordinantis facilitate superfluâ multiplicatione minuatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a L*Ec*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & textus hic citatur ex ipso Leone à Burchardo *lib.* 1. *decreti*, *cap.* 32. Carnotensi *p.* 3. *decreti, cap.* 143. Gratiano *in cap. illud*, 80. *dist.* & reperitor Inter opera ipsius sancti Doctoris *epist.* 87. *ad Episcopos Africun. per Mauritaniam Cæsareensem constitutos*, *cap.* 2. ex qua textum hunc transcribo. De ipso sancto Pontifice nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de majorit.* & *obed.* nescio tamen, quare Compilatores præsentem textum sub titulo *de privilegiis*, compilaverint, cùm in eo de privilegiis, aut excessibus privilegiatorum nec verbum repetiatur.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Cathedra Episcopalis non in vicis, aut pagis, sed in civitatibus, & majoribus populis poni debet.* Probant eam textus *in cap. Episcopi*, & *per totam* 80. *dist. cap. audivimus* 3. *quæst.* 2. *cap. in illis*, 90. *dist. c. Felix*, 16. *quæst.* 1. D. Clement *epist.* 1. ibi: *Hoc tamen proviso, ne in villis, castellis, modicisve civitatibus instituerentur, ne nomen eorum vile fieret.* Synodus Sardicens. *can.* 6. *Licentia verò danda non est ordinandi Episcopum, aut in vico aliquo, aut in modica aliqua civitate, cui sufficiat unus Presbyter; quia non est necesse Episcopum fieri, ne vilescat nomen, & Episcopi auctoritas.* Et *epist.* 3. Concil. Francofordense *can.* 22. *Quod non oportent in villis, nec in vicis Episcopos ordinari.* D. Gregor. Nazianz. *orat.* 20. *in laudem D. Basil.* Synodus Laodic. *can.* 57. *Quod non oportet in villis, vicis, aut agris Episcopos ordinari, sed visitatores, qui circumeant, constat.* Et in *cap. non debere*, 80. *dist.* Carthag. 2. *can.* 5. *Vt diœceses, quæ Episcopos nunquam habuerint, non habeant, nisi accedente tempore, crescente fide, multiplicatus Dei populus desideraverit proprium habere Rectorem.* Carthag. 3. *can.* 42. Tolet. 12. *can.* 4. *Vt in locum villulæ supradictæ Aquis deinceps Sedes Episcopalis non maneat, nec Episcopus illic ultrà constituatur.* Gregorius Magnus *ad August. Anglorum Episcopum*, ibi: *Memor quod in sacris canonibus præcipitur, ut minimè in villulis, vel modicis civitatibus ordinentur Episcopi.* Innoc. III. *lib.* 14. *regestr. epist.* 149. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Hallierius *de Episcoporum necessitate lib.* 2. *epist.* 3. Balsamon *in d. can.* 6. *Concilii Sardic.* Lemaistre *lib.* 2. *de jur. Episc. cap.* 12. & *de Episcoporum institutione*, Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 5. & *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 5. Jul. Lavor. *variar. lucubr. tit.* 4. *de elect. cap.* 1. Petrus Gregor. *de benefic. cap.* 14. Idem Petrus Gregor. *lib.* 1. *de repub. cap.* 1. Rodericus Caro *in antiquit. Hispal. cap.* 13. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 5. Claudius Espenceus *in epist.* 1. *ad Titum*, *cap.* 1. *digress.* 1. Turrianus *pro canonibus Apostolorum, lib.* 2. *cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 8. Cellotius *lib* 4. *de hierarch. cap.* 12. §. *fin.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap.* 4. *per tot.* Dartis *ad dist.* 101. Isidorus Moscon. *de Majest. Eccles.* 1. *part. cap.* 15. Desiderius Herald. *de auctorit. rei judic. lib.* 2. *cap.* 15. Hallier. *in vindiciis Sorbon. lib.* 2. *cap.* 2. *fol.* 227. Christ. Lupus *in can.* 6. *Concilii Sardic.*

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Ad commodiorem populorum instructionem, & disciplinam longè congruentius est, ut cuilibet Ecclesiæ etiam in vico, aut pago constructæ Episcopus præficiatur; cùm ita meliùs, ac faciliùs fideles instrui, ac mysteriis fidei imbui possint: & ita quamlibet Ecclesiam suo Pastori adhærere debere, docuit D. Cyprianus *epist.* 69. ibi: *Sacerdoti plebs adunata, & pastori suo grex adhærens.* Quam Episcoporum necessitatem, & utilitatem agnoscentes veteres Ecclesiæ Patres, etiam in pagis, & oppidulis Episcopos constituebant, ut refert Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 9. ibi: *Per Scythiam cùm civitates sint multæ, unum dumtaxat hæ omnes Episcopum habent: apud alias verò nationes reperies contrarium, ubi & in pagis Episcopi ordinantur, sicut apud Arabes, & Cyprios ego comperi, & apud Novatianos, ac Montanistas eos, qui degunt in Phrygia.* Quare Sinesios *epist.* 67. meminit Episcoporum creatorum in vicis Palebisca, & Hydrace: & ait se ad eos accessisse, ut persuaderet quatenus de eligendo Episcopo deliberarent. Et *epist.* 76. scribit Olviastis vici cujusdam incolis Episcopi creatione opus fuisse. Innumera etiam exempla prostant Episcoporum in vicis ordinatorum: Sabinensis, & Portuensis Episcopi prope Romam unam, aut alteram domum sui Episcopatus habent; idque faciliùs patebit percurrenti Conciliorum subscriptiones. In Concilio Arelatensi 1. subscribit Gregorius Episcopus de loco, qui est in portu Romæ: locum verò istum sine nomine fuisse civitatem nobilem nemo cogitavit: ergo quia in pagis, & oppidulis licet Cathedras Episcopales erigere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam non solùm in vicis, & pagis, verùm & absque ullis locis consecrati Episcopos legimus, de quibus in Concilio Vernensi *can.* 13. cavetur: *De Episcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec scimus de ordinatione eorum qualis fuit, placuit juxta instituta Sanctorum Patrum, ut in alterius parochia ministrare, nec ullam administrationem facere debeant sine Episcopi (cujus est parochia) jussione.* Idem habetur in Concilio Carthag. 2. *can.* 2. Carthag. 3. *can.* 10. Quare in Concilio Matiscon 2. subscripserunt Episcopi sedes non habentes; & hos Episcopos Scotos appellarunt Patres Concilii Cabilon. 2. *can.* 43. cujus nomenclaturæ rationem illustratCiron. *lib.* 1. *obs. cap.* 13. quare in canone 6. Concilii Valent. Hisp. cavetur, ne quispiam ordinetur Episcopus, qui priùs se localem futurum fore non promittat.

4. DE EPISCOPATUUM ERECTIONE.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, ex dispositione Anacleti cautum fuisse, ut in locis, ubi apud Gentiles erant Primates Flaminum, Patriarchæ constituerentur; ubi Archiflamines erant, Archiepiscopi ordinarentur, *cap.* 1. 99. *dist. cap. in illis* 2. 80. *dist.* & juxta ita civilem, & politicam gubernationem Metropoles, & diœceses erigebantur: quod & cautum fuit in Concilio Chalcedon. *can.* 17. ibi: *Vt si civitas aliqua à Principe innovata fuerit, civiles, & publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo consequatur.* Synodus 6. Trul. *can.* 38. latè probat Frances *de Eccles. Cathedral. cap.* 1. immò & Apostolos ipsos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse, ad exemplum dispositionis civilis, quæ per illas tempestates vigebat in imperio, doctè probat P. Maccha *lib.* 6. *concord. cap.* 1. Non tamen adeo rigida fuit hæc disciplina Ecclesiæ, ut nunquam in minoribus pagis Episcopi ponerentur. Plerunque enim legem hanc infregit privata regionum, ac provinciarum consuetudo; nam cùm ampliores erant Episcopatus, quàm ut eis Episcopi unius in ampla civitate degentis cura sufficere posset, nullam urbium dignitatis habebant rationem, satius putantes in oppidis, ac vicis Episcopum constitui, quàm Episcopali solicitudine destitui. Necnon auctoritas Principum sæcularium plurimùm in hoc prævaluit. Sic Phædimus Amasæ Metropolitanus, Neocæsareæ urbi, in qua decem & septem fidelium, non amplior, erat numerus,

Gregotium Thaumaturgum primarium constituit Episcopum, auctore Gregorio Nysseno *in vita Thaumaturgi.* Similiter divisâ in duas provincias Cappadociâ Valentis imperio, Basil. Cæsareensis Metropolitanus, ut quodam modo damnum sarciter, Sasimorum Ecclesiam erexit in Cathedralem, & Gregorium Nazianzenum in ea Episcopum ordinavit, ut testatur ipse Nazianz. *orat.* 20. & refert Gregorius presbyter *in ejus vita.* Qualis autem esset Sasimorum locus, Gregotius ipse describit carmine de vita sua:

In regiæ medio via est vicus situs
Qui scindit in tres se vias, lymphis carens.

Quamplurimos quoque in Africa, & in Ponticis regionibus Episcopos exiguorum oppidorum constitutos olim fuisse antiqua monumenta produnt; & certè Joannes XXII. in extravaganti *Salvator,* extravaganti, *Nuper, de prabendis & dignit.* ob amplitudinem Tolosani Episcopatus alias Episcopales Sedes erexit in villis Laberensi, sancti Pauli, aliisque exiguis oppidis, ut referentes ipsorum Episcopatuum historiam tradunt Fratres Sarnath. *tom.* 2. *&* 3. *Gal. Christ.* Etiam Principes sæculares sæpiùs in vicis, & oppidis Episcopos constitui curstunt. Unde cùm Stephanus olim Emeritensis Episcopus jussu Vvambæ Regis Gothorum motus in suburbio Toletano in Ecclesia Prætoriensi Episcopum præter morem & consuetudinem Ecclesiæ instituisset, pœnitentiâ ductus Patres Concilii Tolet. 12. cum lachrymis adortus est, veniamque labefactatæ disciplinæ precatus: quod factum Patres improbarunt, ac submovendos censuerunt Episcopos non modò ab eo suburbio, verùm ab aliis quoque obscuris, ac ignobilibus locis, in quibus per voluntatem Vvambæ Regis fuerant instituti. Et ita Patres sanxerunt: *Et ideo, quia indiscreto, & facillimo assensu injustis Vvamba Principis jussionibus parens novam, & injustam illic Pontificalis Sedis prelectionem induxerit, ubi canonica institutio id fieri omni ratione refellit; prædictus idem vir prostratus humo, medicamine nostri præcepti, & sibi dari veniam petiit, & quid potissimùm oporteret fieri de persona ejus, qui illic ordinatus fuerat, nostri oris sententiâ decernendum poposcit.* Et quibusdam verbis interjectis, quibus proferuntur in medium veterum Patrum, ac Conciliorum sententiæ de majestate & nobilitate Sedis Episcopalis, tandem Patres ita concludunt: *Ut in locum villula supradictæ Aquis deinceps Sedis Episcopalis non maneat, nec Episcopus illuc ultrà constituendus existat. Hic tamen Cunildus, qui contra majorum decreta illic videtur institutus fuisse Episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententiis ulciscendus: quia non ambitione, sed Principis impulsione illic constitit ordinatus; & ideo illi hoc remedium humanitatis concedimus, ut in Sede alia decedentis cujuslibet Episcopi transducatur, & prædictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus, non Episcopali ultrà privilegio fretus, sed sub Abbatis regimine, sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus.* Similiter cùm in Castro Dunensi, qui vicus est in Diœcesi Carnotina, Ægidius Episcopus Rhemensis ordinaret Episcopum Promotum, conquestus fuit in Concilio Parisiensi 4. Pappolus Episcopus Carnotensis; & Patres ita decreverunt: *Dominus Pappolus Episcopus mediocritati nostræ detulit in querelam, in Castro Dunensi, parœcia denique Carnotina, quod castrum nec ad territorium civitatis vestræ, nec ad vestram provinciam manifestum est pertinere, à vobis contra omnem rationem, & contra canonicam disciplinam Episcopum consecratum. Et licèt secundùm prisca beatissimorum Patrum decreta potuis hujusmodi excessus in vestra injuria acerbiùs coerceri; sed nos charitatis jura servantes, beatitudini vestræ indicamus, ut presbyterum ipsum nomine Promotum, qui omissâ severitate canonicâ a vobis dicitur tam temerè consecratus, ut justè debeat de gradus ipsius dignitate deponi, sicut canonum constituta sanxerunt, ad vos evocetis, vel vobiscum retineatis, ut injuriam nec Ecclesiæ, nec sacerdoti suo ulteriùs debeat irrogare.* Refert P. Marcha *part.* 1. *concord. lib.* 2. *cap.* 9. qui *lib.* 4. *cap.* 13. probat novam creationem Episcopatus fieri posse à Pontifice ex consensu Principis sæcularis: & plura de erectione Ecclesiæ in Cathedralem, aut Metropolim tradunt Dart. *ad dist. ult.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 1.

5. Traditur ratio decidendi.

Ratio autem cur tot sacris canonibus cautum sit, ne in vicis, & pagis Episcopi constituantur, assignatur à B. Leone in præsenti, ne videlicet vilescat Episcopalis dignitas propter locorum ignobilitatem; & ut loci majestate informati docerentur homines, de Episcoporum gradu, ac infulis magnificè semper cogitare. Accedit, nam in civitatibus frequenter plures sunt presbyteri, qui ut consiliarii adesse possint Episcopo in negotiis arduis. Item propter celebritatem urbis facilè adiri posset Episcopus, ut sicut ad celebriorem urbem omnes vicos, villulas, oppida judiciorum, mercaturæ, & aliorum negotiorum causâ convenire oportet; ita & religionis gratiâ commodè concurrerent. Accedit, nam nemo lucernam ponit sub modio, sed super candelabrum: ideo dignitatum ecclesiasticarum culmen, lucem humani generis, facem religionis, ac pietatis oportuit loco nobili, excelso, & illustri consistere: unde ne assiduitate, si passim constituerentur Episcopi, eorum dignitas vilesceret, quæ in summa veneratione apud fideles debet esse; ideo in præsenti, & tot canonibus statuitur, ne in vicis, & pagis, sed in civitatibus, & locis populosis Episcopi ordinarentur.

6. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ex epistola 69. D. Cypriani, cujus auctoritate motus Doctor Kelisonius existimavit, dari non posse Ecclesiam particularem sine Episcopo: quem doctè refellit Nicolaus Smitheus in discussione aliquarum assertionum ipsius Doctoris. Nec illi favet D. Cyprianus, quia responderi potest, D. Cyprianum non definire, plebem adunatam esse Ecclesiam, & gregem adhærentem particulari sacerdoti, ac Pastori; sed indefinitè sacerdoti, & Pastori: quod tamdiu in nos quadrabit, quamdiu Episcopum, & Pastorem nostrum agnoverimus Romanum Pontificem. Quid quod S. Cyprianus loquatur de ordinariis Pastoribus potestatem habentibus in loca, & personas, catholicos, & hæreticos, permanenter, & non solùm ad beneplacitum? unde conficitur, ejus definitionem non competere delegato, sed adhuc necessarium nobis erit immediatum, & ordinarium nostrum Pastorem retinere Summum Pontificem. Cæterùm ut quæ Cypriani verbis subsit sententia, aperiatur, prænoscendum est, dictam epistolam scriptam fuisse ad quendam Florinum, sive Florentium, cognomento Pupianum, qui ut advertit Pamel. in suis ad illam epistolam annotationibus, hæreticus erat à secta Novati, & per incautam, credulamque nimis temeritatem, confictis adversùs B. Cyprianum criminibus, fidem commodaverat, ob quæ meritò desetendum à grege suo Sanctum, perinde ac si verus eorum non fuisset Episcopus, autumabat. Contra hanc falsam & seditiosam calumniam probat, non ille quidem, Ecclesiam Episcopo destitutam non esse particularem Ecclesiam, sed Ecclesiam, cui verus & legitimus præsit Episcopus, dividentem se tamen, & per schisma ab illo descifcentem, revera Ecclesiam omninò non esse, sed

schismati

schismaticam congregationem. Quod hoc ita se habeat, ipsa Cypriani verba argumento sunt; cùm enim ex sacra pagina, *Ioannis cap. 6.* citasset: *Nos credimus, & cognovimus, quia tu es filius Dei vivi*; addit: *Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuit Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens, & ostendens, quia etsi contumax, ac superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs tanquam sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse; & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ catholica una est, scissa non sit, nec divisa, sed sit utique connexa, & cohærentium sibi invicem sacerdotum glutine copulata.* Manet ergo D. Cyprianum non asserere, dari non posse Ecclesiam particularem absque Episcopo, & per consequens in vicis, & minoribus civitatibus eos non esse necessarios, nec constitui debere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, quia verum est, olim ex causis suprà relatis nonnunquam Episcopos constitutos fuisse in locis, & pagis minùs populosis: quod postea variis canonibus prohibitum fuit, ut probatum manet.

7. **Exponitur can. 10. Concil. Antioch.** Sed suprà traditis obstat textus in canone 10. Concilii Antioch. in illis verbis: *Qui in vicis, vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi sint consecrati, tamen sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine, curaque contenti sint. Ordinent etiam lectores, & subdiaconos, atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant.* Ex quibus verbis deducitur, in vicis & pagis Episcopos constitui posse. Ergo non rectè in præsenti asseritur, tantùm in civitatibus, & majoribus populis Episcopos ordinari debere. Pro cujus canonis expositione examinandum venit, utrum Chorepiscopi, qui olim in vicis, & pagis consecrabantur, quorumque mentio fit *in Concil. Nicæno, can. 4.* Neocæsar. *can.* 13. Ancyr. *cap.* 12. Rhegiensi *can.* 3. Hispalensi 2. *cap.* 7. Metensi sub Stephano VI. *can.* 5. Meldensi *can.* 44. Parisiensi *can. 27. cap. 1. dist. 68. cap. 1. dist. 69.* essent veri Episcopi, an verò tantùm presbyteri. Et eos verè Episcopos fuisse, probatur primò ex dicto canone 10. Concilii Antioch. & ex Concilio Ancyran. celebrato anno 314. *can.* 12. Meldensi *can.* 44. ubi illis permittitur ordinare lectores, & subdiaconos, cùm hoc proprium sit Episcoporum, ut probavi *in cap. 3. de temporibus ordin.* & ex canone 2. Concilii Barchinon. 2. sub Recharedo: Felice IV. relato *in cap. tabernaculum 2. cap. sicut 11. de consecr. dist. 1.* ubi etiam refertur, licuisse Chorepiscopis Ecclesias consecrare; quod munus proprium est Episcoporum, *cap. aquam*, ubi probavi, *de consecr. Eccles.* Deinde idem suadetur ex dicto Concilio Antiocheno *can.* 8. ubi cavetur, ne presbyteri, qui sunt in agris, literas canonicas dare possint, Chorepiscopi verò irreprehensibiles illas dare valeant. Ex quibus deducitur, discrimen versari inter presbyteros, & Chorepiscopos, quod nullum aliud esse potest, nisi quod Chorepiscopi essent veri Episcopi; unde Episcopi villani appellantur *lib. 1. capitul. cap. 9. & lib. 5. cap. 168. & sequenti.* Facit tandem pro hac sententia Nicolaus I. in quadam epistola ad Rodulphum Archiepiscopum Bituric. relatus ab Hincmaro Rhemensi *ad calcem suorum opuscul. pag.* 716. ubi *cap.* 1. Pontifex ita scribit: *Chorepiscopus asserit multas esse in regionibus vestris ordinationes Presbyterorum, & Diaconorum effectas, quos quidam Episcoporum deponunt, quidam verò denuò consecrant. Nos verò dicimus, nec innocentes oportere percelli, nec ullas debere fieri reordinationes reiteratas consecrationis.* Ergo quia Chorepiscopi, ut veri Episcopi ordines conferre valebant.

8. **De chorepiscopis.** Contrarium verò, immò Chorepiscopos presbyteros honorabiliores, & primi gradus fuisse, non verò Episcopos, probatur ex epistolis 4. aliàs 5. Damasi de Chorepiscopis, & 86. sive 88. Leonis, ex quibus commentitia alia epistola compacta, & Joanni III. adscripta extat *tom. 3. Concil. editionis Severini Binii*; illarumque fragmenta habentur apud Gratianum *in cap. quamvis 4. cum sequent. 68. dist. cap. per illicitam 3. 9. q. 1. cap. per illicitam 25. 1. quæst. 7. cap. si Petrus 8. quæst. 1.* Idem probatur ex Gelasio I. *epist. 9. ad Episcopos Lucaniæ, §. nec minus*, junctis Concilio Neocæsar. *can.* 13. Nicæno 1. *can.* 8. ubi Chorepiscopi presbyteri appellantur ordinati in locum 70. seniorum. Secundò idem probatur ex eo, quia illis prohibetur munia Episcopalia obire in Concilio Regiensi *can.* 3. Hispalensi 2. *can.* 7. Parisiensi sub Gregorio IV. & Ludovico *can.* 27. Meldensi sub Sergio 2. *can.* 44. Metensi sub Arnulpho *can.* 5. epistola Montani Episcopi post Concil. Tolet. 2. in capitul. Caroli *lib.* 1. *cap.* 9. & *lib. 5. cap.* 268. & *lib. 6. cap.* 119. & 284. & *lib. 7. cap. 187. cap.* 310. 318. & 328. apud Pacianum *serm. de baptismo*, & *epist. 5. ad Symmachum.* Quibus auctoritatibus moti hanc sententiam tenuerunt Ayala *de tradit. Eccles. 3 part. considerat.* 4. Turrianus *ad can. 54. Concilii Nicæn.* Crespetius *in summa, verbo Chorepiscopi*, Lindembrog. *in Glossar. eod. verbo*, Vazquez *3. part. in 3. part. disp. 238. cap. 4. num.* 67. Henriquez *in summa, lib. 10. cap. 23. §* 2. Barbosa *in cap. quamvis 4. num. 6. 68. dist.* & *lib. 1. juris eccles. cap. 15. & 16.* & *de potest. Episc. part. 1. tit. 1. cap. 6. num.* 12. Cironius *ad tit. de offic. Archipresb.* Lantdmeter. *de veteri clerico, lib. 2. cap. 97. §. ordinans*, Morinus *lib. 1. exercit. Eccles. cap.* 11. Joannes Cabassutius *in notitia Concil. in Concil. Ancyr. 1. fol.* 31. Unde in Concilio Augustano sub Paulo III. *cap. 7. in princip.* Græcorum Chorepiscopi comparantur nostris Archidiaconis, sive Archipresbyteris, ut apud Sigebertum *in chron. anno* 384. & diœcesecon visitatores dicuntur in Concil. Laodic. *can.* 57. Vicarii Episcoporum in capitularibus Caroli, *lib. 7. epist.* 310. & 328. & forastici presbyteri in Concil. Brachar. 2. *can.* 56. post Cabassut. addit Morin. *de sacris ordin. exercit. 4. cap.* 1.

9. **Traditur vera sententia.** In hac canonum varietate veriorem credo sententiam eorum qui agnoverunt olim duo fuisse genera Chorepiscoporum; unum eorum, qui verè erant Episcopi in aliena diœcesi commorantes absque jurisdictione Episcopali; aliud verò eorum, qui erant presbyteri tantùm, tametsi utrique in vicis, & pagis curam gererent animarum, tanquam parochi, seu Vicarii Episcopi constituti, propter pauperum curam, qui in agris, & villis degebant: qui propterea quasi Coëpiscopi dicebantur. Concil. Nicæn. 1. *can. 54. in collect. Alphonsi Pisani*: quippe dictio *Chore*, à qua nomen Chorepiscoporum derivatur, idem significat quod Latinè oppidum, seu pagum. Damasus *d. epist. 5. vers. Ad villam.* Inter primos autem, & secundos magnum illud discrimen versatur, quòd Chorepiscopi primi à tribus Episcopis consecrabantur. Concil. Antiochen. *can.* 10. ibi: *Manus impositionem ab Episcopis susceperunt.* Et *cap. quamvis, in fine, 68. dist.* ibi: *Quanquam consecrationem habeant Pontificatus, tamen non habent apicem.* Idest quamvis verè sint consecrati Episcopi, non habent diœcesanam jurisdictionem. Alii autem Chorepiscopi non à tribus, sed tantùm ab uno Episcopo, ut presbyteri consecrabantur. Leo Pontifex *in d. epist. 86.* ibi: *Omnia quoque maxima*

Concilia sanciant eum non esse Episcopum, qui minus quàm à tribus Episcopis auctoritate etiam Metropolitani factus fuerit Episcopus; ideoque illos, quos Chorepiscopos vocatis, quia ab uno (ut audivimus) fiunt Episcopo, Episcopos non esse, nec aliquid de Pontificali privilegio agere debere perspicuum est; quoniam si nomen non habent, quomodo officium possunt habere. Juxta quam distinctionem facilè exponuntur jura suprà relata, ita ut Concilium Antiochenum, & alii canones relati pro prima sententia procedant in primis Chorepiscopis, qui verè Episcopi erant; sed quia jurisdictionem, nec diœcesim habebant, ideo consentiente Episcopo ordines conferebant, *dicto can. 10. Concilii Antioch.* vel eo absente, Concil. Hispal. *d. can. 7.* ibi: *Absente Pontifice.* Docuerunt Balsamon, & Zonaras *in d. can. 10. Concil. Antioch.* Bellarminus *lib. 1. de cleric. tom. 1. controv. cap. 17.* & *tom. 2. lib. 1. de sacram. Ordinis, cap. 7. ad finem,* Suarez *de censur. disp. 11. sect. 2. num. 7.* Joannes Dartis *lib. 1. de Episcop. & presbyt. cap. 7.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 174. pag. 93. & epist. 125. pag. 79.* Juretus *in notis ad Carnot. epist. 24.* Cellotius *lib. 4. de hierarch. cap. 17. §. fin.* Savarus *in not. ad Sidon. lib. 7. epist. 8.* Hallierius *de sacris elect. 2. part. sect. 5. cap. 1. §. 2. n. 10.* & *in vindiciis, fol. 221.* Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 3. cap. 2. §. 2. n. 10.* Magni Præceptores, patriæque, & Academiæ nostræ decus, Illustr. D. Franc. Ramos *pro Episcopat. Lusit. propos. ult. §. 5. n. 159.* D. Martinus Lopez de Huntiberos *in tract. de sacram. Ordinis, tract. 3. 1. part. n. 23.* P. Marcha *part. 1. concord. lib. 2. cap. 153.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 1. n. 128.* P. Bollo *in œconom. class. 5. cap. 2. §. 4.* Beyerlinch *in theatro, verbo Chorepiscopi,* Macedo *de clav. Petri, lib. 1. cap. 3.* P. Laura *in sua epit. verbo Chorepiscopus,* Dartis *de benef. sect. 1. cap. 2.*

10. EXPONITUR QUÆDAM SUBSCRIPTIO CONCIL. CHALCEDON.

Secundò suprà traditæ assertioni opponi potest quædam subscriptio Concilii Chalcedon. *part. 2. actu 2.* ubi subscribit quidam Noë Episcopus Cephæ Castellæ: ex qua subscriptione constat, Episcopum illum ordinatum fuisse in castello; ergo quia in vicis, & pagis possunt Episcopi ordinari. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, castellum in ea subscriptione significare celebre castrum aliquod, sub quo plura alia consistebant; cujus generis plura erant in Oriente. Philip. Betterius Pisha *diatrib. 1. c. 6.*

11. EXPONITUR CONCIL. SARDICENSE.

Deinde superiori assertioni obstat textus in Concilio Sardicensi, ubi Gaudentius Episcopus dixit: *Unusquisque nostrûm, qui in canali constitutus est, cùm progredientem Episcopum viderit, inquirat transitum, causas videat, quò tendat agnoscat; & si quidem eum invenisset ire ad comitatum, requirat & illud, quod superius comprehensum est, nisi fortè invitatus, facultas eundi permittatur: si verò propter desideria, & ambitiones ad comitatum pergat, nec in literis ejus subscribatur, nec in communionem recipiatur.* Ex quibus deducitur, Episcopum in canali, & ita in vico, & luco minùs populoso ordinatum fuisse, & per consequens non semper in civitatibus, & majoribus locis Episcopos constitutos fuisse. Pro cujus textus expositione sciendum est, canalia esse publica loca, per quæ cursus publicus peragebatur, *l. agentes 2. Cod. Theodos. de curiosis,* ibi: *Nec verò multos esse per singulas provincias jussimus, quippe sufficit duos tantummodò curas gerere, & publicum cursum gubernare, ut licèt in canalibus publicis hæc necessitas excusetur, numerus tamen amplior esse non debeat.* Et *l. mancipium 15. eod. Cod. de cursu publico:* ne sit cujusquam tam insignis audacia, qui parangarias, aut paravedos in civitatibus ad canale debeat commovere, quominus marmora privatorum vehiculis provinciarum appellantur. Apuleius *lib. 6. & 9. de Asino aureo:* notarunt Guther. *lib. 3. de officiis domus, cap. 25.* Cujac. *lib. 15. obser. 18.* Cironius *lib. 2. obser. cap. 14.* Unde Episcopi in canali constitui, in dicto canone Concilii Sardic. dicuntur qui sedes habebant in cursu publico, via videlicet quâ equi publici dispositi erant per stationes singulas ad iter faciendum, de quibus Athanasius *apolog. 2.* postquam enumeravit Episcopos, qui ex Hispania, Gallia, & aliis provinciis Sardicam convenerant, ait: *Hi qui venerunt ex canali Italia, erant Probatius, Viator.* Observarunt, & ita exposuerunt dictum canonem Cironius *dicto lib. 2. observ. cap. 14.* Landmeter. *lib. 2. de veteri clerico & mon. cap. 55.* I. Gothofr. *in l. 2. Cod. Theodos. de cursu publico.*

12. EXPONITUR CONCIL. CABILON. 2. CAN. 43.

Tandem suprà traditæ assertioni obstat textus in canone 43. Concilii Cabilon. ubi agitur de Episcopis vagantibus sine titulo, & sede, quos PP. appellant Scotos: unde constat non solùm in pagis, & modicis oppidis, verùm & sine certa sede Episcopos consecrari posse. Igitur non rectè in præsenti docetur, tantùm in majoribus civitatibus Episcopos esse instituendos. Pro cujus canonis expositione jam observavit Cironius *lib. 1. observ. cap. 13.* olim in plerisque regionibus Episcopos ordinatos fuisse, ut adjutores aliorum Episcoporum, ut cùm hi propter varia impedimenta negotiis, & necessitatibus suarum Ecclesiarum superesse non possint, illi Episcoporum officio fungerentur: & ita erant Episcopi incertæ sedis, quasi adventitii, & conductitii, ut fuit sanctus Bonifacius, donec per Zachariam Papam creatus fuit Moguntiæ Præsul; & ipse sanctus Bonifacius iis ordinavit Episcopum Gamphaldum, ut refertur in Metropoli Salisburg. *tom. 2. anno* 732. & plures ex eis subscripserunt in Concilio Matiscon. 2. & de eis, atque eorum paupertate in chronico Archiep. Bremensium ita legitur: *In Concilio Laterani erant à Papa consecrati Episcopi duo Angliæ, & duo Scoti; unus solo equo venerat, alter pedes.* Et Episcopi, qui tantùm unam domum habebat, meminit Balsamon *in can. 17. Synodi Chalced.* Dicebantur autem illi Scoti, quia in Scotia eorum usus magis invaluerat, ut probat Cironius *ubi suprà.*

CAPUT II.

[a] Gregorius *Petro Subdiacono Campaniæ.*

SIcut in judiciis laïcorum privilegia turbare non cupimus, ita eis præjudicantibus moderatâ volumus auctoritate resistere. Violentos namque laïcos coërcere, non contra leges est agere, sed legi ferre subsidium. Quia igitur Deusdedit gener Felicis de Orticello, præsentium latrici [b] violentiam dicitur irrogasse, præfatamque rem illicitè detinere, ita ut viduitatis ejus dejectio non misericordiam provocare, sed ejus inveniatur roborare malitiam: præcipimus experientiæ tuæ, ut tam contra præfatum virum, quàm in cæteris causis, in quibus se asserit præfata fœmina præjudicium sustinere, nostræ ei

solatium

ſolatium tuitionis impendas, nec à quolibet eam prægravari permittas: ne vel ea, quæ tibi, ſalvâ tamen æquitate mandantur, in aliqua inveniaris parte negligere; vel viduis, aliiſque pauperibus, dum illic auxilium non inveniunt, ex hujus itineris profligentur longinquitate diſpendia.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic in Regeſtro epiſtolarum ipſius Pontificis *lib.* 2. *indict.* 11. *epiſt.* 5. ex quo reſtituo literam hujus textus. De hoc defenſore, & ejus officio nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de elect.*

b *Violentiam.*] In rebus videlicet: unde cùm ipſa vidua eſſet, & per conſequens miſerabilis perſona, judex eccleſiaſticus adiri poterat, juxta tradita *in cap. ex literis, de foro compet.* Unde cognoſcitur quàm perperam in præſenti reperentes ex hac Gregorii epiſtola deduxerint, malefactorem laïcum, non obſtante quocunque privilegio, per judicem eccleſiaſticum puniri poſſe: quam doctrinam diſputavi *in c.* 8. *de foro comp.* 2.

CAPUT III.

Ex Concilio a *Lateran.*

Cum & plantare ſacram religionem, & plantatam fovere modis omnibus debeamus, nunquam hoc meliùs exequemur, quàm ſi nutrire quæ recta ſunt, & corrigere quæ profectum veritatis impediunt, commiſsâ nobis auctoritate curemus. Fratrum autem, & Coëpiſcoporum noſtrorum vehementi conqueſtione comperimus, quod Fratres *b* Templi, & *c* Hoſpitalis, & alii quoque religioſæ profeſſionis, indulta ſibi ab Apoſtolica Sede excedentes privilegia, contra Epiſcopalem auctoritatem multa præſumant, quæ & ſcandalum generant in populo Dei, & grave pariunt periculum animarum. Proponunt enim, quod Eccleſias recipiant de manibus laïcorum, excommunicatos & interdictos ad eccleſiaſtica ſacramenta, & ſepulturam admittant, in Eccleſiis ſuis præter eorum conſcientiam & inſtituant, & amoveant ſacerdotes: & fratribus eorum ad eleemoſynas quærendas euntibus, cùm indultum ſit eis, ut in adventu eorum ſemel in anno Eccleſiæ aperiantur, atque in eis divina celebrentur officia, plures ex eis de una, ſive diverſis domibus ad locum interdictum ſæpiùs accedentes, indulgentia privilegiorum in celebrandis officiis abutuntur, & tunc mortuos apud prædictas Eccleſias ſepelire præſumunt. Occaſione quoque fraternitatum, quas in pluribus locis faciunt, robur Epiſcopalis auctoritatis enervant, dum contra eorum ſententiam ſub aliquorum privilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, qui ad eorum fraternitatem volunt accedere, & ſe conferre. In his quia non tam de majorum conſcientia, vel conſilio, quàm de minorum indiſcretione quorundam exceditur, & removenda ea, in quibus exceditur, & quæ dubietatem faciunt, declaranda decrevimus. Eccleſias ſanè, & *d* decimas de manu laïcorum ſine conſenſu Epiſcoporum, tam illos, quàm quoſcunque alios religioſos recipere prohibemus, dimiſſis etiam quas contra tenorem iſtum moderno tempore receperunt: excommunicatos, *e* & nominatim *f* interdictos, tam ab illis, quàm ab omnibus aliis, juxta Epiſcoporum ſententiam ſtatuimus evitandos. In Eccleſiis verò ſuis, quæ ad eos pleno jure non pertinent, inſtituendos presbyteros Epiſcopis *g* præſentent, ut eis quidem de plebis cura reſpondeant, ipſis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem: inſtitutos autem Epiſcopis inconſultis non audeant removere. Si verò Templarii, ſive Hoſpitalarii ad eccleſiaſticum interdictum venerint, non niſi ſemel in anno ad eccleſiaſticum admittantur officium, nec tunc ibi corpora ſepeliant defunctorum. De *h* confratribus hoc ſtatuimus, ut ſi non ſe prædictis fratribus omninò reddiderint, ſed in ſuis proprietatibus duxerint remanendum, propter hoc ab Epiſcoporum ſententia nullatenus eximantur: ſed poteſtatem ſuam in eos, ſicut in alios parochianos ſuos exerceant, cùm pro ſuis exceſſibus fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum eſt, de aliis quoque religioſis, qui præſumptione ſua Epiſcoporum jura præripiunt, & contra canonicas eorum ſententias, & tenorem privilegiorum noſtrorum venire præſumunt, præcipimus obſervari. Si autem contra hoc inſtitutum venerint, & Eccleſiæ, in quibus iſta præſumpſerint, ſubjaceant interdicto, & quod egerint irritum habeatur.

NOTÆ.

a *Lateranenſi*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & extat textus hic in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 9. prout in præſenti tranſcribitur. De eo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 27. *de reſcript.*

b *Templi.*] De quibus, & eorum miſero exitu egi *in cap.* 16. *de judic.*

c *Hoſpitalis.*] Qui infrà dicuntur Hieroſolymitani, 1.

mitani, de quibus, & eorum præclaro ordine, origine, & progressu plura congesserunt D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ sacr. in notitia Ecclesiæ Melitensis*, Gualterus *in chron. sæculo 10. anno 119.* Carrillo *in suis annalibus, anno 1104.* plures congesti à Don Ferdinando da Scaño *in propugn. sacræ hujus religionis, discept. 1. cap. 1. num. 3.* & nos nonnulla congessimus *in cap. 10. de sepult.*

2. d *Ecclesias & decimas.*] De Ecclesiis non accipiendis de manu laici egi *in cap. 43. de elect.* similiter de decimis ab eis non accipiendis inconsulto Episcopo, egi *in cap. quod autem, de jurepatron.* ubi commentarium hujus prioris partis invenies.

e *Excommunicatos.*] Cum quibus etiam communicare exempti non possunt, ut dicemus infrà *in cap. nulli, de sent. excom.*

f *Interdictos.*] Aliàs exempti etiam non servantes interdictum, graviter peccant, & puniuntur, ut probavi *in cap. fin. de excess. Prælat.*

g *Præsentent.*] Juxta tradita *in cap. 1. de statu monach. cap. 1. de capel. monach.*

3. h *De confratribus.*] Ordo Hierosolymitanus ultra Equites, fratres, & capellanos, habet etiam confratres deferentes mediam crucem albam, quam vocant Tau, qui statutis ipsius Ordinis Donati quoque appellantur: ut admittantur in Ordine, debent probare se natalibus honestis esse procreatos, & à Judæis, aut Mahometanis non ducere originem, probè, ac non flagitiosè vixisse, nullam per seipsos exercuisse artem sordidam, vel mæchanicam; & præterea tenentur aliquam partem bonorum suorum ipsi Ordini offerre, & ita admissi signum Donatorum vestibus insutum publicè deferre, ut cavetur in statutis ipsius Ordinis, *tit. 2. num. 30. cum sequent.* de quibus plura Petrus Gregorios *lib. 15. syntag. cap. 34. num. 8.* Mendo *de Ordinib. Milit. disquisit. 2. quæst. 1. num. 14.* D. Ferdinand. de Scaño *in propugnac. religionis Hierosolym. discept. 4. cap. 2.* Illi verò non sunt religiosi, ideoque testamentum facere possunt, ut probat idem Scaño *discept. 9. cap. 5. num. 57.* nec amittunt beneficia sæcularia per ingressum in ipso Ordine, ut probat idem Scaño *discept. 11. cap. 2. num. 31.* à collectis immunes non sunt: idem Scaño *discept. 12. cap. 2. num. 4.* officia sæcularia habere possunt, idem *discept. 13. cap. 5. num. 27.* Circa exemptionem autem eorum, & privilegium fori Aloysius Riccius *tom. 4. resol. 177. num. 3.* Thomas Delbene *de immunit. Ecclesiast. tom. 1. cap. 1. dub. 11. sect. 2. num. 12.* existimarunt, similes confratres privilegio fori gaudere, ideoque puniendos esse à Magno Magistro ipsius Ordinis. Sed contraria sententia communior, & receptior est, quia confratres hi merè sæculares sunt, cùm non emittant tria vota substantialia religionis, & ita privilegia regularia illis non conveniunt. Concil. Trident. *sess. 24. de regul. cap. 11.* quæ doctrina apertè probatur ex hoc texto, & conformis est constitutioni Pontificiæ Gregorii XIII. in Bulla quæ incipit, *Circumspecta*, edita die xxv. Novemb. anno 1580. & docuerunt Catleval. *de judiciis lib. 1. tit. 1. disp. 2. n. 455.* Mendo *de Ordin. Militar. disquisit. 2. q. 2. n. 84.* Narbona *in l. 8. tit. 5. Glossa unic. lib. 1. recop.* l. Azevedo *in l. 1. n. 11. tit. 14. lib. 5. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. n. 833.* Giurba *consil. 21.* Diana *part. 3. tract. 1. resol. 51.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 1. difficult. 5. dub. 4. punct. 2.* Pellizzarius *tom. 1. manual. regul. tract. 1. cap. 3. n. 27.* Scaño *in propugnac. discept. 13. cap. 2. num. 24.*

CAPUT IV.

Idem *Venerabilibus fratribus* a *Archiepiscopis, ad quos literæ istæ pervenerint.*

Dilecti filii nostri fratres Hospitalis Hierosolymitani transmissâ nobis conquestione monstrarunt, quod vos eisdem de *b* malefactoribus suis justitiam facere non vultis, privilegia ipsorum inspicere contemnitis, nec ipsos eleemosynas quærere in vestris parochiis, aut fratres ipsorum *c* sepelire aliquatenus permittitis. Quoniam igitur iidem fratres multis sunt libertatibus, & *d* privilegiis à Romanis Pontificibus præmuniti, quæ ut nostris temporibus infringantur, nolumus sustinere: f. v. per A. s. m. quat. jamdictis fratribus in iis, quæ sibi à Romana Ecclesia noscuntur indulta fuisse, nullam prorsus molestiam faciatis, nec ea sibi contradicere, vel negare aliquatenus attentetis. Si enim de vobis in veritate talia de cætero poterimus comperire, pro certo sciatis, quod non concessa privilegia decurtabimus, cùm nostris, & Ecclesiæ Romanæ scriptis authenticis obviare minimè timeatis.

NOTÆ.

1. a *Archiepiscopis.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* in hac verò sexta additur, *& Episcopis.* Et rectè, quia cum eis occurrunt frequentes conquestiones, de quibus in præsenti agitur.

2. b *Malefactoribus.*] Quæ conquestio cessavit postquam ipsi Hierosolymitani privilegium adepti fuerunt nominandi judicem conservatorem, quod concesserunt Pius IV. Clemens VII. Gregorius XIII. Urbanus VIII. in bullis relatis ab Scaño *in propugnac. discept. 15. cap. 1.* ubi de jurisdictione Conservatoris latè agit, & in quibus causis cognoscere possit.

c *Sepelire.*] Postea verò privilegium adepti fuerunt, ut non solùm ipsi in propriis Ecclesiis, verùm & alii, qui in ipsorum Ecclesiis sepulturam eligunt, possint tumulari, *cap. in nostra, de sepultur.* ubi probavi. 3.

d *Privilegiis.*] Quorum epitomen tradit Scaño *in d. propugnaculo, discept. 16. per tot.*

CAPUT

CAPVT V.

Idem a *Cantuar. Archiepiscopo.*

AD hoc in Beatorum Apostolorum Principis Cathedra, Domino disponente, quanquam immeriti, sumus constituti, ut plantare debeamus quæ ad divinum spectent decorem, & evellere, & eradicare curemus, quæ obvia sunt rationi, & profectum impediunt salutis. Intelleximus sanè, quod Hospitalarii nominatim excommunicatos contra prohibitiones Episcoporum ecclesiasticæ præsumunt tradere sepulturæ, non cogitantes, quàm grave sit eis in morte communicare, quos dum viverent, Ecclesia à suo sinu pro eorum excessibus *b* segregavit. Verùm quoniam hujusmodi præsumptionem, & temeritatem nolumus, nec debemus aliquatenus tolerare: f. t. per A. s. p.m. quat. prædictos fratres moneas, ac horteris, & eis ex parte nostra præcipias, ut si quos in excommunicatione defunctos in cœmeteriis Ecclesiarum sepelierint, eos extra cœmeteria ipsa penitus ejiciant. Quod si facere noluerint, hoc ipsum de his, quos in excommunicatione defunctos esse tibi constiterit, auctoritate nostra, rem. ap. ob. exequaris.

N O T Æ.

a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concil. Later. *part. 31. cap. 5.* De hac Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de rescript.*

b *Segregavit.*] Juxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.* ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPVT VI.

Idem *Abbati & monachis* a *S. Andreæ.*

SI de terra, quam habetis in parochia, d. v. jam per xxx. annos decimas Canonicis de Plautio persolvistis, eas sibi de cætero integrè, oc. & ap. post. persolvatis: licèt enim privilegiorum Romanæ Ecclesiæ beneficio fratribus de Cisterc. indultum sit, quod de laboribus suis nulli decimas, vel primitias persolvere debeant; ex privilegio tamen vobis indulta tanto tempore detrahere voluistis, cùm liberum sit unicuique juri suo abrenuntiare, eoque modo potestis vos in hac parte tueri.

N O T Æ.

a *Sancti Andreæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* & post Concil. Lateran. *part. 38. cap. 4.* Monasterium hoc est Ordinis Cisterc. in diœcesi Sagiensi, quod B. Mariæ de sancto Andrea Ordinis Cisterciensis appellatur in libro Cameræ: cujus Ecclesiam instauratam, aut perfectam à Reginaldo Abbate dedicavit Gaufredus Episcopus Sagiensis anno 1152. ut refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno 1148. cap. 15. num. 5.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Privilegium amittitur per non usum, Ecclesia tamen concessum post XXX. annos.* Quæ conclusio probari potest *ex cap. cùm accessissent, de constit. cap. pro illorum 22. de preb. cap. ad Apostolicam, de regul. cap. accedentibus, hoc tit. l. 2. & fin. ff. de veteran. l. 2. l. semper 5. §. fin. ff. de jure immunit. l. 2. § fin. ff. de Decur. l. 2. C. de tabul. lib. 11. l. 3. C. de Decur. lib. 10. l. 2. C. de jure dominii impetrand.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcopi alleg. 26. num. 11.* Balboa *in cap. Sanctorum, de præscrip. num. 54.* Bruno Chassaing. *de privileg. regul. part. 1. princip. 1. cap. 5.* Moneta *de commut. cap. 8. num. 195.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. cap. 10.* Garcia *de nobilitate, glossa 6.* Amaya *in l. 1. C. qui sponte, num. 18.* Giurba *consil. 59.* Castillo *de tertiis, cap. 19.* Caldas Pereyra *decis. 91.*

2. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Privilegium per non usum non amittitur, unde *in l. voluntaria 12. C. de excusat. muner. lib. 12.* docetur, quod si aliquis haberet immunitatem à tutela, non ob id, quod sponte eam susceperit, privilegiis suis derogat: & *in l. creditor 7. C. de usur.* aiunt Imperatores: *Nec enim si aliquando ex consensu præstita sunt, obligationem constituunt.* Ergo non rectè in præsenti asseritur, per non usum privilegium amitti non solvendi decimas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam privilegium ut possit amitti per non usum, debebat illud omittere communitas, seu persona, cui concessum est, ut probat Chassaing. *d. propos. 1. cap. 5.* Sed privilegium non solvendi decimas, de quo in præsenti, non fuit concessum monasterio sancti Andreæ tantùm, sed universæ Religioni Cisterciensi, ut probavi *in cap. nuper, de decimis.* Igitur omissione, seu negligentiâ Abbatis, & fratrum monasterii sancti Andreæ amitti non poterat. Augetur deinde hæc difficultas *ex cap. accedentibus, hoc tit.* ubi in eadem specie privilegii decimarum asseritur, quod ad hoc ut illud amittatur, desideratur præscriptio quadragenaria contra habentem simile privilegium. Ergo non rectè in præsenti asseritur, præscriptionem tricennalem sufficere contra monasterium S. Andreæ, ut privilegium non solvendi decimas amittere possit. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est juxta Isidorum *in cap. privilegia, 3. dist.* privilegia dici privatas leges, eo quòd in privam ferantur: facit Fungerius *in etymolog.* ibi: *Privilegia nihil sunt aliud, quàm jus singulare in certa alicujus persona,* 3. PRIVILEGII ETYMON, ET ACCEPTIONES.

personæ, vel causæ favorem ac gratiam, propter aliquam naturalis æquitatis rationem indultum. En quod privilegia in privatum ferantur; sunt enim privilegia quædam beneficia à Principe inducta, *l. quia tale, ff. solut.matrim. l.sunt qui 16. ff. de re judic.* facit textus *in l.privilegia* 196. *ff. de R. I.* ubi Jureconsultus appellat beneficia ea, quæ verè privilegia dicuntur *in l.in omnibus* 66. *ff. eod. tit.* quia Principis beneficio indulgentur propter privatum commodum, & favorem privilegii, *cap. in his* 30. ibi: *Duximus indulgendum; de privil.* notarunt P. Faber, & Gothofredus *in d.l.privilegia*, Azor *tom.2.instit.lib.5.cap.22. & 23.* Soarez *lib.6. de legibus, cap.1. n.3.* Salas *eod. tract.disp.17. sect.1.* Hieronym. Garcia *in polit.regal. tract.8. diffic.1. dub.1.* Prado *tom.1. Theolog. Moral. cap.5. q.1.* Besold. *in delibat.Jur. lib.1. Pandect. tit. de privil.* quare privilegii, & beneficii voces promiscuè usurpantur à Cassiodoro *lib.1. var.cap.28.* quia in genere saltem conveniunt, ut ex indulgentia Principis proficiscantur; namque omne privilegium continet gratiam, beneficium, & indulgentiam Principis, & ex ejus favore descendit, nec potest debitum dici. Suarez *d.lib.8.cap.2. n.11.* Sed non omne beneficium privilegium est, sicut nec dispensatio, nec rescriptum gratiæ, quia in his deest ratio proprii privilegii, quæ in eo consistit, ut ad omnem actum generis privilegiati immunitatem habeat is, cui datum est privilegium, quasi legis permissionem obtinuisset: sed beneficia, rescripta gratiæ, & dispensationes indultæ, ad unum, vel alterum casum tantùm vires suas producunt, nec legis rationem obtinent: quapropter privilegia, & rescripta, tanquam diversa specialibus titulis distinguuntur in hoc volumine, libro 6. & in Clementinis; & ex ea differentia colligit Azor *lib.5.instit.cap.22.q.5.* quod licèt in beneficiis cautum sit, ne liceat uti gratia ante impetratas literas, *in extravag. indulta, de elect.* ad privilegia tamen hæc doctrina non extenditur. Quod autem D.Isidorus *in d. cap.privilegia*, adjicit, privilegia privatas leges dici, quia in privam ferantur, videtur sumpsisse ex Gellio *lib.10. noct. cap.20.* qui communes leges à privilegiis ita distinguit, quòd leges sunt generalia jussa pertinentia ad universos cives, privilegia verò sunt privata jussa ad singulos homines pertinentia; quia veteres priva dixerunt, quæ nos singularia dicimus, ut notavit Jacob.Gothofr. *in dicta regula Privilegia.* Unde deducitur, non exigi ad privilegia formanda, quod singularibus hominibus concedantur, quia etiam possunt uni communitati tribui, vel collegio, ut *in d. cap.his 30. de privileg. d. cap. Abbate 25. de V. S.* vel certo generi personarum, veluti minoribus, clericis, religiosis, Ecclesiis, Militibus, creditoribus, maritis, vel dotibus, ut *in d.l.sunt qui, de re judic. l.si ventri, ff. de bonis auctor. judic. l.assiduis, C.qui potiores:* nec ideo minùs erunt privilegia, quia ipsa communitas, vel personarum, vel causarum collectio habet se ad instar privatæ personæ, quia est pars majoris communitatis, à cujus legibus eximitur. Lege autem decemvirali cautum fuit, privilegia ne concederentur, tabulâ nonâ, his verbis: *Privilegia ne irroganto.* Quam laudat Cicero *lib.3. de legibus*, ibi: *Leges præclarissimæ de 12. tabulis translatæ duæ, quarum altera privilegia tollit.* Et mox: *In privatos homines leges ferre noluerunt; id enim est privilegium, quo quid est injustius?* Et pro domo sua, ibi: *Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges privatis hominibus irrogari; id est enim privilegium, quod nemo unquam tulit, quo nihil est crudelius, nihil perniciosius, nihil quod minùs hæc civitas ferre possit.* Quæ lex ab Atheniensibus accepta fuit, apud quos teste Demosthene contra Aristocratem ita cautum erat: *Nec lex de uno feratur.* Illustrat Samuel Petitus *ad jus Atticum lib 2. tit.1.* qui, & Jacob.Gothofredus *in notis ad d.tabul.9.* observarunt privilegium in ea lege aliter accipi, quàm vulgò hodie accipitur, videlicet pro jure extraordinario, & à communi exorbitante; quando lex specialis pro singulari persona rogabatur, in qua oriebatur, & finiebatur; veluti lex de Menandro, cujus meminit Consultus *in l. 5. §. ult. ff. de captivis:* altera de Hostilio Mancinio, cujus mentio fit *in l.ult. ff.de legationibus.* Videndi sunt Petitus, & Gothofredus *ubi suprà.*

4. De his qui dare possunt privilegia.

Ex hoc etiam principio, quod privilegia privatæ leges sint, infertur, ab eo esse concedenda privilegia, qui legem concedendi potestatem habeat, ut probant D.Antoninus *2.part. summæ, tit.19. cap.1.* Sylvester *in summa, verbo privilegium, q.2.* Hostiensis *in summa hujus tituli, §.qui possit*, Suarez *d. lib.8. de legibus, cap.8.* Salas *eod. tract. disp.17. sect.3.* Unde provenit, competere Romano Pontifici potestatem indulgendi privilegia in universo orbe, ut probatur à Gratiano post caput finale, *§. item Hieronymus, 25. quæst.1.* & *in cap.constitutus* 6. ibi: *Cùm libertatis privilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesiis indulgemus: de religiosis domibus.* Latè illustrat Brunus Chassaing. *de privileg. Regul. regul.1. proposit.5.* & est hoc accipiendum, dummodo hanc potestatem exerceat circa spiritualia, aut ecclesiastica jura, quæ ei subjiciuntur; non autem circa temporalia, nisi respiciant spiritualia. Suarez *d.lib.8.cap.8.n.7.* vel si ab spiritualibus dependeant, ut in specie textus *in cap. per venerabilem, qui filii sint legit.* Idem circa Reges, & alios dominos temporales dicendum est; nam cùm habeant supremam potestatem ferendi leges, possunt etiam privilegia concedere. Dubium autem est, an tantùm subditis propriis privilegia concedi possint? Et concedi valere, suadetur ex eo, quia privilegia sunt beneficia: sed beneficia etiam non subditis concedi valent: ergo & privilegia. Accedit quod Principes sæculares multa privilegia Ecclesiis, clericisque concesserunt, *l.1. cum multis aliis, C.de sacros. Eccles.* & de Episcopis, & clericis, qui ab eorum potestate exempti sunt, constat *ex cap. Ecclesia sanctæ Mariæ, de constit. cap. fin. de rebus Eccles.* Sed adhuc dicendum est, beneficium, quod veri privilegii rationem habet, concedendum esse à Principe suis subditis, nec ab alio dari, ut docent Azor *tom.1. instit.moral. lib.5. cap.22. quæst.4.* Suarez *d.lib.8. de legib. cap.9. num.2.* Salas *d. sect.3. num.27.* qui inde deducunt, non posse à Principibus sæcularibus privilegia tribui Ecclesiis, nec ecclesiasticis personis: quæ doctrina ex eo probatur, quia hoc beneficium non est simpliciter beneficium, sed lex privata; ideoque solis subditis concedi potest, sicut lex solis subditis datur. Suarez *de legibus, disp.7. sect.7. n.23.* aliàs autem frustra diceremus, Pontificem in spiritualibus tantùm, vel ecclesiasticis eisdem annexis privilegia concedere, si posset omnibus indefinitè ea concedere: unde in dictis legibus Codicis abusivè privilegia dicuntur concessiones factæ à Principe sæculari ecclesiasticis personis, nisi fortè circa eam materiam versentur, quæ personis ecclesiasticis competit tanquam civibus, & membris Reipublicæ politicæ: nam quoad hanc partem Principi laïco subjiciuntur, & ideo possunt in ea ab ipso privilegia concedi.

5. Traditur ratio decidendi.

Ex hucusque traditis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm privilegium sit lex privata, renunciari poterit ab eo, in cujus favorem concessum est, quia unusquisque potest juri pro se introducto renunciare, *cap. ad Apostolicam, de regul. l.si quis in conscribendo, C.de Episc. & cleric.* probavi latè *in cap.si diligenti, de foro compet.* & cùm nihil

interfit

intersit voluntas declaretur factis, aut verbis, *l. de quibus 32. ff. de legib.* immò facto plus solet ostendi voluntas, quàm verbis, *l. si tamen 48. §. ei qui, ff. de addit. edict.* ideo renunciari potest privilegium, aut non utendo eo, aut per contrarium usum; ideoque in præsenti specie cùm monasterium S. Andreæ ratione privilegii posset se excusare à solutione decimarum, & non fecerit, immò per 30. annos eas persolverit; videtur tacitè suo privilegio renuntiasse, ut ex ipsa taciturnitate eliciatur consensus renunciandi, *l. Campanus 47. ff. de oper. libert. l. si quis delegaverit 12. ff. de novat. l. 4. C. de pact. inter empt.* & per consequens non potuit monasterium amplius intendere ejus obligationis exemptionem, argumento legis *jam dubitari 86. §. fin. ff. de hered. instit.* Illud tamen summè notandum est, in privilegio reali duplicem usum dari posse, alium privativum, contrarium alium. Privativus est, cùm quis privilegio voluntariè non utitur: contrarius cùm non solùm quis non utitur privilegio, verùm & operatur quid contrarium eidem: & ut præscriptio currat in usu privativo, tres conditiones juxta communem Doctorum sententiam, quam sequuntur Postel. *in dal. lis regul. verbo Privilegii non usus*, Chassaneg. *d. cap. 5. propositi.* requiruntur. Prima, ut oblata fuerit occasio utendi privilegio, & privilegiarius eo non utatur; secunda ut detur scientia talis privilegii; tertia ut adsit potentia illo utendi, idest non detur impedimentum.

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione varia adduxerunt Joannes de Platea *in l. 2. C. qui sponte munera, lib. 10.* Garcia *de nobilit. gloss. 6. num. 29.* Suarez *d. lib. 8. de legibus, cap. 35. num. 10.* Gironda *de privil. credit. num. 107.* Otero *de pascuis, cap. 20. num. 31.* Castillo *de tertiis, cap. 19. num. 16.* qui communiter discrimen constituunt inter actus suâ naturâ reiterabiles, & momentaneos non reiterabiles; ut in his sufficiat unicus actus ad amittendum privilegium, in illis autem necessarium sit tempus præscriptionis. Sed hanc sententiam facilè refellunt Garcia *ubi suprà*, Amaya *in l. 1. C. de his qui sponte mun. susc.* quare eâ distinctione omissâ, veriùs dicendum est cum P. Suarez *d. cap. 35. num. 10.* Barbosa *alleg. 26. num. 15.* Pereyra *decis. 91.* Castillo *de tertiis, cap. 19. num. 16.* per actum unicum privilegio contrarium non induci amissionem privilegii quoad futurum tempus, sed tantùm induci renunciationem quoad illum actum particularem, vel causam, in qua contra privilegium egit, ut expressè probatur *in d. l. voluntariè, C. de excusat. tut. l. 2. & 3. C. de his qui sponte*, veluti si tutor, qui excusari poterat à tutela, illam admiserit, et si postea excusare se velit, non audietur, *l. Prætor 13. §. fin. ff. de vacat. muner.* Idem in veterano Decurionatum agnoscente probatur *in l. 2. & fin. in fine, ff. de veteranis*: facit textus *in l. Prætor 13. § fin. ff. de vacat. muner.* ubi docetur, quod si is, qui poterat privilegio se excusare, ne judex fieret, postquam consensit, pœnitentiâ ductus velit se excusare, audiri non debet. Nec contrarium docetur *in cap. cum accessissent, de constit.* cui varias assignarunt interpretationes Doctores suprà relati, quibus omissis dicendum est cum Amaya *ubi suprà, num. 27.* in eo textu non agi de ullo privilegio, sed potiùs de statuto facto à Canonicis Tullensibus, qui per unum contrarium actum potuerunt ab eo desistere, & recedere ab eo novâ dispositione, ut jam in eo textu notavi. Ut autem privilegium quoad tempus futurum amittatur, varii actus contrarii, seu omissi, accedente legitimâ temporis præscriptione, desiderantur. Quot verò actus necessarii sint, nec jure expressum est, nec apud Interpretes constat. Obtinuit tamen, sufficere eos qui necessarii videantur, ut tempus præscriptionis non interrumpatur, argumento legis *autem 6. ff. de servit. urban.* ibi: *Ita demum jus meum amitto, si super hoc tempus ædes tuas altius sublatas habueris*: *l. si quis 18. in fin. ff. quemadmodum servitutes*; ex eo enim actu, qui contra privilegium factum est, decidit à possessione sua privilegiatus, & incipit quasi possideri jus contra illum. Quòd si continuetur, & non interrumpatur, nec privilegiatus faciat quicquam quo videatur priorem illum actum retractare, & suam quasi possessionem redintegrare, mediante præscriptione amittitur. Nec obstat primum argumentum ipsius dubitandi rationis; nam verum est, privilegium tantùm renunciari posse ab eo, in cujus favorem illud concessum est, ut in totum amittatur; & ita ut universus Ordo Cistereiensis amitteret privilegium non solvendi decimas, universus ordo cessare debebat in privilegii usu: at verò ut unum monasterium pro suo interesse particulari amittat illud beneficium, sufficit ejus omissio, & neglectus, quia tunc partialiter pro sua parte amittitur privilegium.

Nec tandem obstat textus *in d. cap. accedentibus*, pro cujus conciliatione cum præsenti textu varia adduxerunt Garcia *de nobilit. d. glossa 6. n. 35.* Suarez *de legibus lib. 8. cap. 35. num. 2.* Barbosa *de potest. Episcopi, d. allegat. 26. num. 18.* Aliqui docuerunt, præsentem textum esse accipiendum juxta tempus antiquorum canonum, quo admissa fuerat tricennalis præscriptio, ut probavi *in cap. Sanctorum*; textum verò *in d. cap. accedentibus*, procedere juxta novos canones, secundùm quos præscriptio quadragenaria contra Ecclesiam statuta fuit *in cap. de quarta, cap. illud, cap. ad aures, de præscript.* Sed cùm ipsi textus auctorem habeant Alexandrum III. qui auctor est præsentis textus, hæc solutio sustineri non potest: quare veriùs dicendum est cum Barbosa *in præsenti*, & *d. alleg. 26.* Amaya *ubi suprà, num. 30.* diversam speciem proponi in præsenti textu, ac *in d. cap. accedentibus*; in præsenti enim sufficit præscriptio tricennalis, quia non agebatur de præscriptione decimarum, sed de renunciatione privilegii, quia canonici petebant decimas in sua parochia jure communi sibi debitas, *cap. cùm contingat, de decimis.* Monachi sancti Andreæ exceptionem opponebant privilegii Cisterciensibus concessi *in cap. nuper, cap. ex parte, de decimis*: è contra canonici replicabant, privilegium illud cessasse per contrarium usum, quia per 30. annos eo privilegio usi non fuerunt; unde illud renunciasse credebantur, & per consequens standum esse juri communi. Et quia faciliùs quælibet res redit ad pristinum statum, argumento legis *si unus 27. §. pactus ne peteret, ff. de pactis*; ideo minus tempus necessarium erat ad hanc præscriptionem, ut solutio decimarum reduceretur ad jus commune: at verò *in d. cap. accedentibus*, contrarium contingebat; nam monasterium, quod petebat decimas, jure speciali nitebatur, non verò jure communi: Templarii verò privilegium exemptionis allegabant. Et licèt illud amitti possit tacitâ renunciatione, hoc est decimarum solutione, tamen ad talem præscriptionem, & ut monachi ab eis possent decimas exigere, desideratur præscriptio quadragenaria, quia currit contra Ecclesiam, & ille præscribebat, qui non jure communi nitebatur, sed potiùs jure speciali; unde diutius tempus in ea præscriptione desiderabatur, quàm in præsenti specie: latiùs prosequitur Barbosa *d. allegat. 26.* Illud tamen omittendum non duxi, hucusque tradita de tempore necessario ad amittendum privilegium, procedere regulariter in privilegio

7. *Exponitur cap. accedentibus, non. xix.*

privilegio de non faciendo; si verò sit privilegium faciendi aliquid, veluti habendi nundinas, spatio 10. annorum præscribitur, *l.1.ff. de nundinis, l.41. tit.18. part.3.* Azevedo *in d. l. 1. tit. 1.* Molina *lib. 2. de primog. cap.7. num.70.* Amaya *in d.l.1. C. de his qui sponte, num.35.*

CAPUT VII.

Idem a *Ambian. Episcopo.*

POrrò quoniam Templarii, & Hospitalarii multâ sunt libertatis prærogativâ donati, non dubitamus, quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam ad eos pervenissent, fuerant habitatores: quod totum ex *b* inspectione privilegiorum suorum pleniùs advertere poteris, & secundùm quod inveneris, ita *c* observes.

NOTÆ.

a AMbianensi.] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *part.50. cap.18.* & *in 1. collect.sub hoc tit.cap.fin.* ubi additur, *pars capitis Quoad sedem*, ut cognoscatur in præsenti referri partem textus *in cap.quoad Sedem, de frigidis*: ubi extat alia pars hujus decretalis.

1. b *Inspectione.*] Et ita ad privilegii valorem, & probationem necessariam esse scripturam docuerunt Glossa *verbo In scriptis, in cap. 1. de censibus, lib. 6.* Baldus *in l.2. C. de mandatis Principum*, Mascardus *de probat. conclus. 518. num. 19.* & suadetur ea sententia *ex cap.contra morem, dist.10.* ibi: *Scriptis privilegiis, cap. cùm olim 12. hoc tit. cap. cùm persona 7. eod.tit.lib.6.* Sed adhuc verius est, non requiri scripturam ad valorem privilegii, nec ejus probationem. Suarez *d.lib.8. cap.2. num. 2.* qui inde notat, vivæ vocis oraculo privilegia indulgeri. Salas *de legibus, d. disp. 27. sect. 1. n.20.* Prado *tom. 2. Theolog.moral. cap.5. quæst.1. §.2.* quia nulla constitutione scriptura exigitur ad privilegium probandum: & constitutio extravagantis *Injunctæ, de elect.* quâ docetur non licere usum gratiæ Pontificiæ ante expeditionem literarum, solùm procedit in gratiis beneficialibus; & ideo succedit regula juris, quod scriptura non desideratur pro solennitate, sed gratiâ clarioris probationis, *l.contrahitur, ff. de pignor.* & hoc probatur *ex cap. institutiones 25. quæst. 1. Clement. dudum, de sepultur. extravag. etsi Domini 3. de pœnit.* ibi: *Per quascumque concessiones, & facultates per suam Sanctitatem, tam verbo, quàm scripto factas.* Quare si in foro interiori dubium contingat, satis est privilegium obtinere, licèt ad scripturam redactum non sit: in foro autem exteriori qui privilegium allegat, illud probare debet, *d.cap.contra morem.* Et licèt soleat frequentiùs scripto comprehendi, hocque sit utilius, ut de tenore illius certò constet, cui semper standum est; attamen non est necessaria scriptura, sed per testes etiam probari potest, *cap.cùm olim 12. hoc tit.* juxta quam doctrinam explicandus est textus *in cap.cùm persona 7. hoc tit.lib.6.* dum ait, exemptos à jurisdictione ordinaria per privilegium exhibere illud debere coram arbitris ab Ordinariis deputatis. Quibus verbis probari videtur privilegia literis, & scripturâ comprobari. Sed sententia illius textus ita accipienda est, ut qui privilegium allegat, & literas, aut scripturam exemptionis se habere dicit, ea exhibeat; nam frequentiùs privilegium ad scripturam redigitur: sed si scripturam exempli non habeat, sufficiet probare privilegium testibus: quod satis constat ex ipso textu, in illis verbis: *Quibus se dicunt fore munitos.* Quorum sensus est, ut exempti cogantur ostendere & probare privilegium ea probationis specie, ad quam se obstrinxerint, ut vel instrumenta exhibeant, vel testes, juxta modum, quo sibi indultum esse privilegium allegaverint: quæ est vera ipsius capitis interpretatio ab aliis non perpensa. Si verò privilegia scripturâ comprobentur, oportet quod instrumentum authenticum sit, & nullum vitium, aut rasuram contineat, cùm hoc sit generaliter constitutum in omnibus instrumentis, *cap. inter, de fide instrum.* & in privilegiis specialiter cavetur *in cap.cùm olim, vers. Distinguentes, hoc tit.* adeo ut si testes proferantur ad comprobationem deperditi privilegii, deponere debeant de amissione, & tenore, & quod sine vitio erat, *d.cap.cùm olim.* Quæ praxis notanda est tam à judicibus, quàm advocatis, quando agitur de comprobando instrumento deperdito.

c *Observes.*] Quæri vulgò solet, utrum privi- 2.
legia largè, an strictè sint interpretanda? Et quatenus sunt beneficia principalia, amplissimè interpretari debere, constat *ex l.3. ff. de constit. Principum, cap.cùm dilecti 6. de donat. cap. olim 16. de V. S. l. 1. C.de bonis vacantib.* probant Gutherus *de officiis domus, lib.1. cap.38.* Amaya *in l.unic. C. si liceat*, Tapia *in d.l.3. de constit. Princip.* Pavimeist. *lib.2. de jurisd. cap.4. num.126.* Opingius *de jure insig. cap.7. n.208.* Humius *in cmy lop. lib.1. tit.6.* ut semper aliquid privilegiario tribuatur, *cap. in his, 30. de privileg.* Quatenus verò contra juris rationem strictam interpretationem capere debent, ideo tradi solet, prohibitam esse extensionem privilegiorum, etiam in correlativis, aut conjunctis, nisi aliter privilegium inutile reddatur, ut docent Barbosa *in l. quia tale, à num.12. ff.solut. matrim.* Suarez *d. lib.8. de legibus, cap.11.* Adhuc tamen distinguenda sunt privilegiorum genera; nam quæ sunt præter jus, & beneficii rationem tenent, benignâ interpretatione debent coadjuvari: quæ autem à jure communi exorbitant, non sunt trahenda ad consequentiam, & strictè observari debent, *l. quod contra 14. ff. de legibus, l.quæ contra, de R. I. lib.6.* docuerunt Azor *tom.1. instit. lib.5. cap.14. quæst. 2.* Salas *de legibus, disput.17. sect.6.* Suarez *eod. tract. lib.8. cap.27.* ubi *cap.28.* notat, nec ad restringendum privilegium, nec ad illud ampliandum permissum esse ab ejus tenore, aut à proprietate verborum discedere; nec etiam ita coangustandum, ut inanem gratiam reddat interpretatio. Idumay *in notis ad Innocem. III. lib.3. regestr. epist.52.* Nec etiam ad alias personas extendendum est, *cap. sanè, hoc tit.* Unde tota superior resolutio observanda est, quando verba privilegii ambigua sunt, & varias capiunt interpretationes: nam ubi privilegium contra jus est, intelligitur concessum quod minus est: ubi autem præter jus, amplissima fit interpretatio, & concessum intelligitur quod amplius ut dicemus latiùs *in cap.olim 16. de V.S.*

CAPUT

CAPUT VIII.

Alexand. III. *I. A. S.* a *Legato.*

Recepimus literas, quas de Ecclesiis censualibus Episcopatus ven. f. n. *b* Novarien. Episcopi direxisti, & ex eis perpendimus, qualiter ad jura nostra servanda vigil existas. Cæterùm diligentiam tuam volumus non latère, quod sicut non omnes, qui specialiter beati Petri juris existunt, annuatim Ap. Sedi censum exsolvunt: ita nec omnes nostri censuales ab Episcoporum subjectione habentur immunes. Inspicienda sunt ergo privilegia ipsarum Ecclesiarum, & ipsorum tenor diligentiùs est attendendus; ut si fuerit deprehensum, quod Ecclesia, quæ censum solvit, specialiter beati Petri juris existat, & ad judicium perceptæ libertatis census annuus conferatur, non immeritò poterit speciali prærogativâ gaudere. Si verò ad judicium perceptæ *c* protectionis census persolvitur, non ex hoc juri diœcesani Episcopi subtractum aliquid videtur. Cùm igitur constet, presbyterum sancti Petri præfato Episcopo obedientiam promisisse in *d* ordinatione sua, sicut in jure confessus asseruit; nolumus quod eum, vel aliquos tuearis. Quia sicut justitias nostras à fratribus nostris, & Coëpiscopis nostris volumus reservari, ita eorum jura nus convenit illibata custodire.

NOTÆ.

1. a [*Legato.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ex qua textum hunc transcribo.

b *Novariensi.*] De Novariensi Italiæ diœcesi egi *in cap.* 14. *de re judic.*

2. c *Protectionis.*] Ex hoc textu, & etiam *in cap. ex parte* 8. *hoc tit.* apertè probatur, eum qui sub alicujus Principis ecclesiastici, vel sæcularis protectione recipitur, non ideo liberari à jurisdictione judicis ordinarii: quod ad varias causas in foro contingentes exposuerunt Salgado *de Regia protect. part.* 1. *cap.* 1. *n.* 207. Diana *p.* 10. *tract.* 7. *resol.* 1. & 3. & etiam deducit Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 24. *n.* 21. aliquid temporale recipi posse pro præstatione.

d *Ordinatione sua.*] Juxta tradita *in cap.* 3. *de jurejur.*

CAPUT IX.

a Idem.

Sanè. *Et infrà*: Temerarium est, & indignum, aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui certâ ratione inspectâ singularibus voluit beneficiis indulgere.

NOTÆ.

a [*Idem.*] Textus bic non repetitur in aliqua ex collectionibus antiquis; unde non constat, cujus Pontificis sit, aut de quo privilegio in eo agatur. Credo tamen esse partem textus antecedentis, & Raymundum in partes illum divisisse.

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

Ex hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Privilegia singularibus personis concessa, ex identitate rationis ad alias non extenduntur.* Probant eam textus in *l.* 1. *§. permittitur, ff. de aqua quotidiana, l. maritum* 12. *l. quia tale* 13. *ff. solut. matrim. l. ex pluribus* 42. *ff. de administr. tut. l.* 1. *§. privilegium, ff. de Magistratibus conveniendis, l.* 4. *§.* 1. *ff. de privil. credit. l. etsi fidejussor* 34. *cum l. sequenti, ff. de re judic. l. non debet, cum duabus sequent. ff. de dolo, l. cùm patrono* 28. *ff. de legat.* 2. *l.* 3. *ff. de censibus, l.* 1. *ff. de jure immunit. l. in omnibus* 68. *l. privilegia* 156. *ff. de regul. jur. l. unic. C. de privil. dotis, l. sordidorum, C. de excus. mun. lib.* 10. regulâ *Beneficium, de R. I. in* 6. Illustrant Cujac. Petrus Faber, & Jacob. Gothofr. *in d. l. in omnibus*, Menochius *lib.* 3. *de præsumpt. casu* 103. Gaillus *lib.* 2. *observ. cap.* 144. Petrus Barbosa *in l. quia tale, n.* 1. Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 10. & 11. Salas *eod. tract. disp.* 17. *sect.* 6. & 8.

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Privilegium restitutionis minoribus concessum, ob lubricum ætatis personæ conceditur, *l.* 1. *l.* 3. *§. sed utrum, ff. de minoribus, l. Stichum* 95. *§. quod vulgò, ff. de solut.* Sed etiam hoc privilegium extenditor ad minoris hæredes, *l. non solùm* 6. *ff. de in integrum restit. l. minori* 8. *§. ult. ff. de minor. l. Titia* 62. *vers. Item, ff. de jure dot. l. unic. C. si adversus dotem, l.* 2. & 4. *C. de temp. in integ. restit. l. ult. tit. ult. partit.* 6. & etiam fidejussoribus datur, *l. minor* 51. *ff. de procurat. l. si pupillus* 89. *ff. de acquir. hæredit. l.* 2. *§.* 1. *ff. de administr. tut. l.* 3. *§.* 4. *vers. Sed an hoc auxilium, ff. de minoribus.* Igitur quia privilegia, quantumvis personæ concessa, ad alios etiam extenduntur. Augetur hæc dubitandi ratio, nam privilegium Vellejani mulieribus concessum est ob sexus fragilitatem, *l.* 1. *ff. ad Vellejanum.* Sed hoc privilegium etiam ad earum hæredes extenditur, *l. heredes* 20. *C. ad Vellejanum.* Igitur quia privilegium personæ concessum ad alios etiam extenditur.

3. PRIVILEGIA PERSONALIA, AUT REALIA.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, eam differentiam versari inter privilegia realia, & personalia, quòd realia perpetua sunt, & cum ipsa re transeunt; personalia verò personæ cohærent, & cum ipsa persona extinguuntur. Sed unde dignosci possit, an privilegium reale sit, vel personale, apud Doctores non constat. Vulgò receptum est,

est, personale illud esse, quod in personam concipitur; reale verò, si in rem. Ita docuerunt Petrus Barbosa, & Suarez *ubi suprà*. Verùm hæc doctrina everti videtur *ex l. in omnibus* 68. *ff. de R.I.* ubi ut privilegium sit reale, vel personale, non attenditur, verborum conceptio, an in rem, vel in personam sit; sed tantùm causa, cujus contemplatione concessum est: unde fit, quod si causa principalis privilegii sit persona, vel concedatur propter causam personæ cohærentem, ut *in l. 1. ff. de constit. Princip.* privilegium erit personale: ex diverso verò reale, si præcipua causa concedendi fuit res, vel locus, ut in specie textus *in cap. sed requisistis* 15. *vers. sed considerandum, de testamentis*. Planè si de causa non appareat, verborum tenor spectandus est, quibus privilegium conceditur; nam si concipiantur directò in rem, reale erit; si verò in personam, erit personale, ut notant omnes per textum ibi, *in cap. quoniam* 14. *de offic. deleg. cap. mandata, de præsumpt. l. juris gentium* 7. *§. pactorum, ff. de pactis*. Quare verius dicendum esse credo, tunc personale beneficium appellari, cùm ei personæ conditio locum facit, ita ut licèt concedatur ob causam, & rationem, quæ in aliis quoque personis invenitur, non tamen eisdem sit tribuendum: at verò reale est, quando res, seu causa ei locum facit, idest, ut causæ ipsi tribuatur, & omnibus competat, ad quos eadem causa pertinet; quamvis ratio concedendi fuerit sola persona, ut rectè docet Suarez *d. cap.* 3. Et si quæras, unde colligi possit, an personæ, an verò magis causæ privilegium detur? Respondeo, in primis consideranda esse verba, an in personam, an in rem ipsam concipiantur, *d. §. pactorum*. Deinde attendendam esse materiam subjectam, ut rectè explicant Suarez *d. cap.* 5. *num.* 10. quibus suppositis, ex præsenti decisione infertur, adeo privilegia personalia cum persona extingui, ut nec ad hæredes ipsius privilegiati transeant, *l. maritum, ff. solut. matrim. l. 1. vers. personis, ff. de jure immunit. l. 1. § permittit, ff. de aqua quotid. l. & heredi* 21. *ff. de pactis*, Cujac. *lib.* 16. *observ.* 22. Nec obstat quod vulgò traditur, hæredem eodem jure uti, quod defunctus habebat, *l. heredem* 59. *l. qui in jus, ff. de regul. jur. l. hæres* 39. *ff. de acquir. hered. authent. de jurejur. collat.* 5. ubi cavetur, juramentum defuncti hæredes obstringere. Quia respondetur regulam dictæ legis *heredem*, tantùm procedere in his, quæ naturâ suâ transmitti possunt, non verò in his, quæ morte defuncti extinguuntur, ut sunt privilegia: juramenti autem obligatio, an transeat ad hæredes, exposui *in cap. veritatis* 24. *de jurejur.* Igitur non transeunt ad hæredes primò privilegium prælationis concessum pro repetenda dote, *in l. unic. C. de privil. dot. §. fuerat* 29. *Instit. de act.* Nec interest, quod privilegium tacitæ hypothecæ favore dotis inductæ in bonis mariti ad mulieris hæredes transit, *l. unic. §. proculdubio, juncto §. ut pleniùs, C. de rei uxor. act.* quia in hac parte nobilis differentia versatur inter utrumque privilegium; nam prælationis privilegium ideo hæredibus non datur, quia mulieris personæ indulgetur, *d. §. fuerat*. Cæterùm tacitæ hypothecæ privilegium hæredibus competit, quia conjunctum est actioni ex stipulatu, & quodammodo ei inest, *l. assiduis* 12. *§. ad hæc, C. qui potiores*. Quam differentiam observant Barbosa *in l. 1. part.* 3. *n.* 30. & *in l. post dotem, n.* 57. *ff. solut. matrim.* Pichard. *in d. §. fuerat, num.* 4.

4. PRÆLATIONIS ALIA PRIVILEGIA QUÆ HÆREDIBUS NON DANTUR.

Aliud exemplum peti potest *ex l. ex pluribus* 42. *ff. de administr. tut.* ubi Papinianus ait, prælationis privilegium, quod pupillus habet contra alios creditores in bonis tutoris, de quo loquuntur textus *in l. ex facto* 52. *ff. de peculio, l. ult. ff. de tutele & rationibus, l. 4. §. 1. ff. de privil. credit.* hæredibus pupilli non dari, ex ratione quam assignat Papinianus; quia videlicet hoc privilegium non causæ, sed personæ datum est: & explicat Gutierrez *de tutelis* 2. *part. cap.* 16. *num.* 19. Faber in *Papinianea, tit.* 12. *princip.* 8. *illat.* 7. Unde etiam descendit ratio textus *in l. 1. §. eidem Princeps, ff. ad leg. Corn. de falsis, l. non solum* 67. *§. si pupillo, ff. de ritu nupt.* Privilegium verò tacitæ hypothecæ, quod pupillus habet in bonis tutoris, *l. pro officio* 20. *C. de administr. tutor. l. penult. in quibus causis pignus, l. ult. C. de legitima tutela, l.* 23. *tit.* 13. *partit.* 5. Maqueda *in l. privilegia, n.* 88. *ff. de privil. credit.* quia magis in rem, quàm in personam concipitur, pupilli hæredibus competit, *l. ult. tit.* 16. *part.* 6. docuerunt Gutierrez *d. cap.* 16. *num.* 19. Molina *de justitia, tract.* 2. *disput.* 23. *num.* 8. Aliud etiam exemplum deducitur *ex l. hæredibus* 13. *ff. de dolo*, ubi cùm *in l. non decet* 11. *ff. eod. tit.* scriptum esset, privilegium parentibus & patronis competere, ut actio de dolo, utpote famosa, contra eos liberis, & libertis non daretur, propter reverentiam & obsequium, quod eis exhibere tenentur, *l. 4. ff. de in jus vocando, l. 2. l. parens* 25. *ff. de obsequiis*; subsequitur *in d. l. hæredibus* 13 actionem de dolo hæredibus contra patronos dari. Aliud etiam exemplum poni potest *ex l. 1. vers. plane, ff. de const. Princip.* ubi docetur ea, quæ ob merita personis conceduntur, ad hæredes non transire: quod & docetur *in leg. idem* 25. *§. 1. ff. de pact. l. si actionem* 24. *C. eod. tit.* Neque proximè traditis obstat textus *in l. 1. §. non solum, ff. de successorio edicto*, ubi privilegium à Prætore datum liberis, & parentibus ad petendam bonorum possessionem intra annum, etiam eorum servo hæredi instituto competit; & tamen in edicto de legatis præstandis, quo Prætor conservat legata relicta liberis, & parentibus, si ab emancipato accepta sit bonorum possessio contra tabulas, non conservantur legata relicta servis eorum, *l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præstand.* In cujus differentiæ ratione assignanda maximè laborat Costa *in cap. si pater, verbo Subrogatur, n.* 36. qui ait in edicto de legatis præstandis privilegium parentum servo non dari, quia Prætor apertum testatoris judicium erga liberos, & parentes conservare voluit, *l. 1. ff. de legatis præstandis*: & dominus, qui servi nomine admitti desiderat, non ex judicio testatoris vocatur, sed potiùs ipse servus judicium meruit, *l. liberis* 8. *§. hæc verba, ff. de vulgar. l. debitor* 81. *§. servo, ff. de legat.* 2. *l. legatum* 21. *ff. de adimend. legat.* Cæterùm beneficium temporis bonorum possessionis ideo servo hæredi datur, quia licèt extranei loco sit respectu tutoris, in ea tamen bonorum possessione Prætor tantùm personam petentis intuetur, scilicet an is, qui petit, ex liberis, parentibusve sit; non verò quo nomine ad bona parentum, vel liberorum admitti se desideret. Quæ ratio non obscurè innuatur *in d. §. non solum*, ibi: *Persona enim ea est, quæ meruit hoc beneficium.*

5. DE PRIVILEGIIS PARENTIBUS CONCESSIS.

Ex præsenti etiam assertione deducitur, privilegia parentibus concessa ad filios non transire: quod etiam expressè docetur *in l. semper, §. immunitati, ff. de jure immunit. l. in honoribus* 8. *§. valitionem, ff. de vacation. muner. l. filio* 6. *ff. de legationibus.* Probant Tiraquel. *de primog. q.* 40. *num.* 45. & *quast* 59. *n.* 20. Suarez *de legib. lib.* 8. *cap.* 11. Quod ita accipiendum est, si privilegia simpliciter dentur. Nam si non simpliciter, sed ampliori forma privilegium patri datur, veluti pro eo, & posteris, vel alio simili modo, privilegia transeunt ad filios, *l. 1. §. ultimo, ff. de jure immunit.* ut in casu textus *in l. etiam* 18. *in princip. ff. soluto matrim.* Quia privilegium, de quo ibi, ex juris dispositione ad filium transit,

l. assiduis

l. assiduis 12. *C. qui potiores*; licèt privilegium illud filiis dandum non esse contendant Faber *lib.* 8. *conject. c.* 13. Etiam privilegia ad filios transeunt ex natura rei, aut qualitate materiæ subjectæ. Exemplum est in nobilitate, quæ ex origine, & majorum claritate provenit; hoc enim naturalis, & civilis ratio exigit ad filios derivari, *l.* 1. *l. Senator* 11. *C. de dignit. lib.* 12. *l. Senatoris* 6. *l. liberos* 10. *l. Senatoribus* 15. *ff. de Senator.* Explicant Tiraquel. *de nobilit. cap.* 15. *num.* 1. Garcia *eod. tract. gloss.* 7. *num.* 17. Chassaneus *in catalogo, part.* 8. *consider.* 24. Azevedus *in l.* 1. *tit.* 1. *num.* 85. *lib.* 6. *recopil.* Idem de privilegiis professoribus, & militibus concessis cavetur *in l. milites, C. de professoribus, lib.* 10. *l.* 1. & 2. *C. qui ante professionem, eod. lib. l.* 4. *C. de privil. scholast. lib.* 12. latè illustrant Altamiranus *ad tit. de official. filiis*, Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 2. *lib.* 4. *ordin.* Petrus Barbosa *in l. quia tale, num.* 42. *ff. solut. matrim.* & si privilegium etiam pro liberis conceditur, ad posteros cujuscunque gradus transit, *l. liberos* 10. *ff. de Senatoribus, l.* 3. *ff. de veteranis*: nisi in ipso privilegio generationes restringantur, veluti ad trinepotes, ut *in l. D. Marco* 55. *ff. de quæst. l. filii* 22. §. *Senator, ff. ad municip. l.* 1. *C. de privil. eorum qui in sacr. palat. lib.* 12. Eodem modo ratiocinandum est de privilegiis maritis concessis, quæ regulariter uxoribus non communicantur, *l. quod Principi* 56. *l. si Augusta* 57. *ff. de legat.* 2. *l. Princeps* 31. *ff. de legibus*, junctis traditis à Donello *lib.* 8. *comment. c.* 28. Amaya *lib.* 1. *observ cap.* 1. *num.* 103. & *cap ult. vers. Nec aliquis, de offic. deleg. in* 6. *cap. ne aliquis* 5. *vers. Illis, de privileg. eod. lib.* docent Petrus Barbosa *in l. quia tale, num.* 22. Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disput.* 47. *num.* 1. Suarez *lib.* 8 *de legibus, cap.* 11. *num.* 1. ut etiam contingit marito respectu privilegii mulieri concessi. Molina *de justitia, disput* 423. *num.* 6. Castillo *lib.* 3. *controv. cap.* 4. *num* 3. Quod si non simpliciter marito privilegium conceditur, sed ampliori forma, tunc etiam uxori competit, ut cavetur de uxoribus militum *in l.* 1. *C. de uxor. milit.* de uxoribus clericorum *in l.* 2. *C. de Episc. & cleric.* de uxoribus silentiariorum *in l.* 4. *C. de silentiariis, lib.* 12. & de uxoribus Fabricensium *in l. eos* 6. *C. de Fabric.* & de uxoribus scholarium *in l.* 3. *C. de privil. schol.* Quod præcipuè procedit in nobilitate, & dignitate virorum, quorum radiis mulieres coruscare, & eorum privilegiis potiri, constat *ex l. fœmina* 8. *l. nuptæ* 18. *ff. de Senator. l. si liberta* 28. *C. de nuptiis, l. medico* 6. *l. Grammatico* 11. *C. de professor. l.* 3. *tit.* 15. *partit.* 2. *l.* 7. *tit.* 7. *partit.* 4. *l.* 9. *tit.* 11. *lib.* 2. *recopil.* late illustrant de uxoribus Professorum, Militum, Equitum, & familiarium, Tiraquel. *de nobilit. cap.* 18. *num.* 1. Pichardus *integro tract. de nobilit. communic.* Osualdus *lib.* 13. *Donel. cap.* 21. fusè Parexa *de instrum. edit. tit.* 1. *resol.* 6. *specie* 6. *per tot.* Nec suprà traditis obstat textus *in l.* 1. *C. de in jus vocando*, ubi pœnam impositam liberto in jus patronum vocanti sine venia, locum habere in vocante ejus uxorem docetur. Nam respondetur id non provenire ex communicatione privilegii mariti in uxorem, sed potiùs ex generali regula relata *in l. generaliter, ff. eod. tit.* quâ cavetur, omnes personas, quibus reverentia præstanda est, sine venia in jus vocari non posse; in quarum numero uxorem haberi apertè docetur *in d. l.* 1. ubi non rectè Accursius, quem sequuntur Bartolus, Baldus, & Castrensis docet maritum patronæ sine venia in jus vocari; sed malè, nam quis ferat æquo animo, ut maritum, quem patrona colit, non teneatur & ejus libertus venerari, ut considerat Cujac. *lib.* 10. *obser. cap.* 10. præsertim quia durum videtur, marito patronæ non deberi reverentiam, quam privigno, & extraneis hæredibus libertus exhibere cogitur, *l. neque* 7. *C. de obseq. l.* 4. §. *adversus, ff. de doli malo, juncto cap. debitum, de bigam.* prosequitur Alciatus *in d. l.* 1. *num.* 18. ubi rectè docet, non favere Accursio legem *liberti, C. de oper. libert.* quoniam magna est differentia inter operas, de quibus loquitur textus ille; & obsequium, seu reverentiam, de qua *in d. l.* 1. faciliùs quippe operarum exactio denegatur, quàm in jus vocatio sine venia permittitur. Nec etiam suprà traditis obstat textus *in leg. non tamen* 20. *de re judic.* ubi privilegium, ne quis conveniatur in solidum dotis nomine, vel ex aliis contractibus, porrigitur ad mulierem. Nam omisso Cujacio *lib.* 24. *obs. c.* 38. & *lib.* 2. *different. Modest. ibidem*, qui extremam clausulam illius textus adscribit Triboniano, quem meritò refellit Osualdus *lib.* 27. *comment. cap.* 9. dicendum est cum Petro Barbosa *in l. maritum, ff. solut. matrim.* Donello *d. c.* 9. quod licèt privilegium illud marito competat ratione reverentiæ illi debitæ, non tamen illa ratio sola privilegium illud extorsit, sed & alia, videlicet societas communis vitæ, *l. ex diverso* 17. §. 1. *ff. solut. matrim. l. si verum* 52. *ff. de re judic.* Quæ ratio cùm pariter locum habeat in viro ac in uxore, ideo privilegium, quod marito conceditur, etiam uxori competit, propter æqualitatem inter eos servandam.

Quibus suppositis ratio præsentis assertionis provenit ex natura privilegii, quod cùm sit privata lex, quæ particularibus, non verò omnibus ex populo indicta, aut statuta est, ideo ad alios non extenditur quàm ad eos, quibus concessum est, *cap. hinc est* 39. *vers. Quod privilegium*, 17. *quæst.* 1. *cap. non exemplo* 26. *q.* 2. Accedit, quod privilegium essentialiter illud habet, quod contra jus commune aliquid statuat, concedatve in eo: quare quatenus à jure communi exorbitat, odiosum censetur, & ut tale dubio procul restringendum est, non ampliandum, *cap.* 1. *de filiis Presbyt. lib.* 6. *l. quod verò, l. jus singulare, ff. de legibus, l. si verò* 64. §. *de viro, ff. solut. matrim.* Illustrat pluribus relatis Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disput.* 1. *num.* 8. & notavi suprà *in cap.* 7. unde rectè in præsenti decrevit Alexand. III. alienum esse à ratione, ut quod speciali beneficio alicui indultum est, ad alios protrahatur, etiam ex identitate rationis. 6. Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam etsi beneficium restitutionis pro personali habendum sit, ut probat Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. c.* 11. contra Mauritium *de restit. cap.* 15. Menochium *de præsumpt. casu* 103. *num.* 18. Mynsing. *cent.* 4. *obs.* 19. qui reale esse docuerunt, tamen ad hæredes transit; tum quia hoc privilegium non solùm personæ, verùm & causæ datum est: quippe minor non statim restituitur, eo quòd minor est, sed si ab aliis circumscriptus proponatur, vel suâ facilitate deceptus probetur, *l. verum* 11. §. *sciendum, l. quod si minor* 24. §. *non semper, l. non omnia* 44. *ff. de minor. l. nam postea* 9. §. *si minor, ff. de jurejur.* Et ideo ad hæredes transit; tum quia restitutio in integrum non competit minoribus jure privilegii in specie sic dicti, aut tanquam jus aliquod singulare; sed magis tanquam remedium juris communis, & quod instar est actionis ordinariæ; non enim ex mera tribuitur gratia, sed ipsâ quoque justitiâ, & æquitate dictante: quam ob causam etiam favorabile censetur. Sfortia *de in integrum restit. p.* 1. *q.* 1. *art.* 14. & *q.* 50. *art.* 1. idemque sicut alia remedia personalia ad hæredes transeunt, §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.* ita & hoc. Sed ita demùm beneficium ad hæredes transit, si in vita minor deceptus beneficium hoc impetravit, *l. nemo* 5. *ff. de in integrum restit.* quia cum hæreditate transit ad hæredem, Sfortia 2. *p. q.* 50. *num.* 8. Unde signanter in *l. Titia* 62. *vers. Item,* 7. Dissolvitur dubitandi ratio.

ff. de jure dotium, l. unic. C. si adversus dotem, l. 2. C. de tempor. in integr. restit. affirmatur hoc beneficium hæredibus ita demùm dari, si ipsi ex persona minorum implorent. Quo modo etiam procedit textus *in l. 3. vers. Sed utrum, ff. de minor.* Nec tunc obstat textus *in l. Pannonius 86. ff. de acquir. hæredit.* ubi defuncto Pannonio, licèt Reipublicæ causâ absenti restitutio in vita sua competeret, tamen decessit intra tempus, quo agere poterat. Et asserit Consultus, restitutionem esse dandam hæredi. Qui textus difficilis etiam est *ex l. 1. C. de restitut. milit.* ubi in simili specie non aliter hæredi restitutio conceditur, quàm si defunctus decedat post exactum tempus petendæ bonorum possessionis. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Faber *lib. 14. conject. cap. 1.* Hothomanus *lib. 7. conject. cap. ult.* alii relati à Barbosa *in d. l. cùm tale*: quibus omissis dicendum est, in specie illius textus discrimen constituendum esse, an hæres institutus post tempus aditionis decesserit, an antea. Primo casu restitutio, quæ ad hæreditatem acquirendam competebat, ad hæredem transmittitur, *l. 1. C. de restit. milit.* secundo verò casu, si intra tempus decedat, mero civili jure ejus hæredi beneficium non datur, *d. l. Pannonius*: cujus juris stricti rigorem ut laxaret D. Pius, constituit defuncto absente Reipublicæ causâ, antequam sciret delatam sibi esse hæreditatem, restitutionem dari hæredi, nullâ admissâ distinctione, an intra, vel post diem aditionis decederet, humanitatis causâ ductus, *d. l. Pannonius*. Cujus explicationem latiùs prosequuntur Larreategui *lib. 2 select.* D. Joseph. de Retes *lib. 7. opuscul. de commorientibus, num. 13.*

8. DISSOLVITUR AUGMENTUM DIFFICULTATIS. Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex d. l. hæredes, C. ad Vellejan.* pro cujus solutione sciendum est, valde controversum esse, an exceptiones, quæ competunt reo, competant etiam ejus fidejussori? Et cum communi Interpretum placito discrimen est constituendum inter exceptiones reales, & personales. Exceptio realis dicitur, quæ licèt competat ex persona rei principalis, dirigitur ad extinguendam obligationem ipsam. Personalis dicitur, quæ eximit personam obligatam, vel ad tempus, vel in perpetuum; sed non perimit obligationem. Itaque regulariter exceptiones reales prosunt fidejussoribus, & regulariter exceptiones personales illis non competunt. Quæ distinctio probabatur quoad utramque partem, *ex l. exceptiones 7. §. 1. l. omnes 19. ff. de except. l. defensiones 11. C. eod. tit. l. ex persona 32. ff. de fidejuss.* latè probant Valentin. Francus *de fidejuss. cap. 3. à num. 10.* Hering. *eod. tract. cap. 27. p. 4.* Aretinus *eod. tract. 2. p. principali, sect. 9. & 27.* Donel. *lib. 12. comment. cap. 3. & sequent.* ubi Osualdus, Faber *lib. 8. conject. cap. 3.* Cujac. *lib. 28. qq. Papin. in l. 5. ff. ut legatorum nomine*, Valentia *lib. 1. illustr. tract. 4. cap. 9. ex num. 7.* Salgado *in labyrintho credit. 2. p. cap. 30. ex num. 30.* qui exemplis veritatem hujus distinctionis latè probant, & juxta eam accipiendi sunt textus *in l. in causæ, la 1. ff. de minor. l. 1. §. quod si, ff. quarum rerum actio, l. fin. ff. de pact. l. si minores, ff. de procurat.* ubi Faber, *l. si pupillus 89. ff. de acquir. hæredit. leg. Marcellus 25. l. cùm lex 46. ff. de fidejussor. leg. 5. de liber. legat. leg. 37. de oper. libertorum.* Unde cùm exceptio Vellejani elidat ipsam obligationem, ex æquitateque mulieri competat, etiam fidejussori datur, aliàs frustra daretur mulieri hoc beneficium, si fidejussori etiam non competeret; siquidem actione mandati fidejussor ab ea repeteret, quod reus ipse assequi non poterat. De beneficio in integrum restitutionis fidejussori competenti ex persona minoris, agit Vinnius *lib. 1. select. cap. 11.*

CAPUT X.

Cœlestinus III a *Abulen. Episcopo.*

PAtentibus literis nostris certificari desideras, utrum Templariis, Hospitalariis, & aliis *b* oratoria habentibus in domibus suis liceat campanas in eisdem ponere, publiceque pulsare. Respondemus autem consultationi tuæ, quam facis, & dicimus, quod non licet eis hoc facere, quin potiùs per te, ap rem. coërcendi sunt censurâ ecclesiasticâ, ut ita sint suo jure contenti, quod justitiam non impediant aliorum.

NOTÆ.

1. a ABulensi] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* De Abulensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 5. de supplenda.* In præsenti consuluit Episcopus Abulensis Cœlestinum III. super campanis permittendis, vel non in oratoriis Templariorum, quia his temporibus Templarii habebant Eremitoria, & Ecclesias in diœcesi Abulensi, quarum aliquæ hodie persistunt, & in ipsa urbe Abulæ extat Ecclesia D. Mariæ sub numine de Balmoneda, quæ fuit Templariorum.

2. b *Oratoria.*] Non solùm fideles olim habebant Oratoria in domibus privatis orandi gratiâ, de quibus agitur *in cap. oratorium, cum sequenti, 42. dist. cap. clericos 34. de consecrat. dist. 1.* ibi: *Clericos qui ministrant, vel baptizant in oratoriis, quæ intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere præcipimus.* Et *cap. unicuique, ead. dist.* Concil. Carthag. 2. *can. fin.* Regiense *can. 4.* Aurel. 4. *can. 7. & 26.* de quibus plura Vicecomes *volum. 3. de Missæ ritibus, lib. 2. cap. 12. & 23.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 6.* Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap. 13.* Petrus Greg. *lib. 13. de Repub. cap. 4. num. 5. & lib. 1. partit. tit. 20. cap. 2.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 406. & 409.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 168.* Suarez *de sacram. q. 83. disp. 81. art. 3. sect. 1.* Mendo *in Bullam, disp. 16.* Cujacius *ad Novel. 58. Justin.* Diana *p. 9. tract. 1.* verùm in agris, & suis possessionibus plerumque oratoria extruere curabant, ut ibi Missæ sacrificium, divinaque officia celebrarentur: de quo oratoriorum genere agitur in Concilio Aurelian. 4. *can. 33.* ibi: *Si quis in agro suo aut habet, aut postulat habere Presbyterum, diœcesim primùm, & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, ut sacratis locis reverentia condigna tribuatur.* Ubi nomine diœcesis, oratorium intelligi docuit Lemaistre *lib. 2. de juribus Eccles. cap. 5.* & D. Gregorius *lib. 2. epist. 9.* ita Ariminensi Episcopo scribit: *Timothea illustris fœmina petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quod habetur in fundo suo, intra civitatem Ariminensem in loco juris sui oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honorem sanctæ Crucis desiderat consecrari: & ideo, frater charissime, si in tua civi-*

tatis

tatis jure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, perceptâ primitus donatione legitimâ, idest totius facultatis ejus, exceptâ familiâ, prius mobilium, vel immobilium, seque moventium uncus octo, reseato sibi ususfructuario diebus vitæ suæ, gestisque municipalibus alligatam, prædictum oratorium absque Missis publicis solemniter consecrabis. Et in Concil. Agathensi can. 21. ibi: *Si quis extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusve conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, ut ibi Missas teneat, propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus: Pascha verò, natale Domini, Epiphaniam, Ascensionem Domini, Pentecosten, & natalem sancti Joannis Baptistæ, vel si qui maximè dies in festivitatibus habeatur, non nisi in civitatibus, aut in parochiis teneant: clerici verò, si qui in festivitatibus, quas suprà diximus, in oratoriis, nisi jubente, aut permittente Episcopo Missas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.* Illud tamen summè cavebatur io his oratoriis, ut reliquiæ martyrum in eis non ponerentur, nisi essent clerici in eis ordinati, aut propè, ut hymnis quotidianis inservire possent. Concil. Epaun. *can.* 25. ibi: *Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericos cujuscumque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Quod si illi defuerint, non antè proprii ordinentur, quàm eis competens victus, & vestitus substantia deputetur.* Illustrat Lemaistre *lib. 2. de jurib. Episcop. cap. 4. & 5.* Sic etiam monachi intra propria monasteria cœperunt sibi oratoria construere, ut doctè probat Gibalin. *de clausura regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 2.* Et Ecclesiis clericorum dicebatur, oratorium verò monachorum, ut probat Menardus *ad concord. regul. c. 59. §. 1.* Bravo *in notis ad regul. D. Benedicti, cap. 51.* à qua præcipua monasterii parte cœperunt monasteria ipsa oratoria appellari, ut probavi *in cap...*

Construebant etiam monachi oratoria in Prioratibus, & minoribus domibus, ut constat *ex cap. fin. de censibus*: de his oratoriis, quæ habebant Templarii, & Hospitalarii in diœcesi Abulensi, agitur in præsenti.

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO PROBATUR. EX hoc textu communiter sequens dedocitur assertio: *In oratoriis religiosorum campanæ poni non debent.* Non est alia similis decisio, quâ probari possit præsens decisio; eam tamen explicant, & illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 2. voto* 102. Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 2.* Mayolus *dier. canicul. verbo Metalla, fol.* 315. Cironius *ad tit. de statu monach.* Tondutus *resol. canonic. cap. 25. num.* 14. Narbona *in horograph. in antiloquio, num.* 140. Tamburin. *de jure Abbat. tom. 2. disput. 14. quæst. 15.* Angelus Rocha *in tract. de campanis, cap. 16.* Franecs *de Eccles. Cathedr. cap. 24. num.* 130.

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgo: Campanarum usus ab Ecclesia receptus jam, diuque approbatus fuit ad varios effectus spirituales his versibus comprehensos:

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerum;
Defunctos ploro, nymbum fugo, festaque honoro.

Quos sonitus, & campanæ effectus probant & illustrant Herrera *in orig. divin. offic. lib. 1. cap. 8. num. 2.* Hieronymus Magius *lib. 4. miscel. cap.* 14. Igitur & in oratoriis monachorum poni debent, præcipuè cùm ibi celebrentur divina officia. Augetur hæc difficultas ex variis Pontificum decisionibus, in quibus supponitur, monachos in suis monasteriis campanas habere, ut *in cap. nimis, de excess. Prælat.* ubi inter alios Episcoporum excessus in religiosos, & ille refertur, videlicet quod non sinebant monachis campanas in propriis Ecclesiis habere: & *in cap. in causa, de elect.* refertur quod quando Episcopus Castellanus accedebat ad monasterium sancti Gregorii, pulsabantur campanæ monasterii. Et Innoc. III. *lib. 1. regestr. epist.* 297. ait ruptos fuisse funes campanarum in monasterio Flavinensi, ne Abbas Flavinensis duceretur ad Ecclesiam, ibi: *Ne possent ad Ecclesiam ducere, fores Ecclesiæ clausæ sunt, ruptis funibus campanarum.* Igitur quia in monasteriis, seu eorum Ecclesiis, & oratoriis campanæ poni possunt.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, 5. DE CAMPANARUM USU, ET ORIGINE. sævientibus tyrannorum persequutionibus fideles convocari solitos ad synaxim, & divina officia per cursorem, cui incumbebat Christianos ad certam horam, quâ sacris operandum erat, convocare; cujus officii mentionem facit sanctus Ignatius, qui obiit anno 93. *epist. 13. ad sanctum Polycarpum*, ex qua constat, Diacono inter alia illud injunctum fuisse munus, ut attenderet diligenter ad sacram communionem, & non omitteret, quin nominatim convocaret Christianos ad Ecclesiam. Nec assentio Amalario Fortunato *de officiis ecclesiasticis cap.* 21. qui refert tempore persequutionis Christianos vocari solitos ad synaxim sonitu lignorum, ut fit hodie tribus ultimis diebus majoris hebdomadæ; nam nec ratio patitur, ut cùm hæc illi secretiùs agenda curarent, tanto lignorum strepitu Gentilium aures, & oculos in se converterent. At post redditam Ecclesiæ pacem tintinnabulorum sonitu, quæ postea à provincia, ubi primò cœperunt grandiora fieri, campanæ sunt appellata, ut refert Walfridus Strabo *de rebus Ecclesiæ cap.* 5. populus ad Ecclesiam vocari consuevit, sicut & Gentiles sonitu tintinnabuli ad thermas, & operas convocasse homines certum est ex Martiali *lib. 4. epigram.* Juvenal. *satyr.* 6. Luciano *de mercede conducta*, Seneca *epist 95. de brevitate vitæ.* Usus campanarum (quæ sunt vasa ænea, in Nola civitate provinciæ Campaniæ in Italia primò grandiora fusa) tribuitur sancto Paulino coævo sancti Hieronymi, qui floruit per annos 380. Unde patet ritum antiquiorem esse Sabiniano Papa, qui floruit per annos 604. cui Ciaconius, Genebrardus, Polydorus Vergilius tribuunt inventionem campanarum: neutri, scilicet nec Episcopo Nolæ, nec isti competit talis usus inductio; nam Gentiles ante Christum jam campanis usi fuerunt, ut probant Angelus Rocha *in tract. de campanis*, Demsterus *ad Rosinum lib. 2. fol.* 134. statuto tamen speciali edixit Sabinianus Pontifex, pulsandas esse campanas ad sacrificium Missæ, & horas canonicas, ideoque harum auctor vulgò agnoscitur; quare & post ejus sæculum mentio campanarum frequentiùs apud scriptores habetur. Audoënus *in vita S. Eligii, lib. 2. c.* 21. anno Christi 650. miraculum refert de campana, quæ ad jussionem Episcopi siluit, nec sonum aliquem reddidit. Vener. Beda scribens in septimo sæculo, distinctionem affert pulsationis campanæ, quâ ad orationes convocari solebant fideles, ab illa, cùm quis eorum decessisset. Alcuinus *de divin. offic.* rationem tradit, cur non pulsentur campanæ in diebus passionis Christi, quia videlicet prædicatores eo tempore siluerunt. Baronius *anno* 616. ostendit usum campanarum in Occidente frequentem fuisse, in Oriente verò usum earum invaluisse tempore Michaëlis Imperatoris, cui Dux Venetiæ campanas misit anno 865. Orientales sanè seriùs eum usum admiserunt; nam *in 7. Synodo, act. 4.* ex libro miraculorum S. Anastasii

Martyris refertur, Christianos Cæsareenses, cùm deferrentur Sancti illius reliquiæ, obviam illis factua summâ eum lætitiâ sacra ligna pulsasse. At in Occidente longè anteriùs usorpatæ sunt, nam in actia S. Lupi Senonensis, qui anno Christi 60. florebat, mentio exiat grandis tintinnabuli, cojua erat usua in Ecclesia Senonensi. In jure etiam mentio earum fit *in cap. in causis, de elect. cap. Ioannes, de homicidio, cap. nimis, de excess. Prælat. cap. fin. eod. tit. in 6.* Concil. Ravennat. 2. tempore Clement. V. *rubric. 8. Statuimus, quod de cætero campanæ, quæ fiunt de novo, benedicantur ea solemnitate, quæ in Pontificali inscribitur in Ecclesiis Cathedralibus, civitatibus singulis, & collegiatis, & plebibus, & conventualibus singulis diœcesum.* Plura de campanarum inventione, & benedictione, quam heterodoxi baptismum dixerunt, congesserunt Carrier. *tom. 2. digest. fidei, fol. 617.* Kochier *in face histor. cent. 2. cap. 26.* Simon Maiolus *dier. canicul. verbo Metalla*, Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 63.* Suarez *adversus Regem Angliæ, lib. 2. cap. penult.* Demsterus *ad Rosinum lib. 2. fol. 134.* Narbona *in horographos, in anolog. num. 140.* Novarinus *lib. 1. schediasm. cap. 27.* Andreas Saussay *in panop. sacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. artic. 22.* Francez *de Eccles. Cathed. cap. 24. per tot.* Greihserus *de bened. lib. 2. cap. 45. & 46.* Suarez *tom. 2. pro defens. fidei, cap. 16.* Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 3. art. 6.* Durantius *de ritibus Eccles. lib. 1. cap. 22. num. 6.* M. Delrius *lib. 6. disquisit. magic. cap. 2. sect. 3.* Cardin. Osius *lib. 5. contra Brentium*, ibi: *Baptizari campanas mihi inaudisum est: benedicuntur quidem juxta formam in Pontificali Romano præscriptam; verùm de baptismo nec verbum.*

6. *De campanarum usu apud monachos.* Deinde sciendum est apud monachos moris fuisse per varia signa ad synaxim, & officia divina eos convocare. Et primò tubâ eos congregatos fuisse constat ex sancto Pachomio *in regulis, n. 1.* ibi: *Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui una oratione tardiùs venerit, increpabitur.* Similiter apud Climachum *gradu 18.* legitur: *Cùm insonuerit signum spiritualis tubæ.* Quam corneam fuisse, & inventam ad similitudinem earum, quas Dominus fieri jussit, *Numeror. c. 10. vers. 1.* ibi: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus invocare possis multitudinem;* docuerunt Gazeus *in notis ad regulam sancti Pachomii*, & B. Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 7. tract. 3. disquisit. 2.* Bravo *ad regulam D. Benedicti, cap. 37.* Deinde vocari cœperunt tabulis, malleo, aut lignorum collisione. Cæsarius *lib. 1. hist. cap. 40. de S. Virgine Hildegunde*, ibi: *Percussâ tabulâ, cùm tam Abbas, quàm cæteri fratres ad ejus exequias convolassent, & corpore expoliato ad lavandum delectum fuisset, sexus fœmineus apparuit.* Et *lib. 6. cap. 36.* ibi: *Interim percussâ tabellâ conventus accurrit, morientem circumstetit, dictaque litaniâ sacerdos defunctus lotus, & vestitus cum solemni cantu deportatus est in oratorium.* Notavit Zerda *in advers. cap. 44. num. 22.* qui usus diu duravit forsan propter egestatem monachorum, & metalli penuriam. Qua etiam ratione in Ecclesia idem etiam usus diu invaluit. Synodus Nicæna *act. 4.* ibi: *Cùm sanctæ civitati reliquiæ sanctæ appropinquassent, surgentes subitò, lignaque sacra pulsantes, invicem obviam facti sunt in veneranda Virginis Deiparæ æde, quæ appellatur nova: illic cum cruce, & supplicatione egressi, læti, & gaudentes cum gratiarum actione sacris reliquiis occurrerunt.* Amalarius Fortun. *lib. 4. de ecclesiasticis officiis, cap. 21.* ibi: *Potest & in hoc humilior usus Ecclesiæ Romanæ assignari antiquis temporibus quàm nunc sit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas, propter persecutores: nam & adhuc junior Roma (Constantinopolis,) quæ antiquis temporibus sub uno Domino cum antiqua Roma regebatur, usum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem.* Tandem tintinnabulis cœperunt congregari, ut refert D. Hieronymus *lib. 2. advers. Jovin.* ibi: *Cùm ingressi demum fuerint, ad tintinnabuli pulsum preces effundunt: quod ubi fecerunt, signo iterùm dato ministri, &c.* D. Benedictus *cap. 43. suæ regulæ*, ibi: *Ad horam divini officii mox ut editum fuerit signum, relictis omnibus quælibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur.* Ubi Petrus Boërius ait, signum campanæ in antiquis cœnobiis monachorum, vel fractum fuisse, vel perforatum, ut sonum emitteret terribilem, idque ut monachi recordarentur terribilis illius vocis: *Venite ad judicium.* Vel in signum, ait, quod sumus de ordine B. Benedicti, cujus tintinnabulum diabolus jactu lapidis fregit.

His suppositis ratio præsentis decisionis ex eo provenit, nam cùm oratoria monachorum non alia de causa construerentur, quàm ad laudes Deo persolvendas, ut expressit Gregorius III. in erectione monasterii sanctorum Martyrum Stephani, Laurentii, & Chrysogoni, ibi: *Ad persolvendas Deo laudes, diurnis, & nocturnis temporibus ordinatas;* Ecclesiæ verò sæculares tum docendo populo, tum administrandis sacramentis plebi usui erant, quibus ministeriis monachi inservire non valebant, Concilium Parisiense sub Ludovico *cap. 46.* Concil. Ravennat. sub Calixto II. *can. 27.* Gregorius VII. in Synodo Romana, *can. 6 cap. allad*, cum aliis, *16. q. 1.* ideo licèt in Ecclesiis sæcularibus campanæ ponantur ad convocandum populum, tamen in oratoriis monachorum, quia hæc ratio cessat, ideo campanæ poni non possunt. Accedit, quia campana juris parochialis signum est; unde Presbyteri, qui alicui Ecclesiæ incardinantur, per funem campanæ investiuntur. Innoc. III. *lib. 1. regestr. in epist. ad Nivernen. Episcopum.* Et cùm Missæ publicæ olim in monasteriis non dicerentur, nec campanam ad populum convocandum monachi habere debebant. Quare idem Innocent. III. *lib. 3. regestr. in epist. ad Antipolitanum Episcop.* prohibet monachis Lerinensibus aquæ benedictæ aspersionem, processiones, & litanias, baptismum, sepulturam, campanarum pulsationem antequam in Ecclesia parochiali fuerint pulsatæ; notarunt Cironius *ad tit. de stat. monach.* Gibalin. *d. § 2. n. 4.* Unde rectè Pontifex in præsenti decrevit, Templarios, Hierosolymitanosque non posse in oratoriis suis campanas habere, quia cùm ea construxerint tantùm orationis gratiâ, non poterant convocare populum ad sonum campanæ. — 7. *Traditur ratio decidendi.*

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam cùm olim monachi in suis Ecclesiis Missas publicas dicere, aut Sacramenta administrare non possent, *cap. juxta 11. 16. quæst. 1.* ideo nec campanâ ad congregandum populum uti poterant. Nec obstat textus *in d. c. nimis*, cui ut satisfaciant communiter interpretes in præsenti, asserunt, monachos in suis oratoriis campanam habere posse, *ex d. c. nimis*; non verò campanas, ut in præsenti docetur. Quæ solutio apertè convincitur ex dicto capite *in causa, de elect.* ibi: *Campanis.* Quare hac omissa solutione dicendum est in *d. c. nimis*, & aliis juris locis suprà expensis agi de Ecclesiis eorum monachorum, quibus concessum erat publicè Missas dicere, ac fidelibus sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ministrare: quibus per consequens concessum videtur campanam publicè pulsare ad fideles convocandos: at verò in oratoriis privatis peculiariter orationis gratiâ constructis, quia fideles vocandi non erant, ideo campanas ipsi ponere nequibant. Tandem Joannes XXII. *in extravag. 2. de effic. custod.* permisit mendicantibus Religiosis unam tantùm campanam

n

nam habere, ibi: *Hoc perpetuo edicto ordinamus, quod religiosi dictorum ordinum mendicantium in nullo conventu suo; seu loco plures campanas habeant sine Sedis Apostolicæ licentia speciali, sed unâ tantummodò pro loco qualibet sint contenti.* Cui constitutioni generali consuetudine derogatum esse jam notarunt Alciatus *lib. 8. parerg. cap. 11.* & alii apud Barbosam *d.voto 102.num.62.*

C A P U T XI.

Innocent. III. *Archiepiscopo* [a] *Lundensi.*

TUarum nos tenor edocuit literarum, quod Fratres Hospitalis sancti Joannis laïci & illiterati ad partes illas mittuntur pro eleemosynis colligendis, quas populus ex devotione pro sustentatione pauperum prædicto loco mittere consuevit. Quia verò per se non sufficiunt loca omnia circuire, sibi clericos, sacerdotes, laïcos, & rudes, non religiosos, sed in nequitiis exercitatos assumunt, eorum pectoribus crucis characterem imponentes. Cúmque gulæ, & ebrietati deserviant, se valde inhonestos in aliis ostendentes, clerum, & populum graviter scandalizant, cùm ipsi laïci [b] Prioratuum funguntur officiis, & tam clericis, quàm sacerdotibus præponantur; & non solùm Episcopis inobedientes existunt, verùm etiam quasdam immunitates, tanquam sibi ab Ap. Sede indultas præsumunt sibi temerè vindicare. Cùm enim in quadam Ecclesia baptismali eis à tuo prædecessore collata, quidam nuper percutiens Vicarium sacerdotem, ipsam Ecclesiam defœdasset sanguinis effusione, usque ad reconciliationem divina ibidem interdixisti officia celebrari; sed nihilominus ipsi in ea divina [c] celebrarunt. Sacerdotes insuper undecunque venientes, ac eos, de quorum conversatione, ac ordinatione nulla certitudo prorsus habetur, ad divinum sibi officium celebrandum [d] recipiunt, Episcopi assensu minimè requisito. Alios verò Presbyteros ab officio suspensos per Episcopos suos pro suorum exigentia meritorum, iidem, cùm sint laïci, ad officia [e] restituunt exequenda. Quidam præterea cum uxoribus suis in domibus propriis commorantur; & illos quidem, eo quòd eis de suis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendunt, ut aliis secundùm leges terræ de sibi subjectis respondere minimè teneantur. Verùm quia privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, f. t. per A. s. m. quat. si quos clericos, seu sacerdotes, aut laïcos à prædictis fratribus pro colligendis eleemosynis cruce falsa signatos inveneris, iis à quibus ipsos missos esse constiterit, per totam provinciam tuam, nostra fretus auctoritate, exhortationis hujusmodi officium interdicas: laïci si fuerint, etiam missos excommunicationis mucrone percellas; si clerici; vel Presbyteri fuerint, ab officio, beneficioque suspendas, nullo prorsus privilegii beneficio, vel ap. remedio prævalente. Eos verò, quos in prædicta Ecclesia lege tibi diœcesanea subjectos post interdictum tuum divina celebrasse cognoveris, ejusdem pœna [f] suspensionis involvens, in ea, donec reconciliata fuerit, quemadmodum sacra præcipiunt instituta, officia non permittas divina celebrare: Presbyteros etiam suspensos ab Episcopis suis, & per dictos Fratres ad officia sua temerè restitutos, in eandem suspensionis sententiam nostra fretus auctoritate reducas: alios verò, quos ad respondendum aliis secundùm legem terræ, præmissâ causâ asseris non teneri, nolumus excusari, quin eos ad respondendum, sub. ap. impedimento compellas. Datum ut suprà.

N O T Æ.

1. a LUnden.] In hac sexta collectione legitur *Lugdunen*, in tertia *sub hoc tit. c. 1.* legitur *Lunden.* sed in ipso Regestro epistolarum Innoc. correcto à Sirleto, *fol. 225.* legitur *Lundensi*, ex quo restituo præsentem textum. De Lundensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 2. de consuet.*

2. b *Prioratuum.*] De quibus Prioratibus, & eorum Priorum jurisdictione plura congesserunt Valascus *consult. 192. num. 11.* Marius Giurba *consil. 77. num. 17.* Carleval. *de judiciis lib. 1. tit. 1. disput. 2. num. 451.* Mendo *de Ordinibus Milit. disquisit. 2. quæst. 2. num. 68.* Scaño *in propugnaculo hujus Ordinis, discep. 2. cap. 4. per tot.*

c *Celebrarunt.*] Cùm esset polluta per violentam sanguinis effusionem, juxta tradita *in cap. 3. de consecrat. Eccles.* Eundem casum narrat Guill. Tyr. *lib. 18. cap. 3.* 3.

d *Recipiunt.*] Contra tradita *in cap. 1. de clericis peregrinis.*

e *Restituunt.*] Cùm suspensus, aut excommunicatus ab uno Prælato, non debeat ab alio recipi, ut probavi *in c. ad reprimendam, de offic. Ordin.*

f *Suspensionis.*] Juxta tradita *in cap. fin. de excess. Prælat.*

CAPUT XII.

Idem *R. Abbati*, & *conventui S. Petri* [a] *Eugubin.*

CUm olim essemus apud Perusium constituti, tu fili Abbas ad nostram præsentiam accessisti, privilegium bonæ memoriæ [b] Lucii Papæ præd. n. nobis humiliter repræsentans, & postulans illud suppliciter innovari, quod propter contradictionem ven. f. n. [c] Marci Eugubini Episcopi, qui tunc temporis supervenit, asserens hoc in suum præjudicium redundare, non fuit effectui mancipatum. Cumque alter vestrûm de altero in nostro auditorio quereretur, ven. f. n. Assisinatis Episcopo causam sub ea forma commisimus audiendam, ut vos, & jamdictum Episcopum curaret ad concordiam revocare: alioquin audiret utrimque proposita, & omnia in scriptis redigens, nobis processum negotii fideliter referaret. Qui cùm indulta vobis à Sede Apostolica privilegia inspexisset, intellecto quod monasterium vestrum ad Romanam Ecclesiam specialiter pertineret, in causa non duxit ulteriùs (sicut accepimus) procedendum. Consequenter verò ad ven. f. n. Callen. Episcopum, & dilectum filium Ar. Abbatem S. Mariæ Vallispontis, ad postulationem præfati Episcopi Eugubini literæ nostræ fuerunt super mutuis quæstionibus destinatæ. Sed quia pendente judicio Joannes monachus privilegia, chartas alias, & thesaurum monasterii vestri rapuit, te, Abbas, ad nostram oportuit præsentiam iterum laborare, ubi literas impetrasti, quod per excommunicationis sententiam, qui de amissione privilegii scirent aliquid, cogerentur dicere veritatem. Sed quoniam nec sic amissa potuisti privilegia reperire, ad nos denuò es reversus. Te igitur cum testibus tuis, & præfati Episcopi Eugubini procuratoribus in nostra præsentia constitutis, dilecto filio nostro P. Basilicæ XII. Ap. Presbytero Cardinali dedimus in mandatis, ut super amissione, ac tenore privilegiorum testes reciperet diligenter, quos duceres producendos. Qui mandati nostri diligens executor, præsentibus præfatis procuratoribus fideliter redegit in scriptis depositiones x. testium juratorum: quorum depositionibus publicatis, jamdicti procuratores ad producendos testes Episcopi, per quos inductos à parte adversa repellerent, inducias postularunt, quas præfixo termino peremptorio sub eo tenore illis duximus concedendas, ut apud Ap. Sed. probarent quæ vellent, nisi onus probationis pars altera subiisset. Cæterùm quoniam infra datum terminum, & receptum in producendis testibus defecerunt, nos tamen tam per depositiones testium, quàm per assertiones quorundam f. n. liquidò cognoscentes, talem dicti privilegii fuisse tenorem, quod videlicet ipsum cœnobium nullo mediante ad Romanam Ecclesiam pertineret, & quod non liceret alicui Episcopo eidem monasterio, & ejus Ecclesiis excommunicationem indicere, ut fratres illic Domino servientes ab omnium potestate liberi Rom. Eccles. libertatis gratiâ potirentur, & quod nulla in eo mentio diœcesani Episcopi habebatur: illud etiam nihilominus attendentes, quoniam sicut ex dictis quorundam testium intelleximus evidenter, plurimique de nostris fratribus tempore illo præsentibus recolebant, cùm tu, fili Abbas tempore bonæ memoriæ C. Pp. præd. n. ad ipsius præsentiam accessisses, ipse inspectis Ecclesiæ tuæ privilegiis, te, licèt excommunicatus ab Eugubino Episcopo dicereris, tanquam non ligatum admisit ad [d] osculum, quod præsumitur non fecisse, nisi monasterium vestrum cognovisset ad Romanam Ecclesiam specialiter pertinere: de communi fratrum nostrorum consilio pronunciandum decrevimus [e] privilegium illud bonæ memoriæ Lucii Papæ, quod sine reprehensione bullæ, chartæ, vel literæ apparebat quando fuit nobis ostensum, illius fuisse tenoris, cujus per depositiones testium, & assertiones f. n. præmisimus extitisse. Decernimus ergo, &c. Datum Lat. II. Kal. Junii.

NOTÆ.

1. a EUgubini.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in epistolis Coloniæ editis *lib.*2. *fol.*318. Monasterium hoc S. Petri est in diœcesi Eugubina Ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Eugubinum*: & de ipsa diœcesi nonnulla adduxi *in cap.*..

b *Lucii.*] Tertii videlicet.

2. c *Marci.*] Qui priùs fuit monachus D. Benedicti in monasterio de Avellana; & electus fuit in Episcopum Eugubinum anno 1193. ut refert Ughellius *tom.*1. *Italia sacra*, *fol.*685.

d *Osculum.*] Ad quod non admitteret Pontifex, nisi priùs esset absolutus, quia aliàs per ipsam admissionem ad osculum censeretur absolutus, ut docuit Hostiensis *in cap. venerabilis* 34. *verbo Recognovit*, *de elect.* Facit Sidonius *lib.* 4. *epist.* 23. ibi: *Deus magne! quàm latus orietur tibi dies, mihi nuncius, animus illi, cùm paternis pedibus affusus, ex illo ore læso, ore terribili convivium expectans, osculum exceperit.* Ubi Savarus. Plura de osculo pedis Pontificis Barbosa *lib.* 1. *de jure ecclesiast. cap.*2. *num.*90. Joannes 3.

Baptista Casalius *de veteribus ritibus Christianorum*, *cap.* 81. Lorinus *in cap.* 10. *actuum Apost. vers.* 25. Lamdmeter. *lib.* 3. *de veteri clerico*, *cap.* 3. Zerda *in advers. cap.* 184. *n.* 5. Bernardinus Ferrarius *lib.* 3. *de antiq. epist. Ecclesia*, *cap.* 2. Roussclius *lib.* 8. *histor. Pontif. jurisd. cap.* 4. *n.* 3. Illustr. Ramot de Episcopis Losit. *propos.* 1. §. 2. *num.* 90.

e *Privilegium.*] Quatenus privilegium scripturâ, aut testibus probari debeat, pro hujus textus illustratione jam exposui *in c. porrò*, *suprà hoc tit.*

CAPUT XIII.

Idem [a] *Catalaun. electo, & Abbati* [b] *Triumfontium.*

EX parte Abbatissæ, ac Sororum Jotren. Ecclesiæ nostris fuit auribus intimatum, quod ven. f. n. Melden. Episcopus commissionis occasione cujusdam ad ven. f. n. Parisien. Episcopum, & dil. fil. Abbatem de Lantun à nobis obtentæ, in qua nulla mentio habetur de ipsarum privilegiis, quæ illas, & earum Ecclesiam, Clerum, & populum *c* Jotren. ad Ap. Sed. nullo mediante spectare declararent, quorum ipse nòn erat *d* ignarus, eas inceperit graviter molestare, obedientiam ab ipsis, ac Clero, & populo villæ Jotren. qui secundùm privilegia Sedis Apostolicæ gaudent consimili libertate, & subjectionem omnimodam impendendam sibi requirens. *Et infrà:* Verùm cùm judices, & assessores eorum ipsas valde gravarent, ad appellationis beneficium convolarunt. *Et infrà:* Sed judices ipsi appellationi minimè deferentes, nec fragilitati sexus compatientes earum, in Abbatissam excommunicationis vinculum, & in populum villæ Jotren. interdicti sententias protulerunt. Sanè cùm nuntii Jotren. Ecclesiæ prædicta, & alia multa in nostra præsentia retulissent, quibus eas, & suos contra libertatem eis concessam gravatos dicebant, privilegium nobis Apostolicum ostenderunt, per quod Ecclesiam Jotren. constabat ad Romanam Ecclesiam specialiter pertinere. Nos autem eos diutiùs detinentes propter ap. prædictam, quia tamen tandem nullus apparuit idoneus responsalis, qui partem defensaret adversam, licèt postmodùm quidam simplex nuntius super hoc prædictorum Parisien. Episcopi, & Lantun. Abbatis literas præsentasset, privilegium Ap. Sed. Ecclesiæ Jotrensi concessum duximus innovandum; ita tamen, ut per innovationem ipsius eidem Ecclesiæ nihil juris plus accrescat, quàm per privilegia prædecessorum nostrorum obtinuerit, cùm per hoc novum ei non concedere, sed antiquum jus conservare *e* velimus.

NOTÆ.

1. a CAtalaun.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Cauthaubaven.* sed malè; nam Catalaunum Campaniæ urbs, ad Matronam fluvium sita, in provincia Rhemensi Galliæ, habet Cathedram Episcopalem, cujus Episcopus est Dominus temporalis urbis, Comes, & Par Franciæ. Fulbertus Carnot. *epist.* 78. *Ne civitati, vel Ecclesia Catalaunorum suum deneget honorem, meminisse vos decet, quod in antiquis inscriptionibus Belgica ipsa civitas à Rhemensi tertium locum habuit.* Ut referunt Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Gallia*, *fol.* 501. Chenu *in chronolog. Gallia*, *fol.* 288. Rigordu electo tantùm in Præsulem hujus Ecclesiæ referibit Innocent. in præsenti, ut notavit Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *Regestr.* 13. *epist.* 22.

2. b *Triumfontium.*] Monasteriom hoc est ordinis Cisterciensis in diœcesi Catalaunensi, in Ducatu Barensi, cujus fundationem refert Guillelmus Abbas *lib.* 1. *histor. cap.* 13. his verbis: *Petente, & agente Domino Guillelmo Episcopo, in Episcopatu Catalaunensi, eam qua Triumfontium dicitur, domum construxerint, ad quam cùm Abbatem cum monachis emisissent, Dominum Rogerium virum nobilem secundùm saculum, sed nobiliorem sanctitate; & viros quosdam similis forma cum eo, spiritualis pater (Bernardus scilicet) filios, quos emisit, non dimisit, sed paterna solicitudine, & pia affectione cum eis erat.* Alia de ipso monasterio congesserunt Claudius Robertus *in sua Gallia Christiana*, Maurique *tom.* 1. *Annal. Cisterc. anno* 1118. *cap.* 3. *num.* 4. Fratres Sarmat. *tom.* 4. *Gall. fol.* 881.

c *Jotrensis Ecclesia.*] De quo monasterio nonnulla adduxi *in cap. dilecta, de excess. Prælat.*

d *Non erat ignarus.*] Hæc verba exposui *in cap. super* 20. *de rescript.*

e *Velimus.*] Quia invocatio, seu confirmatio privilegii jus novum non tribuit, sed antiquum confirmat, *cap. quia* 29. *hoc tit. cap. cùm dilecta, de confirmat. utili*; ubi commentarium hujus textus dedi. 3.

CAPUT XIV.

Idem [a] *Colubriensi Episcopo.*

CUm olim ad Ap. Sed. accessisses, & propter quæstiones, quas adversus dil. fil. Priorem & Canonicos S. *b* crucis habebas, pro quibus fuerat ad nostram audientiam appellatum, moram feceris longiorem, quia pro parte altera nullus comparuit responsalis, eidem Priori, & fratribus in virtute obedientiæ districtè *c* præceptmus, ut

usque ad festum omnium Sanctorum proximò tunc futurum per se, vel per sufficientes responsales, & idoneos, ad nostram præsentiam accederent, super privilegiis omnibus, & libertatibus, quæ à Romanis Pontificibus; vel à bonæ mem. quondam Colubriensi Episcopo se babere dicebant, & super aliis quæstionibus adversus eos à Colubriensi Ecclesia intentatis diffinitivam sententiam recepturi. Ut autem veritas faciliùs appareret, authentica, & originalia eum bullis suis nobis usque ad eundem terminum sub eadem districtione præcepimus exhiberi: interim autem utrique parti liceret coram dil. fil. de Alcobatia, & de Seiza Abbatibus, & F. Meven. monacho *d* Alcobatiæ, quibus sub certa forma causa priùs fuerat delegata, & testes utrimque producti, proponere, ac probare, si quid aliud proponendum ducerent, ac probandum. *Et infrà*: *e* Judices autem sufficienter actum esse de causa credentes, attestationibus, & rationibus utriusque partis diligenter inspectis, monasterium sanctæ Crucis in expensis, quas per *f* quadriennium occasione hujusmodi negotii juraveras te fecisse, quæ quinquaginta marcharum auri summam attingerent, tibi de prudentium consilio damnaverunt, infirmantes suâ sententiâ libertatem, quam *g* M. Colubrien. Episcopus in enorme detrimentum Colubrien. Ecclesiæ contulerat monasterio sanctæ Crucis, Canonicorum assensu per præconem Episcopi. & portarium Regis *h* extorto. Præterea quia idem M. etiam fuerat canonicus regularis, & duo millia marabotinorum, quæ acquisierat in Episcopum jam promotus *i* monasterio dederat memorato, ipsum ad restitutionem eorum judices condemnarunt. Insuper tam decimas, quàm omnes Ecclesias, quas de manu Regis, vel aliorum laïcorum, sive clericorum monasterium præter Colubrien. Episcopi assensum receperat, & quas in *k* Lateran. vel in aliis locis in attestationibus comprehensis propria auctoritate fundavit, quia pars sanctæ Crucis nec præscriptione, nec defensione alia probationibus contra se factis obstiterat, judicarunt in jus Colubrien. Ecclesiæ cum fructibus medii temporis revocari. *Et infrà*: Tandem verò cùm tu, & pars altera propter hoc ad Sedem Apostolicam venissetis, procurator monasterii sanctæ Crucis proposuit sententiam non tenere. Quod si aliàs etiam sententia memorata teneat, quia tamen monasterium fuit indefensum, sicut ipsi judices per suas literas protestantur, nec exhibita fuerant coram eis privilegia libertatis, ne debitum personæ in damnum Ecclesiæ redundaret, debebat ad exhibitionem privilegiorum suorum admitti, quod sibi concedi de solita benignitate Sedis Ap. postulavit. Nos igitur attendentes, quod eadem privilegia non solummodo pro libertate monasterii faciebant, sed exprimebant jus nostrum, & Ecclesiæ Romanæ justitiam tuebantur: ne in nos monasterii læsio redundaret, ad privilegia exhibenda partem ejus de gratia duximus admittendam. Ut autem pleniùs de processu judicum possemus intelligere veritatem, gesta omnia, sicut acta fuerant, coram nobis utrimque jussimus exhiberi. Nos igitur his, & aliis auditis, & intellectis, quæ fuerant hinc inde proposita, distinguentes inter libertatem per prædictum Episcopum Ecclesiæ ipsi concessam; & libertatem, quam ei longè ante tempus ipsius Episcopi Ap. Sedes indulsit, sicut patet ex privilegiis antedictis, quia nobis constitit evidenter extortum fuisse in Episcopi concessione canonicorum assensum, & concessionis paginam in aliquot lineis habuisse rasuras, & subscriptiones singulas fuisse singulis subscribentium manibus annotatas; scriptum autem, quod nobis exhibitum fuerat, nec rasuram prætendere, nec variis subscriptionis manibus variatum, sed à primo ad ultimum eadem potiùs manu conscriptum, libertatem ab ipso Episcopo concessam irritam decernimus, & inanem, super hoc sententiam delegatorum judicum confirmantes. Quia verò evidenter agnovimus privilegiis antedictis prædecessores nostros Ecclesiæ sanctæ Crucis libertatis privilegium indulsisse, ac quod ea in possessione jamdiu fuerat libertatis, quod aliis etiam cessantibus præscripsisset, libertatem ei à prædecessoribus nostris indultam auctoritate Ap. confirmamus, tibi super hoc silentium imponentes. Per hoc autem in nullo sententiæ delegatorum judicum derogamus, cùm ipsi de bac non cognoverint libertate. *Et infrà*: Cùm autem libertatem à prædecessore nostro confirmemus indultam monasterio, ad jus processionis, quod est contrarium libertati, monasterium decernimus non teneri. non derogantes judicibus delegatis, quibus libertatis privilegia oon fuerant præsentata. Cæterùm super eo, quod iidem judices decreverunt, ut pro domibus Portæ novæ, in quibus parochiale jus Ecclesia Colubrien. babuerat, monasterium tantum recompensaret eidem in loco alio competenti, quantum amiserat in domibus memoratis, omninò corrigimus sententiam, quam tulerunt, ad id econsentes monasterium non teneri. In cæteris autem latam à prædictis sententiam, tam pro Colubrien. Ecclesia, quàm monasterio sanctæ Crucis, auctoritate Ap. confirmamus.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Columbriensi.*] Ita etiam legitur in tertiis collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De Colubriensi Lusitaniæ diœcesi egi *in cap.* 8. *de præscript.*

1. b *Sanctæ Crucis.*] Monasterium hoc canonicorum regularium, quod est caput ipsius congregationis, extat in Balneo suburbano civitatis Colimbriæ, fundatum à Tellone Colimbricensis Ecclesiæ Archidiacono, ditatum primùm donatione Alphonsi Lusitaniæ primùm Ducis, deinde Regis, Ferdinandi Comitis, & Tarasiæ Reginæ filiæ: quod monasterium maximis privilegiis Summorum Pontificum, & Regum Lusitaniæ, & aliorum Principum munitum, prædiis, villis, castris, cum jurisdictione spirituali, & temporali ornatum est, ut plura de eo referens tradit Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. Regul. cap.* 32. *num.* 4. & *cap.* 39. *num.* 1. & *cap.* 59. *per totum.*

2. c *Præcepimus.*] Quæ literæ extant in ipso Codice epistolarum correcto à Sirleto, *fol.* 397. in hæc verba. [Quod scribamus N. Priori, & Fratribus sanctæ Crucis super controversiis gravibus, & diversis, quæ inter ipsos, & Colimbrien. Ecclesiam agitantur, ex literis Apostolicis patentibus eis directis perpendere poteritis evidenter: quas per solicitudinem vestram ipsis, omni contradictione, & appellatione cessantibus, exhiberi volumus, & jubemus. Quamvis autem coram vobis, quibus examinationem negotii sub certa forma recolimus commisisse, testes utrimque producti fuerint, & recepti; quia tamen de causa non constitit nobis ad plenum, per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus receptis adhuc aliis testibus partium, si de ipsarum processerit voluntate, si quos super privilegiis, libertatibus, vel aliis articulis duxerint producendos, vos usque ad definitivam sententiam, remoto appellationis obstaculo procedentes, gesta omnia nobis sub sigillorum vestrorum testimonio per vestrum fidelem nuncium transmittatis, ad festum omnium Sanctorum proximè futurum diem peremptorium assignantes, quo recepturæ sententiam per se, vel per procuratores idoneos, nostro se conspectui repræsentent; ad quem si qua earum venire contempserit, nos nihilominus, quantum de jure poterimus, procedemus. Testes, &c. per censuram ecclesiasticam eogantur. Quod si non omnes, &c. Duo vestrûm, &c. Datum ut supra, Kal. Decemb.]

3. d *Alcobaciæ.*] Hujus delegationis literæ extant in ipso regestro epistolarum Innoc. *fol.* 102. in hæc verba: [Insinuavit nobis venerabilis frater noster Colimbrien. Episcopus, quod cùm Illustris Rex Portugalliæ Fratribus sanctæ Crucis apud Castrum de Leirena in una tantùm Ecclesia jus concesserit patronatus, inconsulto diœcesano Episcopo in eodem loco construere alias motu proprio præsumpserunt, quas & per capellanos conductitios regunt, & in nullo pro ipsis volunt diœcesano Episcopo respondere. Easdem etiam Ecclesias privilegiis suis fecerunt inscribi, cùm ab Episcopali jure nunquam fuerint de consensu Episcopi liberatæ: unde totum jus Episcopale in oppido nominato sibi præsumunt temerè vendicare. Quia igitur nobis constare non potuit de præmissis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis, &c. quod justum videritis super his, appellatione postposita statuatis, &c. non obstante privilegio in præjudicium Colimbrien. Ecclesiæ per subreptionem obtento. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Dat. &c. VI. Kal. Junii.]

e *Judices.*] Non ipsi Abbates de Alcobacia, & Seize, quibus cognitio præsentis causæ commissa fuerat; sed Episcopus Zamorensis, & Decanus Auriensis, quibus postea eadem causæ cognitio commissa fuit, ut ex integra, quæ hodie servatur in archivo monasterii sanctæ Crucis, probat Barbosa in præsenti, *num.* 20.

f *Per quadriennium.*] Nam instantia judicii jure canonico non finitur triennio, ut finitur jure civili attento. Probavi *in c. de causis* 4. *de offic. deleg.*

g *M.*] Michaël videlicet, ut refert Petrus Alvarez à Noguera *in lib. de Episcopis Colimbricensibus, in vita Episcopi Michaëlis, fol.* 49. & ipsum privilegium concessisse in præjudicium Colimbricensis Ecclesiæ, constat ex alia epistola Innocentii III. *lib.* 1. *in regest. Sirleti, fol.* 102. ubi Innocentius ita rescribit Decano Ulysbonensi, Priori de Frodiz, & monacho de Alcobacia: [Innotuit nobis venerab. fratre nostro Colimbrien. Episcopo intimante, quod cùm M. quondam canonicus sanctæ Crucis in Episcopum fuisset Colimbrien. assumptus, privilegium quoddam de consilio quorundam Canonicorum Eccl. Colimbrien. monasterio S. Crucis indulsit, in non modicum ejusdem Ecclesiæ præjudicium & gravamen. Quia verò nobis non constat de præmissis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis, inquiratis de præmissis diligentiùs veritatem, & si privilegium ipsum in grave dispendium Colimbriensis Ecclesiæ videritis redundare, quod illicitè factum est, auctoritate Apostolicâ, appellatione remotâ legitimè revocetis, non obstante privilegio in præjudicium Colimbriensis Ecclesiæ per subreptionem ab Apostolica Sede obtento. Datum Romæ, &c. III. Non. Junii.] 4.

h *Extorto.*] Et ita consensus Canonicorum nullitet præstitus fuit, quia licèt potentatus ratio non sit sufficiens, ut actus rescindatur, *l. ad invidiam* 6. *C. de his quæ vi*, *l. ult. in princip. Cod. de his quibus ut indign.* tamen in præsenti casu terrores, & minæ accesserunt, ut notarunt Hostiensis, & Anchatan. *num.* 15. Buttius *num.* 30. Socinus *num.* 39. quia tam per portarium Regis, quàm per præconem Episcopi coacti fuerunt ad consensum illum præstandum; quod facilè constat ex his, quæ refert Petrus Alvarez de Noguera *in libel. de Episcop. Colimbrie. in vita Episcopi Michaëlis*, *fol.* 49. ubi ait, tam ipsum Episcopum, quàm Regem Alphonsum canonicos consentire renuentes, alios in carcerem misisse, alios in exilium, alios bonis mulctasse. Unde cùm in præsenti casu Canonicorum consensus fuisset per minas, & terrorem extortus, quid mirum si actus cum eo celebratus rescindatur, tanquam per gravem metum elicitus? argumento capitis *cùm dilectus*, *de his quæ vi*, *l. qui in carcerem*, *ff. de eo quod metus causâ*: docuit Atias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 46. *num.* 8. 5.

i *Monasterio dedit.*] Sed certum est, quod quamvis Episcopus non possit de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere, ut probavi *in c.* 1. *de testamentis*; potest tamen donare inter vivos cui voluerit, etiam immodicè; quia cùm dominus sit fructuum sui Episcopatus, & ad eum pertineat plena dispositio, quid mirum ut per donationem, sicut per alios contractus, eos alienare possit? ut probant Divus Thomas 2. 2. *q.* 185. *per totam*, Molina *de justit. tract.* 2. *disp.* 144. Ludovic. à Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 33. pluribus relatis D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 12. Igitur donatio marapetinorum facta in præsenti casu à Michaële Episcopo monasterio sanctæ Crucis, valida fuit, & per consequens injustè judices delegati eam infirmarunt suâ sententiâ, quam approbavit Innocentius 6.

in calce hujus textus. Cui difficultati ut satisfaciam Joannes Andreas *in præsenti*, *num.* 8. Abbas *num.* 8. & 18. Burrius *num.* 15. Socinus *num.* 18. & 46. Tapia *in authentica Ingressi*, *verbo Sua*, *cap.* 6. *num.* 90. *Cod. de sacros. Eccles.* affirmant, ideo donationem in præsenti inutilem fuisse, quia immodicam quantitatem continebat. Quæ sententia firmari potest ex eo, quod marapetini, de quibus in præsenti, aurei erant temporibus Regis Alphonsi, & eum valorem habebant, quem hodie habent aurei Lusitani, vulgò *Cruzados*, Hispanè *Ducados*, ut docent Marisius Lusitanus *in dialog. historia Regum Portugalis*, *dialogo* 2. *cap.* 9. Eduard. Nuñez *in chron. Regum Portug. in vita Regis Dionysii*, *fol.* 134. Plura de valore marapetinorum congesserunt Montalvo *in l.* 1. *verbo Cien maravedis*, *tit.* 5. *lib.* 2. *fori*, Goveanus *lib.* 2. *variar. cap.* 24. Covarr. Gomez, & Paz congesti à Barbosa *in præsenti*, *num.* 13. alioquin si donatio rei modicæ esset, valeret, juxta textum *in cap. cæterùm*, *de donat.* Verùm hæc interpretatio convincitur ex proximè traditis, & ex adductis *in cap.* 1. *cap. cùm in officiis, de testam.* ubi probavi Episcopos, & alios beneficiarios adeo dominos esse suorum fructuum, ut de eis ad libitum disponere possint. Quare hac interpretatione omissâ, alii discrimen agnoscunt inter Episcopum sæcularem, & regularem, ita ut sæcularis rectè possit donare, etiam immodicè, fructus sui Episcopatus, quia habet verum eorum dominium, etiamsi in infirmitate constitutus donet; dummodo post donationem per quadraginta dies supervivat, ut hodie cautum est constitutione Pii IV. edita anno 1560. Episcopus verò Regularis, cùm adhuc postquam promotus est in Episcopum, verus maneat religiosus in his, quæ non obstant executioni muneris Episcopalis, incapax quoque fit dominii ipsorum redditum, ut post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 8. pluribus relatis resolvunt Sanchez *lib.* 1. *summa*, *cap.* 6. *num.* 8. & 9. Barbosa *de potestate Episcopi*, *allegat.* 114. *numero* 18. & 19. Molina *de just. tom.* 1. *disp.* 140. Lessius *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 5. Castropalao *tract.* 6. *disput.* 2. *puncto* 8. Curellus *de donat. tract.* 1. *disp.* 2. *p.* 3. *num.* 135. Covarr. *in cap.* 1. *num.* 18. *de testam.* Mattha *de success. legali*, *tom.* 2. *p.* 4. *quæst.* 1. Garcia *de beneficiis*, *p.* 7. *cap.* 10. *num.* 89. Maldonado *in addit. ad Molinam lib.* 2. *cap.* 10. quâ de causa bona tam Ecclesiæ intuitu, quàm suâ industriâ post Episcopatum acquisita, suæ Ecclesiæ, non sibi acquirit, *cap. unic.* 18. *quæst.* 1. docent Abbas *in cap. in præsentia*, *num.* 67. *de probat.* Navarrus *comment.* 4. *de regul.* *num.* 6. Azor *lib.* 12. *instit. cap.* 10. *quæst.* 6. Emmanuel Rodriguez *lib.* 1. *qq. regul. q.* 89. *art.* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 18. Ludovic. Molina *tract.* 2. *de justit. disput.* 140. *num.* 37. Gabriel Pereyra *decis.* 75. *num.* 2. Unde cùm in præsenti casu Episcopus Michaël regularis esset, utpote ex Ecclesia regulari sanctæ Crucis in Episcopum electus, ideo non potuit in præjudicium suæ Ecclesiæ Colimbricensis prædictam donationem facere. Ita docuerunt post Glossam in præsenti, *verbo Restitutionem*, Cardinalis *hîc*, *opposit.* 9. Beroius *num.* 55. Pereyra *d. decis.* 75. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput.* 14. §. 11. *num.* 16. Hermosilla *in l.* 1. *tit.* 4. *part.* 5. *glossa* 1. *num.* 10. Sed etiam hæc interpretatio sustineri non potest; nam verius est, in hac parte nullum versari discrimen inter Episcopum regularem, & sæcularem; siquidem Episcopus regularis, non obstante voto paupertatis, etsi non possit acquirere dominium fructuum sui Episcopatus, ut retineat, tamen habet plenam, & absolutam dispositionem, ita ut donare, ac alios contractus celebrare rectè possit, ut docuerunt Abbas *in præsenti*, *num.* 15. Molina *de justit. tract.* 2. *disput.* 148. *n.* 5. Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 13. Azor *tom.* 2. *instit. moral. lib.* 12. *cap.* 7. *quæst.* 2. Sanchez *in precept. Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 6. *n.* 13. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 10. *n.* 49. D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 12. *num.* 32. Marquez *in orig. eremit. cap.* 6. §. 4. Vasquez *in* 1. 2. *q.* 96. *art.* 4. *disput.* 165. *c.* 8. Hurtado de Mendoza *de fide & spe*, *disput.* 160. *sect.* 3. Robertus 4. *rer. judic. cap.* 3. Steph. Durant. *q.* 10. pro quibus facit textus disertus *in cap. statuimus* 18. *q.* 1. Noguerol *allegat.* 26. *num.* 193. Cum quibus dicendum est, in præsenti infirmari donationem factam ab Episcopo Michaële, quia talis donatio data fuit mortis causâ, seu in ultima dispositione, ut etiam supposuit cum aliis Barbosa *voto* 100. *ex num.* 10. Unde cùm illis modis non possit nec Episcopus sæcularis disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, ideo donatio in præsenti facta infirmata fuit, tam à judicibus delegatis, quàm à Pontifice.

k *Laterahe si.*] Legendum est *Lerinensi*, ut notavit Barbosa *in præsenti*, *n. fin.* & constat ex alia epistola ipsius Innocentii III. suprà relata.

CAPUT XV.

Idem *Episcopo*, & *Magistro G.* a *Lemovicensi.*

ACcedentibus ad præsentiam nostram dil. fil. Magistro Zacharia, & Abbatis, & conventus Maugracen. ex una parte; & fratre Petro Templariorum de Torren. procuratoribus ex altera, dil. fil. I. Subd. & Capellanum nostrum dedimus auditorem, coram quo procurator Abbatis, & monachorum proposuit, quod cùm decimas terrarum de Sarcole diu possederint in quiete, antequam ad Templariorum potestatem, & dominium pervenissent; & postquam Templarii terras adquisiere, prædictas decimas earundem per quadraginta annos, & amplius pacificè possedissent, nunc eis ipsas decimas subtrahere non verentur, in aliis eisdem graves injurias irrogantes. *Et infrà:* His igitur, & aliis, quæ coram prædicto Capellano fuere proposita, pleniùs intellectis, quia de ipsis non potuit fieri plena fides, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquisita pleniùs veritate, si Abbas, & monachi sufficienter ostenderint, quod à Templariis decimas de terris prædictis per quadraginta annos continuò perceperint sine lite, vos ad præstationem decimarum ipsarum Templarios auctoritate Apostolica compellatis. Cùm enim tanto tempore contra indulta privilegia decimas solverint, eis renuntiasse tacitè præsumuntur. Quod si fortè in

probatione

probatione defecerint, ab ipsorum petitione Templarios absolvatis, ipsis super hoc appellatione postpositâ perpetuum silentium imponentes: super aliis verò, auditis quæ hinc inde duxerint proponenda, quod justum fuerit, appellatione postpositâ statuatis: facientes quod decreveritis, &c.

N O T Æ.

1. a *Emoricensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Lemovicensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de major. & obed.* & commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. si de terra.*

C A P U T XVI.

Idem *Episcopo* a *Lingoniensi.*

CUm capella Ducis *b* Burgundiæ gaudere dicatur hujusmodi privilegio, quod nullus Archiepiscopus, vel Episcopus in personas *c* Canonicorum ejusdem capellæ suspensionis, vel excommunicationis, aut interdicti sententias audeat promulgare, *d* Decanus Christianitatis, & quidam capellæ supradictæ Canonici, qui parochiales Ecclesias à te tenent, occasione privilegii prælibati in his etiam, quarum jurisdictio ad te pertinet, ita se dicunt exemptos, ut quantumcunque graviter interdum excedant, tuæ correctioni recusent, & sententiæ subjacere. Quocirca mandamus, quatenus in quantum exempti sunt ejusdem ratione capellæ, Apostolicis privilegiis deferas reverenter: sed in quantum ratione parochialium Ecclesiarum, vel aliàs jurisdictionem tuam respicere dignoscuntur, officii tui debitum in eosdem liberè prosequaris.

N O T Æ.

a *Lingoniensi.*] In tertia collectione, ubi *sub hoc tit. cap.* 6. reperitur textus hic, tantùm habetur, *Idem*; sed rectiùs in præsenti legitur *Lingoniensi*, ex infrà dicendis. De hac diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 8. *de rescript.*

1. b *Burgundiæ.*] In tertia collectione legitur *Bohemiæ*, sed malè; nam si præsens capella esset in Regno Bohemiæ, quomodo conquati poterat de ejus capellanis, atque eorum correctionem intendere Lingoniensis Præsul, qui est in Gallia? Agitur ergo in præsenti de capella Ducis Burgundiæ, quæ celebris est, vulgò dicitur *Sancta Capella*: eam Divione instituit Hugo III. Dux Burgundiæ anno 1172. ut constat ex præcepto ipsius fundationis edito ab Auberto Miteo, & referunt Altesserra *de Ducibus c.*8. Paulus Idumay *in not ad Innoc. III. lib.*4. *Regestr. epist.* 101. Chassaneus *in catal.p.*12. *considerat* 63.

2. c *Canonicorum.*] Sæpiùs enim Principes, & Comites ac Duces Archicapellanum habere legimus, in Concilio Aurelian. 4. *can.* 7. & 16. Cabilon. 1. *cap.* 14. apud Ordericum *lib.* 6. *hist.pag.* 612. & alios mediæ ætatis scriptores, quos congerunt Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 8. Filesacus *in cap.* 9. §. 15. *per tot. de offic. Ordin.*

3. d *Decanus Christianitatis.*] Idest S. Joannis Baptistæ Divionensis, de qua capella agit Innoc. *lib.* 3. *regestr.* 15. *in epist.* 101. missa Abbati, & Priori Cisterciensi, & Decano hujus capellæ, ibi: [Dilectus filius J. Decanus Christianitatis Divionen. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm olim L. J. & H. Canonicis Capellæ Ducis Divionen. Lingonen. diœc. non ad correctionem, sed potiùs ad infamationem ipsius nobis quædam denunciantibus, contra ipsum ven. f. n. Matisconen. Episcopo, & suis conjudicibus dederimus in mandatis, ut vocatis qui essent propter hoc evocandi, quod invenirent super objectis, per suas nobis literas intimarent, partibus in ipsorum præsentia constitutis, & eodem inficiante Decano, quod denunciationem ipsam monitio charitativa præcesserit, & firmiter asserente prædictos Canonicos factæ denunciationis tempore inimicos ejus, & æmulos extitisse, tandem fuit ad Sedem Apostolicam appellatum, cujus appellationi memorati judices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam religiosorum literas repræsentans, qui de vita, & conversatione ipsius laudabile testimonium perhibebant, nobis humiliter supplicavit, ut occurrere adversariorum suorum malitiæ, ac laboribus ejus finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipsum indebitè fatigari, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si denunciatores præfati monitionem charitativam præmisisse super objectis probare nequiverint, aut Decanus ipse docuerit illos suos extitisse denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, sublato appellationis obstaculo absolvatis. Alioquin in eodem negotio juxta priorum continentiam literarum, appellatione remotâ, ratione præviâ procedatis. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Tu denique fili Abbas super te ipso, &c. Datum Laterani Idib. Januar. P. N. anno XV.]

COMMENTARIUM.

CUm Dux Burgundiæ capellam propriam haberet cum capellanis Aulicis, ut plerumque magni Dynastæ habent, ut Magnus noster Monarcha, de cujus sacello librum edidit Turturetus; & Reges Aragoniæ, Exea *in l.unic.C.de palat.fol.* 8c. Dynastæ Bituricenses, Altesserra *d. cap.* 8. privilegium exemptionis capellani habebant ab omni jurisdictione diœcesana; unde intendebant, nec ratione parochialium Ecclesiarum, quas à Lingoniensi Episcopo acceperant, illi subesse, etiamsi in earum regimine magna crimina perpetrarent. Sed contrarium decrevit Innocentius III. videlicet eos ratione exemptionis, quam virtute capellæ habebant, non posse eximi à jurisdictione Episcopi Lingoniensis propter Ecclesias parochiales, quas regebant; & meritò, nã etiam religiosus exemptus promotus ad beneficium parochiale, ratione illius beneficii subjicitur imperio, & jurisdictioni ordinarii, ut probant pluribus relatis Barbosa *in collect. ad Clement.* 1. *n.* 10: *de statu monach.* Sanchez *in præcep. decalog. lib.* 6. *cap.* 6: *num.* 36: 4.

num. 36. Moneta *de conservat. cap. 6. num. 51.* & *cap. 7. num. 272.* Cochier *de jurisd. in exemptos, 2. part. quæst. 45.* Salgado *de retent. bullar. 2. part. cap. 15. num. 3.* qood etiam eoolingit io quocunque exemplo, qui conveniri potest eorsm ordinario ratione offieii, seu publicæ functionis, *ex l. unic. Cod. in quibus causis milites for. præscript. l. 2. Cod. ubi Decur. authent. judices sine quoquo suffrag. §. nolumus, in fin.* Unde in præsenti casu etsi capellani Dueis Borgundiæ exempti essent à jurisdictione ordinaria, tamen propter Eeelesias parochiales, quas regebant, puterant poniri ab Episcopo Lingoniensi, à quo eas aeeeperant. Docuerunt Turturet. *in sacello sacro, c. 4.* Bosquet. *ad Innoc. III. lib. 1. regestr. 13. epist. 17.* Lara *de capell. cap. 16. num. 15.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 123.* qui exinde utiles, & in foro quoridianas quæstiones resolvunt circa exemptos peccatores in offieiis propriis.

CAPVT XVII.

Idem *Abbati, & Fratribus* [a] *Evasinen. cænobii.*

EX ore sedentis in throno procedit gladius bis [b] accutus, quoniam ex ore Romani Pontificis, qui præsidet Ap. Sedi, rectissima debet exire sententia, quæ contra justitiam nulli parcat, sed reddat unicuique quod suum est. Cùm igitur inter vos, & ven. f. n. [c] Vvigornien. Episc. super monasterii vestri subjectione, ac libertate controversia verteretur, & nos eandem terminandam commiserimus judicibus delegatis, causam eandem sufficienter instructam ad nostram præsentiam remiserint, certum partibus terminum præfigentes, quo com instrumentis, & attestationibus nostro se conspectui præsentarent sententiam recepturæ. Partibus igitur in nostra præsentia constitutis, per procuratores idoneos audientiam præbuimus liberam, & benignam. Et quidam monasterii vestri proposuit procurator, quod idem monasterium ab ipsa sui fundatione liberum extitit, & exemptum, ad hoc probandum privilegia prædecessoris nostri inducens duo, videlicet Constant. unum, & alterum Alexandri; necnon indulgentiam Clementis, & Cœlestini: quorum usum continuum longis retrò temporibus per depositiones testium ostendere nitebatur. *Et infrà:* Porrò in privilegio Const. quiddam contineri perspicitur, per quod idem cœnobium videtur ad jurisdictionem Episcopalem pertinere, videlicet quod Abbas ejusdem monasterii primum locum post Vvigornien. Præsulem semper obtinebat. Vnde cùm locum ipsum obtinere non possit in Concilio generali, neque in provinciali, quoniam absonum esset ut Abbas primus post illum super alios Episcopos [d] resideret; relinquitur ergo, quod locum illum in Episcopali Synodo intelligatur habere, quasi teneantur ad Synodum Episcopalem accedere, ac per hoc ipsius statuta recipere, ac servare. In privilegio verò Alexandri Papæ quiddam aliud continetur, propter quod diœcesanus Episcopus in eodem cœnobio jurisdictionem, etsi non in omnibus, in quibusdam tamen retinuisse videtur, cùm in illo dicatur, quod Vvigornienses Episc. à fratribus ejusdem loci aliquid injustè non exigant; sed his tantùm contenti permaneant, quæ prædecessores eorum antecessoribus suis constat rationabiliter impendisse. Vnde constat, quod Abbates Episcopis aliqua de suis exhibere tenentur. Nos igitur his, & aliis diligenter auditis, & perspicaciter intellectis, cùm à neutra parte per testes præscriptio sit probata, de communi f. n. consilio diffinivimus sententialiter, quod Eveshamen. cœnobium liberum est in capite, tanquam ab Episcopali jurisdictione prorsus exemptum, & soli Rom. Pontif. & Ecclesiæ Rom. subjectum; tutelâ tamen ipsius Cantuar. Archiep. reservatâ: in membris autem, videlicet in his, quæ non probantur exempta, diœcesano Episc. ipsum decernimus subjacere, propter quæ Abbas ad Synodum ejus debet accedere, primumque locum post Vvigornien. Episcopum obtinere: pro ipsis quoque membris, ut diximus, non exemptis, idem Abbas tenetur Vvigorniensi Episc. exhibere reverentiam, obsequium, & honorem, quibus Vvigornien. Episcop. sibi competenter exhibitis debet manere contentus.

NOTÆ.

1. a *EVasinensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* in hac verò sexta legitur, *Evesem:* sed utrobique malè, quia legendum est *Eveshani* quod monasterium est Divi Benedicti, ut probavi *in cap. 3. de in integr. restit.*

b *Gladius bis acutus.*] Verba sunt capitis 1. Apocalypsis, quæ exponit Barbosa *in præsenti.*

c *Vvigornien*] De Vvigorniensi diœcesi Angliæ nonnulla adduxi *in cap. nostri 9. de elect.*

d *Resideret.*] De ordine sedendi Prælatorum in Conciliis latè agit Filesacus *in cap. quod sedem, §. 1. de officio ordin.* etiam aliqua notavi *in princip. Concil. Illiber.* 2.

COMMENTARIUM.

LIcèt monasterium exemptum sit principaliter in capite, non ideo ejus membra exempta videntur, ut de monasterio Rothonensi, & ejus Ecclesiis decrevit idem Innoc. III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 7.* 3.

epist. 7. Episcopo Venetensi ita rescribens: [Cùm movisses olim adversus Rothonense monasterium quæstionem, asserens monasterium ipsum, ac parochiales Ecclesias ejus ad te de communi jure spectare, utpote in tua diœcesi constitutas, in eisdem jura tibi Episcopalia vindicando: & ex parte monasterii diceretur, idem monasterium cum parochialibus Ecclesiis suis Romanorum Pontificum privilegiis ab antiquo libertate donatum, super eadem causa frequenter fuerunt literæ Apostolicæ impetratæ. Denique autem utraque pars in venerabiles fratres nostros Nameten. & Brioeen. Episcopos sub certa pœna, & juramento interposito compromisit, qui rationibus utriusque partis auditis, & monasterii privilegiis diligenter inspectis, de consilio peritorum illud in capite liberum sententialiter decreverunt. Verùm quia Ecclesiæ parochiales ipsius exemptæ nullatenus probabantur, pronuntiaverunt easdem ad jurisdictionem tuam, sicut alias tuæ diœcesis Ecclesias, pertinere, & statim de consilio fratrum nostrorum pronunciavimus, monasterium sæpedictum in capite liberum, & à tua jurisdictione prorsus exemptum, decernentes parochiales Ecclesias ejus, quæ minimè probantur exemptæ, tibi diœcesana lege subjectas. Nec enim ex libertate capitis membrorum nascitur libertas, quæ quia juri communi derogat, nominatim, expresseque dari debet, & nominatim probari.] Ut post congestos à Barb. *in præsenti*, & *alleg.* 153. docet Bosquetus *in notis ad dictam epist.* 7.

CAPUT XVIII.

Idem [a] *Ausonen. Episcopo.*

EX parte tua fuit quæsitum, utrum clerici, & laïci, qui literas protectionis ostendunt, in quibus personæ suæ ex pronomine, cum omnibus rebus suis sub Apostolica protectione consistere declarantur, à jurisdictione Episcopi diœcesani sint exempti. Nos autem tibi respondemus, quod per literas hujusmodi ab Episcoporum suorum potestate minimè *b* subtrahuntur.

NOTÆ.

1. a AUsonen.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. legitur *Auton.* sed perperam; nam Ausona civitas antiqua Episcopali Sede condecorata est in Hispania, in provincia Tarraconensi, ad montis Pyrenæi radices sita, hodie dicitur *Viegua*, à Barcinone decem milliaribus Hispanis, à Gerunda sex distans. Ejus vetustissimum nomen *Ausa*, sive *Ausana* fuit, de quo, & ejus conditore agunt Pujadas *lib.* 4. *histor. Catal. cap.* 14. & 34. Tamayus à Salazar *tom.* 3. *martyrol. Hispan. die* 28. *Maii.*

b *Subtrahuntur.*] Consonant textus *in cap. recepimus, hoc tit. cap. per tuas, de majorit. & obed.* Ideoque exemptio non probatur per literas protectionis, quas plerunque Pontifex certis personis, aut monasteriis concedit, ut probat Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract.* 2. *cap.* 2. *propos.* 1. qui resolvit, protectionem hanc illud operari, videlicet ut ita receptus sub protectione non possit excommunicari, interdici, aut suspendi ab aliis quàm à Pontifice, aut Legato à latere. 2.

CAPUT XIX.

Idem [a] *Eliensi Episcopo.*

PAstoralis officii. *Et infrà:* Interrogasti præterea, utrum viri religiosi, quibus à Sede Apostolica est indultum, ut Ecclesias suas in proprios usus *b* convertere possent, decedentibus *c* personis earum, liceat auctoritate propria possessiones earundem Ecclesiarum intrare, vel per diœcesanum in ipsam sint potiùs inducendi. Ad quod utique respondemus, quod nisi fortè in indulgentia Summi Pontificis id contineatur expressum, suo Episcopo inconsulto in *d* possessionem ipsarum eis non est licitum introïre, quia per indulgentiam hujusmodi Episcopali juri non credimus derogari.

NOTÆ.

1. a HEliensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & *in cap. pastoralis, de offic. ordin.* ubi alias partes hujus decretalis congessi.

b *Convertere.*] Quod aliàs facere non poterant, juxta tradita *in cap.* 2. *de supplenda neglig. cap. de monachis, de præb.*

2. c *Personis.*] Possessoribus videlicet; nam unio facta monasterio tantùm operatur effectum defuncto Rectore ipsius Ecclesiæ, ut probavi *in cap. sicut unire, de excess. Prælat.*

d *Possessionem.*] Tum quia privilegium ita interpretandum est, ut quanto minùs noceat juri communi: tum quia nemo potest apprehendere propriâ auctoritate possessionem beneficii, Ecclesiæve, ut probant Covarruv. *lib.* 3. *var. cap.* 6. *n.* 7. Moneta *de commut. cap.* 11. *num.* 91. 3.

CAPUT XX.

Idem *Episcopo & Capitulo* [a] *Tripolitan.*

PEtiistis per Sedem Apostolicam edoceri, utrum cùm propter Hospitalarios, vel Templarios civitas vestra generali supponitur interdicto, eisdem non servanti-

bus, vos illud teneamini observare. Ad quod sic duximus respondendum, quod illorum excessus vobis non præbet licentiam excedendi: sed si præfati Hospitalarii, vel Templarii privilegiorum suorum fines excesserint violando temerè interdictum, quod pro illis fuerat promulgatum, ne ipsi videantur de aliorum fletu ridere, vos in pœnam præsumptionis eorum, quandiu ipsi violaverint interdictum, de nostra licentia *b* celebretis. Datum Signiæ XIV. Kal. Octob. P. N. anno XV.

NOTÆ.

1. a TRipolitano.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & reperitur textus hic in ipso regestro Innoc. III. edito à Bosquero *lib.3.regestr.15. epist.*160. ex quo textum hunc transcribo. De Tripolitana Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.1. de translat. Episcop.*

b *Celebretis.*] Speciali gratiâ, quæ in præsenti à Pontifice fit, aliàs etsi Hospitalarii non observassent interdictum, tamen alii clerici illud observare debebant. 2.

CAPUT XXI.

a Idem.

QUoniam sicut nobis per tuas literas intimasti, per confessionem constat partis adversæ, quod *b* Nepesinus Episcopus Episcopale jus percipit in Ecclesia sancti Blasii de Flano, ac per hoc eadem Ecclesia non pertinet ad monasterium pleno jure, credimus quod non obstante illo Capitulo privilegii, quo ipsi monasterio est indultum, ut nullus Episcopus Ecclesias utroque jure illi subjectas interdicto supponere, vel vicarium, vel clericum ejusdem monasterii synodare, vel excommunicare præsumat, præfatus Episcopus possit interdicere dictam Ecclesiam, & excommunicare monachum ad ejus regimen *c* deputatum, cùm alterutrum de jure faciendum fuerit; quoniam illud caput intelligendum esse videtur de monachis, aut clericis in ipso monasterio permanentibus, vel ad Ecclesias destinatis utroque jure sibi subjectas.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto verba in præsenti transcripta reperiuntur.

2. b *Nepesinus.*] Nepis civitas est perantiqua Etruriæ, quam Strabo Nepisam vult appellare. Colonia fuit populi Romani, ut referunt Frontinus, Velleius, & Paterculus relati ab Ughellio *tom. 1. Ital. sacra, fol.*1096. qui refert originem, & progressum hujus Ecclesiæ, traditque seriem ejus Præsulum. His temporibus Innoc. III. eam Ecclesiam regebat Gerardus.

c *Regimen deputatum.*] Ex consensu Episcopi, juxta tradita *in cap. 1. de capel. monach.*

CAPUT XXII.

Idem *Archiepiscopo* a *Londin. Ap. Sed. Legato.*

QUia circa. *Et infrà:* Subsequenter etiam quæsivisti, utrum monachi *b* Omnium Sanctorum privilegium bonæ memoriæ B prædecessoris tui super Episcopalibus *c* decimis retinendis indultum extendere valeant ad possessiones adquisitas, & postmodùm adquirendas. Super quo tale damus responsum f. t. quod si decimarum illarum remissio facta secundùm canonicas sanctiones existit, prædecessor tuus indefinitè decimas Episcopales monasterio remittendo, cùm nihil exceperit, & poterat excepisse, ac in beneficiis plenissima sit interpretatio adhibenda, nec debeat una, eademque substantia diverso jure censeri; intellexisse videtur de decimis non solùm possessionum illius temporis, sed futuri.

NOTÆ.

1. a LOndinensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.4.* Sed integram hujus textus, & ejus veram inscriptionem dedi *in cap. quia circa, de bigam. non ordin.*

b *Omnium Sanctorum.*] Monasterium hoc est Ordinis D. Benedicti, in diœcesi Lundensi, ut refert Tamburinus *in serie Abbatum, verbo Lundensis.*

c *Episcopalibus decimis.*] De quibus egi *in cap.4. de prascript.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu Innocentius III. docet Episcopum privilegio suo concedentem monachis decimas Episcopales, non solùm præsentes, verùm & futuras remisisse videri, videlicet solvendas de prædiis postea adquisitis per ipsos monachos: quod difficile valde videtur ex sequentibus juris principiis. Primum nascitur ex eo, quia licèt Summus Pontifex possit concedere exemptionem à solutione decimarum, tam monachis, quàm laïcis, *cap. decimas, 16. q.1. cap. ult. ut lit. pend. cap. cùm dicat, de Eccles. adific. c. accedentibus, cap. si de terra, c. dudum 31. hoc tit. cap. ex multiplici, c. ex suggestu, c. ex parte, c. nuper, de decimis*; tamen Episcopus non potest simile privilegium concedere, ex vulgari principio, quo docetur Episcopum non posse privilegium contra jus commune concedere, *cap. cùm dilectos, de elect. Clement. ne Romani, eodem tit.* Docent Moneta *de commut. cap.5. q.2.*

a

à n.43. Anguianus *de legibus lib.3. controv.1.* Igitur in præsenti non poterat Episcopus Lundensis exemptionem à decimis monachis Benedictinis concedere. Accedit, nam Episcopi, inconsulto Capitulo, & sine debita solennitate aliquid de bonis Ecclesiæ, aut propriæ dignitatis alienare non valent, *cap. sine exceptione 52.12.q.2.* quia non sunt rerum earum domini, sed œconomi, *cap. fraternitatem 2. de donat. c.1. de his quæ fiunt à Prælat.* Igitur etiam ex defectu solennitatis præsens concessio exemptionis inefficax erat. Secundò difficilis etiam redditur hæc decisio ex eo, quia futura non cadunt sub indefinita dispositione, *l. si ita, l. fin. in princ. ff. de auro & argent.* ubi legato relicto per illa verba, *Argentum meum*; tantùm intelligitur relictum quod testator habebat tempore testamenti. Docent Menochius *lib.4. de præsumpt. casu 127.n.34.* Mantica *de conject. lib.3. tit.11. n.1.* Castillo *de usufruct. cap.44. n.4.* Perez de Lara *lib.1. de capel. cap.16.n.3.* Igitur in præsenti casu sub generali, & indefinita concessione exemptionis à solutione decimarum non comprehenduntur futuræ. Facit textus *in Clement. fin. de rescript.* ubi docetur, rescriptum gratiosum ad beneficium vacaturum, non extendi ad beneficium postea creatum: igitur quia concessione gratiosâ, etsi indefinitâ, non comprehenduntur futura. Quibus difficultatibus ut suo ordine satisfaciamus, pro primæ solutione dicendum est, Episcopum Lundensem in præsenti casu non concessisse exemptionem à decimis Episcopalibus per modum privilegii, sed beneficii, & donationis; unde quamvis Innocent. III. præsentem concessionem privilegium appellasset in principio textus, ibi: *privilegium prædecessoris tui*; accipiendo illud latè pro concessione superioris, tamen in ipsa decisione expressè agnovit concessionem per modum beneficii factam fuisse, in illis verbis: *In beneficiis plenissima sit interpretatio adhibenda.* Unde quia concessio hæc ut beneficium sustinetur, ideo ad futura extenditur, & latam recipit interpretationem, juxta textus *in cap. cùm dilectus 6. de donat. cap. olim, de V.S. l.3. ff. de constit. Princip. l.3. ff. de jure immunit.* & tradita suprà *in cap. si de terra*, aliàs si ut privilegium sustineretur, præsens concessio strictam reciperet interpretationem, *c. ex tuarum 11. de auctor. & usu pal. cap. super eo 15. de offic. deleg. cap. porrò, cap. sanè, c. cùm capella, hoc tit.* aliis relatis docuit Cancerius *tom.3. var. cap.3. à n.2.* Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione varia adduxerunt Interpretes. Cabedo *2. part. decis. 22. à n.5.* existimat in præsenti casu specialiter exemptionem extendi ad futura, quia facta fuerat monachis, & ita favore religionis futura etiam comprehendi sub ea, ex vulgari principio; quia videlicet summa est ratio, quæ pro religione facit. Verùm hac solutione omissâ, alii relati ab Arias de Mesa *lib.3. var. cap.13.* discrimen constituunt inter indefinitam dispositionem, cui adjectum est pronomen *meum*; & inter eam, in qua adjectum non est. Primo casu asserunt, indefinitam dispositionem non protrahi ad futura, quia restricta est per pronomen *meum, d.l. si ita 7. l. fin. ff. de auro & argent.* Secundo verò casu ad futura indefinitam dispositionem extendi, *l. quidam 7. ff. de vino, triticoque, l. cùm aurum 20. ff. de auro & argent.* ubi in legato auri, vel tritici comprehenditur omne, quod testator habebat tempore mortis: quam distinctionem explicat, & limitat Arias à Mesa *lib.13. var. cap.13. cum sequent.* Sed eâ omissâ dicendum est in præsenti, ideo concessionem extendi ad futuras decimas, quia agebatur de interpretatione similis exemptionis contra ipsum concedentem, Episcopum videlicet successorem in dignitate. Cùm enim ille tempore concessionis clausulâ indefinitâ usus fuerit, cùm potuisset apertiùs exprimere, se tantùm de decimis præsentibus sentire; ideo contra eum interpretatio lata fit; quæ interpretatio facilè colligitur ex illis verbis, *cùm nihil exceperit, & potuerit excepisse.* Nec obstat quod dicebamus, ex defectu solennitatis in quacunque alienatione rei ecclesiasticæ adhibenda, nullam fuisse concessionem ab Episcopo Lundensi in præsenti casu factam; nam licèt non exprimatur in facti serie, talem solennitatem adhibitam fuisse; tamen eam præcessisse satis exprimitur in illis verbis: *Remissio facta extitit secundùm canonicas sanctiones.* In quibus verbis satis expressè Innocent. exigit, in hac concessione necessariam esse solennitatem à jure præscriptam similibus alienationibus. Nec tandem obstat textus *in d. Clement. ult. de rescript.* pro cujus conciliatione cum præsenti textu Zabarella *ibi*, Petrus Barbosa *in l. divortio 8. §. quod in anno, n.17. ff. solut. matrim.* existimant discrimen esse constituendum inter dispositiones indefinitas universales, & particulares; ita ut priores ad futura etiam extendantur, non verò posteriores. Sed eâ solutione omissâ, & aliâ adducta à Valasco *consult. 58. n.11.* dicendum est cum Barb. *in d. Clem. fin.* Castillo *de tertiis, c.14. n.39.* quos sequitur Arias à Mesa *lib.3. var. cap.41. n.25.* ideo in specie dictæ Clementinæ rescriptum gratiosum non extendi ad beneficia erecta, quia in ipsis literis gratiosis expressus fuit certus modus vacationis, beneficii vacaturi scilicet, qui modus non poterat verificari in beneficio postea erecto, cùm illud erigi, non verò vacare dicatur. Accedit, quia talis erectio nova beneficii non potest referri inter modos beneficii vacandi, cùm nunquam collatum esset tale beneficium.

CAPUT XXIII.

Idem *in Concilio Generali* [a] *Later.*

ANtiqua Patriarchalium Sedium *b* privilegia renovantes, sanctâ universali Synodo approbante sancimus, ut post Romanam Ecclesiam (quæ disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet *c* principatum, utpote mater universorum Christi fidelium, & magistra,) *d* Constantinopolitana primum, *e* Alexandrina secundum, *f* Antiochena tertium, *g* Hierosolymitana quartum locum obtineat: servatâ cuilibet propriâ dignitate, ita quod postquam Antistites earum à Romano Pontifice receperint pallium (quod est plenitudinis officii Pontificalis insigne) præstito sibi fidelitatis, & obedientiæ juramento, licenter & ipsi suis suffraganeis *h* pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ verò crucis *i* vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romana, & ubicunque Summus Pontifex præsens extiterit, aut ejus Legatus utens insigniis Apostolicæ dignitatis. In omnibus autem provinciis eorum ju-

risdictioni subjectis ad eos (cùm necesse fuerit) provocetur: salvis appellationibus ad Sedem Apostolicam interpositis, quibus est ab omnibus humiliter *k* deferendum.

NOTÆ.

a *Lateranensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.6.* & reperitur textus hic *in cap.5. Concilii Lateran. generalis*, celebrati sub Innocentio III. de quo nonnulla adduxi *in cap. 1. de summa Trinit.*

1. b *Privilegiu.*] Hîc deduci videtur, non jure communi, sed privilegio speciali competere Patriarchis jus deferendi crucem ante se: quod edoceri videtur *in cap. 1. ut lite pendeat.* ubi cùm de hac delatione crucis agitur, ait Alexander III. *Quemadmodum vobis est beneficio privilegiorum Apostolicæ Sedis indultum.* Et *cap. conquestus 9. q. 3.* ibi: *Primates autem, vel Patriarcha, nihil privilegii habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus.* Sed contrarium verius est, immò quod Patriarchæ possunt per totam ditionem suam crucem ante se deferre intra Provincias Metropolitanorum, ut potest etiam Archiepiscopus eam deferre infra diœceses suffraganeorum, *d. cap. 1. ut lite pendens. Clement. 2. hoc tit.* Faciunt textus *in l. 1. ff. de offic. Proconsul. l. 1. C. de praeposi is sacr. cubic. lib. 12. l. in sacris, C. de proximis sacr. scrin. lib. 12.* probant Azor *instit. moral. c. 36. q. 1.* Petrus Gregorius *lib. 15. syntag. cap 9. n. 6.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 20. §. habent*, Gratianus *discept. forens. cap. 467. n. 5.* Acuña *de primatu Brachar. cap. 6.* Nec contrarium probatur in præsenti textu, quia in eo speciale continetur privilegium, ut Patriarchæ possent ubique crucem ante se deferre; quod facere nequibant jure communi attento, sed tantùm intra proprium Primatum: unde virtute privilegii hujus eam deferunt ubique, excepta urbe Romanâ, aut ubi Legatus S.A. reperitur.

2. c *Principatum.*] Ecclesia enim Romana semper primatum habuit, & Ecclesia universalis est, unde sacerdotalis unitas exoritur. Irenæus *lib. 3. contra Valent. cap. 3.* Synodus Nicæna *can. 6. Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Pelagius I. *in epist. ad Sapaudum*, ibi: *Apicem Primatuum à solis ortu usque ad occasum.* Cujus Episcopus custos fidei dicitur in Concil. Ephesino *act. 2.* Sanctissimus, & Beatissimus universalis Patriarcha magnæ Romæ appellatur ab Athanasio *in libello ad Leonem Papam*: Episcopus universalis à Sixto I. *in epist. 2.* ibi: *Sixtus universalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus.* Gregorius IX. *epist. ad Gennadium*, ait de Pontifice, quod illi competit apex Primatus à solis ortu usque ad occasum. Pater Patrum, Episcopus Patriarcharum dicitur ab Athalarico Rege apud Cassiodorum *lib. 9. epist. 15.* Et Valentinianus *in epist. ad Theodosium, part. 1. Conc. Chalced.* ait: *Principatum habens sacerdotii, ad quem secundùm consuetudinem Synodorum appellant Patriarchæ.* Theodosius *in Novel. 24* quæ extat ad calcem Codicis Theodos. ait: *Cùm Sedis Apostolicæ Primatum sancti Petri meritum, qui Princeps est Episcopalis coronæ, & Romanæ civitatis dignitas, sacra etiam Synodi firmavit auctoritas, ne quid præter auctoritatem istius Sedis inlicitum præsumptio attentare nitatur; tunc enim demùm Ecclesiarum pax ubique servabitur, si Rectorem suum agnoscat universitas.* Et plerumque universalis Episcopus dicitur, ut variis auctoritatibus probat Ant. Aug. *in epit. lib. 1. tit. 2.* Eodemque significatu nemini ab Universali Concilio reperitur attributus titulus universalis, nisi soli Pontifici Romano Leoni Magno à Concilio Chalcedonensi, non solùm in epistolis eidem Pontifici ab Alexandrinis directis, & in Concilio publicè lectis, ut in prima parte ejusdem Concilii; verùm etiam in titulo epistolæ ab ipso Concilio pro confirmatione gestorum eidem Pontifici transmissæ, ut *in 3. part. Concilii, num. 2.* Et quamvis hodie in ea epistola hic titulus alicujus dolo librarii non legatur, ut observat Baronius *tom. 6. anno 451. n. 150.* in ejus tamen inscriptione, vel alibi hunc titulum fuisse à sacro Concilio Leoni attributum, omni certitudine affirmandum est. Sic enim ait sanctus Gregorius *lib. 4. epist. 36.* ad Eulogium: *Vestra Sanctitas novit, quod mihi per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici Sedis Apostolicæ (cui Deo disponente deservio) hoc universitatis nomen oblatum est.* Quod verò subdit: *Sed nullus unquam decessorum meorum hoc tam prophano vocabulo uti consuevit*; observat Baronius *ubi suprà*, esse intelligendum ita, ut nemo Romanorum Pontificum eo titulo ex solenni ritu semper & in omnibus inscriptionibus, vel subscriptionibus usus sit: atque in eundem sensum loquutus videtur Leo IX. *epist. ad Michaëlem Patriarcham*, quam refert etiam Baronius *tom. 11. anno 1054. num. 12.* cujus hæc sunt verba: *Qualis verò, & quàm detestabilis, atque lamentabilis est ista sacrilega usurpatio, quâ te universalem Patriarcham jactas ubique & scripto, & verbo? cùm omnis Dei amicus hujusmodi hactenus horruerit honorari vocabulo. Et quis post Christum convenientias posset insigniri hoc vocabulo, quàm cui dicitur divina voce: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? &c. Veruntamen quia ille non invenitur universalis Apostolus dictus, quamvis Princeps Apostolorum sit constitutus; nullus successorum ejus tam prodigioso prænomine consensit appellari penitus, licèt Magno Leoni prædecessori nostro, & successoribus ipsius hoc sancta decreverit Chalcedonensis Synodus. Nempe animadvertebant, non esse amicum sponsi, qui pro sponso vellet amari: quin potiùs paranymphum, & lenonem Antichristi, qui adversatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Ecce ille Ioannes vester, cujus vesana adinventionis adhuc hæredes permanetis* (de Joanne Patriarcha loquitur, qui primus sibi Oecumenici prænomen indidit,) *qui secundùm Psalmistam, per vos adhuc vocat nomina sua in terris suis; cùm interiit, non sumpsit omnia, neque descendit cum eo gloria ejus ad infernum; quia cùm in honore esset, non intellexit: ipse à beatissimis Pontificibus Pelagio, & Gregorio, successoribusque eorum pro hac insolentia anathematizatus in sua pertinacia irrevocabilis periit, jamque per quadraginta & quadringentos annos sua contumaciæ sequaces præcipitare non cessavit.* Hæc Leo IX. sed & Hadrianus Papa in epistola ad Constantinum & Irenem Augustos, quæ extat in actis 7. Synodi, *act. 2.* hæc ait: *Valde mirati sumus, quod in vestris Imperialibus jussis pro Patriarcha Regiæ urbis* (scilicet Tarasio directis) *universalem ibidem comperimus exaratum: sed utrum per imperitiam, vel hæresim iniquorum scriptum est, ignoramus: sed denique suademus vestra clementissima, Imperialique potentia, ut minimè in suarum exarationum serie universalis describatur, quia contra sanctorum canonum instituta, seu sanctorum Patrum traditionum decreta esse videtur. In secundo enim ordine non nisi per sancta nostra Catholica, & Apostolica Ecclesia auctoritatem valuit nomen habere: quòd nimirum super prælatam sibi sanctam Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, describatur, tanquam sanctarum Synodorum rebellem, atque hæreticum manifestare se certum est. Quod si universalis est, etiam Ecclesia nostra sedet primatum habere dignoscitur; quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum ab ipso Redemptore mundi beato Petro Apostolo principatus,*

tus,& potestas data est, & per eundem Apostolum,cujus (licèt immeriti) vices gerimus, Sancta, Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia hactenus, & in ævum tenet principatum,ac potestatis auctoritatem: quatenus (quod non credimus) si quispiam eum universalem nuncupaverit, vel assensum tribuerit,sciat se orthodoxa fidei esse alienum, & nostra Catholica, & Apostolica Ecclesia rebellem. Doctè probarunt hunc Romanæ Ecclesiæ Primatum supra cæteras Ecclesias,P.Suarez *de fide, disput.*10. *sect.*2. Germonius *lib.*3. *de sacrer.immunit. cap.*4. I.Dartia *de benef. sect.*1. *cap.*2. Idem *in tract. de Ecclesiis suburbicariis, cap.*13. *cum sequent.* Baronius *anno* 45. *num.*2. & 206. *num.*3. & 215. *num.*3. Turrianus *lib.*1. *pro canon.Apost. cap.*16. & *lib.*2. *pro epist.Pontif.cap.*3. & 4. & *lib.*3. *cap.*10. & 14. Rousselius *lib.* 8. *hist. Pontif. jurisd. cap.*2. Theophilus Raynaud. *in corona aurea Rom. Pontif. verbo Patriarcha universalis*; & verbo *Primas diœceseos*; & verbo *Primas Primatum, in digest. Alphabet.* Morinus *lib.*1. *exercit.cap.*1. F.Angelus Petrica *de appellat.ad Rom. sancti Petri Cathedram, lib.*1.*disp.*2.*per tot.* Philippus Berterius Pithaon *diatrib.*3.

3. EXPONUNTUR NONNULLI CANONES.

Etsi nihil apertius sit iis, quæ proximè adduximus pro universali potestate Summi Pontificis,tum ex Conciliis, tum ex Patribus, tum ex legibus; tamen quia nonnulli, qui nodum in scirpo quærunt, contrarium tenent, moti quibusdam canonibus perperam expensis, ut in dubium revocent hanc universalem Pontificis auctoritatem, ideo eos, etsi breviter, exponere operæpretium duxi. Primus est canon 6. Concilii Afric. relatus à Gratiano *in cap.primæ Sedis, 99. dist.* in illis verbis: *Primæ Sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, vel Summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi.* Ex quibus verbis deducitur, Pontificem non rectè appellari universalem Patriarcham, seu Primatem. Pro cujus canonis expositione supponendum est, illum deductum esse ex Concilio Provinciali in Africa celebrato, ubi corruptela vigebat, ut Episcopi Principes Sacerdotum, & Summi Sacerdotes vocarentur. Optatus Milevit. *lib.* 5. contra Parmen. *Quid commemorem laicos, qui tunc in Ecclesia nullâ fuerant dignitate suffulti? Quid ministros plurimos? quid Diaconos in tertio? quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? Ipsi apices & Principes omnium Episcopi.* Tertul. *lib. de baptismo*, ibi: *Dandi quidem baptismi jus habet Summus Sacerdos, qui est Episcopus.* D.Augustin. *lib. quæst.ex utroque testam.mixt.quæst.*100. *Quid est Episcopus, nisi primus presbyter, hoc est primus Sacerdos.* Quia verò ad fovendam suam ambitionem hæc nomina quidam trahebant, & superbum aliquid voces illæ significabant, ab Africanis Patribus damnatæ sunt, & cautum, ne primæ Sedis Episcopus appelletur Princeps Sacerdotum, ut legitur in canone 27. Concilii Hippon. 39. Codicis canonum Ecclesiæ Afric. apud Fulgentium Ferrandum *can.* 82. Pontifici Romano autem rectè tribuitur nomen Universalis, quia ut rectè D. Gregorius *lib.*4. *epist.* 38. ait, Pontifex Romanus non ita sibi accipit titulum universalis, & œcumenici Patriarchæ, ut despectis fratribus Episcopus appetat solus vocari; sed universalis dicitur, quia per universum orbem propagatæ Ecclesiæ Pastor est. Prosequuntur ipsius textus varias interpretationes I. Dartia *in* 99. *dist.* & *de eccles. suburbic. cap.*17. Barbosa *de potest. Episcop. part.*1. *tit.*1. *cap.*6. *num.*9. Baronius *anno* 397. Marcha *de jurisdict. part.*1. *cap.*10. Mendoza *lib.*2. *Concil. Illiber. cap.* 30. alter Mendoza Augustinianus *quæst.*4. *scholast. n.*3. Turrian. *lib.*3. *pro canon. Apost. cap.* 2. Coriolanus *in not. ad ipsum can.*26. *Concilii Carthag.*3. Justelus *in not. ad d. can.*39. *Eccles. Afric.* Coquæus contra Morneum 1. *part. fol.*210. Franc. Hallier. *de hier. jurisd. fol.*851. Secundus canon,qui ab hæreticis expendi solet, est canon 36. 6. Synodi, ubi Patres renovant constitutiones secundam & quartam Synodi Constantinop.quæ Episcopo Constantinopolitano paria tribuerunt jura cum Romano Episcopo: ergo quia Romanæ Ecclesiæ auctoritas universalis non est. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in canone illo 36. prorsus alienum à veritate referri; siquidem nunquam Ecclesia Constantinop. æqualibus privilegiis decorata fuit, ac Romana, ut sequenti numero dicemus. Canon igitur ille furtivus est, non Sanctorum Patrum, sed Anatolii Episcopi. Verba canonis extant in canone *renovantes*, 22. *dist.* & ita juxta mentem Anatolii,& ambitionem Græcorum canon ille editus fuit. Tertius, & difficilior est canon 6. Concilii Nicæni, relatus *in cap. mos antiquus*, 65. *dist.* in illis verbis: *Mos antiquus servetur per Ægyptum,Libyam,& Pentapolin, ita ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quia & urbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, cæterasque provincias suis privilegia serventur Ecclesiis.* Ex quibus deducunt hæretici, æqualem esse potestatem Alexandrini Episcopi cum Romano Pontifice. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in libris vulgatis deesse ejus initium, quod tale est, *Ecclesia Romana semper habuit Primatum,mos autem,&c.* ut notavit Coriolanus *in not. ad eum canonem.* Vera ergo sententia ipsius canonis est, Ecclesiam Romanam semper habuisse Primatum, sed Alexandrinum Episcopum rexisse Provincias illas, quia Romanus Episcopus ita consuevit, idest quia Romanus Episcopus ante omnium Conciliorum definitionem consuevit permittere Episcopo Alexandrino regimen Ægypti, Libyæ, & Pentapolis: quo modo textum illum accepit Nicolaus I. *in epist. ad Michaëlem.* Non ergo in canone illo fines assignantur Romano Pontifici,& aliis Patriarchis, ut falsò Calvinus, & Nilus existimarunt; sed tantùm cavetur,ut Alexandrino, & Antiocheno Patriarchis sua privilegia serventur, juxta antiquam consuetudinem; quia cùm aliud Concilium generale adhuc celebratum non esset, in quo fines cujusque Patriarchæ præscripti fuissent; ideo tantùm juxta veterem morem privilegia sua illis servari jubetur in eo canone. Alias ipsius textus interpretationes adducunt Balsamon, & Zonaras *in ejus scholiis*, Petrus Marcha *part.*1. *concord. Sacerd. & Imp. cap.*7. Suarez *de fide, disp.*10. *sect.*2. Francea *de Eccles.Cathed.cap.*1. *n.*64. Joannes Cabassutius *in notitia Concil. in Concil. Nicæno, cap.*7. Barbosa *in collect.ad illum textum*, Covar. *lib.*4. *var. cap.*14. *n.*11. Bellarminus *de Rom. Pontif. cap.*13. & 17. *colum.*3. Narbona *de appellat. à Vicario, lib.*2. *fundam.*1. *n.*20. Turrianus *lib.*3. *pro canonib. cap.*2. & 5. & *pro canonibus* 6. *Synodi*, & *de dogmat. fol.*84 Baronius *anno* 375. Marcha *de jurisdict.* 1. *p. cap.*5. Cæsar *de Eccles.hierarch. disp.*4. § 2. Morinus *lib.*1. *exercit.cap.*29. Leonardus Coquæus *in antimor. fol.*155. Leo contra Vvaramundum *cap.*7. Sirmondus *in opusc.de Eccles.suburbicar.* Joannes Dartia *eod. tract. cap.*17. Gibal. *tom.* 2. *scient. can. lib.*5. *cap.*5. *casu sect.*2. Christ.Lup. *ad can.*6.*Concil. Nicæni.*

d *Constantinopolitana.*] Olim Alexandrina primum locum obtinebat; sed postea connivente,& tolerante Romano Pontifice Patriarcha Constantinop. tribus aliis prælatus fuit, & in Concil. Constantinop. 1. *can.*3. ita cautum legitur: *Constantinopolitanæ civitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum,propterea quod sit nova Roma.* Novel.131. in qua postquam Justinianus egisset de Conciliis Nicæno, Ephesino, Constantinopolitano, & Chalcedonensi, in quibus præsupponebat 4.

insertum, & approbatum canonem de Archiepiscopo Constantinopolitano, subdit hæc verba: *Ideoque sanximus secundùm earum definitionem, Sanctissimum senioris urbis Romæ Papam primum esse omnium Sacerdotum: Reverendissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos novæ Romæ secundum habere locum post sanctissimam Apostolicam senioris Romæ Sedem.* Hæc Imperator, qui quòd sciret non esse Imperatoriæ auctoritatis ordinem præscribere Sedibus, earumdem Synodorum definitionibus inhærendo id se sancire dicit, & perperam. Etenim cùm tam ex Concilio Constantinop. quàm Chalcedonensi id sibi vindicare conati fuerint Episcopi Constantinop. semper adversatos est Leo, ut superiori numero retuli. Faciunt pro eadem Justiniani opinione textus *in l.3. C.Theodos. de fide Cathol. l.6. eod. C. de patrocin.vicar.* Canonem autem illum de Primatu Ecclesiæ Constantinop. post Romanam, à sancto Leone Papa fuisse reprobatum tradit Baronius *tom.6. anno* 452. *num.9.* & 453. *num.5.* & *tom.12. anno* 1191. *n.12.* Immò nec Nicolaus I. illum canonem agnoscit in epistola ad Michaëlem Imperatorem, quæ incipit, *Proposueramus*: sed Patriarchæ Constantinopolitani Imperatorum freti potentiâ secundum post Rom. Pontificem locum sibi usurparunt; qui locus tandem à Romanis Pontificibus fuit permissus, & primò ab Innocentio in præsenti textu: tum ut Græcos hactenus nutantes in Ecclesiæ Romanæ subjectione ad unionem devinciret: tum quia pluribus sæculis reliqui Orientis Patriarchæ locum Constantinop. sponte cesserunt: notarunt P. Marcha *lib. 3. concord. cap. 7.* Cabassotius *in notis ad Concil. Constantinop.* Binius *in not. ad can. 5. ipsius Concil.* Bellarmin. *tom. 1. controv. de Rom. Pontif. lib. 1. cap. 24.* Coriolanus *in breviario, anno* 692. Christ. Lupus *ad hunc canonem.* Verùm Græcorum ambitione Patriarcha hic universalem se appellare non erubuit, renuente Romano Pontifice: & si Baronius *tom.9. anno 787. num.8. in fine*, referat: *Titulum Universalis, Patriarchæ Constantinopolitano, licèt nunquam approbatum, toleratum tamen à Latinis fuisse;* indulgentiùs loquitur: & quidem nimis Azorius *tom.2. de Institutionibus, lib.4. cap.4. in fine*, dum ait: *Post Photium Patriarcham Romanis Pontificibus annuentibus hunc titulum usurpari à Græcis cœptum esse.* Cæterùm Anastasius Bibliothecarius in præfatione 7. Synodi, alloquens Joannem VIII. Summum Pontificem, sic ait: *In eo sanè, quod frequenter universalem in hac Synodo Græci Patriarcham suum appellant, Apostolatus vester Græcorum adulationi veniam det, Prælatis suis non sine reprehensione placere studentium. Verùm cùm apud Constantinopolim positos frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem, & fastus arrogantiam redarguerem, asserebant quod non ideo œcumenicum dicerent Patriarcham, quòd universi orbis teneat Præsulatum, sed quòd cuidam parti præsit orbis, quæ à Christianis inhabitatur.* Hæc Anastasius. Sed frigidam illam excusationem refellit Baronius *tom.9. anno 787. num.7.* & hunc titulum Oecumenici, idest universalis, sanctus Gregorius Papa adversùs Joannem Patriarcham, qui primus hunc sibi titulum temerè assumpsit, ita est interpretatus, ut ipse sibi illum denegaverit. Interpretatus est enim privativè quoad omnes alios, ita ut qui se inscriberet œcumenicum, idest universalem, omnes alios Patriarchas, & Episcopos censeret esse privatos, & se solum Pastorem crederet habitabilis terræ. Sic enim ait *epist.38. lib.4.* quam refert etiam Baronius *tom.8. anno 595. num.31.* *Nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit, ne cùm sibi in Pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.* Et *epist. 32.* *Nullus unquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, ne dum privatum aliquid datur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi.* Cæterùm Innocentius III. Papa aliam etiam intelligentiam tribuit titulo œcumenici, secundùm quam respondendo Joanni Patriarchæ Constantinop. docet illum convenire soli Rom. Pontifici: sic enim ait *epist.198. lib.2.* quam refert idem Baronius *tom.9. anno 787. num.8.* *Dicitur universalis Ecclesia illa una, quæ ex universis constat Ecclesiis, quæ Græco vocabulo Catholica nominatur: & secundùm hanc acceptionem vocabuli Ecclesia Romana non est universalis Ecclesia, sed pars universalis Ecclesiæ; prima videlicet, & præcipua, veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo potestatis existit; ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Dicitur etiam universalis Ecclesia illa una, quæ sub se continet universas Ecclesias, & secundùm hanc nominis rationem Romana tantùm Ecclesia universalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis cæteris est prælata; sed & Deus universalis Dominus appellatur, non quasi divisus in species aut specialissimas, aut subalternas; sed quoniam universa sub ejus dominio continentur.* Prosequuntur alia Sfortia *in hist. Concil. Trident. lib.1. cap.16.* Theophil. Raynaud. *tom. 10. in Corona aurea Rom. Pontif. in digestione alphabet. verbo Episcopus universalis.* De urbe Constantinop. alia adduxi *in cap. quantò, de consuet.*

e *Alexandrinus.*] Alexandria Ægypti illustris civitas, ab Alexandro Macedone, Justino teste, condita, & nominata fuit, & cæterarum hujus nominis civitatum maxima extitit, & opulentissima. Ammianus Marcel. *lib.22.* Alexandriam verticem omnium civitatum appellat. Herodianus *lib.7.* post Romam primum locum ei tribuit; nam ab Augusto Præfecturâ Alexandrina, à quo Augustalis denominabatur, magnificentissimè præ cæteris nobilitata fuit; & post illam Præfectura Syriæ, cujus Metropolis erat Antiochia, secundum tenebat locum; ideo D. Petrus statuit Alexandrinam post Romanam primum, & Antiochenam secundum obtinere locum. Hinc etiam factum est, ut idem Ecclesiæ Princeps dilectissimum discipulum Marcum Evangelistam ad prædicandum Christi Evangelium Alexandriam miserit, ubi velut in quodam orbis theatro, ex Asia, Africa, & Europa tot gentes simul collectæ erant, ab eo prima fidei elementa reciperent Alexandrini. Quamobrem Leo I. *epist.81.* Dioscoro Alexandrino Episcopo rescribens ait: *Cùm enim beatissimus Petrus Apostolicum à Domino acceperit Principatum, & Romana Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere, quod sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit, cùm sine dubio de eodem fonte gratiæ unus spiritus fuerit & discipuli, & magistri.* Huic Patriarchæ Alexandrino tota Africa regenda committebatur, ut constat *ex d.cap. mos, 65. dist.* & aliis congestis ab Antonio Augustino *lib.2. tom.3.* & explicant Morinus *lib.1. exercit. cap.1. num.9.* & *cap.4.* & *cap.5. per tot.* Plura adducunt de hoc Patriarchatu Petrus Marcha *part.1. concord. Sacerd. & Imp. lib. 1. cap.5. puncto 6. & 7.* Baronius *anno* 35. *num.10.* & 112. *num.3.* & 254. *num.79.* & 263. *num.30.* Turrian. *lib. 3. pro canonib. Apost. cap.8. num.236.* 5.

f *Antiocheno.*] De Patriarcha Antiocheno jam nonnulla adduxi *in cap.1. de translat. Episcop.*

g *Hierosolymitana.*] Cùm vetus, & venusta Hierusalem subversa, & destructa sæpiùs esset, ut 6.
Salvator noster prædixerat apud Matthæum *cap.23.* ibi: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Et *cap.19.* Lucæ: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt*

gustabunt te undique, & ad terram prosternent te & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem; urbs quæ nunc adest, non est eadem ac illa, quæ olim fuit: quare Nicolaus I. *ad consult. Bulgar. cap.* 92. ait: *Hierosolymitanus autem Præsul, licèt & ipse Patriarcha dicatur, & secundùm antiquam consuetudinem, ac Nicænam Synodum honorandus sit; salva tamen Metropoli propria dignitate: sed in eadem sancta, & magna Synodo nequaquam Hierosolymitanus, sed Heliæ Episcopus dicitur: nam vera Hierusalem tantùm in cœlis est, quæ est mater nostra; illa verò Hierusalem terrestris, secundùm quod Dominus prædixit, adeò funditus ab Imperatore Romano destructa est, ut in ea nec lapis super lapidem sit relictus, & ab Helio Hadriano in alio est loco constructa, ita ut locus Dominicæ crucis extra portam, nunc intra ceratur, & à prædicto Helio Hadriano urbs illa Helia vocitetur.* Quare PP. Concilii Nicæni *can.* 7. de hoc Patriarcha ita statuerunt: *Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, ut Heliæ, idest Hierosolymæ Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem suum, manente tamen Metropolitanæ civitatis propria dignitate.*

h *Pallium largiatur.*] In quo continetur aliud privilegium Patriarcharum, videlicet propriis Metropolitanis pallium concedere, ut probavi *in cap.* 1. *de auctorit. & usu pallii.*

i *Vexillum.*] Quem ritum deferendi crucem illustravi *in cap.* 1. *ac lit. pendent.*

k *Destreadum.*] Concil. Sardic. *can.* 4. & 5. *cap.* 1. *& per totam* 2. *quæst.* 6. & 3. *quæst.* 6. Illustrant fusè Angelus Petrica *in tract. de appell. ad Cathedram S. Petri.*

COMMENTARIUM.

7. PAtriarcha, nomen Græcum est, compositum à voce πατὴρ, idest pater, & à dictione ἀρχὸς, quod est Princeps, quasi Patrum Princeps, *cap. cleros, vers. Patriarcha,* 21. *dist.* probant Meursius *in glossar. verbo Patriarcha*, Acuña *de Primatu Brachar. cap.* 1. & *in cap.* 1. 99. *dist.* & *in catal. Portugal. Præs.* 1. *part. cap.* 6. Patriarchæ nomen antiquissimum est, siquidem sæpiùs reperitur in sacra pagina, 1. *Paralip. cap.* 8. *Tobiæ cap.* 6. *Act. Apost. cap.* 2. & *in epist.* 7. *D. Pauli ad Hebræos*: & à Judæis recentioribus retentum fuit; nam post urbem sacram eversam ipsi habuerunt Patriarcham, qui quotannis suos Archisynagogos mutare solitus erat, ut inde pecuniam ex suis verpis colligeret: quod tefert Tharasius Patriareba Constantinop. *epist. ad Hadrianum Papam*: quod idem habetur *lib.* 3. *jur. Græco-Rom. ad finem.* Refert Epiphanius *hæresi* 30. qui meminit Hellen. Patriarchæ Judæorum, & ante eum Gamalielis alterius, qui & alius fuit à Gamaliele Patriarcha Judæorum, qui sub Theodosio vixit, ut scribit Divus Hieronymus *epist.* 101. *ad Pammachium*: & fortè est is, de quo *in l.* 22. *Cod. Theodos. de Iudæis*, legitur: *Quoniam Gamalielus existimavit se posse impunè delinquere, quòd magis erectus fastigio dignitatum, ab eo codicillis demantur honoraria præfectura, ut in eo sit honore, in quo ante præfecturam fuerat constitutus, ac deinceps nullas condi faciat synagogas.* Nam ille prior Gamaliel Epiphanii ante Constantinum Magnum vixit. Patriarcharum illorum mentio fit *in l.* 14. *l. Iudæorum* 17. *Cod. Theodos. de Iudæis*, expressiùs *in l.* 1. *eod. tit.* ibi: *Iudæis, & majoribus eorum, & Patriarchis volumus intimari.* Et *in l.* 2. ibi: *Qui devotione tota synagogis Iudæorum, Patriarchis, vel presbyteris se dederunt.* Et ipsi illustrium nomine decorantur *in l.* 8. *&* 11. *eod. tit. & Cod.* & spectabilium *in l.* 15. *eod. tit. & Cod.* & Reverendissimi appellantur à Juliano Apostata in epistola ad Judæorum Rempublicam. Pluta de his Patriarchis congesserunt Filesacus *in cap. duo* 9. §. 7. *de effic. ordin.* Casaubonus *in not. ad Vopisc. pag.* 249. Amaya *ad leg. unic. C. de auro coronario, n.* 23. I. Gothof. *in l.* 1. *&* 2. *Cod. Theodos. de Iudæis*, Beyerlinch *tom.* 6. *in theat. verbo Patriarcha.* Apud Gentiles etiam Patriarchæ fuerunt; nam eos, qui Ægyptiis in sacris præerant, Patriarchas dictos esse, & Herodotus docet, & Hadrianus Imperator confirmat in epistola ad Servium Consulem apud Flavium Vopiscum. Illustrant Casaubonus *ubi suprà*, Leo Alat. *de perpet. consens. Græc. lib.* 1. *cap.* 3. *&* 25.

Sed ut ad Patriarchas, de quibus in præsenti canone agitur, perveniamus, sciendum est, tres tantùm Patriarchales Ecclesias fuisse à D. Petro institutas: Romanam scilicet, Alexandrinam, & Antiochenam; ut quemadmodum diœcesani in Episcopo, Episcopi in Metropolitano, Metropolitæ in Patriarcha unum sunt, ita trinitas Patriarcharum in unitate Pontificis coalesceret: sicque Sedis Principis Apostolorum esset in trinitate unitas, & in unitate trinitas: atque his gradibus ad unitatem ascenderet sacerdotum multiplicitas, ut præclarè docet Symmachus Pontifex *epist.* 1. *ad Eonium Episcopum Arelat.* atque eum sequutus Carolus Rex Francorum scribens ad Hadrianum II. & ad Joannem VIII. *cap.* 23. ibi: *Ad Trinitatis instar, cui una est, atque individua potestas, unum est per diversos Antistites sacerdotium.* D. Gregorius *lib.* 6. *epist.* 73. & *lib.* 11. *epist.* 48. Hincmarus *opusc.* 55. *cap.* 16. ibi: *Cùm multi sint Apostoli, pro ipso tamen Principatu sola Apostolorum Principis sedes in auctoritate convaluit, quæ unius est in tribus locis. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit Sedem, in quam Evangelistam discipulum misit: ipse firmavit Sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit. Cùm ergo unius, atque una sit fides, cui ex auctoritate divina tres nunc Episcopi præsident, quicquid ego de vobis audio, hoc mihi imputo.* Ratio autem, cur his in locis Patriarchatum Petrus instituerit, provenit ex eo; nam dum ipse intenderet prima fundamenta ecclesiasticæ jurisdictionis jacere in futura sæcula observandæ à fidelibus, providè & rectè judicavit collocandas esse præcipuas Cathedras ubi temporalis jurisdictionis primaria Tribunalia erant, idque ob consonantiam, & relationem inferiorum urbium ad illa. Tunc autem tres Primatiæ, & Metropolitanæ civitates natæ erant ab unione Imperii Orientalis, idest Monarchiæ Alexandri, & successorum ejus, cum Occidentis Imperio: urbs Antiochia, quam Josephus *lib.* 3. *de bello Iudaico, cap.* 3. vocat tertiam urbem orbis Romani, quamque Chrysostomus *homil.* 5. *ad populum*, vocat caput, & matrem urbium Orientalium, quæ caput erat Imperii particularis Orientis Asiatici, post hæc in Syriæ præfecturam, & alias pruvincias Orientales adjacentes conversi: urbs Alexandrina, quam D. Chrysostomus *orat.* 22. vocat secundam sub sole urbem, quæ sedes erat Imperii Ægyptii, & adjacentium regionum, exinde in Præfecturam Ægypti commutati: urbs Roma, quæ occidentis Imperii caput erat, ideoque ab Hebræis dicta Imperium *Edom*, respiciendo ad Idumeam, quæ occidentalis erat ad Judæam meridionalem; unde & Titum, qui Hierosolymam diruit, nuncupabant Titum Idumeum. Tumque ergo in Imperio tres erant primariæ Metropoles, civitates duæ subalternæ, nimirum Alexandria, caput Imperii Meridionalis, seu Ægypti; & Antiochia, caput Orientalis, seu Asiatici Imperii; & supereminens Roma, caput singulare Occidentis: quare D. Petrus Sedem Episcopalem fixit Antiochiæ, & ibidem per septennium commoratus est, & successorem designavit Patriarcham 8.

jurisdictionis ecclesiasticæ in Asia Orientali; & inde Romam venit, quæ erat caput Imperii Occidentalis, ibique Cathedram fixit, quam rexit usque ad vitæ diem extremum. Probat Theophilus *tom.10. in corona aurea R. Pant. prænotat.3.* consideransque superesse unam capitalem civitatem Imperii, nimirum Alexandriam, quæ caput erat Imperii Ægypti, designavit, & constituit in ea filium suum spiritualem prædilectum Marcum Evangelistam, quem suo nomine Episcopatum, & Sedem Patriarchalem ibi fundare præcepit. Unde ortæ sunt tres illæ Patriarchales sedes respondentes tribus Imperialibus sub quibus generalis unio Imperii facta erat. Nec obstat textus in *l. 1. Cod. de summa Trinit.* ubi docetur, eam fidem sequendam esse, quam docuerunt Damasus Romæ, & Petrus Episcopus Alexandriæ, nullâ mentione factâ Patriarchæ Antiocheni. Ergo quia Ecclesia Antiochena Patriarchalis non est. Pro cujus textus expositione sciendum est, ejus tempore Antiochiæ schisma fuisse inter Paulinum, & Meletium. Quâ de causa Imperator in ea lege omisit Patriarcham Antiochenum, ut etiam D. Hieronymus ea de causa in epistola ad Marcellinam dixit sentire se cum Damaso, & Petro, nullâ Antiochenæ Ecclesiæ factâ mentione. Notavit Grotius *in floribus ad d. l. 1.*

9. Adhuc quarto sæculo erant tantùm hæ tres Sedes Patriarchales à D. Petro institutæ, Hierosolymitana enim cœpit jus illud obtinere in Concilio Chalcedonensi sub Leone I. celebrato anno 451. priùs enim erat tantùm Episcopatus subjectus in prima instantia Cæsareæ, & per appellationem Patriarchæ Antiocheno: honorariè tamen ejus Præsul Patriarcha dicebatur ad hoc dumtaxat, ut consessum in Conciliis post tres veros Patriarchas immediatè haberet; nullatenus verò ad jurisdictionem in territorio Patriarchali exercendam. Juvenalis ergo Episcopus Hierosolymitanus habuit pro territorio Patriarchali tres Palæstinas, & annumeratus est actione 7. inter veros Patriarchas, quod actione 16. concessum fuit Anatolio Archiepiscopo Constantinop. & ita Antistes Heliæ dignitatem Patriarchalem paulatim sibi usurpavit, motus ex eo, quia frequentia peregrinorum ad ipsam urbem confluentium, ut loca sacra venerarentur, magna fuerat: quare plus honorandus erat Hierosolymorum Antistes, quàm Cæsareensis Metropolita. Constantinopolitanus verò Antistes Imperatorum præsidio eandem dignitatem usurpavit; quare Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap. 92.* ait: *Constantinopolitanus autem, & Hierosolymitanus Antistites, licèt dicantur Patriarchæ, non tamen tantæ auctoritatis, quantæ superiores, idest* (Alexandrinus, & Antiochenus) *existunt.* Notarunt Carolus à sancto Paulo *in proœm. geograph. sacr.* Angelus Petrica *de appellat. disp. 4.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 4. §. 3.* Germonius *lib. 2. sacror. cap. 4.* Dartis *in 99. dist.* Postea tamen laxato rigore vocis, quilibet Primas Patriarcha dici cœpit, ut Aquileiensis, Seleuciensis, Turonensis, Toletanus, & alii, de quibus minoribus Patriarchis plura congesserunt Betterius *diatrib. 2.* Acuña *de Primatu Brachar. cap. 4.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 4. §. 3.* Aubertus Miræus *in notit. Episc. lib. 1. cap. 14.* Unde quæri solet, an una, eademque sit dignitas Primatis, & Patriarchæ? Et nullam inter eos dari differentiam suadetur *ex cap. 1. 99. dist.* ibi: *Ipsis quoque in civitatibus, vel locis nostros Patriarchas, vel Primates, qui unam formam tenerent, licèt diversa sint nomina, leges divina, & ecclesiastica poni, & esse jusserunt.* Et *cap. conquestus*, ibi: *Primates enim, vel Patriarchas; 9. q. 3. cap. nunc verò*, juncta inscriptione eadem. Et ita docuerunt Gonzalez *ad regul. 8. Cancellariæ, glos. 41. n. 15.* Chassaneus *in catalogo, 4. part. consider. 9.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 4. §. 1. num. 2.* Filesacus *in d. cap. duo, §. 8. de offic. ordin.* Villaroël. *tom. 1. regim. eccl. part. 1. q. 4. articulo sexto.* Sed verius dicendum est, in hac parte discrimen esse constituendum inter Provincias Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis; nam in Oriente ubi sunt suprà relati Patriarchæ majores, magna differentia versatur inter Patriarchas, & Primates; quia tantùm quatuor majores Patriarchalem jurisdictionem exercent, *cap. sacrosancta, cap. renovantes, cap. diffinimus, 22. dist. authem. de ecclesiasticis titulis, post princip. collat. 9.* In Provinciis verò occidentalibus nulla versatur realis differentia inter Patriarchas, & Primates: quo modo varia loca Concilii Tridentini de his Patriarchis minoribus exponit Acuña *de Primatu Brachar. cap. 3.* Et hæc de origine, & progressu Patriarchatum sufficiant: eorum jurisdictionem, & munia longum foret recensere. Videndi sunt Barbosa *lib. 1. juris eccles. cap. 6. & de potest. Episcop. 1. part. tit. 1. cap. 7.* Cæsar *d. disp. 4. de Eccles. Hierarch.* Franc. Hallier. *de hierarch. jurisd. lib. 4. per tot.* Carrier. *tom. 2. digest. fidei, fol. 630.* Acuña *de Primatu Brachar. cap. 3. cum sequent.* Carolus à S. Paulo *in proœm. geograph. sacr.* I. Dartis *de beneficiis, cap. 2. sect. 1.* Azor *part. 2. inst. lib. 3. cap. 35. quæst. 2. & 5.* Theophilus *tom. 8. de primatu Lugdun. cap. 1. §. 1.* Ant. August. *in epit. jur. lib. 2. per tot.* Samuel Petitus *lib. 2. observ. cap. 11.*

CAPUT XXIV.

Idem a *in eodem.*

UT privilegia, quæ quibusdam religiosis personis Rom. concessit Ecclesia, permaneant inconcussa, quædam in eis duximus declaranda, ne minùs sanè intellecta, protrahantur ad abusum, propter quod possint meritò revocari: quia privilegium meretur *b* amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Sanè quibusdam regularibus Apostolica Sedes indulsit, ut his, qui fraternitatem eorum assumpserint, si fortè Ecclesiæ, ad quas pertinent, à divinis officiis fuerint interdictæ, ipsosque mori contigerit, ecclesiastica sepultura non negetur, nisi *c* excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti; suosque confratres, quos Ecclesiarum Prælati apud Ecclesias suas non permiserint sepeliri, nisi excommunicati, vel interdicti fuerint nominatim, ipsi ad Ecclesias suas deferant tumulandos. Hæc autem de illis *d* fratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in sæculo eorum Ordini sunt oblati, mutato habitu sæculari; vel eis, qui sua bona dederunt inter vivos, retento sibi, quamdiu in sæculo vixerint, usufructu;

qui

qui tamen sepeliantur apud ipsorum regularium, vel aliorum non interdictas Ecclesias, in quibus elegerint sepulturam: ne si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus, aut tribus denariis annuatim sibi collatis dissolvatur pariter, & vilescat ecclesiastica disciplina: certam tamen & ipsi obtineant remissionem à Sede Apostolica sibi concessam. Illud etiam, quod hujusmodi regularibus est indultum, ut si qui fratrum suorum, qui ab eis missi fuerint ad recipiendas fraternitates, sive collectas, in quamlibet civitatem, vel castellum, vel vicum advenerint, si fortè locus à divinis sit officiis interdictus, in eorum jocundo adventu semel in anno aperiantur Ecclesiæ, ut exclusis excommunicatis, divina ibi officia celebrentur; sic intelligi volumus, quod in eadem civitate, aut castro, vel villa una tantùm Ecclesia ejusdem Ordinis fratribus semel, ut dictum est, aperiatur in anno; quia licèt pluraliter dictum est, quod in eorum jocundo adventu Ecclesiæ aperiantur; non tamen ad Ecclesias ejusdem loci, quas visitarent, sed prædictorum conjunctim referendus est intellectus: ne si hoc modo singulas ejusdem loci visitarent Ecclesias, nimium vilipendi contingeret sententiam interdicti. Qui verò contra declarationes prædictas quicquam sibi præsumpserint usurpare, gravi subjaceant disciplinæ.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.7.* & textus hic reperitur in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Innocentio III. *can.57.*

2. b *Amittere.*] *Cap. ubi ista 7. 74. dist. cap. privilegium 63. 11. quæst. 3. l. qui sine 38. ff. de negot. gest.* quia prætextu privilegiorum aliena usurpare absonum est, *l.2. Cod. de privil. schol. Auth. de mandat. Princip. §. delinquentes, cap. Abbates 25. de V.S.* Illustrant Belluga *in specul. Princip. rubric.33. n.12.* Carolus Tapia *in l. fin. Cod. de constit. Princip. cap.7. part.2. num.1.* Martinus Magerus *in advocat. armata, cap.16. à num.637.* Altamiran. *in rubric. de filiis offic. cap.4. num.45.* non tamen ipso jure per abusum amittitur privilegium, sed sequutâ sententiâ: quo modo textum hunc, & *in cap. cùm & plantare, hoc tit.* ibi: *Privilegium omninò meretur amittere, qui permissa sibi abutitur libertate*; & D. Augustin. *sermone 247. de tempore*, ibi: *Judicio legum jure ab obtenta dignitate dejici, qui privilegio sibi concesso abutitur*; exponit Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract. 2. cap. 5. propos. 3.* & Gibal. *tom. 1. scient. can. lib.7. cap.9. quæst.4.*

c *Excommunicati.*] Qui arcendi sunt à sepultura ecclesiastica, juxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.*

d *Fratribus.*] De quibus egi *in cap.5. §. de confratribus, hoc tit.* & credo Patres Concilii Lateran. respexisse in præsenti canone ad eos confratres Ordinis Hierosolymitani. 3.

CAPUT XXV.

Idem a *in eodem.*

QUod nonnullis est religiosis indultum, in favorem Pontificalis officii ad Episcopos extendendum concedimus, ut cùm commune terræ fuerit interdictum, excommunicatis, & interdictis exclusis, possint quandoque januis clausis, suppressâ voce, non pulsatis campanis, divina officia celebrare, nisi ipsum hoc illis expressè fuerit interdictum. Verùm hoc illis concedimus, qui causam aliquam non præstiterint interdicto, nec quidquam fraudis ingesserint, tale compendium ad iniquum dispendium protrahentes.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.8.* & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. *part.58.* In præsenti id privilegio conceditur Episcopis, quod hodie jure communi omnibus competit, *ex cap. fin. de sent. excom. in 6.* ut dicemus *in cap. quod in te, de pœnit. & remiss.* ubi commentarium de interdicto, & ejus effectibus dabimus.

CAPUT XXVI.

Honorius III. *Archiepiscopis, & Episcopis, in quorum diœcesibus monasteria, & Prioratus a Duniacensi monasterio subjecta consistunt.*

QUantò amplius. *Et infrà:* Sanè dilecti filii Abbas, & conventus Duniacensis gravem nobis querimoniam obtulerunt, quod quidam vestrûm, & vestrorum officiales, cùm in eos, & sui Ordinis monachos non possint excommunicationis, & interdicti proferre sententias, eo quòd super hoc Apostolicæ Sedis privilegiis sint muniti, in

in eos qui molunt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum, quique vendendo, seu emendo, aut aliàs eis communicant, sententias proferunt memoratas, & sic Apostolicorum privilegiorum non vim & potestatem, sed sola verba servantes dicti Ordinis monachos quodam modo excommunicant, dum eis alios communicare non sinunt. Ex quo illud etiam evenit inconveniens, ut ipsi monachi quantum ad hoc judicentur judicio Judæorum, & qui eis communicant in prædictis, majorem excommunicationem incurrant, quàm etiam excommunicatis communicando fuerant incursuri. Nolentes igitur hæc crebris ad nos clamoribus jam perlata ulteriùs sub dissimulatione transire, vobis universis, & singulis mandamus, quatenus hujusmodi sententias in fraudem privilegiorum nostrorum de cætero non feratis; quia si super hoc ad nos denuo clamor ascenderit, non poterimus conniventibus oculis pertransire, quin promulgatores talium sententiarum severitate debitâ castigemus.

NOTÆ.

1. a *Dumiacensi.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap.* 1. sed rectiùs in hac sexta legitur *Cluniacensi*; Cluniacense enim monasterium, à quo Congregatio Cluniacensis Ordinis D. Benedicti nomen sumpsit, construxit Guillelmus Dux Aquitaniæ anno 910. Habuit prioratus, & monasteria sub sua ditione ferè in omnibus Regnis, quorum catalogum refert Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.* 5, *anno* 930. de cujus progressu, & magnitudine plura congesserunt Chopinus *lib.* 2. *sacr. pol. tit.* 6. Yepes *ubi proximè*, & nos in *cap.* 51. *de electione*. Huic monasterio varia, & ampla privilegia concesserunt Romani Pontifices, ut constat ex Bulla Pii IV. quæ extat in appendice dictæ cent. 5. inter quæ illud præcipuum fuit, ut monachi Cluniacensis Congregationis excommunicari, aut interdicto subjici ab Episcopis ordinariis non possent: sed Episcopi, & eorum Vicarii in fraudem hujus privilegii sententiam excommunicationis proferebant non directè in ipsos monachos, sed indirectè, ita ut qui cum eis communicarent in molendinis, furnis, & aliis locis, ubi pro humana necessitate monachi convenire solebant, majori excommunicatione afficerentur, in fraudem ipsius privilegii: in quo graviter peccabant, non solùm quia quod una via illis prohibebatur, alia assequi intendebant, contra textum *in cap. tua*, cum vulgatis, *de procurat.* verùm etiam quia cum illis monachis segerebant tanquam cum Judæis, siquidem Judæi, quia excommunicari non possunt directè, quia extra Ecclesiam sunt, tamen ut ipsi puniantur, excommunicantur fideles Catholici cum ipsis communicantes, ut probavi *in cap. de Iudæis, cap. quantò, de usuris*. Etiam severiùs se gerebant cum ipsis monachis, quàm cum aliis laicis excommunicatis; siquidem communicantes cum excommunicatis, regulariter minori excommunicatione ligantur, *cap. significavit*, ubi dicemus, *de sent. excom.* Ipsi autem majori excommunicatione feriebant accedentes ad furnos, & molendina ipsorum. Unde rectè Honorius in præsenti jubet Archiepiscopis, & Episcopis, in quorum diœcesibus monasteria Cluniacensi monasterio subjecta consistunt, ne deinceps simili indirecta excommunicatione in prædictos monachos uterentur.

CAPUT XXVII.

Idem *B. quondam Anglorum* a *Reginæ Illustri.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli literati, quos nec habitus, nec tonsura clericos profitentur, in *b* terra tuæ jurisdictioni subjecta degentes, cùm deprehenduntur in aliquibus c forisfactis, ut tuam jurisdictionem eludant, & debitam pro delictis ultionem evadant, assumunt, seu etiam resumunt tonsuram abjectam, seu habitum clericalem, licèt antea pro laicis ab omnibus haberentur; & sic eorum delicta maneant impunita. Ne igitur tonsura, vel habitu sic resumpto malitia foveatur, si tuam jurisdictionem exerceas in hujusmodi delinquentes, cùm sine tonsura, & habitu in delicto fuerint *d* deprehensi, æquanimiter ducimus tolerandum, cùm malitiis hominum indulgeri non debeat, sed potiùs obviari.

NOTÆ.

1. a *Reginæ.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. ex parte, de cleric.* ubi similis quæstio de his clericis in minoribus ordinibus constitutis habitum, & tonsuram deferentibus, & reassumentibus agitur.

b *Terra tuæ.*] Cenomanensi videlicet urbe, quæ ad dotalitium ipsius Reginæ spectabat, ut notavi *d. cap. ex parte.*

2. c *Forisfactis.*] Forsfactum, seu forisfactum, Gallicè sumitur pro gravi delicto, ac propriè quidem pro eo, cujus causâ aliquis fit foris, hoc est amittat privilegium, vel etiam jus aliquid exigendi generatim, ut sumitur apud Bollandum *in vitis Sanctorum, die* 4. *Ianuarii*, ibi: *Illa verò videns hos panes conversos in lapides, geniculando veniam à Deo Pharaïlde de forefactis suis petiit.* Strictè apud Matthæum Parisium anno 1114. ibi: *Catalla eorum, qui sunt in forisfacto Regis.* Accipitur etiam pro mulcta pecuniaria pro delicto irrogata, ut in legibus Burgorum, quas tulit David primus ejus nominis Scotiæ Rex, *cap.* 42. *Forisfactum in burgo non excedit octo solidos.* Item *cap.* 71. *Qui aliter faciendo convictus fuerit, dabit plenarium forisfactum.* Et *cap.* 74. *Castigetur per Ballivos burgi pro forisfacto suo primo, secundo, tertio.* Et *cap.* 88. *Dabit octo solidos ad forisfactum.* Inde forisfacere significat contra leges aliquid admittere, quod amissione vitæ, bonorum, vel privilegii soleat puniri. Carnotensis *epist.* 173. ibi: *Cùm*

Cùm prædictus Ivo Rodracum Dominum suum diffiduciasset, & prædam ejus prior cepisset, & homines suos ea die, quâ captus esset, in vinculis haberet, & ad forisfactendum eidem armata manu militum ea die procederet. Notavit Joannes Vossius *de vitiis sermonum lib. 4. cap. 8. & in append.* Unde in præsenti forisfacta accipiuntur pro delictis.

d *Fuerint deprehensi.*] Quo casu clerici in minoribus ordinibus constituti non sunt per Ecclesiam defendendi, ut probavi *in cap. 8.*

CAPUT XXVIII.

a Idem.

Super specula. *Et infrà*: Sanè licèt sancta Ecclesia legum sæcularium non respuat *b* famulatum, quæ satis æquitatis, & justitiæ vestigia imitantur; quia tamen in Francia, & nonnullis provinciis laici Romanorum Imperatorum legibus non *c* utuntur, & occurrunt rarò ecclesiasticæ causæ tales, quæ non possint statutis canonicis expediri, ut pleniùs sacræ paginæ insistatur, & discipuli Elisei liberiùs juxta fluenta plenissima resideant ut columbæ, dum in januis scalas non invenerint, ad quas divaricare valeant pedes suos: firmiter *d* interdicimus, ne Parisiis, & in civitatibus, seu aliis locis vicinis quisquam docere, vel audire jus civile præsumat: & qui contrà fecerit, non solùm à causarum patrociniis interim excludatur, verùm etiam per Episcopum loci, appellatione postpositâ, excommunicationis vinculo innodetur.

NOTÆ.

1. a Idem.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 3.* in cujus scholiis refert Cironius in vulgata editione legi, *Capitulo Parisiensi, & cæteris Prælatis Parisiis constitutis.* Unde cognoscitur ita etiam legendum esse *in cap. super specula, ne clerici, vel monachi,* ubi extat alia pars hujus constitutionis. Non tamen assentio perdocto viro Innocentio Cironio, qui in eo textu affirmavit, etiam ad hanc constitutionem spectare textum *in cap. super specula, de magistris*; nam constitutio illa missa est Patriarchæ Antiocheno, & ejus suffraganeis; unde non potest textus hic referri ad illam constitutionem. Deinde quia in præsenti, & *in d. cap. super, ne clerici, vel monachi,* specialiter agitur de studio legali in Academia Parisiensi inhibendo, & ne jus Cæsareum in ea profiteretur, ac doceretur, ex ratione in præsenti textu assignata, & alia, quam adduxi *in d. cap. super specula.* Unde etiam deducitur, constitutionem hanc localem esse, videlicet pro Academia Parisiensi: quod novum non est in jure, ut patet *ex d. cap. quod clericis, de foro compet. cap. 1. de locato, l. 1. §. ult. ff. de censib.* notavit Anguisnus *lib. 2. de legibus, cap. 3. num. 104.*

b *Famulatum.*] Ut probavi *in cap. 1. de novi oper. nunt.*

2. c *Non utuntur.*] Jus civile Romanorum plerumque prohibitum in judiciis, tam apud Gallos, quàm apud Hispanos legimus: primis enim temporibus eectum est, Gallos jure Romanorum usos fuisse; unde Agathias de rebus Justin. ait, Francos Romanas leges in contractibus, & matrimoniis servare: & constat ex Capitularibus Caroli Calvi apud Pistas *cap. 34.* ibi: *Salva constitutione legis Romanæ in eis, qui secundùm illam vivunt.* Ex Concil. Turon. *can. 20.* ibi: *Quia etiam lex Romana constituit, ut quicunque Deo sacratam virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si postea eis de conjunctione convenerit, capitis sententiâ feriantur.* Quæ est lex 1. *Cod. Theod. de raptu virgin.* Postea tamen Carolus Magnus statuit *lib. 6. cap. 269.* ita: *Prohibemus ad negotiorum discussionem, usum legum Romanarum, quæ quamvis eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.* Idem postea firmavit Lotharius *lib. 3. legum Longob. cap. 37.* Apud Wisigoth. etiam idem statum fuit *in l. 9. & 10. tit. 1. lib. 2.* ibi: *Alienis legibus ad exercitium utilitatis imbui, & permittimus, & optamus; ad negotiorum verò discussionem, & resultamus, & prohibemus: quamvis enim eloquiis polleant, difficultatibus hærent, unde nolumus, sive Romanis legibus, sive aliis constitutionibus amodo amplius convexari.* Prosequitur juris Romani naufragium & restitutionem apud Francos, & Gothos Cironius *in præsenti,* & *lib. 5. obs. cap. 4. & 5.* Apud nos expressè cautum est, ne in judiciis leges civiles ad causarum decisionem expendantur, *l. 15. tit. 1. partit. 1. l. 6. tit. 4. partit. 3.* ibi: *Por las leyes de este libro, y no por otras.* Et *l. 1. Tauri*: docuerunt Gregorius Lopez, & Burgos de Paz, & Gomez in eisdem legibus, P. Suarez *de legibus lib. 3. cap. 8.* Ofualdus ad Donel. *lib. 1. cap. 16. litera E.* Unde rectè Honorius III. in præsenti refert, leges Romanorum apud Francos in usu non esse.

d *Interdicimus.*] Quam juris civilis professionem Pontificem in præsenti prohibere potuisse, ait Cironius *hic*, quia Academiæ sunt ecclesiasticæ; & ideo in eis plenam dispositionem Pontifex habet. Sed contrarium, immò Academias à Principibus sæcularibus constructas, & à Pontifice confirmatas, pro sæcularibus haberi, istè probarunt D. Alphonsus de Escobar collega noster *in tract. de Pontific. jurisdict. cap. 21.* Pater Mendo *de jure academico, quæst. 8.* & ipsam Academiam Parisiensem mixtam esse, sæcularem, & ecclesiasticam, probat Chopinus *de Domanio Regis Franciæ, lib. 3. tit. 27. num 3.* 3. Quare aliâ validiori ratione credo Honorium III. potuisse in Academia Parisiensi prohibere studium juris civilis, videlicet quia cùm ob ejus professionem negligeretur, & omitteretur sacræ Theologiæ studium, ut retuli *in cap. 5. ne clerici vel monachi*; ideo juxta potestatem, quam habet in temporalibus in ordine ad supernaturalia, ut faciliùs floreret studium sacræ Theologiæ, rectè potuit Honorius pro tunc interdicere juris Cæsarei professionem.

CAPUT

CAPUT XXXI.

Gregorius IX. *Majoris Ecclesiæ*, & a *Christianitatis Decano*, & *Archid. Lincon.*

Dudum inter Priorem & Cooveotum de b Butele ex parte una; & Priorissam, & mooiales de Campesse, ex alia, super decimis lite motâ. *Et infrà*: De coosilio fratrum nostrorum decernimus juri prædictorum Prioris, & Conventus super decimis c novalium, in quarum erant possessiooe tempore illo, quo indulgentiæ Apostolicæ impetratæ fuerunt à parte altera de decimis novalium ooo solveodis, non debere per eas ooo facientes de hoc aliquam mentionem, præjudicium generari.

NOTÆ.

a *Christianitatis Decano.*] De huc Decano Lincoo. Ecclesiæ egi supià *in cap. cùm capella.*

1. b *Butele.*] *De Busellia*, legendum est, ut habetur *in cap. dilecta* 10. *de except.* ubi mentio fit hujus controversiæ, & ibi notavi ex Pennoto, monasteria, de quibus in præsenti, esse in diœcesi Linconieosi Angliæ: cùm enim Prior, & Canonici de Busellia peterent à mooialibus de Campesia decimas de prædiis novalibus; illæ autem intenderent similes decimas se non debere, causa disceptata fuit coram judicibus delegatis, de quibus *in d. cap. dilecta.* Sed interim moniales novum impetrarunt privilegium, ut de prædiis novalibus decimas noo persolverent; cujus virtute intendebant, decimas jam solvi consuetas monachis de prædiis novalibus tempore hujus privilegii, præstare ipsis non teneri. Consultus Gregorius IX. decrevit, privilegium hoc nullam faciens mentiooem de decimis ea novalibus jam perceptis à monachis, non prodesse monialibus, nec præjudicare Priori & monachis, quominus decimas de novalibus jam possessas exigere possent.

2. c *Novalium.*] Novale jure civili dicitor terra præcisa, quæ anno præterito cessavit, *l. sylva, §. penult. ff. de V. S.* vel sylva, quæ arboribus exstirpatis ad cultum redigitur, *l. ult. §. pen. ff. de termino moto.* Faciuot D. Isidorus *lib. 15. etymol. cap. 23.* ibi: *Novalis ager est primùm proscissus, sive qui alternis annis vacat, novandarum sibi virium causâ.* Varro *lib. 4. de lingua Latina*, ibi: *Ager rescibilis, qui restituitur, ac referitur quotannis; contrà qui intermittitur, à novando novalis.* In hac decimarum tractatione novalem dicimus agrum nunc primùm præcisum, & de novo ad cultum redactum; de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit, *cap. 1. cap. quid per novale 21. de V. S.* docuerunt Petrus Gregorius *lib. 1. syntag. cap. 2. n. 2. & lib. 1. partis, tit. 25. cap. 3.* Moneta *de decimis, cap. 4. q. 3.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 2. regest. 14. epist. 61.* Harum novalium mentio fit *in cap. fin. ut lite pendente, cap. ex parte 10. c. ad audientiam 12. cap. quoniam 13. cap. tua 25. §. fin. cap. ex parte 27. cap. cùm contingat 29. de decimis, cap. 2. in princip. & §. 2. eod. tit. lib. 6. cap. consultationi 32. hoc tit.* Si enim in præsenti tractatu novale acciperetur prout sumitur in jure civili, parochis magnum præjudicium sequeretur ex privilegio concesso regularibus non solvendi decimas de prædiis novalibus: quare novale semper accipitur pro prædio noviter culto, & cujus culturæ non extat memoria.

COMMENTARIUM.

3. Ex hoc textu communiter deducitor, privilegium non solvendi decimas ex prædiis novalibus oon extendi ad novalia, io quibus jam alter jus percipiendi decimas habebat, nisi eorum expressa mentio fiat. Quod firmari potest *ex cap. cùm ordinem 6. de rescript. cap. fin. ut lite pendente, cap. causam 19.* junctâ glossâ *verbo Noviter, de testibus, cap. cùm olim 18. cap. veniens 19. de præscript. cap. cùm olim 12. de re judic. cap. cùm nostris 6. de concess. præb. cap. ex parte 27. de decimis.* Et fulcitur eâ maximâ ratione; nam privilegium juri alterius nocens debet strictè interpretari, ut quantò minus præjudicium afferat, *cap. cùm olim 6. cap. dilectus 8. de consuet. d. cap. tua, §. fin. de decim. c. statuto 2. in princip. eod. tit. in 6.* & cùm tale privilegium possit intelligi de terris, quæ nondum sunt redactæ ad culturam, ex quibus nullum, vel modicum sequitur præjudicium, *dicto cap. quid per novale, de V. S.* non debet extendi ad prædia jam redacta ad culturam tempore impetrati privilegii, in quibus tertius jus exigendi decimas habebat, ne ipsi irrogetur præjudicium præter Pontificis intentiooem, qui in concessione privilegii non censetur voluisse detrahere juri alterius, *cap. super eo, de offic. deleg. cap. ex tuarum 5. de auctorit. & usu pallii, cap. in his, hoc tit. l. 2. §. meritò, ff. ne quid in loco publico, l. impuberum, ff. de administ. tut. l. nec ausus, Cod. de emancipat. liber.* quia dum in tali privilegio oon fit mentio præsentium novalium, creditur privilegium per subreptionem impetratum, *cap. cùm nostris, de concess. præb.* & subreptio vitiat privilegia, sicut alia rescripta, *cap. quod super, de fide instrum. cap. dudum, de præb. lib. 6. cap. 1. & fin. de fil. presbyt. eod. lib. l. 1. de natalibus restituendis, l. etsi non cognitio, Cod. si contra jus:* quare secundum privilegium, si primi mentionem non faciat, illud non revocat, *cap. cùm ordinem, de rescript. cap. cùm olim; cap. veniens, de præscript. cap. ex parte, de capellis monach. l. Decurionibus, Cod. de silentiariis, lib. 12. l. prædia, Cod. de locat. prædior. civil. eod. lib.* creditur enim circumventus Princeps, neque eum habere voluntatem illud revocandi, *cap. cùm olim*, ibi: *Sicut credimus, de re judicata.* Docent Menochius *lib. 6. de præsumpt. præsump. 40. à n. 5.* Castillo *lib. 6. controv. cap. 36. n. 7.* Unde in præsenti casu cùm Prior, & Canonici de Busellia ratione privilegii decimas perciperent etiam de prædiis novalibus à monialibus jam excultis, privilegium impetratum ab ipsis monialibus non solvendi decimas ex novalibus oon affert præjudicium monachis, nec eorum privilegio derogat. Accedit, nam in præsenti casu lis pendebat inter ipsos super decimis: sed privilegium impetratum lite pendente, ejusque non facta mentiooe, nullum est, *cap. fin. ut lit. pendent. cap. causam quæ, de testibus.* Cenedus *ad Decret. collect. 53.* Ergo ex hoc etiam capite privilegium in præsenti à monialibus impetratum nullum erat.

Nec obstabit si dicas, privilegium exemptionis à solutione decimarum, extendi etiam ad prædia, in quibus alii percipiebant decimas tempore concessi privilegii, etsi ulla mentio non fiat talis possessio- 4.

nis; quia decimæ semper possidentur ab aliquo, saltem ab Ecclesia parochiali, cui de jure communi debentor, *cap. questi*, *cap. statuimus*, *cap. in sacris*, 16. *quæst.* 1. *cap. ab Apostolica*, *cap. cùm contingat*, *cap. tua in sua*, *cap. quoniam*, *de decimis*, ubi probavi, *cap. fin. de Parochiis*, *cap. penult. de restit. spol. lib.* 6. Et cùm Pontifex concedit talem exemptionem, nullam facit mentionem possessionis parochialis; immò & tale privilegium extenditur ad prædia postea exculta, *cap. ex parte*, el 1. *cap. ad audientiam*, *de decimis*, de quibus Pontifex non cogitavit: ergo quia privilegium extenditur cum tertii præjudicio. Nam respondendum est, in præsenti textu agi de privilegio exemptionis à decimis novalium, quod non extenditur ad decimas jam possessas; quia non censentur novales, ex quo prædia redacta fuerunt ad culturam; licèt prædia ipsa semper novalia dicantur, *cap. consultationi* 32. *hoc tit.* At verò cùm privilegium generaliter concedatur non solvendi decimas, ex agris jam cultis, creditur Pontifici satis notam fuisse possessionem, quam parochi jure communi habent; & sic per consequens Pontificem illi velle derogare: quare si jus exigendi similes decimas, non ordinarium, sed extraordinarium virtute privilegii, consuetudinis, aut præscriptionis alicui competat, non censetur derogatum, quia non præsumitur in dubio Pontificem revocare jus, quod ignorat, *cap. super eo*, *de offic. deleg.* docet Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *n.* 14. Annectenda sunt huic commentatio omnia, quæ adduxi *in cap. fin. ut lit. pendente.*

CAPUT XXXII.

a Idem.

QUidam (sicut asseris) in privilegiorum fraternitate recepti, nolunt tibi de juribus Episcopalibus respondere. Verùm quamdiu hujusmodi fratres moram in domibus suis fecerint, eos compellere poteris ad dicta jura tibi integrè persolvenda.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius IX. videlicet, cujus epistolis cùm careamus, cognoscere non possumus cui Prælato in præsenti rescribat; quod verò in præsenti docet, exposui *in cap.* 3. §. *de confratribus*, *hoc tit.*

CAPUT XXXIII.

Idem a *Arelaten. Capitulo.*

COnsultationi vestræ breviter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros noviter ad culturam, perpetuò debet, quoad immunitatem de non solvendis decimis, novalium jure censeri. Cùm aliàs nonnunquam contingeret indulgentiam de novalibus plus eis dispendii, quàm utilitatis adferre.

NOTÆ.

1. a ARelatensi.] De Arelatensi diœcesi egi *in c.* 16. *de offic. deleg.* & quid novale dicatur, caposui suprà proximo commentario. In præsenti tantùm docet Gregorius, prædium novale semper novale manere, id est, quod si alicui concedatur exemptio à solutione decimarum de prædiis novalibus, & ipse prædia noviter propriis manibus excolat, nunquam de tali prædio decimas solvere teneatur; nam privilegium à Principe concessum decet esse mansurum, *cap. privilegia*, 25. *q.* 2. regulâ, *Decet*, *de regul. jur. lib.* 6. aliàs si pro primo anno tantùm prædium novale diceretur, novale privilegium potiùs damnum, quàm commodum afferret; nam qui prædium novale magnis sumptibus ad culturam redegit, sequentibus annis teneretur ex eo decimas persolvere: unde ut privilegium juxta naturam suam commodum afferat, rectè docet Gregorius in præsenti, prædium novale semper novale manere.

TITULUS XXXIV.

De purgatione canonica.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Triburiensi.*

NObilis homo, vel ingenuus, si in Synodo accusatur, & negaverit, si fidelem esse eum sciverit, cum XII. ingenuis se expurget. Si antea deprehensus fuerit in furto, aut

aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur : sed sicut qui ingenuus non est, ferventi aqua, aut candenti ferro se expurget.

NOTÆ.

1. a *TRiburiensi.*] Ita etiam legitur, in prima collectione, *sub tit. de purgatione vulgari*, ex qua literam transcribo : & etiam ex hoc Concilio textus hic citatur à Burchardo *lib. 16. decret. cap. 19.* & sub nomine Paleæ à Gratiano *in cap. nobiles 5. 2. q. 5.* Et licèt verba ipsa non reperiantur in Concilio Triburiensi, extat tamen sententia in canone 22. in hæc verba : *Si quis fidelis libertate nobilis, aliquo crimine, aut infamia depulatur, vetatur jure juramento se excusare : si verò tanto, aliquo crimine publicatur, ut criminosus à populo suspicetur, & propterea superjuret, aut confiteatur, & pœniteat, aut Episcopo, vel suo misso discatieme per ignem candenti ferro cautè examinetur.* Illud ex præsenti canone liquidò constat, adhibitâ discretione dignitatis, status & conditionis, pœnas delinquentibus imponendas esse, severiusque in servos, quàm in nobiles animadverti, *l. 13. § 3. l. capitalium 28. §. fin. ff. de pœnis.* Cujus discriminis vestigia extant apud Paulum *lib. 5. sentent. tit. 8. §. 1.* & *tit. 20. §. 2. & alt.* & *tit. 23. §. 11. l. 3. §. penult. ff. ad leg. Cornel. de sicar. juncta l. 12. §. ult. ff. de accusat. l. 6. ff. ad leg. Jul. pecul.* Vlpianum *lib. 7. de offic. Proconsl.* apud Licinium Rufinum *in collat. legum Mosaic. tit. 28. de veneficis, cap. pastoralis 28. de offic. deleg. cap. fin. de pœnis, l. 8. tit. 3. partit. 7.* ibi : *Que mas crudamente debe ser escarmentado el hombre vil, que el fidalgo.* Concil. Narbon. *cap 4. Quod si quisquam præsumpserit facere, si ingenuus est, det Comiti civitatis solidos sex : si servus, centum flagella suscipiat.* Mos pro lege fuit apud Francos & Suevos incendiarium, aut prædonem antequam morte plecteretur, ignominiæ causâ canem circumferre ; si plebeius, sellam ; si rusticus, rotam aratri. Otho Frising. *lib. 2. de gestis Frider. cap. 18.* quem refert Dadinus Altesserra *de Ducibus lib. 2. cap. 8.* Prosequuntur Tiraquellus *de nobilit. cap. 2.* Simancas *de catholicis instit. tit. 45. ex n. 29.* Vulsembachius *disp. 3. n. 14.* & notavimus jam *in cap. fin. de foro compet.*

CAPUT II.

Ex Concilio a *Agathen.*

SI quis presbyter vitæ suæ negligens pravis exemplis malè de se suspicari permisit, & populus ab ipso juramento, seu b banno christianitatis constrictus infamiam ejus patefecerit, & certi accusatores criminis ejusdem defuerint, admoneatur primò seorsum ab Episcopo ; deinde sub duobus, vel tribus testibus, si non emendaverit. Episcopus eum publica increpatione admoneat. Si verò non sic se correxerit, ab officio suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur.

NOTÆ.

1. a *AGathensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & ex ipso Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 181.* Carnot. *part. 6. Decreti, cap. 226.* ex quibus illum transcribo : & inter fragmenta addita ipsius Concilii reperitur textus hic, & ultima ejus para extat apud Gratianum *in c. si legitimi 12. 2. q. 5.* Concilium hoc celebratum fuit in Agathensi urbe, in Basilica S. Andreæ, 3. Idus Septembris anni 506. Symmachi Papæ 8. Anastasii Imperatoris 16. Theodorici in Italia regnantis 14. Præside Cæsario Arelatensi Episcopo, pro disciplina ecclesiastica collapsa restituenda, ut constat ex canone 73. Concilii Meldensis, & refert Carranza *in sum. Concilior. fol. 332.* Binius *in ejus notis, tom. 10. Concil. Regia editio.*

2. b *Banno.*] Bannire apud antiquos Francos idem est ac edicto vocare, ibi : *De cæteris verò causis, unde quis rationem est redditurus, non banniatur, sed per Comitem banniatur.* In legibus Ripuar. *tit. 67. Si quis legibus in utilitatem Regis, sive in hostes, sive in reliquam utilitatem bannitus fuerit, & minimè adimpleverit, si ægritudo eum non detinuerit, solidis lx. mulctetur.* Gregorius Turonensis *in appendice, cap. 87. Jussu Sigeberti omnes Leudes Austrasiorum in exercitu ad gradiendum banniti sunt.* Marculfus *lib. 1. formul. cap. ult. Jubemus ut omnes pagenses vestros bannire, & locis congruis per civitates, vicos, & castella congregare faciatis.* Plura Joannes Vossius *de vitiis sermon. lib. 2. c. 22.* Bignonius *ad Marculf. lib. 1. formul. cap. 40.* Sic bannum pro denonciatione, & edicto ponitur *lib. 3. cap. 66.* & *lib. 4. cap. 24.* quo modo accipitur *in præsenti, & in cap. 55. 16. quæst. 1. cap. 13. de præscript. cap. tua 27. de sponsal. cap. 6. qui matrimonia accusare, cap. 2. 15. quæst. 4.* ubi bannire significat edicto adjectâ pœnâ vocare. Inde etiam pœna, seu multa edicto non obtemperantis, bannum dicitur sæpe in Capitularibus congestis à Lindembrogio *in glossario legum antiq. verbo Bannus* : & etiam pro exilio & ejectione plerumque ponitur, cùm quis ejicitur à consortio fidelium ; unde bannus Dei dicitur in Synodo Confluentina *can. 6.* & in Concilio Coloniensi *part. 14. cap. 21.* ibi : *Cæteros omnes nobiles, & ignobiles per bannum Christianitatis constringat.* Non tamen semper bannus communionis ecclesiasticæ interdictum, sed pœnam aliam ingerit, veluti peregrinationis, aut jejunii. Quare in Concilio Salegust. *can. 15.* legitur, bannitum jejunium, pro jejunio magno, & rigido : quasi per eum bannum, sive iram Dei avertamus, ut exponit Landmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 87.* plura de banno, & ejus acceptionibus congesserunt Cironius *lib. 1. observ. cap. 16.* & & *in cap. olim, de injuriis, in 5. compil.* Filesacus *de origine paræc. cap. 7. ad finem, & in cap. 1. §. 19. de offic. ordin.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 95.* Sirmondus *ad capital. Caroli, fol. 59. & 63.* P. Pithœus *lib. 2. advers. cap. 10.* Chopinus *lib. 1. de jurisd. Andegav. cap. 4.* Stephanus Durantius *qq. jur. quæst. 28.* D. Nicolaus Anton. *de exilio lib. 3. cap. 9.* Beyerlinck *in Theatro, tom. 1. verbo Bannus.* Unde banno Christianitatis parochianos constringi in præsenti est edicto per Episcopum cogi sub interminatione interdictionis communionis Christianæ.

CAPUT III.

Ex Concilio a *Meldensi.*

UT illæ, quæ quasi sanctimoniales sub velamine religionis degere cognoscuntur, sed potiùs juxta Apostolum in deliciis viventes, mortuæ in divinis oculis computantur, libidinibusque, & cæteris carnis voluptatibus inservire accusantur, si manifestè detegi potuerint, Episcopali auctoritate, & Regia potestate in talibus locis residere sub testimonio religioso cogantur, ubi pœnitentiam si fecerint dignam, adsequantur etiam fructuosam. Si autem manifestè detegi non valuerint, erga Ecclesiam suæ opinionis malam famam legaliter purgare cogantur: & ut religiosiùs de cætero vivant, Episcopali decreto, & Regia potestate coërceantur.

NOTÆ.

a MEldensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & ex ipso Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 8. *Decreti, cap.* 50. Carnotensi *parte* 7. *Decreti, capite* 68. & extat in ipso Concilio *can.* 70. prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio Meldensi jam nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de consilia.*

CAPUT IV.

Ex a *eodem.*

DE his, qui sponsas alienas rapiunt, vel consensu parentum accipiunt, antiqua, & synodalis sententia observetur: quod si fortè in Ecclesia eventus talis reperiri dignoscitur, ut pro salutis, & religionis competentia humaniùs quiddam debeant tractare Pontifices, sicut canonica (ut eisdem verbis utamur) docet auctoritas; quia prior quidem, inquies, diffinitio durius; posterior autem quiddam tractavit humanius, nullo modo, ut ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsæ acceptor sine publica transeat pœnitentia, & sponso legaliter mulctam componat. Quod si his obedire renuerit, sine ulla refragatione anathematizetur: fautores verò illius juxta modum culpæ Episcopali decreto pœniteant. Sin verò, quod non optamus, de gradu proprio repellatur: & si verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsus, & canonicè nequiverit approbari, secundùm sanctorum Patrum statuta se purgare cogatur.

NOTÆ.

a EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib* 9. *Decreti, cap.* 31. Carnotensi *parte* 8. *Decreti, cap.* 120. extatque in canone 68. ipsius Concilii, prout in præsenti transcribitur.

CAPUT V.

a Innocent. Papa b *Aquilegiensi Patriarchæ, & Episcopo* c *Mant.*

QUotiens frater noster A. d Tridentinus Episcopus in nostra, & vestra de simonia impetitus sit præsentia, prudentiam vestram latère non credimus, cujus causam in præsentia nostra ventilavimus. Producti sunt apud eum accusatores, sed una voce scriptum afferentes, nec restes secundùm formam canonum producere potuerunt, quod Ecclesiam beati Petri de Pasoron presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis de frumento, quos ab ejusdem Ecclesiæ laïcis acceperit. Unde quia nec accusatores, nec testes secundùm formam canonum, & statuta sanctorum Patrum in causam ipsam procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum consilio judicamus, ut tertiâ manu sui ordinis, & quatuor Abbatum, & religiosorum sacerdotum de supradicta simonia in vestra præsentia se debeat expurgare. Porrò expurgationis tenor erit hujusmodi. Idem Episcopus super sancta Evangelia primùm jurabit, quod pro Ecclesia sancti Petri de Pa. presbytero Paulo danda, nec per submissam personam, nec aliquis pro eo, se scienter pretium receperit: deinde expurgatores super sancta Evangelia jurabunt similiter, quod ipsi credunt, quod verum juravit.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a INnocentius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.4.* & post Concil. Lateran.*p.50.c.*37.& sub nomine Paleæ textum hunc retulit Gratianus *in cap. quotiès* 2. q.4. Unde cognoscitur,quàm perperam in hac sexta collectione legitur *Innocentius III.* cùm decisiones hujus Pontificia non reperiantor compilatæ, nec in prima collectione, nec in Decreto Gratiani. Et ita rectè textum hunc tribuit Innocentio II. Antonius Augustinus *in præsenti.*

2. b *Aquilegiensi.*] Aquilegia, sive Aquileia, ut legitur apud Eustachium *in scholiis ad Dionysium*, est urbs maxima Venetiæ, dicta Aquileia ab aquila quæ, teste Juliano Imperatore, ut cùm conderetur, dextra ex parte advolans, suo nomine vocabulum imposuit. Habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Ecclesiæ sæculis. Fortunatiani ejus Præsulis meminit D. Hieronymus *in lib. de script. eccles.* & Leo Magnus epistolam scripsit ad Nicetam, & Julianum Aquileienses Præsules: postea Patriarcha constitutus fuit ejus Episcopus, ut constat ex epistola Stephani Pontificis ad Gualbertum. Sed postea Attilâ Aquileiam obsidente, Patriarcha ipse Gradum se recepit, unde Gradensis appellari cœpit: sed Grado relicto propter cœli inclementiam, occasionem ipse dedit Venetis eam dignitatem ad Episcopum proprium trahendi Nicolai V. Pontificis beneficio: quare Patriarcha hic aliquando dicitur Aquileiensis, aliquando Gradensis, plerunque Venetus. Aquileiensis appellatur in Synodo Francofort. Gradensis *in cap.*29. *de offi. deleg.*

3. c *Mantuano.*] Mantua nobilis Galliæ Cisalpinæ civitas est, circa cujus conditorem varia adducit, Vghellius *tom.*1. *Italia sacra,fol.*924. ubi exponit locum sui Mantuani *lib.*10. *Æneidos.* Habuit à primis Ecclesiæ sæculis Ecclesiam Cathedralem, quæ paruit primò Mediolanensi Archipræsuli: postea Gregorius II. Patriarchæ Aquileiensi Sedem illam adjecit,sed demùm Pius V.anno 1553. Mantuanam Ecclesiam à jurisdictione Aquileiensis exemit,atque Romanæ Ecclesiæ eandem immediatè subjecit, ut refert Vghellius *ubi suprà.* Ejus Præsuli Vuldoni rescribit in præsenti Pontifex.

d *A. Tridentinus.*] Adelpertus videlicet III. hujus nominis. De Tridentina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.*9. *de concess. preb.*

CAPUT VI.

Alexand. a *Euriensi Episcopo.*

NOs inter alios præeminemus supernâ, licèt immeriti, dignitate, ut quæ dubia sunt, debeamus declarare, & singulorum consultationibus, quantum nobis Dominus ministravit, solicitè respondere, ut quæstiones sub examine Rom. Ecclesiæ terminentur, quæ inter alias Ecclesias, disponente Domino, obtinet principatum. Unde quia nos tua duxit fraternitas consulendos, utrum Episcopus parochianum suum publicâ famâ eum accusante, ad purgationem cogere possit? Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si de hoc b crimine publicè laborat infamiâ, accusatione, & testibus deficientibus, ad purgationem est per diœcesanum Episcopum compellendus, nisi fortè super ipsa causa ad superiorem judicem duxerit appellandum. Sanè si appellaverit, ejus parebit judicio, ad cujus examen causam voluit per appellationem transferre.

NOTÆ.

1. a EVriensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.*7.quamvis in priore ejus parte,quæ extat *sub tit.de offic.Ordinarii,cap.*4.*in eadem collect.* ex qua restituo integram literam hujus textus, legatur *Gen. Episcopo*: in cujus notis Augustinus asserit legendum esse *Genuensi Episcopo*; sed malè,cùm obstet inscriptio ipsa ibi, *Episcopo.* Quare credo retinendam esse inscriptionem *Euriensi*,quæ extat in dicta prima collectione: Euria enim,aliquando Euroma dicta,est in provincia Nicopolitana Illyrici Orientalis,cujus Episcopus Theod. subscripsit Concil. Constantinopolitano temporibus Agathonis,& Menæ celebrato.

b *Crimine.*] Cujus punitio spectat ad judicium Ecclesiæ, juxta tradita *in cap.*2.*de offic.ordin.*

CAPUT VII.

Idem a *Gaietan. electo.*

CUm P. Manconella presbyter. *Et infrà*: Purgatores illius honestatis, & opinionis esse volumus, quòd verisimile sit eos nolle amore, vel odio, seu obtentu pecuniæ dejerare. Vt autem idonei appareant, necesse est, ut ejus, quem purgare debent, vitam, & conversationem agnoscant. Deficientem verò in purgatione omni officio, & beneficio ecclesiastico privare procures: præcavens, quod si qui purgando in sua voluerint purgatione assistere, nullam eis malevolentiam, vel indignationem ostendas, nec eos impedias, vel ab aliis, quantùm in te est, impediri permittas.

NOTÆ.

a GAietan.] Ita legitur in prima collectione, *sub tit.de accusationibus,cap.*11.post Concilium verò Lateran. *part.*50. *cap.*14. legitur *Gaiacensi*: sed veram ejus inscriptionem dedi *in cap.cùm P.de accusat.*

CAPVT VIII.

Lucius III.

EX tuarum intelleximus continentia literarum, quod cùm H. presbyterum latorem præsentium, quia infamabatur de homicidio, communicato fratrum consilio in Episcopatu tuo à sacerdotali officio suspendisses, bonæ memoriæ prædecessoris tui literas tulit in medium, quibus apparuit eum judicio aquæ frigidæ suam innocentiam purgavisse, & Episcopum eum suis literis absolvisse: & scholaris, qui homicidium instigante diabolo perpetraverat, immunem seipsum à crimine tactis sacrosanctis Evangeliis affirmavit. Quia verò cùm peregrina *b* judicia sacris canonibus sint inhibenda, purgationem, quam præstitit, sufficere non putamus: f.t. per A. f. m. quat. si accusatores minimè idonei inventi fuerint, qui eum de homicidio convincere possint, ut cum VII. aut V. manu sui ordinis, sicut expedire cognoveris, per purgationem canonicam innocentiam suam ostendat, injungas: quam cùm præstiterit, suspensionem sine mora, & difficultate relaxes, & eum testimonii boni adnuntians, ab infamia homicidii, nullius cont. vel ap. ob. auctoritate nostra fretus absolvas. Is autem, qui infamatur, sese immunem à crimine homicidii præstito juramento firmabit, & purgatores, quod eum credant verum jurasse, jurare debebunt.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* post Concil. autem Later. *part.50. cap.50.* habetur *Curen. Episcopo.* Cures enim, seu Curis, est civitas Italiæ in provincia Valeriæ, teste Strabone *lib.5.* cujus Episcopus Tiberius subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, ut refert Carolus à sancto Paulo *lib.1. geograph. sacr. fol.57.*

b *Iudicia.*] Ut probavimus *infrà*, *tit. proximo.*

CAPUT IX.

Idem a *Vvinton. Episcopo.*

COnstitutus in præsentia nostra P. Diaconus de Botha, suâ nobis assertione monstravit, &c. *Et infrà:* Præterea illud nobis non modicam admirationem inducit, quod purgationem oblatam recipere noluisti, nisi priùs commendasses nomina singulorum qui jamdictum P. purgare volebant, & de nationibus, & de cæteris supradictis priùs inquireres diligenter, tanquam esses ordinationem facturus. Utinam sic discuteres ordinandos. Sanè in purgationibus faciendis, cùm satis sit illi, qui purgando exhibet juramentum, si secundùm propriam conscientiam, & opinionem jurat, quod purgandus à crimine sit immunis, & bonum exhibuit juramentum, si purgatores ab Ecclesia tolerentur, & sunt bonæ famæ, in suis ordinibus ministrantes, nec in judicio pro crimine condemnati, proculdubio sunt absque ullius indagine admittendi.

NOTÆ.

a VVintoniensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.6.* post Concil. autem Lateran. *part.8.c.11.* tantùm *Lucius III.* de Vvintoniensi Angliæ diœcesi egi *in cap. cùm Vvinton. de elect.*

CAPUT X.

N. a *Senonen. Archiepiscopo.*

INter solicitudines nostras illa debet esse præcipua, ut capiamus vulpeculas, quæ moliuntur vineam Domini demoliri, species quidem habentes diversas, sed caudas admodum colligatas, quia de vanitate conveniunt in idipsum. Hi sunt namque caupones, qui aquam vino commiscent, qui virus draconis in aureo calice Babylonis propinant: qui (juxta verbum Prophetæ,) arcum rem amaram intendunt, ut sagittent innoxios in occultis: quorum error serpit ut cancer, ita quod nisi botrus in flore lædatur, fructum non solùm amarum, sed etiam pestiferum germinabit. Hos Apost. egregius prædicator in epistola sua prophetico sermone describit, & docet omnimodis evitandos. Contra quos sacerdotes tubis argenteis clangere debent, ut con-

clamante

clamante populo, arca fœderis præcedente, muri corruant Hiericn, quæ jam fuerat perpetuo anathemate condemnata: ita quod si quis ex ea vel regulam auream furari præsumpserit, cum Achor filio Charmi lapidibus obruatur. Tu ergo, sicut vir providus, & discretus, veri pastoris adimples officium, & super grege tibi commisso purè, ac plenè sollicitudinem pastoralem exerces, dum & legem Christi zelaris, & hæreticorum impugnans errorem, in fautores ipsorum exeris gladium canonicæ ultionis. Vigilans enim vigilas super grege tuo, ne relicto veri Pastoris ovili, quod est unum, oves aberrent, post vestigia gregum, qui non sunt ex eo, temerè abeuntes: vel ne lupus eas rapiat, & dispergat, quas Veritas in eodem ovili sub uno pastore fidei Catholicæ coünivit. Inter præcipuos quidem vineæ Domini Sabaoth agricolas deputatus, vulpeculas quas descripsimus, non pateris ejus speciem demoliri, sed eas vel capere potiùs satagis, vel fugare. Sanè sicut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cùm ad preces venerab. fratris nostri Altissiodoren. Episcopi ad villam, quæ Charitas dicitur, accessisses, præsentibus eodem, & venerabilibus fratribus nostris Nivernen. & Melden. Episcopis, in unum fecisti ejusdem villæ populum congregari: ubi de hæreticis, & eorum dogmatibus inquisitione diligenti habitâ, inter alios, quos super hæretica pravitate reperisti publicè infamatos, Decanum Nivernen. communi dudicisti opinione gravari, & in eo, & per eum non modicum fuisse scandalum Catholicorum animis declaratum. Unde propter vehementem infamiam, & grave scandalum ipsum ab officio, & beneficio suspendisti, apud Altissiodor. diem ei certum assignans, quo tuo se conspectui præsentaret ab objecto crimine defensurum. Cúmque statuto termino ad tuam præsentiam accessisset, præsentibus dictis Altissiodoren. & Nivernen. Episcopis, ac pluribus in utroque jure peritis, cùm certus accusator contra eum minimè compareret, tu ex officio tuo testes tam pro ipso, quàm contra ipsum recipi, ac diligenter examinari fecisti, & attestationes etiam publicari. Cúmque postmodùm se non ad concessum ei diem tuo se conspectui præsentasset, cùm facultatem liberam indulsisses in testes ac eorum dicta dicendi, ac proponendi suas in medium rationes, quibusdam propositis probationibus & allegationibus tandem renuntians, sententiam postulavit. Tu verò cum venerabilibus fratribus nostris Trecen. ac dictis Altissiodoren. & Nivernen. Episcopis secedens in unum, inspectis attestationibus diligenter, & adhibito plurium consilio sapientium, quia crimen contra eum liquidò probatum non erat, ipsum non duxisti de hæresi condemnandum. Verùm quoniam ex dictis testium multa erat præsumptio contra eum, utpote cùm esset manifestè probatum, eum familiaritatem hæreticorum non solùm habuisse, sed etiam captasse scienter, cùm publica etiam laboraret infamia, & tantum suscitatum esset scandalum contra ipsum, quod non posset canonica purgatione deleri, nec ipsum absolvere, nec purgationem, quam obtulerat ab initio, & tunc etiam offerebat, recipere voluisti: sed ipsum cum literis tuis ad Sedem duxisti Apostolicam destinandum, intelligens quod ex concessa nobis plenitudine potestatis, citra pœnam canonicam dispensare possumus, & ultra eam rigorem severitatis augere. Cæterùm ei postmodùm in nostra præsentia constituto communem audientiam in nostro consistorio concessimus, ubi se multipliciter nixus est excusare, illud præsertim allegans, quod cùm non apparente accusatore legitimo purgationem offerret, testes contra eum non fuerant aliquatenus admittendi. Nos igitur literarum scientiam, & honestatem morum in te pariter attendentes, licèt ecclesiastica constitutio tales ab officio *b* tantùm usque ad purgationem canonicam doceat suspendendos; quod tamen etiam eum à beneficio propter immanitatem criminis, ut credimus, suspendisti, nolumus improbare: nec illud etiam propter causam improbamus eandem, quod licèt nullus contra eum legitimus accusator compareret; ad detegendam tamen hujus mortiferæ pestis, immò pestiferæ mortis radicem, ex officio tuo, famâ publicâ deferente, voluisti pleniùs inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, grave scandalum, & vehementem suspicionem ex testium dictis obortam, quæ contra eundem Decanum facere videbantur, cùm propter eorum quodlibet esset purgatio injungenda; & servantes, & mollientes rigorem, de consilio fratrum nostrorum, Archiepiscoporum etiam, & Episcoporum apud Sedem Apostolicam existentium, purgationem quartædecimæ manus sui ordinis ei duximus indicendam. Ipsum igitur ad te cum literis Apostolicis remittentes, ut ibi purgetur, ubi noscitur infamatus, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus asciiis tecum dicto Nivernen. & venerabili fratre nostro Parisien. Episcopis, indictam ei à nobis purgationem recipias: ita tamen, ut qui ad ejus purgationem processerint comprobandam, sint fide Catholici, & vitâ probati, qui conversationem, & vitam ipsius non tam moderno tempore noverint, quàm transacto.

Purgatione verò receptâ beneficium ei restituere non postponas, ne cogatur in Cleri opprobrium mendicare. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum, donec scandalum sopiatur: ita tamen, ut publicè familiaritatem hæreticorum abjuret. Præcipias insuper ipsi directè, ut in prædicta, & aliis villis circumpositis profiteatur, & prædicet fidem catholicam, ac confundat, & detestetur hæreticam pravitatem, sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus, ut infamia convertatur in famam, & omne scandalum, & suspicio de Catholicorum mentibus deleatur. Quod si forsan in purgatione defecerit, eum ecclesiasticæ districtionis mucrone percellas, & ab officio, beneficioque depositum, ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium retrudere non omittas. Datum Later. Non. Maii.

NOTÆ.

1. a *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in epistolis ipsius Pontificis correctis à Sirleto *fol.* 309. ex quo regestro integram epistolam transcribo, ut pleniùs præsentis textus casus comprehendatur. Pontifex rescribit in hac epistola Petro de Corbolio, de quo jam nonnulla retuli *in cap.* 1. *de postul. Prælat.*

2. b *Officio tamùm.*] Ex his verbis rectè probat Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 12. 3. *part. regula*, non semper suspensum ab officio, esse per consequens suspensum à beneficio.

CAPUT XI.

Idem *Abbati sancti* a *Dionysii, & Priori sancti Martini de Campis, & Magistro Scholarum Aurelian.*

CUm dil. *Et infrà:* Illud autem nos attendere volumus, & mandamus, ut tales personæ ad purgationem hujusmodi admittantur, quæ vicinæ sunt, & honestæ.

NOTÆ.

1. a *Sancti Dionysii.*] Ita præsens inscriptio concipitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. non tamen reperire potui textum hunc inter epistolas Innocentii editas à Sirleto, & Bosqueto: ideo cognosci nequit quibus Prælatis verè rescribat Innocent. & de cujus purgatione in eo agat.

CAPUT XII.

a Idem.

CUm in juventute sua. *Et infrà:* Quia verò pater filium, quem diligit, corripit: nos eundem Episcopum per literas nostras corripimus, etiam injungentes eidem ad majorem cautelam, ut ab illius familiaritate cessando, apud Deum, & homines taliter se haberet, quod sinistra de ipso suspicio non possit haberi: sed inimicus homo rescriptum literarum illarum subripiens, apud prædictum Regem, & Magnates regni ipsum nequiter publicavit, ut sic idem Episcopus deberet ampliùs infamari, cùm videretur esse nobis incredibilis, & suspectus. Unde nos tantam æmulorum nequitiam attendentes, licèt pulsati fuerimus multotiens contra eum, nunquam tamen adversus ipsum potuimus commoveri, scientes quod dictum facilè sequitur multitudo. Ubi verò idem Episcopus ad Antigonien. Metropolim extitit postulatus, quidam qui super ipsa postulatione adversabantur eidem, ut promotionem ipsius faciliùs impedirent, illius criminationis carbones reaccendere sunt moliti. Unde quidam procurator ipsius in nostra præsentia constitutus de consilio quorundam amicorum suorum, qui super hoc quidem bonum zelum habebant, sed non secundùm scientiam, cœpit à nobis in præsentia fratrum nostrorum cum instantia postulare, quatenus eidem Episcopo purgationem canonicam faceremus indici, ut suam innocentiam demonstraret. Nos autem postulationem ipsius minùs providam, immò nimis improvidam reputantes, procuratorem ipsum ab ea sæpe voluimus revocare. Cùmque sæpefatus Episcopus non videretur apud bonos, & graves de illo crimine infamatus, cùm Coëpiscopi super hoc ex mandato Apostolico requisiti laudabile testimonium de ipso nobis curaverint exhibere; tamen quia talis infamatio videbatur ab inimicis, & æmulis processisse, sicut superiùs est expressum; unde cùm anteacta ejus vita commendabilis extitisset, & hujusmodi facinus incredibile extitisse crederetur, non credebamus ei purgationem aliquam indicendam.

Cæterùm

Cæterùm quia procurator instabat, compulsi fuimus non juris necessitate, sed importunitate petentis, ut ei per vos purgatioœm canonicam cum duobus Abbatibus mandaremus indici, quamvis ei procuratori fuerimus protestati, quod ex alia quoque causa talis petitio minùs providè tunc fiebat, quia videlicet Strigonien. Ecclesiæ suffraganei vix eo tempore purgarent eundem, quia in facto postulationis contradicebant eidem: & suffraganei Colocen. Ecclesiæ ipsum minimè tuoc purgarent, quia inter eum, & Colocen. Archiepiscopum de Strigonien. Metropoli cooœotio vertebatur. Unde cùm non sint alii Pontifices in Vngaria, meritò videbatur, quod per Episcopos regoi sui ooo posset in illo articulo se purgare.

NOTÆ.

a IDem.] Ita similiter legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. sed veram inscriptionem,& integram literam dedi *in cap. cùm in juventute* 15. *de præsumpt.* ubi extat alia pars præsentis Decretalis.

CAPUT XIII.

Idem a *Tyrensi Archiepiscopo.*

DE testibus. *Et infrà*: Illi verò, qui ad purgandam hujusmodi infamiam inducuntur, id solùm tenentur juramento firmare, quòd veritatem eum credant dicere, qui purgatur.

NOTÆ.

a TYrensi.] Ita etiam legitur io tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. de testibus* 29. *de testibus*, ubi integram hanc epistolam dedimos.

CAPUT XIV.

Idem a *Florent. Episcopo.*

ACcedens ad præsentiam nostram dil. fil. T. diaconus parochianus tuus humili insinuatione monstravit, quod cùm à suis *b* æmulis diceretur, quod esset filius sacerdotis, tu ipsum nec promovere voluisti, nec permisisti ab alio promoveri. Quocirca f. t. per A. f. m. quat. si diaconus ipse publicè fuerit hujusmodi notâ resperfus, & de ipsa tibi legitimè constare non potuerit, purgatione ab ipso recepta, dummodo aliud canonicum non obsistat, ipsum non differas propter hoc ad sacerdotis officium promovere, quia etsi non sit nota delicti, est tamen nota defectus impedientis ad sacros ordines promovendum.

NOTÆ.

1. a FLorentino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Joanni videlicet Velitarnensi. De Florentina Ecclesia egi *in cap.* 31. *de elect.*

2. b Æmulis.] Sed cùm infamia orta est à malevolis, & æmulis, non est injungenda purgatio, siquidem ex tali infamia non resultat gravata opinio, *cap. qualiter, el* 2. *de accusat.* Ergo in præsenti casu non erat indicanda porgatio propter infamiam in æmulis ortam. Respondetur in præsanti casu adfuisse scandalum aliunde ortum contra ipsum ordinandum, etsi tantùm ex ejos allegatione constarer notam defectus natalium ab æmulis originem habuisse: quare propter scandalum, quod jam ortum erat, injongitur purgatio in præsenti casu, ut eriam injungitur *in cap. inter., hoc tit. cap. presbyter si à plebe* 2. *quæst.*4. docuit Morla *in empor. jur. tit.*2. *de jurisdict. num.*121.

CAPVT XV.

Idem *Abbati* a *Argentin. & Magistro G. scholastico Cucien. & de Valle.*

CVm dil. f. H. presbytero, & G. procuratore O. clerici constitutis in præsentia nostra dil. fil. T. Subd. & Capellanum nostrum concessimus auditorem, idem procurator proposuit coram eo, quod cùm dictus presbyter super incestus crimine fuisset publicè infamatus, bon memoriæ *b* Constantien. Episcopus ordinarius judex eidem purgationem indixit; qui cùm se purgare nequivisset, ab eodem Episcopo fuit in plena Syoodo suis Ecclesiis sententialiter destitutus, quas ipse nihilominus detinuit aliquandiu

aliquamdiu per violentiam occupatas. Cúmque postmodùm idem presbyter cujusdam consanguinei sui uxorem adductam in domo publicè detineret, ad petitionem H. Plebani de Heniso, & quorundam aliorum clericorum Constantien. diœc. dil. fil. de Scennis, & de Vestronen. Decan. nostras dicimur literas sub hac forma destinasse, ut si dictus presbyter super crimine adulterii, & incestus coram ipsis se purgare non posset, ipsum pœnâ debitâ castigarent: qui juxta mandati nostri tenorem in negotio procedentes, cùm constituisset eisdem, quod idem presbyter pro eo, quod in purgatione defecerat, ab Episcopo memorato fuerat in Synodo condemnatus, ipsum utpote contumacem prædictis Ecclesiis per sententiam privaverunt, maximè cùm de incestu, & adulterii crimine, tanquam de notorio, manifestè liqueret eisdem: dil. fil. Abbati sancti c Galli, ad quem illarum Ecclesiarum donatio pertinebat, potestatem liberam concedentes Ecclesias ipsas personis aliis conferendi, qui eas postea supradicto O. clerico assignavit. *Et infrà:* Dictus verò presbyter inter cætera ex adverso respondit, quod processus judicum prædictorum debeat meritò retractari, cùm lite contestatâ, & post ap. ad nos interpositam procedere præsumpserint contra eum: adjiciens insuper, quod licèt idem presbyter ad abolendam omnem infamiam, purgationem indictam ab eodem electo, non tanquam delegato, sed ordinario curaverit exhibere, sæpedicti tamen æmuli eum non desinunt infamare. Unde nobis humiliter supplicavit, ut ab illorum petitionibus absolutum faceremus ipsum prædictarum Ecclesiarum pacifica possessione gaudere. *Et infrà:* His igitur, & aliis, quæ fuerunt coram prædicto Capellano proposita, pleniùs intellectis, licèt literæ illæ, quæ ad prædictos judices impetratæ dicuntur, vel ipsarum transcriptum ostensum non fuerit coram nobis; quia tamen ex tenore relationis ipsarum, quam dictus procurator exhibuit, ac si etiam literæ ipsæ ostensæ fuissent, nobis constitit evidenter, judices ipsos prætermisso juris ordine processisse, tam processum eorum, quàm concessionem Ecclesiarum prædicto Abbati de mandato ipsorum factam, auctoritate Ap. retractamus, præsertim cùm relationis ipsius series repugnantia contineat, & adversa. Dicitur etenim quod crimen ejusdem Presbyteri usqueadeo publicum fuerit, & notorium, quod nullus inficiationis locus penitus existebat, utpote cujus universus viciniæ populus testis erat: & tamen illud prætermittitur, quod eidem Presbytero terminum peremptorium præfixerunt, in quo si posset, super infamia prædictorum criminum canonicè se purgaret. Cùm nimirum si crimen notorium existebat, non erat utique illi indicenda purgatio, sed in eum condemnationis sententia promulganda. *Et infrà:* Si verò nullus apparuerit legitimus accusator, & ipsum inveneritis apud bonos, & graves super prædictis criminibus, vel ipsorum altero infamatum, purgationem ei canonicam indicatis, non obstante quod coram prædicto electo dicitur se purgasse, cùm judicio pendente coram judicibus delegatis non debuerit ordinarius purgationem indicere infamato.

NOTÆ.

1. a *Argentin.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* De Ecclesia Argentina Germaniæ, quæ olim erat canonicorum regularium, egi *in cap. venerabili, de præb. & dignit.*

2. b *Constantiensis Episcopus.*] Vverneus videlicet, Baro de Stauffen, vir probatæ vitæ. De Constantiensi diœcesi Germaniæ egi *in cap. 15. de præscript.*

3. c *Sancti Galli.*] Vetustissimum, & potentissimum est hoc monasterium Ordinis Divi Benedicti in diœcesi Constantiensi, ut refert Bucelinus *tom. 1. Germania sacra, p. 2. fol. 36.* His temporibus florebat Abbas Rodulfus, qui postea fuit Episcopus Curiensis, ut refert Bucelinus *ubi suprà.*

CAPUT XVI.

Idem a *Episcopo Lingoniensi, & Abbati Morismundi Cisterciensis Ordinis, Lingoniensis diœcesis.*

Recepimus literas vestras, quibus nobis intimare curatis, quod Apostolico suscepto mandato super indicenda purgatione venerabili fratri nostro Archiepiscopo Bisuntino, ad diem sibi præfixum comparuit coram vobis juramentum purgationis offerens sub hac forma: videlicet, quod immunis erat ab illis criminibus, super quibus se purgare debebat. Cúmque vos diceretis hanc non esse formam canonicam, & super id fuisset aliquandiu disputatum, ipse tandem ad nos vocem appellationis emisit, cui de prudentiom virorum consilio detulistis. Ipse verò ad præsentiam nostram accedens, humiliter supplicavit, ut saltem super purgatione conscientiæ dignaremur temperare rigorem; quia non audebat asserere, quod à nativitate sua nunquàm esset passus lapsum carnis.

carnis. Porrò cùm ab eo non credatur tale exactum fuisse juramentum, potiùs præsumitur, quod alia de causa nolebat sub præscripta forma jurare, videlicet quod immunis esset ab illis criminibus, de quibus fuerat infamatus; quia quanvis commisisset, tamen etiam jam esset immunis ab illis. Ideoque præscriptam purgationis formam, secundùm quam idem Archiepiscopus coram nobis obtulit se purgare, penitus reprobamus, injungentes eidem, ut si potuerit, & voluerit, sub hac forma se purget, secundùm sanum intellectum, quem ei duximus exprimendum, videlicet simoniam, venditionem justitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus existit, juret se minimè commisisse, postquam ad Archiepiscopalem promotus est dignitatem: & compurgatores sic jurent, quod credunt eum verum jurasse. Quo facto vos illum dimittatis in pace, alioquin eum, sublato cujuslibet contradictionis obstaculo, removendum curetis à regimine Pastorali: processuri secundùm formam in prioribus literis expressam. Hactenus literæ Innocentii Papæ.

NOTÆ.

1. a [*Dem.*] Ita tantùm legitur in hac sexta collectione, cùm in antiquis collectionibus non reperiatur hæc decretalis; sed restituenda est ita inscriptio: *Episcopo Lingeniensi, & Abbati Morsimundi Cisterciensis Ordinis, Lingoniensi, diœcesis*; ut restituit ex regestro Vaticani Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno 1216. cap. 3.* & ad hanc causam spectat textus *in cap. licèt, de accusat.* ubi refertur prima delegatio facta ab Innocentio III. pro inquisitione vitæ Archiepiscopi Bisuntinensis; qui cùm in pluribus laborasset, præcipuè simonia, incontinentia, & vendita justitia; & cùm de hoc ultimo delicto constitisset, de prioribus verò tantùm fama exstaret, jussit Innocentius prædictis Episcopo, & Abbati, ut pro culpa probata pœnam statuerent, pro reliquis verò purgationem illi injungerent, in qua si deficeret, pastorali dignitate privarent, & pro purgatione formulam vulgarem præscripsit, videlicet ut purgandus juraret, se non fecisse; deinde compurgatores affirmarent etiam sub juramento se credere eundem non pejerare: cujus commissionis literas dedi *in cap. licèt, de accusationibus.* Sed cùm Archiepiscopum conscientia de admissis criminibus accusaret, & nec fateri tutum, nec pejerare licitum existimaret, cùm die condicto ad purgationem consisteret, cum compurgatoribus coram utroque judice interrogatus sub juramento, renuit jurare, nisi sub ea forma, videlicet, se immunem esse ab illis delictis. Quam novam jurandi formam cùm ipsi judices notassent, agnoverunt in ea non levem fraudem latêre, quia si post pœnitentiam, & satisfactionem ita jurabat, verè asserebat se immunem esse ab illis delictis: quare ut suspectam, & inauditam hanc formam jurandi rejecerunt, exigentes juramentum juxta consuetam formam. Quare ipse Archiepiscopus ut ab eis gravatus ad Sedem Apostolicam appellavit: Innocentius autem in præsenti epistola eisdem judicibus rescribit, quomodo purgatio, & sub qua forma juramenti Archiepiscopo injungenda esset. Textum hunc transcripsi prout ex regestro Vaticano reperitur apud Manrique *ubi suprà.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur.

IN his omnibus Decretalibus agitur de purgatione canonica injungenda tam Episcopis, Presbyteris, quàm laïcis infamiâ laborantibus, cùm crimina ab eis admissa plenè probari nequeunt, & de forma servanda in ipsa purgatione; quare eas sub unico commentatio exponere necessarium duxi. Sit assertio: *Infamatus de delicto, quod plenè probari nequit, purgandus est proprio juramento, & compurgatorum.* Probant eam textus *in cap. sacerdotes 33. 50. dist. cap. Presbyter 5. cap. habes 6. cap. Menam 7. cap. quotiens, & per totam 2. quæst. 5. cap. decernimus 3. q. 9. cap. Presbyter, cum sequentibus, 2. q. 4. cap. tua 9. de cohabit. cleric. cap. tam literis, de testibus, cap. tuo, de apostatis, cap. laudabilem, de frigidis, cap. Artaldus 8. quæst. 3. cap. insinuatum, de simonia, cap. 1. de calumn. cap. excommunicamus, §. quia autem, de hæretic. cap. qui admisit 15. quæst. 8. cap. ex literis 19. de homicid. cap. ad nostram, de probat. cap. 5. de adulteriis, cap. 1. de confessis, cap. 1. 5. quæst. 1. cap. ex parte, de offic. ordin. cap. literas, de præsumpt. cap. veniens, cap. cùm oporteat, cap. inquisitionis, cap. accedens, de accusat.* Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap. 86. Cùm liber homo crimine fuerit appetitus, si jampridem repetitus est alicujus sceleris reus, aut tribus testibus convictus, pœna succumbit; aut si convinci non potuerit, ad Evangelium sacrum, quod sibi objicitur, minimè commisisse jurans absolvitur, & deinceps huic negotio finis imponitur.* Concilium Pistense *can. 4. Si quis in exercitu, vel infra regnum sine jussione dominica per vim hostilem aliquid prædari, aut fœnum tollere, aut granum, sive pecora majora, sive minora, domosque infringere, vel incendere ausus fuerit, hæc ne fiant omni modo prohibemus: quod si ab aliquo præsumptuosè factum fuerit, sexaginta solidos, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget.* Alia juris testimonia congesserunt Crespetius *in summa, verbo Purgatio canonica,* Antonius Aug. *in epit. jur. lib. 32. tit. 8.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti,* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 8.* Pancirola *lib. 4. var. cap. 84.* Lindembrog. *in glossar. legum, verbo purgatio,* Cujac. *in cap. vestra, de cohabit. cleric.* & *lib. 1. feud. tit. 1.* Lantdmeter. *lib. 1. de veteri cleric. cap. 108.* Torreblanca *de magia, lib. 3. cap. 10.* Delrio *eod. tract. lib. 4. cap. 4. quæst. 3.* Idem Torreblanca *de jure spirit. lib. 15. cap. 13.* Juretus *in notis ad epist. 54. 190. & 106. Carnot.* Fregoso *regim. Christ. Reipub. lib. 12. disput. 25. §. 3.* Hallierius *de sacris elect. lib. 2. cap. 1. art. 1. §. 2.* Filesacus *in cap. 5. de offic. ordin. §. 3.* Bignon. *ad Marculf. lib. 1. cap. 38.* Mancinus *de tripl. jur. collat. cap. 92.* Ansenius *de jurejur. cap. 18.* Lemaistre *de jur. eccles. lib. 3. cap. 7.* Durantius Casellius *lib. 1. variar. cap. 1.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 11.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 18. sect. 2.* Gibalin. *de negot. tom. 2. lib. 6. art. 8. num. 36.* Scottia *in select. Pontific. constit. epit. 9. theorem. 28.* Borell. *in summa decis. tit. 53.* Bermondus *de public. concubin. verbo In Conciliis,* Balboa *in cap. at si clerici 4. num. 26. de judiciis,* Vega *in eodem textu, num. 26.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde redditur 3.

ditur sequentibus juris principiis. Aut enim purgatio canonica indicitur, quia accusator legitimus non est, & tunc fatigandus non est accusator, *cap. accusator, 7. quæst. 1. cap. 1.* ubi latè probavi, *de accusat.* aut legitimus est accusator, sed crimina objecta non probavit: & tunc certum est, accusatore non probante, reum esse absolvendum, *l. 1. & 3. C. de edendo.* Igitur neutro casu purgatio canonica potest injungi: nec interest, quod ipse reus postulatos laboret infamiâ, quia famæ, aut rumori temerè credendum non est, *cap. 2. de cohabit. cleric. cap. 5. de eo qui cognov. consanguin. cap. 6. de fide instrum. Alioquin*, aiebat Quintilianus, *fraude inimicorum falsa vulgantium sæpe fama noceret etiam innocentibus: fama sæpenumero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Quare Pontifex *in cap. vestra 8. de cohabit. cleric.* ait: *Non testimoniis, quæ rumor spargit, atque circumfert, etiamsi dicantur esse quorundam bonæ existimationis hominum; sed testibus tantùm in judicium productis esse credendum.* Quod & docetur *in l. 3. §. idem Dominus, ff. de testibus.* Faciunt Cicero *pro Posthumo*, ibi: *Iisdem testibus, inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præjudicata res ad has causas deferatur.* Tacitus *in lib. de Orationibus*, ibi: *Testimonium in judiciis publicis, non per absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.* Igitur si adsit infamia, seu rumor contra ipsum reum postulatum, non ideo cogendus est purgationem canonicam subire. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia licèt in causis civilibus probationum inopia laborantibus jusjurandum deferri possit reo à parte, vel judice, *l. admonendi, ff. de jurejur. l. 3. C. de rebus credit.* tamen in causis criminalibus non licere juramentum hoc deferre, probat Fornerius *lib. 5. rer. quot. cap. 19.* Augetur secundò hæc dubitandi ratio, nam fallax valde est hoc genus purgationis; siquidem testes compurgatores deponunt tantùm de credulitate, cùm debeant deponere de his, quæ perceperunt sensu corporeo, *leg. testium, C. de testibus*, Fachineus *lib. 11. controvers. cap. 69.* & ita testi deponenti de credulitate in facto alieno fidem non adhiberi, post Glossam docent omnes repetentes *in d. leg. testium*, Felinus *in cap. quotiens, de testibus.* Igitur non rectè in præsenti docetur, purgationem canonicam esse injungendam his, qui infamiâ laborant, si delictum probari nequit. Unde Smaragdus in libro *de pressuris ecclesiasticis, part. 1.* improbat hanc conjurandi consuetudinem, dicitque adinventam, ut in sacerdotes Dei liberiùs malevoli sæviant, ibi: *Satisfactionem igitur accusati sacerdotis sub jurejurando minimè dicunt valere, nisi plures etiam sacerdotes simul compellant jurare, in quibus hoc assumunt in testimonium, quod factum se legisse jactitant in actibus Romanorum Pontificum; nam quod de Damaso, & Sixto, & Symmacho venerabilibus Pontificibus invenitur, eo quòd dum à quibusdam perversis criminibus accusarentur, collectis Episcoporum Conciliis synodicè purgati sint, hoc se his verbis intelligere fatentur, quòd omnes præfati Episcopi cum ipsis Pontificibus pro illatis jurassent criminibus: quasi non eos propria tantummodò absolveret satisfactio, nisi hæc etiam prædictorum confratrum firmaret juratio. Nobis tamen quod sic intelligendum sit, reverà non patet; planè enim à prædictis Episcopis præfatos Pontifices accepimus, sed ipsorum suggestione, propriâ tantummodo satisfactione, ipsis etiam faventibus, eos alienos à criminibus fuisse firmatum est. Sed si pro alicujus justi innocentia alicui placuit sacramentum præbere charitatis causâ, ut eum vel sic à persequentibus liberare omnimodis placeat; verumtamen licet perversorum infestatione quasi in primitiva Ecclesia hoc fieri potuisset, tamen exemplum in posterum relinqui debuit: quo etiam in sancto Concilio, vel cujus Catholici, & Apostolici viri decreto sancitum sit, sacerdotes Dei à criminibus absolvi non posse, nisi confratrum satisfactione, ignoramus. Cùm enim sacramenta omnibus interdicta sint Christianis, valde perniciosum est sacerdotes ad hæc etiam alios cogere, unde tam se custodire, quàm & illos debuerunt arguere.* Accedit, nam facilè colludentibus compurgatoribus cum ipso reo, probabitur hoc modo ejus innocentia, ut suo tempore contigisse refert Hincmarus in epistola ad Coëpiscopum Joannem, his verbis: *Qualiter de infamato Presbytero ex auctoritate majorum tenemus, tuæ dilectioni mandamus; & sicut sanctus Gregorius decrevit, si mala fama ex similitudine per parochiam de Presbytero exierit, & accusatores, ac testes legales defuerint, ne contra Apostolum infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, nec securiores Presbyteri existentes, licentiùs in peccatum labantur, secundùm decreta majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris septem, quos scimus nolle perjurare, sacramento famam suam purget. Si autem denominatos à nobis sibi Presbyteros ad famam suam purgandam habere nequit, & alios secum ad jurandum conduxerit, quoniam experti sumus, quosdam adinvicem conspirasse, ut reputati mutuò in sua purgatione jurant, sicut & Presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam conspiraverunt, Presbyteri qui in purgatione infamati sacerdotis, seu unà cum eo ad jusjurandum offerunt, examinationem judicii per advocatum infamati Presbyteri recipiant, ut in sacramento se Deo non perdant, sicut quosdam hinc jam revocatos comperimus.*

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, 4.
vera est præsens assertio, pro cujus plena expositione sciendum est, purgationem duplicem esse; canonicam videlicet, ita dictam, quia canonibus recepta est, de qua in præsenti titulo; aliam vulgarem, quæ vulgi moribus inducta est, sæpiusque ab Ecclesia rejecta, de qua infrà, titulo sequenti. Purgatio canonica olim variis modis injungebatur, fiebatque primò per judicium crucis, cujus purgationis per crucem mentio fit *lib. 1. capitul. Caroli, cap. 108. lib. 3. cap. 46. lib. 4. cap. 126. in appendice 2. ad lib. 4. cap. 33.* in legibus Longobard. *tit. 26. & 33.* & *in can. 17. Concilii apud Vvermer.* cujus verba dedi *in cap. 3. de frigidis.* Quomodo tamen hæc purgatio fieret, & quodnam esset hoc judicium crucis, variè exponunt Interpretes. Virtus Amerbachius *in notis ad constit. 34. Caroli Magni*, Gadelmannus *lib. 3. de magis, cap. 5.* Torreblanca *de magia, lib. 5. cap. 23. num. 26.* existimant fuisse quoddam armorum genus conformatorum in speciem crucis. Sed facilè eos refellit Theoph. Raynaud. *de calumn. sect. 3. cap. 2. quæst. 1.* & expressè hæc sententia rejicitur ex dicto canone 17. Concilii apud Vvermer. ubi hæc purgatio æqualiter indicitur viro, ac uxori; quod absurdum est, si per eam cum armis pugnaretur. Delrio *lib. 4. disquisit. cap. 4. quæst. 6. num. 2.* Gretserus *lib. 2. de cruce, cap. 25.* docent, purgationem hanc per crucem continere sortes quasdam, quæ jaciebantur ad crucem, juxta formam præscriptam in legibus Frisionum, *tit. 14. §. 1.* Parabantur quidem duæ tesseræ, quarum una pura, altera crucis signo notata erat; & linteo super altari involutæ ponebantur, & post varias preces à Presbytero, vel puero extrahebantur: & si prima crucis tessera extrahebatur, innocentia illius, cujus fuerat, probata manebat: qui ritus ut superstitiosus, etsi diu duravit, tandem est sublatus. Alio etiam modo purgationem

De purgatione canonica.

tionem

tionem per crucem fieri constat ex formola 12. incerti auctoris, & ex legibus Ripuar. *tit.* 7. ubi jubetur, reum criminis stare ad crucem per 42. noctes, & si non posset, & caderet, nocens credebatur; aliàs innocens maneret. Sed verius est, judicium crucis esse tantùm juramentum per crucem præstitum, aut contactâ sanctâ cruce, quale sæpe sæpius usitatum refert Grethserus *lib.* 2. *de cruce*, *c.* 16. referuntque similia juramenta Nicetas Coniates *in Alexio Duca*, & Cedrenus *in Constantino Leonis filio*: quomodo exposui dictum canonem 17. *in cap.* 3. *de frigidis*. Alia etiam purgatio canonica olim in usu erat per susceptionem Eucharistiæ, tam in furtis, & homicidiis, quàm in aliis criminibus deprehendendis, *c. sæpe*, *c. ult.* 2. *q.* 5. quam Gregor. VII. insimulatum simoniæ ab Henrico III. Imperatore, publicè Missam celebrando adhibuisse, subiisseque, referunt ex aliis Theophilus *de calumnia, sect.* 3. *c.* 2. *q.* 3. Delrio *disquis. magic. lib* 4. *q.* 3. quæ probatio non ad extorquendum à Deo miraculum, sed in testimonium innocentiæ adhibebatur; neque enim qui sceleris sibi conscius erat, audebat Christi corpus sumere in judicium, & condemnationem, ut loquitur D. Paulus, & exponunt Delrio *suprà*, Suarez *lib. de irreligiosit. c.* 3. *sub finem*, Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. c.* 34. *n.* 13. quamvis huic probationi adjiciebatur aliquando imprecatio, quâ quis sibi imprecabatur, ne Eucharistiam glutire posset, aut eodem momento periret, ni verum diceret, ut constat ex formula hujus probationis, quam tradit Trithemius *in chron. Hirsaugiensi*. Et cùm hoc ritu quidam abuterentur, ut refert Balsamon *in canone* 61. 6. *Synodi*, prohibita fuit hæc purgatio, ut alia peregrina judicia improbata fuerunt, *c. tribus, de consecr. dist.* 2. *c. dilecti, c. ex tuarum, hoc tit.* docet Gibal. *d. lib.* 6. *art.* 8. Prado *de Eucharistia*, *q.* 80. *dub.* 8. §. 5. quem purgationis ritum adumbrarunt Gentiles, ut refert Acron vetus Horatii commentator, qui ad librum primum *epist.* 10. *vers* 10. ait: *Cùm in servis suspicio furti habetur, ducunt ad sacerdotem, qui crustum panis carmine infectum dat singulis; quod cùm oderit, manifestum furti reum asserit.*

5. *De purgatione per juramentum.*

Tandem purgatio canonica, de qua in præsenti titulo, fit per juramentum, quo quis se immunem esse sceleris sibi affIcti, & impositi, invocato Deo in testem, affirmat; quam purgationem Cujac. *in cap.* 8. *de cohabit. cleric.* initium trahere ait à dispositione legali, de qua *in l.* 4. §. *sed si servus*, *ff. de edendo*, *l.* 1. § *sicubi*, *C. de his qui ad Ecclesiam*, *l. ult. C. de bonis auctorit. jud.* Et sanè jure civili jurejurando plerumque decidebantur controversiæ, *l.* 1. *ff. de jurejur.* Ideo qui amovisse dicitur, compellitur jurare, *l. Marcellus*, *ff. rer. amot. l. ult.* §. *licentia*, *C. de jure delib.* Similiter & qui suspectus usuræ est, interpositæque per dolum personæ, *l. eos*, §. *ult. C. de usur.* faciunt lex 5. *ff. de public. judic.* lex 6. *C. ad leg. Corn. de sicar.* lex ultima, *C. de abolit.* lex *si duo* 13. §. *idem*, lex *in duobus* 28. §. *si qui*, *ff. de jurejur.* Cujus rei alia innumera exempla extant in Pandectis. Quare sapienter Justinianus dixit, sacramenti timore compesci contentiosam litigantium instantiam, *in l.* 1. *C. de jurejur. propter calumn.* Pancirola verò *lib.* 1. *var. cap.* 84. existimat, ex jure Longobardorum purgationem canonicam descendere; siquidem apud eos actore non probante, si qua erat pro eo conjectura, reus juramento se expurgare, aut causam suam justam probare tenebatur, & alios duodecim suæ assertionis testes producere, *cap.* 1. *de contentione inter dominum, & feudum*. §. *cùm autem, si de investitura feudi*, *in usibus feudorum*. Sed verius credo, genus hoc purgationis apud varias gentes invaluisse, ut ex Bajubariis constat ex titulo 15. legum ipsorum, *c.* 12. ibi: *Judex causam suam bene cognoscat*, &

priùs vel tacitus inquirat, ut cum veritas latêre non possit, nec facilè ad sacramenta veniatur. Et paulò post: *Nulli liceat perjurare, sed sicut judicatum exsolvi. In his verò causis sacramenta præstentur, in quibus nullam probationem discussio judicantis invenerit.* Apud Frisiones ita cavetur: *Non juret, sed componat, ac si ipse eum occidisset.* Apud Anglos *tit.* 9. ita legitur: *Si negat, cum undecim juret, aut campo decernat.* Vuillelmos Angliæ Rex apud Hovedenom ita sanxit: *Si appellaverit Anglicus Francigenam, & eum approbare voluerit judicio, aut duello, volo tamen Francigenam purgare sacramento, non ferro.* Apud Francos similem purgationem invaluisse constat ex variis capitularibus infrà referendis, & ex lege Salica, *tit.* 50. & 55. & ita jus consuetudine apud tot gentes receptum Ecclesia admisit, & statuit in canonibus suprà relatis: ipsique Summi Pontifices calomnias sibi objectas ea ratione diluerunt, ut Leo III. ut referunt Monachus Engolismensis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Inter quæ vel maximum, & difficillimum erat de discutiendis Papæ objectis criminibus; & dum nullus probator criminis esse potuit, Dominus Papa Leo coram omni populo in Basilica B. Petri Evangelium portans, ambonem conscendit, & invocato sanctæ Trinitatis nomine, jurejurando ab objectis criminibus se purgavit.* Monachus Sangalensis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Illic intemeratus Pater Leo assumens Evangelium Domini nostri Iesu Christi, posuit super caput suum, & in conspectu Caroli, ejusque militum, assistentibus etiam persecutoribus suis, in hæc verba juravit: Sic in die magni judicii sim particeps Evangelii, sicut immunis sum criminis falsò mihi ab istis objecti.* Refert Lindembrog. *in Glossario*, *verbo Purgatio*. Similiter & fecit Pelagius, ut refert Anastasius *in eo*: qui Pelagius tenens Evangelia, & crucem Domini super caput suum, in ambonem accedens satisfecit cuncto populo, & plebi, quia nullum malum peregisset contra Vigilium. Purgationis Damasi Papæ meminerunt Sigisbertus, & Anastasius *in eo*: Sixti III. & Symmachi Anastasius Bibliotch. *in eorum vitis*: quorum, & similia exempla referunt Pitheus *in onomast. ad capitularia*, *verbo Purgatio*. Delrio *lib.* 4. *disquisit. magic. cap.* 3. *quæst.* 3. Quare Hincmarus in opusculo de divortio Thebergæ, *interrog.* 6. ait: *Hanc purgationem in ecclesiasticis, & externis legibus receptissimam esse, & à primis sæculis usitatam.* Cromeros *lib.* 15. *hist. Poloniæ*, narrat Sophiam Reginam stupri insimulatam juramento à se, & aliis septem honestis viris præstito se purgasse. Solemne porrò fuit, juramentum hoc præstari publicè in Ecclesia, aut tumulis Martyrum, aut altari, vel etiam extra Ecclesias, admotis Sanctorum reliquiis. Concil. Meldense *can.* 39. ibi: *Tantum hoc malum est, ut ad Sanctuaria Martyrum, ubi diversorum ægritudines sanantur, ibi perjuri, licèt manifestè interdum vexari non videantur, justo Dei judicio à dæmonibus arripiantur, sicut sanctus dicit Gregorius.* In legibus Aleman. *tit.* 6. ita cavetur: *Sacra sic fieri debent, ut illi juratores manum supra capsam ponant.* Gregorius Turon. *lib.* 4. *hist. cap.* 46. requirit hominem alium Ursum nomine, quem ad altare clam adductum jurare fecit, ac dicere: *Per hunc locum sanctum, & reliquias Martyrum beatorum, &c.* Et *lib.* 5. *cap.* 32. *Si, inquiunt, es innoxia, super tumulum hoc B. Dionysii Martyris sacramentis adfirma. Faciam, inquit pater. Tunc inito placito, ad Basilicam Martyris sancti conveniunt. Elevatis pater manibus super altarium juravit filiam non esse culpabilem.* Et *lib.* 8. *cap.* 16. *Ibo ad Basilicam beati Martini, & sacramento me exuens, innocens redibo.* Et *lib.* 1. *de miraculis*, *cap.* 33. *Quodam tempore Felicis Biturigum*

Episcopi vicinos suos quodam pro crimine impetebat; quos cum plerumque verbis procacibus lacesseret, ac judicio publicè provocaret, decretum est sententiâ Primorum urbis, ut se ab hac noxa, qui impetebantur, sacramento purgarent. Ingressique in ejus memorata adis altare, cùm elevatis manibus sacramenta proferrent, &c. Marculf. *lib.* 1. *formul. cap.* 38. *Sed dum inter se contenderent, sic eisdem à proceribus nostris, in quantum illustris vir ille Comes Palatii nostri testimoniavit, fuit judicatum, ut de quinque denominatis, idem ille apud tres, & alios tres, suâ manu septimâ, tunc in Palatio nostro super capellam Domini Martini, ubi reliqua sacramentata percurrunt, debeant conjurare.* Plura congesserunt Zerda *in advers. cap.* 122. *num.* 14. Baronius, & Coriolanus *anno* 412. Ferraudus *lib.* 2. *disquisit. rel q. cap.* 3. *à num.* 3 Landmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 108. & hæc purgatio manufacta dicitur *lib.* 2. *feud. tit.* 27. §. *si rusticus*, ibi: *Et manu propria singula cum sacramento idoneum se facere.* In Capitularibus Caroli, *lib.* 1. *cap. ult.* apud Arnulfum in Synodo habita Durocortori Rhemorum *can.* 30. *Postquam peroravero, mea dexterâ ita esse sacramento firmabo.* D. Bernardum *epist.* 235. *Nisi Decanus, quod objectum ei fuerat, propriâ manu juramento repelleret.* Illustrat Juretus *in not. ad Ivonem Carnot. epist.* 206.

7. DE COMPURGATORIBUS. Nec tantùm in hac purgatione reus ipse jurat, verùm & alii tres, quinque, duodecim, aut amplius, juxta qualitatem personæ, quæ accusatur, aut gravitatem delicti; qui appellantur juratores sacramentales, ut constat *ex lege Salica, tit.* 30. & 35. auctore vitæ sancti Eligii *lib.* 2. *cap.* 2. apud Surium ibi: *Lata sententia est, ut vir ille cum multis aliis juraret. Sic enim apud Francos in more positum est. Verùm Abbas omnibus aliis remisit juramentum, ne alterius flagitio implicarentur: solus ille agri usurpator procerum sententiâ jurare jussus est.* Ex legibus Bajubar. *tit.* 2. *cap.* 12. ibi: *Cum duodecim sacramentalibus juret delicta sua, vel duo campiones propter hoc pugnent.* Gregorius Turon. *lib.* 8. *cap.* 9. *Fredegundis Regina cum cunctis prioribus Regni sui, idest tribus Episcopis, & trecentis viris optimis, sacramenta dedere, hunc ex Chilperico Rege generatum esse, & sic suspicio ab animis Regis ablata est.* Et *lib.* 8 *cap.* 40. *Ille electis duodecim viris, ut hoc scelus perpetraret, advenit.* Inde in veteribus legibus repetitur manu quinta, manu sextâ, duodecimâ purgari; *tit.* 6. *legum Alemanorum*, legitur: *Sextâ manu jurare.* Et *in leg. Ripuar. tit.* 35. *Septimâ manu fidem facere.* Et *tit.* 14. legum Frisionum: *Duodecimâ manu objectu criminis se purificare sacramento.* Et passim in hoc titulo dicitur, quartâ, aut quintâ manu purgari. Et *in cap. quotiens* 2. *quæst.* 5. tertiâ manu sui ordinis, & quartâ manu Abbatum, & religiosorum sacerdotum se expurgare. Et *in cap. requisisti* 13. *quæst.* 1. septimâ manu propinquorum jurejurando, tactis sacrosanctis reliquiis dicere: ut etiam *in cap. laudabilem, cap. lucra, de frigidis.* De hoc modo jurandi locus est singularis in prisca lege Alemanorum, *tit.* 6. ibi: *Ista verò sacramenta sic fieri debent, ut illi juratores manus suas supra capsam ponant, & ille solus, cui causa requiritur, verba tantùm dicat, & super omnium manus manum suam ponat, ut sic eum Deus adjuvet, vel illa reliquia, & illas manus, quas comprehensas habet, ut de illa causa, unde interpellatus est, culpabilis non sit.* Manum autem symbolum fidei fuisse veteribus, constat; ideo manus attollere jurantes solebant. Gregorius Turonensis *lib* 1. *cap.* 32. ibi: *Elevatisque super altari manibus juravit* Lucanus,

Elatisque altè promisere manibus.

Ideo in Concilio Tributiensi, cujus verba reperiuntur apud Gratianum *in cap. si quis* 2. *quæst.* 5. ubi agitur de Presbyterorum juramento, dicitur: *Manus enim, per quam corpus, & sanguis Christi conficitur, juramento polluetur? Absit.* Itaque in capitularibus Caroli, *lib.* 3. *cap.* 4. & 10. & *lib.* 5. *cap.* 125. perjuro jubetur manus amputari: & factum refert Hermoldus in historia Sclavorum *lib.* 1. *cap.* 29. ibi: *Rudolfus vulneratus in manu dextra fugit Marcipolim, mortique jam proximus dixit ad familiares suos, videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam? Hac ego juravi Domino Henrico, ut non nocerem ei, nec insidiarer gloria ejus: sed jussio Apostolica, Pontificumque petitio me ad id deduxit, ut juramenti transgressor honorem indebitum mihi usurparem: quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi?* Illustrat Cironius *in præsenti*, & *lib.* 2. *observat. cap.* 11. Lemaistre *de jurib. eccles. lib.* 3. *cap.* 7.

Ratio præsentis assertionis, quare videlicet illi, qui infamiâ laborat, cujus delictum probari nequit, injungitur purgatio canonica, provenit ex eo; nam cùm satius sit purgatos esse, quàm suspectos, ut Alexand. Magnus aiebat apud Quintum Curtium *lib.* 7. ideo Ecclesia, quæ optat in suis ministris, & fidelibus catholicis crimina radicitus abolere, nec eorum suspicionem in eis sustinet, statuit ut cùm aliquis laborat infamiâ alicujus delicti, quod probari nequit, teneatur purgari ab ea suspicione proprio juramento, & compurgatorum, qui jurant credere se, reum vera jurare, ut ita immunis reus ab objecto crimine reddatur. Sinesius *epist.* 44. ad Joannem quendam de gravi crimine suspectum, ita scribit: *Tametsi fortè apud Deum innocens sis, & sceleris expers, qui execrandum hoc facinus nec feceris, nec consiliis admiseris, nondum tamen apud nos homines innocens videris quandiu purgatus non fueris.* Et qui in hac purgatione deficit, tanquam convictus pœnâ ordinariâ punitur, *cap. de hoc* 11. *cap.* 13. *de simonia.* Faciunt singularia loca sacræ paginæ, *Exodi cap.* 22. ubi ita legitur: *Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperat, ablata fuerint, si invenitur fur, duplum reddet; si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetrandam fraudem.* Et *Deuteron. cap.* 21. ubi patratâ in agro cæde, ignotoque adhuc post sedulam inquisitionem auctore, vult Deus, ut propinqui loci, Præsides, ac Prælati cæsa vitula, fractaque cervice, quasi umbratile supplicium de homicida sumant; adesse siquidem debent majores natu civitatis illius, qui & manus lavare suas debent super vitula cæsa, & rei sacræ interpositione protestari, se innoxios esse, & auctoris ignaros. Rectè ergo Ecclesia, juxta leges, & consuetudines apud tot gentes receptas, & usitatas statuit, ut infamiâ notati, si delictum probari nequeat, juramento præstito purgare se teneantur; non tamen hæc purgatio facilè indicenda est, nec ex alia ferè causa, quàm scandali tollendi gratiâ, juxta Concilium Ilerdense *in cap. Presbyter*, 1. *q.* 4. ibi: *Ne populus fidelium scandalum patiatur.* Quare ubi scandalum, aut infamia non adest, talis purgatio indicenda non est, quia ut ait Cornelius Papa *in c. sacramentum*, 2. *q.* 4. *Sacramentum à summis sacerdotibus, vel reliquis non nisi pro recta fide exigitur.* 8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt in causis civilibus regulariter actore non probante, reus absolvatur; tamen in criminalibus Ecclesia exigit, ut reus probet suam innocentiam, aut 9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

aut saltem cùm gtavis infamia inde orta est, vel scandalum in populo adest, ut etiam jure civili in gravioribus criminibus, veluti Majestatis, desertæ militiæ, peculatus, non tantùm accusator ea, quæ objecit, probare debebat, verùm etiam reus, alioquin non absolvebatur, etsi actor in probatione deficeret, quia purgatio ex parte rei desideratur, *l. fallaciter*, *in fine*, *Cod. de abolit.* Sicut enim in causis civilibus, si dubiæ sint, adsintque conjecturæ, actore non probante, reus non absolvitur, sed judex defert jusjurandum reo, vel acturi, *leg. admonendi*, *ff. de jurjurand. lege 3. Cod. de rebus creditis*, *Novella* 124. *Justin.* Ita etiam in criminalibus, actore non probante, si causa dubia est, propter infamiam & scandalum purgatio per jursmentum rectè reo defertur. Nec obstat textus *in d. cap.* 1. *de accusat.* quem in ejus commentario exposui. Nec obstat augmentum deductum ex eo, quod jusjurandum deferri non possit à judice reo in causis criminalibus. Nam licèt satis controversum sit, an jusjurandum deferri possit reo, tam ab actore, quàm judice, in causis criminalibus; placet tamen sententia Fornetii *d. cap.* 5. Bronchorst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 27. qui asserunt, judicem tantùm purgationis causâ juramentum deferre posse, actorem verò in causis criminalibus civiliter intentatis, non verò criminaliter, illud deferre posse; qui varia jura exponunt. Nec obstat, quod dicebamus, hoc genus probationis fallax esse; tum quis testes in eo deponunt de credulitate; tum quia facilè inter eos collusio dari potest; nam quando testes compurgatores, qui debent esse vicini, juxta suprà tradita, deponunt se credere reum jurantem verum dicere, rationem depositionis reddunt, videlicet quia ut vicini, si aliàs esset scilicet delictum admissum, non ignorarent: & ideo testes deponentes se scire, quia vicini sunt, plenam probationem facere, post Bartolum *in l.* 1. *ff. de rebus creditis*, probat Fachineus *lib.* 11. *controv. cap.* 69. *per totum.* Quod autem colludere possint, non est attendendum, cùm nemo credatur immemor salutis æternæ, & cum juramento omnes illi deponant.

TITULUS XXXV.
De purgatione vulgari.

CAPUT PRIMUM.

[a] Cœlestinus III.

Cura suscepti regiminis nos inducit, ut fratrum nostrorum debeamus respondere consultationibus, & ab eis, quantum humana fragilitas permittit, dubitationis scrupulum amputare. Inde est, quod cùm tua fraternitas duxerit Sed. Ap. consulendam, utrum super Ecclesiarum præsentationibus duella debeant sustineri? tuæ duximus solicitudini respondendum, quod in eo casu, vel in aliis etiam hoc non debes aliquatenus tolerare.

NOTÆ.

a Cœlestinus. III.] Ita etiam legitur *in c. unic.* hoc tit. in 2. *collect.* & *in cap.* 1. *de cleric. pugn. in duello*, *in eadem collect.* nullibi tamen exprimitur cui referibat Pontifex.

CAPUT II.

Idem *Priori sancti* [a] *Sergii Spoletani.*

Significantibus Vv. laïco, & fratribus ejus, ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod cùm quidam eos super furti crimine accusaret, cum eo præter terræ consuetudinem coacti sunt inire duellum, in quo aliis peccatis suis præpedientibus ceciderunt: propter quod post appellationem ad nos [b] interpositam, per Consules Spoletanos bonis fuerunt propriis spoliati: nunc verò furtum apud alios est inventum, & quod ipsi fuerint innocentes, est favente Domino revelatum; unde Consulibus ipsis dedimus in mandatis, ut ablata restituant universa. Ideoque disc. t. per A. s. m. quat. si ipsi mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu partibus convocatis, & auditis hinc inde propositis, quod justum fuerit, ap. rem. decernas, faciens quod decreveris, per censuram ecclesiasticam firmiter observari.

N O T Æ.

1. a *Sancti Sergii.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. unic.* nullam tamen legi Ecclesiam sancti Sergii sæcularem, vel regularem in diœcesi Spoletana: quare credebam in præsenti rescribere Innoc. III. Priori sancti Petri; quod monasterium est canonicorum regularium extra portam Spoleti, cujus Priori, & clericis rescribit idem Innocentius *lib. 1. epistol.* de quo monasterio agit Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. cap.* 17.

2. b *Ad nos interpositam.*] Spoletum enim antiquissima Umbriæ urbs, Longobardorum Principum sedes diu fuit, sed superato Desiderio ultimo Longobardorum Rege, Carolus Magnus Ducatum Spoletanum Pontifici donavit, & postea Pontifex Duces Spoletanos constituit, & tempore Alexandri III. ab Imperatore Friderico excidium passa est. Tandem restaurata, redactaque ad pristinum statum, suave Pontificum jugum accepit, ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol.* 161.

COMMENTARIUM.

3. INter alias purgationis vulgaris species præcipua fuit apud antiquos duellum, seu monomachia, ut constat *ex legibus Bajabar. tit. 5. c.* 15. ubi jubentur antiquæ controversiæ decidi per campiones, idest pugiles, qui alieni dissidii dirimendi causâ operas suas locabant, *tit. 2. legum Longobard. cap.* 77. 82. 92. *&* 110. quod duellum etiam in causis ecclesiasticis adhibebatur. Adrevvaldus Floriacensis *lib. 1. de miraculis sancti Benedicti, cap.* 20. ubi motâ quæstione de mancipiis B. Benedicti, ait: *Tandem adjudicatum est, ut ab utraque parte testes exirent, qui post sacramenti fidem scutis, ac baculis decertantes, finem controversiæ imponerent: sed cùm illud justum, rectumque visum fuisset omnibus, quidam Vastinensis regionis legis, &c. judicium protulit, non esse rectum, ut bello propter res ecclesiasticas testes decernerent.* Affectam epistolam, quam ex collectione Decretalium MS. quæ Alexandri IV. nomine inscribitur, transcripsit Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 2. regest.* 14. sic: *Corruptela in plerisque locis Franciæ, ut accepimus, inolevit, quod videlicet quando Ecclesiarum homines de corpore ad alienum dominium se convertant, si eos vestrûm aliqui, quorum ipsi sunt homines, fortè conveniunt coram judice competenti, necesse habent suam per duellum intentionem fundare, alioquin ab actione proposita repelluntur, licèt per testes, & alia documenta legitima intentionem ipsam velint, vel valeant comprobare. Cùm igitur clerici absque sui ordinis periculo duella suscipere nequeant, vel offerre, pro eo quod sive per se, sive per alios in duello pugnaverint, ipsos ab executione sacrorum ordinum canonicæ constitutionis severitas alienat: Nos huic pravæ consuetudini remedio quo possumus obviare volentes, & duellorum, præsertim cùm de rebus ecclesiasticis agitur, penitus interdicentes abusum, quo Deus tentatur, & vera sæpiùs judicia pervertuntur, ut in quibuslibet judiciis omni probationum genere succumbentibus, propter hoc contra tales sententia, seu executio quæcunque processerit, eadem, & quidquid ex ea sequutum fuerit, vel ob ipsam, nullius penitus sit momenti.* Sed tandem ut duella generaliter prohibita fuerunt, ut probavi *in cap. 1. de clericis pugnantibus in duello*; ita hæc, maximè quæ purgationis causâ suscipiuntur, ut quæ Deum tentare videantur, cùm etiam in his sæpiùs & noxiis fortuna pepercerit, & insontes oppresserit, *cap. cùm monomachiam, 2. quæst. 5. cap. sententiam, ne clerici, vel monachi.* Illustrant Delrius *lib 4. disquisit. magic. c. 4. q. 5. sect. 2.* Alciatus *lib. de singulari certamine*, Hothomanus *de feudis c.* 44. Juretus *in notis ad Carnot. epist.* 168. Pichardus *ad epist. 39. sancti Bernardi*, Gibalin. *de universa negot. tom. 2. lib. 6. c. 3. art. 8. n.* 42. latè illustravi *in d. c. 1. de cleric. pugnantibus.*

C A P U T III.

Honorius III.

DIlecti filii noviter in Livonia baptizati gravem ad nos querimoniam destinarunt, quod fratres *b* Templariorum ordinem in Livonia profitentes, & alii quidam advocati, & judices, qui temporalem in eos potestatem exercent, siquando de aliquo crimine infamantur, eos ferri candentis judicium subire compellunt: quibus si qua exinde sequatur adustio, civilem pœnam infligunt: quare conversis, & convertendis scandalum incutiunt, & terrorem. Cùm igitur hujusmodi judicium secundùm legitimas, & canonicas sanctiones sit penitus interdictum, utpote in quo Deus tentari videtur, mandamus quatenus fratres dictos, & alios, ut ab hujusmodi conversorum gravamine omninò desistant, monitione præmissâ, per censuras ecclesiasticas, appellatione remotâ compellas.

N O T Æ.

1. a *Honorius III.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. unico*; nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: credit tamen Cironius in præsenti legendum esse *Archiepiscopo Rigensi.* Riga enim est Metropolis Livoniæ, de cujus provinciæ conversione jam egi *in c. Deus, de vita & honestate cleric. c. fin. de divort.*

2. b *Templariorum.*] Non accipias Templarios in præsenti pro illis, qui extincti fuerunt tempore Clementis V. de quibus egi *in cap. 16. de judiciis*; sed pro fratribus, & Equitibus Jesu-Christi: nam per annos 1197. apud Livoniam, & Poloniam institutus fuit ordo Jesu-Christi, ut religiosi in fide Livonios instruerent, & etiam armis contra hæreticos pugnarent: quem confirmavit Innocentius III. sub regula sancti Basilii. Tessera fuit duplex ensis rubeus in modum crucis super togam candidam. Crevit admodum ordo hic tum in Livonia, tum in Polonia; floruitque per annos 1357. usque ad annum 1550. cujus Militiæ meminerunt Arnoldus Lubecensis *lib. 7. c. 9.* Marquez *in thesauro Militiarum Equestrium, fol.* 52. Pater Mendo *de Ordinib. Milit. disquisit. 1. §.* 14. Cironius *in præsenti*, Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist.* 139.

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc titulo ſequens communiter deducitur aſſertio : *Purgatio vulgaris nec in cauſis civilibus, nec in criminalibus admittenda eſt*. Probant eam textus *in c. conſuluiſti, cap. Menam, cap. monomachiam, 2.q.5. cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi*. Sylveſter II. *in epiſtola miſſa Lamberto Epiſcopo Maguntino*, ibi : *Ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confeſſionem extorqueri à quolibet, ſacri non cenſuerunt canones : & quod Sanctorum Patrum documento ſancitum non eſt, ſuperſtitioſâ adinventione non eſt præſumendum*. Ivo Carnot. *epiſt. 91. Vulgarem denique legem, ac nulla canonica ſanctione fultam, ferventis ſcilicet, ſive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuſlibet popularis inventionis, quia fabricante hæc ſunt omnino facta invidiâ, nec ipſam exhibere, nec ab aliquo te volumus poſtulare, immò Apoſtolicâ auctoritate prohibemus firmiſſimè*. Concil. Palentinum anni 1322. *Vulgaris purgationis abuſum per canones interdictum, quo ſuſpecti de criminibus ad ſe purgandum ferrum candens, aut aquas ferventes accipiunt, deteſtantes ſtatuimus, ut mandantes talem purgationem fieri, tenentes, exhibentes, cuſtodientes, accipientes ad hoc ferrum, vel aquam hujuſmodi, cùm his Deus tentari videatur, & innocentes in hujuſmodi purgationibus ſine demerito puniantur, in ſententiam excommunicationis incidant ipſo facto*. Carnotenſis *epiſt.74. 205.252. & 280.* D. Thom. *2. 2. quæſt.95. artic.8. ad 3.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib. 42. ſyntag. cap. 15.* & *lib. 3. partit. tit. 13. cap. 2.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 84.* Durantius Caſellius *lib. 2. var. cap. 1. & 2.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 11.* Landmeter. *de veteri clerico lib. 2. cap. 74.* Saabedra *in chron. Goth. p.10. circa finem*, Novarinus *in lib. aquæ nupt.* Villadiego *in l.3. tit.1. lib.3. fori*, Boſquerus *ad Innocent. III. lib. 2. epiſt.136.* Lindembrog. *in Gloſſar. legum antiq. verbo Aqua, Judicium aquæ, & Vomeres :* Juretus *in notis ad Carnot. epiſt. 74.* Theoph. Raynaud. *in oplothec. de calum. ſect. 3. cap. 1. per tot.* Spondanus *in epit. Baronii, anno* 890. Mornacius *in l. 5. §. 2. ff. de jurejur.* Cujac. *in lib. 1. feudor. tit. 1.* Hothomanus *de feudis, cap.44.* P. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 3. cap. 6. differt. 34.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 28.* Hanſenius *de jurejur. cap.28.* Gibalinus *tom. 2. de univerſa negot. lib.6. art. 8.* Delrius *lib. 4. diſquiſit. quæſt. 4. ſect.2.3. & 4. & quæſt. 5. ſect. 1. cum ſequent.* Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 39. & 40.* Oſualdus *lib. 17. Donel. cap. 2. litt. M,* Covar. *4. var. cap.13.* Decianus *lib.5. tract. crimin. cap. 48. num. 2.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti conſideratione ; nam apud omnes, & in omni religione, Hebraïca videlicet, Gentilica, & Catholica, obſervatum legimus hoc genus purgationis vulgaris, per quod innocentiam Deus ſæpe monſtravit, ideo judicium Dei appellari meruit: apud Hæbræos conſtat *ex c.5. Numer.* ubi Dominus juſſit, quod ſi mulier accuſata de adulterio illud negaverit, nec probare potuerit, quod offerat ſacrificium zelotypiæ ſuper altare, & ſacerdos aquas amariſſimas in vaſe fictili cum maledictione cum parvitate terræ effundat ſuper eam, & dicat: Si non dormivit vir tecum, & es non polluta, non tibi nocebunt aquæ iſtæ : ſi autem declinaſti à viro tuo, & concubuiſti cum altero, his maledictionibus ſubjacebis : det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum ; putreſcere faciat femur tuum, & diſrumpatur uterus tuus. Et tunc debet dicere mulier : Amen, Amen. Et ſi his factis mulieris uterus diſrumpatur, manifeſtum adulterium eſt, & mulier erit in maledictione, & in exemplum omni populo ; ſi verò polluta non fuerit, liberos poterit procreare. Refertur *in cap. in libro namque 21. 2.q.5.* & tradunt Becanus *in analog. c.22.* Philo *de ſpecialibus legibus*, P. Stephanus Menochius *lib.3. de Repub. Hebræor.cap.22.* Seldenus *lib.2. uxor. Hebraic. cap.3.* Apud Gentiles etiam examen hoc per ignem, ſeu aquam, uſitatum fuiſſe, conſtat ex Sophocle *in Antigone*, ubi refertur, quod cùm Creon Rex publico edicto, mortiſque pœnâ indictâ, corpus Pollinicis ſepeliri prohibuiſſet, & Antigonus fratrem clam ſepeliſſet, cuſtodes Regii ſemetipſos invicem graviter incuſare cœperunt ; cúmque ea de re conſtare non poſſet, nuncium Regi Creonti omnes illi cuſtodes miſerunt, qui præter alia ad innocentiam eorum comprobandam hæc detulit:

Nemo deprehenſus eſt, noſque latuit ;
Sumus vero parati, & tandem ferrum manibus tollere,
Et per ignem ſerpere, Deoſque jurare,
Nec nos feciſſe, nec fuiſſe conſcios, &c.

Et narrat Varro, Veſtalem virginem, cùm periclitaretur falsâ ſuſpicione de ſtupro, cribrum impleſſe aquâ de Tyberi, & ad ſuos judices, nulla ejus parte ſtillante portaſſe. Cui etiam aliud virginis Veſtalis factum ſimile referunt Livius *lib. 2. de bello Punico*, Valer. Maxim. *lib.8.* Ovidius *in Faſt. 4.* D. Auguſt. *lib. 10. de civit. Dei, cap.16.* quod & Divus Hieronymus *lib.1. adverſ. Jovin.* his verbis refert : *Claudia virgo Veſtalis, cùm in ſuſpicionem veniſſet ſtupri, & ſimulachrum matris Ideæ in vado Tyberis hæreret, ad comprobandam pudicitiam ſuam cingulo duxit navim, quam multa millia hominum trahere nequiverant*. Euſtachius *lib.7. & 11. de amoribus Iſmenii*, ait Artecomii, & Daphnopoli fontem fuiſſe, in quem ſi virgo intraret, aqua perlucida maneret ; ſi verò viciata, turbida continuò redderetur. Similis fons prope Epheſum memoratur, Stygii nomine vocatus, de quo Achilles Tacius *lib. 8. de amoribus Clitoph. pag. 206.* ait : *Cùm violata aliqua pudicitia arguitur, tum in fontem deſcendere compellitur, cujus unda vix medias tibias attingit : judicium autem fieri hoc pacto conſuevit. Quæ delata eſt, falsò ſe inſimulari jurat, juſjurandumque in tabella deſcriptum collo ſuo alligatum ſuſtinens, in fontem deſcendit ; ac ſi verum juſjurandum juraverit, aqua omnino immota manet ; ſin minus, intumeſcit, atque ad collum uſque ſe attollens, tabellam contingit*. Similis etiam fontis mentionem faciunt Ariſt. *in lib. 2. de admirandis auditionibus*, Diodorus Siculus *lib. 2. Biblioth.* Sic aquâ tingebant oculos juratores in Sardinia. Plinius *lib. 31. cap. 2.* & in Germania eſſe flumen Rheni, ubi filii recenter nati exponuntur, ut ſi ſupernatant, legitimi credantur ; ſi verò ſubmerguntur, adulterini judicentur, referunt Cluverius *lib. 1. Germaniæ antiquæ, cap.21.* ibi : *Certè Celtis injuriam nullam facit Rhenus, qui ſpurios infantes undis abripit, tanquam impuri lecti vindex ; quos autem non ſpurio ſemine natos agnovit, hos in ſumma aqua ſuſpendit, matriſque trementis manibus reddit, & quaſi verum, incorruptumque caſti, & laudabilis conjugii teſtimonium, ſervato infante perſolvit*. Claudianus ibi :

Et quos naſcentes explorat gurgite Rhenus.

Idem videntur aſſerere Theophylactus, & Euſtachius, & quod magis eſt, Gregorius Nazianzenus hoc verſu:

Celtæ quidem explorant prolem, Rhenique fluento
Exponunt.

Quare Nonius dixit, Rhenúm eſſe velut judicem, vindicemque conjugii. Novarinus *lib.6. aquæ nupt. cap.8.* Apud Catholicos non deſunt exempla priorum fidelium, qui hoc probationis genere uſi ſunt.

sunt, Lactantius *lib. 1. cap. 7.* ibi: *Brigida virgo in Scotia, cùm lignum altaris in testimonium virginitatis tetigisset, viride factum fuit.* B. Bricius Episcopus Turonensis, cùm falsò criminis accusaretur, ad satisfaciendum populo ardentes prunas in byrrum suum posuit, & ad se stringens, usque ad sepulchrum B. Martini, unà cum populorum turbis accedit, projectisque ante sepulchrum prunis, vestimentum ejus inustum apparuit, ut refert Gregorius Turonensis *lib. 2. histor. cap. 1.* quod etiam de Montano Toletano Archipræsule refert D. Ildefonsus *in præfatione de viris Eccles.* his verbis: *Montanus Sedis ejusdem Beatissimus Præsul, ut à se conjugalis conversationis infamiam propulsaret, tamdiu adsumptos veste candentes narratur tenuisse carbones, donec Domino consecrans oblationem totius, per semetipsum compleret Missæ celebritatem.* Quod referunt Mariana *hist. Hisp. lib. 5. cap. 6.* Saabedra *in Corona Gothic. cap. 10.* Beata Hildegundis cùm furti accusaretur, ferro candenti innocentiam suam ostendit, ut ex aliis refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1146. cap. 7. num. 8.* Et similia exempla congesserunt Cæsarius *lib. 10. de miraculis, cap. 35.* Turonensis *de gloria Confessorum, cap. 76.* Krautzius *lib. 8. Vvandalis, cap. 3.* Trithemius *in chron. cap. 21.* Nicephorus Callixtus *lib. 15. histor. cap. 28.* Ergo non rectè in præsenti docetur, similem probationem per ignem, aut aquam ferventem fieri non posse, cùm alio modo plerumque innocentia monstrari nequeat. Carnot. *epist. 252. Non negamus tamen, quin ad divina aliquando recurrendum sit testimonia, quando præcedente ordinaria accusatione, humana desunt testimonia; non quòd lex hoc instituerit divina, sed quòd exigat incredulitas humana.*

5. De purgatione per ignem. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, purgationem vulgarem sic dictam esse, quia superstitione potiùs populi, quàm sacris canonibus introducta est, *c. monomachiam, 2. q. 5.* quæ purgatio triplici modo apud veteres contingebat: per ignem videlicet, per aquam ferventem, & frigidam. Prima, quæ fiebat per ignem, aut per rogum, per ferrum candens, aut vomeres fiebat, ut referunt Delrius *lib. 4. disquisit. magic. cap. 4. sect. 3.* Petrus Gregor. *lib. 48. syntagm. c. 15.* & variis exemplis probat Besoldus *tom. 2. polit. dissert. 2. de pœnis, cap. 5.* fusè Beyerlinch *tom. 4. in Theatro, verbo Innocentia,* Philippus Camerarius *cent. 1. horar. success. cap. 18.* Putabant enim etiam Gentiles expiationem igne faciendam esse. Virgilius *lib. 6. Æneid.* ibi:

—— Scelus exuritur igne.

Et *lib. 11.*

—— Medium freti pietate per ignem
Cultores mediâ premimus vestigia prunâ.

Ita auctore Heliodoro *lib. 10.* apud Æthiopes sacer focus erat, qui dicebatur infallibile innocentium experimentum; unde Festus Pompeius hoc genus purgationis suffitionem vocat. Et apud Romanos cùm festa Palilia celebrabantur, acervos fœni, & stipularum ardentes saltu trajiciebant, & ita puros, immunesque remanere se credebant, ut referunt Varro *lib. 3. de re rustica,* Ovidius *lib. 4. Fastor.* ibi:

Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri strenua membra pede.

Illustrant Tiraquel. *in notis ad Alexandrum, c. 18.* D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 3. cap. 6. sect. 3.* Simile est quod de trajectione per ignem legimus à veteribus Christianis servatum apud Theodoretum relatum à Casaubono, & latinè versum à D. Joanne Suarez *ubi suprà,* in hæc verba: *Ferè pro comperto habea, famam quæ ad nos pervenit, speciem erroris continere. Vidi in quibusdam civitatibus hujusmodi morem, in plateis nempe compositos ignes, & hos transilire non solùm pueros, sed etiam & viros, matresque infantes per flammas transmittere: sed & hoc quidem ipsi sibi videbantur purgari, & Dei iram amovere.* Qui quidem mos damnatus fuit in 6. Synodo Trul. *can. 65.* his verbis: *Quia in noviluniis à quibusdam ante suas officinas, & domos conceduntur rogi, supra quos etiam antiquâ quadam consuetudine salire ineptè, ac desalire solent, jubemus deinceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur.* Illustrant Balsamon *ibi,* Suarez *ubi suprà,* qui *num. 8.* agit de usu apud Christianos accendendi rogos in nocte sancti Joannis Baptistæ. Hæc autem purgatio per ignem maximè inolevit apud Francos, Longobardos, & Gothos, à quibus Hispani acceperunt, ut constat ex lege Salyca *in cap. 2. §. 5. lib. 1. tit. 10. l. gum Longobard.* Regino Abbate *anno 887.* ibi: *Illa econtrà non solùm ab ejus, sed etiam ab omni virili commixtione se immunem esse profitetur, & de virginitatis integritate gloriatur, idque se probare Dei omnipotentis judicio, si marito placeret, aut singulari certamine, aut ignitorum vomerum examine judicialiter affirmat.* Hermoldo *lib. 1. cap. 84. Inhibiti sunt Selacii de cætero jurare in arboribus, fontibus, & lapidibus; sed offerebant criminibus pulsatos sacerdoti, ferro, & vomeribus examinandos.* Et *l. 3. tit. 1. lib. 6. fori judicum,* ubi jubetur purgationem fieri juxta legem Caldariam: & in foro Legionis, ac Baëzæ ita legitur: *La muger que abortare sabidamente, si mal fecho fuere, sea quemada, è si non salbesse, por fierro caliente: è si alguna dixere, que prïñada es de alguno, y el varon no la creyere, prenda fierro caliente: è si quemada fuere, no sea creida, mas si sana escapare de el fierro, dé el fijo al padre. Muger si legarè omes, ò bestias, ò otras cosas qual pueden legarse, sea quemada; è si negarè, salbesse por fierro caliente. E si varon fuere legador, sea açotado; è si negarè, salbesse por lid. Muger que herbolaria fuere, ò fechisera, sea quemada, ò se salbe por fierro caliente. La muger que su marido matare, sea quemada, ò se salbe por fierro caliente. Toda muger que tales cosas faze, debe prender fierro, mas no por omecillo que ella faga, si non fuere probada por mala que aya facido con cinco omes.* Ritus, quo olim ferrum candens præscribebatur ad purgationem, refertur in formula S. Dunstani. Incipit adjuratio ferri: *In simplo unum pondus, in triplo tria ferrum æquparet pondera, & in illa adjuratione non adsint nisi jejuni; & dictis Litaniis sacerdos in loco ubi ferrum accenditur, adjurationem initiando inchoet. Subduntur tres orationes* (quarum unam ex Aventino refert Philip. Camer. *cent. 2. horar. succ.* in hæc verba: *Deus judex justus, qui auctor pacis es, & judicas æquitatem, te suppliciter rogamus, ut hoc ferrum ordinatum ad justam examinationem cujuslibet dubietatis faciendam, benedicere, & sanctificare digneris: ita ut si innocens hoc ignitum in manum acceperit, illæsus appareat; & si culpabilis, atque reus, justissima sit ad hoc virtus tua in eo cum virtute declarandum.* Alias hujus adjurationis formulas tradit Novarinus *lib. 6. aquæ nuptialis, capite 8.*) *Et statim his peractis aqua benedicta cunctis adstantibus detur ad degustandum, & aspergatur per totam domum, & ferrum proferatur, quod à culpato coram omnibus accipiatur, & per mensuram novem pedum portetur: manus sigilletur, sub sigillo servetur, & post tres noctes aperiatur, & si mundus est, Deo gratuletur; si autem insanus crudescens in vestigio ferri inveniatur, culpabilis, & immundus reputetur.* Refert Pitheus *in glossario, verbo Purgatio.* In dicto foro Baëzæ etiam hæc forma præscribitur: *El fierro que por justicia facer fuere fecho, aya quatro pies assi altos, que la que à salvarse oviere la mano, pueda*

meter

meter de fuso, aya en longo un palmo, y en ancho nos dedos, è quando le tomare llevéle ocho pies, è pongais suavemente en tierra: mas ante le bendiga el missa cantano, è despues el, y el Iuez calientem el fierro, è mientra el fierro calentare, ningun ome este cerca del fuego, que por aventura faga algun mal fecho: è la que el fierro oviere a tomar, primero confiesse muy bien, è despues sea escodriñada, que no tenga algun fecho escondido, e de si lave las manos ante todas, e las manos alimpiadas, prenda el fierro: mas ante fagan oracion, que Dios demuestre la verdad, e despues que el fierro oviesse levado, luego cubra el Iuez la mano con cera, pongal estopa, ò lino, è despues ateaguela con un paño, ò lieve, el Iuez à su casa, è a cabo de tres dias cate la mano, e si fuere quemada quemada. Et hoc judicium non quolibet tempore admittebatur, veluti diebus festivis, & jejunii; sed quibus pax, & concordia inter Christianos habebantur, & omnis dissertatio componebatur, ut dicitur in canone 18. Concilii Ahenamensis Angliæ.

6. **De purgatione per aquam ferventem.** Alia purgatio vulgaris fiebat per aquam ferventem, seu calidam, ita ut in eam insimulatus manus, seu brachia mitteret, & si combustus inde evasisset, delictum perpetrasse credebatur; quæ apud easdem nationes usitata fuit, ut constat ex legibus 29. 35. 39. *tit. 9. lib. 1. Longobard.* & *lib. 13. capitul. cap. 4.* & *in addit. 2. §. 33. tit. 3. legum Frision. § 4. 5. & 6. Neapolit. lib. 2. tit 31.* Specul. Sax. *lib. 1. art 39.* ibi: *Ferrum calidum ferant, vel in aquam bullientem brachium usque ad cubitum mittant.* Concil. Rhemense sub Hincmaro *cap. 11. pag. 19.* ibi: *Hæc si quisquam vestrûm aliter esse putat, neque indignum, cui credatur, credat igni, ferventi aqua, candenti ferro: faciant fidem tormenta, quibus non sufficiunt mea verba.* Refert Lindenbrog. *in glossario, verbo Aqua.* Exorcismos, & orationes huic purgationi adhibitas referunt Delrio *d. lib. 4. cap 4. quæst. 5. sect. 1. & 2.* Pithœus *in glossar. verbo Aqua judicium*, Juretus *in not. ad Carnot. epist. 74.* Ex quibus unam referam, quæ ita habetur apud ipsum sub titulo benedictionis aquæ calidæ: *Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Jesu-Christi Filii ejus Domini nostri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & omne phantasma diaboli, ut si hic homo manum suam in te missurus est innocens, unde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet eum; & si (quod absit) culpabilis est, & præsumptuosè in te manum mittere ausus fuerit, ejusdem omnipotentis virtus super eum hoc declarare dignetur, ut omnis homo timeat, & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri, qui vivit, & regnat, &c.* Et statim post unam orationem dicitur: *Te Deus omnipotens, nos indigni & peccatores famuli tui suppliciter exoramus, ut sanctum, verum & rectum judicium nobis in hoc etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac reputatus causa, si per aliquod maleficium, diabolo instigante, aut cupiditate, vel superbiâ culpabilis est in facto, vel consensu, & hoc comprobationis judicium subvertere, aut violare volens, malo confisus ingenio manum suam in hanc aquam præsumptuosè mittere ausus fuerit, tua pietas taliter declarare dignetur, ut in ejus manu dignosci queat quod injustè egit, ut & ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agens ad emendationem perveniat, & judicium tuum sanctum, & verum in omnibus declaretur gentibus, per te Redemptor mundi, qui venturus es, &c.* Et Missaio quæ judicii vulgò dicebatur, refert Novarinus *in Agno Eucharist. lib. 5. cap. 90.* Succedit tertia purgatio apud eosdem gentes recepta, quæ fiebat per aquam frigidam. Circa quam existimat Delrius *d. lib. 4. cap. 4. sect 4.* eam dupliciter fieri, videlicet per immersionem personæ innoxiæ, & per immissionem manus in aquam frigidam, cui Deus vim adurendi æquè tribueret, atque aquæ ferventi. Sed rectè eum refellit Theophilus *dicta sect. 3. de calumnia, cap. 2. quæstiunc. 3.* Quare eâ sententiâ omissâ, verius est, in hac purgatione colligari manus, & pedes, & sic corpus colligatum projici in aquam consecratam certo ritu, de quo latè Juretus *in not. ad epist. 74. Carnot.* Delrio *d. cap. 4. sect. 4.* Pithœus *in glos. ad capitul. verbo Aqua judicium.* Et si corpus mergeretur, credebatur reus innoxius; si verò supernataret aquâ, censebatur convictus, ut produnt Dunstanus *in suo Ordine*, relatus à Novarino *lib. 6. aqua nupt. cap. 8.* in hæc verba: *Peractis coram sacerdote trium dierum jejuniis, cùm homines vis mittere ad judiciosam aquæ frigidæ comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, & duc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet Presbyter Missam, & faciat eos ad Missam ipsam offerre.* Et expressiùs in verbis statim referendis Hincmarus Rhemensis pro Lothario, ibi: *Hoc examinandus judicio colligatus in aquam dimittitur, & aut purgatus statim judicio arbitrorum absolvitur, aut usque ad purgationem colligatus judicio examinabitur.* Censebantur autem convicti, qui aquis superferebantur, eo quòd aqua videretur eos respuere æquè ac ferrum de manubrio elapsum, ut dicitur in adjuratione aquæ sancti Dunstani, apud Juretum *suprà*, ubi etiam hæc verba leguntur, quibus rogatur Deus aquis infundere eam virtutem, ibi: *Ut innocentes à crimine, cujus examinatio agetur, aquæ in se reciperent, & in profundum pertraherent; conscios autem criminis à se repellerent, atque rejicerent, nec paterentur recipere corpus, quod ab honore bonitatis evacuatum, ventus iniquitatis allevavit, & in hunc constituit: sed quod caret pondere virtutis, pondere careat propriæ substantiæ in aquis.* Hanc purgationem ut licitam probat Hincmarus *in opusc. de divortio, interrogat. 6.* sed malè, ut probat Theophilus *dicta sect. 3. cap. 2. quæstiuncula 3.*

His suppositis ratio præfatis assertionis, quate videlicet prohibeatur usus purgationis vulgaris, provenit ex eo, quia modus hujus purgationis alienus est ab usu Patrum Ecclesiæ, continetque tentationem Dei, à quo postulatur miraculum absque necessitate, cùm plura alia media veritatis exquirendæ, & innocentiæ tuendæ suppetant, præstigiisque, & magiæ det locum: unde reus, qui adigebatur ab Imperatore Michaële Comneno, ut purgaretur per globum ignitum, id facere recusavit dicens, se non esse præstigiatorem: & cùm adhuc urgeretur à Metropolita, respondit ut ipse sacrâ indutus stolâ manus illi ignito ferro imponeret. Refert Georgius Logotet. *in chron. Constantin.* Quare in hac purgatione contineri superstitionem, & Dei tentationem, docent Theologi cum Præceptore Angelico *2. 2 quæst. 95. art. 8. ad 3. & 3. p. quæst. 80. art. 3.* Suarez *de irreligiosit. cap. 3. num. 8.* Valentia *2. 2. disput. 6. quæst. 14. puncto 1.* Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 45. dub. 1.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 12.* Soyrus *in clavi, lib. 4. cap. 7.* Auctor Mallei maleficar. *p. 3. quæst. 17.* & Deus tentari non debet, nec miraculum ob eo peti. Unde in Concilio Selegust. ita cautum fuit *can. 6. Conquestum est etiam in sancto Concilio de quibusdam stultissimis Presbyteris, ut quando incendium videant, Corporale dominico corpore consecratum ad extinguendum incendium temeraria præsumptione in ignem projiciant: ideoque decretum est sub anathematis interdictione, ne ulteriùs fiat.* Etiam incertissimum est hoc judicium (sic enim vocabat sapienter Carnotensis *epist. 74.*) ageno de milite adulterii accusato, qui purgare se voluerat contactu ferri candentis, & combustus fuerat; atque; 7. **Traditur ratio decidendi.**

que, cauterium militis nullum certum præbere argumentum, cùm per examinationem ferri candentis occulto Dei judicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes sæpe damnatos: unde refert auctor Mallei *d. quæst*, 17. *in fine*, famosam maleficam provocantem ad purgationem ferri candentis, cùm adjudicata esset ad illud per tres dumtaxat passus gestandum, per sex passus gestasse iodemnem, & ad ulterius gestandum se obtulisse; cùm tamen certò esset noxia. Alia similia exempla referunt Cæsarius *lib.* 10. *de miraculis*, *cap.* 35. Bzovius *anno* 1341. *num.* 19. Gudelinus *lib.* 3. *de magia*, *cap.* 4. *num.* 15. Dubravius *lib.* 8. *hist. Bohemiæ*. Accedit, nam hoc judicium redolet ritus Gentilicos, apud quos similes purgationes in usu erant. Quare Strabo *lib.* 5. *geograph.* refert sacrificulos Deæ Feroniæ nudis pedibus prunas accensas inambulasse, & per aquam & sulphur purgationem ab eis factam referunt Apuleius *lib.* 11. *de asino aureo*, Ovidius *de arte amandi*, ibi:

Et veniant quæ lustret anus, lectumque, locumque
Referat, & tremulâ sulphur & ova manu.

Tibullus *elegia* 1. Lucanus & alii apud Durantium Casel. *lib.* 2. *var. cap.* 1. Rectè ergo tot canonibus Ecclesia prohibuit usum hujus purgationis vulgaris.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam purgatio, de qua agitur *in c.* 5. *Num.* præscripta ad explorandum adulterium, cùm esset à Deo ipso indicta, erat certa, & per stabile, & juge miraculum in tali eventu: circa usum autem purgationis, de qua agimus, nulla extat divina institutio, aut universalis Ecclesiæ approbatio, ut constat ex proximè traditis, & fusè prosequitur Crespetius *de immortalitate animæ, discursu* 6. *digress.* 2. & lex illa fuit cæremonialis lata à Deo, qui illum populum specialibus legibus gubernare voluit: unde talis lex hodie suscitari nequit, ex traditis *in c. translato, de constit.* Nec obstant exempla piorum virorum suprà relata; nam etsi verum sit, Deum aliquando patrocinatum esse innocentiæ, tamen tunc ita tulit beneplacitum ad innocentis liberationem, quia speciali instinctu propulerat ad usurpationem hujus medii, ut veritas eluceret, & calumnia revinceretur; unde regulariter judicium hoc illicitum est.

9. EXPONITUR CONCIL. MOGUNT. CAN. 24.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in can.* 24. *Concil. Mogunt.* sub Rabano, qui extat apud Burchardum *lib.* 6. *Decret. cap.* 7. Carnotensem *p.* 10. *decret. cap.* 136. Gratianum *in cap. qui Presbyterum*, 17. *quæst.* 4. *in hac collect. in cap.* 2. *de pœnis*, *in Pœnit. Romans can.* 1. in illis verbis: *Qui Presbyterum occiderit, duodecim ei annorum pœnitentia secundum canones imponatur; ac si negaverit, si liber est, cum septuaginta duobus juret; si servus autem, super* 12. *vomeres ferventes se expurget: convictus noxa usque ad ultimum vitæ tempus militia cinguli careat, & absque spe conjugii maneat.* Ex quibus expressè deducitur, purgationem per ignem sacris canonibus esse permissam. Pro cujus canonis expositione dicendum est, usum purgationis vulgaris per duellum, aut per ignem, olim apud varias nationes receptum, in aliquibus Conciliis Provincialibus fuisse toleratum, usquedum per Cœlestinum, Innocentium, & Honorium in præsenti titulo relatos, omnino fuit prohibitum judicium purgationis vulgaris. Unde textus *in d. can.* 24. accipiendus est juxta usum antiquum Ecclesiæ Gallicanæ. Unde Gratianus *in d. c. Presbyterum*, & Raymundus *in d. c.* 2. *de pœnis*, omiserunt ea verba: *Super duodecim vomeres se expurget*; quia jam eo tempore prohibita erat purgatio hæc vulgaris: quo modo etiam exponendi sunt textus *in cap.* 1. *de purgat. canonic.* prout illum transcripsi ex Concilio Triburiensi. Concilium Salegust. *can.* 7. & 14. Concil. Lateran. sub Alexandro III. *p.* 3. *de sinodo*, *cap.* 3. in illis verbis: *Pro examinatione ignis, & aquæ.* Illud tamen notandum duxi, purgationem hanc ferri candentis plerumque injungi servis, & monachis; quia illi ob conditionem, isti verò ob statum per duellum purgari non poterant. Nec inficiari potest, olim Ecclesiam, etiam in rebus sacratioribus ignis judicio usam fuisse, veluti in reliquiis veris agnoscendis. Concilium Cæsaraugust. 2. *can.* 3. ibi: *Statuit sancta Synodus, ut reliquiæ, quæ in quibuscunque locis de Arriana hæresi inventæ, fuerint prolatæ, a sacerdotibus, in quorum Ecclesiis reperiuntur, Pontificibus præsentatæ igne probentur.* Quem canonem latè exponunt Baronius *anno* 596. Ferrandus *in disquisit. reliq. lib.* 2. *p.* 3. *cap.* 1. *cum sequent.* quo etiam judicio usus fuit B. Dominicus *in disput. cum Albigensibus*: & Toleti dum ageretur de recipiendo officio Romano, relicto breviario Mozarabe, ut referunt Baronius *anno* 1080. *num.* 72. Julianus Petri *in advers. sub anno* 1086. *num.* 600. & etiam in Hispania mos erat decidendi lites per juramentum præstitum in Ecclesia Sanctorum Vincentii, Sabinæ, & Christetes: in urbe Abulensi, & in civitate Burgensi, in Ecclesia S. Agathæ, ut refert Yepes *tom.* 1. *chron. Divi Benedicti*, *cent.* 1. *anno Christi* 555. quod postea prohibitum fuit *in l.* 67. *Tauri*, ibi: *Ningun juramento, aunque el Juez lo mande hazer, ò la parte lo pida, no se haga en San Vicente de Avila, ni en el herrojo de santa Gadea, ni sobre altar, ni cuerpo santo, ni en otra Iglesia juradera, so pena de diez mill maravedis para la nuestra camara y fisco, al que lo jurarè, y al que lo pidiere, ò demandarè.* Similis consuetudo invaluerat Mediolani, ut constat ex D. August. *tom.* 2. *epist.* 137. *Multis enim notissima est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui ut pergerent, quia hinc nobis faciliùs, fideliùsque scribi potest quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum; nam & nos novimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, ubi mirabiliter, & terribiliter dæmones confitentur, furem quemdam, qui ad eum locum venerat, ut falsum jurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum.* Ejusdem usus Romæ vigentis ad sepulchrum Sanctorum Processi & Martiniani, testis est D. Gregorius *homil.* 32. *in Evang.* & de sepulchro S. Pancratii item Romæ agit Gregorius Turon. *de gloria Martyrum cap.* 38. Videndus Tamayo à Salazar *tom.* 5. *martyr. die* 27. *Octobr.*

TITULUS XXXVI.

De injuriis, & damno dato.

CAPUT PRIMUM.

a *In Exodo.*

SI rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, *b* innocens erit qui percusserit; ita tamen, ut opera ejus & impensas in medicos restituat.

NOTÆ.

1. a EXodi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de damno dato*, c. 1. & verba hæc reperiuntur *in cap. 21. Exodi, versu* 18. & 19. & pro hujus inscriptionis illustratione repetenda sunt quæ adduxi *in cap. 1. de adulteriis.*

2. b *Innocens.*] Idest immunis, & liber à pœna mortis, quia hoc indicio, quod percussus post acceptam plagam foris ambulaverit, præsumitur mortem ejus non ex percussione, sed aliunde obvenisse, ut exponit Cornelius à Lapide *in d. cap. 21. Exodi.*

COMMENTARIUM.

3. LIcèt cùm homo mortuus est, aut membro mutilatus, pœna talio sit, tam ex lege Moysis relata *in d. c. 21. Exodi*, *Genesis c. 9. vers. 6.* quàm ex lege duodecim Tabularum, ut auctoritatibus, & exemplis illustrat Beyerlinch *verbo Talio*, Philippus Camerarius *cent. 1. horar. success. c. 99.* Fornerius *lib. 2. select. cap. 29.* tamen cùm vulneratus est, propter damnum acceptum, quia nullâ parte corporis mutilatus est, sed tantùm damnum accepit, & quia in lecto jacuit, operas amisit, ac impensas in medicos fecit, tenetur qui damnum dedit tã ad operas, quàm ad impensas in medicos factas præstandas. Ulpian. *in l. sed & si, in fine, cum sequenti*; & *l. quâ actione, ff. ad l. Aquil.* ubi propositâ quæstione sutoris, qui maledicenti puero ingenuo filiofamilias formâ calcei cervicem percusserat, ut oculus penè perfunderetur, postquã docuit non aliâ actione sutorem teneri, quàm Aquiliæ legis, subjungit: *Quâ actione patrem consequuturum, quod minus ex operis filii sui propter vitiatum oculum sit habiturus, & impendia, quæ pro ejus curatione fecerit.* Et Gaius *in l. finali, ff. de his qui dejecerunt*, ait: *Cùm liberi hominis corpus ex eo, quod dejectum, effusumve erit, læsum fuerit, judex computat mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt, præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus.* Justinianus *in §. 1. Instit. de obligat. quæ ex quasi delicto*, ibi: *Ob hominem liberum occisum quinquaginta aureorum pœna constituitur; si verò vivat, nocitumque ei esse dicatur, quantùm ob eam rem æquum judici videtur, actio datur. Judex enim computare debet mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt; præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus.* Quoad forum internum ita in hoc casu cautum lego in Pœnitentiali Romano, *tit. 4. cap. 19.* in hæc verba: *Qui per rixam illu debilem, vel deformem hominem fecerit, reddat impensas medici, & medium annum pœniteat: si non habuerit unde reddat, unum annum pœniteat: & si non habeat unde reddat, solvat opera proximi sui quamdiu infirmus est, & postea quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat.* Illustrant Mancinus *de triplici juris collat. cap. 81.* Petrus Pitheus *in collat. legum Masaic. tit. 2.* Et quomodo operæ existimandæ sint, explicant Covarr. *lib. 3. var. cap. 1.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 9. cap. 12.* & congesti à Barbosa *in præsenti.*

CAPUT II.

a Item.

SI quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in ea, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum Quod autem mortuum est, ipsius erit.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub d. tit. de damno dato*, *cap. 3.* idest in eodem capite Exodi, ubi reperitur textus hic, qui summâ ratione nititur: nam ad damnum resarciendum non solùm tenetur qui dedit, verùm & qui occasionem damni præbuit, *l. qui occidit*, §. *ult. ff. ad leg. Aquil.* Præsens tamen sententia accipi debet juxta distinctionem, quam tradit Paulus *in l. qui foveas* 28. *ff. ad leg. Aquil.* his verbis: *Qui foveas ursorum, cervorumque capiendorum causâ faciunt, si in itineribus fecerunt, eòque aliquid decidit, factumque deterius fuit, lege Aquilia obligati sunt: at si in aliis locis, ubi fieri solent, fecerunt, non tenentur.* Subjicit etiam Paulus *in §. 1.* quod si is, qui foveas

veas fecit, prætereunti denunciaverit periculum, & adhuc ausus fuerit transire, ex culpa non tenetur qui foveas posuit; quia prætereiens suæ temeritati imputare debet, ut in non dissimili casu Calphurnius Flaccus dicebat *declamat.* 5. ibi: *Quantùm ausus est, quod nec post denunciationem creditum est.* Et statim: *Ubi quod futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Explicant D. Joannes Soarez *ad leg. Aquil. lib.* 3. *cap.* 7. *sect.* 1. *num.* 9. Mancinus *de tripl. juris collat. cap.* 84.

CAPUT III.

a Item.

SI bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortuum inter se dispertient. Si autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri, & nudiustertius, & custodivit eum dominus suus, reddet bovem, & cadaver integrum accipiet.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. idest *in eodem cap.* 21. ubi ita legitur: *Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortui inter se dispertient: sin autem sciebat, quod bos cornupeta esses ab heri, & nudiustertius, & non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.* Hæc lex Mosaïca pervenit ad Phenices, unde sumpsit Solon, de quo Plutarchus ait: *Scripsit & de pauperie à quadrupedibus data, ubi canem qui aliquem momorderit, dedi jubet cubitorum quatuor vinculo alligatum.* Ex Solone sumpsit Plato *de legibus lib.* 11. ubi ait: *Ut si jumentum, aut equus, aut canis, aut animal domesticum quadrupes pauperiem fecisses, eodem modo damnum resarcietur, ac si servus dedisset, nempe noxam dedendo, vel restituendo quod alteri abesset, nisi intercessisset dolus.* Et Romani ab eo acceperunt: quare Ulpianus *in l.* 1. *ff. si quadrupes pauperiem*, ait: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, ex lege* 12. *Tabularum actio descendit.* Quæ lex voluit, aut dari id, quod nocuit, idest animal, quod noxam commisit, aut æstimationem noxæ offerre: nam ratio postulat, quod sicut in noxali actione damnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere, cùm videri posset iniquum servorum nequitias ultra ipsorum corpora dominis esse damnosas, §. 1. *Instit. de noxalibus*; ita pari ratione de quadrupedibus placuit, *d. l.* 1. *ff. si quadrupes pauperiem*: ad quem titulum spectant textus *in l. & eleganter* 7. §. 6. *ff. de dolo*, *l. fin. ff. de extraordin. crimin. l. Julianus* 9. § *glans, ff. ad exhib. l. ait Prætor* 7. §. *penult. ff. de damno infecto*, *l. si servus* 27. § *si servum*, *l. fin. ff. ad leg. Aquil. l. si hæres* 16. *l. electio* 26. §. *si is*, *ff. de noxalibus*, *l. Divus*, *l. infans*, *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. Pomponius* 44. *ff. de acquir. domin.* Illustrant Mancinus *de triplici juris collat.* Grotius *in floribus, ad tit. ff. si quadrupes*, Gibalin. *de negot. lib.* 6. *cap* 9. *art.* 3.

CAPUT IV.

a Item.

SI læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit jumentum suum, ut pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & textus hic reperitur *in ipso cap.* 22. *Exodi*, ubi legitur: *Si læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit jumentum suum, ut pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.* Raymundus autem ut præsentem textum conformem redderet juri Cæsareo, posuit pro damno, *æstimationem restituet*, juxta legem ultimam, *Cod. ad leg. Aquil.* Quomodo tamen hoc damnum æstimetur, expouit Oteto *de pascuis cap.* 13. *per tot.*

CAPUT V.

a Item.

SI egressus ignis invenerit spicas, & prehendit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succendit.

NOTÆ.

1. a ITem.] Etiam ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & reperitur hic textus in *c.* 22. *Exodi*, ubi legitur *spinas*, non *spicas*, ut in præsenti. Quam lectionem probant Cornelius à Lapide ibi, *versu* 6. & ita jubet lex hæc, ut si quis negligentiâ suâ igni à se excitato malè advigilarit, nec caverit,

verit ne proferperet, itaque factum sit, ut ignis spinas, quæ segetem sepiebant, atque exinde ipsam segetem corripuerit, teneatur de damno.

COMMENTARIUM.

2. INcendium committitur dolo, culpâ, aut casu. De incendio dolo, aut culpâ commisso egi *in cap. excommunicamus, de raptoribus*. De incendio ex-su admisso agitur in præsenti, & jubetur, ut damni æstimatio restituatur. Consonant Paulus *lib. 5. sent. tit. de incendiariis*, ibi: *Fortuita incendia, quæ casu venti furentis, vel incuriâ ignem supponentis ad usque vicini agros evadunt, si ex eo seges, vel vinea, vel oliva, vel fructifera arbores concrementur, datum damnum æstimatione sartiatur.* Ulpianus *lib. 8. de offic. Proconsul.* apud Pariatorem legum Mosaïc. ibi: *Sed ei, qui non datâ operâ incendium fecerit, plerumque ignoscitur, nisi in lata, & incauta negligentia, vel lascivia fuit.* Paulus *lib. singulari de pœnis*, apud eundem Pariatorem, ibi: *Fortuita enim incendia ad forum remittenda sunt, ut damnum vicinis sartiatur.* In legibus Vvisigoth. *in lege ult. tit. 2. lib. 8.* ita legitur: *Qui ignem apposuerit spinis, stipulis, & tribulis, ad coquendum cibum, vel frigus arcendum, si ignis longius diffusus alienam messem, domum, vineam intenderit, non duplum, sed damnum præstare tenetur.* Explicans, & illustrant Sesso *tomo 2. decis.* 211. Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit.* 12.

CAPUT VI.

Ex [a] *Pœnitentiali Romano.*

SI quis domum, vel aream cujuscunque incenderit voluntariè, sublata, vel incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] POEnitentiali.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & ex eodem libro citatur textus hic à Burchardo *lib.* 19. *Decreti*, *cap.* 136. Carnot. *part.* 5. *Decreti*, *cap.* 146. & reperitur in ipso Pœnitentiali, *tit.* 4. *cap.* 20. De auctoritate hujus libri egi *in cap.* 3. *de furtis* & de pœnis incendiarii *in cap. excommunicamus, de raptor.*

CAPUT VII.

Honorius III. [a] *Episcopo Bononiensi.*

OLim scribentibus nobis venerabili fratri nostro Episcopo Mutinensi, ut accedens personaliter Florentiam, Potestatem, Consiliarios, & populum civitatis moneret efficaciter, & induceret ad satisfaciendum de damnis, & injuriis irrogatis venerabili fratri nostro Episcopo, & Ecclesiis [b] Fesulan. & si necesse foret, censuris ecclesiasticis coarctaret: idem Mutinensis mandatum nostrum quoad monitionem diligentiùs executus, datis induciis, contra testes lite non [c] contestata processerat. Quare nos revocato processu Commune Florent. quia [d] banniverat eundem Episcopum Fesulanum contra Deum, & Ecclesiæ libertatem, propter injuriam banni in expensas, & damna tali occasione secuta, taxatione juramento præmisso [e] in mille libris usualis monetæ prædicto Episcopo Fesulanensi sententialiter duximus condemnandum.

NOTÆ.

1. [a] HOnorius III.] In hac sexta collectione, & in quinta, *sub hoc titulo cap. unico*, tantùm legitur *Bononiensi Episcopo*: sed inscriptionem & literam hujus textus restituo ex Ughellio *tom.* 3. *Sicilia sacra*, *fol.* 321. In Fesulana Ecclesia casus hujus textus ita contigit. Ildeprandus patriâ Lucensis, consecratus fuit in Episcopum Fesulanum ab Honorio III. qui Præsul dum suam exordiretur Ecclesiæ administrationem, à republica Florentina non modò gravibus litibus implicitus, sed propemodùm oppressus, Florentinis impellentibus exul excessit. Sed cùm ad Honorium Episcopus provocasset, primùm ejus causæ cognitio Mutinensi Episcopo demandata est, postea novis difficultatibus emergentibus, in præsenti rescripsit idem Honorius; & anno undecimo sui Pontificatus alteram scripsit epistolam de hac re Episcopo Florentino, quam ex regestro ejusdem Pontificis desumptam refero: [Grave valde gerimus, & indignum, quòd cives Florentini venerab. fratrem nostrum Episcopum Fesulanum in Episcopalis dignitatis injuriam, & Apostolicæ Sedis contemptum exulare compellunt, bonis Episcopii sui, & Ecclesiarum ejusdem, reverentiâ divinâ, & nostrâ postpositâ, occupatis. Et quidem si amor, quem ad civitatem habemus, motum nostri animi non cohiberet, jam fecissemus eos, pœna docente, cognoscere quantùm doleamus de gravaminibus, & injuriis ab eisdem ipsi Episcopo irrogatis. Sed nec tu in iis excusare negligentiam tuam potes, qui cives ipsos, tum pro salute animarum suarum, quatum tibi est solicitudo commissa; tum pro compassione ipsius Episcopi debetes ab injuriis hujusmodi refrenasse. Licèt igitur causa hujusmodi venerabili f. nostro Episcopo Faventino, & collegia ejus jamdudum fuerit ab Apostolica Sede commissa; quia tamen propter civium ipsorum diffugia nondum est processus habitus in eadem, ipsam ad examen nostrum duximus revocandam; ideoque mandamus tibi, quatenus Potestati, Consiliariis, & populo ejusdem civitatis injungas, ut in Kalendis Februarii proximi, quas eis terminum

peremptorio

peremptorium assignamus, per procuratores idoneos, & sufficientes compareant coram nobis, eidem Episcopo super invasione, destructione, ac detentione bonorum Episcopii sui, & Ecclesiarum ejus exhibituri quod ordo poposcerit rationis; aut composituri, si fieri poterit, cum eodem: denuntiando eisdem, quod etsi non sufficientes ad defendendum, & ad componendum transumpserint ad terminum supradictum, nos nihilominus in negotio ipso, quantùm suadebit ratio procedemus. Datum Lateran. decimo Kalendas Januarii, Pont. n. anno undecimo.] Anno verò 1228. inter Florentinos Ildeprandumque lite composita, Gregorius IX. anno primo sui Pontificatus, ad diuturnius pacis stabilimentum Ecclesiam sanctæ Mariæ in Campo Florentiæ Fesulano Episcopo attribuit, editâ sequenti bullâ, quam tametsi etiam Ammiratus Junior afferat ad catalogum Fesulanorum Episcoporum, nos tamen hîc scribendam cursvimus † [Controversia, quæ inter te, & cives Florentinos suborta fuerat, nostrâ provisione sopitâ, quia vidimus quod ex cohabitatione Fesulani Episcopi major inter eum, & Commune Florentinum poterat concordia provenire, & major Episcopatus Fesulani securitas, & utilitas procurari, Ecclesiam S. Mariæ de Campo cum pertinentiis suis tibi providimus conferendam. Ut igitur hæc nostra provisio perpetuam obtineat firmitatem, præfatam Ecclesiam cum pertinentiis suis de fratrum nostrorum consilio tibi, & successoribus tuis perpetuo jure concedimus liberam, & exemptam, non obstante quod in literis venerab. fratris nostri Episcopi Florentini, & publico instrumento, quibus suum super hoc expressit assensum, nihil de Capituli continebatur assensu, cùm nos ejus supplendum duxerimus in hac parte defectum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ concessionis paginam infringere, vel ei ausu temerario contraïre: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum se noverit incursurum. Datum Lateran. 2. id. Januar. Pontif. nostri anno 1.]

b *Fesulani.*] Fesula pervetusta civitas Italiæ est 2.
in Provinciis Etruriæ, cujus meminerunt Silius Italicus ibi:

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Diodorus Siculus *lib.* 20. cujus initium, & progressum refert Ughellius *tom* 3. *Italiæ sacræ, fol.* 272. Habet Ecclesiam Cathedralē à primis Ecclesiæ sæculis à sancto Romulo constructam ejus primo Episcopo.

c *Lite non contestatâ.*] Contra dicta suprà *in cap.* 1. *ut lite non contest.*

d *Banniverat.*] Idest exulaverat; nam bannum accipitur pro exilio, ut probavi *in cap.* 2. *suprà, de purgat. canonic.* & in præsenti notavit Cironius.

e *Mille libris.*] Injuria enim gravis æstimatur cùm fori ecclesiastici præscriptio contemnitur, *c. non placuit*, 16. q. 7. ibi: *Non placuit laicum statuendi in Ecclesia habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Et quemadmodum curialibus injuria irrogata non ipsos dumtaxat tangit, sed ad Regiæ dignitatis offensam spectat, ut loquitur Fridericus *lib.* 3. *constit. Sicul. tit.* 33. *cap.* 1. ita & offensa clericorum ad Christum pertinet, ut exprimitur *lib.* 6. *Capitul. cap.* 98. ideoque eo casu pœnam anathematis statuit Synodus Constantinopolitana relata *in cap. accusatio*, 2. q. 7.

CAPUT VIII.

a Gregorius IX.

IN nostra, & fratrum nostrorum præsentia proposuistis, quod cives Brixien. protestationibus damnorum illatorum adinvicem, quæ propter multas civiles discordias incurrerant, plurimùm aggravati, statutum editum de non petendo, vel recipiendo in posterum restaurationes hujusmodi à Communi generaliter approbarunt, & firmarunt etiam juramento. *Et infrà:* Cùm igitur aliud sit damnorum restauratio, quàm satisfactio expensarum; & ideo juramento exhibito super damnorum articulo, intelligi non debeat, quod factum expensarum fuerit comprehensum: mandamus quatenus (juramento non obstante prædicto) auctoritate nostra provideas, quod dictum Commune pro bono concordiæ ad expensarum satisfactionem aliquid contribuat, juxta tuæ discretionis arbitrium à te, sicut expedierit, moderandum.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] Non exprimitur cui Prælato Pontifex rescribat; credi tamen potest rescribere Episcopo Brixiensi, de qua diœcesi egi *in c. tua, de procurat.* Decernit autem Gregorius in præsenti, post sedatas dissensiones civiles inter cives Brixienses, & milites ejusdem civitatis, ut referunt Hostiensis, & Innocentius *in præsenti*, populum Brixiensem posse repetere expensas, etsi juramento promiserit damna illata occasione hujusmodi dissensionum non repetiturum; & magna cum ratione, nam cùm juramentum non extendatur ad ea, de quibus actum, vel cogitatum non fuit, *cap. Quintavallis, de jurejur.* & in propria, & stricta interpretatione appellatione damnorum non veniant expensæ, *l.* 3. *ff. de damno infecto*; ideo etsi populus Brixiensis juramento promisisset se non repetiturum damna occasione discordiarum accepta, rectè tamen potest expensas repetere.

CAPUT IX.

a Idem.

SI culpâ tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ, sive negligentiâ evenerunt, jure super his

satisfacere

satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum: quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ consueverunt nocere, fuissent; & quam debueras, non curasti diligentiam adhibere. Sanè licèt qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse; secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omisit.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Gregorius videlicet Nonus, qui præsentem edidit constitutionem motu proprio, ex diversis juris civilis principiis. Et in primis docet circa damnum datum, teneri eum qui culpâ suâ damnum dedit, jussit dari, consensit, imperitè egit, aut neglexit: quod etiam passim docetur *in titulo ff. ad leg. Aquil.* Et licèt quodlibet damnum datum peculiari lege vindicari possit, veluti Aquiliâ, de vi publica, & de sicariis; tamen extra ordinem damnum datum vindicari posse, colligitur *ex l. 1. §. 1. l. 9. l. penult. & ult. ff. de incendio, & ruina, l. 3. §. 1. ff. de offic. Præf. vigil. l. 2. ff. arbor. furt. cæs. l. aut facta 16. §. evenit, ff. de pœnis.* Ut autem damnum datum vindicetur, injuriâ factum esse debet, idest vel dolo, vel culpa. Patet etiam tam latè verbum *injuria*, ut & qui culpâ levissimâ damnum dedit, injuriâ dedisse dicatur, *leg. in lege 44. ff. ad leg. Aquil.* Igitur culpa in præsenti non solùm supinam negligentiam designat, quæ prope dolum est; verùm & sævitia, & imperitia, & infirmitas in culpa ponuntur, si quis affectaverit id, in quo intelligit, vel intelligere debet imperitiam, aut infirmitatem suam esse alii periculosam futuram, *l. 5. §. 1. & ult. l. 8. l. 31. ff. ad leg. Aquil. l. illicita 6. § sicuti, de offic. Præsid.* Prosequitur Gregorius casum, in quo quis damnum dedit, non corpore suo, sed per animalia propria: & tunc docet, posse dominum servi, vel quadrupedis, per quem damnum datum est, æstimationem damni solvere, vel noxam dare, hoc est servum, vel animal, quod damnum dedit, juxta legem 1. & per totum titulum *ff. de noxalibus.* In qua parte observandi sunt textus *in l. si servus 27. §. si quis servus, ff. ad leg. Aquil. l. si usufructus, ff. si ex noxali causa, l. servus 16. ff. de interrogat. act. l. itaque 12. §. 1. l. servi 17. §. illud, l. inficiando 61. §. 4. ff. de furtis, l. inter 26. §. sed & cùm servus, ff. mandati, l. si heredes 48. l. si libertus 110. ff. de legatis 1. l. 19. §. ult. ff de peculio, cum leg. 16. ff. de peculio legato,* junctis Fabro *lib. 3. conject. cap. 5.* Cujacio *lib. 12. obser. cap. 4. & ult. l. 1. ff. de publ. judic. l. 3. §. 4. ff. nautæ, caupon. l. Nesennius, §. fin. ff. de re judic. l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. si servus 31. ff. de pignor. l. 17. § penult. ff. de usufruct. l. 2. ff. de public. l. si ambo 10. §. quotiens, l. si debeas, ff. de compens. l. item 26. §. item rectè ait, l. illud 40. §. penalt. ff. de petit. heredit. l. 3. ff. de evict. l. 4. §. illud, ff. de statuliber. l. 11. ff. locat.* juncto Cujacio *lib. 22. obser. cap. 4.* & *lib. 21. cap. 40. l. 1. ff. ne quis eum, l. 2. ff. de eo, per quem factum, l. 1. §. cùm servus, ff. de his qui dejecerunt, l. 18. §. ult. ff. de mortis causâ donat. l. 1. §. ult. ff. de publican. l. 4. ff. de aleator. l. 4. §. auctoris, ff. de doli except. l. 12. §. ult. cum l. sequenti, ff. de liberali causa, l. si mulier 21. §. 1. ff. rer. amot. l. 17. §. 17. l. 46. & 58. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. ult. ff. si mensor falsum modum, l. postliminium 19. §. si statuliber, ff. de captivis, l. 1. §. apud servum, ff. depositi, l. 72. §. 5. ff. de solution. l. antiquit 6. §. si servus, ff. quod vi aut clam, l. 6. §. Celsus, ff. de aqua pluvia, l. 13. § 1. ff. de publican. l. 3. §. 4. ff. de libero homine, l. 7. ff. quod vi aut clam, l. 8. §. ult. ff. communi dividundo, l. si hominem 69. ff. de solution. l. rem 21. §. 1. ff. commodati,* juncto Cujacio *tract. 8. ad Africanum, l. 7. §. hoc edictum, ff. de damno infecto, l. 13. & 14. ff. de interrogat. l. 1. §. interdum, ff. si quadrupes pauperiem.*

TITULUS XXXVII.

De pœnis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio a *Toletano.*

EA quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequente sententia condemnentur.

NOTÆ.

1. a *TOletano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 19. Decreti, cap. 158.* Carnotens. *part. 15. Decreti, cap. 166.* & in fragmentis Concilii Toletani incerti, quæ reperiuntur ad calcem Concil. Toletani 1. apud Loaysam: & licèt non reperiatur textus hic in aliquo ex Conciliis Toletanis hucusque excusis, ejus tamen sententia in jure certa est; nam licèt de eodem delicto non possit quis iterum accusari, postquam fuit semel absolutus, vel condemnatus, ut probavi *in cap. de his, de accusat.* tamen cùm postea novâ prævaricatione relapsus est in idem delictum, potest iterum puniri; immò & propter iterationem graviùs punitur, ut probavi *in cap. ad abolendam, de hæret.*

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

SI quis presbyter, quod absit, quia sacerdos altissimi Dei est, vulneratus, vel quibuslibet injuriis, & contumeliis dehonestatus evaserit, & supervixerit, tota compositio persolvatur presbytero. Si autem in articulo mortis prævenctus obierit, pretium *b* vverigeldi tripartita partiatur divisione: idest altari, cui ordinatus fuerat, pars una; Episcopo, in cujus diœcesi erat, altera; tertia parentibus, de quibus ortus fuerat. Si verò in atrio Ecclesiæ aliquid ex istis presbytero factum fuerit, supradicto modo presbytero, & pro presbytero solvatur. Sed quia ut Hilarius Papa omnibus Episcopis per diversas provincias in epistola sua scribit, injuria sacerdotum, & Ecclesiarum sacrilegium est; sacrilegium in atrio factum, altari & Domino ejusdem loci persolvatur. Sacerdotes enim non sunt lacerandi, sed potiùs coronandi: quia de his Ecclesiasticus liber loquitur, dicens: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica, & ministros ejus non derelinquas, & honorifica sacerdotem. Et Isidorus: His enim, sicut & Episcopis, dispensatio mysteriorum Dei commissa est: præsunt enim Ecclesiæ Christi, & in consecratione divini corporis, & sanguinis consortes sunt Episcopis. Similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 6. *Decreti*, *cap.* 11. Carnotensi *part.* 10. *Decreti*, *cap.* 40. & sub nomine Paleæ extar apud Gratianum *in cap. omnes* 26. 17. *quæst.* 4. & reperitur in ipso Concilio *can.* 4. prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.* Verba autem in præsenti transcripta extant *lib.* 4. *cap. Caroli*, *cap.* 15. & inter canones Isacii Lingonensis Episcopi *tit.* 2. *cap.* 1.

2. b *Vverigeldi.*] Vverigeldus, vel vvirigildus, sumitur pro pretio, quod pro compositione judiciali persolvitur, pro homicidio, aut alio delicto propinquis, & hæredibus; quo modo accipitur in lege Salica *cap.* 1. §. 7. & *lib.* 3. *capitul. cap.* 28. & *lib.* 6. *cap.* 98. & 99. Alemannor. *tit.* 4. 29. 34. Boiorum *tit.* 7. *cap.* 1. & *tit.* 15. *cap.* 5. Ripuar. *tit.* 36. §. 1. & *tit.* 46. §. 1. Frision. *tit.* 1. §. 9. Longobard. *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7. Pœnit. Romano *tit.* 4. *cap.* 17. ibi: *Pretium suum*, idest vverigildum suum: & aliis legibus antiquis congestis à Lindembrogio *in glossar. verbo Vverigildum*; in speculo Saxonico *lib.* 1. *art.* 8. ibi: *Testimonium præconis vice stat duorum, ejus etiam emenda, & vverigeldus duplex est, secundùm ipsius nationem.* Et *art.* 65. ibi: *Qui etiam aliquam actionem injuriarum passum judicio exhibere promiserit, si id facere nequiverit, cum suo absolvetur vverigeldo, & per hoc juri non derogat suo: vverigeldus post tres menses à tempore ejus acquisitionis persolvetur.* Illustrat ex variis Germaniæ scriptoribus Joannes Vossius *lib.* 2. *de vitiis serm. cap.* 2. Lindembrog. *ubi suprà*, Ant. August. *in notis ad dictum Pœnitent. Rom. tit.* 4. *cap.* 17. Bignonius *in not. ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 18. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 9. *art.* 3. *num.* 11.

COMMENTARIUM.

3. TExtus hic exponendus est juxta consuetudinem Provinciæ, in qua Concilium hoc celebratum fuit, videlicet Germaniæ: apud veteres enim Germanos certâ pecuniæ summâ delicta æstimabantur, neque homicidium morte lui lex erat; & facinorosi omnes, nisi læsæ Majestatis, pecuniariam solvebant pœnam, quæ dicebatur compositio. Tacitus *de moribus Germanorum*, ibi: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinqui, quàm amicitias necesse est, nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum, ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus.* Et in legibus Baiubar. *tit.* 2. *cap.* 11. ita legitur: *Vt nullus Baiubarius alodem, aut vitam sine capitali crimine perdat, idest si in necem Ducis consiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, &c. Cætera verò quæcunque commiserit peccata, quousque habet substantiam, componat secundùm legem.* Ideoque frequenter in veteribus legibus hæc verba reperies, *de vita componat*, ut *lib.* 3. *capitul. cap.* 10. *Si quis convictus fueris perjurii, perdat manum, aut redimat.* Et *lib.* 4. *Capitul. cap.* 13. 15. & 18. ibi: *Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vvirgildus ejus proximis persolvatur.* In legibus Angliæ apud Hovedenum *in Henrico II.* ibi: *Vvero suum, idest pretium redemptionis suæ, solvat.* Et pro modo culpæ, & dignitate personæ compositio fiebat, *cap. qui subdiaconum occiderit*, 17. *quæst.* 4. probant Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. fin.* Cresolius *lib.* 3. *mystag. tit.* 1. *cap.* 22. *sect.* 4. Roussellus *lib.* 6. *histor. Pontif. jurisd. cap.* 2. *num.* 6. & ultra compositionem in nonnullis delictis, quæ legibus expressa erant, præter compositionem reus fisco fredum solvebat. Gregorius Turon. *de miraculis sancti Martini*, *lib.* 4. *cap.* 26. ibi: *Affirmavit Rex quosdam ex his, qui absoluti fuerant, ad se venisse, compositionemque fisco debitam, quam illi fredum vocant, à se indultam.* Illustrant Bignonius *lib.* 1. *ad formulas. Marculfi*, *cap.* 3. Licèt cùm hæsitaretur in Concilio Cabilon. 2. cuinam persolvenda esset pœna patrati homicidii in presbyterum, Patres Concilii quæstionem ad Principem rejecerint, tanquam supremum arbitrum pœnæ, & veniæ criminum, *can.* 24. ibi: *De Episcopis verò, Presbyteris, & Diaconibus, & monachis interfectis quærendum à Domino Imperatore est, cui illius homicidii pretium exsolvendum sit.* Unde juxta hunc morem à Patribus Concilii Triburiensis decretum est, compositionem presbyteri occisi esse dividendam pro æqualibus portionibus inter Ecclesiam, cui inserviebat, Episcopum diœcesanum, & ejus consanguineos. Sed cùm Raymundus mutasset hæc verba aliam divisionem faciendo, credo ob auctoritatem Gregorii

gorii Noni, qui confirmavit hanc compilationem, illi standum esse. An verò stantibus parentibus aliqua pars illis sit assignanda, disputant Covar. *lib. 2. var. cap. 9. num. 10.* Genuensis *practic. quæst. 370.* Sed attentâ integrâ hujus canonis, nulla hæsitationis occasio manet.

CAPUT III.

Idem R. a *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

Licèt juxta Apostolum arguere, & increpare debeamus; sic tamen debemus excessus corrigere singulorum, ut probemur non quæ nostra sunt, sed quæ Jesu Christi quærere, & in correctione facienda videamur modestiam, & maturitatem servare. Accepimus autem, quod *b* Archidiaconi *c* Coventren. Episcopatus pro excessibus, & criminibus puniendis à clericis, & laïcis pœnam pecuniariam exigunt: in *d* examinatione ignis, & aquæ XXX. denarios à viro, & muliere quærere præsumunt: & pro annuæ exactione pecuniæ personas quandoque suspendunt, & Ecclesias *e* interdicunt: à vicariis quoque XII. *f* denarios, ut in Ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quæ canonum obviant statutis, & de radice cupiditatis, & avaritiæ videntur prodire. Quia igitur solicitudini nostræ incumbit pastorali providere diligentiâ, ne ab ecclesiasticis personis tuæ provinciæ aliquid agatur, quod reprehensioni subjaceat, vel ecclesiasticam honestatem denigret: f. t. per A. s. p. m. quat. Archidiaconos prædicti Episcopatus ex parte nostra, & tua districtè inhibeas, ne excessibus corrigendis, aut criminibus puniendis à clericis, vel laïcis pœnam pecuniariam, nec pro examine ignis, vel aquæ denarios amplius exigere audeant, vel alia, quæ dicta sunt, quomodolibet exercere. Si autem contra prohibitionem nostram ausu temerario venire præsumpserint, eos omni cont. & ap. cess. ecclesiasticâ censurâ percellas, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem facias inviolabiliter observari.

NOTÆ.

1. a *Cantuarienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & extat textus hic post Concil. Lateran. *part. 1. de simonia, cap. 3.* prout hic transcribitur.

b *Archidiaconi.*] Quibus ex consuetudine competit in nonnullis provinciis jurisdictio contentiosa, juxta tradita *in cap. ad hæc, de offic. Archid.*

c *Conventrensis*] Anglicani Regni, de qua diœcesi egi *in cap. 2. de rescript.*

d *Examinatione.*] Hæc verba omisit Raymundus, quia jam ejus tempore hoc examen purgationis vulgaris prohibitum erat, ut probavi *in cap. fin. de purgat. vulg.*

e *Ecclesias interdicunt.*] Cùm sententia interdicti ferri non possit regulariter ob causam pecuniariam, ut probavi *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælat.*

f *A vicariis denarios.*] Juxta tradita *in cap. 2. ne Prælati vices suas.*

COMMENTARIUM.

2. AN Episcopi, & cæteri judices ecclesiastici possint pro criminibus pœnam pecuniariam imponere, dubitant interpretes ob juris testimonia in hac parte invicem contraria. Et non posse eam imponere, videtur probari ex præsenti textu, & *ex cap. pauper, 11. quæst. 3. cap. si lapsis, 50. dist. cap. irrefragabili 13. §. ult. de offic. ordin. cap. ut clericorum, de vita & honest. cleric.* Concil. Aurelian. 2. *can. 3.* Cabilon. sub Carolo Magno, *cap. 18.* & ex ea ratione, ne ipsi in pœnis irrogandis turpem aliquem quæstum consectari videantur: & quia, ut ait D. Isidorus *in d. cap. propter*, eiò violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit pœnam, quam scit posse pecuniâ redimere. Sed contrarium prorsus verum est, videlicet Episcopum, vel alium judicem ecclesiasticum posse imponere pœnas pecuniarias. Quæ sententia probatur *ex cap. dilectus, de offic. ordin. cap. si vos, 23. quæst. 3. cap. cùm sit nimis, §. fin. cap. postulasti, de Judæis, cap. ad audientiam, de præscript. cap. olim, de injur. cap. P. & G. de offic. deleg. cap. venerabilis, §. denique, de sent. excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. statuimus, 16. quæst. 1.* probant Lantdmeter, *lib. 1. de veteri cleric. cap. 109.* pluribus relatis Barbosa *part. 3. de potest. Episcop. alleg. 107.* Diana *part. 10. tract. 8. per tot.* Solorzan. *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 7. num. 76.* Salgado *de protect. Regia, part. 2. cap. 4.* Cevallos *tom. 4. q. 897.* Valascus *alleg. 34.* Cabedo *decis. 81.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 199.* Nec obstant textus pro contraria sententia adducti; nam procedunt quando judices ecclesiastici pœnas pecuniarias imponunt ex avaritia, & radice cupiditatis, animo eas imbursandi, sibique applicandi: quo casu non licet pœnas pecuniarias imponere. At verò zelo justitiæ, quia illa magis timetur, pœnam pecuniariam imponunt locis piis applicandam, quam juxta Concilium Tridentinum *sess. 14. de reform. cap. 3.* rectè imponere possunt, ut probant Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 15. cap. 1.* Sfortia *in hist. Concil. Trident. in sess. de edit. lib.* Chopinus *de sacr. pol. lib. 1. tit. 3. num. 10.* Diana *d. tract. 8.* qui prosequitur expositionem Concilii Trident. & explicat quomodo possit Episcopus applicare dictas pœnas pecuniarias locis piis. Et pro exactione ipsius mulctæ non teneri judicem ecclesiasticum auxilium brachii sæcularis invocare, probat Solorzanus *suprà, num. 81.*

CAPUT IV.

Idem *in Concilio* a *Turon.*

CAlumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio *b* Imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur, præcipimus, ut de cætero in *c* causis pecuniariis victus victori in expensis condemnetur, nisi sententia pro *d* absente feratur.

NOTÆ.

a *TUrorensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* & post Concil. Lateran. *part. 3. cap.2.* non tamen reperitur textus hic in ipso Concilio Turonensi, ut jam notavit Ant. August. *in præsenti.* De Concilio Turonensi nonnulla notavi *in cap. majoribus 8. de præbend.*

b *Imperialis.*] Relata *in l. properandum, §. siu autem, C. de judiciis, l.4. & 5. C. de fruct. & litium expensis.*

1. c *Pecuniariis.*] Hîc rectè deducunt Fachineus *lib.1. controv. cap.42.* Balboa *in cap. significaverunt 11. num.29. de except.* in causis criminalibus regulariter victum non esse condemnandum in expensis: pro qua sententia facit disertus textus *in l. non ignores, C. de fructib. & litium expensis:* ubi Imperator agnoscit discrimen, quod versatur inter causas civiles, vel criminales, his verbis: *Vel delata non probaverit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam; pro pecuniaria verò causa, post sumptus, considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione judicis sustinebis.* Nec contrarium probatur ex generalitate, quâ utitur Imperator *in l. properandum, §. sive alterutra, C. de judiciis:* nam licèt in principio ipsius textus Imperator ageret tam de causis civilibus, quàm criminalibus quoad statuendum tempus, intra quod lis finiri debebat; tamen dum ad expensas solvendas descendit, tantùm agit de causis civilibus. Nec etiam obstat textus *in l.3. C. qui accusare*, ibi: *Non solùm extra ordinem æstimatione judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus, quos in eam rem, & circa ipsum iter ad litem vocati fecerunt, pendere coguntur.* Nam ibi agit Imperator de accusatore contumace, non verò de eo, qui victus fuit in judicio criminali.

2. d *Pro absente.*] Consonat textus *in d. l. properandum, §. sive autem, C. de judiciis.* Et rationi consonum est hoc; nam iniquum videtur, ut absens & contumax, qui alioquin non auditur nisi refusis expensis, *l. sancimus, C. de judic.* expensas à præsente repetat. Deinde quia Imperator *in d. l. properandum, §. sive autem*, vult eum in pœnam contumaciæ obligatum esse ad expensas, quas reus præsens fecit: ergo implicat, & absurdum est dicere, reum præsentem condemnandum esse in expensis ipsi actori absenti. Quare rectè Alexander III. in præsenti à generali obligatione victi solvendi expensas victori, excepit casum, in quo sententia pro absente lata est.

COMMENTARIUM.

3. QUoad pœnam temerè litigantis non semper unum, idemque jus observatum reperitur; olim enim in ipso ingressu litis, tam actor, quàm reus pecuniam deponebant in æde sacra, ut victus, & qui condemnatus evasisset, illâ pecuniâ multaretur; qui verò obtinuisset, pecuniam suam recuperaret: quæ pecunia à loco sacro, ubi deponebatur, & quia propter ærarii rationem, & sacrorum publicorum multitudinem in rebus divinis consumebatur, dicebatur sacramentum. Varro *lib.4. de lingua Latina*, ibi: *Qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem deponebant; de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium: qui judicio viceerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat.* Festus Pompeius, ibi: *Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur.* De qua pecunia agunt Valer. Max. lib.7. *cap.8.* ibi: *Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumque matris patientiâ quàm judicio convellere sanctius esse duxit.* Cicero *in oratione pro Milone*, ibi: *Eum denique, cui nulla lex erat, nullum jus civile, nulli possessionum termini, qui non calumnia litium, non injustis vindiciis, ac sacramentis alienos fundos; sed castris, exercitu, signis inferendis petebat.* Quem ita exponit Budeus *ad Pandectas, in l. ult. ff. de orig. jur. fol.24.* Quod etiam ipsum expendit *in lib. de Oratore.* Qui enim contendebant, invicem se provocabant sacramento quadragenario, vel quinquagenario, juxta diversitatem causarum, in hunc modum: Si malè petis, quinquaginta asses dare spondes? Et actor spondebat. Deinde interrogabat: Si malè te defendis, & sine causa litigas, totidem promittis? Et reus itidem respondebat. Cicero *in oratione pro Rascio, & pro Cecinna:* allusitque elegantèr sacra pagina apud nostrum Vulgatum, *Sapientiæ cap.1. in fine.* Dicebatur sacramentum, quia pecunia promissa statim apud ædem Saturni deponebatur. Isidorus *lib.5. orig. cap.24. in fine,* Festus *verbo Sacramentum.* Unde is, qui vincebat, suos nummos referebat: nummi verò illius qui succubuerat, apud ærarium Saturni manebant. Varro *lib.4. de lingua Latina.* Hinc exponitur Justinianus *in princip. Instit. de pœna temerè litigantium*, ubi ait pœnâ pecuniariâ olim deterritos fuisse perperam litigantes: quæ fuit quæ promittebatur per dictam sponsionem, vel alia major, si sub majori contendere volebant, veluti tertiæ, quintæ, vel decimæ partis litis, §.1. ubi Theophilus, *eod. tit.* Hæc autem major pœna non deponebatur in arca Pontificum, quia solis litigantibus manebat; ideo victor ex sponsu contra victum agebat ad pœnam. Docent Budeus *in annotat. priorib. ad Pandect. pag. mihi* 94. Polletus *lib. 5. hist. fori Rom. cap.5.* Brisson. *lib.5. de formul. pag.*369. Pitheus *lib.1. advers. cap.*18. Osualdus *lib.24. Donel. cap.3. litera E, & cap.13. litera D*, Desiderius Heraldus *ad Arnobium advers. Gentes, lib.4. pag.*137. Joan. Fungec. *in etymol. verbo Sacramentum.* Ex qua observatione explicari potest textus *in l.3. §. idem scribit, ff. de pecul.* ubi docemur, non minùs contrahi in judicio, quàm per stipulationem, videlicet propter sponsiones istas, quæ initio litis ultrò, citroque interponebantur. Inde novationem necessariam per litis contestationem contingere, docetur *in l. delegare 11. l. aliam 29. ff. de novat.* & explicant Brissonius *lib.2. de solut. tit. de novat.* Valentia *lib. 2. illustr. tract.2. cap.9.* Vvisembach. *disp.40. num.*13. Illustrant Pitheus *lib.1. advers. cap.*18. Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap. fin. n.*26. Pancirola *lib.1. var. cap.*39.

Revardus

Revatdus *lib. 2. variar. cap. 18.* Vasconcellos *ad titulum de sacramentis non iter.* Cujac. *in l. 69. ff. de legat. 2.* de qou sacramento aliqui accipiunt textum *in l. 1. §. 5. ff. de extraordin. cognit.* Postca statutum fuit, ut actor in initio litis decima ipsius litis calumniæ nomine caveret, hoc est decimam partem litis, ni vicisset, reo præstiturum. Extat constitutio Diocletiani, quam ex Cudice Hermogeniano restituis Cujacius *lib. 7. observ. cap. 6.* quæ ejus repromissionis decimæ partis meminit, ibi: *Quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulata calumnia, decima partis ejus quod competit, tibi condemnare eum desideraro potes.* Extat etiam vestigium *in l. 4. C. de fruct. & lit. expens.* & in formula veteri, *cap. 29.* & apud Francos non alias litium expensas cognitas fuisse, quàm per hanc decimam partem litis, probat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib. 1. cap. 20.* Hanc tamen pœnam obsoletam sustulit Justinianus *in l. ult. §. antiqua, C. de jurejur. propter calum. §. hac autem, Instit. de pœna temerè litig.* eaudemque pustea reduxit, non abolito calumniæ jurejurando, *in novella 112.* ut ita temerè litigantes variis afficerentur pœnis. Quam legalem sanctionem etiam in causis ecclesiasticis procedere statuit Alexand. III. in præsenti, ita ut semper victus victori in expensis damnetur, si temerè, & calumniæ causâ litigavit, *l. properandum, §. & si quid,* ubi Cujac. *C. de judic. l. 2. ff. si mul. ventris:* ubi Cujacius. Quando tamen quis dicatus temerè litigare, & plura de expensis in judicio solvendis, congesserunt Cujacius *lib. 12. observ. cap. 1.* Hothumanus *in d. l. properandum, §. 6.* Pariadorius *lib. 2. rer. quotid. cap. fin. §. 18.* Cuvar. *practic. cap. 27.* Gamma *decis. 65.* Thesaurus *decis. 67.* Donellus *lib. 26. comment. cap. 3.* ubi plura Osualdus *litera H,* Pichardus *in d. §. hac, Instit. de pœna temerè,* Faber *de error. decade 19. errore 6.* Faebineus *lib. 1. controvers. cap. 40. & lib. 1x. cap. 52.* Barbosa *lib. 2. voto 18. per tot.* Farinac. *in repert. judic. cap. 52.* Valenzuela *consil. 132. ex n. 79. & consil. 143. num. 19.* Burel. *tom. 2. decis. tit. 39. de expens.*

CAPUT V.

Innocent. III. [a] *Nidrosiensi Archiepiscopo.*

Quod in dubiis. *Et infrà:* Quia verò tam sacerdotes, qui gubernant naves ad pugnam, quàm qui personaliter exercent conflictum, & hi, qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant, de rigore canonico eos credimus deponendos.

NOTÆ.

[a] *Nidrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unico.* Integram decretalem dedi, & inscriptionem exposui *in cap. quod in dubiis, de renunc.* & commentarium hujus textus invenies *in cap. petitio, penult. de homicid.*

CAPUT VI.

Idem [a] *London. Episcopo.*

Tuæ discretionis prudentiam. *Et infrà:* Ad illud quod à nobis tertiò requisisti qualiter clerici in [b] latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi puniri debent. Respondemus, quod à suis ordinibus [c] degradati detrudi debeant in arctis monasteriis ad pœnitentiam peragendam.

NOTÆ.

1. [a] *Londinensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de vita & honestate cleric. cap. 3.* & *in cap. tuæ, de consanguin. & affin. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus decretalis: sed quia non reperitur inter editas à Sirleto & Bosqueto, ideo ... integram restituere non possu...

[b] *Latrociniis.*] Sec... furtum ...rint; nam tun... ut post ...sem in præse... *homine 10. d...*

2. [c] *Degradati.* ... ...endæ causâ ... ...riùs depo... ...iparentu... ...aicorum... ...rat cle... ...uare... ...edi...

catus ordine submoveri, & ... tari. Epaun. *can. 21. Si presbyter ... miserit, ab officii honore ... trudatur.* Cabilon. *can ... pœnitentis gratia ... Ab officii honore ... & ibi ... nionem accipiat ... Prelat Concil. ... servatione ... litis ...*

que, cauterium militis nullum certum præbere argumentum, cùm per examinationem ferri candentis occulto Dei judicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes ſæpe damnatos: unde refert auctor Mallei *d. quæſt. 17. in fine*, famosam maleficam provocantem ad purgationem ferri candentis, cùm adjudicata eſſet ad illud per tres dumtaxat paſſus geſtandum, per ſex paſſus geſtaſſe indemnem, & ad ulterius geſtandum ſe obtuliſſe; cùm tamen certò eſſet noxia. Alia ſimilia exempla referunt Cæſarius *lib. 10. de miraculis, cap. 35.* Bzovius *anno 1341. num. 19.* Gudelinus *lib. 3. de magia, cap. 4. num. 35.* Dubravius *lib. 8. hiſt. Bohemiæ.* Accedit, nam hoc judicium redolet ritus Gentilicos, apud quos ſimiles purgationes in uſu erant. Quare Strabo *lib. 5. geograph.* refert ſacrificulos Deæ Feroniæ nudis pedibus prunas accenſas inambulaſſe, & per aquam & ſulphur purgationem ab eis factam referunt Apuleius *lib. 11. de aſino aureo*, Ovidius *de arte amandi*, ibi:

Et veniant quæ luſtret anus, lectumque, locumque
Præferat, & tremulâ ſulphur & ova manu.

Tibullus *elegia 1.* Lucanus & alii apud Durantium Caſel. *lib. 2. var. cap. 1.* Rectè ergo tot canonibus Eccleſia prohibuit uſum hujus purgationis vulgaris.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam purgatio, de qua agitur *in c. 5. Num.* præſcripta ad explorandum adulterium, cùm eſſet à Deo ipſo indicta, erat certa, & perſtabile, & juge miraculum in tali eventu: circa uſum autem purgationis, de qua agimus, nulla extat divina inſtitutio, aut univerſalis Eccleſiæ approbatio, ut conſtat ex proximè traditis, & fusè proſequitur Creſpetius *de immortalitate animæ, diſcurſu 6. digreſſ. 2.* & lex illa fuit cæremonialis lata à Deo, qui illum populum ſpecialibus legibus gubernare voluit: unde talis lex hodie ſuſcitari nequit, ex traditis *in c. tranſlata, de conſtit.* Nec obſtant exempla piorum virorum ſuprà relata; nam etſi verum ſit, Deum aliquando patrocinatum aſſe innocentiæ, tamen tunc ita tulit beneplacitum ad innocentis liberationem, quia ſpeciali inſtinctu propulerat ad uſurpationem hujus medii, ut veritas eluceret, & calumnia revinceretur; unde regulariter judicium hoc illicitum eſt.

9. EXPONITUR CONCIL. MOGUNT. CAN. 24. Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in can. 24. Concil. Mogunt.* ſub Rabano, qui extat apud Burchardum *lib. 6. Decret. cap. 7.* Carnotenſem *p. 10. decret. cap. 136.* Gratianum *in cap. qui Preſbyterum, 17. quæſt. 4. in hac collect. in cap. 2. de pœnis, in Pœnit. Romano can. 1.* in illis verbis: *Qui Preſbyterum occiderit, duodecim ei annorum pœnitentia ſecundum canones imponatur; at ſi negaverit, ſi liber eſt, cum ſeptuaginta duobus juret; ſi ſervus autem, ſuper 12. vomeres ferventes ſe expurget: convictus noxa uſque ad ultimum vitæ tempus militiæ cingula careat, & abſque ſpe conjugii maneat.* Ex quibus expreſsè deducitur, purgationem per ignem ſacris canonibus eſſe permiſſam. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, uſum purgationis vulgaris per duellum, aut per ignem, olim apud varias nationes receptum, in aliquibus Conciliis Provincialibus fuiſſe toleratum, uſquedum per Cœleſtinum, Innocentium, & Honorium in præſenti titulo relatos, omnino fuit prohibitum judicium purgationis vulgaris. Unde textus *in d. can. 24.* accipiendus eſt juxta uſum antiquum Eccleſiæ Gallicanæ. Unde Gratianus *in d. c. Preſbyterum*, & Raymundus *in d. c. 2. de pœnis*, omiſerunt ea verba: *Super duodecim vomeres ſe expurget*; quia jam eo tempore prohibita erat purgatio hæc vulgaris: quo modo etiam exponendi ſunt textus *in cap. 1. de purgat. canonic.* prout illum tranſcripſi ex Concilio Triburienſi. Concilium Selegunſt. *can. 7. & 14.* Concil. Lateran. ſub Alexandro III. *p. 3. de ſimonia, cap. 3.* in illis verbis: *Pro examinatione ignis, & aquæ.* Illud tamen notandum duxi, purgationem hanc ferri candentis plerumque injungi ſervis, & monachis; quia illi ob conditionem, iſti verò ob ſtatum per duellum purgari non poterant. Nec inficiari poteſt, olim Eccleſiam, etiam in rebus ſacratioribus ignis judicio uſam fuiſſe, veluti in reliquiis veris agnoſcendis. Concilium Cæſarauguſt. 2. *can. 3.* ibi: *Statuit ſancta Synodus, ut reliquiæ, quæ in quibuſcunque locis de Arriana hæreſi inventæ, fuerint prolatæ, a ſacerdotibus, in quorum Eccleſiis reperiuntur, Pontificibus præſentatæ igne probentur.* Quem canonem latè exponunt Baronius *anno 596.* Ferrandus *in diſquiſit. reliq. lib. 2. p. 3. cap. 1. cum ſequent.* quo etiam judicio uſus fuit B. Dominicus *in diſput. cum Albigenſibus*: & Toleti dum ageretur de recipiendo officio Romano, relicto breviario Mozarabæ, ut referunt Baronius *anno 1080. num. 72.* Julianus Petri *in adverſ. ſub anno 1086. num. 600.* & etiam in Hiſpania mos erat decidendi lites per juramentum præſtitum in Eccleſia Sanctorum Vincentii, Sabinæ, & Chriſteres: in urbe Abulenſi, & in civitate Burgenſi, in Eccleſia S. Agathæ, ut refert Yepes *tom. 1. chron. Divi Benedicti, cent. 1. anno Chriſti 555.* quod poſtea prohibitum fuit *in l. 67. Tauri*, ibi: *Ningun juramento, aunque el Iuez lo mande hazer, à la parte lo pida, no ſe haga en ſan Vicente de Avila, ni en el herroja de ſanta Gadea, ni ſobre altar, ni cuerpo ſancto, ni en otra Igleſia juradera, ſo pena de diez mill maravedis para la nueſtra camara y fiſco, al que la juraré, y al que lo pidiere, à demandaré.* Similis conſuetudo invaluerat Mediolani, ut conſtat ex D. Auguſt. *tom. 2. epiſt. 137.* *Multis enim notiſſima eſt ſanctitas loci, ubi B. Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quò volui ut pergerent, quia hinc nobis facilius, fideliuſque ſcribi poteſt quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum; nam & nos novimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, ubi mirabiliter, & terribiliter dæmones confitentur, furem quemdam, qui ad eum locum venerat, ut falſum juranda deciperet, compulſum fuiſſe confiteri furtum.* Ejuſdem uſus Romæ vigentis ad ſepulchrum Sanctorum Proceſſi & Martiniani, teſtis eſt D. Gregorius *homil. 32. in Evang.* & de ſepulchro S. Pancratii item Romæ agit Gregorius Turon. *de gloria Martyrum cap. 38.* Videndus Tamayo à Salazar *tom. 5. martyr. die 17. Octobr.*

TITULUS

TITULUS XXXVI.

De injuriis, & damno dato.

CAPUT PRIMUM.

[a] *In Exodo.*

SI rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lecto, si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, *b* innocens erit qui percusserit; ita tamen, ut opera ejus & impensas in medicos restituat.

NOTÆ.

1. a EXodi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de damno dato*, *c.*1. & verba hæc repetiuntur *in cap.*21. *Exodi*, *versu* 18. *&* 19. & pro hujus inscriptionis illustratione repetenda sunt quæ adduxi *in cap.*1. *de adulteriis*.

2. b *Innocens.*] Idest immunis, & liber à pœna mortis, quia hoc indicio, quod percussus post acceptam plagam foris ambulaverit, præsumitur mortem ejus non ex percussione, sed aliunde obvenisse, ut exponit Cornelius à Lapide *in d. cap.* 21. *Exodi*.

COMMENTARIUM.

3. LIcèt cùm homo mortuus est, aut membro mutilatus, pœna talio sit, tam ex lege Moysia relata *in d. c.*21. *Exodi*, *Genesis c.*9. *vers.*6. quàm ex lege duodecim Tabularum, et auctoritatibus, & exemplis illustrat Beyerlinch *verbo Talio*, Philippus Cameratius *cent.*1. *horar. success. c.*99. Fornerius *lib.*2. *select. cap.*29. tamen cùm vulneratus est, propter damnum acceptum, quia nullâ parte corporis mutilatus est, sed tantùm damnum accepit, & quia in lecto jacuit, operas amisit, ac impensas in medicos fecit, tenetur qui damnum dedit tã ad operas, quàm ad impensas in medicos factas præstandas. Ulpian. *in l. sed & si*, *in fine*, *cum sequenti*; & *l. quâ actione*, *ff. ad l. Aquil.* ubi propositâ quæstione sutoris, qui maledicenti puero ingenuo filiofamilias formâ calcei cervicem percusserat, ut oculus penè perfunderetur, postquã docuit non aliâ actione sutorem teneri, quàm Aquiliæ legis, subjungit: *Quâ actione patrem consequuturum, quod minus ex operis filii sui propter vitiatum oculum sit habiturus, & impendia, quæ pro ejus curatione fecerit.* Et Gaius *in l. finali*, *ff. de his qui dejecerunt*, ait: *Cùm liberi hominis corpus ex eo, quod dejectum, effusumve erit, læsum fuerit, judex computat mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt, præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus.* Justinianus in §.1. *Instit. de obligat. quæ ex quasi delicto*, ibi: *Ob hominem liberum occisum quinquaginta aureorum pœna constituitur; si verò vivat, nocitumque ei esse dicatur, quantùm ob eam rem æquum judici videtur, actio datur. Judex enim computare debet mercedes medicis præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt; præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus.* Quoad forum internum ita in hoc casu cautum lego in Pœnitentiali Romano, *tit.*4. *cap.*19. in hæc verba: *Qui per rixam ictu debilem, vel deformem hominem fecerit, reddat impensas medici, & medium annum pœniteat: si non habuerit unde reddat, unum annum pœniteat: & si non habeat unde reddat, solvat opera proximi sui quamdiu infirmus est, & postea quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat.* Illustrant Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 81. Petrus Pitheus *in collat. legum Masaic. tit.*2. Et quomodo operæ existimandæ sint, explicant Covarr. *lib.*3. *var. cap.*1. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.*9. *cap.*12. & congesti à Barbosa *in præsenti*.

CAPUT II.

[a] Item.

SI quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in ea, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum. Quod autem mortuum est, ipsius erit.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub d. tit. de damno dato*, *cap.* 3. idest in eodem capite Exodi, ubi reperitur textus hic, qui summâ ratione nititur; nam ad damnum resarciendum non solùm tenetur qui dedit, verùm & qui occasionem damni præbuit, *l. qui occidit*, *§. ult. ff. ad leg. Aquil.* Præsens tamen sententia accipi debet juxta distinctionem, quam tradit Paulus *in l. qui foveas* 28. *ff. ad leg. Aquil.* his verbis: *Qui foveas ursorum, cervorumque capiendorum causâ faciunt, si in itineribus fecerunt, eòque aliquid decidit, factumque deterius fuit, lege Aquilia obligati sunt: at si in aliis locis, ubi fieri solent, fecerunt, non tenentur.* Subjicit etiam Paulus in §. 1. quod dii is, qui foveas

veas fecit, prætereunti denunciaverit periculum,& adhuc ausus fuerit transire, ex culpa non tenetur qui foveas posuit; quia præteriens suæ temeritati imputare debet, ut in non dissimili casu Calphurnius Flaccus dicebat *declamat.* 5. ibi: *Quantùm ausus est, quod nec post denunciationem creditum est.* Et statim: *Ubi quod futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Expliceant D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 3. *cap.* 7. *sect.* 1. *num.* 9. Mancinus *de tripl. juris collat. cap.* 84.

CAPUT III.

a Item.

SI bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortuum inter se dispertient. Si autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri, & nudiustertius, & custodivit eum dominus suus, reddet bovem, & cadaver integrum accipiet.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. idest *in eodem cap.* 21. ubi ita legitur: *Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit, vendent bovem vivum, & divident pretium; cadaver autem mortui inter se dispertient: sin autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri, & nudiustertius, & non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.* Hæc lex Mosaica pervenit ad Phenices, unde sumpsit Solon, de quo Plutarchus ait: *Scripsit & de pauperie à quadrupedibus data, ubi canem qui aliquem momorderit, dedi jubet cu'storum quatuor vinculo alligatum.* Ex Solone sumpsit Plato *de legibus lib.* 11. ubi ait: *Ut si jumentum, aut equus, aut canis, aut animal domesticum quadrupes pauperiem fecisset, eodem modo damnum resarcietur, ac si servus dedisset, nempe noxam dedendo, vel restituendo quod alteri abesset, nisi intercessisset dolus.* Et Romani ab eo acceperunt: quare Ulpianus *in l.* 1. *ff. si quadrupes pauperiem*, ait: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, ex lege* 12. *Tabularum actio descendit.* Quæ lex voluit, aut dari id, quod nocuit, idest animal, quod noxam commisit, aut æstimationem noxæ offerre: nam ratio postulat, quod sicut in noxali actione damnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ dedere, eùm videri posset iniquum servorum nequitias ultra ipsorum corpora dominis esse damnosas, §. 1. *Instit. de noxalibus*; ita pari ratione de quadrupedibus placuit, *d. l.* 1. *ff. si quadrupes pauperiem*: ad quem titulum spectant textus *in l. & eleganter* 7. §. 6. *ff. de dolo, l. fin. ff. de extraordin. crimin. l. Julianus* 9. § *glans, ff. ad exhib. l. an Prætor* 7. §. *penult. ff. de damno infecto, l. si servus* 27. § *si servum, l. fin. ff. ad leg. Aquil. l. si hæres* 16. *l. electio* 26. §. *si is, ff de noxalibus, l. Divus, l. infant, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. Pomponius* 44. *ff. de acquir. domin.* Illustrant Mancinus *de triplici juris collat.* Grotius *in floribus, ad tit. ff. si quadrupes*, Gibalin. *de negot. lib.* 6. *cap* 9. *art.* 3.

CAPUT IV.

a Item.

SI læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit jumentum suum, ut pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.

NOTÆ.

1. a ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & textus hic reperitur *in ipso cap.* 22. *Exodi*, ubi legitur: *Si læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit jumentum suum, ut pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.* Raymundus autem ut præsentem textum conformem redderet juri Cæsareo, posuit pro damno, *æstimationem restituet*, juxta legem ultimam, *Cod. ad leg. Aquil.* Quomodo tamen hoc damnum æstimetur, exponit Otero *de pascuis cap.* 13. *per tot.*

CAPUT V.

a Item.

SI egressus ignis invenerit spicas, & prehendit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succendit.

NOTÆ.

1. a ITem.] Etiam ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & reperitur hic textus *in c.* 22. *Exodi*, ubi legitur *spinas*, non *spicas*, ut in præsenti. Quam lectionem probant Cornelius à Lapide ibi, *versu* 6. & ita jubet lex hæc, ut si quis negligentiâ suâ igni à se excitato malè advigilarit, nec caverit,

verit ne proserperet, itaque factum sit, ut ignis spinas, quæ segetem sepiebant, atque exinde ipsam segetem corripuerit, teneatur de damno.

COMMENTARIUM.

2. INcendium committitur dolo, culpâ, aut casu. De incendio dolo, aut culpâ commisso egi *in cap. excommunicamus, de raptoribus.* De incendio casu admisso agitur in præsenti, & jubetur, ut damni æstimatio restituatur. Consonant Paulus *lib. 5. sent. tit. de incendiariis*, ibi: *Fortuita incendia, quæ casu venti furentis, vel incuriâ ignem supponentis ad usque vicini agros evadunt, si ex eo seges, vel vinea, vel oliva, vel fructifera arbores concrementur, datum damnum æstimatione sartiatur.* Ulpianus *lib. 8. de offic. Proconsul.* apud Pariatorem legum Mosaïc. ibi: *Sed ei, qui non datâ operâ incendium fecerit, plerumque ignoscitur, nisi in lata, & incauta negligentia, vel lascivia fuit.* Paulus *lib. singulari de pœnis*, apud eundem Pariatorem, ibi: *Fortuita enim incendia ad forum remittenda sunt, ut damnum vicinis sartiatur.* In legibus Vvisigotb. *in lege ult. tit. x. lib. 8.* ita legitur: *Qui ignem apposuerit spinis, stipulis, & tribulis, ad coquendum cibum, vel frigus arcendum, si ignis longius diffusus alienam messem, domum, vineam incenderit, non duplum, sed damnum præstare tenetur.* Explicant, & illustrant Sesse *tomo 2. decis.* 211. Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit.* 12.

CAPUT VI.

Ex [a] *Pœnitentiali Romano.*

SI quis domum, vel aream cujuscunque incenderit voluntariè, sublata, vel incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] POEnitentiali.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & ex eodem libro citatur textus hic à Burchardo *lib. 19. Decreti, cap.* 136. Carnot. *part. 5. Decreti, cap.* 146. & reperitur in ipso Pœnitentiali, *tit. 4. cap.* 20. De auctoritate hujus libri egi *in cap. 3. de furtis:* & de pœnis incendiarii *in cap. excommunicamus, de raptor.*

CAPUT VII.

Honorius III. [a] *Episcopo Bononiensi.*

OLim scribentibus nobis venerabili fratri nostro Episcopo Mutinensi, ut accedens personaliter Florentiam, Potestatem, Consiliarios, & populum civitatis moneret efficaciter, & induceret ad satisfaciendum de damnis, & injuriis irrogatis venerabili fratri nostro Episcopo, & Ecclesiis [b] Fesulan. & si necesse foret, censuris ecclesiasticis coarctaret: idem Mutinensis mandatum nostrum quoad monitionem diligentiùs executus, datis induciis, contra testes lite non [c] contestata processerat. Quare nos revocato processu Commune Florent. quia [d] banniverat eundem Episcopum Fesulanum contra Deum, & Ecclesiæ libertatem, propter injuriam banni in expensas, & damna tali occasione secuta, taxatione juramento præmisso [e] in mille libris usualis monetæ prædicto Episcopo Fesulanensi sententialiter duximus condemnandum.

NOTÆ.

1. [a] HOnorius III.] In hac sexta collectione, & in quinta, *sub hoc titulo cap. unico*, tantùm legitur *Bononiensi Episcopo:* sed inscriptionem & literam hujus textus restituo ex Ughellio *tom. 3. Siciliæ sacræ, fol.* 321. In Fesulana Ecclesia casus hujus textus ita contigit. Ildeprandus patriâ Lucensis, consecratus fuit in Episcopum Fesulanum ab Honorio III. qui Præsul dum suam exordiretur Ecclesiæ administrationem, à republica Florentina non modò gravibus litibus implicitus, sed propemodùm oppressus, Florentinis impellentibus exul excessit. Sed cùm ad Honorium Episcopus provocasset, primùm ejus causæ cognitio Mutinensi Episcopo demandata est, postea novis difficultatibus emergentibus, in præsenti rescripsit idem Honorius; & anno undecimo sui Pontificatus alteram scripsit epistolam de hac re Episcopo Florentino, quam ex regestro ejusdem Pontificis desumptam refero: [Grave valde gerimus, & indignum, quòd cives Florentini venerab. fratrem nostrum Episcopum Fesulanum in Episcopalis dignitatis injuriam, & Apostolicæ Sedis contemptum exulare compellunt, bonis Episcopii sui, & Ecclesiarum ejusdem, reverentiâ divinâ, & nostrâ postpositâ, occupatis. Et quidem si amor, quem ad civitatem habemus, motum nostri animi non cohiberet, jam fecissemus eos, pœna docente, cognoscere quantùm doleamus de gravaminibus, & injuriis ab eisdem ipsi Episcopo irrogatis. Sed nec tu in iis excusare negligentiam tuam potes, qui cives ipsos, tum pro salute animarum suarum, quarum tibi est solicitudo commissa; tum pro compassione ipsius Episcopi deberes ab injuriis hujusmodi refrenasse. Licèt igitur causa hujusmodi venerabili f. nostro Episcopo Faventino, & collegis ejus jamdudum fuerit ab Apostolica Sede commissa; quia tamen propter civium ipsorum diffugia nondum est processus habitus in eadem, ipsam ad examen nostrum duximus revocandam; ideoque mandamus tibi, quatenus Potestati, Consiliariis, & populo ejusdem civitatis injungas, ut in Kalendis Februarii proximè, quas eis terminum

petempto

peremptorium assignamus, per procuratores idoneos, & sufficientes compareant coram nobis, eidem Episcopo super invasione, destructione, ac detentione bonorum Episcopii sui, & Ecclesiarum ejus exhibituri quod ordo poposcerit rationis; aut composituri, si fieri poterit, cum eodem: denuntiando eisdem, quod etsi non sufficienter ad defendendum, & ad componendum transumpserint ad terminum supradictum, nos nihilominus in negotio ipso, quantùm suadebit ratio procedemus. Datum Lateran. decimo Kalendas Januarii, Pont. n. anno undecimo.] Anno verò 1258. inter Florentinos Ildeprandumque lite composita, Gregorius IX. anno primo sui Pontificatus, ad diuturnius pacis stabilimentum Ecclesiam sanctæ Mariæ in Campo Florentiæ Fesulano Episcopo attribuit, editâ sequenti bullâ, quam tametsi etiam Ammiratus Junior afferat ad catalogum Fesulanorum Episcoporum, nos tamen hîc scribendam curavimus: [Controversia, quæ inter te, & cives Florentinos suborta fuerat, nostrâ provisione sopitâ, quia vidimus quod ex cohabitatione Fesulani Episcopi major inter eum, & Commune Florentinum poterat concordia provenire, & major Episcopatus Fesulani securitas, & utilitas procurari, Ecclesiam S. Mariæ de Campo cum pertinentiis suis tibi providimus conferendam. Ut igitur hæc nostra provisio perpetuam obtineat firmitatem, præfatam Ecclesiam cum pertinentiis suis de fratrum nostrorum consilio tibi, & successoribus tuis perpetuo jure concedimus liberam, & exemptam, non obstante quod in literis venerab. fratris nostri Episcopi Florentini, & publico instrumento, quibus suum super hoc expressit assensum, nihil de Capituli continebatur assensu, cùm nos ejus supplendum duxerimus in hac parte defectum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ concessionis paginam infringere, vel ei ausu temerario contraîre: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum se noverit incursurum. Datum Lateran. 2. id. Januar. Pontif. nostri anno 1.]

b *Fesulani.*] Fesula pervetusta civitas Italiæ est in Provincia Etruriæ, cujus meminerunt Silius Italicus ibi: 2.

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Diodorus Siculus *lib.* 20. cujus initium, & progressum refert Ughellius *tom* 3. *Italia sacra, fol.* 272. Habet Ecclesiam Cathedralē à primis Ecclesiæ sæculis à sancto Romulo constructam ejus primo Episcopo.

c *Lite non contestatâ.*] Contra dicta suprà *in cap.* 1. *ut lite non contest.*

d *Banniverat.*] Idest exulaverat; nam bannum accipitur pro exilio, ut probavi *in cap.* 5. *suprà, de purgat. canonic.* & in præsenti notavit Cironius.

e *Mille libris.*] Injuria enim gravis æstimatur cùm fori ecclesiastici præscriptio contemnitur, *c. non placuit*, 16. q. 7. ibi: *Non placuit laicum statuendi in Ecclesia habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Et quemadmodum curialibus injuria irrogata non ipsos dumtaxat tangit, sed ad Regiæ dignitatis offensam spectat, ut loquitur Fridericus *lib.* 3. *constit. Sicul. tit.* 33. *cap.* 1. ita & offensa clericorum ad Christum pertinet, ut exprimitur *lib.* 6. *Capitul. cap.* 98. ideoque eo casu pœnam anathematis statuit Synodus Constantinopolitana relata *in cap. accusatio*, 2. q. 7.

CAPUT VIII.

a Gregorius IX.

IN nostra, & fratrum nostrorum præsentia proposuistis, quod cives Brixien. protestationibus damnorum illatorum adinvicem, quæ propter multas civiles discordias incurrerant, plurimùm aggravati, statutum editum de non petendo, vel recipiendo in posterum restaurationes hujusmodi à Communi generaliter approbarunt, & firmarunt etiam juramento. *Et infrà:* Cùm igitur aliud sit damnorum restauratio, quàm satisfactio expensarum; & ideo juramento exhibito super damnorum articulo, intelligi non debeat, quod factum expensarum fuerit comprehensum: mandamus quatenus (juramento non obstante prædicto) auctoritate nostra provideas, quod dictum Commune pro bono concordiæ ad expensarum satisfactionem aliquid contribuat, juxta tuæ discretionis arbitrium à te, sicut expedierit, moderandum.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] Non exprimitur cui Prælato Pontifex rescribat; credi tamen potest rescribere Episcopo Brixiensi, de qua diœcesi egi *in c. tua, de procurat.* Decernit autem Gregorius in præsenti, post sedatas dissensiones civiles inter cives Brixienses, & milites ejusdem civitatis, ut referunt Hostiensis, & Innocentius *in præsenti*, populum Brixiensem posse repetere expensas, etsi juramento promiserit damna illata occasione hujusmodi dissensionum non repetitorum; & magna cum ratione, nam cùm juramentum non extendatur ad ea, de quibus actum, vel cogitatum non fuit, *cap. Quintavallis, de jurejur.* & in propria, & stricta interpretatione appellatione damnorum non veniant expensæ, *l.* 3. *ff. de damno infecto*; ideo etsi populus Brixiensis juramento promisisset se non repetiturum damna occasione discordiarum accepta, rectè tamen potest expensas repetere.

CAPUT IX.

a Idem.

SI culpâ tuâ datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ, sive negligentiâ evenerunt, jure super his satisfacere

satisfacere te oportet, nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam. Quod si animalia tua nocuisse proponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum, velis liberare te ipsum: quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ consueverunt nocere, fuissent; & quam debueras, non curasti diligentiam adhibere. Sanè licèt qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse; secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omisit.

NOTÆ.

1. a [IDem.] Gregorius videlicet Nonus, qui præsentem edidit constitutionem motu proprio, ex diversis juris civilis principiis. Et in primis docet circa damnum datum, teneri eum qui culpâ suâ damnum dedit, jussit dari, consensit, imperitè egit, aut neglexit: quod etiam passim docetur *in titulo ff. ad leg. Aquil.* Et licèt quodlibet damnum datum peculiari lege vindicari possit, veluti Aquiliâ, de vi publica, & de sicariis; tamen extra ordinem damnum datum vindicari posse, colligitur *ex l. 1. §. 1. l. 9. l. penult. & ult. ff. de incendio, & ruina, l. 3. §. 1. ff. de offic. Præf. vigil. l. 2. ff. arbor. furt. caes. l. aut facta 16. §. evenit, ff. de pœnis.* Ut autem damnum datum vindicetur, injuriâ factum esse debet, idest vel dolo, vel culpa. Patet etiam tam latè verbum *injuria*, ut & qui culpâ levissimâ damnum dedit, injuriâ dedisse dicatur, *leg. in lege 44. ff. ad leg. Aquil.* Igitur culpa in præsenti non solùm supinam negligentiam designat, quæ prope dolum est; verùm & sævitia, & imperitia, & infirmitas in culpa ponuntur, si quis affectaverit id, in quo intelligit, vel intelligere debet imperitiam, aut infirmitatem suam esse alii periculosam futuram, *l. 5. §. 1. & ult. l. 8. l. 31. ff. ad leg. Aquil. l. illicita 6. § sicuti, de offic. Præsid.* Prosequitur Gregorius casum, in quo quis damnum dedit, non corpore suo, sed per animalia propria: & tunc docet, posse dominum servi, vel quadrupedis, per quem damnum datum est, æstimationem damni solvere, vel noxam dare, hoc est servum, vel animal, quod damnum dedit, juxta legem 1. & per totum titulum *ff. de noxalibus.* In qua parte observandi sunt textus *in l. si servus 27. §. si quis servus, ff. ad leg. Aquil. l. si usufructus, ff. si ex noxali causa, l. servum 16. ff. de interrogat. act. l. itaque 12. §. 1. l. servi 17. §. illud, l. inficiando 61. §. 4. ff. de furtis, l. inter 26. §. sed & cùm servus, ff. mandati, l. si heredis 48. l. si libertus 110. ff. de legatis 1. l. 19. §. ult. ff. de peculio, cum leg. 16. ff. de peculio legato,* junctis Fabro *lib. 3. conject. cap. 5.* Cujacio *lib. 12. obser. cap. 4. & ult. l. 1. ff. de publ. judic. l. 3. §. 4. ff. nauta, caupon. l. Nesennius, §. fin. ff. de re judic. l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. si servus 31. ff. de pignor. l. 17. §. penult. ff. de usufruct. l. 2. ff. de public. l. si ambo 10. §. quotiens, l. si debeas, ff. de compens. l. item 20. §. item rectè ait, l. illud 40. §. penult. ff. de petit. heredit. l. 3. ff. de evict. l. 4. §. illud, ff. de statuliber. l. 11. ff. locat.* juncto Cujacio *lib. 12. obser. cap. 4.* & *lib. 21. cap. 40. l. 1. ff. ne quis eum, l. 2. ff. de eo, per quem factum, l. 1. §. cùm servus, ff. de his qui dejecerunt, l. 18. §. ult. ff. de mortis causâ donat. l. 1. §. ult. ff. de publican. l. 4. ff. de aleator. l. 4. §. auctoris, ff. de doli except. l. 12. §. ult. cum l. sequenti, ff. de liberali causa, l. si mulier 21. §. 1. ff. rer. amot. l. 17. §. 17. l. 46. & 58. ff. de adilit. edict. l. 3. §. ult. ff. si mensor falsum modum, l. postliminium 19. §. si statuliber, ff. de captivis, l. 1. §. apud servum, ff. depositi, l. 72. §. 5. ff. de solution. l. antiquis 6. §. si servus, ff. quod vi aut clam, l. 6. §. Celsus, ff. de aqua pluvia, l. 13. §. 1. ff. de publican. l. 3. §. 4. ff. de libero homine, l. 7. ff. quod vi aut clam, l. 8. §. ult. ff. communi dividundo, l. si hominem 69. ff. de solution. l. rem 21. §. 1. ff. commodati,* juncto Cujacio *tract. 8. ad Africanum, l. 7. §. hoc edictum, ff. de damno infecto, l. 13. & 14. ff. de interrogat. l. 1. §. interdum, ff. si quadrupes pauperiem.*

TITULUS XXXVII.

De pœnis.

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio [a] *Toletano.*

EA quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequente sententia condemnentur.

NOTÆ.

1. a [TOletano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 19. Decreti, cap. 158.* Carnotens. *part. 15. Decreti, cap. 166.* & in fragmentis Concilii Toletani incerti, quæ reperiuntur ad calcem Concil. Toletani 1. apud Loaysam: & licèt non reperiatur textus hic in aliquo ex Conciliis Toletanis hucusque excusis, ejus tamen sententia in jure certa est; nam licèt de eodem delicto non possit quis iterum accusari, postquam fuit semel absolutus, vel condemnatus, ut probavi *in cap. de his, de accusat.* tamen cùm postea novâ prævaricatione relapsus est in idem delictum, potest iterum puniri; immò & propter iterationem graviùs punitur, ut probavi *in cap. ad abolendam, de heret.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Triburiensi.*

SI quis presbyter, quod absit, quia sacerdos altissimi Dei est, vulneratus, vel quibuslibet injuriis, & contumeliis dehonestatus evaserit, & supervixerit, tota compositio persolvatur presbytero. Si autem in articulo mortis præventus obierit, pretium *b* vvergeldi tripartita partiatur divisione: idest altari, cui ordinatus fuerat, pars una; Episcopo, in cujus diœcesi erat, altera; tertia parentibus, de quibus ortus fuerat. Si verò in atrio Ecclesiæ aliquid ex istis presbytero factum fuerit, supradicto modo presbytero, & pro presbytero solvatur. Sed quia ut Hilarius Papa omnibus Episcopis per diversas provincias in epistola sua scribit, injuria sacerdotum, & Ecclesiarum sacrilegium est; sacrilegium in atrio factum, altari & Domino ejusdem loci persolvatur. Sacerdotes enim non sunt lacerandi, sed potiùs coronandi: quia de his Ecclesiasticus liber loquitur, dicens: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica, & ministros ejus non derelinquas, & honorifica sacerdotem. Et Isidorus: His enim, sicut & Episcopis, dispensatio mysteriorum Dei commissa est: præsunt enim Ecclesiæ Christi, & in consecratione divini corporis, & sanguinis consortes sunt Episcopis. Similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 6. *Decreti*, *cap.* 11. Carnotensi *part.* 10. *Decreti*, *cap.* 40. & sub nomine Paleæ extat apud Gratianum *in cap. omnes* 26. 17. *quæst.* 4. & reperitur in ipso Concilio *can.* 4. prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.* Verba autem in præsenti transcripta extant *lib.* 4. *cap. Caroli, cap.* 15. & inter canones Isacii Lingoniensis Episcopi *tit.* 2. *cap.* 1.

2. b *Vverigeldi.*] Vverigeldus, vel vvirigildus, sumitur pro pretio, quod pro compositione judiciali persolvitur, pro homicidio, aut alio delicto propinquis, & hæredibus; quo modo accipitur in lege Salica *cap.* 1. §. 7. & *lib.* 3. *capitul. cap.* 28. & *lib.* 6. *cap.* 98. & 99. Alemanor. *tit.* 4. 29. 34. Boiorum *tit.* 7. *cap.* 1. & *tit.* 15. *cap.* 5. Ripuar. *tit.* 36. §. 1. & *tit.* 46. §. 1. Frision. *tit.* 1. §. 9. Longobard. *lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 7. Pœnit. Romano *tit.* 4. *cap.* 17. ibi: *Pretium suum*, idest vverigildum suum: & aliis legibus antiquis congestis à Lindembrogio *in glossar. verbo Vverigildum*; in speculo Saxonico *lib.* 1. *art.* 8. ibi: *Testimonium præconis vice stat duorum, ejus etiam emenda, & vverigeldus duplex est, secundùm ipsius nationem.* Et *art.* 65. ibi: *Qui etiam aliquam actionem injuriarum passum judicio exhibere promiserit, si id facere nequiverit, cum suo absolvetur vverigildo, & per hoc juri non derogat suo: vverigeldus post tres menses à tempore ejus acquisitionis persolvetur.* Illustrat ex variis Germaniæ scriptoribus Joannes Vossius *lib.* 2. *de vitiis serm. cap.* 2. Lindembrog. *ubi suprà*, Ant. Augost. *in notis ad dictum Pœnitent. Rom. tit.* 4. *cap.* 17. Bignonius *in not. ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 18. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 9. *art.* 3. *num.* 11.

COMMENTARIUM.

3. TExtus hic exponendus est juxta consuetudinem Provinciæ, in qua Concilium hoc celebratum fuit, videlicet Germaniæ: apud veteres enim Germanos certâ pecuniæ summâ delicta æstimabantur, neque homicidium morte lui lex erat; & facinorosi omnes, nisi læsæ Majestatis, pecuniarism solvebant pœnam, quæ dicebatur compositio. Tacitus *de moribus Germanorum*, ibi: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinqui, quàm amicitias necesse est, nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum, ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa demus.* Et in legibus Baiubar. *tit.* 1. *cap.* 11. ita legitur: *Ut nullus Baiubarius alodem, aut vitam sine capitali crimine perdat, idest si in necem Ducis consiliatus fuerit, aut inimicos in provinciam invitaverit, &c. Cætera verò quæcunque commiserit peccata, quousque habet substantiam, componat secundùm legem.* Ideoque frequenter in veteribus legibus hæc verba reperies, *de vita componat*, ut *lib.* 3. *capitul. cap.* 10. *Si quis convictus fuerit perjurii, perdat manum, aut redimat.* Et *lib.* 4. *Capitul. cap.* 13. 15. & 18. ibi: *Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vvirgildus ejus proximis persolvatur.* In legibus Angliæ apud Hovedeoum *in Henrico II.* ibi: *Vvere suum, idest pretium redemptionis suæ, solvat.* Et pro modo culpæ, & dignitate personæ compositio fiebat, *cap. qui subdiaconum occiderit*, 17. *quæst.* 4. probant Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. fin.* Cresolius *lib.* 3. *mystag. tit.* 1. *cap.* 22. *sect.* 4. Rousselius *lib.* 6. *histor. Pontif. jurisd. cap.* 2. *num.* 6. & ultra compositionem in nonnullis delictis, quæ legibus expressa erant, præter compositionem reus fisco fredum solvebat, Gregorius Turon. *de miraculis sancti Martini*, *lib.* 4. *cap.* 26. ibi: *Affirmavit Rex quosdam ex his, qui absoluti fuerant, ad se venisse, compositionemque fisco debitam, quam illi fredum vocant, a se indultam.* Illustrant Bignonius *lib.* 1. *ad formulas. Marculfi, cap.* 3. Licèt cùm hæsitaretur in Concilio Cabilon. 2. cuinam persolvenda esset pœna patrati homicidii in presbyterum, Patres Concilii quæstionem ad Principem rejecerint, tanquam supremum arbitrum pœnæ, & veniæ criminum, *can.* 24. ibi: *De Episcopis verò, Presbyteris, & Diaconibus, & monachis interfectis quærendum à Domino Imperatore est, cui illius homicidii pretium exsolvendum sit.* Unde juxta hunc morem à Patribus Concilii Triburiensis decretum est, compositionem presbyteri occisi esse dividendam pro æqualibus portionibus inter Ecclesiam, cui inserviebat, Episcopum diœcesanum, & ejus consanguineos. Sed cùm Raymundus mutasset hæc verba aliam divisionem faciendo, credo ob auctoritatem Gre-

gorii

gessi Noni, qui confirmavit hanc compilationem, illi standum esse. An verò stantibus pareutibus aliqua pars illis sit assignanda, disputant Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *num.* 10. Genuensis *practic. quæst.* 370. Sed attentâ integrâ hujus canonis, nulla hæsitationis occasio manet.

CAPUT III.

Idem R. a *Cantuariensi Archiepiscopo.*

Licèt juxta Apostolum arguere, & increpare debeamus; sic tamen debemus excessus corrigere singulorum, ut probemur non quæ nostra sunt, sed quæ Jesu Christi quærere, & in correctione facienda videamur modestiam, & maturitatem servare. Accepimus autem, quod *b* Archidiaconi *c* Conventren. Episcopatus pro excessibus, & criminibus puniendis à clericis, & laïcis pœnam pecuniariam exigunt: in *d* examinatione ignis, & aquæ XXX. denarios à viro, & muliere quærere præsumunt: & pro annuæ exactione pecuniæ personas quandoque suspendunt, & Ecclesias *e* interdicunt: à vicariis quoque XII. *f* denarios, ut in Ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quæ canonum obviant statutis, & de radice cupiditatis, & avaritiæ videntur prodire. Quia igitur solicitudini nostræ incumbit pastorali providere diligentiâ, ne ab ecclesiasticis personis tuæ provinciæ aliquid agatur, quod reprehensioni subjaceat, vel ecclesiasticam honestatem denigret: f. t. per A. s. p. m. quat. Archidiaconis prædicti Episcopatus ex parte nostra, & tua districtè inhibeas, ne excessibus corrigendis, aut criminibus puniendis à clericis, vel laïcis pœnam pecuniariam, nec pro examine ignis, vel aquæ denarios amplius exigere audeant, vel alia, quæ dicta sunt, quomodolibet exercere. Si autem contra prohibitionem nostram ausu temerario venire præsumpserint, eos omni cont. & ap. cess. ecclesiasticâ censurâ percellas, & sententiam ipsam usque ad dignam satisfactionem facias inviolabiliter observari.

NOTÆ.

1. *a* *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & extat textus hic post Concil. Lateran. *part.* 1. *de simonia, cap.* 3. prout hic transcribitur.

b *Archidiaconi.*] Quibus ex consuetudine competit in nonnullis provinciis jurisdictio contentiosa, juxta tradita *in cap. ad hæc, de offic. Archid.*

c *Conventrensis*] Anglicani Regni, de qua diœcesi egi *in cap.* 2. *de rescript.*

d *Examinatione.*] Hæc verba omisit Raymundus, quia jam ejus tempore hoc examen purgationis vulgatis prohibitum erat, ut probavi *in cap. fin. de purgat. vulg.*

e *Ecclesias interdicunt.*] Cùm sententia interdicti ferri non possit regulariter ob causam pecuniariam, ut probavi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.*

f *A vicariis denarios.*] Juxta tradita *in cap.* 2. *ne Prælati vices suas.*

COMMENTARIUM.

2. An Episcopi, & cæteri judices ecclesiastici possint pro criminibus pœnam pecuniariam imponere, dubitant interpretes ob juris testimonia in hac parte invicem contraria. Et non posse eam imponere, videtur probari ex præsenti textu, & *ex cap. pauper,* 11. *quæst.* 3. *cap. si lapsis,* 50. *dist. cap. irrefragabili* 13. §. *ult. de offic. ordin. cap. ut clericorum, de vita & honest. cleric.* Concil. Aurelian. 2. *can.* 3. Cabilon. sub Carolo Magno, *cap.* 18. & ex ea ratione, ne ipsi in pœnis irrogandis turpem aliquem quæstum consectari videantur: & quia, ut ait D. Isidorus *in d. cap. propter,* citò violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit pœnam, quam scit posse pecuniâ redimere. Sed contrarium prorsus verum est, videlicet Episcopum, vel alium judicem ecclesiasticum posse imponere pœnas pecuniarias. Quæ sententia probatur *ex cap. dilectus, de offic. ordin. cap. si vos,* 23. *quæst.* 3. *cap. cùm sit nimis,* §. *fin. cap. postulasti, de Judæis, cap. ad audientiam, de præscript. cap. olim, de injur. cap. P. & G. de offic. deleg. cap. venerabilis,* §. *denique, de sent. excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. statuimus,* 16. *quæst.* 1. probant Lantdmeter, *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 109. pluribus relatis Barbosa *part.* 3. *de potest. Episcop. alleg.* 107. Diana *part.* 10. *tract.* 8. *per tot.* Solorzan. *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 76. Salgado *de protect. Regia, part.* 2. *cap.* 4. Cevallos *tom.* 4. *q.* 897. Valascus *alleg.* 34. Cabedo *decis.* 81. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 199. Nec obstant textus pro contraria sententia adducti; nam procedunt quando judices ecclesiastici pœnas pecuniarias imponunt ex avaritia, & radice cupiditatis, animo eas imbursandi, sibique applicandi: quo casu non licet pœnas pecuniarias imponere. At verò zelo justitiæ, quia illa magis timetur, pœnam pecuniariam imponunt locis piis applicandam, quam juxta Concilium Tridentinum *sess.* 24. *de reform. cap.* 3. rectè imponere possunt, ut probant Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap.* 1. Sfortia *in hist. Concil. Trident. in sess. de edit. lib.* Chopinus *de sacr. pol. lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 10. Diana *d. tract.* 8. qui prosequitur expositionem Concilii Trident. & explicat quomodo possit Episcopus applicare dictas pœnas pecuniarias locis piis. Et pro exactione ipsius mulctæ non teneri judicem ecclesiasticum auxilium brachii sæcularis invocare, probat Solorzanus suprà, *num.* 81.

CAPUT IV.

Idem *in Concilio* a *Turon.*

CAlumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio *b* Imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur, præcipimus, ut de cætero in *c* causis pecuniariis victus victori in expensis condemnetur, nisi sententia pro *d* absente feratur.

NOTÆ.

a *Turonensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* & post Concil. Lateran. *part.3. cap.2.* non tamen reperitur textus hic in ipso Concilio Turonensi, ut jam notavit Ant. August. *in præsenti.* De Concilio Turonensi nonnulla notavi *in cap. majoribus 8. de præbend.*

b *Imperialis.*] Relata *in l. properandum, §. sin autem, C. de judiciis, l.4. & 5. C. de fruct. & litium expensis.*

c *Pecuniariis.*] Hîc rectè deducunt Fachineus
1. *lib.1 controv. cap.42.* Balboa *in cap. significaverunt 11. num.29. de except.* in causis criminalibus regulariter victum non esse condemnandum in expensis: pro qua sententia facit disertus textus *in l. non ignoret, C. de fructib. & litium expensis:* ubi Imperator agnoscit discrimen, quod versatur inter causas civiles, vel criminales, his verbis: *Vel delata non probaverit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam; pro pecuniaria verò causa, post sumptus, considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione judicis sustinebit.* Nec contrarium probatur ex generalitate, quâ utitur Imperator *in l. properandum, §. sive alterutra, C. de judiciis:* nam licèt in principio ipsius textus Imperator ageret tam de causis civilibus, quàm criminalibus quoad statuendum tempus, intra quod lis finiri debebat; tamen dum ad expensas solvendas descendit, tantùm agit de causis civilibus. Nec etiam obstat textus *in l.3. C. qui accusare*, ibi: *Non solùm extra ordinem æstimatione judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus, quos in eam rem, & circa ipsum iter ad litem vocati fecerunt, pendere coguntur.* Nam ibi agit Imperator de accusatore contumace, non verò de eo, qui victus fuit in judicio criminali.

2. d *Pro absente.*] Consonat textus *in d. l. properandum, §. sive autem, C. de judiciis.* Et rationi consonum est hoc; nam iniquum videtur, ut absens & contumax, qui alioquin non auditur nisi refusis expensis, *l. sancimus, C. de judic.* expensas à præsente repetat. Deinde quia Imperator *in d. l. properandum, §. sive autem,* vult eum in pœnam contumaciæ obligatum esse ad expensas, quas reus præsens fecit: ergo implicat, & absurdum est dicere, reum præsentem condemnandum esse in expensis ipsi actori absenti. Quare rectè Alexander III. in præsenti à generali obligatione victi solvendi expensas victori, excepit casum, in quo sententia pro absente lata est.

COMMENTARIUM.

3. QUoad pœnam temerè litigantis non semper unum, idemque jus observatum reperitur; olim enim in ipso ingressu litis, tam actor, quàm reus pecuniam deponebant in æde sacra, ut victus, & qui condemnatus evasisset, illâ pecuniâ multaretur; qui verò obtinuisset, pecuniam suam recuperaret: quæ pecunia à loco sacro, ubi deponebatur, & quia propter ærarii rationem, & sacrorum publicorum multitudinem in rebus divinis consumebatur, dicebatur sacramentum. Varro *lib.4. de lingua Latina*, ibi: *Qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem deponebant; de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium: qui judicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat.* Festus Pompeius, ibi: *Sacramentum æs significat, quod pœnæ nomine penditur.* De qua pecunia agunt Valer. Max. *lib.7. cap.8.* ibi: *Aphronia tamen cum fratre sacramento contendere noluit, testamentumque matris patientiâ quàm judicio convellere sanctius esse duxit.* Cicero *in oratione pro Milone*, ibi: *Eum denique, cui nulla lex erat, nullum jus civile, nulli possessionum termini, qui non calumnia litium, non injustis vindiciis, ac sacramentis alienos fundos; sed castris, exercitu, signis inferendis petebat.* Quem ita exponit Budeus *ad Pandectas, in l. ult. ff. de orig. jur. fol.24.* Quod etiam ipsum expendit *in lib. de Oratore.* Qui enim contendebant, invicem se provocabant sacramento quadragenario, vel quinquagenario, juxta diversitatem causarum, in hunc modum: Si malè petis, quinquaginta asses dare spondes? Et actor spondebat. Deinde interrogabat: Si malè te defendis, & sine causa litigas, totidem promittis? Et reus itidem respondebat. Cicero *in oratione pro Roscio, & pro Cecinna:* allusitque elegantèr sacra pagina apud nostrum Vulgatum, *Sapientiæ cap.1. in fine.* Dicebatur sacramentum, quia pecunia promissa statim apud ædem Saturni deponebatur. Isidorus *lib.5. orig. cap.24. in fine*, Festus *verbo Sacramentum.* Unde is, qui vincebat, suos nummos referebat: nummi verò illius qui succubuerat, apud ærarium Saturni manebant. Varro *lib.4. de lingua Latina.* Hinc exponitur Justinianus *in princip. Instit. de pœna temerè litigantium*, ubi ait pœnâ pecuniariâ olim deterritos fuisse perperam litigantes: quæ fuit quæ promittebatur per dictam sponsionem, vel alia major, si sub majori contendere volebant, veluti tertiæ, quintæ, vel decimæ partis litis, §. 1. ubi Theophilus, *eod. tit.* Hæc autem major pœna non deponebatur in arca Pontificum, quia solis litigantibus manebat; ideo victor ex sponsu contra victum agebat ad pœnam. Docent Budeus *in annotat. priorib. ad Pandect. pag. mihi 94.* Pollerus *lib.5. hist. fori Rom. cap.5.* Brisson. *lib.5. de formul. pag.369.* Pitheus *lib.1. adversf. cap.18.* Osualdus *lib.24. Donel. cap.3. litera E, & cap.13. litera D*, Desiderius Heraldus *ad Arnobium advers. Gentes, lib.4. pag.137.* Joan. Fungee. *in etymol. verbo Sacramentum.* Ex qua observatione explicari potest textus *in l.3. §. idem scribit, ff. de pecul.* ubi docemur, non minùs contrahi in judicio, quàm per stipulationem, videlicet propter sponsiones istas, quæ initio litis ultrò, citroque interponebantur. Inde novationem necessariam per litis contestationem contingere, docent *in l. delegare 11. l. aliam 29. ff. de novat.* & explicant Brissonius *lib.1. de solut. tit. de novat.* Valentia *lib.2. illustr. tract.2. cap.9.* Vvisembach. *disp.40. num.13.* Illustrant Pitheus *lib.1. advers. cap.18.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap. fin. n.26.* Pancirola *lib.1. var. cap.39.*

Revardus

Revardus *lib. 2. variar. cap. 18.* Vasconcellos *ad titulum de sacramentis non iter.* Cujac. *in l. 69. ff. de leg. n. 2.* de quo sacramento aliqui accipiunt textum *in l. 1. §. 5. ff. de extraordin. cognit.* Postea statutum fuit, ut actor in initio litis decima ipsius litis calumniæ nomine caveret, hoc est decimam partem litis, ni vicisset, reo præstiturum. Extat constitutio Diocletiani, quam ex Codice Hermogeniano restituit Cujacius *lib. 7. observ. cap. 6.* quæ ejus repromissionis decimæ partis meminit, ibi: *Quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulata calumniæ, decima partis ejus quod competit, tibi condemnare eum desiderare potes.* Extat etiam vestigium *in l. 4. C. de fruct. & lit. expens.* & in formula veteri, *cap. 29.* & apud Francos non alias litium expensas cognitas fuisse, quàm per hanc decimam partem litis, probat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib. 1. cap. 20.* Hanc tamen pœnam obsoletam sustulit Justinianus *in l. ult. §. antiqua, C. de jurejur. propter calum. §. hac autem, Instit. de pœna temerè litig.* eandemque postea reduxit, non abolito calumniæ jurejurando, *in novella 112.* ut ita temerè litigantes variis afficerentur pœnis. Quam legalem sanctionem etiam in causis ecclesiasticis procedere statuit Alexand. III. in præsenti, ita ut semper victus victori in expensis damnetur, si temerè, & calumniæ causâ litigavit, *l. properandum, §. & si quid,* ubi Cujac. *C. de judic. l. 2. ff. si mul. ventris*: ubi Cujacius. Quando tamen quis dicatur temerè litigare, & pluta de expensis in judicio solvendis, congesserunt Cujacius *lib. 12. observ. cap. 1.* Hothomanus *in d. l. properandum, §. 6.* Parladorius *lib. 2. rer. quotid. cap. fin. §. 18.* Covar. *practic. cap. 27.* Gamma *decis. 65.* Thesaurus *decis. 67.* Donellus *lib. 16. comment. cap. 3.* ubi plura Osualdus *litera H,* Piehardus *in d. §. hac, Instit. de pœna temerè,* Fabet *de error. decade 19. errore 6.* Fachineus *lib. 1. controvers. cap. 40. & lib. 12. cap. 52.* Barbosa *lib. 1. voto 18. per tot.* Farinac. *in repert. judic. cap. 52.* Valenzuela *consil. 132. ex n. 79. & consil. 143. num. 19.* Borel. *tom. 2. decis. tit. 39. de expens.*

CAPUT V.

Innocent. III. a *Nidrosiensi Archiepiscopo.*

Quod in dubiis. *Et infrà*: Quia verò tam sacerdotes, qui gubernant naves ad pugnam, quàm qui personaliter exercent conflictum, & hi, qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant, de rigore canonico eos credimus deponendos.

NOTÆ.

a *Nidrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unico.* Integram decretalem dedi, & inscriptionem exposui *in cap. quod in dubiis, de renunc.* & commentarium hujus textus invenies *in cap. petitio, penult. de homicid.*

CAPUT VI.

Idem a *London. Episcopo.*

Tuæ discretionis prudentiam. *Et infrà*: Ad illud quod à nobis tertiò requisisti, qualiter clerici in *b* latrociniis, vel aliis magnis sceleribus deprehensi puniri debent. Respondemus, quod à suis ordinibus *c* degradati detrudi debeant in *d* arctis monasteriis ad pœnitentiam peragendam.

NOTÆ.

1\. a *Londinensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de vita & honestate cleric. cap. 3.* & *in cap. tuæ, de consanguin. & affin. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus decretalis: sed quia non reperitur inter editas à Sirleto & Bosquero, ideo ejus integram restituere non possum.

b *Latrociniis.*] Secus verò si simplex furtum admiserint; nam tunc tantùm deponuntur, ut post Hostiensem in præsenti, docuit Balboa *in cap. cum non ab homine 10. de judiciis.*

2\. c *Degradati.*] Clerici enim cùm pœnitentiæ peragendæ causâ in monasteria olim detrudebantur, priùs deponi debebant, antequam huic carceri manciparentur. Cùm enim monachorum conventus laicorum cœtus censeretur, inter eos agere non poterat clericus integro suo gradu, & statu servato: quare priùs per depositionem ad statum laicalem redigebatur, ut ita pœnitentiæ collum subderet. Concilium Neocæsar. *can. 1.* Tolet. 4. *can. 44.* ibi: *Oportet canonibus in tali scelere proditum à clericatus ordine submoveri, & pœnitentiæ triennio deputari.* Epaun. *can. 21.* *Si presbyter crimen capitale commiserit, ab officii honore depositus in monasterium retrudatur.* Cabilon. *can. 30.* *Ut gradu amisso agenda pœnitentia gratiâ in monasterio, &c.* Agarhense *can. 50.* *Ab officii honore depositi in monasterium retrudantur, & ibi tantummodò quandiu vixerint, laicam communionem accipiant.* Notavi *in cap. clerici 4. de excess. Prælat.* Conneil. Tolet. 4. *can. 41.* Subservit huic observationi particulæ ex arcanis juris civilis venustum militiæ armatæ exemplar; quippe cùm milites torqueri ob militiæ dignitatem non valerent, *l. 3. §. 1. ff. de re milit. l. milites, C. de quæstion.* docetur *in l. 7. ff. de re milit.* quod proditores milites, aut transfugæ, exauthorati torquentur. Planè quod Modestinus inquit, eum qui ad hostes confugit, & redit, torqueri, ad bestiasque damnari, vel ad furcam, quamvis milites nihil eorum patiantur, *l. 3. §. is qui ad hostem 10. ff. de re milit.* sic eoidem esse temperandum existimo, ut qui ad hostem confugit, & redit, si miles erat, nec torqueri, nec ad bestias, nec ad furcam damnari possit, juxta legem

legem 2. *ff. de re milit.* nisi exsuthoratione præcedente, sd ordinem paganorum redactus fuisset. Proinde apud Ammian. Marcel. Lampadius Præfectus falsi insimulatus, priùs quàm torqueretur, dignitate privatus fuit. *Fallaciarum* (ait Ammianus Marcel. *lib.15.*) *nube discussa, Imperator doctus relatione fideli, abrogatâ potestate Præfecti, Lampadium statui sub quæstione præcepit.*

d *Arctis monasteriis.*] De qua pœna detrusionis in monasterium egi *in cap.1. de regul.*

CAPUT VII.

Idem *Abb. &* a *Fratrib. Crypta Ferrata.*

COnstitutus in præsentia nostra. *Et infrà :* Licèt autem in instrumento Episcopi Lavitani expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non servans, solveret observanti : cùm tamen utraque pars venisse contra illum, ex confessione propria convincatur, cùm & pars vestra subtraxerit Episcopo pensionem, & Episcopus procurationem exegerit ab eadem Ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, utramque partem ab ea reddimus absolutam.

NOTÆ.

1. a ABbati & fratribus.] Ita etiam legitur *in cap. constitutus, de religiosis domibus*, ubi extat alis pars hujus textus, & ibi præsentem inscriptionem exposui.

COMMENTARIVM.

2. CUm præsens rubrica generaliter concipiatur de pœnis, non solùm sub ea agitur de pœnis delictorum, verùm & de pœnis conventionalibus consensu partium statutis, de quibus in præsenti textu, & *in cap. suam, infra.* Est autem pœna conventionalis, promissio confirmans præcedentem obligationem, aut causam, & ad ejus implementum reum impellens, sub comminatione præstandi aliquid certum : & talis obligatio tendit ad confirmandam priorem, ut docent Cujac. *in l. si ita 97.* Donellus *in l. si homo 69. num.5. ff. de V. O.* nec requirit priorem obligationem, sed causam, veluti si dixerit stipulator : Si domum non fabricaveris, centum dabis. Quia fabricatio domus tunc non est in obligatione, cùm promissa non sit, sed in causa. Unde promissor liberatur domum fabricando, quia est causa debendi ; sed peti ipsa fabricatio non potest, *l. si penum 24. ff. quando dies legati cedat, l. obligationum 24. §. ita, ff. de V. O.* Unde cognoscitur, pœnam, de qua in præsenti texto, adjectam fuisse ad firmandam transactionem inter Episcopum Lavitanum, & monasterium istam, de qua *in d. cap. constitutus.* Et ita non causæ, sed conventioni pœna accessit. Etiam sciendum est, pœnas conventionales quocunque eventu esse solvendas, licèt nulla culpa possit imputari promissoribus, quia non tantùm promiserunt diligentiam, sed præstationem, seu factum, *l. si trajectitia 9. ff. de nautico fœnore, l. ad diem 77. l. stipulatio 38. §. at si quis, ff. de V. O. l. qui autem 14. §. sed si quis, ff. de constit. pecunia, l. sancimus 26. C. de fidejuss.* docent *in dicta l.38.* Alcistus *num. 31.* Cujacius, Duarenus, Donellus, & Giphanius : Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 26. num. 6.* Pichardus *in §. si quis alium, numero 31. Instit. de inutil.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 15. num. 16.* Fachineus *lib. 3. controvers. cap. 10.* & si ambo ex contrahentibus pœnam promiserint, & factum promissum non adimpleverint, uterque ad pœnam manet obligatus : sed quia paria delicta quoad pœnam privatam mutuâ compensatione tolluntur, *l. viro, ff. soluto matrim.* probavi *in cap. fin. de adult.* ideo hoc casu pœnæ compensationi locus est, *l. si ambo, ff. de compensat.* Unde rectè in præsenti specie Innocentius decrevit, quod cùm tam Episcopus, quàm monachi promissum non adimplerent, pœnam ex utraque parte commissam esse, & sic neutrum ex eis pœnam petere posse.

CAPVT VIII.

Idem *Priori* a *S. Fridiani, & Magistro B. Canonico Pisano.*

SUper his, de quibus nos consulere voluistis. *Et infrà :* Clericus autem, qui pro eo, quod variaverat coram vobis, de mandato nostro captus est, & detentus, infamiam non incurrit.

NOTÆ.

1. a SAncti Fridiani.] Præsentem inscriptionem exposui, & integram Decretalem dedi *in cap. super his, de accusat.* ubi extat principalis pars hujus decretalis ; in præsenti enim tantùm docetur testem vacillantem carceri mancipatum pro eruenda veritate, non ideo infamiam incurrere ; quia cùm sententia non præcesserit, quâ falsus ipse declaratur, non potest notari infamiâ, quia infamiam irrogat sententia, non factum, *l. nullum, C. quibus ex caus. infamia.*

CAPUT

CAPUT IX.

Idem [a] *Spoletano Episcopo.*

SUam ad nos Rectores clericorum sancti Fortnoati querimoniam transmiserunt, quod cùm tibi essent in XL. libris per quoddam arbitrium condemnati, essetque pœoa XXX. librarum adposita, nisi ea solverent in termino constituto, tandem XXXIII. libris in termino persolutis, occasione septem residuarum per quasdam nostras literas veritate tacitâ impetratas obtinuisti eos in præfatis XXX. libris tibi per delegatum judicem condemnari. Quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modestiæ oblivisci, ut inhonestis quæstibus anhelando desideres eum aliena jactura ditari: mandamus quatenus septem librarum solutione contentus, super pœoa XXX. librarum memoratos Rectores de cætero non molestes.

NOTÆ.

a SPoletano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. ne clerici vel monachi*; idest Benedicto, qui ab ipso Innocentio III. creatus fuit Episcopus Spoletanus anno 1198. De Spolet. diœcesi egi *in cap. 2. de condit. appos.*

COMMENTARIUM.

I. DIfficilis valde visa est præsens Innocentii decisio utriusque juris Interpretibus, ex eo quia certum est, pœnam conventionalem esse solvendam à reo integrè non adimplente promissionem, veluti si quis ita stipuletur: Si fundum Sejanum non dederis, centum dare spondes? Quo casu ut pœna evitetur, necesse est solidum fundum Sejanum dare, neque sufficit partem datam fuisse, ut pœna in solidum non committatur, *l. hæredes 25. §. idem 13. ff. famil. ercisc. l. stipulationum 5. §. ult. l. si pro parte 85. §. si ita 6. ff. de V. O.* Caballin. *de individ. 3. part. ex num. 25. & 286.* Valentia *de dividuis, cap. 6. ex num. 15.* Chesius *lib. 1. interpret. cap. 5. num. 107.* Madera *animad. cap. 30. per totum.* Quæ individuitas non provenit ex natura rei in obligationem deductæ, quæ revera dividua est, cùm sit fundus: sed quia aliud sine captione creditoris non posset introduci, *d. l. stipulationes, §. ult.* quia verum est fundum datum non esse, cùm solidus non sit; ideo quamvis si plures hæredes uni successerint, unusquisque in solidum non teneatur, sed pro parte hæreditaria tantùm ad præstationem fundi in stipulationem deducti; tamen ad hoc ut pœna evitetur, non sufficit pro portione hæreditaria satisfacere, immò quocunque cessante in solutione partis committitur pœna integra contra omnes, *l. in executione 85. §. quod si stipulatus, ff. de V. O. l. hæredes 25. §. idem juris, ff. famil. ercisc. l. si servus 9. §. si plurium, ff. si quis cautionibus.* Pœnalis enim stipulatio facit obligationem dandi individuam, cùm nisi integrè res, vel quantitas præstetur, conditio stipulationis non existat, sive in promissore, sive in hæredibus ejus id contigerit; nec enim ex persona hæredum potest conditio stipulationis immutari, *l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Et cùm stipulatio pœnalis per conditionem, vel conditionis formam interponatur, & committatur, individuam causam continet, *l. cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* Facit etiam quod docetur *in d. l. pro parte, §. item si ita*, ubi proponitur casus pignoratitiæ obligationis, sive ejus debiti, quod sub pignore debetur: cujus ea natura est, ut pignus non priùs liberetur, quàm tota pecunia debita sit soluta; unde si unus hæredum partem debiti solveret pro hæreditaria portione, pignus non potest liberare pro parte, non magis quàm si debitor ipse partem debiti voluerit solvere; quia nec si volente creditore solvisset, pignus liberasset, nisi tota quantitate soluta, *l. si necessarias 8. §. si unus 2. l. solutum 81. §. si creditori 4. ff. de pignorat. act. l. hæredes 25. §. idem observatur 14. ff. famil. ercisc. l. hæreditate 22. ff. de hæreditate vel actione, l. qui pignore 19. ff. de pignor. l. arbiter 11. l. ult. ff. de distract. pign. l. quamdiu 6. l. si unus 16. Cod. eod. tit. l. rem hæreditariam 65. ff. de evict. l. 1. C. de luitione pignoris, l. 1. & 2. Cod. si unus ex pluribus.* Ratio hujus principii provenit ex voluntate contrahentium, quia qui promisit pecuniam certo die dare, & nisi dederit, pœnam, totam summam dare promittit. Pœnalisque obligatio conditionalis est, vel instar conditionalis in casu non dationis. Atqui verum est, totam summam datam non esse, quamvis pars detur: ergo nisi in totum principali obligationi satisfactum sit, non evitatur pœna, argumento ex lege *cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* quod procedit quando pœna ut talis consideratur, idest quando est punitio moræ, & negligentiæ debitoris: aliquando tamen pœna non in punitionem promittitur, sed propter majorem cautionem, & faciliorem expeditionem obligationis: quo casu pœna succedit loco interessis, & ut illud taxatur. Gomez *lib. 2. var. cap. 10. num. 23.* Donellus *lib. 15. comment. cap. 3. cum aliis*, Carleval. *2. tom. de judic. tit. 3 disp. 3. num. 26.* Igitur cùm in præsenti casu plenè satisfactum non fuisset Spoletano Episcopo, rectè pœnam sibi promissam à Plebano, & clericis petebat. Cui difficultati ut satisfaciant Interpretes, varia adduxerunt. Bartolus *in l. 4. §. Cato, ff. de V. O.* agnovit discrimen in hac parte, inter jus civile, & canonicum, ita ut jure canonico attento partialis solutio pro parte eximat à pœna. Alii docuerunt, jure canonico similem pœnæ conventionem non valere, quia præsumitur in fraudem usurarum apposita, juxta communem sententiam, quam videntur probare textus *in l. Julianus 14. §. idem Papinianus, ff. de act. empti, l. cùm allegas, Cod. de usuris:* ac proinde cùm usuræ jure canonico sint prohibitæ, similis pœna improbatur eodem jure. Ita Alciatus *in d. l. 4. §. Cato*, Pichardus *in §. si finium, n. 224. de offic. judicis.* Sed hæc interpretatio sustineri non potest. Primò, quia Innocentius non utitur ea ratione generali prohibitionis, videlicet usurarum, sed alia longè diversa. Secundò, quia in rigore juris illa communis sententia vera non est, videlicet pœnam pecuniariam præsumi adjectam in fraudem usurarum, ut alii meliùs probarunt expendentes generalitatem legis *si stipulatio 38. §. alteri, ff. de V. O. l. utrum 16. ff. de petit. hæredit. l. si cùm duo 26. §. ult. l. Celsus 18. in princip. ff. de receptis:* ubi probatur, absolutè & indistinctè exigi posse pœnam adjectam

obligationi, etiam non dandi. Nec ibi distinguitur, an sit obligatio quantitatis, vel non. Fachineus *lib. 5. controv. cap. 96. vers. Secundus casus*, asserit in præsenti specie pœnam non deberi, quia pœna non committitur quando quis deficit in minimo, *l. Seia*, *ff. de minor.* Alii congesti à Barbosa *in præsenti*, communiter docent, Pontificem in hoc casu pœnam triginta librarum moderasse pro parte septem librarum, quæ supererat, quia nimis excessiva erat, cùm majorem partem debiti jam Episcopus exegisset. Pro qua sententia illud facit, nam cùm in præsenti casu pœna promissa esset habitâ ratione interesse, videlicet pro eo, quod intererat Episcopo quadraginta libras solutas esse, & solutæ jam essent 33. libræ, pœna pro rata tantùm respectu septem committi debebat, argumento legis *si servus 9. §. 1. ff. si quis caution.* Verùm hoc procedit in factis dividuis; nam cùm dividuum factum ideo divisionem admittat, non quia unicum factum dividi posset, sed quia plura facta censentur, *l. si procurator 18. ff. rem ratam haberi*, perinde est ac si plures faciendi obligationes contractæ fuissent, & unicuique pro parte stipulatiu pœnalis esset adjecta illius solummodò quantitatis, quæ pro una parte ad singulos spectare poterat: at verò in præsenti agitur de obligatione dandi, quæ nunquam dici potest impleta, ubi minima portio deficit, ut docent Pichardus *de dividuis, & individuis, cap. 6. per tot.* Valentia *lib. 2. illustrium, tract. 4. cap. 6.* Chesius *in interpret. juris cap. 50.* quia cùm unica quantitas sit, quæ debetur, & consequenter unica adsit obligatio, *l. scire 29. l. quod dicitur 86. ff. de V. O.* nun potest nisi in solidum committi pœna. Quare iis sententiis omissis, & aliis relatis à Sarmiento *lib. 3. select. cap. 6. num. 4.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 20.* dicendum est, circa præsentem casum duo hæsitari posse. Primum, an in casu, de quo in præsenti, pœna ritè, & rectè apposita fuerit, exigique posset à clericis cessantibus in solutione. Secundum, supposito quod legitimè sit adjecta, & licitè exigatur, an si debitores partem debiti solvant, adhuc tota pœna exigi possit, an verò solùm pro parte debiti non soluti? Et credo Innocentium decrevisse totam pœnæ obligationem esse inhonestam, præcipuè attenta Episcopali modestiâ; nam cùm Episcopus debeat esse magister totius perfectionis, ex D. Thoma 2. 2. *quæst. 184. art. 2.* & pater pauperum ab omni prorsus avaritia debeat esse alienus, *cap. gloria 12. quæst. 2.* debet abstinere ab iis, quæ licèt aliis sint licita, in eo tamen aliquam habent speciem indecentiæ, ob tanti status perfectionem, *cap. Episcopus 14. quæst. 1.* Unde licèt pœna adjecta obligationi dandi quantitatem, tanquam individua in totum committatur, etsi pars intra terminum soluta sit, nihilominus hoc respectu Episcopi non est honestum, quippe quod arguit cupiditatem lucrandi cum aliena jactura: & sic exponenda sunt verba quibus Pontifex suæ decisionis rationem reddit, inter quæ nullum est, quod concludat injustitiam ex parte Episcopi in hujusmodi pœnæ exactione, sed solùm omnia tendunt ad ostendendam indecentiam, idest repugnantiam honestatis in personam ejusdem, ut patet ibi. *Non decet*; & ibi, *Pontificalis modestia*; & ibi, *Inhonestis*; considerata scilicet honestate & eminentia status Episcopalis. Genuensis *practic. quæst. 254. & 688.* Quare præsentem textum, in quo specialiter de Episcopo agitur, cui pœna promissa fuit, non debemus ad alios casus protrahere.

Pro complemento hujus commentarii examinanda est illa satis vexata quæstio, utrum attento jure canonico, & moribus Christianis, pœna conven- 2.
tionalis exigi possit citra interesse creditoris? In qua affirmativam sententiam tenuerunt Baldus, Castrensis, & Salicetus *in l. cùm allegas*, *Cod. de usur.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 1. cap. 5.* Sylvester *in summa, verbo Usura 1. num. 28.* Covar. *de matrim. 2. part. cap. 6. §. 8. num. 14.* Navarrus *in manuali, cap. 17. num. 215.* Murga *tom. 2. disquisit. moral. disquisit. 14. dub. 21. & 22.* Barbosa *in præsenti*, *ex n. 3.* Molina *de justitia, tom. 1. tract. 2. disp. 97. per tot.* Sanchez *lib. 1. de matrim. disp. 37.* Vasens *in florib. Theolog. verbo Pœna, num. 8. & verbo Usura 4. num. 1.* Contrariam sententiam, videlicet pœnam non posse exigi, nisi quatenus appareat creditoris impletam non fuisse primam intentionem, ut praxi receptam, & supremorum Tribunalium decisionibus approbatam, tam de jure, quàm de æquitate, defendunt Gutierrez *de juramento 1. part. cap. 36. num. 10. & cap. 20.* Conluch *lib. 2. num. 4. & 5.* Avendaño *in dictionario, verbo Pena conventional*, Pichardus *§. ult. instit. de V. O. num. 5.* Sarmiento *lib. 3. select. cap. 6. num. 10.* Faber *in suo Codice, tit. de V. O. diff. 9. & 14.* Garcia *de expensis, cap. 9. n. 63.* Rodriguez *de annuis redit. lib. 3. q. 5. ex n. 10.* Carleval. *de judic. 2. tom. tit. 3. disp. 3. n. 22.* Leothardus *de usur. q. 38. ex num. 8.* Quæ sententiæ facilè componuntur, quia prima procedit, ut ipsius auctores loquuntur, quando non animo injusti lucri pœna apponitur, sed in pœnam perfidiæ, aut tarditatis evitandæ causâ, absque ullo prorsus animo usuratio. Sed quia in re practica difficile est perscrutari contrahentium animos, meritò obtinuit, nullam pœnam ultra interesse exigi posse. Turpe enim lucrum reputarunt, quod hoc solo prætextu exigitur. Quod & Papinianus ipse agnovit, quamvis parum firmiter, de pœna conventionali agens, *in l. si venditor 6. §. 1. ff. de servis export.* ut notarunt Cujacius *lib. 27. qq. Papin. ibi*, & Antonius Faber *in ejus rationali*: & ideo in hoc casu creditor probare debet sua interesse, ad hoc ut pœna conventionalis exigi possit, ut docent Leothard. & Carleval. *ubi proximè.*

CAPUT X.

a Idem *Vicentino Episcopo.*

AD aures Apostolatus nostri pervenit, quod cùm quidam parochiani tui ausu diabolico bonæ memoriæ I. quondam Vicentin. Episcopum prædecessorem tuum nequiter peremissent, feuda, & beneficia, quæ à Vicentina Ecclesia obtinebant, ipsis per sententiam fuerunt cum multa deliberatione sublata. Quia igitur majori etiam sunt animadversione plectendi, nos bonæ memoriæ Cœlestini prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, tam tibi, quàm successoribus tuis arctiùs inhibemus, ne alicui ex prædictis malefactoribus, aut eorum hæredibus prædicta beneficia restituantur ulteriùs,

ulteriùs, seu de novo alia quælibet conferantur. Si quis autem (quod non credimus) contra hoc aliquid attentaverit, ipsum auctoritate Apostolica decernimus officii, beneficiique sui dignitate carere. Quod si aliquæ literæ aliquando super hoc apparuerint impetratæ, quæ totius facti non contineant veritatem, illas penitus vacuamus. Volumus etiam ut præsens pagina subscripta in Ecclesiæ Vicentin. custodia deponatur, & Episcopo Vicentin. qui pro tempore fuerit, annis singulis ostendatur. Nulli ergo, &c. Datum Laterani 12. Kal. April.

NOTÆ.

1. a Idem.] In hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap.* 1. tantùm legitur *Idem*: sed inscriptionem & literam restituo ex epistolis editis à Sicleto, *fol.* 27. Hujus etiam homicidii Vicentini Episcopi mentio extat *in cap. intelleximus, de judiciis*, ubi aliqua de Vicentina Ecclesia notavi, & probavi homicidam Episcopi privati beneficiis, & feudis obtentis ab eadem Ecclesia: quod & docuerunt Petrus Gregorius *de beneficiis cap.* 16. *n.* 8. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancellar. glossa* 15. *n.* 24. Aliis etiam pœnis afficiuntur ex Clementina 1. *de pœnis*, & aliis novioribus constitutionibus relatis per Gibalinum *in synopsi censurar. verbo Cardinalis*. Gravem pœnitentiam pro nece Conradi Episcopi Herbipolensis Innocentius indixit anno 1204. quam refert Trithemius *in chron. anno* 1202.

CAPUT XI.

a Idem.

Dilectus filius Jacobus electus sancti Petri ad b Montes, ad Ap. Sed. accedens gravem querelam contra dil. fil. G. Decan. Morin. & I. Cath. Archid. exposuit, asserens eos in causa sua, quæ fuit illis commissa, perperam processisse. Cùmque dil. fil. I. clericus cum literis eorumdem continentibus causæ processum ad nostram præsentiam accessisset, & idem Jacobus niteretur ipsum processum multipliciter improbare, relationem ipsorum in quibusdam asserens esse falsam: Nos quia præfatus clericus non habebat nisi ad contradicendum, vel impetrandum mandatum, ad majorem cautelam processum ipsum nec confirmandum duximus, nec cassandum. *Et infrà:* Quia verò sæpe contingit, quod contra falsam assertionem iniqui judicis innocens litigator veram non potest negationem probare, cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit directa c probatio: ne falsitas veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati, necessarium videtur, & æquum, ut cùm quis legitimam exceptionem proponit, illam probare paratus, vel ad declinandum judicium, vel ad intentionem alterius elidendam, si forsan verbo, vel facto ab illa recesserit, vel eam non probaverit intra terminum competentem à judice præfigendum, modestus judex non antè procedat, quàm super hoc d instrumentorum, vel testium cautelam adhibeat opportunam, per quam si necesse fuerit, possit de veritate constare; vel si contra relationem, seu processum ipsius fuerit suborta contentio, hujusmodi probationibus possit ipsius judicis assertio roborari, quatenus hujusmodi adhibito moderamine sic honestis, & discretis defetatur judicibus, quod per improvidos, & iniquos innocentium justitia non lædatur: & ne judicialis evanescat auctoritas, cùm de litigatoris improbitate constiterit adversus assertionem judicis temerè e prorumpentis, juxta superioris arbitrium digna poterit animadversione puniri.

NOTÆ.

1. a Idem.] Ita tantùm legitur in sexta collectione, & in quarta *sub tit. de probationibus, cap.* 2. Sed literam integram, & inscriptionem restituo ex epistolis ipsius Pontificis *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 196. Monasterium Vallis Claræ est Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Lugdunensi, constructum à Comite de Roussy anno 1134. ut referunt Claudius Robertus *in sua Gallia*, Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1134. *cap.* 8. *num.* 3. Fratres Sarmath. *tom.* 4. *Gallia Christ. fol.* 894. De diœcesi Lugdunensi nonnulla adduxi *in cap.* 15. *de rescript.*

2. b *Sancti Petri ad Montes.*] Duplex est Abbatia hujus nominis in Gallia, utraque Ordinis sancti Augustini, una in diœcesi Claromontensi, alia in Episcopatu Catalaunensi, à Rogerio Episcopo anno 1096. fundata, ut referunt Fratres Sarmath, *tom.* 4. *Gallia, fol.* 720. & ejus absque dubio electus erat Abbas Jacobus, de quo in hac epistola agitur.

c *Nulla sit probatio.*] Juxta tradita *in cap. quoniam* 11. *de probat.*

3. d *Instrumentorum, vel testium.*] Ob eandem etiam rationem in canone 38. Concilii Lateran. Innocentius III. statuit, ut in quolibet judicio judex semper adhibeat publicam personam, vel duos testes idoneos, qui fideliter universa judicii acta conscribant, ut refertur *in cap. quoniam* 11. *de probat.* ubi notavi.

4. e *Prorumpentis.*] Quod grave delictum est, ut probat Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. glossa* 18. & judex potest non solùm punire offendentes personam propriam, verùm & familiam suam, ut probavi *in cap.* 1. *de offic. deleg.*

CAPUT

CAPUT XII.

Ex Concilio [a] *generali.*

IN quibusdam provinciis, & Ecclesiarum patroni, & *b* advocati, & vicedomini se in tantam insolentiam erexerunt, & audaciam, quod non solùm cùm vacantibus Ecclesiis debet de Pastoribus idoneis provideri, difficultates ingerunt, & malitias; verùm etiam de possessionibus, & aliis bonis ecclesiasticis pro sua voluntate præsumunt, & quod horrendum est dicere, in necem Prælatorum prorumpere non formidant. Cùm igitur quod ad defensionis subsidium est inventum, ad depressionis dispendium non debeat retorqueri, prohibemus expressè, ne patroni, vel advocati, seu vicedomini super præmissis de cætero plus usurpent, quàm reperitur in jure expressum: & si contrà præsumpserint, per severitatem canonicam districtissimè compescantur. Sacri nihilominus Concilii approbatione statuimus, quod si patroni, vel advocati, aut feudatarii, seu vicedomini, seu alii beneficiati alicujus Ecclesiæ Rectorem, vel clericum alium ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando præsumpserint, patroni juspatronatus, advocati advocatiam, feudatarii feudum, vicedomini vicedominatum, vel beneficiati beneficium prorsus *c* amittant: & ne minùs vindictæ, quàm excessus memoria prorogetur, non solùm de præmissis nihil proveniat ad hæredes, sed etiam usque ad quartam generationem posteritates talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicujus Prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit dispensatum.

NOTÆ.

a GEnerali.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in ipso Concilio Lateran. *cap.* 45. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

b *Patroni, & advocati.*] De quibus, & eorum abusu circa Ecclesias sibi commendatas, egi *in cap.* 13. *de jurepatron.* ubi commentarium hujus prioris partis invenies.

c *Amittant.*] Illustrant hanc partem Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Homicidium*, Barbosa *de jure ecclesiastico lib.* 3. *cap.* 14. Lambertinus *de jurepatron. art.* 3. & 7. Gutierrez *lib.* 2. *canonicarum, c.* 7.

CAPUT XIII.

Honorius III. *Præposito, Archidiac. & H. de Parisiis, Canonico* [a] *Suession.*

GRavem dilectorum filiorum Capituli *b* Laudunensis recepimus quæstionem, quòd cùm nobilis vir *c* Comes Registensis pro multis injuriis, quas irrogarat eisdem, per judices à Sede Apostolica delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem jam per duos annos & amplius in excommunicatione persistens juri parêre pertinaciter renuit, claves Ecclesiæ in suæ salutis dispendium, & plurimorum scandalum contemnendo. Licèt igitur hujusmodi pertinacia non careat scrupulo hæreticæ *d* pravitatis, volentes tamen *e* nobilitati parcere Comitis supradicti, si forsan ad cor revertens à suo resipiscat errore: d. v. mandamus, quatenus si Comes prædictus à nobis diligenter commonitus infra quindecim dies post commonitionem nostram non paruerit plenè juri, vos excommunicationis sententiam latam in eum, sicut rationabiliter est prolata, facientes usque ad dignam satisfactionem inviolabiliter observari, & totam terram ipsius, ac loca, in quibus idem Comes fuerit commoratus, supponentes ecclesiastico interdicto, Ecclesias in quibus aliquid juris habere dignoscitur, ab ejus debito, sublato cujuslibet contradictionis, & appellationis obstaculo *f* absolventes, fideles ipsius, quamdiu in excommunicatione perstiterit, ab ejusdem fidelitate denuntietis penitus *g* absolutos. Quod si forsan nec sic tribuat ei vexatio intellectum, poterit non immeritò formidare, ne sua pertinacia obstinata eum in hæresis impingat infamiam, quam cùm voluerit, fortè de facili non poterit evitare.

NOTÆ.

1. a SVession.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua restituo integram literam textus. De Suessionensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de libelli oblat.*

b *Lundun.*] Ita legendum est, non *Lundensi*, ut vulgò legitur: de qua diœcesi egi *in cap.* 25. *de rescriptis.*

c *Comes Registensis.*] In sexta collectione legitur

gitur *Registrensis*, sed malè, cùm Comitatus Registensis fuisset olim in Gallia, ut probat Cironius *in præsenti*, qui notat Honorium hîc agere de Hugone III. qui successit patri suo Manassi anno 1197. & decessit anno 1229.

3. d *Hæretica pravitatis.*] Quia per insordescentiam in excommunicatione per annum redditur excommunicatus suspectus de hæresi, ut probavi *in cap. excommunicamus, §. quia, de hæreticis.*

4. e *Nobilitatl.*] Facit textus *in l. nemo, Cod. de summa Trinit.* quod procedit in pœnis corporalibus, *cap. 1. de purgat. vulgar.* latè probat Tiraquellus *de pœnis temperand. causa 31. num. 25.* nam aliàs nobiles cùm exemplo facilè inferiores ad peccandum moveant, graviùs sunt puniendi, præcipuè in causis fidei, ut probant Simancas *de Catholicis, tit. 46. num. 65.* Eymericus *ad Peñam, 2. part. direct. in præsenti.*

f *Absolvatis.*] Et ita rectè probat Lotherius *de re beneficiaria lib. 3. q. 33.* per insordescentiam in excommunicatione privari clericum beneficio jam obtento, dum talis insordescentia duret per triennium, juxta textum *in cap. cùm bona 8. de ætate & qualit.* ubi exposui doctrinam hanc. 5.

g *Absolutos.*] Quia non solùm ob hæresim privatur quis fidelitate à vassallis sibi promissa, juxta tradita *in cap. fin. de hæreticis*; verùm & ob suspicionem hæresis, ut de Philippo I. Rege Galliæ, qui ab Urbano II. in Claromontensi Concilio, & à Joanne & Benedicto Cardinalibus in Pictaviensi Synodo ob ductam Bertradam in uxorem excommunicatus fuit, & à fidelitate subditorum privatus. Qua de causa Ivo Carnotensis Episcopus nunquam ei parere voluit, ut constat *ex epist. 27. 35. & 211.* & notavit Cironius *in præsenti*, Magnus & illustr. D. Ramos *pro Episc. Lusit. propos. 3. §. 2. n. 80.* 6.

TITULUS XXXVIII.

De pœnitentiis, & remissionibus.

CAPUT PRIMUM.

Alexander [a] Papa.

Anifesta peccata non sunt occultâ correctione purganda.

NOTÆ.

1. a ALexander.] Ita legitur in secunda compilatione; in prima autem collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur, *Calixtus Papa*: sed verba hujus textus in nulla epistola ipsorum Pontificum reperiuntur; extant tamen apud D. Gregorium Magnum *lib. 12. epistolar. epist. 132.* ubi dum instruit Felicem Episcopum Messanensem super variis articulis ad disciplinam ecclesiasticam spectantibus, ait: *Manifesta quoque peccata non sunt occultâ correctione purganda: sed palam sunt arguendi, qui palam nocent, ut dum apertâ objurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum enim unus corripitur, plurimi emendantur: & melius est, ut pro multorum salute unus condemnetur, quàm per unius licentiam multi periclitentur. Nec mirum, si inter homines hæc ratio custoditur, cùm inter jumenta hoc fieri persæpe cognovimus, ut ea quæ scabiem, aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, ne illorum morbo cætera damnentur, & pereant. Satius est ergo, ut mali apertè corrigantur, quàm pro illis boni pereant.* Quæ verba etiam ex D. Isidoro citantur in Concilio Aquisgran. sub Ludovico Imperatore, *cap. 26.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pro peccatis manifestis publica est imponenda pœnitentia.* Probant eam textus *in cap. si peccaverit, 2. quæst. 1. cap. fin. 15. quæst. 5. cap. si quis potestatem, 23. quæst. 4. cap. ego 42. de consecr. dist. 2.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 8.* Concilium Rhemense 2. *can. 31.* Concil. Ingolhem. *Si quis infra regnum rapinas fecerit, si publicè fuerit actum, publicam agat pœnitentiam juxta canonum sanctorum sanctiones: si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam.* Arelat. 2. *can. 26. Ut qui publico crimine convicti sunt rei, publicè judicentur.* Carthag. *can. 46.* apud Balsam. Rabanus *lib. 2. de instit. cleric. cap. 30. Quorum peccata sunt in publico, in publico debet esse pœnitentia.* Illustrant ultra congestos à Barbosa Joannes à Capistran *in repet. ad hunc textum*, P. Gregor. *lib. 1. part. tit. 10. cap. 3.* Covar. *lib. 2. var. cap. 10.* Bellarm. *tom. 2. controv. lib. 1. de pœnit. cap. 21. & 22.* Cellotius *lib. 2. de hierarch. cap. 18.* Joan. Dartis *in Decret. ad 26. quæst. 6.* D. Joannes de Otalora Præses Cancel. Granat. *de irregul. ex pœnitentia publica, excursu 1. num. 6.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Peccatorum correctio non ex eorum publica, seu occulta perpetratione æstimanda est, sed potiùs ex eorum gravitate; nam improbatâ Stoicorum sententiâ, qui existimabant omnia peccata paria esse, ut refert Cyprianus *in epist. ad Antonianum*, ibi: *Alia est Philosophorum, & Stoicorum ratio, qui dicunt omnia peccata paria esse, & virum gravem non facilè flecti oportere*; inter Christianos, & Philosophos plurimùm distat, & Ecclesia semper alia peccata leviora, alia graviora, alia exitiosa pronuntiavit. Tertullianus *lib. de pudicitia, cap. 19.* ibi: *Sunt & contraria istis, ut graviora, & exitiosa, quæ veniam non capiant, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blasphemia, utique & mæchia; & fornicatio, & si qua alia.* Unde pro eorum gravitate modò graviorem, modò leviorem pœnitentiam injungi legimus in Pœnitent. Romano. Igitur delicti atrocitas, non verò notorietas attendi debet ad pœnitentiam injungendam. Quare D. Basilius apud Simeonem Magistrum *concione 8. de pœnitentia*, hortatur pœnitentem, ut quæ clam admisit,

admisse, palam inverecundè profiteatur. *Tui*, inquic, *vult misereri judex, suarumque te miserationum facere participem, modò te post peccatum humilem inveniat, dolore contritum, scelera tua multùm deplorantem, quæ clam admisisti palam inverecandè profitentem, obnixè à fratribus petentem, ut in paranda tibi medicina tecum simul laborent, invigilent.* Et Gennadius Massiliensis *de dogmatibus ecclesiast. cap.* 53. *Nam quem post Baptismum mortalia crimina commissa premunt, hortor priùs publicâ pœnitentiâ satisfaccio.* Et ante illos Origenes *homil.* a. *Proba*, inquit, *priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmitate, flere cum flente; qui condolendi, & compatiendi noverit disciplinam, ita ut demùm, si quid ille dixerit, facias, & sequaris; si intellexerit, & praviderit talem esse languorem, qui in conventu totius Ecclesia debeat exponi, & curari, ex quo fortasse & cateri adificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multâ hoc quidem deliberatione, & satis periti medici illius consilio procurandum est.* Et generaliter Hincmarus ait in Capitulis loco suprà citato, ut qui peccatum criminale perpetravit, pœnitentiam agat publicam. Et canones Nicæni, Ancyrani, Laodic. & D. Basilii, Gregorii Nysseni, & Pœnitentiales Bedæ, & Rabani Mauri de pœnitentiis publicis spectant ad varia crimina, non habitâ ratione quod sint publica. Et econtrariò peccata venialia, etsi palam admissa, nunquam per publicam pœnitentiam fuisse expiata, probant Bagotius *differt.* 1. *de pœnitent. cap.* 8. *sect.* 4. *& sequenti*, D. Joannes Otalora *dicto excursu* 1. *num.* 7. Ergo non rectè in præsenti absolutè docetur, peccata manifesta publicâ pœnitentiâ esse corrigenda.

4. DE TRIPLICI POENITENTIA.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, quod cùm in ipsum genus humanum pessima peccandi prosiliisset libido, inde omnis ætas ab adolescentia in malum prona est; adauxit enim naturæ vitium hominum prolapsa conditio: nam peccatum, quod communem lucem effugere verecundioribus illis sæculis curabat, publicis oculis se subjicere non erubescit. Hinc multiplex delictorum genus, quod à sæculo movebitur, si natura non perstrinxerit, disciplina pervaserit, censura non compresserit. Eam itaque adhibuit vindicatis peccatis Ecclesia medelam, ut publica publicâ corriperet animadversione; & quæ universam commovent civitatem, publica, & solennis pœnitentia coërceret; ut ita ille, qui propriam conscientiam testem non horrebat, humanam saltem notam pertimesceret: observandum ergo, pœnitentiam duplicem esse, aliam publicam, aliam privatam. Publica iterum dividitur in publicam solennem, & non solennem; privata item subdividitur, ut alia sit sacramentum, alia virtus tantùm. Docuerunt Cellotius *lib.* 3. *de hierarch. cap.* 18. Roussel. *lib.* 1. *histor. Pontific. jurisdict. cap.* 6. *num.* 15. ad quas species reducendæ sunt aliæ traditæ per Turrecrematam *in cap. si quis post remissionem*, 50. *dist.* Suarium *in tract. de pœnitentia, in princip. & de censur. disp.* 42. *sect.* 2. *num.* 3. Martinon *de pœnit. in princip.* Pœnitentia publica tantùm erat, quæ publicè fiebat, simplicibusque constabat cæremoniis, veluti peregrinatione cum baculo, & pera benedictis, aut cilicii aperta delatione, seu veste mutata, *cap. quamvis*, 50. *dist. cap. sacerdos* 2. *de pœnitent. dist.* 6. ibi; *Omnibus diebus vita sua peregrinando pergat.* Et *l.* 20. *tit.* 3. *part.* 1. *Publica es llamada otra manera de penitencia, que se face conse xeramente. Esta es quando mandan à alguno, que vaya en romeria ò traiga consigo palo, codal, ò escapulario, ò otra vestidura, como de orden; ò que traya fierro ceñido en el braço, ò en el cuello, ò que ande desnudo, ò en paños menores.* Publica hæc pœnitentia imponebatur pro peccatis publicis, etsi ea non exitiosa essent, juxta præsentem textum, & alios suprà adductus: de qua pœnitentia agit Cabassutius *in not. Concil. fol.* 91. *ad Concil. Nican.* Publica verò, & solennis pœnitentia severior erat, ideoque tantùm imponebatur pro criminibus exitiosis, & quæ universum populum in scandalum adduxissent, veluti pro homicidio, pro apostasia, & similibus, *cap. placuit* 68. *vers. Cùm verò, cap. fin.* 50. *dist. cap. admonere* 8. *cap. latorem* 15. 33. *quæst.* 2. *cap. falsa* 6. *de pœnit. dist.* 5. nec enim sufficiens erat horum criminum reis privata pœnitentia, sed opus erat hujusmodi delicta judicio Ecclesiæ publicè subjicere, ut notavit Simancas *de catholicis, tit.* 46. *num.* 1. & per hanc pœnitentiam solennem reum humiliari; quamobrem humillima pœnitentia vocatur hæc à D. Augustino relato *in cap. quamvis*, 62. 50. *dist. cap. quamvis* 22. *cap. in tantum* 33. *de pœnit. dist.* 3. Severitas hujus pœnitentiæ, & amaritudo consistebat in exercitiis acrioris pœnitentiæ, & transcursu graduum, quorum amatissimos gressus referunt Patres Concilii Agathen. *in cap. in capite*, 50. *dist.* Alfonsus noster *in l.* 18. *tit.* 3. *part.* 1. non enim solùm vestem propriam, & arma deponebant, ciliciumque induebant, capite attonso, *cap. pœnitentes* 63. ibi; *Si autem comas non amputaverint, aut vestimenta non mutaverint, abjiciantur:* 50. *dist.* Concilium Toletanum 6. *can.* 7. verùm in diversis locis, modò extra Ecclesiam, modò prope Ecclesiam, inter audientes, hiemantes, catechumenos consistebant; quorum graduum tempus, exercitia, & ritus hujus pœnitentiæ, pro expositione textus *in d. cap. in capite*, 50. *dist.* retulerunt Filesacus *in opusc. de Quadragesima, cap.* 12. Lammeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 93. Basilius *in opusc. de impod. matrim. cap.* 65. Loaysas *in can.* 6. *Concil. Tolet* 6. Souchetus *in not. ad Carnot. epist.* 228. Acuña *in d. cap. in capite*, Bellarm. *lib.* 1. *de pœnit. cap.* 22. Joannes Basseus *de statib. hominum*, 2. *part. tit. de pœnitens. statu.* Albaspineus *lib.* 2. *obs. cap.* 1. *cum sequent.* Dionysius Petavius *in notis ad Synesium, in diatril. de pœnit.* Georgios Ambian. *ad Tertul. in tract. de pudicitia*, Coriolanus *in notis ad Concilium Auxitanum, in addit. ad summam, fol.* 94. Hugo Menardus *in notis ad librum sacram. D. Gregorii, fol.* 223. *&* 231. Gibalinus *de clausura regul. disquis.* 2. *cap.* 3. *per tot.* Cironius *in parat. ad huic tit.* & *lib.* 1. *observ. cap.* 16. Menardus *ad concord. regul. cap.* 33. §. 1. Dartis *in tract. de pœnit.* & *ad* 26. *quæst.* 6. D. Joan. de Otalora *de pœnit.* & *nos in cap.* 1. *de bigam.* Christ Lupus *in can.* 11. *Concil. Nicani.* Pœnitentia ut virtus, est actus plangendi præterita mala, cum proposito iterum non committendi, de qua *in cap. ecce* 39. *de pœnit. dist.* 1. & *in cap.* 1. *cap. pœnitentiam* 6. *de pœnit. dist.* 3. D. Thomas 3. *part. quæstione* 84. *art.* 10. *ad* 4. Pœnitentia ut sacramentum, est cùm signis externis ritè rectèque peccata sacerdoti confitentur, accedente ejus absolutione, de qua agunt omnes Moralistæ scribentes de hoc sacramento, Gazeus *ad Cassianum collat.* 20. *cap.* 5. Petrus Gregor. *in cap. conquerente, cap.* 12. *n.* 2. Filesacus *in opusculo de confessione auricular*i, & nos infrà *in cap. quod quidam*, & *in cap. omnis.*

5. DE DIFFERENTIIS INTER POENITENTIAM SOLENNEM, AT ALIAS.

Deinde sciendum est, inter pœnitentiam solennem, publicam, & privatam nonnullas versari differentias. Prima, quòd solennis tantùm ob graviora peccata, quæ universum populum turbarent, imponebatur, *cap. placuit*, 68. 50. *dist.* publica injungebatur pro peccatis gravioribus publicè admissis, ex quibus non ita grave scandalum ortum fuerat, *cap. de pœnitentibus* 17. *de pœnit. dist.* 7. privata

verò

verò tantùm pro peccatis clam admissis; quia qui occultè labitur, secreta debet correctione purgari, *cap. quem pœnitet* 88. *de pœnitent. dist.* 1. ibi: *Et si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis.* Et *cap. si peccaverit* 19. 2. *q.* 1. ibi: *Quia enim secretum fuit quando in te peccavit, secretum quære cùm corrigis quod in te peccavit; nam si solùm nosti quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor.* Et *cap. si quis* 31. 23. *q.* 4. *cap. fin.* 15. *quæst.* 5. etsi peccatum grave sit; *cap. quæsitum* 7. ibi: *Non tamen publica (nisi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi.* Faciunt textus *in cap. Christiana* 23. 32. *quæstione* 5. ibi: *Et non habens peccata latentia vindictam.* Et B. Benedictus *cap.* 46. *sua regula*, ubi jubet apud patrem tantùm spiritualem occultum peccatum propalare, illis verbis: *Si anima verò peccati causa latens fuerit, tantùm Abbati, aut spiritualibus senioribus patefaciant, qui sciant curare & sua, & aliena vulnera, & non detegere, aut publicare.* Alia differentia in eo consistit, quod pœnitentiam solennem tantùm Episcopus injungere poterat, ut probavi *in cap. accedentibus, de privil.* publicam verò etiam simplex sacerdos imponere poterat, *cap. ministerium* 2. *de offic. Archipresb. l.* 10. *tit.* 3. *part.* 1. *E esta penitencia puede da qualquier clerigo Missa cantane.* Alia differentia etiam versatur in eo, quod pœnitentia solennis semel tantùm in vita peragi poterat, *cap. si quis post remissionem* 61. 50. *dist. cap. quamvis* 22. *cap. in tantum* 33. *de pœnit. dist.* 3. de qua pœnitentia exaudiendi sunt Cyrillus Alexandrinus *lib.* 15. *in Levitic.* ibi: *In gravioribus criminibus semel pœnitentiæ conceditur locus.* D. Ambrosius relatus *in cap. reperiuntur* 2. *de pœnitentia dist.* 3. ibi: *Quia sicut unum baptisma, ita & unica pœnitentia.* Ad publicam verò sæpiùs quis admittebatur, & etiam ad privatam. Cujus differentiæ rationem assignat Sotus *in* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad* 3. Etiam alia differentia dabatur in eo, quod sacerdotibus solennis pœnitentia injungi non poterat, publica verò imponi valebat, ut probavi *in cap.* 1. *de bigamis non ordin.* Tandem & illud discrimen inter solennem, & publicam pœnitentiam agnoscitur, quòd publica omnibus laïcis indistinctè imponi poterat; solennis verò conjugatis, nisi ex consensu conjugis, imponi non valebat, *cap. fin.* 33. *quæst.* 4. Concil. Aurelian. 3. *can.* 19. latè illustravi in canonibus Concilii Illiber.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet ratio præsentis textus; ideo enim peccata publica publicâ debent pœnitentiâ separari, ut eo exemplo deterreantur, qui publicè peccare non erubescunt: quare D. Augustinus *in enchirid. ad Laurentium, cap.* 8. de his peccatis publicis agens, ait: *Usque adeò, ut non solùm occultanda, verùm etiam prædicanda, ac diffamanda peccata videantur.* Qui est præcipuus finis pœnarum, videlicet ut ipsi rei emendentur, & alii exemplo terreantur, *l. si quis fortè* 6. *§. si quis, l. si pœna* 20. *l. capitalium* 28. *§. penult. ff. de pœnis, l. sanctio* 41. *ff. eod. cap. frater, in fine,* 17. *quæst.* 4. *cap. prodest* 23. *quæstione* 5. Faciunt Divus Augustinus *homil. ult. cap.* 2. *Ut si peccatum ejus non solùm in gravi ejus malo, sed etiam in tanto scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuset.* D. Chrysostomus *eclog. de peccato, & confess.* Illustrat Rithershusius *ad Salvianum fol.* 52. Rectè ergo in præsenti statuitur, manifesta peccata publicâ esse correctione emendanda, ut ita populus, qui ob peccatum scandalum patiebatur, videat illud impunitum non manere; & in eo, in quo scandalum passus fuit, exemplum pœnitentiæ agnoscat.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt atrocitas, seu gravitas delicti attendatur quoad pœnam injungendam; tamen quoad modum pœnitentiæ publicæ, seu privatæ tantùm inspicitur scandalum, seu notorietas peccati. Unde primis Ecclesiæ sæculis non tantùm graviora peccata perpetrantes, verùm & minora, si publica erant, pœnitentiam publicam peragebant. D. Cyprianus *epist.* 47. ibi: *In minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agitur justo tempore, & exomologesis fit inspectâ vitâ ejus qui agit pœnitentiam, cùm nec ad communionem venire quis possit, nisi priùs illi ab Episcopo, & Clero manus fuerit imposita.* Quem locum latè expendit Pamelius *ad Tertullianum lib. de pœnitent. cap.* 9. *num.* 53. Nec obstat quod de peccatis venialibus dicebamus; nam ea semper Ecclesia, ut levia facilè excutiebat, & ita ob ea pœnitentiam publicam nunquam indicebat, ut probat Bagotius *ubi suprà*.

8. EXPONITUR CONCILIUM NEOCÆSAR. CAN. 4.

Ex suprà traditis nonnulli exponunt textum *in can.* 4. *Concil. Neocæsar.* in illis verbis: *Si quis mulierem concupiscens proposuerit cum ea dormire, & desiderium ejus non pervenerit ad effectum, manifestum est, quod per gratiam fuerit liberatus.* Qui textus valde difficilis est; nam si mens polluta fuit, quomodo gratiâ Dei liberatus dicitur? Cui difficultati solutionem affert Gibalinus *de clausura regul. disquisit.* 2. *cap.* 4. *§* 5. *num.* 21. ex suprà traditis, videlicet quod licèt in hoc casu mortalis culpa adfuerit, tamen quia ea fuit interna, & non publica, pœnitentia publica non imponitur, immò & diversa pœna per sacros canones indicitur illi, qui peccatum mente concepit; ac illi, qui opere sequuto consummavit, D. Basilius *ad Amphiloch. can.* 70. ibi: *Diaconus, qui pollutus in labris, & se eò usque peccasse confessus est, à ministerio prohibebitur: ut autem sit sacramentorum cum diaconis particeps, dignus habebitur. Si quis autem amplius peccasse deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, deponetur.* In cujus scholiis Balsamon explicat, quid sit Diaconum in labris pollui. Itaque juxta Gibalinum ubi suprà, textus ille accipiendus est de pœna minori imponenda illi, qui opere sequuto peccatum non consummavit. Observanda tamen sunt verba illa, *gratiâ Dei liberatus*, quæ innuunt peccatorem illum potiùs beneficio Dei, quàm animi destinatione fuisse à peccato servatum: quod & prophani scriptores de fato, & vi Numinum usurparunt. Sic Plato *lib.* 9. *de legibus*, quo loco pœnam ejus, qui cùm hominem vellet occidere, vulneravit tantùm, mitigandam hac ratione censet, quòd dæmonis beneficio potiùs habenda sit gratia, qui & illum mortis periculo, & hunc imminentia supplicii gravitate liberarit. Sic Consultus *in l. nihil* 32. *ff. ad leg. Jul. de adult.* ait: *Licèt interempto adultero mulier supervixerit post tam gravia vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis fato quàm voluntate ejus servata est.* Facit Quintilian. *declamat.* 281. ubi agens de filio, qui occurrens in solitudine patri, stricto gladio coëgit eum abdicationem remittere: *Si dicerem, ait, obstitit tibi vis Numinum, & tacita quadam illius solicitudinis religio.* Observarunt Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 9. Justel. *in d. cap.* 4. *Concil. Neocæsar.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Maguntiensi.*

QUi presbyterum occidit, xij. annorum pœnitentia secundùm canones imponatur: aut si negaverit, si liber est, cum lxxij. juret; si autem servus, super *b* duodecim vomeres ferventes se expurget: convictus noxâ usque ad ultimum tempus vitæ militiæ *c* cingulo careat, & absque spe conjugii maneat.

NOTÆ.

1. a MAguntiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de purgatione vulgari, cap. 6.* & ex Synodo Moguntina sub Rabano Archiepiscopo, *can. 24.* citatur textus hic à Burchardo *lib. 6. Decreti, cap. 7.* Carnotensi *part. 10. c. 136.* & sub nomine Paleæ refertur textus hic à Gratiano *in cap. qui presbyterum 24. 17. quæst. 4.* refertúrque in Pœnitentiali Romano, *cap. 1.*

2. b *Duodecim vomeres.*] Hæc verba omisit Raymundus, quia judicium hoc purgationis vulgaris jam prohibitum erat variis Ecclesiæ canonibus, ut probavi *in cap. fin. de purgat. vulgari.*

3. c *Militia cingulo.*] Idest ut arma non deferant dum pœnitentiam solennem faciunt, ut etiam cavetur in Concilio Vvormatiensi, *can. 20.* ibi: *Si sacerdotem voluntariè occidisti, carnem non manduces, vinum non bibas, cunctis diebus vitæ tuæ jejunes quotidie usque ad vesperam, exceptis diebus festis, & Dominicis; arma non feras, equum non ascendas, Ecclesiam per quinquennium non ingrediaris.* Carnotensis *epist. 160. Militi, qui monacho virilia ademerat, arma detracta, & annorum XIV. pœnitentia indicta.* Idem cavetur *lib. 3. Capitul. cap. 20.* & *lib. 6. cap. 90. & 97.* & ita quia consistentibus in pœnitentia solenni prohibitum erat arma deferre, atque uxorem ducere, ideo in præsenti occidenti presbyterum juberi cingulum militiæ deponere, & à conjugio se abstinere, docuerunt communiter repetentes hîc, & Sanchez *de matrim. lib. 7. disput. 6.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Homicidium,* Carleval. *de judiciis tom. 1. tit. 1. disp. 2. sect. 4. quæst. 6.* Sed verius credo, majorem pœnam contineri in illis verbis, *usque ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulo careat*; cùm non tantùm prohibeatur militiæ cingulum occidenti presbyterum per duodecim annos, per quos pœnitentiam peragere debebat, sed in perpetuum. Existimo ergo per illa verba, *militia cingulo,* non armorum delationem prohiberi, sed potiùs munera Reipublicæ, seu sæcularia obire: militare enim sæpe pro negotio, curationeque Reipublicæ usurpatur, & militiæ cingulum deponere, seu suscipere in sacris canonibus significat munera, officiaque Reipublicæ, seu sæcularia deserere, seu exercere. Concilium Nicænum *can. 12.* ibi: *Quicunque vocati per gratiam primùm quidem ardorem, fidemve suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerant, postea verò ut canes ad suum vomitum reversi sunt, ita ut aliqui & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent.* Concil. Matiscon. & Syricius *in epist. ad Tarraconenses Episcopos, can. 5.* ibi: *Aut negotiis Reipublicæ optaverunt militare.* Illustrat Albaspineus *in notis ad d. can. 12. Synodi Nicæn.* Itaque in præsenti canone Patres presbyterum occidenti prohibent in perpetuum militiæ cingulo nomen dare: item prohibetur illi conjugem recipere; sed hoc impedimentum matrimonii jam consuetudine abrogatum est, ut docuerunt Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 17. num. 8.* Koninch *de Sacramentis, disp. 30. n. 25.* Layman *de imped. matrim. cap. 15.*

CAPUT III.

Alexand. III. [a] *Mediolan. Archiepiscopo.*

SIgnificavit nobis vir P. quod F. dicto Imperatori, cùm olim rediret ab urbe, castrum Verrucæ negavit, &c. Unde contigit, quod quatuor castris destructis plusquàm duo millia domorum destructa fuerint, & multi homines interfecti: alia etiam mala ibidem commissa dicuntur, quæ per singula esset longum enarrare. Quoniam igitur præfatus P. Deo exinde reconciliari desiderat, & pœnitentiam dignam suscipere, f. v. per A. s. m. quat. eidem super hoc consilium detis, & ipsi pœnitentiam, secundùm quod visum fuerit, misericorditer imponatis, attendentes quod pro libertate sua, & pro Ecclesiæ devotione fecit: quia in his talem debetis discretionem adhibere, ut alii, & ipse idem pro austeritate pœnitentiæ à servitio Ecclesiæ nullatenus retardentur, nec aliquod salutis periculum meritò debeat formidare.

NOTÆ.

1. a MEdiolanensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* sed additur in hac sexta collectione, *& suffraganeis*, sed absque exemplari. De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 27. de rescriptis.* Casus hujus textus ita contigit. Fridericus I. ex gente Sueva, sub Hadriano IV. inauguratus, dum Roma in Galliam Cisalpinam proficiscitur, in itinere vidit castrum Verniæ, vel ut alii malunt, Verrucæ, quod paret Episcopo Vercellensi; & cùm Imperator sibi castrum illud postulasset, Petrus nobilis ejus custos, ac gubernator illud negavit: quare Imperator ob indignationem quatuor castra cum duobus millibus domorum multis occisis delevit: cui cladi causam se dedisse credens prædictus Nobilis, facti veniam petiit ab Alexandro III. qui jubet Archiepiscopo Mediolanensi, quatenus illi pœnitentiam cum misericordia imponat; quia cùm in defensionem Ecclesiæ, & pro devotione Ecclesiæ Romanæ id fecisset, magna miseratione dignus erat: quam historiam refert Paneirola *lib. 2. var. cap. 193.*

CAPUT

CAPUT IV.

Idem ᵃ *Cant. Archiepiscopo.*

QUod autem consuluisti, utrum remissiones, quæ fiunt in dedicationibus Ecclesiarum, aut conferentibus ad ædificationem pontium, aliis prosint quàm iis, qui remittentibus subsunt: hoc volumus tuam fraternitatem tenere, quod cùm à non suo judice ligari nullus valeat, vel absolvi, remissiones prædictas prodesse illis tantummodo arbitramur, quibus ut prodessent, proprii judices specialiter indulserunt: & in hoc eam intelligas quæstionem solutam, in qua quæritur, utrum is, qui excommunicato communicat, à suo Episcopo, vel excommunicati absolutionis gratiam debeat implorare.

NOTÆ.

1. ᵃ CAntuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* ubi additur *pars capitis In eminenti*; unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. nos in eminenti 36. de appellat.* in eadem prima collectione. De Cantuariensi Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de rescriptis.* Textum hunc exponemus infrà *in cap. penult.*

CAPUT V.

Alexand. III. ᵃ *Belvacensi Episcopo.*

QUod quidam, sicut asseris, ad confessionem de criminibus conveniunt, & quamvis confiteri velint, se tamen asserunt non posse abstinere: consultationi tuæ taliter respondemus, quod eorum confessionem accipere debes, & eis de criminibus consilium exhibere. Et licèt non sit vera pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris, & salutaribus monitis pœnitentia est indicenda.

NOTÆ.

1. ᵃ BElvacensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Ecclesia Belvacensi nonnulla adduxi *in cap. 13. de foro competenti.*

COMMENTARIUM.

2. DIfficilis admodum est præsens Alexandri decisio, dum in ea docetur, admittendam esse pœnitentiam ejus, qui asserit se à peccato, quod confitetur, abstinere non posse, etiamsi vera talis pœnitentia non sit, cùm certum omninò sit, ad pœnitentiam ut sacramentum desiderari dolorem de peccatis admissis, & propositum ampliùs non peccandi. Unde *in cap. ille 9. de pœnit. dist. 3.* juxta veram ejus literam, quam restituit Loaysa *in notis ad D. Isidorum lib. 2. sentent. tit. 13.* ita legitur: *Ille pœnitentiam dignè agit, qui sic præterita mala deplorat, ut futura iterùm non committat; nam qui plangit peccatum, & iterum committit peccatum, est quasi si quis lavet laterem crudum, quem quantò magis abluerit, tantò amplius lutum faciet.* Unde perdifficile est; quomodo admittenda sit pœnitentia illius, qui fatetur abstinere se ab eo peccato, quod confitetur, non posse. Pro hujus textus expositione varia adduxerunt Theologi Moralistæ. Gabriel *in 4. dist. 17. q. 1. art. 3.* Paludanus *ibidem, quæst. 7.* Sylvester *verbo Confessor 4. quæst. 2. ad finem*, Victoria *de confessione, num. 163.* Cano *in relectione de pœnitentia, part. 5. in fine*, Medina *de confessione sine pœnitentia cordis facta*, Fragoso *1. part. de regim. lib. 1. disp. 4.* asserunt admitti similem pœnitentiam, seu confessionem, quia licèt fructuosa non sit quoad gratiam, tamen sufficiens est, ut talis pœnitens adimpleat præceptum Ecclesiæ annuæ confessionis, & ut excusetur à pœnis impositis *in cap. omnis, hoc tit.* Verùm hæc interpretatio sustineri nequit, cùm præsens textus sit Alexandri III. & textus *in d. cap. omnis*, Concilii Lateran. celebrati sub Innocentio III. quare affirmari non potest, Alexandrum in præsenti præsensisse de obligatione annali confitendi peccata. Joannes Sanchez *in select. disp. 10. num. 6.* asserit pœnitentem absolvendum esse, dum proponat se ampliùs non peccaturum, etiamsi deserere non possit occasionem peccandi: quem transcripsit Barbosa *in præsenti.* Sed his omnibus omissis, dicendum est cum Julio Lavoro *de Iubileo 2. part. cap. 14. num. 76.* Vivaldo *in Candelabro, lib. 6. de attritione, num. 5.* in præsenti textu agi de illis, qui cùm accedunt ad pœnitentiam, asserunt ob suam fragilitatem credere se abstinere non posse à peccato; sperare tamen se à Deo impetraturos auxilium, ut liberari valeant; qui licèt non habeant perfectum dolorem cum proposito ampliùs non peccandi ex se, & ideo vera pœnitentia non videatur; tamen quia ex Dei misericordia confidunt se amplius in peccatum non fore lapsuros, ideo pœnitentia illis injungenda est; non enim desideratur in pœnitente, ut existimet se ampliùs non peccaturum, sed sufficit propositum non peccandi: nam hoc voluntatis est, illud intellectus. Nisi dicamus, in præsenti agi non de pœnitentia sacramentali, sed de salubri, indicta ad promerendam Dei gratiam: ut ita qui peccata confitetur, possit se ab occasione peccandi abstinere; unde ait Alexander in præsenti, salubribus consiliis, & monitis esse similes pœnitentes adjuvandos.

CAPUT VI.

Idem [a] *Triburiensi Archiepiscopo.*

LIcèt tam veteris, quàm novi Testamenti pagina. *Et infrà:* Si autem illi, qui aliquos dies in pane, & aqua ex injuncta sibi pœnitentia tenentur peragere, panem quo vescantur, non habent, leguminibus, aut piscibus, aut aliis *b* cibariis reficiantur, si necessitas id exposcat. Discretione tamen adhibita, quod his non ad delicias, sed ad sustentationem utantur.

NOTÆ.

1. a TRibnriensi.] Ita etiam legitur io secunda collectione, *sub tit. de feriis, cap. licet*, sed veram insctiptionem dedi in eodem textu in hac sexta collectione.

2. b *Cibariis.*] Hujus textus meotio fit in eanooibus pœnitentialibus, *can. antepennlt.* ibi: *Insuper notandum est, quod si pœnitentia in pane, & aqua iuponatur noa habenti panem, potest loco paais leguminibus, & pisciculis vesci, & etiam aliis, si necessitas illud requirat. Extra de pœn. & remis.* Est autem textus hie iotelligendus de cibis jejunantibus non veritis; sciendom enim est, pro tempore ipsius jejunii, hoc est abstinentiæ, nullum eibum sumere licere: immò primis florentis Ecclesiæ temporibus jejunantet non solùm à cibo, & potu abstinuisse, verùm & virginem salivam servasse refert Tertul. *de jejunio cap.* 6. ibi: *Ipsa natura enunciavit, quales aot ante pabulum, & petum in virgine adhuc saliva exhibere consuevit.* De potu celebtis est locus Prudentii *in actis S. Fructuosi Martyris*: cum enim ci poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, recusavit diceos:

Jejunamus, inquit, recuso potum:
Nondum noaa diem resolvit hora.

Et cùm solvebatur jejuniom horâ nonâ, pane, aut oleribus jejuoantes utebantur. D. Clemens *lib. 5. constit. Apostolic. cap.* 17. ibi: *Ita jejnaandnm, ut solùm pane utamini, & oleribus; vini antem potu, & carnibus abstinete.* Quod de ægrotantibus refert D. Hieronymus *ad Eustochium*, ibi: *De cibis, & pota taceo, cùm etiam languentes moaachi aquâ frigidâ utantur.* Illustrarunt Ambian. *ad Tertul. de jejuniis, cap.* 10. *observ.* 4. Filesacus *in opusculo de Quadragesima, cap.* 18. Illud autem hodie apud omnes observatur, ut jejunantes vesci noo possint carnibus, & omnibus iis, quæ ab ea originem trahunt, *cap. de esu carnis, de consecr. dist.* 3. *cap. deniqae* 4. *dist. can.* 56. *Synodi* 6. ibi: *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbathis, & Dominicis sancta Quadragesime quosdam ova, & caseum comedere. Visum est ergo, nt omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unicum ordinem sequens, jejunium perficiat, & abstineat, sicut omni mactabili, sic ab ovis, & caseo, qua sunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abstinemus: si autem hoc non servaverint, si sunt quidem clerici, deponantur; si autem laici, segregeatur.* Tolet. 8. *can.* 9. Geruodeose *can.* 3. Mediolan. sub Catolo, *tit. de jejun.* Trideot. *sess.* 25. *cap.* 21. Illustrant Bellarminus *de jejun. cap.* 4. Lessius *de just. lib.* 4. *c.* 2. *dub.* 5. Viring. *de jejun. lib.* 3. *cap.* 5. Fagundez *in* 4. *precept. Eccl. lib.* 1. *cap.* 2. Trulleoch *in bullas, lib.* 1. §. 4. Ecclesia eoim cibis ita delicatis, & lautis abstinere jussit, ut carnis lascivia frenaretur. Concil. Senon. sub Clement. VII. *art.* 7. non qoia similes cibos condemnet, ut Saturninus, & alii Hæretici voluerunt, quos sequuti fuetoot Manichæi, Priscillianistæ, Marciooistæ, & alii condemnati *in can.* 50. *Apost.* Concil. Ancyr. *can.* 13. Bracharensi 1. *can.* 13. & 32. Gangrensi *caa.* 2. Tolet. 1. *in assert. fidei*: ootaruot Turrianus *pro epist. Poatificum cap.* 6. Baronius *anno* 57. *n.* 188. Severious Binius *in Coacil. Gangr.* Savarus *ad Sidoninm lib.* 4. *epist.* 9.

Hioc exponendus venit textus *in caa.* 50. *Synodi Laodic.* relatus *in cap. non oportet* 8. *de consecr. dist.* 3. in illis verbis: *Non oportet in Quadragesima quintâ feriâ altima hebdomada jejunium dissolvi, & totam Quadragesimam inhonorare; sed per totos hos dies jejunare, & escis abstinentia convenientibus, idest aridioribus uti.* Vel ut in Conciliis legitur: *Oportet totam Quadragesimam jejunare xerophagiâ uteates.* Supponendum enim est, Græcos tantùm sieeo cibo, idest pane, & leguminibus siccis, seu coctis pomis, aut oleribus crudis, jejunantes uti, ut probat Balsamon *in can.* 69. *Apost.* & *ia can.* 14. *Concil. Ancyr.* quod genus cibi Xetophagiat appellabant. Cassianus *lib.* 4. *collat.* 22. idest faciles cibos, ut explicat Filesacus *de Quadrages. cap.* 8. Immò & in Ecclesia Latioa jejunaotes etiam sicco cibo usos fuisse, refert Tertul. *de jejuniis c.* 9. ibi: *Inspiciamus autem xerophagiarum novitatem, aut vanitatem.* Et *c.* 1. ibi: *Jejunantes cibum ab omni carne, & omni iajulentia, & vividioribus quibuscunque pomis, ne quid vinositatis vel edomns, vel potemns.* Constat ex variis auctoritatibus congestis à Burchardo *lib.* 17. 19. & 20. *Decreti*, Catooteosi *part.* 15. *cap.* 198. Unde rectè Patres in dicto canone 50. juxta morem tegionis Orientalis, & sanctitatem illorum temporum statuerunt, jejunantes xerophagiis, idest eibis aridiotibus uti posse. 3. EXPONITUR CAPUT NON OPORTET, DE CONSECRAT. DIST. 3.

CAPUT VII.

[a] Clemens III.

QUæsitum est à nobis, utrum sacerdotibus Græcis, quibus legitimo *b* matrimonio licet uti, *c* pœnitentia publica sit imponenda, si eam sibi postulent pro filiis *d* oppressis injungi. Huic igitur consultationi taliter respondemus, quod si ipsis procurantibus, vel studiosè negligentibus, filii in lectis reperiuntur oppressi, ab officio altaris debeant perpetuò abstinere; & gravior, quàm laicis, non tamen publica, nisi id in publicum venerit, pœnitentia debet imponi: qui tamen non solùm à sacrorum ordinum executione

executione cessabunt, verùm etiam si sint infrà ipsos, ad eos minimè assumantur. Verùm etiam si ex incuria ipsorum mortui inveniantur in cunis, & illud fuerit occultum, pœnitentia eis pro arbitrio Pœnitentiarii imponatur, & in terrorem aliorum ad tempus abstineant à celebratione Missarum.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in hac sexta collectione: in secunda autem legitur, *Alexander III.* Sed veriùs credo textum esse Clementis III. etsi nullibi exprimatur cui rescribat ipse Pontifex.

b *Matrimonio.*] Juxta tradita *in cap. cùm olim, de clericis conjug.*

2. c *Pœnitentia publica.*] Licèt enim clericis non possit solennis pœnitentia injungi, ut probavi *in cap. 1. de bigam. non ordin.* tamen pœnitentia publica illis injungi valet, dummodo priùs deponantur, ut ita ad statum laïcalem redacti, vel in monasterium detrudi, vel pœnitentiæ mancipari possint. Concil. Tolet. 4. *can.* 46. ibi: *Si quis clericus in demoliendis sepulchris fuerit deprehensus, quia facinus hoc pro sacrilegio legibus publicis vindicatur, oportet canonibus in tali scelere proditum clericatus ordine submoveri, & pœnitentia triennio deputari.* Quem illustrat Suarez à Mendoza *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 5. sect. 6. num. 22.* & *lib. 5. capitular. Caroli, cap. 2.* ibi: *Falsos verò presbyteros, vel adulteros, vel fornicatores, diaconos, & clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulimus, & degradavimus, & ad pœnitentiam coegimus.* Probant, & illustrant Hostiensis *in summa hujus tituli, num. 55.* Lantdmeter. *lib. 1. de veteri clerico, cap. 93.* Maiolus *lib. 3. de irregul. cap. 2. num. 6.* Cironius *ad hunc tit.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 76.* Nec contrarium probatur *in cap. fin. 30. dist. cap. fin. 80. dist. cap. alienum, 50. dist. cap. si quis sacerdos, 30. quæst. 1. cap. sacerdos 2. de pœnit. dist. 6.* ubi docetur, sacerdotes non debere publicè pœnitere, sicut laïci; nam publica pœnitentia, de qua in illis juribus agitur, accipitur pro solenni, non verò pro publica, ut post alios docuit D. Joannes Otalora *de irregul. ex pœnit. publica, excursu 4 num. 8.*

d *Oppressis.*] Quo casu patentibus pœnitentia imponitur in Concil. Tolet. 3. *can.* 17. Vvormac. *can.* 35. Illerdensi *can.* 2. & Tribur. cujus verba retuli *in cap. 3. de his qui fil. occid.* 3.

CAPUT VIII.

Idem a *Livon. Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt, fratribus.*

Deus, qui Ecclesiam suam. *Et infrà:* Cæterùm cùm pœnitentia non tam secundùm quantitatem excessus, quàm pœnitentis contritionem, & discreti sacerdotis sit arbitrium moderanda, pensatâ qualitate personæ super fornicatione, adulterio, homicidio, & aliis criminibus, consideratis *b* circumstantiis omnibus, & præsertim novitate Livonien. Ecclesiæ, competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire. Apostoli autem vestigiis inhærentes, dicentis; ut prædiximus: Lac dedi vobis potum, non escam; paulatim eos instruatis in fide, confessionis formam, *c* Orationem Dominicam. & Symbolum ipsos solicitè edocentes. Interim tamen corporis & sanguinis Domini sacramentum *d* renatis fonte baptismatis, consuetis *e* festivitatibus, & in mortis articulo tribuatis.

NOTÆ

1. a *Livoniensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. Deus, de vita & honestate cleric.* ubi extat prior pars hujus textus, ut jam notavi.

2. b *Circumstantiis.*] Consonant textus *in cap. considerct, de pœnit. dist. 5. cap. omnis, hoc tit.* Concil. Trullan. *can.* 102. Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. Vvormac. *sub Hadriano II. can.* 25. Et licèt circumstantias aliter accipiant Rhetores, eas enumerantes quasi sedes, & causas, quibus argumenta depromant, aliter tamen eas accipiunt Consulti, qui eas considerant ad dignoscendum ex illis malitiam, aut bonitatem humanorum actuum, *l. aut facta 16.* & *per tot. ff. de pœnis*, extat *in cap. aut facta 19. de pœnit. dist. 1.* notant Decianus *lib. 9. tract. crimin. cap. 34. num. 4* & Theologi cum D. Thoma *in 4. dist. 16.* & *in 1. 2. q. 7.* ubi Vazquez 1. *tom. disp. 3. cap. 1. n. 3.* docet ex circumstantiis humanorum actuum malitiam, aut bonitatem augeri, vel diminui: nam circumstantia est actus humanus, qui illum circumstat, quasi extrinsecus contingens extra substantiam actus. Sayrus *in clavi Regia, lib. 2. cap. 3. n. 1.* ac per consequens peccati circunstantia erit quoddam accidens ipsius peccati, non autem substantiæ illius simpliciter consideratæ. Et quamvis aliquando evenire possit, ut circunstantia in casu augeat malitiam actionis, ut hæc non esset mala, nisi propter circumstantiam, qualis est duplicatus esus, sed alioquin moderatus, in die jejunii, vel acceptus ad fortiùs hominem occidendum, Fagundez *ad 2. Eccles. præcep. lib. 1. cap. 1. n. 2.* aliquando tamen etiam efficere potest circumstantia, ut mutetur species peccati. Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. quo casu non mutatur essentialiter species peccati; non enim circunstantia mutat physicam substantiam actus in genere naturæ, sed accidentaliter in genere moris. Vazquez *ubi suprà, n. 2.* Layman *tom. 1. tract. 2. cap. 8. n. 2.* Araujo *in 1. 2. q. 18. art. 3.* quæ humanorum actuum circumstantiæ, ex quibus augeri, minuive potest peccatum, vel illi nova species addi, proveniunt, & considerari solent, aut respectu ipsius actionis, aut respectu agentis principalis, aut ratione loci, aut ratione instrumenti, hoc est quibus auxiliis quis fecerit; aut ratione causæ finalis, idest cur fecerit; aut denique ratione temporis, ut satis colligitur *ex cap. occidit, 23. quæst. 8.* quas omnes comprehendunt Theologi Moralistæ sequenti versu:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quas dictiones sigillatim explicant Theologi *in 4. dist. 16. & 17.* & Moralistæ de pœnitentia scribentes.

3. c *Orationem Dominicam.*] Unde olim catechumenis feria 2. hebdomadæ sanctæ oratio Dominica illis exponebatuc, ut ipsi eam discerent, & recitarent in Sabbato Paschæ. Fottunatos *lib. 1. de eccles. offic. cap. 8.* ibi: *Eadem die percipium Orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho sancto Pascha.* D. Augostinus *homil. 42.* ibi: *Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri estis hanc orationem quam hodie accepistis.* Albin. Flaccus *lib. 1. de divin. officiis, cap. de Sabbatho sancto Pascha,* adjiciens hoc à sancto Gregorio institutum fuisse, ait: *Post hac ponit manus super capita eorum, & dicit orationem ad catechumenum faciendum: hic juxta sanctum Gregorium reddunt Symbolum, aut Orationem Dominicum, aut patroni pro ipsis.* Illustrat Vicecomes *lib. 3. de ritibus Baptismi, cap. 16.*

4. d *Renatus.*] Olim etiam baptizati, tam adulti, quàm infantes, statim post baptismum Eucharistiam accipiebant. D. Clemens *lib. 1. constit. Apost. epist. 3.* ibi: *Baptizetur autem unusquisque in aquis perennibus, nomine trina beatitudinis super se invocato, perunctus primum oleo per orationem sanctificato, ut ita demum per hac consecratus possit percipere de sanctis.* Ubi per sanctum intelligi Eucharistiam, probat Vicecomes *lib. 5. de ritibus Baptismi, cap. 34.* & expressiùs D Dionysius *de ecclesiast. hierarch. cap. de baptismo,* ibi: *Ducunt ad hierarchum: is eum virum unguento, quod maximè divinos efficit, insignivit, Eucharistiaque vim maximam habet perficienda, sanctitatis participem esse pronunciat.* Severus Alexandrinus *de baptismo,* ibi: *Elevant baptizatos ad altare, eisque dant mysteria, Eucharistiam, & ferris coronat eos sacerdos.* Hugo Victotious *lib. 1. de sacrum. cap. 20.* ibi: *Exinde datur baptizato vestis candida; ad ultimum datur cereus ardens: omnibus iis novus homo in utero matris Ecclesia inchoatur, provehitur, consummatur, & universitati Ecclesia aggregatur.* Illustrant Vicecomes *d. cap. 24. cum duob. sequentibus,* Brissonios *in l. die Dominico, C. de spectac.*

5. e *Festivitatibus.*] Videlicet in tribus festivitatibus Paschalibus, & feria 5. Cœnæ Domini, *cap. si non frequentius, cap. in corona, de consecr. dist. 2.* Concil. Aquisgran. *can. 22.* Illustrat Mendoza *lib. 1. Concil. Ilciber. cap. 6.* ubi etiam id notavi.

CAPUT IX.

Idem *E. tit. sancti Laurent. in Lucina presbytero* a *Card. Ap. Sed. legato.*

OFficii. *Et infrà*: Significasti nobis præterea, quandam mulierem in pœnitentia fuisse confessam, quod timens, ne viri possessio devolveretur ad alios, inducta cujusdam consilio veneficæ mulieris, quarundam herbarum quotidie succum potabat, & sic ejus venter intumuit, & inde gravidam se ostendens, tandem sibi partum supposuit alienum; timensque maritum, non vult illud facinus ipsi detegere, qui prolem credit sine dubitatione qualibet esse suam. Quoniam igitur per nostras postulas literas edoceri, utrum ei hac fraude durante sit pœnitentia injungenda? inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod sicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamvis id viro suo timeat confiteri, non est pœnitentia deneganda; ita neque illi debet pœnitentia denegari, maximè si per alios, intelligas *b* alienos, ad quos timeat possessionem viri devolvi; sed competens satisfactio per discretum sacerdotem ei debet injungi.

NOTÆ.

a CArdinali.] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in cap. officii, de elect. cap. officii, de testam.* obi extant aliæ partes hujus decretalis, ubi jam notavi.

1. b *Alienos.*] Ut alienus pro alio *in l. 3. de rei vindic.* & alius pro alieno *in l. famosis 7. ff. ad leg. Iul. majest.* ex D. Augustino, & Plauto illustravit Cujacius *lib. 22. Digest Iul. in l. 5. ff. de novi oper. nunc.*

COMMENTARIUM.

2. CUm nemo teneatur se prodere cum vitæ, aut famæ jactura, & detrimento, ut probant Gibalinus *de censur. disquisit. 2. q. 5. consect. 6.* Bronchorst. *cent. 2. assert. 60.* Prado *tom. 2. Theolog. Mor. cap. 18. q. 4.* ideo mulier, quæ partum supposuit, aut ex adulterio filium procreavit, non tenetur marito id revelare cum aperto periculo vitæ, & jactura honoris, ut probant Covar. *in regula peccatum, 1. part. de R. I. in 6.* Sylvester *in summa, verbo Adulterium, q. 31.* Sotus *de justitia, lib. 4. q. 7. art. 2.* Balboa *in cap. 1. de except. n. 41.* Fornerius *lib 6. rer. quotid. cap. 16.* Diana *part. 11. tract. 2. resol. 33.* & *tract. 6. resol. 5.* qui varios casus forenses, & quotidianos resolvit, etsi dissentiat Mancinus *lib. 2. genial. cap. 116.* Unde rectè decrevit Innocent. III. in præsenti audiendam esse confessionem illius mulieris, quæ partum supposuit, vel adulterium perpetravit, & non vult id detegere marito, etsi agnoscat partum suppositum, vel filium adulterinum ad ejus hæreditatem vocari.

CAPVT X.

Idem a *Palentin.* & b *Burgen. Episcopis, & Abbati de Morismundo Cistercien. Ordinis.*

NOva quædam nuper, de quibus miramur non modicùm, nostris sunt auribus intimata, quod Abbatissæ videlicet in Burgen. & Palentin. diœcesibus constitutæ

moniales

moniales proprias *c* benedicunt, ipsarumque *d* confessiones criminalium audiunt, & legentes Evangelium præsumunt publicè prædicare. Cùm igitur id absonum sit pariter, & absurdum, nec à nobis aliquatenus sustinendum, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ne id de cætero fiat, auctoritate curetis Apostolica firmiter inhibere. Quia licèt Beatissima Virgo *e* Maria dignior & excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni cœlorum commisit. Datum Later. idibus Decembris, anno XIII.

NOTÆ.

1. a *Palentin.*] Ita restituenda est inscriptio cum litera hujus textus ex ipsis epistolis Innocentii III. editis à Bosqueto *lib. 1. regestr. 13. epist. 287.* cùm valde corrupta sit tam in hac sexta, quàm in quarta collectione: nec feliciùs Bosquetus *in notis ad epist. 184.* motus ex eo, quod Abbatia Morismundi est in Lombardis, nec aliqua hujus nominis reperitur in diœcesibus Burgensi, & Palentina, credit legendum esse *Placent. & Brixien. Episcopis, & Abbati de Arnide Cisterciensis Ordinis.* Nam præterquam quod literæ textus repugnat talis inscriptio, siquidem in eo expressè agitur de monasteriis Burgensis, & Palentinæ diœceseos, in dicto Regestro epistolarum extat inscriptio prout in præsenti transcribitur, quam & tuetur, ac defendit Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno* 1210. Nec interest, quod Abbatia Morismundensis, de qua egi *in cap. cùm veteri 52. de elect.* non sit in his partibus Castellæ; quare credit Bosquetus, non posse præsentem epistolam dirigi Episcopis Palentino, & Burgensi, simulque Abbati Morismundi. Nam sciendum est, Guidonem Abbatem Morismundi profectum fuisse in Hispaniam anno 1210. ut refert idem Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Morismundi, num. 17.* Unde cùm in Hispania reperiretur, potuit Innocentius III. illi cum aliis Prælatis committere præsentis causæ cognitionem. De Palentina, & Burgensi diœcesibus jam nonnulla adduxi *in capite Coram, de in integr. restit.*

2. b *Burgensi.*] Textum hunc refert Manrique *d. anno 1210. cap. 5. num. 10.* ad Regale Monasterium Guldense, quod Alfonsus VIII. seu IX. Rex Castellæ, cognominatus *el Bueno*, construxit ad Huelgas prope Burgos anno 1187. vulgò dictum, *las Guelgas de Burgos*: ex structura, dote, majestate, & imperio percelebre, veluti in ostensionem potentiæ Regiæ constructum, præest aliis XII. monasteriis sanctimonialium in diversis Hispaniæ partibus constructis, de quibus forsan in præsenti agit Innoc. Nec tantùm præest ejus Abbatissa monialibus ipsis, verùm & regularibus conversis, hospitalariis, & capellania, in quibus supra omnem Ecclesiæ morem jurisdictionem in collatione beneficiorum, approbatione confessariorum, & similibus juribus exercet, ut doctè & fusè probat amicus noster F. Michaël de Fuentes Academiæ nostræ perdectus Cathedræ vespertinæ Moderator, *in discursu Theolog. morali pro defensione jurisdictionis quasi Episcopalis Abbatissa hujus monasterii.*

3. c *Benedicunt.*] Quod alienum est à sexu fœmineo, & prohibitum ab Ecclesiæ Patribus; nam Eutychianus Pontifex, ut refert Gratianus *in cap. statuimus 3. 20. quæst. 2.* Abbatissas viduas, vel virgines velare præsumentes canonico judicio subjicit: quod iisdem ferè verbis statuitur in Concilio Parisiensi sub Ludovico, & Lothario, *lib. 1. cap. 43.* ibi: *Invenimus, quod quædam Abbatissa, & cæteræ sanctimoniales, non solùm viduas, sed etiam virgines puellas velare solita sint. Quod quantùm sexui fœmineo illicitum, & à religione Christiana sit alienum, omnis qui sanum sapit, facilè advertit.* Concil. Aquisgran. *cap. 76.* Carolus Magnus *lib. 1. leg. Franc. cap. 76.* ibi: *Auditum est, aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones cum manus impositione, & signaculo S. Crucis super capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione sacerdotali: quod omnino vos sanctissimi Patres in vestris parochiis interdicendum esse scitote.* Ratio est, quia Ecclesia non admittit sexum sequiorem ad ullam functionem publicam manantem à potestate clavium, cujusmodi est facultas publicè benedicendi. Tamburinus *de jure Abbatiss. disput. 23. quæsit. 11.* Quomodo ergo id mulieri concederet Ecclesia, quam publicè ne loqui quidem admittit? Itaque Clemens Rom. Pont. *lib. 8. constit. cap. 28.* benedictionem, de qua agimus, negat diaconissis; benedictionem tamen privatam, nec nisi à bene precantis mulieris orationibus nixam, non est cur negatam velimus Abbatissæ respectu suarum monialium; sive sanctæ crucis alicui fœminæ respectu personarum non sacratum, aut aliarum rerum; sic enim S. Monegundis apud Gregor. Turon. *in vitis Patrum, cap. 19.* oleum, & salem benedixit ad usum ægrotorum post suum obitum. S. Genovefa oleum benedixit, quo surdum, & claudum, & cæcum à nativitate liberos iis incommodis præstitit. S. Hildegardis, & S. Lioba, hæc varios ægros, illa epilepticum adhibitâ consignatione sanos effecerunt. Refert Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heteroclit. spirit. part. 2. fol. 219. puncto 2.*

d *Confessiones.*] Hoc prorsus inauditum est in Ecclesia, cùm hoc ad officium presbyterorum spectet; immò, ut ait Epiphanius *lib. 3. adversus hæreses, hæresi 79. n. 2.* nunquam ex quo mundus conditus est, mulier functa fuit sacerdotio. *Mulier in administratione gratia Dei non habet locum*, scribit creditus Ambrosius in *cap. 16. D. Paul. ad Rom.* D. Isidorus *lib. 2. de officiis, cap. 17.* ibi: *In gradibus, vel officiis ecclesiasticis fœminis nulla nuncia præscribuntur, namque non permittitur eis in Ecclesia loqui, vel docere, sed nec tingere, nec offerre.* Tertul. *de velandis virginibus cap. 9.* immò ratione sexus incapax omninò sacræ ordinationis fœmina est, ut probant latè Hallierius *de sacris elect. 2. part. sect. 4. §. 2. & de hierarch. eccles. fol. 161.* Barbosa *de potest. Episcopi alleg. 10.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 8. §. 2.* licèt in diaconissas plerumque cooptari, & eligi nonnunquam legamus in veteribus Ecclesiæ canonibus, de quibus accipiendus est textus in canone 48. Synodi 6. in illis verbis: *Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, posteaquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione exstructum, & Episcopi providentia fruatur: sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.* Licèt aliquando error ille in mentes illius sexus irrepserit, ut Abbatissæ subditarum monialium audiendi confessiones licentiam ab Episcopo peterent, ut refert Balsamon *in responsis ad interrogat. 34.* ubi respondet, quod cùm Abbas non sacratus, idest ordinatus, quantumlibet id jubeat, & permittat Episcopus, audire non possit: multò minùs audit Abbatissa. 4.

e *B. Virgo Maria.*] B. Epiphanius *lib. 3. hæresi 79.* quæ est Collyridianorum, eodem utitur argumento, 5.

disputans in novum mulierecularum inventum, quæ Deiparam Virginem adorabant, solenni ritu panem in ejus nomen offerentes, nullam unquam mulierem sacerdotale officium exercuisse rectè probans, ait: *Si mulieribus præceptum esset sacrificare Deo, aut regulare quicquam operari in Ecclesia, oportebat magis Mariam ipsam sacrificium perficere in novo testamento, quæ digna facta est suscipere in propriis finibus universorum Regem Deum cœlestem filium Dei; cujus uterus templum factum est, ac in domicilium ad Domini in carne dispensationem per Dei benignitatem, & admirandum mysterium præparatus est. At non complacuit, sed nec baptisma dare concreditum est, alioqui potuisset Christus ab ipsa baptizari potiùs quàm à Joanne.* Unde omnia sacra munera, quæ ordinem sacramentalem supponunt, prorsus invalidè à muliere obiri probat Theophilus *tom.12. de sobria frequent. mul. fol.297.* Itaque Gnosticos explosit sanctus Irenæus *lib.1.cap.9.* quòd ad fœminas potestatem conficiendæ divinæ Eucharistiæ diffunderent. Id quod Pepuciani quoque, fecerunt, & Lutherus, ut erat mulierosus, renovare tentavit, referente ac rejiciente Alphonso à Castro *adversùs hæreses verbo Mulier*: quæ incapacitas non oritur aliunde, quàm ex divina institutione. Quare meritò Theophilus *ubi suprà*, reprehendit Franciscum Georgium *tom.4. problem.* 450. qui inde eam incapacitatem derivare vult, quòd mulier careat ea portione divinitatis, quæ in viro reperitur, secundùm quam portionem vir expressam Dei gerit imaginem, mulier non item.

Quæ ad præsens commentarium spectant, petenda sunt ex traditis *in cap. dilecta, de major. & obed.*

CAPUT XI.

a Idem.

QUod in te. *Et infrà:* Verùm quoniam à quibusdam intelleximus dubitari, utrum clericis, & laïcis dandum sit viaticum in extremis, & unctio imponenda, & cum aliis sacramentis indulgenda sit decedentibus sepultura? Utrum etiam in conventualibus Ecclesiis demissa voce, januis clausis, interdictis exclusis, divina possint officia celebrari? Similiter an suscipientibus signum Crucis, & Sanctorum limina visitantibus, sit pœnitentia injungenda? Ambiguitatem hujusmodi de dubitantium cordibus volumus amputare. In illo enim verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, ut nec ipsum etiam decedentibus denegetur. Licèt autem per generale interdictum denegetur omnibus tam unctio, quàm ecclesiastica sepultura; concedimus tamen ex gratia, ut clerici decedentes, qui tamen servaverunt interdictum, in cœmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione, cessantibus solennitatibus omnibus, cum silentio tumulentur; & in conventualibus Ecclesiis bini & bini, vel simul tres horas canonicas valeant legere potiùs, quàm cantare, januis clausis, interdictis exclusis, & voce ita demissa, quod exteriùs non possint audiri: cùm & regularibus secundùm privilegium Sedis Apostolicæ sit indultum, ut cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis, januis clausis, exclusis excommunicatis & interdictis, non pulsatis campanis, suppressâ voce celebrare divina. Recipientibus autem signum crucis non negamus, quominus cum eis ob reverentiam Crucifixi pœnitentia, cùm postulaverint, injungatur. Quod & aliis peregrinis potest misericorditer indulgeri.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.5.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur textus hic.

COMMENTARIUM.

2. DE origine, & progressu interdicti ecclesiastici egi *in cap. cùm inter, de consuet.* de divisione verò, & personis, à quibus proferri potest hæc censura, ac de causis, ob quas imponi potest, egi *in cap. quæsivit 2. de his quæ fiunt à majori.* Quare in præsenti tantùm de effectibus hujus censuræ agendum est, pro expositione præsentis textus, & aliorum, qui nisi servata temporum serie referantur, prorsus contrarii videntur. Et sciendum est, olim tempore interdicti omnia sacramenta conferri prohiberi, exceptis baptismo, & morientium pœnitentia, ut refert Odericus monachus in Concilio Bituricensi. Quæ prohibitio duravit usque ad Alexand. III. ut constat *ex cap. non est vobis, de sponsal.* Sed sequentibus annis hujus censuræ effectus valde remissi fuerunt; siquidem Innocentius III. hujus textus author permisit sacramentum Confirmationis etiam tempore interdicti administrare, *cap. responso, de sent. excom.* ex quo deducunt Doctores, solenniter posse hoc sacramentum conferri tempore interdicti. Circa ministrantem verò, & ipsum recipientem communiter distinguunt, ita ut si sint specialiter, & personaliter interdicti, non possint nec conferre, nec illud recipere; secus verò si generaliter, aut localiter interdicti sint. Etiam permisit Episcopis semel in anno in Ecclesia interdicta celebrare, *cap. quia nonnulli, de privil.* quod etiam privilegio concessum fuerat Templariis *in cap. cùm & plantare, §. quod si, de privil.* Etiam permisit semel in hebdomada prædicare, *d. cap. responso.* Præterea concessit in præsenti textu clericis interdictum servantibus, ut possint sepeliri in cœmeterio sine psalmis, ac pulsatione campanarum; & etiam ut in Ecclesiis conventualibus bini, & bini possint horas canonicas, exclusis excommunicatis ita cantare, ut exteriùs audiri nequeant. Item concessit viaticum dari decedentibus, quod à DD. protractum est ad damnatos ultimo supplicio, navigantes, & mulieres prægnantes, cùm in periculo mortis sint. Gregorius IX. etiam permisit, ut semel in hebdomada sacrificium Missæ celebrari possit causâ renovandi Eucharistiam, *cap. permittimus,*

mittimus, de sent. excom. & tunc necessitate urgente potest admitti laïcus ut minister. Diana *part.* 10. *tract.* 5. *resol.* 87. Idem permisit Templariis, & Hospitalariis, & iis, qui eorum fraternitati fuissent oblati, ut possent sepeliri in Ecclesia tempore interdicti, *cap. ut privilegia, de privil.* Innocentius IV. sanxit, Episcopos non teneri observare interdictum, nisi specialiter ob ipsos sit appositum, *cap. quia, de sent. excom. lib.* 6. Bonifacius VIII. qui valde interdicti rigorem laxavit, statuit ut tempore interdicti liceret chrisma conficere, *cap. quoniam* 19. *de sent. excom. in* 6. ubi plura Costa, Barbosa *de potestate Episcopi, alleg.* 31. *n.* 12. Narbona *de etate, anno* 7. *q.* 4. Severinus *in notis ad epist.* 2. *Fabiani:* & sacramentum pœnitentiæ omnibus in universum ministrare, exceptis iis, qui dederunt causam interdicto: & *cap. alma mater, eod. tit. & lib.* statuit ut quotidie in omnibus Ecclesiis, & monasteriis, sive monachorum, sive monialium, etiam in hospitalibus, submissa voce, januis clausis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis sacrificium offerri possit, *d. cap. alma*, ubi DD. docent ex veriori opinione idem dicendum esse de oratoriis privatis, & de qualibet Missa, sive occurrenti, sive votiva, & notant Bonifacium accipiendum esse de interdicto generali locali, non verò particulari, aut speciali. Tandem statuit, ut in quatuor festivitatibus, natalis Domini, Paschæ Resurrectionis, Pentecostes, & assumptionis B. Mariæ suspendatur interdictum, ita ut apertis januis, & pulsatis campanis divina celebrentur officia, & omnes admittantur, exceptis interdictis personaliter, qui dederunt causam interdicto. Martinus V. & Eugenius IV. hoc porrexerunt ad festivitatem corporis Christi. Glossa *verbo Revelatione, in Clement.* 1. *de reliquiis*, Hugolinus *de censur. disp.* 8. §. 6. Deinde Leo X. ad festivitatem Immaculatæ Conceptionis, ut refert Barbosa *in d. cap. alma, n.* 18. Hæc procedunt inspecto jure communi ante privilegium Bullæ Cruciatæ, quo inspecto qui illud habent, cùm non dederunt causam interdicto, possunt Missam, & alia divina officia audire tempore generalis interdicti in quibuslibet Ecclesiis, vel monasteriis, etiam oratoriis particularibus, exceptis specialiter interdictis, in quibus etiam licebit audire Missam quando dicitur ad renovandum sacramentum Eucharistiæ, ut contra Koninch, & Trullench tenent Diana *part.* 5. *tract.* 10. *resol.* 60. P. Mendo *in Bulla, disp.* 15. *cap.* 3. *num.* 13. Prodest etiam privilegium Bullæ ad hunc effectum, non solùm illis, qui eam habent, verùm etiam consanguineis usque ad quartum gradum, & famulis veris, non verò fraudulosè receptis, nec discipulis, eo quòd magister privilegio Bullæ potiatur, ut probat Trullench *in Bullam, lib.* 1. §. 3. *dub.* 3. Conceditur etiam prædictis personis virtute Bullæ, ut possint sacramenta recipere, ea videlicet, quæ adhuc aliâ constitutione non permittebantur, videlicet sacramenta Ordinis, Extremæ Unctionis, Eucharistiæ, ac Matrimonii. Circa matrimonium autem notandum est, absque privilegio Bullæ validè contrahi, sive de futuro, sive de præsenti, tempore interdicti, cùm nemo neget etiam ab excommunicatis validè celebrari, *cap. significasti, de eo qui duxit in matrim.* Unde privilegio Bullæ tantùm conceditur, ut licitè possint benedictiones nuptiales à proprio parocho recipi: conceditur etiam habentibus bullam, ut sicut Sacerdotes ex præsenti textu poterant tempore interdicti sepeliri in Ecclesia, ita & ipsi sepulturæ ecclesiasticæ tradi valeant cum modica pompa, videlicet januis clausis, non pulsatis campanis, & psalmis recitatis submissa voce Ex hucusque traditis constat, nihil specialiter cautum esse circa pulsationem campanarum tempore interdicti; unde hodie exceptis prædictis festivitatibus, non licere tempore interdicti pulsare campanas, sive magnas, sive parvas, immò tubâ, tabulâ, aut cursore debere clericos ad officia divina vocari, resolvunt Suarez, Avila, Gibalin. & Leander de hac censura agentes: manè tamen, meridie, ac serò, & ad convocandum populum ad audiendum verbum Dei, possunt pulsari, ut pluribus relatis tradit Barb. *lib.* 3. *voto* 102. *n.* 33. Nec etiam circa januas Ecclesiæ aperiendas aliquid specialiter cautum est, unde nisi in prædictis festivitatibus non licebit eas aperire, adeo ut qui perforaverint januas, aut fenestras in eis fecerint, ut qui non possunt Ecclesiam ingredi, audiant divina officia, excommunicentur *in Clem.* 1. *de sent. excom.*

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* [a] *generali*.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos [b] discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio [c] sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam pro virili studeat adimplere, suscipiens reverenter ad [d] minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem [e] causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum, alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens careat christiana sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ex ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit solvere, nec ligare. Sacerdos autem sit discretus, & cautus, ut more periti [f] medici similiter infundat vinum, & oleum vulneribus sauciati: diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi debeat consilium præbere, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum ægrotum. [g] Caveat autem omni studio, ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo procedat aliquatenus in peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione cautè requirat. Quoniam qui peccatum pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit revelare, non solùm à sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium retrudendum.

NOTÆ.

NOTÆ.

1\. a *GEnerali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ut habetur *in cap. 2. hoc tit. in 4. collect.* & in ipso Concilio Lateranensi, *cap.2* 1. Cùm enim in ipso Concilio varia circa Sacramenta, & fidem contra Hæreticos statuta essent, præceptum hoc annuæ confessionis noviter statutum fuit, ut notavit Cujacius *in oratione de confessione*, quæ extat ad calcem comment. in jus canonicum. Licèt antea Vvillelmus Parisien. Episcopus in suis constitutionibus, *tom.26. Concil. can. 3.* ita statuerit: *Presbyteri parochianos suos moneant, & frequenter in Ecclesiis suis denuncient, quod omnes saltem patresfamilias, & matres ad confessionem veniant ante Pascha Floridum: & qui in hoc negligentes fuerint, in pœnam usque post octavas Paschæ ad confessionem non admittantur, sed usque ad illud tempus à carnibus jejunabunt, sicut in Quadragesima.*

2\. b *Discretionis.*] Hanc ætatem discretionis vulgò pro septennio accipiunt DD. relati à Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 7. q.7.* Sed verius est, tempus hoc relinqui arbitrio confessarii, qui inspecta pueri qualitate, & moribus, & perpensis aliis circumstantiis, an ad interrogata ordinatè responsum præbeat, & quod magis malitiam detegit, utrum peccata cognoscat, judicabit an sit doli capax, necne, ut probat Narbona *ubi proxime*; & eodem tempore, videlicet cùm ad annos discretionis puer pervenit, ipsum posse admitti ad communionem corporis Domini, probat Joannes Sanchez *in select. disp 26. per tot.* contra communem Doctorum sententiam, qui asserunt, saltem usque ad annum decimum & dimidium non posse pueros admitti ad communionem Eucharisticam.

3\. c *Proprio sacerdoti.*] Idest parocho, ut infra probavimus, & latè docet Balboa *in repetit. ad hunc textum.* Hodie autem post privilegium Bullæ, & ampla privilegia Religionibus concessa, Parochus pro confessionibus audiendis ferè negligitur. De hac facultate audiendi confessiones religiosis concessa, videndi sunt Coriolanus *in notis ad Concil. Rhemense, in addit. summa, fol.71.* Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract.2. propos.2. cap.6. per tot.* Araujo *in decis. moral. q.8. cum sequen.* Theophilus *tom.11. fol.152.*

4\. d *Ad minus.*] Quia olim in tribus Paschæ festivitatibus, necnon feria 5. cœnæ Domini communicandum erat, *cap. & si frequenter, cum sequen. de consecrat. dist. 2.* probat de communione quotidiana, & Paschali apud veteres usitata, Theophilus *tom.16. in Heteocl. spirit. punct. 4.* & plura de hoc præcepto annuo communicandi congesserunt Fagundez, & Tamburinus *in 2. præcept. Eccles.* Leander *1. part. de sacram. disp.3. à quæst.21. usque ad 62.*

5\. e *Rationabilem causam.*] Veluti quando confessarius differt absolutionem, ut experiatur an propositum pœnitentia firmum sit, ut cum aliis docet Joannes Sanchez *in select. disp.9. num. 3.* aut quia absolvere ipsum injustum judicaverit, donec pœnitens occasionem proximam peccandi vitaret: quibus in casibus fidelis non communicans in Paschate minimè erit reus præcepti ecclesiastici, nec pœnas impositas in præsenti textu patietur, ut probat idem Joannes Sanchez *disp.26. num.9.*

6\. f *More periti medici.*] Consonant textus in *cap. Deus qui, hoc tit. cap. mensuram 86. de pœnit. dist. 1.* D. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can. 2.* Synodus Meldensis celebrata anno 859. *can. 10. cap. tempora pœnitudinis, 26. quæst.7.* Unde olim erat in qualibet Ecclesia clericus pœnitentiarius pro pœnitentiis injungendis, cujus mentio fit *in cap. quæsitum, hoc tit.* de quo egi *in cap. 2. & 8. de offic. ordin.* Est enim in sacerdotis arbitrio, qui pœnitentium confessiones excipit, pœnas satisfactorias mitigare, & benigniùs cum ipsis peccatoribus agere, quos viderit de admissis reatibus majori dolore correptos. Extat insignis epistola increpatoria sancti Dionysii ad Demophilum monachum, qui bonum sacerdotem conviciatus fuerat, quòd miseratus fuisset pœnitentis, ipsumque delicta sua cum intimi doloris judicio confitentem benignè excepisset: rectè enim functum hunc sacerdotem asserit suo ministerio, cujus proprium est plebis ignorantias tolerare, aliorum infirmitates suâ ex fragilitate metiri, Christi mansuetudinem imitari, qui summa semper benignitate, & misericordia peccatores ad se venientes complexus est.

g *Caveant autem.*] Hanc partem de obligatione sigilli confessionis, & pœnis illud violantium retuli, & exposui *in cap. 2. de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

IN præsenti textu agitur de confessione auricula- 7.
ri, quam nimis impudenter negant hæretici, & Novatores ut recenter ab Ecclesia institutam rejiciunt, & tantùm peccata Deo esse confitenda asserunt, quos reprehendit Alcuinus *in epist. Fratribus & Patribus in Provincia Gothorum*, ibi: *Dicitur verò, neminem ex laicis suam velle confessionem sacerdotibus dare, quos à Deo Christo cum sanctis Apostolis ligandi, solvendique potestatem accepisse credimus, &c. Deo vis, ô homo, confiteri, quem volens, nolens latère non poteris. Ecclesia Christi, in qua peccasti, satisfacere negligis.* Et ut antiquitatem hujus confessionis repetamus, Simplicius Pontifex ante annos 120. constituit ut ad SS. Petrum, & Paulum Apostolos, & Sanctum Laurentium Martyrem, presbyteri ibi manerent propter pœnitentes, & baptismum, teste Anastasio Biblioth. in Concilio Ticinensi apud Insubres, *cap.6.* ubi ita cavetur: *Qui occultè deliquerunt, illis confiteantur, quos Episcopi, & plebium Archipresbyteri idoneos ad secretiora vulnerum mentium medicos elegerint.* In Synodo Francica sub Carolo Magno ita legitur: *Ut unusquisque Præfectus unum presbyterum habeat, qui hominibus peccata confitentibus judicare, & indicare pœnitentiam possit.* Quod repetitum est *lib.5. Capitul. cap.2.* & *lib.7. capit. 113.* ita legitur: *Ut nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo, vel tres tantùm Episcopi, electione cæterorum, propter benedictionem, & prædicationem, populique reconciliationem; & cum illis selecti sacerdotes, qui bene sciant populis pœnitentias dare, Missas celebrare, de infirmis curam habere.* Concil. Cabilon. 2. sub Carolo, *can.33.* postquam graviter reprehendit eos, qui solummodò Deo confitenda esse peccata contendebant, ait: *Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata; ea verò, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata; Deus namque salutis, & sanctitatis auctor, & largitor, plerumque hanc præbet sua potentia invisibili administratione, plerumque medicorum operatione.* Et *lib.7. capitul. cap.294.* ibi: *Quærendum namque est sacerdoti, cùm accipit cujuslibet fidelis confessionem peccatorum, qualiter primò peccatum perpetratum, aut si postea iteratum, aut frequenter actum sit.* Idem Concil. Cabilon. *cap.45.* *Qui peccata sua sacerdotibus, in quorum sunt parochiis, confessi sunt, & ab his agenda pœnitentiæ consilium acceperunt, si orationibus insistenda, eleemosynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apostolorum limina, vel quorumlibet Sanctorum invisere desiderant, horum est devotio modis omnibus collaudanda.* Concilio Paris. *lib.1. cap.13.* reprehenduntur Presbyteri, & Parochi, qui relictâ parochiâ forensibus negotiis sese implicant, aut paulò liberiùs vagantur, non attendentes quod eorum absentia, & loca Deo dicata sibi cultu debito priventur, & homines

mines fine confessione, & infantes fine baptismatis regeneratione plerumque moriantur. Ejusdem Concilii *cap.* 32. Patres damnant sacerdotes illos, qui partim incuriâ, partim ignorantiâ modum pœnitentiæ reatum suum confitentibus secus quàm jura canonica decernant, imponunt: quapropter statuunt, ut presbyteri imperiti solerti studio ab Episcopis suis instruantur, qualiter & confitentium peccata discretè inquirere, eisque congruum modum secundùm canonicam auctoritatem pœnitentiæ noverint imponere. In pœnitentiali Romano *tit.*7. *cap.* 12. *Sprevisti Missam, vel orationem, vel oblationem conjugati presbyteri, ita dico, ut nolles tua peccata sibi confiteri, vel ab eo accipere corpus, & sanguinem Domini, ob hoc quia peccator tibi esse videretur, uno anno pœniteas.* Et *tit.*8. *cap.*3. *Omnes, quos in pœnitentia suscipimus ita nostri spirituales sunt filii, ut ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel sub trina mersione vocabulo mergentibus, unda sacri baptismatis regeneraverit.* Concil Illiber. *can.*32. Carthag. *can.* 133. ibi: *Ut Episcopus a communione non suspendat eum, quem asserit de peccato aliquo sibi soli fuisse confessum.* Carthag.4. *can.*74. *Ut sacerdotes pœnitentiam imploranti absque persona acceptione pœnitentia leges injungant.* Meminerunt hujus confessionis, eamque probarunt Tertullianus *lib. de pœnitent.* D.Hieronymus *in cap.*10 *Ecclesiast.* Basil. *in* 93. *compend. explicatis*, *explicat.*26. Cyrillus *lib.*3. *in Levit.cap.*5. D. Augustinus *lib.de utilit. pœnit. sive homil.* 50. Theodoretus *de Audianis hæreticis*, Leo Pontifex *epist.*57. *&* 78. Dionysius Areopag. *epist.*8. & alii congesti à Pamelio *in notis à D.Cyprianum de lapsis, n.*98. probant Bellarminus *lib.*1. *de sacr.cap.*1. *& lib.*1. *de pœnit. cap.*15. Baronius *anno* 56. Vadingus *in notis ad epist.*2. *D. Francisci*, Zypeus *lib.*5. *consult. jur. Pontif. consult.*2. Crespetius *in summa, verbo Confessio*, Sotus *in* 4. *dist.*18. *q.*1. *art.*1. Vega *de justif. lib.*3. *cap.*28. Unde D. Antoninus 3. *part. summa, cap.*18. *tit.*14. dum ait post præsentem Decretalem confessionem peccatorum fuisse necessariam, non ita est accipiendus, quasi confessio sacramentalis ab hoc tempore Innocentii fuerit necessaria, vel tunc primùm instituta; sed tantùm, quod pee hanc celebrem decretalem nihil aliud, quàm tempus, in quo præceptum confessionis sit adimplendum, præfinitur: sicut enim absurdum est dicere communionem sacram in hac ipsa Decretali institutam fuisse, quamvis in ea communicandi tempus statuerétur; sic sanè à vero abhorret asserere, tunc fuisse institutam confessionem, quamvis ibi tempus confitendi fuerit determinatum. Nec favent Novatoribus D. Chrysostomus *homil.*2. *in Psalmum* 50. in illis verbis: *Peccata tua dicito, ut deleas illa: et confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua; non dico ut confitearis conservo tuo, sed dicito Deo, qui curat ea.* Et *homil.*4. de Lazaro: *Cur igitur pudescis, & erubescis confiteri peccata tua? Cave enim homini dixeris, ne tibi exprobret; nec enim conservo confiteris, ut in publicum proferat; sed ei, qui Dominus est, qui medicus est, ostendis vulnera tua: nec enim ignorat, etiamsi ei non dixeris.* Cassianus *collat.*20. *cap.*8. ibi: *Quod si verecundiâ retrahente revelare coram hominibus erubescis, illi quem latère non possunt, confiteri ea jugi supplicatione non desinas, ac dicere: Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper: tibi soli peccavi, & malum coram te feci. Quæ te absque ullius verecundia publicatione curare, & sine improperio damnare consuevit.* Nam hæc, & similia, tum Chrysostomi, tum Cassiani dicta, non sunt intelligenda de secreta, & sacramentali confessione, in qua homo confitetur sacerdoti, non ut homini, sed ut Deo, ideft Dei vicario; sed de publica pœnitentia, quæ publicè fiebat in Ecclesia, juxta ritus relatos suprà *in cap.*1. *hoc tit.* docent Sixtus Senens. *lib.*5. *Bibliotb. annot.*165. Baronius *tom.*1. *anno* 56. Magister *in* 4. *sent. dist.*17. ubi postquam dixit, peccata primùm Deo, deinde sacerdoti esse confitenda, subdit hæc verba: *Illud Ioannis Chrysostomi superiùs positum, non est ita intelligendum, ut liceat alicui, si tempus habeat, sacerdoti non confiteri, sed quia sufficit ubi crimen occultum est, soli Deo per sacerdotem dicere, & semel: nec oportet publicari coram multis quod occultum est, quod notavit dicens: Non tibi dico, ut te prodas in publicum; sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta secretâ confessione, & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est, ut quod sacerdoti semel confessi fuimus, iterum confiteamur; sed linguâ cordis, non carnis apud verum judicem id jugiter confiteri debemus.* Magistrum sequitur Gazæus *in notis ad Cassian. d.collat.*20. *c.*8. Non ergo D. Chysost. docere vult, confessionem perfectam sacramentalem soli Deo factam sufficere, sed vult Deo potissimùm confitendum esse, qui remittit peccata: vel etiam ut ostendat, quod qui sacerdoti confitetur, Deo confitetur, ita ut nihil debeat timere: vel denique ut ostendat, hoc secretum judicium non esse simile sæcularibus, quòd in hoc nulli sunt timendi testes, nulla pœna, nulla infamia; & tantùm abest, ut velit nos à sacerdotali confessione revocare, ut magis hortetur ad eam, utpote tanquam Deo factam, tanquam secretam, tutam, & minimè periculosam, ut docet Dartis *de pœnitentia cap.*13.

CAPUT XIII.

Idem *in* a *eodem.*

Cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proveniat, dicente Domino languido, quem sanaverat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: præsenti decreto statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, ut cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, quod medicos advocent animarum, ut postquam fuerit de salute animarum provisum, ad corporale medicinæ remedium salubriùs procedatur; cùm cessante causa cesset effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam in ægritudinis lecto jacentes, cùm eis à medicis suadetur, ut de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, unde faciliùs periculum mortis incurrunt. Si quis autem medicorum nostræ constitutionis, postquam per Prælatos fuerit *b* publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima sit multò pretiosior corpore, sub intermination e anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægro suadeat, quod in periculum animæ convertatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit.cap.5.* & extat textus hic in ipso Concilio, *can.21.* Consonant Concil. Brachar.4. *act.5.cap.31.* ibi: *Præcipit sancta Synodus singulis hujus Provinciæ medicis sub excommunicationis pœna, ut quo primùm die ægrotos decumbentes invisunt, illos de salutari saltem confessione facienda admoneant, alioquin si cùm illos reviserant id prætermissum fuisse comperierint, denuò admoneant, addita comminatione, quâ testentur, se ampliùs non reversuros, nec decumbentium curam habituros, si cùm tertiò redierint, factam saltem ab ægrotis confessionem non reperient. Quod nisi re ipsa medici compleant, prædictam excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, & indictâ ab Ordinariis mulctâ piis usibus applicandâ puniantur.* Concil.Ravennat.1. temporibus Clementis V. *rubric. 15. Monemus insuper omnes medicos, quod quando vocati fuerint, ad infirmos non ulteriùs redire audeant, nec curare eosdem, nisi priùs eis constiterit, quod ipsi infirmi prædicti medicam advocaverint animarum, & eis fuerit de animarum salute provisum.* Pius V. in constitutione quæ incipit *Super gregem*, edita die 8. Martii, anno 1566. & cùm ad gradus Doctoratus medici admittuntur, jurare debent, se servaturos præsentem constitutionem. Illustrant eam Diana 2. *part. tract.4. resol.93.* Sanchez *lib.3. summa, cap. 16. num.12.* Scortia *in select. Pont.constit. theorem 215.* Gibalin. *de censur. in synopsi, verbo Medicus*, Barbosa *de potest. Episcop. alleg 91.* Diana *part.11. tract.1. resol.22.* Azevedus *in l.5. tit.1. lib.1. recopil.*

b *Publicata.*] Quia lex non obligat ante promulgationem, ut probat Petrus Marcha *part.1. concord. Sacerd. & Imp. lib.2. cap. 16.* & illustravi in *cap.4. de Prælat.* 2.

CAPUT XIV.

Idem *in* a *eodem.*

CUm ex eo, &c. *Et infrà*: Eleemosynarum quoque quæstures, quorum se quidam mentiendo alios, abusiones nonnullas in sua prædicatione proponunt, admitti, nisi Apostolicas, vel diœcesani Episcopi literas veras exhibeant, prohibemus: & tunc præter id, quod in ipsis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur. Formam verò, quam communiter omnibus talibus Apostolica Sedes indulget, duximus exprimendam, ut secundùm eam diœcesani literas moderemur. Ea siquidem talis est: Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi, recepturi prout in corpore gessimus, sive bonum fuerit, sive malum, oportet nos diem messionis extremæ misericordiæ operibus prævenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu colligere debeamus in cœlis: firmam spem, fiduciamque tenentes, quoniam qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cùm igitur ad sustentationem fratrum ad tale confluentium hospitale propriæ non suppetant facultates, universitatem vestram monemus, & exhortamur in Domino, atque in remissionem peccatorum vobis injungimus, quod de bonis à Deo vobis collatis aliquas eleemosynas, & grata eis subsidia charitatis erogetis, ut per subventionem vestram temporum inopiæ consulatur, & vos per hæc, & alia bona, quæ Domino inspirante feceritis, ad æterna possitis gaudia pervenire. Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint, in tabernis, aut in aliis locis inhonestis non hospitentur, nec inutiles faciant, aut sumptuosas expensas, caventes ne falsæ religionis habitum gestent. Ad *b* hæc quia per indiscretas, & superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum Prælati facere non verentur, & claves Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur: decernimus, ut cùm consecratur basilica, non extendatur indulgentia ultra annum, sive ab uno solo, sive à pluribus Episcopis dedicetur: ac demùm in anniversario dedicationis tempore quadraginta dies de injunctis indulta remissio non excedat. *Et infrà*: Ad hunc quoque dierum numerum indulgentiarum literas præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur; cùm Rom. Pont. qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueverit observare.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & extat textus hic in ipso Concilio *can.62.* atque ejus principium reperitur *in cap.2. de reliquiis, & vener.*

b *Ad hæc.*] Hanc partem de indulgentiis exponemus sequenti commentario.

COMMENTARIUM.

2. USus quæstorum eleemosynarum, seu potiùs abusus eorum, qui non sibi eleemosynas quærunt, sed potiùs conducunt eleemosynas piorum locorum, seu Sanctorum, pervetiquus est, ut constat *ex cap. cumarum 11. de privil.* Quia verò illi quæstores facultate sibi concessa abutebantur, præsens Concilii Lateran. constitutio emanavit, prohibens ne hujusmodi quæstus fiant, & ne quæstores ad eleemosynas petendas sine Episcopi, vel Pontificis literis, quibus de eorum moribus, atque eleemosynæ causa constet,

constet, admittantur. Et quia adhuc abusus dictorum quæstorum excrescere in maximum Christiani orbis scandalum, dum in prædicationibus multa de reliquiis, & indulgentiis mendacia confingebant, ideo Concil. Viennense relatum *in Clement. 2. hoc tit.* inhærendo præsenti constitutioni addidit, quod literæ Apostolicæ ad eleemosynarum quæstus faciendos examini ordinariorum subderentur, quæstoribus hujusmodi prædicationis officio penitus interdicto, cum sola facultate simpliciter exprimendi illud, quod in literis Apostolicis, aut Episcopi continetur. Faciunt Clemens IV. *in cap. ut officium 11. §. compescendi, de hæret. in 6.* Concil. Salesburg. tempore Gregor. X. *can. 6.* Toletan. anno 1473. temporibus Sixti IV. *can. 13.* & de eis in Concilio Tridentino *sess. 5. de reform. cap. 2.* ita cavetur: *Quæstores eleemosynarii, qui etiam quæstuarii dicuntur, cujuscunque conditionis existant, nullo modo, nec per se, nec per alium prædicare præsumant. Et contrà facientes ab Episcopis, & Ordinariis locorum, privilegiis quibuscunque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur.* Et in Concilio Pictaviensi 2. sub Paschali II. *can. 12.* ita cavetur: *Ut Sanctorum reliquias causâ pecuniæ, & quæstus circumferentes ad prædicationem non admittantur.* Qui abusus & apud Gentiles irrepsit, dum Sacerdotes Idolorum suos Deos circumferebant, ut ipsorum nomine mercedem, & stipem exigerent. Apuleius *lib. 8. Deam Syriam circumferentes mendicare compellunt.* Minutius in Octavio: *Mendicantes vicatim Deos ducunt.* Halicarnass. *lib. 2.* notavit Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 1. c. 4. art. 1. num. 3.* Quia verò hujusmodi remedia minimè profuerant, immò quæstorum hujusmodi malitiâ excrescente, ac per hoc datâ ansâ hæreticis in fidem catholicam debacchandi, idem Concilium Trident. *sess. 21. de reform. c. 9* statuit, ut illorum quæstorum nomen, atque usus penitus aboleretur, nec ad hujusmodi officium exercendum ullatenus admitterentur, non obstantibus quibuscunque privilegiis. Nec minori odio hos improbos quæstores prosequuti sunt sæculares legislatores; nam præterquam quod *in l. unic. C. de mendicant. valid.* jubentur similes mendicantes in exilium mitti, de quibus in Concilio Coloniensi anno 1536. *can. 3.* ibi: *Mendicantibus validis non solùm hospi alia clausa, sed & publicè, ac ostiatim mendicare penitus interdictum.* Trident. *sess. 5. de refor. c. 2. & sess. 21 c. 9. & sess. 25. ad fin.* plura Philippus Camerarius *tom. 1. oper. succes. c. 16. & cent. 2. c. 74.* etiam *in l. 21. tit. 18. partit. 3.* cavetur ut cautè licentia ad eleemosynas petendas quæstoribus detur. Et apud Lusitanos *lib. 5. ordinat. tit. 103.* constitutum est, ne quæstores alicujus Sancti nomine petere eleemosynam permittantur, nisi ab eis Regiæ literæ ostendantur: quod si aliter factum sit, omnes pecuniæ ab illis quæsitæ quæstori Redemptionis Captivorum tradantur. Simile apud nos cautum extat *in l. 1. & 2. tit. 8. lib. 1. ordin.* quæ hodie est lex *4. tit. 9. lib. 1. nova recopil.* & apud Gallos idem Regii Senatus decretis dispositum refert Chopinus *de sacr. polit. tit. 5. n. 23.* Unde de his quæstoribus eleemosynarum cognoscunt tam judices ecclesiastici, quàm sæculares; examinantque licentias, quas deferunt, an sint authenticæ, vel apocryphæ, ut probat Pereyra *part. 2. de manu Regia, cap. 76.* nam si mendicantes validi, & similes, qui ut otiosam vitam agant, pauperem vitam affectant, ejiciendi sunt à civitate, quia panem adimunt veris pauperibus, *cap. non omnis 5. quæst. 5. cap. 1. 82. dist. l. 4. tit. 20. part. 2. l. 40. tit. 5. partit. 1. l. 1. cum sequent. tit. 11. lib. 8. Recopil.* probant latè Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. num. 31.* Petrus Greg. *3. part. syntag. lib. 39. cap. 6. & de republica lib. 13. cap. 14. n. 3. & lib. 1. partit. tit. 21. cap. 3* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 3. c. 25.* quanto magis qui fallaci ingenio eleemosynas extorquent falsa plerumque prædicantes. Licentias autem petendi eleemosynas personis miseris dare debere judices ecclesiasticos, probat Barbosa *ad Trident. ubi suprà.*

CAPUT XV.

Honorius III. a *Abbati & Conventui sancti Petri de Praxellis Lexov. diœcesis.*

NOstro postulasti certificari responso, utrum per tuam provinciam possis concedere *b* remissionis literas generales. Nos igitur fraternitati tuæ breviter respondemus, quod per provinciam tuam liberè potes hujusmodi literas concedere; ita tamen quod statutum generalis Concilii non excedas.

NOTÆ.

1. a *ABbati.*] In hac sexta collectione tantùm legitur *Honorius III.* & in MSS. codicibus inscriptionem hujus textus desiderari refert Cironius *in not. ad 3. compil. ad hunc tit.* ubi præsens inscriptio legitur; sed malè, tum quia Pontifex Abbates, non fratres, sed filios appellare solet; tum etiam quia Abbates provinciam non habent, & de Prælato provinciam habente agit Honorius *in præsenti.*

2. b *Remissionis.*] Idest indulgentiæ peccatorum, ut etiam sumitur *in cap. cum ex eo, hoc tit.* & apud Tertul. *contra Marcionem c. 18* ibi: *Duximus de remissa peccatorum, idest de remissione.* Apud Cyprianum *epist. 59.* ibi: *Gravissimis, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm postea crediderint, remissa peccatorum datur,* Notavit Cironius præsenti textu, & *in parat. ad hunc tit.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Intra provinciam suam concedere potest indulgentias Archiepiscopus, juxta dispositionem Concilii Later. Generalis.* Non est alia similis decisio, quâ probari possit præsens assertio: eam illustrant Suarez *tom. 5. in 3. part. de pœn. disp. 53. sect. 3.* Barbosa *alleg. 88.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap. 3.* Cironius *ad hunc textum,* Jul. Lavor. *de indulg. 2. part. c. 11. n. 28.* Quarant. *in summa Bul. verbo Archiepiscopi auctoritas,* Boetius Epon. *in tract. de Iubil. & Indulg. n. 119.* Torreblanca *lib. 14. de jure spirit. cap. 14. in princip.* Joannes Dartis *de pœnit. cap. 61.* Bonacina *de Sacram. disp. 6. q. 1. & 3.* Cordubs *q. 14.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 2. lib. 2. disp. 4. §. 2. per totum.*

4. Traditur dubitandi ratio.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita argumentor. Indulgentiæ, quæ conceduntur à Prælatis alienis subditis nullæ sunt, *cap. quod autem 4. hoc tit.* ubi ratio redditur, quia qui non potest ligare, nec absolvere: sed Archiepiscopus non est ordinarius judex subditorum suorum suffraganeorum, *cap. pastoralis, de offi. ordin.* nec extra suam diœcesim habet contentiosam jurisdictionem, exceptis quibusdam casibus relatis in *d. c. pastoralis.*

Igitur per totam suam provinciam non potest Archiepiscopus indulgentias concedere. Etiam difficilis est alia pars ipsius assertionis, ubi docetur, Archiepiscopos servatâ formâ Concilii Lateranensis indulgentias concedere debere; nam forma præscripta in dicto Concilio, pro Episcopis fuit, non verò pro Archiepiscopis. Igitur non rectè in præsenti docetur, Archiepiscopos debere indulgentias concedere, juxta Concilii Lateranensis formam.

5. INDULGENTIA QUID, ET QUOTUPLEX. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, indulgentiam variè accipi in jure nostro. Aliquando indulgentia dicitur quando aliquid fit ex mera liberalitate, ut de decimis novalium dicitur *in cap. ex parte, suprà de decimis*: vel cùm partibus conceditur tempus ad litem prosequendam, ut etiam elapsum non noceat, *cap. dilecta, de V. S. cap. 2. de eo qui mittitur in possess.* ibi: *Quatenus si est ita, indulgentiâ hujusmodi non obstante, negotio finem debitum imponas.* Plerunque sumitur pro relaxatione pœnæ, seu abolitione criminis, ut *in tit. Cod. de indulg. crimin. cap. 1. de treuga & pace*, & in 1. *compil.* ibi: *Si necesse fuerit per indulgentias secundùm quod utilitati Ecclesiarum, & totius terræ, necnon & animarum saluti videris expedire.* In præsenti autem indulgentia accipitur pro remissione pœnæ temporalis debitæ pro peccatis actualibus jam dimissis, concessâ homini existenti in gratia à legitimo Prælato per applicationem thesauri ecclesiastici. Corduba *de indulg. quæst.* 1. Torreblanca *de jure spirit. d. lib. 14. cap. 13. num. 5.* Fragoso *ubi suprà*, Barbosa *dicta alleg.* 88. *num.* 1. Pater Mendo in *Bullam, disput. 6. cap. 1. num. 2.* Indulgentia ita accepta duplex est, alia plenaria, temporalis alia. Plenaria est illa, quâ remittitur tota pœna temporalis simpliciter, quæ nimirum post peccata remissa per sacramentum pœnitentiæ expianda remansit, sive in hac vita, sive in purgatorio: & licèt cùm talis indulgentia conceditur, communiter addatur, *& remissio omnium peccatorum*, illis verbis potiùs effectus indulgentiæ explicatur, quàm quid novum continetur. Indulgentia verò temporalis dicitur illa, quâ non remittitur tota pœna, sed ejus tantùm pars relaxatur, & sub duplici præsertim forma tribui solet. Aliquando enim conceduntur indulgentiæ tot dierum, vel annorum, & est remissio tantæ pœnæ, quanta solvi in hac vita debuisset pro pœnitentia tot dierum, vel annorum; vel quanta in purgatorio luenda foret, si in hac vita peracta non esset: quandoque autem indulgentiæ conceduntur respectivè ad certam partem peccatorum, veluti ad tertiam, seu quartam; & tunc remittitur tanta pœna, quanta persolvi debuisset in hac vita, vel in purgatorio pro tertia illa, vel quarta parte peccatorum, ut explicant Suarez *de pœnitentia disput. 50. sect. 4 & 5.* Bellarminus *tom. 3. controv. lib. 1. de indulg. cap. 9.* Jul. Lavor. *eod. tract. part. 2. cap. 10.* Torreblanca *d. cap. 14. in princ.* P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap. 2.*

6. ALIA DE INDULGENTIIS ARÆMITTUNTUR. Indulgentias concedere possunt primò Pontifex, qui tantùm plenariam dare valet, quia solus ipse in plenitudinem potestatis vocatus est, *cap. cùm ex eo, hoc tit. c. quodcunque, 24. quæst. 1.* nam ex infinito thesauro Ecclesiæ, cujus administrator ipse est, plenarias, & plenissimas indulgentias concedere valet. Lavorius *d. part. 2. cap. 11.* Boëtius Epon. *de jure jubilæi, num.* 148. In suis diœcesibus Archiepiscopi, & Episcopi indulgentias largiuntur, dummodo statutum generalis Concilii non excedant; nam *in cap. antecedenti, cap. 1. 3. & fin. hoc tit. in 6.* cavetur, ne claves Ecclesiæ contemnantur per indiscretas Prælatorum indulgentias; & ne pœnitentialis satisfactio enervetur, decernitur ut cùm dedicatur basilica, non extendatur indulgentia extra annum, & in anniversario dedicationis ultra 40. dies: & ita Archiepiscopis, & Episcopis à jure ipso præscriptæ sunt indulgentiæ concedendæ; cùm enim hanc potestatem concedendi indulgentias habeant à Summo Pontifice, ut fert valde communis sententia, cui subscribunt Medina *tract. 5. disput. 4. num. 2.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 4. c. 4.* Bellarminus *lib. 4. de Pontifice, cap. 24.* Suarez *tom. 4. in 3. part. sect. 1. n. 11. disput. 25.* Magallan. *in proœm. epist. ad Timoth. sect. 12.* Malderus 2. 2. *tract. de Pontifice, disput. 4. dub. 1.* Ægidius 3. *part. disput. 8. dub. 3.* Fagundez *in 2. Ecclesiæ precept. lib. 7. cap. 1. num. 25.* Duvallius *tract. de Pontifice, part. 1. quæst. 2.* potuit eo modo à Pontifice restringi, & limitari. Legati etiam Apostolici in provincia sibi designata indulgentias concedere valent, ut docent Glossa *in præsenti*, Petrus Gregorius *d. tit. 17. cap. 3.* Abbatibus verò, & similibus inferioribus Prælatis concedere indulgentias non licet, *cap. accedentibus 13. de privil.* nisi speciali privilegio, vel consuetudine legitimè præscripta suffulti fuerint. Barb. *d. alleg.* 88. Petrus Gregor. *d. cap.* 3. Fragoso *ubi proximè*: nec absque causa similes indulgentiæ conceduntur; illa autem vel est spiritualis, vel corporalis. Spiritualis, veluti ut fideles à peccatis absoluti orent pro conversione infidelium, & pro pace Christianæ fidei, *extravag. unic. inter communes, de celebrat. Missar.* vel ut sanctiùs celebretur festivitas alicujus Sancti, *Clement. unic. de reliq. & venerat. extravag. 1. eod. tit. inter communes.* Corporalis est velut in dedicationibus Ecclesiarum, ut fideles invitentur ad eleemosynas elargiendas eidem Ecclesiæ conservandæ, *c. 1. hoc tit. in 6.* ob restaurationem pontium, *cap. cùm ex eo, hoc tit. extravag. fin. hoc tit.* vel ad sustentationem egenorum confluentium ad hospitale, *dicta extravag. fin.* vel ad excitandam devotionem visitando certas basilicas, *extravag. 1. hoc tit.* inter communes.

7. DE VERITATE INDULGENTIARUM. Indulgentias ut nunc vocamus, quibus remissiones continentur minorum peccatorum, aut satisfactiones debitæ pro majoribus, impiè irridet Lutherus *in assertionibus, art.* 17. & solâ extravaganti Clementis VI. ex opinionibus D. Thomæ, ut ille ait, compositâ probari, falsò nobis objicit. Sed incipiam a ratione D. Thomæ, quæ gravior est quàm primâ fronte videtur. Ab omnibus, inquit, ponitur indulgentias valere, & impium esse dicere, quod Ecclesia aliquid vanum facit: ergo sunt indulgentiæ. Perinde enim est, ac si diceret Sanctus, semper hactenus verum fuit in omnibus Ecclesiis fuisse indulgentias: ergo dari indulgentias Apostolicas est Ecclesiæ Catholicæ. Ex eo enim, quod ab omnibus Ecclesiis semper aliquid admissum sit, convincitur traditio; sic enim probat Apostolus quod in epistola ad Corinthios docebat de ratione docendi Ecclesiæ, & de subjectione inferiorum Prophetarum ad superiores, & ne mulier doceret in Ecclesia: *Sicut*, inquit, *& in omnibus Ecclesiis Sanctorum doceo, an à vobis processit verbum Dei, aut ad vos solos pervenit.* Quasi diceret, non processit à vobis, sed à vestris antecessoribus. In quo notatur origo, & antiquitas. Sic etiam dogma, indulgentias esse, non à nobis processit, sed ab iis qui fuerunt ante nostra sæcula. Accepimus etiam à primis Ecclesiæ temporibus. Quod ut facilè constet, ascendamus supra sæculum Clementis VI. cui indulgentiarum usum tribuit Lutherus; extat enim Romæ in Ecclesia S. Sabinæ incisa in lapide marmoreo Gregorii IX. indulgentia concessa verè pœnitentibus, & confessis unius anni, & quadraginta dierum: & antè Gregorium IX. extat Alexandri IV. relaxatio de injunctis pœnitentiis, (sic enim vocat) incisa item in lapide marmoreo,

concessâ

concessâ indulgentiâ omnibus pœnitentibus, & confessis in dedicatione sanctæ Mariæ del Campo. Sed si ascendamus adhuc superius, extat indulgentia Veronæ in templo Ecclesiæ Collegiatæ S. Helenæ, incisa in tabula lapidea ante annos 430. in solemni dedicatione illius Ecclesiæ, sub hac formula: *Annuam denique 30. dierum absolutionem, & tertiam partem minorum peccatorum, & fraudem pœnitentiarum venientibus ad sacri hujus templi revolutam dedicationem.* Est autem, ut hoc obiter admoneam, sic exponenda hæc formula, ut quia per indulgentias remittuntur tum pœnæ temporales debitæ pro peccatis venialibus, tum debitæ pro mortalibus, de pœnis quidem debitis pro peccatis mortalibus remissis accipienda sunt illa verba, *triginta dierum absolutionem*; de debitis pro venialibus illa, *& tertiam partem minorum peccatorum*; idest tertiam partem pœnarum debitarum in purgatorio venialium peccatorum. Quod verò dicit, *& fraudem pœnitentiarum*, significat condonari insuper, ac remitti pœnas debitas pro peccatis majoribus remissis, quæ aliàs fuissent solutæ, ac deletæ per pœnitentias canonicè injunctas, si fuissent persolutæ ut postulabat ratio canonum pœnitentialium, qui justi & sancti fuerunt à principio secundùm judicium Ecclesiæ constituti, postea verò propter infirmitatem nostram relaxati. Quod ergo non est solutum implendo canonicas pœnitentias in judicio Ecclesiæ indictas, & præscriptas, vocat fraudem pœnitentiarum, & hujusmodi fraudem canonicarum pœnitentiarum condonat Summus Pontifex condescendens infirmitati nostræ, per œconomiam, & providentem dispensationem indulgentiæ. Deinde extat Bulla Urbani II. de indulgentia plenissima in Synodo Claromontana, cùm erat suscipiendum bellum Hierosolymitanum contra Sarracenos, Duce Godifredo Bullionensi: sed nec ab hoc Pontifice processit usus indulgentiarum, sed ante eum Gregorius VII. idest ante annos 500. multas hujusmodi indulgentias concessit, ut constat ex ejus epistola ad Episcopos, & Clericos Britanniæ missa; immò & apud Gregorium Magnum legimus exemplum indulgentiæ, licèt formula sit alia, quàm nunc Patres utuntur, *lib. 7. in epist. ad Recharedum*, ubi ait: *Clavem parvulam à sacratissimo B. Petri corpore pro ejus benedictione transmisimus, in qua est ferrum de catenis ejus inclusum, ut quod collum ejus ad martyrium ligaverat, vestrum ab omnibus peccatis solvat.* Indulgentiam vocat Sanctus benedictionem veteri verbo illo tempore usitato. Simile exemplum est in eodem libro *in epist. ad Secundinum*: & aliud *lib. 6. in epist. ad Theontum, & Andream.* Est autem observandum, in dicto primo exemplo Gregorii Magni, illum misisse clavem parvulam, quæ erat signum, & index indulgentiæ peccatorum per potestatem clavium concessæ, in qua auctoritate successit B. Petro: & nunc Pontifices aliis verbis idem significant, & alio modo testantur, cùm dicunt: *Auctoritate B. Petri*, &c. mittentes non clavem, sed literas, quas vocant *bullas* cum clavibus pictis: illud verò, quod ait hîc Gregorius de ferro ex catenis Petri incluso in clavi, non temerè factum est; potuit enim seorsim mittere, & non includere in clavi: nisi aliquid spiritualiter, & spiritualibus significare voluisset; illud scilicet, indulgentias ipsas peccatorum, quæ sunt velut catenæ, & vincula, niti in meritis Christi, & passionibus ejus, non solùm quas in se passus est, sed quas in sanctis suis; quod nunc ipsi Pontifices in hujusmodi bullis dicunt, Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli meritis, & auctoritate confisi concedimus. Merita enim Petri fuerunt ejus martyrium, quod significat ferrum de catenis ejus. Hoc autem exemplum B. Gregorii, non solùm imitatus, verùm & interpretatus est Gregorius alter VII. sic enim scripsit ad Alphonsum Hispaniæ, ut est *lib. 7. Regestri ejus*, ibi: *Ex more Sanctorum misimus vobis claviculam auream, in qua de catenis B. Petri benedictio continetur, ut omnipotens Deus, qui illum admirabili potentiâ nexibus ferreis liberavit, ejusmodi etiam intercessionibus vos ab omnibus peccatorum vestrorum vinculis absolvat, & ad gaudia perducat æterna.* Immò ante tempora Gregorii Magni ab ipsa Apostolorum doctrina processit usus indulgentiarum; sic enim D. Clemens *lib. 3. constit. c. 10.* scribit: *Immò nec laico permittimus facere aliquod opus sacerdotale, ut sacrificium, aut baptismum, aut impositionem manus, aut benedictionem, sive parvam, sive magnam.* Et *lib. 8. cap. 44. Nec enim fas est Diacono sacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem, sive parvam, sive magnam facere.* Non dubium est, quin hîc benedictionem magnam vocet Pontifex remissionem peccatorum magnorum, quæ mortalia vocantur; & pœnarum inferni, quæ eis debentur; parvam verò benedictionem vocat remissionem reliquorum peccatorum, idest pœnarum, quæ debentur pro peccatis magnis priùs remissis; & parvorum peccatorum, quæ dicuntur venialia. Probant etiam hanc potestatem concedendi indulgentias, non solùm vivis, verùm etiam defunctis, Bellarminus *d. tract. de indulg.* Dattis *in tract. de pœnit. cap. 61. per tot.*

8. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà expensa, cui ut satisfaciant Doctores, varia adducunt. Abbas in præsenti (quem sequitur Cironius in præsenti) asserit textum hunc procedere quando Archiepiscopus per provinciam suam visitationis munus exequitur; nam tunc cùm & corrigere possit subditos suffraganeorum suorum, meritò & illis indulgentias concedere valet. Alii docent, Archiepiscopum semper indulgentias concedere posse, quia actus hic est voluntariæ jurisdictionis. Ita Suarez *d. tract. de pœnit. disp. 49. sect. 3.* Riccius *in praxi, resol. 306. n. 5.* Barb. *de potestate Episcopi, alleg. 88.* Sed hæc sententia expressè convincitur ex dicto capite *Quod autem*, hoc tit. Quare magis placet prior solutio. Nec obstat secunda difficultas, nam verius est, Concilio Lateranensi relato *in cap. antecedenti*, præscriptam fuisse formam servandam in concessione indulgentiarum non solùm Episcopis, verùm & Archiepiscopis; siquidem illis verbis, *Quidam Ecclesiarum Prælati*, comprehenduntur etiam Archiepiscopi: unde rectè notarunt Barbosa *d. alleg. 88. n. 16.* Fragoso *d. e. a. lib. 2. disp. 4. §. 2. n. 20.* quod si concessit Archiepiscopus quadraginta dies indulgentiarum in perpetuum, nihil amplius potest ejus successor pro eadem causa concedere, quia reputantur unus Prælatus.

CAPUT XVI.

Gregorius Nonus.

NE pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, permittimus Episcopis, & aliis superioribus, necnon minoribus Prælatis exemptis, ut etiam præter sui superioris licentiam providum & discretum sibi possint eligere confessorem.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio in favorem Prælatorum, tam regularium, quàm sæcularium: qui cùm non possint facilè adire suos superiores, illis conceditur, ut possint sibi eligere confessarium. Quod privilegium latè illustrant Fagundez *in quinque præcepta, cap. 2. num. 15.* Bruno Chassaing. *in privil. Regul. tract. 3. cap. 3. propos. 8.* Diana *part. 10. tract. 16. resol. 76.* Bard. *in Bullam, part. 2. tract. 5. cap. 2. sect. 2.* qui omnes rectè notant, privilegium hoc non esse revocatum per Tridentinum *sess. 23. de reformatione, cap. 15.* quia cùm sit insertum in corpore juris, & ejus mentio specialis non fiat, non censetur derogatum: & varias illationes deducunt de Equitibus militaribus, & aliis personis exemptis.

TITULUS XXXIX.

De sententia excommunicationis.

CAPUT PRIMUM.

Alexand. III. a *Senon. Archiepiscopo.*

SUPER eo verò, quod consilium postulasti, utrum *b* Scholares, si se invicem in plena, vel minore ætate, clerici, vel religiosi viri in claustro percutiant, secundùm *c* canonem illum, quo statutum est, ut illi, qui in clericos violentas manus injiciunt, mittantur ad Apostolicam Sedem, pro sua absolutione debeant venire. Inquisitioni taliter respondemus, quod si clerici infra *d* puberes annos se ad invicem, aut unus alterum percusserit, non sunt ad Ap. Sedem mittendi: nec clerici, si sunt plenæ ætatis, & non odio, vel invidia, vel indignatione, sed levitate *e* jocosa se ad invicem percutere contingat: nec Magister si scholarem clericum intuitu *f* disciplinæ, vel correctionis percusserit; quia non potest in ipsis injectio manuum violenta notari. Cæterùm si ex odio iidem scholares, vel sæculares clerici sese percusserint, pro sua absolutione debent ad Ap. Sedem venire.

NOTÆ.

1. a SEnonensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & post Concil. Lateran. *part. 14. c. 7.* legitur *Exoniensi*: & additur in dicto capite 1. *pars capitis Sicut dignum.* Unde cognoscitur, in præsenti textu referri partem textus *in c. sicut dignum, de homicidio*; & ita inscriptionem restituendam esse, *Alexander III. Bartholomeo Exoniensi Episcopo.* Et ex eadem Decretali sunt textus sequentes: & ideo compilatores hanc epistulam in partes secarunt, & diviserunt, non alia de causa, quàm ut casus in ea decisos separarent, & non ita diffusam decretalem compilarent.

b *Scholares.*] De scholaribus, & eorum variis acceptionibus egi *in cap. 1 de celebratione Missarum.*

2. c *Canonem illum.*] Innocentii II. videlicet, editum in Synodo Romana, transcriptum à Gratiano *in c. si quis suadente, 17. quæst. 4.* quem innovavit Eugenius III. in Synodo Rom. *can. 3.* in hæc verba: *Nihilominus præsentis scripti serie prædecessoris nostri felicis memoriæ Papæ Innocentii statutum confirmantes decernimus, ut si quis suadente diabolo tanti sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus injiciat, anathemati subjaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.* Refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno 1148. c. 4.* Quæ constitutio firmari potest ex variis Conciliorum canonibus congestis à Crespetio *in summa, verbo Clerici non sunt cædendi,* Antonio Augustino *in epit. juris Pont. lib. 35. tit. 2. part. 4.* Vighellio *in methodo juris can. fol. 49.* & latè exponunt privilegium hujus canonis ultra congestos à Cenedo *ad Decret. collect. 24.* & Barbosa *in d. cap. si quis suadente,* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 9. cap. 10. & tit. 16. cap. 11.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. part. 2. lib. 1. disp. 2.* Delbene *de immunit. tom. 1. cap. 3. dubit. 4.* Scortia *in select. Pontif. constit. epit. 29. theorem. 69.* Sausay *in Panopl. cleric. 3. part. axiom. 2.* Diana *part. 9. tract. 4. per tot.* Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 3. per tot.* Gibalinus *de censur. in synop. verbo Injuria.*

d *Puberes annos.*] De pubertate egi *in cap. 1. de despons. impub.* Impuberes hoc casu ætas excusat, non à censura, si jam erant doli capaces, sed propter teneram ætatem excusantur pro absolutione adire Romanum Pontificem; & ita pueri qui nondum usu rationis pollent, cùm nec peccare mortaliter possint, ideo nec excommunicationem contrahere, ut latè probant Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, quæst. 8.* Gibalinus *de censur. disquisit. 3. quæst. 4.* Si autem jam pleno rationis usu pollent, etsi ad pubertatis annos non pervenerint, incidunt in censuram canonis: sed propter ætatem possunt ab Episcopo absolvi, ex præsenti textu; immò etsi ob violentam manuum injectionem jam puberes absolutionem petierint, possunt per Episcopum absolvi, *cap. fin. hoc tit.* 3.

e *Jocosa.*] Quia cùm eo casu non detur peccatum in ipso percutiente, non incurritur hæc censura. Villalobos *in summa, tom. 1. tract. 17. difficult. 22. num. 3.* Portel. *in dub. regul. verbo Manus violenta, n. 4.* Diana *part. 9. tract. 4. resol. 43. per tot.*

f *Disciplinæ.*] Unde Magister, vel Prælatus potest clericum subditum, vel discipulum etiam in 4.

factis

ſacris conſtitutum pro ratione culpæ punire, abſque eo, quod incidat in cenſuram hujus canonis, *cap. ex tenore, cap. ex voluntate*, *hoc tit.* docent Gibalinus *ubi ſuprà*, *num.* 5. Caſtropalao *tom.* 6. *oper. moral. diſput.* 14. *dub.* 15. *num.* 190. Diana *d. tract.* 4. *reſol.* 21. dum tamen ipſa correctio modica ſit, juxta tradita *in cap. presbyterum*, *de homicidio*: & etiam ſuperior ſua correctione ad ſanguinis effuſionem non perveniat, juxta tradita *in cap.* 1. *de calumn.* & tradenda infrà *in cap. univerſitatis*: & an idem procedat in parte percutiente filium ſacris ordinibus initiatum, dicemus infrà *in cap. cùm voluntate*.

CAPUT II.

a Idem.

MOnachi verò, & canonici regulares, quocunque modo ſe in clauſtro percuſſerint, non ſunt ad eandem Sed. mittendi, ſed ſecundùm providentiam, & diſcretionem ſui Abbatis diſciplinæ ſubdantur: & ſi diſcretio Abbatis non ſufficit, ad eorum correctionem eſt diœceſani Epiſcopi providentia adhibenda.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concil. Lateran. *part.* 14. *cap.* 8. & refertur in præſenti para textus antecedentis. Ejus meminerunt Innocentius III. *in cap. cùm illorum* 32. Honorius III. *in cap. conſiderata*, 50. *hoc titulo*.

COMMENTARIUM.

2. LIcèt Abbates non poſſint abſolvere monachos ab excommunicationibus incurſis, quæ in jure reperiuntur ſtatutæ, *Clement.* 1. *de privileg.* quia etſi Epiſcopus, ubi Pontifex non reſervat ſibi abſolutionem, poſſit abſolvere, quia abſolutio illi cenſetur permiſſa, *cap. nuper* 19. *hoc tit.* non tamen æquè hoc procedit in inferiori Prælato, ut eſt Abbas; & ſic ipſe monachos proprios non poteſt abſolvere ab excommunicatione in jure ſtatuta, ut in præſenti caſu violentæ manus injectæ à monacho in monachum; quia plerumque contingit, ut monachi ſuggerente humani generis adverſario ſe invicem percutiant: quare illis prohibitum eſt deferre cultellos acutos. Arnulphus Epiſcopus Lexov. *epiſt. ad Alexand. Papam*, ibi: *Ac niſi de cultellis eorum pugionem provida ſuſtuliſſet antiquitas, ſæpius uſque ad alternas etiam mortes intemperantia deſævyſſet.* Et ne ita facilè daretur monachis materia vagandi, ut reſcripſit Bonifacius VIII. *in cap.* 21. *hoc tit. in* 6. ideo conceditur Abbati, ut poſſit in præſenti caſu beneficium abſolutionis monachis impendere, *c. canonica*, *hoc tit. c. quoniam, de vita & honeſt. cleric.* docuerunt Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. c.* 9. *n.* 26. Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect.* 1. Tamburin. *de jure Abbat. tom.* 2. *diſput.* 14. *quæſit.* 10. Gibalinus *ubi ſuprà*. Itaque religioſus percutiens religioſum ejuſdem ordinis, poteſt abſolvi à Priore, Guardiano, Præpoſito, ſeu ejus Prælato; dum tamen percuſſio gravis, & enormis non ſit, *cap. canonica*, *hoc* tit. ubi reſtringitur generaliter præſens textus. Si verò Religioſus percuſſerit religioſum alterius Ordinis, poterit abſolvi à proprio Prælato, ſed præſente Prælato religioſi offenſi; atque ita utriuſque Prælati conſenſu imponi debet condigna ſatisfactio, *cap. cùm illorum, hoc tit.* Religioſus verò, qui clericum ſæcularem percuſſit, non à ſuo Prælato præſente Epiſcopo, ſed ab Epiſcopo tantùm, ſi percuſſio levis fuerit, abſolvi debet, *d. c. cùm illorum*, *c. religioſi*, *eod. tit. lib.* 6. quos, & alios caſus proſequuntur Fragoſo *d. lib.* 1. *diſput.* 2. §. 3. Diana *d. tract.* 4. *reſol.* 49. *cum quatuor ſequent.* Tamburin. *dicta diſp.* 54.

CAPUT III.

a Idem.

SI verò aliquis alicujus poteſtatis oſtiarius ſub prætextu officii ſui malignatus clericum læſerit, ab Epiſcopo ſuo poteſt abſolvi, niſi fortè eundem clericum vulneravit graviter. *b* Officialis verò pro injectione manuum in clericum non poteſt ſine mandato Romani Pontificis abſolutionis beneficium promereri, quia nulli laïco ſuper clericum tanta datur auctoritas, niſi fortè turbam arcendo irruentem, non ex deliberatione, ſed fortuito caſu clericum lædet. Si verò clericum vim ſibi inferentem vi *c* repellat, vel lædat, non debet propter hoc ad Apoſtolicam Sedem tranſmitti, ſi incontinenti vim vi repellat, cùm vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant. Nec ille compellendus eſt ad Apoſtolicam Sedem venire, qui in clericum cum *d* uxore, matre, ſorore, vel filia ſua propria turpiter inventum manus injecerit violentas. Cæterùm ſi in ſtupro, vel adulterio, quando ea, cum qua ſtuprum, vel adulterium committitur, ipſum ita proximâ conſanguinitatis lineâ non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus injecit, non à ſententia illius excommunicationis erit immunis.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & poſt Concil. Lateran. *part.* 14. *cap.* 9. & etiam textus hic ſpectat ad eandem Decretalem.

b *Officialis verò.*] Et ita Principum janitores, oſtiarii, & cæteri officiales, ſi arcendo turbam cle- 1.

sicum leviter percusserint, possunt à proprio Episcopo absolvi; si autem sibi arrogando jurisdictionem, quasi id sibi permissum fuerit, non possunt ab Episcopo absolvi, ut probant Suarez *dicta disput.* 22. *sect.* 1. Castropalao *tom.* 6. *disput.* 3. *puncto* 23. §. 4. Diana *d. tract.* 4. *part.* 9. *resol.* 55.

2. c *Repellat.*] Quia cùm ille, qui se defendit, nullam culpam admittat, ut probavi *in cap.* 2. de homicidio, ideo nec præsentem canonis excommunicationem incurrit, *cap. ex tenore, hoc tit.* ex quo principio varias illationes deducunt Castropalao *d.* §. 3. Molina *de justitia, tract.* 2. *disp.* 55. *num.* 3. Gibalinus *in synop. verbo Injuria, num.* 4. & qui in continenti, & in rixa, honoris defendendi causâ clericum percutit, censuram non incurrit, quia percutit per accidens ut talem, non suadente diabolo, sed percitus ira, vel honoris amore. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 1. *ex num.* 33. Sayrus *in clavi Regia, lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 20. Basseus *verbo Excommunicatio* 2. § *unico*, Barbosa *in cap. si quis suadente, n.* 56.

3. d *Uxore.*] Quia gravia dolor injuriæ acceptæ eum excusat, argumento legis *Gracchus, Cod. ad leg. Jul. de adult.* junctis traditis *in cap.* 1. *de his quæ vi:* quare desideratur, ut maritus excusetur ab hac censura, quod in ipso actu turpi clericum apprehendat, ut constat ex hoc textu, ibi; *turpiter inventum.* Unde dubitari solet, an maritus, qui non casu, sed datâ operâ, & deliberato animo expectavit clericum adulterum, ut vindictam sumeret, excusetur ab hac excommunicatione? Et illum non excusari, etiamsi turpiter cum uxore deprehendat, quia hoc non est illum invenire, sed expectare, docuerunt Layman *lib.* 1. *summa, tract.* 5. *part.* 2. *cap.* 5. *num.* 8. Cartharius *decis. Mediolan. decis.* 3. *num.* 5. Emanuël Rodriguez *in summa, tom.* 1. *cap.* 144. *num.* 18. Sed contrarium tenuerunt plures, quos refert & sequitur Barbosa *in præsenti, num.* 7. & aliis relatis Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 1. *puncto* 4. *num.* 75. Fragoso *d.* 2. *part. de regim. lib.* 1. *disput.* 2. §. 1. *num.* 35. Diana *part.* 9. *tract.*.. *resol.* 2. Gibalinus *ubi suprà.* In qua opinionum varietate distinguendum credo, an ex dolo viri, aut uxoris clericus adulter vocatus fuerit, aut detentus, ut ita vindictam sumere possint; nam eo casu, cùm non possit dici clericus inventus, sed evocatus, & dolosè attractatus, excusari non potest ab excommunicatione; si verò absque dolo, licèt proditoriè, fuerit percussus, immunis est ab hac censura. Prosequuntur Belletus *part.* 1. *disquisit. cleric. pag.* 181. Castropalao *d. disput.* 3. *puncto* 13. §. 3. & textum hunc protrahendum esse ad percutientem clericum repertum cum sponsa de præsenti, non verò de futuro, docuerunt Molina *de justitia, tract.* 3. *disput.* 55. *num.* 5. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resol.* 32.

CAPUT IV.

a Idem.

SI verò aliquis in clericum nutrientem comam manus injecerit violentas, propter hoc non debet Apostolico præsentari conspectui, nec etiam excommunicatione notari, dummodo ipsum esse clericum non noverit: vel si hoc dubium fuerit, propriâ manu dumtaxat præstabit juramentum, quod eum esse clericum ignorasset. Ab illo autem (si præstare noluerit juramentum) quia violentas manus constat eum in clericum injecisse, sicut ab excommunicato, donec de mandato Summi Pontificis absolvatur, convenit abstineri.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 5. & post Concilium Lateran. *part.* 14. *c.* 1. legitur *Batoniensi.* Unde rectè deducit Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, in præsenti referri partem textus *in c. de illis, de despons. impub.* ubi de Batoniensi diœcesi egi, & *in c.* 1. *de tempor. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. LIcèt ignorantia hujus excommunicationis non excuset percutientem clericum ab ejus incursu, ut novissimè probat Araujo *in qq moral.* 3. *part. q.* 31. *per totam*; tamen si qui percutiunt, probabiliter ignorant, quem percutiunt, clericum esse, cessat injuria facta ordini clericali, nec committitur formaliter sacrilegium; ideo excusantur ab hac excommunicatione. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disp.* 32. *n.* 41. Gibalin. *d. verbo Injuria, in synopsi.* Unde cùm nutrire comam clerici non sit, *c. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* ideo qui clericum nutrientem comam percussit, non incidit in hanc excommunicationem, quia justam causam habuit credendi, eum clericum non esse, cùm sine habitu clericali incessisset. Facit Concil. Tribur. *can.* 26. ibi: *Ut presbyteri non vadant nisi stola, vel orario induti: & si in itinere spoliantur, vel vulnerantur, aut occiduntur non stolâ vestiti, simplici emendatione sua solvantur.* Anguianus *lib.* 4. *de legibus, cap.* 4. De clerico deserente habitum clericalem egi jam *in cap.* 1. *de apostatis.*

CAPVT V.

a Idem *Abbatibus, Prioribus, & aliis ecclesiasticis viris per Eboracen. Episcopatum constitutis.*

NOn dubium est vobis, sicut credimus, vel incertum, quin ii, qui violentas manus in clericos, canonicos, aut cujuslibet b religionis conversos injiciunt, ex institutione Concilii sententiam excommunicationis incurrant: nec nisi in articulo mortis sine Rom. Pont. absolutionis possunt beneficium impetrare.

NOTÆ.

N O T Æ.

a IDem.] In hac ſexta collectione tantùm legitur *Idem*, ſed inſcriptio ſupplenda eſt ex prima collectione, ubi *ſub hoc tit. cap.* 6. reponitur textus hic.

1. b *Religionis converſos.*] Conſonat textus *in c.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi Alexander III. ita ſcribit: *Si fortè poſt converſionem ſuam in aliquem de fratribus ſuis aliquis violenter manus injecerit, licitum ſit ſibi eos ab excommunicationis ſententia abſolvere.* Et *in cap.* 13. ejuſdem collectionis, ibi: *Graviter oculos divinæ Majeſtatis offendunt, qui religioſos viros fatigant moleſtiis, & otium ſuæ perturbant quietis. Sanè à ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Papa A. in Concilio Lateranenſi conſtitutum eſt, ut qui violentas manus in clericos, vel monachos hoſpitalarios, vel templarios, ſeu in viros alterius religionis immittunt, excommunicationi ſubjaceant. Nos autem ſtatutum prædeceſſoris noſtri ratum, & firmum tenere volentes, f. v. m. quatenus ſi qui parochianorum veſtrorum in fratres Hoſpitalis Hieroſolymitani manus violentas injecerint, eos appellatione remota publicè excommunicatos denuncietis, & ab omnibus faciatis cautiùs evitari, donec prædictis fratribus de illata injuria congruè ſatisfaciant, & cum literis Epiſcoporum ſuorum rei veritatem continentibus Apoſtolico conſpectui ſe repræſentent.* Gaudent ergo hoc privilegio canonis, primò clerici, non ſolùm ſacris ordinibus initiati, verùm etiam qui minores, immò & qui primam tantùm tonſuram habent, quia illi clerici dicuntur, *cap. clerici*, 21. *diſt. cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* Et quamvis ut gaudeant privilegio fori noviter poſt Concil. Trident. *ſeſſ.* 23. *de reform. cap.* 6. deſideretur, ut deferant habitum clericalem, & ſimul deſerviant alicui Eccleſiæ; tamen ut gaudeant privilegio canonis tantùm deſideratur, ut deferant habitum clericalem, ea veriori ſententia, quam defendunt Molina *de juſtitia tract.* 3. *diſp.* 54. *num.* 9. Avila *de cenſur.* 2. *part. cap.* 1. *diſp.* 2. *dub.* 9. Barboſa *de poteſt. Epiſc. part.* 1. *alleg.* 12. *num.* 32. & *lib.* 1. *juris eccleſ. cap.* 39. §. 1. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 82. Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 1. *punct.* 1. Gibalinus *in ſynopſi, ubi ſuprà.* Nec intereſt, quod tales clerici ſint excommunicati, ſuſpenſi, irregulares, ſeu verbaliter depoſiti, immò etſi deceſſerint, adhuc cadaver gaudet hoc privilegio. Item clerici conjugati cum unica, & virgine, habitum deferentes gaudent hoc privilegio, ut probat Diana *p.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 6. *per tot.* Si verò clerici depoſito habitu, enormitatibus dentur, non gaudent hoc privilegio, *cap. perpendimus, cap. cùm non ab homine, hoc tit.* Quod ad aſſaſſinos protrahunt Covarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 20. *num.* 10. Item joculatores, & goliardi, de quibus *in cap. unic. de vita & honeſt. lib.* 6. Item carnifices, & tabernarii ter moniti, ſi non deſiſtunt, privantur hoc privilegio canonis, *Clement. unica, eod. tit. de vita & honeſt. cleric.* Item incorrigibiles realiter degradati hoc privilegio ſpoliantur, *cap. cùm non ab homine, de judic.*

Secundò hoc privilegio gaudent omnes reli- 2.
gioſi utriuſque ſexus converſi, etſi aliqui non emittant profeſſionem; immò & novitii, *cap. religioſi, hoc titulo in* 6. an quia appellatione clericorum veniant, an verò ratione privilegii, diſputant Hallierius *lib.* 4. *in vindiciis, cap.* 1. §. 2. Cellotius *contra ipſum de hierarch.* Hoc quoque privilegio gaudent fratres tertii ordinis ſancti Franciſci in communi viventes, & habitum geſtantes: ſi verò in domibus propriis habitent, etſi habitum deferant, & ſe, ac ſua religioni tradant, non gaudent hoc privilegio. Rodriguez *tom.* 2. *qq. regul. q.* 65. *art.* 5. Gibalinus *in ſynopſi, d. verbo Injuria.* Similiter Eremitæ ſub certa regula degentes, ac proprium Prælatum agnoſcentes, gaudent hoc privilegio. Circa Equites militares, & eorum Commendatarios dubitant Molina *d. diſp.* 50. Sanchez *lib.* 1. *ſumma, cap.* 16. *num.* 11. Azor *p.* 1. *inſtit. lib.* 13. *c.* 4. *q.* 4. Sed hujus dubii reſolutio pendet ex alia quæſtione, an videlicet illi ſint veri religioſi? Quam examinant plures, quos retuli *in c.* 5. *de ſtatu monach.* Et ita dicendum eſt, Equites ſancti Joannis, quia emittunt tria vota ſubſtantialia, gaudere hoc privilegio canonis, cæteros verò Equites in communi non degentes, non gaudere hac immunitate, etſi contrarium teneat Diana *d. tract.* 4. *reſol.* 7. *per tot.*

C A P V T VI.

^a Idem.

^b MVlieres, vel aliæ perſonæ, quæ ſui juris non ſunt, ab Epiſcopo diœc. abſolvi poſſunt, ſi manus in clericum injecerint violentas. De his verò, qui magnæ non ſunt potentiæ, & ita delicati, quod laborem veniendi ad Sed. Ap. nequeunt ſuſtinere, reſpondemus quod ſtatus perſonæ priùs, & veritas negotii eſt intimanda Rom. Pont. & ſecundùm conſilium ejus tales erunt de commiſſo ſcelere corrigendi. ^c Illi verò qui non per ſeipſos, ſed eorum auctoritate, vel mandato violenter injiciunt manus in clericos, ad Sedem Apoſt. ſunt mittendi; cùm is committat verè, cujus auctoritate, vel mandato delictum committi probatur.

N O T Æ.

a IDem R.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. poſt Concil. autem Later. *p.* 14. *cap.* 12. legitur *Baionenſi*; ſed retineo præſentem inſcriptionem, & verius credo, in præſenti referri partem textus *in cap.* 1. *hoc tit.*

1. b *Mulieres.*] Conſonant textus *in cap. quamvis, cap. ea noſcitur, hoc tit.* Nam cùm in mulieribus periculoſum ſit vagari, & virorum cœtibus ſe immiſcere, *l.* 1. *C. Juſtin. de offic. diverſ. judic. novella* 124. *c.* 1. (cujus conſtitutionis anſam tradit Baronius *anno* 316. *n.* 71.) ut probant Chaſſaneus *in catal. p.* 2. *conſider.* 30. Oſualdus *lib.* 24. *c.* 22. *litera G.* Revardus 4. *var.* 15. ideo non ſunt cogendæ Romanum Pontificem adire, & ita generali conſuetudine receptum eſt, ut etiam ob gravem percuſſionem poſſint ab Epiſcopo abſolvi, ut teſtatur, & probat Diana *d. cap.* 9. *tract.* 4. *reſol.* 59. *per tot.*

c *Illi verò.*] Etiam hanc conſtitutionem ad
conſulentes, & qui auxilium, vel favorem per- 2.
cuſſioni clericorum præſtiterint, immò & ad ra-

tam percussionem habentes, extendunt Doctores ex textu *in cap. quanta 47. cap. cùm quis, hoc tit.* Diana *d. tract. 4. resol. 14.* Suarez *disput. 22. de censur. sect. 1. num. 55.* Hieronymus Garcia *d. difficult. 3. puncto 3.* qui varios casus resolvunt circa mandantes similem percussionem.

CAPUT VII.

a Idem.

PORrò si aliqui violentas manus in fratres suos injiciunt, & ducti pœnitentiâ, non convicti, sed privatim à te veniam postulant, eos monere debes, & inducere, ut his, quos læserunt, congruè satisfaciant, & Apostolico se conspectui repræsentent, cùm à te, vel alio sine speciali mandato Rom. Pont. absolvi non possunt.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alex. sed credo etiam spectare textum hunc ad ipsiua Puntificia Decretalem relatam *in c. 1. hoc tit.* Illud tantùm in præsenti deciditur, excommunicationem canonis *Si quis suadente*, etiam incurri ex percussione occulta, & absolutionem ipsius excommunicationis Romano Pontifici reservari, licèt hodie, ut vitetur talis percussor clerici, debeat esse notorius, post extravagantem *Ad evitanda.*

CAPUT VIII.

a Idem.

NUlli se possunt privilegio Ap. Sed. tueri, quominus b excommunicatos vitare debeant, & pro violenta manuum injectione in clericos, sicut excommunicati vitari.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur *in cap. 10. hoc tit. in 1. collect.* ubi additur, *Pars capitis Significasti:* sed ut notavit Antonius Augustinus, non reperitur integra epistola in aliquo capite *Significasti:* quare credebam legendum esse, *Pars capitis Sicut*; & ita textum hunc spectare ad Decretalem Alexandri III. relatam *in d. cap. 1. & sequent.*

b *Excommunicatos vitari.*] Non quia Pontifex tale privilegium communicandi impunè cum excommunicatis concedere nequeat, quia cùm hæc prohibitio sit juris positivi, ut dicemus infrà *in cap. significavit*, rectè potest privilegio tolli, ut probat Balboa *in cap. 2. de except.* Avendaño *de metu lib. 1. cap. 31. num. 28.* 2.

CAPUT IX.

a Idem *Episcopis, & aliis Prælatis per Galliam constitutis.*

PArochianos vestros, si qui in monachos, vel conversos præfati Ordinis violentas manus injecerunt, sublato appellationis remedio, secundùm tenorem generalis decreti excommunicatos publicè nuntietis, ipsosque faciatis sicut excommunicatos arctiùs evitari, donec b læsis congruè satisfaciant, & cum literis vestris Apostolico se conspectui repræsentent.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 14.* & post Concil. Lateran. *p. 14. cap. 11.* nec ampliùs exprimitur: credo autem etiam textum hunc spectare ad Decretalem relatam *in cap. 1. hoc tit.*

2. b *Læsis.*] Certum est, ad assequendam absolutionem ob crimen admissum desiderari satisfactionem parti læsæ factam, *cap. 2. hoc tit. in 6.* probant latè Ricciulus *de jure person. lib. 4. cap. ult.* Gibalio. *de censur. disquisit. 9. quæst. 4. num. 6.* Gutierrez *qq. canon. cap. 5. num. 29.* Illud in præsenti difficile videtur, quomodo videlicet in præsenti casu ob injuriam illatam monachis, seu canonicis regularibus, ipsi conqueri possint; cùm certum sit, monachos ob injuriam sibi illatam agere non posse, sed tantùm monasterium, exemplo Patrisfamilias, ob injuriam filio irrogatam, *leg. si unus, §. filiosfamilias, ff. de injuriis*, Sed respondendum est, Alexandrum in præsenti dum docet læsis congruam satisfactionem esse præstandam, accipiendum esse de satisfactione præstanda monachis, mediante ipso monasterio, vel ejus syndico, ut docuit Balboa *in cap. causam 9. num. 10. de judiciis.*

CAPUT

CAPUT X.

Idem a *Januenſi Epiſcopo.*

EX tenore literarum tuarum nobis innotuit, quod B. Canonicus ſanctæ Mariæ de *b* vineis, in quendam ſubdiaconum manus injecit violentas, &c. *Et infrà*: Mandamus itaque f. t. quat. recepto ab eo Canonico juramento, quod tuo debeat mandato parere, ipſum vice noſtrâ à ſententia, qua tenetur, abſolvas, ſibique in virtute juramenti præcipias, quod de cætero in clericum, monachum, hoſpitalarium, vel alicujus Religionis converſum manus non injiciat violentas, niſi ſe *c* defendendo, aut de mandato fecerit ſuorum Prælatorum, vel niſi ſuper eum prælationis miniſterium, aut *d* magiſterium habeat, aut cum ipſo ſocius fuerit in eadem Eccleſia.

NOTÆ.

1. a *Januenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. de Januenſi, ſeu Genuenſi Eccleſia egi *in cap. per veſtras, de donat. inter.*

2. b *Sancta Maria de Vineis.*] Monaſterium ſanctæ Mariæ in Vineis olim erat Canonicorum regolatium in ipſa diœceſi Januenſi membrum Congregationis Mortarienſis, etſi poſtea Eccleſia Canonicorum regulatium effectum ſit, ut refert Pennotus *lib.* 2. *canonic. regul. cap.* 27. *num.* 2.

c *Defendendo.*] Juxta tradita ſuprà *in cap. ſi verò* 3.

d *Magiſterium.*] Et ita intuitu diſciplinæ, juxta tradita ſuprà *in cap.* 1.

CAPUT XI.

Idem a *Cenomanenſi Epiſcopo.*

DE cætero noveris, quod laïcus pro violenta manuum injectione in clericum vinculo excommunicationis aſtrictus, ſi habeat capitales inimicitias, vel alias juſtas excuſationes, quibus abſtinere rationabiliter excuſetur, ita quod ſine periculo Apoſtolico ſe nequeat conſpectui præſentare, licet diœceſano Epiſcopo, recepto juramento, ſecundùm morem Eccleſiæ abſolutionis gratiam impertiri; ſed eſt illi ſub juramento debito injungendum, ut quameitiùs habuerit opportunitatem Romanum Pontificem adeundi, adeat mandatum Apoſtolicum ſuſcepturus.

NOTÆ.

1. a *Cenomanenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 16. ubi additur, *Pars capitis Tua nos*; unde cognoſcitur in præſenti teferri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrin.* In hoc textu tantùm refertur caſus, in quo ob legitimum impedimentum poteſt Epiſcopus abſolvere ab excommunicatione incurſa ob violentam percuſſionem; & contingit cùm ob difficultatem itineris non poteſt facilè adiri Rom. Pont. & ita cùm ob gravem neceſſitatem redditur difficilis acceſſus ad Sedem Apoſtolicam, poſſe Epiſcopum abſolvere ab hac excommunicatione, docuerunt Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 4. *num.* 6. Gibalinus *in ſynop. cenſur. verbo Injuria*, *num.* 16.

CAPUT XII.

Urbanus III. a *Cenomanenſi Epiſcopo.*

AD hæc autem, cùm inter *b* parochianos tuos, vel inter eos, & alios controverſia coram delegatis judicibus agitetur, ſæpiùs à judicibus ipſis, ut aſſeris, Apoſtolica auctoritate tibi injungitur, ut alteram partium fortè judicio parère contemnentem, vel ob aliam cauſam rationabilem, eccleſiaſticâ diſtrictione percellas: illi verò, qui ſubjacere excommunicationi mandantur, ad alios judices literas ab Apoſtolica Sede impetraverunt, à quibus nihilominus auctoritate tibi Apoſtolica mandatur, ut eos, qui de mandato judicum priorum excommunicati fuerant, habeas abſolutos. Super quo tua diſcretio dubitat, quid tibi in diverſitate hujuſmodi ſit agendum. Ad quod breviter reſpondemus, quod ſi literæ ad ſecundos judices impetratæ *c* tacitâ veritate obtentæ non fuerint, eos ad mandatum eorum abſolutos habere debes, præcipuè cùm Romana Eccleſia abſolutionem ſententiæ delegatorum judicum nequaquam conſueverit aliis delegare, niſi in literis commiſſionis expreſſa de ſufficienti cautione præſtanda ab iis, qui abſolvi debent, quod judicio Eccleſiæ debent obedire.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Cenomanensi.*] *Senonensi* legitur in hac sexta collectione; sed inscriptionem, & literam restituo ex prima collectione, ubi *sub tit. de rescript. cap.*8. ita habetur: & ex Concilio Lataran. *part.6. cap.*21. ubi habetur, *M. Cenomanensi Episcopo*; & additur, *pars capitis Cùm Apostolica*, ut cognoscatur, in præsenti referri partem textus *in cap. cùm Apostolica, de sponsalib.*

b *Parochianos.*] Plerumque enim diœcesani appellantur parochiani, & diœcesis parochia, ut probavi *in cap.*2. *de pecul. cleric.* 2.

c *Tacita veritate.*] Quo casu rescriptum ipso jure nullum est, juxta tradita *in cap. super* 10. *de rescript.*

CAPUT XIII.

a Clemens III.

EA noscitur, &c. Quod utique fraternitas tua diligenter attendens, certificari humiliter postulavit de eis, qui violentas manus in clericos aliqua temeritate injiciunt, nec eis suppetunt facultates, ut ad Sedem Apostolicam valeant laborare, quomodo bis scilicet possit salubriter provideri? Super quo taliter tibi duximus respondendum, ut *b* mulieres, quas sexus fragilitas non permittit ad Sedem venire Apostolicam, *c* senes, & *d* valetudinarii, seu alii membrorum destitutionibus impediti, licèt ad Apostolicam Sedem non venerint, ab Episcopis valeant salutis remedium accipere, & ex eorum officio fidelium communioni restitui, satisfacto juxta facultates iis, quibus per eos constiterit injurias irrogatas. Alios autem, sive pauperes, sive divites, Sedi Ap. vel ejus Legato, ut beneficium absolutionis obtineant, necesse est præsentari. Si verò hujusmodi infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indultum, per juramentum eis injungatur, ut postquam fuerint sanitati restituti, ad Romanam Ecclesiam, vel ejus Legatum accedant, mandatum super talibus recepturi.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Mulieres.*] De quibus egi suprà *in c. mulieres.*

2. c *Senes.*] Qui autem dicantur senes quoad hanc absolutionem promerendam, exponunt Barbosa *de potest. Episcopi alleg.*41. *num.*27. Diana *d. tract.*4. *p.* 9. *resol.* 60.

d *Valetudinarii.*] Idest quacunque corporis impotentia impediri, etiamsi non immineat periculum 3.
mortis: & in hac parte standum est judicio medicorum, ut resolvit Barb. *d. alleg.*41. *n.*25.

CAPUT XIV.

a Idem.

CUm non ab homine. *Et infrà:* A nobis itaque fuit ex parte tua quæsitum, an tenearis à communione illius abstinere, qui pro temeraria manuum injectione, in sententiam incidit, antequam excommunicatus publicè nuntietur; & an incidant in canonem latæ sententiæ interfectores clericorum, aut Presbyterorum illorum, qui abjecto suscepti ordinis ministerio, in publicis *b* bellis, vel etiam præter bella se homicidiis polluere non verentur, cùm in comessationibus & ebrietatibus, atque rapinis, & aliis enormitatibus æquè sunt, ut laïci, vel deteriùs debacchantes. In secunda igitur consultatione taliter respondemus, quod à communione ejus, qui pro sacrilega manuum injectione in clericum antedictum in excommunicationem incidit, licèt denuntiatus non sit, ob hoc debeas abstinere, nisi fortè id tibi soli pateret, in quo casu ipsum privatè tantummodò evitabis quamdiu ab Ecclesia toleratur; ut saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu taliter satisfacere compellatur. In articulo verò quæstionis tertiæ tale præbemus responsum, ut occisores clericorum, vel Presbyterorum, qui ut dictum est, contempto clericali habitu, tyrannidi, & enormitati se inverecundè commiscent, in odium clericalis excessus, & in terrorem, atque correctionem similium, canone latæ sententiæ laïci minimè coërceantur, injungatur tamen eis pœnitentia competens aliquantulum asperior, quàm si omninò in laïcos talia commisissent. Præterea, quia nemo desperandus est dum fuerit in mortali corpore constitutus, cùm id quod differtur, aliquando consilio postmodùm maturiore perficiatur; ad ultimum quoque, quod consuluisti nos, si de jure communi tibi liceat, ac suffraganeis tuis illos, qui pro temeraria manuum injectione excommunicationis sententiâ percelluntur, absolvere; huic manifestiùs respondemus, quod observatâ exceptione quorundam quæ in decretalibus

cretalibus *c* Alexandri III. continetur, hoc nemini liceat, niſi Apoſt. Sed. gaudeat privilegio ſpeciali. Verumtamen volentes illis, qui in tam remotis partibus tuæ provinciæ commorantur, diſpenſatione providere paterna, f. t. p. literis indulgemus, ut illos qui taliter excommunicati ſunt, ipſo jure, ſi *d* corporum impotentia, aut *e* paupertas eos impediat, aut aliqua inevitabilis, & manifeſta neceſſitas, dummodo ſatisfaciant iis, quos offenderint, & aliquam agant pœnitentiam, ad correctionem ſui, cæterorumque terrorem, à ſententia excommunicationis, auctoritate Apoſt. fretus abſolvas: ſi tamen ex perſequutione hujuſmodi læſio corporalis enormis, aut mors non fuerit ſubſequuta; nimirum in his omnibus, ſi quis Sanctorum Patrum ſtatuta diligenter perſcrutetur, nihil novum nos reſpondiſſe reperiet; ſed quod antiquum eſt, quaſi quadam manu ſolicitudinis innovaſſe.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed veram inſcriptionem hujus textus dedi *in cap. cùm non ab homine, de judic.*

b *Bellis.*] Contra tradita ſuprà *in cap. petitio, de homicid.*

c *Alex. III.*] Relatus *in c.* 1. 2. *& ſeqq. hoc tit.*

2. d *Corporum impotentia.*] Veluti ſi eſt nimia debilitas, de qua ſuperiori textu, ob infirmitatem, vel ob ætatem.

e *Paupertas.*] Pauperes enim poſſunt abſolvi ab Epiſcopo, *c. quod de his, c. quamvis, hoc tit.* non ſolùm mendicantes, verùm & non habentes congruam ſuſtentationem; qui tamen attento ſtatu perſonæ indigere videantur. Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 41. *n.* 24. Et qui dicantur pauperes quoad hoc beneficium abſolutionis, arbitrio Epiſcopi relinqui, cum aliis reſolvit Barboſa *ibi.* 3.

CAPUT XV.

a Idem.

CUm deſideres, quid tua fraternitas obſervare debeat ſuper iis, quæ dubietatem continent, Apoſtolicæ Sedis reſcripto plenius edoceri; nos qui licèt immeriti ex accepto adminiſtrationis officio conſultationibus reſpondere cogimur ſingulorum, &c. *Et infrà*: Fuit autem primæ quæſtionis tenor hujuſmodi, utrum alicui excommunicato, qui mandato Eccleſiæ ſtare juravit, & ante abſolutionem Epiſcopus ei communionem reddidit, ſit communicandum ab aliis; & an Epiſcopus id facere debeat. Cui ſiquidem quæſtioni taliter duximus reſpondendum, quod cùm cautio juratoria, quam hodie qui excommunicati ſunt, præſtant, potiùs ad cautelam ex conſuetudine Eccleſiæ, quàm ex rigore canonum ſit inducta, neque momenti tam validi reputetur, ut niſi abſolutionis beneficium ſubſequatur, ille qui excommunicatur, debeat communioni aliorum reſtitui, præſertim cùm ex eo juramento abſolutionem conſecutus non ſit, & conſtet eum excommunicatum fuiſſe, & verum ſit, abſolutum non eſſe, non poteſt *b* Epiſcopus, nec debet ei communionem dare; neque alii eidem *c* communicare, niſi fuerit ſecundùm formam eccleſiaſticam poſt juramentum præſtitum abſolutus; quia ſecundùm *d* Apoſtolorum canones, & *e* Fabiani ſtatuta Pontificis, qui cum excommunicato ſcienter communicaverit, eſt communione privandus; immò juxta *f* Iſidori ſtatuta, eum eo excommunicationis contrahit pœnam. Secundæ quæſtioni ſtatuta canonum, & præcipuè piæ memoriæ Alex. III. prædeceſſoris noſtri ſequentes, hunc finem duximus imponendum, quod ſi publica fama eſt, aliquem verberaſſe clericum, neque Epiſcopus, neque alii ei communicare debent, niſi ad arbitrium Epiſcopi de hoc ſe purgaverit, vel ad majorem *g* cautelam beneficium abſolutionis acceperit. Tertio loco tua diſcretio requiſivit, ſi clericus verberatus ab aliquo querimoniam apud ſuum Epiſcopum depoſuerit, & teſtes producere paratus fuerit; ſed Epiſcopo mediante, & communicante ei qui clericum verberavit, amicabiliter cum eo compoſuerit, & reconciliatus ei fuerit, an ei communicandum ſit ab aliis? Super quo taliter reſpondemus, quod licèt ille qui violentas manus injecerit, ei quem læſit, ſatisfeciſſe videatur, Eccleſiæ tamen quam offendit, ex hoc non ſatisfeciſſe dignoſcitur, & niſi forma eccleſiaſtica, quæ pro abſolutione talium, ut ſuprà dictum eſt, introducta eſt, obſervetur, non eſt ei communicandum. Ultimæ præterea quæſtionis omnes perplexitates reſolvimus, quod cùm in pari ſtilo criminis conquæreretur qui clericum *h* captivum retinet, licèt violentas manus in ipſum non injecerit, ut is qui violentas manus injecerit, eſt evitandus, nec eſt communioni fraternæ reducendus, niſi juxta formam Eccleſiæ fuerit, ut ſuprà dictum eſt, abſolutus.

NOTÆ.

N O T Æ.

a IDem.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4, nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III.

b *Communicare.*] Juxta tradenda infrà *in cap. significavit.*

1. c *Potest Episcopus.*] Immò nec ipse Romanus Pontifex potest cum excommunicatis communicare; & si sine justa causa etiam in humanis communicaverit, gravem culpam incurrit, ut docuerunt Glossa verbo *Vitare*, *in cap. nulli* 8. *hoc tit.* Covarr. *in cap. alma*, *p.* 1. §. 1. *num.* 1. Suarez *de censur. disput.* 1. *sect.* 1. *num.* 11. & *disput.* 6. *sect.* 4. *num.* 5. Saytus *in clavi Regia, lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 28. Henriquez *in summa, lib.* 13. *c.* 3. *num.* 4. Albertus Pighius *lib.* 4. *de Eccles. hierarch. cap.* 8. Barb. *in cap.* 1. *num.* 1. 93. *dist.* Marius Alterius *de censur. lib.* 1. *disp.* 11. *cap.* 4. Theoph. *tom.* 14. *de liter. monit. lib.* 2. *cap.* 2. quia licèt præceptum hoc vitandi excommunicatos non sit juris divini, ut ex *cap.* 16. & 18. *Matthei, juncto cap. sicut* 16. *cap. excommunicatos* 17. 11. *q.* 3. ut nonnulli voluerunt relati à Gibalino *de censur. disquisit.* 3. *quæst.* 1. *consect.* 2. & tantùm sit juris positivi, *c. nemo* 31. 11. *quæst.* 3. ideoque nec in pœnam minoris excommunicationis Pontifex incidat, utpote humanis legibus solutus, ex regula legis *digna vox, Cod. de legibus*, *cap. significasti* 4. *cap. innotuit*, *de elect. cap. proposuisti, de concess. preb.* tamen offendit eas leges, quarum justo dictamine, & vi directiva alligatur, *l. digna* 4. *C. de legibus*, *cap. justum* 2. 9. *dist. cap. cùm omnes* 6. *de constit.* Facit rationis, & honestatis præscriptum in summo Pontifice vitandi excommunicatos, ex Concilio Africano sub Cœlestino, & Bonifacio, *can.* 105. qui est in Codice canonum Ecclesiæ Afric. *can.* 138. ubi sic Africani PP. ad Cœlestinum: *Nec à nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere, quia hoc etiam in Nicæno Concilio definitum facilè advertit Venerabilitas tua.* Quæ tamen ne laberetur, admonitio supplex fuit, non præceptiva, ut observarunt Baronius *tom.* 4. *anno* 419. Bellarmin. *lib.* 2. *de Rom. Pontifice, cap.* 15. *vers. Addo* 4. Alanus Copius *dialog.* 1. *cap.* 10. Faciunt tandem textus *in cap. cùm olim* 13. *vers. Illud*, ibi: *Quod cùm tu, fili Abbas, de privil. cap. nulli* 8. *c. si aliquando* 41. *hoc tit. cap.* 1. *in fine*, *de except. lib.* 6. Illustrat Præceptor meus D. Franc. Ramos *pro Episc. Lusit. propos.* 3. §. 2. *num.* 106.

d *Apostolorum.*] *In can.* 11. *Apost.*

e *Fabiani.*] *In cap. sicut Apostoli, quæst.* 3.

f *Isidori.*] *In cap. cum excommunicato*, 11. *q.* 3.

g *Cautelam.*] Absolutio hæc ad cautelam impenditur quoties dubitatur, an censura incursa sit, necne; & ita datur sub conditione, si valida sit censura, aut incursa fuit. Ejus mentio fit *in c. ad præsentiam, de appellat. c. veniens, el* 1. *de testibus, c. Apostolica, de excep. c. per tuas, c. venerabilis, hoc tit. c. præsenti, c. venerabilibus, hoc tit. in* 6. de qua, & ejus effectu plures de censuris scribentes, & noviter Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *q.* 2. *n.* 6. 2.

h *Captivum retinet.*] In qua retentione cum ipsa percussione grave sacrilegium perpetratur, *cap. attendendum* 13. *in fine*, *cap. si quis deinceps* 22. 17. *quæst.* 4. *cap. constituimus* 9. 3. *quæst.* 5. *cap. nulli* 11. 3. *quæst.* 4. *cap. ita nos* 25. 25. *quæst.* 2. *cap. venerabilem* 34. *vers. nunquid*, *de elect. cap. ad Apostolica* 2. *de re judic. lib.* 6. *Clement.* 1. *de pœnis*: facit textus *in l. si quis in hoc genus*, *Cod. de Episcop. & clericis.* Punitur enim dicto canone *si quis suadente*, 17. *quæst.* 4. quælibet violenta manuum injectio in clericum, sive illa sit in personam ejus, sive in ejus res ipsi adhærentes, unde fiat injuriosa illa ipsi personæ violentia; ejusque violatio hujusmodi est occisio, mutilatio, vulneratio, percussio, quacumque ratione, aut instrumento fiat, exempli causâ manu, pede, ense, fuste, loris, immò etiam veneno occultè propinato; quia illis omnibus modis illius personæ, ac corpori violentia infertur. Etiam violenta injectio manuum est detentio, ne ex aliquo loco exeat, aut ad illum nemo accedat, ut docent alios casus injuriosæ injectionis manuum adducentes Gibalinus *in d. synopsi censur. verbo Injuriam*, Diana *p.* 9. *tract.* 4. *resol.* 19. 17. 30. 36. 37. Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 1. *puncto* 2. & 3. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 1. Fragoso 1. *p. de regim. lib.* 1. *disput.* 2. *cum sequent.* 3.

C A P V T XVI.

a Clemens III.

VEniens ad Sed. Ap. I. lator præsentium suâ nobis assertione monstravit, quod cùm *b* matutina officia celebraret, quædam *c* monialis Ecclesiam ingrediens cum alio clerico, ludendo impedimentum præstabat quominus Deo divinum posset obsequium exhibere. Unde memoratus sacerdos commotus, ut liberiùs posset circa divinorum celebrationem vacare, manibus in eam appositis, ut extra Ecclesiam *d* poneret, cùm nollet exire, in trahendo ipsam coëgit eandem extra Ecclesiam residere: sed tum illum propter hoc tanquam excommunicatum evitasti, & facis ab aliis evitari. Ideoque mandamus, quatenus si res ita se habet, eum de cætero non evites, cùm ex hoc ipsum excommunicatum nullatenus videamus.

N O T Æ.

1. a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. etsi nullibi exprimatur cui rescribat Pontifex.

b *Matutina officia.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de celeb. Missar.*

2. c *Monialis.*] Quæ etiam gaudet privilegio canonis *Si quis suadente*, ut probavi suprà *in cap. non dubium.*

d *Poneret.*] Quare is, cui incumbit turbantes divina officia ab Ecclesia ejicere, potest etiam per vim clericos turbantes officia divina impunè ejicere, *cap. cùm voluntate*, §. *fin. hoc tit.* quia talis percussio injuriosa non est. Docet Gibalinus *in synop. d. verbo Injuria*, *à num.* 3. 3.

CAPUT

CAPUT XVII.

a Clemens III.

PErvenit ad nos, &c. Illos autem, qui ægritudine præpediti pro absolutionis beneficio ad Sedem Ap. nequeunt laborare, recepto ab eis, sicut moris est, juramento, potes absolvere, ita quod sanitati pristinæ b restituti Apostolico se conspectui repræsentent: sexui verò c fœmineo, ac pueris, & senibus satis super hoc te credimus posse liberè dispensare. De iis etiam, qui clericis non enormem, sed modicam, vel levem injuriam irrogarunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum.

NOTÆ.

1. a *CLemens III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur tantùm *idem*, & nullibi exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex, sed veram hujus textus interpretationem dedi, & illustravi *in cap. pervenit, de test. cogend.* Huic decisioni omnino consonat Innocent. III. in epistola missa Archiepiscopo Compostellano *lib.* 1. *epistol. apud Sirletum, fol.* 370. ubi ita scribit: [Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod in diœcesi tua manus injicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apostolica nimium sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent beneficium absolutionis petituri. Ut autem excommunicatos hujusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absolvere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, nisi fortè ipsorum excessus ita gravis fuerit, & enormis, quod propter hoc censura sit Apostolicæ Sedis requirenda. Nulli ergo, &c. Datum Laterani.

2. b *Restituti.*] Et ita etiam absoluti, cessante impedimento tenentur Romanum Pontificem adire.

3. c *Fœmineo, & pueris, ac senibus.*] De fœminis egi suprà *in cap. mulieres, de senibus,* & *in cap. ea noscitur* 13.

CAPUT XVIII.

a Idem III.

SIgnificavit nobis. *Et infrà*: Verùm clericos, qui scienter, & sponte participaverunt excommunicatis à nobis, & ipsos in officiis receperunt, eadem sententiâ cum ipsis non dubitamus involvi, quos etiam pro beneficio suæ absolutionis habendo, ad nos volumus cum insinuatione literarum tuarum transmitti.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. sed nullibi exprimitur quibus Prælatis rescribat Clemens, nec integram hujus textus literam habemus, etsi sint plures decretales hujus Pontificis in hoc volumine compilatæ cum hoc principio, *Significavit nobis.*

COMMENTARIUM.

1. IN præsenti textu agitur de effectibus majoris excommunicationis, qui præcipuè consistunt in privatione communionis fidelium, & sacramentorum; quam ut pleniùs exponamus, sciendum est, communionem apud fideles multiplicem reperiri, aliam internam, quâ per charitatem fideles ut Christi membra, & per fidem Christo ut capiti uniuntur, de qua psalmo 118. dicitur: *Particeps ego sum omnium timentium te.* Et Joannis *cap.* 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit eum, diligat & patrem suum.* Et Apostolus *ad Romanos cap.* 12. ait: *Multi unum corpus sumus in Christo.* Et *ad Corinth. cap.* 12. *Vos autem estis corpus Christi.* Et *ad Ephesios cap.* 4. & *cap. in scripturis,* 18. *quæst.* 1. *cap.* 2. *vers. Quemadmodum, de summa Trinit.* Cujus unionis ratione fideles justi participes fiunt bonorum omnium, quæ alii justi operantur; non ita ut ex his aliorum charitas augeatur, aut meritum; sed ut ex unius meritis alteri Deus auxilium speciale conferat. Explicant D. August. *de doctrina Christ. cap.* 22. Magister Sentent. *dist.* 27. D. Thomas 2.2. *quæst.* 23. *art.* 5. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 1. Germon. *lib.* 3. *sacr. cap.* 14. *num.* 30. Alia est communicatio politica, civilis, & externa, quæ consistit in mutua salutatione, mensa, & similibus. Alia est communicatio mixta, & per quam participes sumus sacramentorum, suffragiorum, & orationum generalium Ecclesiæ, cujus membra per baptismum efficimur. Dicitur autem mixta, quoniam actibus, & cæremoniis externis constat, & ad spiritualia bona ordinatur, nempe ad accipiendam, vel conservandam gratiam: de qua communione intelligitur, quod in Symbolo fidei confitemur de communione Sanctorum, nempe fidelium; quia fideles plerumque sancti appellantur, juxta illud Apostoli *ad Romanos cap.* 1. ibi: *Omnibus, qui Romæ sunt, dilectis Dei vocatis sanctis.* Illustrat Loaysas *in can.* 34. *Concilii Illiber.* Covar. *in cap. alma, part.* 1. *in initio, num.* 1. Suarez *de censur. disput.* 8. *sect.* 1. *num.* 6. Marius Alterius *eod. tract. tom.* 1. *disput.* 2. *cap.* 3. §. *Tria*, Severinus Binius *in notis ad can.* 11. & 12. *Apost.* Albaspineus *d. lib.* 2. *observ. cap.* 8. & 21. à priori quidem communione separat peccatum mortale, quia per illud charitas amittitur, & peccator satanæ traditur, *cap. audi* 21. 11. *quæst.* 3. *cap. unum orarium*, §. *crimina*, 25. *dist.* & ideo peccatum mortale, quia hac communione privat, *cap. quia natis* 36. *cum sequenti, de pœnit. dist.* 1. etiam excommunicatio appellatur à Gratiano *in d. cap. audi,* §. *cùm ergo.* Glossa *verbo Tantum, in cap. penult. hoc tit.* Gabriele *in* 4. *dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 1. sed impropriè,

propriè, & non secundùm usum Ecclesiæ, quia privat tantùm interna illa communione, quæ non pendet à voluntate Ecclesiæ; non autem privat communione ecclesiastica, *d.cap.audi*, §. *cùm ergo*, *cap. nolite* 22. *cum sequentib.* 11. *quæst.* 3. in qua Ecclesia potest jus, & potestatem habere: nec peccatum mortale censura est, quia censura non habet rationem culpæ, ut tradunt Covar. *in d.cap.alma*, 1.*part. in initio*, *num.*5. Suarez *de censur. disput.* 8. *sect.*1. Marius Alterius *eod. tract. tom.*1. *disput* 2. *cap.* 3. §. *Postremò.*

2. Effectus excommunicationis. Deinde sciendum est, excommunicationem majorem non privare priori communione interna, quia jam Christianum illa privatum supponit, *d.cap.audi*, *vers.Cum prædictis*, 11. *quæst.* 3. eo quòd non nisi pro mortali crimine infligitur, *cap.nemo*, *cap. nullus*, 11. *q.*3. separat tamen à communione externa, ac politica, sive spirituali, *cap. excommunicatus* 17. *cap. cum excommunicato* 18. *cum duob. seqq.* 11. *q.*3. *cap.*2. *de except. cap.is qui* 18. *cap.alma*, *hoc tit. in* 6. *cap. cùm olim* 12. *de privil.* D.Paulus 1. *ad Corinth. cap.*5. ibi: *Cum hujusmodi nec cibum sume.* Et *ad Thessalon. cap.* 4. ibi: *Et ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* D.Joannes *epist.* 2. *Nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis.* Item à communione sacramentorum, & à communi suffragiorum Ecclesiæ participatione, *cap. penult. hoc tit.* Tertul. *in apolog. cap.*39. ibi: *Summumque futuri judicii præjudicium, & si quis ita deliquerit, ut à communione orationis, & conventus, & omnis sancti commercii relegetur.* Ubi notavit Pamelius, & *in tract. de pudicitia, cap.*14. *num.*110. & ad D.Cyprianum *epist.* 68. Adde insignem excommunicationis formulam apud Synesium *epist.*58. *ad finem*, ibi: *Andronico, ejusque sociis; Thoanti, & ejus sociis nullum Dei fanum aperiatur; omnis illis religiosa ædes, ac septa claudantur: nulla diabolo in paradiso pars est, qui si clam irrepserit, expellitur. At tum privatis omnibus & Magistratibus præcipio eodem cum illo neque tecto, neque mensa uti; tum sacerdotibus in primis, qui nec viventes, nec mortuos funebri pompa deducunt.* Est enim excommunicatio major censura ecclesiastica, quâ separatur homo ab Ecclesiæ communione, & Sacramentorum receptione, ut probant Covar. *in cap.alma*, 1.*part. in initio, num.*3. Suarez *d.disp.*8.*sect.*1.*n.*1. Vasquez *tom.*2. *in* 3. *part. tract. de excommun. cap.*1. *disput.*1. Bonacina *de censur.disp.*2.*quæst.*1. *puncto* 1. Gibalinus *de censur. disq.*1. per illam enim separatur à corpore Christi, quod est Ecclesia, *cap.fin.* 3. *quæst.*4. *cap. audi* 21. 11. *q.*3. *cap.*1. *de cleric. excom.* & ideo cùm non sit ejus membrum, non potest ejus spiritu vegetari, *cap.nihil* 33. 11. *q.* 3. de quibus communionibus accipi debent textus in *cap. omnis Christianus* 32. ibi: *Ab ecclesiastica communione*, 11. *quæst.*3. *cap.*2. *de cleric.excom.* ibi: *Modis omnibus excommunicetur.* Et *cap.penult. hoc tit.* ubi excommunicationis nomine, non tantùm minor, quæ à participatione sacramentorum; sed etiam major, quæ à communione fidelium separat, intelligitur: nam cùm communio omnes suprà relatas comprehendat, ut constat *ex d. cap. omnis*, utique negatio communionis, quæ per verbum illud *Excommunico*, vel simile exprimitur, omnes absolutè excludit, & sic non tantùm minorem excommunicationem, quæ à perceptione sacramentorum; sed etiam majorem, quæ à communione fidelium separat, vis verborum comprehendit; & ita usus, & consuetudo obtinuit, ex rationibus relatis à Covar. *d.* 1. *part.* §. 8. *num.*5. Suarez *d.disput.*8. *num.*5. Bonacina *de censur. disp.*2. *quæst.*1. *puncto* 2. Theophilus *tom.* 4. *de literis monitoriis*, *lib.* [illegible]. *cap.*2. Et hæc communionis privatio obumbrata fuit apud Judæos in ejectione à synagoga ejus, qui publicis peccatis detinebatur, *cap.*9. *Ioannis*, ibi: *Ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.* Cyrillus Alexandr. *lib.*6. *in Ioan. cap.*20. ibi: *Magnum apud Iudæos opprobrium deducebatur, si quidem de synagoga ejecissent; sicut enim nunc homicidæ, vel adulteri, vel cæteris capitalibus criminibus rei ab Ecclesia pelluntur, ita tunc Confessores Christi à synagoga Iudæorum eliminabantur.* Josephus *lib.*2. *de bello Iudaico*, *cap.*7. plura Delrio *in cap.*1. *Threnorum*, *vers.*17. Drusius *lib.* 1. *qq. Hebraicar. quæst.* 9. Novatinus *lib.* 7. *sibed. cap.* 10. Selden. *tom.*2. *sinedr. lib.*1. *cap.*18. & *lib.* 4. *de jure natur. cap.*8. Similiter & apud Gentiles impii, & contumaces à sacrificiis, & omnium aditu, & communicatione arcebantur, & diris, seu furiis infernalibus devovebantur. Halicarnasseus *lib.*2. Livius *lib.*6. *decad.*3. ibi: *Qui victus acie excessisset, eum ne quis urbe, tecto, mensa, lare reciperet, diram execrationem in populares, obtestationemque, quam sanctissimam potuerunt.* Idem *lib.*10. *decad.*4. Tul. *lib.* 1. *de divin.* Lucanus *lib.*3. *Pharsalia.*

——*Certè violata potestas*
Invenit ista Deos. Crassumque in bella sequuta
Sæva Tribunitia voverunt prælia dira.

Ovidius.

Innocui veniant: procul, ò procul impius este.

Plato *lib.*9. *de legibus*, Plinius *lib.*28. *cap.*2. Cæsar *de bello Gallico lib.*6. ibi: *Si quis aut publicus, aut privatus eorum decreto non extitit, sacrificiis interdicunt: hæc pœna apud eos est gravissima: quibus ita est interdictum, in numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditumque, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: nec iis petentibus jus redditur, nec honos ullus communicatur.* Et ita umbram quandam excommunicationis fuisse ethnicis in usu, confirmant Germonius *lib.*1. *de sacr. immun. cap.*11. Duarenus *lib.*1. *de sacris Eccles.cap.*3. Victorellus *ad lib.*1. *Instit. Tol. cap.*4. Magallanus *in Iosue*, *vers.*17. *annot.*1, Ribadeneira *lib.* 1. *de Principe*, *cap.*33. Benzonius *de interdicto*, *cap.*1. Et ita quidem, ut non puderet Philip. Melanctonem, quem refert Turrianus *lib.*2. *pro constit. Apost.cap.*42. & *lib.*2.*cap.*7. fabulari, christianam excommunicationem ex hoc Gentilium usu fuisse derivatam. Illustrant prædictam Gentilium execrationem Ambian. *ad Tertul.in apolog.c.*39.*obs.*2.*puncto* 2. §.1. Salmasius *in not. ad Capitol. fol.*98.*n.*37. Elias Schedius *de Diis German. fol.* 295. Avendaño *de metu lib.*2. *cap.*31. Roussel. *lib.*2. *hist. Pontif. cap.*1.

Minor verò excommunicatio privat tantùm sacra communione, *cap.Presbyterorum* 23. 17. *q.*4. hoc est à sacramentorum participatione, seu perceptione, *cap.*1. *de except. cap.penult. hoc tit. cap.si celebrat, de clerico excom.* unde minor excommunicatio communiter ita definitur, ut sit censura ecclesiastica, quâ baptizatus privatur passiva participatione sacramentorum, ut probat Glossa verbo *non tantùm*, *in cap. penult. hoc titulo.* Covar. *in cap.alma*, 1.*p. in initio, num.*4. & §.8. *num.*1. Suarez *d.disp.* 8. *sect.*2. Marius Alterius *disput.* 4. *cap.* 1. Ugolinus *tab.*2. *cap.*7. Bonacina *d.disp.*2. *q.*1. & *q.* 3. *num.*1. Illud tamen observare oportet ex Cassiano *de instit. monach.* quod olim mos erat in Ecclesia, ut peccator primò privaretur osculo pacis, postea ingressu Ecclesiæ, deinde ne oraret cum aliis fidelibus, ulteriùs ne accederet ad sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum, rursus perceptione aliorum sacramentorum, tandem suffragiis fidelium: quod etiam patet ex *cap.præsenti* 5. *q.*2. *cap. quisquis* 21. §. *si quis dominum* 17. *q.* 4. *cap. nemo* 41. 11. *q.*3. qui textus aliàs difficiles sunt; onde ita aliqui accipiunt textum *in cap. Engeltrudam* 3. *q.*4. dum in eo asseritur, mulierem

3. De minori excommunicatione.

ligrem illam non solùm excommunicatione, quæ à fraterna societate separat, sed etiam anathemate, quod ab ipso Christi corpore, quod est Ecclesia, crebrò perculsam esse; ajunt enim per privationem à fraterna communione non intelligi majorem, aut minorem excommunicationem, sed illam privationem communionis fraternæ, post quam sequi anathema, idest major excommunicatio, solebat. Sed veram ipsius textus interpretationem jam dedi *in cap. cùm non ab homine* 10. *de judiciis*. Erant etiam olim nonnullæ excommunicationes respectivæ, seu partiales, quibus privabantur fideles ecclesiastici, seu laici communione quorundam fidelium, respectu verò aliorum nulla communione privabantur, nec usu, nec participatione sacramentorum, de quibus accipiendi sunt textus *in cap. placuit*, 18. *dist. cap. si quis* 2. 58. *dist.* ibi: *Sua tantùm plebis communione contentus sit*: *cap. quisquis* 13. 2. *q.* 6. Concil. Meldense *can.* 10. de quibus plenè disserit Morinus *lib.* 2. *exercit. ferè per tot.* in quibus casibus communionis privatio censura ecclesiastica non erat, sed quædam pœnalis separatio, quæ non constituebat diversam speciem censuræ, ut notarunt Acuña *in d. cap. placuit*, Suarez *de censur. disp.* 24. *sect.* 1. *à n.* 2. Aliquando etiam Ecclesia unâ tantùm ex prædictis communionibus privabat peccatorem, veluti sacra communione, *cap. de Presbyterorum* 17. *q.* 4. *cap. de illicita* 6. 24. *q.* 3. participatione corporis, & sanguinis Domini, *cap. accedens* 10. 50. *dist. cap. quidam maligni*, 5. *q.* 1. communione sacerdotali, laïca tantummodò concessâ, *cap. si quis Episcopus* 7. *cum sequent.* 50 *dist. cap. fin.* 55. *dist.* de qua egi *in cap.* 2. *de elect.* aut peregrina, *cap. contumaces* 21. *ead. dist. cap. clerici*, 13. *q.* 2. aliquando ingressu Ecclesiæ, *cap. si quis deinceps* 16. *q.* 7. plerumque communione aliquorum fidelium, *cap.* 1. 34. *dist. cap. placuit* 6. *q.* 2. *cap. ult. cap. fin.* 5. *q.* 4. *cap. Episcopi* 8. 11. *q.* 3. *cap. fin.* 58. *dist. cap. placuit* 10. 18. *dist.* unde apparet, quod olim in Ecclesia privatio à qualibet ex prædictis communionibus sæpiùs imponebatur ex variis causis relatis in dictis juribus, & aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur. lib.* 37. *per tot.* quare in Decreto Gratiani nulla extat mentio majoris, vel minoris excommunicationis.

4. De communicante cum excommunicato.

Manet ergo communis divisio (insuper habitis illis pœnis) in majorem, & minorem excommunicationem, quæ facilè probatur *ex cap.* 2. *de except. cap. penult. hoc tit.* Itaque minor excommunicatio à perceptione tantùm sacramentorum removet, major verò non solùm à perceptione sacramentorum, verùm etiam à communione fidelium, *cap. penult. hoc tit. cap.* 2. *de except.* ibi: *A communione fidelium sit remotus*, ubi probavi: quæ privatio communionis efficit, ut nullus cum excommunicato habere possit colloquium, salutationem, convictum, osculationem, seu orationem; item ut nec ipse excommunicatus se ingerat prædictis actibus societatis humanæ, & communionis; aliàs qui cum excommunicato communicaverit, minori excommunicatione ligatur, quam pœnam imposuerunt Apostoli *can.* 10. aliàs 11. quem ex Græco exemplari ita vertit Gentianus Hervetus: *Si quis cum excommunicato unà precatus fuerit, segregetur.* Haloander verò, & Gothofredus ita legunt: *Si quis cum excommunicato, licèt in domo, preces conjunxerit, iste communione privetur.* Dionysius verò ita: *Si quis cum excommunicato saltem in domo simul oraverit, iste communione privetur.* Communiter autem hic ita conceptus creditur: *Si quis autem cum excommunicato, saltem in domo loquutus fuerit, vel simul oraverit, iste communione privetur*; ut refert Fabianus *in cap. sicut Apostoli* 16. 11. *q.* 3. Idem posteà cautum fuit *in cap. excommunicatos, cap. cum excommunicato* 18. *cap. si quis laicus* 26. *cap. si quis frater* 28. *cap. fin.* 11. *quæst.* 3. Concil. Nicæn. *can.* 5. ad quem canonem Apostolorum respexerunt Patres Concil. Antioch. *in can.* 2. ibi: *Excommunicatis communicare deprehensus fuerit, & tunc potest communione privari, tanquam Ecclesiæ regulas confundens.* Canones namque Apostolorum etiam regulæ appellantur. Item Concil. Tribur. sub Formoso, *can.* 2. ibi: *In canonibus Sanctorum Apostolorum, quod cum excommunicatis non sit orandum.* Plura Ant. August. *lib.* 36. *tit.* 2. Crespetius *in sum. verbo Excommunicatis non communicandum.* Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 3. & *cap.* 7. Bosquetus *ad Innoc. lib.* 2. *epist.* 72. Gazeus *in not. ad Cassian. lib.* 2. *cap.* 15. latè illustravi *in cap. sacris, de his quæ vi*, & novissimè probat Illustrissimus Ramos *pro Episc. Lusit.* ad Alexand. VII. *propos.* 3. §. *fin. n.* 88. Hæc autem erat minor excommunicatio, quæ olim privabat tantùm communione corporis, & sanguinis Domini, *cap. qui verò* 38. 11. *quæst.* 3. nunc verò removet à perceptione sacramentorum, *cap.* 2. *de except. cap. penult. hoc tit.* Quam excommunicationem communicans cum excommunicato statim incurrit, *d. cap. cum excommunicato*, *cap. si quis frater* 28. 11. *quæst.* 3. ideo excommunicatio à jure dicitur *in cap. nuper* 29. §. 2. *hoc tit.* Et illa verba, quæ sunt *in d. cap. excommunicatos*, 11. *q.* 3. *Simili excommunicationi subjacebit*; & *in d. cap. cum excommunicato*: *Cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam*; Concilio Aurel. apud Burchardum *lib.* 11. *cap.* 5. ibi: *Et si quis ei sociaverit, & communicaverit operibus ejus malignis, noverit se simul percussum anathemate*; intelligunt Suarez *de censur. disp.* 24. *sect.* 3. *num.* 2. Marius Alterius *disp.* 13. *cap.* 1. Covarr. *in d. cap. alma*, 1. *part.* §. 3. Menardus *ad Concord. regul. cap.* 34. §. 1. de simili, vel communi excommunicatione in genere, non in specie, ita ut accipiantur de minori excommunicatione, quia simile non est idem, *l.* 1. §. *sit ergo*, *ff. quod jussu*; licèt verbum, *cum simili*, majorem excommunicationem importet *in cap.* 3. *hoc tit. in* 6. Aliquando tamen communicans cum excommunicato nullam excommunicationem incurrit, veluti in casibus relatis *in cap. quoniam multos* 10., 11. *quæst.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *cap. inter alia* 31. *cap. responso* 43. *cap. si verò*, *cap. cùm voluntate* 54. *hoc tit. cap. antecessor* 104. *cum seqq.* 11. *quæst.* 3. & aliis in casibus, de quibus egi *in cap. sacris, de his quæ vi.* Aliquando verò ex communicatione cum excommunicato major incurritur excommunicatio, veluti in casu deciso in præsenti textu, in quo specialiter constituitur, ut communicans cum excommunicato majorem excommunicationem incurrat, concurrentibus scilicet quinque requisitis, de quibus in præsenti. Primò, quod aliquis sit excommunicatus à Romano Pontifice: secundò, quod communicans cum tali excommunicato sit clericus: tertiò, quod ipse communicet in officiis divinis: quartò, quod communicet sciens esse nominatim excommunicatum à R. Pontifice: quintò quod communicet sponte: quorum si aliquod deficit, non incurrit majorem, sed minorem tantùm excommunicationem. Notant Suarez suprà *disput.* 10. *sect.* 2. *num.* 4. Covarruvias *d.* §. 3. *num.* 4. & alii plures. Unde cavendum est à Glossa finali hîc falsò asserente simpliciter, & generaliter, eum qui communicat cum excommunicato à Papa, majorem excommunicationem incurrere; nam ejus doctrina ita demùm vera erit, si prædicta quinque requisita concurrant, & sic accipienda est lex 79. *tit.* 9. *partit.* 1. Item si communicet quis cum excommunicato in eodem crimine, pro quo fuit majori

excommunicatione ipse ligatus, *cap. 3. cap. qui communicaverit* 19. *cap. rogo* 25. 11. *quæst.* 3. *cap. Anastasius*, 19. *dist. cap. nuper* 29. *cap. inter alia* 31. *in fine*, *cap. si concubina* 55. *de sent. excom. cap. statuimus, hoc tit. in* 6. Covarr. *dicto* §. 3. *num.* 5. Suarez *de censur. disp.* 17. *sect.* 2. *num.* 3. Ratio est, nam communicans cum excommunicato in eodem crimine, damnatus censetur de ipso crimine, *d. cap. nuper* 29. *hoc titulo*. Item si quis fuerit cum suis fautoribus excommunicatus, *cap. excellentissimus* 105. 11. *q.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *cap. sacris* 38. *hoc tit.* Item in casibus relatis *in cap. si quis Episcopus* 6. & 7. *cap. qui meritò* 29. 11. *quæst.* 3. *Clement.* 2. *hoc tit. Clement.* 2. *de sepult.* Ugolinus *d.* §. 13. *n.* 5. Item major excommunicatio illis imponitur, qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, nec commoniti desistunt ab eorum participatione. Hi enim contemnunt ecclesiasticam disciplinam communioni excommunicatorum pertinaciter se ingerendo, *d. cap. excellentissimus* 11. *quæst.* 3. & ita graviùs delinquunt, Covarruviss *d.* §. 3. *num.* 7. ideoque majori excommunicatione feriuntur, *cap. si quis laicus* 26. 11. *quæst.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *hoc tit. cap.* 2. juncta ejus integra, *de cleric. excom.* Sed hæc excommunicatio non est lata à jure, sed à judice ferenda, ut constat *ex d. cap. si quis laicus*, ibi: *Abstineatur*; *d. cap. quod in dubiis*, ibi: *Innodandi*, *cap. si celebrat*, ibi: *Feriendus*, *de cleric. excom.* & ideo ut imponatur, oportet monitionem præmittere, aliàs nulla erit, *cap. statuimus*, *cap. constitutione*, *cap. statutum*, *hoc tit. lib.* 6. Alia de communicatione cum excommunicatis, & casibus, in quibus impunè cum eis communicatur, adduxi *in cap. sacris*, *de his quæ vi.*

CAPUT XIX.

a Clemens III.

TUa nos duxit fraternitas consulendos, an ii soli sint ad Sed. Ap. destinandi, qui in latæ sententiæ *b* canonem sententia incidentes, manus in clericos injiciunt violentas, & utrum non possint ab eadem sententia, nisi per Romanum Pontificem liberari. Unde fraternitati tuæ breviter respondemus, quod non solùm ii, qui in clericos temerarias manus injiciunt, sed etiam *c* incendiarii, ex quo sunt per ecclesiasticam sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sed. sunt Apost. destinandi, & non nisi per Romanum Pontificem absolvendi. Hi verò, qui ecclesiastica beneficia de manibus accipere præsumunt laïcorum, non consueverunt pro tali excessu ad Sed. Apost. *d* laborare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. etsi nullibi exprimatur cui rescribat Pontifex, ut sæpiùs in Decretalibus hujus Pontificis contingit.

2. b *Canonem.*] *Si quis suadente*, 17. *quæst.* 4. cujus verba retuli *in cap.* 1. *hoc tit.*

3. c *Incendiarii.*] De pœna incendiarii egi *in cap. intelleximus, de raptor.* In præsenti illud notandum est, ex hoc textu communiter deduci, incendiarios ipso jure excommunicationem incurrere, siquidem à Pontifice exæquantur percussoribus clericorum, qui etiam ipso jure excommunicationem incurrunt. Expendunt etiam pro hac sententia textus *in cap. si quis membrum*, *cap. pessimum*, 23. *quæst.* 8. Sed verè in his juribus tantùm docetur, incendiarios excommunicandos esse, non verò ipso jure esse excommunicatos: & præsens æquiparatio incendiarii, & percussoris clerici tantùm procedit quoad absolutionis reservationem, post denunciationem ipsius incendiarii: quare nullum incendiarium ipso jure esse excommunicatum, sed excommunicandum, docuerunt Caietan. *in summa, verbo Excommunicatio* 22. Navarrus *in manuali*, *cap.* 27. *num.* 94. Tolet. *lib.* 1. *summa*, *cap.* 36. *num.* 5. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 2. *num.* 19. Sayrus *eodem tract. lib.* 3. *cap.* 19. *n.* 8. Gibalinus *in synopsi*, *verbo Incendiarius*, Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 5. *num.* 89. Castropalao *disput.* 3. *puncto* 24. *num.* 5. tenentur tamen diœcesani, & ordinarii incendiarios excommunicare, atque excommunicatos denunciare; & tunc eorum absolutio Romano Pontifici reservatur. Latiùs prosequitur expositionem hujus excommunicationis Gibalinus *verbo Incendiarius.*

d *Laborare.*] Etsi graviter peccent beneficia de manu laici accipiendo, ut probavi *in cap. quisquis, de elect.*

CAPUT XX.

a Clemens III.

AD eminentiam Sedis Apostolicæ est recurrendum quotiens articulus dubitationis emergit, ut tantò quis promptiori conscientia recipiat, & observet quod super re dubia sibi fuerit à Sede Apostolica responsum, quantò prærogativâ dignitatis illius certiori noscitur ipsius sententia veritate roborata, quæ in beato Petro Apostolorum Principe præ omnibus aliis amplitudinem prælationis accepit. Sicut autem ex parte fraternitatis tuæ nostris est auribus intimatum, dubium tibi existit, utrum ii sint absolutionis consequuti beneficium, qui cùm pro injectione manuum in clericos, vel alias religiosas personas, excommunicationem incurrerint, à Legatis Cardinalibus,

bus, qui à *c* latere Rom.Pont. destinantur pro tempore, fuerint absoluti, cùm iidem Legati mandatum sibi super hoc non ostendant expressum. Super quo id à te, ac tuis suffraganeis volumus observari, ut eos habeatis absque omni hæsitationis scrupulo absolutos, quos constiterit à *d* talibus beneficium fuisse absolutionis adeptos.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. etsi nullibi exprimatur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Religiosas personas.*] Canonicos videlicet regulares, religiosos, aut conversos, ut probavi *in cap. non dubium* 5. *hoc tit.*

1. c *A latere.*] Non tamen temporibus Clementis III. omnes Legati à latere ex Cardinalibus eligebantur, sed ex Episcopis, aut Archiepiscopis, ut probant Glossa *in cap. excommunicatis, de offic. Leg.* Souchetus *ad epist.* 260. *Ivonis Carnot.* Unde ex præsentibus verbis, *Legatis Cardinalibus*, non inferas, his temporibus omnes Legatos à latere fuisse Cardinales, licèt postea observatum sit, ut non nisi Cardinales Legati mittantur à latere, seu de latere.

d *A talibus.*] Legatis videlicet à latere, nam inter eos, & alios Legatos missos, seu natos magna versatur differentia; nam Legatus à latere à quacunque percussione poterit absolvere, tam eos qui sunt de sua provincia, quàm alios omnes, qui ad eum recurrerint toto tempore suæ legationis, hoc est à die, quo à Curia Romana egreditur, usque ad diem, quo ad ipsam regreditur. Glossa, & Panormit. *in cap. excommunicatis, de offic. leg.* Legatus verò missus, qui non est à latere, non potest absolvere nisi eos, qui sunt de provincia sibi commissa, & quandiu in ea existit, ut facilè colligitur *ex d. cap. excommunicatis.* Tandem Legatus natus, qui Legati officium simul cum ipsa dignitate habet, non potest absolvere ab hac excommunicatione, nisi in casibus, in quibus alii ordinarii absolvere possunt. Molina *de justit. tract.* 3. *disp.* 58. Gibalio. *in synopsi*, *fol.* 466. 2.

CAPUT XXI.

a Clemens III.

A Nobis fuit ex parte tua quæsitum, utrum si quis ita pronunciaverit: Qui *b* furtum fecerit, excommunicatus sit; hæc generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de jurisdictione illius. Ad hoc utique dicimus, quod hac sententia non nisi *c* subditi obligantur, nisi fortè postea contulerit major, & largior auctoritas delegantis.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

2. b *Furtum fecerit.*] Quatenus pro futuris culpis possit excommunicatio proferri, pro conciliatione hujus textus cum *cap. Romana*, §. *caveant*, *hoc tit. in* 6. exposui *in cap. præterea* 40. *de appellat.*

3. c *Non nisi subditi.*] Glossa in præsenti explicat, quatenus per mortem Prælati, aut translationem ad aliam Ecclesiam cesset excommunicatio: quam tractationem prosequuntur ultra laudatos à Barbosa in præsenti, Suarez *de censur. disput.* 20. *sect.* 2. Gibalinus *eod. tract. disquisit.* 1. *quæst.* 3. *num.* 1. Basseus *verbo Excommunicatio* 1. *num.* 6. Cornejo *tom.* 3. *de censur. tract.* 5. *disput.* 4. *dub.* 3. *quæst.* 3. Diana *part.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 64.

COMMENTARIUM.

4. QUemadmodum per personas, ita etiam per loca distinctæ sunt jurisdictiones, ne alioquin turbentur, & confundantur; unde administrationi, & territorio adhærere jurisdictionem, Justinianus affirmat *in l. ult. C. ubi & apud quem*, & notarunt Petrus Gregor. *lib.* 47. *syntag. cap.* 21. *n.* 33. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 9. ubi plures Osualdus *litera C*, Cujacius *lib.* 1. *Pauli ad edict. in l. ult. ff. de jurisd.* ubi Faber, & Goveanus: Revardus *lib.* 3. *conject. cap.* 10. Covar. *pract. cap.* 10. *num.* 7. & *in cap. alma*, 1. *part.* §. 10. Suarez *de censur. disp.* 5. *sect.* 4. & 5. & *disput.* 26. *sect.* 1. *num.* 9. Hinc extra territorium jus dicenti impunè non paretur, Paulus affirmat *in l. fin. ff. de jurisd.* Hinc Præses provinciæ in subditos suæ provinciæ tantùm imperium habere, dum in provincia est, affirmat idem Paulus *in l.* 3. *ff. de offic. Præsid.* Hinc Proconsulem, etsi ubique proconsularia insignia habere posse Ulpianus affirmet *in l.* 1. *ff. de offic. Proconf.* potestatem autem exercere non posse, nisi in ea provincia sola, quæ ei decreta est, idem affirmat *in d. l.* 1. *vers. Potestatem:* inter quem, & Præsidem provinciæ non contemnendam differentiam primus observavit Cujacius *lib.* 5. *observ. cap.* 37. Hinc Duumviro non licere extollere potestatem fascium extra metas territorii propriæ civitatis, Honorius, & Theodosius statuunt *in l. Duumvirum* 53. *C. de Decur. lib.* 10. Hinc extra provinciæ terminos non esse licentiam accusatori progredi, constituunt Imperat. *in l. ultra* 10. *l. extra* 16. *C. Theodos. de accusat.* Faciunt lex cùm unus, §. *is*, *ff. de bonis auctorit. judic. l.* 1. *in fine*, *ff. de offi. Præfecti Urb.* & regulariter certum est, jurisdictionem contentiosam extra territorium exerceri non posse; à qua regula excipitur casus singularis relatus *in l. non tantùm* 51. §. *sed & Articuleiano*, *ff. de fideicommiss. libert.* Hinc etiam cùm inter Episcopos diœceses divisæ essent, ita ut unicuique & proprium territorium, & propria jurisdictio assignaretur, *cap. præcipimus*, 16. *quæst.* 1. *cap. licèt*, §. *hoc multipliciter*, *cap. inter memoratas*, *cap. dilectio*, 16. *quæst.* 3. variis canonibus statutum est in alienos subditos jurisdictionem exerceri non posse, *cap. nullus*, *cap. nullum*, 9. *quæst.* 2. *cap. Episcopum*, *cap. Episcopi*, *cap. non invitati*, *cap. Episcopus* 7. *quæst.* 1. *cap. si quis Episcopus* 11. *quæst.* 3. *cap. novit*, *de offic. Legat. cap. Pastoralis*, *de rescrip. cap.* 2. *de constit. lib.* 6. *cap. ut litigantes*, *de offic. Ordin. eod. lib.* probavi latè *in cap. nullus*, *de parochiis.* Unde quæsitum fuit à Clemente III. in præsenti, an sententia promulgata à judice ecclesiastico, ut quisquis furtum commisisset, excommunicationem incurreret,

curretet, ligaret etiam non subditos ibi furtum committentes, & etiam subditos proprios in aliena diœcesi furtum perpetrantes? Et videbatur utrosque excommunicatione ligari. Primos, quia ratione delicti, hoc est furti perpetrati, sortiuntur forum, & subditi fiunt illius judicis, in cujus territorio peccaruot, ex traditis *in cap. fin. de foro compet.* Secundos, quia subditi ubicumque sint, & vagentur, tenentur legibus propriis. Sed adhuc decrevit contrarium Clemens III. asserens non subditos furtum perpetrantes non ligari prædicta excommunicatione: & similiter subditos extra diœcesim furtum committentes non incidere in eam excommunicationem, docetur *in cap.* 2. *de constit. lib.* 6. quare Doctores variè præseotem textum accipiunt. Panormitanus, & Felinus *hîc*, Ancharanus, & Francus *in d. cap. Romana*, *§. caveant*, docent præseotem textum procedere in excommunicatione lata per modum sententiæ, non verò per modum statuti: sed eos rectè refellit Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 7. Quare eâ solutione omissâ, & aliis traditis à Suarez *lib.* 3. *de legibus*, *cap.* 32. Petro Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 5. Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 10. Suarez *de relig. tract. de diebus festis*, *cap.* 13. Acuña *in cap. quo contra* 2. *dist.* 8. Thoma Benno *de immunit. eccles. tom.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 1. Balboa *in cap.* 40. *de appellat. num.* 8. dicendum est in præsenti casu, alienos subditos furtum committentes excommunicationem non contrahere, quia licèt ratione furti possent puniri ab Episcopo, in cujus territorio illud commiserunt, tamen excommunicationem ab eo statutam non contrahunt, quia cùm ejus subditi non essent ratione loci, justam ignorantiæ causam habebant, cùm nescirent talem excommunicationem in fures latam esse. Tapia *tom.* 1. *Catena mor. lib.* 4. *quæst.* 16. *art.* 4. Ex eadem etiam ratione subditi proprii in aliena diœcesi furtum perpetrantes non ligantur simili excommunicatione, cùm etiam ejus ignari furtum admisissent, immò & furtum hoc casu perpetrantem in loco exempto intra ipsam diœcesim, non incidere in excommunicationem docet Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 112. alia prosequitur Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *de literis monit. quæst.* 9.

CAPUT XXII.

a Clemens III.

COnquesti sunt nobis dil. fil. *b* Regin. Canonici, quod I. de Malafrena, & I. filius Calvaca, & eorum sequaces Ecclesiam de Miliaton, & alias quasdam Ecclesias Regin. Episcopatus violenter fregerunt, easque spoliare minimè dubitaverunt, & quosdam homines Reginen. Ecclesiæ deprædari nullatenus dubitaverunt. Quoniam igitur hæc gravia sunt, nec clausis debent oculis pertransiri, mandamus quatenus si ita est, memoratos sacrilegos publicè accensis candelis, ap. cess. excommunicatos *c* denuncietis, & faciatis sicut excommunicatos arctiùs evitari, donec passis injuriam congruè satisfaciant, & illata damna data resarciant, & cum literis vestris rei veritatem continentibus se Sedis Apostolicæ conspectui repræsentent.

NOTÆ.

1. a CLemens III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Reginen.*] De Reginensi, seu Regiensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 22. *de offic. delegati.*

2. c *Denuncietis.*] Consonat textus *in cap. canonica* 11. *q.* 3. *cap. omnes*, *cap. quisquis*, 17. *quæst.* 4. in quibus omnibus juribus non contineri excommunicationem latam, sed à judice ferendam, docuerunt Azor *part.* 1. *instit. lib.* 9. *cap.* 17. *q.* 12. Toletus *lib.* 1. *summa*, *cap.* 35. *n.* 6. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 2. *n.* 12. Saytus *eod. tractatu*, *lib.* 3. *cap.* 29. *n.* 4. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 50. *n.* 90. Bonacina *de censur. disp.* 2. *q.* 3. *puncto* 12. Castro Palao *disp.* 3. *puncto* 24. *num.* 10. Gibalin. *de censuris*, *in synopsi*, *verbo Immunitas*, *num.* 6. qui etiam docent in præsenti caso ad incurrendam excommunicationem, necessariam esse utramque actionem, videlicet Ecclesiæ effractionem, & spoliationem, quia Pontifex in præsenti copulativâ utitur; nec etiam hanc censuram esse reservatam nisi post denunciationem specialem ipsius excommunicati. Et hoc casu specialiter contingit, ut qui aliquem excommunicatum denunciavit, non possit eum absolvere.

CAPUT XXIII.

a Clemens III.

PErpendimus ex literis tuis, quod quidam sacerdos tuæ diœcesis, pro eo quod se filium Regis nominare præsumpsit, & armis acceptis seditionem fecit, & guerram, à dilecto filio H. Comite per vicos jussus est fustigari, qui postea ejus mandato traditus patibulo exspiravit. Quia igitur tam ipsum Comitem, quàm alios hujus facti participes velle super hoc satisfacere intimasti, præsenti pagina duximus respondendum, quod si memoratus sacerdos tali modo excessit, & arma ferens, non propulsando injuriam, sed eam inferendo fuit occisus, non videtur nobis quod interfectores ejusdem propter hoc ad obtinendam absolutionem Ap. Sed. adire cogantur: tu verò, qui merita personarum bene nosti, eis pœnitentiam competentem injungas.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 12. & difficultatem hujus textus, quomodo videlicet judex ſæcularis poſſit punire clericum ſeditioſum, nulla præcedente degradatione, variis modis explicarunt Balboa *in cap.* 2. *de judiciis, num.* 131. Anguianus *lib.* 2. *de legibus, controverſ.* 15. Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, Sauſay in *Panopl. cleric.* 2. *part. lib.* 7. *cap.* 2. Fachineus *lib.* 9. *controv. cap.* 23. Martha *de juriſd.* 4. *part. caſu* 13. ſed veram interpretationem hujus textus dedi *in cap. clerici, de judiciis, cap.* 1. *de apoſtatis.*

CAPUT XXIV.

a Clemens III.

UNiverſitatis veſtræ conſultationem accepimus, quâ à nobis requiritis, utrum ille laïcus inciderit in excommunicationis edictum, qui ad juſſionem Abbatis, in cujus ſervitio commoratur, in clericum, aut monachum, aut converſum manus temerarias præſumit injicere, maximè ubi cauſa non ſubeſt, propter quam debent *b* verberari. Nobis autem videtur, quod niſi causâ regularis *c* diſciplinæ hoc faciat Abbas in propria perſona, vel ubi eum neceſſitas urget, per clericum, aut monachum fieri jubeat; tam qui tales verberare præcipit, quàm illi, qui verberant, etiamſi cauſa ſubeſſet, excommunicationis ſententiam, donec ad Ap. Sed. veniant, nequaquam evadant.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 13. etſi nullibi exprimatur cui Prælato reſcribat Pontifex.

2. b *Verberari.*] Immò etſi juſta cauſa verberum ſubeſſet, moderatè his utendum erat, *cap. in Archiepiſcopatu, de raptoribus*: de qua verberum pœna plura adduxi *in cap.* 1. *de calum.*

c *Diſciplina.*] Correctionis videlicet, quam Prælatus impunè in ſubditos adhibere valet, juxta tradita *in cap.* 1. *hoc titulo.* 3.

CAPUT XXV.

a Clemens III.

IN audientia noſtra talis fuit ex parte tua conſultatio propoſita, utrum clerici, qui arma *b* militaria, etiam relicto habitu clericali geſtare nullatenus erubeſcunt, ſi ei fuerit injuria corporalis illata, vel ſe à captione redemerint, illa clericorum debeant immunitate gaudere, quâ pro temeraria manuum injectione facta in clericum excommunicatus quis ipſo jure notatur. Ad hoc tibi breviter reſpondemus, quod cùm fruſtra Eccleſiæ invocet *c* auxilium, qui committit in ipſam, & lex ſæcularium Principum huic reſponſo ſatis efficax offerat argumentum, quia manifeſtè *d* cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non poſſe injuriarum agere, ſi fuerit in veſte meretricali deprehenſa; hujuſmodi clerici, ſi fuerint à Prælatis ſuis *e* tertiò commoniti, & noluerint arma militaria deponere, de privilegio aliorum clericorum ſubſidium aliquod habere non debent.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 14. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex.

2. b *Militaria.*] Quod clericis valde prohibitum eſt, ut probavi *in cap. clerici, cap. fin. de vita & honeſt. cleric.* & *in cap. petitio, de homicidio.*

c *Implores auxilium.*] Hæc verba expoſui *in cap.* 2. *ne cleric. vel monac.*

3. d *Cautum.*] *In l. item* 15. §. *ſi quis virgines* 15. *ff. de injuriis*: quam illuſtrant Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 117. Heraldus *lib. unic. emend. cap.* 12.

e *Tertiò commoniti.*] Hæc verba variè expoſuerunt Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 11. *n.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap. fin.* Vela *differt.* 45. Sed veram eorum interpretationem dedi *in cap. fin. de vita & honeſt. cleric.* Ante monitionem tamen, etſi non deferat habitum, nec inſerviat Eccleſiæ, juxta requiſita Concil. Tridentini, non privatur beneficio canonis *cap. Odoardus, de ſolut.* & ſimilibus; ſed tantùm privilegio fori. Marinis *lib.* 2. *reſolut. cap.* 48. 4.

CAPUT XXVI.

a Clemens III.

QVod de his etiam, de quibus non dubitas, & quid de his ipſis ſervari debeat, plurimùm agnoviſti, Ap. Sed. reſponſa requiris, tantò fraternitatem tuam magis

in Domino commendamus, quantò in iis, quæ sacrorum canonum institutionibus sunt expressa, nostrâ auctoritate procedere desideras, & disponis. Sanè requisivit à nobis tua fraternitas, utrum qui se confitetur in latæ sententiæ canonem incidisse, nec ad hoc potest induci, ut ad Sed. Ap. veniat absolvendus, ab Episcopo, vel etiam simplici presbytero absolutionis possit, vel debeat beneficium promereri; & utrum presbyteris bigamis, & viduarum maritis, eorum uxoribus viam universæ carnis ingressis, Missarum solennia liceat celebrare. Verùm licèt quid de his observari debeat, sacris canonibus sit diffinitum, hoc tamen tuæ fraternitati ad præsens duximus respondendum, quod is qui se asserit in canonem latæ sententiæ incidisse, non nisi per Sed. Ap. vel ejus b Legatum absolutionis potest beneficium promereri, nisi fortè in mortis sit articulo constitutus, vel c paupertate, vel infirmitate, vel senectute tanta gravetur, quod ad Ecclesiam Romanam laborem subire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur. Cæterùm ab his in forma sacramenti exigi consuevit, ut resumptis viribus, & opportunitate concessa, Romanam Ecclesiam in persona propria debeant visitare.

NOTÆ.

a Clemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. sed nullibi exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

b *Legatum.*] Juxta tradita suprà *in c. ad eminentiam.*

c *Paupertate.*] Ut probavi suprà *in cap. cùm non ab homine.*

CAPUT XXVII.

Idem a *Archiepiscopo, Decano, & Præcentori Lugdun.*

Cum pro causa, quæ inter G. & F. Cabilonensis Ecclesiæ Archidiac. vertebatur, eis concesserimus auditorem, procurator G. allegavit, quod cùm Archidiaconus in Succentorem in communi dormitorio manus injecisset temerè violentas, & eum traxisset verberando per claustrum, tu frater Archiepiscope eum ob violentam manuum injectionem, & violationem immunitatis Ecclesiæ fecisti excommunicatum publicum nunciari: ipse verò ad Ap. Sed. accedens confessus est, quod in clericum manus injecerat violentas: supprimens autem, quod immunitatem violasset Ecclesiæ, super absolutione sua literas impetravit. Nos igitur causam ipsam vestro examini committentes, disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, dictum F. Archid. ob b duplicem causam excommunicatum fuisse, & expressisse tantùm alteram in literis, quas super absolutione sua impetravit, ipsum tanquam excommunicatum satisfacere Ecclesiæ suæ pro altera, monitione præmissâ cogatis.

NOTÆ.

1. a Archiepiscopo.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. sed veram inscriptionem hujus textus, & integram dedi *in cap. cùm pro causa, de Procurat.*

2. b *Duplicem causam.*] Sicut censura potest iterari ex diversis causis, ut probat latè Gibalinus *de censur. cap.* 6. ita & potest absolutio contingere unius censuræ, remanente aliâ, ut idem probat *disquisit.* 9. *quæst.* 14. Unde rectè in præsenti docet Innocentius, quod qui ex duplici causa excommunicationem contraxerat, & impetravit absolutionem ex una, non manet absolutus, cùm adhuc supersit alia causa alterius censuræ. In præsenti autem duplex fuit causa censuræ: verberatio, & violatio loci sacri, seu sacrilegium. Cæterùm verberatio, & protractio per claustrum unum peccatum, & unicam censuram important. Tapia *lib.* 3. *catena mor. quæst.* 4. *art.* 2.

CAPUT XXVIII.

Innocent. III. *Abbati* a *S. Andreæ.*

A Nobis est sæpe quæsitum, utrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quominus reconciliaretur ecclesiasticæ disciplinæ unitati, non suscepto beneficio absolutionis decesserit, pro absoluto ab Ecclesia sit habendus; & utrum pro tali sit recipienda eleemosyna, & à fidelibus sit orandum. Ut autem quod intendimus per suppositionem exempli apertiùs exprimamus, quidam presbyter, & canonicus regularis, sicut per tuas nobis literas intimasti, cùm publicâ laboraret infamiâ, quòd ad quandam conjugatam accederet, maritus ejusdem mulieris, & consanguinei ejus in eum manus b injecerunt temerè violentas:

lentas: propter quod per Episcopum denuntiati sunt excommunicationis sententiæ subjacere. Unde ipsi postmodùm ad eundem Episcopum accedentes, præstito in manibus ejus, quod parêrent judicio Ecclesiæ, corporaliter juramento, in mandatis receperunt ab ipso, quod propter hoc Apostolico se conspectui præsentarent. Cùmque unus eorum se ad iter accingeret veniendi, à quibusdam suis æmulis est peremptus, & extra cœmeterium Ecclesiæ tumulatus; & licèt contra interfectores amici, & consanguinei interfecti graviter sint commoti, promiserunt eis tamen omnem rancorem remittere, & offensam, dummodo interfecti cadaver traderetur ecclesiasticæ sepulturæ. Videretur igitur in hoc casu forsan quibusdam, quod cùm c sacramentum, non necessitatis articulus, sed contemptus religionis excludat, & judicium Ecclesiæ divinum possit, & debeat imitari judicium, cùm in interfecto prædicto manifesta pœnitentiæ signa præcesserant, propter hoc absolutus etiam ab Ecclesia sit habendus; sed è contrario, cùm ex sola culpa ligetur quis quoad Deum apud triumphantem Ecclesiam, ex sola verò sententia ligetur quoad hominem apud Ecclesiam militantem, quando vinculum culpæ remittitur, absolvitur apud Deum, sed apud homines non absolvitur, nisi quando vinculum sententiæ relaxatur: alioquin Ecclesiæ absolutio nullatenus necessaria videretur, si in sola cordis d contritione præter sacerdotale officium rigor relaxetur disciplinæ ecclesiasticæ. Nos ergo consult. tuæ de consilio fratrum nostrorum breviter respondemus, quod judicium Dei veritati, quæ nec fallit, nec fallitur, semper innititur; judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & e fallere semper contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententiâ innodatus. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissionem dissolvitur. Illud autem, quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, & relaxatur. Quod in suscitatione Lazari sermo evangelicus manifestat, quem Dominus priùs suscitavit, & Apostolis præcepit postmodùm solvere suscitatum. Unde quantumcunque se dictus vir juramento præstito, quod Ecclesiæ mandato parêret, humiliare curaverit; quantumcunque pœnitentiæ signa præcesserint: quia tamen morte præventus absolutionis non potuit f beneficium obtinere, quanvis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus: potest tamen, & debet beneficio ei Ecclesiæ subveniri, sic ut cùm de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur. Nec obstat, quod Ecclesiæ legitur attributa potestas ligandi, atque solvendi homines super terram, tanquam non possit solvere, & ligare sub terra sepultos: & quod legitur, Non communicetur mortuo, cui non est g communicatum & vivo; cùm etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impedivit: & in certis casibus à canonibus denotatis ligasse legitur Ecclesia mortuos, & solvisse. Ut autem in uno pariter, & in eodem negotio servemus rigorem, & mansuetudinem ostendamus, statuimus ut illius mortui absolutio à Sede Apostolica requiratur, qui cùm viveret, ab Ap. Sede fuerat absolvendus: aliorum autem absolutionem ex præmissa causa cæteris indulgemus, à quibus cùm viverent, fuerant absolvendi. Absolutionis autem forma servetur, ut fiat cum pœnitentiali psalmo, & tam oratione Dominicâ, quàm aliâ consuetâ. Hæredes tantùm ipsius ad satisfaciendum pro ipso, si commonitione præmissâ noluerint, per districtionem ecclesiasticam compellantur. Datum Later. II. Non. Maii.

N O T Æ.

1\. a *Sancti Andreæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in epistolis Innoc. III. Coloniæ editis *lib.* 2. *fol.* 308. nullibi tamen exprimitur, nec ex textu constat, ubi sit monasterium sancti Andreæ, cùm plura sint hujus nominis, tam monachorum, quàm canonicorum regularium.

2\. b *Manus injecerunt.*] Moti tantùm fama, & rumore, aliàs si in ipso actu turpi sacerdos deprehensus esset, non incideret maritus in hanc excommunicationem canonis, ut probavi *in cap.* 3. *hoc tit.*

c *Sacramentum.*] Idest juramentum, ut plerumque accipitur in utroque jure, ut probavi *in cap.* 1. *de feriis.*

d *Contritione.*] Non enim contritio, aut resipiscentia facit, ut excommunicatus, quandiu manet excommunicatus, idest non sequutâ absolutione, communibus suffragiis, & subsidiis Ecclesiæ gaudeat, *cap. sacris, hoc tit.* probant Sotus *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *art.* 1. Suarez *de censur. disp.* 9 *sect.* 3. Bonacina *de excom. quæst.* 2. *puncto* 1. *num.* 6. Hurtado *eod. tract. disp.* 2. *difficult.* 5. Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 4. 1. *part.* etsi contrarium teneat Covar. *in cap. alma*, 4. *part.* §. 6. *num.* 4. Toletus *in Summa, lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 4. Avila *de censur.* 2. *part. cap.* 6. *disput.* 4. *dub.* 2. Villalobos 1. *part. Summæ, tract.* 17. *difficult.* 4. Per contritionem enim excommunicatus in gratiam cum Deo redit, ut communionem internam cum reliquis membris corporis mystici Christi habeat, ut probat Gibalinus *de censur. disquisit.* 1. *quæst.* 1. *num.* 3. At verò ea communio 3.

longè

longè diversa est à participatione suffragiorum Ecclesiæ, quæ consistit in eo, ut Ecclesia directè oret pro aliquo, & illi fructum sacrificii, & cætera bona communia applicet. Quare cùm durante excommunicatione durent ejus effectus, ideo non sequuta absolutione, excommunicatus decedens sepulturæ ecclesiasticæ tradi non debet.

e *Fallere.*] In negotiis videlicet privatis, ubi Ecclesia aliquid non definit. Roa *de Jurib. Princip. quæst.* 1. *num.* 3.

f *Absolutionis beneficium.*] Declarando ipsum absolutum decessisse. Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 11. *num.* 8. ex traditis *in cap.* 5. *de heret.* ubi probavi.

4. g *Communicatum & vivo.*] *Cap. sacris*, ubi probavi, *de sepult.* ut ita suffragiis, & orationibus Ecclesiæ juvetur, *cap. sacerdos* 26. *q.* 7. ibi: *Pœnitentes verò, qui leges pœnitentiæ attentè exequuntur, si casu in itinere, vel in mari fuerint mortui, ubi eis subveniri non potest, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendetur.* Immò & ante hanc absolutionem in privatis Missis posse orari pro contrito in excommunicatione decedente, constat *ex cap. sacris, hoc tit.* & probat Manrique *de different. quæst.* 3. *n.* 5.

CAPUT XXIX.

N. a *Vratislaviensi Episcopo.*

NUper à nobis tua fraternitas requisivit, quid sit de illis laicis sentiendum, qui clericos violenter, sine læsione tamen, in custodia detinent publica, vel privata, vel etiam detrudunt in vincula, utrum in canonem sententiæ latæ incidant, ut ipso facto sint vinculo excommunicationis innodati, sicut illi, qui manus in clericos injiciunt temerè violentas; & utrum qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicatione possint per confessionem à simplici sacerdote; vel Episcopi, seu Archipresbyteri sit ab eis absolutio expetenda: & si post actam pœnitentiam cum illis valeas dispensare, qui etsi bigami de jure non sunt, de facto saltem bigami nominantur, eo quòd in sacris ordinibus constituti more nuptiali secundas in contuberoium sibi mulierculas adjunxerunt. Nos igitur inquisitioni tuæ tali duximus ex ordine respondendum, quod in primo consultationis articulo non credimus laicos pœnam excommunicationis *b* evadere, quanvis eorum factum corporalis læsio non fuerit subsequuta, citra quam violentiam sæpius circa clericos nequiter perpetratur. In secunda verò quæstione credimus distinguendum, an is, qui nominatim excommunicato scienter communicat, in crimine communicet *c* criminoso, ei consilium impendendo, auxilium, vel favorem, aut aliàs in *d* oratione, vel osculo, vel orando secum, aut etiam comedendo. In primo quidem articulo, cùm talis & communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnavit, ab eo, vel ejus superiore meritò delicti tunc erit absolutio requirenda, cùm juxta canonicas sanctiones *e* facientes, & consentientes par pœna constringat. In secundo verò casu à suo Episcopo, vel proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. Quanvis enim & tunc non judicis, sed juris sententiâ excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen conditor canonum solutionem ejus sibi specialiter non retinuit, eo ipso *f* concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Is autem, qui juxta primum modum excommunicat, cum juramento debet absolvi. Qui verò juxta secundum modum illi participat, reconciliari poterit sine juratoria cautione. Verùm si difficile sit ex aliqua justa causa, quod ad ipsum excommunicatorem absolvendus accedat, concedimus indulgendo, ut præstita juxta formam Ecclesiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à suo absolvatur Episcopo, vel proprio sacerdote. *g* Tertius, & ultimus inquisitionis articulus videbatur habere non modicum quæstionis: quoniam cùm in matrimoniis contrahendis, non juris affectus, sed animi destinatio attendatur, unde illum comitatur infamia, qui duas simul habet uxores, quod partim ad factum convenit retorqueri, sicut & quod in canone legitur de presbytero, qui non legalibus nuptiis detinetur, eadem censurâ tales inter bigamos videntur reputandi: licèt objici possit ex adverso, quod opinioni sit veritas præferenda, & quod juxta præmissa, qui nullam uxorem habuit, foret bigamus reputandus: quod contingeret, si quis de facto contraheret cum diversis, quibus de jure non posset matrimonialiter copulari. Nos autem in hac quæstione taliter respondemus, quod cum hujusmodi clericis, qui quantùm in ipsis fuit, secundas sibi mulieres matrimonialiter conjunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat dispensari, licèt in veritate bigami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsequuto. Datum Laterani XVII. Kal. Junii.

NOTÆ.

1. a VRatislavien.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3, habetur *Vuineglaniensi*: sed retinenda est præsens inscriptio, quæ etiam habetur in ipso regestro epistolarum Innocentii III. correcto à Sirleto, *lib.* 2. *fol.* 311. ex quo integram hujus textus restituo. Uratislaviensis civitas est in Silesia,

Silesia, provincia Bohemiæ, cujus Ecclesia Cathedralis primùm fuit Smogræ, inde Leonardus Episcopus Sedem transtulit anno 1041. Victniam; Hieronymus verò Episcopus anno 1062. Cathedram cum collegiu Canonicorum Uratislaviam transvexit, ut refert Aubertus Mireus *de rebus Bohemicis*, *cap.* 9. Jaroslao ejus Episcopo, qui fuit Silesiæ Principis filius, rescribit in præsenti Innocentius, ut jam notavi *in cap. nuper, de bigamis.*

b *Evadere.*] Ut probavi suprà *in cap. cùm desideres, hoc titulo.*

2. c *Criminoso.*] Quo casu communicans cum excommunicato majori excommunicatione ligato, in eandem incidit excommunicationem: exempli gratiâ si Petros clericus jussus sit domo expellere concubinam intra sex dies sub pœna excommunicationis majoris; & quia non paruit, elapso eo termino, incurrit ipso facto in excommunicationem, qui deinde illi communicando auxilium, aut consilium dat concubinam ut retineat, incidit in eandem excommunicationem, ut probant Covar. *in cap. alma, 1. part.* §. 3. *num.* 5. Avila *de censur. disput.* 10. *dub.* 3 Hurtado *de excommunic. disput.* 9. *diffi ult.* 3. *num.* 12. Villalobos 1. *p. tract.* 17. *difficult.* 13. *n.* 6. Ricciulus *de jure person. lib.* 4. *cap.* 45. Gibalinus *de censur. disquis.* 7. *quæst.* 9. qui rectè docent, hoc in casu desiderari ut communicatio sit in ipso crimine, cujus causâ excommunicatio imposita est; non verò si quis communicaverit cum ipso excommunicato in alio crimine, etiam graviori. Item desideratur ut talis excommunicatus sit denunciatus, ut probat Gibalinus *ubi proximè.*

d. *Oratione, vel osculo.*] Quos communicandi modos, & alios exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

a *Facientes, & consentientes.*] Juxta tradita *in cap.* 1. *de officio deleg.*

f *Concessisse videtur.*] Unde generalem regulam DD. proponunt, omnem juris, & canonis excommunicationem non reservatam posse à proprio sacerdote absolvi; quia quanvis ex negatione prohibitionis nequeat forrassis in materia jurisdictionis colligi semper positiva concessio; in hoc tamen peculiari negotio excommunicationis negatio prohibitionis absolvendi infert concessionem potestatis absolvendi, ut indicat apertè Innoc. *in præsenti*, ex antiquo prufecto jure, & usu jam inducto, quem potiùs afferre, aut interpretari videtur Pontifex, quàm novum jus condere: ex qua regula varias illationes ad diversos casus deducunt Basilius *lib.* 6. *de matrim. cap.* 8. Angoianus *de legib. lib.* 2. *cap.* 3. Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *quæst.* 3. 3.

g *Tertius.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. nuper, de bigam.* ubi ea exposui.

CAPUT XXX.

Idem ª *Strigoniensi Archiepiscopo.*

Quod in dubiis. *Et infrà:* Respondemus, quod excommunicato, licèt quod stet mandato Ecclesiæ, juramento firmaverit, communicari non debet, donec per Ecclesiam fuerit absolutus, alioquin post juramentum non esset absolutio necessaria. Nullus autem scienter nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregor. Papæ capitulum, *b Quoniam multos*, specialiter excusantur. Illi autem qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, præter personas dicto canone adnotatas, nisi ab eorum participatione commoniti fortè destiterint, *c* excommunicationis vinculo sunt innodandi: secus autem si scienter communicant ei, qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis sententialiter innodatus; tunc enim & ipsi sententiam excommunicationis incurrunt.

NOTÆ.

1. a STrigoniensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. & *in cap. quod in dubiis, de pœnis*, ubi alias partes hujus Decretalis congessi.

b *Capit. quoniam.*] 11. *quæst.* 3. Quem textum exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

c *Excommunicationis.*] Majoris videlicet, juxta tradita suprà *in cap. significavit*, ubi, & in dicto capite *sacris*, & *in c.* 2. *de exceptione*, egi de pœna communicantis cum excommunicato. 2.

CAPUT XXXI.

Idem *Doctoribus Decretorum* ª *Bononiæ.*

INter alia, quæ ven. f. n. *b* Mendiosten. Archiepiscopus dudum Apostolatui nostro proponi fecit humiliter consulendo, etiam, si bene meminimus, requisivit, utrum excommunicato communicare quis, & qui etiam teneantur? Cui super illo recolimus articulo respondisse, quod nullus omninò nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregorii Papæ *c* capitulum, *Quoniam multos*, specialiter excusantur. Verùm ex hac nostra responsione magna quidem, sicut accepimus, orta est occasio disputandi, aliis concedentibus, quod excommunicato communicare teneantur personæ in prædicto capitulo nominatæ, præsertim quæ priùs ex debito ad communicationem eorum tenebantur: aliis

aliis asserentibus, eos excommunicatis communicare licitè posse, si velint; non tamen ad hoc ex necessitate teneri. Ut igitur unde jus prodiit, interpretatio quoque procedat, ambiguitatem hujusmodi taliter duximus absolvendam, quod cùm quædam personæ in præmisso capitulo priùs denotatæ, illis in quas lata fuerit excommunicationis sententia, subsequenter ante prolationem ipsius obsequio tenerentur familiariter adhærere, neque postmodùm ad contraria teneantur, cùm adhuc ipsum debitum duret, beneficio canonis id agente, à priori non sint obnoxietate solutæ, sed ad familiare tenentur obsequium: & ita per consequentiam ad communicationem quoque tenentur, sine qua illud nequeunt exhibere. Id autem non ad omnes personas capitulum credimus referendum, ut videlicet obnoxietati hujusmodi sine subjectæ, cùm viatores, peregrini, & mercatores à communione talium personarum, nisi articulus necessitatis immineat, debeant abstinere, ut in fine colligitur manifestè; sed ad illas dumtaxat, quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate constrictæ, de quibus tamen in iis, pro quibus sunt excommunicatione notatæ, ut in criminibus, communicare non debent, sed ab eis penitus abstinere. Unde prudenter in præmissa consultatione respondemus, non omnes personas, sed quasdam, quæ per illud Gregorii Papæ capitulum specialiter excusantur, ad communionem hujusmodi præmisso modo teneri. Utrum autem & illæ personæ propter atrocitatem facinoris severiùs puniendæ, à communione talium per excommunicationis sententiam debeant aliquando prohiberi, quia quæsitum non extitit, responsum non fuit.

NOTÆ.

1. a *Bonon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & in præsenti scribit Innocentius Doctoribus Bononiensibus, ut etiam Professoribus Parisiensibus *in cap. ex literis, de constit.* Scholasticis Lutetianis *in cap. quia in causis, de procurat.* Bononiensis perantiqua, ac celebris Academia est in Italia, quam Theodosius Major Imperator erexit, ubi floruerunt semper omnis literarum studia. Debitis encomiis illam extollunt Glossa in proœmio hujus voluminis, & *in l. fin. Cod. de testam.* Papirius Masonius *lib.* 5. *de gestis Roman. Pontif. in Honorio VI.* Midendorpius *de Academiis, fol.* 3. P. Mendo *de jure Academico, lib.* 1. *quæst.* 2. *num.* 16. Iisdem etiam Doctoribus misit Innocentius compilationem suarum epistolarum, ut refertur in principio tertiæ collectionis.

b *Mendiosiensis.*] Ita legitur in tertia collectione, sed rectiùs in sexta habetur *Strigoniensis*; nam in præsenti textu mentio fit textus antecedentis, ubi Strigoniensi Archiepiscopo rescribitur. 2.

c *Capitulum.*] Relatum *in cap. quoniam multos, 11. quæst.* 3. quem textum latè explicat Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 9. *consect.* 3. 3.

CAPUT XXXII.

a Idem.

CUm illorum absolutio, qui pro violenta manuum injectione in clericos labem excommunicationis incurrunt, præterquam in quibusdam casibus à prædecessoribus nostris exceptis, Sedi dumtaxat Apostolicæ reservetur, nonnulli Ecclesiæ sententiam negligentes, in excommunicatione positi ecclesiasticos ordines accipere non formidant: quid autem fieri debeat de his, Apostol. sæpiùs oraculum imploratur: circa quos credimus, sicut reperitur in subditis, distinguendum, quod tales vel sciunt excommunicationis se vinculis irretitos; vel non recolunt factum, pro quo in latæ sententiæ canonem inciderunt; vel factum quidem scientes, juris ignari nesciunt exinde se teneri. Primos, si fuerint sæculares, à subreptis ordinibus censemus in perpetuum b deponendos: in reliquis casibus tam Archiepiscopi, quàm Episcopi absque mandato Sed. Ap. speciali dispensandi facultatem se noverint non habere, quibus est etiam absolutio talium interdicta, ut majora intelligantur illis prohibita, quibus vetita sunt minora. Potuerunt tamen hujusmodi Rom. Pontificis auribus intimari, ut ab eo secundùm rigorem, vel æquitatem responsum prodeat, prout ejus discretio viderit faciendum. Qui si claustrales hujusmodi fuerint, licèt à bonæ memoriæ Papa prædecess. nostro Alexandro fuerit constitutum, quod monachi, & canonici regulares, quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Ap. Sed. mittendi, sed secundùm discretionem, & providentiam Abbatis sui disciplinæ subdantur; & si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, providentia diœcesani Episcopi est adhibenda: & alibi dicat, quod de sæculo fugientes, qui religionis habitum in monasterio receperunt, & inter cætera postmodùm confitentur se tale commisisse delictum, per quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrerunt, sine licentia Rom. Pontificis Abbas non potest eos, nec debet absolvere, quamvis præsumptionem delinquentium

linquentium debita possit animadversione punire. Nos tamen in religionis favorem, ne evagandi materia subtrahatur, majorem eis gratiam exhibere volentes, quod in talibus absolutionis beneficium valeant impertiri, eorum Abbatibus indulgemus; nisi excessus ipsorum extiterit adeo difficilis, & enormis, utpote si ad mutilationem membri, vel effusionem sanguinis est processum, aut in Episcopum, aut in Abbatem violenter sit manus injecta; cùm excessus tales, & similes nequeant sine scandalo præteriri: si verò claustralis aliquis in religiosum alterius claustri manus injecerit violentas, per Abbatem proprium, & ejus, qui passus est injuriam, absolvatur. Quod si clericum percusserit sæcularem, non nisi per Apostolicam Sedem, ut scandalum evitetur, absolutionis gratiam poterit promereri. Si autem & hos ad ordinem promoveri contingat, juxta præmissam distinctionem, qui scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis, & officii decernimus manere suspensos. Circa reliquos verò facti memoriam, vel juris peritiam non habentes, monasterii utilitate pensata, post injunctam, & peractam pœnitentiam Abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi grave fuerit, & notabile factum: aut is, qui fecit, adultus fuerit, & discretus, ut violenter, & validè contra oblivionem, vel ignorantiam præsumatur. Præcipimus autem Abbatibus, ut formam istam diligenter observent, ne privilegium mereatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & cùm præsens epistola non reperiatur inter editas à Sitlero & Bosqueto, ideo non constat cui Prælato rescribat Innocentius.

2. b. *Deponendos.*] Suscipiens enim ordines, ligatus quacumque majori excommunicatione suspenditur ab executione ordinis jam suscepti, & deponitur; si verò alia censura innodatus, videlicet interdicto, aut suspensione, ad ordines ascendat, non punitur eadem pœna, ut docent Soarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 1. *num.* 58. Avila *de censur.* 7. *part. disput.* 1. *dub.* 6. Bonacina *de censur. disput.* 3. *quæst.* 1. *puncto* 6. Gibalinus *eod. tract. in synopsi verbo Ordo, num.* 3.

COMMENTARIUM.

3. CUm certum principium juris sit, ignorantiam facti à pœnis legibus sancitis excusare, juris verò ignorantiam excusationem in delictis non præstare, *cap. ignorantia, de regul. juris lib.* 6. *l. liberorum* 11. *ff. de his qui notant. infam. l.* 20. *tit.* 1. *part.* 1. quæri solet, an factum committens, cui censura, aut irregularitas adjuncta est, ignarus constitutionis, quâ censura statuta fuit, in eam incidat? In qua quæstione aliqui docent, ignorantiam similis constitutionis non excusare reum à censura, moti ex præsenti textu, dum in eo docetur, ab excommunicatione propter violentam manuum injectionem statuta in canone *si quis suadente*, 17. *q.* 4. absolvere non posse Episcopum eos, qui ignari canonis in censuram inciderunt. Si enim absolutio Pontificis necessaria est, juris ignorantia ab excommunicatione non excusat. Ita docuerunt Glossa *in cap. à nobis, el* 1. *verbo Nisi, hoc tit.* Sotus *in* 4. *dist.* 6. *quæst.* 8. *in princip.* Covarr. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 12. *à num.* 9. *usque ad* 12. & alii quos refert Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 32. *num.* 7. Alii discrimen constituunt inter excommunicationem in jure expressam, & inter censuram ab homine prolatam, ut in illis juris ignorantia non excuset, quia legem generalem nulli licet ignorare, in istis autem ignorantia prosit, *ex cap.* 2. *de constit. in* 6. ita Glossa *ibidem*, & alii laudati à Sanchez *ubi suprà, num.* 8. Sed illis sententiis omissis, veriùs docuerunt Salas *de legibus disput.* 15. *sect.* 9. Sanchez suprà *num.* 9. juris ignorantiam ab excommunicatione excusare, sive illa lata sit à jure, sive ab homine: quod ex ejus natura peculiari procedit; nam ad eam incurrendam desideratur specialis contumacia, *cap. nemo contemnat, cap. audi denique*, 11. *quæst.* 3. Unde qui ignarus canonis incidit in casum censuræ, non potest dici contumax; nam licèt culpabilis existat, quatenus negligit scire canonis dispositiones, non tamen dicitur illis contumaciter resistere. Quam sententiam absolutè credo accipiendam, non solùm cùm nova censura fertur, eo casu, quo nulla præcesserat prohibitio; sed eo etiam, quo fertur in confirmationem antiquæ prohibitionis, nam & tunc ignorantia liberat à censura, ut resolvit idem Sanchez, quia respectu canonis censuram imponentis non datur contumacia. Facit textus *in cap. proposuisti*, 82. *distinct.* dum ait, clericos incontinentes, ignorantes constitutionem Siricii Papæ, quâ suspensionis pœnâ plectendos decrevit, eâ non puniri, quanvis ante illud decretum continentia clericorum fuisset præcepta. Ignorantia enim excusat eos à pœna suspensionis, ut ab aliis censuris, licèt lata sit propter factum ante legem pœnalem inhibitum. Huic sententiæ consequens est, ut qui certus est de prohibitione juris, ignorat autem pœnam excommunicationis eo decreto comprehensam, cùm respectu censuræ contumax non sit, licèt aliàs peccet, non incidat in excommunicationem, ut probant Suarez *tom.* 5. *de censur. disput.* 4. *sect.* 9. *num.* 19. Sanchez *disput.* 32. *num.* 13. quanvis multi ab eo relati *num.* 15. contrarium teneant. Quod enim dicitur, consensum accommodantem ad delictum, videri se subjicere pœnæ illius, *l. Imperatores, ff. de jure fisci*, procedit in pœna cognita, & delicto proportionata; non tamen in pœna extraordinaria, qualis est excommunicatio, quæ contumaciam petit. Nec tunc obstat præsens textus, qui procedit in eo, qui manus violentas in clericum injecit, ac postea ordinatus fuit per ignorantiam juris, quæ in hac specie culpabilis fuit. Sciendum enim est, excommunicatum privari à sacramentorum receptione, *cap. fin. de cleric. excom.* Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 6. *num.* 5. Suarez *de censur. disput.* 10. *sect.* 1. Unde excommunicatus si ordinetur, non debet in gradu suscepto ministrare, nisi concessâ dispensatione à Pontifice, ut Innocentius in præsenti decidit. Rursus sciendum est, irregularitatis notâ affici clericum, qui ignarus censuræ, tam ignorantiâ facti, quàm ignorantiâ juris ordinatus est, ut idem Innocent. a t; cùm

autem utriusque ignorantiæ Idem sit effectus in præsenti casu, ignorantia autem facti excusare soleat à censura, *c. si verò 4. hoc tit.* sequitur utramque ignorantiã culpabilem exstitisse in præsenti casu: quod evenire potest eo casu, quo nimirum crassa fuerit, aut supina, *ex c. 2. de constit. in 6.* Si autem ignorantia probabilis fuisset, excusaretur ab irregularitate, seu potiùs suspensione, ut docent Suarez, & Bonacina, & proximè Maiolus *lib. 4. de irregul. cap. 34.* Marius Alter. *de censur. cap. 6. dubio 1.*

CAPUT XXXIII.

Idem *Episcopo* [a] *Pistoriensi.*

De monialibus tua à nobis f. requisivit, per quem eis sit absolutionis beneficium impendendum, si vel in se invicem, vel conversos, vel conversas suas, aut clericos etiam in suis monasteriis servientes manus injecerunt temerè violentas. Super hæc igitur tuæ consultationi taliter respondemus, ut auctoritate nostra per Episcopum, in cujus diœcesi monasteria fuerint, absolvantur.

NOTÆ.

1. a Pistoriensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & in præsenti tantùm deciditur, quis possit absolvere moniales ab excommunicatione incursa propter violentam injectionem manuum in clericos; nam si mulieres regulariter absolvendæ sunt per proprium Episcopum, ex traditis *in cap. mulieres, hoc tit.* multò magis moniales, in quibus ultra rationem sexus adest etiam impedimentum clausuræ. Unde rectè Innocentius in præsenti respondit, moniales manus injicientes in clericos, absolvi posse à proprio Episcopo: quod etiam procedit in monachis percutientibus clericum sæcularem, ut probavi supra *in cap. monachi.*

CAPUT XXXIV.

Idem *Universis* [a] *Crucesignatis.*

Si verè vos pœnitet de commisso, & plenè proponitis satisfacere de peccato, Dominum vobis credimus, immò novimus jam placatum. Si ergo *b* Veneti potuerint ad satisfactionem induci, & absolutionis beneficium meruerint *c* obtinere, securè cum eis navigare poteritis, & prælium Domini præliari. Quod si nec satisfacere fortè voluerint, nec absolvi, utpote qui non dolere, sed gaudere velint diu de commisso, permittimus vobis, ut cum ipsis usque in terram Sarracenorum, vel Hierosolymitanam provinciam, juxta quod inter vos convenit, & ipsos, vel honestè convenerit, navigio transeatis quantò minùs poteritis, cum dolore tamen & amaritudine cordis, & sub spe veniæ communicantes eisdem. Cùm enim jam à vobis majorem nauli receperint quantitatem, nec ad eam possint restituendam induci, aut etiam coarctari, si aliter fieres, videremini vos damnum ex pœnitentia, ipsi autem præmium ex contumacia reportare: cùm ad hoc debitum exsolvendum ipsi vobis maneant obligati, & ab excommunicatis exigi *d* possit, & recipi quod debetur. Est autem *e* cautum in jure, quod si quisquam per terram hæreticorum, aut quorumlibet excommunicatorum transierit, necessaria emere, ac recipere, potest ab eisdem. Præterea si paterfamilias domus excommunicationis sententiã fuerit innodatus, à participatione ipsius familia excusatur. Licèt ergo Dux Venetorum, dominus navium, tanquam paterfamilias domus in excommunicatione persistat: vos tamen tanquam ipsius familia, dum in navibus ejus fueritis, ipsius excommunicatio non continget, & excusabiles eritis apud Deum, si in excommunicatorum navibus existentes, cum dolore cordis, sub spe *f* pœnitentiæ excommunicatis ipsis communicaveritis, in quibus communionem eorum nequiveritis evitare. Verùm cùm & in terram Sarracenorum, vel Hierosolymitanam provinciam de navibus vos descendere contigerit, nisi Veneti ad satisfaciendum, & recipiendum juxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium inducti fuerint, vel compulsi, cum eis nullatenus præsumatis prælium Domini præliari. Ne si eum eis habeutibus aliquid de anathemate in Crucis insurrexeritis inimicos, non prævaleatis in eos, sed terga vertentes fugiatis potiùs, & cadatis.

NOTÆ.

1. a Crucesignatis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 13.* & refertur epistola hæc inter gesta ipsius Pontificis apud Bosquetum *fol. 78.* ut autem ejus sententia percipiatur, ex ipsis gestis Innocentii III. & aliis historicis casus repetendus est, qui ita contigit. Cùm pro recuperatione Terræ sanctæ, tam in Italia, quàm in Gallia ingens fieret apparatus, Galli crucesignati miserunt nuncios suos in Italiam ad Ducem, & populum Venetorum, ut ab eis conducerẽt navigia

navigia opportuna, & simul cum eis tractarent de societate ineunda: & postquam diversis pactionibus in eam convenerunt, inter eos placuit, ut aliquot in Syriam destinatis, cæteri tenderent in Ægyptum, ut caperent Alexandriam, & finitimas regiones; sicque Terra sancta faciliùs liberaretur de manibus Paganorum. Ubi ergo Franci, & Veneti societatem hujusmodi firmaverunt, utrique simul ad Sedem Apostolicam nuncios destinarunt, petentes ab Innocentio III. ut pactiones inter se initas auctoritate Apostolica confirmaret. Ipse veró futura præsagiens cautè respondit se conventiones illas confirmare, ita ut ipsi Christianos non læderent, nisi forsan iter eorum illi nequiter impedirent, aut alia justa causa, vel necessaria forsan occurreret, propter quam aliud agere nequirent. Galli hujusmodi confirmationem admiserunt, Veneti verò confirmationem hoc tenore factam recipere renuerunt. Termino igitur constituto, Crucesignatorum exercitus ad partes Venetiarum accessit adeo magnus, fortis, & devotus, ut facilè crederetur non solùm Terram sanctam esse recuperandam, verùm & Regnum Babylonicum occupandum. Nam & Veneti tam magnifica navigia præparaverant, ut à longis retro temporibus nondum visis, sed nec auditus fuerit tantus navium apparatus. Misit etiam Innocentius Petrum tituli S. Marcelli Presbyterum Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum, ut cum ipso exercitu proficisceretur nomine Redemptoris: sed Dux, & Consiliarii Venetorum timentes ne ipse impediret eorum propositum, quod conceperant de Jadera expugnanda, Legato proposuerunt, ut si vellet prædicationis munus obire, illum secum ducerent, aliàs tanquam Legatum illum respuebant: quare Cardinalis reversus ad Innocentium illi pravam eorum intentionem retulit; quare Pontifex literas scripsit universis Crucesignatis, districtiùs illis prohibens, ne terras Christianorum infestarent, nominatim Jaderam, quam Ungariæ Rex possidebat, qui similiter erat crucesignatus; alioquin scirent, se anathematis vinculo innodatos, hancque excommunicationem fecit per Abbatem de Locerio certiùs intimari. Verùm tam Galli, quàm Veneti Jaderam expugnarunt, spoliaque Jaderinorum inter se divisere: sed Principes Francorum excessum agnoscentes, juraverunt in manibus Episcoporum suorum, quod mandatis Innocentii deinceps parêrent, & fecerunt se ab illis absolvi, mittentes Suessionensem Episcopum ad Innocent. III. ut illum consulerent qualiter essent de cætero processuri. Ipse verò per litteras suas præcepit eisdem, quatenus dignè de tanto pœnitentes excessu, & satisfacientes congruè de peccato, redderent universa, quæ ad eos de Jaderinorum spoliis pervenerunt, & a similibus de cætero penitus se abstinerent. Quia verò sententiam Apostolicæ Sedis præter auctoritatem ipsius nullus potuit relaxare, quibusdam viris discretis injunxit, ut ab eis, qui nondum juraverant Apostolicis stare mandatis, reciperent juramentum, ab eis autem, qui jam juraverant, exposcerent ut in eorum præsentia recognoscerent taliter se jurasse; ac deinde juxta formam Ecclesiæ munus absolutionis impenderent, universis injungentes Comitibus, & Baronibus sub debito juramenti, ut per patentes litteras, tam se, quam successores suos Sedi Apostolicæ obligarent, quod ad mandatum ejus de tanta præsumptione satisfactionem exhibere curabunt: omnibus autem præciperent in communi, ut a similibus de cætero abstinerent. Porrò Comites, & Barones se obligarunt, sicut fuit illis injunctum, & sic omnes absoluti fuerunt: & cùm adhuc Veneti nec ad pœnitentiam agendam, nec ad indulgentiam implorandam voluissent aliquatenus inclinari, consultationi factæ per Suessionensem Episcopum circa modum, quem observaturi erant Crucesignati in communione cum Venetis necessariò habenda in ipsis navigiis, respondet Innocentius in præsenti epistola, quam multis Scripturæ auctoritatibus illustrat, ut habetur *lib. 6. epist.* 102. & inter gesta ipsius Pontificis à Bosqueto edita. Referunt latiùs prædictam Jaderæ obsidionem, spoliumque Sabellus *lib. 9. Æneid. 5.* P. Justinian. *lib. 2. histor. Venet.* Guntherus monachus Basileensis, qui extat apud Canisium *tom. 5. antiq. lect.* Sanutus Torsel. *lib. 3. part. 11. capite 1.* Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1201.

b *Veneti.*] Veneti enim devastatâ Aquileiâ Sede Patriarchali, irruptione, & direptione Attilæ Hunnorum Regis, orbis prædatoris potiùs quàm bellatoris, in insulam Gradum confugerunt, consederuntque, & inde ab incendio Attilæ parum tuti maritima loca, qua Padus mare superius subit, tenuerunt, civitatemque construxerunt, cui hodie, & tunc Venetiarum est nomen, ut referunt Carolus Sigonius *de Occidentali Imperio, lib. 13. ad annum* 452. & sequentes Philippus Cluverius *Halicarum antiquitatum lib. 1. c. 28.* Torselinus *3. part. hist. lib. 6. sub eodem anno* 452. Saabedra *cap. 6. chron. Goth.* à qua occupatione dominium illius maris, libertatem, & exemptionem ab Imperio deduxerunt Veneti: quod & probant ex Jurisperitis Baldus, & Classici *in l. 1. §. quod si quis 18. ff. de novi oper. nunc.* aliique veteres, quos adducunt T...chus *pract. lib. 8. conclus. 70.* Franc. Marcus *2. part. decis.* 110. *num.* 11. D. Joan. Solorz. *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. cap. 6. ex num.* 19. Valenzuela *1. tom. consil. 100. num. 55. vers. Quorum,* Osualdus *lib. 4. Donel. cap. 9. litt. A,* Jacob. Vander. *de jure publico, ad l. non dubito, ff. de captiv. cap. 55. num. 3.* Vvisembachius *disput. 9. num. 3.* D. Joannes Ramos *in apparatu ad leg. deprecatio,* ex aliis Marisotus *in orbe marit. lib. 2. cap. 18. & 19.* Besoldus *in differt. jurid. polit. de divis. rerum, num. 7.* Salazar *in notis ad Gongoram, in Tabul. Pirami, fol.* 181. & de eorum dominio in mari Adriatico, plura Solorzanus *tom. 1. lib. 3. cap. 3. num. 34.* 2.

c *Obtinere.*] Ut postea obtinuerunt Dux Dandulus, & alii Veneti post captam Constantinopolim per Petrum Cardinalem Capuanum tituli sancti Marcelli, ut constat *ex lib. 7. regestr. ipsius Pontif. epist. 202. & 207.* & refert Spondanus *d. anno* 1201. *num.* 8. 3.

d *Exigi possit.*] Ut probavi *in cap. cum inter, de except.*

e *Cautum.*] *In cap. quoniam multos, 11. quæst. 3.* 4.

f *Pœnitentia.*] Si aliquando, videlicet voluntarie communicaverint; secus verò si ex necessitate, quia tunc nulla pœnitentia, aut absolutione indigent, ut docuerunt Suarez *de censur. disput. 5. sect. 2.* Balboa *in cap. 12. num. 2. de except.*

CAPUT XXXV.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

VT famæ tuæ consulas, & saluti, & sic malorum audaciam comprimas, ut ab eis bonorum innocentiam tuearis, super his nos humiliter consulis, quæ officium pastorale contingunt, ut de nostra responsione securus injunctæ tibi solicitudinis debitum laudabiliùs exequaris. Sanè nos tua duxit fraternitas consulendos, utrum clerici graviter excedentes, qui tutè non possent monasteriis ad agendam pœnitentiam *b* deputari, quoniam cùm non pœniteant de commissis, opportunitate fugiendi captata, carcerem fugerent claustri, & prioribus se sceleribus celeriùs immiscerent, à te, vel aliis *c* Prælatis suis arctæ possint custodiæ mancipari; & utrum laici, si clericos in magnis sceleribus deprehendant, in canonem incidant sententiæ promulgatæ; cùm nec comprehendere, nec ad judices trahere ipsos possint, nisi in eos manus injecerint violentas. Ad primum igitur respondemus, quod cùm Prælati excessus corrigere debeant subditorum, & publicæ utilitatis intersit, ne crimina maneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui fuerant nequam, nequiores; non solùm possunt, sed debent etiam superiores clericos, postquam fuerint de crimine canonicè condemnati, sub *d* arcta custodia detinere, qui cùm sint *e* incorrigibiles, nec in monasteriis valeant custodiri, ad similia, vel pejora de facili laberentur. Laici verò citra excommunicationis sententiam capere clericos, & ad judicium trahere possunt, si oporteat, etiam violenter; dum tamen id de mandato faciant Prælatorum, quorum illi sunt jurisdictioni subjecti, & quorum est corrigere criminosos: cùm hoc non ipsi, sed illi, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur; dum tamen non ampliùs eorum violentia se extendat, *f* quàm defensio, vel rebellio exigit clericorum.

NOTÆ.

1. a LOndon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*8. De qua Ecclesia egi *in cap.*6 *de consuet.* Sed legendum est *Lundensi*, ut notavit Paulus Idumay *in not. ad Innoc. III. lib.*18. *epist.*118. de qua Ecclesia egi *in cap.*2. *de consuet.*

b *Deputari.*] Ut moris olim erat, *cap. tua*, ubi probavi, *de pœnis.*

c *Prælatis.*] Juxta tradita *in c.*1. *de offic. ordin.* 2.

d *Sub arcta custodia.*] In carcere videlicet, ut dicemus *in cap. novimus*, §. *fin. de V. S.*

e *Incorrigibiles.*] Et si tales verè sint, possunt degradari, tradique Curiæ sæculari, juxta adducta *in cap. cùm non ab homine, de judic.*

f *Quàm defensio.*] Et tunc laici tutè aditi possunt, ut probat Salgado *de Regia protect. part.*1. *cap.*2. *num.*285. Consonat textus *in cap.*1. *hoc tit. in* 4. *collect.* 3.

CAPUT XXXVI.

Idem [a] *Bracharensi Archiepiscopo.*

COntingit interdum in partibus tuis, & de consuetudine regionis habetur, sicut tua nobis f. intimavit, quod clerici, si quem offendant, & satisfacere velint offenso, secundùm morem patriæ, quem inter se laïci jam observant, corpora sua sponte supponunt *b* xxx. vel xl. seu pluribus, aut paucioribus percussionibus fustium, quas frequenter non coacti suscipiunt, sed volentes, non solùm de aliorum clericorum manibus, sed etiam laïcorum. Vnde nos humiliter consulebas, utrum hujusmodi percussores in canonem incidant sententiæ promulgatæ. Nos autem f. t. super his t. duximus respondendum, quod hujusmodi manus injectio, etsi non violenta, tamen injuriosa videtur, cùm ille canon non tam in favorem clerici ordinati, quàm in favorem ordinis *c* clericalis fuerit promulgatus: ideo volumus, & mandamus, ut id de cætero prohibeas attentari per provinciam Bracharensem. Si quis autem clericus post prohibitionem hujusmodi sponte subierit, *d* excommunicetur uterque; proviso, quod clericus injuriam passo sine injuria clericali satisfaciat competenter, quatenus inter eos pax valeat rationabiliter reformari.

NOTÆ.

1. a BRacharensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*10. De Bracharensi Metropoli nonnulla adduxi *in c.*7. *de in integr. rest.*

b *Triginta.*] Per quem numerum non creditur perveniri ad effusionem sanguinis, juxta tradita *in cap.*1. *de calumniat.*

c *Ordinis*

o *Ordinis clericalis.*] Unde renunciari non potest, juxta tradita *in cap. si diligenti, de foro compet.*

2. d *Excommunicetur.*] Clericum, qui percussioni suæ consentit, impunè percuti, docuerunt nonnulli, quos refert, & sequitur Barbosa in præsenti, quia talis percussio nequit dici violenta, juxta verba canonis, *si quis suadente, 17. quæst. 4.* sed rectiùs contrarium in præsenti deciditur; nam etsi non sit violenta talis manuum injectio, est tamen injuriosa, quia nequit ita offensus privilegio clericalis ordinis renunciare, vel eam injuriæ pœnam à jure expressam remittere, ut docuerunt Sayrus *de censur. lib. 3. cap. 26. num. 18.* Suarez *eod. tract. disput. 22. sect. 1. num. 58.* Molina *de just. tract. 3. disput. 51. num. 3.* Layman, Castropalao, & alii, quos refert & sequitur Gibalinus *in synopsi, fol. 463.* Quæ sententia facilè probatur ex eo, nam si clericus, qui seipsum vulneravit, aut sui eædem, vulnusque alii consuluit, aut præcepit, incidit in hanc canonis excommunicationem, juxta communem sententiam, multò magis qui clerico consentienti manus injecit.

CAPUT XXXVII.

Idem a *London. Episcopo.*

RElatum est nobis, quod cùm aliqui servi tuæ provinciæ propter injectionem manuum in clericum violentam in canonem incidunt sententiæ promulgatæ, allegantibus dominis eorundem, quod carere mancipiis suis nolunt, venire ad Sedem Apost. absolvendi non curant, per occasionem hujusmodi eludentes ecclesiasticam disciplinam. Quocirca disc. v. per Ap. s. m. quat. eos venire compellas ad Sed. Ap. absolvendos, cùm plus sit Deo, quàm homini deferendum, nisi fecerint hoc in fraudem, ut subtrahant plus se ab obsequio dominorum, aut ipsi propter hoc sine culpa sua incurrerent grave b damnum: & in utroque casu poteris eos ex indulgentia nostræ permissionis absolvere, cùm nimis sint ab Ap. Sede remoti: sed in recompensationem laboris, quem in itinere sustinerent, aliam eis satisfactionem injungas, dummodo non sit tam gravis, & enormis excessus, ut propter vitandum scandalum, & tollendum exemplum, hujusmodi servi ad Servum servorum venire debeant absolvendi.

NOTÆ.

1. a LOndon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 11.* in hac sexta legitur *Lugdun.* sed parum interest quamlibet ex eis retineas inscriptionem.

2. b *Grave damnum.*] Consonat textus *in cap. mulieres*, ibi: *Qui existunt in potestate alterius, hoc tit.* & docent Bonacina *de censur. d. quæst. 4. puncto 5. num. 3.* Molina *de justitia, tract. 3. disputat. 64. num. 2.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 41, numero 29.*

CAPUT XXXVIII.

Idem a *Strigoniensi Archiepiscopo.*

SAcris est canonibus institutum. *Et infrà:* Licèt autem is, qui voluntarius excommunicatis communicaverat, qui eum omnibus fautoribus suis, & participibus excommunicationis sententiâ sint astricti, ad eos postmodùm rediens, de mandato Ecclesiæ illos, quos foverat, expugnaret; non tamen priùs, quàm absolutionis gratiam perceperit, habendus est absolutus; nec si occumbat in bello, oblationes sunt recipiendæ pro eo, vel orationes Domino porrigendæ: nisi cùm de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, juxta cujusdam b constitutionis nostræ tenorem, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ.

1. a STrigoniensi.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 12.* legitur *Indrosiensi*; sed ubique malè, veram enim hujus textus inscriptionem dedi *in cap. sacris, de his quæ vi*, ubi extat prior pars hujus Decretalis.

2. b *Constitutionis.*] Relatæ suprà *in cap. à nobis*, & *lib. 6. regestr. 16. epist. 49.* ubi Abbatibus de Refloris, & Palmi ita Innocentius scribit: [Oblata nobis M. mulieris petitio continebat, quod cùm olim S. frater suus unà cum quibusdam aliis morti cujusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reversus ad cor, humiliter suum recognovit excessum, & paratus ut iter acciperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præveniente mortis articulo, exequi non potuit quod intendit: juramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier supplicavit, ut cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absolvendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer providere. Quia verò, sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos convenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus; discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus

quatenus si prædictus S. dum adhuc viveret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo pœnitentiæ indicia præcesserunt, eum Psalmo pœnitentiali, oratione Dominica, & aliis consoetis defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejusdem ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc grave ooo debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. Duo vestrûm, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Laterani III. idus Maii, Pont. nostri anno XVI.]

CAPUT XXXIX.

Idem [a] *Assininati Episcopo.*

SIcut nobis tuis litteris intimasti, cùm aliquos tuæ diœc. clericos, vel laïcos, culpis suis exigentibus excommunicationi supponis, ipsi postmodùm ad te nullâ satisfactione præmissâ, sine testimonialibus literis redeuntes, dicunt se absolutionis beneficium recepisse, quibus si credi debeat in hac parte, per nos instrui suppliciter postulasti, cùm propter causam hujusmodi, sicut dicis, tuæ sententiæ à subditis contemnantur. Nolentes igitur hominum malitiis indulgeri, f. t. t. respondemus, quod nisi excommunicati ad te super absolutione sua *b* literas, vel illius, cui vices nostras in hac parte commisimus, reportarint, aut alio modo legitimè de illorum absolutione tibi constiterit, tu de eorum absolutione fide non habitâ, ipsos pro excommunicatis, ut priùs habeas, & facias evitari. Datum Later. 2. idus Aug.

NOTÆ.

1. a ASsininati.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. & in epistolis Innoc. III. *lib.* 2. *epist.* 157. ex quo regestro textum hunc restituo. In præsenti scribit Innocentius Vidoni Episcopo Assisiensi, de quo, & de ipsa Ecclesia agit Vghellius *tom.* 2. *Ital. sacra, fol.* 540. Sed legendum est ut in margine emendatur, *Assisinati*, seu *Assisiensi*, de qua Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de offic. Ordin.*

b *Literas.*] Veras, & non per obreptionem impetratas, ut probavi *in cap. super eo, de cohabit. cleric.* 2.

CAPUT XL.

Idem [a] *Senonensi Archiepiscopo.*

PEr tuas nobis literas intimasti, quod cùm ven. f. n. *b* Altissiodoren. Episcopus in Altissiodorensem Archipresbyterum excommunicationis sententiam promulgasset, Archipresbyter se tuo conspectui præsentavit, & quod starei mandato Ecclesiæ sufficientem obtulit cautionem, petens humiliter, ut ei absolutionis beneficium exhiberes: tu verò volens Episcopo mem. deferre, ipsum sæpiùs monuisti, ut absolveret Archipresbyterum memoratum: sed quia monitis non parebat, excommunicatum absolvere curavisti, quem Episcopus pro absoluto non habet, utpote qui proponit, quod ad te illius absolutio non spectabat. Vnde quæris, quid in similibus sit agendum? videtur enim aliquibus, quod cùm ad Metropolitanum per appellationem quæstio non defertur, excommunicatus autem vocem non *c* habeat appellandi, utpote ab Ecclesia separatus, sive appellaverit, sive non, Metropolitanus ei non debet absolutionis beneficium exhibere. Verùm ex verbis cujusdam epistolæ, quam dicunt Scholastici *d* decretalem, & à bonæ memoriæ Alex. Pap. prædecessore emanasse proponunt, habetur quod si ante appellationem in aliquem excommunicationis sententia fuerit promulgata, Metropolitanus ante litis ingressum, ab eo juramento recepto, secundùm Ecclesiæ consuetudinem debet ipsum absolvere, nisi voluerit Episcopo diœcesf. deferre, ipsumque ad eum remittere absolvendum: ubi etiam consequenter infertur, quod quia excommunicati audiendi non sunt priùs, quàm fuerint absoluti; nec sunt ad illos, à quibus appellaverant, remittendi. In *e* Sardicensi autem Concilio reperitur, ut is, qui ab Episcopo est abjectus, finitimos Episcopos interpellet, & causa ejus audiatur, & diligentiùs pertractetur. Episcopus autem, qui justè, vel injustè abjecit, eundem patienter accipiat, ut discutiatur negotium, quatenus vel probetur ejus à pluribus sententia, vel etiam emendetur: priùs tamen, quàm omnia diligenter, ac fideliter examinata fuerint, nullus ante cognitionem communioni eum sociare præsumat, qui fuerat communione privatus. Nos igitur credimus distinguendum, utrum proponat se post appellationem legitimè interpositam

interpositam excommunicaione notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuisse patenter expressum; in quibus casibus ad probationem eorum, etiamsi absolutionem non petat, debet admitti: sed donec de ipsis constiterit, in aliis evitari, quamquam Ap. Sed. etiam tales consueverit absolvere ad cautelam. Verùm in aliis, nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, ne sententiam ecclesiasticam contemnere videatur, & propter hoc amplius in suo contemptu ligetur. Quod si beneficium absolutionis humiliter postulaverit, Metropolitanus eum debet absolvere, nisi suo duxerit Suffraganeo deferendum. Cui tamen si suffraganeus absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ noluerit exhibere, ipse nihilominus ipsum absolvat, cautione recepta, quod suo debeat parère mandato, ac deinde causam audiat, & quod canonicum fuerit, justitiâ mediante decernat. Quod si forsitan Episcopus subditum suum propter manifestum excommunicasset excessum, Metropolitanus non debet ipsum absolvere, nisi suffraganeus requisitus malitiosè sibi absolutionis beneficium denegaret.

NOTÆ.

a *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 14. De Senonensi Metropoli jam nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de constit. cap.* 1. *de postulat. Prælat.*

b *Altissiodorensi.*] Qui est suffraganeus Archipræsulis, de cujus diœcesi nonnulla adduxi *in capite* 14. *de præscrips.*

c *Non habeat appellandi.*] Quod diversùm est quando excommunicatus appellare intendit in alia causa, quàm in ea, pro qua fuit excommunicatus, ut probat Balboa *in cap. dilecti* 10. *de except.*

d *Decretalem.*] Relatam *in cap. quæsitum, de offic. ordin.*

e *Sardicense,*] *Can.* 17. relato *in cap. si fortè* 11. *quæst.* 3.

COMMENTARIUM.

1. Probatur conclusio. EX hoc textu sequens communiter venit disputanda assertio: *Archiepiscopus potest absolvere subditum suffraganei sui ad eum appellantem, non aliàs.* Probant eam textus *in cap. Romana, cap. venerabilibus, hoc tit. in* 6. *cap. Romana, de pœnis, cod. lib. cap.* 1. *de foro compet. cod. lib. cap. pastoralis, cap. duo, de offic. ordin. cap. servetur,* 11. *quæst.* 3. Faciunt textus *in c. conquestus, cum aliis,* 9. *quæst.* 2. Concil. Sardic. *can.* 13. Nicæn. *can.* 8. Illiberit. *can.* 53. Cæsaraugust. *can.* 5. Frisingen. anno 1440. habitum *can.* 15. & alii sacri canones, quos refert Ant. August. *in epit. lib.* 37. *tit.* 81. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 7. Cæsar de *Eccles. Hierarch. disput.* 5. §. 2. Filesacus *in cap. ad reprimendam* 8. *de offic. Ordin.* Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 28. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 126. *per tot.* Martha *de jurisd.* 3. *part. cap.* 12. & 14. Balboa *in cap.* 1. *de foro compet.* Altesserra *in præsenti.*

2. Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam Archiepiscopus totius provinciæ suæ moderator est, & judex ordinarius, *cap. in apibus* 7. *quæst.* 1. adeo ut omnes clerici proponere possint omnes querelas coram ipso, *cap. quia cognovimus* 10. *quæst.* 3. unde totius Metropolis curam, & solicitudinem ad Archiepiscopum pertinere, docetur *in cap. per singulas,* 9. *quæst.* 3. Igitur si judex ordinarius est, poterit absolvere subditos suffraganeorum ab eis excommunicatos. Difficilis est etiam præsens assertio dum in ea docetur, Archiepiscopum, ad quem appellatio interposita est, posse excommunicatos absolvere; nam excommunicatio ab homine prolata ab ipso debet relaxari, *cap. nuper, hoc tit.* probavi latè *in cap.* 8. *de offic. Ordin.* & in eo locu, ubi quis à communione exclusus est, illi reconciliari debet. Concil. Arelat. 1. *can.* 16. Ergo Archiepiscopus, qui sententiam excommunicationis non protulit, non potest eam relaxare. Accedit, nam juxta veterem Ecclesiæ disciplinam desideratur, ut in ea Ecclesia, ubi quis ab Episcopo ejectus fuit, ibi reconcilietur, & iterum admittatur. Concil. Sardic. *can.* 16. Ergo cùm Episcopus à propria Ecclesia subditum ejecit, non potest Archiepiscopus eum in sua Ecclesia reconciliare, & recipere.

3. De absolutione excommunicati. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in præsenti casu novum jus statui circa absolutionem excommunicato impertiendam à superiore illius, qui excommunicationem protulit; nam juxta veteres Ecclesiæ canones nulli concedebatur absolutio ante litem in Synodo, vel coram superiore dijudicatam. Concil. Nicæn. *can.* 5. ibi: *De his qui à communione segregati sunt, sive clericorum, sive laicorum sint ordinis, ab Episcopis, qui sunt in unaquaque provincia, valeat sententia secundùm canonem, qui pronuntiat eos, qui ab aliis ejecti sunt, non esse ab aliis admittendos. Examinetur autem nunquid vel simulatè, vel contentione, vel aliqua ejusmodi Episcopi acerbitate è congregatione pulsi sint.* Antiochenum *can.* 12. *Si quis à proprio Episcopo fuit excommunicatus, ne priùs ab aliis suscipiatur, quàm fuerit à proprio Episcopo susceptus, vel facta Synodo accedens se defenderit, & persuasâ Synodo aliam sententiam retulerit. Idem autem decretum adversus laicos, presbyteros, & diaconos, & eos, qui sunt in Cleri catalogo, observetur.* Sardicense *can.* 17. ibi: *Tamen priùs quàm omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum qui fuerit à communione separatus, ante cognitionem nullus debet præsumere, ut communioni societ.* Citatur à Grat. *in c. Episcopus,* 11. *q.* 3. Sed in præsenti Innocentius III. circa hanc absolutionem duplicem considerat excommunicationem; vel enim est manifestè justa, vel manifestè injusta, vel dubia, vel prætenditur nulla. Si sententia est manifestè justa, ut lata propter manifestum excessum, Archiepiscopus per appellationem aditus excommunicatum, nisi facti illum pœniteat, & satisfaciat, absolvere nequit. Si manifestè injusta sit, quia post appellationem, vel cum errore intolerabili sit prolata, mox excommunicatus erit absolvendus. Si dubia est, quod accidit, ut prætenditur, plerumque antequam absolutionem reus imploret, defensionis locus ei negatur: quæ absolutio ante causæ cognitionem ad cautelam, & sub conditione ei concedi debet, præstita cautione de parendo mandatis Ecclesiæ. Si tandem sententiam nullam esse excommunicatus conquetatur, licet illi aut absolutionem pe-

tere, aut eâ non petitâ, causam nullitatis agere: si petat absolutionem ad cautelam, illi concedenda est; si non petat, sed sententiam nullam esse probaturum profiteatur, illi causam hanc prosequi licet, in aliis autem minimè audietur. Vnde apparet, ante cognitionem novo jure ferè semper absolutionem excommunicato appellanti esse concedendam: quod etiam cavetur *in cap. sacro*, §. *caveant*, *hoc tit. cap. venerabilibus*, §. *sanè*, *hoc tit. in 6.* diligentiùs tamen antiquos canones perscrutanti, hoc absolutionis genus non omnino inusitatum constabit: ab eo enim prope abest absolutio à Domino Antiocheno Patriarcha quibusdam presbyteris concessa, quæ refertur actione 10. Concilii Chalcedon. inter acta Concilii Beryt. ibi: *Propter festivitatem illos ab excommunicatione absolvit; sub ea tamen definitione, ut Antiochiâ non excederent, donec sententiam causa perciperet: si autem exirent antequam finem causa perciperet, majori pœna essent damnationis obnoxii.* Facit textus ad idem *in can. 3. Concilii Agath.* in illis verbis: *Episcopi si sacerdotali moderatione postpositâ innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, à vicinis Episcopis cujuslibet provincia literis moneantur; si parêre noluerint, communio illis usque ad tempus Synodi à reliquis Episcopis non denegetur, ne fortè propter excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore morte præveniantur.* Et si sententia evidenter iniqua erat, etiam juxta antiquos canones, nec excommunicatus, nec alii illi deferebant, *cap. cui illata*, 11. *quæst.* 3. Concil. Sardic, *can.* 17. *Si quis Episcopus vim passus injustè ejectus sit, vel propter scientiam, vel propter catholica Ecclesia confessionem, &c. effugiens periculum innocens execrationi subjectus in aliam urbem venerit, ne prohibeatur illic tamdiu agere, donec revertatur, vel à facta sibi injuria possit liberationem invenire. Durum enim est, atque adeo gravissimum, eum qui injustam ejectionem passus est, à nobis non suscipi.*

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis, ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cùm excommunicatus ab uno Prælato, ab alio suscipi non debeat, ut latè probavi *in cap. 8. de offic. ordin.* ut ita servetur cuique sua jurisdictio illibata, & ab eo quisque communionem accipiat, à quo privatus fuerat, *cap. servetur*, 11. *quæst.* 3. & Archiepiscopus nullam habeat jurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in casibus relatis *in cap. pastoralis*, *de offic. Ordin.* ideo excommunicatos à propriis suffraganeis Archiepiscopus absolvere nequit, quia excommunicatus absolvi debet à proprio judice, *cap. cùm ad Ecclesiarum*, *de offic. Ordin.* Si autem ipse excommunicatus à proprio Episcopo ad Archiepiscopum appellaverit, quia in hac secunda instantia Archiepiscopus jurisdictionem in subditos suffraganeorum exercet, rectè poterit excommunicatum à suffraganeo absolvere causâ cognitâ, juxta distinctionem suprà relatam, etiamsi absolutio talis censuræ Pontifici esset reservata. Marinis *lib.* 5. *resol. cap.* 17.

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, nam licèt Archiepiscopus sit judex ordinarius in tota sua provincia, id tamen procedit in rebus pertinentibus ad generale provinciæ regimen, & ut ad illum appellari valeat; non verò respectu subditorum suffraganeorum, *cap. scitote 6. quæst.* 3. *cap. peregrina 3. quæst.* 6. Vnde subditos suffraganei sui in prima instantia judicare nequit, *dicto cap. duo*: & quia qui potest aliquem ordinare, potest & eum judicare, *cap. nullus*, *de parochiis*; & quia Archiepiscopus non potest subditos suffraganeorum judicare, ideo nec ad ordines promovere valet, *cap.* 1. *de offic. Ordin. in 6.* Nec obstat difficultas alia, nam procedit quando à sententia excommunicationis appellatum non est, quia tunc ab eodem judice debet quis absolvi, à quo excommunicatus fuit, juxta tradita *in d. cap. 8. de offic. Ordin.* at verò cùm appellatum est, quia per appellationem causâ devolutâ ad superiorem ipse plenam jurisdictionem habet, ideo tunc excommunicatum à suffraganeo absolvere valet.

Sed suprà traditis obstare videtur textus *in cap. ad reprimendam 8. de offic. Ordin.* ubi refertur, Lexoviensem Episcopum conquestum fuisse coram Innocentio III. eò quòd à se excommunicatos Archiepiscopus Rhotomagensis, & alii comprovinciales absolvebant: & decrevit Innocentius, ne deinceps à Lexoviensi Episcopo excommunicatos cæteri Episcopi recipiant ad communionem; Archiepiscopus verò excommunicatos coram se conquestos de injustitia excommunicationis absolvat, vel absolvendos remittat ipsi Episcopo, qui si eos ad communionem recipere renuat, simili pœna afficiatur. Ex quo textu apparet, Archiepiscopum nullâ præmissâ appellatione posse absolvere excommunicatos à suffraganeo. Pro cujus difficultatis solutione Glossa, & antiquiores repetentes *in cap. pastoralis*, *de offic. Ordin.* asserunt Archiepiscopum posse supplere negligentiam suffraganei in absolutione impertienda excommunicato, & ita procedere textum *in dicto cap.* 8. Sed licèt hæc sententia vera sit, quam latè probat Barbosa *alleg.* 126. *per tot.* tamen non adaptatur decisioni textus *in d. cap. ad reprimendam.* Quare eâ omissâ, pro vera expositione ipsius textus discrimen constituendum est inter eum casum, in quo de injustitia excommunicationis agitur inter subditum suffraganei, & ipsum suffraganeum Episcopum, qui ex officio, & non ad partis petitionem ipsum excommunicavit; & inter eum casum, in quo causa injustitiæ excommunicationis vertitur inter subditos suffraganei, inter quos lis agitatur, cujus causâ excommunicatio prolata est. Primo casu Archiepiscopus cognoscere potest, etiam per modum querelæ de justitia excommunicationis, sive per simplicem querelam, sive per appellationem, *c. per singulas 9. q. 3. c. sacro*, *hoc tit.* quo casu procedit textus *in d. c. ad reprimendam.* Secùndo verò casu ullo modo Metropolitanos, nisi mediante appellatione, excommunicatum à suffraganeo absolvere nequit, quia inter subditos suffraganeorum, nisi per viam appellationis, Archiepiscopus cognoscere nequit, *dicto cap. duo simul*, *cap. pastoralis*, *de offic. Ordin.* Docent Cæsas *de eccles. hierarch. disput.* 5. §. 2. Barbosa *d. alleg.* 126. *num.* 22. Sed adhuc manet non levis difficultas in eo, quod docetur in eodem textu, Archiepiscopum debere ipsum excommunicatum remittere Episcopo, ut ab eo absolvatur, præcipuè cùm eo casu excommunicatum absolvendum esse ab ipso Archiepiscopo expressè doceatur *in cap. venerabilibus*, §. *sanè*, *de offic. ordin. lib. 6.* Sed ut hunc etiam scrupulum amoveamus, tres casus distinguendi sunt. Primus est, cùm excommunicatio ipsa ex tenore processus justa apparet; tunc enim Archiepiscopus tenetur ipsum excommunicatum remittere Episcopo excommunicanti, ut ab eo absolvatur, nec ipsum absolvere valet, cùm injuria fieret excommunicatori, si justè ab eo excommunicatus per alium absolveretur, contra textum *in cap. servetur*, 11. *quæst.* 3. *cap. cùm contingat*, *de offic. deleg.* Secundus casus est, cùm excommunicatio injusta apparet, quo casu Archiepiscopus excommunica-

6. EXPONITUR CAP. 8. DE OFFIC. ORDIN.

tum

tum abſolvere valet, quia nulla fit injuria excommunicatori, cùm ipſa excommunicatio manifeſtam contineat injuſtitiam. Tertius caſus contingit, cùm adhuc dubitatur, nec apparet, juſta, an injuſta ſit excommunicatio: quo caſu poteſt Archiepiſcopus eum abſolvere, ſed ex honeſtate debet eum remittere proprio Epiſcopo, ut ab eo abſolvatur, *dicto §. ſanè*; quo caſu procedit textus *in d. cap. ad reprimendam*, ubi quia non conſtabat adhuc de injuſtitia excommunicationis, ideo docetur Archiepiſcopum Rhotomagenſem poſſe abſoluere excommunicatos à Lexovienſi Epiſcopo, aut eos illi remittere abſoluendos. Etiam juxta prædictum caſum, in quo ſubditus ſuffraganei conqueritur de injuſtitia excommunicationis prolatæ ab Epiſcopo ex officio, accipiendus eſt textus *in can. 9. Concil. Vernenſis*, ibi: *Si quis ab Epiſcopo ſuo degradatus fuerit, & ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine commeatu facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo ſuo correptus & excommunicatus fuerit, quicunque cum ipſo communicaverit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum. Quod ſi aliquis reclamaverit, quod injuſtè ſit excommunicatus, licentiam habet ad Metropolitanum Epiſcopum venire, & ab eodem ſecundùm canonicam inſtitutionem dijudicetur: interim ſuam excommunicationem cuſtodiat.* Quem canonem exponit Fileſacus *in d. cap. 8. de offic. ordin.*

CAPUT XLI.

Idem a *Vniverſis Chriſti fidelibus per Lombardiam conſtitutis.*

Si aliquando fortè contingat, quod ab eis, qui auctoritate Apoſtolica ſunt excommunicationi ſubjecti, luſtræ literæ cum ſalutationis alloquio obtineantur, non propter hoc excommunicationis credatur ſententia relaxata, cùm per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam per ſubreptionem contingat hujuſmodi literas impetrari: ſicut in b Placentinis nuper dicitur contigiſſe, qui cùm ſint propter iniquitatem, quam in Deum, & ejus Eccleſiam commiſerint, excommunicationis vinculo innodati, ſe quaſi abſolutos per hujuſmodi literas, quas eis pro Templariis miſiſſe dicimur, gloriantur: quanvis non ſimus memores talium literarum, cùm etſi eis jam excommunicatis exhibitæ fuerint, forſan tamen priùs fuerant impetratæ. Quocirca univerſitati veſtræ per A. ſ. m. quat. eos ſicut excommunicatos arctiùs evitetis, donec à ſuo reſipiſcant errore. In ſimilibus, ſi quando fortè contigerit, ſimile judicium obſervate.

NOTÆ.

1. a Vniverſis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de reſcript. cap. 2.* ex qua literam hujus textus reſtituo.

b *Placentin.*] Jam enim per annos 1199. temporibus Innocentii III. Grumerus Epiſcopus Placentinus factioſos hæreticos Placentinos excommunicaverat: & cùm adverſus eorum impietatem decertans non potuiſſet eos ad viam veritatis reducere, cum Clero Placentia exceſſit, Cremonamque profectus eſt, poſtcaque Innocentius III. Placentinos ſæpe ſæpiùs monitos diris cenſuris involvit, atque Epiſcopali Cathedrâ privavit die 9. Octobris, anno 1206. ut refert Vghel. *tom. 2. Ital. ſacra, fol. 277.* Vnde de his literis monitoriis ad Placentinos ſcriptis agit Innocent. *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

2. Excommunicatus non ſolùm verbis poteſt abſolvi ſolemnibus, verùm & factis, quibus gratiam, & indulgentiam illi facere Prælatum, qui eum abſolvere valet, cognoſcatur; veluti ſi Epiſcopus ab eo excommunicatum poſtea ad divina officia admittat, ut Innocentius III. reſcribit *lib. 2. regeſtr.* ibi: *Cæterùm interrogatus in judicio coram nobis procurator Gurcen. Epiſcopi, utrum pro excommunicato idem Epiſcopus ſe haberet, reſpondit quod reverà Salzeburgen. Archiepiſcopus excommunicavit Epiſcopum, & Capitulum 4. feria, & poſt tertiam, vel quartam diem dedit ipſi licentiam audiendi divina, & ut divinis officiis intereſſet; quia ipſe propter debilitatem manus celebrare non poteſt, & ex tunc divina ſibi fecit officia celebrari, & exercuit ea, quæ conſueverat exercere. Nos autem interloquendo reſpondimus, quod ſi res taliter ſe haberet, Epiſcopus idem pro abſoluto eſſet habendus.* Tria autem potiſſima ſigna ſunt indulgentiæ, & reconciliationis erga benemerentes. Primum ſi à Principe admittantur ad adorationem: ſecundum, ſi ad oſculum: tertium ſi eum benedictione, aut ſalutatione Pontifex illis ſcribat. De primo indulgentiæ ſymbolo extat propbanum teſtimonium Ammiani Marcel. *lib. 15.* ubi de Vrſicino per admiſſionem ad porpuræ adorationem reconciliato ita ſcribit: *Perſtringebatur Urſicini mentio, ut conſiliis rei bellicæ præſtantiſſimi, fruſtraque gravi injuria laceſſiti, & per admiſſionum Magiſtratum, qui mos eſt honoratior, accito eodem ingreſſo, conſiſtorium offertur purpurâ multò quàm antea placidius, atque ita ante Principis pedes ſupplices ſtaverunt.* Cujus adorationis purpuræ mentio extat in *l. 1. Cod. de Comitibus & Tribun. lib. 12. l. 4. Cod. de Conſul. l. 1. Cod. de præpoſ. ſacri cubic. l. 1. Cod. de domeſtic. & protect. l. 1. Cod. de ſilent. l. ſi quis ſervum 7. Cod. qui militare, l. fin. Cod. de Palatin. ſacrar. largit. l. 2. Cod. de privil. ſcholar. l. 1. Cod. de apparit. Præfecti Prætor. l. 1. Cod. de apparit. Præfecti Vrb. lib. 12. l. reſtituendæ 6. verſ. Ad hæc, Cod. de advocat. diverſ. judic. l. 2. Cod. de Fabric. lib. 11.* plura de ea congeſſerunt relati à Solorzano *de honorariis Senator. num. 516.* Lipſius *lib. 2. elect. cap. 6.* Durantius Caſel. *lib. 2. var. cap. 16.* Salmaſius *in notis ad hiſtor. Auguſt. pag. 319. & 440.* Demſterus *ad Roſinum libro 3. antiquit. cap. ult.*

Salmut.

Salmut. *ad Pancirol.* 1. *part. memorab. tit.* 46. Gtethserus *lib.* 1. *de cruce*, *cap.* 53. Novatinus 1. *tom. elect. sacr. lib.* 2. *cap.* 70. P. Pintus *in spicileg. sacr. tom.* 1. *cap.* 40. Illustr. Ramos *pro Episcop. Lusit. propos.* 2. *ad fin. num.* 90. Vnde Legati Principum cùm admittendi sunt ad adorationem pedum Pontificis, priùs absolvuntur pro tempore legationis, ne ex ipsa admissione absoluti in perpetuum maneant, ut refert Panormitanus *in præsenti*, *num.* 5. ibi: *Et ideo Papa servat, quod cùm adsunt excommunicati Ambassiatores, facit eos priùs absolvi, & explicatâ ambassiatâ, reducit eos in pristinam excommunicationem.* De absolutione per admissionem ad osculum extat textus disertus *in cap. cùm olim* 12. *de privil.* ibi: *Te, licèt excommunicatus ab Eugubiensi Episcopo dicaris, tanquam non ligatum admisit ad osculum.* Vbi notavi, & plura de osculo pietatis, & charitatis adduxi *in cap. pro illorum, de præbend.* Tandem absolutio contingit per benedictionem cum salutatione in litteris excommunicatis missis, cujus formolæ initium illustrat Ferrarius *lib.* 3. *de epistol. Eccles. cap.* 2. Vnde cùm Pontifex absolvere non vult excommunicatum, adjicit eam clausulam, *sine salutatione.* Innocentius III. *lib.* 2. *epist.* 28. ibi: *Potestati, & populis Tarvisinis, sine salutatione.* Notavit Cironius *lib.* 2. *observ. cap.* 14. & illustrat Dominus Ramos *ubi suprà, num.* 93. Vnde si scienter Pontifex in præsenti excommunicato scriberet cum salutatione, absolutus crederetur; sed quia per obreptionem clausula illa adjecta credebatur, ideo ait Innocentius, eum absolutum non credi. Sed quia plerumque dubitabatur, an scienter, vel ignoranter Pontifex cum excommunicato communicans, illum absolvere intenderet, ideo statutum fuit *in Clement.* 1. *hoc tit.* ut etiamsi scienter Pontifex cum excommunicato communicaverit, non ideo eum absolvisse credatur.

CAPVT XLII.

Idem C. S. [a] *Laurentii in Lucina Presbytero Cardinali, Apost. Sed. Legato.*

Officii. *Et infrà:* Postremò quæsivisti, utrum is, qui propter plures excessus à [b] pluribus Prælatis jus in ipsum habentibus, excommunicationis est vinculo innodatus, & uni Prælatorum de uno tantùm satisfacere vult excessu, ab eo fit absolvendus, de quo satisfacere vult eidem; & cùm de aliquo non satisfecerit, ab aliis absolutus valeat nunciari. Quia verò super hoc inter scholasticos diversæ sunt sententiæ diversorum; nos ad præsens nulli præjudicare volentes, id solummodò tibi super hoc articulo respondemus, quod supprimenti veritatem absolutio [c] subrepta non prodest; & veritatem intelligens, absolutionem hujusmodi exhibere non debet.

NOTÆ.

a *Sancti Laurentii.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. & *in c. officii, de elect.* ubi alias partes hujus Decretalis congessi.

b *A pluribus Prælatis.*] Posse quem iterum, atque iterum excommunicari, & tunc variis egere absolutionibus, probavi suprà *in c. cùm pro causa.*

c *Subrepta.*] Probavi suprà *in cap. cùm pro causa, & in cap. super eo, de cohabit. cleric.*

CAPVT XLIII.

Idem [a] *Ferrariensi Episcopo.*

Responso nostro postulas edoceri, cùm Ferrarien. cives excommunicationis, & interdicti sententiis sint ligati, an liceat viros, & mulieres simul in hebdomada, vel in mense apud aliquam Ecclesiam convocare, quibus prædices verbum Dei, & eosdem ad correctionem inducas. Super quo f. tuæ t. respondemus, quod sine scrupulo conscientiæ hoc facere [b] poteris, cùm videris expedire, dummodo contra formam interdicti nullum eis divinum officium celebretur. Præterea quæsivisti, cùm Ferrarien. civitas interdicto sit, & [c] excommunicationi supposita, & ideo sint ibidem præter baptisma parvulorum, & pœnitentiam morientium, universa sacramenta ecclesiastica interdicta, an liceat tibi baptizatos pueros in frontibus consignare. Super quo tibi taliter duximus respondendum, quod sicut baptizari pueri possunt, sic & baptizati ad confirmationem in frontibus à te possunt sacro chrismate [d] deliniri.

NOTÆ.

1 a *Ferrariensi.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 16. Hugoni videlicet, qui floruit in Ecclesia ex anno 1196. usque ad annum 1212. ut refert Vghel. *tom.* 2. *Italia sacra, fol.* 576.

b *Poteris.*] Rectè, nam & olim nemo submovebatur ab Ecclesia tempore concionis, immò omnes admittebantur, tam catechumeni, & hæretici, quàm Gentiles & Iudæi: Concil. Carthag. 4. *can.* 84. ibi: *Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive Gentilem, sive hæreticum, sive Iudæum, usque ad Missam catechume* 2

chumenorum. De catechumenis extat disertus locus Tertulliani *lib. 1. de præscrip. advers. hæretic. cap. 41.* ibi: *Quis catechumenus, quis fidelis, incertum est? pariter adeunt, pariter audiunt.* D. Augustinus *serm. 116. de tempore*, ibi: *Hodie, fratres charissimi, specialiter ad competentes humilitatis nostræ sermo dirigitur: & quamvis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio nostra conveniat; peculiariter tamen eos, qui nunc baptismi sacramenta desiderant, volumus admonere.* De hæreticis constat ex Possidonio *in vita D. August.* ibi: *Libros ejusdem, sive tractatus mirabili Dei gratia procedentes, instructos omni rationis copia, atque auctoritate sanctarum Scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes cum Catholicis ingenti ardore audiebant.* De Gentilibus, & Judæis constat ex dicto canone 24. Concilii Carthag. & ex Concilio Valentino Hispaniæ *can. 1.* ibi: *Antiquos canones relegentes censuimus observandum, ut sacrosancta Evangelia ante munerum illationem in Missa catechumenorum in ordine lectionum post Apostolum legantur, quatenus salutaria præcepta Domini nostri Iesu Christi, vel sermones sacerdotis, non solùm fideles, sed etiam catechumeni, & pœnitentes omnes, qui è diverso sunt, audire licitum habeant.* Gregorius Nyssenus *orat. de Sancto baptismate* D. Augustin. *homil. 49.* ibi: *Audite charissimi, membra Christi, & Matris Catholicæ filii: quod dico competentibus, audiant fideles, audiant & pœnitentes, audiant catechumeni, audiant, & omnes timeant.* Illustrant Ferrar. *lib. 2. de ritu concion. c. 13.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 67.* Albaspineus *lib. 2. obs. cap. 29.* Morinus *lib. 2. exercit. cap. 27.* Gibalinos *de censur. disquisit. 7. quæst. 5.* qui rectè docent, quod licèt excommunicati possint adesse in Ecclesia, dum prædicatur verbum Dei, tamen ipse excommunicatus per se prædicare non valet, quia tunc datur communicatio fidelium cum excommunicato. Nec interest, quod in principio concionis recitari solet salutatio Angelica, atque ita si excommunicati adsint in Ecclesia, videtur dari cum eis communio. Nam rectè respondet Avila *de censur. 2. part. c. 6. disput. 11. dub. 3. conclus. 6.* has preces privatas esse, quæ etiam pro salute excommunicati, & coram illo recitari possunt, sicut Evangelium; aut Psalmi in eundem finem dici valent. Gibalinus *ubi sup.* Navarrus *in Manuali, c. 27. n. 36.* Ad divina autem officia audienda omnino ingressus Ecclesiæ excommunicatis denegatur. Tertul. *de pudic. c. 4. Non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submovemus.* D. Isidorus relatus *in cap. 1. 25. dist.* Concil. Vernense, de quo *in c. 1. vers. Ostiarii, 21. dist. Clement. 2. vers. Nonnulli, de sent. excom.* D. Thomas *in 4. dist. 18. quæst. 6. art. 1.* Illustrant Morinus *lib. 2. exercit. c. 27.* Illustriss. Don Franciscus Ramos *in syntag. pro Episcop. Lusitan. propos. 3. num. 94.* & plura de prohibita communione cum excommunicatis in Ecclesia, & divinis officiis; congessi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

c *Excommunicationi.*] Propter bellum civile, quia favebant Othoni Imperatori; nam his temporibus Innocentii, anno 1209. Azo Marchio Salinguerrani Ferrariæ Prætorem cum valida Ferrariensium exulum manu Ferraria expulit: sed Otho Imperator Romæ coronatus, discedens Ferrariæ Hugonem Guarinosum Vicarium constituit, ut refert Bosquetus *ad Innocentium lib. 2. regest. 14. epist. 74.* Vnde quia Ferrarienses favebant ipsi Othoni Ecclesiæ hosti, excommunicati fuerunt.

d *Delinivi.*] Quænam sacramenta tempore interdicti licitè administrari possint, jam exposui *in cap. quod in te, de pænit. & remiss.*

CAPUT XLIV.

a Idem.

INquisitioni tuæ breviter respondeo. Credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato non possunt carnale commercium exercere, quanvis illud apud Ecclesiam probare non possit, an impedimentum hujusmodi non sciat pro certo, sed credat; in quo utique casu debet priùs excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo verò casu distinguimus, utrum habeat conscientiam hujuscemodi ex credulitate levi, & temeraria; an probabili, & discreta; siquidem ad sui Pastoris consilium conscientiâ levis, & temerariæ credulitatis explosâ, licitè potest non solùm reddere, sed exigere debitum conjugale. Verùm cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem conjugii; vel contra judicium conscientiæ committat offensam. Tu ergo juxta responsionem præscriptam super illo procedas articulo, de quo nos consulere voluisti.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 17.* sed nullibi exprimitur cui Prælato rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas editas à Sirleto; & Bosqueto reperitur textus hic: illum tamen exposui *in cap. litteras, de restit. spol. cap. Dominus, de secund. nupt.* & videndus est Thomas Delbene *tract. 2. oper. mor. disp. 10. sect. 13.*

CAPUT

CAPVT XLV.

[a] *Morinensi Episcopo.*

COntingit interdum, quod dum clericali charactere insigniti ad turpia lucra divertunt, & saecularibus negotiis se immiscent, clericale nomen abominabile redditur cordibus infirmorum. Sanè sicut accepimus insinuantibus nobili [b] viro Comite Flandrensi, ac nobili muliere M. relicta quondam Ph. Flandrensis Comitis, in dioecesi tua quidam existunt, qui nec in modo tonsurae, nec in vestium forma, nec in qualitate negotiorum de clerico quidquam ostendunt, ad poenae subterfugium se clericos exhibentes. Quia cùm super excessibus, quos saeculari luxu committunt, ad publica judicia pertrahuntur, circumcisis crinibus, ut possint circumvenire vindictam, se pro clericis repraesentant, clericalis fori privilegium labiis allegantes, qui factis paulò antè negaverant clericatum: dumque repentinâ tonsurâ poenas eludunt, quas intonsi perversis actibus meruerunt, per impunitatis fiduciam nutritur in eis audacia delinquendi, & dum impunè delinquunt, quibusdam efficiuntur in scandalum, & aliis in exemplum. Verùm quia privilegium meretur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate, ac frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem; volumus & mandamus, ut tales, si tertiò à te commoniti, seipsos contempserint emendare: illius efficiantur immunitatis expertes, quae pro clericorum tutela, & laïcorum violentia coërcenda noscitur instituta. Tu denique, frater Episcope, &c. Datum Laterani v. Idus Ianuar. Pontif. N. anno xv.

NOTAE.

[a] MOrinensi.] In nulla ex collectionibus antiquis reperitur textus hic; extat tamen inter epistolas editas à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist.* 200. ex quo regestro inscriptionem & litteram restituo. De Morinensi dioecesi egi *in c. 1. de solut.* & textum hunc exposui *in cap. fin. de clericis conjug. cap. 1. de apostatis.*

[b] *Viro.*] Balduino videlicet.

CAPVT XLVI.

[a] Idem.

IN praesentia dilecti filii, &c. *Et infrà:* Nec canonici suo Decano excommunicationem objicere possint, cùm super hoc nec monitus, nec requisitus fuerit, nec ipse propter hoc eum duxerit evitandum; sed Episcopus in mensa, & Canonici communicaverint ei etiam in divinis.

NOTAE.

[a] IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex. Textum hunc exposui *in cap. cùm inter, cap. dilecti, de except.*

CAPVT XLVII.

[a] *Spiren. Argentin. & Vvarmacien. Episcopis, pro deliberatione Salernitani Archiepiscopi.*

QUantae praesumptionis, & temeritatis existat in Rectores Ecclesiae manus injicere violentas, in Evangelio Dominus protestatur, qui se in ministris suis affligi asseruit, & in Apostolorum Principe alibi se perhibuit iterum crucifigi. Hoc etiam poenae qualitas manifestè declarat, cùm excommunicationis sententia in ipso actu feriat delinquentes, si non solùm in fratres, & Coëpiscopos nostros, sed etiam in minoris ordinis clericos violentiam praesumpserint operari. Ne autem solos violentiae hujus auctores aliquorum praesumptio crederet esse punitos, [b] facientes, & consentientes pari poena plectendos canonica censura condemnat, eos etiam delinquentibus favere interpretans, qui cùm possint, manifesto facinori desinunt [c] obviare. Quod bonae memoriae C. Papa praedecessor noster hactenus diligenter attendens, auctores, & fautores captionis, & detentionis ven. f. n. [d] Salernitani Archiepiscopi excommunicationis nuntiasset vin-

culo

culo innodatos, nisi per Imperiales nuncios sæpè fuisset ei, ac firmiter repromissum, quod idem Archiepiscopus sine dilatione qualibet libertati pristinæ redderetur. Ne autem detentio ejus nobis de cætero imputetur, si circa liberationem ejus inventi fuerimus negligentes, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & strictè præcipimus, quatenus nobilem virum Vvicel. de Berc. ex parte nostra diligentiùs moneatis, ut eundem Archiepiscopum à detentionis suæ carcere absolutum ad nos cum honore remittat, nobilitatem ejus gratiarum actionibus prosequentes, quod circa eum spiritum compassionis exhibuit, & quantum licuit, solatium ei humanitatis impendit. Quod si (quod non credimus) ad monitionem vestram, & venerabilis fratris nostri *e* Sutrini Episcopi, & dilecti filii Abbatis sancti *f* Anastasii, quos ad hoc specialiter destinamus, eum dimittere noluerit, excommunicatum ipsum publicè *g* nuncietis: & si qua forsan ab aliquibus Ecclesiis beneficia possidet, ea ipsi per censuram ecclesiasticam auferri mandantes, totam terram ejus, immò totam diœcesim, in qua idem Archiepiscopus detinetur, vel ad quam translatus fuerit detinendus, supponatis sententiæ interdicti. Nos enim dilectis filiis Capitulo Maguntin. dedimus in mandatis, ut sententiam vestram faciant inviolabiliter observari. Volumus autem nihilominus, & mandamus, ut universis Alemaniæ Principibus remissionem suorum criminum injungatis, ut solicitudinis suæ studium efficaciter interponant, quod eis mediantibus Archiepiscopus ipse liberè ad nos quantocyùs revertatur: significantes eis, quod si id (quod absit) impletum non fuerit, in totam Alemaniam interdicti cogemur sententiam promulgare. Quod si omnibus, &c.

NOTÆ.

1. e *Spirensi.*] In hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap.*4. tantùm legitur, *idem*: sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso Regestro epistolarum Innocentii correcto à Sirleto Cardinali, ubi *lib.* 1. *fol.* 10. reperitur textus hic. Spirensis Cathedralis Ecclesia est in Germania, suffraganea Archiepiscopi Moguntini, cujus Prælato, Othoni videlicet, qui fuit Comes Enemberg. in præsenti rescribit Innocentius. [Argentina etiam Ecclesia est in eadem Metropoli, ut probavi *in cap. venerabili, de preb.* cujus Prælato. Conrado videlicet, missa est præsens Decretalis. Similiter & Vvormaciensis (ita legendum) est in Germania sub eodem Archipræsule, ut probavi *in cap.*1. *de censibus.* Ejus Episcopo Leopoldo in præsenti scribit Innocentius.

2. b *Facientes, & consentientes.*] Iuxta tradita *in cap.*1. *de offic. deleg.*

c *Obviare.*] Consonant textus *in cap. negligere* 55.2. *quæst.*7. *cap. qui potest* 8. 23. *quæst.*4.*c.*1. *cap. error, cum sequent.* 83. *dist. cap.*1. *cap. facientis* 3.86. *dist. l. culpa* 50. *l. nullum* 109. *ff. de R.I.l.*2. §.1. *l.*3. *&* 4. *ff. de noxal.* Et sanè parœmiale est, & decantatum illud Senecæ *in Troade*: Peccare qui non prohibet, cùm potest, jubet. Cui consentiunt Arnobius *lib.*2. *advers. Gentes*, ibi: *Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, cessatione crimen feceris proprium, & retentionis dissimulatione permiseris prius.* Salvianus *lib.*7. *de Provid. Potestas quippe magna, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari. in cujus enim manu est, ut prohibeat, jubet agi, si non prohibet admitti.* Petrus Blesensis *epist.*149. *Ipsa taciturnitas ejus præsumitur ad consensum; videtur enim consentire, qui cùm possit, & deberet, non corripit: & dissimulatrix patientia societatis occulta scrupulo non carebit.* Alia in eandem sententiam congesserunt Rithershusius *ad Salvianum, pag.* 323. Desider. Heraldus, & Balengerus ad Arnobium *ubi suprà*, Petrus Faber, & Gothofredus *in dicta l. culpa*, & *dicto cap. nullum*, Amaya *in l.*3. *Cod. de canone largit. num.* 16. Solorzanus *emblem. ad praxim*; notarunt Flores de Mena *lib.*1. *quæst.*18. P. Mendo *lib.*3. *de jure Academ. quæst.*37. & *nos in cap.*3. *de hæreticis.*

d *Salernitani.*] Nicolai videlicet; nam anno 1192. defuncto Tancredo Rege Siciliæ, Henricus Imperator injurias ulturus, & ut Regnum illud occuparet, copias paravit. Vvillelmus autem Tancredi filius unà cum matre, & sororibus, viribus suis non fidens in prærupti montis Calabilocte castrum confugit. Imperator Messanâ, aliisque urbibus Siciliæ blandè allectis sub pollicitationum simulatione, idest, ut si Vvillelmus regno se abdicaret, ei Tarenti Principatum, ejusque matri Comitatû Lecii ipsis elargiretur, Vvillelmum Regem, Siviliam matrem, filiasque in potestatem suam redegit 3. Kal. Januarii, anno 1195. ut referunt Baronius *anno* 1194. Facel. *in decad. fol.*472. Sed perfidus Imperator eos omnes cum Nicolao Archiepiscopo Salernitano, Richardo Comite Ayelli, Rogelio fratre Matthæi Cancellarii, Episcopo Ostrunensi, & Tranensi, aliisque Regni Proceribus in Germaniam veterem coëgit, ibique suppliciis affectos carceri mancipavit. Sed Innocentius III. præsenti epistolâ, & aliâ missâ Episcopo Sutriensi, & Abbati S. Anastasiæ, ut inde educerentur, curavit. Ergo excommunicationis minis per Episcopos intentatis, adnitente etiam Philippo Sueviæ Duce, ipsius Imperatoris fratre, omnes pristinæ libertati sunt restituti, excepto Rege, qui Regno exauthoratus, oculis erutis, atque genitalibus recisis, carceri ad mortem usque mancipatus fuit, ut refert D. Rochus Pirro *in chron. Reg. Siciliæ, anno* 1194. 3.

e *Sutrini.*] De Ecclesia Sutriensi, seu Sutrina, egi *in cap. cum Ecclesia, de causa possess. & propr.*

f *Sancti Anastasii.*] Legendum est sanctæ Anastasiæ, quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in Sicilia, & ipsius Abbatiæ præsentatio spectat ad nostrum Monarcham, ut refert, & probat Barbosa *lib.*3. *voto* 89. *in princip.*

g *Nuncietis.*] Quia manus violentas injecisse creditur, qui clericum in carcere, aut simili loco detinet, *cap.*2. *hoc tit. in* 2. *collect.* ubi probavi *in cap. desideres, hoc tit.* 4.

CAPUT XLVIII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

SAcro approbante Concilio prohibemus, ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competenti commonitione præmissâ, & præsentibus personis idoneis, per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio, promulgare præsumat; quia si contrà præsumpserit, etsi *b* justa fuerit excommunicationis sententia, *c* ingressum Ecclesiæ per mensem unum sibi noverit interdictum, aliâ nihilominus pœnâ mulctandus, si visum fuerit expedire. Caveat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cujusquam absque manifesta, & *d* rationabili causa procedat: ad quam, si fortè aliter processerit, & requisitus humiliter processum hujusmodi non curaverit absque gravamine revocare, gravatus apud *e* superiorem judicem deponat de injusta excommunicatione querelam: quod si absque periculo moræ potest, ad excommunicatorem illum cum suo mandato remittat, intra competentem terminum absolvendum; alioquin ipse vel per se, vel per alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione receptâ, munus ei absolutionis impendat. Cúmque adversus excommunicatorem de injusta excommunicatione constiterit, excommunicator condemnetur excommunicato ad interesse, aliàs nihilominus, si culpæ qualitas postulaverit, superioris arbitrio puniendus, cùm non levis sit culpa tantam infligere pœnam insonti, nisi forsan erraverit ex causa probabili, maximè si laudabilis opinionis existat. Verùm si contra excommunicationis sententiam nihil rationabile fuerit à conquerente probatum, idem & super injusta excommunicationis molestia per pœnam ad interesse, vel aliam secundùm superioris arbitrium, nisi forsan & ipsum probabilis error excuset, & super eo, pro quo justa fuerit excommunicatione ligatus, per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sententiam usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observandam. Si verò judex suum recognoscens errorem, paratus sit talem revocare sententiam; & is, pro quo lata fuerat, ne absque satisfactione revocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, nisi talis error sit, de quo meritò debeat, vel valeat dubitari: & tunc sufficienti cautione receptâ, quod coram eo ad quem extitit appellatum, vel delegato ab ipso juri parebit, excommunicatum absolvat, sicque pœnæ subscriptæ minimè subjacebit: cavens tamen omnino, ne voluntate perversa in alterius præjudicium mentiatur errorem, si districtionis canonicæ vult effugere ultionem.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet, ut legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in ipso Concilio, *canone* 47.

b *Justa.*] Ex causa videlicet; nam quoad ordinem judicialem injusta est, ut statim dicemus.

1. c *Ingressum Ecclesiæ.*] Quæ pœna etiam statuta reperitur ex aliis causis *in cap. is qui, hoc tit. in 6. cap. Episcoporum* 8. *de privil. eod. lib. cap. præsenti, de offic. ordin. eod. lib. cap. exigit, de censibus, eod. lib.* & hac pœna usus fuit D. Ambrosius cum Imperatore Theodosio *in cap. cùm apud* 69. 11. *quæst.* 3. Et cùm hæc pœna ad tempus imponitur, ut in præsenti, & *in cap.* 1. §. *si quis, hoc tit. in* 6. elapso tempore, ab Ecclesiæ ingressu interdictus ipso jure restitutus censetur, *cap. si quis amodò* 81. *dist. cap. non est vobis, de spons.* docet P. Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap.* 4.

2. d *Rationabili.*] Et gravi videlicet; nam nisi pro peccato mortali excommunicatio imponi nō potest, *cap. nemo, cap. Episcopi, cap. nullus*, 11. *quæst.* 3. aut propter notoriam contumaciam in obediendo Ecclesiæ, ut *in cap.* 2. *de majorit. & obed. cap. sacerdote, de consecr. dist.* 2. *cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* Theophil. *de liter. mon. lib.* 1. *cap.* 9. Nec contrarium probatur *in cap. duo,* 96. *dist.* in illis verbis: *Pro culpa, qua aliis sacerdotibus non adeo gravis videbatur.* Ex quibus videbatur, excommunicationem prolatam fuisse. Nam respondetur, illa verba non esse intelligenda, ut verè causa levis fuisset, sed quod falsò sacerdotibus talis videbatur. Nec etiam contrarium probat D. Augustinus *in cap. si habent,* 24. *quæst.* 3. ubi cùm ageret de quodam presbytero, qui ex levi causa fideles anathematizabat, ait se illud non facturum, *nisi gravissimè commoveret*; nam ea verba, *nisi gravissimè commoveret*, ita accipienda sunt, idest, si ita commoveretur, ut extra se esset. Nec etiam contrarium probat textus *in cap. qua fronte* 16. *de appel.* ubi deciditur, posse proferri excommunicationem ob contumaciam, vel aliam causam. Igitur absque contumacia dari potest causa, ob quam excommunicatio proferatur. Nam in eo textu non docetur, aliam causam præter contumaciam sufficere ad proferendam excōmunicationem, sed tantùm asseritur, ad proferendam excommunicationem immediatè necessariam esse contumaciam, & mediatè aliam causam absque contumacia sufficere ad excommunicationem infligendam.

e *Superiorem.*] Qui absolvere debet, aut excommunicatum remittere absolvendum ipsi Episcopo, qui excommunicavit, juxta tradita suprà *in cap. per tuas.*

NOTÆ.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc canone talis communiter deducitur assertio: *Prælatus non debet excommunicare subditum, nisi competenti monitione præmissâ.* Probant eam textus *in cap. Deus, §. omnipotens, 2. quæst. 1. cap. canonica 107. 11. quæst. 3. cap. indignum 21. §. debet, 12. quæst. 2. cap. de illicita, 24. quæst. 3. cap. consuluit, de offic. deleg. cap. cùm speciali, de appellat. cap. contingit, el 2. hoc tit. cap. Romana, cap. statutum, cap. constitutionem, hoc tit. in 6.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episc. alleg. 126.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 16. cap. 6. & lib. 31. syntag. cap. 9. num. 9.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 16.* Fermosinus *in cap. 1. de judic. quæst. 23.* Hurtado *de excommunic. disput. 9. difficul. 3.* Suarez, Sayrus, Alterius, & alii de censuris scribentes, relati à Gibalino *de censur. disput. 6. per tot.* Altesserra *in præsenti.*

4. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Si monitio desideraretur, ad excommunicationem, non posset ignorans, aut absens excommunicari: sed tam absens, quàm ignorans potest excommunicari: igitur quia trina monitio ad excommunicationem non desideratur. Major patet, minor autem probatur *ex cap. de manifesta 17. 2. quæst. 1. cap. cùm sit Romana 5. §. ult. de appel.* in quibus factum D. Pauli *1. ad Corinth. 5.* refertur, qui Corinthium quendam absentem, & irrequisitum excommunicavit, ibi: *Ego præsens spiritu, absens autem corpore jam judicavi.* Ergo excommunicatio nullâ præmissâ monitione, in absentem, & ignorantem proferri potest. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, seu quælibet alia censura, statim atque profertur, ligat, quia secum trahit executionem, *cap. pastoralis 53. §. verùm, de appel.* & ideo in absentem prolata eo animo ut statim liget, habet effectum; quia excommunicatio pendet ab animo, & intentione proferentis, qui potest velle, ut statim effectum habeat, vel cùm ad ejus notitiam pervenerit, ut plerumque fit, *cap. viduam 29. §. adversus, 2. quæst. 6.* & ignarum excommunicatione affectum fuisse, supponitur *in cap. Apostolica 9. de cleric. excom.* Ergo quia absque ulla monitione excommunicatio proferri potest.

5. De potestate excommunicandi.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, esse in Ecclesia potestatem ordinatam ad ipsius regimen in foro exteriori per censuras, & pœnas, quæ ad bene regendam fidelium Rempublicam necessariæ sunt: quæ potestas jurisdictionis appellatur, ad quam pertinet non tantùm vis directiva ad ferendam legis obligationem, verùm etiã vis coërcitiva, quæ propterea vocatur potestas fori contentiosi: quam quidem potestatem à Christo Domino Ecclesia accepit, *Matthæi c. 16. & 18.* ibi: *Quodcumque ligaveris super terram, &c.* Et *cap. solicitè, de majorit. & obed.* Ex quibus, & aliis auctoritatibus congestis ab Hallierio *lib. 4. de jurisd. hierarch. art. 7. §. 5.* cognoscitur Ecclesiam habere potestatem ferendi censuras; nam verbum, *ligaveris*, ecclesiasticam censuram magnoperè importat, quæ est vinculum quoddam, seu ligamen, ut probant Suarez *de censur. disp. 1. sect. 2. n. 3.* Gibalinus *eod. tract. disquisit. 3. quæst. 1.* & sæpe usos fuisse D. Petrum, & Paulum hac potestate censurarum, constat ex canone 28. aliàs 30. Apostolorum, ex *epistola 1. ad Corinth. cap. 5.* ibi: *Tradi sathanæ.* Et *epist. 16. Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema.* Et ita hanc potestatem ex Ecclesiæ institutione agnoverunt Cœlestinus Papa *epist. 2.* Vrbanus *epist. 1.* Fabianus *epist. 1. & 2.* congesti à Suario, & aliis de censuris agentibus.

6. Data monitione.

Vt autem excommunicatio non solùm validè, verùm & justè proferatur, non solùm causa gravis præcedere debet, verùm & monitio in omnibus sententiis ab homine proferendis: quod non procedit in excommunicationibus à jure impositis, quia lex ipsa quotidie monet, ut *in cap. Apostolica, §. fin. de re judic. lib. 6. cap. penult. de immunit. Eccles. eod. lib. cap. 2. §. si quis autem, ne clerici, vel mon. eod. lib. Clement. 1. in princ. de sequestr. possess. Clement. 1. in fine, de pœn.* Circa hanc autem monitionem nonnulla observanda sunt. Primum, ut trina sit, idest ut reus ter moneatur, *cap. contingit 2. hoc tit.* idque appellant Domini præceptum Patres Concilii Rhotomag. *in cap. omnes, 16. q. 7.* & Nicolaus *in cap. presbyterorum, 16. quæst. 4.* & PP. Concilii Parisiensis *in cap. de illicita, 24. q. 3.* eandem trinam monitionem repetunt ex evangelica auctoritate; quia nempe Christus Dominus docuit apud Matthæum *cap. 18.* ut peccantem fratrem primò moneamus secretò, deinde duos testes adhibeamus, demùm deferamus ad Ecclesiam, quam si non audierit, habeamus illum pro Ethnico, & Publicano. Ad exemplar igitur illius ordinis, quem servandum Christus Dominus præcepit in correctione fraterna, voluit Ecclesia trinam monitionem præmitti ante censuram, quæ ad emendationem quoque rei dirigitur. Accedit exemplum juris civilis, juxta quod in casibus, in quibus monitio necessaria est, trina præscribitur, *l. 4. ff. de pignor. act. l. contumacia, ff. de re judic. l. 8. & 9. Cod. quomodo, & quando, l. ult. C. Theodos. de SC. Claudiano, novel. 117. §. penult.* Cujacius *lib. 20. observ. cap. 11.* Quare monitio, quæ trinâ vice fit, canonica, & legitima dicitur *in cap. fin. de vit. & honest. cleric. cap. contingit, el 2. hoc tit.* quasi in utroque jure probata. Hæc autem trina monitio fieri debet per distincta intervalla aliquot dierum, ut ita reus tempus habeat sese emendandi: non est tamen necessariò realiter trina, immò satis est, si formaliter multiplex sit, & realiter una, quæ simul plura intervalla assignet, veluti si quindecim dies præscribantur, quinque pro prima monitione, totidem pro secunda, & residui pro tertia, & peremptoria, ut docetur *in cap. constitutionis, hoc tit. in 6.* quod & jure civili observatur in tribus edictis à Prætore proponendis; nam potest eam conjunctim, vel disjunctim proponere, *l. ad peremptorium 68. l. & tertium 70. ff. de judic.* probant Vulteius *discept. jur. cap. 2.* Pichardus *in tract. de primo & secundo decreto.* Deinde canonica hæc monitio debet continere nominatim eos, qui monentur, vel nomine proprio, vel indubitabili signo, *cap. licèt, de testibus, cap. 2. hoc tit. in 6.* argumento legis *certum, ff. de rebus credit. l. 2. ff. de liber. & posth.* Debet etiam fieri personaliter ei, qui monetur, nisi fraudulenter latitet, ita ut personaliter moneri nequeat, ut latiùs prosequuntur Covar. *in cap. alma, 1. part. §. 9. num. 4.* Gibalin. *de censur. disquisit. 6. quæst. 1.* Item debet fieri præsentibus idoneis personis, ut probari possit, juxta præsentem textum. Tandemque fieri debet auctoritate, & jussu ipsius judicis, qui sententiam profert, ut docet alia de hac monitione adducens Gibalinus *d. disquis. 6. per totam.*

7. Traditur ratio decidendi.

His suppositis apparet ratio præsentis constitutionis, quæ ex eo provenit, nam cùm finis principalis excommunicationis sit emendatio peccati commissi, & evitatio futuri; nec eo duplici fine sublato maneat amplius censura, atque ex eo fiet

intrinseco proficiscatur necessitas alicujus monitionis prævia, ideo PP. Concilii Lateran. statuerunt, ut semper competens monitio præcederet ipsam excommunicationem. Facit quod Servius *ad Virgil.* 8. *Æneid.* ait, fulmen aliud esse ostentatorium, quo metus incutitur; aliud peremptorium, quo puniuntur nocentes. Et Seneca *libro* 2. *natur. qq.* fulgurationem à fulmine distinguit, quòd fulguratio ostendat ignem, fulminatio emittat: illa ut comminatio est, & tonatio sine ictu; ista jaculatio cum ictu. Sic etiam in excommunicatione eam debet præcedere aliqua comminatio; sed si excommunicatio proferatur nullâ præmissâ monitione, erit quidem injusta, utpote prolata contra juris ordinem, sed valida. Covarr. *d.* §. 9. *numero* 7. si aliquos casus excipias. Primus est si judex delegatus jussus sit excommunicationem proferre, monitione præmissâ, quia cùm forma litterarum servanda sit, *cap. cùm dilecta, de rescript. cap. Pisanis, de restit. spol.* ideo excommunicatio prolata contra formam ipsius delegationis nulla est, Covarr. *d.* §. 9. *numero* 8. Gibalinus *d. disquisit.* 6. *quæst.* 4. Alius casus est, cùm excommunicatio profertur in participantes, sive communicantes cum excommunicato; quia debent prius moneri, ut à tali participatione se abstineant, alioquin ejusmodi excommunicatio defectu præviæ monitionis non solùm injusta, verùm & nulla est, quia ita specialiter cautum est *in cap. statuimus, hoc tit. in* 6. Docuerunt Navarr. *in manuali, capite* 27. *num.* 4. Hurtado *de excommunic. disput.* 9. *difficult.* 3.

8. **Dissolvitur dubitandi ratio.** Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam licèt Suarez *de censur. disput.* 4. *sect.* 12. *num.* 2. docuerit, quod Apostolus potuit Corinthum excommunicare absentem, ita ut censurâ non ligaretur, quousque ei nota fuisset, & intimata; & ita factum fuisse sibi persuadeat ex eo, quòd antequam excommunicatio ad ejus notitiam perveniret, non poterat illum effectum operari, quem Apostolus intendebat, scilicet ut spiritus ejus salvus fieret; nec alium moralem, ut ipse alios vitaret, & ab aliis vitaretur. Tamen omissâ hanc sententiâ verius est, ex facto D. Pauli, & ex dicto capite *de manifesta*, apertè probari in absentem, & ignorantem excommunicationem proferri posse, ut docuerunt Glossa *in cap. Apostolica, verbo Probabilis, de cleric. excom.* Host. *ibi, num.* 1. Aochar. *num.* 2. Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 10. *num.* 7. Vgolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 9. §. 8. *num.* 1. Nec obstat consideratio P. Suarez, namque si Apostolus potuit Corinthum ita excommunicare absentem, ut censurâ non ligaretur, quousque ei nota fuisset, potuit etiam illum ignorantem excommunicare; & ita fecisse, magis suadent verba ipsius Apostoli, quæ satis innuunt, Corinthum per excommunicationem jam traditum fuisse satanæ, ut factum illud refertur *in cap. quid crudele* 44. *cap. quos Christus*, §. *fin.* 23. *quæst.* 4. quia ejus crimen erat ita notum, ut nulla tergiversatione celari posset, ut loquit D. Ambrosius *ibi*. Oportet tamen ut justè in absentem, & ignorantem excommunicatio proferatur, quod prius legitima monitio præcedat; namque absens, & ignorans, si legitimè prius commonitus nolit resipiscere, verè contumax redditur, & ut talis justè excommunicatur. Nec obstat textus *in d. cap. cùm sit Romana*, §. *fin.* ibi: *Irrequisitum.* Nam eo verbo non significatur, Corinthum non monitum excommunicatum fuisse, sed non vocatum, quia talis vocatio in notoriis non est necessaria, ut explicant Glossa ibi, & Cujacius, Suarez *d. sect.* 11. *num.* 1. Marius Alterius *de censur. lib.* 3. *disput.* 3. *cap.* 4. Vgolinus *tabul.* 1. *cap.* 18. *num.* 1. *vers.* 3. & ita Corinthum Apostolus monuit, licèt postea non vocatum, sed irrequisitum excommunicavit, quia notorium erat illius peccatum. Suarez *d. sect.* 11. *num.* 1. Balboa *in capite* 1. *de judic. numero* 18. Quo modo etiam procedunt textus *in d. cap. de manifesta* 2. *quæstione* 1. *cap. inter querelas*, 23. *quæst.* 4. *cap. eos qui*, 31. *quæst.* 5.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. Guilisarius* 23. *quæstione* 4. ubi refertur, Silverium Pontificem excommunicasse Guilisarium Patricium, nulla monitione præmissâ. Igitur quia non desideratur monitio, ut excommunicatio proferri possit. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Silverium Pontificem non excommunicasse Guilisarium Patricium, sed potiùs declarasse ipsum in excommunicationem incidisse, & ita excommunicatum anathematizasse propter horrendum, & immane scelus capiendi, detinendique ipsum Pontificem, ut explicant Turrianus *pro epist. Clement. lib.* 8. *cap.* 36. Covar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 8. *num.* 6. Balboa *in cap.* 10. *de judic. num.* 42. Etiam opponi solet textus *in cap. illud, de clerico excom.* ibi: *Non crediderat quod monitione præmissa*, &c. Ex quibus deducitur, excommunicationem absque monitione ritè prolatam fuisse. Ergo etiam monitione non præmissâ excommunicatio rectè profertur. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de hac monitione permittenda ante excommunicationem, sed de monitione, quam facere tenetur quilibet judex delegatus ante exercitium suæ jurisdictionis, de qua egi *in cap. cùm in jure peritus, de offic. deleg.* 9. **Exponitur cap. Guilisarius 23. q. 4. cap. illud, de cleric. excom.**

C A P V T XLIX.

Honorius III. a *Bononiensi Episcopo.*

NOverit fraternitas tua, quod nos in Basilica Principis Apostolorum, præsente Reverendissimo in Christo filio nostro Illustri Romanorum Imperatore, & semper Augusto, in celebratione Missarum, postquam capiti suo imposuimus Imperii diadema, de consensu fratrum nostrorum, accensis *b* candelis excommunicavimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque Apostolorum Petri, & Pauli, & nostra omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, & fautores, receptatores, & defensores eorum, necnon & qui de cætero servari fecerint *c* statuta edita, & consuetudines, vel potiùs abusiones introductas contra Ecclesiæ libertatem; & nisi ea

de

de *d* capitularibus infra duos *e* menses post hujus publicationem sententiæ fecerint amoveri. Item excommunicavimus statutarios, & scriptores statutorum ipsorum, necnon Potestates, Consules, & Rectores, & Consiliarios locorum, ubi de cætero hujusmodi statuta, vel consuetudines editæ fuerint, vel servatæ; necnon & illos, qui secundùm ea capitularia præsumpserint judicare, vel in publicam formam scribere judicata.

NOTÆ.

1. a BOnoniensi.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. de constit. cap.* 2. ea qua collectione restituo integram textum. In præsenti scribit Honorius Henrico Episcopo Bononiensi; nam cùm ejus tempore Bononienses, Narnienses, Spoletani, & Ferrarienses, assumpto vexillo libertatis, contra Ecclesiam Romanam, & libertatem Ecclesiasticam varia statuta fecissent, ut refert Anonymus in vita Gregorii XI. ideo præsentem edidit constitutionem Honorius III. ut ea cassaret, & Fridericus Imperator statim ac coronatus fuit, libertates Ecclesiæ restituit: quod privilegium refert Vghellius *tom.* 1. *Italia sacra, in serie Præsulum Ecclesiæ Bononiensis*: & ipso die inaugurationis suæ, anno 1220. constitutionem edidit, quæ extat *in authent. cassa, Cod. de sacros. Eccles.* & in quinta compilatione, *sub tit. de constit.* quâ Fridericus irrita esse jubet omnia statuta, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem. Ea qua constitutione lucem accipit præsens textus, ut jam notavit Petrus Marcha *lib.* 2. *concord. capite* 11. *num.* 7.

2. b *Candelis accensis.*] Juxta solemnitatem, quæ adhiberi solet in pronunciatione anathematis, de qua *in c. non debent*, 11. *quæst.* 3. & in Concil. Lemovic. 2. quâ usi fuerunt Innocentius IV. adversus Imperatorem Fridericum II. & in Concil. Lugdun. 4. & antea Alexander III. cùm ageretur de pace inter ipsum, & Fridericum Oenobarbum, ut refertur *in chron. Romualdi Salernitani*, ibi: *Papa excommunicavit eos qui pacem infringebant; & sicut hæ candelæ extinguuntur, sic eorum animæ æterna visionis lumine priventur: cumque candela essent projecta de manibus, Imperator alta voce cum aliis, Fiat, exclamavit.* Plura de hoc ritu adducit Theophilus *tom.* 14. *de litteris monit. lib.* 2.

c *Statuta.*] Similiter etiam de statutis à Pisanis editis scribit Honorius *in cap. gravem, hoc tit.* & latè de his statutis egi *in cap. Ecclesia, de constit.*

d *Capitularibus.*] Capitulare est collectio capitulorum, qualis illa Anseguisi est; & canones, ac leges appellari solent capitula. Lupus Ferrariensis *epist.* 42. *Canones eosdem, sive ut vos vocatis, capitula.* Hadrianus Pontifex *ad Carolum Magn. epist.* 3. *Inter quæ edidit nobis capitulare adversùm Synodum, quæ pro sacrarum Imaginum erectione in Nicæna acta est.* Illustrat Gerard. Vossius *lib.* 3. *de vitiis serm. cap.* 3. Etiam capitulare dicitur liber civitatis, in quo decreta, statuta, & consuetudines inseruntur, quo modo in præsenti capitularia accipiuntur, ut notarunt Glossa *in præsenti*, Cironius *in notis ad hunc textum*. 3.

e *Duos menses.*] Nam regulariter leges non obligant, nisi post promulgationem, & aliquod tempus elapsum, ut omnis ignorantia vitetur, *cap. non magnopere* 3. *ne clerici, vel monachi, cap. cùm infirmitas* 13. *de pœnit. & remiss. cap.* 1. *de concess. præbend. lib.* 6. pluribus relatis illustrat Vela *dissert.* 45. *num.* 47. 4.

CAPVT L.

Idem [a] *Magistro, & Fratribus hospitalis Hierosolymitani.*

b CAnonica constitutione cavetur, quod monachi, & canonici regulares quocumque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Ap. Sedem mittendi, sed secundùm providentiam, & discretionem sui Abbatis disciplinæ subdantur: quod si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, providentia est diœcesani Episcopi adhibenda, nisi excessus difficilis fuerit, & enormis, propter quem meritò sit ad Romanam Ecclesiam recursus habendus. Nos ergo vestris supplicationibus inclinati, ad vos statutum hujusmodi duximus extendendum, auctoritate præsentium statuentes, ut in tali casu, nisi majoris sit providentia requirenda, per Priorem vestrum, qui sicut audivimus, presbyter esse debet, fratribus vestris absolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ.

1. a MAgistro.] Guatino videlicet, volgò de Monteagudo, qui fuit Magister hujus inclytæ Religionis, ut referunt Vossius *in historia Melitensi*, c. 14. Seaño *in propugnaculo hujus religionis, discept.* 2. c. 2. *num.* 26. Textum hunc restituo ea quinta collectione, ubi *sub hoc tit. capite* 1. reperitur prout hîc transcribitur.

b *Canonica.*] Relata *in cap.* 2. *suprà hoc tit.* ubi textum hunc exposui. 2.

b *Presbyter.*] Qui magis idoneos ea omnibus capellanis, & clericis eligitur, ut illis præsit, ut referunt P. Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 34. *num.* 5. Seañus *in propugn. discept.* 2. *cap.* 4. qui ex *n.* 11. agit de hujus Prioris officio, & jurisdictione.

CAPVT LI.

Idem *H. tit. S. Praxedis Presbyt.* a *Card. Ap. Sed. Legato.*

Super eo, quod monachi Græci, & Eremitæ propter inobedientiam suam suspensionis, & excommunicationis vinculo ligati, nolunt ad mandatum Ecclesiæ, nisi per manualem b promissionem redire, hoc tibi duximus respondendum, quod si nullatenus possunt induci ad præstandum juxta formam Ecclesiæ juramentum, ipsos hac vice cum promissione poteris recipere manuali, cùm undique consideratis locorum, & temporum qualitatibus, severitati sit aliquid detrahendum.

NOTÆ.

1. a *Cardinali.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua transcribo textum hunc.

2. b *Manualem promissionem.*] Licèt quilibet excommunicatus ante absolutionem teneatur juramento promittere se pariturum Ecclesiæ mandatis, *c. cùm desideres, cap. ad hæc, c. nuper, cap. de cætero, hoc tit.* tamen in præsenti casu ob duritiam Græcorum Honorius permisit, ut illi ad Ecclesiam redeuntes tantùm manualem promissioné facerent, idest simpliciter absque juramento promitterent stare mandatis Ecclesiæ: ut etiam obedientia manualis accipitur *in cap. his, de majorit. & obed.* Vnde optimè deduxerunt Hostiensis, & Abbas in præsenti, tantùm Pontificem dispensare posse, ut absolutio impendatur excommunicato, non adhibitis requisitis, & cæremoniis à jure præscriptis: & peccatum lethale esse absolvere excommunicatú non adhibitis cæremoniis in cæremoniali Romano statutis, præcipuè ubi adest scandalum. Docuerunt Suarez *de censur. disp.* 19. *sect.* 2. Reginaldus *lib.* 9. *in praxi fori, cap.* 4. *sect.* 3. Turrianus *de censur. lib.* 3. *disput.* 14. *dub.* 3. Navarrus *in manual. c.* 26. *num.* 9. & *in cap.* 1. *de pœnit. dist.* 6. *num.* 3. Hugolinus *de censur.* 3. *part.* §. 1. *num.* 4. Coninch *de sacram. & censur. disput.* 14. *quæst.* 116. *num.* 203. Avila *de censur. lib.* 2. *disput.* 2. *dubio* 2. Henriq. *in summa,* 2. *part. lib.* 3. *cap.* 19. *n.* 4. Filliuc. *in summa, tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 10. *num.* 333. Peyrinis *in opusc. mor. tract. de formul. Pral. regul. c.* 1. *n.* 2. & 7. Villalobos *in summa, tom.* 1. *tract.* 17. *difficult.* 24. *num.* 7. Bonac. *de censur. disput.* 1. *de censur. in communi, puncto ult. propos.* 3. Quare caveant judices ecclesiastici, ne absolutionem facilè concedant judicibus sæcularibus effractoribus, seu violatoribus immunitatis ecclesiasticæ, nisi adhibitis prædictis cæremoniis, ut exemplo faciendum docuerunt S. Anton. Archiep. Florent. referente Episcopo Monopol. *in histor. S. P. Dominici, lib.* 1. *cap.* 146. F. Barthol. à Martyribus Archiep. Brachar. ut tradit Muñoz *in ejus vita, lib.* 3. *c.* 10. S. Thom. à Villanova, referente Michaële Salon. *in ejus vita, cap.* 5. Abulensis dum esset Cancellarius Salmantinus, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatr. ipsius Eccles. Præsul.* Tolet. referente Mariana *lib.* 18. *hist. Hispan. capite* 18. & hoc anno 1669. D. Gabriel Esparza Episcopus Salmanticensis.

CAPVT LII.

Idem a *Bituricensi, & Carnot. Decano, & Subdecano Aur.*

Venerabili fratre nostro Cenomanensi b Episcopo, & dil. filio H. canonico Turonensi, procuratore venerabilis fratris Turonensis Episcopi in nostra præsentia constitutis, pro quadam suspensionis sententia in præfatum Episcopum ab eodem c Archiepiscopo promulgata: Nos auditis, & intellectis quæ super hoc fuerunt ab eis proposita coram nobis, quia partes dissentiebant in facto, ita quod de illo plenè constare non potuit, sententiam ipsam de gratia relaxavimus ad cautelam, ipso Episcopo in præsentia dicti procuratoris præstante corporaliter juramentum, quod parebit mandatis, quæ idem Archiepiscopus sibi propter hoc fecerit, si constiterit ipsum Episcopum in eo, pro quo fuit lata suspensio prædicta, culpabilem extitisse.

NOTÆ.

1. a *Bituricensi.*] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ex qua inscriptionem & litteram hujus textus transcribo. De Ecclesiis Bituricensi, Carnot. & Aurel. jam egi *in cap.* 31. *de rescript.*

2. b *Episcopo.*] Mauritio videlicet, qui fuit xxxix. Episcopus Cenomanensis Ecclesiæ, & ex ea translatus in Archiepiscopum Rhotomag. anno 1231. ut refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

3. c *Archiepiscopo.*] Ivello videlicet de Matefellon: sed non intelligas Archiepiscopum solum suspensionis sententiam in Episcopum protulisse, sed simul cum aliis Episcopis ipsius Provinciæ; nam causæ Episcoporum tantùm in Concilio Provinciali disceptari poterant, *cap. si quis Episcopus* 6. *quæst.* 4. probant Cironius *in notis ad hunc textum,* P. Marcha *lib.* 4. *concord. cap.* 3. probavi *in cap.* 2. *de judic.* & *in cap.* 3. *de accusat.*

CAPUT LIII.

Idem *Episcopo* [a] *Senensi.*

GRavem venerabilis fratris nostri Pisani Archiepiscopi recepimus quæstionem, quod A. B. & quidam alii cives Pisani deputati à Potestate, ac populo ad statuta civitatis edenda, tanquam perversè sapiant, in derogationem Apostolicæ Sedis, & subversionem Ecclesiasticæ [b] libertatis edere præsumpserunt, quod si quis clericus, vel laicus contra quemcunque laicum Pisani districtus ad judicem ecclesiasticum litteras Apostolicas impetraverit, in mille solidis, nisi hujusmodi renunciaverit literis, condemnetur; nec redditus possessionum suarum reddantur eidem, vel agri excolantur ipsius, sed [c] banno potiùs subjaceant Potestatis, quæ nullum ad regimen civitatis suscipiet, nisi hoc se juraverit facturum: & hæc, & qualibet alia Potestas, quæ pro tempore fuerit, successores suos jurare faciet supradicta. Statuerunt illi præterea, ut clerici suis sumptibus castrum Ripæfractæ faciant custodire: quod si renuerint, contra eos Potestas procedere teneatur juxta quod dictaverit concilium civitatis. Quæ omnia is, qui nunc præest civitati prædictæ, observaturum se firmiter jurejurando firmavit. Cùm autem tota civitas Pisana, quæ aliàs tamdiu Dei [d] timorem abjecit, quod infecta jam errore, vel infectioni proxima præsumatur, & tam statutarios, quàm Potestatem eandem non sit dubium propter hoc excommunicationis sententiam, præter notam infamiæ, incurrisse: fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos excommunicatos publicè nunties, & facias ab omnibus arctiùs evitari, donec absolutionis beneficium per Sedem Apostolicam mereantur: contra Consiliarios, & Officiales civitatis ipsius, nisi statuta ipsa de capitularibus deleri fecerint, & idoneè, sicut exigit res, caveri, quod similia de cætero non debeant attentare, similiter processurus. Cæterùm cùm iidem statutarii multa de bonis Ecclesiæ tenere dicantur in feudum, ipsos nihilo minus fore privatos feudis hujusmodi nuntiare procures.

NOTÆ.

1. a SEnensi.] Ita legitur in qointa collectione, *sub hoc tit. cap.5.* ex qua restituo inscriptionem, & literam hujus textus: in præsenti referibit Honorius Bensilio præclaro viro, de quo plura refert Vghellius *tom.1.Italia sacra, fol.360.*

2. b *Ecclesiastica libertatis.*] Quare similia statuta nulla sunt, ot probavi *in cap. Ecclesia, de constit.* ubi commeotarium hujus textus dedi.

c *Banna.*] Banni varias acceptiones adduxi *in cap.2. de purgat. canonic.*

3. d *Timorem abjecit.*] Pisana civitas felix olim fuit, noo modò florente Romano Imperio, verùm & post ejus ruinam; siquidem subegit insulam Sardiniæ: quare Romani Pontificea ejus insulæ jurisdictionem Pisanis concesserunt. Pisani etiam Carthaginem, atque Baleares insulas in servitutem reduxerunt, Paoormumque à Sarracenis occupatam recuperarunt, profugosque Romanos Pontifices hospitiò exceperunt. Feliciorè rerom fortuna hanc civitatem provexit, donec eom Friderico II. Imperatore contra ecclesiasticos inito fœdere, captisque ad Lomellum duobus Cardinalibus, ac qoamplutibus Præsulibus, quia Gregorio IX. mandante ad Coocilium indictum proficiscebantur, divini Numinis non seram provocavit vindictam; paulò enim pòst eodem in loco à Genuensibus navali prælio Pisani superati cum 49. triremibus duodecim millia selectorum militum amiserunt, præteritarum victoriarum amisso decore, tandemque sub jugo Florentioorum missa in eum statum redacta est, ut penè deserta fuerit, ut refert Vghel. *tom.3. Italia sacra, fol.393.*

CAPUT LIV.

Gregorius [a] nonus.

CVm voluntate, ac proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutem animæ pertinent, in loquutione participat, licèt etiam alia verba incidenter (ut apud eum magis proficiat) interponat. Prædicatores quoque, qui penes excommunicatos, vel alios alienarum rerum detentores in prædicationibus, & confessionibus quasi gerunt causam (vel curam) eorum, ad quos res ipsæ spectare noscuntur, eleemosynas licitè possunt ab illis recipere, præsertim si aliàs non valeant in illo loco sustentationem habere. Si qui verò ratione officii, quod in Ecclesia obtinent, aut etiam alii clerici seniores zelo devotionis pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos turbantes divinum officium, & hi qui obtentu prælationis, vel magisterii subditos, &

scholares *b* correctionis causâ leviter fortè percusserint, excommunicationis sententiam non incurrunt. Quod & de his dicendum est, qui aliquos de *c* familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo ut cohibeantur à suis insolentiis, & scientia, bonisque moribus informentur, duxerint corrigendos.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.] Qui præsentem edidit constitutionem, motu proprio, à nemine consultus, pro explicatione censuræ, quæ incurritur ob injectionem manuum in clericos ex canone *si quis suadente*, 17. *quæst*. 4. de qua egi *in c*. 1 *& seqq. hoc titulo*: & etiam excommunicationis minoris, quæ incurritur ob communicationem cum excommunicato, de qua egi *in cap. significavit, hoc tit.*

b *Correctionis*.] Modicæ tamen, ut probavi *in cap*. 1. *hoc tit*.

c *Familia sua*.] Sed an pater possit filium sacris initiatum impunè corrigere, atque castigare, absque eo quod incidat in excommunicationem canonis, dubitatur. Et id illi licere docuerunt Sylvester *in summa, verbo Excommunicatio* 6. *casu* 8. Bonacina *de censur. disput*. 2. *quæst*. 3. *puncto* 6. *sect*. 4. Navarrus, Filliucios, & alii congesti à Gibalino *de censur. in synopsi, fol*. 464. Sed rectiùs negarunt Molina *tract*. 2. *de justitia, disp*. 228. & *tract*. 3. *disput*. 56. Layman *lib*. 1. *summa, tract*. 5. *cap*. 5. *num*. 9. Castropalao *disput*. 3. *puncto* 13. §. 3. Gibal. *ubi proximè*. 2.

CAPUT LV.

Idem a *Astoricensi Episcopo*.

SI concubinæ publicæ clericorum ecclesiasticæ censuræ districtione notentur, eosdem concubinarios non est dubium sententiâ majoris excommunicationis involvi, qui post latam sententiam communicant in eodem crimine criminosis.

NOTÆ.

a ASToricensi.] De Ecclesia Astoricensi egi *in cap*. 17. *de re judicat*. & textum hunc exposui suprà *in cap. significavit*.

CAPUT LVI.

a Idem.

DVobus collata potestas, ut à minori excommunicatione, si in ipsam inciderint, invicem se absolvant, utroque ligato vinculo excommunicationis, hujusmodi non exspirat.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui præsentem constitutionem edidit pro decisione illius casus, quando videlicet duobus concessa est facultas se ad invicem absolvendi à minori excommunicatione, utrum videlicet si ambo in eam incidant, possint ad invicem se absolvere? Et asserit Gregorius, posse; quia cùm excommunicatus minori excommunicatione tantùm prohibitus sit à susceptione Sacramentorum, non verò ab eorum collatione, ut probavi *in cap. si celebrat, de cleric. excommunic. cap. significavit, hoc titulo*; ideo qui excommunicatione minori ligatus est, potest socium eadem censura ligatum absolvere.

CAPUT LVII.

a Idem.

PErmittimus Ecclesiarum ministris semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa, jannis clausis, excommunicatis, & interdictis exclusis, Missarum solennia celebrare causâ conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius IX. videlicet. Textum hunc exposui *in cap. quod in te, de pænit. & remiss.*

CAPUT

CAPVT LVIII.

a Idem.

QVamvis incidens in canonem latæ sententiæ propter violentam manuum injectionem, juxta proprias facultates eis satisfaciat, quibus injurias irrogavit: non tamen aliter quàm per Sedem Apostolicam, vel ejus b Legatum absolutionis potest beneficium obtinere, nisi imminenti mortis articulo, infirmitate, c inimicitia, aut inopia, d puerili, vel senili ætate, fragilitate e sexus, seu alia corporis impotentia; sive quolibet impedimento canonico retrahatur, quominus Romanum Pontificem possit adire: vel nisi juris beneficio à labore hujusmodi excusetur. Cæterùm quibusdam prædictorum, videlicet qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) sub debito juramenti (quod secundùm Ecclesiæ formam præstare tenentur) consuevit injungi, ut impedimento cessante ad Apostolicam Sedem accedant, mandatum ipsius humiliter suscepturi.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui etiam hanc constitutionem edidit pro explicatione canonis *Si quis suadente*, juxta suorum prædecessorum decisiones.

b *Legatum.*] A latere videlicet, juxta tradita suprà *in cap. ad eminentiam.*

c *Inimicitia.*] Ut probavi suprà *in cap...*

d *Puerili.*] Juxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

e *Sexus.*] Consonat caput *mulieres*, ubi probavi, *hoc tit.*

CAPVT LIX.

a Idem.

SI quem sub hac forma verborum: Illum excommunico, vel simili, à judice suo excommunicati contingat, dicendum est, eum non tantùm minori, quæ à perceptione sacramentorum; sed etiam majori excommunicatione, quæ à communione fidelium separat, esse ligatum.

NOTÆ.

11 a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui hanc novam edidit constitutionem; nam cùm olim excommunicatio simpliciter prolata tantùm de minori acciperetur, *c. Engeltrudam 3. quæst. 4. cap. cum excommunicato* 11. *quæst. 3.* tamen ipse noviter statuit, ut si simpliciter excommunicatio proferatur, intelligatur de majori, quæ fidelium communione privat, & magis timetur; nam quælibet dictio in potiori ejus significatione accipienda est. Glossa *in l. 1. ff. de V. O.* probant, atque explicant latè Balboa *in cap. 2. de except. à num. 98.* Gibalinus *de censur. disquisit. 1. quæst. 2.* Nec tunc obstat textus *in cap. 1. de except. lib. 6.* ubi statuitur, reum excipientem adversus actorem de excommunicatione, exprimere debere speciem ipsius excommunicationis. Igitur quia simpliciter excommunicatio non accipitur pro majori. Cui difficultati, omissis traditis à Covar. *in cap. alma, 1. parte, §. 8. num. 8.* dicendum est cum Gibalino, & Balboa *ubi suprà*, Fermosiho *in cap. cùm non ab homine, quæst. 31. de judiciis*, in eo textu non affirmari, necessariò exprimendam esse speciem excommunicationis à reo excipiente, siquidem id superfluum esset, tum in præsenti textu, tum ex eo, quia tantùm excommunicatio major repellit actorem à judicio, ut probavi *in cap. intelleximus, de judiciis, cap. 2. de except.* sed tantùm decerni, allegandam esse causam specialem excommunicationis, quia cùm *in §. si verò* ipsius textus dicatur, probandam esse exceptionem intra octiduum apertis documentis, id nulla ratione fieri poterat, allegatâ tantùm excommunicatione in genere, nisi illius causa specialis, quæ intra illum terminum probari possit, exprimeretur. Latiùs prosequuntur Balboa, & Primatii nostri *in d. cap. 2. de except.*

CAPVT LX.

a Idem.

PVeris, qui in canonem inciderunt sententiæ promulgatæ, sive ante, sive post pubertatem postulent se absolvi, potest diœcesanus Episcopus absolutionis beneficium impertiri: cùm propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. Textum hunc exposui suprà *in cap. 1.*

TITVLVS

TITVLVS XL.

De verborum significatione.

CAPVT PRIMVM.

a Hieronymus *super Osee.*

Nnovate novale. Novale est ager nunc primùm præcisus.

NOTÆ.

1. a HIeronymus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. fin.* sed non reperiuntur hæc verba in commentariis ipsius S. Doctoris super Prophetam Oseam: extant tamen in Glossa, quæ vulgò interlinearis dicitur, ubi ad ea verba Prophetæ Oseæ *cap.* 10. *Seminate vobis injustitiam, & metite in ore misericordiæ: innovate vobis novale,* legitur: *Novale est ager nunc primùm præcisus.*

CAPVT II.

Idem *super* a *Danielem.*

NAm & Rex Nabuchodonosor pater tuus, idest proavus, more b Scripturæ, quæ avos, & deinceps patres appellat.

NOTÆ.

1. a DAnielem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & priora illa verba reperiuntur *in capite* 1. *Danielis*, videlicet: *Nam Rex Nabuchodonosor pater tuus*; ubi ea D. Hieronymus ita exponit: *Quod autem Balthasaris patrem Nabuchodonosor vocat, non facit errorem scientibus sacra Scriptura consuetudinem, quâ patres omnes proavi, & majores vocantur.* Et ad illa verba: *In diebus patris tui*, ait: *Et in diebus patris tui. Patrem vocat Nabuchodonosor, ut suprà diximus, proavum ejus, secundùm consuetudinem Scripturarum.*

2. b *Scriptura.*] Et etiam jure civili attento, juxta communem interpretationem, patris nomine avus quoque continetur, *l. justa* 201. *ff. de V.S.* ubi Gentilis, & Fornerius. Nec tantùm avus paternus, verùm & maternus, *l. ult. in fine, C. communia utriusque judic.* immò & omnes ascendentes, ut docet Chassaneus *in consuet. Burgundiæ, rubrica* 75 1. Acacius Ripol. *de privil. parent. in prolog. num.* 36. qui inde explicant textus in lege Julia, *ff. de ritu nupt. l. filium habeo, ff. ad Maced.*

CAPVT III.

Idem a *in Parabolis.*

NAm & ego unigenitus fui coram matre mea. Quare unigenitum se nominat, quem fratrem uterinum præcessisse Scriptura testatur? nisi quia ille mox natus, sine nomine, quasi b nunquam esset, de vita decessit.

NOTÆ.

1. a IN parabolis.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & priora illa verba, *Nam & ego unigenitus fui coram matre mea,* reperiuntur *in c.* 4. *Proverbiorum*; sequentia verò sunt D. Hieronymi. Hanc eandem difficultatem, quare videlicet Salomon dicatur unigenitus filius, cùm *ex lib.* 1. *Paralip. cap.* 3. *vers.* 5. appareat Davidem tres alios filios suscepisse ex Bethsabe, videlicet Simmaa, Sobab, & Nathan? agnoverunt PP. & Theologi Expositivi. Salianus *tom.* 3. *anno mundi* 2989. *num.* 3. Abulensis, Lira, & Vatablus *in d. cap.* 3. *Paralip.* Hugo Cardin. *in lib.* 2. *Regum,* Salmeron *tom.* 3. *tract.* 28. existimant, tres illos filios à Bethsabe ex Vria, non verò Davide conceptos fuisse, sed postea à Davide adoptatos. Verùm eos fuisse Davidis filios naturales expresè constat *ex d. cap.* 3. *Paralip.* & probarunt Theodoretus, & Procopius *ibi*, Pineda *lib.* 1. *de rebus Salomonis, cap.* 8. *num.* 3. & *lib.* 7. *cap.* 26. Barradius *tomo* 1. *lib.* 5. *cap.* 9. Quare eâ interpretatione omissâ, veriùs dicendum est, Salomonem appellari filium unigenitum, quia unicè dilectus erat à matre sua:

quare

quare non dicitur *in d. cap.* 4. unigenitus matris suæ, vel patris sui; sed unigenitus coram matre sua, idest, ut Septuaginta vertunt, *dilectus in facie matris suæ*, idest uniens per singularem amorem, curam, & sulicitudinem, perinde ac si esset sulus, & unigenitus: quare ad eum mater ait *cap.* 31. *vers.* 2. *Quid dilecte mi? Quid dilecte uteri mei? Quid dilecte votorum meorum.* Probant, & illustrant expositionem hanc Pineda *d. lib.* 1. *cap.* 8. Cornel. à Lapide *in d. cap.* 4. *Proverb.*

b *Nunquam esset.*] Hinc aliquando filii, qui jam decesserunt, tanquam si non fuissent, habentur: quare nec patri prosunt ad excusationem munerum publicorum, nisi in bello amissi sint, *l.* 2. *§. oportet, ff. de excusat. tut. l.* 2. *§ qui ad munera, l. communia, ff. de vacat. muner.* Quoad alia verò, veluti ad liberationem præstationis operarum, amissi filii etiam prosunt, *l. libertinus* 37. *§. amissi. ff. de oper. libert. l. nec patronus* 6. *C. eod. tit.* Prosequitur Bertranus Maurus *de jure liberorum cap.* 44.

C A P V T I V.

Idem *super* a *Matthæum.*

QVod dicitur, Antequam convenirent; non sequitur ut postea convenirent: sed Scriptura quod factum non sit, ostendit.

N O T Æ.

1. a SVper Matthæum.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & verba hæc reperiuntur apud D. Hieronymum in expositione illorum verborum Matthæi *cap.* 1. *Cùm esset desponsata mater ejus Maria Ioseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Ubi propositio illa *ante*, eam continet difficultatem: Ergo postea convenerunt; ut quidam Hæretici Antidicomarianitæ apud Epiphanium *hæresi* 78. deducebant, asserentes Beatam Mariam post Christi partum à B. Joseph cognitam fuisse. Sed rectè ea verba Divi Matthæi exponit S. Hieronymus *ibi*, dum ait, quod non quoties dicitur aliquid non antè factum esse, significatur postea factum esse; cùm enim dicimus hæreticos non acturos pœnitentiam priùs quam moriantur, non significamus eos post mortem pœnitentiam acturos, sed tacemus quod est certum, dicimus quod est dubium. Certum est, post mortem neminem agere pœnitentiam, quia in inferno quis confitebitur tibi? Sed dubium est, an ante mortem acturus sit. Certum quoque erat post Christi partum Joseph Mariam non cognovisse, cùm non alium filium, quàm Christum habuisset: an autem Christus ex Joseph, an verò ex Spiritu sancto conceptus esset, dubitari poterat, & necessariò erat explicandum. Hoc ergo explicavit Evangelista, quod dubium, quodque necessarium erat; illud prætermisit, quod nec quærebatur, nec dictu erat necessarium. Alii docent hæc verba, *antequam convenirent*, idem importare atque, in eadem domo habitarent. Ita Simon Cassianus *in comm. lib.* 2. *c.* 16. Abulensis *in cap.* 1. *Matthæi*, Baronius *tom.* 1. *annal. in Apparatu*, Caietanus *in* 3. *part. D. Thomæ, quæst.* 29. *art.* 2. quos refert, sed non sequitur Barradas *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 5. ibi: *Non de cohabitatione, sed de conjugali congressu hæc verba cum plerisque Interpretibus sunt intelligenda.* Quibus sic intellectis Helvidius Deiparæ perpetuam virginitatem labefactare conatur: sed stupeus est aries, nec enim vim ullam habet hæc consequutio: Antequam convenirent, concepit virgo ex Spiritu sancto: ergo postea convenerunt. Quemadmodum nec illa: Antequam morbum agnosceret medicus, animam efflavit ægrotus: ergo postea morbum medicus agnovit.

C A P V T V.

a Hieronymus *super Matthæum.*

JOseph non cognovit Mariam, donec peperit filium suum primogenitum. Ex hoc quidam loco perversissimè suspicantur & alios filios habuisse Mariam, dicentes primogenitum: cùm primogenitus non debeat dici, nisi qui habeat fratres; cùm hic mos divinarum sit Scripturarum, ut primogenitum non eum vocent, quem fratres sequantur, sed eum, qui primò natus sit.

N O T Æ.

a IN eodem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. idest D. Hieronymus *in eodem cap.* 1. *Matthæi.* Priora illa verba, *Ioseph non cognovit donec peperit filium suum primogenitum*, sunt D. Matthæi; cætera verò D. Hieronymi exponentis verbum illud *Primogenitum.*

C A P V T V I.

a Hilarius.

INtelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Hilarius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Sanctus Hilarius Pictaviensis Episcopus floruit per annos 355. & quamvis jam provectæ ætatis baptizatus fuisset, tamen brevi in ecclesiastica doctrina ita profecit, ut Doctor Maximus, & Ecclesiæ Catholicæ columna meritò habitus sit. Scripsit varia opera, quæ refert Bellarminus *de Scriptor. Ecclesiast. d. anno* 355. & scripsit de Trinitate, ubi *lib.* 4. reperiuntur verba in præsenti à Raymundo transcripta, quæ ut faciliùs intelligantur, altiùs repetenda sunt. Ait Hilarius: *Sequamur ergo adversus irreligiosas, & impias adeò institutiones, ipsas illas divinorum dictorum auctoritates, & unumquemque eo ipso, de quo quæritur, auctorem tractabimus, non ad fallendam audientium imperitiam, & malè imbuendam, quasdam verborum enunciationes, subtractis eorum causis, coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus.* Quæ ultima verba compilavit Raymundus *in præsenti*, quia canones propriam habent verborum significationem, quam ex causis ipsis, & rebus depromunt; ideo non tam proprietas, quàm sensus plerumque attenditur. Exempla extant *in cap. secundò* 41. *de appellat. cap. ex literis, de sponsal. cap. ad audientiam, de decimis.* Quod de jure civili plerumque admittitur, siquidem tuendæ voluntatis gratiâ, ut captio omnis vitetur, verba ipsa contra propriam significationem accipiuntur, ut *in l. ex conducto* 15. *§. Papinianus, ff. locati*, l. 13. *ff. de excusat. tutor.* Plura de ambiguo sermone congesserunt Petrus Faber, & Jacobus Gothofredus *in l. in ambiguis, ff. de R. I.* Doctor Leon *in l. Paulus, ff. de rebus dubiis.* D. Iosephus de Reres *lib.* 7. *opuscul. cap.* 3. *numero* 21.

CAPUT VII.

Augustinus *super* a *Matthæum.*

Nihil obstat narrandi diversitas, ubi eadem dicuntur, maximè cùm quisque Evangelistarum eo ordine credat se dicere, quo Deus voluit.

NOTÆ.

a In *Matthæum.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. ubi notat Ant. Aug. verba hæc forsan transcripta fuisse ex D. Augustino *de consensu Evangelist. lib.* 2. *c.* 12. 21. *&* 28.

CAPUT VIII.

a Gregorius.

Ad explendum affectum meum, fateor, lingua non sufficit: sed quidquid de vobis sentio, noster vobis meliùs affectus dicit. Quibusdam verò vos adversitatibus laborare audivi. Sed non hac de re valde contristor, quia plerumque navis, quæ pervenire ad altas pelagi tempestates per prosperitatem poterat, in ipso navigationis initio vento adversante repellitur, sed ad portum repulsa revocatur. Propterea si prolixam epistolam ad interpretandum accipere fortasse contigerit, rogo non verbum ex verbo, sed sensum ex sensu transferte: quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, sensus veritatis amittitur.

NOTÆ.

a Gregorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & reperitur textus hic in regestro epistolarum D. Gregorii, *lib.* 1. *epist.* 28. ex quo illum transcribo.

CAPUT IX.

a Isidorus.

Quamvis omnes, qui præsunt, præpositi ritè vocentur; usus tamen obtinuit, eos vocari præpositos, qui quandam prioratus curam super alios gerunt.

NOTÆ.

a Isidorus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. capite* 8. & reperitur textus hic *libro* 10. *etymolog. D. Isidori*, & hanc etymologiam Præpositi, atque ejus officium, & dignitatem illustravi *in capite* 1. *de ætate, & qualit.*

CAPUT

CAPUT X.

a Isidorus.

FOrus exercendarum litium locus, à b fando dictus. Qui locus & Prorostra vocatur ideo, quòd ex bello Punico captis navibus Carthaginensium rostra ablata sunt, & in foro Romano præfixa, ut essent hujus insigne victoriæ. Constat autem forus causa, lege, & judice. Causa vocatur à casu, quo evenit. Est enim materia, & origo negotii, necdum discussionis examine patefacta, quæ dum proponitur, causa est; dum discutitur, judicium; dum finitur, justitia. Vocatur autem judicium, quasi jurisdictio; & justitia, quasi juris status. c Iudicium autem priùs inquisitio vocabatur. Vnde & actores judiciorum, præpositos, quæstores, vel quæsitores vocamus. Negotium multa significat, modò actum rei alicujus, cui contrarium est otium, modò actionem causæ, quod est d jurgium litis, & dictum est negotium, quasi nec otium, idest sine otio. Negotium autem in causis, negotiatio in commerciis dicitur, ubi aliquid datur, ut majora lucrentur. Iurgium dictum, quasi juris garrium, eo quòd ii qui causam dicunt, jure disceptent. e Lis à contentione limitis priùs nomen sumpsit. De quo Virgilius. Limes erat positus, litem ut discerneret agri. Causa aut argumento, aut probatione constat. Argumentum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem, sed solâ investigatione invenit veritatem: unde & dictum argumentum, idest argutum inventum. Probatio autem testibus, & fide tabularum constat. In f omni autem judicio sex personæ quæruntur. Iudex, accusator, reus, & tres testes. Iudex dictus quasi jus dicens populo, sive quòd jure disceptet. Iure autem disceptare est justè judicare. Non est autem judex, si non est in eo justitia. Accusator vocatur, quasi adcausator, quia ad causam vocat eum, quem appellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamvis sceleris conscius non sit, reus tamen dicitur quamdiu in judicio pro re aliqua petitur. Testes antiquitus superstites dicebantur, eo quòd super statum causæ proferebantur. Nunc parte ablatâ nominis, testes vocantur. Testis g autem consideratur conditione, naturâ, & vitâ. Conditione, si liber, non servus: nam sæpe servus metu dominantis testimonium supprimit veritatis. Naturâ, si vir, non fœmina: nam varium & mutabile semper fœmina. Vitâ, si innocens, & integer actu. Nam si vita bona defuerit, fide carebit, non enim potest justitia cum scelerato habere societatem. Duo sunt autem genera testium; aut dicendo id, quod viderunt; aut proferendo id quod andierunt. Duobus autem modis testes delinquunt, cùm aut falsa promunt, aut vera silentio obtegunt.

NOTÆ.

1. a *ISidorus.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. & extat textus hic *lib.* 8. *etymolog. D. Isidori, cap.* 15. ex quo Codice correcto à D. Garcia à Loaysa transcribo textum hunc.

2. b *A fando.*] Hæc etymologia displicuit Polleto *lib.* 1. *hist. fori, cap.* 1. & Alciato *lib.* 2. *disp.* c. 24. qui sequuntur etymologiam quam tradit Marcus Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, his verbis: *Quò conferrent suas controversias, & quæ vendere vellent, & quò quaque ferrent, forum appellarunt; unde à ferendo veteres forum dixero.* Lucilius *libro* 3. *Romanis ludis forus olim ornatus lucernis.* Probant Philip. Brodeus *ad Polet. d. cap.* 1. Gibalinus *de negot. tomo* 1. *lib.* 2. *cap.* 3. *art.* 1. Inde forenses dicuntur, qui in foro versantur. Vitruvius *lib.* 6. *cap.* 8. ibi: *Forensibus autem, & disertis elegantiora & spatiosiora ad conventus excipiendos.* Et controversiæ ipsæ, quæ ibi disceptantur, forenses appellantur. Vvipertus *lib.* 1. *vita Leonis IX. cap.* 4. *Nempe ut primùm competit rudibus, decurso artium trivio, non solùm claruerunt prosâ & metro, verùm & forenses controversias acuto, & vivaci oculo mentis deprehensas expediebant, seu removebant sedulò.* Notavit Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 2. *epist.* 105.

3. c *Iudicium.*] Varias acceptiones judicii adduxerunt Abbas, Ripa, & alii repetentes ad rubricam suprà *de judic.* Marant. *de ordine judic.* 1. *part. dist.* 14. D. Perez *in rubric. tit.* 1. *lib.* 3. *ordin.* Scaccia *de judic. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 3. Brisson. Calvinus, & alii Lexicographi *verbo Iudicium.* Communiter accipitur pro litigantium conflictu, & forensium disceptantium certamine, ut probat Cujac. *ad tit. suprà de judic.* Explicant Abbas *in præsenti, num.* 1. Decius *lectura* 1. *num.* 5. Ripa *num.* 50. Sotus *de justitia, lib.* 3. *quæst.* 4. *num.* 1. Scaccia *d. lib.* 1. *cap.* 2. à *num.* 2. à qua etymologia non multùm discrepat alia Cujacii *ubi suprà*, ut judicium dicatur quasi jurisdictio; cui favere videtur Marcus Varro *libro* 5. *de lingua Latin.* dum judicium à jure dicendo derivat, ut prosequuntur Osualdus *in not. ad Donel. lib.* 17. *comment. cap.* 3. *litt. A.*

d *Iurgium.*] Festus ait: *Iurgium juris actio est, & agere jurgare est.* Ammianus Marcel. *lib.* 18. *Cùm jurgando contra potentes se magis magisque injustitiâ frangi contemplaretur.* Verbum usitatum in jure, *l. unic. C. de dilat.* Hinc jurgare pro litigare, *l.* 6. *C. Theodos. de jurisd. l.* 14. *eod. C. de accusat. l.* 2. *eod. C. de offic. judic. mil.* notavit Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 7. 4.

e *Lis.*] Vt probavi *in cap.* 1. *de lit. contest.*

In omni.] Consonat Fabianus *in cap. in omni* 1. 4. *quæst.* 4.

g *Testis autem.*] Rectiùs D. Isidorus quàm Servius *ad illud Virgilii* 3. *Æneid. Superestne, & vescitur aurâ*, inquit: *Superstes præsentem significat.* Et Festus Pompeius ait: *Superstites testes præsentes significat, cujus rei testimonium est quod superstitibus præsentibus ii, inter quos controversia est, vindicias sumere jubentur.* Notavit D. Garcias à Loaysa *in notis ad D. Isidorum, in præsenti.* 5.

CAPUT XI.

a Idem.

PActum dicitur inter partes ex pace conveniens scriptura legibus aut moribus probata. Dicitur pactum quasi ex pace factum.

NOTÆ.

1\. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.12.* & reperitur textus hic *d. lib. 5. etymol. c.24.* & præsentem etymologiam exposui in *cap. 1. de pactis*; præsentemque diffinitionem congruam esse probat Fornerius *lib. 5. rer. quotid. c. 14.* si ab ea expungatur mentio scripturæ, quæ non tam ad substantiam pacti, quàm ad probationem pertinet, *l. pactum 17. l. cùm proponas 21. C. de pactis.*

CAPUT XII.

a Idem *in eodem.*

IUs dictum est à justè possidendo; hoc enim jure possidetur, quod justè: hoc justè, quod bene: quod autem malè possidetur, alienum est: malè autem possidet, qui vel suis malè utitur, vel aliena præsumit.

NOTÆ.

1\. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 12.* & reperitur textus hic *d. lib. 5. etymolog. cap. 25.* videturque sanctum Doctorum etymologiam hanc desumpsisse ex D. Augustino relato a Gratiano *in cap. 11. 14. quæst. 4.* Latè juris etymologiam illustravi in principio Apparatus ad hæc commentaria.

CAPUT XIII.

a Paschalis Papa II. *Canonicis S. Martini.*

CAusa Carpen. plebis, &c. *Et infrà:* Cæterùm b primitiæ, decimæ, c oblationes in solis Ecclesiarum bonis præcipuè numerantur: oblationes verò dicimus, quæcumque de propriis, & d licitis rebus Ecclesiæ à e fidelibus offeruntur. Quicunque igitur eas per manum, vel f potestatem obtinet sæcularem, proculdubio contra Domini, & contra Sanctorum Patrum nititur institutiones, quin immò & qui accepit, & qui tradit, raptor, & sacrilegus judicatur.

NOTÆ.

1\. a PAschalis.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 13.* Paschalis II. antea Renatus, vel Raynetius dictus, Bledanus patriâ, monachus Benedictinus, creatus fuit Pontifex anno 1099. Scripsit varias epistolas, inter quas forsan extat præsens textus; sed cùm illis careamus, integram reddere non possumus.

b *Primitiæ, & decimæ.*] De quibus, & earum origine egi *in cap. 1. de decimis.*

2\. c *Oblationes.*] Oblatio est quædam donatio bonorum temporalium facta Deo, vel Ecclesiæ, *c. qui oblationes, c. clerici, 13. q. 2.* & sicut omne, quod hominibus donatur, dicitur donatio, ita quod Deo offertur, appellatur oblatio. Si initium oblationum repetamus, constat in lege veteri earum præceptum extitisse, *Exodi c. 23. vers. 15.* ibi: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Numerorum *cap. 6. vers. 11.* ibi: *Dixitque Dominus ad Moysen, singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicatione altaris.* Docuerunt Suarez *de religione, lib. 1. cap. 4.* Barbosa *de jure eccles. lib. 2. c. 23. n. 4.* An etiam hoc præceptum repetitum sit in lege gratiæ, disputant Interpretes, & affirmant Azor 1. *p. instit. moral. lib. 7. cap. 17.* plures relati à Leandro *in præcept. Eccles. tract. 6. disp. 10. q. 4.* Moventur ex textu *in c. omnis Christianus, de consecr. dist. 1.* ubi repetuntur ipsa verba Exodi suprà relata. Deinde favet eis textus *in c. præter, 32. dist.* ubi eadem formulâ verborum refertur præceptum de decimis, primitiis, & oblationibus. Ergo sicut decimæ, & primitiæ sunt sub præcepto Ecclesiæ, ita & oblationes. Faciunt etiã textus *in c. de his, c. antiquos, 10. q. 1. c. statuimus, 16. q. 1.* ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet Christiano cum orationibus est currendum.* Sed contraria sententia verior est, videlicet non dari præceptum in Ecclesia de oblationibus: quæ expressè probatur in Concil. Cabilon. sub Carolo, *cap. 16.* ibi: *Animarum salutem inquirere sacerdos, non lucra terrena debet, quoniam fideles ad res suas dandas non sunt cogendi; oblatio enim esse debet spontanea, juxta id quod ait Rex Psalmista: Voluntariè sacrificabo tibi.* Facit Tertull. *in apolog.* ibi: *Medicam unusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, etiamsi modò velit,*

&

& si modò possit, apponit. Docet D.Thom.2.2.*q.*86.*art.*1. Deinde quia de ratione oblationis est, ut fiat sponte, juxta illud Exodi *c.*25. *Ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.* Deinde quia nullum extat præceptum in jure de similibus oblationibus, sed tantùm monitio, ut in canonibus pro contraria sententia adductis, & in Concilio Moguntino sub Carolo *can.*44. *Oblationem, & pacem in Ecclesia facere jugiter admoneatur populus Christianus, quia ipsa oblatio sibi, & suis magnum est remedium animarum.* Quare hanc sententiam probarunt D. Thomas 2.2.*q.*86.*art.*1. Covar.*lib.*1.*var.cap.*17.*n.*3. alii relati à Leandro *d. tract. de oblat. disp.* 10.*q.*4. Sunt tamen casus, in quibus adhuc fideles tenentur ad oblationes faciendas. Primus est si consuetudo adsit, ut adest in quibusdam regionibus; talis enim consuetudo omninò est servanda, *c.ad Apostolicum, de simonia*: probat latè Leander *ubi proximè, q.*8. Secundus est, quando quis ex voto proprio, aut jussu testatoris facere tenetur, *c.clerici, c. qui oblationes*, 13.*q.*2. Concil. Aurel.2.*can.*16.& 22. ibi: *Qui oblationes defunctorum legaliter dimissas quolibet ordine assignare tardaverint, vel detinere præsumpserint, à communione ecclesiastica suspendantur.* Matiscon. *can.*4. plura Ant. Augustinus *in epit. juris, lib.*15.*tit.*22. Tenllench *lib.*3.*in Decalogum, cap.*13. *n.*2. Tertius est, si Parochus illis egeat ad commodam sustentationem; quo casu quia parochiani tenentur proprium parochum alere, possunt cogi ad oblationes faciendas. Barbosa *lib.*3.*juris ecclesf.c.*13. *n.*3. Olim tamen raro, aut nunquam fideles ad altare diebus Dominicis, & aliis festivis accedebant sine oblatione. 6. Synodus Trul.*can.*8. ibi: *Deveniendum est sabbatho die cum oblationibus ad Missarum solemnia.* Matiscon. *can.*4. probant Hæphtenus *ad vitam sancti Benedicti*, *c.*23. Albaspineus *lib.*1.*obser.cap.*4. Mendoza *lib.*2. *Concil. Illiber. cap.*55. Et cùm tempore Quadragesimæ in Ecclesia Orientali tantùm Sabbatho, & Dominico Missæ sacrificium offerre liceret, ideo in canone 49. Synodi Laodic. prohibentur oblationes fieri aliis diebus, quàm sabbatho, & Dominico. Oblationes autem panis, vini, aliarumque rerum, quæ in Ecclesia fiebant, non statim altari apponebantur, sed adducebantur ad locum specialiter deputatum, quem veteres gazophylacion dicebant. Concil. Carthag.4. *can.*92. *c. oblationes*, 90. *dist.* Possidius *in vita D. Augustini*, *c.*24. ubi exquirebat Diaconus, an oblationes dignæ essent, ut ab Ecclesia reciperentur; & tunc in Ecclesia Latina sacris altaribus apponebantur, in Græca verò antequam ad altare deferrentur, in tabula minori ponebãtur, quam propositionum appellabant. Germanus *in histor. ecclesiast. tom.*2. *Biblioth. veterum Patrum*: & cùm sacerdos offerebat, & benedicebat eas, benedictiones simul offerebat, & recitabat nomina eorum, tam vivorum, quàm mortuorum, qui oblationes faciebant, aut pro quibus fiebant, ut probavi in canone 19. Concilii Illiber. Etiam illis prioribus sæculis fideles ex oblationibus propriis panis, & vini communicabant, immò erubescebant de aliena oblatione communicare. Vnde D. Cyprianus *epist.*10. increpat cujusdam divitis parcimoniam, qui nihil offerens, de oblationibus pauperum communicabat, his verbis: *Locuples, & dives Dominicum celebrare te credis, qui corbonam omninò non respicis, qui in Dominico sine sacrificio venis, qui partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* D. Augustinus *sermone* 215. ibi: *Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit.* Plura de his oblationibus congessi in canone 28. Concilii Illiberit.

d *Propriis & licitis.*] Quædam enim res offerri, aut in altari poni olim propter earum superstitionem prohibebantur, & in canone 3. Apostolorum; dum prohibetur Episcopis, & presbyteris in sacrificio offerre mel, aut lac, statim aiunt Apostoli: *Propterea licitum non esto aliud quidpiam admovere ad altare, quàm oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.* Excipiuntur tamen canone sequẽti oblationes novarum spicarum, & uvæ recentis, ut benedicerentur; mos enim vetus fuit Ecclesiæ uvam maturam, & fabas benedicere ex institutione Eutichiani Pontificis, ut constat ex Pontificali Damasi. Concil. Carthag.3.*can.*3.6. Synodus Trul. *can.*28. ibi: *Primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ suâ peculiari benedictione.* Consuetudinem hanc Græcorum, & formam ipsius benedictionis referunt, atque illustrant Lemaistre *de bonis ecclesf.lib.*1.*de decimis, c.*15. Menardus *in notis ad libr. sacram. D. Gregorii, fol.*173. Etiam in Ecclesia Orientali mos inolevit, ut diebus, in quibus sacra mysteria pro infantibus offerebantur, liceret mel, & lac ad altare deferre, & benedicere. Synodus 6. in Trullo *can.*57. ad quem morem respexerunt Patres in Concilio Carthag. sub Honorio, & Theodosio, *cap.*40. ibi: *Primitiæ autem mellis, & lactis (ut mos est) offerantur uno die consuetum ad infantium mysterium.* In eadem etiam Synodo *can.*99. damnatur quædam Armenorum consuetudo, solebant enim Armeni dissectarum pecudum membra in templum inferre, & coram sacris altaribus partem unicuique distribuere. Verba hæc sunt: *Hoc quoque in Armenorum regione fieri didicimus; quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes, frustu offerunt sacerdotibus, eaque Judaicè distribuentes: quocirca Ecclesiam immaculatam servantes statuimus, nulli licere sacerdoti separata carnium membra ab offerentibus accipere, sed iis sint contenti, quæ offerenti visa fuerint, ejusmodi oblatione factâ extra Ecclesiam.* 13.

e *Fidelibus.*] Plures enim sunt Christiani, quorum oblationes non recipit Ecclesia. Concil. Lateran. sub Alexandro III. *cap.*25. ibi: *Vsurariorum manifestorum oblationem ne quis accipiat, qui autem acceperit, reddere compellatur.* Et *c.*3.*de usuris.* Concil. Troslejan. *can.*7. *Generaliter pauperes vexantium, aut opprimentium oblationes non recipiantur.* Et *cap. oblationes*, 90. *dist.* ubi rejiciuntur oblationes fratrum diffidentium. Etiam non admittuntur oblationes hæreticorum, *c.excommunicamus* 13.*de hæretic.* raptorum rerum Ecclesiæ, *cap.*2. *de raptoribus*, ubi notavi; nec eorum qui presbyterum in testamento filiis suis tutorem inscripserunt. D. Cyprianus *epist.*27. Nec eorum, qui neglecto pietatis officio filios suos exhæredarunt, *c. fin.*17. *q.*4. D. Augustinus *epist.*2. ibi: *Profiteor me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas: si quis autem irascitur filio suo, & moriens eum exhæredat, si viveret, non eum placarem, non eum reconciliare deberem. Quomodo ergo filio suo volo ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem.* Idem D. Augustinus *epistola* 187. similiter fatetur se non admisisse oblationes ejus, qui contra immunitatem ecclesiasticam aliquem ex Ecclesia abstulerit, ibi: *Oblatio domus tua à clericis ne suscipiatur.* Tandem impiorum oblationes ab Ecclesia rejiciuntur,] *c. non est putanda*, 1.*q.*1. *cap. miror*, 17. *q.*4. Petrus Damianus *epist.*36. ibi: *Enim verò dona ab iniquis suscipere quid aliud est, quàm propriam animam ex dantis squallore fœdare.* Nec etiam oblatio admittitur ejus, qui non communicat, *can.*28. *Concil. Illiber.* ibi. *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Nec illius, qui pœnitentiam solemnem 41

facit, *cap. de viro*, 12. *quæst.* 2. ibi: *Secundo verò anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant: tertio verò anno Ecclesiam ne ingrediantur, & inter audientes adstent sine oblatione.* Et *cap. eos quos, de consecrat. dist.* 4. Concil. Ancyran. *can.* 5. Illerdense *canone* 9. plura dedi *in d. cap.* 28. *Concilii Illiber.* Nec etiam excommunicati. D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 8. & *lib.* 4. *cap.* 6. Nec etiam ejus, qui à sacerdote aliquâ censurâ ligatos fuerit. Synodus Nicæna *can.* 27. in editione Pisana, ibi: *Quicumque fuerit à sacerdote ligatus, quamvis calumniam passus sit, non est ab eo accipienda oblatio.* Item nec ejus qui sibi mortem conscivit Concil. Altissiodorense *can.* 17. ibi: *Quicumque se propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut qualibet occasione voluntariè se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 34. Nec etiam mulieris, quæ menstrua patitur. Concil. Moguntin. *cap.* 6. Omnium enim istorum oblationes non recipiuntur, quia ut ait Cicero *lib.* 2. *de legibus*, donis impii nec placare audeant Deos.

5. f *per potestatem.*] Oblationes enim fidelium ritè factas in Ecclesia olim Episcopus recipiebat. Symmachus Pontifex in 6. Synodo Romana, ibi: *Oblationes fidelium à nemine percipiantur absque consensu, & voluntate Episcopi, in cujus dignoscuntur esse parochia, & potestate.* Et *cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. Concil. Aurelian. 3. *can.* 5. ibi: *Si quæ oblationes in quibuslibet rebus, atque corporalibus collata fuerim Basilicis in civitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur.* Plura Antonius Aug. *in epit. lib.* 15. *tit.* 21. Et post divisionem parochiarum ad proprium parochum oblationes spectant. Synodus Bituricensis 1. *can.* 12. *Presbyteri oblationes, vel luminaria, quæ eis ad manus offeruntur, tanquam propria sua habeant.* Et *cap. quia sacerdotes, e. sanctorum,* 10. *quæst.* 1. Leander *d. disp. de oblationibus, quæst.* 9. Laïci verò eas accipientes graviter puniuntur in Concilio Romano sub Calixto, *cap.* 14. ibi: *Sanctorum Patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sacratissimo, & reverendissimo altari Beati Petri, & Salvatoris, & Sanctæ Mariæ Rotundæ, aut de aliis Ecclesiarum altaribus, sive crucibus à laicis auferri penitus interdicimus, & sub pœna anathematis prohibemus.* Et *cap. perveniens*, 16. *quæst.* 7. Circa religiosos, an videlicet oblationes in suis monasteriis factas recipere possint, non consentiunt Interpretes. Et eas ad parochos spectare, docenetunt Trullench *lib.* 3. *in Decal. cap.* 3. *num.* 13. Axor *tomo* 1. *instit. lib.* 2. *cap.* 17. Sed contraria sententia verior est, probaturque expressè *in cap.* 1. *de statu monach. cap. nimis, de excessibus Prælat.* & variis privilegiis id ferè omnibus religionibus concessum fuisse probat Leander *ubi suprà, quæst.* 10. Ex oblationibus tamen factis occasione funeris, quartam partem parocho deberi, jam probavi *in cap.* 1. *de sepultur.* Vnde patet rectè in præsenti doceri, oblationes in Ecclesia factas non posse per Potestatem sæcularem usurpati.

CAPVT XIV.

a Alexander III.

QVæsivit à nobis tua fraternitas, utrum sacerdos uno clerico tantùm præsente b infirmum debeat ungere, & quando festum beati Mathiæ in anno bissextili debeat observari: præsertim cùm quidam inter vigiliam, & festum velint diem interponere. Nos itaque tibi duximus respondendum, quod Sacerdos uno præsente clerico, & etiam solus infirmum ungere potest.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. & post Concilium Lateran. *p.* 50. *c.* 23. nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex. Concius addidit, *Carnotensi Episcopo*, cui assentire videtur Antonius Augustinus *in præsenti*, qui ex *lib.* 14. *Registri* ipsius Pontificis citat textum hunc *lib.* 27. *epit. juris Pontif. tit.* 1. *cap.* 8. De diœcesi Carnot. nonnulla adduxi *in cap.* 11. *de offic. deleg.*

2. b *Infirmum.*] Subjectum enim capax hujus sacramenti est tantùm fidelis infirmus de vita periclitans, ut constat ex epistola canonica D. Jacobi, *c.* 5. *Infirmatur quis in vobis.* Et epistola 1. Innoc. Papæ ad Decentium, *cap.* 8. *canic. de sacra unctione*, Concil. Mogunt. relatum *in c. ab infirmis*, 26. *quæst.* 7. Aquisgran. 2. sub Ludovic. *p.* 3. *c.* 5. Concil. Cabilon. sub Carolo *can.* 48. ibi: *Secundùm B. Iacobi Apostoli documentum, cui etiam decreta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicetur, à presbyteris ungi debent.* Florent. *in decret. de sacrament. vers.* 5. ibi: *Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet.* Trident. *sess.* 14. *de sacram. cap.* 3. & *can.* 2. ubi ideo hoc sacramentum appellatur sacramentum exeuntium. Probant Theologi Scholastici *in* 4. *dist.* 23. ubi D. Thomas *q.* 2. *art.* 2. Paludanus *q.* 4. Richardus *art.* 2. *quæst.* 6. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp.* 42. Summistæ de hoc sacramento agentes. Vnde cognoscitur quàm absurdè nonnulli hæretici sacramentum hoc contulerint defunctis, ut tradit Seratius *in opuscul. de hoc sacramento, cap.* 3. *num.* 56. & constat ex Epiphanio *hæresi* 36. qui describit Sireneum *lib.* 1. *epist.* 18. ubi docet, eos oleum aquâ mixtum capiti defuncti immisisse, ex quo fieri aiebant, ut defunctus à dæmonum potestate eriperetur: sed esse apertam stoliditatem, jam probavit Theophilus *tom.* 15. *in Heteroc. spirit.* 1. *p. sect.* 1. *puncto* 10. *in fine.* Nec cuilibet infirmo administrari debet hoc sacramentum, sed graviter periclitanti febri, vulnere, vel aliâ infirmitate naturali: non tamen conferri debet aliis etiam existentibus in vitæ discrimine, veluti ultimo supplicio damnatis, navigantibus, prægnantibus, & similibus. Vnde improbanda est falsa pietas quorundam Græcorum, qui hoc sacramentum conferunt bene valentibus, si illum flagitaverint in remissionem peccatorum, ut tradit Franc. Richardus *lib. de expedit. ad insulam S. Irenai, cap.* 12. quam heteroclesin refert, & reprehendit Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in hetercl. puncto* 12. *fol.* 164. qui etiam reprehendit nimiam tarditatem aliquorum, qui ne mors acceleretur tertito ægro, illud conferunt penè jam mortuis: cùm ut sacramentum hoc ritè administretur, debeant esse infirmi in eo statu, ut possint

effectum

effectum vitæ, si illis expediat, consequi, aliàs si ita morti proximi reperiantur, ut naturaliter vivere nequeant, erit tunc petere miraculum à Deo.

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO VERA TRADITUR, ET PROBATUR.

Ex prima parte hujus textus talis communiter deducitur assertio: *Presbyter etiam unus potest ministrare sacramentum extremæ unctionis.* Probant eam textus *in cap. illud, 95. dist. cap. unic. in princip. de sacra unct. c. 2. de offic. Archipresb. cap. presbyteri 4. 95. dist. cap. presbyteri 123. cap. omnis 124. de consecr. dist. 4. cap. ab infirmis, in fine 27. q. 1.* Concil. Cabil. sub Carolo *can. 48.* cujus verba supra retuli, Concil. Aquisgran. 2. sub Ludovico *part. 1. cap. 8. & p. 3. cap. 5.* Alia juris testimonia congerit Ant. Augustinus *in epit. juris Pont. p. 1. lib. 27 tit. 1.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Layman *tom. 2. moral. lib. 5. tract. 8.* Bellarmin. *tom. 3. de extrema unct. cap. 8.* Suarez *de sacram. disp. 43. sect. 1.* Bonacina *eod. tract. disp. 7. quæst. unic. puncto 4.* plures congesti à Diana *part. 8. tract. 1. resol. 56.* Leander *tom. 1. de sacram. disp. 4. quæst. 1. & 7.* Mendo *de clavibus Petri, lib. 4. cap. 4. fol. 557.* Arcud. *lib. 5. de Sacram. cap. 3.* Casal. *de ritu Eccles. cap. 32.*

4. IMPUGNATUR VERA TRADITA ASSERTIO.

Verùm hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam plures presbyteros debere sacramentum hoc administrare, constat ex epistula B. Iacobi, *cap. 5.* ibi: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ.* Quare in Ecclesia Orientali consuetudo est, ut septem presbyteri sacramentum hoc extremæ unctionis infirmis conferant, ut ex Simeone Thessalonicensi *epist. 3. c. 3.* & aliis probat Serarius *in opusc. de hoc sacramento, cap. 12. num. 123.* Igitur non rectè in præsenti asseritur, presbyterum tantùm unum posse sacramentum hoc administrare.

5. DE PRESBYTERO MINISTRO SACRAMENTI.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, præmissis quæ de hac unctione extrema adduxi *in cap. unic. de sacra unct.* ministrum proprium hujus sacramenti esse presbyterum. Riculfus Senon. Episcopus in sua constitutione, quæ extat *tom. 24. Concil. can. 10.* ibi: *Item oportet ut presbyteri infirmos suos post confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Et quamvis nomen presbyteri apud Græcos idem sonet, quod apud Latinos senior, ut probat Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 8. §. 1. a. 2.* & propterea sit æquivocæ significationis, *cap. 2. de cohabit. cleric.* ibi: *Si quis sacerdotum, idest presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, &c.* quia tamen ab Ecclesia determinatum est, ut presbyteri appellatione sacerdos comprehendatur, ideo dicendum est, ministrum ordinarium hujus sacramenti esse tantùm sacerdotem, ut diffinitum est à Tridentino *ubi suprà.* Nihil tamen interest, an presbyter sit major, veluti Episcopus; vel minor, ut simplex sacerdos: quippe sacerdotum ordo bipartitus est, ut scribit Anacletus Pontifex *epist. 3. cap. 1.* majorum scilicet, & minorum, *cap. legimus, 93. dist. cap. presbyter 5. 95. dist.* Trident. *sess. 23. cap. 7.* Sic competit presbyteris majoribus, idest Episcopis, hujus sacramenti administratio, *cap. illud, 95. dist.* Leander *de sacram. ubi suprà, quæst. 3.* & quamvis Glossa *in d. c. illud, verbo Chrismate,* existimet Episcopos debere infirmos ungere cum chrismate, ad differentiam aliorum sacerdotum, qui oleo tantùm utuntur, verius tamen est, Episcopos potiùs ministrare debere hoc sacramentum oleo tantùm, ut materia ordinaria. Vander. *de sacram. tract. 4. disp. 4. q. 9.* Unde quamvis magna detur necessitas, si non adsit sacerdos, qui infirmum ungat oleo sancto, non poterit alius etiam Diaconus sacramentum hoc administrare, ut post D. Thomam *in supplement. 3. part. q. 33. art. 1. ad 2.* docent Nuño *ad D. Thomam, q. 31. art. 2.* quicquid dicat Waldensis *de sacram. lib. 2. cap. penult.* Sed licèt quilibet sacerdos validè conferat hoc sacramentum, licitè tamen solus Parochus, aut de ejus licentia tacita, vel expressa, alius sacerdos illud administrare valet. Ratio est, nam hoc sacramentum per modum medicinæ, non per modum judicii administratur. Trid. *sess. 14. de extrem. unct. c. 1. 2. & 4.* Ergo ad illud validè conferendum non desideratur jurisdictio in ministro, sed potestas ordinis: ideo autem licitè tantùm illud administrat Parochus, quia administratio sacramentorum ad eum tantùm spectat, *Clem. 1. de privil. Clement. dudum, de sepultur.* Barbosa *de offic. Parochi, cap. 22.* Trullench *eod. tract. cap. 7.* Ergo simplex sacerdos peccabit graviter ministrando sacramentum hoc absque prædicta Parochi licentia vera, vel interpretativa. Urgente autem necessitate, & absente Parocho licitè quilibet sacerdos etiam religiosus hoc sacramentum ministrare valet, quia tunc datur licentia interpretativa Parochi, cùm credibile non sit, Ecclesiam velle infirmum privare tanto sacramento. Sotus *in 4. dist. 23. q. 2. art. 1.* Caietanus *in summa, verbo Extrema unctio.* Immò etiam Parocho præsente, & injustè nolente hoc sacramentum conferre, poterit illud quilibet sacerdos etiam religiosus ministrare; nam tunc censetur concessa ab Episcopo licentia. Docent Suarez *de sacram. disput. 54. sect. 2. n. 3.* Torreblanca *de jure spirit. lib. 2. c. 11. n. 28.* Nec interest, quod Parochus excommunicatus sit, aut suspensus, ut hujusmodi licentiam concedat. Sylvester *in summa, verbo Extrema unctio, quæst. 4.* Possevinus *de offic. curat. cap. 9. q. 7. n. 17.* Suarez *d. sect. 3.* An verò urgente necessitate possit ipse parochus excommunicatus licitè sacramentum hoc administrare, quæruut Moralistæ. Negant Suarez *d. sect. 3. n. 6.* Bonacina *de hoc sacramento, quæst. unic. punct. 4. n. 4.* Villalob. *in summa, difficult. 6. num. 6.* Torreblanca *d. cap. 11. num. 28.* Affirmant Nuño *ad D. Thomam dict. quæst. 31. art. 3. difficult. unic.* Zambrana, Possevinus, & alii quos refert, & sequitur Diana *5. part. tract. 3. resol. 81. & 89.* qui moventur ex eo, nam in mortis articulo sacerdos etiam excommunicatus potest licitè à peccatis absolvere: ergo & extremam unctionem ministrare. Accedit, nam tempore interdicti licitè administratur hoc sacramentum, *cap. quod in te, de pænit. & remiss.* Ergo faciliùs urgente necessitate poterit ministrari à Parocho, etiam suspenso, vel excommunicato.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo provenit, nam cùm sacerdos sit verus, & legitimus hujus sacramenti minister, non indiget aliis presbyteris de necessitate sacramenti ad ejus administrationem: docuit D. Thomas *contra Gentes c. 83. in fin.* dum scribit: *Quia hoc sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic sacramento, ut multi sacerdotes intersint, & ut orationibus Ecclesiæ ad effectus hujus sacramenti coadjuvent: unde D. Iacobus dicit, inducat presbyteros Ecclesiæ, & oratio salvabit infirmum. Si tamen unus solus presbyter adsit, intelligitur hoc sacramentum perficere in virtute ipsius Ecclesiæ, cujus minister existit, & cujus personam gerit.* Hactenus D. Thomas. Accedit & alia ratio ab eodem Angelico Doctore adducta *3. p. q. 67. art. 6.* nempe quod sicut principalis auctor sacramenti, qui Christus Dominus est, una persona existit, ita minister, qui ipsum repræsentat, una tantùm persona esse

esse debet: non tamen potest minister hujus sacramenti adhibere fœminam, ut sibi respondeat, ut probat contra Quintanaducñas Leander *tom.1. de sacram. q.22. disput.4.*

7. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex illis verbis D. Jacobi, *Inducat presbyteros.* Nam in sacra pagina frequenter sub plurali numero, non pluralis, sed singularis persona, vel personarum qualitas significatur, ut apud D. Lucam *cap.17.* ibi: *Ite, & ostendite vos sacerdotibus*; idest cuilibet de sacerdotibus. Et D. Paulus *ad Hebræos capite 11. vers.83.* ait: *Obturaverunt ora leonum.* Et tamen qui obturavit ora leonum, unus fuit, videlicet Daniel. Sic D. Matthæus *cap.17.* & D. Marcus *cap.15.* referunt latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illius exprobrasse; cùm tamen D. Luc. *cap.23. vers.39.* disertè scribat: *Unus autem de his qui pendebant, blasphemabat eum.* Notarunt Caietanus *ibi*, D. August. *de consensu Evangelist. cap.16.* Joannes de Payva *in doctrin. sacr. Script. lib.3. cap.2. & lib.15. cap.41. & lib.17. cap.40.* Vnde intelligitur locus aliàs difficilis D. Matthæi, *cap.26.* ibi: *Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes.* Vbi pluralis stat pro singulari, siquidem unus tantùm, videlicet Judas, indignatus fuit. Vnde cùm D. Jacobus *d. epist.5.* sit, *Inducat presbyteros*, accipiendus est, ut vocet unum ex presbyteris. Docuerunt Serarius *in d. opusc. cap.4. num 71.* Suarez *de sacram. d. disput.43. sect.2. n.1.* Filliucius *eod. tract. cap.50. num.90.* Nec etiam obstat mos Ecclesiæ Orientalis; nam ut rectè considerant DD. *ubi suprà*, cæteri sacerdotes præter unum ungentem, & formam proferentem, superflui sunt, si intendant exequi, conficere, aut iterare sacramentum; quo casu graviter peccabunt. Cæterùm si non intendant simul conficere, aut iterare, sed unus faciat unam, pluresve unctiones proferendo formam, alius verò sacerdos compleat quod defuerit, poterit tunc validè ministrari sacramentum hoc à pluribus, & quandoque licitè, veluti urgente necessitate infirmi, vel deficiente sacerdote, qui priorem fecerat unctionem, ut docent Henriquez *lib.3. Summa, cap.12. §.4. & c.13. §.3.* Suarez *d. disput.43. sect. 2.* Macedo *de clavibus Petri, lib.4. cap.4.* Diana *part.5. tract.3. resol.87. cum seq.* post D. Thomam *in 4. dist.23. quæst.2. art.1. quæstiunc.2. ad 3.* Quo modo accipi potest Græcorum consuetudo, vel potiùs, ut plures intersint, unus quidem ut ministret, cæteri verò ut respondeant.

Sed suprà traditis obstare videtur Innocent. I. in epistola 1. ad Decentium, *cap.8.* in illis verbis: *Sanè quoniam de hoc, sicut de cæteris, consulere voluit dilectio tua, accepit filius meus Cælestinus Diaconus, esse à dilectione tua petitum illud, quod in Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum: quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet in sua, aut suorum necessitate ad ungendum.* 8. Expo-nitur epist. In-nocentii I. Hucusque verba Pontificis, quæ inveniuntur 1. tom. *Concilior. Severini, pag.752.* & referuntur à Beda *in c.6. Marci*, & in Concilio Vvormac. *canone 62.* Ex quibus deduci videtur, laicum etiam posse ungere infirmum: ergo quia presbyter tantùm non est minister hujus sacramenti. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Innocentium affirmat omnibus Christianis uti licere oleo illo in sua, aut suorum necessitate, accipiendum esse passivè, non activè; ita ut mens Innocentii sit, Christianos omnes uti posse oleo in sua necessitate, non ut ministri, qui sacramentum conficiant; sed ut personæ, quibus sacramentum à sacerdotibus ministretur. Ita docuerunt Jansenius *ad caput 6. D. Marci*, Cornel. à Lapide *in d. epist. D. Iacobi*. Bellarm. *de extrema unct. c.9.* Nuño *ad d. q.31. D. Thom. art. 2. ad 4.* Serarius *in d. opusc. cap.4. num.72.* Granados *de extrema unct. disput.8. numero 2.* Becanus *eod. tract. cap.27. quæst.9.* quamvis alii minùs rectè accipiant verba illa de unctione extra sacramentum, quos refert Arcudius *de extrema unct. cap.2. & 4.*

§.

FEstum beati Mathiæ juxta consuetudinem ecclesiasticam *a* vigilia catenus præcedat, ut nec pro bissexto, nec quolibet alio modo inter se, & solennitatem aliam diem admittat. In qua utique, nisi vigilia venerit in *b* Dominica die, jejunium celebretur. Ipsum autem festum, sive fiat in præsente die, vel in sequenti, qui duo quasi pro uno reputantur, nullus error, sed Ecclesiæ consuetudo teneatur.

NOTÆ.

a *Vigilia.*] De qua egi *in capite 1. de observ. jejun.*

b *Dominica.*] Quo die jejunari non potest, ut probavi *in d. c.1. cap.3. de observ. jejun.*

COMMENTARIUM.

1. PRo hujus textus expositione sciendum est, annum naturalem juxta Astronomicam indagationem dividi in menses, dies, horas, puncta, momenta, oncias, & atomos; constat verò naturalis annus, qui secundùm diversos diversa principia habuit, ut tradunt Joannes de Sacrobosco *in computo ecclesiastico, tit. de anno solari*, Covar. *lib.4. variar. cap.18. num.4.* (qui & solaris dicitur, eo quòd spatium temporis sit, quo sol circumiens totum Zodiacum, motu proprio regreditur ad idem punctum, à quo digressus fuit) 365. diebus, & unius diei quadrante. Achilles Tacius *cap.19.* ibi: *Annus solis appellatur ab eodem signo ad idem redeuntis conversio in 365. diebus, & exigua insuper parte.* Plato *in Timæo*, Censorinus *de die natali, cap.22.* Cicero *de natura Deorum*, Plutarchus *in Numa*, Galen. *ad lib.1. Hippocratis*, idest sex horis, quæ confusionis vitandæ gratiâ integræ supponuntur, cùm reverâ naturalis cursus solis eas integras, & completas non absumat, auctore Sacrobosco *ubi suprà*. Ex hoc autem sex horarum spatio, quoniam difficile erat eas cuilibet anno continuare, singulis quadrienniis dies integer collectus, & insertus fuit: quod instituisse Imperatorem Caium Jul. Cæsarem constat ex Suetonio *in eo, cap.40.* Solino *in Polihistor. cap.3.* Plutarch. *in Numa, & in Cæsare*, Censorino *de die nat. cap.20.* Macrob. *lib.5. Saturn. cap.13.* & probant Alciatus *in l. cùm bissextus, de V.S.* Bened. Ægidius

in

in l. Titia, 3. part. num. 33. ff. de condit. & demonst. Itaque ubi quadrantes diem faciebant, quod contingit quarto quoque anno, hic dies intercalabatur, idest interserebatur, & cum præcedenti confundebatur, ut ejus ratio non haberetur. Quæ intercalatio hodie servatur ex ritu Apostolico, & ex constitutione Gregorii XIII. Pont. Max. *de ordinat. tempor.* quæ est 74. in ordine, *tom. 2. Bullarii Magni.* Intercalatio autem fiebat ex constitutione Cæsaris circa festum Terminalium, nempe die 24. Mensis Februarii, ut prodit Macrobius *d. cap. 23.* qui dies 24. computatione Latina ita denotatur, 6. *Kalendas Martias.* Cùm ergo additirius dies cum illo 24. confunderetur, ita computabant veteres, cùm annus bissextilis erat, *bissexto Kal. Mart.* ex quo bissexti appellatio fluxit post intercalationem Julii Cæsaris, ut colligitur ex Macrobio, & Censorino *ubi proximè.* At verò ante Jul. Cæsarem, cùm annus constaret ex statuto Numæ 354. diebus, quatuordecim integri dies intercalabantur ad finem mensis Februarii, & ita eveniebat, ut cuncti hi dies cum ultimo pro eodem die supputarentur, nec numerum augerent; tunc verò non dicebatur bissextum, sed mensis intercalatis, duplici ratione. Prima, quia non fiebat intercalatio in sexto die ante Kalendas Martias, sed in posteriori die Februarii. Secunda, quia non unus dies cum alio intercalabatur, qui efficiunt binarium numerum; sed aliquando 14. aliquando plures. Itaque bissexti appellatio fluxit à computatione Julii Cæsaris, nec ab antiquioribus Consultis cognita fuit. Quæ latiùs prosequuntur Budæus *in notis prioribus ad Pandect. in l. 5. §. minorem, ff. de minor.* Rosinus *lib. 4. antiquit. cap. 1.* Anton. Clarus Silvius *ad ll. Regias, c. 5.* Cujacius *in l. in usucapionibus, ff. de usucap.* Alber. Gentil. *de var. tempor. appel. cap. 4.* Carranza *de partu, c. 12. §. 5. à princ.* Ægidius Boss. *tom. 1. oper. moral. tit. 2. §. 25.* ex quo principio explicandi sunt textus *in l. cùm heres 4. §. Stichus, ff. de statulib. l. ita 51. vers. æstimatio, ff. ad leg. Aquil. l. cum bissextum 98. l. anniculus 134. ff. de V. S. l. 2. ff. de divers. & tempor. l. in usucapionibus, ff. de usucap.* quas perdoctè illustrat D. Joseph de Retes *in prætermissis ad tit. de usucap.*

Ex suprà traditis apparet verus sensus præsentis 2.
textus; nam cùm dies S. Mathiæ dicata sit 24. mensis Februarii, quæsivit Carnotensis Episcopus ab Alexandro, cùm in anno bissextili in ea die intercalatio fiat, qua in die esset jejunandum? Et respondit Alexander III. die 23. jejunandum esse, non 24. sive 6. Kalend. Martii, quia illa dies festiva est, nec propter bissextum mutatur. De ipso etiam festo celebrando consuluit Episcopus Alexandrum, quonam videlicet die celebrandum esset, sexto, an bissexto, an utroque, quia hi duo dies pro uno computantur, & in utroque sistitur in una, eademque litera Kalendarii, & nihil de solenni cōputatione immutatur, ut notatur in Martyrologio Romano? Et respondet Alexander, sublato omni computationis errore, posse celebrari alterutro ex his duobus diebus, quia pro uno reputantur; sed in hoc piæ Ecclesiarum consuetudini standum esse. Ecclesia Hispana semper celebrat festum hoc die 24. forsan Ecclesia Italiæ his temporibus illud celebrabat, ut hodie celebrat, die 25. quando annus est bissextilis. Unde manarunt versus, quos adducit Glossa in præsenti.

CAPUT XV.

a Clemens III.

IN iis, quæ in se ambiguitatem continent, ad Sed. Ap. ex debito recursus habetur, ad quam reverà, tanquam matrem, & caput omnium Ecclesiarum, majores, & difficiliores quæstiones ab antiquis patribus constitutum est, & moribus utentium rectè approbatum, usquequaque conferri debere. Innotuit siquidem Apostolatui nostro, quod cùm de controversia, quæ inter Magistrum Matth. & conversos Hospitalis sancti Simpliciani super eodem hospitali habebatur in præsentia V. fratris nostri O. Archiep. Mediolanen. concertatio verteretur, ipse Archiepiscopus post cognitionem causæ in prolatione sententiæ his verbis non fuit usus, ut secundùm jus civile diceret: Talem partem condemno, & talem absolvo; sed pronunciavit ita: Statuo, & præcipio, ne de cætero, & reliqua: & infra, ut expressim continetur in instrumento. Quoniam igitur, sicut ex relatione dilectorum filiorum nostrorum Corinth. tit. S. Laurentii in Lucina, & Ioan. sanctæ Priscæ presbyteror. Cardinalium didicimus, quos ad hoc concessimus auditores, super hoc fuit in prolatione sententiæ dubitatum: Nos attendentes, quod hoc verbum, Statuo, secundùm legem rem perfectam significat, & cum effectu, non verbo tenus accipitur: item secundùm *b* Gregorium, quod præcipitur, imperatur; & quod imperatur, necesse est fieri; & aliquando si non fiat, pœnam habet: considerantes nihilominus, quod juxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem, & intentionem, quia intentio non debet verbis deservire, sed verba intentioni: interpretamur in præsenti articulo, & de fratrum nostrorum consilio, procuratoribus utriusque partis præsentibus diffinimus, quod præfati Archiepiscopi verba tali forma prolata perpetuò valituræ sententiæ obtineant firmitatem. Nos itaque sententiam ipsam, licèt appellationis obstaculo hucusque fuerit impedita, præsenti pagina, cessante appellatione confirmamus, & hujus scripti patrocinio communimus, statuentes, & auctoritate Ap. præcipientes, ut ipsius hospitalis præfati fratres Abbati, ejusque successoribus obediant in perpetuum, tanquam Prælatis illis, & Dominis, sicut ipse Archiepiscopus præcepit.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & fuisse textum finalem illius collectionis notavit Albericus Gentil. *de libris juris canonici, fol.* 8.

b *Gregorium.*] *In cap. quod pracipitur,* 14. *q.* 2.

COMMENTARIVM.

2. CErtum est, sententiam non aliter finem controversiæ imponere, quàm si judex pronunciando absolverit, vel condemnaverit reum, alioquin sententia diffinitiva nullius momenti est, *l.* 3. *C. de sent. & interl. cap. ei qui* 41. *§. diffinitiva,* 2. *quæst.* 6. Hac de causa olim non aliter concipiebatur sententia, quàm per verbum condemnandi, aut absolvendi, cùm acceptis tabellis, judex qui de causa cognoscebat, si absoluturus erat, literam A, in urnam mittebat; si verò condemnare intendebat, literam C, ut jàm probavi *in cap. de muliere, de sponsal.* Sed postquam tabellæ sententiarum in desuetudinem abierunt, etiam sententiæ concipi cœperunt non ex formula, sed liberè, prout judicantibus meliùs visum fuit, & quibus verbis commodiùs exprimere valerent judicium suum; & ita non sunt necessaria verba absolvo, & condemno, sed sufficiunt æquipollentia, quibus sopiatur lis, & omnino à jurgio discedatur, *l. Pomponius* 12. *§. recepisse, l. quale* 19. *§.* 1. *ff. de recept. l. in sententiis* 59. *in princ. & §.* 1. *ff. de re judic.* unde infertur, valere sententiam, si judex dixerit, Seium nummos debere; licèt non dixerit, Eumque condemno ut solvat, *l. si Prætor* 75. *ff. de re judic.* vel si dixerit, quantum ei debes reddere, *l. qui tamen* 21. *§. Pomponius, ff. de arbitr.* vel servum in causa redhibitionis esse, *l. quæro* 58. *ff. de ædilit. edict.* vel rem alicujus esse, *l. Pomponius* 40. *§. sed & his, ff. de procurat. l. si inter me* 15. *ff. de except. rei judic. l. ult. ff. de hered. instit.* vel non probasti, aut calumniatus es, *l.* 1. *§. quorum, ff. ad Turpil.* vel si cùm præcessisset certa præfinitio summæ petitæ, judex pronunciaverit, Solve quod debes, *l. quod petitum, juncta l. quid tamen* 21. *§. Pomponius, ff. de arbitr. l. in sententiis* 59. *§.* 1. *ff. de re judic.* vel si dixerit, Restitue illi quod in codicillis, vel in testamento accepit, *l. ait Prætor* 5. *§.* 1. *ff. de re judic.* vel si pronunciavit nullam injuriam Lucium Titium à Gaio Seio passum fuisse, *l. Lucius* 21. *ff. de his qui not. infam.* vel injuriam aliquam fecisse, *l. Decuriones, C. ex quibus caus. infam. irrogetur*; vel falsum testamentum non esse, *l. nec tale* 24. *ff. ad leg. Corn. de falsis*; vel non posse ampliùs de falso testamento agi, *l. cùm Titia* 18. *ff. de accusat.* vel si utatur verbo, *statuo*, ut in præsenti specie, vel verbo *videtur*, ut *in l. quid tamen* 21. *§.* 1. *ff. de arbitr. l.* 3. *ff. de his, quæ in testam. delent. l. Divi* 27. *§. ult. ff. de lib. caus. l. cùm quidã* 26. *ff. de jure fisci, l.* 1. *§. quæri potest, ff. ad Turpil. cap. de cætero, de re judic.* Probavi in apparatu ad hæc commentaria; immò si judex pronunciet absolvendum aliquem esse, vel condemnandum; licèt non adjecerit, *illumque condemno, vel absolvo*, tamen optimo jure sententia tenet, ut deducitur ex lege *Æmilius* 38. *ff. de minoribus*, ibi: *Quia tamen lex commissoria displicebat ei, pronunciavit in integrum restituendam.* Et probatur ex validissima ratione; nam illa verba, *condemnandum pronuncio*, non significant sequi postea debere condemnationem ab alio judice faciendam, sed talia esse merita processus, ut reus debeat condemnari: quam opinionem tenuerunt antiquiores cum Glossa, quos refert Grassus *in l.* 1. *n.* 19. *ff. de re judic.* Sarmento *lib.* 1. *select. in c.* 14. *n.* 2. Osualdus *lib.* 27. *Donel. c.* 2. *litera E*: quamvis contrariam sententiam defendant plures classici apud eundem Sarmentum *ubi proximè*, Marant. *in specul. tit. de sent.* 6. *part. n.* 15. & 125. Vantius *de nullit. ex defectu processus, n.* 91. qui audent asserere plures sententias nullas declaratas fuisse ob prædictum defectum: quare forsan hodierna praxis observat, ut in sententiis addatur: *Fallo que le debo condenar, y condeno.* Quasi non sufficerent priora, nisi posteriora quoque sequerentur. Quæcunque enim verba significantia condemnationem, vel absolutionem, sufficiunt ad valorem sententiæ, ut ex præsenti textu constat, & ex §. *curare*, ubi Jaso, *Instit. de act. l.* 2. 5. & 15. ubi Greg. *gl.* 8. *tit.* 22. *p.* 3. latiùs prosequuntur Duar. *in l. in sententiis* 59. *ff. de re judic.* Donel. & Osualdus *ubi suprà*, Treutl. *volum.* 2. *select. disp.* 23. *thesi* 2. *liter. A*, Pichardus *in manud. in prælud. §.* 2. *n.* 17. Matienzo *in dialog. relat.* 3. *part. ex cap.* 36. Azevedo *in l.* 10. *tit.* 17. *lib.* 4. *Recopil.* unde apparet rectè in præsenti Clementem docuisse sententiam prolatam per verbum *statuo*, validam fuisse.

CAPVT XVI.

Idem *Patriarchæ* [a] *Gradensi.*

OLim tibi scripsisse recolimus, ut si dil. f. Archipresbyter, & Canonici Paduani, quibus super hoc scripta nostra direximus, dil. f. M. G. Canonico Paduano præbendam, quæ tantùm residentibus de communi confertur, sicut uni ex aliis de communibus proventibus, & *b* manualia beneficia, omni dilatione postpositâ non conferrent, tu eos ad id appellatione cessante compelleres. Verùm quia, sicut nostro Apostolatui reseratum est, quidam mandatum nostrum interpretari aliter, quàm deceat, moliuntur, cùm beneficia principalia sint interpretanda largissimè: volentes à mandato nostro dubietatem auferre, non quæstionis scrupulum reservare, ut quæ mandamus, diligentiùs, & liberiùs exequaris, nostrum tibi in eo aperiendum duximus intellectum. Videlicet quod præbendam, quæ tantùm residentibus in victu, & vestitu de communi confertur, ipsi Mag. G. plenè, sicut uni ex aliis residentibus, injunximus conferendam. Quocirca f. t. per A. s. m. quat. in negotio ipso malitiosam interpretationem aliquam non attendens, sic quod de præfato Magistro tibi præcipimus, sublato cujuscumque appellationis obstaculo, exequi studeas diligenter.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Gradensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de rescript. cap. 7.* De Gradensi Patriarcha egi *in cap. ex literis, de offic. deleg. cap. antiqua, de privil.*

1. b *Manualia.*] Id est distributiones quotidianas, ut *in cap. unic. de cleric. non resid. lib. 6.* & probavi *in cap. licèt, de prabend.* Sed tunc obstat illa non levis difficultas; nam quod potest concedi privilegio, potest induci consuetudine, & econtrà, *cap. duo, de offic. Ordin. cap. super quibusdam, §. præterea, de V. S.* junctis latè traditis à Felino *in cap. accedentes, à n. 6. de præscrip.* Covar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. 14.* Sed consuetudine introduci non potest, ut absens, & non residens in propria Ecclesia, lucretur distributiones quotidianas, *d. cap. unico, de cleric. non resid.* igitur nec privilegio concedi potest absenti jus percipiendi distributiones. Cui difficultati succumbens Probus *in d. cap. unic. num. 1. vers. Ex quibus*, docet Summum Pontificem non posse dispensare cum absente à propria Ecclesia, ut percipiat distributiones quotidianas, quia talis dispensatio, utpote contra naturam ipsarum distributionum, repugnantiam includeret, juxta textum *in cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* Verùm hæc sententia facilè refellitur, siquidem hujusmodi distributiones non sortiuntur prædictam naturam ex jure divino, aut naturali; sed tantùm ex Ecclesiæ constitutione, ut probavi *in cap. cùm omnes, de constit.* quo casu plenissimam habet Pontifex dispensandi facultatem, *cap. proposui, de concess. præbend.* Vnde concessum legimus à Paulo III. & Pio V. Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, eorum ministris, & cōmissariis, ut non solùm fructus suarum præbendarum, verùm & distributiones quotidianas, dum rebus fidei inserviunt, percipiant, ut referunt, & explicant Rojas *de privil. Inquisit. n. 420.* Spino *in speculo, gloss. 5. princip. n. 78.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 24. de reform. c. 12. & de canonicis, & dignit. cap. .* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 54. n. 78.* Villaroël *tom. 1. regim. Eccles. q. 5. art. 5.* Azor, Castropalao, Garcia, & Lother. quos refert Thomas Hurtado *p. 1. de resid. resol. 3. per tot.* Idemque Auditoribus Sacræ Rotæ concessum esse à Clemente VII. refert Barbosa *ad Trident. d. n. 48.* Quare omissâ prædictâ sententiâ, ut difficultati satisfaciamus dicendum est, principium illud, videlicet parem vim habere privilegium, & consuetudinem, procedere data æqualitate rationis; in præsenti verò casu magnam adesse differentiæ rationem, quia scilicet quando privilegium conceditur contra naturam alicujus actus à lege instituti, quædam cognitio solet præcedere, quæ ad id faciendum inducat, *cap. requiritis, vers. Nisi rigor, 1. q. 7.* quæ manifestè cessat in consuetudine contra naturam actus, ac proinde non decebat hanc vim consuetudini deferre, prout in aliis multis denegata est, ut *in cap. Messana, de elect. cap. clerici, de judic.* In quibus tamen casibus licitum est privilegium, exponit glossa communiter recepta *in cap. Imperium, 10. dist. cap præter 26. verbo Duabus, 32. dist.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, ac probatur. Cum Innocentius III. mandasset Capitulo Paduano, ut Magistro G. præbendam, & manualia (quæ tantùm residentibus dari solebant) conferrent, ipsi malitiosè gratiam ipsam interpretantes, asserebant se non teneri mandatum adimplere, quia ipse Magister non residebat, & in ipso rescripto expressè cavebatur, ut illi præbendam conferrent, quæ uni ex residentibus assignari solebat. Et cùm consultus fuisset Innocent. pro explicatione ipsius gratiæ, rescribit quod cùm beneficium Principis latissimè sit interpretandum, dicto Magistro præbenda, quæ tantùm residentibus in victu, & vestitu assignatur, erat conferenda: ex qua decretali sequens communiter deducitur assertio: *Beneficium Principis latissimè est interpretandum.* Probant textus *in cap. si quem. §. prævaricator, 2. q. 3. cap. frater, 16. q. 1. c. 1. de auctor. & usu pal. cap. cùm dilecti, de donat. cap. ex parte, de decimis, cap. quia circa, de privil. cap. si quem, §. notandum, 2. quæst. 3. cap. visis, 16. quæst. 2. cap pastoralis, de donat. l. beneficium, ff. de const. Princip. l. 1. ff. de jure immun.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Duarenus *ad tit. de constit. Princip. cap. 3.* Donel. *lib. 1. comment. cap. 29.* Connanus *lib. 1. comment. cap. 16. num. 6.* Rebuffus *de privil. schol. privil. 32. num. 12.* Menochius *lib. 3. de præsumpt. præsumpt. 97. num. 19. & præsumpt. 103. num. 21.* Mantica *de conject. lib. 8. tit. 6. num. 11. & de tacit. tit. 4. num. 57.* Valascus *consult. 58. n. 11.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 4. num. 33.* Rebellus *de justit. 2. part. lib. 1. de contract. quæst. 2. sect. 1.* Suarez *lib. 8. de legib. cap. 27. num. 9.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam beneficium, seu privilegium contra jus concessum, non latè interpretari, immò restringi debet, *cap. 1. & 2. de filiis presbyt. lib. 6. cap. quod dilecto, de consanguin. & affin.* Sed beneficium, de quo in præsenti, contra jus commune concessum fuit; siquidem secundùm jus commune præbendæ, quæ in victu, & vestitu consistunt, tantùm divinis officiis interessentibus, non verò absentibus assignari possunt, *cap. unic. de cleric. non resid. lib. 6.* igitur in præsenti casu beneficium Pontificis latè interpretari non poterat. Accedit, nam collatio præbendarum ad Capitulum spectat, ut probavi *in cap. 1. ne Sede vacante.* Igitur cùm ex ampliatione præsentis beneficii magnum præjudicium irrogaretur Canonicis, non ampliandum, immò potiùs restringendum beneficium videbatur, juxta legem *quotiens, Cod. de precib. Imper.* Deinde principium illud ab Innocentio adductum, videlicet beneficium Principis latissimè esse interpretandum, difficile videtur, siquidem variis juris testimoniis docetur beneficium Principis strictè interpretari debere, ut *in l. 2. §. si quis à Principe, & §. meritò, ff. ne quis in loco publico, l. si quando 35. in princip. Cod. de inoffic. cap. final. de præb. l. sæpe, ff. de officio Præsid. Authent. de non alienandis, §. quia verò, collat. 2.* Ergo non rectè in præsenti docetur, beneficium Principis latissimè esse interpretandum. 3. Impugnatur tradita assertio.

Quâ difficultate oppressi repetentes in præsenti, varias interpretationes adduxerunt præsenti decisioni. Glossa *in præsenti* recurrit ad voluntatem Pontificis, asserens ideo in terminis hujus textus latissimè fuisse factam interpretationem, quia sic Innocentius voluit. Verùm hunc Glossæ intellectum meritò improbavit Panormitanus hîc, quia Summus Pontifex ferè semper respondet juxta jus commune, *cap. in causis, de re judic.* Vnde in præsenti casu, si beneficium ab eo concessum repugnabat juri communi, ab eo non ampliari, immò restringi debebat: quare ipse Panormit. sequitur alium Glossæ intellectum, videlicet in præsenti casu beneficium non juri communi contrarium, immò secundùm jus fuisse, quia Magister hic absens erat in servitio Episcopi, vel Pontificis, & sic juxta jus commune debebat pro præsente judicari, juxta tradita *in c. 7. de cleric. non resid.* & ita 4. Traditur ratio decidendi.

cùm

cùm juri communi conforme esset, debebat ampliari potiùs quàm restringi, *ex l. fin. ff. de constit. Princip.* Deinde Glossa, & Abbas fatentur, privilegium, de quo in præsenti, esse quidem contra jus commune; ideo autem in eo fieri latissimam interpretationem, quia constabat de intentione Pontificis volentis huic Magistro, etsi non resideret, providere tanquam residenti, ut apertè colligitur ex illis verbis, ubi Pontifex jubet isti canonico provideri sicut uni ex aliis residentibus. Sed iis sententiis omissis, veriùs dicendum est, in præsenti specie ideo latissimam fieri interpretationem, quia non agebatur de privilegio, sed de mandato de providendo, quod ex motu proprio Summi Pontificis emanavit, ideo latissimè est interpretandum, juxta textum *in cap. si pluribus, de prebend. in 6.* Aliter dicendum est, si mandatum illud simpliciter concessum esset, quoniam tunc ut odiosum strictè erat interpretandum juxta textum *in cap. quamvis 4. eodem tit. de prebend.*

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Unde non obstat dubitandi ratio suprà adducta, siquidem in præsenti non de privilegio, sed de mandato de providendo agitur; in quo interpretatio non est strictè facienda. Nec obstat quod etiam in hoc mandato præjudicium Canonicorū versatur, quia ipsi de jure communi poterant præbendam conferre, ideoque mandatum esse odiosum: quoniam respondetur hoc non esse considerabile quando Summus Pont. concedit simile mandatum, quia ipsi Pontifici competit suprema beneficiorum dispensatio secundùm idē jus commune, *c.2. de preb. lib. 6.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex variis utriusque juris locis, in quibus docetur, privilegium Principis strictè esse interpretandum. Pro quorum solutione, & concordia cum aliis, in quibus contrarium docetur, dicendum est, discrimen esse constituendum inter privilegium, seu beneficium, quod alicui conceditur cum tertii præjudicio; & inter illud privilegium, quod aliquid præter jus continet, ex quo nulli præjudicium sequitur. Primo casu quodlibet beneficium, seu privilegium strictè interpretandum est, *l. penult.* cum aliis suprà adductis, *de constit. Princip.* Secundo verò casu amplè, & plenissimè interpretandum est in eodem casu, vel persona, de qua loquitur, non verò extra casum, vel personam in beneficio expressam, ut jam notavi *in cap. 7. de privil.*

CAPUT XVII.

Idem *Colubriensi, & aliis Episcopis in Regno Portugaliæ constitutis.*

Cum in partibus vestris, peccatis exigentibus, sæpe contingat diversa loca interdicto supponi, quando generale, vel particulare dici debeat interdictum, apud vos accepimus in dubium revocari; cùm illi, qui ab Ecclesia Romana decorari privilegio meruerint, videlicet ut cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis clausis januis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis, & interdictis, suppressa voce divina officia celebrare, interdicto particulari se asserant non arctari, asserentes illud interdictum generale duntaxat, quando regnum, vel saltem provincia tota subjicitur interdicto propter quod, & justitia sæpiùs deperit, & Prælatorum sententiæ contemnuntur, cùm in aliis provinciis interdictis divina celebrent, & suspensis organis aliorum, ipsi pulsatis campanis, & apertis januis, quoslibet passim recipiant ad divina. Ne autem diversa interpretatio discordiæ causam inter vos ulteriùs, & odii fomitem valeat ministrare, vel quod interdictum dici debeat generale amodò in dubium revocetur, significatione vobis præsentium intimamus, quod cùm in privilegiis de regno, vel provincia nihil expressè dicatur, nomine terræ non solùm regnum, vel provinciam intelligi volumus, verùm etiam *b* villam, & castrum, ut & in his locum habeat quod de generali dicitur interdicto, videlicet ut cùm villa, vel castrum generali subjicitur interdicto, præscripta privilegii forma debeat observari.

NOTÆ.

1. a *Colubriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in ipso regestro epistolarum correcto à Sirleto, *fol. 266.* De

2. Colubriensi Ecclesia egi *in cap. 8. de procurat.*

b *Villam, & castrum.*] Consonant textus *in cap. præsenti, cap. si autem, hoc tit. in 6.* & probat Gibalinus *de censur. disquisit. 1. quæst. 5. num. 54.* Et hanc, & alias divisiones interdicti adducti *in cap. cùm inter, de consuet.* ubi, & *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælatis,* & *in cap. quod in te, de pœnit. & remiss.* plura de interdicto adduxi.

CAPUT XVIII.

Idem a *Altissiodorensi Episcopo.*

Cum tibi de benignitate Sed. Ap. sit indultum, quod ordinatio rerum clericorum ab intestato decedentium liberè in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens

omnem

omnem materiam ſcandali removere, quod aliquando inter te, & tuos eſt ſubortum, ſuper duobus nos conſulere voluiſti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi, qui in voluntate, & diſpoſitione alterius ſuam committunt ultimam voluntatem, nihil per ſe penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel perſonæ conferri debeat, dicantur decedere inteſtati. Primæ igitur conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod appellatio clericorum non ſolùm alios, ſed & canonicos comprehendat. In ſecunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitione committit, non videtur decedere inteſtatus.

NOTÆ.

a *Altiſſiodorenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2. & in cap. tibi, de teſtam.* ubi extat alia pars hujus textus, ubi de hac conceſſione facta Epiſcopo Altiſſiodorenſi, egi *in cap. cùm tibi, de teſtamentis.*

CAPUT XIX.

Idem *Capitulo, & Præpoſito* a *Placentino.*

CUm clerici Placentini juramentum præſtant ſub hac forma verborum: Ego talis ab hac hora in antea fidelis *b* ero & obediens ſanctæ Placentinæ Eccleſiæ, & Domino meo Placentino Epiſcopo; per veſtras nos litteras conſulere voluiſtis, utrum intelligi, debeat Clerus totius diœc. an Capitulum tantùm Eccleſiæ Cathedralis? Nos igitur diſc. v. reſpondemus, quod per Eccleſiæ Placen. vocabulum in forma juramenti præſcripti non debet intelligi totius diœceſis Clerus: & ſi Capitulum intelligatur Eccleſiæ Cathedralis, is tamen, qui præſtat hujuſmodi juramentum, Epiſcopo tanquam capiti principaliter obligatur.

NOTÆ.

a *Placentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* De Eccleſia Placentina nonnulla adduxi *in c. fin. de juram. calum.*

b *Fidelis ero.*] Juxta formam fidelitatis, & obedientiæ, quam debent clerici proprio Epiſcopo præſtare, de qua egi *in cap. ego, de jurejur. cap. ex diligenti, de ſimonia.*

CAPUT XX.

Idem *Priori ſancti* a *Fridiani Lucan.*

QUærenti quid per cenſuram eccl. intelligi debeat, cùm hujuſmodi clauſulam in noſtris litteris apponimus: reſpondemus, quod per eam non ſolummodò *b* interdicti, ſed ſuſpenſionis, & *d* excommunicationis ſententia valeat intelligi, ut judex diſcretus, rerum, & perſonarum circumſtantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

NOTÆ.

1. a *Sancti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 4. & in cap. quærenti, de offic. deleg.* ubi extat alia pars hujus Decretalis, ut jam notavi.

2. b *Interdicti.*] De qua cenſura egi *in cap. cùm inter, de conſuet. cap. 2. de his quæ fiunt à Prælat. cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.*

c *Suſpenſionis.*] De qua cenſura egi *in cap. 2. & 3. de cleric. excom.*

d *Excommunicationis.*] Tam minoris quàm majoris, de quibus egi *in c. ſignificavit, de ſent. excom.*

COMMENTARIUM.

3. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt irregularitatem cenſuram non eſſe, quia irregularitas in genere ſuo non eſt vinculum, ſententia, nec pœna, ſed inhabilitas, & canonicum impedimentum contractum aliquando ſine culpa: *c. ſi quis viduam, 50. diſt.* & ex præſenti textu deducitur, probaturque ex eo, quia cenſura in productione eſt ſententia, & medicina reſpiciens ut ſuum ultimum finem obſtinatis ſanitatem, & reditum in ſemitam rectam, *c. audi 11. q. 3. c. 1. de ſent. excom. lib. 6.* Irregularitas verò non dicitur medicina, cùm non præſupponat opus peccaminoſum, immò aliquando meritorium, quo gratia acquiritur; in eſſe tamen deducta cenſura ſeparat à participatione ſacramentorum, & communione fidelium, *c. Engeltrudam, 3. q. 4. cap. 2. de re judic.* Hæc irregularitas tantùm privat ab Ordinum ſuſceptione, exercitioque. Differt in remotione, quia cenſura tollitur abſolutione, irregularitas verò diſpenſatione. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 7. & ſeſſ. 24. de reform. cap. 4.* Nec contrarium probat textus *in c. nuper, de bigamis*, ubi cùm agatur de irregularitate, quæ provenit ex bigamia, dicitur clericum de facto contrahentem matrimonium eadem cenſura credi irretitum; nam verbum illud *cenſura*, accipitur pro rigore ſacrorum canonum, ut docent Butrius, & Anania *in præſenti.* Circa eam verò irregularitatem, quæ ex delicto naſcitur, dubium eſt apud Doctores. Negant omnes repetentes *in præſenti*, Suarez *de cenſur. diſp. 1. ſect. 3.* Sylveſt. *verbo cenſura*, & alii apud Dianâ *p. 1. tract. 11. reſol. 27.*

resol. 27. Moventur primò ex præsenti textu, ubi eùm omnes censuræ species referantur, nulla irregularitatis mentio fit. Deinde quia irregularitas tantùm privat ordinis susceptione, censura verò etiam receptione aliorum sacramentorum. Rursus quia irregularitas non patit aliam, si irregularis celebret; sed qui alia censura ligatus celebrat, irregularis manet, *cap.* 1. *c. si celebrat, de cleric. excom.* Ergo quia irregularitas censura non est. Tandem, nam censura tollitur absolutione, irregularitas verò dispensatione: ergo quia censura non est. Contrarium verò, scilicet irregularitatem ex delicto provenientem esse censuram, tenuerunt Thomistæ, Bañes, & Aragon *ad* 2. 2. *D. Thomæ, q.* 64. *art.* 8. Sotus *in* 4 *dist.* 22. *q.* 3. alii quos laudat, & sequitur Gibalinus *de irregul. c.* 1. *q.* 2. Cùm enim similis irregularitas sit pœna ob delictum inflicta, & privet usu bonorum spiritualium, quid mirum si appelletur censura. Quā sententiā retentā, etsi contrariam non improbabilem dicat Diana *suprà, tract.* 11. *resol.* 27. non obstant fundamenta prioris sententiæ; nam ea omnia tantùm probant irregularitatem esse diversam speciem censuræ, non tamen non esse censuram. Nec etiam obstat præsens textus, in eo enim tantùm asseritur, in rescriptis Pontificiis irregularitatem non comprehendi nomine censuræ, quia licèt censuræ species sit, tamen nunquam censetur appellatione censuræ venire, nisi specialiter id exprimatur ob gravitatem pœnæ, & quia ex stylo Curiæ observatum fuit. Deinceps, nam in præsenti textu, junctā aliā ejus parte, quæ extat *in cap. quærenti, de offic. delegat.* agitur de censuris imponendis ab homine, hoc est à judice delegato. Sed irregularitas ab homine imponi non potest. Igitur Innocentios accipiendus est ita, ut appellatione censuræ, quæ ab homine imponi potest, irregularitas non comprehendatur, quia illa à judice delegato imponi non valet. Nec obstat quod irregularitas non privat his, quæ aliis censuris iteratis denegantur; illud enim tantùm probat, non dari eosdem effectus in irregularitate, ac in aliis censuris; non tamen inde infertur, irregularitatem censuram non esse; nam suspensio licèt non privet nisi tantùm rebus spiritualibus, ut excommunicatio; est tamen censura, ut in præsenti textu docetur. Nec obstat quod irregularitas non producat aliam irregularitatem, ut patit censura: nam id non provenit ex eo quod irregularitas censura non sit, sed quia ligatus aliā censurā privatus est tantùm rebus spiritualibus, & adhuc capax manet recipiendi sacros ordines: qui verò irregularis est, jam non habet amplius quod amittat, quamvis ex aliis causis possit etiam fieri irregularis, quia hæc tota res moralis est. Unde ex variis causis proficisci potest hoc impedimentum, ut probat Gibalinus *de irregul. dicto c.* 1. *q.* 2. Nec quod de solutione irregularitatis DD. contrariæ sententiæ adducebant, aliquid facere potest, fatemur enim irregularitatem dispensatione superioris tolli, non tamen concessā tempore alicujus jubilei facultate absolvendi à quibuscumque censuris, confessarius potest absolvere ab irregularitate, quia id expressè inhibitum est à Gregorio XIV. anno 1590. & Clemente VIII. anno 1592. & anno 1597. ut referunt, & probant Trullench *in bullam, lib.* 1. *c.* 2. §. 7. *dub.* 17. P. Mendo *eod. tract. disp.* 25. *c.* 19. Cujus differentiæ ratio ex eo provenit, quia cum irregularitas sit major pœna, & ita difficilior in solutione, *cap. cùm illorum*, junctā glossā *verbo Minori, de sent. excomm.* ideo concessā generali facultate absolvendi à censuris, non censetur concessa potestas dispensandi in irregularitate, ut docet Borgasius *de irregul. cap.* 6. *num.* 19. Regulares verò Prælati possunt virtute suorum privilegiorum in iis irregularitatibus, quæ ex delicto occulto proveniunt, præcipuè in illis, quæ ob violationem censuræ contrahuntur, dispensare, ut probant Fragoso *de regim. Christ. Reip. tom.* 2. *lib.* 11. *disput.* 24. §. 7. Basseus *in floribus Theolog. verbo Casus reservatus*, §. 7. *num.* 29. Bordonus *in consil. regul. tom.* 1. *resol.* 6. *n.* 10. Diana *part.* 9. *tract.* 8. *resol.* 50.

CAPUT XXI.

Idem [a] *Cæsaraugustano Episcopo.*

QUid per novalis vocabulum intelligi debeat, à nobis tua fraternitas requisivit. Licèt autem quidam dixerint, quod novale sit terra præcisa, quæ anno cessat, aliis asserentibus, quod ex silva, quæ arboribus exstirpatis ad cultum redigitur, fieri novale dicatur, quarum utraque interpretatio ex civilibus legibus colligitur: Nos tamen inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod eam credimus prædecessorum nostrorum intentionem fuisse, cùm piis locis indulgentiam de novalibus concesserunt, ut novale intellexerint agrum de novo ad cultum redactum, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuisset: sed nec de quolibet tali novali credimus eis indulgentiam fore concessam, nisi de illo dumtaxat, cujus decimas religiosus potest conventus absque gravi detrimento parochialis Ecclesiæ detinere, cùm talis sit sæpè locus incultus, de quo parochialis Ecclesia magnos percipit decimarum ratione proventus.

NOTÆ.

[a] *CÆsaraugustano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. de Cæsaraugustana Metropoli egi *in cap. dudum* 31. *de privil.*

CAPUT XXII.

Idem *Abbati de* [a] *Alcobatia, & F. & P. Monachis Alcobatiæ.*

VEnerabili fratre nostro N. Colimbriensi Episcopo didicimus conquerente, quod cùm fratres sanctæ [b] Crucis monasterium de Arganil sub protectione sua nuper receperint, quod suis prædecessoribus Episcopalia jura consueverat ab antiquis temporibus

exhibere

exhibere, nunc quodam de Canonicis ſuis ſine ſuo conſenſu ibi facto Priore, occaſio ne cujuſdam privilegii à bonæ memoriæ Clem. Papa prædeceſſore noſtro veritate tacita impetrati, eidem Epiſcopo debitam obedientiam denegat exhibere, inde ſumpta occaſione, quod per matricem Eccleſiam nun *c* Cathedralem intelligunt, ſed Romanam. Quia verò non eſt noſtræ intentionis, ut juta fratrum noſtrorum temporibus noſtris indebite minuantur, cauſam ipſa.. vobis duximus committendam, per ſcripta Apoſtolica mandantes, quatenus ſi vobis aliud non occurrerit, propter quod dictus Prior non debeat diœceſano Epiſcopo reſpondere, eum ad præſtandam dicto Epiſcopo debitam reverentiam, ſicut prædeceſſoribus Epiſcopis præſtiterunt, appellatione remotâ, per cenſuram Eccleſiaſticam compellatis. Nos enim per matricem Eccleſiam Cathedralem intelligere volumus, non Romanam, non obſtante privilegio in præjudicium Colimbrien. Eccleſiæ per ſubreptionem obtento. Quod ſi non omnes, &c. Datum Romæ, &c. III. Kal. Iunii.

NOTÆ.

a *Alcobatia.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & in Regeſtro
1. epiſtolarum Innocentii edito à Sirleto, *fol.* 101. De hoc monaſterio Alcobatiæ egi *in cap... de reſcr.*

b *Fratres ſanctæ Crucis.*] De quibus Canonicis regularibus, & controverſiis cum Colimbrienſi Epiſcopo egi *in cap.* 14. *de privil.*

c *Cathedralem.*] Eccleſia Cathedralis propriè appellatur matrix, quia mater, magiſtraque eſt om-
2. nium Eccleſiarum diœceſis; onde lato modo Eccleſiæ, quæ ſub ſe alias habent, dicuntur matrices, ut probant Azor *p.* 2. *inſtit. lib.* 3. *c.* 12. *q.* 13. & *lib.* 9. *cap.* 3. Barb. *in cap. ad audientiam, num.* 7. *de decimis*: quomodo Eccleſia matrix accipitur *in c. ad audientiam, el* 1. *de Eccleſ. ædific. c. ex tranſmiſſa, de præſcript. cap. præterea, el* 2. *de tranſact. Clement.* 1. *de ſentent. excom.* Propriè tamen, & ſtrictè Eccleſia matrix tantùm Cathedralis dicitur, niſi qualitas materiæ aliud expoſtulet, ut in præſenti docetur, & *in c. ex tranſmiſſa, de præſcript.* Illuſtrant Rebuffus *de decimis quæſt.* 6. *num.* 6. Moneta *eod. tract. c.* 7. *n.* 3. Saytus *in theſauro, lib.* 3. *c.* 33. Tondutus *part.* 1. *reſol. canonic. c.* 46. *num.* 10. Barboſa *in clement.* 1. *de ſent. excom.* Frances *de Eccleſ. Cathed. c.* 15. *n.* 171. Et Romana Eccleſia, quæ omnium eſt mater, prima matrix appellatur, Cathedrales verò reſpectu illius ſecundæ matrices, reſpectu verò totius Epiſcopatus, primæ appellantur. Gloſſa *in l. decernimus* 15. *verbo Matrices, Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* Proſequitus Frances *ubi proximè.*

CAPVT XXIII.

Idem *Abbati Sanctæ* a *Genovefæ*, *Decano, & Cancellario Pariſienſi.*

EX parte in Chriſto dilectæ filiæ nobilis mulieris Comitiſſæ *b* Bleſenen. nuntii ad noſtram præſentiam deſtinati ſibi poſtulaverunt audientiam exhiberi, ut audiremus injurias, quas ei, & ſuis infert Eccleſia Carnotenſis, quibus, & dilecto f. S. Beco Canonico Carnotenſi, qui pro ipſa ſtabat Eccleſia. dil. fil. R. tituli S. Anaſtaſiæ Presbyt. Cardin. dedimus auditorem, in cujus præſentia propoſuerunt nuntii Comitiſſæ, quod cùm ipſius Comitiſſæ *c* Præpoſitus de Firmitate de Villanova quendam latronem cepetit, qui furtum commiſerat, & juſtitia fuerit inde facta, latro fuit à Comitiſſæ *d* Ballivis per Capitulum Carnotenſe poſt factam juſtitiam requiſitus, quia Capitulum in terra ſua captum fuiſſe dicebat; aſſerentibus Ballivis econtrà, ipſum fuiſſe captum in terra, in qua jus capiendi latrones, & alios malefactores habet eadem Comitiſſa: quoniam vit ejuſdem antequam ſignaculum crucis aſſumeret, erat in poſſeſſione juris illius, ut in illo loco, in quo captus ab ipſo, Capitulo dicebatur, hujuſmodi juriſdictionem haberet: quod erant probare parati. Verùm cùm ſuper hoc parendi juri ſufficientem cautionem offerrent, canonici Carnotenſes nihilominus terram ejuſdem Comitiſſæ fecerunt per Divien. Archid. interdicto ſupponi, qui poſtmodùm requiſiti, ut ab eis ſufficienti cautione recepta juri parendi, terram abſolverent, eam recipere noluerunt, niſi prius ſolveretur emenda. Conſequenter ven. f. n. Carnotenſis Epiſcopus ſuper hoc requiſitus, & per litteras Metropolitæ ſui monitus diligenter, ut terram Comitiſſæ taliter abſolveret, ſicut de jure poterat, & debebat, idem à Capitulo jamdicto prohibitus hoc facere recuſavit: dicebat enim Capitulum, hoc in Carnotenſis Eccleſiæ *e* privilegio contineri, quod nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotenſibus, abſque congrua ſatisfactione abſolutionis beneficium indulgere. Videntes autem nuntii Comitiſſæ, quod datâ cautione abſolvi non poterant, ut deberent, tam ſuper hoc, quàm aliis cauſis inter Comitiſſam, & Capitulum agitatis, Metropolitani audientiam appellarunt, tam ipſam Comitiſſam, quàm terram, & Ballivos ejus ſub ejus protectione ponentes. *Et infrà*: Metropolitanus autem cùm partes eſſent in die præfixa præſentes, privilegio diligenter inſpecto, teſtes hinc inde recepit, quibus ab officiali examinatis ipſius, & die partibus iterum aſſignato, procurator Comitiſſæ eum inſtantia poſtulabat publicari atteſtationes receptas, ex abundanti de jure parendo ſufficientem offerens cautionem, ut relaxaretur ſententia interdicti: ſed procurator Capituli è contrario allegabat

legabat, quod jamdicti privilegii ratione ab ipso terra non poterat, nec debebat absolvi, nisi priùs Capitulo facta fuisset emenda, interpretando verbum illud, quod in privilegio continetur, videlicet, satisfactione congrua, pro emenda. Litigato igitur diutiùs super hujusmodi clausula, interloquutus est Metropolitanus jamdictus, se velle hujusmodi expositionem Ap. examini reservare, & super hoc diem partibus assignavit. *Et infrà*: Ad intelligentiam autem clausulæ privilegii memorati credimus distinguendum, utrum in aliquem interdicti, excommunicationisque sententia sit prolata ex contumacia tantùm, quia scilicet citatus stare noluit juri; vel etiam pro offensa, quia videlicet jussus noluit maleficium emendare. In primo casu credimus congruè satisfieri, ut hujusmodi sententia relaxetur, si sufficiens standi juri cautio tribuatur. In secundo verò casu, si offensa est manifesta, non credimus congruè satisfieri, ut hujusmodi relaxetur sententia, nisi sufficiens priùs præstetur emenda. Si verò dubia est offensa, sufficere credimus ad relaxandam eandem, si parendi mandato competens cautio præbeatur.

NOTÆ.

a *Sanctæ Genovefæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. De hoc monasterio adduxi nonnulla *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

1. b *Præpositus.*] Judex videlicet, seu gubernator; nam etiam Magistratus sæculares Præpositi appellari solent, ut probavi *in cap.* 1. *de ætate, & qualit.*

c *Blesenensis.*] Rectiùs in hac sexta collectione legitur *Blesensis*: Carnotensis enim Provincia olim suos habuit Comites; nam Theobaldus Ledgardis Viromandensis maritus, eorum stirpem propagavit, ex cujus posteris defuncto sine liberis Theobaldo juniore Comite Blesensi & Carnotensi, Mathildis Ambasiæ Domina in Comitatu successit, de qua in præsenti agitur; & eâ sine prole obeunte, Comitatus devenit ad Joannem Castilioneum Comitem Blesensem, ipsius hæredem, ut refertur *in Gallia Christ. tom. 2. fol.* 480.

d *Ballivis.*] Ballivus apud Gallos idem significat ac officialis, & plerumque accipitur pro Prætore, seu judice; quare & officium ipsum ballivia solet appellari. Probant, & illustrant Lindembrog. *in Glossario legum antiq. verbo Ballivus*, Joannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. c. 3.* & notavi *in cap. 8. de confirm. utili.* 2.

e *Privilegio.*] Carnotense enim Capitulum eximiis est decoratum privilegiis à Sede Apostolica, inter quæ illud refertur, quod nemini licet anathemate damnatum absolvere, nisi priùs damni æstimatione pensatâ, ac dãno satisfacto ipsi Capitulo, ut refert Renatus Chopin. *lib. 1. sacr. pol. tit. 2. n. 4.* Cujus privilegii mentio fit in præsenti textu. 3.

CAPVT XXIV.

Idem *Comitissæ* [a] *Blesensi.*

CVm olim pro Canonicis Carnotensibus quoddam Capitulum contra te fuerat allegatum, quod dicebat in Ecclesiæ suæ privilegiis contineri, ut videlicet nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotensibus, absque congrua satisfactione absolutionis beneficium indulgere. *Et infrà*: Quia verò dum ansam solvimus, nodum dicimur ligavisse, propter hoc, quod eisdem Canonicis, velut asseris, proponentibus, illam esse offensam manifestam, non quæ judici, nec quæ alii, sed sibi tantummodò manifesta videtur, major ex illa dictione, videlicet Manifesta, scrupulus quæstionis emersit. Tuis igitur humilibus precibus inclinati, offensam nos rescribimus intelligere manifestam, quæ vel per confessionem, vel probationem legitimam nota fuerit, aut evidentiâ rei, quæ nulla possit *b* tergiversatione celari.

NOTÆ.

a *Comitissæ Blesensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. Textus hic spectat ad casum textus præcedentis.

b *Tergiversatione.*] Vt probavi *in cap. evidentia, de accusat.* ubi exposui quando quid dicatur manifestum, vel notorium.

CAPVT XXV.

Idem *Episcopo, & Cantori* a *Atrebatensi.*

ABbate Sancti *b* Silvani Altiacen. olim viam universæ carnis ingresso, cùm ejusdem loci monachi elegissent quendam de ipsius gremio in Abbatem, & ejusdem confirmationem electionis à bon. mem. Morinen. Episcopo nequivissent aliquatenus obtinere, per procuratorem suum confirmationem ipsius à Sede Apost. petierunt. Cæterùm procurator monasterii S. *c* Bertini proposuit ex adverso, quod cùm secundùm approbatam consuetudinem, & privilegia Rom. Pont. Abbates Altiacen. debeant de monasterio S. Bertini semper assumi, hujusmodi electio erat non immeritò reprobanda, utpote contra consuetudinem diuturnam, & privilegia Sed. Ap. attentata; & Altiacen. monachi debeant de jure compelli, ut de monasterio beati Bertini personam idoneam sibi eligant in Abbatem. *Et infrà*: Nos igitur depositionibus testium coram delegatis à nobis judicibus productorum diligẽter inspectis, invenimus sufficienter esse probatum, quod à XL. annis, & infrà, monachi Altiacen. Abbatem sibi de S. Bertini monasterio elegerunt, ita quod infra præscripti temporis spatiũ

de

de præfato Cœnobio VII. fuerunt in Altiacenses Abbates assumpti *Et infra*: Et cùm quadam vice Garmum Altiacen monachum elegissent, ejus electio robur habere non potuit, donec apud monasterium S. Bertini professione facta, post aliquantulum temporis, quando scilicet ejusdem loci Abbati, & conventui placuit, in Altiacen. extitit Abbatem assumptus. Ex privilegiis quoque Rom. Pont. monasterio S. Bertini concessis argui poterit evidenter, Altiacen. Abbatem fore de S. Bertini collegio eligendum. Nimirum privilegio fel. rec. Paschalis Pap. præd. n. hujusmodi capitulum apparet insertum: Subrogationem Abbatis penes monasterium S. Silvani apud Altiacen. juxta præteriti temporis morem, in vestra semper concedimus dispositione persistere. Cujus verbis bon. mem. Innocentius Pap. præd. n. prorsus inhæsit. In privilegio quoque *d* Calixti II. Papæ hujusmodi capitulum invenitur: Porrò juxta Domini præd. n. sanctæ mem. Paschalis Pap. decretum, Abbatis subrogationem penes Altiacen. non aliunde, quàm de vestro monasterio fieri, Ap. auctoritate decernimus. Ad hæc autem pars adversa respondit, quod si evidenter per depositiones testium probaretur, quod infra prædicti temporis spatium de monasterio S. Bertini semper fuerit Altiacen. assumptus; ex hoc tamen nullum Altiacen. monachis præjudicium parabatur, cùm hoc non necessitate aliqua factum fuerit, sed ex libera voluntate. *Et infrà*: Sed nec dici poterat, quod ex eo consuetudo aliqua quasi contradicto judicio fuerit introducta, si de prædicto mon. extitit in memorati Guarini electione processum, cùm illud pro bono pacis factum extra judicium dignoscatur. *Et infrà*: Præterea cùm Pasch. Pap. subrogationem Abbatis S. Silvani monasterio S Bertini juxta morem præteriti temporis duxerit concedendam, nec de præteriti temporis more, seu consuetudine fiat fides, per ejus privilegium, & similia, super hoc nullum Altiacen. monasterio poterat præjudicium generari. Contra quod fuit ex adverso responsum, quod hæc determinatio secundùm præteriti temporis morem, & casualis, & conditionalis potest intelligi; & tam ad personale, quàm impersonale verbum referri. Si enim impersonale verbum determinet, conditionalis intelligitur, & talis est sensus: Concedimus subrogationem Abbatis sancti Silvani apud Altiacen. in vestra semper dispositione consistere, secundùm præteriti temporis morem, idest si mos præteriti temporis talis fuit. Si verò verbum determinet personale, causaliter debet intelligi, ut sit sensus: Concedimus secundùm præteriti temporis morem, idest quia mos præteriti temporis sic obtinuit, subrogationem videlicet Abbatis sancti Silvani apud Altiac. in vestra semper dispositione consistere. Hic autem sensus rectior esse videtur, quia cùm privilegium sit lex *e* privata; & lex non debeat esse obscura, vel captiosa, sed certa, & manifesta; nec esset privata, nisi aliquid *f* specialiter indulgeret: profectò sic intelligenda sunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere possit potiùs, quàm perire, maximè cùm supradictus Calixtus Papa, qui eidem Paschali è vicino successit, verbis æquioribus usus, determinationem illam prorsus amoverit, ut ambiguitas tolleretur; & quod dicebatur in concessione Paschalis, videlicet ut subrogatio Abbatis S. Silvani apud Altiacen. in dispositione Abbatis, & fratrum sancti Bertini semper existeret, ipse mutaverit, decernens subrogationem illius Abbatis non aliunde, quàm de sancti Bertini monasterio faciendam, ut electio ad jus commune posset ex una quidem parte educi; eadem quoque verba sic esse interpretanda subsequens consuetudo declarat, quæ perhibetur esse legum interpres. His igitur, & aliis ad eandem causam spectantibus diligenter auditis, & perspicaciter intellectis, de consilio fr. n. monasterio sancti Bertini adjudicavimus hujusmodi dignitatem, ut quotiescumque in Altiacensi monasterio Abbatis electio imminet facienda, Altiacen. monachi de cœnobio sancti Bertini personam idoneam sibi eligant in Abbatem, ita videlicet, ut tamdiu monasterium ipsum hac honoris debeat prærogativa gaudere, *g* donec ibidem vigoerit observantia regularis, ut idoneæ personæ inveniantur in illo, quæ possint in Abbates assumi.

NOTÆ.

1. a A *Trebatensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. De Atrebatensi diœcesi jam nonnulla adduxi *in c.* 13. *de elect.*

b *S. Silvani.*] Monasterium hoc S. Silvani Altiacense est in Germania, in diœcesi Morinensi, cujus initium, & erectionem refert Iperius *in chronico suo Bertinensi*, ibi: *Lambertus Abbas noster* (Bertinensis videlicet) *Ordinis D. Benedicti, duabus primariis Ecclesiis hujus diœcesis, scilicet Morinensi, & Sithiensi reformatis, ad vicinas Ecclesias reformandas mentem intendit, opportunitatem nanciscens nunc ex Ecclesiarum vacationibus, nunc ex monachorum dissensionibus. Anno itaque* 1101. *Ecclesia Altiacensi constructa anno* 1072. (*cui de jure, consuetudine, ac privilegio consuevit, & debet ex isto monasterio Abbas provideri,*) *Lamberto Abbate defuncto, Odonem Cluniacensem monachum, virum exemplarem, ad ordinem hunc reformandum pridem missum, Abbatem præfecit.* Unde constat monasterium hoc Ordinis D. Benedicti, olim diœcesis Morinensis, nunc Audomatensis fuisse; & simul ejus Abbatem eligendum esse ex monasterio sancti Bertini, ut refertur in Gallia Christ. *tom.* 4. *liter. A. fol.* 27. & refert Miræus *de cœnobiis Belgicis*, *c.* 40.

2. e *Sancti Bertini.*] Etiam monasterium hoc Ordinis est D. Benedicti, in urbe Audomaeopolitana Arthesiæ, olim Morinensis diœcesis, antiquitus Sitiense monasterium dictum, cujus originem, & progressum referunt Aubertus Miræus *de cœnobiis*, *cap.*4. auctores Galliæ Christ. *tom.*4. *litera B*, *fol.*171.

3. d *Callisti II. Alexandri III.*] Nam cùm ab Abbate monasterii S. Bertini fundatum, & reformatum fuisset monasterium sancti Silvani, meritò tam consuetudine, quàm privilegiis Romanæ Ecclesiæ introductum fuit, ut ex monasterio sancti Bertini Abbas sancti Silvani eligeretur, cùm in utroque monasterio eadem Regula D. Benedicti observaretur; quod & in aliis monasteriis frequentiùs observatur, ut jam notavi *in cap...*

e *Lex privata.*] Probavi *in cap.*1. *de privil.*

4. f *Specialiter indulgeret.*] Consonant textus *in cap. de his*, *de privil. cap. si Papa, eod. tit. in* 6. alias esset inutile, & supervacaneum, & quasi otiosus actus: quod de Principis beneficio præsumendum non est. Vnde fit, debere privilegii effectum esse aliquo modo diversum ab effectu juris communis, ut explicat Suárez *de legibus*, *lib.*8. *cap.*22.

g *Donec ibidem.*] Vnde cessante disciplina regulari in monasterio Berthinensi, cessaret & privilegium hoc, juxta tradita à Suarez *de legibus*, *lib.*8. *cap.*33. *per totum*.

CAPVT XXVI.

Idem *Comiti* [a] *Tolosano*.

SVper quibusdam mandatorum articulis tibi à bon. mem. Milone notario nostro, tunc temporis Ap S. L. factorum apud quosdam dubitatione subortâ, tua devotio explicari postulavit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti? Super quo tibi duximus respondendum, illos in hoc casu manifestos hæreticos intelligendos, qui contra fidem catholicam publicè prædicant, aut profitentur, seu defendunt errorem; vel qui coram Prælatis suis *b* convicti sunt, aut confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica pravitate: quorum bona propria *c* confiscantur, & ipsi juxta legitimas sanctiones *d* puniuntur. Præterea cùm pedagia, guidagia, & salinaria tibi Legatus interdixerit memoratus, auctoritate præsentium duximus declarandum, illa esse *e* pedagia, *f* salinaria, & guidagia interdicta, quæ non apparent *g* Imperatorum, vel Regum, vel Lateran. Concilii largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine, à tempore cujus non extat memoria, introducta. *Et infrà*: Cùm autem à Legato receperis in mandatis, ut de te conquerentibus secundùm suum, vel alterius Legati, vel judicis ordinarii, vel delegati arbitrium justitiam exhiberes: hoc taliter intelligendum esse censemus, ut in omni causa, quæ ratione *h* personarum, vel rerum, quæ ad ecclesiasticum forum pertinent, ac super universis capitulis, quæ pro *i* pace servanda sunt per dictum Legatum statuta, vel auctoritate Apostolicâ statuenda, item *k* viduis, pupillis, orphanis, & personis miserabilibus tenearis in judicio ecclesiastico respondere.

NOTÆ.

1. a TOlosano.] Ita etiam legitur *in cap.*1. *hoc tit. in* 4. *collect.* Raymundo videlicet; Tolosæ enim Comitum dignitas apud Historicos illius Regni celebratur usque ad annum 1249. quo defunctus est Raymundus ultimus Comes, pater Joannæ unicæ filiæ ex Sancia Aragonia, hæredi Alfonsi Comitis Pictaviensis, sancti Ludovici fratris nuptæ, quibus sine prole defunctis, Tolosæ comitatus Gallicæ coronæ accrevit, ut refertur in Gallia Christiana *tom.*1. *fol.*671. De hoc Raymundo in hæresim lapso egi *in cap. fin. de hæreticis*.

b *Convicti*, *aut confessi.*] Vt probavi *in cap... de hæreticis*.

c *Confiscantur.*] Juxta tradita *in cap. vergentis*, *de hæreticis*.

d *Puniuntur.*] Vt probavi *in c. ad abolendam*, *de hæreticis*.

e *Pedagia.*] Pedagia, quæ tributa dicantur, exposui *in cap. innovamus*, *de censibus*, ubi hujus textus casum retuli.

2. f *Salinaria.*] Vt hoc vectigalis genus cognoscamus, sciendum est, semotis Regnorum institutis, salinas ex jure communi posse ad privatos jure dominii spectare, *l. magis puto* 5. §. 1. *ff. de rebus eorum*, ibi: *Sed & si salinas habeat pupillus*, *idem erit dicendum*. Loquebatur de oratione Severi, quæ prohibuit alienationem prædii rustici, vel suburbani, quod proprium est pupilli. Sic *in l. generali* 32. §. *uxori* 2. *de usufruct. legat.* ex facto proponitur, maritum legasse uxori suæ usumfructum domorum, & omnium rerum, quæ in his erant, fundorum, & salinarum: ergo in testatoris jure, & dominio erant salinæ, non minùs quàm fundi, & ædes. Nec minùs expressus est textus *in l. forma* 4. §. *salinæ* 7. *ff. de censibus*, in illis verbis: *Salinæ si qua sunt in prædiis, & ipsæ in censum deferendæ sunt.* Ergo salinæ in prædiis privatis existentes privati juris sunt. Facit ea ratio, nam commoda naturæ, & locus, ubi sal conficitur, impedimento non sunt, quo minus in dominio privatorum consistat, si in possessione propria crescat. Deinde cùm ex aqua plerumque efficiatur, quæ communia est, & per jus naturale occupanti cedit, consequens est, ut in loco nullius inventum cedat illi, qui priùs occupavit: natum verò, coctum, aut confectum in loco privato, privati sit; in loco publico, Principis maneat.

3. E converso *in l. inter publica* 17. §. 1. *ff. de verb. signific.* docemur ad publicum pertinere vectigal salis: & *in l. sed & ii* 13. *de publicanis*, publicanos appellari, qui conductum habent hoc vectigal salis, vel salinas pacto vectigali: & *in l. liber homo* 59. §. 1. *ff. de hæred. instit.* proponitur ex facto

Titius

Titius hæres institutus ex qua parte socius erat in vectigali salinarum : videturque institutus ex illa ipsa parte , quam habebat in societate vectigalis, veluti 46. &c. Igitur negari non potest , etiam jure Digestorum , quando minus subactum erat jus gentium , salinas publicas fuisse , & publicos redditus inde collectos, Cujacius lib. 3. observ. cap. 31. notavit salinas , & publici , & privati juris fuisse: multi Authores apud Alexandrum in l. divortio 8. num. 4. ff. solut. matrim. Barbosam ibi , ex num. 27. vers. Juxta hæc , & Georgium Cabedom decis. Lusit. 53. tom. 2. & decis. 81. num. 2. Græphium de jure publico cap. 36. & eum pluribus Solorz. polit. Ind. lib. 6. cap. 3. pag. 945. distinguunt salinas natas in privato loco , à natis in publico , ut illæ privati, hæ publici juris sint: quæ distinctio rationem habet , & ex textibus Digestorum explicandis concinna est , cùm perfectè non sciamus , an aliquid specialiter receptum, vel introductum fuisset circa publicandas salinas, vel vectigal imponendum privatis : sed quatenus inde perpetuum jus deducunt ad omnia tempora , & regna, commentitium est : quare decidenda res erit speciali jure , ubi illud viguerit , vel ubi consuetudine contrarium receptum sit.

4. Sed ut ab historia salis , & salinarum jus apud Romanos deducamus , in primis constat , Ancum Marcium Regem sex millia modia salis populo in congiarium dedisse , & primùm salinas instituisse, ut refert Plinius lib. 31. natural. histor. cap. 7. Nihil aliud narrat Plinius , sed ex Dionysio lib. 3. antiquit. cap. 88. ex partit. Sylburgii , dicere possumus salinas has fuisse , quas ad ostia fluminis Vejentes habuere , quasque victis ademit Romulus Pater Gentis unà cum agro Tiberii contiguo , qui vocabatur *Septempagus* ; cum quibus iterum rebellantibus Ancus conflixit , & easdem salinas , & oppida cepit, retinuitque, ut idem est auctor lib. 3. cap. 134. in fine. Tributum verò salis fuisse sub Regibus, & sub nascente libertate , disertè probatur ex Livio lib. 2. ab U. C. cap. 9. ex partitione Godelebæi, ubi movente pro Tarquiniis bellū Larte Porsena, Rege Clusino, Romanque infesto exercitu veniente , ex quo terror magnus PP. invasit, ne plebs metu perculsa Reges reciperet , multa blandimenta eis Senatus dedit : inter alia placuit portoriis , & tributo plebem liberari , ut soli divites conferrent , qui oneri ferendo essent. *Salis quoque vendendi arbitrium , quia impenso pretio venibat in publicum, omni sumptu ademptum privatis.* Sententia ex loco non facilè constat , quia malè habet vitio librariorum. Hadrianus Turnebus lib. 4. adverf. cap. 2. tentat, & ita legit : *Omni sumptu adempto concessum privatis.* Vel ita interpungit: *Venibat in publicum omni sumptu adempto privatis.* Nonius , quem sequi videntur Illustratores Livii apud Godelebæum , addit, *sine omni sumptu.* Ego sine tantorum Criticorum opinionum præjudicio sic leviter muto , *in publicum omne sumptum*, ut sit sensus , quia propolæ salis magno vendebant , arbitrium vendendi salis ademptum omnino fuit privatis , & sumptum in publicum , ut Respublica quæ portoria , & vectigalia non pendebat, liberaliùs viliori pretio, aut gratis plerumque salem plebi daret. Non ergo possumus negare vectigal, aut portorium antè solutum fuisse à privatis ex venditione salis. Noto ex hoc loco , Publio Valerio iterum , & T. Lucretio Coss. monopolium salis primùm Romæ introductum fuisse, non compendii causâ , sed in plebis utilitatem. Postea M. Corneł. & P. Sempronio Coss. exhausto ærario bello Carthaginiensi, quo Annibal Italiam pressit & ferè oppressit, alter ex Censoribus Marcus Livius, cui ob hoc facinus Salinatoris indirtum cognomen fuit, vectigal etiam novum ex salinaria annona statuit : sextante sal , & Romæ , & per totam Italiam erat : Romæ pretio eodem, idest sextante , locavit : pluris locavit in foris, & conciliabulis, & alibi alio pretio mancipibus locavit. Quo vectigali valde oneratæ fuerunt tribus, præsertim rusticæ. Hæc ex eodem Livio lib. 29. ad finem, sive cap. 37. Noto per Censores locatas fuisse salinas mancipibus , sive conductoribus publicis, ut præstituto pretio venderent. An monopolium duraret , an hæ salinæ fuissent natæ in locis publicis , pro certo non ausim affirmare. Paulus Æmilius profligato bello Macedonico , licèt Macedonia nondum in formam provinciæ redacta, Dardanis commercium salis permisit , Macedonibus uti sale invecto vetuit. Idem lib. 45. cap. 29. Duravit forsan , aut perseveravit Livii Salinatoris commentum usque ad Iulii Cæsaris tempora, qui ut plebem sibi devinciret , lege agraria de divisione agri Campani lata,omnia portoria , omnia tributa toti Italiæ remisit , præter vicesimam rerum venalium , ut colligitur ex Cicerone lib. 2. ad Atticum , epist. 16. incipit : *Cœnato mihi.* Inde apud eundem in oratione de lege Manilia, sive pro Pompeio ad Mithridaticum bellum Imperatore deligendo, cùm sæpe quæratur de interceptis à Rege vectigalibus, quæ Respublica opulentissima in Asia habebat , sic ait : *Quo tandem animo, Quirites , esse existimatis , aut eos qui vectigalia vobis pensitant , aut eos qui exercent , atque exigunt; cùm duo Reges cum maximis copiis prope adsint ? cùm una excursio equitatus perbrevi tempore totius anni vectigal auferre possit ? cùm publicani familias maximas , quas in salinis habent , quas in agris , quas in portubus , atque custodiis , magno periculo se habere arbitrentur.* Turnebus , & Hothomanus tentane hunc locum emendare , sed immeritò ; vulgarem literam retinet Buleng. de vectig. cap. 21. ex quo loco deducere licet , salinas Asiæ omnes omnino in provinciis vectigalibus existentes , ad ærarium populi relatas , redactasque fuisse , & per publicanos administratas : quod forsan & in aliis provinciis præter Italiam usuvenit , sive in agris , sive in portubus ; idest, sive in locis privatis , sive in publicis , nullasque dominio privatorum fuisse permissas. Per contrarium in Italia fortè post legem agrariam Iulii Cæsaris in solo privato natas privati juris fuisse non malè probat allusio Ciceronis lib. 7. famil. epist. penult. omnis enim allusio, sive metaphora de vero venit: Ita ergo scribit : *Quibus in literis omnia mihi perjucunda fuerunt, præter illud , quod parum diligenter possessio salinarum mearum à te procuratore defenditur.* Et hæc sunt, quæ possum dicere de jure salis à primordio Urbis usque ad Gentilium Imperatorum sæcula , & Jurisconsultorum , quorum responsa in Pandectis habemus, ut secundùm hæc scire possimus, qualiter sal ad privatos pertinuisset, vel publici juris esset.

Successit Christianorum Principum tempus, sub quo Arcadius , & Honorius AA. relati in l. si quis 11. Cod. de vectigal. & commiss. , monopolium salis instituere, & sibi reservarunt hoc regale , ut nemo privatus emendi , vendendive salis facultatem haberet , nisi mancipes salinarum, publicani , & publici salis conductores , pœnā pretii , & salis amissionis impositā, si contrafecerint: ut censuit Pancirol. lib. 3. var. cap. 3 . tit. de vectig. salin. distinctiùs quàm Buleng. lib. de vectig. cap. 21. & quàm Cujac. lib. 3. observ. cap. 31. Quod etiam in Italia valuisse disertè mihi probat synchronus 5.

Symmachus *lib.* 10. *epist.* 58. ubi queritur, quòd publiri salis mancipes ad paucos redacti, necessitatis publicæ molem ferre non possent; & consultatio est de Urbis, Italiæque mancipibus. Notemus inde, quàm alio animo monopolium hoc salis institutum fuisset, quàm primum subnascente libertate: illud introductum fuit ad levandam, deliniendamque plebem; hoc ad fisci compendia augenda. Arcadii constitutionem comparat Alciatus *in l. inter* 17. §. 1. *de V. S.* Livii Salinatoris locationi in censura factæ; nescio tameo an tunc omne commercium salis privatis fuisset interdictum, an Salioatoris providentia tantùm ad salinas publicas spectaverit: utut sit, & antiquissimum esse apud aliquas gentes hoc institutum, & tereptum sequentibus sæculis, docent veteres relati à Barbosa *in d. l. divortio* 8. §. *si vir*, *num.* 29. *ff. solut. matrim.* Brecheus *in d. l.* 17. §. 1. *num.* 35. In Galliaque servari tradunt Prateius *de verb. juris*, *verbo Salinæ publicæ*, Cujacius *d. lib.* 3. *observ. cap.* 31. ex quo Bernardus Gumex *tract. de sale*, 2. *part. c.* 37. Paulus Castr. *lib.* 1. *consil.* 63. *in fine*, Regnerus Sixrinus *de regal. lib.* 2. *cap.* 19. Cabedo 2. *tom. decis. Lusit.* 53. Solorzanus *d. lib.* 6. *cap.* 3. *pag.* 945. & 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 1. *cap. unic. ex num.* 19. *&* 34. Larrea cum multis *alleg. fiscali* 77. *num.* 7. meritò docent, salinas ad patrimonium Principum pertinere, sive ut ipsi soli monopolium salis exerceant, sive ut privatis vendere salem, vel efficere permittant, imposito tributo, quod secundùm consuetudines receptas, vel municipales leges intelligendum est de facto potiùs, quam de jure naturæ; nempe quia in plerisque regionibus, & apud plerasque gentes ita observatur, non quia natura salis ea sit, ut præcisè cedat Principibus ubicumque efficiatur, vel ioveniatur. Nec contrarium probat textos *in cap.* 1. *quæ sint regalia in usibus feudorum*, ubi ad regalia pertinere dicitur sal: oec Innoceotius III. in præsenti, dum rescribit, salioarias ad Reges, & supremos Principes pertinere, ubi Comites, Barones, & cæteri vassalli specialem concessionem non ostendunt; quia uterque textus intelligendus est suppositis consuetudinibus, quæ in partibus vigent; & legibus, per quas salinariæ redactæ sunt in patrimonium Principum, etiam quæ non nascuntur in fundis publicis, vel principalibus; nulla enim naturalis ratio est, quæ Principibus attribuat jure proprietatis ea, quæ in privato fundo nascuntur, vel quæ per naturam communia sunt cuicumque occupanti. Idem in nostro Regno observatur. Elegans primò extat constitutio Alphonsi Sapientis *in l.* 12. *tit.* 28. *part.* 3. ubi transcribens textum *in d. cap.* 1. *quæ sunt regalia*, sancit, vel docet Rex vectigalia ex salinis ad patrimonium regale spectare: ex quo existimo, textum Friderici eodem modo accipiendum esse, & de eodeo vectigali salinis imposito, quia non valdè tempore distat constitutio Alphonsi à Friderici constitutione: & Partitarum compositores Azonis discipuli non ignorarunt mores retrò anteacti sæculi.

Ergo non constat ex his duobus locis, monopolium salis inductum fuisse in Imperio, vel in nostro Regno, nec interdictum privatis fuisse salis commercium. Postea Alphonsus XI. in comitiis Regni apud Complutum, quorum caput hodie extat *in l.* 8. *tit.* 1. *lib.* 6. *Ordin.* quæ est lex 2. *tit.* 13. *libro* 6. *Compil.* salinas omnes in publicum patrimonium redegit; quæ lex adeo generaliter loquitur, ut intelligi non possit de natis in locis publicis, sed de natis ubivis, ut censet cum judicio Azevedus *in l.* 3. *tit.* 18. *lib.* 6. *Recopil. ex n.* 10. quidquid aliter distinxerint Gregorius, & Didacus Perez in præcitatis textibus. Postmodùm Philippus Prudens *in l. ult. tit.* 8. *lib.* 9. *compil.* privatis commercium salis interdixit, & monopolium instituit, ut ex textu ipso liquet. In Gallia non solùm per Reges exactum fuit vectigal salis, Continuator Urspergensis *anno* 1343. ibi: *Hoc tempore Philippus Galliarum Rex intelligens lucri bonum odorem in quavis re esse, tributum salis instituit, argutum inventum, quo nemo liber à tributo esset: hinc enim Regibus quotannis pecunia ingens penditur.* Verùm & per Comites, in quorum ditionibus salinæ erant, ut de Raymundo Comite Tolosano in præsenti refertur; & constat eum hujus vectigalis tenacissimum fuisse exactorem, ex privilegio emunitatis Castro Belicardi ab eo concesso anno 1217. in quo oppidanis omnia vectigalia remittuntur, dempto pedagio salis. Refert Altesserra *de Ducibus*, *cap.* 3.

g *Imperatorum*, *vel Regum.*] Quorum proprium est tributa indicere, ut ultra congestos à Barbosa in præsenti, probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 18. Alfaro *de offic fiscal. gloss.* 20. §. 3. *n.* 48. 6.
Solorzanus *embl.* 82. ubi eruditè probat modum in tributis servandum, & causas, ex quibus tributa indici valent. Et licèt illi tantùm olim salvumconductum concederent, Symmachus *lib.* 10. *epistola* 56. Cassiodorus *lib.* 4. *var. c.* 41. & *lib.* 7. *c.* 39. Duces tamen, ac Comites etiam salvumconductum, quod nomine guidagiæ in præsenti ponitur, concedere solebant, ut de Comite Engolismensi refert Guillelmus Britto *Philip.* 6.

Nec salvum præstare viris, pendente querelâ
Conductum, juris ut postulat ordo, volebat.

Et Ildebertus Cenomanensis profectutus ad Concilium provinciale, conductum expôscit à quadam Comitissa apud Carnotensem *epist.* 26. *Conductum, sicut fertur, providisti ad Concilium profecturo; quod si ita est, præfata gratia beneficium mihi communices exoro.* Juxta quem morem salvumconductum suis præstabant Comites Tolosani, ut ex præsenti textu probat Altesserra *de Ducibus lib.* 3. *cap.* 16. *per totum*, dum accipit verbum *guidagia*, pro securitate viarum præstanda.

h *Personarum.*] De quarum immunitate egi *in cap. clerici*, *de judic.*

i *Pace servanda.*] Quo casu etiam inter supremos Monarchas Ecclesia jurisdictionem exercere valet, *cap. novit*, ubi probavi, *de judic.*

k *Viduis.*] Juxta tradita *in cap. ex diligenti*, *de foro compet.*

CAPUT XXVII.

Idem *Episcopo* a *Parisiensi.*

NOvimus expedire, ut verbum illud, quod in antiquis canonibus, & in nostro quoque decreto contra falsarios *b* edito continetur, ut videlicet clericus per ecclesiasticum judicem degradatus sæculari tradatur *c* Curiæ puniendus, apertiùs exponamus; cùm & quidam antecessorum nostrorum super hoc consulti diversa responderint, &

quorundam

quorundam sit opinio à pluribus comprobata, ut clericus, qui propter hoc, vel aliud *d* flagitium grave, non solùm damnabile, sed damnosum, fuerit degradatus, tanquam exutus privilegio clericali, sæculari foro per consequentiam applicetur, cùm ab ecclesiastico foro fuerit projectus: ejus enim est degradatio celebranda præsente sæculari potestate, ac prænuntiandum est ei, cùm fuerit celebranda, ut in suum forum recipiat degradatum: & sic intelligitur Curiæ tradi sæculari, pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter *e* intercedere, ut citra mortis periculum circa eum sententia moderetur. Pro illo verò falsario clerico scelerato, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, ut eum in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam includas, *f* pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum, ut commissa defleat, & flenda ulteriùs non committat.

NOTÆ.

1. a P*arisiensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. finali.* De diœcesi Parisiensi egi *in cap. finali de constit.*

b *Edito.*] *In cap. ad falsariorum, de crimine falsi*: cujus ipse Innocentius meminit in epistola statim referenda.

c *Tradatur Curiæ.*] De qua traditione Curiæ sæculari facienda egi *in cap. cùm non ab homine, de judiciis.*

d *Flagitium.*] Ob quod degradandus est clericus, etiamsi incorrigibilis non sit, veluti ob crimen hæresis, seu assassinii, ut exponit Fachineus *lib. 2. controv. cap. 29.*

2. e *Intercedere.*] Cujus pii moris intercedendi pro eis brachio sæculari tradendis, rationem retuli *in cap. ad audientiam, de hæretic.*

3. f *Pane doloris, & aqua*] Consonat idem Innocentius III. *lib. 4. regestr. 16. epist. 10.* ubi Lundensi Archiepiscopo A. S. L. ita scribit: [Per tuas nobis literas intimasti, te quendam falsarium in vinculis detinere, qui Sedis Apostolicæ mentiens se Legatum, nomine, ac officio Episcopi usurpatis, in multis Pontificale præsumpsit officium exercere. Super quo tibi rescribi desideras nostræ beneplacitum voluntatis. Nos igitur sollicitudinem tuam in Domino commendantes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quidquid factum est taliter ab eodem, denuncians habendum illud pro infecto, ipsum sicut charam habes gratiam divinam, & nostram, perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum. De aliis verò, qui sicut asseris, suspecti habentur de crimine falsitatis, diligenter inquiras, & quos inveneris esse tales, punias appellatione remotâ secundùm constitutionem a nobis editam ad falsariorum malitiam confutandam.] Quamvis enim carcer ad custodiendos reos introductus sit, *cap. quamvis, de pœnis lib. 6.* probant plura de carceribus cumulantes Pantoxa *in l. 1. num. 5. & in l. fin. n. 21. de aleator.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 41.* Amaya *in l. 2. Cod. de exact. tribut.* Pinto *in spicileg. cap. 26. num. 1.* Savarus *ad Sidonium lib. 7. epist. 1. verbo Carceres,* Poletus *lib. 5. histor. for. Rom. cap. 11.* Lata *de capel. lib. 1. cap. 22. n. 26.* Petrus Greg. *lib. 31. syntag. cap. 33. & lib. 4. partit. tit. 15. cap. 4.* Zerda *de visit. carcer. cap. 3.* Bubadilla *lib. 3. polit. cap. 15.* Salgado *de Regia protect. 2. part. cap. 4. num. 122.* tamen Ecclesia consuevit aliquando homines sceleratos carceri in perpetuum, vel ad tempus mancipare, *cap. excommunicamus, §. 1. de hæreticis, Clement. 1. §. porrò, eod. tit.* Concil. Matiscon. 1. *can. 5.* ubi de clericis prophanas vestes induentibus ita cavetur: *A seniore ita coërceatur, ut 30. dierum inclusione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus singulis sustentetur.* Aquisgran. *can. 134. Sit locus intra claustra canonicorum, sicut in multis locis noscitur esse, quò ad tempus retrudantur, & secundùm modum culpæ castigentur.* Probant Salcedo *in praxi, cap. 124.* Lanidmeter. *lib. 2. de veteri monac. cap. fin.* Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 4. §. 7.* etsi jure civili attento liber homo ad perpetua vincula damnati non possit *l. mandati 35. ff. de pœnis: l. incredibile est, l. servus 10. Cod. eod. tit. l. si quis filio 6. vers. de Decurione, ff. de injusto rupto*: ubi ratio assignatur, & probant Cujacius *lib. 14. obs. cap. 34.* Faber *in Iurisprud. tit. 11. princip. 5. illat. 5.* Petrus Gregor. *lib. 31. syntag. cap. 33. num. 24.* Simanc. *de Catholicis, tit. 16. num. 14.* Valenzuela *contra Venetos part. 3. num. 22.* & carceres, quibus clerici includebantur, peculiari nomine Diaconicæ, vel Decanicæ appellabantur, *l. 2. Cod. Iustin. de hæret. l. 30. Cod. Theodos. eod. tit. Novel. 79. cap. 3. in fine*: *lib. 5. Capitular. cap. 225.* legitur: *In Decaniciis Ecclesiæ recludantur.* Notarunt Filesac. *in cap. 1. de offic. ordin. §. 16.* Cironius *lib. 2. obs. cap. 51. & in rubric. de offic. Ord.* Iacob. Gothofr. *in dicta l. 30.* Nec tantùm illi carceris squallore puniebantur, verùm & jejuniis, ac vigiliis affligebantur, *cap. de his 36. 50. dist. cap. fin. 81. dist.* ibi: *Tantùm autem diebus Dominicis, & præcipuis festis modico vino, & pisciculis, atque leguminibus recreentur.* Concil. Tarracon. 2. *can. 1. Si verò religiosus, vel monachus in cella monasterii inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, qui singulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* Matiscon. 1. *can. 5. Quod si post hanc definitionem clericus aut cum indecenti veste, aut cum armis inventus fuerit, à seniore ita coërceatur, ut triginta dierum inclusione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus singulis sustentetur.* Hic appellatur panis doloris in præsenti, & *in c. Guilisarius, 23. quæst. 4.* & panis hic erat hordeaceus. Gregorius Turon. *lib. 9. cap. 11.* ibi: *Iussit nihil aliud in usu vescendi, nisi panem hordeaceum cum aqua munda assumi.* Notavit Cironius *in cap. 2. de apostatis, in 5. compil.* Panis sordidus dicitur *in l. 5. Cod. Theodos. de annonis civil.* pessimus *in l. 1. Cod. Theodos. de can. frument.* vilis à Iul. Polluce *lib. 6. cap. 1.* ibi: *Panes, qui viliores sunt, furfuracei.* His panibus sordidis opponuntur panes mundi, qui lautiores sunt, & puriores. Lampridius *in Alexand. Medius ab eo unus Palatinus salarium accepit; cæteri qui usque ad sex fuerunt, qui annonas binas, aut ternas accipiebant, ita ut mundas singulas consequerentur, alias aliter.* Quæ verba non nisi de annona panis accipi posse notavit Salmasius *in observat. ad jus Atticum.* De illis etiam panibus agit Theodoretus de Abrahamo: *Et panes mundi, selectique offerebantur, & vinum odoriferum, & pisces, & olera, & quæcunque his adjungi solent.* Lampridius *in Alex.* annonam mundam dixit puram, & lautam. Observavit Cironius *lib. 4. observ. cap. 4.* Samuel Petitus *lib. 3. observ. cap. 3.*

CAPVT

CAPUT XXVIII.

Archiepiscopo [a] *Tyren.*

Dilecto filio I. *b* Barbo procuratore Ecclesiæ sancti Marci de Venetiis olim nobis humiliter supplicante, ut cùm paratus esset tibi justitiæ plenitudinem exhibere super Ecclesia sancti Marci de Tyro, & rebus aliis, de quibus inter te, & Venetos, ac *c* vicarium Venetorum quæstio mota fuit, possessionem ipsius Ecclesiæ, quæ per felicis memoriæ I. Papam prædecessorem nostrum tibi fuit causâ custodiæ assignata, sibi restitui faceremus; quia te pro causa necessaria tunc absente, ei assignari non poterat possessio postulata, Nos eidem indulsimus, ut sibi lapsus *d* temporis non obsisteret, quominus possessionem ipsam recuperare valeret. Quoniam verò tantùm temporis ante concessionem ipsius indulgentiæ dicitur effluxisse, quod tibi sufficere possit ad veræ possessionis effectum secundùm statuta Concilii generalis, etsi fortè tempus ipsum tantum ante prædictam indulgentiam non effluxerit, videtur quod eadem ad veram possessionem viam tibi præcludat, cùm simpliciter contineatur in ipsa, quod de cætero ipsi procuratori lapsus temporis non obsistat quominus possessionem recuperare valeat memoratam: Nos quorum fuit intentio juri dicti procuratoris, & ipsi Ecclesiæ sine tua, & Ecclesiæ tuæ injuria subvenire, auctoritate præsentium declaramus, quod nostræ intentionis non fuit per ipsam indulgentiam jus perimere, quod tibi competebat ex possessione præterita, vel post reditum tuum competierat ex futura; sibi enim imputare poterit pars adversa, si negligens fuit in sua justitia prosequenda, cùm absentiæ tuæ impedimento cessante, te conveniendi habuerit facultatem.

NOTÆ.

1. a *Tyrensi.*] In hac sexta collectione legitur *Turonensi*, sed malè; quare tam inscriptionem, quàm literam restituo ex quinta compilatione Honorii, ubi sub titulo *de eo qui mittitur in possessionem, cap.* 1. reperitur textus hic, & ejus historiam tetuli *in cap. accedens, el* 1. *ut lit. non contest.*

b *I. Barbo.*] Illustrem esse hanc familiam apud Venetos, jam notavit Cironius *in præsenti.*

c *Vicarium Venetorum.*] Magistratum videlicet, de cujus officio agit Justinus *in hist. Venet. lib.* 1.

d *Lapsus temporis.*] Videlicet ne tempus elapsum noceat; quod Principis beneficium appellari solet reparatio temporis, *l.* 11. *C. de tempor. appel.* ibi: *A nostro numine reparationem peti præcipimus.* Symmachus *lib.* 10. *epist.* 32. & 49. ibi: *Cùm vellet infelicem causa lapsum reparatione sancire.* Et Imperator *in l.* 1. *C. Theodos. de reparat. appel.* dixit: *Exhausti spatii redintegrationem.* 2.

CAPUT XXIX.

Idem *Priori, & clericis S. Ioannis & Pauli* [a] *Tudertin.*

Cum inter vos dudum ex parte una, & Abbatem sancti Petri de *b* Monte Spolet. diœc. ex altera, super tertia parte oblationum, & possessionum capellæ sancti Hilarii, & cellarum ipsius, & quibusdam aliis coram bonæ memoriæ Angelo sancti Andreæ Diacono *c* Cardinali, tunc Subdiacono, & Capellano felicis recordationis I. Papæ prædecessoris nostri, ab eodem prædecessore partibus auditore concesso, quæstio verteretur, & eidem constiterit auditori à vobis probatum fuisse, per quadraginta annos, & ampliùs, tertiam partem oblationum ejusdem capellæ vestram Ecclesiam recepisse à clericis institutis per Abbatem de Monte, ruisque, fili Prior, eandem tertiam te commisisse aliquando colligendam: prædecessor præfatus ipsam terram Ecclesiæ sanctorum Ioannis & Pauli adjudicans, statuit ut tibi, Prior, liceret per eosdem clericos (sicut fuerat consuetum) partem colligere memoratam, prout in ejusdem prædecessoris literis perspeximus contineri. Verùm quia postmodùm sacerdos prædictæ capellæ asserens oblationum nomine minimè contineri ea, quæ ipsi capellæ in festivitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, seu ad domum sacerdotis ejusdem intuitu *d* defunctorum, necnon quæ in *e* cimilini ponuntur, quod de altari suscipit, facit per Ecclesiam in fraudem ab aliquo deportari; & quæ ante Crucem, & in Missa Trinitatis, & ea quæ pro *f* desponsatis canitur, & lampades cum oleo, quæ prædictæ capellæ ab aliquibus offeruntur, vel quæ dantur nuntio, qui ad recipienda talia per præfatæ capellæ parochiam destinatur, & de his omnibus vobis tertiam denegans exhibere, de aliis nomine tertiæ persolvendis pro rata partis vestram Ecclesiam contingentis retinere nitebatur ad expensas capellæ ipsius necessarias faciendas: dictus prædecessor, ut omnis materia scandali tolleretur, tam de omnibus supradictis, quàm oblationibus aliis, absque subtractione aliqua integrè persolvi voluit, & mandavit tertiam portionem. At capellani prædictæ

prædictæ capellæ volentes adhuc alterius defensionis fomitem suscitare, ac dicentes primitias, & decimas, vel ea quæ offeruntur pro Missis mortuorum sacerdotibus, quæ pro septimis, & *g* tricesimis, & anniversariis, pannos, & alia, quæ infra hebdomadam offeruntur, & mortuorum judicia, oblationum nomine minimè contineri, de his omnibus partem tertiam solvere vobis nolunt. Vt igitur hujusmodi scandalorum materia toties pullulantium radicitus evellatur, volumus, & mandamus, ut per clericum vestrum à vobis in eadem Ecclesia institutum de omnibus supradictis, & de aliis oblationibus, quocumque titulo ad Ecclesiam ipsam pervenerint, sine diminutione aliqua integrè tertia vobis portio persolvatur.

NOTÆ.

1. a TUdertin.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ex qua textum transcribo. Ecclesia hæc est parochialis, & ejus clerici vitam regularem servant.

2. b *Sancti Petri de Monte.*] Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in diœcesi Spoletana, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Spoletum.*

3. c *Cardinali.*] Tituli sancti Adriani potiùs legendum est, quem creavit Innocent. III. *anno* 1212. ut refert Ciaconius *in ejus vita.*

d *Defunctorum.*] De quibus egi *in cap. fin. de testam.*

4. e *Cimilini.*] Legendum esse *in cimelio*, jam notavit Joannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. capite 2.* De cimelio, & cimeliarcha egi *in cap. 3. de offic. Archid.*

5. f *Pro desponsatis.*] De qua egi *in cap. ad Apostolicam, de simon.*

g *Septimis, & tricesimis.*] De quibus Missis a & officiis defunctorum egi *in cap. fin. de testamentis.*

CAPUT XXX.

Idem *Episcopo F. P. Betrandi Archid.* a *Cæsaraugust.*

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quod dilecti filii Præpositus, & Canonici *b* Aretin. sententiam, quam felicis memoriæ I. Papa prædecessor noster super Ecclesia sancti Gregorii, quibusdam terris, & parte molendinorum Cupreve, ac Castri Saxi, & molendino posito supra montem de Caliano, ac aliis diversis articulis in eadem sententia comprehensis, inter vos, & eorum canonicam promulgavit, per interpretationem sinistram in recidivæ quæstionis scrupulum reducere molientes, asserunt illud capitulum ejusdem sententiæ, quo dicitur, ne canonica ipsa impediat, quominus monasterium vestrum præfatum molendinum de Caliano reædificare valeat in eo statu, in quo fuisse dignoscitur tempore motæ litis, esse referendum ad tempus, quo *c* lapillus in denunciationem novi operis jactus fuit; vobis è contrario asserentibus, illud esse intelligendum de tempore, quo lis super hoc inter vos, & præfatam canonicam extitit contestata: quare humiliter supplicastis, ut altercationem hujusmodi per interpretationem capituli supradicti decidere dignaremur. Nos ergo consideratâ eadem sententiâ diligenter, quod in præfato capitulo dicitur de tempore motæ litis, interpretamur esse referendum ad tempus, quo litis *d* contestatio facta fuit.

NOTÆ.

1. a CÆsaraugustane.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed valde corrupta est hæc inscriptio, tam in hac quinta, quàm in sexta collectione, cùm in præsenti agatur de canonicis Aretinis, qui sunt in Italia; unde non poterat præsentis causæ cognitio committi Præsuli Cæsaraugustano, qui est in Hispania in Regno Aragoniæ. Restituenda ergo est inscriptio ex ipso regestro Honorii III. ad hunc modum, *Abbati, & conventui monasterii S. Floræ*, ut notavit Cironius in appendice ad notas hujus quintæ compilationis, *in fine.* Monasterium hoc S. Floræ est Ordinis D. Benedicti in ipsa urba Aretina, ingentibus redditibus, amplissimisque privilegiis Imperatorum, ac Regum ditatum, ut refert Vghel. *tom. 1. Ital. fol.* 450.

b *Aretin.*] De Aretina Italiæ diœcesi, egi *in cap. 2. de ordin. cognit.*

2. c *Lapillus.*] De hac nunciatione per lapilli jactum egi *in cap. 1. de novi oper. nunc.*

d *Litis contestatio.*] Quia licèt post nunciationem novi operis per lapilli jactum nihil sit innovandum, sicut post nunciationem in judicio factam, ut probavi *in capite 1. de novi oper. nunc.* tamen in præsenti casu in ipsa sententia specialiter cautum fuerat, molendinum reædificandum esse in eo statu, ac fuerat tempore motæ litis: unde ad litis contestationem ea verba referri debebant, cùm in hoc casu tunc diceretur lis mota, licèt in aliis casibus lis incipiat à citatione, ut docet Felic. Vega *in rubric. de judiciis, num. 44. & in cap. proposuit, numero 67. de foro competenti*, & probavi *in cap. unic. de litis contest.*

CAPVT XXXI.

Idem *Prælatis, & Capitulis universitatis* [a] *Constantinopol.*

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quod venerabilis frater noster Patriarcha vester, occasione constitutionis cujusdam, quam venerabilis frater noster [b] Albanensis Episcopus, tunc Apostolicæ Sedis Legatus in partibus [c] Romaniæ super legatis edidit defunctorum, & dil. frater I. tituli sanctæ Praxedis Presbyter Cardinalis, dum ibidem legationis fungeretur officio, innovavit, de quibusdam, quæ vobis, & Ecclesiis vestris legantur à decedentibus, tertiam indebitè à vobis exigit portionem. Cùm igitur Episcopus, & Cardinales prædicti (sicut ex eorum interpretatione accepimus) non intellexerint quod de his, quæ in ornamentis ecclesiasticis, vel ad fabricam Ecclesiæ reparatione indigentis, aut ad Ecclesiæ luminaria; necnon & de his, quæ pro anniversario [d] septimo, trigesimo, ac vigesimo faciendis; vel de his, quæ personis specialiter, nisi fortè id fiat Ecclesiæ ratione, à quocunque legantur, aliqua deberet solvi portio Ecclesiæ Cathedrali: Nos interpretationem eorum ratam habentes, secundùm ipsam constitutionem præfatam præcipimus observari, firmiter inhibentes, ne in prædictis aliquid fraudulenter in præjudicium Cathedralis Ecclesiæ procuretur.

NOTÆ.

a *COnstantinopolitanæ.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.3.* De hac Imperiali urbe egi *in cap.4. de consuet.*

1. b *Albanensis.*] Pelagius videlicet, creatus Episcopus Cardinalis Albanus anno 1211. qui ab Honorio III. in Orientem Legatus missus est anno 1218. cum prævalido exercitu, à quo post diuturnam obsidionem Damiata nobile Ægypti oppidum captum est, ut referunt Jacobus de Vitriaco *lib.3. hist. Orient.* Vghel. *tom.1. Ital. in Alban. Præsul. fol.297.*

c *Romaniæ.*] Idest Thraciæ, cujus caput est Constantinopolis; duæ enim fuerunt provinciæ hoc nomen sortitæ. Prima fuit Flaminia, cujus Metropolis Ravenna erat; alia in Oriente, translato Imperio in Constantinopolim, sicut ipsa civitas nova Roma dicta fuit, ut probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.1. regestr.13. epist.33.* 2.

d *Septimo, trigesimo.*] De omnibus his obventionibus egi *in cap. fin. de testam.*

CAPVT XXXII.

Idem *Episcopo* [a] *Tullensi.*

TVa nobis fraternitas intimavit, quod cùm tibi pro revelatione oneris debitorum, quo premeris, duxerimus indulgendum, ut fructus beneficiorum, quæ interim in diœcesi tua vacare contigerit, tibi liceat biennio retinere; quidam Apostolicæ gratiæ privilegium sinistrâ interpretatione restringere molientes, asserunt præbendas, & majora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri: super quo interpretationem Apostolicam postulasti. Nos igitur interpretum hujusmodi sententiam reprobantes, auctoritate præsentium declaramus, quod præbendæ, ac alia beneficia generali beneficiorum nomine continentur.

NOTÆ.

1. a *TVllensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* idest Odoni, qui cùm esset cantor ipsius Ecclesiæ, in Prælatum proprium electus fuit, ut refert Alberic. *in chron. ad annum 1218.* ibi: *Gerardus Metensis Primicerius, frater Comitis Hugonis, in Episcopum Tullensem electus moritur, Cantor Odo in Episcopum promovetur.*

CAPVT XXXIII.

Gregorius IX. *Decano, & Sacristæ* [a] *Engo.*

TRansmissæ nobis literæ continebant, quod significantibus Episcopo, & Capitulo Xanton. quod quadragenarius Canonicorum numerus institutus in eorum Ecclesia non poterat observari, pro eo, quia non sufficiebant Ecclesiæ facultates, vobis dedimus in mandatis, ut Canonicorum, & præbendarum numerum juxta faculta-

tes

res Ecclesiæ *b* moderantes, statueretis eundem firmiter observari: vos verò invenistis prædictæ Ecclesiæ facultates à tempore statuti numeri adeò excrevisse, quod absque mutilatione præbendarum major haberi posset numerus in eadem: quare quæsistis, an per moderationis verbum literis nostris appositum, eundem numerum augmentare, vel minuere deberetis. Quocirca mandamus, quatenus si veteres non sunt minutæ præbendæ, cùm moderatiu locum non habeat, ipsarum, & Canonicorum numerum dimidiatis in eodem statu, in quo hactenus dignoscitur exstitisse, in utilitatem ejusdem Ecclesiæ convertentes augmentum suorum redditum, donec duxerimus aliter disponendum.

NOTÆ.

1. a ENge.] Engolimensi videlicet, quæ est Ecclesia Cathedralis in Gallia in Comitatu Burdegalensi, ubi etiam est Ecclesia Xantonensis, de quibus egi *in cap. fin. de corpore vitiat.*

b *Moderantes.*] De numero Canonicorum augendo, vel minuendo juxta proventus, & redditus Ecclesiæ, egi *in cap. cùm M. de constitut.* 2.

TITVLVS XLI.

De regulis juris.

CAPVT PRIMVM.

Ioannes a Chrysostomus.

OMNIS res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

NOTÆ.

1. a CHrysostomus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in Decreto Ivonis *part.* 8. *cap.* 233. & sub nomine Paleæ citatur textus hic à Gratiano *in cap. omnis* 4. 27. *quæst.* 2. & in margine hujus textus additur *homil.* 32. *in Matthæum, in opere imperfecto*: & extant verba hæc *volum.* 2. *ejusdem D. Chrysostomi*, ubi aliæ 27. homiliæ extant, ut jam notavit Antonius Augustinus *in præsenti*.

COMMENTARIUM.

2. REgula hæc in jure civili expressè traditur *in l. nihil tam naturale* 35. *ff. de R. I. l. prout, ff. de solut.* & magna ntitor ratione, quoniam generationes, & corruptiones ex contrariis in contraria fiunt. D. Thomas 1. *part. quæst.* 7. *art.* 6. Vnde jura civilia civili commento solvuntur, §. *minùs, Instit. de hæredit. quæ ab intest.* naturalis obligatio naturali ratione solvitur, *l. Stichum.* 95. §. *naturalis, de solut.* pactum pacto abrogatur, *l. si unus* 27. §. *pactus, ff. de pactis*: lex lege tollitur, §. *penult. Instit. de jure natur.* testamentum testamento rumpitur, *l.* 1. & 2. *ff. de injusto rupto*: obligatio verbis contracta contrariis verbis tollitur, *l. an inutilis* 8. §. *acceptum, ff. de accept. l. debitor* 36. *ff. de jure dot.* similiter obligatio ex consensu orta contrario consensu dissolvitur, *l si unus* 27. §. *pactum, ff. de pactis, l.* 1. 2. & 4. *Cod. quando liceat ab emptione, l.* 72. *ff. de contrah. emptione*: & sic hypotheca, quæ nudo consensu contrahitur, *l. si tibi* 17. §. *de pignore, ff. de pactis*, nudo pacto tollitur, *l.* 2. *C. de remiss. pignor. l.* 10. *C. de pignor.* Sic etiam quia servi manu capiuntur, unde mancipia appellantur, *l.* 4. *in fine, ff. de stat. hominum*, Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*; ut à potestate liberentur, è manu emittuntur, *l.* 4. *ff. de just. & jur.* & sicut inter solennitates testamenti testes signatorii adhibebantur, ita in ejus apertura eosdem testes vocari oportuit, *l.* 4. *l. sed si major* 6. *ff. testamenta quemadmodum*, Paulus *libro* 4. *sentent. tit.* 6. & sicut clericus cùm ordinatur, calicem & cætera ornamenta ecclesiastica accipit, ita & eadem illi auferuntur cùm degradatur, *cap. Episcopus* 11. *quæst.* 3. *cap.* 2. *de pœnis, lib.* 6. quod & in exauthoratione militis observatur, *l.* 2. §. *ignominia, ff. de his qui not. infam.* Illustrant Petrus Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 17. Langleus *lib.* 13. *semestr. cap.* 1. & 2. immò jure civili attento hæc regula valde vigebat in matrimoniis dissolvendis; nam sicut in matrimonio flaminis contrahendo confarreatio intercedebat, Vlpianus *tit.* 9. Plinius *lib.* 18. *hist. cap.* 3. Tacitus *lib.* 4. *annal.* sic in eo dissolvendo diffarreatio desiderabatur. Festus *verbo Diffarreatio*; & sicut in contrahendis nuptiis claves tradere moris erat, ita etiam in dissolvendis earumdem solennis fuit ademptio: Tul. *philip.* 3. D. Ambrosius *epist.* 75. & sicut in contrahendo matrimonio certæ verborum formulæ usurpari consueverant, *Vbi tu Caius, & ego Caia*, Tul. *in oratione pro Murena*, Quintilian. *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib.* 5. *cap.* 10. sic in dirimendo certæ fuerunt etiam verborum conceptiones usitatæ, *l.* 2. *ff. de divortiis*: probavi *in cap.* 1. *eod. tit.* & ut nuptiæ testato fiebant, hoc est præsentibus testibus, *l. uxor, C. de repud.* Juvenal. *satyr.* 10.

—— *Veniet cum signatoribus auspex.* Apuleius *libre* 6. *de asino*; ita repudium ratum esse non poterat, nisi septem testibus adhibitis, *leg. nullum, ff. de divort.* Et tandem sicut mulier cùm nubebat, deducebatur in domum viri, *l. mulierem 5. ff. de ritu nupt. l. penult. ff. de donat. inter*; ita in casu divortii mulier de domo expellebatur. Quintilianus *declamat.* 262. Illustrat Forner. *libro* 1. *rer. quotid. cap.* 9. prosequuntur alia exempla Petrus Faber, Gothofr. Bronchorst. & Cujac. *in d. l. nihil tam naturale* 35. *ff. de R. I.* Gibal. *in praesenti.*

CAPUT II.

a Beda *in homiliis.*

Estote misericordes, &c. Hoc loco nobis nihil aliud praecipi existimo, nisi ut ea facta, quae dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim est scriptum: Ex fructibus eorum cognoscetis eos; de manifestis dictum est, quae non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiae, furta, ebrietas, & similia, de quibus nobis permittitur judicare.

NOTAE.

a BEda.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & haec verba reperiuntur inter opera ipsius Venerabilis Bedae *in Lucam lib.* 2. *cap.* 24. & Raymundus hanc regulam transcripsit ex dicta prima collectione, ubi *cap.* 2. extat alia D. Augustini ad idem significandum, his verbis: *Innuit, quod ambigua debemus in ambiguam partem vertere.*

CAPUT III.

a Idem.

QUi scandalizaverit, &c. Utilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

NOTAE.

1. *a* IDem.] Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. & verba haec extant apud ipsum Bedam *ad caput* 9. *D. Marci*: & hanc eandem regulam antea expresserat, deduxeratque ex evangelico textu D. Matthaei, *cap.* 15. D. Gregorius *lib.* 1. *in Ezechielem, homil.* 7. ibi: *Ex qua re nobis considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur.* Idem Gregor. *lib.* 9. *regestr. epist.* 39. *ad Theoctistam Patriciam*, à quo acceperunt D. Bernard. *in apolog. ad Guillelmum Abbatem*, §. *jam verò, in fine*, ibi: *Ipsi itaque illud Gregorianum respondeo; Melius est ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur.* Et in epistola 34. ad Drogonem, & *tract. de praecept. & dispens. capite* 12. D. Thomas 2. 2. *quaestione* 43. *art.* 7. Consonant etiam textus *in cap. nisi* 10. *vers. Pro gravi, de renunc. cap. inter verba* 55. *vers. Si autem*, *cap.* 11. *quaestione* 3. *cap. si illa* 23. 1. *quaest.* 7. *cap.* 2. *de novi oper. nunc.* & rectè ea jura de scandalo passivo, pro quo veritas nunquam deserenda est, acceperunt Covar. *in regul. peccatum*, 2. *part. num.* 4. Maneinus *genial. cent.* 1. *cap.* 13. Vasquez *in opuscule de scandalo, ad quaest.* 4. 5. *D. Thoma, art.* 1. 3. *usque ad* 8. Facit Tertul. *de velandis virginibus, cap.* 3. ibi: *Bona res neminem scandalizant nisi malam mentem: agnoscant malum suum, quae de tali bono scandalizantur.* Plura de scandalo vitando, vel non, congessit Salgado *de retent. Bullar. part.* 1. *cap.* 4. Gibal. *in praesenti.*

CAPUT IV.

a Idem *super Marcum.*

QUod non est licitum in lege, *b* necessitas facit licitum; nam & sabbathum custodiri praeceptum est: Machabaei tamen sine culpa sua in sabbatho *c* pugnabant. Sic & hodie, si quis jejunium fregerit *d* aegrotus, reus voti non habetur.

NOTAE.

1. *a* IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 12. & reperiuntur haec verba inter opera ipsius Bedae *ad cap.* 2. *D. Marci.*

b *Necessitas facit.*] Ut probavi *in cap. si propter necessitatem, de furtis.*

c *Pugnabant.*] Factum hoc Machabaeorum exposui *in cap.* 1. *de treug. & pace.*

d *Aegrotus.*] Lege enim jejunii non tenentur aegroti, & senes, ut probat Narbona *de aetate ad actus humanos, anno* 60. Gibal. *hic.*

CAPUT

CAPUT V.

a Gregorius VII.

QUod latenter, aut per vim, vel aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Malè in hac sexta collectione, & in prima *sub hoc tit. cap.4.* legitur *Greg.VII.* cùm sit D.Gregorii Magni, & reperiatur in Regestro epistolarum ipsius, *libro 2. indict.11. epist.54.* Joanni Episcopo Ravennati missa, in qua reprehendit ipsum Joannem, quia pallio extra Missarum solennia utebatur, cùm tantùm in terrâ, & certis diebus eo uti posset, juxta tradita *in cap.1. de auctorit. & usu pallii*: & quia consuetudinis prætextu excusabatur, ita post alia ait: *Nam & de ipsa consuetudine tua, quam opponis, Ecclesia, quæ vobis olim, ut à patribus vestris probaretur scripsimus, jam non satis felicitudinem gessisse cognoscite, inquirentes filios nostros Petrum Diaconum, atque Gaudiosum Primicerium, necnon & Michaelium defensorem Sedis nostra, vel alios, qui pro diversis responsis Ravennam à nostris decessoribus sunt transmissi, & hac te in præsentia sua egisse districtissimè negaverunt. Apparet igitur secretè non potuisse geri, nisi quod usurpabatur illicitè: unde quod latenter subintroductum est, nulla debet stabilitate persistere.* Gibalinus *hic.*

CAPUT VI.

a Idem Gregorius *Narsi Patricio.*

DUm contemplationis dulcedinem altè descripsistis, ruinæ meæ mihi gemitum renovastis, quia audivi quid intus perdidi, dum foris ad culmen regiminis immeritus ascendi. Tanto autem me percussum mœrore agnoscite, ut vix loqui sufficiam: oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obsident. Triste est quicquid aspicitur, quicquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penso enim, ab alto quietis meæ culmine corruens, ad quantum dejectus exterioris provectus culmen ascendi: & pro culpis meis in occupationis exilium à facie dominantis missus, quasi destitutæ viduæ vocibus cum Propheta dico: Qui consolabatur me, longè recessit à me. Quod verò causæ, & nominis similitudinem faciendo, per scripta vestra clausulas, declamationesque formatis, certè frater charissime, simiam leonem vocas. Quod eo modo vos agere conspicimus, quo nos scabiosos sæpe catulos, pardos, vel tygrides vocamus. Ego enim, bone vir, quasi filios perdidi, quia per terreneas curas recta opera amisi. Nolite ergo me vocare Noëmi, idest pulchrum: sed vocate me Maram, quia amaritudine plenus sum. Quod autem me dicitis scribere non debuisse, ut in agro Dominico eum bubalis non arares, quia in ostenso Beato Petro linteo, & bubali, & omnes feræ oblatæ sunt; scis ipse quia subjunctum est: Macta, & manduca. Tu ergo, qui easdem bestias necdum mactaveras, cur jam manducare per obedientiam nolebas? Aut nescis, quia easdem, quas scripsisti bestias, oris tui gladius occidere recusavit? Quas ergo per compunctionem occidere potueris, de illis necesse est, ut in tui desiderii fame satieris. De causa autem fratrum nostrorum, ut scripsisti, ita futurum, si Deos adjuvet, æstimo: de qua modò serenissimis rerum Dominis scribere omnino non debui; quia in ipso initio non est à b questibus inchoandum. Sed dilectissimo filio meo Honorato Diacono scripsi, ut opportuno tempore eis congruè suggerat, & mihi responsum sub celeritate indicet. Domnum Alexandrum, domnum Theodorum, filium meum Marinom, domnam Eusiriam, domnam Eodoxiam, & domnam Dominicam, meâ peto vice salutari.

NOTÆ.

1. a IDem.] In hac sexta collectione legitur *Variensi.* Gibalinus hic retinet *Vivariensi.* In prima verò collectione, *sub hoc tit. cap.5.* legitur *Pamel*: sed veram inscriptionem, & integram literam restituo ex ipso Regestro Gregorii Magni, ubi *lib.1. epist.6.* reperitur textus hic.

b *Questibus.*] Tam in prima, quàm in hac sexta collectione legitur *questionibus*; unde communiter reperentes in præsenti docuerunt, non esse à questiooibus, idest à tormentis in judiciis iocipiendum: sed vera mens Gregorii Magoi est, non esse à questibus, idest à querelis, inchoandum, ut ex ipsa epistola aperiè deducitur. 2.

CAPVT VII.

a Stephanus Papa.

STephanus sanctæ Apostolicæ, & universalis Romanæ Ecclesiæ Episcopus : omnibus per diversas provincias constitutis Episcopis, in Domino salutem. Plurimùm gaudemus in Dumino, & in dono gratiæ ipsius gloriamur, quod fides vestra per bona opera crescit magnificè, & dilatatur amplissimè. Sed nimis affligimur, & tribulamur de vestra oppressione, super qua crebrior commeantium usque ad nos fratrum sermo perlatus est. Non oportuerat quidem ab illis, à quibus sustentari, & portari, atque honorari debueratis, tantis vus oppressionibus concuti. Quapropter necessarium est, ut remotis talium tergiversationibus, quibus venenosa malitia revelari, atque obscurari bonitas, & veritas solet, adminiculum non modicum vobis à fidelibus impendatur, atque ab hac Apostolica Sede suffragetur, quos per divinam gratiam Christi auxilio dignum est adjuvari, ne in totius Ecclesiæ perturbationem imprudens procedat intentio, & ea, quæ à sanctis prædecessoribus nostris, & reliquis sanctis Patribus dudum fuerant prohibita, denuò reviviscant. Loci namque nostri consideratione compellimur ea quæ ad notitiam nostram emendanda pervenerunt, propter Dominum non derelinquere, sed digna emendatione corrigere. Et si sæcularibus officiis ordo suus, & tradita à majoribus disciplina servanda est, quis ferat ecclesiasticos ordines temeraria præsumptione confundi, audita negligere, & emendanda non opem ferendo postponere? Audivimus enim vos à quibusdam accusari, non tam pro vestra culpa, quàm pro eorum libitu, ut vestra rapere possint : & ideo vos nimis affligi, & concuti in tantum, nt etiam à sedibus propriis pellamini, & tali occasione Ecclesiæ, facultatesque vestræ vastentur, ac deprædentur. Ista, charissimi, non oportet fieri, nec denuò replicari. Tamen necesse est, ut quæ toties usurpantur, sæpius replicentur, & prohibeantur. Namquidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis injustè agitur, pro b sacrilegio reputabitur, quia sacra sunt, & violari à quoquam non debent.

NOTÆ.

a STephanus.] In prima collectione, *sub hoc tit. c.7.* legitur *Idem*, sed malè, cùm textus hic sit Stephani I. Pontificis, & non Bedæ. Verba quæ in præsenti referuntur, reperiuntur in epistola 2. ipsius Pontificis omnibus Episcopis missa, ex qua integram clausulam transcripsi. Stephanus hic I. Rom. Pontifex, creatus fuit die 9. Aprilis, anno 257. martyrioque coronatus fuit die 2. Augusti, anno 260. ut referunt Baron. & Corinlanus *eo anno*. Scripsit duas epistolas, quæ extant *tom. 1. Concilior. Binii*, & apud Baronium *tom. 11. annal.* ex secunda transcripta fuit præsens regula. Similis reperitur *in cap. nulli, 12. q. 2.*

b *Sacrilegio.*] Sacrilegium quot modis committatur, exposui *in cap. cùm sit 8. de foro compet.*

CAPVT VIII.

a Augustinus.

QVi ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit; & ideò jam non facit.

NOTÆ.

a AVgustinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* ubi notavit Ant. Augustinus adhuc neminem indicasse, ubi verba hujus textus reperiantur. Gibalinus credit, sententiam esse D. Augustini *in lib. de vera & falsa pœnit. cap. 4.*

CAPVT IX.

a Idem *in libro de Sapientia.*

DEfleat peccator, quia offendens in uno præcepto, factus est b omnium reus.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 11.* & apud Gratianum *in c. 1. de pœnit. dist. 1.* & extant verba hæc apud ipsum sanctum *in lib. de vera & falsa pœnit. cap. 14.* Facit D. Gregorius *in præsenti.*

b *Omnium reus.*] Hæc verba sunt D. Iacobi *in epist. canon. c. 2.* ubi ait: *Si autem personam accipitis, peccatum operamini redargui à lege, quasi transgressores. Quicumque autem totam legem servavit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Quæ sententia, quatenus vera sit, difficile est, siquidem multi unum præceptum violant, cætera verò servant : ergo illius tantùm rei fiunt. Aliqui apud D. August. *de vera & falsa pœnit. c. 14.* asserunt fieri omnium reum, quia omnia peccata dimissa, per ingratitudinem quodammodo redeunt. Glossa, Lyra, & alii in dicta epistola D. Jacobi affirmant, fieri omnium reum, quia eandem pœnam damni incurrit,

rit, scilicet privationem gratiæ, charitatis, virtutũ moralium infusarum, ac ipsius gloriæ, perinde atque si omnia præcepta violaret. D. August. *epist.* 29. Qui in uno, ait, offendit, factus est omnium reus, quia contra charitatem facit, unde tota lex pendet. Reus itaque fit omniũ faciendo contra eam, à qua pendent omnia. D. Chrysostomus *homil.* 35. ait: Fit omnium reus, quia perdit Dei amicitiam, gratiam & vitam spiritualem animæ, atque incurrit mortẽ spiritualem, & reatum gehennæ, perinde atque qui toto corpore armatus, excepta unâ parte, in illa lethalem plagam accipit, quæ illum occidit æquè ac si in cæteris omnibus plagam lethalem accepisset. Cornel. à Lapide *in d. epist. D. Iacobi*, refert ex Burgensi, & aliis S. Jacobi tempore fuisse hæresim Pharisæorum, qui censebant unum, aut alterum legis præceptum transgredi non esse grave peccatum, quo Deus offenderetur, nisi omnia præcepta, aut potior eorum pars transgrederetur: contra quos asserit Apostolus, eum qui in uno offendit, fieri omnium reum, Deique offensam, & iram incurrere, utpote qui tam unum, quàm alterũ præcepit; qui enim universam legẽ condidit, singula quoque ejus præcepta dedit. Etiã textus hic accipi potest de reatu pœnæ damni, quæ respondet aversioni, in qua conveniunt omnia peccata, licèt non comitentur inter se. Tapia *tom. 1. catena mor. lib. 3. art. 5.* ubi in fine etiam aliter explicat cum D. Augustino *serm 60. de tempore*, & *epist.* 29. quoad detractionem charitatis, quæ est plenitudo legis.

CAPVT X.

a Gregorius *Joanni Episcopo Constantinop.*

QUamvis causæ consideratio me movet ad scribendum, tamen charitas impellit quia & semel, & bis sanctissimo fratri meo domno Ioanni scripsi, sed nõ ejus epistolas recepi. Alter enim mihi sæcularis quidam sub ejus nomine loquebatur, quæ si epistolæ ejus fuerint; ego vigilans non fui, qui longè de eo aliter credidi, quàm inveni. De causa enim Reverendissimi viri Ioannis presbyteri scripseram, atque de quæstionibus monachorum Isauriæ, quorum unus, & in sacerdotio positus, in Ecclesia vestra fustibus cæsus est: & rescripsit mihi, sicut ex nomine epistolæ agnosco, sanctissima fraternitas tua, quia nescierit de qua causa scriberem. Ad quod scriptum vehementer obstupui, mecum tacitus volvens, si verum dicit, quid esse deterius potest, quàm ut agantur talia contra servos Dei, & ipse nesciat qui præsto est? Quæ enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & pastor nescit, &c.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 14. & reperitur textus hic in ipso Regestro epistolarum D. Gregor. *lib.* 2. *epist.* 52. ex qua restituo præsentem regulam, non tamen integram epistolam transcribo, quia verba quæ sequuntur, parum, aut nihil faciunt ad præsentem regulã, in qua tantùm intendit Gregorius docere, nõ excusari Prælatum proprium prætextu ignorantiæ, si oves pereant, cùm regulariter pastores vigilare debeant, *c. tres*, 33. *q.* 4. & ideo omnem custodiam præstant, *l. qui mercedem*, *ff. locati*; ideoque Prælatum ex negligentia teneri docetur *in c. dictum*, 81. *dist.* & in his quæ ad officium spectant teneri Prælatos, & officiales sese diligenter gerere ex hoc textu, & multis instantiis probat Alber. Gentil. *lib. 1. Hispan. advocat. cap.* 19.

CAPVT XI.

a Lucius III. *Eborac. Archiep & London. Decan. & Abbati de Filien.*

REtulit nobis dil. fil. noster I. Archidiaconus b Cistren. quod Episcopus ejus pro eo, quod Decanatum, tanquam quem sibi de jure credit competere, vindicare laborat; ipsi prorsus infestus, jura ipsius minuere, & quæ ad Archidiaconum de consuetudine, & de jure spectare noscuntur, turbare, & subtrahere post appellationem ad Sedem Apostolicam factam non desistit. Præterea homagium, & fidelitatem novam ab eo pro sua requirit voluntate. Volentes itaque patientiæ, & justitiæ ipsius Archidiaconi paterna dilectione providere, d. v. per A. s. m. quat. inquisita diligentiùs veritate, si eum prædecessori Episcopo, & successoribus ejus fidelitatem jurasse constiterit, jamdictum Episcopum ex parte nostra moneatis, & ecclesiasticâ censurâ, nullius ap. ob. auctoritate nostrâ cogatis, ut jura Archidiaconatus integrè possidere sine contradictione, & ap. cess. permittat, & ab exactione homagii, & fidelitatis omnino desistat: indignum siquidem est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere c homagium quisquam compellatur.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita legitur in hac sexta collectione in prima autem, ubi *sub hoc tit. cap. penult.* reperitur præsens textus, nulla inscriptio ponitur; eam tamen, & integram litteram restituo *ex cap. 2. de excessib. Prælat in 2. collect.*

2. b *Cistren.*] De Cistrensi, seu Cicestrensi Angliæ Ecclesia egi *in cap. 2. de corpore vitiat.*

c *Facere homagium.*] Textum hunc exposui *in cap. ex diligenti*, *de simonia*, *cap. 2. de jurejur.*

FINIS LIBRI QVINTI DECRETALIVM.

